811.124(038)
Л27

ЛАТИНСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВАР.

Зладив
Юліан Кобилянский

000000134952
Borys Grinchenko Kyiv University

К. 528

Бібліотека Учених
УКР. ІНСТИТУТА

811.124(038)
=161.2
Мусіновська Теодора
Р. П.
Ч. 528

ЛАТИНСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВАР

для середних шкіл

зладив

Юлїан Кобилянський
ц. к. професор II. Ґімназиї
в Чернівцях.

Бібліотека Учеників
KSIĘGARNIA SKŁAD PAPIERU
S. KRÓLEK
PRZEMYŚL
ul. Słowackiego 1.

Ц. К. видавн. шк. книж.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
БІБЛІОТЕКА

Бібліотека Учеників
УКР. ІНСТИТУТА
в ПЕРЕМИШЛІ

Цїна брошурованого примірника 9 К. 10 с., оправленого в полотно 10 Кор.

Відень.
Накладом ц. к. видавництва шкільних книжок.
1912.

Всякі права застережені.

Друковано у Кароля Ґорішека у Відни.

Бібліотека Учеників
УКР. ІНСТИТУТА
В ПЕРЕМИШЛІ

Передне слово.

Наука клясичних мов у наших школах, що має за мету на основі лєктури ублагородняти серця молодїжи і розвивати єї уми, може дійти до тої високої мети лише через читанє та вірне й уміле зрозуминє клясичних авторів; те розуминє майже неможливе без помочі лєксикальних підручників, яких нам досї, їзза незалежних від нас причин та довголїтнього нашого лихолїтя, цїлком хибувало.

Щоби зарадити тому бракови, підняв ся я зладити латинсько-український словар, який заспокоїв би потреби нашої середної школи тай улекшив нашій молодїжи читанє латинських творів. З тою метою звернув ся я ще перед роками до краєвої Шкільної власти о підмогу. Сáме тодї у нашій середній школї був утраквізм в повнім розцвітї, тож Буковинські власти поручили менї зладити латинсько-нїмецько-український словар, се-б-то у трьох мовах, на основі найбільше уживаних латинсько-нїмецьких словарів, головно Др^а Stowasser-a. Хоч і як відмагав ся я від такого жаданя властий, подавати при кождім латинськім слові і нїмецькі і українські синонїма, то таки взяв сь я то тої тяжкої працї і виготовив протягом трьох років рукопись на яких 60 аркушів друку. Але небавом заходами і за спонукою наших послів Др^а Ст. де Смаль-Стоцького, Ер. Пігуляка і краєв. інспектора шк. О. Поповича та за прихильним словом і під заопікою надворного Радника Др^а Ю. Гуемера і радника-інспектора Др^а Ґ. Шілїнґа згодило ся вкінци Вис. Мінїстерство на те, щоби обмежити словар лиш на латинсько-українську мову. Тепер мав я свобідну руку і забрав ся живо до поновної працї. Я заглядав майже до всїх більш уживаних словарів, як Freund-a, Georges-a, Klotz-a, Heinichen-a, Ingerslev-a, Frey-a, а також до словарів зладжених до поодиноких авторів, як: Koch-a, Ebeling-a, Sedelmayer-a і иньших; не меньше користував ся я усякими коментарами, виданями, та дїлами як Krebs Antibarbarus, Naegelsbach, Kühner, Neue, Vaniček, зібрав на кілька тисяча карточках слова і фрази із найкрасших наших письменників, які приспособлював я до відповідних місць латинських авторів; чимало фраз згуртував я принагідно лєктури у школї як і власною лєктурою приписаного інтрукциями материялу. Хіснував ся я словарями Уманця-Спілки, Тимченка, Желєхівського-Недїльського, а також і словарями

иньших словянських мов. І так протягом трьох років викінчив я працю словаря в другій редакції і віддав рукопись ц. к. Видавництвови у Відні. Зібраний на карточках материял схіснував я ще й так, що зладив руcько-латинський словарець до моїх вправ для висших кляс (накладом R. Schally, Чернівці 1907; 460 стор., 4 кор).

Між тим видало Вис. Міністерство відомі нові розпорядки і інструкції що до обєму і способу лектури поодиноких авторів; саме-ж тоді появив ся і словар Б. Грінченка і третє виданє словаря Stowasser-a, а також незгірший словар звісного нїмецького ученого R. Menge го (1907) і етимольоґічний словар Walde-го. Тепер знайшов ся я на розстайній дорозї, чи приступати зараз до друку моєї книжки, чи радше у трете брати ся до мозоляної працї і ще раз провірити манускрипт, використуючи згадані найновійші дїла; а завагав ся я тим більше, що розпочав вже роботу над грецько-українським словарем. Тому порадившись з мужами науки, прихильними моїм змаганям, і з досвідними педаґоґами, яких імена honoris causa тут наводжу, як: краєві шкільні інспектори Д. Сїмьонович-Венті, Др. Ј. Копач, А. Клим, радники-директори К. Козак М. Кушнїрюк, Др. Н. Сабат, професори П. Кумановський, Ј. Тірон Ј. Прийма, Др. М. Пачовський, Др. В. Щурат — прийшов я до переконаня, що перший латинсько-український словар не сміє стояти позаду найкрасших новітних словарів, а крім того вимагала совість, з уваги на найновійші розпорядки подати і додати ученикам все те, чого вадають приписи до самодїльного і самостійного читаня і поглибленя клясичних творів; з погляду на те сяяв менї приклад таких мовознавцїв-фільольоґів, як радник Софрон Недїльский, колишний мій добродїй-директор і бл. п. Серґій Шпойнаровський, мій друг-товариш, перекладчик Шенченкової музи на нїмецьку мову.

Провірivши кожде слово по Грінченкови, пододавав я слова та вислови особливе з Плїнїя, Катуля, Тибуля, о скільки того вимагають нові приписи. Зате позчеркував я місця з Цезара bellum Gallicum, з Непоса та Круция-Руфа, бо маємо вже окремі словарцї, які зладили до Цезара і я і Др. Макарушка, до Непоса Л. Сальо, а до Непоса-Руфа В. Міцикевич. Із згаданих отсих клясиків задержав я в моїм словари лиш звороти, потрібні до закругленя словесних підрядів і конструкций.

Сей словар, призначений головно для учеників висших кляс ґімназияльних, містить скількість слів та фраз не меньшу нїж найбільш уживані нїмецькі словарі, як Stowasser, Menge, Ingerslev, тай иньші.

При укладї словаря виходив я все й всюди з первісного значіня слова; далї вивязуєть ся порода подібних значінь се-б-то синонїмів, які треба приспособляти до поодиноких місць в авторах. Очередом ідуть образові слова (метафоричні і метонімічні), а між ними чимало випадкових значінь (occasionaliter adhibita), на кінець поетичні та реторичні вислови;

приклади з авторів, додані всюди, мають ученикови вказати дорогу до самостійної праці. Одначе не всюди криєть ся латинське слово з нашим рідним; нераз мусить ученик і самий подумати та обміркувати, як би найвірнїйше і найкрасше перекласти латинське реченє на нашу мову, бо лиш таким чином спізнасть він глибше цїнну прикмету латинської мови та вдумає ся лїпше у зміст і суть римської лїтератури.

Частицї і злучники не оброблені так докладно як иньші слова; тут мусить граматика стати ученикови у підмозї, а граматика Ом. Огоновського так уміло оброблена, що вповнї може рівняти ся з найлїпшими того рода підручниками иньших народів: вона-ж в силї виручити ученика з неодного сумнїву та дати раду в непевних випадках.

Власні імена нарóком пропущено і з економічних причин і з огляду на те, що шкільні виданя тексту з поодиноких авторів містять також списки і обясненя дотичних власних імен.

При означуваню довгости складів пішов я зовсїм за прикладом Stowasser-a; отже означувано лише склади з природи довгі. При етимольоґічнім пояснюваню слів була для мене міродатна найновійша праця Walde-го і Menge-го, а непевні та ще хисткі етимольоґічні висновки, що спричинли-би для ученика труднощі, пропущено за прикладом багатьох иньших лєксикоґрафів, як Frey, Heinichen-Draeger і ин.

Старинности порушено і оброблено зовсїм коротко раз ізза ощадности, а також з уваги на те, що вже сам учитель при лєктурі найкраще з'уміє з'ясувати ті справи з обсягу старинностий де-що ширше; саме так і поясненя з обширу археольоґії подано лиш коротко, а на тій науковій царинї спомагав мене проф. Р. Вурцер, добре у нас на Буковинї відомий знавець археольоґії і старинностий.

В важких справах термінольоґії та на принаднім а непевнім полї новотворів тай загалом у спірних квестиях радив я ся свого товариша В. Кміцикевича, що не щадив труду при сїм дїлї, а прочитав увесь манускрипт, справивши не одну похибку та неточність.

В кінци годить ся виразно зазначити, що отся праця се не компіляция з иньших словарів, не український переклад словарів, як Stowasser і др., а самостійна праця і то перша праця на поли латинської лєксикоґрафії. З другого-ж боку я добре знаю, що се перше виданє словаря може й не у всїм вдоволить пп. товаришів; з формального боку будуть безпечно неглядкости і нерівности, будуть і деякі друкарські похибки; знаю також, що буде доволї критиків, яких у нас дивним-дивом більш чим робітників; найдуть ся і гіперкритики-недоуки, що не уторопавши автора або й не бачивши місця в латинськім тексті накинуть ся на мене за такий або сякий вираз; Все-ж таки в імя доброї справи прошу справжних знавцїв латинської і нашої рідної мови робити і надсилати менї свої цїнні замітки, особливо-ж недогляди і недостатки, принагідно шкільної лєктури помічені, щоби

поновне виданє сего дїла стало повнїйше, докладнїйше і справнїйше та щоби сей словар колись в новім видї не виявляв ся дїлом одної людини, а спільним дїлом, збірною працею наших фільольоґів-украïнцїв. Така спільна, збірна праця тим більше побажана, що навіть сам Стовасер, який вже від двох столїть мав словарний засіб готовий, в передмові до другого виданя свого словаря признає отверто, що перше виданє згаданої книжки містить у собі не меньше як 1500 похибок і недоглядів, а Heinichen-Draeger зазначує виразно в четвертім виданю свого словаря, що єму довело ся поробити до яких 5000 доконечних змін і додатків! В міру-ж того, як наша мова що дня богатїє і розповнює ся, а наука клясичнх мов ширшає і поступає, годї і від сего першого виданя вимагати такої докладности і незмінности як від святого Письма або и від викінченого виданя поетичного утвору якогось славутного поета-письменника.

Так ось передаю сю книжку у руки шкільної молодїжи з бажанєм, щоби вона принесла їй тільки користи, кільки стояла мене найревнїйшого труду, а Високим властям і державним чинникам висказую мою щиросердечну подяку, що материяльною підмогою спричинили ся до того, щоби взагалї раз побачив мій словар світ Божий тай що дано менї спромогу по довголїтнїй важкій працї виповнити велику прогалину у нашій, через усякі злигоднї запустїлій та небогатій фільольоґічній лїтературі.

Наприкінцї належать ся слова подяки і признаня всїм Вп. прихильникам сего дїла і сим тихим працївникам,*) що помагали менї складати по азбуцї карточки і переписувати рукопис до друку. Сердечна Вам дяка за те і Спаси-Біг Вам молоді соколи, вільні сини Австрийської Украïни!

Юлїан Кобилянський.

*) Як Пп. академики Ст. Мак, Н. Адам, J. Костинюк, Др. Суховерський А. Циґаник, І. Карач, братя Захарясевичі і Капустинські, а найбільше Ів. Романюк.

Бібліотека Учеників УКР. ІНСТИТУТА в ПЕРЕМИШЛІ

A.

A a, перша буква лат. азбуки. A = Aūlus і Annus; A. U. C. anno urbis conditae, = a. u. c. = ab urbe condita Ci. A = abdico, відказую (legem), absolvo увільняю. **ā**, ab, abs, *praep.* з *abl.* **a** перед співзв., ab перед h, само, -і перед співзвуком 1. в просторі для означеня α) руху і подвигу: з околиці, від, із, з-під, a Gergovia discedere C. β) для означеня напряму: від, з, із, з боку, по сторонї, на, по, у, в: ab Sequanis C у Секванців, a fronte C на передї, a tergo Ci L V із заду, ab occasu solis L на западї, a puppi religatus V привязаний до. γ) для означеня віддаленя при abesse, distare: non ab re est L не належить до річи; часто при procul, longe, prope з *abl. mensurae:* a milibus passuum duobus C в віддаленю на два тисячі кроків; при differo, discrepo, disto, abhorreo ab alqā rē; mutatus ab illo V не схожий на тамтого (Гектора), але: defendo me ab hoste C Ci бороню ся від, проти, tutus a periculo Ci від. δ) часово: від, зараз по, вслїд за: a teneris V Ci змалку, від дитячого віку; *ab integro* Ci наново, ab Chao V споконвіку. ε) при *abl. instr, auctoris originis* і *pass.* або при *intr. act. depon:* від, внаслїдок, по, після, з, через: reprehendi ab alqo Ci doceri = didicisse ab alqo C побирати науку від, научити ся від, interire, interfici ab alqo Ci facinus natum a cupiditate Ci a metu T зі страху, ab ira quod L в наслїдок ненависти, esse a Graecis Ci походити від, illi a Platone Ci ученики Платона, ab fontibus undae V черпані з; рідко з *adi:* niger a radiis sideris O обгорілий. ζ) під зглядом, з'огляду на, що до, paratus ab omni re Ci в кождім зглядї, a se dare (solvere) Ci зі свого майна; при appello, voco: від, по, після, ab nomine uxoris urbem appellare L.

abacus, i, m. плита, столик, столова дошка Ci.

ab-aliēno, 1. α) відчужувати, передавати, віднимати кому що, позбавляти кого чогось: alqm re L agros L продавати. animos ab sensu L збайдуж(н)їти. β) вражати, відклонювати, настроювати неприхильно, робити байдуж(н)им, спонукати до відпаду, sororem a te Ci порізнити: з *dat.* N знеохочувати; відтручувати.

ab-avus, i, m. прадїд, прабатько, прaотець. предок Ci.

abdicātio, ōnis, f. зреченє, зложенє чину, dictaturae L.

1) **ab-dico** 1. α) зрікати ся, відпекувати ся, цурати ся чогось, не признавати кого за свого, ви-, від-, зрікати ся кого. filium L alqm patrem L Cu. β) при уряді se praeturā Ci зложити достойність претури, *absol.* подякувати, consules Ci *trans.* dictaturam L скласти.

2) **ab-dīco,** 3. dixi, dictus відмовляти, не сприяти кому, aves alqd Ci **abditus** 3. (*PPP* до abdo) віддалений, відокремішений, потайний, скритий, a. in tabernaculis C agro H a. locus H закуток, res abditae Ci тайнощі, *subst.* abdita rerum H непонятні річи.

ab-do, 3. didi, ditus, віддаляти, усувати, у-, скривати, давати щось на бік, хоронити, затаювати, alqm in insulam T заслати; з *abl.* abde domo V тримай в хатї, ventos speluncis V заперти; рідко *abl.* з in: se in tectis L alqd. in, intra, sub, з *acc.* se in occultum C ховати ся, se in silvas C утїкати в лїси; se domum Ci у хатї; з *dat.* lateri ensem V встромити, з *abl.* se litteris Ci зовсїм віддати ся наукам = = затонути в них; рідко in з *abl.* se in tectis L; *refl.* sol se abdit V ховає ся.

ab-dōmen, inis, n. телево, черево, живіт. insaturabile Ci жерун.

ab-dūco, 3. xi, ctus α) відводити, ви-, віддаляти, забирати, alqm; alqd; з *abl.* eum Temno Ci; uxorem ab eo Ci відокремішити від, з відки? з *praep.* alqm de foro L ab avo L e fano Ci. β) відхиляти, відклоняти.

animum ab cogitationibus Ci відвернути, legiones ab alqo C відчужити, equitatum ad se Ci перемовити на свій бік. γ) відвертати до, у-, за-, від-, зводити, artem ad quaestum Ci понижати, alqm in servitutem Ci закріпостити, armenta O украсти.

ab-eo, īre, ii (*inf.* abisse *poët.* abiisse) itūrus α) відходити, віддаляти ся, відступати, unde; *imper.* abi L забирай ся, геть; з *praep.* a b, e x, d e: de Sicilia L e, d e, conspectu C S зникнути, ab iure Ci нарушити право; з *abl.* V L; з *acc.* з praepos: in vulnus L повалив ся, in nubes O полинув; *occ.* від-, удаляти ся, утїкати, victor V вийшов побідоносно. β) минати, щезати, annus Ci пройшов; з *particip.* ви-, від-, уходити, вийти цїло, missus H увільнений, inulte (impunitus) S безкарно; о б р. розходити ся, in ora hominum L іде поголоска по людях, nefas longius O ширить ся. γ) в мові: відходити далеко від, (щоб шукати далеко за примірами), недержати ся річи, illuc, unde abii, redeo Ci *occ.* заходити, cornus sub pectus V. δ) перекидати ся в, чим, переміняти ся на, переходити на, in silvas O ad ineptias Ci vestes in villos O на лїси (лїсами). ε) примінювати ся до, in avi mores L приймати їх.

ab-equito, 1. від'їждати (верхом) L.

ab-errātio, ōnis, f. заблуд, розривка.

ab-erro, 1. α) від-, заблудити, збити ся з дороги, збочити, ex agmine L oratio ad alia Ci. β) відступати, від, не сходити ся з, віддаляти ся, відставати, a regulā Ci. γ) помиляти ся в, ошибати ся, amor O з *abl. instr.* verbo Ci.

abforc = afutūrum esse, ab-forem, abessem.

ab-hinc, *adv.* звідси, звідсїль; часово: від нинї, тепер, за, від, перед, з *acc.* a. annos prope viginti Ci тому назад, тепер яких, (зо) двайцять років; з *abl. mens.* comitiis a diebus XXX factis Ci перед.

ab-horreo, 2. ui α) дрожати перед чим, від чого, мати відразу, чути нехіть до, гидити ся ким, жахати ся чого, перед, *absol.* alqm, alqd, обр. a caede Ci; з *abl.* Cu. β) не сходити ся з, не згоджувати ся, ab alqo; a rē; a suspicione Ci бути вільним від, orationes inter se L противорічать собі; з *abl.* nec vero a. T імовірно; з *dat.* L; *P Pr A* **abhorrens** tis чужий, незгодний, невідповідний, що не годить ся з, a cosuetudine Ci, але: lacrimae [illegible] що не личать. γ) відмагати ся, a re Ci.

ab-icio, 3. iēci, iectus α) від-, скидувати, кидати від себе, *absol.* alqd; alqd d e loco Cu e x vallo C; *refl.* se a d pedes alcis Ci припасти до ніг, alqm a d terram Ci повалити на; *occ.* β) від-, кидати, за-, лишати, spem Ci тратити, memoriam doloris Ci забути на, a. vitam Ci віддати своє житє, salutem pro te Ci жертвувати, pecuniam Ci ви-, розкидати; *occ.* понижати: eos ad pastum Ci pronos S, sic te Ci п. ся.

abiectio, ōnis, f. слабодушність Ci.

abiectus, 3. *adv.* ē I. α) по-, кинений, olor in herbis O лежить β) низкий, недбалий, senarii Ci II. α) повалений, viribus Ci. β) підупалий, тронутий, прибитий, filia Ci з *locat.* animi L. γ) простий, підлий, familia Ci.

abiegnus, 3. ялиновий, з ялинового дерева L O.

abiēs, etis, f. ялина, ялиця, *poët.* корабель, копе, L V secta V дошка; *collect.* бір V; *abl.* abiětě V.

ab-igo, 3. ēgi, actus α) від-, про-, розганяти, ventos O розвіяти, feras Ci розполохати, alqm a ludis L a d litus abacti V що загнали ся на, nox abacta V уступаюча; з *abl.* constientiā abigor H лякає мене; *occ.* β) від-, заганяти, забирати, красти, pecus Ci займати, partum Ci T зігнати плід.

ab-itus, ūs, m. α) відхід, від'їзд β) вихід, a. coronant V.

ab-iūdico, 1. α) (судово) відмовляти, відказувати, непризнавати права за ким, на що, alqd; rem a b alqo; sibi libertatem Ci зрікати ся її.

ab-iungo, 3. nxi, nctus α) відвязувати, ви-, відпрягати, iuvencum V. β) віддїляти, відлучати, усувати, Labienum C.

ab-iūro, 1. „відприсягати," клясти ся що не, зарікати ся присягою, відказувати ся, відпирати ся, abiuratae rapinae V заперечені.

ablēgātio, ōnis, f. від-, висилане, виряджа, ad bellum L у бій.

ab-lēgo, 1. виряжати, від-, виправляти, ви-, від-, засилати, nos ab urbe L honestos homines Ci усувати.

ab-lūdo, ere ріжнити ся від, non abs te imago H в дечім подобає на тебе.

ab-luo, 3. ui, ūtus (*part. fut.* luitūrus) α) об-, змивати, мити, ви-, полокати, очищувати, manus undā O se fluvio V купати ся; β) усувати, затирати, animi perturbationem Ci розважати.

ab-nego, 1. відказувати, відмовляти, ви-, відрікати ся, tibi coniungium V; abnegat V (preces); з *inf.* V; *poët.* comitem V товариство его. *occ.* заперечувати, нехотїти V.

abnepōs, ōtis, m. правнук.

ab-normis, e неправильний. *occ.* a. sapiens H що не належить до нїякої школи.

ab-nuo, 3. ui *PFA* nuitūrus α) знаком (киванем) відмовляти. відказувати; alci alqd de re; pugnam L не хотїти бити ся; у S L *absol.*; pacem L не приймати ся єго; з *acc. c. inf.* V; з inf. L; non a. quin. T, але; locus T не допускає β) відмагати ся, цурати ся, відпекувати ся чого, перечити, imperium L не повинувати ся; [illegible] abnuitur ita fuisse L.

ab-oleo, 2. ēvi, itus α) нївечити, нищити, збавляти, monimenta V валити; β) усувати, dedecus armis V затерти, mores T [illegible], viscera undis V ви-, сполокати, [illegible] magistratum L усунути кого з уряду, memoriam noctis T забути на, certamina T закінчити.

ab-olesco, 3. ēvi зникати, минати, переставати, rei memoria L затерла ся, gratia V [illegible] ся.

ab-olitio, ōnis, f. знївеченє, знищенє, знесенє, скасованє, sententiae T придавленє.

abominor, 1. α) заклинати, відвертати, alqd; quod abominor O Ci хрань Боже від того; β) *pass.* abominandus проклятий, поганий, осоружний, parentibus H зненавиджений ними.

aborigines, um, m. (origo) тубильцї, туземцї, доморідні, пранарод L.

abortio, ōnis, f. abortus, us, m. порон(енє), [illegible] Ci.

abortivus, 3. поронений, невчасний.

ab-rādo, 3. si sus ви-, шкрябати, обстричи, збрити, caput Ci; обр. виморочити, винудити, nihil ab eo Ci.

ab-ripio, 3. ripui, reptus α) від-, ви-, по-[illegible], видирати, (силоміць) забирати, [illegible], naves V ex, de locō alqm Ci [illegible] abreptus L буря загнала єго; *refl.* [illegible] se L чим скорше вихопити ся.

ab-rogo, 1. I. жадати назад, се-б-то відбирати, віднимати, alci imperium Ci fidem Ci невірити кому, scriptis O понижати їх; II. зносити, нївечити, leges Ci, касувати, pudorem L.

abrotonum, i, n. боже деревце H.

ab-rumpo, 3. rūpi, ruptus I. α) від-, виривати, зривати, alqd. звідки? *abl.* puppes ripis V [illegible] fastigia a culminibus L; β) віддїляти, відтинати, se latrocinio Ci зірвати з розбишацькою ватагою; II. α) розривати, розбивати, abruptis procellis V хмароломом, fas V нарушати, sermonem V перебивати, pontem T збурити, cervicem O зрубати, venas T перетяти, ordines T проломити, vitam V передчасно умерти, lora abrupta O пірвані, spem Cu T тратити, dissimulationem T залишити, blandimenta T покинути.

abruptio, ōnis, f. зірванє, відобранє, Ci.

abruptus, 3. урвистий, крутий, стрімкий, стрімчастий, locus L стромина; обр. contumacia T завзятий упір; *subst.* abruptum i, n. α) пропасть, безодня. β) небезпека T.

abs, гл. ab abs.

ab-scēdo, 3. cessi, cessum α) від-, уступати, відходити, віддаляти ся, відтягати ся; *absol.* О звідки? з *abl.* muneribus L усунути ся від; = з *praep.* a curiā L e foro L; куди? з *acc.* Rhodum T удав ся на P. β) в борбі = за-, полишати, покидати, absol. L manibus aequis T борба не рішилась, mare L зникає з обрію, Piso T неподав ся = непопустив; з *dat.* Pallas mihi O передо мною уступає. γ) відпадати: urbes regno L.

abs-cessio, ōnis, f. відхід, убуток Ci.

abcessus, ūs, m. відхід, віддаленє, continuus T заєдна неприсутність.

abs-cīdo, 3. cīdi, cīsus α) від-, обтинати, відрізувати, відрубувати, iugulo *(abl.)* pectus O crines T підстричи; β) по-, роз-, віддїляти, exercitum in partes C; γ) відбирати, позбавляти кого чого, spem L.

abscīsus, 3. α) відтятий, відрубаний. β) урвистий, крутий, стрімкий, saxum L.

abs-cindo, 3. cĭdi, cissus α) здирати, від-, зривати, tunicam a pectore Ci humeris *(abl.)* vestem V venas T перерізати; з *gr. acc.* abscissa comas V рвучи собі волося; β) від-, роздїляти, terras undis O (Oceano H) відмежити, inane soldo H розріжняти, γ) відбирати, позбавляти чого, reditus H.

abs-conditus, 3. *adv.* ē скритий, gladius Ci схований; обр. по-тайний, незвісний, темний, ius Ci *occ.* високоумний, Ci.

abs-con-do, 3. condidi, conditus α) прятати, крити, ховати, cadavera V alqd in loco, foveis V *occ.* по-, закривати, заступати, *medial.* Atlantides absconduntur V [illegible] ходять, draco aves O проковтнув, arces V ледви бачимо їх; β) затаювати, id Ci fugam furto V.

ab-sens, ntis (P Pr A до absum) неприсутний, (*attribut*-ивно і *praedicat*-ивно): his absentibus Ci без них; Rhodos H далекий, me absente Ci в моїй неприсутности = коли мене небуло (нема).

absentia, ae, f. неприсутність, відсутність, in absentia Cu = (eo absente = absens) в небутности єго.

ab-similis, e (лиш з переченєм) непохожий на, неподібний до C.

absinthium, i, n. полин *pl.* cāna O (про барву), tristia O гіркий.

ab-sisto, 3. stiti α) від-, уступати, відходити, від-, удаляти ся: з *abl.* limine V; з *praep.* ab ore scintillae V прискають: β) залишати, переставати, здержувати ся від, (ab) obsidione L зняти облогу, bello H Cu залишити = ferro V; absistamus V лишім! (sc. a bello); з *inf.* LV; неособ. bello absistitur L перестали воювати.

absolūtē, *adv.* довершено, вповнї, зовсїм, цїлком.

absolūtio, ōnis, f. α) визвіл, ви-, освободженє від, huius Ci (de maiestate). β) викінченість, до-, совершеність, повнота, rationis Ci.

absolūtus, 3. α) PPP *adv.* ē α) ви-, скінчений, vita Ci. β) безусловний, безумовний, незалежний, necessitudo Ci необхідна.

ab-solvo, 3. solvi, solūtus α) відвязувати, увільняти, вибавляти, визволяти, eum bello T. β) судово: ви-, освободжати, увільняти, ви-, оправдувати, *absol.*; omnibus sententiis Ci одноголосно; з *gen.* capitis CN від кари смерти; з *abl.* crimine HL eos de causa Ci eum Veneri *(dat. comm.)* Ci що до В. γ) за-, ви-, докінчати, ви-, доконувати, довершати, доповісти: partem incohatam Ci opera CCu довести до кінця.

ab-sonus, 3. лихозвучний, безладний, незгідний vox Ci; з *dat.* у HL; *abl.* з ab: motus a voce L несхожі з ним.

ab-sorbeo, 2. ui поглощати, проковтнути, лигати, alqd H *metaph.* tribunatus orationem meam Ci забирає менї.

absp, гл. asp.

abs-que, *praep.* з *abl.* без, крім Ci.

abs-tēmius, 3. тверезий O; з *gen.* H поздержний, мірний в чім.

abs-tergeo, 2. tersi, tersus α) ви-, у-, о-, стирати, fuliginem Ci. β) затирати, відбирати, fletum Ci заспокоїти, molestias Ci усунути.

abs-terreo, 2. ui α) відстрашувати, від-, проганяти, alqm; alqm pilis L canem a corio H *occ.* β) відвертати, здержувату, з *abl.*: alqm vitiis H; з *praep.*: eum a re CiL.

abstinens, ntis, *adv.* enter (PPrA *adi.* до abstinere) по-здержний, поздержливий, стримáлий, мірний, oculi Ci; *poët.* з *gen. graec.* pecuniae H нехапкий на; *occ.* безкорисний з *dat.*: sociis Ci для.

abstinentia, ae, f. α) поздержність, поздержливість, abstinentiā (cibi) finire vitam T заморити ся голодом; β) ощадність, помірність, уміркованість, безкорисність, in magistratu Ci.

abs-tineo, 2. tinui tentus α) *trans.* здержувати, стримувати, спирати, спиняти, oculos Ci; з *abl.*: fortuna eum bello L спасла від; з *ab.*: vix a se manus Ci хотїв запобїяти собі смерть; рідко з *dat.*: ius belli Antenori L не примінювати права боєвого до Антенора; *medial.* ab inermi abstineri L щадити. β) часто *intr.* = *refl.* здержувати ся, se ab vitiis Ci; з *abl.* se cibo N; a manibus T не уживати сили, tactu V недоторкати ся, publico T не являти ся прилюдно; з *gen. gr.* irarum H не гнївати ся; aegre abstinent (prohibiti sunt) quin oppugnent L мало що не облягали; з *ne* L (3, 11, 5).

ab-sto, āre стояти осторонь, одалїк, longius H.

abs-traho, 3. xi, ctus α) відтягати, відводити, волочити, від-, по-, виривати, boves V силоміць забрати: звідки? *poët.* з *abl.* eas gremio O; з *praep.* se a sollicitudine Ci позбути ся журби, me ex comitatu virorum Ci виключити із, eum de matris complexu Ci вирвати, abstrahi e gremio patriae Ci бути засланим: куди? eos in servitutem C забрати в полон; β) віддїляти, усувати з *abl.* eum legionibus T commeatu C відтяти кому довіз; з *praep.* animus a corpore abstractus Ci що розістав ся з тїлом, in partes SO роз-, дїлити на сторонництва, pecuniā in pravum S зійти на ледащо, me senectus a rebus gerendis Ci вадить менї; γ) відклонювати від, copias a Lepido Ci намовляти до зради; *occ.* (силоміць) спинювати, здержувати eos a direptione L.

abs-trūdo, 3. si, sus, тручати на бік, лиш *metaph.* старанно скривати, таїти, ховати, крити, alqd; se in silva Ci переховувати ся, se inter tectum T alqd in profundo Ci tristitiam T затаювати.

abs-trūsus, 3. скритий, по-тайний, semina in venis V Tiberius T при-, потайкуватий, disputatio Ci про дальший предмет.

ab-sum, esse ā-fui ā-futūrus I. α) небути, бути неприсутним, віддаленим, далеко від, о(по)далїк чого, не находити ся на місци, не стає, нема мене, бракую, *absol.* Dareus N, з *abl.* absit invidia verbo H щоб не чути пáкосне слово; з *praep.* ab domo L Ci, ex urbe Ci жити на зáсланю, *occ.* небрати участи в, (a) bello C. β) непомагати кому, nusquam abero V все буду при тобї, ab alqo S; з *dat.* alci abesse, ab alqo; a. нестає кому кого, хибувати, Autronio Ci опустити его, luctamen remo V веслують без труду,

γ) бути далеким, віддаленим, невідповідним, відмінним, иньшим, відрізняти ся від, не личити, longe Ci C; з *acc.* aliquot dierum viam Ci; *abl.* з *ab.* aequo a signis S віддалити ся; з *abl.* VII millium intervallo C, dolore O забути на; з *praep.* ab: a culpa Ci бути невинним, Plancius a te Ci перевисшає тебе, a periculis S оминати. δ) звороти: non multum, non longe, paulum, haud procul, nihil abest, quin c. coni. мало що не, не хибує багато (щоби). a був би . . . quid abest quin? L 2. tantum abest ut . . . ut . . . Ci далеко від того щоб я; нето що, а навпаки: *Coni. impf. poëi.* āforem *inf.* āfore.

ab-sūmo, 3. sumpsi, sumptus α) спотребляти зовсїм, до краю вихіснувати, vires VO вичерпати ся, tempus dicendo C ітратити час; *occ.* поїсти, membra V роздерти, vinum H випити; обр. purpura absumitur L тратить краску, блїднїє. β) з'уживати = губити, запропащ(ув)ати, марнувати, rem familiarem Ci mors eum L забрала на той съвіт; *pass.* загибати, минати ся, lacrimis absumitur O сохне-вяне, flammis absumi L згоріти, fame L заморити ся, absumpta salus V страчена.

absurdus, 3. *adv.* ē α) лихозвучний, ranarum a. sonus Ci поганий крик β) нескладний, недоладний, необразований, неспосібний, нездалий, ingenium haud a. S T = non a. ingenio T ‚розумна голова', non a. cognitu T легко пізнати.

abundans, ntis *adv.* anter (P Pr *Adi.* до abundare) α) перетїкаючий, переливний, переповнений, amnis Ci T що виступила з берегів; β) вельми багатий на що, заможний, засібний, багатющий, маєтний, доволї, достоту, homo Ci multitudo L велика сила = перевага; з *gen.* V; з *abl.* fontibus Ci жерелистий.

abundantia, ae. f. переплив, достаток, розкіш, багатство, omnium rerum Ci.

abundē, *adv.* по-достатком, повно, доволї, більш як треба, забагато, аж надто = satis a. H; *subst.* з *gen.* V.

abundo, 1. āvi α) перетїкати, ви-, роз-, переливати ся, з берегів виступати, aqua L; β) опливати в чім = достатькувати, мати доволї, бути подостатком, *absol.* pecunia Ci досить гроша, ne immoderatus abundes H не перебирай міри, з *abl.* lacte Ci бути богатим на, мати аж надто.

abusque, *praep.* з *abl.* аж від, з; місцево V часово: T від-, по.

abūsus, ūs, m. надуживанє, надужиток.

ab-ūtor, 3. ūsus α) спотребляти, доволї вихісн(ов)увати, з'уживати, tempore Ci. β) використувати, хіснувати ся чим, lege Ci sagacitate canum ad utilitatem Ci покористуємо ся нею. γ) над'уживати, зле уживати, legibus ad quaestum Ci patientiā Ci *trans.* divitias S протратити.

ac, гл. atque.

acălanthis, idis, f. щиглик V.

acanthus, i. m. α) щербач, борщївник, flexus V. β) рід акациї, frondens V.

ac-cēdo, 3. cessi, cessum (*pf.* accestis, accesistis) V I. α) приступати, під-, при-, входити, при-, наближати ся, *absol.* proprius Ci; куди? з *acc.* Iugurtham S urbem V; з *praep.* ad eos Ci in aedes Ci вступати. β) 1. ворожо наступати на, нападати, loca hostiliter S ad urbem Ci muris L (*dat.*) підступити під мури. 2. прохаючи приступати до кого, supplex ad Caesarem Ci удав ся з просьбою до Ц; quo accedam? S куди менї дїти ся? 3. (купуючи) приступати, прибувати, a. ad hastam N до купна; γ) приступати до, = до-, приходити, являти ся, приступати, ad alcis amicitiam C N по-дружити ся з ким, aestas V настає, fama ad nos L доходить; δ) приступати до = приймати ся чого, брати ся до чого, брати участь в, a. ad rem p. C N почати служити, ad honores Ci обіймати уряд, a. ad causam Ci перебрати на себе; рідко *dat.:* causae Ci перебрати на себе оборону, ad vectigalia Ci брати на полїтки; *occ.* приходити до, займати ся чим, naturae partes V описувати; ε) приставати на, годити ся з, на, ad condiciones Ci; з *acc.* societatem T. ζ) підходити під = подобати на, бути похожим на, подібним до, alci proxime Ci proxime (ad) deos Ci II. приходити до чого, ще прибувати, прилучати ся до, більшати, змагати ся, рости, *absol.* alci animus N Ci, fervor capiti H вино морочить голову: часто з huc, istuc, eō, eōdem; з *dat.;* звороти; accedit huc, eo, . . . quod з *indic.* Ci приходить до того ще й та обставина, що . . . accedit, *ut* Ci крім того.

ac-cĕlero, 1. *trans.* α) прискорювати, приспішати, consulatum T скорше собі приспорити; *intrans.* β) галити, квапити ся, спішити ся, accelera! L мерщій! Volsci V надлїтають.

ac-cendo, 3. ndi, census α) запалювати, ignem V; з *gr. acc.* accensa comas V; Ilion H підпалити 1. за-, осьвічати, aras O = focum O розтопити вогонь на жертівнику 2 розжарювати, sol aestus V жарить. β) розпалювати = за-, під-, розохо-

чувати, бодрити, обр. спричиняти, загрівати, *abs.* alqm S spem alci V робити надію: з *dat.* animos bello V додавати відвати до; з *praep.* animos ad virtutem S Marcum contra alqm S animos in hostem V in rabiem L розлютити; *pass.* accendi розгоріти, палати, accensus amore L з любови, lubidine S розженеханий, irā L розлючений; *occ.* 1. підбурювати до, підбунтовувати до, під-, намовляти до, seditionem L bellum V 2. справляти, curam alci L discordiam L сіяти незгоду; обр. vis venti accenditur L буря змагає ся.

ac-censeo, ēre при-, дочисляти, dominae O.

accensus, i, m. I. посланець, возний, слуга консула, претора, alci Ci придїлений кому, з *gen.* Verris Ci; II. звич. *pl.* accensi ōrum m зачислені, придїлені до V. кл. = легкоз'оружені леґіонари; L (I. 43) запасне військо; резерва.

accentus, ūs, m. наголос.

acceptio, ōnis, f. приняте, перейма, відбиране, frumenti S побиране.

accepto, 1. приймати, opus Cu.

acceptus, 3. (P Adi. до accipere) пожаданий, милий, у-, любований, приємний, дорогий, carus acceptusque S любимець; *superl.* maxime a. plebi C у; але: longe acceptissimus alci Cu в ласках у.

accerso, гл. arcesso.

accessio, ōnis, f. I. приступ, прибуване, на-, зближене: *pl.* sui Ci ⌜авдиенциї⌝ II. зріст, приріст, прибуток, побільшене, ad corpora Ci приріст, Epirus a regno L причінка, a. adiungere aedibus Ci добудувати, decumae Ci додаток.

accessus, ūs, m. α) приступ, на-, приближене, solis Ci близкість, ad urbem Ci, aestuum Ci приплив, ventorum V напір, ad res salutares Ci наклін до, da a. lacrimis O вислухай мене; β) вхід, пристань, лиман, a. lustrare V petere L.

ac-cĭdo, 3. idi (cadere) α) падати на, до, *absol.* tela C обр. improvisus S нападає; *occ.* ad pedes alci Ci припасти до ніг: навколїшки перед ним = genibus eius CuT. β) проникати, доходити, vox ad hostes L fama L доходить чутка. γ) ви-, припадати, наступати, лучати ся, приключати ся, ставати, скоїти ся, доводити ся, alci alqd; з *adv.* si secus acciderit Ci вразї-б инакше склало ся = a. peius eis Ci не пощастить ся, не поведе ся; *impers.* ita accidit з ut, N quod Ci; рідко *acc. c. inf.* Ci; ex eo accidit C звідси походить.

accīdo, 3. cīdi, cīsus (caedere) α) над-, обрубати, під-, надтинати, надрізувати, crines T підстричи, dapes V поїсти; β) ослабляти, знесиляти, res accisae Ci L в розладї = підточені, accisus iuventus L підорване юнацтво.

ac-cingo, 3. cinxi, cinctus (*inf. praes. pss. poët.* accingier V) α) при-, під-, оперізувати, lateribus ensem V miles accinctus T готов до бою. β) з'оружати, знаряжати, заосмотрювати в що, Aeneam armis V se iuvene T брати, alqm ad alqd T приготовляти γ) *refl.* або *medial.* готовити ся, роз-, починати, приступати до, забирати ся до, quin accingeris! L ободри ся! з *dat.* te pugnae V; з *praep.* ad ultionem T in proelium T; з *inf.* T V; з *graec. acc.* artes V; *act.* = *refl.* operi V прикладати руку до.

ac-cio, 4. cīvi (cii), cītus (ciere) за-, по-, приклик(ув)ати, при-, ви-, за(в)зивати, післати по кого, pueros Ci eum doctorem (за), filio Ci virtus voluptatem C справляє; звідки? eos ex Etruria Ci eum ab exercitu L; куди? eum in Hirpinos L; пощо? eum ad regnandum Romam Ci PPP.

accītus, впроваджений, чужий, сторонний, scientia T.

ac-cipio, 3. cēpi, ceptus (capere) α) приймати, брати, перебирати (на себе), одержувати, *absol.* galeam V обр. augurium Ci L V дістати, rationes Ci казати собі дати звіт: з подв. *acc.* id donum L pecuniam ab alqo S Ci брати хабарі, hereditatem a parte Ci відбирати спадчину по батькови, nobilitatem S унаслїдити, litteras S Ci відбирати, alci pecuniam acceptam referre Ci записати в дохід, opus in acceptum referre Ci поквітувати: обр. quietem clementiae Ci приписувати, frenum V L носити. β) приймати, приймати ся чого, годити ся на, одобрювати, вдоволяти ся чим, condicionem C Ci L N te comitem V nomen L допустити до виборів; без *object.*-у: accipio H про мене, най буде; II. α) приймати, брати, vix loca opera accipiunt L ледви місця під будови, auras follibus V підхвачувати, navis aquam L затїкає, societatem S входити у взаїмени, alqm in amicitiam Ci по-дружити ся з; де? з *abl.* або *и* з *acc.* milites urbe L in urbem L пустити до, alqm in regnum T припустити до спільного панованя. β) приймати, гостити, eum hospitio H eos in porticibus V угощувати, alqm in deditionem C S L Cu підчинити собі, in civitatem Ci надати право громадянства. γ) обходити ся з ким, a. alqm clementer Ci alqm male verbis Ci

сварити, eum verberibus ad necem Ci побити на смерть. II. змисловo α) за-, примічати, понимати, пізнавати, розбирати, розуміти, ea parum Ci res sensu Ci почувати, alqd voltu Ci L бачити. β) слухати, чути, alqd; sonitum V (pronis T) auribus L радо слухати (*opp.* sinistris auribus L нерадо щось слухати), accepta solatio O розрада, preces L вислухати, volenti animo de iis S чути радо про них; незал. пит. H. γ) брати за щось, толкувати собі, вважати за, alqd in bonam partem Ci id omen L = in omen L; verisimilia pro veris L. δ) діставати = зазнавати, пізнавати, терпіти, nomen Ci Cu; при *subi. pss.* rem a maioribus Ci C унаслїдити, cladem V зазнати, iniuriam S Ci i. ab alqo C damnum H терпіти кривду (від), voluptatem ex re Ci радїти нею; *metaph.* переймати, за-чу(ва)ти, діставати вістку, дізнавати ся, haec Ci famā C S alqd ex, ab alqo; de Hercule Ci з *acc. c. inf.* S L; незал. пит. Ci; *occ.* побирати науку, учити ся у, від, disciplinam ab alqo C карности.

accipiter, tris, m. яструб, сокіл, sacer V віщий.

accītus, ūs m. прикликанє, зазив, запрошенє, accītū eius Ci V T на єго приказ.

acclāmātio, ōnis, f. окрик, вигук (одобреня або догани) L.

ac-clāmo, 1. α) кликати на, кричати на, (як знак одобреня або догани) з *inf.* Ci; з ut . . щоб T; з *praedic. acc.* alqm nocentem T узнати винуватни(ко)м = засудити, alqm liberatorem L окликати єго визвольником. β) загомонїти до, на, що.

ac-clāro, are (clarus) об-, заявляти (про авґурів), si signa acclarassis = acclaraveris L.

ac-clīnis, e. схилений до, опираючий ся на, спадистий, iugum O похилистий, litus O круча, з *dat.* trunco V falsis H склонний до лукавства.

ac-clīno, 1. клонити, при-, о-, спирати на, прихиляти, se in illum C castra acclinata tumulo L *(dat.)* припираючий до, se ad causam L хилити ся до неї, сприяти їй.

ac-clīvis, e. стрімко ідучий в гору, (с)похилий, похилистий, leniter C з легка піддоймаючий ся, положистий, litus O круча.

ac-clīvitās, ātis, f. склін, похилість, montis C узбіче, згірє.

ac-cola, ae, m. (accolere) сумежник, сусїд, loci L недалеко мешкаючий, fluvii T доплив = притока.

ac-colo, 3. colui мешкати біля, над, коло, при, бути сумежним з, locum Ci.

ac-commodātio, ōnis, f. α) приміненє, приноровленє, ad alqd; magistratuum Ci огляд на.

accommodātus, 3. α) *adv.* ē. приспособлений, приноровлений, примінений до, відповідний до, кому, що доріс чому, здатний до, tempora demetendis frugibus Ci догідні, accomodate ad naturam vivere Ci згідно з; обр. ministerio T *(dat.)* здібний до.

ac-commodo, 1. α) приспособляти, прикладати, coronam sibi ad caput Ci lateri ensem V припасати, fulgorem ūvis O надати їм полиску; β) примінювати до, прирівнювати до, приноровлювати до, прилучати, віддавати, ius ad iussa Ci versum in rem Ci ad eius testimonium ius iurandum Ci судити згідно з присягою, se a. ad rem p. Ci посьвячувати ся їй.

ac-commodus, 3. (= accommodātus) відповідний до, здібний, що надає ся до, fraudi V.

ac-crēdo, 3. didi довіряти, *absol.* N; alci H.

ac-crēsco, 3. crēvi (crētus) на-, при-, зростати, більшати, прибувати, dictis fides L стали їмовірні, agger pectori usque T підносить ся аж по.

accrētio, ōnis, f. приріст, прибуток, luminis Ci нів (новий місяць).

accubitio, ōnis, f. лежанє за столом, epularis Ci.

ac-cubo, āre лежати в, побіч, за, *absol.* iuxta V cadus horreis H є в стодолах; *occ.* лежати при обіді = обідати, in conviis Ci N; nemus umbrā V в затїнку.

ac-cumbo, 3. cubui cubitum розложити ся, in acta N на побережу; *occ.* лягати до столу, сїдати, при, на; lecto L in robore Ci; з *dat.* epulis V Ci.

accumulātor, ōris, m. збирач, дука(р), orum T.

ac-cumulo, 1. збирати на купу, копичити, скупляти, гуртувати, нагромаджувати, pecuniam Ci збивати; *metaph.* щедрити чим, щедро давати, honorem O віддавати, animam donis V дарити ними, curas O побільшувати.

ac-cūrātio, ōnis, f. старанє, дбалість, in re Ci.

accūrātus, 3. *adv.* ē. α) точний, старанний, докладний, дбалий, dicendi genus Ci викінчений. β) ввічливий, accurate alqm habere S привітно обходити ся з.

ac-cūro, 1. старанно займати ся чим, точно ви-, сповняти, старати ся о, дбати про, alqd Ci.

ac-curro, 3. accurri (accucurri) до-, прибігати, приспішати, квапити ся до, до-, при-, скочити, надлїтати, *absol.* Romam Ci ad alqm C S Ci in sinistrum cornu L auxilio suis S; *trans.* iacentem T до; неособ. accuritur ab iis T.

accursus, ūs, m. збіг, ⌊здвиг⌉, глота́, натовп, populi T.

accūsābilis, e, гідний скарги Ci.

accūsātio, ōnis, f. обвина, винуваченє, позиванє, обжалованє, жа́лоба, скарга, *absol.* з *gen. subi.* Catonis Ci; *gen. obi.* Hannibalis L жалї на, *occ.* α) a. exercere T доносити; β) обвиняючі писаня, доноси Ci.

accūsātor, ōris, m. позиватель в карних справах, винуватель, (*opp.* petitor в цивільних справах).

accūsātōrius, 3. *adv.* ē. обвиняючий, правотарский, склонний до скарг, a. artificium Ci адвокатське крутарство, accusatorie loqui Ci без пересади.

ac-cūso, 1. α) позивати, обвинувачувати, винува(ти)ти, подавати до суду (*opp.* defendo) alqm; з *abl.* uno nomine Ci за одно й те саме, ex lege на підставі закону; з *gen.* провини: proditionis Ci; з *gen.* кари: capitis N; з *praep.* de veneficio Ci о, за отроєнє, inter sicarios Ci за потайне убивство; за леж. реч. з quod N; *acc. c. inf.* T (про зміст скарги). β) жалувати ся на, нарікати на, дорікати кому, робити докори, ганити кого, закидувати кому, alqm; alqd; de (in) rē; regem temeritatis L задля; з quod C.

aceo, ēre бути квасним.

acer, eris, n. клен, явір O; *meton.* яворовий O.

acer, cris cre *adv.* acriter α) гострий, колючий, кінчастий, різкий, stimulus V H T arcūs V напручені, змислово: гіркий, їдкий, терпкий, сильний, stomachus H зіпсований; *meton.* unguentum Ci пахучий, tibia H звінка, oculi Ci пронизуваті, hiems H люта, sol H V шкарне. β) великий, vis serpentium S dolor V діймаючий, memoria T болюча; γ) про вдачу: палкий, живий, завзятий, ручий, загарливий, бодрий, дїяльний, меткий, нагальний, acriter pugnare V запекло, rusticus V пильний, potor H пиячина, pocula H скоро порожні, aper V дикий, equus V бистрий; з *abl. loci.* equis V жвавий верховик, bellis V бойкий; з *locat.* militiae T войовничий. δ) про розум: vir accerrimo ingenio Ci бистроумний, ε) строгий, грізний, на́прасний, при-страсний, voltus militis H визиваючий. ζ) про чувство: більний, суворий, жо(р)стокий, немилосер(д)ний, sententia Ci; *subst.* acre is. n. вістрє H acri fortius H глибше як меч.

acerbē, *adv.* (до acerbus) тільки *metaph.* α) гостро, строго, жо(р)стоко, терпко, гірко, болюче, немилосер(д)но, a. ulcisci alqm S люто пімстити ся на. β) нерадо, важко, тяжко, з гнївом, a. ferre alqd Ci O прикро відчувати, болїти.

acerbitās, ātis, f. α) терпкість, гіркота, fructuum Ci. β) строгість, суворість, жо(р)стокість, inimicorum C заїлість, morum Ci *occ.* горе, сум, лиха година, скорбота, недоля, temporis C N злиднї; *pl.* n. acerba ōrum O кривди, па́кости, in a. versari Ci тяжко бідувати.

acerbo, āre лиш *metaph.* погіршати, crimen V прибільшати.

acerbus, 3. *adv*, ē терпкий, гіркий, uva Ci квасна; *metaph.* frigus H прошибаюча, vultus O понуре = насупіле, recitator H нудний; *pl.* n. = *adv.* α) a. fremens V скриготїючи зубами. β) невчасний, неспілий, незрілий, virgo O недоросла, funus V перед(в)часний, impolitae et a. res Ci неготові. γ) прикрий, неприємний, осоружний, неприязний, лютий, суворий, odium Ci запекла, hostis Ci заїлий, facetiae T образливі, a. invehi in alqm Ci уїдати на кого; строгий, in alqm S O. δ) сумний, сумовитий, сутужний, otium S delectus L немила бранка.

acernus, 3. (acer) кленовий, яворовий H O.

acerra, ae, f. кадильничка, кадило H O.

acervālis, e. накопичений.

acervātim, *adv.* грамадно, купами. *metaph.* a. dicere Ci коротко, стисло.

acervo, 1. копичити, збирати на купу, нагромаджувати, гуртувати, cumulos hominum L обр. leges L поназбирати.

acervus, i. m. α) купа, зсип, сила, велике число, громада, armorum C; обр. facinorum Ci чимало злочинів, a. caecus O сумішка, pecunia Ci цїлі ⌊гори⌉. β) ложний висновок ruens H.

acēsco, 3. acui киснути, кваснїти H.

acētum, i, n. α) оцет L. β) дотеп, шутка, Italus H.

acidus, 3. α) (aceo) квасний, кислий, sorba V. β) влїзливий, докучливий, прикрий, осоружний, H.

aciēs, ēi, f. (*gen.* aciē S C) I. α) вістрє, лезво, hastae O клюга. β) гострота, oculorum C пронизуватий зір, обр. бистрота, ingenii Ci бистроумність, animi a. obtusus Ci отупілий ум. γ) око, a. flectere V поводити очима, sanguinea V кровю накипілі; *poët.* stellarum V блиманє. δ) = pupula, зіниця Ci II. α) боєвий ряд, лава, війско, prima S Ci передня, media Ci середня (середина лави), novissima C = postrema S задня лава, triplex C бато́ва, a. extenuare, dilatare, explicare L S Cu розвивати, розтягати. β) битва, бій, борба,

(на отвертім поли), Volcania V у вогни, in aciem prodire C Ci запускати ся в борбу, (in C) acie dimicare L бити ся на боєвищи.

acīnacēs, is, m. перзійский кинжал H Cu.

acinus, i, m. винна ягода Ci.

acipenser, eris, m. осетр, виз, рід морскої риби Ci.

aclis, idis (aclys, ydis) f. коротке копє V.

aconīton, aconītum, i, n. тоя, посталь, цар-зіле, *synecd.* отрута, трійло O.

ac-quiesco, 3. ēvi α) ви-, від-, спочивати, прийти до супокою, morte T упокоїти ся, умерти. β) мати супокій, res familiaris Ci ненарушує ся. γ) успокоювати ся при чім, тїшити ся чим, вдоволяти ся, morte alcis Ci рад, що умер; *occ.* знаходити своє щасте в, радїти чим, tuo ore Ci.

ac-quīro, 3. quīsīvi sītus (quaerere) α) набувати, при-, надбати, здобувати, amicos S alqd Ci fama vires V ширшає, favorem largitione T приєднати собі, pecuniam T заробляти.

acraeus, 3. на вижинах почитаний, вишнїй L.

acrātophoron, i. збанок на вино Ci.

acrēdula, ae, f. невідома животина, жаба? Ci.

acriculus, 3. *(demin.* до acer*)* трохи палкий, *subst.* малий завидїяка Ci.

acrimōnia, ae, f. (acer) гострота; *metaph.* сила, бодрість, жвавість, моторність Ci.

acroāma, atis n. забава (музикою, співом) Ci *meton.* музики, четцї, співаки, шуткарі.

acta, ae, f. α) морский беріг, приморє, побереже N. β) морскі купелї. in actis esse Ci жити гуляшо, actas iactare Ci себ-то гуляще житє в купелях. 2. α) acta ōrum, n. рідко actum i, n. (PPP *subst.* до agere) *pl.* події, дїла, учинки, подвиги, Caesaris Ci O *occ.* β) урядові справи, розпорядки, a. servare Ci Tiberii T a. rescindere Ci (= convellere Ci) ⌞знести⌝. γ) ⌞грамоти⌝, протоколи, розправи, a. conponere T укладати, a. publica (senatus) T часопись, diurna T урядовий вістник, publicis a. perscriptum est T стоїть в деннику.

actio, ōnis, f. (agere) α) по-, дїя, виконанє, здійсненє; з *gen. obi.* rerum Ci gratiarum Ci заява подяки. β) дїло, divina Ci a. suscipere, adhibere Ci брати ся до дїла; з *gen. sub.* eius actiones Ci підприємства, vitae Ci буденне житє *occ.* виголошенє речника, актора, a. plena animi Ci виразисті (міни), corporis Ci рухи, *occ.* β) 1. (прилюдна) урядова чинність, дїяльність властий, розправи, предложеня (народови, сенатови) 2. *pl.* урядованє, tribuniciae L seditiosae Gracchorum S бунтарскі заходи 3. судова розправа, процес, веденє процесу, civilis Ci a. instituere Ci позивати, perduellionis Ci 4. формулка скарги, legis a. Ci a. mutare Ci 5. Verrinae Ci розправи = мови проти B. 6. право або позвіл на скаргу, a. habere Ci право подати до суду, a. postulare Ci жадати права на позву, a. dare Ci позволити на позов, a. intendere alci Ci подати кого до суду 7. судовий речинець, prima, altera Ci.

actito, 1. (*frequ.* до agere) часто дїлати, представляти; *occ.* грати за, mimos T виступати за актора.

actor, ōris, m. α) погонич, pecudum O пастух, Tyrinthius O = Hercules. β) мовник, речник, актор, carminum L. γ) справник, спорудник, виконавець, *absol. pl.* S дїячі, illarum rerum Ci. δ) правотар = заступник, защитник, causae Ci. ε) позовник, винуватель, a. et petitor Ci. ζ) завідатель, управитель, орудар, publicus T.

actuariola, ae, f. байдак.

actuārius, 3. гінкий, легкий, скорий, скороплавний, navigium Ci бігке (скоробіжне) судно.

actuōsus, 3. дїяльний, рухавий Ci.

actus, ūs, m. α) прогін, iter et a. Ci право гонити, actu inflectere Ci підганяти жалом товар. β) розгін, magno a. V з великим розкотом 1. рух, corporis Ci 2. вираз лиця, carminum imitandorum L міміка; γ) представленє, гра, fabellarum L; δ) ява, дїя, виступ (в драмі), improbitatis Ci частина її, quintus H. ε) дїло, праця, restat a. Ci *occ.* ζ) дійсність, alqd cognoscere in actu O яке воно є.

actūtum, *abl.* actū в одну мить, зараз, скоро, швидко O V.

āculeātus, 3. α) загострений, β) закручений, замотаний, sophismata Ci.

aculeus, i, m. α) жало, кінчик, вістрє, клюга, sagittae L наконечник обр. колючі слова, притинки, a. in disputando Ci вкусливі дотепи, sollicitudinum Ci грижі: *occ.* β) заохота, ad alqd Ci.

acūmen, inis, n. α) вістрє, lignum sine a. O деревище, auspicium ex a. Ci щасливий знак (коли летїли искри з кінця ратища), scorpii Ci жало, montis O вершок: β) гострота, дотеп, жарт, ingenii N бистроумність. γ) штучки, крутїйства, заходи, способи, meretricis H.

acuo, 3. ui, utus α) гострити, тончити, точити, sagittas cote H бруснти. β) гострити = вправляти, linguam causis *(dat.)* H. γ) побуджати, підносити, бодрити, заохочу-

вати до, розпалювати, alqm ad alqd; alqm verbis V curis corda V мучити журбами δ) побільшувати, додавати, alci metum V ще більше налякати, studia populi L приєднати собі, iras rumoribus V ще більше розсердити.

acus, ūs, f. игла, голка, acū pingere V O вишивати, acu enucleata argumenta Ci викінчені = точні.

acūtē, (*adv.* до acutus) гостро, бистро, різко, a. sonare Ci звінко; обр. бистроумно, влучно, a respondere Ci.

acūtulus, 3. тоненький, досить по-, заплутаний, замотаний Ci.

acūtus, 3. (*P P P Adi.* до acuere) α) загострений, гострий, (гостро) кінчастий, pinus O шпиляста, scopulus V шпиль, saxa H скелї, cupressus O шпилькатий. β) (щодо змислів) гострий: різкий, звінкий, пронизуватий, пронизаючий, vox O високий, stridor H свист, hinnitus V проникаюче, tinnitus O проникливий, oculi Ci гострозорі, sol H жарке, morbus H горячка. γ) витончений, тонкий, бистрий, бистроумний, дотепний, nares H добрий смак, a. genus hominum Ci ˹масненькі˺ людцї, acuta belli H пригоди (небезпеки), *subst.* acutiores Ci проворнїйші люди.

ad, *praep.* з *acc.* до, ід, к, на, I. місцево: A. для означеня 1. напряму, мети, руху: ire ad bellum C вирушати на війну, librum ad alqm mittere Ci посьвятити кому 2. простору: аж до, аж доки, на, ad infimum C на (в) дїл, вниз: quem ad finem Ci L C як за далеко, аж доки, пощо. 2. означує сусїдство на питанє де? у, на, над, при, під, перед, побіч, внї, з-під, коло, близко, біля, victoria ad Cannas L під К. flere ad superos V на тамтім сьвітї, ad urbem esse C S Ci перед = під містом, ad lunam V H при місяцю 3. α) при дїєсловах руху: обр. moveo, induco, impello, invito ad alqd; iter constituere ad Cirtam S на. β) про надрям. цїль: для, задля, до, на, ad supplicium V на смерть; при *adiect.* acer avidus, intentus, propensus і. т. п. ad alqd; взагалї: γ) про міру, спонуку, причину: до, на, задля, respondere ad haec S C Ci O обізвати ся на те; з *acc. gerund.* pertinere ad effeminandos animos C; з *adi.* aptus, factus, idoneus, natus, promptus utilis і. т. п. ad alqd; при дїєсловах, facere, conficere, esse (служити), valere, posse ad alqd, nihil ad nos S (scil. pertinet), не обходить нас нїчого, ad nutum C Cu на розказ, leones ad frena V освоєні. δ) з огляду на, ізза, задля, в, що, після, до, порівнавши з, відповідно до, розмірно до, tutus ad ictus L що до = проти, ad cetera egregius L опроче... ad tibiam Ci в супроводї фльояри, ad naturam Ci природно, viri nihil ad Persium Ci в порівнаню до П. ad hunc modum C в той сам спосіб = так само, ad normam Ci після правила, ad voluntatem Ci по нутру, по волї, як сам хоче, ad speciem C Ci на позір, quem ad modum Ci C як; ε) степенуючи: аж-до, до, під, на, в, за, ad necem caedi Ci аж до загину, pugnatum est ad vesperum C до самого вечера, ad postremum C наконець, вкінци. ζ) при числах і мірах: до, около, майже, близко, несповна, мало що не, ad annum O за рік = нарік, ad ducentos fuimus C було нас (до) яких 200, omnes ad unum Ci L C V всї до одного, ad plenum H всї, все, ad verbum ediscere Ci дословно, ter ad quinos O 3 × 5 (не 3 рази по 5!). η) додаючи: до, кромі, ще й, ad haec accedit, quod Ci ad hoc C S ad haec L крім того, ad cetera L впрочім; II. часово: (аж) до, ід, під, на, в, ad summam senectutem Ci ad diem C на той день, ad tempus C Ci на час = в сї[illegible] в пору, ad id locorum S (= ad id tempus доти, поти; ad X annos veniam Ci до = за 10 років, ad paucos dies Ci на кілька днїв, ad annum O нарік = за рік.

adactio, ōnis, f. привід до, iuris iurandi L за-присяга

ad-aequo, 1. I. α) зрівняти, робити рівним, tecta solo L з землею = пустити з димом; β) ставляти на рівнї з, прирівнювати, cum iis aequari Ci alqd cum virtute Ci; з *dat.* C *occ.* порівнувати, з *dat.* T II. бути рівним, стояти на рівнї з, дорівнувати кому, достигати, до-, осягати, apud alqm gratiā C altitudinem muri C підходити аж до, urna equitum Ci мала рівне число голосів, famam hominis S так розславити ся як він.

ad-amantēus, 3. (**adamantinus**) сталевий, желїзний, незломний, tunica H панцир.

adamās, antis, m. (*ac* anta) альмаз, незломна сталь, *poët.* [illegible]ць: щось непохитного, a. in pectore [illegible]ць не серце.

ad-amo, 1. полюбити, уг[illegible] и собі, agros C Nireus adamatus [illegible] O припав Гомерови до серця.

ad-aperio, 4. ui, ertus α) відкривати, отворяти, відчиняти, alqd O L.

adapertilis, e, що дає ся отворити, отвористий, з отвором [illegible] O.

ad-aquor, āri ходити по воду, a. ex fonte C черпати, aquandi causa C до водопою.

ad-augeo, 2. xi, ctus при-, по-, розмножувати, по-, прибільшувати, Ci.

ad-augēsco, ere приростати, більшати, stridor Ci сильнїйшає.

ad-bibo, 3. bibi підпити собі, *metaph.* verba pectore H всисати їх = впоїти ся ними, затямити їх собі.

ad-c, ac-c . .

ad-denseo, ēre = **addenso,** āre згущати, -тити, aciem V

ad-dīco, 3. xi, ctus α) промовляти за чим, pulli auscipio (abl.) L призволяють = віщують на добре (успіх). β) судово про претора: приговорювати, признавати, присудити, bona mihi Ci liberum corpus in servitutem L закріпостити довжника, fidem alci nummo Ci за безцїн стати віроломним, domum dono H дарувати: addictus i, m. довжник, раб L. γ) при продажи: відступати кому, продавати, alqd pecuniā Ci запродати, tribuno consulatum Ci bona in publicum Ci конфіскувати; δ) зовсїм бути відданим кому, від-, піддавати ся кому, me senatui Ci я єго сторонником, hominem morti Ci присьвятити на смерть, feris addictus H [illegible]ний на жир і поталу, se sen[illegible] Ci іти за ними, *poët.* з *inf.* ad[illegible] iurare H з'обовязаний до присяги.

addictio, ōnis, f. приговір, присуд, Ci.

ad-disco, 3. didici до-, приучувати ся, alqd; з *inf.* O.

additamentum, i, n. до-, придаток, при[illegible] надача, inimicorum Ci причіпка.

addo, 3. didi, ditus (dare) I. α) до-, придавати, причиняти, прибавляти, до-, прикладати, alqd alci; rem ad alqd; frena feris V загнуздати, equo calcaria L H [illegible] острогами, nomina rebus O [illegible], foramina tectis O приспособити [illegible] manus in arma O вхопити за зброю, tura flammis O посипати, gradum (gradui) L = in spatia (scil. spatia) V прискорити, [illegible] вистуцем β) (рахуючи) додавати (*opp.* deducere) addendo summa fit Ci. γ) причиняти, при-, з-, побільшати, decus ebori V надати [illegible] tem operi V уживати на, до: iugis [illegible]m V відбудувати на, ad opera C добудовувати нові укріпленя, album in vestimentum L біло покрасити, alci alqm comitem [illegible] до-дати за товариша, Teucris Iuno addita V що причепила ся до них = [illegible]осїла ся на них, alci formidinem S завдати страху, spes addita V поновлена надїя, honorem alci V L віддати честь, animu malci V бодрити, *occ.* устно, письменно щось додавати, докинути ще слово, ще сказати, alqd ore verbis V de morte alcis C спімнути ще про; висказ з *acc. c. inf. pass.* additur se mori T; *abl. absol.* addito . . . ut Ci ne T додавши, щоб . . . щобне . . .; adde-**quod**-L O huc Ci his Ci кромі того, до того ще.

ad-doceo, 2 доучувати, artes H.

ad-dubito, 1. трохи сумнївати ся, призадумати ся, дещо вагати ся, бути непевним в чім, alqd N; de alqo L in re Ci res addubitata Ci сумнївна, неконче певна; зал. пит. з an Cu H.

ad-dūco, 3. du, xi, ductus I. α) (до себе) притягати, pedem O підносити; *occ.* 1. туго натягати, arcum V на-, пручати, clavam O за-, махнути нею 2 стягати, cutem O морщити, artus V корчити. II. α) за-, приводити до, з собою, alqm secum C legiones in fines C exercitum ad alqm C проти кого, adducor litora O = ducor ad litora причалюю, alqm in iudicium Ci in ius Ci віддати під суд, servi adducti Ci перед судом; *occ.* проводити, aquam Ci. β) приводити в якийсь стан, доводити до чого, rem ad effectum L докінчити, доконати, res adducta in eum locum ut . . . Ci дійшла до того що. . . alqm in sermonem Ci пускати в осуду, in invidiam Ci робити ненависним, se in eam consuetutidem N C вже так привикнути, in discrimen Ci наражати на небезпеку, *occ.* викликувати, спричиняти, sitim tempora H. γ) приводити до якогось душевного настрою: на-, склонювати, під-, намовляти, при-, спонукувати, ad pacis condiciones C щоб приняти умовини миру, ad iracundiam adduci Ci роззлобити ся, in spem Ci S набрати надії; adduci in **eam** spem ut Ci; рідко з *gen. gerund.* Ci S; намір. реч: adducor ut Ci N; але non potuit adduci, quin C не дав ся наклонити до того, щоб . . . *PPP* **adductus** спонуканий, наклонений з *abl. instr.* spe C в надії, amore Ci з любови, precibus C упроханий, his rebus C Ci длятого, тому то, mercede L за заплату. δ) *occ. pass.* adduci приходити до переконаня, переконати ся, стати тої думки, що . . . з *acc. c. inf.* vix adduci vix possum з ut Ci ледви повірю, що.

adductus, 3 α) стягнений, зморщений. β) поважний, суворий, строгий, a. imperitare T.

ad-edo, 3. ēdi, ēsus α) над'-, об'їдати, надкушувати, над-, обгризати, exta L обр.

me ignis O їсть, scopulus adesus aquā O підмулений, lapis H стертий. β) споживати, спотребляти, adēsa pecunia Ci промотана.

adelphi, (adelphoe) ōrum, m. бра́тя, штука Теренция Ci.

ademptio, ōnis, f. відняте, відойма, bonorum T конфіскация.

ad-eo, īre, adii (3 ос. *sg.* adit = adiit T) при-, за-, доходити, прибувати, на-, приближати ся, приступати, з *acc.* regem V epulas O брати участь при обідах, бувати на них, gradibus aditur T іде ся в гору, quā adīri potest Ci де доступно; з *praep.* in conventum Ci ad praetorem = in ius adire Ci явити ся перед судом, запозивати *occ.* β) 1 (прохаючи, питаючи) приступати = удавати ся, звертати ся до, orandi causa Ci ad Brutum audiendi Ci просити приступу до него, oraculum L V O питати, aras Ci приступати до них з молитвою. 2 завертати до кого, об'їжджати, oppida Ci навідувати, sacrum O бути при жертві, castra V перевідати (як звідун), sidera V сягати аж до, hiberna T озирати 3 *poët.* йти на, проти кого, нападати, зачіпати, virum V castella S іти приступом на них; γ) брати ся за дїло, забирати ся до, підоймати ся чого, пере-, обіймати, periculum C наражати ся на.

ad-eō, місцево α) так далеко, аж доси (лиш у старших писателїв), звич. β) часово: так довго, аж доти, доки, поти, usque a. non cedere, dum victor dare terga subegit V. γ) аж доси, так, так дуже, до того степеня, в такій мірі, usque a. S так дуже: при *adi. verb. subst.*; звич. з нам. реч: nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit H; з перечененєм: dicta a. nihil moverunt quemquam, ut legati violati sint L так мало: вводить реченє: a. senatus Hannibalis fuit L так дуже сенат був ему прихильний. δ) ба навіть, навпаки, противно, magna atque a. maxima vobis videbuntur Ci ба ще більше. ε) сáме, якраз, id a. S hinc a. nobis est via V ось звідки = проста; nec sum a. informis V не такий то дуже поганий, tres a. soles V цїлїсінькі 3 роки. ς) особливо, головно з *pron.* di omnes . . . tuque a. urbes tela novant V.

adeps, ipis, m. товщ, тук, сало, лій, Cassii Ci череватий К.

adeptio, ōnis, f. осягненє, набуток, boni Ci.

ad-equito, 1. āvi, ātum, при-, під-, над'їжджати, (верхом) прискочити, наді-гнати, ударити кіннотою на, *absol.* ad, in alqm; castris (*dat.*) L.

adf, гл. aff.

adg, гл agg.

ad-haereo, 2. haesi, haesus α) висїти на, липнути до, держати ся чого, за, об що, з *dat.* saxis L oneri manus T примерзли до; *poet.* in corpore O; navis ancoris T приякорений. β) кріпко держати ся чого, не оставляти, не відступати від: alci cognomen ‚canis' H все прозивають его ‚псом', lateri dominus L сидить на карку, castris T не виходити із, in margine versum O дописати, ultimus Ci є лиш причіпкою. γ) припирати до, граничити, межити до, прилягати до, continenti L.

ad-haeresco, 3. haesi α) причепити ся = висїти, прилїпати, липнути, приставати; *absol.* ignis C займає ся; з *dat.* sudor ovibus V in me consule tela coniurationis Ci я все виставлений на, tragulae ad turrim C застрягають в. β) нависати до, прилучати ся, бути відданим, не відступати від; обр. ad disciplinam Ci прилягнути до, ad columnam Ci бути караним за (несплачені довги), egressibus Ti іти все слїдком за ким, honestati Ci бути все правим.

adhaesio, ōnis, f. прилипність, чіпкість, atomorum Ci.

ad-hibeo, 2. hibui, hibitus (habēre) α) держати поперед себе, на(д)ставляти до, на, прикладати, причиняти, manus ad vulnera V manus genibus O (*dat.*) обіймати; обр. manus vectigalibus Ci сягати по, за, спроневірити, civibus vincula Ci заковати в кайдани, odores ad deos Ci кадити їм, huc adhibe vultus O глянь сюди; обр. adhibite animos V уважайте; *occ.* ще брати до чого, ad panem nastrurcium Ci. β) уживати, употребляти, приноровляти, alqd Ci alqm ad alqd; medicina ad rei p. Ci ad eos orationem Ci примінити, nullum in rē modum Ci не держати ся міри, *occ.* оказувати, поводити ся, обходити ся, поступати з ким, misericordiam C бути милосердним, diligentiam C Ci бути пильним, dolum Ci лукавити. γ) при особи: притягати, прикликувати, призазивати, запрошувати, добирати собі брати кого (до помочи), peritos C alqm ad, in consilium C Ci alqm in, ad convivium Ci N = convivio L deum mensis V жертвувати їм, alqm oratorem Ci брати за речника, alqm ad causas Ci за заступника; (при процесї) eos adiutores Ci; з подв. *acc.* Iovem testem Ci божитися ним; з *adv.* sic se a. Ci так поступати собі

ad-hinnio, 4. īvi, (ii) іржати до, на. alci O ad alqd Ci гиготати до, на.

adhoc = adhuc.

adhortātio, ōnis, f. заохота, понада, упімнене, з *gen. obi.* belli capessendi L; *gen. subi.* L.

adhortātor, ōris, m. заохотник, з *gen. obi.* operis L.

ad-hortor, 1. заохочувати, напоминати, побуджати, запалювати, загрівати, *absol.* alqm; alqm in bellum T ad eum defendendum Ci alqm de re C; з нам. реч. з coni. L; з ut Ci ne C.

ad-hūc, лиш часово: аж досї, доси, доти, поки що, до тепер, понинї, ще нинї, ще; з *praes.* і з *perf.* з *usque:* usque a; a. semper все ще, nec a. O nondum a., neque a., a. nunquam V і ще не, (нї); a. non O доси ще не; при *comp.* ще: a. melius T melius etiam a. ще лїпше, a. curas H кромі того ще.

ad-iaceo, ēre, α) лежати при чім, біля чого, прилягати до, vallo T. β) бути сумежним з, близко, сусїдувати з, припирати до, *absol.* T; *dat.* agro L; з *praep.* ad ostium C; *subst.* n. adiacentia (*sc.* loca) T околиця.

ād-icio, 3. iēci, iectus (iacĕre) I. α) кидати на, в, прикладати, приставляти до, bustum ad aedes Ci ставити; *metaph.* кидати на = звертати, oculos ad omnia Ci забагнути, animum consilio (*dat.*) L звертати увагу, ad consilium L загадати = попасти на думку, dictis mentem O уважати на; II. α) *absol.* докидувати, до-, давати ще більше, добавляти, *absol.* supra L перебивати торг; з *obi.* aggerem ad munitiones C ще більше накопати матеріялу при; з *dat.* ageri pinnas C; β) при-, докидати, при-, докладати, причиняти, по-, з-, прибільшати, alqd alci; unum donis O legiones ad exercitum L долучити до, remiges classi L дати їй, stimulos frementi O ще більше розлютити; *occ.* (в бесїдї) додавати, пересадно наводити, ще споминати про, super omnia speluncam V вихваляти; висказ в *acc. c. inf.* T adiectō *(abl. absol.)* T; з *acc. c. inf.* додавши ще, що . . . huc adice T O додай ще, крім того ще.

adiectio, ōnis, f. додаток, populi Albani L прилученє, familiarum T *occ.* illiberalis L перебиваня при торзї (лїцитациї).

ad-īgo, 3. ēgi, actus (agere) α) при-, загарняти, pecus e vicis C alqm Italiam V до, alqm arbitrum (ad arbitrum) Ci запізвати до суду, triremes T притягнути, turrim C посунути наперед. β) загнати = влучати, встромляти, вражати, tigna fistucis C вбивати, ensem alci V scalprum in articulo L harpen in (per Cu) pectus O; обр. vulnus alte adactum V глибоко завдана рана; *occ.* кидати, шпур(л)яти, метати, telum C, але: quo telum adigi potest C на вистрїл, praecipitem turbine V повалити на землю; β) намагати на, напирати на, до-, приводити, приневолювати, на-, при-, склонювати до, силувати, adigitur . . . ut Ci привело єго до того . . . що; з *inf.* V O T; *occ.* заприсягати кого, казати кому присягати, Фрази: a. alqm (ad, in) ius iurandum Ci (S C) iure iurando C L eos sacramento Othonis T щоб заприсягли для O, in verba alcis C L T проказати присягу (велїти дословно присягати вірність); universos adigit T каже зложити собі присягу.

ad-imo, 3. ēmi, emptus (emere) α) брати для себе, відбирати у кого що, кому що, забирати, знимати, multa H брати з собою: з *dat. obi.* canibus vincula O зняти з них, alci civitatem Ci позбавити кого громадяньства, *occ.* вибавляти, визволяти з, ignominiam Ci затерти, luctum Ci розважити кого; рідко з *abl.:* rē; a. Syracusanis Ci *occ.* заборонювати, від-, заказувати кому що, alci litoris aditum Ci не допускати до берега; з *inf.* alci cantare H. β) *poët.* вирівати, видирати із, omnia sociis S загарбати, eas leto H спасти від, alci lumen V позбавити житя, alci regna V лишити кого держави; Celsus O Mystes ademptus H покійний.

ad-in-surgere, підоймати ся, collis L.

ad-ipiscor, 3. eptus α) достигнути кого, наздоганяти, eos L (*opp.* sequi); β) щасливо) осягати, до-, набувати, дістовати: одержати, доступити, добити ся чогось, victoriam Ci C N вибороти = побідити senectutem Ci дожити = дочекати ся ї., ius suum Ci вихoдити своє право = виправувати, nomen a capillo O; з *gen.* rerum adeptus = potitus T заволодївши державою; нам. реч. з *ut* C; P P P adeptā victoriā S побідивши, a. principātus T запанувавши над державою.

aditus, ūs, m. α) прихід, до-, приступ, ad alqm; urbes uno a. adventuque capere Ci одним приходом і наступом, alqm aditū prohibere Ci недопускати, prohibere a. O недавати причалити до берега; β) 1. право (спромога, можність) приходу (приступу) приступ, in sacrarium Ci quo v[illegible] H est a. V не завівають, facilis [illegible]

habere Ci H легко бути припущеним до, a. non habere pedibus Ci піша = від суходоля бути недоступним; з *gen.* litoris Ci до берега = до пристани; обр. in ordinem Ci ad consulatum Ci; з *gen.* sermonis Ci нагода говорити γ) вхід, вступ, templorum Ci. δ) крок, початок, дорога, Tuberonis Ci ad causam Ci.

ad-iūdico, 1. α) (судом) присудити, (судово) признавати, causam alci Ci рішити справу в чиюсь користь. β) приписувати, salutem Ci alqd armis H ви-, приєднати для держави.

adiūmentum, i, n. допомога, попір, підпора, поміч, adiumento esse alci in periculis Ci стати в пригоді, помагати; ad rem; alcis rei; alci rei Ci для, в, при.

adiunctio, ōnis, f. привязанє, звязь, при-, спо-лученє, злука, сполука, *absol.* naturae ad alqm Ci cum a. Ci з обмежаючим додатком, animi Ci єдність.

ad-iungo, 3. iunxi, iunctus α) привязувати, з *dat.* mures plostello H запрячи β) при-, долучати з, додавати, причиняти, прикладати, з *dat.* classis lateri adiuncta V щільно припираюча до, aetati adiuncti Ci молодші сучасники, poenam iis Ci наложити на них, fidem visis Ci повірити; з ad: parietem ad parietem Ci ставити попри м. *occ.* (в мові) додати, ad id; factum a. Ci; *acc. c. inf.* Ci зал пит. V. γ) прилучати до, дати кого за товариша, me comitem V tibi Pallanta V; *refl.* прилучати ся, горнути ся, приступати до, se comitem eius fugae Ci товаришувати єму в утечі, me ad eius rationes Ci годити ся з, sibi auxilium Ci виєднати собі. δ) (полїтично) додавати = підчиняти собі, підбити, з *dat.* agros populo Ci, з *acc.* alqm S adiuncto alqo Ci спільно з ким, alqm sibi socium S взяти за союзника, alqm in societatem L приймити до союзу; з ad: Ciliciam ad imperium Ci. ε) звертати увагу на, suspicionem ad praedam Ci підозрівати грабіжника о грабіжку.

adiunctus, 3. *P P P Adi.* α) за-, упряжений, equi O. β) при-, злучений, сумежний, сусїдний, з *dat.* insula oppido N припираючий до γ) питомий з *gen.* causae Ci; *n. pl. (sg.) subst.* in adiunctis et aevo H в питоминности віку, pietatis a. Ci ознака богомільности.

ad-iūro, 1. (до того ще) присягати кому, клясти ся на, haec L amanti O *acc. c. inf., ut.* Ci *poët. trans.* caput Stygii fontis V заприсягти ся на, ним.

джати. āre, помагати, пособляти кому, ти.

adiūtor, ōris, m. помічник; *absol.* in re Ci ad alqd Ci voluntatis Ci пособник, *occ.* поплечник, посїпака, ad scelus Ci, β) прибічник, речник, поручник, quaestoris C.

ad-iūtrix, īcis, f. помічниця, покровителька, legio T посильний, помічний, scelerum Ci поплечниця.

ad-iūvo, 1. α) до-, помагати, пособляти кому, піддержувати, підпирати кого, *absol; acc. pers.* alqm (in) rē; *occ.* під-, заохочувати, militem clamore L hominem Ci бодрити; обр. formam curā O підносити, ignem L O підгнїчувати. β) ставати в пригоді, бути хосенним, приносити хосен, *absol.* dii Ci hoc H; з путр. *obi.* nihil Ci non multum ad rem Ci не конче причиняє ся до хісна.

adl, гл, all.

ad-mātūro, āre, прискоряти, приспішати alqd C.

ad-mētior, 4. mensus відмірити кому щось, alqd alci L.

ad-miniculo, 1. підпирати, vitem Ci.

adminiculum, i, n. α) тичка, палик, кіл, vitis Ci. β) підпора, орудина, поміч в, laboris T.

administer, tri, m. **administra,** ae, f. робітник-ця, слуга, служниця S *met.* співробітник-ця, помічник-ця. γ) товарищ-ка, прислужник-ця, поплечник-ця, спорудник-ця, пособник-ця. Ci.

administrātio, ōnis, f. α) (служ́бова) поміч, прислуга. β) керма, navis Ci; γ) оруда, завідуванє, заряд, догляд, управа, portūs C руху в пристани, belli C провід, officia et a. T цїле державне правлїнє.

administrātor, ōris, m. у-, правитель, управник, рядитель, зарядчик, орудник, завідатель, belli gerendi Ci провідник.

ad-ministro, 1. *intr.* служити при чим, alci ad rem *Pl. trans.* α) правити чим, провадити що, вести дїло, рядити чим, орудувати чим, порядкувати чим, administrante alqo Ci під чиєюсь управою, bellum C Ci мати провід над нею, navem C кермувати ним. β) до-, виконувати, ви-, сповняти, робити своє дїло, hanc rem totam Ci C amissa Ci придбати; *occ.* управляти, завідувати, provinciam Ci rem familiarem Ci займати ся нею. γ) приготовлювати, заряджувати, haec ita Ci *occ.* бути дїяльним *absol.* milites per se C чинять свою служ́бу (без приказу), inter vineas S працювати.

admīrābilis, e, *adv.* iter α) пречудний, чудов-(н)ий, гідний подиву, дивний, virtus Ci.

β) чудний = дивовижний, чудернацький, рідкий, небувалий Ci.

admīrābilitās, ātis, f. чудовість Ci.

admīrāndus, 3. чудовий, гарний, spectacula V дивовижі, дивощі, a. in modum N на вдивовижу.

admīrātio, ōnis, f. подив, дивуванє, зачудованє, a. rei habeo Ci, hoc meam a. movet, efficit Ci будить в менї подив, дивує мене, admiratione afficior Ci чудую ся, дивує мене, ad alqm incessit L він зачудував ся; з *gen. obi.* dicentis Ci поважанє для него, divitiarum Ci жада, a. omnium fit Ci зачудованє обхопило всїх = зачудували ся.

admīrātor, ōris, m. поклонник, величатель.

ad-mīror, 1. α) дивляти кого, дивувати ся кому, чому, чудувати ся кому, чому, *absol.* Ci з *obi.* bella Ci alqm in, de re; alqd in alqo Ci. β) за-чудувати ся, задивувати ся, бере мене подив, дивує мене, *absol.* з *obi.* N; *acc. c. inf.* Ci реч. прич. з quod Ci; з зал. пит. з cur, quid, unde, . . . Ci; філ. вираз: збивати з толку, nil H; P P admiratus C зачудований, здивований.

ad-misceo, 2. miscui, mixtus I. α) до-, під-, примішувати, додавати, gallae saporem V. β) при-, долучати, nihil C equitatui expeditos C; *refl.* вмішати (ся), замотати (ся), заплутати (ся), alqm ad alqd; admisceri ad consilium Ci II. за-, помішати, alqd re, radix lacte admixtus C наливка з молоком.

admissārius, ii, m. стадник, жеребець Ci.

admissum, i, n. злочин, про-вина, проступок T O.

ad-mitto, 3. mīsi, missus *(inf. pr. pass.* admittier V) I. α) при-пускати, прискорювати чий рух, давити волю, equum in alqm L пустити ся навскоки на кого, unda se amittit O напливає; P P P equo admisso Ci C навзаводи, навскач, чвалом, a. passū O скорим ходом, a. aquae O рвучі погої, iubae O повіваючі, a. rota O розкотиста, a. comae O розпущені; II. α) до-, при-, впускати, дати приступ, legatos L приймати, eum in cubiculum Ci alqm (alqd) ad consilium Ci взяти кого до наради (щось під обраду); *supin.* spectatum H; обр. a. preces ad aures (auribus *dat.*) L = a. preces T вислухати, a. alqd ad animum L брати собі до серця, aves admittunt L = addicunt віщують на добре, litem iudices L призволяють; β) допускати ся чого, до-, повнити, провинити ся, facinus (se) H C Ci; без *refl.* id Ci scelus S N T dedecus C Ci.

admixtio, ōnis, f. примішка, corporis Ci.

ad-modum, *adv.* α) при числах: майже, о-коло, несповна, до, мало що не, всего на всего, що найменьше, equites a. mille Cu яких 1000, annos a. X habens L щонайбільше. β) степенуючи: з *adi.* і *adv.* вповнї, зовсїм, цїлком, вельми, дуже, надмірно, a. adulescens Ci ще молоденький, puer L ще хлопчик, a. angustus L вузенький; з переченєм: nihil a. Ci нїчогісїнько, non a. N неконче, nullus a. L нїякісїнький, у відповідях: так, та вжеж, добре, цїлком так, правда.

ad-mōlior, 4. придвигати, ставити, alqd Cu,

ad-moneo, 2. ui, itus α) робити уважним, у-, на-, припоминати, при-, нагадувати кому щось, на, про що *absol.* alqm aeris alieni Ci завзивати до уплати довгу. β) о-, перестерігати кого, перед, prodigiis a diis admonemur Ci γ) побуджати, спонукувати, намовляти, під-, заохочувати, понукати, завзивати, bigae V під-, поганяти; *constr.* з *gen.* недостотного: eum egestatis S припімнути йому єго бідноту; рідше de re Ci; часто з *pron. neutr.* hoc Ci (на) се; рідше з *subst.* eam rem S; 1. нам. реч. з *con* CN; звич. з *ut* (або з *ne:* перестерігати) 2. виказ з *acc. c. inf.* Ci 3. зал. пит. admonetur quid respondeat Ci шепнули єму (підказали) що . . . 4. нам. реч. з quo (= ut eo) C.

admonitio, ōnis, f. α) згадка, спомин, память. β) нагадуванє = на-, упімненє, припімненє, о-, пересторога Ci.

admonitor, ōris, m. у-, напоминач, з *gen. obi.* operum O до працї.

admonitus, ūs, m. (звич. *abl.* admonitū) α) память, O, спомин, згадка, пере-, осторога, haruspicum Ci пересторога, Allobrogum C завив.

ad-mordeo, 2. (momordi) morsus надгризати, надкушувати V.

ad-mōtio, ōnis, f. прикладанє, digitorum Ci перебиранє пальцями.

ad-mōveo, 2. mōvi, mōtus α) присувати, на-, при-, зближати, прикладати, приставляти, припускати до, під-, приводити, ubera tigres V плекають тебе, oscula O цїлувати; з ad: alqm ad alqd; opus ad turrim C присунути, urbem ad mare Ci заснувати над м., ad voces eorum Ci займати ся ними; з *dat.* te ventus orae V загнав тебе, angues curribus O щоб запрягати, alci calcar Ci заохочувати, scalia aëno O підкладати, digitos alci rei O доторкати ся чого, acumina chartis H (= mentem ad voces Ci) звертати увагу

на; *осс.* β) 1. під-, приводити, equos L tibi aures H слухачів 2. під-, при-, посувати наперед, велїти при-, зближати ся, armatos muris L казати їм, щоб підсунули ся під мури, exercitum, ad, in, urbem Ci 2. (жертвуючи) при-провадити, приводити, eum altaribus L до, pecus aris V. γ) часово: при-, наближати, прискорювати, admotus supremis T близький смерти = часуючий, конаючий. δ) прикладати = уживати (цїлющого средства) herbas O; отже: curationem Ci лїчити ся, suppliciter preces Cu O благати, terrorem L лякати, spem L робити, blanditias O лестити ся.

ad-mūgio, 4. īvi ревіти, мукати на, vacca alci O.

admurmurātio, ōnis, f. бурмотанє, гомін, мимранє (заява одобреня або невдоволеня) Ci.

ad-murmuro, 1. бурмотати до чого, мимрати при чім, загуторіти, за-, гомонїти (= заявити одобренє або невдоволенє) Ci.

adn, гл. ann; **adno,** гл. anno.

ad-oleo, 2. ēvi α) почитати жертвою, приносити жертву, жертвувати, altaria taedis V запалити жертву на жертівнику, tura O (ладаном) кадити, alci honores OV ж. кому в честь, aras cruore T покропити кровю. β) палити, viscera flammis O stipulae adolentur O.

adolescens, tis (adulescens) (P Pr A до adolescere) під-, ви-, доростаючий, молодечий, молодий, homo Ci filia Ci молоденька. β) *subst.* з *gen. pl.* ium (um) молодець, юнак, парень, *fem.* дївиця, молоди́чина, Brutus C молодший.

adolescentia, ae, f. (adulescentia) молодість, молодо́щі (від 17—30 р.); *meton.* молодїж, молодь, молодцї, юнацтво, парубоцтво.

adolescentulus, i, m, ще зовсїм молодий, молоденький; *subst.* (слабосилий) молодчик, недолїток Ci.

ad-olēsco, 3. adolēvi (*Inf. Pr.* ad-olesse O) adultus α) доходити до зрілих лїт = до-, під-, виростати, рости, homo Ci. β) рости в силу, доспівати, розвивати ся, дужати, скріпляти ся, кріпшати, змагати ся, більшати, aetas V H ver T підбуває. γ) розгоріти (ся), розжарити (ся), жервіти, arae ignibus V; P Pf adultā aetate S в розцвітї житя.

ad-operio, 4. operui opertus α) о-, по-, при-, закривати, об-, завивати, caput L adoperta humus floribus O уквітчена; з *gr. acc.* adoperta vultum O з закутаним лицем = закутавши лице, a. ictu adopertus V при[illegible]ївши ся в золот(ис)ту свитину. β) зачиняти, замикати, somno lumina O заснути.

adoptātio, ōnis, f. і рідше; **ad-optio,** ōnis, f. α) усиновленє, принятє за сина, „адоптация", filii Ci S.

adoptīvus, 3. α) усиновлений -а, взятий в прийми, прийма(к), -чка, sacra C святощі приймаючої родини; β) наші плений, opes O чужі овочі.

ad-opto, 1. α) до-, вибирати, приймати, alqm sibi defensorem Ci *poet.* opes O брати до помочи. β) приймати за свого сина брати в прийми, усиновляти з *praed. acc.* alqm sibi filium Ci in regnum S за наступника, adopta quemque H „покумай ся з" γ) при-, на-, щепити, ramus ramum приймає ся вітка на вітцї.

ador, ōris, n. звич. *nom.* і *acc.* оркіш, білотурка.

adōrātio, ōnis, f. (рабське) обожанє, чолобитє L.

adōreus, 3. α) з оркішу, пшинишний, a liba V паланиця; обр. β) *subst.* adōrea ae, f. побідна слава, побіда H (як donatio fortitudinis).

ad-orior, 4. ortus α) (нечайно) підойматися, тайком являти ся, отже: нападати на, на-кидати ся на, ударяти на, alqm ex improviso T urbem vi L приступом, alqm minis T підходити погрозами, oppugnatio eos L дала ся їм в знаки. β) брати ся до чогось небезпечного, заходити ся коло, (яти), починати, підойматися чого, nefas O затївати, eam deducere V наважити ся увести її, з *inf.* L C і V.

ad-orno, 1. α) приготовляти, заосмотрювати в що, ви-, знаряжати, прилагоджувати, приладнати, приспособляти, naves C maria praesidiis C розмістити по м., petitionem Ci розпорядити. β) о-, прикрашати, прибрати, forum ornatū Ci пристроїти, flaminem veste L приодїти в.

ad-oro, 1. α) „заговорити до", молити ся до, просити чого, благати у кого, deos C pacem L; нам. реч. з *ut* L. β) почитати кого, по-кланяти ся кому, перед ким віддати поклін, vulgus T; з *abl.* жертви: deos voto O.

adp, гл. app, **adqu,** гл. acqu, **adr,** гл. arr.

ad-rādo, 3. si, sus надшкробувати, надстричи H.

adsc, гл. asc, **adsp** = asp, **adst,** гл. ast, **adt,** гл. att.

adūlātio, ōnis, f. α) у-, під-, облесливість, лестощі, canum Ci; *осс.* β) лизунство, ч[illegible]обите. adversus, (in) superiores T humi iacentium T повзанє плазунів.

adūlātor, ōris, m. повзач, лизун, листун, облесник Ci Cu.

adūlātōrius, 3. за-, під-, облéсливий, dedecus T мерзенне раболїпє.

adulescens, гл. adolescens.

adūlor, 1. (рідко **adūlo**) I. α) ластити ся кому, до кого, при-, під-, влещувати ся до, примилювати ся до, *absol.* canes O. β) *trans.* повзати ся перед ким, плазувати перед ким, підлизувати ся кому, при-, піддобрювати ся; alqm Ci alci N *occ.* покланяти ся кому, обожати кого, more adulantium L плазунів.

ad-ulter, 3. α) чужолюбний, женихливий. β) підроблений, crines H вичепурені; *subst.* **ad-ulter,** eri, m. (-a, ae, f.) перелюбник-, ця, чужолюбник-, ця, любасник, любовниця, Dardanius V = Paris, Lacaena H = Helena.

adulterīnus, 3. підроблений, clavis S nummi Ci ⌊дурні⌉ гроші.

adulterium, ii, n. ⌊перéлюбство⌉, чужолюбство, любашність *pl.* любовинки O.

ad-ultero, 1. α) підроблювати, ius Ci перекрутити, faciem O змінити. β) чужолюбити, молодичити, columba milvo H ⌊парує ся⌉ з.

adultus, 3. (P P P Adi. до adolescere) α) дорослий, до-спілий, aetate adulta Ci змужнїлий. β) розвинений, пізний, nox T. γ) здужілий, сильний, nondum a. seditio T що ще не змогла ся, не здужіла, Parthi nondum a. T (полїтично) ще не сильні, pestis Ci що ширить ся.

adumbrātio, ōnis, f. начерк, нарис Ci.

ad-umbro, 1. α) представляти щось в головних рисах (чертах), (як pictor) начертати, начеркнути, casus dicendo Ci в коротцї оповісти = натякнути на них. β) неточно або ложно з'ображати, alqm ementiendo meliorem Ci перехвалювати.

adumbrātus, 3. P P P Adi. неясний, темний; dii Ci недовершені, signa Ci понятя, iudicium S на позір, comitia Ci на око, vir Ci підсунений, laetitia T удавана.

aduncitās, ātis, f. кривина, rostri Ci загинчастий клюв.

ad-uncus, 3. закривлений, загнутий, baculus L кавуля, praepes L криводзюбий орел, nasus H кирпатий, ferrum O зазублене.

ad-urgeo, ēre, напирати на, гнати за, navem remis H.

ad-ūro, 3. ussi, ustus над-, ви-, при-, опалювати, припікати, adustus color L огорілий = смуглявий, carbone capillum Ci обшмалити, te ignibus H розпалити, panem H припалити; але: frigus poma O обморозив.

ad-usque, *praep* 3. *acc* = usque ad аж до, саме до (по), a. moenia H; часово: a. supremum tempus H до послїдної години.

adustus, гл. adūro.

advectīcius, 3. в-, спроваджений, заграничний, vinum S.

ad-vecto, āre, (*frequ.* до advehere) часто (багато) при-, довозити, доставляти, copiam frumenti T.

advectus, ūs, m. впровадженє, привіз, deae T.

ad-veho, 3. vexi, ctus α) до-, при-, за-, ввозити, до-, приставляти, nav[illegible]eos L frumentum ex agris Ci звозити, peditum mille L приводити, unda rates O приносить. β) *pass.* причалювати, над-, приїзджати, *absol.* navi ad ripam L прибити до берега, curru ([illegible]) ad urbem Ci citato equo L прискочити, Marius Uticam S прибуває до, з *acc. poet.* Teucros quosque T.

ad-vēlo, 1. об-, завивати, прикривати, tempora lauro V увінчати.

advĕna, ae, m. прибулий, приходець, заволока, (чужо)сторонний, зайда, (*opp.* civis Ci) exercitus V чуже; *occ.* grus H перелетний, in sua patria Ci незнакомий *Enallge:* amor O до чужої.

ad-venio, 4. vēni, ventum α) до-, при-, надходити, прибувати, діставати ся, являти ся, *absol.* звідки? з *abl.* Cypro Cu *abl.* з *praep.* ex Hyperboreis Ci; куди? *acc.* Tyriam urbem V; *acc.* з *praep.* navis ad urbem O причалює; при особах з *dat.* Blaesus iis advenit T надійшов на. β) надходити = при-, наближати ся = наставати, dies S C; γ) припадати, Numidiae pars S res ad eum L дістає ся єму.

adventīcius, 3. α) за-, прихожий, сторонний, чужоземний, заграничний, doctrina Ci чужа. β) зверхний, зовнїшний, visio Ci надвірне вражінє. γ) не-, надзвичайний, несподїваний, случайний, ви-, припадковий, res a. atque hereditaria Ci pecunia Ci иншим способом набуті, fructus L побічний дохід.

ad-vento, āre (лиш *Praes.* і *Impf.*; *frequ.* до advenire) (раз у раз) над-, підходити, на-, при-, зближати ся, *absol.* classis N; куди? з *acc.* Romam S з *praep.* ad urbem T sub finem V, з *dat.* Parthis T на поміч; звідки? ex Macedonia Cu; обр. clades [illegible] грозить.

adventus, ūs, m. α) прихід, gentium T, з[illegible]бу-[illegible]евно Romam L; з *praep.* in, ad urbem [illegible]ter Ci [illegible] a. meus Ci N час мого при[illegible]озладї; *occ.* β) прибутє, приїзд, primō a. [illegible] H. коли прибув, Gallicus Ci наїз[illegible]

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА Ідентифікаційний код 02136554 БІБЛІОТЕКА

imperatoris L в'їзд. γ) на-, приближуванє, навал, pedum V на-, приближаючі (ся), navium C причал, ante lucis a. S досьвіта, mali Ci грозà лиха.

adversārius, 3. протилежний, протистайний, (обернений лицем), лиш *metaph.* су-противний, суперечний, ворожий, alci; alci rei; *subst.* m. f. (в судї) супер(еч)ник-, ця, противник-, ця, acerrimus Ci 2. (у війнї) воріг, неприятель S N 3 *subst. pl.* **adversāria** -ōrum, n. денник, се-б-то підручна книжка; a. neglegenter scripta Ci (opp. tabulae, codex Ci головна книжка).

adversiō, onis, f. нáпрям(ок), animi Ci увага.

adversor, 1. бути су-противним, су-перечити, противити ся кому, чому, опирати ся, ставляти опір, ⌊проти⌉, alci Ci adversante vento T коли вітер дує в очи; рідко з *acc.*: regem T уникати, non adversatur ius, quominus Ci.

adversus, 3. α) звернений проти, на, до, обернений лицем проти, до; ⌊вперед⌉, ⌊зпереду⌉, навпак, проти, навпір; находячий ся проти, передний, протилежний, a. in limine V сáме при входї, Taurus O протистайний, procellae O що хвилюють проти течі, in os a. C ⌊в лице⌉, dentes Ci передні, cicatrices a. corpore S Ci Cu L на грудях, a. flumine V C горі рікою, a. colle Ci S стрім горба = (прямо) на горб, a. sole V проти сонця, hostes C наступаюча лава, hastae V списи в зависї = спадаючі вперед, a. equis S кінь проти коня, *subst.* **adversum,** i, n. противний напрям, in a. subire V O L на, проти = наз'устріч, ex adverso L Cu су-проти. β) противний = ворожий, непогожий невідрадний, несприяючий, нещасливий, некорисний, неудачний, locus S недогідний, Penates O неприхильні, venti C непопутні; з *dat.* mentes mihi Ci неприхильно настроєні, sibi advorsae S самі з собою в суперечности; з *gen.* populi S противник єго, обр. adversae res Ci = (adversa ōrum, n.) недоля, нещастє, біда, valetudo L Cu недуга, proelium C програна битва, nox C бурлива, itinera T на неприятеля, a. senatu L T навпаки, на перекір синатови. γ) нена- [illegible] осоружний, regna S; рідко *sing.* [illegible] нещастє, невдача, пригода, [illegible] accidisset C Ci N колиб [illegible] остигло якесь лихо. [illegible] *v.* I. α) (су)проти, [illegible] II. *praep. c. acc.* [illegible] оти, на, ід, castra a. montem ponere C, звич. обр. в приязнім або неприязнім значіню (opp. pro, erga) a. alqm S invictus a. divitias S неприступний для, bene se agere (gerere) a. alqm Ci добре обходити ся з ким, respondere a. ea L на те, a. hostes adesse S стояти око в око з ним 2. перед, проти, просто, прямо чого, a. colles C responsum a. alqm T проти = на 3. в порівнаню до, в міру чого, з огляду на, ік, ід, що до, дотично, зглядом чого, pius a. deos Ci excusatione uti a. eos Ci оправдовувати ся перед ними.

ad-verto, 3. (advorto) verti, versus α) обертати до, на-, з-, вертати до, справляти на, до, провадити на, urbi agmen V *occ.* кермувати на, до, classem in portum L roras terrae V причалити до, *medial.* з *dat.* advertuntur arenae V прямують на; також з *acc.* advertitur oras O причалюють до. β) поводити очима, звертати очі, увагу на, слухати, уважати, lumina in alqd O = vultus alci O; часто: advertere animum Ci T Cu mentem V animos O (= mentes V) звертати увагу на = замічати, пізнавати: ad rem; alci rei O T huc V de rē Ci a. aures ad vocem O прислухувати ся, *pl.* advertite animis V затямте собі; *absol.* adverte V слухай = уважай; *occ.* звертати на себе = стягати на себе odia T стати ненависним. γ) 1. за-, примічати, завважати, пізнавати, бачити, alqm S C id Ci T; з *acc. c. inf.* C S; зал. пит C; рідко з *ut.* a. animum ea res, ut T робить уважним... що 2. кар(т)ати *absol.* numen malis T за, a. durius T in alqm Ci T.

ad-vesperascit, āvit вечеріє, смеркає, сутенїє Ci.

ad-vigilo, 1. неспати при, над чим, чувати над, пильнувати, ad alqd Ci обр. pro re Ci дбати про.

ad-vocātio, ōnis, f. заклик знавцїв, на-, обрада: a. frequentes Ci; *occ.* (правниче) заступство Catilinae, Ci a. petere Ci просити о відроченє. γ) правничі порадники, заступники, a. ingens L сила заступників, haec Ci заступництво.

advocātus, i, m. (правничий) по-, дорадник Ci α) (за часів ре(с)публики); заступник T (за цїсарів); β) поміч, oculi Ci до помочи.

ad-voco, 1. α) за-, при-, склик(ув)ати, кликати на, до; при-, завзивати, eos ab litore V; куди? eō senatum S animum ad se ipsum Ci звертати увагу, eos in consilium Ci plebem ad contionem L concionem C Ci S N скликувати віче; *poet.* з *dat.* gaudiis H

до, aegro O до хорого; *occ.* покликувати ся на, deos testes T, β) (в судових справах до помочи) кликати, lectissimos viros Ci. γ) уживати на, за; брати до помочи, omnia arma V все за зброю, nomina sacramento T знов уживати при присязї, animum ad se Ci стямити ся.

advolātus, ūs, m. прелет Ci.

ad-volo, 1. āvi при-, за-, надлїтати, при-, надбігати, ad alqm C Ci, куди? з *dat.* fama Aeneae V наспіла, Larino Romam Ci (до); звідки? з *praep.* ab, ex, loco; куди? ad, in, locum; про намір: ad alqd Ci.

ad-volvo, 3. volvi, volūtus α) приточувати, прикочувати, за-, при-, таскати, на, до; звідки? *abl.* montibus ornos V; з *dat.* focis (до = на) ulmos V; *refl.* = *medial.* advolvi (= se advolvere) з *dat.* se a. genibus L припасти до ніг; з *acc.* advolvi genua S T кинути ся навколїшки.

advorsum, advorsus гл. adversus etc.

adytum, i, n. звич. *pl.* adyta ōrum, n. неприступне місце в середині сьвятині = сьвятиня, храм, Ci ima V середина (могили).

aedēs, (aedis) is, f. 1. храм, сьвятиня, Telluris Ci ad Vestae H (*sc.* aedem) *occ.* кімната, сьвітлиця, горниця, покій, Cu V 2. *pl. tantum* оселя, мешканє, дім, in mediis aedibus Ci серед хати, parvae O хатина; обр. улий V.

aedicula, ae, f. α) храмик, храмина, капличка, ae. dedicare Ci. β) комнатка, покоїчок Ci *pl.* домок.

aedificātio, ōnis, f. будованє Ci ae. intermittere Ci. β) забудованє, будова Ci *pl.* будинки, будівля T.

aedificatiuncula, ae, f. будиночок Ci.

aedificātor, ōris, m. будівник, mundi Ci с(о)творитель.

aedificium, ii, n. за-, будинок, дім, хата, Ci L хутір C ae. aedificiaque L доми й всякі забудованя.

aedifico, 1. α) ви-, з-, будувати, класти хату, civitas aedificando occupata L будовою хат. β) будувати, ставити, строїти, abs. S oppidum L закладати, rem p. Ci засновати, navem Ci построїти, обр. mundum Ci с(о)творити.

aedilīcius, 3. едільский, munus Ci e. игрища, sortitio Ci вибір едиля, repulsa Ci невдача вибору на едиля, subst. = homo ae. Ci бувший едиль.

aedīlis, is, m. едиль, *abl.* -i у T, -e у Ci; два aediles plebei (від 493 р. до Хр.) мали надзір над публичними забудовами, ігрищами, ludi Romani Me, galenses etc. тай взагалї над порядком в містї; р 388. до Хр. прибули ще два (боярські) aediles curules, що мали за відзнаки: sella curulis і toga praetexta.

aedīlitas, ātis, f. гідність едиля = едильство, aedilitate fungi Ci бути едилем = займати уряд едиля.

aedis, гл. aedes . . .

aed-ituus aeditumus, i, m. на-, доглядач сьвятинї, Ci virtutis H хвалитель H.

aeger, gra, grum х(в)орий, слабий, хирявий, нездоровий, немічний, утлий, недужий, genua V слабкі, з *abl. lim.* ae. pedibus S L T gravi morbo Ci C тяжко хорий, ae. navigatione T схорілий в наслїдок плавби; з *praep: ex* vulnere C; з *acc. graec.* manum T на р; *poet.* seges V слабе; *subst.* aegri Ci хорі. β) (полїтично) ослаблений, в розладї, „дряхлий", municipia T неспокійні, civitas L розтроєна, in orbe terrarum aegrum est T гниль. γ) (душевно) журний, сумний, тужний, animus S роздразнений, oculi T зависні, stomachus H голоден; з *abl. causae.* ae. curis V зажурений, amore L залюблений; з *locat.* animi L T в серци; δ) про *abstr.* болїзний, болючий, mors V печальна, anhelitus V важкий сопіт.

aegis, idis, *acc.* ida, f. егіда, (щит Юпітра і Мінерви), *metaph.* hāc aegide O під защитою.

aegrē, *adv.* (aeger) α) болїзно, досадно, образливо; ae. ferre Ci C гризти ся чим, прикро відчувати. β) тяжко, важко, з трудом, з тяжкою бідою, ледви, ae. ductus anhelitus O важкий віддих. γ) нерадо, ae. pati L болїти, ae. habere *quod.* L Cu гризти ся тим що, негодувати, що; з *acc. c. inf.* Ci.

aegresco, ere α) захоріти, занедужати, sollicitudine T роздразнити ся, ізза журби. β) погіршити ся, violentia V змагає ся.

aegrimōnia, ae, f. жур(б)а, журливість, грижа, сум, нехіть, досада, fastidiosa Ci H осоружна нудьга.

aegritūdo, inis, f. α) недуга, розстрій, aegritudine fessus T зболїлий, ae. alci accidit T напала его. β) журá, грижа, турбота, сум(овитість), скорбота Ci.

aegrōtātio, ōnis, f. слабість, недуга, in corpore Ci animi Ci.

aegrōto, āre бути хорим (недужим), слабувати, нездужати, занемагати, (душевно і тїлесно) терпіти, нидїти, graviter Ci тяжко хорувати, res p. Ci в розладї; обр. animus ex re Ci vitio animi H.

aegrōtus, 3. хорий, хирявий, недужий, слабий, нездоровий, зболїлий, розтроєний, змарнїлий, corpus Ci res p. Ci в розладї.

aelinos, i, (*acc.* on) скорботна пісня, голосїння O.

aemulātio, ōnis, f. α) суперництво, ревнованє, bona T gloriae L T. β) заздрість, зависть, infensa T ворогованє.

aemulātor, ōris, m. ревнитель = послїдувать, наслїдувач Ci.

aemulātus, ūs, m. T = aemulātio.

aemulor, 1. α) робити щось на перебій, навперейми, добивати ся чого, рівняти ся з, суперничати, старати ся о, ставати на рівнї з ким (щоб достигнути кого, чого), убігати ся з ким, ревнувати з ким, virtutem T Pindarum H по-, наслїдувати, *occ.* β) завидувати кому чого, бути зависним, суперником, *absol.* alci Ci mecum L міряти ся з.

aemulus, 3. α) ревнуючий, ревно добиваючий ся, домагаючий ся чого, дорівнуючий кому в чім; Pristis V скоро плавна; з *gen.* laudis T; з *dat.* oratoribus Ci послїдуватель їх, tibia tubae H що пне ся їй дорівнати. β) зависний, заздр(існ)ий, Triton V senectus V. γ) *subst.* приклонник, ревнитель, суперник, studiorum Ci прихильник, Zenonis Ci сторонник. **aemula,** ae, f. суперниця O.

aëneus, гл. ahēneus.

aenigma, atis, n. загадка, somniorum Ci загадочність.

aëni-pes, edis мідоногий O.

aën(e)us (ahēneus), 3. α) крицевий, з міди, бронзовий. β) кріпкий, непохитний, manus H желїзні, iugum H незломне, proles O третя доба; *subst.* **aënum,** i, n. мідяна судина, котел, казан.

aequābilis, e, *adv.* iter рівномірний, однáковий, partitio praedae Ci по рівних паях (навпомірки), fortuna Ci одностайна, *occ.* рівний = 1. безсторонний, status rei p. Ci справедливий, ae. ius in omnes Ci для всїх, in suos T ввічливий, fama S незмінна.

aequābilitas, ātis, f. α) рівномірність, однáковість, одностайність, vitae Ci рівнодушність в; *occ.* β) безсторонність, iuris Ci рівносýд.

aequ-aevus, 3. рівнолїтний, ровесник, amicus V однолїток.

aequālis, e, *adv.* iter α) рівний, плоский, strata aequaliter unda V уровень її, loca S рівнина. β) рівний = одностайний, однак(ов)ий, одновидий, chorus V одноzвучний, ae. inter se virtutes Ci; з *da* paupertas divitiis Ci що рівняє ся їм γ) рівний віком, рівнолїтний, рівночасний; *subst.* ровесник, одних лїт, однолїток, сучасник, товарищ гри, тесщ aevo V = tuus Ci una ex ae. V із подруг *adiect.* з *dat.* huic annis O що до віку stipendiis L що так давно служить як він; з *gen.* ae. temporum Ci = ae. illis temporibus L сучасник.

aequālitās, ātis, f. рівність, одностайність, fraterna Ci згідливість, in aequalitate alq ponere Ci ставити на рівнї.

aequātio, ōnis, f. ви-, зрівнанє, bonorum (рівний подїл.

aequē, (*adv.* до aequus) α) рівно, так само, однáково, в кождім разї, ae. prodest ill H в рівній мірї. β) aeque — atque (ac, et) зарівно як, так як, не инакше як, (ae. ac si Ci мовби, начеб), Ci ae. — quam ut L ae. ut H ae. — atque ego Ci так само як, (о)скільки, *occ.* γ) слушно, справедливо, ae. tueri alqd Ci.

aequi-libritās, ātis, f. правило рівноваги Ci.

aequi-noctium, i, n. рівноноччя, рівноденнє L.

aequi-paro, 1. (aequiparo) α) рівняти, ставляти на рівнї з, порівнювати кого з ким, alqm alci L. β) рівняти ся кому, достигнути, з *acc.* mores O eum voce V *(abl. lim.).*

aequitās, ātis, f. α) рівність, рівномірність, обр. (душевний) с(у)покій, умірковане, повільність, одностайність, рівновага, animi C рівнодушність. β) рівність перед законом = рівносýд, рівноправність, справедливість, безсторонність, in iudicando Ci, γ) ласка, милість, in iure civili Ci ae. explicare Ci. δ) терпеливість, вдоволенє.

aequo, 1. α) ви-, зрівнувати, arenas pedibus V зарівнати, mensam O зрівноважити. β) ставляти на рівнї, ви-, по-, зрівняти, aciem L обр. amorem V оказувати ту саму любов, alqd alci rei; рідше cum re V; urbem solo *(dat.)* L Cu T зрівняти з землею, aequato examine V се-б-то язичок в рівновазї, aequata tecta coelo T небосяжні, te coelo V підносити під небеса; *pass.* і *refl.* libri se illis Ci стоять на рівнї з. Hister aquilonibus aequatus O заціпенїлий. γ) по-, роздїлити, pecunias Ci laborem iustis partibus V подїлити по рівним частям, funera V породїлювати, foedera L погодити ся на союзні умовини; *occ.* β) порівнувати кого з ким, alqm alci V eos cum principibus Ci. γ) дорівнувати кому = рівняти ся з,

стати на рівні з, рівним з ким = достигнути чого, доходити до, о-, досягати, дістати, sata sulcos V підросли так високо як, arte reges L дорівнати їм в, aequans sagitta ventos V бистролета, exempla aequantia ipsos O відповідні особам, ae. equum cursu L бічи разом з ним, ducem V держати з ним крок, alqm gloriā Ci добути такої слави як він, nocti ludum V L бавити ся до рана, facta dictis L славити, munia comparis H сповняти обовязки подруги.

aequor, oris, n. α) урóвень, рівнина, площа, рівнополе, deductus in ae. O подовгастий, harenae V пісковище; обр. maris Ci морська рівнява, м. рівень; про ріку: Thybris V *synecd.* γ) море, feror aequore O захвачую ся змістом, adsiduum O неугаваюче хвилюванє, inclusum O залив, затока; *meton.* ae. refundere O морску воду.

aequoreus, 3. морський, genus V риби, Britanni O морем окружені.

aequus, 3. α) рівний, плоский, гладкий, locus S C рівнина, campus V рівнополе, ex ae. loco loqui Ci (= в сенаті), frons L вирівнана лава = прямий ‚фронт'; *subst.* **aequum,** i, n. рівнинá, площа, поле, in ae. digredi T на отверте поле. β) до-, при-, вигідний, пригожий, відповідний, ae. tempore L в догідну пору, ad alqd C. γ) обр. прихильний, ввічливий, привітний, ласкавий, ae. auribus audiri L бути вислуханим, з *dat.* Venus ae. Teucris O сприяє, ae. Iove H за єго ласкою; *subst.* aequi — atque iniqui L приятелї — ворогú. δ) однак(ов)ий, той самий, спокійний, холоднокровний, рівнодушний, ae. animo O S C рівнодушно, servare ae. mentem H холоднокровність, ae. praesentibus H вдоволений сучасним станом. ε) для всїх рівний = справедливий, безсторонний, правий, iudex Ci; часто: aequum est (videtur) N Ci L вимагає (вимагала-б) справедливість (правда), годить ся, (годило-б ся), пристоїть з *acc. c. inf.* L N Ci. ζ) рівний = рівномірний, (зарівно високий, великий, довгий, широкий) = зарівний як, в поровень з, pars V spatium C = discrimen V рівне віддалене, non ae. passibus V коротшим кроком, ae. pugna L S T нерішена; з *abl.* в чім: viribus V рівносил(ьн)ий, montibus V що до; з *dat.* aequa viro O відповідна єму: *subst.* **aequum,** i, n. α) право, правда, справедливість, aequi amans O правдолюбивий, ae. bonumque S почутє справедливости, magis ex aequo bonoque quam ex iure L більше після природного права як по закону, alqd boni aequi facere Ci L подати ся за природним правом = повинувати ся; з *abl.* (plus H largius H) gravius aequo S більше, надто (як годить ся). β) рівність, рівномірність, лиш в фразах: ex aequo O рівно, в рівній мірі, = так само, pax ex aequo T з тими самими умовинами, ex ae. socii T рівноправні, in aequo ponere alqm cum alqo L ставити на рівні з.

āër, āëris, m. *acc.* āëra, α) низша верства воздуху, (прочизий) воздух, повітрє, summus arboris V верховітє, crassum T Ci вогке = нездорове підсонє; *occ.* тумáн, мраковина, мрака, имла, eos aëre saepsit V заступила їх тьмою = обвинула хмарою, aëris campi V мрачні ниви. β) подув, по-дих O.

aerārius, 3. (aes) α) мід(я)ний, бронзовий, ae. secturae C рудокопи; *occ.* грошевий, tribuni Ci скарбівники; *subst.* aerārius ii, m. звич. *pl.* ерариї, городяни без права, то-б-то найнизша верства суспільности, що кромі пологовщини (aera) нїчого не платили; in aerarios referre Ci покарати записом до ерариїв; **aerārium,** ii, n. скарбові гроші, скарбниця, казна, державна каса; pecuniam ex ae. promere Ci ae. sanctius L запасний гріш, domum ex ae. aedificare Ci державним коштом (д. видатками).

aerātus, 3. (aes), металом, крицею кутий, (покритий), крицевий, classis C H з мідними щоглами, acies V в мідяних панцирах, ‚панцирна', securis V з міди.

aereus, 3. бронзовий, мід(я)ний, мідокований, V clipeus Cu V мідю оббитий.

aeri-fer, fera, ferum мідоносний, manus O з мідяними цимбалами.

aeri-pēs, pedis мідоногий, обр. видержалий cerva V.

āërius, 3. воздушний, високий, небосяжний, grues V високо летучі, domus H в сьвіт = в простір, mel V з воздуху, aurae O повіваючі леготи, via O ‚воздухами'.

aerūgo, inis, f. (aes) α) мідяна ржá, in ae. incidere Ci иржавіти; *metaph.* завись, користолюбство, ae. et cura H хапчивість і грижа, mera H злоба.

aerūmna, ae, f. (важкий) труд, прикрість, морока, тяжке горе, сум, турбота, бíда, Herculis Ci тяжка праця.

aerumnōsus, 3. струджений, збіджений, нужденний, прикрий, нещасний, infelix et ae. Ci нещасливий неборак, mare Ci бурл(х)ливе.

aes, aeris, n. металь, мідь, бронза, криця, рудá, statua ex aere Ci бронзова, aera ducere H excudere V витворювати з'ображіня = вирізувати, різбити, imagines et aera T огрудя з воску = бронзові статуї. β) *materia pro re:* бронзовий, мід(я)ний, з міди, aere ciere viros V ⌜кликати⌝, сурмою, aes legum Ci = T fixum O refixum Ci = publicum T законна таблиця = скрижаль, micantia V бронзове оруже. alci ae. circa pectus est H не знає страху. γ) мідяний гріш, ⌜мідик⌝, grave L ⌜старий⌝ гріш = ⌜повноважний⌝; *gen.* aeris librae = asses; milia aeris L = 100.000 asses, decies aeris L мілїон L bina milia aeris L по 2000 asses, argentum aere solutum est S плачено за срібний сестерц одного мідяного аса = ¼ довгу. δ) мідяні гроші, (взагалї) гроші, gravis aere dextra V. ε) маєток, meo pauper in aere H я бідний, но без довгів, ae. mutuum S позúка; aes alienum довг, довги, ae. conflare S contrahere Ci facere Ci запозичувати ся, зичити, in aere al. esse Ci = ⌜в довгах⌝ in aes al. incidere Ci попасти в д. aes al. solvere Ci за-, с-, платити, in aere alieno nullo (sed in suis nummis) Ci не має довгів (лиш готівку). ζ) жáлованє, платня, за-, о-, плата, шкільна оплата, H (перевізне H) dare aera militibus L виплачувати їх. η) роки служби, служба. (*syn.* stipendia) vetera Ci procedunt L ідуть, ae. circum foraneum Ci визичене у міняйлів.

aesculētum, i, n. дуброва.

aesculeus, 3. дубовий, frons O дубова зелень.

aesculus, i, f. всезелений дуб, присьвячений Юпітрови V H O.

aestās, ātis, f. α) (горяче) вéремя, лїтня пора, лїто, prima = nova V прóвесна, praeceps S пізне лїто, adulta T горяче лїто, extremum aestatis S конець лїта, β) лїто = рік, septima V. γ) лїтне вéремя = л. погóда, л. спека, л. духóта, ae. serena V л. погода, ignea H жарá.

aesti-fer, era, um жаристий, жаркий, шкваркий, canis V.

aestimābilis, e. цїнний Ci.

aestimātio, ōnis, f. α) оцїнка, цїнá, ae. facere C обчисляти, in ae. venire L піддати ся оцїнцї, бути оцїненим; ae. frumenti: 1. постанова урядової цїни на збіже Ci, 2. десятина Ci L. β) присуд, заплата, multae L грошева кара, пеня, гривна, присуд на гривну; γ) обмірковане, ae. rectā T розваживши як слїд = основно, ae. et arbitrium honoris L признанє й дозвіл на почесть, *occ.* шана, ⌜вартість⌝, aestimatione dignus Ci гідний поваги.

aestimātor, ōris, m. α) цїновщик, frumenti Ci. β) о-цїнитель, знаток, studiorum Ci.

aestimo, 1. α) оцїнювати, цїнити, означати вартість, ⌜таксувати⌝, domum carius Ci з *abl. pretii.* ternis denariis Ci magno, permagno, minimo Ci; з *gen. pretii.* tantidem Ci tanti Ci quanti Ci pluris Ci minoris N; litem ad triciens Ci присудити на відшкодованє (300.000 сест.), lites aestimatae sunt alci Ci програв процес. β) цїнити, судити, ae. in universum T загально судити про, ae. alqd, alqm; з *gen.* magni Ci maximi Ci minoris Ci minoris N; мірило оцїнки з *abl.* virtutem annis H по роках; також alqd ex re C S. γ) цїнити = цїнувати, почитати, поважати, при-, узнавати, alqd iuxta S однаково маловажити; з *praed. acc.* id carum S; з *acc. c. inf.* T. δ) вважати за, думати що, sicuti ego aestimo S на мою думку (як я бодай думаю); alqm pro socio Cu; зал. пит. з an T.

aestīvus, 3. лїтний, tempus C = tempus aestivorum C лїто; обр. saltus L полонини, aura H тепленьке, avis L перелетний, ae. castra S T = **aestīva ōrum,** n. C Ci α) (лїтний) табор, станицї: але ae. praetoris Ci розкішний табор єго. β) виправа, похід C Ci S. γ) лїтовище, полонина: aestiva (*sc.* stabula) V tota V череда на випасї = маржúна, отара: ae. agere Cu лїтувати.

aestuārium, ii, n. α) ⌜лаґуна⌝, багно, болото, млак(овин)а, Tamesae T лиман. β) морський залив, затóка, Tanaum T.

aestuo, 1. α) хвилювати (ся), кипіти, бурити ся, жаріти, ignis C палахкотить, exustus ager V що шквáрить ся, sub pondere O пріти, unda H клекотить, gurges V бурхає, humor V шумує. β) пінити ся, бути роздразненим, стрівоженим, неспокійним, збентеженим, invidiā S, in corde pudor V ⌜дратує⌝. γ) бути непевним, не рішати ся, хитати ся, dubitatione Ci сумнівати ся.

aestuōsus, 3. *adv.* ē α) хвилюючий, бурхаючий, бурний, fretum H. β) горячий, жаркий, душний, жаристий, шкварний, парний, Calabria H.

aestus, ūs, m. α) жарá, спека, пожар, пожежа, furit ad auras V обр. medius V полуднева спека, aestu febrique iactari Ci кидати ся в сильній горячцї; *poët.* aestu

numerare aristas O лїтом. β) хвилї, бурунй, бýря, fluctu aestuque secundo V за хвилями-бурунáми, Tyrhenus T хвилююче море; *occ.* погоï, води, прибій, ae. secundo C L за струминою, accessus et recessus aestuum C Ci приплив-відплив. γ) при-, страсть, палкість, завзятість, запекліcть; regum H belli H завзята війна. δ) не(су)покій, непевність, curarum V непевні журби.

aetās, ātis, f. α) час, житє, ae. agĕre Ci S degĕre Ci проживати, ae. consumere in rē Ci пережити в; *occ.* β) людський вік = роки, довгий вік = старість, ae. durare L перевікувати, ab ineunte ae. Ci з дитиньства, змалку, aētate par V ровесник, aetate prior S старший віком, id aetatis Ci в тім віцї, bona Ci розмай житя, militaris S законний (17. рік), senatoria T (25. рік); з *inf.* puerilis Ci дїточий, in ae. venire L дійти до років = змужнїти, aetate confectus S C віком знесилений, florens V дійшлий в., молодість. γ) *concr.* час = вік, поколїнє, доба, eiusdem ae. N. сучасник, aurea O золота доба, populorum Ci сьвітла їх доба, veniens O = ae. temporis futuri O грядуче поколїнє, обр. verborum vetus H застарілі слова.

aetātula, ae, f. дитячий вік, дитиньство Ci.

aeternitās, ātis, f. α) (віко)вічність, ex omni ae. Ci споконвіку, ad memoriam aeternitatis Ci на вічний спомин, на вічну память. β) безсмертність, тривкість, ae. alci donare Ci увічнити кого.

aeterno, āre увічнити, увіковічити alqd H.

aeternus, 3. α) вічний, deus Ci. β) до-вічний = безсмертний, повсякчасний, ignes V зірки, Pergama V безсмертної слави. γ) безперервний, безперестанний, безнастанний, тривкий, по-стійний, pax Ci *subst.*

aeternum, i, n. вічність, in ae. L на віки, повік, на все; *acc.* = *adv.* на віки, все, ae. vale V ae. latrans V раз в раз, безупинно; *abl.* aeterno O завсїгди.

aethēr, eris, m. α) (горішний й прозорий) воздух, повітря, ‚етер', oritur ex aëre Ci вогонь; *poët.* небесний простір, небо, небесá, recludam aethera O небесні річи. β) боги, evehit ad ae. virtus H *occ.* γ) (сей) білий сьвіт, in ae. pati V Aether V всевишнїй = попруг землї.

aetherius, 3. α) воздушний, небесний, ‚етерний', arces O обр. ignes O божественне натхнене, aqua O дощ, vesci ae. aurā V жити. β) небосяжний, Olympus V.

aethra, ae, f. (ясне) синє небо, чистий воздух, ‚етер', siderea V зористе небо V.

aevitās, ātis, f. стара Ф. до **aetas,** Ci.

aevum, i, n. α) (необмежений, безмірний) час, вічність, sempiternum Ci. β) час житя = житє, житє-бутє, вік, ae. exigere V degere Ci traducere H вік перевікувати, прожити, aevi brevis S коротко живучий = дочасний; *occ.* людський вік, л. житє, ter aevo functus H переживши три поколїня. γ) вік = рокй, лїтá, occultum H *occ.* 1. молодість, integer aevi V = flos aevi O в розцьвітї; 2. старість, aevi maturus V віком зрілий, aevo confectus V віком похилений. δ) вік, час, доба, venturum V бýдучність, vetus O давнина, ae. sequenti V в бýдучности.

affābilis, e, розмовний, ввічливий, alci non dictu a. V неприступний для.

affābilitās, ātis, f. ввічливість, привітність, ласкавість, sermonis Ci розмовність.

affabrē, (*adv.* до ad-faber 3.) уміло, штучно, майстерно Ci.

af-fātim, *adv.* достат(оч)но, по-достатком, доволї, досúть, доста, ‚будé', vesci Ci наїсти ся; *c. gen.* L.

affātus, ūs, m. (affāri) промова, річ, слово O.

affectātio, ōnis, f. змаганє, Germanici originis T хіть, уходити за Г.

affectio, ōnis, f. (afficere) α) вплив, mali sapientis nulla af. Ci не робить вражіня. β) стан душі, наклін, вдача, почуванє, animi Ci T забаганка, firma corporis Ci сильна бýдова, coeli (astrorum) Ci ‚констеляция', animi affectiones Ci душевний настрій, laetae T обяви любови.

affecto, 1. (ad-fecto) α) брати ся до чого, хапати ся чого, navem dextrā V вхопити за, iter Ci вибирати ся в, viam Olympo V *(dat.)* добивати ся безсмертности, rem L запускати ся в. β) на-, змагати до, старати ся о, домагати ся чого, стреміти до, bellum L о провід в війні, civitates T S щоб їх приєднати, spem regni L O надїяти ся на; з *inf.* tangere sedes O важити ся. γ) удавати, carminum studium T.

affectus, ūs, m. α) душевний стан душ, розположенє, animi in viro Ci L; *occ.* настрій, dubius O непевний. β) прихильність, жада, при-страсть, par T.

affectus, 3. (*P P P Adj.* до afficere) I. α) надїлений, одарений чим, libero animo Ci вільнодумний, beneficiis Ci обсипаний добр., vitiis Ci склонний до. β) що находить ся в якімсь станї, у-, при-, зладжений, такий, corpora Ci ad alqd Ci *occ.* настроєний, розположений, erga amicum Ci прихильний П. у-, стомлений, знеможений, imperator L хо
. senectute = aetate Ci слабосил(ьн)и

familiares L в розладї, Sicilia Ci підточена, fides T підорваний ‚кредит'; *occ.* кінчаючий, bellum Ci.

af-fero, 3. attuli, allātus α) до-, приносити, приводити, привозити, брати з собою, доставляти, alqd eō N hūc H; з *praep.* alqd; ad se C alqm in forum L; *poët.* з *dat.* alqd nubibus O; з відки? domo scelus Ci sacra ab illis hūc Ci alqd ex urbibus L; *poët. refl.* = *med.* huc te adfers V являєш ся; куди? urbem adferimur V приближаємо ся до; звідки? sese a moenibus V при-, надходити від: *occ.* β) (листи, вісти) приносити, litteras ab alqo Ci; часто без *obiect.:* оповіщати, давати знати, заявляти, ad alqm C Ci S; alci nuntium Ci; nuntius adfertur Ci над-, приходить вістка, наспіває чутка; з *acc. c. inf.* Ci Cu N; також саме allatum est донесено з *acc. c. inf.* L; de eius morte Ci. γ) класти руку на, alci manum Ci = vim Ci уживати насильства, templo manum Ci грабити храм, pro se quisque manus Ci ‚бє'. δ) додавати, alqd laudibus Ci вихваляти, але: animum (in) ad tribunatum Ci звертати увагу на; обр. подавати, alci auxilium = opem O S помагати. ε) на-, приводити, подавати absol.; causam quod Ci C alqd ad te ultro Ci предкладати тобі; зал. пит. Ci. ζ) при-, вводити, приносити, достарчати, спонукати, викликувати, справляти, завдавати, спричиняти, робити, чинити, alci cladem timorem S набавити кого страху, moram LH спиняти, multa de suo Ci докинути: *occ.* причиняти ся до, вливати, alqd utilitatis Ci, alqd ad utilitatem Ci.

af-ficio, 3. (ad-ficio) 3. fēci, fectus α) дїлати на, вливати на, corpus Ci civitatem Ci поводити ся з нею. β) 1. приводити в якийсь душевний стан, будити, настроювати, набавляти кого чогось, terror milites Ci проймає жах, animo adfectus Ci зворушений. 2. (тїло) знесиляти, ослаблювати, втомляти, vulnus O вражає, labor corpora L томить, oppugnatio eos L. γ) (з *abl. instr.*) надїляти кого чим, наповняти, rem nomine Ci називати; з *abstr.* alqm timore Ci L налякати, alqm laetitiā C Ci тїшити; *pass.* affici набавити ся чого, за-, дізнати, etc. metu affectus Ci наляканий, cruciatibus C катований, affici dolore Ci C відчувати біль (прикрість), бути невдоволеним admiratione O подивляти, чудувати ся, morbo N C Ci занедужати, supplicio Ci бути караним смертию = стратеним; *activ:* alqm mūneribus C N обсипати дарами, одарити, = praemiis C Ci вина-, нагородити, laudibus Ci вихваляти, exsilio C N засилати, poenā C Ci N карати, cruce Ci прибити на хрест, alqm uno vulnere in mortem T одним замахом поранити на смерть, honoribus Ci віддати честь = почитати, eum sepulturā L казати похоронити, servitute Ci закріпостити.

af-fīgo (ad-fīgo), 3. fixi fixus α) прибивати, прикріпляти, причіпляти, за-, встромити, caput in pila Ci; з *dat.* alqm cruci L Cu прибити на, patibulo S повісити = розпяти на хрестї, signa delubris H (трофеї); з *praepos.* cum cuspide ad terram L приколоти до. β) прикріпляти = приковувати, держати в, flammam lateri V запалити, apes venis V чіпляють ся, radicem terrae V пускати в, terrae O кинути на; *medial.* держати ся, тримати ся, adfixus lateri V ea animis Ci не забуває ся.

af-fingo (ad-fingo), 3. finxi, fictus α) дороблювати, додавати, прибавляти alci talaria Ci statuae manus Ci. β) при-, додумувати, повидумувати, повигадувати, multa rumor Ci.

af-fīnis, e (ad-fīnis) α) сумежний, сусїдний, пограничний з, *dat.* gens Mauris L. β) замотаний в, причасний, з *dat.* sceleri Ci, з *gen. subst.* suspicionis Ci підозрливий; *occ.* γ) посвоячений, спорідненый з, alci Ci; vincula O родинні. δ) *subst. abl.* i (e) свояк, зять, тесть, теща, шурин, і т. п. *fem.* a. filia Ci своячка, hi quidam Ci мов ‚куми'.

affīnitās, ātis, f. α) сусїдство, fundi, β) посвоячене по женитьбі, покревенство, свояцтво, Sulpicii N з ним, inter nos L обопільне наше посвоячене.

affirmātē, *adv.* напевно і сьвято, a. promittere alqd Ci.

affirmātiō, ōnis, f. у-, запевнене, заява, по твердженє, religiosa Ci божба.

af-firmo, 1. (ad-firmo) α) по-, стверджувати, за-, вперяти, alci spem L alqd iure iurando L. β) по-, притакувати, признавати, dicta L virtutem armis T о-, показувати. γ) твердити, (рішучо) за-, обявляти, de altero Ci; з *obi.* hoc Ci rem pro certo L; *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. L; *pass. impers.* ut adfirmatur T як заявляють.

affixus, гл. **affigo.**

afflātus, ūs, m. α) придих, подув, протяг O. β) повів, ignium L горячий вишар. γ) натхнене, divinus Ci.

afflictātio, ōnis, f. мука, біль, Ci.

afflicto, 1. (ad-flicto) α) (часто) побивати, ударяти, mulieres sese S б'ють ся в груди, Piso semet T; *occ.* (ударами) ушкоджувати, псувати, naves tempestas C; *metaph.* непокоїти, гнобити, мучити, дати ся кому ‚в знаки', alqm T Italiam luxuriā T висисати; *pass.* adflictantur coloniae Ci терплять, morbo Ci L T тяжко хорувати; *refl.* = *medial.* журити ся, клопотати ся чим, *absol.* Ci de rebus Ci.

afflictor, ōris, m. гнобитель, ordinis Ci.

af-flīgo (ad-flīgo), 3. flixi, flictus α) бити об, ударяти об, кидати куди, fusti *(abl.)* caput T se affligere Ci гризти ся; з ad: navem ad scopulos Ci; обр. affligimur Ci розбиваємо ся = пропадаємо; з *dat.* vasa parietibus L T; *occ.* кидати на землю, по-валити, alqd humo T statuam Ci перевернути, *pass.* повалити ся, падати, lapsu equi adlictus T упав з конем, alces casu afflictae C що по-шпотали ся. β) роз-, по-, підбивати, по-, звалити = зломити, по-, вразити, ослаблять, нищити; alqm; alqd; naves C ушкодити, res afflictae S стрічена справа, religiones adflictae Ci ‚подоптані', vectigalia adfliguntur Ci убувають, opes C L підорвати силу, Lyciam frumento Ci запропастити. γ) (душевно) прибити = пригноблять, розстроювати, mors omnes Ci ‚тронула', eos senectus Ci підточує, fames incuriosos T знеохочує, causam Ci залишити.

afflictus, 3. α) розбитий, ушкоджений, navis C. β) в розладї, в бідї, нещасливий, невідрадний, Italia T opes C підорвані, homo Ci пропавший. γ) упавший духом, пригноблений, animus Ci a. erexit Ci.

af-flo (ad-flo), 1. α) дути на, в, подувати, на-, повівати, ventus terga L дме в плечі, crinem O порушати *poët.* nos oriens V рання зоря; з *dat.* Canidia cibis H затроїла (tabe veneni O) *occ.* палити, fulminis ventis V поразити, afflatus incendio L обсмалений; *metaph.* натхнути, numine dei V. β) об-, навівати = при-, наносити, odores afflantur floribus Ci пахтять, обр. oculis honores V надати їм вишість, rumor L надвіяла = розійшла ся з *acc. c. inf.* γ) *intr.* віяти, frigoris vis L студений вітер.

affluens, adfluens, tis *adv.* enter α) оливаючий; *metaph.* обильний, доволї, до-нескочу, copia Ci L силенна сила, amicitia Ci щедра, ex adfluenti T подостатком, β) маючий всего достатком, пре-богатий, заосмотрений в що, з *abl.* unguentis Ci аж капають з него, opibus et copiis Ci багатий й заможний.

affluentia, ae. f. достаток, збиток, rerum Ci.

af-fleo, ēre плакати з *dat.* H.

af-fluo (ad-fluo), 3. fluxi α) опливати, об-, притїкати, Rhenus ad ripam T; з *dat.* Eurotas moenibus L пливе попри них. β) при-, напливати, прибувати, над-, приходити, наспівати, comitum numerus V збігає ся; обр. voluptas ad sensus Ci проймає їх, (atomi) ad deos Ci переплива ють на; *occ.* γ) ‚опливати чим' = бути по-достатком, достаткувати, divitiae S.

af-for (ad-for), affārī, affātus (fārī) заговорити до, промовляти, звертати ся мовою до, обзивати ся, dictis O versibus te Ci amicos H extremum V попращати ся в останнє = на віки; P Pf = P Pr querens adfatus voce V; *occ.* молити, взивати, благати, deos V.

af-fore (ad-fore), *Coni. Impf.* afforem (Pf affui: P F A affutūrus) гл. assum i fuo.

af-fulgeo, 2. fulsi α) за-блестїти, за-сяяти, за-, сьвітити при, на, Venus O вечірня зоря, de coelo L ‚на' небі. β) (як зьвізда) за-яснїти, сходити, lux quaedam L mihi fortuna L усьміхає ся, consuli spes L він набирає, populo voltus H зрадїло перед.

af-fundo (ad-fundo), 3. fūdi, fūsus I. до-, над-, поливати, підливати, при-, посипувати, in aqua venenum (scil. potioni) T II. докидувати, equos cornibus T ставити на: *PPP* кинений, припавший до ніг, O з *dat.* tumulo O при, *occ.* о-, допливати T.

ā-fore, ā-forem, гл. absum.

agāso, ōnis, m. (agere) конюх, стременний, mulorum L погонич; у H хлопчисько, паруб'як.

agelastus, i, m. похмурий.

agellus, i, m. (*demin.* до ager) нивка, загін Ci.

agēma, atis, n. віддїл добірного війска L.

ager, agri, m. α) ріля, поле, нива, царина, земля, **agrī-cultura,** Ci, **agrī-cultio,** Ci хлїборобство, **agrī-cultor,** L хлїбороб, ратай a. possidere Ci мати земску посїлість, *collect.* a. decumanus Ci десятина; *meton.* ab agro remotissimus Ci що немає з полем нїчого до дїла. β) поле = рівнина, обійстє, село, ex urbe et ex a. Ci із сїл. γ) обшир, область, край, країна, повіт, Assorinorum Ci *collect.* в *sing.* Setinus Ci; publicus L: займанщина 1. a. quaestorii що продавали ся, 2. a. consecrati на дохід храмів; *occ.* in agrum H в шир = в глибину, (opp. in fronte); vergit in agrum L на суш.

ag-gemo (ad-gemo), ere зітхати, застогнати, до чого *absol.* O *metaph.* malis *(dat.)* carina O.

ag-ger, eris, m. матерял до насипу (земля, рінь, каміне), tecta aggere moliri V укріпити. γ) насип, окіп, засїка, ‚вал', agrestis T звичайний, a. iacĕre S C struere T висипати, aggeribus ignes inicere L на тараси; обр. Italiae Ci ‚сїч'; *occ.* γ) 1. мійський вал, Tarquinii Ci підвисшений = maximus Ci 2. пограничні окопи, latus T 3. за-гата, гребля, a. litore ruptus V перебій; *poet.* беріг, ripae V herbosus O 4. горішна часть дороги, ‚бита' дорога, гостинець, шлях, viae V T aggeres humido paludum imponere T мостити дороги на мокри́нах. δ) під-, вивисшене, висота, ex a. fatur V nivei V зас(и)пи, a. comprenditur ignibus O костер, Alpini V вижини = пасма Альп, armorum T купа.

aggero, 1. α) на-, усипувати, trames inter paludes aggeratus T. β) збирати на купу, копичити, нагромаджувати, cadavera V praemia V; обр. iras V ще більше розсерджувати.

ag-gero, 3. (ad-gero), gessi, gestus. α) при-, на-, зносити, таскати, humum Cu з *dat.* tumulo (на) tellurem V. β) додавати, прибавляти, probra T закидувати, multa T наводити γ) копичити, сипати, збільшати V T.

aggestus, us, m. зношене, довіз, достава, pabuli T.

ag-glomero (ad-glomero), 1. пригортати ся, товпити ся до, прилучати ся, cuneis se V se lateri V.

ag-glūtino, 1. на-, прилїпляти, при-, наклеювати, споювати Ci.

ag-gravo (ad-gravo), 1. α) обтяжати, pondus. β) погіршати, alqd; difficultatem rerum L приводити в гірше положене.

ag-gredior (ad-gredior), 3. gressus α) приступати, на-, приближати ся до, quo Ci in cuniculo Ci під-, надходити, *occ.* β) 1. (промовляючи) приступати, звертати ся до, притягати на свій бік, удавати ся до кого з просьбою, *absol.* alqm dictis V L legatos S приєднувати їх для себе: pecuniā alqm S підходити 2. (ворожо) нападати на, накидати ся на, ударяти на, murum S іти приступом на, alqm ferro Ci. γ) приступати до = підоймати ся чого, забирати ся до чого, по-, начинати, старати ся, трібувати, nefas O коїти, honores V перебирати на себе: з ad: ad dicendum Ci ad ius Cornelii Ci приходжу до; силкувати ся, з *inf.* S V.

ag-grego (ad-grego), 1. (grex) до гурту, при-, долучувати, *refl.* приступати до, приставати до, eodem naufragos Ci signis se C ad alqd C Ci, te in nostrum numerum Ci приймати; з *dat.* se Romanis L; *medial.* adgregari alcis partibus T.

aggressio, ōnis, f. вступ, напад Ci.

agilis, e, (agere) α) подвижний, pollex O легкий, rota O бігке. β) меткий, швидкий, жвавий, скорий, живий, бистрий, dea O = Діяна, Cyllenius O скороногий Меркур. γ) оборотний, проворний, справний, рухливий, thyma H мов пчола́.

agilitās, ātis, f. подвижність, скорість, navium L скороплавні.

agitābilis, e, легонький, скородвижний, aër O.

agitātio, ōnis, f. α) *act.* движене, рух(ане), armorum L маханє ними. β) *pass.* рух, lecticae L потрясанє нею, fluctuum Ci хвильованє; *metaph.* рухливість, дїяльність, rerum Ci studiorum Ci ревність в.

agitātor, ōris, m. погонич, aselli V; *occ.* віяник, callidus Ci.

agito, 1. (*frequ.* до agere) I. α) вводити в сильний рух = порушати, поганяти, потрясати, кивати чим, caput O ‚притакнути', ventis agitatur pinus H вітер похитує нею, hastam O махати, метати, arena (humus) vento agitata S звіяна, atomi inter se agitantur Ci по-рушають ся, mens molem V потручує вселенною, digitos H числити на палцях; *occ.* β) (звірята) гнати, герцювати ними, їхати на них, equum V equitatus pro castris agitat S = consul inter primores L їде *synecd.* currus ad flumina V навертати; обр. підганяти = заохочувати, дразнити, спонукувати, eum gloria T in furias agitantur equae V до стеклости. γ) (дичину) тровити, ловити, aves V Ci; *metaph.* переслїдувати, непокоїти, бентежити, Troianos undis V eos furiae Ci Cu scaenis (на) agitatus V Фуриями, suum quemque scelus Ci мучить, metu agitari S побоювати ся; *occ.* глузувати, глумити (ся), poëtam pueri H rem militarem Ci r. publicam S. δ) (воду) розбурхати, humorem H freta ponti V; *metaph.* непокоїти = ворохобити, plebem procellis Ci заворушити, his rebus agitatis Ci в сих неспокійних часах; II. α) робити, ви-, доконувати, займати ся чим, fenus T лихварити, convivia O бенкетувати, quae agitata sunt Ci що стало ся, pacem S жити мирно, moras ā. S барити ся, honorem T завідувати урядом, praecepta S сповняти, imperium S мати; *absol.* поводити ся, поступати собі, eo modo ut S ferocius S *pass.* ествувати, нанувати, бути, pax agitatur S триває; *occ.* β) (празники)

празнувати, съвяткувати, dies festos Ci V choros V проводити, ними, gaudia S = laetitiam S тїшити ся. γ) проводити (час), проживати, перебувати, aevum V вікувати *abs.* жити, inter primores L sub undis V in tuguriis S Gallia vix agitat S животїє. δ) перебувати = мешкати, porticibus T на самотї тиняти ся, propius mare S. III. α) (ревно) обговорювати, rem sermonibus L sententiam in senatu Ci de rē S; з *acc. c. inf.* Ci; *occ.* вести переговори, пересправляти, de foedere L inter se a., ut., L id modo agitatur S лиш о те розходить ся. β) думати на, обдумувати, розбирати, розважати, fugam VL alqd tecum Ci S spes inanes O на дармо надїяти ся, rem in animo L a. in mente Ci animo (*pl.* animis) Ci S Cu, mente Ci L; з зал пит. Ci. γ) задумувати, загадувати, затївати, наміряти, bellum S з *inf.* N.

agmen, inis, n. (agere) α) *(abstr.)* движенє, remorum celer V скорі удари веслами, Thybris V течія, струмина, caudae V звої, agmine certo V в певнім напрямі. β) товпа, здвиг, віддїл, гурт, puerile V хлопців, comitum O дружина, equorum O табун, aligerum V ключ, avium V стадо, aquarum V водй, pulverulenta H курява; *occ.* γ) *abstr.* по-хід, марш війска, uno ā. L разом, in agmine S C підчас маршу походу. δ) *(concr.)* похід = війско, боєвий ряд, лава, в походї (opp. acies.), iustum T лава; a. instructo L C facto V = в порядку, на поготові, до пóходу, quadratum S C ⌜каррé⌝, primum C передня сторожа, чільний відряд, ⌜передовщі⌝, medium C середина війска, novissimum C = extremum S C задня сторожа, a. claudere C Cu = cogere L C сторожити на задї, замкнути колонну, обр a. constituere L станути, iumentorum C обоз, ⌜трен⌝, navium L фльота. ε) *poët.* бій, битва, війна, Iliacum O під I; rudis agminum H незнаючий ся на боях, apium V рій.

agna, ae, f. вівця, ягниця V H.

agnālia, ium, n. (agnus) празник ⌜ягнят⌝ O.

a-gnāscor, (ad-gnascor) 3. adgnātus родити ся опісля (по смерти батька) Ci.

agnātus, (adgnatus) i, m. α) опісля рожений син, alqm ex a. necare T із молодших дїтий. β) кревні по батькови, patris.

agnātio, ōnis, f. споріднене (по батьковій сторонї) Ci.

agnīnus, 3. ягнячий: *subst.* **agnīna,** ae, f. (sc. caro) баранина, ягнятина H.

agnitio, ōnis, f. при-, с-, пізнанє Ci.

a-gnōmen, (ad-gnomen) inis, n. α) прізвище, Q Caecilius Metellus Macedonicus, *occ.* β) причіпка, Cu Cornelius Scipio Asina.

a-gnōsco, (ad-gnosco) 3. agnōvi, agnitus, α) у-, пізнавати, замічати, deos V *poët.* deum ex operibus V по, sonum V чути; з *acc. c. inf.* V; зал пит. Ci. β) спізнавати, при-, нагадувати собі, suos V eam ex facie C; *occ.* γ) у-, признавати за, natum N за свого; з *praed. acc.* eum filium Cu *occ.* припускати, признавати ся до, crimen T facinus Ci одобряти; Форми: agnōtūrus S; *Pf.* agnōrunt O; agnōsse O.

agnus, i, m. ягня, баранчик, H abundat agno Ci повно їх.

ago, 3. ēgi, actus гнати, гонити A. *concr.* I. α) гнати = порушувати, *absol.* fundam habenā V махати, actus lacertis O шпурений, ferrum (hastam) per viscera V O встромити, vineas ad oppidum S C присувати під м., a. testudinem C V приточити, turbo actus habena V що збиває ся, te discus H рухає тебе, animus cuncta S кермує всїм; *medial.* порушувати ся = приходити, бічи, і. т. п. sese Palinurus agit V іде = надходить, multitudo agitur L товпить ся, per auras agi O летїти, spina agitur V вє ся: обр. genus per reges T виводить ся від. β) (люди, скот, кораблї) гнати перед себе, забирати, провадити, capellas per rura O boves ad flumina V equum in (ad) hostem L Cu наскочити верхом на, equo temere acto L бéзбач надлїтаючи, (prae) ante se alqm N Cu eum in crucem Ci S розпяти на хрестї, *poët.* з *inf.* H; з *supin.* eas potum V до водопою: військово: agmen raptim agitur L Cu чим скорше виступає в похід, a. currus L Cu їхати, navem H кермувати ним; з *abstract. subiect.* quā impetus egit ⌜equos⌝ O де забажав поводити ними; *occ.* (загарбані звірята й люди) за-, відгоняти, забирати з собою, грабити, boves L O займати, res quae ferri agique possunt L T Cu все движиме майно = рухомости. *metaph.* виганяти, membris venena V; *occ.* (житє) віддавати, гнати, часувати, умирати, animam Ci L, γ) (за дичиною) гнати, ловити, тровити, полювати на, canes apros V; обр. за-, роз-, проганяти, hiemem Sol V alqm de fundo Ci eum in exilium L заслати; *metaph.* гнати (за ким), переслїдувати кого, fata Romanos H O verba Lycamben H спонукали єго до самовбивства, *occ.* 1. (судово) переслїдувати, запозивати, обвиняти,

подати до суду, alqm reum L; з *gen.* eum furti Ci, 2. вести, приводити до чого, спонукувати, водити, eos transvorsos S веде на розпуте, бездороже, furiis agi V казити ся, a. eum praecipitem Ci доводити до безголовя, alqm ad fraudem V alqm in arma L до бою. δ) бути, показувати ся, поводити ся як, *intr.* civitas laeta S pro victoribus a. S мов побідники. II. α) з *prolept. obi.* гнати, ви-, пускати, видавати, radices virga O пускає, ossa robur O деревіють, contagia O ширити, *refl.* = *medial.* acta ad sidera pinus V небосяжна, piceum flumen V тече густою смолою, spumas ore V (in ore Ci) шумує з рота = пінить ся, undam fumus V клубить ся в гору, rimas Ci O пукати = тріскати, frigora venti V навівають стужу. β) (дороги) по-, проводити = робити, мостити, будувати, cloacam sub terra L fundamenta Ci ставити, limitem T потягнути межу, amnis vias V протїкає через, limitem ferro V про-, перебивати ся, B. *metaph.* I. α) *intr.* дїлати, робити, чинити, quid agam? S що менї робити? agendo S дїлом, illo auctore atque agente C за его спонукою й почином. *occ.* (pora) agit O ріже = забиває. β) з *adv.* брати ся за, до, ferro O уживати, criminose L підозрівати, cum simulatione C лукавити, *occ.* поводити ся з ким, поступати собі, bene, male, ferociter, cum alqo Ci *pass.* bene (male) cum eo agitur Ci веде ся ему добре; *poet.* mihi nullo discrimine agetur V не схоче ся менї робити виїмок. γ) судово 1. (про позивателя) позивати, правувати ся, ex iure civili Ci lege Ci contra alqm Ci = cum alqo N проти, з; 2. про заступника: вести судову справу, се-б-то боронити, заступати, hospes in agendo Ci новик в судових справах, apud iudicem Ci виступати (як заступник). δ) *imper.* **age, agite** ану! нуте, до дїла, долї, age sis L ану! як хоч! agedum dic Ci кажи но, dic age V *sing.* до *plur.* mittite agendum L *Imper.* = *coniuc. hortat.* age nunc consideremus Ci age sane L дуже добре, так, age porro Ci ану далї, age vero = та що? най отже. II. α) *trans.* робити, дїлати, *pss.* дїяти ся, стати ся, omnia aguntur Ci, nihil Ci дармувати, quid agis? Ci H як веде ся тобі? en quid ago V що-ж я роблю? β) забирати ся до дїла, підприймати, ви-, доконувати, кінчити, сповняти, відбувати, vigilias (excubias) N L Cu T вартувати, чатувати, stationem L стояти на стїйцї, сторожити, censum L перепроваджувати оцїнку, proelia cum Gallis L бити ся з, bellum S L воювати, augurium L ворожити, forum (conventum) C Ci суди судити, honorem L завідувати ним, festos dies Ci обходити сьвятки = празнувати, triumphum de iis Ci відбувати, *occ.* трудити ся, nihil (nil) agis H Ci O дарма труду. γ) з *abstr. obi.* о-, показувати, висказувати, говорити, за-, обявляти, res S обговорити, sic patria Ci таку висказує заяву, silentia O мовчати, oblivia rei O забувати, alci gratias (*rhetor.* grates) Ci C L S дякувати, cum alqo C S розправляти. δ) з нам. реч: намірати, задумувати, думати на, домагати ся, заходити ся коло чого, стреміти до, nihil aliud quam ut N *absol.* id S curam de alqo O журити ся за, про, id quidem ago V якраз на, про те думаю. ε) (час) перебувати, пере-, проживати, пере-вікувати, inter gaudia V в радощах, vitam ruri Ci V L procul a re p. C S tempora in venando S hiemem in castris L перезимувати; з *meton. obi.* otia V в супокою, septimum annum agens C Cu ему 7 років = на семий рік; *pass.* проходити, минати, saecula aguntur O ac nox O минула. ς) *absol.* жити, мешкати, перебувати, qui tum agebant T тодїшні, inter homines agere desiit T перестав жити, per ignaviam S дармувати, cum eo familiariter S в дружних відносинах, inter Vinios T з такими як B. (про театер). α) представляти, грати, fabulam L primas partes Ci; *occ.* (про речника, писателя) представляти, описувати, Roscius versum gestu Ci bella L. β) грати (ролю), Ballionem Ci amicum T удавати д. I. α) поладчати (орудки, справи), вести переговори, переспрaвляти з, орудувати, обговорювати, per litteras cum eo N C листувати ся з, precibus L просити. β) agitur: іде о, id, res, de re, agitur Ci S розходить ся о, aguntur iniuriae sociorum Ci становлять предмет розправ, tua re agitur H O ходить о твій хосен; **actum** est річ готова, по всему, минуло ся, de eo (de ea re) Ci L rem actam agere Ci L торочити старе. α) (державні справи) обговорювати, правити про, рішати, in senatu de eo (de ea re) Ci ius agendi cum plebe (patribus populo) Ci ставляти внесення, предкладати, de condicionibus Ci L.

agōn, ōnis, m. *subst.* agōnālia, ium, n. (к agōnius 3 игрища) гра, прилюдна забава, lux Agōnalis O днина игрищ.

agrārius, 3. (ager) земський, земельний, пільний, польовий, рільницький, рільн(ич)ий, lex Ci що відносить ся до поділу державного поля, се-б-то до ager publicus, a. triumvir L що провадить сей поділ; **agrārii,** ōrum, m. Ci сторонництво рільників, се-б-то прихильників земельного поділу.

agrestis, e. (ager) α) дикоростучий, польовий, дикий, poma V лїсницї. β) сїльский, селяньский, Numidiae S хлїборобні = осїлі (не кочуючі), legio V селян, honor V вінець з пільних квіток, calamus V = musa V чабаньска; *subst.* **agrestis,** is, m. селянин, хлїбороб V; *pl.* селяни, господарі T conventus agrestium Ci agrestum V. γ) мужицький, простий неокресаний, animus Ci vita Ci.

agri-cola, ae, m. рільник, хлїбороб, селянин, ґазда, хуторянин Ci.

agrī-cultio = **agri-cultūra,** управа землї, хлїборобство, рільництво Ci C.

agrī-cultor = **agrī-cola,** гл. ager.

agri-peta, ae, m. поселенець, осадник Ci.

ah-ai, оклики подиву, досади, жалю, радости, ой, ей, ах!

ā.o, *verb. defect.* α) при-, потакувати, по-, стверджати, казати ⌊так⌉ (обр. nego); втручено: ut ait poëta Ci як каже (мовляв); ain? чи так? aisne дїйсно, якже-ж, ain tu; з *acc. c. inf.* рідко з *dat.* fratri L.

aiens = affirmatīvus, потверджаючий.

ala, ae, f. α) рамено, плечі, incussa L удар в плечі, *occ.* паха H. β) крило (пташе) atra H богиня смерти. γ) воєнне крило, бік; звич. кінний віддїл, кіннота T L venatorum V дружина; *poët.* alas velorum pandere V розпустити криласті вітрила.

alacer, is, e. alacris e. *adv.* iter α) живий, жвавий, бодрий, меткий, звинний, equus L T бистрий, порский, ad bella suscipienda Ci палкий до. β) охочий, готовий, веселий, ємкий, бойкий, моторний, відважний, рад ad alqd C L a. voluptas V весела охота.

alacritās, ātis, f. бодрість, жвавість, живість, охота, веселість, готовість, pugnandi C палка охота до бою, ad alqd Ci perfecti operis L радість задля, in re Ci.

alapa, ae, f. α) поличник. β) увільненє (від рабства).

ālāris e, **ālārius,** 3. (āla) на крилї находячий ся, криловий, бічний, cohortes C (піхотинцї) *pl.* ālārii, ōrum, m. = ālāres ium, m. віддїли кінноти, (кіннота), ⌊крилаки⌉ T C; *occ.* кіннота союзників L N.

ālātus, 3. (āla) крила(с)тий, скорий V O.

alauda, ae, f. жайворонок, молибіг, кочубейка, чоропіта Ci; *occ.* назва лєґіона ґалїйского (Цезаром поставленого задля китицї на шеломі) Ci.

alba, ae, гл. albus.

albātus, 3. біло (празничо) одягнений (*opp.* atratus) Ci.

albeo, ēre, білїти (ся), бути білим, albente coelo C коли завиднїло, PPr albens vitta O біла, equi Cu шпаковаті.

albēsco, ere, за-, білїти (ся), albescens capillus H сивощі, lux O днїє, свитає = розвиднює ся, день забілїв, mare O пінить ся.

albico, āre, бути білявим, білявіти H.

albidus, 3. білявий O.

albus, 3. α) білий, equi L ⌊шпаки⌉, обр. praecurrere a. equis H перевисшати; *occ.* 1. сивий, сїрий, plumbum C цина 2. блїдий, pallor H блїдість, sol Ci місяць, a. avis Ci чудовище. β) ясний, сьвітлий, *meton.* веселий, пригідний, щасливий, genius H прихильний, Lucifer O денниця, Notus H розганяючий хмари, stella H = Dioscuri. γ) **alba,** ae, f. празнича одежа.

album, i, n. α) білість, bos insignis albo V біло плямистий = сорокатий, pelles sparsae albo V цятковаті, біло накрапані. β) біла таблиця (дошка), спис (альбум) понтифіка, a. addere in vestimentum L накрейдувати, a. publicum L річники, ⌊аннали⌉, ⌊лїтопись⌉, alqm a. senatorio eradere T вичеркнути із спису сенаторів.

alcēdō, inis, f. морозюк Pl.

alcēs, is, f. лось C.

alcyōn, (halcyōn) ōnis, f. *acc. pl.* onas, ледовик, морозюк; у O дочка Еола (зьвізда в квочцї).

alcyonēum, i, n. морська піна O.

ālea, ae, f. α) кістка до гри, a. iacta est C рішено = кинено жереб. β) игра (в кістки) = a. exercere T ⌊грати⌉, de alea condemnari Ci за ⌊шулєрство⌉. γ) небезпечність, случай, пригода, ви-, припадок, dubia L непевність, rem in aleam dare L пускати ся, ⌊навмання⌉ ⌊ризикувати⌉.

āleātor, ōris, m. костирник, грач ⌊шулер⌉ Ci.

āleātōrius, 3. відносний до гри в кісточки, a. damna Ci страта при грі.

alec, гл. allec.

āles, itis, (āla) α) крила(с)тий, avis Ci deus O Меркурий, equus O Пегаз, puer H Амор. β) скорий, бистрий, швидкий, прудкий, меткий, passus O *subst.* **āles,** itis, m. f. α) птах, пташок, пташка, Iovis V орел, Palladis O сова, Iunonis O

пава, Caystrius O (albus H canorus O H) лебідь, lucis praenuntius O когут, Chaonis O = exterrita голуб, sacer V суп (віщун), imitatrix O папуга, mutari in alitem H в Сірену, regia O = minister fulminis H = fulvus V орел зизокрилий, Maeonius H співак з полетом Гомера, *occ.* β) віщий птах Ci (обр. oscines співучі). γ) знак, mala H secunda H potior H.

alga, ae, f. морська трава, кушир H O.

algeo, 2. si мерзнути, зябнути, algens O прозябший.

algidus, 3. студений зимний O.

algor, ōris, m. студінь, холод, мороз S T.

aliā, *adv.* (до alius) иньшою дорогою, alii aliā L одні сюдою, другі тудою.

aliās, *adv.* (до alius) α) часово: иншим (другим) разом, в инших обставинах, saepe a. Ci N оногдай, nihil a. H нїчого подібного, non a. V впрочім нїколи: *distribut* — иво: aliās—aliās Ci де—де, то—то, раз—раз, aliās—aliter Ci раз так—другий раз сяк, aliās—aliud раз се—раз те *modal.* β) з переченєм: non a. quam не инакше як, нїяким иншим способом, як; non a. magis quam Ci до нїчого иншого, як лиш.

alibī, *adv.* де(сь)инде, на, (в)другім місци, alibi—alibi то тут—то там; (*opp.* hic—illic) a.—alius S оден тут—другий там, сей тут—той там, non a. quam Ci L S нїгде инде як.

alicubī, *adv.* десь (там) Ci Cu.

alicunde, *adv.* (з)відкись, з иншого боку, a. stare належати до иншого сторонництва, alius—a. оден звідси—другий звідти; *metaph.* a. audire Ci чути від (у) кого иншого, a. quaerere Ci питати ся кого иншого.

aliēnātio, ōnis, f. ‚відчуженє', продаж, mentis T непритомність, sacrorum Ci передача. β) розбрат, відраза, нехіть, patrum T неприхильність, in alqm T проти, tua a. me Ci ad alqm Ci перехід до.

aliēni-gena, ae, m. иноземець, чужинець, чужородець, ненáський, стороньский CiN.

aliēno, 1. α) пере-, віддавати (в чужі руки), продавати, відступати, parvo domum Ci partem insulae L; *occ. pss.* 1. дістати ся = попасти в чужі руки, під чужу власть, vectigalia Ci 2. (*synon.* suum facere) alqm L передати чужій родині. β) відчужувати, відтягати, urbem S animos a causa Ci a memoria S забути, alienatus a sensu animus L безчутний, a. mentem L звести з розуму, але *absol.* alienatus 3. несамовитий, ad libidinem L пристрасний, no vultu a. T притаївши свою відразу, pa alienari (mente) L Ci зійти з розуму збожеволїти. γ) (hominem) відчужувати відклоняти, відвертати, розбратати, alq suspicione S зневажати, studium a. me Ci o alienari ab assentatione Ci чути нехіть д

aliēnus, 3. α) другому належний = чужи иншого, virtus S Cu aes a. C Ci L довги, nomina S довжники, a. malis ride H глумливо, a. Marte pugnare L незви лим ладом, a. ignes O других, *sub*

alienum, i, n. чуже добро, ч. майн aedificium in alieno Ci на чужім ґрунт nihil alieni curare Ci про чужі справ largiri de, ex alieno C L; *occ.* β) не спо ріднений, далекий, незнáкомий, небли кий, homo Ci *subst.* alienissimi C Ci цїл ком чужі з *dat.* regibus L a. genere C γ) чужий, иноземний, сторонський, loc Ci res p. Ci exemplae Ci. δ) неприхильний, ворожий, ворожо настроєний, про тивний, *absol.* з ab: a litteris Ci незнаючий носити листи; з *dat.* animus Vespa siano T; з *gen.* domus a. consilii S ворожа iosi non a. O жартівливий, a. mens засліплений, alqm ex alienissimis redder amicissimos Ci з найзавзятїйших ворогів ε) невідповідний, недорічивий, недогідний, некорисний, locus S N C ad alq C Ci a. tempore Ci не впору невчáсно, alien loqui O верзти не до ладу; часто: alienum est з *inf.* C Ci N невідповідно I. *abl.* a. naturā Ci неприродно; з ab: a. r p. Ci S II. з *dat.* rationibus Ci S шкідливий, *subst.* з *gen.* alienum dignitatis C недостойно, не личить.

āli-ger, gera, gerum крилатий, axis O зміями тягнений.

alimentum, i, n. (alere) корм, їжа, пожива, звич. *pl.* харчі, живности, удержанє, прожиток, прокорм, tridui Cu на три дни; *metaph.* паливо, a. addere rumoribus L побільшати їх, flammae O тóпливо.

alimōnium, ii, n. обовязок удержаня T.

alīō, *adv.* (до alius) α) в друге місце, в другий бік, кудись инде, на инше місце, a. se conferre Ci alii a. L кождий в инший бік, alius a. S оден сюди—другий туди, aliud a. dissipavit Ci одно сюди—друге туди. β) де инде, до иншого предмету, до иншої особи, a. alq transferre H a. vertere T a. properare S *occ.* alio natus quam ad serviendum L до нїчого иншого як лиш до.

aliō-quīn, (aliō-quī) *adv.* α) опроче, впрочім, ще-й, a. mitis victoria L легонька. β) кро-

мі того, взагалї, і так, так чи сяк, про себе, сам собою, a. exstant exempla L. γ) в иншім разї, бо инакше, а то.

āli-pēs, pedis крило-, бистро-, скороногий, deus O Меркурий, *subst. pl.* V конї.

aliptes, (a) ae, m. учитель ґімнастики, натирач, ⌞массер⌝.

aliquā, (*adv.* до aliquis) α) якоюсь там дорогою, evolare V. β) якимсь иншим способом, якось, nocere V.

aliquam, (*adv.* до aliquis) лиш з diu і multus: aliquamdiu (через) якийсь час, якусь хвилю, досить довго, sunt a. multi Ci чимало їх.

ali-quandō, часово: колись, було́, раз, одного разу́, tandem a. Ci вже (прецїнь) раз; з *praes. pf. i. fut.* часто з *imper.* і *coni. hort.* β) инодї, деколи, инколи, si al. Ci коли раз.

aliquantulus, 3. маленький, невеличкий, трошечки, *subst.* n. aliquantulum muri L частину.

ali-quantus, 3. α) досить великий, немалий, значний, достат(оч)ний, доволї, доста, досить, рідко *adi*: iter L; *subst.* aliquantum i, n. кусник, a. itineris C (*gen. part.*) з *gen. materiae.* auri Ci чимало; з in: in a. altitudinis L Cu досить високо. β) *adv.* 1. чимало, душе значно, a. commotus Ci. 2. *abl. mensurae* при compar: богато, значно, о много, aliquanto planior Ci a. ante quam Ci багато скорше нїж (як), a. post . . . Ci пізнїйше, але: praeda a. maior L значно більша.

ali-quī (quae), quod *adi. pron. indef.* якийсь, котрийсь, оден, magistratus a. Ci *subst. pl.* aliqui ex nostris Ci деякі з = кілька наших, a. ex parte O почасти, бодай; рідше *sg.* a. dissolutus Ci.

aliquī, *adv.* (до aliquid) якось Ci.

ali-quis, qua, quod *subst. pron. indef.* α) хтось, якийсь, деякий, де-хто, один, *occ.* чи оден то, не оден, *pl.* деякі, декотрі; з *subst.* alci Phormioni Ci леда такому як Ф. *adiect.* a. poëta Ci a. unus S aliquid aliud Ci; *subst.* alqd consilii capere Ci якийсь намір, a. (ex) de vobis Ci дехто із, eorum alqs Ci; *acc. adv.* alqd дещо, трохи, якось; sublevare alqm alqd C помагати кому в дечім, perlucens a. lux L трохи підносить значінє, часто: a. dii O (прецїнь ще) якісь боги, a. ex parte O бодай по части, але: tres aliqui aut quattuor Ci аких 3. або 4; *occ.* 1. важний, значний, неабиякий, est alqd nupsisse O не мала то річ. 2. часто з si, nisi, ne, num.

aliquō, *adv.* (до aliquid) кудись, a. demigrare Ci декуди = в сьвіт за очи: *metap.* a. eum impulit Ci до чогось иньшого.

ali-quot, *adv.* (де)кілька, деякі, небагат[illegible] a. anni Ci *subst.* a. occisi Ci кілька люди[illegible]

aliquotiens (aliquoties), кілька разів, не раз(то) Ci.

aliter, α) инакше, иншим способом (ладом), a. atque (ac) Ci инакше як (нїж), non a. quam O non a. ac si L не инакше як = незгірше як = так само як, ⌞неначе⌝, non a. — nisi L тільки коли, a. — a. Ci инакше — а знов инакше, оден так — другий сяк: *occ.* β) 1. з esse: бути иншим, (инакше): longe a. est Ci. 2. противно, на відворот, a. statuere Ci facere S C навпаки, a. curvare bracchia O в противний бік. γ) в переченях: в противнім разї, бо инакше, a. як нї, то, a. vincere non poteris V a. ius non est S.

ālium, i, n. (allium) чіснок V H.

ali-unde, звідкись-инде, деинде Ci.

alius, alia, aliud (рідко з *gen.* alius; з вим alterīus; *gen. fem.* рідко, aliae Ci *dat.* alii) α) инший, другий, оден з багатьох, (*opp.* alter иньший з двох), alio die Ci (про відложенє зборів через авґур[illegible]) *subst.* n. *pl.* ad alia properare Ci до иньшої материї, (річий) з *acc. graec. adv.* alia sanctus S опроче; означаючи взаїмність: a. alii subsidium fert C один другому, alii—alii одні—другі (одні), то—то, alius alio хто куди, a. alio more vivit Ci кождий по своєму, оден так другий сяк, a. aliud оден се-другий те; з *pl.* alii alios excipiunt C; в порівнянях; як, чим, нїж, a. ratione bellum gerere ac reliqui Ci lux solis a. est C lychnorum Ci як від сьвічок; 2. по переченях з nisi, praeter, quam, nihil aliud nisi ratio Ci, з *abl. compar.* quo non aliae ocior O нїякий другий не скорший як. β) инший = инакший, ріжний, відмінний, противний, librum a. facere C переробити, alium fieri Ci змінити ся, in alia omnia ire, transire, discedere, C голосувати ⌞проти⌝, a. res facere C займати ся чим иншим. γ) що лишає ся = осталий, прочий, ще й: alii dii L; рідко. δ) (= alter) другий: вичисляючи: unus alius, tertius C; з *nom. prop.* a. Ariovistus T другий такий як А.

al-lābor, 3. lapsus (незамітно) приповзти під-, присувати ся, на-, возибли[illegible] a. guis ex occulto L marec. [illegible] *poët.* з *acc.* fama aures[illegible] з *dat.* terris O при[illegible]

пристає до берегів, sagitta viro V надлїтає.

al-labōro, āre, (з трудом) доробляти, nihil H додавати, але: ore adlaborandum est ut. H треба ще й ротом потрудити ся.

al-lacrimans, ntis поплакавши при, до. Iuno V прослезивши ся.

allapsus, ūs, m. (allābi) приповзанє, приближенє, serpentium H що приповзли.

al-lātro, 1. гавкати на, alqm; обр. magnitudinem Africani L понижати Сціпіона.

allec, ēcis, n. юшка з риби H.

al-lecto, āre за-, приманювати, ad alqd Ci.

allēgātio, ōnis, f. виправа; посольство Ci.

al-lēgo, 1. виряжати, при-, по-, висилати, alqm ad alqm (alci); alqm allegando fatigare L вістями, alci preces T переказати, munera T передати.

al-lego, 3. lēgi, lectus до-, вибирати, augures de plebe L allegi suffragio C доповни[illegible] вибір голосованєм, centum in senatu[illegible] L ще сотку.

allevāmentum, i, n. полекша, remedium et a. Ci средство і підмога.

allevātio, ōnis, f. полекша, пільга, doloris Ci.

al-levo, 1. α) підносити, підоймати, eos laqueis S підтягати до гори. β) об-, злегчати, зменьшувати, усмиряти, onus Ci notas T обнижити кару, *pass.* allevor Ci (animum T *acc. graec.*) лекшає менї на серци; *occ.* Sabinus T помагає.

al-licio, 3. lexi, lectus (lacere) за-, до-, приманювати, при-, заваблювати, надити, притягати кого, при-, з'єднувати собі кого, перемовляти на свій бік, alqd ad alqd Ci alqm donis C L praemiis ad se C; *pass.* allici beneficiis Ci внадити ся = зискати [illegible] ласку добродїйствами, обр. lapis ferrum ad se Ci притягає; alliciendus amor Ci спокуслива.

al-lido, 3. līsi, līsus (laedere) ударяти, кидати до, на, метати чим об, на: remiges ad scopulos allisi C кинені об скелю.

al-ligo, 1. α) привязувати, присилювати, eos ad palum Ci; *occ.* 1. пере-, обвязувати, vulnus Ci L. 2. вязати, alligari patitur T дає ся заковати. β) здержувати, тримати, при-, спиняти, ancora navem L V. γ) з'обовязувати собі, приєднувати, lex alqm Ci alqm beneficio Ci. δ) *refl.* = *medial.* запутати ся в, замотати ся, alligari in crimine Ci se scelere Ci провинити ся.

al-li[illegible] 3. lēvi, [illegible] до-, намазувати, при-[illegible] [illegible]rsibus H allini Ci при-[illegible] [illegible]езч. V [illegible] але [illegible]ати [illegible].

allocūtio, ōnis, f. (**alloquium,** i, n.) промова, розмова, alloquio militem firmare T заохочувати; *occ.* β) відрада на, aegrimoniae H *(gen. obiect.)*.

al-loquor, 3. locūtus α) заговорити, промовляти до, *absol.* eum Ci; deum V молити з подв. *acc.* id te alloquor V з тим до тебе звертаю ся.

al-lūdo, 3. lūsi (граючи ся) приближати ся, in alludentibus undis O у хлискаючих ф. β) (шуткуючи) додавати, plura V.

al-luo, 3. ui обливати, urbs mari alluitur L море опливає місто.

alluviēs, ēi, f. залива, розлив, повідь L.

almus, 3. (alere) α) хлїбний, урожайний, Ceres V хлїбодайна. β) добродїйний, благодатний, ласкавий, Sol H Venus H мила, dies, V H O благодарна.

alnus, i, f. вільха, *metaph.* корабель, човен V.

alo, 3. alui, altus (alitus) α) плекати, кормити, годувати, доглядати, ubere fetus V давати ссати, ali panico corrupto C живити ся стухлою гречкою, se latrociniis C жити з розбоїв. β) годувати = ростити, живити, у-, піддержувати, civitatem C добробит держави, agellus me H Ci V ubi altus est Ci де ви-, зріс, pueritiam altus est S пережив; обр. humor gramen O осьвіжує, amnem imbres H ріка підбула дощами, exercitum Ci C L харчувати; *pass.* рости, виростати, розвивати ся, кріпшати, alci alitur filius H росте, обр. furor Ci змагає ся; але: spiritus coelum Ci V одушевляє, puerum alendum dare alci O L Cu щоб єго виховати, studia adulescentiam Ci ублагородняють.

alsus, 3. (algere) студений, холодний.

altāria, ium, n. *pl. tantum* жертівник, престіл, вівтар L T.

altē, *adv.* (до altus) α) високо, звисока, згори, a. cinctus H високо підсуканий = працьовитий, altius procedere L за далеко поступати. β) глибоко, a. in corpus descendere L застрягнути в, a. repetere Ci Cu здалека засягнути, altius expedire T з початку оповісти.

alter, era, erum α) оден (з двох, обох); другий, a. consul Ci; з *gen. part.* a. consulum L; ex censoribus L de duobus Ci altero pede claunus N на одну ногу, duae filiae, altera . . . altera C; про сторонництва, *pl.* alteri—alteri C одні—другі, alteri alteros S одні других, одні сих—другі тих = взаїмно, обопільно, alter ambove Ci оден або оба, unus alterque dies Ci днина, дві . . . кілька днів. β) другий (в числї), alter ab illo V другий

(до тамтім), unus alterque Ci деякі, дехто декілька; з *abl. mens.* altero tanto maior Ci в двоє тільки, два рази такий великий, alterum tantum L ще раз тільки, *occ.* γ) иньший, инакший, ріжний, відмінний, противний, alter ego Ci a. sors H недоля, ex a. parte Ci напротив, проти, з другого боку, a. factio C N = a. pars Ci L вороже сторонництво, te vides alterum in speculo H зміненого, погаиенького, a. iura H чужі руки; затям Ф.: *Gen.:* alterīus (у V alterĭus) *dat.* alteri (*fem.* alterae C N).

altercātio, ōnis, f. суперечка, спір, сварка, свариа, Ci L.

altercor, 1. сварити ся, спорити, mulierum ritū L cum alqo C Ci inter nos L. *metaph.* pavor libidinibus H *(dat.)* борить ся, в суперечности з, in altercando Ci в правотарстві.

alterno, 1. робити щось на переміну, пере-, за-, обмінювати, spes fidem O захитує, proelia V по черзї бити ся, arbores fructum V родять що другого року, a. vices O міняти рід; *metaph.* haec V роздумувати.

alternus, 3. (до alter) α) (по) перемінний, на переміну, обопільний, обмінний, на обміну, один за одним, що другий, a. sermonibus H розговором, alterna loqui cum alqo H розмовляти вдвійку, a. pede terram quatere H танцювати, a. capita Ci глава (уступ) за главою, a. metus L з обох боків, a. iudices reicere Ci не приймати ся судиїв обох сторін, a. paene verbis L майже по кождім другім слові, vocis imago O відгомін, луна, *occ.* β) чергуючий, a. versus Ci a. pedes Ci O (в елеґійних двостихах, в пентаметрі і гексаметрі), *abl. isol.* alternīs V навперемін(к)у (про спів), a. cessare V що другого року.

alter-uter, altera utra (говори alterutra) alterum utrum, *gen.* alterīus utrīus, один з двох (з обох), hostis Ci; з *gen. part.* a. u. eorum Ci; з *praep.* a. u. de filiis Ci ex his L.

althea, ae, f. дикий слиз O.

alti-cinctus, 3. високо підсуканий, при роботї H.

altilis, e, (alere) годований, викормлений, тучний, bos; *pl. subst.* altiles ium f. (sc. aves) altilia, ium, n. тучений, кормлений дріб H.

alti-sonus, 3. **alti-tonans,** з висоти гримущий, грімкий Ci.

altitūdo, dinis, f. I. α) висота, високість, muri N *pl.* altitudines montium Ci L узгіря, верховина, opera in altitudinem pedum XV C заввишки. β) величність, величінь, orationis Ci полет, animi L великодушність. II α) глибінь, глибокість, глибина, fluminis T C trabum C грубість; *metaph* a. ingenii S = animi T Ci скритність, непроглядність, нещирість, in altitudinem conditus T притайкуватий.

alti-volans, antis високо летучий Ci.

altor, ōris, m. **altrix,** īcis, f. кормитель (ка), живитель (ка), пістун (ка), опікун (ка), (батько, мати), a. terra V рідна, fabulosa H казочна мамка.

altus, 3. (alere) I. α) „рослий", високий, великий, ґірае C кручі, stabula V дебри, бори; з *acc.* signum VII pedes altum L заввишки, altō equo V *(abl.)* високо з коня; *metaph.* величний, dignitatis gradus Ci alta mente praeditus Ci високоумний, *subst.* n. висота, небо, altiora petere S стреміти до вищого становиска, altum petere V полинути до неба, alta petens V в гору, до гори, обр. alto vultu H згорда, alte oculos circumfert O гордо, alta tenent V мури, a. mugitus O голосний, грімкий, aedificia edita in altum T вивишені, a. oratio Ci високопарна, a. Caesar H „великий", *occ.* β) глибокий, скритий, (по)тайний, *subst.* n. altum i, n. глубінь, глубина, проглуб, отверте море; fluminis L C плесо; a. nix C заспілий снїгу, ex alto animi L з глубини серця, ex alto invehi Ci ізза моря; обр. a. somnus H L кріпкий, portus V заходистий, venia V скрита. γ) далекосягаючий = далекий, віддалений, altius perspicere Ci дальше, sanguis V старинна, ex alto V здалека.

ālūcinor, 1. верзти, балакати Ci.

alūmen, inis, n. галун.

alumnus, 3. вихований *subst.* α) вихованець, пле́канець, годованець, sutrinae tabernae T шевчук. β) питомець, ученик, Platonis Ci *occ.* дитина, agrorum Ci = ruris C. γ) молодий скот, худобинка, худібка L.

alūta, ae, f. α) (мягка) кожа, шкіра, tenuior confecta C мягко виправлена. β) черевик, nivea O. γ) пластерок, parva O.

alvārium, i, n. улий, пасїка, стебник V Ci.

alveārium, гл. alvārium.

alveolus, i, m. коритце, a. poscere Ci видовблену дощочку до гри, *meton.* tempus alveolo tribuere Ci грою в кісточки, annis Cu L вузке русло, річище.

alveus, i, m. α) дупло, черево, нутро, пуро, navium S L снасть, *occ.* β) корито, alveo expositi L O. γ) ванна, fagineus O. δ) *poët.* судно, лодка, майка, informis L

poët. a. hausit aquas O набирає. ε) русло, medius L пруд.

alvus, i, f. (m.) α) черево, нїдро, нутро, живіт, жолудок, поясниця, лоно, purgatio alvi Ci прочищенє, alqm alvo continere Ci носити. β) спід (= снасть) корабля, lata T. γ) улий Ph.

amābilis, e. *adv.* iter, любий, люб'язний, милий, filiola Ci любенька, carmen H любовна.

āmandātio, onis, f. видаленє, за́сланє, заточенє Ci.

ā-mandō, 1. засилати, ви-, віддаляти, проганяти, alqm Ci alqm quō Ci alqd a. sensibus Ci віддаляти.

amans, tis, *adv.* anter α) милий, любий, прихильний, приданий, щирий, frater Ci; з *gen. obi.* patriae amantissimus Ci народолюбець, rei p. civis Ci ⌞патрийот⌝, a. veritatis правдолюбивий. β) нїжний, ввічливий, ласкавий, сердешний, дорогий, amantissime cum alqo vivere Ci в найсердечнїйших відносинах; *subst.* amans, tis *gen. pl.* amantum O друг, прихильник, приклонник, любасник O.

amāracus, i, f. **amāracum**, i, n. майоран (пахуча ростина) V.

amarantus, i, f. щир, щирець O.

amāritūdo, inis, f. *poët.* **amāror**, ōris гіркість, гіркота, горість V.

amārus, 3. α) гіркий, терпкий, salix V *metaph.* неприятний, прикрий, a. rumor V неслава, fumus V їдкий, casus O недоля; *subst.* sc. *sg.* i *pl.* amāra curarum H гірка грижа, γ) болїзний, болючий, колючий, обидливий, вразливий, sermo H alqd me amarum facit Ci роздразнює, hostis amare V лютий ⌞враже⌝!

amātor, ōris, m. α) любитель, прихильник, приклонник, pacis Ci миролюбний, sapientiae Ci почитатель. β) любовник, любасник O Ci vinolentus H запитий любас.

amātorius, 3. *adv.* ē. любовний, нїжний, женихливий, voluptas Ci любов.

amb, гл. ambi.

ambactus, i, m. (кельтийське слово) наємник, ленник, ⌞вазал⌝ C.

amb-āges, is, f. (лиш *sg. abl.* -e, *pl.* esum) обхідна дорога, закрут, блуканина, манівцї, сторонцї, tecti V в лябиринтї. β) здогади, викрути, підходцї, хитрощі, кручки, vix dignae L a. missis H = positis O просто = без обиняків, a. canere V загадочні = двозначні слова = ⌞на двоє⌝ ворожити, per a. L наче образово.

amb-edo, 3. ēdi, ēsus об-, над'їдати, об-, надгризати, mensas V ambesa robora V надпалені = обгорілі стовпи.

***ambi**, *praep.* в *compositis* навкруги.

amb-igo, ere α) *intr.* хитати ся, вагати ся, сумнївати ся, *pass.* бути непевним, сумнївним, спірним, *absol.* deviis itineribus T блукати по, haud ambigo з *acc. c. inf.* T C Cu; *pass.* з *acc. c. inf.* T; зал. пит. alqd H оспорювати. β) спорити, перечити ся про, non ambigitur quin L; зал. пит; de fundo Ci правувати ся о; обр de regno L бороти ся о.

ambiguitās, ātis, f. двозначність, verbi L.

ambiguus, 3. *adv.* ē. α) між двома хитаючий ся, обосторонний, непевний, змінчивий, passus O хиткий, vultus H дївоче, favor L нестійний, a. viri O = Centauri; Salamis H одноіменна = рівна, lupus O перекидливий. β) двоякий, двозначний, неясний, темний, voces V загадочні. γ) хиткий = непевний, нерішений, сумнїв(н)ий, fides L domus V ager L спірний; a. res T скут(н)а справа, *pl.* невзгодини T; зал. пит. ambiguum, pr[illegible]bus an ira motus L *subst.* **ambiguum**, i, n. непевність, a. non habere Ci не сумнївати ся, Britannia in ambiguo est T непевна; з *gen.* a. pudoris ac metus T між соромом а жахом, [illegible]uri T не знаючи, що буде.

amb-io, 4. īvi [illegible] ītus α) обходити, іти кругом, о-кру[illegible], обводити, обїжджати, terram luna Ci [illegible]allum armis T садити жовнїрами, deviis itineribus patriam T о-, виминати, clipeum auro V оправити в зол. β) (прохаючи) ходити по, удавати ся до, звертати ся з просьбою до, просити кого (о голоси), старати ся о що, добивати ся, домагати ся чого, заходити ся коло чого, *absol.* ambiamus Ci убігаймо ся, Fortunam prece colonus H зближає ся з прошенєм, singulos ex senatu S ходити з окрема до, cives ambiuntur Ci з *ut, ne* a. connubiis Latinum V сватати у Л., plurimis nuptiis ambiuntur T багато батьків бажає собі видати за них; з *inf.* ambitur consulatum accipere T просять єго, щоб. . .

amb-itio, ōnis, f. α) ⌞ходженє кругом⌝, обходженє, *occ.* 1. обхід, супровід, funerum T опровід 2. *pl.* старанє, убіганє о чин, annua L. β) (домаганє), змаганє (до почестий), честилюбивість, підлесливість, misera H (*syn.* honorum studium Ci) scriptoris T consulis L; з *gen. obi.* a. conciliandae provinciae T gloriae T славолюбство, a. relegatā H безсторонно. γ) чванливість, самохвала, sine gratia ac a. T.

ambitiōsē, *adv.* (до ambitiōsus) ізза чести, задля славожади, a. petere regnum L.

ambitiōsus, 3. α) ходячий кругом, окружаючий, обіймаючий, Damalis hederā H що тїснїйше пригортає ся як D, ornamenta H буйно оплїтаючі. β) ревно убігаючий ся, домагаючий ся, ambitiosa es O стараєш ся о прощенє, mater a. est O просить. γ) славожадний, честилюбивий, славолюб(ний), чванливий, sexus muliebris T *occ.* пихатий, вибагливий, ambitiōse casum ferre T виставляти на показ. δ) шукаючий ласки, dux L *obi.* noster in omnes amor O що примилює ся до всїх, preces T підлесливі.

amb-itus, ūs, m. I. α) ходженє кругом, обхід, обіг, оборот, кругобіг, seculorum T перебіг; *occ.* β) кривина, закрут, aquae H що вє ся. γ) манівці, обиняки, викрути, a. facere L. δ) = край, extremus campi T, lacus T беріг; *occ.* обвід, об'єм, обрій, castrorum T. ε) складня, verborum Ci. II. α) ходженє убігаючих ся (як ambitio): підступні заходи, незаконне старанє о уряд, lex de ambitu Ci ambitus condemnati Ci suffragiorum T за підкупство при виборах. β) підлещуванє, залицяне, per ambitum T, potentium T затїї, iudicum Ci с[illegible]онничість.

ambō, ambae, ambŏ оба раз[illegible] в двох, оба, alter ambove Ci a. consule[illegible] *poët.* (= duo) viae V.

ambrosius, 3. безсмертний, божеський, coma V пахущий. **ambrosia,** ae, f. бож(еськ)ий харч, б. пожива, ⌜амброзия⌝, ambrosiae odor V пахощі.

ambūlāia, ae, f. (арабське слово) сирійська музикантка, ⌜баядера⌝ H.

ambulātio, ōnis, f. α) прохід, прогулька, pomeridiana Ci *meton.* γ) гульбище, ⌜променада⌝, postes ambulationis Ci.

ambulo, 1. α) проходжувати ся, гуляти, in hortis Ci *trans.* maria Ci перепливати. vias O про-, сходити, biduo LXX milia passuum Ci відбувати . . . дорогу, обр. caelum oculis Ci переглянути.

amb-ūro, 3. ussi, ustus α) кругом над-, обпалювати, обпікати, corpus Ci ambusta barba V надсмалена, ambustus Phaeton H громом поражений, frumenta T попалити, *occ.* обсмалювати = спалити, artus vi frigoris T від-, над-, обморожені. β) пошкодити, ослабляти, ambustae fortunarum reliquiae Ci підорвані щадки, damnatione ambustus evaserat L ледви спас ся.

amellus, i, m. зірочник, мокринець LV.

āmendo, гл. amando.

ā-mens, tis без'умний, безглуздий, непритомний, безголовий, божевільний, несамовитий, pater Ci *subst.* est amentis pacem cogitare Ci є чисте безголове, delirus et a. H зовсїм збожеволілий; з *abl. instr.* a. formidine V запуджений, заголомшений; з *locat.* animi V безтямний; *meton.* consilium Ci нерозумний.

āmentia, ae. f. без'умність, нерозум, безголове, по-, заморочене, божевільність, a. fertur Ci. β) глупота, comes amentiae Ci дурного поступованя.

āmentum, i, n. (agere) ремінь на списї, digitum amento inserere O обвязати, *poët.* a. torquent V вергають, метають копіями.

ames, itis, m. вилковата опірка на сїти, a. lēvi tendit retia H гладенькою (обтесаною) опіркую розставляє діркаті сїти.

amethystus, i, f. аметист O.

amfractus, гл. anfractus.

amīca, гл. amīcus.

amicio, 4. xi (cui), ctus (ambi + iacio) α) об-, накидувати, за-, об-, на-, гортати, надївати, надягати, з в и ч. *pass.* накинути на себе одїж, убирати ся, amictus togā Ci убравши ся в, при-одїтий в. β) об-, завивати, закутувати, на-, прикривати, nube amicti V обвиті, amictus nube humeros H (*acc. graec.*), amicta vitibus ulmus O оброслий, alqd chartis ineptis H завивати в непотрібний папір.

amīcitia, ae, f. α) приязнь, дружба, згода, a. mihi cum alqo a. est Ci мій друг, inter eos est a. Ci они собі приятелюють, a. magna Ci щира, *occ.* β) (дружний) союз, amicitiam alcis sequi Ci держати з ким. γ) дружба = приятелї, parcit amicitiis Ci adflicta Ci muliebres T з жінками, *occ.* союзники. ad a. alcis se aggregare C пристати до союзу з.

amictus, ūs, m. α) ⌜обгорнеа⌝ свити, покриване, mihi amictui est tegmen Ci служить за одежу; *occ.* стрій, ноша, a. alcis imitari Ci ⌜покрій⌝, vultus atque a. Ci; *meton.* β) за-, обгортка, накидка, плащ, намітка, duplex V з подвійного сукна, Tyrii O багряні киреї, linteus T полотнянка, purpureo a. velare comas V стяжками, capita velamur amictu V серпанкую. γ) заслона, покривало, опона, a. nebulae V заступаюча хмарин(к)а.

amiculum, i, n. за-, обгортка, плащ, purpureum L кирея.

amīculus, i, m. дорогий побратим, ⌜серденько⌝ Ci H.

amīcus, 3. α) приятельский, приязний, вірний, любий, милий, homo Ci; з *gen.* veritatis Ci правдолюбивий; з *dat.* mihi amicissimus S Ci мій найщирійший друг,

in alqm S; політично: civitas Ci socius atque a. S *occ.* sus luto H що любує ся в болоті, a. agmen O гурт приятелїв, manus O дружина, vultus a. V приятеля, a. sibi non est H мучить сам себе, quid te tibi reddit amicum H вдоволяє тебе *occ.* β) погожий, приклонний, ввічливий, привітний, прихильний, numen V ласкаве, dea studiis O покровителька їх, ventus O ходовий, portus V ви-, догідна: *neutr. praedic.* dis amicum (з *acc. c. inf.*) . . . te obire H мило = по нутру: *adv.* amice по дружньому.

amīca, ae, f. α) приятелька, подруга O. β) любка, повія Ci.

amīcus, i, m. α) приятель, друг, meus Ci Antonii Ci *superl.* amicissimus meus Ci найщирійший мій друг; *occ.* β) 1. прихильник, приклонник, добродїй, покровитель, potens H = Mecaenas, 2. товариш, Diomedes O, 3. союзник, populi Rom. Ci rogatus ut a. Ci, 4. повірники, дорадники, amittere amicos S.

ā-migro, āre переселяти ся, Romam L.

āmissio, ōnis, f. (згуба) у-, с-, трата, з *gen. obi.* oppidorum Ci *occ.* amicorum Ci (через їхню смерть).

amita, ae, f. тїтка (по батькови), magna T вуйна, стрийна.

a-mitto, 3. mīsi, missus α) відсилати, відпускати, legatum S. β) (добровільно) ви-, про-, о-, пускати, за-лишати, ultionem V occasionem C Ci не хіснувати ся нею. γ) випускати = покидати, alqd e, de manibus L Cu Ci. δ) с-тратити, з-губити, лишати ся чого, animam Ci умерти. Ci litem Ci програти; *occ.* (в наслїдок смерти) стратити, filios Ci, eos fame L; *subst.* amissa, ōrum, n. страта C.

amni-cola, ae, m. f. (при)річний, salices O.

amniculus, i, m. річенька, річка L.

amnis, is, m. α) ‚бистриця', гірский потік, per silvas volvitur V. β) (більша) ріка, Rhenus T; обр. ручай, artium Ci. δ) струя, теча, течія, alveus a. V струмина, *poët.* вода, fusus V fumidus V окріп, кипятка, secundo amne V за водою; *abl. adi*: vorticoso amni L Ci; *abl. subst.* amne V.

amo, 1. α) любити, alqm ex animo Ci цїлим серцем, se ipse Ci він самолюб, inter se любити ся. β) любувати ся чим, почитати, радо бачити кого, займати ся чим, мати звичку (щось робити), orationem Ci радо чути, se H пестити ся, годити собі, me amavi Ci я сам собою вдоволений, litteras aṁat dici pater H любує ся іменим ‚батько', quae ira fieri amat S що звичайно дїє ся в гнївi, ia... limen H що радо зачинена, ut amat a... latio T як звичайно роблять облесни... γ) бути залюбленим, кохати, puella O *sub...* **amans,** tis, m. любовник; **amāta,** ae, любовниця H L O. δ) звороти: ita dii ... ament Ci. так менї Боже допоможи, ‚me amas, amabo te' H Ci мене ра... будь ласкав, прошу (иногї з *ut*, ... a. alqm. de (in) rē; з quod Ci бути з'о... вязаним задля чого.

amoenitās, ātis, f. α) приємність, пона... гарне положенє, гарний вид, a. seq... Ci за чудовою околицею. β) прина... любість, розкіш, vitae T.

amoenus, 3. α) гарно положений, rus ... loca L. β) приємний, розкішний, при-, ... надний, любий. *subst. pl.* n. amoena ōr... гарна околиця, a. litorum чудово полож... побережа, ingenium T привітний, a. cult... L пишний стрій; з *abl. instr.* templ... fontibus L; з *gen.* H.

ā-mōlior, 4. ītus, (з трудом) від-, усувати, віддаляти, відпихати, onera L obstan... silvarum T. β) усувати, поминути, ві... вертати, uxorem T invidiam ab alqo ... nomen L незгадувати про.

amōmum, i, n. ‚амом' бальзам, пахуч... ростина, пахощі L V.

amor, ōris, m. α) любов, fraternus C ... брата, turpis Ci нечиста, Roscius ... любимець; з *gen. subi.* eius erga me C... з *gen. obi.* sui H самолюбство; з *praep.* ... rem p. Ci erga nos Ci adversus alqm; ... amore capi S залюбити ся; *pl.* любощ... женихане, divom V. β) бажане, жадоб... жада, охота, при-страсть, gloriae Ci сл... вожада, auri V дукарство, argenti H гр... шелюбство, habendi V O захланність з *inf.* V. 1. teneri O любовинки, a. dece... dunt H любовні скорботи; Amores = Vene... ris comites O de fronte V нáростень на чол...

āmōtio, ōnis, f. усунене, пільга, doloris C...

ā-mōveo, 2. mōvi, motus α) від-, усувати, від-, удаляти, забирати, відкладати, a... columnis signa L amoto patre T в неприсут... ности єго, se a. coetu L відійти *occ.* 1. у... красти, boves H займати, 2. засилати, проганяти, alqm Cretam T. β) усувати = відвертати, від-, устороняти, alq... procul S amoto ludo H без жарту, cul... pam ab eo Ci виправдати, eum a. pro... curatione Ci відобрати єму надзір над... cupiditates Ci гамувати.

amphora, ae. f. α) двоушний збанок (ручний) глек (на вино). β) вадро (за... міру) = 2 urnae = 20 лїтрів = 8 congi...

(про вагу корабля), navis C C C amphorarum (amphorum) L.

ampla, ae, f. ручка, причинена „ключка" Ci.

amplē, *adv.* (до amplus) α) богато, щедро, достатньо, величаво, a. exornare triclinium Ci пишно β) всехвально, почесно.

am-plector, 3. xus α) обвивати, обхоплювати, окружати, обходити, обгортати, обіймати, стискати: sinu eam V голубити = притулити до лона, dextram Cu V ухопити за, spem O хапати ся єї, saxa manibus L держати ся їх, locum munimento L захистити їх, fines mare L опливає, nox tellurem V покриває. β) поважати, любити, цїнити, переймати ся чим, alqm S amore possessiones Ci прилягнути серцем до них, eum in dies S полюбити, hoc se a. uno H вдоволяти ся ним, artem Ci любувати ся нею, rem p. nimium Ci посьвятити ся = віддавати ся їй, regium nomen L дорожити ся ним, acerbitates Ci усмиряти γ) обдумувати, розважати, alqd animo Ci consilio Ci обміркувати, alqd versibus V оспівувати, alqd pluribus verbis Ci в подробицях оповісти, omnia communiter L загально обговорити. δ) гуртувати, при-, зачисляти до, tabulae religionem Ci містять в собі, alqd nomine virtutis Ci розуміти через.

amplexor, 1. α) обіймати, обгортати, обхоплювати, стискати, hunc Ci. β) любувати ся чим, любити, високо цїнити, alqm S otium Ci дорожити ним, *activ.* auctoritatem amplexato Ci.

amplexus, ūs, m. обниманє, обійми, a. dare V обіймати, amplexu alqm tenere T держати в обіймах, amplexu alqd finire T (окружати й) обмежувати.

amplificātio, ōnis, f. по-, збільшуванє, приріст, прибуток, пересада, розширенє, pecuniae Ci.

amplificātor, ōris, m. більшитель, подвижник, покровитель Ci.

amplifico, 1. α) множити, розширяти, по-, під-, при-, збільшувати, urbem Ci divitias Ci приспорювати. β) ви-, підвисшати, ви-, підносити, величати, virtutem laudibus Ci вихваляти.

amplio, 1. α) розширяти, по-, при-, збільшати, rem H приспорювати маєток, servitia T число рабів; *occ.* β) відкладати, causam Ci reum L єго процес.

amplitūdo, inis, f. α) обширний вид, обширність, просторість, об'єм, обсяг, об'ємистість, величина, urbis L animi Ci великодушність. β) величавість, laudis Ci сяєво, величність, rei p. Ci. γ) значінє, достоїньство, сила, власть, вплив, вага, гідність, nominis Ci блеск, est in iis a. Ci мають силу.

amplus, 3. α) просторий, широкий, розлогий, далекий, об'ємистий, porticus Ci. β) богатий (багато), великий, знатний, могутний, численний, spes S крішка, numerus Ci силенна сила, potestates Ci високі достоїньства, occasio Ci важна, locus ad alqd a. Ci пригоже, *comp. n. subst.* amplius більше, a. negotii Ci більше труду; *compar. adiect.* amplior: a. animus est alci Ci він набирає духа *occ.* γ) величавий, величний, блискучий, пишний, високий, значний, поваж(а)ний, verba Ci почетні; *subst.* n. amplum Tuscis (*dat.*) ratus L вважаючи за превелику честь, viri primarii atque a. Ci самі чільні державники, orator Ci промовистий, collegium decemvirale Ci всечесний, всесвітлий збір десятників, ordo amplissimus = amplissimi ordines Ci сенат (лицарі).

amplius, α) більше, дальше, далї, довше, a. sex horis C верх 6 годин; *acc. sg. n. subst.* quid a. de hoc. Ci *occ.* 1. (судово) AMPLIUS pronuntiare Ci відкладати процес на пізнїйше, de eo AMPLIUS pronuntiatur Ci процес єго відрочує ся; 2. (формулка при купнах), a. ab. alqo petere Ci більш нїчого не жадати. β) (при числах) більше, крім того, ще, a. centum cives habere Ci більше як сто, medium non a. aequor O лиш хиба середина моря, *absol.* 1. felices ter et a. H. 2. з *quam:* Ci з *abl. compar.;* non a. quinis milibus passuum interesse Ci більше чим; з *gen.* a. obsidum C більше число закладників. γ) звороти; non (nihil) dico (dicam) a. C Ci вже не говорю = радше замовчу про се, hoc (eo) Ci a. ще окрім того: nihil (nec) a. quam. Ci лиш (тільки), nihil a. Ci O лиш те (більш нїчого), multo etiam a. C ще в далеко більшій мірі, et alia a. S ще й иньше.

ampulla, ae, f. банька, фляш(оч)ка, (на пахощі) Ci *metaph.* високопарна мова H.

ampullor, ārі високопарно писати H.

amputātio, ōnis, f. відрізуванє, об-, відтинанє Ci.

am-puto, 1. об-, від-, під-, вирізувати, об-, від-, підтинати, під-, обчищувати, Ci falce ramos H; обр. caput T стяти, alqd pestiferum a. Ci усунути лихо; *metaph.* numerum T зменьшити, amputata loqui Ci в коротких реченях.

amurca, ae, f. шум з оливи V.
amygdala, ae, f. міґдалове дерево.
amygdalum, i, n. міґдал O.
amystis, idis, f. випите пугара одним духом, пиятика, Threicia H як у Траків.
an, I. α) чи, або, або чи; в роздїлних питанях: loquar an sileam? *utrum.* ne, num, nonne. β) перша часть не виражена: quid ad te venerunt? an (vero) speculandi causa? або може, чи може, (чи) не задля. γ) незалежно: **an-non:** habet tabulas an non Ci чи нї? або нї?; 1. в незал. сумнївах іронїчних: хибаж, невжеж тому, що, an quia populus veniebat in urbem? O . . . an ensem poscit Ulixes? чейже не. 2. в зал. пит: exspectabat, an Pompeius esset L чи не був? 3. в зал. роздїльних питанях: videte, utrum sit aequum — an non Ci — nec ne Ci ne — an Ci. 4. *an* = *num:* quis scit, an superi sint Ci II. α) по висловах сумнїву: ambigitur, dubito, dubium est, incertum est, haesito, rēfert, interest; dubito verumne an falsum sit Ci. β) звороти; dubito an, haud scio an, nescio an ⌜можеби⌝, може, ледви чи, сказавбим, думавбим, бодай на мою думку, ⌜мабуть⌝. γ) в переченю: quod haud scio an non possis C мабуть не з можеш, dubium an voluisset imperare T ледви чи хотїв-би царювати.
anagnōstēs, ae, m. читець N.
analēptris, idis подуш(оч)ка O.
anapaestus, 3. pes Ci анапест; *subst.* **anapaestus,** i, m. анапест (sc. pes.) Ci **anapaestum,** i, *n.* (sc. carmen) стихотвір в анапестах (⏑⏑ –).
anăs, anatis, f. качка, утка, O; *gen. pl.* anatum Ci.
anaticula, ae, f. утиця, качочка Ci.
an-ceps, cipitis α) двоголовий, anciptiti imagine Ianus O дволичний; 1. двоверхий, mons O двогорбий, 2. обо-, двосїчний, securis O. β) двобокий, двобічний, з двома боками, з двох боків, a. hostis et a fronte et a tergo urget L з переду і з заду, ancipitia munimenta L що їх треба на два боки оборонювати, periculum N S подвійна, metus L обопільний; *occ.* bestiae Ci амфібії, cura cogitandi Ci двояка. γ) хитний, нерішучий, нерішений, непевний, вагавий, fortuna Ci сумнївна, formido V безрадний жах, a. rem gerere L бути безрадним. δ) двозначний, sententia L ius H замотане. ε) непевний = небезпечний, vox ipsi a. T eos revocare a. erat L *subst.* in ancipiti res p. est T = inter ancipitia T в крутім положеню.
ancīle, is, n. (сьвятий) щит, *gen. pl.* ancilium T anciliorum H.
ancilla, ae, f. служниця, наймичка, рабиня, невільниця Ci з *attrib.* mulier a. S служка.
ancillāris, e. служниці Ci.
ancillula, ae, f. покоїв(оч)ка O.
ancōn, ōnis, m. локоть.
ancora, ae, f. котвиця, котва, якір, a. iacere C ponere L спускати, figere, pangere O закинути я. = причалити; *poët.* a tollere C = moliri L підіймати, praecīdere L відрубати якорницю, consistit navis in ancoris C = ad ancoram Ci стоїть на якорі = об'якорив ся; *metaph.* поміч O.
ancorāle, is, n. якорниця, причал, привяз L.
ancorārius, 3. котвичний, якірний, funes C привязи = швари, *subst.* ancorārium, i, n. якорниця, привяз, швара L.
ancus, i, m. слуга, наймит.
androgynos, i, m. двонастий, двополовий L.
ānellus, i, m. (*dem.* до anulus) перстенець, кільце H.
anēthum, i, n. окріп, (у)кріп V.
an-fractus, ūs, m. (ambi + frangere). α) залóм = згиб, закривленє, кривина, кружене. solis Ci кругобіг. β) закрут, скрут, об'їзд, колїно, viarum L манівцї. γ) крутанина, iudiciorum Ci крутарства. δ) викрути, обиняки Ci.
angiportum, i, *n.* рідше angiportus, ūs, *m.* вузка улиця, за-, переулок, сутка Ci H.
ango, ere α) звужати, стискати, дусити, стїсняти, давити, guttur V. β) трівожити, непокоїти, мучити, urbanos L animum L eos cura L тим журять ся, canis H пугає; звич. *refl.* = *pass.* жахати ся, потерпати, з *loc.* angor animi Ci менї лячно, нїяково; з *abl. instr.* incommodis angi Ci; рідко: de alqo Ci; з *acc. c. inf.* Ci; з реч. прич. з quod . . . L.
angor, ōris, m. душенє, давленє, angore vexari L терпіти від душливого чаду, *metaph.* трівога, нес(у)покій, жур(б)а, скорбота, dedere se angoribus Ci вдавати ся в тугу.
angui-comus, 3. змієволосий O.
anguicolus, i, m. гадинка, змійка Ci.
angui-fer, 3. змієносний O.
angui-gena, ae, m. f. змієроджений O.
anguilla, ae, f. угор.
anguineus, 3. гадючий, змієвий, вужовий O.
anguīnus, 3. (anguis) гадючий.
angui-pēs, pedis, змієногий, *subst.* anguipedes, um, *m.* змієногі = ґіґанти O.

Бібліотека Учеників УКР. ІНСТИТУТА В ПЕРЕМИШЛІ

anguis, is, m. f. α) змия, вуж, latet a. in herba V тут небезпечно, peius angue H обережнїйше як змия, a. tortus O пояс. β) громада звізд O.

angui-tenens, tis, m. змієносець Ci.

angulātus, 3. угловатий, кутовий Ci.

angulus, i, m. α) угол, кут, Venetorum L залив, затока *occ.* (в ґеометриї) кут, lateris Ci. β) за-куток, куточок, ⌞затишок⌝, Italiae Ci L; обр. litterarum Ci ⌞довбанина⌝.

angustiae, ārum, f. рідко *sg.* angustia, ae, f. α) вузке місце, вузкість, itinerum Ci тїсні проходи, viarum C вузкі вулички в таборі, Corinthus posita in angustiis Ci над проливом, ⌞шийкою⌝ *occ.* тїснина, пересув, міжгірє, яр, яруга, узвіз, loci S провал, обр. verborum Ci крутїйства, a. ad veniendum Ci короткий час. β) тїснота, брак, недостаток, rerum T paternae T ще за, від батька бідний, spiritus Ci дихавиця, ⌞натха⌝. γ) трудні обставини, труднощі, недобір, angustiis premi C бути в клопотах, in a. adduci Ci попасти в біду. δ) обмеженість, orationis Ci обмежена мова, pectoris Ci малодушність.

angustus, 3. *adv.* ē. α) тїсний, вузкий, anguste scribere Ci дрібонько, angustius pabulari Ci на вузонькім місци, mare Ci шийка, iter S вивіз, *subst. n.* вузке місце, вузина, viarum T переходи = узвози, обр. rem in a. concludere = ad-, deducere Ci обмежити. β) короткий, стислий, звязлий, nox O disputatio Ci. γ) обмежений, недостат(оч)ний, бідний, нужденний, скупий, a. pauperies H сутуга, біда, a. res frumentaria Ci худий запас живностий, domus T бідненьке ґаздівство, fides C підорваний кредит. δ) прикрий, невідрадний, трудний, скрутний, тяжкий, spes V мала, ⌞слаба⌝ *subst. n.* res in angusto est C положенє прикре. ε) обмежений = малодушний, a. animi est Ci сьвідчить про ограничену людину, mens Ci вузкоглядний, a. homines низкі людцї, concertatio Ci маловажна.

anhēlitus, ūs, m. α) важкий віддих, сопіт, хропіт, a. moventur Ci задихати ся, засапати ся, aeger V дихавиця, ядуха. β) *poët.* дих, диханє, oris O. γ) випар, пара, паровина, визїв, vini Ci чух, сопух.

an-hēlo, 1. α) важко дихати, задихати ся, засапати ся, сопіти, пихтїти, дихтїти, стогнати, ignis V шипить; *occ.* β) дихати чим = видихувати, ignes O що прискають, frigus Ci що навіває стужию; обр. anhelat scelus Ci дише злочином = затїває.

anhēlus, 3. (poët. = anhelans) α) задиханий, засапаний, equi VO порскі. β) дихавичний, tussis V тяжкий, certamina Martis V трудні.

anicula, ae, f. старушка, бабуня Ci.

anīlis, e. *adv.* iter (anus) старобабський, бабячий, anima O старечий = слабий віддих, fabellae CiH бабскі сплетнї, dicere aniliter Ci верзти як старуха.

anima, ae, f. (animus) I. α) вітер, протяг, подув, impellunt animae lintea H надувають, ignes et a. habent V ковальского міха. *occ.* 1. повітрє = воздух, inter ignem et terram deus a. posuit Ci, 2. від-, дих, диханє, a. ducere Ci = a. reciprocare L віддихувати, graves O отрутний чух; *poët.* запах, viperea V троюдна лють. β) (жизненна) сила, душа, житє, a. efflare Ci exhalare = expirare O dare V finire O edere Ci effundere O віддати душу = умерти, сконати, agere ⌞часувати = конати, precariam a. trahe T коротати житє; *poët.* кров, purpurea γ) духи, душі покійників, тїни, pa-pe V. δ) душа, душечка, серденько, Planto Varius animae H fortis O багатир(*pt.*) iners O боягуз, animae servientium ⌞роболїпники П. рідко (= animus) дух, ум, rationis particeps Ci розумне єство.

animābilis, e. оживляючий, животворний Ci.

animadversio, ōnis, f. α) увага, замічанє, спостереженє, a. et diligentia Ci. β) заміт, догана, попрік, огуда, кара, in civem L censorum Ci.

animadversor, ōris, m. замічатель, каратель Ci.

animadverto, 3. ti, sus (animum advertere) α) уважати, звертати увагу, бачність на, lictor L; з зал. пит. Ci. β) по-, замічати, спостерігати, бачити, глядїти на, пізнавати, rem ex litteris Ci зміркувати, silentium Ci чути; з *acc. c. inf.* CiS зал. пит. Ci. γ) ви-, закидувати, ганити, карати, попрекати кого чим, peccata Ci in alqm CCi in alqm verberibus S бичувати; неособово: in civitatem animadvertitur Ci карно поступає ся проти; in alqm supplicio L засудити на смерть, in alqm palam T стратити кого.

animālis, e. (anima) α) воздушний, ducere a. cibum Ci дихати. β) оживлений, животвор(е)ний, живий, intellegentia Ci живий дух.

animāl, ālis, *n.* α) животина, животне, с(о)творінє, mundus Ci (живе) єство; *occ.*

β) звіря, звірина, terrestria Ci, *metaph.* худоба, Clodius funestum a. Ci скотина.

animans, tis (PPrA до animāre) дихаючий, живий, живущий, оживотворений, mundus Ci; *subst.* animans, tis *m. f. n.* животина, с(о)творінє, єство. *m.:* quisquam. a. H людина, animantes, quos alitis Ci; *f.:* coriis tectae Ci = *n.:* nota Ci звірята.

animātio, ōnis, f. ‚одушевленє', оживленє, оживотворенє Ci.

animātus, 3. α) одушевлений, оживлений, живий, stella Ci. β) розположений, настроєний, in alqm a. Ci прихильний; *occ.* infirme a. Ci не конче хоробрий = млявий.

animo, 1. (від anima) одухотворити, оживляти, одушевляти, *poët.* guttas in angues O перемінити II. (від animus) додавати духа, відваги, бодрити, acrius animari T набрати відваги.

animōsus, 3. *adv.* ē. I. (від anima) повіваючий, рвачкий, бурний, сильний, буйний, guttura O ‚дишиця' II. (від animus) відважний, сьміл(ив)ий, бодрий, завзятий, equi O бистрі; з *abl. instr.* spoliis O гордий на, з *abl. caasae:* vobis creatis O дізнанити ся тим, що родила вас: *occ.* γ пристрасний, corruptor T.

animus, i, m. *locat.* animī, м. подув; звич. *metaph.* spirabilis Ci віддих; A. α) животворний дух, душа, (*opp.* corpus) animi corporisque vires L rationis expers Ci нерозумний. β) душевна сила, мисль, a. et mens Ci (цїлість і часть душевної питоминности). γ) *poët.* жизненна сила, житє, dant animos plagae V оживляють єго = звівають. δ) особа, муж, obstupuēre animi V люди, amicus H своє ‚я'. miserere animi V наді мною B I. α) сила думаня, ум, розум, увага, cum animis cogitare Ci думати, animo circumspicere роз-, об-, передумувати, animum advertere Ci звертати увагу, animos adhibere O уважати, animis deficere CH упасти духом. β) 1. съвідомість, притомність, тяма. animo relinqui = defici CuL тратити тяму, redit a. O Cu стямити ся, очуняти. 2. память, animis dicta figere V затямити собі, alqd ex animo effluit, excidit CiL випадає з тямки, забуває ся, eum (in) animo habere ST памятати на. 3. думки, гадки, adesse animo (animis) CiL уважати. 4. думка, суд, розвага, dubius animi (*loc.*) SC вáгавий II. про чувство: α) почутє, почуваннє, успособленє, настрій, серце, (прихильність), a. perturbare CV бентежити, animo (animis) miseratus V в серци, animo iras concipere O розсердити ся, a. aequus CS Ci рівнодушність; з *loc.* aeger animi L не свій, stupens (suspensus) animi L тупак. β) вдоволенє, laetus OH охота, meliore a. O більше вдоволений 2. дух, вдача, ingens ST богатирский, pusillus CiH низкий, *poët.* silvester V здичілість. 3. (душевний) настрій, a. bono esse кріпитись духом Ci. 4. настрій = розположа, одушевленє, discors C незгідливість, *occ.* γ) 1. дух = бодрість, съміливість, відвага, magnus CCi animum arrecti V ободрені, alci alqd animo est L, alqd alci animum dat O auget CL додає відваги, animi alci accedunt Ci набирає духа, relanguescit C униває, a. alci tollere CiL бодрити. 2. *metaph.* бута, гордість, звич. *pl.* гордощі: animos capere Ci розгордїти, ventorum V буйність, divitiae animos faciunt L розгордїти ними; *sg.* a. contemptor S гордовитість. 3. нехіть, гнїв, лють, a. vincere Ci поконати. 4. горда надїя, a. gerere S magnus T. III. α) воля, хіть, idem V ex animo H добровільно, in animo (у L animum) habere CiCL радо хотїти. in animo mihi est з *inf.* CiCLT задумую. a. fert. SO = avet Ci хочу; *occ.* β) 1. намір, hoc animo ut . . . C в тім намірі, щоб . . 2. забаганка, приємність, розкіш, при-страсть, indulgere animis O дати волю похотям, animi voluptatisque causa CiC для забави і розривки.

annālis, e. дотичний років, віку, річний, a. leges Ci що назначували законний вік: *subst.* annālis, is, m. (sc. liber) звич. *pl.* annāles, ium, m. річники, лїтопись, ‚анали'. pontificum Ci L annalium libri T події = історія, laborum V розкази про труди.

an-năto, 1. āvi припливати.

anne = an, чи, або; filius a. aliquis nepotum V; в першій части роздїльного питаня: a. putandum est V.

ad-necto, 3. nexui, nexus α) привязувати, припинати, прилучати, причіпляти; з *abl. instr.* ratis vinculis annexa L шварами: з *dat.* cadavera saxis L. β) 1. звязувати, лучити, *pass.* держати ся купи (разом). rebus praesentibus futuras Ci stomachus ad linguam adnectitur Ci 2. додавати: з *acc. c. inf.* T; реч. нам. c. coni. T.

annexus, ūs, m. сполука, звязь Ci.

anniculus, 3. однорічний, однолїтний, anicula N однолїтка.

an-nītor, 3. nixus (nīsus) α) при-, під-опирати ся, alqo adnitente S за чиєюсь підмогою: ad alqd Ci; з *dat.:* cubito V

сперти ся на. β) допинати ся чого, на-, змагати до чого, старати ся, напружати ся, силкувати ся, mecum S змагати ся, ad ea patranda S; з *pron. acc.* hoc L de triumpho Ci pro alqo L: нам. реч. з *ut* L S; з *inf.* L T.

anni-versārius, 3. що року повертаючий, щорічний, festi dies Ci роковини, Aequorum arma L рікрічна війна з ними.

annīxus, гл. annīsus гл. annītor.

an-no, 1. nāvi при-, до-, підпливати, thynni H; з *dat.* terrae V = oris V причалити; *trans.* naves Ci приставати ними до берега; з *abl. instr.* equis T плисти на конях.

annon = an, non гл. an.

annōna, ae, f. α) 1. (річна) цїна, вартість, vilis amicorum a. H легко їх набути, a. salariā L цїна на сіль 2. (річна) цїна на хлїб, a. laxat L дешевіє, ⌊паде⌉ *occ.* β) висока цїна = недостаток, дорожня, недорід, голод, carissima Ci дорожнеча, annonae vilitas Ci дешевина́, a. levare Ci знижати, annonā fatigāri T терпіти голод. γ) дохід, живність, хлїб, збіже, annonae caritas Ci.

annōsus, 3. старожилий, староденний, старезний, старий H V O.

annōtinus, 3. торічний, тогідний C.

an-noto, 1. на-, зазначувати, за-, = примічати, спостерігати, записувати собі: adnotatum est з *acc. c. inf.* T було примітно що . . . *pass.* adnotatus miles з *acc. c. inf.* T.

an-numero, 1. α) за-, при-, до-, вилїчувати, при-, дочислювати, pecuniam alci Ci виплатити. β) зачисляти до, між, з *dat.* libris sex de rē p. Ci; з *praep:* alqm in re Ci me in exemplis annumero O належу до.

an-nuntio, 1. (до того) ще оповіщати, *pass.* adnuntiatur з *acc. c. inf.* Cu.

an-nuo, 3. annui α) кивати (головою) до чого, на кого, дати (кивом) знак, моргати, alci Ci annuentibus suis L коли заохочували єго земляки; зал. пит. з an T; *trans.* моргати на кого = назначати, по-, указувати на, istos Ci. β) при-, потакувати, годити ся на, приставати на, одобряти, признавати ся до, ratum V falsa Ci hoc Ci; *fig. etym.* annuite nutum numenque L заявіть вашу рішучу волю; з *dat.* annue coeptis V сприяй їм; з *acc. c. inf.* L; *inf.* V. γ) прирікати, обіцювати, позволяти, по-, давати, arcem V muros H з *ut* Cu.

annus, i, m. α) рік, лїто, a. exeunte Ci = extremo L кінцем року, a. superior (prior L) C минулий = (поза) торік: *pl.* melioribus a. V лїпшими часами; *occ.* 1. роки віку (житя), вік, decem annos natus Ci = agens a. decimum Ci = qui annos X. habet Ci єму 10 лїт, десятилїтний Ci centum annos complere Ci дожити сотого року; *pl.* anni = вік: iuveniles O молодечий, vergens annis T старіючий (ся), gravis annis H старожилий 2. законний вік, a. meo Ci 3. *synecd.* довгий час, differs in annum H на ⌊роки⌉. β) пора року, formosissimus V вирей, весна, a. pomifero H осинею. γ) річний дохід, жнива, a. exspectare T. δ) *adverb*-яльні звороти: I. *abl.* 1. anno senatum non habere L протягом року 2. consules anno creare L щорік, bis anno L двічи в рік, *class.* з *praepos.* in anno Ci L що рік II. *acc.* plus annum vixit Ci більше року, in multos annos Ci ⌊на многі лїта⌉, in annum prorogare L на один рік, ad annum Ci на́рік, на бе́зрік.

annuus, 3. α) однорічний, однолїтний, на один рік, aera L роківщина = річна платня, copiae T харчі на один рік β) щорічний, рікрічний, sacra V роковини

an-quīro, 3. sīvi, sītus α) вишукувати, шукати, обзирати ся за, eos Ci necessaria Ci. β) стежити за, слїдити за, р[illegible] дослїджувати, розвідувати ся; зал. п[illegible] Ci nec a. з quin . . . T *occ.* γ) (судово) вести слїдство, доходити чого, de perduellione L; але: з *gen.* capitis L або з *abl.* capite de alqo L (pecuniā L) ставити внесенє на смерть (на грошеву кару).

ansa, ae, f. α) рукоять, де́ржанце, ручка, poculi V ушко β) повід, причина, dat tamquam (казав-бим) a. ad reprehendendum Ci ключку до . . . нагоду до.

anser, is, m. гусак, гусь, гуска Ci.

ante, I. *adv.* α) перед, с-, по-, переду, передом, morbos agit a. V поперед себе, *occ.* попе́ред, a. ferre gressum V. β) (часово) передтим, передше, давнїйше, раньше, скорше, тому назад, hoc a. dixi Ci висше: з *abl. mens.* XXX diebus a. C 30 днїв скорше, paucis a. annis S перед кількома роками, кілька років тому назад; з *abl.:* aliquanto, multo, paulo, tanto ante Ci; при *subst.* ignari a. malorum V колишнїх трудів II. *praepos.* (місцево). α) на-, поперед, пе́ред, передо́м, a. Castoris (*sc.* aedem) Ci a. pedes tuos Ci у твоїх ногах, a. s[illegible] mittit equitatum L поперед себе = [illegible] перед. β) (степенуючи і порівнуючи) перед, по-, над, більш чим (як, нїж) (у Ci і C лиш prae!) gloriā belli a. eos esse S перевисшати їх, a. alios (alias alia) L перед усїма́, над всї (все), a

omnia V над все, передовсїм, більш всього, головно. γ) (часово) перед, заки, нїм, a. adventum Ci; з *abl. mensurae:* tot annis a. Ci a. Verrem praetorem Ci заки ще став претором, a. lucem C досьвіта, a. noctem Ci ще за дня L a. rem L заки прийшло до борби, a. tempus L Ci передвчасно, перед законним речинцем; *poët.* a. diem O V передвчасно = заскоро, a. terras O перед с(о)творенєм сьвіта, a. hoc tempus C = a. hoc T перед тим, доси, доти; 1. *adv.* з *abl.* tribus annis a. Ci tribus a. annis S три роки тому назад, як . . anno a. C Ci рік тому назад, торік, a. tertium annum quam = tertium a. annum Ci; але у пізн. авторів, a. tres annos quam T 2. die tertio Kalendas Ianuarias = III. KAL. IAN. = a. diem tertium Kalendas Ianuarias (AD III. KAL.); alqd differe in a. diem quintum Kalendas Novembres Ci на „28./X." ex a. diem quartum Idus Octobres L почавши від „12./X.".

anteā, перше, передше передтим, наперед, давнїйше, a. audax fuit N; часто з quam Ci.

ante-canis, is, m. ⌊попередний⌉ ⌊пес⌉ Ci.

ante-capio, 3. cēpi, captus α) брати наперед, захоплювати передше, осадити скорше, займати заздалегідь, загодї, передтим заволодїти над, чим, pontem Z; *occ.* наперед обдумувати, alqd animo Ci. β) (загодї) приготовляти, наперед пристарати, multa S famem luxu S зарадити, noctem S загодї вихіснувати, tempus legatorum S запобічи їм, випереджати їх.

antecēdens, tis, n. причина Ci.

ante-cēdo, 3. cessi α) іти (на перед); ступати передом, перед ким, поперед кого, передувати, lictores Ci *trans.* equitatus agmen творить чоло = передну сторожу; *occ.* по-, о-, випереджувати, huic rei res Ci famam C. β) переходити кого в чім, бути попереду, мати першенство, перевисшати, переважати, визначати ся чим над, (мати) брати верх над: *trans.* з *abl. instr:* eum scientiā C; eos in rē N; рідко з *dat.* natura bestiis C стоїть висше як; *absol.* auctoritate Ci мати більший вплив.

ante-cello, ere виставати понад, з *dat:* aedes ceteris Ci; *metaph.* від-, визначати ся, перевисшати, alci gloriā Ci in re N; *absol.* laude Ci, пізн. *trans.* eos fortunā T.

antecessio, ōnis, f. ходá попереду, передованє, deorum Ci; *metaph.* причина, повід, услівє Ci.

ante-cursor, ōris, m. гонець — передовик; *pl.* передні віддїли, звідцї (місця на табор) Ci C.

ante-eo, ire (говори: ant'eo, ant'ire, ant'ii і. т. д. пишуть часом anteat O antibo, antīsse T) α) іти на-, вперед, ви-, попереджувати, ступати попереду, йти перед ким; *absol.* barbarus Ci; з *dat.* lictores praetoribus Ci поперед них; *trans:* te antêīt H (говори: ant'it). β) (часово) попереджати = запобігати, aetatem honoribus L damnationem T спасти ся від. γ) переходити кого в чім, перевисшати, стояти понад, ви-, відзначати ся, aequitate C; рідко з *dat:* auctoritati T; звич. *trans.* sapientiā eos Ci; *pass.* abs te anteitur Ci передуєш.

ante-fero, ferre, tuli lātus α) носити перед чим, titulos T. β) ставляти вище, перед, понад, волїти; *absol.* N; alqm alci N; pacem bello Ci N.

ante-fixus, 3. з переду прикріплений, прибитий, truncis ora T; *subst.* **antefixa,** ōrum, n. прикраси на причілках і статуях, fictilia T.

ante-gredior, 3. gressus ступати перед ким, поступати наперед, ви-, попередж(ув)ати кого, *absol.* stella solem Ci біжить перед ним.

ante-habeo, ēre волїти, ставляти над, vetera novis T волїти.

ante-hāc, *adv.* передтим, вперед, перше, доти, a. occultus Ci; рідко = antea T передом.

ante-lūcānus, 3. (lux) досьвітний, раненько, на зорях, cenae Ci до рана.

ante-merīdiānus, 3. перед'обідний Ci.

ante-mitto, 3. mīsi, mīssus ви-, посилати наперед, equites C.

antemna = antenna, ae, f. щоглова жердка, щогла, рáя HOV cornua antennarum V кінцї.

ante-pēs, pedis, m. передня нога, лиш *pl.* Ci.

ante-pilāni, orum, m. (pīlum) антипіляни = обі передні лави L.

ante-pōno, 3. posui, positus α) ставляти перед = класти щось перед ким, чим, pullum H. β) ставляти щось попереду, locos alci T vigilia S T порозставляти. γ) ставляти вище, понад, виносити понад, давати пéред, волїти, mortem servituti Ci; роздїлено: mala bonis ponit ante Ci.

ante-quam, *adv.* I. вперед нїж, заки, ще поки, нїм, з *indic.* виражає дїйсність, з *praes.* a . . . redeo, pauca dicam Ci; з *perf.* a . . . vēnimus, sententiam defendit Ci; з *fut. exact.* a. monebimus quam eum acciverint L II. з *coni.* в намірових і можливих реченях: з *praes.* a. veniat, litteras

mittet Ci a. de re p. dicam, exponam Ci; з *impf.* a. diceret, excusavit Ci; з *pf.* malum opprimit, a. prospicere potuerit Ci; з *pluspf.* a. de adventu audire potuissent, in Macedoniam perrexi Ci III. без *verbum:* avarus erat? immo etiam a. locuplex fuit Ci.

antes, ium, m. ряди ⌜винограду⌝ V.

ante-signānus, i, m. хоругвці, передовці = hastati і principes (за Цезара дібрана дружина (300 мужа), що так само як expediti починали бій.

ante-sto, гл. antisto.

ante-stor, 1. кликати = взивати за свідка H.

ante-venio, 4. vēni α) приходити вперед, прийти скорше як хтось, ви-; попереджати, заскочити, *trans:* exercitum S обр. beneficia T переходять міру. β) запобігати, insidias S. γ) перевисшати, alqm S nobilitatem S відзначати ся між боярством.

ante-verto, 3. verti, versus α) ви-, попереджати, бічи попереду, здігнати; *absol.* stella Ci. β) запобігати чому, id Ci. γ) передовсім подбати о те, щоб, consiliis ut .. C відложити наміри, щоб лиш .. залишити ..

anthēdōn, ōnis, f. рід овочів.

anticipātio, ōnis, f. природне (вроджене) поняте; з *gen. obi.* deorum Ci о богах.

anti-cipo, 1. (capere) брати наперед, захоплювати перед тим, viam O скоротити, anticipatum mentibus est ut Ci є вроджене поняте.

antīcus, гл. antīquus 3.

antid-eā, antea стара форма L XXII 10.

antidotum, i, n. протидіяюче средство Ph.

antiquārius, 3. старосьвітський, роёта T te a. puto T вважаю тебе за старолюба.

antīquitās, ātis, f. I. α) стар(ов)ина, давнина, старинність, ultima Ci; *occ.* стародавність, старість, generis N C; обр. spectaculorum T старий звичай їх. horrida T старезна. β) бувальщина = старинні події, історія старини, studium antiquitatis Ci; *pl.* antiquitates T давна давнина. γ) предківщина, давні предки, давний вік, antiquitatis memoria Ci; *meton.* старосьвітчина, старосьвітні обичаї, добрі часи, стародавна чеснота, колишня щирість, давна праведність, gravitas antiquitatis Ci II. старунок, замилуване, pro gente S.

antiquitus, α) з давних давен, з давен давна, від (з) давна, a. morem servare S. β) давно, було, колись, Belgae a. Rhenum traducti C.

antīquo, 1. (antiquus) ⌜лишати по старому⌝, отже: (предложеня закона) не приймати, відкидати, rogationem L; A (antiquo) opp.: V(ti) R(ogas).

antīquus, 3. antīcus 3. *adv.* ē. (від ante) I. місцево. α) передний, locus Ci. β) *(comp. і superl.)* передущий, важнїйший, id antiquius consuli fuit L волїв; з *abl. comp:* vitā Ci; *superl.* longe antiquissimum ratus L вважав за перший обовязок; II. часово: α) попередний, давний, колишнїй, тодїшний, status Ci memoria tua Ci що була перед тобою. β) старинний, старий, стародавний, прастарий, старосьвітский, urbs VCi illa antiqua Ci надто задавнені випадки; *occ.* старославний, довголїтний, fanum Ci Troia V. γ) чесний, щирий, patronus Ci homo a. officii Ci; *subst.* antīqui, ōrum, m. предки, прáотцї. antiquorum auctoritas Ci.

antistēs, itis, m. f. α) наставник, -ця съвятинї, первожрець, -жриця, доглядник, Cereris Ci sacrorum Ci. β) майстер, штукар, artis dicendi Ci знаток; *femin.* templi L Пітия

antistita, ae, f. настоятелька, первожриця fani Ci Phoebi O = Cassandra.

antistita, ae, f. наставниця, доглядачка.

anti-sto, 1. (ante-sto) steti стояти по переду, лиш *metaph:* перевисшати, quanto *(abl. mens.)* eloquentia innocentiae *(dat.)* N omnibus *(dat.)* viribus *(abl. instrum.);* Ci *absol.* Pompeius Ci має перевагу, стоїть вище.

antrum, i, n. яма, печера, вертеп. V H *poët.* arboris V дупло.

anulārius, 3. перстеневий; *subst.* anulārius, ii, m. перстеняр C.

anulus, i, m. (annulus) (*demin.* до annus, коло) перстень, кілце, обідець до печатаня, ⌜печатка⌝. anulo sigilla in cera imprimere Ci печатати, gemmati anuli L з самоцьвітами, обр. гідність боярина, anulis donare, honorare T надати гідність боярства.

ānus, i, m. (annus) коло; *euphem.* задний отвір Ci.

anus, ūs. f. стара жінка, старушка, баба, Sabella H ворожка, чарівниця; *attrib. subst.* a. sacerdos V L Cu старенька жриця, cerva O стара лань.

anxietās, ātis, f. (anxius) тóска, скорбóт неспокій, *occ.* animi O жура, клóпотиs)

anxi-fer, fera, ferum лячний, клопітлива-. curae Ci скорбóтні журби. ои-

anxitūdo, inis, f. = anxietās Ci. iqd

anxius, 3. *adv.* ē. α) тоскний, скорбóтqm неспокійний, тужливий, пригноблен qd заклопотаний, rem anxie ferre S прик. відчувати, nihil eum anxium habebat s

нїчо єго не страхало, erga alqm T заклопотаний задля него; з *loc.* a. animi S в серци; з *abl. instrum.* curis O зажурений; *poët.* з *gen.* furti O sui T; з *praep:* a. de curis Cu; як verbum timendi з n e S побоювати ся . . ; иногдї означає сумнїв з зал. нит. a. quonam modo urbem ingrederetur T; з an T; *meton.* β) трівожний, timor a. eum angit V єго проймає лячний жах; a. curae L турботи.

apage, *(imp.)* геть, проч, забирай ся, щезай, a. te cum Servilio Ci щез- бись з Серв.

aper, apri, m. кабан, дик, вепер, зубїр, a. fontibus immittere V собї самому шкодити.

aperio, 4. aperui, apertus I. α) ви-, відкривати, відчиняти, роз-, отвирати, відмикати, ianuam O oculos Ci Cu отворити, litteras Ci розпечатати, murum L проломити, fundamenta L роз-, відкопати; *refl.* valvae se aperuerunt Ci відчинили ся. β) робити доступним, прохідним, viam L промостити, ferro iter S перебити ся. fontes philosophiae Ci збагнути основини єї, ludum Ci відкрити школу; з *abstr. obiect.* occasionem L дати нагоду, annum taurus V починає; II. α) ви-, обявляти, у-, показувати, подати: causam S; *poët.* aperitur Apollo V стає видним, stellae se aperiunt Ci = aperiuntur Ci сходять; *occ.* відслонювати, обнажувати, caput Ci. β) викривати, доказувати, висказувати, ораджувати, coniurationem S; *medial:* in studio aperimur O даємо ся пізнати; з зал. нит. N Ci; з *acc. c. inf.* L N.

apertus, 3. *adv.* ē. (P Adj. до aperire) I. α) отвертий, відкритий, непокритий, незаслонений, обнажений, незахищений, pectus Ci лївий бік, milites C виставлені на небезпеку; *poët.* caelum V погідне, aether V ясний, navis Ci L без чердаку. β) явний, видимий, оче-видний, виразний, слїдний, прилюдний, praetura Ci apertum est з *acc. c. inf.* Ci видко що, adulatio in aperto erat T була оче-видна. γ) ясний = понятний, a. verba Ci. δ) щиросердний, щирий, a. in corripiendis pecuniis Ci без жорому, a. in dicendo Ci правдолюбний. II. α) незаслонений, незахищений, незакритий, незапертий, a. ostio Ci при відчинених дверях, *occ.* вільний, доступний, a. a. loco Ci via L прохідна, campus V ста рівнина, a. Romanis Africa = легко доступна *subst.:* **apertum,** i, n. отверте, чисте, просторе поле, *pl.* aperta Oceani T далечінь моря. β) на отвертім поли, proelium L; *poët.* Mars O. γ) доступний, явний, aditus Ci ad alqd Ci легко виконати, eos aggredi in aperto est T легко напасти на них.

apex, icis, m. α) шапка, колпак (зі шмушка жертовного ягняти), a. Dialem imponere L зробити кого Фляміном; *occ.* β) тиара, regum H *meton.* 1. (королївска) власть, a. auferre H. 2. прикраса, senectutis Ci. γ) шелом, a. ardet capiti V. δ) вершок, верх, горбок, шпиль, lauri V верховіте, galeae V маківка.

apicātus, 3. (apex) той що має шапку Флямінів, з тиярою, в шапцї, O.

apis, is. *gen. pl.* apium; у L apum, бджола, examen apium L рій.

apiscor, 3. aptus α) доходити до, mare Ci. β) при-ступати до чого, осягати, достигати, artem T присвоїти собі, honorem L здобувати; *synecd.* як potiri з *gen.* dominationis T.

apium, ii, n. рід салєри H V.

apoclētī, ōrum, m. видїлові етолїйского союзу L.

apologus, i, m. байка, казка Ci.

apoproēgmena, ōrum, n. непутящі річи Ci.

apothēca, ae, f. α) склад, зсип, (г)амбар, житниця, a. scrutare Ci. β) винниця, intacta H fundit a. Ci вино.

ap-(ad-)parātio, ōnis, f. (apparāre) приспорене, munerum Ci a. et diligentia Ci пильне приготовленє.

ap-(ad-)parātus, 3. *adv.* ē. (P. Adj. до apparare) приготовлений = багато заосмотрений в. приладжений, виставний, epulae L суті.

ap-(ad-)parātus, ūs, m. α) приготовленє, прилагода, приладженє, достача, заходи коло, belli Ci L. β) прилад, пристрій, знаряд, начинє, надібє, узброєнє, oppugnandarum urbium L для облоги міст, hominum Ci спрятки, Ci sacrorum L прибори; *metaph.* auxiliorum L запасне військо. γ) *occ.* велич, блеск, виставність, ludorum Cī. δ) високопарність, прикраса, dixit nullō a. Ci сухо.

ap-(ad-)pāreo, 2. ui, itūrus α) являти ся, показувати ся, equus demersus apparuit Ci вирнув, nantes V вирнають, lux C свитає, обр. numen deorum Ci обявляє ся, з *dat.* alci anguis Ci *occ.* β) бути готовим до услуги, ставити ся на приказ, служити кому, послугувати, lictores, consulibus L ad solium V irae sacerdotes apparento Ci най слухають. γ) по-, оказувати ся ким, чим, бути явним, ясним, видним, слїдним, nihil in eo Ci

on a. labores H не знаходять признання, з *praed. adi.* animosus appārē H покажи ся. δ) неособово: appāret показує ся, річ ясна, явно, очевидно, видко, confictum est, ut apparet Ci; зал. пит. Ci з *acc. c. inf.* Ci, з *dat.* N.

appāritio, ōnis, f. у-, прислуга.

ap-(ad-)pāritor, -ōris, m. низший державний слуга, возний, присудник, служник L Ci.

ap-(ad-)paro, 1. приготовляти, приладжувати, заряджувати, convivium Ci Cu готовити, bellum Ci зброїти ся до, crimina in alqm Ci коїти жалоби на кого, aggerem C висипувати, aliud iter Ci пустити ся иншою дорогою. *Inf.* = *obi.* facere C готовити ся до того, щоб . . .

ap-(ad-)pellātio, ōnis, f. α) промова, appellationis causa C нагода до. β) відклик до, відозва, óзов, просьба о поміч, versus iniuriam L tribunorum Ci до них. γ) назва, имя, regum Ci титул, litterarum Ci вимова.

ap-(ad-)pellātor, ōris, m. відкликуючий ся до вищого суду Ci.

appellito, 1. (*frequ.* до appellare) звичайно називати T.

ap-(ad-)pello, 1. α) звертати ся до кого про мовою = промовляти, за-, говорити до, eos superbius Ci сварити, quaestorem S здоровкувати; *occ.* удати ся до кого, просити, senatum Ci óлагати, deas Ci молити. β) *occ.* 1. завзивати, tutorem Ci; нам. реч. з... *ut* N alqm in rem L de re L до чогось. 2. упоминати, hominem Ci eum de pecuniā Ci допоминати ся у него уплати довгу, eos in solidum T заплатити ист(ин)у; 3. подавати до суду, кликати перед суд, запозивати, alii plectuntur et appellantur Ci alqm in litibus Ci. 4. просити (кликати) кого о поміч, по-, відкликувати ся, tribunos Ci de solutionibus Ci жалувати ся, in eo praetor appellatur Ci задля того то покликують ся на пр. γ) називати, magnā voce Varum nomine Ci кликати на; з подв. *acc.* називати, окликувати, заіменувати, оголошувати, оповістити кого чим, loca adyta Ci alqm regem Ci appellati a Curibus L appellatus ex viro Ci ізза, після слова ⌜vir⌝ названий; *pass:* називати ся, звати ся, одержати назву *intr:* insulae pars appellatur ⌜Insula⌝ Ci *occ.* споминати, згадувати, наводити, aedes Ci.

ap-(ad-)pello, 3. appuli, appulsus α) ⌜приганяти⌝, присувати, corpus unda O turres ad opera C *poët.* me deus oris O ad littora iuvencos O. β) (про моряків) *trans.* 1. причалювати, прибити до берега, припливати, navem ad ripam Ci; обр. ratis ad deos Ci *pass.* пристати до берега, navis appulsa Veliam Ci ad locum L litori L huc adpelle H стань тутки. *poët.* exercitus oris V triremis terram T.

appendīcula, ae. f. причíпка до. causae Ci.

appendix, īcis, f. причíпка, додаток до, звич. *metaph:* animi Ci Olcadum L малі віддíли запасного війска.

appendo, 3. pendi, pensus від-, доважувати, alci aurum Ci.

appetens, tis *adv.* ter (P. Adj. до appetere) домагаючий ся, добиваючий ся, жадний чого, ласий на, з *gen. obi.:* gloriae Ci славожадний, honestatis Ci честолюбивий, *occ.* жадний, захланний на, ласий, alieni S.

appetentia, ae. f. до маганє, старанє з *gen. obi:* laudis Ci славожада; *occ.* libido efficit a. Ci захланність.

appetītio, ōnis, f. (appetere) α) хапанє за, solis Ci (се-б-то крізь сон). β) жад(об)а, похіть, забаганка; з *gen. obi:* alieni Ci захланність.

appetītus, ūs, m. змаганє до, охота, жад(об)а, жада = похіть до, похіть; з *gen. obi:* voluptatis Ci.

appeto, 3. petīvi, (petii) petītus α) іти до, на, прямувати, простувати, Europam Ci mare terram Ci опливає, urbs loca L займає; *occ.* 1. іти на кого, нападати на, вдаряти на, кидати ся на, alqm; alqd rostro L; *metaph.* vitam insidiis Ci засíдати на. 2. хапати за, сягати за, solem manibus Ci senes Ci стискати їх за руки. β) (про час) наближати ся, lux C L Cu засвитав, nox L Cu настає, fata Veios L достигла їх. γ) стреміти до = старати ся о, бажати, жадати, на-, до-, з магати (ся) до, добивати ся чого, шукати чого, laudem Ci amicitiam C; *inf.* = *obi.* alqd agere Ci.

ap-(ad-)pingo, 3. до-, на-. вмалювати, delphinum silvis H O.

ap-(ad-)plaudo, 3. plausi, plausus (applodere -ōsi -ōsus) 1. плескати об 2. бити об 3. вдаряти об що, alci приплáскувати, corpus palmis O оплáскувати.

ap-(ad-)plico, 1. āvi, ātus *(poët.* cui, citus) α) прикладати, при-ставляти, при-, на-, зближати, прихиляти, притуляти, пригортати, о-, спирати, alqd ad alqd; alqd alci; ratis applicata L причíплене, alqm terrae *(dat.)* V придавити до, se ad alqd Ci C; *poët.* oscula feretro O цíлувати, asellum ulmo *(dat.)* O привязати, boves

illuc O гнати, ensem V застромити, *occ.* при-, долучати, se suis L urbs colli applicata L добудоване. β) 1. додавати, voluptatem ad honestatem Ci. 2. *refl.* (як приятель) прилучати ся до, приставати до кого, з ким, se ad amicitiam populi R. Ci eum ad coronam applicuisti Ci; з *dat.*: se externo L. γ) (як appellere у мореплавцїв) корабель справити на: з *dat.*: navem ripae Cu причалювати, classem in locum L navibus ad terram C; *pass.* причалювати, приставати, in, ad terras O *dat.* oris O (ubi) L; *poët.* vis oris (*sc.* te) V жене до, Thraeces regionibus applicat angues O їде гадючим возом до Тр. δ) на-, звертати, modis aures H слухати на, votis eorum amicas aures H вислухати їх, animal applicatum est ad se diligendum Ci склонне; *refl.* прикладати ся до чого, se ad philosophiam Ci брати ся до . .

ap-(ad-)plōro, 1. āvi плакати з ким, tibi H.

ap-(ad-)pōno, 3. posui, positus I. до-, прикладати, приставляти, при-, додавати, alci annos H diem lucro H дочисляти, adpositum est, ut . . . T приказано до того, щоби. II. α) ставляти на, в, до; notam ad versum Ci підчеркнути, *occ.* (стіл) заставляти, (страви) ставляти перед кого, подавати, cenam isti Ci pabula canistris V в, mensā lumen T класти на стіл. β) додати кому кого до услуг, призначити кого на, custodem me alci Ci *occ.* підставляти кого = намовляти, eum, qui emeret Ci calumniatores ex sinu suo Ci підкупити; з подв. *nom.*: accusator apponitur civis Ci.

ap-(ad-)porrectus, 3. розпростертий, лежачий покотом, розтягнений O.

ap-(ad-)porto, 1. на-, приносити, при-, довозити, спроваджувати, до-, приставляти, ex Sicilia frumentum Ci signa alci Ci alqd Romam Ci; обр. приносити = справляти, спричиняти, nil vitii Ci.

ap-(ad-)posco, 3. до того ще жадати, plus H.

ap-(ad-)positus, 3. *adv.* -ē, (P. Adj. до apponere) α) приближений до, близько положений, що лежить над, що припирає до, сусїдний, сумежний, castellum flumini T. β) близький кому, audacia fidentiae Ci *occ.* ви-, до-, пригідний, спосібний, здібний, склонний, ad alqd Ci.

ap-(ad-)precor, 1. благати, молити, просити, взивати, deos H.

ap-(ad-)prehendo = (apprendo), 3. di, sus хватати, хапати кого за що, займати, ловити, alqm T кого за руку, Hispanias заволодарити ними, hostes intra moenia S піймати, полонити; *metaph.* vites adm[illegible] cula Ci чіпають ся їх, quicquid Ci [illegible] водити.

ap-(ad-)prīmē, вельми, дуже, головно N.

ap-(ad-)primo, 3. pressi, pressus при-, ст[illegible] кати, придушувати, dextram T scut[illegible] pectori adpressum T що пристає до.

ap-(ad-)probātio, ōnis, f. α) одобренє, [illegible] хвала, признанє, по-, стверджене, зго[illegible] на, omnium Ci. β) доказ, довід Ci.

ap-(ad-)probo, I. α) одобрювати, похвалят[illegible] по-, стверджувати, годити ся на, ра[illegible] приймати, дозволяти, при-, узнавати [illegible] добре: *absol.* populus Ci; з *acc. c. inf.* [illegible] з *obiec.* orationem C. β) благословити, [illegible] approbent! Ci. II. 1. вдоволяти кого чи[illegible] opus Ph. 2. доказувати, доводити, in[illegible] centiam Ci з *acc. c. inf.* T *occ.* fidem re[illegible] Cu оказувати.

ap-(ad-)prōmitto, ere, ще до того (від себе) приобіцювати Ci.

ap-(ad-)propero, 1. α) *trans.* прискорят[illegible] приспішати, mortem T; *poët.* спішит[illegible] portas intrare O. β) *intr.* спішити, (ся) брати ся скоро за (дїло), ad facinus [illegible] approperate Ci мерщій.

appropinquātio, ōnis, f. при-, зближен[illegible] mortis Ci.

ap-(ad-)propinquo, 1. α) (місцево) на-, при[illegible] зближати ся, ad hostes C; з *dat.* moen[illegible] bus C; неособ: locis appropinquatu[illegible] est C. β) (часово) наспівати, надходит[illegible] наставати, lux Ci свитає. δ) бути близ[illegible] ким, стояти перед ким, libertas Ci; *oc[illegible]* мати виглад на, готов дістати, primi ordinibus C посаду перворядного сотника.

ap-(ad-)pugno, āre (лиш у T) поборювати, нападати на, вдаряти на, classem T.

aprīcātio, ōnis, f. (apricāri) вигріванє н[illegible] сонци, ⌊вигрівки⌉ Ci.

ap-(ad-)pulsus, ūs, m. (appellere) α) при-, на-, зближенє, deorum Ci вплив. β) при[illegible] ставанє до берега, причал, [illegible] L *meton.* faciles T догідні пристани.

aprīcor, 1. вигрівати ся на сонци Ci.

aprīcus, 3. α) звернений до [illegible] = [illegible] сьвічений сонцем, ⌊на сонци⌉, ⌊на осоню⌉ сонїшний, rura H. β) що вигріва[illegible] на сонци, що любує ся сонїшн[illegible] сяєвом, flores H огріті сонцем. γ) *subst.* *n.* сонїшне сьвітло = ява, in a. profert aetas H виявляє.

Aprīlis, e. (mensis) *subst.* habet XXX dies Ci цьвітень.

aps, гл. abs.

apto, 1. α) при-, накладати, прилучати, приправляти, приставляти, припинати,

pl. = sg.
державний
Poeis certare Ci S
petom. приспів
біжище, захист, захита, при-
ciorum Ci. β)
sepulcri V =
a. virtutis Ci
коположений. a
ēs, f. павук п.
, 3. дотичний па
arāneum, ei, n. паву
f. *(demin.)* **arāneola**,
павутина.
o, ōnis, f. α) оранє, оранка. рільниц-
во. хліборобство. β) земля. ріля, поле.
et agri Ci винаймлена за десятину
власні поля.
ātor, ōris, m. *(= adi.)* орючий. taurus O
плуговий; *subst.* arātor, ōris, m. орач.
плугатор. рільник. ратай. solvit iuga V
occ. селянин. хлібороб. gaudet igni H
часто *pl.* орендарі. пахтярі. посесори.
agri Mutycensis Ci *pl.* = *sing.* a. sperat Ci.
ātrum, i, n. плуг. рало Ci.
-**biter**, tri, m. α) присутний очевидець,
свідок. свідок, свідомий, a. sub-, re-
L без свідків: сам на сам. ніч на-
β) (судовий) розʼємник. мировий =
бовний судия. посередник. (що
ніся особистого переконання (*opp.*
судить ніся закону) a. litis Ci
alqm a. dare Ci. γ) судия.
H armorum O рішаючий
удник. δ) *poët.* (у-) пра-
р. пан. bibendi H розсуд-
голова пиру. imperii O
ре (= Notus) H, locus a.
нув як владар над морем.
відка. свідуща H.
, до вподоби. a. mulieris
м еї. meō, tuō, suō arbi-
Ci ніся необмеженої
eius educatus Ci ніся
ди.
, ii, n. α) рішенє мирового судії
dicium) Ci. 1. розпорядок. наказ.
присуд. de te H loquendi H. 2. сво-
рішенє. воля. вподоба. in eligendo
s vendendi L свобідне назначенє
на сіль. liberum pacis ac belli L
а постанова. β) своєвільність. само-
становленє. сила. (необмежена)
gni (rerum Rom.)
самодержавник.
eris Ci.

arbitror, 1. судити. отже: α) вважати. цінити. думати. гадати. populos ad XL millia C цінити на яких 90000; з подв. *acc.* se laetum C; *acc. c. inf.* Ci; як втручене речен.: ut (ego) arbitror Ci на мою думку; *actiu.* arbitrāto Ci *pass.* C.

arbor, oris, f. (arbos) α) дерево. in foro Ci; з *gen. expl.* fici Ci; *poët.* Iovis = дуб. Phoebi O лавр. Palladis O оливне. infelix Ci L. неродюче. felix Ci родюче. *collect.* дерева. ager arbore infecundus S бездеревне. β) з дерева. деревляний. a. mali V щогла. arbore verberat V веслом. кермою. a. Pelias O корабель Арго.

arboreus, 3. з дерева. fetus V овочі. umbra O під тінею дерева. cornua V галузисте верховіте. telum V довжезне.

arbuscula, ae. f. деревцé, деревина H.

arbustus, 3. на-. осаджений деревами. ager Ci, *subst.* **arbustum**, i, n. (овочевий) сад Ci корчі V виноградник H дерева O.

arbutus, i, f. суничник. viridis V; **arbutum**, i, n. рід суничного яблочка. frondentia V вітки суничного деревця; *adi.* **arbuteus**, 3. суничний. fetus O овочі суничної яблінки = суниці. crates V тин з суничника.

arca, ae. f. (arcēre) α) скриня. скринька. ex olea facta Ci. β) 1. домовина. in a. sepultus L. 2. скарбонка. казна. каса. nummi in arcā HS. γ) темниця. alqm in arcas conicere Ci.

arcānus, 3. (arca) α) таємничий. sacra O H трисвятії обряди. β) скритий. по-. тайний. foedus T; *poët.* nox O тиха; *subst.* **arcānum**, i, n. тайна. Iovis arcanis admissus H що знає про тайни єго, *abl.* = *adv.* **arcānō**: тайком. потай. нишком. a. colloqui C.

arceo, 2. cui α) від-, за-, обгородити, гатити. flumina Ci; *metaph* audaciam Ci обмежувати, гамувати. alvus Ci містить в собі. β) здержувати. при-. спиняти. хоронити від. захищати. боронити. відвертати. відпирати. не допускати до. aquae arcentur Ci somnos O збивати зі сну; з *abl.*: alqm sacris L не допускати до. alq[uo] ardoribus foribus T віддалити. alqm [ne]dlorum Ci палcustodiā Ci заковати і дер[ж]. розгар. рев-
poët. alqm periculis V бере[г]ь. a. mentibus hunc a. templis Ci; *poët.* з . *subi.* civium H asylum pecori V, arcere [a]nimorum Ci [ру-
arcere posse, quin . . . L;) (незносни
non arcebat, eum opes c[o]m L вели[ко]ру-
боронив єму . . . ь = лю[дь] *subst.*
arcessītū, лиш *abl.* на зазив. за[по]е H до ae, f.)
alcis Ci завізваний ким. [ть]. по-

причіпляти, insignia nobis V припяcти, vincula collo O привязати до, corpori arma L узброїти ся. β) приноравляти, приготовляти, знадобити, приладнати, при-ладити, на-, знаряжати, заосмотрювати в, arma pugnae L = se pugnae V; *absol.* arma L; *abl. instr.* ensem vaginā V ховати до, se armis L зброїти ся, classem velis V = pinum armamentis O приготовляти до відчалу = classem V поснастити, silvis trabes V брусувати лїсні колоди. γ) приспособляти, примінювати, animos armis V уважати на, bella citharae modis H оспівувати війни до гри на китарі.

aptus, 3. *adv.* ē. I. α) привязаний до, при-, -счіплений до, з, gladius setā Ci що висить на волосїнню. β) залежний від, ви-, походячий від: ex verbis ius Ci; з *abl.* rudentibus fortuna Ci. γ) сполучений, споєний, inter se omnia Ci apta disolvere Ci. δ) знаряжений = при-, устроєний, при-, зладжений, узброєний, приспособлений, заосмотрений в, з *abl. instr.* caelum stellis V зористе, omnibus rebus C заосмотрений у всяку всячину; *absol.* exercitus L S готове до бою. II. приспособлений, ad pedem apte convenire Ci щільно приставати; *metaph.* відповідний, до ладу, здібний, ви-, при-, догідний, спосібний, придатний, з-, ручний наручний, пригожий, справний, apte dicere Ci влучно, lar H достаток, з *dat.*: arma cuique habilia atque apta Ci ручі і вигідні; з *dat. gerund.* Cu; з *ad*: ad omnia imitanda C справний все наслїдувати, ad hostem C проти; *poët.* 1. deus in formas a. O що годен перекидати ся на все, 2. з *inf.* O 3. нам. реч. відносне O.

apud, I. місцево: α) при, під, поруч, у, на, в околици, a. Persas Ci в їх краю, між ними, pugna a. Tenedum Ci *occ.* β) у, в, близько, біля, a. villam Ci a. Germanias T недалеко Г. II. (про особи). α) у, в, при, побіч, коло, близько, a. te ложений, що в твоїм домі Ci a. exercitum до, сусїдний, належати до єго дружини; T. β) близький, в присутности, в, на чиїх *occ.* ви-, до-, п a. alqm C. γ) (часово) у, за ний, склонний iores Ci. δ) в чиїх очах = у, **ap-(ad-)precor,** 1 i gloriam a. alqm N Ci; *meton.* взивати, deos nophontem Ci в письмах Кс.; **ap-(ad-)prehend** narratur T декотрі бесїдники хватати, ха b. ловити, alq (ст. Ф. aquai Ci) α) вода, in заволодар rogredi Ci іти в брід, fons aquae Ci ручай, pluvia Ci = caelestis C H L дощівка, до ter cutem habere Ci мати во a. magnae L C повідь *occ.* β) ріка, дощ, (labores) passus a Albani Ci озеро Альбаньске L за водою = долї рікою, a H віщун на дощ, aquarum agme плюта, in aquam ruere L кинути γ) *pl.* жерело, нора, dulces V *oc* води, salubres T a. calidis uti теплі купелї. δ) водопроводи, a in urbem L a. Appia Claudia L з ε) водний годинник, mensura ζ) звороти: qui aquam praebet хлїбо сіль', частує, гостить: a. petere (poscere) L Cu жадати пі haeret Ci тут бо то й є; alci igni interdicere Ci = aquā et ig arcere T заслати кого, прогнати.

aquae-ductus, ūs, m. водопровід, право проводити воду.

aquārius, 3. водяний, водний, до води, provincia Ci квестура в Остиї; **aquārius,** ii, m. водолїй, водяр, co annum H коли настають слоти.

aquāticus, 3. (aquātilis) вохкий, дощистий, lotos O водна = **aquātilis,** e. (aquāri) в воді, о чий, водний, bestia Ci.

aquātio, ōnis, f. приношеня або води, aquationis causā C до водо по воду.

aquātor, ōris, m. водонос; *pl.* носів C L.

aquila, ae, f. α) орел, fero O Ганїмеда. β) з обра легіона, argentea Ci le чілок, прикрашений ві

aquili-fer, feri, m. вірл жний C.

aquilo, ōnis, m. α) північ буря. *poët.* a. vertitur звернув ся на. β) пів

aquilōnius, 3. північний.

aquilus, 3. бурий.

aquor, 1. (воду) приносити, че до водою, a. aegre Ci; *sup* egredi S по воду.

aquōsus, 3. водянистий, вохки дощиста, ventus V H слогавш громада звізд, langor H водя mater O Тетіда.

ar, гл. ad.

ara, ae, f. α) (всяк жертівник, ma куля (на foru

ar-cesso, 3. īvi, ītus, α) при-, за-, по-, кликати, при-, за-, взивати, казати кому прийти, післати по кого, Siculos Ci me auctoritas Ci; звідки? *abl.* alqm litteris (листовно), Capuā Ci; з *praep.* alqm ex Hispania S ab aratro Ci; куди? *acc.* alqm ab (спід) Epidauro Romam L; з *praep.* alqm ad se N me in senatum Ci; по що? eos ad bellum S eos auxilio (*dat.*) C; рідко *metaph.* sin melius quid vini (arcesse) H ану-ко, кажи принести з того лїпшого; *occ.* β) завзивати до суду, позивати, обвиняти, з *gen.* alqm capitis Ci задля головництва, pecuniae captae S задля хабарів; з *abl.* crimine Ci; *metaph.* при-, виводити, шукати, брати, bellum L quietem L знайти, vitas V берегти, ex medio res H брати предмет з буденного житя; пізн. **accerso,** 3. īvi, ītus = accersio, 4. eos ex hibernis S, patrem L спроваджувати.

archipīrāta, ae, m. ватажко морских розбишак, харцизів Ci L.

architectōn, ōnis, m. будівничий.

architectus, i, m. будівничий, Ci; *metaph.* справник, с-коїтель, творець, legis Ci законодатель, законодавець.

architector, 1. ви-, будувати; обр. voluptates Ci справляти.

architectūra, ae, f. будівництво Ci.

archōn, ōnis, m. архонт (в Атенах) Ci L.

arcitenens, tis, m. держачий лук, лучник (f. лучниця.), deus O Аполїн, vestigia arcitenentis Ci сузіря стрілця.

arctophylax, acis, m. поводар медведїв, Bootes (сузіря) Ci.

arctos, i, *acc.* on, *n. pl.* arctoe f. медвидиця, лиш: *metaph. pl.* оба медведї на північнім небі, V Ci O, iuncta aquilonibus O північний бігун, a. excipere H дивити ся на північ.

arctūrus, i, m. α) медве́дник (сузіря) V. β) найяснїйша звізда C, Bootes sub a. V са́ме під осінь.

arctus, стара ф. від, artus.

arcuātus, (arquātus) 3. загнутий, луковатий, каблуковатий, дугастий, curtus L критий.

arcula, ae, f. скриночка, пушка, muliebris Ci на жіночі дорогоцїнности.

arcus, ūs, α) лук, обр. in me intentus мені грозить небезпека; *meton.* Haemonii O лучник в сузірю. β) все дугасте; дуга, веселка, pluvius H. γ) звід, згиб, вібло O; *occ.* триумфальна брама, a. dicatur T аркада. δ) кривина, закривленє, sellae T з каблуковатими поручами, anguis sinuatur in a. O звиває ся в клубок, aquarum O дугасті филї; *occ.* quinque a. O 5. рівнобіжних полосів земскої кулї; *gen.* arci, *(poët.) dat. abl. pl.* arcubus, для відміни від arcibus (arx).

ardalio, ōnis, m. нероба.

ardea, ae, f. (sc. avis) чапля O.

ardens, tis, *adv.* -nter α) палаючий, жаркий, жаристий, вогнистий, fax Ci. β) блескучий, сияючий, яснїючий, clipeus V лискучий, oculi V іскраві. γ) горячий, Falernum H сильне вино, papulae V пекуча вúсипка. δ) палкий, пристрасний, напрасний, odium L запекла, animus Ci L палкість, equi V порскі. ε) загарливий.

ardeo, 2. arsi, arsūrus α) горіти, палити ся, domus Ci; *meton.* hospes H єго хата, altaria V запалахкотїли, *occ.* жаріти, жервіти, ardentes laminae Ci розжарене зелїзо; *metaph.* палати, полискувати, ся, яснїти, сияти, alci caput L Ci, з *locat.* apex capiti V на голові, з *abl.* oculis Ci = oculi Ci; *occ.* розгоріти, (ся), з(а)ворохобити ся, збунтувати ся, odia civium in eum Ci ненавидїти єго = odio vestri Ci вас. γ) загоріти, закипіти жадобою до чого, пристрасно жадати, бажати, siti fauces L чують спрагу, artus (*scil.* dolore) Ci болять; до чого? ad alqd C T, in caedem V = in arma V тужити за, з *inf.* S V O, з *abl.* furiis V лютувати, amore O любити, virgine H палити ся до неї, in illa O залюбити ся в нїй; з *acc. graec.* Alexin V кохати.

ardēsco, 3. arsi, за-, розгоріти, ся, розжервіти, за-, розпалювати ся, займати ся, axis O; *occ.* заяснїти, заблестїти, undae O; *metaph.* pugio T виострений аж блищить. β) (пристрасно), розгоріти, вибухати, змагати ся, pugna T fremitus V стає голоснїйший, з *abl. instr.* caede O; in iras O закипіти гнївом, in nuptias T розженихати ся; *occ.* залюбити ся, палити ся до, Phoenissa V з *abl:* aliā H кохати ся в.

ardor, ōris, m. α) пожежа, пожар, жара́, вогонь, caeli Ci пламенисте небо, solis ardores Ci спека, procul ab ardoribus S від горячого підсоня. β) блиманє, виблеск, сяєво, ясність, oculorum Ci палкість. γ) вогонь = жада, розгар, ревність, запал, при-страсть, a. mentibus addere V розпалити; з *gen. subi.* civium H лють, animi Ci страсть, animorum Ci ру-захват; з *gen. obi:* edendi O (незносни голод; з ad: ad dimicandum L вели ору- охота до борби. δ) полумінь = лю *subst.* res edit a. O; з *gen. obi:* puellae H до ae, f.) primus O; *metaph.* ε) загарливість. по-

arduus, 3. α) крутий, стрімкий, спадистий, aditu a. L ripa Cu круча, clivus a. in valles O стромовина, вертеп, *poët.* високий, вистаючий, простий, прямий, aeter V O cedrus O рослий, a. hastā розмахавши нею в гору, a. libravit caestus V підняв високо, sese a. infert V гордо ступає; *metaph.* скрутий = тяжкий, трудний, сутужний, прикрий, opus Ci T rebus in arduis H в нещастю; з *supin.* L; arduum videtur (est Cu) alqd scribere S.

arduum, i, n. α) стрімкість, стромина, ardua castellorum T гірскі твердинї, per ardua duci L пропастями, вертепами, per a. scandit H горами = шпилями. β) крута справа, трудність, a. est Ci T тяжко, тяжка завдача, alci arduist H за трудно, ardua moliri O задумувати тяжкі справи.

ārea, ae, f. площа, campi O рівнина; *occ.* 1. тік: frumentum de a. tollere Ci. 2. пóприще, бóїще, circi L; *metaph.* біговище, боєвище, поле, facta O lata O. 3. місце під будову: a. emere Ci domūs H. 4. майдан, подвіря, загуменок, palma in a. enata L. 5. площа в містї, Vulcani L при сьвятинї B, Capitolii L на Капітолї.

arēna, ae, f. (harēna) α) пісок, arenae semina mandare O сїяти на пісковинї = надармо шось робити. β) пісковище, mollis O мілке, a. emere Ci; *occ.* 1. піски = пустиня, пустарі, Lybicae O vix perviae T. 2. (піскове) побереже моря, поморє, optata V. 3. (посипане піском) боєвище, extrema H в амфітеатрі, promittere opus arenae T виступати за ґлядіятора (на бóїщу).

arēnārius, 3. дотичний піску, пісковий, **arēnāria,** ae, f. (*sc.* fodina) яма в піску Ci.

arēnōsus, 3. пісков(ат)ий, з піском, ager S; *subst.* humi (genet) arenoso gigni S в пісках.

āreo, 2. ui, α) я сухий, я висох, humus O P Pr A. **arens,** tis, сухий = висохлий, silva V; *occ.* β) спраглий, жаждущий, Tantalus O мучить ся спрагою, sitis O нестерпна спрага.

ārēsco, 3. ārui сохнути, за-, висихати Ci.

argentārius, 3. дотичний срібла, срібляний, metalla ср. рудокопи; *occ.* дотичний гроший, a. taberna L лава виміни; *subst.* **argentārius,** ii, m. срібляник, банкир, міняйло, **argentāria,** ae, f. (*sc.* taberna) банок L; *meton.* контора виміни, банок, a. fecit Ci отворив, a. dissolvere Ci замкнути банок. 2. срібляна рудокопня L.

argentātus, 3. сріблокований, milites L з посрібленими щитами.

argenteus, 3. α) срібний, срібляний, aquila Ci сріблолитий, Cupido Ci зі срібла, denarius срібняк (10 асів) = 80 сотиків; *subst.* **argenteus,** i, m. (*sc.* nummus) срібняк = денар; *plur.* numerus argenteorum T срібні (гроші); *occ.* прикрашений сріблом, по-сріблений, acies L зі сріблокованими щитами. β) сріблистий, ales O сріблокрилий, anser V срібнопуха; *occ.* дотичний сріблого віку, proles O срібної доби.

argentum, i, n. α) (біле) срібло, factum signatum Ci вироблене і бите. β) срібна посуд(ин)а, a. emere Ci caelatum Ci горорізьбою прикрашене. γ) срібні гроші, bigatum L сріб. денар, oscense L денар, ar. aere solutum est S замість срібла платити мідяками. δ) гроші, argento parare alqd L argenti sitis H грошолюбство.

argestēs, is, m. полуднево-західний вітер Ci.

argīlētum, i, n. (argilla) яма в глинї.

argilla, ae, f. біла глина, (гончарска глинка) H Ci C.

argītis, idis, f. грознó (з білими винними ягодами) V.

argūmentātio, ōnis, f. доказуванє, доказ, довід Ci.

argumentor, 1. доказувати, доводити, обясняти; *absol.* Ci з а л. п и т.; *occ.* р. приводити за довід, подавати за доказ, illa Ci multa L; *acc. c. inf.* Ci.

argūmentum, i, n. (arguere) α) доказ, довід, причина, sine ullo a. damnare Ci una res utrique argumento est Ci служить за доказ; *occ.* знак, ознака, a. pertenue Ci значок, id magno a. est Ci; *acc. c. inf.* Ci ясно доказує, що . . . β) оповіданє, повість, казка, ficta res Ci; *metaph.* образ, ex ebore perfecta Ci горорізьба, ingens величезний, vetus in tela deducitur a. стара подїя вишиває ся; *occ.* 1. зміст epistolae Ci bella sine a. Ci предмет. 2. суть, основа, фабула, tragoediae argumento fabulam serere L видум(ув)ати діялоґ; *meton.* драматична штука, трагедия, комедия, explicare argumenti exitum Ci докінчити; *metaph.* auctor argumenti автор комедиї.

arguo, 3. argui, argūtus (P F A arguitus) об-, заявляти, твердити, до-, показувати, ut tu arguis Ci verbo Ci; з *acc. c. inf.* Ci. β) 1. обвиняти, винувати(ти), fatentem Ci; з *gen. crim.* culpae L; з *abl. crim.* te(d) crimine Ci; з *obi.* id Ci multa Ci culpam; з *inf:* occidisse patrem Ci qui arguit винуватель, qui arguitur L виноват(ник); *metaph.* 2. ви-, по-, доказувати, зрадж(у)вати, ви-, за-, обявляти, animos timor; *medial.* virtus arguitur malis O слїдна

γ) осуджувати, ганити, збивати, відкидати, leges experiendo L; *acc. c. inf.* O.

argūtiae, ārum, f. α) бистроумність, дотеп, Hyperidis Ci. β) хитрощі, крутарства, Graeci Ci крутійства.

argūtus, 3. *adv.* -ē α) виразний, виразистий, exta Ci ясно віщуючі, manus Ci рухаві. β) (про звуки) звінкий, hirundo V щебетуча, serra V скрипуча, ilex V шумистий, nemus V лунаючий піснями, forum O галасливий; *meton.* (про особи) Thalia H співуча, poëta H милозвучний. γ) (бистро)умний, дотепний, вигадливий, мудрий, dicta Ci дотепи, poëma Ci тонкий, acumen H бистроглядність; *occ.* хитрий, лукавий, calo H dolor H удаваний; **argūtulus,** 3. бистроумний, догадливий.

argyraspides, um, *acc.* ăs, m. ‚срібнощитець', з посрібленими щитами L Cu.

āridus, 3. α) сухий, висушений, materia C сушник, lignum H хворост, frago V хруск, nubila V без дощу *subst.* **āridum,** i, n. сухе місце, беріг, humi S суха часть, naves in a. subducere C на сушу. β) спраглий, жаждущий, viator V; *meton.* febris V що справляє спрагу = горячка, Lybia O пустиня. γ) висохлий = худий, canities H; *pl. subst.* aridi Ci безсильні люди. δ) бідний, нужденний, victus Ci скудна, vita Ci бідолашне, libri T без змісту, sermo Ci вяла.

ariēs, arietis, m. α) баран, скіп, in gurgite mersatur V. β) козоріг, козел, a. fit sidus O. γ) (військово) таран, стінолом, муролом, a. murum percutit Ci; *meton.* labat ariete ianua V частими ударами тарана.

arieto, 1. (aries) α) ‚боднути', бити, тручати, cornibus in me Ci. β) вдаряти, in portas V кидати ся на; *occ.* alqm in terram Ci повалити на землю.

āris, āre сухий.

arista, ae, f. α) остина, остяк, vallum aristarum Ci. β) 1. колос, matura V. 2. зерно, збіже, instare aristis V сіяти збіже.

arma, ōrum, n. α) оборонна (відпорна) зброя, збруя, (*opp.* tela S); arma = galea, clipeum, ocreae, lorīca L tertia a. = spolia V in armis esse L C бути узброєним; *occ.* щит, apparent a. V fluunt de manibus Ci випадають з рук, se in a. colligere V прикривати ся. β) всяка збруя (зачіпна і відпорна): оруже, officina armorum N збройниця, exercitationes L військові вправи, vi et armis C оружною силою, a. virumque ferens V збройного богатиря, a. sumere Ci підняти; *metaph.* оборонне средство, спосіб оборони, оборона, legum Ci законна защита, a. et castris Ci всякими способами, a. quaerere O шукати помочи, contra Boream O захист, затула, temporis *(gen. explicat.)* O терпеливість. γ) 1. битва, війна, бій, борба, a. civilia L чвари, cedant a. togae Ci війна мирови, a. virumque cano V богатиря і его воєнні подвиги, in a. ire S рушати в бій, compositis armis H закінчивши борбу, Saturnini (Sullana) Ci рухавка, бунт, a. referre V наново розпочати війну; *metaph.* leo a. movet V боронить ся. 2. (оружна) воєнна сила, збройна потуга, військо, Mezentii V neutra a. sequi O бути безсторонним, (nulla a. movere O). 3. з'оружені = вояки, жовнїри, воїни, machina plena armis V ратників, leves armorum L легко з'оружені. δ) *poët.* всякі воєнні прилади, корабельна снасть, (снастина), прибори, орудина, Cerealia V пекарске начине, paria V топір. eos instruit armis V веслами, colligere arma (navis) V стягнути вітрила, equestria O L сїдло, humerorum O крила і. т. д.

armamaxa = haramaxa, ae, f. (подорожний) віз Cu.

armāmenta, ōrum, m. корабельні прилади, к. снасть, ‚чайма' O.

armāmentārium, ii, n. збройниця, склад воєнних приборів, ‚арсенал' L Cu Ci.

armārium, ii, n. судник, скриня, ‚шафа' Ci.

armātūra, ae, f. α) узброєне, з'оружене, levis armaturae C легко з'оружений. β) з'оружені = збруя, nostra levis ar. Ci N Cu.

armātus, 3. (PPP до armare) з'оружений, armatissimus Ci від голови до стіп, armatus togatusque L підчас війни і миру; *subst.* X milia armatōrum N; *collectiv.* armatus Cu жовнїри.

armātus, ūs, m. з'оружене, узброєне, dispar L; *meton.* жовнїри, gravis L тяжко з'оружені.

armentālis, e, стадами пасучий V.

armentārius, 3. стадничий; чабан, чередник, пастух, Afer V скотар Аф.

armentum, i, n. стадо, худоба в стадї, товар, рогатизна, boum V; *metaph.* cervorum V череда, Neptuni V морскі страховища = потвори; *pl.* робуча худоба, скот, equorum V табун.

armi-fer, fera, ferum зброєносний, з'оружений, Minerva O войовнича.

armi-ger, gera, gerum α) зброєносний, з'оружений, узброєний, corpus *Accius; subst.* **armiger,** eri, m. (рідко **armigera,** ae, f.) α) оружник, чура, regis O; *metaph.* по-

мічник, поплечник, Catilinae Ci посїпака, Iovis V O орел. β) жовнїр, вояк, прибічна сторожа, paucі Cu.

armilla, ae, f. (*demin.* до armis) нараменна обручка L.

armi-lustrum, i, n. площа в Римі, де щорік відбувало ся посьвячене оружа, 19. X. L.

armi-potens, tis сильний оружем, войовничий, бойовитий, diva V = Minerva.

armi-sonus, 3. зброєбрязький V.

armo, 1. α) заосмотрювати в оруже, при-, з'оружати, зброїти, armandos curat C; *abl. instr.* spoliis se a. V надївати на себе, *absol.* eos armari iubet C узброїти ся; по що? Asiam ad bellum L; з *dat.* bello armantur equi V; *occ.* β) 1. приоружити, готовити до війни, ладити до бою, urbs armata muris Ci укріплене, muros propugnaculis L обвести засїками, in proelia eos V гнати їх до бою. γ) 2. кораблї заосмотрювати в вітрила і снасть = знаряжати, поснастити, знадобити, classem L V naves factae armataeque C L построєні і знаряжені. δ) з'оружати, заосмотрювати, надїляти чим, eum rabies iambo H дала єму оруже, lex accusationem Ci боронить, temeritatem auctoritate Ci заступати, calamos veneno V затроїти.

armus, i, m. α) лопатка у звірят, equi V H *synecd.* armos equi fodere calcaribus V боки. β) (верхна часть руки), рамено, ex humeris in armos O аж до ліктїв.

aro, 1. α) орати, *absol.:* bubus O; *trans.* обробляти, у-, ви-, справляти, agrum Ci; *occ.* займати ся хлїборобством, in Sicilia Ci quidquid Apulus H заґаздує = збере. β) бороздити, перетинати, aequor V плисти по морю, frontem rugis V морщити.

arrectus, 3. (*P. P. P.* до arrigere) стрімкий, крутий L.

ar-(ad-)rēpo, 3. repsi α) приповзти, прилїзати; кляс. *metaph.* β) під-, вкрадати ся, під-, всувати ся, втискати ся, ad eius amicitiam Ci saevitiae *(dat.)* eius T примилювати ся до, in spem (hereditatis) H набрати.

ar-(ad-)rīdeo, 2. rīsi α) враз з ким сьміяти ся, ridentibus H разом з ними. β) усьміхати ся до чого, adolescens Ci alci familialiter L alqd Ci насьмівати ся з чого. γ) подобати ся кому, amicis H id valde mihi Ci до вподоби.

ar-rigo, 3. exi, rectus α) підносити, підоймати, hastas V, arrectus in digitos V спявши ся на пальцї, arrectae comae V наїжене, arrectus luminibus V широко розтворивши очі, aures a. V козирити (насторожити) вухами, обр. Itali animo V з'уміли ся, arrecta spes V набравши надії, arrecta civitas T L зацїкавлена. β) підносити = будити, загрівати, запалювати, stimulis iras V роз'ярити, з *gr. acc.* animum arrecti dictis V ободрені, suos ad virtutem S заохочувати.

ar-(ad-)ripio, 3. ripui, reptus, (rapere) α) пориватн, захоплювати, хапати, ухопити за, хватати за, arma C L alqm manu L за руку, medium Servium L обхопити толуб єго; *occ.* β) 1. понахапувати, понагарбувати, arrepta familia Ci похапцем зібрана ватага, cohortes L на борзї стягати, naves T хутко згуртувати. 2. нападати, кидати ся на, ударити на, castra V fessos T hanc adripe velis V причалимерщій, locum V заняти. 3. переловлювати, перехоплювати, hominem L arreptus a. viatore L. 4. ставляти перед суд, обвиняти, винувати(ти), alqm de re Ci eos abeuntes L; *metaph.* осуджувати = картати, primores H. γ) поквапно ухопити, ревно займати ся чим, arma legum Ci maledictum ex trivio Ci підхопити, occasionem L = tempus V скоро вихіснувати, celeriter Ci прудко поняти, litteras avide Ci ревно брати ся до; *occ.* дірвати ся чого, захопити, загарб(ув)ати, незаконно присвоювати собі, imperium Ci cognomen sibi Ci прикладати собі.

ar-(ad-)rōdo, 3. rōsi, rōsus над-, під-, обгризати, mures coronam L; обр. rem p. Ci підкопувати.

arrogans, tis, *adv.* -nter бутний, бундючний, пихатий, горд(овит)ий, зухвалий, in alqm C; у T з *dat.* minoribus супроти них.

arrogantia, ae, f. бута, пихатість, бундючність, гордість, зухвалість, нахабство, a. sibi sumere Ci = розсьмілити ся, arrogantiā uti C гордо поводити ся.

ar-(ad-)rogo, 1. α) добирати, придати, consuli dictatorem L прибочити єму. β) додавати, приспорювати собі, chartis pretium H надавати цїну. γ) приписувати, присвоювати, прикладати собі що, nihil a. ut . . . Ci sibi alqd S T.

ars, tis, f. I. α) складність, хист, зручність, умілість, знаність, справність, arte Ci вміло. β) ремесло, промис(е)л, Palladis V будівництво, a. profiteri, factitare Ci займати ся промислом. γ) красна штука, наука, науцтво, словесність, відомість, arte Ci штучно, скусно, a. ingenuae, liberales Ci гарні штуки сво-

бідних горожан, optimae Ci N науки, Roscii Ci акторство, disciplinae et a. Ci практична і теоритична наука, urbanae L правознавство і красномовство, morsus arte levabat V чарами. δ) 1. теория, правило, підручник, учебник, ad a. revocare Ci по теоричним правилам, caret arte H без теоричного розуміня, rem arte comprehendere Ci привести в систему, hoc ex antiquis a. eligit Ci з учебників, artes oratoriae Ci учебники реторики. 2. дїло штуки, твір, Didymaonis V. 3. цїна або вартість штуки, in candelabro Ci arte par O. 4. богиня штуки, Ph. ε) вдача, свійство, поступованє, hac arte H таким чином, a. bonis malisque mixtus T з чеснот і з норовів (пороків) *pl.* способи, заходи, средства, imperium his a. retinere S quaesitae V придумані; *occ.* штучка, справка, Pelasga V підступ, novae V затїви. ς) штучність, вибагливість, artes sequi V.

artēria, ae, f. 1. живчик, бюч(н)иця, Ci; 2. гортанка, диханка, aspera Ci.

articulātim, α) кусниками, obtruncare Ci. β) в подробицях, частицями, dicere Ci.

articulus, i, m. α) суставчик, чиколоток, supputat articulis O числить на ставцях (пальцях). β) сустав(ень), суставець, cervicis L вязи, auget articulos macies O виглядають більші, articulorum dolores Ci гостець, cheragra contudit articulos H ломота відняла . . . γ) (на ростинах) колїнце, sarmentorum Ci. δ) (про мову) глава = часть, уступ, Ci. ε) (про час) (рішуча) хвиля, хвилина, in ipso a. Ci сáме в час (в пору).

arti-fex, icis α) скусний, художничий, мистецький, майстерний, проворний, зручний, справний, спритний, equus O в'їжджений; *subst.* β) m. f. штукар, штукарка, робітник, ремісник, a. Cupidinem fecit Ci різбар, Graeci Ci музúки, statuae V ливарник, scaenici Ci актори, improbi L знахори, simulator figurae O зручний з'образитель виду. γ) ми(с)тець, майстер в чім, умілець, pugnandi L удалець, ad alqd Ci здатень. δ) коїтель, хитрун, справник, artificis (= Одисея) scelus V, a. Tereus O лукавий. ε) творець, operum L mundi Ci с(о)творитель.

artificiōsus, 3. *adv.* ē. штучний, скусний, художницкий, мудерний, opus Ci artificiose dicere Ci майстерно.

arti-ficium, ii, n. α) справність, зручність, спритність, штука, gubernatoris C знанє, signa summo a. Ci штучно вироблені. β) дїло штуки, opera atque a. Ci C ручні роботи і штукарства. γ) ремесло, промисл, заняте, ancillare Ci служба наймички; *occ.* штукарство. δ) наука про штуку, теория, a. ex eloquentia natum Ci. ε) ‚штучка', сприт, singulare Ci accusatorium Ci доноциків; *occ.* хитрість, підступ, ключка, artificio vincere C.

arto, 1. (artus) звужати; *metaph.* обмежати, alqd in re L.

artus, 3. *adv.* ē. α) вузкий, тїсний, тугий, цїпкий, щільний, catena O туго натягнений, toga H що пристає. β) обмежений = густий, theatrum H битком набитий, quam artissime ire S густою лавою, signa artius collocare S близше себе. γ) тїсний = щирий, societatis vinculum Ci tenebrae S непроглядна пітьма, somnus Ci кріпкий. δ) крутий, короткий, малий, animus H зажурений, in a. rebus O в бідї, artius appellare O коротше вимовити, petitio L непевний вигляд на успіх; *subst.*

artum, i, n. α) вузина, вузке місце, тїснота, in arto stipatae naves L стовплені, *occ.* β) боєва (з)глота, натовп, in arto haerentes L счіплені. γ) круте положенє, spem ponit in arto O має малу надїю, commeatus T незначний, res in arto est L скрута.

artus, ūs, m. звич. *pl.* artūs, uum, m. α) сустави, digitorum Ci (су)ставцї, elapsi in pravum T покорчені. β) члени = тїло, Terei V mortales O людске тїло. γ) части, mundi V; *dat. abl. pl.* artubus; *opp.* artibus (ars).

ārula, ae, f. маленький жертівник Ci.

arundi-fer, fera, ferum увінчений тростию O.

arundineus, 3. з тростини, комишний, silva V очерет, carmen O чабаньска.

arundo (harundo), inis, f. α) тростина, чагар, комиш. β) все з тростини зладжене. 1. moderari arundine linum O вудкою, moderator arundinis O рибалка. 2. volucres a. terret H наклеєний прутик. 3. sub arundine plumbum O під деревищим стріли, hamata O стріла. 4. meditor harundine musam V до сопілки, arundine victus O у грі на сопілцї. 5. a. stamen secernit O веретено, гребіньчик (в човенци ткацкім). 6. longa H патик, ‚коник'.

aruspex, гл. haruspex.

arvāles, fratres, (arvum) збір рільничих жреців (що 15. V. молили ся на процесиях о урожай).

arvīna, ae, f. (harvina) товщ, сало, тук V.

arvus, 3. (arare) орний, ораний, agri Ci лани.

arvum, i, n. α) ор(а)не поле, лан, нива; *metaph.* genitale V породжінє. β) країна, Circaea O arva tenebant V добили ся до берега, Neptunia V море. γ) збіже, зерно, хлїб, arvo studere S займати ся хлїборобством.

arx, cis, f. (ab arcendo) α) замок на горі, кріпость, твердиня; *poët.* conditor arcis H гóрода, in arce ponere Ci на акрополїс, a. facere e cloaca Ci ⌊з жаби вола⌉. β) вершок гори, шпиль, узгірє, Riphaeae V Romae V горби; обр. eloquentiae T довершеність, siderea O зористе небо, aetheriae O високе небо. γ) 1. кріпость = защита, прибіжище, притулок, захист, libertatis L sociorum Ci пристан(ов)ище. 2. сїч = головне укріпленє, засїка, belli L вага, Stoicorum Ci головний доказ.

ās, assis, *gen. pl.* assium, m. α) фунт, solidi sexta (sc. pars) assis O $\frac{1}{6}$ фунтів = 2 унциї; $\frac{1}{12}$ uncia, $\frac{2}{12}$ = $\frac{1}{6}$ sextans, $\frac{8}{12}$ = $\frac{2}{3}$ *occ.* β) ас: as librarius = 1 фунт, = 2 Кор., 260 р. упала вартість аса: asses sextantarii = 28 сотиків, asses unciales = 14 сотиків; від 191 р. asses semiunciales = 7 сотиків; ad assem omnia perdere H стратити до послїдного сотика, vilem redigi ad assem H стратити всю вартість. γ) *abstr.* цїлість, одиниця, heres ex asse Ci наслїдник цїлої спадщини.

a-scendo, 3. di, sus, α) *trans.* виступати на, сходити на, лїзти на, дряпати ся на, спинати ся на, classem N T як equum L сїдати на; *pass.* mons ascendendus C; *metaph.* діп(н)яти ся до, добити ся, summum locum civitatis Ci. β) *intr.* виходити на, дістати ся; *absol.* куди? *acc.* Delphos L; з *praep.:* ad Pitanas L аж під П., in equum Ci сїдати на, in concionem Ci виступати перед. γ) знимати ся під, понад, до, in altiorem locum Ci quo Ci дійти, in fortunam Ci прийти до гаразду, ad regium nomen Ci осягнути, super ingenuos T перевисшати їх.

ascensus, ūs, m. α) вихід (на гору), a. dare alci C дати спромогу вийти на гору, a. scalis temptare L силкувати ся вилїзти, ascensu tecta superare V видряпати ся на, in Capitolium Ci; з *gen. obi.* Capitolii Ci. β) дорога на гору, плай, arduus Ci C прикрий. γ) вхід на, доступ, приступ до, піднятє, підойманє, ad saxum L; обр. ступінь, in virtute Ci ad iactationem Ci.

ascia, ae, f. барда, топір C.

a-(ad-)scio, īre приймати, socios V per adoptionem T в прийми, in societatem inter comites T.

a-(ad-)scisco, 3. scīvi, scītus α) брати до себе, приймати, призбирувати, притягати, призвати за, alqm; oppidum Ci заняти, plurimos homines S поназбирати; з подв. *acc.:* alqm socium ad bellum C куди? по що? alqm ad sceleris foedus C eum in numerum civium Ci inter patricios T; з *dat.:* superis ascitus O причислений до богів. β) переймати = присвоїти собі, вводити, ritus L provinciam sibi Ci verba H; *occ.* приписувати собі, mihi sapientiam Ci. γ) одобряти, похваляти, уподобати собі, пристати на, leges Ci годити ся на них, omnia in bonis Ci; **ascītus,** 3. принятий, milites Cu наймлені = чужі.

a-(ad-)scrībo, 3. scripsi, scriptus α) дописувати, писати, на письмі додавати, causam Ci in fastis ad alqd Ci in monumento nomen Ci; з *dat.* motis senatū notas L; *occ.* β) в список вписувати горожан, 1. hunc Ci alqm in civitatem Ci ascriptus foederatis (in) civitatibus Ci. 2. в спис осадників colonos Ci L veteranos L (за осадників) 3. затягати до війска: militiae T. γ) (письменно) на-, постановляти, на-, призначати, eum tutorem Ci alci socium Ci δ) за-, долїчати, за-, до-, причисляти, hunc ad (in) numerum Ci; з подв. *acc:* eum tertium ad amicitiam Ci; *pass.* tertius vobis adscribor Ci; *poët.* з *dat.* ordinibus H прилучати до. ε) прикладати, приписувати bonos exitus diis Ci завдячувати.

ascriptīcius, 3. (до спису горожан) записаний Ci.

ascriptio, ōnis, f. допись, приписок, додаток Ci.

ascriptor, ōris, m. (разом) підписаний legis Ci на; *metaph.* dignitatis Ci попираючий її.

asella, ae, f. (*demin.* до asina) ослиця O.

asellus, i, m. віслюк, осля(тко) V O narrare asello fabellam H говорити до гори; *metaph.* рід морскої риби, non dignus O.

asīlus, i, m. слїпень, ґедз, дрок V.

asina, ae, f. ослиця.

asinus, i, m. осел; *metaph.* (доганно) тупак Ci.

asōtus, i, m. гуляка, ледар, розтратник, марнотравець Ci.

aspectābilis, e. видимий, видний, зримий Ci.

a-(ad-)specto, 1. α) приглядати ся кому, споглядати на, оглядати, дивити ся на, опозирати, alqm, alqd; terras V ззирати на. β) лежати ід, на, до, я звернений до Hiberniam T collis arces V находить ся проти них. γ) зважати на, iussa T.

aspectus, adspectus, ūs, *dat.* у V aspectū, m. I α) *activ.* погляд, вид, uno a. intuen

eos Ci praeclarus ad a. Ci гарновидий, terribilis aspectu Ci поган(еньк)ий, in populi aspectu Ci перед очима: *осс.* β) 1. зір, oculis et a. Ci. 2. вигляд, прогляд, обрій, óвид, круговид, urbis Ci; *meton.* зір = око, сьвітло, a. amittere Ci осліпнути, quae sub aspectum veniunt (cadunt) Ci все видиме. II. *passiv.* (з *gen. obi.*) поява, появленє, стать, horum Ci.

as-pello, 3. (= abs-pello) проганяти, alqm a rē Ci.

asper, era, erum, *adv.* ē α) шорсткий, рапавий, шершавий, нерівний, pocula a. signis V випуклястий, crater O різблений, arteria Ci дихавка, loca a. et montuosa Ci горбовина, mare V L бурливе; *subst.* n. aspera maris T бýрі, asperrimum hiemis T хуртовина; *осс.* rubus V тернистий, sentes V колючі. β) грубий, простий, frena L genus orationis Ci littera O (= R що замінило ся в L). γ) (про вдачу) жорст(о)кий, грубий, неокресаний, грізний, natura Ci непривітна, cladibus O огірчений, Pholoë H вередлива, monitoribus *(dat.)* H упертий супроти, anguis V розлючена, bos cornū V бодлива; *осс.* суворий, Stoici moribus Ci victus V бідненький. δ) (про обставини) невідрадний, трудний, прикрий, сумний, оплаканий, res S злиднї, spes L непотїшна, via Ci тяжка, fata V гірка недоля, negotium S кепське; *subst.* **aspera,** ōrum, n. труднощі, злиднї, біда, H L a. perferre H набідувати ся; *осс.* 1. дикий, pugna V запеклий. 2. гострий, строгий, aspere agere L строго поступати. 3. їдкий, гіркий, терпкий, facetiae Ci простакуваті, aspere dicta Ci терпке слово, aspere scribere in alqm S обидливо.

a-(ad-)spergo, 3. spersi, spersus, (spargere) I. (з внутр. *obiect*): α) бризкати, прискати на, guttam huic Ci virus pecori V заразити, luto aspersus H заболочений; *осс.* сипати, huc sapores V olivam sale L посолити. β) додавати, alci sextulam Ci = $\frac{1}{72}$ записати; *осс.* labem viro Ci обкинути грязию, опозорити. II. (з зовн. *obiect.*) α) на-, о-, по-, скропити, об-, посипати, sanguine mensas Ci закервавити; *поёт.* cānis aspergitur aetas O наче сивіє, білїє. β) оскверняти, замарати, vitae splendorem maculis Ci сплямити, cunctos H уїдати на всїх, aspergi suspicione Ci L стати підозрливим.

aspergo = (adspergo), inis, f. (adspargo V) α) прискане, вибух, sanguis aspergine tingit herbas O кервавить. β) капля, salsa V шумовина, aspergine silvis inpluit O орошує водицею, aspergine rorant O росинкою.

asperitās, ātis, f. α) шершавість, нерівність, viarum Ci нерівні дороги, locorum S L горби, soni T ‚грубий', frigoris O = hiemis T люта (остра) зима, loci O S остре підсоне. β) нечемність, грубість, суворість, строгість, неокресаність, брусоватість, неввічливість, Stoicorum Ci строге житє, agrestis H простакуватість; *осс.* дикість, запекліть, belli S. γ) трудність = труднощі, круте положенє, rerum Ci злиднї, невзгодини, in tantā a. S в таких невідрадних обставинах. δ) строгість, терпкість, remedii T verbi Ci O обидливе слово.

aspernātio, ōnis, f. погорда, нехіть, відраза до Ci.

aspernor, 1. (ab-spernere) α) (з погордою), ‚опровергати', відвертати, віддаляти, усувати, alqd a. templis Ci. β) відкидати, відклонювати = гордити чим, цурати ся кого, не хотїти, condicionem N T не приймати ся її, preces Ci не вислухати, militiam T відмагати ся від; *obiect.* = *inf.* delectus pati T відказувати ся нáбору.

aspero, 1. α) робити рапавим, undas V бурити; *осс.* робити острим, pugionem saxo T точити на, sagittas ossibus T заосмотрити в. β) роздразнювати, розізлити, hunc carmina T crimina T прибільшати, iram T розлютити.

aspersio, ōnis, f. оприсканє, скропленє, aquae Ci нею; *осс.* fortuita Ci припадкові плями.

a-(ad-)spicio, 3. spexi, spectus, (specere) α) у-, догледїти, доглянути, за-, узріти, до-, по-, бачити, увидїти, за-, примітити, consulem Ci спостеречи; *acc. c. inf.* O; *metaph.* освічувати, sol conopeum H Oceanum V. β) дивити ся на, споглядати, liberos Ci lucem Ci бачить сьвіта, -життя, hostem Ci T сьміло дивити ся єму в вічі, illum contra V в лице; *поёт.* haec oculis aequis V ласкаво, hanc torvis (sc. oculis) O витріщити очи на, aspice vires V он які! а диви! з зал. пит. adspice, ut laetentur V H ось, як . . . *осс.* розглядати = вглянути в що, наочно розслїдити, стежити за, tabulas Ci переглянути, opera L озирати, ad res aspiciendas L щоб провірити. γ) глядїти на = лежати ід, на, проти; находити ся, бути зверненим проти, ід, terra Noricum T. δ) (душевно) зглянути (ся) на, звертати увагу на, зважати на, обдумувати, eas res Ci semel з зал. пит. H; nos hoc V зглянь (ся) на нас = поможи в тім.

aspirātio, ōnis, f. подув, terrarum Ci випар.

a-(ad-)spīro, 1. I. *intr.* α) дути, віяти, pulmones Ci видихують; *poët.* tibia choris H супроводжує, aurae in noctem V під ніч. β) бути прихильним, помагати, підпирати, fortuna labori V canenti V. II. *intr.* α) прямувати, старати ся, (щоб достигнути, осягнути, дістати ся), in curiam Ci qua classes Ci доплили, ad pecuniam Ci вмішати ся до грошевих справ, ad Africanum Ci добити ся; з *dat.* equis V бажає собі. III. *trans.* β) при-, на-, обвівати, придувати, ventos eunti V посилати, illum floribus V пахощами. γ) вдунути, натхнути, dictis amorem V додати.

aspis, idis, f. ⌊яспида⌉, гадюка, гашка Ci.

asportātio, ōnis, f. увезенє, одвіз Ci.

as-porto, 1. (abs-porto) уносити, уводити, вп-, відвозити, забирати з собою, eam secum Ci vehiculis res L naves tegulas L.

asprētum, i, n. камениcте місце, каміняче L.

assecla, (adsecla) = assecula, ae, m. (від assequi) товариш; tui Ci ⌊прихвостні⌉ Ci.

as-(ad-)sectātio, ōnis, f. постійне товаришенє, супровід Ci.

as-(ad-)sectātor, ōris, m. (постійний) товариш, сторонник, прихильник Ci.

as-(ad-)sector, 1. іти крок в крок за ким, держати ся кого, часто товаришити, *absol.* H necessarios Ci (як убігатель).

as-(ad-)sensio, ōnis, f. α) згода, призвіл, *pl.* всяка ознака одобреня, ordinis Ci. β) Філос: віра в появи Ci; **assensor,** ōris, m. притакувач, хвалїй.

as-(ad-)sensus, ūs, m. α) згода, призвіл, omnium Ci загальне одобренє, *pl.* притакуючі оклики O. β) *poët.* відгук, відгомін, відголос, луна́, adsensu conspirant cornua V залунали, засурміли.

as-(ad-)sentātio, ōnis, f. безнастанне притакуванє, підлещуванє, облесність, підле́сливість, in amicitiis Ci *pl.* раболїпє Ci.

as-(ad-)sentātor, ōris, m. потакувач = підлесник, повзач, плазун, лизун, лестун, mulierum Ci regii L підхіхачі.

as-(ad-)sentio, 4. sensi, sensus, рідше, *depon.* **adsentior,** 4. sensus, годити ся на, при-, підтакувати до чого, одобряти, *class.* лиш *medial. abs.* Ci; з *dat. pers.* id mihi Ci; з *dat. rei.:* eius sententiae Ci прихиляти ся до = голосувати за, verbo L Cu кількома словами; неособ: alci assensum est de legatis Ci ухвалено для кого леґатів; *activ.:* omnes V rebus Ci.

as-(ad-)sentor, 1. *occ.* ⌊такати⌉ до всего = влещати (ся), піддобрювати ся, примилювати ся, rē Ci ipse sibi Ci nihil nobis Ci нїяк.

as-(ad-)sequor, 3. sucūtus α) на-(з)доганяти, достигнути; *absol.* Pisonem T. β) дога́гати = рівняти ся з, на-дігнати, дорівнувати, eius prudentiam Ci regnum vi підбити. γ) осягати, дістава́ти, honor Ci доступити, magistratus Ci одержати laudem Ci здобути, з *abl. instr.* alqd fer Ci; з нам. реч. ut ... ne Ci. δ) зрозуміти, піймати, пізна(ва)ти, збагнути alqd vis divina Ci a. coniecturā з нам. Ci відгадати.

asser, eris, m. пражина, лата, жердка, fa cati = harpagones L ⌊гаки⌉.

as-(ad-)sero, 3. sēvi, situs (sero, sătus) сіяти при, біля, садити попри, alqd limitibus H

as-(ad-)sero, 3. serui, sertus (sero, sertus) α) додава́ти, прикладати, me caelo приймити між богів, alci regnum L признати, *refl.* прикладати собі, присвоювати собі, laudes tibi Cu; *occ.* β) (правничо) наложенєм руки = об'явити вільним або рабом, alqm in libertatem L признати єму свободу, eam in servitutem L брати в неволю; *absol.* qui asserebatur Ci що єго узнали вільним = дали єму волю me asserui O я визволив ся.

assertor, ōris, m. (asserere) α) об'являючий своє право на, vocat eam in ius .. L; *occ.* β) визвольник, защитник, заступник, publicus O.

as-(ad-)servio, 4. помагати при чім, підержувати, під-, попирати, alci Ci.

as-(ad-)servo, 1. α) хоронити, за-, переховувати, беречи, стеречи, praedam V пильнувати, сторожити; *occ.* держати alqm in carcĕre L. β) надзирати, уважати на, ius Ci придержувати ся єго.

as-(ad-)sessor, ōris, m. засїдатель, поміч-ник, лавник Ci.

assevērānter, (*adv.* до adsevērans) рішучо, завзято, твердо, уперто Ci.

assevērātio, ōnis, f. α) торжественне запевненє, поважне твердженє, увіренє cum a. з *acc. c. inf.* T увіряючи, що ... ingenti a. L заклинаючи ся. β) повага, натиск, multā a. censere T eādem a. peractus T строго переведений.

as-(ad-)sevēro, 1. (sevērus) α) *intr.* поважно поступати, in hoc Ci. β) *trans.* за-, упевняти, торжественно увіряти, з натиском по-, твердити; *acc. c. inf.* Ci de re Ci ordinem agminis ... T подати, gravitatem T статочно поступати; *occ.* съвідчити про, доказувати, originem T.

as-(ad-)sideo, 2. sēdi (sēssus) α) сидїти (при чім), сидїти, hic Ci in carcere Ci; *metaph.* parcus insano H подібний до; *occ.* β) (сидїти біля хорого) = піклувати, обходити,

absol. H alci O L valetudini T ходити коло него підчас недуги; *poët.* pullis H вигрівати. γ) (в суді) судити поруч кого = заступати, боронити, Lentulo Ci huic Ci не покидати; *occ.* засїдати, in tribunali T за лавника; *metaph.* maiestas Iovi O у него є = він має. δ) пересиджувати, задержувати ся, стояти табором перед: prope moenia L; *trans.* moenia urbis L; з *dat.:* muris L перед м., populis T в їх области; *occ.* 1. сторожити, вартувати, ludis T 2. облягати, Casilino L; *trans.* muros V.

as-(ad-)sīdo, 3. sēdi, сїдати, садовити ся, осїдати, присїсти до; *absol.* dextera alqm S праворуч; in sellā Ci apud te Ci.

as-(ad-)siduitās, ātis, f. α) сидженє при, medici Ci догляд з єго боку. β) постійна присутність при кім, товаришенє, услужливість, amicorum Ci a. tibi praebuit Ci займав ся тобою, petitio a. desiderat Ci убігатель мусить по всїх ходити. γ) постійність, невпинність, невтомність, ревність, пильність, urbem adsiduitate periculis liberare Ci заходами, adsiduitate perfecit, ut... Ci добив ся того, що... δ) тривкість, повторенє, molestiarum Ci безнастанні прикрощі, bellorum Ci „вічні", epistularum Ci часте листованє.

as-(ad-)siduus, 3. *adv.* ē I. α) осїлий; *subst.* податник, житель, vindex Ci. II. α) (сидячий при): пильний, працьовитий, роботящий, дїяльний, невсипущий, запопадливий, agricola Ci невтомний, adversarius Ci запеклий, hostis L завзятий; *occ.* все присутній, заєдний, все, раз у раз, in oculis eorum Ci fuit a. mecum Ci не відступав від мене, flamen Iovi L постійний, ruri vixit Ci заєдно перебував. β) безперестанний, повсякчасний, тревалий, labor C невпинна, imbres C зливи.

as-(ad-)signātio, ōnis, f. на-, придїленє, назначенє, agrorum Ci надїл; *meton.* Sullanae Ci ним наділені поля = надїлки.

as-(ad-)signo, 1. α) на-, призначувати, надїляти кого чим, придїляти кому що, eos Ci aedium partem Ci ordines Ci L надати посади сотників, iis deportandam reginam L припоручити їм, щоб..., alci agros Ci locum sepulcro Ci. β) від-, передавати, повіряти, alci imperium T. γ) приписувати, mortem Clodii virtuti eius Ci culpae fortunam Ci особисту вину спихати на припадок.

as-(ad-)silio, 4. silui (salire) α) над-, прискочити, mus escam Ph. β) припливати, aqua assiliens O хвилюючі води. γ) прискочить до, на, кидати ся на; *absol.* improvisi T ударили; moenibus O на. ad genus orationis Ci перескочити до.

as-(ad-)similis, e. трохи подібний до, похожий на, подобáти на, з *dat.* Ci з *gen.* O.

as-(ad-)simulo, 1. (assimilo) α) у-, подобити, робити подібним, наслїдувати, подібно представляти, (точно) з'ображувати, *PPP* подібний: deos in humani oris speciem T надати їм людску подобу, adsimulata castrorum consuetudo Ci вірний образець таборщини, з *acc. gr.:* formam alci adsimulata V похожа на. β) порівнувати, заявляти рівним, alqd alci T O. γ) наслїдувати = прибирати вид, перекидати ся чим (в що), удавати кого, що..., anum O iubas V; *PPP* удаваний = нещирий, неправдивий, на позір, alia L familiaritas Ci.

as-(ad-)sisto, 3. astiti, (adstiti) α) ставати, стануть, становити ся; *absol.* in Sigeo Ci ad fores Ci; з *dat.:* divinis H приступити до ворожбитів; *poët.* super arce V з'упинити ся, in publico C виступати прилюдно; *occ.* стати на, trunco O. β) стояти, при, біля, solito ordine T ad epulas regis Ci услугувати при столї, contra certamina V. γ) постояти за що = піддержувати, causae T обстати за = просити за.

assitus (adsitus), гл. I adsero.

as-(ad-)solet, i. *pl.* adsolent, як буває, як водить ся, звичайно, в парентезї: deinde, -ut a. -suffragia... Ci ut a. in amore T; рідко в реченю: a. veritas praebere alqd L.

as-(ad-)sono, 1. від-, обзивати ся, відгукувати ся, лунати, alci Echo O.

as-(ad-)suē-facio, 3. fēci, factus приучувати до, призвичаювати, освоїти кого з ким; *pss.* привикати до; *constr.* з *ad.:* ad supplicia plebem L; з *dat.* alqm alci rei C Ci voluptatibus adsuefacti T привиклі до; з *inf.* Ci C. II. з *abl. instr.:* Ci exercitatione adsuefactus Ci вправлений в.

as-(ad-)suēsco, 3. suēvi, suētus α) *intrans.* на-, при-, звикати до, (*perf.* на-, при-, звикнути), ad homines C; з *dat.* quieti T; з *abl.* pugnā L; з *inf.* V; *occ.* полюбити, уподобати собі кого, amicis Cu. β) рідко, *trans.* призвичаювати, приучувати, iis mentem H tanta animis V; *PPP.* **adsuētus,** 3. α) привиклий на, призвичаєний до, ad controversias L in invia L; з *dat.* frigori L; з *abl.* venatu V; з *inf.* V; з грец.; *acc.* non a. colo manus V відвикла прясти. β) *adi.* звичайний, звісний, відомий, oculis regio L longius assueto O дальше як звичайно.

assuē-tūdo, inis, f. α) навик, на-, привичка; *opp.* natura T duodecim annorum L; *occ.* β) зносини; з *gen. obi.* Actes T любов до.

as-(ad-)sulto, 1. α) (дико) при-, надскакувати, над-, прибігати, feminae T; *occ.* β) ворожо на(д)-, прискочити, надбічи, надлетіти, (приступом) ударяти на, equites T; з *dat.* tergis pugnantium T; неособ: adsultatum est castris T напали на; *trans.:* frontem T.

as-(ad-)sultus, ūs, m. наскок, набіг, напад, наїзд V.

as-(ad-)sum, adesse, af-(ad-)fui, af-(ad-)futūrus, α) бути при чім, тут, присутним, на місці, qui adsunt . . . C Ci N присутні; про минулі події: qui(tum) adfuerunt Ci; a. coram Ci особисто; де? *abl. loc.* omnibus locis V по всіх усюдах; *loc.:* Amphipoli L; з *praep.* ad (= apud) portam Ci стояти перед брамою, in vestibulo Cu; *poët. dat.* portis V; отже: alci rei adesse Ci брати участь в, scribendo (при укладі), senatus consulto Ci senatui T бувати часто в сенаті. β) (звідки?) бути близько, являти ся, показувати ся, наспівати, надійти, прибути, на-, приближати ся, знайти ся, взяти ся, instructis copiis C; звідки? per dumos V терниною; ex urbe V de montibus V ab sede V; куди? hūc V ad ossa parentis V adversus hostes S in barbaros T; з *dat.* Turnus urbi V став перед м.; *occ.* (в судї) про обвиненого: ставляти ся, ‹являти ся›, reus ad iudicium Ci in iudicio Ci; про позовника: legati Ci Siculi Ci. γ) 1. бути під рукою, на поготові = находити ся, vis Ci usus C показує ся потреба, vis verbo V має силу, sudor equis H пріють. 2. про час: бути = наступати, надходити: dies V. 3. (духом) бути присутним = уважати, a. animo Ci = a. animis Ci. δ) помагати, пособляти, стати в пригоді (до помочи). 1. про божество: coeptis V підпирати, nostris armis L бити ся в купі з нами, fortuna consiliis T щастить; загально: (alci) in re N Deiotaro Ci обстоювати за ним, *occ.* (перед судом): боронити, заступати, reo Ci in hac causa Ci.

as-(ad-)sūmo, 3. sumpsi, sumptus, α) приймати, брати ще собі, прибирати, caestus T хопити за, humeris alas O причіпити собі до, sacra ex Graecia Ci переняти, aliquantum noctis Ci причинити. Butram H гостити, dignos H вибирати, coniugem T побрати ся = оженити ся з нею, eum in nomen familiamque T взяти в прийми; *occ.* брати до помочи, прикликати, притягати, socios L приєднувати, eos societatem armorum L звязати ся з ним до бою, reliqua . . . ad id Ci; обр. voluptatem Ci вибрати. β) прикладати собі, присвоювати (про титули і почести) sibi nomen T laudem sibi ex Asiae nomine Ci доступити; також: paulum vetustatis ac roboris Ci постаршіти і подужніти vires robora O кріпшають; *occ.* (неправно) приписувати собі, id mihi Ci sibi licentiae Ci позволити собі. γ) брати до чого, додавати, ad labores molestiam Ci; в логіці: Cratippus Ci ‹меньший суд›.

assumptio, ōnis, f. вибір, in artibus Ci; о в льогіці: припущене Ci.

as-(ad-)suo, 3. adsui, adsūtus пришивати, прилатати H.

as-surgo, 3. assurrexi α) підойматі ся, вставати; *absol.* ex morbo L T подужати; *poët.* in clipeum V здойматі ся на; задпочести: venienti Ci встати перед ним; неособово: assurrectum ei non est L встали перед ним; обр. vinis Tmolius ‹іде в кут перед ними›. β) *poët.* здоймати ся = підносити ся, рости, іти в гору, більшати, aër in auras V Orion сходить, terra septem in ulnas V навіяна 7 ліктів; з *dat.* querellis V вдавати ся в тугу, igae V більшають.

assus, 3. печений, miscere assis elixa печене із вареним; *subst.* a. vitulinum печена телятина.

ast, a, однак, але, навряд; *poët.* перед согласними і *pronom.* ast-ego . . . V; рідко перед співзвуками: ast de me . . V.

a-(ad-)sterno, 3. простирати; *medial.* простирати ся (покотом), лягати на, sepulcro O.

asticus, 3. мі(й)ский Ci.

astipulātor, ōris, m. свідок при контракті (купні), Stoicorum Ci прихильник, сторонник.

a-(ad-)stipulor, 1. бути свідком при купні; *metaph.* consuli L годити ся з ним, стверджувати его слово; помагати.

a-sto, 1. astiti I. (= adstare) стояти при, перед, стояти, sedes V є тут; astant ipso C в его присутности = при нім; portis (*dat.*) V iuxta alqm V. II. (= anstare) стояти просто, виставати, сторчати, squamae V наїжені, equus in moenibus V високо на, supra caput imber V звисає над головою.

astraeus, 3. озарений.

a-(ad-)strepo, 3. ui (до чого) кричати, загудїти, загомонїти до, з криком похвалляти: *absol.* з *dat.* dicenti T (криком)

одобрити; з *pon. obi.* eadem T прияти, ea reliqui T тому пришлескують.

a-(ad-)strictus, 3. *adv.* -ē. (P. Adj. до astringere) α) при-, звязаний, стиснений, ad statuam Ci; *adi*: limen O зачинені двері (на засуву), comae O заплетене в косу, soccus H недбалий стиль, aquae O замерзлі = лїд. β) ощадний, скупий, mos T простий. γ) звязаний, numeris Ci. δ) звязкий, стислий, короткий, dialectica Ci.

a-(ad-)stringo, 3. strinxi, strictus α) (туго) при-, звязувати, кріпко привязувати до, припинати, alqm ad statuam Ci; *poët.*: anulus digitos O тисне, hederā astringitur ilex H вє ся круг дуба. β) за-, стягати, стискати, давити, fauces T; обр. pectora dolore O; *metaph.* alvum Ci заткати, venas tertae V зачиняти, cortex adstrictus pice H засмолений. γ) звязувати = з'обовязувати, alqm in, ad alqd C O; Iugurtha maioribus adstrictus S занятий; обр. legibus Galliam Ci eum condicionibus Ci se scelere Ci замотати ся в, провинити ся. δ) обмежувати, argumenta Ci regio milites L їм іде скупо в, alqd artius Ci коротше сказати.

astrologia, ae, f. звіздарство Ci.

astrologus, i, m. α) звіздар. β) звіздослов, лїчозір Ci.

astrum, i, n. α) звізда, зірка, initium ab a. notat Ci від сходу, *occ.* час уродженя, у-, родини, nostrum H natale H. β) зв. *pl.*: висота, небо, небеса, sub a. V під небеса, itur ad a. V добуває ся безсмертної слави, ex a. decidere O стратити славу, in a. tollere Ci = educere H = ad a. ferre V вислављяти попід небеса.

a-(ad-)struo, 3. struxi, structus α) до-, прибудовувати, super contignationem laterculo Ci домурувати цеглою; *metaph.* β) додавати, прибавляти, animum formae O вдунути.

astu, ⌞го́род⌝ (Атени) лиш; *acc.* in a. se conferre Ci.

a-(ad-)stupeo, 2. подивляти, чудувати ся, sibi O.

astus, ūs, m. хитрість, підступ; *class.* лиш: *abl.*: хитрощами, V пізнїйше иньші *casus*: hostium T.

astūtus, 3. *adv.* ē хитрий, лукавий, підступний, homo Ci хитрун, a. et callide Ci хитро-мудро.

astūtia, ae, f. α) дотеп; *opp.* sapientia Ci. β) хитрість, підступ, a. confidens Ci; *pl.* γ) хитрощі, затїви Ci S.

asȳlum, i, n. прибіжище, пристан(ов)ище, притулок, ius asyli V право на.

at, але, але-ж, однак, а однак, та, між тим, всеж таки, з другого боку, но, таж, но за те, адже. 1. в протиставленях: non placet Antonio: at placuit Servilio Ci; без verbum: soporem carpebant, at non Phoenissa V; часто: at vero Ci V at e contrario N at contra = навпаки; при несподїваним переході: at subitae adsunt harpyiae V аж тут нараз (а тут як стій); при заклинанях: at tibi di persolvant grates V але най (бодай); в прошенях: me Notus obruit; at tu, nauta... H; в закидах: fateor me sectorem esse, at; обмежує припущенє: causam si non commode, at libere dicere Ci то все таки, hominem si minus (коли вже не) supplicio, at custodiri oportet Ci то бодай, (що найменьше), по крайній мірі; часто: at certe Ci at tamen Ci at (= autem) як перехідний злучник; mutilus minitaris; at cicatrix frontem turpaverat H а тут . .

atābulus, i, m. полуднево-східний вітер H.

at-avus, i, m. α) прапрадїд Ci. β) *poët.* праотець, предок, avis atavisque potens V з дїда-прадїда.

ater, atra, atrum α) чорний, темний, fax V чорно димїючий, lictores H чорноодїті, nemus V тїнистий, vestes O в жалобі, sinus H = mare H бурливе, tempestas V буря, hiems V хуртовина. β) похмурий, сумний, зловіщий, печальний, cupressus V темнолистий, ingluvies V погана ґуша, lites H прикрі, ignes V костерні, dies V L нещасні. γ) їдкий, зависний, a. dente petere H уїдати на кого, versibus a. oblinere H ⌞обмастити⌝, обчорнити.

atheos, i, m. безбожник Ci.

athlēta, ae, m. перебієць, борець, ⌞атлєт⌝ L.

atomus, 3. неподїльний; кляс. лиш *subst.* **atomus,** i, f. неподїльниця, ⌞атом⌝.

at-que, перед співзвуками звич. *acc.* I. α) сполучує однородні понятя: a, а ще, ще і, до того, а до того, а також, ба навіть і, та, тай, преціньо. populus a. universa multitudo Ci a. ita Ci а ще до того так, a. adeo ба навіть (ба радше), etiam a. etiam Ci раз у раз, все а все, clamore a. assensu L голосно притакуючи, ius iurandum ac fides C обітниця, ствердженa присягою. β) (по перечених) лиш, тільки, impetum ferre non potuerunt ac terga verterunt C; по висловах рівности або ріжниці: як, чим, і як, pro eo ac debeo Ci так як, idem videtur esse a. id Ci; по similis, dissimilis, par, alius, aliter, perinde, proinde, proxime, contra, contrarius, aeque, secus, гл. грам.; рідко

з *pronom.*: tali voluntate ac Ci; **simulac, simulatque** = разом як, що йно, коли тільки, скоро лиш: similiter facis ac si me rogas Ci; не-начеб, мовби, perinde (proinde) ac si = мовби . . . *poët.* з *comparat.* artius a. hedera astringitur H. II. а найпаче, головно, себто, вводить щось нового: і так, так отже, a. hic (is) C і то, продовжує періоду: artus in litore ponunt. Ac primum silici scintillam excudit V; в порівнаннях: cernas ex urbe ruentis. Ac velut . . . formicae . . . it agmen V; вводить бажане: atque utinam Ci L V o колиб, atque ut Ci; в переході від загального до подробиць: і так, се-б-то, то-б-то, haec sunt virtutes imperatorum; Ac primum quanta debent esse imperatores innocentia Ci; в закидах: ac ne forte roges . . . H Ci L добре; але не . . . *poët.* atque-ecce- Daphnim aspicio V аж тут нараз: . . . bracchia remis it, atque illum rapit V тай нараз . . .

at-quī, (перед самозвуками), **at-quin** = як, як-же-ж, адже вводить закиди, o rem difficilem, atqui explicanda est Ci; та таки . . .; перед реч. усл. коли вже, но коли, тим радше коли: atqui; si noles sanus, curres hydropicus H; в протиставленю: але, все(ж) таки, проціньо, між тим, однак, мимо того.

ātrāmentum, i, n. чорнило, чорна краска, sepiae Ci чорний сок каламутки.

ātrātus, 3. чорно одітий, в жалобі, plebs T fluvius sanguine a. Ci закаламучена.

attribūtio, ōnis, f. переказ на гроші.

ātriensis, e. (atrium) дотичний атриюм: *subst.* **ātriensis**, is, m. (*abl.* e) сторож, надзирателю дому, дверник Ci.

ātrium, ii, n. (головна) сьвітлиця, горниця; отже: гостинна, a. libertatis Ci L O храм і бібліотека на Авентіні, Vestae (= regium) L O притвор Нуми; *poët. pl.* = *sg.* H principum L палати вельмож, deorum O сьвятині, Circes O двір, vestra ruent O мешканя.

atrōcitās, ātis, f. α) дикість, погань, гидь, підлота, sceleris Ci поганий злочин, temporis Ci страшні часи. β) суворість, лютість, строгість, жо(р)стокість, animi Ci закаменілість, morum T здичілі.

atrox, ōcis, *adv.* iter α) лютий, страшний, нелюдский, жо(р)стокий, гидкий, мерзкий, tempestas T L буря, facinus L поганий, caedes L кервава різня, valetudo T тяжка недуга. β) дикий, упертий, гнівний, суворий, animus Catonis H непохитний, filia T огірчена; з *gen.*: a. odii T завзята в ненависти; *occ.* грізний, злобний, nuntius T зловіщий, a. invehi in alqm L відгрожувати ся.

attactus, ūs, m. (attingere) доторкнене, дотик, nullo a. V не доторкнувши ся.

attagēn, ēnis, m. рід дикої курки, горобка H.

at-tamen, *adv.* а все(ж), то таки, проціньо, то всеж, однак Ci.

at-(ad-)tendo, 3. attendi, attentus натягати, кляс: лиш; *metaph.* (ум) напружати = уважати, звертати увагу, слухати, animum Ci animos ad ea Ci; з *acc.* me dicentem Ci; з *acc. c. inf.* зал. пит. рідко; *pass.* attenditur pars Ci видко що; *occ.* думати, розважати, de re Ci.

attentio, ōnis, f. увага.

at-(ad-)tento і **at-tempto**, 1. за-, сягати за чим, α) трібувати; *absol.* Ci; locos T шукати за, attentata defectio L що до неї змагали (ся) β) накидувати ся на, оспорювати, iura H ea . . . linguā Ci. γ) старати ся наклонити до відпаду, Capuam Ci eos colloquio Ci перемовити, classis attentata Ci непевна. δ) хапати, чіпати, нападати.

attentus, 3. *adv.* ē. (I. P P P до attineo. II. *adi.* P P P до attendere) α) напружений = уважний, бачний, a. animis Ci уважливо; *occ.* β) пильний, запопадливий, точний, дбалий, печаливий, ощадний, pater Ci quaesitis (*dat.*) H.

at-(ad-)tenuo, 1. (tenuis) α) тончити; *pass.* тоншати, sortes attenuatae L поморщені, attenuatus amore liquitur O сохне-вяне, corpora noctes O марніють ночами. β) ослабляти, у-, зменьшати, bellum Ci уставала, vires morbo attenuatae L знесилені, opes O підорвати, insignem H понижати; *occ.* vocem Ci говорити пискливим голосом.

at-(ad-)tero, 3. trīvi, trītus, I. терти (об), Cerberus caudam H лестить ся. II. α) виз-, надтирати, з'уживати, ушкоджувати, bucula herbas V доптає, толочить. *PPP adi.* **attrītus**, 3. над-, ви-, стертий, знищений, arenae O змулені, Calvus T млавий. β) ослабляти, нівечити, opes S підривати, famam S нарушати, pudorem S стратити, pabulum T спотребити харчі.

at-(ad-)testor, 1. сьвідчити, доказувати, стверджувати.

at-(ad-)texo, 3. texui, textus при-, до-, вплітати, дороблятиo, loricam ex cratibus C обр. ad mortale partem Ci додати.

at-(ad-)tineo, 2. tinui, tentus, I. α) *trans.* кріпко держати, за-, при-, здержувати, dextram vi T eam custodiā T тримати в запертї, argentum fisco T переховувати, attinemur T здержують нас, eum *ne* T

Бібліотека Учеників УКР. ІНСТИТУТА ПЕРЕМИШЛЯ

спиняти; *occ.* β) 1. за-, при-, здержувати, eum . . . spe pacis S дурити. 2. тримати, займати, ripam legiones T. П. α) *intrans.* тягнути ся, простирати ся, припирати, ii . . . ad Tanaim Cu. β) належати до, відносити ся до, доторкати, тичити ся, id ad agrum Ci quod ad me attinet Ci обходить мене, ⌊що до мене⌉, nihil ad me Ci менї все одно, з зал. пит. C; з *inf.* Ci.

at-(ad-)tingo, 3. attigi, attactus, (tangere) α) дотикати, ся, доторкати, ся, solium H вийти на, pulsum venarum T брати за живчик, pecuniam Ci спроневірити, sescenta milia non a. Ci не рушити, nihil ex fano Ci нїчого не брати, Cupidinem (статую) Ci присвоїти собі. β) дотикати = нападати, бити об, тручати, Sullam hostes S murum aries C Vestinum L; *poët.* te aurora V застане, заскочить; *occ.* 1. (страви) їсти, споживати, herbam V пасти, bestiae Ci жеруть. 2. дійти до, достигнути, стати десь, дістати ся, Dyrrhachium Ci прибути до, Siciliam Ci причалити, forum Ci приходити на, loci auctoritatem Ci ступати на почесне місце. γ) до-, сягати, по, до, граничити з, лежати ід, при, межувати, сусїдувати, Rhenum C. δ) дотикати = вражати, ворушити, voluptas aut dolor Ci переймає або діймає, rem suspicione Ci догадати ся. ε) стикати ся з, мати зносини з, is te cognatione, adfinitate, necessitudine attingit Ci твій родич, свояк, знакомий. ς) брати ся за, до; пробувати, rem p. Ci займати ся нею, arma L хопити за, rem primoribus labris або extremis digitis Ci нипати = поверховно брати ся за. η) доторкати ся = споминати, згадувати про, ea leviter Ci порушити, ea in accusando Ci.

at-tollo, ere (лиш ф. в praes.) α) підоймати, здоймати, підносити, eum ab humo V humeris regem V manus ad caelum C L простягати; *poët.* globos flammarum (Aetna) V бухає вогнистими клубами, anguis iras V люто кидає ся; *refl.* і *med.*: підносити ся, випрост(ув)ати ся = ter sese V; з *abl*: звідки? se fluvio V з, se a. casu L; куди? se in femur V на; *medial.* знимати ся, attolitur unda V хвилює; *occ.* β) строїти, ставляти, turres T здвигнути; *refl.* = *medial.* підносити ся = рости, se in auras V O полинути, Euphrates T підбуває; *poët.* se a. Lacinia V виднїє храм Юнони. γ) (відвагу) підносити = додавати духа, бодрити, Turnus animos V набирає відваги, Punica se gloria V більшає, animos ad spem consulatūs L набирати надїї на. δ) від-, визначати, alqm praemiis T rem p. bello T вславити, cuncta in maius T при-, побільшувати.

at-(ad-)tondeo, 2. tondi, tonsus підстригати, підтинати, vitem V підчищувати; *poët.* virgulta capellae V общіпують = обгризають; *metaph.* laus attonsa Ci затемнена.

at-(ad-)tono, 1. ui, itus греміти на; обр. бити громом на, поражати = при-, за-, оголомшувати, furor mentes O зоморочує, eas numine . . . O одушевляти; звич. *pss.* pater attonitus est O з *acc. c. inf.* бачив збентежиний що . . . *PPP Adi.* **attonitus,** 3. α) громом заглушений, aures Cu; *occ.* громом поражений, mater O. β) мов громом побитий = за-, оголомшений, при-, пере-, на-, за-, зляканий, без тями, непритомний, a. animis V; з *abl. instr.* voce O V захвачений, зачарований, rostris Ci перенятий промовою; *occ.* γ) одушевлений, натхнений, Baccho matres V vates H.

at-(ad-)torqueo, ēre крутити, вимахувати, iaculum a. emittit V метнув ним з розмахом.

at-(ad-)traho, 3. xi, ctus α) притягати до себе, magnes ferrum ad se Ci arcum O напручати, lora O на-, стягати, attractus ab alto spiritus V глибоко віддихнувши. β) приволїкати, при-таскати, Lollium Ci eos ad se L. γ) притягати, втягати, me ad negotium Ci discipulos O приводити; *occ.* притягати = приєднувати, ad amicitiam similitudo Ci.

attrectatus, ūs, m. дотик(анє) Ci.

at-(ad-)trecto, attracto 1. (*frequ.* до attrahere) α) доторкати (ся), дотикати (ся), blanditia non attrectatur Ci не чути єї, libros Ci брати до рук; *occ.* сягати за, gazas L fasces imperii L хапати за, присвоювати собі; *metaph.* β) займати ся чим, id quod obtinetur T.

at-(ad-)tribuo, 3. tribui, tribūtus α) у-, придїлити кому що, надїляти кого чим, надїляти, признач(ув)ати, дати, alci sacra L iis civitates Ci; *occ.* 1. про місця: dextra pars (крило) attribuitur C. 2. (гроші) визначувати, pecunia attributa Ci H S ⌊заквітований⌉, pecuniam ad emendum frumentum Ci ⌊асиґнувати⌉, viduae attributae L задовжені. 3. (людий) додавати, прилучати до (задля помочи), придїляти, alci Rutilum Ci; з подв. *acc.* viros . . . centuriones C за сотників, але: Suessiones Remis C віддати під власть Ремів. 4. (справи, орудки завдачі), припоручати кому, nos trucidandos alci Ci negotii

curationem Ci iis pecus agendum S; про провінциї і команди: від-, передавати, повіряти, підчиняти, alci Apuliam Ci naves equitibus Ci. β) надавати кому що, ви-, назначувати, mihi dignitas timorem Ci завдає; *occ.* (свійство) прикладати, iis nomen Ci. γ) приписувати, aliis causam calamitatis Ci = спихати на, eruditionem Graecis litteris Ci завдячувати.

attrītus, гл. attero.

au-ceps, aucupis, m. пташник O.

auctio, ōnis, f. (augēre) α) множенє, збільшуванє; *occ.* прилюдна продажа, переторг, a. facere Ci ⌞⌞лїцитувати⌝⌝; *meton.* злїцитоване майно: a. vendere Ci.

auctiōnārius, 3. до продажи належний, ⌞лїцитацийний⌝, atria Ci л. салї, tabulae Ci л. списки.

auctionor, 1. виставляти на продаж, пускати на переторг, ⌞лїцитувати⌝ Ci.

auctito, āre (часто й дуже) при-, збільшувати, множити, pecunias fenore T налихварити.

auctor, ōris, m. (augere); *fem.* inventrix auctorque carminis O L; множитель, більшитель, пособитель, покровитель, податель, frugum V. I. α) ручитель, порука, сьвідок, bonus Ci a. habetis rumorem Ci ручить вам, a. certis comperisse Ci C з доброго жерела, legati a. sunt L стверджують; з *gen:* fortunae L; *poët.* pluviae O віщун, gallus a. lucis V піє на сьвіт; *occ.* β) 1. взір, взорець, зразок, попередник, учитель, правитель, керманич, istius facti Ci Apollo V учитель лїченя. 2. писатель, bonus Ci haud spernendus L не аби який, summus T. γ) дїєписець, письменник, історик, novus O оповідач, auctorem esse L Ci оповідати; з *acc. c. inf.* II. α) с-подвижник, по-, дорадник, побудник, установник, речник, consilii publici Ci L poenae O местник; з *dat.:* legibus ferendis Ci = legum Ci вноситель, ad alqd Ci ad me restituendum C повідця, щоби... з *abl.:* a. et consuasore Naevio Ci за єго порадою і понукою; *metaph.* a. deo T за єго помочию, a. fatis V судьбою, auctorem esse alci радити: profectionis C вийти; armorum C ворохобник; з нам. реч. з *ut* Ci; з *inf.* amorem transferre Ci куситель щоб, до; *occ.* β) 1. ствердитель, рішитель, a. factus est Ci потвердив, patres a. fiunt Ci L сенат потверджує = годить ся на. 2. сподїйник, скоїтель, зводник, iniuriae Ci до, sceleris Ci винуватник. γ) справник = причинник, виконатель, doloris Ci rerum S дїяч, viae O поводар; з *gen.:* criminum Ci причина до, salutis Ci спаситель; *occ.* 1. засновaтель, винахідник urbis V Cu Potitues V templi L intact carminis H = Єннїй, istius vitae Ci. 2. предок, батько, nobilitatis Ci generis O V C Tantulus O праотець. III. правничо представник, заступник, защитник, servitutis Ci sententiae Ci iuris Ci benefici populi R Ci добродїй; *occ.* 1. заступник майна, actio in a. praesentem... Ci проти ⌞продавця⌝, fundi Ci поміщик, a. mal a. emere Ci. 2. опікун (жіночих правничих справ) rem agere sine a. L sine tutore auctore Ci без правної згоди, sine a. dicta dos Ci без єго дозволу, nubit nullis a. C без згоди родини.

auctōrāmentum, i, n. з'обовязанє; *meton.* плата, servitutis Ci завдаток.

auctōritās, ātis, f. I. α) порука, запорученє, посьвідченє, значінє, вага́, somniorum C testimonii Ci tabulae Ci головної книжки; *meton.* ⌞грамота⌝, a. recitatur Ci civitatum Ci a. publicae Ci; *occ.* β) поведенє, міродайний примір, взорець, взір, зразок Crassi Ci maiorum Ci. γ) вага = повага, вплив, поважанє, in Crasso a. est C eorum a. apud plebem plurimum valet C мають чималий вплив на, magna cum a bellum gerere Ci на́прасно, summa cum a loqui Ci з на́тиском, a. populi imminuta Ci нарушена н.; *meton.* впливова особа a. adprobat Ci auctoritates principum coniurationis Ci впливові личности серед проводирів заговору. II. α) (по)-рада, дорада, понука, почин, голос, ordinis Ci *occ.* β) воля, приказ, ухвала, рішенє, потвердженє, clarissimi viri Ci Catuli C auctoritati populi parere Ci повинувати ся народови, collegii L постанова, Caesaris a. persequi Ci сповняти єго прикази, in auctoritate consulum esse L повинувати ся їм, in a. eorum manere L слухати їх a. senatus = ordinis Ci рішенє сенату a. perscipta Ci списана гадка сенату γ) сила, власть, уповага, legationes cum publicis a. Ci ⌞державні представники⌝ legum dandarum Ci. III. правничо посїданє, власність, правна посїлїсть aeterna (XII. legum) Ci ius auctoritatis C право засїлости, harum rerum Ci.

auctōro, 1. (auctor) обовязувати ся, лиш *refl.* і *med.* про ґладіяторів, auctoratus H L наймлений.

auctumnus, гл. autumnus.

auctus, 3. P Adi до augere; лиш *comp.* auctior збільшений, більший, genus L honore auctior C поважнїйший.

auctus, ūs, m. (augere) α) приріст, зріст, при-, побільшенє, fluminum T прибуванє, iecoris L пухлина. β) гаразд, bonis a. auxitis (*optativ. aor.*) пощастїть, civitatis L T розширенє, res maximis a. crescit L росте і більшає; *meton.* скріпленє, alqm auctibus extollere T скріпити.

au-cupium, ii, n. (aucupari) α) пташництво, ловля птахів Ci. β) хапанє за чим, verborum Ci ⌞довбанина⌝, delectationis Ci забаганка за розривкою.

aucupor, 1. (auceps) α) ловити птахи. β) у-ганяти (ся) за, гнати (ся) за, хапати, rumorem Ci забагати, verba Ci ⌞довбати⌝; *occ.* підсїдати на, чатувати, matris imbecillitatem Ci вичїкувати, tempus Ci виждати, somnos O ждати на.

audācia, ae, f. (audax) α) съміливість, очайдушність, зухвальство, scelus audaciaque Ci зухвалий проступок, vir summā a. або summae audaciae Ci зважливий, очайдушний; з *gen.* a. ingrediendi flumen L; *occ.* β) відвага, съміл(ив)ість, мужність, бодрість, si verbis a. detur O колиб вільно отверто говорити. γ) відважне дїло, in audaciam accingi T L важити ся, hominum Ci T подвиги; *pl.* безличність, бутá, буйність; *pl.* non tolerandae Ci istorum Ci.

audax, ācis, *adv.* **audāciter,** часто, **audācter,** α) зважливий, очайдушний, заміристий, зухвалий, съміл(ив)ий, бутний, paupertas H безлична = влїзлива, te a. appellamus Ci; *occ.* β) відважний, бодрий, хоробрий, dic audacter Ci; поёта H; *Enallage.* a. dithyrambi H; з *abl. causae:* viribus V на; ad facinus Ci похопний; *poët.* a. omnia perpeti H готов зносити всї наслїдки своєї бути, proelio H похопний до б. = бойовитий.

audens, tis, *adv.* -enter, (audere) съмі(лив)ий, бодрий, мужний, miles T хоробрий.

audentia, ae, f. відвага, съміл(ив)ість T.

audeo, 2. aussus α) похочувати, мати охоту, хотїти, in proelia V забагнути боротьби; з *inf.* H V; si audes Pl = **sodes** = коли хочеш. β) на-, від-важити ся, мати відвагу, підіймати ся чогось; o-, насьміляти ся, съміти; *absol.* docent audere T бутý, longius T підсунути ся; з *inf.* Ci C; з *acc. pronom.* quid Ci sibi alia Ci позволити, ultima L важити своїм житєм; aciem T съміливо запускати ся в; *pass.:* omnia iis audenda sunt L брати ся; *optativ. aor.* ausīm (īs īt) H L.

audiens, tis, m. (*subst.* P Pr Adi. до audire) слухатель, слухач L.

audientia, ae, f. слуханє, увага, послух, a. facit praeco L приказує тишину, a. facit sibi oratio Ci виказує = звертає увагу на себе.

audio, 4. α) чути, слухати, audiendi sensus Ci слух. β) чути (про) щось, зачувати, дослухати ся чого, довідати ся про, дізнати ся, unde Ci; неособово: quemadmodum ex eo est auditum Ci як чули від него; як втручене речене: ut audio Ci як чую, ut audimus L (як) кажуть, як ходить чутка; 1. з *obiect.* vocem Ci; *meton.* litteras Ci про листи; *pass.* exempla pro fabulis audiuntur Ci auditus est strepitus Ci зачув ся, чутно було; з *gr. dat.* vox populo audita est L; з *abl. abs.* hāc auditā pugnā C зачувши про ню; *subst.* P P P. **audītum,** i, n. чутка, поголоска, ⌞слух⌝, nihil habeo praeter a. Ci. 1. auditō (*abl.*) T довідавши ся, на звістку. 2. в *oratio recta:* audit quis homo hic H; з *acc. c. inf.* auditō eum refugisse L коли зачули що... 3. з *pass. nom. c. inf.* Caesar discessisse audiebatur C; однак: безпосередно, особисто чути кого з *acc. c. part.* eum dicentem Ci як говорить. 4. зал. пит. Ci T; звідки? ex delubro L; *metaph.* unde Ci a. duce L ex Philodamo Ci; рідко з de: de parente Ci від батька; звичайно уживає ся *de* про що, о чім, de avo ex me Ci. γ) 1. *occ.* слухати кого, прислухувати ся кому, Sextilium Ci a. Marcello Ci мати приступ до M; de pace L про умовини миру; з *gr. dat.* auctores... exercitibus audiuntur L слухають (на) дорадників; про ученика і учителя: Graecos Ci Cratippum Ci бути єго слухателем. 2. (про суддю) переслухувати, testes Ci випитувати ся, de ambitu Ci слїдити; *poët.* dolos V стежити за. 3. вислухати кого, що, vota H preces Ci. 4. одобряти, ухваляти; *absol.* nunc audio Ci годжу ся тепер, non audio Ci не хочу нїчого знати; з *obiec.* Homerum... qui ait Ci si vos audire vellemus Ci щоб ви повірили. δ) слухати = бути слухняним, повинувати ся, іти за ким, sapientiam Ci sagitta arcum O, але: dicto (*abl. causae.*) audientem esse alci Ci повинувати ся як стій розказам; з *dat. obi.* plebs nobis L дає послух. ε) уходити за, бути названим, rex audisti H тебе кличуть (звуть) царем, male audis Ci маєш лиху славу, minus commode Ci мати не конче добру славу; (= як *pass.*) bene audire a parentibus Ci добре про тебе думають; *poët. impf.* audībam O.

audītio, ōnis, f. α) *act.* слуханє, fabellarum Ci. β) *pass.* слух, чутка, alqd auditione

expetere Ci зачути; *meton.* слухи = поголоска, вістка, поговірка, levis T балачка, falsa T помовка.

audītor, ōris, m. (audire) α) слухач, слухатель, credulus Ci; *occ.* β) ученик, Theophrasti Ci.

audītōrius, 3. дотичний слуханя; *subst.*

audītōrium, ii, n. слухальня T.

audītus, ūs, m. α) слуханє, слух, a. patet Ci. β) прислухуванє, res audītū (*sup.*) crudelis Ci щоб чути, plurium audītū accipior T чують мене кілька; *meton.* чутка, вістка, prior T.

au-fero, ferre, ab-stuli, ab-lātus I. α) від-, ви-, уносити, у-, віддаляти, alqm de statuā Ci e convivio Ci ab incendiis L manus O держати з далека, pecuniam in ventre Ci прогайнувати; *refl.* від-, удаляти ся, зникати, щезати, se ex oculis V забрати ся; *medial.* fugax aufertur V помчав, pennis Olympum V полинути до; *pass.* помчати, полинути, уходити, in scopulos O з'упинити ся на. β) 1. забирати, понести, somnus eum H me res L відтягають від, auferimur cultu O надить нас. 2. по-, за-, лишати, переставати, по-, кидати, me terrere H. II. α) ви-, відривати = за-, відбирати, грабити, (гарбати), auri quinque pondo Ci украсти, aurum de medio L ab eo pateram Ci; *occ.* 1. вимусити H S quadringentiens Ci alqd a. sociis Ci. 2. віддїлювати, відлучати, linguam ferro O відтяти, auriculam mordicus Ci відкусити. β) відбирати, позбавити кого чого, лишити кого чого, усувати, clientelam a. patronis Ci maculas de vestibus O очистити, cupido somnos H не дає спати, periculum Ci освободити від, metum V увільнити від; *occ.* з-ницити, з-нївечити, mors Achillem H скосила, urbem ignis O спалив. III. від-, приносити, осягати, діста(ва)ти, допровадити до того, що, responsum Ci plus opis Ci paucos dies Ci відрочене на кілька днїв, famam H добути, a. ex actione; з *acc. c. inf.* Ci спізнати що . . . abstulisti, ut statuas statuerent Ci ти добив ся . . . того, що . . .

au-fugio, 3. fūgi утїкати, відбігати; *absol.* ex loco L; *poët.* aspectum parentis Ci уникати.

augeo, 2. auxi, auctus α) рости, аёр terram Ci робить плодивитою, acta in altitudinem (silex) S що вигнала = вибуяла = вигониста. β) при-, по-, збільшати, множити, скріпляти, прибавляти, додавати, приспорювати, розширяти, пособляти, до-помагати, alqm; numerum Ci L amni nimbis auctus O що ‚розіграла', vallum укріпити, pomerium T розширити по замурову смугу, formam O підносить красу, articulos macies O показує грубими, dona venatibus V додати до добичі annos O продовжити, augendo aerario щоб збогатїв; *pass.* рости, більшати прибувати, ширити ся, змагати ся, me auctus es in petitione Ci я тебе підержував в; з *abstr. obi.* vitium aetas molestia Ci погіршила ся, nostris animis C набирають відваги. γ) (пересадно) представляти = прибільшувати, munus verbis Ci захвалювати, crimen Ci; *occ.* ложно представляти, пересаджувати, omnia nimis Ci modica . . . in falsum T δ) у-щедрити, щедро обдарити чим обсипувати чим, збогачувати, eos divitiis (*abl.*) Ci augeri filiolo Ci дістати синка, senectus augetur consilio Ci багата в; *occ.* вславляти (без *abl.*) populi R nomen rem p. Ci; *opt. aor.* у L auxītis пощастїть поблагословіть.

augesco, 3. auxi α) під-, з-, виростати, semina Ci. β) множити ся, прибувати, рости під-, прибувати, flumen T збирає; *metaph.* змагати ся, hostium res L кріпшають, superstitio T ширшає.

au-gur, auguris, m. авґур, що віщує з лету птиць, ‚птахогада'; *synecd.* віщун, Argivum O = Амфіярий, imaginis O снагада; *fem.* cornix H віщуюча на дощ ворона.

augurālis, e. авґура, авґурский, libri C віщі; *subst.* **augurāle,** is, n. місце для авґурских спостережень, отже: (в таборі) намет полководця T.

augurātio, ōnis, f. віщуванє, ворожбицтво ex passeribus Ci.

augurātus, ūs, m. достойність авґура auguratū praeditus Ci удостоєний авґурством.

augurium, ii, n. (augurare) α) ‚авґурият' толкованє знаків, a. agere Ci робити авґурскі спостереженя, ворожити, capere L дістати знак; *synecd.* ворожбицтво, віщуванє, пророцтво, coniugis O; *metaph.* догад, передчуванє, rerum futurarum Ci β) штука віщованя, пророч(еськ)ий дар Apollo dat a. V. γ) признака, знак, a. accipere L добрий знак.

augurius, 3. авґура, авґурский Ci.

auguro, 1. α) ознаки спостерігати з полету птахів, знаки толкувати, vineta C що до, augurato templo Ci L через авґурию осьвячений; з *abl.* Romulus auguratō L збагнувши волю богів

β) ворожити, віщувати, пророкувати, передсказувати, vere Ci; *occ.* прочувати, догадуватися, mens V; часто *medial.*

auguror, 1. віщувати, res Ci ex passerum numero annos Ci; з *acc. c. inf.* O; з ал. пит. Ci; *occ.* відгадувати, додумувати ся, bella mentibus Ci alqd opinione Ci догадувати ся; *acc. c. inf.* V O.

au-gustus, 3. *adv.* ē (птахогадом) осьвячений = α) посьвячений, сьвятий, templum augustissimum L трисьвятий, auguste deos venerari Ci набожно. β) величний, високий, рослий, показний, поважний, habitus viri L огрядна.

aula, ae, f. α) майдан, подвіря, catulus in aula H. β) *poët.* притвір, перед(ний) -покій, хороми, сїни, присїнок, отже *synecd.:* сьвітлиця, lectus genialis in aula H він жонатий, aulāī (стар. *gen.*) medio V серед атриум. γ) двір, палата (короля, царя), invidenda H puer ex a. H джура; *metaph.* se iactat in a. Aeolus V в ˹палаті˺, ianitor aulae H дверник, vacua V вулій, a. et cerea regna refingunt V воскові комірки. δ) двір = дворянство, двораки, придвірні, discors T a. et rege potiri T запанувати над, prona in alqm T прихильний єму двір.

aulaeum, i, n. α) за(на)віса, запона, заслона (в старинних театрах), a. premitur H = mittitur H спускає ся (у нас підносить ся); при кінци представленя a. tollitur Ci O підносить ся (у нас паде). β) коверець, налїжник, sine a. et ostro H без багрових килимів, suspensa H балдахін.

aulicus, 3. придвірний, двірський; *subst. pl.* двораки, придвірні, ˹двір˺ N.

auloedus, i, m. співак при супроводї флєти Ci.

aulōn, ōnis, m. долина в Тарентї; Aulonis arces V вижина в A.

aura, ae, f. також *gen.* aurāī α) повів, подув воздуху, віт(е)рець, легіт, a. cient mare L. β) *occ.* 1. вітер, secunda O ходовий, rapida O рвачкий. 2. за-пах, dulcis spirat crinibus V волося пахтить солодко, odor attulit auras V пахтить випарами. 3. блеск, сяєво, auri V. γ) воздух, повітрє, follibus auras accipere V ковальскі міхи надувають ся, aëriae V мрачний, captare naribus auras V = vesci a. aetheriā V = a. ducere O дихати, віддихувати (жити). δ) 1. небо, небеса, висота, stat turris ad a. V небосяжна. 2. ˹білий˺ сьвіт, se in a. expulit O пре ся на сьвіт. 3. сьвіт(ло) = ява, a. fugit V скриває ся, omnia ferre sub a. V виявляти, розголощувати що. ε) прихильність, ласка, popularis Ci змінчива любов, aurā ferri L дати ся унести ласкою, libertatis a. captare L убігати ся о свободу; *poët.* любов, жениханє, fallax H лукаве.

aurārius, 3. дотичний золота; *subst.*

aurāria, ae, f. (sc. fodīna) золотокопня, рудник золота T.

aurātus, 3. по-золочений, золотистий, золотом прикрашений, chlamys V сутозлата, amictus O золототканий, bos L = a. cornua (*gr. acc.*) V золоторогий; *poët.* tempora O виски золоченим шеломом криті, sinus O золотою спряжкою прикрашена грудь, puella O одїта в золототкану одежу, imperator L в золотї; *occ.* monilia O V золоті нашийники, tecta O золотоверхі, milites L золотощиті.

aureae, ārum, f. (= ōreae) поводи, віжкй.

aureolus, 3. (*demin.* до aureus) золотенький, миленький, libellus Ci.

aureus, 3. (aurum) α) золотий, з золота, corona L Ci nummi Philippei L червінцї = золоті дукачі, aureus L = 1 денар = 100 сестерцїв; *poët.* vis O сила все перемінити в золото; *occ.* β) золотом прикрашений, (по)золочений, sella Ci золоковане, acies L золотощитна, vestis V золототкана, cingula V золотом шитий, Pactolus O золотоплавний. γ) золотистий, aether O яснозорий, māla V ніґви, a. maculis aspersus C L золотоцяткований, caesaries V золотокудре.. δ) золотенький = гарний, миленький, чудовий, nomen Ci = Chrysogonus, mediocritas H зол. середúна, te fruitur credulus aureā H хто має тебе за золотеньку, sidus H зіронька, метрум: aúrea cōmposuit spondā V thalamo . . . aúreō V.

auri-comus, 3. золотокудрий; *metaph.* fetus arboris V золотолистий.

auricula, ae, f. (*demin.* до auris) (в)ушко, infima Ci (в)ушний хрящик.

auri-fer, fera, ferum золотоплавний, Tagus O; *poët.* arbor Ci родючий золоті яблука (Гесперидів).

auri-fex, ficis, m. золотар Ci.

aurīga, ae, m. (лїпше ōrīga від ōreae = поводи) α) поводар = візник, возільник, погонич Ci O; *poët. fern.* soror V повозниця. β) стерник, керманич, vela dat O. γ) про (звізди) візник, sub laeva parte Ci.

auri-gena, ae, m. ˹золотенко˺ = Перзей O.

auri-ger, gera, gerum золотоносний, taurus Ci золоторогий.

auris, is, f. α) (в)ухо (*abl.* aure O) arrectis a. V насторошивши уха = уважно слу-

хаючи, alqd in aurem dicere Ci susurrare O шепнути, a. vellere V торгати за ухо (щоб пригадати). β) 1. слух (часто суд), a. alci praebere, dare Ci H O слухати (на)кого = уволити єму волю, tritae Ci тонкий слух, ingenium auribus accomodatum T до смаку. 2. слухатель, plures H. γ) предмети, подібні до уха, binae V плугові лопатки.

aurītulus, i, m. ухач. Ph. *demin.* до:

aurītus, 3. (auris) (в)ухатий, lepus V довгоухий; *poët.* a. quercus H уважно слухаючий.

aurōra, ae, f. α) (рання = світова) зоря, розсвіт, rubescit V зоріє, primā a. L рано в ранцї, nona V девятий раз. β) о с о б а: богиня ‚Зоряниця', Денниця, дочка Гіперіона V. γ) схід, ab aurōrā V.

aurum, i, n. α) золото, candelabrum ex a. confectum Ci золотий ставник, a. fert Britannia T видає. β) предмети з золота, зол. спрятки, з. посуда, з. ланцюх, з. руно́, з. нитка, і. т. д. caelatum Ci різьблене золото, a. coëmere Ci столову з. посуд(ин)у, auro cenare L із зол. посудин, caelata in auro facta V зол. чаша, pictāī vestis et auri V золотошитий (-тканий), paterā libare et auro V зол. чаркою; *occ.* золоті, червінцї, гроші, a. in aerario est Ci; *poët.* зол. доба́, зол. вік, priscum H proles O. γ) зол. сяєво, з. блеск, radiis ardens lucis et auro V золотистими лучами осяяний, flavens auro O мов золото.

aus-cultō, 1. (in aurem oc-cultare) α) уважно під-, прислухувати (ся), iamdudum H. β) слухати кого = повинувати ся, mihi Ci.

ausīm, *opt. aor.* до audere.

au-spex, spicis, m. (f.) α) птахогада, providus H бачний, озірний, nubit nullis a. Ci без сватів. β) провідник, покровитель, опіка, illo duce et a. H dis a. V за їхньою помочию, operum V пособник.

auspicātō, auspicātus гл. auspico.

auspicium, ii, n. α) спостереженє віщих птахів, ворожба по птицях, in a. esse Ci бути авґуром, auspicia concipere L розпорядити, auspiciis urbs condita L ‚повороживши'. β) ознака, знак, optimum Ci aves ratum a. faciunt Ci L дають важні знаки; *metaph.* libido a. facit H понукує до нового. γ) початок, намір, infaustum V. δ) право ворожити, право на птахогадство, proprаetores a. non habent L publica et privata L nemo plebeius habet a. L auspicia deponere Ci зрікати ся уряду. ε) право, що єго має верховода: головний провід, верховодство, Tiberii T часто: ductu auspicioque L під правлінєм і особистим проводом; *metaph.* maioribus a. V під опікою Юпітра. ς) сила, власть, воля, paribus a. V meis a. V як хочу.

auspico, 1. ворожити з лету птиць, відбувати ‚auspicia'; P P P. **auspicātus**, 3. (*adi*) α) посьвячений, in campo Martio Ci β) щасливо розпочатий, non a. impetus H богами не одобрений, a. initium T щасливий; *abl. abs.* auspicātō (на) щасливо повороживши, в щасливу хвилю.

auspicor, 1. α) ворожити з лету птахів, відбувати ворожбу, auspicanti aves non addixēre L не сприяли = не віщували на добре, auspicari oblitus Ci. β) починати щасливо, в щасливу пору, Drusus T.

auster, austri, m. (*sc.* ventus) α) південний вітер, теплень, videmus ... austro Ci при нїм; *occ.* горячий і сухий вітер, ‚сіроко' inmittere a. V plumbeus H. β) південь, полудне, devexus in austros V.

austērus, 3. *adv.* ē α) терпкий, квасний, vinum; кляс. лиш *metaph.* β) поважний, строгий, похмурий, суворий, неприві́тний, mos Ci austere mecum agit Ci поводить ся неввічливо, роёма H поважного змісту, labor H важка.

austrālis, e. південний, nimbus O півд. вітром навіяна, regio Ci n. полоса, ог Ci n. смуга.

austrīnus, 3. (auster) південного вітру, південний, calor V.

ausum, (aussum) i, n. (audēre) відважне дїло, сьмілий підєм, відвага, auso potiri O V доконати свого, excidere ausis O не доконати наміру.

aut, *(particula disiunctiva)* указує на річеву (основну) відрубність. I. при рівних поняттях: α) сполучує слова: або, чи: serius aut citius O; лучить реченя або і більше частий: або-або-або, почасти-почасти, colonus aut vicinus aut cliens, qui ... Ci; в заперечаючих реченях: nec intellego nec quaeri aut disputari potest Ci ані-ані; реторично (відповідь: не): quis crederet aut quem moveret V. β) побільшує поняте: або, навіть, ба, радше, ба що більше, erravit aut potius insanivit Ci aut omnino Ci або взагалї. γ) уймає: або бодай, що найменше, в крайній мірі: аби лиш, cuncti aut magna pars S aut certe Ci aut summum Ci а що найбільше. δ) в протиставленю: бо (инакше), в противнім разї, бо як нї, -то ..., ne flecta lumina aut (si flexerit) irrita dona futura O. II. повторає ся: aut-aut або (чи) ... або

(чи); виключаючи: aut iuguletis aut condemnetis Ci; *poët.* посліставлене: qui tandem quibus aut venistis ab oris V.

autem, *(coniunctio adversativa)* повторяє або вводить поняте. α) а, але, же, однак, відтак, прецінь. β) вводить нові обставини, totos dies perportabat, ecce autem ... nuntiatur Ci а то ще; в парентезї, si qua praeterea sunt (credo autem esse multa) ab iis ... quaeritote Ci; в льогічнім сільогізмі: aut hoc aut illud, non autem hoc, illud igitur Ci.

authepsa, ae, f. самовар Ci.

automatos, on, самодїльний, з власної поруки.

autumnālis, e (autumnus) осїнний, в осени L.

autumnus, 3. auctumnus, 3. (до augere)

autumnus, i, m. (*sc.* annus) плодовита пора року, осінь (астрономічно від 21. IX до 21. XII.) inaequales O з несталим веремєм, sub autumno O під о., a. adulto (vergente) T пізною осенню; *meton.* septem agerat autumnos O = років; *poët. adi.* frondes autumno frigore tactae O осїнними приморозками обморожені.

au-tumo, 1. лиш *metaph.* α) думати, гадати, вважати, alqd; з *acc. c. inf.* Ci. β) казати, твердити, називати; *poët.* у Ci; з подв. *acc.* eum insanum H.

auxiliāris, e (auxilium) с-помагаючий, помічний, посильний, спроміжний, dea = Lucina O; з *dat.* O. *occ.* a. mereri stipendia T при запаснім війску служити; *subst.* auxiliāres, ium, m. засобне військо, поміч, (відсїч); рідко *sg.* Gennascus T що служить за жовнїра у союзників.

auxiliārius, 3. (auxilium) помічний, milites L посильні війска (поміч).

auxiliātor, ōris, m. помічник, союзник T.

auxilior, 1. по-, давати поміч, прибувати з помочию, до-, підпомагати; *absol.* C; mihi S; *occ.* лїчити, medicina a. aquis O водну пухлину.

auxilium, ii, n. α) поміч, запомога, підмога, підпора, fer mihi a. Ci N C поможи менї, a. rogare Ci о поміч; esse з подв. *dat.* alci auxilio esse C помагати кому, підпирати кого, auxilio ei superest V є єго підпорою, alqm auxilio arcessere C на поміч, alci auxilio venire C succedere C наспівати, приходити з помочию, на п., спішити на п.; з *praepos.* ad a. convenire C; a. adventicium Ci з чужини; з *gen. subi.* a. Cereris Ci; часто *abl.* auxilio alcis за помочию чиюсь, a. noctis C під покровом ночи; з *gen. obi.* gentium Ci для них, salutis Ci N; з *praep.* a. adversus eum Cu L; *occ.* β) союзні, (засобні) віддїли, помічні війска, sociorum Ci neutris a. mittere C бути безсторонним, barbara a. C союзні піхотинцї. γ) (спроміжні) средства, populi R Ci rei p. Ci rei a. reperire C знайти спосіб (раду) на що, ad extremum a. descendere C брати ся до крайних средств. δ) воєнна сила, потуги, infirma C.

avāritia, ae, f. (avārus) захланність, жадоба, лакімство, грошелюбство, скупість, sordes et a. T брудна жада; *metaph.* gloriae Cu славожада.

avārus, 3. *adv.* ē α) жад(об)ний, скупий, avarē facta Ci з захланности, litus V де мешкають дукарі; *subst.* β) скупар, semper a. eget H; *comp.* avarior H більший скупар; *metaph.* γ) жадний чого, ласий на, лакомий на, venter H пажерливий, fata O ненаситна, Acheron V неситний; з *gen. obi.* pecuniae T грошолюб.

ā-vĕhō, 3. (ab-vĕhō) vexi, vectus α) у-, відводити, у-, відвозити, у-, відносити, alqd ad alqd; alqd ex re; alqd; in alqd; numen V забрати, corpora avecta V возом; куди? *acc.* turbo eos oras V загнав, завіяв в краї, sacra in urbes L. β) *medial.* віддаляти ся, від'їхати, post avectam Medeam T коли віддалилась M. hostes V відплили; *occ.* citato equo ad cohortes L прискочити.

ā-vello, 3. avelli, avulsus α) від-, ви-, зривати, sigilla Ci; звідки? *abl.* templo Palladium V викрасти, saxa saxis V відломити; з *praep.* alqd ex, de re. β) (силоміць) від-, розлучати, відбирати, віддїляти, віддаляти, avulsus complexu V ex, de complexu alcis Ci a. meis avulsus Ci розставшись з моїми, bellum a. portis Ci здержувати. γ) лишати кого чого, позбавляти кого чого, tibi pretium avellier (*inf. Pr P*) H hunc ab errore Ci вивести з блуду, напутити єго.

avēna, ae, f. α) овес; *occ.* β) дикий овес, вівсюга (стоколосє) sterilis V Ci. γ) вівсяне стебло, dispares O. δ) чабаньска дудка, свистілка, флояра, сопілка, флєт; *sg.* tenuis V; *pl.* structae O сполучені флєти, ‚сірінґа', iunctae pice O присмолені до себе.

aveo, ēre (старша Ф. **haveo**) тїшити ся чим, бути радим, отже: хотїти, бажати, жадати; з *inf.* spargier (*inf. Pr P*) H; з *obi.* id H; *imper.* (h)avē, (h)avēte Ci (h)avēto S бувай здоров, прощай (відходячи); здоров був (приходячи).

ā-verro, 3. verri змітувати; *poët.* piscīs H закупити всї.

āverruncus, i, m. заступаюче божество.

āverrunco, āre, заступати від чого, відвертати, відклоняти, prodigia L.

āversor, ōris, m. (avertere) злодій, хапун Ci.

ā-versor, (avorsor) 1. (*frequ.* до averto) α) відвертати ся (на бік) від чого, filium L не(с)терпіти єго, aspectum T узрівши відвернути ся; *metaph.* β) чути відразу до, цурати ся чого, principes L не приймати їх, preces L не вислухати, facinus Cu T гидити ся ним; з подв. *acc.* alqm patrem Cu не узнавати за батька.

aversus гл. averto.

ā-verto, 3. (avorto) verti, versus α) від-, звертати, обертати, alqm або alqd ab ex re; ad або in alqd; vaginam C зігнути, ille se avertit Ci звертає ся в бік, se ab itinere C збочити, equos in castra V навернути на; куди? з *acc.* regnum oras V перенести до, на. β) *medial.* відвертати ся, ab iis oratio avertitur Ci не слухають єї, avertens refulsit V коли засияла, prora V обернула ся; *poët.* цурати ся чого, equus fontes V полошить ся перед ними; *occ.* γ) (якесь лихо) відвертати, здержувати, боронити, усувати, omen Ci dii avertant Ci най заступлять; з *dat.* pestem terris V недопустити на, in eos ab se iram plebis L відвернути від себе на них, causam in alqm Ci звалити. δ) у-, красти, спроневірити, tabulas Ci присвоїти собі; *poët.* tauros a. stabulis V займати, praedas domum V забрати з собою. ε) (про ворога) проганяти, відбивати, відражати, inermos Ci eos a. portis C; *poët.* Italiā regem V eas in fugam L. ς) (особи) відклонювати, перемовляти на свій бік, відтягати, відчужувати, відтручувати, зражати, Galliae animi a. me avertuntur C стають неприхильні, ab eius amicitia C зірвати дружні відносини. η) відвертати від чого, aversus a. proposito L залишивши намір, cogitationem ab iis Ci не думати на них, animum a. re Ci L не гадати на, sanos sensus V заморочити, curas dictis V розважати, dolorem V усмиряти.

ā-versus, 3. α) від-, звернений, a. tenuēre facem V відвернувши лице, porta a. ab hoste L Cu a. et adversus impudicus Ci з заду і з переду = ‚кругом', a. boves in speluncam traxit L навзад, eum a. transfigere V в плечі, a. sternere V утїкаючих; *occ.* іззаду, задом, взад (спиною) обернений, задний, a. porta L задня; *subst.* **aversa,** ōrum, n. дальша часть, insulae L. β) неприхильний, ворожий, dea V amici H ворогуючі, a. animo esse ab alqo Ci чути відразу до, a. a Musis Ci що не любує ся ними, a. a vero Ci воріг правди; *poët.* з *dat.* mercaturis H що чує нехіть до.

avius, 3. (avus) дїдовий, дїдів, бабин, anus Cu стара бабка; *subst.* **avia,** ae, f. бабка.

aviārius, 3. (avis) пташий, для птахів; *subst.*

aviārium, ii, n. птахарня, птичник.

aviditās, ātis, f. α) (пристрасна) жада, жадоба, забаганка, страсть, охота; з *gen. subi.* sermonis Ci говір-, балакливість; *occ.* β) захланність, скупість, pecuniae T грошелюбство.

avidus, 3. *adv.* ē (avēre) α) радїючий чим, забагливий, жад(об)ний чого, похопливий, охочий до, цїкавий, avide rem expectare Ci нетерпеливо вижидати; з *gen. obi.* gloriae Ci славожадний, novarum rerum S новаторский, sermonum T балакливий, pugnae V бойкий, futuri H невдоволений сучасностию; з *praep.* ingenium ad pugnam L войовитий, in novas res L новаторский; *poët.* з *inf.* a. confundere foedus V щоб заколотити мир; *occ.* β) захланний, скупий; *absol.* in pecuniis Ci грошолюбний, ingenium S дукарство, manus H T хапчиві. γ) пáжерливий, лáкомий, ненаїсний, iuvencae V ненаситні, convivae H голодні, canes O ласі, leones O хижі, mare H все проглитаюче. δ) пристрасний, дикий, legiones T войовиті Ci

avis, is, f. α) птах, aestivae L перелетні, Afra H пантарка; *collectiv.* candida V стадо бузьків; *occ.* β) 1. віща птиця Ci у авґурів = зірка, laeva. γ) знак, ознака, a. secundis L в щасливу годину (*opp.* malā avi H). δ) звіздна громада: птах, ales avis Ci; *abl.* avī, ave.

avītus, 3. дїдовий, дїдівский, дїдин, дїдів, bona Ci дїдівщина, fundus Ci спадківщина; *occ.* бабин, бабки. β) унаслїджений, malum L старе, nobilitas T родове.

āvius, 3. α) бездорожний, віддалений, затишний, самотний, a. montibus H L гірскими вертепами, nemora V затишок в гаю, loca L непрохідні, itinera S ще непротоптані, a. abdidit V збив ся з дороги. β) *subst. pl.* **avia,** ōrum, n. закутина, пустарі, per a. ac derupta T бездорожами і яругами.

ā-vocātio, ōnis, f. відкликанє, a. a cogitanda molestia Ci розривка в думках про.

ā-voco, 1. α) від-, при-, за-, кликати, alqm ad bellum L pubem in arcem L. β) відтягати, відклонювати, спиняти, eos aetas

a. proeliis Ci здержує, alqm a. Caesaris coniunctione Ci розбратати з Ц, metus a. factis Ci відстрашує, avocari ab se L тратити надію, animos ad alqm L перемовити на чию сторону, animum L розрадити, animum a. luctu Ci розважити.

ā-volo, 1. āvi α) відлїтати, aquila Ci. β) улїтати, полинути, помчати, Romam L прилетїти до, voluptas Ci минає, hinc Ci умерти.

avunculus, i, m. (avonculus) вуйко, (*opp.* дядько, стрийко) maior бабин брат T.

avus, i, m. (avos-i) α) дїд, avorum memoria L за дїдів. β) предок, праотець, Turni V.

āxenus, 3. (āxīnus) непривітний, pontos ax. Ci O ‚чорне' море.

axis, is, m. I. α) вісь, faginus V. β) віз, purpureus O; *pl.* solis O. γ) вісь (землї), terra circa a. se torquet Ci обертає ся навколо оси. δ) бігун (північний), caeli regio V північна смуга, sub axe O. ε) сторона неба, підсоне, небозвід, hesperius O запад = захід. ζ) небо, nudo sub axe V під голим небом, venio sub axem caeli V знимаю ся попід небеса.

axis, is, m. II. (assis) опілок, дошка, пластина, тертиця C.

B.

bāca, (bacca) ae, f. α) (всякий круглий деревовий) овоч, ягода, ebuli V; *occ.* маслинка, оливна ягода, bicolor O зелені і чорні оливки; *metaph.* перл(ин)а, жемчуг, detracta H.

bācātus, 3. перловий, перлистий, жемчужний, monile V.

baccaris, is, f. **baccar,** aris, n. келтийский балдриян, що з єго коріня виробляли олїйок на уроки V.

bacchābundus, 3. (bacchāri) шалїючий Cu.

bacchātio, ōnis, f. вакхатийске бенкетованє, піятика, пир, гульба Ci.

bacchor, 1. α) празнувати вакханалїя, шалїти мов вакхантки, бенкетувати, P Pr *adi.* bacchantium lusus Cu; *subst.* bacchantum vox O; P P P bacchatus 3. де вакхантки шалїють, iugis V на узгірях, що лунає охканєм в честь Вакха, virginibus V де гуляють; з *(dat. graec. pass.)* β) каженїти, бісити ся, казити ся, sanius H in caede Ci роскошувати; *occ.* блукати, бігати, regina per urbem V ганяє по м.

bāci-fer, fera, ferum (bāca) родючий оливки (ягоди), оливний, Pallas O оливник.

bacillum, i, n. (*demin.* до baculum) α) палочка, прутчик, патичок, цїпок, inflexum Ci загнений; *occ.* β) паличка лїктора Ci.

baculum, i, n. (**baculus,** i, m.) палиця, кий, костур, патик, бич, булава, agreste O костур, scipio = паличка для окраси; fustis = кий щоб ударити; ‚кавуля' авґура.

Bagōās, ae, bagōus, i, m. скопець Cu.

bāiulo, āre, двигати.

bāiulus, i, m. двигар, ношак.

bālaena, (ballaena) ae, f. кит O.

balanus, i, f. жолудь, ‚pressa H олїйок з арабского бегенового дерева.

balatrō, ōnis, m. шуткар, жартун, жартівник, дотепник, фіґляр H.

bālātus, ūs, m. (bālare) блеяне, блекіт, меканє, b. exercere V блеяти.

balbus, 3. белькотїючий, гикавий, senectus H шепелява, os H лопітливий, verba H невиразні.

balbūtiō, īre белькотїти, загикувати ся, затинати ся, лопотїти, illum scaurum H голубить єго іменим: ‚кревенький'; *metaph.* perpauca Ci иноді не виразно говорити.

balineum (balneum), i, n. α) ‚баня', лазня, парня, e b. exire Ci. β) купіль, balneo inferri T до парні; *pl.* **balinea (balnea),** ōrum, n. купелеве заведенє, купальня, купіль; *pl.* **balneae,** ārum, f. лазниці, publicae T.

ballista, (balista) ae, f. прилад до киданя, ‚метавка' T C.

balneum, гл. balineum; **balneāria,** ōrum, n. купелеві покої.

balneātor, ōris, m. лазнюк, лазни́к Ci.

balneolum, i, n. мала лазня, купіль Ci.

bālō, 1. āvi блеяти; *poët.* balantes, um, f. вівці, balantum grex V отара.

balsamum, i, n. α) бальзамова билина, б. деревце, modica arbor T. β) сок з бальзаму V T.

balteus, i, m. (**balteum,** i, n.) α) пояс, черес, sutilis V; *occ.* β) черезплїчник, перевязь, ремінь T V.

bambalio, ōnis, m. лопотун, гикавець Ci.

barathrum, i, n. пропасть, безодня, imum V; *осс.* immane V пекло, пекольна зява; обр. macelli H жерун, barathro donare H прогайнувати.

barba, ae, f. борода, b. vellere alci H торгати (на глум), b. recidere T підстричи, promittere L запустити, pascere H займати ся стоїцизмом (обр.); *meton.* lupi H пащ(ек)а.

barbarē, *adv.* по варварски, варварским способом, грубо, некрасно, b. loqui Ci необразовано (неправильно) закидати.

barbaria, ae, barbariēs, ēi, f. варварство. I. α) країна варварів, сторонщина, чужина, заграница (*opp.* Греция, Рим); *осс.* β) варварщина, barbariae collisa duello = (Troia) H; *meton.* варварский нарід, nulla Ci. II. α) неокресаність, простота, grandis O. β) варварство = жорстокість, дич, дикість, дикарство, лютість, b. delere Ci викорінити.

barbaricus, 3. (*poët.* barbarus) сторонний, чужий, чужоплемінний, чужинецкий, заграничний, ops V (чужо)сторонне війско, manus O фриґійска.

barbarus, 3. *adv.* ē α) варварский, чужинецкий, заграничний, carmen H фриґійске; *subst. pl.* чужинцї, вороги (*opp.* до римскої культури), gentes Ci; у C про Ґалїйців і Германів, b. hic ego sum (над Понтом) O barbare loqui Ci неправильно закидати по варварски, in barbarum T на лад чужинців. β) необразований, неосьвічений, неокресаний, брусоватий, простий, homo Ci; *осс.* жорстокий, суворий, дикий, лютий, mores Ci pirata Ci; *comp.* лиш у O.

barbātulus, 3. з борідкою, пухнатий Ci.

barbātus, 3. бородатий, bene b. Ci бородач; *subst.* дорослий H.

barbitos, i, m. многострунні гусли, ˹бандура˺; *poët.* = лїра H *meton.* f. mea O пісня до лїри.

barbula, ae, f. (*demin.* до barba) борідка Ci.

barbus, i, m. мерена, костар.

bardītus, ūs, m. спів до щитів.

bardus, 3. вайлуватий, тупоумний, глуповатий, придурковатий, безглуздий Ci.

bārītus, ūs, m. (barditus ґерманьске слово) бойовий спів T.

bāro, ōnis, m. (bārus) скотина, слонь; *metaph.* глупак, тупак, дурак.

barrus, i, m. великий звір, слонь, niger H.

basilicus, 3. *adv.* ē королївский, княжий; *subst.*

basilica, ae, f. величезна будівля, ˹галя˺ для судівництва і купецтва Ci C.

basis, is, m. *acc.* im *abl.* i ˹спід˺, підніже, підстав(к)а, підвалина, основа, підпора Ci.

bāsium, ii, n. поцїлунок, поцїлуй.

batillum, гл. vatillum.

beātitās, tātis, f. = **beātitūdō,** inis, f. щасливість, щастє, рай, розкіш, благодать.

beātus, 3. *adv.* ē (P Adi до beare) α) збогачений, богатий, заможний, маючий, о(б)дарений, *PPP* b. merce H доробивши ся, mulier Ci богачка, gazae H великі, arces H величні; *осс.* благословлений, блажен(ний), родючий, плодовитий, благодайний, ripa O rus H хлїбне. β) вдоволений, щасливий, щасний, Sabinis H parvo H; *subst.* **beātum,** i, n. Ci щастє. γ) спасений, in beatorum insulis Ci праведників = покійників.

bellātor, ōris, m. α) бойовничий, хоробрий, бойкий, deus V = Марс, equus O бойовий, mari b. erat L воював на морю. β) вояк, войовник, борець, sine compare O камінчик на шахівници.

bellātrīx, īcis, f. войовниця, diva O Паллада, iracundia Ci палкий гнїв.

bellē, (bellus) гарно, мило, чемн(еньк)о, принадно, гарненько, b. dicere Ci Attica b. se habet (= bene) Ci в гаразді, minus b. C не конче гаразд.

bellicōsus, 3. α) богатий на війни, annus L. β) охочий до війни, бойовничий, бойкий, хоробрий, nationes Ci войовиті.

bellicus, 3. α) дотичний війни, воєнний, на війні, з війни, laus Ci res b. Ci воєнне дїло, ius Ci в. право, insignia Ci в. знамена, tubicen O на бойовищи; *subst.* bellicum, i, n. (*sc.* signum) наклик, знак, гасло (трубою): b. canere трубїти до бою; *metaph.* me b. cecinisse dicunt Ci мовби я спонукав війну. β) *poët.* войовитий, воюючий, deus O = Ромуль, dea O = Паллада.

belli-ger, gera, gerum войовничий, воюючий, що стає до бою, gens O.

belli-gero, 1. воювати, бороти ся з, бити ся з, ставати до бою; неособ: cum iis belligeratum est L; *metaph.* cum fortuna Ci.

belli-potens, tis дужий (могучий) в бою = Марс V войовничий.

bello, 1. α) воювати, вести війну, cum alqo Ci; неособ: bellatum est T закінчено війну; обр. β) бити ся, бороти ся, ставляти ся до бою, cum alqo Ci bellator bellat O камінчик на шахівници; *depon.*

bellor, 1. = bello, ставати до бою armis V.

bellum, i, n. (з duellum ˹двобій˺) α) війна, terrestre Ci на сухопуттю, sociale Ci з союзниками, civile Ci (межи)усобиця;

Бібліотека Учеників УКР. ІНСТИТУТА В ПЕРЕМИШЛІ

також: *gen. obi.* Samnitium L з Самн.; з *praep:* cum alqo; *adverb.* I. *loc.* domi bellique (= domi duellique) Ci L domi . . . belloque = bello . . . domique L підчас війни і миру. II. з *abl:* як слово саме, то з *in:* in bello . . . in pace L; рідко з придатком, in civili bello Ci, але: bello Cassiano C bello Latinorum L; b. gerere (*poët.* bellare) L воювати, b. ducere C затягати, trahere Ci про-, зволїкати, comparare Ci готовити ся до війни, b. inferre alci, contra patriam Ci іти війною на, in Italiam C N іти походом на I, b deferre alci Ci передати провід, b. indicere L об'являти = виповідати, b. attingere S suscipere Ci починати, bella ex bellis serere S T безнастанно воювати, exercere b. secunda T щасливо воювати, b. componere S закінчити. β) *poët.* битва, бій, боротьба, борба, стичка V S L Cu. γ) спір, b. movere H любовинки, defunctus bello H вислужений, tribunicium L ворожнеча з тр.; *personif.* Belli postes H лук Янусового храму.

bellus, 3. (bene) α) гарн(еньк)ий, puella O красуня, non b. fama H не добра β) чепурний, красний, нїжний, чемний, любий, милий, приємний, homo Ci bellum est з *inf.* Ci добре, гаразд.

bēlua, ae, f. α) звір(ина), скот, fera Ci. β) звірюка, почвара, потвора, altrix Ci вовчиця, in mari Ci риби, Lernae V гадюка; *occ.* слонь, Inda O. γ) потвір = чудовище, страховище, immanis Ci.

bēluōsus, 3. повний потворів, потвористий H.

bene, (*adv.* з benus до bonus) *comp.* melius, *superl.* optime. I. α) добре, гарно, гаразд, b. mereri de alqo Ci заслужити ся коло кого, b. sperare N Ci мати добру надію, b. polliceri S багато обіцювати, b. novi Ci ‚як слїд', b. mori L славно, b. de re p. sentire Ci бути щирим для, b. de re p. iudicare Ci справедливо; з *acc.* bene (nos)dicite O на гаразд! на здоров(л)є! *occ.* щасливо, b. vivitur parvo H re b. gesta Ci C побідивши = b. pugnare L; b. emere V дешево, vendere Ci ‚дорого'. β) при *adiec:* дуже, як слїд, як має бути, вельми, до ладу, цїлком, b. nummatus Ci грошовитий, cum b. magna caterva Ci з численною юрбою, homo b. sanus Ci H здоровезний, carmina b. multa O чимало. II. звороти: 1. b. agere Ci добре, правильно, справедливо поступати, b. agere cum alqo Ci обходити ся ввічливо. 2. b. audire Ci мати добру славу. 3. b. dicere Ci H добре (чемно), правильно говорити; з *dat.* b. dicere alci O хвалити кого; *subst.* P P P benedictum, i, n. по-, хвала. 4. b. facere Ci добре викон(ув)ати, з quod Ci; alci (erga alqm) годити кому, оказувати добродїйства, sibi b. facere Ci не жалувати собі нїчого; P P P *subst.* **benefactum,** i, n. α) благодарне дїло, заслуга, b. acta vita Ci праведно прожите; *poët.* добродїйство, прислуга, taurorum V. 5. bene est H добре йде, дїє ся, гаразд; b. se habet Ci добре єму йде; з *dat.* b. est alci H добре веде ся; з *abl. instr.* mihi b. erat haedo H я собі добре єго попоїв.

bene-(beni-)ficentia, ae, f. добротворність, -дїйність, доброта Ci.

bene-(beni-)ficiārius, 3. зазнавши добродїйство; *subst.* **beneficiārii,** ōrum, m. (*sc.* milites) ‚фрайтері', що їзза beneficia tribunorum не носили води, не копали окопів, то що.

bene-(beni-)ficium, i, n. α) добре дїло, добродїйство, прислуга, заслуга, ласка, ласкавість, зичливість, accipere b. Ci зазнавати, offere C = tribuere Ci оказувати = beneficio afficere alqm Ci; b. in alqm Ci S прислужити ся кому. β) з *abl.* за почином, (помочию, старанєм), під охороною, завдяки, deorum Ci божим допустом; *occ.* γ) (полїтичне) відзначенє, відзнака, вивисшенє, нагорода, право нагороди, consulum L in beneficiis delatus Ci припоручений до нагороди.

bene-(beni-)ficus, 3. добротворний, -дїйний, -чинний, услужливий, voluntas Ci услужливість; *superl.* **beneficentissimus,** 3. Ci.

bene-volens, tis прихильний, рад кому, кляс. лиш *comp.* і *superl.* benevolentior, -entissimus Ci.

bene-(beni-)volentia, ae, f. прихильність, приклонність, доброта, erga alqm H; з *gen.* N.

bene-(beni-)volus, 3. *adv.* ē (bene velle) лиш positivus: прихильний, рад кому, вірно відданий, b. animo Ci щиро, sibi Ci вірний.

benignitās, tātis, f. α) доброта, добродушність, услужливість, ввічливість, eādem b. quā Ci так само прихильно як, in alqm Ci; *occ.* ласкавість, милість, ласка, deum Ci. β) щедрота, tua H.

beni-gnus, 3. *adv.* ē α) добрячий, щирий, добродушний, ввічливий, привітний, сердешний, благий, прихильний, лагідний, homo Ci numen H; з *dat.* mihi H salutant benigne Ci чемненько, plebs benigne arma cepit L іде радо в бій,

meus V податливий в розговорі, ⌞benigne⌝ H дякую. β) щедрий, *absol. poët.* з *gen. graec.* vini somnique H запитий і заспаний, alci benigne facere Ci оказувати добродійства. γ) богатий, cornu (copiae) = з божої ласки, ingenii vena H талановитість, daps H сута, sermo H промовиста, ager O родюча, benignā vice H щедро відплативши ся.

beō, 1. (beātus) обдарувати, о-, щастити чим, alqm rē H se vino H попивати собі

bēs, bessis, m. дві третині, півтретя.

bestia, ae, f. α) звір, звірина, fera Ci N Cu. β) дикий, (хижий) звір, звірюка, скотина, gentium L. γ) *pl.* ad bestias alqm mittere C присудити до бороби із зв.

bestiārius, 3. дотичний звірят, звиринний; *subst.* **bestiārius**, i, m. борець з звірюками в цирку Ci.

bestiola, ae, f. звіреня, звірятко Ci.

bēta, ae, f. червоний бурак, цвикла Ci.

biblio-thēca, ae, f. (byblio-thēcē es, f.) α) шафа на книжки. β) книгозбірня, книгарня, ⌞бібліотека⌝.

bibō, 3. bībī, pōtum α) пити, uvam H вино, pocula H з чарок, ex fonte aquam O gemmā V з дорогоцінної чарки, alci bibere dare L ministrare Ci L дати пити; *occ.* ab hora tertia bibitur Ci запивають ся, Graeco more Ci пити до кого, ⌞частувати⌝, Tiberim V жити (мешкати) над T. β) втягати, всисати в себе, набирати, hasta cruorem V кровавить ся, arcus V ⌞тягне⌝, prata V вохкі, amphora fumum H ⌞натягає димом⌝, amorem V зазнати, pugnas H чути.

bibulus, 3. радо попиваючий, впиваючий ся, спраглий, жадний, potor H; з *gen*: Falerni H охотник до Ф. *metaph.* вохкий, мокрий, favilla V промочистий, lapis V дірчастий пісковець, lana O втягаюча в себе барву, nubes O дощиста.

bi-ceps, cipitis, (caput) двоголовий, Parnassus O двоверхий.

bi-color, ōris, двобарвий, equus V сорокач, myrtus O темно-зелений.

bi-corni-ger, gera, um дворогий, Bacchus O.

bi-cornis, e дворіжний, дворогий, Rhenus V з двома відногами, luna H новий, furca V двозубі.

bi-corpor, oris, двотілий, з двома тілами Ci.

bi-dens, tis, *adi.* двозубий; *subst.* I. **bi-dens**, tis, f. (*sc.* hostia) α) з двома рядами зубів = дорослий жертовний скот. β) *occ.* вівця V. II. **bidens**, tis, m. (*sc.* raster) двозуба мотика, кияня, казьма́ V O.

bidental, alis, n. громовище (місце де ударив грім) H.

bi-duus, 3. дводневий, дводенний; *subst.*

bi-duum, i, n. (*sc.* spatium) два дни, дводнівка, biduo post Ci по двох днях, comitiale Ci два виборчі дни (3. і 4. сїчень), iter bidui C дводенний марш, in b. CuL на два дни, non ultra b. T не більше двох днїв: *abl.* biduō в двох днях, hoc illo biduo C Ci Cu підчас (за) сих двох днїв.

bi-ennium, ii, n. (annus) дволїтє, дворіче, два роки; *adv. acc.* b. provinciam obtinere Ci (через) два роки; *abl.* biennio Ci через (підчас), протягом д. років.

bi-fāriam, двічи, на два боки, b. distribuere на дві части, castra b. facere L на двох місцях.

bi-fer, fera, ferum двічи в рік родючий, цвитучий V.

bi-fidus, 3. (findere) на двоє розколений, (розлупаний) O.

bi-foris, e (fores) двокрилий, valvae O cantus O двоголосий (з низьким і високим голосом).

bi-formātus, 3. двовидий, centaurus Ci.

bi-formis, e двовидий, двотїлий, Minotaurus (= monstrum) V partus T вирід, vates H пів чоловіка а пів лебедя = лїричний і епічний.

bi-frons, tis, двочільний, з двома чолами, дволичний, двоголовий, Ianus V.

bi-furcus, 3. двозубий, -раменний, ramus O росоха, valli L вилаті, двійчасті.

bīga, ae, f. T, звичайно, **bīgae**, ārum, f. α) паровиця, двокінка, тягло (паристих коний, биків), it in albis b. V двійкою сорокачів. β) колесниця на паровицю V T.

bīgātus, 3. двокінний, argentum S T денар.

bi-iugis e, **bi-iugus**, 3. двокінний, в двійцї запряжений, equi V спаровані; *subst.*

biiugī, ōrum, m. (*sc.* equi) двокінка V; *meton.* колїсниця (на двокінку), b. certamen V бій на колїсницї (запряженій парою коний).

bi-lībra, ae, f. два фунти L.

bi-lībris, e двофунтовий, cornu H що містить два фунти.

bi-linguis, e α) двоязикий, володїючий двома мовами, homo CuHV. β) лукавий V.

bīlis, is, (*abl.* i, y H e) f. α) жовч Ci. β) гнїв, досада, нехіть, не(в)догода, urit H b. commovēre Ci розсердити, atra Ci сумовитість.

bi-lix, līcis із двох ниток, подвійно снований, lorica V з подв. дроту.

bi-lustris, e десятолїтний O.

bi-maris, e між (над) двома морями положений O H Corinthus H двобережний.

bi-māter, tris, m. (з)двох материй, маючий дві мами O.

bi-membris, e двочленний, двовидий, nubiginae V Центаври; *subst.* O.

bi-mestris, e *abl.* i (e) двомісячний, stipendium L на два місяці.

bīmulus, 3. *demin.* до.

bīmus, 3. двозимий, дволітний, honor O консулят (продовжений на 2 роки).

bīnī, ae, a. *gen.* bīnūm *(adi. numer. distr.)* α) по (що) два, pocula V дві пари, venationes Ci по два на днину; *subst.* bīs bīna Ci = 2 × 2. β) (при *plur. tantum.*) два, двоє, copiae Ci 2 війська. γ) (про предмети) двоє, ⌞пара⌝, b. manū V обома руками, frena V подвійні, lictores Ci в двійці. δ) двоєм, двойко́.

bi-noctium, ii, n. (nox) дві ночи T.

bi-nominis, e двоіменний O.

bi-palmis, e на дві долони, (пяди) L.

bi-partītus, 3. по-, роздїлений на два віддїли, agmen Cu; звич. *abl.* **bipartitō, bipertito,** α) в двох віддїлах, на два боки, collocare b. insidias C з обох боків. β) (на дві части) пів на пів, роздвоєний, b. mens secuta O.

bi-patens, tis на обі сторонї розчинений, отворений, b. portae, b. tecta V відчинена двокрила брама.

bi-pedālis, e двоступневий, на дві стопи = (довгий, широкий, грубий) ⅔ *m* C H.

bipenni-fer, fera, ferum узброєний двосїчною сокирою O.

bi-pennis = bi-pinnis, e двосїчний, ferrum V чекан; *subst.* **bipennis,** is, f. обосїчна сокира, об. топір(ниця), об. барда, crebra V часті удари топором.

bi-pēs, pĕdis двоногий, equi V морских богів; *subst.* **bi-pēs,** pĕdis, m. чоловік, людина Ci.

bi-rēmis, e I. двовесловий се-б-то дволавочний, scapha H. II. з двома рядами лавок для веслярів; **bi-rēmis,** is, f. двовесельник, дволавочник C.

bis, двічи, два рази, другий раз, bis die V в день, але bis in die Ci два рази на днину, bis bina Ci 2 × 2, b. improbus Ci подвійним способом, bis quinque viri H десятники, bis sex locis V на багатьох місцях, b. tanto V двоєм = у двоє стільки, bis terque Ci не раз то, частїйше, але bis terve H лиш два або три рази = рідко коли.

bi-sulcus, 3. розколений, роздвоєний, рівцюватий, pes boum O ратиці.

bitūmen, inis, n. (гірна) смола́, асфалт V.

bitūmineus, 3. з гірної смоли, смоловий, смолистий, vires O асфалтові поклади.

bi-vius, 3. (via) дводоріжний, розстайний, fauces V двобічний вхід.

bi-vium, ii, n. розпуте, роздороже, розстань, portae V одна до побережа, а друга до суходоля.

blaesus, 3. шепелявий, лепетливий, sonus L шепіт.

blandi-loquentia, ae, f. масненька (влеслива) бесїда Ci.

blandīmentum, i, n. α) влесливість, облесні слова; звич. *pl.* лестощі, adversum plebem T підлещуване. β) принада, примана, понада, приємність; *absol.* vitae T *occ.* sine b. T без прйсмаків.

blandior, 4. α) лестити кого, лестити ся до, приманювати ся до, підлизувати ся кому, при-, під-, влещувати ся кому, голубити, пестити кого, пригортати до, alci; *metaph.* votis O вірити, coeptis fortuna T щастить їм; *occ.* tibi blandienti H твоїм лестощам; з нам. реч. влесливо просити, ut L. β) приманювати, принукувати, догоджати, inertia T подобає ся, voluptas sensibus Ci надить = подразнює.

bland-itia, ae, f. α) *sg.* облесливість, лестивість, лизуньство, popularis Ci супроти народу. β) *pl.* лестощі, пестощі, милощі, чемности, apertae Ci. γ) по-, принада, примана, розкіш, voluptatum Ci.

blandus, 3. *adv.* e α) лестивий, облесний, під-, об-, влесливий, леліючий, пестеливий, puella O пестійка, з *dat.* alienis L до них; з *inf.* bl. ducere quercus H що надить співом; з *abl. intr.* non b. hostiā H не конче подобає ся задля. β) принадний, приманливий, приємний, ввічливий, займаючий, ars O чудова, voces V чаруючі; *occ.* чемний, dicta O.

blaterō, 1. папляти, торочити, базїкати, верзти, cum magno clamore H горлати.

blatta, ae, f. (вонючий) насїкомець ⌞турун⌝, ⌞тарган⌝, ⌞шваб⌝, blattarum epulae Ci L молїв.

boārius, 3. (bovarius) воловий, bovārium Ci L торговиця на воли.

bōcula, būcula, ae, f. телиця, ялівка V.

Boēthus, is, m. I. помічник. II. штукар, золотар Ci.

bolbus, гл. bulbus.

bolētus, i печериця, коза́р, масляк, гриб, то що T.

bona dea, (*poët.* diva) богиня плодовитости.

bonitās, ātis, f. α) добра якість, д. прикмета, agrorum C Ci родючі поля, vocis Ci звінкий голос. β) доброта, добродушність, щирість, in, erga alqm Ci; *occ.* щаслива вдача, правота, causae Ci справедлива справа.

bonum, i, n. (иноді ще *adi.*) ‚добре', alqd vertit in b. C виходить на добре; *compar.* in melius T до лїпшого, alqd boni Ci щось доброго. β) *subst.* добро, гаразд, щастє, unicum Cu; *occ.* добра прикмета, чеснота, naturali quodam b. O талановитий. γ) *pl.* добрá = майно, маєток, богацтво, bona publicare Ci забрати в казну. δ) хосен, користь, зиск, in bonis esse Ci хїснувати ся чим.

bonus, 3. (*comp.* melior, melius *sup.* optumus optimus). I. (о предметах і особах) α) добрий, dies O торжественна, suci O цїлющі, b. artium studia Ci гарні штуки, alqd melius facere Ci поправити. β) (з *obiect.*) здібний, спосібний, путнїй, путящий, незгірший, відповідний, корисний, хосенний, з *dat.* ager b. pecori S пашнистий, dies fugae V годяща, campi ad proelium T догідні; з *abl. supin.* optimum factu C Ci з *inf.* C S. γ) *occ.* 1. зручний, проворний, comoedus Ci; *metaph.* b. calamos inflare V зналий; з *abl.* iaculo V хороший ратник, pedibus V скороногий, sagittis H неабиякий стрілець. 2. хоробрий, bello S. 3. благородний, знатний, чільний, adulescens Ci високородний, optimates вельможі = бояри. 4. гарний, статний, signa Ci чудові. 5. нїжний. 6. богатий, достатний, b. copia Ci достаток, b. copia librorum H чималий запас їх, vox H сильний. II. про *abstr.* α) добрий, при-гожий, при-, -догідний, tempestas H погода, ratio Ci знанє, tempora Ci відрадні, in b. rebus Ci в щастю, b. esse animo Ci = b. animum habēre L S мати добру надїю, alqd in b. partem accipere Ci не вважати за зле; *occ.* здоровий, mens Ci зд. розум, valetudo C Ci здоров(л)є, sanguis V молода, color O румянцї, aetas Ci молодість. β) щасливий, успішний, spes H C радісна, fata V талан-доля, omen V ‚благовіс(т)не', bonum sit V на щастє нам. γ) (про особи) прихильний, щирий, услужливий, ласкавий для, b. veniā Ci = cum b. v Ci ‚прощай', des veniam bonus H дай прошу (-будь ласкав), Acestes V щедрий; з *dat.* melior mihi V погодив ся зі мною, in з *acc.* in me Ci. III. (в моральнім зглядї) α) добрий = правий, праведний, чесний, ретельний, b. fide Ci совісно, causa Ci чесна, b. consilio Ci в добрім намірі, optimo iure Ci з повним правом; *subst.* vir Ci праведник, optime V ‚серденько'; іронїчно: boni H людцї. β) *occ.* 1. путящий, чистий, femina Ci. 2. безхосенний, Cinara H. 3. патрийотичний; *subst.* патрийот, civis Ci pars L патрийоти, potestas optimorum Ci боярства, omnes b. Ci консервативні.

boō, 1. āvi ревіти, forum O гомонить.

boōtēs, m. ‚волар', зірка у звіздній громаді воза, малий віз, *decl.* I. *gr. nom.* ēs, *acc.* ēn, O. II. *gen.* ae Ci. III. *dat.* ī, *gen.* is, IV. *voc.* Boōte O.

boreas, ae, m. північно-східний вітер; *poët.* північник; *personif.* бог північного вітру.

borēus, 3. північний Ci.

bōs, bovis, m., f. *gen. pl.* boum (bovom V) bovum Ci; *dat. pl.* bōbus, būbus, віл, sanctus Ci бик, b. femina L корова = torva V; cura boum V хованє (рогової) худоби (рогáтини, маржúни).

bovārius, 3. гл. boārius.

bovīle, гл. bubile.

bovillus, 3. воловий, волячий, волів.

brāca, ae, f. *pl.* **brācae**, ārum, f. шкіряні холош(н)і, ногавиці; *poët. sg.* Persica O шаравари.

brācātus, 3. одїтий в холошнї, Gallia Ci (*opp.* Gallia togata) заальпейска, cognatio Ci родимцї з заальпейскої Ґалїї.

bracchium, ii, n. (brāchium) α) долішна часть рамена, гомівка, передрамя. β) рука, рамя, circumdare = inicere bracchia collo O обіймати, praebere b. sceleri O помагати, molli b. O недбало. γ) все на руку похоже, scorpionis, cancrum O V клїщі, клешнї, ‚щипцї', ulmi V краки, vitium V кроси, віти, velarum V щóгла, arcus V половиці, muro b. iniungere C L прибічний окіп, fluminis L загата, гребля; obr. terrae Cu віднога.

bractea, (brattea) ae, f. тоненька бляшка, tenuis O позолїтка O золоті листочки V.

brassica, ae, f. капуста.

brattea, гл. bractea.

brevis, e *adv.* breviter I. місцево α) короткий, малий, маленький, дрібний, вузкий, folia Ci тоненькі, caput V нїжненька, in b. formam contrahi O скоротити ся, brevius valent T в рукопашнім бою, aqua O не широка, librum in breve cogere H туго звинути; *occ.* β) невисокий, низ(ень)кий, Alpes L підгіря Альпів, scopulus O стрімчак. γ) плоский, мілкий, b. vadum V мілина; *subst.* мілина = брід, brevia litorum V T; *sg. collect.* adversus breve T. δ) незнатний, малозначний, cena H скупенький, impensa O скудна. ε) (про бесїду) короткий, звязький, стислий, in breve cogere L коротити; часто *adv.* breviter dicere Ci; з *abl.* brevi explicare Ci в ко-

ротцї; обр. brevis esse laboro Ci H силкую ся коротко сказати. II. часово α) короткий, ad b. tempus Ci на хвилинку; *abl.* brevi C = b. tempore Ci поневдовзї, скоро потім, b. spatio interiecto C небавком опісля, brevi post (deinde) L зараз потім; *poët.* b. spatio silet O ‚трохи', якийсь час. β) нетривкий, короткотревалий, скоро минаючий, ira H; *poët.* lilium H скоровялий, dominus arborum H коротко живучий.

brevitās, ātis, f. I. місцево: короткість, недалекість, spatii C невелике віддаленє; *metaph.* orationis Ci = in dicendo Ci стисліть, brevitatis causa Ci щоб коротко сказати. II. часово: vitae Ci коротке житє; *occ.* syllabarum Ci b. nostra C низкий ріст.

bromius, 3. крикливий, ‚горлатий', галасливий O.

brūma, ae, f. α) найкоротша днина зими, се-б-то зимовий зворот сонця, prima O. β) зима C H.

brūmālis, e α) рівнонічний, dies C Ci зимовий, frigus L V sidus O зимова днина.

brūtus, 3. α) тяжкий, важкий, tellus H неподвижна. β) валовитий, тупий, тупоумний, нерозумний.

bubīle, bovīle (bōs) is, n. волівня, обора.

būbo, ōnis, m. пугач, у V fem. (*sc.* avis).

bubulcus, i, m. α) плугатор, воловода. β) воляр, скотар, волопас.

būbulus, 3. товарячий, воловий, коровячий, fimum L коровяк, мерва.

būbula, ae, f. (*sc.* caro) воловина, волове мясо.

bucca, ae, f. щока, губа, russatae Ci червоно крашені, quidquid in b. (*sc.* venit) Ci що прийде на язик.

buccula, ae, f. щоченя; *metaph.* мисюрка L.

bucephalus, 3. бикоглавий Cu.

būcerus, 3. рогатий, ріжкатий, armenta O рогатизна.

būcina, ae, f. α) ріжок, труба, сурма, bucinā signum dare Ci L засурміти; *meton.* знак сурмою, tertia L трета стійка; *metaph.* ріжок Тритона O.

būcinātor, ōris, m. трубач, сурмач C.

būcolicus, 3. ‚чабаньский', скотарский, пастухів. modi O чабаньска пісня.

būcolica, ōn, n. пастушні співанки.

būcula, (bocula) ae, f. ялівка, телиця V Ci.

būfo, ōnis, m. черепаха, ропуха, рóпавка V.

bulbus, (bolbus) i, m. цибуля; у O чіснок.

būleutērion, ii, n. ‚радниця', ‚ратуш'.

bulla, ae, f. α) куля, perlucida O; *occ.* банька, булька. β) горбинка, ґузик, aurea Ci позолїтка. γ) золота привіска, ‚амулєт', argenta Ci.

būmastus, 3. грознистий V.

būris, is, m. чепіга, держало сохи, рало V.

bustuārius, 3. костерний, похоронний Ci.

bustum, i, n. (buro = uro) α) похоронне згарище, попелище. β) гріб, могила, Gallica L. γ) губитель, нищитель, rei p. Ci nati O убійник єго (Терей).

buxus, i, f. **buxum,** i, n. α) букшпанове дерево, densa O. β) букшпановий, rasile V. γ) все зладжене з букшпану, b. vocat V б. флояра, volubile V кружало, crines depectere buxo O б. гребінцем.

C.

C = скороченє прединеня, Gaius; число 100; C (ondemno) на таблиці голосуючих судиїв.

caballus, i, m. конина, шкапа, caballo vehi H шкандибати, optat arare H ‚не вдоволений судьбою'.

cachinnātio, ōnis, f. хихотанє, регіт, реготанє Ci.

cachinno, 1. за-, хихотати ся, за-, реготати ся, роз-, засміяти ся.

cachinnus, i, m. хихотанє, регіт, реготанє, c. commovēre Ci доводити до сьміху, c. tollere Ci H зареготати ся.

cacūmen, inis, n. верх, вершок, шпиль, cacumina montium L Cu пасмо гір, верховина, arboris V Cu верховітє.

cacumino, āre завершити, aures O настороочити уха.

cadāver, eris, n. α) мертве тїло, труп, eiectum Ci паскудь. β) стерво C.

cado, 3. cécidi, casūrus падати, Brutus L провалив ся, vela V O спускають ся; звідки? з *abl.* lapides caelo L; з *praep.* arma de manibus Ci випадають; куди? in terram Ci; з *abl.* caelo fulgura V бють, guttae O капають, repagula Ci відсунути, ex (de) equo Ci спасти, flumen in sinum L впадає; *metaph.* verba cadentia H що вихопили ся, lacrimae per genas O котять ся по лицю, sidera V заходять, primis cadentibus astris V по опівночи, cadente

die O вечером, sol cadens V = occidens захід, folia V опадають; *occ.* β) упасти = загинути, полягти, умерти, лишити ся; *absol.* in proelio N acie civili O підчас межиусобиці; cadere = *pass.* = interfici; з *abl.* turmae victore H побідник поубивав їх; з *abl. instr.* armis T; при особах: per eos H hostia (ovis) cadit H O зарізано жертву; обр. Troiam O. γ) заняти, під-, пере-, упадати, res p. Ci занепадає, fabula H не подобає ся, c. causā = c. in iudicio Ci програти процес. δ) про-, упадати, губити ся, минати ся, никнути, щезати, gloria T зійшла на нїнащо, animi Ci L O пали духом, ira O L минає, vis venti L устає, Eurus L O стихає, fragor V перестає, vocabula H не уживають ся, omnia in elementa O дїлить ся на. ε) попасти куди, належати до, зайти куди: in morbum Ci занедужати, in suspicionem Ci N стати підозрілим, sub populi R imperium Ci дістати ся під власть єго, in conspectum = sub aspectum Ci бути слїдним, видним; *occ.* 1. припадати, regnum ad servitia L, iis *sorti* V *(abl.)* 2. пасти на, влучати, вражати, відносити ся, личити, годити ся, haec in Antonium Ci тичить єго, in alqm scelus V грішить, dictum in tempus Ci відповідне, sapientia aetatem Ci пристоїть. ζ) випадати, виходити, лучати ся, кіньчити ся, fortuna V quo res cumque cadent V хочби й як було, spes ad irritum L не здїйснила ся, ea in irritum c. T не удало ся.

cadūceātor, ōris, m. вістовик, пересправник, мировий посередник, посол Cu L.

cādūceus, (cādūceum) i, m. n. жезл, булава вістовика N.

cādūci-fer, fera, ferum з булавою вістовика; *subst.* булавник O.

cadūcus, 3. α) падаючий, упавший, lacrimae O капаючі, folia O опадаючі, fulmen H кинений, Dardanidae V погибші; *occ.* β) готов упасти, lignum H що готове упасти, vitis Ci хибка, iuvenis V призначений на смерть. γ) про-падущий, минущий, марний, несталий, хиткий, munera Ci нетривкі, spes O змінчива, verba O даремні; *occ.* δ) без пана, hereditas Ci лишена наслїдника.

cadus, i, m. α) глек (на вино), банька, збанок V O. β) вино H. γ) попельниця V.

caecitās, tis, f. слїпота, ослїп(ленє), Ci обр. mentis ad omnia Ci заслїпленє, незрячість.

caeco, 1. слїпити, o-, заслїпити, позбавляти зору; *metaph.* затемнювати = заморочувати, pectora caecata O отупілі.

caecus, 3. α) невидющий = слїпий, corpus S спина; *subst.* слїпець L H. β) слїпий = заслїплений, за(по)морочений, c. cupiditate Ci ad artes L на; *meton.* про афекти: timore Ci заполоханий, impetus Ci напрасний; *occ.* непевний, безцїльний, безвихідний, даремний, caeco Marte V в безнадїйній борбі, fortuna Ci нестійна. γ) *pass.* темний, непроглядний, nox C V domus Ci мрачна, acervus O безладна суміш, murmura V сумний; *occ.* незамітний, невидний, тайний, скритий, недостижний, saxa V підводні, volnus V з заду, ictus L влучений в плечі. δ) неясний = недослїдний, невислїджений, crimen L недоказане, fata H загадочні.

caedēs, (caedis) is, f. α) сїча, рубанина, пролив крови, у-, забійство, intestinae L убійства кревних, nullum in caede nefas V вільно убити суперника, c. et cupido V убійча страсть, iniuriae caedis V убійчі затії, c. facere C = perpetrare L справити різню. β) *pass.* убійство = смерть, загуба, загибель, c. effugere L = ex c. fugere Ci; *occ.* γ) заріз, жертва, boum V multa bidentium H щедра жертва. δ) убиті, трупи, plenae caedibus viae T par L страта. ε) кервавиця = пролита кров, fraterna V caede tepet (madet O) humus V.

caedo, 3. cecīdi, caesus α) бити, ударяти, ianuam saxis Ci заломити двері, calcibus arva V топтати, lapidem rostro L клювати, hastili tergam L влучати, alqm saxis Ci обкидувати. β) бити = бичувати, батожити, alqm virgis ad necem Ci = flagellis ad mortem H засїчи на смерть, lapidibus Ci каменувати, CAEDE, CONCIDE Ci ріж. бий. γ) (дерево) ви-, з-, рубати, стинати, з о в н. *obi.* tiliam V; з н у т р. *obi.* materiam C Cu дерево на будову, vineta sua H собі самому шкодити. δ) (каміня) від-, ви-, надломлювати, лупити, murum L. ε) розбивати, роз-, по-, товчи, securibus vina V замерзле; *occ.* ζ) за-, убивати, servos Ci, exercitus caesus fususque Ci побите на ¸прах¹, Ci *poët.* spargere caeso sanguine V кровю убитих. η) різати, caprum V жертвувати; але *occ.* убити = застрілити, cervos V, P. P. P. caesus: rūta caesa V сирий матеріял.

caelāmen, inis, n. випукла робота, горорізьба, clipei O різблений щит.

caelātor, ōris, m. різьбар, ритовник Ci.

caelebs, ibis нежонатий, безженний, vita H бурлацке, lectus O самотне; обр. platanus H без винних лоз.

caeles, itis небесний, regna O; *subst.* всевишній, божество, бог, dii L Ci novus O убоготворений ц(їс)ар, *pl.* rex caelitum H бог над богами.

caelestis, e α) небесний, на небі, з неба, aqua H = aquae L дощ, minae T грізні знаки на небі, ignis T грім; *subst.* caelestia Ci небесні єства, peritus caelestium T звіздар. β) божий, божеский, bella O богів з Титанами; *abl.* specie caeleste O боговидий; *subst.* caelestes боги, *gen. pl.* caelestium Ci L; *poët.* caelestum O; *occ. neutr. pl.* небо, persuasio caelestium T. γ) божественний = визначний, чудовий, прегарний, legiones Ci quos palma reducit c. H робить богорівними.

caeli-cola, ae, m. бог, божество; *gen. pl.* caelicolum V.

caeli-fer, fera, ferum небоносець, небодержець V.

caĕlo, 1. вирізувати, різьбити, різьбувати, прикрашати (горорізьбою), fores O alqd caelati Ci деяка опука робота (горорізьба), facta V представляти, pocula faginā V карбовані; *metaph.* caelatum Musis opus H ними прикрашене.

caelum, i, n. (caedere) I. різák, різець, долото. II. α) випуклість, capitis. β) небозвід, (край)небо, обрій. 1. про явища: de c. servare Ci уважати на небесні знаки = стежити за ними, de c. fit alqd Ci показує ся знак на небі, de c. tangi L V percuti Ci бути громом поражений, albente c. Ci на зорях, c. ac terras miscere L V все поперевертати долї горою, caeli ulnae V Целїй коло Мантуи. 2. мешканє богів, de c. delapsus Ci посланник богів; *meton.* caelo gratus V небесним, commercia caeli O зносини з богами, c. sperare V безсмертність, caelo beare H робити безсмертним, c. decernere alci T обоготворити. γ) небо, небеса = висота, (небесна) слава, щастє, ad c. mittunt manes V на білий сьвіт, it caelo *(dat.)* clamor L небосяглий, in c. tollitur Ci попід небеса, laudibus ad c. effere Ci N вихваляти, aequare alqd laudibus caelo V прославляти, alqm de c. detrahere Ci позбавити слави = ославити. δ) воздух, повітрє, caeli spiritus Ci; *occ.* погода, негода, веремя, підсонє, natura caeli Ci mos caeli V pingue Ci V похмуре; *meton.* полоса, сторона, околиця, c. mutare H переселяти ся; кляс. лиш *sing.:* caelus, i, m α) небо. β) бо неба Ci.

caementum, i, n. (caedere) ломаний камінь (до будови), тинк, цемент L H.

caenum, i, n. бруд, грязь, нечистота, болото, odor caeni gravis V поганий чух; обр. ex c. tyrannus Ci з черни, meministi c. Ci паскудо, огидо.

caepa, гл. cēpa.

caere-mōnia, (caeri-moniā) ae, f. α) на-, побожне почитанє, почесть, страх божий, summā c. alqd conficere Ci вельми почитати; *occ.* β) сьвятість, legationis Ci незайманість. γ) сьвяточний обряд, релїґійна чинність, осьвята, religione et cerimoniis T на сьвятім і торжественнім місци.

caerulus, 3. (caeruleus) α) синий, блакітний, templa; *n. pl. subst.* caerulea caeli O блакітне небо, c. coma O вершки гір. β) синявий, голубий, aquae O glacies V; *n. pl. subst.:* verrunt caerula V сине море, deus O = Neptunus, mater H Тетіда. γ) сїрий, сизий, oculi T синотемні, draco O. δ) синьозелений, зеленкуватий, quercus O темнолистий. ε) синьотемний = чорний, villa V equi O карі, вороні.

caesariēs, ēi, f. волосє, decora V гарні кучері, promissa L запущене = довге; *poët.* horrida O кудлата грива = листата зелень, barbae O довжезна борода́.

caesim, *adv.* (caedere) одним замахом, одним ударом, ударами L; *metaph.* c. dicere Ci прямо, нараз коротко.

caesius, 3. темносїрий, oculi Ci.

caespes, itis, m. α) (витята) мурава, дернина, моріг, дернє, gramineus O трависта, alqd de caespite vellere V. β) жертівник з дерня, fortuitus H на борзї зладжений, vivus H зелений.

caestātus, 3. заосмотрений в ремені, ludi T боротьба на кулаки, (игрища кулачників).

caestus, ūs, m. ремінь кулачників Ci.

caesūra, ae, f. рубанє; *metaph.* зарубка, пересї(ч)ка, „цезура“.

caetra, гл. cetra.

calamister, tri, m. цївка, щипцї до запіканя кучерів Ci; *metaph.* Maecenatis T злипні прикрас(к)и в бесїдї.

calamistrātus, 3. запіканий щипцями, saltator Ci з запіканими кучерями.

calamitās, ātis, f. α) градобитє, fructuum Ci недорід, неурожай. β) загуба, у-, шкода, (с)трата, заглада, негода, нещастє, біда; *pl.* rei p. Ci всїлякі злидні; *occ.* γ) пораза, неудача, погром, c. accipere C N бути побитим.

calamitōsus, 3. *adv.* ē I. *activ.* загибельний, по-, згубний, шкідний, tempestas Ci; з *dat.* plebi S. II. *pass.* навіщений нещастєм,

потерпійший шкоду, ager Ci; *осс.* безталанний, нужденний, нещасний, нещасливий, otium Ci.

calamus, i, m. α) трость, очерет, dispares O свиставка. β) *poët.* стебло, бадилє, билина, солімка, fragilis V. γ) предмети з тростини: calamo signum allinere H Ph. пером, calamo ducĕre pisces O вудкою, calamos aptare V патички з трости, arcus et c. V стріли з трости, ludere calamo V грати на сопівці, ‹флеті›; *pl.* c. leves V чабаньска свиставка = дудка.

calathus, i, m. α) (плетений) кошичок (на цьвіти, овочі, сир, вовну), textus O V. β) пугар, чаша, посуд(ин)а V.

calautica, ae, f. чипок Ci.

calcāneum, i, n. пята Cu.

calcar, āris, n. α) острога, equo calcaria subdĕre L стиснути острогами. β) під-, заохота, (с)понука, побуд, -(ка) vatibus addere c. H заохочувати їх, побуджати.

calceāmentum, i, n. узуте́, обуте́ Ci.

calceo, 1. узувати, обувати Ci.

calceolus, i, m. чобіток, черевик Ci.

calceus, i, m. черевик, (*opp.* solea = полуботок), c. mutavit Ci став сенатором.

calcitro, āre α) топтати, бити пятою, resupinus O лягає горілиць. β) вибивати, копати, mulae. γ) опирати ся, противити ся, норовити ся, filius Ci.

calco, 1. (calx) на-ступати на, cruor calcatur V бродять в крови, vestigio T підошвою; *осс.* 1. ступати на, viam H aequor O ходити по леду. 2. за-, утоптувати, толочити, uvas O витискати сок. β) придавляти, при-, угнітати, amorem pedibus O зневажати.

calculus, i, m. α) каміньчик, dumosus V рінь; *осс.* β) обчисленє, рахуба, ad c. vocare alqd Ci обчисляти, c. subducere Ci злічити. γ) каміньчик при голосованю, ater O. δ) каміньчик до гри, (per)it O c. reducere Ci залишити справу. ε) хороба на ‹камінь›, calculi dolor L.

caldus, 3. гл. calidus H.

cale-facio, 3. fēci, *pass.* cale-fīo, fieri, factūs α) о-, на-, роз-, загрівати, топити, focum O calefacta ora V горячі. β) допікати, кому = непокоїти, дати ся взнаки, досадити кому, Gabinium Ci. γ) розгорячувати, розпалювати, calefacta corda V розізлині.

calefacto, āre о-, на-, за-, розгрівати, розпікати, ahenum H.

Calendae, ārum, f CAL = KAL (*sc.* dies) перша днина місяця, cal. Feb. (calendis Februariis) 1. Π. sextae O червень, intercalariae L перша днина лютого, Martiis c. H весїльні споминки, tristis H (бо тоді платили довги).

calendārium, i, m. книга довгів H.

caleo, 2. calui (calitūrus O) α) бути теплим, загрітим, горячим, жаріти, жервіти, ignis Ci *P Pr Adj.* calens = теплий, membra V; з *abl.* terrae sole H огріті, guttae O кипячі, epulae O тепленький. β) бути ще теплим = новим, сьвіжим, crimen Ci. γ) розгорячити ся, горіти, пашіти, палати, ревно займати ся чим, in re Ci, a pugnā L morbo mentis H мов в божевілю. δ) 1. палко любити, палити ся до, feminā H залюбити ся в нїй. 2. робити щось з захватом, res Ci indicia Ci процвитають.

calēsco, 3. calui α) розгрівати ся, розпалювати ся, теплїти; *absol.* senectus adfricatione Ci вигріває ся. β) захоплювати ся, займати ся, захвачувати ся чим, mero H.

calfacere, гл. cale-facere.

caliandrum, (не = caliendrum) i, n. перука H.

calidus, 3. (caldus) *adv.* ē α) теплий, горячий, жаркий, aquae c. Ci тепла купіль. β) палкий, поривистий, equus V порский, redemptor H ревний, aënum O кипяча вода, iuventa H пристрасна, consilia L нерозважні.

caliga, ae, f. бути́нок (чобіт) T.

cālīginōsus, 3. мрачний, туманний, nox H нічна темрява.

cālīgo, inis, f. α) темнота, темрява, пітьма, caeca V; *осс.* паморок, altitudo oculis c. offundit L темнїє ся від висоти = завертає ся в голові. β) туман, (і)мла, мрака, пара, дим, nigra V курява, picea V клуби диму; обр. γ) темнота, indoctorum Ci невіжа, discutere c. Ci розсїяти непевність. δ) горе, біда, anni Ci лихолїтє, rei p. L заколот, temporum Ci злидні.

cālīgo, (callīgo) 1. α) затемнювати, за-, отїнювати, nubes visus V заступає. β) темнїти, caligans lucus V темний. γ) недобачати, бути слїпим на, ad alqd Cu.

calix, icis, m. α) пугар, чаша, ę siccare H випити до дна; *meton.* fecundi H вино. β) миска O.

calleo, 2. ui, α) мати мозолї. β) бути вправним, мати досьвід, rei usū L. γ) *trans.* досьвідчати, знати, роз-, уміти, sonum digitis H пізнавати, з *inf.* H.

calliditās, ātis, f. α) вправа, досьвід, умілість, знанє, сприт, проворність, c. et prudentia Ci; *осс.* β) лукавство, хитрість. *(pl.* хитрощі*)*, підступ, Iugurthae S.

callidus, 3. *adv.* ē α) ви-, досьвідчений, вправний, справний, зручний; *absol.* з *dat.* T; *occ.* (з *obi.*) спритний, обзнакóмлений, обізнаний з *gen.* T; з *inf.* H Ci ad alqd Ci. β) розсудний, второпний, проворний, scriptor Ci витончений, *occ.* мудрий, об-, видуманий, consilium Ci, factum Ci штудерне. γ) хитрий, лукавий, крутарский, ius Ci підступне.

callis, is, m. в прозї f. α) стежка, доріжка, плай, montium L прохід, узвіз; *poët.* angustus V O стежочка. β) *pl.* пасовиска, полянки, прогалини, стая, provinciae T полонини в пров.

callōsus, 3. мозолистий, товстошкурий, ova H з грубою лупиною.

callum, i, n. α) мозіль, груба кожа, solorum Ci. β) тупість, безчутність, labor c. obducit dolori Ci гартує на біль, vetustatis Ci на старовину.

calo, ere ховати Ci.

calo, 1. скликувати, comitia calata Ci.

cālo, ōnis, m. візник, брикар, погонич, конюх, джура, calones T Ci возатайство; у H фірманчук, стайничук, парубчак.

calor, ōris, m. α) теплота, спека, шквара, жарá, solis mediis caloribus L серед лїта, c. ossa reliquit O житє. β) палкість, вогонь, пристрасть, c. trahere O залюбити ся, puellae H любощі.

calumnia, ae, f α) клевета, осуда, наклеп, обмова, c. effugere Ci уйти карі за ложну скаргу. β) коварство, крутарство, лукавство, підступ, хитрощі, Arcesilae Ci крутанина.

calumniātor, ōris, m. α) осудник, обмовник, навадник, клеветник, чорнитель, c. opponere Ci. β) крутар, defendi a c. Ci.

calumnior, 1. ложно обвиняти, чорнити, обклеветати кого, набрехати на кого, alqm, alqd Ci.

calumniōsus, 3. посудливий.

calva, ae, f. гл. calvus 3.

calvitium, ii, n. лисина, голомозина Ci.

calvus, 3. лисий, голомозий Ci; *subst.* **calva,** ae, f. череп, чаша L.

calx, cis, f. пята, стопа, calce petere H = ferire O бити копитом, tollit se (стає дуба) et calcibus auras verberat V і б'є передними ногами, pugnis et c. Ci з'усїєї сили, calce c. terere V наступати на.

calx, cis, f. (m.) α) I. вапно Ci L. β) (вапном означене) поприще, мета, край біговища, конець, ad carceres a calce Ci з початку до кінця. II. камінь, опока, так лиш *gen. masc.*

camara, гл. camera.

camella, ae, f. опуке вадро, баняк O.

camēlus, i, m. f. верблюд Cu.

Camēna, (casmēna) ae, f. співачка, Муза, prima H пісня.

camera, ae, f. ⌞комора⌝, склепінє, звід S, судно (з чердаком) T.

camīnus, i ⌞комин⌝, димник, горн(ило), піч, pleni O V кузня; *meton.* вогонь H.

campester, stris, stre α) на рівнинї, на отвертім поли, плоский, польовий, пільний, рівний, loca L N C рівнина, Scythae H степовики, hostis L привиклий до борби на рівнинї; *subst. n.* pauca campestrium T не багато місць на рівнинї. β) що належить до campus Martius се-б-то: 1. місце виборів, c. gratia L вплив при виборах. 2. місце вправ, arma H ґімнастичні прибори; *subst.* **campestre,** is, n. запинка = пояс, черес борцїв H.

campus, i, m. α) 1. (чисте) поле, лан, нива, царина. 2. (всяка) площа, рівнина, поверхня, campi liquentes V = salis V море, aëris V рай, ⌞елізиум⌝, saxi V високоровень. β) *occ.* площа(дь), толока (в Римі) = c. Martius Ci dies (domina) campi C Ci = comitiorum Ci зборів = виборів. γ) місце борби, бойовище, місце вправ і прогульок, гульбище, игрище, rhetorum Ci поприще, credere campo V боротьбі, c. agit V люд.

camur, 3. випуклий, кривий.

camurus, 3. (до середини) загнутий, закривлений, кривий V.

cāmus, i, m. намордник H.

canālis, is, m. рів, рівчак, цївка, жолобина, водопровід, ⌞канал⌝ V.

cancelli, ōrum, m. α) загорода, решітце, ⌞крати⌝, fori Ci перегорода. β) границя, межа, край, extra c. egredi Ci переступити міру.

cancer, cri, m. I. решітце, ⌞крати⌝. II. рак = знак звіздної громади 21. червня; *meton.* полудне, південь, лїтня спека O.

candēla, ae, f. α) висока сьвічка, сьвітло. β) навощений мотузок L.

candēlābrum, i, n. ⌞канделябер⌝, під-ставник, сьвічник, ⌞лїхтар⌝ Ci.

candeo, ēre, candui блестїти, білїти, vestis H; обр. *P Pr A* candens = canus: білий, білявий, elephantus V слонева кість, saxa H крейдові, villa H з мармуру, luna Ci ясний; *occ.* розжарений, жервіючий, розпалений, розпечений, огнистий, жажкий, carbo Ci грань.

candesco, 3. candui α) за-, побілїти, заблестїти, залиснїти, aër ab ortu solis O. β) розжервіти ся, aër O розгріває ся.

candidātus, 3. біло одітий; *subst.* убігатель о уряд, ⌞кандидат⌝, c. consulatūs L о консульство.

candidulus, 3. біленький Ci; *demin.* до:

candidus, 3. *adv.* ē (candēre) α) білий, лискучий, блескучий, білоснїжний; *poët.* сьвітлий, сияючий, populus V сріблолиста, luna V білолиций, stella H ясна зірниця, mons H снїговерхий, equus O T сивак, toga L Ci біленька, avis V бузьок, turba O біло одїта, sententia O одобряючий голос, Maia V прегарна. β) чесний, щирий, сердечний, ввічливий, iudex H справедливий, anima H праведна γ) ясний, веселий, Favonius H проясняючий, hora O щаслива.

candor, ōris, m. α) біла краска, білість, equi c. nivāli V білоснїжні, armorum L лискуча зброя; *occ.* 1. біле лице, adulescentuli Ci. 2. блеск, сяйво, solis Ci. β) щирість, праведність, чесність, сердечність, tuus O.

cāneo, 2. cānui бути білим, білїти, сивіти, бути сивим, ager aristis O *P Pr A.*

canens, tis білий, сивий, oliva O сріблолиста.

canēphoros, o, f. дївиця-ношалка (жертовних кошиків) Ci.

cānesco, 3. cānui по-сивіти, по-старіти (ся), aequora O білїють, сїрїють.

canīcula, ae, f. сучка (в сузірю), Sirius H L ⌞юрова⌝ собака.

canīnus, 3. песїй, собачий, lac O; *metaph.* гавкаючий, їдкий, verba O заступника гавкуна.

canis, is, m. f. α) пес, собака, venaticus Ci гончий, vipereus O = Cerberus; *fem.* c. multā H юрбою псів. β) безличний чоловік H. γ) гавкун, крикун, alii Ci. δ) лизун, плазун, Clodianus quidam Ci. ε) програне, damnosus O. ζ) морский пес, caeruleus V O. η) пес в громадї звізд, maior V найяснїйша звізда в Сірісусї, minor = Icarius O.

canistrum, i, n. (плетений) кошичок, коробочка на хлїб, цьвіти і т. п. O.

cānitiēs, ēi, f. α) сивина, сїдина, (сїра) сива краска. β) сивий волос, ⌞сивощі⌝ O V. γ) старість, старечий вік H.

canna, ae, f. очерет, комиш, тростина, троща, flexa O тростяний вінець; обр. сопівка, дудка O.

cano, 3. cĕcini, cantātus звучати, давати звуки із себе. I. *intr.* α) співати, виспівувати, c. absurde Ci нескладно, ad tibicĭnem Ci в супроводї флєти, під флєт. β) про звірята: кракати, піяти, квакати, рохкотїти, ґеґотати, і т. п. γ) на інструментах: грати, трубіти, сурміти, c. fidibus Ci *(abl.)* на гуслах; *absol.* tubae L засурміли, receptui C L = receptus O казати затрубіти до повороту, classicum C L лунає знак до нападу. II. *trans.* α) співати = оспівувати, arma virumque V про боротьби богатиря, indoctum H невишколено, praecepta H торочити, facta V прославляти славні дїї, veterem quae-relam V ⌞затягати старої⌝, carmen V віршувати. β) віщувати, ворожити, пророкувати, передсказувати, fata Nereus H; з *acc. c. inf.* N; carmen sibi Ci піє все (на) своє, tribunus sibi Ci на свою користь. γ) давати знак до, заграти до, tuba ludos V omnia signa S нараз затрубіти, bellicum L Ci дати гасло до борби.

canor, ōris, m. лиш *poët.* пісня, спів, aeris V = tubae звук, згук.

canōrus, 3. співучий, граючий, милозвучний, aes V звінка труба, turba O трубачі, ales H лебідь, nugae H пустословє; *subst. n.* canōrum in voce Ci T милозвучність.

cantharis, idis, f. еспаньска муха O (отрута).

cantharus, i, m. збанок, банька, кухоль V H.

canthērius, ii, n. кінь, коняка, ne cantherium in fossam L не так по дурному.

canticum, i, n. пісня в римскій комедиї, ⌞сольо⌝, самоспів (з флєтою і з мімікою), c. agere L ⌞грати⌝, представляти.

cantilēna, ae, f. стара пісня Ci.

cantio, ōnis, f. співанка, пісня Ci.

cantiunucula, ae, f. пісонька Ci.

cantito, are по-, виспівувати Ci.

canto, 1. звучати. I. α) *intr.* співати, ad manum histrionis L під гру актора, cantando victus V в двоспіві; *occ.* кракати, піяти Ci. β) грати, трубіти, сурміти, tibia ludis (*dat.*) O при игрищах; звич. з *abl. instr.* avenis O на сопівцї. II. *trans.* α) співати про кого, оспівувати, ви-, прославляти, convivia O alqm per orbem O славити по світї, cantatus Achilles O славетний, Catullum H ви-, проголошувати єго пісні. β) 1. складати стихи, carmina non audita H. 2. заговорювати, herbae cantatae O трійзілля.

cantor, ōris, m. співак, хорист, Ci c. Apollo = кітаред, Euphorionis Ci славословець.

cantus, ūs, m. α) спів, пісня, sine c. amburi Ci без голосїння, a. tremulus H ⌞переливи⌝, corvi Ci краканє, galli Ci піяне. β) голос, звук = гра, музика, citharae H. γ) чародїйні пісні, вроки, чари, eos cantu vertere in pisces O.

cānus, 3. α) білий, білявий, попелястий, сїрий, сивий, fluctus Ci пінисті, montes O снїговерхі; *pl.* cani (*sc.* capilli) сивий волос, сивощі = сїдина, seges O жовта, lupus O вовк-сїроманець. β) старий, старожилий, давний, Fides V Vesta V.

capācitās, ātis, f. обємність, містимість; *meton.* обєм, простір Ci.

capax, ācis α) обємний, обємистий, обводистий, просторий urna H величенька, urbs O розлоге; з *gen. obi.* circus c. populi O що містить люд, cibi L що багато їсть. β) похопний = понятливий, тямкий, здібний, animus ad praecepta O; з *gen.* mentis O надїлений розумом, vir c. imperii T здатний до, fortuitorum T непевний.

capella, ae, f. кізонька, коза; *metaph.* сузіря ‚коза', що сходить 1. V.

caper, pri, m. козел, цап, trux O козяча воня.

capesso, 3. īvi, ītus α) за-, вхопити, хапати, хватати, с-піймати, з-ловити, поривати, arma V O. β) спішити, стреміти, прямувати, superiora Ci до вищого, (*acc.* цїли), turris V іти приступом на. γ) брати ся за що, підоймати ся чого, приймати ся чого, viam L пускати ся в дорогу, fugam L Cu утїкати, pugnam manu T іти на рукопашний бій, libertatem Ci добивати ся свободи, provincias T перебирати правлїнє над пр., rem p. Ci S N вступати на полїтичне поприще = посьвячувати ся громадянській службі, iussa V сповняти, otium T шукати, noctem tutam T безпечно ночувати, inimicitias T коїти.

capillātus, 3. волохатий, волосистий, довговолосий = вусатий, бородатий, Ci capillatior Ci що більше заріс.

capillus, i, m. волос(я), гиря, c. adurere Ci бороду, c. compositus Ci зачесане, tortus O кучеряве; *pl.* incompti H розхрістане, digesti O за-, розчесане.

capio, 3. сēpi, captus A I. α) хапати, хватати, імати, брати, arma C Ci Cu L хопити за зброю, cibum S Cu = cerealia munera O споживати; *occ.* (про місцевости). 1. займати, montem Ci вилїзти на ню, locum C V (editum S N) станути на, установити ся на. 2. осягнути, достигнути, naves portum (insulam) C причалити, montes fugā L утїкати в, aves terras V долїтають до. β) з *abstr. obi.* брати, набирати, consuetudinem Ci навикати, prudentiam Ci нарозумити ся, conatum L трібувати, fugam C утїкати, consilium C Ci ришати (ся), постановляти, occasionem (tempus) L C хіснувати ся нагодою, initium C Ci на-, починати, finem Ci кінчати, ex (de) re exemplum Ci брати собі із, poenas de alqo capere O карати; *occ.* 1. (дїло) перебирати на себе, підоймати ся чого, orgia V празнувати. 2. (достоїнства) перебирати на себе, стати якимсь достойником, consulatum Ci honores O L regnum ab alqo O. II. α) (нарочно) вибирати, locum castris idoneum C templa ad inaugurandum L prospectum L місце на прогляд; *occ.* обирати кого чим, sacerdotem Ci; з подв. *acc.* eum flaminem L. III. α) (ворожо) за-, ухопити, за-, відбирати, присвоювати собі, fures rem Ci украли; обр. rem p. S Ci заволодїти нею; *occ.* 1. спіймати, брати в полон, за-, полонити, pisces Ci O Cu ловити, eum vinculis V заковати. 2. (предмети) захоплювати = здобувати, діставати в свої руки, impedimenta C Ci. 3. (місцевости) займати = здобувати, urbem L Pergama O завоювати. β) (про душевний настрій) брати, перейматі, обхоплювати, alqm metus V огортає, periculum eum S захопила єго, oblivio nos Ci забуваємо, misericordiā capi Ci милосердити ся, animum cura L зажурити ся, dementia amantem V він дурієє; *occ.* 1. займати кого, уймати кого собі, при-, з'єднувати, надити, Aeneas capitur locis V захвачений ними, in figura dei capta est O остовпіла перед ним. 2. дурити, обманювати, перехитрити, alqm subdola oratione C підмовляти, errore capi L попасти в блуд. 3. при-, заманювати, consuetudine capti C привиклі. γ) поразити кого, лиш *pass.* 1. (фізично) заслабнути, нездужати і т. п. caput morte captum V що завмерла, oculis captus V отемнїлий, слїпий, luminibus capi L ослїпнути, auribus captus Ci глухий, pedibus (membris) Ci S поражений. 2. (душевно) бути ослабленим, mente captus Ci що зійшов з розуму, mente capta L навіжена; з *locat.* captus animi L T слабоумний, capta furore Ci несамовита. IV. (дістаючи) приймати = діставати, одержувати, отримувати, honorem O почетний вінець, nomen ex re C бути названим після, munus ab eo O; *occ.* 1. брати гроші = дати ся підкупити, pecunia capta S хабарі = підкупство. 2. (доходи) побирати, vectigal ex agro N L fructum C Ph мати зиск. β) приймати, fessos O; обр. me ille annus V було менї (12) років, cape dicta memor V затям їх собі. γ) з *abstr. obiect.* діста-

вати = по-носити, по-терпіти, detrimentum Ci зазнати, somnum, quietem C Cu O заснути, віддихнути (відпочити), gloriam (laudem) ex poste L добути слави; *осс.* 1. дізнавати, від-, почувати, voluptatem malis Ci розкошувати в, ex rē laetitiam Ci тїшити ся чим, (радїти), desiderium ex re L Ci затужити, забанувати за, dolorem ex re C Ci болїти над, taedia rei O гидити ся нею. 2. (види) приймати, перемінювати ся в, novas figuras O перекидати ся в, vitium O гнити, anima lumen O засияла. B. α) (місцево) займати = містити в собі, venter plus H se c unda V хвилює; обр. amentiam Italia non capit Ci безголовє було як на I. за мале, te Troia non capit V за мала для тебе, animo iram O Cu гамувати. β) бути здібним, відповідним до, відповідати чому, видержувати, fortuna promissa Cu допускає. γ) (душевно) похопити = перейматн, понимати, розбирати, розуміти, mens hoc non capiet L не второпає, speciem senatus Ci.

capis, idis, f. (capēdo) чаша, чарка (з ушком), чибарка L.

capistrātus, 3. (capistrare за(г)нуздати) запряжений (в упряг), загнуздяний O.

capistrum, i, n. вуздечка, упряга, ferrea c. V зубела, желїзні водилця.

capitālis, e α) що тичить ся голови = життя, смерти, c. triumviri Ci L темничарі-дозорцї, c. facinus, res Ci карний, уголовний, переступок, горлова справа; *subst.* **capital,** ālis, n. α) переступство, злочин; з *inf.* L; з si Ci *pl.* L. β) небезпечний, смертоносний, hostis Ci запеклий. γ) головний, ви-, значний, відличний, ingenium O.

capito, ōnis, m. ‚великоголова', головатий Ci.

capit-ōlium, i, n. замок на горбі (в Римі), де були, arx, forum і храм Юпітра, Юнони й Мінерви; *adi.* **Capitolīnus,** 3. ludi Ci в честь Юпітра.

capitulātim, *adv.* головними роздїлами, гол. уступами, загальниками N.

capitulum, i, n. α) головка. β) уступ, ‚глава' Ci.

capra, ae, f. α) коза. β) сузіря H (що заходить 7. XII.) γ) козлиний піт. к. чух H.

caprea, ae, f. дика козиця, серна H.

capreolus, i, m. (малий) дикий козлик V; *metaph. pl.* ‚козли' = підпори, сохи C.

capri-cornus, i, m. козоріг (сузіря) H Ci.

capri-ficus, i, m. дика смоква (фіґове дерево) H.

capri-genus, 3. від кози, козиний, c. pecus Ci V кози.

caprīnus, 3. козинин, козячий, rixari de lanā H спорити о марницї.

capri-pēs, pedis цапоногий H.

capsa, ae, f. скринка, коробочка (на книжки) H.

capsus, i, m. (capere) скриня, ‚шафа' V.

captātio, ōnis, f. хапанина, verborum Ci збиранина (довбанина) слів.

captātor, ōris, m. хапун, мергун, aurae popularis L підлесник (у) народу, Nasicae H чигун на спадщину.

captio, ōnis, f. хапанє, пійма, ловля, взятка, кляс. лиш *metaph.* хитрість, під-, обмана, облуда, крутарство Ci; *осс.* ключка, обманний висновок Ci.

captiōsus, 3. *adv.* ē α) обманний, облудний, лукавий, підступний, societas Ci. β) запл(л)утаний, закручений, interrogatio Ci, *pl.* captiosa solvere Ci обманні висновки ‚карлючки'.

captīvitās, ātis, f. займáння в полон, неволя, пійма, velut c. T Ci мов бранці. β) осада, здобутє, завойованє, urbium T.

captīvus, 3. α) с-пійманий, імлений, полонений, поневолений, pisces O зловлені; *subst.* m. с-пійманець, невільник, бранець (*fem.* бранка). β) pecunia L захоплена, c. sanguis V = c. cruor T = captivorum V.

capto, 1. (*frequ.* до capere) α) хапати за, хватати за, захоплювати, піймати, гнати за, ловити, полювати на, pisces O (вудкою), auras V вдихувати, colla lacertis O обіймати, hostem L підсїдати на; обр. підслухувати ся чому, sonitum (aëra) aure V; *poët.* Hesperium O любити. β) старати ся о, добивати ся чого, по-, сягати за, на, шукати за, testamenta H чигати на спадщину, occasionem Ci піджидати, sermonem O заходити в розмову; з *inf.* O. γ) з-ловити кого, перехитрити, te Ci; з *dat. graec.* gens captata Philippo L.

captūra, ae, f. ‚пійма', пійманє; обр. зиск, заробіток, нагорода.

captus, ūs, m. α) пониманє. β) понятливість, дар пониманя, здібність C Ci.

capulus, i, m. (capere) рукоять, рукойма, ручка, sceptri O держал(н)о, aratri O чепига, ensis V держак.

capus, i, m. = caro, ōnis, m. каплун.

caput, itis, n. голова (людий, звірят) I. α) c. aperire Ci відкрити, c. apertō Ci простоволосий, supra c. esse Ci C S сидїти над головою, ‚на карку', capita conferre Ci поспихати голови, incolume H тямуща, розумна. β) головка = верх, вершина, шпиль, початок, край, кінчик, papaverum L V маківки, arcus V кінцї.

Бібліотека Учеників

vitis Ci вусики, iecinoris Ci згрубіла часть печінки; *occ.* головиця, жерело ріки, у(й)стє, горло, aquae H ручай, amnis V; *metaph.* maleficii Ci засновок, завязок, c. et fons miseriarum C головна причина їх. γ) чоловік, особа, муж, duo capita Ci два людиї, carum V H сéрденько, c. ignota L незнакомі люди, liberum C L вільний чоловік, noxium L винуватник, quot capitum H кілько ⌞люда⌝, c. singula ex capitivis C по одному бранцеви, capiti censi L S найбіднїйші горожани, in capita discribere Ci поголовно; *occ.* bina boum V дві ⌞штуки⌝, ⌞пара⌝; XXX capitum fetus V. δ) житє, особисте право, громадяньска честь, salvo capite Ci без небезпеки, poena capitis C кара смерти, capitis arcessere Ci S запізвати о головництво, capitis (capite) condamnare N C Ci при-, засудити на смерть, in c. vertere L прискорити смерть, capite dimicare L бити ся на смерть (до загину), capitis deminutio maxima Ci страта горожаньскої чести й свободи, dem. c. media Ci = minor Ci почастна страта горожаньских прав (у H c. dem. minor = бранець), c. dem. minima Ci позбавленє сімейних прав, capite deminui (se deminuere) Ci тратити в дечім горожаньскі права. ε) головна особа, гол. точка, гол. віддїл, гол. уступ, гол. місце, г. часть, г. сума = ⌞исте⌝, c. coniurationis Ci L проводир, eorum concitandorum L головний бунтівник, c. rei p. T верховода, capita rerum L передовцї в державі = державники, rerum O сьвіт, capita nominis Latini L (чільні) Латинцї, c. gentis T столиця, nam hoc c. est Ci то-б-то й є, defensionis Ci Ci головна точка, Epicuri Ci основний висказ, caenae Ci гол. полумисок, pecuniae Ci дохід, praeclarum Ci гарний уступ, belli L гол. бойовище, epistulae Ci суть (зміст) листа, legis Ci основний параґраф, de capite demere, detrahere, deducere Ci відтягати = віднимати з исти (капіталу).

carbaseus, 3. полотняний, бавовняний Ci V.

carbasus, i, f. бавовна, полотно ⌞мушлїи⌝; обр. вітрила, одежа, стрій, рядно V O.

carbo, ōnis, m. вуголь, carbone notare H чорно назначити.

carcer, carceris, m α) поруче, об-, пере-, загорода, рогатка, в circus maximus: carcere effusi V; *pl.* у H; обр. ad carceres a calce revocari Ci наново починати β) вязниця, темниця, ⌞тюрма⌝, ⌞острог⌝, eos carcere frenare V запирати; *metaph.* vincula carceris rumpere Ci = e carcere evolare Ci скинути з себе тїлесні окови = віддати душу; *meton.* in me carcerem effuditis S Ci запертих = тюремників.

carchēsium, ii, n. (високий) збан, глек V O.

cardaces, um *acc.* as, m. перскі яничари, ⌞бояки⌝, ⌞хоробрі⌝.

cardiacus, 3. недужий на живіт H Ci; *subst.* H.

cardo, inis, m. α) бігун, завіса у дверий, emoti cardine postes V виважені з завісїв. β) одвірки, (двері) c. vertere O відчинити двері. γ) місце обороту = бігун, вісь, duplex Ci північний і південний ⌞полюс⌝, sub cardine O на далекій півночи, c. rerum V рішаюча обставина (хвиля).

carduus, i, m. бодяк, осет коляк V.

cārectum, i, n. осока, колосатка; иногї паша, мурава V.

careo, 2. ui, caritūrus ⌞бути відтятим = вільним від⌝, лишеним чого, не мати чого, хибує, недостає чого, ⌞без⌝; з *abl.* aditu Q бути дедоступним, morte O H бути безсмертним, timore O небояти ся, ripa caret ventis H затишний; *occ.* не вживати чого, не хіснувати ся чим, обходити ся без чого, здержувати ся від, foro Ci не приходити на, senatū Ci не являти ся на засїданях єго, publico Ci не брати участи в державнім житю, тримати ся осторонь, patriā Ci T = moenibus Ci жити на засланю, Romā Ci не перебувати в P., viā Appia Ci оминати ї. β) тужити за, чути брак, недостаток; *absol.* з *abl.* matre H за-банувати за.

cārex, icis, f. осока, різуха, смикавка V.

cārica, ae, f. смоква O.

cariēs, ēi, f. гниль, тлїнь, verti in cariem O тлїти, порохнавіти.

carīna, ae, f. α) горіхова лушпина; *metaph.* (корабельний) спід, випруга, necessaria Ci; *synecd.* корабель, судно, байдак H V O.

cariōsus, 3. порохнавий, дряхлий, senectus O слабосильна.

caris, idis, f. морский рак O.

cāritās, ātis, f. α) висока цїна, дорожня, дорожнеча, annonae Ci голод, nummum Ci брак гроша. β) високе поважанє, велика по-шана, любов, прихильність, c. in, erga alqm Cu L tantā c. esse apud alqm, ut... L бути так поважаним у кого, що... inter eos Ci; з *gen. obi.* ordinis Ci; *pl.* caritates omnium Ci чутє для всїх; рідше з *gen. subi.* necessitudinis Ci кревних.

carmen, inis, n. α) приговірка, формулка, rogationis lex horrendi c. L страшного змісту; *occ.* β) примова, чари, уроки, Circes V dirum L клятва, exsecrabile L

проклін, carminibus alci alqd inicere T наврочити кого до. γ) вирочня = висказ її, віщба, пророцтво, віщованє, vatum L T Cumaeum V. δ) поетична надпись, Acci Ci in tumulo V rem carmine signo V. ε) пісня, спів, стих, у-твір, поезия, поема; (взагалї) лїричні й драматичні твори, Aeolium H еольска лїрика, carmina condere Ci H facere V scribere H у-, складати, писати стихи, ⸢віршувати⸣, c. amabile H любовна, famosum H осудливий, malum H їдкий, probrosum T насмішливі, ⸢пашквілї⸣, promissum H ⸢еподи⸣, tibiā mixtis carminibus H пісня під флєт, vocum O спів, carminum actor L грач в своїх драмах.

carni-fex, icis, m. α) кат, caret urbis domicilio Ci. β) мучитель, гнобитель, ⸢лупій⸣, tuus Ci ракар = ⸢гицель⸣.

carnificīna, ae, f. α) місце де катовано, ⸢каторга⸣. β) катованє, ducere alqm in c. L брати на муки. γ) мука, aegritudo c. est Ci.

carnifico, āre шматувати, hostes L повідрубувати їм голови.

caro, carnis, f. α) ⸢шматок⸣, кусник (мяса) L c. petere Ci мясо = свою пайку мяса при жертвах. β) мясо, c. ferina S дичина, putida Ci стерво; *pl.* c. viperеae O кусники з неї.

carpentum, i, n. (двоколесна) повозка для римских дам, praedā oneratum L віз, телїга.

carpo, 3. carpsi, carptus I. α) с-микати, скубати, об-, від-, роз-, зривати, vellera V торочити, flores ex (ab) arbore H O pensum H відважену вовну прясти, gramen O V спасати, uvam de palmite V збирати, eos ad poenam Ci вибрати собі, alimenta O їсти, apes thyma H висисають з них мід; *absol.* animalia carpunt Ci пасуть ся. β) (части) об-, відщипувати, дробити, роздирати, шмат(к)увати, кавалкувати, vires multifariam L роздроблювати, cibos digitis O розкладати, exercitum in partes L O розділити. γ) 1. уживати частиці = довершати, доконувати, auras vitales V прожити, diem H ужити собі, somnos V спати. δ) місце (частицями) змірити, перейти, відбути, пробічи, пролетїти, viam O V аёга alis O перелетїти, mare O переплисти, litora O прохожати на приморю, trames carpitur O пнуть ся на плай, supremum iter H умирати. ε) (уймаючи) ослабляти, напастувати, непокоїти, свар ити, уїдати на, докоряти, (дорікати) кому, ганити, (їсти кого), novissimos L зачіпати, damnis vires L знесилювати, oblivio labores H запорощує, (підточує), eum maledico dente C уїдати на, absentem sermonibus Ci L наговорити на, igni carpitur V O гризе ся, maerens V нидіє з жалю.

carptim, (carpere) α) кусниками, частицями, частями, res gestas c. perscribere S вибірково із римских подій. β) не нараз, з'окрема, по одному, і там і сям, c. alqm lacessere L.

carrus, i, m. брика, мажа, телїга C.

caruncula, ae, f. (*demin.* до caro) кусничок мяса Ci.

cārus, 3. α) (цїною) дорогий, цїнний, frumentum Ci. β) дорогий = милий любий, любязний, dis (*dat.*) Ci любимець богів, alqm (alqd) carum habere C S дорожити ним (чим), любити.

casa, ae, f. ⸢хижа⸣, курінь, хат(к)а, хат(ч)ина, шатро, frondea O бесїдка, aedificare casas H грати ся в хатки, stramentis tecta C пошити ⸢бараки⸣.

cascus, 3. прастарий Ci.

cāseus, i, m. сир Ci V.

casia, ae, f. дикий цинамон, корица, (пахуча) ростина V.

cassida, ae, f. шелом, мисюрка V.

cassis, idis, f. α) кучма, шапка O. β) мисюрка, металевий шелом T.

cassis, is, m. кляс c. лиш *pl.* casses ium сїти, тенета, капкан, laxi O; *occ.* β) павутина. γ) лапка, хватка, засїдка V O.

cassus, 3. *adv.* ē α) порожний, canna O безплідна. β) з *obiect.* -ом в *abl.* без чого, лишений чого, sanguine V безкровний, lumine (aethere) V покійник; з *gen.* luminis Ci без сьвітла (сяєва). γ) марний, пустий, суєтний, безхосенний, безуспішний, даремний, невдалий, vota V; *subst.* n. in cassum L V на вітер, на пусто, ⸢марно та пусто⸣.

castaneus, 3. каштановий, nuces V каштани; *subst.* castanea, ae, f. (*scil.* arbor) каштанове дерево, каштан V.

castellānus, 3. замковий, кріпостний, triumphi Ci задля здобутих твердинь; *subst.* castellāni, ōrum, m. замкова залога, S agrestes L мешканцї гірских кріпостий.

castellātim, по кастелях, по кріпостях L.

castellum, i, n. (*demin.* до castrum ⸢таборик⸣) α) кріпость, замок, твердиня, сїч, варовня, окопи, c. munire C окопати ся; *occ.* β) оселя, Norica V гірські слободи. γ) захист, прибіжище, пристан(ов)ище, забороло, притулок, latrocinii Ci scelerum L.

castīgātio, ōnis, f. кар(т)анє, кара, закид, догана, verborum L докори.

castīgātor, ōris, m. ганитель, докоритель HL.

castīgo, 1. α) втихомиряти, успокоювати, equum frenis L спиняти. β) гамувати, обмежувати, dolorem L усмиряти, carmen H поправити. γ) докоряти кому, ганити, ганьбити, кар(г)ати, ви-, насварити, alqm verbis et verberibus Ci вилаяти і вибити, eos per litteras T = litteris Ci листовно, moras V підганяти; *acc. c. inf.* L; нам. реч. ut C.

castimōnia, ae, f. (mūnia castus) α) поздержність, здержливість, corporis Ci X dierum L десятьденний піст. β) чистота, непорочність. se suā c. defendere Ci.

castitās, ātis, f. непорочність, невинність T.

castor, ōris, m. бібр O.

castoreum, i, n. бобровина, боброва струя V.

castrensis, e таборовий, обозний, коновий, в таборі Ci.

castrum, i, n. кріпость, твердиня, замок, башта, ‚город', Castrum album L в Еспанії ‚Білогород' C, novum L ‚Новгород' звич. *pl.*

castra, ōrum, n. α) табор, кіш, сїч, забороло, c. stativa Ci постій, hiberna L зимові станиці, inter bina c. Ci між двома таборами, c. ponere C L locare L facere Ci L C роз-, отаборити ся, розкошити ся, станом (обозом) ‚стати', c. erigere T promovēre C L звинути табор = ви-, рушити далї, c. removēre, referre L іти назад, c. habere contra alqm C стояти обозом проти, воювати з; *occ.* c. praetoria T великі кошари за часів Тиберия, avium O гнїздо, apum V комірки. β) війна, бій, військова служба, воєнне житє, in castris (= re militari) usum habere C мати досьвіди в таборщинї. γ) денний похід = марш, quintis C (secundis L) castris по 5(2) днях.

castus, 3. *adv.* ē α) чистий, невинний, c. a cruore Ci vita Ci; *occ.* 1. праведний, правий, безкорисний, caste versari Ci безкорисно поводити ся, homo Ci праведник. 2. чистий = непорочний, сором ливий, Minerva H дївоцька, domus H O чесний. 3. по-, набожний, съвятий, о-съвячений, crines O жреця, Aeneas H богомільний; *subst. n. pl.* casta, ōrum O набожна жертва.

cāsus, ūs, m. (cadere) α) паданє, спад, упадок, nivis L снїговиця, sine alqō c. et prolapsione Ci без гріху і без ‚нїякого промаху'; *occ.* ‚падеж', відмінок, c. recti: *nom. voc.*; c. obliqui: *gen. acc. abl.* β) конець, вихід, загибель, urbis V (= excidium), Saturnini C смерть; *occ.* занепад, підупад, civitatis S c. in servitium ex regno S. γ) случай, пригода, по-, дїя, причта, ви-, припадок, доля, обставина, стан, ‚раз', belli C почин до; звич. з *abl.* casū C Ci случайно, випадково, nescio quo casu Ci N ‚якось', не знати як; з *gen. obi.* victoriae S нагода до, praeclari facinoris S доконати преславне дїло, in eum c. deduci C зійти на те; *pl.* c. varii V L пригоди; *occ.* недоля, нещастє, calamitosus Ci c. cognoscere V forte c. fert, ut L якось так нещасно склало ся (випало), що... casu afflictus Ci прибитий горем.

cataphractēs, ae, m. (лусковий) панцир T.

cataphractus, 3. одїтий в панцир, ‚панцирний' L.

cataplūs, i, m. причал, Puteolānus Ci до П. = пристаючі до П. берега кораблї.

catapulta, ae, f. ‚метавка', прилад до верганя каміня, сулиць то що.

cataractēs, ae, m. і. **cataracta,** ae, f. α) водопад, Nili ‚пороги'. β) ‚крати', спуст L.

catēia, ae, f. довбня, булава до киданя V.

catella, ae, f. ланцюжок, ретязок H L.

catellus, i, m. песик, ‚цуцик', catelle! H голубчику!

catēna, ae, f. α) ланцюг, звич. *pl.* окови, vinctus catenis Ci закований в кайдани, c. alci incicere Ci = alqm in catenas conicere Ci заковати, у C замкнути до вязниць, in catenis habere S держати в кайданах, c. alci ex solvere T пустити єго на волю. β) за-, прикова, пута, legum Ci; обр. правнича засторога, mille c. H.

catēnātus, 3. при-, за-, скований, звязаний, в оковах, в кайданах H.

caterva, ae, f. α) товариство, дружина, громада, гурт, почот, amicorum Ci; *occ.* β) 1. *pl.* ватага, юрба, perditorum hominum Ci шайка, Germanorum T гурма, peditum H купа, c. et cuneis T широкою клиноватою лавою. 2. дружина акторів, хор, c. contiatur Ci. 3. ‚ключ', стадо, табунець птахів, avium V.

catervātim, громадно, товпами, потоптом, гурмою, купою, гуртом V S.

cathedra, ae, f. крісло (з поручами) H.

catillus, i, m. талірчик, мисочка H.

catīnus, i, m. полумисок, миска H.

catulus, i, m. молоде (звіря), песик, c. venaticus H гончий песик.

catus, 2. *adv.* ē α) острий. β) бистроумний, тямкий, дотепний, справний, спритний, Ci N rusticus H; *poët.* з *inf.* H зручний в.

cauda, ae, f. (cōda) хвіст, c. trahere H бути посьміховиском, Verrina Ci прихвостень Вереса.

caudex, icis, m. = cōdex.

caulae, ārum, f. загорода, загін, обора, ста́я V.

caulis, is, m. (**cōlis**) α) бадиля, било́. β) капустяний кача́н H; *meton.* капуста Ci H.

caupo, ōnis, m. корчмар, ⌞шинкар⌝, ad c. devertere Ci заїхати до гостинницї.

caupōna, ae, f. корчма, гостинниця H Ci.

caupōnor, 1. торгувати, купувати.

caupōnula, ae, f. коршмина, ⌞шиночок⌝ Ci.

caurus, i, m. (**cōrus**) північноза́падний вітер V C.

causa, ae, f. I. згляд, огляд, увага, хосен, plebis L = publica O вселюдний гаразд, ob eam c. quia... Ci з огляду на те що... тому, що, задля того, що; частійше в; *abl.* causā, 1. з *pron. pass.* nostrā causā Ci ізза нас, c. meā H мене́ ра́ди: рідше з *gen.* nostri sui c. Ci sui muniendi causa C задля особистої оборони 2. з *gen. obi.* eius c. Ci задля него; инодї перед *gen.* causā amicorum Ci L. II. α) причина, привід, ⌞щоби⌝, c. est, quod з *ind.* Ci; з *gen. obi.* c. arborum Ci зародок, praedandi c. C щоб добути добичу, c. appellationis Ci нагода промовити; часто: ob eam causam, eā de causā ізза того, тим що, quā de causā, quam ob causam... з quare, cur quod c. *ind.* або з ut з *coni.* „для того", (по причинї, ізза того, проте тому (то)... що; з quominus, (ne) L; *poët.* з *inf.* V. β) повід = почин, товчок, с-понука, основа: alci causae esse L спонукати кого; з *gen. obi.* belli C L до, cibi O принада до; з *dat.* c. rebus novandis V; c. valet ad letum O спричиняє (спонукує) смерть; рідше з *gen. subi.* veneni O оправдана причина. γ) 1. повне право, cum causā Ci правно, non sine c. C безпідставно, cum c. alqd facere Ci з повним правом. 2. важна причина, достаточне оправданє, muri L c. accipio Ci узнавати, causae nihil dico quin... Ci не маю нїчого проти того, що... iusta est c. ut... C, c. est з *inf.* V haec, nulla c. est, cur—quare—quam—ob rem, propter quam—quod (ut) alqd fiat, alqd, id, nihil, satis causae est—quod... (ut...). 3. (мнима) причина = позір, вимівка, видумка, притока, притичина, c. morae S fingere causas O Ci innectere V interponere N C подавати за позір, виправдувати ся, викручувати ся, per causam L = causā illatā Ci під позором. 4. причина слабости, levis c. L легонька. III. правнича спірна справа = право, судове дїло, скарга, ⌞процес⌝, causae patronus Ci c. publicae et privatae Ci уголовні (кримінальні) і особисті, capitis Ci горлова справа = о житє, c. constituere Ci розпочинати процес, c. defendere, dicere C Ci L заступати (себе або другого), c. agere = defendere, orare Ci боронити, c. cognoscere Ci C розслїджувати, c. obtinēre C виграти, c. perdere = causā cadere, програти, causā cognitā Ci C перевівши слїдство, c. indictā, incognitā L Ci ⌞без суду і права⌝, c. prior O перша часть процесу. β) 1. спірна точка, c. disserendi Ci. 2. сторона, ⌞інтерес⌝, c. foederis agere L говорити за союзом. γ) 1. справа = орудка, припорука, ei publice c. dare, ut... Ci. 2. обставина = стан (-овиско), положенє, melior C Ci. 3. стан = відносини, зносини, дїло, взаїмини, mihi cum Caesare c. est Ci жию з ним, quīcum c. veteres tibi intercedunt Ci зайшли, una c. omnium est C всї мають спільне дїло.

causārius, 3. (causa) задля недуги відправлений, ⌞інвалїда⌝ L.

causi-dicus, i, m. α) плачений заступник, ⌞правотар⌝ Ci.

causor, 1. подавати за причину = о-, виправдуватя ся, звиняти ся чим; *absol.* V valetudinem T станом здоровля, locum H нарікати на; з *acc. c. inf.* L.

causula, ae, f. справка, малий процес Ci.

cautes, ium, f. (**cōtes,** ium, f.) стрімчаки, скелї, прискалки, шпилї C V Cu; *Singul.* quam cautes O немов камінь.

cautio, ōnis, f. (cavēre) α) осторожність, обережність, бережливість, прозірливість, mea Ci; з *gen. obi.* incommodurum Ci; з *gen. subi.* c. defendendi Ci в; res habet multas c. Ci вимагає великої обачности β) обережка, забезпека, за-порука, засторога, застереженє, запевненє, pecuniarum Ci, sine c. Ci без записки = ⌞вексля⌝, omni c. devincere alqm, ne... Ci з'обовязати собі кого всяким способом.

cautor, oris, m. ручитель, порука, periculi Ci оборонник від неб.

cautus, 3. *adv.* ē α) за-, обезпечений, безпечний, певний, res Ci маєток, nummi H исте = визичені на приріст гроші; обр. cautior pars Ci безпечнійша. β) обачний, оглядний, бережливий, осторожний, прозірливий, volpes H хитрий, c. in periculis Ci ad malum L adversus fraudem L; з *inf.* H.

cav-aedium, ii, n. майдан, подвірє (між домами).

cavea, ae, f. ⌞заглубина⌝ α) клїтка, обгороджене місце, apum V улій, ursi H

перегорода. β) місце для глядачів, (в театрі, в цирку), tota Ci всї місця, prima Ci перші ряди (місць), (opp. ultima ‚галєрия'). γ) теат(е)р, c. circusque Ci. δ) глядачі, видцї, consessus caveae V.

caveo, 2. cāvi, cautus α) глядїти на щось = озирати ся, беречи ся, стерегти ся (вистерігати, ся), мати ся на бачности, (осторожности), пильнувати ся, бути осторожним; *absol.* cavē H стережи ся; з *acc.* hunc cavēto H ви-, оминай сего; з *abl.* ab alqo Ci a rē C; *pass.* cavenda est res Ci; з *inf.* S V H; з нам. реч. cavet, ut... Ci старає ся (дбає) о те, щоб...; звичайно з ne; cavete, ne... Ci старайте ся, щоб не = бережіть ся (від) того, щоб не, cave, quod ut ne occidat Ci щоб не лучило ся; часто з *coni. prohib.* другої особи: cave credas Ci не вір! cave sīs (si vis) mentiaris Ci прошу не минати ся з правдою! рідко трета особа: cave te reget H не дай ся упросити! β) старати ся о дбати про = о-, забезпечати кого (себе), запевняти себе (в чім, чим), чувати над; з *dat. personae* або *rei:* tibi Ci agris Ci; ab iniuriā iis L захищати проти ненависти, alci cautum velle Ci хотїти бачити кого в безпеці; *occ.* γ) законно за-, обезпечати = заручати, давати кому запоруку, застерігати собі щось, ita c. Ci жадати таку запоруку, de agris cautum est Ci вимовлено (собі) що до нив. 2. давати запоруку (кавцию) = ручити за, obsidibus (ними), de pecunia C за гроші, praediis populo cautum est Ci T запоручено ему нивами. 3. (будучи заступником) забезпечати кого = заступати, боронити, in iure Ci вступати ся за ким, militia cavendi Ci дїловодство правничих справ, ad cavendum peritus Ci до заступства. δ) (законно) дбати про що = постановляти, розпоряджувати, lex... sepulcris Ci для, cautum est, alci *ne* (ut ne) Ci

caverna, ae, f. (cavus) ‚заглубина', глубина, яма, середина, печера, дно, спід, equi V нутро, черево.

cavillātio, ōnis, f. по-, глум, притинка, наруга L Ci.

cavillor, 1. глумити ся над, з, дрочити кого, дрочити ся з, глузувати над, з, шутити з, брати на сьміх, посьмішкувати ся над, посьмівати ся з, eos... tribunos L прозивав їх ‚трибунами'; *occ.* cavillitus est з *acc. c. inf.* Ci жартував мов-би-то...; *absol.* tribuni L викручують ся.

cavo, 1. вижолоблювати, жолобити, видовбувати, gutta lapidem O; з *prolept.* -ичним *obi.* parmam gladio O V пробити, c. tegmina capitum V виробляти; *P P P. Adi.* cavātus, 3. жолоблений, видовбаний, порожний, вигнутий, cortices V дутчасті.

cavus, 3. вижолоблений, видовблений, жолобкуватий, порожний, ilex V дуплавий, bucina O дутчаста, saxa O яруги, flumina V в глубоких руслах, aes V сурма, via L вивіз, lumina O запалі, umbra V заступаюча, nubes V покриваюча, imago V марна тїнь = мара, rupes L зарва.

cavus, i, m. = **cavum,** i, n. ‚заглуб', дуплавина = дїра, дучка, отвір L H.

cedo, *pl.* cette дай (-те) сюди! = ану! нуко! дайко, скажи-но (ко), послухаймо. α) диви! c. quaeso, codicem Ci! c. mihi leges! зал. пит. Ci.

cēdo, 3. cessi, cessūrus I. α) іти мірним кроком = ви-ступати, ходити, проходжати: nitidus per ora H перед очима народу, poena in vicem fidei L кара наступила місто додержаного слова = запоруки. β) наступати = випадати; res parum S не конче добре, bene H удає ся, male O не удає ся, prospere L гаразд, feliciter O щастить, ся. γ) переходити до, на, в, пере-, заміняти ся, in unum T стати одної думки; *occ.* 1. наступати для, припадати кому, дістати ся кому, попасти в, під; з *acc.* з in: arma (сторонництво) in Augustum T пристало до A, bona in medium T державі; з *dat.* quaestus alci Ci praeda victoribus T, aurum praedae, (in praedam) L стати ся чиєюсь добичию, captiva corpora Romanis L стали рабами Римскими, in altera iura T під чужу власть, alci in usum H виходить на хосен. δ) уходити за, значити за, вважати (ся) за, apparatus pro stipendio T iis fortuna in sapientiam T. П. α) уступати (ся) кому, перед ким, від-, уходити, віддаляти ся, від-, усувати ся; *absol.* звідки? *abl.* patriā Ci senatū T виступити із сен. cede locis V встань звідси = забирай ся; з *praep.* ab, de, ex, c. *abl.* але (e)vitā Ci розістати ся зі сьвітом; перед ким? з *dat.* eis ensis O; *occ.* (про вороги, війска) уступати ся, усувати ся, подавати ся назад, і т. п. hostes de oppido; ex acie L nostri C Ci. β) про *abstracta.* уступати = щезати, зникати, минати (ся), дїти ся, у-, проходити, in auras O полинути, (ex) memoriā L забувати, виходити з п.; horae Ci минають, quo tibi fiducia cessit V де дїла ся? non sententia loco V не хитає ся; *occ.* 1. (про місце-

вости) у-, відступати, ripae fluminis V. 2. уступати перед, подавати ся, ebur digitis O мякне. γ) з *dat.* уступати перед ким = підчиняти ся кому, корити ся перед ким, по-, піддавати ся, потурати кому, malis V Cu улягати їм, fato L добровільно умерти; *occ.* уступати перед ким = бути низшим, стояти низше кого, як хтось, значити меньше як, salix olivae V aetas tibi Ci nulli dearum O; з *abl. limit.* alci laudibus O; alci in re Cu; *pass.* nihil Graecis ceditur Ci в нїчім ми не гірші Греків δ) відступати від чого = за-, полишати, признавати кому щось, possessione rei Ci L відказати ся права власности; з *dat.* collegae honore L зречи ся в его користь. III. α) відступати кому що = по-, залишати кому, оставляти, ei currum O Ci alci multa de iure L. β) припускати, признавати, годити ся на те, що . . . з нам. реч plebes patribus, ut L adulationibus cessit, ut T дав ся влестити, щоб . . .

cedrus, i, f. кедрина: *meton.* odorata V пахощі, carmina linenda cedro H гідні безсмертної слави, nec cedro charta notetur O най пропадає, гине.

celeber, bris, bre α) часто на-, відвідуваний, навіщ(ув)аний, оживлений, (веле)людний людний, locus Ci celeberrimā comitum turbā O численною дружиною окружена, c. fontibus O жерелистий, verba O промовисті, vox O часто повторене. β) празнований = празничий, торжественний, сьвяточний, dies H сьвято, conventus Ci світлий збір, lux celeberrima Baccho O найбільше сьвято Вакха. γ) часто обговорений = славнозвісний, прославлений, голосний, nomen Ci L pons T лихозвісний; з *supin.* c. minus auditū Cu меньше звісний; *occ.* славний = звісний, славутний, viri L.

celebrātio, ōnis, f. α) численний збір, (веле)людний натовп, здиг народу, cotidiana Ci. β) торжество, празник, ludorum Ci T сьвяточні игри(ща).

celebrātus, 3. (P Adi. до celebrāre) α) (часто) навідуваний, навіщуваний, forum S (веле)людний торг; *occ.* (великим числом учасників) празнований, сьвітлий, dies O = supplicatio L. β) загально розширений, часто уживаний, всюди звісний, tritum et c. Ci обговорене й ‚обклепане'; *occ.* звісний = славний, прославлений, славутний, ora O.

celebritās, ātis, f. α) часте навідуване, велелюдність, loci Ci Baiarum Ci оживлені купелї, oppidorum Ci густо залюднені; *occ.* натовп, здвиг, збіг (народу) supremi diei Ci торжественні похорони ludorum Ci численно навідувані игрища ludis c. addere L піднести їх торжественність; *meton.* 1. (веле)людність = сила народу, theatri refertissima Ci битком набитий теат(е)р. 2. все-, прилюдність, ява, явність (opp. solitudo) Ci in celebritate versatur Ci прилюдно. β) участь лучане, periculorum T участі небезпечности γ) слава, c. famae Ci далекозвісна слава

celebro, 1. α) (місцевости) посїщати, часто від-, навідувати, навіщати, часто ходити по, до, abs. N; viae multitudine celebrantur Ci товплять ся по них, domum Ci часто заходити до, silvas O замешкувати, sepulcrum epulis celebratum est Ci часто ходили туди й бенкетували, c. litora ludis V навідувати задля игрищ, ripas carmine O висьпівувати берегами, aures nominibus celebrantur Ci доходять до мене contiones convicio Ci ославляти. 2. (при особи) густо обступати, товпити ся около, товаришувати, опроваджати, coetus Agrippam T шайки пхали ся до него 3. (при зборах) брати численну участь в, торжественно обходити, сьвяткувати, празнувати, diem natalem T. β) загально уживати, пильно займати ся чим, часто виконувати, справляти, discriptionem Ci celebratur iuris dictio L судівництво стало знов уживати ся, seria ac iocos L поводити ся поважно і бавити ся, celebratur genus mortis T стає загальним γ) робити загально звісним = ширити (вістку), голосити, розголошувати: nuntii Ci; *occ.* славити, прославляти, величати, haec famā Ci N laude celebratus Ci вихвалений, virum lyrā H оспівувати rem in maius L S перехвалювати, eum socium T его як товариша.

celer, is, e. *adv.* iter скорий, швидкий, моторний, жвавий, хуткий, меткий, поспішний, c. pennā O скоролетний, quam celerrime C як найскорше, celerius opinione C зовсїм несподївано, fata V борзо наступаюча смерть, consilia L поквапні з *abl.* c. iaculo V хват-стрілець: з *inf.* c. irasci H палкий (= celeres H загонисті); *subst.* **celeres**, um, *m.* їздцї, верховики, рицарі = бояри L.

celeritās, ātis, f. скорість, швидкість, поспішність, жвавість, бистрота, felicitas et c. C щасливий і скорий успіх, venenum Ci що скоро дїлає, c. suscipere Ci = celeritate uti Ci квапити ся, пилувати ся

celero, 1. *trans.* прискоряти, приспішати, робити щось на борзі, (похватком, похапцем), viam V спішити в дорогу; *intr.* спішити (ся), скорити (ся), квапити ся T.

cella, ae, f. ‚келія' α) покоїчок, кімнатка, angusta H рабів. β) сховок, пивниця, комора, in c. dare, emere, imperare, sumere Ci для домашних потреб, (для кухні на варіво), cellae nomine Ci на прожиток, Sicilia c. pennaria Ci ‚амбар', ‚шпіхлїр', житниця, c. apum V комірки. γ) капличка, сьвятиня, Iovis Ci L Concordiae Ci храм V.

cellārius, i, *m.* (cella) пивничник Ph.

cēlo, 1. при-, у-, скривати, крити, ховати, переховувати, таїти, затаювати, нїчого не говорити про щось (перед ким); *absol.* factum celatur C не виявлює ся, aequora pisces H містять в собі, vultum manibus O затуляти, se tenebris V крити ся; обр. celata virtus H про котру не говорять; з *locat.* terrae L в земли; про особи, mortem eos L (alqm de rē Ci) te de insidiis Ci; *pass.* celor Ci затаюють передо мною, але celor de re Ci скривають передо мною; de veneno celata mater Ci тримали перед нею в тайні; рідко *pass.* з *pron. neutr.* id Alciliades celari non potuit N годї було сего перед А. затаїти, критись з чим; з зал. пит N.

celōx, ōcis, *m.* (*scil.* navis) скороплав, ‚яхт' L.

celsus, 3. α) високо знимаючий ся, високий, великий, простий, c. in cornua O високорогий, excelsior loco O на вивишенім місци, sedes dignitatis Ci знатне становиско. β) благородний, vir Ci; *occ.* гордий, бутний, надутий, Ramnes H.

cēna, ae, f. обід, полуденок, гостина, бенкет, caput cenae Ci головна страва, inter c. Ci за столом, при обідї.

cēnāclum = cēnāculum, i, *n.* 1. їдальня. 2. поверх, покоїчок на подї L Ci H.

cēnito, āre обідати, столувати ся.

cēno, 1. α) обідати, полуднувати, пирувати, бенкетувати, apud alqm Ci бути на обідї у, cenantes cum alqo unā H столовики. β) їсти, споживати, alqd; P Pf. з *act.* значінєм: cēnātus, 3. з'ївши обід, пообідавши = по обідї Ci S.

censeo, 2. ui, census α) числити, перелїчити, робити спис = списувати, cives L маєток горожан, capite censi S поголовно обчислені = найбіднїйші горожани, c. censum L списувати горожан після їх маєтку. β) цїнити, оцїнювати, censendi formula L правило оцїнки. γ) оцїнювати = подавати стан маєтку, признавати ся до него, praedia Ci *med.* = *pass.* censeor, census sum Ci заявляти маєтковий стан, censendi causa Ci щоб подати вартість маєтку. δ) про цензорів: цїнити, оцїнювати, censores pecunias . . . censento Ci най . . . провірять і оцїнять. ε) вважати кого за, чим, eos parentes O мати за батьків. ζ) гадати, бути якоїсь думки, думати, радити (до); *absol.* alqd de rē Ci hoc Ci; з *acc. c. inf.* Ci нам. реч. Ci; втручено: tu consideres-censeo-diligenter utrum . . . Ci з ut Ci; з *inf.* T; *occ.* 1. (про сенатора) вносити, голосувати за, бути за тим, щоби . . . з *acc. c. inf. gerund.* causam esse quaerendam Ci; нам. реч. з *ut ne* Ci C; з *acc.* deditionem Ci за; de rē Ci. 2. предкладати = ухваляти, рішати, розпоряжати, постановляти, domum aedificandum Ci; *uti* C bellum alci L aram deae T признати для.

censor, ōris, m. цензор, таксатор, цїнитель, (для перелїку і обчисленя народу й оцїнки маєткового стану громадян) β) строгий цїнитель = судитель, ‚критик', honestus H minorum H знаток.

censōrius, 3. α) цензорский, цензора, tabulae Ci списи, leges Ci розпорядки, ‚контракти', funus T на державний кошт, ignominia Ci = nota L кара чести. β) оцїнний, осуджуючий обичаї.

censūra, ae, f. уряд цензора, ‚цензура', c. gerere Ci бути цензором, ‚цензорувати'.

census, ūs, m. α) обчисленє, перелїк, c. habere C обчисляти. β) оцїнка (майна), обчисленє народу (в Римі), c agere L c. censere L habere Ci переводити оцїнку, censū prohibere Ci excludere L відказати права спису в цензорскій список, c. deferre T заявити стан свого маєтку, accipere L записати стан маєтку. γ) цензорскі списи для оподаткованя, alqm censū prohibere Ci excludere L не затягнути до спису = відказати права горожаньского, alqm in censum referre L записати в горожаньский спис, in censum irrepere Ci вкрасти ся в спис. δ) (заявлений перед цензором) маєтковий стан = маєток, майно, c. equestris = на 400.000, senatorius = на 800.000 сестерцїв, homo sine c. Ci нуждар, tenui censu H бідненький, c. brevis O мала платня, privatus H приватне майно.

centaurēum, i, n. ‚центурия', жарка-сердушник V.

centaurus, i, m. ‚кентавр', nobilis H = Chiron; *adi.* 1. **centaurēus,** 3 зьвізда в громадї лучника Ci sagittarius. 2. = navis (magna) V.

centēni, ae, . по сто, по сотці (сотні), сотнями, сотками, decies c. milia Ci = 1,000.000; *sing.* c. arbor V сотня весел.

centēsimus, 3. сотий; *subst.* **centēsima**, ae, f. (*scil.* pars) = 1% = відсоток; *pl.* = 1% pro mense = 12% pro anno; binae c. = 24% на рік лихварских відсотків Ci centesimae vectigal T однопроцентовий податок, c. rerum venalium T 1% податок від проданого.

centi-ceps, 2. стоголовий, belua H = Cerberus.

centiēns, (centiēs) сотеро, сто раз, c. centena milia = 10,000.000 Ci c. et octogiens Ci = 18,000.000 сестерців, syngrapha sestertii c. Ci запоручне письмо (вексель) на 10,000.000 сест.

centi-manus, 3. сторукий H O.

cento, ōnis, m. свитина, (ушита з лахмáння) лахміте, дранте, лахмани. inicere centones C сінники, ‚матераци'.

centum, α) сто, сотка. β) чимало, дуже бáгато, сила, численно, ‚тисячі' H V.

centum-geminus, 3. стократний, Briareus V сторукий.

centumvir, i, *m.* звич. *pl.* центумвіри, ‚сотовики' се-б-то збір 105 мужів Ci.

centumvirālis, e центумвірів, ‚сотовиків' Ci.

centunculus, i, m. (*dem.* до cento) латочка, коверець на коні L.

centuria, ae, f. (centum) α) центурия, сотня, віддíл жовнíрів (= $\frac{1}{60}$ легíона). β) одна із 193 віддíлів цíлого горожанства після маєткового подíлу Сервія Туллія, c. praerogativa Ci що перша голосує. γ) лан, займаючий обшир 200 морґів (iugere), Populiana Ci.

centuriātim, ‚центуриями', після центурий, сотнями C.

centuriātus, ūs, m. достоїнство сотника, становиско офіцера, ‚центурият' Ci L.

centurio, ōnis, m. сотник, центуріо, начальник сотні, c. classiarius T офіцер при маринарці.

centurio, 1. дíлити на сотні, ‚сотувати', iuventutem L centuriati pedites L ‚сотнями', centuriata comitia Ci коміції, lex centuriata Ci закон одобрений центуриями.

centuriātus, ūs, m. вибір сотників T.

cēnula, ae, f. закуска, снíданок Ci.

cēpa, ae, f. цибуля H.

cēra, ae, f. α) віск: apes excudunt cellas V виробляють комірки. β) звич. *meton. pl.* imaginum O S воскові з'ображеня предківских статуй, ut cera liquescat V як віскова фíґурка (при чарах). γ) навощена табличка до писаня: prima H перша сторінка, ex c. recitare L вичитувати. δ) печатка Ci. ε) біле красило, inducta O. ζ) вощина, смола, живиця, pinguis V tegmen cerae O смолова затичка.

cerambus, i, m. рогач O.

cērārius, 3. восковий; *subst.* cērārium, ii, n. печаткове Ci.

cerastēs, ae, m. рогатий O.

cerasus, i, f. черешневе дерево, черешня.

cērātus, 3. навощений, harundo O воском сцíплена сопівка, pennae H злíплені...

ceraunius, 3. громовий V O.

cercops, ōpis, m. рід хвостатої малпи O.

cercūrus, i, m. подовгасте судно L.

cerebrōsus, 3. терплячий на запаленє мозку; *metaph.* загонистий, палкий, ‚горячка' H.

cerebrum, i, n. α) мозок, truncus illapsus cerebro H на череп. β) розум, глузд, Perilli H. γ) палкість, Bolani H загонистість.

Cerēs, Cereris Церера; обр. збіже, хлíб V.

Cereālis, e (Cerēs) α) присьвячений Церері, munera O хлíб, herba O збіже, arma V пекарскі знаряди, solum V грінка хлíба.

cēreus, 3. (cēra) восковий, вощаний, з воску, c. castra H улій; *subst.* cēreus, i, m. воскова сьвічка Ci. β) жовтий мов віск, pruna V. γ) мягкий, гнучкий, c. in vitium flecti H склонний до блуду, непутящий.

cērintha, ae, f. медунка, рід пахущої ростини V.

cerno, 3. crēvi, crētus α) дíлити, від-, роздíлювати, alqd per foramina O ‚пересíвати'. β) від-, розріжняти = видíти, бачити, глядíти, догледíти, спостерігати, запримічати, alqm, alqd; alqd oculis Ci N c. animo Ci предвидíти, c. coram C наочно, Venus nulli *(dat. Graeci.)* cernenda O V нíким не видима = недобачена, c. acutum H бистро, дуже добре, eum ipsum Ci мати на оцí = на думцí; з *acc. c. inf.* V O; *pass.* cernitur eos premi Ci видко що... з *part.* eos ruentes V. γ) у-, пізнавати, розбирати, aciem mentis Ci; з *acc. c. inf.* зал. пит. з *ut*... як V O; *pass.* cerni (in) alqā rē Ci показувати ся, являти ся в чім, virtutes in agendo Ci. δ) cernere = decernere = рíшати: id sors L; *occ.* 1. бороти ся, спорити, воювати, ferro V vitam Ci о житє. 2. постановляти: senatus Ci de rē T. ε) рíшати ся на що = приймати, перебирати: hereditatem Ci L.

cernuus, 3. стрімголов, c. incumbere V дати сторчака.

cēro, 1. гл. cērātus.

cerrītus, 3. слабий на голову = бíснуватий, навíжений, божевíльний H Ci.

certāmen, inis, n. α) суперечка, спір-ка, перебій, ворогованє, ворожнеча, certamine pedum vincere O = навперейми, navalis V перегони в веслованю, singulorum L поєдинок, ‚двобій', heres tanti certaminis *(gen. pl.)* O за котрого так завзято борять ся. β) со-, суперництво, змаганє до, перемоги, ревнованє, силкуванє: verborum L сварка, de rē inter eos Ci. γ) пере-бій, битва, бор(оть)ба, сутичка, герець: res ad c. venit L c. inire L = in c. descendere cum alqo O іти навзаводи з, счіпити ся з.

certātim, на перебій, навперейми, навзаводи, наввипередки, ‚о заклад' Ci.

certātio, ōnis, f. α) перебій, ревність, спір, publica Ci corporum Ci inter alqm Ci. β) судова розправа; з *gen. obi.* multae L o; alci cum Alfeno c. est Ci правує ся з A.

certē, (*adv.* до certus) α) певно, на певно, на кождий спосіб, єяк чи так, непохибно, безперечно, c. furit H. β) дійсно, в самім ділї, справдї, непремінно, c. videre C точно. γ) в потакуючих відповідях: так, конечно, ‚правда', num quisnam est vestrum? certo nemo Ci. δ) (обмежаючо): бодай, що найменьше, в (по) крайній мірі, c. tamen то бодай, sed (tamen) certe C (Ci) однакож; ego certe Ci бодай що до мене.

certō, (*adv.* до certum певність) з певностию = (на) певно, рішучо, безперечно, c. scio Ci я цїлком (в повнї) переконаний.

certitūdo, inis, f. певність Cu.

certo, 1. α) бороти ся, воювати, бити ся, proelio S armis cum hoste Ci armis de imperio T inter se pro re cum alqo; *pass.* certatur T приходить до рішучої борби, multum certato pervicit T поконав по довгій боротьбі; *metaph.* aequitas cum iniquitate Ci ворогує. β) спорити, maledictis L сварити ся, ob hircum H ‚за марницю', cum usuris fructibus praediorum Ci оспорювати їх (%). γ) правувати ся, iure Ci de sponsione Ci foro res certatur Ci веде ся перед судом, certandae multae dies L речинець розправи над пенею (карою). δ) суперничати, міряти ся з, ревнувати, змагати ся з, іти з ким в перемоги, борикати ся, бороти ся з, de rē Ci Cu cursū cum iis S переганяти ся з = бічи на випередки; *poët.* з *dat.* tibi Amyntas V; з *inf.* V.

certus, 3. α) рішений, постановлений, sortes O незмінні, hasta V sagitta H влучна, sententia V непохитна, certum (mihi) est я рішив ся на те, щоб... я готов... з *inf.* Ci V T; з *gen. ger.* eundi V O relinquendae vitae T. β) певний, о-, назначений, certa dies Ci N речинець, fines H обмежені, gradus Ci C рівномірний, conviva H постоянний; *n. pl.* certa loquens O виразно; *occ.* про особи: = quidam: certi sunt in consilio Ci певні = деякі. γ) певний = вірний, безпечний, certos dimittere V auctores Ci N V вірогідні; про *abstr.* spes C Ci H Cu certa maris T безпечна плавба. δ) певний = відомий, знаний, докладний, провірений, точний, безперечний, безсумнївний, справжнїй, неоспоримий, res C дійсність (основа), peculatūs Ci доказане, hostis Ci завзятий, c. patre nasci Ci бути сином правесного ложа, як: proles V (= liberi) = законні; *neutr.* certum Ci певно, відомо, c. est з *acc. c. inf.* Cu зал. пит. Ci L, certum scire Ci знати (на) певно = pro certo habere Ci; з *acc. c. inf.* вважати за річ певну; *adv.* certum locutus H. ε) звіщений = повідомлений, certus... lustret? V чи може знати що...; з *gen. obi.* c. consilii O T обзнакомлений з; *poët.* eum certum facio V O даю єму знати про; з *gen.* consilii O; але в прозї: eum certiorem fecit C Ci повідомив єго; *pass.* certior fit Ci звіщено єму. 1. з *obi.* в *gen.* me sui consilii Ci. 2. dē rē Ci C. 3. *acc. c. inf.* 4. зал. пит. 5. нам. реч. з *coni.* C.

cerva, ae, f. лань, олениця V L.

cervīcula, ae, f. (*demin.* до cervix) шийка Ci.

cervīnus, 3. оленевий, з оленя, pellis H = випханий олень.

cervix, īcis, f. карк, шия; звич. *pl.* cervīces, um α) вязи, boum Ci карчила, cervīci imponi V садити ся на ‚коркоші' (= плечі), bracchia cervīci dare H обіймати; обр. dare c. crudelitati Ci терпеливо зносити, sustinere cervicibus rem p. Ci двигати, a cervicibus iugum deicere Ci скинути з себе ярмо рабства, hostis (= bellum) in cervicibus est L на карку = грозить. β) зухвалість, упір: recuperatores tantis c. Ci такі завзяті.

cervus, i, m. α) ‚рогоносець' = олень O V. β) *pl.* вила, пяла, figere cervos V eminentes CL вилковаті (росохаті) палї (або бо́рони).

cessātio, ōnis, f. α) гаянка, проволока; *occ.* β) зволїканє = бездїльність, дармованє Ci.

cessātor, ōris, m. забарливий, nequam V непотрібо.

cessio, ōnis, f. відступленє, in iure Ci перед судом.

cesso, 1. α) гаїти, ся, барити ся, бавити ся; *absol.* cessans morbus H тяжка, cessata

tempora O пропущений = не вихіснований; з *obi.* quidquid cessatum est V кілько лиш згаяно часу. multum scriptor H блудить; констр: id cessatum est in officio L in iis ira deae L не наступає. voluntas H хибує = не хочеш; з *abl.* audaciā L не мати її; *poët.* in vota V з обітами = не приносити обітнього; в зазивах: з *inf.* quid mori cessas? H та вмирай-раз! quid cessat? H чого жде? cessate puellae O підождіть. β) зволікати = переставати, отягати ся, відступати від, за-, покидати, за-, полишати, попускати в чім, per tempus L; з *abl.* in (ab) opere Ci (L) tempus a spectaculo L вільний від = без, non cessat detrahere Ci безупинно понижає; *pass.* nihil cessatum est ab apparatu operum L c. pro rē O не обставати за справою; з *inf.* gemere V; *occ.* γ) пере-, дармувати, нїчого не робити, спочивати, віддихати, не займати ся чим, saxa V sub umbrā V arae O без жертв, alter H съвяткує, ducere curam H приспати, terra O лежить облогом, cessata arva O цїлина.

cestrosphendonē, ēs, f. прилад до киданя стріл, (стрільна) пушка, ˌвергавка˺ L.

cētārius, 3. дотичний морских риб T; *subst.* cētārium, ii, n. невід, великі сїти H.

ceterō-quī(n), опроче, впрочім, крім того, до того ще Ci.

cēterus, 3. *sing.* лиш при іменниках збірних, звич. *pl.* прочий, дальший, другий, останнїй, инший, silva V; *pl.* ceteri всї прочі, всї инші C Ci; *adv.* cetera, et cetera Ci = і так далї = і т. д. ceterum *acc. n.* = de cetero Ci впрочім, врештї; *poët. acc. pl.* n. cetera V L опроче, однак. лиш, але й, а таки взагалї.

cetra, ae, f. (малий шкіряний) щит L.

cetrātus, 3. узброєний в легкий щит C; *subst.* cetrati, легко узброєні C.

cētus, i, m. кожда велика морска риба: кит, дельфін, тун, і т. д. V.

ceu, *adv.* α) як, зовсїм як, наче, саме як, так-як, lupi ceu V ceu quondam V як коли-б β) наче-б, неначе, немов, рівно як, будьто би, ceu si V = ceu cum з *coni.* рідко з *ind.*

chalc-aspides, um, m. з крицевими щитами L.

chalibēius, 3. сталевий O.

chalybs, ybis, m. сталь V.

chaos, n. лиш *nom. acc.* і *abl.* chaō α) безмежний простір аду = (безконечне) підземеле, inane O підземельне царство. β) безладна суміш (вселенної), rudis O. γ) особово: підземельне божество = батько Ночі і Ереба V. δ) с(о)творінє сьвіта, a chaō O з поконвіку.

chara, ae, f. кмінок C.

charistia, caristia, ōrum, n. празник любови й сїмейної єдности (22. п) O.

charta, ae, (carta) α) папір, листок паперу, ineptae H ˌмакулятура˺, нездалий папір, chartis alqd illinere H писати. β) все на папері написане = книжка, лист, письмо, твір, silent H пісні, Graecae H писання Греків.

chartula, ae, f. папірчик, писулька Ci.

chēlē, ēs, f. звич. *pl.* Кліщі скорпіона; *meton.* inter chelas V Ci в зузірю ˌвага˺.

chelīdonius, 3. ˌластівок˺, *n. pr.* ch. insulae L ластівячі острови (проти Лікиї).

chelydrus, i, m. водна гадина V.

chelys, yos *acc.* yn *voc.* chely, f. черепаха; *meton.* лїра O.

chiliarchēs, ae, m. chiliarchus, i, *m.* начальник тисяч піхотинців Cu або моряків T полковник, ˌтисячник˺ Cu; у N перский канцлєр, ˌвезир˺.

chimeri-fer, fera, ferum хімероносний, Lydia O що видала хімеру.

chīragra, chĕrarga, ae, f. ломота, гостець в руках H.

chīrographum, i, *n.* α) рукопись, почерк руки, ch. imitari Ci. β) письмо, falsum Ci. γ) запис, Caesaris Ci venalis Ci записка.

chlamydātus, 3. одїтий в хляміду, се-б-то в воєнний плащ Ci.

chlamys, clamis, dis *acc. pl.* ydas (ydes) f. грецкий воєнний плащ, ˌхляміда˺, auro intertexta V золототкана, puniceа O багряна.

chlōreus, ei, *acc.* ea, m. жовтозелена пташка; обр. молодик, юнак V; *pl.* молодь.

chorda, (corda) ae, f. струна; *meton.* звич. *pl.* гра (на струннім інструментї), loqui verba socianda chordis H під гру лїри

chorēa, ae, f. ˌковровід˺, танець, танок H V O; *acc. pl.* y V chorĕās.

chorus, i, m. α) танець, танок, коровід (зі співами), ch. ducere H короводити. β) співаючі й гуляючі = хор, puellarum H. γ) громада звізд, Pleiadum H. δ) гурт, збір, ˌхор˺, Phoebi H Музи, philosophorum Ci товариство.

christus, 3. намазаний, християньский. **christiānus**, i, m. християнин T.

chromis, is, m. α) рід морскої риби O. β) Кентавр O. γ) Фавн V.

chrysīzōn, usa, on. золотистий Ci.

chrysolithos, i, f. топас O.

cibārius, 3. α) дотичний їди. β) звичайний, простий, panis Ci разовий = жорновий

Ci. γ) *pl.* n. засоби живности, хлібні запаси, харчі, пожива, корм, обрік, anserum Ci; *occ.* 1. харчі для жовнірів, страва, molita Ci мука, крупи. 2. збіже для провінц. урядників, menstrua Ci.

cibo, āre годувати, кормити, cibari nolle L не хотіти їсти.

cibōrium, ii, n. кубок, чашка H.

cibus, i, m. α) страва, їда, їжа, по-корм, харч, пожива, живність, confertus cibo Ci ситий, cibos ministrare T подавати, concoquere Ci травити; *occ.* 1. паша, жир, animalium Ci. 2. ваба, приманá, fallax O; обр. β) корм, furoris O спонука до, mali O причина, animalis O воздух.

cicāda, ae, f. коник-цьвіркун, resonat V цьвірінькає.

cicātrix, īcis, f. *gen. pl.* īcum рубок, блізна, виразка, c. excipere Ci; *occ.* β) нарізка, зарубина, in stirpe V коро(-іж), карбець. γ) рана, c. obductam refricāre Ci над-, здерти що йно загоєну рану.

cicer, eris, n. горох H.

cichorēum, i, n. ⌞цикория⌝, придорожник, рід салати H.

cicirrus, i, m. ⌞кукуріку⌝, c. Messius H завидіяка — M.

cicōnia, ae, f. бузько, бузьок H.

cicur, uris освоєний, свійский, удомашнений, ласкавий Ci.

cicūta, ae, f. болиголов, бех, c. expurgat H прочищує (*scil.* писаків), tollet annum H затроїть. β) билинка з беху = дуд(к)а H.

cidaris, is, *acc.* im, f. тияра, диядем перських володарів Cu.

cieo, 2. cīvi, citus α) ⌞кивати⌝, по-, рушати, двигнути, вводити в рух, puppes sinistrorum citae H налїво звернені, animus cietur Ci рухає ся, orbis cietur Ci крутить ся; *occ.* 1. потрясати чим, трясти, venti mare L (aequora V) підносять филї. 2. у-, піддержувати, заохочувати до, pugnam L Cu T. β) (про особи) кликати, при-, скликувати, eos nomine T поіменно, aere viros V сурмою; *occ.* γ) 1. кликати на поміч, завзивати, furias O foedera L покликувати ся на них, manes V викликувати. 2. (до бою) при-, скликувати, завзивати, ad arma militem L alqm in nos T. δ) кликати, називати, animam supremum V пращаємо в останнє, patrem consulem L покликувати ся на ⌞свій високий рід⌝. ε) викликувати, будити, справляти, спонукувати, спричиняти ся до, видавати, procellas inter togatos L збивати бучі, bellum L починати, tinnitus aere V дзвонити, gemitus V стогнати, mugitus V ревіти, lacrimas V заплакати, molem ex alto animo L вельми розсердити, stragem V счинити різню, bello simulacra V бороти ся лиш на позір.

cīmex, icis, m. блощиця, Pantilius H влазлива ⌞щипавка⌝.

cinaedus, i, m. ⌞худоба — не чоловік⌝ розпустник, розкішник Ph.

cincinnus, i, m. зв. *pl.* кучері, кудри; **cincinnātus,** 3. кудравий, stella Ci космата, ⌞мітлата⌝.

cinctus, ūs, m. оперез(ув)анє, се-б-то спосіб оперезуваня, взятий з Gabii V L; *meton.* чéрес, пóяс, запин, запинка; **cinctūtus,** 3. перевязаний (лиш запинкою), Lupercі O голі, Cethegus H старосьвітский (без tunica).

cingo, 3. cinxi, cinctus α) о-, перепоясувати, оперізувати, оперезати, alqm rē; alqd re, cinctae ad pectora vestes O перевязана на грудях одїж, alqm coronā O = tempora ramis V увінчати, puer alte cinctus H = Dianae ritu c. V високо підперезаний, підкасаний; *medial.* cingi (оруже) перевязати собі, зброїти ся, ferrum V gladio L; *absol.* cingitur Turnus in proelia V лагодить ся до бою. β) обводити, обкладати, окружати, замикати, castra vallo C обкопати, cuspi polum V лїтають круг бігуна, кружать небом, aethera nimbi V заступають, moenia flammis V оточити ватрами сторожів, hostem stationibus V обступити стійками, urbem copiis L облягати, осадити; *occ.* γ) 1. обступати кого = товаришувати кому, alqm T turba latus tibi O L гуртує ся около тебе. 2. (ворожо) окружати, Sicilia cincta periculis Ci виставлена з усїх боків на небезпечности.

cingulus, 3. (cingere) оперізуючий; *subst.* 1. cingulus, i, m. (sc. orbis) полоса Ci. 2. cingula, ae, f. (sc. zona) попруга, equi O. 3. cingulum, i, n. α) чéрес, пояс, aureum V; *occ.* β) ретяг, перевязь, Pallantis V.

cinī-flo, ōnis, m. раб-дмухач H.

cinis, eris, m. α) попіл, dilapsa in cinerem fax H про Ліке, що цїлко постаріла ся; *pl.* fer cineres V. β) спалені тлїнні останки, мощі покійників, patrii H c. filii Ci покійний син, post cinerem O спаливши (мерця). γ) попелище, згарище, розвалини, останки, c. insistere H Iliaci V. δ) загла́да, загуба, urbis Ci in cinerem vertere O H ⌞пустити з димом⌝, запропастити.

cinnamum, i, n. цинамон, кориця, c. quatere O потовчи.

cippus, i, m. α) камінний стовп(ець), загострений паль; *pl.* частокіл, „палїсада" C. β) (чотирогранний) намогильник, надгробок, памятник H.

circa, I. *adv.* круг, навкруги, кругом, около, довкола з esse: montes qui c. sunt O доохрестні; *attrib.* multa c. civitates L чимало доохрестних громад, cetera circa L охрестність. II. *praep.* з *acc.* місцево: α) кругом, на-, около, довкола, на-, довкруги, c. regem miscentur apes V товплять ся до, роять ся коло матки, alqm c. gentes mittere L порозсилати по них, c. campos H скрізь по нивах β) біля, близко чого, c. Capuam Ci околиця Капуї. γ) часово: около, до, майже, несповна, трохи не, більше-меньше, c. lucis ortum Cu над ранком, c. lustra decem H яких 50 років, c. quingentos L (у Ci circiter). δ) коло = що до, з огляду на, c. artes socordia T, c. scelera distentus T що пильно заходив ся коло.

circa-moerium, ii, n. L = po-moerium, ii, n. смуга (круг муру).

circensis, e. приналежний до цирку = празнований в цирку, ludicrum L T; *subst.* игрища в ц = перегони, перебої, c. ludi plebei L 20. X.

circino, āre кругом загинати, auras O ширяти воздухами.

circinus, i, m. циркель, коло C O.

circiter, I. *adv.* о-, коло, о, майже, близко, приблизно, diebus c. XV C за яких 14 днїв. II. *praep. acc.* c. meridiem C коло полудня.

circu-(circum-)itio, ōnis, f. α) обхід; *occ.* (військово) ходжене навкруги, огляд(ок), aedilium L. β) обиняки, c. atque anfractus Ci манівцї і сторонцї; протяг часу.

circu-(circum-)itus, ūs, m. α) ходá навкруги, обіг, округ, кружене, круговорот, orbis Ci кругобіг, in rebus p. Ci доби. β) обхід, сторонець, побічна дорога, longus V brevis L. γ) обхід = обїзд, обєм, обвід, обшир, обсяг, in circuitu ascensus est Ci довкруги, c. pererrare V. δ) крутанина, circuitu petis gloriam Ci підступи. ε) доба Ci.

circulātor, ōris, m. волокита, волоцюга Ci.

circulor, 1. волочити ся, тягати ся C.

circulus, i, m. α) обвід, коло, круг, звоpотник, coronae L обєм, c. conficere Ci кружити, c. ultimus O бігунова полоса. β) перстень, auri V ланцушок, c. subnictet crines V обручка. γ) товариство, кружок, гурт, in circulis vellicare Ci.

circum, I. *adv.* α) на-, довкруги, кругом, довкола. β) *occ.* 1. зі всїх боків, c. undique V з усїх усюдів. 2. з обох сторін, боків, effigies c. Caesaris ac Seiani T. II. *praep.:* з *acc.* α) около, о-, круг, c. axem Ci круг неї, c. flumina V над берегами. β) коло = близко, біля, недалеко чого, в околици, c. Capuam C в охрестности K γ) о-, коло, по, до, c. municipia C по місточках, також, maria c. V. δ) (про особи) коло, при, з, в товаристві, qui c. alqm sunt Ci его дружина = окруженє.

circum-ago, 3. ēgi, actus α) (кругом) обертати, за-, по-, навертати, frenis equos L герцювати ними, aciem c. L звертати, ventus L обернув ся; *medial.* обертати ся, перевертати ся, orbis L. β) (про час) закінчити кругобіг = кінчити ся, минати, упливати, annus circumactus L, aestas se circumegit L пройшло. γ) думку зміняти, rumoribus circumagi L стати иншої гадки. δ) ганяти, волочити ся сюди-туди, huc illuc T opus est te circumagi H тягати ся зі мною.

circum-aro, 1. āvi оборювати L.

circum-cīdo, 3. cīdi, cīsus, (caedere) α) обтинати, об-, вирізувати, об-, вирубувати, arbores Ci. β) надтинати = обмежувати, у-, зменьшувати, P P P *adj.* circumcīsus, 3. обтятий, короткий, Hemna Ci спадиста, collis C стрімкий.

circum-clūdo, 3. (claudere) (кругом) запирати, замикати, окружати, (з усїх боків), cornua argento C оправляти; обр. consiliis circumclusus Ci спинений заходами.

circum-colo, ĕre мешкати круг чого, sinum L над.

circum-do, 1. dedi, datus α) „обдавати" = обкладати, обставляти, ставляти кругом (до около), ligna Ci; з *dat.* bracchia collo O V обіймати, arma humeris V надівати, vincula plantis V узувати ся, principi ministeria T окружати его служóбою; *occ.* обступати, обгороджувати, murus circumdatus C оточений; з *abl. loc.* turres toto opere C на цїлій лїнії; з *dat.* moribus libidines T прилучити до. β) (з *abl. instr.*) зачиняти = обгортати, обводити, об-, загородити, обставляти, aciem raedis V заступити обозом, tempora vittis O увінчати; з *acc. gr.* chlamydem circumdata V закутана = одїта в обгортку, figuram levitate Ci закруглити.

circum-dūco, 3. duxi, ductus α) (кругом) водити, обводити, обвозити, навкруги тягати, alqd rē C aratrum Ci об'орати.

β) водити довкола, asinum Ph. з подв. *acc.* eos praesidia Ci по всїх стійках. γ) водити манівцями, eos longiore itinere C сторонцями; *absol.* praeter castra L (*sc.* agmen) обходити їх.

circum-eo, (circu-eo) 4. īvi, (ii) itus α) ходити кругом (на около), обходити, об'їзджати, кружити, circumitis castris C об'їхавши табор, metam O ви-, оминати; обр. nomen T промовчати β) обводити = замиками, окружати; *absol.* C cornu C обступити, aciem a latere C обступити з боку; *pass.* circumiri N C; обр fluctibus circumiri Ci потонути в γ) ходити усюди = оглядати, озирати, на-, відвідувати, c. coepit L просити по всїх, equo unumquemque S рядами обїзджати; з *acc.* vigilias L дозорувати, hiberna Ci назирати, senatum L ходити по всїх сенаторах; *occ.* ходити по, їздити по, обїзджати, provincias L.

circum-equito, āre верхом обїзджати, moenia L.

circum-erro, āre блукати по всїх усюдах, скитати ся, тиняти V.

circum-fero, ferre, tuli, lātus α) кругом носити, об-, розносити, codicem Ci circumfertur poculum L кружає, sanguinen in pateris S подавати, socios undā V очистила їх; *occ.* поводити, oculos L vultus O Cu озирати ся на всї боки β) розносити, ширити, bellum T L; але ширити вістку з *acc. c. inf.* O.

circum-flecto, 3. flexi, flexi кругом загинати, на-, завертати, longos cursus V обїзджати, одалїк оминати.

circum-flo, āre обвівати, дути кругом Ci.

circum-fluo, 3. fluxi I. α) течи круг чого, обтїкати, опливати, latus unda O. β) окружати, оточувати, secundae res eos Cu. II. α) течи через край, перепливати (ся), iam id Cu. β) мати ся в достатках, розкошувати, rē exercitus Ci.

circum-fluus, 3. *activ.* опливаючий, оточуючий, humor O. β) *pass.* окружений, campi Euphrate T.

circum-forāneus, 3. об'їжджаючий торговицї Ci.

circum-fundo, 3. fūdi, fūsus I. α) *intr.* кругом ляти, обливати (ся); з *dat.* amnis circumfunditur insulae L nympha iuveni O обгортає єго; *absol.* circumfusa nubes V заступаюча; *medial.* (= рідко *refl.*) опливати. β) обступати, окружати; *absol.* multitudo circumfunditur C товпить ся; з *dat.* regi Cu (рідко *refl.*) alci se L T; *activ.* = *medial.* eques Ci. II. α) *trans.* об-, переливати, eos circum dea fudit amictū V закутала в, circumfusa pruinis corpora V покриті инеєм. β) товпити ся круг чого, тиснути ся коло, до, напливати зі всїх боків, eum milites T; зв *pass.* libris Ci зарити ся в; *P P P* collo O обнявши, armis V роєм ратників.

circum-gemo, ĕre бурмотїти круг чого, ovile H.

circum-gesto, āre все носити ся з чим.

circum-gredior, 3. gressus (gradi) обходити, terga T.

circum-iaceo, ēre лежати навкруги, terrae Europae L populi T сусїдні мешканцї.

circum-icio, 3. iēci, iectus (iacere) α) кидати на всї боки (зі всїх боків), обкидувати, обставляти, обводити, vallum T викопати кругом, custodes T обставити, anguis vectem Ci обвинула ся. β) обводити = окружати, saltibus circumiecta T замкнена, *adi.* лежачий доокола, околишний, доохрестний, vehicula T розставлені; з *dat.* silvae c. itineri L по обох боках дороги, aedificia muris L круг муру.

circumiectus, ūs, m. α) обнятє Ci. β) околиця, охрестність, обвід, округ Ci.

circum-inicio, 3. окопати ся L.

circum-latro, āre гавкати навкруги; обр. undae V ревуть кругом.

circum-lavere, гл. circum-luere.

circum-ligo, 1. об-, перевязувати, обвивати, natam hastae V привязати до; з *abl. instr.* ferrum stuppā L клочем, circumligatus angui Ci оперезаний нею.

circum-lino, 3. ⌊lēvi⌉, litus обмащувати, облїпляти, обмазувати, Midam auro O позолотити; звич. *P P P* mortui cerā circumliti Ci навощені, musco saxa H оброслі.

circum-luo, ĕre опливати, обливати L T.

circum-mitto, 3. mīsi, missus α) посилати манівцями, circummissi L обхідний віддїл, Veientem iugo L щоб обійти перехід. β) об-, по-, розсилати (на всї боки), praecones C.

circum-mūgio, īre ⌊мекати⌉, обмукувати, рикати, ревіти довкруги, te vaccae H

circum-mūnio, 4. īvi, (ii), ītus ⌊обмурувати⌉, замикати, окружати, montem opere C укріпити навкруги, castellis circummuniti C обкопані.

circum-mūnītio, ōnis, f. осада, сїч C.

circum-padānus, 3. надпаданьский, campi L над Падом.

circum-pendeo, ēre висїти навкруги Cu O.

circum-plaudo, ĕre оплїскувати, manibus alqm O витати оплесками.

circum-plector, 3. plexus обнимати, обгортати, обводити, patrimonium Ci; обр. collem opere C обкопати.

circum-plico, 1. обвивати, обмотувати, anguem vectis Ci.

circum-pōno, 3. posui, positus роз-, обставляти, роз-, обкладати, nemus stagno T о(б)садити став гаєм; *осс.* Valentem et Caecinam T садовити по обох боках.

circum-pōtātio, ōnis, f. на-пійка для покійників Ci.

circum-rētio, 4. об-, замотувати, оплутувати, circumretītus frequentia populi Ci окружений товпою.

circum-rōdo, ĕre обгризати, dente alqm H.

circum-saepio, 4. saepsi, saeptus об-, загороджувати, обтиняти, обставляти, classem aggeribus V обкопані.

circum-scindo, ĕre кругом обривати, здирати, обтинати L.

circum-scrībo, 3. psi, ptus α) описувати (обвід), кругом очеркнути, stantem Ci L начертати круг него коло. β) об-, відмежувати, alci locum habitandi Ci призначити. γ) обмежувати, замкнути, alqm Rubicone Ci; *осс.* (особи) гамувати, спиняти, senatus praetorem Ci. δ) обманювати, підходити, ошукувати, adulescentulos Ci te Roscius Ci. ε) усувати, залишати, оминати, genere (обставиною) genus oratorum Ci tempus ex accusatione Ci; *adi.* P P P обмежений, звязлий, circumscripte complecti Ci.

circum-scriptio, ōnis, f. α) обвід, опис кола, ex e. exire Ci описаний круг. β) начерк, обмеженє, обєм, terrae Ci temporum Ci доба. γ) підступ(ство), обмана; (*syn.* fraus) з *gen. obi.* adulescentium Ci.

circumscriptor, ōris, m. дурисьвіт, облудник, мантій Ci.

circum-seco, āre довкруги об-, вирізувати, об-, витинати, випилювати Ci.

circum-sedeo, 2. sēdi, sessus α) кругом сидїти, alqm turba *Sen. осс.* β) осаджати, облягати, обступати, замикати, coloniam Ci legatus circumsessus Ci. γ) напирати на, ordinem Ci lacrimis alqm Ci докоряти плачем, blanditiis L підходити лестощами.

circumsessio, ōnis, f. осада, облога Ci.

circum-sīdo, ĕre кругом засїдати; *осс.* почати облягати, urbem T.

circum-sisto, 3. stĕti (stĭti) α) ставити кругом, становити ся около, обступати, *absol.* Ci; з *acc.* alqm C signa T; *осс.* β) окружати, обскочити, naves Ci ipsum V. γ) (льог. *perf.*) наставати, напирати на, нападати, me horror V огортає.

circum-sono, 1. sonui (P P P sonātus) α) кругом лунати, гомонїти, звучати, aurea vocibus Ci долїтає гамір до ух. β) *trans.* звучати около, гучати, шуміти, clamor eos L murum armis V брязкотїти круг муру; *pass.* circumsonor ore O.

circumsonus, 3. кругом лунаючий, turba canum O гавкаюча юрба.

circumspectio, ōnis, f. огляд(ність), обережність, озірність Ci.

circum-specto, 1. α) озирати ся круг себе, дивити ся доокола, розглядати ся, bestia Ci; незал пит. L; обр. circumspectans oratio Ci „обережна". β) *trans.* оглядати на всї боки, озирати, omnia Ci L розважити, ignota T обміркувати; *pass.* parietes T видко; зал. пит. alius alium ut . . . (як) L. γ) оглядати ся, виглядати, шукати, чатувати, ждати, під-, ви-, дожидати, me L aedem H tempus defectionis L вичікувати нагоду, щоби . . . fugam T чигати на.

circumspectus, ūs, m. α) вигляд, обзір, вид, c. est L c. unde exeam Ci. β) розвага над, rerum L.

circum-spicio, 3. spexi, spectus α) *intr.* роз-, оглядати ся, озирати ся, кругом обдивляти ся, in auspicio Ci diversi V на всї боки; з зал. пит. O magnifice Ci гордо глядїти, c. et aestuat Ci боязько. β) *trans.* на-, оглядати що, точно приглядати ся кому, озирати, oculis agmina V переглянути, turris undas O глядить на море, sua C наглядати. γ) озирати ся за, оглядати ся за, alqm V C saxum V добачити. δ) роз-, обдумувати, (точно) роз-, уважати, розбирати, обміркувати, rei p. partis Ci se c. Ci; зал. пит. L Ci T рідко нам. реч. mente, ut sit O. ε) глядїти за, визирати за, шукати, жадати, diem bello S вичікувати; P P P *Adi.* circumspectus, 3. оглядний, обережний, обдуманий, обачливий, non c. O неповажний.

circum-sto, 1. steti α) стояти кругом, circumstantes L T окруженє. β) *trans.* „обдавати", обступати, окружати, senatum Ci te anguis V вє ся об. γ) кругом товпити ся до, наступати, оточувати, te pericula V грозять, nos facta Ci дошкає нам.

circum-strepo, 3. ui, itus (кругом) лунати, гомонїти, ревіти, гудїти, legatus circumstrepitur T круг него роздає ся крик; з *obi.* atrociora грізнїйше загуторити; з нам. реч. iret T напирати на него, щоб . . .

circumtextus, 3. перетканий, acantho V.
circum-tono, 1. tonui гриміти, гудіти кругом, orbem O.
circum-vādo, 3. vāsi кругом іти на, нападати зі всіх боків, alqm Ci, naves L, terror aciem L огортає.
circumvagus, 3. опливаючий H.
circum-vallo, 1. окопати окопами = осаджати, оточувати, замикати; *absol.* alqm, alqd C L.
circumvectio, ōnis, f. обіг, оборот, круговорот Ci.
circum-vector, āri об'їзджати, oram L circum me vectari rura H їхати по нивах; *metaph.* singula V перейти = обговорити.
circum-vehor, 3. vectus їхати навкруги, об'їзджати, locum N equo L classem L обзирати.
circum-vēlo, āre о(б)гортати, amictū O окутати.
circum-venio, 4. vēni, ventus α) ходити кругом, обходити, окружати, обсадити, замикати, castra S обступити, circumveniri ab iis C S. β) обводити, опливати, Rhenus insulas T. γ) підходити, об-, за-, підманювати, ошукувати, обдурити, senem incommoda H заскочили єго, circumveniri a propinquo Ci бути перехитреним, criminibus S оклеветати.
circum-verto, ĕre обертати, перевертати; *medial.* rota axem O крутить ся об.
circum-volito, 1. āvi літати сюди й туди, fama V кружить; *trans.* облїтати, thyma H.
circum-volo, 1. āvi ⌜облїтати⌝, лїтати круг чого, praedam V.
circum-volvo, ĕre котити кругом, точити; *medial.* sol annum V кінчить свій оборот.
circus, i, m. коло, круг, candens Ci божий шлях = чумацка дорога; *occ.* біговище, поприще, перегони, боїще, цирк, в Римі є головно c. Maximus, пізнїйше (221. р.) був c. Flaminius Ci H O.
cīris, is, f. морский птах O.
cirrus, i, m. кучер C.
cis, α) *praep.* з *acc.* місцево: з сего боку, по сім боцї (opp. trans.). β) часово: за, в протягу, до, cis paucos dies S.
cis-alpīnus, 3. передальпейский, Galli L сегобічні.
cisium, ii, n. легка двоколесна будка, коляска Ci.
cis-rhēnānus, 3. по сїм боцї Рену живучий = лївобережний C.
cista, ae, f. скриня, скрин(оч)ка, шафа, effracta H виломана каса, texta de vimine O кіш, mysteriorum O пуздерко.
cisterna, ae, f. копанка, водозбір T.
cistophorus, i, m. азийска монета = 4 denarii, flagitare Ci збирати гроші.
citātus, 3. (P. Adi. до citāre) ⌜підогнаний⌝, прискорений, скорий, прудкий, бистрий, citatior solito amnis L надзвичайно рвучий, citatō equo C L навскови.
citer, 3. (*compar.* до cis, citer) citimus найблизший, рідко *adiect.* c. terris Ci.
citerior, ius близший, Gallia C Ci сегобічна (рівнина паданьска), Hispania Ci C L між Ебром і Піринеями; *metaph.* haec citeriora Ci що близше.
cithara, ae, f. α) шездара, цитра, (бандура) = лїра, Threicia V. β) гра на цитрі H T.
citharista, ae, m. граючий на цитрі, лїрник, теорбан Ci.
citharizo, āre грати на цитрі N.
citharoedus, i, m. співаючий до цитри, ⌜боян⌝ Ci.
citō, citius, citissime гл. citus.
cito, 1. (*frequ.* до cio) α) сильно порушувати, вводити в рух; обр. motus animi citatur Ci (з)ворушає ся, ⌜io Bacche⌝ заспівати; *occ.* β) при-, завзивати, по-, прикликувати, victorem N оголосити, numina O кликати на поміч. γ) по-, за-, скликати, patres in curiam L populum L до виборів, citati milites L до служби (бранки); з *gen.* capitis citati Ci за головництво запізвані, te testem Ci покликувати ся на, libros . . . auctores L зсилати (ся) на них, наводити (як жерела).
citrā, (*abl. sg. fem.* до citer) I. α) *adv.* близше, tela c. cadunt T за близко, недолїтають; з *abl. compar.* paucis c. milibus L кілька 1000 перед табором, culta c. quam O менше як. β) по сїм боцї, nec c. mota nec ultra O нї сюди нї туди подвижна. II. *praep.* α) (з *acc.*) по сім боцї, сегобіч, в супокою: c. flumen esse C c. limen O перед; про рух: на сей бік, сюди, exercitum c. Rubiconem educere Ci; часово: до, перед, по-, за, c. Troiam tempora O T, c. iuventam carpere flores O заки доспіли, c. fines H поза межі. β) без, кромі, id alci c. fidem fuit T вірили єму.
citreus, 3. (citrus) цитрусовий, mensa Ci з ц. дерева.
citrō, *adv.* α) сюди, до нас, ultro citro сюди й туди. β) обопільно, з обох боків Ci L.
citus, 3. (P. Adi. до ciēre) скоро киваний, скорий, швидкий, меткий, прудкий, жвавий, шпаркий; з *abl.* c. remis T; c. mors venit H скорою ходою, c. sermone T промовистий; *occ.* військово: agmen L Cu T = viā citā L в скоро поспішних походах; *abl. sg. n.*

citō, (citius, citissime) α) борзо, скоро, dicto citius V H L прудше слова, serius aut citius O чи скорше чи пізнїйше. β) радше, лекше, citius dicere Ci L.

cīvicus, 3. городянський, городянин, corona Ci дубовий вінець. для *gregarii milites Ci; poët.* motus H усобиця, bella O домашні чвари, c. iura respondere H давати правничу пораду, ferre c. arma pro reis O боронити на підставі цивільного права.

cīvīlis, e *adv.* iter α) городянський, громадський, громадянський, народа, cruor Ci городян, exercitus L краєва оборона, bellum Ci усобиця, tempestas Ci рухавка, victoria N Ci S над городянами; *poët.* quercus V = corona civica; ius c. Ci краєве, (особисте) право, (*opp.* naturale Ci) causa Ci приватний процес. β) як личить на громадянина = патрийотичний, odium L quid quam in vobis civilis est L искра патріотизму. γ) людяний, ввічливий, ласкавий, привітний, уміркований, Augustus O, alci ingenium c. T людяність, plus quam civiliter O не по людски, plus quam civilia agitare T намагати до вищого; *occ.* δ) 1. дотичний держави, вселюдний, державний, полїтичний, c. rerum cognitio Ci ⌞полїтика⌝. 2. що до городянського правлїння = цивільний, officia Ci munera L.

cīvis, is (*abl.* cīvī) звич. cive, m. f. городянин, городянка, громадянин, громадянка, sui Ci краяни, se pro cive ferre L видавати себе за . . .; *fem.* c. Romanae L Римлянки; *occ.* 1. земляк, родимець, suus, tuus Ci співгорожанин. 2. підданий, c. suis imperat Ci підвладним.

cīvitās, ātis, f. α) право городяньства, громадяньство, ius civitatis Ci alqm in civitatem accipere, adscribere Ci надати городяньство. β) городяни, громадяни, суспільність, загал, c. commota est Ci; *occ.* громада, держава, край, c. navem dat Ci reliquiae Ci прочі народи, Stoicorum L T ⌞громада⌝. γ) люд, нарід, міщани, міщанство = місто, столиця, Lingonum L T muri civitatis T; *gen. pl.* civitatum C рідко civitatium C S L.

clādēs, (cladis), is, f. α) калїцтво, manus L. β) шкода, нещасте, лихолїте, біда, (с)трата, горе, загуба, rei p. Ci belli L шкода через війну, instans L зараза, militum Ci помора, Libyae V чума; *occ.* γ) пораза на війні, погромище, розгром, c. alci inferre L afferre Ci побити, accipere L потерпіти.

clam, I. *adverb.* потай, тайком, тайно, скрито Ci, clam furtim L тайком-нишком, haud clam tulit iram L не крив ся ним. II. *praep.* (рідко) за плечима, без відома з *abl.* vobis C; з *acc.* vos S.

clāmito, 1. (часто й голосно) кликати, кричати, викрикувати, гомонїти; *absol.* Ci; з *obl.* id Ci saeva Quirino T голосити ему грозити; з *praed.* se reum T; в прямій бесїдї: clamitas: „quousque ita dicis?“ Ci; *acc. c. inf.* Ci; неособово clamitatum кричали що, з *acc. c. inf.* L; рідко з нам. реч. c. aspiceret T; callidi tatem Ci явно зраджувати.

clāmo, 1. α) *intr.* голосно кликати, кричати; *absol.* in clamando robustus Ci крикун, горлач, anseres Ci ґеґекають β) *trans.* з *acc. personae:* на-, прикликувати, кликати на, називати, alqm nomine V по імени, matrem O голосити за нею, з *praed. acc.* se causam V називає себе голосно причиною, me furem H окричати мене злодїєм. γ) з *obl.* викрикувати, викликувати, горлати, говорити, казати, hoc Ci в прям. бесїдї: clamat ⌞io matres⌝ V ⌞реве⌝, triumphum L вигукувати, Saturnalia clamata L загомонїв оклик, ⌞Saturnalia⌝; нам. реч. з *ut* Ci. δ) виголошувати, зраджувати, ви-, доказувати, об-, заявляти, tabulae praedam Ci; *acc. c. inf.* Ci.

clāmor, ōris, m. α) наклик, о-, крик, гамір, галас, згук, totā domo Ci a vigilibus tollitur Ci закричали, caelestis Ci з неба, *pl.* resonat clamoribus V гомонить; *occ.* β) одобряючий о-, крик, secundus V c. et plausu Ci T окриком і приплескуванєм. γ) неодобряючий крик, populi Ci hominum Ci. δ) (боєве) гасло, наклик, virum V c. tollere V militum Ci. ε) зойк, стон, голосїнє, locum clamore implevit V заголосили по . . . ζ) луна, відгук, відгомін, scopuli c. dedēre V задуднїли, montium H лоскіт, agri V рохкіт.

clan-culum, *adv.* з *acc.* у Pl. тишком — нишком.

clan-destīnus, 3. (clam) по-, тайний, скритий, introitus Ci заднїми дверми, nuntii C манївцями донесені.

clango, ĕre дзвонити.

clangor, ōris, m. α) звук, згук, tubarum V. β) (к)рик зьвірят, harpyae V скригіт, aquilae L шум, anserum L ґеґотанє, passeris Ci цьвірінканє.

clārē, гл. clarus.

clāreo, ēre яснїти, сьвітити, блестїти Ci.

clārēsco, 3. clarui α) стати чутним, виразним, sonitus V загомонїли. β) стати

ясним, заяснїти, засьвітити ся, luminibus T. γ) ославити ся, inimicitiis T.

clārigātio, ōnis, f. (clarigo) (L I. 32) жаданє відшкодованя (се-б-то надолуженя) за грабіж L.

clāri-sonus, 3. голосистий, звінкий Ci.

clāritās, ātis, f. α) ясність, виразність, in voce Ci чистий голос. β) слава, значінє, блеск, viri N.

clāritūdo, inis, f. α) лиш обр. блеск, сяйво, lunae T. β) слава, повага, значінє, in claritudinem pervenīre S вславити ся, generis T сьвітлий рід.

clāro, 1. (clarus) лиш обр. α) осьвічувати, по-, роз'яснювати, primordia Ci. β) прославляти, eum labor pugilem H.

clārus, 3. *adv.* ē (clāmāre) α) голосний, голосистий, дзвінкий, гучний, чутний, c. voce Ci dic clarius Ci, ictus O лунаючий, clarior ignis auditur V палахкотїв голоснїйше. β) ясний, блескучий, сьвітлий, stella Ci, clara in luce refulgere V заяснїти, corona O лиснїюча, luci (luce) clarā = clarissimo die Ci білїс(їн)ького дня; *occ.* осьвічуючий, aquilo V проясняючий небо. γ) виразний, понятний, зрозумілий, luce clariora consilia Ci argumenta Ci розбірні. δ) славний, звісний, вславлений, dux Ci familia Ci в титулах, vir clarissimus Ci славнозвісний, urbs clarissima Ci славутне; з *abl.* gloriā Ci славнозвісний, in, ex rē Ci ob factum H; *occ.* ославлений, лихозвісний, expugnatio Ci luxuriā L.

classicus, 3. α) дотичний віддїлів сухопутнього війска; *subst.* (sc. signum) **classicum,** i, n. воєнний знак (= труби), гасло β) маринарский, milites T моряки; *subst.* 1. classici, ōrum, m. марина T. 2. classici, ōrum, m. громадяни п е р ш о ї кляси; обр. першорядний, „клясичний", scriptores.

classis, is, *acc.* im, *abl.* і пізнїйше em, e, f. α) віддїл, кляса, часть, (сервіяньска) кляса народу, prima vocatur Ci до голосованя, philosophi quintae c. Ci послїдні. β) військовий віддїл, військо, Hortinae V. γ) віддїл марини, lemborum L classibus hic locus V стояли, c. aedificāre ornāreque Ci збудувати і спорядити, nomina in classem dare L зголошувати ся до маринарки; *synecd.* фльота, корабель; з *abl.* classi pugnare L на кораблї.

clātri, ōrum, m. засува, caveae H решітце, крати.

claudeo, ēre храмати, куляти, res p. L.

claudico, 1. āvi α) храмати, куляти, ex vulnere Ci genu O налягає на. β) хитати ся, amicitia Ci in officio Ci не сповняти єго, res Ci нестійна.

claudicātio, ōnis, f. храманє Ci.

claudo, ĕre храмати гл. claudeo 2.

claudo, 3. clausi, clausus, (clūdo, 3. clūsi, clūsus) I. α) замикати, запирати, зачиняти, portas alci C перед ким, portas obice O на засуву; P P P *subst.* **clausum,** i, n. засува, замок V S lumina O прижмурити, aures alci rei Ci Cu нехотїти чути про, homo clausus T потайкуватий. β) до-, закінчувати, agmen C сторожити з заду, latus T прикривати, verba pedibus H закруглити, aetas octavum lustrum H перевікувати. II. замикати, запирати, Danaën O замурувати; де? agnos domi V; з *abl.* з *in:* alqd in antris O alqd in pectore S заховати; чим? з *abl. instr.* ventos carcere O rem anulo T запечатати; *occ.* (міста) обводити, окружати, обставляти, locum munitionibus C укріпити, окопати, lepores rete *(abl.)* O. III. робити непрохідним, недоступним, Italia Alpibus clausa T urbs naturā terrae clauditur Ci природним положенєм, aditus custodiis L T пильнувати, commeatus Ci не припускати, iter O заступати; fontes O заткати, fugam custodia O робить неможливою, animam laqueo O повісити ся, vocem L не дати говорити.

claudus, (clōdus) 3. α) хромий, кулявий, altero pede N на, c. pede poena H повільна. β) кривий, необоротний, поражений, naves (raro remigoo) L T ушкоджені, alterno carmina versu O елєґічні стихи. γ) хиткий, непевний, pars officii O.

claustra, ōrum пізн. *sg.* claustrum, i, n. (clōstrum) α) засув(к)а, замок, rumpere c. manu V sub signo claustris rei p. positus Ci запечатаний і запертий. β) перепони, перегороди, nobilitatis Ci obstantia H поруче. γ) за-, гата, гребля, тама, cl. contrahere T лїнїю. δ) клїтка, claustris retentae ferae L circum cl. V за стїнами. ε) прохід, вивіз, перехід, Pelori L, montium T. ζ) військово: окопи, забороло, захист, твердиня = замок, locorum Ci, ad cohibendos tumultus L. η) границя, межа, imperii T urbis Ci.

clausula, ae, f. конець, закінченє, epistulae Ci.

clāva, ae, f. бук, булава, костур, палюга, палка, довбня, Herculis L; деревляне оруже при вправах, iuvenis Ci.

clāvārium, ii, n. (clāvus) цьвяхове, дарунок для жовнїрів T.

clāvicula, ae, f. вусик, галузочка, вітка, vitis Ci.

clāvi-ger, 3. I. бу́лавенний, Periphetes O. II. ключник, Ianus O.

clāvis, is, f. ключ, adulterinae S підроблений, clavis portis imponere S засунути двері.

clāvus, i, m. I. α) цьвях, tigna clavis religare C прицьвяхувати, trabalis Ci здоровезний, який консулі щорік прибивали в cella капітолиньского Юпітра. β) держало, весло, де́мено, c. torquet V; *occ.* стерно, керма, cl. imperii tenere Ci правити державою. II. кайма, бо́ туні́ка сенаторів -боярів, що мала бо́гряний рубець, (latus, angustus) cl. sumere H стати сенатором, latum cl. demisit H вступив в сенат, cl. mutare H убирати ся за сенатора (і бояри́на).

clē-mens, tis *adv.* enter α) лагідний, добря́чий, бла́гий, ласкавий, vir Ci eum clementer accepit Ci привітно. β) смирний, легонький, clementius ducti milites L без грабежі, castigatio Ci уміркована, amnis O де супокійно пливе, collis clementer assurgens T звільна знимаючий ся.

clēmentia, ae, f. ласкавість, лагідність, доброта, добродушність, imperii Ci in captos N.

clepo, 3. clepsi, cleptus красти Ci.

clepsydra, ae, f. водяний годинник, часомір Ci.

cliens, (cluens), tis, m. α) послушник, кліє́нт, (в Римі підчинений патронови), Sullae Ci. β) примирник, союзник, підда́ний, Orgetorigis C дружина; *poët.* Bacchi H любимець; *gen. pl.* clientium; але clientum у H.

clienta, ae, f. послушниця, повірниця H.

clientēla, ae, f. α) „кліє́нтеля", опіка, Siculi Ci; *meton.* послушники, Octaviae T. β) союз(ництво), Haeduorum C; дружина, сторонники, товариші Ci.

clientulus, i, m. бідний послушник T.

clīnātus, 3. по-, на-, схилений, спадистий Ci; *(poët.)*

clipeātus, (clupeatus) 3. з'оружений щитом, acies Cu; *subst.* **clipeāti,** ōrum, m. щитоно́сці L Cu.

clipeus, (clupeus) i, m. рідко clipeum i, n. α) (круглий мідяний) щит, rotundus ex aere V cl. post vulnera sumere O за пізно робити. β) все щитовидне: сонце, mane rubet O; медальон, „личман", argenteum L.

clitellae, ārum, f. кульбаки, вючне сі́дло H.

clītellārius, 3. окульбачений, увючений Ci Ph.

clīvōsus, 3. горбастий, погористий, косогорий, спадистий, схилистий, стрімкий, Ida O rus V.

clīvus, i, m. α) склін, узгірє, пригірок, adversum clivum C в гору, arduus C стромина; обр. clivo sudamus in imo O труднощі аж тепер починають, mensae O скісно стоячий; *occ.* β) гірська дорога, sacer H вхід на Палятин.

cloāca, ae, f. (sc. fossa) підземний канал (рів), c. fastigio ducere L скоса проводити; обр. arcem facere e cl. Ci „жабу кувати".

clūdo, гл. claudo.

clueo, ēre називати ся.

clūnis, is, m. f. задня литка, sine clune H худий, clunibus considere L задом.

clypeus, гл. clipeus.

co-acervo, 1. на-, копичити, на-, громадити, cadavera C складати на купу, pecunias Ci „збивати", vim emblematum Ci поназбирувати; *pass.* ii coacervantur O товплять ся.

co-acēsco, 3. coacui разом скисати, vinum Ci, кваснїє, gens Ci дичіє.

co-actor, ōris, m. (cogere) по-, збирач, скарбник, pater Horatii H agminis T задня сторожа.

co-actū, *abl. adv.* під напором, civitatis C приневолений державою.

co-actum, i, n. (cogere) клобучина, клоче C.

co-aedifico, āre за-, при-, добудувати Ci.

co-aequo, āre ви-, зрівнювати, montes S omnia ad iniurias C ставити на рівні з ....

co-agmentātio, ōnis, f. сполученє, сполука, споєнє Ci.

co-agmento, āre по-, злучити, споювати, звязувати, trabes C расем Ci „склеїти".

co-agmentum, i, n. (cogere) споєнє, звязь, скрепа, lapidum Ci щілина.

co-āgulum, i, n. (cogere) стяте молоко, кисляк, c. dare O сир.

co-alesco, 3. alui, alitus (*incoh.* до alere) α) зростати ся, зливати ся, compages T. β) єднати ся, звязувати ся, сполучувати ся, novi veteresque milites S cum partibus plebis animi L multitudo in populi corpus L в одно полїтичне тїло; *occ.* γ) пускати корінє, паростки, кінчити ся, підростати, рости, in cortice ramus O вкорінює ся, ilex inter saxa S приймає ся, auctoritas T кріпшає, regnum L дужіє, coalitus, 3. T Cu зрослий.

co-angusto, āre звужати, обмежати, legem Ci.

co-arguo, 3. ui, ūtus (uitūrus) α) явно виказувати, наглядно доводити, виявідкривати, improbitatem Ci; з *abl.* haec coniecturā Ci здогадати ся; *occ.* β) 1. доказувати кому що чим, alqm testibus Ci in re Ci. 2. доконати кого в чім; з *gen. crim.* te avaritiae Ci 3. переконати о безхосенности чого, legem L.

co-artātio, ōnis, f. стисненє, зглота, натовп L.

co-arto, 1. *α*) стискати, звужати, збивати, зі-, пхати, iter L forum T глотити ся на *Ф.* haec in oratione Ci скорочувати, vox iter O consulatum T обмежати.

coccum, i, n. черлена краска, coccо tincta vestis H багряна.

cochlea, ae, f. равлик, слимак Ci.

cocles, itis, m. одноокий Ci V L.

coctilis, e палений, laterculi Cu цегли, murus O з цегли.

cocus, гл. coquus.

cōdex, (caudex), icis, m. *α*) пень, відземок O V. *β*) зошит, книжка, рукопись, codices, in quibus Ci; *occ.* *γ*) головна книга, c. accepti et expensi Ci приходів і розходів, in codicem acceptum et expensum referre Ci затягати до, між . . .

cōdicārius, 3. брусоватий, з пня, naves S.

cōdicillus, i, m. ‚пеньок' *α*) навощена дощочка (табличка) до писаня, in codicillos referre Ci. *β*) 1. лист, libidinum T любовні листи. 2. прошенє, precari per codicillos T. 3. допись, примітка до завіщаня, codicillis praescribere T. 4. цїсарский наказ, тайний приказ, ad Caecinam T ad tribunum T.

co-ēmo, 3. ēmi, emptus скуповувати, equos C.

co-emptio, ōnis, f. поскуповуванє, накуп, купля; *occ.* позірне подруже Ci.

co-ĕo, īre, ii, (īvi), itūrus *α*) іти разом (гуртом), гуртувати ся, сходити ся, згромаджувати ся; *absol.* де? Capuae L куди? in, ad regiam Cu quō H; *pass.* locus in quem coitur T де збирають ся; звідки? undique V. *β*) ударити на, inter se ferro V inter se apes V збивають ся до купи, in unum V кинути ся разом на одного. *γ*) станути разом, звязати ся, cum populis regna O приступити до союзу з, in amicitiam V збратати ся, gener atque socer V єднають ся, cum hoc Ci de rē N; *occ.* *trans.* увійти у звязь = договорити ся, лучити ся, cum alqo societatem C звязати ся; *pass.* societas coitur Ci. *δ*) військово сполучати ся, in unum spatium L. *ε*) сподружити ся, побрати ся, connubio cum alqo Cu cum patre O; з *dat.* privigno O; *occ.* парувати ся. *ζ*) збігати ся, зливати ся, спливати, sanguis in praecordia V закипає. *η*) зближати ся, inter se capita V сходять ся кінцї лука, non possunt ista coire O несхоже, не злучиме; з *dat.* placidis immitia H пристають до себе, vulnera V гоять ся, formidine sanguis V застигає, frigore pontus O замерзає.

coepi, coepisse *α*) я по-, зачав, став, яв, *intrans.* perge, quod coepisti Ci silentium S настає, dies S настала; звідки? a Graccho seditiones T починають = виходять від, proditio e domo T. *β*) *trans.* з *acc.* orationem T talia vates V таке заговорив; з *activ. inf.* dicere Ci; рідко з *inf. pass.* rapinae fieri coeperunt Ci настали грабіжки; зв. при *pass. inf.* coeptus sum; pons institui coeptus est C почали ставити міст. coeptum est per eos . . . desitum per hunc Ci ними почали . . . сим перестали P P P Adi.

coeptus, 3. розпочатий, bellum S marmor O необтесаний, horti ab alqo coepti T заложені; *subst.* **coeptum,** i, n. початок, намір, предприємство V O; з *adv.* temere coepta L даремні заходи.

coepto, 1. *α*) на-, за-, починати ся, coniuratio T. *β*) *trans.* на-, починати, брати ся за, до, perge, quā coeptas S; з *acc.* fugam T; з *inf.* T.

coeptus, ūs, m. початок, appetendi Ci почин до, товчок до.

co-ërceo, 2. ui, citus (arcere) *α*) держати при купі, запирати, замикати, omnia coeli complexus Ci обіймає, animas Styx V frenis ora O гамувати, coërcitus amnis ripis L звужена, numeris verba O писати стихи; *occ.* 1. тримати в порядку, в-, порядкувати, virgā turbam H. 2. обтинати, vitem Ci carmen . . . liturā H коротити. *β*) здержувати, обмежувати, populum Ci; *occ.* 1. поборювати, гамувати, спиняти, vos consul Ci arma O відбивати, seditionem T приборкати. 2. карати, suppliciis eum Ci alqm fuste H оббамбурити, praeceptis T раз-у-раз учити.

coërcitio, ōnis, f. *α*) здержуванє, обмежуванє T; *occ.* *β*) кар(т)анє, кара, sine magistratūs coërcitione L без силуваня з боку властий.

coetus, ūs, m. *α*) ‚східка' amnium Cu сплив уйстє рік. *β*) збір, сходини, hominum Ci c. celebrāre V численно збирати ся, nocturni L.

cōgitātē, гл. cogito.

cōgitātio, ōnis, f. *α*) думанє, обдумуванє, мисленє, розвага, alqd percipere cogitatione Ci виобразити собі, cogitatione alqd comprehendere, complecti Ci поняти, представляти собі; з *gen. obi.* salutis Ci гадка про; *occ.* задум(а), загад(уванє), rerum novarum Ci T. *β*) *concr.* гадка, мисля, думка, уява, inanis Ci мрія, omnes curas et c. in rem p. conferre Ci клопотати ся і думати лиш про; *occ.* намір, плян.

abstrahere cogitationibus Ci затівам. γ) сила (снага) думаня, particeps cogitationis Ci роз-, умний.

cōgito, 1. α) гадати, мислити, думати, об-, роздумувати, розважати, quas res Ci. 1. в прямій бесїдї: sic cogito Ci. 2. de rē Ci. 3. з *acc. personae:* te Ci posteros T тямити на, Catonem T представляти собі єго; з *acc. rei:* id Ci nihil Ci. 4. з *acc. c. inf.* Ci. 5. зал. пит. Ci. 6. намір. реч. c. ut, ne C думати на те, щоб (не); *occ.* β) ви-, придумувати, aliud L hoc callide Ci. γ) задумувати, загадувати, наміряти; з *inf.* Ci; з *acc. rei:* fugam Ci quid Auster V затіває; в щоденній бесїдї: in Tusculanum (sc. proficisci) Ci in Anagnino (sc. esse) Ci. δ) бути настроєним проти когось; з *adv.* amice de alqo Ci N amabiliter in me Ci; P P P. **cōgitātus,** 3. *adv.* ē I. α) *adi.* пере-, обдуманий, розважний, c. scribere Ci. β) при-, задуманий, нарочний, facinus Ci; *subst.* **cōgitātum,** i, n. α) думка, гадка; зв. *pl.* c. eloqui Ci. β) загад, намір, плян, c. perficere Ci доконати.

cognātio, ōnis, f. α) кревність, спорідненє, materna Ci з мамою, Licinii L з ним, cum Tyriis Cu. β) кревні, рід(ня), кодло, dedecus cognationis Ci gentes cognationesque C громади і родини. γ) подібність, схожість, studiorum Ci.

co-gnātus, 3. α) кревний, рідний, Darei Cu urbes V однорідні; *subst.* кревняк, свояк, родич, племінник. β) посвоячений = подібний, відповідний до, схожий на . . ., forma sibi Ci vocabula rebus H.

cognitio, ōnis, f. α) пізнанє, знакомство, обзнакомленє, обізнанє, urbis Ci оглядини. β) знанє, imaginum Ci спізнанє = спізнані, iuris Ci правознавство, alqd habet c. faciliorem Ci лекше щось пізнати; *pl. meton.* відомість, deorum Ci поняте о, artis Ci представленє о; *occ.* γ) судове слїдство, decem virum Ci рішенє, lex c. dat L Ci рішає, c. expicere T перебрати.

cognitor, ōris, m. α) пізнаючий, що до тотожности особи = съвідок, locuples Ci. β) заступник, оборонець, viduārum Ci sententiae Ci f. c. ipse H заступай сам свою справу, c. legit O державний винуватель, „прокуратор".

cognitus, 3. (Adi. до cognoscere) α) звісний, знакомий, відомий, virtute C homo per se Ci що сам добив ся значіня, mala O; *occ.* β) випробований, ви-, досьвідчений, in re Ci.

cōgnōmen, inis, n. (nomen) α) родинне ім'я, назва, порекло, Capito Ci Sirpicus T; з *abl.* Artemo Ci. β) прізвище, Africanus Ci прикладка, Bambalio Ci; *poët.* Hesperiam cognomine dicunt V називають (звуть) також „Геспериєю".

cognōmentum, i, n. прізвище, назва, (нїколи роду), coloniae T „титул" кол., cognomento Volandum T на ім'я, названа В.

cognōminis, e одноіменний; з *dat.* cognomine Insubribus pago L.

cognōmino, 1. додати назву, на-, прозивати, Tryphon L.

co-gnōsco, 3. co-gnōvi, co-gnitus α) пізнавати, запізнати ся з, роз-пізнавати, познакомити ся з, personam e vita Ci льоґ. *prf.* знати, modestiam Ci casus V розслїдити; з *praed.* disertissimum . . . avum Ci; з *gen. qual.* або з *abl. qualit.* alqm magnae auctoritatis Ci; *occ.* 1. с-пізнати, manum suam Ci за свою, alqm facie L. 2. перед судом при-, у-, пізнавати = єго тотожність посьвідчати: eum Syracusis C. 3. пізнати = зловити, virum O. β) пізнавати = замічати, спостерігати, ви-, роз-, довідувати ся, чути, alqd ex Fannio Ci зачути від него, alqd ab alqo Ci перевідати ся від, id a Gallicis armis C по, cognitā morte eius Ci; часто льоґ. *prf.* = знати, відáти: fidem Ci; констр.: 1. з *acc. c. inf.* Ci; *pass.* з *nom. c. inf.* з *part.* в *abl. abs.* cognitō vivere eum L довідавши ся про єго житє. 2. з зал. пит. Ci; в *abl. abs.* cognitō, qui fuisset exitus T L. 3. з *abl.* з *de:* de caede C ex multis de alcis adventu S. γ) 1. дізнавати ся = ви-роз-пере-провідати ся, дістати вістку, per exploratores C; з *acc. c. inf.* 2. розслїджувати = провірювати, збагнути, доходити, досьвідчати, legem Ci; судово: causam Ci controversias C рішати, de postulatis C de agro Ci вести слїдство, rem implicatam Ci проглянути. 3. читати, учити ся, librum N auctores Ci прочитати їх; **cognitus,** 3. знаний, звісний, ви-, досьвідчений, cognitum est з *acc. c. inf.* відомо, з досьвіду, cognitum compertumque sibi (esse) з *acc. c. inf.* знати на певно.

cōgo, 3. co-ēgi, co-āctus I. α) зганяти, збирати, гуртувати, pecus V позганяти, familiam undique C mella V збирати, fetus V зносити; *occ.* 1. (військо) стягати, громадити, гуртувати, збирати, copias in unum locum S socios ad litora V Hesperiam sub arma V. 2. (сенат) скликувати, при-, ззивати, за-, спросити, senatum in curiam L також: concilium V C L віче, збори,

3. (гроші) стягати, pecuniam ab alqo Ci frumentum ex agro Ci звозити, bona in fiscum T удержавнити, ‚конфіскувати'. 4. (військо в походї) держати при купі, разом, agmen L Ci = a. claudere cuneis coactis V щільними клинами. β) сполучати, coactis cornibus O коли сходять ся кінцї (новика), coacta semina V неподїлені первиці; *occ.* згущати, in nubem cogitur aër V збиває ся в, lax coactum O стятє, квасне, зсїле молоко = гуслянка, иногдї сир. γ) злучати = складати, єднати, dispersa Ci; *occ.* id ex re cogitur Ci висновує ся = виходить. II. α) заганяти, впихати, cuneos V забити, arbores in sulcum V садити; обр. censuram intra sex menses L обмежити на; *occ.* звужати, стїсняти, amnem Cu; *pass.* amnis L вузшає, saltus in fauces coactus L кінчає в яруги. β) силою доводити до, при-, зневолювати, примушувати, наставати, напирати, спонукувати, заставляти до, силувати; *pass.* мусїти, alqd ab alqo вимусити, alqm in ordinem L велїти держати лад, in ordinem se ipsum L понижати ся; констр. 1. *absol.* cogente senatu Ci за почином = за понукою сенату; з нам. реч. *ut* з *coni.* Ci; з *inf.* Ci; *acc. c. inf. (pass.)* велїти, на-казати, кому, eos iugulari Ci. 2. з *pronom. acc.* rei id natura N до того; рідко *subst.* adulterium O силувати до, часто P P P coactum periurium Ci вимушене, c. lacrimae V удавані, mors T поневільна, malo coactus Ci лихом прибитий. 3. з внутр. *obi.* quid pectora cogis V до чого силуєш . . .? ego hoc cogor Ci до того силують мене; в прозї з *praep.* alqm auro ad scelus T підкуплювати, oppida in deditionem L. 4. до *obiect*-у приходить ще: a) нам. реч. c. senatum ut . . . Ci намагати на него, щоб . . . b) з *inf.* alqm in conventum prodire Ci велїти виступити (явити ся) в, на, але me talia moliri V (не є *acc. c. inf.!*)

cohaerentia, ae, f. злука, звязь, mundi Ci.

co-haereo, 2. haesi висїти разом = α) бути сповним, сполученим з, в звязи, мати звязь з, cohaerentia aedificia T прибудовані до себе; з *cum.* id cum corpore Ci; *poët.* з *dat.* Cu O. β) бути разом з: non cohaerentia inter se dicere Ci верзти не до ладу. II. α) держати ся купи, разом, складати ся з, тревати, єствувати, mundus apte Ci сцїплений, homines rē Ci складають ся із. β) бути звязким, sermo Ci.

co-haerēsco, 3. haesi зростати ся, призчіпляти ся, бути зчіпленим, dextra ligno O atomi inter se Ci.

co-hērēs, ēdis, m. співнаслїдник Ci.

co-hibeo, 2. hibui, hibitus (habēre) α) обхопивши держати = держати в купі, разом, crinem nodo O звязати в клубок. β) обнимати, держати, lacertos auro O спряжкою, terra semen H прикриває, eum munera pulveris H криє могила. γ) (цїпко) держати, замикати, запирати, eum catenae H ventos carcere O не випускати їх; *poët.* cohibeor undā H не вдержить мене Филя. δ) по-здержувати, гамувати, iras V; *pass.* provinciae iis cohibentur T они завідують провінциями; з ab: adsensum a rebus Ci не годити ся з, з *inf.* Ci; з *acc.* bellum L перешкодити; з перeч. як. impedio з quominus T.

co-honesto, 1. оказувати разом честь, почитувати, празнувати, exsequias Ci funus laudatione T звеличити.

co-horrēsco, 3. horrui здрігнути, на-, злякати ся, затріпотїти; *absol.* Ci.

co-hors, tis, f. α) подвіря, обора, загорода, cohortis aves O. β) двір = дружина, товариство, c. praetoria Ci прибічна сторожа, ‚сердюччина', scortorum Ci юрба повійниць, regia L двір. γ) гурт, товпа, товариші, сила, громада, здвиг, Amiterna V; *occ.* δ) когорта = $\frac{1}{10}$ леґіона = 3 манїпули = 6 центурий = 360 людий: c. togatae T преторяни, vigilium T пожарна сторожа, urbana T полїция (мійська).

cohortātio, ōnis, f. упімнене, о-бодрене, заохота, промова до, tua Ci; з *gen. subi.* Hannibalis Ci; з *gen. obi.* iudicum Ci.

co-hortor, 1. напоминати, бодрити, загрівати до, завзивати, додавати відваги, заохочувати, alqm; alqm ad pugnam C senatum de eo Ci що до него; з нам. реч. ut або ne; з *inf.* T.

co-inquino, āre обезчестити, обеславити, alqm.

co-itio, ōnis, f. (coīre) α) схід-ка, сходини, silvestris Ci; *occ.* β) (полїтичний) союз, пол. злука, умова, c. facta est Ci умовлено ся, hominum Ci заговір.

co-itus, ūs, m. (coire) *euph.* злука, сполованє O.

colaphus, i, m. удар кулаком.

colens, ntis, (colere) почитаючий; з *gen.* religionum Ci почитатель.

col-labefacto, āre сколихнути, за-хитати, onus O.

col-labefīo, fieri, factus захитати ся, сколихнути ся, під'упадати, западати ся, triremis Ci тоне, затавае.

col-lābor, 3. lapsus западати, ся, по-валити ся, у-пасти, urbes T ferro V гинути від, collapsa membra V зомлїлі, ossa collapsa V змарнїлі.

col-lacerātus, 3. (разом) роздертий, розшарпаний, розшматований, corpus T.

col-lacrimo, 1. āvi сплакнути (разом), оплакувати, плакати над, розплакати ся над, casum alcis Ci L.

col-lātio, ōnis, f. (conferre) зношенє, signorum C знамен = рукопашний бій, centuriarum Ci склад голосів; *occ.* збірка, дарунок T stipis L складка; *metaph.* порівнанє з, hostiarum Ci розмірно до.

col-laudātio, ōnis, f. похвала; з *gen. subi.* alcis Ci.

col-laudo, 1. (принагідно) похваляти, хвалити ще попри кого, за-, вихваляти, alqm; alqd Ci C.

col-lectio, ōnis, f. (colligĕre) збиранє, membrorum Ci зношуванє.

col-lectus, 3. (P P P Adi. до colligere) звязлий, стислий, dicendi genus T.

col-lēga, ae, m. (lēgare) α) товариш (в урядї), meus Ci. β) спільник, sapientiae Ci член философічного збору (школи), Autronii collegae Ci станові.

col-lēgium, ii, n. (con-lēgare) α) товаришуванє, товариство (в урядї), concors T. β) товариші, урядовцї, збір, pontificum Ci Xvirale Ci totum Ci. γ) стоваришенє, ⌞клюб⌝, Capitalinorum L Ci братство, mercatorum Ci спілка, ambubaiarum H ⌞банда⌝, nova ex faece Ci шайка, голота.

col-libertus, 3. разом з ким пущений на волю Ci.

col-libet, (collubet) 2. buit (collibitum est Ci) принагідно подобає ся кому, si collibuit H коли захотїло ся.

col-līdo, 3. līsi, līsus (laedere) α) (разом) ударяти ким об, alqd inter se Cu; *pass.* ударяти на себе Cu; *poët.* Graecia barbariae H *(dat.)* боре ся з. β) розбивати, розтовкати, humorem Ci згустити.

col-ligātio, ōnis, f. сполученє = злука, союз, звязь Ci.

col-ligo, 1. α) звязувати, вязати, сцїпляти, scuta C зчіплювати; обр. eos sermonis vinculo Ci помирити, alqd inter se Ci єднати. β) привязувати, alqm in Graecia Ci мов приковати до Гр., impetum Ci спиняти.

col-ligo, 3. lēgi, lectus (legere) α) збирати, визбирувати, громадити, гуртувати, sarcinas S pecuniam H надбати, habenas V зловити за, capillos in nodum O звязати в клубок, arma V підвязати вітрила, vasa L Ci ⌞пакувати⌝ = готовити ся [illegible] похід, exercitus collectus Ci згуртован[illegible] *refl.* facultas sui colligendi C збирати [illegible] se in orbem c. L c. L стати колом [illegible] *medium* collectae ex alto nubes V густі [illegible] що підносять ся; з *dat.* цїли: colle[illegible] exilio V згуртовані до утечі; *occ.* β) ст[illegible]гати, стискати, корчити, anguis se [illegible] spiram V звиває ся в, se in arma V пр[illegible]кривати ся щитами, vertex collectus [illegible] що відмолоднїв. γ) по-вишукувати, по[illegible]назбирувати, шукати, складати, causas [illegible] наводити, alqd ex rē Ci vires ad agendu[illegible] L animo calamitates Ci об-, передумати [illegible] *occ.* δ) здобувати собі, діставати, мат[illegible] auctoritatem C з'єднати собі, invidiam [illegible] rē Ci = odium O стягнути на себе, rabi[illegible] edendi collecta V що побільшив ся, frig[illegible] H студенїти, sitim V справляти. ε) re[illegible] очуняти, прийти до себе, о-, спамятат[illegible] ся, se ex timore C mentem O Cu = animu[illegible] L ободрити ся. ζ) висновувати, виво[illegible]дити, заключати на, inde paucitatem L [illegible] з *acc. c. inf.* T sic mecum collige H о[illegible] думай; з зал. пит. *pass. nom. c. in[illegible]* colligor ex sepulcro placuisse ei O можн[illegible] заключити що я . . . *occ.* об-, вичислювати [illegible] C X X anni colliguntur Ci обчислено на [illegible]

col-līneo, āre кидати просто себе, hasta[illegible] alquō Ci.

col-lino, 3. lēvi, litus намазувати, намащувати, натирати, ora venenis O красилами [illegible] crines pulvere H посипати пилом = спо[illegible]ганити.

collīnus, 3. (collis) при горбку ростучий [illegible] звич. porta Collina Ci.

col-lique-fīo, fieri, factus розпускати ся [illegible] розпливати ся, alqd in potione Ci.

collis, is, m. холм, горбок, сугорб, in coll[illegible] N; *gen. pl.* collium.

col-locātio, ōnis, f. розставка, положенє [illegible] у-, при-, розміщенє, verborum Ci; *occ.* ви[illegible]данє замуж, filiae Ci.

col-loco, 1. при-, до-, складати, при-, у-, ро[illegible]міщувати, класти, уставляти, tribuna[illegible] iuxta sellam C nuptias Ci справити, res [illegible] поладнати, verba collocata Ci звязні, sati[illegible] de re T писати. β) 1. (особи у других) по-, примістити, по-, переселити, comites apud alqm Ci sese Thermis Ci осїсти (ся), sedem Romae Ci поселити ся; *metaph.* при-, зачисляти до, alqm in concilio caelestium Ci alqm inter greges Ci. 2. (на постій жовнїрів) при-, по-, розміщувати, (людий, народи) пере-, поселяти, exercitum in Aulercis Ci in provinciam S in hibernis C по зимових станицях, colonias in agris Ci

metaph. philosophiam in urbibus Ci sacra Romae Ci. 3. ви-, віддавати за, подружити з, вивінувати, alci filiam Ci eam in matrimonio Ci eas nuptum in alienas civitates Ci; обр. aedilitas recte collocata Ci в добрих руках. 4. (гроші) помістити, вкладати, in fundo dotem Ci вложити; обр. beneficium apud alqm Ci оказувати; *synecd.* уживати на, спотребляти на, H S in munificentia T обернути на, alqd in rei p. salute Ci. 5. *refl.* прикладати ся до, totum se c. in scientia Ci посьвятити ся їй. II. значінє; *praep. cum.* зникло: α) ставляти, становити, класти, уміщувати, tabulas Ci виставляти на показ: де? alqd ante Minervam C; *abl.* alqd in litora Ci alqd in domo meā Ci alqm in lecto (cubili) Ci садовити на = казати сїсти, in prima acie ante signa elephantos L уставити; *poët. abl.* tormenta locis C; *occ.* res C розпоряжати, alqm ad eum interficiendum Ci заставити, alci insidias Ci казати засїдати на: *metaph.* β) ставляти, класти, in animis triumphos Ci памятати на, spem in eventu Ci покладати надїю на, alqm in tuto Ci обезпечити.

col-locuplēto, 1. дуже збогачувати.

col-locūtio, ōnis, f. (colloqui) розмова, alcis Ci cum alqō Ci.

col-loquium, ii, n. (colloqui) розмова, розговір, бесїда; з *gen. subi.* deum O; з *gen. obi.* eius N з ним, cum eis C Ci; *pl.* cum hostibus Ci C переговори, amicorum absentium C переписка, листованє з.

col-loquor, loqui, locūtus α) розговорювати з, розмовляти з, розправляти з, умовляти ся; *absol.* ex equis C верхи вести переговори, cum alqo de rē N rem per alqm C alqd cum alqo N обговорити справу з, multum inter se de rē C per litteras C листувати ся, переписувати ся; *occ.* β) 1. на-, виговорити ся, satis Cu. 2. промовляти до, inimicos Ci.

col-lūceo, ēre (зі всїх боків) сьвітити ся, блестїти, яснїти, за-, сияти, faces per campum T moenia flammis V від, mare a sole Ci ignes V блимають; *metaph.* agri floribus O красують ся, omnia furtis Ci видко, ясно.

col-lūdo, 3. lūsi грати ся з, разом, paribus *(dat.)* H in aqua plumae V підскакують, плигають; обр. tecum Cu мати тайні зносини з.

collum, i, n. α) шия, карк, collo dare bracchia V = invadere in c. Ci обіймати, sectores collorum Ci горлорізи, torquere alci c. L (вхопити за карк тай) притягнути до суду; *synecd.* c. secare ponere alci V H відтяти голову, c. papaveris V бадилля, bovis H карчило.

col-luo, 3. lui, lūtus ви-, споло(с)кати, ви-, обмивати, ora O.

col-lūsio, ōnis, f. тайні зносини з, comitum cum alqo Ci.

col-lūsor, ōris, m. α) товариш гри. β) спільник, учасник при грі, suus Ci.

col-lustro, 1. осьвічувати, sol omnia Ci. β) (зі всїх боків) озирати, оглядати, cuncta equo T верхи, alqd oculis Ci бачити на свої очи, P P P collustrata in picturis Ci гарне осьвітленє на.

col-luviēs, ēi, f. (colluĕre) α) помиї, бруд. β) сумішка, multa c. rerum Ci всяка всячина.

col-luvio, ōnis, f. лиш *metaph.* всячина, сумішка, глота, мутва, c. Drusi Ci зволоч, gentium L мішанина, turba atque c. Ci натовп і здвиг.

collybus, i, m. зиск при промінї гроший = промінне Ci.

collyra, ae, f. рід хлїба.

collyrium, ii, n. масть (на очи) H.

colo, 3. colui, cultus порати ся коло чого = α) у-, справляти рілю, обробляти, agrum Ci vitem Ci ходити коло; в *prolept. obi.* fruges O сїяти, culta, ōrum, n. O ниви, лани. β) мешкати, осїдати ся, жити, перебувати, проживати, prope Oceanum L colentes L мешканьцї, жителї; з *obi.* замешкувати. Hiberum L надбереже Ебра, Iuno Charthaginem V мешкає в К. γ) піклувати ся коло когось, дбати про, старати ся о, Iuppiter terras V Dioscuri genus H; *occ.* 1. живити, харчувати, milites arte S нужденно, me opulenter S не жалую собі нїчого. 2. при-, окрашати, corpora O formam augendo O чепурити ся 3. (умственно) образувати, виховувати, просьвічувати, pectus per artes O genus hominum Ci. 4. займати ся чим = вправляти ся в. 5. цїнити, поважати, militiam O studia Ci fidem O Cu держати слово, officium Ci сповняти, amicitiam S заховувати, vitam V жити. δ) почитувати, молити ся до, Cererem Ci eos in deorum numero Ci залїчувати до богів; *occ.* 1. (місцевість) почитати = обожати, aram L O delubra Ci. 2. справляти сьвято, сьвяткувати, празнувати, sacra Ci O diem O festa O morem sacrum V придержувати ся сьвятого обряду; *subst.* colens religionum Ci почитатель їх. ε) почитувати = віддавати кому честь, шану-

вати єго, alqm patris loco Ci hospites Ci; з *abl. instr.* alqm donis L дарити, honoribus L почитати.

colocāsia, ae, f. индийска водна ростина V.

colōna, ae, f. селянка O.

colōnia, ae, f. слобода, хутір, осада, поселок, c. constituere Ci закладати оселю; *meton.* β) осадники, переселенці, colonias deducere Ci переселяти нарід.

colōnicus, 3. (colōnus) (з) переселенців, cohortes C.

colōnus, i, m. I. (colĕre) селянин, хлібороб, мужик, hiems ignava colōno V. β) державець, c. habet conductum de eo fundum Ci. γ) слобожанин, осадник, поселенець, genus colonorum Ci Tyrii V; *poët.* δ) мешканець, житель, veteres V.

color, ōris, m. α) краска, ‹барва›, ducit uva colorem V червоніє; *occ.* β) краска лиця, sine colore Ci блїдий, rubor et c. L румянці, ne crede colori V румянцям. γ) вигляд, вид, стан, nullus Ci vitae H пожитє, eum decet c. H ‹убирає› = ‹до лиця›, tragicus H відтінок.

colōro, 1. α) красити, барвити, nubes Ci. β) робити смуглявим, colorati Indi V обгорілі, comae Cereris O зріле збіже.

coluber, bri, m. змія, гадина, вуж, tecto adsuetus V домашна, avis invisa colubris V бузько: *fem.* **colubra,** ae, f. змійка; обр. волосє Медузи O.

colubri-fer, fera, ferum змієносний, f. зміїха, monstrum = Medusa O.

cōlum, i, n. цїдельце, цїдило V. **cōlo,** 1. перецїдити.

columba, ae, f. (білий) голуб H.

columbīnus, 3. голубячий, pulli Ci голубята.

columbus, i, m. голуб-самчик H.

columella, ae, f. (*dem.* до columna) стовпець, стовбурець, c. defigere C палї, alta Ci намогильник.

columen, inis, n. α) стовп, стовбур, брус, ad c. volare Ci. β) сволок, верх, excisum Ci причілок. γ) о-, підпора, підвалина, основа, rei p. Ci.

columna, ae, f. стовбур, стовп, соха, підпора, lignea L; обр. incurris in columnas Ci ‹бєш головою об мур›; *occ.* 1. stans H почетний слуп. 2. Maenia Ci сороміцкий, для довжників на forum, ad c. pervenire Ci попасти під суд, triumvirum capitalium. 3. слупи, під котрими продавали книжки H. 4. Protei V остров Фарос і побереже Єгипету.

columnārius, 3. дотичний стовпа; *subst.* **columnārium,** ii, n. (*sc.* vectigal) стовпове Ci.

colurnus, 3. лїщиновий, з лїщини, verū

colus, ūs, f. *abl.* colo, *acc.* colos, кужіль, кужівка, прядка, куделя, tolerare colo vitam V жити з прядженя.

coma, ae, f. α) волосє, гиря; *sing. collect.* calamistrata; *pl.* rutilae L T. β) волосє звірят, вовна, etc. aurea Ci. γ) зелене листє, arboreae O Cereris O збіже.

comans, tis, P Pr M α) волохатий, волосистий, equorum V грива, crista V кит з бунчуком. β) зелений, narcissus sera V пізно обмаєний, stella O косата = комет

comātus, 3. волохатий, патлатий, Gallia C довговолосї Галїйцї.

com-bibo, 3. bibi всисати, втягати в себе проковтати, набирати (ся) чого, пр глитати, combibitur fluvius terrā O ри всякає в з. з *obi.* os maculas O ст брудним; обр. puer artes Ci присво собі.

com-bibo, ōnis, m. товариш плятики.

comb-ūro, 3. ussi, ustus α) разом палити subsellia Ci; *occ.* β) палити (людий в кострі), legatum vivum Ci живцем. γ) п палити, naves C пустити з димом.

cōmē, ēs, f. село L.

com-edo, 3. ēdi, ēsus з'їдати, з'їсти, ven num Ci; *metaph.* se ipse Ci ‹гризе ся›; *oc* patrimonium Ci проїсти = bona Ci пр тратити, прогайнувати.

com-es, itis, m. f. товариш, -ка (в дорозї meus Ci; з *gen.* victoriae C спільник fugae Ci на утечі; *metaph.* furor sceleri c. товаришить єму, sacrorum O причетний *occ.* β) провідвик, учитель, nequissimi C *pl.* magistratuum Ci помічники їх, Neron двір, причет.

comētēs, ae, m. волохатий, sidus T косат

cōmicus, 3. *adv.* ē відносний до комедії з, в, комедиї, poëta Ci поёт = сьміх ванець, res H суть комедиї.

cōminus, гл. comminus.

cōmis, e *adv.* iter добре розположений ввічливий, приязний, ласкавий, лагід ний, in, erga, alqm; alci H; *acc. pl.* libell H гарні.

cōmissābundus, 3. (P Pr A до comissāri гулящий, гуляка L Cu.

cōmissātio, ōnis, f. весела прогулька, ве похід, гульба, пир, бéседа Ci.

cōmissātor, ōris, m. гуляка, гультай, пия Ci L.

cōmissōr, 1. гуляти, бенкетувати, comissatum ire ad alqm L іти до него н вечеру, in domo alcis H іти на бенкет

cōmitās, ātis, f. (cōmis) α) веселий настрій веселість, epulantium Cu. β) привітність

ввічливість, доброта, in viro est c. Ci in socios T людяність, curandi T ласкаве правління.

comitātus, ūs, m. (comes) α) причет, супровід, проводини, civium Ci; *meton.* 1. дружина, praetoris Ci ancillarum Ci гурт. 2. товариство (в подорожи), у L ‚караванʻ, чумаки. 3. двір, regius Ci. γ) провід, volucrum T стадо, virtutum comitatū Ci з ними.

comitiālis, e (comitia) зборовий, виборчий, вічевий, dies Ci день виборів, mensis Ci сїчень, bidŭus Ci 3. і 11. сїчень, morbus T пáдавка.

comitiātus, ūs, m. віче, сойм, збори народу, maximus Ci центуриїв.

comitia, ōrum, n. (comitāre) урядами скликане віче, виборчі збори народу, centuriata tributa curiata Ci, c. haberi coepta sunt Ci почали відбувати ся, c. consularia facere Ci задля вибору конзулїв, comitiis praesse Ci придводити ними, c. indicere = edicere Ci заповідати, binis c. Ci на двох зборах; *meton. sg.* **comitium,** ii, n. місце збору, зборище, (на forum недалеко via sacra) Ci N.

com-ito, 1. звич. comitor 1. товаришувати кому, провожати кого, іти разом за, з ким; *absol.* alqm O; *pass.* ingenio comitor O супроводжує мене, parum (bene) comitatus Ci з малою (великою) дружиною, з *obj.* meum iter V підчас моєї подорожи, exanimum V іти на похорон єго; з *dat.* huic Ci alci in re Ci; часто *P P P* comitatus, 3. virtus mentibus Ci сполучена з; з *abl. pers.* militibus O супроводжений ними.

com-maculo, 1. оскверняти, за-, скаляти, забрудити, manus sanguine V закервавити; обр. se ambitū Ci опоганити, згúдити себе.

com-manipulāris, e до того самого манїпуля належний; *subst.* камрат при манїпулї, побратúм T.

commeātus, ūs, m. α) зносини, хід (сюди й туди). β) відпустка (гол. жовнїрів), commeatum sumere L брати, in commeatu esse L на відпустцї, remanere Ci мати в., liberi L які легко дістати. γ) перéсилка, підвода, перевіз, commeatibus alqm transportare C переправити. δ) довіз, привіз, при-, достава, живности, харчі, alqm commeatu intercludere C відтяти, frumentum ac c. C збіже і иньші хлїбні засоби.

com-memini, isse пригадувати собі на, тямити на, памятати; *absol.* alqm Ci hoc Ci.

com-memorābilis, e гідний спомину, пропамятний Ci; *subst.* n. Ci.

com-memorātio, ōnis, f. α) споминанє, на-, пригадуванє кому про що; з *gen. obj.* hospitii L на. β) згадка, споминка, тямка про, nominis Ci in assiduā c. flagitorum esse Ci всї згадують безнастанно про єго проступки; з *gen. subj.* nominis Ci посмертна слава, posteritatis в потомстві.

com-memoro, 1. α) припоминати, пригадувати собі, vesperi Ci; з *acc. c. inf.* пит реч. Ci. β) (другим) при-, нагадувати, при-, поминати кому (про) що; з *obj.* beneficia Ci; з *dat.* alci eos Ci. γ) згадувати, наводити, споминати, вичисляти, rem Ci libere dicta Ci дотепи, de alqo, de re N; зал. пит. Ci; *acc. c. inf.* Ci.

commendābilis, e гідний припоруки, похвальний L.

commendātīcius, 3. при-, поручаючий, tabellae Ci п. листи.

commendātio, ōnis, f. α) припорученє, припорука, mea Ci; з *gen. subj.* naturae Ci голос її; з *gen. obj.* aetatis Ci c. ad gentem L. β) що поручає = прикмета, принада, ingenii Ci високоумність, alqd in primā c. ponere Ci захвалювати.

commendātor, ōris, m. (commendātrix, īcis, f.) покровитель, -ка Ci.

com-mendo, 1. α) по-, припоручати, від-, передавати, по-звіряти, alci opes Ci; обр. dis ea Ci здати на богів, alqm immortalitati Ci увіковіч(н)ити, nomina memoriae Ci виучити ся на память, alqm monimentis Ci записати в. β) захвалювати, te ordini Ci примилюєш ся, se arte H визначати ся; *P P P* sacro commendatum уміщене в сьвятинї, res commendatior Ci більше припоручає на.

commentāriolus, i, m. (рідко -iolum, i, n.) замітка, начерк.

commentārius, 3. (звич. commentārius, i, m. рідко commentārium, ii, n.) (volumen). 1. книга записок; *pl.* записки, замітки, пропамятна книжка, денник, falsi Ci Caesaris спóмини, спóгади. 2. ‚протоколʻ, толкованє, обясненє Ci.

commentātio, ōnis, f. (стараннє) пере-, обдуманє, multa Ci; обр. mortis Ci приготовленє на смерть.

commentīcius, 3. α) ви-, придуманий, вигаданий, новий, nomina Ci повигадувані; *occ.* β) уявлений, мрійний, примріяний, res Ci, dii Ci. γ) ложний, підроблений, crimen Ci.

commentor, 1. *frequ.* до comminiscī α) об-, роз-, передумувати, обміркувати, розважати, розмишляти, secum miserias (собі) Ci de re Ci; *occ.* β) ви-, учити

ся; *absol.* orationem Ci. γ) начеркнути, виробляти, на-, о-, списувати, mimos Ci P P P commentata oratio Ci під-, приготовлена.

commentor, ōris, m. винахідник O.

commentum, i, n. α) винахід, вигад-ка. opinionum Ci мрія. β) видумка = лож. бréхня, c. rumorum O сплетнї.

com-meo, 1. α) ходити сюди й туди, при-, доходити й відходити, (часто) навідувати (ся до) кого, часто над-, заходити, заїзджати, сходити ся з, eō cum mercibus Ci їздити з тóваром, mercatores ad eos C litterae ad nos Ci; *metaph.* in hortos libidines Ci копичать ся по. β) разом їздити, р. подорожувати, водити ся сюди й туди, проходжувати ся, sermones T вести переговори, navis Ci надпливає.

commercium, ii, n. α) торговельні зносини, торговля; *absol.* annonae L (зі) збіжем, belli V викуп бранців. β) право торгувати (торговлї) c. in agro Ci equorum L право зáкупнї коний, cum alqo c. rerum Ci вільно купити від кого, salis L позвіл довозу соли. γ) зносини = спілкованє, спілка, nullum cum virtute c. Ci нїчого спільного; з *gen. pers.* plebis з L; обр. caeli O зносини з бóгами; з *gen. rei.* linguae O посередництво L loquendi et audiendi T обміна думок, sermonis L розговір.

com-(con-)mercor, ārī, ātus скуповувати. arma S.

com-mereo, 2. ui, itus (разом) заслужити, poenam O; на *occ.* разом провинити ся, id bos O.

com-mētior, īrī, mensus (міряючи) порівнювати, alqd cum re Ci ambitus inter se Ci ви-, про-, змірити.

com-migro, 1. āvi переселяти ся, спроваджувати ся до, Romam L.

com-mīlitium, ii, n. товаришуванє в військовій службі, „камратованє“, військове побратимство, eos in c. asciscere T sacra commilitii O спільні науки.

com-mīlito, ōnis, m. товариш при війску, побратим, „камрат“ Ci.

com-mināti0, ōnis, f. грізьба, по-, угроза, пострах, alcis L.

com-mingo, 3. mixi, mictus *euph.* намочити H.

com-miniscor, 3. mentus ви-, придумувати, вигадувати, vectigal L винайти; P P P commenta funera O примріяні.

com-minor, 1. грозити, погрожувати кому чим, страхати кого чим, відгрожувати ся кому, inter se L, pugnam L боєм.

com-minuo, 3. ui, ūtus α) (в кусники) р... дробляти, розбивати, розтрúскати, ло... ти, розтовкти, statuam Ci; обр. β) осл... ляти, ви-, знесиляти, зменшати, о... Ci підривати, Viriathum Ci повали... officium Ci нарушати, comminui lacrimis дати ся умолити, te origo O пониз...

com-minus, *adv.* α) блúзко, з блúзка, в ли... просто, на, c. ire in eos O V на-, зб... жати ся, c. Mesopotamiam T сáме на ... *occ.* β) з оружем в руцї, на рукопа... муж проти мужа, falcati c. enses V ... рукопашного бою, c. in acie pugnare C... в рукопашнім бою, c. rem gerere L ... пити ся = ударити на себе.

com-misceo, 2. miscui, mixtus по-, змішат... примішувати до, лучити, зілляти, al... cum re, alqd inter se, *poët. abl.* fru... mero V; clamor commixtus O криклив... галас, fumus commixtus auris O V що р... стелив ся по, favilla V жаристий.

com-miserātio, ōnis, f. бýдженє милосе... дия Ci.

com-miseror, 1. жалкувати, жалїти на... оплакувати, fortunam N c. coepit Ci ... дити жаль = заговорив до серця.

com-missum, i, n. I. α) предприєм(ств... c. audax Ci; *occ.* β) провина, проступо... c. luere V turpe c. H. II. повірена тайн... *pl.* c. prodere H = c. enuntiare Ci.

com-missūra, ae, f. злука, споєнє, вяза... щілина між, скрепа, digitorum Ci.

com-mitto, 3. mīsi, missus I. α) зводити ... при-, сполучати, злучати, malos C спо... вати; обр. inter se munimenta L noctes ... причиняти, moenia O строїти, ставит... з *dat.* caudas utero V; *medial.* vir equo co... missus O Кентавр, dextram dextrae O ... дати собі, commissa in unum crura O ... зросли ся в одно; *occ.* β) зводити, ст... вляти до бою, казати бити ся, manu... Teucris V розпочати з ними бій. γ) зв... дити = починати, яти, ludos V, cum al... bellum L; *synecd.* pugna cum eo commis... est Ci сточено; обр. rixam L зняти бýч... δ) допустити ся чого = завинити, пр... винити ся; *absol.* alqs Ci; з *obi.* scelus ... multa in deos impie C нагрішити ся, a ... nihil commissum est C я в нїчім не пр... грішив ся, alqd in, erga, adversus alq... c. contra legem Ci поступати проти з... кону. ε) причиняти ся до того, що... допустити до того, щоб; нам. ре... з ut Ci C; *inf.* repelli O. ζ) стягати ... себе, multam Ci заслугувати на, fidu... commissa Ci запорука Ci. II. α) переда... вати, по-, звіряти, поручати, полишат...

sulcis semina V кидати в, nihil C в нїчім не довіряти, alci liberos Ci, mihi urbem tuendam Ci, hostibus legionem C лишити на поталу, se fidei alcis Ci здати ся на кого, sese ponto V пускати ся на море V, se periculo Ci наражати ся на, se in senatum Ci відважити ся іти до; *occ.* 1. наказувати, alci, *ut* c. coni. Ci. 2. здати ся на кого, alci de re C. 3. допускати до = спускати ся на, rem proelio C rem in aciem L полишити рішенє дїла боротьбі, rem p. in discrimen L виставляти на непевність.

commodē, *adv.* (до commodus) α) відповідно до, c. dicere Ci. β) добре, влучно, вправно, non minus c. C Ci так само добре. γ) вигідно, легко, гаразд, c. pugnare C minus c. C з тяжкою бідою, commodius vivo H розкішнїйше, c. venire Ci в час. δ) привітно, ввічливо, c. facere Ci.

commoditās, ātis, f. α) відповідна якість, придобність, хист, снагá, dicendi Ci. β) вигода в, itineris L vitae Ci приємність. γ) хосен, зиск, c. ex iis percipere Ci хіснувати ся ними. δ) ввічливість, прислуга, услужливість, viri O.

com-modo, 1. α) до-, годити кому, ставати в пригодї, бути услужним, прислугувати ся, alci; *absol.* publice Ci державі. β) давати, зичити, позволяти, aurum Ci визичити, alci aurem H радо слухати, testes S ставити, veniam peccatis T прощати.

commodum, *adv.* як раз, сáме в час, сáме тодї, сáме тепер, якраз в пору Ci.

commodum, i, n. α) ви-, догода, ex commodo S per c. L вигідно, повільно. β) хосен, добро, ужиток, гаразд, alqd commodo rei p. facere C Ci для добра, contra c. valetudinis C на шкоду; *plur.* rei familiaris C особистий зиск. γ) пéред, нагорода, право, c. dare O alqm commodis augere Ci. δ) визичений предмет, позика, hospitum Ci.

com-modus, 3. α) відповідний, одвітний, при-, догідний, спосібний, придобний, здатний, valetudine minus c. uti C нездужати; з *dat.* seges c. alci V придає ся, ad cursum O; часто *neutr.* commodum, commodissimum est alci з *inf.* Ci; з *acc. c. inf.* C *occ.* β) cyathi H повні, intervalla H великі. γ) вигідний, легкий, пригожий, status rerum Ci відрадний. δ) ввічливий, услужний, c. mores Ci обичайність; з *dat.* mihi c. H iambus H уступчивий.

com-mōlĭor, 4. ītus порушати, ще уживати.

com-monĕfăcĭō, 3. fēci *pass.* commonefĭo, fiĕri, factus при-, нагадувати, на-, припоминати, рідко *acc. rei.* praeturam Ci; з *gen. rei.* alqm beneficii S; висказ з *acc. c. inf.* зал. пит. Ci c. *ut (fin.)* Ci; *pass.* з *gen.* Ci.

com-moneo, 2. ui, itus α) разом, ще припоминати кому про, остерігати, на-, пригадувати кому, alqm, alqm de re Ci рідко: alcis rei; з *acc. pron. neutr.* id; *acc. c. inf.* Ci зал. пит. Ci. β) напоминати, завзивати, з ut fin Cu; з *inf.* Ci.

com-monstro, 1. разом, виразно показати Ci.

com-morātio, ōnis, f. проволока, гаянка Ci.

com-morior, 3. mortuus разом умерти, cum alqo L alci S.

com-moror, 1. разом перебувати, барити ся, задержувати ся з, оставати, ся, ibidem Ci apud alqm Ci in agro Ci.

commōtio, ōnis, f. движенє, рух, подразненє, animi Ci зворушенє.

com-moveo, 2. mōvi, mōtus α) разом, сильно по-, рушати, columnas Ci забрати, alas V кивати, glebam Ci обернути, aes alienum T виповісти, castra ex loco Ci звинути табір = рушити далї, aciem L приближати ся, nummos Ci пустити в оборот, sacra V носити, hostem L відперти; *refl.* se c. рухати ся, кивати ся, domo se non c. Ci не виходить з дому. β) за-, зворушати, робити вражінє, роздразнювати, вражати, на-, полохати, за-, трівожити, непокоїти, mens commota H божевільність, commotus habetur H мають єго за божевільного, aprum V сполошити; *occ. pass.* animo commoveri Ci затрівожити ся, nuntio N Ci Ci morte Ci тронула, misericordiā Ci змилувати ся, irā O commotus розлючений. γ) спонукувати, будити, визивати, викликувати, спричиняти, tumultum Ci ворохобити, bellum Ci почати, tempestates commoventur Ci знимають ся, rei memoriam Ci пригадати о чім.

commūnicātio, ōnis, f. спілкованє, civitatis Ci наділенє горожаньством.

commūnico, 1. робити спільним, дїлити ся з ким чим, мати щось спільного з, злучати, causam cum alqo Ci acta mecum O бере мене за спільника дїй, consilia cum alqo Ci мати спільні наради, pecunias C cum altero rem Ci стати до спілки; *occ.* по-, віддавати, honorem C. β) удїляти, дїлити ся з ким, давати, мати, брати участь, мати дїло з ким, praemium cum alqo C consilium c. alqo C заявити кому, rationes belli gerendi C спільно нараджувати ся над, multa Ci мати всякі зно-

сини, labores T = res adversas Ci спільно зносити. γ) (спільно) обраджувати, обговорювати, без *obiect-y* cum alqo Ci de re C; *ut fin.* C порадивши ся завізвати, щоби.

com-mūnio, 4. īvi (ii), ītus обкопувати, укріпляти, c. hibernacula L сильно обкопати; *metaph.* ius Ci забезпечити.

commūnio, ōnis, f. спільність, sanguinis Ci кревність, parietum T спільні стїни.

com-mūnis, e α) спільний, загальний, при-, вселюдний, vita Ci обичайність, sensus Ci ‚здоровий' розум; *adv.* communiter в загалї, c. omnes O всї разом, c. cum alqo Ci; з *dat.* alci, servus ei cum alqo Ci N мав спільно, nobis inter nos Ci c. Graecia O цїла Ґр., loca Ci публичні майдани, loci Ci місця загального значіня, classis N сполучена; *n. pl.* communia O спільна заслуга, у H прилюдність; *abl* з cum: c. cum alqo N; з *gen.* communia eorum inter se Ci. β) ласкавий, привітний, доступний, людяний, Cato Ci alci N erga alqm Ci; *subst.* **commūnē,** is, n. загальне добро, суспільність, загал, громада, держава, c. magnum H; *sing.* і *plur.* in c. Ci для загального добра, взагалї для всїх, in c. conferre Ci до спільної скарбниці, honores in c. vocare L робити доступними для всїх, in c. laudare T загально.

commūnitās, ātis, f. α) спільність, спілка, societas et c. Ci суспільність, nobis cum alqo Ci. β) ласкавість N.

com-murmuror, 1. бурмотїти, воркотїти, secum ipse Ci собі під носом.

com-mūtābilis, e змінчивий, нестійний Ci.

commūtātio, ōnis, f. зміна, переміна, чергованє, rerum N C Ci оборот відносин, captivorum L за-, об-, виміна.

com-mūto, 1. пере-, змінювати, проміняти, iura C Ci tabulas підміняти; *medial.* Ci C. β) ви-, за-, про-, обміняти, captivos Ci викупити; з *abl.* alqd pecuniā Ci продати, alqd cum (за) caritate vitae Ci.

cōmo, 3. compsi, comptus упорядкувати, уладнати, убирати, capillos Ci зачесати.

comptus, 3. чепурненький, гладенький O T.

cōmoedia, ae, f. комедия, comoediam agere, facere грати, виставляти.

cōmoedus, i, m. комічний актор, комік Ci.

comōsus, 3. волохатий.

compactio, ōnis, f. щільна злука, membrorum Ci споєнє суставцїв.

compactum, i, n. = **compectum,** i, n. обопільний договір, умовини, услівє; *abl.* cŏmpāctō Ci після умови.

compāgēs, is, f. = **compāgo,** inis, f. α) споєнє, (засува V) спійка, звязь, curva compagibus alvos V скісно, по-, звязане. β) розщілина, navis V = laterum V розщёбаними боками (затїкає вода). γ) устрій, haec c. Ci ся держава, corporis Ci будова.

compāgo, inis, f. звязь, cerae O віск.

com-pār, ăris обопільний, взаїмний, рівний між собою, conubium L; *abl.* compari L; з *dat.* alci L; *subst.* товариш, -ка, дружина, m, f. H; *abl.* sine compare O без королевої.

comparābilis, e порівнаємий Ci L.

comparātio, ōnis, f. I. α) приготовленє, уладнанє, заходи коло, belli Ci. β) доставa, testium Ci. II. α) по-, прирівнанє, haec c. habent Ci дає ся порівнати. β) становиско, стан, рівне відношенє, eadem Ci. γ) злагода, договір, угода, sine c. L.

comparātīvus, 3. порівнуючий.

com-pāreo, 2. ui α) разом являти ся, показувати ся Ci. β) бути видним, єствувати, находити ся, signa Ci non comparens O хибуючий.

com-paro, 1. I. α) приготовляти, наспоряти, набувати, на-, пристарати, лагодити, наладити, bellum NCCiL готовити ся до війни, copias Ci стягати, pecuniam Ci збирати; *occ.* 1. по-, старати ся о щось, alqm ad intercessionem L приєднувати, alqd, ad (contra) alqd, alqm pecuniā Ci наймати. 2. готовити ся до бою = зброїти ся, spatium comparandi Ci. 3. *refl.* приготовляти ся, готовити ся, лагодити ся, dum uxor se comparat Ci заки упорає ся; рідко *medial.* c. in Boeotiam L збирати ся в дорогу до Б. 4. надбати, накупити, vina Ci res Ci. β) справляти, вдїяти, по-, строїти, заснувати, caedes Ci виправити, fugam C утїкати, sibi auctoritatem Ci з'єднати собі. γ) постановляти, знаряж(ув)ати, за-. розпоряжати, ius Ci sortitionem Ci; з *inf.* urere O задумувати. II. α) ладнати, складати, зводити проти, по-, при-, зрівнювати, ставити що на рівнї, elementa inter se Ci consulatu comparati L товариші в конзулятї; *occ.* (ворожо) ставити проти, зводити з, cum patrono Ci duces L. β) вирівнювати, полагодити ся, ii inter se provincias L дїлять між себе, рідко: ita comparatum est, ut L так поладнати ся, щоб. γ) прирівнювати = (порівнюючи) дошукувати, comparandi causa Ci alqd, comparat se tecum gratiā Ci рівняє ся з *(abl. lim.)*, рідко з *dat.* vobis L; зал. пит. (quanto ... sint) Ci. δ) рівняти (ся), exercitus exercitui L cum alqo C Ci.

Бібліотека Учеників УКР. ІНСТИТУТА В НЕРЕМИШЛІ

com-pasco, ere разом пасти.
com-pascuus, 3. ager Ci толока, вигін.
compectum = compactum.
compellātio, ōnis, f. закид, докір, догана Ci.
1) **com-pello,** 1. α) промовляти до, обзивати ся до, заговорити до, за-, кликати на, alqm blande V dictis O compellor hac imagine H сей обра зтичить ся (до) мене. β) до-, нарікати, допрікнути, закидувати кому, ганьбити кого, alqm edicto Ci alqm timidum L назвати; *occ.* обвиняти (перед судом), винувати, equites Ci.
2) **com-pello,** 3. compuli, compulsus зганяти, збирати, гуртувати, pecus ex agris in silvas C. β) 1. зігнати до купи, заганяти, naves in portum C; in, ad, intra з *acc.* alqm domum Ci compulsus noto V завіяний. 2. у-, притискати, натискати на кого, примушувати до чого, hostes eo... ut C N nationes Ci доводити їх до того, що, bellum Pometiam L обмежити на II. γ) доводити до = при-, зневоляти, спонукувати, заставляти до, alqm ad bellum O alqm in metum L нагнати комусь страху; compulsus з *ut final.* Cu; *inf.* O Cu.
compendiārius, 3. пригожий, via Ci коротша.
compendium, ii, n. α) зиск, прибуток, заробіток, cum c. Ci. β) коротша дорога, (навпростець), per c. montis O плями.
compensātio, ōnis, f. вирівнанє, iuris Ci.
com-penso, 1. відважувати; *metaph.* ви-, зрівнювати, поповняти, надолужити, cum rē alqd H vitia diligentiā Ci поправити.
comperendinātio, ōnis, f. T **comperendinātus,** ūs, m. Ci відложенє судового речинця на трету днину.
comperendino, 1. відкладати судову справу до третього дня, завзивати на другий речинець, reum Ci.
com-perio, 4. peri, pertus видобувати від кого, ви-, довідувати ся, дізнавати ся, діставати відомість; *absol.* alqd; alqd ex, ab alqo; per alqm Ci, de rē N; de alqo, з *abl.* testibus Ci через, від, oculis L бачити на власні очи; з подв. *acc.* falsa comperta Ci ложна видумка; висказ з *acc. c. inf.* Ci; alqd mihi compertum est S я на певно знаю = alqd pro rē compertā habeo C L вважаю за річ певну; з *acc. c. inf. abl. abs.* comperto T L довідавши ся на певно, що; з *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. реч. S. **compertus,** 3. α) зачутий, невний, nihil comperti habere Ci нїчого не дізнати. β) з *gen criminis:* доведено кому щось, доказано T L; рідко з *inf.* T.
comperior, īri рідка ф. до com[illegible]o.

com-pēs, edis, f. звич. *pl.* окови, пута, кайдани, узи; *poët.* nivali c. victus H здержаний в своїй течії.
com-pesco, 3. pescui за-, здержувати, гамувати, при-, усмиряти, alqm unda H окружає, ramos V обтинати, culpam ferro V загладити, ignes O гасити, tristitiam O розважати.
com-petītor, ōris, m. **competītrix,** īcis, f. спів-убігатель, -ка.
com-peto, 3. īvi, (ii) ītus α) разом стреміти до = разом припадати на, initium cum exitu T. β) бути спосібним, виста(р)чати, ad alqd L oculis non satis c. ST не добачати.
compīlātio, ōnis, f. витяг.
com-pīlo, 1. понахоплювати, ограбувати, загарбувати, обдирати, vicinos Ci fanum latrocinio Ci обрабувати; *occ.* використувати, scrinia H обікрасти, rem p. Ci вихіснувати.
com-pingo, 3. pēgi, pactus (pectus) α) позбивати до купи, цїпити; *P P P* тугий, споєний, fistula V. β) запирати, *Pl.*
compitum, i, n. перехрестна дорога, розпуттє, роздороже V O H C.
compitālis, e перехрестний; звич. *subst.* **compitālia,** ōrum, (ium) n. (*sc.* sacra) празник в честь богів-хранителїв (lares). **compitālicius,** 3. хранительний, ludi Ci.
com-plāno, 1. зрівняти з землею Ci.
com-plector, 3. plexus α) огортати, обводити, обхвачувати, обхоплювати, обіймати, alqm floribus V обвинути, somnus eum Ci заснув. β) окружати, замикати, мати (містити) в собі, effigiem in auro O, оправити в, ossa gremio V ховати. γ) в коротцї зібрати, hoc uno omina Ci patria alqd Ci сполучає; *occ.* описувати, представляти, зрозуміти, піймати, займати ся чим, плекати, любувати ся в, чим, figuram T глядїти на, causas sententiā Ci висказати свої причини за й проти, te benevolentiā Ci робить тобі ласку, alqd cogitatione Ci зрозуміти, omnes caritate Ci любити всїх, animo (або) mente Ci піймати, alqd memoriā Ci згадувати, artes O любувати ся в. δ) обіймати = містити в собі; *pass.* unā rē omnia complexa sunt Ci; *occ.* на-, обдарити, alqm re Ci.
complēmentum, i, n. додаток L.
com-pleo, 2. plēvi, plētus α) на-, за-, до-, виповняти, осаджувати, templa completa Ci битком набиті, complentur valles V наповняють ся; з *gen.* convivium vicinorum Ci гостити у себе численне товариство; з *abl. instr.* exercitum copiā Ci заосмотрити в запаси, se cibo Ci обжерти ся,

alqm floribus Ci уквітчати, locum colonis Ci залюднити поселенцями; обр. cuncta luce Ci осьвічувати, aethera ululatibus V ридати по . . .; рідше з *gen.*: carcer mercatorum completus Ci; alqm pavore L наляка́ти, gaudio Ci звеселити, animi complentur Ci переняті тим, що, з *acc. c. inf.* γ) сповняти, пере-, проживати, за-, до-, скінчити, кляс лиш *acc.*: annos LXX NCi сповна 70 лїт; *poët.* fata O = tempora debita V прожити, sacrum L докінчити, vita beata commodis completur Ci складає ся із.

complexio, ōnis, f. сполученє, обхвачуванє, злука, atomorum inter se Ci verborum Ci склад, bonorum Ci обєм.

complexus, ūs, m. обхвачуванє, обняття, обійми, coeli Ci круговид, genus de c. eius Ci єго любимцї, armorum T рукопашний бій, in alcis c. venire C зчепити ся з, c. alci ferre L бічи на зустріч, gentis Ci любов до.

com-plico, 1. у-, складати; обр. complicata sententia Ci замотана, неясна.

complōrātio, ōnis, f. L = complōrātus, us, m. L (спільний) плач, зойк за, по кім; з *gen. subj.* і з *gen. obj.*

com-plōro, 1. разом оплакувати, гірко плакати по, за, alqm, alqd L Ci.

com-plūres, plūra (рідко plūria) де-кілька (разом), кілька, доволї багато, чимало, декотрі, alia compluria Ci багато инших річий; *gen.* complurium.

com-pōno, 3. posui, positus, *poët.* compostus I. α) у-, складати, уставляти, проти(во)ставити, рівняти, порівнювати, munera Ci; *poët.* з *dat.* ora oribus V = уста до уст, montibus genus V звести до купи, alqm cum iudice T ставити перед него, dicta cum factis S parva magnis *(dat.)* V O. β) складати = збирати, зберігати, строїти, urbem V основати, templa O будувати, genus ex corpore et animo compositum L складає ся із, arma H = armamenta L спускати, opes V прятати, cinerem O по-, хоронити, aggerem tumuli V висипати могилу. γ) розкладати (ся), класти (спати, спочивати), по-ховати, se spondā V розмістити ся на. mortuum O H T compostus V покійник, alqm toro O класти на ˌлавуˀ = на ˌмариˀ; *occ.* закінчати, bellum V S diem vesper V. δ) усмиряти, у-, заспокоювати, по-, за-, примирити, упорядкувати, поладнати, fluctus V lites V зала́годити, pacem cum alqo V L за-, помирити (ся) animos pace T замирити, amicos H поєднати; *impers.* ut componatur C Ci щоб полагодити ся. 1. військово впорядкувати, ладнати, приготовляти, agmen L T Cu signa Ci розставляти, auxilia T розмістити, exercitum pugnae *(dat.)* T milites acie T уставити в лаву, equites in (per T) turmas V подїлити на ровти 2. ладнати: comas V зачесати, se c. O причепурити ся. II. α) укладати = приспособляти, прикладити, на-, о-, списати, постановляти, умовляти ся, fabulam L видумати, composita in magnificentiam oratio T високопарна, adversa O вичисляти, leges V умовити условини; з *dat.* fabulas scaenae T diem rei gerendae L назначити, dolum S = crimen T Ci коїти, auspicia ad utilitatem rei p. Ci придумувати, (ex L) compositо V після умови, як; з нам. реч. compositum erat — ut T при тім самім підметї; з *inf.* T; зал. пит. L.

com-porto, 1. зносити, звозити, збирати, доставляти, alqd, alqd ex agris Ci ab Asia C in hiberna L alqd ad se Ci.

compos, otis (*abl.* -e, *gen. pl.* um) α) що має удїл, бере участь, у-, причасний; *absol.* multitudo compotum L причетників; рідко з *abl.* praedā L заосмотрений в; з *gen.* alqm urbis c. facere Ci позволити мешкати в м., voti H L що єго бажанє сповнило ся, patriae L що жиє в. β) володїючий, mentis Ci T тямущий, притомний; рідко *abl.* animo LS свідомий.

compositio, ōnis, f. у-, склада(нє), устрій, постанова, розпорядок, примирє, договір, злагода, unguentorum Ci склад, iuris Ci спис.

compositor, ōris, m. укладáч, творець, operum O.

compositus, 3. *PPP* до compono α) зладжений, (гарно, гаразд) уладнаний, ла́дений, exercitus S впорядковане, res p. Ci T civitas T державний лад, verba S укладисті, composita turbare T S колотити лад, capillus H O зачесаний. β) приготовлений, приспособлений, примінений до, ad, in alqd L Ci; *dat.* T; indignatio T удавана, haec T видумка. γ) спокійний. os T aetas T статочний. *adv.* **composite,** складно, штучно Ci.

com-pōtātio, ōnis, f. пируюче товариство Ci.

com-pōtor, ōris, m. товариш при чарцї Ci.

com-pransor, ōris, m. разом обідаючий, застільний товариш Ci.

com-precātio, ōnis, f. (спільний) моле́бень; з *gen.* L.

com-precor, 1. (разом) молити (ся), бла́гати O.

com-prehendo, 3. (comprendo) di (prendi) (aperiō C prensus) α) обхвачувати, обій-

мати, за-, обхоплювати, naves L повязати, ignis turres V займаються ся, comprehensa aedificia L горіючі, manum V ухопити за, luna aëra V гуртує круг себе. β) с-піймати, з-ловити, хапати, поривати, забирати, adulterium Ci відкрити, naves N L захопити, res indicio comprehenditur Ci виходить на яву. γ) окружати, обіймати, представляти, multos amicitiā Ci *(abl. instr.)* мати багато другів, praefecturam officiis Ci прислужити ся їй, alqd memoriā Ci затямити собі, c. numero V вичисляти, formas scelerum V описати. δ) поняти, з-, розуміти з *abl. instr.* rem verbis Ci описати, sensibus Ci замічати, alqd animo Ci = cogitatione Ci збагнути, alqd notione Ci розуміти, quod comprehendi potest Ci понятна річ.

comprehensibilis, e понятний Ci.

comprehensio, ōnis, f. α) обхоплене. β) сполука. γ) понятє. δ) пійма, sontium Ci.

compressē, (*adv.* до compressus) стисло, коротко, звязко, loqui Ci.

compressus, ūs, m. стисліть, обійми, terrae Ci.

com-primo, 3. pressi, pressus α) при-, стискати, digitos Ci, compressis manibus L склавши руки = дурно сидїти, linguam H гамувати, ordinibus versus O дрібонько писати, compressis ordinibus L густими лавами. β) придавляти, за-, здержувати, за-, притаювати, пригноблять, гамувати, frumentum Ci не видавати, odium Ci затаїти, gressum V з'упинити, tumultum L Cu втихомирити, amorem edendi V наситити ся, ⌜попоїсти⌝.

com-probātio, ōnis, f. признанє Ci.

com-probo, 1. α) зовсїм у-, признавати, одобряти, позволяти, legem Ci alqd rē *acc. c. inf.* β) доказувати, посьвідчати, по-, ствердяти, comprobata vox eventu L оправданий.

com-prōmissum, i, n. договір, умовини, facere de rē Ci умовляти ся що до.

com-prō-mitto, 3. mīsi, missus умовляти ся, годити ся на те, що; постановляти Ci.

comptus, 3. чепурний, гл. cōmo 3.

com-pungo, 3. punxi, punctus по-, колоти, compunctus barbarus Ci ⌜титований⌝.

com-puto, 1. обчисляти, з-, облїчити, alqm Ci.

con = com, гл. cum.

cōnāmen, inis, n. напруженє, силкуванє, змаганє, mortis O замах на житє.

cōnātum, i, n. стрібунок, змаганє, часто *plur.* C Ci L N.

cōnātus, ūs, m. стрібунок, вагання, заходи, змаганє, натуга, силкуванє, труд, під'єм, почин, c. capere L заходити ся коло; belli gerendi L задум до; *occ.* наклін, beluarum ad alqd Ci.

con-caedēs, is, f. засїка, сїч, завала T.

con-cale-facio, 3. fēci *pass.* -fīo, -fieri, -factus за-, розігріти (ся) N; P P P теплий Ci.

con-callēsco, 3. calui дістати мозолї, стверднїти, animus Ci ум нарозумляє ся.

cōn-cāvo, 1. вижолоблювати, alqd in arcum S O загнути в двоє.

con-cāvus, 3. вижолоблений, ви-, угнутий, aera O кітли, vallis O кітлина, aqua O хвилюючі води.

con-cēdo, 3. essi, essus *intr.* I. α) від-, уступати, відходити, у-, віддаляти ся, удавати ся, іти, переносити ся, (місце) покидати, опускати, оставляти: irae V пройшли, concedite silvae V ⌜прощ(ав)айте⌝; звідки? з *abl.* Italiā L з I., dies coelo V зникла, (vitā T) concedere T переставити ся на той сьвіт = умерти; ab, ex c. *abl.* — in, ad c. *acc.* in arcem L утїчи, in turbam H прилучити ся до. β) переходити, переступати, дістават ся під, in partes alcis T in deditionem L піддати ся, in sententiam alcis L T приймати єї, in dicionem alcis S L попасти під чию власть, підпадати їм, in nomen eorum S зілляти ся з ними, concessum est in condiciones L принято умовини. γ) уступати (ся) перед ким, чим, піддавати ся, дати пе́ред, корити ся, потурати, arma togae Ci nobis amore T що до, obsidioni T опустити обложених; обр. fato T = naturae S умерти, fecundiae S признавати висшість; *pass.* concessum est a nobilitate plebi L боярство попустило, postulationi Ci згодити ся на . . .; *occ.* прощати, вибачати, звиняти, peccata Ci roganti O сповнити єго бажанє; *trans.* відступати кому щось = по-, до-, при-, зволяти, полишати кому, годити ся на, припускати, признавати, дарувати, Siciliam L, bona diripienda Ci, alqd ad diripiendum C, concessa petere V що вільно, alqm senatui Ci помилувати сената ради = освободити; conceditur з ut, ne; з *inf.* VCLHO; висказ 1. *acc. c. inf.* Ci. 2. з *coni. concessivus*: concedo hoc fecerit Ci найби то й зробив.

con-celebro, 1. α) (разом) празнувати, торжествувати, святочно обходити, rem Ci funus L справити величавий похорон. β) розголошувати, ширити, прославляти, alqd famā C.

con-cēnātio, ōnis, f. обідаюче товариство Ci.

con-centio, ōnis, f. = **con-centus,** -ūs, m. однозвучність, c. et catervae Ci хори співаків, avium V хор; *metaph.* згода, лад, actionum et sonorum Ci гармонія, noster c. H єдність.

conceptio, ōnis, f. = **conceptus,** ūs, m. *euph.* заплід, вагітність, indiciorum Ci склад.

con-cerpo, 3. psi, ptus роздирати, librum L.

con-certātio, ōnis, f. спірка, супере(ч)ка, звада Ci.

con-certātor, ōris, m. суперник, противник.

concertatōrius, 3. спірний Ci.

con-certo, 1. суперечати, спорити, бороти ся, зва́дити ся, cum alqo de rē Ci.

concessio, ōnis, f. уступка, при-, дозвіл, згода на; з *gen. subj.* і *obj.* agrorum Ci що до.

concessū, *abl. isol.* за дозволом, alcis T C Ci.

concha, ae, f. скойка, слимак, viles H скалки, cava V трубка Тритона; *meton.* перлина, багрець, salis H сільничка; (пушка, фляшочка H).

conchȳlium, ii, n. черепахувата животина, скоропуха, Lucrina H устриця, багрець, conchylio tinctus Ci багряний.

conchȳliātus, 3. багро́вий, багря́ний Ci.

con-cido, 3. cĭdi, (cadere) *α*) западати, за-, упасти, по-, за-, валити ся, turris C ad terram V in proelio Ci полячи, macie O спасти з тїла = змарнїти. *β*) підупадати, слабнути, щезати, по-, з-, гинути, меньшати, стратити значінє, загибати, venti H стихають, fides Ci паде кредит, bellum T кінчить ся. *γ*) тратити силу, потерпіти пораженя, in foro Ci програти, patres Ci унивають.

con-cīdo, 3. cīdi, cīsus (caedere) *α*) ви-, стинати, за-, роз-, по-, з-, рубати, положити трупом, роз-, за-, уби́вати, ligna O naves L роз-, по-, трощити, alqm pugnis Ci оббамбурити, alqm virgis Ci бичувати (сїкти), cohortes Ci побити на голову. *β*) пере-, розрізувати, montes V роздїлити. *γ*) по-, с-, копати, по-, з-, валити, збивати, alqm indiciis Ci засудити, voluminibus Ci відперти.

con-cieo, 2. cīvi, cóncĭtus (**concio,** 4. īvi, ītus) *α*) зводити (до купи), гуртувати, при-, стягати, при-, скликувати, за-, ззивати, alqm ad se L ex insula L. *β*) кивати = порушувати, потрясати, махати, saxa V метати, concita navis O скороплавний, flumina O бистротечі, concitus aufert V скоро. *γ*) дрочити, дражнити, бурити, ворушити, спонукати до, будити, populos T alqm ad rem L concitus irā V розлючений, c. freta V розбурхане море, bellum L підняти, hostem T бунтувати.

conciliābulum, ii, n. зборище, майдан зборів, площа T L.

conciliātio, ōnis, f. *α*) союз, сполука, злука, hominum Ci суспільність. *β*) придбане, gratiae Ci приєднане. *γ*) склонність, хист, ad ea Ci. *δ*) припорука, naturae Ci поваба.

con-ciliātor, ōris, m. посередник, nuptiarum N сват, idoneus T заступник. **conciliātrix,** īcis, f. посередниця, blanda Ci. **conciliātrĭcula,** ae, f. заступниця Ci.

conciliātus, 3. *α*) милий, ввічливий, alci Cu. *β*) при-, схильний, склонний, ad alqd.

concilio, 1. єднати, приєднувати, зводити, зближати до, дружити кого з ким, gratiam Ci, eas inter se Ci, hominum sibi animos Ci N T, civitatem alci C, ad alqd C; *acc.* припоручати, eas res alci Ci alci artes O захвалювати. *β*) справляти, приготовляти, з-, готовити, nuptias N alci amicitiam cum rege Ci побратати. *γ*) заробляти, при-, надбати, набувати, пристарати, доста(р)чати, pecunias Ci; *occ.* сватати, seni O за.

con-cilium, ii, n. (calare) *α*) ‚скликане', збір, нарада, patrum H = senatus, populi L коміції, народне віче, plebis L трибунські збори, Belgarum C сойм, Achaicum L союз, c. dimittere Ci розвязати, c. dare alci L назначити речинець зборів, c. advocare Ci скликати віче. *β*) 1. сходини, c. cum Egeria L зносини, virtutum звязок, c. mihi tecum O злука.

con-cinnitās, ātis, f. (concinnus) склад, згода Ci.

con-cinno, 1. складати, ладнати.

con-cinnus, 3. *adv.* ē складний, стрійний, правильний, ніжний, гарний, helluo Ci чепурний, homo Ci чемний, c. amicis H податливий, in respondendo Ci влучний.

con-cino, 3. cinui, centus I. *α*) *intr.* (разом) за-, співати, зазвенїти, роздати ся, olor O стадо лебедїв, tubae T signa C L наразсурміли = дано знак до нападу. *β*) приставати на що, до себе, годити ся, cum alqo Ci inter se Ci. II. *trans.* співати в гуртї, оспівувати, прославляти, haec Ci lyrā O при лїрі, aves omina O ворони крякають на лихо.

concio, 4. гл. concieo.

concio, ōnis гл. contio.

con-cipio, 3. ēpi, ceptus *α*) ‚разом зібрати', на-, збирати, брати, приймати, втягати в себе, просякати (проникати) чим, містити в собі, alqd rē; Iris aquam O ‚пє', aether flammas O займає ся, bucina aëra O наповняє ся воздухом = трубить, terra semina Ci приймає; *metaph.* заваготнїти! ex, de, ab; з *abl. abs.* Ci стати вагіт-

ною O Ci; *occ.* скласти в формулку = об-, ви-, заявляти, назначати, ius iurandum T alqd verbis Ci виразити, verba concepta L торжественна формулка присяги, concipitur more nostro Ci формулка звучить, ius iurandi verba T присягати, vota O обі́тувати, preces O молити ся, summas L подати, auspicia L (ferias L) заповісти, foedus V заміри́ти з. β) понимати, пізнавати, з-розуміти, виображати собі, перенятися (почуття́м), за-, видумувати, стреміти до, alqd mente L уявляти собі, animo Ci alqd mente O підозрівати, aethera mente O домагати ся, odium in alqm Ci зненавидіти, animo iram Ci Cu O роз-, сердити ся, flagitium Ci скоїти. γ) почувати, порушити ся чим, nefas O передчувати, robur pectore V бодрити ся, spem O надіяти ся, alqd spē L леліяти надію, animo з *inf.* T рішити ся на що; *occ.* стягати на себе, зазнавати, scelus Ci поповнити, maculam Ci спричинити.

concīsio, ōnis, f. розділ речень Ci.

concīsus, 3. стислий, скорочений, звязкий Ci.

concitātio, ōnis, f. порушуване, remorum L веслува́ння. β) заворушене, роздразнене, розстрій, animi Ci. γ) бунт, рухавка Ci; *plur.* ворохобні, збіговища C.

concitātor, ōris, m. бунтар, колотник, бунтівник, ворохобник, contionis Ci L.

concitātus, 3. (P Adj. до concito) скорий, прискорений; *comp. superl.* у L c. equo vehi ad alqm C прискочити до, c. equos immittere L пригнати (чвалом) навска́ч; *metaph.* роздражнений, палкий, горячий, Ci L clamor L голосний.

concito, 1. α) збирати, стягати, при-, ззивати, alqm ex vicis Ci iuventutem L затягати. β) безнастанно порушувати, підганяти, гнати, розмахувати, alqd; telum V кидати, вергати, tela concitantur L розмахують ся, equum (calcaribus) in, contra alqm C чвалувати на, armenta in montes L погна́ти; *refl.* se c. in L V ударити на, se in fugam L утїкати мерцій; *medial.* concitati magno cursu C наступом. γ) заворушувати = дражнити, бодрити, розярити, tempus concitatum Ci бурливий, alqm in, ad alqd; animi dolore concitatus Ci перенятий горем, metu Ci наполоханий, odio Ci з ненависти, irā L розлючений. δ) підбурювати, бунтувати, alqm seditiose Ci alqm (adversus), contra alqm. ε) будити, спонукувати, справляти, bellum Ci починати, discordiam Ci ‚сіяти'; *pass.* на-, повставати, tempestates L знимають ся, pugna concitatur L настає.

concitor, ōris, m. бунтівник, ворохобник, belli L T до війни.

conclāmātio, ōnis, f. (п)о-, крик кількох, оклик T L.

con-clāmo, 1. скликувати, за-, ззивати, збирати, agrestes V conclamatur ad arma L C дано гасло до нападу, Italiam V кликати: Італїя! victoriam C грімко скричати „побі́да," paeana V заспівати; з *acc. c. inf.* Ci; нам. реч. з *ut* C. 1. одобряти, id sutores Ci. 2. оплакувати, suos L.

con-clāve, is, f. n. покій, світлиця, спальня.

con-clūdo, 3. clūsi, clūsus α) (разом) запирати, замикати, зачиняти, alqm, alqd; aqua conclusa Ci заткана, locum sulco V оборати, conclusum mare C середземне, in formulam alqm Ci обмежити формулкою. β) включати, по-, у містити; *pass.* містити ся, обіймати, dies libro Ci in formulam iudicia Ci verbis Ci є в словах; *occ.* 1. до-, закінчати, crimen Ci довершити, versum H вигладити. 2. льоґічно висновувати з *acc. c. inf.* Ci; *abl.* conclusō Ci коли доказано.

conclūsum, i, n. висновок, вивід Ci.

conclūsio, ōnis, f. α) запі́р, замкне́ння, облога, diutina C N. β) конець, закінчене, muneris Ci. γ) за-округлене, verborum Ci. δ) висновок, вивід, вислід, haec Ci.

conclūsiuncula, ae, f. ложний висновок Ci.

con-color, ōris, *abl.* -i. однобарвний, одної барви, sus V одномасна, populus c. festo *(dat.)* O білоодітий.

con-coquo, 3. coxi, coctus α) варити, cibum Ci травити. β) зносити, терпіти, alqm Ci. γ) пере-, обдумувати, обміркувати, затівати, коїти; зал. пит. Ci.

concordia, ae, f. α) однодушність, згода, єдність; *meton.* felix O се́рденько.

concordo, āre годити ся, бути згідним, modi O однакі; *poët. dat.* alqd nervis O.

con-cors, dis, *adv.* iter однозвучний, -душний, згідний, в згоді, concordi sono O одноголосно, secum ipse L mihi T.

con-crēdo, 3. didi, ditus повіряти, передати, alci alqd Ci H.

con-cremo, 1. спалити до тла.

con-crepo, 1. concrepui *intr.* за-, скрипіти, за-, шуміти, тріщати, торохтїти, звучити, digitis Ci ляскати, gladiis ad scuta L ударяти об, arma L забрязкотїли; рідко *trans.* aera O бубнити казанцями.

con-crēsco, 3. crēvi, crētus α) зростати з, повставати, стати, ora rostro *(dat.)* O в клюв, labes concreta V закорінена. β) стинати ся, вурдити ся, тверднути, цїпенїти, деревіти, aqua Ci мерзне; *PPP* lac V T зсїле = сир, lumen Ci затемнене,

glacies L ожеледа, dolor O безслізний; обр. sanguine barba O злїплена кровю.

con-crētio, ōnis, f. згущенє, liquoris Ci; *meton.* mortalis Ci марна материя.

con-cubīna, ae, f. підложниця T.

con-cubīnus, i, m. любáс T.

con-cubitus, ūs, m. (concubare) сожитє, сукупність, звязок, парованє Ci.

concubius, 3. пізної ночі, c. nocte Ci L T коло опівночи.

con-cubo, 1. ui, itus разом лежати O Ci.

con-culco, āre по-, роз-, здоптати, за-, толочити, нївечити, катувати, зневажати, гордувати чим, alqm, alqd Ci.

con-cumbo, 3. cubui, cubitūrus класти ся біля, лягати до, з, cum alqo Ci alci O.

con-cupisco, 3. cupīvi (cupii), cupītus α) забагнути, за-, бажати, домагати ся, sanguinem Ci залакнути, praedia Ci замануло ся єму на. β) жадати, захотїти, alqd; з *inf.* eam . . . ducere Ci закортїло єго.

con-curro, 3. concurri (старша ф. concucurri) concursum α) збігати ся (з усїх боків), при-, надбігати, приспішати, по-спішно сходити ся; *absol.* gratulatum Ci ad alqd, ad (in) fanum ex urbe Ci eo Ci; часто *pass.* concurritur, concursum est. β) стрічати ся, сходити ся; *absol.* prorae L dextra laevae *(dat.)* H приплїскує, montes стикають ся, litterae оминають ся; *occ.* ворожо ударяти на себе, зіткнути ся, нападати; *absol.* naves rostris L adversus, in alqm; inter se C cum alqo L; *poët.* з *dat.* Teucris V. γ) стати ся заразóм з, лучати ся, припадати на, contiones Ci omnia Ci склало ся нараз, ista casu Ci.

con-cursātio, ōnis, f. α) біганина, збіг, (з)глота, eorum in alios L. β) подорожуванє, їзда, тяганина, regis L X viralis Ci. γ) вéштання, puerorum Ci. δ) стичка, герець, armatorum L.

concursātor, ōris, m. герцюючий, лиш до зачіпки привикший, pedes L герцївник.

concursio, ōnis, f. збіг, стріча Ci.

con-curso, 1. α) бігати разом (сюди й туди). β) тягати ся, їздити усюди, armati L, circum alqd; provinciam Ci обїзджати, domos Ci бігати від хати до х.; *occ.* часто нападати, зачіпати, in agmen L in proelio L герцювати.

concursus, ūs, m. α) збіг, натовп, populi Ci; обр. studiorum Ci підмога; *occ.* збіговище, (з)глота, ad domum Ci. β) стріча, стичка, напад, бій, navium inter se C L coeli O грім.

con-cutio, 3. cussi, cussus (quatere) α) трясти, потрясати, tela O замахнути нею = кинути, freta O розбурхати, concute te H пізнай себе, equos V підганяти. β) по-, слабúти, підривати, нївечити, rem p. Ci. γ) непокоїти, страхати, лякати, вражати, alqm; concussus animum V; *acc. (graec.)* урáжений, mentem *(acc. graec.)* timore V за-, стрівожити, id populares S зрýшило їх, metum Ci нагнати страху.

condemnātor, ōris, m. винователь, присудник Ci.

con-demno, (condamno) 1. α) за-, присуджувати, признати кого виноватим, hunc sibi Ci на заплату кари (пенї); з *gen.* вини: ambitus Ci за підкупність; рідко з *de*: de vi Ci de aleā Ci; з *gen.* кари: alqm sponsionis Ci щоб заплатити справу, capitis Ci; з *abl.* quo crimine? задля якої провини; *occ.* β) узнати кого виноватим, добивати ся засуду, винувати, alqm per iudicem Ci alqm crimine Ci furti Ci. γ) посуджувати, не одобряти, картати, гудити, alqm inertiae Ci factum Ci.

con-densus, 3. (дуже) густий, стовплений, що стовпив ся, що збив ся до купи, acies L vallis arboribus *(abl.)* L густорослий бір.

con-dicio, ōnis, f. I. α) умова, умовини, установа, услівє, договір, уклад, предложенє, злагода, жаданє, pacem condicionibus cum alqo facere L мирити ся на основі умовин, sub condicionibus L з тими умовинами, condicione Ci (per condicionem T) на умові, після договору, recusare C respuere Ci не приймати ся єї, ferre Ci = statuere S предкладати; часто нам. реч. eā c. . . . ut (ne) Ci. β) сватанє, женитьба, c. uxoria Ci подружжя, c. filiae quaerere Ci сватати єї, eam c. ei detulit T сватав єї для него. II. α) стан(овисько), положенє, судьба, відносини, обставина, alcis; vitae Ci спосіб пожитя, c. iuris libertatisque C рівноправність, -суд, c. nascendi Ci доля, neque ullā c. C і нїяким чином, c. agri Ci якість.

con-dīco, 3. xi, dictus умовляти ся на щось, постановляти, alqd L T alci coenam Ci замовити ся на.

con-dīmentum, i, n. приправа, cibi Ci amicitiae Ci осолода.

con-dio, 4. īvi (ii), ītus α) додавати смаку = за-, приправляти, робити смашним, (солити, солодити), ius H; *occ.* бальзамувати, mortuos Ci vitia Ci уменьшати, *P Adj.* condītus смашний; обр. oratio Ci нїжна, gravitas Ci прикрашена.

condiscipulātus, ūs, m. шкільна дружба N.

con-discipulus, i, m. шкільний товариш Ci N соýчень.

con-disco, 3. didici ви-, научити ся, присвоїти собі, modos H; з *inf.* alqd pati H привикати до; з зал. пит. Ci.

con-dītio, ōnis, f. (condīre) приправа, заправка, ciborum Ci frugum Ci (з)вар.

conditio, гл. condicio.

con-dītor, ōris, m. (condīre) заправник; обр. спорудник, справник Ci.

conditor, ōris, m. (condere) основатель(ка), осадчий, справник, орудар, urbis N L Cu negotii Ci (сп)орудник; *occ.* anni O укладáч календара, historiae O літописець, iuris L подвижник.

condo, 3. didi, ditus (dare) ⌞складати⌝ I. α) будувати, строїти, ставити, sepulcrum H висипати; *occ.* за-, основати, закладати, Mavortia moenia V = Romam, ante (post) urbem conditam до (після) основаня Риму. β) закладати = по-, настановляти, заводити, с(о)творити, collegium L; *occ.* складати = з'ображати, описувати, представляти, festa O оспівувати. II. α) пере-, заховувати, ховати, хоронити, скривати, укладати, класти, прятати, зберігати, ensem H сховати до піхви, alqd in aerario Ci ensem in pectus O = (in) pectore O застромити; про особи: alqm in carcerem Ci засадити до, in custodiam L кинути до вязниці, in vincula L заковати; про мерців: ossa terrā V = alqm humo V поґрібати; обр. 1. conditā mente alqd tenere V затямити собі. 2. diem V lustrum L закінчити, diem H вихіснувати, soles contando V виспівувати цїлими днями. 3. с-, прятати, vinum testā H alqd haereo H звозити до стодоли. γ) с-, ховати, крити, alqd furto H затаїти; з *acc.* куди? se c. in viscera O; де? з *abl.* se in foliis V se alveo V; *medial.* condi in alvo V; обр. iram T не показувати; *poët.* обр. se c. sol in undas V Orion undis conditur V западає, Ufens in mare V впадає, sol conditus in nubem V хмарою обвите, luna c. tenebris T затемнений, sopor lumina V закриває, praecordia condita aperīre H відкрити тайни душі.

con-docē-facio, 3. fēci, factus виучувати, вправляти, alqm, beluas Ci учити = оговтати.

con-dolēsco, 3. dolui заболїти, почати боліти, розболїти ся H Ci.

con-dōnātio, ōnis, f. дар(ованє).

con-dōno, 1. α) дарувати, роздаровувати, приносити даром, зовсїм віддати, жертвувати, alci alqd, vitam rei p. S Ci посвятити. β) за-, по-, лишити, оставити, пропцати, pecunias alcis Ci опустити з довгів, scelus alci S лишити безкарним, про-, вибачати.

con-dūco, 3. duxi, ductus I. зводити з, стягати, збирати, згромаджувати, exercitum in unum locum C eo copias C гуртувати; *occ.* злучати, єднати, звязувати, cortice ramos O nubila O збивати. II. α) наймати, multitudinem Ci S milites C; *subst.* **conducti,** ōrum, m. наємники, c. alqm ad caedem faciendam Ci = ut . . . occidat Ci. 1. ви-, віднаймати: domum Ci nummos H позичати. 2. брати на полїтки, в аренду, (пахтувати), portorium Ci. 3. підоймати ся чого, columnam faciendam Ci praebenda c. L перебрати на себе доставу. III. conducit щось служить комусь, при-, надає ся, є хосенне, принадоблює ся до: id; alci in, ad rem; часто є підметом; *acc. c. inf.* Ci.

conductīcius, 3. наймлений, затяжний N.

conductio, ōnis, f. наєм, colonus ex c. Ci держáвець, ⌞пахтяр⌝.

conductor, ōris, m. наємець, ⌞пахтяр⌝, підрядчик, operis Ci підприємець.

con-farreo, 1. законно вінчати кого, confarreati parentes T правесні, шлюбні.

confectio, ōnis, f. I. зготовленє, tabularum Ci уклад, libri Ci зладженє, tributi Ci збірка. II. розжуванє Ci; обр. belli Ci закінченє.

confector, ōris, m. I. спорудник, negotiorum Ci орудар. II. губитель, omnium Ci; обр. belli T Ci закінчитель.

con-fercio, 4. fersi, fertus спихати, збивати (на купу), (туго) набивати, натолочити P Adi.

confertus, 3. напханий, (битком) набитий, повний, густий, наповнений; з *abl.* rē; c. turba L сутолоч, agmen V лава; *adv.* **confertim,** туго, густо, тїсно, (щільною) лавою, c. pugnare L.

con-fero, ferre, tuli, lātus (collatus) I. α) 1. зносити, звозити, громадити, складати в одно місце, накопичувати, membra undique H capita Ci L перешептувати ся. 2. збирати, єднати, сполучати, гуртувати, vires in unum L стягати, ut in pauca conferam Ci коротко сказавши, c. gradum V при-, наближати ся. β) 1. (гроші) збирати, складати, скидати ся на, pecuniam in statuas L на ставники, stipem alci L; *metaph.* confert alci alqd Ci приносить користь, придає ся, причиняє ся, metum plus in alqd Ci. 2. (ворожо) при-, зближати, зводити до купи, c. dextram = manum V L = arma inter se C стати до бою з, бити ся з, c. signa Ci L нападати,

signis collatis Ci V L на отвертім поли, c. vires L змагали ся, collato pede L Cu gradu Cu Marte O в рукопашнім бою; *trans.* se vir c. viro V стає муж проти мужа, pedem cum pede L вдарити на себе. c. castra, castris L Cu посунути ся вперед. c. lites H посварити ся, mecum confer O поборімо ся. γ) 1. зводити до купи = мірити, порівнювати, pacem cum bello Ci; *dat.* parva magnis Ci; з подв. предм.: utriusque vitam Ci ratiōnes Ci провірити. 2. обмінювати, міняти, sermones cum alqo Ci = haec inter se Ci обговорювати з; *absol.* з зал. пит. c. quid sit L. II. за-, переносити, від-, заводити, від-, переправляти, in naves se suaque C Ci N beneficia in alqm S Ci обсипати добродійствами, Athenas se c. Ci C N удати ся до, se in fugam L утїчи; *metaph.* me ad Scaevolam Ci приставати до, se ad (in) amicitiam Ci побратати ся з, se ad studia Ci віддати ся їм. β) за-, переміняти (ся), перетворити (ся) в, перекинути ся чим, ex homine se c. in beluam Ci alqm in saxum O. 2. складати на, звалити на, приписувати кому, multa in alqm Ci culpam in alqm Ci спихати на, suspicionem in alqm Ci підозрівати. 3. відкладати, alqd in hunc annum L. γ) вихісновувати, уживати, призначити, обернути щось на, pecuniam ad, in alqd Ci; *occ.* передавати, оставляти кому, полишати, здати на, curam rei p. in alqm T spem salutis ad rem Ci. III. рідко: вносити, c. ne connubium sit L.

confertim, confertus гл. confercio.

con-fervesco, 3. ferbŭi розгрівати ся; обр. mea ira H я розсердив ся.

confessio, ōnis, f. визна́ння; з *gen. subi.* з *gen. obi.* facti Ci до ді́ла; з *acc. c. inf.*

confessus, гл. confiteor.

con-festim, зараз, безпроволочно, в часов. реч. з ut, cum . . . c. Ci.

conficiens, entis виконуючий, справляючий; з *gen.* litterarum Ci що любить записувати.

con-ficio, 3. feci, fectus I. α) здїяти, вдїяти, ви-, зробити, зладити, справляти, при-, ви-, зготовити, спорудити, за-, ви-, докінчити, vestem Ci Cu ушити, tabulas Ci написати, rationem Ci дати звіт, sacra Ci відбути, quibus rebus confectis C Ci N S ‚відтак'. β) (орудки) покінчити, по́внити, обробляти, negotium Ci з'орудувати, mandata Ci виконати, legationem Ci вивязати ся із, facinus Ci допустити ся єго. γ) (простір місця, часу) відбути = пройти, провести, iter pedibus Ci зійти, cursus Ci перебічи, aequor V переплисти, annos Ci прожити; *pass.* минати, проходити, biennio confecto Ci по двох роках. II. α) на-, призбирати, пристарати, напридбати, nummos Ci legiones C затягати, набирати. β) ви-, доконувати, допровадити до, absolutionem Ci pacem Ci помирити ся, motus animorum Ci зворушити, reditum alci Ci виєднати, cum alqo de rē Ci з ким уладнати справу; *occ.* висновувати = вносити, alqd; звич. *pass.* ex quo conficitur, ut... з того виходить, що..., тому то, таким чином. III. α) розжувати, травити, (марнотравити =) марнувати, нївечити, спотребити, прогайнувати, cibum Ci patrimonium Ci протратити, serpentes Ci спожирати, vetustas alqd Ci нищить, rem suam Ci прогосподарити. β) змучити, стомити, знесиляти, ‚під-, точити', vires se ipsae L висиля́ють ся, me maerore Ci сумуючи нидїю; *pass.* confici rē *(abl. instr.)* знемагати, нидїти, марнїти; з *PPP* vulneribus confectus C знеможений, c. morbo et dolore animi Ci схорований і згрижений; *trop.* δ) до-, під-, забити, побідити, одолїти, завоювати, покорити, duos exercitus L Numantiam fame L ви-, заморити.

confictio, ōnis, f. (confingere) видумка, вигадка Ci.

confĭdens, tis, *adv.* enter α) самонадїйний, сьміливий, відважний. β) нахабний, напрасний, безличний, безсоромний Ci.

confĭdentia, ae, f. α) самонадїя, безсоромність, безличність, очайдушність Ci.

con-fĭdo, 3. fīsus α) уповати, спускати ся на, до-, звіряти ся, здавати ся на, надїяти ся на; *absol.* з *dat.* Ci; з *abl.* C Ci de rē C бути спокійним що до . . .; β) напевно вірити; *absol.* Ci; з *acc. c. inf.* Ci.

con-fīgo, 3. fixi, fixus α) при-, збивати, спонювати, причіплювати, alqd clavis C. β) проколювати, пробивати, alqm telis O; обр. comicum oculos Ci всїх перехитрити; *metaph.* homo confixus rē Ci спинений, ‚звязаний'.

con-fingo, 3. nxi, ictus видумувати, вигадувати, alqd; з *acc. c. inf.* Ci.

con-fīnis, e сумежний, поміжний, сусїдний, ager L; з *dat.* Senonibus C сусїдувати з. β) близький, похожий на; з *dat.* O.

confīnium, ii, n. α) розгра́нє, гряниця C O L. β) межа, c. noctis O сумрак, lucis O розсьвіт, artis et falsi T межа між.

con-fĭo, ēri (до confici) сповняти ся, стати ся, здїйснити ся, ex auro L назбирала ся.

confirmātio, ōnis, f. α) скріплене, за(о)безпека, libertatis Ci. β) роз-, відрада, успокоєне, потїха, animi C. γ) ствердженє, по-: засьвідчене, сьвідоцтво, mea Ci.

confirmātor, ōris, m. поручник, порука за, pecuniae Ci.

confirmātus, 3. *P Adi.* сьміли(ви)й, відважний, c. animo Ci бодрий.

con-firmo, 1. α) прикріпляти, stipitem C; *occ.* у-, під-, скріпляти, зміцняти, vires C se auxiliis C захищати ся ними, aetas confirmata Ci розцьвіт житя; часом *pass.* c. se = convalescere ви́дужати, міцнїти, pacem iis Ci обезпечити β) 1. (закони, розпорядки, постанови) потверджувати, legem Ci. 2. додавати відваги, бодрити, потїшати, suspicio confirmata est Ci справдила ся, territos S alcis animum Ci, c. alqm ad dimicandum C заохочувати, se animo C бодрити ся; рідко нам. реч. eos c. ut S. γ) (твердженя) доказувати, по-, ствердкати, твердити, у-, завіряти, божити ся, rem teste Ci посьвідчити, hoc mihi Ci; рідко de rē Ci; зал. пит. Ci; *acc. c. inf.* Ci C.

confīsio, ōnis, f. (confidere) довірє Ci.

con-fiteor, ēri, fessus (fatēri) α) признавати ся до, приповісти ся, при-, ви-, зізнавати, не таїти; *absol.* peccatum Ci alqd alci O; *acc. c. inf.* Ci; з подв. *acc.:* se victos C; зал. пит. Ci hoc de statuis Ci що до. β) ви-, заявляти, відкривати, iram O показувати, parens deam V об'явила ся, se c. O зрадити ся; *P P P.* **confessus,** α) признавший ся до вини = що провинив ся O S. β) визначний, очевидний, res Ci in confesso est T безперечно; з *acc. c. inf.* manus O благаючі.

con-flagro, 1. α) спалити ся, по-, згоріти, castra flammis L пінов з димом, c. flammā amoris Ci палати любовю; обр. загинути, invidiā alcis Ci стати жертвою ненависти.

conflictio, ōnis, f. спірка, су-, пере(ч)ка, cum alqo.

con-flicto, 1. (*frequ.* до confligere) I. часто ударяти на, бороти ся; *med.* і *refl.* бити ся, cum his Ci alci Ci; з *abl.* iudicio Ci. II. α) ударяти на = побивати, alqm ictibus T; обр. захитати, rem p. T; *pass.* з *abl. causae:* тяжко терпіти від, занавати; *abs.* T; з *abl.* T C.

conflictus, ūs, m. удар, збива́ння, lapidum C in conflictu Cu в боротьбі.

con-flīgo, 3. flixi, ctūrus α) ударяти на себе, зіткнути ся з, стикати ся з. naves C. β) бороти ся, бити ся, venti V змагають ся, inter se C proelio C сточити бій. γ) правувати ся (судово), leniore actione Ci не так завзято вести ді́ло, causae inter se Ci противорічать собі.

con-flo, 1. I. α) роз-, піддувати, піддмухувати, incendium L. β) розбудити, заворушити, bellum Ci C N причиняти ся до, malum Ci скоїти, honestum conflatur ex rē Ci повстає. II. α) пере-, стопити на, в, перековати на, falces in enses V pecuniam Ci ¸збивати¹. β) споювати, monstrum ex re Ci conflatus consensus Ci однолитий. γ) збирати, гуртувати, на-, громадити, exercitum Ci aes alienum S наробити. δ) видумувати, коїти, затївати, indicia Ci приповідки, alci negotium Ci наробити клопотів, alci periculum Ci наражати на.

con-fluo, 3. fluxi спливати, стїкати, збігати (ся), зливати ся, заходити ся, portus Ci, in unum Ci Lissus in Hebrum O впадає; *metaph.* pudenda Romam T копичить ся в P., ad nos causae Ci у мене накопичило ся чимало процесів; *PPr.A. subst.* **confluens,** entis, m. сплив, устє = ¸сутіч¹ ріки, Mosae et Rheni = Кобленция; *pl.* ad confluentes L над ¸устєріками¹.

con-fodio, 3. fōdi, fossus α) пере-, про-, заколоти, alqm telo Cu пробити β) побити = знищити, знївечити, confossi iudiciis L запропащені.

conformātio, ōnis, f. устрій, вид, подоба, corporis Ci стан, c. quaedam Ci у-, твір, vocis Ci вираз, ratio et c. Ci наукове образованє, animi Ci уява.

con-formo, 1. ¸надавати вид¹, с(о)творити, mundum Ci. β) ви-, образ(ов)увати, вишколити, mentem rē Ci orbos sibi Ci виховати; *occ.* oculis fundum Ci заокруглити.

confragōsus, 3. нерівний, горбастий, via L; *subst.* n. confragosa L горби.

***con-fremisco,** 3. fremui загаласувати, загомонїти.

con-frico, āre (confricui, fricātus) терти, натирати, os unguento Ci намастити.

con-fringo, 3. frēgi, fractus (frangere) по-, переламати, потрощити, alqd; *metaph.* розбивати, нївечити, consilia Ci.

con-fugio, 3. fūgi, fugitūrus α) утїкати куди, шукати пристановиська (захисту), брати ся за що, Romam Ci ad alqm N; обр. ad arma Ci хопити за, illuc, ut neget Ci викручує ся тим, що.

con-fugium, ii, n. пристан(ов)ище захист O.

con-fundo, 3. fūdi, fūsus α) з-, розливати, зсипувати, по-, за-, змішати, cum lacrimis lacrimas O разом проливати, *med.* Alpheus undis *(dat.)* V впадає в, rusticus urbano H;

pass. confusum ius herbis по H, cruorem in fossam H вилляти в, in chaos confundi O пропасти в суміщї. β) зливати = з'єднувати, злучати, складати, alqd cum rē confusi duo populi in unum L, confusa panthera camelo H жірафа, proelia cum Marte H починати. γ) зап(л)утати, з(а)мотувати, привести в нелад, баламутити, заколочувати, confusa defensio Ci безладна, ordo confusus T в неладї; c. foedus V нарушати; *осс.* δ) заміпати = збивати з толку, з-, бентежити, за-, морочити, animos TL ora O змінити; *poët.* vultum lunae затемнювати *P Adi.*

confūsus, 3. *adv.* ē по-, змішаний, недоладний, в неладї, заморочений, vultus O сумний, confuse loquitur Ci не до ладу, c. verba O заплутані, c. animi L збентежені.

confūsio, ōnis, f. α) з(а)мішанє = сутїч, злука, virtutum Ci. β) заколот, не(до)лад, непорядок, oris T засоромленє, румянцї.

con-fūto, 1. α) перечити кому, опровергати, оспорювати, збивати, при-, спиняти, argumenta Ci dolores Ci лагодити.

con-gelo, 1. (gelu) I. *intr.* α) замерзати, Ister O. β) тверднути, за-, каменїти, lingua O. II. дїлати твердим, rictus in lapidem O замінити в камінь.

con-gemino, 1. подвоювати, повторювати, ictus V securim V ударяти кілька разів сокирою по.

con-gemisco, 3. gemui застогнати, важко зітхнути Ci O.

conger, gri, m. морський угор O.

congeries, ēi, f. купа, сила, silvae O дерев; *осс.* костéр O суміш, ¸хаос¹ O.

con-gero, 3. gessi, gestus α) зносити, збирати, складати, зводити до купи, скидувати на одну купу, копичити, alqd ex salinis C alqd in regnum Ci alqd ad rem L montes O ставити одну верх другої, viaticum alci Ci складати ся на, opes O ¸збивати¹, scuta alci L закинути кого щитами. β) по-, складати, по-, ви-, ставити, ви-, будувати, построїти, прикривати, oppida V засновувати, cubilia congesta blattis V повні ¸шваб'в¹, palumbes congessēre V звивали (sc. nidum) = гнїздили ся. γ) класти на, звалити на, приписувати кому, обсипати кого чим, in alqm beneficia L щедро надїлити добродїйствами, (crimina Ci) causas in alqm L спихати на, maledicta in alqm Ci ругати, spem in alqm O уповати на.

con-gesticius, 3. (congerere) позношений, agger C висипана гребля.

congestus, ūs, m. (congerere) зношенє, copiarum T достава припасів, lapidum T купа, avium Ci гнїждженє.

congius, ii, m. конґій, міра плинностий = $\frac{1}{8}$ amphor-ів = 6 sextar-ів = 3 $\frac{1}{4}$ лїтрів.

congiārius, 3. що містить в собі один конґій; *subst.* **congiārium,** ii, n. лепта, дар, по-, дарунок (вина, хлїба, соли) (народам, жовнїрам, клієнтам).

con-glacio, āre зледенїти, сцїпенїти, замерзати Ci.

con-globātio, ōnis, f. копиченє; *осс.* здвиг, збіговисько T.

con-globo, 1. (globus) α) ¸за-, округляти, викружлювати, terra conglobata Ci кругляста. β) звич. *refl.* або *medial.* збивати (ся), стовпити (ся), fors eos S звела до купи, in locum LT in templo se c. T стовпити ся, купчити ся.

con-glūtinātio, ōnis, f. склеюванє; *pass.* склеєнє, recens Ci свіжо сполучене Ci.

con-glūtino, 1. α) склеювати, зліплювати, libros. β) складати (ся), ex re Ci natura alqm Ci. γ) єднати, c. amicitias Ci дружити ся з.

con-grātulor, 1. в гуртї бажати щастя до, libertatem L.

con-gredior, 3. gressus (gradi) α) сходити ся з, стрічати ся з, здибувати ся з, сміткати кого; *absol.* luna cum sole Ci inter se; ad alqd L. β) ударити на себе, ступати (запускати ся) в бій, починати бити ся, cum alqo CN; *dat.* VO; contra alqm Ci, in tertia proelia V по третий раз; *metaph.* перед судом правувати ся, tecum Ci cum Academico Ci спорити.

con-gregābilis, e товариський V.

congregātio, ōnis, f. сполученє в череду, bestiarum Ci чередованє, hominum Ci громада, стоваришенє.

con-grego, 1. α) ¸чередувати¹, зганяти в череду, збирати в стадо, se c. або congregari ходити стадом, apes Ci летять роєм. β) збирати, гуртувати, при-, сполучати, по-, єднати, eos in (ad) unum locum Ci inter se, par cum paribus Ci пристає з, до. γ) на-, копичити, alqd in unum locum T vis oriens et congregata Ci з зародї і розцьвітї.

congressio, ōnis, f. стріча, східка, товариство, товариські зносини; *pl.* довірочні сходини, familiarum Ci.

congressus, ūs, m. α) стріча, nocturni L зносини, Antonii Ci з A., mei V зі мною; *осс.* β) пожитє, (товариські) відносини, товариство, meus Ci; *pl.* c. odisse Ci. γ) напад, наступ, c. cum navibus Ci стичка.

congruens, entis, *adv.* enter пристайний, згідний, відповідний до, складний; *absol.* cum rē Ci, alci rei Ci. β) однозвучний, -, стайний, рівний, clamor L одноголосний; c. est з *inf.* T личить, випадає.

con-gruo, 3. grui α) збігати ся, припадати на, разом лучати ся, сходити ся, ad alqd L dies cum ratione Ci forte congruerat, ut T якось припало що . . . β) згоджувати ся = відповідати; *absol.* de rē Ci, alci N dicta cum factis L inter se Ci, sententiae in unum L виходять на одно, congruentes in morem L що до . . . згідні.

cŏn-icio, 3. (cō-icio) iēci, iectus (iacĕre) I. α) скидати на, складати в одно місце, зносити, кидати, метати на, в одну купу, alqd; куди? alqd in medio L alqd in acervum L super alqd V. β) догадувати ся, ‚міркувати', висновувати, вивóдити, передсказувати, omen Ci толкувати, c. ex rē, de rē; з *acc. c. inf.* N; пит. реч. Ci. II. α) *pl.* кидати, метати, вергати, стріляти на; в *absol.* ignem in saepem L; з *dat.* spolia igni V в; sortem Ci жеребувати, in gutture ferrum V gladium in os C застромити, cultos in guttura O засадити, запхати. β) кидати на = звертати на, culpam in alqm C L спихати, maledicta in vitam Ci ганьбувати її, petitiones Ci накидувати ся з кандидатурою, oculos in alqm Ci T V кинути оком = звернути увагу на. γ) повести куди, казати привести, по-, роз-, ставити, navem in portum Ci загнати, hostem in fugam C прогнати, alqm in catenas (vincula) C Ci N заковати, alqm in carcerem Ci засадити, alqm in culeum Ci запхати в, naves in noctem coniectae Ci що спізнили ся; *refl.* кидати ся (на утеки), утїкати, швидко забирати ся, c. se in fugam C пустити ся на втїкача, sese c. in latebras Ci V скрити ся; обр. se in versum Ci віддати ся віршованю. δ) при-, ввести в якийсь стан, eos in metum L налякати, eos in tribum Ci перенести до, legem in tabulam Ci додати, pecuniam in alqd Ci викидати на, rem p. in periculum Ci виставляти на н.

coniectio, ōnis, f. (conicio) α) киданє, метанє, telorum Ci annonae Ci склад. β) толкованє, обясненє, somniorum Ci.

con-iecto, 1. (*frequ.* до conicere) догадувати ся, висновувати, вивóдити, iter L іти навмання, навгад, alqd ex eo quod T de re T; rem eventū T міркувати після; *acc. c. inf.* C; зал. пит. L.

con-iector, ōris, m. ворожóит, снагада Ci.

con-iectūra, ae, f. (conicere) α) догад(ка); з *gen. obi.* mentis divinae L про божий ум, c. facere, ex rē Ci догадувати ся; з зал. пит. coniecturā assequi Ci угадати, c. facere Ci додумувати ся. β) толкованє, передсказуванє, futuri O віщува́ння.

coniectus, ūs, m. α) киданє, метанє, верганє, terrae L засипанє, intra teli c. L T на вистріл β) звернене = погляд, oculorum in me Ci.

coni-fer, fera, ferum шишкоплодний V.

cōnitor, гл. connitor, conniveo.

coniugālis, e = coniūgalis (coniux) супружнїй, подружний, вінчальний, festa O весїля.

coniugium, ii, n. (coniugare) подруже, вінчанє; з *gen. obi.* N; *meton.* m. f. подруг(а) (чоловік, жінка).

con-iugo, 1. спрягати, amicitiam Ci подружити ся з ким.

coniunctim, (coniungere) спільно, разом C Ci.

coniunctio, ōnis, f. α) злу́ченє, злука, звязь, спільність, сусїдство, portuum Ci hominum Ci з, vicinitatis Ci близьке сусїдство, alci cum re Ci. β) 1. споріднене, рід, подруже, sanguinis Ci кревність, cum alqo, inter se. γ) дружба, приязні відносини, mecum Ci alcis Ci. 2. полїтичний союз, vestra Ci. δ) злучник Ci.

coniunctus, 3. *adv.* ē (P Adi. до coniungere) α) сполучений, звязаний, споєний, разом, cum rē Ci, alci rei Ci, re L V vanitati Ci близше до, passibus c. O разом. β) сумежний, сусїдний, прилягаючий до, припираючий до; з *dat.* castris Ci is c. aetati est Ci майже сучасник. γ) приязний, подружний, згідний з, посвоячений, покрівний, близький кому, щирий; *absol.* gloria спільна, cum alqo, alci rei, inter se; in rē p. coniuncti Ci однодумцї, coniuncte cum alqo vivere Ci N жити в дружних відносинах; з *abl. causae:* c. usū Ci повір(ен)ник, з *dat.* c. populo R. C тїсно побратана = союзна, viro V подруга єго.

con-iungo, 3. iunxi, iunctus I. ‚спрягати'. II. α) при-, по-, звязати, при-, сполучати, abstinentiam cibi T безнастанно морити ся голодом, dextras V подати собі; з *abl. instr.* calamos cerā V злїпити; з ким? *dat.* 1. dextram dextrae O V подати собі, castra castris L ставити один табір біля другого, aedificia moenibus L прибудувати до; з cum C Cu Ci; з inter; *pass.* стояти в звязи з, припирати, пристава́ти до. β) 1. вязати, гуртувати, сполучати, при-, з-, єднати, res p. nos Ci coniuncto exercitu C з цїлим військом;

з *cum:* cum exercitu C; з *dat.:* arma alci L свою оружну силу з; *refl.* se c. cum alqo C L, eam secum matrimonio L Cu побрати ся, se c. alci Ci; *medial:* про всяку звязь: foedere iis V замирити ся з, amicitiā Ci здружити ся, eum cum deorum laude Ci ставити на рівні з. γ) складати ся, alqd e rē Ci; обр. вязати, conubia L C з'єднати, vocales Ci стягати, bellum Ci вести разом, societatem S звязати ся, amicitiam Ci побратати ся, necessitudinem Ci з'єднати ся, iniuriam Ci злучити ся до безправної війни.

coniunx = coniux.

coniūrātio, ōnis, f. α) взаїмна присяга = братній союз, з'єднанє, злука, nobilitatis Ci de bello L; *occ.* β) присяга = змова, заговір, замах, alcis contra rem p. Ci in c. esse S брати участь в загов., extra c. esse Ci не брати участи в з. γ) змовники, заговірники, ista Ci.

con-iūro, 1. α) разом присягати; *occ.* 1. nihil O. 2. присягати на знамена, iuniores C coniuratos dimittit L заприсяглих = військо. β) з'обовязати ся взаїмною присягою = єднати ся, лучити ся присягою. Latium V; з *acc. c. inf. fut.* L; обр. res amice H братає ся. γ) присягати ся, тайно змовляти ся, счинити заговір, contra rem p. Ci, in alqm; inter se; cum alqo in alqd; з нам ut L; з *inf.* S. *PPM.* **coniūrātus,** 3. звязаний присягою, заприсяжений, присяглий; *subst.* заговірник, змовник, c. rates V союзних, c. Ister V мешканці на І., c. arma O з'єдників; з *inf.* rumpere H щоби.

coniux, iugis, f. m. α) подруг, дружина (муж, жінка). *fem.* у Ci L; *fem.* і *masc.* у V O; *occ.* β) суджена, c. praerepta V = Lavinia, regia = Iuno, c. columba O самичка.

con-l, con-m = coll, comm ...

con-necto, 3. (cō-necto) nexui, nexus α) звязувати, сплітати, зчіплювати, crines O заплітати, nodum Ci O завязувати, apes pedibus *(abl.)* connexae V почіплені β) сполучувати, у-, складати, за-, мотувати, споювати, verba H, cum re Ci, flumen fossa T; *PPP* inter se connexus Ci повязаний, eam crimini T discrimini T замотати в, c. per affinitatem alci = Caesari T посвоячений з, c. funeribus dies Ci що наступають по; обр. c. odium T обопільна, c. causa dolori T в звязи з.

connexio, ōnis, f. сполученє, черга, rerum Ci.

connexum, i, n. заключенє, висновок, quod ex se c. est Ci що виходить.

con-nītor, 3. nīsus (nixus) α) о-, спиратися на; *absol.* rē Ci humeris V плечима *occ.* 1. (спираючи ся) підоймати ся, видобувати ся, infantes c. ut sese erigant C щоб встати, (ad surgendum Cu). 2. лізти на, дряпати ся, спинати ся на, пнутися на, in arborem T. 3. родити, (мати) gemellos V. β) силкувати ся, напружувати ся; *absol.* c. omnibus copiis L (animo C) з цїлою оружною (душевною) силою; з *inf.* T; ad eum convincendum T щоб його доказати, capella V окотила ся.

con-nīveo, 2. cōnixi (cōnīvi) замикати очі, conniventes oculi abavi Ci темні; обр. virtus Ci дрімає. β) прижмурити очі, недобачати, consules Ci dii in re Ci.

connūbiālis, e супружний, подружний O.

con-nūbium, ii, n. законне подруже, шлюб; *meton.* і *pl.* у V. β) право подружа, cum alqo L Ci c. negare L.

cō-nōpēum, ii, n. сїтка на комарі, запона, занавіса, у H канапа.

cōnor, 1. α) важити ся до, на, брати ся, намагати, ся, старати ся, eam rem Ci β) трібувати, пробувати, досьвідчати, силкувати ся, вагати ся; з *inf.* ius exsequi C добивати ся права; зал. пит. з si C чи би не.

con-p, гл. com-p.

con-quassātio, ōnis, f. потрясенє, valetudinis Ci підорванє здоровля.

con-quasso, 1. (сильно) по-, стрясати; *metaph.* запропащати, нївечити, підривати

con-queror, 3. questus жалїти, ся, жал(к)увати, ся, (на), нарікати (на); *absol.* vim Ci de re; apud, ad alqm перед ким; з *acc. c. inf.* Cu; зал. пит. T.

conquestio, ōnis, f. α) жаль; жалї *pl.* наріканє. β) жа́лоба, скарга Ci.

conquestus, ūs, m. жалкуванє, плач L.

con-quiēsco, 3. ēvi успокоїти ся, знаходити с(у)покій. β) 1. відпочати, віддихнути; *absol.* ex, ab rē, meridie C заснути, non pati alqm L непокоїти. 2. у-, переставати, угавати, imber L; обр. c. in studiis Ci любувати ся в, in benevolentia Ci знайти розраду.

con-quīro, 3. quīsīvi, quīsītus (quaerere) α) (з усюди) пере-, ви-, відшукувати, шукати за, на-, призбирувати, на-, ви-допитувати, ся, за, alqm, alqd; alqd ab alqo (у); pecus ex argis C зганяти. β) затягати, набирати, вербувати, збирати, colonos Ci alqm ad rem N T.

conquīsītio, ōnis, f. α) вишукуванє, шуканина, збиранє, librorum L. β) затяг, бранка, набір, dura militum L насильний набір

conquīsītor, ōris, m. вербівник, ‚вожáй' Ci.
conquīsītus, 3. (P Adi. до conquirere) *adv.* ē по-, вишукуваний, дібраний, добірний, старанний, epulae Ci сутий.
con-r, гл. corr.
cōn-saepio, 4. saepsi об-, загородити, обтинити, звич. PPP locus saxo consaeptus L обведений. **consaeptum,** i, n. загорода, тин, пліт = **consaeptus,** ūs, m. Cu.
con-salūtātio, ōnis, f. (обопільний) привіт T.
con-salūto, 1. (разом) при-, по-, витати, поздоровляти; з подв. *acc.* eam Volumniam Ci як Вол., inter se Ci один другого здоровкає.
con-sānēscō, 3. uī виздоровіти, видужати.
con-sanguineus, 3. кревний, рідний, споріднений, turba O братія, populus T братній; *subst.* брат, сестра; *pl.* рідняки Ci.
consanguinitās, ātis, f. рід, рідня, родичі, consanguinitate propinquus V спорідненний.
con-scelero, 1. о-, споганювати проступком оскверняти, alqd, звич. *P. Adi.* **conscelerātus,** 3. опоганений, переступний, злочинний, безбожний; *subst.* лиходій, переступник, злочинець Ci.
con-scendo, 3. scendi, scensus (scandere) 1. (разом) вихóдити на, вилазити на, aequor V пускати ся морем. 2. сїдати на, classem V = in navem C відчалити, a Brundisio Ci L Epheso Ci L відплисти, з В., з Е.: *absol.* Ci equos L V in equos O; обр. sol medium caeli orbem V доходить до полудня.
con-scensio, ōnis, f. сїданє на, in naves Ci.
conscientia, ae, f. (conscīre) I. (спільна) відомість про щось. знанє, inter se communis c. Ci порозуміннє; з *gen. subi.* omnium Ci; з *gen. obi.* sceleris Ci adsumere alqm in c. T порозуміти ся з ким. II. α) сьвідомість, переконанє о, по-, чутє, ex nullā c. de culpa S коли я несьвідомий вини; *absol.* з *gen. obi.* virium L уповаючи на; рідко з зал. пит. L; *acc. c. inf.* T як по *verb. timendi*: c . . . ne . . . videatur T. β) сумлїнє, совість, recta Ci чиста, mala S нечиста; *pl.* c. animi Ci гризоти сумлїня, alqd in c. ducere S вважати за ознаку нечистої совісти.
con-scindo, 3. scidi, scissus роздирати, роз-, шматувати, alqd Ci L.
con-scio, scīre бути сьвідомим, sibi H не знати за собою нїякої вини.
con-scīsco, 3. scīvī (con-scisse Ci L), scītus разом рішати о, про, над, постановляти, bellum L, з ut L. β) добровільно рішати ся на, заподїяти собі щось, mortem (= necem) sibi Ci відобрати собі житє, c. facinus in se L допустити ся єго, sibi exilium et fugam L самому утїчи на заточенє.
con-scius, 3. I. α) сьвідущий про, знаючий про, що знає про, обзнакомлений з, turba O юрба змовників, c. fama V що сьвідчить; з *dat. facinori* Ci для, aether conubiis V сьвідок = ‚дружба'; з *gen.* fati sidera V віщі. β) *subst.* **conscius,** ii, m. **conscia,** ae, f. сьвідок, сьвідка, повірник (-ця), причетник (-ця), facinoris S T coniurationis Ci змовник. II. сьвідомий себе, самосьвідомий, знаючий про себе (вину за собою), c. virtus V; звич. з *refl. dat.* sibi S; з *acc. c. inf.* Ci mihi c. sum знаю про собе, що; залеж. пит.; з *gen. obi.* iniuriae sibi c. Ci mens recti V чиста совість, c. animus S лиха совість; з *inf.* c. quaerere V.
con-scrībo, 3. scripsi, scriptus списувати. α) написати, orationem de rē Ci; *occ.* de rē Ci. β) записувати, sex milia familiarum L на осадників; *occ.* 1. затягати (військо), milites Ci набирати, legiones Ci по-, ставити; де? Romae L звідки? alam e Treveris T; *P P P* conscripti Ci новобранцї. 2. (громадян) вибирати, придїлювати, tres centurias equitum L Collinam Ci. γ) дописувати = доповняти, patres conscripti вибóрні сенатори = радні, conscriptus H сенатор.
conscriptio, ōnis, f. записуванє, falsa quaestionum Ci підроблений протокол.
con-seco, 1. secuī порізати, по-, розтинати, пошматувати O.
consecrātio, ōnis, f. α) о-, по-, присьвяченє осьвятини, legis Ci ненарушність. β) прокляття, capitis Ci клятва. γ) обожанє, о-, боготвореннє T.
con-secro, 1. α) о-, по-, присьвячувати, locos T alci (deo) domum Ci, c. se patriae Ci по-, жертвувати ся для добра вітчини, *P P P.* consecrātus, 3. о-, при-, по-, сьвячений, сьвятий; *occ.* жертвувати підземним богам = проклинати, caput Ci L te Miloni Ci здати на єго ласку. β) за-, причисляти до богів, обожати, боготворити, Herculem Ci. γ) увічнити, робити безсмертним, viros Ci убійників самодержавія, opinionem Ci alqd litteris Ci.
consectārius, 3. (consectāri) послїдовний; *subst. pl.* **consectāria,** ōrum, n. висновки Ci.
consectātio, ōnis, f. стремлїнє до, змаганє до.
consectātrix, īcis, f. (consectāri) товаришка, ревнителька Ci.

consectio, ōnis, f. (consecāre) розрізуваннє, рубанка (дров).

con-sector, 1. (*frequ.* до consequi) α) постоянно іти за, іти слїд(к)ом за, гнати за, alqm, alqd; victos T переслїдувати, consectantes L ловцї = гайташі. β) домагатись чого, стреміти до, старати ся о, potentiam Ci добивати ся, benevolentiam alcis Ci єднати собі, verba Ci держати ся їх.

consecūtio, ōnis, f. наслїдок; обр. черга, verborum Ci розставка.

con-senesco, 3. senui (разом) по-, старіти, ся, miles H (exercitus L) сивіє. β) тратити молодечі сили, нидїти, слабнути, охлянути, тупіти, animus L, vis tribuniciae potestatis L тратить значінє.

consensio, ōnis, f. (consentire) α) згода, єдність, однодушність, populi Ci одноголосне рішенє; з подв. *gen.* Galliae c. libertatis vindicandae C щоб вибороти; *gen. obj.* de re Ci; *occ.* β) змова, заговір, порозуминє, Sardorum Ci. γ) згідність, одностайність, voluntatum Ci.

consensus, ūs, m. згода, єдність, згідна гадка, однодушність, alcis rei, in rē; c. ad rem p. recuperandam Ci одноголосне рішенє, щоб . . ., (omnium) consensu C L одноголосно; *occ.* β) змова, заговір, audaciae Ci. γ) лад, згідність, naturae Ci стрійність.

con-sentāneus, 3. згідний з, однородний, відповідний до, alci rei, sibi non c. est Ci не противорічить собі самому, consentaneum est відповідно, розумно, годить ся, природно, випадає з *acc. c. inf.* Ci; рідко з *ut* Ci.

con-sentio, 4. sensi, sensus годити ся з ким в чім, бути тої самої думки, приставати на що; *absol.* L populo consentiente L за згодою єго, cum alqo; rē; de, in rē; inter se; з *dat.* sibi ipse Ci не противорічить собі, рідко ad alqd Ci L; неособово: de illis consentitur T що до них, то . . . β) (згідно) постановляти, одноголосно рішати; з *acc. pron.* idem L bellum L; з *inf.* Ci; з *ut* L. γ) змовляти ся, сприсягнути ся; *absol.* Ci provincia C, cum Germanis C, in alqo Cu, de rē N, ad alqd L; з *inf. acc. c. inf. ut* годити ся з = відповідати кому, бути в згоді з; *absol.* cum rē C Ci, alci rei Ci; *P Adi.* **consentiens,** entis згідний, одноголосний Ci L.

consĕquens, ntis *P Adj.* відповідний, природний, розумний, c. videtur ut scribas Ci з того виходить, що = належить ся, припада́; *subst.* n. вислідок Ci.

consequentia, ae, f. на-, вислідок, черга, ряд Ci.

con-sĕquor, 3. cūtus іти разом з = іти вслїд (слїдом) за, слїд(к)увати за; *absol.* alqm, alqd; cum vestigiis Ci у троні за ним, comitibus non consecutis Ci без проводу, Lentulum C відпроваджувати. β) 1. (часово) слїдувати = наступати (по), dies Ci, has res . . . commutatio C cum Cato Ci. 2. (причиново) наступати, виходити, випливати, vigilitas Ci pudorem rubor Ci є причиною сорому. 3. (строго) держати ся, придержувати ся чого, alcis sententias Ci morem Ci scriptorem consequens Ci за єго приміром. II. α) з-, доганяти, по-, встигати, зу́спіти; *absol.* C fugientem L eum lancea влучила. β) до-, осягати щось, діставати, постигати, добивати ся чого, на-, з-, добувати, alqd ex rē; alqd rē, fructum ex indicio Ci користувати ся ним; alqd a diis Ci зазнати, gloriam per alqm Ci вславити ся, c. (id) ut, (ne) Ci. γ) постигнути, зазнавати, eum invidia civium Ci попав в ненависть. δ) 1. дорівнювати, рівняти кому, maiorem Ci. 2. точно виражати, висловлювати, alqd verbis c. non posse Ci не в силї сказати, c. alqd oratione Ci виголосити. 3. понимати, пізнавати, зрозуміти, rem coniecturā Ci угадати, illorum conatus Ci facta Ci переглянути.

1) **con-sero,** 3. sēvi, situs садити, за-, насаджувати, сїяти, засївати, arborem L Indus agros Ci спричиняє ся до росту ростин, Ismara Baccho V виноградом.

2) **con-sero,** 3. serui, sertus α) зчіплювати, споювати, сплїтати, при-, злучати, призвязувати, alqd alci rei; alqd rē; latus lateri O пригорнути, scuta inter se L sermonem Cu розмовляти, alqd fibulā VO auro pellem V застїбати золотою спряжкою, noctem diei O працювати день і ніч, lorica trilix auro conserta V сплетена з потрійного золота, exodia Atellanis L складають ся із. β) (ворожо) зводити бій, ставати до бою, бити ся, belli artes L уживати, c. manus (m) cum alqo Ci CL inter se L зчіпити ся = іти на рукопаш; *absol.* c. levi armaturā L зачіпати в рукопашнім бою; *pass.* починати, ся, настати, proelium conseritur V L Cu navis L запускає ся в боротьбу; обр. γ) c. manum Ci покласти на кого руку, щоб . . . потягати перед суд = запізвати, c. ex iure alqm Ci.

consertus, 3. *adv.* ē звязлий.

conservātio, ōnis, f. перехо́в(анка), хованє, за-,

держанє, бережене, визволене, patriae Ci спасене, ви́звіл.

conservātor, ōris, m. хоронитель, спаситель, визволитель, rei p. Ci.

con-servo, 1. α) хоронити, берегти, зберігати, alqm, alqd. β) удержувати (цїло), спасати, щадити, eos C = vitam Ci дарувати (їм) житє; з подв *acc.* Graeciam... incolumen Ci; *pss.* conservantur salvi Ci ізцїлять ся. γ) держати ся чого, за-, додержувати, заховувати, ius iurandum Ci N vectigal Ci далї побирати.

conservus, conserva, *adj.* що разом служить, c. fores O; *subst.* Ci соневільник.

consessor, ōris, m. (consedēre) сидячий разом (за столом), столянин, Curio Ci сусїд L засїдатель, Varius Ci.

consessus, ūs, m. (*sing.* і *pl.*) α) збір. β) засїданє. γ) судова нарада Ci.

consīderātē, гл, consīdero.

con-sīdero, 1. α) (п)озирати, придивлювати ся, поглядати, ся, (на), замічати, стежити, пильно глядїти за ким, alqm, alqd; зал. пит. O. β) обдумувати, розважати, гадкувати собі o, над, alqd ex re, de rē; cum alqo; secum; alqd in (cum) animo suo Ci в серци; зал. пит. Ci рідко *ne* Ci; *P Adi.* **consīderātus,** 3. *adv.* ē пере-, обдуманий, verbum Ci; *medial.* розважний, обережний, homo Ci. **consīderantia,** ae, f. розсудливість.

con-sīdo, 3. sēdi α) (разом) засїдати, садовити ся, злягати, де? hic Ci in arbore Ci inter ulmos V; *poët.* tectis V в сьвітлици, transtris V на. β) розсїсти ся, o-, сїдати (o-, сїсти), sub ilice V tergo O; обр. religio in urbe Ci закорінює ся; *occ.* γ) 1. засїдати = збирати ся (до засїданя), мати засїданє, quo in loco C, in reum Ci щоб судити єго. 2. розтаборити ся, станути обозом; *absol.* castris V, Albae Ci, prope Cirtam S, in insidiis L підсїсти. 3. за-, осїдати, пере-, поселяти ся, terra V Cretae V; *(locat.)* in otio Ci віддавати ся єму. 4. припливати до, portū V. 5. осїдати (ся), западати (ся), затавати, за-, валити ся, terra L, Alpes Ci, in ignes V спопелїти; обр. успокоювати ся, втихомиряти ся, переставати, минати, проходити, furor L nomen Ci тратить значінє, luctu V засумувати ся.

con-signo, 1. α) за-, припечатувати, tabulas Ci. β) по-, стверджати, посьвідчати. rationem litteris Ci. II. записувати, litteris Ci в книги, alqd in animis Ci затямити собі.

consilārius, 3. порадливий, порадний; *subst.* **consiliārius,** ii, m. до-, порадник, радний, Iovis Ci товмач.

consiliātor, ōris, m. до-, порадник.

consilior, 1. радити ся, раду радити; *absol.* alqd про щось, cum alqo; alci amice H радити.

consilium, ii, n. (consulere) I. *activ.* об-, на-, по-, рада, propinquorum L родинна, c. habere de re V = c. conferre cum alqo Ci радити (ся), c. est de rē L радять (ся), ad c. rem deferre Ci C піддати під нараду, interesse consiliis Ci L брати участь в, alqd consilii est Ci треба обрадити; *occ.* β) 1. (урядова) нарада, засїданє Ci in c. ire Ci приступати до наради, c. publicum Ci L засїданє сенату (державна рада), радні 2. (воєнна) на-, рада, c. militare L; *meton.* рада = збір сенату, (opp. consilium = збір, що лиш слухає нарад), c. convocare Ci Ci L, iudices in hoc c. delecti Ci збір виборних судцїв. c. dimittere Ci розпустити збори. γ) розвага, розсудливість, второпність, consilii plenus Ci N порадний, второпний, vis consilii expers H нерозважне насильство. II. *pss.* α) рада = постанова, рішинець, намір, загад, c. de rē capere Ci N C рішати над, c. inire de rē, contra alqm Ci C L N нараджувати ся, privatō c. C Ci на власну руку, c. coquere L коїти затїви, ratio et c. C хитро обдуманий плян; з *locat.* certus consilii L по-, стійнний; з *gen. subi.* consilio deorum C за допустом божим; з *gen. obi.* c. profectionis Ci caedis T; з *gen. gerund.* belli renovandi C; з нам. реч. c. capere ... *ut* ... Ci L загадати ..., non est c. *ut* S не задумую ...; з *inf.* C L N; *abl.* consilio V Ci L нáрошне, сам, від сéбе, sine consilio C ненарошне, eo (hoc) c. ut (ne) не те, щоб (не) C Ci. β) порада, почин, de alcis consilio C за єго порадою, consilii inops O L безрадний, alci c. dare Ci V радити кому, alcis c. sequi L держати ся чиїхсь порад, suo c. uti Ci руководити ся своїм розумом; *meton.* по-, дорадник (-ця) O.

con-similis, e (зовсїм) подібний, схожий, похожий на; з *dat. (gen).*

con-sisto, 3. constiti α) ставати (до гурту), (разом) ставляти ся, займати місце; *log. pf.* = (разом) станути = стояти, при *collectiv*-ах: *absol.* з *adv.* (intus, ubi) in digitos V навспиньки; з *collect*-ами: in contione Italia Ci сходять ся на збори; обр. cum alqo verbis Ci годити ся з ким що до; *occ.* (про військо), станути, c. acie C стати до бою. β) по-, ставити ся,

виступати; *log. pf.* стати; *absol.* O V C де? *abl. loci:* iugis O arenā V; in muro C ad signa C inter acies L ante deam O. γ) стати ся, повставати, наступати, бу(ва)ти, ствувати, suspicio in eo L паде на. δ) стояти на, основувати ся на, опирати ся на, складати ся із, залежати від, victus in lacte C; з *abl.* casū salus C. II. α) ставати = з'упиняти ся, задержувати ся; *absol.* ante domum O; обр. in sententia Ci держати ся єї, consilium constitit Ci рішено; *occ.* β) 1. кріпко стати, мати кріпке становище; *absol.* in Italia Ci, ad ancoram C in ancoris C об'якорити ся, стати на якорі; обр. quercus vertice V приймили ся, hic paulisper зажди трохи. 2. (про військо) станом ставати, розтаборювати ся; *absol.* C; a fuga L по утечі, c. contra C обернути ся проти. 3. (про подорожних) ставати, Romae Ci. 4. осїсти (ся); *absol.* in Aonia O Latio V terrā O поселити ся, prope, ibi C. γ) ста(ва)ти = переста(ва)ти, rota V unda glaciē (frigore) c. O замерзає δ) у-, переставати = утихомиряти ся, заспокоювати ся, минати, проходити, mens V ira O administratio C в застою, bellum L; Enallage: про особи: mente Ci нетратити тяму, ore Ci не мінити ся на лици. ε) кріпко стояти, остояти (ся), обставати при, не давати ся, держати ся, non c. rē Ci не бути засудженим, in causā Ci виграти справу, in dicendo Ci договорити до кінця.

consitio, ōnis, f. (conserere) саджене, засївок; *pl.* роди садженя Ci.

consitor, ōris, m. садівник, uvae O = Вакх.

consitūra, ae, f. засїв, agri C.

con-sobrīnus, i, m. **consobrīna,** ae, f. α) сестрінок, сестріниця Ci. β) первий брат, и. сестра Ci.

consociātio, ōnis, f. союз, стовариш ене, hominum Ci суспільство.

con-socio, 1. α) при-, єднувати, гуртувати, лучити, дружити, братати кого з ким, animos alcis L inter se Ci звязати (ся) у спілку, alqd cum alqo або cum re; з *acc.* rei p. forma ex iis . . . consociata T що складає ся із. β) робити спільним, загальним, по-, дїлити (ся) з ким чим, робити наспіл, regnum L rem inter se L dii consociati L союзні, consilia cum eo Ci повідомляти єго про них.

consōlātio, ōnis, f. розрада, потїха, пільга; *pl.* потїшаючі слова, (п. письмо); *gen. subj.* litterarum Ci; *gen. obi.* malorum Ci.

consōlātor, ōris, m. потїшитель, розрадник Ci.

con-sōlor, 1. потїшати, розважати кого, розраджувати кого, бодрити, втихомиряти; *absol.* alqm, alqm de, in rē, animum alcis Ci, se c. з *abl. causae:* te spē C розважити тебе, з quod Ci; з *acc. c. inf.* H. β) улекшати, приспокоїти, dolorem alcis Ci лагодити.

con-sono, 1. sonui α) разом звучати, роздавати ся (голос), consonante clamore L одноголосно. β) гомонїти, за-, лунати, nemus plausu V залящав γ) годити ся з oratio moribus Ci.

consonus, 3. одноголосний, згідний, складний, мило-, однозвучний O.

consors, tis α) маючий рівну участь, однакий удїл або пай (порівнї), причетен, причетний, у спільцї, спільний; *subst.* причетник, товариш, спільник, fratres Ci що живуть у спільцї, sanguis O рідна, tori O дружина, urbis O краян, Phoebi O сестра, in lucris Ci спільник. c. mecum temporum Ci сучасник.

consortio, ōnis f. спілка, участь, причет, inter reges L.

consortium, ii, n. спільність, участь в regni T спільне панованє; *pl.* товаришки T.

conspectus, 3. Adi. P. α) видний, видимий, помітний, alci L inter se L. β) огрядний, показний, при-, замітний; *comp.* у TL.

conspectus, ūs, m. (conspicere) I. *activ.* α) баченє, по-, вигляд, зір, вид, очі, c. in Capitolium Ci вигляд на (видко К.), ponere in conspectu L Cu перед очі, alci c. adimere L заступити вид, in c. alcis venire Ci являти ся перед ким, in c. cadere Ci виднїти, in conspectu alcis C Ci перед (очима), imperii Ci обрій, terrae L кругозір. β) (п)оглядáння, naturae Ci alqd uno in c. videre Ci переглянути. II. *pass.* поява, появленє, присутність, c. suo proelium restitit L коли появив ся; *meton.* погляд, вид, vester Ci на вас, frequens Ci громадний збір.

con-spergo, 3. spersi, spersum (spergere) α) обризкувати, о-, покропити, змочувати, me lacrimis Ci зрошувати. β) обсипувати, alqd maculis Ci оскверняти, alqm hilaritate Ci прикрасити, caput stellis conspersum Ci озарена.

conspiciendus, 3. замітний, дивоглядний, forma O показний.

con-spicio, 3. spexi, spectus α) (разом) (з)уз(д)рїти, увидїти, зглядїти, до-, побачити, по-, замічати, alqm alqd; з под. *acc.* alqm auctorem L уважати за; *pss.* видко кого = падати в очі, звертати на себе

увагу, ви-, відзначати ся, equi L tu formosissimus caelo O сияєш на небі; з *acc. c. inf.* C; *acc. c. part.* V C Ci. β) видко = можна бачити, lucum N.

conspicor, 1. увидїти, (з)уз(д)ріти, зглядїти, побачити, alqm, alqd; з подв. *acc.* castra vacua C; зал пит. C; *pss.* видко S Iug. 49, I.

conspicuus, 3. α) (всїм) видний, видимий, (видко). β) добачний, замітний, знатний, слїдний, виразний; *absol.* з *abl.* formā T.

conspīrātio, ōnis, f. α) однозвучність, єдність, згода, згідність, in rē p. bonorum Ci. β) змов(к)а, заговір, in, contra alqm; militaris T ворохобня.

conspīro, 1. α) разом затрубіти, cornua assensu V затрубіли і глухо залунали; *metaph.* β) годити ся на, з, згідно дїлати; *absol.* cum alqo; ad alqd; P Pr. A. conspirans згідний з, разом з, P. P M враз C. γ) змовляти ся, єднати ся, присягати ся, бунтувати ся; *absol.* C in caedem T.

con-sponsor, ōris, m. порука

con-spuo, 3. spui, spūtus за-, плювати H.

constans, ntis, *adv.* anter стійкий, сталий, по-, стійний, непохитний, незмінчивий, твердий, nervus H тугий, vultus T спокійний вираз лиця, aetas T поважна, pax L тривкий, constantius se habere S бути тривкійшим, amicus Ci цирий, motus lunae Ci правильний; з *gen.* fidei T вірний, in rē H. β) однаковий, одностайний, згідний, складний, vox Ci constanter ferre Ci терпеливо, c. sibi dicere Ci до ладу.

constantia, ae, f. α) сталість, непохитність, певність, cursus Ci одностайний; обр. dictorum Ci згідність з, permissi Ci певна обіцянка. β) згідність = лад, однаковість, правильність, inter alqm; in rē. γ) тривкість, незмінчивість, по-, стійність, militum Ci видержалість.

consternātio, ōnis, f. α) пере-, полох, quadrigarum L. β) збентеженє, жах, пере-, ляк T розрух, бунт, колот, ворохобня, vulgi T рухавка.

con-sterno, 1. полошити, страхати, equos L; *pss.* полошити ся, equi L сполошені. β) бентежити, нагнати страху, на-, лякати, на-, полохати, збивати з толку, alqm, alqd; P P P осторопілий, наляканий, збентежений, multitudo Ci; *occ.* (налякавши) проганяти, in fugam L = fugā T, ab sede consternatus L переляканий зіскочив з місця. γ) розсердити, розлютити, підбурювати, бунтувати, sanos L populos L, c. ad arma L, animo consternati Ci огірчені.

con-sterno, 3. strāvi, strātus α) у-, за-, ви-, стеляти, посипувати, по-, прикривати, iram lauro T, paludem pontibus L мостити дорогу через багно, constrata pontium L мостина = дорога, navis constrata Ci C з чердаком, (opp. aperta без чердаку), maria classibus L ‚мов засїяне'. β) перевернути, повалити, signa L.

con-stīpo, 1. стискати, на-, зіпхати, in agrum Ci se c. sub vallo L товпити ся.

con-stituo, 3. stitui, tūtus A I. α) про *plur.* (разом) ставляти, по-, ставити, у-, по-, роз-, містити, у-, по-, скласти, signa ante tribuna L (рядом) повтикати. β) (військо) розставляти, cohortes S C arma Ci узброєних, naves litore C обякорити ся на; *occ.* казати становити ся (= стати), agmen S signa L. II. про *singul.* 1. ставляти, становити, роз-, кладати, розміщувати, на-, призначувати місце, alqm, alqd; plebem in agris Ci. 2. за-, поселяти. 3. (про військо), praesidia in Rutenis Ci C. 4. (урядників) настановляти, alqm regem C. 5. поставити = на-, призначати, testes Ci causae patronum Ci de re iudices Ci. III. α) (спільно) постановляти, при-, назначувати, рішати, умовляти ся з, по-, згодити ся на, poenas Ci C, diem cum alqo Ci diem pugnae C для, concilio C на; нам реч. з *ut ne*; висказ з *acc. c. inf.* inter se c. з зал. пит. *absol.* in diem tertium S умовити ся; *pass.* ut erat constitutum Ci після умови. γ) (судово, законно) постановляти = рішати, розпоряджати, о-, судити, розізнати, controversiam Ci de alqo; iudicium de re Ci de iure Ci; з *inf.* N C. δ) впорядкувати, по-, уладнати, rem Ci N, rem familiarem Ci гаразд ґаздувати, maiestatem S усталити, inscitiam prudentiā Ci напутити, corpus bene constitutum Ci кремезне здоровлє, animus Ci добре розположений, bene constituti de rebus domesticis Ci заґаздовані. B з *prolept. obi.* ставляти = за-, основувати, закладати, oppidum N C, sepulcrum V висипати; обр. dii homines Ci с(о)творили, pacem Ci N помирити ся, legem Ci вводити, sibi malum Ci накоїти собі, quaestionem Ci зарядити, actionem (crimen) Ci запізвати.

constitūtio, ōnis, f. α) устрій, лад, populi Ci державний. β) стан, corporis Ci. γ) у-, постанова, устава, розпорядок Ci.

constitūtum, i, n. α) умова, угода, c. est, ut Ci; c. facere, ut Ci умовити ся. β) (судовий) речинець, ad c. venīre Ci constituto Ci умовленої днини. γ) постанова, розпорядок, Scipionis T.

con-sto, 1. constiti, stātūrus ⌞разом стояти⌝. α) стояти, c. amor gratis O дістає ся даром; з *abl. pretii:* magno O дорого; з *gen. pretii:* (dimidio) minoris O о половину дешевше, tanti за тільки. β) складати ся із, залежати від, основувати ся на, опирати ся на, familia ex servis Ci alqd in rē C rē N. II. α) (непохитно) стояти = устояти ся, ствувати, незміняти ся, оставати ся однаковим, non c. acies L хитає ся, cuncta V в порядку, color ei non c. T не міняє ся на лици, c. idem omnibus sermo L всї говорять одно й те саме, animo sententia V рішати ся, ratio Ci вірний рахунок, non c. mihi mens L = mente vix consto Ci трачу ⌞голову⌝. β) бути рівним = годити ся з, c. adhuc omnia Ci oratio cum re Ci відповідна, sibi constare H Ci не противорічити (собі), остати ся (собі) вірним, in rē; rē. γ) бути звісним, ⌞певно⌝, ⌞безсумнївно⌝, ⌞звісно⌝, ⌞відомо⌝; звич. *impers. absol.* at constat! Ci (nobis) de rē, de alqō, omnibus C = inter omnes constat Ci всї знають; з *acc. c. inf.* зал. пит. L; *occ.* я постановив, я рішив ся, constat mihi з *inf.* зал. пит. C.

con-stringo, 3. nxi, strictus α) стягати, вязати, звязувати, здержувати, обмежувати, alqm, alqd; corpus vinculis Ci заковати; обр. fidem religione Ci скріпляти, voluptatem Ci гамувати, sententiam aptis verbis Ci в коротцї віддати. β) з'обовязувати (ся), c. religione, ne . . . Cu присягати.

constructio, ōnis, f. будова, hominis Ci с(о)творенє, verborum Ci складня.

con-struo, 3. struxi, structus α) складати (рядами, верствами, покотом), копичити, pecuniam Ci набувати, mella V збирати. β) будувати, строїти, здвигати, maria S забудувати, nidos Ci звивати, mundum Ci с(о)творити, acervum H завершити.

constuprātor, ōris, m. скверниτель, насильник L.

con-stupro, 1. оскверняти, насилувати L.

con-suāsor, ōris, m. по-, дорадник Ci.

con-suēfacio, 3. fēci, *pss.* con-suefiĕri, -factus призвичаювати, приучувати, alqm c. з *inf.* S.

con-suēsco, 3. α) з-, на-, привикати до; *log. pf.* consuēvi = soleo я при-, з-, навик до, маю привичку, звичку, ⌞звич(ай)но⌝, P P M. consuētus привиклий до, звичний; *absol.* Ci C; з *inf.* id fieri consuevit S звичайно буває, з. лучає ся, водить ся. β) мати зносини з, сходити ся, стояти в якихось відносинах, huc cum iis Ci *trans.* alqm приучувати.

consuētūdo, ōnis, f. α) привичка, звичка, навик, звичай, обичай, уживанє, c. malā, вада, налóга, praeter c. Ci надзвичайно, (pro, ex) consuetudine Ci своїм звичаєм, після звичаю, що до з.; звúчме; з *gen. subj.* Galliae, ut C се є питоменна звичка [maiorum Ci; з *gen. obj.* peccandi Ci epistolarum Ci переписка, res in c. venit C (vertit) T входить в уживанє, in consuetudine Ci звичайно, mos et c. civilis обичай і горожанська поведїнка; *occ.* β) поживтє, c. vitae Ci victus Ci спільне п γ) правило (мови), c. loquendi Ci буденна мова. δ) зносини з, відносини до, знакомство, legationis Ci легáта з полковником, mihi tecum est c. Ci приста з тобою.

consuētus, 3. P. Adi. привиклий, звич(е)ний, звичайний, pericula c. habere S привикнути до; з *dat.* cuique O.

consul, is, m. (consulere) конзуль, дорадник, в *pl.* старша Ф. як в *sing.* бо consules називають ся від р. 510 оба управителї в Римі. Вони мали власть (imperium) скликувати нарід і сенат, проводити збором. Вибирано конз. в центуріяльних коміциях, імена обох служили для означіня року, pro consule Ci заступник конзуля = проконзуль, c. designatus L нововибраний (на рік), alqm consulem creare facere Ci обібрати кого конзульом.

consulāris, e *adv.* iter конзулський, конзуля, comitia Ci для вибору конзуля, exercitus L під проводом к. vita consulariter acta L гідна к, c. vir Ci = бувший конзуль.

con-sulo, 3. sului, sultus α) (разом) збирати ся на нараду, (раду) радити, наобраджувати, розбирати, розсуджати, розважати; *absol.* c. in medium V зібрати ся, consulens curia = senatus що рад радить, in unum T спільно = в хосен загального добра, rē consulta Ci Ci обдумавши справу, cum suis L; з *pron. acc.* id, quod, quae; de Capua Ci; зал. пит. C L. β) (порадивши ся) рішати, добирати способів, поступати, поводити ся, c. de iis gravius L = in eos crudeliter L суворо поступати з ними, c. ex rē O після обставин, suae vitae durius C відобрати собі житє; з *praed. gen.* c. rem boni O вдоволити ся. γ) з *dat.* зарадити кому, дбати, дати по-, раду, старати ся, помагати, піклувати ся, alci, sibi c. C N спасати ся; з *abstractis:* saluti alcis C

думати на, concordiae alcis Ci піддержувати єї; з нам. реч. берегти, щоб, ut Ci щоб не, ne V non c. quominus Ci зарадити, забопічи. II. *trans.* ставати з ким на нараду = удати ся до кого о пораду, питати ся кого о пораду, зарадити ся кого, по-, радити ся з ким, кого; *absol.* alqm; alqm de rē; nihil de rē; з зал. пит. Ci V N; *occ.* поспитати о пораду. 1. (божество, жерців, вирóчню) (deum) N anum O = Сибілю, sortes O жеребувати, exta O V. 2. (сенат, люд etc.) урядово питати о раду, senatum de rē p. C consulente Cicerone S на запитанє Ц.; з зал. пит. 3. правничо питати, ся. радити ся правознавців, alqm de iure Ci рідко з *acc.* ius L що до, qui consuluntur Ci правники.

consultātio, ōnis, f. α) на-, об-, рада, розвага, de pace L; з зал. пит. L. β) за-, питанє T. γ) розвідка, розправа Ci.

consultē, (ō) *adv.* з намíром, нáрошне, навмисне.

consulto, 1. (*frequ.* до consulere) α) *intr.* опитувати, радити ся часто, (старанно) розважати, зрíло обдумувати; *absol,* alqd; in medium T про загальне добро, cum alqo de re Cu supe re T; зал. пит. Ci Cu. β) з *dat.* радити для = дбати про, старати ся про, o, alci; rei p. S. II. питати кого о пораду, по-, радити ся кого; *absol.* alqm; *occ.* правників L віщунів T.

consultō, нáрошне, в намірі, обдумано Ci L.

consultor, ōris, m. α) дорадник S. β) питаючий о пораду, клієнт Ci c. pulsat H.

consultrix, īcis, f. порадниця, utilitatum Ci покровителька, опікунка.

consultum, i, n. рішенє, постанова, розпорядок, ˌміра = спосíб = плян¹ S C senatus (senati) c. = c. patrum H ordinis Ci de rē; обр. (одобрений трибунами), in te Ci consulta petere V запитувати ся вирочнї.

consultus, 3. α) за-, питаний о пораду, обдуманий, обміркований, зрілий. β) досвід-(че)ний, обзнакомлений з; з *gen.* і *abl.* iuris (iure) L правник = знаток прав; *subst.* sapientiae Ci приклонник єї.

con-summo, 1. (summa) α) ˌсумувати¹, злічити; обр. consummatur dies partibus O складає ся із. β) доконати, за-, докінчити, довершити, rem L Cu.

con-sūmo, 3. sumpsi, sumptus I. α) уживати (на), з'уживати (на), спотребити, обертати на, видавати на, надармо щось робити; *absol.* alqd; alqd in re Ci L, tempus (circa alqd) T in re Ci посвятити на; *poët.* aurum in ludos V. β) безхосенно з'ужити, тратити, гайнувати; *pss.* минати, проходити, пропадати, orationem S preces O надармо просити, terras O надармо перешукати, ignominiam T зазнавати; *occ.* (часто) проводити, dies per dubitationem S змарнувати, annos Ci прожити. II. α) про-, з'їдати, споживати, розтратити, нищити, нівечити, garrulus hunc H доїде єму кінця, ibes angues Ci жеруть, vires Ci знесилювати, me vis morbi (pestis C Cu) Ci підриває, забирає; *pass.* consumitur alqd incendio L іде з димом, anulus usu O стирає ся. β) *pass.* загибати, вянути, нидїти від, aevo V умирати, morbo Ci гинути, lacrimis O сохнути, vocem T придавити.

consumptio, ōnis, f. спожива, sui Ci.

consumptor, ōris, m. губитель, нищитель Ci.

con-surgo, 3. sur-rexi (con-sur-rectum) α) разом піднимати ся, вставати; *absol.* неособ. consurgitur Ci ex consilio C відходять із, triarii Ci L (що передтим стояли навколїшках = встали), tonsis V до веслованя; з *abl.* mare fundo V знимає ся, alte in ensem V розмахнути ся мечем, quercus V сторчать біля себе, bellum V починає ся. β) підоймати ся (до) чого = ставати до, брати ся за що, ad bellum V = in arma V; ad gloriam L домагати ся = добивати ся єї, in alcis tuendi curam O піклувати ся ким.

consurrectio, ōnis, f. (загальне) вставанє Ci.

con-tābesco, 3. tābui нидїти, худїти, марнїти, вянути Ci.

contabulātio, ōnis, f. поміст, поверх C.

con-tabulo, 1. вимощувати = вистелювати, дошками, murum turribus C приспособити на баштах = мостити поверхи L.

contactus, ūs, m. (contingere) α) дотик, доторкненє O V L. β) зараза L T. γ) лихий вплив, л. намір T.

contāgia, ōrum, n. lucri H захóпчивість.

con-tāgio, ōnis, f. α) дотик, доторкненє, вплив; обр. Romanorum L зносини. β) зараза, пошесть, pestifera L. γ) лихий примір, часто з *gen.* sceleris Ci участь в злочинї, у поетів *pl.*

contāgium, ii, n. зараза, пошесть, morbi V Cu.

contāminātus, 3. закаляний, безчéсний, c. spiritus Ci; з *abl. causae:* c. scelere L.

contāmino, 1. (con-tangere) доторком опоганювати, оскверняти, знеславляти, alqm; gentes Ci переходом в плебейський стан, se sanguine Ci закервавити ся, veritatem mendacio Ci збезчéстити. *P Adi.*

con-tego, 3. texi, tectus (разом) при-, по-, за-, вкривати, eos tumulo L похоронити,

corpus alcis T погрібати, alqm veste O загорнути, contecta stramine casa O ‚почита', caput amictu V закутати в, se corbe Ci надіти на голову. β) скривати = затаювати, libidines fronte Ci виразом лиця, fide alcis contectus T захищений.

con-temero, 1. легкодушно поступати проти, torum O обезче́стити.

con-temno, 3. tempsi, temptus α) мало-, легковажити, зневажати, понижати, гордувати, гордити чим, мати ні за що, не цінити; *absol.* alqm, alqd; з *inf.* H ventos V ставляти їм опір, se non c. Ci багато думати про себе, iura O нарушати. β) насьмівати, кипкувати собі із, genus Ci voces H; *P fut. pass.* non contemnendus 3. знатний, важкий, неабиякий N C.

contemplātio, ōnis, f. озиранє, coeli Ci; *metaph.* роздумуванє над, naturae Ci.

contemplātor, ōris, m. озиратель, обзорець Ci.

contemplātus, ūs, m. озиранє, роздумуванє над, mali O.

con-templor, 1. (templum) α) озирати, приглядати ся кому, по-, з-, оглядати, спостерігати, вдивлювати ся в; *absol.* oculis alqd Ci, contemplator, cum... se induet V уважай коли... β) розважати, всесторонно обдумувати, id animo Ci розбирати, rem Ci.

contemptim, (*adv.* до contemnere) зневáжливо, з погордою, згóрда, з презирством, з неповагою L T Cu.

contemptio, ōnis, f. презирство, зневага, маловаженє, байдужність проти, mortis Ci Cu, alci in c. (adduci Ci) venire C стати ся предметом погорди для кого.

contemptor, ōris, m. (contemnere) α) *adiect.* гордуючий чим, animus L бутний; з *gen. obi.* lucis V очайдушний. β) гордитель, nostri O що нами гордує, divum V зневажник, sui T що своє марнує.

contemptrix, īcis, f. гордителька, superum O.

contemptus, 3. (P Adi. до contemnere) зневажаний, погорджуваний, незнатний, homo Ci нїкчемний, c. exercitui T у війську. β) незначний, бідний, homo c. vitā Ci неборак, vox Ci.

contemptus, ūs, m. (contemnere) маловаженє, зневага, погорда, презирство. α) *act.* з *gen. obi.* moriendi T sui T. β) *pss.* hius O contemptu laborare L = alci contemptui esse C бути предметом погорди.

con-tendo, 3. tendi, tentus I. α) разом натягати; *metaph.* складати, по-, прирівнювати, id cum defensione Ci; *poët.* з *dat.* fucum ostro H; *intrans.* β) пере-, змагати ся з, ставати з ким на прю, іти з ким на перемоги, на випередки (на взаводи), міряти ся, сперечати ся, бороти ся, бити ся; *absol.* id L bello cum alqo C воювати, cursu V O бігти на вздогін, перебігати ся, de principatu cum alqo C N суперничати, de locis C добиватись посад, inter se de re C спорити над, haec contra alqm Ci міряти ся = iure Ci перед судом, правувати ся, fictis verbis O = iurgiis Ci сварити ся; *absol.* illi contendunt Ci стають висшу цїну. II. α) на-, при-, стягати, напружати; *poët.* цїляти, стріляти, на-, прямувати, arcus contentus O напручений, ilia risu O корчити ся зосьміхи, fides contenta Ci настроєна, telum in auras V пустити, hastam V вергати. β) напружати ся = натужувати ся, contenta cervix V утомлений, cursum ad hunc V іти за єго приміром, c. nervos, ut (ne) id fiat Ci, отже: III. *intrans.* α) напружати ся, силкувати ся, змагати до, voce Ci clamore Ci голосно кричати, vi Ci уживати насильства; з *inf.* C V; з *ut*: c. ut vincat C добиває ся побіди: *occ.* куди (притьмом) квапити ся = спішити (ся), постійно йти, маширувати, in castra C прямувати, ad Rhenum C простувати. β) домагати ся, добивати ся чого, стреміти до, старати ся о що, dolis c. S лукаво поступати, ad salutem C; з *pron. acc.* id sibi C; з нам. реч. ut (ne) Ci. γ) 1. (ревно, нáпрасно) жадати, напирати, наставати на, хотїти; *absol.* unum de indutiis C alqd ab alqo; з нам. реч. ut -ne C Ci. 2. (напевно) увіряти; з *acc. c. inf.* Ci N L O твердити, що...

contentio, ōnis, f. α) порівнанє, c. alcis rei facere Ci порівнювати, facti cum re Ci; з *gen. obi.* β) спір(ка), суперечка, сварка, ревнованє, завзятий бій, боротьба, борба, res in contentione ponitur Ci оспорює ся, inter alqm; mihi est c. cum alqo Ci, de regno cum alqo c. habere N Ci ревнувати; з *gen. obi.* honoris Ci задля; рідко про оружну борбу: sine c. C ‚без проливу крови; судово: c. forensis Ci процес, c. rei privatae L в приватній справі, in re; з зал. пит. II. α) напруга, натуга, maximā c. Ci дуже тяжко; з *gen. obi.* c. dicendi L напружена мова, virium Ci силкуванє. β) до-, змаганє, ревність, стремлїнє до, contentione Ci ревно; з *gen. obi.* c. honorum (maxima) Ci з'усилля до...

1) **contentus,** 3. *adv.* e (P Adi. contendere) α) натягнений, напручений, тугий, finis H c. poplite H на пальцях. β) напружений, ревний, c. studio Ci дуже ревно.

mens exiliis *(dat.)* c. O ревно ним занятий ум, contente pro se dicere Ci тепло промовляти за собою.

2) **contentus,** 3. (P Adi. до continere) вдоволений чим, радий з чого; *absol.* Ci contentum esse Ci N вдоволяти ся; з *abl.* rē Dianā V (в)ловами, рідко: c. sum eo, quod Ci я рад тому, що; з ne L; з *inf.* O Cu; з *abl. gerund.* L.

con-terminus, 3. сумежний, сусїдний, пограничний; з *dat.* fonti O; *subst. pl.* n. окраїна T.

con-tero, 3. trīvi, trītus роз-, ви-, над-, стирати, крушúти, alqd; ferrum usū C. β) з'ужívати, збавляти, нівечити, нищити, alqm, alqd; corpora T виснажувати; *PPP* praemium contritum Ci безхосенна, c. proverbium T Ci оклепана; *refl. medial.* se conterere (conteri) напрацювати ся, in musicis Ci займати ся. γ) (про час) дурно проводити = тратити, c. frustra tempus Ci гайнувати, tempus in studiis Ci невтомно трудити ся, aetatem in litibus Ci весь вік свій правувати ся.

con-terreo, 2. ui, itus α) (нараз, сильно) наполохати, на-, страхати, на-, перестрашити, напудити, налякати, alqm; alqm rē, alqm з ne L (як при verbis timendi).

contestātio, ōnis, f. благальна просьба Ci.

con-testor, 1. α) разом покликувати ся на, завзивати кого (за свідка) = свідчити ся ким, deos, ut C божити ся ними, що; *PPP* c. virtus Ci досьвідна. β) правничо: c. litem cum alqo Ci начинати позву (прикликанєм свідків).

con-texo, 3. texui, textus α) у-, ви́-, ткати, ви-, сплїтати, плести, звязувати, villos ovium Ci tigna C вязати. β) класти, ви-, ставити, зладнати, equum trabibus V построїти, fossam T далї повести, crimen Ci поповнити. γ) продовжати, carmen Ci interrupta Ci. δ) по-, при-, злучати, extrema cum primis Ci повязати кінцї, contextae voluptates Ci безперервний їх ряд.

contextē, *adv.* звязко.

contextus, ūs, m. сполука, звязь Ci T operis T продовженє.

con-ticēsco, 3. (con-ticisco) (*incoh.* до tacēre) ticui нараз змóвк(ну)ти, за-, умовкати, при-, у-, стихати, утихомиряти ся; *absol.* litterae Ci занїміли, iudicia (= iudices) Ci не відбувають ся. β) стихати, переставати, tumultus C L studium Ci озябáє.

contignātio, ōnis, f. спорнє брусів = стелина, поверх, брусóвана стéля C L.

con-tigno, 1. (tignum) вязати бруси, мостити, alqd C.

contiguus, 3. (contingere) α) доторкаючий, близкий; *poët. pass.* достижний, hastae V для. β) сумежний, сусїдний; *absol.* T alci O.

continens, ntis, P Adi. *adv.* enter α) здержливий, стримáлий, по-, мірний, умірений, по-, уміркований, (в міру), c. vivere Ci здержно, in pecunia C ощадний. β) в звязи з = припираючий до, сумежний до, безпосередний, tecta L що притикають; з *dat.* fundus fundo Ci; pars cum Cilicia Ci; про час: dies funeribus Ci C що зараз наступили по; *abstr.* timori malum c. fuit L iпло в слїд за γ) безперервний, безнастанний, суцїльний, c. ire C все, заєдно, тягом, labor L невтомна, c. impetu C = c. cursu L одним наступом = в однім бігу, c. imber L слота; про місце: c. terra N Ci суходіл, суша; *abstr.* imperium L тривке; *subst.* continens, f. (scil. terra) = суцїлина = тверда земля, суша, суходіл C Cu; *abl.* звич. i, рідко e.

continentia, ae, f. поздержність, помірковáність, по-, мірність, уміре(н)ність, hominis Ci N C in victu Ci.

con-tineo, 2. tinui, tentus (tenere) I. α) (при, в купі, разом) держати, тримати при купі; *pass.* держати ся, regulae lateres C (лати); *medial.* agger altiore aquā contineri non potest C не держить ся; *occ.* 1. (якусь бíльшість і одиниці) не роз-, випускати, за-, держати, legiones uno loco C; обр. memoriam litteris Ci заховувати, naturā loci C бути стисненим, alqm carcere O в зáперті; *refl.* se c. T тримати ся, лишати ся, оставати, moenibus O за мурами, intra silvas in occulto se c. C крити ся лїсами, oppido C; *activ.* indignationes domi L не показувати, haec Antonius Ci замовчує; обр. alqm in officio C держати; при *collectivis:* milites (in C) castris C L acies continetur C держить ся = стоїть; при *singularia:* his sedibus C жити, мешкати, пробувати, alqm imber V держить дома, domi se c. Ci L сидїти дома; *medial.* tecto contineri L Ci не виходити з; обр. se c. studiis C при. 2. щось роздїленого по-, злучати, вязати, trabes arte C цїпко, artes cognatione inter se continentur Ci в звязи. β) удержувати (в ладї), тримати при чім, в порядку, in pace C r. publicam Ci alci disciplinam L заховувати. II. держати кругом = обíймати, окружати, оточувати, mundus omnia complexu suo Ci eum (in) alvo Ci носити під серцем; *occ.* 1. місцевости: mons spatium C займає; звич. *pass.* бути

окруженим, граничити до, з. vicus montibus continetur C окружений, finibus C граничить до, hiberna M C passibus C тягнуть ся на 20 миль; (ворожо) замикати, облягати, стискати, eum angustissime C щільно замкнути. β) обіймати = містити в собі, мати, с. in se vim Ci; *pass.* містити ся, бути в, calor aquis Ci more caerimonia C; *occ.* становити суть, бути єством, res iudicium Ci id philosophiam Ci; часто *pass.* складати ся із, лежати в, основувати ся на, alqd more Ci omnia foedere L. III. α) при-, здержувати, стримувати, гамувати, усмиряти, втихомирювати, не давати волї, спиняти, alqm; alqd rē; adventus eum Ci; *pass.* gradum V з'упинити ся, naves copulis Ci зчіпляти, animam Ci притаїти духа; обр. se (ipsum) Ci погамувати себе; з *abl. instr.* plebem animi aequitate C держати в послуху. linguam Ci не давати єму волї, vocem Ci замовчати; часто *refl.* se in libidine Ci знати міру. β) здержувати від, alqm; suos a proelio C, animum a libidine Ci зовсїм не думати на; *refl.* c. me ab exemplis Ci від наведеня примірів; vix, non contineri з ne C quominus Cu se male c. quin O ледви здержати ся.

con-tingo, 3. tigi, tactus (tangere) I. α) *trans.* дотикати (ся), доторкати (ся), terrae caelum L сягають аж до; з *abl.* terram osculo L поцїлувати, ora medicamine O помастити, lac sale V посолити; *occ.* 1. хапати, ухопити за, cibum rostris Ci funem manu V. 2. aquas O пити, cibum O їсти, fontem O пити з нори. β) досягнути = достигнути, влучити, уцїлити мету, дійти до, cursu metam H добігти, sidera comā O сягають попід, portum O причалити, Italiam O доплисти до, (fando) aures O з *inf.* зачувати. γ) припирати до, лежати при, стикати ся з, відносити ся до, agger murum Ci ii inter se c. C стоять близко себе; *occ.* 1. граничити з, до, сусїдувати, saltus agrum L. 2. бути близким до, sanguine L бути кревним, deos propius H мати з ними близші зносини, usu alqm T зносити ся з, amicitiā L жити в дружних відносинах. 3. тичити ся = відносити ся, consultatio eos non contingit L нїчого не обходить, id eo facto nihil contingitur L не має нїякої звязи з тим дїлом. δ) влучати = вражати, suspicio eos L паде на них, eos cura L журять ся; P P P. **contactus,** 3. доторкнений, c. numine O натхнений, sorte O тронутий; *occ.* споганений, c. auspicia L осквернені; з *abl.*: dies religione L проклятий, vicinitas rabiē L заражена. II. *intr.* дістати ся в участи, ви-, припадати (звич. щасливо) приключати ся, довідить ся кому, лучати ся, по-, щастити, удавати ся, occasio pugnandi L надає ся tibi, з *pron.* id mihi H C Ci; з нам. реч. 1. ut Ci N. 2. рідше з *inf.* Ci H; з *praed. dat.* O.

continuātio, ōnis, f. (безперервне) продовженє, rerum Ci звязь, imbrium C зливи; *occ.* magistratūs L дальше ведене.

1) **continuō,** *adv.* гл. continuus.

2) **continuo,** 1. α) при-, злучати, складати, по-, вязати, alqd; alqd inter se L, domos S ставити рядом; *medial.* natura continuata Ci звязла, aedificia moenibus L припирають до, gentes lateri O горнуть ся до, gentes alci T сумежні з; *occ.* розширяти, agros Ci L fundos L понакуповувати, regnum campis H сполучити. β) 1. (часово): продовжати, робити далї, вести далї, не переривати, dies theatro I сидїти цїлими днями в т.; *pass.* прилучати ся до, наступати, hiemi hiems O безпосередно наступає. 2. невгавати. dapes H подавати одну ставу за другою. diem noctemque potando Ci раз у раз; *occ.* (уряди) продовжати далї = далї займати, завідувати, imperium T вести, als consulatum L ще на один рік потвердити.

continuus, 3. (continere) α) сполученнй, дальший, суцїльний, montes H пасмо гір, Leucas O півострів, Rhenus uno alveo T що пливе далї одним руслом; *subst.* m. c. principis T повір(ен)ник; *occ.* неродїльний, mare T humus O нерозривно суходіле. β) (часово) заєдний, (безпосередно, по черзї) наступаючий, один за другим, c. quinque dies C c. nocte O зараз у ніч по тім. γ) безперервний, безперестанний, безупинний, bella Ci Cu з *dat. ger.* c. accusandis reis T що не перестає позивати; *adv.* **continuō,** α) все а все, раз у раз у Cu. β) сейчас, зараз стій, зараз по тім, безпроволочно по звич. в пит. реч. і з переченями часто перед часовими частицями ubi cum, postquam, ut, simulac.

contio, ōnis, f. зібранє, збір, згромадженє, віче (що лиш слухає, а не рішає) civium Ci c. advocāre C Ci S L c. habere Ci L відбувати, in c. prodire Ci N L ходити на, in c. ascendere Ci виступити (з речник), отже: c. ei data est Ci дозволено говорити. β) зібрані, c. audit C γ) про-, мова, річ, слово, c. legere Ci ві

читати, c. habere in, apud alqm C промовити до.

contiōnābundus, 3. в прилюдній промові, що прилюдно говорить; *absol.* haec c. L се прилюдно заявивши.

contiōnālis, e (contio) вічо́вий, senex L старий демаґо́ґ.

contiōnātor, ōris, m. бунтівник, киринник Ci.

contiōnor, 1. (contio) α) говорити на вічу, перед збором, прилюдно промовляти, заявляти; *absol.* haec L про се, apud alqm; з *acc. c. inf.* β) збирати ся, бути зібраним.

contiuncula, ae, f. α) малі збори. β) коротенька річ.

contor, ārī гл. cunctor.

con-torqueo, 2. torsi, tortus α) за-, скручувати, verba Ci перекручувати. β) крутити = обертати, кивати, auditorem ad alqd Ci наклоняти до, silvas V поривати з собою, prorам V звернути. γ) махати, метати, кидати, hastam in latus V замахнув нею в бік, contorta falarica V з розгоном, PPP Adi. **contortus,** 3. *adv.* ē покручений, заплутаний, sophismata Ci.

contortio, ōnis, f. мотанина, orationis Ci закрутки, темні ви́слови.

contrā, I. *adv.* на(су)проти, супроти, в протилежній сторонї, просто, α) місцево c. circaque L; про дїйства і обставини: c. intueri T c. aspicere V в лице, в вічі, c. licere C бі́льше давати, Hortensius c. dicit Ci противить ся. β) а, однак, за те, знов, навпаки, зі свого боку, навідворот, на переверт, инакше, tibi c. evenit H Aeolus haec c. V a Ꮆ. на те, utrumque c. atque (ac)quam инакше склало ся, ⌞нїж⌝, як II. *praep.* c. *acc.* α) на-, против, ід, insula c. Plemurium iacet V просто. β) (ворожо) (су)проти, exercitum c. hostis mittere C. γ) проти = вопреки, на перекір, в суперечности з, мимо, инакше як, ⌞над⌝, ius fasque Ci c. spem C L несподївано, c. ea = c. N S L C за те = в суперечности з, нїколи у Ci; рідко по *subst.* ставляє ся лиш у V T; але по *pron. rel.* і у Ci: quem contra dicere Ci.

contractio, ōnis, f. (contrahere) α) стягненє, зморщенє, скороченє, frontis Ci захмурене чоло. β) малодушність, сум, animi Ci нудьга. **contractiuncula,** ae, f. нехіть, animi Ci якась несміливість.

contractus, 3. P Adi. до contrahere α) стягнений, frigus V цупкий. β) вузкий, тїсний, короткий, стислий, обмежений, frons насупіле, caput похилена, c. legit H спокійно.

contrā-dīco, 3. xi, ctus перечити кому, alci; *pass.* nec contradici, quin L перечене не вадить.

con-traho, 3. traxi, tractus α) ⌞стягати⌝, vela H звивати, turgida vela H тримати міру в щастю, frontem Ci H морщити, vultum O ⌞насупити ся⌝, caput H зігнути ся. β) обмежати, звужати, зменшати, castra C L tempestas coelum H покриває тьмою; *occ.* коротити, orationem Ci alqd in unum O cupidinem H гамувати. γ) (чуство) пригноблювати, animos Ci. II. α) при-, стягати = збирати, злучати, згромаджувати, omnia Ci copias undique N Cu поскуплювати, eos similitudo L єднає, ad colloquium L звести до купи, aes alienum Ci Cu наробити довгів, contracti fontes O зведені в одно русло, mare contrahitur O убуває. β) приводити в якийсь стан, стягати на себе, справляти, спричиняти ся до, набавляти, alci negotium Ci наробити клопотів, periculum L наражати на, bellum alci cum alqo L дати повід до, amicitiam cum alqo C подружити ся з, alcis iram O розгнївати кого на себе, damnum Ci шкодити, nefas L поповнити гріх. γ) (торговельні орудки) залагодити, зносити ся з, мати до дїла з, c. rationem Ci купецьке дїло, rem Ci орудку, cum alqo Ci res contractae Ci ⌞контракт⌝, злагода, c. quīcum Ci добити торгу, договорити ся.

contrārius, 3. *adv.* ē α) проти(во)лежний, (насупротив) лежачий, проти, на другім боцї, (стоячий, ідучий) на, просто кого, alci; inter se; vulnera T з переду = на грудях. β) противний, pars terrarum Ci; з *dat.* fatis c. fata V; з *gen.* virtutis c. est vitiositas Ci щось противного. γ) суперечний, sententiae Ci inter se c. Ci disputare in c. partes Ci за і против. δ) ворожий, неприхильний, погубний, шкідний, alci; litora litoribus V nona (dies) c. furtis V вадить, otium C бездїльний, iudicia Ci некорисні, exta T непогожі.

contrārium, ii, n. часто *pl.* противність, суперечність, c. decernere ac . . . Ci e contrario Ci C N противно, навпаки, з мого боку ⌞а я⌝, ⌞я-ж⌝.

contrectatio, ōnis, f. доторканє (euph.) Ci.

con-trecto, 1. (tractare) α) дотикати ся, доторкати ся чого, vulnus O liber contrectatus H надтерта. β) оглядати, розважати, alqd oculis T mente Ci.

con-tremisco, 3. tremui затремтїти, здрігнути ся, стрепенути ся; при *collect.* nemus V про особи: ego Ci; *meton.* pro-

vincia T мешканці на пр.; *metaph.* virtus non c. Ci не здріжає ся; *trans.* periculum . . . domum H дрожить перед небезпекою.

con-tribuo, 3. ui, utus, α) (державно) єднати, злучувати, приступати до, in unam urbem L alqd ad alqd L se c. alci L приставати до, oppidum sibi L прилучити ся до м. β) докидати свою пайку, alqd O.

con-tristo, 1. засмучувати; *metaph.* затемняти, захмарювати, coelum V затьмарити.

con-trītus, гл. contero.

contrōversia, ae, f. α) супере(ч)ка, суперечність, спір, спірна точка, сп. справа; alcis; rei familiaris Ci процес о . . ., alqd in c. vocare, adducere C Ci оспорювати, in c. (vocari) venire C стати предметом звади, c. componere C залагодити, controversias inter se, cum alqo habere C зва́дити ся. β) 1. спірне питанє, судова справа, c. cognoscere C. 2. спірна мова, materia T. γ) заперечене, sine (ullā) c. Ci безперечно, без о́пору, non est c. quin T.

contrōversōrius, 3. дуже спірний, res L.

contrōversus, 3. спірний, ius Ci.

con-trucīdo, 1. по-, зарубати, розшматувати, corpus Ci; обр. rem p. Ci запропастити.

con-trūdo, 3. trūdi, trūsus (разом) в-, стручувати, по-, спихати, eos in balneas Ci.

con-tubernālis, e α) мешкаючий в однім наметї = побратим, односум, дружинник, militiae C; в ширшім значінню про молодих боярів, що задля висшого військового образованя належали до дружини претора. β) товариш, alci; alcis; meus in consulatu Ci.

con-tubernium, ii, n. α) мешканє в однім наметї, побратимство, односумство, militum T дружина, по́чет, зносини, товаришуване (молодих Римлян з претором на провінциї), patris S; *occ.* β) житє на „віру", muliebris Ci з. γ) спільний намет, contuberniis progrediuntur C T. δ) спільне мешканє, disiectum T servi T.

con-tueor, 2. tuitus α) надто, ще помічати, узріти, спостерегти, id novum N. β) обзирати, оглядати, приглядати ся кому, спозирати на, os Ci eum acrius N; обр. mala Ci думати про.

contuitus, ūs, m. оглядане, озиране; з *gen. obi.* alcis Cu.

contumācia, ae, f. опір, упертість, упорність, непослух, завзятість, непокора, сукір, responsi Ci; рідко: libera Ci благородня гордість.

contumax, ācis, *adv.* āciter упертий, упірний, завзятий, animus T adversus tormenta T.

contumēlia, ae, f. наруга, ганьба, зневага, сором, срамотня, неслава, об-, ураза, досада, c. perpeti Ci зазнати чинної зневаги, alqd in c. vertere Ci вважати за обиду, c. verborum Ci C обидні слова, per c. C напасливим способом; *occ.* біда, невигода, прикрість, navium C ушкодженє.

contumēliōsus, 3. *adv.* ē α) лихословний, понижаючий честь, уразливий, зневажливий, homo Ci in edictis Ci litterae in alqm Ci. β) ганебний, мерзенний, поганий, contumeliosum est з *acc. c. inf.* Ci id c. est plebi L сором для.

con-tumulo, 1. висипати могилу, погребти, похоронити, homo O.

con-tundo, 3. cóntudi, contūsus α) розбивати, по-, розтовкти, роздроблювати, потрощити, alqm; grando vites H побив, radices C розтерти; з *acc. gr.* ora O. β) побити = усмиряти, поконати, одолїти, знївечити, придавити, ослабляти, Hannibalem L покорити, labor animos T підорвала, cherargra articulos H відняла, minas H перемогти, populos V приборкати.

conturbātio, ōnis, f. замішане, заколот, переполох, мутва, mentis Ci божевільність.

conturbātus, 3. P Adi. з(а)мішаний, заналяканий, стрівожений, розстроєний, збентежений, animus Ci.

con-turbo, 1. α) приводити в неладь, в рострій, в заколот, по-, за-, мішати, по-, за-, колотити, rem p. S ordines S; *occ.* не платити, збанкрутувати, me c. oportet Ci; обр. imaginum notas затемнювати, rem запутати справу. β) наляка́ти, занепокоїти, збентежити, alqm; alqm re Ci.

contus, i, m. кіл, дручок T, жердина, сулиця V ратище V.

cōnūbium, ii, n. гл. connubium.

cōnus, i, m. α) шишка; *metaph.* кружіль Ci. β) вершок шелома = маківка OV китчаста.

con-valēsco, 3. lui α) поду́жчати, скріпити ся, ignis O запалив ся; mala O пиршають, Milo Ci прийшов до значіня; *occ.* β) ви́дужати, змогти ся, поздоровіти, aegri Ci ex morbo Ci de vulnere O; обр. sensus O очуняли.

con-vallis, is, *abl.* e, f. долина, балка, видолинок, котловина, узбоче Ci.

con-vecto, 1. часто звозити, при-, зносити, збирати, alqd; alqd ex agris V T.

con-veho, 3. vexi, vectus (vexus) (разом) звозити, зносити, по-, зволїкати, збирати, frumentum C придбати; куди? alqd in insulam Ci alqd ab Ostia L.

con-vehor, 3. vexus їхати, per auras V майнути, полинути.

con-vello, 3. velli, vulsus α) здирати, від-, ви-, роз-, зривати, рвати, по-, розшматувати, роз-, потрощити, від-, поламати, alqd, ex re, turrim V повалити, naves convulsae V розбиті; з *abl. intr.* fruges ferro V жати, ramum ferro V відтяти, robora terrā O вирвати, dapes dente O розжувати; *occ.* signa Ci L = vexilla L іти далї походом; звідки? *abl.* a terra funem V відвязати, alqd e sacrario Ci. β) підривати, по-, стрясати, підточувати, захитати, нищити, нївечити, alqm; alqd; verbis pectus O роздирати.

convenae, ārum, m. (convenīre) збігцї, зайди, наволоч L.

conveniens, ntis, *adv.* enter P Adj. α) пристаючий, придобний O. β) відповідний, підхожий, згідний, з, приличний, як слїд; *absol.* cum naturā Ci naturae Ci inter se, sibi c. dicere; рідко, ad alqd. γ) живучий в з(ла́)годї, optime c. propinqui Ci згідні.

convenientia, ae, f. згідність, з(ла́)года, naturae cum extis Ci звязок з, partium Ci рівномірність.

con-venio, 4. vēni, ventus I. α) сходити ся, збирати ся; *absol.* звідки? ex Etruria Ci; де? Segestae Ci; куди? quo, eodem, ad me, in unum locum Ci C згуртувати ся, inter se; задля чого? пощо? ad alqd; з *gerund. supin.* gratulatum C L; *trans.* β) зійти ся з ким, відвідати кого, натрапити на кого, на-, здибати кого, зу-, стрічати ся з, зустрі(ну)тись з, звернути ся до кого, alqm; c. ad alqm Ci зійти ся у кого; *pss.* opus est sibi domino convento L треба ёму з паном поговорити, ad Tempe conventus est L дігнали ёго. γ) сходити ся = гуртувати ся, копичити ся, causae in unum locum Ci склали ся, bella in unum L. *occ.* 1. сходити ся на (судовий) речинець, in id forum Ci належати до того самого (судового) повіту. 2. піти за кого, uxor in manum Ci прийшла ‚під власть' мужа, in manum flaminis T. **convenit,** II. α) підметово й безпідметово: годити ся з ким на щось, умовляти ся на, рішати, мати злагоду, tempus inter eos C colloquium C умовлено ся що до = прийшло до розговору, pax cum alqo c. L помирив ся з, signum quod convenerat C L умовлений знак, quod convenit C договір, iudex *inter* eos Ci они згодили ся на; з *dat.* agitantibus res convenit L. 1. з нам. реч. convenit, darent L; з *ut:* ut necaret Ci. 2. з зал. пит. Ci N; висказ з *acc. c. inf.* Ci L; безпідметово: c. mihi N cum rege N ми одної думки з, c. inter eos Ci годять ся на; часто de rē L ut (uti) convenerat S L після угоди β) bene (facile) mihi convenit cum eo Ci жию з ним в добрих відносинах. III. α) відповідати = приставати, clipeus sinistrae O toga alci H лежить на нїм, cothurni ad pedem Ci. β) 1. щось схоже на, з, відповідає, відповідне для, до, пригідне, hoc ad omnia Ci tempora cum tabulis Ci припадають на, somnium cum re Ci відносить ся до, alqd in, ad alqm щось тичить ся кого, suspicio in alqm Ci паде на него. 2. пристоїть = годить ся, личить, viris labor S id virtuti Ci; з *inf.* або *acc. c. inf.* Ci.

conventīcium, ii, n. (*scil.* aes) плата за засїданє Ci.

conventiculum, i, n. α) (часті) сходини, східка, збірка, pebei Ci. β) місце зборів = збірня, збірниця T.

conventio, ōnis, f. змовини, договір, злагода L T.

conventum, i, n. (*P P P* convenit) умова, угода, уклад, договір, stare conventis Ci держати ся змовин, ex pacto et c. Ci після умовленого договору.

conventus, ūs, m. I. α) східка = сходини, з'їзд, virorum Ci здвиг; *meton.* збір, збори, militum C; *occ.* β) 1. збір = віче держав, civitatum L. 2. збір повіту, сойм, c. agere Ci c. peragrare C відбувати (судові) розправи; *meton.* (судовий) повіт, homo ex illo c. Ci. 3. союз римських громадян по провінциях, c. Campaniae C Syracusanus Ci qui eius c. sunt Ci. II. договір, ex c. Ci після умови.

con-verbero, āre (ще до того) бити, бичувати, os Cu.

con-verro, 3. verri, versus змітати, sabulum Cu; *metaph.* hereditates Ci загарбувати.

conversātio, ōnis, f. (conversari) зносини, alcis L з.

conversio, ōnis, f. (convertere) α) оборот, обіг, кружанє, кругобіг, caeli Ci. β) поворот, переворот, зміна, переміна, rei p. Ci.

converso, 1. = conversor, āri, ātus (*frequ.* до convertere) крутити (ся), обертати (ся), in regia Cu.

con-verto, 3. verti, sus I. α) разом на-, за-, по-, звертати, обертати, обкрутити; *med. pass.* обертати ся = *refl.* se convertere; при *pl.* olli... vias V завернули = збочили; військово: signa c. Ci L завертати ся, terga (se) c. C утїкати,

acies in fugam conversa C прогнана, aciem L прогнати ворога; куди? copias ad legiones C naves in eam partem Ci ab alqo ad alqm se c. C vis Veios conversa est L. β) разом обертати, звертати, напрямувати, справляти, in me ferrum V всї на мене, conversum esse ad mediam diem V разом лежати на полудне, ora (ad C) in me conversa sunt S Ci погляд на мене, c. animos L oculos in (ad) se c. N L Cu звернути на себе увагу, civitatem in se c. L звернути увагу грамади на; *act.* = *refl.* Numida omnes S увагу всїх, ad sapientiora T; *medial.* cuncta ad eius opes conversa T припала єму; *act.* = *refl.* multitudo ad te Ci прилягає до тебе, fama Numidas ad eum L приєднала єму, volucris in verba O вважати на; *occ.* обертати на свій хосен, уживати, pecuniam Ci спроневірювати, alqd in suam rem Ci використувати, alqm ad alqd C studium ad alqd T. γ) разом пере-, змінняти, перевертати, animos Ci classem in Nymphas V; *occ.* пере-, заміняти, in pretium converti H в золото, converti in iram O розгнївати ся; *refl.* = *medial.* se c. alqd in dominationem S виходить на, se ex homine in beluam Ci перекинути ся в; *act.* = *refl.* vitium in bonum convertit Ci виходить на добро. II. α) при *sing.* обертати (ся), вертїти (ся), направляти (ся), vox boum eum convertit L спонукав єго до того, щоб обернув ся, fugam V застановити, iter V повернути назад, поспішити на; *refl.* te ad eum converte et quaere Ci удай ся з просьбою до него; *act.* = *refl.* se in regnum S попростувати, c. ad equites S повернути назад; *occ.* кружляти, крутити ся, luna convertitur Ci = se convertit circum axem Ci. β) звертати увагу, animum eius in se L; *act.* = *refl.* ad alqm c. T удати ся до. γ) вважати, толкувати, fortunam in culpam Ci; *occ.* переводити, перекладати, librum e Graeco in Latinum Ci alqd de Graecis Ci.

con-vestio, 4. īvi, ītus цїлком з'одягати, за-, по-, прикривати, alqd rē Ci.

convexus, 3. α) опук(л)ий, закруглений, кругловидий, orbis lunae Ci ˹круглолиций˺, sidera V O на небозводї. β) **convexum,** i, n. *(pl.)* звід, небозвід, *pl.* convexa coeli V in convexa nemorum V під верховітєм. γ) стрімкий, крутий, trames V.

convicīātor, ōris, m. клеветник, злоріка L.

convīcior, 1. ганьбити, сварити, кобенити, лаяти; *absol.* alci докоряти кому.

con-vīcium, ii, n. (vox) α) крик, сварня, докір, догана, c. alci facere Ci докоряти кому, ei c. fit a senatu Ci закидує єму. β) наруга, лайка, alci regere convicia H насварити; *meton.* picae O сварливі крикуни.

convictor, ōris, m. (convīvere) застільний (бенкетний) товариш, ˹приятель˺ дому H O.

convictus, ūs, m. (convīvere) спільне пожитя, зносини, товариство, c. et societas Ci суспільність; *occ.* гурт другів, застільників T.

con-vinco, 3. vici, ctus (одолїючи) α) збивати, простувати, alqm; alqd; alcis portenta Ci виказувати їх суєту. β) доводити, ви-, доказувати кому вину, досвідчати кого в; з *abl. instr.* conscientiā Ci; з *gen.* alqm maleficii Ci; з *in:* alqm in scelere Ci; з *inf.* L; з *acc. c. inf.* S. γ) доказувати, доводити, переконувати, alqd; praedia Ci їх присвоєнє; з *acc. c. inf.* Ci.

con-vīso, ere звиджувати, озирати, sol alqd Ci освічує.

convīva, ae, m. (convīvere) застільний товариш, бенкетар Ci N.

convīvālis, e бенкетний, для пиру, при обідї, fabulae T при столї.

convīvātor, ōris, m. (convīvāri) даючий обід, ˹господар˺, ˹хазяїн˺ H.

convīvium, ii, n. (convivere) ˹спільне пожитє˺; лиш *occ.* α) обід, пир, бенкет, гостина, ˹бéседа˺, artum H биток набиті гостї. β) гостї, бенкетовцї, vinosa O.

con-vīvor, 1. (разом) бенкетувати, пирувати, гостити ся, in publico Ci прилюдно, de publico Ci державним коштом.

convocātio, ōnis, f. скликанє, зазив, populi ad alqd Ci.

con-voco, 1. скликувати, понаскликати, за-, ззивати, зібрати, alqm; consilium C воєнну раду, alqm ad se C eos ad concilium C покликати, senatum in aedem Ci запросити, me in contionem Ci.

con-volo, 1. злїтати ся; *metaph.* збігати ся, по-, спішно сходити ся, ex Italia ad me Ci ad alqd Ci.

con-volvo, 3. volvi, volūtus α) звивати, скручувати, terga V. β) обертати, котити (ся), sol se c. V кружить, convolvitur ales Ci птахом кружить. γ) за-, обвивати, прикривати, testudo convoluta C.

con-vomo, 3. vomui заплювати, alqd Ci.

con-vulnero, āre разом ранити, alqm Cu alqm rē C.

co-operio, 4. operui, opertus (цїлком) з усїх боків за-, по-, при-, укривати, alqm lapidibus Ci закидати ними, P P P. coopertus, 3. rē Ci T; *metaph.* miseriis S збіджений.

co-optātio, ōnis, f. доповняючий вибір, доповненє, conlegiorum Ci c. in patres L приняте цензорами в.

co-opto, 1. вибирати задля доповненя, alqm; senatum Ci alqm in alqd; alqm magistrum equitum L за полковника.

co-orior, 4. ortus α) разом з-, підоймати ся, нараз виступати, повставати; *abs.* ad pugnam L adversus alqm T in nos T. β) разом на-, повставати, під-, знімати ся, підносити ся. 1. ventus coortus est C S звіяв ся, imber C люнув, tempestates Ci схопили ся хуртовини. 2. про політичні події: счинити ся, настати, вибухнути, seditio V L plebs V заворушив ся.

cōpia, ae, f. α) (великий) запас, засіб, достаток, чимала скількість; з *gen. obi.* omnium rerum Ci всякої всячини; з *gen. subi.* narium H для носа (пахощі); *occ.* богацтво, розкіш, збиток, повня-ва; *pl.* β) 1. достатки = средства (до житя), domesticae Ci засоби, ager copiis opimus Ci хлібодайний. 2. припаси, харчі для війни, copias convehere T. 3. добробут, гараздмаєток, майно, copiae rei familiaris Ci майно. γ) про животних: велика скількість, множество, громада, сила, (велике) число, купа, ⌞багато⌝, Teucrum V тьма, amicorum Ci численна дружина; *occ.* віддїл, товпа, гурт, мужва, augetur illis copia C дістають підмогу, latronum C ватага; часто *pl.* воєнна сила, бойові сили = потуги, військо, c. navales pedestresque N L морські й сухопутні війська, марина й піхота, urbium C залога. δ) *abstr.* сила, богацтво, c. rerum Ci S; *occ.* 1. промовистість, in alqo est c. dicendi Ci є промовистий. 2. велике знанє, admirabilis Ci. ε) змога, спромога, спро-можність, нагода, дозвіл; з *esse*: mihi c. est somni L можу спати, alci c. non fuit S не мав щастя; з *gerund.* alqd emundi non c. est S годї купити; з *facere:* frumenti copiam alci f. C захарчувати кого, pugnandi c. f. S запускати ся у бій; *pss.* c. fit pugnae S L; з *dare:* c. pugnae datur V надає ся нагода, senatus c. dare T допустити до, ei fandi V вільно говорити; з *inf.* V; з *habere:* copiam rei S мати вплив на, Ingurthae S щоб єго зловити, ex, pro rei (rerum) copiā Ci S по змозї; *personif:* ς) Copia = Amalthea H O.

cōpiōsus, 3. *adv.* ē α) богатий, засібний, заможний, *adv.* подостатком, достоту, громадно, urbs Ci C роскішне. β) з *abl.* що має ся при засобі = богатий на, в; заосмотрений чим, в що, rē T Cu. γ) багатий в слова, думки, oratio Ci широка, copiose defundere Ci подрібно, homo ad dicendum Ci промовистий, краснорічивий.

copis, idis, f. кинжал Cu.

cōpula, ae, f. всяка привязь, веревка, мотуз, ремінь, линва, защіпка, гак, naves copulis continere C крючками (козульками) зчіпляти.

cōpulātio, ōnis, f. (copulare) звязь, сполука, alcis Ci.

cōpulo, 1. α) звязувати, по-, злучати; *absol.* alqd cum rē, cum alqō, alci rei L inter se, copulati pervenimus Ci разом. **cōpulātus,** 3. *P Adj.* звязаний, nihil est copulatius quam . . . Ci нема тїснїйшої звязи як.

coquo, 3. coxi, coctus α) за-, варити, cocta cibaria N L каша; з *obi.* liba in foco O печи паланицї, cenam N готовити. β) 1. сушити, пражити, robur coctum V ⌞загартоване⌝ дерево. 2. робити зрілим, доспілим, coquitur vindemia V доспіває, poma cocta Ci зрілі. 3. розкладати, omnia cocta Ci все в розкладї, coquite obsonia H здїлайте щоб зотлїли. γ) ви-, задумувати, secreto consilia L затївати, bellum L. δ) непокоїти, мучити, трівожити, eam curae V гризуть.

coquus, i, m. (coquere) кух(ов)ар Ci.

cor, cordis, n. I. α) серце, corde tremere H. β) чуство, почуванє, почутє, mihi alqd cordi (locat) est менї залежить на; з *acc. c. inf.* C L T V filia mihi cordi est Ci припала до серця. γ) душевний настрій = хоробрість, наклін, ferocia L дикарство, sedatō c. V супокійно. δ) дух, ум, розум, розсудок, вирозумілість, второпність, c. habere Ci. ε) про особу, iuvenes c. fortissimō V ⌞зухи⌝. II. жолудок, живіт, c. traiectum H.

coralium, ii, n. (cūralium) кораль бисер H.

cōram, *adv.* I. α) в лице, до очий, власними очима, прилюдно, явно, c. adsum V стою перед всїма. β) особисто, лично, se ipse c. offert L. II. *praep.* з *abl:* в присутности, перед, при, c. genere Ci te c. H mē c. T.

corbis, is, f. коробка, кіш Ci.

corcodīlus = crocodīlus.

corculum, i, n. серденько Pl.

cordātus, 3. з серцем, второпний, вирозумілий, розумний.

corium, ii, n. α) кожа, виправлена шкірка. β) шкіра, scuta ex coriis S; *metaph.* c. petere Ci витрїпати.

corneulus, 3. (cornu) рогов(ат)ий Ci.

corneus, 3. I. (cornu) роговий, рогова́тий, porta V з рогу. II. (cornus) дереновий, з дере́ну, hastilia V.

corni-cen, inis, m. (qui cornū canit) трубач, сурмач L.

cornīcula, ae, f. молода (дурна) ворона, кавка H.

corniculum, i, n. (*demin.* до cornu) рожок; *occ.* почетний р. L.

corni-ger, gera, gerum рогатий, fluvius V ди́коглавий.

corni-pēs, pedis рогоногий, копитний V.

cornix, īcis, f. ворона, во́рон, sinistra V віщуюча щастє, configere cornicum oculos Ci ⌞навіть і обережного обманити⌝.

cornu, ūs, n. *poët. acc.* cornum O. 1. ріг, *pl.* роги, surgens in cornua servus V що гордо їх піднімає. 2. клюв, копито, c. copiae H O Амалтеї, c. in alqm tollere H ⌞показати зуби⌝, c. sumit O ⌞бундючить ся, c. addit alci H бодрить єго, veniunt alci c. O ⌞дістає роги⌝. β) все з рога вироблене. 1. (військовий) ріг, ⌞рога́н⌝ V O H. 2. лук O V. 3. посудина на оливу, ⌞фляшка⌝ H. 4. лійка V. 5. цитрові роги, *masc.* Ci. γ) все, що похоже на ріг: 1. in fronte H наріст. 2. lunae V ріжки. 3. слонева гулька на палочці книжко́вого звою O. 4. маківка = вершок шелому L V; *meton.* 5. конець щогли, щогла́, c. torquere V c. obvertere V причалити. 6. шийка, при́скалок, пригірок, portus L C O. 7. віднога, Nili O. 8. конець, край, Graeciae L T terrae O виступ = коса́; *occ.* крило війська = бік бойової лави, laevum L.

cornum, i, n. α) дерен V H. β) деренове дерево O; *meton.* д. ратище V.

cornus, i рідко, cornus, us, f. дере́н, деренове дерево V. β) д. деревище, ратище V O.

cornūtus, 3. ріжкатий, рогатий O.

corollārium, ii, n. почесний віночок для акторів; *metaph.* даруночок Ci.

corōna, ae, f. α) вине́ць, вінок, ⌞корона⌝, c. regni V корона, aurea N Ci quercea T в нагороду давали жовнірам всякі вінці, c. civica, navalis, nectere alci c. H прославити кого, sub corona vendere C Cu продавати (пліннико́в) в неволю, *pss.* sub c. venire = venumdari L іти на продаж, в поло́н (ясир). β) за́бороло, muri L. γ) круг, коло, armatorum Ci S лава L; *occ.* 1. слухачі H збір L Ci. 2. бойова лава, облягаюче військо, militum C (opp. opera L). δ) вінець Аріадни (сузіря) V O.

corōnārius, 3. вінцевий, призначений на вине́ць, c. aurum Ci подарунок в грош для полководця, побідника.

corōno, 1. α) у-, вінчати, при-, украшати (вінцем), alqm; alqd; locum fronde V у їти, coronatus capillos *(acc. gr.)* H зак чений волосєм, magna coronari Olympia дістати вінок на вел. олїмпійських иг (з дикої оливи). β) окружати, silva aq O abitum V об-, заступати.

corporātus, 3. ⌞воплощений⌝, ⌞втїлени mundus Ci.

corporeus, 3. α) тїлесний, з тїла, humer O природне, dapes O мясні страви, Ci т. добро. β) єствуючий, natum Ci.

corpus, oris, n. α) тїло = живіт, мяс abiit c. O спав з тїла = змарнїв. β) тїл (opp. animus, spiritus) tauri V; *occ.* 1. м тве тїло = труп, c. functa sepulcris похоронені мерцї, c. ad sepulturam d Ci. 2. тулуб, caput est a corpore β) чоловік, людина, особа, одини животина, єство, delecta virum corpora дібрані юнаки, liberum L вільна (невіст captiva L бранцї; *poët.* subvectat corp V покійників. γ) (подїлена) цїлість, liquum c. navium C проча часть, totum облогові прибори, c. rei p. Ci = civit L держава. δ) будова, c. universitatis вселенна, c. iuris Romam L збір ε) цїлість = загал, збір, in unum c. fusus L totum c. regni V уся сила; rex sui corporis L з їхнього, стану.

corpusculum, i, n. недїлиця, атом Ci.

correctio, ōnis, f. (corrigere) α) попра полїпшенє. β) докір, догана Ci.

corrector, ōris, m. (corrigere) поправни legum Ci asperitatis H коритель непокі ности; *occ.* осудник Ci.

cor-rēpo, 3. repsi за-, влїзати, in scalas *metaph.* in dumeta Ci в гущавину кр танин ховати ся.

correptus, 3. *adv.* ē коротко виголошений

corrigia, ae, f. (cōrigia) ремінь чики, воло́ки

cor-rigo, 3. rexi, ctus α) випрямувати, простувати, справляти, ceras V вигл дити, cursum L змінити напрям. β) п поправляти, улучшати, зміняти, alq mendum liturā Ci загладити, flagitium затерти, alcis mores Ci напутити ко se c. Ci поправити ся. γ) докоряти ко alqm; re ipsā corrigi S нарозумити

cor-ripio, 3. ripui, reptus (con-rapere) α) х пити за, об-, по-, схоплювати, присво вати, загортати, поривати за, забира alqm; alqd; hastam V undique pecunias C понахапувати, fasces S захопити, effigi V рабувати, mulierem T взяти її за р

occ. β) 1. прокидувати ся, вставати, somno corpus V corpus e stratis V зіскочити з. 2. (особи) з-ловити, напасти на, alqm; se c. V поспішити (ся). 3. накинути ся на, запізвати, на-, лаяти, картати, на-, ганьбити, consules L reum T. γ) об-, захопити, займати, ignes vicos V flammā corripi L займити ся, morbi corpus V занедужати; *poët.* segetes sol O шкодить їм, eum plausus . . . plebis V утїшить єго, correptus imagine formae O захвачений. δ) прискоряти = скорочувати, gradum H moras O час, viam V O спішно відбути, campum V = spatia V перелетїти.

cor-rōboro, 1. у-, під-, скріпляти, зміцняти; *refl.* і *pss.* кріпитати, по-дужчати, vox se c. Ci мужнїє, corroborata aetas Ci зрілий.

cor-rōdo, rōsi, rōsus об-, перегризати, mures librum Ci погризли.

cor-rogo, 1. понапрошувати, понажебрувати, поназбирувати, pecuniam C auxilia ab iis C випрохати, corrogati Ci запрошені.

cor-rūgo, 1. (rūga) зморщувати, морщити, nares H ⌜дерти ніс до гори⌝.

cor-rumpo, 3. rūpi, ruptus α) роз-, підривати, у-, по-, шкодити, alqd; alqd rē; *occ.* β) 1. псувати = нищити, нївечити; *pss.* псувати ся; *intr.* гинути, іти в нївець, frumenta C пустошити, alqd igni S L по-, спалити, res familiares S прогайнувати, spem S тратити, fontes S мутити, hordeum corruptum C V зіпсоване = Ceres c. V стухле збіже, lacus V заповітрити. 2. підробляти, переиначувати, c. tabulas Ci sententias Ci nomen S. γ) (морально) підривати, псувати, гіршити; *pss.* ледащіти, нїкчемнїти: alqm; alqd; disciplinam T mores Ci Cu підкопувати; *occ.* 1. зводити, спокушати, alqm Ci. 2. пере-, підкуплювати; *absol.* Ci N adulescentulum Ci alqm rē; alqm donis S Cu підкупити, ad scelus corrupti T підмовлені до; нам. реч. з *ut* L S; *adi.* **cor-ruptus,** 3. *adv.* ē зіпсований, перекручений; *metaph.* морально лихий, зледащілий, підкупний, підкуплений, consuetudo Ci налóга.

cor-ruo, 3. ui звич. *intr.* α) падати, западати (ся), по-, валити ся, arbor O; *occ.* 1. упасти на землю = падати (трупом), telis obrutus L поляг, in vulnus V на рану = вперед, opes L не устояли ся, підупали, foedius Ci гинути. β) збанкрутувати, перепасти (на сценї), homines Ci histriones Ci.

corruptēla, ae, f. зіпсованє, згуба, спокуса L, зводженє, звід Ci cantus Ci принадний, спів; *occ.* підкупність, servi Ci.

corruptio, ōnis, f. *pss.* зіпсованє, opiniones Ci перекручені думки; *act.* підкуп, militum T.

corruptor, ōris, m. α) погубитель T. β) спокусник, зводитель Ci. γ) підкупник, noster Ci; з *gen. obi.*

corruptrix, īcis, f. зводниця.

cortex, ticis, m. *(poët.* f.*)* α) кора, alni V личе, луб O. β) корок (затичка), suberis V sine cortice H без надзору. γ) лушпина.

cortīna, ae, f. I. котел, особл. на триніжнику Аполїна, таган V O; обр. оракуль, вирік V. II. коло, круг T. III. занавіса.

corulus = corylus.

cōrus, гл. caurus.

corusco, āre α) *trans.* скоро махати, замахнути чим, кивати, кидати, hastam V. β) *intr.* дрожати, дріготїти, мерехтїти, майорити, apes pinnis V підмахують, крильцями, ⌜пурхають⌝. γ) миг(о)тїти, полискувати, лиснїти, apes fulgore V.

coruscus, 3. α) скоро порушаючий ся, тремкий, дріготїючий, silva V мерехтїючий. β) про світло: полискуючий, блимаючий, сияючий, миготлúвий, sol V ignis H = c. lumen V лискавка, c. auro V златостройний.

corvus, i, m. гай-, ворон, крук, oscen H віщ(ую ч)ий, pascere c. in cruce H служити крукам на жир, ⌜бути повішеним⌝. β) крюк, гак Cu.

cōrycus, i, m. мішок з піском, привішений до стелї в борóниці, щоб ним вправляли ся атлєти Ci.

corylētum, i, n. лїсковий кущ, лїщаник O.

corylus, i, f. лїщина O.

corymbi-fer, fera, ferum повійконосний, блющом увінчений O.

corymbus, i, m. квітчана китиця або грозно повійки V O.

coryphaeus, i, m. начальник, головá Ci.

cōs, cōtis, f. брус, точило, гострило, оселка V L; обр. cruenta H закервавлене серце.

cosmoe, ōrum, m. впорядчики = десятники, себ-то старшина урядників на Кретї Ci.

costa, ae, f. α) ребро V. β) ребра, черево V боки, стїни, снасть, мостницї, аёпі V опукий баняк.

costum, i, n. кост, индийська ростина, що з єї коріня виробляли пахучий олїйок H.

cothurnātus, 3. узутий в котурни; обр. траґічний, виличний O.

cothurnus, i, m. α) ловецький чобіт V. β) котурн = черевик для траґічних акторів на $\frac{1}{4}$ *m* високий H Ci; *meton.*

траґічний стиль, висока складня V. γ) траґедия H.

cotīdiē, cotīdiānus, гл. quotīdiē.

cottīdiē, гл. quottīdiē.

coturnix, īcis, f. перепелиця O.

covinnus, i, m. серпова колесниця T.

covinnārius, ii, m. борець на серповій колесниці ˹серповик˺ T.

coxa, ae, f. бедро́, клуб.

crabro, ōnis, m. шершень O.

crāpula, ae, f. підпиток, чмир Ci crapulae plenus L запитий.

crās, *adv.* завтра O; *poët.* будучність H.

crassitūdo, inis, f. α) огрядність, грубість, cr. pedes V patet C грубий на пять стіп. β) грубість, густість, aëris Ci.

crassus, 3. *adv.* ē α) огрядний, опасистий, товстий, грубий, homo Ter. обр. paludes V мулисті, agri Ci ситі, fila O Ci ˹валові˺, toga H ˹гребінна˺, з ˹валовини˺. β) грубий = брусоватий, простий, простакуватий, rusticus c. Minervā H зі здоровим розумом. γ) густий, c. aër H = c. caelum Ci cruor V скипіла.

crās-tinus, 3. (crās) завтрішний, rem in crastinum (diem) differre Ci відкладати на з. днину, diē cr. L завтра.

crātēr, ēris, m. **crātēra,** ae, f. **crēterra,** (crēterra) ae, f. α) котел, більша посудина, що в ній мішали вино з водою Ci H, банька на оливу V. β) пропасть, провалина, прірва, вулканічна яма Ci. γ) сузіря, ˹чаша˺ Ci O.

crātes, is, f. = crātis звич. *pl.* α) плетена робота, плетиво, пліт, тин, кіш, texta H загород(к)а, umbonum V плетені щити, c. et feretrum V плетені ноші, vimineae V пл. борони; *occ.* β) вязанка хворосту, лози, горзина, тарáс, тýри, ˹фашина˺ C cratibus alqd explere C. γ) склад, favorum V щільники, c. spinae O склад ребéр, ˹хребет˺, pectoris O похребтина.

creātio, ōnis, f. вибір, magistratuum Ci.

creātor, ōris, m. творець, с(о)творитель, urbis Ci засновательь, Achillis O родитель, отець.

creātrix, īcis, f. родителька, мати, diva V Венера.

crēber, bra, brum (cresco) буйно ростучий = буйний, рясний, густий, arbores C гущавина, lucus cr. arundinibus O густий очерет. β) (щільно) густо побіч себе стоячий, набитий, численний, повний, ignes S вогонь біля вогню, c. vigilias ponere S одну побіч другої; з *abl.* cr. rerum frequentiā Ci багатий в, c. procellis V бурний. γ) часово: частий, часто повторяючий ся, раз по́раз, раз у раз, часто-густо, всé, (инодї переводить через *adv.*), c. fontibus S нористий, c. litteras mittere Ci часто листувати ся, aether c. ignibus micat V безнастанно блискає, c. Auster V постійно віючий, *adv.* **crēbrō,** (у V; *acc. pl.* n. crebra) часто, часто-густо, частенько, не раз-то, *comp.* crebrius Ci; *superl.* creberrimē Ci.

crēbresco, (crēbesco) 3. crēbrui α) рости, прибувати, змагати ся, bellum T; β) ширити ся, fama T кружить гутірка, з *acc. c. inf.* T чути, що . . .

crēbritas, ātis, f. частість, щільність, сила, periculorum T часті небезпеки.

crēdibilis, e *adv.* iter імовірний, можливий, facinus Ci credibile est з *acc. c. inf.* Ci, *subst.* n. credibili *(abl.)* fortior O хоробрійша чим би хто по-, вірив.

crēditor, ōris, (crēdere) m. віритель, лихвар Ci.

crēditum, i, n. (crēdere) позúка, c. solvere sorte L заплатити довг з истою.

crēdo, 3. didi, ditus I. α) повіряти кому що, звіряти, на, по-, доручати кому, передати, по-, лишати. alqd alci; alci summam belli V здати на, alci salutem Ci Cu; часто *refl.* c. se alci H здавати ся на, se suaque omnia alci C звіряти ся з майном кому, se c. pugnae V ступати в бій, se coelo O полинути до, crede te aequo mecum solo V змагай ся зі мною = бий ся; *occ.* β) позичати, alci pecuniam fide Ci на слово чести; *absol.* id quod credidit = pecuniae creditae Ci довг. II. вірити = уповати на, звіряти ся, довіряти, спускати ся на, alci; alci rei; male c. O недовіряти, campo V запускати ся в боротьбу; *occ.* β) дати віру, вірити (в що) alci, re; somniis Ci у сни, in, de re; *poët. pss.* особово: vix equidem credar (ледво чи менї повірять; *PPP* creditus, за той, котрому вірять, c. divinitas L загально признана, втручено: mihi crede, mihi credite Ci (рідко crede mihi V) γ) вірити = дати віру, вважати або мати за правду; *absol.* hoc mihi Ci alqd de se S de rē T; з *acc. c. inf.*; незал. пит. H. δ) вірити = думати, гадати, бути того думки що; з *praedic. acc.* eos idoneos S; з *pss.* male credor auctor O не конче вважають мене за . . .; з *acc. c. inf.* Ci; *pss. nom. c. inf.* aries creditus est vexisse Phrixum T; але: *pss.* з *acc. c. inf.* creditur, eum fuisse eius auditorem L. ε) 1. втручене: ˹credo˺ (іронічно) думаю, на мою думку, ˹мабуть˺ Ci. 2. crederes L Cu думав би хто.

crēdulitās, ātis, f. легковірність, довірливість Cu.

crēdulus, 3. легковірний, довірливий, довіряючий, простодушний, сердешний; *absol.* Ci alci V H T in alqd O; *pss.* fama T що їй легко вірять.

cremo, 1. спалити, alqm; alqd; urbem c. et diruere L пустити з димом, igni cremari Ci потерпіти кару смерти на кострі, spolia Iovi L жертвувати в єго честь; *poët.* ignis trabes O палить, visa est ornatum *(acc. gr.)* cremari V бачили, як єї одіж горіла.

cremor, ōris, m. (ростинний) сок, вивар(ка), клеїк, кашка O.

crēnaeus, 3. криничний O.

creo, 1. α) с(о)творити, витворювати, видавати, справляти, викликувати, спричиняти ся до; *absol.* alqm; alqd; обр. dictaturam L дати почин до, luxuries creatur Ci зародила ся, alci periculum Ci наражувати кого на. β) сплодити, родити, видати, is Aeneam L мав Єнея за сина; з *abl.* creatus alqo (ā) Ci H V O чийсь син, але: Sulmone V родом із; *subst.* creati дїти. γ) (урядників) об-, вибирати кого за, чим, казати вибрати, comitia habere decemviris creandis Ci; з подв. *acc.* te praetorem Ci тебе претором, comitiis eum sibi collegam alqm L дібрати за тов.; *pss.* стати чим: praetores creati sunt L; з *dat. gerundii:* c. decemviros legibus scribundis L.

crepida, ae, f. ходак, підошва (що єї привязували волоками або тороками себ-то ремінцями до ноги).

crepidātus, 3. узутий в ходаки, в чижмах Ci.

crepīdo, inis, f. беріг, узбіче, гребля Ci; з *gen. materiae:* crepidine saxi V на зарінку.

crepito, 1. āvi скрипіти, клекотїти, гомонїти, торох(ко)тїти, лускати, тріщати, вискрипувати, стукати, Auster V все гудить, undae V шумлять, aera V брязкотять, rami O шелестять.

crepitus, ūs, m. (crepare) скрепіт, гомін, грим, шелест, ляск, стук, гук, тріск, (переводи після змісту): armorum L брязкіт, materiae flagrantis L хрускіт, fulminis V рокот, dentium Ci скригіт.

crepo, 1. crepui, crepitus I. *tr.* α) лящати, з пролєптичним *obiectum:* laetum ter sonum H радїсно приплескувати. β) все своє говорити = торочити про, ляпати, торкотїти, товкти, mera H лиш про вино. II. *intr.* скрипіти, гудїти, гомонїти, тріщати, клекотїти, (переводи після змісту), adusta laurus O палахкотить, limpha H шемрає.

crepundia, ae, f. торохтїйка, торкотило Ci.

crepusculum, i, n. α) сумерки вечірні. сумрак, присмерк O. β) темрява, пітьма, темнощі O.

crēsco, 3. crēvi, crētus (*incoh.* до creāre) α) рости, ви-, наростати = ставати (ся), повставати, rosa V bracchia in ramos O зросли ся з = перемінили ся в, ille in caput O єго голова грубне; *PPP.* **crētus,** з *abl.* quo sanguine? V від кого походить? з ab: ab origine eadem O того самого роду. β) про те, що вже є: під-, виростати, більшати, luna Ci виповняє ся, Iulus V старшіє, crescentes anni O молодечі. γ) рости = при-, підбувати, більшати, кріпшати, змагати ся, мнóжити ся, Liger C розіграв ся, crescens aestus V приплив, carmen O ще не скінчена; обр. morbus Ci N змагає ся, annona підскочила ціна на хлїб; *occ.* набирати духа: animus alcis L Charaxus O ei animus, ut . . . L. δ) (полїтично) розвивати ся, набувати значіня, сили, змагати ся, дужіти; *absol.* Etruria V opes L civitas opibus S на ⌜карб⌝ держави, cr. ex alqo, ex re, de alqo L.

crēta, ae, f. крейда, білий ляк для накрас(к)и, до печатаня Ci axes V що точить білий намул. **crētātus,** 3. накрейдований.

crētio, ōnis, f. перейма спадщини, simplex безпредметна заява.

crētōsus, 3. (crēta) багатий в крейду (в білу глинку) O.

crētula, ae, f. біла глинка (до печатаня); *meton.* печатка Ci.

crētus, гл. cernĕre і crescere.

crībrum, i, n. (cernere = пересївати) сит(к)о, решето Ci rarum O дїркате.

crīmen, inis, n. α) обвина, обвинуваченє, meum Ci; з *gen. subi.* Persei L; з *gen. obi.* ambitus Ci maiestatis Ci провина проти маєстату; з *pron.* hoc meum Ci проти мене; *occ.* точка = причина обвини, de veneno Ci veneni Ci in cr. vocare Ci обвинувачувати, винувати, in cr. vocari (venire) Ci бути обвиненим; *occ.* обвиняюча точка Ci. β) закид, осуда, осудок, докір, притика, libidinis Ci in hoc Ci in alqm est c. Ci закидувати кому, dare alci rem crimini Ci N докоряти кому в чім, res (mihi) crimini est Ci менї закидують; *occ.* при(ти)чина, позір, привід, belli V locus est in crimine O підозрénне; *meton.* γ) предмет, (причина) закиду = вина, переступ,

злочи́н(ство), учинок, signat c. O злочинне письмо, sine c. H V праведно, бездоганно.

crīminātio, ōnis, f. обви́на, підзо́р, при́зра, осуда, наклеп, обмо́ва, in alqm; *pl.* доноси на, de alqo ad populum Ci; з *acc. c. inf.*

crīminātor, ōris, m. обмовник, осудник T in alqm T.

crīminor, 1. (crīmen) α) жалувати ся, нарікати на; *absol.* Cu S. β) з *acc.* особи: позивати, призру мати на, чорнити, ославляти, patres L alqm apud plebem L te poëtis T перед. γ) з *acc.* rei; закидувати кому щось, докоряти: potentiam Ci nihil eum Ci в нїчім, alqd in eo T alqm; з *acc. c. inf.* Ci quod Ci.

crīminōsus, 3. *adv.* ōsē обвиняючий, докоряючий, повний докорів, обмовний, осу́дливий, злобний, in alqm L cr. homo Ci осудник.

crīnālis, e (crīnis) α) приналежний до волося, c. vittae O стрічки до в., aurum V золотий кісни́к; *subst.* curvum c. V чільце́, (диядем). β) волоскуватий, corpus O (полїпа).

crīnis, is, m. α) коса, ⌞косма́к⌝ O. β) *pl.* волося, c. passi C (sparsi V) розпущене, incerti O розпатлане. γ) *sing. collect.* волос(є), crinem promittere T запустити. δ) хвіст (комети) V.

crīnītus, 3. волохатий, довговолосий (кучерявий) O V Ci; обр. iubā crinitus V гривастий, stella Ci ⌞коса́та⌝ комета.

crispo, 1. метати, махати, з розмахом кидати V; *occ.* закручувати кучері, capillum.

crispus, 3. кучерявий, замотаний, розхрістаний.

crista, ae, f. (crinis) α) гребінь, чуб (у звірят) O. β) ки́та, galeae Cu comans V бунчуката.

cristātus, 3. α) гребенястий, ales O когут. β) украшений китою (на шоломі), китистий, galea L cassis cr. pennis O пірчастий.

criticus, i, m. ⌞критик⌝, ⌞дока⌝, знаток.

croceus, 3. α) ⌞шафрановий⌝, odores V. β) шафранової краски, золотистий, chlamys V золототкана, coma O русяве, lutum V жовтава.

crocodīlus, i, m. крокодиль Ci.

crocōta, ae, f. (*sc.* vestis) святочний (стрій) Ci.

crocōtus, 3. шафранової краски; *subst.*

crocus, i, m. **crocum,** i, n. α) крокішниця, бре́ндушка, шафран V O. β) шафранова краска O V. γ) ш. ви́вар = пахощі O H.

crotalum, i, n. торохкало, бря́кало; *pl.* кастянети, тарільчики Ci.

cruciāmentum, i, n. пристрій на муки, катованє Ci.

cruciātus, ūs, m. (cruciare) α) мука (муки), катованє; *pl.* способи мук, бі́ль, animi Ci грижа. β) муки = страченє, in c. venire C іти на муки, abi in cruciatum Ci до ката! per c. Ci серед мук.

crucio, 1. (crux) мучити, катувати, томити, Regulum Ci замучити. β) душевно мучити, illa se ipsa Ci гризе ся; *medial.* печалувати ся, нидїти Ci.

crūdēlis, e *adv.* iter α) жорстокий, лютий, суворий, безчутний, немилосерд(н)ий, без жалю, безпощадний, строгий, carnifex Ci томитель. β) страшний, fortuna Ci гірка недоля, funus V трогаючий, odium Ci запекла, res auditu c. Ci страшно чути.

crūdēlitās, ātis, f. (crudelis) жорстокість, безчутність, лютість, закаменїлість, безпощадність, строгість, суворість, in alqm Ci erga alqm N in rē N.

crūdesco, 3. (crūdus) α) *metaph.* змагати ся, бі́льшати, ширити ся, seditio T.

crūdus, 3. (cruor) α) (ще) кервавий, vulnus O закервавлена. β) сирий = неварений, свіжий, непечений, exta L; *occ.* невипалений, latus Cu. γ) 1. невироблений, caestus V невиправлена, pero V недубле́на, cortex V ще зелена. 2. незрілий, недостиглий, недоспілий, poma Ci servitium T за нове; *occ.* свіжий = кріпкий, жвавий, senectus Ci T. 3. із зіпсованим жолудком, bos H недужа на нестравність. δ) лютий, строгий, безчутний, жорстокий, немилосерд(н)ий, суворий, немилостивий O V.

cruento, 1. (cruentus) α) за-, по-, окервавити; *pss.* закервавити ся, dextras O. β) оскверняти, сплямити, rem p. Ci deos caede T образити. γ) ранити аж до крови, oratio te Ci доїдає аж до ⌞живого⌝.

cruentus, 3. (cruor) кровавий, о-, закровавлений, cadaver Ci; з *abl.* gladius c. sanguine civium Ci що проливає кров, victoria S куплена кровю, gaudens cruentis H *(n. pl.)* рада різанинї. β) кровавої = червоної краски, черлений, myrta V c. deus H (= lividus) зависний зуб = зависть. γ) кровожадний, Achilles O hostis H заїлий, ira H люта.

crumēna, ae, f. мошонка, гаманець, киса́; обр. гроші H.

cruor, ōris, m. (crūdus) бризкаюча (сира́, скипіла) кров, струя крови, (*opp.* sanguis в жилах T) oblitus cruore Ci закервавле-

ний; *pl.* плями крови, siccare cruores V каплї крови, unctus cruoribus V нераз то закервавлений. β) пролив крови, різанина, убивство Ci civilis Ci = civium in cruore vivere Ci підчас різнї, cupidus cruoris O кровожадний.

cruppellārii, ōrum, m. панцирні борцї у Галїв T.

crūs, crūris, n. голїнь, голїнка, гомівка, підстегнє Ci; обр. *pl.* ноги, лаби, excelsae cruribus Ci голїнаті, довгоногі, c. natantia O плáвки.

crūsta, ae, f. α) крига, лїд V. β) кора; *occ.* накладана робота, покраса, горорізьба Ci.

crūstulum, i, n. сухарчик, ⌞цукорочок⌝; *pl.* солодощі, ласощі H.

crūstum, i, n. пéчиво, книш, сухар V; *pl.* ласощі.

crux, crucis, m. α) прилад на муки, ⌞паль⌝ з видом T, звичайно хрест, на котрім розпинали рабів, а пізнїйше опришків і всякого рода злочинників, alqm in crucem agere = tollere Ci = crucī (in cruce H) suffigere Ci прибити до хреста = розпняти на хр. β) кара смерти на хрестї, alci c. minari Ci. γ) ⌞хрест⌝ = мука, лихо, горе, бíда, alci cruces minitari Ci.

cubiculāris, e (cubiculum) до спальнї приналежний, lectus Ci в спальни.

cubiculārius, 3. до спальнї приналежний; *subst.* m. льокай (*sc.* servus Ci), покойовий.

cubiculum, i, n. α) ⌞опочивальна⌝, спалня, покій Ci. β) ⌞комната⌝, світлиця, господа, горниця Ci T; *pl.* мешканє Ci.

cubīle, is, n. α) ліжко, постіль, mihi c. terra est Ci; *occ.* супружне ложе V O; *synecd.* β) спальня, ⌞покій⌝, спочивалня, solis H захід. γ) лїгво, лігвисько, гнїздо, житло, барлíг (звірят), cubilia consternere Ci. δ) ⌞гнїздо⌝, ad ipsum c. venire Ci дібрати ся до самої ⌞нори⌝.

cubital, ālis, n. подушка H.

cubitālis, e I. на локіть довгий L. II. для локтів, локтьовúй.

cubito, 1. (*frequ.* до cubare) часто лягати Ci спати T вилéжувати ся.

cubitum, i, n. **cubitus,** i, m. α) локіть, cubito innixus V спертий на. β) локіть = міра, quaterna c. longus L.

cubo, 1. cubui, cubitum α) лежати, спочивати, in lectica Ci lectis Cu Ustica H спохила; *occ.* β) 1. лежати в постели = спати, in conclavi Ci toro O; cubitum ire Ci іти спати. 2. лежати хорим, нездýжати, trans Tiberim H in colle H. 3. лежати за столом = їсти, обідати, cubans H при столї.

cubus, i, m. кýб (як міра), шестистїнник O.

cucūlus, i, m. зазуля H.

cucumis, eris, m. огирок. **cucurbita,** ae, f. гарбуз.

cūdo, 3. (cūdi, cūsus) ⌞ковтати⌝, пукати, стукати, бити; *occ.* ковати.

cūiās, ātis (cuius 3) з якого краю? що за краян? звідки родом? Ci.

cuicui-modi, (= скорочене з cuius = cuius modi) якого небудь роду, який би й не був, будь який Ci.

cūius, 3. (**quōius,** 3.) α) питайно: чий? кому належить? cuium pecus V. β) *rel.* чий, котрого, iste, cuia res est Ci.

cūiusdam-modi, якогось (то) роду Ci.

cūius-modi, якого роду, який, iter Ci.

cūiusque-modi, всякий, усїлякий, кождий Ci.

culcita, ae, f. сїнник, подушка, plumea Ci перина.

cūleus, culleus, i, m. шкіряний мішок, бордюг.

culex, icis, m. комар, мошка.

culilla, ae, f. чарочка, чашка.

culīna, ae, f. (colīna) α) кухня H. β) харч, їда, страва H.

culmen, inis, n. α) стебло, солома, гичка O. β) (шитий) дах = острішок, вершок, криші, гребінь крівлї = маківка, причілок, villae O. γ) 1. верх, шпиль, Alpium C верховина. 2. найвисший ступінь (щабель), hominis L fortunae L ruit Troia a c. V з вершини.

culmus, i, m. α) стебло V. β) Cerealis V колос. γ) солома, соломяна стріха O.

culpa, ae, f. α) провина, прóступок, in eo nulla c. est Ci він без вини = невинний = abest a c. = caret c. = extra culpam est Ci; з *gen. subi.* paucorum Ci; з *gen. obi.* amicitiae Ci проти дружби, in c. esse Ci L versari C бути винним, in culpam ponere alqm Ci винувати, meā culpa Ci з моєї вини, c. est *euph.* гріх O V. β) предмет (причина) вини, culpam ferro compesce V заріж заражену вівцю.

culpo, 1. α) ганити, alqm; alqd; versus H не похваляти; *occ.* β) винити, обвиняти, culpatus Paris V винуватник.

cultellus, i, m. ножик H.

culter, tri, m. ніж, tonsorius Ci ножиці, me sub cultro linquit H лишає мене в руках напасника.

cultio, ōnis, f. обробá, управа, agri Ci хліборобство.

cultor, ōris, m. (colere) ⌞обробитель⌝, terrae Ci хлібороб, vitis H виноградар, agelli H ґазда, pecoris S скотар; *occ.* 1. хлібороб, селянин, господар, орач, плугатар, і. т. п.

S O. 2. мешканець, житель, nemorum V лїсовик. β) друг, прихильник, приклонник, любитель, hedaerae O поет, bonorum L сторонник патрийотів, deorum H почитатель, хвалитель, veritatis Ci правдолюб.

cultrix, īcis, f. α) ˹обробителька˺, c. ars agrorum Ci штука хлїборобства. β) жителька, nemorum V. γ) почителька.

cultūra, ae, f. α) оброблюванє, оброб(к)а, засїв, annua H щорічна управа рілї; з *gen. subi.* hominum Ci; з *gen. obi.* vitis Ci виноградарство. **agrīcultūra,** ae, f. α) хлїборобство, господарка. β) ви-, образованє, облагороднєнє H animi Ci душевний розвиток. γ) почитанє, по-, шана, amīcī H услужність для.

cultus, 3. *adv.* ē оброблений, управлений, засїяний, ager Ci; *subst.* **cultа,** ōrum, n. нива, орне поле, рiля V L. β) чепурний, одїжний, femina O. γ) образований, витончений, animi Ci culte loqui O поправно.

cultus, ūs, m. α) обробіток, оброблюванє, управа, ˹культура˺, patrii V способом предків; з *gen. subi.* agricolarum Ci; з *gen. obi.* agri Ci; *meton.* засїв, Cereris Ci. β) пікованє, плеканє, старанє, pecoris V годівля, corporis Ci C дбанє про; *metaph.* 1. (душевне), ступінь розвою, ви-образованє, про-, осьвіта, вихованє, animi Ci розвиток, alqm cultu habere S виховувати. 2. почитанє, по-шана, in alqm Cu sui T deum Cu alci cultum tribuere Ci віддавати кому честь = поклонити ся єму; *pl.* c. deorum Ci поклін їм. γ) о-, при-, покраса, стрій, убір, одежа, rusticus L ноша, miseranda cultū V бідняво одягнена; *metaph.* поетicus T нїжність. δ) устрій, уклад житя, пожитє, vitae Ci tenuissimo regis cultu vivere Ci бідненько, eōdem cultū cum habere quō... eos S так само єго виховувати як їх, c. ferī H дикарство; *occ.* ε) розкішне житє, пишнота, розпуста, imperatoris Ci c. et humanitas C витончене житє.

culullus, гл. culilla.

cum, (старинна ф. **quom, quum**) I. α) *cum temporale,* часове; з *indic:* всїх часів і означає дїйсто побічне, що випадає рівночасно з головним: як, (тодї) як, скоро; в гол. реч. стоїть часто tum, tunc, eo tempore, eo die; cum maxime як раз тодї, cum primum скоро йно звич. з *prf. ind.* β) *cum inversum* с. *indic:* стоїть звичайно; з *interea* subito, repente (коли між тим, коли нараз, аж тут, аж ось, коли тут), головне реченє містить в собі побічну думку, звич. з iam, vix, aegre, nondum; з *impf.* і *plqpf.* γ) *cum explicativum* стоїть при рівночасних дїйствах: тим що, cum tacent, clamant Ci. δ) *cum iterativum* для означеня дїйства, що повтаряє ся: (с)кілько раз(ів), коли тільки, усе коли; клясично лиш *impf.* і *plqpf.* II. з *coniunctiv*-ом. α) *cum narrativum* для з'ображеня побічних обставин, се-б-то для дїйства рівночасного з *impf.* а для попереджаючого з *plqpf.:* коли, як. β) *cum causale* наводить причину: тому що, задля того, що; часто з praesertim cum, utpote cum, quippe cum, особливо-ж тому, що; також і cum praesertim: а то тому, що; а переважно тому, що; бо-ж. γ) *cum concessivum* в реченях припустових: хоч, хотяй(би), дарма що. δ) *cum adversativum* коли противно, між тим коли (як), *cum-tum* так-як, головно, не лише, -але також; то-то, будь то -будь то. ε) c. maxime коли якраз.

cum, (com) praepos. з *abl.* послї кладе ся: з *pron. pers.* і *refl.* mecum, nobiscum, secum etc; рідко cum quīs (O) = quibus cum. α) місцево: з, із, разом із: означає супровід, звязь, спільність, посїдане: c. exercitu proficisci N L Cu c. diis iuvantibus L ˹з Богом˺. 1. копулятивно: cum Castore Pollux H K. і II. K. разом з II. 2. атрибутивно: dapes cum sanguine O кервавий, quid mihi tecum? Ci що менї до тебе? 3. в дружних відносинах: cum alqo facere N держати з ким. 4. рідко adversus regem bellum gessit cum (спільно з) iis N. 5. ворожо: pugnare cum alqo Ci L N воювати з ким = проти кого. 6. придатково: при заосмотреню в що; з, в: cum vestibus atris O cum armis O узброєний, c. cassibus C в шеломах; також: esse c. imperio C Ci N мати верховну власть. β) часово: разом з, при, на, в, cum primo lumine solis V досвіта, cum die O = simul cum sole Ci = pariter cum ortu solis Ci на зорях, рано в ранцї, раненько, але: cum nuntio C зараз по отриманю вісти. γ) про побічні обставини головного дїйства і прислівниково: з, на, при, серед: c. silentio L мовчки, c. virtute Ci чемно, nullo c. murmure O тишком-нишком, multis c. lacrimis C прослезивши ся рясними сльозами, c. pace Ci су-, мирно, c. cura Ci негайливо, стáранно, c. magna rei p. calamitate Ci на велику шкоду держави описує ся також нам. реч. cum eo, ut, ne = idque ita, ut, ne... L так-щоб

δ) обмежене поняте: тілько з, лиш при, лиш тодї коли, omnia cum pretio S все лиш за гроші.

cumba, гл. cymba.

cumbo, 3. cubui (cubāre), (simplex не ужив. ся) лягати.

cumera, ae, f. кіш, кошниця, (збіжниця) H.

cumīnum, i, n. кмінок, ци́мин H.

cum-maximē, як раз тодї коли, гл. cum I.

cum-prīmis, перш усього, передовсїм, головно, особливо.

cum-que, cun-que, „і коли“, коли небудь, при *pronom;* саме у H.

cumulātus, 3. *adv.* ē α) накопичений, зібраний в купу, згуртований, mensura Ci насипана; *metaph.* збільшений, gloria cumulatior L (величнїйша), veniam c. morte remittam V відплачу ся щедро. β) довершений, до-, викінчений, повний, virtus Ci.

cumulo, 1. збирати на купу = копичити, за-, наве́ршувати, нагромаджувати, гуртувати, arma in acervum Cu; *occ.* opes alci Cu збирати для; *metaph.* honores in alqm T ⌞обсипати⌝ кого ними, funus aliud super aliud cumulatur L раз по раз навіщає випадок смерти. β) високо прикривати, пере-, за-, наповняти, alqd; з *abl.* alqd rē; обр. alqm muneribus V обдарити, cor cumulatur irā Ci серце аж ⌞перекипає⌝ гнївом. γ) по-, більшити, умножати; *pss.* рости, бі́льшати, aes alienum L. δ) ви-, довершувати, докінчати, до-, виповняти, alqd; bonum cumulatur ex rē Ci доходить до краю, у щерть.

cumulus, i, m. α) хвиля, aquarum V погої. β) купа, громада, сила, багато, armorum L. γ) надмі́р(ність), висший ступінь, вершок, accedit alqd in cumulum Ci доходить до верха (краю).

cūnābula, ōrum, n. α) колиска, in cunabulis Ci в сповиточку. β) первісне житло, вітчина, apum V вулій, avium O гнїздо.

cūnae, ārum, f. колиска, primis c. O в пилинках, facit cunos O лїпить гнїздочко.

cunctābundus, 3. (cunctari) вагаючий (ся), гайливий, розга́дливий L T.

cunctans, tis, *adv.* anter α) вагаючий (ся), гайливий, забарний, заба́рливий, повільний, ministri V. β) липкий, чіпкий, ramus V жилавий. γ) нерішучий, natura T.

cunctātio, ōnis, f. ваг(ув)ання, заба́ра, проволока, завага, нерішучість, sine cunctatione Ci L безпроволочно, inter cunctationem L між тим, коли вагали ся.

cunctātor, ōris, m. α) вага́вий, обережний, populus L. β) *subst.* розга́дько, загайко L.

cunctor, 1. α) ваг(ув)ати ся, від-, отягати ся, гаяти ся, барити ся, (с)пиняти, зволїкати, amnis V тече звільна, aper in omnes partes V (озираючись вичікує). β) нерішати ся, надумувати ся, inter pudorem et iram T super rē T нерішучий; з *inf.* Ci; зал. пит. S non c. quin C L T; P Pf. nec cunctatum est T не надумували ся.

cunctus, 3. суцїльний, у-, весь, цїлий, повний, разом, громадний, вгуртї, зовсїм, цїлком; *pl.* всї разом, взагалї; *sing.* лиш при *collect.:* c. Achaia Ci c. plebs Ci; *pl.* c. centuriis Ci C = c. senātus sententiis Ci одноголосно, cuncta simūl agere Ci все нараз; *subst.* **cuncta,** ōrum, n. цїлість, загал. всї, terrarum H; *poët.* cuncti hominum O = c. homines вся людськість.

cuneātim, *adv.* клином, c. consistere C щільними лавами.

cuneātus, 3. (cuneus) клинуватий, scutum cuneatior L більше клинувато заострений.

cuneolus, i, m. клино́к, кли́нець Ci.

cuneus, i, m. α) клин, кілок, скоба, плішка V. β) клин, in cuneum tenuatur T закінчує ся клинчасто. γ) клинуватий ряд боєвий (македонська Фалянґа), cuneum facere C (dare V) уставити ся клином. δ) ряди сиджень, theatri V ⌞льожі⌝.

cunīculus, i, m. ⌞крілик⌝, підземний прохід, по-, тайни́к, підкіп, cuniculos agere Ci підкопувати ся. β) 1. перекіп, ⌞канал⌝, de cuniculis agere Ci. 2. потайни́к = шиб, яма, підкіп, cuniculo moenia suffodere L підкопувати ся; обр. alqd cuniculis oppugnare Ci підпольною роботою киринити.

cunnus, i, f. повійниця, (в лихім значіню) женьщена H.

cūpa, ae, f. бочка, кадіб, кадка C Ci vinum de cupa C сьвіже ⌞зпід чопа⌝.

cūpēdia, гл. cuppēdia.

cupiditās, ātis, f. жадо́ба, жад(о́т)а́, бажанє, порив, похіть, при-страсть, magna Ci; з *gen. subi.* alcis; animi Ci; з *gen. obi.* pecuniae N C грошолюбство, regni Ci властолюбство, gloriae Ci славожада; з *gen. gerund.* veri videndi Ci; рідше з ad: ad alqd Ci Cu. β) 1. (пристрасна) любов, matris Ci. 2. честолюбивість, cupiditate commotus Ci з честолюбности, popularis C ⌞демаґоґів⌝. 3. налога до марнотравства, марнотратність, suspicio cupiditatis Ci. 4. користолюбність, зажи́рливість, захо́пчивість, sine cupiditate S. 5. сторонність, sine ulla c. sententiam ferre Ci зовсїм безсторонно, затям: *gen. pl.* cupiditatum, рідше cupiditatium Ci.

cupīdo, inis, f. (cupīre) α) жадо́ба, жага́, похіть, лако́мство, при-страсть; *pl.* но́рови, заба́ганки, animus cupidine caecus S заслїплений; з *gen. subi.* animi S; з *gen. obi.* gloriae S Cu славожада, imperii S властолюбність, pecuniae S грошолюбство; з *gen. gerund.* eum c. incessit urbis potiundae L захотїлось ёму заняти м.; з *inf.* Cu; *occ.* β) сласнота, кортячка, нахил, по-, хіть, жадливість, любов, любощі STVOH; *pers.* Cupido Амор; *pl.* Аморети.

cupidus, 3. *adv.* ē (cupĕre) α) жад(іб)ний, жадо́бен, жаждивий, пристрасний, рад(ий), cupide ac libenter Ci радо й охочо, c. manus H O забірчиві; з *gen. obi.* pecuniae Ci грошолюб(ний), imperii властолюбний, novarum rerum Ci C новаторський, pacis H миролюбний; з *gen. gerund.* pugnandi Ci битливий, бійкуватий; з *inf.* c. morīri O рад-би умерти, c. duxi V радо; *occ.* β) 1. залюблений, тужний V O. 2. зажирливий, ласий на, consilium Ci користолюбна. 3. сторонничий, iudex Ci testis Ci. 4. прихильний, сприяючий, mei Ci менї, optimi cuiusque Ci.

cupiens, entis, *adv.* enter (cupere) (сильно) жадаючий, добиваючий ся чого, cupientissima plebe S *(abl. abs.)* коли нарід домагав ся; з *gen. obi.* liberorum T бажаючий собі їх.

cupio, 3. cupīvi (cupii) cupītus α) забагнути, забагти, жадати, хотїти, похочувати; *absol.* alqd; alta O ⌜високо лїтати⌝, c. omnia, quae vis H бажаю тобі всего добра; P P P. **cupītus,** 3. по-, жаданий, c. res L бажане; *subst.* cupītum, i, n. бажане T; з *inf.* c. audire Ci (іронїчно) ⌜радбим⌝чути; з *acc. c. inf.* Ci; з *nom. c. inf.* Ci; рідко нам. реч. з ut ne Ci O; *occ.* β) 1. тужити за, hanc O. 2. сприяти, бути привязаним до, прихильним кому, istius causa Ci; з *dat.* Helvetiis C.

cupītor, ōris, m. бажаючий, matrimonii T.

cuppēdia (cupēdia), ae, f. лако́мство Ci.

cupressētum, i, n. (cupressus) кипарисовий гай L.

cupresseus, 3. кипарисовий L.

cupress-ifer, fera, ferum кипарисородний L.

cupressus, i, f. *poët.* **cupressus,** ūs, f. кипарис, дерево присвячене Плютонови, feralis V; *meton.* levis c. H скриночка (проти міли).

cūr (quōr), на що? навіщо? пощо-ж? чому? длячого? α) в незал. пит. реч. (relativum нема!) cur non ignoscam Ci чому-бим не простив. β) в зал. пит. quid est, cur sedeas Ci що за причина, що = ⌜чого⌝?

cūra, ae, f. I. α) старане = опіка, дбалість, запопа́дливість, заходи, пильність, старанність, cum magnā (maxima) c. C Ci запопа́дливо, rem cum c. parare S L щось старанно справити, eos in cura habere L виховувати їх, журити ся ними; з *gen. obi.* rei p. Ci deorum O L богослуженє. 1. curam habeo alcis rei L O дбаю про, est mihi c. alcis rei H O L дбаю про, стараю ся O = est mihi c. de rē p. Ci cura est duci, ne L; з *inf.* O V. 2. mihi res curae est C менї залежить на тім, alci curae est, ne . . . L старає ся = на серци, щоб не . . .; з зал. пит. L; з *acc. c. inf.* L. 3. alcis rei curam habere L O = alqd curae habere Ci N S звертати свою дбалість на = дбати про, на; *occ.* β) 1. увага, curam intendere in bellum L звертати всю увагу на. 2. наука, c. accedit T; *meton.* nostra T книжка, inedita O ⌜праця⌝. γ) 1. піклування, оруда, управа, boum V хов, lentis V засїв, feminarum L corporum T стрій, прикраса, morbi лїченє. 2. *meton.* догляд, наглядатель; з *gen. obi.* herae O свинар; з *gen. subi.* Anchises, c. deorum V любимець. 3. завідуване, орудуване, нагляд, rerum p. S urbis (полїцейний) дозір над, c. equitum T начальство над, c. belli sustentare Ci орудувати війною; *meton.* уряд, справа, similitudo curae S. II. α) клопіт, журба́, турбота, гризота́, нес(у)нокій, c. ultrices V грижі совісти, sine cura Ci S безжурно; з *gen. obi.* rerum N cura de (pro) eo L як по verba timendi: curam alci inicere, ne . . . L заклопотати кого, що . . . причиново: me c. sollicitat, quod . . . Ci журю ся тим, що; *occ.* β) 1. (любовні) скорботи, милощі, любощі, iuvenum H 2. цїкавість, eos videndi L ingenii L.

cūralium, гл. corallium.

cūrātio, ōnis, f. (curare) α) старане, дбалість, піклування, пильноване, заходи, оруда; з *gen. subi.* hominum Ci; з *gen. obi.* corporis Ci L; *occ.* β) лїченє, periculosas c. morbis adhibere Ci уживати на ті слабости неб. лїків; *metaph.* заряд, завідуване, оруда дїлами, на-, догляд, надзір над, aedes meae c. est Ci стоїть під моїм дозором, qui in c. regni est Ci державний ⌜орудник.

cūrātor, ōris, m. α) ⌜доглядник⌝. β) опікун, ab eo datus H (для слабоумного) negotiorum S орудник. γ) управитель завідатель, на(д)зиратель, наставник urbis C посадник, rei p. S представник, заступник.

cūrātus, 3. *adv.* ē *P Adj.* α) старанний T. β) жирненький, cutisH capillosH зачесаний.

curculio, ōnis, m. збіжевий во́лок (червак) V.

cūria, ae, f. I. α) ‚державна рада', збір сенаторів в Римі, сенат, pro curia! H отто менї к.! iis clausa est O заборонений вступ. β) *trans.* зборище сенату, радниця, ‚ратуш', Hostilia L (виставлена Гостілієм); *occ.* c. Calabra V на Палятинї. II. α) курия, кожда з трьох первісних tribus розпадала ся на 10. віддїлів, (curiae), і на 10 gentes L. β) сам будинок, де радили: курия ‚ратуш' (на Палятинї) prisca O veteres T.

cūriālis, e приналежний до тої самої курії, громадянин Ci.

cūriātim, куриями, consulere populum Ci.

cūriātus, 3. α) складаючий ся з курий, comitia c. C L найстарші, лиш боярські збори, пізнїйше перейшли їх права на comitia centuriata і tributa, так що їм остало право рішати лиш про вибори священства, про надаване начальства над військом і потвердженя в справах адопційних (що до приймаків). β) куриями постановлений, lex Ci L.

cūrio, ōnis, m. ‚куріон', старшина курії, себто голова всїх 30 к., що був жрець, maximus L.

cūriōsus, 3. *adi. isol.* ōsē α) цїкавий, допитливий, довідливий Ci; *occ.* β) старанний, дбалий, in rē Ci.

curis, is, f. копия́, ратице O.

cūro, 1. (cura) I. α) старати ся о, про, дбати о, про, клопотати ся чим, журити ся чим, займати ся чим; *absol.* precesH вислухати, de emendo nihil curat Ci і не думає на куплю, alcis iniurias S щоб піместити ся за, se remque p. S берегти свого й державного добра; з особовим *obi.:* deos O; зал. пит. O; нам. реч. з *coni* H з ut, ne S Ci; з *inf.* H; звич. з переченем: non curo H V не дбаю, не думаю, не хочу; рідко *acc. c. inf.* β) з *praed. acc. ger.* (через других) постарати ся о те, щоб було, стало ся = при-, на-, казати щоб, pontem in flumine faciendum curat C каже ставити міст. II. α) постарати ся о = походити коло, omnia S negotia Ci mandatum Ci N виконати. β) піклувати ся чим, обходити, пильнувати, на-, доглядати, на-, дозирати, vites V corpora V спочивати, se reficere et c. Ci підкріпити ся, curatus cibo et somno L Cu підкріпивши ся їдою й виспавши ся, cutem H жирувати ся; *acc. graec.* curatus capillos H старанно за-, підчесаний. γ) 1. о (жертви etc.) старати ся = ж. приносити, sacra per sacerdotes Ci prodigia L відмолити. 2. завідувати чим, орудувати чим, управляти, Asiam T порядкувати, legiones T прово́дити ними; *absol.:* legatus curat S має провід, Romae T урядувати. 3. лїчити, ‚курувати', alqm; vulnus L. 4. (гроші) пристарати, (щоб), сплачувати, alci nummos Ci.

curriculum, i α) біг навперейми, перегони L T. β) обіг, кругобіг, кружане, solis Ci vitae Ci перебіг = путь. γ) біговисько, поприще; обр. mentis Ci maiorum Ci шлях, дорога

curriculus, i, m. (*demin.* до currus) колесниця, віз Ci H.

curro, 3. cucurri, cursum est α) бігти, спішити; *absol.* ad eum Ci ad curiam Ci in forum L з внутрішним *obi.:* eosdem cursus c. Ci пустити ся тою самою дорогою; часто неособово: curritur; *occ.* β) 1. бічи, бігти навперейми, навздогін, гнати, летїти; *absol.* stadium Ci поприщем. 2. їхати, плисти (кораблем), fractis remis V плисти далї; з *acc.* iter aequore H c. з per, ad, in, trans з *acc.* 3. оббігати, кружити = обертати ся, rota H гончарське кружало, покотисте O. 4. (води) течи, amnes in aequora V впадають. γ) (про час) перебігати, скоро минати, aetas H. δ) (про обставини, предмети) тягнути ся, йти, chlamys circum purpura V; обр. fremor per ora V frigus per ossa O переняла їх дрігота́, rubor per ora V почервонїла, saecla V сотворити.

currus, ūs, m. α) бойова то-б-то триумфальна колесни́ця; *sing.* = *pl.* у V c. falcatus Cu серповий, c. imi V колеса плуга. β) триумф, Pauli Ci. γ) тягло́, спряг V curru *(dat.)* dat lora V; *gen. pl.* currūm V.

cursim, (currere) бігом, бігцем, хутко, c. agmen agere L наступом; *metaph.* c. dicere Ci поквапно.

cursito, āre (заєдно сюди й туди) бігати, гаса́ти, huc illuc Ci H возити ся.

curso, āre (часто) сюди й туди бігати, circum alqm; ultro et citro Ci в зад і в перед, huc et illuc Ci T гаса́ти.

cursor, ōris, m. бігун, скороход, (пере)го́нець, гіне́ць Ci O T.

cursus, ūs, m. I. α) біг, гін, cursu fugere C бігцем, iungere cursum equis L разом з ними бічи; *occ.* β) 1. їзда (верхом), cursum in medios dedit V скочив між них. 2. по-лет, avis V. 3. плава, їзда на мори, подорож, navium C. 4. військ.: скора ходá, наступ, ‚приступ', c. modo

L приступом; *abl.* **cursū,** ferrī (īre) in hostem L Cu кидати ся на, magno c. C в повнім бігу, c. ad alqm locum tendere S L простувати на. γ) скорість, швидкість, pedum V eo cursu, ut . . . L так скоро, що. δ) 1. кругобіг (небесних світил), solis Ci. 2. течія, струя, fluvii O. 3. струя плавність, verborum Ci. ε) путь, дорога, напрям, c. alium petere Ci взяти инший напрямок, c. tenere C їхати далї, in medio c. C на половинї дороги, c. exspectare Ci виждати догідного вітру, per auras in lucos dirigere V полинути до гаїв; *metaph.* пере-, біг = хід, тік, vitae Ci rerum Ci. II. α) перегони, перемоги, victus cursu O. β) заходи, c. popularis Ci о ласку народу. γ) ‚карієра'; з *gen. subi.* illius Ci honorum Ci вивисшенє.

curto, āre коротити; *metaph.* уймати, віднимати, alqd summae *(dat.)* H.

curtus, 3. скорочений, покалїчений, обрізаний, mulus H куций; обр. res H неповний маєток.

curūlis, e (currus) α) приналежний до колесниці, equi L чвірка. β) ‚курульский', c. sella = **curūlis,** is, f. урядове крісло, виложене слоневою костию для консулїв, преторів і курульних едилів.

curvāmen, inis, n. (curvāre) кривина, закрут O.

curvātūra, ae, f. (curvare) закругленє, обіддя, summa rotae O рафа.

curvo, 1. (curvus) α) гнути, загинати, кривити, викривляти, по-, схиляти, nux ramos V iter in orbem O кругом лїтати, per lances H угинають ся під ним. β) закривити ся, за-гнути ся, pondere arbor V гне ся до долу. γ) PPP. **curvātus,** 3. кривий, ви-, загнутий, ignes (lunae) H серповаті, in arcum V луковатий, spatia V круговоротні = кола, senio membra T похилі; *occ.* опук(л)ий, unda V. δ) зводити, te nec munera nec preces H не даєш ся нї підкупити нї упросити.

curvus, 3. α) зігнутий, за-, скривлений, кривий, похилий, orator V схилений; обр. limes O дуга, Saturni dens V серп, flumina V O закрути рік. β) порожний, опук(л)ий, череватий, глибокий, carinae V обємисті. γ) здіймаючий ся, litus H круча, aequor O хвилююче. δ) неправий, curvo *(abl.)* dignoscere rectum H розріжнити правду від неправди.

cuspis, idis, f. α) жало́, колючка, scorpionis O. β) вістрє = настрільник, наконечник, conti V teli O. γ) списа, копия́ L V O; *occ.* тризуб Нептуна O.

custōdia, ae, f. α) нагляд, дозір, сторожа, бережене, охорона, опіка, пильнованє, *absol.* alqd privata c. tenere Ci берегти під своєю опікою; з *gen. subi.* alcis; з *gen. obi.* campi V над, meae salutis Ci; *occ.* β) 1. сторожа = стереженє, equites suae c. causa C прибічну сторожу, ‚конвой' з *gen. subi.* з *gen. obi.* c. urbis agere стеречи місто; *meton.* стійчик, сторожа, варта, вартівник, чатівник, чата, звич. *pl.* custodias disponere C; *(gen. subi.)* hostium fallere L; *occ.* стійка = вартовий, eas in custodiis habere Ci custodias sustulit Ci haec c. Ci ‚рогатка'. γ) держанє під сторожию, в засадї, увязненє, alqm in custodiam dare Ci заперти, habere alqm in (prope in) custodiam T L обходити ся з ким наче з тюремником. δ) вязниця, темниця, заса́да, alqm in custodiisque retinere Ci.

custōdio, 4. īvi (ii) ītus, (custos) α) стерегти, сторожити, пильнувати, alqm; vitam C alqd ab alqo, ne . . . Ci перед, щоб не . . . paries . . . latus H захищає; *occ.* β) 1. с-, хоронити, заховувати, зберігати, rem litteris Ci записати, memoriā Ci запамятати. 2. пильнувати, на-, дозирати, наглядати alqm, alqd; te oculi et aures Ci не спускають з тебе очий і підслухують за все тобі; нам. реч. ne . . . Ci L. γ) держати кого під сторожию, в засадї, запертого, замикати, ducem Ci publice c. Ci.

custōs, ōdis, m. f. α) сторож, наглядник, f. -ця, вартівник, fani Ci pecoris V скотар, Iuli V ‚учитель', custodes tabellarum C виборча комісия; *fem.* sacri V. β) 1. заступник, захистник, опікун, хоронитель, покровитель, montium H V покровителька. 2. прибічник, прибічний сторож, corporis N. 3. стійчик, *pl.* сторожа, варта, custodes disponere Ci. 4. залога (звич. *pl.*) arcis L alci c. dare Ci. 5. вязничий сторож, темничар, тюремник, ingulari a c. T. 6. наглядач, alci c. pono (ad-pono), ut, quae agat sciam Ci; *metaph.* сховник, turis O пушка, telorum O сагайдак.

cutis, is, f. *acc.* cutim і cutem кожа, шкіра, dura O суха, c. curare H жирувáти ся.

cyathus, i, m. α) черпак, полонни(чо)к ‚ложка'. ad cyathum statui H стати за підчашого. β) такою ложкою наливали вино з чаші (crater) в чарки (pocula), $\frac{3}{12}$ частий вина на $\frac{9}{12}$ води; вона містила в собі $\frac{1}{2}$ лїтри; sextuarius = 12; отже: кубок, чар(оч)ка.

cybaeus, 3. пузатий, череватий. **cybaea,** ae, f. (navis) перевізне судно.

cyclicus, 3. до кружка належний, кружковий, scriptor H оден із епічних поетів.
cycnus (cygnus), i, m. лебідь, Dircaeus H Піндар; *adi.* **cycnēus,** 3. лебедїй O.
cylindrus, i, m. валок V циліндер = ґеометрична фіґура Ci.
cymba, cumba, ae, f. лодь, човен, байдак V O.
cymbalum, i, n. звич. *pl.* ¡цимбали¹ (музикальний (ін)струмент Кибелї). Два тарільчики, що ними били оден об другий V.
cymbium, ii, n. чарочка V.
cymonum, гл. cuminum.
cyparissus, гл. cupressus.
cytisus, i, m. f. рід конюшини, (люцерна? дятлина?) V.

D.

D, d = Decimus; чисельний знак замість 10 = 500 a. d. ante diem.
dactylicus, 3. дактилїчний Ci.
dactylus, i, m. дактиль – ◡ ◡.
daedalēus, 3. штучний, майстерний, мистецький; *metaph.* Circe V хитра.
dāma, гл. damma.
dāmiurgus, гл. dēmiurgus.
damnātio, ōnis, f. засуд, присуд; з *gen. obi.* *gen. causae:* ambitus Ci задля; з *gen.* кари: pecuniae Ci на уплату.
damnātōrius, 3. засуджуючий, iudicium Ci.
damnātus, 3. P Adi. при-, засуджений, quis te damnatior? Ci хто пр. на строгійшу кару, чим ти?
damno, 1. (damnum) α) за-, присудити кого на якусь кару (damnum), покарати, узнати винним; звич. в *pass.* damnari inter sicarios Ci за убивство, але: alqm pro malo ac noxio L узнати лиходієм, причина з *gen.:* alqm furti Ci stultitiae Ci закидувати нерозум; з *abl.* обвини: crimine Ci; з *praepos:* damnari de vi Ci ex Sardinia Ci ізза хабарства на C, propter vim Ci ob saevitiam T; з *inf. pf. act.* L; з *quod*; з *ind. (coni)* L; з *gen.* кари: d. alqm capitis N Ci на смерть = capitalis poenae L longi laboris H на вічну працю; з *abl.* alqm pecuniā L decem milibus aeris ab alqo L на заплату комусь 10000 сестерцїв, exsilio T на заслане; рідко з *praepos:* ad mortem T in metallum Cu; *occ.* β) про позовника: добивати ся, доходити права, переперти засуд, damnari per indicem L a Popilio suā lege damnatur Ci заходами H; на основі дотичного закона: γ) обовязати ся до, damnati dare H damnatum esse voti N L осягнути бажане, damnabis votis V вислухаєш їх бажаня; *poët.* δ) по-жертвувати, по-, присьвятити, caput Orco V quem damnet labor V кому судилось-би загинути в борбі. ε) не одобряти, признавати негідним, causa damnata Ci відкинена скарга, te numina O delicta O vota O відвертати ся від, amores O цурати ся, moras O не похваляти, visa O не вірити в.
damnōsus, 3. *adv.* ē шкідливий, шкідний, погубний, утратний, damnose bibere H на шкоду господаря; з *dat.* alci L O.
damnum, i, n. α) (законно) наложена пеня, грошева кара, alci d. ferre C. β) шкода, ущербок, страта, згуба, вада, alqd damni contrahere Ci зазнати маленької шкоди; з *gen. subi.* d. capitis O (на голові) = стративши лиш оден ріг, naturae L природна хиба, d. caelestia H завмиране природи в зимі; з *gen. obi.* finium T обмежене границь, generis O погибель, d. speciosa O золоте лихо, d. accipere H L = facere Ci = pati L = ferre O = perferre Ci потерпіти шкоду, d. dare alci Ci шкодити, habere alqd in damno кривдувати собі. γ) *pl.* всяка страта: sua d. O погиблі дїти.
daphnē, ēs, f. лаврове дерево, (нїмфа O, л. гай в Сирії L).
daps, dapis, f. α) торжественний, (обрядовий) обід, пир, бенкет L O H. β) страва, їда, харч H O V.
datio, ōnis, f. даване, legum Ci право видати закони, законодавство.
dator, ōris, m. давець, щедрець V.
dē, *praep.* з *abl.* місцево: із, з (гори), de plano dicere Ci з низу, de epistulā recitare Ci відчитати з.; при розлуцї: de finibus exire C, але: observare de coelo Ci знаки на небі. β) від, de alqo audire Ci чути від кого, quaerere de alqo Ci питати кого, spolia de rege V = regia; *trop.* 1. о походженю: з, із, від, homo de plebe Ci L простолюдець, de Circo Maximo Ci dicta de nomine tellus O по,

de gente Camilla V. 2. описує *gen. part.*: з, de pluribus una H pauci de nostris C duo corpora de numero nostro V два із наших, товаришів. 3. про матеріял з, у de marmore templum V in deum de bove verti O перекинути ся у вола. 4. про гроші: de alieno L з чужої мошонки, de meo Ci з моїх средств, de bono publico Ci з державної скарбниці. 5. описує *adverbium*: de = ab integro Ci знов = denuo (de novo) наново, de = (ex) improviso C Ci несподївано. γ) часово: о, в, зараз по, ще в, в протягу, ще зза, statim de auctione Ci rem de die differe L з дня на день, de nocte H зараз у ночи, de die medio H ще дниною, de media nocte Ci C зараз по опівночі, de nocte multa Ci C пізно в ночи, de tenero ungui H ще за́малоду. δ) причиново: ізза, задля, через, з причини: eadem de causa C quā de rē Ci N длятого, тому, тим-то, de industria Ci на́рошне, mater de me O через мене, de morte alcis flere Ci оплакувати смерть, de odio T з ненависти; *occ.* по, відповідно до, після, за, de more V по звичаю = як звичайно, de mea sententia Ci на мою думку. ε) о предметї, що до него відносить ся дїйство, стан: що до, о, за, про, з'огляду на, що до-тичить, під зглядом, de me V що до мене, timere de re N побоювати ся о, за, agere, sentire, loqui de re Ci про, о; si quid de te merui V около тебе, triumphus de hostibus Ci Cu над, pugnare de patria O за; инодї посліставка: quo de agitur Ci.

dea, ae, f. богиня, fertilio O Церера, virgo V Дияна, d. Saturnia V Юнона, d. bellica O Мінерва, deae V Музи; *dat. abl. pl.* diis deabusque Ci богам і божицям.

de-albo, 1. вибілювати, білити, columnas Ci.

de-armo, 1. безоружати, роззброювати, exercitum L.

de-bacchor, 1. лютувати, каженїти; *metaph.* ignes H.

dēbellātor, ōris, m. побідник, покоритель, поборник V.

dē-bello, 1. α) з(а)воювати, побідити, довоювати ся, покорити, superbos V. β) закінчити війну, proelio cum iis L rixam H рішати; неособово: debellatur L quasi debellato L начеб по війні н. доборенось.

dēbeo, 2. dēbui, dēbitus (de-hibēre) ‚мати щось від кого = мати довги', бути винним; *absol.* з *dat.* особи: illi quibus debeo Ci мої вірителї, ii, qui debent C = debentes L довжники. P P P *subst.* **debitum,** i, n. довг, довги, d. solvere C за-, с-, платити; з *acc. rei*: alci pecuniam S; pro domo Ci frumentum debetur C треба доставити; обр. debes Vergilium H β) я винен = повинен, мусїти, мати (моральний) обовязок, бути з'обовязаним, треба кому, заслугувати на: dextram Turnum gnato V мусить Турна убити за сина; з *inf.* eum iuvare Ci quod debui esse O що природно; з *inf. pss.* agri vastari non debent C; з *inf. pf.* vicisse debeo H мав-бим був поконати, P P P **dēbitus,** 3. відповідний, при-, належний, належитий: pecunia Ci належитість, laudes L заслужені; *occ.* γ) (судьбою) бути призначеним до, посвяченим на; *pss.* належати ся, припадати, diis grati debetur Ci належить ся = они заслугують на дяку, ventis ludibrium H стати іграшкою вітрів, naturae debitum reddere N Ci умерти, Aeneas caelo debetur V призначений до неба; часто *PPP.*: Arma fatis V = morti L засуджений на смерть, coniunx O суджена, tellus V обіцяна. δ) бути обовязаним кому чим = завдячувати кому щось, alci plurimum pro beneficiis C tibi vitam O.

dēbilis, e кволий, уломний, слаб(овит)ий, немічний, знесилений, membris captus ac d. Ci слутоватий, equi L плутаві, ferrum haud d. V влучне, umbra O суетна; обр. res Ci хитка, d. ingenio T не стійний.

dēbilitās, ātis, f. слута́, калїцтво, уломність, слабосилність, pedum T гостець; обр. animi Ci слабоумність.

dēbilitātio, ōnis, f. слута́, ослабленє, animi Ci

dēbilito, 1. α) пора́зити, по-, калїчити, membra fustibus Ci бити; *occ.* β) ушкоджувати. γ) надломлювати, висилять, ослабляти, alqm, alqd; spem Ci відбирати, audaciam Ci приборкати; *occ.* збивати з толку, збаламутити, litteris debilitatus Ci збентежиний; *occ.* бурити, mare H.

dēbitio, ōnis, f. (debēre) довг: pecuniae Ci.

dēbitor, ōris, m. α) довжник, addicere creditorem debitoribus Ci; з *gen. obi.* aeris H. β) винний, обовязаний до, ille O; *occ.* вдячний, vitae O завдячує.

dēbitum, гл. debeo.

dē-canto, 1. I. *trans.* α) ви-, відспівувати, elegos H; *occ.* β) відцьвірінькати, торочити, ‚молоти', dictata Ci neniam H. II. *intr.* відспівати = перестати співати; *absol.* iam decantaverant Ci.

dē-cēdo, 3. cessi, cessum α) від-, уступати, відходити, у-, віддаляти ся; *absol.* звідки:

terrā V viā Cu збити ся здороги, збочити, naves cursu C стратити напрямок; з *praepos.:* alci de via Ci уступати кому, ex agris Ci; куди? domum L V O повертати, (їхати); *occ.* β) 1. військово: уступати, від-, вимаширувати, вирушити; *absol.* pugnā L ex statione L de colle C зійти. 2. про намістника: опускати провінцію: (de) provinciā Ci ex provincia ad iudicium Ci. 3. іти з дороги, оминати, уникати, уступати (кому): canibus de via Ci his omnes C цурають ся їх; обр. nocti V вистерігати ся нічного холоду. γ) роз-, переставати, убувати, минати, щезати, никнути, non d. tibi amores H не опускають тебе, sol V заходить, aqua L стїкає, aestus L спадає, invidia S проходить, quaestioni materia L вичерпала ся, alci vires L тратить силу, de vita Ci = *absol.:* saucii L розістали ся зі світом = переставили ся на той світ. δ) відступати, виминати = ухиляти ся, febris V попускає, de (ex L) iure suo Ci зрікати ся, fide L спроневірити ся, (de Ci) sententiā T стати иншої думки, a decretis Ci змінити рішеня; *occ.* бути гіршим: non d. mella Hymetto H не гірші як Г. peritis H подати ся їм.

decem, десять, decemprimi = X primi, ōrum Ci десять перших сенаторів, (то-б-то старшина десяти курий в мунїципиях і слободах).

december, bris, bre десятий, (mensis) December, студень = 10. місяць року, що починав ся мартом; *synecd.* implēre quater undenos D. прожити 44 років, libertas D. H свобода рабів підчас Сатурналїй.

decem-peda, ae, f. (sc. pertica) пражина, міра на 10 стіп H Ci.

decempedātor, ōris, m. помірчий, межимір Ci.

decem-plex, plicis десятькратний, десятерний, numerus N в десятеро більше.

decem-viri, ōrum, m. децемвіри, десятники. 1. Xviri legibus scribendis (451 р.) щоб списати закони (на 12 таблицях). 2. Xviri stlitibus iudicandis Ci старинна правнича колеґія для рішеня дїл о свободї й правах громадян = bis quini viri O. 3. Xviri sacris faciundis L жрецьке брацтво для толкованя сивильских книг. 4. Xviri agris metiundis dividundisque L комісия для поміру й роздїлу agri publici між осадниками.

decem-virālis, e децемвірський, десятницький, leges Ci закони на десяти таблицях, odium L против десятників.

decemvirātus, ūs, m. децемвірат, десятництво Ci L.

decens, *adv.* decenter (P Pr. A до decēre) α) чемний, обичайний, пристойний, habitus T середний, exsequiae Ci відповідний. β) гарний, гожий, показний, принадний, Venus H краснолиця.

decentia, ae, f. обичайність, чемність Ci.

deceo, ēre, decuit α) красити кого, личити кому, приставати, (бути) до лиця; *absol.* sic d. Ci; *trans.* alqm decent togae H alba eam O білий стрій. β) неособово: личить, пристоїть, годить ся, яло ся, припада(є) менї; *absol.* V Ci; з *pron.* id me decet Ci; з *inf.* (= subj.) Ci; з *acc. c. inf.* Ci S; з *inf. pss.* Ci.

dē-cerno, 3. crēvi, crētus I. α) (щось сумнївного) рішати, порішити, постановляти; *absol.* rem dubiam L; з ал. пит. L; з *acc. c. inf.* id malum esse Ci рішати ся затим = бути тої думки, що... β) рішати = (про судию) при-, розсуджувати; *absol.* vindicias L в хосен рабів, de re Ci inter eos alqd Ci; як? aliter in hac causa Ci. γ) (про збори, сенат) рішати, у-, постановляти, ухваляти; *absol.* id de eo L mihi gratulationem Ci bellum C; з *acc. c. inf.* Ci; з нам. реч. d. darent operam consules S; з ut ne. *occ.* 1. заявляти, оголошувати, узнавати за, alqm hostem Ci tumultum Ci оповістити стан облоги. 2. розпоряджати, d. ut pecunia solvatur Ci. 3. назначувати, dilectus Ci pecuniam ad ludos Ci diem colloquio S (для переговорів), quaestionem de re Ci C. 4. ухваляти ви-, призначати, alci praemium Ci ei honores Ci N нагородити єго; з подв. *acc.:* praemium alci libertatem S нагородити єго свободою. δ) (про одиницю) рішати ся за чим; *absol.* sententiam rogatus id... decrevit S голосував за; *occ.* рішати ся на що, постановляти, мати на думцї, задумувати; з *inf.* C Ci. II. рішати (боротьбу), бити ся, бороти ся; *absol.* pugnam L secum armis L; як? acie N на бойовищи, ferro Ci caestu V cornibus inter se V борикати ся. β) (перед судом) правувати ся, de fortunis Ci criminibus Ci.

dē-cerpo, 3. cerpsi, cerptus (carpere) об-, зривати, рвати, збирати, aristas O; з *abl. instr.* pollice florem O; звідки? pomum ramo O. β) брати, alqd ex re Ci. 1. наживати ся, хіснувати ся, fructus ex re H. 2. уймати, nihil sibi ex laude Ci alqd de gravitate Ci.

dēcertātio, ōnis, f. рішаюча борба, rerum Ci за.

dē-certo, 1. āvi, ātum est рішати боротьбою, до-, бороти ся до кінця, (на житє і смерть), бити ся; *absol.* C proelio C *(abl. instr.)* зводити рішучу борбу, ferro inter se Ci cum iis de imperio decertatum est L аж до загину довоювати ся; з *dat.* H; *metaph.* iure Ci правувати ся, legibus cum alqo Ci законно доходити свого права, de me decertatur Ci рішає ся про мене.

dēcessio, ōnis, f. (decedere) 1. відхід, від'їзд від, post d. Ci. 2. недобір, убуток, de summa Ci збáвок.

dēcessor, ōris, m. (decedere) уступаючий (ся) = попередник (в чині) T.

dēcessus, ūs, m. відхід, від'їзд, post eius d. N Ci з провінциї = sub suum d. Ci сáме перед . . .; *metaph.* amicorum Ci смерть, aestus C Ci відплив.

decet, гл. deceo.

dē-cīdo, 3. cīdi, cīsus (caedere) α) над-, підтинати, від-, надрубувати, відсїчи, ramos V pennas H підтинати; *metaph.* β) (орудкy) по-, з-, орудувати, упорати ся з, negotium H rem Ci id cum isto Ci. γ) поєднати ся, пола(го)дити ся, cum alqo; D C C medimnis Ci *(abl.* на 700 м) de re Ci; зал. пит. Ci; нам. реч. cum suis d., ne Ci.

dē-cĭdo, 3. cĭdi (cadere) спадати, упасти, опадати; *absol.* imber H іде, лляє ся, turres H валять ся, comae H випадають; звідки? (ex Ci ab O) equo C злетїти, guttae e flore O капають; куди? in praeceps O в пропасть; *occ.* β) 1. попасти (ся) між, в, in casses O зловити ся; *metaph.* in turbam H між ватагу, in fraudem incidisti Ci ти дав ся обманити. 2. зійти в могилу = умерти, nos H scriptor H. γ) підупадати, cuncta T; *occ.* залишати, a spe societatis L стратити надїю на.

deciēns, deciēs, *adv.* α) десять раз, (десятерицею) H S d. centena milia sestertium H S 10 × 100 × 1000 = мілїон сестерцїв = decies centena = d. H S. β) часто, нераз-то, для означеня більшої суми H.

decima (decuma), гл. decimus.

decimānus, α) старша й лїпша Ф. **decumānus**, 3. до десáтчини (десятої пайки) приналежний, десятúнний, frumentum Ci десятúньске, (з котрого побирала ся 10. міра), ager Ci що з него уплачує ся десятúна; *subst.* decumanus, i, m. орендар десятинець, d. mulier Ci орендарка; *occ.* β) десятому леґїонови приналежний, десятинець T d. porta L C задня = головна брама римського табору.

decimo, 1. „вибрати кождого 10. жовнїра на страту T.

decimus, 3. (старша Ф.) **decumus**, 3. (decem) десятий, dies nudius tertius d. C перед 12. днями, d. unda O величезна; *adv.* decimum L по раз десятий; *subst. isol.* **decimum**, i, n. в десятеро більше, ager effert cum decumo Ci „десятерицею", **decuma**, ae, f. (*scil.* pars) десятина (добичі, доходу); звич. *pl.* binas d. frumenti imperare L стягати подвійну д.; рідко *sing.* Ci.

dē-cipio, 3. cēpi, ceptus (capere) „перелóвити"; лиш *metaph.* α) підходити, під-, обманювати, піддурювати, перехитрити; *absol.* alqm; з *abl. instr.* decipi viā збúти ся з дороги = заблудити, deceptus per rem L Ci. β) 1. уходити бути кому, незаміченим, vitia Ci недобачати, eum insidiae L. 2. незамітно проводити, diem O прогайнувати, laborem *(acc. gr.)* H забувати на.

dēcīsio, ōnis, f. (dēcīdere) злагода, рішенець, d. facta est Ci полагодили ся, decisionis arbiter Ci мировий.

dēclāmātio, ōnis, f. α) вправа в вимові, senilis Ci. β) галас(ованє), крик, vulgaris Ci.

dēclāmātor, ōris, m. „красномовця", учитель красномовства, декляматор Ci; *adj.* **dēclāmātōrius**, 3. відносний до красномовства, studium T красноpічивости.

dēclāmito, 1. вправляти ся в красномовстві: *absol.* causas Ci в процесах, de alqo Ci горлати на.

dē-clāmo, 1. α) „горлати", галасувати, Romae H alqd ex oratione Ci ви-, проголошувати, проказувати. β) викрикувати на, кричати на, сварити ся з, amicae O in, contra alqm Ci.

dēclārātio, ōnis, f. заява, вираз Ci.

dē-clāro, 1. α) по-, указувати (на), назначувати, navem suis N; *occ.* прилюдно об-, заявляти, оповіщати, alqm consulem Ci оголосити єго вибір на конз.; *pss.* з подв. *nom.* is declaratus est rex L оголошено єго королем, tribunus per omnes tribus declaratus S окликано єго трибуном всїма тр. β) заявляти = доказувати, означати, робити очевидним; *absol.* divi praesentiam Ci; з *abl. instr.* luctum vestis mutatione Ci; з *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. Ci. γ) ясно виражати, verba idem declarantia Ci що означають те саме. 2. об-, виясняти, точно викладати, alqd; imaginem vitae N з'образити.

dēclīnātio, ōnis, f. α) у-клоненє, від-, схиленє, збоченє, поверт, спохилість, cor-

poris Cu. β) оминанє. periculi Ci. γ) відраза, naturalis Ci; *occ.* parvā d. Ci о волосочок.

dē-clīno, 1. α) *trans.* відгинати, відводити, відвертати. ictus L відбивати, non d. lumina somno V прижмурити до сну. β) *intrans.* = *med.* відхиляти ся, хилити ся, збочувати, відступати, звертати ся (в бік). куди? *absol:* cohortes L ad alqm L повернути, via ad mare L; звідки? viā Cu a delictis Ci de viā L Cyrus in eam H клонить ся до. γ) віддаляти ся, a proposito C unde huc oratio Ci. δ) уступати (ся) з дороги, оминати, уникати, сторонити (ся від) кого, urbem Ci invidiam T усувати ся від.

dē-clīvis, e (clīvus) схилистий, сточистий, згористий, спадистий, flumina O долї пливучі; *subst.* **dēclīve,** is, n. стромина, per d. C прірвою, косогорами.

dēclīvitās, ātis, f. с-, похилість, спад(истість), згористість. уровище, склін. loci C прірва.

dēcoctor, ōris, m. (dēcoquere) марнотрат(ник), грошогуб Ci.

dē-color, ōris, α) безбарвий, мутний, fama O погана, aetas O зледащілий. β) о(б)горілий, смуглявий O.

dē-colorātio, ōnis, f. позбава краски Ci.

dē-colōro, 1. позбавити краски = брудити, мутити. caedes mare H червонять.

dē-coquo, 3. coxi, coctus α) від-, у-, за-, зварити, olus H; *occ.* виварити (ся), випарити (ся). argentum decoctum est L улетїло. β) (маєток) про-, розтратити; *absol.* Ci.

decor, ōris, m. приличність, пристойність, чемність, oris T; *occ.* принада, краса, чепурність; *poët.* окраса, оздобність.

decor, ōris *adi.* гарний, хороший, оздобний S.

decoro, 1. (decus) α) при-, украшати, ругат armis V прибирати в. β) прославляти, почитувати, alqm; domos gloriā Ci.

decōrus, 3. приличний, пристойний, відповідний; *absol.* decorum est Ci личить; з *dat.* color deo d. est Ci до лиця; але: ad alqd Ci; *subst.* **decōrum,** i, n. обичайність, чемність Ci. β) гожий, оздобний, гарний, красний, чудовий, чепурний, стрійний. arma L Cu блискучі; *meton.* palaestra H красотворна, aedes H прибраний; *occ.* з *abl. instr.* при-, украшений, armis O сияючий в, facundiā T промовистий, trabeā O приодїта в.

dēcrepitus, 3. хирний, підупалий, aetas Ci дря́гла старина́.

dē-crēsco, 3. crēvi α) убувати, малїти, зменшати ся, flumina H спадають, cornua O згодом щезають.

dēcrētum, i, n. (decernere) α) рішенє, постанова, ухвала, засуд, d. fit Ci praetoris Ci de rege Ci decreto parere, stare C L повинувати ся присудови. β) основина, засада Ci.

decuma, гл. decima, **decumānus,** гл. decimānus, **decumātes,** agri десятиною уподаткована країна, десятинщина T.

dē-cumbo, 3. cubui (cubare) α) лягати, класти ся. β) впасти, по-, лягти (мертвим), gladiatores Ci.

decuria, ae, f. (decem) десятка, віддїл, декурия, d. equitum.

decuriātio, ōnis, f. (decuriātus, us, m.) роздїл на „десятки", на декуриї, tribulium Ci.

decurio, 1. (decuria) α) дїлити на десятки, на декуриї (по 10 мужа), десяткувати. β) гуртувати (щоб бунтувати), improbos Ci.

de-curio, ōnis, m. десятник = наставник декуриї. I. equitum C T „ротник". II. мійський (громадський) радник Ci.

dē-curro, 3. decurri (старша ф. decucurri), decursus I. α) збігати, спішити в долину, поспішно сходити, спливати, стїкати, з'їжджати, звідки? e montibus C L de tribunali L зійти, ex (ab V) arce L tramite V спускати ся плаєм; куди? rus Ci „вилетїти" на село, ad mare L in vallem C. 1. про течію: amnis monte H жене в дїл, flumen in mare L впадає. 2. про кораблї: naves T пливуть долами, eo classis (in portum) ex alto L причалює до, cymbā O = pelago O їхати = плисти морем; *occ.* про військо: (скоро) спускати ся в дїл, ex montibus in vallem C. β) прибігти, приспішити, ad milites C circa rogos V оббігати; *occ.* дефілювати, маневрувати; *absol.* milites d. cogit L in armis decursum est L honori alcis T в честь єму. γ) утїкати до = удати ся, приступати до, брати ся за, хапати ся чого, ad iura Ci eo decursum est, ut... L ad extremum S C. II. α) про-, перебігати, ad calcem Ci добічи до мети; *trans.* decursum spatium Ci простір, що єго перебіг. β) до-, закінч(ув)ати, відбувати, laborem V aetatem Ci прожити.

dēcursio, ōnis, f. (decurrere) напад, набіг; *Hirtius.*

dēcursus, ūs, m. (decurrere) I. α) збіг, спад, amnium V стік, течія; *occ.* набіг, напад, subitus L ex collibus L біг; *occ.* cohortium T огляд, ex decursu L. II. перебіг, закінченє, honorum Ci.

decus, oris, m. (decēre) α) о-, по-, прикраса, superpositum capiti decus L шапка,

id decori alci est V прикрашає когось. β) 1. красá, принада, oris V. 2. слава, по-честь, хвала, окраса, regium S достойність, muliebre L непорочність. 3. чеснота Ci. γ) 1. оздóбина, fanorum Ci. 2. чесне дїло, воєнна слава, decora belli L Cu пóдвиги. 3. про особи: окраса, сьвіточ, гордість, iudiciorum Ci populi Ci equos ei dedit d. V в подарунку; *pl. occ.* славні предки T.

decusso, 1. по-, віддїлити наохрест Ci.

dē-cutio, 3. cussi, cussus (quatere) стрясати, відбивати, стручувати, скидати, december honorem H (зелень), ense caput O відрубати, murum L п(р)овалити, pinnae decussae L відломлені.

dē-decet, ēre, dedecuit. звич. в 3. особі: α) не красить, te myrtus H. β) не личить, не пристоїть, не годить ся, не подóба, alqm usus O id in aliis Ci; з підметовим *inf.* oratorem irasci Ci негóже, не припадá.

dē-decor, oris срамотний, огидний S.

dē-decoro, 1. обезчéстити, зганьбити, завдати кому сорому, alqm, alqd; se flagitiis S сплюгавити ся, осоромити ся.

dē-decōrus, 3. стидний, сороміцький, alci T для.

dē-decus, oris, n. огида, ганьба, срамотня, стид, неслава, нечесть, visum O гидотá, id alci dedecori est Ci робити сором, per d. S постидним способом. β) поганий поступок, погане дїло, d. admittere Ci допустити ся стидовища, dedecora militiae L нечесне поведенє.

dēdicātio, ōnis, f. по-, ви-, освяченє, освятини; з *gen. subi.* sacerdotis Ci; з *gen. obi.* templi Ci.

dē-dico, 1. подавати до оцїнки, об-, заявляти, praedia in censum Ci виказати до. β) о-, при-, посвячувати; *absol. trans.* aedes Castori Ci; з *gen.* Iovis simulacrum Ci; *occ.* почитати = ушанувати чим, Iunonem L; з *abl.* te aede O.

dēdier, гл. dēdo.

dē-dignor, 1. не у-, признавати гідним, цурати ся, відпекувати ся чого, гордити чим: *absol.* alqd Cu; з подв. *acc.* eos maritos V; з *inf.* O T.

dē-disco, 3. dedici відучувати ся = забувати, відвикати, alqd; з *inf.* O.

dēdīticius, 3. (dedere) здавший ся на ласку й неласку (на „капітуляцію"), піддaний, підвладний, підчинений, d. est S піддає ся; *pl.* deditícii покірники, послушники L C.

dēditio, ōnis, f. (dedere) здача, підчиненє, покоренє, in detitionem venire L C піддати ся, alqm in d. accipere C S L приняти кого в підданство; з *gen. subi.* malorum ad Romanos L.

dēditus, 3. *P. Adj.* відданий, прихильний, приклонний, equestri ordini Ci сторонник. β) відданий = запосївший ся на, studio citharae H ревний цитрист, religionibus L богомільний, у C забобонний, lanae L занятий, eo mentes sunt d. L на се звернені; *occ.* (пристрасно) віддaний, rixis N сварливий, voluptatibus Ci розкішник.

dē-do, 3. I. зовсїм здавати, operā deditā C нарóком, ревно. II. від-, ви-, передавати, alqm; eum carnifici Ci; цїль: eum alci trucidandum L se alci in cruciatum C; *occ.* β) передавати (посїданє), лишати, alqd in eorum dicionem L dedier L *(inf. pss.)* γ) *refl.* se d. = *med.* dedi L здатися на ласку = піддавати ся, se suaque omnia C із своїм цїлим майном, se huius imperio Ci підчинити ся = se in arbitrium, potestatem alcis L. PPP deditus, 3. здавший ся, підчинений, покірник C L. δ) полишати, при-, посвячувати (на), alqm neci V O по-жертвувати на, eis aures C слухати їх, periculis Ci наражати на. ε) *refl.* віддавати ся, посвячувати ся, se doctrinae Ci ei me Ci пристаю до него, se desidiae Ci дармувати, se lacrimis C заливати ся сльозами.

dē-doceo, ēre відучувати, казати призабути на, a re Ci iudicem Ci напутити, alqm alqd; з *inf.* H.

dē-doleo, 2. dolui переболїти O.

dē-dūco, 3. duxi, ductus I. α) зводити (на долину), приводити, стягати в низ, alqm, звідки? eos ad caedem de Apennino Ci куди? exercitum in campum Ci equitatum ad pedes L казати їм зсїсти з коней, pectine crines O причісувати, caesariem dextrā O пригладжувати, poma ramos O гнуть до долу, vestem O спускати, velum O розпустити; обр. причарувати, Iovem coelo O V montibus *(abl.)* ornos V; *occ.* β) 1. (войскови) казати зійти, aciem in planum S. 2. (кораблї) спускати на воду, classem L; куди? naves in aquam L звідки? navem C ex navalibus L витягати naves litore V. II. α) від-, ви-, провадити, спроваджувати, стягати, віддаляти, завести, відносити, забирати з собою, suos ex agris Ci milites in colonias Ci colonias Ci L поселúти, осадити слободу, заснувати осаду, colonos Capuam C Ci L переселяти, exercitum ab, ex, de loco C виводити, відводити із = казати єму вийти, corpore febres H зняти із, eum de fundo C = ex possessione L прогнати із; *occ.* β) 1. (воду) спроваджувати, проводити

aquam Ci rivos V; обр. виводити, nomen ab illo O unde mos deducitur H походить. 2. (о числах) віднімати = відлїчувати, відтягати, ‚відшибати', nummum alci Ci de capite Ci з істини. 3. (нитки) ви-, прясти, filum O; обр. писати, роёmata H складати, versus O H віршувати, argumentum in tela O уткати = представити, carmen in actus H подїлити на. γ) відводити, відвертати, відхиляти, відтягати, від'учувати, alqm; me de fide Ci alqm de sententiā Ci перемовити кого, a tristitia Ci розрадити, praemio deductus Ci перекуплений. δ) ‚пощо кудись' завести, зводити, заманювати, намовляти, ad pugnam C alqm in causam L замотати. III. α) за-, від-, приводити до, спроваджувати, legiones in Galliam C; *absol.* exercitum L C казати єму вирушити, eum ad consulem L припустити до, eam triumpho H як бранку повести, ab eo ad Scaevolam deductus sum Ci T передав мене на науку до, testem ad iudicium Ci привести перед суд, rem in noctem C затялати аж до ночі; *occ.* β) (торжественно) за-, ви-, відпроваджáти, eum domum L me de domo Ci на форум, eam in eius domum T. γ) заводити в якесь положенє, допровадити до, доводити до, audi, quo rem deducam H куди хочу, rem huc deduxi, ut Ci я довів до того, що, res eo deducta est, ut... N C справа дійшла до того, що..., eum in periculum C наражати на.

dēductio, ōnis, f. α) відведенє, militum Ci; *occ.* β) 1. прогнанє, vis ac d. Ci. 2. переселенє, in agros Ci; *metaph.* 1. спуст, aquae Ci. 2. одлїч, здача, pecuniae Ci.

dēductor, ōris, m. проводжаючий.

dēductus, 3. *P. Adj.* тихий, carmen V тихенько співана, витяжна.

dē-erro, 1. від-, заблудити, збити ся з дороги, caper V забіг, in navigando a ceteris S; *metaph.* sors ad alqm T клонить ся до

dēfatīgātio, ōnis, f. утома, змора, висплене, змученє, знемога, d. miseriarum Ci нещастє.

dē-fatīgo, 1. у-, стомити, ви-, зморити, ви-, струдити, висиляти, alqm rē; *PPP* defatigatus умучений, трудний; *metaph.* мучити, alqm; defatigari supplicando Ci знемощіти, знесйлїти, охляти (мольбами).

dēfectio, ōnis, f. (deficere) α) перехід, бунт, ворохобня, відступство, ab alqo ad alqm L; з *gen. subi.* Galliae C. β) убуток, virium Ci ослабленє; *occ.* 1. *(pl.)* затемненє, solis Ci. 2. утома, manifesta T.

dēfector, ōris, m. відступник T.

dēfectus, ūs, m. α) відступленє Cu. β) убуток, спад, aquarum L. γ) затéмненє L.

dē-fendo, 3. fendi, fensus α) відбивати, відтручувати, обороняти, здержувати, відкидати, відвертати, ictus C; *metaph.* hostem C bellum C вести (відпорну) оборонну війну, vim C Ci incendium T гасити; з *poët. dat.* pecori solstitium V заступати від спеки. β) боронити ся, відбивати ся. ставляти опір; *absol.* pauci C nullo defendente C без нїякого опору, opes ad defendendum S оборонні средства; з *acc.* γ) боронити, відбороняти від, відпирати, захищати, заступати, alqm, alqd; vim vi Ci відпирати, se armis manu C L з оружем в руцї, urbem custodiis Ci defendier *(inf. pass.)* armis V; з *praep.* deos ab hoste N alqm contra alqm Ci se adversus alqm L se ab alqo C проти, alqm ab alcis iniuriā C перед; безпредметово: ab ictu lapidum C contra alqm Ci. δ) (своє становисько, обовязок, думку) боронити = заступати, твердити, доводити = постояти за, sententiam Ci locum Ci остояти, officium censurae Ci сповняти, Stoici haec Ci доказують, vicem rhetoris H заступити єго місце, partes actorum H відограти; з *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. Ci. ε) перед судом: боронити, заступати кого, обставати за ким, reum Ci ius suum Ci постояти за, alqm apud praetores Ci regem contra crimen Ci; нам. реч з id d. -ut... Ci; *occ.* наводити, казати в свою оборону, nihil habeo, quod defendam Ci; *acc. c. inf.* Ci.

dēfensio, ōnis, f. від-, оборона, захист, одсїч, a d. desistere C не боронити далї; з *gen. obi.* urbium C. β) защита, hominis Ci спосіб, як заступав. γ) в судї: оборона = заступство; з *gen. subi.* Sopatri Ci oratoris Ci; з *gen. obi.* criminis Ci maleficiorum Ci бороненє. δ) оборонна промова, d. causae scribere; Ci d accipere T прислухувати ся їй. ε) спосіб оборони, commoda Ci; *occ.* оправданє, innocentiae Ci honesta Ci.

dēfensito, āre, āvi все обороняти, звичайно боронити, causas Ci.

dēfenso, 1. (*frequ.* до defendere) часто боронити, ревно захищати; *absol.* O alqm, alqd; sese castellis T.

dēfensor, ōris, m. α) оборонник, оборонець, necis Ci захистник, imperii Ci. β) *pl.* залога, muros defensoribus nudare C від захисту, defensores dare T дати прибічну сторожу. γ) перед судом: заступ-

ник, provinciarum Ci; *metaph.* δ) захисник, спаситель, salutis Ci iuris Ci.

dē-fero, ferre, dē-tuli, dē-lātus I. α) зносити, зводити, звести, спроваджувати, спускати: звідки? alqd tecto O зі стріхи, alqd ab . . . Vesta O з храму Вести: куди? natos ad flumina V hunc sub aequora O занурити в море, ferrum in pectus T застромити, aciem in campos L казати зійти на; обр. castra in viam L перенести. β) на воді: 1. гнати в низ, заносити, amnis dolia L; *pass.* secundo amni deferri L датись нести долї рікою (бистриною). 2. *act.* кидати; *pss.* кидати ся в, падати, in undas deferar V пірну, in praeceps L; обр. negotium mihi in sinum Ci спала з неба. II. (з правої дороги) *act.* заводити, за-, уносити, за-, гнати; *pss.* заблудити, дістати ся, попасти (ся) куди, fuga eo defert regem L понесла: *pss.* in scrobes delati C ad castra delati C; *occ.* на воді: за-, пригнати, aestus naves ad terram L принесла; *pss.* заїхати, причалити, delati in portus V; обр. fato delatus sum in aevum H судьба загнала мене в сей бік. III. α) (кудись) понести, від-, при-, заносити, доставляти, litteras ad alqm C передати ему, candelabrum (свічницю) in praetorium Ci H S ad se domum Ci; обр. iudicia iam facta Ci готові засуди принести з собою, aura preces ad me O привіяв. β) в державних формулках: піддати під голосованє. пере-, віддавати, відносити, alqd in (ad) aerarium L T уплатити до, censum Romam L; S C in aedem ad aediles L. IV. *metaph.* α) приносити = предкладати. ultro defer H дай від себе, praemium alci Ci; *occ.* 1. передавати, припоручати, regnum alci Ci causam (веденє розправи) ad eum Ci. 2. до рішеня предкладати, подати під нараду: rē ad consilium delatā C коли прийшла під нараду, rem ad senatum Ci (senatui N) представити ему. β) доносити, (переповісти), переказувати, оповіщати, звістити, об-, заявляти, mandata C V haec ab illo C per alqm C mandata ad alqm C ab alqo C de re N; *acc. c. inf.* V; зал. пит. Ci; нам. реч. з ut Ci; *occ.* 1. в правничих формулках: доносити на кого, подавати скаргу, запозивати, винува(ти)ти, iudicium ad praetores L nomen alcis d. Ci подати его до суду, nomen alcis de parricidio Ci запізвати о. crimen ad te Ci донести тобі; *absol.* haec . . . iudices Ci; з особовим предметом: eum foedum T що він . . .; з *gen. criminis:* furti delatus est Ci; з *nom. c. inf.* T. 2. подавати, nomina iudicum ad aerarium Ci казати записати в списи, alqm in beneficiio ad aerarium Ci припоручити до нагороди з державної скарбниці, alqd in censum L виказати задля оцїнки ‹фасіонувати›.

dē-fervesco, 3. dēfervi (de-ferbui) вишумїти, википіти = остигати Ci.

dē-fetiscor, 3. defessus зморити ся, стомити ся, струдити ся, охляти, PPP. **dēfessus,** 3. у-, стомлений, знеможений, знесилений, змучений, зморений, охлялий; *absol.* rē oratio Ci слабонька.

dē-ficio, 3. fēci, fectus (facere); старе *fut. ex.* defescit у L. I. α) *intr.* ‹віддаляти ся› відпадати, відступати, відривати ся від, зневіряти ся кому; *absol.* deficientes populi Cu відступники; відки? *abl.* legibus L переступити, ab alqo C покинути кого, a me ipse Ci стаю собі невірним, a patribus ad plebem L перейти від . . . на сторонну. β) убувати, кінчити ся, недоставати, виходити, малїти, хибнути, забракнути, frumentum C настає недостаток збіжа; з *dat.* dies sermoni O не стає днини; обр. ignis V дотлїває, luna Ci затемнює ся, aquae O висихають, silvae V нема їх, memoria Ci опускає мене, non deficiente crumenā H доки у мене набита мошонка, oratio L бракне слів; *pss.* deficī copiā *(abl.)* pabuli C терпіти брак паші. γ) охляти, зморити ся, слабнути, занепадати, ars O mores H під-упадають, pugnando non d. C не стомити ся боротьбою, navis undis *(abl.)* V не устоює ся проти хвиль = тріскає; обр. mente O тратити тяму; *occ.* dificiens T часуючий, конаючий; *metaph.* animo d. C упасти духом, стратити відвагу, rex luctu V унива є. II. *intr.* α) покидати, опускати кого, Phoebus orbem O me civitas Ci; *pss.* недостає менї, бракує менї, тратити, mulier ratione deficitur Ci тратить розсуд, animo deficii Ci зомлїти. β) опускати = недоставати, бракувати, виходити, tela nostros C vires alqm Ci nervi Ci вибивати ся з сил, упадати на силах, res (гроші) eos fides (кредит) deficit Ci noctes non humor V росить ночами. III. P P P **defectus,** 3. опущений, знеможений, ослаблений, artūs sanguine defecti O безкрові.

dē-fīgo, 3. fixi, fixus α) вбивати, прикріпляти, втикати (увіткнути), встромляти, crucem in campo Ci tellure hastas V asseres in terra C понатикати, sudes sub aqua

C бити палї, ad tectum regulas C прибити до; з *dat.* terrae arborem V посадити глубоко в землю; *occ.* (оруже) запхати, загнати, встромити; прошити чим, sicam in corpore Ci; самий *poët. abl.* ensem iugulo O L загнати, spiculam vertice L O nomina cerā O ‚проклинати'. β) (непорушно) звертати ум, впялити очі, вдивлювати ся в, mentem in re Ci defixis oculis H втупивши очі, де? *abl.* curas in salute rei p. Ci лиш добром держави клопотати ся; куди? in possessiones oculos non d. Ci не спускати з очий; з *dat. poët.* regnis lumina V споглядати на, defixa obtutu ora V задивившись ся, in cogitatione defixus Ci в задумі, задумливий, parum defigunt animos замало роздумують над, defixus lumina V *(acc. graec.)* втупивши очі в землю. γ) прикоренити (ся), virtus radicibus defixa Ci запустила коріне, sententiam in animis Ci вповїти; *occ.* затямити, запамятати (собі), audaciam in mentibus Ci. δ) прикувати, вражати, res eos immobiles L з'упинила, stupor eos L остовпіли, animos alcis L займати, pavor eos cum admiratione L ляк і подив перейняв їх; *P P P* defixus, 3. осторопілий, ob metum d. T obtutu in uno V мов прикований.

dē-fingo, ere переробляти на гірше, luteum caput H заболотити.

dē-fīnio, 4. īvi (ii), ītus (finis) α) ви-, означувати границї, від-, обмежати, orbem terrarum Ci alqd rē. β) (обмеженєм точнїйше, блізше) указувати на, натякати на, Italiam Ci; *occ.* льогічно обмежувати = виясняти, описувати, voluptatem Ci mala dolore Ci виводити із. γ) постановляти, о-, при-, назначувати, potestatem in quinquennium Ci suum cuique locum C; зал. пит. Ci. δ) обмежувати = коротити, orationem Ci oratio eis definietur, qui . . . Ci обмежить ся лиш на ті . . . (містити ме).

dēfīnītio, ōnis, f. α) обмеженє. β) вказівка; *occ.* вияснене, iudiciorum Ci припис.

dēfīnītus, 3. *adv.* ē *P. Adj.* обмежений, на-, призначений, точний, виразний.

dē-fīo, fieri (*poët. pss.* до deficere) бракувати, недоставати, lac V.

dē-flagrātio, ōnis, f. пожежа, згуба, загин.

dē-flagro, 1. I. зовсїм ви-, згоріти, загибати (в огни) II. випалити ся, ira L минає, seditio T утихомирює ся.

dē-flecto, 3. flexi, flexus α) від-, згинати, відхиляти, від-, склоняти, відвертати, tela V alqm de viā Ci зводити з правої дороги, nusquam ab eo oculos L не спускати з него очий, ad alqm cursum L завернути й побігти до, novam viam L попровадити новий шлях. β) пере-, змінняти, sententiam Ci rem ad verba Ci перекручувати зміст; *intr.* відходити, у-, відступати, віддаляти ся, oratio Ci відбігла (від змісту); з *abl.* viā T a veritate Ci розминати ся з правдою, de regione Ci.

de-fleo, 2. flēvi, flētus α) оплакувати; *absol.* casum fratris Ci alqm Cu haec deflenda L сей оплаканий стан, alqd rē T; *dat. gr.* з *pss.* ei flamma defletur O. β) (прослезившись, крізь сльози) оповідати, haec V.

dē-flōrēscō, 3. florui (florēre) відцвитати, зівянути, знидїти, минати, deliciae L.

de-fluo, 3. fluxi I. α) від-, спливати, стїкати, збігати, течи; *absol.* rivus O; звідки? *abl.* flumen monte S humor saxis H слезить, sudor a capite Ci капає, flamma ex Aetna L жаріюча струя витїкає; *occ.* плисти, їхати долї рікою, спускати ся по ріцї, medio amni L самою бистриною, fluvio secundo V за прудом, pars . . . amni V їде. β) спускати ся, спадати, coronae Ci ex equo (ad L) in terram Cu L зсїдати, cohors equis V зіскочила з; *occ.* 1. (про одежину) спадати, vestis ad imos pedes H тягне ся аж по кістки, terga H теліпає ся по́земли. 2. випадати, comae O. 3. (полїтично) відпасти, tribunus Ci ‚пропав'. γ) обр. до-, припливати = прийти до, припадати кому, merces tibi defluat a Iove H най сторицею Юпітер тобі заплатить, ab amicitiis ad leves amicitias d. Ci переходити говіркою на . . . II. α) переставати течи, amnis H sucus praedae H *(dat.).* β) переставати (бути), минати (ся), numerus H пережив ся.

dē-fodio, 3. fōdi, fossus α) закопувати, по-, загрібати, вкопувати, alqd in terram L penitus defossum argentum V глибоко закопане, humo viva defossa est L (про весталки). β) ви-, пере-, скопати, terram H in defossis specubus V в печерах власноруч укопаних.

dēfore, гл. desum.

dēformātio, ōnis, f. споганенє, corporis Ci; *metaph.* обида, наруга L.

dē-formis, e (forma) I. без-, неподобний, нескладний, animae O безтїлесні. II. α) обридливий, гидкий, поганий, iumenta C карикатурні, *tr.* β) негарний, юродивий, постидний, deformia visu O безобразне, oratio L соромна, obsequium T підла улесливість.

dēformitās, ātis, f. вирід, бридня, гидкість, срамотня, corporis Ci; обр. animi Ci.

dēformo, 1. I. α) з'ображати. β) начеркати, описувати, представляти, illum Ci. II. α) (про особи) пошпе́рити, о-, споганити, з'огидити, vultum macies V; з *abl. instr.* canitiem pulvere V. β) збезче́стити, Pompeium Ci victoriam clade L.

dē-fraudo, 1. обманити, обтуманити, піддурити, alqm rē.

dē-frēnātus, 3. незагнузданий, невпинний, cursus O.

dē-frico, 1. fricui, frictus (fricātus) ви-, об-, на-, стирати, dentes O; *metaph.* sale urbem H обсмівати.

dē-fringo, 3. frēgi, fractus відломлювати, plantas (зрази) ex arbore V ferrum ab hasta V.

dēfrutum, i, n. вар, квас V.

dē-fugio, 3. fūgi утїкати, уникати, sinistrum cornu L; *trans.* ухиляти ся, усувати ся від, aditum alcis Ci; *absol. metaph.* отягати ся, proelium Ci оминати.

dē-fundo, 3. fūdi, fūsus ви-, зливати, лити, merum pateris H; обр. vinum H надточувати.

dē-fungor, fungi, functus α) доводити до кінця, до-, закінчувати, пере-, відбувати, упорати ся з; звич. з *abl.* defunctus bello barbiton H що вислужив, laboribus defunctus H згарований, periculis Ci V перебути, defuncta temporibus H перестаріле, imperio regis L виконати; без *abl.* carinae V вийшли цїло, ii L упорали ся. β) *euphem.* d. fato L = corpora d. vitā V Cu = terrā V умерти; *absol.* Laelia S defunctae ossa O мощі покійниці.

dē-gener, eris, m. вирідний, виродок, Neoptolemus V hi L; з *gen.* oris non d. O похожий на; *occ.* rex T підкинений. β) зледащілий, неблагородний, низкий, preces T animi V ad pericla T проти, non d. artis O приклонник єї.

dē-genero, 1. *intr.* α) вироджувати ся; *absol.* пере-, зводити ся, poma V. β) не удати ся у кого, бути несхожим на кого, зледащіти, a rē; ii Syros L зійшли на C., in rē T ad alqd T degeneratum in aliis L єго зіпсутє, a Stoicis Ci відступити; *trans.* γ) знеславляти, обезче́стити, hanc O palmas O осоро́мити.

dēgo, 3. dēgi *trans.* α) проводити, vitam Ci T проживати, miseram коротати, aetatem Ci звікувати; *pss.* degitur vita cum virtute Ci; *occ.* β) *absol.* жити, проживати провікувати Cu H L.

dē-grandinat, град перестає O.

dē-gravo, 1. (gravis) α) придавлювати, пригнїчувати, притискати, пону́рити, litora passu O важко ступати по, alqm cornu L подусити; *occ.* β) обтяжати, спинювати, об-, заважати, eum vulnus L похилила, eos vulnera L вадять їм виринати.

dē-gredior, gredi, gressus (gradi) I. зіхо́дити (в дїл), спускати ся (на долину); *absol.* звідки? monte S de montibus L ex arce L куди? in vallem L ad pedes L зсїсти з коня. II. відходити, quaestor in urbem T (з провінциї) вертає, furtim per locum T перекрасти ся.

dē-gusto, 1. α) по-, скоштувати, alqd; inde S того питла́; *poët.* легко доторкати (ся), summum corpus V злегка поразити, поранити; *metaph.* β) спробувати, обізнавати ся, розпізнавати (ся з), vitam Ci зазнавати, speculam ex oratione Ci мало надїяти ся із.

de-hinc, (*poët.* deīnc) *adv.* місцево: α) звідси, відсїль. β) часово: потім, після сего, опісля, відтак; *occ.* γ) від тепер, на бу́дуче, вичислюючи: primum . . dehinc S.

de-hisco, 3. (hiāre) розступати ся, розсїдати ся, розпадати (ся), ora domus V стають о́твором, rimis cymba O тріскає, ardore terrae V пукають, mihi terra dehiscat V щоб мене прохолонула!

dehonestāmentum, i, n. α) споганенє, позір, oris T задля втрати одного ока. β) нечесть, срамотня, amicitiarum T постидні.

de-honesto, 1. знеславляти, обезче́стити, famam L T ославити, artes T зневажати.

de-hortor, 1. відраджувати, відмовляти; *absol.* N; *trans.* alqm; eum a rē; multa me a vobis S бага́то обставин відчужує, знеохо́чує мене від вас; з *inf.* S.

dē-icio, 3. iēci, iectus (iacere) I. α) скидувати, стручувати, зіпхнути, antennas C зірвати, sortes C V L жеребувати; звідки? з *abl.* eum saxo O T; з *praep.* alqm (e H) de saxo L ab alto O iugum a cervicibus Ci скинути з себе ярмо; куди? eum in flumen Ci кинути до, equum in viam L зігнати на, securim in caput L розтрощити г.; *refl.* = *med.* кидати ся, se de muro C зіскочити, venti a montibus se d. L навівають з. β) кидати = по-, розвалити (до землї), пере-, вивернути, arbores L зрубати, statuas Ci попереверта́ти, arces H збурити, templa H нищити, *occ.* повалити = у-, забивати, nostros C; звідки? avem a coelo V застрілити; *metaph.* (очі, зір) спустити (в низ), vultum (in terram) V O T deiecto mento O склонивши ˌголову', deiectus oculos V *(acc. gr.)* понурим зором. γ) (полїтично) повалити, усувати, oriens infra eum T

попав ся під него, uxorem T. П. α) (відділяючи) відбивати, відрубувати, відтинати, ense sinistram V; *occ.* deici: (про кораблі), бути загнаним, занесеним, naves ad inferiorem partem insulae C is ad terram Lybiam T спас ся на. β) відвертати, ся, a re p. oculos Ci malum de rē Ci усторонити. Ш. α) (із становища) ви-, скинути, ви-, прогнати, виперти, позбавити кого чогось, alqm L; loco C eum de statu (gradu) Ci збити з толку, eum de sententia Ci перемовити, hostes muro C зігнати, ex munitione C вигнати, senatum a gubernaculis Ci; deiectus spe C позбавлений надії, principatu C випертий з верховодства, л., de possessione imperii L (de Ci) honore L позбавлений вигляду на уряд, deiecta coniuge V стративши надію колись єї бачити.

dēiectio, ōnis, f. (deicere) викинене; *occ.* прогнанє (з посілости).

dēiectus, 3. *P. Adj.* (deicere) спадистий, loca Ci низовини; *metaph.* безнадійний, малодушний V.

dēiectus, ūs, m. α) ‚скинене', пад, fluminis O водопад. β) пропасть, спад, collis C.

dē-iero, 1. (з de + iuro) клясти ся; з *acc. c. inf.* Cu.

de-in, потім, відтак H.

dein-ceps, α) зараз по, дальше, дальший, далї, d. fuit annus Ci зараз по тім, primus, deinde, deinceps, post S. β) чергою, по черзї, оден по другім, без перерви, рядом, inde d. L пóспіль, deinde d. Ci безпосередно.

dē-inde, означує чергу; відтак, далї, потім, primum (primus) на(й)самперед, deinde потім, (. . . deinde) а відтак, в друге; часово: initio-deinde Ci спершу, а потім, statim-deinde-post, tardissime Ci tum d. L d. postea Ci N d. cum, postquam, ubi Ci S L.

dē-iungo, 3. випрягати, me a labore T (позбув ся).

dē-lābor, 3. lapsus α) зс(ов)увати ся, спускати ся, виховзати ся, злїтати, у-, спадати (у, до); відки? з *abl.* coelo V equo T serta capiti delapsa V per auras V воздухами; з *praep.* e (de V O) caelo Ci ab aethere O V злїтати, ex equo L de manibus Ci; куди? in terram O de caelo in provinciam Ci зійти; *occ.* стїкати, flumen in mare H впадає, але Nilus in alveo O пливе руслом. β) попасти (ся), in morbum Ci in medios hostes V між них, in ambitionem T честолюбні наміри, oratio ad invidiam Ci зійшла на, ad inopiam T збіднїти.

dē-lāmentor, ārі оплакувати, natam O.

dē-lasso, āre стомити, зморити, alqm H.

dēlātio, ōnis, f. (deferre) α) позва, скарга, nominis in alqm Ci. β) донос T delationibus famosi T доказчики.

dēlātor, oris, m. (deferre) доводник, я́бедник H.

dēlectābilis, e приємний, boletus T улюблена юшка з грибів.

dēlectāmentum, i, n. забавка, inania Ci жарти.

dēlectātio, ōnis, f. забава, потїха, веселощі, радощі, res habet d. Ci справляє приємність; з *gen. subi.* aurium Ci; з *gen. obi.* videndi Ci охота бачити.

dē-lecto, 1. (*frequ.* до lacĕre); *metaph.* α) надити, regio Ci. β) принаджувати, ‚займати', забавляти, бавити, тїшити, радувати, веселити; *trans.* alqm; з *abl. causae* imagines artificio Ci me alqd; з підметовим *inf.*: delectat eum praedicere Ci; без *obi.* delectat decerpere O справляє приємність . . ., частійше; *medial.* γ) тїшити ся чим, бавити ся чим, радувати ся, радїти, розвеселяти ся, мати потїху в, з; втїшати ся чим, роскошувати, rē Ci C in, de rē Ci se d. rē любувати ся чим, знаходити приємність в, ab eo Ci (Dione N Ci) уподобати собі єго; з *inf.* d. vir bonus dici H тїшу ся, що . . .

dēlēctrix, īcis (delēre) нищителька Ci.

dēlectus, ūs, (**dīlectus,** ūs), m. (deligere) α) вибір, розбір, iudicum Ci de eius delectu Ci єго вибранцї, d. habere beneficiorum Ci розріжняти, d. rerum tenere розбирати. β) затя́г, набір, superbus Ci строгий побір, d. habere Ci затягати затя́г, відбувати бранку, Italiae C в I.

dē-lēgo, 1. α) ви-, відсилати, eum in Tullianum L; *metaph.* призначити, по-, припоручати, указувати на, alci ministerium Ci rem ad senatum L id in curam alcis L передати, fortunae spes suas L здати ся на долю, amico Ci повірити; *occ.* eos ad alqd N припоручати їм; *tr.* β) (вину, заслугу) складати на, спихати на, приписувати кому, crimen alci Ci decus ad alqm L.

dēlēnīmentum, i, n. α) пільга, по-, улекша, curarum T відрада, vitae T розрада в. β) примана, принада, принука, vitiorum T порочні роздразненя.

dē-lēnio, 4. īvi (ii), ītus при-, усмиряти, лагодити, утихомиряти, зовсїм за-, успокоювати, dolentem H попільжити ему, alqm rē Ci; *occ.* за-, приманювати, займати, при-, надити, alqm carmine O

причарувати, munere plebem Ci приєднати.

dēleo, 2. ēvi, ētus (старша ф. *PPP* delitus від delinere) α) ви-, черкнути, ви-, стирати, (на воску написане затиразати), litterae delitae Ci по-справлені. β) ви-, по-, з-, нищити, з-, нівечити, погубляти, з-, бурити, розрушувати, за-, убивати, maculam Ci затерти, barbariam Ci викорінити, bellum N закінчити, infamiam C Ci загладити, iura Ci усунути; з *concr.* предметом: hostes C витяти в пень.

dēlīberābundus, 3. в (глубокій) задумі, задумливий Ci; **dēlīberātīvus,** 3. розважний.

dēlīberātio, ōnis, f. α) розгад, розвага, обрада; *pl.* d. habere de re p. Ci роздумувати над. β) час (до намислу), in rē Ci.

dēlīberātor, ōris, m. розважаючий Ci; *nom. ag.* до.

dē-lībero, 1. (libra) α) розважати, роз-, обдумувати, надумувати ся, розумувати, об-, розміркувати, нараджувати ся, deliberandi spatium Ci час до намислу; *trans.* rem C Ci de re Ci de eo Ci cum eo Ci радити ся; з зал. пит. Ci L non d. quominus T. β) обміркувавши собі = рішати ся до, на, постановляти, mortem H; з *inf.* deliberatum mihi est dicere Ci я рішив ся; *occ.* γ) радити ся (у) кого, питати о пораду; *absol.* N.

dē-lībo, 1. α) ‚відливати". β) трошки надбирати, брати, flosculos d. et carpere Ci понаривати, oscula V (з легка) поцїлувати, artes O ще й ними займати ся, honorem L почати нею. γ) віднимати, умаляти, alqd de honestate Ci уймати кому чести, laude Ci знеславити кого.

dē-libro, 1. (liber лико) здирати кору, лупити, cacumina ramorum C обтинати.

dē-libūtus, 3. намащений, натертий, звохчений, cruore H закервавлений.

dēlicātus, 3. *adv.* ē ласий; α) чистий, щирий, convivium Ci; *occ.* роскішний, нїжний, тонкий, милий, приємний, litus Ci. β) роскішний, рознїжений, гулящий, розпу(с)тний, сласний, смашний і т. п. versus Ci любовні. γ) пещéний, вередливий, tam d. Ci fastidium Ci ‚примха".

dēliciae, ārum, f. (ст. ф. **dēlicia,** ae, f. новійша, **dēlicium,** ii, n.) α) радощі, радість, веселощі, охота, розкіш, любощі, забава, in d. alqm habere Ci у-, сподобати собі єго, esse in d. et amore alci Ci бути чиїмсь любимцем. β) по-, утїха, осолода, відрада, domini V наймилїйший раб єго. γ) при-, окраса, оздоб(ин)а Ci.

dēlictum, i, n. (*PPP subst.* до delinquere) прóступок, перéступ, злочин, гріх, провина, блуд, d. vertere H поправити, d. committere C Ci прогрішити ся.

1) **dē-ligo,** 1. привязувати, прикріпляти, naves ad ripam C in statuā eum Ci; *absol.* deligor Ci привязують мене до стовпа.

2) **dē-ligo,** 3. lēgi, lectus (legĕre) α) збирати, здіймати, uvam O. β) ви-, обирати, обрати; *absol.* legatos Ci eos ad sacerdotia in senatum Ci; з *dat.* locum domicilio Ci вишукати собі; з подв. *acc.* eum sibi reum Ci; *pass.* duces ii deliguntur Ci; *subst.* delecti, ōrum, m. дібрані, що найлїпші, вибранцї, виборні L Ci C; зал. пит. Ci, нам. реч. ut Ci. γ) військово: 1. ви-, набирати, відбувати набір, d. ex legionibus fabros C delecta manus N S (добірна) дружина, pedites S чільні. 2. ви-, віддїляти, senes V.

dē-līnio, гл. dē-lēnio.

dē-linquo, 3. līqui, lictum α) хибувати. β) схибити, зблудити, прогрішити ся, проступити ся, провинити ся; *absol.* alqd d. Ci в дечім, flagitia T допустити ся їх, in vos Cu.

dē-liquesco, 3. delicui розтоплювати ся, танути, flendo O розпливати ся в сльозах.

dēlirātio, ōnis, f. небелиця, нїсенїтниця Ci.

dē-līro, 1. (līra бороздá) α) бороздувати. β) маячити, дуріти, шалїти; *absol.* з нутр. *obi.* quidquid H.

dē-līrus, 3. (līra) навіжéний, шалений, божевільний H Ci.

dē-litēsco, 3. litui (*incoh.* до latēre) у-, скривати ся, ховати ся поза, в, укривати ся; *absol.* in cubilibus Ci sub praesepibus V inter saltus L переховувати ся; з *abl.* sinu O за пазухою; *metaph.* in dolo Ci sub scelere Ci.

dē-lītigo, āre сварити ся H.

delphīn, īnis, *dat.*-īni, *acc.*-īna, *abl.*-īne O *pl.* -īnes, -īnum, *acc. pl.*-īnās. **delphīnus,** i, m. дельфин (співзіря) O.

deltōton, i, n. трикутник Ci.

dēlūbrum, i, n. (deluo) ‚чистилище", святиня, храм, deum V Ci.

dē-lūdo, 3. lūsi, lūsus глузувати з кого, купити собі з, обманювати, об-, підурювати, о-, туманити; рідко *absol.* alqd; alqm Ci V.

dē-madesco, 3. madui на-, змокнути, стати вохким O.

dē-mando, 1. (цїлком) при-, поручити, передати, по-, звірити, eos curae alcis L здати на.

dē-mens, ntis, *adv.* enter безглуздий, безголовий, дурний, божевільний, enallage: minae H dementis est (є нерозумно); з *inf.* Ci.

dē-mentia, ae, f. дур(нота), глупота, нерозум, безголовє, божевіліє Ci; *pl.* дурощі.

dē-mereo, 2. ui, meritus *dep.* **dē-mereor,** 2. meritus заслужити ся (о)коло кого, з'обовязувати собі кого чим, приєднувати собі, alqm T O beneficio civitatem L; *medial. absol.* Ci.

dē-mergo, 3. mersi, mersus за-, понуряти, топити, затопляти; *pass.* загрузати, тонути, потапати: ponto puppim O dapes in alvum O поглинути, orbes sol O заходить; *pss.* in paludibus Ci застрягнути, але plebs in fossas demersa L запханий в; *occ.* про кораблї: затопляти, naves L eum cum classe L. β) пригнїчувати, при-, за-, здавлювати, покоряти, при-, гнобити, alqm N; *P P P* demersus, 3. aere alieno L цїлком задовжений, з. ⌜по уха⌝, excidio domus H запропащений.

dē-mētātus, 3. (metāre) відмірений, від-, розмежований.

dē-mētior, 4. mensus від-, розміряти Ci.

dē-meto, 3. (demessui рідко) demessus ви-, зжинати, скошувати, fructus Ci agros Ci ense caput O від-, стяти, florem pollice V урвати.

dēmigrātio, ōnis, f. ви-, переселенє N.

dē-migro, 1. āvi, ātum est ви-, переселяти ся, випроваджувати ся, виходити, опускати якесь місце, переносити ся, утїкати; *absol.* demigrantes L переселенцї; звідки? de (ex Ci) oppidis C strumae ab ore Ci зійшли з; куди? ad alqm, in loca Ci; обр. hinc e vitā Ci переставити ся на той свїт.

dē-minuo, 3. ui, minūtus α) у-, зменшувати, умаляти (збавляти); *pss.* меншати, маліти, убувати: numerum copiarum Ci; *pss.* praedia deminuta Ci кусниками попродані; *occ.* β) відбирати, уймати, alqd de iure Ci alqd de re p. Ci his studia Ci знеохотити їх до, potentiam Ci вкоротити, imperium alcis Ci обмежати, se d. capite = deminui capite Ci L тратити право громадянства.

dēminūtio, ōnis, f. зменшенє, збавка, убуток, втрата, provinciae Ci скороченє часу в службі, de bonis Ci; *occ.* право зменшання, Hispalae L. β) обмеженє, libertatis Ci.

dē-mīror, 1. (вельми) дивувати ся, чудувати ся, id Ci in eo Ci з него, що; з *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. Ci.

dēmissē, гл. dēmitto.

dēmissio, ōnis, f. (demittere) спуст, спущенє, storiarum C animi Ci сумотá.

dēmissus, 3. *P Adj. adv.* ē спущений; *occ.* 1. похил(ист)ий, повислий. 2. низко положений, loca C низ(ов)ий. 3. низкий, demissiorem ire O за низко лїтати; *metaph.* 1. тихий V. 2. благий, покірний, смирний, sermo Ci. 3. малодушний, сумовитий Ci.

dē-mītigo, 1. присмиряти, примиряти.

dē-mitto, 3. mīsi, mīssus I. спускати, схиляти, funibus per murum L se manibus L = demitti de muris per manus C на руках, se ob assem H похилити ся за, se ad aures eius Ci схилити ся до; обр. se in causam Ci запускати ся в; *occ.* β) 1. о-, спускати, caput Ci C понурити, oculos in terram L O впялити, stipites C запустити, вбити, imbres coelo O спустити дощ, in solido puteum V викопати, lacrimas V проливати, dignitatem in discrimen L наражати ся на непевний вибір, demissā tunica H що звисає, crinem O запускати, ancilia (de) caelo demissa L спавші, sublicas in terram C забити в, alqd in viscera O проїсти, nummum in loculos H запхати до, ensem in armos O (ferrum iugulo O) застромити. II. α) про особовий предмет: зсилати, зводити, виряжати, ви-, відправляти, agmen in vallem C vivum sub terram L закопати живцем, eum in carcerem L кинути до темницї, eum ad Manes V = *dat.* morti V = corpora Stygiae nocti O вирядити на той свїт, equos e campo L (equum in flumen Ci) по-, загнати, de caelo demitti L ⌜спасти з неба⌝; *refl. medial.* se in convallem C зійти в, se in Ciliciam d. Ci удати ся до, rivi se d. O стїкають; обр. se d. animo C = d. animum (mentem) Ci V упасти духом = унивати, se in adulationem T понижати ся до . . . alqd in pectus L; з *acc. c. inf.* затямити собі, spes animo O набрати надії. β) demitti ab Aeneā H походити від, ab Iulo V Troiā T.

dēmiurgus, i, m. начальник громади, посадник, (в дорийських державах найвищий стан).

dēmo, 3. dempsi, demptus (dē-emo) відіймати, здіймати, брати, iuga bobus H; звідки? secures de fascibus виймати, alqd ex re O fetus ab arbore O збирати, pomum arbore O зривати, vincula розвязати; *metaph.* dempto fine O без кінця, metum O L позбавити страху, furto silentia O відкрити, curas dictis V потїшати, dempto auctore L без справника,

alqd de vi alcis L обмежити їх силу; *occ.* β) відтягати, зменшувати, від-, надбирати; *absol.* (з цїлости частину), annos H partem de die H прогуляти, de capite alqd Ci (з истини), honorem уймати.

dē-molior, 4. molītus по-, роз-, звалити, зривати, роз-, з-, бурити, з-руйнувати, здирати, нищити, tectum N зірвати, signum C відорвати; *metaph.* Bacchanalia L знести.

dēmōlītio, ōnis, f. бурене, нищене Ci.

dēmonstrātio, ōnis, f. α) указуване, по-, ви-, доказ, finium Ci. β) (наглядний) довід, виклад, витолковане, vulgaris Ci; *occ.* (похвальна, доганна) промова.

dē-monstro, 1. α) (точно) показувати, о-, назначати, описувати, alqm digito Ci указати на, itinera L справити на, alci fines Ci передати купцеви; зал. пит. Ci. β) (словами) представляти, наводити, оповіщати, ви-, роз'яснювати, (точно) подавати; *absol.* alci rem C de re C; castra C, ut supra demonstravimus, ut demonstratum est C як вище згадано; *occ.* доводити, доказувати, alqd; з *acc. c. inf.* зал. пит. Ci.

dē-morior, demori, demortuus (з гурту) відумерти, у-, вимирати, пови-, поумирати, ex numero senator Ci.

dē-moror, 1. *intr.* α) задержувати ся, гаяти ся, вагати ся, ille T; *trans.* β) здержувати, при-, спиняти, inutiles annos V лїта марно коротати; з *abl.* eos armis V від бою.

dē-moveo, 2. mōvi, mōtus α) від-, усувати, віддаляти, відвертати, відводити, відхиляти, eum de loco Ci; з *abl.* demotus fluvius alvo T проведений руслом, eos in insulas T заслати, hostes gradu L виперти з їхнього становища, animum de statu Ci збити з толку, a me molestiam Ci позбути ся єї. β) 1. усувати = ви-, проганяти, eum de possessionibus Ci rem p. ex possessione Ci. 2. з уряду усувати, (скинути), priorem aetate Ci; з *abl.* eum ordine Ci; *absol.* centuriones T.

dē-mūgītus, 3. (demugīre) що лунає ревінєм = ревучий O.

dē-mulceo, ēre по-, гладити рукою, dorsum equis L.

dēmum, α) аж, decimo d. anno O. β) коли щось пізнїйше стає ся, як сподївало ся, в теперішности: nunc d. що лиш, iam d. O аж тепер; в минувшости і в будучности: tum d. C аж тодї. γ) в кінци, наконець, як-раз, hac d. terra V. δ) загально: зовсїм, цїлком, immemor est d. O.

dē-murmuro, āre про-бурмотїти, пробубонїти, carmen ore O.

dēmūtātio, ōnis, f. зміна, morum O.

de-mūto, 1. від-, за-, змінити T.

dēnārius, 3. (dēni) по десять; **dēnārius,** m. (*sc.* nummus) денар, десятка = чотири сестерци, римська монета, вартости (80 сотиків); *gen. pl.* denariūm; ad denarium ‚римської валюти'.

dē-narro, 1. оповідати як слїд, все розказати, alci ut (як) H.

dē-nato, āre пливати, alveo H руслом.

dē-nego, 1. α) (цїлком) заперечувати, obiecta T. β) зовсїм відмовляти, відказувати (просьбу), відрікати ся від, відмагати ся, випірати ся чогось, казати ні, боронити; *absol.* alqd alci C *inf.* H.

dēni, ae, a. по десять; *gen.* denūm Ci рідше denorum L bis deni V 2 × 10; *poët. sing.* dena Luna O кождий десятий.

dē-nicālis, e заупокійний, feriae Ci поминки.

dēni-que, I при вичислюваню й черед кінчить і наводить найважнїйший вираз: а навпослї, а наконець, а в кінци, аж ‚словом', primum... deinde... tum... d. *occ.* коли кладе ся вагу на послїдню часть: ба навіть, кромі того, ще й, fugae exsilia... suspendia d. Ci. γ) без натиску: а відтак, imperat iis obsides, d. constituit diem C. δ) загально: і взагалї, коротко, res pretiosas, omnes d. res Ci; *occ.* обмежаючи: vitavi d. culpam H хиба лише, хиба що. ε) одним словом, в коротцї, по що-ж слїв, d. sit unum H; *occ.* іронїчно: невже-ж, чей-же не, чиж, ii d. Roscio iniquitatem temporis obicient? C. II. часово: α) навпослї, в кінци, ii d. illud sustulerunt Ci. β) d. = tandem вже, аж, multo d. die C аж в білу днину. γ) якраз, аж, сáме; часто: tum d. C, tunc d. Ci nunc d. Ci vix d. O.

dē-nōmino, 1. називати (після чого), прозвати, hinc Lamias H.

dē-normo, āre робити неправильним, alqd H.

dē-noto, 1. на-, означувати, розріжняти, rem Ci розізнавати, ora T робити уважним на, eos necandos Ci указувати на.

dens, ntis, m. α) зуб, d. adversi передні, suis V клеваки; *poët.* d. Numida O = eburnea Ci слоневі, слонева кість; obvius invidus H завись, maledicus Ci обмова, aratri O вістря леміша, d. ater H обмовництво. β) все схоже на зуб: d. ancorae H якірний (гачок), serrae O зубчики, insecti врізані зубцї бéрда; d. uncus мотики, d. Saturni V серп (ножик).

denseo, ēre (densus) α) згущати, згустити, *pss.* густі(й)шати, густіти, opus O набивати, caelum densetur O захмарює ся, favilla O збиває ся; *occ.* β) 1. ставляти одного біля другого, agmina densentur V стають лавою. 2. щось часто робити, hastilia V часто кидати, funera densentur H (чергує, наступає) оден по другім.

denso, 1. α) згущати, male densatus agger L не конче тугий насип; *occ.* β) ставляти одно біля другого, щільно получати з собою, ушикувати в густу лаву, catervas V стовпити.

densus, 3. α) густий, silva C гущáвина, arista V набитий, imber V рісний, aquilo V чорнохмарий, nox O темна, plagae H з маленькими очками; рідко з *abl.* caput d. cesarie O густоволоса; *occ.* β) стовплений, стиснений, щільний, apes V ‚роєм', hostes V щільна лава = з *abl.* acies d. viris T. γ) частий, численний, безперервний, ictus V usus O щира приязнь, castra C близько себе.

dentālia, ium, n. розсóхи, чепіга (у сохи́) V.

dentātus, 3. зубатий, зубча(с)тий, serrula Ci зазублена.

dē-nūbo, 3. nupsi, nupta виходити заміж, піти за кого, віддати ся, in domum alcis O T.

dē-nūdo, 1. обнажати, оголяти, alqm a pectore Ci чиїсь груди; *metaph.* ei consilium L відкрити; *occ.* eam Ci обідрати.

dēnuntiātio, ōnis, f. оповістка, оголоска, заява, доно́с; з *gen. subi.* і з *gen. obi. occ.* 1. погроза, belli Ci = armorum L; calamitatum Ci ознаки. 2. розпорядок, senatus L. 3. зазив, testimonii Ci сьвідчити.

dē-nuntio, 1. α) оповіщати, доносити, звіщати, подавати звістку, за-, обявляти, давати знати, повідомляти; *absol.* domum Ci alci arma Ci заповісти; висказ: 1. з *acc. c. inf.*; з нам. реч; з *coni.*; ut, ne; з зал. пит. Ci; *occ.* β) 1. загрозити кому чим, mortem alci Ci bellum C Ci виповісти. 2. при-, наказувати, дати приказ; нам. реч. з *inf.* T. 3. віщувати, Achilli mortem Ci pluviam V на д. γ) перед судом: давати знати, testimonium iis Ci домагати ся від них посьвідченя = завзивати до п.; *absol.* = d. in iudicium Ci testibus Ci. 2. доносити до суду, de fundo Ci се-ó-то зголосити ся до процесу о поле, але iudici Ci заявити суддї, що він зрікає ся процесу.

dēnuō, *adv.* знов(у), наново, опя́ть, ще раз.

de-onero, āre здіймати вагу; обр. alqd ex invidia Ci зменшати.

de-orsum, долї, вниз, sursum d. Ci в гору і в діл.

dē-paciscor, 3. **(dē-peciscor),** 3. pectus α) утокмити ся, умовляти ся, з, погодити ся; *absol.* Ci. β) вимовляти собі, praedia sibi Ci.

dē-pāco, 1. примиряти, при-, успокоювати.

dē-pāsco, 3. pāvi, pastus випасати, спасати, agros Ci; *PPP.* **depastus,** 3. saepes florem *(acc. gr.)* depasta apibus V живопліт, що з єго цьвіту бжоли збирали мід, d. altaria V порожні, що з них мясо поїли; причиново: segetes depascit V пускає пасти.

dē-pascor, 3. pastus *medial.* з'їдати, спожирати, morsu artus V відкусити; обр. febris V висилює, ‚точить'.

dē-peciscor, гл. dē-paciscor.

dē-pecto, 3. pexus за-, причісувати, vellera V зчісувати.

dē-pecūlātor, ōris, m. грабіжник, дерун, харциз Ci aerarii Ci казнокрад.

‚dē-pecūlor', 1. ātus ограбувати, загарбувати, облуплювати, delubra C; з *abl.* alqm argento Ci; обр. laudem familiae Ci знеславити.

dē-pello, 3. puli, pulsus α) зганяти (долів), quō (Mantuam) fetus V; *occ.* від-, ви-, проганяти, tribunum Ci; звідки? eos muris C equitem dorso H скинути, urbe, Italiā T заслати, alqm senatu T виключити з; з *praep.*: alqm a cervicibus Ci скинути; обр. a consiliis C de sententia Ci відклонити, ex urbe Ci викинути, de loco Ci виперти, eum ex provincia віддалити = відкликати з пр. *occ.* β) 1. ворога проганяти, copias Ci. 2. відлучати, alqm (a V) lacte H ab ubere matris V від грудий; загнати куди? vento portum depelli T вітер завіяв когось. γ) відганяти = вибавляти, відвертати, відхиляти, зараджувати, periculum N Ci усунути, morbum Ci зарадити їй, famem Ci заспокоїти, molestias позбути ся їх, alci metum Ci вибавити із; *occ.* здержувати, спинювати, vim vi Ci flammam a templis Ci виратувати з пожежі.

dē-pendeo, ēre α) звисати з, висїти на; з *abl. instr.* laqueo L; з *praep.* amictus ex humeris V. β) зависáти на, залежати від, fides a die O augurium origine verbi O aug. походить від origo.

dē-pendo, 3. pendi, pensus відважувати (гроші) = зовсім за-, сплатити; *metaph.* poenas Ci відбути, перетерпіти кару.

dē-perdo, 3. didi, ditus знівечити, занапащати, лиш P P P inopiā deperditus збіднїлий. β) у-тратити, запропащати,

лишати ся чого, губити, alqd; alqd de libertate Ci дещо на свободї, paucos ex suis O alqd summā; до того *pss.*

dē-per-eo, 4. ii, itūrus зовсїм по-, загибати, пропадати, запропастити ся, затратити ся, naves C затопили ся, silices aevo O стирають ся; про животні: pars exercitus C; *occ.* amore alcis L нидїти з любови до.

de-pingo, 3. pinxi, pictus на-, відмалювати, з'ображати, pugnam N; *metaph.* vitam alcis Ci описати, verbis rem Ci оповісти, mens id cogitatione Ci представляє собі.

dē-plango, 3. planxi, planctus оплакувати, domum palmis O заломлюючи руки; *pss.* бити ся, ipsa pennis O оплакує б'ючи крильми.

dē-plōro, 1. α) заридати, гірко за-плакати над, по кім, de miseriis Ci de alqo; de iniuriis alcis C нарікати на заподїяні ким кривди. β) *trans.* оплакувати щось, жал(к)увати за, вважати за пропащого, страченого, alqm, alqd; spem alcis rei L стратити надїю на, deplorata iis vota V що стратили надїю на.

dē-pōno, 3. posui, positus α) складати, по-, ставити щось на землю, alqd; vitulam V виставляти за нагороду; де? *abl.* з *praep.* in muris O corpora sub ramis V; з *abl.* caput strato O на, але: plantam in hortis O садити; *occ.* β) зберігати, пере-, за-, доховувати, ховати, phaleras Ci tabulas O signa apud eos Ci alqm, alqd in silvis Ci укривати, saucios C розмістити в безпечнім місци; гроші: in publico Ci ‚депонувати'; *metaph.* повірити = пере-, віддавати, здавати на, ius in vestra fide Ci rem in aure H. II. α) складати = відкладати, відставляти, дати (на бік), alqd de manibus Ci laurum capillis *(abl.)* O зняти, arma C Ci L зложити, auxilia C відпустити. β) складати, ви-, зрікати ся, покидати, відступати від, оставляти, відказувати ся від чого, залишати, bellum O L закінчити, gloriam й не думати про, curas, luctum CiNL ‚розвіяти тугу', memoriam rei C = alqd ex memoriā Ci забути на, про, animam d. N умирати, часто: imperium N C зречи ся єго, provinciam C не приймати ся права на пр. P P P **depositus,** 3. безнадїйно хорий, пропащий, parens V pars rei p. Ci.

dēpopulātio, ōnis, f. обезлюднене, спустошене; з *gen. obi.* agrorum Ci; з *gen. subi.* Thraecum; обр. aedium Ci знищене.

dēpopulātor, ōris, m. нищитель, згубник, лупій, fori Ci.

dē-populo, 1. (populus) ‚вилюднити', пустошити, нищити, жакувати, рідко *acc.* часто P P P; **dēpopulātus,** 3. спустошений, d. agrō L; клясично *medial.* **dēpopulor,** 1. agros Ci.

dē-porto, 1. зносити, від-, при-, пере-, возити, спроваджувати, alqd ex oppido ad Ci Nilus alqd secum Ci несе, naves ex citum eo = ex alto Ci. β) від-, при-, перевозити, забирати, alqm; signa e Graec domum Ci забрати; *occ.* з провінції Риму привезти, eum Romam Ci забрати з собою, litteras ex Sicilia Ci принести victorem exercitum Ci припровадити, gnomen дістати, gloriam здобувати. γ) висилати = висилати на заточене, eum insulam T Italiā T з Італії.

dē-posco, 3. poposci α) (притьмом) жадати, невідступно просити, (конче) домагатися чого, alqm alqd, Volscos sibi L вимагати (до бою), з подв. *acc.*: ducem Caesarem Ci. β) 1. вимовляти собі щось sibi partes istas Ci eum interficiendum C 2. жадати видачі, eos ad mortem C (morti T) задля смертної кари, eum poenam L щоб єго покарати; *absol.* Ci.

dē-prāvātio, ōnis, f. ви-, скривлене, перепокручене, oris Ci; *metaph.* зіпсуте, заздащілість Ci.

dē-prāvo, 1. α) викривляти, перекручувати, з'огиджувати, alqd; β) псувати, зводити, по-, гіршити, alqm; eos gratiā *P Adi.* **dēprāvātus,** 3. *adv.* ē зіпсований, покручений, bestiae Ci depravate indi Ci неправно.

dēprecābundus, 3. благаючий, прохачий T.

dēprecātio, ōnis, f. (deprecārī) α) перепросини, оправдане, facti Ci periculi просьба о відвернене єї. β) просьба, о; заступа, pro illis Cu vestra Ci d orum Ci мольба о проклін.

dēprecātor, ōris, m. заступник, посередник з *gen. obi.* miseriarum Ci в нуждї, salu Ci за моє добро, eo deprecatore C за посередництвом.

dē-precor, 1. α) старати ся просьбами відвернути, відмоляти щось, випрошувати ся від, просити; *absol.* mort O C Ci о житє, hoc unum O щоб відстати лиш від того, ignominiam a famil Ci випрохати, iratos animos Ci = iram ублагати, утихомиряти, legati d.; з *c. inf.* S прохаючи заявляють, що.. β) (уклінно) просити за, про, за-, вступати ся за, просити о ласку, о прощене; *absol.* pro civi Ci; нам. реч. з

non d. quominus L quin L. П. випросити собі, вимолити собі, виблагати. vitam ab eo Ci paucos dies exsolvendo T щоб сплатити; нам. реч. з *ut* Ci.

dē-prehendo, 3. **(deprendo)** prendi, prensus α) пере-, зловити, пере-, захопити, заняти, піймати, за-, відбирати, internuntios C. β) ви-, відкривати, находити. furta Ci O piscem in ulmo O; *occ.* перехопити, застати, надибати, заскочити кого, наскочити на кого, percussorem domi Ci eum in scelere Ci cursu O дігнати, mors O ⌞заскочила⌝; обр. hostes C нечайно напасти на, flamina deprensa silvis V здержані, ego mari deprensus V що мене захопила буря. γ) (душевно) знаходити, понимати, пізнавати, спостерігати, curas O potentia morbi deprehenditur O показує ся.

dēprehensio, ōnis, f. відкритє, на́хідка Ci.

dēpressus, 3. *P Adj.* низко положений, низкий Ci V.

dē-primo, 3. pressi, pressus (premere) при-, здавлювати, при-, знижувати, притискати, понижати. lanx ponderibus deprimitur Ci паде, aratrum in terram V глубоко пустити в; *occ.* β) 1. (про кораблї) затоплювати, naves N Ci. 2. зарити в землю, викопувати, fossam T глубоко попровадити. γ) у-, пригнїчувати, давити. veritatem Ci hostem приборкати, opes Ci підривати.

***dē-proeliāri**, лиш *P Pr. metaph.* сточити бій, venti H.

dē-prōmo, 3. prompsi, promptus α) виймати, вибирати, видобувати; звідки? *abl.* pharetrā sagittam V; з *praep.* alqd ex arcā Ci; обр. pestem de sinu Ci. β) брати, черпати із, від. переймати що у, від кого, alqd ex, a, de c. *abl.* Ci.

dē-propero, 1. спішити (ся) з чим, coronam H на борзї сплїтати.

depto, 3. ui місити.

dē-pudet, ēre, dēpuduit вже не стидати ся, тратити сором O.

dē-pūgis, e сухозадий H.

dē-pugno, 1. зводити рішучу борбу, добороти ся; *absol.* cum alqo Ci; обр. voluptas cum honestate Ci перемагає ся на житє і смерть.

dēpulsio, ōnis, f. (depellere) α) відтручуванє; *pss.* luminum Ci відбиванє промінів; *metaph.* відпора, усуненє, відборона, servitutis Ci оборона від.

dēpulsor, ōris, m. (depellere) відпорник Ci.

dē-puto, 1. об-, над-, підрізувати, umbras O об-, надтинати (вітє).

de-pȳgis, гл. de-pūgis.

dērectus, гл. dīrectus.

dērelictio, ōnis, f. залишенє, занедбанє Ci.

dē-re-linquo, 3. līqui, lictus зовсїм опускати, зіставляти, об-, залишити, покидати, alqm, alqd; solum derelictum Ci нїкому неналежний; *metaph.* β) по-, занеха(я)ти, занедбувати, alqm; causam Ci.

dē-repente, цїлком несподївано, знече́вя T.

dē-rēpo, 3. psi зсувати ся, сповзати.

dē-rīdeo, 2. rīsi, rīsus висмівати, о(б)сміювати, насмішкувати ся з кого, кепкувати собі з, глузувати з, над; *absol. trans.* alqm; hoc in eo Ci derīdens глумливий.

dērīdiculus, 3. смішний L; *subst. isol.* **dērīdiculum**, i, n. насмішка, посміх, посміховисько, глум T.

dē-rigesco, 3. gui зацїпенїти, задеревіти, закаменїти, comae O стають до гори, metu O остовпіти.

dē-ripio, 3. ripui, reptus (rapĕre) ви-, відзривати, ви-, від-, здирати; *absol.* spolia alci L V corticem O облупити; з *abl. loci:* polo lunam V стягнути, cola tectis V здоймити, ensem vaginā O добути, amphoram horreo H скоро взяти; з *praep.* de, ex c. *abl.* alqd de meā auctoritate Ci понижати мене.

dērīsor, ōris, m. (deridēre) насмі́шко, глузовни́к H.

dērīsus, us, m. (deridere) по-глум, derisui esse T бути насмішкою.

dērīvātio, ōnis, f. спуст, aquae L водопровід.

dē-rīvo, 1. (rīvus) α) відводити, спускати, спроваджувати. aquam ex flumine C; *metaph.* fonte derivari H випливати із, alio responsionem Ci відповідати на що инше, culpam in eum Ci складати на, iram alcis in se T стягати, звертати на себе.

dērogātio, ōnis, f. знесенє, legum Ci.

dē-rogo, 1. α) зміняти = обмежувати, почасти зносити закон, rogando alqd ex lege Ci legi Ci. β) відказувати, відбирати, відмавляти (собі), уймати, зменшувати, mihi Ci alci alqd ex re, fidem alci C Ci не вірити = de alcis fide Ci.

⌞**dē-rōdo**, 3.⌝ **dērōsus**, від-, об-, надгризати, погризти Ci.

dē-ruptus, 3. крутий, стрімкий, loca L яруги, провалля; *subst.* per devia et d. T непрохідними строминами.

dē-saevio, 4. ii лютувати, каженїти, in arte H так (у него) шалїють багатирі.

dē-scendo, 3. scendi, scensum est (scandĕre) α) злїзати, зі-, сходити, спускати ся; *absol.* звідки? з *abl.* caelō H; з *praep.* de, ex,

ab c. *abl.* ex equis L сїдати з; куди? huc, in, ad c. *acc.* in aequum L на рівнину; *осс.* Antonius in (ad L) forum Ci іде на Ф., domum Ci відходити домів. β) за-, входити в, до, Coelius ex alto in aequum O спадає, ferrum in corpus L пробиває тїло, metus ad animos L трівожить, verbum in pectus S в'їло ся в серце, cura in animos eorum L зажурила їх, toto corpore pestis V заразила цїле тїло, id in aures eius H приходить під єго осуд. γ) сходити на = запускати ся в щось, рішати ся на, до, приступати до, брати ся до, годити ся на, ad praemia H in preces V понижати ся до, ad condicionem Ci пристати на, in certamen Ci ставати до бою, metus ad animos L огортає серця, in causam Ci взяти ся до справи, ad ultimum auxilium L до крайного средства.

dēscensio, ōnis, f. схід в долину, плавба по ріцї, Tiberina Ci по Т.

dē-scensus, ūs, m. α) схід на, in Galliam Ci в Г. з *dat.* Averno V до А. β) спад, спуск, ripae L дорога, берегами, узберіч.

dē-scīsco, 3. dēscīi (īvi), descītum est α) рішати ся відпасти: відпадати, відступати: *absol.* ab iis ad eos L перейти до. β) відступати = відвертати ся, ab institutione Ci зірвати з нею, a vita Ci умерти, a se зневірити ся собі самому.

dē-scrībo, 3. scripsi, scriptus I. ‹врізувати›, carmina in cortice V. α) начеркати, нарисувати, написати, vitam tabellā H formas in pulvere L; *осс.* відписувати, tabulas Ci praecepta H factorum descripta T відпис. β) о-, списувати, оповідати, представляти, Rhenum H; з подв. *acc.* me latronem Ci dignus est describi H щоб єго представити (в комедиї). II. α) (як discribere) розкладати, від-, роздїлювати, паювати, уладнати, classes ex censu L urbis partis ad alqd Ci annum in XII. menses L. β) (особи) придїляти, milites in legiones L. γ) (пай) призначувати для, кому що, bona alci Ci ingera in eos Ci descriptae vices H придїлена ‹роля›. δ) припусувати = накладати на, ви-, назначувати кому що, iis XV milia peditum L. ε) приписувати = установляти, розпоряджати, nobis iura Ci ви-, дати.

dēscriptus, 3. *adv.* -e *P Adi.* I. відписаний, caput Ci описана, назначена. II. **discriptus,** 3. по-, роздїлений, попайований, уладнаний, exercitus Ci.

dēscriptio, dīscriptio, ōnis, f. I. α) начерк, нарис, уклад, aedificandi Ci плян будови; *осс.* відпис, tabularum Ci. β) опр... regionum Ci; *осс.* дефінїция, officii ... II. (від discribere) подїл, роздїл, уст... нова, порядок, populi iuris Ci caedis ...

dē-seco, 1. secui, sectus від-, зрізувати, від-, об-, стинати, aures Ci.

dē-senesco, 3. ui старіти, ся S.

dē-sero, 3. ui, sertus α) опускати, пол... шати, оставляти, покидати, (в бідї) ви... ступати від кого; *absol.* eum in perici... Ci; з *abl.* deseror coniuge T покину... мене, desertus suis T; *осс.* військо оп... скати = утїкати з війська, відпадати ... exercitum Ci; *absol.* β) покидати = ... лишати, занедбувати, agri cultura ... seritur Ci поле не обробляє ся, ... parentales O не зважати на, officium ... не сповняти, vadimonium Ci не явля... ся на реченéць, mensa toros O відсу... ся, a mente deseri Ci стратити ‹голов... d. me tempus не стає менї часу; *P Ad...*

desertus, 3. опущений, опустїлий, по... кинений, безлюдний, незамешканий, самітний, d. loca C пустарі, herbae ... степи; *metaph.* reditus незамітний; *sub...*

dēserta, ōrum, n. розгаї = пустині, пустки, per ardua d. V строминами, пустарями.

desertor, ōris, m. (deserere) α) утїкач, (з)бїглець C T. β) покидаючий, занед... буючий, salutis Ci Asiae V бїглий з ...

dē-servio, īre (щиро) служити кому, бути прихильним, alci; corpori Ci бути ... рабом.

dē-sēs, dē-sidis дармуючий, недбалий, без... дїльний, desidem sedere L дармувати.

dē-sideo, 2. sēdi сидїти дармо, дармувати.

dēsīderābilis, e пожаданий, бажаний.

dēsīderātio, ōnis, f. бажанє, хіть Ci.

dēsīderium, ii, n. α) ‹туга›, бажанє; з *gen. obi.* cari capitis H mei Ci за мною; з *gen. subi.* civium Ci; оба *gen.* filii *(subi.)* d. ... *(obi.)* Ci in desiderio esse Ci бажати, ... siderio alcis teneri Ci затужити, забанувати за. β) потреба, брак, cibi L. γ) просьба, домаганє, ad alqm ferre T просити у кого.

dē-sīdero, 1. α) затужити за, забанувати за, бажати чого, банно менї, скучити за, жадати, хотїти, alqm, alqd; *obiect.* через *inf.*; через *acc. c. inf. pss.* desider... H бракун тобі. β) *осс.* 1. чути брак, ... мати, терпіти недостаток, не(до)ставати, не бути, не находити, id in oratione ... alqd ab alqo C домагати ся = вимагати, ex fano signum desideratur Ci хибує. 2. (військово) у-тратити, legio nemine... Ci є всї, не забракло нїкого.

БІБЛІОТЕКА ЧЕСНИКІВ УКР. ІНСТИТУТА

dēsidia, ae,f. (dēsēs) сїдня́, безді́льність, ле́жа, дармованє, se languori desidiaeque dare Ci нудити ся й дармувати; *pl.* V всяке лїнивство.

dēsidiōsus, 3. лїнивий, нероба, безді́льний, лежень, otium Ci ‹гнилий›, illecebrae Ci спокуслива приман(к)а.

dē-sīdo, 3. sēdi (sīdi) осїдати ся, западати ся, осувати ся, terra Ci L; обр. mores L занепадають = ледащіють.

dēsignātio, ōnis, f. о-, на-, призначенє, alcis; *occ.* 1. опис: operis Ci ‹плян›, нарис. 2. настанова на конзуля, consulatus T.

dēsignātor, ōris, m. лїпша Ф. dissignātor.

dē-signo, 1. I. α) о-, по-, ви-, назначувати, fines templo L відмежити, urbem aratro V оборати, moenia sulco O обороздити, ‹відмірити›, vatem digito O показувати на, oratione eum C натякнути на. β) за-, іменувати, обрати, настановити кого чим, eos Ci звич. *PPP* designatus, нововибраний, ‹наказний›, consul Ci civis Ci ‹бу́дучий›. II. представляти, з'ображати, Europen O ‹вишити›; *metaph.* III. = **dissignāre,** ладнати, порядкувати, rem Ci; *occ.* наробити, наки́ї́ти, набро́ї́ти, haec luxuriam H.

dē-silio, 4. silui (salīre) зіскочити, зіскакувати, скакати в діл; *absol.* звідки? з *abl.* tribunali T de, ex, ab c. *abl.* desiliens aqua O спадаюча; куди? з *acc.* in artum H загнати ся, ad pedes C зсїдати ‹з коня›.

dē-sino, 3. dēsii, dēsitus *intr.* α) пере-, уставати, кінчити ся, aetas V; *pss.* bene desinitur O кінчить ся, desine locis Ci досить їх; з in з *acc.* d. in piscem H кінчити ся нею; рідко *trans.* artem Ci занехаяти; *poët.* quaerelarum H. β) залишати, покидати; з *inf. act.* desinit cogitare Ci ‹більше не› думає, non d. Ci невгавати; з *pss.* orationes legi desitae sunt Ci не говорено далї, навіть: desitum est bellari L; desine plura V (*sc.* dicere) годї! ‹буде›.

dē-sipio, 3. sipui (sapēre) *metaph.* бути глупим, поступати глупо, (нерозумно), in loco H погуляти в свій час.

dē-sisto, 3. stiti, stitūrus відступати від, залишати, від-, переставати, усувати ся від, покидати; *intr. absol.* in ore sonus O ‹замер›; *poët.* з *gen.* pugnae V; з *abl.* causā Ci; з *praep.* de, ab re; з *inf.* C Ci non desistunt cursare Ci не вгавають бігати = бігають далї (все).

dē-sōlo, 1. (solus) оставляти, покидати, agros V; *PPP* dēsōlātus, 3. покинений, осамочений, опущений, manipli V без проводу.

dē-specto, āre (*frequ.* до despicere) α) дивити ся, споглядати з гори на, flammas V ex alto terras O; *occ.* перевисшати, eos moenia V. β) дивити ся згорда на = гордувати ким, alqm T.

dēspectus, гл. despicio.

dēspectus, ūs, m. α) вигляд, о-вид, in mare C. β) погорда, зневага, презирство, ei despectui est T дивить ся на него згорда.

dēspērātio, ōnis, f. розпука, безнадійність, зневіра, відчай; *absol.* з *gen. obi.* vitae V на.

dē-spēro, 1. тратити надію, не мати надії, вдавати ся в розпуку, бути в розпуцї, унивати; *intr. absol.* de alqō (de rē); a senatu Ci не жадати нїчого від, ipse sibi Ci; з *dat.* saluti Ci зневірити ся в; з *acc. c. inf.* Ci; з *inf.* C O; з *nom. c. inf.* O. β) *trans.* тратити надію на, не надіяти ся більше на, чого, honores Ci; з *abl. abs.* desperatā salute C в крайнім положеню, desperatis rebus C N в розпучливих обставинах = в розпуцї; *P Adi.* **dēsperātus,** 3. зневірений, розпучливий, безнадійний, в розпуцї, лишений надії, очайдушний, homo Ci пропащий; *occ.* res p. Ci невилїчима.

dēspicātio, ōnis, f. погорда, зневага; *pl.* гордощі *(pass.).*

dēspicātus, 3. (*P Adi.* до despicāre = despicere) зневажаний, homo Ci огидник, нїкчемник.

dēspicātus, ūs, m. погорда, зневага, is despicatui ducitur Ci гордують ним.

dēspicientia, ae,f. (despicere) погорда, зневага, презирство, маловаженє; *activ.* rerum Ci.

dē-spicio, 3. spexi, spectus I. α) дивити ся в долину, глядїти зви́сока; *intr.* de vertice O quā despici poterat Ci звідки був о́вид; *trans.* te Ci. β) згорда споглядати на, гордувати ким, погорджувати, маловажити, alqm, alqd; *P Adj.* **despectus,** despiciendus мерзенний. II. відвертати свій зір, ille Ci Amer. § 22.

dē-spolio, 1. обнажувати; *metaph.* о-, грабити, обдирати, alqd; alqm armis C роззброїти, triumpho L позбавити тр.

dē-spondeo, 2. spondi, sponsus α) приобіцяти, alci alqd, sibi alqd вимовити собі. β) за-, посватати, filiam alci Ci заручити за. γ) унивати, animos L упасти духом.

dē-spūmo, āre збирати піну, шум, foliis undam V відшумувати.

dē-spuo, 3. (dēspui, dēspūtum) ви-, сплювати.

dē-stillo, āre (stilla) стїкати каплями, капати, ab, de rē V.

dēstinātio, ōnis, f. при-, назначенє, постанова, partium L; *occ.* d. mea V рішенє.

dē-stino, 1. ‚становити' = прикріплювати, привязувати, antennas ad malos C falces laqueis C держати, rates ancoris C уякорити. β) ви-, при-, назначувати, eum auctorem caedis L уважати за, locum ad certamen L in alqd T alci provinciam L me arae V жертвувати, operi destinatus C копальник, ad mortem L = morti Cu L присуджений на; *occ.* γ) 1. заручати з, puellam alci uxorem H за-сватати. 2. настановляти, eos consules T о-, вибирати. 3. задумувати, рішати, alqd Cu d. animos C L; з *inf. (acc. c. inf.)* C L.

destinātus, 3. призначений, готовий на, morti T ad mortem Cu. **destinātum,** i, n. намір, ціль; *pl.* постанови, d. componere T (намірений) опис.

dē-stituo, 3. uī, ūtus (statuere) α) по-, ставити (на, долї), казати станути, складати, alqm; ante pedes L cohortes extra vallum L низше таборного окопу; *occ.* лишати (на сподї), alveum in sicco L freta pisces V. β) оставляти на боцї, за-, лишати, покидати (без помочи), alqm, alqd; eum in periculi discrimine L inceptam fugam O перестати утїкати. γ) опускати, eum spes L завела, (a L) spe destitutus Ci лишений надії. δ) обманювати, d. deos mercede H не заплатити їм умовленої нагороди, spem Cu L не сповняти; *PPP* лишений, позбавлений, ‚без'.

dēstitūtio, ōnis, f. обмана, ошуканство Ci.

dē-stringo, 3. strinxi, strictus α) обсмикувати, об-, зривати, oleas O; *occ.* витягати, gladium Ci C добувати меча, securim L замахнути топором; обр. destrictus accusator T острий = палкий. β) драпати, arundo (стріла) corpus O ранить злегка, aequora alis O дотикати. γ) ‚чіпнути' = висміювати, обсміювати, alqm carmine O.

dē-struo, 3. struxi, structus α) знóсити, бурити, валити, розбирати, moenia V; *metaph.* нищити, нївечити, d. ius L знóсити, ‚касувати'; *occ.* підривати чийсь вплив, Galbam T.

dē-subitō, нараз, знечéвя Ci.

dē-sūdo, 1. āvi напріти (ся); *metaph.* напрацювати ся, нагарувати ся, in rē Ci.

dēsuē-fieri, factus відвикати, a rē Ci.

dēsuētūdo, inis, f. відвичка, непривичка до, armorum L.

dē-suētus, 3. відвиклий; *trans.* непризвичаєний, неуживаний, arma V Samnis L незвиклий; з *dat.* triumphis V відвикший від т.

dēsultor, ōris, m. комонник, їздець, гарцівник L.

dēsultōrius, ii, m. (*sc.* equus) коник-скакунець Ci.

dē-sum, esse, dē-fui, futūrus [у поетів стягнені Ф. deest = dest, derant, але також dēfŭĕrūnt] α) не бути (присутним), не(до)ставати, бракувати, хибувати, ‚немати' *absol.* non deerant, qui ... з *coni.* Ci були й такі, що; з *dat.* iis deest pecunia Ci не мають гроша, nihil tibi a me deerit Ci з мого боку; з *quin, quominus* Ci T nihil tibi deest, quin scias Ci. β) опускати, відказувати помочи, не піддержувати, занедбувати, не дбати про, за-, лишати з *dat.* bello Ci не брати участи у auxilio Ci не помагати, haud mihi dero не буду сам собі шкодити, non deesse officio Ci не занедбувати, occasioni tempori Ci не пропускати нагоди, tempori Ci не вихіснувати, nec defuit Polycletus quominus ... T L не залишив ... nec deerat ipse з *inf.* T все робив, щоб лиш...

dē-sūmo, 3. sumpsi, sumptus ‚вибирати', вишукувати собі, sibi Athenas H (за житло) alqm sibi hostem L брати на себе, eos sibi asservandos L підняти ся стежити за ними.

dē-super, *adv.* з гори, зверхи, понад V Ol

dē-surgo, 3. surrexi вставати із, підойматися з; з *abl.* cenā H.

dē-tego, 3. texi, tectus α) від-, розкривати, обнажати, здоймати кришу, alqd, aedes detecta N без криші, detectus caput *(acc. graec.)* O простоволосий, з відкритою головою. β) виявляти, зраджувати, insidias L; *medial.* malignitas detegitur T показує ся

dē-tendo, 3. ‚di', sus відпинати, tabernacula C L зняти, звинути.

dē-tergeo, ēre *poët.* **dē-tergo,** 3. tersi, tersus у-, об-, ви-, стирати, nubila H розігнати, sidera nubes Ci заступають, cloacas L чистити; *metaph.* remos C поламати, pinnas L відорвати.

dēterior, ōris *adv.* ius *superl.* deterrimus, з меншний, гірший, низший, d. tempora Ci при неконче добрих обставинах, causa Ci що гірше стоїть, homo deterrimus Ci послїдний, найнизший, deteriores H зледащілі; *adv.* deterius nilō = nihilo minus H всеж таки, rem in d. mutare T на гірше = погіршити.

dēterminātio, ōnis, f. обмеженє, кінець Ci

dē-termino, 1. від-, обмежувати, ограничати, віддїляти, regiones L.

dē-tero, 3. trīvi, trītus α) об-, ви-, стирати T H. β) ослабляти, уменшувати, умалювати, laudes alcis H уймати єму хвали, ferocia deteritur T минає.

dē-terreo, 2. terrui, territus α) відстрашувати = відводити, здержувати, відражати, відхиляти; *absol. trans.* alqm; з *abl. causae.* pretio deterreri Ci злякати ся цїни; від чого? alqm a studio Ci de sententia Ci proelio S; конструкциї: 1. ne. 2. deterreor *(pass.)* з *inf.* Ci. 3. рідко non d. quin C quominus Ci L. β) відвертати, відбивати, обороняти, nefas O vim ab iis L.

dētestābilis, e поганий, гидкий, omen Ci зловіщий, homo Ci нїкчемник.

dētestātio, ōnis, f. α) проклін L; *occ.* β) покаянє, покута, scelerum Ci очищенє від.

dē-testor, 1. α) заклинати, благати, молити (богів о що), minas in caput alcis L. β) проклинати кого, alqm, alqd; *pass.* detestata matribus *(dat. graec.)* bella H осоружні, detestanda fraus T проклятущий підступ. γ) (торжественно) відвертати, відхиляти, відпихати, цурати ся, omen Ci nomen a re p. Ci alqd a se Ci.

dē-texo, 3. texui, textus α) доткати, виткати, alqd viminibus V ви-, сплїтати. β) до-, викінчувати, з'ображати, orbem Ci.

dē-tineo, 2. tinui, tentus (tenēre) α) ˌздержувати˺ (на місци), при-, задержувати, при-, спиняти, не пускати, alcis victoriam C зволїкати; з *abl. instr.* eos proelio C in negotiis detineri Ci бути ними занятим, me compede H прикувати до себе, diem sermone O перебалакати. β) здержувати = відтягати, id me ab incepto S nisi quid te d. H коли маєш час. γ) займати чим, aures O animum studiis O; *occ.* δ) 1. удержувати, se alimentis T нужденно кормити ся. 2. не ви-, давати, pecuniam T.

dē-tondeo, 2. tondi, tonsus обстригати, обтинати, обрізувати, crines O detonsae frigore frondes O поморожені = опавші.

dē-tono, 1. tonui I. за-греміти O. II. перестати греміти, bellum V закінчила ся.

dē-torqueo, 2. torsi, tortus α) від-, скручувати, від-, по-, на-, звертати, обернути, vulnus V відбити стрілу, proram ad undas V скермувати; *metaph.* animos a virtute Ci відхиляти, cursus V відбічи, se pravum H звихнути, (sc. in vitium) verba parce H подекуди ужити. β) по-, корчити, перекручувати, partes corporis Ci; *metaph.* verba in crimen T толкувати за.

dētractio, ōnis, f. (detrahĕre) відниманє; *occ.* doloris Ci визвіл з.

dē-tractor, ōris, m. осудник, обмовник, sui T.

dē-traho, 3. traxi, tractus I. α) стягати, знимати, здирати, alqm de curru Ci alqm ab aris Ci ex aure bacam H stramenta e mulis C розсїдлати, virgam ilice O відломити, aici scutum C вирвати, alci fasces H видерти; *occ.* pontes T позривати, muros T збурити. β) понижати, ославляти, alqm de caelo Ci позбавити слави, honorem alci Ci знеславляти кого = de fama alcis Ci ганьбувати чиюсь славу, ipse de me Ci сам себе понижаю, de Pompeio Ci чорнити єго. II. стягати, pellem H лупити, spolia Ci equos equitibus Ci ei Armeniam T відобрати управу Арменїї, alqd de capite = de vivo Ci ˌпотрутити˺, відшибнути з истини, mihi calamitatem Ci я позбув ся халепи. III. α) ˌпотягнути˺, забирати, eum manu L; *occ.* красти, deam deae Ci із святинї, arma ex templo L; обр. притягати, eos ex provinciis Ci eum ex Gallia Ci у-, віддалити з. β) при-, зневолювати, силувати, eum ad certamen Ci in iudicium Ci.

dētrectātio, ōnis, f. відмова, відказ, militiae L.

dētrectātor, oris, m. огудник, обмовник, laudum L.

dē-trecto, dē-tracto, 1. α) від-, отягати ся від = відмагати ся від, відпекувати ся від, відмовляти; *absol.* alqm T militiam Ci L ухиляти ся від. β) уменшувати, понижати, bonos S laudem O уймати чести.

dētrīmentōsus, 3. вельми шкідливий, утратний C.

dētrīmentum, i, n. α) ˌущербок˺ = шкода, у-, страта, уйма, згуба, пропасть, militum C d. accipere, capere, facere Ci C N L тратити, потерпіти (понести) шкоду, d. in-, affere alci Ci чинити кому ш. = detrimento alci esse C (по)шкодити, d. sarcire, reconciliare C надолужити. β) пораженє, погромище (на війнї) C.

dē-trūdo, 3. trūsi, trūsus α) стручувати, зіпхнути, скидати, alqm, alqd; звідки? naves scopulo V eos contis in mare V зігнати, scutis tegimenta C стягнути, поздоймати. β) відпирати, hostem finibus V з; куди? alqm in proclive C. γ) ви-, проганяти, витискати, vi tempestatum detrusus T загнаний, eum de saltu Ci; обр. eum de sententia Ci насильно відхиляти, перемовити, alqm ad necessitatem belli T силувати до, eos in poenam Ci понижати до, alqm in luctum Ci завдавати кому жалю, comitia in mensem Martium Ci відкласти на.

dē-trunco, 1. ˌпенькувати˺, відрубувати, arbores L обчімхати, caput O стяти; обр. corpora L шматувати, калїчити.

dē-turbo, 1. зганяти, скидати, стручувати, eum de tribunali Ci зіпхнути, statuam Ci перевернути, aedificium Ci повалити, eum a puppi in mare V; з *dat.* caput terrae V зрубати. β) 1. про-, зігнати (ворога), ex stationibus L eos de (ex) vallo C. 2. виперти. витиснути. alqm de possessione Ci fortunis deturbari Ci стратити майно. γ) лишати, позбавляти кого чого, alqm spe Ci alqm de mente Ci відняти здоровий розум, eum de custodia Ci усунути від.

de-unx, cis, m. (ubi deest uncia) 12 унцій без одної = $\frac{11}{12}$. heres ex deunce et semuncia $\frac{11}{12} + \frac{1}{24} = \frac{23}{24}$.

de-ūro, 3. ussi, ustus по-, спалити, pluteos C; обр. hiems arbores deussit L помороэила = відпало листє.

deus, i, m. *voc.* deus *pl.* dii, dī *gen.* deorum *poët.* deūm *dat. abl.* deis, diis, dīs Бог, божок, божество, ducente deo V (*scil.* Venere); в окликах: (pro) di immortales! pro deum fidem Ci єй Богу, di meliora Ci V (*scil.* dent), ita me di ament Ci так менї Боже поможи = Бігме, de alqo viderit d. Бог зна, diis volentibus S за Божию помочию. si diis placet L (іронічно) по волї Богів = по змозї; обр. пан, d. otia fecit V Август, deos contingis H Мецената, d. Erux V мистéць.

de-ūtor, ūti збиткувати ся над, victo N.

dē-vasto, 1. зовсім спустошити, знівечити, знищити, ограбити, agrum L.

dē-veho, 3. vexi, vectus α) від-, при-, до-, за-, звозити, спроваджувати, alqm, alqd; commeatum in castra ex agris L при-, доставляти, legionem equis C приводити, arma in villam C перенести; *pss.* secundo amne Cu плисти за водою; *occ.* при-, їхати, navi N плисти.

dē-vello, 3. velli, volsus від-, зривати, від-, скубати, ramum trunco O від.

dē-vēlo, āre відкривати, відслоняти, ora sororis O зняти з неї серпанок.

dē-veneror, 1. вельми почитувати, (побожно) покланяти ся кому, deos O.

dē-venio, 4. vēni α) зі-, сходити, при-, заходити, прибувати куди; *absol.* куди? eō Numa H умер, speluncam V; з *praep.* ad legionem C; *occ.* β) дістати ся куди = попасти (ся), in alienas manus Ci; обр. ad iuris studium Ci брати ся за, до; *absol.* нагодити ся, Graecus Ci.

dē-versor, 1. все по-, завертати до, заїжджати до, гостити у, мешкати в; *absol.* apud alqm; in hac domo Ci domi suae Ci.

dēversor, ōris, m. (devertere) гість; *subst. isol.* **dēversōrium,** ii, n. заїздний дім, гостиниця. β) пристановище, схованка, flagitiorum Ci ‚гнїздо'.

dēverticulum, i, n. I. побічна дорога, сторонець; *pl.* манівцї; обр. amoena d. L відпочинок. II. гостинниця, d. pererrare T тягати ся по ‚корчмах'; *metaph.* крийка, fraudis Ci.

dē-verto, 3, ti, sus 1. від-, звертати; звич. *medial.* devertor, *pf.* deverti, deversus повертати в бік, збочити, viā L звертати, ad alqm Ci вступати до, qua nulla d. orbita V куди не веде стежка; *occ.* β) *intr.* за-, по-, вертати, заходити, поступити, заїжджати до, гостювати в, domum alcis N стати в, ad alqm Ci in hortis T. γ) від-, відходити, inde d. oratio Cu redeamus ad illud, unde devertimus Ci віддалили ся; обр. ad artes O брати ся на шту(ч)ки.

dēvexus, 3. ідучий в низ, amnis d. ab Indis V пливучий долї, Olympus V похилистий, pondus V нависла, Orion H западаючий, d. ad otium Ci схильний; *occ.* β) спадистий, згористий, похи́л(ист)ий, d. loca C узгіря, d. in austros V на південь; *subst.* devexum, i, n. склін, стромина.

dē-vincio, 4. vinxi, vinctus α) (цїлком) обвязувати, туго при-, звязувати, прикріпляти, alqm, alqd rē L держати. β) прилучувати, alqm sibi caritate Ci приєднати, eos inter se societate Ci єднати. γ) з'обовязувати собі кого, urbem praesidiis Ci запанувати над, se scelere Ci запутати ся в = провинити ся. **devinctus,** 3. відданий, alci; *comp.* devinctior більший прихильник, animis H.

dē-vinco, 3. vīci, victus (зовсім) побіджати, покорити, (цїлком) поконати, побороти, перемагати, одолївати кого, alqm; Aliam V завоювати, bella devicta V побідоносно закінчені; обр. bonum publicum gratiā devictum S загальне добро пожертвоване особистій користи; *occ.* добити ся того, що, d. ut...

dēvītātio, ōnis, f. оминанє.

dē-vīto, 1. оминати, уникати кого, сторонити ся від, ухиляти ся від, insidias Ci варувати ся від.

dē-vius, 3. α) ‚не по (при) дорозї' відалений, d. itinera Ci потайні безпутя, бездорожжя, devia, ōrum, n. непромощені дороги L; ex agris d. in viam redire L з бездорожних . . . на шлях; *occ.* β) 1. осторонь живучий, самотою мешкаючий, gens L avis O на самотинї (сова). 2. збивший ся з дороги, блукаючий, блудний, безпутний, d. uxores H = capellae кози. γ) непостійний, непутящий, homo Ci необачний, animus Ci хиткий.

dē-voco, 1. при-, скликувати (в низ), казати зійти, при-, ви-, зазивати, suos ab tumulo L alqm ad auxilium L; обр. alqd e caelo Ci. β) відкликувати, eum de provincia Ci; обр. eum ab cursu ad voluptatem Ci надити = відтягати.

dē-volo, 1. āvi, ātūrus α) злїтати, злúнути, victoria de caelo in sinum Ci спаде з неба та у пазуху. β) з-, прибігати з, de tribunali L. II. α) відлїтати, (поспішно) віддаляти ся, illuc H спішити. ad alqd.

dē-volvo, 3. volvi, volūtus котити в низ, скочувати. скидати, saxa (de) muro C; *occ.* pensa V прясти, corpora O по-котили ся, nova verba H залунати новими виразами. β) *medial.* по-, с-, котити ся, спускати ся, monte torrens L; обр. дійти до, зійти на те... eo... ut L на те, що; ad spem inanem L пусто та дурно надїяти ся.

dē-voro, 1. α) проковтнути, п(р)оглинути, п(р)ожирати, alqm, alqd; orationem Ci не конче розуміти. β) 1. про-, з'їдати, про-, гайнувати, прогуляти, спотребити, rem Ci pecuniam Ci промантачити. 2. при-, давити, по-, гамувати, molestiam Ci терпеливо пере-, зносити. 3. (жадно) поглинути = втягати в себе, librum Ci запопадливо читати, lucrum spe (praedam Ci) мати надїю захопити єї, aures orationem Ci радо слухають.

dēvortium, ii, n. (devertere) сторонець, манівéць T.

dēvōtio, ōnis, f. (devovēre) α) пожертвованє, vitae Ci себе, себ-то присвяченє (підземним богам, capitis sui Ci саможертва (себе на смерть); *occ.* β) 1. проклін, прокляте N. 2. *pl.* чари T. 3. обіт, зáрік Ci.

dē-vōto, 1. (*frequ.* до devovēre) посвятити на смерть, alqm Ci.

dē-voveo, 2. vōvi, vōtus обітувати, об-, прирікати, по-, жертвувати, посвячувати, legiones Manibus L sicam Ci освятити, eos ad mortem L призначити, сказати на; *occ.* β) *refl.* пожертвувати ся (підземним богам на смерть), se (ipsos) (corpora L) diis pro re p. Ci se aris V. γ) проклинати, artes O PPP devota arbor H закляте, sanguis H проклята. δ) посвячувати = цїлком віддавати, animam vobis V morti pectora H наставляти; *refl.* se d. amicitiae alcis C по-, звірити ся їй; *subst.* cum D C devotis C з 600 вірними.

dexter, (e)ra (e)rum *adv.* dextrē *comp.* dexterior, ius, *superl.* dextumus (dextimus) правий, правобічний, з правого боку, d. abis V так далеко на право, a d. parte C праворуч, dexterior rota O надто на право, dextris remis O веслованєм в право, apud dextumos S саме на краю правого крила. β) проворний, оборотний, складний, rem ita d. egit, ut L так уміло походив коло справи, що; d. scriptis O вправний письменник. γ) праворуч являючий ся = спасенний, погожий, щасливий, d. adsis V = ades V O в щасливу годину, potestas V добра нагода, d. Apolline O за єго ласкою; *occ.* погожий, догідний, d. tempore H саме в час, в пору, modus H свій лад.

dextera, (dextra), ae, f. (*scil.* manus) α) права рука, правиця, (a) dexterā Ci з правого боку, праворуч, ad dextram Ci C S на право, dextrā viam L право при дорозї, dextras coniungere V (miscere T) подати собі руки, dextrae dextram tendere, porrigere Ci по-, дати поміч. β) обіт, слово, d. missa N T дане слово, renovare dextras T відновити союз, d. quondam data V приречена колись вірність, d. fallere V зламати слово. γ) сила, відвага, хоробрість, sua H d. invicta V мужність.

dexteritās, ātis, f. оборотність, проворність, ingenii L снага, multa d. in eo L Cu вельми проворний.

dextrō(-vo)rsum, на право, праворуч L H.

diadēma, atis, m. α) синя повязка на завивалї (tiara) перських королїв, діадем Cu β) королївське достоїнство, alci d. deferre H imponere Ci.

dialecticus, 3. *adv.* ē до розговору приналежний, ⌜діалєктичний⌝ Ci; *subst.* **dialecticus,** i, m. діалєктик; *subst.* **dialectica,** ae, f. або, dialecticē, ēs, f. діалєктика; **dialectica,** ōrum, n. діалєктичні розслїдки, д. розвідки.

dialogus, i, m. розмова, розговір Ci.

diāria, ōrum, n. денний харч (рабів і жовнїрів) H.

dica, ae, f. позва, судова справа, d. scribitur alci Ci проти кого = він запозиває ся, sortiri dicas Ci назначувати суддїв для процесу.

dicācitās, ātis, f. притинка, глумливість.

dicātio, ōnis, f. (dicare) ⌜заява⌝; *occ.* приняте в громадянство (чужої держави) Ci.

dicax, ācis ⌜спірливий⌝ = глумливий, ущúпливий, дотепний.

dicio, ōnis, f. ⌜судівництво⌝, власть, правлїнє, пановане. eorum dicionis esse L стояти під їхним правосудом, in dicione alcis esse Ci находити ся під чиєюсь властию, dicionis suae facere L по-, заневолити, alci in ius dicionemque dare L підчинити під своє пановане, sub dicionem

alcis subiungere Ci прилучити до свого підданства, in dicionem alcis redigere Ci підбити під чиюсь власть, завоювати.

dicis, causā Ci L на позір.

dico, 1. α) по-, присвячувати, по-, жертвувати, aram Iovi L; aquilam T освятити, inter numina dicatus T принятий в боги. β) посвячувати = віддавати, eam alci V за него; обр. se iis in clientelam C здати ся на їхню опіку, se alii civitati (in aliam civitatem) Ci приняти инше городянство.

dīco, xi, ctus I. α) у-, показувати, ⌜заявляти⌝ право, ius d. de alqo C судити кого. β) на-, ви-, призначувати, alci diem C дати судовий реченець, alci multam Ci призначити, dicta peragere O сповняти розкази, alci fugam O прогнати, locum L вимовити собі, iudicem L випросити собі. γ) призначувати = обіцювати, pretium muneri H. δ) з *praed. acc:* назначувати кого чим, іменувати кого чим, alqm dictatorem Ci (magistrum equitum) Ci L настановити, alqm deum O о-боготворити. II. α) устне указувати на, заявляти, говорити, казати, подавати, споминати, мовити, згадувати, оповідати, розказувати, описувати, подавати, за-, упевнятиі т. п. *intrans.:* ut dico, ut ante (supra) dixi Ci dic, quaeso, clarius Ci dicto citius H V L вмить, Platonem dico Ci я думаю Пл., crudelem, ne dicam sceleratum Ci не кажу вже що . . . щоб не казати, ut . . . dictum est C N Ci як сказано; *trans.* eae, quas (supra) diximus Ci вище згадані, alci salutem Ci поздоровляти, de eo versum Ci наводити, oratio de scripto dicta Ci вичитана з, sententiam Ci голосувати; *constr.* 1. висказ: *acc. c. inf.* в *pss.* dicor, diceris говорять про мене, що я, ти . . . ходить чутка що я, ти, ⌜чутно⌝, ⌜чути⌝ що . . . з *nom. c. inf.* is fana spoliasse dicitur ⌜мав⌝, кажуть, що; рідко *acc. c. inf.* при *pss.* terram Gallos obtinere dictum est Ci ⌜мали⌝, ⌜як казали⌝ ⌜кажуть⌝. 2. зал. пит. Ci. 3. намір. реч. dixi ei, ut (ne) scriberet Ci я написав єму, щоб (не) . . . *occ.* β) 1. вимовляти, виговорювати, висловлювати: ⌜Rho⌝, d. nequit. 2. мати річ (промову, слово), про-, виголошувати, промовляти, ars dicendi Ci красномовство, d. causam Ci боронити ся, ви-, оправдувати ся, d. pro reo Ci боронити єго, промовляти за ним. 3. називати, eos de nomine V після ім., Ascanium L дати єму ім(енн)я A., з подв. *acc.* Scaevolam praestantissimum Ci Marium patrem patriae Ci, але в *pss.* з подв. *nom.* 4. співати про, о-, пере-, виспівувати, проказувати, versus V H віршувати; обр. передсказувати (віщувати), fatum O arma H подвиги прославляти.

dicrōtum, i, n. дволавочник.

dictannus, i, f. **dictannum,** i, n. ⌜ломиніс⌝ (цїлюще зіля).

dictātor, ōris, m. диктатор α) в лат. містах. β) в Римі; д. мав 24 лїкторів і був заіменований лише на 6 місяцїв і сам назначав собі помічника се-б-то начальника кінноти: вибирано також часто диктаторів задля: clavi figendi causa L instaurandis feriis Latinis L senatui legendo; однак їх imperium було лиш на позір. γ) поза Італією: начальник L.

dictātōrius, 3. диктаторський, iuvenis L син диктатора, invidia L проти д.

dictātūra, ae, f. диктатура, достойність диктатора, d. gerere Ci бути диктатором, d. abdicare L скласти дикт. гідність.

dictio, ōnis, f. (dicere) α) говореніе, висказ(аніе), causae Ci защита, оборона, оправданіе, multae Ci C присуд на кару, iuris dictio Ci судівництво. β) виголошеніе, вислов, слово, промова, dictioni operam dare Ci промовистости. γ) 1. висказ = вреченіе, вирік (= oraculum L). 2. виклад, промова, d. subitae T проказані з голови = без приготовленя Ci semota T перешепти.

dictito, 1. (*frequ.* до dicere) α) часто, все, звичайно говорити, торочити; *absol.* alqd; *acc. c. inf.* causas Ci раз у раз правувати ся; з подв. *acc.* eum sanum H вихваляти єго здоровля.

dicto, 1. (*frequ.* до dicere) часто говорити, мовляти, проказувати, ⌜диктувати⌝, carmina mihi H P P P. **dictāta,** ōrum, n. зада́ча, ⌜диктат⌝, d. eius recinere H ⌜молити ся за ним⌝, carmina H укладати, d. reddere Ci казати з памяти.

dictum, i, n. (dicĕre) α) вираз, вреченіе, слово, ви́словок, висказ, гадка, testium Ci; *adv.* facete dicta Ci дотепи, dicto citius V вмить, dicta dare V казати, mutua d. reddere L розмовляти з. β) 1. приказка, приповідка, Catonis Ci. 2. жарт, d. in tuos facere Ci причепити ⌜прикладку⌝. 3. наказ, приказ, припис, dicto parere V = dicto audientem esse V повинувати ся. 4. ворожба, віщованіе, tristia N. 5. обіцянка, dicto capi N.

dī-do, 3. dĭdidi, dĭditus роздавати, роздїлювати, munia H; *occ.* гайнувати Ci; *medial.* rumor diditur V ширить ся.

dī-dūco, 3. duxi, ductus α) ‚розводити', відчиняти, від-, розкривати, vestem O розгорнути, rictum H розсмішити, terram V скородити, fores T відчинити. β) розділювати, розпаювати, assem in partes H hostem T розігнати; обр. alqm ab alqo порізнити кого з ким, senatum in studia T роз'єднати на сторонництва. *P P P* diductae terrae T розпуклина, d. civitas T роздвоєна, d. animus Ci розсіяний. γ) (військово) розтягати, розлучати, ordines T роздовжити, choros V розвинути.

diēcula, ae, f. короткий реченець (уплати).

diēs, ēi, ‚стар. *gen.* і *dat.* diē S V dīī V' m. f. α) денне світло, біла днина ‚світ' V O cadens O западаюче сонце. β) день (днина), diem noctem Ci L дниною й ночию, in dies N L V C щоденно, з дня на день, in diem L O на пізнійше, hesterna die Ci вчера, die postero Ci = die posterā S die alterā C = postridie eius diei C другої днини, diesque noctesque V безперервно, cum die O на зорях, bis diē Ci L два рази на день, binā die V diē V по днині, дниною (одної днини H); diem de die differe L = diem ducere C відкладати з дня на день, d. medius Ci O полудне, diem festum celebrare Ci святкувати свято, d. natalis Ci у-, родини. γ) 1. день (смерти), diem (supremum) obire N умерти, (sua, summa, ultima d. V) diem proferre Ilio H загибель. 2. реченець, зв. *fem.* d. certa C stata Ci constituta Ci; ad diem C в свій час, в пору, d. pecuniae L речинець уплати, d. reo dicere Ci завізвати єго перед суд, diem obire neglexit Ci не додержав. 3. ‚датум', in epistula d. adscripta Nonarum Aprilium Ci. δ) денна праця, д. похід, diem exercere V сповняти поденщину, iter undecim dierum C hic d. S ся подія, Alliensis L битва над A. ε) час = проволока, ante diem O передвчасно, longa d. O C in diem Ci на будуче, carpe diem H ужий житя, in diem vivere Ci ‚безжурно'. ζ) Dies = Sol Бог днини.

dif-fāmo, 1. ославляти, окрикати, пускати поговір на, alqd, alqm re T.

differentia, ae, f. ріжниця, honesti et decori Ci між.

dif-fero, ferre, dis-tuli, dī-lātus I. α) *trans.* розносити, розпросторювати, ulmos in versum V пересаджувати рядами, ignem C ширити, aquilo nubila V навіває; *occ.* розсівати, роздирати, membra lupi H eum quadrigae L. β) розголошувати, alqd sermonibus T o-, розславляти, differtur per manipulos T ходить чутка по. γ) від-, откладати, відрочувати, diem Ci; з *acc.* rem Ci tempus Ci реченець, id ad, in crudelitatis tempus Ci; *occ.* затягати, задержувати, зволїкати, legationes L; з *inf.* quaerere distuli H запитаю иншим разом. II. *intrans.* (лиш в формах *praes.*) відрізняти ся, бути відмінним; *absol.* verbo d. Ci inter se rē; ab alqo, a rē Ci; рідко cum rē Ci; з *dat.* sermoni H; неособово: nihil differt inter ... Ci нема р.; зал. пит. з utrum-an c. *coni* H. **differens,** ріжний, несхожий, rē.

dif-fertus, 3. (farcire) напханий, corpus odoribus T набальзамований; *metaph. absol.* forum H битком набитий, provincia praefectis C переповнена.

dif-ficilis, e *adv.* difficulter, рідко difficiliter α) трудний = важкий, тяжкий, не гаразд; з *inf.* = *subi.* difficile est dicere Ci; з *supin.* difficile factu Ci; з *ad:* Ci L; з *gerund.* res d. ad perdocendum Ci; res in difficili est L ‚тяжко'; *occ.* утрудливий, невідрадний, прикрий, недогідний, condicio Ci невзгодини, morbus Ci небезпечна; обр. химерний, примхуватий, вередливий, незносний, упертий, in alqm Ci alci H precibus O недоступний, для, terra O пуста, bilis H гірка.

difficultās, ātis, f. трудність, трудне (= прикре) положенє, недогода, перешкода, перепона, in rē. β) негода, прикрість, недостаток, клопіт, hiemis C остра зима, rerum Ci невідрадні обставини; з *gen. obi.* annonae Ci недостача в. d. nummaria Ci брак гроший, res erat in difficultatibus, ne ... impediretur C зайшла завада, щоб не (як *v. timendi*). γ) недоступність, multorum Ci.

diffīdens, ntis, *adv.* enter (diffīdere) недовіркуватий, боязький Ci.

diffīdentia, ae, f. зневіра, недовірчивість Ci O S.

dif-fīdo, 3. fīsus недовіряти, не імати (собі) віри, зневіряти ся кому, у, невірити, сумнівати ся, не надіяти ся на, тратити надію; *absol.* rebus suis C Ci; з *acc. c. inf. (fut.)* C Ci.

dif-findo, 3. fidi, fissus розколювати, розбивати, розлупувати, tempora V розвалити, portas muneribus H відчинити підкупством, diem L відложити рішенє справи на другу днину, nihil d. possum H мушу на те годити ся.

dif-fingo, 3. finxi, fictus перетворювати, переміняти, ferrum H перековати.

dif-fiteor, ēri, (fatēri) не признавати ся до, перечити, випирати ся чого, opus O.

dif-fluo, 3. fluxi α) роз(п)ливати ся, in plures partes C ділити ся на розтоки (відноги). β) розтїкати (ся), розходити ся, luxuriā Ci потапати в, vires S витрачують ся, iecur L зникає.

dif-fugio, 3. fūgi, fugitūrus розбігати ся, розсївати ся, іти в розтїч; *absol.* звідки? з *abl.* campis V утїкти; куди? ad naves V in vicos V; обр. зникати, nives H тануть.

diffugium, ii, n. розтїч, розбіг, eorum T.

dif-fundo, 3. fūdi, fūsus α) роз-, виливати, розсипувати; часто *medial. (refl.)* vina H ⌜стягати⌝, вливати до фляшок, sanguis per venas in corporis partes diffunditur Ci розходить ся по, venena in alqm O прискати, odorem V пахнїти, animam cruore V віддати душу з к. β) *act. refl.* розширяти ся, простирати ся, (часто з late, longe lateque), rami diffunduntur C розлягають ся, diffusis capillis O з розпущеним волосєм, ventis comas V з вітром розпустити, equitem campis *(abl.)* V розігнати по, gens, a quo diffunditur V походить, id fama in ora virūm V розносить їхнїми устами, bellum in aevum H розславити. γ) розважати, розвеселяти, alqm nectare O; *occ.* при-, усмиряти, улекшати, dolorem O лагодити, PPP. **diffūsus,** 3. *adv.* ē α) розлогий, platanus d. ramis Ci конаристий, silvae просторі. β) докладний, широкий, ius Ci.

dī-gero, 3. gessi, gestus ⌜розносити⌝, від-, роздїлювати, розкладати, Nilus in cornua digestus O на розтоки, populum ab annis O по віку; *occ.* пере-, розсаджувати, сїяти по, arborem per agros V. β) порядкувати, у-, ладнати, capillos O при-, розчісувати, in numerum V розкласти, токмити по числам, nomina in codicem Ci записати, omina V толкувати, matris annos O обчислювати.

digestio, ōnis, f. вичисленє Ci.

digitulus, i, m. пальчик Ci.

digitus, i, m. палець, digiti pollicis crassitudine C на ⌜палюх⌝, (⌜даль⌝) грубий, index H вказуючий, digitis nutuque loqui O ⌜мигами⌝, extremis d. rem attingere Ci поверховно, ne digitum quidem porrigere Ci анї пальцем не кивнути, numerare per digitos O по п. *occ.* digito liceri Ci піднявши палець, digito monstrari H стати славнозвісним. β) палець на нозї, in digitos arrectus V на здибочках, exiles O ноги павука. γ) міра = $\frac{1}{16}$ pēs (= 2 *cm*) (transversum) digitum non discedere a rē Ci анї на палець не відступити. δ) Digiti Idaei Ci жрецї Цібелї.

dī-gladior, 1. (gladius) бороти ся ⌜на ножі⌝, завзято сперечати ся, inter se, de rē, cum alqo Ci.

dignātio, ōnis, f. (dignare) повага, достойність, становище, in alcis d. pervenire L здобути собі чиєсь поважанє.

dignitās, ātis, f. α) достойність, гідність, здатність, удалість, ⌜заслуги⌝, honos dignitate impetratus Ci заслугами. β) 1. поважний (статний) вид, позір; *occ.* статочність, показність, величність, orationis T поважна промова. 2. по-честь, чесність, праведність, правість, cum d. agere Ci чесно поступати. γ) честь = поважанє, повага, значінє, familiae Ci; c. *inf.* C. δ) 1. гідність = стан(овиско); dignitatis locum obtinere C. 2. почесне становище = уряд, summa cum d. esse Ci займати найвисше ст., altiorem gradum dignitatis consequi Ci; *meton.* dignitates desunt Ci достойники.

digno, 1. (dignus) уважати гідним; *pass.* coniugio dignatus V удостоївши ся; звич. *medial.* **dignor,** 1. уважати гідним, достойним; з *abl.* (як dignus) alqm honore V; з *praed. acc.* regem d. filium Cu. β) признавати щось гідним = рішити ся на, за-хотїти; з *inf.* alci se iungere V бажати собі за мужа.

dī-gnosco, 3. **(dī-nosco),** nōvi розпізнавати, від-, розрізняти; з *abl.* curvo rectum H що праве, що неправе, eos inter se O dominum ac servum T.

dignus, 3. *adv.* ē α) відповідний, приличний, заслужений, praemia V digna timere S заслуженої кари, dignum est = decet випадає, годить ся, личить; з *abl.* id amico Ci; з *inf.* rem ferre L; з *acc. c. inf.* T або з *pro.:* d. poena pro factis S ⌜розмірно⌝, ⌜відповідно⌝. β) маючий право на, заслугуючий на, почесний, гідний, достойний; звич. з *abl.* tempus populo R. dignus Ci на який заслугує римський нарід, memoriā dignus Ci C пáмятний; з *abl. supin.:* dictu LT; рідко *poët.* з *gen.* probae O; реч. наслїдк. з *relat.* d. qui imperet, qui laudetur; з *ut consec.* L; з *inf. pass.* d. amari V; *absol.* digni indignique L праведні й негідники.

dī-gredior, 3. gressus, (gradior) α) розходити ся, роз-, віддїляти ся, віддаляти ся, відлучати ся; *absol.* звідки? viā L a me Ci e bello V; куди? in locum ST; *occ.* β) відступати, відходити, збочувати, a me, a rē; ex loco; de causa C відбігати.

dīgressio, ōnis, f. і. **dīgressus,** ūs, m. розхід, відхід, віддаленє, прощанє, supremus V послїдні хвилї прощаня.

dīiūdicātio, ōnis, f. роз-, рішенє Ci.

dī-iūdico, 1. α) розрішати, спо-, рішати, розсуджувати, litem H causam L; з а л. пит. C. β) розрізняти, розпізнавати, vera a falsis Ci vera et falsa Ci.

dī-iungere, гл. dis-iungere.

dī-lābor, 3. lapsus I. α) розпадати (ся), розпускати ся, зникати, щезати, пропадати, vectigalia L витрачують ся, aedes L валить ся, tempus S минає, cadavera tabo V тлїють = гниють, nix L тає, res familiaris Ci нищить ся, fax in cineres H попелїє, d. in aquas V розплисти ся = перекидати ся в. II. від-, розпливати ся, розбігати ся, минати ся; *absol.* ignis dilapsus per culinam H обхопивши пекарню, alii de memoria Ci забувають ся; обр розлазити ся, розходити ся, exercitus S розбігає ся; куди? d. in tecta L; звідки? a signis L поутїкати; з *supin.* praedatum L на роздобутки порозбігати ся.

dī-lacero, 1. роздирати (на куски), шматувати, corpus T жакувати; обр. rem p. Ci viscera O серце, acerbitatibus dilaceratus T тронутий ними.

dī-lanio, 1. роздирати, роз-, шматувати, розшарпувати, cadaver Ci лишити на жир і на поталу, dilaniata comas *(acc. graec.)* O з розпатланим волосєм.

dī-lapido, āre розкидувати, гайнувати.

dī-largior, 4. ītus щедро роздавати, щéдрити кого чим, alqd alci Ci foedera iis T обдарити їхними.

dī-lātio, ōnis, f. (differre) відклáд(анє), відроченє, од-, проволока, temporis Ci гаянка, res d. non recipit L годї єї відкласти.

dī-lāto, 1. (*frequ.* до differre) розширювати, по-шир(оч)ити, про-, розтягати, продовжати, manum Ci розпростерти, gloriam Ci розславити, litteras Ci протяжно виголошувати.

dīlātor, ōris, m. відкладач H.

dī-laudo, āre перехвалювати.

dilectus, гл. dīligo, **dīlectus,** ūs, гл dēlectus.

diligens, ntis *adv.* enter α) уважний, оглядний, обачний, бережливий, пильний, точний, докладний, ревний, запопадливий, старанний; *absol.* з *gen. obi.* veritatis N правдолюбний, in Gabinio Ci совісний що до Г., in furtis faciundis Ci обережний, ad alqd; relatio Ci старанно оброблена, equis alendis Ci дбалий в, scriptura Ci чисто написана. β) оглядний = дбалий, ощадний, господарний, homo C in rē Ci.

dīligentia, ae, f. α) старанність, обачність, уважність, точність, пильність, ревність, обережність, бережливість, mea Ci; з *gen. subi.* imperatoris Ci; з *gen. obi.* testamentorum Ci старанне їх списанє; часто з *praep.* in re p. Ci d. erga pecuniam Ci. β) дбалість, ощадність, господарність, d. et parcimonia Ci.

dī-ligo, 3. lexi, lectus високо почитати, поважати, цїнити, любити, alqm, consilia alcis in re p. Ci inter se оден одного, officii rationem Ci цїнувати. P P P **dīlectus,** 3. милий, любий, дорогий, alci H V.

dī-lūceo, ēre бути ясним, світлим; обр. fraus d. coepit L вияснила ся.

dī-lūcesco, 3. luxi ви-, розяснювати ся, dies supremus H настає; *impers.* **dīlūcescit** Ci L зоріє, благословить ся на світ, світає, розвиднює ся.

dīlūcidus, 3. *adv.* ē світлий; обр. ясний, виразний, понятний, verba Ci.

dīlūculum, i, n. розсвіт, досвіток, primo diluculo Ci рано в ранцї, ⌜на зорях⌝, ⌜досвіта⌝.

dī-lūdium, ii, n. відроченє, себ-то днина задля відпочинку ґлядіаторів H.

dī-luo, 3. lui, lūtus (lavĕre) I. α) розмивати, розмягчати, lateres C diluitur color O пускає, pluvia sata V замулює; *occ.* β) змивати = усувати, віддаляти, розганяти, устороновати, curam mero O ⌜запити⌝. II. (від luĕre) α) розпускати, розріджати, mella Phalerno H aceto bacam H перлину; *occ.* готовити, venenum L. β) ослабляти, відпирати, опрокидувати, опровергати, amicitias Ci підкопувати, crimen Ci L збивати; *P P P.* dilūtus, 3. розріджений, dilutius (*scil.* vinum) Ci слабше.

dīluviēs, ēi, f. **dīluvium,** ii, n. розлив, затопа, повінь; обр. ex d. vecti V із загуби.

dimacha, ae, m. жовнїри, що бють ся й пішки й верхом Cu.

dī-māno, 1. āvi розливати ся: обр. ширити ся, labor ad existimationem hominum Ci знаходить в суспільстві признанє.

dīmensio, ōnis, f. по-, ви-, роз-, обмір Ci.

dī-mētior, 4. mensus роз-, від-, об-, ви-, мірювати, роз-, відмежувати, opus C витичити; *P P P* dimensi ordines T прямі.

dī-mēto, āre від-, розмірювати, locum castris dimetari *dep.* L відтичити.

dīmicātio, ōnis, f. α) рішучий бій, р. завзята борба, universae rei = universa L головний бій, d. proelii Ci в битві. β) спір(ка), змаганє о, небезпечність, se in d. obicere Ci запускати ся в; з *gen. obi.* capitis Ci о житє = vitae Ci.

dī-mico, 1. (pf. у O dimicui) α) завзято бороти ся, воювати, бити ся, armis Ci з оружем в руцї, pro alqo Ci pro aris L cum alqo de re L (in C) acie cum hoste L на отвертім полї, inter se; adversus alqm. β) бороти ся = змагати ся; *absol.* capite L = de vita Ci важити своїм житєм = наражати єго, pro salute Ci dimicandum est, ut... Ci добивати ся.

dīmidiātus, 3. по-, роздїлений ‚на пів', половичний, annus піврік, unus et d. mensis Ci півтора мїсяця.

dī-midius, 3. ‚половичний', (на) пів, d. pars Ci Cu половина, d. p. exercitūs S пів війська; dimidium eius, quod... L о половину менший як, d. patrum est L належить по половинї їм = наспіл з ними = є на-, спільна (кров); *pl.* dimidiae (partes) Ci половина; *subst.* **dimidium,** ii, n. половина; *absol.* з *gen.* militum L; з *abl. mensurae:* dimidio plures Ci о половину бїльше.

dī-minuo, 3. розбивати на кусники, alqd.

dīmissio, ōnis, f. ви-, розсилка, виряджєнє, виправа, alcis ad diripiendum Ci; *occ.* роз-, од-, відпуск, propugnatorum Ci відправа моряків.

dī-mitto, 3. mīsi, missus α) роз-, висилати, виряжати, по-, розсилати (на всї боки); *absol.* eos (per C) circum agros Ci eos in omnes civitates Ci ad alqm; обр. aciem in omnes partes O обзирати ся на всї боки. β) роз-, відпускати, казати розійти ся, coeto dimisso Ci коли розійшов ся; *meton.* ludos L закінчити. γ) відсилати = ви-, від-, пускати на волю, віддаляти, відправляти, (від служби) увольняти, milites Ci C non d. filium a sē Ci N не пускати від себе, equos C V T пустити на волю, uxorem Ci розвести ся з, turmas praesidio C лишити для охорони; з *praedic.*: eum mpunitum S лишити безкарно. δ) ви-, про-, у-, опускати, (з рук), по-, кидати, відступати, оставляти, за-, лишати, зрікати ся чого, тратити, praedam ex manibus C principatum C скласти, spem Ci стратити, tempus Ci = occasionem N C пропускати, ius suum Ci вирікати ся єго, curam C не журити ся бїльше, victoriam C не вихіснувати; з *dat. comm.* iracundiam rei p. Ci не ворогувати задля д. alci tributa T дарувати.

dī-moveo, 2. mōvi, mōtus від-, розсувати, від-, роздїлювати, розлучати, terram aratro V бороздити, орати, aquam corpore O переплисти, rubum H переповзти крізь..., populum H = turbam T протовпити ся через, propinquo H перетиснути ся через, ora O отворити до. β) від-, усувати, віддаляти; *absol.* T звідки? з *abl.* umbram polo V розігнати, fide socios L відводити; з *praepos.* eos a plebe S відчужити, rem p. de rē Ci.

dī-nosco, гл. dī-gnosco.

dinumerātio, ōnis, f. ви-, обчисленє, рахуба Ci.

dī-numero, 1. α) ви-, відчисляти, stellas Ci злїчити, pecuniam Ci ви-, заплатити. β) обчисляти, tempora V.

diocētēs, ae, m. зарядчик доходів, скарбник Ci.

diōta, ae, f. (= amphora H) посудина, збан на вино (з двома ушками) H.

diplōma, atis *dat. abl. pl.* atibus, n. поручаючий лист, виставлений виправляючим ся в провінцию, ‚пас' Ci T.

dīrectus, 3. *adv.* ē (dirigere) ви-, напрямований, випростований, прямий, простий, aes O cornu magis d. C менше загнутий, d. itinere Ci навпростець, просто; *abl. adv.* directo Ci на правцї. β) рівновісний, поземий, trabes C ‚покотом' ставлений, materia C мостові бруси ставлені поздовж. γ) прямовісний, простопадний, locus Ci круте. δ) прямо, отверто, (без обиняків), homo простодушний. ε) строгий, суворий, senex Ci.

dīremptus, ūs, m. (dirimere) роздїл Ci.

dīreptio, ōnis, f. грабіж, здирство, sociorum Ci pecuniae Ci присвоєнє.

dīreptor, ōris, m. грабіжник Ci.

dir-ibeo, (dis habeo) 2. ibui дїлити, роздавати до голосования, tabellas Ci.

diribitio, ōnis, f. роздача табличок = обчисленє голосів Ci.

diribitor, ōris, m. роздавник табличок, tabellarum Ci.

dī-rigo, 3. rexi, rectus α) ви-, простувати, у-, ставляти просто, виправити, вирівнувати, випрамляти, regiones lituo L вимірити, aciem C L = suos L = frontem L; *absol.* legiones T ушикували ся, planities hinc dirigens T розходяща. β) справляти, звертати на, по-провадити на, cursum O бігти; куди? cursum in hostem O L ad litora C; обр. cogitationes ad alqd Ci думати на щось, deus opus O веде; *occ.* цїляти, стріляти, hastam in te O direxti = direxisti tela in alqm V. 1. з *dat.* цїли.: hastam Ilo V на. 2. з *abl. instr.* tela arcu H з лука. 3. *prolepsis:* vulnera V T ранити. δ) руководити ся чим, приноровляти ся до, vitam ad rationis normam Ci utilitate officium Ci з огляду на хосен.

dir-imo, 3. ēmi, mptus лиш *metaph.* розни-мати, розбирати, роз-, віддїлювати, роз-водити, розлучати, розбороняти, urbs flumine dirempta L подїлене на дві части, dirempti (C. et M.) T собі ворожі. β) роз-, перериватн, пере-, при-, спиняти, пере-шкоджувати, кінчити, зводити на нїщо, colloquium C зірвати; у авґурів tempus Ci відрочити, pacem Ci не допустити до, controversiam Ci розсудити, bellum L V залишити, litem O поладнати.

di-ripio, 3. ripui, reptus (rapĕre) α) розри-вати, роздирати, membra O розшматува-вати, aras V валити; *occ.* β) ви-, здн-рати, від-, виривати; з *abl.* vaginā ensem V добути меча з; з *praep.* ferrum a latere T. γ) роз-, грабити, грабувати, за-, роз-хоплювати, пустошити, eos N C fanum Ci; *occ.* об-, рабувати = забирати, res ex Asia Ci.

diritās, ātis, f. лють = гроза́, страшна недоля, о́гидь Ci.

di-rumpo, 3. (рідко **dis-rumpo**) rūpi, ruptus α) розривати, розломлювати, розбивати, нищити, imagines T homo diruptus et di-rutus Ci ‚хирляк і харля́к'; обр. amicitias Ci зірвати; *medial.* β) пукати, тріскати; обр. *absol.* furiā Ci зі злости.

di-ruo, 3. rui, dīrŭtus розвалювати, нищи-ти, роз-, бурити; *absol.* tecta L Ci arbusta H корчувати, agmina H розбити = ро-зігнати, aere dirutus (miles) Ci без жало-вання = збанкрутований.

dirus, 3. зловіщий, по-, згубний, страш(ен)-ний, cometae V bucina V; обр. religio loci V жахом переймаюче почитанє, preces T проклони; *n. pl.* dira canere V страшно проклинати; *adv. acc.* dira fre-mens V стр. скриготїючи, Ulixes V грізний, лютий. **dīrae,** ārum, f. зловіщі знаки Ci проклони H T; Dirae V богинї пімсти, Фурії.

dis, dītis, m. f. але n. dīte, is *comp.* ditior *superl.* ditissimus α) богатий, in diti domo L; *subst.* ditissimi найбогатші L Cu; з *abl.* Cu L O; з *gen.* terra d. silvae H лїсиста; *occ.* bellum T що виплачує ся, Dis pater C бог підземеля, domina Ditis = Pro-serpina; *meton.* ater D. підземелє V.

dis-cēdo, 3. cessi, cessum I. розступати ся, розходити ся, розсипувати ся, роздїля-ти ся; *absol.* in duas partes S inter se N caelum Ci V відчиняє ся, medium caelum V прояснює ся; неособ. discēditur Ci розходять ся; куди? domum C in tecta Ci ex fuga in civitates C по утечі в; обр. in hanc sententiam discēditur L S голосують за = годять ся з, на; d. in alia omnia Ci L бути за противною думкою II. α) від-, уступати, від-, виходити, відійти, віддаляти ся, відїзджати; *absol.* Ci O V; звідки? Capuā Ci templō O e curia Ci e, de foro Ci ab armis C S L зложити оруже, ab amicis Ci розстати ся з, a duce Ci L відпасти від, ab eo audacia Ci покидає єго; куди? ad urbem V in cubi-culum Ci d. cubitum Ci іти спати; *occ.* β) 1. ви-, відмаширувати, вирядити ся, exercitus a Rheno C виступило походом, ex hibernis C вирушити. γ) виходити, supe-rior victor discēdit C N S побідив, d. aequo proelio C = aequo Marte L aequā manu S розійти ся не рішивши борби; обр. в судї: liberatus Ci увільнено єго, in-ferior Ci програв. δ) зникати, щезати, минати (ся), sol H заходить, memoria rei ex animo Ci забувати на ню, ex, de, a vitā d. Ci розпращати ся зі сьвітом, spes iis C пропала. ε) у-, відступати, залишати, по-, за-, кидати, a sententia C a rē від-бігти від предмету, a se Ci збентежити ся, ab officio C не сповняти єго.

dis-ceptātio, ōnis, f. α) розправа, спір(ка), розбір; *absol.* cum alqo; з *gen. obi.* veri-tatis Ci; з *gen. subi.* civium Ci, verborum Ci супере(ч)ка. β) рішенє, розсуд, regis L.

dis-ceptātor, ōris, m. розсудник, роз'ємник, роз'ємний = мировий суддя, посеред-ник; *absol.* з *gen. obi.* litis Ci de agro L.

disceptātrix, īcis, f. розсудниця, рішитель-ка Ci.

dis-cepto, 1. α) розбирати, розсуджувати, розпізнавати; *absol.* multum T основно обговорити, aequo iure cum alqo Ci розправляти, inter se armis C бороти ся, de iure verbis L спорити; *occ.* β) роз-суджати = рішати, спорішити, ipse exer-citus L controversias Ci inter eos L.

dis-cerno, 3. crēvi, crētus α) роз-, віддїляти, від-, розлучати, fines S відмежити, litem armis V *(abl. separ.)* не допускати до спірки за ниви, alqm ab alqo; *P P P* **discrētus,** 3. віддїлений = віддалений, sedes H жилища, in ostia O подїлений на гирла; *occ.* відзначати, украшати, строїти, telas auro V вишивати. β) від-, розрізняти, suos C розпізнати, alqm ab alqo; alba et atra Ci; зал. пит. C S T без частиці L.

dis-cerpo, 3. cerpsi, cerptus (carpĕre) роз-ривати, роздирати, розшматувати, роз-шарпувати, eum manibus Cu L; обр. rem in membra Ci роздробити, aurae mandata V розвіяли = забув на них.

discessio, ōnis, f. (discēdere) α) розста́ння, відді́лене, plebei a patribus S. β) розступлене, себто перехід сенаторів в одну або другу сторону задля голосованя = голосоване, senatus consultum de re per discessionem facit Ci C піддає під голосоване, голосує без дебати, d. fit Ci голосують. γ) відхід, вихід, від'їзд, виїзд, alcis T.

discessus, ūs, m. (discēdere) α) роздїлене, caeli Ci лискавиця. β) розлука, виїзд, від'їзд, вихід, відхід, solis Ci захід; *occ.* alcis ex, ab loco Ci militum C утеча; обр. e vita Ci смерть, meus Ci засла́ння.

dis-cidium, ii, n. (cadĕre) розпад, corporis et animae Ci. α) розлука, розстання, tuum Ci з тобою, coniugis Ci; *occ.* Agrippae T розвід. β) розбрат, роздвій, розлом, незгода, civile Ci звичайний розлад, ab iis discidio distrahi Ci розбратати ся.

dis-cinctus, гл. discingo.

dī-scindo, 3. scidi, scissus роздирати, розривати, vestem Ci; *occ.* cotem novaculā Ci L розтяти, bitumen T розлупити; обр. amicitias Ci зірвати.

dis-cingo, 3. cinxi, cinctus розперізувати, розвязувати, розпускати, discinctā tunicā H в сорочці; *Adj. P.* discinctus неопері́заний = легкодушний, institor O пунїйський крамар, nepos H гуляка.

disciplīna, ae, f. ‚школа". I. α) наука, eos dare, tradere alci in disciplinam Ci віддати їх на науку до, disciplinae causā C щоб побирати науку; з *gen. obi.* d. bene vivendi Ci; з *gen. subi.* iudicum Ci. β) образоване, о-, просьвіта, знане, відо́мість, штука, homo summā disciplinā Ci високообразований; *pl.* (наукові) предмети, a dis tradita Ci ворожбицтво, d. iuris civilis Ci правознавство, bellica Ci воєнна штука, militaris V тактика, magorum Ci знахарство, iusti Ci ‚етика"; *occ.* 1. хід науки, методика, Hermagorae Ci. 2. основини, система, Stoicorum Ci tres d. Ci фільоз. школи; *metaph.* II. вихованє, diligentia et d. Ci старанне в., d. familiae Ci в. рабів; *occ.* карність, послух, militaris L але navalis Ci вправа в мореплавстві β) порядок, установа, звичай, vetus Ci d. sacrificandi L обряд, Gaditanorum Ci обичай; *occ.* державний устрій, д. лад, Lycurgi Ci civitatis, rei p. Ci T.

discipulus, i, m. (**discipula,** ae, f.) ученик, (-ця), школяр, вихованець Ci H.

dis-clūdo, 3. clūsi, clūsus (claudere) запирати окремо, від-, роз-, передїляти, ab alqo, Nerea ponto V відокремляти, trabibus disclusis C тим, що не приставали, morsus roboris V розщиба́ти щілину.

disco, 3. didici α) учити ся; *Pf. praes.* dicisse на-, виучити ся = знати, розуміти; *absol.* litteras (apud (у) alqm) учити ся читати = elementa prima H, fidibus (canere) Ci гру на струнах, vitam V розбирати, ii, qui discunt C = discentes L ученики, a patribus C перенятий від них; звідки? unde Ci sacra ab eo C, id ex me Ci; з *inf.* Ci V; з *acc. c. inf.* Ci N; з зал. пит. NOH. β) пізнавати, по-знакомити ся з ким, чим, me Hiber H vultus V розпізнавати, ab uno crimine omnes V. γ) довідати ся = чути, haec O id de me, id ex pluribus Ci causam Ci обізнати ся з справою; з *acc. c. inf.* C didici знаю; з зал. пит. Ci.

dis-color, різноцьвітний, пестрий, alci; vestis d. fatis O невідповідна до, d. aura auri V відмінне сяєво золота.

dis-convenio, īre не сходити ся з, не годити ся з, vitae H; *impers.* disconvenit inter me et te H не годимо ся.

discordia, ae, f. α) незгода, розлад, розбрат, сварка, нела́года, супере(ч)ка, роздвій, вороговане, чвари, mihi tecum H, inter nos sunt Ci; з *gen. subi.* optimatium Ci. β) розрух, бунт, in exercitu T. γ) Eris богиня незгоди, demens V.

discordiōsus, 3. сварливий, напасливий S.

discordo, 1. āvi бути незгідливим, не годити ся, жити в незгоді, в розбраті, в розладі; *absol.* inter se Ci cum alqo T sibi O; *occ.* miles T; обр. parcus avaro H різнять ся.

dis-cors, dis (cor) роз'єднаний, незгідливий; *absol.* cum matre T; з *dat.* ei T ab alia L d. concordia HO повна суперечок, d. symphonia H різноголоса гармонїя, d. arma V ворожі, d. venti VO противні. β) відмінний, ріжний, нерівний, moribus Cu d. ora sono V з неоднаковим го́вором, d. inter se responsa L суперечні, fetus O двоїсте поріддя.

discrepantia, ae, f. незгода, суперечність, inter eos Ci.

discrepātio, ōnis, f. спір(ка), супере(ч)ка, inter eos L.

dis-crepo, 1. āvi Ci; *poët.* dis-crĕpui H α) нерівно звучити, tibiae Ci. β) не згоджувати ся, бути відмінним, різнити ся, causa O ще нерішена, verbis Ci що до, in rē Ci a sententia Ci inter se Ci cum dictis Ci; *poët.* з *dat.* H; *impers.:* discrepat нема згоди, є супере(ч)ка, річ спірна, не рішено: inter scriptores L de latore L що до; з *acc. c. inf.* L haud (non) d., quin з *coni.* L

di-scrībo, гл. dēscribo.

dis-crīmen, inis, n. (discernere) α) про-, розділ, межа, розмеже, край, d. dare V facere O ділити від, compositum O розчесане волосє, parva d. leti V охорона від смерти, d. parvo leti V майже на кінчині; *meton.* β) 1. відстань, віддаль, просторонь, aequum V; *occ.* інтервал, septem d. vocum V семиструнна ліра. 2. marium Ci шийка. γ) ріжниця, неоднаковість, нерівність; *absol.* rerum Ci inter civīs et fortīs Ci in vulgo Ci розбір = толк у него. δ) рішенє, рішаюча боротьба, in discrimine est, versatur utrum... an Ci L belli Ci вихід. ε) крайність, небезпека, кінець, tot d. rerum V тільки невзгодин, d. periculi L крайна небезпека, ad ipsum d. temporis Ci сáме в рішаючу хвилю, ultimum vitae Ci скін, haud in discrimine ponere alqd L не класти великої ваги на щось, alqd in d. vocatur = venit Ci рішає ся, extremum Ci крайниця.

dis-crīmino, 1. (discrimen) роз-, віддїляти, межувати, via agros V тягне ся нивами.

discriptio, ōnis, f. роз-, подїл, populi Ci.

dis-crucio, 1. мучити, alqm; eos discruciatos necare Ci замучити, se d. = *medial.* гризти ся Ci.

dis-cumbo, 3. cubui α) порозлягати, позасідати, розміщувати ся, toris V super ostro V на; *impers.* discumbitur Ci V засїдають до столу. β) про одну особу: класти ся до обіду = за-, сїдати до обіду T.

dis-curro, 3. curri (рідко cucurri) розбігати ся (на всї бóки), розсипувати ся, розбрести; *absol.* in cornua L роздїляти ся на, ad arma L; обр. Nilus in ora V дїлить ся на розтоки, mens bibertito O звертає ся то сюди, то туди.

discursito, āre розбігати ся Ph?

discursus, ūs, m. α) розбіг, розтїч, discursibus vallem implere O набігами. β) бíганина (сюди й туди), campos discursibus complere T обїзджати; *meton.* liber d. inter ordines L вільний перехід.

discus, i, m. діск, металевий кружок H O.

dis-cutio, 3. cussi, cussus (quatere) α) розбивати, розвалити, rem L murum C ossa oris O потовкти. β) роз-, ви-, відганяти, coetūs L nivem C відгорнути, sol umbras V розсїяло. γ) нївечити, усувати, periculum Ci captiones Ci збивати.

di-sertus, 3. *adv.* ē α) впорядкований, уладнаний, diserte saltare T виразисто. β) красно-, вимовний, oratio Ci промовиста; *occ.* ясний, виразний, diserte scribere L; *subst.* diserti Ci красномовцї.

dis-icio, 3. iēci, iectus (iacere) α) розкидувати, розбивати, нищити, валити, muros V роз-, збурити, urbes V розрушáти, fulmine montes V розтрискати, roëtam H порубати. β) розганяти, rates V розсїяти, disiectae arenae T розвіяні, rem familiarem Ci прогайнувати, capillos O розпáтлати. γ) нївечити, pacem V нарушати, consilia L звести на нї нащо; *P. Adj.* **disiectus,** 3. розкинений, розбитий, розсїяний, поодинокий, aedificia C самітні, d. comas O *(acc. gr.)* з розпущеним волосям, cuncta d. sunt T в неладї.

dis-iunctio, ōnis, f. α) роз-, віддїленє, розлука, meorum Ci від моїх. β) ріжниця, нерівність, проти(во)стайність, animorum Ci неоднаковість.

dis-iungo, 3. **(dī-iungo)** iunxi, iunctus α) роз-, відвязувати, iumenta Ci розпрягати. β) роз-, віддїляти, роз-, відлучати, відокремляти, res p. alqm Ci роз'єднала, flumen regna S розмежує; з *abl.* oris V a mari Ci; обр. alqm ab alqo розбратати; *P. Adj.* **dis-iunctus,** 3. α) випряжений, bos H. β) віддїлений, віддалений, далекий від, loca Ci; обр. vita a cupiditate Ci homines genere d. собі чужі. γ) неоднаковий, ріжний, d. et contraria Ci.

dis-pālor, 1. (тільки *P. Pf.*) тягати ся, снувати ся, тиняти ся, in agris N.

dis-pār, āris нерівний, несхожий, неоднаковий, ріжний, proelium C піхоти проти кінноти, inter se, alci, sui Ci.

dis-parilis, e неоднаковий, відмінний, всїлякий, неподóбний Ci.

dis-paro, 1. роз-, від-, подїляти, розлучати, populum Ci.

dis-pello, 3. puli, pulsus розганяти, порозкидувати, розсїяти, naves V; обр. caliginem ab animo Ci зняти злуду.

dis-pendium, ii, n. α) видаток, розхід; *metaph.* у-трата, у-шкода; *pl.* = *sing.* morae V гаянка.

dispensātio, ōnis, f. роздїленє, рівномірна роздача, inopiae L (малих засобів) хлїба. β) управа, заряд, d. aerarii Ci скарбівництво. γ) завід управителя се-б-то скарбника, regia Ci у короля.

dispensātor, ōris, m. управитель, скарбник Ci.

dis-penso, 1. (*frequ.* до dis-pendere) ‚відважувати' α) розпоряжати, орудувати чим, recte H хазяйнувати. β) роздїляти, fila O правити долею, oscula per eos O общїлувати, annum intercalariis mensibus L управильнювати.

dis-perdo, 3. didi, ditus (зовсїм) з-, нищити, запропащати, carmen V ‚відмолоти'; до

того *pass.* **dis-pereo,** 4. ii. (зовсім) по-, загибáти; *Pf.* disperii ‚по мéнї', я пропав, dispeream, ni(si) Н абим так жив, коли не..., бýло́ би по мнї, якби не...

dī-spergo, 3. spersi, spersus (spargere) розсівати, розсипувати, порозкидувати, розбивати, exercitum in manus T дїлити на. β) ширити, sermonem Ci розголошувати; *absol.* з *acc. c. inf.* T; vitam in auras V віддати душу. P P P. **dispersus,** 3. розкинений, bellum Ci що розтягла ся, vis S розбита; *adv.* ē подекуди, то тут, то там, то сям, то там Ci.

dis-pertio, 4. īvi (ii), ītus (partiri) роз-, відобдїляти, розпаювати між, на, alqd alci; exercitum per oppida L розмістити по, loca iis S призначити; *medial.* dispertiri alqd (inter se L) по-, дїлити ся чим між себе.

dispertitio, ōnis, f. роздїл, подїл Ci.

di-spicio, 3. spexi, spectus α) розтворяти очи, прозріти; *absol.* N Ci; *trans.* β) підглежувати, увидїти, уз(д)ріти, помічати, побачити, Thule T. γ) пізнавати, зрозуміти, розібрати; *absol.* lucem Ci alqd ex re; *occ.* tot res Ci збагнути.

dis-pliceo, 2. ui (placēre) неподобати ся, не до вподоби, не по нутру; *absol.* alci alqd; з *inf.*; з *acc. c. inf.* неособово: populo de exulibus displicet Ci не годить ся що до, mihimet Ci я не свій.

dis-plōdo, 3. si, sus (plaudĕre) розбивати, розривати, desplosa vesica H розірваний, розпуклий.

dis-pōno, 3. posui, positus α) розкладати, по-розста(но)вляти, по-роздїлювати, порозміщувати, vigilias per urbem L signa in silva Ci curas in equites T між, dispositi equites C кінні чати, ‚пластуни', castella circum ea loca C ставити. β) укладати = упорядкувати, у(по)ряджувати, у-ладнати, aciem T dispositae comae O зачесане, consilia in fortunam L приноровити до; *P P P Adj.* **dispositus,** 3. *adv.* -ē уладнаний, як слїд.

dispositio, ōnis, f. розполога, розміщенє, розставка, hibernorum Ci.

dispositus, ūs, m. розпорядок, розполога, розклад, упорядженє T.

disputātio, ōnis, f. α) (науковий) розговір, розмова, disputationem ingredi Ci запускати ся в р. β) розвідка, розправа, висліджуванє, de fato Ci.

disputātor, ōris, m. дослїдник, subtilis Ci бистроумний письменник.

dis-puto, 1. α) розправляти, розсуджувати, розбирати, до-, роз-, висліджувати, толкувати, говорити сяк і так, alqd ad alqd; зал. пит. *absol.* з *acc. c.* β) (науково) спорити, haec tecum Ci re; contra alqd; ad alqd; in utramque partem Ci доказувати за й проти.

dis-quīro, ere (quarere) розбирати, ви-, розслїджувати, verum H.

dis-quīsītio, ōnis, f. слїдство, допитки, права, facinoris Ci venit in d. L бирають; з зал. пит. L.

dis-r, гл. dī-r.

dis-saepio, 4. psi, ptus відгорожувати (тином, стїною), віддїлювати, muro id ea limitibus O відмежити.

dissaeptio, ōnis, f. роздїл, iuris Ci розлу

dis-seco, гл. dis-sico.

dis-sēmino, 1. ви-, розсівати, лиш *meta* ширити, розголошувати, malum Ci.

dissensio, ōnis, f. (dissentire) α) неподібність думок, ріжниця гадок, нез(ла)года, in dissensione esse Ci бути неоднакових думок inter me et te. β) спір-(ка), сварка, розбрат, tecum; з *gen. subi.* unius Ci с пере(ч)ка; з *gen. obi.* ordinis Ci з ни civiles Ci C чвари, усобиці. γ) суперечність, utilium cum honestis Ci незлучність.

dis-sensus, ūs, m. незгода, d. vario V маючи однакової думки.

dis-sentio, 4. sensi, sensus не згоджувати ся, бути (відмінної) иншої думки, перечити; *absol.* id H inter se, ab, cum alq a se ipso Ci ab iis rē Ci; *poët.* з *dat.* co dicionibus H не приставати на. β) с рити, бути в незгодї, populus C. γ) бу иншим, різнити ся, a more C.

dis-serēnāscit, āvit (небо) роз-, про-, я снює ся L.

dis-sero, 3. sēvi, situs (serere-satus) р засївати, taleas C тикати = вóивати відступах.

dis-sero, 3. serui, sertus (serere-sertus) р викладати, розбирати, обговорювати розправляти, multa Ci ea inter me et de rē Ci; *impers.:* inter eos disseritur у T *trans.* curatius finem в подробиці seditiosa de re T мати бунтовливі р кля с. лише: de alqo; de re Ci.

disserto, 1. подрібно обговорювати, час розправляти про, haec, de iis T.

dis-sico, 1. (dissecare) secui, sectus р тинати, frontem securi V.

dis-sideo, 2. sēdi (sedēre) α) (окремо) ві сїдати; *occ.* toga impar H лежить нерів β) не згоджувати ся, по-різнити ся, бу иншої думки, a nobis animo Ci a ipso Ci de re Ci cum alqo; рідко cum re

poët. dat. plebi H; *occ.* бути (жити) в не-з(ла)годі, armis C a populo Ci ворогувати на, Medus sibi H розбитий на сторонництва, in Arminium et Segestem T роздвоєний на сторонництво A. і C., sceptris V нам не піддана. γ) суперечити, противити ся, розходити ся з, opiniones inter se Ci fama a fide O не сходить ся з, відміниа від.

dis-sīdo, 3. sēdi (sēdere) ‚розсїсти ся', сїдати окремо; *metaph.* по-різнити ся, посварити ся з, ab alqo Ci.

dissignātor, ōris, m. орудар, порядчик.

dis-silio, 4. silui (salīre) розскочити, тріскати, цукати, Italia et Sicilia V розірвали ся, gratia eorum H они розбратали ся.

dis-similis, e *adv.* iter не похожий на, відмінний, неподібний до, неоднаковий; *absol.* з *gen.* з *dat.* рідко inter se, in alqm T; *abl. limit.:* зі слїдуючим ac, atque, et... иншій, як (чим, нїж).

dissimilitūdo, inis, f. неподібність, несхожість, неоднаковість, ріжниця, morum Ci.

dissimulanter, *adv.* по́тайком, скрито, нишком, незамітно Ci L.

dissimulātio, ōnis, f. α) скриванє, sui T щоби єго не пізнали. β) скритість, притайкуватість, удаванє, ira et d. T здержана лють. γ) глум Ci.

dissimulatōr, ōris, m. облудник, таїтель, лицемір, alcis rei S.

dis-simulo, 1. α) робити неподібним, крити ся з чим, у-, при-, скривати, virum veste O перебрати ся в жіночий стрій. β) удавати; *absol.* Metella nomine O що підшила ся під; *trans.* затаювати, таїти, замовчувати, не признавати ся до, заперечувати, scelus Ci se non d. O не приймати иншого виду, deum O божеську природу; *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. V. γ) не зважати на, consulatum T Aciliam T поминути.

dissipābilis, e подїльний, роз-, дїльний, аёг Ci.

dissipātio, ōnis, f. розсип, розсїяне, розробленє, praedae Ci розтрата.

dis-sipo, 1. α) розсипувати, розкидувати, tecta L валити, dissipati liberi Ci по сьвітї; *occ.* β) 1. розбивати, milites Ci розігнати; *pass.* dissipari по-, розбігати ся, розбристи, dissipatus cursus = d. fuga L утеча тих, що розбрили ся. 2. ширити = розголошувати, famam Ci розславляти, discordiam сїяти. 3. *absol.* прогайнувати, розпускати, pecuniam Ci розтрачувати, vestem C прогуляти, reliquias rei p. Ci послїдні єї сили запропастити. γ) ширити, venenum per ossa Ci розливати, dissipatum passim bellum L ведена на всїляких місцях, dissipati homines Ci не товариські. δ) нищити, ignis cuncta Ci захоплює, curas H розганяти, homo dissipatus Ci ‚виторочений'.

dissociābilis, e (dissociare) незлучимий, Oceanus H непривітний.

dissociātio, ōnis, f. розлука, розклад T.

dis-socio, 1. α) (союз) розлучати, порізнити, роз'єднувати, розбратати, amicitias Ci homines dissociati Ci ще кочуючі. β) роз-, ви-, віддїляти від, alqm ab alqo; causam suam T виступити із союзу.

dissolūbilis, e (dissolvere) дїлимий, роздїльний, розкладний Ci.

dissolūtio, ōnis, f. (dissolvere) розвязок, роздїленє, navigii T розпадок. β) знесенє, legum Ci. γ) збиванє, відборона, criminum Ci; *occ.* animi Ci слабодушність.

dissolūtus, 3. гл. dissolvo.

dis-solvo, 3. solvi, solūtus α) розвязувати, puppes dissolvuntur O розпадають ся, membra T звихнені; *metaph.* versum H розкладати. β) зносити, залишати, нищити, amicitiam Ci зірвати, leges Ci ‚покасувати', mors mala S лагодить. γ) ослабляти, збивати, опрокидувати, crimina Ci senectus eos S знесилює. δ) ви-, за-, платити, aes alienum alci Ci nomen Ci довг, uterque pro sua parte Ci сплатив = полагодив ся, dissolvi Ci позбути ся (довгів); *P Adi.* **dissolūtus,** 3. *adv.* -ē розвязаний, navigium V розхитане. α) недбалий, genus orationis Ci безладний. β) розпутний, легкодушний, розпущений, непогамований, d. in lasciviam склонний до роспусти, homo Ci.

dis-sonus, 3. α) різноголосий, нестрійний, voces L безладні. β) незгідний з, різний, відмінний, неоднаковий, всякий, sermone d. L id ab rē L неподібне до.

dis-sors, rtis неспільний, відрубний, окремий, gloria a milite O ‚єму чужа'.

dis-suādeo, 2. suāsi, suāsus роз-, відраджувати, не радити, відхиляти, недораджувати, не голосувати за; *absol. trans.* legem Ci, de captivis Ci говорити проти; з *acc. c. inf. ne.*

dissuāsio, ōnis, f. відраджуванє, rogationis Ci ‚мова проти'.

dissuāsor, ōris, m. розрадник, legis L речник проти.

dis-sulto, 1. (*frequ.* до dissilire) розскакувати ся = розривати ся, цукати, ripae V; *poët.* crepitus V розлягає ся, грімотить.

dis-suo, 3. sui, sūtus розпорювати, sinum O розгорнути, amicitias Ci згодом залишати.

distantia, ae, f. роз-, відстань, віддаленє, ріжниця, morum Ci неоднаковість.

dis-tendo, 3. tendi, tentus (tensus) α) розтягати, розширяти, простирати, bracchia O простягати, aciem Ci роз-, продовжати. β) зовсїм на-, ви-, заповняти, nectare cellas V; *P Adi.* **distentus,** 3. наповнений, повний, lacte ubera H V. γ) роздїлювати, роздроблювати (сили), curas in duo bella L журити ся (займати ся) двома війнами, copias L нападати на них то тут то там, animos L заклопотати.

distentus, гл. distendo і distineo.

dis-termino, 1. розмежувати, віддїляти, alqm; по-, дїлити, alqd Ci T.

distichum, i, n. дворяд, двостих.

distinctio, ōnis, f. (distinguere) α) роз-, віддїл, розпізна(ва)нє, iocі Ci veri a falso Ci. β) ріжниця, різнородність, lunae siderumque Ci неоднакове їх сяєво, vocum Ci різнозвучність, inter ea ... et ea ... Ci.

distinctus, 3. *adv.* ē гл. distinguere.

distinctus, ūs, m. пестрота, pennarum T.

dis-tineo, 2. tinui, tentus α) держати з окрема, роз-, віддїлювати, роз-, відлучувати, unanimos L роз'єднати, Caesaris copias C роздробити, regem bello Ci силувати, щоб розбив свої сили; *occ.* здержувати, не пускати, eum a domo H eas praesidio C відтяти від. β) спинювати = зволїкати, pacem Ci L. γ) займати кого чим, legiones C; *pss.* d. occupationibus Ci бути занятим, dolore Ci терпіти подвійне горе; *P Adi.* **distentus,** 3. (всесторонно) занятий чим, negotiis Ci in opere C circa scelera T.

dis-tinguo, 3. tinxi, tinctus α) пестро (всїляко) о-, за-, покрасити, racemos H посинити, distinctus nigram frontem ab albo medio O з білим значком посеред чорного чола. β) прикрашати, pocula gemmis Ci обкладати; обр. orationem verborum insignibus Ci переквітчати гарними місцями. γ) розпізнавати, роз-, віддїляти, від-, розрізняти; *absol.* alqd; vero falsum H alqd a servitute Ci fortes eosque T non distincto (без ріжницї) чи ... з зал. пит. T; *occ.* на-, призначувати, locum Ci; *P Adi.* **distinctus,** 3. *adv.* ē α) пестрий, красистий, ⌜писаний⌝, floribus herbae O retia maculis O крапкаті, caelum astris Ci краснозоре. β) ріжнородний, acies L genera Ci всїлякі. γ) ясний, виразний, зрозумілий, distincte scribere Ci.

dī-sto, 1. α) ⌜відставати⌝, стояти оподалїк, бути віддаленим; *absol.* trabes binos pedes (на) inter se (від себе) C; з *abl.* foro H O від, ā domo Ci. β) (часово) бути відаленим = давним, ab eo Codrus ... γ) ріжнити ся, бути неоднаковим; *abs* distans studium O цїлком инше занят ab rē Ci; *poët.* з *dat.* H; *impers:* distat ріжниця; зал. пит. Ci H.

dis-torqueo, 2. torsi, tortus викривлят перекручувати, oculos; *P Adi.* **distortus,** 3. покручений, покривлений, поша ний, crura H; обр. genus enuntiandi зап(л)утаний.

distortio, ōnis, f. перекрученє; *absol.* me brorum Ci покривлені.

distractio, ōnis, f. (distrahere) α) розтягне нє, розлука, animorum Ci. β) розбра роздвій Ci.

dis-traho, 3. xi, ctus α) ⌜розтягати⌝, ро дирати, роз-, відривати, від-, роздїляти, роз'єднувати, eum equi V розшарпати, corpus Ci L розшматувати, vallum L ро кидувати, materiam C ломити, comas розхрістати, lumina O видряпати, gen O подряпати; обр. alqm famā T осла ляти; *occ.* розлучати, pugnantes N ро боронити, socius a me distractus Ci в дорваний, servatorem a me Ci відчужит β) розпродувати, agros Ci. γ) (союзи розвязувати, розбивати, societatem C Metellus rem Ci підкопує, distrahi cum eo Ci порізнити ся з; *occ.* acies distrahitu C розтягає ся, fuga eos C розсіває turmas C розширити. δ) залагодити, з мирити, controversias Ci. ε) тягати сюд й туди, eos fides egestas T rem p. L роздвоїти, animus in contrarias sententias distrahitur Ci хитає ся на ...

dis-tribuo, 3. tribui, būtus α) роздїляти дїлити між, придїляти кому, роздавати *absol.* latius exercitum C порозміщувати на дальший постій, eos in legiones C роз містити по, pecunias C виплатити, alqd civitatibus Ci накладати на, equos peditibus C придїлити до. β) роз-, подїлити (на) розкладати, copias in partes C; *P Adi.* **distribūtus,** 3. *adv.* ē роз-, подїлений, distribute scribere Ci по ладу́.

distribūtio, ōnis, f. по-, роздїл, alcis Ci.

di-stringo, 3. nxi, strictus α) розтягати, розпинати, мучити, districti radiis V на чоланах, ⌜на муках⌝. β) роздїляти, Romanos L відокремляти. γ) занимати; звич. *P P P* districtus, 3. сильно (на всї боки) занятий, iudicio Ci.

dis-turbātio, ōnis, f. зруйнованє, знищенє Ci.

dis-turbo, 1. розганяти, приводити в нелад iudicium armis Ci розбити. β) бурити, domum Ci валити. γ) нївечити, legem Ci знести.

dītesco, ere богатїти, багáтшати H.

dithyrambus, i, m. дитирамб, гимн в честь Бакха, опісля й других богів H.

dītio, гл. dicio.

dītior, dītissimus гл. dīs (= dīves).

dīto, 1. збогачувати, alqm H; *pss.* богатїти O H.

dīū, *adv.* I. днинoю, за дня; *comp.* diūtius, diutissime цїлими днями, diu noctuque T. II. *α*) довго. β) давно, з давна.

diurnus, 3. (dīū) по-денний, у день, за дня, horae V exemplaria, versate nocturnā d. manu H не випускайте нїколи з рук. *α*) lumen O сонїшне. β) одноденний, щоденний, cibus L на одну днину, currus O колесниця сонця, d. mercede conductus H на поденщину; *pl.* **diurna,** ōrum, n. (acta) T денник.

dīus, 3. небесний, божеський, чудовий, величний, прекрасний.

dīū-tinus, 3. довгочасний, довготривалий, довгий, протяжний pax N тривкий.

dīūturnitās, ātis, f. довгочасність, довгий час, довго-тривалість, d. pacis Ci довгочасний; *occ.* протяжність, custos diuturnitatis Ci сталого посїдання.

dīū-turnus, 3. довгочасний, довготривалий, триваючий, довгий, тривкий, протяжний, error Ci блуканина, diuturnior impunitas C довша. β) довголїтний O; *occ.* non potes esse d. Ci годї тобі довше держати ся.

dī-vāricō, 1. розпинати, alqm Ci.

dī-vellō, 3. velli (vulsus) *α*) розривати, роздирати, corpus V розшматувати, artus morsu O V відкусити; обр. res copulatas Ci нарушити, divellor dolore Ci горе роздирає моє серце, cura somnos H не дає спати. β) ви-, відривати, від-, видирати; *absol.* Gyas me non divellet H не розлучить (від тебе); звідки? ramum trunco O відрубати, eos a parentum complexu S; *medial.* inde V розставати ся, amplexu V.

dī-vendō, 3. didi, ditus розпродувати, продавати частицями, bona Ci.

dī-verberō, 1. розбивати, роздїляти, sagitta auras V перетинає.

dī-verbium, ii, n. розговір, розмова, діальоґ L.

diversitās, ātis, f. *α*) ріжниця, неоднаковість, supplicii T. β) суперечність, проти(во)стайність, naturae T inter eum imperatoremque T чвари.

dī-versus, 3. I. *α*) в ріжні боки звернений, сюди й туди обернений, в противнім напрямі простираючий ся, оден сям, другий там, то тут, то там, d. itinera L T C розхідні, proelium C в ріжних місцях; *praedicat.*-ивно: d. flebant O відвернені від себе, d. dissipatique C розбиті на всї боки; *sing. poët.* quo d. abis V куди звертаєш ся? d. metu ac libidine agebatur S колихав ся між; *subst.* in diversum trahunt L N з utrum ... an вагають ся = незгідні чи ... чи, componere diversos T роз'єднаних. β) нестійний, d. animi T. γ) розсїяний, осібний, кождий з окрема, для себе, d. bellum gerunt L d. audistis S legatos d. aggreditur S прохає з осібна. δ) ріжний, неоднаковий, инший, відмінний, всїлякий, d. locis *(abl. lim.)* O d. locis L і тут і там, по всїх усюдах, colores O пестрі, ars O инша, studia Ci всїлякі, diversa sonare O відмінно звучити; з *dat.* O; з *gen.* T; ab rē T. II. *α*) в противний бік, (су)протилежний, відбігаючий від, відвернений, противний, зовсїм инший, fortuna недоля, d. orbis O конець світа = запад, d. undae O західні; *adv.* in diversa T per diversum T на противнім боцї. β) противний = ворожий, acies T transferre invidiam in diversum T на вороже сторонництво. γ) зовсїм инший, суперечний, vitia S L opus O inter se mala S. III. відокремлений = віддалений, далекий, pascua O oppida T diversum terrarum T закуток, age diversos V розвій на всї боки.

dīves, itis, divitior, divitissimus *abl. sing.* -ē, *gen. pl.* -um *α*) богатий на, d. mulier Ci богачка, Nilus O водоносний, lingua H промовиста, ager V родюча, humus O хїбодайна, epistola O многонадїйний, lacrimae рясні; з *abl.* d. nummis H грошовитий, gens велелюдний; з *gen.* opum V засібний, ramus V розкішний, vena щаслива, cultus O дорогоцїнний стрій.

dī-vexō, 1. āvi збиткувати ся над, agros Ci нищити.

dī-vidō, 3. vīsi, visus (*Inf. pf.* divisse H) *α*) (дві цїлости), роз-, віддїляти, роз-, відлучити, alqd; Rhenus agrum Helvetium ab iis C роз-, відмежує, eum patriā V. β) розрізнювати, розпізнавати, bonam legem a malā Ci dignitatem ordinum T. II. (цїлість на части) роз-, подїлити, Gallia divisa est in partes tres C розпадає на, hunc medium H розрубати на двоє, muros V проломити, concentum H нарушити, gemma aurum H переломлює = в золото оправлений; *occ.* β) 1. роздїляти на дві рівні половини, flumen vallem C urbem L. 2. полїтично роздвоїти, розбивати на два сторонництва, populum in duas partes Ci divisus senatus C.

γ) роздїляти = паювати між, роздавати по-, між, alqd; pecuniam alci Ci praedam inter, per milites L regnum inter (in T) eos S L praemia cum eo O дїлити ся з ним нагородами; куди? copias in hiberna L по-, розміщувати по; обр. animum huc-illuc V звертати свою думку раз сюди, раз туди = хитати ся між сею й тою гадкою. δ) (льогічно) по-дїлити, genus in species Ci; зал. пит. Ci. III. співати, citharā carmina H виспівувати на цитрі.

dīviduus, 3. (dividĕre) α) дїлимий, подїльний, animal Ci. β) роз-, подїлений, aqua O ‚розтоки'.

dīvīnātio, ōnis, f. α) дар віщованя, віщованє, прочутє. β) здогад, догадка. γ) (судове) призначенє обвинителя, in Caecilium Ci.

dīvīnitās, ātis, f. бож(ественн)ість, божественна природа, божественна прикмета Ci.

dīvīn-itus, *adv.* α) по божій волї, з божої ласки, від Бога, super ripas d. effusus L за допустом божим, d. ei in mentem venit Ci натхнений додумав ся. β) по божому = чудово, гарно, d. de me meritus Ci вельми заслужений.

dīvīno, 1. α) мати ‚натхненє', передсказувати, віщувати, прорікати, пророкувати; *absol.* Ci. β) догадувати ся, передчувати, від-, угадувати, alqd; *acc. c. inf.* зал. пит. de exitu N ясновидїти, передбачити.

dīvīnus, 3. α) божественний, божий, d. res N V; *pl.* d. res C Ci N V жертва, служба божа, scientia d. rerum Ci о природї, d. animi Ci богородні, d. scelera L проти богів, d. iura C природні. β) пророчий, віщий, натхнений, vates H; з *gen.* avis d. imbrium H віщують на. γ) боговидий, надлюдський, прегарний, domus Ci; *subst.* **dīvīnus,** i, m. віщун, пророк N L; **dīvīnum,** i, n. жертва, прúнос L.

dīvīsio, ōnis, f. (dividere) α) подїл, orbis S. β) роздїл, роздача, agri Ci.

dīvīsor, ōris, m. роздатель (рілї); при виборах: підкупник Ci.

dīvīsui, *dat.* m. до роздїлу, facilis d. est L легко роздїлити, ea d. erant L породїлювали їх.

dīvitiae, (dītiae) ārum, f. α) дорогоцїнности, богацтва, скарби, маєтки; *abstr.* β) богацтво; *metaph.* segetis O урожай.

dī-volgo, 1. (di-vulgo) робити загально звісним, ширити, розповсюднювати, розголошувати, rem Ci T. β) виставляти на, aetatem ad alqd Ci.

dīvortium, ii, n. α) розхід, роздїл. β) розвід, розбрання, d. facere cum ea Ci розвести ся з.

γ) розпутє, роздороже, itinerum L T aquarum L міжводє, nota d. V манівцї.

dīvus, 3. α) небесний, божественний, ces atrix V = Venus. β) *subst.* **dīvus,** i, m. бог; *gen. plur.* dīvūm, *occ.* боготворений divum vulnerare V Енея, divi genus V корінок Цезара = Augustus T. γ) **dīva,** ae, f. богиня, божиця H L. δ) **dīvum,** i, n. ясне (голе) небо, sub divo Ci sub divum H на білий = денний свїт.

dō, 1. dedi, datus (стар. Ф. opt. du-im, du-is, du-it) давати, подавати. I. α) зовн. предм. до-, вручати, alci manus N Ci H узнати себе поконаним, піддати ся, equo frena V O по-, пустити поводи, vela ventis L Ci розпустити вітрила = відплисти, hosti (terga) C утїкати; *occ.* поставити (на стіл), quid dem? H alci turdum H. β) давати, по-, передавати, поручати, надїляти кого чим, призначити кому що; *absol.* dans L давéць, ingentia data O дари, alci venenum Ci затроїти кого, fabulam (munus) Ci T виставити. III. viri agro dando Ci для роздачі; обр. testem Ci obsides C ставити, filiam alci in matrimonium L = eam genero V віддати за = заміж, inter se fidem N Ci O з'обовязати ся словом, mandata N Ci приручати, cognomen H nomen alci Ci при-, назвати кого, civitatem alci Ci N L надати; *meton.* fasces H повірити уряд, alci locum in theatro T назначити; з *gerund.* ei bellum gerendum Ci передати провід війни; *occ.* γ) 1. дарувати, обдарити кого чим, alci donum Ci V O; з *praedic. acc.:* velamina munus O в дарі. 2. жертвувати, diis tura H O кадити їм, patriae sanguinem O пролити за вітчину. 3. (листи послови) передавати = доставляти, по-, відсилати, tabellario epistulam ad te Ci. 4. гроші давати = платити, qui dant, obtinent causas Ci ‚хто мастить, той їде', ratio datorum Ci щет розходів; *metaph.* (кару) по-терпіти, відпокутувати, відбути, poenas O. II. допо-, призволяти, foedera O S senatum N Ci S допустити до ‚авдієнції'; але: iura O судити, actionem, iudicium dat praetor Ci допускає до, secundum tabulas dis datur Ci рішає ся в чийсь хосен, promissa O сповнити, alci tempus N O лишити часу, salutem V O поздоровити, veniam Ci прощати; з *inf.* re frui O. β) (з наміром) від-, передавати, полишати, зіставляти, iis urbem diripiendam L; з *dat.* alqd draconi O; *refl.* se vento C плисти з вітром, se regibus C T під-

давати ся, eum leto V O neci, exitio V O убити, urbem excidio V L на поталу; *refl.* se somno Ci спати, se fugae Ci = sese in fugam Ci пустити ся на втїкача = утїкати, legiones in fugam C відперти. eum ad iniurias alcis Ci наражати на; *occ.* 1. віддавати (ся), посвячувати (ся), se labori Ci studiis annos Ci H; з нам. реч. operam dare, ut, ne Ci завдати собі труду щоб (не), старати ся, se d. luxu *(dat.)* corrumpendum S зледащіти, se in sermonem Ci запускати ся в. 2. *concr.* дати куда = приносити, по-класти, кидати; з *dat.* arenam ossibus H посипати мощі піском, bracchia cervici H обняти, id catenis H закувати в кайдани, eum in custodiam N Ci до вязниці. ora capistris V за(г)нуздати; *refl.* se fluvio V = se in aequor V кинути ся в, se in viam Ci поспішити в дорогу, eum praecipitem ad terram V повалити єго на, se populo Ci явити ся перед н.; *medial.* obvium dari V L нагодити ся кому, наскочити на, стрінути, hostem in conspectum L показати; обр. se d. res se dat L показувати ся, melius se dat V виходить на лїпше. γ) позволяти, признавати, лишати, (з *obi.*) iis iter per provinciam C data occasione N принагідно; *obi.* mihi iusto videri H щоби здавав ся справедливим; *inf.* неособов. iungere dextram non datur V не вільно; з нам. реч. ut, ne Ci T quā datur V T оскілько можна; з *pron. obi.* da hunc populo Ci прости єму люду ради, alqd famae Ci H T зважати на славу, чутку; з ut T; з *acc. c. inf.* Ci H; *occ.* (твердженє) признавати, припускати; з *acc. c. inf.* Ci H. δ) з *praed. dat.* узнавати, приписувати, вважати щось за що, alci laudi Ci laudem Roscio vitio Ci, id ei crimini Ci закидувати єму злочинство. ε) давати, подавати, називати, назначувати, с-казати, unum ex oratoribus Ci навести, nobis testimonium Ci свідчити, populo responsa H O звіт, nomina L Ci C зголосити ся до війська, da, qui deus sit V скажи . . ., datur O = narratur; paucis V оповісти в коротці B. α) видавати із себе (звук), дати ся по-чути, clamorem V O закричати, dicta V O L промовити, lacrimas O заплакати, ore colores V засияти і. т. п. β) справляти, спричиняти ся до, зчинити, damnum alci Ci заподіяти, funera V похоронити, spem O L робити, suspicionem fugae alci C підозрівати кого о, animos O бадьорити, vulnera V ранити; обр. 1. видавати = родити, frumenta H. 2. робити, motus L O tortus V звивати ся; з *praed. acc.* hostes victos L побідити, victimam mactatam L зарізати.

doceo, 2. docui, doctus α) учити, по-, научати, обізнавати, познакомляти; *absol.* alqm, alqd; з *acc.* особи і *abl. rei.* te fidibus (*scil.* canere) Ci вправляти на струннім інструментї, eum equo armisque L (*scil.* uti); *acc.* особи і з *acc. rei.:* te litteras Ci; при *pass.* лишає ся; *acc. rei.:* doctus iter H; *acc.* = *inf.:* eum loqui Ci; *occ.* учити = казати, заявляти, оповіщати, повідомляти; з *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. C Ci; vos de rē Ci de adventu C дати знати про; *pss.* doceri мати вістку; з *acc. c. inf.* C; *pss.* з *nom. c. inf.* cupidus fuisse docetur Ci, citharitare doctus est ab eo Ci научив ся у, від него. β) (драму) виучити = дати, виставити, fabulam Ci. γ) судцям ви-, об-, розяснювати, eos de causa Ci eum causam Ci. δ) бути учителем = викладати кому, studiosos dicendi Ci; *absol.* is docet apud me Ci.

docilis, e понятливий, тямучий, спосібний до науки. belua Ci ad alqd Ci; *poët.* з *gen.* modorum H; *metaph.* capilli O мягонькі.

docilitās, ātis, f. понятливість, ingenii N тямучість.

doctor, ōris, m. учитель.

doctrīna, ae, f. научанє, наука; *absol.* з *gen. obi.* honestarum rerum Ci. β) наука, відомість, знанє, умілість, d. subtilior Ci „теория". γ) ученість, науковість Ci.

doctus, 3. *P. Adj. adv.* ē α) учений, виучений, просвічений, образований, вишколений, укий, d. prex H; з *acc. rei:* d. modos H d. homo Ci; *subst. pl.* **docti,** ōrum, m. H Ci учені; з *gen.* fandi V промовиста; з *abl.* litteris Ci; doctius luctari H лїпше вишколений в мові, doctissime eruditus S основно образований. β) вправний, умілий, меткий, проворний, usu docti C проучені. manus O зручні; з *inf.* d. psallere H танцюристий.

documentum, i, n. (docēmē) (научаючий) примір, приклад, взір, взорець; *absol.* scelerum Ci, habet me sibi documento Ci; з *acc. c. inf.* зал. пит. β) довід, доказ, свідоцтво, с-, проба, fidei T. γ) остерігаючий примір, пере-, осторога, d. alci dare Ci documento alci esse C служити кому за доказ або бути пересторогою, periculi перед, ruinae eis d. erunt („научкою"), ne L.

dō-drans, ntis, m. три чверти, heredem ex d. fecit N записав єму ¾ свого маєтку,

iugeri L = 21 600 □′ = пів фальчі, морг = майже десятину.

dōdrantārius, 3. на $\frac{3}{4}$ знижений, tabulae Ci довгові книги.

dogma, atis, n. основна думка, правило, догма; *pl.* dogmata.

dolābra, ae, f. казьмá, оскарда, мотика, dolabrā silvas rodere Cu корчувати.

dolens, ntis, *adv.* enter болїзний, з болем, боляче, з жалем.

doleo, 2. ui, dolitūrus α) терпіти бíль, болїти над, за, сумувати, горювати, в тугу вдавати ся, скорбíти, непокоїти ся, жал(к)увати за, по, прикро відчувати, нарікати; *absol.* nunquam dolituri V безчутні, pes Ci болить; з *abl.* successu O журити ся ним. terra monstris H терпить від, de fratre H commutatione rerum C гризти ся нею, pro gloria S побивати ся за, propter quod Ci; з *acc. c. inf.* з quod; з *pron. acc.* illud Ci quae Ci etc.; з *acc.* casum Ci оплакувати. β) завдавати болю, (жалю), гнївити кого, Hercule O гнївати ся на Г. (ізза єго обоготвореня), alci dolens O розгнїваний на; *impers.* cui dolet? Ci кому ⌞допекло⌝, кого болить? dictitare dolentia S обидливі слова.

dōliolium, i, n. бочів(оч)ка (з глини) L.

dōlium, i, n. бочка (з дерева) з глини, de d. imo bibere Ci до дна.

dolo, ōnis, m. α) кинжал, різак V. β) передне вітрило, d. erectis L не розпустивши (менших) вітрил.

dolo, 1. брусувати, ви-, обтїсувати; *metaph.* lumbos fuste H обамбурити, historiam Ci з грубшого обробити.

dolor, ōris, m. α) сум(ота́), скорбóта, смуток, грижа, журóа, жаль; *absol.* hoc mihi dolori est Ci завдає жалю; з *gen. obi.* coniugis amissae O за, ex civibus amissis Ci задля. β) болючість = обида, ураза, гнів, нехіть, невдоволенє, досада, обуренє, пересердє і. т. п. dolore exarsit закипів гнївом; *pl.* жалощі. γ) бíль, мука, терпінє, laterum H кольки, altus V діймаючий.

dolōsus, 3. *adv.* -ē хитрий, лукавий, облудний, зрадливий, обманний.

dolus, i, m. хитрість, лукавство, облуда, підступ, обмáн, підмана; *pl.* хитрощі, підходи, per dolum Ci T d. malus Ci ошука(нство), captus dolo V N перехитрéний.

domābilis, e (domare) усмирливий, побідний.

domesticus, 3. домовий, домашний, хатний, дому, d. otior H у себе дома = як домашний, parietes Ci хатні; *subst.* domestici, ōrum, m. домівники, домові приятелї, члени дому. β) сїмейний, до рідні належний, родинний, luctus Ci в родинним кругї, praedo Ci рідний, iudicium C свого кружку. γ) особистий, личний, власний, свій, питом(енн)ий, officia Ci res Ci власна справа, crudelitas Ci супроти городян, opes самосила. δ) свійський, домородний, краєвий, своєрідний, facta H подвиги вітчини, sermo материа мова, recordor domestica Ci свійські приміри.

domi-cilium, ii, n. житло, оселя, селúтьба, мешканє, regis Ci замки, domicilia Gallorum C хати, хутори, plurima d. in Caria Ci займища; обр. d. imperii N Ci столиця.

domina, ae, f. панї, господиня, повелителька, Venus O володарка, mea O подруга, sorores O посестри.

dominātio, ōnis, f. (dominārі) α) володарство, (необмежене) правлїнє, пановане, власть N C; *metaph.* iudiciorum Ci над судами, in libidinem Ci сила над; *occ.* самовлада, Sullae Ci regia корольоване. γ) володар; *pl.* = пани, держављики T.

dominātor, ōris, m. володар, правитель, пан, deus Ci.

dominātrix, īcis, f. володарка, правителька, cupiditatis Ci смирителька.

dominātus, ūs, f. α) пановане, володарство, правлїнє, regium Ci королївство. β) самовлада, самодержавє, Cinnae Ci.

dominium, ii, n. (dominari) посїлість Ci.

dominor, 1. за-, о-, панувати, за-, володїти, панувати над, правити чим, владати, володарити; *absol.* dominarier *(inf.)* arce V in urbe V in bonis Ci розпаношити ся, in tectis Ci в будівничих справах удавати пана, in suos Ci над; *metaph.* inter culta . . . lolium V буяє, dominantia nomina H властиві; *P. Pr. Adi.* **dominans,** ntis, *(subst.)* d. deus володар, пан, dominantes T держављики, самовладники.

dominus, i, m. α) розпорядник, орудáр, хазяїн, epuli Ci. β) розпоряджаючий, правитель, господар, пан, повелитель, голова; *pl.* domini панство, ⌞пан і пані⌝. γ) посїдатель, власник, ґазда, aedificii Ci доматор; *metaph.* δ) пан, володар, vitae necisque L над, gentium Ci; *occ.* чоловік, домáр, meus O.

domi-porta, ae, f. равлик, слимак Ci.

domito, āre (*frequ.* до domare) у-, смирити при-, освоювати, currus V тягло.

domitor, ōris, m. (domare) по-коритель, equorum Ci освоїтель; *occ.* побідник, maris V смиритель, спроможець.

domitrix, īcis, f. побідниця, освоїтелька, смирителька V.

domĭtus, ūs, m. (domare) покоренє, освоєнє Ci.

domo, 1. domui, domitum α) освоювати, примиряти, beluas Ci. β) поконувати, побіджувати, приборк(ув)ати, одолїти, поборювати, перемогти, eos fame Ci голодом заморити, eos bello Ci завоювати, nationes Ci gentes Ci покорити; *poët.* ulmum V загнути, terram rastris V рали́ти, arbores V щепити, uvas prelo H дусити, partem (tergoris) O уварити, avidum spiritum H погамувати зажéрливість.

domu-ĭtio, ōnis, f. поворот домів Ci.

domus, ūs, f. α) дім, хата, d. tibi patet Ci; *abl.* domo рідко domū Ci; *dat.* domui, рідко domo H; *pl. gen.* domuum = domorum; *acc.* domūs = domōs. β) мешканє, житло, avium V гнїздо, Olympi V палата. γ) дім = домові, родина, сїмя, семейство, origo domūs V роду; *occ.* 1. фільозофічна школа, Socratica H. 2. домівство, d. officia exsequi T ґаздувати. δ) батьківщина, рідне місто, вітчина, hic V Caerete domo V походити з Ц.; *occ.* мир, domi bellique S domi militiaeque Ci bello domique L. ε) як adverbia: I. *acc.* (куди?) **domum** *pl.* **domōs** до дому, домів, в свояси, domum tuam Ci. II. *abl.* **domō** Ci. III. *locativus* (де?) **domi** (рідко) domui T Ci дома, domi suae Ci у себе дома, tuae d. Ci d. alienae Ci d. Caesaris Ci domi istius Ci; але in domo educatus L; часто: вітчина = край, domo expellere C.

dōnārius, 3. (dōnum) жертовний; *subst.* **dōnārium,** ii, n. жертвенник, alta V святиня, храм V.

dōnātio, ōnis, f. дарованє, дар; *absol.* з *gen. obi.* bonorum Ci.

dōnātīvum, i, n. по-дарунок (в грошах) T.

dōnec, (з dōnicum) α) доки (не), поки (не), аж (не), у Ci рідко; в значіню: аж, доки *ind. pf.* Ci або *coni. impf.* (при намірах і можливости); з *coni. praes.* і *impf.* β) в значіню часовім; з *ind.* всїх часів: так довго як, як довго, доки, поки (не), (quamdiu).

dōno, 1. давати, дарувати; *absol.* H Ci alqd alci. β) дарувати кому щось = на-, дарити кого чим, eos Ci; з *abl. instr.* bonis Ci. γ) надати кому щось, наділяти кого чим, позволяти кому щось, alqd; alci alqd; з *inf.* mihi divinare H. δ) жертвувати, caput Iunoni O; *occ.* 1. залишати, занеха(я)ти, inimicitias rei p. C civem pro eo L признати. 2. дарувати = прощати, пробачати, culpam O.

dōnum, i, n. α) дар, (по)дарунок, nuptialia Ci весїльний гостинець, rem dono dare S дарувати. β) жертва, прúнос; *gen. obi.* Apollinis L для А.; d. ultima O послїдна честь за упокій мерця.

dormio, 4. īvi, (ii) ītum α) спати; часто з *supin.* dormitum ire H іти спати, d. in lucem H до ⌜білої⌝ днини; з *abl.* ostro V на лїжнику, dormitur спить ся. β) бути бездїльним, нїчого не робити, сидїти дурно, спочивати, consul Ci iis dormientibus beneficia deferentur Ci їм що ⌜не кивнули й пальцем⌝.

dormītō, 1. дрімати, ся, засипляти, спати, lucerna O гасне.

dorsum, i, n. (**dorsus,** i, m.) α) спина, хребет, equi V L Cu; *occ.* верх β) все на хребет похоже, immane V підводна скеля, duplex dentalium d. V подвійна спинка леміша, speluncae V опукість, montis L Cu гребенище, nemoris V H лїсистий горбок, *masc.* silvestris у C.

dorўphorus, i, m. прибічник Ci.

dōs, dōtis, f. віно, прúдане, посáг, filiis dotes dare N випосажити, numerare Ci сплатити; *metaph.* дар, dotes ingenii O талановитість, silvarum O чудові лїси, corporis O красá.

dōtālis, e прúданний, даний за віно, regia V ⌜замок судженої⌝, Tyrii V Картаґіна дана в посаг L.

dōto, 1. ви-, вінувати, alqam, sanguine dotari V дістати кров за віно; *P. Adi.* dotatus випосажений, бóгатий; обр. d. formā O красуня.

drachma, ae, f. драхма, грецька срібна монета = наша корона.

draco, ōnis, m. змія, смок, ⌜дрáк⌝; обр. звіздна громада, ⌜anguis⌝ Ci.

dracōni-gena, ae, f. m. смокорідний, urbs O Теби.

dromas, adis, f. ⌜бíгуща⌝, camelus L одногорбий верблюд, дромедар, сука Актеона O.

druidae, ārum, Ci T druides, um, m. C друіди, келтийські жерцї.

dryas, adis дриада, нїмфа дерев, лїсунка V O.

dubitābilis, e сумнівний, непевний O.

dubitans, ntis, *adv.* anter вагáвий, непевний, сумнівний, нерішучий Ci.

dubitātio, ōnis, f. α) сумнів, непевність; *absol.* sine (ulla) d. без нїякого сумніву = напевне; з *gen. subi.* iudicis Ci; з *gen. obi.* criminum Ci de re Ci; зал. пит. Ci; по переченях, quin c. *coni.* що. β) надума, нерішучість, ваганє, хитанє, sine d. Ci не надумуючи ся, безпремінно; з *gen. subi.* senatus L; з *gen. obi.* damnationis Ci що до, in iudicamento Ci.

dubito, 1. сумнівати ся, не йматн віри що до, не бути певним; *absol.* de virtute Ci; *pss.* неособ: de rē dubitatur Ci T; *pron. acc. neutr.* id Ci; *pss.* quod dubitatur Ci dicta haud dubitanda V певні; зал. пит. dubito, quo modo loquar Ci не знаю як говорити, з utrum ... an, anne Ci O; dubitor, an dea sim O не вірять в моє божество; по переченях: non nemo, quis dubitat і т. п. з quin з *coni.*; рідко *acc. c. inf.* NTL. β) надумувати ся, розгадувати собі, вагати ся, гаяти ся, хитати ся, нерішати ся, сумнити ся, бути нерішучим, непевним; *absol.* quid dubitas? V чого стоїш? fortuna L непевна; з *inf.* C Ci рідко quin C.

dubius, 3. *adv.* ē α) сумнівающий, ся, вагаючий ся, вагавий, сумнів(н)ий, нерішучий, хиткий, непевний; *absol.* d. inter spem metumque V колихаючи ся, haud dubie L безсумнівно, id animum d. fecit Ci захитав єго; *locat:* d. animi V в серці, salutis O не надіючий ся на, d. sum quid faciam H не знаю, що робити. β) *pss.* сумнів(н)ий, непевний, нерішений, apes O блукаючі, nox O сумерки, lux O марево, caelum V похмуре, cena H сутий, socii L невірні; з літотес: haud d. mors V певна, non dubie T Cu haud dubie SL Cu безперечно; *occ.* небезпечний, невідрадний, трудний, прикрий, tempora Ci d. aegre O тяжко хорий; *subst.* **dubium,** ii, n. сумнів, d. est re Ci alqd in d. vocare Ci сумнівати ся о; зал. пит. Ci; по переченях; з quin (що) Ci quin non (що не) c. coni; sine dubio Ci = procul dubio L безпремінно, без(су)перечно, несхибно, de civitate in d. venit Ci сумнівають ся о γ) небезпечність, alqd in d. revocare Ci devocare C виставляти на небезпеку.

ducātus, ūs, m. провід L.

ducēni, (ducentēni), ae, a по двіста L.

ducentēsimus, 3. двосот(н)ий; **ducentēsima,** ae, f. (pars) $\frac{1}{200}$ пайка = $\frac{1}{2}$ відсотків данини T.

du-centi, ae, a двіста; *synecd.* = тьма тьменна, ‚сотки' Ci.

ducentiens, (ducentiēs) двіста разів. d. sestertium = 20 000 000 c.

dūco, 3. duxi, ductus I. α) тягнути, волочити, sidera crinem V тягнуть за собою, carri ducuntur C ледви їдуть, os Ci = vultum O скривити (ся); *occ.* 1. (розтягаючи), у-, витворяти, fila O прясти, epos H писати, carmina O віршувати, subtemen inter stamina O пересновувати, orbem O начеркати. 2. творити (з металїв), ocreas argento V vultus de marmore V виковувати 3. будувати, fossam C викопати, murum L ставити, viam L мостити; *metaph.* роз-, за-, протягати, bellum in hiemem C Ci V N продовжати до зими, tempus Ci N гаяти час, vitam V = animam L коротати житє, horas flendo V проплакати, vitam longius V O продовжати, noctem ludo V (граючись) прогуляти всю ніч. β) на-, притягати (до себе), діставати, приймати, frena manu O remos O веслувати, alterna bracchia V плавати; *occ.* uva colorem V барвить ся, formam O дістати, rimam O пукати; *metaph.* притягати = надити, вабити, манити, carmine saxa O, Daphnin V errore duci Ci заблудити, pocula somnos O H наводять = засипляють. γ) витягати, виводити, видобувати, pisces O ловити; звідки? ferrum vaginā O добути, suspiria pectore O зітхати = gemitus de (ab O) imo pectore V важко застогнати; *absol.* ducto mucrone V добутим ножем, sortes V жеребувати; *metaph.* виводити; *pss.* виходити, починати ся, genus Olympo V, nomen ab eundo Ci ab verbo ducitur oratio Ci починає ся словом. δ) втягати в себе, spiritum Ci вдихувати, spiritus auras O дихає ним; *poët.* somnos V дрімати, pocula H ‚тягнути', пити, puer ubera O ссе. II. α) водити, провадити, ducente deo V під проводом єго, куди? via ad undas O V L eum ad limina, in tecta V повести, eum in ius L зазвати перед суд, in carcerem (vincula) відвести = кинути до вязниці, eos ad necem Ci; звідки? eum hinc domum Ci відвести; обр. aquam in urbem L Ci спровадити; *metaph.* поводити ся чим, спонукувати, gloriā duci Ci руководити ся нею, P P P. **ductus,** з *abl. causae:* часто через з, задля, в наслїдок, по причині, amore N з любови. β) 1. приводити, приносити, приганяти, equum V pecudes V dona V; обр. sidera noctem V, 2. (куди) брати з собою (взяти), eas secum in castra Ci eos non duco in ratione Ci не зважаю на. 3. брати за жінку, (п)одружити ся з, filiam Ci eam uxorem Ci eam in matrimonium Ci оженити ся з, ex plebe L побрати ся з плебейкою, ducenda Lavinia V суджена. 4. проводити чим, справляти, pompas ad delubra O V alci funera V похоронити кого, choros H гуляти. γ) 1. (про військо) повести, вивести, попровадити, звелїти виступати, казати рушити (в похід), exercitum in Galliam, eos ad munitiones C turmas V.

2. *absol.* йти́ до побою, йти проти, на; маширувати на, contra hostes L ad hostem L. 3. йти (маширувати) по переду, pars equitum T. 4. по-водити чим, turmas V ordinem Ci бути сотником, familiam Ci передувати в родинї. III. α) по-, вважати чим, за, мати за, цїнити; з подв. *acc.* repulsam-triumphum Ci Siculos homines Ci; *pss.* з подв. *nom.* ille dignus poenā ducitur N вважають єго за . . .; *acc. c. inf.* C N; rem parvi, pluris, pro nihilo Ci eum in numero hostium C numero deorum C при-, в-, зачисляти до, між, eos loco adfinium T S id honoris S id in crimen T alqm despicatui Ci гордувати ким; *occ.* β) 1. обчисляти, об-, злічити, nonaginta milia medimnūm Ci. 2. зважати на, rationem officii Ci озирати ся на, r. commodi Ci мати на оцї, argenti Ci думати на, suam r. Ci дбати лиш про себе.

ducto, 1. āvi (*frequ.* до ducere) про-, во́дити (з собою), exercitum T проводити ним.

ductor, ōris, m. (dūcere) провідник, воєвода, itineris L проводатор, classis V начальник, ordinum L сотник.

ductus, ūs, m. (dūcere) провід, oris Ci черти лиця, aquae Ci водопроводи, muri Ci ставленє; *occ.* провід = начальство, suo ductū Ci за єго прúводом.

dū-dum, α) ˌздавна˺, вже давно; звичайно з iam: iamdudum dixi Ci iamdudum sumite poenas V карайте-ж раз = зараз; рідко з quam: quamdudum Ci відколи вже. β) перед хвилиною, перед тим, передше, недавно V.

duellum, i, n. (ст. Ф. від bellum ˌдвобій˺): domi duellique L (алїтерация) підчас миру й на вiйнї.

duim, duis, duit *opt.* до dare.

dulcēdo, inis, f. α) солодкість, на-, осолода, frugum L. β) солодощі, приємність, любість, розкіш, vocis O чарівний голос, ˌголосочок˺. γ) принада, кортячка, охота, хіть, жада́, praedandi L.

dulcēsco, ere ставати солодким, соло́дшати, солодїти, uva Ci.

dulciculus, 3. (*demin.* до dulcis) солодкуватий, солоденький, potio Ci.

dulcis, e α) солодкий, aqua Ci бережна, olivum H свіжа; *subst.* dulce O солодок, солодкий напиток; *pl.* солодощі. β) приємний, милий, любий, sonus H нїжненький голосочок, nomen d. auditu L милозвучний; *adv.* dulciter Ci; *poët. acc. sg. n.* dulce ridens H. γ) улюблений, любимий, amicus H сердечний, dulcissime rerum H ти моє се́рденько.

dum, I. *adv.* ще: nondum ще не = haud dum L; з *imper.* agedum Ci agite dum L же, нути, ану, вже раз! itera dum Ci ще раз! II. частиця в часових реч. для означеня рівночасности: підчас того коли, (між тим) коли; між тим, як, в оповіданях минувшости; з *ind. praes. hist.* обох речень, dum haec geruntur-is interficitur N; або з *impf. ind.* dum hoc consultant, Saguntum oppugnabatur L; клясично у Ci стоїть: *ind. impf.* лиш для повторення подій; за Лївія стоїть в оповіданях *ind.* і *coni. impf.*; з *ind. perf.* стоїть dum в оповіданях у N Ci. 2. так довго як, як довго, поки, доки, для рівночастности двох подій, dum civitas erit, iudicia fient Ci. 3. так довго аж, (не) аж поки не, заки не, доки (аж); з *ind. praes. pf.* або *fut. exacti* для дійства чисто часового, pasce capellas, dum redeo V. 4. з *coni.* для дійства намірового або можливого: multa passus est, dum conderet urbem V доки (не) (як задумував) основав місто. β) з *coni. optat.* коли-б лише, коби тільки, коби лиш, щоб лиш, oderint, dum metuant Ci dum ne sit unus O колúб лише не.

dūmētum, i, n. (dumus) гущавина, гущавик, чагарник, корчі, терник Ci H.

dum-modo, колúб лише, коби тільки гл. dum II. β).

dūmōsus, 3. за-, оброслий гущавиною, корчастий, montes V.

dum-taxat, α) розваживши як слїд, строго взявши, in tuo d. t. periculo Ci; *occ.* β) не більше як = лиш, хибá, тільки, peditatu d. t. ad speciem utitur C. γ) то бодай, що найменьше, то най, sit quidvis simplex d. t. H. δ) по крайнїй мірі, себ-то, розуміє ся, очивидно, nos, animo принаймнї, d. t. vigemus Ci ˌщо до˺ душі.

dūmus, i, m. корч, кущ, чагарéць V Ci.

duo, duae, duo α) два, двоє, ст. Ф. *acc. masc.* duo viros V; *gen. pl.* duōrum, duum C S. β) двоє́м, ті два, оба, обоє (висше згадані), двойкó, cum duobus Rosciis Ci.

duodeciēns, (-ēs) дванайцять разів; але H S d. = 1 200 000 сестерцїв.

duo-decim, (2 + 10) дванайцять.

duodecimus, 3. дванайцятий.

duo-dēni, ae, a по дванайцять: per d. astra V дванайцятьма знаками; *gen. pl.* duodenūm (pedum) C.

duo-et-vicēsisimus, 3. двайцять другий.

duoetvīcēsimāni, жовнїри 22. леґіону T.

du-plex, icis, *adv.* iter (двоє́м, двояко, подвійно) двокроть, складжений, cum duplice

ficu H (звич. *abl.* duplici) роздїлена й сушена (сушениця). β) подвійний, двоїстий, двійча(с)тий, pars orationis Ci що складає ся з двох частий, frumentum C подв. пайки збіжа; *subst.* duplex ei dedit L два рази тільки; *poët.* palmae V обі. γ) двозначний, двоязикий, лукавий, Ulixes H.

duplicārius, 3. побираючий подвійну платню L ‚Фрайтер'.

duplico, 1. α) по-, двоїти, numerum C; обр. згинати, ломити, кривити, hasta virum V корчить ся з болю, завданого ратищем, duplicari vulnere O корчити ся від рани. β) подвоювати, повторяти, mercedem Ci bellum T викликати подвійну війну, iter eius diei C відбути на днину, подвійну дорогу; *occ.* складати, verba L; *metaph.* з-, побільшувати, помножувати, flumina duplicata O що в них під-, прибула вода.

du-plus, 3. по-, двійний, в двоє більший, ще раз такий, ще раз тільки, intervalla Ci; *subst.* **duplum,** i, n. подвійне, в двоє тілько, poena dupli Ci.

du-pondius, 3. (duo asses pondo) два аси тяжкий; *subst.* **dupondius,** ii, m. (*sc.* nummus) двоасівка Ci.

dūrābilis, e (durare) видержалий, тривкий, тривалий, трива́вий O.

dūre, dūriter, гл. dūrus.

dūrēsco, 3. (incoh. до dūrēre), durui тверднути, campus frigoribus Ci замерзає, situ V твердїшає, тужавіє перелогом.

dūritia, ae, f. (dūritiēs) f. α) строгість, суворість, animi Ci. β) 1. загартованє, заправлюванє, строгий спосіб житя, видержалість, duritiae studere C. 2. прикрість, злиднї, гнїт, imperii T. 3. твердість, твердота́, ea d. capiunt O твердну́ть.

dūro, 1. (durus) *trans.* твердити, робити твердим, цупким, кріпким, тугим, pellem cortice O зробити з неї тверду шкіру, saecula ferro H перемінити в залїзо; *occ.* uvam fumo H сушити, Cererem in foco O печи́. β) загартувати, duratus patientia C; *occ.* заправляти до, ad facinus T твердий на. II. *intr.* α) тверднути, сохнути, solum V. β) загартувати ся, in necem T ad caedem T. III. α) бути твердим (видержалим) на, видержувати, пере-, зносити; *intr.* durate V кріпіть ся, in opere L hiemem in castris L перезимувати; *trans.* carinae aequor H устоють ся проти, laborem V перебути; *occ.* β) *intr.* держати ся, тривати, стояти, бути, Troia O тримає ся, ad nostram aetatem T жити аж до..., colles T тягнуть ся.

dūrus, 3. *adv.* ē (dūriter) I. α) деревистий, sapor V терпкий. β) твердий. γ) дерев'янний = нескладний, vocis genus Ci тяжкий, manus O мозолиста. II. α) заправлений, загартований, сильний, кріпкий, видержалий, ilia H. β) необтесаний, неокресаний, грубий, Stoici Ci cothurnus O епічна поезия, dure dicere H грубости. γ) безличний, os O Ci. δ) ощадний, поздержний, d. videris H homo Ci pater Ci. ε) суворий, безчутний, строгий, iudex Ci без серця, in plebem ordo Ci d. ligonibus exhauriebat H завзято копала, d. perdere ferro H без пощади. III. α) острий, hiems Ci tempestas Ci негода. β) прикрий, трудний, сутужний, тяжкий, скрут(н)ий, durum est H важко, тяжко, omnia dura H всякі невзгодини, тяжке положенє, si quid erat durius C коли стало круто, si nihil esset durius C наколи-б не було труднощів; *occ.* 1. недогідний, condiciones Ci невідрадні обставини, valetudo H слабість, d. res O нещастє. 2. непевний, небезпечний, грізний, tempora Ci лихолїтє, злиднї, зли́годнї.

duum-vir, i, m. *pl.* II viri = duumviri, ōrum дуумвіри, II viri perduellionis Ci L слїдчі в справі заговору (зради), sacrorum L що мали надзір над сибилїнськими книгами, aedi faciendae L настоятелі будови храмів, navales L орударі фльоти, iuri dicundo Ci комісия для правлїня провінциональними городами.

dux, ducis, *m. f.* (ducere) α) провідник (-ця), itineris Ci поводар, gregis O козел, armenti O бик, latronum Ci ватажко. β) 1. п(р)оводир, воєвода, полководець, верхово́д, голова, eo duce CH під єго проводом. 2. ц(їс)ар, князь *Ph.*

dynastēs, ae, f. по-, велитель, володар N.

E.

E, ē. гл. ex.

eā, (sc. parte, via) там-, туди, eā-quā туди-куди, тудою, тут L N.

eādem, там-ки, тамже, тою самою дорогою, e quā як раз туди-куди N.

eā-tenus, дотиль, о скільки, в тій мірі Ci.

ebenus, i, m. ebenum, i, n. гебанове (чорне) дерево V.

ē-bibo, 3. bibi (bibitus) випивати, haec filius H пропив, amnes O приймає.

ē-blandior, 4. ītus ‚виманювати', дістати лестощами, alqd L P P P e. suffragia Ci.

ebrietās, ātis, f. підпиток, хміль, чмир H.

ebriōsitas, ātis, f. пияцтво, перепій Ci.

ebriōsus, 3. опилий, опянїлий; *subst.* пияк, пяниця, опіяка Ci.

ebrius, 3. підпилий, запитий, пяний; обр. e. fortunā V упоєний.

ē-bullio, 4. īvi булькотїти; обр. *trans.* hoc Ci virtutes Ci чванити ся ними.

ebulum, i, n. (ebulus, i, m.) хобза, бузина V.

ebur, oris, n. α) слонева кість. β) вироби із сл. кости, слоневий, Indum Ci omne Ci всякі горорізьби із сл. к., nitidum V сл. статуа богів, inflat e. V грає на сл. флєтї, premere e. curule O сидїти на сл. крислї, vacuum O піхви з сл. к.

eburnus, 3. в прозї. **eburneus,** 3. α) із слоневої кости, слоневий, dentes Ci L сл. йкли, клеваки, numeri сл. кістки до гри, lyra H виложена сл. костию, ensis V прикрашений сл. костию; *metaph.* білий (мов сл. кістка), colla O.

ecce, ач, тут, бач, он, онде, от, e. comitiorum dies Ci ади, ось днина виборів.

ec-f = ef-f, ec-f, гл. ef = f.

echidna, ae, f. змія, яспида, вуж O.

echīnus, i, m. морський їжак H vilis H полокальниця.

echō, ūs, f. відгук, відгомін, відголос, луна O.

eclipsis, is, f. затемнєнє, e. solis сонця.

ecloga, ae, f. короткий (чабанський) стихотвір, екльоґа, ідиля V.

ec-quandō, коли? коли-ж? колись, раз, чи раз коли? *interr.* і *indef.* Ci.

ec-quī, ec-quae, (ec-qua) ec-quod, чи який? *(interr.)* ecquod bellum gessimun quin? Ci щоб не . . ., часто ec-qui-nam Ci ec-quis-quid; *subst.* питайно? чи хто, чи що, ecquis fuit, quin lacrimaret? Ci невжеж нїхто не плакав; в зал. пит. quaerit, ecquid sit quod... Ci рідко прикметниково, e. populus L якийсь; *acc.* ecquid? чи? чиж? ecquid-an? = чи ... чи; *abl.* ecquō кудиж Ci; *occ.* може хтось, e. adest Ci.

eculeus, ecus гл. equuleus.

edāx, ācis α) пажерливий, ненаїсний, hospes Ci; обр. β) гризький, їдкий, погубний, ignis O що нищить, затираєе; з *gen.* O обжерливий.

edera, гл. hedera.

ē-dīco, 3. dixi, dictus (*Imper.* ēdīce V) ‚висказувати', заповідати, об-, заявляти, оголошувати, оповіщати, звістити; *absol.* comitia Ci de ceremoniis T розпорядити. β) при-, роз-, наказувати, постановляти, praetor Ci; *acc. c. inf.* ut ne Ci.

ēdictum, i, n. заява, оповістка, оголоска, приказ, розпорядок (головно претора), e. perpetuum збірка попередних, преторських розпорядків.

ēdisco, 3. didici виучити ся (на память), fastos Ci ad verbum Ci на память; обр. tristia O пізнати, Pf. log. довідати ся; з зал. пит. O.

ē-dis-sero, 3. serui, sertus основно обговорювати, в подробицях викладати; *absol.* alqd; зал. пит. Ci.

ē-dis-serto, āre подрібно й частїйше обговорювати.

ēditīcius, 3. нараяний, предложений, iudices (себ-то 125 присяжних, які в деяких, позвах обвинитель сам вибирав).

ēditio, ōnis, f. виданє, libri T; *metaph.* переданє, перекаа, вістка, discerpans L; *occ.* предложенє, ista tribuum Ci (себто право винувателя надати, 4 tribus що з них малоб ся вибрати 125 судиїв).

ēditus, 3. (P Adi. ēdere) піднятий = високий, високо положений, вистаючий, collis C V; обр. viribus editior H сильнїйший; *subst.* edita montium T верховина.

edo, ēs, edere, ēdi, ēsus [конюґ: також ēsse ēst edimus ēstis *coni. impf.* ēssem *p. pr. pass.* estur] їсти, жерти; *opt.* edit alium H най заїдає чіснок, pecus agellos H випасає; обр. їсти = нищити, нївечити, culmos rubigo V переїдає, te dolor O гризе, flamma medullas V сушить, alqd animum H точить.

ē-do, 3. didi, ēditus I. підносити гл. editus. II. α) видавати (із себе), animam Ci віддати душу = сконати, vitam Ci умерти, clamorem Ci закричати, gemitus O застогнати, hinnitus O за(і)ржати, murmur O загомонїти, flumen in mare editur O впадає. β) 1. видати на світ, родити, плодити, ˌмати˺, geminos Ci V O eum partu V in lucem ēdi Ci прийти на світ, eam Atlas V дав їй житє, editus regibus H королївського роду. 2. видавати, libros in vulgus N Ci. γ) поголоски ширити, розголошувати, розпускати вістку, opinionem in vulgus C розносити; з *acc. c. inf.* 3. видавати прикази, розпорядки, imperia L на-, при-, розказувати; *subst.* **ēdita,** ōrum, n. прикази O. δ) об-, заявляти, подавати, казати, оповіщати, оголошати, haec ore V postulata alci Ci nomen L Ci O bella O оповісти; *acc. c. inf.* O; зал. пит. H; *occ.* 1. (про оракулї), видавати = передсказувати, oraculum Ci Cu ita ex libris editum L так суджено в. 2. (в судї) на-, призначувати, предкладати, подавати, tribum Ci iudices Ci. ε) справляти, спричиняти, допускати ся чого, facinus Ci поповнити, tumultum L підняти, opera L до-, виконати, annuam operam L служити один рік, spectaculum T дати; *meton.* gladiatores T казати їм виступити.

ē-doceo, 2. docui, doctus основно виучати, докладно научати, iuventutem facinora S; з *inf.* O P P P з *acc. rei.* edoctus artes belli L вишколений в, in disciplinā L. β) подрібно оповісти, вірно звістити, точно повідомити, дати знати, подати докладну вістку, causam eos Ci; зал. пит. C Ci; *acc. c. inf.* L; з *acc. rei.* omnia per eos edoctus S дізнавши ся про все від них.

ē-dolo, 1. витесувати, виробляти Ci.

ē-domo, 1. domui, domitus зовсїм освоїти; обр. при-, усмиряти, перемагати, поконати, nefas H.

ē-dormio, 4. īvi, ītus *intr.* виспати ся; *intr.* Ci; *trans.* crapulam Ci протверезити ся, Ilionam H проспати = забути в чмирі на слово Іл.

ēducātio, ōnis, f. вихованє, alcis; feras inter se e. conciliat Ci освоює.

ēducātor, ōris, m. вихователь, пістун, вітчим, Neronis T надзиратель.

ēducātrix, icis, f. вихователька, кормителька, пестунка Ci.

ē-duco, 1. ховати, виховувати, викохувати кого, ви-, плекати, образувати. α) *pass.* виростати, alqm; senectam eius O кормити єго на старість, humus herbas O видає = поростає зілєм, alqm (in domo N) domi alcis Ci. β) рости в, id mare O видає.

ē-dūco, 3. xi, ctus I. витягати, виймати, gladium e vagina Ci добути меча; з *abl.* corpore telum V; *occ.* тягнути жереб, жеребувати, sortem Ci tribūs Ci. II. виводити, випроваджувати, educ tecum tuos Ci забирай ся з ними, eos in provinciam Ci забрати; відки? з *abl.* exercitum castris Ci C; з *praep.* eam a domo Ci увести, eum ex urbe L de senatu Ci. β) (про військо) казати кому виступати, казати іти в похід, (вирушати з ким), legiones e castris Ci pubem castris V; безпредметово: 1. ex hibernis eduxit C вимаширував. 2. відчалити, navem ex portu C. 3. (винуватників) приводити, ˌпотягнути˺ перед суд, alqm in ius Ci Sthenium Ci ad consules Ci. 4. спускати, lacum Ci. 5. (будівлї) посунути до, molem in Rhenum T. III. α) підоймати (в гору), підносити, здвигати попід, ставляти, aram turrem sub astra V moenia caminis V виковати в кузнях; *poët.* mores in astra вислявляти. β) (= educāre) викормлювати, виховувати, викохувати; *pss.* ви-ростати, дійти до лїт Ci V.

edūlis, e їстовни́й, їсти́вний, до їди H.

ē-dūro, 1. тривати далї, fulgor solis L виднїє, ся.

ē-dūrus, 3. α) задеревілий, стверднїлий, досить твердий, pirus V. β) немилосерд(н)ий, os O.

ef-farcio, 4. на-, випихати, набивати, на-, заповняти, intervalla saxis C; від effercio 4. fersi, fertus P. Adi. efferta arva Ci богаті ниви.

ef-fātum, (ec-fātum) i, n. висказ, виреченє, вислов, vatum Ci пророцтво.

effectio, ōnis, f. викон(ув)анє, artis Ci recta Ci правота; *occ.* materiae Ci творча сила.

effector, ōris, m. спорудник, справник, творець, викона́вець, mundi Ci сотворитель.

effectrix, īcis, f. спорудниця, pecunia e. voluptatum C справляє.

effectus, ūs, m. I. *pss.* здїйсненє = вплив, наслїдок, вислїд, причина, eloquentiae Ci vis et e. Ci дїлаюча сила. II. *act.* виконанє = споруда, з'орудуванє, violare in effectu est Ci обида основує ся на дїйстві, operis L будованє, opera erant in effectu L брали ся до них, sine effectu L бездїльно.

effēminātus, 3. ˹обабілий˺, винїжений, виснажений, слабкий; *subst.* effeminato servire Ci бабієви.

ef-fēmino, 1. *α*) дїлати женщиною, аёга Ci. *β*) роз-, винїжити, знесиляти, розманїжити, animos Ci corpus *P Adi.*

efferitās, ātis, f. дикість, дикарство Ci.

ef-fero, 1. (ec-fero) робити диким, barba speciem oris L надає дикий вид; *pass.* дич(áв)іти, ставати диким, *P Adi.* efferātus, 3. здичілий, дикий, odio irāque L що розізлив і розсердив ся.

ef-fero, (ec-fero) ferre, extuli e-lātus I. *α*) ви-, від-, заносити, понести, alqm, alqd; звідки? *abl.* rem adytis V caput antro O висунути, pedem portā Ci вийти поза браму, se tectis V вийти з, se efferre Ci забрати ся = віддалити ся; з *praepos:* frumentum ab Ilerda C з під I. vexilla e castris L виступити з знаменами, вимаширувати, arma extra fines L перейти оружно границї; куди? deam in terram L видати на світ; *occ.* похоронити, eam, eum funere N Ci поховати. *β*) розносити (тайни), оповіщувати, розголошувати, розширяти, о-, розповідати по всїх усюдах, clandestina consilia Ci зрадити, alqd sub aura O. *γ*) (плоди) видавати = приносити родити, fructum Ci, alqd ex se Ci genus virūm V. II. *α*) (поза межу) за-, попровадити, за-далеко повести, eum longius cursus L заїхав за далеко, eum impetus ad castra L загнав ся аж попід табор *β*) *refl.* = *medial.* підносити ся = дати ся пірвати (унести), уносити ся, me dolor Ci діймає мене, efferri laetitiā урадувати ся, studio vivendi Ci зацїкавити ся, iracundiā Ci розгнївати ся. III. *α*) ставляти висше, підоймати, підносити, під-, вивисшати; часто *medial.* підносити ся, latus aggere T; обр. eum pecuniā et honore S надгородити і почтити; *P P P* pulvis ēlātus L що зняв ся, e. pennis V L понесений; *metaph.* e. lucem V принести, alqm in murum C висадити. *β*) виставляти, caput altius undā V понад, caput V palmas (os) coelo (= *dat.* цїли) V до неба; обр. eum in odium T. *γ*) (словами) ви-, підносити, ви-, хвалити, ви-, славити, eum summis laudibus Ci N. *δ*) робити гордим; *refl.* = *medial.* виносити ся, розгордїти, чванити ся, пиpатися, стати бутним, гордим, зарозумілим, res eum Ci fortuna eos Ci superbiā se ē. S P P P гордий на, re Ci C N.

effertus, гл. effarcio.

ef-ferus, 3. (ec + ferus) дикий, лют(уюч)ий, facta V лютощі, re V.

ef-ferveo, ēre (*poët.* ef-fervo 3.) закипіти, вибухати, виливати ся, люнути, apes V вилїтають бренїючи.

ef-fervēsco, 3. ef-ferbui, (ef-ferui) закипіти, заклекотїти, sidera O замерехтїли, Pontus in Asiam Ci що розляв ся по A.

ef-fētus, 3. знесилений, ослаблений, безсил(ьн)ий, vires V завмерлі, agri V безплодні; з *gen.* senectus e. veri V глуха на правду.

efficācitās, ātis, f. дїлане на, дїяльність, успішність Ci.

efficāx, ācis *adv.* āciter дїяльний, успішний, спричиняючий, годен, в силї, scientia H чари, preces ad alqd L Cu T мають вплив (силу) на; *poët.* з *inf.* H.

efficiens, tis *adv.* enter дїлаючий, успішний (= причина), e. *(subst.)* est voluptatis Ci будить = спричиняє розкіш.

efficientia, ae, f. дїлане, вплив Ci.

ef-ficio, 3. fēci, fectus *α*) дїлати, робити, спричиняти, с. ся до, виготовляти, справляти, приносити, ager cum octavo Ci родить в осьмиро тільки, maior summa efficitur L виносить більше. *β*) у-, витворювати, ви-, зготовити, чинити, спорудити, будувати, по-, строїти, ставити, unam legionem ex duabus C скласти, urbem ex latere (цегли) Ci будувати. *γ*) з подв. *acc.* defensores-praedatores Ci; *praed.* робити кого чим, із кого-що, eum puerum de virgine O перемінити в дївицю, paupertatem levem O зносливою. *δ*) доста(р)чати, роздобувати, пристарати, exercitum C L зібрати. II. *α*) зготовити, до-, о-, закінчити, ви-, доконати, перевести, здійснити, довершити, вдїяти, вчинити, встигнути; *absol.* caedīs Ci счинити, iussa O сповнити, iter C відбути; нам. реч.: effice coeamus O; з ut, ne Ci; efficī non potest, quin Ci ˹годї˺. *β*) (Философічно) доводити, по-, доказувати, quod proposuit Ci; *acc. c. inf.* hōc, ex quo efficitur, ut Ci з цего виходить, що. *γ*) причиняти ся до чого, res efficientes Ci причини, res effectae Ci наслїдки.

effigiēs, ēi, f. *α*) образ, Xanthi V. *β*) 1. з'ображенє, Cereris V. 2. лялька (до чарів) V H; *occ.* *γ*) вид, поява, deae V hominum L маняки, ˹тїни˺, argi O безтїльне марево дика. *δ*) подоба, взір, зразок, morum Ci vera paterni oris V ˹викапаний˺, батько, virtutis ad exemplum expressa L взірцева чеснота, ˹ідеал˺.

ef-fingo, 3. finxi, fictus I. α) доторкати ся чого, гладити, manus O натирати; *occ.* sanguinem spongiis Ci стирати. II. α) з'об-ражати, сподобити, casus in auro V gressus euntis V наслїдувати. β) виявля-ти, виражати, per figuras sensus Ci з'об-ражати, mores Ci; *occ.* 1. представляти, alqd in personis Ci. 2. уявляти, виобра-жати собі, rem animo Ci.

efflāgitātio, ōnis, f. (на́прасне) жаданє, до-маганє T.

efflāgitātū, на (нагляче) жаданє, лиш в *abl.* від. **efflāgitātus,** ūs, m. від.

ef-flāgito, 1. (ec-flagito 1) (на́прасно) жадати, добивати ся чого, наставати на, дома-гати ся чогось; *absol.* ensem V alqd ab alqo T; нам. реч. з *coni.* T, ab alqo, ut Ci.

ef-flīgo, 3. flixi, flictus за-, уби́вати, тра-тити, alqm Ci.

ef-flo, 1. видихати, видувати, lucem equi V са́пають полумя, rosas O пахнїти ними, animum Ci конати, extremum halitum Ci часувати, efflans serpens V загибаюча.

ef-flōresco, 3. flōrui розцвитати ся; лиш *metaph.* розвивати ся, laudibus Ci пишати ся ними, alqd ex amicitiā Ci виникає.

ef-fluo, 3. (ec-fluo) 3. fluxi α) витїкати, ви-пливати; *absol.* vita Ci уходить, amnis in mare V впадає, аër ventos Ci навіває, multa ex disciplina Ci стає звісним. β) ви-падати, urnae O ex animo Ci ‚з голови', totum Ci забувати. γ) 1. пропадати, ми-нати, никнути, aura O vires L слабнуть.

effluvium, ii, n. T протїк, виплив, гирло T.

ef-fodio, (ec-fodio) 3. fōdi, fossus ви-, роз-, про-, копати, aes Ci; *occ.* lumen V ви-колоти око, domos C копати = трусити по хатах за збіжем, sepulcra V розрити, terram L пере-, скопати.

(ef-for), effāri, (ec-fari) effātus виректи, (вис)казати, ви-, промовляти, говорити; *absol.* V; *trans.* visum V оповісти про; *occ.* β) 1. (символичною формулкою) ви-ражати, ви-, означати, id ita Ci. 2. (про авґура) відмежувати, templum Ci посвя-тити; *P P P.* effātus Ci L.

effrēnātio, ōnis, f. непогамованє, animi Ci.

effrēnātus, 3. *adv.* ē α) неза(г)нузданий, equi L. β) непогамований, нестриманий, ef-frenatius inrumpere in aciem Ci палкійше ударити на.

ef-frēnus, 3. α) роз(г)нузданий, без поводів, equus L. β) непогамований, нестриманий, gens V розбуяна.

ef-fringo, (ec-f . . .) 3. frēgi, fractus ви-, за-, роз-, про-, пере-, з-, ломити, ianuam Ci cerebrum V (чашку) розтрі-скати.

ef-fugio, 3. fūgi, fugitūrus утїкати, ви-хоплювати ся, уходити, (уйти), уни-кати; *intr. absol.* sagitta V майнула; звідки? e, de, manibus Ci a ludis Ci уникати; рідше куди? ad alqm, ad alqd. II. *trans.* у-, тїкати від, уникати, оми-нати кого, цурати ся, imago manus V счез із; обр. 1. ухиляти ся від, peti-tiones Ci; з не T. 2. nihil te effugiet Ci нїчого тобі не уйде (твоїй відомости), nullius rei cura eos L на все зважали.

effugium, ii, n. α) утеча, nostra V; *meton.* β) вихід, patet Ci sanguinis T відплив. γ) змога утечі, нагода утїчи від, mortis Ci.

ef-fulgeo, ēre (*poët.* effulgo 3.) pf. effulsi сяяти (між), блищати (спроміж), sol inter nubes L; обр. ductores V; з *abl.* limbō V.

ef-fultus, 3. о-, сперший ся на, лежачий на, foliis V.

ef-fundo, (ec-f . . .) 3. fūdi, fūsus I. α) ви-, роз-, проливати, sanguinem Ci Cu; *occ.* по-, висипувати, сипати, tibia carmina O лунає піснями, autumnus fruges H сипле ними, telorum vis effusa est L по-сипали ся, saccos H спорожнити; *medial.* effundi виливати ся, mare Ci впадає, vox in coronam Ci доходить до товпи. P P P effusus imber V злива, nimbus L хмаролом, tempestas V туча, Tiberis supra ripas L що залив береги, late incendium L пожар, що обхопив обширну площу; обр. β) (про товпу людий) висилати, про-, виганяти, auxilium castris *(abl.)* V випустити із, impetum in hostem L на-падати (прожо́гом) на, eos in aequum V виперти на; *medial.* = *refl.* висипати ся, гуртом кидати ся, спішно удавати ся, поспішати, faucibus se e. V obviam effundi L вибігати на з'устріч, куди? in agros C. γ) (серце, пристрасть) виливати, vobis Ci перед вами, odium in eum L свою ‚жовч' на. δ) ви-, опускати з, manibus habenas V дати коням волю, irarum habe-nas V не гамувати ся в гнїві, sinum togae L розгорнути, animam V = extremum spi-ritum Ci Cu віддати душу, vitam O умер-ти; *refl.* = *medial.* віддати ся цїлком кому, чому, не знати міри, in rem T L Cu в чім, e. se in libidine Ci in lacrimas T = lacrimis (*dat.* V), заливати ся сльо-зами, ad luxuriam L рознїжити ся, in socordiam L розлїнувати ся, in amorem alci Cu T пристрасно полюбити кого. II. α) пускати, кидати, вергати, метати, шпур(л)яти, tela V equus equitem super

caput L eum . . . harenā V solo V повалити на, eum in aequor V викинути на. β) (слова, жалощі) висказувати, дати чути, voces V сказати, quaestus O заридати. γ) (гроші, силу, працю) викидати, стратити, марнувати, patrimonium Ci прогайнувати, aerarium Ci вичерпати, vires in (на) ventum V effusus labor V марна, gratiam alcis стратити.

effūsio, ōnis, f. α) виливанє, виплив, atramenti Ci пускаючи з себе чорну краску; *occ.* aquae Ci свійство її розливати ся. β) вибіг товпами, натовп, з-глота́, hominum Ci. γ) самоволя, буйність, збиточність, animi in re Ci. II. розтрата, pecuniarum Ci in alqm; e. circum заповнити (цирк), complendi L надмірна страсть.

effūsus, 3. *adv.* ē I. роз-, виллятий α) просторий, кругом сягаючий, широкий, далекий, loca T доли; *occ.* β) (про військо) розсіяний, безладний, agmen L; *subst.* effusi L розсіяні, розкинені, fuga L дика, effuse ire S в неладї. γ) випущений, e. habenis L чвалом, cursu L навзаводи, comae O розпущене, (з *acc. graec.*) crinīs V. II. розтратний, збиточний, in largitione Ci марнотравний; обр. над-, безмірний, effusius adfluere T надто обильно.

ef-fŭtio, 4. īvi, (ii) ītus вернти, ляпати, молоти, versus H de mundo Ci торочити про, temere effutita Ci балаканина.

ē-gelidus, 3. холодний V.

ē-gens, tis (gens) (з)бі́глець, втїкач L Ci T.

ĕgens, tis (P Adi. до egēre) не маючий нїчого, бідний, злиденний, нуждар, сїрома(ха), ⌞без⌝; *absol.* з *gen. obi.* insulae cultorum L необроблені, animus deliciarum H жадний їх.

egēnus, 3. (egēre) бідний, убогий в, на що, ⌞без⌝; з *gen. obi.* рідко з *abl.* regio aquae T безводна, spei T безнадїйний. β) *absol.* res V невзгодини, біда.

egeo, 2. egui α) бідувати, бідити, ся, терпіти біду, жити злиденно; *absol.* Ci. β) (з *obiect.*) потребувати; звич. з *abl.* ope L C рідше *gen.* C. γ) 1. бі́дкати ся чим, немати чого, бракує, недостає менї чого, чути брак, бути без чого; *absol.* з *abl.* Ci C L; з *gen.* C H egens rationis O нерозумний. 2. чути брак, отже = хотїти, жадати, забагати, pane H.

ē-gero, 3. gessi, gestus виносити, витягати, видобувати, tantum nivis L відгорнути, fluctus O вичерпувати з корабля, tellurem O викопати; *occ.* β) 1. викидувати, bitumen T. 2. таскати, тягнути, забирати з собою, praedam ex tectis T pecuniam clam ex aerario L викрадати. 3. проганяти, lacrimis egeritur dolor O сльози розвівають жаль, тугу.

egestās, ātis, f. (первісно = заточенє, заслане S Ci) бід(нот)á, убогість, недостатки, egestate perditus Ci збіджений, e. ac mendicitas Ci нужденне жебрацтво. β) недостача, недобір, брак; з *gen. obiec.* animi Ci характеру, egestate cibi peremptus T умер з голоду.

ego, [mei mihi me *pl.* nōs nobis nōs гл. грам] я, egomet бодай що до мене, я сам, я-ж, meimet *acc.* memet ipsum Ci V H tete V; *nom.* з натиском: ego sum ille consul qui Ci; з *inf. histor.* ego instare Ci; як *subst.* alter ego Ci; *acc.* в окликах, miserum me! Ci; *dat.* ethicus: Quid mihi Cĕlius agit? H; часто nos = ego: nos patriam fugimus-tu V я бідний-а ти; *gen. obi.* odium nostri Ci до мене; при omnis з *gen. part.* omnium nostrum patria Ci; з *gen. part.* nemo, uterque nostrum Ci.

ē-gredior, 3. egressus *intr.* виступати, виходити; *absol.* звідки? з *abl.* Romā Ci portis C брамою; з *praep.* ex urbe Ci; куди? ad portam L брамою, in vallum T лїзти на, ad summum montis S вилїзти на, extra fines Ci in alios consules T припадати на инший рік. β) 1. (з військом) виступати = ви-, рушати, вимаширувати; *absol.* C; звідки? з *abl.* Mutinā Ci (ex) castris C куди? з *acc. supin.* speculatum L на звідини; з *praep.* ad bellum Ci in pacata L; з *dat.* цїли: iis praesidio C. 2. (з корабля) виходити на беріг, висажати ся на сушу, висїдати, у C часом *absol.*: (ex) navi Ci C in terram C. 3. (з пристани) відпливати, відбити, відчалити, e portu Ci. II. *trans.* α) виходити з, опускати, urbem L. β) переступати, переходити через, flumen S переправити (ся), XVII. annos T пережити; обр. переступати, modum T перебрати міру, altitudinem moenium T перевишшати, praeturam non egressa T не добивши ся дальше, як лиш до пр.

ē-gregius, 3. *adv.* ē (ex grege) α) вибраний, добірний, дібраний, визначний, примірний, передовий, corpus H O прегарний; *adv.* часто: дуже, особенно, добре, гаразд, egregie absolvi Ci з честию вийти з суду, e. placere Ci дуже подобати ся, e. munitus C сильно укріплений, іронїчно: e. coniunx V зрадниця. 1. з *abl. instr.* formā V показний, станкий. 2. *locat*: animi V в серци (серцем) добродушний, militiae S = bello V бойкий.

3. з *praepos.* in artibus S. β) чільний, славний, почетний, sibi T mihi T; *subst.* n. *sing.* e. publicum T честь держави; *pl.* n. подвиги, славні дїла, alia e. S publicum T славу держави.

ēgressus, ūs, m. вихід, виступ, vester Ci прилюдний, rarus egressū T рідко виходить, ventos egressu arcet O не випускає, optimus C найдогіднїйша висїдка; обр. fluminis O гирло, устя, libero e. T обширнїйше.

ēheú, гей, 1. ох; ei ēia = hēia! гей-же, ану! нуте! ēia age! сьміло! 2. бідá; з *acc.* S.

ē-iacto, гл. e-iecto.

ē-iāculor, 1. викидати, випускати, se in altum O бухати в гору.

ē-icio, 3. iēci, iēctus α) викидувати, cadaver domo Ci equus eum C скидає, eum in alto de navi Ci скинути; *occ.* β) 1. (про кораблї) бистро пригнати до берега, скоро причалити, пристати до, naves in terram C ad Chium L; *pss.* eici бути ви-, киненим на сушу, розбити ся, in litus C navis; *subst.* eiectus, 3. розбивший ся, потерпівший розбитє (корабля), ‚розбиток', magnus Ci e. excipere V. 2. вивихнути, armum V. β) викидати = ви-, про-, наганяти, витискати, випирати і т. п. filiam Ci; звідки? *abl.* te domū suā Ci eum domō Ci; з *praep.* a suis dis Ci de, e, civitate Ci = e patria Ci = e re p. N засилати, e, de senatu S Ci L виключити; куди? eum in exilium Ci засилати; *occ.* (актора) випукати, висвистати, citharoedum Ci; обр. відкидати, alcis rationem Ci sententias Ci. δ) *reflex.* кидати ся куди, випасти, se e. ex silvis C; обр. cupiditates se e. Ci пробивають ся.

ēiectāmentum, i, n. викидок, викидки T.

ēiectio, ōnis, f. викид, ви-, прогнанє, заславє Ci.

ēiecto (ēiacto), 1. викидувати, alqd O; *occ.* ore dapes O виплювати.

ēiero, гл. ēiūro.

ēiulo, 1. āvi зойкати, охкати, ридати, голосити; *absol.* **ēiulātio,** ōnis, f. голосїнє Ci.

ēiulātus, ūs, m. зойк, охканє, риданє Ci.

ē-iūro, 1. (ē-iero) під присягою ви-, зрікати ся, відприсягнути ся, відказувати ся чогось = consulatum T складати. β) відмагати ся від, не приймати ся чого, alqd; me iniquum Ci не узнавати мене безсторонним.

ēiusdém-modī, такий самий, такого самого роду такісїнький Ci.

ēiús-modī, такий, того роду, з ut c. *coni.* з quod c. *ind.* N.

ē-lābor, 3. lapsus виповзати, висувати ся, вислизнути, виховзати, anguis ex re Ci L fastigio C скотити ся дахом, ignis frontes in frondes V знимає ся до, cuspis supra galeam L майнув попри. β) ви-, спадати, rei p. status Ci sica de manibus Ci manibus O Cu; *occ.* вивихнути, artus T. γ) = effugere утїчи, вихопити ся, висмигнути ся, ухиляти ся, ex ferro Ci = de caede V спасти ся; з *dat.* VT рідко *trans.* vim T в судї викрутити ся; *absol.* reus Ci, ex crimine Ci вимотати ся; Фрази: causa Ci пропала, verbum ex ore Ci вирвало ся, in servitutem L попасти в, animi corporibus elapsi Ci розістали ся з.

ē-labōro, 1. α) *trans.* ви-, обробляти, виконувати, готовити, витворювати, трудити ся над, dignum T alqd diu T; обр. dapes non e. saporem H не смакують, звич. у Ci P P P. **ēlabōrātus,** 3. старанно обвироблений, штучний, opus Ci in verbis T дуже старанний. β) *intr.* працювати над = займати ся чим, старати ся, на-, змагати ся, ad officium Ci, in re Ci T силкувати ся; нам. реч. (in hoc) ut, ne Ci.

ē-lāmentābilis, e (дуже) жалїсний, жалібливий Ci.

ē-languēsco, 3. ē-langui α) вянути, слабнути, знемагати; *absol.* T ignaviā T занивіти. β) ставати рівнодушним, res L.

ēlātio, ōnis, f. вивисшенє; обр. полет, порив, зліт, orationis Ci.

ē-latro, āre вигавк(ув)ати; обр. висказати без обиняків H.

ēlātus, 3. *adv.* -ē (P Adi. до efferre) α) випіднятий, високий, animus Ci elate loqui Ci високопарно. β) гордий, пихатий, e se gerere N.

ēlectio, ōnis, f. вибір; з *gen. subi.* vitiatarum T повійниць; з *gen. obi.* trium condicionum L між трйома условинами.

ēlectrum, i, n. I. бурштин, янтар; *pl.* n. бурштинові каплї V. II. золотиста сумішка, liquidum V.

ēlegans, tis *adv.* anter вдалий, чепурний, тонкий, нїжний, обичайний, чемний, вкусний, штучний, in dicendo Ci промовистий, elegantissime loqui Ci добірно.

ēlegantia, ae, f. ‚добірність', тонкість, пристойність, чемність, добрий смак, гарне поведенє, morum T обичайність.

elegī, ōrum, m. елєґічні стихи, елєґія HT.

elegīa, (elegēa) ae, f. елєґічний стихотвір, елєґія O.

elementum, i, n. ‚елємент', стихія', первиця, основиця; *pl.* первинки, початки, mundi Ci prima e. discere HT учити ся азбуки; обр. cupidinis O зародки, Romae O зáвязки.

elephās, antis, elephantus, i, m. слонь H; *meton.* слонева кість V.

ē-levo, 1. α) підоймати, підносити, tantum C. β) улекшувати кому, aegritudinem Ci полїжити, index elevabatur L стратив довірє. γ) умаляти, уменшати, понижати, alqm, famam L уймати.

ē-licio, 3. licui, licitus ви-, при-, заманювати, ви-, при-, заваблювати, на-. склоняти до, alqm T, alqm ex silvis e. C захитрити, ad (in) proelium L T eum ad disputandum Ci принукати до, responsum L вимусити; *occ.* β) (замовами, чарами) прикликувати, призвати, Iovem coelo O aquas O причарувати. γ) видобувати, e cavernis ferrum Ci викопувати, lapidum ictu ignem Ci викресати, cruorem T пустити, causam alcis rei Ci шукати. δ) (душевний настрій) викликувати = будити, misericordiam L розжаляти.

ēlicius, ii (Iuppiter) Перун L O.

ē-līdo, 3. līsi, līsus (laedĕre) α) вибивати, ви-, стручувати, eum e curru Ci ignes nubibus O кидати з хмар блискавками; *occ.* elisi oculi V пулькаті. morbum H вилїчити. β) розбивати, при-, за-, роздавити, розтрискати, caput saxo L розтрощити; обр. aërem O перелетїти через, vincla fauces O стягають; обр. підтинати, підточувати, nervos Ci.

ē-ligo, 3. lēgi, lectus α) ви-, добирати, stirpes Ci викорінити. β) ви-, обирати, alqm, alqd; з *praed. acc.* eum legatum Ci звідки? з *abl.* eum turbā H unum de factis Ci eos ex civitatibus C; до чого? locum ad pugnam Ci; з *dat.* urbi condendae L Cu; намір з *relat. coni.* C O; зал. пит. Ci.

ē-līmino, 1. виносити за поріг, розголошувати, dicta foras H розляпувати.

ē-līmo, 1. випилювати = штучно ви-, обробляти, старанно зготовити, alqd ex aere O rationes Ci вигладити.

ē-linguis, e без'язикий = α) нїмий, eum e. reddidit Ci начеб відтяв ёму язик. β) не конче промовистий T.

ē-lix, icis, m. водна борозда, рівчак O.

ē-lixus, 3. варений H.

elleborus, i, m. elleborum, i, n. чемериця, чемер(н)ик H зїлє проти божевіля.

ē-loco, 1. α) віддавати в наєм, винаймати на полїтки, fundum Ci. β) оподаткувати, gentem Ci.

ēlocūtio, ōnis, f. вираз, вислов, складня, ви-, мова, виговор, стиль Ci.

ēlogium, ii, n. α) (намогильний) надпис, in sepulcro Ci. β) примітка, записка, вислов, просьба, e. recitare Ci.

ēloquens, ntis красномовний, промовистий; *subst.* красномовець Ci.

ēloquentia, ae, f. (штучне) красномовство, краснорічивість, мовність, промовистість, вимова Ci.

ēloquium, ii, n. *(poët.)* красномовство, річ, вимова O tonare eloquio V загриміти.

ē-loquor, 3. cūtus α) вимовляти, висловлювати, висказувати, ви-, говорити; *absol.* alqd; Graecis verbis T говорити по гр.; *acc. c. inf.* β) викладати, промовляти, alqd ornate e. Ci виголошувати.

ē-lūceo, 2. сяяти спроміж, світити (ся) споміж, apes V inter flammas Ci. β) про-, ви-, являти ся, від-, визначати ся, alqd; in eo ingenium Ci видко.

ē-lūcēsco, 3. xi засяяти, відзначати ся, re N.

ē-luctor, 1. α) *intr.* пробивати ся, видобувати ся, з трудом виходити, aqua V протїкає, per angustias V. β) *trans.* (з трудом) побороти, поконати, одолїти, manus L подужати.

ē-lūcubro, 1. при свічці об-, виробляти, трудити ся над, librum T.

ē-lūdo, 3. lūsi, lūsus α) відбивати удари, vulnera O ухиляти ся від. β) ухиляти ся від = уникати, оминати, alqm; minas Ci. γ) глузувати з, висмівати кого, насмівати ся з, глумити з, кепкувати собі із, artem L Ornystum V обманювати, Chremeta H об-, піддурити; *occ.* quietem bello L не допустити до миру.

ē-lūgeo, 2. luxi *intr.* не сумувати більше; *absol. trans.* тужити по, за, patriam L.

ē-lūmbris, -e кривобокий; обр. безсильний T.

ē-luo, 3. lui, lūtus α) ви-, обмивати, виполо(с)кати, об-, ви-, чистити, sanguinem Ci змивати. β) затирати, maculas Ci libidinem Ci гамувати. sordīs Ci випрати; *poët.* cadus amara H осолоджує; ē-lūtus, 3. P Adj. водявий, без соку H.

ēlūviēs, ēi, f. вилив, розлив, повідь, потоп(а), maris T; обр. civitatis Ci затопа. β) відміл, балта, proxima L. γ) виполоч, прірва Cu.

ēluvio, ōnis, f. вилив, затопа, aquarum Ci розлив, повідь.

ē-mancipo, (ē-mancupo) 1. α) визволяти спід батьківської власти = обявляти незалежним (= самостійним), adoptatum Ci. β) визволяти дитину спід своєї опіки (manus) = передавати иншому, відступати, filium (in adoptationem) Ci. γ) (формально) зрікати ся чого, ви-, від-, передавати, tribunatum Ci emancipatus feminae H рабій = рабин син.

ē-mānо, 1. випливати, витїкати, unde Ci. β) виринати, ви́рнути, ви-, походити, починати ся, повставати, взяти ся із, ex fonte senator Ci mala istinc Ci. γ) розходити ся, ширити ся, oratio in vulgus Ci fama Ci пішла чутка, emanabat з *acc. c. inf.* L стало звісно.

ē-mātūresco, 3. turui пристигати, дозрівати, виспіва́ти; обр. ira Caesaris O Ц. помяк.

emax, ācis покупливий O Ci.

emblēma, ătis, n. накладана робота, прикраса, горорізьба, scaphia cum emblēmatis *(abl.)* Ci.

embolium, ii, n. вставка, ¸інтермеццо¹; обр. sororis Ci любощі.

ēmendābilis, e той, що дає ся ще поправити, справи́мий L.

ēmendātio, ōnis, f. поправ(к)а Ci.

ēmendātor, ōris, m. emendatrix, īcis, f. по-, справник, -ця; *occ.* civitatis Ci noster Ci судитель обичаїв.

ēmendātus, 3. *adv.* ē α) поправний, e. loqui Ci. β) бездоганний, бездокірний, mores Ci.

ēmendo, 1. α) по-, на-, справляти, annales Ci. β) морально поправити, напутити, res Italas H me castigatione L привернути до послуху; до того P Adj. ēmendātus, 3.

ē-mentior, 4. tītus вибріхувати, видумувати, вигадувати; *abs.* rem Ci; з *praed. acc.* auctorem Sullam T подавати єго ложно за причину; з *acc. c. inf.* Ci Cu *P P P.* брехливий Ci.

ē-mercor, 1. ви-, підкупити, виторгувати, aditum T.

ē-mereo, 2. merui, meritus (*medial.* ē-mereor, 2. itus) зароблятй, заслугувати собі, набувати собі право на що; з *inf.* O; з *acc.* superos O прислужити ся їм. β) вислужити, відбути, stipendia L Ci.

ē-mergo, 3. mersi, mersus α) випірнути з води; *refl.* se e. виринати, випливати, виходити на верх, serpens Ci; *P. Pf. M.* emersus, e. de palude L paludibus T що видобули ся із. β) *intr.* виринати = показувати ся, являти ся; *absol.* equus ex flumine Ci. γ) являти ся = сходити, наставати, sol T bella Ci emergit quae sit illud Ci видко що се є. δ) (з прикрого положеня) виплутати ся, вимотати ся, видобути ся; *absol.* e pruina Ci ex iudicio Ci викрутити ся, ab admiratione Ci прийти до себе по.

ēmeritus, 3. заслужений муж O. β) вислужений, stipendia L annos O відбувший свої роки; *P P P act.* що відбув своє, e. miles T вислуженець, відставний; *pass.* e. stipendia L Ci відбута служба, tempus Ci закінчений.

ē-metior, 4. emensus α) ви-, від-, зміряти, spatium oculis V. β) зміряти = перейти, проїхати, відбути, iter V L spatium curs L перебігти, quinque principes T пережити 5 державників; *P P P* anni O прожиті, e. pars itineris L відбута; *occ.* відмірити кому щось, надїлити кого чим, придїлити кому щось, alqd patriae H.

ē-meto, 3. (messui, messus) цїлком ви-, скосити, ви́жати H.

ē-mico, 1. micui, catūrus замиготїти, (замиготїючи) вискакувати, прориватй ся, flamma ex oculis O блищать (ся), verbum H сяє. 1. про плинні предмети, cruor alte O вибризкує, ¸бухає¹. 2. про стріли: nervo telum O L метнула із. 3. про особи, Nesus V підскочив; звідки? з *abl.* solo V схопити ся з, carcere O вихопити ся, scopulus O вистає = сторчить до гори; куди? in litus V вискочити на.

ē-migro, 1. āvi, ātum ви-, переселяти ся, виходити з краю, huc ex illa domo Ci виносити ся Ci domo C опускати країну; обр. e. vitā Ci умерти.

eminens, ntis (P Adj. до eminēre) що вистає = високий, що сторчить до гори, що виступає. eminentes oculi Ci баньокаті; *occ. subst.* n. inaequaliter eminentia L нерівні сторчаки. β) незвиклий, добірний, відличний, oratores T знатні, eloquentia T визначна; з *abl. causae:* rē Cu.

eminentia, ae, f. те, що вистає, висшість, e. habere Ci бути слїдним, визначати ся; *occ.* in eminentia Ci в світлї.

ē-mineo, 1. minui α) ви-, відставати, сторчати, виступати; *absol.* з відки? з *abl.* aquā Cu; з *praep.* e dumis Ci a ramis C per costas Cu L; куди? in mare C. β) являти ся, показувати ся, виднїти (ся) бути слїдним; *absol.* alqd ex ore Ci vox O зачув ся, alqd in vultu L видко на. γ) ви-, відзначати ся, звертати на себе увагу, відрізняти ся, virtus L inter eos in re Ci rē super celeros Cu перевисшати їх.

ē-miniscor, 3. mentus видумувати, alqd N.

ē-minus, здалека, далеко, на відстань, на вистрїл, e. pugnare C.

ē-mīror, āri вельми задивувати ся чому, aequora H.

ēmissārius, ii, m. висланець, вивідач, шпігун Ci; **ēmissārium,** ii, n. канал.

ēmissio, ōnis, f. висланє, lapidum Ci метанє камінєм, anguis Ci випущенє.

ē-mitto, 3. mīsi, missus I. α) ви-, відсилати, ви-, пускати, orem O помічника,

Бібліотека Учеників УКР. ІНСТИТУТА

tabulas in provincias Ci порозсилати, elegos H видати, eos portis Ci; з *supin.* pabulatum C післати по пашу, eos ex silvis C казати їм вирушити із, eos in hostem L Cu вирядити на; *осс.* 1. (стріли) пускати на кого, метати, tela Ci стріляти, saxa in alqm L Cu кидати; обр. 2. aculeum in alqm L Ci колоти єго, vocem L Ci вимовити, voces temere emissae Ci що вирвали ся, maledictum Ci лихословити. 2. ви-, спускати, aquam ex lacu L lacrimas O проливати, заплакати. γ) засилати, ви-, проганяти, eum ex urbe Ci eum ex domo Ci викинути. II. α) ви-, пускати; з *abl.* scutum manu C; з *praep.* hostem de, ex manibus L Ci eos per vallum Ci; *осс.* β) 1. випускати (запертих) на волю, eum de (e) carcere = e vinculis Ci. 2. (правничо) пускати на волю, визволяти, adoptatos manu T servam L creditorem L (окупом). 3. (бранцям) позволити відійти, eos ex obsidione L eos sub iugum L казати перейти попід ярмо.

emo, 3. ēmi, emptus α) ‚ймати', брати; *осс.* β) купувати: *absol.* qui emunt C купці; *trans.* servos Ci; від кого? ab, de alqo Ci; з *abl. pretii.* alqd suā pecuniā T Ci за, magno Ci дорого, parvo Ci дешево; також з *gen.* quanti? як дорого? (за кільк0)? minoris Ci дешевше, pluris Ci = carius H дорожше; *adv.* bene дешево, male = care H дорого; *осс.* купувати на полїтки, пахтувати, decumas Ci наймати. γ) пере-, підкупити, придбати (собі), виприєднати собі за гроші, iudicem Ci pacem Ci; з *abl.* pecuniā emptus Ci під-, перекуплений.

ē-moderor, ārī уміряти, знижати O.

ē-modulor, ārī оспівувати, per pedes O складати елеґію.

ēmolimentum, i, n. гл. **ēmolumentum.**

ēmollio, 4. īvi, ītus (наскрізь) роз, -мягчити, fundas L промочити; обр. exercitum L рознїжити, hostis emollitus L знесилений, mores O присмиряти.

ēmolumentum, i, n. **(ēmolimentum)** ‚намел'; обр. хосен, зиск, користь, успіх, здобуток, pacis T благодать.

ē-morior, 3. mortuus по-, омертвіти, у-, замирати, загибати, минати (ся); *absol.* pro alqo per virtutem S мужно.

ē-moveo, 2. mōvi, mōtus ви-, усувати, викидати, ви-, проганяти, ви-, віддаляти, arma tectis V винести, eum ultra iuga L загнати поза; з *abl.* eos curiā L; з *praep.* plebem de medio L eam e foro L. β) підоймати, cardine postes V виважити, fundamenta maris V розхвилювати, muros V стрясти їх; *metaph.* ви-, роз-. проганяти, morbum H замовляти, dictis V розважати.

empīricus, 3. за досвідом ідучий, medicus Ci досвід(че)ний.

emporium, ii, n. торгове місце, (місто), торговиця, ринок L.

emptio, ōnis, f. за́купня, покуп(ка), купно; з *gen. obj.* fundi Ci emptione factā L добивши (ся) торгу, куп(ів)лї.

emptito, 1. āvi закуповувати, все купувати, operam T.

emptor, ōris, m. по-, купець, dedecorum pretiosus H за́купень, що дорого платить за стидовище.

ē-mungo, 3. munxi, nctus висякати ніс, homo emunctae naris H бистроумний; *metaph.* ошукати о що, alqm re H alqm H.

ē-mūnio, 4. укріпляти, захищати, locum L замурувати, murum L вимурувати, silvas T мостити дорогу через.

en, ач, он, от, ось, оце, ото раз, ади що за; *absol.* з *imperat.* en aspice O ану глянь! en age нуте! з *nom.* і *acc.* en causa Ci en aras V; в питанях: en quid ego? V та щож роблю? en unquam V чиж коли; в зал. пит. en cui liberos committas? Ci.

ēnarrābilis, e переповідний, non e. V невимовний.

ē-narro, 1. (подрібно) розказувати, доповісти до кінця, описати, rem Ci.

ē-nascor, 3. nātus вирости, in puppi L in latitudinem Ci в шир, insula Ci взяла ся.

ē-nato, 1. āvi α) випливати, (плавцем) спасати ся, expes H. β) виплутати ся із, видобути ся; *absol.* Ci.

ē-nāvigo, 1. від-, випливати, відчалити, ви-, їхати; *absol.* Cu; *trans.* undam H плавати по; обр. e cotibus oratio Ci на широке море; *intr.* переплисти.

endo, (indu) стара Ф. *praep.* = in.

ē-neco, 1. (ē-nico 1.) necui, enectus α) убивати, alqm. β) знесиляти, стомити, замучити; *P P P* fame et frigore L заморений голодом і холодом, siti Ci (на) півживий; обр. provincia Ci виссана.

ē-nervis, e безсил(ьн)ий, ви-, вялий, orator T млавий.

ē-nervo, 1. ‚вибрати жили' ви́вялити, знесиляти, ослабляти, me Ci vires H; *P Adj.* ēnervātus, 3. вивялий, знемощілий, знеджілий, виньжений Ci.

engonasi, навколїшки Ci.

enim, α) причиново: бо, отже, тому, (стоїть по однім або двох словах). β) обясняючи: особливо-ж, а-то, то-б-то, себ-то.

γ) для ствердженя: дійсно, вправдї, в самім дїлї, певно що, прецїнь, quo usque enim Ci доки-ж, quam ob rem enim Ci тому-ж-то. δ) на початку реченя: at enim та-ж, enim-vērō бо дїйсно, бо вправдї, правда що, verum enim але дїйсно.

ē-niteo, 2. nitui сяяти, блестїти споміж, campus V виднїє; з *abl.* decus ore V; обр. визначати ся з проміж, gentibus Ci virtus Ci засяяла.

ē-nitesco, 3. nitui заблестїти, засяяти, viribus S свїтлїє, enitescis pulchrior H гарнїйше пишаєш.

ē-nitor, 3. nīsus, (nixus) *intrans.* α) з трудом зіпяти ся, видобувати ся, перебити ся до, пробирати ся, in aperta T per fluctus L; *occ.* ви-, дряпати ся на, вийти на, вилїзти на, in ascensu C; з *acc.* aggerem T. β) добивати ся, допинати ся, змагати до, силкувати ся, старати ся, з ut Ci, з ne S; з *acc. pron. n.* quid, id Ci; in re, ad alqd; рідко *inf.* S H; *pass.* з ne S. II. *intr.* видавати, вивести, родити, ignes iugalis V = Paridem, sus fetum V кинула малї; *P P Adj.* **ēnixus,** 3. *adv.* ē з напруженєм, видержалий, пильний, запопадливий, e. studio L ревно.

ē-no, 1. āvi α) випливати, e concha Ci; *occ.* спасти ся вплав, ad arctos V долетїти до.

ēnōdātio, ōnis, f. розмотуване, розвязка; обр. обясненє, витолковане, nominum Ci.

ē-nōdis, e без суків, гладкий O V.

ē-nōdo, 1. розвязувати узли; *metaph.* (подрібно) об-, роз'яснювати, толкувати, in enodandis nominibus laborare Ci над етимологїєю.

ē-normis, e α) неправильний, vicus T. β) надмірний, величезний, здоровезний, gladius T spatium T просторий.

ē-nōtesco, 3. notui ставати звісним, голосним, слинути T.

ensi-fer, (fera-um) = ensiger, era, erum носящий меч, мечник.

ensis, is, m. меч; *pl.* = *sing.* Diomedei O falcatus O кинжал.

ē-nūbo, 3. nupsi виходити за муж, віддавати ся (в друге місто), e. patribus L кидаючи свій боярський рід.

ē-nucleo, 1. виймати кісточки, вилузати, лущити. β) точно займати ся чим, обяснити, suffragia Ci совісно віддавати; *P Adj.* **ēnucleātus,** 3. *adv.* ē ясний, простий Ci.

ēnumerātio, ōnis, f. вичисленє, перелїк, argumentorum Ci звязле згуртоване.

ē-numero, 1. вичислювати, об-, вирахувати, dies C. β) рядом об-, перелїчувати, перечисляти, наводити, omnes Ci facta Ci

ēnuntiātio, ōnis, f. висказ, виреченє Ci.

ēnuntiātum, i, n. реченє, висказ Ci.

ē-nuntio, 1. ви-, розголошувати, розносити, оповіщати, о-, виповідати, виповісти ся; *absol.* з *obiect.* alci alqd C ne quid enuntiet Ci щобись чим не виговорив ся, consilium Ci C зрадити; з ал. пит. L. β) висказати, виражати, висловлювати, rem verbis Ci.

ēnuptio, ōnis, f. вихід замуж, gentis L ia.

ē-nutrio, 4. īvi, ītus виплекати, викормити, виховати, викохати, puerum O.

eō, *adv.* (*abl.* від id). I. *abl. causae:* eo ... quia, eo ... quod задля того, тому що, (бо) проте, тим що (бо); eo-ut c. *conj.* тому що, eo-quo c. *conj.* non eo dico quo ... Ci в тім намірі ... на те щоб. II. *abl. mensurae:* тим, тим більше, що; eo magis, eo-quo o стільки, o скільки. III. *abl. loci:* α) там(ки): eo-loci Ci туди, res erat eo iam loci-ut ... Ci дійшла до того-що. β) при руху: туди, eo per-venire, mittere, deducere etc. γ) часово: так довго-аж, доти, usque eo-donec Ci usque-eo dum Ci usque-eo quoad Ci доти. δ) степенуючи: аж до сего ступіня, так далеко, eo rem iam adducam ut Ci доведу; з *gen.* eo miseriam venturus eram S я готов був попасти в таку біду. ε) додаючи: до того, ще, надто, eo accidit studium Ci eo accedebat, quod ... Ci крім того ...

eo, īre, ii, (īvi) ītum est I. α) іти, ходити; *absol.* з *imp.* ite, ferte citi V скоріще! мерщій; іронїчно: i nunc! V а тепер забирай ся! з *obi.* viam Ci V пускати ся в дорогу, itque reditque viam V ходить сюди й туди. β) куди? з *acc.* exsequias O на похорон, hinc Afros V infitias Cu перечити; часто з *sup.:* venatum V O на лови, cubitum Ci іти спати, ei servitum V іти ему на службу; щоб утворити *inf. fut. pass.* laudatum iri; з *praep.:* in viscera terrae O пробирати ся до, per amnes O переправити ся, in cuius sententiam (pedibus) ire Ci L T голосувати за, in alia omnia Ci голосувати проти (не годити ся), in alteram causam praeceps ierat L кинув ся на другу сторону. β) куди? походом (ворожо) іти проти, на кого, нападати, виступати проти, на кого, пускати ся на кого, ad alqm C adversus alqm L in hostem V L contra hostes C стати на, ad saga S = in arma O хопити за оруже; з *dat.* цїли: suis subsidio C іти на, в поміч, bello V у бій, clamor it coelo V до. γ) відки? з *abl.* portis V поза брами; з *praep.* a navibus V de sedibus V e con-

silio V. δ) де? *abl. loci.* via C itinere C L як? з *adv.* tardius S; з *praed.* mores eunt praecipites L підупадають; з *abl. instr.* equo V equis L верхом, pedibus L Ci пішки, navibus (puppibus O) a Tenedo відчалити від T., ei comes V товаришить йому; *absol.* euntes V виїздячи, bigis in albis V їхати; Enallage: iens Iris V летуча. II. *metaph.* о неживотних: іти, поступати, течи і т. п. funus in auras V підоймає ся в, sanguis naribus V пустила ся носом, sudor in artus V виступає, flumen V пливе, tempestas per campos V буяє, per auras O V лину́ти, летїти, tessera V кружлає, sanguis in sucos O перемінює ся в; про *abstr.*: clamor ad aetera V (= coelo V), rumor O per urbes V ходить чутка по, quies V наступає, pugna it ad pedes L починають бити ся пішки. β) проходити, минати, dies H O sic eat! L най так гине! γ) добре іти = поступати наперед, удавати ся, щастити, ся, in melius valetudo alcis T res V Ci C. δ) приступати до, забирати ся до, брати ся до, за, itur in caedis T задумують різню, in poenas O V до кари = щоб карати, ite ad sacra O готовте жертву, in scelus O коїти ‚лихо', it praeceps in causam L прилучив ся як стій до другого сторонництва, in lacrimas V заплакати, exemplis deorum O рівняти ся з богами.

ēdem, *adv.* (*abl.* до idem) α) там-, же, тут, при дїєсловах супочинку, e. loci Ci на тім самім місци. β) саме туди, туди-ж; при дїєсловах руху, proficisci N Ci eodem illo C також туди; *acc.* γ) до того, надто, ще й сюди, e. accidit з ut і quod... Ci.

ōs, f. (лиш *nom.*) *poët.* eōs зоря, світ O.

ōus, ранїшний, східний; *subst.* Eōus, i, m. 1. sc. (homo) житель сходу O. 2. sc. stella зоряниця, зірниця V.

ephēbus, i, m. молодець, юнак (у Гр. від 16—20 р.)

ephēmeris, idis, f. денник, щоденні записки доходів, розходів, то що Ci N O.

ephippiātus, 3. з сїдлом, equites C що їздять на прикритих (чапраками) конях.

ephippium, ii, n. дерга на конї, чапрак, попо́на, сїдло C.

ephorus, i, m. ефор, збір S високих достойників в Спартї N Ci Cu.

epibata, ae, m. моряк.

epiclērus, i, f. дочка-спадкобранка Ci.

epicopus, 3. заосмотрений в весла Ci.

epicus, 3. епічний, героїчний, роёта Ci.

epigonī, ōrum, m. пото́мки, нащадки Ci.

epigramma, atis, n. надпис Ci N. β) епіґрам = стих Ci.

epilogus, i, m. закінченє, конець, послїдне слово Ci.

epistola (epistula), ae, f. α) ‚послане', посилка Ci; *occ.* β) лист, допись, ad alqm e. dare, mittere Ci надати, инодї як litterae в *pl. tantum:* epistulae, ārum, f. писане T.

epitaphius, 3. похоронний; *subst. m.* надгробне слово Ci.

epitomē, ēs, f. витяг, перегляд Ci.

epōdus, i, m. приспів(ка), доспів, ‚епода'; *meton.* epodon liber H стихотвір з такими вершами.

epops, epopis, m. вудвуд O.

epos, n. богатирська пісня, епопея H.

ē-pōtus, 3. (P P P* e-pōscere) випити Ci e. hiatū O поглинутий.

epulae, ārum, f. α) потрави, страви, vulturis V жир. β) обід, гостина, бенкет, пир, inter epulas S L при обідї, бесе́дї, за столом, e. instruere L готовити обід. γ) розкіш, animi Ci.

epulāris, e обідний, застільний Ci.

epulo, ōnis, m. порядчик, орудар, III. viri і VII. viri epp. L Ci збір жреців, що займали ся пирами, даними народови.

epulor, 1. їсти, обідати, полуднувати, пирувати; *absol. poët.* з *abl.* dapibus opimis V заїдати смачний обід; *trans.* filium V.

epulum, i, n. обід, гостина, пир, беседа Ci.

equa, ae, f. стадни́ця, лошиця H.

eques, itis, m. кінник, кінний, комонний, ‚верхом'. β) *subst.* кінник = їздець, верховик, всадник, комонник; *occ.* 1. *collect.* кіннота, equitum decurio C ‚ротник', e. peditesque = e. virique C кіннота і піхота. 2. лицар, бояр(ин), e. Romanus Ci; *pl.* лицарство, вельможі, шляхта, боярство, e. Romani Ci; *poët.* γ) stomachosus H норовистий, вередли́вий.

equester, tris, e. (equestris, e) α) кінний, комонний, proelium C з кіннотою, tumultus L рухавка між кіннотою, copiae Ci ‚кіннота'. β) належний до лицарів, лицарський, шляхоцький, боярський, ordo Ci лицарський стан, ‚лицарство', вельможі, бояре́тво; *subst.* лицар T.

equidem, I. в самім дїлї, правда (що), дїйсно, звич. в I. особі, dixi e. H але і: e. ego Ci я бодай, бодай що до мене; часто з переченєм, haud e. V; рідко в II. особі, e. S.

equīnus, 3. кінний, кінський, pedes O копита, nervus V шерстина, seta Ci волосїнь, шерсть, pecus V стадо, табун коний, ops O ноги, crista V хвіст, бунчук.

equīria, um, n. (equus) празник Марса з перегонами O.

equitābilis, e пригожий для кінноти, їзджа́лий Cu.

equitātus, ūs, m. α) їзда верхом (на кони). β) кіннота, кінниця, equitatu *(dat.)* praeesse C; *pl.* віддїли кінноти, magni C комонне військо численне.

equito, 1. їхати на кони (верхом), in exercitu Ci служити при кіннотї, contra alqm Ci герцювати, Afer per undas H звіяв ся = взяв ся, напав.

equuleus, (eculeus) i, m. α) коник, конеченько, лошатко L. β) муки (на приладї подібнім до коника), ⌞диби⌝ Ci.

equus, i (ecus, i) кінь, комо́нь; *gen. pl.* також equum equom ecum V; in equo Ci або equo vehi C їхати верхом, equo merere Ci служити при кіннотї; *meton.* 1. equi virique L V кіннота і піхотинцї, ad equum alqm rescribere C придїлити до кінноти (до лицарів); обр. equis viris Ci всїма силами, що сила. 2. тягло = колесни́ця, iunctos (temone pressos O) e. conscendere V сїдати на коня. β) стадник, жеребець V T. γ) все на коня схоже, Troianus Ci V bipedes V тягло морських коний; обр. intus est e. Troianus Ci заговір, тайна.

era, (hera) ae, f. панї, ґаздиня Ci.

ē-rādo, 3. rāsi, rāsus вишкрябувати; *occ.* eum albo senatorio T вичеркнути зі спису, cupidinis elementa H викорінити.

erectus, 3. (*P Adj.* до erigere) α) піднесений, простостайний, простий, в гору, prorae C. β) високий, великий, animus Ci; *occ.* 1. напружений, уважний, expectatione e. L з напруженою увагою, нетерпляче вижидаюча. 2. бодрий, живий, жвавий, відважний, e. sum Ci.

ē-rēpo, 3. repsi, reptus виповз(а)ти; *trans.* y H montes, quos nunquam erepsemus = erepsissemus H з них не повилазилибисьмо (з утоми).

ēreptio, ōnis, f. рабівництво, грабіж(ка) Ci.

ēreptor, ōris, m. рабівник, грабіжник Ci T.

ergā, *praep.* з *acc.* з огляду на, для, проти; кляс. лиш в дружних відносинах, pietas e. deos Ci; пізнїйше загально: anxii e. eum T; рідко = contra: e. eum invidia T.

ergastulum, i, n. робучий дім, робітня (для рабів і довжників), alqm in e. dare L заперти в ⌞каторгу⌝.

ergō, *(abl.)* I. *praep.* з *gen.* задля, ради, illius ergo V. II. як злучник звичайно на початку реченя: отже, для того, тому, проте, тимто.

ēricius, лїпше hēricius, ii, m. їжак; обр. пяло́, брус (цвяхами побитий) C.

ē-rigo, 3. rexi, rectus випростати = підоймати, підносити, підводити, iacentem Ci aures Ci козирити ухами, oculos Ci розтворити, scalas ad moenia L приставити, natura hominem Ci створила (як) прямого; *refl.* sese e. Ci випрямувати ся. β) (будівлї) ви-, здвигнути, ставити, по-строїти, viam in arcem L промостити, fluctus V кидати до гори; *poët.* alnos solo V виростати, fumus erigitur V здоймає ся, insula V знимає ся. 2. (військо) попровадити на, казати (єму) іти в гору, aciem in collem T. γ) кріпити, заохочувати, додавати відваги, загрівати, бодрити, adflictum Ci (in Cu) ad spem erectus T набравши надії; *occ.* будити = звертати увагу, робити уважним, aurīs mentisque Ci пильмо уважати, res senatum L зацїкавила, animum ad alqd Ci erigit se auditor Ci яв уважно слухати.

erīlis, гл. herīlis O.

erinnys, erīnys, yos f. фурия = богиня пімсти, patriae V ⌞кнут⌝, tristis V лють.

ē-ripio, 3. ripui, reptus ви-, відривати, силою вихоплювати, відбирати; *absol.* alci alqd; nubes diem V заступає сонце; звідки? з *abl.* ferrum vaginā V добути; з *praep.* deos ex aedibus Ci alqd de manibus Ci torrem ab igne O; *poët.* vocem ab ore V підхопити слово = починати самому говорити; з *dat.* особи: tu ne mihi eripiare? V чей-же менї не утїчеш? β) видирати = рабувати, позбавити кого чого, vela C здерти; звідки? *abl.* з *praep.* hereditas erepta ab iis Ci ними заграбане, alqd ex fanis Ci; з *dat.* alci alqd; pellem iuvenis V стягнути з него; обр. alci errorem Ci нарозумити кого, timorem Ci вибавити із; *occ.* (про смерть) спасати із; звич. *pass.* ereptus fato V L, але fatis eripi Ci спасти ся від погибели, ereptus, vivit tamen Ci умер, а таки ще жиє. γ) спасати = ви-, освободжати, визволяти, увільняти; з *abl.* alqd flammā V; з *praep.* eum ex manibus hostium Ci S Cu se e. ex iudicio Ci збути ся, eum a morte Ci; з *dat.* eum morti V se pugnae V відтягнути ся від; *absol.* eripe fugam V спасай ся поки час, a se eripuit, ne causam diceret C висмикнув ся із судової розправи.

ē-rōdo, 3. rōsi, rōsus обгризати Ci.

ērogātio, ōnis, f. видаток, розхід, pecuniae Ci виплата.

ē-rogo, 1. видавати, виплачувати, pecuniae ex aerario Ci in classem Ci спотребити на

errābundus, 3. блукаючий; *Enallage.* e. vestigia bovis V що блудом ходить.

errāticus, 3. блукаючий, нестійний, e. lapsu vitis Ci спинаюча ся закрутами вітка.

errātio, ōnis, f. заблуд, блуканина Ci.

errātum, i, n. блуд, помилка, омилка, промах, minimum Ci прогрішка.

errātus, ūs, m. блуканина.

erro, 1. *α*) блукати, тиняти ся, скитати ся, волочити ся, тягати ся; *absol.* animae e. O літають, stellae errantes Ci планети; рідко *trans. PPP* e. litora V що ними бродили; обр. ignis pulmonibus O ширить ся, dubiis affectibus O хитає ся; *occ.* *β*) заблудити, заблукати ся, збочити, via V збити ся з. *γ*) розминати ся з правдою, бути непевним, (с)хибити чим, в чім, по-, омиляти ся; *absol.* tempora O перечислити ся, in, (de) re; in amicitia H провинити ся що до.

erro, ōnis, m. заблуда, волокита, бурлака, блудéць H невірний любас O.

error, ōris, m. I. *α*) блудженє, блуканина, заблуд, скитанє, Aeneae V; з *gen. obj.* pelagi V по морю. *β*) 1. блуд *(concr.)* = закрут, amnis L O колїно L. *γ*) непевність, сумнїв, страх, quo quemque agit e. O ‚куди хто знає'; зал. пит. O. II. *α*) збочуванє з прямої дороги; з *gen. obj.* viae V зведений на бездорожє; *occ.* схибність, обман, e. non est in hasta O влучно цїляє, iaculum e. detulit in eum O не влучив єго; *poët.* latet e. V обмана, fanaticus H заслїпленє, malus V безголовє; з *gen. subj.* senatūs Ci; з *gen. obj.* verborum Ci викрутнї, iubarum V що до. *γ*) блуд = омильність, похибка, проступок, прогріх, промах, errore trahi O ошибати ся, e. alci detrahere O demere H вивести з блуду = напутити.

ē-rubesco, 3. rubui по-, червонїти, за-, паленїти, за-, краснїти, genae O; *occ.* засоромити ся, завстидати ся; з *abl.* re L dote O in re Ci задля; рідко *acc.* fidem V; з *inf.* Cu V; non erubescendi ignes H страсть, що ізза неї не треба стидати ся.

ērūca, ae, f. рід капусти, ‚кель' H.

ē-ructo, 1. ‚ви-ригати', виплювати; *absol.* frustra V sermonibus caedem Ci пащекують про різню; *metaph.* викидати, прискати чим, arenam V.

ē-rudio, 4. (rudis) ви-, научати, виховувати, образувати, о-, просвічати, учити, alqm; з *abl.* alqm rē N в чім, чого; *poët.* з подв. *acc.* prolem... artes O; з *inf.* O; з зал. пит. O *P Adj.*

ērudītio, ōnis, f. *α*) наука, eius Ci. *β*) ученість, наука, відомости, знанє, образованє, о-, просвіта Ci.

ērudītus, 3. *adv.* ē ви-, учений, о-, просвічений, образований, homo Ci учений; з *abl.* litteris Ci; з *inf.* T; *subst.* знаток, учений; обр. luxus T нїжний, вибагливий.

ē-rumpo, 3. rūpi, ruptus I. рідко *trans. act.* виломлювати, викидувати; звич. *refl.* se e. виривати ся, кидати ся, portis se foras C Enipeus V випливає; *occ.* про-, переломлювати, прориватн, продерти, nubem V. *β*) виливати на, iram (stomachum жовч) in alqm L Ci; II. *intr.* *α*) виривати ся, вихóплювати ся, забирати ся; *absol.* evasit, erupit Ci ignes ex vertice Ci вогонь бухає; *occ.* випадати, portis VLS; з *praep.* ex silvis C per hostes L перебити ся через; куди? ad Catilinam Ci добити ся до, sermones in eum Ci звернені проти него. *β*) прориватн ся = вибухати, наразнастати, seditio L T счинив ся бунт, ex me vox Ci менї вихопило ся слово правди, ad minas T погрожати. *γ*) насильно кінчати ся чим, переходити в, in perniciem alcis L T haec, quo sunt ereptura Ci який тому буде кінець, ex avaritia audacia Ci перемінює ся в, ad ultimum seditionis L прийшло аж до ворохобнї.

ē-ruo, 3. rui, rutus викопувати, ви-, рити, виривати, eruta radicibus pinus V вирвана з корінєм, oculos alci O виколоти; звідки? aurum terrā O; *poët.* venti segetem V зривають; *occ.* 1. відкопувати, розрити, роздирати, humum O перекопати, latus hastā O пробити, aquam remis O греб(с)ти. 2. розрушувати, бурити, по-, валити, urbem V civitatem T знищити. *β*) ви-, відшукувати, видобувати, до-, висл їджувати, alqd ex tenebris Ci; з *abl.* sacra annalibus O вишпирати, про особи у Cu Indos.

ēruptio, ōnis, f. *α*) випад, виступ, виправа, alcis L e. facere in provinciam C Ci N вдерти ся в, in hostes L напасти на. *β*) вибух, ignium Ci.

erus, гл. herus.

ervum, i, n. рід гороху, сочивиця, вязіль, V H.

esca, ae, f. (ĕdere) їда, страва, пожива V Ci; обр. покуса, принада, ваба, malorum Ci примана до.

ē-scendo, 3. scendi, nsum виступати на, ‚вилїзати на, підоймати ся, виходити на, в гору, зіходити на, злїзати на; *absol.* in rostra Ci = rostra T виступити на, in navem N сїдати на. *β*) з *acc.* напряму:

виряжати ся, виправляти ся, маширувати, простувати на, Ilium a mari L (з побережа до середини краю). Delphos L. γ) сїдати на, equos S Oetam L лїзти на.

ēscensio, ōnis, f. вихід на беріг, висадка, e. in terram facere L Cu висїдати на сушу, причалювати.

ēscensus, ūs, m. вихід на, схід на T C.

esculentus, 3. до їди, їстивний, e. frusta Ci їстиво = кусні (шматочки, грінки) страви.

ēsculus, ēsculētum, гл. aesculus.

essedārius, ii, m. возоборець, борець на боєвій колесницї C.

essedum, i, n. (боєва) двоколесниця у кельтийських народів.

essurio (ēsurio), 4. īvi, (ii) ¡іти за їдою¹, хотїти їсти, бути голодним, голод(ув)ати, терпіти голод; *metaph.* сильно бажати, жадати; *poët. pss.* O.

et, I. i, а, також, та(й), natus et ipse deā V; при *partic.* et *concessivum:* хотяй, timeo Danaos et dona ferentes V найбй... 1. а також, і. 2. до того, ще й. 3. ба навіть. II. et = і, а, та, для сполученя понятий відрубно подуманих: mater tua et soror C. α) et... et і-і, то-то, будто-будто, не тільки, — але, з одного боку — з другого боку, по части... по части. β) neque (nec)... et не-і а не тільки-лиш, не-але но й, але й, et-nec (neque) і-і не, не тільки — но також й не; риторично: et... que Ci; рідко: legatique et tribuni L et-et-que V et-et-atque V. γ) et при питанях й афектах: а преціньтай, (ба) чей. δ) et quidem, et maxime, et id, а то, головно-ж, особливо-ж, і взагалї, то-б-то, се-б-то, а також, як раз, vives et ita vives Ci ба ще й так ε) et vero вправдї, et etiam ба навіть. ζ) et deinde а потім. η) часово: dixit et exemplo V і то зараз. III. по переченях означає et инодї: але, однак, лиш. IV. по non, alius, aeque, par, idem як, чим, нїж.

et-enim, бо й, і вправдї, дїйсно, бо-ж, та-ж.

etēsiae, ārum, m. перехідні (пасатні) вітри C L.

etiam, I. а, вже й, зараз таки, heus e. consumimus mensas V; *occ.* (повторяючи) ще, ще раз, знов, по кілька разів, dic e. clarius Ci ще виразнїйше, e. atque e. раз-у-раз. β) все, ще, num e., nunc e., e. nunc, відносять ся до теперішности: ще й тепер, все ще. 2. з e. tum, e. tunc відносять ся мунулости: тодї ще, ще й тодї. II. α) додає нове понятє: і також, а також, крім того, до того ще, навіть, non modo-sed (verum) etiam, non solum-sed (verum) etiam, non modo non-verum etiam не тільки — але й ще (ба навіть), nondum e. ще не; у відповідях, aut etiam, aut non respondere Ci або так або ні, β) степенуючи при *comparat.:* ще й, ба навіть й, quin etiam, multo etiam minus Ci.

etiam-sī, хоч-би, хотяй би й, хотьби й, хоч навіть, колиб і, дарма що, найбй, навіть як; в голов. реч. стоїть часто tamen, attamen, certe однак, преціньтаки; все таки; звич. з *indic.*: *conj.* лиш при можливости.

et-si, хотяй, хоч, хотьби, без огляду на те-що, припустїм-що, такий, дарма що, etsi tamen, etsi-certe, etsi saltem хоч-однак, преціньтаки, все таки, вправдї-але, з *indic. coni.* стоїть лиш в бажанях і можливости.

eu, добре, гаразд, гарно H.

euans, (euhan), antis охкаючий, ¡euan¹ orgia V празнуючи вахканалїї.

euergetae, ārum, m. добротворцї, добродїї Cu.

eunūchus, i, m. евнух, скопець, різанець C Ci.

euoe, euhoe, гай, гайда O.

eurīpus, i, m. пролив, протока; *occ.* (між Євбеєю а Беотією) Ci Cu. β) протік, рів, канал Ci O.

eurōus, 3. південно-східний V.

eurus, i, m. південно-східний вітер H.

ē-vādo, 3. vāsi, vāsūrus I. *intr.* α) виступати, виходити, вибирати ся; *absol.* звідки? *abl.* oppido S; звич. з *praep.* ex corpore animus Ci опускає єго; куди? in terram L Cu пристати до берега (висїсти), ante ora V появити ся; *occ.* підойматися, сходити на, лїзти на; in muros L intra virgulta S спроміж, ad auras V полинути воздухами. β) (щасливо) утїчи, умкнути, спасти ся; *absol.* evāsti (= evāsisti) H; звідки: *abl.* periculo Ci L; лїпше ex periculo Ci e. manibus L = manus V вихопити ся з, ab iudicibus Ci; рідко з *dat.* pugnae V undis V; з *acc.* casus VT перебути. γ) виходити на, випадати, статися ким, чим, кінчати ся чим, hucine beneficia evasērē S? такий взяли конець? pestilentia in morbos L закінчила ся ними, somnium verum Ci справдив ся; з подв. *nom.* ii... oratores Ci виробили ся на речників, але captator pro insectatore L. II. *trans.* α) відбувати, про-, переходити, viam V amnem T переправити ся через, castra L минути поза; *occ.* підойматися = лїзти в гору, ardua L видряпатися, дістати ся на.

ē-vagor, 1. переступати границї, вештатися, тягати ся, praedatores L; обр. vis

morbi L ширить ся = змагає ся; *occ.* (військово) на-, звертати (ся), обходити, бочити, spatium ad evagandum L щоб подати ся в бік. β) *trans.* переступати, ordinem H не придержувати ся ладу.

ē-valeo, 2. ui подýжати, спромогти ся, змогти; з *inf.* H V.

ē-valesco, 3. lui кріпшати, дýжчати, змагати ся, у-, рости, alqd in tumultum T.

ēvalidus, 3. сильний, кріпкий, дýжий Ci.

ē-vānesco, 3. vānui, (vānus) ви-, щезати, никнути, минати (ся), пропадати, гинути, vinum Ci випарює ся, in auram V розійти ся в, dolor O устає.

ēvānidus, 3. минаючий, щезаючий, зникаючий, amor O слабка.

ē-vasto, 1. (зовсім) спустошити, loca L.

ē-veho, 3. vexi, vectus α) ви-, відвозити, alqd plaustris ex fanis Ci; обр. classes in altum L понести на, aquas L спускати; *occ.* підоймати, ви-, підносити, вивисшати, palma ad deos H eos ad aethera V виславляти попід небеса. β) *pass.* і *medial.* від-, виходити, ви-, від'їзджати, ви-, від'їхати, виряджати ся, equo L; рідко *refl.* se incaute evexit L прискочив; куди? in hostem Cu кинути ся на; звідки з *abl.*: Aegeo mari L ex Piraeo; *occ.* 1. in collem L виїхати на гору; *absol.* eloquentia Ci взяла ся; *metaph.* іти за далеко = переходити міру, opes modum privatum T перевишають засоби звичайного чоловіка, fama insulas T ширить ся по, inconsultius evehi L піти за далеко. 2. виїхати (в гору), in collem L per auras O полинути.

ē-vello, 3. velli, volsus (vulsus) ви-, зривати, ви-, здирати, linguam alci Ci; звідки? з *abl.*: spinas agro H; з *praep.* alqd e vulnere Cu; обр. aculeum Ci витягнути. β) ви-, знищити, me radicibus Ci підорвати мою дїяльність, consules ex fastis Ci вичеркнути зі спису, alci scrupulum ex animo Ci усунути, rem ex memoria Ci призабути на ню.

ē-venio, 4. vēni, ventūrus α) виходити, pulcherior (profundo) H; обр. forma rei p. T; *occ.* припадати (жеребом), діставати ся кому, alci Numidia S; обр. pax S настає; *metaph.* β) виходити, випадати, стати ся, сповняти ся, здїйснити ся, auspicia alci secunda Ci відбули ся щасливо, pugna ei adversa C випала кепсько, не пощастила (ся), bonis male evenit Ci не шастить (ся), res legioni feliciter C вийшла на гаразд, на добре, optata O справджують ся. γ) приключати ся, лучати ся, дїяти ся, ut plerumque evenit Ci як звичайно буває, водить ся, forte evēnit, ut ruri essemus Ci прийшло ся нам бути на, quī evĕnit, ut auctor sit Ci яким чином став він . . . ex iis causis mors e. Ci наступила; з *inf.* O.

ēventum, i, n. вихід, вислїдок, наслїдок, успіх Ci T. β) (по)дїя, випадок Ci.

ēventus, ūs, m. (evenīre) α) вислїд(ок), наслїдок; *absol.* belli Ci prosper L Cu успіх, ducis V дїло, hunc eventum habere ut C виходить таке що; *occ.* 1. успіх, здобуток, rerum Ci e. deest T. 2. конець, ad e. festinare H horum O смерть. β) випадок, припадок, подїя, приключка, вúсновок, судьба, доля, Decii L navium C.

ē-verbero, 1. α) бити в гору, fluctus Cu. β) роз-, побивати, oculos Cu вибити, clipeum alis V бити; обр. γ) відбивати, cineres alis O стрясати.

ē-vergo, 3. виливати L.

ēverriculum, i, n. (everrere) мітла; обр. у Ci.

ē-verro, 3. verri, versus вимітати, fanum Ci обідрати, ⌞облупити⌝.

ēversio, ōnis, f. (evertere) α) перевернене, поваленє, tectorum Ci збуренє. β) переворот, упадок, знищенє, зруйноване, patriae Ci згуба.

ēversor, ōris, m. (evertere) нищитель, губитель, rei p. Ci.

ē-verto, 3. verti, versus α) ви-, перевертати, aequora ventis V розбурхати, nemora V зрубати, eversa pharetra O порожна. β) бурити, валити, нївечити, нищити, domum Ci; *metaph.* підкопувати, підривати, alqm; fundamenta rei p. Ci opes V Ci eos in aequor O викинути на, leges Ci позносити, eversum saeclum V підточене, superior annus eos Ci ⌞доїхав їм⌝; з *abl.* alqm bonis (fortunis patriis Ci) прогнати, (з батьківщини); *pass.* стратити, eum honore Ci скинути з посади.

ē-vestīgātus, 3. (vestigāre) до-, вислїджений, від-, вишуканий O.

ēvidens, ntis, *adv.* enter α) видний, слїдний, mensura Ci знатна. β) очевидний, наглядний, ясний, незаперечений, res Ci e. est з зал. пит. Ci.

ēvidentia, ae, f. наглядність, очевидність Ci.

ē-vigilo, 1. I. *intr.* чувати, не спати, порати ся коло, in eo curae Ci не устають; *trans.* переночувати, noctem; обр. libros O писати ночами, consilia Ci старанно обдумати.

ē-vīlesco, 3. vīlui дешевіти, pericula T тратять значінє.

ē-vincio, 4. vinxi, vinctus об-, перевязувати, обвивати, alqd rē T evinctus olivā V увін-

чаний; часто з *acc. gr.* evinctus tempora ramis V обмаєний, evincti manus ad terga O з повязаними впозад руками.

ē-vinco, 3. vīci, victus зовсїм побідити, цїлком поконати, одолїти, побороти, перемочи, Aeduos T; обр. omnia L всї трудноші подужати, miseratio superbiam L бере верх над, platanus ulmos H заглушує, amnis moles V прориває. β) поставити на своїм, доводити до того, щоб, перевести, доконати свого, добити ся чого, переперти, з ut L; *occ.* доказати; з *acc. c. inf.* H. γ) намовляти, переконувати, спонукувати, (звич. *pass.*) evinci ad miserationem T змякшіти, lacrimis V дати ся умолити.

ē-viscero, 1. патрати; лиш *poët.* columbam accipiter V роздирає.

ēvītābilis, e що дає ся обминути, non e. telum O не минуча.

ē-vīto, 1. зовсїм ви-, обминати, цїлком уникати, утїкати перед, від; обр. усувати ся, casum C спасти від погибелї, metam rotis H колесами не торкати ся стовпа.

ēvocātor, ōris, m. бунтівник, servorum Ci.

ē-voco, 1. α) ви-, відкликувати, визивати, eum e curia L ad pugnam Ci ⌞з табору⌝, gallus Auroram O піє під, cupiditas eos C при-, заманила; *occ.* 1. (мерцїв) визивати; *poët.* animas Orco V eos sepulcris O = ab inferis Ci ⌞воскресати⌝. 2. визивати богів до виходу, deos ex urbe L. β) викликувати = будити, справляти, спричиняти, misericordiam alcis Ci cogitationes in mediam L видобути. II. (урядово) α) при-, скликувати, призивати, зазивати, alqm N C alqm ad alqd C L testes huc Ci ad se senatum Ci запросити на нараду, eos undique C понаскликувати; *occ.* 1. вислужених і не з'обовязаних покликати, за-, стягати, consules ad arma Ci, eos ad bellum C; **ēvocāti,** ōrum вислуженцї, добровольцї, охотники, зі ступнем і платою сотників. β) покликувати до, на, видвигнути, eum ad honorem C піднести; обр. e. tenebris in lucem Ci видобути, витягнути.

ē-volo, 1. α) вилїтати; *absol.* Notus O aquila ex quercu Ci; *occ.* знимати ся, підлїтати, ales O. β) вибігати, кидати ся, e senatu Ci ex omnibus partibus C випасти, rus ex urbe Ci in silvas V іти на прогульку. γ) (з поспіхом) віддалити ся, утїкати, умкнути, e conspectu Ci щезнути з очий, e flamma Ci вихопити ся, e corporis vinculis Ci розістати ся з тїлом.

ēvolsio, ōnis, f. (evellere) тягненє, dentis Ci.

ēvolūtio, ōnis, f. розгорненє; *occ.* читанє, poëtarum Ci.

ē-volvo, 3. volvi, volūtus α) викочувати, виточувати; *absol.* per humum T по з. silvas O скотити з себе, fusos O допрести = рішати долю; *occ.* (про воду) точити, котити, спускати, fluctūs in litus Cu; *refl.* se Xanthus in mare e. V впадає; обр. dicta ad aures eorum L дійшли до них = вони загули про; з *abl.* fumus specu Cu уносить ся. β) видобувати ся, se ex turba T. γ) викидати, ви-, проганяти, sede T eos e praedā T. II. α) вирозвивати, розкладати, розгортати, vestes O роздягнути, librum Ci розгорнути і учити ся з неї, fastos H читати, evolenda antiquitas T наука старинностий. β) розвивати = розпутувати, розмотувати, відкривати, представляти, quae postquam... O розібрав, exitum Ci обяснити, naturam rerum Ci розпізнати, complicatam rationem Ci витолкувати = з'ясувати, oras belli V розказати початок і кінець війни, haec sub antris V обдумати долю.

ē-vomo, 3. vomui, mitus α) виблювати, викидати; *absol.* fumum T дихати димом; обр. β) виливати, in me orationem Ci накинути ся на ⌞мене мокрим рядном⌝.

ē-vulgo (ē-volgo), 1. α) між людьми розголошувати, розповідати. β) видавати, розносити, arcanum T.

ex, e, e звич. перед співзвуками, ex перед самозвуками, співзвуками і h. *praep.* з *abl.* A. α) місцево: з, із, від (з середини, спосеред), exire e portu C e vitā Ci умерти, aditus ex alto Ci доступ з морського боку. β) 1. з (гори в дїл), desilire ex equis L. 2. з (долини в гору) ex subselliis surgunt Ci. 3. з одного боку, з, на, ex arido C з сухого боку, ex hoc loco dicere Ci з сего місця = тут; laborare ex pedibus Ci терпіти на, ex equo C Ci на кони, ex vinculis causam dicere Ci C боронити ся в кайданах; фрази: victoriam reportare ex eo Ci L побідити его. 4. о походженю: з, із, від, ortus ex civitate C soror ex matre C з материого боку = тетка, natus ex ea N Ci ex Hispania quidam C якийсь Еспанець, puer ex aula H чура; B. α) при понятях: брати, діставати etc. від, з, ex aerario accipere, promere Ci; обр. при: чути, питати і т. п. ex iis accepi, disco alqd ex eo V quaero ex eo Ci. β) про цїлість, що про єї часть згадує ся: з, з поміж: unus ex filiis C Ci N. nemo, nonnulli, proximi ex iis C ex alqa parte O бодай по части, pars ex Rhen

С віднога Рену. γ) про матерію, з якої щось виробляють: з, із, e cortice factus С з кори; обр. δ) стати ся чим: ex pauperrimo dives factus Ci з бідака став багачем, vivere ex rapto O Cu. ε) причиново: з, з приводу, в наслїдок, з причини, через, задля, ізза, по: mori ex vulnere L в наслїдок рани, ex re p. clarus Ci задля заслуг, ex quo fit ut Ci N efficitur Ci accidit N ut з того виходить, що = таким чином, ex ea re, qua ex re, ex ea causa відтак, тим-то, таким робом, в наслїдок того, і т. п.; рідко без verbum: culpa ex principe T по сторонї єго; при наданю імен: ex eius nomine Ci по єго імени; при рішенях: після, відповідно до, згідно з, силою, по: ex senatus sententia S ex usu C в хосен, ex convento Ci ex foedere Ci L на підставі договору, ex litteris C Ci в наслїдок урядової дописи, ex ordine V по черзї. ζ) при самостійних зворотах: після, з огляду на, по, на, ex animi mei sensu Ci на мою думку, e meā, tuā rē L на мою користь; Фрази: quadam ex parte C по части, magna ex parte Ci понайбільше, здебільшого, e contrario Ci навпаки, ex improviso C = ex insperato O = ex inopinato Ci несподївано, знечевя, e vestigio Ci як стій, зараз, сейчас, ex vero S вправдї, e natura Ci природно, ex professo Ci виразно. II. α) часово: по, від, як, ex quo HT відколи, потім як; ex illo від тодї, ex Metello consule H ще за єго конзуляту, ex longo V віддавна, ex eo die quo C з тої днини коли. β) зараз по, безпосередно по, вслїд за, серед, в, ex imbri V зараз по дощи, ex fuga C L серед утечі, ex itinere C в дорозї, diem ex die C Ci днина за днином, день в день, aliud ex alio Ci L одно по другім.

ex-acerbo, 1. ‚огірчати', розгнївати, розлютити, роззлобити, розсердити, роздрочити, завдати жалю, alqm rē L odium exacerbatum L злюща ненависть.

ex-actio, ōnis, f. (exigere) I. ви-, прогнанє, заслане, regum Ci. II. стягненє, збиране, побір, (податок T) pecuniae Ci L; *occ.* publicorum operum Ci надзір над ними, capitum et ostiorum поголовщина і порогове.

exactor, ōris, m. (exigere) I. про-, гонитель, regum L. II. побірець, збо́рчий C L. III. орудар, supplicii L кат, operis L надзиратель, imperator et e. L сам наказує і виконує (озиране), promissorum L приневолює додержати.

exactus, 3. (P Adi. до exigere) викінчений, старанний, точний L; з *gen.* artis O справний.

ex-acuo, 3. acui, acutus ви-, на-, загострювати, точити, vallos V затесати коли; обр. mucronem in nos Ci. β) будити, підбурювати, дразнити, бунтувати, sapor palatum O справляє апетит, animos in bella H бодрити.

ex-adversum, (ex-adversus) *praep.* з *acc.* як раз проти, просто чого, e. locum C право него.

ex-aedifico, 1. α) вибудувати, (будову) викінчити; обр. opus Ci докінчити. β) будувати, ви-, построїти, здвигнути, mundum Ci сотворити.

ex-aequātio, ōnis, f. вирівнанє, рівність, зрівнанє, рівноправність L.

ex-aequo, 1. (зовсїм) ви-, зрівнати, робити рівним; *absol.* alqm; alqd cum alqo; alqd alci; iis exaequatus labor cum eo S подїлений з ним, facta dictis S вірно представити. β) рівняти, ставляти на рівнї, se cum iis Ci; з *dat.* bonis exaequari Ci рівняти ся з. γ) дорівнювати кому, Sabinas O.

exaeresimus, 3. видїлений, dies Ci переступні.

ex-aestuo, 1. āvi хвилювати, розбурхати ся, бурити ся, бушувати, fretum V. β) закипіти, Aetna fundo V клекотить, dolor intus O заболїло серце, mens irā V серце лютує.

exaggerātio, ōnis, f. піднесенє, заохота Ci.

ex-aggero, 1. висипувати (греблю), підвисшати, spatium Cu засипати. β) накопичувати, нагромаджувати, множити, rem familiarem Ci набувати. γ) по-, при-, збільшувати, прибавляти, sextulam Ci alqd verbis Ci величати, virtutem Ci. δ) підносити, animum virtutibus Ci.

exagitātor, ōris, m. осудник, напасник

ex-agito, 1. сполохати, сполошити, leporem O зігнати β) переслїдувати, гнати за; *occ.* непокоїти, трівожити, мучити, eos iniuriis Ci eos animus S гризе совість. 2. словами: картати, ганити, causam Ci exercitationem Ci непохваляти. γ) підбурювати, plebem S бунтувати, odium T будити.

ex-albēsco, ĕre (зі страху) побілїти, блїднїти, in re Ci.

exāmen, (exagmen), inis, n. I. що вилїтає. α) рій, apum L Ci V. β) товпа, купа, сила, ‚громада', iuvenum H гурт. II. α) язичок, стрілка (при вазї), e. sustinere V. β) провірка, legum e. servāre O держати ся провірених законів.

ex-āmino, 1. I. роїти ся. II. α) відважувати, alqd ad pondus C paribus exani-

matus ponderibus Ci в рівновазї. β) розважати, розбирати, роз-, висліджувати, verum H збагнути.

exanclo, гл. exantlo.

exanguis = ex-sanguis.

ex-animātio, ōnis, f. (exanimo) задихане; обр. трівога, страх, переляк, переполох, ne in e. incidamus Ci щоб не затрівожити ся.

ex-animis, e (ex-animus) α) без духу, задиханий, metu H ледви живий з перестраху, corpus O переляканого; *occ.* β) бездушний, неживий, мертвий, corpora L V трупи.

ex-animo, 1. позбавляти духу; лиш *pass.* задихати ся, cursu C agmina V. β) за-, приголомшити, заморочити, збити з толку, за-, перепудити, на-, заполохати, збентежити, me voces Ci мішають, exanimari metu Ci затрівожити ся. II. α) позбавляти життя, убивати, exanimatus concidit C se texo C затроїти ся. β) (на смерть) замучити, me querellis H мучив.

ex-antlo, 1. вичерпувати, vinum випити. β) ви-, перетерпіти, від-, перебувати, laborem Ci annos belli Ci перевоювати.

ex-ardēsco, 3. arsi, arsūrus за-, розгоріти ся, займати ся, за-, спалити ся, pro patriā Ci; *occ.* розжаріти, limus O. β) вибухати, alci dolor ossibus V заболїли єго кости. γ) (про особи) розпалювати ся, розгорячити ся, iracundiā Ci розлютити ся, disiderio alcis Ci затужити за, забанувати, in iras V закипіти гнївом, ad spem libertatis Ci набрати надії на, in seditionem L збунтувати ся; *occ.* 1. роз'ярити ся, contra Stoicos Ci. 2. залюбити ся, in Silium O T.

ex-arēsco, 3. rui α) ви-, засохати, siti fauces C. β) щезати, никнути, opinio Ci забула ся.

ex-armo, 1. роз'оружати, розброювати T.

ex-aro, 1. виорювати, alqm, alqd; *metaph.* доорати ся чого, оранкою доробити ся, придбати собі, tantum frumenti Ci nummos Ci заробити. β) роз-, переорювати, борознити, senectus frontem rugis H морщить; *metaph.* начертати ручкою = на-, за-, писати, notas O.

ex-aspero, 1. (asper) α) робити шорстким; *pss.* рапавіти. β) 1. за-, хвилювати, exasperatum mare L бурливе. 2. *pss.* здичіти, milites L. 3. бунтувати, animum alcis L дразнити.

exatio, exaturo, гл. exsatio, exsaturo.

ex-auctōro, 1. увільняти від (воєнної) служби, milites L se e. L покинути в. службу, exauctorati tribuni T відправлені.

ex-audio, 4. α) (здалека) до-, за-, ви-, чути, виразно чути, дослухати ся чого; *abs.* vocem Ci exauditus est strepitus Ci розлягся is non exauditus H що на него ніхто не зважає. β) (бажаня, прóханя, проклонь) вислухати, preces Ci O; *dat. graec.* mihi exaudita vota V verba iis non exaudita нечувані = їм незвісні.

ex-augurātio, ōnis, f. ‚зневага святости' sacellorum L розсвячене ‚секуляризация'

ex-auguro, 1. ‚зняти святість' розсвячувати, передати на прилюдний хосен fana L.

ex-caeco, 1. о-, заслїпляти, alqm; venas затикати, flumina excaecata O безводні

ex-calceo, 2. роззувати, pedes, excalceati коміки.

ex-candescentia, ae, f. палкість, пересердя Ci

ex-candesco, 3. candui розжервіти; обр. irā Ci розсердити ся, розгнївати ся.

ex-canto, 1. причарувати, sidera H притягнути.

ex-carnifico, 1. замучити на смерть, alqm Ci

ex-cavo, 1. видовбувати, ви-, різбити, alqd Ci

ex-cēdo, 3. cessi, cessūrus I. *intr.* уступати, виходити, віддаляти ся; *absol.* звідки? *abl.* urbe V Ci caelo O зійти з.. Crotone excessum est L pugnā V C опускати бойовище; з *praep.* ex finibus C вийти з краю, ex proelio CN уступити з бойовища; куди? in Boeotiam L; *metaph.* ex vitā Ci Cu розстати ся зі світом; *absol.* Augustus помер, palmā V відказати ся нагороди за побіду, possessione L зречи ся єго, res e memoria L випала з памяти = забула ся; *occ.* β) виступати, виставати (поза межу), перевисшати, pars extra C ira ultra L перебирає міру, metum bona O щастє більше страху, clades T e pueris Ci вийти з дїтей = постаршіти; куди? pugna in annum eorum L припадає на їх рік, e. ad enarrandum L перейти до, ad laudis T дійти до такої слави; *occ.* переходити в, зійти на, res in certamen (altercationem) L. II. *trans.* (пізнїйше) α) опускати, лишати, по-, кидати, urbem L curiam L. β) переступати, іти поза, дальше, summam L alveum T переправити за поза русло, modum L Cu перебрати міру.

excellens, tis, *adv.* enter α) виступаючий, високий, locus. β) визначний, замітний, відличний, чудовий; *absol.* ars Ci гарна в чім? in virtute Ci; чим? doctrinā Ci.

excellentia, ae, f. α) визначність, e. quaedam Ci деякі чілнїйші особи. β) визначне становище, першенство, прикмета, відзначене, propter e. Ci переважно

головно; з *gen. subi.* e. animi Ci; з *gen. obi.* animantium Ci перевага над.

ex-cello, ĕre ви-, відзначати ся, передувати між, над; *absol.* чим? з *abl. instr.* abstinentiā Ci; над ким? з *dat.* ceteris Ci rē alci Ci; praeter ceteros Ci super ceteros L; рідко: **excelleo,** 2. ui Cu; *PAdi.*

excelsus, 3. вистаючий, високий, mons C; обр. знатний, homo Ci animus Ci благородний; *subst.* **excelsum,** i, n. α) висота, височина, opes in excelso sunt S в розцьвітї. β) високе становище, в. ступінь, в. достойність, гідність, in excelso aetatem agere S достойником вік вікувати, excelsa spectare L побивати ся за почестями.

excelsitās, ātis, f. високість, animi Ci великодушність.

exceptio, ōnis, f. (excipĕre) α) виїмка, обмеженє, застереженє, in lege Ci sine ullā e. Ci без'условно. β) правничо: закид, запере(ч)ка, відклик, e. alci datur Ci вільно єму ⌞протестувати⌝.

ex-cepto, āre (*frequ.* до excipĕre) виймати, alqd de rē. β) здоймати, брати (на плечі), eos in murum C alqd. γ) ⌞вбирати в себе⌝, ore auras V вдихувати.

ex-cerno, 3. crēvi, crētus α) висївати. β) ви-, віддїлювати, вибирати, eos ex numero L haedos V відлучати.

ex-cerpo, 3. cerpsi, cerptus (carpere) α) (вищипуючи) виймати, ви-, добирати, semina pomis H зернятка з; обр minima ex malis Ci; *occ.* β) робити витяги, nomina ex tabulis L виписувати. γ) ви-, відлучувати, віддїлювати, me (de) numero eorum H.

ex-cessus, ūs, m. (excedĕre) α) вихід, Romuli L кончи́на, (e) vitā Ci = vitae Ci смерть. β) відступленє, збоченє, (в мові) T.

ex-cĕtra, ae, f. змія Ci гадина L (про зрадливу жінку).

excidium, ii, n. (excidĕre) α) упадок, занепад; *pl.* fumantia e. Troiae V згарища. β) знищенє, зруйнованє, загиба, urbis LT meorum V погибель, gentis T винародовленє, legionum T згуба, загибок.

ex-cido, 3. (cadĕre) α) випадати; *absol.* sagitta V; з *dat.* особи: alci dentes H; *occ.* падати, vox per auras V загомонїв, sors alci L sortis nomen L ⌞вийшло⌝, illa metu O зомлїла; звідки? з *abl.* puppi V; з *praep.* alqd de manibus Ci; куди? in flumen L ante pedes O. β) випадати = виривати ся, verbum tibi fortuito Ci (ex ore Ci ore V) vinculis V утїчи. γ) випадати = губити ся, гинути, зникати, затрачувати ся, mens Ci sol e. mundo Ci ховає ся, spes O никне, in vitium libertas H перевела ся на, зійшла на; *occ.* (з памяти) випадати, забувати, ea de memoria L causae animo V забули ся, mentio ex animis L улетїла; *absol.* mihi nomen O я забув; з нам. реч. excidit, ut peterem O я забув просити. δ) перепадати, не мати щастя (успіху), згубити ся, litterae Ci затратили ся; *poët.* ausis O не пощастили ся єго змаганя.

ex-cīdo, 3. cīdi, cīsus (caedere) α) вирубувати, висїкати, ви-, стинати, ви-, від-, проломити, excisae arbores Ci зрубані; з *abl.* columnas rupibus V; lapides e terra Ci викопувати. β) видовбувати, вибивати, saxum Ci розлупити, latus rupis in antrum V в скалї вижолобати печеру. γ) зовсїм розбити, збурити, розвалити, ви-, по-, нищити, domos Ci urbem Ci V зруйнувати, Sugambros T ви́полонити; обр. tempus ex animo Ci забути на, vitium H викорінити, alcis status T підорвати добробит, causas bellorum T усунути.

ex-cieo, 2. (рідко **ex-cio,** 4. *imperf.* excibant L) excīvi, excītus (excītus) α) ⌞приводити в рух⌝ = ви-, зігнати, ви-, сполошити: Thyas excita V затрівожена, Euander excitus L зацікавлений; звідки? з *abl.* ventos Aeoliā V навіяти з G. з *praep.* eum ab urbe L eos ex silvis V ви-, прогнати, (ex) somno SL пробудити; *absol.* excitus Manlius L що прокинув ся з проспя. β) 1. при-, по-, за-, ви-, кликати, казати прийти, за(ві)звати, eam domo T animas sepulcris V визивати; куди? eos Romam L. 2. за(в)зивати, кликати (на поміч), deos L mercede exciti L затяжцї, eum in Graeciam L спонукати до походу проти Гр., reges bello V. γ) заворушувати, по-, будити, eos caedes V збентежила їх, excita mens S роздразнене почуванє; до чого? eum ad dimicandum L заохочувати, tremit excita tellus V задуднїла. δ) будити = справляти, спричиняти, mihi molem V наслав на мене бурю, tumultum L бунтувати, timorem L лякати.

ex-cipio, 3. cēpi, ceptus (capere) I. α) вихоплювати, виловлювати, виймати, вибирати, uros C pruinas O збирати, clipeum sorti V не додавати до добичної пайки. β) виймати = робити виняток, виключати, вилучати, agrum Ci me excepto O V окрім мене; *poët.* eos servitute L слободнити, is unus excipitur ne Ci non e., quominus Ci; *poët.* excepto, quod non simul esses H винявши те, що ти . . .;

occ. вимовляти собі, eis exceptum est foedere, ne Ci lege (legibus) exceptum est Ci застережено законом. II. α) підхоплювати, підхвачувати, ruentum V se pedibus (in pedes) Cu L стояти прямо; обр. sanguinem paterā Ci ловити, tela Ci C ловити = відбивати, ictus H = vulnera Ci Cu = cicatrices adverso corpore Ci бути раненим. β) в руху ви-, здержувати, спинювати, гамувати, vada C перебрести, impetum hostium CiCNL устояти ся проти, equitem V відпирати, vim eorum Ci відбивати, aprum H = eum in latus V про-, уколити. γ) перехопляти, servos C; обр. за-, по-, чути про, під-, дослухати (ся), sermonem L casus V vocem L Cu. δ) брати на себе, переймати, exceptus tergo (equi) V досівши коня; обр. labores Ci onera Ci підняти ся їх. III. α) приймати, opus O eiectum V excipitur comiter Ci alqm hospitio O гостити; обр. брати за, вважати за, sententiam gravius T толкувати собі на гірше, eum clamore (plausu) V стрічати кого криком. β) ви-, ожидати кого, ви-, очікувати, eum bellum L жде на него, inopia euntem L casus me V постигає. IV. α) продовжати, провадити, вести далї, gentem V pugnam L. β) наступати по, слїдувати по, orationem preces L alii alios C міняють ся, vitam immortalitas Ci hunc Labienus C по нїм заговорив *Л*, sic Iuno V промивила; *absol.* autumnus O наступає.

excīsio, ōnis, f. (excīdere) руйнованє, зруненє Ci.

excito, 1. розрухати, сполóхати, зігнати, feras Ci; звідки? sonus eum V заполохав, excitatus nuntio CuL наляканий, conscientiā Ci затрівожений. β) 1. ви-, за-, на-, прикликати, ви-, за-, призивати, alqm; eos ab inferis Ci воскресити, eos ex Acherone Ci збудити до житя, cives ex agris Ci поскликувати. 2. кликнути на, vigiles V гукнути на них. 3. (зі сну) про-, з-, будити, роздрухати; з *abl.* eum somno L eum de, ex somno Ci; *absol.* canes L; обр. memoriam flagitii Ci відновити, aras V запалити. γ) будити, викликувати, справляти, discordiam Ci ‚сїяти', risus Ci розсмішити, plausum Ci приплїскувати, tempestatem Ci счинити бучу, excitatus animi dolor Ci трогаюче горе, але: excitatus dolore Ci тронутий горем. II. α) казати підойматися, велїти вставати (на ноги); *absol.* excitati excesserunt L вставши вийшли, (щоб в судї вставали) ви-, кликати, testes Ci recitatores Ci, legatos Ci що з крісел встали і говорили, triarios L що в. III. ряди навколїшках стояли. β) (будови) ставити, здвигати, строїти, будувати, aras V sepulcrum Ci висипати могилу. γ) (вогонь, пристрасти) розпалювати, розжарювати, будити, роздувати, flammam Ci тлїючий жар на жертвеннику піддувати, dolor iras V розлючує, libidines Ci дразнити. δ) (засумованих) розрадити, потїшати, maestum Ci me iacentem Ci піддержувати, affectos Ci розважати. ε) побуджати, загрівати, запідохочувати, наклонювати, принукувати, viros V cunctantem Ci; до чого? te in animos viriles V бодрити, eos praemis C Ci надити.

exclāmātio, ōnis, f. α) викрик. β) оклик, Epicuri T вирeченє.

ex-clāmo, 1. α) ви-, скрикнути, закричати, manus Ci. β) ви-, за-, кликати, в незал. пит. ‚quid facis' O. 1. з *acc. c. inf.* Ci. 2. нам. реч. з ut L. 3. на-, звати, Ciceronem Ci.

ex-clūdo, 3. clūsi, clūsus (claudere) виключати = не при-, до-, впускати (до, в), відокрем(іш)ити, не давати достигнути чого; *absol.* facile nos Ci не дати менї повернути; звідки? foro Ci; з *abl. instr.* temporibus excluduntur Ci їх дїлять обставини часу; з *praep.* eum a domo sua Ci. β) усувати, віддаляти, spissa ictus H захищає від; звідки? з *praep.* eas a conspectu liberūm Ci не дати їм бачити їх; з *abl.* honore excluditur Ci вилучає ся від. γ) перешкаджати, пере-, спиняти кому, лишати кого чого, здержувати від, exercitus Ci, eum provinciā Ci відтяти від.

excōgitātio, ōnis, f. видумка, винахід Ci.

ex-cōgito, 1. ви-, придумувати, винаходити, збагнути; *absol.* causam Ci; зал. пит. Ci з ut N загадати.

ex-colo, 3. colui, cultus α) (старанно) ви-, обробляти, lanas O. β) облагородняти, просвіщати, animos doctrinā Ci vitam per artes V образувати; *occ.* studiis excultus O просвічений, pueri excolimur O хлопцями учимо ся, orationem T прикрасити. γ) почитати, te O.

ex-coquo, 3. coxi, coctus α) ‚виварювати', arenas in vitrum T пере-, стопити на скло. β) витоплювати, видїлювати, vitium metallis O vitium (agris) per ignem excoquitur V випарює ся. γ) ви-, сушити, terram V fertum O гартувати.

ex-cors, dis (cor) нерозумний, безглуздий Ci.

ex-crementum, i, n. (excernere) відходок, oris T слина.

ex-crēsco, 3. crēvi надмірно розростати ся, in hos artus T вибуяти в.

ex-crucio, 1. (crux = мука) катувати, мучити, fame C морити голодом; обр. libido animum Ci.

excubiae, ārum (excubare) чуванє, сторожінє, canum H. β) стійка, ‚варта', вартовик, сторожа O V T.

excubitor, ōris, m. сторож, вартовик C.

ex-cubo, 1. лежати (на дворі), спати (під голим небом), in agro Ci ante domum O; *occ.* β) стояти на стійці, сторожити, стерегти, ‚вартувати', чатувати, pro castris C обозувати на полї, in armis C бути готовим до бою, naves ad portum C сторожать пристань, e. et vigilo pro vobis Ci пильную і чуваю над вами.

ex-cūdo, 3. cūdi, cūsus α) вúковтати, scintillam scilici V викресати. β) виробляти, aera V виковувати. γ) витворювати, вилúплювати, ceras V; обр. unum librum T доглуздати ся на одну книжку.

ex-culco, 1. у-, об-, задоптувати, убивáти, pedes terrā C на сподї.

ex-curro, 3. curri, cursum est α) вибігати, спішити; *absol.* in campo Ci герцювати, animi foras Ci опускають; *occ.* 1. робити прогульку, quō cives Ci. 2. ви-, нападати, portis L; обр. ex Africa. β) витїкати, fons Cu. γ) простирати ся, тягнути ся, виступати, in aequora O ab sinu L. δ) відбігати, longius oratio Ci.

excursio, ōnis, f. α) випад(ка), e. facere C L випадати; обр. orationis Ci збоченє. β) набіг, наїзд, напад, infesta Ci fines ab e. tueri Ci.

excursor, ōris, m. вивідач, шпиґун Ci.

excursus, ūs, m. випад(ка) C T arum V вилет = рій.

excūsābilis, e. (excusare) простимий O.

excūsātio, ōnis, f. α) відмов(к)а, відмога; з *gen. subi.* і *obi.* Suplicii . . . legationis obeundae Ci відпорне становище єго що до. β) ви-, оправданє; *absol.* вибачка; з *gen. obi.* pecc[illegible]i; з *gen. subi.* eius Ci res e. no[illegible] vi непростима. γ) причина відказати, притока; з *gen. subi.* aetatis Ci excusatione valetudinis uti Ci виправдувати ся станом здоровля, e. amicitiae dare Ci виправдувати ся нею.

ex-cūso, (excusso) 1. (*frequ.* до excutere) ‚стрясати', Germani T відпекують ся; *occ.* відмовляти, відказувати, reditum T. β) *refl.* = *medial.* збувати ся чого, ex eo, cui T відтягати ся від. γ) ізвиняти (ся чим), ви-, оправдувати (ся), вимовляти (ся), толкувати ся, наводити на своє оправданє, подавати за причину; *refl.* = *medial.* diversa T valetudinem L morbum Ci se apud eum Ci з quod C T alci laborem H у него, is excusatur з *inf.* Areopagites esse Ci оправдують єго тим, що він членом Ареопаґу, errorem et adulescentiam L оправдувати проступок молодістю.

ex-cutio, 3. cussi, cussus (quatere) стрясати, скидати з себе, усувати, crimen V; звідки? з *abl.* cervice securim V hasta clipeo excussa V що відскочила; обр. metum de corde O позбути ся єго, Iuno pectore excussa est V раду єї відкинено. β) витрясати, кидати, метати, тручати; *pss.* ви-, с-, падати, equus equitem L Peleon Ossae O струтити, excutitur magister V випадає з (колесниці); з *abl.* navis excussa magistro V з котрої випав керманич, cristas vertice V збити, ancoram e. nave L викинути. 1. ви-, від-, проганяти, позбавляти кого чого, eum lectis H зігнати з постели, excussus sceptris V лишений панованя, propriis H позбавлений свого майна, cursu excutimur V відбили ся з напрямку, excuti somno O V зірвати ся з просоня. 2. кидати, стріляти, вергати, шпур(л)яти, tela T agnam ore O видирати; обр. studia alci de manibus Ci позбавити їх, mora rubetis O зривати, alci risum H розсмішити єго, sibi opinionem Ci вибити собі з голови. II. α) потрясати чим = махати, розкладати, розгортати, toros V rudentes V розвинути = розпустити. β) перетрясати, пере-, трусити, пере-, обшукати, розбирати, пере-, провірити, reges Ci freta O delicias Ci розслїдити, збагнути.

ex-ĕdo, 3. ēdi, ēsus (essus) α) виїдати, споживати, alqd; обр. urbem odiis V знищити. β) з'їдати = пере-, п(р)огризти, aegritudo animum Ci їсть = гризе. γ) *PPP* **exēsus,** ви-, перегризений, продїравлений, порожний, e. pila V перержавіла, e. mons V скелистий, arbor V дуплаве, antra V продовбані (на комини).

exedra, ae, f. гостинна світлиця Ci.

exemplar, āris, n. α) відпис, e. Graeca H примірники гр. письменників. β) вид, подоба, образ, e. sui Ci наче він сам. γ) примір, зразок, взірець, e. religionis Ci ad e. Epicharmi H саме як E.

exemplāris, e (exemplum) взірцевий, примірний, litterae T відпуте, ut Ci; *occ.* (пи-

exemplum, i, n. (ex-ати, вивідувати ся, до-, спробу = α) взо[illegible] ab eo veritatem Ci exacta відпис, litterar[illegible]

зміст, testamenti Ci. β) примір, приклад, образ, подоба, спосіб, exemplo nubis O як, more et ex. alcis C звичайним способом, eodem exemplo, quo L цїлком так як, novum e. Ci нове поступованє, vetus e. C старий поступок; *occ.* взірець, примір, зразок, ідеал, e. ad imitandum Ci pudicitae Ci = honestum T e. capere (petere) ab alqo Ci L = trahere alqd in ex O брати собі за примір. γ) примір = доказ, мірило, exemplo nocere Ci exempli causā (gratiā) для приміру, in e. T на примір. δ) (перестерігаючий) примір, (відстрашаюча) кара, in eos alqd exempli statuere Ci строго покарати, in eum omnia e. crutiatusque edere, facere C L видати єго (для остраху) на всїлякого рода муки, novissima e. T найстрогійше покаранє.

ex-eo, 4. ii, (īvi) itūrus *intr.* I. α) ви-, від-, ходити, вибирати ся, віддаляти ся, покидати; *absol.* dies exeundi Ci виходу, hinc V спасти ся = утїчи = e. vivum Ci servitio V вихопити ся; *pass.* non posse exiri C годї вийти; звідки? *abl.* castris C; з *praep.* ex urbe Ci de provincia Ci ab isto Ci; куди? praedatum *(sup.)* in agrum L на роздобутки, ad eos Ci вибрати ся до; *poët.* sacrum in Calendas O припадає на; *occ.* 1. висїдати = висаджати ся на сушу, ex, de nave N Ci in terram N Ci. 2. виступати, вирушати, іти в похід (походом), in provinciam C напасти на, ad pugnam L in aciem L paludatus exit Ci на війну, ex portu C ex portubus O відчалити, відпливати. β) виходити = виступати, опускати щось, e. patriciis Ci із стану боярів, de (e) vitā Ci зійти зі світа, res memoriā L забуває ся, de (e) potestate Ci тратити розум, studio gloriae Ci залишити, aere alieno Ci видобути ся з, Nilus in mare O впадає, amnis V виступив з берегів; *occ.* виходити = випадати, іти, fons solo V випливає, sanguis e. visceribus Ci тече з, arbor a stirpibus V виростає, urceus H виходить = стає з того глевчик; про жереб: nomen Ci sors Ci senatores Ci паде жереб на них, verbum Ci ⌊пало⌉, opinio L N ширить ся; *absol.* in vulgus (turbam) exit Ci розходить ся чутка; з *acc. c. inf.* γ) підносити ся, vites V пне ся в гору, in auras V воздухами, domus V вистає, colles O вимаїють ся, [illegible] in coelum V сторчить до. *absol.* excitati excesser[illegible]ти ся, exeunte anno шли, (щоб в судї вс[illegible]ieme S наприкінцї кати, testes Ci recitato[illegible]xcedere) переступати, переходити; лиш *poët.* valles O вийти поза, modum O перебрати міру. β) (= effugere) утїкати, виминати, tela V vim viribus V стрічає силою проти сили.

exequiae, exequor гл. exsequiae, exsequor.

ex-erceo, 2. cui, itus I. α) вводити в рух (пускати в рух), удержувати в руху (в движеню), по-рушати, turbinem V кружляти, flumen aquas O жене воду, exercita cursu flumina V безупинно пливучі; *occ.* 1. по-, роз-, рити, ви-, пере-, скопувати, ви-, з-, орати, Auster undas V знимає, solum (colles) vomere V борознувати = орати, culta V = rura H обробляти. 2. займати ся чим, aequore campi V герцювати на рівнинї, labor apes per rura V гонить по нивах; *medial.* pueri equis exercentur V герцюють ними, але: ii in munitionibus C гарують при, exercete tauros V працюйте ними, cura rusticum V завдає єму працї, eas penso V томить їх прядлом. γ) не давати супокою, по-, турбувати, мучити, exercita curis V зажурена, lex civitatem L не дає спочити, exercentur poenis V спостигає їх кара, exercitus V переслїдуваний недолию = fortuna Ci збіджений, ambitio animos S не дає віддихнути. II. α) (безнастанно працею) вправляти, alqm N Ci corpus Cu S = membra V скріпляти тїло, se in re Ci; *medial.* вправляти ся: *absol.* exerceri armis Ci N ludicra exercendi L тїлесні вправи; обр. memoriam Ci; *occ.* військо виучувати, вправляти, ⌊екзецерувати⌉, copias Ci. β) виконувати, сповняти щось, трудити ся чим, ходити коло кого, займати ся чим, коло, artem H metalla auri L працювати в рудокопах, ferrum V старанно виковувати, verba L урудє словами, medicinam Ci лїкарювати, iudicium Ci суди судити, quaestionem Ci S L вести слїдство, vectigalia Ci завідувати ними; *poët.* choros V хороводити, cantos V співати, balatum V блеяти, exercet vices V по черзї чинить [illegible] освіч[illegible]; *abstr.* simultates L S C ворогув[illegible]ati [illegible] Сними ся, [illegible]udelitatem in eo Ci люто [illegible]habet [illegible]упати проти него, odium O не[illegible]дїти, victoriam (in captis) L S покористувати ся нею супроти, pacem et hymenaeos V празнувати весїлля в мирі, diem V робити свою денну роботу, telas antiquas O прясти далї як і передше, arma contra patriam T підносити, commercia sociae linguae O уживати єї.

ēxercitātio, ōnis, f. (exercitāre) α) (безнастанна) вправа; *absol.* з *gen. subi.* iuventutis Ci; з *gen. obi.* pugnarum Ci досвід

в бйтвах, in armis Ci. β) виконуваннє, sceleris Ci поповненнє. γ) вправність в, dicendi Ci.

exercitātus, 3. α) вельми вправлений, вправний, справний, добре вишколений; *absol.* exercitus Ci; в чім? rē N C, in rē C Ci ad alqd Ci спосібний до. β) обзнайомлений, обізнаний, досвідчений, in edictis Ci. γ) стомлений, згарований, glebis subigendis Ci Britannia T занепокоєна, Syrtes H розбурхані.

exercitium, ii, n. (exercitāre) військові вправи T.

exercito, 1. (*frequ.* до exercēre) часто вправляти ся в, займати ся чим, corpus S; *p Adi.*

exercitus, ūs, m. α) вправа. β) тактично вправлена мужва́ = воєнна сила, військові потуги, військо, victor ex. Ci N побідне, tiro L військо (з) новобранців, pedester N піхота, піхотинці, equitum V кінnота; *pl.* Pannonici T панонські леґіони; *occ.* γ) 1. піхота, (opp. classis, equitatus); *metaph.* δ) ватага, товпа, шайка, perditorum Ci юрба, corvorum V стадо, Phorci V гурма морських звірят.

exhaeresimus, гл. exaeresimus.

exhālātio, ōnis, f. пароване, випар, ви́зівок Ci.

ex-hālo, (ex-ālo) 1. α) ви-, парувати, terra nebulam V O випарює; обр. crapulam Ci vinum Ci протверезити ся. β) видихувати, vitam V = animum O віддати духа, сконати; *absol.* у O.

ex-haurio, 4. hausi, haustus I. α) вичерпувати, (черпаючи) вибирати, sentinam Ci; обр. sentinam rei p. ex urbe Ci прочистити місто з державної грязи, terram manibus sagulisque C випорпавши руками забрати в плащах, humum ligonibus H скородити. β) забирати щось, лишати кого чого; *absol.* tecta L обрабувати, pecuniam ex aerario Ci витратити; обр. vitam sibi manu Ci покласти на себе руку. II. α) (вичерпуючи) ви-, спорожнювати, усувати, fossas L чистити. vinum Ci = poculum Ci випити, uber V видоїти; обр. exhausti sumptibus Ci збіднїли, socios Ci виссати, apes V ‚вибивати мід', urbs exhausta funeribus L вилюднїла, quae bellando exhausta sunt V що погибло в боротьбах; *metaph.* exhausta pharetra O порожний, vim aeris alieni Ci сплатити. β) випивати до дна, до-, закінчувати, перебувати, сповнати, зазнавати, satis poenarum exhaustum est V доволї пімсти, laborem V L нагарувати ся, aes alienum L сплатити, dura belli L = bella V L перетерпіти, pericula V T e. перебути, noctem T провести.

ex-hērēdo, 1. позбавити спадку, filium Ci ви́синовити.

ex-hērēs, ēdis висиновлений, pater morum bonorum Ci лишений батьківщини.

ex-hibeo, (ex-ibeo) 2. hibui, hibitus (habēre) ‚наставляти' = приставляти, до-, по-, ставити, приводити (перед суд), Verrucium Ci librarium Ci приносити; *occ.* 1. видавати, sonos O omnia integra Ci. 2. при-, позволяти, contionem eis L potum подати, alimentis Scythas харчувати. β) ви-, показувати, виявляти, tempora O linguam paternam O свідчить о поганім язицї батька; *occ.* 1. оказувати, se auctorem L виступити як, promissa fidem O сповняють ся; *refl.* se alqm Ci оказувати ся. 2. справляти, alci negotium Ci наробити клопотів, molestiam Ci навприкрити ся; з *praed. acc.* viam tutam O захистити дорогу.

ex-hilăro, 1. розвеселяти, розривати Ci.

ex-horresco, 3. ui задрожати, затрівожити ся, здрігнути, ся; *absol.* metu Ci злякати ся, vultus O перепудити ся їх.

exhortātio, ōnis, f. заохота; *pl.* бодрі слова T ducum T зі сторони їх.

ex-hortor, 1. бодрити, заохочувати, загрівати до, додавати духа; *absol.* clamore equos V накликувати на, tauros in eum O дрочити на; нам. реч. з ut T.

ex-igo, 3. ēgi, actus (agere) I. α) ви-, проганяти, reges Ci Hebrus aquas O котить (в море); обр. fructus L вивозити, otium H нарушати: звідки? *abl.* hostem campo L; з *praep.* alqm ex civitate. β) (оруже) застромити, загнати, пробити ним, (прошибнути, про-, перешити ним), ensem per costas V ferrum per ilia V O наскрізь простромити, exactus viribus ensis O силоміць встромлений. II. α) зганяти = стягати, грабувати, на-, збирати, frumentum ab iis Ci portorium ab eis Ci pecunias C Ci aes H; обр. карати, de vulnere poenas V supplicium de eo O piacula ab eo L; *occ.* людий набирати, pedites ab iis C жадати достави (на́бору). β) 1. о цензорах: публичні роботи наглядати, надзирати, opus L tecta Ci L viam Ci. 2. відмірювати, мірити, провірювати, оцїнювати, columnas ad perpendiculum Ci ea ad instituta L. γ) вимагати, домагати ся, officia a suis Cu сповненя обовязків; *absol.* res familiaris T; нам. реч. e. abs te, ut Ci; *occ.* (питанями) видобувати, вивідувати ся, до-, випитувати ся, ab eo veritatem Ci exacta

refero V доношу про розвідини, a Labeone cur... T. III. α) доводити до кінця, упорати ся з чим, по-, ви-, за-, скінчити, monumentum H здвигнути, opus O. β) постановляти, назначувати, tempus moriendi V haec exigentes L рішаючи те, non exactum est (habet) O Ci з зал. пит. не знати напевно чи (що). γ) (простори часу) закінчити, від-, перебувати, про-, пережити, annos O перевікувати, але: annum quattuor spatiis O поділити на, dies mediam horam exegerat O вже стало полудне; *pss.* минати, упливати, проходити, aestatibus exactis V по двох літах, ante exactum hiemem C під кінець зими; *occ.* проживати, пере-, звікувати, homo exacta aetate T = exactae aetatis L старожилий, diem T провести.

exiguitās, ātis, f. мали́зна, pellis C вузкість = вузка кожа; обр. temporis C короткий час, copiarum C мале число.

exiguus, 3. *adv.* ē (exigere II.) β) 2. (точно відмірений) α) малий, скудний, frumentum exigue XXX dierum C лиш тільки на 30 днів, e. et exiliter Ci худенько й скупенько, toga H бідненька. β) (місцево) обмежений, невеличкий, вузкий, castra C sedes V; *occ.* малий, дрібний, corpus N H низкого росту, mus V дрібонька. γ) (про скількість) малий = незначний, нечисленний, manus Ci горстка, census H pulvis H порошина. δ) (про час) короткий, tempus Ci хвилинка, nox V нічка. ε) (про якість і свійство) малий = слабий, худий, vox V тоненький, vires C слабкі; *subst.* **exiguum,** i, n. одробинка, трошки, дрібниця, e. campi L малий загін, aquae O пригорщ, exiguo adsueta iuventus V до мірности привикла O.

ex-īlis, e *adv.* iter α) худий, кволий, вутл(еньк)ий, e. cruribus V тонконогий, artus O. β) нужденний, охлялий, безсил(ьн)ий, бідний, solum Ci пісна, oratio Ci суха, via O доріжка, domus Plutonia H пустий.

exilium, гл. exsilium.

ex-im = ex-in.

eximius, 3. *adv.* ē (eximĕre) α) винятий, tu unus es Ci L робиш виняток, (крім тебе). β) добірний, відличний, визначний, не-, надзвичайний, головно, вельми, дуже, animus e. in rem p. Ci одинокий що до . . .

ex-imo, 3. ēmi, emptus (emere) виймати, ви-, відбирати, вилучати, unam de pluribus H rem acervo O видїлити з, ex anno mensem Ci випустити, alqm ex (de) reis Ci із числа виноватців, nomen eius de tabulis Ci вичеркнути, eum memori aevo V позбавити памяти у потомстві, dies dicendo Ci L пробалакати. β) відбирати = усувати, віддаляти, famen V заспокоїти, animis onus H улекшити. γ) визволяти, вибавляти, увільняти; з *abl.* alqm servitute L з неволї, rem miraculo L вияснити диво; з *praep.* cives de nervo L = ex servitute L висвободити з неволї, agrum de vectibalis Ci знести данини; з *dat.* mors odio T eum morti T похає L iis non eximitur quin T не збувають ся тої повірки що . . .

exin, гл. exim.

ex-inānio, 4. α) (зовсїм) випорожнювати, navem Ci виладувати, виважувати. β) с-, пустошити, грабати, позбавляти чого, об-, злупити, alqm, alqd.

exinde, гл. exim.

ex-inde, *adv.* α) місцево: звідси, звідти T. β) часово: потім, опісля, по. γ) затим, відтак, далї T.

existimātio, ōnis, f. оцїнка, гадка, суд, hominum (omnium) Ci C загальна думка, non militis e. de eo est L жовнїр не має судити про него; *occ.* β) 1. повага, шана, добре імя, слава, absentis Ci. γ) віра, ⌜кредит⌝, debitorum C.

existimātor, ōris, m. цїнитель, знаток, суддя Ci.

ex-istimo, 1. α) (aestimāre) точно оцїнювати, цїнувати, цїнити; з *gen. prelii.* alqd quanti, utcunque, tanti, magni. β) вважати за, мати за; *pss.* уходити за. 1. з подв. *acc.* в *pss.* з подв. *nom.:* eum eruditum Ci me tui similem Ci ставити мене на рівні з тобою, is amicus existimatur Ci він уходить за приятеля. 2. з *gen. qual.* eae, leges populi Rom. existimantur N походять від P; з *abl. qual.* ea summā pudicitiā existimatur Ci уважає ся за дуже невинну, in hostium numero existimantur Ci зачисляють ся до ворогів. γ) давати (висказувати) свій суд, судити, рішати; *absol.* ex (по) eventu de (про) consilio Ci bene de eo Ci мати добру думку про него; *pss.* se ab iis male existimari N що ⌜осуджують⌝ єго; рішати з зал. пит. Ci S. δ) думати, гадати, ego sic e. Ci на мою думку ⌜так⌝; з *acc. pron.* Ci; по *activum* в *acc. c. inf.* N по *pss: nom. c. inf.* ea disciplina in Britannia reperta esse existimatur C загально думають що.

exitiā(bi)lis, e (exitium) згу́бливий, погу́бний, шкідни́й, telum O смертяна́; morbus T смертенна; з *dat.* proelium illis e. T для них, animus in suos e. T ворожий.

exitiōsus, 3. погубний, нещасний; *absol.* з *dat.* caedes e. rei p. Ci T вельми шкідна для (велике нещастє для).

exitium, ii, n. (exire) (нещасний) вихід, кінець, загуба, погибель, заглада, упадок, затрата, vitae S скона́ння, exitiorum exitus Ci подій упадку, e. dare alci O запропастити кого, exitio dare alqm O жертвувати на загибель.

exitus, ūs, m. (exire) α) вихід, виступ, hominum C. β) 1. спроможність вийти кудись; звідки? ab urbe L ad alqd; обр. erranti exitus dare Ci напутити єго, справити єго . . . 2. вхід, доступ, angustus C. γ) вихід (= finis) кінець, мета, belli Ci vitae N скін, in exitu esse Ci скінчити ся, e. fabulae Ci розвязка, e. exitiales Ci послїдні нещасні події; *occ.* 1. кінець (житя), кончи́на, смерть, Caesaris T. 2. = eventus: вислїд, наслїдок, consilii C успіх, artis H неудача, victoriae C здобуток.

ex-lex, lēgis не підчинений законови, безправний Ci.

exodium, ii, n. α) кінець. β) закінчаючий двоспів в шутливім тонї, особл. в ателянах L.

ex-olesco, 3. lēvi, lētus α) виростати, мужніти; *PPP.* **exolētus,** 3. дорослий (о проданих особах). β) ˹перестати рости˺ = стратити силу, виходити з уживаня (звичаю), затрачувати ся, переводити ся, минати ся, amictus T виходять з моди.

ex-onero, 1. (onus) виважувати, colos O допрясти до кінця; обр. multitudinem LT віддалити. β) злегчити, partem laborum T зменшити; з *abl.* alqm metu L вибавити із.

ex-opto, 1. α) вибирати, unum Pl. β) вельми бажати собі, тужити за, praeturam Ci; *occ.* tibi pestem exoptant Ci посилають тебе до ˹пекла˺; *PAdj.* exoptātus, 3. пожаданий, бажаний, милий, любий, dies Ci.

exōrābilis, e (exorare) упросимий, non e. H неупросимий, невблаганий.

ex-ordior, īri, orsus α) ˹заснувати˺, (opp. pertexere) Ci. β) розпочинати, яти, bellum ab causa L; *absol.* in hunc modum exorsus est T зняв таку річ; *poët.* clamore exorsa Ci з криком; P P P *subst.* exorsa, ōrum, n. вступ, ˹переговори˺, longa V; *pass.* почин, намір V.

exordium, ii, n. заснова = α) початок, починок до, vitae Ci ab eo capiamus e. Ci починаймо з ним. γ) вступ, e. = principium orationis Ci quae prima e. sumat V? відки починати?

ex-orior, īri, ortus (у поетів, éxŏrītúr, éxŏrĕrétur) (цїлком) вставати, підоймати ся, insidiatores L; *occ.* сходити, canicula Ci iubare (sole) exorto V на зорях. β) повставати = нараз по-, являти ся, виступати, Sulla Ci Gyges rex Ci виступає як король; обр. crimen Ci показує ся. γ) ставати, яти, починати ся, походити, amnis V випливає, honestum ex virtute Ci clamor V S знимає ся, flamma Ci займає ся, libido Ci розпалила ся.

exornātio, ōnis, f. прикраса, окраса Ci.

ex-orno, 1. розпоряджувати (заряджати), consul S; *trans.* aciem S уладнати = уставити військо в бо́єву лаву. β) 1. з-, наряджати, у-, споряджати, civitatem armis S заосмотрити в оруже = приоружити, узброїти. 2. о-, прикрашати, квітчати, triclinum Ci прибрати; обр. mors honesta vitam Ci вславляє. 3. косо́рити, причепурити, Clodius exornatus Ci гарно приодїтий.

ex-oro, 1. α) випрошувати, ви-, у́благати, вимолювати собі; з *acc. rei.* pacem V. β) допросити ся чого, виблагати у, умоляти кого; з *acc. pers.* divos O упрохати = удобряти, arae non exoratae O неупросимі; нам. реч. з ut Ci non exorari quin . . . Ci.

exors, гл. exsors.

exorsus, ūs, m. початок Ci.

exortus, ūs, m. (exoriri) схід, solis L.

ex-ōsculor, 1. ви-, обцїлувати, manus T.

exōstra, ae, f. деревляна машина в театрі, in exostra Ci на сценї = прилюдно.

ex-ōsus, 3. (P Pf. ōdi, але *act.*) ненависливий, гидуючий, bella V що гидить ся ними, oculos O той що лякає ся їх.

ex-pallēsco, 3. pallui по-, зблїднїти; *absol.* ore O на лици; *poët.* з *acc.* haustus H що не жахає ся черпати.

ex-pando, 3. pandi, passus ви-, роз-, простягати, expassae fores T широко відчинені (= настїж).

ex-pavēsco, 3. pāvi пере-, на-, з-, лякати ся, острахнути ся, ad id L на се; *poët.* з *acc.*: ensem H T зжахну́ти ся.

expecto, гл. exspecto.

ex-pectoro, 1. викидати з грудий, sapientiam Ci видобувати.

ex-pedio, 4. īvi, (ii) ītus α) ˹визволяти з дибів˺, ви-, розпутувати, illigatum H відвязати; з *praep.* se ex laqueis Ci; звідки? *abl.* caput laqueis H вивинути, expedior V спасаю ся. β) вимотувати ся із, вибавляти ся з труднощів, визволяти ся, видобувати ся, вивязувати ся, (manus) curae per acuta belli H обережність промостила

їм дорогу через невзгодини війни; *occ.* 1. (трудощі) поконати, expedita victoria C здобута, ratio expediendae salutis Ci спасти ся, iter fugae L промостити, curis expeditus H безжурний, rem frumentariam C улекшити довіз харчів, alimenta arcu T пристарати. 2. кидати, discum H. β) (трудні справи) по-, виконати, спорудити, по-, залагодити, quod instat V subita T consilia T здійснити, negotia упорати ся з ними. γ) розвязувати = представляти, розбирати, оповідати, causam V de caede T rauca (бесїдою) V відгадати, ea de caede T initia motus T; зал. пит. у V. II. α) виймати = приготовляти, прила(го)дити, споряжати, virgas Ci Cererem canistris V виймати із, pyxidem Ci брати; *occ.* β) (до війни) приготовляти, готовити, уворужувати, arma CVT увор. ся, ferrum L manus V naves L знаряжати до відчалу; *refl.* se ad pugnam L готовити ся до бою, arma C бути на поготові = arma ad certamen L = *medial.* expediri ad bellum T; *act.* = *medial.* Otho T. ε) *absol.* expedit alci Ci придає ся, хосенно, при-, до-, вигідно; *subiect.* = *pron.* idem Ci. 1. id. 2. *inf.* Ci. 3. *acc. c. inf.* Ci. 4. у T з нам. реч. iis *ut ne.* 5. з додуманим *subiect.* rei p. C patribus L виходить на гаразд.

expeditio, ōnis, f. (expedīre) воєнна виправа, похід C Ci L.

expedītus, 3. *P Adj. adv.* ē злекшений. I. (про особи) не при-, спинений, не здержуваний, свобідний, незанятий, вільний, iter patet expedito C для жвавого піхотинця, se expeditissime conferre aliquō Ci чим скорше, expeditum proficisci Ci без орудків, e. Sagana H високо підсукана; *occ.* β) 1. готовий до битви, до бою, Clodius Ci ad dimicandum N copiae C navis C знаряжена до бою. 2. без клажі, без вюків, неовючений, eos expeditores reddidit N злекшив їх клажу. 3. легко уворужений, легко узброєний, iaculatores L; *subst.* expediti, ōrum, m. легко з'оружені піхотинці C L = e. levis armaturae C L. II. (про річи) неспинений = легкий, ви-, при-, догідний, під рукою, готовий, без перешкоди, iter C L прохідна дорога; *absol. neutr.* copias in expedito habere L мати на по-готові, victora рішена, pecunia готівка, via ad honores Ci умощена, negotia упорядковані, senatus consultum e. est не має труднощів.

ex-pello, 3. puli, pulsus α) ви-, від-, стручувати, викидати, ratem Cu; звідки? куди? naves ab litore in altum L; чим? eum manibus O відпхнути; *poët.* sagittam arcu O вистрілити з лука, eum animā rotisque O викинувши з колесниці позбавити его життя, segetem e. radicibus V вирвати, se in auras O явити ся на світ; *occ.* 1. (скотину) виганяти, pecus portā L за ворота, iuvencos monte O завернути з, обр. fluctibus rei p. expulsus Ci політичний „розбиток" = запропащений „політик"; обр. β) випихати = усувати, виганяти; *absol.* Ci; звідки? з *abl.* alqm urbe Ci regno C Ci eum vitā Ci казати стратити; з *praep.* eos e. silvis C; обр. per vulnera animam O ранити на смерть, (але: vitam у T позбавити себе життя) dominum de praedio Ci cives a patria Ci; рідко? куди? eum in provinciam C приневолити до повороту в пров.; *occ.* (політично) засилати, проганяти на заслане; *absol.* N; звідки? eum patria Ci = finibus patriis V eum ex urbe Ci; *subst.* expulsus, i, m. вигнанець, заточник, засланник. 2. (з родини) ви-, прогнати, зрікати ся, filiam Ci e. matrimonio expulsa Ci „розвідка". γ) (про инші відносини) усувати = відбирати, устороняти, dubitationem C morbum H вилїчити, somnum O V вибити зі сну, spem O лишити надїї.

ex-pendo, 3. pendi, pensus α) (старанно), „від-, роз важувати", pecunias Ci; *metaph.* (в духу) розважати, роз-, осуджати, testem Ci єго вірність, consilia belli T обрадити війну, causam meritis O оцїнити по. β) (в купецтві) гроші відважувати = виплачувати, видавати, alci HC milia Ci cautos nominibus (довжникам) nummos H позичати на віру = давати „на-бір"; *P P P* expensum (expensam pecuniam) ferre alci Ci виплачену суму записати в головну книгу розходів (видатків), acceptum et expensum Ci приходи і розходи. γ) заплатити (пеню), розплатити ся = по-терпіти за, poenas scelerum V кару за... scelus V відпокутувати за.

expergē-facio, facere, fēci роз-, про-, збудити, alqm e. somno Ci розбурк(ув)ати.

expergē(-fīo, „fieri") factus збудити ся.

expergiscor, sci пробудити ся, прокинути єго з просоння Ci H; обр. quin igitur expergiscimini S схаменїм ся!

ex(pergor, pergi), perrectus протягати ся = роз-, про-, збудити ся, лиш Pf. cum sole Ci.

experiens, ntis *P Adj.* α) „ємкий", „беркий" запопадливий, підприємчивий, діяльний,

arator Ci. β) видержалий на, Ulixes O бувалий = ходжений; з *gen.* laborum O.

experientia, ae, f. (experīri) α) спиток, с-трібунок, с-, проба, patrimonii amplificandi Ci заходи коло. β) досвід, rerum T.

experimentum, i, n. стрібунок, проба, досвід, ne ipse e. veneni essent L щоб на собі не зазнали, e. dare з an . . . T нагоду досвідчити чи . . .; *occ.* proeliorum C досвіди, hoc maximum e. est Ci є досвідчений доказ.

ex-perior, īri, pertus α) вивіряти, с-, трібувати, ви-, с-, пробувати, дізнавати, робити досвіди; *absol.* in amicitia Ci; *transs.* yim veneni in servo Ci; з зал. пит. ut (як) Ci. β) (в борбі) міряти ся з, пере-, змагати ся, eum in armis V з ким, inter se. γ) (судово) правувати ся з, позивати ся; *absol.* Ci cum eo Ci ius Ci добивати ся свого права, iure Ci правно. δ) пробувати кого, що, пускати ся на удачу, іти навмання, важити ся, ваг(ув)ати ся, fortunam belli C omnia de pace C уживати крайних способів, (= extremum auxilium C = ultima L = extrema S) rei eventum C дожидати, spem L = libertatem S надіяти ся; з *inf.* O experiens; з *gen.* O досвідчений. ε) досвідом трібувати, ви-, досвідчати = ви-пробувати, дізнати ся, experto credito V O досвідному, de me Ci сам по собі знаю; з *acc.* id experti scimus Ci з досвіду; з подв. *acc.* terram . . . patientem V; *occ.* ζ) 1. до-, перевідувати ся, пізнавати; з *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. C. 2. (неприємности) зазнавати = перебувати, перетерпіти, molestiam Ci labores Ci.

ex-pers, pertis *(pass.)* непричасний, непричетний до, не беручи (без) участи в; з *gen. obi.* consilii Ci N. β) не маючий, лишений, вільний = ⌞без⌝; з *gen. obi.* ingenii Ci бракує єму, vis consilii H негідна з, vinum maris H не по-, змішане з, sepulcri O неумераючий, femina viri O незамужна, vita thalami V безженне = вільне; рідко з *abl.* fama et fortunis S неславний і безталанний.

expertus, 3. (*P Adj.* experiri) α) дізнавший ся; *absol.* знаючий, з досвіду, досвідний, in nobis Ci зазнавши на нас; з *gen. obi.* vicum H нестійність щастя зазнавши, belli V знаючий воїн; з *abl.* certaminibus L ⌞битий⌝ в. β) *pss.* ви-, досвідчений, спитковий, звіданий, дізнаний, vir e. virtutis L знаний = довіряний праведник.

ex-peto, 3. īvi, ītus α) намагати до чого, прямувати до, домагати ся, гнати за, старати ся, шукати за чим, locum Ci ut clades in eum dii expetant L най-би єго покарали за страти. β) добивати ся чого, жадати, допоминати ся, вимагати, Pompeio expetenti Ci єму до вподоби; з *acc. rei.* laudem Ci добувати, mortem (= vitam, sanguinem) Ci важити на житє; звідки? ab hoc opem Ci poenas ab alqo Ci карати, supplicia Cu L стратити; *occ.* бажати собі; з *inf.* при тім самім *subi.*: illi expetunt vincere Ci; при иншім *subi.* з *acc. c. inf.* Ci; нам. реч. з ut T.

expiātio, ōnis, f. (expiāre) очищенє, розгрішенє, diis e. debetur Ci їх треба відмолити; з *gen. obj.* foederis L за.

expīlātio, ōnis, f. грабіж-ка Ci.

expīlātor, ōris, m. грабіжник, граби́тель Ci.

ex-pīlo, 1. роз-грабувати, об-, здирати, обрабувати, fanum Ci regem Ci oculos O виколоти.

ex-pingo, 3. pinxi, pictus вималювати; *metaph.* motus alcis Ci представити.

ex-pio, 1. α) очистити від гріху (чим), розгрішити, nomen supplicio Ci forum ab sceleris vestigiis Ci розсвятити, cruores H затерти пляму крови, religiones deorum Ci L замолити; *occ.* що стало ся за-, полагодити, направити, errata Ci scelera in milites Ci покарати їх за. β) (чудеса жертвами) відвертати, замоляти, ea Ci prodigia L vocem nocturnam L. γ) (богів жертвами) від-, замолювати, придобряти, усмиряти, iram coelestium L Manes Ci. δ) заспокоювати, famem Ci.

expiro, гл. exspiro.

ex-piscor, 1. ⌞виловлювати рибу⌝; лиш обр. вивідувати ся про, nihil Ci.

explānātio, ōnis, f. ⌞вирівнанє⌝; лиш обр. ви-, обясненє, ви-толкованє; з *gen. subi.* interpretum Ci; з *gen. obi.* religionis Ci.

explānātor, ōris, m. товмач, oraculorum Ci.

ex-plāno, 1. (planus) ⌞вирівнувати⌝ отже: α) ви-, обясняти, роз'яси́ти, omnia tibi C; *occ.* β) 1. точно (ясно) представляти, causam Ci. 2. толкувати, викладати, carmen L.

ex-pleo, 2. ēvi, ētus ви-, на-, заповняти, fossam aggere C засипати, bovem frondibus H нагодувати, locum militibus C осадити ними, ii munitionem C займають β) сповняти, officium Ci mortalitatem T судьбу смертника перебути, opus O довершити; *occ.* за-, до-, о-, ви-, скінчити, доходити до (числа), XXXVII annos vitae T дожити (до) 37. року, XXXI aetatis annum T скінчити, altitudinem muri C досягнути, orbes cursu V пробігти, centurias (tribus) non e. L не дістати повного числа голосів, aurum summam talenti e. L виносить.

γ) (щось неповного) до-, поповняти, надолужити, exercitum L damna L patrum numerum L дібрати до, damnationem Ci число осуджуючих голосів. δ) вдоволяти, заспокоювати, насищати, famen Ci наситити ся, sitim Ci згасити; з *abl.* te rapinis Ci eum divitiis S обсипати; *poët.* з *gen.* animum ultricis flammae V утóлити запеклу жаду мести.

explētio, ōnis, f. доповненє, naturae Ci.

explētus, 3. виповнений = довершений, повний, numeris Ci.

explicātio, ōnis, f. α) розвиненє, rudentis Ci. β) виклад, обясненє, розбір, tua Ci. γ) розвязка, толкованє, verborum Ci.

explicātor, ōris, m. товмач, rerum Ci ‚прагматичний' дієписець.

explicatrix, īcis, f. товмачиця = orationis Ci вишколенє в.

explicātus, ūs, m. розвязка, толкува́ння Ci.

explicātus, 3. *P Adj.* α) упорядкований, уладнаний, provincia Ci. β) ясний, causa Ci.

explicitus, 3. *P Adj.* розплутаний = легкий, consilium C.

ex-plico, 1. (*poët.* cui, citus) α) розвивати, розвертати, розкладати, розгортати, volumen Ci frontem H розморщувати = розвеселяти, intelligentiam Ci показати; *occ.* ви-, розмотувати, ви-, розпутувати, se ex laqueis Ci вивинути ся. β) (в просторі) розтягати, розпростерати. Capua explicata Ci; *occ.* (військово) розвивати = по-, розставляти, розміщувати, ordines L agmen L equites se explicant C forum usque ad atrium L розширити. γ) розп(л)утувати, Verrucios Ci відгадати (= captiones Ci) confusum agmen C упорядковати, уладнати. δ) 1. докінчати, залагодити, rationes Ci negotia Ci consilium Ci виконати, fugam L утїкти. 2. (з плутанини) визволяти, вибавляти. Siciliam periculis Ci спасти, eos fugā quominus = ne L допомогла до того, щоб не . . . 3. (щось неясного) розвинути = ви-, розкладати, ви-, об-, роз'ясняти, представляти, res de rerum natura Ci; з *obiec.* fando funera V розповісти, Graecas orationes перетолкувати, temporis rationem Ci N розбирати, opiniones роз'яси́ти з зал. пит. Ci.

ex-plōdo, 3. plōsi, plōsus (plaudere) випукувати, histrionem Ci; обр. відкидати, hoc genus divinationis Ci sententiam Ci.

explōrātio, ōnis, f. розвідка, occulta T ви́відка, звіди, шпіґунство.

explōrātor, ōris, m. роз-, вивідач, ‚пластун', шукач, звичайно *pl.* C.

explōrātus, 3. *adv.* ē ‚перевіданий', дослїджений = певний, безсумнївний; *absol.* explorata affero L res Ci pax Ci mihi exploratum est Ci знаю певно, pro explorato Ci C (= exploratum) habere Ci C точно ви-, роз-, довідати ся, знати напевно з *acc. c. inf.* Ci C.

ex-plōro, 1. α) вивідувати ся через розвідчиків, звідувати ся про, висліджувати, itinera hostium Ci S explorato L уставши вістку, Africam Ci ка́зати розглянути ся по A.; з зал. пит. L; *occ.* вишукувати, пере-, вивідувати, ся, lupus insidias circum ovilia V підкрадає ся до отари, navis fugam Ci підождати нагоди до утечі. β) ви-, роз відувати, ся, доходити, розсліджувати, розізнавати, збагнути, rem N C animum L de numero C дізнати ся точно про, explorato T; *(abl. abs.* з *acc. c. inf.* з зал. пит. допитувати ся, у O. γ) розізнавати = про́бувати, portas V їх тугість, epulas gustu T подавати кушаючи їх, rationes C провірити.

explōsio, ōnis, f. випуканє.

ex-polio, 4. вигладжувати = ви-образувати, alqm litteris Ci витончити.

ex-polio, āre гл. exspolio.

expolītio, ōnis, f. виглада.

ex-pōno, 3. posui, positus (*poët.* postus) виуставляти, викладати, scalas V приставити, expositae urbes V видні, Sunion C вистаюче; *occ.* ви-ставляти (на показ, на яву), pocula Ci rem venditioni T copias in collibus C порозставляти; обр. vitam in oculis Ci vitam ad imitandum Ci causam ante oculos exposita Ci всїм явна. β) (дїти) викидати, in alluvie pueros L. γ) (подорожуючих) висаджувати на бе́рiг, ibi eum N exercitum C exponor H причалюю звідки? eum de puppibus V milites ex navibus C; куди? exercitum in terram C L; де? з *abl.* eum in ulva V exercitum in Africa L. δ) (на небезпечности) виставляти = наражати на, rupes exposita ponto V на водобою, mare ad pericula L domum cupiditati Ci. ε) (гроші) виставляти, praemium Ci давати до розпорядку, Oppio DCCC Ci доручити. ζ) (устно, письменно) представляти, викладати, розповідати, описувати, обговорювати, обясняти, подавати зміст, з'ясувати, розказувати; *absol.* sicuti exposui Ci alia alqd C causam Ci de hoc in alio libro plura N; зал. пит. Ci; рідко доказувати; з *acc. c. inf.*

ex-por-rigo, 3. rexi, rectus розтягати, frontem T розморщити.

exportātio, ōnis, f. вивіз, mercium Ci.

ex-porto, 1. виносити, вивозити, caseum V; звідки? з *abl.* corpora (трупи) tectis V на похорон, alqd ex fanis Ci; *occ.* β) вивозити на продаж, frumentum Ci. γ) заслати, portentum in ultimas terras Ci в світ за очі.

ex-posco, 3. poposci жадати видачі, eum ad poenam T. β) 1. випрошувати, просити, signum C misericordiam Ci; з нам. реч. *c. coni.* plebem civem donent L; *poët.* з *acc. c. inf.* viros mitti V; з *inf.* alqd audiri V. 2. жадати = домагати ся; *absol.* exposcentibus militibus Ci за їх просьбою. γ) (молитвами, обітами) ви-, у-, благати, ви-молити, votis pacem (Teucris) V для Т., victoriam a diis C; з *acc. pers.* і *rei.* quod deos L сего від богів.

expositio, ōnis, f. (exponĕre) виклад, summi boni Ci опис(ание).

expositus, 3. гл. expono.

expostulātio, ōnis, f. жадание. α) просьба, bonorum Ci. β) допрік, жалоба, жаль, suae Ci ex facere Ci наводити свої жалі.

ex-postulo, 1. α) жадати (видачі), eum ad supplicium T. β) жадати = домагати ся, primas sibi partes T; нам. реч. з ut T; *acc. c. inf.* T. γ) жадати відповіди, (об-ясненя), нарікати, жалувати ся; *absol.* Ci; зал. пит. Ci cum alqo de re; cum alqo de re або alqd.

expressus, 3. *adv.* ē *P Adj.* α) витиснений, litterae non expressae Ci різко проголошені. β) докладний, виразний, наглядний, очевидний, слїдний, vestigia Ci явні, curvamen O вистаючий згиб.

ex-primo, 3. pressi, pressus (premere) I. α) видушувати, вигнїчувати, вижимати, витискати, comas O викручувати, vinclo spiritum T повісити ся, expressae aquae O трискаючі води; *occ.* підоймати в гору, turres agger C насип їх підвисшує. β) вутиснути від, вймогти, ви-, при-, силувати, при-, зневолювати, ви-, примусити, nullam vocem C Ci нї словечка не видобути, alci alqd; alqd re; nihil ab egentibus Ci не вимагати нїчого, in iudicio Ci добивати ся; *absol.* переперти щось, з ut Ci. II. α) (з воску, металю і т. п.) витискати, витворювати, виробляти, з'ображати, представляти, figuras O vultus per signa H litteras in (з) cerā Cu. β) наслїдувати, віддавати, orationem imitando Ci liturae expressae Ci відбитки, imago vitae expressa Ci вірна картина житя; *occ.* перекладати, переводити, alqd ad verbum de Graecis Ci слово в слово, Latine uno verbo Ci віддати по латинї одним словом. γ) (словами) виражати, оповідати, представляти, описувати, alqd versibus Ci Charybdim Ci; *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. Ci.

exprobātio, ōnis, f. закид, попрік, докір, дорікання, fortunae L наріканє на . . .

ex-probro, 1. (probrum) α) докорами картати, докоряти, допрікнути кого чим, кому (про) що, дорікати; *absol.* hostes exprobrantes L відказуючі; з *acc. rei:* casus L нарікати на; з *dat. pers.* alqd amico O mihi de uxore N; *acc. c. inf.* L. β) виговорювати, нарікати на, notas T.

ex-prōmo, 3. mpsi, mptus зовсїм виймати, видобувати, supplicia in alqm Ci уживати, maestas voces V заголосити, orationem Ci виголосити. β) ви-, обявляти, висвідчати, о-, по-, виказувати, in eo crudelitatem Ci alqd apud alqm; *occ.* (словами) виказувати = висказувати, відкривати, causam oratione Ci представити; зал. пит. L Cu; у T заявляти з *acc. c. inf.*

ex-pugnābilis, e якого легко здобути, здобутний, arx non e. T нездобутна.

ex-pugnātio, ōnis, f. здобутє, завойованє, взятє приступом; *absol.* з *gen. subi.* hostium Ci; з *gen. obj.* urbis Ci; обр. *pl.* напади, nocturnae Ci.

ex-pugnātor, ōris, m. здобутник, завойовник, здобишник, urbis L; обр. pudicitiae Ci поконатель = соромитель.

ex-pugnax, ācis спосібний зовойовати, herba O дїлаюча.

ex-pugno, 1. ви-, збороти, займати, завоювати, oppidum armis S oppidum vi N per vim C взяти приступом. β) (особи) перемагати, о-, по-, здолїти, підбивати, підчиняти собі, побіджати, hostes Ci eum acie L побити, fames eos L приневолив до здачі. γ) здобувати, добивати ся чого, домагати ся, доборотися, осягнути, alqd pecuniā Ci legationem sibi Ci fortunas Ci захопити, sibi legationem Ci з ut Ci Verr. II; обр. поконати, animum alcis Ci pudicitiam Ci осоромити.

expulsio, ōnis, f. (expellere) вигнанє, прогнанє, заслане; *gen. obj.* L Ci.

expulsor, ōris, m. прогнатель; з *gen. obj.* **expultrix,** īcis, f. прогнателька Ci.

expuo, гл. exspuo.

ex-purgo, 1. α) цїлком ви-, обчистити, me H вилїчити від полїтичного захвату. β) ви-, оправдувати, звиняти, se ex. S obiecta T.

ex-quīro, 3. quīsīvi, quīsītus (quaerere) ви-, від-, до-, шук(ув)ати, пере-, роз-, довивідувати ся, matrem V terras V alci

honores Ci придумувати; *occ.* 1. перешукувати, omnia S. 2. пере-, провіряти, tabulas Ci mores Ci оцїнювати, ius Ci доходити; зал. пит. C. β) ви-, дослїджувати, старати ся спізнати, дізнавати ся, доходити, veritatem Ci ambages L збагнути; *occ.* 1. ви-, на-, пере-, допитувати, ся, пере-, роз-, вивідувати, ся, monimenta V sensus T питати о, ex te causas Ci pretia ab eo L; зал. пит. de eo, numquid Ci. 2. випрошувати, прохати, ви-, благати, жадати, haec ab iis Ci просити у, iuvenem (equum) V pacem V.

exquīsītus, 3. ē α) вишуканий, дібраний, до-, прибірний, нїжний, supplicia Ci найлютійші, verba Ci. β) точний, старанний, вибажний, doctrina Ci.

ex-sacrifico, āre докінчати жертвенний обряд = по-, жертвувати, hostiis Ci.

ex-saevio, īre перелютувати, tempestas L устає, у-, стихає.

ex-sanguis, e α) безкровний, без крови, umbrae V O. β) 1. ослаблений, обімлїлий, зомлїлий, prope e. L напів живий. 2. блїдий, безбарвий, color S O genae Ci блїдолицї, os Cu блїдувате, herbae O безцьвітні; *activ.* що спричиняє блїдоту, cuminum H morbus O блїдота. 3. мертвий, corpus V O Rhamnetes V. γ) безси(льн)ий, утомлений, виснажений, homines Ci Calvus T млявий бесїдник.

ex-sarcio, īre полатати; надолужити, відшкодувати.

ex-satio, 1. доволї насищати, наситити, exsatiatus cibo L; *metaph.* вдоволяти, alqm.

exsaturābilis, e наситимий, non e. pectus V невситимий, ненаситний, неситий.

ex-saturo, 1. (satur) насищати, eam visceribus O; *metaph.* цїлком вдоволяти кого, догодити кому, заспокоювати Ci.

ex-scendo, гл. ēscendo etc.

ex-scindo, 3. (excindo) scidi, scissus з корінєм виривати; *metaph.* збурити, виполонити, ви-, по-, знищити, знївечити, вигублювати, gentem ferro V обезлюдити, virtutem T збáвити.

ex-screo, 1. відкашлювати O.

ex-scrībo, 3. psi, ptus ви-, відписувати; *absol.* Ci; *trans.* litteras Ci sacra L на-, списати.

ex-sculpo, 3. psi, ptus вирізóляти, versus N вишкрібати, alqd e. quercu Ci вирізувати.

ex-seco, 1. secui, sectus ви-, відрізувати, відсїкати, linguam Ci nervos rei p. Ci підтяти, quinas capiti mercedes H річно видирати 60% (= 5% місячно).

ex-secrābilis, e гідний проклону, за-, проклятий, проклятущий, fortuna L безталанна доля, бездóлля, odium L запекла, ira L страшна лють, carmen L клятьба.

exsecrātio, ōnis, f. α) проклін, publica Ci; з *gen. obj.* belli T; з *gen. subj.* poëtae Ci. β) присяга Ci S.

ex-secror, 1. α) ви-, проклинати, alqm; bellum V profugit exsecrata civitas H утїкла, проклявши рідну землю. β) клясти кого; *absol.* in se L сам себе; нам. реч. з ut Ci; *P P P* проклятий, columna Ci, exsecrandus, 3. проклятущий, поганий.

exsectio, ōnis, f. (exsecare) вирізанє; з *gen. obj.* linguae Ci відрізанє яз.

exsecūtio, ōnis, f. (exsequi) виконуванє, сповненє, negotii T з'орудуванє, Suriae T управництво, заряд.

ex-sequiae, ārum, f. (exsequi) послїдний провід, винос, похорон, iusta exsequiarum Ci похоронні обряди, e. ire O провадити покійника, ab e. O по смерти; *poët.* exsequias alci facere O = parare O справити прóводи, похоронити.

exsequiālis, e похоронний, carmina O надгрібні.

exsequor, 3. cūtus α) опроваджати покійника, виносити єго, alqm laude Ci пишно. β) П. α) (аж до кінця) переслїдувати, eum ferro ignique L ius suum armis C L добивати ся свого права, доправдувати ся, incepta L вести далї, ad extremum Ci довести до кінця, accusationem T закінчити; *occ.* (караючи) переслїдувати, мстити ся над ким за що, по-карати, omnia T iura violata T; *trans.* β) доводити до кінця, ви-, сповняти, виконувати, доказувати свого, consilia L officia Ci praecepta V iussa V Cu negotia Ci з'орудувати, hoc unum mihi exsequere V зроби; *occ.* 1. від-, перебувати, зазнати, cladem Ci fatum eius разом перетерпіти з. 2. mortem T заподїяти собі. 3. pompas V справляти похорони. γ) ви-, дослїджувати, rem L inquirendo L збагнути; зал. пит. L. δ) (оповідаючи) точно подавати, описати, роз-, оповісти, розказувати, omnia L dona V subtiliter numerum L точно подати; зал. пит. L T.

ex-sero, (exero) serui, sertus виставляти, висувати, linguam L enses O добувати; звідки? *abl.* caput ponto O підоймати з понад; з *praep.* alqd ex humo O. β) витягати, обнажати, manum supter togam Ci з попід тоґи, humeris exsertis C голопліч; з *acc. gr.* exserta latus V з'обнаженою (правою) груддю. γ) по-збуватись чого, se aere alieno Ci виплатити ся.

ex-serto, āre (часто) висувати, виставляти, ora V.

ex-sībilo, āre висвистувати, histrionem Ci.

ex-sicco, 1. висушувати, exsiccatae arbores Ci сухі, flumina O висихають; обр. vina H випити до дна.

ex-signo, 1. за-, назначувати, sacra exsignata L спис свят.

ex-silium, ii, n. (exilium) α) заслане, висилка, вигнане, прогнане, заточене, exilii causa Ci ‹заточником›, alqm exsilio adficere Ci засилати = in e. pellere, eicere Ci. β) місце заслання, притулок, quodvis Ci diversa V пристановища. γ) *pl.* заточники, mare plenum exsiliis T повне збігців.

ex-silio, (exilio, exulio) 4. silui, sultūrus (salire) α) вискакувати, скокнути; *absol.* in siccum V oculi O выступили; звідки? mus domo H; *absol.* β) підскакувати, скакати, gaudio Ci; звідки? *abl.* stratis V схопити ся з постелї; з *praep.* de (ex Cu) sella Ci зіскочити; arbos ad caelum V вибуяло аж попід небеса.

ex-sisto, (existo) 3. stiti (extiti) α) виступати; *absol.* звідки? *abl.* repente speluncā Ci нагодити ся; з *praep.* ab inferis Ci de terra Ci ex arvis Ci. β) 1. виринати, equus submersus Ci. 2. військово: випадати, e. latebris L. 3. підоймати ся, являти ся, показувати ся, ‹видко›, arbor C cornu a media fronte C видко посеред чола; обр. fons L O випливає нора, ‹бє ключ›, vox Ci загомонїв, flamma Ci C бухнула; *metaph.* виходити, починати ся, на-, повставати, стати, ся, счиняти ся; *absol.* з repente, raro Ci malacia C наступила, bellum ex Sicilia Ci; з *dat.* dictis fides L слово справдило ся; *Pf. (log.)* = бути, ествувати, стати ся: in rege fides Cu; з *peaed.* particeps rerum Ci бере участь, fautores Ci оказують ся ними. 2. з *abl. qual.* pater singulari fide exstitit Ci додержував як рідко хто слова, ex quo exstitit (illud) ut Ci з сего виходить, що = виходить на те, на таке, що . . .

ex-solvo, 3. solvi, solūtus розвязувати, розпутувати, bracchia ferro T пускати кров, alvus exsoluta T бігунка; *metaph.* nexum T розплутати, obsidium T відступити від облоги, famem O заспокоїти. β) освобождати, визволяти, вибавляти, увільняти, plebem aere alieno L custode exsolutus T se corpore V конати. γ) (довги) виплачувати, відплачувати ся за, по-, заплатити, legata T pretia poenasque alci T надгородити і покарати кого, fidem L додержати слова, promissum T (vota L) сповнити, beneficia T віддячити ся.

ex-somnis, e безсонний, чуваючий H.

ex-sorbeo, 2. ui, (рідко sorpsi) sorptus α) висьорбати, вижлоктати, висмоктати, vestis sanguinem Ci втягає, civilem sanguinem Ci висисати. β) проковтнути, проликати, про-, поглинути, praedas Ci загарбати; *occ.* difficultatem Ci зносити упір = насмакувати ся ним.

ex-sors, sortis α) не виймаючий жеребя, ducere honores V надзвичайні. β) виключений, неудїляючий ся, непричетний до: з *gen. obj.* vitae V culpae L невинний, cos e. secandi H ‹нерозтинаюче›. γ) не підпадаючий загальному жеребови, добірний, equus V баский.

ex-spatior, 1. збочити, equi O майнули в бік, flumina O выступили з берегів.

ex-spectātio, ōnis, f. вигляд(ини), ви-, ожидане, жданки, сподївanka, цїкавість; *absol.* in e. esse C цїкаво ви-, дожидати; з *gen. subj.* populi Ci contra omnium exp. Ci цїлком несподївано; з а л. п и т. Ci; з *gen. obj.* iudicii Ci expectatione Metelli Ci вижидаючи его.

ex-specto, (expecto) 1. α) виглядати кого, визирати за ким, чекати, ви-, о-, дожидати, ждати на; *absol.* ad portam C Carthagine V перечекати в К.; *trans.* alqm; ventum Ci ходового вітру; з п о д в. *acc.* eum ducem Ci; *P P P* ante exspectatum VO над сподіване скоро; *P Adj.* **expectātus,** 3. очікуваний, пожаданий, бажаний, милий, до уподоби; e. veni Ci; 1. з а л. п и т si c. *coni.* чи не Ci. 2. н а м. р е ч. ut Ci. 3. ‹пере-чекати› пере-ждати; в ч а с о в. р е ч. з dum (звич. *impf.*) donec, quoad c. *coni.* Ci quam dum T аж доки. 4. по переченю: non exs. quin c. *coni.* C; *occ.* підождати на, чекати на, libros T їх кінець, comites H аж попоїдять β) ждати на = стояти перед ким, me senectus H. γ) (про підмети) ждати на = потребувати, вимагати, oleae falcem V silvae arcus V. δ) (надїючись, боячись) бути цїкавим на, надїяти ся на, тужити за, побоювати ся чого, lucem Ci secundos proventus C tabulas ab alqo Ci alqd ex amicitia C flamina O затужити за; рідко *acc. c. inf. fut.* L.

ex-spes, (лиш *nom.*) безнадїйний; з *gen. obj.* vitae T без надії на ж.

ex-spīrātio, ōnis, f. випар-(юване), terrae Ci.

ex-spīro, (expīro) 1. видимати, видмухувати, pectore flammas V видихувати, ventus O віє, animas V віддати духа; *occ.*

intrans. ви́зівнути душу = умирати, конати V inter verbera L. β) гинути, mecum res p. L.

ex-splendēsco, ere заблищати, засяяти; обр. Atticus N відзначає ся.

ex-spolio, 1. α) роздягати, corpus Cu. β) ограбувати, облуплювати, alqm, urbem Ci; *metaph.* позбавляти кого чого, лишати кого чого, цїлком відоймати кому що, hos auxilio C.

ex-spuo, (expuo) 3. spui, spūtus виплювати; *absol.* обр. hamum O випускати.

ex-sterno, 1. збивати з толку, затрівожити, збентежити; звич. PPP. externātus, за-, сполоханий, переляканий, equi O сполошені.

ex-stillo, āre (estillo) капати, викапувати; *incoh.* **exstillesco,** ere каправіти, oculi.

ex-stimulātor, ōris, m. головний бунтар, rebellionis T проводир.

ex-stimulo, 1. бнутувати, під'юджувати, milites T; обр. virum O дражнити, animum T подражнювати, fata O прискорити смерть.

ex-stirpo, 1. викорінювати, корчувати, витинати в пень; обр. humanitatem ex animo Ci вирвати з серця.

ex-sto, (exto) āre виставати, сторчати, ossa O cervi cornibus V зі снїгу, serpens O кидає ся в гору, Phoebus O підбив ся високо; звідки? *abl.* navis aquis O виринає; з *praep.* ex (ab L) aqua C стояти у водї по шию, ferrum de pectore O. β) відставати, бути замітним (видним), падати в очі, іс(т)нувати (ествувати), находити ся, по-, являти ся, бути, sepulcrum usque Ci доси ще находить ся, nomen populi R Ci триває. γ) ще ествувати, epistulae ad eum Ci domina H ще живе.

ex-structio, ōnis, f. будова, будівля Ci.

ex-struo, 3. struxi, structus зно́сити на, в гору, на-копичити, tumulos C висипати, corporum acervos Ci; *occ.* 1. копичити = класти, materiam pro vallo C нагромадити, divitias in altum H зібрати громаду (купу) грошей. 2. заставляти чим, на-, за-, повняти, mensas epulis Ci lignis focum H накидати дров на ватру, exstructa canistra H повний. β) вивóдити, ви-, з-, будувати, ви-, по-, ставити, пострóїти, rogos C O in exstruendo maris S забудовуючи море (палатами).

ex-sūdo, 1. (exūdo) випрівати, humor V випріває ся; з *obj.* пріти над, causas H.

ex-sul, is, m. вигнанець, прогнанець, заточник; *fem.* у O T заточниця; звідки? patriā S; пізнїйше з *gen.* patriae H mentis domusque O безумний і бездомний, mundi O прогнана зі світу.

ex-sulo, 1. (добровільно або поневільно) жити на вигнаню, вигнанцем, (на заслану), бути ви-, прогнаним, жити на висилцї; *absol.* in Volscos exsultatum obiit L відправив ся на заслане до В., ad usque columnas V тиняючись (скитальцем) за границею, animo Ci ‚блудять світом'.

ex-sultātio, ōnis, f. (exultare) ви-, підскакуване, невгамована веселість, радість, ликоване, рáдощі Ci L.

ex-sultim, *adv.* вибриком, підскоком H.

ex-sulto, 1. ви-, підскакувати, equi N стають дуба, taurus O брикає, Salii exsultantes V що танцюють = стрибачі, in Fauno V іде вискоком ему на зустріч; *occ.* за-, кипіти, за-, хвилювати, vada V aestu latices V; обр. oratio Ci буяє (на поприщи), ‚пописує ся'. β) радїти, ликувати, з gaudiis Ci laetitiā Ci V exsultans furor Ci непогамована бішеність, in eo exsultat mea oratio Ci раюю сказавши те, in rē радувати ся нею; *occ.* вибрикувати, гуляти, буяти, герцювати, inter caedes V copiae per catervas T бушують товпами. γ) чванити ся, хвалити ся, бундючити ся, гордїти, гороїжити ся, praedo Ci Hannibal Ci; з *abl.* пишати ся чим, successu V.

ex-superābilis, e (exsuperare) побідимий V.

exsuperans, antis *P Adj.* (exsuperare) визначний.

exsuperantia, ae, f. перевага, e. virtutis Ci чільна прекмета.

ex-supero, 1. перевисшати, сторчати; *absol.* flammae V високо підоймають ся; обр. violentia eius V лютує. β) переступати, переправляти ся, переходити, angustias L solum Helori V обїхати его, Iovem Ci брати гору над силою Ю; *abstr.* omnium ingenia Ci переходити всякі понятя, operum fundamenta L виносять більше; обр. eos superbiā L; *absol.* virtute V визначати ся. γ) поконати, поборювати, по-, одолїти, побіджати; *absol.* O moras V.

ex-surdo, āre (surdus) при-, о-, заглушати; *occ.* palatum H притупити.

ex-surgo, 3. surrexi α) вставати, підоймати ся; *absol.* altior exsurgens V випнувши ся = навспинячки (щоб сильнїйше ударити), acies in collem T ступає на, acies exsurgens L ставши на ноги, ex insidiis L випасти з; *occ.* стати (на), plebs L повстає = бунтує ся, contra domum T.

β) (о неживотних) здоймати ся до гори, підносити ся, simulacrum V. γ) приходити до себе (до значіня), по-дужіти, змагати ся, causa Ci Roma aedificiis L відбудовує ся.

ex-suscito, 1. α) будити зі сну, alqm; *metaph.* β) будити = додавати духу (сили), бодрити, aurā flammas O роздувати, cura ignis incendium Ci розжарює.

exta, ōrum, n. нутр(енн)ости, утроба, (серце, легенї, печінка) патрохи, dare deo O жертвувати.

extābēsco, 3. tābui з-марнїти, corpus macie Ci знидїв; обр. минати ся, opiniones Ci.

extemplō, зараз, незабаром, незабавки, не гаючись, вмить, ext... mox... postremo L.

ex-tendo, 3. tendi, tensus (tentus) ви-, про-, роз-, натягати, per extentum funem ire H ‚приймати ся вельми трудного дїла', manus O розпростерти, pennas nido H лїтати понад гнїздом, не цуратись свого роду; *refl.* se rami V розростають ся; *occ.* se ext. supra vires V напружати ся над силу; *medial.* canis extenditur V протягнув ся; *poët.* eum harenā V повалити на пісок. β) роз-, поширяти, stagna extentia lacu H сягаючі аж по, agros H прибільшати, faenus in usuras T побільшувати иету відсотками, ignis per campos extenditur V захоплює ниви; військово: розвинути, aciem LCu роставити; обр. famam factis V розголосити, nomen in ultimas oras H розславити по. γ) часово: затягати, продовжати, pugnam ad noctem L vivat extento aevo H ‚вовіки', sementem ad medias pruinas V відложити сїйбу до приморозків, curas in annum V відкладати на, avidos cursus V перебічи покватним бігом, extentis itineribus ire V = itinera extendere L відбувати довгі марши.

ex-tenuo, 1. α) ви-тончити; *pass.* тóншати, cibum Ci розжувати, аёр extenuatus Ci легке, extenuari in aquas Ci розплисти ся; *occ.* надто розтягати, aciem S L agmen L. β) при-, уменшувати, ослабляти; *pass.* мéншати, убувати, censum L подати за низку оцїнку, vires H погамувати дотепи; *occ.* по-, знижати, умаляти, famam L.

exter, extera, exterum I. *positiv.* з-верхний, зовнїшний; *Nom. Sg. m.* звич. не ужива ся; *pl.* ext. nationes Ci L чужородні, посторонні; *abl. sing.* e. regna V ‚за границию'; *abl. fem.* **extrā**, α) *adv.* зверхи, надворі, знадвору, навнї, e. esse Ci pars excidit e. H виступає, quae e. sunt Ci околишнїй свїт; *occ.* з quam: e. quam si L хиба (ба лиш) що, хиба-б що, винявши, e. quam qui eorum L крім тих, що. β) *praep.* з *acc.* за, поза, e. urbem esse Ci; обр. 1. ‚без', e. vitia Ci бездоганний, e. iocum Ci без жарту, e periculum esse C не бути нараженим на небезпеку, e. coniurationem esse C не належати до заговору, e. consuetudinem C = e. oridinem Ci незвичайно. 2. при дїєсловах руху: за, поза, e. agmen progredi C; обр. e. modum sumptu prodire Ci перебрати, міру = ‚через край видавати'. γ) о-крім, кромі, винявши, extra ea Ci L; часто в переченях: e. illam nemini committere Ci. II. *comp.* **exterior**, ius з надвору, далї = більше на внї, більше, e. hostis C ожиданий з'одалїк, munitiones C дальші, exteriorem ire H іти лїворуч. III. **extrēmus**, (рідко **extimus**) с-крайний α) місцево: найдальший, найбільше віддалений, сáме на краю, край чого, послїдний; *subst.* pons C край мосту, extremi primorum H; *n.* mundi extremum C край свїта, extrema agri L крайниці поля; *occ. praedic.* e. fines C погранична смуга, узгряниччя, украйна, e. impedimenta C задня часть вючної сторожи, e. agmen C задня сторожа, in e. libro Ci при кінци книжки, e. cuspis O конець ратища, ad e. orationem C наприкінці мови, luna V западаючий місяць, tonitrua O затихаючі. β) часово: останнїй, послїдний, кінчаючий, кінцéвий, ‚кінцем', e. diebus Ci послїдними днями, e. bellō N під кінець війни; *subst.* n. extremum, i. край, останок, кінець, e. habet oratio Ci має закінченє, e. aestatis S ad extr. C на останцї, навпослїд, extremō anni L кінцем року; *pl.* extrema imperii T кінець = занепад єго, e. sequi V забити ся; *occ. praedic.* extr. annō V L торік, e. in morte V ‚над гробом', ad e. orationem C під кінець бесїди; *metaph.* γ) про ступінь: крайний = найгірший, найнебезпечнїйший і т. п. S Consultum C fames C страшний, extr. dementiae est S крайне безголовє, e. casus (fortuna) C крайна небезпека (біда), e. temporibus rei p. Ci найгірші злиднї держави, e. suis rebus C в крайній бідї, auxilium C крайне средство; *subst.* n. extrēmum, i, n. крайність, крайниця, біда, ad e. C в найгіршім разї, in extremo situm esse S в найбільшій небезпецї, ad e. Ci O до крайности, extrema periculorum L найгірша небезпека, extrema pati V L загинути, per omnia e. V всякою

бідою; *occ.* haud e. Ligurum V не з найгірших, ‚неабиякий'. e. ingenii est, qui L ‚кругом дурак'; *adv.* adloqui extremum O = e. adfari V ‚в останнє'; *poët. pl.* extrema gemens V ще раз: рідко *abl.* n. prius ... dein ... extremo Ci (вкінци).

ex-terebro, āre ви-, просвердлювати, aurum Ci.

ex-tergeo, 2. tersi, tersus ви-, обтирати; обр. fanum Ci зрабувати до чистого.

ex-termino, 1. (terminus) α) ви-, проганяти (поза границю), reges Ci. β) засилати: звідки? alqm urbe Ci; з *praep.* alqm ex (de) civitate Ci eos a penatibus Ci відорвати від. γ) віддаляти, усувати, виключати, quaestiones Ci alqd ex urbe Ci.

externus, 3. (від exter) що знаходить ся на верхи, навні, з надвору, надвірний, по-верхний, зовнїшний. hostis C се-б-то відсїч (opp. oppidani), terror Ci; *subst.* **externa,** ōrum, n. зовнїшні приміри (предмети), околишний світ, ‚чуже', e. recordor Ci e. moliri T коїти лихо, adversus e. T супроти чужини. β) чужоземський, загряничний, чужий, чужо-, сторонний, terra V чужоземщина = чужина, amor O любов до чужинця, timor L перед загряничним неприятелем; *subst.* m. чужинець, odium in externos C проти сторонних.

ex-tero, 3. trīvi, trītus α) розтирати, cibum Ci травити. β) доптати, роздоптувати, nives O.

ex-terreo, 2. terrui, territus α) застрахати, ви-, на-, пере-злякати, сполошити, (сполохати), затрівожити, (у V лиш *P P P*) utrumque H anguis aestu exeterritur V вистрашає ся.

ex-timēsco, 3. extimui злякити ся, застрашити ся, напудити ся, на-, перестрашити ся, острахнути ся; *trans.* побоювати ся, дуже боятись (чого, кого, за що) equi Ci сполошили ся; з *obiect:* a quo id extimescendum est Ci de fortunis Ci; Ho non e: 1. нам реч. з *ne* H Ci. 2. quod V. 3. з *inf.* T O.

extimo, 1. гл. existimo, extimus гл. exter.

extinctio, ōnis, f. (extinguere) гашенє; обр. вигуба, заглада, знївеченє, знищенє Ci.

extinctor, ōris, m. гаситель, incendii Ci. β) губитель, погубник, rei p. Ci.

ex-tinguo, 3. tinxi, tinctus α) гасити, при-, згашати: *medial.* гаснути, incendium aquā Ci ignis sua sponte extinguitur Ci догаряє; *occ.* висушувати, aquam L. β) (особи) с-тратити, убивати, заподіяти смерть, iuvenem L збавити віку, natum extinxem V = extinxissem; *medial.* за-, по-, гинути, умирати, стратити житє, extinctus funere V позбавлений житя. γ) при-гасити, придусити, ви-, з-, нищити, bella Ci кінчити, furorem Ci задобрити, pestem Ci придавити, invidiam Ci залишити, ininimicitias Ci полагодити, instituta Ci позносити, vestigia L затерти, famam L понижати; *occ.* δ) затрачувати, rumor extinguitur L забуває ся.

exti-spex, spicis (qui exta spicit) оглядаючий жертовні нутр(енн)ости = віщун, ворожбит Ci.

ex-tollo, 3. (лиш praes. формы) підносити, підоймати, здоймати (до гори), pugiones alte Ci; обр. alqm supra ceteros T вивищати понад, alcis animos CiT додавати духа, iacentem Ci бодрити, civem perculsum Ci видвигнути в гору. β) підносити, se magis S добивати ся чого вищого, animos ad superbiam CiT робити гордими; *occ.* hortos T прикрашати. γ) (словами) виносити, вихваляти, прославляти, alqm verbis Ci (in) coelum laudibus Ci підносити попід небеса, rem oratione S = rem verbis in maius L (пересадно) прибільшати, fortunam Ci перехваляти.

ex-torqueo, 2. torsi, tortus α) викручувати, мучити, alqm in servilem modum Ci. β) викрутити з рук = видерти, вивинути, alqd de (ex) manibus alcis Ci; *poët.* mucronem dextrae V. γ) вирівати = вунудити у кого, висилувати від, видусити, вимусити, hoc invito Ci alci regnum L pecuniam ab eo Ci; errorem Ci вивести з блуду, напутити; з нам. реч. з ut Ci приневолити до того, що ...

ex-torris, e прогнанець, заточник, бездомний, вигнаний із; *absol.* звідки? *abl.* finibus V regno L patria S.

extra, гл. exter.

ex-traho, 3. traxi, tractus T α) витягати, видирати, ferrum N вивинути; звідки? *poët.* eum turbā H; з *praep.* telum e. (de) O) vulnere Ci; обр. визволяти, спасати, urbem ex periculis Ci вибавити, куди? scelera in lucem L виявити на світ, alqm ad honorem L видвигнути = вивисшити, religionem ex animis Ci позбавити совісти. β) витягати (силоміць) = виволїкати, витаскати, eos vi in publicum L alqm cubili T ex popina Ci; обр. hostes in aciem L присилувати до боротьби. II. α) тягнути = зволїкати, за-, протягати, obsidionem L bellum in tertium annum L proelium ad noctem L somnum in diem T спати до білої днини; *trans.* β) (особи) при-, задержувати, se extrahi

putant L. 2. (час) гайнувати, tempus morando L id (tempus) C зискати на часї, disputationibus C пробалакати, ne aestas extraheretur L щоб не минуло бездїльно.

extrāneus, 3. (extrā) находячий ся з надвору = з надвору, зовнїшний, з-, надвірний, res Ci malum Ci; *subst.* extraneis non sine curā est T одалїк стоячим = чужим, cunctatio in extraneos T нерішучість супроти чуженцїв, e. deest L чужоземець.

extra-ordinārius, *α*) ‚не з ряду', надзвичайний, не в свій час, e. pecuniae Ci = побічні доходи, cupiditates Ci неприродні; *occ.* β) вїйськово: добірний, alae L дружина, ‚ґарда', cohortes L передовцї, e. porta L = praetoria.

extrārius, 3. зовнїшний, надвірний, res Ci.

extrēmitās, ātis, (extrēmus) f. край, кінець; *occ.* 1. округ, mundi Ci обрій. 2. крайниця, regionum = libramentum сама поверхня Ci.

extrēmus, 3. гл. exter, 3.

ex-trīco, 1. вип(лу)тувати, вимотувати, extricata plagis H що вивинула ся із; обр. nummos H з трудом ви-, добути.

extrin-secus, *adv.* зверхи, з надвору, e. imminens bellum L зза границї, e. inauratus Ci поверхи.

ex-trūdo, 3. trūsi, trūsus витручувати, ви-, відпирати, проганяти, alios Ci eum in viam Ci викинути на улицю, mare aggere C гатити, eum a senatu in locum Ci випхали єго з сенату до... mercem H чим скорше по-, збути ся.

extumus, 3. гл. extimus (exter).

ex-tundo, 3. tudi I. *α*) вибивати (молотом), виробляти, ancilia V виковати. β) з трудом зготовити, виконати, honorem V здобути. II. по-, підбивати, розганяти, labor fastidia H зняв.

ex-turbo, 1. *α*) (гурт) ви-, проганяти, повикидувати, hostem L plebem ex agris Ci animos O на мандрівку (після засад Пітаґора). β) (поодинокі особи) виганяти = усувати, regem provinciā Ci eum patriis bonis Ci з батьківщини, e. civitate Ci заслати, Octaviam T відогнати; *metaph.* alqm ex numero virorum Ci виключити, mentem alcis змішати, spem bacis відняти, ex animo aegritudinem розважити.

ex-ūbero, 1. āvi *α*) пере-, розливати ся, aquae amnis V ‚кипить'. β) обильно являти ся, umbra V розкішно розлягає ся, ex eruditione eloquentiā T єв сильним джерелом; з *abl.* мати подостатком, богатий в що, annus pomis *(abl.)* V ‚достаткує'.

exūdo, exul гл. exsudo exul.

ex-ulcero, 1. (ulcus) роз-, ятрити; *pss.* наривати, ятрити ся, quae sanare nequeunt, exulcerant Ci розвереджують. β) ранити, вражати, дражнити, animus exulceratus Ci роздражнений.

exulo, exulto гл. exsulto exulo.

ex-ululo, 1. завити, заридати O; *PPP* mater exululata O прикликана голосїнєм, Bacchē O витєм збуджена.

ex-undo, 1. āvi *α*) ви-, на-, припливати до, tura T; обр. cruor e. trunco витїкає; *occ.* eloquentia ex rē T як слїд розвиває ся.

ex-uo, 3. ui, ūtus I. *α*) (з *acc. rei*) визувати, роздягати, здоймати (знимати), відкладати, vestem Cu; звідки? з *abl.* ensem umero V; з *dat. pers.* vincula sibi O скинути з себе; обр. β) класти набік = збувати ся чого, по-, кидати, лишати, заставляти, faciem V з-міняти, hominem O кидати людську подобу, vitia T залишити, mentem V надумати ся инакше, iugum L ярмо неволї = servitutem L = скинути з себе, mores L не придержувати ся їх, pacem T нарушити, fidem T ламати, animam O умерти, amicitiam T зірвати, patriam T зречи ся єї, iussa T не клопотати ся ними. II. *α*) з *acc.* особи: зняти = роздївати, розібрати, обнажити, за-, роздягнути, визволяти, ossa V artus V; з *abl.* звідки? hominem pinu O перевернути єго в, se iugo L; з *praep.* se ex laqueis Ci вимотати ся, hordea de palea O очистити від, hominem ex homine Ci стратити всяку людяність; з *acc. graec.* exutus unum pedem vinclis V роззувши один черевик, cornu O згубити. β) (погибших на війні) грабувати, лупити, eos armis V S L; обр. hostem impedimentis C відбирати єму, praedā L забрати; *occ.* eos agro L позбавити їх, exuto Lepido T усунувши єго, fortunis exutus T без майна.

exupero, гл. exsupero.

ex-ūro, 3. ussi, ustus *α*) випалювати, scelus igni V прогнати. II. спалити, пустити з димом, обернути в попіл, classem V; *metaph.* β) 1. висушувати, exustus ager V вигорілий. 2. розгрівати, розпікати, antra caminis O. 3. (жаром) знищити, ferrum Cu O розжарене, cornua O.

exuviae, ārum, f. I. *α*) (знята) одежа, hae V viri V; *occ.* стягнена кожа (шкіра), leonis V e. ponere V лїнити ся. II. *α*) стягнена зброя, exuvias indutus Achillis V узброєний в оруже A. β) здобича, e. nauticae Ci корабельні носи, ornatus exuviis Ci.

F.

F = скороченє: Filius.

faba, ae, f. бі́б, **fabālis,** e бобовий, stipulae O бобовинє.

fābella, ae, f. (*demin.* до fābula) α) повістка Ci. β) байочка, казочка. γ) драматичний кусничок, poëtriae Ci.

faber, bra, um *adv.* ē робучий, робітний, штучний, скусний, майстерський, ars O штука. **fabrēfactus,** 3. штучно виробле́ний, argentum L срібні вироби; *subst.* **faber,** bri, m. робітник, ремісник, ferrarius *Pl.* коваль, tignarius Ci тесляр; *poët.* мисте́ць, майстер, aeris H мідяр, marmoris H різьбар, eboris H сницáр. β) *pl.* ремісники, praefectus fabrum C голова ремісників. γ) військово: начальник піонєрів C.

fabrica, ae, f. I. α) будівництво Ci. β) штучне оброблюванє, materiae fabricam habere Ci знати, як обробляти; *metaph.* γ) будова, membrorum Ci ріст. II. робітня *Ter.*

fabricātio, ōnis, f. будованє; *meton.* hominis Ci будова.

fabricātor, ōris, m. [fabricari] творець, operis Ci mundi O сотворитель, doli V справник, коїтель.

fabricor, 1. виробляти, зготовляти, виконувати, построїти, gladium Ci кувати; *metaph.* утворювати, verba Ci; *pass.* pocula fabricāta fago O вирізані з; *poët. act.* **fabrico,** 1. moenia V ставити.

fabrīlis, e ремісничий, follis L ковальський міх, scalprum L різе́ць, dextra O мистецька, opera V ковальство, але: fabrilia tractare H займати ся ремісництвом.

fābula, ae, f. [fārī] α) помóвка, поговірка, notissima O щоденна балачка, f. iactare in urbe O пускати поголоски по містї, fabulam esse, fieri H стати предметом сплетнів. β) розговір, convivales T бе́седа при обідї. γ) повість, оповіданє, казка, inepta Ci нїсенїтниця. δ) 1. байка, приказка, Aesopi. 2. переказ, билиця, оповідка, f. Manes H казкові тїни; *pl.* Graecae L мітольоґія. ε) зміст, Thebae f. sunt O суть = предмет поетичного твору, драма, театральний кусник, f. dare, docere Ci виставити, agere Ci грати. ζ) епопея, f. continet regum aestus H „Іліяда", belli L умовлена небилиця про . . .

fābulor, 1. [fabulā] балакати, Galba T торочить.

fābulōsus, 3. [fābula] казковий, казочний, palumbes H Hydaspes H славутець.

facesso, 3. facessi, ītus α) *trans.* дїлати, виконувати, сповняти, споруджувати, порати ся біля, iussa V iocos O виправляти; *occ.* [лихо] чинити, alci negotium Ci наробити клопотів, alci periculum Ci виставляти когось на н. β) *intrans.* забирати ся, operae Ci hinc L тїкай! гети звідси! propere [ex] urbe, ab rē Ci мерщій!

facētia, ae, f. [facētus] забавність, кляси лиш *pl.* facētiae, ārum, f. жарти, шутка, дотепи, alqd perstringere facetiis Ci прикладки прикладати.

facētus, 3. *adv.* ē α) милий, нїжний, гладкий, чепурний, Rufillus H чепурун, poëta Ci принадний; *occ.* ввічливий, чемний, adopta H. β) дотепний, забавний, веселий, жартівливий, scurra H facētē dicere Ci шуткувати.

faciēs, ēi, f. α) краса, Lacaenae V Л. урóдниця. β) урода, гарне лице, insignis facie O краснолиций. γ) обличе, лице, твар, armata O голова, torva V O бридке, de facie nosse Ci лиш поверховно. δ) твар = подоба, по-стать, постава, faciem alcis trahere O = f. alcis induere O перекинути ся в; *metaph.* вид, позір, вигляд montis V наче гора, senatus f. adferre C представляти сенат, f. mentis et oris O настрій і вираз, f. scelerum V рід, consilii faciē T на позір.

facilis, e [facere] I. α) легкий (щоб виконати), нетрудний, без труду; *absol.* res C часто з *dat. pers.* id alci facile est C cibus H стравна, iactura V зносливa; *subst. neutr.* res in facili est L легка. конструкція: 1. з *abl. sup.* f. factu, dictu, inventu, cognitu Ci. 2. з *ad c. acc. gerundi* Ci. 3. з *inf.* при *neutr.*: facile est dicere Ci. 4. з *inf. pass.* f. corrumpi T підкупний; *occ.* β) ви-, догідний, придобний, пригожий, aditus Ci ухідний, via V щасливa їзда, fortuna V найлїпша нагода; *poët.* gens f. victū V розкішно живуча; з *dat.* terra f. pecori V пашниста, campus operi L удобне для окопів; *acc. c. ad:* mens

ad ea Ci прикладний, зручний; рідко ut c. *coni.* ei facillimum fuit, ut . . . Ci. II. *α*) легкий = меткий, жвавий, скорий, oculi V живі, facili corpore O верткий, f. ad dicendum Ci промовистий; *occ.* *β*) [про особи]. 1. прихильний, привітний, ввічливий, податливий, ласкавий, рад, homines Ci услужливі, di O прихильні, Graecus Ci обичайний; з *abl.* f. amicitiā S щирий, f. in iis admittendis Ci приступний, f. ad concedendum Ci уступчивий; обр. cera O гнучкий. 2. [до чого] здатний, готовий, спосібний, склонний; з *dat.* manibus T збиточний, bello T бойкий = (ad V O) in bella T f. in vota O прихильно розположений для. III. *adv.* facile *α*) легко, без труду; *absol.* f. perspicere Ci; часто з posse: id f. fingi potest Ci. *β*) не так (то) легко, ледви, не гаразд, non f. Ci = haud f. L minus f. L тяжко. *γ*) безперечно, безпремінно, певно (що). *δ*) 1. з *adiect.* f. dictissimus Ci. 2. з *numeral.* f. primus Ci найперший. 3. при: vincere, superare Ci. *ε*) залюбки, радо, f. concedere, credere, pati і т. п. Ci; з *acc. c. inf.* cum violari f. patiuntur Ci з легким серцем допускають, щоб . . .

facilitās, ātis, f. [facilis] *α*) податливість, ласкавість, ввічливість; *absol.* praetoris Ci; обр. camporum T доступність. *β*) легкість, oris T мовність.

facinorōsus, 3. [facinus] злочинний, лиходійний, проступний, domus Ci; *subst.* злочинник, лиходій, переступник Ci.

facinus, oris, n. [facere] *α*) діло, учинок, проступок, справа, pessimum Ci nefarium Ci рідко: egregium, praeclarum NS подвиг; отже: *occ.* злочин(-ство), пере́ступ; *meton.* 1. f. ab ore excutere O чашу з трійлом. 2. facinorum catervae S шайки душогубів.

facio, 3. fēci, factus, *pass.* fīo стар. Ф.: fut. ex: faxo, faxit, faxint Ci V H O L; *pss.* faxitur = factum erit L; *intrans.* A. *α*) діlати, діяти, робити; *absol.* familia Ci. *β*) з *adverbiis modi:* ділати, чинити, поводити ся, periculose Ci наражати ся на небезпечність, arroganter Ci amice Ci cum dolore Ci contra legem Ci незаконно, dolo malo Ci лукавити, pro maiorum animo Ci в дусї предків, aliter, sic, sicuti, item facere і т. п. Ci. *γ*) (разом з ким) держати чиюсь сторону, стояти по чиїйсь сторонї, una Ci cum eo Ci contra alqd Ci a nobis Ci говорити в наш хосен. *δ*) для когось робити = комусь помагати, служити, бути хосенним, aquae non f. O не придають ся до нїчого, alci Rhodus non f. H до нїчого, locus ad formam non f. O не личить до. *ε*) (обрядово) приносити жертву, pro populo Ci facito L; з *dat.* Iunoni Ci; з *abl.* звіряти: vitulā pro rē V зарізати в жертву замість . . .; *trans.* Iovi pocillum Ci L. B. II. *trans.* I. *α*) робити, дїлати, чинити, творити; з зовн. і внутр. *obiect.*-ом: facile factū est Ci; з *coni. dubit.:* quid faciam Ci V O що менї робити? що пічну? з *dat. (abl.) pers.* quid huic homini (hoc homine) facias? Ci що пічнеш з ним? f. de praeda L з нею; *occ.* *β*) з *adverb.* робити = поступати собі, multa impune Ci alqd atrocius Ci. *γ*) (штучно) щось ви-, оброблять, зготовити, aurum factum Ci V O L бите, capella (статуа) scitē facta Ci. *δ*) II. з *obiect.* 1. зготовити = будувати, ставляти, по-, строїти, зладити, vestes factae O готові, aras O venenum Ci варити, arma Ci N кувати, vela Ci розпустити, pontem in flumine N перемостити ріку, alqd e gemmis Ci castra Ci C розтаборити ся = стати кошем, станом стати, olivetum Ci закладати; *occ.* 2. со-, ви-, творити, справляти, hominem semine O ignem N Ci запалити, sibi viam V L промостити. 3. (письменно) на-, с-, писати, testamentum Ci versus H carmen V O ‚віршувати', складати стих, litteras ad eum Ci написати. 4. (гроші) робити = заробляти, прибавляти, набувати, lucra ex vectigalibus Ci тягнути зиск, praedam Ci N здобувати, rem facias H заробляй! stipendia S L ‚служити' при війську. 5. (людий) збирати, гуртувати, exercitum Ci = tributum f. Ci затягати до війська, auxilia mercede T наймати. 6. відбувати, tria quinquennia O iter C O. *β*) (всїлякі дїла) з-робити, вчинити, сповняти, споруджати, викон(ув)ати, упорати ся з, opus N Ci O sementes C обсїяти ся, iussa Ci imperata C слухати, (iussa, vota alci) Ci V O обітувати, iter Ameriam Ci вибрати ся в дорогу до A.; часто: facinus Ci допустити ся єго, iniuriam Ci кривдувати, caedem Ci виправити різню, убити, insidias alci Ci засїдати на, pacem Ci O помирити ся, comitia Ci скликати збори, pugnam Ci сточити бій = битися; *pass.* fit pugna Ci настав бій, impetum in alqm Ci напасти на, initium ab eo Ci починати з ним, finem dicendi Ci кінчити промову, finem iniuriis C положити їм кінець, verba Ci C говорити, clamorem Ci счинити крик, fletum Ci заплакати, divortium Ci

розводити ся, gratulationem f. Ci C H побажати добра, lapidationem Ci каменувати, versuram Ci позичати, mentionem de rē N = alcis rei Ci споминати, згадувати про, vim C Ci ужити насильства; *occ.* 1. при *subst.* з *pass.* значінєм: потерпіти, понести, detrimentum Ci N naufragium gloriae Ci розбити корабель слави, iacturam C Ci мати страту. 2. (торжества) відбувати, обходити, Megalesia Ci празнувати, sacra O жертвувати, ludos Ci уряжати. 3. (орудками) займати ся, mercaturas Ci argentariam Ci бути банкером. 4. (душевне розположенє) спричиняти, справляти, викликувати, будити, завдавати, dolorem O risum O desiderium Ci завдати тугу, ei fidem O L переконати єго, metum L T нагнати страху, faciente linguā O з вини язика. 5. кому щось при-, до-, позволити, дати, лишати, arbitrium O вибір, potestatem sui C запускати ся в бій, alci alqd faciendi potestatem C Ci дати змогу, copiam N O дати нагоду до, ei negotia Ci робити трудности. 6. окремі конструкциї: з *praed. acc.* робити кого чим; *pss.* стати (ся), eum heredem Ci унаслїдити єго, quaestor, consul, aedilis, tribunus, praetor factus est Ci став ним, a me reus fit Ci я єго обвиняю, eum testem L брати за; *poët.* Picum avem V замінити єго в; з *adiect. praed.* iniurias irritas Ci звести на нїчо, vadimonium missum Ci лишити, eum sibi vectigalem C уподаткувати = закріпостити, eum certiorem Ci (certum O) сповіщати, Troiam unam V з'єднати, aquas obscuras O мутити, eum audacem O бодрити, tutum O дати пристановище; *occ.* з *praed. genit.:* робити чиєюсь власностию, прибавити, gloriam meam S присвоїти собі, laborem illorum S лишити їм труд, regnum populi R. fit Ci припало єму, agrum suae dicionis [imperii, arbitrii sui] L підчинити своїй власти [підбити під своє пановане], поневолити, alqd sui muneris T жадати для себе даром. β) поважати, вважати, цїнувати, цїнити, id rarum S не класти на те нїякої ваги́, alqm, alqd; з *gen. pretii:* tanti, pluris, plurimi, minoris; rem aequi bonique Ci вдоволити ся нею, pecuniam lucri Ci вважати за зиск. γ) „вдїяти так, щоби" спричиняти ся до того, щоб, постарати ся о те, щоб; нам. реч. з *coni.* facito, sis memor V fac O [face N] condas O ану! будуй; з *ut ne c. coni.* di faxint, ne sit alter Ci най недопустять до того, щоби . . . facere non possum, fieri non potest, quin ad te litteras mittam Ci конче менї = мушу з тобою переписувати ся, мушу з тобою листувати ся; лишити *poët. acc. c. inf.* O V. δ) [залежні вислови з *acc. c. inf.*] представляти, на-, вводити, f. procubuisse lupam V; з *acc. participii* eum disputantem Ci вводити єго, як говорить; *occ.* припускати що з *acc. c. inf.* fac ita esse Ci най буде так, faciamus deos non esse Ci берім, припустім, що нема їх; з ut у O.

factio, ōnis, f. α) право щось дїлати, testamenti Ci. β) [полїтична] дїяльність кого-сь (за кимсь, проти когось), заті, підступи, заходи, f. inter malos S шайка; *meton.* β) сторонництво, сторонники (прихильники), in Gallia C.

factiōsus, 3. сторонничий, властолюбний, f. et potens N впливова голова сторонництва; впливовий S.

factito, 1. [facio] звичайно щось робити, versus H T; з *praed.* eum heredem Ci прилюдно обявляти єго ним. β) [своїм звичаєм] займати ся чим, accusationem Ci; з *inf.* factitatum est T звично, in Sicilia factitatum est Ci „водить ся", sacrificia Ci що рік празнувати.

factus, 3. [1. *P Adi.* facere] α) здїланий, вчинений; *subst.* **factum,** i, n. 1. дїло, учинок; первісно з *adv.* recte f. C O добре дїло; з *adiect.* f. egregia Ci по́двиги, fortia V H богатирські чини, facta boum O нива. 2. по-дїя, випадок, річ, mirabile O пригода, чудо. β) зроблений, скусно вироблений, f. argentum Ci L вибите, oratio quodammodo facta Ci неабияка, versiculi H гладенькі, ad unguem f. H масненький світовик.

facula, ae, f. смолоскип, лучина Pl.

facultās, ātis, f. змога, спромога, можливість, нагода; *absol.* fugae sui recipiendi C facultate oblata Ci принагідно; з нам. реч. f. offerre, concedere, ut Ci; *occ.* позвіл, datā f. itineris faciendi C. β) спосібність, здібність, снага́, вправність, ingenii C талановитість, in dicendo Ci дар слова, dicendi Ci мовність, проре́чистість. γ) сила, достаток, omnium rerum C всяка всячина, f. navium habere C доволі ‚подостатком'; *occ. pl.* средства, достатки, маєткові обставини, belli Ci видатки на.

fācundia, ae, f. [природна] красномовність, проре́чистість, мовність, промовистість, дар слова (не у Ci і C) S O.

fācundus, 3. *adv.* ē (fari) α) промовистий, красномовний. β) вправний, oratio S легка.

faecula, ae, f. (*demin.* до faex) осад, винний камінь, дріжджі, Coa H з койського вина. гл. fen . . .

faen . . .

faex, cis, f. α) винний осад, в. гуща, дріжджі HO. β) винний камінь, в. сіль, f. et allec H. γ) сподовина, terrena O останки, f. plebis, civitatum Ci наволоч, populi Ci голота.

fāginus, 3. fāgineus, 3. (fāgus) буковий, з буку, frons O бук. зелень.

fāgus, i, f. бук, граб V O; *meton.* буковий, fabricatus fago O з бучини.

falārica, (phalārica) ae, f. ратище, у L запальна стріла (метана метавкою).

falcārius, 3. серповий; *subst.* **fālcārius**, ii, m. серпар (*scil.* faber) коваль, inter falcarios Ci на улици серпарів = на серпарській, на „серпівці".

falcātus, 3. α) в серпи заосмотрений, quadrigae L. β) серповий, cauda O.

falci-fer, fera, ferum серпоносний, deus O серпоносець = Сатурн.

fallācia, ae, f. [fallax] обмана, облуда, лукавство, підступ, f. vestis V облудна, у Ci; *pl.* зрадливість, затїви.

fallāci-loquus, 3. оманливий, о(б)манний Ci.

fallax, ācis, *adv.* iter оманливий хитрий, підступний, облудний, зрадливий, лукавий, homo Ci облудник; обр. vultus O лицемірні погляди, nuntius L невірна, cibus O знадна = при-, ваба; з *gen. obi.* f. amicitiae T невірний (в приязни), herba veneni V тройзілля; *occ.* campus T мокрáвина.

fallo, 3. fefelli, f. (deceptus) α) приводити до упадку, спричиняти щоб виховзти, хибáти, glacies pedes L. β) вводити в блуд, о(б)манювати, за-, зводити, обдурювати, ошукувати, спроневіряти ся комусь, *absol.* fallendo C обманним способом, nunquam fallens oliva H все доспіваюча, si (sciens) fallo L Ci коли (свідомо) стаю віроломним; з *obi.* alqm; spes eos Ci они завели ся в надії, res opinionem Ci не справдила надії, te multum opinio Ci значно помиляєш ся, faciem illius falle V прокинь ся в него; фрази: nisi forte me f. animus Ci S = nisi me forte fallo Ci = nisi fallor V коли не о-, помиляю ся; втручено: fallit me Ci милю ся, non multum me fallit Ci знаю більше менше; *medial.* fallor in re Ci милю ся в, помиляю ся; рідко в *perf.* non falsus fuit L не помилив ся, res me non falsum habuit S не обманула мене. γ) робити неділаючим, ударемнювати; omen O mandata O не сповняти, arva f. depositum O не родять, iura O ламати, fidem Ci L нарушити, promissum Ci схибнýти слóвом 2. робити незамітним, laborem HO horas sermonibus O непомітно час пробалакати, noctes H провести, amorem V придавити, somno curas H проспати, furta O скривати. δ) стати непомітним, укривати ся, бути невидимим, не слїдно, не видко, fallis dea V затаюєш твоє божество, longe sagitta V що здалека непомітно вражає, aetas O приходить незамітно; з *acc. pers.* custodes O L Cu перед ними, non acta deos O явні перед; *absol.* speculator L plures T non me fallit з *acc. c. inf.* Ci V L Cu не уходить моїй відомости, знаю; рідко: non Caesarem fefellit, quin *c. coni.* C не уйшло його бачности; з *partic.* незамітно = нишком, тайком: f. incedens L підкрадає ся, te vocans H заманив, nec f. veniens ducem L єго прибут спостеріг проводир.

falsus, 3. *adv.* falsō, рідко falsē I. α) *medial.* блудний, мильний, зрадливий, nuntius L. β) *abstr.* хибний = о-, мильний, пустий, марний, неоправданий, безосновний, безпідставний, ratio Ci недовíряна, spes Ci formido V; *subst.* **falsum**, i, n. пóхибка, по-, змилка, блуд, in f. iacere T ‚навманя'. II. *activ.* α) невірний, лукавий, облудний, лицемірний, об-, манливий. 1. sol V homo S облудник, verba O брехнї, imago O приява, мáрево, os O брехливий, in rē T; *subst.* ошуканство, підступ, підроблене, falsi damnatus T як фальшівник. III. *pass.* α) невірний = підроблений, неправдивий, видуманий, testamentum Ci mundus O підземелле, litterae Ci підсунений, vulnus O уявлена, uva O мáрево, не грозно, simulacra O привидки; *occ.* β) недїйсний, суетний, non f. ora O дїйсне; *subst.* n. falsum, i, брехня, неправда, f. dicere Ci in f. aucta res T неімовірна; *pl.* falsa (= falsum Ci) iurare O допустити ся кривоприсяги; *adv.* **falsō**, хибно, неправдиво, по-, мильно, невірно, несправедливо, без'основно, неслушно, f. putare Ci.

falx, cis, f. α) серп, коса, falce umbram premere V підтинати тїнисті дерева садівничим ножем. β) муровий гак, f. muralis C.

fāma, ae, f. (fari) α) казка, переказ, вість, по-, чутка, слух, поголоска, гутірка, розголос, f. est L ходить чутка, percrebrescit Ci зачувати що . . . з *acc. c. inf.*; з *gen. subi.* mortalium Ci; з *gen. obi.* diei f. з *praep.* perfertur ad alqm, de victoria C доходить до, alqm, alqd famā accipere зачути про кого, про що. β) *personf.*

Fama V. γ) загальна думка, inanis V gentis Ci = popularis Ci голос народу, omnium C Ci. δ) слава (яку хтось має), bona Ci у добрих людей; з *gen. obi.* crudelitas Ci famā nobilis C славнозвісний, magnae f. O прославлений. 1. рідко: недобра слава, неслава, судьба, осуда, mala S поговір, me aedem f. vexat S fama moveri V. 2. добра слава = чесне ім'я, innocentis Ci famae parcere Ci S T берегти чесноту.

fāmātus, 3. лихозвісний Ci.

famēlicus, 3. заголоднілий, голодний.

famēs, is, f. *abl.* famē α) голод, f. tolerare C = perferre Ci терпіти голод, голодувати, explere Ci = depellere Ci заспокоїти, fame victus L заморений голодом. β) голод = голоднеча, неурожай, безхліб'є, in fame Ci підчас голоду. γ) недостаток, брак, verborum Ci сухенькі сл. δ) жа(ж)да, жадоба, несить; з *gen. obi.* auri V maiorum H мати ще більше.

familia, ae, f. (pater, mater, filius, filia, familiās). I. обр. α) дім, домівство, всі домові (се-б-то раби-двораки й вільні домівники), хатні, домові, що стояли під властию одного пана господаря себ-то, patris familiās; у S filii familiarum; але matres familias Ci і mater familiae Ci C L; *occ.* β) движиме і недвижиме газдівство, arbiter f. herciscendae Ci до поділу спадщини. II. дім = α) сім'я, рід, родина, (*opp.* gens) гурт всіх вільних в домі, що походять прямо від пра́отця, abiecta Ci ко́дло. β) инодї, gens = рід f. Calpurnia Ci. γ) гурт = школа філософів, peripatecicorum Ci. III. α) дім = челядь (гурт всіх слугів-рабів), що належать до одного dominus: armata Ci Martis Ci раби-служники храму Марта; *occ.* β) 1. кріпаки, послушники, Orgetorigis C. 2. дружина ґладіаторів, gladiatoria S Fausti Ci f. ducere Ci бути ватажком шайки.

familiāris, e *adv.* iter α) приналежний до дому, домівський, домовий, хатний, lares f. Ci домовики, res f. = copiae f. L маєток, господарство, ab re f. abesse L від ґаздівства; *pl.* у S стан маєтку; *subst.* m. домовий = раб, слуга L. β) приналежний до семї, семянин, родинний, funus Ci в родині, res domēsticae et f. Ci домові і семейні справи, pecuniae T царські. γ) (про особи) знакомий, приятельський, дружний; з *dat. personae:* praetori Ci; *subst.* m. повір(ен)ник, щирий приятель; з *gen.* Roscii Ci; *superl.* alcis Ci найщирійший подружник; з *poss. pron.* meus f. Ci товарши, побратим (инодї поплеченик), tua f. Ci приятелька. δ) до-, ві-вірний, довірочний, ввічливий, щирий, iura L права дружби; *adv.* по приятельськи, ad aurem alcis familiāriter insusurrare Ci по щирому, cum eo f. vivere = eo f. uti Ci жити з ним в дружних відносинах. ε) (у гаруспиків) доморідний, f. pars L fissum Ci часть печінки, що мала знак дотичний вітчини, (*opp.* hostilis).

familiāritās, ātis, f. дружність, дружба, родинна (щира) приязнь, ei tecum f. est Ci він жиє по щирому з тобою; *pl.* дружні відносини Ci; з *gen. obi.* Metelli Ci з ним. β) повір(ен)ники, Neronis T.

fāmōsus, 3. α) славний, голосний, звісний, urbs T Єросолим. β) ославлений, лихозвісний, неславний, мерзенний, largitio S; *occ.* обмовний, лайливий, осу́дливий, alioqui f. H леда який осудник, carmen H насмішливий

famul, famula, гл. famulus.

famulāris, e невільничий, раба, vestis Ci рабська, f. iura dare O закріпостити.

famulātus, ūs, служба́ванє, служба, рабство Ci.

famulor, 1. служити, бути до услуг Ci.

famulus, i, m. famula, ae, f. (хатний) слуга, невільник, раб, sacrorum O служа́нець Vulcani V челядники = Кикльопи. β) рабиня, служ(е́б)ни́ця, служебка O Ci; *poet. adiect.* служ́бовий, підчинений, vertex O підлежний.

fānāticus, 3. божеським захватом перейнятий = захвачений, несамовитий, загорілий, ‚фанатичний', Galli L homo C божевільний, carmen O натхнена, error H скажене (= заслїплене) божевільство.

fandum, P Pr P до for, fari.

fānum, i, n. α) місце, присвячене божеству, святиня, Cereris Ci. β) храм, каплиця; імена городів в Умбрії і в Етрурії.

far, farris, n. оркіш, (рід пшениці) flava V farris acervus O. α) купа збіжа. β) мука, борошно́, olus ac far H; *occ.* 1. жертовні крупи, pium H V. 2. боханець хлїба, хлїб, libra farris H.

farcio, 4. farsi, fartus напихати, начиняти, наповняти, pulvinum rosā Ci.

farīna, ae, f. (far) борошно́, мука (з оркішу), pulvereae O мучний порошок.

farrāgo, inis, f. сумішка з пашниці, пашня V.

fartor, ōris, m. напихач дробу, гусятник H.

fās, (лиш *nom.* і *acc.*) *adiect.* fas est: вільно, до-, позволено, випадає, личить

годить ся, го́же, гаразд, f. non habere O не вважати за добре, sicut f. iusque est L як дозволено правом; з *abl. sup.* f. est dictū Ci; з *inf.* f. piumque est appellare O є святим обовязком; як *acc:* f. non putare з *inf.* C вважати гріхом; з *acc. c. inf.* f. non est populum servire Ci не вільно ёму рабствувати. β) боже право, б. постанова, ius ac f. delere Ci доптати людський і божий закон, contra ius fasque Ci S проти всяких прав; *occ.* богом призначено = наре́чено, божий допуст, талан-доля, f. obstat V несуджено, f. est cadere V призначено. γ) право = обовязок, святий порядок, contra fas Ci per omne fas et nefas H ‚во всїм і во вся', ultra fas H більше чим годило-б ся; у T = ius; *personif.* Fas L I. 32.

fasceola, гл. fasciola.

fascia, (fascea) ae, f. по-, перевязка, перепаска, pectoris O за́стіжка, pedum Ci по-, воло́ки.

fasciculus, i, m. (*demin.* до fascis) вязаночка, жмут(ок), суверток, librorum H ‚пачка', сувій, florum Ci китиця з.

fascĭno, 1. наврочувати, oculus agnos V з'урочує, урікає, спристрічує.

fascĭnum, i, n. пуплик, (*euph.* член).

fasciola, (fasceola) ae, f. повязочка, перевяз(оч)ка, ‚бандажі', purpurea Ci (на ноги, які носили женщини).

fascis, is, m. α) вяз(ан)ка, lignorum T оберемок; *poët.* тягар, вага́ V; *occ.* β) *plur.* Fasces вязанка = пук прутів з сокиркою, які носили лїктори перед найвищими державниками, f. de-, submittere Ci клонити додо́лу (на знак почести), laureati Ci побідні, versi T при похоронах консула; *pl.* консульська власть, консульство, f. corripere S захопити консулят, f. populi V народна гідність.

fasti, ōrum, m. гл. fastus.

fastidĭo, 4. α) о́бридити, ся, чим, ги́дити, чути не́хіть, verba fastidita O осоружні. β) сприкрювати ся кому, остоги́дїти кому; *absol.* tibi O тобі; з *acc:* preces L відказати, in factis Ci вередувати; з *inf.* Cu; з *acc. cum. inf.* L бути невдоволеним, що . . ., кривдувати собі, що . . .

fastidĭōsus, 3. *adv.* ē I. α) о-гидливий, гидкий, о-, о́бридл(ив)ий, остогидливий, відразливий; з *gen. obi.* is terrae H ёму осоружна країна. β) перебірчивий, вибагливий, вередливий, Crassus Ci. II. відразливий = гид(освіт)ний, обридлий, copia H aegrimonia H; обр. in alqm горд(уват)ий, пихатий.

fastidium, ii, n. I. пиха́, горд(овит)ість, бундючність, бута́; *pl.* superba V гордощі; з *gen. obi.* Campanorum Ci зневажливість. II. α) пересит, брид(ливість), обридженє, о-. гидливість, осоруга Ci alqd alci affert f. Ci обридло, id fit fastidio meo Ci mihi Ci мені гидко від того, id alii fastidio est T остогидїло; з *gen. obi.* rerum Ci; *occ.* вередливість, id . . . delicatissimi, f. est Ci се свідчить о вибагливости, *pl.* = *sg.* f. ferre H зносити примхи.

fastĭgium, i, n. α) схи́лок, пі́дняток, leni fastigio L на мірнім узво́зі здоймаючись, molli f. Ci тупим вуглом; *occ.* склінь, згористість, згірє, спад(истість), loci C cloacae T зі спадом. β) високість, глубина, pari altitudinis f. C однакої висоти, fontis C уровень. γ) ‚чоло' = причілок, верхниця, ‚маківка', Capitolii T templorum Ci; обр. habet f. Ci святиню; *poët. pl.* = *sg.* operi f. imponere C довершити. δ) високе становище, в. стан, в. положенє, в. ступінь, достойність, f. dictaturae Ci altior f. suō L за високий на єго стан; *occ.* summa f. V головні точки (обставини).

fastĭgo, āre казати виступати в гору, лиш PPP. **fāstigātus,** 3. *adv.* ē піднимаючий ся = згористий, testudo L кінчаста, in acutum cacumen f. L шпилястий. β) похилий, спа́дистий, скісний, fastigate defigere C напоперек, скісно.

fastus, ūs, m. α) гордість, бута́, пиха́(тість); *absol.* з *gen. subi.* ianitorum T; fastū erga epulas T гордуючи ними; *occ.* гордощі, вередливість O.

fastus, 3. (fās) в сполученю з dies fasti; (per quos praetoribus omnia verba sine piaculo licet fari: do, dico, addico) отже: **fasti,** ōrum, m. (*scil.* dies) α) судні дни, fastis legem ferre Ci; *meton.* β) спис судних днїв (і всїх свят), про них знали лиш pontifices, а стали они звісні народови аж 305. до P. X. p. fastos proponere Ci виставити. γ) ‚кале́ндар', річник, (справлений Цезаром); обр. redit in fastos H хапає за К., diem de fastis tollere Ci вичеркнути; *occ.* 1. лїто́пись, хронїка, mundi H memores H. 2. урядовий кале́ндар, се-б-то спис достойників, що займали вищі уряди від р. 508 до Хр. — 354 по P. Хр. Capitolini, consulares, triumphales.

fātālis, e *adv.* iter α) ‚долею наре́чений' долї, libri L Cu білї, deae O парки; *occ.* долею призначений = суджений, fataliter cadis O рішенєм долї, наре́чено щоб . . . fatale est ut . . . T суджено, ad alqd Ci L. β) по-, згубний, нещасний, по-, гибель-

ний, signum O = Паладіум, verba O зловіщі, iaculum O смертельна.

fateor, 2. fassus, (fari) α) визнавати, признавати, ся, не перечити, припускати; *absol.* verba O признавати ся до правди, de facto Ci повинувати ся в, de se L Cu; з *obi.* verum Ci Cu paupertatem O не таїти ся нею; з *praed. acc.* eum servatorem O; у Ci також: стверджувати, посвідчувати; з *acc. c. inf.* з *inf.* у O зал. пит. O V; *pass.* fassus pudor O признавший ся до. β) об-, виявляти, виповідати, показувати, deum O богом обявити ся.

fāti-canus, fāti-cinus, 3. віщий, os. O.

fātĭ-dicus, 3. віщуючий, віщий, пророчий, deus V O Аполін; *subst.* m. віщун, ворожбит Ci.

fāti-fer, fera, ferum смертоносний, смертельний, смертяний, ensis V O.

fatīgātio, ōnis. f. утома, змора, hominum L але laboris Cu в наслїдок труду.

fatīgo, 1. α) уганяти ким аж до утоми, герцювати ким, equos V; *occ.* томити, трудити, з-, морити, boves fatigati H згаровані, labore fatigatus S трудний, dentem O безупинно терти, lolium messes O заглушує. β) непокоїти, мучити, допікати, доїдати, долягати, докучати, досаджати, дошкуляти кому, турбувати кого; *absol.* corpore fatigabatur T знемагав, терпів, dextram osculis T обцїлювати, alqm f. tormentis, verberibus Ci катувати, бичувати, fame N морити; *poët.* silvas V уганяти ся лїсами, remigio diem noctemque V безупинно веслувати; *occ.* 1. (просьбами) умоляти, alqm precibus L = prece eam V deos T благати, fatigatus a fratre S примирений. 2. (за(в)зиваючи) заохочувати, накликувати на, socios V Martem V жадати війни.

fāti-loquus, 3. α) віщий, пророч(еськ)ий; *subst.* fātiloqua, ae, f. пророчиця, віщунка L.

fatisco, ĕre (*poët.* **fatiscor,** i) тріскати, пукати, розпадати ся, naves rimis V. β) стомити ся, слабнути, exercitus T охляло, seditio T притих.

fātum, i, n. (P P P до fāri) α) бож(еськ)е виречене, пророцтво, пророкане, предвіщене, est in fatis O стоїть в віщій книзї. β) ‚нарéчено' = доля, призначене, acerbum H гірка недоля, f. est з *inf.* S V суджено; з нам. реч. з ut Ci V; *pl.* = *sg.* O V. γ) світогляд, f. = ordo rerum Ci закони природи. 2. допуст божий, воля божа, f. divum V. 3. (природна) смерть, ad novissima f. O аж до загину, fato obire T cedere L perfungi L T умерти, f. implere T = fata complere O звікувати свій вік, свої ‚роки'. 4. недоля, нещасте, погибіль, погуба, Troiana O погрóмище Трої, *meton.* (про особи) погубник, rei p. Ci але alci fata donare H (= Caesarem) нещастити кого (ним); *person.* Fāta, ae, f. Парка.

fātuus, 3. (fatisci) зїхаючий. α) глуповатий, придуркуватий, дурний; обр. litterae Ci нудні.

fauces, cium, f. гл. faux.

faustitās, ātis, f. гаразд, щастє H.

faustus, 3. *adv.* ē благ(одатн)ий, щасливий, omen O L nox urbi Ci для м, quod bonum f. felix fortunatumque sit Ci на вийде на всякий і всякий гаразд, най щастить ся!

fautor, ōris, m. (favēre) α) прихильник, добродїй, ‚покровитель', опікун; иноді: поплечник; *absol.* laudis Ci сподвижник; з *dat.* accusationi Ci ласкаво настроєний для, generi fautorem esse Ci сприяти. β) ляскач, плескáч H.

fautrix, īcis, f. прихильниця, покровителька N Ci.

faux, cis, f. *sg.* лиш *abl.* fauce звич. *pl.* **fauces,** ium, f. I. α) пролик, глитання. β) 1. горло, гортань, гортанка, arens H сухе; обр. f. defensionis premere Ci робити оборону неможливою, cum faucibus premeretur Ci коли єго приперли. 2. паща пасть, alcis; обр. belli Ci. 3. шия O; обр. faucibus urget Ci сидить ‚на карку'. 4. рот, уста, f. resolvo O. II. лиш *pl.* яма, вертеп, провáл(ина), розколина, яруга, пропасть, безодня, terrae Ci розщілина; *occ.* (вузке) русло, siccae V гирло. β) вузкий прохід, вуззьмина, вивіз, міжгірє, (в'їзд, вхід), Etruriae Ci бескиди; *occ.* 1. межиморя, межиріччя, шийка, artae L. 2. пролив, Abydi V = Гелєспонт. γ) вузкий приступ, в. русло, macelli Ci Orci V.

faveo, 2. fāvi, fautum α) (страстно) жадати, бажати, з ut O. β) держати чию сторону, сприяти, бути прихильним, прихильним, милостивим, ласкавим для кого, піддержувати, пособляти; з *dat. pers. et rei.* nobilitati Ci generi O Miloni Ci vati O помилувати єго, pro hac parte O тримати з нею, sententiae Ci хилити ся до неї, precibus O вислухати їх; з *acc. prom.* id faveo Ci на те годжу ся; неособово: Venus V ласкава; обр. venti V погожі, tellus Baccho V добра під вино. γ) 1. приплїскувати, ляскати; *absol.* L H V. 2. прикладати ся до (якоїсь дїяльности), apes operi O працюють

пильно. 3. з *abl.* здержувати ся (при жертвах) богохульних слів = набожно мовчати, linguis Ci (linguis animisque V O) бути богомільним і словами і серцем, ore V; *absol.* у V тихо.

favilla, ae, f. α) (горячий, тліючий) попіл, приск, жар, inducta O тливо, amici H тліньо. β) попіл, atra O саджа, alqd signare favillā O чорнити вугликом.

favōnius, ii, m. теплий (западний) вітер, легіт-ласкавець O H.

favor, ōris, m. α) ласка(вість), прихильність, приклонність, popularis L; з *gen. subi.* populi Ci in favorem alcis venire S підійти під чиюсь ласку; з *gen. obi.* nominis L для, in alqm T; *occ.* β) 1. блески, одобрене, ingens L. 2. набожна мовчанка (при жертвах) O.

favōrābilis, e, 1. займаючий, принадний, oratio T.

favus, i, m. α) (медовий) щільник, крижка, скрижалка Ci. β) *sg.* = *pl.* мід, мед V O.

fax, cis, f. α) скіп(к)а, лучина, (ними світили в ночи при весїлях, похоронах) смолоскип, f. ei praeferre ad libidinem Ci світити ему до розпусти = давати примір до, f. praeferre bello T провадити на в.; *occ.* β) 1. весїльний смолоскип, вес. лучниця Ci; *meton.* весїля, digna face H. 2. головня, f. comparare Ci. 3. справник, спричинник, Antonius Ci incendiorum Ci палїй. 4. похоронний смолоскип, funesta V. γ) світ(и)ло, noctilucae H місяця; *occ.* caelestes Ci метеори; обр. полумінь, по-, жар, вогонь, mutua H обопільна любов, dolorum faces Ci пекучий біль, faces dicendi Ci палкі слова, faces alci addere T юдити кого.

faxim, faxo = fēcerim, fēcero гл. facio.

febris, is, f. (*acc.* febrim, *abl.* febri, *gen. pl.* febrium) лихорадка, пропасниця, горячка, febri iactantur Ci трясить ними трястя. **febricula,** ae, f. легонька пропасниця, трясучка.

Februārius, i, m. богови очищеня призначений, F. mensis Лютий, Сїчнéнко, F. Kalendae (1. II.) Nonae (5. II.) Idus (13. II.)

februus, 3. очищаючий; *subst.* februa, ōrum, n. (*sc.* sacra) очищаючі средства O o. жертви, pia f. O празник очищеня (кінцем Лютого).

fēcunditās, ātis, f. плодовитість, плідливість, хлїбодайність, родючість, animi Ci даровитість.

fēcundo, āre робити родючим, Nilus Aegyptum V жизним (мéрвить).

fēcundus, 3. α) плíдливий, жизний. хлїбодайний, terra Ci родюча; *occ.* β) буйний, урожайний, видатний, богатий в, seges Ci; з *abl.* gens latrociniis f. T розбишацький; з *gen.* annonae T. γ) роскішний, повний, herba O пашниста, fons O богата, calices H повні.

fēl, fellis, n. α) жовч, vipereum O їдь, трійло. β) 1. гіркотá, suffusus felle O. 2. злоба, atrum V ненависть.

fēlēs, (fēlis) is, f. кітка, (кіт) Ci.

fēlīcitās, ātis, f. α) родючість, terrae. β) щастє, щасливість, temporum T відрадні часи. γ) гаразд, успіх, поступ, удача; *absol.* alcis; *person.* Felicitas.

fēlix, īcis, *adv.* iter α) родючий, плíдливий, жизний, богатий, regio O хлїбодайна, poma O рясні, limus V зарíдливий. β) успішний, увінчений успіхом, sententia O спасенна; *poët.* з *inf.* V; з *abl. gerund.* vobis corrumpendis L in rē p. evertendā Ci мати успіх в бажанях, ea res mihi feliciter eveniat Ci най пощастить, ся, fēliciter! Ci на гаразд. γ) щасливий, благословенний, блаженний, homo Ci щасливець; *poët.* з *abl.* nato O; з *gen. graec.* cerebri H задля палкости; з *praep.* in bello Ci. δ) (в бажанях) на щастє, на гаразд, на добро, sis felix V май ся в гаразді! *poët.* malum V цїлюще яблуко.

femen, гл. femur.

fēmina, ae, f. α) женщина, жінка, невіста, f. Ligus T з Лїґуриї; *collect.* жіноцтво, reparata O. β) самиця (о звірятах), cervi O ланя, серниця.

fēmineus, 3. (femina) α) женський, жіночий, жінчин, жіноцький, sors O ж. рід, stirps O доньки, femineum sonat O по жіночому; *occ.* β) 1. бабський, бабячий, f. Marte pugnare O з жіночником = бабієм.

fēmininus, 3. (грам м.) женський, genus.

femur, (з **femus**), ōris, n. бедрó, стегно, adversum L з переду на, від. **femen,** inis, n. *pl.* femina кульші Ci.

fendo, 3. fendi, fensus бити, тручати, (defendo, of-fendo, in-fensus).

fēnebris, (faenebris), e відсотний, (до) відсотків, f. malum T лихва, res L лихварство.

fēnerātio, ōnis, m. лихва(рство). **fēnerātor,** ōris, m. лихвар, Alfius H дукар-сріблянник.

fēneror, (faeneror) 1. жичити гроші (на великі відсотки), binis centesimis Ci на, 2% pro mense, a 24% pro anno; beneficium Ci мати зиск; *absol.* лихварювати, баришувати Ci пізнїйше: fēnero 1.

fenestella, ae, віконце, вічко O.

fenestra, ae, f. α) отвір в стїнї, вікно, (без шкла, що зачиняло ся лиш занавісами або віконницями; аж за цїсарів уживано прозо(рист)і шиби з ґіпсу), iunctae H зачинені віконниці. β) отвір, дїра V; *occ.* бойниця, ad tormenta mittendae Ci.

fēneus, 3. (faeneus) з сїна, homines Ci віхтї-, не люди.

fēnīle, is, n. (faenile) майдан на стоги, сїнниця; *pl.* = *sg.* herbae positae fenilibus O укладжена в оденки, стоги, скирти.

fēnum, (faenum) i, n. сїно; обр. f. habet in cornus H бе́ (бо битливим волам вязали для остороги вязанки сїна на роги).

fēnus, i, m. faenus, ōris, n. зиск, дохід α) ріст = відсотки, pecunias fenori dare, occupare Ci зичити на %, nummi positi in fenere H дані на %. β) 1. (в наслїдок їх приросту) довги, fenore obrutus S mersus L задовжений. 2. визичені на % гроші, йст(ин)а, duae fenoris partes (⅔) T horti et f. T. 3. лихварство H L faenore trucidari Ci збіднїти.

fera, гл. ferus.

fērālis, e α) похоронний, погребний, заупокійний, munera O послїдні дари, reliquiae T тлїнні останки. 1. feralia attrectare T займати ся похоронами. 2. **fērālia,** ium, n. (*scil.* sacra) по́минки, погребини, (19. II.) O; *poët.* f. tempus O роковини, f. dies O задушна. β) сумний, темний, carmen V introitus T. γ) смертенний, погибельний, annus T моровий.

ferax, ācis (ferre) α) плідний, богатий, жизний, хлїб(ород)ний, урожайний, plantae V родючі; з *gen. obi.* nigrae frondis H на шпильковаті лїси, saltus beluarum T бори, де ховає ся звір; з *abl.* terra f. deo V; обр. богатий, aetas virtutum L повний богатирських подвигів.

ferculum, i, n. (ferre) α) носи́л(к)и, ноші, pomparum Ci із з'ображеннями божків при обрядових обходах; *meton.* β) миска, страва.

ferē, *adv.* α) майже, близько, більше-меньше, несповна, до, около, зо (головно при числах і часї), f. H S quadraginta milia Ci яких 400.000, abhinc menses decem fere N місяцїв зо десять; при дїєслов: lucebat iam fere Ci вже благословило на свїт. β) обмежуючи: мало що не, сливе́, трохи не, nemo = (neque . . . quisquam) f. vestrum est Ci ледви чи один, чи хто з вас; (узагальнює і повторяє дїйство:) звичайно, пересїчно, взагалї, fit enim f. Ci; з переченем (звичайно) не: nec f. aderant L nunquam f. Ci = neque f. unquam Ci.

ferentārii, ōrum, m. (легко приоружені стрільцї S); у T цїле́ць.

feretrum, i, n. ноші, мари O.

fēriae, ārum, f. дни для відпочинку, празникові святки, „Фериї", dies festi = feriae (*opp.* profesti) f. publicae, privatae; *meton.* Hesperiae f. praestare H придбати ей мир.

fēriātus, 3. святкуючий, бездїльний, a negotiis Ci незанятий, male f. H не в час празнуючий.

ferīna, ae, f. (*sc.* caro) дичина V.

ferīnus, 3. (fera) від диких звірят, lac V звірячий; звіркуватий, vultus O = звиринний, vox O звірюватий.

ferio, īre (кляс. лиш Ф. praes) α) ударяти, бити, тручати, тупати, mare V веслувати, гребти, carmina O виспівувати до лїри, clamor aetera V лунає аж до неба, sidera vertice H доторкати ся звізд, balba verba H шепеляти; *occ.* за-, убивати, зарубувати, за-, різати, porcum L заколоти, alquem securi Ci відрубати кому голову = стратити его; обр. foedus f. cum alqo L або Ci за-, помирити ся (з ким). β) уцїляти, влучати, застрілити, ora sarissā O te amicus H; обр. fortuna Ci побиває.

feritās, ātis, f. дикість, дикунство, дикарство, дич(а), tauri O; обр. soli O степи-пустарі.

fermē, *adv.* α) майже, сливе́, около, трохи не, більше-менше, до, зо, з: при числах і часї, sex f. naves Ci зо шість, decimo f. anno Ci. β) звичайно, взагалї, майже усе, f. fit, ut . . . L; обмежуючи: haud f. unquam L майже нїколи.

fermentum, i, n. α) за квас; *occ.* 1. ро́зчина T. β) ячмінний вар = квас, пиво V.

fero, ferre, tuli, lātus (бе́ру[1]) fers, fert, fertis, ferte, ferto; *inf. pass.* fer-rī; *coni. impf.* ferrem, ferrer. A. I. α) носити, нести, sacra H V жертовні знаряди, onera C двигати, arma f. contra alqm Ci O in alqm L бороти ся, виступати проти кого, іти на, signa VL = tela OV нападати; з *abl.* escam ore V в; з *praep.:* alqm super arma V на щитї, cum (in) oculis Ci любить наче своє око; з *abl.* звідки? rem domo Ci; з *praep.* rem de montibus V; куди? з *acc.* alqd domum Ci; з *praep.* alqd ad eius domum Ci; з *dat.* цїли: stabulis ignem V. β) приносити, видавати, родити, terra fruges Ci O ferens arbor V овочеве. γ) *(abstr.)* носити, nomen Ci називати ся, alienam personam L грати чужу ролю; часто: prae se ferre:

1. виставляти (на яву), чванити ся, laudem Ci dolorem aperte Ci. 2. показувати, об-, заявляти, вискав з *acc. c. inf.* Ci; з зал. пит. Ci (*opp.* obsucure, clam ferre CiL затаювати). δ) пере-, зносити, ви-, пере-, терпіти, видержувати, taedia O чути нудьгу, poenam Ci від-, перебути; з переченєм: vix dolorem Ci ледве переболіти, desiderium tui non f. posse Ci годї перебанувати, non (vix) ferendus C Ci незносний, незносимий, facinus non ferendum Ci недозволений; з *acc.* ferendum est: з *acc. c. inf.* Ci і з *inf.* Ci. ε) зі всякими *adv.*: пере-, зносити, пере-, терпіти. alqd aequo animo Ci рівнодушно, alqd moleste Ci прикро відчувати, inique L кривдувати собі (гнівати ся), moleste de illo Ci бути невдоволеним, сердити ся на, aegre f. O болїти; часто: 1. *acc. c. inf.* Ci. 2. *quod c. ind.* (як при verbis affectus) Ci. 3. *poët.* з *inf.* O. 4. рідко non f. quin . . . у L. II. = α) (= offerre) за-, приносити, по-, давати, manum ad volnus V прикладати, crinem Diti V присвятити, vectigal populo Ci платити, alci complexum L хотїти обняти, suprema cineri V віддати послїдну честь, alci auxilium Ci O subsidium O Ci C помочи, opem patriae Ci прийти їй на поміч = підпирати її, operi fidem V по-, ствердити, luctum lacrimasque L засмутити і привести до плачу, ei plagam V ударити єго, alci animos et pectora V бодрити, res alci fraudem Ci шкодить. β) при-, доносити = подавати, о-, сповіщати, повідомляти, давати знати, omnia sub auras V викрити, finem laborum V обіцяти, Ascanio haec V переказати, fama fert, чути що . . . з *acc. c. inf.* V O; *occ.* 1. (закони) вносити, предкладати, legem Ci rogationem de re Ci покликувати ся на; з нам. реч ad populum dea ea, ut . . . Ci de me, ne . . . з пит. реч. in, ad plebem, vellentne . . . Ci. 2. (голоси) по-, віддавати, голосувати, f. suffragium de re Ci (але в комїціях sententiam per tabellas Ci табличками). 3. вносити = предкладати (судити), eum tibi iudicem L Ci = вносити на тебе позву перед суд = запізвати тебе. δ) з *abstr. subiectum*: приносити з собою, вимагати, mos Ci fata ferunt V суджено, ut mea f. opinio Ci на мою думку, si vestra voluntas ferret Ci Pomp. як ваша воля, id animus L призволяє. ε) (видатки і доходи в головну книгу) вносити = за-, вписувати, втягати, expensum, acceptum ferre Ci. III. α) (письменно, устно) розносити, розголошувати, ширити, всюди говорити, подавати, scripta feruntur Ci у всїх руках, fama fertur V ходить, vivus per ora feror V живу в устах народа, carmine laudes V оспівувати подвиги, ut ipse fert L як сам хвалить ся, alqm laude V славити; як втручене реченє: sicut fama fert L Cu як ходить чутка = ut fertur Ci (як) кажуть; часто: ferunt (говорять, розказують, кажуть) через констр *acc. inf.* ‚мати', eum respondisse Ci він ‚мав' відповісти; при *pass.* fertur стоїть особова конструкция се-б-то *nom. c. inf.*: Iuno Carthaginem coluisse fertur V мала засновати, is socius Bestiae ferebatur S уходив за, вважили єго за. IV. α) звідки? у-, виносити, забирати (з собою), cineres secum O aetas omnia V затирає, corpora funeribus f. O (= efferre) похоронити; обр. spem V надїяти ся, genus incertum de patre V незнати родителїв, ‚безбатченко'; *occ.* β) 1. (як добичу) заносити, забирати, гарбати, жакувати, рабувати. Pergama V cuncta f. et agere quae ferri et agi possunt L движиме майно; обр. підносити в гору, eum turbo V. γ) як (зиск) щось дістати, одержати, зазнати, fructum ex re Ci pretium O responsum ab alqo C Ci отримати, calores aequos O рівно загріти ся, victoriam ex hoste L понести побіду над, suffragia Ci = (puncta Ci punctum O (голоси), centuriam = Ci tribus Ci) дістати голоси в цинтуриях, трибах, repulsam Ci не бути вибраним, ‚перепасти', damna O потерпіти шкоду. B. α) (несучи) при-, водити до мети, гнати, в рух впровадити, вести, quocunque pedes ferent H ‚в світ за очи', passus retro O уступати, domum pedem V вертати домів, gradum V O іти, gradus vagos O скитати ся, vestigia O звернути ся, gressus per urbem O ступати; venti ferentes V O погожі, oculos circum omnia V поводити всюди очима, caelo *(dat.)* animum, caput V H підносити, alqm in, ad caelum laudibus Ci вихваляти попід небеса, istuc mens H спонукує мене, animus fert. з *inf.* O задумувати. β) 1. *refl.* se ferre скоро двигнути ся, ви-, підносити ся, бігти, по-, ступати, кидати ся, по-, спішити, плисти. їхати, прямувати, etc. se f. obviam, obvium alci Ci V бігти на з'устріч; обр. sese ore ferens V величаючись, se libertum L consulem T показати ся ним, vestigia se f. V показують ся, слїдні. 2. *medial.* ferri: quā ferar? O куди менї звернути ся, ad sacra O in hostes fertur O кинув

ся на, supra venabula V пересадив через, columba in arva V майнула, vitis ad terram Ci гне ся до долу, terror ad moenia V доходить до; з *abl.* ferri pennā V летїти, aequore O плисти морем, equo V їхати (верхом), torrens O ⌞жене⌝, pronā aquā V гнати долї рікою; обр. (in O) praeceps fertur H паде стрімголов.

ferōcia, ae, f. α) дикість, заїлість, завзятє, бута́, intoleranda Ci невиносимий сукір. β) (неустрашима) відвага, очайдушність, зухвальство T.

ferōcitās, ātis, f. α) дича, здичілість, буйність, непогамованість, бута́ Ci. β) відвага, сьміливість, неустрашимість, animi Ci.

ferox, ōcis, *adv.* iter дикий й скорий = α) швидкий, f. aetas currit H невпинно упливає. β) непогамований = буйний, палкий, equus V баски́й. γ) завзятий, заїлий, бутний, ferociter dictum Ci горде слово; з *abl. causae:* viribus L T бундючний на, spe L духвалий на; рідко *abl. instr.* зухва́лий, f. verbis Cu пискач; з *gen.* linguae T scelerum T смільчак до. δ) відважний, сміл(ив)ий, бойкий, Roma H ad bellandum L войовничий, adversus pericula T видержалий, adversus singulos L задирака, завидїя.

ferrāmenta, ōrum, n. желїзне орудє, ж. начинє (ж. бруя, топір, рискаль).

ferrāria, ae, f. (*sc.* fodina) копальна желїза, рудня, ⌞шахта⌝; *pl.* рудокопи C L.

ferrārius, 3. відносний до желїза, faber коваль.

ferrātus, 3. желїзом кований, желїзний, orbes V ⌞рафи⌝, hasta L = fraxinus O obices L ж. окови, f. calce V з острогами. β) панцирний, agmina H; *subst.* у T панцирники.

ferreus, 3. (ferrum) α) желїзний, з желїза, manus C ⌞лапи⌝, f. ager horret V сторчить списами, imber V тьма стріл. β) сильний, непохитний, iura V незмінні; *occ.* γ) безчутний, немилосерд(н)ий, os Ci безсоромне. δ) твердий, тяжкий, sors O недоля, scriptor Ci нескла́дний.

ferrūgineus, 3. чорн(яв)ий, темн(яв)ий, hyacynthus V темно синявий.

ferrūgo, inis, f. (ferrum, aes) α) іржа, ржа(вина). β) краска зладжена з іржи = чорна краска, Hibera V багрова краска, ferrūgine tegere V тьмою.

ferrum, i, n. α) желїзо, Noricum O стирийське; обр. β) тверде серце, in corde O желїзний вік H O. γ) ж. орудина, ж. начинє. плуг V O ніж V O, ножиці O засувка V, окови, кайдани V Ci, ручка до писаня O, панцир O, знаряди до катованя O, etc. *occ.* δ) 1. взагалї оруже, як: желїзний конець ратища: площик, наконечник, f. haeret O клюга, aduncum O загачка. 2. стріла, сулиця, копий, f. stringere T L добути меча; *meton.* оружна сила, cum ferro et armis Ci оружною силою, ferro flammaque Ci V L огнем і мечем = ferro igni L = ferro ignique Ci L ferro mortique paratus O готовий до бою на житє і смерть, f. recipe Ci прийми удар.

fertilis, e α) плодоносний, плїдний, родючий, gramen O пашниста; *absol.* terra L O хлїбодайна, seges O V видатне; з *gen.* богатий в, Ci V L; рідко *abl.* ubere V чорноземний; з *dat.* V. β) плодотворний, dea = Ceres O Gallia L жизна́.

fertilitās, ātis, f. плїдність, родючість, видатність; *absol.* з *gen. subi.* terrae O хлїбодайність, жизність.

ferula, ae, f. α) батїжок, різґа, лоза H O. β) рід тростини, коми́ш V.

ferus, 3. α) дикий, неосвоєний, capra V; *subst.* рідко **ferus,** i, m. частійше. **fera,** ae, f. (*sc.* bestia) дикий звір, звірюка, feri alvus V троянського коня, f. pectere O оленя, ira feri O дика, forma ferarum O звірокруг, magna minorque ferae O велика і мала медведиця. β) дико ростучий, лїсний, fructus V лїсниці. γ) про околиці: дикий, пустий, regia O пустарі. δ) про людий; *abstr.* звірюватий = дикий, неокресаний, необразований, лютий, простий, жостокий, немилосерд(н)ий, cor. V O камінне серце, homines f. Ci C дикарі, ille f. O дикун.

fervē-factus, 3. (*P. Adj.* до fervē-facio = гарячи́ти) кип(л)ячий, топлений, iacula Ci розжарені.

fervens, entis *adv.* enter α) кип(л)ячий, горячий, aqua Ci окріп, rota V розжарене, vulnus O ще свіжа; обр. ira O лютий. β) запа́листий, палкий, роз'ярений, ingenium H бистрий.

ferveo, 2. (**fervo,** 3.) ferbui I. α) варити ся, кипіти, medicamen O; обр. animus ab ira O opus V наче кипить, Pindarus H гомонить. β) бути горячим, пашіти, палати, жаріти, hostes caede V бушують. γ) хвилювати, клекотїти, apes O вилїтають роєм, litora flammis V мерехтять, ea vento V вихорить ся; обр. animus ab ira O палає зі злости, лютує.

fervidus, 3. α) кип(л)ячий, хвилюючий, горячий, жаркий, душний, Aetna V бухаюча, rotae H розжарені, aestas T = sidus H

спека. γ) палкий, запа́листий, гарячосе́рдий, напрасний, merum H ‚сильна', igā V роззлоблений, ingenium L ‚гарячка'. II. бур(х)ливий, aequor H.

fervor, ōris, m. (fervēre) I. α) кипінє. β) жар-(ота), спека, mediis f. V серед денної шквари. γ) палкість, гарячка, страсть, aetatis Ci. II. хвильованє, maris Ci неспокійна доба (ізза) через харзиз(ник)ів.

fessus, з. охлялий, стомлений, зморений, змучений, струджений, знесилений, corpora O V трудні, naves V дряхлі; з *abl. instr.* vomere tauri H згаровані, aequore V = fluctibus Ci в наслїдок плавби; *poët.* f. ab undis V; з *gen.* rerum V збіджений; обр. f. res V не(в)згодини, aetas T немічна старість, anima O знеохочена, f. odiis V насичений, naves V розщілені.

festīnanter, *adv.* поспішно, поквапно, похватком, борзо, на похва́тї, похапцем, f. dictum Ci побіжно.

festīnātio, ōnis, f. поспіх, поквап(ність), скваплівість, нетерпеливість, метушня; *absol.* з *gen. subi.* eius Cu; з *gen. obi.* adipiscendi honoris Ci хапатня за; *pl.* in festinationibus Ci в разах спішности.

festīno, 1. *intr.* α) спішити, ся, поспішати, борзити, ся, квапити ся, пилувати, ся; *absol.* viri V ad portas S бічи, метушити ся; з *inf.* CiSON. β) *trans.* приспішати, прискоряти, галити, порати ся з чим, mortem in se T чим скорше забити ся; *occ.* скоро упорати ся, зготовити, iussa V як стій сповнити, caedes T не гаяти ся з різнею, virgines non festinantur T не віддають за скоро.

festīnus, з. спішний, (с)квапливий, скваплний, борзий O V.

festīvitās, ātis, f. α) торжественна забава. β) веселість, шутки Ci. γ) прикраса (бесїди); *pl.*

festīvus, з. *adv.* ē (празничо) радісний, веселий, шутливий, забавний, бистроумний, чемний, homo Ci роёта Ci гарненька, festive! як забавно! materculae filius Ci пестїй.

festūca, (fistūca), ae, f. α) ‚баба', довбня C. β) билина.

festus, з. святочний, празниковий, dies Ci празник, f. dies anniversarii Ci роковини, luces H урочисті дни, tempus H O свято, voces T ликуючі, arces O святочно прикрашені; *subst.* **festum,** i, n. свято, празник, торжество; *pl.* Cereris O святки.

fēta, ae, f. мати, (вівця V).

fētiāles, (faetiāles) ium, m. ‚Фецияли', ‚вістуни, оповістники', се-б-то брацтво жрецїв, котрим поручали ся замиреня, договори, союзи і т. п.; їх голова був pater patratus *adiect.* ius fetiale L право Фецияла.

fētūra, ae, f. α) порід V. β) приплід V O.

fētus, з. α) тяжкий, вагітний, volpes H кітна, apes V ‚матка'. β) повний, богатий; з *abl.* loca austris V вітристі, terra frugibus Ci плідна, uvis O виноградна; *occ.* родючий, arvum O. γ) породивша = плїдниця, lupa V.

fētus, ūs, m. α) порід, порода, плід; обр. ріст, arboris V. β) плодь = дитя, молоде, f. parturire H вироди, f. suis V порося, ovium V pecorum V ягнятка. γ) 1. о ростинах: віть, гілка, olivae O пасинок, nucis V зраз. 2. про доходи з поля: плоди, овочі, збіже і т. п.

fibra, ae, f. α) волокно, radicum Ci ‚мочки', ниточки; *occ.* β) жилки, з котрих ворожили, f. in exstis V. γ) *pl.* (в)нутренности, утроба, Promethei V; *sing.* = *coll.* нутро O.

fībula, ae, f. α) скоба C. β) пряжка, пришка, гапли́к, защіпка, застїбка, aurea V ‚бро́шка', crinis V шпилька.

fictilis, e (fingĕre) глиняний, fictilia deorum L божки, улїплені з глини; *subst.* **fictile,** is, n. (*sc.* vas) глиняна посудина, гладунчик T.

fictio, ōnis, f. утворенє.

fictor, ōris, (fingĕre) m. виробляючий всякі предмети з глини, воску, дерева. α) 1. лїпа́р, sine f. Ci. 2. різба́р Ci. β) вигадчик, fandi V = Ulixes брехунець.

fictrīx, īcis, f. у-творителька Ci.

fictus, з. *adv.* ē α) у-, з-, лїплений, ex luto Ci; обр. verba H утворені. β) видуманий, удаваний, нещирий, dii Ci non ficte Ci не на позір. γ) лицемірний, лукавий H.

fīculnus, з. фіґовий, із смокового дерева H.

fīcus, -i (us), f. α) фіґове дерево, смоква, arbor fici Ci смоківниця. β) овоч з фіґи, фіґа; обр. prima H кінець лїта.

fidēlis, e *adv.* iter вірний, чесний; *absol.* amicus Ci opera Ci; з *dat.* Ci in alqm Ci S; обр. lacrimae O щирі. β) безпечний, міцний, тривал(ьн)ий, portus O сильно укріплений, певний.

fidēlitās, ātis, f. вірність, певність, amicorum Ci erga alqm щирість.

fīdens, entis, *adv.* enter сміливий, відважний, рішучий, само-, певний; *absol.* з *locat.*

animi V T бодрий; з *abl.* fugā V уповаючий на.

fidēs, ei, f. (*poët. gen.* fidēi, fidē, *dat.* fidei, *poët.* fidē) I. *α*) довіря(нє), довірливість, віра; *absol.* tua Ci вірю у тебе, certa polliciti O cum fide Ci вірно, довірливо, з повним довірєм, alci rei fidem habēre O Ci tribuĕre Ci ferre V по-, довіряти, вірити, alci fidem facĕre C Ci переконати з *acc. c. inf.*; також: per fidem fallere Ci violāre L віроломний способом; *occ.* β) повірка = ‹кредит›, f. concidit Ci ‹паде›, res fidesque S готівка і кредит, hius fide pecuniam sumere Ci ‹на єго імя›. γ) вірність, ретельність, щирість, правота, сумлінність, (ex) bonā fide Ci чесно, совісно, щиро, iudicia de malā fide Ci задля сроневіреня, prisca V староримська, homo sine f. Ci бєз слова, per fidem T ‹Біг-ме›, de fide queri O ізза віроломства, f. erga populum R. Ci = f. socialis L вірний союз, f. praestare Ci оказувати, haec f. O у те. *δ*) віра = вірогідність, правдивість, певність, f. reportare V певні вісти, veri O імовірність, fide maior O неймовірний, verā fidē O дійсно, вправдї, tibi rerum f. est V мож с-, подати ся на твої дїла, mihi f. est O V заслугую на віру, prima f. pelago V мож повірити ся єму; *occ.* по-, ствердженє, сповненє, довід, (in) ad rei fidem L на довід, verbo f. dare O = edicto f. facere, addere L по-, ствердити, сповнити, manifesta L V справдило ся, dicta (vōta) f. sequitur O здійснили ся. ε) олицетворена Fides ‹Віра›, cana V H. II. *α*) за-, порука вірности, обіцянка, дане слово, присяга, приреченє, fidem alci porrigere Ci dare de re Ci O запевняти кого що до, f. (con) servare N Ci (C) тримати слово, але f. tenere Ci exsolvere L liberāre Ci L додержати слова, f. frangere Ci rumpere V violare Ci нарушити = зламати слово, prodere Ci fallere Ci спроневірити ся, злукавити, obligare Ci з'обовязати ся; *occ.* β) міжнародна за-, порука свобідного переходу = незайманість, f. publica Ci interposita Ci умовлена незайманість; *metaph.* защита, оборона, опіка, поміч, pro deum fidem L Ci для (на) Бога, in fidem alcis se conferre Ci venire C L с-подати ся на кого, здати ся на ласку й неласку чиюсь (бєз'условно піддати ся), fidem alcis sequi C Ci піддати ся добровільно, f. orare Ci implorare C Ci просити о підмогу.

fidēs, (fidis), is, f. звич. *pl.* **fides,** ium *α*) струна. β) гра на струнах (цитрі, гуслах), гусли, лїра, fidibus canere Ci fidibus (*sc.* canere) docere Ci учити ся граття на . . .

fidēlia, ae, f. мулярський горщок.

fidi-cen, cinis, m. *α*) грач на струннім інструментї. β) поет одів, лїрник H.

fidicula, ae, f. звич. *pl.* малі гуслї, м. цитра, гусовки Ci.

fidius, ii, m. *adi.* вірний, me dius f. Ci SL Біг-ме.

fīdo, 3. fīsus вірити, довіряти кому, уповати на, спускати ся на, здавати ся на; з *dat.* taedae O на подруже з Антонієм; з *abl.* fugā O. 1. бути певним що з *acc. c. inf.* H. 2. важити ся з *inf.* V.

fīdūcia, ae, f. I. *α*) самовіра, довіря(нє), уповане, quae f. est capto V як мало можна повірити єму, mea Ci до мене; з *gen. obi.* loci Ci спускаючи ся на, alcis Ci до кого, sui L = rerum suarum Ci самовіра, formae O гордість на. β) певність себе, відвага, сміл(ив)ість, ei f. afferre C бодрити єго. II. *α*) певність, manus minimae f. L; *occ.* β) заста́в(а), заліг, запорука, iudicium fiduciae Ci судова розправа о невидачі повіреного майна, f. acceptā Ci за гіпотекою.

fīdūciārius, 3. повірений (на якийсь час), opera Ci дочасний уряд.

fīdus, 3. *α*) вірний, певний; *absol.* з *dat.* O L; з *gen. obi.* tui V тобі вірна, aures V вірного слуги, oratio T щира. β) безпечний, litora V f. adpulsu T для висїдки, male f. V небезпечний, coniux Ci вірнянка.

figlīnus, гл. figulus.

fīgo, 3. fixi, fixus I. *α*) при-, вбивати, упинати, упясти, при-, чіпляти; *pss.* висїти, держати ся, чипіти, id fixum sit Ci най стоїть певно; *absol.* де? з *abl. loci.* arma thalamo V; з *praep.* alqm in cruce Ci ad alqd O; обр. fixus manebat V остовпів, vestigia V цупко ступати, oscula alci in re O цїлувати, oculos = vultus in alqo V O упясти очі у, oculos in terram L дивити ся на = з *abl.* solo V; з *dat.* pupulas cibo H випулити очі на; обр. rem animo V T animis V T = mentibus Ci затямити собі, alqd in animis fixum tenere Ci; з *acc. c. inf.* звертати увагу на, мати все перед очима; *occ.* β) 1. (прилюдно) прибивати, виставляти, aes O leges in Capitolio Ci S C aere publico T. 2. (жертви) вивішувати, divo dona V alqd (in) postibus L (V) arm ad postem H. 3. здвигати, по-, ставити, ви-, будувати, crucem in loco Ci alci crucem Ci domos T поселити ся; обр. nequitiae modum H зробити

Бібліотека учеників УКР. ІНСТИТУТА В ПЕРЕМИШЛІ

кінець. II. α) (кінчасті предмети) вбивати, в-, садити, втикати, за-, у, настромляти, за-, упихати, clavem L mucrones in cive Ci; з *abl.* iaculum tullere O viribus viscera V тикати на. γ) пробивати, про-, переколювати, ранити, влучати, eum telo V; *pass.* застрягнути, lamina in guttere fixa est O; *absol.* cervas V стріляти (на), columbam V влучити її; обр. eum maledictis Ci вразити.

figulus, i, m. гончар; **figulīnus, figlīnus**, 3. гончарський.

figūra, ae, f. α) у-, твір. β) вид, вигляд, стан, стать, ˌфіґура˥, formae figura Ci зверхний вид, negotii Ci спосіб. γ) показність, краса, corporis Ci. δ) образ, подоба, parentum humanā figurā Ci потвір в людській подобі; *occ.* марево, fallax O мара, figurae volitant V тїни покійників.

figūro, 1. у-, витворяти, виробляти, alqd formā Ci надати вид, anus in volucres O перемінити в; обр. os H образувати мову.

fīlia, ae, f. (*dat. abl. pl.* filiābus все з filiis) донька, fratris L братаниця.

filicātus, 3. (filix) прикрашений (різбою на вид папороти) Ci.

fīliola, ae, f. (до filia) донечка Ci.

fīliolus, i, m. синок Ci.

fīlius, ii, m. *voc.* filī син, sororis Ci сестрінок, principis T царевич, fortunae H щасливець; *pl.* дїти, дїтвóра (в загалї) Ci.

filix, icis, f. папороть H V.

fīlum, i, n. α) струна, lyrae O. β) нитка; *pl.* основа, повісмо, пряжа, f. deducere O legere V прясти, araneae O паутина, tenue hominum O волосок, capitis L стяжка, plenum O грубе полотно = рядно. γ) складня, orationis Ci спосіб мови. δ) прядиво, тканина, incepta O.

fimbriae, ārum, f. стріпки, кінчики Ci.

fīmus, i, m. (**fimum**, i, n.) навіз, гній, мерва; обр. болото, грязь V.

findo, 3. fidi, fissus α) розколювати, лупати, роздїлювати, розрізувати, роздвоювати, argos sarculo V скородити, terras vomere O борознити, орати, fretum O (пере)плисти, aëra O перелїтати; *refl.* via se findit V розходить ся; *medial.* = *pass.* роздїляти ся, пукати тріскати, angues O PPP; *subst.* **fissum**, i, n. щілина, щіль, вріз, iecorum Ci між печінками.

fingo, 3. finxi, fictus α) гладити, manus O corpora linguā V лизати; *occ.* β) 1. (з глини, воску і т. п.) ви-, утворювати, виробляти, вилїпляти, ceram Ci pocula de humo O versus H ˌлїпити˥. 2. (щось горорізбою) утворювати, з'ображати; *absol.* e cera Ci ars fingendi Ci ˌплястика˥. 3. (волося) складати, у-, ладнати, зачесати, se f. O приоздобити ся, crinem fronde V умаїти; обр. vitem putando V притяти. 4. творити = робити, будувати, строїти, nidos Ci звивати, vitam Ci перетворити; з *praed. acc.* eum miserum V занапастити. 5. (наукою) образувати, научати, просвічати, ingenium Ci equum ire V учити, se ad alqd f. Ci приладжувати ся до, ad rectum H напутити. γ) уявляти, представляти собі, думати (собі), вважати, omnia aurea O alqd sibi cogitatione (animo Ci) ex naturā suā ceteros Ci судити по собі; з *praed. acc.*: eum tu tibi invisum V маєш єго за ворога; з *inf.* O; з *acc. c. inf.* Ci O; часто з *imper.* finge, fingite vobis (animis) alqm alqd . . . Ci (по) думайте собі; *occ.* δ) ви-, придимувати, вигадувати, verba Ci S брехати, crimina in alqm O somnia mihi V ввиджують ся менї; з *acc. c. inf.* O. 2. удавати, лицемірити, vultum Ci; *subst.* **fictus**, i, m. лицемір, облудник H; **fictus**, 3. видуманий, удаваний, неправдивий, облудний, vox Ci O обманний, f. pectore H з нещирим серцем; **fictum**, i, n. звич. *pl.* неправда, вигадка, байка, f. pravumque V обмана і облуда, ficta rerum H брехнї.

finiens, tis ˌкрайнебо˥, обрій, небозвід, кругозір Ci.

finio, 4. īvi (ii), ītus *trans.* I. α) об-, від-, межувати, відграничувати, locum L signum animo L catervas O замкнути. β) обмежувати = гамувати, cupiditates Ci; *occ.* γ) постановляти, о-, назначати гряницї, rei modum Ci; з нам реч. de re finitur ne . . . L рішено. II. α) зробити кінець чому, за-, по-, скінчити, bellum V animam O сконати, vitam T довікувати вік; обр. sitim H гасити; *pss.* β) кінчити ся, кінчати, минати ся, у-, перестати (бути), morbo finiri Ci умерти, finitā domo T коли вимер; *intr.* скінчити, Tiberius T; *occ.* закінчити промову; *absol.* eo satus O замовк.

fīnis, is, m. *abl.* e (i) *gen. pl.* ium α) ˌготар˥; *occ.* межа, гряниця, рідко *sg.* Oceani V побереже, quem ad finem C як далеко, доки; *pl.* fines regere C назначити. β) (відмежений) край, крайницї, країна, область, сторона, in mediis f. C серед краю, f. primi eorum L їх о-, крайна смуга = окраїна, in primis f. Ci саме на пограничу; *occ.* земська посїлість, земля, обшир поля, ниви, proprii C eos finibus

pellere C. γ) межа, міра, finem transīre Ci перебрати міру. δ) мета, ¸ціль¹, ipsa V superest in fine V ціль, намір, quae f. standi V пощо стою? domus Ci ad eum f. ut T на те щоб . . . *occ.* ε) *abl. absol.* fine з *gen.* до, по, fine genūs O по колїна, f. inguinum S ¸по пояс¹. II. α) (часово) кінець, anni Ci laborum C V labor in fine est O кінчить ся, quem ad f. C Ci доки, як довго, f. imponere alci rei O закінчити щось; часто з esse: operi f. est Victoria O скінчила ся побідою, facere finem C зробити чому кінець, закінчити. 1. з *gen.* loquendi Ci vitae Ci. 2. з *dat.* iniuriis C; реторично: f. dare malis V f. adferre vitae Ci; щоб виразити безконечність: fine dempto O = sine fine O V без кінця, без краю, imperium sine f. V безконечне. β) кончина, скін, Neronis T. γ) (cumulus) найвищий ступінь, honorum Ci iuris T.

fīni-timus, (ст. Ф. fini-tumus) 3. сусїдний, сумежний, пограничний, на межи, Mars O бій з межівниками; з *dat.* Ci; *subst.* сумежники, сусїди Ci. β) що саманає, подобає на, подібний, близкий; *absol.* alci Ci.

fīnītio, ōnis, f. обмеженє.

fīnītor, ōris, m. (земле-) межемір, помірник Ci.

fīnītumus, гл. finitimus.

fīnītus, 3. *adv.* ē α) обмежений, при-, ви-, назначений, rē Ci O. β) закінчений, via O відбута, amores H минулі.

fīo, fieri, factum (*pss.* до facio) I. ¸бути вдіяним¹, дїяти ся, счиняти ся, повставати, бувати, стати (ся), на-, ставати, наступати, quod (quoad) fieri possit Ci о скільки можна, по змозї, ut fit Ci O як буває, водить ся, fieri (non) potest Ci O (не) можливо, f. fumus O підносить ся, fit mihi timor O стає менї лячно, proelium L Ci приходить до борби, clamor Ci знимає ся, fit nomen loco L дістає. β) з подв. *nom.* стати ся (чим), лучати ся, аёр fit purpureus O засияв багряво, Cycnus avis O перемінює ся в птаха, manceps fit ille Ci купує (в наєм), certior fit Ci дістає вістку, дізнає ся, quo facto C Ci коли се стало ся, таким чином, відтак, потім; тимто, тому, проте; мимо того, дарма що; з *abl.* quid illo fiet Ci що з ним буде, si quid eo fiat Ci наколиб єго постигло якесь нещастє; з *praep.* quid de filia fiet Ci що стане ся з нею; з реч. нам: ita fit, ut Ci H таким робом (чином), тимто; з того виходить що, fieri potest ut fallar Ci я можу й помилити ся, fieri non potest quin . . . Ci годї щоб . . . не можливо щоб = мушу, конче менї; з реч. наслїд. з *adv.* fit ei obviam Ci з'устрінув, здибав єго. II. α) бути зроблеником, ога fit O ставить ся, templa O будують ся, a me alqd factum est . . . quominus . . . Ci я запобіг, щоби не; *occ.* 1. стати чим, бути вибраним, іменованим, is augur fit Ci. 2. бути оцїненим, поважаним = стояти, ¸варт¹; з *gen. pretii* quanti Ci pluris N. 3. бути по-, жертвованим, liba deo fiunt O (= sacrificantur) unā hostiā fit L одна жертва жертвує ся, diis Ci pro populo fit Ci.

firmāmen, inis, n. підпора, підвалина O.

firmāmentum, i, n. α) підвалина, підпора, стовп C. β) підмога, сила, rei p. Ci legionem f. adduxit T f. in teste ponere Ci вагу.

firmātor, ōris, m. укріпитель, pacis T підпора.

firmitās, ātis, f. α) міць, сила, дужість, твердість C Ci. β) по-, стійність, тревалість, видержалість, animi Ci.

firmiter, гл. firmus.

firmitūdo, inis, f. α) сила, міць, кріпкість, тривкість, operis Ci тревалість. β) по-, стійність, непохитність T C.

firmo, 1. α) у-, скріпляти, зміцняти, domum praesidiis Ci захистити ними, aditus urbis V заступити, aestuaria aggeribus T загатити. β) 1. (фізично) скріпляти, підтримувати, о-, забезпечати, підсиляти, vestigia pinu V підпираючи провадити; обр. ius Ci in eos imperium Ci запанувати над ними. 2. (тїло, душу) по-, підкріпляти; *pass.* кріпшати, міцнїти, подужіти, vires V firmata aetas Ci V вік дорослого. 3. (особи) кріпити = бодрити, eos exemplo T заохочувати, animum alcis Ci = mentem O; з *locativ*-ом firmatus animi (animo) S T що рішив ся, firmari ex terrore V набрати відваги. 4. по-, ствердїувати, за-, упевняти, dicta O fidem L crimen argumentis Ci pacem foedere V усталити; рідко: впевняти з *acc. c. inf.* T доводити.

firmus, 3. *adv.* iter α) кріпкий, тугий, дужий, міцний, цїпкий, годен, robora V стовбури, res p. S могутня; *poët.* з *inf.* H; *occ.* тревалий, тривкий, foedus O vina V що довго держать ся. β) (фізично) дужий, сильний, corpus Ci; *occ.* здоровий, male f. O нездоровий. γ) (в боротьбі) сильний, видержалий на, відпорний, robur copiarum Ci потужна сила, військо, f. ad bellum L здалий до. δ) (душевно)

твердий, постійний, непохитний, рішучий, pectus V камінь не серце, animus Ci f. in causa Ci contra (adversus) periculа SL відважний на. ε) щирий, вірний, певний, amicus Ci argumentum Ci.

fiscālis, e скарбовий, казенний.

fiscella, ae, f. кошичок, коробочка V.

fiscina, ae, f. кіш, кошик, коробка O V.

fiscus, i, m. кіш. 1. коробочка на гроші, cum pecunia Ci. 2. державна скарбниця, скарбова каса, казна. 3. (ц(їс)арська, приватна) каса, bona petita in fiscum T що мали бути удержавлені.

fissilis, e (findere) лупкий V.

fissio, ōnis, f. розколюванє, glebarum Ci розбиванє.

fissum, гл. findo.

fistuca, гл. festuca.

fistula, ae, f. α) сопілка, дуд(к)а, свистілка O; водпроводна рура, ferrea L. β) нориця, erumpit N пробиває ся.

fīsus, гл. fīdo; **fixus,** гл. fīgo.

flabellum, i, n. ‚вахляр', віяло Ci.

flābilis, e воздушний Ci.

flabrum, i, n. подув; звич. *pl.* подуви, вітри V.

flaccео, 2. бути вялим, млавим.

flaccēsco, 3. flacui вянути; обр. oratio Ci стає нудною.

flaccus, 3. вялий; *synecd.* клапаухий.

flagello, 1. батожити, бичувати, бити O.

flagellum, i, n. α) плїть, нагайка, ‚кнут', flagellis ad mortem caesus H забатожений на смерть. β) батіг, insonuit flagello V лунув батогом. 1. ремінь, teli V. 2. arboris V пасинок. 3. хапалки, polypi O.

flāgitātio, ōnis, f. (усильна) просьба, (напрáсне) жáданє, благанє Ci T.

flāgitātor, ōris, m. уперто жадаючий, pugnae L домагаючий ся єї.

flāgitiōsus, 3. *adv.* ē нечесний, срамотний, огидний, мерзький, ганéбний, по-, стидний, поганий, плюгавий; *absol.* homo Ci vita Ci flagitiosum est з *acc. c. inf.* S; з *dat.* S.

flāgitium, ii, n. α) (нечесне) поступованє, проступок, погань, плюгавство, rei militaris T в війні. β) стид, сором, ганьба, мерзá; f. est з *acc. c. inf.* T caterva flagitiorum S шайка плюгавців, мерзéників.

flāgito, 1. α) (пристрасно) жадати, (напрасно) домагати ся, (уперто) допоминати ся чого, перти на, вимагати; *absol.* vos Ci; обр. res ipsa Ci; з *object.:* legem Ci; від кого? з ab: abs te filium Ci; з *acc. rei et personae:* me frumentum Ci; з нам. реч. ut Ci; висказ з *acc. c. inf.* T; *poët.* з *inf.* H; *occ.* β) 1. хотїти, ви-, довідувати ся, знати, crimen ab eo Ci 2. ви-, допитувати ся; зал. пит. V. 3. (видачі) жадати, eos in tormenta T. 4. за-позивати, peculatorem T.

flagrans, tis, *adv.* anter α) горючий, палаючий, telum V блискавка. β) горячий, жаркий, genae V паленїючі, cupiditas Ci жаждива, studium Ci ревність. γ) полуменистий = сьвітлий, сяючий, crinis O. δ) палкий, пристрасний, напрáсний, multitudo Ci роз'ярена, f. invidiā Ci зависливий.

flagrantia, ae, f. жар, oculorum Ci палаючий погляд.

flagro, 1. α) горіти, жéвріти, палати, палахкотїти, ignes O. β) миготїти, сяяти, лиснїти, сьвітити, libertas T ще блимає. γ) палити ся, пашіти, bellum T кипить, vitia apud eum Ci жахтїють, infamiā Ci (= rumore malo H) мати лиху славу; *occ.* mater amentiā Ci божеволїє; з *inf.* T.

flagrum, i, n. батіг, нагайка, ‚кнут' L.

flāmen, inis, n. (flāre) α) подув, подмух, tibiae H звуки фльояри. β) легіт, вітер, rapidum V рвачкий.

flāmen, inis, m. жрець, що палив жертви, ‚(за)пальник' T; **flāminium,** ii, n. (*sc.* sacerdotium) чин фламіна Ci.

flāminicus, 3. належний до фламіна; *subst.* **flāminica,** ae, f. подруга фламіна.

flamma, ae, f. (в)огонь, по-жар, полумінь, flammas concipere C O запалити ся, flammis corripi O заняти ся, ferro flammāque Ci мечем і огнем; *occ.* β) 1. головня, смолоскип, alci fl. extorquere Ci flammarum tractus V смуги падаючої звізди. 2. блискавка, trifida O. 3. жар, спека, rapida O сильна. 4. сяєво, блиск, stant lumina flammā V жéврiють, solis V сьвітло. γ) (в)огонь, жарá, палáння, latens O горячка, gulae Ci пажерливість, ultrix V запекла жада пімсти, fl. percipere V чути ненависть; *occ.* страсна любов, f. per medullas erat O; *meton.* любовниця, melior H. δ) погибель, згуба, alqd ex f. eripere, servare Ci; обр. погубник, rei p. Ci.

flammeum, i, n. (*sc.* velum) червона серпанка (скривáло) Римлянок.

flammeus, 3. полумян(ист)ий, (в)огнистий, (в)огненний, f. lumina V блискава, у O палаючі очі, vestimentum Ci ярко червона.

flammi-fer, fera, ferum (в)огненний, палаючий, горіючий, hinnitus O (в)огнисті.

flammo, 1. α) за-, підпалювати, палити; *absol.* flammatur igni Ci горить (в)огнем

етерним. β) розпалювати, eos adrogantia T розлобила, cor V. γ) P. Pr. A. *medial.* (в)огненний, палаючий, lumina O палкі очі.

flammula, ae, f. (в)огник, багáття(чко) Ci.

flātus, ūs, m. α) подув, подмух, хух, по-, дих, tibiae H гра, equorum V пирханє. β) подув вітру, Boreae V = hiberni V хуртовини, prospero fl. fortunae utimur Ci L нам щастить, ся. γ) *pl.* гордощі, бутá; *pl.* timidi O бундючність.

flāveo, 2. бути червонявим, золотастим, жовтим, русявим; *P Adi.* flavens, entis золотавий, жовтявий, coma V рус(яв)ий, colla O булана шия; з *acc. graec.* malas V.

flāvesco, ĕre (*incoh.* до flavere) α) жовтїти, campus aristis V; *occ.* переміняти ся в золото, за-, золотїти, stramina O. β) русявіти, білявіти, malae O.

flāvus, 3. α) жовтавий, золотастий, Tiberis H мутний, Ceres V = dea O зóіже V. β) рус(яв)ий, білявий, caput Appollinis O; з *acc. graec.* fl. comas O n. *propr.* білявець, lupa V H сїра T.

flēbilis, e *adv.* iter I. *pass.* гідний оплак(ув)аня, жалісний, species Ci ultor Ci завдаючий тугу; з *dat. graec.* multis f. H багатьома оплаканий, vox Ci плачливий, modi Ci H скорботні пісні, questus L діймаючі голосїння; *occ.* β) (про особи) плачучий, жалїючий, sponsa H гірко ридаюча, flebiliter respondēre Ci з ревними сльозами.

flecto, 3. exi, exus I. α) гнути, на-, згинати, кривити, нахиляти, хилити, ulmum V нагнути, cera flectitur O бráє ся, arcum V O напручати, membra Ci згинати, anguis sinus O звиває ся, але flector in anguem O перекидаю ся в гадину, P P P. **flexus,** 3. загнутий, закривлений, comae O кучері, mare O залив, sonus Ci мягенький. β) на-, при-, склоняти, ворушити, superos V придобрити, numen O загодити, alqm precibus V упрохáти, alqm lacrimis V виплакати у кого, orando V = precando V вимолити, виблагати, animum Ci V O приєднати собі; *pass.* ira flectitur V мя́кшає, non flexus est, quin T не дав ся наклонити, щоб. II. α) напрями́ти, справити, за-, по-, на-, звертати, обертати, currum de foro in locum Ci regimen carinae O кермувати, habenas O (oculos O) поводити ними, iter N L зміняти напрям дороги, promuntorium Ci об'їхати, flecti in gyrum O крутити ся; обр. iram in eum L flectitur versus in eum T відносить ся до, eum a proposito L відхилити; *intr. medial.* β) обертати ся, на-, звертати ся, прямувати, limite V збочити від, ex Gabino in colles L; обр. ad sapientiam T наразумити ся, in ambitionem T напосїсти ся на.

fleo, 2. ēvi, ētus α) *intr.* плакати, квилити; *absol.* flens Ci слізно, de supplicio Ci над, lapides f. cogere Ci зворушити до сльоз. β) *trans.* оплакувати, плакати над; лиш *poët.* hanc O; *pass.* nata fleatur O най плачуть над нею; з *acc. c. inf.* flendus, 3. оплаканий O.

flētus, ūs, m. α) плач, голосїння, зрушенє, tacitus L хлипанє, квиль. β) сльози, fl. abstergere Ci O.

flex-animus, 3. жалібний, трогаючий Ci.

flexibilis, e α) гинкий, гнуч(к)ий, вигúнистий, arcus O. β) хи(с)ткий, змінливий, нестанівкий, не(по)стійний, aetas Ci податливий, non f. ad bonitatem Ci непримиримий.

flexilis, e α) гнуч(к)ий, гинкий, cornu O загнутий.

flexi-loquus, 3. двозначний, oracula Ci загадочні.

flexio, ōnis (flectere) згинанє, залíм, vocis Ci переливи; *pl.* викрути Ci.

flexi-pēs, edis кривоногий, клишавий, витки́й O.

flexus, ūs, m. (flectere) I. α) *(medial.)* оберт(анє) оборот, залíм, кривина́, закрут, cervicis O; обр. *pl.* rerum p. Ci зміни в державнім устрою, fluminis O колíно; *poët.* fl. sinuoso V заклубочена; *occ.* β) поворот, лук(óвина), flexu (itineris) T побічними дорогами, манівцями. γ) перехід, flexu autumni T в другій половинї осени. II. *pass.* скривленє, pati flexus O дати ся скривити.

flictus, ūs, m. удар, galeae V.

flīgo, 3. xi, ctus бити, кидати.

flo, 1. віяти, дмухати, ду(хну)ти, ventus C Ci O повíває, tibia flatur O лунає; *poët.* tibia flabit O залунає, accendere flando L піддуваючи, aes L виливати, argentum flatum L лите, ˌбитеˀ.

floccus, i, m. α) клаптик = космóк вовни. β) дрібниця, марниця; лиш в *gen. prelii.* alqm, alqd flocci habere Ci мати нї за що.

florens, tis *(P Adi.)* цвитучий, corona O вінок. 1. про вік: aetas Ci розмай житя; з *abl. limit.* f. aetate T в розцвітї житя, opibus Ci богатий, ingenio Ci талановитий. 2. про мову: oratores Ci красномовні. 3. про вплив: визначний, значний, впливовий, могутний Ci L N O.

flōreo, 2. florui α) цвисти, процвитати, papaver O розповнює ся; обр. verba V розцвитають ся, aetate f. L бути

в розцвітї житя; *occ.* 1. красувати ся, ager V. 2. пінити ся, vina O шумують. β) ви-, відзначати ся, сяяти, gloriā Ci уславити ся; без *abl.* patria O щаслива, populi nomen Ci славутне.

flōrēsco, 3. ui розцвітати ся; обр. homo Ci славний, iustitia Ci визначає ся.

flōreus, 3. квітчастий, rura Ci цвітущі.

flōridus, 3. α) квітущий, в розцвітї, pratum O. β) з квіток, serta O вінки. γ) квітчастий, цвітний, барвистий, orator Ci що має квітисту мову.

flōri-legus, 3. цвітозборний, apes O збираючі пе́ргу.

flōrus, 3. (flōs) цвітущий, crines V заквітчене.

flōs, ris, m. α) квітка, цвіт, rosae H flores legere V O; *meton.* сок з цвітів, fucoque et floribus V пе́ргою. β) розцвіт = молодеча сила, aetatis Ci O молодість, senectus redit in florem O моло́дшає. 1. сам цвіт, вибранцї, юнацтво, ‚ядро', virum V самі передовцї, nobilitatis Ci ‚знать'. 2. доба сили, in Graeciae flore Ci в розповнї могутности. γ) о-, прикраса, orationis Ci Italiae Ci скарбниця, комора; *meton.* пушок, genarum V.

flōsculus, i, m. квіточка, цвітка Ci; обр. (про мову) цвітисті вирази Ci.

fluctuātio, ōnis, f. хвильованє; обр. animorum L нестійність, вагання.

fluctuo, 1. I. α) бурити ся, хвилювати, turba T; обр. tellus aere V збіжем золотохвилім. β) заворушати ся, пристрасно за-, хвилювати ся, закипіти, ira V лютує, magno curarum aestu V вельми зажурити ся. II. α) гнати по хвилях, in salo Ci плавати. β) хитати ся, не рішати ся, acies L Ci animo huc illuc V колихати ся. III. *depon.* fluctuari animo L Cu з зал. пит. вагати ся, бути непевним.

fluctus, ūs, m. (fluere) α) хвильованє, течія, нурт, струмина, плив, струя, agitatio fluctuum Ci труд. β) хвиля, море; рідко *sg.* O, звич. *pl.* хвилї, водобій, aequoreī O; *synecd.* водотопля на морю, бурун, ‚море', medio f. V серед водопілля, Icarii H ікарийске море. γ) хвилї = води, буря, не(в)згодини, неспокій, in re p. Ci irarum V лютощі, f. excitare Ci збивати бучу Ci contionum Ci бурливі збори.

fluens, tis (*P Adi.* до fluere) α) текучий, buccae Ci намащені. β) плавкий, oratio Ci, але ne f. sit oratio Ci одноманїтна, нудна. γ) вялий, обвислий, membra Cu.

fluentum, i, n. (fluere) течія, плив; звич. *pl.* води V.

fluidus, 3. α) плавкий, текучий, капаючий, sanguine rictus O капаючі кровю, calor O розтоплююча. β) зівялий, обвислий, lacerti O.

fluito, 1. α) течи, капати, aurum O; *occ.* пливсти сюди-туди, гойдати ся, колихати ся, rei p. navis Ci бє ся по морю. β) (про одежу) телїпати ся, звисати, vestis T vela O маять. γ) (фізично і душевно) хвилювати ся = хитати ся, подавати ся взад, miles T; обр. fides T непевна, spe H мріями про . . .

flūmen, inis, n. (fluere) α) текуча вода = водотеча, течія, струм(ина), f. secundo C по водотечі = за водою, f. adverso Ci горі рікою, проти води; *pl.* води, водопілля O fontis O ручай. β) ріка, Garumna f. C; з *adi.* fl. Rhēnum H = Rhēnus C sine flumine O безводний; бог ріки: Ganges O. γ) 1. струмінь, потік, flumina sanguinis Ci ‚ріки'. 2. плавкість бесїди, orationis Ci. 3. зліт у́мислу, ingenii Ci O даровитість.

flūmineus, 3. річний, volucres O стадо лебедів.

fluo, 3. fluxi I. α) текти (= течи), пливсти, лляти ся, Nilus V unda capillis O капає з; обр. про бесїду: ex ore oratio Ci; *occ.* 1. капати, бути мокрим; з *abl.* cruore fluens O весь закервавлений, sudore O спітнїлий, in Veste V що з неї капала вода; *poët.* Baccho V auro V богатий на вино, золото. β) про товпу: ad tecta V товпити ся, doctrina longe lateque Ci ширить ся; *occ.* 1. спливати, об-, звисати, vestes O crinis V буйний, rami V дикі. 2. по-, валити ся, с-, падати, poma O опадають, ea de manibus Ci ad terram viscera O випадають. 3. рухати ся, cuncta O rebus ad voluntatem fluentibus Ci коли все йде до вподоби. γ) (звідки і куди) витїкати, брати ся звідки, повставати, походити; обр. omnia ex fonte Ci ab capite ratio Ci; *occ.* відносити ся до, rationes quorsum? Ci що мають значити? II. α) (у)тїкати, минати ся, пропадати, tempora H cetera Ci. β) розпливати ся, lassitudine membra L вянуть, vires L слабнуть, fluentem nauseam coërcet H що надає ся до пиятики, luxu L = mollitie Ci рознїжити ся.

fluviālis, e річний, при, в ріцї, anas O дика.

fluviātilis, e при, на, в ріцї, річний, navis L.

fluvius, ii, m. α) текуча вода, fl. inducere V наводнювати. β) ріка, Rubico Ci лиш *poët.* corniger V (*sc.* deus), secundo V за водою.

fluxus, 3. α) плавкий, плинний. β) розпущений, crinis T; *осс.* звисаючий, обвислий, arma T випадаючі з рук. corpora T вялі, animi S нестійні, noctu dieque T ледарі. γ) несталий, нетривкий, утлий, хи(с)ткий, непевний, зникаючий, минущий, дочасний, gloria S. δ) роз-, западаючий валющий, murorum fluxa T розвалини; обр. auctoritas T захитана, f. res Ci підкопана, mens T слабосильний.

fōcāle, is, n. хустина на шию H.

foculus, i, m. жарівка, малий жертівник L.

focus, i, m. α) жарівка, colens O сковорода; *осс.* жертовна кабиця, dare tura in focos O в кадильницю. β) огнище, жарище, ватра, ad f. sedere Ci; *осс.* жертівник, de caespite O; *euphem.* згарище, костер, focis ruere V. γ) домівство, ґаздівство, родина, regis Ci eicere f. patriis Ci = ab aris focis depellere Ci з батьківщини, pro aris atque f. certare L S за родинні святощі.

fodico, āre (fodĕre) колоти, тручати, latus H обштовхати боки; обр. непокоїти, res Ci.

fodio, 3. fodere, fōdi, fossus I. α) копати, fossam L; *осс.* β) 1. ви-, роз-, пере-, підкопувати, argentum L humum V скопати. II. α) колоти, calcaribus armos V стискати острогами; обр. te stimulis. β) *осс.* 1. переколювати, пробивати, aquas O кригу, guttura cultro O підрізати. 2. виколювати, lumina O.

foederātus, 3. союзний, при-, замирений, populus Ci; *subst.* foederatos civitate donāre Ci союзників, примирників.

foedi-fragus, 3. віроломний, Poeni Ci що нарушили умову.

foeditās, tātis, f. гидкість, гидота, огида, бридкість, погань, негарність, o foeditatem hominis Ci о паскудо! animi Ci мерзенство.

foedo, 1. α) о-, за-, споганювати, валяти, canitiem pulvere O; з *acc. graec.* foedatus ora V; *осс.* agri foedantur L пустошать їх, verberibus foedatus T побитий, unguibus et pugnis ora V подряпати і побити, crines V розхрістати, ferro volucres V убити. β) замурзувати, за-каляти, sanguine vestes O закервавити. γ) оскверняти, з'огидити, memoriam dedecore Ci знеславити, meritaT понижати, virosT ганьбувати.

foedus, 3. *adv.* ē поганий, гидкий, бридкий, осоружний, oculi S fumo H закурені; обр. tempestas V L pestilentia pecori L погибельна; з *abl. sup.* f. adspectu L на вид, f. turpitudo Ci мерзéна бридь, facta Ci підлі, servitus Ci стидкá, pax Ci соромніцький, condiciones L негідні.

foedus, eris, n. α) примиря, договір, умова, угода, союз, se in foedera mittere V запускати ся в, f. facere cum alqo Ci замирити з ким, f. ferīre cum alqo CiL f. icere CiL = f. pangere CiVL уложити (союзні) умови, поладнати ся з, f. frangere Ci зломати союз. β) союз = злука, звязь, уклад, злагода, iugale O = lecti O подруже, amicitiae O щира дружба, scelerum Ci шайка до, sociale O спілка, foedere iuncti O рідня. γ) постановa, закон, розпорядок, Parcarum O f. certo V по ладу.

foeteo, ēre (foedus) воняти.

foetidus, 3. вонючий Ci.

foetor, ōris, m. воня, смóрід Ci.

folium, ii, n. α) листок; *pl.* листє, foliis nutrit ignes O підгнічує сухим листєм; *осс.* β) листочок (квітки) O. γ) листок книжки V.

folliculus, i, m. шкіряний мішочок, бордюх, lupinus Ci з вовчої (шкіри) кожі.

follis, is, m. α) міх. β) дуло́, ковальський димáч, fabrilis L. γ) мошонка Pl.

fōmenta, ōrum, n. (fovēre) α) (теплі) оклади, перевязка H T; *poët.* frigida curarum H відрада. β) полекша, dolorum Ci пільга, f. animis adhibere T розважати серце.

fōmes, itis, m. (fovēre) підпал(ка), губка V.

fons, tis, m. α) нора, жерело, головиця, ключ, f. aquae dulcis Ci; *poët. pl.* = *sg.* O. β) (жерельна) вода; *pl.* V. γ) початок, почин, причина, f. et caput miseriarum Ci головна причина. δ) *person.* головний Бог Ci.

fontānus, 3. керничний, ключевий, numina O русалки, ora O нори.

fonticulus, i, m. жерельце, керничка H.

for, fāri, fātus α) *simplex* у поетів: заговорити, про-, мовити, farier = fari V age, fare V ану кажи, talia fatur V править, sic (haec, talia) fatus V сказавши те; з *dat. pers.:* cui fatur VO єму = до него; з *praep.* ad aethera V; з ал. пит. fare age, quid venias! V. β) перед(с)казувати, за-, віщувати; *absol.* fabor V звіщу. γ) P. Pr. P. **fandus,** 3. α) *gerund:* finis fandi V; з *abl.* fando auditus Ci чутковo зачутий, fando explicare V оповідаючи. β) *adi.* що годить ся сказати = щовільно, дозволений, sanguis L; *subst.* memor f. et nefandi V правди і неправди.

***fora,** ae, f. двері; A. лиш *acc. pl.* forās за двері, на двір, на улицю, filium f. mittit Ci вислати з дому, f. producere =

efferre Ci розвістити, розголосити; B. *abl. pl.* **forīs,** у дверях, зза дверий = знадвору (*opp.* domo Ci H V). II. *locat.* α) на дворі, по надвірю, зовнї (*opp.* intra, intus); *occ.* β) 1. за домом, Gabinius f. est Ci ‹задовжений›, f. cenare Ci не дома. 2. за містом = на чужинї, f. arma sunt Ci f. clarus Ci.

forābilis, e що даєсь продїравити, проколимий O.

forāmen, inis, n. (forāre) α) дїра, дирка, tibia f. pauco H з кількома голосницями, longo f. O руркуватий, per f. O раною. β) отвір, terrae V яма, печера, f. alci addere Ci продїравити.

for-ceps, cipis, m. f. ст. Ф. *pl.* **formicapes,** кліщі, щипцї V O.

forda, ae, f. тїльна корова O.

forensis, e α) на, з площі, на майданї, rerum f. arbitri Ci покровителї торгу, f. factio L крикуни на торговици. β) до виходу, vestitus L виходовий стрій. γ) судовий, судний, f. usus dicendi Ci спосіб говорити перед судом, opera Ci дїяльність заступника в судї, labor Ci заступництво, sermo Ci оборонна промова.

for-fex, ficis, f. ножицї.

forīs, гл. fora.

foris, is, f. α) крило дверий, f. claudere Ci O зачинити, aperīre Ci відчинити (однокрилі) двері. β) *pl.* **fores,** ium, f. двокрилі, подвійні двері; *pl.* = *sg.* dextrae O праве крило. γ) отвір, дверцї, брама, вхід, antri O до, equi Ci.

forma, ae, f. I. α) *abstr.* (зверхний) вид, вигляд. подоба, mutatae f. O переміни, una f. fundi Ci ‹ключ› ‹обшир›, volucrum quae sit f. requiris O як виглядають. β) гарна будова, (показна) стать, краса, урода, insignis = pulcher formā V гарновидий, уродливий; обр. рід, ознака, вдача, scelerum V роди, quae f. fortunae V що за недоля, vitae T спосіб, rei p. Ci державний устрій = лад правлїня, in provinciae formam redigere L замінити п-в пров. II. α) *concr.* твориво, стать = образ, ставник, virorum formae Ci погруддя, in arena descripta L ‹фігура›, f. litterarum Ci букви, f. et notio viri Ci з'ображенє, ‹поняте›, beatae vitae Ci взорець, ‹ідеал›. β) поява, huic se f. dei ... obtulit V з'явило ся божество, f. tricorporis V тїнь Ґеріона, f. luporum V тїни вовкунів. γ) копито, sutorum H nummi O Cu пятно.

formīca, ae, f. мурашка, комаха, extulit ova V ‹подушочки›.

formīdābilis, e страшний, лякучий, грізний; з *dat.* O.

formīdo, 1. α) жахати ся, бояти ся, лякати ся, лячно менї. te mulier H тривожить; з *inf.* H; P P P. **formīdātus,** 3. жасний, страшний. pennae O страхівя; з *dat. graec.* nautis V; з *abl. causae.* classe H; *poët.* f. aquae O скаженина.

formīdo, inis, f. α) жах, пере-, ляк, (п)о-, страх; *absol.* з *gen. subi.* bonorum Ci; з *gen. obi.* poenae H перед ... *pl.* Ci страхощі; *occ.* β) боязнь, страх(отá) пополох, Martis V. γ) страховище, страхівя, pennae V.

formīdolōsus, 3. *adv.* ē α) жасний, страшний, лячний; *absol.* alci Ci consessus Ci. β) *medial.* полохливий, трусливий, боязький; з *gen. obi.* hostium T боязнúй перед.

formo, 1. α) надавати вид, утворяти, подобити, виробляти, представляти, ceram Ci in muliebrem figuram formata Ci представляла женську стать. β) образувати, о-, просвічати, nos ad habitum H приспособляти, alqm praeceptis H учити, se f. in mores L привикати до, boves ad usum V приговтувати. γ) творити, у-, витворювати, виконувати, з-готовити, signum e marmore V O вирізбити, classem V по-, строїти, personam H віддати єї характер, gaudia mente O уявити собі.

formōsitās, tātis, f. (викінчена) краса, уро́да Ci.

formōsus, 3. красний, красовитий, хороший, уродливий, гарний, по-, ставний, викінчений, статний, гожий, mulier Ci H красавиця; *subst.* formosae nomen O красунї, artus O стрункі; обр. formosissimus annus V весна, tempus O вирей.

formula, ae, f. α) гарненька стать; обр. β) ‹формула›, правило, спосіб, dicendi Ci рід, haec H лад, antiqua imperii L давні ряди-обставини. γ) 1. договір, злагода, ex f. L після умови, eos in sociorum f. referre L примирити ся з ними. 2. ‹тарифа›, цїнник цензорів, censendi L censum agere ex f. L. 3. правнича формулка, закон, устава, testimonii Ci praetoris Ci (de vi, de dolo malo, de fraude); *meton.* formulā cadere (excidere) Ci програти процес.

formus, 3. теплий.

fornax (furnax), ācis, f. піч, recoquere in f. enses V в ‹гутах›, горнилах, топницях, terrena O вапнярка. **Fornax,** ācis, f. богиня хлїбної печі. **Fornācālis,** e пічний, deo O. **Fornācālia,** ium, n. празник (пічної) богинї.

fornicātus, 3. зводовий, луковатий, via L на зводах.

fornix, īcis, m. α) дуга, лук, saxi V луковата печера; *осс.* β) склеп, склепіння, duo f. L. γ) тріумфальна брама, Verris Ci ad f. Fabium Ci при via sacra. δ) тайник, ad excurrendum Ci критий хід.

foro, 1. (про)дґравити.

fors, *abl.* **forte,** n. pr. Fors, tis f. (від ferre). α) трапунок, доля, пригода, случай, ви-, припадок, dura O недоля, si f. tulit O в разї пощастить, ся. β) богиня долї = Доля. γ) *abl.* **forte** = при нагодї, принагідно, случайно, випадком, може десь-колись, dolo-forte T нарочно-припадково, f. temere Ci L навманя́, на ослїп; *осс.* 1. по ne: vereor ne quis f. miretur Ci. 2. по si, sin, nisi: si f. desit pecunia Ci наколи́ забракло гроший. δ) *ellipt. nom.* **fors,** ‚може' = ‚мабуть', f. coepissent V f. cesserit V. ε) **forsēt** або **forsit** = fors sit може, а-чей. 1. f. iura te maneant H f. mihi invideat H. 2. з зал. пит. **forsitan** = fors sit an. α) може, може бути що; з *coni.* головн. часів: f. quaeratis Ci може поспитаєте. β) як реч. втручене з *coni.* побічн. часів: nunc f. essem O. γ) з *indic.* f. . . . ‚Filia' dixit O. δ) без *verbum:* sociam vocat f. et matrem O. **forsan,** (= fors an) з *coni.* hoc f. . . tradiderint L; з *indic.* f. haec meminisse iuvabit V; з *abl.* утворено: **fortassis** = **fortasse.** α) може, мабуть, відай, десь, (стоїть для себе). β) з *verba*-ми: 1. з *coni.* nos f. fefellisset Ci. 2. з *indic.* f. dices Ci. γ) при *adi.* і *adv.* fretus f. Ci, ita f. Ci. δ) при числах: horā f. sextā Ci около; при nemo, nonnulli, pauci, plerique, multum, satis, nimis f. Ci.

forticulus, 3. досить сміл(ив)ий Ci.

fortis, e *adv.* iter α) міцний, дужий, сильний, кріпкий, здоровий, кремезний, coloni V; з *abl.* manu fortis CiNVOL ємкий, хоробрий, куди хоч рубака; *осс.* тревалий, видержалий, тугий, rami V equus VO бaский, herbae O сильно дїлаючі, fortius loris uti O натягнути, male f. undae O ослабляючі. β) хоробрий = сміливий, відважний, удалий, мужний, енергічний, рішучий, heros O удалець = герой-рубака, homo f. ac strenuus CiL дїяльний. Часто *subst.* m. зух, хвацький, mortem f. oppetunt Ci смільчаки, fortissimus quisque Ci що найчільнїйший, f. in dicendo Ci vigiliis perferendis praedicabatur Ci мав мужно відбувати стійку, ad pericula Ci contra audaciam Ci; *poët.* з *dat.* fugacibus O проти O; *Enallage:* f. corpora V трупи богатирів, opera Ci енергічна підмога, facta V (воєнні) подвиги; длятого *subst.* n. ad fortia V до богатирських чинів. γ) напрасний, насильний, гострий, прикрий, fortia dicere O різкі слова.

fortitūdo, inis, f. α) сила, hircorum Ci. β) неустрашимість, хоробрість, мужність, відвага, in periculis Ci; *pl.* domesticae Ci подвиги дома.

fortuītus, 3. (від forte) при-, випадковий, случайний, знечéвя, нехотячи, неспогаданий, sermo T; *subst.* n. fortuita приключки, пригоди; *adv. abl. n.* **fortuītō,** при-, випадково, ненарóком, f. verbum excidit Ci неспогадано, знехотя́.

fortūna, ae, f. α) талáн, доля, с-лучай, belli Ci вихід = кінець, se (omnia L sua Cu) fortunae committere Ci здати ся на долю; отже vox media: secunda f. Ci = prospera f. Ci щастє, гаразд, misera f. Ci = acerba Ci недоля, злидні, не(в)згодини, неудача, біда; *осс.* β) 1. щастє. 2. нещастє, altera L змінливість долї = недоля. γ) богиня щастя, долї, Fors Fortuna Ci; Fortunae filius H щасливець; (про зовнїшні обставини): положенє, відносини, стан, homines omnis f. ac loci L нуждарі і богачі, знатного і низького роду, cuius f.? Ci в яких обставинах? humili f. L з бідної родини, magna f. L достойність, inferior fortuna L біднїйший; *pl.* маєток, достатки, oratorum Ci, f. amittere Ci patriae Ci батьківщина.

fortunātus, 3. *adv.* α) щасливий, щасний, благословен, homo Ci щасливець, nemora V рай = elysium f.; з *gen. graec.* f. laborum V ізза перебулих трудів; з *abl.* fetibus O. β) богатий, заможний, маючий, urbs Ci; *subst.* insipiens Ci ‚дука', дура́к.

fortūno, 1. у-, щасли́вити, по-, благословити, tibi horam H щастити тебе нею.

forum, i, n. α) майдан, площа, sepulcri Ci. β) торговиця, ‚ринок', торжище, maximum Ci; *meton.* omne H весь люд; в Римі було чимало майданів для торговлї, f. boarium CiLOT для худоби, між circus maximus і Тибром, f. olitorium L T ярминний, f. piscatorium L рибний; головно був f. Romanum T осередком цїлого купецького обороту і полїтичних сходин між Капітоліум і Палатіном, 210 *m* довжини, 65 ширини; западна часть була призначена для торговлї, східна = comitium для зборів; розмежувала обі части старинна мовниця, rostra vetera; за ц(іс)аря

були окремі fora для судців: Iulium, Augusti, Traiani, Nervae, Pacis; *occ.* γ) місце для. 1. публичного життя, carere foro = Ci відтягнути ся від прилюдного життя, не брати в ним участи, verba de foro adripere Ci ‚з улиці'. 2. для всяких справунків і орудків, in foro versari Ci лихварити, de foro fides Ci ‚кредит'. 3. для судових розправ, f. non adtingere Ci не виступати як бесїдник, f. agere Ci суди судити (поза Римом). δ) торговельне місце, повітове місто, ‚ринок', f. rerum venalium S; *occ.* Appii місточко при via A. 50 *km* від Риму, f. Aurelium при via A. і т. п.

forus, i, m. α) (побічна Ф. від forum) майдан, ринок; *occ.* β) *pl.* проходи між лавками, призначені для гребців = чардак, laxat foros V ‚робить місце'. γ) місце = сидженє в театрі, fori = loca divisa L. δ) *poët.* прогалинки між щільниками (*opp.* horrea V чáшечки) V.

fossa, ae, f. (fodĕre) рів, лотóчина, f. facere fodere L fossā et vallo saeptus Ci о(б)копаний; *occ.* β) 1. рівчак, implentur fossae V. 2. перекіп, navigabilis T; *metaph.* γ) 1. русло, ложбина, Rheni Ci. 2. яма, sanguinis O. 3. борозна, designat moenia fossā V O.

fossio, ōnis, f. (fodere) перекопуванє Ci.

fossor, ōris, m. (fodere) копальник, ратай, robustus H здоровезний парубок.

fovea, ae, f. діл, яма на ловлю звірів, ‚вовківня'. α) in foveam incidit Ci зловив ся. β) гріб, могила, cadavera foveis abscondere V похоронити.

foveo, 2. fōvi, fōtus α) гріти, держати тепло, теплити, ви-, огрівати, gallinae pullos Ci висиджують, aras ignibus O роздимати огонь на жертвеннику; *occ.* 1. (окладами) гріти, лїчити, vulnus lymphā V вимивати, ora flore V зіллями обмивати 2. в теплім купати, artus = corpus in unda O. 3. пригортати до себе, обхопляти, eum gremiis V голубити, eam lacertis V обіймати. β) голубити = піклувати, пестити, matrem O ходити коло неї, пильнувати її, se luxu V роскошувати, colla V доглядати; обр. vota animo O леліяти в серцї, hoc regnum esse fovet V мріти про. γ) підтримувати, підпирати кого, сприяти кому, bella V Romanos V пособити їм, voluntatem L f. eum spē L. δ) *poët.* про місце: ‚загріти ся де' = неопускати, nidos V висиджувати, coluber humum V = larem sub terra V сидїти під землею, castra V не виходити з табору = сидїти за окопами.

fractus, 3. (*P. Adi.* frangere) зломаний = безсилий, вялий, знеможений, animo Ci упавший духом.

fragilis, e I. α) (frangere) ламкий, крихкий, rami V ломаче = крихкі, phaselus H = culmus V сухий, aquae O лїд. β) дряглий, марний, anni O старечий вік = неміч; *occ.* скоро минаючий, минущий, нестійний, voluntas civium Ci res humanae Ci перебутні. II. (fragor) тріскучий, палахкотїючий, laurus V.

fragilitās, ātis, f. ламкість; обр. марність, суєта, generis humani Ci.

fraglo, 1. гл. fragrāre.

fragmen, inis, n. (frangĕre) відломок, кусень, montis V скальний об-, зломок, remorum V останки, taedae et fragmina O тріски й хворост (ломаки).

fragmentum, i, n. від-, об-, зломок, трíсочок, тріс(оч)ка, ramea V ломаче.

fragor, ōris, m. I. (frangere) ламанє. II. хруск, тріск, по-луск, лоскіт, гук, згук, шум, стук, гуркіт, tectorum L грюк, pelagi V клекіт, aridus V хрускіт, stagni V згук, armorum V брязкіт, in tectis V голосїння.

fragōsus, 3. I. гуркотливий, torrens V шумкий, гучний. II. α) (frangere) ламкий; *metaph.* β) горбастий, нерівний, silva O дебра.

fragro, āre (fraglo) пахнути, fraglantia mella V пахучий, f. unguento S запахнути пахощами.

frāgum, i, n. суниця, ягода, звич. *pl.* O.

framea, ae, f. (ґерманська) копиá, ратище T.

frango, 3. frēgi, fractus α) ламати; *pass. (intr.)* роз-, поламати ся, пукати, тріскати, telum manu V patinam H розбити, ornum O відломити, glebas V скородити, franguntur remi V тріскають, cervices fr. H ‚зломити голову', guttur H gulam S задусити, corpora ad saxum O розбити ся об скелю, navem Ci розбити ся; *occ.* молоти, жорнити, fruges saxo V товчи, hordea molā O. β) (обіти, союзи) ломити, наруш(ув)ати, foedus Ci mandata H несповнити. γ) ослабляти, знесиляти, vinum pectora O; *refl.* малїти, fractus sonitus V глухий, dum se calor f. Ci попустить = прохолоне; *occ.* 1. поконати, поборювати, покоряти, перемагати, знесиляти, audaciam Ci гамувати, iras O придобрити, dolorem Ci розважити, opes Ci підривати, frangor fatis V перемагає мене, sententiam Ci захитати. 2. бентежити, animum (animos) CCiLVO відняти відвагу, знеохотити, fractus morbo fameque O схорований і заголоджений, fractus

membra *(acc gr.)* labore H струдженій, misericordiā frangi Ci змилувати ся, fletūs virum L зворушили єго = зглянув ся на сльози.

frāter, fratris, m. α) брат, uxor fratris Ci братова, uxoris Ci шурин, gemelli O близнюки, germani Ci L рідні. β) *pl.* рідні (брат'я і сестри); *collec.* братівство, братки, Aetnaei V Кікльопи, coniurati V Ґіґанти. γ) 1. первий брат, patruelis Ci стриєчний = брат у первих. 2. взагалї кревний, рідняк, frater inimici Ci сестрінок; *metaph.* δ) братчик, по-, братим, друг, frater = **frāterculus** Ci. ε) (почесне намено) союзник, Aedui C.

frāterculus, 3. i, m. братчик, братóк Ci.

frāternitās, ātis, f. по-, братимство, братія, братство, fraternitatis nomen T назва братерства.

frāternus, 3. *adv.* ē α) братнїй, братський, братів, amor Ci братолюбність, parricidium Ci братовбивство, nex H братовбивча, pax O з братьми, hereditas Ci братовизна. β) споріднений, кревний, fraterna peto O спадщину по братови = братівщину; *metaph.* γ) заприязнений, приятельський, дружнїй, щирий, animi H наче братів, maerens f. morte V за товаришом, nomen C намено побратимства (з Римом).

frātri-cīda, ae, m. (a fratre caedendo) братовбийця, братогубець Ci N.

fraudātio, ōnis, f. (fraudare) обдурюванє, обмана, ошуканство Ci.

fraudātor, ōris, m. (fraudare) ошуканець, мантяр, дурисвіт, хитруга, praedae L спроневірник.

fraudo, 1. (fraus) α) перехитрувати, ошукувати, мантити, о(б)дурювати, обманювати; *absol.* Roscius Ci; з *acc. pers.* creditores Ci ‚надути' їх. β) позбавити кого чогось; з *abl.* eum regno V; *pass.* triumpho fraudari L не дістати γ) з *acc.* спроневірити, stipendium Ci крадьком задержати собі.

fraudulentus, 3. обманливий, крутарський, fraudulenti sunt Ci мантії-дурисвіти.

fraus, dis, f. *gen. pl.* fraudium, fraudum α) облуда, о(б)мана, ошуканство, лукавство, хитрість, ‚справка', fraude mala H ошуком, крадькома Ci sine fraude CCiL чесно; але sine f. natare O спокійно, fraudem facere legi (contra legem L) оминати; з *gen. subi.* fraude ac dolo L ошуком і підступом, fraude noctis V ‚невиденькою ночию'; з *gen. obi.* legis Ci оминаючи закон; *occ.* β) самомана, охиба, блуд, помилка, in fraudem incidere Ci delabi Ci deduci Ci попасти в блуд = о-, помилити ся; *meton.* γ) шкода, у-трата, res Verri fraudi est Ci приносить шкоду, sine fr. meā L без вади для мене. δ) (проступний) учинок, гріх, проступок, fr. admisit Ci допустив ся гріху, concipere Ci suscipere Ci committere H поповнити, проступити ся.

frāxineus, *poët.* **fraxinus,** 3. ясеневий O V.

fraxinus, i, f. α) ясень. β) копия з ясеневого дерева O V.

fremebundus, 3. шумний, Polyphemus O гнївом пашіючий.

fremidus, 3. гучний, turba O ремствуюча.

fremitus, ūs, m. α) (fremere) сопіт, equorum L пирханє. β) (глухий) шум, гу(р)к, лоскіт, armorum Ci брязкіт, terrae Ci стук, maris Ci клекіт, castrorum L згук, arum V бренене, virūm V галас. γ) бурмотанє, гомін, крик, Afrorum Ci; *occ.* мимранє, fremitū aspernati T.

fremo, 3. ui I. *intr.* α) іржати, сопіти, пухкати, equus VO порскає-іржає, domus O бренить (від пчіл), fremens O H розлючений. β) ревіти, вити, leo V lupus VO вие. γ) гудїти, бурчати, шуміти, гомонїти, ридати, гуторити, гукати, галасувати і т. п. Lydia O гомонить, magno ore V голосити. δ) воркотїти, бурмотїти; мимрити; *absol.* provincia Ci ремствує. II. з *pron. acc.* eadem V гукати на одно і те саме, haec plebes L нарікати на одно і те саме; рідко *subst.* arma V (несамовито) домагати ся борби. 1. нарікати на що з *acc. c. inf.* L. 2. жадати, нам. реч. з *ne* T.

fremor, ōris, m. (fremere) мимранє, гомін, f. cucurrit V пішла говірка.

frendeo (frendo), ēre (гл. fremere) скреготати, dentibus Pl; *absol.* irā O зі злостию казати; з *acc. c. inf.* Cu.

frēno, 1. (frēnum) за(г)нуздати, ora capistris O (заложивши поводи), поводити кіньми; *synecd.* equites frenati L на зануздних конях. β) 1. зубелити = спинять, гамувати, правити чим, gentes V. 2. з'упиняти, здержувати, ventos vinclis V тримати в оковах.

frēnum, i, n. гнуздечка; *pl.* frēni, ōrum, m. рідко frēna, ōrum, n. *pl.* поводи, узда, ву(з)дила, віжки, повідкй, f. spumantia V зубела, dare O дати волю, ducere alci O = inhibere L спиняти, f. accipere VL повинувати ся, корити ся, remittere O попустити, imperii O керма правління.

frequens, tis, *adv.* enter напханий. I. α) многий, (много)численний, оступом, гро-

мадний, численно зібраний, людний, чимало, громадно, ite frequentes O купами, videt frequentīs civīs Ci силу городян, senatus Ci в повнім числї, populus Ci безлїч народу, redemptor H не один будівничий. β) (битком, щільно) набитий, повний, theatrum Ci; з *particip. intr.* дїєслів; з *abl.* loca frequentia aedificiis L щільно забудовані; з *gen.* mons silvae T лїсистий; *occ.* велелюдний, colonia Ci; з *abl.* f. cultoribus populus L (повіт). II. α) часто присутний, нераз буваючий, часто, чи раз то, erat Romae f. Ci часто перебував, ei fr. adsedit Ci пересиджує у него, fr. ad signa fuit L був завсїгди в службі; з *abl. loci.* contionibus T постійно учащати = брати участь. β) частий = звичайний, pocula Ci пиятика, adesse nobis frequenter solet Ci звичайно до нас навідує, ся.

frequentia, ae, f. α) сила (людий), велике число, множество, натовп, глота, громада, багато, hominum Ci товпа. β) численний збір, тьма, здвиг (народу), f. Italiae convenit Ci понасходили ся з І., maximā civium adstante Ci що стояли боступом, frequentiā stipatus Ci товкітнею стиснений, f. crevit L число мешканців більшало. 2 epistolarum Ci часті листи, пильне листування.

frequento, 1. (frequens) I. α) численно збирати, гуртувати, scribas ad aerarium Ci. β) (місцевости) оселяти, залюднювати, осаджувати, оживляти, loca cultoribus Ci solitudinem Ci urbes Ci. II. α) (гуртом) навідувати, частити, збігати ся, (товпами) товпити ся, domum Catilinae S часто бувати в его домі, Marium S товпити ся коло М. β) (в гурті) празнувати, civitas universa ludos Ci; *occ.* (про одиниці) в товаристві = разом празнувати, відбувати, festos dies T. III. α) частити, учащати, навідувати до, loca minus frequentata S самотини, Pacarium T відвідувати П. β) повторяти, exempla Ci [Hymenaee] frequentant O викрикують раз у раз; *occ.* часто уживати.

fressus, frēsus гл. frendo.

fretum, i, n. (fretus, ūs, m.) α) кирниця; *pl.* канал, протока, Siculum Ci ad fretum Ci = Ґібралтар, Hesperium O стовпи Геркуля; *occ.* (сикилийський) пролив, ab Italia freto diiunctus Ci perangusto fretu Ci проточиною. β) море, филя, бурун, води O; часто *pl.* aestuosa H бурхливе, exsiluit O солянка (в Атенах).

frētus, 3. α) опертий на, virgā V. β) упований на, спускаючий ся на, здавший ся на, що числить на, veritas iudicibus Ci що покладає ся, полягає на, armis V кладучи надїю на; рідко з *dat.* discordiae L; з *acc. c. inf.* excipi posse hostem Cu надїяти ся; *occ.* дуфаючий на, бундючний їзза; з *abl.* iuventa V бутний на ню.

fretus, ūs, m. гл. fretum.

frico, 1. Pf. fricui, frictus терти, обтирати, sus arbore costas V чухає ся обдерево.

frīgeo, ēre α) холонути, бути студеним, fr. sanguis Cu стигне: *occ.* за-цїпенїти, за-деревіти, corpus frigentis V труп. β) бути вялим, млявим, вянути, Venus Ci остигає, vires V слабнуть; *occ.* γ) 1. застоювати ся, consilia Ci L не помагають, iudicia S в застою. 2. холоднїшати, холоне серце = ставати байдужним, не подобати ся, patronus Ci байдужіє, discipulus Ci не звертає уваги.

frīgesco, ĕre за-, остигати, стужавіти, застуденїти, про-, охолонути, остигати, зацїпенїти, сцїпіти, manus T.

frīgidus, 3. *adv.* e α) студений, зимний, imber V annus V зима, tecta V осамочені; *occ.* β) 1. зацїпенїлий, задеревілий, f. coit sanguis V застигла. 2. свіжий, холодний, auro O; *metaph.* γ) вялий, млявий слабкий, недбалий, без житя, байдужний, in Venerem V fomenta H недїлаючі; *occ.* verba Ci нудні; *meton.* δ) морозовий, морозний, що приносить мороз, навіває студінь, horror V дріжакий, quartana H лихорадка.

frīgo, 3. xi, ctus (xus) пражити, шкварити, жарити, fabas O.

frīgus, oris, n. α) студінь, холод, мороз, зимно, frigora ferre, per ferre Ci pati L але fr. colligere H мерзнути. Scythiae frigora O холодне підсоне; *occ.* β) 1. про-, охолода, холод. 2. (зимова) студінь, мороз, зима, иней, frigoribus V приморозками = в зимі, але: propter frigora Ci в наслїдок студеного підсоня; *metaph.* γ) дріжакий, задеревілість. 1. смерть, жах. δ) млявість, байдужність; *occ.* холодне принятє, amici H. ε) *person.* студінь, Frigus O.

frio, āre (гл. fricare) розтирати.

frīvolus, (frībulus) 3. бідолашний, марний, пустий, незначний.

frondātor, ōris, m. (*frondare, підтинати дерево), підчищаючий дерево, садівник, садівничий, огородник V O.

frondeo, ēre (frons dis) бути покритим зеленею, зеленїти; *PPr A.* **frondens** = маючий листє = зелений, замаєний, oliva O

зеленїюча; з *abl.* ilice O; *poët.* aurum V золотиста гілька.

frondēsco, 3. frondui зазеленїти, пускати листє, ‚пукати', coepit fr. vestis O переміняти ся в зелень, virga V золотїє.

frondeus, 3. (frons, ndis) покритий листєм, tecta V верховітє, casa O крита зеленею.

frondōsus, 3. листатий, ulmus V рясно-листий, lucus V зелений; *synecd.* Olympus V в зе́лени пишаючий.

frons, ndis, f. α) зелень, листє, frondes et rami V замаєне галузя, nigra H шпильки, honores O листикова окраса. β) вінок з листя, alqd frondibus cingere H вінчати, квітчати.

frons, ntis, f. α) чоло, tenuis вузке H adversā f. O на чолї, adversis f. H чоло об чоло, frontem contrahere Ci морщити = насупити, explicare H розвесилити ся; *occ.* β) чоло = лице (для означеня чуства, на́строю і характеру), proterva H безчесне, verissimā f. Ci щиро й отверто. γ) чоло = чільний (передний) бік, a fronte O (*sc.* viae) з ‚Фронту', mille pedes in fronte H навши́ршки, castrorum C пе́ред, in primā f. libelli O на першій сторінцї, fronti praeponere olivam H починати стих всякими прикрасками. δ) (військово) ‚фронт', передна лїнїя, чільна лава, in, a fronte C на передї війська, з переду, aequā f. L рівною лавою, in frontem dirigi L уставляти ся лавою.

frontālis, e чоловий; лиш *subst.* **frontāle,** is, n. чільце, на́чолка (в уздечцї).

fronto, ōnis, m. (frons) лобатий, гл. capito головатий.

fructuōsus, 3. α) ко́рисний, дорідний, res rustica Ci хлїбодайний. β) хосенний, пожиточний, дохідний Ci.

fructus, ūs, m. α) пожиткованє, у-, пожиток, зиск, usus fructusque Ci. β) сповживанє, oculis fructum capere N насолодити ся поглядом; *meton.* γ) (concret.) хосе́н, ко́рість, при-, здобуток, metallorum L набуток, pecuniae Ci C відсотки, oves edunt fructum Ci узяток; *occ.* 1. плід = збіже, fructum parare O засївати поле, fructibus alqm alere Ci. 2. овощ, feri V. δ) хосен = платня, прихід, дохід користь, вигода, laudis Ci заслужена хвала, hosne f. refers? O так віддячуєш ся? laborum Ci нагорода за, praecerpere fructum Ci = decerpere H пожиткувати з, f. ex oratione percipere Ci користати з; з подв. *dat.* qui vobis fructui sunt Ci що ними покористуєте ся, fructui esse alci L приносити хосен.

frūgālis, e *adv.* iter (лиш *comp.* і *superl.*) порядний, господарський, чесний, ощадний, по-, мірний Ci; *posit.* у класиків лиш frūgi.

frūgālitās, ātis, f. господарність, ощадність, бережливість, по-мірність, порядність, чесність Ci.

frūges, гл. frux, frūgi *dat.* від frux.

frūgi-fer, fera erum зарідливий, дорідний, хлїбодайний, урожайний, паш(н)истий, terra L родюча, messes O колосисте, numen O = Ceres; *occ.* жизний, nihil frugiferum L нїчого хлїбного; *metaph.* illud L хосенне.

frūgi-legus, 3. (a frugibus legendis) збираючий плоди, зерно, formica O ‚колосїльниця'.

frūmentārius, 3. α) відносний до збіжа, для збіжа, збіжевий, lex Ci res fr. C харчі, засоби збіжа, (у Ci) хлїборобство, rem fr. administrare Ci довіз збіжа, quaestus Ci торговля збіжем, provincia fr. Ci хлїбородна (комора), causa Ci процес для, задля збіжа. β) *subst.* 1. торговельники збіжем, aediles L. 2. *subst.* вози з харчами, живностию C.

frūmentātio, ōnis, f. захарчованє, заосмотренє в збіже, довіз харчів, жи́вности C.

frūmentātor, ōris, m. доставник хлїба, торговельник збіжем L; *occ.* фуражір L.

frūmentor, 1. добувати харчів, шукати (збіже, пашницю), frumentātum mittere C S на роздобуток живностий.

frumentum, i, n. (frui) ‚споживок'; *concret.* α) збіже, зерно, всяка пашниця, ut frumenta nata sunt Ci як збіже удало ся, f. de area tollere Ci казати молотити; *meton.* frumento eum intercludere C спиняти в захарчованю; *occ.* β) в Італії ‚пшениця'; umor ex frumento corruptus T сок, вар, квас (пиво).

fruor, fui, fruitūrus, рідко fruitus (fructus) α) уживати, употребляти, с-, користувати ся (з) чим, користати з чого, haec Ci; з *abl.* fructibus H хіснувати ся, eadem civitate Ci разом мешкати. β) (з особами) зносити ся, приставати з, fratre Ci. γ) (правничо) мати зиск з чого; *absol.* una cum filio Ci мати спільну користь, fundis Ci agrum fruendum locare L винаймати. δ) уживати = нажити ся чим, ужити собі, laetitiā Ci натїшити ся, gaudio Ci навеселити ся, libertate Ci зазнати, vitā (luce) Ci по-жити, somno O покріпити ся сном; *Pass.* nobis sapientiā fruenda est Ci; *absol.* ars fruendi H exsultare et frui T розкошувати.

frustrā, *α*) в блудї, f. sunt S звели ся в надїї, але: ea f. habita sunt T заснїтило ся, занедбало ся. β) на-дармо, дурно, без пуття́, марно, o f. mihi suscepti labores Ci шкода = на пусто та на дурно моїх заходів, nec frustra C! і не надармо. γ) безуспішно, безцїльно, безосновно, f. alqd facere Ci f. tempus conterere Ci гайнувати.

frustrātio, ōnis, f. (frustrāre) *α*) омана, облуда, лукавство Pl L. β) гаянка, неудача, затягане; *absol.* з *gen. subi.* Sallorum L; з *gen. obi.* legis tollendae L притичина щоб...

frustror, 1. (frustrā) *α*) обманювати, підобдурювати, туманити, дур(ман)ити, зводити, звести́, te ipsum N Ci; *poët.* clamor hiantes V завмир на устах; *medial.* frustratus Cu посрамлений. β) робити безуспішним, нївечити, spem S; *activ.* **frustro,** 1. milites C; *Pass.* frustrantur spe S надїя звела їх.

frustum, i, n. кусень, кусок, скиб(к)а; *pl.* шматки, кусні V.

frutex, icis, m. корч, кущ, билина, texit ora O гіле, галузе.

frutictētum, i, n. кущавник H.

frutico, āre кущити ся, salix e trunco Ci гілявіє = пускає пагінцї.

fruticōsus, 3. (frutex) *α*) корчистий, litora O. β) гілястий, лозистий, vimina O верболози.

frux, ūgis, f. *α*) польовий плід, збіже; рідко *sg.* reperire frugem Ci всяку пашницю, ubertas et frugum et fructuum Ci збіжа і овощів, decumae minutae frugis Ci десятина з зерна, tosta O хлїб; *meton.* imponi (sibi) videt (taurus) fruges O жертовні крупи. β) плід = овощ, ilicis H жолудь; *metaph.* γ) овощ, expers frugis L без змісту. δ) хосен, пожиточність, se ad bonam fr. recipere Ci по-статкувати; з *dat.* цїли. **frugi,** путящий, ощадний, чесний, мірний (чоловік), f. factus est Ci постаточнів, homo f. Ci добряга, servus Ci ‚порядний', годящий.

fūco, 1. (fūcus) *α*) червонити, (на) червоно малювати, lanam veneno V. β) красити O; *occ.* на-румянити, saturo colore V зеленити; *metaph.* γ) барвити = підроблювати, signa speciē Ci надати вид.

fūcōsus, 3. (fūcus) підкрашений, підроблений, удаваний, amicitia Ci лукава.

fūcus, i, m. *α*) рід моху, ‚орсель' що красить червоно, Aquinas H. β) румянило, красило, червінька. γ) позір, удаване, sine f. ac fallaciis Ci. δ) бáгор, Tyrius O багро́, arum O вощина.

fūcus, i, m. трутень V.

fuga, ae *α*) утеча, у-тїкане, fugā salutem petere N C спасати ся утеком, ex fugā se recipere C віддихнути, очуняти; *gen. subi.* hostium Ci, але Italiae C в Італії; рідко *pl.* fugae servorum H acies in fugam convertitur C утїкає = проганяє ся, in fugam conicere, dare C vertere L проганяти; *refl.* se in fugam convertere C кинути ся в розтїч = на утеку = fugae se mandare, f. capere, petere C утїкати, fugam faciunt S L утїкають, f. passim fit O L стає загальною = всї, але fugas facere Ci спричинити утїканку; *meton.* нагода (спромога) до утеку, f. alci dare V H дати кому утїчи; *occ.* β) 1. (своєвільне) прогнане = f. et exsilium L добровільне і поневільне заслане; *pl.* feminarum T; *meton.* 2. місце заслання, optata Ci nostra O. 3. *poët.* біг, скорість, navium V скора плавба; *adverb. abl.* fugā бігом, бігцем, мерщій, чим скорше, abire fugā V. γ) (з *gen. obi.*) відраза, уникане, pericli V laboris Ci знеохота до.

fugax, ācis (fugĕre) *α*) утїкаючий, готовий до утеку, боязливий, vir H V утїкає = боюн, страхополох, ferae V полохливі, caprea V O скоронога, pedes V швидкі; *occ.* 1. скорий, бігуий, Pegasus O скоролетучий. 2. вередливий, Pholoe H маніжна. β) (скоро) минаючий, anni H. γ) (надто) оминаючий, f. eram ambitionis O я відпекував ся, laboris C нероба.

fugio, 3. fūgi, fugitūrus I. *α*) у-тїкати, longe fuge H уступи ся! звідки? *abl.* domō Ci ex Hispania f. Ci ab hoste Ci e manibus f. Ci вихопити ся; куди? Uticam H in nubila V майнути; *occ.* β) (військово) утїкати, виминати, уникати; *absol.* suspicione periculi Ci ex caede C спасти ся, per tela V. 2. (про рабів) дати ‚тягу', чмихнути H. 3. піти на заслане, Demaratus Ci a Troia fugiens Ci по-кидаючий її. 4. виходити (з краю) = по-кидати, батьківщину: ex, a patria f. N O patriam V. γ) полинути, помчати(сь), майнути, anima O; з *abl.* aethere nimbi V telum manu Ci; navis per undas V пливе на, по, flumina fugientia H бистротечі, Italia fugiens V що щезає з виду. δ) минати, зникати, tempus V mensis fugiens O конець місяця, memoria L слабне, cum sanguine vires O слабшають, ocelli O затемнюють ся, vinum fugiens Ci легоньке; *trans.* II. *α*) перед ким, від кого у-тїкати, вистерігати ся кого, me ... lupus H se f. H; *occ.* 1. умкнути, спасти ся від, із enses

V indicium H. 2. (місцевости) опускати, лишати, по-кидати, patrem et patriam V. β) о-, ви-, минати, уникати, сторонити ся від, стеречи ся, caelum V денне світло, certamen Ci ухиляти ся від, laborem Ci цурати ся труду, vox eum VM онїмів, vigilantia viros non f. V не забракло їм; *occ.* 1. не хотїти, відкидати, відмагати ся чого, відказувати ся чого, iudicium L не приймати ся єго; *poët.* nullum caput H не пустити; з *inf.* fuge quaerere H недопитуй ся; обр. 2. ухóдити з чого: viri scientiam Ci він все знає, alqd fugit aciem Ci не видко; часто **fugit,** єму не відомо, не знає, не бачить, hoc illum Ci; виказ з *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. Ci; *Inf.* ei rei fugerat me rescribere Ci я забув відповісти.

fugitīvus, 3. α) (fugitāre) (з)бíглий, fugitivi a dominis L що покинули панів. β) *subst.* збíглий, у-тїкач, невільник, bellum fugitivorum Ci з утїкачами-рабами, sacerdotis H раб.

fugito, āre (*frequ.* до fugere) α) бíгати, сюди-туди Ter. β) оминати кого; *trans.* quaestionem Ci ухиляти ся від; з *inf.* Ter. вагати ся.

fugo, 1. α) (*causativum* до fugere) проганяти, розігнати, побити, inermos Ci повиганяти; *pss.* exercitūs fugantur Ci утїкають, fugare et fundere S L порозгоняти, pulsus fugatusque L розпорошиний, розбитий. β) відганяти, nubes V O розвіяти, stellas V = astra H затьмарити, hoc poëtam H лякає, ab . . . altaribus fugatur Ci недопускають єго до, flammas a classe O відвертати; з *abl.* regione O; з *instr. abl.* timorem morte O; *occ.* засилати, me musa O (пісня).

fulcīmen, inis, n. (fulcīre) підпора, стовп.

fulcio, 4. fulsi, fultus α) підпирати, підтримувати, caelum vertice V держати на; *poët.* caput fultum V приперта; *acc. gr.* latus hyacintho V оперши ся бóком на; з *abl.* talis H стоячи навспи́нячки; *occ.* запертй, зачинити, obice postes V замкнути = ianuam sera O засунути. β) підтримувати = неопускати, rem p. Ci пособляти, eum fide Ci ruinas virtute Ci підкріпляти.

fulcrum, i, n. опірка софи = нїжкú, aurea V.

fulgeo, ēre *poët.* fulgo, 3. fulsi α) лискати, caelum Ci ignes V вилискують; неособово: si fulserit Ci заблисне. β) блестїти, лиснїти, яснїти, сяяти, світити, ся, блимати, sidera nautis H світять їм, Lucifer O зорíє, luna O майорить, caelum O зоря зоряє, на зорях, telum O полискує, tecta Ci леліють, ся, aurato Apolline puppis V зазолотило ся, oculi lucidum fulgentes H ясно палаючі, pueri V полискують в (оружю), purpura V червонїють; *occ.* γ) від-, визначати ся, in eo indoles N rē H T.

fulgesco, 3. fulsi заблиснути, заясніти, gladii L замиготїли.

fulgor, ōris, m. (fulgēre) α) блиск-ане, блискавиця, (б)лискавка, f. cum sonitu V з громом. β) полиск, сйяво, armorum H squamam incendebat f. V они засяяли, залиснїли.

fulgur, fulguris n. *pl.* fulgura α) (б)лискавка; *pl.* блискавицї (що лиш полискують), (*opp.* fulmen). β) грім = (перун що разить і палить), f. feriunt H. γ) по́-лиск, миготїнє, Aetnae O.

fulgurālis, e відносний до (б)лискавки, libri Ci (б)лискавичні, про бл.!

fulgurat, (fulgur) (б)лискає, Iove fulgurante Ci коли Ю. лискає.

fulgurātor, ōris, m. товмач лискавок Ci.

fulica, гл. fulix.

fūlīgo, inis, f. сажа Ci.

fulix, icis, f. **fulica,** ae, f. лисуха, лиска Ci O.

fullo, ōnis, m. валій, ступни́к H.

fulmen, inis, n. α) (б)лискавка, ли́скавиця, (що палить і рази́ть), грімниця. громовий вогонь, грім (перун), Iuppiter fulmina iacit iactat mittit Ci O кидає, ударяє, разить громом, spargit in terras O f. cadit decidit Ci ‹бє›, fulminis modo V мов ‹грім›. β) ли́скавка, foedera fulmine sancire V. γ) грім = удар, fortunae Ci duo f. domum perculerunt L двіче навістило нещастє; *occ.* (побиваюча) сила, verborum Ci apri O. δ) про особи: duo f. imperii Ci (L. et Cn. Scipiones) богатирі, belli V.

fulmenta, ae, f. і **fulmentum,** i, n. (fulcīre) о-, підпора.

fulmineus, 3. (fulmen) α) (б)лискавичний, від (б)лискавки, ictus O грім. β) наче грім = убíйчий, ensis V смертенний, Mnestheus V мов грімниця.

fulmino, āre (fulmen) швиргати блискавкою на, кидати громом на, Iuppiter H (бли́скавник); *metaph.* is fulminat bello V вигукує в бою = armis V cum fulminat de parte V коли блискає грім бє.

fultūra, ae, f. (fulcīre) α) підпора. β) підси́лок, cibus H піджива.

fulvus, 3. рудий, червоножовтий, червоний, темнявий, бурий, ‹бронзовий›, lupus O сїроманець, galerus V з вовчої шкіри, arbor f. comam O золотолисте,

ales Iovis V O темносивий, lumen V червонявий, iaspis V зеленкуватий, nubes V O сїра.

fūmeus, 3. (fūmus) димний, димистий, курний, lumina taedis V диміючі лучини.

fūmidus, 3. диміючий, димущий, amnis V паруюча, tecta O закоптїлі = курна хата.

fūmi-fer, fera rum (a fumo ferendo) диміючий V O.

fūmi-ficus, 3. (a fūmo faciendo) диміючий O.

fūmi-fico, 1. кадити Pl.

fūmo, 1. курити ся, диміти, парувати, чадїти, culmina V димлять ся димарі = готовлять вечеру, domus f. Ci готовлять їду = пирують; з *abl. causae:* atria ignibus O campi pulvere V.

fūmōsus, 3. α) (fūmus) повний диму, курний, димущий, диміючий, focus O. β) закоптїлий, задимлений, обчадїлий, imagines Ci закурені.

fūmus, i, m. дим, пара, чад, отже: vertere in f. et cinerem H пустити (з) димом = прогайнувати; з *gen. subi.* turis O; *pl.* ardescunt sulfura fumis O сїрчасті хмаринки, volucris V легонька паровина.

fūnālis, e (fūnis) α) що висить на вервцї; *subst.* tūnāle densum O світильник. β) з мотузочка, cereum Ci воскова свічка; *subst.* lucida funalia H смоloскипи, duo f. L мотузки.

functio, ōnis, f. (fungi) спорудa; з *gen. subi.* і *obi.* animi Ci викунуване єго.

funda, ae, f. α) праща, пращовий ремінь OLCV. β) нéвід, тенето V. γ) стріла, швигáвка, fundā ictus L се-б-то камінєм, óливом.

fundāmen, inis, n. підмурок, основа, основина O; *pl.* f. rerum підвалини O anuli оправа.

fundamentum, i, n. (fundāre) α) основа, підклад, a fundamentis L N до тла, urbi fundamenta iacere L засновувати місто. β) підстава, засновини, підвалини, pacis Ci.

fundātor, ōris, m. (fundare) засновательь, осадчий, urbis V.

fundātus, 3. (*P Adi.* fundāre) кріпко заснований, fundatissima familia Ci добре загосподарена.

fundito, āre (з праці) стріляти, вергати.

funditor, ōris (funda) пращовик = легко з'оружений; *collect.* Balearis L балеарські пращарі.

funditus, 3. α) до нáщаду, до тла, f. delere Ci. β) основно, зовсїм, з корінєм, цїлком, rem p. f. evertere Ci геть, до краю.

fundo, 1. (fundus) α) заденити, puppim carinā O зробити спід. β) закладати, o-, засновувати, urbem V. γ) прикріпляти, dente naves V обякорити. δ) скріпляти, забезпечати, fundata pecunia villis H поміщені в, veritate Ci полягати на.

fundo, 3. fūdi, fūsus I. α) лляти, розливати, vina . . . paterā in aras O alqd humi V; звідки? vina pateris V; з *praepos:* alqd e paterā Ci lacrimas V O проливати, vitam cum sanguine V O віддати духа, aera V топити; *medial.* течи, nimbi ab aethere O ллють ся дощі, fusus imber L злива. β) виливати = висипувати, кидати, метати, segetem in Tiberim L; *poët.* tela V пускати = стріляти, fusi capilli V O розпущене; *occ.* 1. родити, видавати, eum . . . Maia V terra fruges Ci cunabula tibi flores V поростуть круг колиски, umbras (arbor) V кидає. 2. *refl.* se f. luna per fenestras V розляв своє світло, se f. portis V кинути ся брамою; *medial.* ширити ся, vitis in omnes partes funditur Ci буяє на всї боки, apes V летять роєм, fusi per agros Ci розсипані по. 3. (неприятелїв) розкидати, розгоняти, роз-, побити, відперти, hostes Ci; звідки? alqm de iugis L зігнати, fudi fugavi expuli L порозгоняв „на всї вітри", fusus fugatus L прогнаний в розбрід = fusus pulsusque L розбитий пух і прах, fusi V поборені; *medial.* fugā fundi L розсїяти ся, розбристи, ся. 4. (голос) видати, сказати, відозвати ся, заговорити, промовити, talia dicta V verba O; звідки? loquelas ore V preces a pectore V; куди? verba in auras O convicia in eum O лаяти єго. 5. ворожо кинути на землю, eum manu V resupinum V повалити єго; *pass.* corpora . . . ferro fusa V забиті покотом лежали; *medial.* розтягнути ся, fusus humi V in herbā O розпростертий, per moenia V розмістити ся по.

fundus, i, m. α) дно, почва, земля, глубинá, dolii L saxa fundo exaestuat V кидає з нутра, res vertere fundo V розбурити до нáщаду = перевернути, fit alqs f. Ci ствердити щось; *meton.* β) поле, лан, нива, uxoris Ci посїлість, populi R Ci = повіт = область в Капуї.

fūnebris, e (fūnus) α) при пóхоронї, похоронний, pompa T послїдний опровід, f. oratio Ci проща; *subst. pl.* f. iusta C Ci похоронний обряд. β) *poët.* погибільний, по-, згубний, sacra O жертви людської крови.

fūnereus, 3. (fūnus) α) похоронний, frons V вінок з кипарису, faces V смерть і по-

жежа. β) смертоносний, torris O; *occ.* bubo O за-, віщуючий (на) смерть.

fūnero, 1. по-хоронити; *poët.* arboris ictu funeratus H убитий.

fūnesto, 1. (fūnestus) о-, споганювати, проливом крови оскверняти, contionem contagione carnificis Ci омерзити.

fūnestus, 3. α) (смертию, убійством) осквернений, о-, споганений, familia Ci опечалена, f. annales L зловіщі. β) смертоносний, смертенний, domus O. γ) погубний, сумний, печальний, скорботний, dies Ci жалібний, fatum Ci безталанність, animal шкідне, latro Ci лиходійний опришок; з *dat.* rei p. Ci.

fungor, fungi, nctus α) діставати, осягати; з *abl.* lacrimis O плакати, aevo ter functus H проживши = перевікувавши три віки; *occ.* (в лихім значінню) по-терпіти, пере-, відбути, morte functus O покійник, fato O умерти. β) виконувати, ви-, сповняти, завідувати, caede mariti O убити єго, epulis (dapibus) functi O попоївши, munere Ci N чинити службу, займати гідність, уряд = урядувати, sumptu Ci платити = поносити видатки, vice cotis H заступати місце єго, virtute H оказувати; з *acc. gr.* in munere fungendo Ci militiā fungenda L у, при війську, suprema munera T віддати послїдну честь = похоронити.

fungus, i, m. губка, гриб, testae V нагор на ґнотї.

fūniculus, i, m. верівка, мотузочок Ci.

fūnis, is, m. линва, кодола, посторонок, верівка, мотуз, швара, (в)ужище, ancorarius C причал, per extentum f. ire H танцювати по, sequi, ducere H служити панувати.

fūnus, eris, n. α) похорон, погріб, exsequias funeris prosequi Ci брати участь в похоронї, de more funera O звичайний опровід, f. facere filio Ci справити, ducere H іти на передї похорону. β) труп, funeris umbrae V мерця. γ) смерть, загин, кончина, sub ipsum f. H якраз перед смертию, post multa f. V; *occ.* 1. умиране, смертність, gentis O. 2. убивство, ēdit funera V убиває. δ) погибіль, загуба, rei p. Ci funera pati V терпіти недолю; *meton.* duo f. rei p. Ci грабарі.

***fuo,** fore, fui, futūrus бути, стати ся A, P F A futūrus; B. *Inf. praes.* **fore** заступає місце; *Inf. fut* = futurum esse; spero fore ut nobis id contingat Ci; з *abl.* quid fore te credas O що з тобою стане ся; з *gen.* iuro omne illius fore O дістане ся єму; з *part.* laudandum, laudatum fore C; *coni. Impf.* **forem,** es, et, ent, бувим і т. д. з *particip.* lege praefinitum foret N S описує; *Pqmpf:* moenia mota forent O; D; *coniunc. Praes:* Tros fuat (= sit) V; E той самий пень є 1. в **fio,** 2. з переходом із f у в для утвореня. a) Imperfect-ів на bam: laudā-bam. b) Futur-ів на-bo: mone-bo; Adjectiv-ів на-bundus: lauda-bundus і на bilis: як dele-bilis.

fūr, fūris, m. f. злодій, злодійка; *gen. pl.* furum, n. *pl.* fures V ‚драби', злодюги.

fūrax, ācis (furari) злодійкуватий, manus Ci хапка.

furca, ae, f. α) вила, підпора, furcae L O кровки. β) (кухарські) вилки O; також furcā expellere H ‚ґралями'. γ) ‚пяло', що мало форму ⅄ і що за кару надївали на шию, servum sub f. agere L ibis sub furcam H станеш рабом.

furci-fer, i, m. (a furcā ferenda) ‚шибиник', ‚урвитель' Ci.

furcula, ae, f. (*demin.* до furca) α) кіл, підпора. β) дебра, яруга, вузина, Caudinae L перевал.

furfur, uris, m. полова, ґрис.

Furia, ae, f. пекольниця, фурия, Баба-Яґа; обр. скаженина, шал.

furiālis, e *adv.* iter α) приналежнний фуріям = фуріїв, taedae Ci. β) божевільний, скажений, malum V страшне, furialiter odisse O ‚страх' ненавидїти. γ) несамовитий, vestis Ci що спричиняє бішеність, arma O вакхантське.

furibundus, 3. (furĕre) бішений, розлютований, скажений, homo Ci; *occ.* deo furibunda O богом натхнена, praedictio Ci захватне.

furio, 1. (furia) спричиняти бішеність; з *P P P* mens V шаліючий.

furiōsus, 3. бішений, скажений, шалений, стеклий; *poët.* tibia O одушевляючий до бішености.

furnus, i, m. груба, піч, припічок, furnos laudat O ‚теплу горницю'.

furo, furĕre α) (скажено) бігти, летїти, казити ся, каженїти, per urbem V містом лютує, furentes B arcaei V кочуючі; contra tela V equīs V кинути ся на; з *inf.* furit te reperire H сатанїє, шоб... β) лютувати, каженїти, бу(р)хати, вихорити, tempestas V Cu aestus V шпує, казить ся, amnis V кипить, Volcanus V бухає. γ) (в серци) лютувати, бісити ся, шаліти; з *locat:* furens animi V бішений; *plur.* animis V розлютований; з *abl. causae:* audaciā Ci розсьмілений, f. dolore O що заходить ся з болю, Inachiā H

любити її; з *acc. obiect.* sine me f. ante furorem V вишалїти ся, id L ізза того; з *acc. c. inf.* Ci; *occ.* δ) 1. о-, з-, дуріти, збожеволїти, num furis? H чейжесь не здурів. 2. бути захваченим, sponsa V натхнена, в захватї. 3. пустувати, грати ся, dulce est f. H.

furor, ōris, m. (furĕre) α) лютованє, caeli marisque V; *metaph.* β) бішеність, скаженїлість, несамовитість; *pl.* лютощі, alcis Ci L; *occ.* γ) 1. захват, bacchantis Ci. 2. одушевленє, натхненє, vaticini O sine furore poëta Ci. 3. запал (до борби); *personif.* impius V. 4. заслїпленє, f. iraque V лютий гнїв. 5. страстна любовов, Didonis V puellarum H ⌜любовники⌝. δ) скаженївка, шал, captus furore L шалений; *occ.* о-дур, дурощі, нерозум, божевільний почин і т. п.

furor, 1. α) красти, domum furatum venerunt Ci equos V крадькома загнати. β) тайком (хитро-мудро) присвоювати собі щось = підступом, добити ся чого, civitatem Ci oculos labori V незамітно відвернути очи від труду, furandi melior T до хитрощів здатнїйший.

furtim, (furtum) крадькома́, тайко́м, прихапцем, нишком, незамітно, f. relabi H; *occ.* f. incurrere T по́крадьки.

furtīvus, 3. *adv.* ē α) у-кра́дений, lana H. β) скритий, по-тайний, iter Ci потайни́к, mens O тайни серця.

furtum, i, n. (fur) α) крадїж, ха́панка, злодїйство, in furto teneri Ci = furto comprehendi C зловити на крадїжи, f. facere Ci красти. β) *pl.* украдене, furta exportare Ci злодїйщину. γ) по-тайність, inane V; *occ.* 1. тайна любов, любовники, женехане, dulcia f. V O tori V. 2. ⌜справка, штучка⌝; *pl.* = затїви, заходи, хитрощі, improba Ci Iovis? O. 3. воєнна хитрість, belli S V підступи.

fūrunculus, i, m. (*deminut.* до fur) Ci.

furvus, 3. α) чорний, equus O карий; *metaph.* темний, мрачний, темрявий, antra O підземний світ = підземелле.

fuscina, ae, f. тризубець Нептуна Ci.

fusco, 1. (fuscus) чорнити; *pss.* corpora O чорнїють.

fuscus, 3. темний, чорнявий, cornix Ci чорнобурий, Amyntas V смуглявий; обр. genus vocis Ci глухий.

fūsilis, e (funděre) рідкий, розтоплений, aurum O argilla C (бгачка́) глинка.

fūsio, ōnis, f. (funděre) виплив Ci.

fustis, e, m. *abl.* i (e) палюга, бич, кий, палиця, патик, обух, formidine fustis H боячись палки, fusti necare S = ferīre T забичувати, засїчи́ на смерть; *adi.* fustuārius, 3. *subst.* **fustuārium,** ii, n. (*sc.* supplicium) забичованє на смерть Ci L.

fūsus, 3. (*P Adj.* funděre) α) про-, розлитий, sanguis Ci V corpora L мов литі = кремезні, labores V даремні. β) розтягнувший ся, (по́котом) лежачий, humi V corpora per herbam V розлїгли; *subst.* fusi vidimus V поборені V. γ) розпущений, crines V; з *acc. gr.* fusus in pectore barbam V запустивши бороду. δ) широко, подрібно, fusē (lateque) dicere Ci.

fūsus, i, m. веретено, пряшник O.

fūtilis, (**futtilis,** e) α) перепускаючий, vasa. β) непевний, марний, пустий, sententia Ci glacies V ломкий; *subst.* Ci вітрогон дурисвіт Ci.

fūtilitās, tātis, f. марниця, нїсенїтниця.

futuo, 3. futui, futūtus садити, плодити H.

futūrus, 3. (P F A fuo) будучий, прийдешнїй; *subst.* 1. *masc.* f. hominibus O для потомства. 2. *neutr.* ignarus futuri (*sc.* temporis) V будучности, in futurum O на будуче; *pl.* f. scire O будучність; *cass. abl.* futurorum certus O збагнувши будучність.

G.

G, инодї замість C (K) = Gaius, Caius.

gaesum, i, n. (кельтійське сл.) тяжка копия Галлїців, сулиця, списа, ратище L C.

galba, ae, m. (кельтийське сл.) черевань, пузáн.

galbanum, i, n. (семітське сл.) ґалбан = ладан з сирійської ростини; *adi.* galbaneus, 3. з ґалбану, ґалбановий V.

galea, ae, f. α) *synecd.* шкіряний шелом, venatoria N кучма, ⌜шлик⌝ T. β) пізн: крицевий, аёпea Ci O шишáк, сисюрка, мисюрка.

galeātus, 3. в шеломі Ci.

galeōtae, ārum, m. ворожбити, товмачі Ci.

galērus, i, m. **galērum,** i, n. кучма, шапка, смушка V.

galla, ae, f. дубове яблочко = галочка V.

gallica, ae, f. (*sc.* solea) (ґалійський) постіл, чижмак; *pl.* чижми Ci.

gallīna, ae, f. курка, квочка. 1. **gallīnāceus,** 3. ку́рячий, gallus g. когут, півень, g. pullus L курятко. 2. **gallīnārius,** 3. куря́ний. α) scalae курятник, курник. β) куря́ний сторож Ci.

gallus, i, m. когут, півень, canunt Ci піють.

gamēliōn, ōnis, m. семий місяць атицького року (від 15 I до 15 II) Ci.

gānea, ae, f. шинок, харчівня́, корчма S Ci.

gāneo, ōnis, m. ласолюб, розкішник Ci гуляка, гультай.

gāneum, i, n. мешканє в пивниці.

gangaba, ae, m. (перське сл.) двигар, ношак Cu.

garon і **garum,** i, n. юшка (з маринованих риб) H.

garrio, īre α) базїкати, балакати, верзти; *absol.* β) *trans.* торочити, fabellas H бая́ти, libellos H писати дотепні комедийки.

garrulitās, tātis, f. говірливість, балакливість O.

garrulus, 3. (garrīre) α) балакливий, балакучий, говірливий, homo Ci слизкоязикий балакун. β) щебетливий, гомонливий, cicada V цвірінькаюча, perdix O щебетуха, hirundo V щебеташка, Echo O лунаюче, rivus O дзюркотливий, у H вода дзюркото́нька.

gaudeo, 2. gāvīsus α) *intr.* радїти, радувати ся, рад з чого, чому, любити (= радо) щось робити; *absol.* з *abl.* equo V тїшить ся ним = герцює, praenomine H радо чути, tabellis H любувати ся ними, ingenio suo L віддавати ся єму; прич. реч. з *quod c. ind;* услівне реч. з *si c. ind.* β) *trans.* (з *acc. neutr. pron.*) тїшити ся чим, id, quod; з *acc. c. inf.* Ci; *poët. inf.* HV як в грецькім; з *praedicat. participp.* gaudet excutiens iubam V за́люби = радо (гордо) нею потрясає, ei g. et bene rem gerere refer H поклони ся від мене й поздорови єго, in sinu g. Ci ‚сміяти ся в кулак'.

gaudium, i, n. (gaudēre) α) (нутрішна) по-, утїха, веселість, радість, *pl.* радощі, ingenti g. omnium Ci на превелику всїм потїху; з *gen. subi.* populi Ci; ex, prae gaudio Ci з радости; з *gen. obi.* saltūs superati L gaudia necis O умерти. β) розкіш, corporis S. γ) осолода = милованець, любимець, nova O.

gausape, is, n. **gausapum,** i, n. вовняна бая се-б-то груба тканина, що служила за стирку H або й за́гортку O.

gāza, ae, f. α) скарб (перського короля), gazae custos regiae Cu N L скарбник король. сокровища. β) скарб = за́соби, достатки V Ci agrestis V сїльський харч.

gelidus, 3. α) студений, зимний, моро́зний, за-мерзлий, зморожений, montes O ледовцї, g. humor V лїд; *poët.* gelida, ae, f. H студена вода, g. pavidusque O мов зацїпенїлий = осторопілий з переляку, tremor V = terror O дріжакй. β) прохолодний, холодненький, nemus H O gelide ministrat H холоднокровно. γ) холодющий, g. in artus tremor penetrat O дрігавиця дріготить по тїлї = дріжаки скачуть у душі, mors H O cicuta O смертенна.

gelu, ūs, n. α) лїд, altum V. β) студінь, „зимно", acutum H острий мороз. γ) задеревілість, зацїпенїлість, tarda gelu senectus V повільна в своїй ‚закостенілости'.

gemebundus, 3. (gemere) зітхаючий, стогнаючий O.

gemellus, 3. подвійний = ‚близнюки', fratres O близнята, legio C двоїстий; *pl. subst.* cetera . . . gemelli H опроче як брата, g. amor H однакова; **gemelli-para,** (dea) мати близнят O (Latōna).

gemia, ae, m. (правильнїйша ф. gumia).

geminātio, ōnis подвоєнє.

gemino, 1. (geminus) α) по-, двоїти, X annos O (= 2 × 10 = 20) urbem L згуртувати в одно, montium cacumina L двоверхі гори, victoria L двоїста, ignēs O двоякі. β) сполучати, aera H ударяти наразі, serpentes avibus H братають ся, geminati consulatus T безпосередно наступаючі (чергуючі).

geminus, 3. α) разом роджений, proles V O двійнята, близнятка. β) *subst. pl.* близнюки, (в громадї звід) чепіга O. γ) двоякий, подвійний, ops O vires O = чоловіка і коня. δ) двоїстий, centaurus O пів чоловіка, а пів коня, Cecrops O пів чоловіка, а пів гадини. ε) два, оба, пара, vultus O обоїх, sorores O брат з сестрою, братки, tempora V виски. ζ) схожий на, рівний, одна́ковий, подібний, audacia Ci illud g. consiliis eorum Ci зовсїм відповідає спільним їх за́гадам.

gemitus, ūs, m. (gemēre) α) зітха́нє, ох-канє, стогнанє, стогін, lacrimabilis V ридання, g. edere O за-, стогнати; з *gen. subi.* cadentum O; *poët.* plaga g. facit O свище, g. iraeque leonum V лютий рев(іт), pelagi V клекіт, equi V сумне іржання, incudum V стук; з *gen.*

obi. vulnerum L ізза ран. β) голосїнє. зойк. сум(ота); з *gen. obi.* virginis V задля . . .

gemma, ae, f. α) пупінок, очко, брость, in palmite V па́гони. β) (дорогоцїнний) самоцьвіт-камінь, g. et lapides H бисери й самоцьвіти. γ) все з дорогих каміньчиків зладжене, bibit gemmā V O з бисерної чашї, impressa O печатка. δ) око; *poët.* stellantes O очка на хвостї павуна.

gemmātus, (gemma) украшений дорогими каміньцями, anulus L.

gemmeus, 3. (gemma) з дорогих каміньців O.

gemmo, 1. āvi (gemma) α) пускати пупінки, vites Ci пукають. β) сяяти дорогоцїнними каміньцями, sceptra O.

gemo, 3. uī α) стогнати, зітхати, охати, квилити, iuvenci O заревіли, turtur V туркотить, cymba V скрипить, antennae H тріщать; з *abl. causae:* incudibus Aetna V гуде від; з *acc. c. inf.* O H. β) *trans.* жал(к)увати за ким, серцем болїти, жалїти кого, оплакувати, вдавати ся в тугу, на серденьку скорбіти, скорбувати, Ityn H; boni Ci горюють, acerba gemens O гірко нарікаючи, Ityn H.

gena, ae, f. звич. *plur.* **genae,** ārum, f. α) щока, per genas H лицем, siccare genas O. β) 1. щелепа V. 2. повіка, очна яма, око O.

geneālogus, i, m. спорудник родоводів, родопи́сець Ci.

gener, generi, m. α) побратаний, посвоячений, зять, Coroebus V су́джений (жених Касандри), Villius H любець. β) муж сестри, шурин N муж правнучки T.

generālis, āle, *adv.* iter (genus) I. родовий, constitutio Ci. II. загальний, decorum Ci.

generātim, *adv.* (genus) α) по народам, по племенам, по станам, g. constituerunt C по народностям. β) взагалї, загально, g. loqui Ci.

generātor, ōris, m. родитель, праотець, предок, prisci Ci праотцї, але: equorum V ста́дник, жереб'я́ць.

genero, 1. (genus) α) с-, по-, родити, плоди́ти, с(о)творяти, утворити, споружати, hominem Ci alqd tellus H видає. β) *pass.* ро́дити ся від, походити від, ab alqo Ci T; *poët. abl.* Troiā generatus V.

generōsus, 3. *adv.* ōsē (genus) родовитий, знатного (високого) роду, виликородний, stirps Ci ortus amicitiae Ci благородне. β) *occ.* уродливий, гарний, хороший, одмітний, розкішний, pecus V vinum H знамените, flos O дібрані цвіти; *poët.* insula . . . g. metallis V славний ними. γ) великодушний, благородний, mens O великодушність, generosius perire H кращою богатирською смертию загинути.

genetīvus, (genitīvus) 3. роджений, родимий, з роду, первісний, nomina O рідні порекла.

genetrix, (genitrix) īcis, f. (gignere) родителька, мати, Nereia O = Тетіда, magna V Кіб'еля, frugum = Ceres O ‚создателька'.

geniālis, e *adv.* iter (genius) I. присвячений ґенїю = подружний, весїльний, lectus Ci praeda O ‚гідна вінця'. II. що ґенїя тїшить = радісний, веселий, hiems V чудова, uva O солодка, platanus O тїнявий, festum geniāliter egit O празнував весело.

geniculātus, 3. (genu) *demin.* **geniculum,** i, n. обр. колїнкуватий, culmus Ci вузловатий.

genista, genesta, ae, f. зіно́вать, дрік (ростина).

genitālis, e (gignere) плодовий, плоднистий, плідливий, родючий, vis T родотворний, dies T у-родини, g. (dea) H = Діана, покровителька ро́дива (злогів).

genitor, ōris, m. (gignĕre) α) родитель; *poët.* батько, оте́ць, deūm O. β) (с)творитель, творець, причинник, urbis O основатель.

genitrix, гл. genetrix.

genius, ii, *voc.* genī, m. (gignere) дух-хоронитель, товариш-хранитель (чоловіка), від колиски аж до могили; єго бутє перестає зі смертию чоловіка, ater H неприхильний, також: urbis L; обр. genium vino curare H попивати собі винце, suum g. propitiare T завдячувати все собі самому.

geno, (genĕre) genui, genitus плодити, родити, у Ci лиш genit(ur), genunt.

gens, tis, f. (gigno) ‚плід'. I. α) поріддя, рід, родинна, рідня, колїно, племенники, рідняки, свояки, що мали ізза conubium свої окремі родинні обряди, g. Cornelia Ci homo gentis patriciae Ci S L боя́рин, Clodiana Ci K. кодло, Клодиянського кодла, homo sine gente H безрідний = низького роду = libertinus; patres maiorum, minorum gentium із старших, молодших родин, L T; також: dii maiorum (-minorum) g. Ci вищі (низші). β) потомок = нащадок, stirps deum V на́коренок. II. α) (міжнародно) плїмя, народність, нарід, люд, Allobrogum Ci natio, exterae Ci чужина, варвари H g. ac nationes Ci племіння і народности; *gen. plur.* ubinam gentium sumus? Ci посеред яких людей живемо?

longe gentium Ci в далекій далечині. β) громада, місто, околиця, сторона, країна, повіт, округа, волость, integerrima Ci. III. α) суспільність, загал, humana H людськість. β) від-рід, порода, vulpium O.

genticus, 3. домо-, своєрідний, національний, народний, mos T.

gentīlicius, 3. (gentīlis) рідний, племінний, sacra L.

gentīlis, e (gens) I. α) рідний, родинний, сімейний, племінний, nomen Caius порекло K., Iulius імя, назвище, Caesar прізвище; *occ.* β) споріднений, manus O дружина = рід Фабіїв, bonum T дідівщина; *subst.* рідняк, родич, семянин, свояк, gentiles deorum Ci потомки. II. племінний = народний, religio S батьківська, solum T батьківщина, g. nationes T заграничні народці, levitas T родима.

gentīlitās, tātis, f. кревність, свояцтво Ci.

genū, ūs, n. коліно, orbis O наколінок, g. submittere O Cu при-кляк(ну)ти, ponere O згинати.

***genuālis,** e для коліна; *subst.* **genuālia,** ium, n. підколінні повязки O.

genuīnus, 3. I. щоковий, dentes Ci кутні. II. (genus) природний, virtus Ci.

genus, eris, n. (gignĕre) α) рід, породження, generis gradus O родовід, summo genere natus Ci вилкородний, g. ab alqo ducere O V trahere C виводити, generis socia O сестра; *occ.* дворянство, боярство, inutile H g. donare H робити боярином. β) породження = рід, коліно, родина, сімя, дім, Fabium L auctores generis Ci O праотці; *occ.* 1. потомство; *poët.* нащадок, потомок, накоренок, Iapeti H = Prometheus, Iovis O = Bacchus, Adrasti O = Diomedes, (Aeneas) V. 2. племя, нарід, народність, стать, totum g. Graecorum Ci гр. нация. 3. рід, virile Ci чоловіча стать, muliebre Ci femineum V жіноча стать, жіноцтво. γ) *(collect.)* рід, humanum Ci H O L людськість; *occ.* 1. (про люди) розряд, розбір, кляса, верства, стан, ferum S дикарі, conventus ... ex variis generibus constabat Ci із всякого рода людий. 2. (про звірята) рід, порода, раса, piscium H. 3. (про неживотні) рід, спосіб, omnis g. arma L всілякі, bellorum Ci вид = характер, varia g. mortis Ci poenae Ci O inter hoc g. vitae H в таких відносинах; в *attribut. gen.* і *acc.* alia eius (huius, huiusce) generis Ci инше, иншого роду, (таке), alqd id g. scribere H щось такого, id (hoc) g. alia Ci инше таке. δ) (*opp.* species) = partes aliquas conplectens Ci. ε) спосіб = лад, alio genere quisque L кождий инакше (своїм ладом) „один так, другий сяк", novo g. dicendi uti Ci g. scribendi H стиль; *occ.* (п)огляд, бік, in omni g. diligens Ci на зкрізь пильний.

geōgraphia, ae, f. землепись Ci.

geōmetrēs, ae, m. помірник = землемір Ci.

geōmetria, ae, f. ґеометрия, математика Ci; *adi.* **geōmetricus,** 3. ґеометричний, formae Ci фіґура.

geōrgicus, 3. о хліборобстві, geōrgicōn libri IV о хліборобстві.

geōrgus, i, m. хлібороб.

germānitās, tātis, f. α) споріднене, покревність, побратимство, germanitatis memoria L. β) тїсна звязь дочерних міст з метрополією L.

germānus, 3. α) рідний, по-, кревний, frater Ci soror Ci. β) *subst.* m. f. брат, сестра, germana Iovis V (Iuno), germani Luperci Ci брацтво. γ) братній, сестрин Pl. δ) правдивий, щирий, справжній, mea g. patria Ci stoicus Ci наскрізь стоїк.

germen, inis, n. α) відросток; обр. покоління, рід, generosum O накоренок. β) колець, (ден. кільця), кільчик, зажівок, очко, парост(ок), includere V щепити.

germino, āre кільчити ся, пускати паростки, пукати, виростати H.

gero, 3. gessi, ges-tus I. α) носити; *poët.* sceptrum dextrā V; обр. bella manu V в руці; рідко куди? saxa in muros L tela V приносити, spolia prae se L (чванливо) нести поперед себе. β) *occ.* 1. носити (на собі), мати (на собі), vestes O vittas V virginis ora O N os V barbam V nomen decusque V зажити, mores O оказувати; обр. alcis personam Ci представляти. 2. (в собі) носити, мати, vulnus mente O inimicitias cum iis Ci ворогувати, odium in (adversus) eum L ненавидіти, fortem animum S оказувати, animos in te L бути настроєним, alci morem g. Ci потурати кому. 3. видавати, terra viros O silva frondes O пускає, platani mālos V родять. 4. gerens = з: picum gerens O. γ) *(refl.)* повбдити ся, обходити ся, поступати (собі), se g. in magistratu Ci se honeste Ci чесно, se medium g. L стояти по середині, se pro cive (pro colonis L) Ci хіснувати ся громадянським правом, se more maiorum S придержувати ся предківського обичаю, me eos iuxta S ставити на рівні з собою.

II. *(metaph.)* α) до-, виконувати, спевни́ти, довіршувати, споруджувати, споруди́ти, talia V alqd per servos Ci rem mandatam Ci. 1. res gesta; звич. *pl.* res gestae Ci воєнні подвиги, дїла, (по)-дїї, бувальщина, res domi gestae O підчас миру. 2. про воєводу: ‚командирувати', п(р)ово́дити, terrā rem g. L rem (negotium) male (bene, prospere) N C нещасливо (щасливо) бороти ся. 3. про вояків: rem g. comminus L би́ти ся на рукопаш, стинати ся = gladiis (gladio C) geri res coepta est L начали рукопашний бій. β) *pass.* стати ся, відбувати ся, дїяти ся, коїти ся, і т. п. dum haec geruntur Ci C підчас сих подій = між тим, his rebus gestis C потім, palam res gesta est Ci стала (ся) явною, quid negotii geritur? Ci що тут дїє ся? res bene geruntur C справа стоїть добре. γ) *occ.* 1. (війну) вести, bellum Ci C N воювати, pro alqo V bellum pacemque V рішати о війні і мирі, bellum g. cum alqo воювати (проти) кого або разом з ким, Germanis C проти Ґ. rem p. g. Ci заступати, rem p. prospere (egregie, feliciter) g. L щасливо воювати за ню. 2. (урядами) заряджувати, орудувати, правити, praeturam, quaesturam, tribunatum g. Ci бути претором і т. д. honores Ci управляти чинами, negotium publicum gerens Ci урядуючи, comitia Ci проводити виборами. 3. про орудки: зорудувати, залагоджувати, заладнати, tuum negotium gere Ci упорай ся з твоєю орудкою, sui negotii bene gerens Ci той, що повів справу як слїд, rem male Ci недобре ґаздувати, negotii gerentes Ci орудники.

gerulus, 3. (gerĕre) носящий; *subst.* ношак H.

gestāmen, minis, n. (gestāre) I. ноша, тягар, вага, lecticae T ноші (рід крісла), Priami V королївський стрій.

gestio, ōnis, f. виконанє, negotii Ci.

gestio, īvi (ii) (gestus, ūs) α) (радїючи) вискакувати, брикати, ликувати, studio lavandi V розкошувати, secundis rebus L бундючити ся, laetitia gestiens Ci пустотлива. β) *trans.* кляс. лиш з *inf.* напрасно жадати, домагати ся, охо́тити ся (з *inf.*) (чого захочує ся, забагає ся кому чого) Ci O.

gestito, āre звичайно носити Pl.

gesto, 1. (*frequ.* до gerĕre) α) звичайно носити, двигати, spicula L caput in pilo Ci; обр. scopulos in corde O мати немилостиве серце. β) привозити, приносити, доставати, irritamenta gulae T ласощів.

gestus, ūs, m. (gerĕre) α) постава, corporis Ci стать. β) рухи, движо́к, manūs O histrionum O.

gibber, 3. горбатий; **gibbus,** i, m. горб.

gigno, 3. genui, genitus α) плодити, родити, роджа́ти, видавати, sanguine eius O походити від него = єго кров-кість, me pater, ex ea O він батько, а она мати, Maiā genitus V її син (Меркурій), ad alqd nos natura genuit Ci с(о)творила, virum O взяти за свого (сина) = в прийми, genitus Amphione O син A., de semine Iovis O роду Юпітра. β) родити, приносити = видавати, tellus florem O; *pass.* crocum gignitur V росте; P Pr A *medial.* loca nuda gignentium S без ростин; deus urbem, vos urbi Ci заснував = сотворив. γ) бути причиною чого, спричиняти, творити, certamen H спонукати до; *pass.* perturbationes ex intemperantiā Ci повстають.

gilbus, 3. **gilvus,** 3. (про коні) бу́ланий, чалий, гливий, полови́й V.

glăber, bra, brum гладкий; *subst.* m. молокосос Ph.

glaciālis, e (glacies) ледо́вий, ледистий, студений O V.

glaciēs, ei, f. α) студінь, зимно. β) лїд, ледиця, ожеледа; *pl.* Hyperboreae V ледеща.

glacio, 1. (glacies) леденїти, *(tr.)* замінити в лїд V H.

gladiātor, ōris, m. (*gladiari) α) ґлядіятор, перебієць, борець. β) (лайливо) опришок, горлоріз, Antonius Ci забіяка, завидія Ci. γ) *pl.* ґладіаторські бої, g. dare, ēdēre Ci устроювати, gladiatoribus Ci підчас ґ. боїв.

gladiātōrius, (gladiātor) ґладіаторський, ludus Ci gl. familiā ґ. ватага Ci; обр. gl. corporis firmitas Ci дужий мов забіяка; *subst.* **gladiātōrium,** завдаток для ґ. борцїв L.

gladiātūra, ae, f. ґладіаторський бій T.

gladius, ii, m. (**gladium,** ii, n.) α) меч, ad gladios redire C хопити за меч, g. stringere Ci destringere C виймати з піхов, nudare O добути меча; меч римськ. жовнїра був $\frac{2}{3}$ *m* довгий, обосічний, прямий і без коробки; тому служив до удару і коленя тай висїв на ремінним черезплічнику (balteus), що йшов через лїве рамено; *occ.* зброя, оружжя, tuus Ci. β) убійство, gladiorum impunitas Ci scrutari ignem gladio H ще гірше лютувати.

glaeba, гл. glēba.

glaesum, гл. glēsum.

glandi-fer, fera, ferum (a glandibus ferendis) родючий жалуди, жолуди́стий Ci O.

glans, dis, f. α) жолудь O; *occ.* β) жолуденька (їстивна) Ci O. γ) метна куля (з олову або глинки), plumbea O ex argilla Ci.

glārea, ae, f. пісок ˌгрубий˥, каміньчики, рінь, хрящ, vias glāreā substruere L ріняками посипати.

glāreōsus, 3. хрящо́вий, ріня́вий, saxa L ріняк.

glaucus, 3. α) синобурий, блакітний, сїроголубий, equi V oculi V синї. β) *poët.* зеленкуватий, зеленавий, amictus V frons V.

glēba (glaeba), ae, f. α) скиба, gl. dimovere O борознувати, glebas frangere V скородити кия́нями. β) груда, брила, кусник, picis C. γ) земля, ріля V Ci.

glēsum (glaesum), i, n. янта́р, бурштин T.

glīs, glīris, m. щур.

glisco, ere α) розжевріти ся, розжа́рити ся, ignis oleo Ci. β) розпалювати ся, спа́хувати, violentiā alci V спахну́ти нею. γ) пізн. змагати ся, рости, більшати брати верх, bellum L seditio L ширить ся; про особи: singuli T багатїють.

globōsus, 3. кулястий, круглий, terra Ci.

globus, i, m. α) куля, gl. terrae Ci in caelo Ci метеори, sanguinis O кусник закипілої крови: обр. товпа, су́толоч, ва́лява, densus V тиск, militum T; *occ.* β) (полїтичне товариство, nobilitatis S N шайка шляхтунів, заговірників.

glomero, 1. (glomus) α) звивати в клубок, намотувати, мотати, lanam O favilla glomerata in unum corpus O збивша ся, frusta mero O змішати, nubes tempestatem V збивають ся на бурю, gressus superbos V гордою ступо́ю ступати = вигравати конем, saxa V викидати. β) збивати ся (до купи) = гуртувати (ся), cervi agmina V; *medial.* hostes V збирають ся, annus glomerans Ci бігущий.

glomus, eris, n. клубок H.

glōria, ae, f. α) слава, честь, gloriam sibi parare, consequi Ci зажити слави, добу(ва)ти, eum gloriā afficere сла́вити; з *gen. subi.* Pompei Ci; *gen. obi.* rei militaris Ci (= gl. militaris Ci) воєнна. β) 1. *pl.* (славні) подвиги, дїла; *pl.* Gallorum T g. triumphique S; *sg.* gloriā se alci aequare T. 2. (п)окраса, хвала, gentis O armenti O. γ) честолюбство, славожада, gloriā duci Ci поводити ся славолюбством, generandi g. mellis V охота до. δ) чвань, ˌславословє˥ H.

glōriātio, ōnis, f. (gloriāri) чвань, чванство, само-, хвальба Ci.

glōrior, 1. (gloria) хвалити ся, чва́нити ся, величати ся, гороїжити ся, гордити ся; *absol.* з *abl.* socero O ним як тестем пишати ся; з *praep.* de rē Ci in virtute Ci; з *acc:* idem Ci; *acc. c. inf.* C Ci; рідко *P Pr P* vita glorianda et praedicanda Ci славна славутна.

glōriōsus, 3. *adv.* ē α) славний, по-чесний, honores H. β) чванли́вий, славословний, miles жовнїр-хвалько (храбрій).

glūtēn, inis, n. **(glūtinum)**, i, n. клей V.

glūtino, 1. клеїти. **glūtinātor**, ōris, m. переплетник Ci.

gnāritās, tātis, f. (gnārus) знате́, знане́, с-відо́мість, знакомість, locorum S.

gnārus, 3. (gnoscere) α) знающий, зналий, свідо́мий чого, розізнаний з, в, (= peritus) custos T; з *gen. obi.* locorum T; з *acc. c. inf.* L; з зал. пит. C. β) звісний, id Caesari T с-відо́мо єму.

gnātus, gnāta = nātus, nāta.

gnāvus, 3. гл. navus.

gōbius = **cōbius**, i, m. пискір O.

gōrȳtus, i, m. (cōrytus) сагайдак V O.

grabātus, i, m. тапчан Ci.

gracilis, e α) сухорля́вий, кволий, худа́вий, худий, puer H. β) струнький, hibiscus V; *occ.* тонкий, тоне(се)нький, нїжн(еньк)ий, umbra O хистка. γ) прост(еньк)ий, бідненький, materia O звичайна.

gracilitās, tātis, f. сухорлявість, худорлявість, corporis Ci.

grāculus, i, m. галка, кавка Ph auctor pluviae aquae O віщунка на дощ.

gradātim, α) ступінь у ступінь = помалу, згодом пригодом, g. addere Ci. β) постепенно, ступнево, g. adsequi alqd Ci.

gradior, 3. gressus α) ˌгрядїти˥, по-, ступати, похожати, longe g. V O широко (виступцем) ступати, iugis V на, per cornua O переїжджати. β) іти, ходити; *absol.* g. ad mortem Ci.

gradus, ūs, m. (gradi) α) ступа́, крок, ступінь, g. mortis H наближенє, gradum facere Ci по-ступати, concito (citato) = pleno C S gradu L приспішивши ходи́ = по-спішно, suspenso g. L навспи́нячки, g. mortis H наближаюча смерть, gradum proferre, referre L подати ся вперед, в зад, inferre in hostes L рушати, ви-ступати, іти (приступом) на, conferre L звести рукопашний бій, зітнути ся із, sistere V = sustinere O з'упинити ся, corripere H подвоїти = скорійш набли-

жати ся; обр. gr. facere ex aedilitate ad censuram L стати нараз цензором. β) становище = місце, gradū movere, demovere L зóбити = виперти з (вигідного) становища = de gradū deicere Ci de gradu pugnare L бороти ся в кріпкій позиції. γ) ступінь, щабель; з *abl. pl.* gradus ступнї = сходи, східцї, gr. alti V драбина, scalarum Ci щаблї, per g. L сходами, spectaculorum T скамницї (= ряди примостів для зрителїв в театрі). δ) ступінь = стан, становище, gradum filii apud eum habuit L був єму сином, temporum Ci доба, aetatis Ci вік, ad hunc g. amicitiae ascendere L так примилити ся, gradibus ad alqd venire Ci постепенно достигнути чого; *occ.* стан(овище), уряд, посада, гідність, senatorius Ci altior dignitatis Ci висше зва́ння, gradu post me sedet uno H сидить за мною, (бо ще низшого роду).

graecor, 1. жити грекомн.

grāmen, inis, n. α) трава, мурава, травник, carpere V пасти, graminis herba L O би́линка, desectum O сїно; *pl.* часто: сїна́, полонини V. β) ростина, ignobile V inexpugnabile O бурян, malum V тройзілля.

grāmineus, 3. α) травистий, campus V сїножать, margo O зелений. β) травяни́й, ara V corona obsidionālis L; *occ.* тростяний, hasta Ci.

grammaticus, 3. граматичний, tribūs H стоваришенє граматиків; *subst.* **grammatica,** ae, f. **grammatice,** словесність. **grammaticus,** i, m. словесник Ci.

grānārium, ii, n. клуня, хлїбня, збіжниця, пашéнна комора, ˌшпіхлїрˀ ˌгамбарˀ H.

grand-aevus, 3. (a grandi aevo) великолїтний, старовікий, старожилий-, -денний, старезний, старий O V.

grandesco, ere бíльшати, рости Ci.

grandi-fer, 3. (grande ferre) вельми дохíдний, arationes Ci засїви (на полїтки).

grandi-loquus, 3. (grande loqui) високопарний, чванливий; *subst.* чванько, храбрій Ci.

grandinat, паде (бє) град L.

grandis, e α) великий, велечезний, vox сильний, грімкий, grande auri pondus Ci сила зол., cothurni = alti V hordea V зернистий. β) до-рослий, дохожáлий, puer Ci хлопак = парень Ci filia Ci дохожала. γ) старий, зрілий, g. natū Ci aevo O вíковий, aetate grandior O підстаркуватий. δ) знатний, res Ci важна, exempla Ci переконуючі, pecunia Ci значні довги. ε) величний, високий, conari grandia H брати ся до поважних дїл, grandia turget H стає високопарним, grandius sonat O велечнїйше.

granditās, ātis, f. величність, verborum Ci.

grando, inis, f. градина, град, градовиця O.

grāni-fer, 3. (a grānis ferendis) зерноносний, agmen O.

grānum, i, n. зерно, зернятко, зеренце, tostum O пражений ячмінь, tura O ладанові кýсочки.

graphium, ii, n. ˌґріфельˀ, ручка O.

grassātor, ōris, m. (grassari) α) волоцюга, гуляка. β) опришок, розбíшака Ci.

grassor, 1. α) ступати, ся, ходити, іти, limite O; обр. ad gloriam S прямувати до; *occ.* (ночами) шастати ся, волочити ся по, тягати ся, in Suburra L Nero T. β) ви-, поступати; *adv.* iure non vi L ferro T veneno T брати ся за, consilio grassandum L треба штучкою підходити, obsequio H потурати; *occ.* нападати, іти на, in te L брати ся до тебе, in possessionem agri L бути ласим на посїлість. γ) розпаношити ся, панувати; *absol.* vis (potentia) лютує T.

grātēs, (лише *nom. acc. abl.*) gratibus y T; g. tibi ago Ci O T дякую, referre V O віддячити ся, di tibi persolvant grates V най заплатять (іронїчно); *meton.* g. alci decernere O празник з дякою і молебнем.

grātia, ae, f. любість, милість. I. α) *abstract.* краса, formae O принадність, nostra O милова́нець. β) *plur.* Gratiae, ārum, f. (Євфрозіна, Аґлая, Талія) богинї веселого житя. γ) улюбленість, ласка, повага, поважанє, вплив, значінє, знатність, homo summā g. Ci вельми поважаний, in gratiā esse apud alqm Ci бути в ласках, gratiam eius sibi conciliare N Ci з'єднати собí єго ласку, in gratiam redire (reverti L) cum alqo Ci помирити ся, погодити ся, in antiquum locum gratiae restitui C прийти до колишнього значіня; з *gen.* Luculli (значінє) Ci gratiā plurimum poterat, valebat Ci C мав великий вплив, cum gratiā L добровільно, cum bonā g. Ci по доброму; *occ.* приязнь, любов, жичливість, прихильність до, est mihi g. tecum O ми з собою в дружбí, mea O до мене; *gen. obi.* Amatae V до, armorum V охота до, fratris O для. II. α) прислуга, прислужність, услужливість, apud eos L сторонничість, peto a te gratiam Ci будь ласкав! gratiam dicendi facere L позволити говорити; *adv.* **gratiā,** *isol. abl.* з прúводу, за́любки, з, ізза, за-для, ради; *gen.* honoris g. Ci

exempli g. Ci N приміром; з *gerund.* fructus servandi gratia C N щоби . . . consolandi tui gratia Ci щоб тебе розважити, meā, tuā, nostrā, vestrā, gratiā . . . про мене, тебе ради, ізза него і т. п. у S eā gratiā задля того (= eius rei gr.); з *praep.* cum omnium gratia Ci на потїху всїм, cum g. imperatoris L в догоду єму, in gratiam alcis alqd facere L до-годити єму; *occ.* прощéння, пробачéння, tibi gratiam facio L пробачаю, прощаю, delicti g. facere S помилувати кого = простити єму. β) по-дяка, признанє, вдячність, veteris facti V за колишнє добродїйство, dis gratia! O ‚слава Богу' = дякувати Богам, alci gratiam habere C бути вдячним, g. referre Ci reddere S Cu rependere facto O Ci віддячити ся, відплатити ся за, gratias (gratiam) agere складати подяку, по-, дякувати за що, de matre Ci pro beneficio Ci ob hoc . . . quod L; часто *abl. pl.* **grātiīs** = grātīs, ‚спаси Біг', ‚за бог-до-прости', даром, безкорисно, задáр, дармо, без заплати Ci.

grātificātio, ōnis, f. α) услужливість, прислуга, догода Ci; *occ.* β) дар, дарúця, дáнок, Sullana Ci.

grātificor, 1. α) годити кому, догоджати, вволяти кому волю, прислужувати ся, в, de eo Ci mihi Ci. β) *trans.* удїляти, дарувати, по-, призволяти, hoc Ci в тім, nihil в нїчім, alci alqd; pro Romanis L бути услужним для них; *occ.* присвячувати, жертвувати S, alci sua Ci радо віддавати.

grātiōsus, 3. α) милий, улюблений, в ‚ласках'; *absol.* β) civis Ci впливовий, apud eos Ci alci Ci у кого; *subst.* улюбленець Ci. γ) услужний, услужливий, приязний, ласкавий, ad alqd; in rē Ci; *occ.* δ) з ласки, missio L.

grātīs, (gratiīs), гл. grātia.

grātor, 1. *(poët.)* α) бажати щастя, добра; *absol.* invicem inter se L sorori V reduces (*sc.* esse) V витати з поворотом, libens grator toto pectore O з душі серця тїшу ся. β) дякувати, abest gratantibus O нема єго при подячнім празнику.

grātuītus, 3. безкорисний, mercennarii Ci безплатні (охотники), suffragia Ci не підкуплені, furor L без причини, *adv. abl. sg.* n. **grātuītō,** даром, за дурно, безплатно Ci T.

grātulābundus, 3. бажаючий добра L.

grātulātio, ōnis, f. α) заява радости = радість; *absol.* civium Ci. β) бажанє щастя, привіт, g. fiunt C бажають собі щастя, in suā g. Ci приймаючи бажання (коли вступив в чин). γ) заява по-дяки = подяка, dīs Ci; *occ.* подячний празник Ci g. facere Ci decernere Ci.

grātulor, 1. α) бажати щастя; *absol.* mihi de eā Ci inter se Ci quod Ci; *acc. c. inf.* O; рідко з *obiect.* ei victoriam до Ci. β) дякувати, alci.

grātus, 3. *adv.* ē α) принадний, милий, любий, гарний, хороший, Venus V красуня, in ore O принадна. β) улюблений, любязний, дорогий, приємний, бáжаний, уподóбний, g. esse tibi H упóдóбати собí кого, alci H in vulgus leges L пожадані; *adv.* рáдо, охотно. γ) радий, вдячний, віддячливий, veritas Ci alci gratum est, quod, si . . . Ci мило-що; з *inf.* Ci; gratum facere alci C Ci прислужити ся кому, вволити чиюсь волю, se alci gr. praebere Ci віддякувати ся, in deos Ci erga duces Ci male g. O невдячний.

gravanter, (*adv.* до gravans) жáлкуючи (ся), нерадо, haud g. L радо.

gravātē, (*adv.* до gravātus) жалкуючи (ся), нерадо, haud (non) Ci без заходів.

gravēdo, inis, f. (gravis) тягота́ = утóма; *occ.* нéжит. **gravēdinōsus,** 3. з нежитом Ci.

gravesco, ĕre заважнїти, завагїтнїти, зайти в тяж, fetu nemus V вагонїє = рясніє овощами; обр. більшати, valetudo T слабість змагає ся.

graviditās, tātis, f. (gravidus) тяж, тягота́, вагота; звич. *pl.* Ci.

gravido, āre, āta заплоджувати, terra seminibus Ci що зародила.

gravidus, 3. *adv.* ē α) отяжілий = вагітна, (тїльна, кітна, суя́гна то що), завагонїла, de semine O pecudes V тяжкі, tellus O смолиста. β) повний, наповнений, aristae V O набúти зерном, messes O бóгаті; з *abl.* imperiis Italia V що видасть чимало володарів, bellis urbs V що єго ждуть бóрби.

gravis, e *adv.* iter I. α) *(absol.)* важкий, тяжкий, onus C tellus (terra) V H сита = чорнозем, cibus Ci нестрáвна, miles T тяжко з'оружений = agmen L; обр. pretium S висока. β) важний, знатний, значний, великий, високий, testis Ci вірогідний, auctor Ci певний, oratio Ci переконуюча, Entellus V велетинський, inimicitia Ci запекла; *occ.* γ) 1. важéнний, грубий, vox Ci низький, sonus O товстúй, глухий, graviter sonare Ci V гудїти. 2. поважний, статочний, с(т)ановитий, торжественний, iudex Ci senatus Ci O senatus consultum Ci vir gravioris aetatis

Ci C в розсудливім віці. II. α) *(pass.)* отяжений, отягчений, нава́жений, ванта́жений; звич. з *abl.* navis spoliis L barba nimbis O дощиста, colus lana V повне, habenae auro O золотисті, morbo V зболі́лий, vulnere L слабий, oculi V запалі, arbor O рясне. β) вагітна, regina V Marte gravis V тяжка від M. γ) отяжений, vino O підпилий, mero somnoque O заморочений, vigiliis не виспаний; *occ.* 1. *(adv.)* тяжко, важко, нерадо, дуже, g. ferre id C прикро відчувати; з quod *c. ind.* Ci C; з *acc. c. inf.* Ci alqd gr. accipere Ci брати за зле, tolerare T бути невдоволеним, болі́ти над тим що. 2. віком (aetate L) похилений, віковий, старожилий, malis annisque gr. V H O зві́джений і постарілий. III. α) *(activ.)* важкий = недогідний, прикрий, осоружний, sol H O шкварна спека, aetas V душне, anni tempus Ci негода, umbra V aurae O caelum T нездорове, tempestas (sidus O) V не(по)года, gravis ictū V сильно ударяючий, somnus O морочливий, labores V сутужні, grave est з *inf.* O N Ci; з *abl. supini.* dictū Ci auditū L. β) незносимий, скрутний, строгий, острий, гіркий, недоброрий, лихий, прикрий, доку́чливий, дошкульний, злиде́нний, гнїтучий, суворий, сумний, bellum C Ci se non graviter habere Ci злегка недомагати, fatum Ci = fortuna C недоля, contiones ворожі, rumores Ci лихі, verbum Ci колюче, stella O зловіща, gurges O рвучий, vulnus O смертенна, iudex O немилосердний, passi graviora V гірші злиднї. γ) гидкий, відразливий, odor V вонючий, grave olens V що тхне.

gravitās, tātis, f. (gravis) тягота. I. α) зава́га, вага́, тягар, тяжкість, navium C неповоротність, annonae T дорожня́. β) важкість, важність, civitatis C Ci значі́ння, artium Ci вплив. γ) повага, поважність, статочність, величність, parentis Ci nominis Ci достойність. II. α) *(pass.)* вагота́, тяжина́, uteri O. β) утома, corporis Ci нездоровля, tarda O ослабленє, linguae Ci тяжкомовний, senilis O дряхлість. III. α) *(activ.)* важкість, belli C трудність, temporum Ci злиднї. β) твердість, строгість, сила, могучість, legum Ci verborum Ci колючі. γ) відраза, прикрість, odoris T відразлива воня, loci L S нездорове.

gravo, 1. (gravis) α) обтяжати, eum sarcinis T на-вю́чити, robur nodis gravatum V сукуватий дубо́к, caput O склонивши голову, gravātus vulneribus L покритий ними, oculi morte g. O зажмурені. β) тяжи́ти, погіршувати, fenore aes alienum T тяжші, invidiam T трою́дити. γ) докучати, дошкуляти, пригнїтати, me officium H; *PPP* gravati choreis somno V утомлені і сонні, somno vinoque gravati L заморочені вином і заспані.

gravor, 1. чути нехіть, відразу, відмагати ся, відпирати ся чого, отягати ся, нерадо робити; з *abl.* militiā L нерадо служити; з *inf.* venire C prodire Ci quae voce dare V відказувати; *poët. trans.* equitem H нерадо носити, adspectum T уникати; *occ.* відказувати, quae . . . V.

gregālis, e (grex) α) чередний, Catilinae Ci поплічники, Clodii Ci помагачі. β) рядового, чергового (жовнїра), sagulum L habitus T „унїформа" простого жовнїра.

gregārius, (grex) черговий, milites Ci черговці, рядові.

gregātim, (gregāre) стадами, громадно, чере́дно, купами Ci.

gremium, ii, n. α) ло́но, на́дро, matris Ci alqd deorum in gremiis ponere V здавати ся на бо́гів, in gremio fratris Ci під оком его. β) середина, нутро́, medium g. Graeciae Ci осередок, caeruleum V пле́со.

gressus, ūs, m. (gredi) ходá, ступá, крок, бі́г, presso g. O пова́гом, gressum (in) ferre O V (в)ступати, anteferre V ступати попереду, comprimere V з'упиняти ся, recipere V вертати, huc dirige V справ сюди.

grex, gregis, m. α) череда, стадо, lanigerus V O ту́рма, отара, equorum Ci табун, de grege vir O бик, dux gregis O чередний бик, козел, баран, avium H ключа. β) товпа, купа, obsceni O юрба Вакха, amicorum Ci кружок, гурт, latronum Ci = praedonum L ватага, scribe tui gregis hunc H залїчи до твоєї дружини; *occ.* 1. гурма, g. facto S гурмою, стовпивши ся. 2. секта, школа, philosophorum Ci.

grundio і **grunnio,** īre, ii хрунькати, хрюкати, рохкати, квікати. **grundītus,** ūs, m. хрунькіт, рохканє, квік Ci.

grūs, gruis, f. (m). **gruis,** is, f. журавель Ci.

grȳps, grypis, m. ґріф, мітичне страховище, iunguntur grypes equis V неможливе стає можливим.

gubernāclum (gubernāculum), i, n. α) правило, трепло́, де́мено, стерно́, корма́, весло́. β) правлїнє, управа, заряд; звич. *pl.* rei p. Ci.

gubernātio, ōnis, f. α) стер(н)ованє, кермо́ванє, navis Ci. β) провід, правлїнє, управа, заряд, rerum Ci; з *gen. subi.* senatūs Ci.

gubernātor, ōris, m. α) стерни́к, керманич Ci. β) у-правитель, rei p. Ci.

gubernātrix, īcis, f. у-правителька Ci.

guberno, 1. α) стернити, кермувати; *absol.* обр. β) *absol. trans.* правити, рядити, ким, чим, порядкувати, орудувати, управляти, rei p. navem Ci quaestionem Ci провадити.

gula, ae, f. α) глита́ня, пелька, ковтка, гортанка, горло, шия, laqueo g. frangere S задусити; обр. β) піднебінє ST. γ) ласування, gulae parens H ласун, ласогу́б, gulae irritamenta ST ла́сощі.

gumia (gemia), ae, m. (семітське слово); *meton.* пияк Ci.

gurges, itis. m. **(gurga)** α) крутїж, вир, нурт, gurgites L струмина. β) во́ди, пле́со, глибінь, Iberus O западне море, recessus gurgitis O заходисті за́ливи, summus lymphae O поверхня води. γ) бе́зодня, пропасть, глиб, libidinum Ci. δ) жерун, па́жера, patrimonii Ci марнотра́в. ε) па́жерливість, aetas gurgitis Ci нена́ситний вік.

gurgulio, ōnis, m. горло, гортанка, дихало Ci.

gurg-ustium, ii, n. кожде мешканє з вузьким виходом, шинок, кабак, e g. prodire Ci з корчми, in g. habitare Ci в пивницї, по́грібі.

gustātus, ūs, m. α) куш(тув)а́ння, куштунок; обр. laudis g. non habere Ci не (пі)-зна(ва)ти ся на нїй. β) по-, смак, почуванє, acerbus gustatu Ci терпкий.

gusto, 1. коськати = голубити. α) по-, с-, куштувати, куша́ти, споживати, aquam Ci. β) смакувати в чім, закусити чим = зазнавати, мати, брати участь, studia litterarum sensu Ci любувати ся на, в них, primis labris Ci нипати.

gustus, ūs, m. куштування, смак, gustu explorare, libare T куштувати.

gutta, ae, f. краплина, капля, цятка, variis g. stellatus V O цят(к)о́ваний, краплистий.

guttur, uris, n. горло, горла́нка, g. frangere H ⌜скрутити карчило⌝, spatiosus in guttura O довгошийка.

guttus, i, m. зба́нок, банька (з вузькою шийкою) H.

gymnasiarchus, i, m. начальник ґімназиї Ci.

gymnasium, ii, n. ґімназия. 1. місце для тїлесних вправ. 2. зборня фільозофів Ci.

gymnicus, 3. ґімназийний, для тїлесних вправ Ci.

gynaecēum, . . . īum, i, n. **gynaecōnītis,** tidis, f. жіноча ко́мната, жіноцьке мешканє.

gypsum, i, n. ґіпс, любастер; від **gypso,** 1: **gypsātus,** 3. побілений ґіпсом, pes O (продажного раба).

gyrus, i, m. α) (о)круг, кружок, ко́ло, traxit septem gyros V звинув ся в семеро; *occ.* β) gyros ire, dare, carpere V O бігти кругом = g. variare T. γ) обвід, кружанє, in g. rationis ducere Ci напутити, in exiguum compellere Ci обмежити на мале по́прище, interior H коротший обіг сонця.

H.

Habēna, ae, f. по́від, повóддя; звич. *pl.* α) віжки, води́льця, повідки́, habenas dare, effundere V excutere, immittere O попустити = дати коневи волю, adducere V стягну́ти, immittere h. classi (fluminibus) O V плисти на всїх вітрилах, h. premere V supprimere O спиняти біг, tenet habēnas Ci поводить; *occ.* β) *poët.* ремінь. fundae V L actus habēna V бато́гом; *synecd.* metuens habenae H ⌜кнута⌝. γ) правлїнє, провід, керма́, управа, заряд, rerum V populi O.

habeo, 2. habui, habitus, A α) мати, носити, провадити, держати, двигати, vestem O pila libellos H висять на нїй, aetatem a re p. S не брати участи в державі = жити для себе. β) *occ.* 1. мати = тримати, держати (кріпко), me Tartara V H regio Anchisem V перебуває в нїй, in custodia (vinclis) alqm N Ci в оковах, alqm in armis S L під оружєм; з *P P P.* про постійні відносини: habere rem paratam (praeparatam L) Ci, promptam (in promptu) Ci S мати на поготові, ⌜на примітї⌝, res me falsum habet S звела мене, me sollicitum Ci безнастанно трівожить мене, agros infestos h. Ci L непокоїти, alqm suspectum S мати призру на. 2. за-

держувати для себе, (собі), tibi habe Ci три-май собі, illam suas res tibi h. iussit Ci прогнав ёї = розвів ся з нею. 3. містити в собі, nihil epistula Ci annalium memoria L переказують лїтописи. 4. мати = відбувати, устроювати, comitia Ci C consilia Ci радити, iter C мандрувати на, до, quaestionem Ci вести слїдство, negotium Ci орудувати, alci honorem T віддавати честь (инодї заплатити Ci); *occ.* мати = держати: orationem Ci промовляти, querimoniam de re Ci жалувати ся, verba cum eo L розмовляти з. γ) з *adv.* поступати, поводити ся з ким, alqd; parum honeste S легковажити, eos nullo discrimine V = uno ordine V рівно обходити ся з, alqm praecipuo honore C вельми почитати, eodem loco, quo . . . S C мати на рівнї з. δ) *activ.* з подв. *acc.*: мати кого за, вважати кого чим, за, deos beatos Ci; *pass.* з подв. *nom.*: бути за, служити за, уважати (ся) за, мати ся, habentur tyranni N; *gr. dat.* habitae iis oracula quercus V служили їм за пророчні; з *praed. gen.* eius auctoritas magni habetur C дізнає чималої чести. 2. мати = вважати; з *praep.* alqm pro amico C мати за, pro certo (explorato) alqd h. Ci вивід(ув)ати ся як слїд, alqm in numero hostium h. C Ci зачисляти до, лїчити за; з *inf.* O C parum S неконче вдовольнити ся; з *dat.* цїли.: paupertatem probro h. S соромити ся нею, alqd honori (laudi) Ci вважати за честь, rem religioni Ci усовістити ся, alqm ludibrio Ci кепкувати собі з него. ε) *refl.* мати ся = стояти, iти, знаходити ся, res se male habet Ci стоїть кéпсько, ut nunc res se habet L бодай на тепер = ⌜поки що⌝; *refl.* = *act.* без se: bene habet Ci ⌜гаразд⌝, sic habet H (то) так; *medial.* sicut haec habentur S так як справи стоять, se graviter h. Ci тяжко занедужати. **B** α) мати = посїдати, pecuniam Ci; з *adv.* opes modeste T (по)мірно уживати, amor habendi V O користолюбність, hoc habet V дістав (удар), habens et inops V маючий й бідний, in nummis idem Ci готовикóм, в готівцї; *occ.* β) 1. мати (в своїй власти) = держати, облягати, займати що, muros V. 2. за-, мешкати, tecta V hanc sedem O тут осїсти. 3. о-, панувати, над, кермувати, верховóдити, воло́дати, володїти, прáвити чим, urbem reges T королюють в Римі, animus cuncta S. 4. (посїлість, маєтки) мати, in Bruttiis Ci. 5. (худобу) кохати, плекати, pecus V. γ) опанувати = про-, переймати, огортати, захвачувати, ira me O бере мене лють, alqm somnus V злягає на кого. eos fiducia V уповають, mentes terror V переняв страх. C α) мати при собі, з собою з *concret. obi.* alqd secum C V vulnus O дістати рану, pallium Ci мати на собі; з *abstract. obi.* dimidium facti H встигнути. Фрази: 1. in animo (animo) h. задумувати, загадувати, мати на думцї; з *inf.* Ci; але: eum in animo h. Si S = (ante oculos O) памятати, тямити на него. 2. rem in manibus h. C L мати під рукою. 3. при (душевнім настрою) афектах . . . показувати, відчувати, odium in alqm Ci ненавидїти, inimicitias cum alqo Ci ворогувати, fidem alci C вірити, res fidem habuit O повірено, дійняли віри, spem in armis V покладати на, spem ab eo Ci здавати ся на; *occ.* β) мати (якусь прикмету), Tigellius hoc H мав ту примху. γ) приносити з собою, викликувати, будити, справляти, спричиняти, вимагати, dies fortunam O, beneficium Ci querelam Ci. δ) мати = могти, знати, відати; з *inf.* incipe, si quid habes V (*sc.* співати), dicere Ci suadere H dare O; *relativ.*: nihil habeo, quod scribam Ci; зал. пит. habeo, quibus vendam C маю купцїв. ε) (P P P для означеня наслїдку) мати = посїдати, (для себе), vectigalia redempta Ci на полїтки, pericula consueta h. S звикнути до, sibi persuasum h. Ci переконувати ся на чому, чого, пересвідчувати ся в чім, alqd cognitum (notum) h. Ci проглянути, спізнати, mihi est propositum = propositum habeo Ci задумую, alqm, alqd suspectum S L Cu призру на кого мати, aciem instructam h. C готове до бою, ушиковане, legibus sanctum C мати законну силу, eos obstrictos C з'обовязатй собі. ζ) треба, конче, мушу, mihi dicendum est Ci = habeo dicendum T.

habilis, e (habēre) α) на-, з-, ручний, нáруч кому, легкий, складний, frameae T придобні, arcus V гнучкий, galea V легонький, cursus O поводистий, vigor V моторність. β) ви-, догідний, спосібний, здібний, здалий, при-, здатний; з *dat.* lateri clipeus V пристає до, aetas feturae V погожий час на; з *praep.* ad alqd L Ci.

habilitās, ātis, f. моторність, зручність; *pl.* corporis Ci.

habitābilis, e придобний (до за-, мешканя) O Ci.

habitātio, ōnis, f. мешканє, житло, mercedes habitationum Ci комірне.

habitātor, ōris, m. житéць, мешканець Ci.

habito, 1. I. α) *trans.* за-, мешкати, що, в, terras O оселити ся, в *pass.* β) служити за житло, за мешканє, pars urbis habitatur Ci; з *gr. dat.* moenia Grāīs V поселені ними; *intr.* II. жити = мешкати, домувати, triginta milibus habito Ci плачý комірного 30 000 сестерцїв, pagatim quies O панує селами; де? *locat.: absol.* ruri Ci Romae L; з *praepos.* in via Ci при дорозї, sub rupe O ad, apud alqm Ci (у кого); неособово: in luna habitatur Ci є житцї на; *subst.* **habitantes** O L мешканцї, житцї. β) мешкати, все бути, пере-, пробувати, in carcere Ci сидїти в тюрмі, in foro Ci все находити ся на ринку, oculi in vultu Ci впялені в, in oculis Ci перед очима, на очах, in re tractanda Ci усе займати ся нею, gloria in terris Ci шúршає, amicus cum curis Ci раз-у-раз заклопотаний.

habitus, ūs, m. (habēre) α) положенє, стан, durans Cu. β) по-, стать, вид, вигляд, погляд, virginis os habitumque gerens V на вид дївиця, corporis Cu T постава, oris Ci L риси облича = черти лиця; *occ.* γ) ноша, одежа, стрій, убранє, habitu messoris O; часто: h. atque vestitus L occulto h. T перебраний. δ) якість, хисть, властивість, питом(инн)ість, вдача, naturae Ci S; *occ.* (душевне) розположенє, д. настрій, provinciarum T animi Ci успособленє.

hāc i hāc, -tenus, гл. hic C I.

haedilia, ae, f. кізонька, козлятко H.

haedīnus, 3. кóзячий, козлóвий, козúний, цáпиний, pelliculae Ci козлúна, козляча шкірочка.

haedus, i, m. α) цапеня, козеня. β) *pl.* haedi козлята = 2. звізди у возї, haedorum dies V = 21. XII.

haereo, 2. haesi, haesūrus I. α) висїти, по-, звиснути, устромляти ся, чепіти, почепити ся, загрузнути, застрягати, прилипати, лежати, arte H держати ся купи, male O легонько держати ся. 1. з *abl.* pede pes V пристає одна до другої, equo H кріпко сидїти на, ferrum ossibus O застрягло, fides animis O вірять, animo dolor Ci діймає. 2. *abl.* з in: in pede calceus H теліпає ся, in patris cervice O обняти єго; обр. malum in medullis Ci лежить. 3. з *dat.* alae sagitta O встромила ся у. 4. прилягати до, ad radices Ci. β) все держати ся чого, засїсти щось, сидїти все над, при чім; пересиджувати, про-, перебувати, бути де, fontibus O sub foliis V in sententia Ci. γ) причепити ся кого, не оставляти кого, не відступати від кого, alci pessatum Ci Euandro V illi puer H заєдний п товариш; ворожо: (in) tergo alcis TL сидїти на карку = гнати за δ) не відходити від = прилягати до, telae O. II. α) задержати ся, станути, territus haesit V став мов вкопаний = остовпів, lingua Ci затинає ся, загикувати ся, але: vox faucibus haesit V слово завмерло = він замовк = запнув ся, hic aqua Ci тоб то й є, criminibus T замотати ся в, in poenis Ci таки покарали єго. β) переставати, з'упиняти ся, manu victoria V припинило ся в єго руцї, fama ad metas Ci. γ) хитати ся, не рішати ся, не знати (як і що), сумнити ся, бути в клопотах, inter hanc et illam O nebulo Ci вагає ся, in tabulis reus Ci збентежив ся; з зал. пит. Ci O.

haeres, гл. hēres.

haeresis, f. *gr. gen.* . . . eōs; *gen. pl.* eōn, *acc.* im, *abl.* i. метода; *meton.* філозоф. школа.

haesitantia, ae, f. гиканє, linguae Ci.

haesitātio, ōnis, f. нерішучість, ваганє Ci.

haesito, 1. āvi α) все застрягати, застрявати, загрузати, in palude Ci. β) затинати ся, гикати, linguā haesitantes Ci гикаві. γ) бути непевним, вагати ся, хитати ся, de re; in novis rebus Ci клопотати ся ними; зал. пит. Cu.

hahae або **hahahae,** а то то; га, гага, на маєш *Pl.*

hālec, гл. allec.

haliaeëtus, i, m. морський орел, орлáн O.

halieūs, i, m. рибалка; **halieuticus,** 3. рибáрський. **halieutica,** ōn, n. поема про риби O.

hālitus, ūs, m. α) по-, дих, віддих, дух, диханє Ci. β) випар Ci.

hālo, āre α) дихати, дхнути, хухати, auras O повівають. β) пахнути, тхнути чим, agae sertis V запахнули ними.

hama-dryas, adis, f. нїмфа-русалка V O.

hāmātus, 3. (hāmus) α) карлюкуватий, sentes O колючі; harundo O загнутий. β) закарлючений, гачкуватий, corpora Ci.

hāmus, i, m. карлю(ч)ка, гак, крюк, зазубéць, кіготь, клюга = площик (себто загачка на стрілї), curvi O пазурі, lorica conserta hamis V кільча(с)тий, ferrum abdidit hamo O запустити аж до руківя, держáлна; *occ.* β) вудка, hamo pisces capere Ci; *meton.* при-, ваба H.

hara, ae, f. хлів(ець), куча, свинюшник, свинúнець, cura haraе O свинар.

harēna, ae, f. гл. arēna.

hariolor, 1. ворожити, віщувати, провіщати; *absol.* Ci.

hariolus, i, m. провісник, ворожбит, віщун Ci.

harmonia, ae, f. складність, згода, sonorum Ci однозвучність.

harpago, ōnis, m. крюк, заґачка, закарлюга, гак, ‚гарпуна'; *occ.* желїзна лапа, очепа, цурка = корабельна загáч (для счіплювання ворожих кораблїв) C Ci.

harpē, ēs, f. серпуватий меч Меркурия O.

harūna, ae, f. гл. arunīa.

harundo, гл. arundo.

haru-spex, spicis, m. обзірник нутр(енн)остий, ворожбит, віщун, знáхор; **haru-spicīnus**, 3. ворожбитський, віщий, libri Ci; *subst.* **haru-spicīna**, ae, f. ворожбитство, гáданє.

hasta, ae, f. α) патик, жердка, дручок, recurva O загачка, (загачкуватий патичок); *occ.* держал(н)о, ратище, ратовúще, graminea Ci бамбусова тростина; *synecd.* β) ратище, копия, спис, eminus hastis, cominus gladiis uti Ci; обр. abiecit hastas Ci відступив від оборони; *occ.* γ) при лїцитациї здобичі втикали спис в землю, отже: продáжа, потóржка, h. positā Ci = sub hasta vendere Ci = лїцитувати, infinita Ci вічні лїцитациї.

hastātus, 3. ратищем узброєний; *subst. pl.* (sc. ordo) манїпула, ратишники = перша лава римських легіонарів; они стояли між principes (I.) і triarii (III.) signifer primi h. CiL першої манїпули.

hastile, is, n. α) жердка, бучок, дручок, костур, палиця, кий, кіл, rasum V обтесаний кіл (підпора), validis h. V гильчастий; *occ.* β) держално, (*opp.* ferrum клюґá) O. γ) копия, рáтище, bina O.

haud і **haut**, (ст. Ф. hau): не, не конче, не так то, не зовсїм; у класиків рідко; часто у поетів і пізнїйших; при verba-x. 1. h. equidem credo O h. scio (hauscio), an... Ci думав бим ... що, h. scio an fieri possit Ci. 2. при *adiect.* h. ignobilis HL (litotes) неабиякий, h. paucі L чимало. 3. при *adv.* h. procul L недалеко, h. dubie Ci безперечно, h. facile L не так то легенько, h. secus (aliter) L O так само, не инакше.

hauddum, ще не, ще нї, навіть не L; *subst.* h. per ambages L не без обиняків = щиро. 4. при *pronom.* h. quisquam L ледви (чи)хто. **haudquāquam**, зовсїм нї(не), нїяк(не), цїлком не, h. q. mirandum est Ci. 5. correlat-ивно haud ... sed ... CiH.

haurio, 4. hausi, haustum, (hausūrus) I. α) черпати із, зачер(п)нути, aquam ex puteo Ci lymphas de gurgite V; *occ.* (кров) про-, розливати, sanguinem CiL. β) вимати, брати, alqd ex natura Ci ex vano L з непевних жерел; *occ.* брати = збирати, pulverem O. II. α) вичéрпувати, вúчер(п)нути, cratera O; *occ.* ви-, спорожнюваняти, випити, pocula ore O; обр. dolorem Ci переболїти, calamitatem Ci пере-, зносити, voluptatem Ci насолодити ся нею, supplicta V перетерпіти. β) про-, розтрачувати, переводити, sua T змарнувати, Italiam ... fenere T ‚виссати', provincias T жакувати. γ) о-, за-, до-, с-кінчити, перебігти, sol orbem V. δ) *poët.* розтворяти = ранити, пробивати, latus gladio V Cu простромити, ictu ventrem L прошити, iugulum T підрізати, loca luminis O виколоти очні ямки = очі, pavor corda V прошибає. III. α) зачер(п)нути = втягати в себе, лúгати, всисати, aures V вдихувати, suspiratus O важко зітхати, lucem pecudes V увидїли світ Божий = народили ся; *occ.* пожерати, нищити, про-, поглинути, поглощати, проковтнути, equi gurgitibus hauriuntur L; *metaph.* β) переймати ся чим, ius T alqd cogitatione Ci об-, задумувати, strepitum V vocem (dicta O) auribus V почути, прислухувати ся, animo spem V набирати надії, alqd oculis O по-бачити, expugnationes animo T радо гадати на, загадувати; *subst.* **haustum**, i, n. ковток, hausta meri O черпане вино.

hauscio = haudscio.

haustus, ūs, m. α) черпанє, aquae; *occ.* право черпати (уживати воду), aquae-ducti Ci. β) ‚вичерпане', haustu aquarum V черпаною, криничною водою, arenae O жмінка, пригорщ піску. γ) втяганє, aetherii V диханє; *concret.* ковтóк, ґолк, лúганє, exiguis h. bibere O пити потрошки, h. Bacchi summere alci O пити за чиє здоровля, fontis Pindarici H наслїдуванє єго.

hautontīmōrūmenus, i, m. самомученик, заголовок одної комедиї Теренция.

hebdomas, ădis, f. число сїм, семий критичний день, седмиця, тиждень Ci.

hebenum, гл. ebenum.

hebeo, ēre бути тупим, ferrum L; *metaph.* sanguis V не грає, sensus O тупіє, ipsi T бездїльні.

hebes, hebetis, *abl.* hebeti α) тупий, mucro O; обр. h. facere aciem Ci тупити = ослабляти силу духа. β) притуплений, млявий, кволий, слаб(к)ий, вялий, ictus O легонький, sensus Ci L слабі, aures Ci глухі, os O без апетиту, color non h. O ярка, h. ad sustinendum laborem T не видержалий на, exercitus S байдужний. γ) тупий = тупак, тумануватий, безглуздий, h. ingenio Ci тупоумний.

hebesco, ĕre α) тупіти, gladii. β) бліднїти, sidera T; *metaph.* mentis acies Ci слабне, virtus S занепадає, alii T туманїють.

hebeto, 1. (hebes) α) притупляти, hastas L. β) ослабляти, dies sidera O затемнює їх, smaragdos O засоромлювати.

Hebraeus, 3. Єврейський, жидівський T.

hedera і **edera,** ae, f. α) плющ, прочитáн, formosior h. albā V яснїйший чим . . . β) (повійні) вусики, errantes V = nexiles O виткі.

hēdychrum, i, n. пахощі, бальзам Ci.

hei, heia, також, ei, eia, гей, ай!

helica, ae, f. равлик Ci.

helix, ĭcis, f. повій(ка) Ci.

hēlluātio, ōnis, f. гайнованє, рошкішництво, розкоші, розпуста; *pl.* Ci.

hēlluo, ōnis, m. розкішник, розпу(є)тник, гультай, халасун, жерун, ненажера, patrimonii Ci марнотравник.

hēlluor, 1. α) купати ся в, плавати в, sanguine Ci libris Ci качати ся по них. β) рошкошувати, гуляти, cum alqo Ci.

helops, (**elops,** ellops) ŏpis, m. рід морської риби, чечýга, чечура O.

hēluor, гл. helluor; **heluella,** ae, f. зáкришка (зелень).

helvus, 3. = gilvus.

hem, гм! виражає подив, радість: гм! ах, оть!

hēmerodromus, i, *pl. nom.* oe, *acc.* us, m. гонець N L.

hēmicillus, i, m. мул.

hēmicyclium, i, n. півкруг; *occ.* (півкругла) камінна лав(оч)ка, ослін, диван Ci.

hēmina, ae, f. половиця = ½ sextarius.

hēniochus, i, m. поводар, візник.

heptēris, is, f. семилавочне судно́, семилавочник = семивесельник L.

hera, era, ae, f. господиня, ґаздиня, хазяйка, панї, повелителька O Ci.

herba, ae, f. α) зело́, зїлля, ро́стина, asperae et agrestes Ci дикоростучі, salutaris O цїлюще, fallax veneni V труйзїлля; *occ.* β) 1. зелень = городина, ярина́, lapathi H. 2. хабуз, бурян, чар-зілля, cantatae O чародїйне, amōris V любисток, segetem obducunt h. V збіже бурянить. 3. стебло́, стебли́на, билина, frumenta = messis in herbis sunt C L O ще зелене, пожди трошки, ще не пора (для тебе). 4. трава, мурава, stratus per herbas O в траві, errant per h. O пасовисками. 5. знáмно побіди, immemor herbae V.

herbēsco, ĕre за-, зеленїти, сходити, viriditas Ci пробиваюча ся = підростаюча пашниця.

herbidus, 3. травяни́й, трав(н)истий, ш(н)истий, зелений L O.

herbi-fer, fera, ferum паш(н)истий, травяний O.

herbi-gradus, 3. плазуючий по траві Ci.

herbōsus, 3. травистий, пашний, flumen V зелена бережина, agae O з дерня.

herbula, ae, f. травинка, билиночка, зїлн(оч)ка, зїлячко Ci.

hercēus, 3. покровительний, Iuppiter O покровитель.

hercīsco, ere дїлити наслїдство, familia herciscunda Ci подїл спáдщини.

herctum, i, n. спáдщина, h. cīēre Ci дїлити спадок.

Herculēs, is, рідко ī, m. Геркуль; *voc.* Hercle клену ся Геркулем, mehercule на Геркуля, ‚прóбі'.

hērēditārius, 3. I. потомний, спадковúй, нащадний, ius Ci. II. наслїдний, унаслїджений, перенятий, cognomen Ci.

hērēditās, ātis, f. спáдщина, спадок, наслїдство, наступство, h. adire (cernere) Ci перебирати сп.

hērēdium, ii, n. спадок, спад(ків)щина Ci.

hērēs, (ērēs) ēdis, m. f. α) пан, ґаздá, хозяїн, (*syn.* dominus). β) наступник,-ця, дїдич,-ка, h. ex asse L головний спадкоємець, ex tertia parte Ci 3-тої пайки, regni L.

herī або **here,** (*adv.* до hesternus) вчера, снóчи O.

herīlis або **erīlis,** e, (herus) пана, хозяїна, панський, peccatum H панї.

hērōicus, 3. геройський, богатирський, героїв Ci.

hērōis, ĭdis, f. півбогиня, геройка, богатирка; *dat. pl.* heroisin O.

hērōs, ōis, m. герой, півбог, богатир, Troius V Гней, nostri Ci лúцарі (Брут і Касий).

hērōus, 3. геройський, богатирський, versus Ci епічні.

herus, (erus) i, m. пан, власник дому, домá(то)р, господар, ґазда, власник, telluris H.

hesternus, 3. (heri) учорашний, від вчера, h. nocte сночи O.

hetaericos, ē, оп приятелїв N.
heu! оклик бо́лю, ах, ой!
heūs, оклик, щоб звернути увагу, гей! ану! чуєш?
hexameter, 3. шестистіпний (рядок) Ci.
hexapylon, i, n. бра́ма з шістьома луками в Сиракузах L.
hexēris, is, f. шестилавочник L.
hiātus, ūs, m. (hiāre) α) роззявина, роз-, отвір, розпа́дина, розко́лина, шкалубйна, яма, яруга, tenebrosus O пропасть, patulus O ви́долинок. β) роззявина = паща, горло, oris Ci розкритий рот, hydrae V. γ) роззїв. 1. vocalium concursus Ci. 2. чванлива обіцянка, promissōris H. 3. захланність, praemiorum T хапчивість на.
hibernāculum, i, n. α) зимо́вище, зимов(н)йк, зимове шатро, з. намет, ligneum L. β) *pl.* зимовйй кіш, з. постій, з. C L N.
hiberno, 1. пере-, зимувати, стояти зим. постойом L Ci C.
hibernus, 3. α) зимовий, озимий, морозяний, підчас зими, pulvis V в зимі, annus H зима, mare H бурливе, castra L C зимовий постій, з. кіш. β) *pl. subst.* **hiberna,** ōrum, n. з. постій, з. кіш, зимо́вище, trinis h. hiemare C зимувати в трьох окремих зимо́вищах, terna V три зимі.
hibiscum, i, n. слиз, проскурняк V.
hibrida, hybrida, ae, f. m. мішанець, по́круч. Persius H син Римлянина і чужоземки.
hīc, haec, hōc, сей, ся, се, (цес, ця, це), отсей, отся, отсе; ось який, -а, -е, оттакий, ось такий, -а, -е. 1. hi-c, hae-c, ho-c; з *encl. ce.* як, nun-c, tun-c, вказує на місцево і часово найбли́зший предмет, hic Laelius Ci отсей = присутний, haec causa Ci теперішна справа, hic dies Ci нинїшна днина, his umeris O на моїх раменах; инодї в розмові: hic homo = ego; haec Ci отсей світ; також про сучасні обставини Ci, hoc commodi est Ci це найлїпше; *abl.* hōc . . . quod C тим . . . що, тому, проте, задля того, що; hoc est себто = то-б-то; per haec тим; про час: теперішний, нинїшний, сучасний, haec Niobe distat ab illa O від колишньої, hunc iam tertium annum C тому вже 3 роки, hoc triduo Ci в послїдних трьох днях. 2. з *abl. mensurae:* hoc horridiores C тим страшнїйші; при *compar:* hōc-eō magis O тим більше, тим радше, hōc ipso C як раз тому. 3. hic = наступний = отсей: оттакий, ось такий, haec habui de re dicere Ci отщо, his condicionibus . . . ut C на отсих = таких, (ось яких, того рода) умовинах; res hoc modo facta est L ось як, hi-hi одні -а другі. 4. **hāc,** (*abl. sg. fem. sc.* parte) з цего бо́ку, сегобіч, по цїм боцї, тут-ки, hāc . . . illāc O отсюди-оттуди, звідсїль-звідтїль, сямтам, тут-там. 5. **hāc-tenus,** α) аж доси, аж доти; місцево: доти, поти, hāc Troiana tenus fortuna V. β) про час: доси, доти, дотепер, (*opp.* nunc V inde O відтак, postquam . . . L). γ) *occ.* тільки, de hoc quidem h. Ci (*scil.* dicam, dixi), sed haec hactenus лиш тїльки, nunc etc. Ci H. δ) степенуючи: до того ступня, остільки, hactenus . . . quoad Ci. 6. **hīc або heic,** давнїйше, hice *(isol. loc. n.)* α) гезде, отут, тут(еч)ки, на сім місци, hic . . . in urbe Ci, hic . . . hic Ci і тут і там, hic illic O то сям-то там, де-не-де. β) про час: відтак, потім, опісля, hic rogare coeperunt Ci. γ) тут = при сім, в тім, при сій нагоді, тепер вже, при теперішних обставинах, hic iam plura non dicam Ci. 7. **hinc,** α) звідси, відсїля, з цего місця, hinc (з Риму) veneramus Ci. β) тут-(ки) O h. atque illinc vulneribus accepties L то звідсїль-то звідтіль, звідси-звідти, то тут-то там. γ) про час: від тепер, від нинї; *occ.* відтак, потім. δ) оттим, оттому то й, ізза того, отже й, h. lacrimae Ci. 8. **hoc,** (кляс. **hūc**), α) сюди, в сей бік, отсим боком, spectatum ne hōc venimus? L; C Ci має лиш hūc: hūc veniebant Ci, huc atque illuc Ci (hūc illuc O; hūc et (atque) hūc V H) то сюди-то туди. β) до сего, до того, крім того, на́дто, huc accēdit, quod . . . Ci; *occ.* аж до того (ступня) аж так, так далеко, hucine evasere beneficia tua S? так далеко прийшло . . .? з *gen.* huc arrogantiae venerat, ut T так розбутнїв, що аж.
hice, haece, hoce, як раз цей = отсей, оттой, hicine, haecine, hocine? чи отсей? -ся? -се?
hiemālis, e (hiems) α) зимо́вий, зими, в зимі, tempus Ci холодне́ча, vis Ci студінь, aquae S з. зливи. β) бурний, бурливий, navigatio Ci підчас бурі.
hiemo, 1. I. α) зимувати, in undis H проводити зиму на; *occ.* β) (про військо) стояти в зимовищах, таборувати в зимовниках, in Gallia Ci. II. вихорити, бурхати, mare H шпує.
hiems, hiemis, f. α) снїговище, не(по)года, вихор, буря, дощ, aspera O хуртовина,

intonata H громовиця. β) дощі, слота, злива, hieme et aestate Ci в кождій порі року. γ) зима, pallor hiemalis O. δ) *personif.* морóз, (senilis) Hiemps O. ε) рік, plures H. ζ) студінь, хóлод, морóз, letalis O смертельні здриги, amoris O байдужність.

hilaris, гл. hilarus.

hilaritās, ātis, f. веселість, радість, profusa Ci буйність, пустотливість.

hilaro, 1. веселити, розвеселяти, радувати, hos vox V тїшить, terra hilarāta Ci немов повеселїщала.

hilarus, 3. (hilaris, e) *adv.* ē веселий, утїшний, радісний, жвавий, animus Ci радїючий; **hilarulus,** 3. веселенький Ci.

hilla, ae, f. звич. *pl.* кишки, патрохи; *occ.* ковбáска H.

hilum, i, n. (= filum) волоконцé, дріб(нич)ка, ne hilum (nihil), ne hilo (nihilo) нї крішки, нї крихітки, нїчогісїнько.

hinc, гл. hic.

hinnio, 4. īvi, (ĭi) гиготати, иржати.

hinnītus, ūs, m. гиготанє, (и)ржанє, equorum L.

hin(n)uleus, i, m. оленятко H.

hinnus, i, m. мул.

hio, 1. āvi α) стояти рóзтвором, бути розкритим, розтвóреним, humus S попукала, concha Ci розтворена; *occ.* β) зівáти ротом, зяяти рот, роззявляти губу, leo hians V що роззявив пащу. γ) 1. бути ласим, хапким на, ‚хаптурувати', hiantes cupiditates T неситі, emptor (corvus) H хаповитий = хапкó. 2. (роззявивши рот) дивувати ся, за-, чудувати ся, з'уміти ся. hic V ad alqd T. 3. (о мові) бути без звязи, hiantia loqui Ci недоречности, roëtae Ci допускають роззїву.

hippagōgus, i, m. *pl.* oe, *acc.* ūs, судно до перевозу коний L.

hippagōgus, 3. коноводний; *subst.*

hippo-centaurus, i, m. гіпокентавр, півчоловіка-півконя Ci.

hippo-manes, is, n. α) нарóсток на чолї лошатка V. β) час злучки, сполованє V.

hippo-toxota, ae, m. = eques sagittarius лучник на кони.

hīra, ae, f. нутр(енн)ости, тельбухи, утроба.

hircīnus, 3. (hircus) козячий, folles H з козлóвої шкіри.

hircus, (hirquus) i, m. α) козел, transversa tuentes V косоокі, hircum olet H заносить козлом, hircos mulgere V робити не в лад. β) козляча воня, cubat H.

hirnula, ae, f. збаночок, коновокка, ґарчик Ci.

hirsūtus, 3. α) наїжений, колючий, терністий, frondes V. β) кострубатий, косматий, мохнатий, пухнатий, рапавий, crines O гирівка, supercilium V кудлаті. γ) шорсткий, грубий, простий, annales O.

hirtus, 3. кудлатий, кострубатий, шорсткий, crinis O пелехате, ora O бородате обличчя, saetae O кострубата щетина, ingenium H неокресаний.

hirūdo, inis, f. пявка, plena cruoris H нáсана кервицею.

hirundo, inis, f. ластівка, cum h. prima H з її поворотом = на прóвеснї.

hisco, ĕre (*Incoh.* до hiare) α) розтвирати ся; *absol.* tellus hisce! O розступай ся! *occ.* зя́яти. β) роззявляти рот, non (quidquam) h. audere L Cu O нї писнути = ‚нї словечка' висказати.

hispidus, 3. волохатий, facies H бородате, ager H бурянуватий.

hister, гл. histrio.

historia, ae, f. α) відóмість, in omni h. Ci в слїдстві, historiā dignum Ci гідне уваги. β) повість, оповіданє, розказ, amara H; *occ.* (митольоґічна) казка, казанка: omnes h. O цїла митольоґія. γ) дїепи́сь. 1. історичне знанє, іст. дослїд(жуванє), дїї, rem historiae mandare Ci записати до бувальщини. 2. іст. твір, belli Ci хід.

historicus, 3. історичний, дїеписний, fides O; *subst.* **historicus,** i, m. історик, дїеписець Ci.

histrio, ōnis, m. артист, театральний актор; *adi.*

histriōnālis, e акторський, favor T для гри в театрі.

hiulcus, 3. α) розборознений, попуканий, arva V. β) незвязький Ci.

hodiē, (hō = hoc die) α) днесь, сьогодня, h. mane Ci нинї рано. β) 1. нинї = тепер, в теперішну хвилю; *occ.* ще нинї, h. possidet Ci hodieque = hodie quoque Ci L. 2. ще нинї = незабаром, зараз, як стій, оттепер, h. postulo Ci.

hodiernus, 3. нинїшний, сьогоднїшний, сьогорічний Ci L.

holus, holeris гл. **olus.**

homi-cīda, ae, f. m. α) людоріз, убийник-(ця), забийця, душегуб-(ниця), головни́к-(ниця), горлоріз Ci; *occ.* β) убíйчий, душегубний, Hector H людомор = забíяка.

homicīdium, ii, n. забийство, забите Ci.

homo, inis, m. (homō, ōnis, у Еннія: перезвук як у нас кінь-коня, тому: homunculus) α) чоловік, муж, людина; *pl.* люди: genus hominum Ci людськість, cum

inter h. esset Ci за життя єго, inter h. agere desiit T умер, hominem ex h. tollere Ci позбавити себе людяности = освíрити ся = hominem exuere O si h. esset Ci як би був чоловіком = розумний, путящий, homo sum Ci можу омиляти ся. β) чоловік, муж, homines in Sicilia Ci мешканьцї в, doctissimi Ci учені, h. barbari Ci дикуни, Romani Ci Римляни, h. Thebanus N Тебанець; часто зневажливо: ille h. Ci abiectus Ci нїкчемник, odium hominis Ci осоружний, падлюка, hunc h. tradere H мене: γ) *occ.* 1. челядь, домові, a tuis h. abes Ci слуг, Quinctii Ci раб. 2. вояки, піхотинцї, піхóта C. 3. мешканець, житéць (*opp.* urbs) L.

homullus, i, m. (слабосилий) чоловічок, неборак Ci.

homuncio, ōnis, m. чоловічок, недородок Ci.

homunculus, i, m. чоловічок, кидик Ci.

honestās, ātis, f. α) по-, честь, по-, важність, поважанє, значіня, honestate spoliari Ci утратити шану; *pl.* відзначеня, eum honestatibus privare Ci позбавити єго відзнак. β) поважані громадяни, достойники, civitatis Ci визначні личности. II. α) обичай, достойність, summa in alqo h. Ci. 1. чесність, чеснота, правота, обичайність, честивість, h. virtutibus continetur Ci. 2. крас(от)а, rebus ipsis Ci.

honesto, 1. почитати, поважати, ви-, відзначати, красити, me populus Ci вшанував, ille imperium Ci додав єму блеску.

honestus, 3. *adv.* ē α) по-, чесний, поважаний, почетний, достойний, bonus atque h. Ci orti h. loco Ci = nati h. loco C = honeste geniti L чесного роду; *subst.* **honesti,** ōrum, m. (високоповажані) достойники Ci. β) гідний чести, чесний, честивий, обичайний, mors Ci славна, h. rerum egens S не по своему стану живущий = бідолашний, honestum est з *inf.* Ci; з *abl. snp.:* factu Ci L; *subst.* **honestum,** i, n. достойність, повага, обичайність H. γ) гарний, чудовий, пристойний, принадний, pectus V показна, oratio Ci красна (но не щира).

honor, (honōs) ōris, m. I. α) по-, честь, шана, відзначенє, praeteritus O занехаяна, primi O почетне місце: afficere alqm honore = alci honorem habere, tribuere Ci praestare O оказати кому честь; з *gen. obi.* in Iunonis honorem H на славу і хвалу єї; з *gen. subi.* caeli honore dignari O удостоїти ся місця в небі, honori ducitur S має ся за честь, supremus V останний довг, mortis honore carere V O = sepulturae honore carere Ci не мати по-чесного похорону, honoris causā, nomino = h. gratiā Ci задля хвали = з поважанєм, h. dare O reddere L віддати кому честь, h. dicere Ci praefari Ci ‚щоб не образити', h. non praefari Ci без обиняків = без оманцїв, навпростéць; *occ.* поважанє = почитанє з *gen. obi.* vomeris V. β) Слава, aedes Honoris Ci L. γ) 1. (почесний) уряд, визначний чин, достойне звання, достойність, гідність, ad honores ascendere, pervenire Ci добити ся їх, honoribus fungi Ci uti Ci виконувати = займати уряди, h. amplissimus Ci найвисший чин, tribunicius L трибунат, Ganymedis V місце стольника. 2. почетна жертва, почесний принос, h. libare V = жертовне вино, h. Baccho dicere V гимн, хвальну пісню; *occ.* празник, patrius V. 3. почетна нагорода, fertilitatis O подяка за, me dici Ci плата, militaris L званє. II. α) слава, повага, світлість, сяйво, (magno C) in honore esse apud alqm Ci тїшити ся (вел.) повагою, зазнавати вел. чести у, від, exsilii T почетне заслапє. β) (п)окраса, silvae V H ruris H = fruges H гарний хлїб, frondis O зелень, oculorum V принада.

honōrābilis, 3. (honorare) по-чесний, шановний Ci.

honōrārius, 3. почетний, задля почести, шани, frumentum Ci як поч. дар, delectare honorarium est Ci (щоб слухачів) вшанувати.

honōrātus, 3. *adv.* ē α) почитаний, поважаний, Panaetius Ci має поважанє, Achilles H славний, viri Ci достойники, apud alqm h. esse L мати повагу. β) поважний, по-, четний, decretum L rus h. L дане як по́чесний дар; *occ.* γ) займаючий якусь гідність, високопоставлений, сановитий, h. senes T сивоглаві достойники, comae O достойника.

honōri-ficus, 3. *adv.* ē *comp.* -ficentior, *superl.* -ficentissimus, по-, чесний, verbum Ci.

honōro, 1. (honor) α) почитувати, поважати, alqm, alqd; oneratus sum magis quam h. L більша тяга, чим повага. β) віддавати честь, у-, шанувати, відзначувати, eum sellā curūli L eum famā Ci він так прославив ся, diem L звелечити, dies honoratus V празник.

honōrus, 3. почетний, oratio T по-, хвальне слово.

honōs, гл. honor; **honus,** гл. onus.

hōra, ae, f. α) година: Римляни ділили днину від сходу до заходу сонця на

12 рівних частий, отже, sexta = наш полуденок, nona = наша трета, їх обід, undecima Ci перед заходом сонця, in horam vivere Ci з дня на день, in horam H що години, mediae h. O перед обідні; *meton.* годинник, mittere ad horas Ci післати заглянути на годинник (horologium). β) час, веремя, crastina V завтрішня днина, sub verni temporis horam H під весну, tempestīva O пригідний час = саме пора. γ) *poët.* рік, variae H пори року. δ) Horae = доньки Юпітра.

hordeum, i, n. ячмінь, hordea tosti grani *(gen. qualit.)* O пражені крупи (ячмінні).

hornō-tinus, 3. сьогорічний, ярий Ci.

hornus, 3. сьогорічний, vinum H молоде.

hōrologium, ii, m. годинник.

horrendus, 3. α) жасний, страш(ен)ний, monstrum V страшило; з *abl.* draco h. dentibus O зі страшенними зубами; з *dat.* silvis O лісне страховище: з *abl. supin.* horrendum dictū (relatū) O V аж лячно (= страх) сказати, h. visū V страшкий на вид; з *neutr. obi.* belua horrendum stridens V страх = як страшко. β) поважний, virgo V.

horreo, 2. rrui α) їжити ся, сторчати, стреміти до гори, phalanx hastis L comae O стають до гори, saetae O наїжили ся. β) P Pr A щетинуватий, колючий, костру́батий, terga O V saxa silvis O покриті ними, rupes V стрімкі, строми, кручі, umbra V темна темрява. γ) тріпотати ся, трівожити ся, трясти ся, тремтіти, дріжати, h. ipse O проймають мене самого дріжаки; обр. terra Ci мерзне, tempestas O студено. δ) (боячись) дріжати, дріготіти, здрігати ся, стрепенути ся, membra timore O ‚мороз пішов по тілі', quadrupedes O полохають ся = стають дуба, animo Ci серце стрепенуло ся = похоло́ло на душі; *trans.* бояти ся, лякати ся, страхати ся, mortem O; з *inf.* з зал. пит. Cu horreo = timeo з ne L.

horresco, 3. horrui α) наїжити ся, ставати до гори, comae O bracchia villis O костру́батіють, segetes flabris V хвилюють, seges ensibus V нива їжить ся. β) за-, дріжати, здрігнути ся, terrore Ci стрепенути ся; *trans.* жахати ся, procellas H.

horreum, i, n. α) стодола, клу́ня, proprium H. β) хлібниця, (пашенна) комора, ‚гамбар', Capua Ci комірка, ча́шечка (пчільна) V O.

horribilis, e (horrēre) жасний, страшний, грізний, pestis Ci; з *dat.* terris Ci horribile est dicere V аж лячно . . . казати.

horridus, 3. *adv.* ē (horrēre) сторчови́й, наїжений. I. α) шорсткий, косматий, костру́батий, sus V щети́нуватий, hastilibus myrtus V колючий, silva dumis h. V повний терпини, Iuppiter austris V вітристий; *occ.* необроблений, campus Ci об. ліг. β) грубий, необразований, неотесаний, нечемний, tribūnus Ci простакуватий, numerus H нескладний, te h. negligit H тупак; *occ.* простий, vita Ci сільське. γ) дикий, лютий, суворий, строгий, adloqui horride T; *occ.* жасний = грізний, лютий, igā O C in iaculis V. II. α) (від студени) дріготіючий, прозяблий, h. premo O. β) студений, bruma h. gelu V мороз аж скрипить.

horri-fer, -fera, -ferum (ab horrore ferendo) α) проймаючий хо́лодом, студений, boreas O дошкульний. β) страшний, страшкий, aegis V.

horrifico, 1. жахати, страхати, трівожити, monitū V.

horri-ficus, 3. (ab horrore faciendo) жасний, грізний, страшкий, лякучий, лячний V.

horri-sonus, 3. (a sono horrendo) страшно шумлячий, гучний, cardo V скрипучі, fremitus V згук.

horror, ōris, m. α) дрігота, armorum V бря́зкіт. β) дріжаки = мороз, холод, membra quatit V проймає холод. γ) страх, жах, пере-, ляк, трівога, me h. luridus occupat O бліду з переляку, h. alqm perfudit Ci, perstringit L проймає; *occ.* на-, побожність, богомільність L.

hortāmen, inis, n. α) упоми́нок, при-, понада T. β) за-, охота, понука = кляс.

hortāmentum, i, n. victoriae T до, ea iis hortamento erant S заохочувало їх.

hortātio, ōnis, f. упоми́нок, упімнене, заохота Ci.

hortātor, ōris, m. упоминач, с-понука́ч, спокусник, scelerum V O до . . ., isto h. Ci за его понукою, animorum O начальник гребців.

hortātus, ūs, m. упоми́нок, упімнене, намов(к)а, зазив, понука; лише *abl.* alcis hortatū Ci за его понукою; *pl.* his h. O в наслідок сих заохот.

hortensia, ōrum, n. горо́дина Ci.

hortor, 1. α) упоминати, за(в)зивати, на-, підмовляти, давати понуку, спонукувати, alqm; canes O цькувати, eos ad consilium Ci намовляти, eum in amicitiam L, eum de pace C; з *acc. rei:* pacem Ci до миру; нам. реч. c. *coni.* C; з ut Ci; рідко ne Ci; з *inf.* O N Ci; *occ.* β) додавати духа, охоти, (про-, мовою) заохочувати, за-

грівати, pauca milites hortatus S промовивши до них кілька слів для заохоти.

hortulus, i, m. садок, горо́дчик; *pl.* парк, горо́д (філософії) Ci.

hortus, i, m. α) сад, горо́д. β) *pl.* парк, Caesaris HT (на правім бе́резї Тибру) γ) городина́, ярина́ H.

hospes, itis, m. рідко f. угощаючий = приймаючий = доматор H. I. 1. гостоюва́льник, гоститель T. 2. гість приятель, знакомий, Iuppiter O покровитель гостини. II. α) гість, (гужинець, сторонський), meus Ci мій го́стенько. β) чужий, несвідомий, in gerendo (agendo) Ci недосьвідчений, urbis Ci в містї.

hospita, гл. hospitus.

hospitālis, e, *adv.* iter α) гостя, угощеного, приятеля, cubiculum L ‚гостинна', спальня для гостий, caedes L гостя, dii Ci покровителї гостин(ност)и. β) гостинний = прийомний, homo Ci in suos Ci привітний для, umbra H принадна, pectus H всїм рада.

hospitālitās, ātis, f. гостинність, гостина Ci.

hospitium, ii, n. α) міжнародна (себ-то правна) гостинність = гостюванє (між поодинокими особами й державами) alcis C cum illis ei h. est Ci = hospitio alcis utitur C Ci жити в гостинних відносинах з, гостювати у кого, h. ei renuntiare Ci зірвати з ним. β) гостина = угощенє, alqm hospitio accipere Ci excipere L recipere CO гостити, угощувати. γ) гостинниця, заїзд, заїздни́й двір, h. publicum L discedo ex h. Ci, per hospitia T по квартирах; *metaph.* госпо́да, притулок, пристановище, стайниця, arum V пристанок, h. arenae V гостинна пристань.

hospitus, 3. **hospita,** I. α) чужий, aequora V. β) *subst.* m. f. чужи́нець, чужозе́мець, чужа, чужоземка, coniunx Teucris V чужінька їм. II. α) гостинний, прийомний, привітний, terra V unda plaustris V замерзла і тому з'їхана возами. β) *subst.* ґаздиня, хазяйка, Servilia Ci fallax O.

hostia, ae, f. жертовне звіря, ж. скот, жертва, maiores Ci рослі звірята, hostias Ci = hostiis inmolare Ci жертвувати.

hosticus, 3. неприятельський, неприятеля, ворожий, ensis H; *subst.* **hosticum,** i, n. неприятельська країна L.

hosti-ficus, 3. ворожий, bellum Ci.

hostilis, e, *adv.* -ter α) ворожий, неприятельський, неприятелїв, ворога, bella Ci з заграничними ворогами, h. in modum Ci мов воріг на війні, condiciones Ci умовлені з в., metus S перед в, bona hostiliter vendere L як ворогів. β) непри́язний, ворожий, злобний, odium Ci ворожне́ча, h. facta Ci в. про́ступки; *subst.* n. вражда, пакости, hostilia facere S coeptare T враждувати, ворогувати.

hostis, is, m. рідко f. α) чужий, чужи́нець, сторонський, cives hostesque L superbus V. β) (заграничний) воріг, неприятель (на війні), Hannibal Ci. γ) (явний) супорник, су-проти́вник, h. sacrorum est Ci воює з, certa O супорниця, h. capta L бранка.

H . S = $H_{|}$ S = IIS libra гл. sestercius.

hūc, hūcine гл. hic 4.

hui, ага! отто! а що? як? Ci.

huius-modi і **huiusce-modi,** такого роду, такий, сякий, h. C verba ось які = оттакі S.

hūmānitās, ātis, f. α) людськість, людство, h. exuere Ci стати недолюдком. β) людяність, ласкавість, лагідність, привітність, доброта, humanitate commotus Ci. γ) образованє, висша о-, просвіта, тонкість, ввічливість, humanitātis expers Ci недоу́к, cultus atque h. C культура, ea ab h. discrepant Ci се цїлком не полюдьски.

hūmāniter, гл. humanus.

hūmānitus, *adv.* (humanus) по людськи, si quid mihi h. accidisset Ci вразї смерти.

hūmānus, 3. *adv.* ē, iter α) людський, чоловічий, людий, genus Ci людськість, daps O л. мясо, augustior h. visu L = humano maior O величнїйший, надлюдський, rerum h. domina Ci вселенної, morbos humane ferre Ci смирно, effigies non h. manu facta Ci нерукотворний, humaniter vivere Ci ужити житя; *subst.* 1. **humānus,** i, m. чоловік, людина, смертник O. 2. **hūmāna,** ōrum, людська доля, ferre h. humane Ci. β) людяний = ласкавий, ввічливий, привітний, erga eum Ci aequitas Ci ввічливість. γ) образований, тонкий, чемний, о-, просвічений, homo Ci; але: intervalla humane commoda H страх невигідні.

humātio, ōnis, f. по́хорон, погрі́б Ci.

hūmecto, āre (*frequ.* до **hūmigāre**) воло́жити, скроплювати, зрошати, (fluvius) culta V наводнює, guttis ora V.

hūmectus, 3. вохкий, мокрий, ві́льгий.

hūmeo, 2. бути вохким, вільгим, P Pr A. **hūmens,** вохкий, мокрий; з *abl.* hūmentes Pado campi T наводнені. **humentia,** s n. siccis pugnant O мокляк (вільга) з сушею, ultra humentia T поза мокл(ав)инами.

humerus, лїпше **umerus,** i, m. α) плече́, ра́мено, alqm umeris subire V взяти на

плечі, ‹коркоші›, alqd umeris sustinere Ci двигати; *occ.* β) у звірят: (передня) лопатка, apri V.

hūmēsco, ere відволо́джувати ся, мокріти, мокти, во(в)хнути, spumis V.

hūmidulus, 3. вохкуватий, мокря́вий, сочистий, linum O (по)-сира билина льо́ну.

hūmidus, 3. **(ūmidus)** вохкий, мокрий, сочистий, nox V O ро́сяна, Ide O джереляста, regna V річні́, solstitia V дощисті; *subst.* n. (in) humido paludum CuT на вохкій мокравині.

humi-fer, 3. вохкий, сочистий, sucus Ci.

humilis, e, *adv.* iter α) приземкуватий, низький, низько положений, Italia V побереже (низ(о́в)ина́) Італії; *praedicat.* ивно: avis volat h. V понад землею; solum низ(ов)ина, convallis низкоді́л; *occ.* 1. низький = невели(ч)кий, малий, N nemo Ci. 2. плоский́й, низькорослий, fossa V T не глибокий; обр. простий, sermo H Ci oratio Ci суха. β) незнатний, непоказний, homo L h. (loco) fortūnā ortus L простого роду, manus O невільничі. γ) незамітний, бі́дн(еньк)ий, слабий, незначни́й, ex humili potens H. δ) щоденний, ars Ci verbum Ci нечесне, res Ci неблагородна ε) покірний, покірливий, малодушний, смирний, h. supplexque . . . V; *occ.* прибитий, трусливий, mentes Ci раболі́пні.

humilitās, ātis, f. α) низькість, navium C їх низька будова, animalium Ci малорослі siderum Ci їх низьке положенє. β) бі́днота́, незначне становище, generis S незнатний рід, hominis Ci непоказний чоловік. γ) маловажність, не́міч, слаб(к)ість, (*opp.* amplitudo). δ) малодушність, покірливість, habet h. metus Ci пригнїчує.

hūmo, 1. погрібати, по-хоронити, mortuum Ci.

hūmor, (не **umor**) ōris, m. вільга, мокрота, вохкість, (плинність) = молоко, вино, сльози, слина, вода, agitatus H хвиля, circumfluus O море.

humus, i, f. α) земля, ґрунт, pinguis V чорнозем(ля), propter humum O над самою землею; *locativ:* **humī,** h. iacere Ci на земли, h. condere V в землю, h. fundi V на, в, долї; *acc.* **humum,** на, об землю, до долу, долів, eos h. stravit H повалив, deicere vultum in h. O понурити на дол, *abl.* **humō,** з земли, h. surgere, se tollere O; *abl. loci.* на землі, h. sedit O. β) *occ.* 1. ріля, spargere semina humo O. 2. помі́ст, lutulenta vino Ci. 3. околиця, країна, сторон(оньк)а, grata O. γ) все низьке (в розмові і думках), repens per h. H в грязи, h. vitare H низоту́.

hyacinthus, i, m. гіякінт = лилія V.

hyades, um, *acc.* ăs, f. гіяди, громада сїмох звізд, pluviae V.

hyaena, a, f. гієна O.

hyalus, i, m. скло, color hyali V зеленкуватий.

hybrida, гл. hibrida.

hydra, ae, f. водна змия (= сузіря), anguis Ci = Lernaea гідра, у V страховище в підземелю.

hydraulus, i, m. водна сопілка, в. орґани Ci.

hydria, ae, f. водянчик, збан, глек, in h. sortes conicere Ci в урну.

hydrōps, ōpis, m. водяна пухл(ят)ина; *adj.* **hydrōpicus,** 3. що терпить на водяну пухлину H.

hydros, i, m. (hydrus) α) водяна змия O. β) гадина, sibilat V.

hymenaeus, i, m. α) весїльний спів, походна́, canere hymenaeos V ‹весїльної› β) весїлля, подруже, inconcessi V. γ) *poët.* бог подружа, Hymen Hymaeneus O.

I.

I = I число. 1. primus, unus.

iaceo, 2. iacui, (iacitūrus) α) бути киненим = лежати; *absol.* fusi sine mente Ci; де? humi Ci; *poët. abl.:* saxo O; з *praep.:* in limine Ci nomen in adversariis Ci не стоїть в головній книзї, ad pedes Ci sub arbore V oculi O сонливі, invidia intra magnitudinem T уступає перед нею; *occ.* β) 1. лежати в постели, in lecto Ci cubili O. 2. лежати за столом, in conviviis Ci. 3. лежати хорим, знемагати, tu Ci. 4. лежати мертвим, istic V в бою = полячи, упасти, згнинути, Hector V vultus O згасаючі очі, pro patria O. 5. (побореним) лежати на земли, pietas O; (про міста, будови) лежати в розвалинах, Ilion O domus Ci. 6. (про одежину) звисати, pallia terrae O волочать

ся, теліпають ся по земли, lora O звисаючі. 7. перебувати, задержувати ся, in oppido Ci. γ) про місцевости: лежати де = бути положеним, розстеля́ти ся, розтягати ся, ab Oceano O над морем; *occ.* terrae V простирають ся, campus L розлягає ся, planities V тягне ся, urbis loca T на низькодолї; обр. pretia praedi-orum Ci упали на цїнї = низькі. δ) (в якімсь станї) находити ся, in maerore Ci сумувати. ε) бути побореним, побитим, testibus Ci свідками, ratio (conclusio) Ci збита; *occ.* бути прибитим, animus Ci пригнїчений, iacet diffidit Ci тратить цїлком надїю. ζ) бути безсильним, без вливу, invidia in iudiciis Ci вливає на, alii O малозначні, pauper O гордують ним, philosophia C занехаяна; *occ.* лежати облогом, бути в застою, занепадати, залягати, studium Ci pecunia Ci не приносить користи.

iacio, 3. iēci, iactus I. α) кидати, за-, скидати, шпурляти, метати, вергати, saxa Ci куди? telum in eum Ci ipse me in profundum Ci кидаю ся в; *poët.* sese mediis fluctibus V просто та у Филї; звідки? ancoram C (de prora O) за-, викидати ковтицю = обякорити ся, se e culmine O arma de muro, fenestrā O; *occ.* β) сипати, сїяти, semina VO flores V. γ) словами, погрозами, обидами, оскорбами, кидати на кого, вражати, crimen Ci in eum contumeliam Ci оби(д)жати, in eum iniuriam Ci кривдити, minas L грозити, probra in eas T ганьбувати, оскорбляти. δ) закидати слова на кого, (мимохіть) висказувати щось, згадувати, споминати, ut iecerat Ci як натякнув, voces Ci = verba O quaedam de habitu T suspicionem Ci призру мати на; з *acc. c. inf.* eam maluisse Ci oportere . . . S. II. ви-, насипувати, по-строїти, ставляти, закладати, засновувати, класти, будувати, aggerem C in altum moles H fundamenta pacis Ci; з *dat.* urbi fundamentum L закладати місто, salutem in arte покладати на.

iactans, tis, *adv.* anter (Adj. A) чванливий, чванькуватий, хвастови́тий HT.

iactantia, ae, f. чвань, чванство, хвастощі, verborum T пересада, sui T самохвала.

iactātio, ōnis, f. киданє, метанє, по-, ме́т. I. α) *activ.* потрясуванє, хитанє, руханє, corporis Ci рухи. β) чвань, хвальба, verborum Ci. II. α) *medial.* колиханє, коливанє, maritima L navis Ci; обр. magna Ci розбурхане море, animi L ваганє (зворушенє Ci). β) нестійна ласка (у народї), popularis Ci примилованє до народу.

iactātus, ūs, m. киданє то сюди то туди, pennarum O маханє, тріпотанє ними.

iactito, 1. (раз у раз) кидати, inter se ridicula L жартувати, глузувати обопільно, officium Ph чванити ся ним.

iacto, 1. (*frequ.* до iacĕre) I. α) (раз у раз) кидати, вергати, метати, fulmina O громові стріли, lapides in orbem V каміням круг себе, semina O сїяти, odorem V пашіти = запа́хнути, lumina O підводити очима; *occ.* по-розкидувати, arma multa passim L. β) словом за-, кидати = часто споминати, згадувати про, докладно говорити про, наводити, rem in contione C Ci saepe ea in senatu Ci te beatum H називати щасливим, minas Ci відгрожувати ся, terrorem Ci лякати, voces V кликати, iocosa dicta in eos L жартувати собі з них, iactaris in urbe O обговорюють тебе, ходять про тебе сплетнї. γ) 1. чванити ся чим, хвастати чим, хвалити ся чим, паношити ся, nomen H; з *acc. c. inf.* L; *refl. abs.* linguā se audacia Ci; ізза чого? чим? se in ratione Ci se de eo Ci; *dat.* se maritae O. 2. кидати, (обиди), обіджати, maledictionem Ci лихословити. II. α) потрясати, хитати, похитувати, махати, кивати, bracchium C cervicular Ci крутити нею, aestu iactantur Ci кидають ся в горячцї. β) обр. *pass.* terris iactatus V набідувавши ся = ‚ходжений', per labores iactari L нагарувати ся, tellus manibus iactata Ci намучена, in oris V скитати ся по, curas pectore V журити ся, iactatur domi suae Ci зазнав біди, nummus Ci курс гроша нестійний, se in causis Ci = se actionibus L часто займати ся ними; *occ.* γ) (гуляючи) порушати, manus O після такту.

iactūra, ae, f. (iacere) α) киданє за обла́вок = викидуванє з корабля, equi Ci. β) пожертвованє, у-, страта, шкода, dignitatis facienda est Ci C треба покинути її, iac. accipere L мати шкоду = зазнати пораженя, iac. tribuum facere Ci утратити, sanguinis O убійство дїтий. γ) жертва, видаток, наклад, кошт, magna Ci.

iactus, ūs, m. (iacĕre) α) по-ме́т, кид(анє), верг(анє), intra (ad) teli iactum VCu на вистрїл, se iactu dedit in aequor V кинув ся в море, iactu superare V летом, в летї; *occ.* мет, верг, talorum O per iactus mittere ignem V метом кинути вогонь.

iaculābilis, e (iaculari) кидальний, метний O.
iaculātor, ōris, m. (iaculari) кидаючий чим, вергач, кидач, стрілець, ратник L H.
iaculatrix, īcis, f. кидальниця, Diana O ловецька, ловкиня.
iaculor, 1. (iaculum) α) кидати копиєм, стріляти; *absol.* Ci; *occ.* 1. кидати, метати, ignem in eos T puppibus ignes V на кораблї, cervos H застрілити, te ferro O забити; обр. 2. докоряти кому, probra in eum L лихословити, ганьбувати β) метати в, шпурляти на, arces H поразити громом, aëra disco O перетяти. γ) кидати ся за чим, ганяти за, multa H.
iaculus, 3. метаний; *subst.* **iaculum,** i, n. I. невід, сїть, волок O. II. ратище, спис Ci C.
iam, I. в *affirmat.* реченю: вже, тепер, сáме тепер, якраз; з *fut.* і *imperat;* часто: зараз, вмить, небавком; **iam-iam, iam-iam-que,** iam-iam futurus rusticus! H за хвилинку мав стати хлїборобом, мало-мало не... став хл, iamiamque що й но, ось-ось, от-от, sperat O; **iam . . . iam,** раз-раз, то-то. **iam-diū,** вже довго Ci. **iam-dūdum,** α) давно вже, давнїсїнько, довго = з давна. β) зараз, небавком. **iam-prīdem,** вже давно, вже перед тим. II. в запереченях: вже не, ще не, зовсїм не, iam tandem O преціньраз, iamque ubi O = et ubi iam. III. для переходу: отже, потім, крім того, ще далї, і так, reliquum est iam, ut illud quaeramus Ci; з нам. реч. iam ut . . . Ci припустім, що . . . колúо навіть й; *occ.* ще, дїйсно, зовсїм, iam vero quae potest oratio inveniri Ci що за бесїда ще.
ïambus, i, m. (стопа) ямб, ∪ —; *adi.* **ïambēus,** ямбічний. **ïambicus,** 3. ямбічний.
iān-itor, ōris, m. дверник, воротар, carceris Ci туремник.
iānua, ae, f. α) двері, ian. claudere Ci зачинити, aperire O отворити. β) брама, ворота, про-, вхід. отвір, Asiae Ci приступ до; *occ.* вступ, ianuā ingredi in causam Ci з инчого боку брати ся до.
ibi, I. місцево: тут, тутки, там, ibi-ubi, ibi-quā Ci O. II. часово: тодї, потім, відтак, ibi vero S тодї-то. III. *metaph.* між такими обставинами, при тім, тим-то, ibi demum аж тодї.
ibī-dem, α) тутки-ж, там-же, як раз там, таки там, hic i. Ci сáме там. β) як раз = сáме тодї, при тім, i. sudor V.
ībis, ībis, (ībidis) f. ібіс, водяна птиця в Египетї, присвячена Ізидї Ci O.
ibrida, гл. hibrida.
ībus, *abl., pl.* до is Pl.
iccirco = idcirco.
***ico** або* **icio,** icĕre, īci, ictus α) вдарити, ударяти, по-, вражати, бити, звич. *ppp.* **ictus,** 3. ilex i. securibus V зрубана, i. vulnere L ранений, i. hostia O забита, aether ululatibus O що загудїв, i. fulmine L поражений, i. domus O нещасний; *occ.* β) з *prolept. obj.* (зарубуючи жертву) ‚заключати' союз, помирити ся з, foedus cum iis Ci замирити з. γ) **ictus,** 3. вражений = збентежений, пронятий чим, занепокоєний, novā re L pestifero sidere L наче божевільний, vino caput H замороченa.
īcōn, īcŏnis, *acc.* īcŏna, f. ікона, образ, подоба.
ictus, ūs, m. (icere) α) удар, помéт, киненє, покид, вистрíл, (в)раз, по-, мах, верг. стусáн, побій, gladii Ci мечем, uno i. Ci = singulis i. T за одним замахом, calcis T копнувши ногою, irritus T промах, aqua ictibus aëra rumpit O бухаючи проривається, scorpionis C вистрíл з, sub ictum T на вистрíл = в небезпеку, fulmineus H грім, solis H проміння = Phoebei O; *occ.* β) такт (помір), pollicis H пальцем (по струнах), seni H шість тактів. γ) удар, calamitatis Ci недоля, voluptas i. non habet Ci не надить.
id-circō, тому, через те, проте, ізза того, i. quod Ci quia Ci i. *ut ne* Ci O i. *si* Ci H.
idea, ae, f. первовзір, ідеал.
ī-dem, ea-dem, i-dem, (як раз) він, вона, воно, той сам, -а, -е, той рівний, подібний. 1. *adi.* eodem die C тої самої днини, animus V рівний, i. ille як раз тамтой; з *pron.* distat idem *(acc.)* O рівно віддалений, spatium O такий самий обєм. 2. *subst.* alter idem Ci другий я'. 3. з unus: uno eodemque tempore Ci O рівночасно. 4. про спільність підмету: також, так сáмо, рівно-ж, quidquid honestum est, idem est utile Ci заразом; з *pron.* id (hoc) vetat idem ille Plato Ci також і Пл. 5. порівнуючи: як, якбúи, мовбúи, начеб-то, idem valere ac . . . Ci i. atque C eādem ratione, quā pridie C ‚що'; описує через cum: in eādem mecum Africā geniti L T як я в Афр.; навіть з *dat.* eadem arma nobis iuratus O з нами разом = як ми, idem facit occidenti H як, мов убійця.
identidem, ‚одно й те саме', усе, заєдно; часто: нераз, чи раз то, кілька разів, раз у раз, i. recitare Ci.
id-eō, тому, тим-то, проте, отже, ізза того, через те, задля того, звич. 1. при-

чиново: з quod, quoniam, quia. 2. в нам. реч: з *ut, ne* Ci. 3. рідко: з quin у L.

idiōta, ae, f. звичайний собі чоловік, отже: не(до)ук, капарник, незнайко Ci.

idōlum eidōlum, i, n. понятє, уява Ci.

idōneus, 3. *adv.* idōneē, достатний на що = відповідний, при-, здатний, годя́щий на, справний, здалий, спосібний, зручний, до-, ви-, пригідний, достойний, пригожий, путнїй, testis Ci певний; *absol.* idoneum visum dicere est S ма́буть знадоби́ть ся; *subst.* idonea provinciarum T догідні місця, cum idoneis colloqui L з відповідними людьми, exemplum ad non i. transferre S до каригідних; до чого? ad rem Ci in rem L; *poët.* з *dat.* locus castris C arti H puellis H любий, novis rebus ST; з *inf.* = *obiect.* fons i. rivo dare nomen H досить знатне, щоб надати ему імя; з *relat.* нам. реч. (qui c. *coni.*) Ci; рідко з *ut:* i. est, *ut* Ci.

Īdūs, (eidūs) uum, f. половина місяцїв = 15. день марта, мая, липня, жовтня; в прочих місяцях 13.; ante, post, circiter, usque ad Idus Martias Ci ad I. Apriles 13. IV; з *abl.* реченцї до уплати довгів, Idibus proximis Ci pridie I. Martias (14. III.) Ianuarias (12. I).

iecur, iecoris, n. утроба, печінка, iecorum fissa Ci знаки для ворожбитів.

iecusculum, i, n. печіночка Ci.

ieiūnitās, tātis, f. ‚на́-тще', тверезість; обр. sententiarum Ci сухі гадки без полету.

ieiūnium, iāiūnium, ii, n. (ieiunare) на́-тще = α) піст, posuit ieiunia O перестав постити, patrum V голодівка. β) голод, placare i. ventris O утолити пажерливість.

ieiūno, āre постити, не їсти.

ieiūnus, iāiūnus, 3. *adv.* ē α) на́-тще, з постом, порожний, з порожним жолудком Ci. β) голодний, canes Ci; обр. oratio Ci млява, in dicendo Ci сухий в, animus Ci тупий. γ) дрібний, малий, нужденний, sanies V невеличка. δ) неурожайний, ager Ci пісний.

ientāculum, iantāculum, i, n. снїда́нок, пере-, закуска.

iento, ianto, 1. āvi снїдати.

igitur, отже, і так, тим то, проте, бо, тому-то. I. α) в реч. висказових (і льогічних висновках). β) в реч. пит. γ) в приказах, videte igitur, quid statuatis Ci. II. продовжає бесїду: тай, отже, відтак. III. подає звязлу цїлість поодиноких случаїв = і так, так отже, pro imperio, pro provincia... pro his igitur rebus postulo Ci. IV. доповнює гадку: nunc principia videamus, igitur proficisci placuit a lege Ci.

i-gnārus, *adv.* ē I. *activ.* незнаючий, необзнакомлений з чим, невідущий, несвідо́мий чого, i. omnibus L так що нїхто не знав, apud ignaros Ci у нетямущих, i. fors O слїпа, me ignaro Ci без мого відома; з *gen. obi.* legum Ci; *poët.* Pisonis T; sum ignarus = nescio з *acc. c. inf:* зал. пит. CiO. II *pass.* невідо́мий, незнакомий, незнаний, чужий OT; *poët.* regio iis *(dat.)* S montes V.

ignāvia, ae, f. (ignāvus) лїнивство, повільність, байдужість, трусливість, боязкість S Ci.

i-gnāvus, 3. *adv.* ē, iter α) безсильний, слабкий, млявий, gravitas V нерухома. β) бездїльний, лїнивий, нездольний, нездолящий, senectus Ci повільна, ad muniendum L; з *gen. obi.* laboris T; обр. nemus V неродючий, palatum O безмовний. γ) боязьки́й, трусливий, полохливий, miles Ci i. animo T упавший духом; *subst.* трус, боягуз Ci. δ) спокійний, hiems V.

ignesco, ere α) ‚завогнити ся', за-, розпалювати ся, розгоріти, mundus Ci. β) заняти ся, запалати, alci irae V закипів гнївом.

igneus, 3. α) (в)огневий, sidera Ci. β) (в)огненний, (в)огнистий, жаркий, Chimaera H огнедиха́та, arces H ясний етер, aestas H шкварне. γ) палкий, палаючий, блиска́вий, горячий, furor O лютий, Tarchon V порськи́й.

igniculus, i, m. (в)огник, parvus Ci искорка.

igni-fer, fera, ferum (ab igne ferendo) носящий вогонь, axis O вогненна.

igni-gena, ae, m. (in igne genitus) в вогни роджений, Bacchus O.

igni-pēs, pedis (в)огненогий, блискавконо́гий, equi O бистрі = порські.

igni-potens, tis воло́даючий вогнем, Volcanus V.

ignis, is, m. α) *concret.* (в)огонь, багаття, eos versare in igne H на ватрі, ab igne i. capere Ci запалити свічку на свічці, atri O похоронні; обр. inter ignes luna H між звіздами, lunae H ріжки́; *occ.* 1. голо́вня (на муки), ignes = cruciatus (муки) admovere Ci. 2. вартовий вогонь, i. fieri prohibuit C в таборах, Thessali H Мірмідонів. 3. костер, alqm igni cremare, necare CH. 4. пожар, пожо́га, пожежа, i. auditur V templis ignīs inferre Ci під-, запалити. 5. блискавка HV. β) *abstract.* (як обяв природи) i. elicere Ci укресати,

i. concipere Ci заняти ся, igni probata (perspecta) amicitia Ci довíряна, досвíдчена; *metaph.* 1. про особи: полумíнь, hic L искра (Ганїбаль) L. 2. óлеск, сяйво, oculi igne micantes O óлискучі, i. ob eos offusus Ci румянцї, i. ostendere H світло, lunae i. curvati H світлий серп місяця, sacer V запáленє. 3. запал, захват, aetherii O натхненє. 4. вогонь любови, (палка) любов, caecus V; *meton.* любий, a, pulcher H Amyntas V ignes recitare O любовні стихи. 5. гнїв, exarsēre animo V розгнївали ся. δ) тепло́, тéплощі, теплість спека, жар, diurni O денна.

ignītus, 3. (P P P від *ignīre) жаркий Ci.

i-gnōbilis, e α) незвісний, незна(ч)ний, непомітний, неславний, otium V тихий Ci. β) простого роду, незнатний, i. loco natus Ci volgus V простий.

ignōbilitās, tātis, f. незвісність, малозначність, низький рід, uxorum Ci.

ignōminia, ae, f. α) сором, ганьба, неслава, наруга, обида, зневага, нéчесть, ганебність, rei p. Ci nova L соромна невдача; з *gen. expl.* amissarum navium C; *occ.* β) (військова і полїтична) кара, догана, ослава, censoris Ci L alqm ignominiā notare C напятнувати, i. suscipere Ci оскáвити ся = набрати ся сорому.

ignōminiōsus, 3. соромітний, неславний, fuga L ганьбли́ва.

ignōrantia, ae, f. незнанє, невіжа; з *gen. subi.* lectorum N неуцтво; з *gen. obi.* sui Ci несвідóмість.

ignōrātio, ōnis, f. незнанє, невіжа, невідóмість, tua Ci; з *gen. obi.* незнакóмість, iuris Ci недосвід в.

ignōrātus, 3. незвісний, незнайóмий, sepulcrum ab iis Ci їм невідóмий; *occ.* непомітний, evasit T aggreditur S незамітно.

ignōro, 1. невідати, не знати, бути несвідóмим чого; *absol.* de filio Ci; з *acc.* alqm; causam Ci; в *litotes:* non ignoro C дуже добре знаю, eius faciem S єго з лиця, з виду; констр: 1. з *acc. c. inf.* Ci. 2. зал. пит. H Ci. 3. рідко quis ignorat, quin c. *coni.* Ci; рідко 4. з *inf.* H; *P P P* незнаний Ci незамітний S T.

i-gnōsco, 3. -gnōvi, gnōtus не хотїти знати о чім, о-прощати, ви-, пробачати, помилувати, дарувати; *absol.* Ci; з *dat. pers.* inimicis Ci; *dat. rei.* adulescentiae Ci S звиняти; з *obi.* в кляс. прозї лиш: id Ci hoc Ci вибачати за те; *poët.* ignoscenda dementia V простима, инодї з si, quod Ci.

i-gnōtus, 3. незвісний, невідомий, чужий, i. locis C *(abl.. abs.)* haud ignotissimus Ci добре звісний; *subst.* ignoti Ci незнакомі; з *dat.* urbi Ci; in vulgus N єму; alae O незвиклі, sacra O нові; *occ.* β) безрідний = простого роду, незнатний, nomen O неславне, mater H не сановита. II. *activ.* незнаючий, несвідомий, невідущий, i. contemnebant N.

īle, гл. īlia.

īlex, īlicis, f. (остролистий) дуб, arguta V шумливий.

īlia, ium, m. α) кишки́, ялити́, утроба, нýтр(енн)ости H. β) черево, живíт, почерéвина; *pl.* i. ducere, trahere H сопíти, rumpantur Codro V най трісне.

ī-licet, α) іди-вже, вільно Pl; *occ.* β) *poët.* відразу, зараз, безпроволочно, вмить V O.

ī-licō, (illico) α) місцево: там-ки, тут-ки. β) часово: зараз, відразу, вмить, як стій.

īlignus, 3. (īlex) дубовий H V.

illā, гл. ille.

il-labefactus, 3. незахи́таний, непохитний O.

il-lābor, 3. lapsus впадати, на-, всувати ся, вліза́ти, входити, urbi V в місто, orbis H западає ся, in stomachum Ci; *metaph.* pernicies in animum V проймає душу = переймає ся ним, animis nostris V розясувати нам.

il-labōro, āre натрудити ся при чім, domibus T при будові їх

illāc, гл. illic.

il-lacessītus, 3. нероздражнений T.

il-lacrimābilis, e (слїзьми) невóлаганий. Pluto H omnes H неоплакані.

il-lacrimo, āvi засльозити ся, проливати сльози над, при чім, заридати, оплакувати кого, плакати над, ebur V слезить; з *dat.* casū (= casui) N; gaudio *(abl.)* L з радости; з *acc. c. inf.* T; *deponens:* paulum inlacrumare! H поплач трошки!

il-laesus, 3. неушкоджений, неторканий, неранений O T.

il-laetābilis, e невеселий, сумний, ora V непривітна.

il-laqueo, āre за-, вп(л)ут(ув)ати, за-, умотувати, alqm, alqm rē Ci H.

il-laudātus, 3. непохвальний, неславний. Bausiris V немилосердний.

ille, illa, illud, *gen.* illīus, *poët.* illīus, *dat.* illī (стар. Ф. **ollus,** ōlus, з того: olla Ci olli V; ōlim). α) тамтой-а, -о(е), той, та, то(те); часово: i. temporum historia Ci тодїшна (колишня), ex illo tempore V від тодї, hic et i. Ci сей і той = один і другий; вказує на віддаленє: ille vult vivere, hic vixit Ci; *occ.* β) той = знаний, вводить вже згадане, illud (те), quod coepimus videamus Ci; отже: *occ.* γ) звісний,

славний, знатний, Solonis illud Ci славнозвісний висказ. δ) вказує на слїдуюче і вводить нове: отсей, оттой, cum multa alia, tum illud inprimis Ci. ε) повторює поняте: він, вона, воно, virum cano . . . multum ille iactatus est V; часто з quidem: avis illa quidem fugit O. II. α) **illā,** *abl. fem. sg.* там, тудою, тамтуди, illāquā O. β) illim = **illinc,** звідтам, звідти, (відтіль) від тодї, fugit illinc Ci illimque usque ad nostram memoriam S; застуnає особу: illim fallaciae Ci від него. γ) **illō,** тамтуди, туди, illō venit T haec eodem illō pertinent C також туди відносить ся. **illī,** *(locat. n.)* там Pl.

il-lecebra, ae, f. (ab illiciendo) ваба, (с)покуса, приман(к)а, принада, принука, peccandi Ci; часто *pl.* Ci.

illecebrōsus, 3. принадний, спокýсливий.

il-lectus, 3. (illicio) приманений. II. (legere) нечитаний O.

il-lepidus, 3. *adv.* ē недотепний, нудний, простий, роёма H Ci.

illī, гл. ille.

il-lībātus, 3. незменшений, необмежений, неторканий Ci L gloria T.

il-līberālis, e *adv.* iter α) неблагородний, негідний, quaestus Ci. β) низький, простий, iocandi genus Ci неприличний. γ) брудний, скуп(уват)ий, illiberaliter aestimare Ci низько.

illiberālitās, ātis, f. скупість, скупощі Ci.

illic, illaec, (illoc), illuc, (ille + указуюча частиця-ce). I. *pronom.* той там, той ту, illic homo Pl. II. *adv.* α) **illāc,** он там, онде, hāc-illac O то сям-то там β) **illinc,** 1. звідтам, з там того боку, i. huc venit O; illinc . . . hinc O звідтам . . . звідси; 2. там, тамтим боком, на тамтім боцї, illinc abiit Ci. γ) (illōc) = **illūc,** туди, hūc et illūc H; обр. i. feremur Ci на той свiт, ut i. revertar Ci до самого предмету, i. intenderat T намагав на те. δ) **illīc,** там, hic-illic O і тут і там; обр. на тамтім свiтї O; *metaph.* illīc (у нео у них) sacra T res p. illic pecuniā vacat L при тім і держава.

il-licio, 3. lexi, lectus (a laciendo) α) при-, заманювати, принаджувати, alqm rē Ph. β) спонукувати, принукати, вабити, втягати, eos ad bellum S; нам. реч. з *coni.* T; з ut L; з *inf.* T.

il-licitātor, ōris, m. покупник Ci.

il-licitus, 3. неприволений, заказаний T.

illico, гл. ilico.

il-līdo, 3. līsi, līsus (laedere) α) вбивати, ушихати, тручати в, об: *absol.* куди? з *dat.* tela arbustis T; in ossa V. β) бити об, ударяти об, vadis V vulnus manu Ci. γ) розбивати, розтовкати, serpens illisa Ci роздоптана.

il-ligo, 1. α) при-, на-, звязувати, antemnas funibus L замотузити; з *dat.* tauris iuga H запрягти; де? eum in machina Ci до, manus post tergum L звязати руки навзад; *occ.* укріпляти до, вкладати, emblemata in poculis Ci sententiam verbis Ci вплїтати. β) 1. приєднувати, з'обовязувати кого, illigatus amicitiā alci L в щирій дружбі з, se foedere cum iis L звязати ся з ними, iis condicionibus illigatur pax L договорено ся о мир на тих умовинах. 2. по-, зап(л)утати, об-, за-, вмот(ув)ати; *absol.* praedā illigatus T спинений, copias T забаряти, eum veneno T щоб єго струїти.

illim, гл. ille.

il-līmis, e (līmus) незамулений, без намулу, fons O чисте.

illinc, гл. illic.

il-lino, 3. lēvi, litus α) на-, обмазувати, обклеювати, на-, об-, замащувати; з *dat.* oculis collyria H очи пахощами; з *abl.* pocula cerā O облїпити, dona veneno L заправити отрутою, alqd chartis H намазати в, aurum vestibus H золототканї одяги, alqm fuco Ci нарумянити, ceram iis залїпити їм уха воском, bruma nives agris H покриває снїгом.

il-liquefactus, 3. ростоплений, плинний Ci.

il-litterātus, 3. неучений, неукий, необразований, неписьменний, простий Ci.

illō, гл. ille.

illōc, гл. illic.

il-lōtus, 3. (lautus, līttus) немитий, toralia H брудні, sudor V немитий.

illūc, гл. illic.

il-lūcesco, 3. luxi засвитати, заясніти, sol Ci світлїє, сяяє, dies Ci V днїє = благословить на свiт; *absol.* illucescit L свитає, vox Ci почув ся.

il-lūdo, 3. lūsi, lūsus α) (за іграшки) написати, haec chartis H. β) грати ся з ким = брати кого на сміх, глузувати з, кепкувати собі з, глумити кого; *absol.* з *dat.* auctoritati Ci; з *acc.* artes O Augustum T висмівати; *occ.* γ) 1. обманювати, дурити, піддурювати, alqm; fortuna alci T лукавить з ним, inlusi pedes H хиткі. 2. необходити ся з ким (чим) як слїд, зневажати, ганьбувати ким, pecuniae *(dat.)* T марнувати, frondi V скубати, corpus T спогáнити трупа.

il-lūmino, 1. освічувати, оси́яти Ci; обр. orationem sententiis Ci прикрашати.

il-lustris, e α) осяйни́й = світлий, ясний, сяючий, solis candor Ci β) очевидний, явний, виразний, наглядний, exemplum Ci. γ) знатний, славний, nomen Ci; *occ.* ославлений, лихозвісний, furta Ci N. δ) поважаний, високородний, familia Ci бо́ярська, homo il. et nobilis Ci високородний достойник ε) визначний, замітний, слі́дний, важний, causa Ci; *subst.* m. достойник Ci.

il-lustro, 1. α) освічувати, осявати, sol oras H. β) виявляти; *pass.* виявляти ся, показувати ся, maleficium illustratum Ci стає звісним, consilia Ci видати. γ) ви-, обяснювати, ius obscurum Ci толкувати. δ) про-, ви-, вславляти, прикрашати; *pass.* вславляти ся, alqd rē; laudem Ci eos labor Ci.

il-luviēs, ēi, f. (lavere) I. бруд, грязь, болото, нечистота́, нехарність, dira V. II. повідь, водопілля, placida T.

imāginārius, 3. (imago) уявлений, для призо́ру, на око, fasces L умрія́на сила.

imāginātio, ōnis, f. (imaginari) уява, мрія, сон T.

imāginor, 1. виображувати собі, уявляти собі, pavorem T представляти собі.

imāgo, inis, f. α) образ, живопис, картина, малюнок, портрет, ficta Ci погруде (бюсть), imagines deūm T святки = статуї, cerea H лялька; *occ.* β) воскова маска, в. личина, maiorum Ci (= cerae) що стояли в шафках в atrium. γ) образ = з'ображенє, подоба, vitae Ci опис, tabularum Ci відпис, i. exprimere vitae alcis N вірно віддати житє; *occ.* 1. тінь, мариво (покійників), Creusae V falsa V привид, mortuorum Ci духи. 2. сон, somni O снище. 3. луна́, відгомін, vocis V відгук 4. образ = переносиний вираз, порівнанє, ad te adludit H відносить ся. δ) (о)мана, облуда, позір, testium Ci eum imagine pacis decipere Ci зво́дити. ε) вид = вигляд, поява, Turni V mortis V рід; *metaph.* виображенє, уява, думка, cum subit noctis i. O коли лиш згадаю про ніч, caedis O згадка про.

imbēcillitās, tātis f. α) слабість, materiae C нетривкість. β) осла́ба = хирність, неміч, matris Ci кволість. γ) непорадність, нездо́льність, mentis Ci недотепність, imbecilitatis damnari T задля недолужности = бра́ку дія́льности.

im-bēcillus, 3. **im-bēcillis,** e α) слабосил(ьн)ий, нетривкий, дряхлий, недотепний, regnum S. β) слаб(к)ий, немощний, недужий, aetas H дїточий; *occ.* γ) хоровитий, кволий, утлий, filius Ci i. valetutidine Ci нездоро́вкуватий, хирявий; обр. недолу́гий. accusator Ci без енергії = млявий, i. consilii Ci непорадний; *adv.* imbecillius adsentiri Ci знехотя.

im-bellis, e, (bellum) α) невойовитий, несдатний до війни, numerus imbellior T менше придатний до війни, multitudo L жінки і дїти, dii O Венус і Амор, telum V безсил(ьн)е; *occ.* β) боязки́й, лякли́вий, страхополо́х L. γ) спокійний, мирний, миролю́бний. cervi V Tarentum H винїжений, annus L без воєн.

imber, imbris, m. (*abl.* i, рідше e) α) злива, с-плюща, слота, туча, (ливни́й = навальний) дощ, пло́ва, effusi imbres V ули́ва, caeruleus V не(по)года, maximus Ci нава́льниця, imbri lapidavit L кидало камінєм, sanguinis Ci кровавий дощ. β) 1. туча (стріл), ferreus V. 2. ріки, потоки (слїз), per genas cadit O. γ) *poët.* вода, дощівка, calidae O naves i. accipiunt V затїкають.

im-berbis, e, **imberbus,** 3. (barba) голо-, безбородий Ci; *subst.* молодик Ci.

im-bibo, 3. bibi впивати в себе, в. ся чим, напивати ся: лиш *metaph.* набирати, в. ся чим, certamen animis L набрали відпорного духа, alqd animo Ci перенятися чим. β) постановляти собі що, alqd L.

imbrex, icis, f. (m.) жолобкувата цегла, дахівка V.

imbri-fer, fera, ferum дощистий, дощовий O ver V дощуватий.

im-buo, 3. bui, būtum α) у-, на-, змочувати, воло́жити, зрошувати, agnus aram V кервавить, sagittas O бути раненими ними, (odore) testa imbuta H набрала па́хощів = пахти́ть. β) оскверняти, закаляти, за-бру́дити, gladium scelere Ci; *occ.* за-, наповняти, aures sermonibus T imbutus admiratione L зачудований. γ) призвичаювати до, обзнакомлювати з, образувати, вводити в, opus O трібувати; з *abl.* se studiis Ci затопити ся в них = посвятити ся їм, litterulis imbutus H лиш понипавши науки, certaminibus imbutus L привиклий до; з *acc.* alqm ad legem Ci приучити до; з *inf.* imbuuntur contemnere T впоюють в них погорду.

imitābilis, e (imitari) послїдовний, наслїдимий, exemplar H гідний наслїдуваня.

imitāmen, inis, n. (imitari) наслїдуванє; *pl.* vitae O перейманє. **imitāmentum,** i, n.

наслїдуванє; *pl.* i. praeferre T малпувати, tristitiae T удаваний сум.

imitātio, ōnis, f. наслїдуванє, vitiorum T малпованє.

imitātor, ōris, m. α) наслїдовник, stulti O удаючий з себе дурня; *occ.* β) малпун, facinorum Ci. **imitātrix,** īcis, f. наслїдовниця, наслїдувачка, ales O папуґа, gloriae Ci малпунка.

imitor, 1. α) (наслїдуючи) представляти, удавати, maestitiam T aere capillos H зображати, luctum penicillo Ci змалювати; *part.* imitans O ‚як', ‚наче', ‚мов', подібний, cornua lunam imitata O серпуваті, ferrum sudibus V замінити за, заступити ними, solum arando V підпу(ув)áти. β) йти в чиї слїди, іти за, наслїдувати; *absol.* eum in re Ci піти за ним, chirographum Ci підробляти, verba Ci переводити; *pass.* hoc sunt imitandi H в тім треба їх наслїдувати.

im-madesco, 3. madui мокріти, ставати вохким, змочити ся, lacrimis genae O зросили ся слїзоньками.

immāgunc(u)la, ae, f. образочок.

im-mānis, e *adv.* ē, (-iter) α) (що до вдачі) страш(ен)ний, лютий, у-жасний, дикий, жорстокий, facinus Ci V monstrum Ci страховище, barbari Ci дикуни, bacchatur i. V страх як шалїє. β) великанський, велетенський, величезний, незмірний, poculum Ci здоровезний, immane quantum pavoris indidit T нагнав неабиякого стрáху.

immānitās, ātis, f. α) дикість, жорстокість, лютість, нелюдськість, naturae Ci vitiorum Ci огидні; *meton.* недолюдки, barbariae Ci ватаги дикунів, in hāc im. versari Ci між такими недолюдками, in provincia Ci людожéр в пр

im-mansuētus, 3. неоговтаний, неза(г)нуздáний, отже: ще неосвоєний, gens Ci дикий, ingenium O непросвічений, ventus O бýйний.

immātūritās, tātis, f. недóспіл = обр. пóквап, пóспіх Ci.

im-mātūrus, 3. α) не(до)спілий, не(до)зрілий, filius H недоросля = молоденький. β) невчасний, недочасний, res L невидана.

im-medicābilis, e невилїчимий, telum V смертянá.

im-memor, oris α) непамятаючий, непамятний на, нетямущий, забуваючий, ingenium Ci нетяма. β) непамятливий, нетямливий, непамятущий; *gen. obi.* gra-minis H dignitatis Ci не зважаючи на, in testando nepotis T проминув єго, praedae T і не думаючи про добичу.

im-memorātus, 3. незгаданий, нечуваний, immemorata ferre H зовсїм нового.

immensitās, ātis, f. бéзмір, безміря, camporum Ci широкополі лани

im-mensus, 3. (mētiri) ‚незмірений' = безмірний, величезний, безконечний, mare Ci безкрає, regionum Ci безмежні, pondus auri H велика сила, viscera O бездонні; обр. Pindarus H недостижний; *subst.* **immensum,** i, n. безмірний простíр, безміря, безконечність, altitudinis L безодня, in i. O S безмірно, ad i. T з пересадою; *adv.* ‚страх як', вельми, i. prorumpere T сильно.

im-merens, tis незаслугуючий (на кару), не(по)винний N H.

im-mergo, 3. mersi, mersus зануряти, затопляти, prolem O поглинути, eum undā V утопити; *refl.* se i. Cu = *medial.* зануряти ся, затопляти ся, упориná́ти, утопáти, immergi (in flumen) Ci пірнути в; обр. se blanditiis in eius consuetudinem immersit Ci підлестив ся єму, до него.

im-meritus, 3. I. *medial.* α) незаслуживши (на кару), не(по)винний, delicta i. luere H відпокутувати невинно (за) провини; з *inf.* H. β) *adv.* **immeritō,** незаслужено, невинно, nec i. L T Cu цїлком слушно. II. *pass.* незаслужений, triumphus L.

im-mersābilis, e (mersāre) незатопимий, rerum undis H зли(гó)днями непоконаний.

im-mētātus, 3. невідмірений, безмірний, безмежний H.

im-migro, 1. āvi переселяти ся в, на, вступати в, переносити ся, in domum Ci; обр. закрадати ся, in rem p. avaritia L загнїздила ся.

im-mineo, ēre α) стреміти, сторчати до гори, над, підоймати ся в гору, понад, хилити ся над, спадати на, з; звисати, висїти над; *absol.* belua O nemus desuper; з *dat.* pōpulus antro V imminente lunā H при місячнім сяйві; *occ.* виставати понад, підносити ся понад, перевúщати, moenibus tumulus L вищий мурів, carcer foro L вище лежить як площа, insulae urbes L опановують їх (стратеґічно). β) (про особи) напирати на, гнати за, переслїдувати, сидїти ‚на карку', допікувати комусь: *absol.* tergo fugacis O ei fortuna L gestus imminens H грізний вираз лиця; *occ.* 1. (старати ся) заволодїти чим, щоб . . . запанувати над, fortunis Ci Asiae Ci завоювати, exitio O = vitae Ci важити на ж. 2. стреміти до =

добивати ся чого, чигати на, in rem Ci ad caedem imminens Ci готов до, exitio O піджидати. γ) висіти над головою = насувати ся, грозити, загрожувати, бути близьким, ii Latio H imbres H нависають; *subst.* imminentia, ium, n. (небезпечна) будучність T. δ) наставати = наближати ся; *absol.* ea quae imminent Ci небезпека; але: *part.* imminens princeps T будучий, прийдешній.

im-minuo, 3. minui, minūtus α) у-, зменшати, вкорочати, над-, відбирати, обмежувати, copias Ci tempus S. β) умаляти, уймати чого, honorem Ci ущербити, ius Ci нарушати, dolor se m. O устає, bellum imminutum est Ci стратив вагу, pacem S недопускати до м; *occ.* 1. ослабляти, знесилювати, corpus otio Ci mens imminuta S T недоумкуватий. 2. зневажати, Augustam T.

imminūtio, ōnis, f. зменшенє, обмеженє, corporis Ci покалїченє; обр. ущербок, dignitatis Ci уйма.

im-misceo, 2. miscui, mixtus, (mistus) α) у-, при-, під-, пере-, намішувати; рідко *activ*-но: summis *(dat.)* ima O; *poët.* manibus manus V ставати до рукопашного бою; *reflex.* se i. mediis armis V кинути ся між, se nocti V помчати в ночи, se nubi V полинути в; *medial.* мішати ся між, з, O V; *occ.* β) помішати з = порозміщувати між, tirones militibus L. γ) вплїтати, втягати, sortem cum iis L тїсно звязати з, preces V сполучити, eum sibi necessitudinibus T увійти з ним в дружні зносини. δ) *refl.* = *medial.* вдавати ся в, запускати ся в, брати участь в, se colloquiis L adfinitatibus T вдерти ся, immixtus periculis T замотаний в.

im-miserābilis, e непожалований, pubes H неоплакана.

im-misericors, dis безжалїсний, немилосерд(н)ий, нежалїсливий Ci.

im-missio, ōnis, f. (immittere) запусканє, щепленє Ci.

im-mītis, e α) терпкий, незрілий, uva H квасна. β) строгий, суворий, жорстокий, tyrannus V лютий; *Enallage:* ara O з людськими жертвами, nidi V небезпечні, insula T дика.

im-mitto, 3. mīsi, missus I. α) впускати, пускати на, висилати (наперед), виряджати (на ворога), кидати, eum in urbem Ci naves in classem C справити на, pestem Thebis O зачутити Теби, iis timorem V завдати страху, alci iniuriam Ci захотїти скривдити єго, ignes (головнї) in silvam V; *refl.* = *medial.* кидати ся на, між; пускати ся на, вдирати ся, se in medios hostes L se in specum L дістатись до, harenae O скочити на беріг, immissa superis V що зайшла між них; *P P P.* **immissus,** 3. звисаючий = запущений, barba O V. β) *occ.* 1. (стрілами) вергати, стріляти, кидати, заганяти, tela in corpus Ci lanceam costis *(dat.)* V. 2. (по)провадити, canalibus aquam C. 3. *concr.* за-, в-, пускати = вбивати, tigna in flumen C trabes insuper immissae C поперечні бруси (зверхи споєні), filis aurum O перетикати = перестрочувати, plantas V садити (щепити). 4. (кого власником) на-, постановляти, eos in bona Ci. γ) напускати (пса) на кого, цькувати, тровити, canes Ci Cibyratici Ci „шпіцуни", eos in populum Ci троюдити, ad spoliandam aram Ci підмовляти до, щоби ... eum utrisque T наустити на обох. II. α) (їдучи верхом) (по)пускати віжки, equo frena V дати волю, immissa iuga V (= equi) летучі, classi habenas V роспускати вітрила, palmes immissus habenis V буяє свобідно.

immŏ, *adv.* (у відповідях ствердж ує): α) так, ба, ба навіть, а навіть, i. mehercule Ci i. vero Ci. β) (заперечаючи) о нї, противно, навпаки, деж там, i. in sanatum venit Ci egebat? immo locuples erat Ci таж він багатир.

im-mōbilis, e не(по)движний, непорушний, phalanx L непохитна, precibus T невмолимий, mens V спокійний, Ausonia V мирна.

im-moderātio, ōnis, f. не(по)мірність, пересада, verborum Ci непогамовані сл.

im-moderātus, 3. *adv.* ē α) незмір(е)ний, aether Ci неомірний. β) не(по)мірний, не(по)здержний, невгамований, пересадний, homo i. et turbulentus Ci завидя, potu et pastu Ci не знаючий міри в, tempestas Ci туча-буря; *subst. pl. n. pl.* i. capere S надмірне; *occ.* γ) безмірний, без краю і міри, oratio Ci невгаваюча, vox Ci неоглядне слово.

im-modestia, ae, f. α) нечемність, нескромність, неприличність, histrionum T бута; *occ.* β) непокірливість, безкарність, непослух, розпуста, militum N.

im-modestus, 3. *adv.* ē нечемний, непокірливий, нескромний, неприличний, fautores T i. immodestēque L без міри й без краю.

im-modicus, 3. *adv.* ē α) не(по)мірний, надмірний, безмірний, без міри, нестрим-

ний, пересадний, immodice gloriari L над міру, lingua L лихословний, in augendo numero L прибільшуючий число; *locativ.* animi S T нестямний; *abl.* linguā L язикатий; з *gen. graec:* laetitiae T. β) *poët.* надто великий, величезний, rostrum O здоровезний, frigus O люта

im-modulātus, 3. недоладний, роёма H нестрійна.

immolātio, ōnis, f. жертвованє, жертва; *pl.* nefandae T чари.

immolātor, ōris, m. жертвующий, жрець Ci.

im-mōlītus, 3. (ab immōliendo) за-, в-, до-, бу́дований L.

im-molo, 1. α) посипувати жертвенною мукою, звідси: β) жертвувати; *absol.* dis immolatur Ci приносять жертву; з *obl.* hostias Ci; з *abl.* жертви се-б-то приносу, Iovi bubus L. γ) приносити (в)жертву, при-, о-, посвячувати на смерть, уби́вати, te vulnere V завдати тобі смертенну рану.

im-morior, mori, mortuus, moritūrus умирати, в, при, на чім, sorori O над трупом її, studiis H спрацювати ся на смерть.

im-morsus, 3. (mordēre) надгризений; обр. stomachus H зіпсований.

im-mortālis, e *adv.* iter α) безсмертний, dii Ci; *Enallage:* iecur V безсмертника, opera L божеські; *subst.* β) безсмертник, бог L Ci. γ) тривкий, віковічний, вікопамятни́й, повсякчасний, gloria Ci невмируща, monimentum Ci вікопомний.

im-mortālitās, ātis, f. α) безсмертність, animorum Ci. β) вічність, i. aeternitasque Ci вічна слава, Herculis Ci обоготворенє, обожанє єго.

im-mōtus, 3. α) непорушний, не(по)движний, silex O твердий, mare T ледове, aquae O замерзлі, i. cervicem praebere L не здрігнувши ся, acies L непоборна, dies T безвітий, aures O глухі, portus V затишна. β) незмінний, ненарушений, vultus O T pax T. γ) незмінливий, певний, крі́пкий, тривкий, mens V coniux V невмолима, immotum mihi sedet n e з *coni.* V я твердо постановив, у T; з *inf.* V. δ) недвижки́й = непохитний, i. animo T холо́дним серцем.

im-mūgio, īre заревіти, загудїти, загусти, в, при чім, luctu V заголосити.

im-mulgeo, ēre видоювати, ubera labris V ссати.

im-mundus, 3. нечистий, нехарний, бру́дний, кальний, humus Ci грязький, rapinae H неохайні, dicta H простацтва.

im-mūnio, īvi вбудовувати кріпость, praesidium T укріпляти.

im-mūnis, immoenis, e (munia) α) вільний від (громадянських) повинностий, се-б-то: 1. від податків (данин) = неуподатко-ваний, cives S ager Ci; з *gen. obi.* portorium L нїчого не даючи (даром), te i. tingere poculis H щоб тебе задурно частувати, i. placere H без дарунків, fucus V дармоїд. 2. вільний від служби; *absol.* T; з *abl.* militiā L. β) забуваючий на обовязки, неуслужливий, Grai Ci virtus Ci безхосенна. γ) вільний, неторканий, чистий, свобідний від, ‚без'; з *gen. obi.* belli V boni O непричетний, aratri bos O ще не впряжений в ярмо, arctos aequoris O нїколи не поринаюча = не заходяща, manus (scelerum) H чиста від, tellus O неорана (цїлина).

immūnitās, ātis, f. α) вільність від (державних) обовязків (відбутків), як: militiae C. β) *occ.* визвіл від данин, vectigalium Ci. γ) улекша, пільга, populorum Ci. δ) свобода, воля, Dei Ci.

im-mūnītus, 3. неукріплений, via Ci немощена.

im-murmuro, āre мимрати в, при чім, шуміти в; з *dat.* auster silvis V agmen (mihi) O загув.

im-mūtābilis, e незмінний Ci.

immūtābilitās, ātis, f. незмінність Ci.

immūtātio, ōnis, f. зміна, від-, пере-, заміна, verborum Ci.

im-mūto, 1. пере-, за-, від-, зміняти, formas O alqd pro rē.

im-pācātus, 3. немирний, нес(у)покійний V.

im-par, paris, *abl.* i *poët.* e, *adv.* iter α) нерівний, modi O = versus impariter iuncti H елеґічні ‚двостихи', pes O за коротка, toga H що не пристає; з *abl.* coloribus O різноцвітний. β) непаристий, musae H девятка муз, par i. ludere H до пари, чи не до пари. γ) неодна́ковий, що не доріс, не під пару, не рівня́, з, кому, Achilli V tibi H; з *abl. lim:* viribus O не під силу, numero T менший, consilio S слаба́ший. δ) невідповідний, materno genere S неправесного ложа.

im-parātus, 3. неприготований, нез'оружений, tribunus Ci; з *abl.* rebus C a pecuniā Ci без гроша.

im-pastus, 3. некормлений, голодний V.

im-patibilis, (impetibilis) e незносний, нестерпучий, dolor Ci невтерпучий.

im-patiens, tis, *adv.* enter α) нетерплячий, незносливий = невидержалий на, чутливий на; *gen. obi.* volneris V viae O не

доріс ії, Nympharum O оминаючий їх, societatis T відлюдок = нетовариський, irae L O несамовитий, obsidionis T неспроміжний її відбити; *absol.* animus O нетерпеливий. β) нечулий, latus O безчуственний.

impatientia, ae, f. невтерпучість, неспромога щось перетерпіти, бе́зчуття; *absol.* з *gen.* caritatis T чутливість, чулість, silentii T тиха нечулість.

im-pavidus, 3. *adv.* ē небоязки́й, неустрашимий, відважний, сміливий V L.

impedīmentum, i, n. (impedire) α) перепона, завада, перешкода, притичина; *absol. dat.* з *esse* alci impedimento Ci бути (стояти) на перешкоді, ad fugiendum Ci щоб спинати утечу; з quod C quominus (ne) Ci; alci i. facere Ci = alci rei i. adferre T спиняти. β) *pl.* військова клажа = клунки, вюки, військові тягарі разом із вючними звірятами і візниками, ad i. pugnare C; обр. уюкові конї, мули, валка, обоз, то що Ci.

im-pedio, 4. ii, (īvi) ītus α) по-, за-, спутати, вязати, за-, увя́зувати, vincula pedes O за-, укувати в кайдани, hederae ramos O обіймають, cornua sertis O увінчити. β) в щось обвивати, за-, поплутати, замотувати, causam interrogationibus Ci crus pellibus H обвивати, mentem dolore Ci заклопотати. γ) (дорогу) заступати, робити щось непрохідним, saltum munitionibus L. δ) здержувати, забороняти, тримати кого, при-, пере-, спиняти, заваджати, недопускати до, перешко́джувати, за-ві́дити кому; *absol.* nihil Ci; з *obi.* sonos O перебивати, alqm in iure C; *pass.* 1. *abl. instr.* vox lacrimis impeditur Ci O. 2. від чого? в чім? *abl.* me dicendo Ci; з *praep.* eos a vero S; з нам. реч. ne, quominus c. *coni.* Ci; рідко з *inf.* V Ci.

impedītio, ōnis, f. завада, перепона Ci.

impedītus, 3. α) за-, здержаний, при-, спинений, утруднений, i. animis C бо думки їх були заняті, impeditissima oratio T тяженна, solutio Ci не сплачений довг, nomina Ci несплатимі довги. β) непрохідний, недоступний, saltus L густий. γ) (вюками) обтяжений, навючений, в поході, неготовий до бою, manus C. δ) зап(л)утаний, трудний, скрутний, прикрий, rei p. tempora Ci небезпечні.

im-pello, 3. puli, pulsus α) ударяти, об, тручати в, об, pollice cordas O грати, luctus auras V разить; *occ.* 1. вводити в рух, гнати, потрясати, remos V веслувати жвавіше, navem remis V гребсти, sagittam nervo O пустити, impulso vomere V коли плуг іде в борозні, ventus arborem H колихає, undas V бурить, ratem O кидає ним, segetes O хвилюють. 2. завдавати послідний удар, повалити, praecipitantem T нещасного запропастити, impulsae res T підкопана. 3. (ворога) відпирати, відбивати, hostes L T eum in fugam Ci L прогнати у ростїч. β) при-, спонукувати, прихиляти до, під-, намовляти, загрівати до *absol.* nullo impellente Ci без нїякої понуки; з *obi.* istum Ci; *pass.* irā impulsus C в гнїві; до чого? eum ad scelus Ci in spem laudis Ci; з нам. реч. *ut* Ci; рідко з *inf.* V H L T.

im-pendeo, ēre α) висїти, звисати над чим, mons C сторчить, gladius cervicibus Ci; *occ.* на-, пере-, звисати, montes impendentes L повисисті. β) грозити, бути бизьким, стояти перед, alci periculum Ci procella rei p. Ci в державі заносить ся на бурю.

impendium, ii, n. (impendĕre) α) наклад, видатки, розходи, quaestus sine i. Ci без відсотків, i. privatō L з власних гроший; *occ.* страта, шкода Cu. β) *abl.* при *comp.* значне, чимало, impendio magis Ci ще більше.

im-pendo, 3. pendi, pensus α) відважувати гроші на вазї, спотребляти, витрачувати, видавати, накладати (гроші), id de pecunia Ci. β) (труду, часу), при-, покладати, curam in res Ci sumptus ad casum Ci sanguinem in socios Ov. проливати за них, P P P. **impensus,** 3. *adv.* ē відважений = високий, дорогий, i. pretiō emere C за великі гроші, impensō H дорого, impensius venerari O виставнїйше. β) значний, великий, пильний, старанний, voluntas Ci L impensius modo S над міру, amor V палка, impensius instare O притьмом напирати, eos impense retinere L. γ) *subst.* **impensa,** ae, f. видатки, розходи, impensā eius L єго накладом, publica L T державний ‚кошт', cenarum H на обіди. δ) жертва, спотреба, присвячуванє, sine i. cruoris O без проливу крови, operum V трудів, officiorum L.

im-penetrābilis, e непроникливий, непрохідний; з *dat.* silex ferro L для ж., adversus ictus T; обр. pudicitia T недоступна.

imperātor, ōris, m. α) володар, повелитель, Iupiter Ci bini S консули, vitae S правитель; *occ.* β) (начальний) провідник, (всякий) полководець, начальник, вер-

ховóд, воєвода, гетьмáн, bonus Ci. γ) 1. (побíд(онос)ний) полководець, вождь, nomen imperatoris L. 2. ц(їс)ар, Augustus T.

imperātōrius, 3. *adv.* ē α) (приналежний до) полководця, начальницький, владúчний, partes C посада, nomen Ci титул, haud imperatorium est T з *inf.* негідно імператора. β) (за ц(їс)арів): ц(їс)арський = імпeраторський, uxor T ц(їс)арева.

imperātrix, īcis, f. повелителька, владúчиця, володарка Ci.

imperātum, i, n. на-, приказ C.

im-perceptus, 3. незамічений, fraus O невикрита.

im-percussus, 3. неторканий, pedes i. movere O тихенько ступати.

im-perditus, 3. незапропащений, незабитий V.

im-perfectus, 3. *adv.* ē недокінчений, недоконаний, pons C недобудований.

im-perfossus, 3. непробитий, ab ictu O непрошитий.

imperiōsus, 3. (imperium) α) володіючий, володарський, пануючий, сильний, дужий, могутний, можний, urbes Ci sibi H гамуючий себе, virga O (= fasces). β) верховóдний = властолюбний, строгий, суворий, самодержавний, dictatura L преможна, philosophus Ci самовірний; *poët.* aequor H розбурхане, Manlius Imperiosus Ci L (cognomen) T.

imperītia, ae, f. (imperītus, 3.) недосвід, незнайóмість, не(с)відóмість, незнанє, hostium S.

imperito, 1. (*frequ.* до imperare) α) старшинувати, волóдати чим, верхóводити, панувати; з *dat.* legionibus H мати провід над, equis H повóдити ними. β) велїти, казати, на-, розказувати, rem H alci imperitatum est L Cu звéлено.

im-perītus, 3. *adv.* ē α) недосвідчений, без досвіду, незручний, незугáрний, недотепний; *absol.* Ci; *subst. pl.* vulgus imperitorum Ci несвідомців; з *gen.* morum Ci незнаючий світа = небувáлий в світї. β) незнаючий, необізнаний з, nandi L T.

imperium, ii, n. (imperare) α) на-, приказ, припис, розпорядок, tyranni Ci imperia administrare C розказувати; з *gen. obi.* decumarum Ci i. abnuere L не повинувати ся їм, (*opp.* i. non recusare Ci imperio parēre L). β) право розказувати, верхóводити, власть, сила, владанє, imperii cupido S властолюб, i. domesticum Ci дома, i. tenere in suos Ci orbis terrae Ci над вселенною; *occ.* 1. правительство, правлінє, пановане, Galliae imperio potiri C заволодїти нею, urbem imperio regere Ci королювати над, sub i. populi R. redigi Ci C прийти під верховладу Римлян. 2. власть, начальство = верховодство, провід, maritimum Ci на морю, summum i. Ci = summa imperii N L головний провід, esse in (cum) imperio Ci мати необмежену верховну владу. 3. право начальства, цивільна і військова влада, уряд, in summō i. esse Ci займати почесну власть децемвіра. γ) 1. *(pl.)* старшúна, правитель, урядник, plena imperiorum provincia C. 2. держава, eos imperio adicere H прилучити, arbiter imperii O володар. 3. правлінє, час панованя, imperio eius L за єго короліївства, in i. suō Ci підчас свого правлїня, i. peracta H володарські подвиги.

im-periūrātus, 3. неприсяжний, aqua (Stygia) O.

im-permissus, 3. непризволений, gaudia H.

im-pero, 1. α) при-, на-, розказувати, велїти, казати; *absol.* alci alqd; *subst.* imperata facere C повнити прикази, i. detrectare L відмагати ся від них; *constr.* 1. нам. реч. з *coni.* C O; з *ut* C; рідко з ne Ci = заказувати. 2. зал. пит. N. 3. як iubere з *acc. c. inf.* Ci. 4. особово: haec procurare imperor H звелено менї. 5. з *inf.* O Ci. β) *occ.* 1. верховодити ким, чим, панувати над, рядити чим, владáти, правити чим, проводити чим, eo imperante Ci під єго проводом, Tiberio imperante Ci коли T. царював, non i. irae O не гамувати її, animo imperare nequit, quin . . . L не переміг себе, щоб не = мусїв. 2. приказати щось доставити = накладати на, вимагати, від кого чого, щоб, розпоряджати, puero cenam Ci щоб пристарав, pecuniam civitatibus i. Ci C наложити на них, frumentum sibi in cellam Ci замовити собі.

im-perterritus, 3. неустрашимий V.

im-pertio, 4. īvi, (ii) ītus (partīre) при-, удїляти кому щось, дати кому щось, дарувати, на-, обдаряти кого чим; з *dat. pers.* і *acc. rei:* alci civitatem Ci studio tempus Ci T посвятити, dolorem nemini Ci не подїлити ся з нїким, talem se Ci показувати ся; *pass.* viro laus impertitur Ci; alci salutem Ci казати поздоровити єго; без *dat.:* imperti H подай = скажи; без *acc.:* alci de rē familiari Ci подарувати; *subst.* pro his impertitis L за цї уступства; з *acc. pers.* і *abl. rei.* надїляти кого чим, Pl. N.

im-perturbātus, 3. спокійний, незбентежений, os O.

im-pervius, 3. непрохідний O T lapis T неспалимий.

impete, гл. impetus.

im-petibilis, in-patibilis, e нестерпний Ci.

im-peto, 3. tīvi, tītus попростувати до кого, eum Cu.

impetrābilis, e (impetrāre) достижний, осяжний, venia L T omnia apud eos L можливе.

impetrātio, ōnis, f. осягнене.

impetrio, 4. надіяти ся здійсненя Ci.

im-petro, 1. (patrāre) α) викон(ув)ати, вдіяти Pl. *occ.* β) просьбами осягати, вимоднати, випросити, у-, перемолити, допясти, ся, чого, вимогти від кого чого, до-, осягнути, добити ся (успіху), одержати, доконáти свого; *absol.* alqd ab alqo C de indutiis C; з *ut* L; з *ut ne c. coni.* Ci; але non i. ab eo potuit, ut . . . L не спроміг ся на те, щоб . . .; рідко з *acc. c. inf.* T; з *obi.* ius Ci hoc ab eo Ci.

impetus, ūs, m. (impetere) α) (нагалний) набіг, напір, натиск, наскок, навал, розмах, розгін, continenti i. C ні раз не відхнувши, i. habere Ci рухати ся, capere L розбігти ся, caeli Ci кружане, fluminis L Cu пруд = струмина; обр. belli Ci бýря; *occ.* накид, напад, нáступ, напасть, magnō i. C накидом, i. facere (dare L) in alqm Ci нападати на; обр. in bona eius Ci накинути ся на, i. propulsare C відперти, dare L намахнути, i. ferre C = sustinere C видержати, impetu subsequi C приступом підходити. β) 1. розмах, полет (духу) = порив, захват, divinus Ci натхнене, offensionis T гнів ізза. 2. пóхіп, наклін, запал, забáганка, хіть, i. est mihi = me fert O збирає мене охота. γ) 1. (скоре) рішене, i. capere eum adgrediendi T рішити ся на. 2. палкість, при-страсть, i. et temeritate Ci горячкувато і безбач; *abl.* у O impĕte.

im-pexus, 3. непричесаний, tegumen V пелехата; обр. antiquitas T простенька.

im-pietās, ātis, f. α) безбожність, безбóжництво, брак почитаня, in principem T обида єго величности. β) нарушене обовязків, безсумлінність, нечестивість, i. et scelus Ci.

im-piger, 3. *adv.* ē невсипущий, пильний, ревний, жвавий, неутомний, дїяльний, equus H баскúй, ad labores Ci охочий до; *loc.* belli Ci = militiae T бойкий; з *inf.* H, haud impigre pugnare S L зазвято.

impigritās, ātis, f. неутомність, ревність, пильність, дїяльність Ci.

im-pingo, 3. pēgi, pactus (pangere) α) товкати = ударяти об, при-, вбивати, бити, тручати, на-кидати, uncum alci Ci увіпхнути, clitellas H накинути вюки, saxo impactus L упавший на; обр. *occ.* β) за-, по-, при-, гнати кого куди, до, eos in vallum T agmina muris V приперти до; *medial.* exercitus iis impingitur T наступило на них; *pass.* litoribus impacti T причаливши до.

im-pius, 3. *adv.* ē безбожний, незбожний, несовісний, нечестивий, злочинний, злодарний, проклятущий; *subst.* Ci; civis Ci лиходій, arma Ci погубні, i. dei T злі духи, Tartara V мешканє безбожників.

im-plācābilis, e непримирливий, mihi Ci in eum Ci L animus L невмолимий, motus T невгамовний.

im-plācātus, 3. непримирений, Charybdis V люта, gula O ненажерливість.

im-placidus, 3. неспокійний, genus H войовничий.

im-plecto, ĕre за-, вплїтати, P P P. implexus, 3. з *acc. gr.* i. crinibus angues V із змієвим волосєм, vidua i. luctū T заєдно сумуюча.

im-pleo, 2. plēvi, plētus α) на-, за-, виповняти, luna orbem O настав новий місяць (новúк); з *abl.* mero pateram V налляти; *poët.* manum pinū V бере лучину в руки, vela V надимáти; з *gen.* codices rerum Ci записати ними; *occ.* β) 1. насищати, наситити, implentur ferinae V наїли ся; обр. se sanguine Ci обпити ся, aures villis O прикрити, але aures Ci T вдовольнити, dolorem lacrimis T виплакати горе = розвіяти тугу. 2. завагітнїти, uterum semine O feminam Achille O стала матїрю Ахіля; обр. alci aures L Cu все торочити єму, eum nuntius V вражає; з *abl.* orbem gloriā Ci вславляти (ся), navibus oram L заняти, maria . . . fugā L тїкаючи покрити, scopulos vocibus V голосити по, omnia terrore L затрівожити; рідко з *gen.* iuventutem spei L робити їй надїю; *occ.* γ) 1. доповняти VI. milia L. 2. (час) про-, доживати undenos decembres H finem vitae T умерти 3. (місце) займати, заступати, locum principem T ter ulnas O виносити. 4. сповняти = виконувати, id Ci munia T partes O обовязки.

implicātio, ōnis, f. сплет(енє), nervorum Ci, *metaph.* заплутанє, rei familiaris Ci невід-рад(іс)ний маєтковий стан.

Бібліотека Учеників УКР. ІНСТИТУТА ЕЛЕКТРОНІКА

implicātus, 3. **implicitus,** 3. *adv.* ē зап(л)утаний, замотаний Ci.

im-plico, 1. āvi, ātus (*poët.* cui ĭtus) I. α) вплітати, зап(л)утувати, замотувати, eam sinu O пригорнути до себе, ordines inter se C помішати, orbes V колувати; *pass.* implicati laqueis O повязані, vim naturis Ci лучити з, ossibus ignem V запалити, litibus implicitus H замішаний в, alqd cum rē Ci. β) замотувати в, vos bello V спонукати до; *refl.* se i. = *medial.* попасти в, вплутати ся в, входити в, з'обовязувати кого чим, в, se societate Ci потоваришити ся; *pass.* набавляти чого, in morbum N = morbo T занеду́жати; *occ.* γ) потурбувати, заколотити, aciem S via animos L розлютила, eum responsis L збаламутити. II. за-, обвивати. окружати, bracchia collo O = circum collum O обіймати, dextrae se V горне ся до, тулить ся до, crinem auro V переплітати; *gr. acc.* viperis crines H.

implōrātio, ōnis, f. благання, моління; з *gen. subi.* illius Ci; з *gen. obi.* deūm L молитва о поміч.

im-plōro, 1. α) (благаючи) молити, просити, благати; *absol.* з *acc. pers.* deos Ci; обр. vos . . . luci Ci; *meton.* iura libertatis Ci покликувати ся на; *occ.* (благаючи) кликати, викликувати, nomen filii Ci. β) з *acc. rei:* вимолити, виблагати, випросити, auxilium ab iis Ci у них; з нам. реч. з *ne* C.

im-plūmis, e безперий, голий, неопірений H.

im-pluo, 3. ui накрапати дощем на, silvis *(dat.)* O зрошуватиїх.

impluvium, ii, n. копаночка (вимурована) на дощівку, водозбір.

im-polītus, 3. *adv.* ē невигладжений; обр. scriptor non i. Ci гладкий, i. forma ingenii Ci неосвічена, res Ci недокінчена.

im-pollūtus, 3. неосквернений, непорочний T.

im-pōno, 3. sui, situs (postus V) I. α) в-, на-, прикладати, класти на, ставляти, саджати, сад(ов)ити на, у-, по-, містити, membra sepulcro O нарядати до гробу, coloniam in agro L оселяти, milites in equos C посадити на; *occ.* β) у-, по-, розмістити, на-, лаштувати, exercitum Brundisii Ci pondus in naves C наважити ним. II. α) ставити, класти на, montes V; з *dat. pers.* ei diadema Ci comae radios O сяючу корону, alqm rogis V на костер, libum Iano O жертвувати; куди? dextram in caput L fruges fronti O посипати ними; де? alqd in capite Ci; *occ.* β) (особи) ставляти над, назначувати, настановляти, consulem populo Ci. γ) накладати = навалити на, clitellas bovi Ci навючити єго, pontes paludibus T мостити, lex iis imposita Ci накинений, alci eius personam Ci ролю, invidiam alci S будити ненависть до него. δ) отуманювати, оманювати, Catoni Ci ‚надути' єго. III. α) прикладати, приставляти, alqd rei; claves portis L прибити до; *occ.* положити конець, ви-, до-, закінчувати, довершати, operi fastigium Ci rei extremam (ultimam O) manum V finem orationi L Cu. β) надавати імя, nomina turpissimis rebus Ci наклеймити; з *acc.* filio Philippum nomen Ci назвати єго Ф. з *gen.* cellae nomen Ci. γ) заподіяти, справляти, завдавати, спричиняти, iis iniurias Ci кривдити, vulnus C ранити.

im-porto, 1. α) при-, до-, ввозити, за-, в-, водити, спроваджувати, приносити, vinum ad se C alqd in urbem C importatae artes Ci новітні. β) в-, при-, наносити, справляти, спричиняти, pestem Ci suspicionem будити, alci periculum L наражати на.

importūnitās, ātis, f. грубість, простакуватість, без'оглядність, натрутливість, безсоромність Ci.

im-portūnus, 3. *adv.* ē α) без пристани = недоступний, невигідний, Caphareus O. β) недогідний, Armenia T неспокійна, regere importunum est S не гаразд. γ) трудний, крутий, прикрий, без'оглядний, влїзливий, доку́чливий, безпощадний, tyrannus Ci лютий, mors O немилосердна, Cupido H без розбору, dare ebur H не зважаючи на нїчо, pauperies H гірка.

im-portuōsus, 3. без пристани L T S.

im-pos, potis не володіючий собою; з *gen.* Pl.

im-potens, tis *abl.* i, e, *adv.* enter I. α) безсил(ьн)ий, слабий Ci; *subst.* impotentes Ci слабі. β) (з *gen. obi.*) не володіючий чим, над, немаючий власти над, irae L не гамуючи її. II. *medial.* не владаючий (над) собою = запалистий, наглий, нагальний, при-страсний, загонистий, непомірний; *poët.* з *inf.* sperare H дуфаючий, impotentius regi L годї провадити, iniuria L незвичайна, dominatio N L властолюбне, laetitia Ci надмірна, aquilo H буйний.

impotentia, ae, f. α) несила, слабість, знемога Ci. β) *medial.* непогамованє, страсть, astri H незносна спека.

im-praesentiārum = in praesentiā rerum N T при теперішних обставинах, ⌊на тепер⌉.

im-pransus, 3. не снїдавши = голодний, на-тще H.

im-precor, 1. бажати (лиха), alci diras T проклинати, undas V заклинати.

impressio, ōnis, f. (imprimere) α) ⌊втиск⌉ = вражїнє, i. ferre L гнїт, inter i *(pl.)* Ci; *occ.* вислов, вираз, vocum Ci. β) набіг, на́пір, напад, зачіпка, i. dare L нападати.

im-prīmīs, лїпше **in-prīmis,** уперше, передовсїм, особливо, головно.

im-primo, 3. pressi, pressus α) в-, на-, при-, давлювати, в-, при-, ви-, тискати, aratrum muris H потягнувти борозну по; *occ.* назначувати, signo tabellas L печатати, crater impressus signis V з горорізбами. β) відпечатувати, на-, ви-, відтискати, alqd rei; *concret:* impressa orbita Ci що врізала ся, vestigia Ci лишити слїди, humi litteram Ci вирити, signum pecori V на-, пятнувати, i. rei p. dedecus Ci знеславити, memoriam tabulis Ci вписати, in animo speciem Ci виображати собі, notitiae visis impressae Ci вражіня появ, aratrum muris H заорати.

im-probātio, ōnis, f. неодобренє = догана Ci.

im-probitās, ātis, f. нечесність, негідність, мерзенство, simiae Ci безсоромність.

improbo, 1. неодобряти, відкидати, не признавати, testamento improbari Ci бути позбавленим спа́дщини, legem Ci скасувати, frumentum Ci не приймати.

im-probus, 3. *adv.* ē α) недобрий = лихий, злобний, improbe! Ой нечемнеку O! β) (морально) нечесний, негідний, лукавий, defensio Ci; *subst.* лиходїй, злодюга Ci; *occ.* γ) 1. безличний, os Ci V puer V = амор, advena V бойовитий, fortuna V вередлива, aquila V хижий, anguis V пажерлива, negat i. H упертий. 2. нечемний = брудний, verba O соромітні. δ) надмірний, не(по)мірний, labor V неутомна, rabies ventris V лютий голод.

im-prōcērus, 3. непоказний, низький T.

im-prōdictus, 3. невідложений Ci.

im-promptus, 3. неготовий, не ємкий, linguā L гикавий.

im-properātus, 3. неприскорений, повільний V.

im-prosper, 3. *adv.* ē непогожий, нещасний T.

im-prōvidus, 3. *adv.* ē α) непередвиджуючий, недогадуючий ся, неожидаючий; *absol.* hostes L неприготовані; з *gen. obi.* certaminis L. β) необачний, неозірний, нерозважний, необережний, безжурний, mentes V; з *gen. obi.* futuri T.

im-prōvīsus, 3. *adv.* ē неп(е)редвиджений, неожиданий, наглий, mala Ci ex, de, improviso Ci C несподївано, не(о)бачки; *abl.* improvisō C O нео́глядком, нараз, знечевя, знена́рошна.

im-prūdens, ntis, *adv.* enter неожидаючий, неприготований, без відома, несподївано, знебачки Ci. β) *occ.* ненаро́ком, imprudenter fit. Ci. γ) незнаючий, несвідо́мий, необзнакомлений з; з *gen.* legis Ci; *acc. c. inf.* Cu. δ) нерозумний, нерозсудливий T O.

im-prūdentia, ae, f. α) незнанє = необачність, per imprudentiam Ci нерозвагою. β) нерозсудливість, facta imprudentiae Ci знехотя. γ) не(с)відомість; з *gen. obi.* eventus L. δ) нерозум, неувага, недбалість, imprudentiā labi Ci.

im-pūbēs, beris, *poët.* **im-pūbis,** e незрілий, недійшлий, недорослий, недолїток, puer Ci хлопак, genae O голобороді, anni O молоді, i. permanēre C нежонаті; *subst.* підлїток C; *pl.* хлопцї, дїти L C.

im-pudens, ntis, *adv.* enter безсором(іт)ний, невсти́дливий, безличний; *absol.* Ci in facto Ci ad alqd Ci; обр. pecunia Ci сила грошей.

impudentia, ae, f. безсоромність, невсти́д, безличність Ci.

impudīcitia, ae, f. розпуста, нечистота, поро́к Ci.

im-pudīcus, 3. *adv.* ē сороміцький, розпу(с)тний, порочний Ci; *subst.* соромітник-ця.

im-pugno, 1. α) нападати, ударяти на, зачіпати, облягати; *absol.* patriam L. β) на прю стати з, поборювати, бороти ся проти, виступати проти, fidem O уймати, sententiam T збивати, заперечувати.

impulsio, ōnis, f. (impellere) α) удар = товчок, понука, vehemens Ci. β) похіп, вплив Ci.

impulsor, ōris, m. (impellere) повідця, побудник, eo i. Ci за єго поводом (понукою).

impulsus, ūs, m. α) удар, товчок, scutorum Ci. β) повід, спонука, побуд(ка), почин, alienō i. Ci за чужою намовою, deorum Ci за божим допустом.

im-pūnis, e (poena) безкарний; кляс. лиш *adv.* **im-pūnē,** α) безкарно: i. alqd facere Ci S iniuriam i. accipere S не караючи її, hoc mihi est i. Ci L се уйшло менї безкарно, alqd i. habendum est T неповинно лишити ся без кари. β) без утрати, без шкоди, безпечно, i. in otio esse Ci risum i. tollere H без ляку.

im-pūnitās, ātis, f. безкарність, alcis peccandi Ci гріхи безкарно, a iudicio Ci gladiorum Ci некарані убійства.

im-pūnītus, 3. *adv.* ē α) некараний, безкарний, непімщений, iniuria Ci S. β) непогамований, роз(г)нуздáний, licentia Ci безсоромна, in maledicto Ci непогамованість.

impūritās, ātis, f. (impūrus) нечесть, порóк, погань, лéдарство, tua Ci мерзенство.

im-pūrus, 3. *adv.* ē α) нечистий, брудний, corpus O. β) (морально) нечесний, мерзéний, підлий, поганий, muliercula Ci ледащúця, homo Ci лéдар, vox Ci негарна.

im-putātus, 3. (in-putare) непідтятий, vinea H непідчищені.

im-puto, āre залíчати = при-, зачисляти, приписувати; *absol.* mortem iis O відрочувати аж на . . . mihi T прислужити ся.

imus, гл. inferus.

in, *praep.* I. з *acc.* до, в, ід, на, к, (про напрям з дíєсловами руху: α) *metaph.* в (в середину), на, ід, ік, pervenire in Sentonos C in aram confugere Ci на, in septentrionem C ік (ід) півночи, на північ, in oppidi circuitum C навкруг міста; обр. що до, дотично чого, проти, в, зважаючи на, з'огляду на, для, in eos scripta lex Ci для (проти) них, in alqd vertere, mutare L Cu перемінити в, in utramque partem disputare Ci за і против; при *adiec.* душевного заворушеня: durus in plebem Ci; при *subst.*: amor in patriam Ci до, для, lex in eos Ci що відносить ся до тих; головно 1. для означеня простору: patere in longitudinem C наздóвж, in latitudinem C = in latum O вшир, завширшки. 2. при подíлї: divido in partes Ci C на. 3. при роздíлах: discribit binos in singulas civitates Ci по два на кожду державу, in annos singulos Ci на кождий рік, in singulos dies, in dies Ci C H з дня на день, щоденно. 4. про намір і цíль: для, на, до, in hoc (haec) eos postulare Ci задля того, на те. 5. про спосíб: мов, як, на, in vicem C навперемінку, hostilem in modum L ворожо, in speciem C Ci для призóру, mirandum in modum Ci на прочуд, навдивовижу; *poët.* in plumam V наче перо, in eam rationem (sententiam C) loqui Ci в тім дусї, (за); fit in haec verba L запав ось який рішенéць, in eas leges L з тими умовинами. 6. звороти: in universum Ci взагалї, загально, in rem esse S L надавати ся до чого, in quantum Ci оскільки, in tantum Ci остільки, так дуже Ci. β) часово: аж, до, на, по; *occ.* аж до, на, in lucem dormire H до білої днини, in horam vivere Ci з дня на день, in multum diei C пізно, usque in adventum L раз у раз, аж до, in tempus T на хвилинку, in singulos dies crescere Ci з кождим днем, in crastinum differre Ci відкладати на, in posterum Ci на будуче (на другий день C) in perpetuum C = in omne tempus Ci на віки, повік, на завше; in diem: poenam reservare Ci з дня на день, rapto vivere L щоденно, adesse L означеної днини. II. α) з *abl.* на питанє де? місцево: в, у, на, поміж, посеред, navigare in Italiā V по берегам I., maestus in animo Ci pars in illis O = (eorum), in Sequanis C в їхнїм краю = у Секв, alqd in animo habere Ci задумувати, in oculis esse Ci перед очима стояти, in manibus habere Ci мати в руцї (= власти), eam in matrimonio habere Ci за жену; *occ.* про одїж, зброю, то що: in veste O in armis esse Ci під оружем, in vinculis (catenis) esse L. β) часово: в, на, підчас, в часї, в протягу, через, протягом, при, за, по: in tempore Ci в пору, in praesentia C = in id L на тепер, поки що, in omni aetate Ci повсякчасно, все, in tempore venire L загодї, tempore C саме в пору, ter in anno Ci тричи на рік; *meton.* in itinere C в походї, in morte ipsā Ci як раз при сконї, in convivio Ci при обідї; при *gerund.* in quaerendis suis C шукаючи своїх. γ) *metaph.* про обставини і події: між, серед, при, що до, задля: in tanta multitudine C in bono servo dici potest Ci що до него, то мож . . . in ordine Ci загалом = чергою, по черзї. III. звороти відмінні від українського: 1. осторога: при дíєсловах класти, ставити, садовити, сїдати, замикати, держати, уживає ся в латинї все *abl.* 2. брахильоґічно куди? convenio, cogo з *acc.* eos in senatum adesse iussit Ci = in senatum venire ibique adesse Ci засїдати, in potestatem esse Ci habere S retinere Ci (попасти ся і) знаходити ся під властию, eum in carcerem asservare L держати в тюрмі, abdere se in silvas C в лїсах, in tectis L; alqd in medium relinquere T полишити нерішеним, in vulgus ignotus N Ci незвісний у народї = народови.

in-accessus, 3. неприступний; *subst.* in-accessa mapalium T недоступні колиби.

in-acēsco, 3. acui кваснїти, lac кисне, haec tibi O тобí досадно = сердить тебе.

in-ad . . . . . перед c f p s t гл. уподібнені форми inacc-ff-pp-ss-tt.

in-adustus, 3. ненадпалений O.

in-aedifico, 1. α) до-, при-, вибудувати, на, при, в чім, alqd in domo Ci alqd in loca L; *occ.* за-, вбудувати, замурувати, tecta C vicos C ‚забарикадувати'.

in-aequābilis, e незрівнаний, нерівний, solum L горбовина.

in-aequālis, e *adv.* iter α) нерівний, loca T горбасті, tonsor H нерівно стригучий (незручний); *occ.* β) від-, змінний, неоднаковий, calices H великі і малі, procellae H хвилюючі, autumni O нездорові, i. vivere H неправильно.

in-aequālitās, ātis, f. нерівність Q.

in-aequo, āre ви-, зрівняти з, alqd rē C.

in-aestimābilis, e α) неоцінений, animus L непроникливий. β) без ціни, сам брак (*opp.* aestimabile) Ci. γ) цінний = дорогий, надзвичайний, gaudium L превелика.

in-aestuo, āre закипіти в чім, бурити ся, *(dat.)* H.

in-amābilis, e немилий, palus V осоружний, regnum O ненависний.

in-amāresco, ere (amārus) гіркнути; обр. наприкряти ся, остогидіти, epulae H.

in-ambitiōsus, 3. нечестилюбний = без честилюбя O.

in-ambulātio, ōnis, f. прохідка, гуляне Ci.

in-ambulo, 1. āvi проходжувати ся, прогуляти ся, похо(д)жати, in porticu Ci per muros L по мурах.

in-amoenus, 3. неприємний, regna O сумні.

in-animālis, e бездушний, неживий, animalia et i. L живло і неживлюще.

in-animātus, 3. (Ci) = **in-animus,** 3. (anima) бездушний, неживлющий, нежив(ущ)ий Ci L.

inānio, ire (inānis) випорожнювати.

in-ānis, e *adv.* iter α) порожний, без, navis Ci без моряків, ненавантажений, basis Ci незаписана, tempus V час супокою, agri Ci незасіяні, equus Ci без їздця, laeva H без перстеня, corpus Ci бездушна тінь, simulacra O марева, vulnus O глибока, galea V що не на голові; *subst.* n. per inane V воздухом, per inania O просторами; з *abl.* insula cultoribus S a liberis Ci; з *gen.* lymphae H без води; *occ.* β) 1. без = позбавлений чого, лишений чого, голіруч, i. reverti Ci i. profugere Ci. 2. бідний = небогатий, civitas Ci fratres Ci незбогатівшись. 3. виссаний, Sicilia Ci спустошена. 4. голодний, натще, venter H. γ) порожний = немає = без; з *gen.* omnia i. verborum Ci; *occ.* 1. пустий, без змісту, litterae Ci pales V без зерна, lacerti O слабі, inane ab scindere soldo H порожнечу від цілости. 2. без'основний, марний, непутящий, crimen Ci rumor Ci безпідставний; *pos* inaniter angere H надармо мучити. 3. без успішний, безхосенний, даремний, суєтний, funus H reditus O даремно вижидані; *subst.* inania captare H за марницями. 4. пихатий, чванькуватий, бундючний, inaniter loqui C на вітер; *subst.* inanes красюки, чепуруни.

inānitās, ātis, f. α) порожнеча, марнота (суєта), (порожний) простір Ci.

in-arātus, 3. нез'ораний, цілинний, tell HO цілина.

in-ardesco, 3. ārsi I. за-, палити ся, чім, vestis humeris H в'їла ся. II. розжевріти, ся, запалати, запашіти, займати ся, розгоріти, nubes solis radiis об-, зазолотила ся.

in-ārēsco, 3. rui ви-, засихати T.

in-assuētus, 3. непривиклий O.

in-attenuātus, 3. незменшений, неослаблений O.

in-audax, ācis несміл(ив)ий, вагавий H.

in-audio, 4. ii (пригідно) до-, чути, дослухати, д. ся Ci.

in-audītus, 3. α) нечуваний, sacra Ci нечутні. β) нечуваний = небувалий, надзвичайний, clementia Ci. γ) непереслуханий, rea T невислухана.

in-auguro, 1. α) (птахогадством) ворожити се-б-то стежити за летом птахів; *abs* L; *abl. abs.* inaugurātō L заворожившш β) *trans.* по-, ви-, освячувати, наставляти, centurias L flaminem L вибрат

in-aures, ium, f. ковтки, сережки, кульчики.

in-auro, 1. āvi об-, ви-, позолочувати PPP

in-aurātus, 3. золочений, vestis злототкана, te rivus H збагатить тебе.

in-auspicātus, 3. (птахами) не ствердженш не одобрений, lex L; *abl. abs.* inauspicat L Ci не заворожившш.

in-ausus, 3. незважившш ся на щось, V nihil i. V на все важити ся.

inb, гл. imb.

in-caeduus, 3. (a caedendo) не торканш топором, нерубаний O.

in-calēsco, 3. calui α) теплішати, загорятися, загрі(ва)ти ся, sol L. β) розігрівати ся, роз-, запалити ся, vino L Cu T; *oc* бути натхненим, vates deo O.

in-calfacio, ere загрівати, розігрівати O.

in-callidus, 3. *adv.* ē недотепний, незручний, глупий, non i. Ci справно.

in-candēsco, 3. duī α) забілїти; *occ.* розжевріти, розгрі(ва)ти ся V O.

in-cānēsco, 3. nui за-, білїти V.

in-canto, 1. заспівати; *occ.* (чарами) посвячувати, очарувати H.

in-cānus, 3. сивуватий O V.

incassum, гл. cassus.

in-castīgātus, 3. некар(т)аний H.

in-cautus, 3. *adv.* ē α) не(о)бережний, необачний, недба́лий, неуважний, безжурний, homo Ci; часто з ab: a fraude L; з *gen.* futuri H. β) небережений, незахищений, iter iis T не стережений ними, id incautum habere L не заховати.

in-cēdo, 3. cessi, cessum est I. *intrans.* α) іти повагом = ступати в, до, по, ходити, іти, похо(д)жа́ти; *absol.* per ipsos V pueri V надлїтають, superbus H гордо, pedes S пішки, regina V як королева; *adverbiально:* magnifice L гордо походжає; *occ.* β) (військово) іти на, виступати на, на-, приближати ся, посувати ся, машерувати, exercitus L; куди? ad portas L підходити під, in eos S нападати; з *dat.* itineri T вирушити в похід; *metaph.* наступати, наставати, являти ся, commutatio S зайшла, tenebrae T засмеркало; *occ.* 1. ширити ся, nuntii T наспівають, rumor T ходить чутка. 2. опанувати = огортати, обхоплювати, проймати, timor alcis rei (перед нею) C Li. 3. з *dat.* нападати на = находити на, постигнути кого, cura iis L зажурили ся, licentia alci T забагло ся. II. *trans.* α) вступати, входити, fontem nando T доплисти до; обр. діймати, проймати, напасти, eos admiratio L зачудували ся, eos timor L злякали ся, eum cupido urbis potiundae L забагнув, eas seditio T ширив ся бунт між ними, eos pestilentia L напала їх, eum valetudo adversa T занедужав.

in-celebrātus, 3. непрославлений = незгаданий, незвісний, ab iis T.

in-cēnātus, 3. не(попо)ївши, на-тще.

incendiārius, ii, m. (incendium) палїй T.

incendium, ii, n. (incendere) α) підпал(енє), *pl.* i. urbis Ci по містї; *synecd.* пожар, пожежа, пожога, (в)огонь, i. facere excitare, conflare Ci підпалювати, підкладати вогонь, restinguere Ci при-, гасити. β) головня, i. iactare O mittere V; *pl.* poscit V смолоскипи, лучини. γ) запал, жар, пристрасть, incendiis cupiditatum inflammatus Ci розпалений пристрасною жагою. δ) крайна небезпека, страта, заглада, погибель, i. belli civ. restinguere Ci зарадити зли(го)дням усобиць.

in-cendo, 3. endi, ensus α) за-, під-, розпалювати, faces Ci incensi aestus V жаркі; з *meton. obi.* agros V все, що на нивах = пашницю, altaria V розкласти вогонь на, aras votis V обітувати; *pass.* займати ся, tabularium Ci; *occ.* освічувати, осявати, sol aurum O squamam fulgor V. β) (в афектах) розпалювати = роздражнювати, загрівати, спонукувати; *(pass.)* за-, розпалювати ся, загоріти, запаші́ти, eum ad facinora S заохочувати, animos in alqm S підмовити на кого; звич. *P P P* incensus amore V залюблений, furiis V розбішений, роз'ярений, cupiditate i. sum ad reditum Ci закортїло мене повернути, irā C розлючений, studio Ci розохочений; *poët.* me querellis V мучити, clamore caelum V наповняти = заглушувати. γ) побільшувати, додавати, vires V.

incensio, ōnis, f. (incendere) α) підпа́л. β) пожежа Ci.

incensus, 3. I. P P P до incendere. II. incensus (censēre) невтягнений цензором в спис, populus L.

inceptio, ōnis, f. (incipere) почи́н(ок), початок, operis Ci.

inceptum, i, n. (incipere) почи́нок, початок намір, за́дум, під(при)єм, (ab) i. desistere, absistere V L залишати.

inceptus, ūs, m. початок L.

in-cerno, 3. crēvi, crētus посипувати, piper cum sale H.

in-certus, 3. α) не роздїлений, crines O розхрістане. β) нерішений, непевний, pecunia Ci неозначена сума; часто: з а л. п и т. Ci L i. ordinibus *(abl. abs.)* C безладно; *subst.* **incertum,** i, n. непевність, in incerto esse L бути непевним, in i. creari L на необмежений час, alqd in (ad) i. revocare Ci робити непевним; *pl.* **incerta,** ōrum, n. пригоди, belli L fortunae L несталість; *poët.* per i. lunam V в мерехтїючім сяйві єго, soles V мрачні дни, securis V схиблена, vultus Ci неспокійне. γ) сумнів(н)ий, несвідо́мий, ва́гавий, незнаючий, incertum est з з а л. п и т. Ci S не відомо, не знати . . . з *loc.* animi T хибки́й в серци; з *gen. obi.* consilii Cu T не рішивши ся на, rerum L неознакомлений з.

in-cesso, 3. cessīvi (*frequ.* до incēdere) наступати, на, нападати, напирати на; *absol.* muros V saxis L вергати ними; обр. alqm dictis O накидати ся на, verbis protervis O на-, сварити, alqm criminibus T винити, uxorem T напастувати.

incessus, ūs, m. (incēdere) α) ступанє, ходженє, хід, хода, tardus S iumentorum L. β) на-, приступ, напад, primō i. T; *meton. pl.* tres T маршові лїнїї, i. claudere T заступати дорогу (приступ).

incesto, 1. оскверняти, опога́нювати, ганьбувати T V O.

in-cestus, 3. *adv.* ē (castus) α) осквернений, розпу(с)тний, спорзний, кровозмішний, iudex H безпутний, кровозмішник, amor T любощі, sacrificium L нечестиве; *subst.* **incestum,** i, n. кровозміство, кров(з)мішанє, блуд(одїй)ство. β) нечистий, грішний, manūs L; *subst.* m. H крово(з)мішник, грішник; *occ.* недозволений, nobis T.

incestus, ūs, m. кровосумішка, крово(з)мішенє Ci.

inchoo, гл incoho.

in-cīdo, 3. íncidi, (cadĕre) casūrus α) впадати, падати, в, на щось, in foveam Ci упасти в, ad terram V incidit ictus clipeo T вцїляє єго; з *acc.* eos ballista T; *metaph.* (про час) припадати на, annus in te praetorem Ci; *occ.* β) 1. на-кидати ся, navigiis eurus V звіяв на, flamma in segetem V захопила. 2. (о ріках) впадати до, у, amnes flumini L. 3. нападати на кого, ultimis L; обр. terror exercitui C огорнув, pestilentia in urbem L навістила. γ) (нечайно) з'устрі(ти)ти (на) кого, натрапити на, здибати ся з, приходити на, попасти ся в, кому, alqd mihi in mentem Ci спадає менї на думку, пригадую собі, in potestatem alcis C дістати ся кому, in eos de improviso Ci наткнути ся на, in manus eorum, in vim Ci попасти ся в їхнї руки, in mentionem eorum Ci = mentio de iis L згадувати про них; *occ.* (в якийсь стан) попасти, in morbum N Ci захоріти, in aes alienum Ci задовжити ся. δ) (несподївано) випадати, наступати, наставати, скласти ся, при-, лучити ся, приключати ся, bellum N вибухла, calamitas Ci скоїло ся; нам. реч. incidit, ut з *coni.* склало ся, випало Ci; з *dat.* sors alci C постигає єго, alci casus Ci лучили ся притичини.

in-cīdo, 3. cīdi, cīsus (caedere) α) в-, вирізувати, об-, підтинати, різбити на, ви́рити на, arbores C надтинати, incisus pulmo Ci роздїлені, marmora notis incisa Ci з надписами; обр. media Ci с-коротити, де? epigramma in basi Ci вирізбити; куди? де? in aes leges Ci verba ceris O. β) про-, розрізувати, linum Ci отворити лист, funem V перерізати, nervos populi Ci підточити єго сили, spem L позба́вити надїї. γ) над-, вирізувати, dentes O позуби́ти пилку. δ) пере-, зривати, ludum H sermonem L перебивати.

inciens, tis вагітна. **incīlo,** āre сварити.

in-cingo, 3. cinxi, cinctus α) оперізувати, incingi zonā O оперізувати ся, Lares incincti (= succincti) O підперезані; обр. incingere lauro O увінчити. β) окружати, обводити, оточувати, urbes moenibus O.

in-cipio, 3. cēpi, ceptus (capere) α) хопити за, за-, по-, розпочинати, приступати до; *absol.* звідки? ab eo Ci; з *inf.* (obi.) hinc canere V de causā dicere Ci ізняти річ; *subst. obi.:* bellum S opus L брати ся до дїла, sementem V заходити ся коло; *pass.* proelium incipitur S T inceptum iter V; *occ.* стати (яти) говорити, sic rex incipit S заговорив; з *oratio recta:* incipe versus V пічни з; *intrans.:* на-, по-, зачинати (ся), ver Ci настає, annus mense Decembri T.

incīsim, *adv.* уривочно, короткими реченями Ci.

incīsio, ōnis, f. вріз, віддїл, уступ Ci.

incitāmentum, i, n. принука, с-понука, товчо́к, привід, с-покуса, заохота, подражненє, причина; часто: з *gen. obi.* cupidinis T кортячка, ad alqd Cu.

incitātio, ōnis, f. (incitare) розгін, нагін, розмах, solis Ci; обр. похіп, порив, animi C змаганє.

incitātus, 3. *adv.* ē (P P P до incitāre) підогнаний, i. equo Ci навска́ч, навза́води. β) скорий, швидкий, бистрий, cursu i. C бігцем, що духу, impetus Ci нагальний.

incito, 1. α) пускати в скорий рух, розігнати, по-, підганяти, equos C спинати, lintres incitatae C скоро покермовані. β) *refl. med.* прискорювати, приспішати свій біг = бігти, кидати ся, ex castris sese C спішать = торопають ся, incitatus amnis L рвуча (що розіграла ся). γ) спонукувати, за-, підохочувати, загрівати; *absol.* sensum Ci до чого? vos ad salutem Ci; *occ.* δ) 1. про афекти: побільшувати, studium Ci poenas T. 2. дражнити, incitatā mente Ci Pythiam Ci = mentem Ci натхнути. 3. підбурювати, на-, підущати, підмовляти, підстрочити, роз'ярювати, manus incitatur Ci розбісила ся, in me Ci на, contra rem p. Ci ad caedem Ci.

in-citus, 3. розгонистий, жвавий, скорий, hasta V з розмахом.

in-clāmo, 1. α) *intr.* наклик(ув)а́ти кого, кликати на, magnā voce H закричати на; з *dat.* O; нам. реч. з *ut* L

β) *trans.* кликати на, за(в)зивати (о почч), eum nomine L; зал. пит. L.

in-clārēsco, 3. clārui вславляти ся, стати звісним T.

in-clēmens, tis, *adv.* enter безпощадний, немилосердний, строгий, verbum L суворе.

in-clēmentia, ae, f. безпощадність, суворість, mortis V люта смерть.

in-clīnātio, ōnis, f. α) на-, схилене Ci. β) наклін, нахил(ене), пере-, зміна, оборот, ad spem Ci voluntatum Ci настрою. γ) при-, схильність, in hunc T.

inclīnātus, 3. α) (P P P inclināre) при-, склонений, на-, похилений, i. die Ci перед заходом сонця, mens ad suspiciones T недовіркувате серце. β) низький, vox Ci. γ) прихильний, приклонний, plebs ad eos T. δ) упадаючий, domus V готова завалити ся, валюща, res L зенепадаюча.

in-clīno, 1. α) клонити, склоняти, хилити, при-, нахиляти, гнути, нагинати, genua (in) harenis O приклякнути, cursum O кружати, aquas ad litora O навернути. β) *refl. med. intr.* клонити ся, по-, на-, звертати ся до, на, se in unum locum L попростувати на, sol se meridie L; *intr.* inclinat dies T заходить сонце; *occ.* подавати ся, уступати, inclinatur acies L; обр inclinari timore L вагувати ся; *intr.* in neutram partem L стояти непохитно. γ) звертати, на-, прихиляти, eā vires L надолужити, animos in causam L приєднати їх для справи, culpam in eum L звалити (зіпхати) на, spes inclinantur ad eos L припадають їм; *occ.* 1. рішати, зміняти, omnia fortuna L fraus rem L. δ) клонити ся, хилити ся до, бути прихильним; *refl.* se ad Stoicos Ci; *intr.* ad pacem Ci in stirpem Cu; *dat.* hisce H; нам. реч. eo i. sententiae, *ut* L.

inclitus, гл inclutus.

in-clūdo, 3. clūsi, clūsus (claudere) I. α) замикати, запирати, зачиняти, отóчувати, eum domo O domi Ci eos in carcerem Ci in tauro Ci milites inclusi Ci обляжені, se moenibus L Heracleae L в, але: Heracleam L до; *poët.* з *dat.* corpora lateri V; lucum colles V окружають; обр. collibus litora V обведені, in tabulis Ci ‚на папери', populus R inclusus Ci обмежений, voluptates Ci погамувати, sua salus in salute alcis Ci полягає на, libidines inclusae Ci по-тайні. β) вкладати в, впускати, по-, уміщати, вставляти, emblemata in scaphiis Ci оправляти в, ebur buxo V ложений, bracchia pennā O обкласти, germen V нащепити, sententiam versibus H віддати, віршами, tempora fastis H описати в П. за-, спирати, здержувати, загородити. припинювати, viam L заступити, dolor vocem Ci.

inclūsio, ōnis, f. (inclūdere) замкнене, запір Ci.

in-clutus, (in-clitus) (P P P до clueo) чутний, слав(ут)ний, звісний, leges L; з *abl.* armis vir V прославлений.

in-cōgito, āre при-, видумувати що на кого, вигадувати, fraudem alci H.

in-cōgnitus, 3. α) непризнаний за власність, res L. β) незвісний, незнаний, незнакомий, непевний, sagitta V неза(при)мічена; з *dat.*. ea Gallis C. γ) (правничо) невисліджений, незбáгнений, i. causā Ci S без попереднього слїдства.

in-coho, (in-choo) 1. за-, розпочинати; *subst. n. pl.* incohata Ci невикінчена, неповна річ, i. templum L Ci приступати до будови, incohatur luna T настає новий місяць, aras V починати на них жертву. β) почати: оповідати, описувати, розбирати, говорити про що, alqd versibus Ci брати ся переповісти стихами, de oratoribus Ci звести мову на них.

incola, ae, m. (incolere) α) житéць, мешкáнець; *pl.* людність, населене; *absol.* з *gen.* urbis Ci городянин, totius mundi Ci всесвітний громадянин, Pythius H свійський, aquilones H тубильні = свої; *occ.* β) поселенець, осадник (*opp.* civis) Ci.

in-colo, 3. colui, cultus α) *intr.* мешкати, жити, ubi S trans Rhenum C. β) *trans.* замешкувати, заселювати, urbem Ci terra incolitur Ci.

in-columis, e ненарушений, неушкоджений, цїл(їськ)ий, здоровий, без страти, exercitus L Ci неослаблене, numerus Ci повне, inc. a calamitate Ci; i. Agrippinā T за єї жи(вот)тя.

incolumitās, ātis, f. ненарушеність, незайманість, безпека, добрий стан, цїлість, гаразд Ci.

in-comitātus, 3. несупроводжений, без о-, проводу, Andromache O V bonis O без них.

in-commendātus, 3. неприпоручений, tellus O виставлена на вітри.

in-commodus, 3. *adv.* ē α) невигідний, непригідний, неприємний, нестерпний, onus Ci incommode venire Ci невчас, i. consilium accidit C не довела до нїчого; *subst.* **incommodum,** i, n. α) невигода, недогода, неприємність, часто: шкода, страта, нещасте; *pl.* не(в)згодини, недогідні обставини, incommodis adfectus Ci прибитий недолею, i. ferre, dare alci Ci завдати,

i. accipere C потерпіти ураженє. β) недогідний, прикрий, незносний, докýчливий, non i. vox L ласкавий, filio Ci. **incommoditās,** ātis, f. недогода, невигода, temporis L не пора. **incommodo,** 1. навприкрити ся, ста(ва)ти на завадї, стати невигідним; *absol.* alci Ci.

in-commūtābilis, e незмінний Ci.

in-compertus, 3. незбагнений, недізнаний, незвісний, невідóмий, непевний L.

in-compositus, 3. *adv.* ē неуладнаний, безладний, невпорядкований, нескладний, motus V вайлуватий, agmen L незамкнутий, hostes L в неладї машеруючі, versus L нескладні, i. pede currunt versus H нестрійною стопою, ‚шкандибають'.

in-comptus, 3. (cōmere) α) непричесаний, закудланий, розхрістаний, capilli O homo T неотеса; з *abl. lim.:* i. capillis O простоволоса. β) занедбаний, ungues Ci неопобрізувані. γ) без окраси, прост(еньк)ий, adparatus T versus VH нескладні.

in-concessus, 3. недозволений VO.

in-concinnus, 3. нескладний, недоладний, asperitas H простакувата, non i. H зручний.

in-concussus, 3. непотрясений, certaminibus fratres T нерозбратані, pax T ненарушений.

in-conditus, 3. *adv.* ē недоладний, нескладний, неправильний, carmina L нестрійні, dicendi genus Ci неумірний, clamor дикий.

in-consīderātus, 3. *adv.* ē α) необдуманий, нерозважний, пóквапний, temeritas Ci. β) необачний, нерозсудливий, inconsiderate agere Ci не(о)бережно.

in-consōlābilis, e нерозважний, vulnus O невилїчима.

in-constans, tis, *adv.* anter не(по)стійний, несталий, пере-, змінний, змінливий, хи(с)ткий, inconstanter loqui Ci.

in-constantia, ae, f. несталість, змінність, змінливість Ci O.

in-consultus, 3. *adv.* ē α) незапитаний, i. senatū L не поспитавши єго; *occ.* безрадний, i. abeunt V без поради. β) необачний, необережний, нерозважний, необдуманий, homo Ci.

in-consumptus, 3. нез'ужитий, цїлий, ненарушений, невитрачений, iuventa O вічна.

in-contāmināt̄us, 3. непорочний, чистий L.

in-contentus, 3. (contendere) ненатягнений Ci.

in-continens, tis, *adv.* enter непоздержливий, manus H хапкі, Tityos H похотливий.

in-continentia, ae, f. непоздержність, хапливітість, хабарництво Ci.

in-conveniens, tis несхожий, неподібний Ra.

in-coquo, 3. coxi, coctus заварювати, radices Baccho V з вином; *occ.* красити, incoctа vellera rubores V закрашені = забагрені.

in-correctus, 3. непоправлений, неспрáвний O.

in-corruptus, 3. *adv.* ē α) незіпсований, чистий, нетóркваний, i. sanitate esse C бути цїлком здоровим, virgo Ci непорочна. β) 1. справжний, правдивий, праведний, litterae Ci непідроблені. 2. щирий, iudicium Ci безсторонний. 3. непідкупний, testes Ci i. fidē T вірний, adversus eos T недоступний для.

in-crēbrēsco, 3. crēb(r)ui, (incrēbēsco) ставати част(ійш)им, крíпшати, змагати ся, бíльшати, ширити ся, рости, ventus CHL murmur V розлягає ся, late nomen V ширить ся, proverbio increbuit L стало пословицию, rumor L розносить ся.

in-crēdibilis, e, *adv.* iter α) неімовірний, fama V нечувана; з *abl. supini:* i. memoratū S; *subst.* n. i. dicam Ci S щось нечуваного. β) не-, надзвичайний, не абиякий, robur Ci.

in-crēdulus, 3. недовірливий, недовіркуватий HQ.

incrēmentum, i, n. (in-crescere) α) ріст, vitium Ci. β) приріст, зріст, розвиток, прибуток, urbis L alci rei i. adferre C побільшати; *meton.* зáрід, приплід, populi O насїнє; *occ.* Iovis V нáкоренок = дитина.

increpito, 1. α) наклик(ув)ати кого, заохочувати, dedit increpitans V приннукуючи. β) гукати на = на-сварити, накричати, ви-лаяти, картати, alqm vocibus C зганити, quid increpitas? V що кричиш? з *acc. pers.* Belgas C; *acc. rei,* pertinaciam L; прич. реч. з quod... C.

in-crepo, 1. increpui, increpitus Ci нізн.: increpāvi, increpātus. I. α) *intr.* заскрипіти, зашуміти, забрязкотїти, заскреготати, *absol.* arma L mālis V; *occ.* викрикувати, накликувати на, обзивати ся, ultro V. β) стати голосним, quicquid increpuerit Ci щонебудь зашамотїло. II. α) *trans.* з *acc. rei:* роздавати ся, розлягати ся, за-гриміти, tuba sonitum V зусурмила, nubes O загриміти ними, latus V ударити в, lyram O заграти на, manūs O приплескувати, pectus H заворушити, corda V закрякали. β) викликувати на, нáругати кого, допрікати кому, докоряти кому за що, haec in regem L відказу-

вати на него, mollitiem L картати; *acc. c. inf.* L. γ) з *acc. pers.* кликати на, morantes V підохочувати δ) ремстувати на, кричати на, лаяти, сварити, гудити, alqm maledictis S; *acc. c. inf.* L; me lyrā з *ne c. coni.* H; зал. пит. L; прич. реч. з quod L.

in-crēsco, 3. crēvi α) на-, приростати, більшати, cuti squama O; обр. flumina O прибувають, dolor O змагає ся.

incrētus, 3. гл incerno.

in-cruentātus, 3. незакервавлений O T.

in-cruentus, 3. α) некровавий, без різні, non i. victoria L що стояла багато крови, pax T без проливу крови. β) цілий, неранений, не проливши крови; звич. з non, haud L S.

in-crūsto, āre (crūsta) обтягати корою; *occ.* vas H замарати, забруднити.

in-cubo, 1. ui, itus, рідко āvi, ātus. α) лежати на, в, злягати на; з *dat.* ponto nox O розлігла ся на; з *abl.* cupressifero O; *occ.* β) 1. (задля ворожби) спати, pellibus V на, in fano Ci. 2. (про птахи) сидіти, висиджувати, nidis O. γ) (про змію) пильнувати, сторожити, divitiis V стерегти, thesauris L берегти.

in-cūdo, 3. ковати, лиш P P P. **in-cūsus,** lapis V оброблений (= точений), жорновий камінь.

in-culco, 1. (calcāre) α) на-, вдоптувати. β) (в мову) вплітати, verba Ci. γ) (в душі) затямити Ci alqd animis Ci imagines. δ) наказувати; нам. реч. з *ut* Ci; *acc. c. inf.* Ci.

in-culpātus, 3. не(по)винний, бездоганний O.

in-cultus, 3. *adv.* ē α) незасіяний, необроблений, ager Ci via Ci немощена; *subst.* n. inculta V L пустарі. β) без прикрас, versus H нескладний; *occ.* 1. простий, vita Ci. 2. занедбаний, здичілий, безладний, homines L corpus Ci неохайне, comae O непричесані. γ) грубий, неотесаний, не(пр)освічений, неосвітний, homo Ci неотеса.

in-cultus, ūs, m. занедбане, недбаліть L S.

in-cumbo, 3. cubui, cubitūrus α) з-лягати на, класти ся на, під-, о-, спирати ся на; з *dat.* remis V L Cu шамнути, equus eiecto V паде на скиненого, in eum Cu; *poët.* silex ad amnem V звисає над, готова упасти, laurus aras V розлягає ся понад, fato V прискорювати; *occ.* β) 1. кидати ся в, на, in gladium Ci. 2. (ворожо) нападати, напирати на, гнати за, hastā V in hostem L; *absol.* a fronte T; обр. tempestas silvis V пре-заривае ся на них, febrium cohors H вдерла ся, invidia mihi T давить мене. γ) прилягати до, прикладати ся до, силкувати ся, ad salutem Ci ревно старати ся о, in causam Ci пильно займати ся нею, in bellum C напосїсти ся на, in cupiditates Ci приспоряти; з *dat.* aratris V припасти до хлїборобства; з *inf.* sarcire V намагати, щоб... рідко з нам. реч. ut L; *occ.* хилити ся до, бути за чим: ad virum Ci eodem Ci.

incūnābula, ōrum, m. α) пеленки, (пелена, сповиточки), infantium Ci. β) колис(оч)ка, inde-ab incunabulis L усповиточку = змал(еч)ку. γ) початок, початки, deorum C Iovis O родинне місце.

in-cūrātus, 3. невилїчений H.

in-cūria, ae, f. α) недбаліть, байдуж(н)ість, i. vitare Ci легкодумство. β) занедбане, rei Ci militum Ci нехарність.

incūriōsus, 3. *adv.* ē α) безжурний, легкодумний, байдуж(н)ий, недбалий, castra incuriose posita L необачно; з *gen. obi.* famae T; з *dat.* serendis frugibus T. β) занедбаний, finis T.

in-curro, 3. curri, (рідко cucurri) cursum est. α) на-, за-, вбігати, бігти куди; *absol.* in columnas Ci [з мотикою на сонце], agri in Campanum Ci межують з K. β) набігати на = нападати на; з *dat.* Romanis T; з *acc.* in nos Cu кидати ся на; обр. in tribunos L накидувати ся на них, in famam alcis Ci ославляти кого; *occ.* нападати на, вдирати ся в, in agrum L; *trans.* novissimos T. γ) (припадково) у-, попасти на кого, що, на-, здибо(ув)ати, стрінути, in me Ci; обр. накидати оком, ea in oculos Ci Q впадає в очи (вічі); *metaph.* δ) 1. (про час і події) припадати на, стати ся, лучати ся, id in diem Ci casus in eum Ci приключив ся єму. 2. (в якийсь стан) наткнути ся (на), попасти на, в, in fraudem Ci дати ся обманити, in odia Ci стати ненависним, in disputationem заходити в.

incursio, ōnis, f. (incurrere) α) сутїч, atomorum Ci. β) (ворожий) набіг, нáхід, напад, i. in fines facere L напасти на.

in-curso, 1. (*frequ.* до incurrere) α) часто убігати в, набігати на, ramis O натикати ся на, rupibus O ударяти (ся) об. β) ворожо набігати, нападати, накидувати ся на, in agmen L; *trans.* agmen L зачіпати; *occ.* вдирати ся в, agros L.

incursus, ūs, m. α) набіг, aquarum V напір. β) напад, приступ, наїзд, equitum Ci наскок. γ) задум, намір, i. varios animus habet O задумує всїляково.

incurvo, 1. (до середини) на-, загинати, за-, скривляти, incurvata membra O покорчені.

in-curvus, 3. загнутий, кривий, скривлений, bacillum Ci кривулька, statua Ci похилена.

incūs, incūdis, f. ковало, на́ковань, incude diffingere H перековати, incudi reddere versus H переробити, mediis i. O серед праці.

incūsātio, ōnis, f. обвина, обжалованє Ci.

incūso, incusso, 1. (*frequ.* до incutere) обвинувачувати, винувати кого, вини́ти, жалувати ся на, допрікати, докоряти кому чим, за що, alqm; duritiam T нарікати на, eum ob rem L; з *gen.* eum superbiae T; *acc. c. inf.* LT; з quod C; з прич. *relat.* V.

incussus, ūs, m. (incutere) удар T.

in-custodītus, 3. небережений, amor T явна, urbs T без сторожі, observatio T недодержана.

incūsus, гл. incūdo.

in-cutio, 3. cussi, cussus (quatere) α) ударяти у, об що, чим, alqd in caput L; *pass.* ossibus *(dat.)* Cu. β) *occ.* кидати, метати, шпурляти, tela T стріляти ними; обр. nuntium alci L налякати віскою. γ) спричиняти, справляти, завдавати, на-, робити, metum L набавити, religionem animo L вноїти, pudorem H засоромити, vim ventis V на-, додати.

indāgātio, ōnis, f. (indāgāre) досліджуванє, доходженє Ci.

indāgātor, ōris, m. і **indāgātrix,** īcis, f. дослїдник, -ниця Ci.

indāgo, inis, f. окруженє, облава звіра (нагінкою), saltus V; обр. indagine capi T попасти в сїти.

ind-āgo, 1. α) гайтувати, (обступивши звіра), вишукувати, слїдити за, canis Ci. β) збагнути, дохо́дити чого, indicia Ci до-, висліджувати.

in-de, I. місцево: α) звідси, звідти, i. domum Ci; *poët.* i. loci Ci відтїля, з того боку, звідтам, pugnare L; при *subst.* i. oratio proficiscitur Ci ‚тут'. β) з того, через те, отже, тому(то), i. voco Ci для того; *occ.* від него, від них, rege i. (ex Sabinis) sumpto L. II. α) часово: від тодї, з того часу, i. usque repetens Ci аж від того часу, i. a principio Ci з самого початку. β) відтак, від тепер, потім, опісля, i. seditiones L.

in-dēbitus, 3. незаслужений, неналежний OV.

in-dēclīnābilis, e невідмінний.

in-dēclīnātus, 3. непохитний, незмінний, постійний; *absol.* з *dat.* amico O вірний єму.

in-decoris, e, (decus) неприличний, стидкий, неславний, сороміцький, regno *(dat.)* V, з *acc. gr.* genus V низького роду.

indecoro, āre безчестити H.

in-decōrus, 3. *adv.* ē α) негарний, негожий, непристойний, поганий, forma T. β) неприличний, неславний, нечесний, id Ci indecorum est з *inf.* CiLCuT не личить, не пристойно; *occ.* non i. pulvis H genus T слав(ут)ний.

in-dēfensus, 3. незахищений, без захисту, Capua Ci i. se telis praebere Ci без оборони наражати ся на.

in-dēfessus, 3. невтомлений, неутомний *absol.* V; з *abl. gerundii.* agendo O.

in-dēflētus, 3. неоплаканий O.

in-dēiectus, 3. неповалений, domus O непохитна.

in-dēlēbilis, e невитратний, nomen O вічне.

in-dēlībātus, 3. ненарушений, неторканий, ціл(їськ)ий O.

in-demnātus, 3. (damnātus) незасуджений, без присуду Ci.

in-demnis, e (damnum) неушкоджений, без страти Ci.

in-dēplōrātus, 3. неоплаканий O.

in-dēprensus, 3. недобачений, непоміче-ний V.

in-dēsertus, 3. непокинений O.

in-dēstrictus, 3. неторканий, невлучений, неподряпаний O.

in-dētonsus, 3. необстрижений O.

in-dēvītātus, 3. неминущий, непохибний O.

index, icis, m. (indĕre) α) вістовик, idem Ci; *occ.* β) віщук, довідник, зрадник, ille Ci Vettius Ci. γ) указник, показчик, знак, ознака, знамено, sceleris Ci digitus H указуючий, oculi animi i. Ci зеркало душі; *occ.* δ) 1. спис, зміст, legis Ci. 2. заголовок, надпис, librorum Ci. 3. пробний камінь, silex O.

in-dicente, me без мого наказу L.

indicium, i, n. (indicāre) α) донос, донесенє, заява, ви(с)каз на кого, зізнанє, per i. C за доносом, facere, deferre i. CiT доносити, доказувати, profiteri ST признавати ся, offerre T бути готовим свідчити; з *gen. subi.* Tarquinii S; *gen. obi.* coniurationis Ci на; *meton.* 1. позвіл (по)свідчити, i. postulare Ci. 2. i. accipere Ci заплату за донос. β) ознака, знак, доказ(ка), veneni Ci recentia H імена, est indicio alcis rei Ci доказує щось, служить за довід, отже: з *acc. c. inf.* або незал. пит. N.

indico, 1. (index) α) по-, указувати, ви-, подавати, об-, заявляти, висказувати на кого; *absol.* tibi de re Ci дати знати про, alqd alci; *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. Ci; *occ.* подавати ціну, о-, за-, цінити, alci fundum Ci. β) ви-, відкривати, доно́сити, puer . . . rem Ci зізнає, рідко: de coniuratione S. γ) виказувати, emptum Ci vultus mores Ci свідчить про; *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. Ci.

in-dico, 3. dixi, dictus α) заповідати, опові́щати, об-, заявляти, оголо́шувати, diem concilii L назначити, bellum alci Ci виповісти; з *acc. c. inf.* Ci; нам. реч. з *ut* L; куди? concilium Bibracte C до Б., exercitum ad locum L казати зібрати ся до = скликати до; *occ.* β) (дань) накладати, alci tributa L T supplicium alci T присудити єго на смерть.

in-dictus, 3. α) не(ви)сказаний, revocare indicta L відкликати, carminibus V не згаданий в; *occ.* без суду, i. alcis causā L Ci не переслухавши єго (без оборони), без суду і права

indi-dem, *adv.* як раз звідтам, са́ме відти; також з; з *abl.* i. Ameriā Ci; обр. exeunt i. venena L беруть ся.

indi-gena, ae, m. f. свійський, доморідний, доморослий; *subst.* тубилець, краян, земляк L V O.

indigentia, ae, f. α) брак, потреба, недостаток Ci. β) зажи́рливість, несить Ci

ind-igeo, 2. igui α) чути брак, потребувати, мати потребу, не мати, S невиста(р)чати; *Part. subst.* бідак, нуждар; з *gen.* armorum N; з *abl.* pecuniā N C Ci. β) мати недостаток, хибує, бракує, недостає менї чого з *gen.* і з *abl.* non i. auri Ci не бажати, auxilio S глядати помочі.

indigēs, ĕtis, m. обороговорений, обо́жений, герой; звич. *pl.* indigĕtes краяни V = Енеади, dii L свійські.

in-digestus, 3. непороздїлюваний до ладу, безладний O.

indignābundus, 3. обурений, гнівний, розгнівaний L.

indignans, ntis (*P Adi.* до indignāre) обурений, гнівний, verba O досадні, freta O розбурхані, venti V буйні, pectus O сердите серце.

indignātio, ōnis, f. (indignāri) α) обуренє, нехіть, досада, пересердє, гнів; *absol.* i. movere L досаджати кому; з *gen. subi.* (i *obi.*) *meton.* заява невдоволеня, publica L.

indignitās, tātis, f. (indignus) α) негідність, нечесність, недостойність Ci. β) підлість, о́браза, сором, ганьба, rei Ci C omnes i. C усїлякі пониженя; *pl.* знущання, пакости, зневаги L C. γ) обуренє, огірченє, tacita Ci.

indīgnor, 1. вважати що за негідне, обурювати ся чим, об-, уражати ся, чути жаль до, відразу, сердити ся, casum alcis V; *pass.* non indignanda lecto *(abl.)* O = non indigna; обр. pontem V гнївний на міст, de tabulis Ci; прич. реч. з quod L quandoque . . . H; з *inf.* O; з *acc. c. inf.* S C.

in-dignus, 3. *adv.* ē α) негідний, недостойний, нечесний, не заслугуючий на; *absol.* з *abl.* beneficio Ci; з *abl. supini:* relatu V L; *poët.* з *gen.* avorum V; з нам. реч. *c. coni.* L; часто: з *qui c. coni.* Ci; з *inf.* O. β) неприличний, невідповідний, non indignum videtur memorare S годить ся, mentio cive Ci не пристоїть; *occ.* стидкий, сороміцький, огидний, hiems V люта; *subst.* n. indigna pati V пакости. γ) обурений, id Cu на те; звич. indigne ferre (pati) Ci N прикро відчувати, бути обуреним з *acc. c. inf.*; з *quod c. ind.* L Ph.

ind-igus, 3. (indigēre) потребуючий; з *gen.* opis V T.

in-dīligens, tis, *adv.* enter повільний, необачний, недбалий C non i. N печаливий.

in-dīligentia, ae, f. недба́лість, alcis C veri T не клопотаючись о.

ind-ipiscor, 3. eptus доганяти, встигнути, triremes L ferreā manū navem L загачити.

in-dīreptus, 3. нерозгарбаний T; *occ.* нероздїльний.

in-discrētus, 3. α) нероздїльний, неподїльний, i. vocibus T разом галасуючи. β) неслїдний для, без ріжниці, proles suis V невідмінна від, indiscretum est T все одно (однаково).

in-disertus, 3. непромовистий Ci.

in-dispositus, 3. безладний, в неладї T.

in-dissolūbilis, e нерозвязний, незнищимий, нерозлучний Ci.

in-distinctus, 3. заплутаний, неясний T.

in-dīviduus, 3. (dividere) α) нероздїльний, corpus Ci недїлиця; *subst.* n. ex ind. Ci з атомів; *occ.* β) нерозлучний від, apud Capreos T.

in-do, 3. didi, ditus (dāre) I. α) давати куди, вкладати, втикати, класти на, alqd alci, in alqd ritus T завóдити. β) (про афекти) завдавати, справляти, ritus T завóдити, terrorem suis T наполохати, alacritatem T заохотити. II. α) на-, прикладати, давати, alci custodes T pontes T ще ставити (нові). β) надавати, прикладати,

alci nomen ex re T a re L Superbo ei cognomen Romae inditum L.

in-docilis, e α) нетямущий, нетямкий, grex H глупа; з *inf.* pati H непривиклий до бíди, disciplina Ci трудна. β) неучений, неукий, прост(еньк)ий, незнаючий, непросвічений, genus V numerus O невишколене.

in-doctus, 3. *adv.* e α) неучений, non indocte Ci умíло. β) недоук, неýкий, vulgus O проста. γ) невишколений, canit indoctum H ‚без школи'; з *gen.* pilae H незручний в грі мячию (пилкою); з *inf.* ferre H непривиклий двигати.

in-dolentia, ae, f. нечутливість, бéзчуття Ci.

ind-olēs, is, f. кляс. лиш *sg.* α) (природна питоменна) вдача, прикмíта; *occ.* β) хист здíбність, талановитість, alta L висока даровитість; з *gen. obi.* virtutis (ad virtutem) Ci на-, схильність до чесноти = природна чеснота.

in-dolēsco, 3. lui (*incoh.* до dolēre) α) чути бíль. β) болíти над. сумувати, вдавати ся в тугу, сердити ся; *absol.* indoluit O засумував ся; з *abl.* facto O; з *pronom:* id ipsum O; *acc. c. inf.* Ci; прич. реч. з *quod* O.

in-dolōria, ae, f. = indolentia.

in-domitus, 3. α) неосвоєний, неогóвтаний, невгамований, дикий, ager T цíлина. β) 1. непереможéний, непоборний, nationes T. 2. роз(г)нузданий, бутний, непогамований, розгýканий, licentia H збиточна сваволя, mors H неумолима.

in-dormio, 4. īvi (ii) спати на, при чім; з *dat.* saccis H; обр. заснути над, при чім = про-, заспати щось, tempori Ci занедбати, пропустити.

in-dōtātus, 3. невúвінуваний, невúпосажений, soror H безпосáжна, без віна, без посагу; обр. corpora O без посмертних подарунків.

in-dubitātus, 3. *adv.* ē несумнівий, безперечний, непохибний L.

in-dubito, āre сумнити ся, viribus V зневіряти в.

in-dubius, 3. несумнівний, безперечний = певний T.

indūciae, гл. indūtiae.

in-dūco, 3. duxi, ductus I. α) обволíкати, покривати чим, scuta pellibus C; *pass.* victima inducta cornibus aurum O з позолоченими рогами, laurus inducta capillis O лавровий вінець на голові, tectorium Ci надано новий тинк, galeas C наложити, tunicam in lacertos Ci надягнути, manibus caestus V обвинути; з *acc. gr.* tunica artūs V; обр. plumas H з'образити, humanam membris formam O переміняти їх в людську подобу, nubem caelo L захмарити; *occ.* β) (писане) пере-, вичеркати, nomina Ci; обр. зносити, ‚касувати', senatus consultum Ci змінять, locationes L робити неважними. II. α) заводити, впроваджувати, alqm in curiam Ci; з *dat.* alqm arvis V verbum in linguam Ci rationem Ci придумати, pecuniam in rationes Ci зачисляти; *occ.* β) 1. вводити до хати, Liviam penatibus T як жінку (= побрати ся з нею). 2. (на сцену) вводити, грати, віддавати, iuvenes L gladiatores Ci. 3. (того, що й як говорить), наводити, Gygen Ci furentes inducuntur Ci виступають мов божевільні. 4. (військо до бою) провадити, exercitum in agros C Ci turmas V проводити ними; з *dat.* hos vallo T. γ) до-, приводити до чого, спонукувати, animum alcis in spem Ci робити єму надíю, eos ad bellum Ci звернути їх увагу на, ad misericordiam Ci розжаляти; нам. реч. з *ut* Ci; з *inf.* T; PPP з *abl. causae:* inductus consuetudine Ci з привички, gloriā Ci унесений славою; *occ.* вводити в блуд, обманювати, in errorem N Ci falsā spē Ci зведений нею, adulescentulus Ci зведений. III. animum (in animum) inducere: заходити ся коло чого, задумувати, рíшати ся до, на, id Ci. 1. з *inf.* Ci. 2. намір. реч. з *ut* Ci L; з переченєм, non a. i., quin c. *coni.* L. 3. у L *acc. c. inf.* переконати ся що, пересьвідчити ся що.

inductio, ōnis, f. (indūcere) уведенє, aquarum Ci водопроводи, iuvenum L виступ, personarum Ci подумане уведенє розмовляючих, erroris Ci уведенє в блуд, animi Ci розполога, налóга.

inductū, (лиш *abl.* до *inductus ūs) за понукою, за почином, huius Ci.

indulgens, tis, *adv.* enter потураючий, догóдливий, вибáчний, подáтливий, ласкавий, привітний, добродушний, eos indulgenter habere L поводити ся з ними ласкаво, in eos L irarum L.

indulgentia, ae, f. потуранє, податливість, вибачливість, догóда, уступчивість, благість, ласкавість, доброта; *absol.* з *gen. subi.* unius in suos Ci; *poët.* caeli V лагідна зима; з *gen. obi.* filiarum Ci; *occ.* любов, matris T мамині пестощі.

ind-ulgeo, 2. ulsi α) *intr.* потурати, кому, бути ласкавим, для, привітним до, для, сприяти кому; *dat. personae:* eis Ci; *refl.* sibi H N Ci пестити ся, годити собí.

ordinibus V рідше садити. β) віддавати ся кому, подавати ся, улягати, animo O дати серцю волю, vino V попивати, dolori V вдавати ся в тугу; *occ.* дбати про, піклувати ся коло чого, догоджати кому, займати ся ким, чим, labori V працювати, hospitio V гостя гостити. γ) пізн. *trans.* при-, дозволяти, пристава́ти на, alci sanguinem L проливати за кого, largitionem T щéдрити.

induo, 3. ui, ūtus I. α) у-, на-, з'одягати, у-, надівати, alqd alci; tunicam Ci убрати; *refl.* одягати ся в, sibi torquem Ci наложити на себе, galeam C насадити на голову, scalas O брати (під паху), P P P indūtus з *abl.* приодітий в що, одягнутий в, veste Ci soccis Ci узутий; *gr. acc.:* vestem L. β) брати на себе, пере-, прибирати (на себе), formam hominum Ci переміняти ся в чоловічу подобу, eos in vultus O перекинути ся ними, arbor se in florem V розцвив ся, pomis V покрити ся ними, cratera coronā V увінчати, frondes O замаїти ся, philosophi personam Ci грати = удавати єго, alci speciem latronis L представити єго розбишакою, aures aselli O дістати, sibi cognomen Ci прикладати собі, munia T переймати, societatem T брати на себе, hostilia adversus eum T коїти лихо на него. II. α) кидати ся на, se mucroni VL пробити ся ним, venti se in nubem Ci поховали ся за. β) замотувати ся, запутувати ся, попасти в, se in laqueos Ci confessione indui Ci зловити ся.

in-dūrēsco, 3. dūrui α) за-, с-, тверднути, твердíшати, зацíпенíти, saxo O закаменíти. β) загартувати ся, тужáвіти, corpus O кріпшає, pro Vitellio T обстоювати за ним.

in-dūro, 1. (dūrus) α) твердúти, робити, твердим = переміняти в, nives O в лíд, in lapidem O в камінь, ora cornū O в ріг. β) робити сильним = кріпити, зміцняти, resistendo timorem L опір бодрить їх.

industria, ae, f. дíяльність, запопáдливість, трудолюбивість, робітлúвість, трудящість, трудовитість, силкуванє, стараннє, робучість, пильність, i. in rē ponere Ci прикладати ся до неї; *abl.* de (ex) industria CiL нароком, навмисне, пильно, нáрошне.

industrius, 3. *adv.* ē дíяльний, роботящий, пильний, робітлúвий, старанний, запопáдливий, трудящий Ci L.

indūtiae, ārum, f. роз'єм, розмир, умова, per indutias S L підчас замиреня, i. facere Ci при-мирити ся.

***indūtus,** ūs, m. лиш *dat.* одежа T.

in-edia, ae, f. без'їжжя, голодованє пíст, fessus inediā Ci заголоджений S.

in-ēditus, 3. невиданий, cūra alcis O писаня.

in-ēlegans, tis, *adv.* nter, недобірний, нескладний, негарний, non i. Ci добірний.

in-ēluctābilis, e непоборний, fatum V неминуча, tempus V неповоротний.

in-ēmorior, 3. за(в)мирати при, в чім; з *dat.* H.

in-emptus, 3. некуплений, dapes H своїми заходами зготовані, corpus O без óкупу.

in-ēnarrābilis, e, (ēnarrāre) невимовний, несказаний L.

in-ēnōdābilis, e, (ēnōdāre) нерозвязний, неясний Ci.

in-eo, 4. ii, (īvi) itus I. *intr.* α) входити, увійти, вступати в, до; *absol.* in urbem L. β) на-ставати, за-, на-, починати ся, наступати, decus V; часто *P Pr A:* ineunte vere Ci на провесні, ab i. adulescentiā (aetate) Ci ще зза молодих лíт, з молоду; але: *P Pf.* initā aestate C (з) початком лíта. II. α) *trans.* входити в, до, вступати до, domum Ci; *pass.* nemus initur O i. convivia Ci O бувати на пирах, coetus Ci приходити на, fretum O плавати по морю, cursus V надбігати, somnum V заснути, viam defensionis Ci вибрати собі, vacca inīta L відстановлена. 1. ви-, обчисляти, numerum C. 2. обдумувати, розізнавати, розважати, розбирати, de agro rationem Ci consilium C Ci рішати ся, задумувати, de bello C te occidendi Cu eos tollere N; з а л. п и т. C. β) якусь дíяльність або урядованє брати на себе, починати, magistratum Ci consulatum L стати конзульом, proelium CiL ступати в бій, certamina O запускати ся в с(у)тички, suffragia iniri CiL приступати до голосованя, decus aevi V золотий вік. γ) в союзи, договори входити, societatem cum illo Ci потоваришувати ся з, звязати ся з Ci nexum L стати єго рабом, apud eum gratiam L підходити під єго ласку, ab alqo gratiam CiC з'єднати собі чию прихильність, дяку, Veneris foedus V женихати ся.

ineptia, ae, f. (ineptus) звич. *pl.* теревенї, жарти, дурницї, нїсенїтницї, aniles Ci бабські сплетнї.

in-eptus, 3. *adv.* e (aptus) α) нї до чóго = непридатний, недоречний, нездатний, непутящий, charta H непотрíбний (папíр) ‚макулятура'; обр. негодящий, неспосíбний, негожий, невідповідний, недоладний, неумісний, ioca Ci. β) дур-

ний, безглуздий, глупий, homo Ci недотепа.

in-equitābilis, e непригожий до їзди верхом Cu.

in-ermis, e = **inermus**, 3. (arma) α) безоружний, безбройний, неузброєний, і. servavi Ci як чоловік мирний; *осс.* β) без війська, ager L; обр. carmen O невинний, in philosophia Ci необізнаний з нею.

in-errans, tis неблукаючий, stellae Ci непорушні.

in-ers, tis (in + ars) α) нештучний, незугарний, незручний, несправний, нездалий, tineae H дурні, versus H = sine arte = без штуки; *осс.* β) бездїльний, млавий, лїнивий, aqua O стояча, sedes O нерухома, gleba V неродюча, stomachus O нетравлючий, querela L пуста, interrogatio Ci зайве, caro H несмашне, ad alqd Ci. γ) боязький, несміливий, жахливий, pecora V; *subst.* боягуз, боюн C. δ) ослабляючий, frigus O.

inertia, ae, f. (iners) α) незручність, нездалість, artes inertiae Ci всякого рода недогоди. β) бездїльність, лїнивство, laboris Ci нехіть до; *pl.* inertiae Ci лїнощі.

in-ērudītus, 3. неучений, непросвічений, неокресаний, недоук Ci Q.

in-esco, 1. (esca) при-, заманювати, вабити, надити, alqm spe L.

in-ēvītābilis, e неминучий O T.

in-excītus, 3. нерозбурханий, с(у)покійний, мирний V.

in-excūsābilis, e неоправданий, без оправдання O H.

in-exercitātus, 3. невправлений, необучений, miles Ci in sapientiā T неукий.

in-exhaustus, 3. невичерпаний, pubertas T неослаблена, aviditas legendi Ci несить до, в.

in-exōrābilis, e невблаганий, невмолимий, строгий, суворий, iudex Ci in eos Ci adversus te L; з *dat.* delictis T для, odium O непримирима.

in-expedītus, 3. неспинений, pugna L важка.

in-experrectus, 3. (expergisco) незбуджений O.

in-expertus, 3. (expertus) I. *medial.* недосвідчений, без досвіду, незнаючий, amicus H; з *gen.* lasciviae T необізнаний з, ad alqd L непривиклий до. II. *pass.* нестрібований, невправлений, невипрубований, недізнаний, непевний, недовірянний, legio T.

in-expiābilis, e α) незамолимий, непростимий, незагладний, неочистимий, scelus Ci. β) невпросимий, непримиримий, bellum Ci завзята.

in-explēbilis, e невсищений, неситий, libido Ci T; *gen. obi.* laudis L славожадний.

in-explētus, 3. ненасищений, lacrimans V заливаючий ся сльозами.

in-explicābilis, e нерозвязний, заплутаний, res Ci незрозуміла, via L непрохідна, bellum T безконечна, facilitas L даремна.

in-explōrātus, 3. невисліджений, незбагнений, vada L незвісні; *abl. abs.* inexplorato L нерозвідавши як слїд.

in-expugnābilis, e нездобутний, непереможний, необорний, arx L gramen O бурян, via L непрохідна, pectus amori O недоступне серце.

in-exspectātus, 3. неожиданий, несподїйний, знеобачки O Ci.

in-exsuperābilis, e непрохідний, непереступний, vis fati L непереможна, inexsuperabilibus vim afferre L силкувати ся побороти неможливі труднощі.

in-extinctus, 3. незгашений, ignis O невгасимий, fames O незаспокоєний, nomen O невмируще.

in-extrīcābilis, e нерозвязний, error V безвихідні заблуди.

in-fābrē, незугарно, нештучно, неотесано H L.

in-fabricātus, 3. необроблений, неотесаний V.

in-facētus, **in-ficētus**, 3. нескладний, недоладний, нечемний, недотепний, homo Ci недотепа.

in-fācundus, 3. невимовний, non inf. L промовистий.

infāmia, ae, f. (infāmis) α) неслава, безчесть, нечесть, сором; *absol.* N; з *gen. subi.* Verris Ci; з *gen. expl.* legionum C ізза них. β) ганьба, стид, стидовище (про особи), silvae O saeculi O.

in-fāmis, e (fāma) неславний = ославлений, знеславлений, безславний, порочний, нечестивий, лихозвісний, mulier Ci повія, carmen O чарівнича; з *abl.* vitiis Ci спідлений; з *praep.* ob, per alqd T.

in-fāmo, 1. α) знеславлювати, безчестити, ославляти, causam Ci. β) мати прізру на кого, eum criminationibus T.

in-fandus, 3. α) несказаний, невимовний, labōres V нечувані; *acc. pl. n. adv.* infanda: страшно, страх, і. furens V; *subst.* infanda pati L страшні річи. β) поганий, підлий, caput V = homo падлюка.

in-fans, tis, (fāri) I. неговорящий, немовлящий, нїмий, statua H. II. α) про дїти: лепетучий, os O pudor H соромливість.

β) молоденький, filius C. γ) *subst.* немовля(тко), недолїток, дитина, infantibus parcĕre C. δ) *adi.* дит(ин)ячий, дитинний, ossa O. III. непромовний, без вислову, homo Ci.

infantia, ae, f. α) брак промовистости, accusatorum Ci. β) дитинство, малість, primā ab i. T з(малого) ма́лечку.

in-fatuo, 1. (fatuus) одур(ман)ити, alqm rē Ci.

in-faustus, 3. α) безталанний, бездольний, зловіщий, nomen V. β) непогожий, нещасний, puppis V.

infector, ōris, m. (inficĕre) красильник, фарбар Ci.

in-fectus, 3. (factus) I. α) нездїланий, невчинений, facta et i. canĕre V би́лиці й небилиці, i. reddĕre H повернути минуле, i. rē CN = i. negotiō S з нїчим (невдїявши нїчого), i. pace (victoriā) L непомирившись ся (непобідивши), i. pensa O недопряджені, infecta sint L най піде в непамять; *occ.* недокінчений, неготовий, неуворужений, необроблений, простий, aurum L не бите. β) неможливий, nihil Metello S для M. II. закрашений гл. inficio.

in-fēcunditās, ātis, f. неплідливість, неродючість, неурод, недорід T S.

in-fēcundus, 3. неплідливий, неродючий, убогий, arbusta V; з *abl.* ager arbore S бездеревний.

infēlīcitās, tātis, f. безщастє, нещастє, недоля, біда Ci L.

in-fēlix, īcis α) неплідний, неродючий, lolium V tellus inf. frugibus неурожайна, arbor Ci L зловіще. β) бездольний, безталанний, нещасний, нещасливий, без хісна, homo Ci; *subst.* сердега, неборак, бездольник, -ця Ci O; *locat.* animi V в серци = безща́сник-, ця.

infenso, āre (infensus) ворогувати на, непокоїти, бентежити, dii T ненавидять, pabula T не давати.

in-fensus, 3. *adv.* e ворожий, обурений, розлючений, злобний, напасливий, осоружний, i. irā L розгнїваний, valetudo T хирність, servitium T пригнїтаюча; з *dat.* mentes mihi Ci неприхильні, opes iis T небезпечні.

infer, гл. inferus.

inferiae, ārum, f. заупокійна жертва, по́минки, alci i. adferre Ci ferre V.

inferior, гл. inferus.

infer[nus], 3. *adv.* ē α) долїшний, спідний, дільний, stagna L низові; *occ.* β) підземний, tenebrae H пекольна, rex O Плютон, palus O Стиґ.

inferior, ius *superl.* **infimus,** 3. **īmus,** 3. *positivus:* спідний, дільний, долїшний, низовий, mare Ci тиргеньське, dii Ci L підземні. A. *subst.* **inferi,** ōrum, m. підземелє, невидь = Hades, ab inferis excitare Ci воскресати, inferorum animae Ci покійників. B. *isol. abl. fem. sg.* **infrā,** I. *adv.* долї, на долинї, низько, в низу, на споді, (по)під, alqd i. scribĕre Ci Porcius infra H праворуч. II. α) *praepos.* з *acc.* під, в низу, низше, i. alqm cubare, accumbĕre Ci L Cu праворуч. β) (при дїєсл. руху) по, низше, до, i. Veliam L. γ) (часово) 1. пізнїйше, опісля, по, is i. Lycurgum fuit Ci. 2. (про міру) низше, менше, низший, менший, artes i. positae H низші, i. elephantos C менші слонів. C. **inferior,** ius α) низший, нижнїй, низше положений, низовий, долїшний, спідний, locus i. Ci низькоділ, i. aedium pars Ci діл, labrum C долїшна, ex i. loco subire C вилазити, i. dicĕre Ci на плоскій землї = не з підвисшеня, versus O другий; *subst.* in inferius O в діл, до долу. β) (часово) пізнїйший, молодший, i. aetate Ci. γ) (що до числа, якости) несогірший, менший, слабший, другорядний, низше поста́влений, numerō C industriā Ci менше пильний, viribus O слабший, ordines C підрядні посади; *occ.* in causa i. discedere Ci програти. D. **infimus, infumus,** 3. α) що-найнизший, i. radices C піднїже гори, i. vallis C спід долини, nomen Ci сам конець єго, ab i. arā Ci спопід него; *subst.* **infimum,** i, n. спідна часть, спід, діл, долина, ad infimum C са́ме в долї, до долу, ab infimo C са́ме на днї, з долини, i. auricula Ci мякуш = кінчик вуха, conviva H послїдущий. β) (про стан) са́мий низький, що-найгірший, простий, plebs L Cu чернь, multitudo Ci мотлох, faex populi Ci ˹голота˺. E. **īmus,** 3. *poët.* α) що-найнизший, що-найглубший, що-найменший, vox H ˹бас˺, cauda O конець єго, gurges O пле́со, ab i. unguibus Ci від пятків, sub i. corde V під самим серцем, ab i. pectore V з глибини серця, adytum O середина святинї. β) *subst.* **īmum,** i, n. сам спід, сама глубина, нутро, ima cornuum L накорінки їх; *poët.* regit ima O підземелє γ) послїдний, послїдущий, останнїй, що-найгірший, mensis O конець місяця, ad imum H до кінця, навпослїд. δ) найнизший, superi imi deorum O старші і підстарші.

in-fero, ferre, intuli, illātus α) вносити, за-, ввóдити, впроваджувати, alqd in ignem C кидати, scalas ad moenia L прикладати; з *dat.* fontes urbi T спровадити воду до міста, eum in equum C висадити, ignem gentibus H приносити, ignem aggeri C підложити; *occ.* β) 1. (знамена, оруже) вносити, нести на, (ворожо) накидати ся, пустити ся на, нападати на, i. signa C Ci = vexillum alci Ci signa in hostem C ударити на, фрази: i. pedem L іти приступом, alci bellum C N Ci йти війною на кого, видати війну, alci pugnam L розпочинати з ким бій; обр. alci (in alqm) manus Ci підносити руку на, templis ignes Ci підпалити. 2. (мерців) погребати, хоронити, ховати, alqm sepulcro Ci. 3. (жертви) приносити = жертвувати, honores alci V почитати жертвами. 4. *refl.* = *med.* понести ся, спішити, кидати ся; *refl.* se i. per medios V se i. in periculum Ci наразити ся на; *medial.* in ignes illatus L flumen mari infertur L впадає; *refl.* = *activ.* eis i. pedem L Cu кинути ся на них, quā i. gressus V простувати, eis gradum L іти на них. γ) (рахунки) зачислювати, втягати, облічати, rationes Ci sumptum iis Ci записувати на їх на ˌщотˀ ˌкарóˀ. δ) (афекти) справляти, спричиняти, завдавати, terrorem alci Ci нагнати страху, alci spem C робити надію. ε) (лихо) наносити, заподіяти, alci vulnera C ранити, poenam alci C карати, iis periculum Ci наразити їх на, mortem Ci умертвити, alci necem Ci убити, alci iniuriam C Ci кривдити, alci crimen Ci чорнити, винуватити, supplicia urbibus Ci наложити. ζ) (в мові) на-, приводити, mentionem alcis rei L Cu згадувати, causam C подавати за причину, за прúзру.

in-fervēsco, 3. ferbui закипати H.

infesto, 1. (infestus) ворогувати на = робити непевним, непокоїти, нападати, напастувати, alqd V vita infestata Ci в небезпеці.

in-festus, 3. *adv.* ē (festus) (про місцевости) α) нес(у)покійний, непевний, iter Ci via excursionibus Ci в наслíдок нападів, terra colubris O *(abl. caus.);* agrum i. facere L заєдно непокоїти. β) занепокоєний = загрожений, небезпечний, vitam i. reddere Ci наразити на небезпеку, vulnus V смертенна. γ) про особи: неприязний, наступливий, завзятий, ворожий, напасливий. alci; in suos Ci; casus Ci недоля, manus O жорстокі, alci i. manus admovēre Cu O підносити руку на, infestissime contendere Ci запекло. δ) про військо, зóрую: нападаючий, готовий до нападу, i. exercitu C = i. agmine T (устроєною) лавою, i. signis C Ci з готовими до бою потугами, i. hasta (sarissa, lancea C) V L Cu наставлена, mucro T добутий пробій, spiculum L готова до мéту, fulmen V убиваючий.

in-ficio, 3. fēci, fectus (facĕre) α) вкладати, вставляти, при-, закрашати, за-, приправляти чим, epistulae blandimentis infectae T перереповнений лестощами, se vitro C малювати ся, ora pallor H лице блíднíє, aequor, arma (sanguine) H V закровавити, fumi diem O затемнюють, arcus caelum O прикрашає; обр. infici (animos) artibus Ci переняти ся ними. β) затроювати, morbus pabula V dictamno amnem V надíлює водí силу єго. γ) зачумити, заражувати, за-каляти, tabe alqm O rē̄ inficitur civitas Ci animum Ci infectum scelus V зараźливий гріх, Allecto i. venenis V переплíвши волосє гадюками.

in-fidēlis, e, *adv.* iter віроломний, невірний Ci H.

infidēlitās, tātis, f. невірність, нечесність, віроломство Ci.

in-fīdus, 3. невірний, непевний, віроломний; *absol.* Ci H; з *dat.* nobis S нещирий, portus O непевна.

in-fīgo, 3. fixi, fixus вбивяти, впихати, за-, втикати, увіткати, упясти, signum Ci hamos C прибити, gladium alci in pectus Ci встромити, шибнути в серце; куди? з *dat.* portae infigitur hasta V застрягла = чипíє в; де? sidera infixa sedibus Ci прибúті до, sagitta infigitur arbore V встромила ся в, pila in tergis L впялила ся, infixum sub pectore vulnus V завдана низше грудий. β) P P P: впялений, прикріплений, в-, прибитий, res memoriae L що вбúла ся в п. hoc naturā Ci закорінене в, animus i. in rē̄ Ci in salute T все звернений на; *subst.* vetus infixum vitandi T давний намір оминати.

infimus, 3. гл. inferus D.

in-findo, 3. fidi, fissus врізувати, витинати, sulcos telluri V борознувати, орати.

infīnitās, tātis, f. безмежність, безконечність, весь світ Ci.

in-fīnītio, ōnis, f. (finire) безконечність Ci.

in-fīnītus, 3. *adv.* ē α) безмежний, безконечний, безмірний, без кінця, potestas Ci L необмежена, i. a tempore Ci споконвíку, hasta Ci безнастанні лíцитації. β) (що до числа) безлíч, multitudo Ci

силенна сила, crimina Ci нездїчимі, cupiditas Ci непомірна, spes Ci не передвиджена; *occ. subst.* n. infinitum Ci безконечність, загальність, i. res Ci загальна.

infirmātio, ōnis, f. (infirmāre) ослабленє, rerum Ci опрокид, нївеченє.

infirmitās, ātis, f. α) несила, безсильність, неміч, слабість, virium C Ci малосилля. β) жіноцтво L. γ) брак відваги, малодушність, ingenii Ci T тупоумність, hominum Ci недоумкуваті. δ) несталість, нестійність, непевність, consilii Ci.

infirmo, 1. (infirmus) α) знесилювати, infirmatus conscientiā Ci згрижений; обр. legiones T зменшати. β) ослабляти, захитати, opes Ci підривати; *occ.* 1. збивати, опровергати, testes Ci. 2. заявляти неважним, зносити, leges Ci.

in-firmus, 3. *adv.* ē α) безсильний, недолугий, недужий, слаб(овит)ий, valetudo Ci хоровитість, ex morbo Ci схорілий, senex L слабосильний, caput Ci біль голови, i. sum Ci стомлений. β) тупоумний, стрівожений, боязький. reus Ci; *occ.* 1. непевний, manus C fides Ci. 2. суєвірний, забобонний, paullo infirmior H не так сильного духа. γ) незначний, мал(оважн)ий, causa Ci senatus consultum T.

in-fit, починає, стає, talibus i. V оттак заговорив, зняв річ.

***in-fitiae,** ārum, f. (fatēri) за-, переченє; лише в **infitiās,** ire заперечувати; з *acc. c. inf.* L; звич. з переченєм, отже: признавати, nemo N; з *obi.* не випирати ся чогось, amicitiam Cu.

infitiātio, ōnis, f. (infitiāri) за-, переченє; з *gen. obi.* facti Ci; *gen. subi.* adversarii Ci.

infitiātor, ōris, m. (infitiāri) (заперечаючий) брехун, крутар, lentus Ci недбалий довжник Ci.

infitior, 1. (infitiae) заперечувати, відпирати ся чого; *absol.* Ci; з *pron. obi.* id Ci; рідко *subst. obi.* crimen Ci amicos O не признавати за; *acc. c. inf.* Ci N.

inflammātio, ōnis, f. (inflammāre) підпалюванє, піджога, i. agris inferre Ci підпалити; обр. під-, запал, піджога, захват, animorum Ci.

in-flammo, 1. (flamma) α) роз-, за-, підпалювати, піджарювати, рознїтити, classem Ci спалити. β) запалювати = загрівати, роз-, заохочувати до, до-, давати піджоги, furorem Ci роз'ярити, ex malis faces Ci; P P P inflammātus, ad gloriam Ci irā Ci розлютований, scelere Ci розгорілий.

inflātio, ōnis, f. (inflāre) надутість, faba habet in. Ci набрякає.

inflātus, 3. *adv.* ē (*P Adi.* до inflāre) α) надутий, напухлий, amnis L що розіграла ся, capillus O розкудлані. β) горд(уват)ий, бундючний, бутний, iuvenis L духвалий; *abl. causae:* laetitiā Ci упоєний нею, inflati opinionibus Ci зарозумілі на. γ) роз'ярений, animus Ci сердитий. δ) з пересадою, perscribĕre inflatius C трохи прибільшуючи, Cicero T високопарний.

inflātus, ūs, m. α) дутє, гра, tibicinis Ci. β) натхненє, divinus Ci.

in-flecto, 3. flexi, flexus α) на-, загинати, гнути, закривляти; *refl.* ferrum se C; *med.* sinus ad urbem flectitur Ci колує до середини; *synecd.* β) від-, нахиляти, на, vestigium Ci зміняти, oculos Ci відвертати, nomen e Graeco Ci виводити. γ) (голосом) затягати, vocem ad miserabilem sonum Ci жалїсно. δ) (право) пере-, кручувати, ius Ci кривити ним. ε) нахиляти до, зворуш(ув)ати, alqm; hic ... sensus V помяк, precibus flecti V дати ся упрохати.

in-flētus, 3. неоплаканий V.

in-flexio, ōnis, f. (inflectere) ви-, загинанє, helicis Ci вусики.

in-flīgo, 3. flixi, flictus α) вбивати чим в, бити об що, alci securim Ci vadis V об, puppis vadis V застрягла в мілинї, cratera viro O кидати. β) (з *obi.*) ударяти чим, plagam Ci завдати vulnus rei p. Ci ранити, turpitudinem tibi Ci наробити сорому.

in-flo, 1. I. α) засурмити, tibicen Ci classica inflantur V засурміли, tubam L затрубіти; обр. scriptor Ci розбалакав ся. β) дути на, в, грати на, calamos V. γ) (дмучи) видобувати, sonum Ci. II. α) надимати, надувати, buccas H carbasus inflatur austro V легіт надимає вітрила, inflatus venas L набігли єму. β) вдунути, що, надихáти чим, animos spe L робити гордим, роётam Ci натхнути.

in-fluo, 3. fluxi α) за-, втїкати, упливати у, в, вливати ся, впадати, quō Ci fluvius in pontum Ci portus in sinum Ci врізує ся; *trans.* Rhodanus lacum C в, copiae Ci що залляли. β) утискати ся кому, в, in animos Ci приєднати собі, (незамітно) у-, проникати, in aures Ci примилювати ся слухачáм.

in-fodio, 3. fōdi, fossus за-, вкопувати, mortuum N погребати, taleas in terram C вбивати; *poët.* з *dat.* corpus terrae V поховати.

informātio, ōnis, f. образ, відбиток, in animo Ci первісне виображінє.

in-formis, e (forma) α) ‚безобразний', безподобий, шпе́тний, tecta L шалаші; обр. нескладний, нечепурний, негарний, поган(куват)ий, exitus T самоубійство, letum V поганюча.

in-formo, 1. α) надавати вид, з-, ладити, з-, готовити, творити, clipeum V fulmen V ковати. β) ‚образувати', научати, просвічати, alqm ad humanitatem Ci у́благородняти. γ) описувати, представляти собі, quae dixi Ci. δ) робити собі поняте про, уявляти собі, ви-, з'ображати собі, in animis notiones Ci deos coniecturā Ci збагнути, вгадати.

in-fortūnātus, 3. безталанний, знеду́блений, бездольний, нещасливий Ci.

in-fortūnium, ii, n. (fortūna) α) бездоле, біда, горе, зли(го)днї, tua H; *occ.* β) побій, буки, i. habere L дістати хло́сти L.

infrā, гл. inferus B.

infractio, ōnis, f. (infringere) уломність, знемо́га, animi Ci брак відваги.

infractus, 3. гл. infringere.

in-fragilis, e незломлений, неосла́блений, vox O звінкий.

in-fremo, 3. fremui зарохкати, aper V.

in-frēnātus, 3. I. (з *praep.* m.) за(г)нузданий, equi L. II. (з in prīvātīvum) незанузданий, рознузданий, equites L з кіньми без поводів.

in-frendeo, ēre заскреготати, dentibus V.

in-frēnis, e (in-frēnus, 3.) неза(г)нузданий V.

in-frēno, 1. α) за(г)нуздати, currus V запрягати конї. β) гамувати, здержувати, alterum Ci.

in-frequens, tis α) в рядигоди являючий (ся), не-часто буваючий, рідкий, cultor H недоку́чливий вели́чник. β) нечисленний, небагато, senatus Ci неповний. γ) нелюдний, loca L малолюдний, пустий; з *abl.* signa armatis L рідко осаджені ними, urbs aedificiis L слабо забудоване, causa Ci без слухачів.

in-frequentia, ae, f. мале число, нечисленність, senatus L неповний, i. locorum T безлюдні пустелї, безлю́ддя.

in-fringo, 3. frēgi, fractus I. α) пере-, за-, надломлювати, hastam L vestes O роздерти, violas O зривати; *occ.* infractus remus Ci наче загнутий (у водї) β) ламати, ослабляти, зменшати, нївечити, florem dignitatis Ci підкосити, ferociam T гамувати, famam VT знесла́вити, gloriam Ci уймати її, veritas infracta T щербата, conatus C спиняти, tributa T знижити, infracta Venus V покірлива, infracta loqui Ci уривцем, oratio L млава, numeros Ci перервати. II. по-, розбивати об, на, cratera viro O latus H.

in-frōns, dis безли́стявий, без зелени, ager O гола.

in-fructuōsus, 3. α) безовощний. β) безхосенний, даремний, ма́рний, пустий, laus T.

in-fula, ae, f. α) чільце́, (білочервона вовняна) повязка на голову, стяжка, vestalium Ci L. β) стяг = знамено чести, imperii Ci ‚сокровища, святощі', се-б-то підвалини держави.

infumus, 3. гл. infimus, infer.

in-fundo, 3. fūdi, fūsus I. α) на-, об-, вливати, на-, всипувати, venenum Ci наллятн, animas terrae O натхнути, tibi poculum H наповнити. β) впускати, до, у, vitia in civitatem Ci ширити по; *medial.* вривати ся в, на-, товпити ся, проникати, populus circo infusus V битком набитий, mens per artus V що проникає їх, in alienum genus Ci пхати ся. II. α) спати, на, в, ляти на, в, nimbum V розтягнути, humeris rores V зросити, nix infusa V що упав, humeris infusa capillos O з розпущеним на рамена волосем; *occ.* β) *med.* 1. розливати ся, sole infuso V коли заблагословило на світ. 2. лягати, infusus gremio V пригорнувши ся до лона, collo O обнявши.

in-fusco, 1. α) чорнити, vellera maculis V красити на сїро, infuscatur arena V сїрієє; *poët.* barba pectus Ci затїнює. β) затемнювати, псувати, шпе́тити, barbaries eos Ci їх мову.

in-gemino, 1. α) *trans.* двоїти, по-, дво́їти, повторяти, ictus V volnera V двічи ранити, ingeminat: ‚me miserum' O двічи кликати. β) *intr.* змагати ся, більшати, plausū V приплескувати, hastis V кидати одно за другим.

in-gemisco, 3. ingemui (*incoh.* до ingemere) α) *intr.* застогнати, зітхати, охати, зойкати, civitas Ci; з *abl.* morte Cu заплакати над, але: repertā luce V *(abl. abs.)* in hoc Ci при тім; з *dat.* malo Ci. β) *trans.* за-, тужити за, при чім, обтужити кого, болїти, серцем, жалкувати за, над, interitum V; *occ.* нарікати; з *acc. c. inf.* Ci.

in-gemo, ere стогнати, зойкати, над; *absol.* з *dat.* agris T настогнати ся при = над = трудити ся, нагарувати ся.

in-genero, 1. (при породї) надїляти кого чим, защіпляти, у-, с(о)творити, видавати, iis mores Ci; P P P ingeneratus alci Ci вроджений.

ingeniōsus, 3. *adv.* ē (ingenium) α) (з природи) спосібний, талановитий, бистроумний, даровитий, дотепний, роёта Ci ad omne O; з *dat.* notis O. β) здібний до, прикладний, здатний, справний; лиш *poët.* terra colenti O родюча для, ad segetes O хлібодайна.

ingenitus, 3. гл. ingignere.

ingenium, ii, n. (ingignere) α) вроджене свійство: питоминність, вдача, нахильність до, ‚характер', suo i. vivere L своїм житєм, leve Ci легкодушність; *acc.* 1. (природна) сьміливість, відвага, redit iis L знова набирають, validum S бодрість. 2. (природний) розум, дотепність, здібність до, хист, acri, acuto i. esse Ci мати проникливий розум, expers ingenii Ci безумний, hebeti i. est Ci тупак, extremi L слабодух. β) ум, талан, ingenio abundare Ci мати буйну уяву; *meton.* 1. (бистроумна) вигадка, illius T. 2. (бистро)умний чоловік, ґеній, *sg.* = *pl.* V Ci L. 3. (природна) якість, положенє, loci S campi T.

in-gens, tis, α) величезний, велетинський, дебелезний, здоровезний, силюющий, сильний, pinus H височезна, aequor H безкрає море, aquae L повідь, orbis O безконечний, anhelitus O важкий, verbum O чванливе, hasta T довжезна. β) не-, надзвичайний, pecunia Ci сила гроший, populus S V велелюдний, genus V стародавне колїно; з *abl.* famā V славетний, armis V славний ними, auctoritate V впливовий, viribus L дужий, visu T вéлетень; з *locat.* animi T сильний духом; з *gen.* rerum T доказавши великих чинів.

ingenuitās, ātis, f. (ingenuus) α) вільний рід, стан на волї родженого, eloquentia sine i. T невільнича. β) щирість, отвертість, i. prae se ferre Ci.

in-genuus, 3. *adv.* ē α) від вільних батьків, на волї у-роджений, благородного роду, homo Ci. β) 1. благородний, прав(едн)ий, чемний, образований. 2. щирий, отвертий, вільнодумний, amor H. 3. винїжений, vires O слабкі, gula O добрий смак.

in-gero, 3. gessi, gestus α) вносити в, сипати, humum O eorum nomina liberis T научати їх; *occ.* β) кидати, метати на, в, alci hastas in tergum V in eos saxa L vulnera T поранити; обр. наругувати кого, сварити на кого, що . . . alci convicia H probra in eum L; з *acc. c. inf.* γ) причіпляти, накид(ув)ати, medicum T nomen patriae T.

in-gigno, 3. genui, genitus (з природи) надїляти, (alci alqd) звич. P P P. **ingenitus**, 3. вроджений, родимий, природний Ci Cu.

in-glōrius, 3. (glōria) неславний, незначний, vita Ci; з *locat.* militiae T в.

in-gluviēs, ēi, f. α) ґуша. β) паща, горло, глитання V. γ) зажéрливість, ненажерливість, avis H.

ingrāti-ficus, 3. невдячний Ci.

in-grātiīs, ingrātīs, *adv. abl.* без дяки = знéхотя, нерадо, поневолї Ci N.

ingrātitūdo, inis, f. (ingratus) невдячність Cu.

in-grātus, 3. *adv.* ē I. немилий, неприємний, oratio Ci C aculei Ci C T не до вподоби, vita H бідолашне, otium H прикрий. II. невдячний = без дяки, даремний, labor S V безхосенний, ingrate servire alci O без признаки. III. невдячний, i. animus Ci невдячність, ingluvies H нéсить, in rē Ci in alqm L; *poët.* salutis V за.

in-gravēsco, 3. α) ставати важкійшим, отяжíти, corpora defagitatione Ci. β) ставати прикрійшим, допікати, дошкулювати, annona Ci C дорожіє, aetas Ci підтоптана. γ) по-, гíршати, morbus Ci змагає ся, falsis T накоїти через них лиха.

in-gravo, 1. α) обтяжати, побільшувати, haec V завдає тугу.

in-gredior, 3. gressus, (gradior) I. α) *intr.* ступати (повагом), похожáти; *absol.* tardius Ci per glaciem L Cu ходити по, vestigiis Ci іти слїдом за, portā L брамою. β) куди? вступати, при-, в-, ходити, іти, впадати, in navem Ci сїдати на, intra finem Ci; з *dat.* castris V. γ) при-, ступати до чого, запускати ся в, in bellum Ci починати, in spem Ci набирати надїї, in tribunatum Ci зійти (мовою) на. II. α) *trans.* вступати в, входити, domum Ci увійти в, colles O лїзти на, viam Ci Cu вирушити в дорогу, = iter Ci попрямувати нею, mare Ci відчалити; обр. pericula Ci наразити ся на, vestigia patris L іти за батьком; *occ.* Latinum T нападати на. β) ставати до чого, disputationem mecum Ci, viam vivendi Ci вибрати собі; з *inf.* scribere Ci; *occ.* стати (яти) говорити = заговорити, Venus V промовила, ‚зняла річ'.

ingressio, ōnis, f. (ingredi) вступ, приступ, вхід, fori Ci на Ф.

ingressus, ūs, m. (ingredi) I. ходьбá, хода, ingressu prohiberi Ci немати змоги іти далї, tui Ci стопй. II. α) вступ, вхід, in forum Ci в'їзд; *occ.* напад, hostile T. β) почин, початок, unde . . . i. capere V починати ся (взяти ся), operis Q.

in-gruo, 3. grui впада́ти, кидати ся на, ударяти на, Italis V; обр. падати на, спа́сти, нападати, постигати, наставати, грозити, звалити ся на, morbi in eos L imber V люнув.

inguēn, inis, *pl.* **inguina,** um, n. α) лоно, пояснича V. β) черево, поперек H. γ) чирак, болячка Ci.

in-gurgito, 1. кидати у вир, se in flagitia Ci поринати, se in copias Ci розкошувати в достатках, se crudi Ci запивають ся.

in-gustātus, 3. (нїколи ще) не кушаний H.

in-habilis, e α) ненаручний, не на́руч, непридатний, неповоротки́й, navis L Cu telum ad alqd L. β) негожий, недогідний, id hostibus T спиняло їх, multitudo i. ad consensum L незгідлива.

in-habitābilis, e безлюдний, незалюднений, пустий, regio Ci.

in-habito, 1. замешкувати O L.

in-haereo, 2. haesi, haesūrus чипи́ти = α) висїти в, на чім, приставати до, держати ся чого; *absol.* lingua Ci приросла; з *dat.* sidera sedibus Ci мов приковані, animi corporibus Ci звязані з; з *praep.* ad saxa Ci (in) visceribus Ci сидїти в. β) прилипнути до, причепити ся до, не відступати від, бути в звязи з, vultibus tuis O приглядати ся твому обличу, pectoribus O прилягнути до серця, studiis O віддати ся їм, tibi uni O заєдно бути з тобою, tergo L Cu сидїти на ‚карку'.

in-haerēsco, 3. haesi чипіти, висїсти, застрягати, прилїпати до, оставати, in mentibus Ci не забувають ся; обр. amplexus dextram V обнявши держати єї.

in-halo, 1. āvi дихати чим на, тхнути чим, alci popinam Ci заносить корчемним чухом.

in-hĭbeo, 2. hibui, hibitus (habēre) I. α) здержувати, гамувати, frenos L; з нам. реч. ne c. coni. Cu; *occ.* β) 1. перестати гребсти, remos L. 2. гребсти навзад, Rhodii L navem retro L. γ) при-, спиняти, alqm; tela V не стріляти, cruorem O тамувати, fugam O зупинити ся. II. = adhibere уживати, imperium in eos Ci (сили), damnum L наложити, modum L обмежити.

inhibitio, ōnis, f. здержуване, remigum Ci поверт корабля.

in-hio, 1. I. α) хапати (ротом) за чим, uberibus *(dat.)* Ci. β) забагати, домагати ся, dominationi T добивати ся її; з *acc.* мети: postes V жадно споглядати на. II. (з подиву) роззявити рота, витрищити очі, ora V turba V; *dat.* pectoribus вдивляти ся в, точно озирати.

inhonesto, āre обезчестити, знеславляти O.

in-honestus, 3. *adv.* ē α) негарний, поганий, volnus V шпетна. β) неприличний, нечемний, сороміцький, lubido S; з *supin.* factu T сором робити. γ) нечесний, ганебний, i. vita S T соромітне; *abl.* ignobilitate H неправого ложа, ventre H лихосвісний жерун, i. vela parare O з сорромом утїкати.

in-honōrātus, 3. α) непочитаний, незнатний, без чести, vita Ci. β) необдарований, не нагороджений, rex L.

in-honōrus, 3. (honor) неприкрашений T.

in-horreo, ēre сторчати, не кивати ся L.

in-horresco, 3. horrui α) наїжувати ся, сторчати, aper armos V наїжив хребет, spicea campis V поля покрили ся стернєм, hiems O зима впала; *occ.* β) 1. розбурхати ся, unda V заколихала ся. 2. здрїжати, затремтіти, аёr O veris adventus foliis H про́весна зашелестїла листєм, vacuis T злякнути ся порожнечі.

in-hospitālis, e непривітний, негостинний H.

inhospitālitās, ātis, f. непривітність, негостинність Ci.

in-hospitus, 3. (hospita) непривітний, tecta O saxa V незамешкані.

in-hūmānitās, f. нелюдяність, суворість, жо(р)стокість, дикість, crudelis Ci лютість; *occ.* β) 1. неосвіта, неуцтво, ista Ci. 2. нечемність, простакуватість, molesta Ci. 3. скупість, скупощі Ci.

in-hūmānus, 3. *adv.* ē, iter α) нелюдяний, суворий, лютий, inhumanissimus Ci недолюдок. β) неосвічений, необразований, прост(акуват)ий. γ) нечемний, груб(оват)ий, брусуватий, non i. senes Ci привітні до.

in-humātus, 3. непогребаний, corpora V O.

in-ibī, 1. та́м(емь)ки. 2. незабаром.

in-icio, 3. iēci, iectus (iacere) I. α) вкид(ув)ати, кидати на, класти в, на, ignem tectis L Cu підкласти, manum foco L скорпокласти на, eos in naves C мерщій висадити на; *refl.* кидати ся на, в, se morti V іти на заги́н, medium in agmen V бойову щирину. β) (афект) спричиняти, завдавати, спонукувати, нагнати, alci timorem C Ci набавити страху, ei iras V розлютити, curam L зажурити, tumultum Ci зво́дити бучу, iis amentiam Ci звести з ро́зуму. γ) (в мові) закидувати чим, споминати про, illud Ci mentionem H згадувати, alci de rē. II. α) кидати на, закида́ти, класти на, flumini pontem L

перемостити ріку, alci terram V похоронити, iniecti humeris capilli O звисаючі, securim petitioni Ci прикласти до, vestem O = humeris ostrum V закинути на опашки багряну кирею, bracchia collo O обняти; *occ.* β) (пута) накинути, гамувати, vincula V ‚заковати' в кайдани, frena licentiae H (frenos furori Ci) по-, гамувати. γ) (судово) i. manum Ci силоміць покласти руку на кого, позивати; обр. mihi veritas i. manum Ci спиняє мене, Parcae V присвоїли собі, bracchia caelo O підбити небо.

iniectus, ūs, m на киданє T.

inimīcitia, ae, f. ворогованє, ворожнеча, неприязнь, ро́змир з, розбрат; лиш *pl.* alci cum eo i. sunt Ci ворогують на себе, i. exercuit S порізнив ся з, i. suspicere Ci розбратати ся, deponere Ci помирити ся.

inimīco, āre розбратати, порізнити, роз'єднати, alqd H.

in-imīcus, 3. *adv.* ē неприязний. I. α) воро́жий, неприятельський, неприхильний, злобний; *absol.* insigne V здобуте; з *dat.* tibi Ci homo mihi inimicissimus Ci мій запеклий воріг; *subst.* **inimīcus,** i, m. воріг, неприятель. **inimīca,** ae, f. неприятелька; з *gen.* alcis; tuus Ci; з *adi.* paternus Ci. β) вадливий, otio Ci шкідливий, imber V. II. нелюбий, немилий, осоружний, dis H нелюб богів.

inīquitās, ātis, f. (inīquus) α) нерівність, locorum L горбовина, loci C недогідна місцевість. β) трудність, не(в)згодини, біда, rerum Ci прикре положенє, temporis Ci зли́(го)днї, невідрадні обставини. γ) несправедливість, неправ(едн)ість, неслушність, пакости, суворість, строгість, кривда, tribuni Ci у T; *pl.* i. obtinere T доконати свого неправдою.

in-īquus, *adv.* ē, (aequus) α) нерівний, dorsum V спа́дистий. β) недогідний, прикрий, небезпешний, некористний, шкідливий, sors V L нерівно призначена, alci; ad alqd; pugna V піхотинця з верховиком, spatium V за вузький; *occ.* (про час) непогожий, невідповідний L. γ) недогодний кому, невдоволений чим, не радий чому, кому, i. mentis asellus H норовистий, alqd i. animō ferre, pati Ci L O не радо. δ) (про особи) неприхильний, ворожий, oculi O завистні, huic Ci in alqm Ci; *subst.* **inīquus,** i, m. противник, супроти́вець, воріг Ci. ε) не справедливий, неслушний, iudices Ci O сторонничі; *occ.* за великий, pondus V за тяжка, sol V шкварне; прич. реч. з quod C; iniquum est з *acc. c. inf.* C.

initio, 1. приймати (допускати) до тайного обряду, Bacchis eum L до B. sica initiata Ci освячена.

initium, ii, n. (initare *frequ.* до inire) α) вхід, вступ, початок, настанє, почин, silvarum C край = узлїсє, veris Ci про́весна, i. ab, (ex) re sumere, facere Ci capere C починати; *adv.* 1. *abl.* **initiō,** спершу, від початку; з *gen.* initio orationis Ci при вступі, на початку мови. 2. ab initio Ci з самого початку, з первопо́чину. β) *pl.* 1. основини, засади, первина, стихія, Tiberii T перше правлїння. 2. тайний обряд, Bacchi L.

initus, ūs, m. (inire) приближенє, злука O.

in-iūcunditās, ātis, f. неприємність Ci.

in-iūcundus, 3. неприємний, невідрадний; *absol.* labor Ci осоружна, adversus malos T непривітний до них.

in-iūdicātus, 3. нерішений, нерозсуджений Q.

in-iungo, 3. iunxi, iunctus α) утика́ти, уткнути, вставляти, tignos in asseres L запускати, vineae non i. L дотикають. β) прикладати, aggerem muro L прилучити до, tecta iniuncta portis L що сягали аж до . . . γ) навязувати, причіпляти, в-, накладати, накидувати, навантажувити, alci onus C L iis servitutem C поневолити; *occ.* заподїяти, спричиняти, по-шкодити, alci ignominiam L обчорнити, iniuriam L скривдити.

in-iūrātus, 3. незаприсяжений Ci.

iniūria, ae, f. α) неправда, несправедливість, безправство, по-кривдженє, praetoris Ci i. decernere Ci судити не по правдї, queri Ci нарікати на кривду = кривдувати собі, ся; з *abl.* civibus iniuriā suspectus Ci беззаконним способом, neque iniuriā Ci цілком законно, слушно, per iniuriam Ci не по правдї, кривосудом. β) 1. нарушенє права, насильство, праволомство, кривда; з *gen. subi.* Verris Ci; *gen. obi.* sociorum S Ci їм заподїяна; *gen. epexeg.* legatorum violatorum L нарушенє міжнародного права, alci i. facere, inferre, imponere Ci = alqm iniuriā adficere Ci по-, с-, кривдити, i. accipere, subire Ci терпіти кр., i. propulsare Ci боронити ся. 2. образа, обида, зневага, пакість, formae V actio iniuriarum Ci за, condemnatus iniuriarum Ci задля обиди чести. γ) неправ(ед)ний заробіток, i. obtinere L. δ) кара, пімста за кривду, consulis L caedis V за убійство.

in-iūriōsus, 3. *adv.* ē (iniūria) безправний, кривдний, не-, беззаконний, несправедливий, пáкісливий, насильний, vita Ci неправедне, in eos Ci, venti O буйні.

in-iūrius, 3. *adv.* ē (ius) безправний Ci.

in-iussū, без приказу; лиш в *abl.* з *gen.* praetoris Ci; з *pron.* iniussū suo Ci без єго наказу.

in-iussus, 3. (iubēre) без приказу, невúзваний, сáміський, самохіть, virescunt gramina V самі собою.

iniustitia, ae, f. несправедливість, незаконне поступованє, неправда Ci.

in-iustus, 3. *adv.* ē безправний, не-, беззаконний, несправедливий, неправ(едн)ий, noverca V люта, dens O зáздрощі, fasces V сутужні, regna O загарбана королівська власть, onus C тяжка, i. *subst.* n. безправство H.

in-l . . . гл. il-l; **in-m . . .** гл. im-m.

in-nābilis, e (a nando) несплавний O.

in-nāscor, 3. nātus родити ся в, на чім; рости на, в; повставати, filix agris H.

in-nātus, 3. вроджений, природний, alqd in animis Ci libertas (alci) Ci.

in-nato, 1. α) впливати, in concham Ci. β) плисти на, по, в; з *dat.* stomacho H unda freto O впадає в; з *acc:* alnus undam V innatans verborum facilitas O поверховна.

in-nāvigābilis, e не(с)плавний L.

in-necto, 3. nexui, nexus α) в-, оплїтати, обвязувати, обвивати, comas V; з *acc. gr.* humeros amictu V обгорнувши плечі загорткою, tempora sertis O увінчати, colla lacertis O обіймати = *med.* cervicibus innecti T; fraudem clienti V обмотати = обманити єго. β) на-, звязувати, causas morandi V наводити. γ) по-вязати, сполучати, eis per adfinitatem innexus T споріднений з ними, conscientiae eius T причéтник, спільник.

in-nītor, 3. nixus (nīsus) α) під-, опирати ся на, hastā L genu N навколїшки, avis alis O ширяє, fratri T уповати на, arenae O стати на березї, columnis O спочивати на. β) основувати ся на, полягати на, залéжати від, uni viro L incolumitate alcis Ci T.

in-no, 1. āvi α) впливати, плисти у, по, припливтú до; *acc.* fluvium V у, lacus V перепливати; *metaph.* вливати ся, течи H. β) плавати по *absol.* nymphae V; з *dat.* classis mari T.

in-nocens, tis, *adv.* enter (nocēre) α) нешкідливий, Lesbium H. β) не(по)винний, reus Ci. γ) бездокірний, бездоганний, прав(едн)ий, безгрішний, vita Ci безпорочне, vir Ci праведник; *occ.* безкорисний, чесний, praetor Ci opes T.

in-nocentia, ae, f. α) нешкідлúвість, невинність, i. poenā liberare Ci невинних. β) непорочність, непідкупність, indicis Ci. γ) бездоганність, праведність, правота, Catonis L; *occ.* безкорисність, imperatoris Ci.

in-nocuus, 3. *adv.* ē I. *act.* нешкідливий, незавáдний, herbae O невадливі, litus V безпечний. β) непорочний, праведний, чесний, causae O невинних. II. *pass.* неушкоджений, carinae V inn. erit O T буде певний.

in-nōtēsco, 3. nōtui ставати (ся) звісним, ширити ся; *absol.* L T; з *abl.* libellis O.

in-novo, āre відновлювати, te ad intemperantiam Ci ти став опять непоздержним = повернув до неї.

in-noxius, 3. α) нешкідний, anguis V не укусивши; *metaph.* без небезпеки, verba non i. V погубні. β) невинний, невадливий, homo N S L; *gen. obi.* criminis L. γ) незаслужений, paupertas T. δ) неушкоджений, без утрати, не потерпівши нїчого S.

in-nuba, ae, f. незамужна O.

in-nūbo, 3. nupsi, nupta подружити ся, віддати ся за, quō L де? *dat.* thalamis nostris O стати замість мене дружиною.

in-numerābilis, e *adv.* iter незлїчимий, незлїчений, безлїч, незчисленний, pecunia Ci сила грошей.

in-numerābilitās, ātis, f. незлїчимість, силенна сила, безлїч з *gen.* Ci.

in-numerus, 3. незлїчений, сила, безлїч T V O.

in-nuo, 3. nui кивати, моргáти, на, притáкувати, alci L.

innupta, ae, f. незамужна O V; *subst.* дівиця V i. nuptiae Ci незаконне подруже, „на віру".

in-nūtrio, 4. ii, ītus виплекати, при *pass.* виростати в, при, pessimis T.

in-oblītus, 3. незабуваючий на, тямущий на O; *absol.*

in-obrutus, 3. незасипаний, незатоплений O.

in-observābilis, e невстежимий, незамітний.

in-observātus, 3. неспостережений, непомітний, незамічений O.

in-offensus, 3. α) неторканий, mare V отверте (без скель). β) неперешкоджений, без перепони, гарáзд, cursus T безперервний, vita O щасливе.

in-officiōsus, 3. невідповідний, testamentum non i. Ci як слїд.

in-olesco, 3. olēvi, olitus (alo) в-, прирости, в, до, рости в; *absol.* mala V закоренюють ся; з *dat.* libro V.

in-ōminātus, 3. за-, проклятий H.

in-opia, ae, f. (inops) α) недостача, невистачка, бідно́та, біда N; *occ.* брак харчів, (засобів, припасів) голод, i. ferre C голодувати. β) *gen. obi.* недостаток, нечисленність, брак, мале число, aerarii Ci вичерпана скарбниця, consilii Ci безпорадність. γ) безпомічність, клопіт, трудне положенє Ci.

in-opīnans, tis (opīnārī) неожидаючий, не догадуючий ся нїчого, знечёвя, нараз, inopinante eō C коли нїчого не надїяв ся.

in-opīnātus, 3. (opīnārī) несподїваний, неспога́даний, неожиданий, malum C; ex inopīnātō Ci = inopīnātō L ненаро́ком знечёвя, нега́дано; *act.* alqm inopinatum invadere, opprimere L нагло заскочити.

in-opīnus, 3. неожиданий, несподїваний, наглий, знечёвя V T O.

in-opportūnus, 3. *adv.* ē невигідний Ci.

in-ops, is α) безсил(ьн)ий, малосильний, немощний, немо́жний, слабий (opp. potens L). β) безпомічний, безрадний, animi *(locat.)* V непритомний. γ) незасібний, нужде́нний, бідний, vendit inops O з біди; *subst.* неборак, бідак N; domus O бідненька, aerarium Ci порожна, vita Ci бідолашне. δ) немаючий, лишений чого, без чого з *gen. obi.* pecuniae L mentis O глупуватий, messium L без збіжа, consilii L O безпорадний, ab amicis Ci покинений ними.

in-ōrātus, 3. не проголошений = не давши звіту про, rem Ci.

in-ordinātus, 3. неупорядкований, в безладї, milites L невшико́вані; *subst.* ex inordinato Ci з неладу.

in-ornātus, 3. *adv.* ē неприкрашений, непри́браний, непричепурений, crines O непричесані, mulier Ci неошатна, te i. silebo H непрославленого, verba H прості.

in-p . . . гл. im-p.

in-quam, [= останки лат. aorista; *praes.* inquis, inquit, inquiunt; рідко inque, inquito; *fut.* inquies; *perf.* inquii, inquisti, inquit] казати, говорити, обізвати ся, ⌞рече⌝, ⌞рік⌝. 1. в прямій мові як втручене слово, ⌞fer opem⌝ inquam ⌞armigerae⌝ O; з *subi.* prior, ⌞heus⌝, inquit, ⌞iuvenes⌝ V; з *dat.* V O; *occ.* 2. коли закидує ся, ⌞refer⌝ inquis ⌞ad senatum⌝ Ci. 3. додатково: hoc adiunxit ⌞Pater⌝ inquit ⌞meus⌝ L. 4. в повтореню: te, te, inquam, citabo Ci.

in-quiēs, ētis *adi.* нес(у)покійний, homo S animi (animo) S T.

inquiēto, 1. непокоїти; обр. victoriam T у-, струднити.

in-quiētus, 3. α) нес(у)покійний, Hadria H хвилююча.

in-quilīnus, 3. мешкаючий, (без права власности); *subst.* мешканець, житець, комірник, urbis S (з Арпінум) зайшлий.

in-quino, 1. α) забруд(н)ити, за-, каляти, споганювати, aquam Ci за(кала)мутити, caput H загиджувати. β) за-, сплямити, шпетити, сквернити, знеславляти, tempus aureum H vita inquinata Ci опорочене; *P P P.* **inquinātus,** 3. брудний, нечистий Ci.

in-quīro, 3. quīsīvi, quīsītus, (quaerere) α) вишукувати, шукати за, слїдити за, corpus L in totum orbem O по цїлім свїтї. β) роз-, ви-, дослїджувати, розізнавати, доходити чого; *absol.* O; rem L збагнути, in annos O ви-, обчислювати вік; з ал. пит. O. γ) збирати доказів, допитувати ся, слїдствувати, вести слїдство, *absol.* in te Ci de re Ci.

in-quīsītio, ōnis, f. α) вишукуванє, слїдженє за, розслїд, veri Ci. β) (судове) слїдство, canditati Ci проти него, annua T рік (до) слїдства.

inquīsītor, ōris, m. α) шука́ч, слїдець, посїпака, ⌞шпиг⌝, ⌞шпігун⌝. β) слїдчий, суддя Ci T.

in-r . . . гл. ir-r.

in-salūbris, bre нездоровий Cu.

in-salūtātus, 3. непоздоровлений, in tmesi: inque salutatam linquo V не попращавши ся з нею.

in-sānābilis, e невилїчимий, caput H; обр. ingenium L непоправний, contumelia Ci незатерта.

insānia, ae, f. (insānus) дур(ість), несамовитість, навіжéнство, божевілє, нерозум, ad i. concupiscere Ci ⌞аж дур бере ся голови⌝; *occ.* захват, amabilis H солодкі любощі. β) (дурна) забаганка, belli V; *pl.* дурницї = глупощі, populares Ci примхи. γ) безглуздє, ду́рощі, libidinum Ci надмірні роскоші.

insānio, 4. īvi (ii) знавіснїти, біснувати ся, божеволїти, каженїти, шалїти, дуріти, сходити з розуму; *absol.* sobrius Ci; *occ.* бути натхненим *synon.* vaticinari Ci V; *poët.* Bosporus H лютуючий, sapientia H безбожна, certa ratione H дуріти, однак ⌞по методї⌝; з *abl.* emendo H мов божевільний скуповувати; з *acc.* in libertinas H казити ся = ганяти за ними; з *obi.* similem errorem H подібно блудити, sollemnia H ⌞малпувати моду⌝.

in-sānitās, tātis, f. нездоровє, хороба, недуга Ci.

in-sānus, 3. *adv.* ē нездоров(куват)ий, хорий. I. *euphem.* α) божевільний, навіжéний, шалений, знавіснїлий, idem Ci; *subst.* божевільник, дурний Ci; *occ.* β) 1. натхнений, vates V. 2. лютуючий, скажений, fluctus V скаженїле, forum V T галасливе, ‚мов шалене'. γ) біснуватий, загонистий, несамовитий, безглуздий, tyranni Ci contio Ci бурлива. δ) надмірний, величезний, сильний, montes L високезні. II. відбираючий розум, хорóбний; *poët.* sidera H aqua O дурмáн-вода.

in-satiābilis, e *adv.* iter α) ненáситний, неситий, ненаїсний, lupi O ненáжерні. β) невситимий, ненáтлий, gaudium Ci невгаваюча, species Ci прегарний, pulchritudo Ci чудóва.

in-saturābilis, e *adv.* iter ненáситний, неситий, ненаїдний, abdomen Ci пáжера, insaturabiliter expleri Ci обíпхати ся до переситу.

in-scendo, 3. scendi, scensus (scandere) α) ступати на, вилїзати, in rogum Ci. β) *trans.* ви-ступати на, scaenam T.

in-sciens, tis, *adv.* enter незнаючий, несвідóмий, без відома, ненарóком; *adi.* лиш *praedicativ*-но; з *abl. absol.* alqō insciente C Ci без нїчиєго відома.

in-scientia, ae, f. α) незнанє, не(с)відóміть, mea Ci; з *gen. subi.* hostium Ci C. β) *gen. obi.* неуміліть, несправність, неуцтво, usus (*sc.* lini) C недосвід в, vulgi C нерозвага.

inscītia, ae, f. α) незручність, вайлуватість, несправність, недотепність; *absol.* Ci; з *gen. subi.* і *gen. obi.* T. β) незнанє, не(с)відоміть, недосвід, per inscitiam T несвідóмо; з *gen. subi.* і *obi.* CiTH; erga alqm T; зал. пит. L.

in-scītus, 3. *adv.* ē невмілий = нескладний, незручний, несправний, неспосібний, L; non inscite Ci дотепно.

in-scius, 3. α) незнаючий, не(до)ук, medicus Ci; з *gen. obi.* Ci; обр. anima culpae V праведна; зал. пит. C. β) незнакомий, знечéвя, me inscio Ci без мого відома.

in-scrībo, 3. scripsi, scriptus α) на-, писати на, в, над-, вписувати, pulvis inscribitur hastā V бóрознить по піску; *poët.* quemque facies O намічає; *occ.* β) 1. дати напис, librum ‚rhetoricum' Ci liber qui ‚oeconomicus' inscribitur (inscriptus est) Ci під заголовком. 2. за-адресувати, epistolam patri Ci. II. писати на, ви́рити, nomen in porta Ci; з *dat.* monumentis nomen Ci sibi nomen philosophi Ci приписувати собí = надати, inscriptum sit in fronte Ci най стоїть на чолї, deos sceleri O винувати бóгів за = спихати на них.

inscriptio, ōnis, f. α) напис; *occ.* титýл, заголовок Ci. β) написанє, nominis Ci написане.

in-scriptus, 3. ненаписаний Ci?

in-sculpo, 3. sculpsi, sculptus α) врізувати = ви́рити, вирізбити на; з *abl. loci.* foedus columnā L, in robore Ci вирізати на, карбувати, in mentibus Ci впоїти їм.

in-seco, 1. secui, sectus у-, над-, на-, під-, розрізувати, розтинати, cutem L.

insectum, i, n. комаха.

insectātio, ōnis, f. нагінка, переслїди, нападок; *absol.* principum Ci вороговане на них; обр. глузоване, насмішки, temporum T напади на; *pl.* ad proelium T зачіпки.

insectātor, ōris, m. переслїдник, нап(р)áсник, гонитель, plebis L противник.

insector, 1. (*frequ.* до insequi) α) переслїдувати, у-ганяти (ся) за, гонити за, impios Ci herbam rastris V скородити. β) напастувати, непокоїти, допікати, досаджати, дати ся в знаки, innocentiam Ci нападати на; *occ.* γ) глуми́ти кого, глумити ся з, насмівати ся з, calamitatem Ci alqm maledictis лихослóвити.

in-senēsco, 3. senui по-, старіти, стáріти ся, над, при чім; з *dat.* libris H.

in-sepultus, 3. непогребаний, непохоронений, без похорону, sepultura Ci без обрядів.

in-sequor, 3. secūtus (безпосередно) ступати (слїдкóм) за, іти (слїд(к)ом) за, слїд(к)ува́ти; *absol.* longius Ci дальше іти своїм шляхом; з *acc.* alqm; alqd lumine O поводити очима за. β) часово: наступати на, по, diei insequentis pars L половина днини, anno insequente L = i. consulibus L з новим роком, нарік, te mea aetas V я небавком такий за старий як ти = дожену тебе, mors eum Ci постигла; *occ.* γ) переслїдувати = гнати за, пускати ся за, Ci hostem S L Cu ora manibus O бити; обр. (словами) нападати на кого, лаяти, глумувати з когось, ганьбувати кого, alqm inridendo Ci висмівати. δ) (дїло) вести далї, (роботу) продовжати, longius Ci далї викладати; *poët.* arva V далї обробляти; з *inf.* convellere V силкувати ся вирвати; non insequor, ut . . . не настаю на те, щоб.

I. **in-sero,** 3. sēvi, situs α) засївати, ramos terrae Cu садити в; *occ.* β) при-, на-, щепити, ramos H piros V; обр. in Latinos insitus Ci T приймлений. γ) *PPP.*

insĭtus, 3. на-, засаджений, закорінений, природний, amor Ci; iis insitum est vincere Ci вщіплено = дано, libertas populo L припала до серця.

II. in-sero, 3. serŭi, sertus α) засилювати, вкладати, всувати, вставляти, утикати, увіткнути, collum in laqueum Ci за-, впутати, falces longuriis C запускати = вбивати, pellis auro inserta V золотом вшита, radiis subtemen O заснувати, arma mercibus O помішати з, trecentos H навантажити ними, telum L встромити, oculos in curiam Ci звернути, заглянути до, in pectora O зазирнути в. β) класти куди, приміщувати, долучати, додавати, epistolis inserta T додатки; *refl.* в-, мішати ся в, te bellis O, se in circulos L всувати ся в, se bellis O вдавати ся в, ignobilitatem magnis nominibus T вславляти ся; *occ.* γ) зачисляти, залїчати до, choro alqm H me vatibus H приняти між.

inserto, āre засилювати, вкладати, всувати, clipeo sinistram V.

in-servio, 4. ītum est α) служити, inserviens rex T підвладний, послушник. β) бути услужником, услужливим, услуг(ов)увати, прислугувати ся, годити кому, publicanis *(dat.)* Ci, plebi L. γ) (дїлови) віддавати ся, в. чому, старати ся о, дбати про, commodis Ci шукати, famae N T добувати.

in-sībilo, āre засвистати, шуміти в, загудїти O.

in-sideo, 2. sēdi, sessum I. *intr.* α) сидїти на, в, при, осїдати, equo Cu L; *occ.* осїдати ся, засїсти, мешкати, penates Ci. β) оставляти ся, чипіти, впясти ся, capulo manus T що цїпко держить, mala Ci закорінили ся, crimen in animo Ci доходить до серця, omen animis L робить вражінє = остає ся. II. *trans.* засїдати = займати, vias praesidiis V, locum L захистити; з *acc.* о-, заселяти, loca T.

insidiae, ārum, f. α) *meton.* 1. заcїди = засїдка, eos in insidiis collocare C, ex insidiis consurgere C випасти, i. intrare C попасти в з. 2. підсїдка, чати, impetus insidiarum T чатуючих, ex i. profugere Ci викрасти ся. β) затїви, заходи, підступ, замах на, лукавство, зрада, i. moliri (machinari) filio Ci V важити на него, pecori i. meditatur V чигає на, avibus i. moliri V ставити сильця; *gen. subi.* noctis V нїчна мара; *gen. obi.* caedis Ci потайне убійство, per insidias Ci підступами, ex insidiis Ci хитрощами.

insidiātor, ōris, *m.* чатівник, чатовий жовнїр C; *pl.* чати; обр. чигун, viae Ci розбишака, hic Ci опришок.

insidior, 1. (insidiae) α) за-, підсїдати на, чатувати; *absol.* Ci; *dat.* hostibus O. β) насїдати ся на, важити на, затївати, alci somno Ci чигати на, tempori L підождати.

insidiōsus, 3. *adv.* ē (insidiae) α) чигаючий, облудний, підступний, хитрий, лукавий, condicio Ci. β) небезпечний, locus Ci vitam i. reddere Ci пакостити.

in-sīdo, 3. sēdi (sessum) α) садовити ся, сидїти на, за-, сїдати, запосїсти, in dorso Ci floribus *(dat.)* V; *trans.* tumulos L осадити, Capitolium T; *occ.* β) 1. осїсти ся, о-, поселяти ся, iugis V vapor H застелив. 2. засїсти на = займати, брати, miserae V silvis V arcem T. γ) вкоріняти ся, semen in locis Ci macula C заїла ся, digiti membris O втискають ся в.

insigne, гл. insignis.

insignio, 4. īvī (ii), ītus (insignis) відмічати, назначати, по-, назначувати, clypeum auro V позолотити, alqm notā L таврувати, напятнувати; кляс. лиш P P P. insignītus, 3. *adv.* ē α) назначений, відмітний, veritas Ci. β) видний, слїдний T; *occ.* визначний, нечуваний, страх, infamia T.

insignis, e *adv.* iter (signum) α) значений, значкий, відмітний, bos albo et maculis V таркатий, notis turpitudinis Ci таврований, crinibus V гарноволосий, laureā V умаєний; *occ.* прикмітний, знаменний, помітний, видний, ostro V прикрашений, annus L памятний. β) знатний з чого, по чім, ви-значний, дивовижний, не аби який, i. ad laudem vir Ci достохвальний, ab arte O що до штуки; *subst.* **insigne**, is, n. α) знáмено, знак, i. optare V; *occ.* β) ‚герб', прапір, відзнака, відличка, стяг, regni Ci ‚діядем'. γ) ознака, признака, прикміта, pacis Ci; *occ.* 1. прикраса, penatium Ci. 2. гасло, nocturnum L id C.

in-silio, 4. lui (īvi L) α) *intr.* скочити на, в, in equum L Cu допасти коня; з *dat.* ramis O вискочити на, unda puppi O затїкає. β) *trans.* (з розгоном) кидати ся на, в, undas O пірнути в.

insimulātio, ōnis, f. (insimulāre) обвина, позов, falsa Ci наклеп.

in-simulo, 1. α) (криво) обвинувачувати, винувати, приз̀ру мати на кого в; *acc. c. inf.* Ci; *gen. crim.* eam probri Ci; з *acc. rei:* quod Ci; *synecd.* β) позов заложити, позивати, falso Ci L O клеветати, falso crimine Ci L O.

in-sincērus, 3. нечистий V.

in-sinuo, 1. (sinus) α) класти в пазуху, в полу́; обр. β) по-, напихати, ordines L порозміщувати. γ) *refl.* = *med.* = *intr.* всувати ся, inter turmas C протиснути ся, me in sermonem Ci мішаю ся в, se in philosophiam Ci углибати, malum in rem p. Ci вдирає ся, iis pavor V проняв їх; *occ.* за-, вкрадати ся, пробирати ся до, примиляти ся, in familiaritatem Ci, iis Ci піддобрити ся під них.

in-sipiens, tis, *adv.* enter (sapiens) нерозумний, безглуздий, дурний Ci.

insipientia, ae, f. нерозум, безглуздя Ci.

in-sisto, 3. institi I. α) становити ся, ставити ся на, ста(ну)ти, in iugo Ci; з *dat.* iacentibus C на трупи; обр. vestigiis L = vestigia V іти в слїд за; *occ.* β) 1. ви-, ступати; *absol.* C digitis O навспиньки, primis plantis V рачкувати, почати ходити. 2. ступати, пускати ся, (в дорогу), viam V = iter L; rationem pugnae C прибрати спосіб, limen V переступити. 3. (ворожо) наставати = наступати, гнати за, переслїдувати, дати ся в знаки, hostibus L N напирати на, viventi H допікати, bellum L (vis mali Ci) загрожає. γ) (запопадливо) займати ся чим, запіклувати ся чим, напосїдати ся на, до-, намагати ся; *intr.* in bellum C; *pass.* in exitum insistitur T a d alqd L; з *dat.* Cu; *trans.* negotium Ci орудувати; *occ.* продовжати = не переставати, sic institit ore V так далї править: з *inf.* eos oppugnare L не залишити облоги, eos sequi L далї ганяти за. II. α) ста(ва)ти = з'упиняти ся, motus Ci. β) переривати, замовкнути, paullum Ci singulis Ci; *occ.* при-, задержувати ся O remis alarum O ширяти.

insiticius, 3. нащéплений, sermo Pli чужий.

insitio, ōnis, f. (ab inserendo) щéплене; *meton. pl.* час і способи щепленя Ci O.

in-sitīvus, 3. (ab inserendo) α) в-, при-, щеплений, pira H. β) заведений, чужий, disciplina Ci. γ) підсунений, підкинений, Gracchus Ci самозванець.

insitus, гл. I. insero.

in-sociābilis, e незгідливий, непривітний, regnum T не терпить другого; *dat.* generi L.

in-sōlābiliter, невідрадісно, нерозважно, непотїшно H.

in-solens, tis, *adv.* enter α) непривиклий, незвиклий, незвичний до; *gen. obi.* artium S їм чужі; *occ.* β) 1. над-, незвичайний, непомірний, verbum Ci нечуване, in aliena Ci розтратний. 2. безличний, горд(у-ват)ий, необичайний, пихатий, бутний, in dicendo Ci чванькуватий, vita Ci [illegible] точне, laetitia H надмірна.

insolentia, ae, f. α) непривичка, незвичка, незвичайність, verborum Ci незвичайні; *occ.* β) 1. марнотравство, saeculi Ci. 2. безличність, необичайність, бута, alcis; insolentiā elatus Ci пихатий, rerum secundarum Ci надзвичайне щастє.

insolesco, ere гороїжити ся, бутнїти, паношити ся T S.

in-solidus, 3. слаб(к)ий, хибкий O.

in-solitus, 3. *act.* α) не зазнавши чого = непривиклий до, незнаючий; *gen. obi.* servitii S; a d laborem C; phocae V навпаки природї (*sc.* fugiunt). β) *pass.* над-, незвичайний, чужий, невідо́мий O Ci L; *occ.* рідкий, verbum Ci неуживане.

insomnia, ae, f. безсо́ння, безсо́нниця, безсонна ніч, insomniis carere Ci добре спати.

in-somnis, e (somnus) безсонний, непроспаний, чуйний H O T V.

in-somnium, ii, n. снище, сон, falsa V сонні мари.

in-sono, 1. α) зашуміти, загудїти, загусти, ventus V гудить; *abl.* pennis O зашамотїти, flagello V луснути батогом, calamis O грати на, vento nemus O гай зашелестїв. β) *poët.* спричиняти: звук, згук, шум, ляскіт, то що . . .; verbera V ляснути пугою.

in-sons, tis не(по)винний, невинен, праведний; *abs.* S H; з *abl.* crimine L; з *gen.* culpae L, Cerberus H не укусивши.

in-sōpītus, 3. неприспаний, чуйний, безсонний O.

inspectio, ōnis, f. о-, вляд, перевірка Q.

inspecto, 1. (*frequ.* до inspicere) споглядати на, спозирати на, глядїти, inspecta arma L ви(гля)д зброї; кляс. P Pr A в *abl. abs.* iis inspectantibus C Ci перед їх очима.

in-spērans, ntis ненадїючись, знечéвя, mihi i. cecidit Ci неспога́дано.

in-spērātus, 3. неожиданий L Ci V; *occ.* ex insperato L знечéвя, неспога́дано.

in-spergo, 3. spersi, spersus (spargere) наприскувати, по-, скропити, molam Ci посипати, inspersi corpore naevi H накрапані = заприщене тїло.

in-spicio, 3. spexi, spectus (*specere) I. α) заглядати, заникнути в, зазирати, глядїти на, вдивляти ся на, в, in alqd; Romam O; *occ.* β) (письмо) розбирати, роздумувати над, пере-, прочитувати, libros (de re) L. II. α) дивити ся на, в, оглядати,

о(б)зирати, бачити, vas Ci inde omne inspicitur O все видко; зал. пит. inspice, quid portem O ось, ‚ади', що несу; про купця: equos H; про жреця: exta TO; обр. res sociorum L розглянути, te a puero Ci переглянути твоє житє. β) робити обзор, milites L.

in-spīco, āre загострювати, карбувати V.

in-spīro, 1. α) дути на, в, conchae *(dat.)* O дме в. β) з *obi.* удихати, вдмухнути, увітхнути, під-, роздувати, ignem V, alci mentem V animam O. γ) закрапáти чим в, fames se viro O він зголоднїв, venenum alci VO упорскáти = затруїти.

in-spoliātus, 3. незагарбаний, arma V незнята.

in-spūto, āre плювати на Pl.

in-stābilis, e α) *act.* несталий, хитливий, хисткий, непевний, arbor V перепилений, cumba V хибкий, ad manus conserendas L за слабий, locus ad gradum T непевне для; обр. β) хитний = не(по)стійний, змінний, motus C неоднаковий, animus V нестаточний.

instans, tis *adv.* ter (*Padi.* до instāre) α) стоячий перед, наступаючий, будучий, bellum Ci близька. β) сучасний, теперішний, controversia Ci. γ) грізний, пильний, наглий, tyrannus H нахабний, cura T.

instantia, ae, f. α) теперішність, сучасність Ci. β) видержалість, завзятість.

instar, (*insol. inf.* = instāre) α) такої ваги як, на рівні з, за, як, minimi momenti i. Ci без вартости, i. omnium Ci за всїх, mortis i. putare Ci мати за те саме, що смерть, i. fundi Ci такої самої вартости, quantum i. in ipso V який важкий; *occ.* β) 1. так багато як, тільки що, за, duarum i. legionum L. 2. такий великий як, i. urbium L. 3. як, за, на подобу, наче, на зразок, мов, неначе, на лад, terra quasi puncti i. Ci наче осередок, щирина.

instaurātio, ōnis, f. по-, о-, відновленє, привернене L.

instaurātīvus, 3. об-, поновлений Ci.

in-stauro, 1. α) у-, ви-, за-, ставляти, по-, ставити, справляти, уряджати, построїти, epulas VT; *occ.* β) підоймати, підводити, animos V знов додати (*pass.* набрати) відваги. γ) повторяти, знов по-, ставити, привернути, від-, по-, обновляти, de integro bellum L наново почати, talia Grais V відплатити, sacra CiL знов заводити, diem V ще раз празнувати.

in-sterno, 3. strāvi, strātus роз-, простирати, за-, роз-, простиляти, простеляти, накривати, pulpita tignis H поставити на мостинах, equum L сїдлати, ostro alipedes V чапраком накрити, insternor pelle leonis V за-, огортаю ся в, alqd gemmis O прикрасити.

instīgātor, ōris, m. науститель, підмовник, троюда, спонукач, направник. **instīgātrix,** īcis, f. наустителька, направниця, підмовниця T.

in-stīgo, 1. α) (жалом) підганяти, шпигати, canum agmen O цькувати. β) підбуджати, під'юджувати, направляти ся, підцьковувати, троюдити, наущати, на-, підмовляти, заохочувати; *absol.* instigante deā L за підмовою богинї, in arma T до бою, iram T розгнївити.

in-stillo, 1. (чим) закáп(ув)ати, на-, у-, до-, вливати, накрапляти, накапувати чим на, lumini oleum Ci, merum in ignem O guttae saxo Ci капають на, praeceptum auriculis H підшептати.

instimulātor, ōris, m. наустúтель, підмовник, бунтівник Ci.

in-stimulo, āre (жалом) підганяти, шпигати, підбуджати, під'юджувати, підохочувати, alqm re O.

instinctor, ōris, m. підмовник, бунтар, belli T до.

instinctus, ūs, m. при-, с-, понука, заохота, натхнéння Ci.

in-stinguo, 3. stinxi, stinctus жалити = наущати, -стити, за-, підохочувати, спонук(ув)ати, milites L, divino spiritu L натхнути, velut instinctus T мов богом натхнений.

instita, ae, f. (ab insistendo) обшивка, лямівка H; обр. путяща (порядна) невіста O.

institio, ōnis, f. (insistere) спин, нерухомість Ci.

institor, ōris, m. (instare) α) крамар, mercis L; *occ.* β) похатник, перекупник, с-, продавець O.

in-stituo, 3. stitui, stitūtus (statuere) α) вкладати, вставляти, по-, ставити, vestigia nuda senistri pedis V ступати босою лївою ногою; *inf.* amphora fumum bibere instituta H в димарню. β) ставити, по-, строїти, ви-, з-, будувати, здвигнути, з-, ладити, з-, робити, з-, готóвити, спорудити, pontem C мостити, pila C приготовити, textrinum Ci спорядити, vineas Ci закладати, exemplum C дати, dapes V справити; *occ.* 1. у-, роз-, шикувати, aciem C розвинути лаву, legiones S розстановити. 2. настановляти, назначувати, на-, давати; з *acc. praed.* eum heredem

Ci, eos sibi amicos Ci вибрати, remiges C приєднати їх собі. γ) приготовляти ся до, по-, за-, начинати, брати ся до; *abs.* ut instituimus Ci; *perf.* institui C я звик; з *obi.* amphoram H ad lignationes C заходити ся коло, institutus cursus Ci розбіг, viam Ci = iter H пускати ся в, amicitiam cum alqo S здружи́ти ся з, consilium C уложити собі плян; з *inf.* загадувати, задумувати Ci; *occ.* 1. по-, установляти, за-, ввóдити, роз-, упоряджати, заряджати, dies festos Ci portorium Ci наложити, rationem pontis C зарядити будову мосту, instituta ratio C звичай; рішати з нам. реч. з ut Ci. 2. в-, порядкувати, уладнати, mores S vitam S. 3. напутити, при-, під-, научати, образувати, alqm artibus Ci, ab iis instituti sumus C Ci (= didicimus) знаємо (звикли), alqm ad alqd; з *inf.* V H.

institūtio, ōnis, f. (instituere) α) уряджене, установа, de rē Ci. β) наука в Cu.

institūtum, i, n. (P P P до instituere) α) установа, устрій, обичай, звичай, praetoris Ci розпорядок, vetere i. Ci по старому звичаю; *occ.* постанова, ex instituto L після умови, instituto virorum Ci способом як. β) підприємство, намір, i. laudare Ci; *occ.* задум, плян, vitae capere Ci N вибрати собі за правило житя. γ) *pl.* правила, основини, заса́да, philosophiae Ci практична Ф.

in-sto, 1. insti, instatūrus α) стояти, стати на чім, над чим, in curro O super aequora O виставати з, понад; *occ.* станути на, з-, у'пинити ся на, iugis V заняти, in civitate Ci, aquae V хилити ся понад. β) бути близько, тутки; *absol.* C vestigiis L іти в слїд за ким, гнати за; *occ.* напирати, nostros C ferro Ci; з *dat.* hosti NL; неособ: instatur L T пускають ся в погоню. γ) (на противника) наставати на, дати ся кому в знаки, дошкулювати, Hortensius tibi Ci curro *(dat.)* O нападати на; *occ.* 1. (прохаючи) на щось наставати = напирати, налягати, вимагати, домагати ся, vehementius Ci; нам. реч. з ut Ci. 2. не переставати, не залишати, не відступати, пильно займати ся чим; з *inf.* poscere eos Ci, operi V пил(ьн)увати дїло, curram V пильно робити. δ) (про час) наставати, бути близько, на-, приближати ся, tempus N Cu, bellum Ci заносить ся на, alci poena O грозить, ora instantia O грізні.

in-strātus, 3. I. гл. insternere. II. з in privat. незастелений, неприкритий O.

in-strepo, ere заскрипіти V.

instructio, ōnis α) устрій, розставка, розшиковане, militum Ci. β) заведене, будова, convivii Ci.

instructor, ōris, m. орудар, спорудник, I.

I. **instructus,** 3. *adv.* ē (P P P до instruere) α) установлений, уряджений, уладнаний, впорядкований, domus Ci знаряжена, exercitus L acies C ушиковане, ludos instructius fecit L величнїйше, показнїйше, лучше уладнав. β) опоря(д)жений = заосмотрений в що, omnibus rebus Ci O всякою всячиною, pecuniā Ci вистаченими. γ) вúспособлений = вичений, зручний, спосібний, проготований, розізнаний, ad dicendum Ci; з *abl.* omnibus artibus Ci вишколений; рідко: in iure Ci але: a philosophia Ci що до Ф.

II. **instructus,** ūs, m. приготовка, придóба Ci.

instrumentum, i, n. (instruere) *collect.* α) прилад, начúння, з-, наря́ддя, знадобя; пристрій, спрят, придóба, militare C оруже, militaria C споруда; рідко *pl.* necis O; *occ.* β) 1. прибір, убíр, стрій, anilia O. 2. прикраса, libelli O. γ) 1. средства, поміч, підмога, imperii T підпора, virtutis Ci ad alqd Ci luxuriae S способи до. 2. (письменний) довід, praeclarum Ci.

in-struo, 3. struxi, structus I. α) у-, накладати, класти на, ставляти одно верх другого, contabulationes in parietes C споювати, tigna C запускати. β) (накладаючи) устроювати, ви-, ставляти, ви-, будувати, aggerem T ви-, сипати. γ) при-, ла(го)дити, приготовляти, споряджати, наряджати, порядкувати, epulas L готувати, fraudem L коїти; обр. dicta ad fallendum L укласти. δ) 1. (військо) ладом уставляти, на-, строїти до бою, у-, роз-, шикувати, elephantos C L instructam aciem habere C готове до бою, copias C L Cu insidias L розставити чатовників (пластунів), suos pugnae *(dat.)* S до бою. ε) 2. настроїти кого до, на, під-, намовляти, multitudinem Ci alqm ad caedem L. II. α) пристроїти = споруджувати, знаряджати, заосмотрювати в, cultibus Herculem O перебрати в стрій, vias copiis T осадити, domum Ci спорядити, classis instructa Ci оснащена, agrum L пристарати господарне наряддя, bellum Ci починати; *occ.* β) уворужувати, з'оружати, зброїти, milites armis S V. γ) при-, научати, спосóбити до, вправляти до, testīs Ci artibus ad usum Ci вишколити, ritibus instruitur O спосóбить ся до.

in-suāvis, e немилий, неприємний, vita Ci бідолашне.

in-sūdo, āre зі-пріти, с-потїти над, при чім, libellis *(dat.)* H.

insuē-factus, 3. призвичаєний, освоєний, приучений, equi C оговтані.

in-suēsco, 3. suēvi, suētus α) *intr.* на-, привикати, ся, до, к, з, corpori T ad disciplinam L; з *inf.* L S. β) *trans.* призвичаювати кого, приучати, alqm hoc H до сего, a pueris insuetus L змалку привиклий.

in-suētus, 3. I. (з *praep.* гл. insuēsco) привиклий. II. з in *pivat.* α) незвичайний, незнаний, pabula V limen V чужий. β) незвиклий, незвичний, непризвичаєний, непривиклий до, з *dat.* moribus L; *acc.* з ad: ad alqd C; *inf.* у L V; з *gen.* navigandi C до морської плавби.

insula, ae, f. α) о́стрів, о́бтік. β) дім на о́дшибі се-б-то наємний, venalis Ci.

insulānus, 3. остров(л)янин Ci.

insulsitās, ātis, f. не(до)соленість, несмак, недоладність, недотепність Ci.

in-sulsus, 3. *adv.* ē (salsus) α) не(до)солений, несмачний. β) недоречний, недотепний, недоладний Ci.

in-sulto, 1. (*frequ.* до in-silire) α) скакати на, підскакувати, стрибати, плигати, о́брикрати, герцювати; *absol.* eques (кінь) solo V грає = перебирає ногами, aquis T поринати в, carinae fluctibus O колишуть ся на; *poët. trans.* Bacchae nemora V гасають по гаях. β) танцювати на кім = висмівати, глузувати, глумити ся з, кепкувати (собі) з; *absol.* Rutuli V; з *dat.* iacenti O tibi Ci; *trans.* multos Ci о́брати на глум.

in-sum, esse, (in-)fui α) о́бути при, в, на чім; находити ся в, на, при, чім, digitis anulus O in urbe Ci color rebus O мають краску. β) лежати, в, на, чім, містити ся, in rebus culpa Ci, in imperatore hae res Ci має отсї прикмети, in facie vaecordia S була слїдна на; з *dat.* мати, о́бути в, genti ingenium N S має.

in-sūmo, 3. sumpsi, sumptus о́брати щось для, на себе, на що, спотребляти, з-, уживати до, прикладати, до-, ложити, operam Ci operam in re T; з *dat.* alqd alci rei T animum eius interficiendi T ріпити ся на.

in-suo, 3. sui, sūtus зашивати, в, vivum in culeum Ci pelle O femori O; *occ.* aurum vestibus O нашивати на

in-super, *adv.* α) по-над, на, поверх, до гори; *occ.* зверхи L T. β) надто, о-крім того, до того, insuper his *(dat.)* V.

in-superābilis, e непереможний, не(п)оборний, bello V O; fatum O неминуча, transitus L непрохідний.

in-surgo, 3. surrexi, surrectūrus α) підойматися, Entellus V підвів ся, equus Cu стає дуба, socii, pariter insurgite remis V ‚шама́йте', ‚шамнїть разом друзї'. β) підносити ся, здоймати ся, сторчати, стреміти, collis L, tenebrae V розлягає ся, aquilo H звіяв ся, Caesar T пне ся до гори, Horatius O злїтає; з *dat.* regnis O повстати проти, на

in-susurro, 1. підшептувати, шептати, alci in, ad aurem C Ci шепнути в ухо, favonius Ci зашамотїв, що . . . з *acc. c. inf.*; inter se перешептувати ся.

in-tābesco, 3. tābui α) топити ся, розтопляти ся, розпливати ся, cera igni O та́не від жару. β) марнїти, ча́хнути, худнїти, morbo Ci нидїти, pupulae H гаснуть, Invidia O минає.

in-tactus, 3. α) нетиканий, cervix V невпряганий, Pallas H дївоча = непорочна; *occ.* β) не(до)торканий, цїл(енн)ий, неушкоджений, vestis O чиста, Britannus H непобор(е)ний. 2. з *abl.* вільний, свобідний від, без, religione L без гризот сумлїня. γ) незайманий, не(с)трібований, carmen H нова = незвісна (Грекам) сатира, saltus V не оспівані, manus L недоторкані.

in-tāminātus, 3. неспоганений, нескаляний, неосквернений, несплямлений, honos H несплямована.

in-tectus, 3. непокритий, з *acc. gr.* cetera T впрочім неодїтий, нагий; domus S безверха, pedes T неозуті, Tiberius T о-твертий, щирий.

integellus, 3. неторканий.

in-teger, tegra, tegrum, *adv.* ē (tangere) I. α) не(до)торканий, нетиканий, a cladibus L, loca Ci незавойовані. β) 1. чистий, fontes H. 2. (морально) чистий, непорочний, прав(едн)ий, незіпсований, бездоганний, невинний, discipulus Ci непросвічений, natura Ci Diana H дївоча; *poët.* з *gen.* vitae H бездокірне житє, fama Ci несплямлена. 3. (*opp.* vitiatus) свіжий, aper H pars corporis Ci незаражена, valetudo Ci кремезне, vinum H нерозпущене, aevi V = annis O = aetate Ci в самім розцвітї житя. 4. непідкуп(ле)ний, безсторонний, чесний, iudex Ci testes Ci consulatus T безкорисний, servus Ci вірний. 5. без пристрасти, i. mente Ci = i. animo Ci з чистою совістю. II. α) непошкодований, неушкоджений,

litterae Ci запечатаний, fides T довіряна; *occ.* 1. ізцїлений, неранений, saucii et i. C. 2. нестомлений, неослаблений, corpora L a labore C неструджений. 3. цїлий, цїлїський, повний, незменшений, aetas Ci i. diē H ще за білої днини, fames Ci дошкульний. β) *subst. n.* повне право, eos in i. restituere Ci надїлити їх повним (первісним) правом. III. α) новий, bellum S, **dē integrō** знов(а), рідше **ab integrō** Ci V наново. β) нерішений, вільний, tibi in integro res est Ci не маєш вільної руки, non integrum ei erat, ut Ci годї було єму . . .

in-tego, 3. texi, tectus на-, за-, по-, прикривати, nebula saltum L розстелила ся над, tecta stramento L пошивати; *occ.* eos vallo L захищати, боронити.

integrātio, ōnis, f. відновленє, віднова Ci.

integritās, ātis, f. (integer) α) цїлість, суцїльність, valetudinis Ci кріпке здоровлє. β) правота, прав(едн)ість, чеснота, бездоганність, vitae N праведне житє; *occ.* непорочність, mulierum Ci.

integro, 1. (integer) знов уставляти, artus T вправити; *metaph.* роз-, починати, від-, поновляти, pugnam L lacrimas L розслезити.

integumentum або **integimentum,** i, n. (integere) на-, покриттй, покривало, накривка, заслона, завивало, nequitia frontis integumento involuta Ci закутана безчельність, aetati Pl захист.

intellectus, ūs, m. (intellegere) α) *act.* розуминє; з *gen. obi.* boni T для, insidiarum T здогад їх β) *pass.* понятливість, значіня, ver et aestas i. habent T зрозумілі.

intellegens, tis *adv.* enter (*P adi.* intellegere) розсудний, розважний, розумний, тямущий, піймаючий, свідущий, знаючий, homo (vulgi) Ci знавець, in rebus Ci; *gen. obi.* voluptatis Ci, inminentium T прочуваючий будучність.

intel-lego, 3. lexi, lectus (inter + legere) α) розбирати; *meton.* розізнавати, с-, пізнавати, понимати, спостерігати, по-, бачити, завважати, за(при)мічати, міркувати; *absol.* Ci; з *obi.* alqd. 1. *acc. c. inf.* Ci N alqd ex, de re Ci; *pass.* з *nom. c. inf.* intellegor falsus esse T догадують ся, що я. 2. зал. пит. Ci ex quo, ex eo intellegitur з того видко, що . . . β) з-, розуміти, збагнути, mortis causam здогадати ся про, rem Ci; *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. Ci; *occ.* 1. розуміти ся на чім, бути знавцем, non multum in re Ci мало що розуміти, homo Verres Ci знаток. 2. розуміти = думати (собі), представляти (собі), bonum Ci quid sanguinem intellegis? Ci що гадаєш собі при слові „кров"?

intelligentia, ae, f. α) роз-, ум, тямучість, проникливість, понятливість, id in nostram i. cadit Ci можемо як слїд розібрати; *occ.* розуминє, знанє, умілість, с-, відомість, смак, iuris Ci правознавство. β) поняте, animi Ci уява, rerum adumbrata Ci з'ображенє.

in-temerātus, 3. α) неосквернений, несплямлений, непорочний O T. β) чистий, vinum V нерозпущене.

in-temperans, tis *adv.* anter не(по)мірний, непоміркований, нездержливий, нерозсудний, невгамований, нестримний, pecus Ci розпутна скотина, in te Ci безпощадний, valde intemperanter Ci напасливо, in augendo Ci хаповитий.

intemperantia, ae, f. α) не(по)мірність N Ci. β) непоміркованість, нездержливість, бутá, самоволя, непогамованість; з *gen. subi.* civitatis T державний розстрій; *gen. obi.* vini L опянїлість.

in-temperātus, 3. *adv.* ē непоміркований, не(по)мірний, без-, надмірний Ci.

in-temperiēs, ēi, f. α) не(по)года, нестійне веремя, слота, verna L зливи; *occ.* solis L спека, aquarum L зливи. β) брак по-, мірности, amici Ci cohortium T непокірність.

in-tempestīvus, 3. *adv.* ē невчасний, недочасний, недогідний, невідповідний, не в пору, не в час Ci O T.

in-tempestus, 3. лиш, ночі Ci V темна-невидненька, Graviscae V нездорове підсонє.

in-temptātus, гл. intentatus.

in-tendo, 3. tendi, tentus I. α) натягати, напинати, напясти, напручати, напруджувати, напрудити, arcum V venti vela V надувають; *occ.* 1. розтягати; *refl.* nubes se intendēre Cu розстелили ся на небі. 2. на-, роз-, пинати, tabernacula velis Ci напясти = розбити намет, locum sertis V увінчати, bracchia tergo V обтягнути кожою, collo vincula V наложити вязи́ла круг шиї, telas stamine O наснувати на основницю, coronas portibus O увінчати брами. β) напруж(ув)ати, на-, при-, побільшувати; *pass.* бі́льшати, cornu vocem V intentis oculis Ci уважливими, socordia intenditur T змагає ся, officia S ще ревнїйше виконувати, numeros V вигравати на струнах, se i. tenebrae L темні́шає; *abstr.* gloriam T добувати; *absol.* se int. Ci силкувати ся, II. α) про(с)тягати, простирати, напря-

мляти, manus T; куди? dextram ad statuam Ci сягати за, tela in patriam Ci заміряти ся на = цїляти на, в = sagittam V aciem oculorum in omnes partes Ci обзирати ся навкруги, aures ad verba O уважно слухати; з *dat.* bracchia remis V запускати грéбки у воду; *occ.* на-, звертати, обертати, signa cervicibus Ci dicta eodem хилять ся туди. β) напрямляти ся до, справляти ся до, простувати, прямувати на, iter in Italiam L їти на, fugam ad Euphratem L Cu пустити ся навтеки до, i. quō = ire Si виряджати ся в дорогу; *metaph.* простувати, прямувати, запосягати за, добивати ся, на-, змагати до чого, huc T quocumque S id Ci S. γ) (ворожо) заміряти на, затївати, за-, коїти, facinus in alqm Ci, periculum in eos intenditur Ci грозить їм, bellum LH готовити, alci crimen L винуватити, actionem Ci закладати пóзов, запозивати. δ) (ум, увагу) звертати на, уважати на, стежити за, запіклувати ся чим, animus intenditur in curas Ci клопоче ся ними, curam in apparatum belli L клопотати ся готовленєм війни, займати ся... animum rebus honestis *(dat.)* H cogitationes ad alqd L все думати про; *occ.* 1. задумувати, загадувати, настоювати на з *pron.* id (quod) animo Ci S, quod animo intendit Ci S свій зáдум, замір, намір; нам. реч. з ut S; з *inf.* C. 2. доказати свого, quomodo, ne Ci falsum Ci стверджати. 3. заміряти, впевняти з *acc. c. inf.* Ci.

in-tentātus, 3. не(до)торканий; обр. нестрібований, iter T небитий шлях, quibus nites H для них незнакома.

intentio, ōnis, f. (intendere) напружене, напруга; обр. натуга, animi Ci. 1. увáжливість, intentione considerare Ci уважно; з *gen. subi.* vultūs T увага на, згляд; з *gen. obi.* lusūs L. 2. намір, зáдум, воля, adversariorum Ci. 3. старанність.

intento, 1. (*frequ.* до intendere) α) раз у раз ви-, про(с)тягати, направляти, сягати за, in alqm manūs L tela in ora eorum T цїляти на, sicam nobis Ci заміряти на нас. β) грозити, замахнути ся (щоб ударити), ictus T iis mortem V, arma Latinis L грозити війною, fulmen dictatorium L погрожати диктатурою.

I. **intentus,** 3. *adv.* ē (*P Adi.* до intendere) α) натягнений, напружений, напручений, arcus Cu O тугий; обр. pretia T високі, підвисшені, cura L Cu важка, disciplina T строга, milites T жваві. β) увáжливий, уважний, унятливий, бачний, готовий до, custodia L вижидаючий, in, ad alqd C Cu; з *dat.* malis L; пит. реч. з quam, si (чи) L; *occ.* 1. занятий чим, пильний, ревний, запопадливий з *inf.* TL; in rē C, ad alqd L; з *dat.* L Cu; з *dat. gerund.* L. 2. готовий до бою, ad proelium T dimicationi L; *absol.* exercitus L S T.

II. **intentus,** ūs, m. (intendere) простяганє Ci.

in-tepesco, 3. tepui потеплїти, о-, загріти ся O.

inter, *Adverb.* α) з-, між; *occ.* β) між тим, в тім, при тім; B. *praepos.* з *acc.* про двох: α) с-, (по)-між, проміж, i. Sequanos et Helvetios C, alqd i. manus habere Ci під руками; про ріжниці: quid interest i. te et avum Ci. β) при більшім числї: споміж, спосеред, серед, межи, в, на, зсеред, i. homines esse Ci вік вікувати, inter quos O в їх гуртї, i. omnes constat L загально звісно, i. falcarios Ci на косарівцї, i. hiberna C в зимових станицях, i. sicarios accusare Ci за скритовбійство, i. cuncta H передовсїм, i. cetera L перш усього. γ) для означеня взаїмности: між собою, взаїмно, обопільно, obsides i. se dare C мінятись закладниками, colles i. se propinqui S сумежні, loca i. se diversa Ci супротилежні; часово: між, серед, підчас, i. officium O підчас жертви, i. cenam Ci ⌞за обідом⌝, i. haec = interea L між тим; *abl. fem.* **intra** = A B; *praep.* з *acc.* α) в нутрі, серед, між, i. parities Ci; *occ.* (при руху) в середину, i. finem ingredi Ci i. insulam recipere C Ci. β) часово: перед упливом, за, до, перед, i. annos XIV. C протягом, за, до 14 років, i. legitimum tempus L S до. γ) несповна, менше як; обр. i. legem epulari Ci по закону, i. fortunam O в своїм станї, i. paucos libertos T з декілька визволенцїв; **interior,** ius, *gen.* ōris, *superl.* **intimus,** 3. α) більше в середину, середовий, посередний, по серединї, середущий, глибший, parietes Ci середкові, нутрішні, interius recondere V глибше, i. nota Falerni H лїпше вино, під лїпшою ⌞маркою⌝, sponda O стїнковá; *occ.* близший, близше до, i. meta O i. suburget V близше до мети, i. gyrus H коротший, comes i. ibat O праворуч, naves i. ictibus L за близько = безпечнїйші. β) глибше, в краю, осередний, нутрішний, interiora regni L осередок краю, nationes Ci в серединї. γ) сердечнїйший, ревнїйший, більший, amicitia L potentia T могутнїйший вплив; *occ.* потайнїйший, litterae Ci.

inter-aestuans, antis сопіючий, stomachus.
interāmenta, ōrum, n. нутрішне уладженє, navium L.
inter-amnus, 3. міжрічний.
inter-ārēsco, 3. (иноді) висихати Ci.
intercalāris, interkalāris, e встав(ле)ний, pridie Cal int. Ci днину перед початком переступного місяця.
intercalārius, interkalārius, 3. встав(ле)ний, mensis Ci L переступний.
inter-calo, 1. (calo) α) вставляти, додавати переступний день, hoc anno intercalatum est L сего року вставили (pontifices) місяць, щоб вирівнати рік. β) відрочувати, poenam L відкладати.
inter-capēdo, inis, f. (capere) перерва, упин Ci.
inter-cēdo, 3. cessi, cessum est α) вступати, входити по-між, іти по-між, їхати, по-між, inter legiones C; *occ.* β) 1. бути, находити ся між, лежати серед чого, розстеляти ся, silvae Ci, palus C. 2. часово (між тим) наступати, проходити, минати, упливати, dies X. Ci, spatium C наступає речинець, nox una Ci vix annus... Ci. 3. (про події) наступати = заходити, зайти, приключати ся, лучати ся, ставати ся, при-, випадати, in bello casus C пригоди складають ся. 4. (про відносини між двома) єствувати, тривати, бу(ва)ти, inter nos officia Ci є, mihi cum iis causa Ci маю з ними = лучить з ними, mihi cum eo inimicitiae ворогую на него = ми розбратали ся. γ) 1. ставати ся між, (про особи) виступати проти, с-, противити ся, ‚протестувати'; *absol.* Ci tribunus Ci опирає ся; з *dat.* consulibus Ci de rē legi (senatus consulto) Ci; нам. реч. з (ne) quominus L. 2. вступати ся за, заступати, бути посередником, recuperatores Ci pro Caesare Ci. 3. ручити ся за, pecuniam pro te Ci.
interceptio, ōnis, f. (intercipere) перенятє, віднимане, відобране Ci.
interceptor, ōris, m. (intercipere) передéржанець, хапун L T.
intercessio, ōnis, f. (intercēdere) α) ‚ставленє ся між', заперека, i. emere Ci = ‚veto' трибунів, libera C право противляти ся. β) посередництво, порука Ci.
intercessor, ōris, m. (intercēdere) I. α) про трибунів: вставляючий ся між, опираючий ся, за-, перечник, legi Ci legis L. β) противник, rei malae Ci. II. посередник, iste Ci.
inter-cīdo, 3. cīdi, cīsus (caedere) пере-, під-, протинати, пере-, прорізувати, пробивати, проломлювати, montem Ci прокопати, pontem L розірвати, збурити.
inter-cĭdo, 3. cĭdi (cadere) I. у-, падати межи, telum inter corpora L; *occ. poet.* (між тим) ви-, припадати, лучати ся. II. α) i. = interire пропадати, за-, погибати, гинути, inimici Ci; *occ.* β) (з памяти) випадати, забувати ся, memoriā L nomen O T затерло ся, tibi alqd H не нагадуєш собі на що.
inter-cino, ĕre (canere) співати між чим, співаючи додавати, actūs H.
inter-cipio, 3. cēpi, ceptus (capere) α) (серед дороги) за-, перехоплювати, переймати, pila C підхвачувати, litteras Ci перелoвити, alqm a suis T спіймати спроміж своїх, is hastam intercepit V вона вхучила єго. β) (з середини) забирати, colla O; *metaph.* (між тим) забирати, за-, вихопляти, видирати (перед часом), позбавляти кого чого, усувати, губити (з посеред гурту), alqm; venenum Ci agrum ab eo L липити єго поля, pecunias e publico T закрасти, veneno interceptus T між тим затроєний, spem anni (Cererem) O понищити засіви; *occ.* neci O спастй від. γ) переривати, відтинати, заступати, iter L Cu loca L, hostium ingressum praesidiis T захистити від н.
inter-clūdo, 3. clūsi, clūsus (claudere) замкати, запиняти, за-, спирати; відтинати, віддїляти, заступати, alci viam Ci загородити, perfugia Ci L не дати утїчи, dolor vocem Ci давить, spiritum L T Cu сперти дух; *acc. pers.* a tergo hostem Ci alqm insidiis Ci оточити; звідки? *abl.* eos commeatibus C eos ab oppido C.
interclūsio, ōnis, f. запір Ci.
inter-columnium, ii, n. (spatium) перемежок, простір або відстань між двома стовпами, in intercolumniis Ci між філярами.
inter-curro, 3. curri бігати між, (бігом) при-, вмішувати ся; обр. dolor Ci дїймає при чім, Veios L між тим поспішити до В.
inter-curso, āre (*frequ.* до intercurrere) бігати між, кидати ся, barbari L нападають.
intercursus, us, m. α) швидкий, в-, набіг, suorum L. β) вмішане, consulum L.
inter-cus, cutis підшкірний, aqua Ci водяна пухлина.
inter-dīco, 3. dixi, dictus α) заказувати, запереч(ув)ати, спротивляти ся, забороняти, боронити; *abs.* Ci. 1. з *dat. pers.* і *acc. rei.* hoc liberis Ci; з нам. реч. з *ne, ut ne* Ci; P P P. **interdictus,** 3. заказаний, заборонений, spes O. 2. з *dat.*

pers. і *abl. rei.* Romanis Gallia C побут в б.; бѐз особи: domo T дім, приступ до хати; *pass.* ei Hispaniā interdictum est T patriis bonis Ci не допускати до ґаздівства, socero *(dat.)* genero *(abl.)* H зносини з зятем. β) від-, усувати, від-, виключати, віддаляти, alci aquā et igni interdicitur Ci присуджує ся хтось на заслáння, ви-, засилає ся, оголосити кого бáнитою-ви́гнанцем; рідко: *activ* C sacrificiis C недопустити до служби божої = прогнати єго, виклинати. 2. (про претора) рішати, розпоряджати, на-, приказувати, de fossis Ci; з *ut* Ci.

interdictio, ōnis, f. заборóна, заказ, finium L щоб вступати в óбшар, aquae et ignis Ci присуд на ви́силку.

interdictum, i, n. (interdicere) α) заказ, заборона, Caesaris Ci. β) *occ.* рішенє, рішинець, розпорядок, присуд, спротивленє, praetoris Ci.

inter-diū, (dies) днинóю, днем, за дня, в день, у днину, і. nocte L день і ніч.

inter-dum, инодї, деколи, инколи, в рядигоди, бувá, часом, то-то Ci.

inter-eā, (eā *abl. fem.*) α) часово: тим часóм, між тим; звич. з cum, dum, quod а коли між тим . . . β) *adv.* однак, таки, преціньо Ci.

interemptio, ōnis, f. (interimere) (потайне) убійство Ci.

inter-eo, 4. ii, itūrus α) по-, загибати, з-, гинути, naves Ci (розбивши ся) потапають, luna H заходить, aetas H минає; обр. β) за-, пропадати, sacra Ci вийшли з уживаня, tabulae Ci запропастили ся = згоріли, ignis Ci гасне, statuae Ci нівечать ся, ira morā O з часом подобрі(ша)ла; *occ.* умирати, exercitus Ci полягло, domus interitura O вимираючий, inteream si . . . H абим так жив, як не . . .

inter-equito, āre їхати верхом (посеред чого), переїзджати через бойову щирину L; *trans.* ordines Cu переїхати.

inter-fātio, ōnis, f. (fārі) перебиванє мови (бесїди), закид Ci.

interfectio, ōnis, f. за-, убійство Ci.

interfector, ōris, m. убійник, забіяка Ci L.

interfectrix, īcis, f. убійниця T.

inter-ficio, 3. fēci, fectus α) (потай) за-, убивати, mulierem veneno Ci затроїти, se C покласти на себе руку = заподіяти собі смерть, exercitum Ci побити. β) (про річи) нищити, messīs V.

inter-fluo, 3. fluxi перепливати, протїкати, пливти між; *absol.* L; з *acc.* L; з *dat.* aurum (топленє) cumulo L.

***inter-for,** 1. ātus переривати мову, перебивати кому річ = відзивати ся, обізвати ся на що до L V.

inter-fūsus, 3. (fundere) протїкаючий, розливаючий ся, пливучий, Styx V maculis interfusa genas V з (багровими) плямками на щоках.

inter-iaceo, ēre лежати між, по середині, находити ся між, campus L простирає ся; *acc.* Capuam Tifatamque interiacet = (inter C. et F. iacet) L розмéжує; з *dat.* L.

inter-ibi, між тим Pl.

inter-icio, гл. interi(i)cio.

interiectus, ūs, m. (intericere) α) вхід між, terrae Ci затемненє місяця. β) проволока, перерва, dierum T, noctis T коли ніч минула.

inter-i(i)cio, 3. iēci, iectus α) кидати між, класти в, ставляти між, у-, поміщати між; *pass.* находити ся між, лежати, бути між; з *acc. rei.* rubos C понасаджувати, trabes saxis C покладати між; *acc. pers.* sagittarios inter equites C порозміщувати між; обр. multa Latino sermone T закидувати по латинї, preces et minas T блáгати й грозити, P P P. **interiectus,** 3. лежачий між, стоячий між, находячий ся між, в середині, palus C inter philosophos et eos i. Ci по середині між . . ., aetatibus medius Ci середущий, і. anno Ci по роцї, через рік, і. brevi spatio C небавком опісля, і. aliquot diebus C коли минуло кілька днїв.

inter-im, *adv.* α) між тим, в тім, тим часом. β) на тепер, поки що, і. sententiam significas Ci і. legiones locat T.

inter-imo, 3. ēmi, emptus забирати з поміж гурту, губити зі світу, виряжати на той світ, за-, убивати, нищити, губити, legatos Ci позбавити їх віку, matrem veneno H затруїти; обр. sacra Ci по-зносити, покасувати.

interior, гл. inter.

inter-itio, ōnis, f. (interire) за-, погибель Ci.

interitus, ūs, m. (interīre) загибель, загиба, погибель, загин, знищенє, затрата, Pompei Ci смерть, optimatium C упадок, exercitūs Ci виниценє, rei publicae Ci занепад, legum Ci усуненє, знéсенє.

inter-iungo, 3. iunxi, iunctus повязати з собою, сполучати, manūs L подати собі.

inter-lābor, lābi проповзати ся, aquae V протїкають.

inter-lego, ere вибирати з поміж, frondes V тут і там призбирати, поналомлювати.

inter-lino, 3. lēvi, litus α) ви-, намазувати між, caementa luto L обмастити = тинь-

кувати; *осс.* β) (грамоти) пере-, підроблювати, tabulas Ci.

inter-loquor, 3. locūtus перебивати мову, бесїду.

inter-lūceo, ēre, luxi світити між, просвічувати, animalia T світять ся (в бурштинї), corona V прозірна = рідонька, interlucet alqd inter . . . et inter L видко не аби яку ріжницю між . . . між.

***inter-lūcesco,** 3. luxi заяснїти, заблиснути, noctu L засвітило = небо запала́ло (Шевч.)

inter-lūnium, ii, n. зміна місяця, новик H.

inter-luo, ĕre мити між = протїкати, плисти через; з *acc.* T.

inter-menstruus, 3. міжмісячний, tempus підчас зміни місяця, omni Ci все, коли настає (новий місяць) нови́к.

in-terminātus, 3. необмежений Ci.

interminātus, 3. (inter-minārī) (погрозами) заборонений H.

inter-minor, 1. (погрозами) заборонювати Pl.

inter-misceo, 2. miscui, mixtus до-, при-, по-, підмішувати, tibi undam V verba H вплутувати.

intermissio, ōnis, f. пропуск, застанова, перерва, перестанок, перегоддя, per intermissiones L пере́ймом, operae Ci занехаянє.

inter-mitto, 3. mīsi, missus α) про-, впускати, між, до середини, ставити, класти між; *pass.* лежати між, находити ся посеред, trabes paribus intermissae spatiis C не споєні; *осс.* про-, опускати, лишати щось пусткою; *pass.* бути порожним, незанятим, planities intermissa collibus C без горбів, per intermissa moenia L проломинами в мурах, loca custodiis L лишити без захисту. β) (дїяльність) занехаяти, про-, випускати щось, залишати, переривати, відкладати, припиняти, ludos Ci L, nihil in canendo Ci negotia Ci не займати ся ними, iuris dictio Ci не судять суди, laborem C O закинути на хвилину, magistratum C не обсадити; з *inf.* пере-, уставати; *medial.* vento intermisso C коли утих, flamma C гасне, слабне; *intr.* переривати ся, пере-, спиняти ся, уставати, flumen C не обтїкає (місто), nihil canendo Ci не випускати, non i. hostes C рівною лавою підступають; з *acc.* tempus a labore intermittitur C застановляє ся робота, відпочивати хвильку від роботи, nox ad laborem C не використує ся. γ) минати, проминути, intermissa nocte C коли між тим наступила ніч, spatio, tempore intermisso C Ci по якімсь часі, невдовзї по тім; по переченях: nullum tempus intermiserunt, quin . . . mitterent C . . . не пропускають, щоби не . . . все висилають.

inter-morior, mori, mortuus α) між (тим), при чім, серед чого умирати, конати, in contione L; обр. civitas L пропадає, гине. β) о(б)мертвіти, гаснути, ignis L Cu; *P Pf.* **intermortuus,** 3. (на якийсь час) завмерлий, обме́рлий, зомлїлий, memoria Ci слаба, reliquiae Ci знесилені, contiones Ci млаві.

inter-mundia, ōrum, n. простори між світами Ci.

inter-mūrālis, e (mūrus) між мурами (находячий ся) L, amnis L пливучий між мурами.

inter-nātus, 3. виростаючий з, поміж, virgulta L; з *dat.* herbae saxis T.

inter-necio (inter-nicio), ōnis, f. (inter-necāre) α) різня, пораженє, цїлковита погуба, improborum Ci; *metaph.* загин, упадок, знищенє, погромище, gentem ad i. adducere L = redigere C геть вигуби́ти = знищити, ad i. caedere L вирізати в пень.

inter-necīvus (inter-nicīvus), 3. (inter-necāre) убийницький, bellum L Ci ведена аж до загину одної з обох сторін.

inter-necto, ĕre пере-, сплїтати, звязувати, споювати, crimen auro V застїбнути.

inter-niteo, ēre просвічувати з поміж, лиснїти між Cu.

inter-nōdium, ii, n. (nōdus) місце між двома колїнками, уставами, межиузля, колїнце, сутка, mollia O ямки.

inter-nōsco, 3. nōvi розпізнавати, від-, розріжняти, eos Ci alqm a re Ci.

inter-nuntio, āre (через посередників) вести переговори L домовляти ся; з ал. пит. L.

inter-nuntius, i, m. **internuntia,** ae, f. відпоручник, посередник (-ця), aves Ci вїщуни (Юпітра).

internus, 3. нутрішний, домашний, ara O discordia T чвари; *subst. n.* домові справи, домові відносини T.

in-tero, 3. trīvi, trītus натирати = накрушити, наварити, cibum intritum Ph затирка.

inter-pellātio, ōnis, f. перерва, перепона, перешкода Ci.

inter-pellātor, ōris, m. (interpellāre) переривающий мову Ci sine i. C без перебивачів, без перешкодників, без колотників = без перешкоди.

inter-pello, 1. α) (річ) перебивати, не давати говорити, переривати мову, nihil te Ci; *осс.* 1. закидувати, id Hortensius

Ci. 2. (допитами, просьбами) непокоїти, Cebalinus Cu натручує ся з проханями, spectantem Cu; з *acc. rei.* idem Ci. β) бути на завадї, пере-, за-, спиняти, бути на перешкодї, перешкаджáти, здержувати, вадити, eum adventu C; з *inf.* durare H, eum in iure C; з нам. реч. з ne, quominus L.

inter-polo, 1. (підтинаючи) по-, відновляти; під-, переробляти, togam Ci tabulas Ci.

inter-pōno, 3. posui, positus α) вкладати, вставляти між, класти між, розміщувати між, tabulas Ci підсунути, rationes Ci підробити; *occ.* β) 1. всувати, утручати, уміщати, додавати, menses L. 2. допускати до того, щоб час уплив, минув = пропускати, i. moram Ci гаяти ся; *pass.* nox interposita Ci що йно минула, ludis interpositis Ci як покінчили ся ігрища, diebus XL. interpositis Ci через 40 днїв, spatio interposito C Ci по якімсь часї, tridui mora interposita C Ci забарившн три днї, offensione interpositā Ci коли наступила між тим завада. γ) (особи) підставляти, підсувати, testīs Ci; звич. *refl.* (як посередник) мішати ся в щось, ставляти ся за, виступати проти, опирати ся, te interponis Ci me audaciae Ci; з нам. реч. *quominus* (= *ne*) reus fiat Ci. δ) допускати до чого, дати змогу до, спричинити ся до, operam Ci старати ся; *occ.* 1. (причини) ставати проти чого, подавати, виправдувати ся чим, causā interpositā C N на позір, decretum C рішати, dubitationem C вагувати ся. 2. (обіти, слово) давати, fidem C Ci S, in re stipulationem C, ius iurandum L.

interpositio, ōnis, f. всуненє Q.

interpositus, ūs, m. вставка між Ci.

interpres, tis, m. рідко f. α) посередник, посол, foederum Ci divum *(gent. subi.)* V вістник = Меркурій, i. linguā H язиком = за помочию мови; *occ.* β) товмач, Valentius Ci перекладач. γ) толковник, обяснитель, legum Ci, caeli Ci звіздар, Troiugena V ворожбит; віщун-ка L.

interpretātio, ōnis, f. (interpretari) α) толкованє, розгаданє, ви-, обяснєнє, facilis T; *gen. subi.* pontificum Ci; *gen. obi.* iuris Ci; *occ.* перевід, foederis Ci. β) здогад, роз-, уміне, erga eos T facilis Ci.

interpretor, 1. (interpres) α) бути посередником. β) *trans.* роз-, толкувати, товмачити, переводити, scriptores Ci ex Graeco carmine L. γ) ви-, по-, обясняти, ego Ci ius Ci; зал. пит. Ci an perperam factum sit L рішати; *occ.* думати собі, *acc. c. inf.* Ci. δ) (собі) толкувати, так викладати, так розуміти, брати за, судити про що, по чім, male Ci alqd mitiorem in partem Ci voluntatem ex vi Ci виводити; з *praed. acc.* eum simulatorem Ci T вважати кого за, мати за; *occ.* понимати, sententiam Ci: *PPP.* Ci S.

interpunctio, ōnis, f. роздїл точками, verborum Ci.

inter-pungo, 3. punxi, punctus віддїлювати (слова точками). **interpunctus,** 3. роздїлений, sermonibus Ci переплїтаний розговорами.

inter-queror, 3. жалувати ся при чім L.

inter-quiesco, 3. quiēvi відпочивати серед чого, припочити при чім, віддихнути Ci.

inter-regnum, i, n. тимчасов(н)е правлїнє, дочасне королївство, міжкоролївство, i. initum est L наступило безкоролївство.

inter-rēx, rēgis, m. тимчасовний король, себ-то дочасний управитель, заступник короля; єго власть тревала лиш 5 днїв Ci L.

in-territus, 3. невстрашимий, без страху, безбоязний; *absol.* V; з *gen.* leti O не боячи ся її.

interrogātio, ōnis, f. α) запит(анє), tribuni L; *occ.* β) 1. допити, ви́пити, переслуханє, testium T *(gen. obi.).* 2. вивід, висновок, fallaces Ci.

interrogatiuncula, ae, f. коротеньке питанє Ci.

inter-rogo, 1. α) закинути питанє, до-, випитувати ся, питати ся; *absol.* Ci; з *acc. pers.* alqm sententiam L питати о думку, sententiam interrogatus L поспитаний о свою гадку; *pass.* nihil interrogatur Ci; **interrogātum,** i, n. питанє, запит, perscribere iudicum Ci ставлені до них питаня; de rē Ci; зал. пит. Ci; *occ.* β) 1. (перед судом) пере-, допитувати (ся), переслухувати, testīs Ci. 2. вносити позву до суду, за-, позивати, винуватити, alqm lege (legibus) Ci; з *gen. criminis:* ambitūs S о підкупство.

inter-rumpo, 3. rūpi, ruptus α) пере-, розривати, пере-, відламати, pontes C T зірвати, venas T розтинати. β) 1. (мову) переривати, sermonem T перебивати кому в. 2. перешкаджати, opera V перепиняти. 3. від-, роздїлювати, відокремлювати, interrupti ignes V (тут і там) розкинені.

inter-saepio, 4. saepsi, saeptus пере-, від-, об-, загороджувати, перепинати, закладати, затинити, затикати, заставляти,

urbem vallo ab arce L віддїлити від, legio arbustibus intersaepta T; обр. eis conspectum L не дати змоги заглянути = заступити їм прогляд.

inter-scindo, 3. scidi, scissus пере-, розтинати, пере-, відривати, venas T pontem Ci зірвати, aggerem C прокопати, Chalcis freto interscinditur L віддїлене.

inter-scribo, 3. psi, ptus писати між.

inter-sero, 3. (serui, sertus) вкладати між, увіткати, causam N подавати, oscula O цїлувати.

inter-sisto, ere стати, з'упинити ся Q.

inter-spīrātio, ōnis, f. віддих, упин задля віддиху Ci.

inter-stinctus, 3. накрапаний, на-, цят(к)ований, facies medicaminibus T обліплене плястерками.

inter-sum, esse, fui α) бути (лежати) між, находити ся по серединї, quinis milibus C бути віддаленим на пять миль, inter me atque te murus Ci. 1. часово: минати, упливати, hora i. inter . . . Ci проходить. 2. бути при чім, бути присутним, займати ся чим, брати удїл, мати участь в, бути причётним до, спілкувати з, *absol.* in rē Ci; з *dat.* epulis eorum Ci засїдати з ними до обіду. β) ріжнити ся, відріжняти ся; звич. *neutr. subiecti* quid, nihil (neque quidquam) interest Ci i. plurimum inter servitutem et pacem Ci; часто зал. пит. Ci. γ) неособ. **interest** є ріжниця, є важним для, має вагу, придавати ся, залежить на, від; *absol.* ad laudem multum interest Ci причиняє ся, non interest C однаково, все одно; з *abl. fem. sg.* id tuā Ci magni suā Ci vestrā Ci; з *gen.* eius Ci єму = він стоїть за тим, щоб . . . id maxime rei p. C Ci; salutis i. з *acc. c. inf.* C Ci вимагає добро держави, щоб.; зал. пит. Ci; намір. реч. з ut Ci ne T; з *inf.* Ci.

inter-textus, 3. (texere) переплетений чим, flores hederis O *(dat.)* пере-ткані.

inter-trīmentum, i, n. (terere) α) стертє, з'ужиткованє, argenti L відхід; обр. страта, убуток, шкода, in nominibus Ci крадїжка при . . .

interturbo, āre криком перебивати Pl.

intervallum, i, n. (vallus) α) простір між двома частоколами, промéжок в паланцї. β) відстань, прогалина, промежка, промéжок, пропуск, віддаленє, передїл, magnis i. C L ex intervallo L здалека. γ) (про час) перéстань, перестáнок, перепинка, перерва, ex tanto i. L по такім довгім часї, annuum i. regni L тимчасов(н)е правлїнє, dolor dat intervalla T перестає на якийсь час, per intervalla T перегодами, scelerum T перерви в їх виконаню. δ) ріжниця, i. inter consilia et dementiam Ci.

inter-vello, ere висмикати, вирывати Q.

inter-venio, 4. vēni, ventum est α) надходити на що, по-, з'являти ся, нагодити ся; *absol.* casu equites C на(д)скочили; з *dat. rei.* sermoni Ci L; з *dat. pers.* tractantibus T підчас їх переговорів; *occ.* β) вставляти ся, мішати ся до, бути посередником, legatus Ci. γ) (часово) скласти ся, зайти, припиняти, перешкаджати, ста(ва)ти на завадї, здержувати, наступати по, verbo plangor O по слові наступає удар, id de caelo L зава́дило; у Т *acc:* cognitionem T спиняти дослїд; звич. з *dat.* nox dicenti O nox proelio L переривае, hiems rebus L заскочила, fortuna sapienti Ci загородила дорогу; *occ.* вплинути, щоб не . . . противити ся з *ne* Ci.

inter-ventor, ōris, m. непрошений гість Ci.

inter-ventus, ūs, m. прихід, прибутє, Flacci Ci посередництво, noctis C коли настала, nullō malorum i. Ci коли не скоїлось нїяке лихо; *occ.* поміч, Hormi T.

inter-verto, 3. verti, versus захоплювати, загарбувати, загортати, (самовласно) привлащати, novies millies HS прогайнувати; обр. receptum Ci загородити, aedilitatem Ci оминати.

inter-vīso, 3. vīsi (иногдї) на-, відвідувати T Pl. Ci.

inter-volito, āre лїтати сюди й туди, між L.

intestābilis, e α) неспосібний на свідка. β) нечесний HS periurium L ганьбуюче.

intestātus, 3. (testāri) abs. T Pli; звич. *abl.* intestātō Ci не лишивши заповіту.

intestīnus, 3. (intus) нутрішний, нутряний, домашний, caedes L в родинї, incommodum L в краю; *subst.* **intestīnum,** i, n. α) кишка, ялита. β) *pl.* нутр(енн)ости, животиння, бáндури, тéльбухи, тенеса, почки Ci T.

in-texo, 3. texui, textus I. α) ткати на, пере-, вплїтати, notas O на-, вишивати, intexto auro O V Cu золототканий, intexti Britanni V вишиті на занавісах; *occ.* оплїтати, плести, vimina C. β) (в мову) в-, переплїтати, додавати, до-, примішувати, parva magnis . . . Ci Varronem Ci вводити єго, як говорить. II. оплітати = обвивати, foliis hastas V hederae truncos O пнуть ся на; *metaph.* обіткати, оволїкати, opus tauris V шкірами.

intibum, гл. intubum.

intimus (intumus), 3. *adv.* ē α) що найбільше в середині, in i. sacrario Ci сáме в середині. β) сáмий нутрішний, найглибший, глибокий, ширинá, середина, sensus Ci потайний, vis Ci T найдїяльнійша. γ) найсердечнїйший, найщирійший, familiaritas Ci; з *dat.* особи: Clodio Ci. δ) *subst.* друг, по-, вірник; поплїчник, Catilinae Ci.

in-tingo, 3. tinxi, tinctus у-, замочати в О.

in-tolerābilis, e незносимий, нестерпний, vis L не(п)оборна, frigus Ci люта.

in-tolerandus, 3. незносимий, незносний, нестерпучий Ci L.

in-tolerans, tis, *adv.* anter α) *activ.* незносний, нетерпучий; з *gen. obi.* corpora laboris L не видержалі на. β) *pass.* незносний = незносимий, нестерпимий, нестерпучий, прикрий, vir T intoleranter dolere Ci.

intolerantia, ae, f. незносимість, не(с)терпимість, непогамованість, regum Ci бута.

in-tono, 1. tonui (intonātus H) α) загреміти загрюкотїти, ab alto V; обр. fortuna O не щастить. β) неособ. гремить, laevum V лїворуч (на щастє); *occ.* γ) загрюкати, видавати якийсь звук-згук; обр. silvae V зашуміли, clipeus V бряжкотить; *occ.* vox tribuni Ci загомонїв. δ) з *prolept. obi.* загудїти, загусти, hiems H завихорила ся; *occ.* гукнути, haec L, minas O tumultūs Pr співати про.

in-tonsus, 3. нестрижений, caput O довговолоса, os V бородате, deus O кучерявий, quercus V листатий, montes V лїсисті, avi O Ti староримські.

in-torqueo, 2. torsi, tortus α) в-, закручувати, в-, заплїтати, intorti capillis angues H funes O кручені, capilli O кучеряве, paludamentum circa bracchium L закинути на виворіть, navem retro L обернути навспак, mentum Ci кривити. β) (з розмахом) кидати, вергати, замахнути чим, tergo hastam V; обр. oculos V завертати очима, inter eos contumelias Ci зводять на себе наругу, гудять себе посполу. γ) перекручувати, ius Ci.

intrā, *praep.* з *acc.* в середині, у внї, посеред, i. finem anni vertentis Ci наприкінцї року, i. legitimum tempus S L впродовж законного реченця, i. iuventam Ci T в розмаю житя, i. centum L около, i. legem Ci в межах = i. finem L, domus i. paucos libertos T челядь, що становила ся з кількох визволенцїв.

intrābilis, e (intrare) до-, приступний L.

in-tractābilis, e ‚неторкаємий', genus bello V непереможний, locus незамешкане, bruma V лютий.

in-tractātus, 3. неторканий, equus Ci неуїзджений, scelus V нестрібоване.

in-tremisco, 3. emui, terra V затрусила ся.

in-tremo, ĕre затремтїти, задріжати, murmure V задудніти, задвигтїти.

in-trepidus, 3. *adv.* ē α) незаметушений, спокійний, ладом L T Cu. β) незатороплений, невстрашимий, безбоязний, безстрáшний, сміли(ви)й, dux L; *dat.* minantibus T проти, на.

in-tribuo, ere платити данину, податки.

in-trico, āre, (tricae) заплутувати, заклопотати, alqm Ci.

intrin-secus, в середині; *poët.*

intrītus, 3. α) гл. intero. β) нестертий; обр. a labore C ще не стомлений нею.

intrō, гл. inter.

in-tro, 1. I. α) *intr.* вступати, входити, втискати ся, дiста(ва)ти ся, in hortos O ad munimenta L пробрати ся до; *pass.* quo ... intrari non potest C неспроможно увійти. β) увійти в = углибати в, збагнути, вникувати, terram Ci проглянути, etiam magis Ci вглянути глубше в справу, in naturam Ci заникнути у; *occ.* проймати, кого, що, per corpora somnus V бере їх сон = позасипали, dolor H жаль бере = діймає. II. α) *trans.* увіходити, вступати в, пускати ся на, limen Ci (in) portūs O причалити, tot maria V mare T переплисти. β) забагнути, animum gloriae cupido T забажало ся слави.

intrō-dūco, 3. duxi, ductus α) за-, вводити, впроваджувати, eos in senatum Ci introductus est L припустили єго; обр. завóдити, philosophiam in domos Ci. β) в-, при-, завóдити, exemplum C L дати; *occ.* думку наводити, Carneades учить; з *acc. c. inf.* Ci.

intrōductio, ōnis, f. введенє Ci.

intro-eo, 4. ii, itum est α) *intr.* входити, вступати; *absol.* portā Ci брамою, in urbem Ci; *pass.* potest introiri in forum Ci. β) *trans.* по-, в-, ступати в, domum Ci увійти у.

intrō-fero, ferre в-, за-, носити, alqm lecticā Ci cibum Ci.

intrō-gressus, 3. вступивши(й), увійшовши(й) V.

intro-itus, ūs, m. (intro-īre) α) вступ, вхід, вїзд, in urbem Ci primō i. T зараз по. β) вступ, початок, defensionis Ci. γ) при-, доступ, Ponti Ci до.

intrō-mitto, 3. mīsi, missus ви-, посилати до, в, впускати до, в, казати увійти до,

alqm; ad, in alqm; обр. voluptates Ci потайком припустити.

intrōrsus, intrōrsum, *adv.* α) до середини, в середину, pergit T в глиб краю. β) в середині, з середини, в нутрі, lacrimae i. obortae H нишком пролиті, i. turpis H в серці.

intrō-rumpo, ere вдирати ся, втискати ся, eā C.

intrō-spicio, 3. spexi заглядати, зазирати, дивити ся в, domum Ci; обр. in rei p. partīs Ci звертати увагу на, penitus mentis Ci проглянути, заздріти в душу, fecilitatem (fortunam) oculis T заздрити очима на = заздрувати на.

intrō-voco, āre при-, закликати до середини, filiam Ci tribus L.

intubus, i, m. і **intubum,** i, n. = **intybus, intibus,** i, m. α) дика цикория, себ-то рід салати V.

in-tueor, 2. (intuor N intuitus) α) видивляти ся на, дивити ся на, в, вдивляти ся в, глядїти в, на, приглядати ся, спозирати на; *absol.* alqm; lucem Ci бачити, terram C Ci унурити очі в землю, eum rectis oculis Ci = eum contra L дивити ся (єму) просто в вічі, в лице; *occ.* з'зирати на, глядїти на, подивляти, Pompeium Ci. β) в душі споглядати на, звертати увагу на, роз-, зважати, розбирати, об-, міркувати що, про, bellum L alqd animis Ci libertatem Ci дбати про.

in-tumēsco, 3. intumui α) роз-, за-, напухати, набрякати, venter O на-, здуває ся, paludes O збирають їх води, motus T змагає ся = росте, vox repercussa T залунав голоснійше. β) 1. гороїжити ся, Nioba O superbiā T розгордїти. 2. розсердити ся, розізлити ся, Iuppiter (irā) O alci O розгнівати ся на кого.

in-tumulātus, 3. безмогильний, непогребаний O.

in-turbidus, 3. затишний = спокійний, vir T любомирний.

intus, *adv.* α) в середині, в нутрі, дома, у себе, i. dissidere Ci в серці, frumentum i. erat L в місті, in corpore Ci; intus habere O містити в собі. β) до середини, intus ducere O i. agere equos O близше мети.

in-tūtus, 3. α) незахищений, castra L. β) небезпечний, непевний, amicitia T.

inula, ae, f. дивосил, девясил, оман, чародійна ростина H.

in-ultus, 3. α) не відомщений, без пімсти, preces H даремні. β) безкарний, непокараний Ci Cu H.

in-umbro, 1. затіняти, toros V inumbrante vesperā T сумерком, коли нічка на землю омрак напустила.

inundātio, ōnis, f. повід, розлив, затопа, залива L.

in-undo, 1. *trans.* затопляти, заливати, campum L alqm sanguine Cu L закервавити; обр. Troës T товплять ся; *intr.* fossae sanguine V ріки пливуть кровю.

in-ungo, 3. unxi, unctus по-, намащувати, намаз(ув)ати, натирати мастию H.

in-urbānus, 3. *adv.* ē α) немійський; *metaph.* сільський = нечемний, необичайний, простий, несмашний, недотепний, habitus non i. Ci пристойний.

in-ūro, 3. ussi, ustus α) в-, випалювати, notas vitulis V пятнувати їх, таврувати, sanguis inustus O закипіла; обр. β) пятнувати, клейнити, mentibus odium Ci; *occ.* (лихо) за-, коїти, заподіяти, alqm notis Ci назначати, назначити. γ) вкоренятн, mala rei p. Ci alci dolorem Ci завдати, leges nobis Ci накинути, infamiam Ci знеславити.

in-ūsitātus, 3. *adv.* ē незвичайний, неуживаний Ci.

in-ūtilis, e *adv.* iter α) безпожиточний, безхосенний, неспосібний, негодящий, нездібний, неуживаний, непотрібний, нездалий, непридатний, непригідний; *absol.* роёta non i. Ci путящий; *dat.* bello C Ci ad bellum C. β) вадливий, шкідливий, шкідний, згубний, bella Ci; з *dat.* sibi Ci O собі на шкоду.

inūtilitās, ātis, f. безхосенність, шкідливість, шкідність Ci.

in-vādo, 3. vāsi, vāsus I. α) (на силу) входити, вдирати ся до; *absol.* quō Ci in urbīs Ci in collum Ci силоміць кинути ся кому на шию; *trans.* вступати в, viam V вибрати ся в дорогу. β) приступати до, брати ся до чого, підоймати ся чого, по-, зачинати, alqd magnum V Martem V ставити до по-бою. II. α) *occ.* (ворожо) ставати на, пускати ся на, ударяти на, накидати ся на, in Caecinam Ci in bona Ci хотїти загорнути, in nomen Marii Ci хотїти присвоїти собі; *trans.* нападати, набігати на, зачіпати, castra L hostes L; *occ.* tria milia stadium T підсуває ся на 3000 ст. β) (словами) нападати на, картати, накидати ся на, continuo V гримнути, consules T. γ) (про слабости, афекти) нападати, обгортати, обіймати, постигати, проймати; *absol.* C vis morbi in corpus L, (in animos) avaritia S заволоділа ними; *dat.* furor eis Ci они так розлютили ся; *trans.* за-, обхоплювати, pestilentia populum L зачумила.

in-valēsco, 3. valui кріпшати, змагати ся, дужчати. haec T opibus T набрати сил.
in-validus, 3. *α*) недужий, нéмощний, нездоровий, хорий, хирявий, утлий на, senecta L T volnere T ad munera L за слабúй до робити, ignes T блимаючі. *β*) *subst.* хорий Cu; обр. *γ*) слаб(к)ий, безсил(ьн)ий, statio L слабо обложена.
invectio, ōnis, f. (invehere) *α*) привіз, mercium Ci. *β*) в'їзд, flumine Ci.
in-veho, 3. vexi, vectus I. *α*) *(actia)* в-, при-, за-, довозити, впроваджувати, при-, за-, вносити, pecuniam in aerarium Ci flumen agros Ci замулює, divitiae avaritiam L зродили; *occ.* *β*) (тóвари) до-, при-, ввозити, vinum in Galliam C. II. *α*) *refl. medial.* за-, в'їжджати, їхати в, in Capitolium Ci urbem L currū Ci L V leonibus O per auras O; *occ.* *β*) 1. верхом за-, в'їжджати, equo L, але: portae L брамою. 2. причалювати, ad, in portum Ci L. 3. літати в, aetherias arces O знимати ся до, по-, злúнути на. 4. (про ріки) вливати, впадати, плисти Cu. *γ*) (ворожо) нападати, вдаряти на, наскочити на, наїжджати, se acies L utrimque hostis L; *metaph.* (словами) картáти, сварити на, напастувати, уїдати на; *absol.* vehementer Ci, in oratione in eos Ci, але: oratione in me Ci; з *acc. neutr.:* multa in alqm N. III. наїжджати, наїздúти, наїхати на, їхати по, corpori patris L переїхати, flumine invectus Ci пливучий рікою, invehens beluis Ci на дельфінах, lyra mari invecta O понесена морем.
in-venio, 4. vēni, ventus I. *α*) надходити на щось, з'устрінути, застати, alqm; alqd. *β*) винахóдити, надúб(ув)ати, знахо(д)жáти, lintres C попасти на. *γ*) довідати ся, найти що, дізнати ся про; з *acc. c. inf.* C L Ci; зал. пит. O de re Ci apud auctores L читати. *δ*) *medial.* знайти ся, lacrimae O покотили ся, dolor se i. O устав. II. *α*) (припадком) щось дістати, прийти на, до, осягнути, nomen ex re Ci fax ignes O ловить = запалює ся. *β*) вишукувати, висліджувати, спричиняти, ex alqo C viam T промостити. *γ*) відкривати, видумувати, coniurationem Ci artes V Ci; *inf.* V. III. про особи: знаходити кого яким; *pass.* показувати ся, is mendacior H.
inventio, ōnis, f. (invenīre) *α*) винахід, з-, знахідка T. *β*) вúгад(ка), знахід, видумка, вигáдливість Ci T.
inventor, ōris, m. **inventrix,** īcis, f. винахідник, -ця; *metaph.* творець, справник, scelerum V коїтель, спонукач до. **inventum,** i, n. ви-, знахід, Zenonis Ci основини єго.
in-venustus, 3. *adv.* ē негарний, неприємний, без принади Ci.
in-verēcundus, 3. безсоромний, безличний, deus H Вакх (непочесний).
in-vergo, ere нахиляти = наливати, лляти на, fronti vina V carchesia mellis O мід з чаші.
inversio, ōnis, f. перéворот; іронія Ci.
in-verto, 3. verti, versus *α*) ви-, перевертати, обертати, перекидувати, anulum Ci обернути; обр. cito se Ci змінити ся, inversus annus H минулий рік = новий р.; *occ.* 1. (обертаючи) пере-, з'орювати, vomere terras V mare H бурити. 2. випивати збанами до дна, vinaria H. *β*) поперевертати, попереставляти, попереміняти, поперекидувати, ordinem Ci заколотити, inversi mores H зледащілі; *occ.* 1. по-, перекручувати, verba Ci virtutes H толкувати инакше. 2. перероблювати, зміняти, edita T.
in-vesperāscit, вечеріє, сутенїє, смеркає Ci.
investīgātio, ōnis, f. дослїджуванє, дохожденє Ci.
investīgātor, ōris, m. дослїдник, coniurationis Ci розвідач, слїдéць.
in-vestīgo, 1. *α*) слїдити за, стéжити за, набігти (вхопити) тропú; *absol.* canes Ci alqd; de rē. *β*) ви-, до-, прослїджувати, вишукувити, розвідувати ся про, Liberam Ci ви-, допитувати ся за. *γ*) розслїджувати, дохóдити, coniurationem Ci відкрити; зал. пит. Ci.
inveterāsco, 3. āvi, ātus (*incoh.* до inveterare) *α*) по-, старіти (ся), hi . . . bellis C посивіли на в. *β*) задавнювати ся, закоренювати ся, загнїздити ся, засїсти, opinio Ci nomen . . . famae *(dat.)* Ci зросло з, miles in Gallia C привик до.
inveterātio, ōnis, f. застарілість, задавненє, in corporibus Ci задавнена хороба.
in-vetero, āre (vetus) робити старим, давним, задавнювати, rem Cu; *pass.* opinio . . . inveteratur Ci вкорінює ся, приймає ся; *P P P.* **inveterātus,** 3. *α*) застарілий, задавнений, давний, malum Ci; *metaph.* закорінений, barbaria Ci що загнїздило ся.
invicem = in vicem, *adv.* *α*) на переміну, на перéмінку, поперемінно, по черзї, inque vicem V раз . . . раз, nos . . . i. . . . tu H раз я . . . раз ти; *occ.* *β*) навперемінки, навпіл, поспóлу, взаїмно, один другого, обопільно, i. se obtrectare T i. inter se gratulantes L. *γ*) з сего і з того боку,

і тут і там, і там і сям, multae i. clades T. δ) навідворот, навспак, навпáки, uratur i. Africa L а тепер най . . .

in-victus, 3. (vincere) α) непобіджений, Hannibal Ci непоконаний. β) непереможний, не(п)оборний, непоборимий, непобідний, непобідимий, imperator Ci; *constr.:* corpus a labore Ci неструджений, certamine cursus O в перегонах, adversum gratiam T непохитний що до = неприступний, corpus ad laborem L видержалий на; *metaph.* adamas O твердий, defensio C незаперечна, animi robur Ci кріпкий, i. quaedam civitas fecit L непереступні межі.

invidentia, ae, f. (invidens) завúдливість, заздрість, зависть, заздрощі, завидощі Ci.

in-video, 2. vīdi, vīsus α) косо дивити ся на, заздрувати на, завúдувати на; *abs. pass.* cur... invideor H чом на мене очи поривають, ¸заздрять на мене очима¸; з *acc. pron.* id L; *poët.* **invidendus,** 3. ненависний, завидний, aula H прегарна. β) завидувати кому чого, в чім, зажалувати кому чого; *absol.* qui invident Ci завидники. **invidens,** tis завидущий, завидливий, зáздрівий, зáздрісний. 1. з *dat. pers.* Ci; з *dat. rei.* virtuti alcis C vestrae laudi C вам слави, mihi invidetur Ci. 2. *poët.* з *dat. pers.* і *acc. rei.* alci laudem H Cu. 3. з *abl.* alci laude L; óез *dat. pers.* hostes sepulturā non invident T не завидливі на. 4. in rē tibi Ci. 5. грецька констр: з *gen.* ciceris H. 6. висказ з *acc. c. inf.* HO; нам. реч. з *ut* V; також fortuna mihi i... ne videres V не допустила до того, щоби... 7. *inf. pass.* navibus deduci H не хотїти ними їхати.

invidia, ae, f. (invidus) α) зависть, заздрість; *activ.* ненависть, неприхильність; з *gen. subi.* civium N Ci неласка у, invidiae erga eum T заздрощі, ревнúцї, alci i. facere O óудити. β) *pass.* ненáвисть, відраза, нехіть, absit i. verbo Cu L; *gen. obi.* verbi Ci до; *adi.* decemviralis L проти них, in invidiam incidere, venire Ci N попасти в ненáвисть, стати ненависним, in invidiā esse Ci O i. habere Ci óути, стати ненависним, hoc ei magnae erat invidiae Ci N T ізза того зненавидїли, зненáвистили єго. γ) 1. предмет ненависти, possessorum Ci. 2. завидник, ненáвидник, infelix V. 3. поговір, sequitur i. auri Ci пускати осуду на, i. et preces T наріканя і проханя.

invidiōsus, 3. *adv.* ē α) завидливий, заздривий, ненáвисливий, зависливий, заздрений, злоóний, dea O неприхильна. β) *pass.* зненавиджений, agri Ci; *occ.* ненависний, apud bonos Ci. γ) осоружний, остогúдливий, pecunia Ci що коле в очі, suis O id i. in iudicio Ci остогúдло.

invidus, 3. завидущий, заздрівий, завидливий, dens H гризький; *dat.* coeptis O непогожа, non i. auro O погожа, aegris H косом спозираючий на; *subst.* ненавидник, завидник, Scipionis Ci; *gen. obi.* laudis Ci (що до) слави.

in-vigilo, 1. āvi α) не спати при чім, чувати при, над, чатувати над, malis *(dat.)* O. β) пильнувати чого, клопотати ся чим, дóати про, за, піклувати ся коло чого, чим, venatū *(dat.)* V pro casibus O.

in-violābilis, e ненаруш(е)ний T.

in-violātus, 3. *adv.* ē α) ненарушений, не(до)торканий, цїлий, amicitia Ci щирісенька, fama S дóбра слава. β) ненарушимий, незайманий, tribunus L.

in-vīsitātus, 3. α) невиданий, небачений, Galli L. β) новий. нечуваний, незнаний, рідкий, supplicia Ci.

in-vīso, 3. vīsi α) оглядати, озирати, res suas L colles Ca óачити. β) від-, навідувати, навіщувати, liberos L óувати у них.

invīsus, 3. I. (in-vidēre) не(до)баченый, незапримічений, Helena V. II. (*PPP* invidēre) зненавиджений, ненависний, осоружний, fratres V; з *dat. pers.:* omnibus Ci, filix i. aratris V тяжко виорати.

invītāmentum, i, n. примана, по-, ваóа, принáда; з *gen. subi.* naturae Ci; з *gen. obi.* pacis T, ad alqd Ci.

invītātio, ōnis, f. за-, кликанє, запросини, при-, зазив, принука, заохота; *absol.* hospitum Ci угощенє; нам. реч. з ut Ci; обр. схильність, ad dolendum Ci до.

invītatū, tuō на твої запросини Ci.

in-vīto, 1. α) запрошувати (у гостї), зазивати; *absol.* magistratum Ci; куди? domum Ci N ad te eos Ci in hospitium L; нам. реч. з *ut* C Ci. β) угощати, гостити, приймати; де? hospitio te Ci, eum tecto Ci; *poët.* hiems V надить; чим? eum epulis L; *refl.* se cibo vinoque L попоїсти собí і напити ся. γ) за(в)зивати, за-, закликати, заохочувати, за-, приманювати, надити, te ad dignitatem Ci, praemiis eos Ci підкупляти; з *dat.* мети: eum solio V просити сїдати на, hostem moenibus V до середини = в гóрод; *poët. inf.* O V.

in-vītus, 3. α) присилуваний, вимушений, поневільний, на силу, i. ope O; *praedic.* i. facio Ci знехотя, dis i. Ci на перекір

бо́гам; *subst.* Ci. β) нерадий, неохочий, поневолі́, me invito C без мого до-зволу.

in-vius, 3. (via) бездорожний, непрохідний, saltus L неперехідні, gens O неприступний; з *dat.* Teucris V для T. nil virtuti i. O T неспроможне; *subst.* **invia,** ōrum, n. безпуття, бездорожжя, i. et devia L бездорожні пустарі.

invocātio, ōnis, f. молитва до Q.

in-vocātus, 3. не прикликаний, не завізваний, без зазиву Ci N Pl.

in-voco, 1. за-, (в)зивати, прикликувати, deos L „волати" до бо́гів, прохати їх, deos testes L Cu бо́жити ся ними, deos precibus T просити, молити, бла́гати, matres O кликати на поміч.

involātus, ūs, m. лет Ci.

in-volito, āre лі́тати над, по, маяти, humeris *(dat.)* comae H мають.

in-volo, 1. āvi α) влі́тáти. β) надлетіти, кидати ся на, castra T напасти, animos cupido T забаглось їм нара́з, provinciam Ci скоро запанувати над.

in-volūcrum, i, n. (in-volvo) завива́ло, покри́вало, заслона, опона, clipei Ci покрівéць.

involūtus, 3. завитий, involuta aperire Ci незрозуміле = заплутане.

in-volvo, 3. volvi, volūtus α) укочувати, котити в, на, точити, на, під гору, silvas secum V потягаючий за собою; з *dat.* eos igni T Ossae Olympum O копичити; *medial.* aris V котити ся по, iniquitas T заходить недогода; *occ.* котити на, saxa super O. β) оточувати, по-, за-, обви́вати, на-, по-, прикривати, за-, у-, обкутувати, caput Ci ignis flammis i. nemus V захоплює, auster aquā naves V затоплює, nox umbrā terram V оповива́є = покрива́є, nimbi diem V заступили, захмарили; *metaph. act.* і *refl.* оповивати = загортати, затуляти, virtute me H затуляю ся нею, obscuris vera V прибирати в темні слова, fraudibus involutus T лукавий, pacis nomine Ci під позором миру.

in-vulnerātus, 3. неранений Ci.

iō, ax, ой, ай, гей V O.

iocātio, ōnis, f. (iocārī) жартування Ci.

iocineris, *(gen.)* гл. iecur.

iocor, 1. (iocus) α) жартувати, шуткувати; *absol.* de rē Ci in valetudinem oculorum L шуткома́ натякнути на; *trans.* жартувати, шуткувати з чого, per multa in morbum H жартом наводити, obscena O сороміцько ж.

iocōsus, 3. *adv.* ē (iocus) жарт(ів)ливий, шутковитий, веселий, потішний, Maecenas H жартун, musa O нечемна.

ioculāria, ium, n. жартушки, жарти, смішки L i. ridere H жартувати, ся.

ioculāris, e (ioculus) жартівливий, шутливий, смішний, по-, смішливий Ph.

ioculātor, ōris, m. жартун, сміхова́нець, сміхун, жартівник.

ioculor, āri (ioculus) шуткувати, жартувати, incondita L сипати сороміцькими жартами L.

ioculus, i, m. (малий) жартик.

iocus, i, m. *pl.* ioci, m. ioca, ōrum, n. α) жарт, шутка, смішки, hospes ioci H сміхун, alci iocos dare, movere H забавляти, ioci causā Ci на жарт, per iocum Ci жа́ртом, extra iocum (= ioco remoto Ci) не в жарт, ioca seria agere Ci S жартувати і поважно розмовляти; *occ.* β) сміхованка Ph. γ) гра, забава, ad i. factus Ci; *occ.* любощі, aptus ioco O. δ) (по)-сміховище, ne sis i. H ius iurandum iis i. est Ci наглумляють ся з присяги.

īōta, n. йота Ci.

ipse, ipsa, ipsum *gen.* ipsīus *dat.* ipsī „він = пан", господар, господиня, Пітаґорейці означають вислови голови, з „ipse dixit" Ci erat super ipsum H на лі́во від пана; про визначні особи, celsior ipse O ipsi evaserunt L люди. β) самий, сам, ipse ignes dedi O власноруч, legati-ipse C а він сам; в скісній мові = *refl.* eos misit, qui ipsi (для него) peterent S; з иншими *pron.* hoc ipsum iudicium Ci; з *refl.* se ipsum novit Ci; з et, (quoque) et ipsos molientes L; але в клясич. лиш *ipse:* hoc ipse facit C Ci V; *occ.* γ) 1. сам собою, сам від себе, se ipsae aperuerunt Ci. 2. сам для себе, лиш тільки, secum i. volutat V facinus i. Ci про себе, i. clementia O чиста, ipsā cogitatione Ci лиш. 3. вже, i. natura Ci вже з природи, ex i. caede C зараз по. 4. ба, навіть, in his i. rebus Ci. 5. як раз, са́ме, власне, цілком як, ad ipsa castra L hoc ipso C як раз через те, haec ipsa verba O що йно тепер висловлені, ad i. mane H до самісінького рана. δ) з *gen.* для опису посїдання: власний, свій, ipsius castra C ipsorum lingua C в їх (питомій) мові, ipsius (ipsorum) esse Ci єму (єго особі) належати.

īra, ae, f. гнів (= *eira, з eisa озліть); *meton.* гнівливість, зліть, роз'ярене, огірченє, лють, сердитість, се́рдіння, īrā incensus Ci = inflammatus Ci розгнїваний,

cor cumulatur irā Ci на него серце наóiга = закипає гнівом, iis est Mezentius irae V гнівить їх, per iram Ci в гнівi; *gen. obi.* is за, через: fugae L на, in (adversus) eos L plenus paternarum irarum L ненависний як батько; *gen. subi.* leonum O дикість; *pl.* = *sg.* гнів, лютощі, irarum effundit habenas V розлютувати ся, caelestes L богів, dic aliquam i O причину гніву.

īrācundia, ae, f. гнівливість, гнів, óзліcть, пакість, iracundiā elatus Ci розлючений; *pl.* лютощі Ci.

īrācundus, 3. *adv.* ē гнівливий, яросний, запáльчастий, палкий, запáлистий, напáдкуватий, vox O местника, leones O люті, in se Ci.

īrāscor, asci за-, роз-, гнівати ся, сердувати на, сердити ся на; *absol.* з *dat.* alci Ci montibus O лютувати на них; з *obi.* nostram vicem L замість нас; прич. реч. з quod O; i. in cornua V бити рогами. **īrātus,** 3. *adv.* ē за-, розгнівaний, роззлóщений, гнівний, сердитий; *abs.* preces H проклони; з *dat.* mihi Ci; de re Ci ob rem L; *poët.* mare H бурливе, venter H голодний.

Īris, idis *acc.*-im V-in O; *voc.* Iri O V f. дуга, веселиця.

iris, m. *acc.* im їжак Pl.

irōnīa, ae, f. глум, ¸іронія¯ Ci.

ir-rationālis, e нерозумний, usus Q механічна вправа.

ir-raucesco, 3. rausi захрипнути Ci.

ir-religātus, 3. незвязаний (в зад); *acc. graec.* comas O.

ir-religiōsus, 3. *adv.* ē безбожний, нечестивий L i. dicere T без пошани.

ir-remeābilis, e безповоротний, невідкличний, unda V.

ir-reparābilis, e ненаправний, безповоротний V.

ir-repertus, 3. незнайдений, недобутий, aurum H в надрах.

ir-rēpo, 3. repsi, reptus *α*) уповзáти, влазити, всувати ся, неправно дістати ся, взяти ся, Gabinius Ci in rem Ci. β) вкрадати ся, вникати, в, примилювати ся, penitus T стати улюбленим, animos T улещáти.

ir-reprehensus, 3. бездоганний, responsa O справжні.

ir-requiētus, 3. невпокійний, невсипущий, без'угавний, sors O невідразима.

ir-resectus, 3. необрізаний, необтятий H.

ir-resolūtus, 3. нерозвязаний O.

ir-rētio, 4. īvi, ītus (rēte) імати сїтию; *metaph.* зап(л)утувати, об-, замотувати, опутати, підійти кого, laqueis te Ci.

ir-retortus, 3. необернений взад, i. oculo H не озираючи ся, байдужно.

ir-reverens, entis, *adv.* enter без пошани, зневажливий.

ir-reverentia, ae, f. нечéмність, неповáга, непошáна, непокора T.

ir-revocābilis, e *α*) невідкличний, verbum H неспиниме. β) невідмінний, casus L; *occ.* непримиримий, Domitianus T завзятий, упертий.

ir-revocātus, 3. неприкликаний знов, незавізваний повторяти H.

ir-rīdeo, 2. rīsi, rīsus обсмíювати кого, посмішкувати, ся, з кого, сміяти ся з, над, насміхати, ся, з, глузувати з, глумити ся з, глузувати з, кепкувати з; *absol.* alqm; alqd Ci.

ir-rīdiculē, нешутливо, недотепно, non i. C влучно.

ir-rigātio, ōnis, f. зрошуванє, наводненє, agri Ci водопілля.

ir-rigo, 1. *α*) спроваджувати воду, imbres plantis V зрошають; *poët.* per membra quietem V приспати. β) зрошати, змочувати, наводнювати, заливати, Aegyptum Nilus Ci circum L затопити; обр. відсвіжувати, Venus ei quietem V насилає сон, sopor artūs V кріпить.

irriguus, 3. *act.* *α*) зрошаючий, fons O. β) *pass.* зрошений, наводнений, вільгий, hortus H политий; *metaph.* mero corpus H вимочене в.

irrio, 4. = **birrio.**

irrīsio, ōnis, f. (irridēre) посміх, по-, нáсмішка, глум(óта), глузовáння Ci.

irrīsor, ōris, m. глузун, глузовник, насьмíшко Ci Pr.

irrīsus, ūs, m. (irridēre) нá-, пóсмішка, кепковане, глум, alci irrisui esse C стати посміховищем.

irrītābilis, e (irritāre) дразливий, гнівливий, вразливий H.

irrītāmen, inis, n. (irritāre) спосíб подражненя, по-, принáда, вабило, ваба, amoris O.

irrītāmentum, i, n. *α*) принука, примана, pacis T заохота до. β) подразненє, malorum O кортячка до; з *dat.* luxui T.

irrītātio, ōnis, f. подразненє, принада, animorum L роззлобленє, conviviorum T покуса при бесéдах.

ir-rīto, 1. *α*) по-, роздразнювати, розізлити, роздрочити, розсердити, eam verbis V hostem ad iram V = iram alcis L розлютувати, rabiem O роз-, гнівити, роз-

ярати, лютити; *PPP.* **irrītātus** = **īrātus**, розгнїваний, rē O. β) дразнити = спонукати, визивати, заохочувати, eum ad certamen L cortice flammas O підгнїчувати; з *inf.* O. γ) (якийсь стан) спонукувати. до, на, споводувáти, спричиняти, справляти, diluvies amnes H розливає; з *obi.* seditionem L бунтувати.

ir-ritus, 3. (ratus від rērī) α) неважний, ea Ci legem, testamentum i. facere Ci уневажнити. β) безхосенний, на-, даремний, безуспішний, пустий, dona V labor O запропáла, promissa L несповнені; *subst.* **irritum**, i, n. неудача, ad (in) i. cadere, redigi, revolvi L неудавати ся, spes ad i. cadit L неспевнила ся = завелá. γ) дурно та пусто, без путя, на дармо, з нїчим, lupus i. urget V ictus V промах; *gen. obi.* i. legationis T не вдїявши нїчого.

irrogātio, ōnis, f. наложенє, наказ, multae Ci присуд на.

ir-rogo, 1. α) (народови) вносити, legem privatis Ci проти, privilegia inrogata Ci окремі закони; *occ.* β) (кари за дозволом народу) накладати, multam Ci. γ) признавати, назначувати, poenas peccatis H sibimet mortem T заподїяти собí.

ir-rōro, 1. α) ‚зрошáти', aquarius V зсилає дощ. β) скроплювати, волóдити, на-, змочувати, crinem aquis *(abl.)* O lacrimae foliis O капають на.

ir-rumpo, 3. rūpi, ruptūrus α) вломлювати ся, уламувати ся, на-, впадати; *absol.* hostes T; куди? in Galliam Ci напасти, ad alqm S; *poët.* з *dat.* thalamo V в спальню; *trans.* portam S. β) вдирати ся, втискати ся, добувати ся до, проникати; *absol.* adulatio T вкрадає ся, куди? in fletum Ci перепиняти.

ir-ruo, 3. rui на-, впадати, кидати ся в, на, ударяти на, над-, влїтати; *absol.* repente Ci наскочити, in eum Ci находити ся на; обр. in rem p. Ci іти на, in odium populi Ci на ослїп виставляти ся на, ne irruas (quo) Ci щоб не наткнув ся на яке лихо.

irruptio, ōnis, f. (irrumpere) нáпад, нáхід, in domum Ci i. facere T Ci нападати.

ir-ruptus, 3. (in. *privat.*) незломний, нерозривний H.

is, ea, id *pron. demonstr.* I. він, вона, воно, сей, ся, се, (цей, ця, це), той-же, такий; іменниково і прикметниково: venit puer; is litteras reddidit Ci eā mente Ci з тим наміром, eā de rē Ci N задля того, Catilina eiusque socii Ci K. і его поплечники, is qui iudicat Ci претор; з 1. або. 2. особою: haec is feci, qui sodalis eius eram Ci; в нам. реч. ea aetate ut N; з нам. реч. id agitur, ut pons dissolvatur N in eo erat, ut . . . N прийшло до того; *relat.* нам. реч. non is es, qui glorieris Ci ти не такий, щоб; in id на те, ex eo ізза того, eō для того, тому; часто з que: isque се-б-то, і то, а то, sermo isque multus de nobis fuit Ci neque is C Ci і навіть сей не. II. id з quod відносить ся для тїсного сполученя до цїлого змісту, id quod evenit Ci і се стало ся часто. 1. в формулцї: id est то-б-то = значить ся, hodie, id est Kal Octob. Ci. 2. з *gen.* id consilii C такий плян, id temporis Ci сáме тодї; id hostium L таке число їх, id aetatis esse Ci в такім віцї, ad id loci (locorum) L S доти, post id locorum S потім. 3. такий = того рода, такий великий, cum eo praesidio C з такою великою залогою. 4. місто sibi se в побічних реченях, коли автор подає щось від себе, а не від того, що говорить; у Pl *abl. pl.* ībus.

īselasticum, i, n. нагорода для уїзджаючого побідника.

is-te, is-ta, is-tud, *gen.* istīus *poët.* ístīus *dat.* istī. I. *pron. demonstr.* α) сей, той, отóй, отсей; як hic до 1. ille до 2. так відносить ся iste головно до 3. особи, до котрої говорить ся, отже часто: з tuus (vester): iste furor tuus Ci decor iste O твоя краса, iste deus V отой твій, ista feres O отсе твоє горе, de istis rebus Ci про отсї вашi справи; рідко = meus: i. spiritus O мій; *poët.* ista relinquo O отсе місце; **istīus-modi** такого роду = такий. 1. в листах відносить ся iste до адресата: perfer istam militiam Ci яку відбуваєш. 2. в розговорах означує згадану річ: Critolaus iste, quem commemoraras Ci. 3. перед судом вказує ся на противника, iste homo Ci; *occ.* β) (глумливо) *subst.* O он який, оттакий, отсей, ut isti volunt L отсї людцї. II. *adverb.* α) *locat.* **istī** тамки, там (де ти, де ви) V. β) **istim** звідки, звідтам (де ти) Ci. γ) **istō** туди C де ти, де ви, i. venire Ci до тебе.

istī, гл. iste.

istic, istaec, istoc (istuc) I. *pron.* отсей, осьсей, оттой, сей . . . твій у коміків *Pl.* але: в кляс. прозї лиш *adv.* форми. II. *adv.* α) **istīc** оттам, (де ти стоїш), istic sedes Ci; *metaph.* istīc sum exspecto-

que Ci при тім уважаю. β) **istin-c** от звідтам, (де ти, де ви), istin-c fraus, hinc pudor Ci по твоїм боцї; *metaph.* istin-c abstulit aetas H з того. γ) **istō-c, istūc** туди, по твоїм (вашім) боцї, на твій бік, istuc mens fert H до тебе.

istim istō, гл. istē.

ita, *adv.* I. для способу. α) тим (таким) способом, в сей спосіб, так, такий, quae cum ita sint C Ci (= talia) коли (хотяй) справа так стоїть; отже: також, же, тому, non ita praescriptum H инший припис. β) так = таким чином (способом, робом). 1. при *verb*-ах: ita res se habet Ci. 2. при *adiect.* і *adverb:* ita paratus Ci. 3. порівнуючо: et ita, ut dicitur Ci; часто з sicut, prout, quomodo, quemadmodum, quasi, tamquam; наслїдково: ita se gessit, ut... Ci; *occ.* γ) 1. (в відповідях) так, так є, правда, est ita, ut dicitur Ci ita prorsus Ci ita vero Ci цїлком так, точно, точнїсінько, справдї, ita profecto Ci дійсно (що) так. 2. впроваджує бесїду, гадку: ось так, ось як; з *acc. c. inf.* Ci L; з *coni.* ita ad fatur-ita sit O Ci L. 3. подає перегляд на послїдні події: серед таких обставин, in Tiberim desilit L atque ita C O (= quo facto, dicto). 4. обмежує нам. або наслїд. реч: так... що лиш, так що, під тими умовами, на стільки, о стільки що, ita quidem ut Ci ita admissi sunt, nec tamen iis senatus daretur L допущено їх, однак не; з услів. реч. honesta oratio, sed ita eos salvos velis Ci али лиш коли. 5. в бажанях: ita mihi liceat Ci ох коби, аби, ita vivam Ci абим так жив, ita me di iuvent... Ci ей Богу, бігме. δ) в питанях: quid ita Ci якжеж, на (ві)що, по що, для чогож, itane Ci чи так = не так отже, справдї. II. порівнуючи: так дуже, в такім степени, res ita notae sunt ut... Ci non ita multum (longe O) Ci не так довго, далеко, nec ita multo post Ci не довго потім.

ita-que, I. як *adverb.* і так, ita constitui, itaque feci Ci itaque ergo Ci й от чому. II. як *coniunctio:* тож, тому, і тому то, длятого, проте; que тратить значінє: itaque ergo L так отже, itaque si Ci коли-ж; в питанях: itaque quis ignorat... Ci хто-ж; в бажанях: itaque attende Ci уважайже-ж.

item, α) так само, також, рівно, pateram abstulit, i. patellam Ci non i. Ci не так; з *subst.* Ci. β) в порівнанях: рівно-ж, рівним чином, item ut... sic Ci i. quem-admonum Ci; *occ.* прилучає: і так, і, а, також, якраз, itemque ex lege Ci як також по закону.

iter, itineris, n. (ire) α) хода = хід, дорога, їханє, подорож, explorare i. egressusque S стежити за кождим кроком, in itinere (itinere L) C Ci по дорозї = ідучи, ex itinere C бокуючи; але: epistula ex itinere C підчас подорожи, i. intendere L contendere Ci прискорити подорож, спішити; *occ.* похід C Ci. β) *concret.* хóдка = дорога, подорож, їзда, поїздка, i. facere Ci іти, їхати, iter est alci Ci = iter habet Ci він має їхати, itinere confecto Ci відбувши подорож, se ad iter parare L виряжати ся в дорогу, itinere pedestri L суходолом, itinerum termini Ci óкрай подорожування. γ) 1. день дороги, денний похід, д. марш, iter unius diei C денний марш, longius C обхід, maximis itineribus C поспішними = нагальними маршами, iustum C звичайний (у Римлян патьгодинний). 2. право переходу, i. aquaeque Ci iter alci per provinciam dare C позволити перейти. 3. перехід = дорога, улиця, шлях, гостинець, animae O дихавка, anni O перебіг. δ) дорога, приступ, *(abstract.)* iter ad civitates Ci; з *gen. obi.* gloriae V; з *gen. subi.* sermonis Ci пере-біг; *occ.* дорога = спосіб, средство, eloquentiae T audendi T.

iterātio, ōnis, f. повторенє Ci Q.

itero, 1. (iterum) α) повторяти, Phoebus ortūs O знов сходить, aequor H упáть пустимо ся морем, tumulum T нову висипати могилу, semina iactata O ще раз сїяти; *poët.* lanam muricibus H двічи багрити, ianuam O знову відчинити; *occ.* β) 1. переорювати, двоїти, agrum Ci. 2. повторяти = ще раз сказати, „eheū" O voces H mella H наново співати про.

iterum, *adv.* α) вдруге, (по) другий раз, знов(у), ще раз, упáть, i. venit Ci eo i. consule Ci i. arsurus O. β) означує чергу: вдруге, потім, semel-iterum-tertio L N. γ) протиставить: з другого боку, а знов, pares i. causae T. δ) (по) кілька разів, не раз то, ще раз і ще раз, частїйше, semel atque iterum, i. atque i. H i. i. que O iterumque iterumque monebo V раз у раз, ще тай ще.

iti-dem, *adv.* (ita + dem) так само, таким самим способом, на такий самий лад, тим-же ходом, так як, подібно-ж, рівно-ж, також Pl Ci.

itio, ōnis, f. хідня́, ходженє, domum Ci obviam i. Ci стріча C Ci.

ito, āre (*frequ.* до ire) (звичайно) ходити, хо́жувати, ad cenas Ci бувати на.

itus, ūs, m. (ire) ход(ьб)а, хідня́, хід, noster Ci відхід.

iuba, ae, f. α) грива, sanguinea V гребінь. β) кита, ки́тиця, чуб V.

iubar, iubaris, n. сяйво, блеск, aurorae O зоряниця; *meton.* світ, світання, зірниця, i. exorto V на зорях.

iubātus, 3. гривастий, гребена́тий, anguis L гребенястий.

iubeo, 2. iussi, iussus (iusso = iussero V Aen 11. 467). α) велїти, lex Ci припису́є. β) ностановляти, рішати, ухвалювати, одобряти, розпоря(д)жати, при-, узнавати, legem Ci приймати, regem L узнавати за; з *praed. acc.*: eum ... regem L de ea re L; з ut ... в формулцї: velitis iubeatis, ut ei aqua et igni interdicatur Ci alci provinciam Numidiam S назначити кому за пр.; *acc. c. inf.* L. γ) на-, при-, розказувати, казати (щось з-робити), видати розказ; *absol.* з *obi.* id Ci; рідко *acc.* tributum T наложити; часто *PPP.* **iussus**, 3. завізваний, (менї) приказано, cunctor iussus O мимо приказу, (зазиву), iussa poena H наложена, verba O прикази. **iussum**, i, n. приказ, iussa facere O V сповняти пр.; *occ.* розпорядок, iussis oboediens S; конструкция в клясич. мові. 1. з *acc. c. inf. act.* коли звелена особа виражає ся: hunc iubet sine cura esse Ci, amicum valere (salvere) iubere Ci кликати єму ‚salve' або ‚vale' = здоровити єго, пращати ся з ним; самий лиш *activ. inf.* може стояти в загальних висказах, коли дїлаюча особа легко здогадує ся: receptui canere iubet C се-б-то трубачам, Verres adesse iubebat *scil.* (reum) Ci; також у вільнїйшім стилю (поетів): arma capere iubet Ci розказав, щоби хопили за ... iube ferre H. 2. *acc. c. inf. pass.* стоїть, коли звелена особа не висловлена, pontem rescindi iubet C каже зірвати. 3. в *pass.* зворотї стоїть *nom. c. inf.* (особова конструкция), iubeor менї приказують, звелено менї, дїстаю розказ, мене завізвано, iubentur scribere exercitum L вони одержали розказ; простолюд, а за ним поети і пізнїйші автори уживали iubere як verbum imperandi з нам. реч. з ut, ne, c. *coni. hortat.* або й з самим *coni.* L O T V; навіть з *dat.* Britannico iussit, exsurgeret T scribae L.

iūcunditās, ātis, f. (iucundus, a iuvando) потїха. α) приємність, відрадність, agri Ci принадність; *pl.* при-, услуги Ci. β) про особи: любість, милість, веселість Ci.

iūcundus, (iōcundus) 3. *adv.* ē (iuvo) потїшний = α) утїшний, приємний, веселий, розкішний; *abs.* iucunde vivere Ci весело; з *dat. pers.* vobis Ci; *acc.* з ad: verba ad audiendum Ci; з *abl. supini*: cognitū Ci. β) любий, милий, улюблений, multitudini Ci; *occ.* любязний, ввічливий, vir Ci.

iūdex, icis, m. α) суддя, суде́ць, правосу́дець, iurati Ci присяжні судові, alci iu. dat (praetor) Ci призначує, iu. alci ferre L поручити, reicere Ci не приймати, quaestionum Ci предсїдатель судебної ради; *occ.* суд = о́суд, гадка, me iudice O на мою думку, sub iudice lis est H жде на розсудок, fatalis H безталанний розсу́дець. β) судець = суди́тель, знавець, знатель, цїнитель, studiorum Ci.

iūdicātio, ōnis, f. (iudicare) суд, розсудок, присуд Ci.

iūdicātum, i, n. законне рішенє, ви́рок, розсудженє, присуд Ci.

iūdicātus, ūs, m. (iudicare) судівництво Ci.

iūdiciālis, e (iudicium) судовий, судівський Ci.

iūdiciārius, 3. судовий, судівський, судівницький, quaestū iu. pastus Ci що розпас ся на хабарях, i. res Ci судівництво.

iūdicium, ii, n. (iudicare) I. α) (при-за)-суд, правосуддя, ви́рок, рішенє, i. facere C Ci видати суд. β) особистий суд, о́суд, гадка, погляд, думка, omnium N Ci думка загалу, meo iu. C O на мою думку, як на (що до) мене, negat id esse sui iudicii C Ci N немає про се судити, de re eius i. est C єму пристоїть право судити; *gen. obi.* pulchritudinis Ci. γ) 1. розсудливість, розсудок, смак, subtile H про, intellegentium Ci знавцїв. 2. розвага, намір, роздума, id iudicio facere Ci C роздумавши як слїд, i. adhibere T обмірковати. II. α) слїдство, судова справа, praetor (reddit) dat Ci допускає до слїдства, exercere Ci вести слїдство, слїдствувати, de vi Ci sublatis iure iudiciisque Ci без суду і права, capitis N = de capite L Ci уголовна = горлова справа, inter sicarios Ci за потайне убивство, publicum Ci кримінальна справа. β) 1. суд = місце суду, судови́й будинок, in iū. venit N. 2. судові, судцї, i. implorare S sortiri Ci = committere Ci розпочинати процес, i. pecuniā temptāre Ci хотїти підкупити.

3. правосуддя, i. a senatu auferre Ci. 4. правний суд, пра́во, процес, fortunarum Ci vincere Ci виграти.

iūdico, 1. (iūdex) α) видавати суд, судити, виректи свій при-, суд над, судово рішати; *abs.* qui iudicat Ci суддя, iudicandi potestas Ci судівництво, praetor Ci L присуджує, X viri Ci розбирають справу, cum iudicatus esset Ci коли єго присуджено, comitiis populus Ci рішає, de re Ci; виказ з *acc. c. inf.* Ci; *pass.* causa iudicatur Ci; зал. пит. Ci; *occ.* Paris iudicium iudicavit Ci розсудив, ordo alius ad res iudicandas Ci инші судці задля присуду, causa (= res) iudicata Ci присуд, вирок (рішена справа); з *gen. criminis:* perduellionis L за зраду стану. β) судити = осуджувати, вважати, узнавати за, virum optimum eum esse Ci sic est iudicatum Ci се певно; *occ.* цінити, оцінювати, вносити, recte Ci ex quo Ci hominem ex habitu Ci utrum ... an ... N. γ) (з *praedic. acc.*) рішенєм судців об'являти, при-, узнати кого чим, Galliam Antonii provinciam Ci призначити єму за пр. δ) прилюдно за-, обявляти, оповіщати, оголошувати, alqm hostem C Ci; *occ.* мати за, уважати за, eos sapientes Ci; але: постановляти собі з *acc. c. inf.* sibi agendum esse Ci; *pass.* nos iudicamur bene emisse Ci думають про нас, що ...

iugālis, e (iugum) α) ярмовий, запряганий, запряжений, gemini V в двійлї = пара у запряжці. β) подружний, весїльний, sacra O весїлє, vinculum V подру́жжя, ignis V ізза подружжя, ignes i. eniха V породила Паріса.

iugārius, 3. (iugum) (ідучий) в за́пряжці, в ярмі, vīcus Iugārius L улиця під Капітолом, ‚ярмова'.

iugātio, ōnis, f. (iugāre) під-, привязуваннє винних лоз Ci.

iūgerum, i, n. *pl.* iūgera, iūgerum, iūgeribus ‚юґер', морґ; *gen. sg.* ī *abl.* ō; він виносив 2500 mq; iugera satiōnum profiteri Ci дати на полїтки.

iūgis, e *adv.* iter (iungere) α) безперестанний, заєдний. β) криничний, aquae fons H жива нора, ‚ключ'.

iū-glans, dis, f. (= Iovis glans) волоський горіх Ci.

iugo, 1. (iugum) α) с-, запрягати. β) сполучати, вязати, при-, звязувати, virtutes Ci лучити до купи, alqd inter se Ci; *occ.* γ) повінчати, alci filiam V від-, видати за кого.

iugōsus, 3. (iugum) гористий, silva O дебр.

iugulo, 1. (iugulum) α) під-, перерізувати горло, suem Ci заколоти. β) зарізати, за-, убивати, Caelium Ci in flammam recudes V зарізавши кинути в полумінь. γ) губити, нївечити, нищити, запопащати, alqm; causam Ci загирити, alqm confessione Ci доконати.

iugulum, i, n. (*demin.* до iugum) α) ярмова кість. β) горло, горлянка, i. alci dare Ci porrigere H offere T дати ся ким зарізати; обр. i. alcis petere Ci важити на чиє житє.

iugum, i, n. (iungere) I. α) ярмо, кормига, хамут, bestiis iuga imponere Ci запрягати. β) ярмовий тягар, повинність, обовязок, amici H; *occ.* 1. подружне ярмо, аёnum H. 2. (невільнича) кормига, ясир, a cervicibus servile i. deicere Ci скинути з себе неволю. 3. шибениця з трьох списів зладжена ⊓, попід котру поконані вороги мусїли хильцем переходити, exercitum sub iugum C Ci (sub iugo L) mittere. γ) у-, спряга, париця, ‚пара', тягло, singulis i. arare Ci в двійлї; (про людей) двійка, impiorum Ci. II. α) ткацька поперечка, кросенка, човнок, tela iugo vincta O. β) 1. вага (сузіря), in iugo nata Ci під знаком ваги. 2. вага (дишля), plaustri (temonis) L Cu. γ) лавка (гребців), longa V. δ) гірський хребет, кряжові гори, Alpium L пасмо Альп; *synecd.* гора, верх, rupis prima O сам край скелистого шпилю, frondosa O зелені бу́рти.

iūmentum, i, n. α) тягло = робуча худоби́на, p. скот, is qui iumenta agit L візник, погонич. β) вючний скот, в. товарюка, (кінь, осел, мул, віл), onerāria L вючаки, onusta L навючені.

iunceus, 3. (iuncus) рогожовий, коми́шний, vincula O з ситнягу́.

iuncōsus, 3. порослий рогозом, очере́том, коми́шем, ситовиною, ситняко́м.

iunctim, *adv.* разом, при купі.

iunctio, ōnis, f. (iungere) сполука, споєнє, союз Ci.

iunctūra, ae, f. звязь, по́вязь. α) сполука, сполученє, споєнє, genuum O сустави, digitorum O плавка, боло́на, laterum V спряжка, tignorum C скрепа, щелина; обр. generis O свояцтво, series et i. H розставка і складня слів.

iunctus, 3. (*P Adi.* до iungere) α) звязаний, с-, получений, споєний, inter se Ci cum re Ci; з *dat.* ponto O близький до; oratio Ci звязка. β) здружений = дружний, повірний, comes O щирий друзяка; *subst.* iunctissimi, ōrum, m. T кревні, свояки.

iuncus, i, m. комиш, рогіз, ситовина, ситняг V cuspes O загострений.

iungo, 3. iunxi, iunctus I. α) за-, спрягати, iuncti boves O T супряга волів, iuncta iuga bina O дві пари волів; з *dat.* currū equos V до, vulpes iungere V (про неможливу річ); *occ.* 1. запрягати до воза, raeda (currus L) equis iuncta Ci колесниця запряжена парою коней 2. (трами) споювати, сполучати, fluvium ponte iungere Cu L мостити міст, pontem V T ставити. β) (подружжєм) звязувати = вінчати, eam sibi O повінчати ся з нею, eam secum matrimonio (in m. Cu) L побрати ся, оженити ся, eam tibi conubio V подружити тебе з нею = ви-, віддати за тебе, iuncta vitis ulmo O що пне ся на. II. α) вязати, сполучати, при-, з-, лу-ч(ув)ати; з *concret. obi.* tigna inter se C crescendo iungi O зрости, rem rei Ci додати; обр. oscula O цїлувати; dextrae dextram V = dextras inter se O подати собі руки, cursum equis L C бігти разом з ними, alci copias (arma) V = castra L V прилучити ся до; місцево: притикати ся, iunctus 3 alci сусїдний, сумежний, близький, palus O Iano loca O arctos O припираючі; але: noctes O наступаючі; *occ.* зачиняти, iunctae fenestrae H зачинені віконниці; з *abstract. obi.* cum illo ... dolorem Ci подїляти ся з ним, cum alqo amicitias Ci мати спільні приязні відносини, але: amicitiam (cum) i. Ci (O) здружити ся з, заприятелювати з, ad illa ea Ci; з *abl.* scelere Ci; з *dat.* priori posterius non iungitur Ci незгідливе. β) (приязнию, союзом) лучити, ся, здружити, ся, при-, звязати, ся, з-, єднати, ся; *refl.* = *medial.* amicitiā alci iunctus O здруже́ний з, se ad alqm; se tecum Ci (a) sanguine iunctus O кревний, affinitatem L по-ріднити ся, foedere iungi alci L звязати ся, заключити союз з. γ) з *obi.* сполучати, pacem cum eo L помирити ся з ним, замирити з.

iūni-perus, i, m. яловець, женятин V.

iūrātor, ōris, m. (iurāre) присяжний, цїнитель L.

iūrātus, 3. *(medial. PPf)* заприсяглий, dixit Ci під присягою; *subst.* присяжний Ci.

iūre-consultus, гл. consultus.

iūre-perītus, гл. perītus.

iurgium, ii, n. (iurgāre) лайка, сварка, колотне́ча, супере(ч)ка, ворожнеча; поет. часто *pl.* = *sg.* iurgia iactare V лихословити.

iūrgo, 1. (iure ago) α) правувати ся, правотити ся, позивати ся, кляс. β) сварити ся, лаяти, з quod H; *abs.* cum eo, inter se; з *obi.* haec L. γ) *trans.* на-, висварити кого, alqm H.

iuris-dictio, ōnis, f. судівництво, правосу́ддя.

iūro, 1. āvi присягати, клясти ся на, взивати за свідка, заклинати ся, на; *intrans.* per deos Ci S свідчити ся ними, ex animi sententiā Ci радо, in haec verba C L T слїд за ким = присяга́ти на (проказану ким) присягу, in verba magistri H на слїпо єму вірити, in se quisque L кождий за, для себе; *poët.* in me ... O змовити ся на мене, iurantia verba слова присяги; *trans.* 1. заприсягнути щось; з нутр. *obi.* i. ius iurandum Ci присягати, falsum (falsa) Ci O ‚криво' присягати, morbum Ci що є недужим; *dat.* haec amanti O; з *acc. c. inf. fut. (praes.)* C Ci. 2. з зовн. *obi.* під присягою висказувати, с-, твердити, nomen ... in litem Ci довги, calumniam L заклинати ся, що позва не злобна, morbum Ci заклинати ся нею = що є недужий; *occ.* грецька констр: deos O Iovem Ci божити ся ним, terram V клясти ся на; *pass.* dis iuranda palus O що на него треба присягати. **iūrātus**, 3. *(P Pf)* рідко *pass.* quod iuratum est, servandum est Ci треба держати ся присяги; звич. *medial.* той, що присяг, присяжний, iuratus dixit Ci під присягою.

I. **iūs, iūris**, n. юшка, підле́ва, поливка Ci.

II. **iūs, iūris**, n. α) закон, правна установа, правний устав, людське право, civitatis Ci contra ius fasque Ci проти божого і людського права, iura dare (condere) statuere Ci L на-, дати права = державний устрій; *occ.* 1. *collect.* закони, право, Flavianum Ci (304 списане). 2. (правні) установи, право, gentium Ci L міжнародне, civile Ci громадянське = державне, hominum Ci природне, praetorium Ci їх розпорядки, iure agere cum eo Ci тягнути право на кого = запізвати єго; *occ.* β) право = судейське рішенє, вирок, ius ratumque esto Ci правосильне, dicere Ci суди судити, reddere L рішати справу, petere Ci шукати права, жадати вироку, de iure respondere Ci давати правничі поради, in ius rapere H тягнути до права. γ) 1. суд = судовий будинок, ius adire Ci in, ad ius alqm vocare Ci. 2. право = правосуддя, правна дорога, слупність, справедливість, правда, i. suum persequi Ci доправляти ся свого, i. armis exsequi Ci добивати ся; з *gen. obi.* auxilii L на; *gen. subi.* Ci C

libertatis Ci свобідних; *occ.* 1. сила, влада, власть, sui iuris esse Ci C бути самоправним, незалежним, мати само-(прй)суд, in i. atque dicionem concedere S стратити право само(прй)суду, дістати ся під чужу владу, alqd iuris tui est O тобі підвладне, de tergo ac vita L ‚палок', in aequora O над морем. 2. *(collect.)* правосильність, civitates optimo iure Ci повноправні, Latii T з обмеженим правом. δ) **iure** правно, по правдї, справедливо, optimo Ci iusto iure L з повним правом, слушно. ε) **ius-iurandum** (правосильна) присяга, ius dare alci Ci присягати кому, concipere T уложити формулку присяги. **iussum,** i, n. веління; гл. iubeo. γ) **iussū,** (*abl. supini.* від iubēre) на приказ, за на-, розказом, по приказу; з *gen. subi.* consulis Ci, populi Ci по волї его, senatūs Ci = vestro Ci.

iūstitia, ae, f. (iustus) α) *concret.* правнє се-б-то справедливе поступованє, прав(ед)ність, Pompei Ci erga alqm Cu; *abstr.* β) правосуд = справедливість Ci.

iū-stitium, ii, n. застановлене правосуддя = бе́зсуд, безсу́ддя. indicere (edicere) Ci заповісти, sumere T почати, remittere L занехаяти, omnium rerum L застій всїх державних справ, се-б-то крайова жало́ба T.

iūstus, 3. *adv.* ē (ius) α) справедливий, слушний, правий, iudex Ci правосу́дець, vir Ci in alqm Ci in iu. servitute esse Ci служити у доброго (годящого, путящого) пана. β) слушний = правний, законний, (правно) заслужений, poena Ci uxor Ci L шлюбна, iusta arma capere Ci з правом, iusti dies Ci законом назначені; *subst.* **iūstum,** i, n. правда, право, справедливість Ci H. γ) 1. слушний, законний, управнений, основний, оправданий, при-, належний, належитий, як слїд, forma O бездоганна, preces Ci O щирі, dolor Ci гіркий, iuste timēre O справдї. 2. правильний, справжнїй, дїйсний, як слїд, як годить ся, одвітний, iter C звичайний, ulterius (plus) iusto H O над міру, більше як треба. δ) *subst.* **iūsta,** ōrum, n. права, що належать ся, належитість, повинність, iusta praebere Ci ludorum Ci належиті, які водять ся; *occ.* (годящі) звичаї, exsequiorum L послїдний довг, alci iusta ferre (dare) O віддати послїдну честь.

iuvenālis, e *adv.* āliter юнацький, молодецький, молодий, молодечий, молодців, молодявий, iuvenaliter ire O жваво, ingenium O нерозважне.

iuvencus, 3. α) ‚юний', молодий. β) *subst.* m. f. молоде дитя, молодець, молодятко, Graia O молода Грекиня. γ) молодовик, бичок, теличка, ялівка, молода корівка, то що, Inachia V = Io.

iuvenēsco, ere підростати, vitulus H; ale. Pylius O по-, відмолодїв.

iuvenīlis, e *adv.* īliter молодецький, молодечий, молодявий, signum O статуя молодця, iuvenalia ludi O співав молодецькі пісні.

iuvenis, is, m. f. *compar.* **iūnior** (iuvenior T) I. α) *subst.* m. юнак, молодець, молодик, молодан, парубок, па́рень, легінь, молодий чоловік Ci. β) молодиця, невіста, молода жінка Ph. γ) **iūniōres** підстарші молодїж, здатна до військової служби, се-б-то молодше поколїнє, до 45 року, молод(н)е́ча, молодь, парубоцтво, юнацтво, i. ad nomina respondent L Cu новобранцї. II. *adiect.* ‚юний', молодий, молодецький, iunior anno H Ci anni O.

iuvenor, ārі (iuvenis) удавати молодика, молодикувати, versibus H грати ся з.

iuventa, ae, f. α) ‚юність', молодість, молодий вік, лиш у V O L T; a iuventa L з молоду. β) *personif.* богиня молодого віку. γ) 1. молодь, юнацтво, imbellis H. 2. молодеча сила, nitidus V procerus iuventā T. 3. пушок, prima V перший заріст.

iuventās, ātis, f. α) ‚юність', молодечий вік, молодечість; лиш *poët.* H. β) *personif.* богиня молодости. γ) 1. молодеча жвавість, i. propellet H. 2. борода, пушок, prima V заріст.

iuventūs, tūtis, f. α) ‚юність', молодість, молодечий вік, м. доба. β) молод(н)еча = юнацтво, молодїж, flos iuventutis Ci; *occ.* γ) молоді жовнїри (*opp.* seniores) C L.

iuvo, 1. iūvi **iū-tus,** iuvātūrus S. I. α) забавляти, веселити, радувати, бути до вподоби, te cena H pectora O розвеселяти; *pass.* aures iuvantur Ci справляє їм приємність. β) iuvat alqm тїшить = забавить кого. радо, приємно, мило, до вподоби, хоче ся; з *inf.* = *subi.* Ci V O. II. α) запомагати кого = під-помагати кому, пособляти кому; *absol.* virtus multum Ci diis (bene) iuvantibus Ci L за божою ласкою, herba iuvans O цїлюща; *trans.* audentes fortuna V mulier domum H пильнує хати, обходить її, по́рає ся в хатї; *pass.* iuvor підпомагають мене, дізнаю помочи, iuvari opibus Ci; з *abl. instr.* чим? засобляти кого, підпомагати чим, alqm pecuniā Ci medicā ope L лїчити.

β) пособляти кому = підпирати кого, піддержувати, rem p. Ci; *occ.* бути хосенним для, сприяти, vulnera O гоїти, eos nox T.

iuxtā, I. *adv.* α) біля, близько, при, попри, побіч, поплїч з, обік, поруч, Furia i. accubat V; *occ.* β) на рівнї з, так само, однаково як, за-рівно, i. carus S рівно, vitam mortemque i. aestimo S рівно (за нїщо), i. magnis *(dat.)* difficilis L i. ac si quam S Ci L так-як, начеб. II. α) *praepos.* з *acc.* зараз коло, близько, побіч; рідко в кляс. прозї C N V T; *occ.* аж попід, аж до, i. provehimur Ceraunia V i. seditionem venit T мало що не до бунту. β) зараз по, i. finem vitae T під кінéць живоття. γ) 1. (чергово) зараз по, iuxta deos T. 2. майже як, velocitas i. formidinem est T цїлком схожа на.

L.

L = 1. Lucius 2 = 50.

labāsco, 3. (*incoh.* labare) по-, за-, схитнути ся, падати.

labea, ae, (labia, ae) f. губа.

lābēcula, ae, f. (*dem.* до labes) плямка, alci l. aspergere Ci причіпити ⌞латку⌝, зганьбити, згáнити.

labe-facio, 3. fēci, factus *pass.* **labe-fīo**, fieri захитувати, заколивати, по-, стрясати, labefacta quercus O розколиханий, chartam O отворити, iugera V (спушивши) перекопати, ossa V змякчити. β) (фізично) захитувати = ослабляти, доводити до упадку, aestus corpora T. γ) перевертати, по-, валити, підкопувати, нищити, губити, eum T iura L нївечити. δ) затрівожити, зворушати, проняти, (amore) animum V O; *occ.* primores T збунтувати.

labe-facto, 1. хитати, підхитувати, коливати, по-, стрясати, signum vectibus Ci перевернути, dignitatem Ci підорвати, onus ventris O зганяти, leges = iura Ci нївечити, causa labefactatur Ci стає непевна, fidem pretio Ci підкупити.

labellum, i, n. I. (*dem.* до labrum) губонька, усточка, ротик O. II. (*dem.* до lābrum) ванночка, мисочка на жертву Ci.

labeo, ōnis, f. (labea) губатий L.

lābēs, is, f. (lābi) α) упадок, паданє, terrae L провалина, l. dare V падати. β) підупад, занепад, по-, гибіль, страта, біда, нещастє, prima mali V перший удар (горя). γ) пляма, sine labe O чистий, labe carens O без блуду, бездоганний, l. relinquere H плямúти. δ) змаза = сором, порок, ганьба, огида, alci l. inferre (inponere) Ci плямувати = зганьбити, опогáнити, ordinis Ci стидовище, l. eximere V змити.

labium, ii, n. губа.

labo, 1. кляс. лиш *praes.* пізн. і labāvi *pf.* α) хитати ся, хибáти ся, падати, naves O гойдають ся; *occ.* коливати ся, acies T L подає ся. β) колихати ся, вагувати ся, бути непевним, res Troiana O готова підупасти, memoria L слабне, fides L T нестійна, cohortes Ci бунтують ся, littera O хибка, patres H нерішучі.

lābor, 3. lapsus, sum α) (з гори на долину) по-, с-, точити ся, у-, ви-, спадати, у-, зсувати ся, спускати ся, валити ся, domus V O lapsa cadunt folia V опадають; з *abl.* polo V злúнути з; з *praep.* ab arbore O de caelo V ex rupe L per funem V; о плинах: у-, спливати, котити ся, плинути, amnes O Cu течуть, vado labente V T коли приплив убуде, gutta O капає, lacrima H котить ся, de, e fontibus amnes Cu L випливають, abies O пливе, (in) amne O плисти по; про час: у-, проплисти, aetas O упливає, anni O H минають; також: oratio Ci пливе; про умираючих: Oebalides V умирає, anima spiritus T уходить, lumina V = oculi O гаснуть. β) на рівнім: посувати ся, повзати ся, плазувати, пóповзом іти, ширити ся, розходити ся по, anguis V; columba O лине, folia V порухають ся, e custodia T викрасти ся, висмикнути, ся, vox T вирвало ся, serpentis malum V вникає, frigus per artus V проймає їх; *metaph.* по-, сховзнути (ся), попасти в блуд, хúбити, промахнути ся, in vitium H провинити ся, errore Ci = in errorem L зблудити, pede H спіткнути ся, adhibitō consiliō Ci мимо розваги хúбити, in verbo O промовити ся (нерозважним словом), spe C заведений в надії. δ) (в якийсь невідразний стан) попадати, eō Ci res p. Ci занепадає, disciplina L під-

точує ся, mores L заснїтили ся, pectore vultus V забув ся.

labor (labōs), ōris, m. (labāre) α) труд, праця, напружене, напруга, натуга, з'усилля, laborem suscipere (sustinere) subire Ci L перебрати на себе, l. sumere C підоймати ся єї, tolerare S трудити ся, sine ullo labore Ci ненатужно, без всякого труду, cum labore Ci з трудом, summo cum l. Ci з'усильно, labori succumbere Ci улягати, l. remigandi C натужне весловане, l. est з *inf.* L O трудно. 1. трудолюбивість, працьовитість, дїяльність, homo magni laboris Ci трудящий. 2. робота, вчинок, labores belli V подвиги у в. 3. *concr. sg.* = *pl.* виконана праця = дїло, твір, operum V будова, anni V річний дохід, boum V оброблене поле. β) труднóта, нуждóта, тяготá, труднївки, мозоль(óва)на праця, недоля (недуга, злиднї, бíда, не(в)згодини, бíль), Iliaci V лихолїтє, perfunctus laboribus N H набідувавши ся, збіджений, solis (lunae) labores V затемненє, Lucinae O болї = злóги, fortuna . . . laborum V із-, цїлющий лїк від недуг, frumenti l. V хороба; *person.* Labōs V (в підземелю).

labōri-fer, fera, ferum видержуючий труди, загарований O.

labōriōsus, 3. *adv.* ē трудний, прикрий, тяжкий, сутужний, opus L. β) трудящий, робітливий, роботящий, працьовитий, homo Ci дїяльний. γ) згарований, remiges H, aegritudo T дошкульна.

labōro, 1. (labor) I. α) бути пригнобленим, темнїженим, пригнїченим, збідованим, згарованим, в прикрім (крутім) положеню, silvae H важкі (снїгом), querceta H гнуть ся. β) бíдувати, нуждати, труждати ся, трудити ся, терпíти, laborantes conspexerat C загрожених, luna Ci в ‚клопотах' = затемнює ся, ratis O V ушкоджений; з *abl.* morbo Ci хорувати, odio apud alqm L бути ненависним у, utero H в пологах, ex pedibus Ci терпíти на, болять (мене) ноги, a re frumentaria C не мати достатком харчів, ex iis rebus res p. Ci нездужає на, annonā L є дорожнеча, ex aere alieno C дуже задовжити ся, duae in uno H люблять ся в однім. II. α) трудити ся, працювати, робити, силкувати ся, намагати, ся, старати ся, l. animo C домагати ся, з ut, ne; l. in, de re Ci прикладати стараня, дбати, з *inf.* у N H O; з зал. пит. cuius manu sit percussus, non laboro Ci менї байдуже. β) *trans. poët.* = conficere, виробляти, готовити, nardum T, vestes auro laboratae V золототканї, dona Cereris V пекти хлїб, fructus T займати ся родництвом.

labōs, ōris, m. гл. labor.

I. **labrum,** i, n. (lambere) губа, superius C горішна, primis (primoribus C) labris adtingere (gustare) Ci поверховно займати ся чим, нипати; обр. край, берíг, fossae C L.

II. **lābrum,** i, n. (lávĕre) α) ванна, fusus labris V. β) кадка, котел, spumat V топчи́ло. γ) кукіль, Dianae O.

lābrusca, ae, f. дикий виноград V.

labyrinthus, i, m. бýдова з заплутаними ходниками, потайник, закрутóси, лабиринт. 1. египетський з 12. майданами і 3000. кімнатами. 2. кретинський на Самос, Дедальом построєний.

lac, lactis, n. α) молоко, concretum, coactum O T згусле (квасне), гуслянка, coagula passum O сир, ea lactis sunt O бíле мов м. β) молочко, сок ростин, herbarum O, veneni V.

lacer, lacera, lacerum розпанаханий, розшматований, покалїчений, розірваний, подертий, пошарпаний, corpus S O currus O розбитий, caput cornu *(abl. separ.)* O без рога; з *acc. gr.* ora V подряпаний на лици, morsus O роздираючий.

lacerātio, ōnis, f. розпанаханє, шматованє, роздиранє, розшарпанє Ci.

lacerna, ae, f. запинáло H.

lacero, 1. (lacer) α) розпанахувати, роздирати, шматувати, розшарпувати, vestem O tergum virgis L сїкти; *occ.* 1. розривати, розбивати, navem O. 2. розпатлати, comas O. β) ганьбити, ганити, гудити, сварити, чіпати (ся), картати, eum verborum contumeliis Ci. γ) мучити, нівечити, звóдити на нїнащо, нищитн, me maeror Ci гризе, patriam Ci підривати, bona S прогайнувати.

lacerta, ae, f. ящірка H.

lacertōsus, 3. (lacertus) мязуватий, жилавий, кремезний O.

lacertus, i, m. I. ящірка. II. α) горішнє раменó O. β) (в загалї) раменó, рука V O. γ) сила, дужість; *pl.* l. Augusti H l. optare V готовити ся до бою; обр. amnis C O віднога (доплив), scorpii O клешнї.

lacesso, 3. īvi, (ii) ītus α) дражнити, дрочити, зачіпати, нападати, напастувати, роз'ярувати, визивати, Teucros V nulla iniuriā lacessiti Ci в нїчім не скривджені, ad pugnam L alqm scripto Ci = ad

scribendum Ci спонукати до, deos precibus T докучати їм мольбами, pax lacessita T нарушений, regna ferro V з(а)воювати, pectora V обплескáти, pelagus carinā H пуститись на море, aera sole lacessita V освічені, equus V ‚бє'. β) за-, починати, спричиняти, pugnam y L = ferrum V.

lacinia, ae, f. шматка, кінчик, alqd laciniā obtinere Ci з бідою.

lacrima (dacruma, lacruma), ae, f. слеза, cum lacrimis слїзно, turis O зеренце, Heliadum O бурштин, hinc illae lacrimae CiH тоб то й є'.

lacrimābilis, e α) оплаканий, нещасливий, bellum VO. β) плачущий, плáчний, заплаканий, gemitus V плачливий.

lacrimābundus, (lacrimāre) заливаючий ся сльозами, слїзний, плачущий L.

lacrimo, 1. плакати, проливати сльози, oculis lacrimantibus Ci слїзно, multum V гірко плакати, ридати; *metaph.* ebur O слизить, myrrha O капає.

lacrimōsus, 3. (lacrima) α) заплаканий, плачущий, сльозáвий, слїзний, lumina O. β) оплаканий, жалібний, сумний, carmen O скорботна, funera HO печальні, fumus V їдкий, poёmata H плаксиві.

lacrimula, ae, f. (*dem.* до lacrima) слїзонька, сльозúн(оч)ка Ci.

lactans, ntis α) дійний, ubera O молочливі. β) сисущий, vitulus O.

lacteo, ēre (lac) лиш P Pr A. **lactens,** α) сисущий, hostiae Ci молошняки, Romulus Ci ще сосунець. β) сочистий, sata O молочисті, annus O прóвесна.

lactēsco, ĕre (*incoh.* до lactēre) молочніти Ci.

lacteus, 3. (lac) молочний, humor O молоко, uber V молочливий, collum V білий мов молоко, via O = orbis Ci чумацька дорога.

lacto, 1. (lac) α) давати молоко. β) ссати O.

lactūca, ae, f. молóчка = салата H.

lacūna, ae, f. (lacus) α) яма. β) 1. баюра, калабаня, калюжа, болото, багно VO. 2. ям(оч)ка, parva O. γ) дїра = прогалина, страта, rei familiaris l. explere Ci заткати дїру = надолужити недобір.

lacūnar, āris, n. (різьбована) стеля, повáл(ин)а H Ci.

lacūno, āre тафлювати або різьбувати стелю O.

lacūnōsus, 3. (lacūna) долинкуватий, ямкуватий, неповний Ci.

lacus, ūs, m. α) кадка, корито, цебер, топчíло, aeris V; *dat. pl.* lacubus; *occ.* β) 1. водозбір, водойма, колóдязь, redire a lacu H. 2. судно, accipit lacu V. 3. корито = русло, fluvii V. γ) озеро, став, manat O вода.

laedo, 3. laesi, laesus α) уражати = ударяти, торкати, тручати, haec me Cu тичить. β) нарушати, ушкоджувати, eum vulnere O ранити, fidem Ci (foedera O) ламати, herbas morsu O обгризати, zonā collum H повісити ся, iuga O гризуть, oculum H разити, te pulvis H гидний тобі, via V нудить, ignem O пригасити. γ) об-, вражати, обиджати, оскорбляти, скорбити кого, eos S nullā iniuriā laesus Ci нїяк не скривджений, fortunā loci O терпіти ізза непригожого місця, singulos S уразити.

laena, ae, f. загортка, плащ V Ci.

laesio, ōnis, f. ушкодженє Ci.

laetābilis, e (laetāri) утїшний, радісний Ci.

laetātio, ōnis, f. (надмірна) утїха, радість, веселість C.

laetifico, āre (laetificus) α) робити родючим, тýчним, жизнити, agros Ci. β) веселити, terram Ci.

laetitia, ae, f. (laetus) α) веселість, радість, утїха, l. dare alci Ci тїшити кого, gaudium et l. agitare SV радїти. β) роскіш T краса.

laetor, 1. (laetus) тїшити ся, радувати ся, радїти, веселити ся; *absol.* laetanti animo Ci радесенько; з *abl.* fatō O; з *praep.* de salute Ci in re Ci; прич. реч. з quod Ci; *acc. c. inf.* O Ci; *acc. neutr. pron.* quod Ci; рідше з *subst.* casum S; або з *gen.* malorum V.

laetus, 3. α) напасений, опáсистий, тучний, glande sues V ситі, armenta V. β) (про ростини і землю) буйний, товстий, жизний, богатий; *absol.* flores Ci розкішні; з *gen.* frugum pabulique ager S родючий і пашнистий, umbrae V тїнистий. γ) радїючий, радісний, зрадїлий, утїшний, веселий, приємний, dies O Ci празник, triumphus O празничий, fructus Ci смачний споживок; з *abl.* ізза (ради) чого: origine V; з *praep.* ob navem V; fronte V на лици; animi *(loc.)* в серцї, з quod T; laborum V роботящий. δ) щасливий, щасний, відрадісний, nomen T omen T; **laeta,** ōrum, n. O щастє.

laevus, 3. α) лївий, l. manus O лївиця; *subst.* laevā (*sc.* manu) LV з лївого боку, лїворуч, ad laevam Ci = in laevum O на лїво; *subst. pl.* **laeva,** ōrum, n. лївобічна сторона O; l. remis OL кермованєм на лїво. β) неповоротний, незручний, mens V глупа; o ego laevus! H безглуздий,

глупак. γ) (в мові римських авґурів) щасливий, tonitrus V numina V зичливі. δ) (у Греків) зловіщий, picus H tempus H непридобний.

laganum, i, n. кулеша, лемішка на олію H.

lagēos, ei, f. заяче вино (після барви винограду) V.

lagoena, ae, f. (lagōna) банькувата бутля з ушками, фляшка H.

lagōis, idis, f. рябець, тетера H.

laguncula, ae, f. фляшочка.

lāma, ae, f. болото, грузь, грузота, багно H.

lambo, 3. lambi α) лизати L O. β) облизувати, доторкати ся, flamma comas V обхоплює, Aetna sidera V досягає, loca H о(б)пливати.

lāmentābilis, e α) оплаканий, жалісний, жалібний, жалкий, жальний, funus Ci печальний, vox Ci жалісливий, complōratio Ci голосіння.

lāmentārius, 3. жалісливий Pl.

lāmentātio, ōnis, f. жалісний крик, риданя, нарікане, lamentatione forum complere L заводити по Ф.; *pl.* жал(ьн)ощі, заводи, голосіння L.

lāmentor, 1. α) голосити, завóдити, uxor Ci tu Ci. β) *trans.* оплакувати, плакати, горювати за, вдавати ся в тугу, тужити по, нарікати, fratrem T побивати ся за; з *acc. c. inf.* H.

lāmentum, i, n. жал(ьн)ощі, голосіння, заводи Ci T.

Lamia, ae, f. відьма, баба-яґа H Ci.

lāmina, lammina, lāmna, ae, f. плескатий, кусник крицї, плативка, жерстина, бляха, ferrea T fulva O поз(о)літка, inimicus lamnae H гроший, in lamina scribere Ci на крицевих (спижових) таблицях, tignorum C скоби, serrae V лист пилки, l. dissiluit O лéзо = меч, l. ardentes Ci розжарені желїза (муки для рабів), lamnā urere H таврувати, пятнувати.

lampas, adis, f. *acc.* ada, *acc. pl.* adās = **lampada,** ae, f. α) свічка, pingues O смолівки, лучниці, Phoebea V сонце, prima l. lustrat V осявае заревом. β) головня, смолоскип, ліхтар O.

lāna, ae, f. α) [illegible] шерсть, l. facere O займати ся ткацтвом, ducere O прясти, lanae deditus L при ткацтві, de l. caprinā rixari H о нїсенїтницю. β) нитки, повісмо, пряжа, прядиво, mollis V бавовна, vellera lanae per caelum V хмаринки.

lānātus, 3. (lāna) вовнистий, кудлатий L.

lancea, ae, f. довге еспанське ратище, спис.

lāneus, 3. (lāna) вовняний, міцьковий, з вовни Ci H V.

langue-facio, 3. роз-, ослабляти; обр. при-, усипляти Ci.

languens, tis вялий, млавий, сонливий Ci.

langueo, 2. langŭi α) вянути, слабнути, мліти, бути вялим (млавим, стомленим, безсильним), vires O слáбнуть, e via Ci піддоптати ся; з *abl.* morbo V хорувати, otio Ci лїнивіти, iuventus Ci нидіє, solitudo Ci нудить, amor O холóне, pelagus V відливає, hyacinthus V вяне.

languēsco, 3. gŭi (*incoh.* до languēre) α) мліти, вянути, нидїти, лїнивіти, слабнути, corpora lecto O хиріють, Bacchus H лагіднїє, luna T темнїє. β) увявати, помякнути, слабішати, dolor O устає, animi T охляли.

languidus, 3. *adv.* ē α) ослáблений, охлялий, стомлений, вялий, млавий, мліїлий, змучений, collum H; з *abl.* vino vigiliisque Ci спитий і заспаний, somno O сонливий, ventus O легіт, quies V сон, flumen H повільний, vina H легенькі, voluptās Ci рознїжаюча. β) бездїльний, пинявий, оспáлий, лїнивий, senectus Ci, l. studio in causa esse Ci займати ся справою байдужно; *dem.* **languidulus,** 3. слабенький.

languor, ōris, m. α) утома, змучене, слабість, corporis Ci, aquōsus H водяна пухлина. β) млявість, оспáлість, лїнивість, бездїльність, l. et desidiae se dare Ci розлїнувати ся, in languorem vertere T робити безжурним, amantis H сум(ота).

laniātus, ūs, m. розшматоване, розшарпане; *gen. subi.* ferarum Ci ними, mentis T роспанáхане (зранене) серце.

laniēna, ae, f. (lanius) різницька крамниця, різнúці L.

lāni-ficus, 3. ткацький, ars O ткацтво; *subst.* **lanifica,** ae, f. пряха, чесна невіста.

lāni-ger, 3. вовнистий, pecudes V вівці, grex V череда (отара), arex V вовною сповитий; *subst.* **lāniger,** eri, m. баранчик, ягнятко O.

lanio, 1. (lanius) α) розшарпувати, роздирати, роз-, шматувати, розпанáхати, crinem O рвати, ora digitis O дряпати, artus dentibus V по-кусати, crura T порубати, venti mundum O роздувають. β) ганити, зневажати, carmina O.

lanista, ae, m. учитель (або й власник) ґладіяторів, l. Aetoliis L за їх підмовою.

lānitium, ii, n. ткачування, збиране вовни, прядло V.

Бібліотека Учениць УКР. ГІМНАЗІЇ В ПЕРЕМИШЛІ

lanius, ii, m. різник L Pl.

lanterna, laterna, ae, f. „ліхтарня", лямпа PlCi.

lanternārius, ii, m. (*sc.* servus) носящий ліхтарню, Catilinae Ci помогач.

lānūgo, inis, f. (lāna) пух, пушок, мох, dubia, prima O V перший заріст.

lanx, lancis, f. α) миска V H. β) важни́ця, важки V.

lapathus, i, m. f. **lapathum**, i, n. щавій, квасок H.

lapi-cīda, ae, m. каменяр L.

lapicīdīnae, ārum, f. камяни́ще, каміноломи H Ci.

lapidārius, 3. каменярський, l. latomiae Pl камянище, каміноломи.

lapidātio, ōnis, f. каменованє, l. fit Ci кидають камінєм.

lapidātor, ōris, m. каменитель, побиваючий камінєм Ci.

lapideus, 3. (lapis) камінний, каменястий L.

lapido, 1. (lapis) кидати камінєм, lapidat L паде камінєм, de caelo lapidatum est L кидало камінєм, alqm каменувати.

lapidōsus, 3. камянистий, камяни́й, з каміня, рінуватий, rivus O повний ріни, corna V зернисті, panis H піскуватий.

lapillus, i, m. (*demin.* до lapis) α) камінь-чик, рінь O; *occ.* 1. до голосованя, ater O. 2. дорогоцінний (самоцьвіт), carus O nivei viridesque H жемчуги і смараґди. 3. Libycі H мармур.

lapis, idis, m. α) камінь, ardentes L метеори, lapide sternere L (жорствою) бру́кувати, bibulus V пісковець, Parius V бі́лий мармур. β) все з каміня зроблене: lapidum causa T самоцьвітів ради, elapsus aure O жемчуг, albus H мармурова столова пли́та, varii H мозаїка, quintus N милевий (що 1000 кроків), sacer L межевий камінь, de lapide empti L підкуплені, l. (ultimus Pr) T надгро́бок.

lappa, ae, f. лопух, репях O V.

lapsio, ōnis, f. (lābi) сховзненє, паданє Ci.

lapso, āre (*frequ.* до lābi) ховзати ся, с-, потикати ся, падати V T.

lapsus, ūs, m. (lābi) α) ховзанє, паданє, Harpyiae V (= volucrum Ci) лет, fluminum H течія, lacus Ci пруд, l. rotarum subicere V підсувати бі́гкі колеса = валки, siderum V бі́г, круговорот, lapsu diffugiunt V плазом, по́повзом розповзли ся, vitis serpens multiplici lapsu et erratico Ci закрутивши ся на всї бо́ки, вє ся кру́то. β) звихненє, хиба, промах, ab lapsu continere alqd Ci.

laquear, āris, n. laqueāre, is, n. тафльована (різьбована) стеля V.

laqueātus, 3. (laqueus) (золотом) ложе́ний, тафльований Ci H antra O на зводї прикрашені.

laqueus, i, m. α) сїло, сїльце, петля, петлиця, бичівка, laqueos ponere O наставляти сїти, alci laqueo gulam frangere S задусити, colla laqueis implicare O = laqueo animum claudere O повісити ся; обр. β) сі́ло = крутанина, підступ, Stoicorum Ci крутїйства.

lārdum = lāridum.

largior, 4. α) щедрити кого чим, ущедряти кого чим, щедро дарувати, за дармо роз-, давати, дарити, надїляти кого чим, his agrum Ci, pecuniam in eos T роздавати між них, plebem S підкупити. β) до-, призволяти, годити ся, признавати, приставати на що, deus mihi, ut Ci.

largitās, tātis, f. (largus) щедриня́, щедрість Ci.

largiter, *adv.* щедро, l. apud alqm posse C мати великий вплив.

largītio, ōnis, f. α) все-, щедрість, щедриня́, дарицї C. β) пере-, підкупство, largitione plurimum posse C. γ) позвіл, признанє, civitatis Ci aequitatis Ci уступчивість.

largītor, ōris, m. (largiri) щедрий дари́тель, щедритель, щедрець, l. factus est L розщедрив ся, in re l. Ci підкупник.

largus, 3. *adv.* ē α) все-, щедрий, гойний, animo T щедролюбивий. β) нескупний, достатний, багато, imber O V рясний, opum V багатий, herba H густенька.

lāridum, lardum, i, n. тук, солонина O.

larix, icis, f. мудренець, модрина, чубатник.

lārva (larŭa), ae, f. α) злий дух покійника Pl. β) машкара, личина H.

lasanum, i, n. нічна посудина H.

lascīvia, ae, f. (lascīvus) α) сваволя, и-, гра-, жарт, шутка, audax T мудрощі, pares T примхи. β) пустотня́, свавільство, пустощі, збитки, шу́тки, per lasciviam T на збитки, шуткома; *occ.* розпуста, розпутність, lascivia uti T дати собі розпусту, пускати ся в ледащо.

lascīvio, īre (lascīvus) сваволити, розбуяти (ся), пустувати, agnus O розбрикало ся.

lascīvus, 3. α) свавільний, пуст(о́тлив)ий, збитошний, буйний, hedera H, pueri H пустуни, збитошники, grex H бриклива. β) роспущений = розпутний, похотливий, haedus O жадливий.

lassitūdo, inis, f. ослаба, утома, змо́ра C Cu.

lasso, 1. томити Cu O.

lassus, 3. (laxus) стомлений, змучений, зморений, струджений, охлялий, humus

O виссана, пісна́, aures H повислі, stomachus H нездоровий, collum V зівяла шийка, os O жаждущий; з *abl.* proelio S, ab equo H.

lātē, lātius, lātissimē *adv.* α) широко, далеко, longe lateque C по всіх усюдах, minus l. C не конче далеко, quam latissime C N як найдальше; *atrib.:* lātē rex V (= regnans). β) бага́то, обши́рно, подрібно, просторо, latius uti opibus H щедрійше, l. refer O (= pluribus verbis).

latebra, ae, f. звич. *pl.* (latēre) α) с-, хо́ванка, крийка, криївка, печера, ferarum L V нора (леговище), ба́рліг, Ponti Ci за́хисток, uteri V порожнява нутра, teli V дїра. β) скритість, зати́шок, in balneis Ci caecae O тайнощі, hominum in animis Ci потайні думки. γ) викрутка; *pl.* викрутні, викрути, l. quaerere Ci викручувати ся.

latebrōsus, 3. повний с-, хованок, pumex V дїркуватий.

latens, tis, (*PAdi.* до latēre) *adv.* enter скритий, тайний, saxa V підводні стрімлякй.

lateo, 2. ui у-, скривати ся, крити ся, ховати ся, таїти ся, anguis in herba V ‚небезпека', sub classibus aequor V покрите кораблями = не видко з попід кораблїв, bene O жити для себе, незамітно. β) бути укритим від чого = певним, безпечним, захищеним, in tutela Ci puppes H. γ) бути скритим = незвісним, невідомим, id mihi C, causa O; гр. *constr.:* doli fratrem V; з *acc. c. inf.* O; зал. пит. N.

later, eris, m. цегла, crudus Cu непалена = сирівка.

laterculus, i, m. (*demin.* до later) цеглина, цеголка, coctilis Cu палена.

latericius, 3. (later) з цегли, цегляний, цегло́вий, turris C; *subst.* latericium, ii, n. цегольна = мурована бу́дова C.

lāterna, гл. lanterna.

latex, icis, m. α) (скрита) нора, occultus L. β) теч, плив: вода, sacri O Гіпокрини, Palladii O олива; вино V = l. meri O = pressi l. O = l. honor V.

latibulum, i, n. (latēre) сховище, дучка Ph Ci.

lāticlāvius, 3. широкосмужка(с)тий.

lātio, ōnis, f. (fero, tuli, lātus) при-, несене, auxilii L підмога, legis Ci предложене закону, suffragii L право голосования.

latito, 1. āvi (*frequ.* до latēre) у-, скривати ся, ховати ся, res C потайна, id mihi Pl.

lātitūdo, dinis, f. (lātus) α) шир, широкість, in latitudinem C в шир, завширшки. β) просторонь, простір, Galliae Ci обшир(ність). γ) широке виголошене слів Ci.

lātor, ōris, m. вноситель, внескодавець, legis Ci L.

lātrātor, ōris, m. (latrāre) гавкун, у O пес: tres latratus edidit тричи завалував.

lātrātus, ūs, m. (latrāre) гавкіт, гавкане, гавканина, звяга, бре́хіт Cu O V.

lātro, 1. α) гавкати, валувати, бре́хати, latrantes O пси; *trans.* pellem H на; *poet.* latrans stomachus H бурчить з голоду, l. unda V клекотїюча. β) кричати, сварити, лаяти; *absol.* H; *trans.* obprobria dignum H прозивати.

latro, ōnis, m. α) 1. жовдак. 2. наємець. 3. каміньчик на шаховници O. β) розбійник, розбишака, грабіжник, харциз, опришок, viarum Ci лугар; *metaph.* ловець, стрілець V.

latrōcinium, ii, n. α) гра в шахи O. β) харцизство, грабіж, розбій(ство) C, розбійничий напад S; *metaph.* per latrocinia S харцизяцькими крутарствами. γ) ватага опришків, hic l. Ci unus ex l. Ci тут шайка розбишак.

latrōcinor, 1. розби(шаку)вати, харци́зити Ci L лугарювати.

latrunculus, i, m. мерзенний харцизник, підлий розбишака Ci.

lātus, 3. *adv* ē α) широкий, XV pedes C завширшки, ушир 15 ступнїв, aurum V золота смужка; *subst.* lātum, i, n. шир(окість), in l. crescere O ширшати, розширяти ся, l. spatiari H гордо ступати. β) далекий (обширний), просторий, розлогий, verba Ci повагом виголошені. γ) подрібний, quaestio L докладна.

latus, ĕris, n. α) бік тїла; laterum H = lateris dolor Ci кольки, laterum crates O грудниця; latera me deficiant Ci не стало-б грудий, духу. lateri adhaeret L сидить на карку, l. dare (obdere) alci H виставляти, claudere (tegere) Ci H іти з патроном лїворуч, sedere ad l. alcis Ci побіч кого, ab l. alcis esse Ci бути в чийсь дружинї, ab l. tyranni L заушники; *pars pro toto:* тїло, fessum H laterum artifices O танечниці, l. deponere, submittere in herba O лягати, brevi latere H підсадкуватий. β) бік, сторона, ex, a lateribus S Ci з боку, fossae C стїна, беріг, navis V оба́ва, о́бла́вок, mundi H часть, apertus C (незахищене) крило, collis O спохилість, l. arduum Atlantis V стромина, hostes l. tenent O бічну лаву, l. claudere = tegere C L захищати.

laudābilis, e *adv.* iter по-, хвальний, сла-в(ет)ний.

laudātio, ōnis, f. по-, хвала; з *gen. subi.* і *obi.* Ci. β) оборона перед судом, ornatissima Ci. γ) надгробне слово, matronarum L над їх могилою. δ) подячна адреса, l. comparare Ci.

laudātor, ōris, m. (laudāre) α) хвальник, хвалитель, величатель, temporis H хвалій. β) свідок-хвалитель, l. excitare Ci. γ) речник над гробом, in funere L; *fem.* laudātrix, īcis, f. хвалителька O.

laudātus, 3. (P Adi.) по-, хвалений, визначний, славний, virgo O прегарна.

laudi-cēnus, i, m. галапас.

laudo, 1. (laus) α) хвалити, по-, вихваляти, agricolam H завидувати єму; *occ.* β) мати надгрібне слово, eum supremo die Ci. γ) наводити, auctorem Ci.

laurea, (*demin.* **laureola**) гл. laureus.

laurea, ae, f. (*demin.* **laureola**) α) лаврове дерево H. β) лавровий вінець L O H; *meton.* побіда, слава, tua Ci l. deporto T.

laureātus, 3. увінчаний лавром, fasces Ci litterae L T звіт побідного воєводи до сенату.

laurētum, i, n. лавровий гай L.

laureus, 3. лавровий, corona Ci.

lauri-ger, (a lauro gerenda) увінчаний лавром O.

laurus, i, f. (инодї *abl.* lauru O H; *nom. acc. voc. pl.* laurus O V) бобковець лавр, присвячений Аполїнови, innuba O = дївоцька Дафне; *meton.* л. вінець, л. гілька O.

laus, laudis, f. α) по-, хвала, слава, добре слово, pedum O в перегонах, virtutum N славні дїї; *pl.* похвали, l. dicere alcis V прославляти, вихваляти кого, l. alci agere Ci дякувати. β) хвальні учинки, подвиги, bellicae Ci Herculeae T; Thesea O заслуга єго.

lautia, ōrum, n. (lavāre) угощенє чужих послів, locus et l. мешканє і харч = цїле удержанє L.

lautitia, ae, f. (lautus) розкішне житє, зо́йтки, о́у́чність Ci.

lautumiae, ārum, f. **lautimiae, lātomiae,** ка-мéноломня, каменище, се-о́-то острог на форум.

lautus, 3. *adv.* ē (lavāre) α) о́бмитий = харний, охайний, чепурний, manūs H чисті. β) виставний, supellex Ci дорогі, parum laute Ci не після стану. γ) при-, знатний, patrimonium Ci велика, iuvenes Ci паничі.

lavātio, ōnis, f. α) об-митє, купіль, callida Ci. β) посудина до купелї, argentea Ph.

lavo, 3. lāvi, lautus, **lavo,** 1. lāvi, lavātus (lōtus) α) мити, о́бмивати, pedes aere H в мідни́цї; *medial.* мити ся, купати ся, lavatum ire H іти купати ся. β) звохчати, зрошати, mare harenas O mala vino H запити, ora cruor V кервавить, vultum lacrimis зросити слїзоньками, villas Tibur H опливає.

laxāmentum, i, n. (laxāre) полекша, пільга, відпочинок, віддих, перерва L Ci.

laxitās, tātis, f. (laxus) просторість, об-ємистість Ci.

laxo, 1. (laxus) α) спільжити, звільняти, роз-, по-, пускати, corpora rugis laxantur O морщать ся, rudentes V розвинути, claustra V відчинити, die laxatur humus O тане, foros V робити місце, pugna laxatur L холо́не. β) розширяти, побільшувати, manipulos Ci C розтягнути, custodias L одалїк від себе розмістити. γ) пільгувати, улекшати, уменьшати, дати пільгу, animum a laboribus L дати віддихнути, alqd laboris L по-, спільжити, annonam L дешевити = знижити цїну збіжа; *act.* = *medial.* annona laxaverat L хлїб подешевів.

laxus, 3. *adv.* ē (languēre) α) попущений = спільжений, нетугий, вільний, arcus V H O не напружений, frena O попущені, не натягнені, laterum compages V розщілена снасть, in pede calceus H телїпаючий ся, annona L дешеве, ianua O що легко отверає ся, laxius vivere L свобідні́йше, imperium Ci лагідне, agmen C S розтягнена лава. β) просторий, розлогий, cassis V велика, laxior neglegentiae locus L лїпша нагорода для, l. diem statuere L дальший речинець.

lea, ae, f. **leaena,** ae, f. львиця O.

lebēs, ētis, m. *acc. pl. gr.* lebētās мідниця O.

lectica, ae, f. (lectus) ноші, cubare in lectica Ci на лїжниці.

lecticārii, ōrum, m. ношаки Ci.

lectīcula, ae, f. (*demin.* до lectīca) α) малі ноші L. β) мари N.

lectio, ōnis, f. (legere) α) вибір, iudicum Ci. β) про-читанє, senatūs L списку імен сенаторів (цензором).

lecti-sternium, ii, n. угощенє, се-о́-то бесе́да (з'ображінь) богів на подушочках L, на кріслах T.

lectito, 1. (*frequ.* до lecto) частїйше і пильно читати Ci.

lectiuncula, ae, f. поверхо́вне читанє Ci.

lector, ōris, m. від-, читач, читець O N.

lectulus, i, m. (*demin.* до lectus) α) 1. лїжочко Ci. 2. постіль Ci. β) мари T.

lectus, 3. (legere) α) вибраний, добірний, знаменитий, vir Ci, Massicum H ‹вимо-розок›. **lectus,** i, m. α) ліжко, ло́же, ліґво, caelebs O безженне житє, foedera lecti O подружжя, lecto teneri Ci нездужати. β) столова софка, бесе́дне ложе, convivalis T. γ) мари, funebris Ci.

I. **lēgātio,** ōnis, f. (lēgāre) α) посольство, уряд (гідність) посла, l. suscipere C N приймати на себе, libera Ci добровільне. β) (посольський) звіт, l. renuntiare Ci referre L давати звіт. γ) посли, відпоручники C Ci L.

II. **lēgātio,** ōnis, f. (lēgātus) уряд леґата C.

lēgātum, i, n. (lēgāre) заповіт, запис Ci.

lēgātus, i, m. (lēgāre) α) посол, посланник, відпоручник, l. ex auctoritate senatus legebantur Ci. β) помічник, се-б-то заступник полководця, намі́с(т)ник, pro praetore C підручник претора, се-б-то леґат з правом заступства. γ) (за часів ці́сарів) намі́с(т)ник, повновласник, Caesaris, legionum з військовою достойністю.

lēgāta, ae, f. жінка посла Ci O.

lēgi-fer, 3. (leges ferre) законодавчий V.

legio, onis, f. (quod leguntur milites in delectu) вибір = набір, се-б-то: *occ.* леґіон, (римський) полк; за Ромуля мав він 3000 піхотинців, а 300 кінних; за Сервія 4200 мужа, а пізн. яких 6000; за Цезара мав полк 10 когорт, когорта 6 сотень = пересічно 3000—3600 мужа; у чужих народів: військо, потуги L V.

legiōnārius, ii, m. леґіонарський, леґіонний (жовнір), полковий, рядовий C L.

lēgi-timus, 3. (lēgi-tumus) *adv.* ē α) правний, законний, filius O праволожний, coniux O шлюбна. β) правильний, слушний, відповідний, належитий, numerus Ci роёма H штучна як слїд, sonus H по правилам метрики.

legiuncula, ae, f. (*demin.* до legio) нужденний леґійоник L.

lego, 3. lēgi, lectus α) збирати, зривати, здоймати, serta V = flores O ossa Ci V O попіл з костра, vela V звинути, fila O намотувати, extrema fila Lauso V допряджувати, sacra H красти, halitum V хватати. β) о-, до-, вибирати, eum in senatum C = in patres L, vir virum V до боротьби, milites L набирати = затягати. γ) читати, від-, пере-, прочитувати, librum Ci, adversos V озирати, scriptum apud Platonem Ci ‹у Плятона›, princeps in senatu lectus est L єго читали першого в списку сенаторів, legar ore populi O читати-муть мене = мої писання. δ) зором (як письмо) пере-, оглядати, перебігати, переходити, vestigia gressu O V слїдкувати за, oram L V (Capreas O) плисти попри; обр. oram litoris primi V держати ся найблизшого.

lēgo, 1. (lex) α) наказувати, negotium Ci. β) *occ.* виряджати кого як посла, випосилати, eos in Africam S. γ) назначувати кого помічником для полководця, Gabinium alci Ci, sibi nobiles S бере собі за леґатів. δ) записувати, завітувати, alqd populo Ci, uxori testamento pecuniam a filio Ci син має виплатити їй.

lēgulēius, i, m. (lēx) правотар Ci.

legūmen, inis, n. **legumentum,** i, n. стручкуватий плід: біб, фасоля, то що Ci.

lembus, i, m. (рибальський) байдак, чайка; *dem.* **lembunculus,** i, m. байдачок L Ci.

lemma, atis, n. предмет, задача, стих.

lēmniscātus, 3. украшений стяжками, palma Ci найвисша нагорода.

lēmniscus, i, m. стяжка L N V.

lemures, um, m. духи покійників, ‹страхи›.

lemūria, orum, n. заупокійний празник від 9—12 V.

lēna, ae, f. (lēno) α) зводниця O. β) обр. спокусниця, natura Ci, vox O принадний.

lēnīmen, inis, n. H O. **lēnīmentum,** i, n. T лагодїння, полекша, пільга.

lēnio, 4. lenii (īvi) ītus (lēnis) лагодити, за-, успокоювати, втихомиряти, у-, присмиряти, удобряти, alqm O, dolores O animum V; *pass.* по-, мякнути, подобріти, подавати (ся), lenitur S уступає.

lēnis, e *adv.* iter α) лагідний, ла́годливий, смирний, ввічливий, ventus C тихий, vinum H старе, fastigium Ci улогий, collis leniter acclivis C походистий, in hostes Ci ласкавий для них, non l. precibus H невбла́ганий. β) повільний, спокійний, lenius lacessere C не так завзято, lene sonans O дзюркотить, l. caput H криничка = дзюркотонька, stagnum L тихо пливуче.

lēnitās, tātis, f. (lēnis) α) лагідність, ла́года, уміренність, animi Ci доброта. β) повільність, тихість, oratio cum l. profluens Ci ла́годом, з пова́гом пливуча.

lēnitūdo, inis, f. (lēnis) α) лагідність, ла́года, добродушність Ci. β) спокійність, спокійний ток, спокійний біг Ci.

lēnō, ōnis, m. α) зводник, сватник, ба́ндур, insidiosus H. β) посередник, відпоручник, Lentuli Ci.

lēnōcinium, ii, n. α) сватництво, розпутність, l. petere Ci нагороду за р. β) принада, прикраса, l. orationi ad-

dere T прихильне слово, corporum Ci чепурність.

lēnōcinor, 1. (lēnō) α) придобрювати ся, підлизувати ся, tibi Ci. β) підпомагати, прикрашати, feritati T.

lens, lentis, f. сочевиця V.

lentēsco, ĕre (*incoh.* до lentus) α) ставати лїпким, лїпчити ся, липнути, ad digitos V sucinum in resinam T мякне мов смола. β) зменшати ся, ме́ншати, cura O устає.

lentisci-fer, 3. родючий мастикове дерево O.

lentitūdo, inis, f. α) повільність, coniuratorum T. β) байдуж(н)ість, lentitudinis est Ci l. libri T тяжкі, важнющі.

lento, āre (lentus) згинати, remum V гребсти.

lentus, 3. α) тугий, жилавий, radix V infitiator Ci завзятий, fastus O упертість; *occ.* чїпкий, лїпкий, pix V. β) гнучкий, hasta V vimen V. γ) повільний, пинявий, лїнивий, спроквола, з повагом, venena T повільно дїлаюча. δ) тихий, рівнодушний, спокійний, байдужний, amor O млява, l. abesto O довго, in ira O не палкий на гнїв, pectora O тверді, Nais O вередлива, in dolore T терпеливий, bracchia H безчуственні.

lēnunculus, i, m. байдачок, чаєчка C T.

lēnus, i, m. цебер, кадка Ci.

leo, ōnis, m. лев, violentus O (звіздна громада, 23 липня).

lepidus, 3. *adv.* ē α) гладкий, чепурний, милий, puer Ci вигладжений, чепурун. β) дотепний, забавний, dictum H.

lepōs, lepor, ōris, m. гладкість, дотеп, принада Ci.

lepus, ōris, m. заяць; *demin.* lepusculus, i, m. зайчик.

***lessus,** *acc.* um, m. голосїння.

lētālis, e (lētum) смерт(ель)ний, смертенний, sonus V зловіщий (сови). **lētālia,** ium, n. смертяні́ средства L.

lēthargicus, i, m. сплюх, сонько, хорий (на сплячку) H.

lēthargus, i, m. сонно́та, сонливиці, сплячки́ H.

lēti-fer, 3. смерт(онос)ний, смертяний, annus V моровий.

lēto, 1. мертвити, убивати, corpora letata O трупи.

lētum, i, n. α) смерть, eodem leto perire Ci так само загинути. β) за-, по-, гибель, упадок, eripe leto V.

leucaspis, idis, f. з'оружений білим щитом L.

levāmen, inis, *poët.* **levāmentum,** i, n. полекшаюче средство, пільга, полекша, полегкість Ci, curae l. V відрада.

levātio, ōnis, f. (levāre) пільга, полекша, vitiorum Ci зменшенє.

leviculus, 3. (*demin.* до levis) легонький, легкодух Ci.

levidensis, e незначний, безцінний Ci.

I. **lēvis,** e α) гладкий, sanguis V ховзкий, colla O молоденьке, mitra O мягка, frons O вузеньке, pectus молодий, iuventas H безборода, senex O сїдоглавий. β) плавний, oratio Ci levia sectari H змагати до плавности.

II. **lĕvis,** e *adv.* iter α) легкий, milites L легкозбройні, levis armaturae populi O ‚тїни', malva H стравна, somnus H спокійний; *occ.* скорий, звинний, Parthi V меткі, pollex O зручний, hora O скороминаюча, leviter dicere Ci O побіжно, так собі. β) незначний, маловажний, дрібний, малий, марний, пустий, causa C Ci rumor Ci непевна, levius sonare O слабше, in levi habere T маловажити. γ) про вдачу: лагідний, не(по)стійний, легкодушний, in pecunia Ci розтратний, non l. Euhius H добродушний, vulgus O змінлива, amicitiae Ci з вітрогонами, reprehensio Ci лагідна.

lēvitās, ātis, f. (lēvis) гладкість, кругліть Ci Q.

levitās, ātis, f. (lĕvis) α) легкість, скорість, моторність, armorum C легке зуброєнє, легкозбройність β) не(по)стійність, amatoriae Ci в любови, comicae Ci пусті смішки.

lēvo, 1. за-, о-, гладити Ci H.

lĕvo, 1. α) (здоймаючи) у-, злекшати, злегчити, полегчити, полекшувати, здоймати, у-, звільняти, спільжити, пільгувати, зменшати, te fasce V тебе від в. = здоймати з тебе, colla (frenis) O розпрягти, vincla V зняти, inopiam eius N C попільжити; *med.* = *refl.* cubito O V se baculo O спірати ся на, se de caespite O вставати; обр. pretia T знижити, nemus fronde V обтяти, frugum pretia T знижити, auctoritatem підкопувати, mentem sollicitudine T збувати ся клопоту, eos auxilio V помагати їм, fidem H (facinus L curam Ci) зменшати, sollicitudinem, luctum alci Ci розважати, vulnera O лїчити, ictum H ослабити, sermone viam V скоротити, levari luctū O потїшати ся. β) підоймати, підносити, naves V se alis L = pennis O підлїтати.

lēvor, ōris, m. (lēvis) гладкість.

lex, lēgis, f. (a legendo) α) (письменно уложений) договір, уговóр, уклáд, услівє, умова, operi faciundo Ci контракт будови.

Manilianae Ci контракти куплї, censoria Ci винаємний уклад, leges pacis dicere alci L приписати, pax data est in has l. L на тих умовинах, l. accipere O приймати умовини, foederis V; *осс.* β) предложенє закону, предложенє, внесенє, списаний внесок, legem (scribere, promulgare, rogare) ferre вносити, l. antiquare (repudiare) відкидати, l. sciscere (accipere, iubere) приняти = потвердити, l. abrogare Ci зносити давний закон. γ) (людом удобрений) принятий закон, (законна) установа, рішенє, l. figere O; *осс.* право, **leges** *(pl.)* державний устрій, suis l. uti C мати самоуправу = бути незалежним, **lege, legibus** L N Ci законно, прав(иль)но; обр. δ) закон = правило, право, припис, nata lex Ci природний, fatalis O судьба, lege agere L поступати правно, lex est з ne, ut; *осс.* основини, philosophorum Ci, capilli sine lege O розкудлані, equi sine l. ruunt O женуть на ослїп, слїпма, loci O вид, poenae O спосіб кари.

lexis, is, f. слово.

lībāmen, inis, n. V. **lībāmentum,** i, n. (lībāre) α) принос, жертва, дар, prima V nova l. carpere O насамперед спожити. β) взорець, praedarum Ci на показ, для призору.

lībātio, ōnis, f. (lībāre) (питна) жертва Ci.

lībella, ae, f. (*demin.* до libra) ⌜сотик⌝, ⌜фенник⌝, Pl ad libellam Ci ⌜рівно⌝, точно.

libellus, i, m. (*demin.* до liber) α) книжочка Ci H. β) мале письмо, meus H стихи. γ) записка, mandatorum Ci nominum Ci список, in l. referre Ci записати собі, libellum refert Ci записує в дневник, gladiatorum T ⌜програма⌝, libellos dispergere T по-розсилати програму відчиту, famosi T ⌜пашквілї⌝, deicere l. Ci зірвати лїцитацийні оповіщеня; *осс.* скарга, донос, лист, білєт Ci пропамятне письмо T.

libens, lubens, tis (P Pr A до libet) libenter, lubenter ухітний, залюбки, охочий, охотно, з охотою, радо, з уподобою, animo libentissimo Ci як найрадше, з радної душі.

liber, libri, m. α) лико, кора, ulmi Ci. β) на корі написане: книжка, твір, дїло, libri (Sibyllini) L Ci literarum adlatarum Ci ⌜список⌝, iudicium ad libros vocare H говорити про літературу.

līber, era, erum *adv.* ē α) вільний, свобідний, незалежний, необмежений, незвязаний, l. caelo frui Ci свіжий воздух, campus L отверте, libere loqui C отверто, Lollus H щирий, l. mendacio uti L очевидно брехати, mihi est liberum alqd facere Ci вільно менї = сьмію = *abl. abs.* libero T добровільно, tellus liberius fert V сама собою = добровільно, mores C розпутні, iudicium Ci неупереджений. β) вільний = позбавлений чого, без чого; *abl.* metu L безбоязний; з ab: a sumptu Ci неуподаткований; у поетів з *gen.* laborum H; *absol.* legatio Ci без видатків, rei fam. Ci без довгів, aedes L незамешкана. γ) (полїтично) свобідний, вільний, на волї, незалежний, populi C Ci з републиканським устроєм; *осс.* δ) вільний = на волї, sui iuris вільний чоловік (громадянин) (*opp.* servus) Ci, toga O громадянська; **līber,** eri, m. вільний чоловік; *pl.* **līberi,** ōrum, (ūm) m. родина Римлян = дїти.

līberālis, ē *adv.* iter α) благородний, як личить вільному, приличний, studia Ci гарні, l. studiis praediti T учені (поети, философи), fortuna L виставне житє. β) щедрий, гойний, приязний, ввічливий, epulae T бучна беседа, pecuniae S нежалуючий гроша, viaticum Ci відповідне. γ) що до волї, causa Ci визвольна справа.

līberālitās, ātis, f. (līberālis) α) благородність, ввічливість Ci. β) щедрість C. γ) подарунок T.

līberātio, ōnis, f. (līberāre) α) визвіл, culpae Ci. β) увільненє, збавлення Ci.

līberātor, ōris, m. (līberāre) о-, свободитель, ізбавитель, визволитель, patriae N спаситель.

lībero, 1. (līber) α) свободити, слободняти, спасати, о-, слободнити, вйсвободити, ви-, збавляти, ви-, рат(ов)увати; із чого? з *abl.* rem p. metu Ci urbem obsidione Ci CN ensem vaginā O добути; *poët.* urbis obsidionem l. L відступити від облоги, alqm ab alquo N Ci, se ex incommodis Ci позбути ся невідрадних обставин, але: suam fidem Ci додержати слова, nomina L поплатити довги, promissa Ci обявити за неважні, liberata templa Ci з вільним видом, Byzantios agros Ci неуподатковати. β) (судово) увільняти; *abl.* eum culpā Ci; *gen.* culpae, voti L; з *nom. c. inf.* Milo liberatur profectus esse Ci оправдано его що . . ., se a Venere Ci додержати обіт. γ) дати волю, слободнити, servos C.

lībertās, ātis, f. (līber) α) вільність, свобода, воля, стан визволеного, визвіл, servos ad l. vocare C обіцяти волю, alqm in libertatem vindicare C Ci повернути

комусь волю. β) стан вільного громадянина: libertate uti Ci N бути вільним, на волі. 1. alci eripere L право голосування. γ) свобода держави = самостійність, незалежність, l. instituit Brutus T республіканський устрій, l. eos excitat Ci чуство свободи, визвольний рух будить їх . . . δ) необмеженість, nimia Ci розпуста; *occ.* 1. воля = позвіл, loquendi O fandi V ut faciant Ci. 2. прямодушність, ingenii S непохитність, multa cum l. notare H неустрашимо.

lībertīnus, 3. пущений на волю, визволений, homo Ci; *subst.* визволенець; *fem.* lībertīna, ae H слободянка.

lībertus, līberta, увільнений від кріпацтва, на волі, слободянин Ci V.

libet, lubet, libuit, libitum est *impers.* любо менї, хоче ся, подобає ся, до вподоби, ужадібку кому, вільно; з *dat.* mihi Ci хочу з *inf.* Ci si l. Ci коли ухітний (і).

lībīdinōsus, 3. *adv.* ē (lībīdo) α) жадібний, похітливий, пожадливий, яркий, любасний, сласний, saper H юрний. β) самовільний, самолюбний, liberatio Ci не справедливе.

lībīdo, inis, f. **lubīdo** α) жада́, жадність, похіть, похіп до, охота, бажанє, вподоба, sanguinis T кровожадність; *poët.* з *inf.* O. β) сласть, по-, жадливість, похітливість, розпуста, mala L страсть, l. habere in re S любувати ся в чім. γ) самоволя, vitiosa H примха, ad libidinem alqd vexare Ci до схочу, (ex) lubidine S залюбки, iudicum Ci стороннича.

lībita, ōrum, n. забаганки, хіть, жадібка T.

libo, 1. α) черпати, liquores O comas O висмикувати. β) жертвувати = лляти (питну жертву), dona cineri V in mensam laticum honorem V полляти вином, altaria V покропити. γ) жертвувати = по-, присвячувати, primitias O. δ) трохи надбирати, animos a natura Ci alqd ex re Ci artes T поверховно пізнати, vires L ослабляти. ε) злегка доторкати (ся) чого, harenam O oscula natae V легонько поцілувати, iecur L dapes V = cibos O кушати.

lībra, ae, f. α) вага, вагівниця, bilanx з двома важками, ad libram C за повісами; *metaph.* сузіря ‚вага', adspicit H. β) фунт = 12 unciae, librae pondo L, libra et aere emere LHOCı правосильно.

lībrāmen, inis, lībrāmentum, i, n. (librāre) α) вага, tormentorum T. β) рівновага, plumbi L оловниці. γ) спад (води).

librāriolus, i, m. (*demin.* до librarius) писарчук.

librārius, 3. (liber) книжний, книжковий, taberna Ci книгарня, l. scriptor H. librārius, ii, m. переписувач, librārium, ii, n. книгохранка-, збірня Ci.

librātus, 3. (librāre) розмаханий, з розмахом, ictus T сильний.

librīlis, e (libra) однофунтовий, funda C метавка (на тяжке каміне) Ci.

libritor, ōris, m. (libra) кида́ч, ме́тник, (що мече рукою) T.

lībro, 1. (lībra) α) важити, держати в рівновазї, in aëre tellus O in alas corpus O зрівноважити ся на крилах, apes se per nubila V лїтають воздухами, vela ab aura O мають. β) розмахувати, махати, robur V. γ) кидати, шпуряти, швиргати, вергати, метати, discum O caestūs V.

lībum, i, n. книш, ‚плачента' (з сира, яєць і оливи, медом намащений, що єго жертвували родинному ґенїєви) O. adoreum V з супшену, о́ркішу?

licens, tis *adv.* enter (P Pr A до licet) α) вільний, свобідний, нїчим не занятий (не звязаний), dithyrambus Ci. β) надто вільний, зухвалий, розпутний, licentus alqd efflagitare T безлично.

licentia, ae, f. (licet) α) свобода, воля, позвіл, l. libertasque vivendi Ci необмежена воля. β) самоволя, vitae S власть над ж., tanta Ci така сила. γ) непоздержність, простірність, vita et l. C розпустне житє, ponti O безмежні води, verborum Cu безлична мова.

liceo, 2. ui стояти на продаж, продавати ся, quanti Ci pluris H, non asse plus l. H не варт (не стоїть) й фенника; *pass.* liceor, 2. itus заціпити, подавати цїну, токмити, торгувати, годити, contra l. C подавати вишу цїну = перебивати торг, alqd Cu купувати.

licet, *impers.* licuit, licitum est α) вільно, можна, годить ся; *absol.* 1. per me licet C Ci позволяю = най буде, про мене, id per leges Ci. 2. id tibi з *inf.* Ci. 3. нам. реч. = *subi.* licet omnes dicant Ci. 4. *inf.* = *subi.* id faeere ei non licet Ci не може = годї єму те робити. 5. з *praedicat. dal.* ei esse otioso Ci. 6. *acc. c. inf.* Ci. 7. заразом з *dat.* і *acc. c. inf.* ei consulem fieri licebat C. β) з *coni. praes.* і *perf.* даймо на те, що; хочби, хочай-би, най-би, нехай, дарма що, quamvis l. insectemur istos Ci найби й як . . .

licitātio, ōnis, f. (licitāri) подаванє цїни при купнї, цїновка, заціпка, ‚ліцитация'.

licitātor, ōris, m. подаючий ці́ну.

licitor, 1. (*frequ.* до licērī) подавати ці́ну, заці́нити, купувати.

licitus, 3. (P Pf до licet) по-, до-, призволе́ний, sermo V; *neutr. pl. subst.* T дозволене.

līcium, ii, n. α) заснова (tela поздовжні нитки), licia telae addere V зачати нову тканину. β) нитка, triplici colore V. γ) вужі́вка, стяжка O.

lictor, ōris, m. (ligāre вязати) лі́ктор, ‚пали́чник', держа́вний слуга найви́щих ри́мських урядників L Ci; *metaph.* повірник S.

liēn, ēnis, m. селезі́нка.

ligāmen, inis, **ligāmentum,** i, n. (ligāre) α) зав'я́зка T. β) перев'я́зка, опері́зка, пу́то O.

lignārius, ii, m. (lignum) дрова́р, дрововóз L.

lignātio, ōnis, f. (lignārī) руба́нка дров, деревні́, лі́са C.

lignātor, oris, m. (lignārī) руба́ч, дрово-руб C L.

ligneolus, 3. вирізаний з дерева, різьблений Ci.

ligneus, 3. (lignum) з дерева, дров'яний, деревля́ний, materia Ci дрова, деревня.

lignor, 1. (lignum) зби́рати дрова C, прикстарати дров, lignatum īre L іти по дрова.

lignum, i, n. α) дрова, ріще, па́ливо, то́пли́во, хворост, ligna in silvam ferre H ‚зля́ти воду в керницю'. β) дрова як матеріял, деревня. γ) з дерева, деревля́ні предмети. venerabile V дерево, також V O деревце, зраз O би́лина O, calcei ex l. facti Ci, inclusi ligno V в деревля́нім кони, fissum V деревище.

ligo, 1. α) вязати, при-, об-, звязувати, mulam H запрягати, pisces ligati O замерзлі. β) обвивати, vulnera O перев'язати, guttura laqueo O стиснути. γ) сполучати, споювати, по-, єднати, eos pace O за-, помирити.

ligo, ōnis, m. мотика, кияня, оскаро́ O H T.

ligūrio (ligurrio), 4. īvi (ii) α) *intr.* ласувати; *metaph. trans.* lucra Ci смакувати собі́. β) забага́є ся менї́, лакомити ся на, ласувати ся на, облизувати ся, похочувати, ius H, alqm Pl обї́дати.

ligūrrītio, ōnis, f. (ligūrīre) лакомина, лакомство, ла́суване Ci.

ligūstrum, i, n. вовчі ягоди, лі́густер O.

līlium, ii, n. лилія O, яма C.

līma, ae, f. α) пильник Ph. β) вигладжене, огла́да. ultima O оброба.

līmātus, 3. (līmāre) *adv.* ē *demin.* **līmātulus,** 3. Ci. α) обпилений. β) вигладжений, гладкий, старанний, liber Ci оброблена як слі́д.

limbus, i, m. обши́вка, бри́жка, лямі́вка, мережка, рубець O.

līmen, inis, f. α) поріг, вхід, двері, custos ad limina V дверник β) дім, домівство, жили́ще, мешкане, sceleratum V безбожників, aulae et l. V покої і світлиці. γ) початок, belli T l. relinquere V заго́роду (мету) бі́говища.

līmes, itis, m. α) поперечна дорога, стежка на правці L. β) дорога, l. transversis L манівцями, fluminis O русло, sectus O зди́як, curvus O весели́ця, spatiosus O смуга. γ) межа, границя, межовий копець, гота́р, обмі́жок, partiri limite campum V готарити, копцювати = межувати, agro positus V межовий камінь, l. scindit T окіп δ) ріжниця, brevis O.

līmo, 1. (līma) α) пилити, обпилювати, ferrum. β) гладити, вигладжувати, id genus Ci eos Ci. γ) ущерби́ти, від-, спилити, de altero Ci уймати ко́му чого, commoda H заздрувати на. δ) точно роби́рати, veritatem Ci зба́гнути, mendacium Ph.

līmōsus, 3. (līmus) на-, му́листий, грузький, ба́гнистий V S O.

limpidus, 3. ясний, прозорий, lacus Ca.

līmus, 3. I. косий, зизий, кривий, limis (*sc.* oculis) O H скі́сно = ‚зизо́м', зизим оком; *subst.* **līmus,** i, m. скі́сно ба́грена за́пинка жертовних служників V.

līmus, i, m. II. на-, мул, твань, amnes l. felicem l. trahunt V намулюють жизни́м намулом; обр. malorum O грузь, lēvis V коровяк, ad limum V аж до споду, до дна; у O *Fasti* глина.

līnea, ae, f. α) лі́нна́ нитка, л. мотузок, посторо́нок. β) rectis l. Ci = ad lineam Ci після оловниці = прямовисно. γ) межова лі́нія, межа, мета, границя, обмі́жок, пруг, черта, tamquam transire lineas Ci перебрати міру, ultima H кінець, l. cogit nos O переді́ли = ряди в театрі.

līneāmentum, līniāmentum, i, n. α) черта́, лі́нія Ci, па́-смуга. β) *plur.* о́брис, начерк, adumbratorum deorum Ci відті́нок. γ) черти, риси (обли́ча), пружки (на лици). hospitae Ci animi Ci вдача.

līneus, 3. лі́нни́й, лянни́й, полотня́ний, amictus T полотнянка, l. terga scuti V полотном повити щити.

lingo, 3. linxi, linctus лизати.

lingua, ae, f. α) язик, Siciliae O ріг, коса́; обр. мова, голос, l. tenere O мовчати, commercia linguae O розговір, mala V уро́ки; vatum V спів, libera l. Ci сміли́ва мова, Aetolorum L осуда; *occ.* хвальба O, балакливість O, ви-, мова, l. deest Ci красно-мовність, tibi l. est H ти красномовець. β) мова = говір(ка), l. utraque Ci лат. і грецька, Massilia a Graecis linguā divisa Ci лиш говором.

lingula, ae, f. (ligula), ae язичок, вузький ріг, в. півострів. in l. et promonturiis C на ˹косах˺ і ˹рогах˺.

lini-ger, gera, gerum (a līno gerendo) одітий в полотнянку O.

lino, 3. lēvi або līvi, litus α) на-, об-, по-, мазати, на-, по-, об-, мастити, ferrum pice L обсмолити, vinum O засмолити, ora luto O каляти, facta H чорнити, lita corpora guttis V ˹накрапані˺. β) вимазувати, вичеркувати, digna O загладити, (ширшим кінчиком писалця, ґрифля).

linquo, 3. līqui α) зіставляти, зоставити, об-, за-, лишати, haec Ci; з *praed. acc.* nil intentatum H все стрібувати; з *dat. obi.* socios terrae V в, на земли, fugae laborem V отягати ся від труду. β) опускати, по-кидати, habenas V lumen розставати (ся) зі світом, animas V умирати, (animo) linqui O зомліти.

linteātus, 3. одітий в полотня́ну, в полотня́нці L.

linter, (lynter, lunter) tris, f. α) жоліб, корито V; *occ.* β) човенце́, судно, чайка C; обр. l. mihi aliā aquā navigat O починаю щось нового, loqui in lintre Ci говорити гойдаючись.

linteus, 3. (līnum) лїнний, лянний, полотняний, ли́чаний, libri L старинні лїтописи; *neutr. subst.* **linteum,** i, n. α) намітка, рушник, capita linteis vincire Cu. β) полотно, polliceri L. γ) вітрило, dare ventis V O відчалити.

lintriculus, i, m. човник, байдачок.

linum, i, n. α) лен, льон, коноплї, humidulum O сочиста лїнна́ би́лина. β) все з льону, з конопель зроблене, як: tortum O линва (швара), humida V во́лок = lina plagarum O = l. nodosa O сїть, tabellarum Ci мотузочок, l. moderari O волосню при вудцї, vina lino vitiata H через полотно перецїджене, celans O простирало.

lippio, 4. (lippus) бути каправим, слїзоким.

lippitūdo, inis, f. каправість, запалене очий Ci.

lippus, 3. каправий, капроокий H кислоокий.

liquĕ-facio, 3. fēci, factus, *pss.* -fīo α) топити, tura flammā O aera Ci liquefacta viscera V зогнити, гнилі, unda liquefacta O прозора. glacies L талий. β) знеси́ляти, ослабляти, винїжувати, curis pectora liquefiunt O нидїє.

liquēsco, 3. (*incoh.* до liquēre) α) та́нути, відтавати, топити ся, nix L тане, corpora L гниють; обр. fortuna et l. effluit O никне-пропадає. β) винїжувати ся, cum voluptate l. et effluere Ci цїлком рознїжити (ся) і виснажити ся.

liquet, ēre, liquit (licuit) бути ясним, прозорим; лиш P Pr A. **liquens,** ясний, прозор(част)ий, campi V прозірні хвилї (моря); *impers.* liquet, 1. (правнича формулка судиї) ясно, очивидно, явно, dixit sibi non liquēre Ci non liquet Pl справа ще не ясна (= *sc.* causa N L). 2. відомо, звісно: id alci, Ci Pl. *acc. c. inf.* O.

liquidus, 3. (liquēre) α) плавкий, плинний, текучий, nympha O русалка, polenta liquido mixta O з водою. β) ясний, прозорий, nox V яснозора, iter V воздухом; обр. vox V звінкий, voluptas Ci нїчим не стурбована, odores пахущі, mens веселий; *subst.* n. ad liquidum L як найточнїйше; *abl. adv.* liquidō Ci певно, як слїд.

liquo, 1. α) топити, guttas Ci. β) робити чистим, vina H пере-цїдити.

līquor, 3. топити ся, текти, слезити, розпливати ся, humor V тане, corpore sudor V піт ллє ся, tabe O нидїти, guttae arbori капають з дерева.

liquor, ōris, m. (liquēre) α) *abstr.* пливкий стан = плинність, те́ча, aquae Ci. β) *concr.* плинь, вода, теч, l. secernit Europen H Ґібральтар, virgineus O вода з водопроводів (= aqua Virgo), fluidus V зіпсовані соки.

lira, ae, f. борозна́.

līs, lītis, f. α) спір, супере(ч)ка, сварка, змага, sub iudice est H нерішена, l. lite resolvere H ˹клин клином вибити˺ = lites componere V залагодити, рішити спірне питанє. β) судова справа, позов, l. discernere arvis V припинити позов о ниву, l. capitalis Ci уголовний процес. γ) предмет спору, l. in suam rem vertere L задержати (поле), aestimare N C Ci назначити грошеву кару, perdere Ci H програти процес.

litātio, ōnis, f. (litāre) щасливе жертвованє L.

liti-cen, inis, m. трубач, сурмач Ci.

lītigātor, ōris, m. (lītigāre) правотник, позивайло

lītigiōsus, 3. (lītigium) α) сварливий, змагливий, гомінкий, minime l. Ci згідливий; обр. fora O спірливі, disputatio галаслива. β) спірний, praediolum Ci ager O.

lītigium, ii, n. (lītigāre) сварка, спір.

lītigo, 1. āvi, ātūrus (qui litem agit) тягати ся по судах, правувати ся, позивати ся, спорити ся, суперечити ся Ci L.

lito, 1. приносити жертву при щасливих о-знаках: *absol.* щасливо жертвувати, egregiē L Cu animā Argolicā V жертвувати житє Арґолійця (щоб щастило); *trans.* sacris litatis V пожертвувавши щасливо, non auspicato nec litato L без ворожби і без жертви, victima O віщує на добре, Lentulo Ci жертвувати = вдоволити єго.

lītorālis, e **lītoreus**, 3. (lītus) приморський, береговий, над-, по-, при-, бережний O V.

littera, ae, f. (рідко lītera) α) на чім писали: папір, litteris rem mandare Ci C за-, написати, litteris exstat Ci ‚на письмі'. β) все написане: записка, письмо, publicae C урядові ‚грамоти', l. iungit O надмогильна напись; *occ.* (списані) договори, протоколи, рахунки, контракти, дипльоми, акта, памятники, то що C Ci L. γ) лист, alci litteras dare = remittere ad alqm C ‚написати' листа. 1. відписати. 2. також: дати письменний наказ (заказ); з нам. реч. ut (ne); висказ з *acc. c. inf; pl. tant.:* unae l. Ci один лист, l. binae Ci два листи, litteris = per litteras N C листовно, в листї; *poët.* littera venit O лист, l. nuntiique C звіти і звістки, l. ob-signare Ci C за-, печатати, scindere Ci подерти. δ) буква A = absolvo Ci tristis (C = condemno), unius et viginti litterarum formae Ci ‚азбука'. ε) книжки, словесність, письменство. l. de philosophiā Ci дїла, твори про Ф., eruditus Graecis l. Ci очитаний в гр. лїтературі. ζ) наука, знання, in eo sunt plurimae l. Ci глубоко образований, studia litterarum Ci науки, sine litteris Ci без наукової освіти, неук.

litterārius, 3. азбучний, l. ludum exercere T учити читати і писати.

litterātor, ōris, m. словесник, книжник Ci.

litterātūra, ae, f. (litterae) α) писанє буквами = письмо, l. constat ex notis Ci; *occ.* β) азбука, Graeca T.

litterātus, 3. *adv.* ē α) (буквами) за-, о-, написаний, ratio Ci виразна, litterate respondeo Ci буквально. β) науково образований, письменний, puer N litterate dicta Ci дотепи, litteratius Latine loqui Ci говорити по Латинї як слїд, без похибок, поправно. γ) учений, otium Ci заняте наукою.

litterula, ae, f. (*demin.* до littera) дрібонька буква, l. exaravi Ci написав писульку, l. Graecis imbutus H трохи очитаний в гр. лїтературі.

litūra, ae, f. (linere) α) ви-, затиране (таблички), поправка, ista Ci multa H часта. β) затерте (= вичеркнене) слово (місце), id in l. est Ci. γ) пляма, littera liturās habet O замазаний лист.

lītus, oris, n. α) морський беріг, orae litora L спадисті узморя. β) беріг ріки, озера, fluminis V поріче, узбереже. γ) побережє = побережина, arare O надармо трудити ся; але: у V l. arare заорювати поморя; electio litorum T морських купелїв.

lituus, i, m. α) жезло авґурів, aduncus L кавуля. β) ріжок (кінних трубачів) H.

līveo, ēre звич. *P Pr A* līvens α) синїти, бути синим, сїрим, crura O посинїлі, pectora tundunt liventia O покрити синяками. β) бути синим = сивим, dentes O чорнїють. γ) завидувати; з *dat.* studiis T.

līvidus, 3. (līvēre) α) посинїлий, bracchia H ora O побите. β) син(яв)ий, racemi H ягоди, vada V сїрі води. γ) завидливий, заздрівий, завидющий, неприхильний, deus H.

līvor, ōris, m. α) синяк, синець, пляма знак, niger O. β) завість, заздрощі TO

lixa, ae, m. куховар, перекупник, маркітант S T.

locātiō, ōnis, f. (locāre) α) уміщенє, розставка. β) винаєм, praedii L ‚оренда' на полїтки. γ) винаємна умова, l. inducere Ci заявити винаєм за неважний.

loco, 1. (locus) α) містити, у-, роз-, помiщати, у-, по-, роз-, ставити, у-, класти, eos in munimentis S hibernaculis T vicos T закладати, cornua in arbore O привязати до, deos sede O поселити, in oppido commeatum S спорудити склад, scin, se spondā V лягти на; обр. класти = цїнити, virtutem Ci eos in gradu dignitatis Ci вельми почитати; *occ.* β) видати за кого, віддати = me nuptiis *Ennius* virginem in matrimonium Pl заміж. γ) (гроші) вкладати, позичати, давати, beneficia apud eos L оказувати задля користи, disciplina locat se H S (п)оплачує ся, приносить %. δ) від-, ви-, наймати, віддавати в найми, випускати на полїтки,

‚заорендувати', за-, продавати, iis vectigalia Ci fundum Ci agrum frumento L за десятину, secanda marmora H.

loculus, i, m. (*demin.* до locus) містечко; *occ. pl.* скриночка, коробочка (на гроші), nummum in loculos demitto H, l. suspendere H шкатулку (на каміньчики для науки рахунків).

locuplēs, ētis *abl. sing.* e, i; *nom. pl.* n. ia, *gen. pl.* ium, рідко um C. α) обшарник, (дідич), богатир, поміщик, pecuniosus et l. Ci. β) багат(ющ)ий, засібний, зажитий, заможний, urbes Ci C; з *abl.* mancipiis H; обр. natura ad bene vivendum locupletior Ci придатнійша. γ) вірний, певний, auctor Ci вірогідний, reus L певний ручитель.

locuplēto, 1. (locuplēs) α) збагачувати, з-, багати́ти, eos fortunis Ci достатками. β) щедро надїляти, ще́дрити, alqm natura Ci.

locus, i, m. (**loci**, m. = in scriptis; **loca**, n. = regiones) I. α) місце, становище, положенє; де? без in: hoc ipso loco C як раз тутки, рідко з in: in multis l. O; l. superiora C узгіря, але l. superior Ci мовниця = rostra, natura loci C положенє місцевости = ‚терен', loca luminis O очні ямки. β) військово: станóвище, l. tenere C = se loco tenere C не подавати ся, устояти (*opp.* l. relinquere C не устояти). γ) мешканє, селище, садиба, l. laeti V рай праведників, tacentia V підземеле, loca et lautia L житло і харч = прожиток і прохарчованє. δ) місце(вість) місцина; *pl.* сторона, околиця, країна, dextra O на право положена, patentia et frumentaria C плодоносні рівнини. II. α) 1. відповідне місце, нагода, hic locus est, ut loquar Ci suus l. Ci належите. 2. ступінь, черга: loco priore насамперед, secundo l. потім, principem l. obtinere CN перворядне місце. β) місце = посада, достойність, гідність, значінє, contendo de locis C o посади офіцирів, loco movit eos C відобрати їм посади, filii loco esse Ci мість сина, отже: loco *gen.* місто = за, за-, мість, habuit eum scribae loco N nullo loco alqm numerare Ci мати за нїщо. γ) стан, походженє, рід, honesto l. natus NC знатного роду = високородний, obscuro L низького роду. δ) місце в книжці, роздїл, уступ, гадка, communes l. Ci місця, що учили ся на память, але loca recitata H прочитані уступи, varietas locorum Ci ‚гляви', cautionis Ci точка. III. α) рідко часово: час, доба, ad id locorum LS доси, ad locum L зараз, in loco T як стій, небавком, postea loci S потім, опісля. β) відповідний час, пора = добрий случай, спромога, можність, l. probandae virtutis C l. seditionis L. γ) стан, обставини, melior Ci in eum locum (adduci, Ci) ventum est, ut Ci дійшло до того, що...

lōcusta, lūcusta, ae, f. саран(ч)á; отруйниця T.

locūtio, ōnis, f. (loqui) говір, мова, вислов, вимова Ci.

logicus, 3. льоґічний, logicē, -ēs = **logica**, ōrum, n. льоґіка.

lolium, ii, n. стоколос, кукіль, омилка, плевéл, мітлиця, дурéць, дурійка O.

lollīgo, inis, f. каракатиця H.

long-aevus, 3. старожилий, староденний, довгоденний, старий OV.

longē, (*adv.* до longus) α) місцево: далеко, віддалїк, одалїк, широко, l. gradi V широким кроком, l. audire V віддалеки́, з далека, a domo C; *comp.* longius abesse CO дальше, l. fari V = dicere Ci обширнїйше, подрібнїйше; *superl.* quam longissime C по змозї (о скільки можна) далеко. β) часово: довго, l. ante videre Ci віддавна, наперед. γ) при *superl.* (рідше при *compar.*) і *positiv.* (за) далеко, о много, цїлком, l. alius C цїлком инший, l. aliter Ci = l. secus Ci цїлком инакше, longius it O за далеко. l. maximus C що найбільший; при verba-x: l. ceteris antecellit Ci.

longinquitās, ātis, f. α) місцево: довгість, далекість, далечинá, itineris T далека дор. β) далечінь, дальнинá, regionum T віддаленє. γ) часово: довготá, тривок, протяжність, morbi C протяжнá сл.

longinquus, 3. (longē) α) далеко мешкаючий, сторонний, чужий, homo Ci. β) далекий, (далеко) віддалений, longinqua imperii T далезні части держави; обр. cura LO журба о далеку справу. γ) далешнїй, чужий (*opp.* propinquus Ci). δ) часово: далекий, spes T далеко сягаюча. ε) довгий = довготривалий, протяжнúй, довгочасний, dolor Ci.

longitūdo, inis, f. довжинá, довготá, in longitudinem C удовж, завдóвжки.

longiusculus, 3. (*demin.* до longior) довженький, versus Ci елеґічні.

longurius, ii, m. (longus) пражина, жердина, ‚лата' C.

longus, 3. α) довгий, navis CL по-, довгастий = воєнний, homo CPl довгун, довготелесий, manus O далеко сягаючі, hasta V довжезна, trunci O високі.

β) дальний, широкий, обширний, розлогий, flamina O сильні, recessus O заходистий, freta O безкрає, epistola Ci O обємистий, longum est з *inf.* Ci C було-б за довго ... нудило-б ..., ne longum faciam H щоб не розводити ся. γ) часово: довгий = довгочасний, tempus Ci vita Ci довговічне, літне, l. annī V довголіття; з *acc.* longior dies C пізнійший реченець. δ) тяжкий, сутужний, довготреваючий, morbus L ‚хронічна', spē longus H з далекосяглими надіями, nihil mihi est longius Ci ледви дочекати ся менї; *acc. sing. n.* longum довго = голосно, чутно, l. clamare H V кричати, l. laetari V (дуже) ликувати, in l. V T на довго. ε) давний, error O ex longo V віддавна.

loquācitās, tātis, f. (loquax) говірливість, балакливість.

loquax, ācis *adv.* iter (loqui) говорючий, говіркий, балакливий, балакучий, многомовний, homo Ci балакайло, rana V квакаюча, nidus V повне цїпенят, lymphae H дзюркотливі, stagna V лунаючі (щебетом пташків).

loquella, loquēla, ae, f. (loqui) α) слово, реч, fudit has loquellas V сказав оттаке. β) мова, говір, Graia O.

loquor, 3. locūtus α) *intr.* говорити, розмовляти: *absol.* male Ci обмовляти, судити, лихословити, cum eo Ci de alqo Ci inter se Ci pro alqo C промовити за, Graecā linguā C N по грецьки, lex ita Ci приписує, dextra cum chartā O написала, pinus V шумка, coma Ca шелестїюче листє, magna l. O чванити ся β) *trans.* говорити про що, казати про, згадувати, твердити, haec Ci quid l. Catilinam Ci про К., quid plura? Ci по що більше? vineas L споминати, proelia H співати про, nomen O назвати, furta O зрадити, ‚arma' O кликати за; *acc. c. inf.* V N.

lōrārius, ii, m. ключник Pl.

lōrātus, 3. (lōrum) звязаний ремінями.

lōrīca, ae, f. (lōrum) α) нагрудник (шкуряний), броня, ‚панцер', serta N кільчаста сорочка = кольчуга. β) забороло на мурах = заступа, pinnae et l. cratibus C Cu T забори і частокіл (паланка).

lōrīcātus, 3. (lōrīca) панцирний, eques L панцирник

lōrīcula, ae, f. мале забороло, окіпець.

lōrum, i, n. α) ремінь, путо, captivi H; *occ.* β) водило, уздечка; *pl.* (в)удила, повідки, віжки, loro ducere equum L; *meton.* media inter l. V підчас їзди. γ) батіг, loris alqm urere H батожити.

lōtos, lōtus, i, f. 1. льотос, в Єгипетї O. 2. Rhamnus L O дерево з солодкими ягодами. 3. сопілка O V з льотоса. 4. лядвинець (рід конюшини) V.

lubet, гл. libet.

lūbricus, 3. α) ховзкий, слизький, гладкий, glacies L; *subst.* n. ховзке багнище, зоста T V, l. tentasti V підступом. β) непевний, небезпечний, via C; *subst.* n. adolescentiae T спокусливий вік ĭ; *poët.* vultus adspici H принадливий. γ) меткий, бистрий, живий, Simois H бистрець, annus O скороминаючий.

lūcānica, ae, f. вуджена ковбаса Ci.

lūcar, āris, n. платня акторів T.

lucellum, i, n. (*demin.* до lucrum) прибуточок H.

lūceo, 2. luxi (lux) α) світити, ся, сяяти, яснїти, грати, lucens lympha O прозора, virtus Ci видна; *impers.* lucet днїє, світає, благословило ся на світ. β) бути ясним, оче-видним, res ipsa Ci.

lūcerna, ae, f. (lux) каганець H.

lūcescit, lūcīscit, ĕre luxit, *impers.* рідко luciscit (*incoh.* до lucet) α) світає, днїє, розвиднює ся C L. β) з *subj.* у поетів: sol V світить.

lūcidus, 3. (lucēre) *adv.* ē α) ясний, світлий, amnis O прозора, oculi lucidum (n. *adv.*) fulgentes H искряві, ясноокий. β) (оче)видний, явний, ordo H виразний.

lūci-fer, fera, ferum α) світоносний, equi O досвітні (Дияни); *subst.* **Lūcifer,** eri, m. рання зоря, зоря-зоряниця Ci. β) денний світ, днина, день, tres O. γ) що видає на світ, родющий, Diana Ci повитуха, manus O (*sc.* Lucinae).

lūci-fugus, 3. уникаючий світло, homo Ci відлюдок.

lucror, 1. заробляти, зискати на чім, набувати, alienum Ci nomen a re H одержати, lucretur iudicia Ci най собі має = дарую єму.

lucrōsus, 3. (lucrum) корисний, пожиточний O.

lucrum, i, n. α) зарібок, користь, зиск, здобуток, ex vectigalibus Ci дохід, vendendi quaestus et l. Ci заробіток при купнї, (in) lucro est (O) Ci хосенно, alqd in l. lucris ponere Ci lucro adponere H вважати за зиск, за прибуток, lucri facere alqd (lucri facio, *pss.* lucrifio) Ci N зискати = наживати, de l. vivere L з милостинь. β) богацтво, нажива, valet H. γ) захланність, ob l. H.

luctāmen, inis, n. борня, бороття, силування, перебій, натуга H V.

luctātio, ōnis, f. α) боротьба, борня́, перебій, nulla Ci. β) боротьба (з труднощами). taetra L. γ) спір, змага́ння, incerta Ci.

luctātor, ōris, m. бое́ць, бо́рець, перебі́ець O.

luctī-ficus, 3. жалібний, печальний V Ci.

luctī-sonus, 3. жалібний, жалісливий O.

luctor, 1. α) (як борець) бороти ся, ду́жати ся, змагати ся, моцювати ся з, Milo Ci tecum Ci. β) борикати ся, бити ся, cornibus haedi V; *(abl.)* з *inf.* luctatur eripere V силкує ся вирвати; *occ.* tonsae V угинають ся.

luctuōsus, 3. *adv.* ē (luctus) α) жалісний, печальний, оплаканий, злиденний, dies Ci жалібний. β) засумований, сумний, Hesperia H.

luctus, ūs, m. (lugēre) α) сум(ність), горе, печаль, жалоба, l. gemitusque O жалісне голосіння, luctu perditus Ci сумливий жалібник, levis O причинонька жалкý. β) жалібна одежа, жалоба, amissae sororis T по, in luctu esse Ci носити жалобу.

lūcubrātio, ōnis, f. (lūcubrāre) робота при свічці (= в ночи), anili l. digna commenticia Ci бабські байки при каганчику.

lūcubro, 1. робити ночами (при свічці); *intr.* і *trans.* Ci L.

lūcubrum, (lux) i, n. свічка.

lūculentus, 3. *adv.* ē; enter (1. від lux) α) світлий, ясний, caminus Ci димючий. β) 1. блискучий, гарний, oratio S прегарна. 2. знатний, значний, auctor Ci неабиякий = імовірний, versus Ci важкі, plaga Ci тяжкий.

lūcus, i, m. (a lūcendo) α) прогалина, Indiae V; *occ.* β) божеству присвячений гай, гаїна, Ferentinae L лісок, altus V ліс, creber harundinibus O очерет. γ) *n. pr.* імена міст в Ґалії і Еспанії, Augusti.

lūdibrium, ii, n. (lūdus) α) и-грашка, гра, забавка, ventis ludibrio esse V l. magis quam comes L. β) сміховище, глум, iis ludibrio sumus Ci підоймають нас на сміх, глузують з нас, per l. T на збитки, ludibrio conflictare T знущати ся.

lūdibundus, 3. (lūdere) α) грайливий, пустуючий, жартуючий, l. redire L. β) за іграшки = без натуги, без труду, l. venire Ci l. conficere Ci за іграшки зробити.

(lūdicer), lūdicra, um, (lūdus) α) забавний, praemia V; *subst. pl. n.* cetera H забавки; з *abl.* epulis T для забави при бесе́дах. β) театральний, res H драматична поезия.

lūdicrum, i, n. драматичне представлене, sollemne L T.

lūdificātio, ōnis, f. (lūdificāri) поглумка, глузоване, кепковане.

lūdifico, 1. кепкувати собі з, дурити, глузувати, глузувати з, брати на сміх, глумувати з, me Pl; *absol.* proelio S заводити; звич. *medial.* **lūdificor,** 1. Romanum T збиткувати ся над; *occ.* зневічити, зводити на нїнащо, locationem L уневажнити.

lūdi-magister, i, m. шкільний учитель Ci.

lūdio, ōnis, f. **lūdius,** ii, m. танечник O Ci.

lūdo, 3. si, sus α) танцювати, гуляти, in numerum V після такту. β) грати, ся, забавляти ся, pueri V iubae V грають = мають; з *abl.* armis H в ⌜діскус⌝, trochō, aleā H в колесо, в кісточки; *trans. poët.* par impar H ⌜чет чи лишка⌝, proelia O в шахи, ludum insolentem H по простацьки, operam Pl надармо трудити ся. γ) грати ся чим, для і-грашки займати ся чим, modis bucolicis O nocte V жартувати в ночи, Syracosio versu V в чабанські пісні, carmina iuvenilia O віршувати задля играшки, opus H будувати собі ⌜хатку⌝, non ludo H не жартую, ludentes minamur Ci в жартї. δ) глузувати з, підіймати на сміх, висмівати, te Ci Appium Ci. ε) зво́дити, ошукувати, дурити, vatem V me insania H звела з розуму.

lūdus, i, m. (lūdere), **loedus** α) грате, і-гра(шка), забава, ге́рець, campestris Ci на марсовім поли, militaris L воєнна, amori dare l. H дати волю любови, frui ludo aetatis L нажити ся в молодих лїтах. β) і-грища, видо́вища, l. circenses, gladiatorii, dies ludorum Ci, ludos facere Ci L урядити, committere Ci починати, ludos spectatum ire N іти до театру; *meton.* in Naevii ludo Ci в драмі єго, ludis L підчас игрищ. γ) боро́нича школа, то-б-то школа вправ для ґладияторів; школа (ґлядияторів), l. Aemilius H кошари для ґлядияторів Лєпіда, l. habere, exercere T учити. δ) *abstr.* і-грашка, грайка, забавка, жарт, глум, amoto ludo H без жарту, per ludum Ci без труду, ludos facere alqm Pl грати ся з ким, ille tibi l. fuit Ci ти глумував з него. ε) дрібниця, illa perdiscere l. est Ci дурничка, l. et iocus L забавні жартушки.

luēs, is, f. α) зараза, пошесть, падь, моровиця, vitavit auras O зачутила. β) нещастє, згуба, біда, asperrima T землетрус. γ) погань, impura Ci паскудь.

lūgeo, 2. luxi α) сумувати, смут(к)увати, вдавати ся в тугу, тужити по, оплакувати, (серцем), болїти, скорбувати; *absol.* P lugentes campi V сумне підземеле; *trans. acc:* mortem Ci; *pass.* lugebēre nobis O будемо тебе оплакувати. β) носити жалобу, ходити в жалобі по, за, жалувати, matronae eum L.

lūgubris, e (lūgēre) α) жалобний, cultus T жалоба; **lūgubria**, ium, n. жалоба, l. induere O одягнути жалобу, l. ponere O відкласти. β) жалібний, жалїсливий, lamentatio Ci голосїння, cantus H Ci скорботний. γ) сумуючий, сумний, pectora O тронутий горем, cometa V bellum H нещасний, ales H зловісткий.

lumbrīcus, i, m. дощевий червак, дощівник, глиста.

lumbus, i, m. стегно, бедро; *pl.* лїдвиці O.

lūmen, inis, n. (lūcēre) α) світило, свічка, lumini oleum instillare Ci в каганець; *concr.* світ(ло), solis Ci sub l. prima H перед світом, primo cum l. solis V на світанні, на зорях, insigne nocturnum trium luminum L нічний сиґнал β) 1. світ = денне світло, проміння, день, житє, quarto V четвертої днини, lumina vitae V сей світ = се житє, cassus lumine V позбавлений житя, мрець, l. linquere V покинути білий світ = умерти. 2. зрок, зір, око, вид, lumina amittere Ci осліп-(ну)ти, lumina ef-fodere alci O V виколоти очі; обр. γ) світ(лість) = світич, блеск, virtutis Ci сяючий взорець, rei p. Ci спаситель, memoriae Ci ясність. δ) сяйво = прикраса, оздоба, хвала, слава, litterarum Ci purpureum iuventae V румянцї.

lūmināria, ium, n. (lūmen) віконниці.

lūminōsus, 3. світлий, ясний Ci.

lūna, ae, f. (luc-na) α) місяць, quarta Ci 4. днина по новім місяцї, nova C молодик, нів, новик, plena C повня, місяць у повні, l. nascente H на підповні, per (ad) lunam V в місячнім сяйві, minor H підповня = щебратий, l. deficit Ci тьміє; обр. roscida V росиста ніч, l. sequentes ordine V зміни. β) Луна, богиня місяця O lunae dies понедїлок. γ) місяць, damna lunae H.

lūnāris, e (lūna) α) місячний, місяцевий, місяця, cursus Ci путь. β) серпуватий, cornua O.

lūno, 1. (lūna) загинати (в дугу), arcum O; P P P. **lūnātus**, 3. місяцьовидий, pelta V серпуватий.

lūnula, ae, f. (*demin.* до lūna) місяченько, місячок.

I. luo, 3. lui, luitūrus α) від-, с-, покутувати, sanguinem supplicio Ci, id capite Ci наложити головою, pericula L (покутою) відвернути. β) заплатити, noxam pecuniā L відшкодувати. γ) від-, терпіти кару, peccata L за, poenas parricidii Ci.

II. luo, 3. = lavo, лиш в *compos.* ab-luo, di-luo.

lupa, ae, f. (lupus) 1. вовчиця; обр. 2. наложниця, повія.

lupānar, āris, n. бурдей, повійницький дім T.

lupātus, 3. (lupus) з вовчими (залїзними) зубами, frena H зубча(с)ті зубела; *subst. m. pl.* **lupāti**, ōrum, m. або **lupāta**, ōrum, n. зубча(с)ті зубела, нуздй з зубцями.

lupīnus, 3. (lupus) вовчий; *subst.* **lupīnus**, i, m. або **lupīnum**, i, n. вовчий біб, „вернисонце", сонїшник, distant aera lupinis H правда від неправди.

lupus, i, m. вовк (присвячений Марсовi), numerum non curat V їсть безжурно вівці, ambiguus O вовкулак, чоловік що перекидає ся на вовка; обр. α) окунь, Tiberinus H щупак. β) нузди з зубцями, зубела, equi O. γ) зазубець, гак, ferrei L.

lūridus, 3. блїдожовтий, жовтий, сірий, блїдий O H.

luscinia, ae, f. H. **luscinius**, ii, m. соловій, соловейко Ph.

luscus, 3. одноокий Ci.

lūsio, ōnis, f. (lūdere) і-, гра, забав(к)а Ci.

lūsor, ōris, m. і-, грач, і-, грець, amorum O співець любовних пісень.

lustrālis, e (lustrum) α) приналежний до чистительної себто каятельної жертви, sacrificium L для очищеня, aqua O свячена. β) що-пятьрічний, certamen T.

1. **lūstrātio**, onis, f. (lūstrāre) жертва по оглядинах війська L. 2. об'їздка, подорож через, municipiorum Ci soli Ci круговорот.

3. **lūstrātio**, ōnis, f. = (lustrum) леговище, лігво, барліг, devia O ferarum V.

I. lustro, 1. (II. від lucēre) освічувати, осявати, sol cuncta Ci, terras lampade V.

II. lūstro, 1. (I. від lavāre, lustrum) α) очистити (жертвуючи), переблагати, відмолити, unda viros V senem flammā O. β) обзирати, оглядати, глядїти за, exercitum L T caligine tectam O шукати за. γ) об'їзджати, об-, сходити, на-, звідувати, Aegyptum Ci перемандрувати, navibus aequor V переплисти, eum choreis V танцювати навкруги него, agros V з богомільними процесиями обійти, periculа V від-, перебути. δ) розбирати, обдумувати, передумувати, alqd ratione et animo Ci

I. **lūstrum,** i, n. лїгвище, лїгво, нора, барлїг, ferarum V devia O; *metaph.* in lustris Ci по розпутних норах, vino et lustris confectus Ci спитий і зледащілий.

II. **lūstrum,** i, n. α) (очищаюча) жертва, яку цензори приносили що пять лїт, l. condere Ci закінчити цензуру. β) пятилїтня доба, пятилїтє, octavum claudere l. H дожити 40-ових лїт.

lūsus, ūs, m. (lūdere) і-гра, забава, trigon H в пилку.

lūteolus, 3. (*demin.* до lūteus) жовт(ав)ий V.

lūteus, 3. золотистий, pallor H = lūridus (блїдий).

lūteus, 3. (lutum) α) глинястий, глиняний, з болота, opus O гнїздочко. β) кальний, заболочений, pes. γ) пустий, нїкчемний, homo Ci, negotium Ci марниця.

lutito, āre каляти, грязити Pl.

lutulentus, 3. α) заболочений, грязький, брудний, amnis O мулиста, Lucilius fluit l. H росписав ся віршомаз Л. β) нїкчемний, мерзéний, persona Ci.

lūtum, i, n. зїля (що жовтить), жовтозїля? V.

lŭtum, i, n. (luo) α) болото, грязь, грузь, глина, oblitus luto Ci заболочений. β) погань, паскудство, огида Ci.

lux, lūcis, f. α) світ, світло, посвіта, поблеск, ясність, luce clarius Ci яснїйше чим сонце, orbis terrarum Ci сонце; *occ.* β) денне світло, день, днина, l. appetit C настає. 1. luci *(loc.)* або luce C O за дня, ante lucem C до-світа, до́-дня, primā luce C рано в ранцї, на зорях. 2. житє, luce privare Ci позбавити житя (віку), luce carentes V покійники, suscipi in lucem Ci родити ся, mea O ти моє житєчко. 3. вид, зір, око, damnum lucis O ока. γ) видність, ява, явність, прилюдність, in luce civium Ci на очах = у явкй, на яві, in lucem vocare Ci видвигнути на яву, робити звісним, forensi luce caret Ci не говорити прилюдно. δ) просвіток = спасенє, гаразд, поміч, lucem adferre rei p. Ci ізцїлити, Dardaniae V застýпа. ε) слава, сяйво, прикраса, хвала, honoris Ci. ζ) просвіта, з'ясованє, вияснене, veritatis Ci sententiae Ci.

luxuria, ae, f. **luxuriēs,** ēi, f. буйність, in herbis Ci segetum V буйна пашниця. β) буйність, збиток, розкіш, розпуста, in urbe Ci per l. effundere Ci розтрáчувати, розтратити, l. colere S розкошувати; обр l. agrestis V розкошуючі селяни.

luxurio, 1. āvi α) буя(ві)ти, розростати ся, pinguis humus O буявіє, seges O luxuriantia compescere H буйні парост(к)и обтинати. β) вибуяти = набрякати, membra O брякнуть, pectus V тучнїє. γ) (про звірята) буяти = брикати, equus V. δ) (про люди) вибуяти ся, роз-, винїжувати ся, жирувати, otio animi L O нидїють.

luxuriōsus, 3. *adv.* ē (luxuria) α) буйний, розкішний, seges O. β) збиточний, розпу(с)тний, пустий, гуляющий, laetitia L надмірна, luxuriosi Ci розпутники, otio luxurioso esse S підчас свобідного часу віддавати ся розкошам.

luxus, ūs, m. α) буйний ріст, буйність, arvi V. β) збиток, роскіш, бýчність, виставність, regalis V nimius V жирність. γ) розпуста, luxū corruptus S зледачілий, non se luxu *(dat.)* corrumpendum dedit S не пустив ся в ледащо.

lychnūchus, i, m. світич, світильник Ci.

lychnus, i, m. свічник, каганець, лямпа V.

lympha, ae, f. α) русалка H. β) чиста вода, liquida V O.

lymphāticus, 3. або **lymphātus,** 3. (lympha) шалений, бішений, навіжений O, mens H біснуватість.

lynx, cis, m. f. (*acc.* lynca) рись O V.

lyra, ae, f. α) лїра H O. β) лїрична поезия (пісня), iocosa H сміховanки. γ) сузіря „лїра", exoritur O.

lyricus, 3. лїричний H; *subst.* лїрик O.

lyristēs, ae, m. лїрник.

M.

M = 1000.

M = Marcus, M' = Manius.

macellum, i, n. місце, де стояли різниці, ярина, то що; ринок, торговиця H.

macer, cra, crum змарнїлий, худорлявий, худий, taurus V, solum Ci пісна, me m. reducit H знидїло.

māceriēs, ēi, **māceria,** ae, f. тин, поспішно зладжений мур, L Ci, окіп, вал C O.

mācero, 1. α) мягчити, розмягчати; обр. β) знесиляти, мучити, томити, nos fame L морити, macerari ignibus H висихати, у-, занивати.

macesco, ere марнїти, худнїти, худнути Pl.

māchina, ae, f. α) споруда, машина, двига, пристрій до двиганя, tamquam m. Ci мов таран, torquet H коловорот; метавка S, trahunt H валки. β) штучка, підступ, хитрість, спосіб Ci. γ) звід, руштованє.

māchināmentum, i, n. машинерія, орудина L T.

māchinātio, ōnis, f. 1. штучний прилад, орудина Ci C; *meton.* механїчний хист, спосіб Ci. 2. машина, m. promovere C.

māchinātor, ōris, m. α) спрорудник машин, будівничий, machinatoribus Severo et Celere T після пляну C. і Ц. β) коїтель, справник, scelerum Ci belli причина.

māchinor, 1. (māchina) ви-, придумувати, прила(го)джувати, спорудживати, opus Ci in nos pestem Ci коїти лихо, alci necem L важити на кого житєм; *P P P.* iudicium machinatum S вигадане.

maciēs, ēi, f. худ(орляв)ість, сухóти, чахотка, seges macie deficit O усихає, macie extabescere Ci чахнути, вянути, macie corrumpi C худнути, equi macie corrupti C сухоребрі; обр. сухість, orationis Ci.

macilentus, 3. сух(орляв)ий, худ(орляв)ий Pl.

macrēsco, (macēsco) ere з-, марнїти, худнути, сохнути, чахнути H.

macritūdo, inis, f. сухорлявість Pl.

macrochīr, īris, m. довгорукий N.

I. **macto,** 1. α) славити, прославляти, alqm honoribus Ci. β) (божество) почитати, deos extis Ci удобрити.

II. **macto,** 1. (в жертву) зарізати, забити, заколоти, hostiam H iuvencos O, alqm Orco L принести в жертву. β) смертию карати, страчувати, eos aeternis suppliciis Ci стратити = alqm morte Ci, ius Ci загирити, нївечити.

mactus, 3. почитаний, лиш *(voc.)* macte! ‚macte virtute' VL Ci Cu слава чесноті! гаразд тобі!

macula, ae, f. α) пляма, bos maculis insignis et albo V перістий, пріяний, terrae Ci клаптик землї, закуток. β) (поганий) знак, combibit os maculas O поганить ся питвом. γ) ганьба, змаза, m. eluere Ci. δ) петелька, очко, reticuli Ci, maculis distinctus O очкуватий, дїркатий.

maculo, 1. (macula) за-, плямити, с-, пляmувати, опоганювати, candorem corporum atro sanguine L заюшити пáсокою, alqd scelere Ci осквернити.

maculōsus, 3. α) плямистий, капканистий, рябий, терка(нис)тий, lupx V цят(к)ований. β) замурзаний, опоросений, кальний, огидний, vestis Ci брудна, vir dedecore m. T знеславлений, nefas H огидність = перéлюбство.

made-facio, 3. fēci, factus (*pass.* **made-fio**) про-, змочити, вохчити, зрошувати, sanguis V керавить; P P P капаючий, sanguine O.

madeo, 2. ui, α) бути вохким, мокрим, пересякати чим, lacrimis genae O зрошене слїзми (= сльозаве) личко, alqd sole тане на сонци, terrae V, vela nimbis O капає з них, semina igni V аж уварили ся; обр. β) бути повним чого, Socraticis sermonibus H аж капає з него мудрощами. γ) запивати ся Ti; *P Pr A.* madens вохкий, мокрий, промочений, terrae caede O керавицею.

madēsco, 3. madui за-, мокріти, з-, вохчіти, з-, мокравіти, tellus O.

madidus, 3. (madēre) мокрий, вохкий, ocelli O заплакані, fossa O повний води, водотóка; обр. бóгатий на, в що; *s abl.* gleba auro O.

mador, ōris, m. вохкість, волóга L.

maena, ae, f. сардинка O.

maenas, ădis, f. бáкхантка O.

maereo, ēre α) *intr.* сумувати, смут(к)увати, скорбіти, скорбувати, жалїти, тужити, горювати; *absol.* taciti Ci, fletus maerens Ci гіркі сльози проливаючи; з *acc.* talia O так заголосити, sono tenui O нишком заплакати; з *abl. causae:* eventu Ci; реченє з *quod* O; з *acc. c. inf.* Ci. β) *trans.* тужити за, по, болїти над, жалувати по, за, deam O mortem Ci оплакувати.

maeror, ōris, m. сум, жаль, тýга, скорбóта, m. et luctus S скорботний сум: *pl.* жалощі, жалї, multi Ci.

maestitia, ae, f. смуток, туга, in maestitia esse Ci смуткувати, вдавати ся в тугу.

maestus, 3. α) сумний, смутливий, сумливий, жалїсний, никлий, скорботний. os O = vultus V, sonus maesto similis O тýжний, quaestus V рыдання, clamores O голосїння, Onites V засумований. β) сумовитий, жалібний, ara V зловіщий, ignis V печальний, vestis Pr жалóба.

maga, ae, f. чарівниця.

māgālia, ium, n. колиби, салáші, шатра кочовиків V S.

mage, гл. magis.

magicus, 3. чародійний, чарівний, artes V чари, lingua O чарівкий, fraudes O чарівничі.

magis, idis, f. миска, дїжка на тїсто.

magis або **mage,** *adv.* (magnus) α) для опису comparat-ива: в більшій мірі, більше, дужче, незгірш чого; при *adi.* і *adv.* m. necessarius Ci потрібнїйший, m. accusatorie Ci; *occ.* при самім comparat: m. certius Pl. β) при *verba*-х: більше, радше, multo m. haerere O лїпше, nihil vidi m. Ci нїчогісїнько. γ) а радше, а скорше, miror m. V m. velle L = mage velle = malle волїти; m. est, ut; quam ut; quod: радше тому, що(б), скорше треба-б; окремі сполученя: I. з *abl. mensurae:* eō (tantō) m., hoc m. C тим більше, quō (quantō) m. — eō (tantō) m. чим більше — тим, impendiō m. Ci значно більше, nihilō m. Ci O нї крихітки більше. нї трішки, як раз так мало, цїлком нї, solito m. L надзвичайно, неаби-як, multō m. etiam Ci а ще більше. II. non m. quam N так само як, рівно, не лиш, але й (ба навіть), не так-як, радше. III. в подвоєнях: все більше а більше, чим раз то більше, m. magisque Ci = m. et m. Ci m. ac m. H m. atque m. HV magis in dies S = cotidie m. S що день-то більше.

magister, tri, m. (magnus) α) найбільший, найвищий, чільний, старшиї, голова, начальник, populi Ci диктатор, equitum NL полковник кінноти, sacrorum L первосвященик, старший жрець, militiae S воєвода, morum Ci цензор, pecoris L личма́н = вата́г, ovium V чабан, вівчар, elephanti L погонич, navis C капітан, (у H = patronus, у V керманич), cenandi Ci голова бесе́ди, scripturae Ci завідця товариства толочних податків, civium посадник; *occ.* β) учитель, dicendi Ci, artium Ci. γ) провідник, порадник, noster Ci, ad alqd Ci, m. exuere T усунути.

magisterium, ii, n. (уряд magistri) дозір, нагляд, керма, m. delectant Ci провід в пирі, при бесе́дах, sacerdotii L священничий ‚чин', священництво, morum Ci цензура.

magistra, ae, f. *adi.* провідна, провідниця, керманиця, omnis ars V всїляка лїкарська штука = поміч; *subst.* учителька, philosophia m. vitae Ci.

magistrātus, ūs, m. α) уряд, власть, m. gerere O Ci C урядувати, capere Ci займати, abrogare m. et imperia S урядничі і офіцирські посади, m. abrogare Ci скласти уряд. β) (державний урядник) CO Ci; у Римлян були maiores et minores magistratus; maiores були: consul, (dictator), praetor, censor; они мали право на maiora auspicia, (бо aediles, quaestores, tribuni plebis мали лиш minora auspicia); названо їх, m. ordinārii і m. extraordinarii, себто річно або пригідно вибрані, як dictator, magister, interrex, praefectus urbi (посадник); X viri legibus scribendis. γ) *collect.* зверхники, начальство, старшина NCO.

magmentārius, 3. (в додатку) пожертвований Ci.

magmentum, i, n додаток до жертви.

magnanimitās, tātis, f. великодушність, благородність Ci.

magn-animus, 3. великодушний, відважний, благородний; *gen. pl.* maganimūm VO.

magnēs, ētis, m. маґнет (lapis) Ci.

magnificentia, ae, f. α) величність, величавість, великодушність, populi Ci. β) чванливість, orationis T високопарність. γ) величність = пишність, виставність, liberalitatis Ci бучна щедрість.

magni-ficus, 3. *adv.* ē *comp.* magnificentior, *superl.* magnificentissimus α) величний, величавий, великий, гарний, m. factis vir L високославний, res gestae S славутні подвиги. β) великодушний, animus Ci благородна вдача. γ) виставний, бучний, світлий, пишний, in suppliciis S, villa Ci прегарна. δ) чванливий, бу́тний, високодумний, високопарний, edicta T ви-, перехваляючі, magnifice incedere L гордо похожати.

magniloquentia, ae, f. α) поважна мова, Homeri Ci. β) хвальба, чванство, legatorum L.

magni-loquus, 3. великомовний, чванькуватий, чванливий, os O.

magnitūdo, inis, f. α) великість, просторість, велика про́сторонь, об'ємність. m. fluminis O C Ci глуби́на, fluctuum C на́вал, aquarum L повідь, mundi Ci величі́нь вселенної, corporum C L велетинська будова тїла, довготелесість, високостанні люде. β) велич = велике число, сила, много-численність, pecuniae N Ci, quaestus Ci чималий зиск. γ) величність = значінє, значність, по-, вага, belli Ci, rei Ci, imperatoria T достойність. δ) високий ступінь чогось: hiemis Ci навальна (остра) зима. supplicii C Ci люта кара, суворість кари = poenae Ci жорстокість кари, animi Ci великодушність, consilii Ci розумність, проникливий розум, ingenii Ci талановитість.

magnopere, (*abl.* C L; magnō opere Ci) рідко *comp.* **maiore opere,** *superl.* **maximopere** L = **maximō opere** Ci. α) вельми, ве́лико, дуже, всїма силами; лиш при *verba*-х (нїколи при *adi.*) m. o. oro Ci притьмом налягаю, m. o. delectari Ci знаходити чималу приємність, res m. gestae O великовоєнні подвиги. β) в переченях: з non, nullus, nemo не дуже, не конче, не так то, не значно, non m. o. laboro Ci не конче клопочу ся, nullā m. o. clade acceptā L не потерпівши нїякої особлившої страти.

magnus, 3. *comp.* māior, *superl.* maximus, 3. (**maxumus**) I. α) місцево: великий, високий, далекий, довгий, aedificium Ci просторий, m. corpore esse N високостанний, довготеле́сий, m. barbā et m. capillo Ci бородатий і довговолосий, maior videri V показнїйший, aquae L повідь, Nilus m. fluens V розлив був частий; *occ.* β) (що до віку) старий, довговікий, filia L C, ex duobus filiis maior C старшенький, maior Neronum H; звич. з natu = ‚grandis natu', maior natu, maximus natu (= *poët.* maximus aevo O). 2. з natus: annos natus maior quadraginta Ci; але: magno natu principes L старїсїнькі; *subst.* **māiōres,** um старі H, батьки, пра-, дїди, предки, рідко maiores natu L старики, сенат Ci. γ) великий = багато, чимало, много-численний, copiae C. δ) (що до ваги) знатний, дорогий, pars maior O C більшість, magnā (maximā) parte Ci по більшій части, здебільшого, maximam partem C Ci по-найбільше; *occ.* про цїну: високий, дорогий, важкий, maius pretium Ci вища (дорожша) цїна; з *gen. pretii:* magni aestimare, ducere, putare, високо цїнити, в. поважати; magni esse багато значити; з *abl. pr.* magnō (дорого) emere, vendere (гл. грам.) ε) (часово) довгий, віковий, m. annus V; у Ci m. annus світовий рік = доба 12954 років. II. α) сильний, голосни́й, нагальний, палкий, imber Ci L навальний дощ, злива, ira V лютий, furor V бішена лють, dolor C діймаючий, offensio N тяжка, m. voce C Ci чутно́, голосно, m. clamor O грімкий, maximus clamor omnium Ci галас, gratia Ci щедра, periculum Ci грізна, m. verba conquirere L добирати палких слів, expectatio Ci напружена; *occ.* in maius extollere T пересадно = більше чим треба, fama in m. vero fertur L більшає і минає ся з правдою, in m. credi T вважати ся за гіршого, di provehunt vim in m. H підносять. β) значний = важкий, замітний, casus C O особливий, maximae res Ci головні (важні) справи, in maximo rei p. tempore Ci в крутім положеню, quod maius est Ci а що важнїйше, maiora veto O більші подарунки, m. auctoritas Ci величність, поважність; *subst.* m. важні дїла, magna dii curant Ci. γ) (про особи) високий, поважний, могучий, cognatio C високородне, pueri H паничі, maior invidia (reprensis) H стояти понад завистию (осудою), Iuppiter optimus maximus преблагий й всемогуший, Mater magna Ci = Цїбеля, Magni di V боги хранителї Самотраки. δ) (про вдачу) великий чим, на, благородний, чванькуватий, бутни́й, зухвалий, ingenio Ci талановитий, m. animo V сміливий, m. linguae vindex H хвалька, magna loqui O чванити ся, m. verba V чванливі, dixerat alqd m. V зухвале слово.

magus, i, m. (перський) жрець, мудрець Ci; *metaph.* чарівник O.

magus, 3. (= magicus).

māiālis, is, m. (*sc.* sus) (звалашений); свиня Ci.

māiestās, tātis, f. α) величність, величчя, достойність, повага, patria L in oratione Ci гідність, senatus L повага. β) (державна) величність, imperii Ci, tua H (Augusti), ducis Ph (Tiberii), loci святість. γ) образа величности (гідности), lex de imminutā m. Ci.

Māius, 3. (*sc.* mensis) травень, май, Calendis Maiis = 1. V, Idibus Maiis = 15. V.

māiusculus, 3. трохи більший, більшенький.

māla, ae, f. α) ще́лепа, звич. *plur.* lupi V лоб, horribilis leonis H паща, malis absumere mensas V поз'їдати хлїбці, паланички. β) щока, обличе, tectae primā lanugine O пухом поросле, decentes H румяне личко.

malacia, ae, f. безвітря, морська тиша C.

male, (*adv.* до malus) *comp.* **pēius,** *superl.* **pessime** α) зле, лихо, недобре, негаразд, m. vivere C H злиденно = коротати вік, m. loqui, m. dicere Ci обмовляти кого, судити, m. audis Ci ходить поговір про тебе, eos m. habere C дати ся їм в знаки, animo m. est менї досадно, m. agere поступати неправильно, m. alci facere обиджати, кривдити кого, m. cogitare коїти лихо, tam m. est Siculis, quin Ci їм так негаразд веде ся, що, m. sit Antonio Ci до біса з А., пек ему, secum actum pessime Ci цїлком не повело ся

ому, pessime sentire de rē p. Ci ворогувати на, male mereri de alqo Ci не прислужити ся кому. β) нещасно, нещасливо, негоже, даремно, m. pugnare SL нещасливо, m. cadere C пропасти, m. sublato ense O на дармо, m. parta, m. dilabuntur Ci як прийшло-так пішло, m. emere дорого, m. vendere дешево; *metaph.* (про невідповідну міру): 1. за, за багато, надто, цїлком, calceus, m. laxus H за вільний, m. superbus H пихатий, m. raucus H цїлком захриплий, m. parvus H надто малий, Troiani m. feriati H невчасно, m. ulcisci H за строго карати, cane peius vitare H гірше пса. 2. надто мало, сла-б(еньк)о, ледви, зовсїм не, неконче, ще не, civitas m. pacata Ci ще не цїлком приборкана, scuta m. tegunt L ледви що, legio m. plena L ще не поповнений, m. prudens Ci не конче роз-умний, m. fidus T неймовірний, m. parens H неслухняний, digitus m. pertinax H не від того, податливий.

male-dīco, 3. xi, ctus лихословити кого, злословити кого, обмовляти кого, ганьбити, сварити, на, лаяти, ганьбувати, alci Ci.

male-dictio, ōnis, f. огуда, осуда, лайка Ci.

male-dicus, 3. *comp.* **maledīcentior,** *superl.* maledīcentissimus лихословний, злобливий, осу́дливий, лайли́вий, civitas Ci, maledice et maligne loqui L злобно обмовляти, m. conviciator Ci лихослов, злоріка.

male-facere, fēci, factum лихувати кому, шкодити; *subst.* **malefactum,** i, n. лихоробство.

maleficium, ii, n. **malificium** α) злочи́н(ство), лихоробство, провина, про́ступок, m. ad-, committere Ci допустити ся злочину, провинити ся в чім. β) ворогованє, пакість, sine ullo m. C, maleficii causa C в ворожім намірі, ab m. temperare C уникати всяких пакостий.

maleficus, 3. (**malificus,** 3.) злочинний, лиходїйний, злотворний, нечестивий, homo Ci лихороб, переступник, провинник, злочинник. β) злобний, неприхильний, нерадий, шкідний, па́кісливий, natura N негожа; *subst.* n. alia T чари; *superl.* maleficentissimus у Ci.

male-ōminātus, 3. зловіс(т)ний, verba H.

male-suādus, 3. лихорадний, спокусливий, fames V зводливий, злудний.

malevolentia, ae, f. **(malivolentia)** нехіть, неприхильність, злобливість, відраза, незичливість Ci S.

male-volus, 3. і **mali-volus,** нерадий, незичливий, злобливий, нена́висливий, за́висливий, неприхильний; *comp.* і *superl.* malevolentior, -volentissimus, alci Ci, in alqm Ci; *subst.* m. invidi et m. Ci за́висливі злобителї.

māli-fer, fera, ferum родючий яблука V.

malignitās, tātis, f. (malignus) α) злоба, злобливість T. β) скупість, in auro L.

malignus, 3. *adv.* ē α) недобрий, непутнїй, непутящий, caupones H злодїйкуваті, colles V неродючі, aditus V недоступні, lux V слабоньке. β) злобний, злобливий, зависний, m. oculis spectare V злобувати на кого, m. dens Ci зависть. γ) скупий, ager maligne divisus L, laudare maligne H нещиро.

malitia, ae, f. (malus) α) злоба, лукавство, versuta Ci хитрий підступ. β) крутанина, крутарство, ad omnem m. et fraudem mentem versare Ci на всї боки лукавити і крутити.

malitiōsus, 3. *adv.* ē злобний, лукавий, хитрий, підступний, крутарський, iuris interpretatio Ci, agere dolose et m. Ci лукавити з.

malleolus, i, m. молоточок, клевчик; *metaph.* запальна стріла, m. stuppae illita pice L = m. et fax Ci сви́жка.

malleus, i, m. клевець, топір O.

mālo, malle, mālui, (măge-volo) α) більше або радше хотїти, волїти (во́лити), вище ставляти, радше бажати; *absol.* Ci. 1. з *obi.* hoc Ci, illi omnia malo quam mihi Ci. 2. з potius, magis L N Ci. 3. з *abl. compar.* armis condiciones T. 4. з *inf.* = *subi.* Ci L N O. 5. з *acc. c. inf.* при відмінних *subi.* Ci O; рідко *acc. c. inf.* при рівнім *subi.* Ci. 6. ще рідше з нам. реч. malo, non roges Ci.

mālobathrum, i, n. цинамо́новий = пахучий олїйок H.

mālum, i, n. я́блуко (присвячене Венері), aureum V айва, піґва, Punicum ґранатове, felix V цитрина.

malus, 3. (pēior, ius, pessimus) α) лихий, злий, недобрий, facinus Ci злочин, m. aut fur H лихороб або злодїй; обр. malos interficere S шляхту, m. opinionem de alqo habere Ci лихо думати про кого; *occ.* β) 1. поганий, crus H. 2. нездібний, незугарний до, роёта Ci писак, versus Ci H неудалий, valetudo Ci недуга. 3. неправдивий, auctor Ci неймовірний, pudor H удаваний, ambitio H S хоровита шано-, честолюбність. γ) шкідний, шкідливий, згубний, tempestas H не(по)года, gramina V

тройзїля, carmen H злобний, copia H погубні достатки, lingua V осудливий, in peius ruere V погіршати. δ) нещасний, сумний, pugna Ci, res S невідрадний стан = скрута, avis H зловіс(т)ний, gallina malum (= male) respondet palato H не конче смакує; **malum**, i, n. *plural.* **mala**, ōrum, n. α) зло, блуд, вада, хиба, bona aut mala S прикмети або блуди, tua H вади, mali sors C недоля. β) лихо, горе, біда, недостаток, нещастє, нещасна пригода, шкода, страта, небезпека, malo alqm coërcere S карами, m. minitari L, irritamenta malorum O знада до злочинів, m. evitare C небезпеку, m. dare Pl шкодити. γ) ⌊до лиха⌉, що за біда, quā m. stultitia fuit Ci.

mālus, i, f. *m.* α) (овочеве) дерево = яблуня, Assyria V цитринове дерево. β) щогла, *(masc.)* saucius H поломана. γ) бервено́, стовп в театрі L, наріжні слупи веж C.

malva, ae, f. пацїрник, дзіндзївер, слиз H.

mamma, ae, m. α) сосок, цицька, вимя, груди V praebere mammas L дати ссати, кормити, плекати. β) мама.

man-ceps, cipis, m. за́купень при лїцитациях, се-б-то: 1. підприємець будови державних будинків T. 2. пахтяр, орендар податків Ci. 3. загально: по-купе́ць, praedae Ci, m. fit Chrysogonus Ci закуповує.

mancipātio, ōnis, f. купівля, продажа.

mancipium, ii, n. α) (формальна) купля, покуп, за́купня, lex mancipii Ci контракт покупки, alqd mancipio dare продавати, alqd mancipio accipere Pl Ci за-, купити β) право посїданя, ius mancipii Ci, sui mancipii esse O бути своїм паном = незалежним, res mancipī *(gen.)* правне посїданє, власність. γ) (куплений) раб, невільник, regis H, m. tuum O твоє майно́.

mancipo, mancupo, 1. α) пере-, давати (в руки) майно = за-, продавати, servos alci T, quaedam usus H дещо ужитком набути на власність, засвоїти собі. β) *pass.* віддавати (ся) чому, saginae T.

mancus, 3. α) калїкуватий, кволий, Scaevola Ci недолугий = калїка. β) штурпак, капарник O. γ) неповний, praetura Ci.

mandātū, *abl.* за при-, порукою, Sullae Ci.

mandātum, i, n. порученє, припорука, приказ, alci alqd in mandatis dare C при-, поручати, наказати, m. frangere H ⌊пакет⌉, m. per-, efficere, persequi сповнити, cum litteris et m. Ci з письменними розказами, mandati iudicium процес за несповненє приказу.

mando, 1. α) при-, по-, доручати, вручати, передавати, по-, звіряти на кого що, magistratus Ci посади, cetera Fortunae O здати на Ф., forum siccis H призначити, hordea sulcis V посїяти на, corpus (membra O) humo V похоронити, se (vitam) fugae m. C Ci кинути ся на втеки, alqm vinculis Ci забити в кайдани, засадити до вязницї, tenebris Ci до темницї, ea animis = hoc memoriae Ci затямити собі, але: у L memoriae immortalitati m. Ci переказати потомству, alci de rē казати, повідомити кого = дати знати об чім, alqd litteris C Ci написати, versibus praeconium Ci у вік уславити. β) поручати = при-, наказувати, alci alqd; res mandata Ci припорука; нам. реч. з *coni.* C; з *ne* C; з *ut* O C Ci; рідко з *inf.* T.

mando, 3. mandi, mansus α) жувати, жвакувати, humum V полячи = згинути, minima Ci дрібонько пожвя́кати. β) їсти, з'їдати, жерти, leo pecus V, lora L гризти.

māne, (лиш *nom. acc. loc.*) за-, ранок, рано, зара́ння, m. novum V на зорях, ad ipsum m. H до рана, до зорі, bene m. в ранцї рано, multo m. Ci раненько, на заранцї, a. m. на розсвітї, hodierno die m. Ci нинї досвіта.

maneo, 2. si, sum α) *intr.* лишати ся, по-, зістати ся, з-оставати (ся), domi C; *pass.* manetur C остають ся; *occ.* ночувати, venator H, Casilini L. β) (в якімсь станї) з-оставати, остояти (ся) при чім, тривати, видержувати, заховувати ся, ще бути, nix bima O лежить два роки, bellum Ci триває, ingenia senibus Ci ще їх мають, illud maneat Ci най буде так, urbs mansura V що має тривати, in amicitia Ci видержати в, in sententia стояти при, in vita жити, in officio, бути постійним; *poët.* з *abl.* promissis V = dictis V додержувати слова, спра́вдити слово. γ) *trans.* стояти перед ким, чекати, ждати на кого, по-с-тривати, грозити; *absol.* mors quemque O дожидає кождого, adventum L ви-, очікувати, alci fatum Ci призначена смерть, exitus O суджено умерти.

mango, ōnis, m. перекупник рабів H.

manica, ae, f. α) звич. *pl.* рукав V T. β) окови, диби на руки H Pl. **manicāta**, tunica Ci Cu з довгими рукавами.

manifestārius, 3. зловлений на гарячому учинку Pl.

manifesto, 1. показувати, робити явним O. **mani-festus, manifestō.** *α*) рукою спійманий, перехвачений, rea O зловлена на вчинку. *β*) доказаний, доведений, явн(їсїньк)ий, docens O злочинник; з *gen.* sceleris S ne m. offensionis esset T щоб не показати досади, vitae T видко, що ще живе; з *inf.* dissentire T показувати, що не годить ся. *γ*) явний, за-, помітний, слїдний, очевидний, наочний, виразний, furtum Ci, manifesta videre O виразно.

maniplāris, (manipulāris) e *α*) приналежний до манїпулї, рядовий (жовнїр), черговéць Ci C. *β*) товариш, побратим, камрáт (в манїпулї), sui C.

mani-plus, mani-pulus, i, m. *α*) пригорщ, вязка, ‚жменя' V. *β*) горстка людий = $\frac{1}{3}$ когорти, манїпулї (120 мужа, а у тріаріїв по 60) C Cu.

manipulātim, *adv. α*) пригорщами, жменями. *β*) по манїпулям C.

mānis, гл. manes.

mānis, e (mānus, 3.) добрий, ласкавий; *pl.* **mānes,** ium, m. *α*) *euphem.* душі покійників, dii m. Ci ‚мани'. *β*) profundi V підземелє. *γ*) пекольні муки, кара, pati V fabulae H казкóве пекло. *δ*) труп, nudati L mei Pl.

mannus, i, m. (маленький ґалїйський) коник, гуцуляк H.

mānō, 1. *α*) капати, текти, стїкати, fons O ‚бє', imbres H ллють ся, tu mella H капаєш медом, culter cruore manans L закервавлений; *poët.* з *acc.* marmora lacrimare O слезити. *β*) випливати, походити від, брати ся від, яти ся, зачинати ся, іти від, honestas a patribus Ci пішла від, ab alqo disciplina Ci, alqd ex vitiis Ci. *γ*) ширити ся, ширшати, розходити ся, розлягати ся, urbe totā rumor L розносить ся чутка по, alqd de pectore H забувае ся, ratio per partes m. et funditur Ci займає і обіймає їх.

mansio, ōnis, f. (a manendo) оставанє, перебуванє, пробуток, in vita Ci прожиття (на цїм свїтї).

mansito, 1. āvi (*frequ.* до manēre) перебувати, пересиджувати, мешкати T.

mansuē-facio, facere, fēci освоювати, оговтати; *pass.* **mansuē-fīo,** fieri, factus, uri C; обр. за-, придобрити, plebem L, mansuefacti et exculti Ci просвічені і образовані.

man-suēs, *acc.* masuēm освоєний.

man-suēsco, 3. sūevi, suētus *α*) освоювати ся. *β*) уласкавлювати ся, помякшати, подобріти, nescia m. corda V неумолимі. закаменїлі, terra arando V стає хлїб(одай)нїйша.

mansuētūdo, inis, f. (mansuēs) освоєнє; обр. лáгода, лагідність, доброта C Ci.

man-suētus, 3. *adv.* ē *α*) освоєний, приучений, хований, sus L домашня. *β*) смир(ен)ний, лагідний, спокійний, плохúй, ira mansuetior fit O мякшає.

mantēle, is, n. **mantēlium,** ii, n. рушник, ширинка V O.

mantica, ae, f. торбина, тобівка, бесаги H; обр. m. in tergo Ca вада.

mantiscinor, 1. провіщати Pl.

manuālis, e заповняючий жменю lapides C жменя каміня, saxa T каменюки до киданя.

manubiae, ārum, f. (manus) *α*) воєнна з-, добича, Gelonis Ci. *β*) кляс.: гроші з добичі, дохід, Augusti T святиня Аполїна, ex m. sibi m. facere Ci тягнути зиск із. *γ*) грабіжка, рабунок, m. Roscii concedere Ci.

manubrium, ii, n. (manus) ручка, ушко Ci.

manū-missio, ōnis, f. визвіл раба.

manū-mitto, 3. mīsi, missus слобонити, пускати на волю, servos Ci testamento alqm m. T в заповітї.

manu-pretium, ii, n. *α*) заробіток. *β*) заплата, нагорода, m. perditae civitatis Ci відшкодованє за; гл. manūs pretium L плата за роботу.

manus, ūs, f. *α*) рука, manu sibi letum parare V покласти на себе руку, заподїяти собі смерть, m. non vertere Ci не кивнути рукою, ‚пальцем', manūs dare C Ci V O дати звязати ся = піддати ся, Naevius in manibus est H всї єго пильно читають, але: in manibus est Mars V = victoria Ci S в вашій руцї = від вас залежить; також: in manibus esse C V бути дуже близько чого, m. porrigere підносити = голосувати, in manus venire S на-, зближати ся, ad manum esse L бути під рукою, per manus C з рук до рук, руками, на руках, per m. tradere religionem L від рода в рід, inter m. alqd proferre C рукопаш, inter oculos interque m. ‚як на долони', m. aequis pugnare T L нерішучо бороти ся, m. plenis V пригорщами, portus manu facti Ci (штучно) нарóшне вибудовані. *β*) з'оружена рука, з. кулак, рукопашний по-, бій, с(у)тичка, боротьба, хоробрість, насильство, manū fortis L бойкий, хоробрий, manu strenuus Ci ємкий, ручий, res (pugna) ad m. venit Ci L до

рукопашного бою, зблизька, iis m. committere V = m. conferre, conserere C Ci вступити в рукобій, зчіпити ся, m. virūm V подвиги, vi manuque Ci насильне, usu manuque C досвідом і хоробрістю. γ) (правна) батьківська сила, власть над членами родини, челядю, in m. et tutelā mulieres habere L заопікувати ся і мати власть над ними, in manu alcis esse Ci бути підвладним, in manum convenire C Ci дістати ся під чию власть. δ) рука (ручна) = робота, твір, (штучне) дїло, стиль, праця, m. extrema (summa O) non accessit operibus eius Ci він не встиг викінчити, m. artificum V штукарство, nummos aratro et m. quaerere Ci заробляти хлїборобством, manūs pretium L заробіток, sine labore et m. Ci без труду і працї, легко-мудро, manū munitus C штучно, m. addunt ebori decus V мистецькі справні руки прикрашають кість. ε) жменя = гурт, горстка, дружина, віддїл, ватага, praedonum Ci, sceleratorum Ci. ζ) все похоже на руку, elephanti Ci хобот, трубá, ferrea C L гак.

māpālia, ium, n. халабудки, колиби, шатра, шалаші S V O.

mappa, ae, f. стир(оч)ка, платин(к)а, ширинка, ‚серветка' H.

marathrum, marathum, i, n. *acc. pl.* -os кріп O.

marceo, 2. cui бути вялим, стомленим, зомореним, безсильним; *P Pr A.* **marcens,** guttura O старика; обр. pax T винїжаючий, potor H за-, спитий.

marcēsco, 3. ere вянути, слабнути, занепадати, нидїти, civitas L сходить на нїнащо; *occ.* nimio vino O перепити ся.

marcidus, 3. (marcēre) α) зі-вялий. β) млавий, ослаблений, стомлений, somno et vigiliis T невиспаний і зморений нічницями.

mare, is, n. α) море, terrā marique N = et mari et t. = m. et t. = m. ac t., mari uti C плавати морем (на кораблях), nostrum m. C Середземне, inferum (Етрурийське), superum (Адриятик), externum C Атлантик, m. omnia caelo miscere V підняти страшну бурю, fundere aquas in m. O ‚води до керниці' = підоймати ся чогось неможливого, m. montesque pollicerī S золоті гори = грушки на вербі. β) морська вода, vinum maris expers H домородне.

margarīta, ae, f. Ci і **margarītum,** i, n. T жемчуг, бисерниця, перла.

margino, 1. зарубити, обводити зарубиною.

margo, inis, m. край, руб, рубець, беріг, fontis O цимбринє; *metaph.* межі, imperii O пограниче, telluris O поверхня. граница, окраїна,

marīnus, 3. (mare) морський, Venus H з морської піни, пінороджена, ros H росмарин.

marītālis, e прав(ес)ний, шлюбний O.

mari-tinus, mari-tumus, α) над-, прк-, морський, над морем, ora Ci приморя, pars C м. побереже. β) морський, на морю, озерний, nuptiae Ci з Тетидою, m. aestus C Ci м. филї, приплив.

marīto, 1. o-, по-, здружити, o-, женити, principem T; обр. (vitibus) populos H привязувати до осокорів.

marītus, i, m. **marīta,** ae, f. α) подруг, подруга, чоловік (муж), жінка, olens H козел; *pl.* подруже. β) *adi.* **marītus,** 3. подружий, foedus O inter maritos factum L подруже, m. domus O доми подругів, lex H (Iulia de maritandis ordinibus).

marmor, oris, n. α) мармур (камінь), templum de marmore V; *plur. concr.* памят-(ни)ки, стовпи з м., мармурові кусні, duo O м. статуї, inducere marmora O перемінити в камінь, закаменити, m. notis incisa H м. таблиці. β) лиснїюче море, lentum V, m. versum V.

marmoreus, 3. мармуровий, з мармору, ara O з каміня, alqm m. facere V (ponere H) вирізбити (ставити) з м., *metaph.* блескучий, білий, cervix V, gelu O покритий инеєм, palmae O мармуровати.

Mars, Martis, m. (rusticus, silvanus) Марс; обр. α) ‚війна', бій, martis vis Ci насильна боротьба, femineus O з невістою, forensis O судова справа, m. accendere V загрівати до бою. β) спосіб бою, m. nostro Ci на свою руку = без чужої підмоги, suo alienoque m. L на коні і піша. γ) щастє в бою, belli mars L, aequo (pari) marte pugnare C Cu = anceps mars fuit L з однаковим успіхом = нерішивши бою. δ) хоробрість, відвага, patrius V войовничість, sunt mihi marte secundi O що до мужности, то стоять вони нище мене; *adi.* **Martius,** 3. марсовий, proles O Ромуль і Рем, Idus Martiae день смерти Цезара, arena O цирк ґлядияторів, gramen MH = campus M.

marsūpium, ii, n. мошонка, гаманець.

mās, maris, m. α) муж, чоловік, самець, самчик, teneri O хлопцї. β) мужеського (чоловічого) роду, мужеський, m. oleae O галузки м. оливи, vitellus H жовток.

що з него вийде когутчик. γ) мужний, хоробрий, m. exacuere H бодрити, Curii H.

masculīnus, 3. мужеський, мужеського роду, чоловічий Ph.

masculus, 3. (mās) α) чоловічий, мужеського роду, Sappho H про поезию, що лиш личить мужам. β) мужний, великий, дужий, сильний, proles H, tura O V найлїпший рід ладану.

massa, ae, f. тїсто, (мягкий) кусень, брила, маса, coacti O кусник сира, versant m. V грудини мягкого = розжареного желіза, у O m. (auri) кусник золота, m. Chaos O.

mastigia, ae, m. урвитель, шибиник Pl.

mastrūca, ae, f. (mastrūga) кожух, ‚вовки' Ci.

mastrūcātus, 3. в кожусї, в ‚вовках' Ci.

matara, ae, **mataris,** is, f. (Gallica) ратище, спис C L.

matellio, ōnis, m. бронзовий горнець Ci.

mater, tris, f. α) мати, мама, ненька, matrem esse (fieri) de alquo O заваго(т)нїти вiд, lambit m. V вовчиця; обр. plantas abscindere de corpore matrum V зрази зi старого дерева, Aricia V материне мiсто, m. petere O = terram m. V рiдний край. β) (почетне прiзвище), жiнка, невiста, богиня, m. familias Ci пані-матка, господиня, castae V чесні женщини, m. cupidinum H = Venus, m. Baccho attonitae V вакхантки, m. florum O Flora, m. magna Ci = Mater V = deūm m. O = Кібеля, frugum O = Ceres. γ) справниця, жерело, почин, початок, причина, привід, iuris Ci, iusti H.

mātercula, ae, f. матїнка, мамуня, ненька Ci.

māteria, ae, f. або māteriēs, ēi, f. α) материя, материял, предмет, рiч, pro m. dolere O не надто скучати, m. superat opus O, m. praebere O паливо, fortuna m. dat L пiдносить, m. consumere O засоби; *occ.* β) дерево, деревня, praeacuta C остро затесані стовпки, lignorum et m. adgestus T довiз палива (дров) i деревнї. γ) предмет = змiст, суть, aequa viribus H ficti O до вигадок. δ) причина, привiд, жерело, gloriae Ci, mali H принада до, m. praebere criminibus L привiд до призри. ε) спосiбнiсть, здiбнiсть, вдача, хист, tua O, ad alqd L, in eo est m. et indoles Ci, materiā tuā perire O iзза твоєї закаменїлости.

māteriātus, 3. деревляний, aedes male m. L з трухлого дерева = валющі.

māterior, āri рубати дерева, деревню C.

māternus, 3. матерний, матчин, неньчин, avus L по матери, tempora m. complere O заки стане мамою.

mātertera, ae, f. тїтка, novi dei O Вакха.

mathēmaticus, i, m. математик Ci, звiздар, астрольог T.

mātri-cīda, ae, m. (matrem caedere) убiйник матери Ci.

mātrimōnium, ii, n. (matris mūnia обовязки матери) α) подруже, in m. ducere aliquam C Ci оженити ся з, dare alquam alci C вiд-, видати замiж за, подружити з. β) жiнка, подруга, замужна женщина, m. et pecudes T.

mātrīmus, 3. puer котрого мати ще жиє L T.

mātrōna, ae, f. (māter) α) подруга, жiнка, m. Iuno H покровителька невiст. β) невiста, знатна женщина, ґаздиня L.

mātrōnālis, e жiночий, жiнчин, habitus Ci O ж. стрiй, стóла. **mātrōnālia,** ium, n. свято невiст, 1. III. в честь Юнони-Луцiни.

mātula, ae, f. і **matella,** ae, f. нiчна посудина, нiчник.

mātūrē, (*adv.* до mātūrus) α) в час, в пору, зараня, заранї, заздалегiдь, загодї, m. occurit C. β) вчасно, рано, quam maturrime C чим скорше. γ) зарáно, передчасно, не вчас, не впору, m. decessit C за скоро.

mātūresco, 3. mātūrui зрiти, до-, приспiвати, достигати, стигнути, спi(лї)ти, frumentum C, puella O розвивається.

mātūritās, ātis, f. α) стиглiсть, зрiлiсть, до-спiлiсть, дохожалiсть, frumenti C; обр. Galli T здоровий суд єго, Crassi T вишколена мовнiсть, gignendi Ci слушний (свiй) час. β) (повний) розвиток, m. audaciae Ci рознуздана бута, temporum L крайна бiда, скрýта.

mātūro, 1. α) робити зрiлим; *pss.* достигати, доходити, доспiвати, maturata uva Ci стигла, спiла. β) робити в час, в пору, загодї виконувати, (*opp.* properare V). γ) робити щось з поквапом, галити, ся, прискоряти, спiшити, ся, квапити ся, fugam V T, iter Ci T; з *inf.* C S; без *inf.* maturantes veniunt S за рано наспiли, maturat signum dare S за скоро дає знак, maturō opus est L треба чим скорше брати ся до дїла, пилувати ся.

mātūrus, 3. *sup.* maturissimus (рiдко maturrimus) α) до-, спiлий, до-, стиглий, зрiлий, дiйшлий, poma V стиглі, filia m. viro V дохожала, на вiдданю, virgo H доросла; *subst.* n. quod maturi erat L що лиш було зрiлого, maturi soles V спричиняюче стиглiсть; з *dat.* m. imperio L до; з *abl.* m. animo et aevo O розумом

і віком дійшлий, maturior annis O старший віком, omnia m. sunt S готове. β) вчасний, заранї, загодї, в пору, m. tempus Ci = maturum videtur L пора, seditio L приготовлений. γ) за ранний, за рано, перед(в)часний, по́рано, за скорий, заздалегідний, sum maturior illo O я явив ся раньше него, quam maturrime = quam maturrimum T як найскорше, honores H O невчасні, m. luce V на зорях, pater m. decessit Ci смерть єго швидко приспіла.

mātūtīnus, 3. у-, ра́нїшний, ра(н)ний, світовий, рано, radii O па́рости зо́рі, світова зоря, зо́ряве промінє, frigora H р. приморозки, equi O Аврори, pater H Ianus.

māvelim, *coni. pr.* до mālo Pl.

maxilla, ae, f. (*dem.* до māla) ви́лиця, ще́лепа Ci.

maximē, ст. ф. **maxumē,** (*adv.* до maximus) найбільше, найдужче. α) при *adi.* і *adv.* дуже, вельми, цїлком, res m. gravissima (= longe) Ci; при *verba*-х: дуже, вельми, надзвичайно, не аби-як, ще й як, m. offendunt Ci. β) переважно, головно, m. impediebat, quod . . . L се головно . . . що; з частицями: memoria quam m. longa S як найдовша, довговіка, eum m. vivum tradere S по змозї живого, cum m. (tunc m. tum m.) Ci L як раз тепер (тодї), vel m. Ci як найбільше, nunc cum m. Ci передовсїм, ut m . . . ita m Ci чим більше-тим (більше); з *pronom.* hoc m. modo L так більше менше, ut quisque m . . . ita m. Ci чим більше хтотим більше . . .

maximopere, гл. magnopere.

māzonomus, i, m. миска (на мясо) H.

meātus, ūs, m. (meāre) хід, ходня́, хода, рух, біг, лет, течія́, aquilae T, caeli V кругобіг звізд. β) дорога, горло, Danubii T усте, impeditus T дихавиця, ядухи.

meddix, (mēdix), icis, m. tuticus = summus народний радник у Осків (будьто consul) L.

medēla, ae, f. лїк.

medeor, ēri α) лїчити, лїкувати; *absol.* ars medendi O лїкарство; з *dat.* capiti Ci зарадити головній справі. β) помагати, пособляти кому, rei p. Ci. γ) зарадити, запобігати, labori O улекшити, religioni sociorum Ci розвіяти їх сумнївн T; *subst.* medentes, um O лїкарі.

mediastīnus і **mediastrīnus,** i, m. раб середнього віку, парубій, хлопяга H.

mēdica, ae, f. V люцерна, конюшина V.

medicābilis, e загійний, вилїчимий O.

medicāmen, inis, n. *poët.* **medicāmentum,** i, n. α) цїлюще средство, лїк, лїка́рство, vinolenta Ci вином заправлені. β) отрута, трійло, їдь T Ci. γ) чародїйний лїк, ч. напиток, чарови́на, чари, triste O трой-зїлля. δ) масть, m. candoris et ruboris Ci самі ді́брані прикраси, faciei O красило, румянило, panchrestum Ci грошї. ε) помїч, пільга, полекша, полегкість, laborum Ci.

medicātus, ūs, m. (medicāre) чародїйство, чари O.

medicīnus, 3. (medicus) лїкарський; *subst.* **medicīna,** ae, f. (*sc.* ars) α) лїкарська штука, лїкарство, m. exercere Ci, facere Ph лїкарювати. β) (officina) лїкарня (res) Pl. γ) лїк, лїка́рство, m. facere alci Ci лїчити кого; обр. δ) лїк = помїч, пільга, полекша, средство на, проти, від, doloris Ci відрадощі.

medico, 1. α) робити цїлющим, amnem V, semina vitro V ростити, жизнити ним; *P P P.* **medicātus,** 3. цїлющий, virga O чародїйна, fruges V чар-зїлля, somnus O чарівничий сон. β) красити, medicatus fuco H черлений. γ) *deponens:* **medicor,** 1. лїчити, цїли́ти, senibus V; також: cuspidis ictum V близну.

medicus, 3. (medeor) α) цїлющий, ars OT лїкарство, m. manus V. β) *subst.* лїкар, цїлитель Ci.

medietās, tātis, f. (medius) середина, ширина́ Ci.

medimnus, i, m. у N. **medimmum,** i, n. у Ci; *gen. pl.* -ūm атицька ґелетка, (чвертівка).

mediŏcris, e α) середний, по-мірний, невеличкий, межéний, сякий-такий, нїчогенький, res Ci, animus non m. S далекосяжний. β) малий, маловажний, незначний, castellum S; *subst.* n. mediocria gerere S. γ) низький, незнатний, multi Ci простолюдцї, animus C малодушність; в litotes: non m. Ci великий, не аби-який, у поетів (∪∪∪∪!).

mediocritās, tātis, f. (mediŏcris) α) мірність, середина, aurea H; *pl.* m. probant Ci погамованє (помірність) страстий. β) мірність = звичайність, незначність, малість, mea Ci.

mediocriter, *adv.* α) по-мірно, мало, трохи, незначно, m. aeger Ci, non m. Ci дуже, неаби-як. β) спокійно, non m. ferre Ci терпеливо.

meditāmentum, i, n. вправа до, приготовленє до, belli T.

meditātio, ōnis, f. α) роздумуване, розвага, futuri mali Ci огляд на прийдéшне лихо. β) передумуване = під-, приготовлене, obeundi muneris Ci. γ) вправа, loci meditatione parati Ci вивчені на память, in meditatione alcis rei versari Ci вправляти ся в чім.

medi-terrāneus, 3. α) середземний, серед краю, regiones C. β) *subst. neutr. pl.* n. осередний край, осередок, Galliae L осередні части (глиб) єї.

meditor, 1. α) про-, розмишляти, об-, міркувати, думати про, на, передумувати, розважати, curiam Ci про к., de rē Ci; зал. пит. Ci. β) задумувати щось, при-, підготовляти (ся), брáти ся до чого; з *inf.* regnare Ci in, ad alqd; amorem V, fugam Ci. γ) передумувати, вивчувати ся, вправляти ся в, до, accusationem Ci, versus H, musam avenā V; *PPP.* **meditātus,** 3. пере-, обдуманий, приготовлений, вивчений, oratio T, commentatio m. et accurata Ci старанно оброблена і вивчена.

medius, 3. о-середний, осередковий, середущий, сáме в (в самій) середині, в ширині. I. α) місцево: m. terrae (regionum C) locus Ci осередок = середина, fratrum m. C середульший, підстарший, m. stans aggere V посеред окопів. β) *praedicat*-ивно: *adv.* на, в, по середині, по-серед, о-серед, с-про-між, m. Iove *(abl. abs.)* O круг него, in m. colle C, e m. caede C з посеред борби, per m. fines C серединою краю, discessere medii V з середини, m. complecti L взяти за поперек, e m. partibus Ci з нутра; з *gen.* aër m. caeli et terrae O сáме серед небом а землею. II. α) часово: середний, серед, підчас, між, між тим, m. tempus C Ci O = m. horae O = m. dies L проміжний час, тимчасова доба, m. sermones O тимчасові, m. aetas Ci середний вік. β) *praedicat*-ивно: по-, серед, між, підчас, m. nox O C північ, dies V H O південь, полудне, dormire in m. dies H = ad m. diem V до полудня, m. aestate Ci = aestu medio V серед лíта, у мéжень, in m. potione Ci підчас п. m., inter lora V = m. iter V серед їзди, in m. honore V підчас почетної жертви; обр. III. α) середина, по-, середна річ, посередúнї, medius pacis bellique H до обох здíбний, medium mortis fugaeque O, media sequi T середину, medium inter aequum et utile L. β) середний = мірний, m. oderunt Ci середного стану люди. γ) по середині, ‚неутральний', medium se gessit L не сторонничо, hos m. misit rex L. δ) двузначний, двуличний, responsum L, media scriptitare T. ε) посередúницький, посередничий, як посередник між, m. fratris et sororis O, paci m. se offert V. ζ) вадливий, шкідливий, inter eos venit furor m. V порізнив їх, ne m. occurrere possit V щоб не став на завадї. η) *neutr. sg. subst.* **medium,** ii, n. середина, ширина, половина. α) m. diei L полудне; звич. *abl.* in m. (= in medio) sacrinas conicere C, medio montium T серед гір, серед міжгіря, in medio cursūs C на половинї дороги, medio temporis T між тим, in medio (= in medium T) relinquere L не рішати, medio legionem constituit T в ширинї лави, medio tecti V (= impluvium) серед майданчику. β) ява, прилюдність, in medium protulit litteras Ci оповістив, alqd re-, movere de medio Ci по-, знищити, усунути, in m. procedere Ci показати ся прилюдно, in m. venire Ci стати перед судом, rem in medio ponere Ci обявити перед судом, tabulae sunt in medio Ci виставлені; *occ.* загальне добро, з. гаразд, in m. consulere L V для загалу, bona alcis in m. cedunt T переходять на скарб держави, in m. quaerere V спільно, для всїх, in medio sita (posita) T Cu загальний маєток. γ) (публична) дорога, omnia in medio vidit L серед дороги, recedere de m. Ci уступити ся з дороги; *euphem.* de medio tollere Ci стратити, звéсти зі світа, але: ex medio res arcessere H з улицї = з буденного житя, verba e medio tollere scribere O Ci de orat. уживати щоденних слів.

medius, fidius дáлебі(г), гл. Fidius.

medulla, ae, f. α) шпік, шпиг, ossis O мозок, ядро. β) стрижень (ростини) V, нутро, серце, душа O Ci.

megistānes, um, *acc.* as, m. достойники Cu T.

mehercule(s), гл. Hercules.

mēio, ĕre мочити.

mel, mellis, n. α) мід V O, pressum H патóка. β) солодь, роётica H солодощі, hoc melli est H = dulce est, любе.

melancholia, ae, f. сумовитість.

melancholicus, 3. сумовитий Ci.

melanūrus, i, n. чорнохвостик, рід риби.

melicus, 3. лїричний Ci.

melilōtos, i, m. буркун, окладник, рід солодкої конюшини O.

melimēlum, i, n. медяне (солодке) яблуко H.

melior, лучший, лїпший гл. bonus.

melisphyllum, i, n. медочник, васильок V.
melius, гл. bonus і bene; **meliusculus,** 3. трохи лїпший.
meliusculus, 3. (*demin.* до melius) лучшенький, лїпшенький Pl.
melli-fer, fera, ferum медоносний, збираючий мід, медний O.
mellītus, 3. (mel) засолоджений медом, мідкий, медяний, placenta H медівник, медяник; обр. милий, любий.
melos, n. спів, пісня; *dat.* melō, *acc.* melos, *pl.* melē Ph.
membrāna, ae, f. *(subst. adj.)* α) тоненька шкірочка, болонка, плївка, squamea O луски, tenues oculorum Ci повіки. β) перґамін H Q Ca; **membrānula,** ae, f. болоночка.
membrātim, *adv.* частицями; *metaph.* кусниками, поволи, m. dicere Ci уривцем, m. negotium gerere Ci капарити дїло.
membrum, i, n. α) мязьна часть тїла, руки, ноги, compositio membrorum Ci; *pl.* membra V тїло; *occ.* член, природжіння O. β) частиця, часть Ci convictus O товариші.
memet, гл. ego-met.
memini, isse памятати, тямити, зазнати, пригадувати собі, думати на; *absol.* O Ci; з *gen.* noctis Ci; *acc.* при особах, які хтось ще бачив, знав, Cinnam Ci зазнав; рідше про инші obiecta: numeros V, diem Ci; з *acc. c. inf.* (звич. *praes.*) C Ci O; з *inf.* задумувати щось робити O, me-minisses reverti H ти повинен-би; з а л. п и т. Ci H Pl. β) згадувати про, споминати, зі значінем *prft*-а: Achilles, cuius supra meminimus C, de exulibus Ci.
memor, ŏris, *(adi.) abl.* лиш memori I. α) пригадуючий собі, памятущий, тямущий; з *gen. obi.* ipsa sui O на свою гідність, Marsi duelli m. H = qui M. d. meminit ще бачив, зазнав, libertatis L не забуваючий на, oratio m. concordiae L зважаюча на; *acc. c. inf.* O; з а л. п и т. H O. β) вдячний, populus O, manus O, m. esse nefandi V відплатити ся за, animus m. in meritos Ci, m. pro re O, m. mens Ci вдячність. γ) непримиримий, іга V O завзятий, poena O местна, de vulnere O. δ) обережний, озірний, бачний, m. ocule V, m. reponere V. ε) памятливий, памяткий, тямкий, тямовитий, homo Ci, orator Ci, animus O память. II. α) *activ.* при-, нагадуючий на, про, nota H, ingenium Numae m. L, tabellae O пропамятні написи, querella nostri H.
memorābilis, e (memorāre) α) віко-, памятний, памяткóвий, facinus S вікопомний. β) вславлений, славний, numen O.
memorandus, 3. памятний, памяткóвий, гідний згадки V.
memorātor, ōris, m. о-повідáч Pr.
memorātus, 3. (P P P до memorāre) славний.
memoria, ae, f. (memor) α) память, тямка, памятливість, тямучість, firma Ci, m. remittere, perdere Ci стратити, memoriā tenet (complectitur), comprehendit alqd Ci має в голові = тямить, hoc est mihi in m. Ci памятаю на, ex m. exponam Ci ‚з голови', ‚на память', memoriae studere C вправляти п., alqd memoriae mandare Ci запамят(ув)ати собі. β) память = спогад, спомин(ка), згадка з *gen. obi.* Pompei Ci; з *gen. subi.* post hominum memoriam Ci з поконвіку = від найдавнїйших часів, m. deponere alcis rei C забути на, m. retinere C Ci памятати на, alqd memoriae prodere N C (устно) переказати = tradere L передати, m. adipisci apud posteritam T сли(ну)ти славою у потомків, m. sceleris T свідóмість єго, periculi гадка про. γ) час. часи, paulo supra hanc m. C недавно перед нами, pueritiae Ci, nostrā et patrum m. Ci C за наших часів і батьків; *occ.* с-, лучай, слýчка, подїя, випадок, пригода, miserima C, veteris memoriae recordatio Ci згадка про колишню подїю. δ) згадка = відóмість, свідоцтво, з-, вістка, переказ, m. ac litteris C устно і письменно, omnis rerum m. Ci всесвітна історія.
memoriola, ae, f. слаба память, непамятливість, забудьковатість Ci.
memoriter, (*adv.* до memor) на память, з памяти, з голови, m. narrare Ci.
memoro, 1. (memor) α) при-, нагадувати, на-, припоминати, alqd alci O, amicitiam T припімнути задля пересторóги. β) згадувати, наводити, споминати, говорити про, оповідати, Thesea V, talia O, vocabula priscis *(dat.)* memorata H стародавні, de virtute S; з *acc. c. inf.* O V; *nom. c. inf.* O incredibile memoratu S T; з а л. п и т. T.
menda, ae, f. гл. **mendum.**
mendāci-locus, (mendacium loqui) брехливий Pl.
mendācium, ii, n. (mendax) α) брехня, неправда, de re C, mendacio fallere Ci о(б)брехати кого. β) об-, о-, під-, мана, облуда, злуда, пóмилка, вигадка. sensuum Ci, famae O, poëtarum Cu мрії.
mendāciuncŭlum, i, n. по-, бріхонька Ci.
mendax, ācis α) брехливий, зрадливий, os O, lyra H, homo Ci брехун. β) облудний,

об-, манливий, лукавий, pennae O підроблені, amicitia O удавана, umbra O мана, forma O мара, damnum O вигадана, infamia H незаслужена.

mendīcitās, tātis, f. (mendīcus) жебрацтво, corporis Ci калїцтво.

mendīco, 1. вижебрувати, жебр(ув)ати, просити милостинї O.

mendīcus, 3. жебрацький; *subst.* жебрак, старець Ci.

mendōsus, 3. (mendum) *adv.* ē α) блудний, мильний, хибний, facies O негарне, mores O непутящі, m. et mendax H повний хиб і бріхонь. β) блудящий, in nomine m. erat Ci помиляв ся що до.

mendum, i, n. **menda,** ae, f. α) блуд, помилка, хиба, вада, librarium Ci, faciei O.

mens, ntis, f. α) думанє, (се-б-то сила духа), (глузд, товк), тяма, умисел, ум, розум, дух, душа, (душевна) снага, suae mentis (compotem) esse Ci бути свідомим, притомним, mente captus Ci L божевільний, навіжений, несповна розуму, alienata C несамовитість, integra Ci притомність, sana HO здоровий розум = розсудок, m. aminique C голова й серце, m. placidā O спокійно, m. alci excidit O Ci зомлївае, mentis exul O безтямний = непритомний, totā m. se recipere O очуняти. β) спосіб думаня, схильність, похіть, наклін, вдача, настрій, m. cuiusque is es quisque Ci вдача є кождого „я", animi, qui nostrae mentis sunt L способленє відповідаюче вдачі; *occ.* чутє, почуванє, гнїв, при-, страсть, відвага, мужність, pia O богомільність, aequā m. O рівнодушно, addere (inicere) m. H додавати відваги, mentes demittunt V унивають, тратять відвагу, praedonum m. compesce H туши = гамуй гнїв, dolor et m. H біль і при-страсть, mentem satiare Ci лютість. γ) думка, гадка, розвага, mihi alia m. est S я иншої думки, accipe mentem V почуй мою гадку; з *gen.* parandi O; *occ.* гадка = задум(ок), намір, utinam tibi istam m. duint (= dent) Ci, m. labat O постанова, venit mihi in mentem: приходить (спадає) менї на думку, alqd mentem subit L насуває ся на думку = пригадую собі; з *gen.* Tyndaritani Ci; de illis Ci; з *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. Ci, з ut (як) L, m. fuit corpus in undas immittere V мав на гадцї утопити ся, mentes deum scrutari O збагнути їх волю, muta istam m. Ci зміни твій задум. б) *personif.* Богиня розуму = Mentis templum L де празновано що року 8. VI.

mensa, ae, f. α) стіл, m. tollere H усунути, m. extruere Ci заставити, mensae deorum Ci V жертівники, m. palam propositae Ci столи лихварів, publica краєвий „банок", к. лавка, farreae V кусники (грінки) хлїба (як підставки). β) їда, страва, обід, Italicae Ci беседи, пири, secundae NO „конфект", поснїданок, заїдки, parciore m. uti T скуднїйше (щупнїйше) їсти.

mēnsārius, ii, m. лавочник, „банкер", III viri m. або V viri mensarii, що перевірювали державну лавку, „касу", „казну".

mensio, ōnis, f. помір, vocum Ci складів.

mensis, is, m. (*gen. pl.* ium, um) місяць.

mēnsor, ōris, m. (mētīri) α) мірник, математик H. β) **agrī,** mensor O землемір, humum signavit limite m. O по-, розмежував межимір.

menstruālis, e місячний, на один місяць Pl.

mēnstruus, 3. α) на один місяць, opus Ci, cibaria Ci = in unum m. structa; **menstruum,** i, n. L харчі на один місяць. β) одномісячний, m. vita Ci. γ) щомісячний, usura Ci, luna V біг місяця.

mēnsūra, ae, f. (mētīri) α) міряне, помір, ex aquā (після водяного годинника) C, aurium Ci після слуху. β) міра, мірило = довгість, великість, грубість, то що, itinerum C, posterior O задних ніг, clavi O ширина, roboris O обєм, обвід; обр. m. nominis imples O ти на рівні з твоїм славутним іменем, bibendi O припис, legati T достойність.

menta і **mentha,** ae, f. мнятка, насердник O.

mentio, ōnis, f. згадка, предложенє (в сенатї), m. facere alcis rei або de re Ci згадувати = говорити про що, incidit m. de iis L зайшла мова про них, m. movere L підняти питанє.

mentior, 4. tītus I. α) *intr.* вигадувати, бáяти, Homerus H. β) видумувати = говорити неправду, брехати; *absol.* oculi Ci; формулка: mentior, nisi ... = mentiar, si ... Ci аби-м був брехуном, коли не ... коли ..., alci m. не додержати слова. II. α) *trans.* видумувати, вигадувати, вибріхувати, tantam rem S, causam fugae O (dolores O) подати на позір, gloriam O не по правдї присвоювати собі; *acc. c. inf.* O. β) удавати, кого, що, colores V перебирати, iuvenem V перекинути ся в. γ) обманювати, заводити, spem seges H з(а)вела; *PPP.* mentītus, 3. видуманий, удаваний, брехливий, неправдивий, figurae O, tela V чужі, не їхнї.

mentum, i, n. щелепа, підборідє, incana V сива борода.

meo, 1. *(poët.)* ходити, іти, їхати, плив(с)ти. in orientem T, meantia sidera O рухомі зорі = планети.

mephītis або **mefītis,** tis, (*acc.* tim) f. (шкідливий), о-, випар, чад, чух V.

merācus, 3. чистий, нез(а)мішаний, без сумішки, vinum Ci; обр. libertas Ci справжня, правдива.

mercābilis, e (mercāri) по-, купний, продажний H.

mercātor, ōris, m. по-, купе́ць, торговельник Ci C.

mercātūra, ae, f. купецтво, торговля, торг, m. facere Ci L торгувати, купля́ти; обр. m. quaedam utilitatum Ci рід хабарства.

mercātus, ūs, m. α) торговля, торг, turpis Ci. β) торг = торговиця, m. habere Ci відбувати торги, купцювати.

mercēdula, ae, f. нужде́нна нагорода, н. плата, малий дохід Ci.

mercennārius, mercenārius, 3. *adi.* платний. α) за-, під-, куплений, плат(їж)ний, наємний, наймлений, comes Ci, milites N наємці, ˹грошове¹ військо, tribunus pl. Ci за-, підплачений. β) *subst.* наймит, нає́мець, поде́нник, Oppianici Ci.

mercēs, ēdis, f. (merx) α) за-, плата, пла́тїж, дохід, нагорода, ціна, manuum m. S заробіток, diurna H поде́нщина; платня жовнірів, milites mercede arcessere C (conducere) L затягати наємців, rhetori data Ci платїжка за науку, non aliā bibam m. H за нїяку ціну, sine m. Ph. дурно, pretio ac m. minuere rem p. Ci запродати, non sine magnā m. Ci = hāc m. V за високу ціну. β) шкода, с-трата, suorum V, multā m. domare V дуже трудно. γ) відсотки, зиск, доходи, прибуток, habitationum C комірне, quinas m. capiti exsecat H (= 5 % на місяць) здирає, лупить.

mercimōnium, ii, n. (merx) то́вар, ˹крам¹ T.

mercor, 1. (merx) *inf. pr.* mercārier H купувати, за-, перекуповувати, (*opp.* vendere); *absol.* Ci; fundum de pupillo Ci, ab isto Ci; обр. hoc magno mercentur V дали-би багато за те, щедро заплатили-б; *P P P.* mercātus, 3. за-, куплений.

merda, ae, f гній, відходи, кал H.

merens, tis (P Pr A до merēri) α) ˹заслугуючий¹, гідний O, bene m. Ci добре заслужений. β) *subst.* винен, виноватий, винова́тець S V; *superl.* merentissimus, 3.

mereo, 2. uī й **mereor,** 2. itus α) заслугувати, заробляти; *absol.* nardo vina H заміняти за вино, liber aera H приносить зиск; обр. gratiam L зазнати; *occ.* (за плату) служити при війську, чинити (відбувати) військову служ́бу, m. stipendia Ci, vicena stipendia meriti T цо служили по 20 років, але: patre imperatore m. Ci служити під батьком, pedibus L при піхотинцях, equo Ci при кінноті. β) заслужити собі на, стати гідним, удостоїти ся чого, laudem Ci, immortalitatem Ci добути безсмертної слави; але: odium civitatis Ci стати їм нена́видним; з *inf.* amari T на любов; з ut Ci; зал. пит. з cur . . . O; *occ.* заслужити собі на кару, про-, винити ся, poenam O; з *inf.* mori O, quid mali meruit T що провинив, чого допустив ся, scelus V поповнити; *P P P.* **meritus,** 3. заслужений, слушний, по заслузі, справедливий, відповідний, належи́тий, praemium Ci, poena Ci O. γ) прислужувати ся кому, для, в, прислужити ся; *dep.* bene (melius, optime) mereri de alqo, male (pessime) m. de alqo V O Ci C, de rē p. Ci, si bene quid de te merui V став тобі деколи в пригоді.

meretrīcius, 3. (meretrix) блудний, розпу(с)тний Ci O.

meretrīcula, ae, f. (*demin.* до meretrix) вїнчемна, ледащиця, блудниця, розпу(с)тниця H Ci.

meretrix, īcis, f. повія, блудниця, ледащиця, розпустниця H.

merges, itis, f. сніп V.

mergo, 3. mersi, mersus α) *medial.* = *pss.* за-, внуряти, затопляти, eos in aquam Ci втопити у, se in mari Ci пірнути в, me aequore V, sub aequora VO, sub aquis O; mersae res O запропащий світ; *medial.* за-, тону́ти, гру́знути, naves merguntur L, viscera O проглинути; *poët.* sidera O заходять. β) за-, впихати, всувати, ховати, увіткати, за-, всадити, rostra in corpora O, caput in terram L, vultus in cortice O закрити. γ) кидати, утручати, валити, fortuna viros V запропастила, me scelus malis V губить, funere V загнати у погибель, vino somnoque mersus L зморений вином й сном, se in voluptates L заживати роскоший, sortem usurae mergent L відсотки (%) перевищають ист(ин)у.

mergus, i, m. гагар(к)а O.

meridiānus, 3. α) південний, полудневий, обідний. β) низовий, regio L.

meridiātio, ōnis, f. пообідня дрімка, п. відпочинок Ci.

meridiēs, ēi, m. α) полудне, обіди, обід; *locat.* meridiē C в полудни, post m. Ci

по обíдї, сполуденок, сполудня, ante m. Ci до-обíд β) південь, низ CTN.

meritō, (*abl. adv.* до meritum) по заслузї, по справедливости, як годить ся, слушно, clamant ⸢merito⸣ O ⸢браво⸣, славно.

merito, 1. āvi (*frequ.* до merēre) заслугувати, служити за, sestertia dena Ci.

meritōrius, 3. (merēre) заплачений, pueri Ci розпутні.

meritum, i, n. (*subst.* PPP до merēre) α) заплата, нагорода; *occ.* кара, merita invenire S. β) заслуга, гідність, meritō або pro (ex) merito TOL по заслузї, merito est dies O має значінє. γ) за-, прислуга, добродїйство, erga me Ci, in rem p. Ci; *occ.* про-, вина, причина, populi R C, tuum O, nullo meo m. L Ci без моєї вини.

merops, opis, m. жовна (птах) V.

merso, 1. (*frequ.* до mergere) зануряти, gallinam musto H топити, gregem fluvio V купати; обр. mersari civibus undis H кинути ся у полїтичний вир.

merula, ae, f. кос H.

merus, 3. α) нез(а)мішаний, чистий, lac O, m. unda O вода; *subst.* **merum,** i, n. (*sc.* vinum) (чисте) вино, nocturnum H нічна пиятика. β) щирий, правдивий, libertas L необмежена, virtus H справжня γ) rhetorice: нїчо бíльше . . . як лиш, тíльки, сам, bellum m. loqui Ci тíлько про в., vineta crepare H.

merx, cis, f. *gen. pl.* mercium (merēre) тóвар, торговизна, m. mutare V міняти ся товаром, femineae O прикраси.

messis, is, f. (metĕre) α) вúжин, вúкос, жáтва, жнивó, жнивá, жатє, triticea V пшениці, per messem V у жнива, duo tempora messis V збиранє меду, Sullani temporis Ci доходи з проскрипций. β) урожáй, spicea campis m. inhorruit V буйне колося вíщує на дорíд, tua m. O ще в колїнках = бажанє ще не сповнене; обр. *pl.* нивы, лани O, ter m. O роки.

messor, ōris, m. жнивáр, жнець, женьчар, косíльник, косáр HPl.

messōrius, 3. жнúвний, жниковий Ci.

met, енклїтична причíпка до особових *pronom.*: ego-met я-ж, я сам.

mēta, ae, f. (P P P до meare) α) кінець, границя, межа, край, ⸢мета⸣, metae rerum V = fines imperii, sol ex aequo utrāque metā distabat O рівно віддалений від сходу і заходу = було полудне, nox mediam caeli contigit V настала північ. β) по-граничний знак, готар, цїль, m. tenebant V причалили до берега; *occ.* (заострений) стовп(чик) (= conus) в римськім цирку, що єго 7 разів об'їжджали, evitata H, quasi haesit ad metas Ci мало що не перевернув, metas lustrare V об'їхати море. γ) обелїск, стїжок, in modum metae fastigatus L.

metallum, i, n. α) криця, круш, металь, auri V, libertas potior metallis H чим золото і срíбло. β) яма, рудокопи, рудня, рудни́к, chalybum generosa metallis V богате в желїзо, metalla recolere L отворити копальнї.

metamorphōsis, is, (eos) f. переміна видів; *gen.* -eōn.

mētātor, ōris, m. (mētāri) межимір, мірчий, castrorum Ci обозний мірник.

metellus, i, m. затяжець, наємник.

mētior, 4. mensus міряти = α) пере-, сходити, viam H, aequor curru V перебíгти, aquas carinā O про-, переплисти, duas partes lucis O відбути, annum O на місяцї подїлити. β) від-, з-, міряти, від-, роздїляти, syllabis pedes Ci, nummos H мірити гроші ґелеткою; *occ.* опредїляти, придїляти, кому що, надїляти кого чим, alci alqd C Ci, nobis Caecubum H; *P P P.* mensa spatia Ci відмірені. γ) судити, цїнити, alqm rē N, omnia voluptate *(abl.)* Ci після, alqm suo modulo H мірилом.

meto, 3. messus, *pf.* messem fēci, пізнїйше messui. α) жати, косити, pabula falce O; *occ.* тяти, відтинати, відрубувати, uvas V обрізувати, virgā lilia O збивати, aper farra O з'їдає = нищить; *euphem.* скосити, вирубати, ea gladio V витяти, Orcus H забрав. β) зжинати = збирати, apes flores V висисають; *subst.* metentes женцї.

mēto, 1. частїйше **mētor,** 1. mētātus, (mēta) від-, з-, міряти, caelum O, agros V відмежити, regiones animo L переглянути, castra S відтичити, запалькувати, P P P. **mētātus,** 3. (у HL) відмежований, відтúчений.

mētropolis, *acc.* im, f. столиця; *n. pr.* міста в Тесалії.

metuens, tis (P Pr A metuere) боюций = боязькúй, жахливий, зі страху, від переляку перед; з *gen.* periculi V deorum O богобоязний.

metuo, 3. ui α) *intr.* бояти ся, лякати ся, страхати ся, жахати ся, набирати (ся) страху; *absol.* Ci de coniuge O за, про; рíдко: з *dativ.* tuis V; але: ab Hannibale L перед. β) *trans.* бояти ся, побоювати ся, побояти ся, bellum Ci, me gentes O почитують, sublimia O уникати, alqd ab

alqo Ci, alqd ex alqo S; нам. реч. з *ne* Ci щоб не, чи не, що; з *ut* (= ne non Cu) чи, що не. γ) з *inf.* жахати ся, нехотїти, берегти ся Cu O pinna m. solvi H що не дасть ся знищити, fides m. culpari H ненарушна. **metuendus,** 3. O страшний, жахний.

metus, ūs, m. α) боязнь, о-, по-, страх, о-стрáшка, ляк, трівога, жах, auferre m. V = parcere metu *(dat.)* V небояти ся; з *gen. subi.* Siciliae Ci з боку Сікилії; з *gen. obi.* servitutis Ci Ci перед, a Romanis L перед P. ex imperatore T перед царем; з *adi.* regius L перед королем, hostilis S перед непр.; з ne Ci O; in metu esse = metuere Ci, m. facere Ci = terrēre metu O L нагнати страху; *occ.* почесть, по-, шана, богомільність, Bacchi H. β) предмет боязни, скрутний час, невідрадне положенє, крайна небезпека, laurus metu servata V вельми почитаний, anceps L, in metu audiuntur T eius m. rimatur T що єго лякає.

meus, 3. (*vocat.* mī, *poët.* meus O V, *dat. pl.* mis Pl.) мій, моя, моє, мій власний, менї властивий, до мене приналежний; *subi.* mea discriptio Ci моїм помислом; *obi.* проти мене, до мене, що до мене, iniuria mea S = mihi illata S заподїяна менї = crimina mea = in me collata L; en meus est O належить менї, vix meus sum O я не свій = мало що-м притомний, gratia m. O любов до мене; *subst.* mea O ‚серденько', pars meorum O що мене любля́ть; meum, i, n. (*pl.* mea, ōrum) моє, мій маєток, моя власність Ci, omnia mea mecum porto Ci; але: non est meum з *inf.* Ci не слїд менї = не моя то річ, звичка, quod Thebae cecidēre, m. est O моє дїло; mei, ōrum, m. мої товариші, кревні, потомки, то що O V.

mī = mihi, гл. ego.

mīca, ae, f. о-дробинка, крихітка, крішка, salis O зеренце = m. saliens H.

mico, 1. micui α) миготїти, блескотїти, блищати, лиснїти, вилискувати ся, aether V майорить, грає, fulmina L (б)лискають, oculis micat ignis V палає в очах, очі искрять, micantia crura O бистрі. β) (пальцями трепотати = грати ся з, digitis Ci, micando victus Ci, in tenebris Ci жеребувати. γ) дріготїти, дрiжати, трепотїти, тремтїти, digiti V дрiжать, corda timore O трепочать ся, трусять ся, auribus V насторочувати уха.

migrātio, ōnis, f. (migrāre) вихід, переселенє, перехід.

migro, 1. α) виходити, вимандровувати, переселяти ся, Veios L; *pass.* inde migratum est ab iis L; обр. m. ex hāc vitā Ci переставити ся на той свiт, voluptas H переходить. β) *trans.* ви-, переносити, забирати, relicta L. γ) переходити = переступати, нарушати, (*opp.* servare) iura Ci, fidem Ci.

mīles, tis, m. α) войовник, вояк, жовнїр, veterani Ci = evocati C вислуженцї = старі, voluntarii L добровольцї = охотники, novus O новобранець, scripti S L затяжні, Persei O борець, вóїн. β) рядовий, черговий, (*opp.* centuriones, tribuni equites) L L. γ) піхотинець, легiонар, m. equitesque C. δ) *collect.* військо, вóїнство, жовнїрство V O T m. atque equite L піхотою і кіннотою. ε) жовнїр = хлопець на шахівницi, grassatur O. ζ) *poët. fem.* Phoebes (nympha) O товаришка, nova m. eram O новачка.

mīlitāris, e, (mīles) *adv.* iter α) військовий, воєнний, жовнїрський, вояцький, res C воєнна штука, воєнне дїло, vir T досвiдчений войовник, войний вояка, militariter loqui T рiзко і коротко, Daunia H войовнича, arma S зброя (регулярного війська), aetas T приписаний вік (від 17—46 року), via T воєнний шлях. β) *subst.* вояк, войовник, жовнїр, periti m. Cu T.

mīlitia, ae, f. (mīles) α) військова або воєнна служба, жовнїрщина, militiam detrectare O цурати ся єї. β) служба, зва́ння, urbana Ci обовязок, haec mea m. est O як поета. γ) війна, вой, похід, виправа: звич. з *locat.* domi militiaeque Ci підчас війни і миру = militiaeque domique L, militiae magister L воєвода. δ) жовнїрство, військо, воїнство, жовнїри, m. cogere L затягати до війська = milites L, pars militiae O.

mīlito, 1. (mīles) α) воякувати, служити при війську, відбувати військову служ́бу, militantes, ium, m. L жовнїри; *pss.* bellum militabitur H відбуде ся похід, будуть воювати, ся. β) служити, catulus H non sine gloria H.

milium, ii, n. просо V.

mille, *indecl. pl.* mīlia, ium, m. α) тисяч(а), *pl.* тисячі; *subst.* тисячка; з *gen.* m. militum N, m. passum L C = 1 римська миля (1·5 *km*); 1020 = milia viginti S; *pl.* duo milia hominum Ci; *sg.* mille = *indecl. adi.* mille equites; bis mille equos H, primus de mille O; *distribut.*-ивно: in milia aeris asses singulos L milia

talentūm per XII. annos L. β) тисячі = численні, чима́ло, сила, бе́зліч, mille colores V, mille Caesones pro uno L, milia carbonum O тьма-тьмуща їх.

millesimus, 3. (mille) тисячний.

mil(l)iārium, ii, n. (mille) *subst.* n. до mi(l)liārius, 3. (mille + passuum) тисячний, що складає ся з 1000 римських сажнів, се-б-то подвійних кроків, отже: миля; *meton.* мильовий (камінний) стовпець, милевий камінь, ad tertium m. Ci I. такий стовпець, Авґустом позолочений, стояв на форум.

millie(n)s, mīliē(n)s. α) тисячно, тисяч разів Ci. β) тисячкратно, бе́зліч (разів), не раз то, sestertiūm sexiens m. 600 мільонів s. Ci.

milvīnus, 3. шуляковий, хижацький.

milvus, i, m. α) каня, канюк, шуліка, голубя́тник, яструб Ph. β) (хижа) риба H. γ) звізда O.

mima, ae, f. акторка, танечниця Ci H.

mimicus, 3. α) акторський, мімічний. β) видуманий, iocus Ci ‚переборщений', nomen Ci принятий.

mimula, ae, f. (*demin.* до mīma) мала танечниця, акторочка Ci.

mīmus, i, m. α) актор, ridiculus Ci. β) мімічне представлене, жарт, imitans turpia O актори виступали без личини і в тоненьких підошвах (planipedes).

mina, ae, f. міна, монета яких 50 *dkg* ваги = вартости 94 корон.

mināciter, (*adv.* до minax) грізно, згрізна, (з) грізьбами O.

minae, ārum, f. α) *concret.* зубець, murorum V. β) *abstr.* гроза́, гріз́ьба, погроз(к)и, на́хвалки (*opp.* blanditiae Ci) Gallorum Ci adversum m. frigoris O проти лютої зими = се-б-то тепла одїж, tollens m. V грізно знимаючий ся.

minanter, (*adv.* до P Pr. minans) грізно, з грозо́ю, згрізна.

minātio, ōnis, f. гріз́ьба, на́хвалки Ci.

minax, ācis (minārі) α) виступаючий в гору, scopulum V стрімкий, сторчовий. β) грізний, грізен, лякучий, страшний, vox H грімкий, verba H погрози.

mingo, 3. mixi, mictum (minxi, minctum) мочити H.

minimē, гл. parum. **minimus,** гл. parvus.

minister, tri, m. **ministra,** ae, f. α) слуга, (служниця), помічник (-ця), служитель (-ка), Martis Ci жрець, помічник, imperii Ci низший урядник. β) прислужник (-ця), помагач, орудар, спорудник, послушник, m. Calchante V за помочию Кальхаса, m. baculo O палицею = о́пірцї, fulminis O орел, libidinis Ci сватник = зводник, sermonum T посередник, ministri regis S пособники.

ministerium, ii, m. α) служба, услуга, уряд, заняте, робота, adhibere alqm ad m. L взяти кого за служителя при жертвах, diurna O поденщина, ministerio fungi L урядувати. β) *pl.* слуги, (п)ослу́га, magistratuum T помічники.

ministra, ae, f. гл. minister.

ministrātor, ōris, m. (ministrāre) помічник, додарник Ci.

ministro, 1. α) слугувати кому, у кого, послуго́вувати кому, служити кому при чім, по-, услугувати кого, подавати кому що, servi Ci, Ganymedes pocula Ci наливає (і розносить) нектар; з *inf.* Iovi bibere Ci; *pass.* cena ministratur pueris H; *occ.* з *dat.* velis V доглядати за, орудувати ними; але: m. naves velis *(abl.)* T знарядити вітрила. β) подавати = доста(р)чати, доставляти, adiumenta nobis Ci пособляти нам, Iuno vires V додає, platanus umbram V, faces furiis Ci. γ) виконувати, споруджати, сповняти, iussa O res H.

minitābundus, 3. (minitāri) грізний, з погрозами L T.

minitor, 1. **minito,** 1. Pl (*frequ.* до minitantia) часто: грозити, за-, погрож(ув)ати, alci mortem Ci, ora minitantia O погрози, urbi ferro Ci різнею; *acc. c. inf. fut.* Ci.

minium, ii, n. цинобра V.

minor, minus менчий, гл. parvus.

minor, 1. (minae) α) сторчати, стреміти, machina V, scopuli in caelum V. β) грозити, погрожати; *absol.* Ci; з *dat. personae:* iis cratere V; з *acc. rei:* omnibus omnia Ci, bellum O війною; з *acc. c. inf. fut.* Ci O; *occ.* ornus V готов упасти. γ) при-, обіцювати, magna H Ph.

minuo, 3. ui, ūtus α) меншити, дрібнити, ді́лити на кусники, по-, у-, зменшати, дробити, ramalia O поломити, pilā O потовкти, mullum in singula pulmenta H поростинати, id = rem H розгайнувати; обр. pretium T знижати. β) *med.* зменшати ся, ме́ншати, уставати, у́бувати, artus O, aestus C = cum se minuit під-час відпливу. γ) умаляти, укорочувати, обме́жувати, ослабляти, maiestatem Ci зневажати, luctus O розважати тугу, controversias C поладнити, vulnere minutus L знесилений.

minusculus, 3. маленький, дрібнїс(їн)ький, невелеч(ень)кий.

minūtātim, дрібками, кусниками, дрібно, поволи, згодом, потрохи, m. interrogare Ci коротко.

minūtus, 3. *adv.* ē (P P P до minuere) α) здрібнїлий = мал(еньк)ий, дрібонький, fruges Ci крупи, litterae Ci дрібне письмо, plebes Ph прості люди, res Ci марниці, дрібниці. β) малозначний, плохенький, мірненький, animus Ci, rem minutius tractare Ci надто поверховно.

mīrābilis, e *adv.* iter (mīrārī) α) дивний; *absol.* m. quaedam placent Ci чудасїя, mirabile з *supin:* auditu Ci L нечуваний, visu V L дивоглядний, visu eventuque L; *acc. c. inf.* L; зал. пит. Ci. β) гідний, подиву, чудов(н)ий, дивовижний, над-, незвичайний, особливий, m. in modum Ci на прочуд, mirabiliter divinari Ci, homo m. moratus Ci чудернацький, чудородний, чудак, дивак, opere m. perfectum candelabrum Ci чудесний.

mīrābundus, 3. (mīrārī) за-, здивований, зачудований; зал. пит L.

mīrāculum, mīraclum, i, n. диво, чудо, чудовисько, дивовисько, дивина, дивóта, дивовижа, m. adiciunt L чудасїя, aper m. magnitudinis L на прочуд великий, verti (= se transformare) in miracula O V перекидати ся в дивозні чудовища, m. rides H страховища, духи, philosophorum Ci чудернацькі думки, miraculo esse alci L дивувати кого.

mīrandus, 3. (Pr. P P до mīrārī) чудов(н)ий, m. in modum Ci дивним дивом, на прочуд, навдивовижу.

mīrātio, ōnis, f. дивованє, подив, зачудованє Ci.

mīrātor, ōris, m. подивляючий, поклонник.

mīri-ficus, 3. *adv.* ē дивний, чудов(н)ий, чудний, над-, незвичайний, *adv.* на прочуд, навдивовижу, на диво, opera Ci дивовижні, mirifice delectari Ci на диво, дуже, не-абияк.

mirmillo, гл. murmillo.

mīror, 1. по-, дивувати ся, кому, чудувати ся з кого; *absol.* з *acc.* stultitiam Ci подивляти; з *acc. c. inf.* Ci O; прич реч. з quod Ci; зал. пит. L C Ci; усл. реч. з si c. *ind.* Ci N. β) (дивом) дивувати ся з, над, з подивом глядїти на, подивляти, ripas H; грецьк. констр. з *gen.* iustitiae V ізза.

mīrus, 3. *adv.* ē дивний, чудов(н)ий; *occ.* чудний-дивний, особлив(ш)ий, над-, незвичайний, не-абиякий, religio Ci, mire gratum est L дуже приємно; зал. пит. Ci mirum est на (в) диво з *acc. c. inf.* Ci O; фрази: m. in modum Ci навдивовижу, дивним дивом, m. modis simulacra pallentia V якісь блїдаві марива, але; m. animalia V всякі чудовища, m. quam (quantum) Ci наздúв, на прочуд, як, як дуже, страх як, m. ni (si) O безперечно, імовірно, певно, quid m. O щож дивного, nec mirum Ci й не дивóта, розуміє ся, адже-ж; *compar:* magis mirus; *subst.* n. mira loqui O чудасїя.

mīs, гл. meus.

misceo, 2. miscui, mixtum, mistum по-, мішати; α) за-, з-, домішувати, mixtā cruor arenā V = cruor harenā mixtus S, Falerno mella H домішати до. β) при-, по-, з-, лучити, по-, при-, з-, єднати, iram cum luctu O; при животних: populos O, se m. alci O V; mixtus Sabellā V що має маму Сабельку, від Сабельки, sanguinem et genus m. cum alqo L посвоячити ся подружем, me nemus c. dis H лучить, mixtis nymphis V в їхнїм товаристві, in unum V. γ) за-, пере-, по-, мішати, спричиняти нелад, ввóдити безлад, заколотити, freta O бурити, pulvere miscetur campus V покриває ся курявою, maria m. caelo V = caelum et terras L = caelum terramque V счинити бурю (бучу), pacem duello H замінити ся, rem publicam Ci занепокоїти, domum gemitu V заголосити в домі, moenia miscentur luctu V засумувало ся місто. δ) (мішаючи) приготовити, спричиняти, заправляти, aconita O отрую; *meton.* pocula O напій; *metaph.* ignes m. murmura V лискає з громовицею, incendia V пускати (з) димом, proelia O V = certamina L ставати до рукопашного бою, vulnera inter sese V ранити ся обопільно.

misellus, 3. (*dem.* до miser) бідацький, нужденний, сердешний Ci Ca.

miser, era, erum α) бідний, бід(ол)ашний, нещасний, сердешний, (*opp.* beatus Ci) miser! H нещасник, сердега, неборак; o miser Ci небóже, o me miserum O Ci ‚бідний я', горе менї, querella m. et luctuosa Ci нещасні жалощі, plebs Ci сердешний люд. β) бідний = злиденний, безталанний, нужденний, незначний, малий, res p. Ci praeda Ci щупненька, res O зли(го)днї, miserum est з *inf.* Ci біда що; з *gen.* cultūs H vitae H що до, ambitionis H задля. γ) мерзенний, нїкчемний, негідний, підлий, defensio Ci. δ) оплаканий, жалїсний, сумний, скорботний, amor V пристрасна, mors V гірка, carmen V тужна; *occ.* х(в)орий, latus H недужий.

miserābilis, e *adv.* iter α) *pss.* гідний пожал(к)уваня, оплаканий, жалкий, жальний, maeror Ci жал(ьн)ощі, miserabile visu V аж жалко глянути, miserabile caesi V аж жаль бере як . . . β) *act.* жалїсний, жалібний, сумний, скорботний, vox Ci жалїсливий, miserabiliter deflere alqd L гірко оплакувати.

miserandus, 3. (P Pr P до miserāri) гідний пожал(к)уваня, жалкий, жалїсний, Niobe hosti O, haec mihi m. et miseranda videntur Ci гідне всякого жаліня, m. auditu L аж важко чути.

miserātio, ōnis, f. (miserāri) α) жаль, жалість, жалкуванє, жалїнє, спочутє, evinci ad m. T розжалити ся, aetatis L для. β) жалїсливий опис, ж. про-, мова, mentem alcis miseratione permovere Ci розжалóбити.

miserē, (*adv.* до miser) α) бідно, нещасно, злиденно, тяжко, важко, m. vivere Ci miserius a vobis recipitur C з більшими труднощами. β) трудно, з бідою = дуже, вельми, страх, m. quaerens H.

misereor, 2. eritus, (ertus) жалїти кого, жал(к)увати кого, зглядати ся на, змилосердити ся на, помилувати кого, alqd Ci; з *gen.* Ci N. **miseret** рідко **miserētur**, з *acc. personae* і *gen. rei.* менї жаль (жалко) когось, me tui Ci жалую тебе; в *pass.* me tui misereri potest Ci; але: ut supplicum misereatur Ci щоб зглянути ся на, щоб змилувати ся над, на = пожалувати їх; *pf.* me eius miseritum est Pl взяв мене жаль.

miserēsco, 3. (*incoh.* до miserēre) помилувати кого, зглянути ся на, regis V; неособово: te aliorum miseresсat Pl помилуй їх.

miseria, ae, f. біда, нужда, нещастє, недоля, горе, терпіння, зли(го)днї, in miseriis Ci; як *praed.* при *inf.* ebriis servīre m. est Ci чиста мука; *personif.* Miseria Ci Біда.

misericordia, ae, f. α) милосердє, по-, жалуванє, жалїнє, жалість; *absol.* propensus ad m. Ci жальчливий; *gen. subi.* vulgi C; з *gen. obi.* viri misericordiā captus N змилосердивши ся над ним. β) спочуванє, милість, m. habere debet Ci заслугує на помилуванє.

miseri-cors, dis (qui miserum cor habet) милосер(д)ний, жалїсливий, mendacium Ci, in suos Ci in furibus S милостивий для.

miseror, 1. жалїти, жал(к)увати кого, жалувати ся на, fortunam C нарікати на; з *loc.:* animi m. iuvenem repressit V жалкуючи . . ; з *abl. loci.* animo sortem iniquam V зглянути ся на недолю.

missilis, e (mittere) метний, кидальний, до киданя, lapides L telum = ferrum V ратище; *subst.:* **missilia**, ium, n. стріли L.

missio, ōnis, f. (mittere) α) ви-, посилка, legatorum Ci виправа = вирядка їх. β) випуск, визвіл, Sileni Ci. γ) відпуск, відправа з війська, honesta L nautarum Ci. δ) увільненє (gladiatorum), pugnare sine m. L аж до загину. ε) кінець, ludorum Ci.

missito, 1. часто посилати, виря(д)жати L.

missor, ōris, m. стрілець.

missus, ūs, m. (mittere) α) посиланє, посилка, на-, приказ; лиш в *abl.* missū, Caesaris C за порученєм Цезара, regis V за приказом єго. β) киданє, мет, лиш в *abl.* telum vehementius m. ictuque L з розмахом кинене, влучило сильнїйше.

mitella, ae, f. (*demin.* до mitra) повязка, завій.

mītēsco, 3. **mītīsco**, 3. (mītis) α) мякнути, по-, мя́кшати, лагіднїти, herbae flammā O уварюють ся. β) лагіднїти = у-, стихати, уставати, hiems L попускає, freta O стихають, seditio T втихомиряє ся. γ) ставати спокійним, подобріти, по-, смирнїшати, освоювати ся, ferus H legio T смирнїє, ferae L стають ласкаві, плохі.

mīti-fico, 1. (miti-ficus) мякшити, cibus mitificatus Ci стравлена.

mītigo, 1. α) мякшити, cibum Ci зварити, agros Ci поскородити, спушити, agrum ferro H обробляти, управляти. β) робити лагідним, улагоджувати, смирити, присмиряти, глаїти, тихомирити, примиряти, по-, мирити, за-, при-, удобряти, eos in istum Ci поладнати з ним, precibus T умолити, animi raptis mitigati sunt L они уласкавили ся, посмирнїшати, утихомирили ся. γ) облекшити, лагодити, за-, успокоювати, laborem Ci попільжити кому в, iras O при-, туши́ти.

mītis, e α) лагідний, мягкий, poma V доспілі, Bacchus O легоньке вино, solum H пухка, fluvius V спокійно пливуча = тиховідє. β) лагідний = освоєний, тихо-, мирний, смирний, милостивий, ласкавий, lupa L taurus O плохий; *constr.:* in alqm L, hostibus *(dat.)* O poenitentiae T ласкавий для ка́яних; *acc. graec.* animum T, dolorem mitiorem facere Ci лагодити, усмиряти, mitius perit O не так болїзно. γ) добр(одушн)ий, приязний, ввічливий, responsa T несуворі.

mitra, ae, f. завій(ка), завива́ло, Maenia V азійська перемітка.

mitto, 3. mīsi, missus I. *α*) метати, кидати, вергати, пускати, pila C lapides post vestigia O позa себе, fundā lapides L, discum in auras O, fulmina lucis *(dat.)* H panem cani Ph; про особи: eos in aquam L eum ex arce O; *occ.* corpus saltu ad terram V зі-, скокнути, equum per ignes V перескочити конем через вогонь, missi patella cibi O понаскладані на. *β*) *refl.* кидати ся, se ab aethere V спускати ся, злинути з, se in aquas O пірнути, se in possessiones Ci нападати на, se in foedera V запускати ся в, animas = se in (sub) pericula V наражати ся на небезпеки, важити життєм, fervor me in īambos H лють спонукала мене насміхати ся, alqm in fabulas H пустити поговір про кого. II. *α*) слати = по-, висилати, виряджати, виправляти, ad Stygias undas O на тамтой світ = убити, corpora missa neci O убитих, in exsilium L засилати, exercitum sub iugum C казати перейти попід, підбити, Hesperiam sub iuga V закріпостити, покорити, (але sub iugo missus L відпущений) leges sub titulum O продавати дім, orbem sub leges V підчинити законам, sub Tartara O V від-, провести, iudices in consilium Ci на-, казати їм стати на раду, centurias in suffragium Ci казати їм голосувати; про ціль: 1. *dat.* alci subsidio, auxilio m. NCL висилати на поміч, на відсіч. 2. з нам. реч. з *relat. c. coni.* qui cognoscerent C що мали-б розвідати. 3. з *acc. supin.* rogatum C щоби просити. 4. рідко з *inf.* te quaerere O. *β*) висилати розкази, сповіщати, листовно доносити, повідомляти, на-, писати, salutem O переказати поклін = казати поздоровити, кланяти ся, missi ab alqo C L висланці, посли, in Galliam, ut veniant Ci наказати письменно щоб . . . m. ne oppugnet Ci заказати . . . *γ*) насилати на кого, справляти, спричиняти, заподіяти, дарувати, присвячувати, по-, до-, під-, давати, funera Teucris V apibus exitium V поубивати, alci mentem V натхнути єму = кріпити, librum ad te de senectute Ci присвятити. *δ*) доставляти, доста(р)чати, ви-, давати, militem V, ebur V, electra O, ceram O, hordea O. III. висилати з себе, видавати з себе, luna in terras lucem Ci світить їм, aqua caelo S паде з неба, fulmina clipeo V щит єго блискає громами, fruges sanguinem L капають кровю, sibila O свистати, vocem (pro me Ci) supplicem L говорити за, благати за; *pss.* oratio ex ore eius mitti videtur C походила видко від него. IV. *α*) від-, ви-, с-, пускати, cutem hirudo H, canes O, equos O currus O H поганяти ними. *β*) пускати на волю = відпускати. 1. зі служби: legatos Ci alqm missum facere Ci. 2. пускати на волю (з вязниці), Scipionem ex carcere L. 3. дати волю кому, визволяти, увільняти, о-, свободити з неволї, servos Ci. 4. (збори) розпускати, praetorium L senatum C замкнути засїданє єго. *γ*) кидати = за-, по-, лишати, занехаяти, переста(ва)ти щось робити, (*syn.* desinere) timorem V не бояти ся, missis ambagibus H без манівців, mitte precari O не проси більше, mitte sectari H не слїдкуй дальше, misso officio Ci без огляду на обовязок. *δ*) ви-, (пр)о-, пускати = мовчки, о-, поминути, полишати, замовчувати, не згадувати, proelia C mitto, quod provincias habent Ci не кажу вже про те, що . . ., ut haec missa faciam Ci щоб більше про це не говорити.

mītulus, i, m. скойка H.

mnēmōn, ōnis памятливий.

mōbilis, e, (movēre) *adv.* iter *α*) движкий, звинний, рухавий, моторний, во-, рухливий, повороткий, меткий, oculi Ci бистрі, ardor Ci сильний, ad bellum mobiliter (легко) excitari C lignum H цяцяй, rivus H бистроводний. *β*) ворушливий = непостійний, змінливий, хибкий, gens L Quirites H хитливі, in consiliis C несталий в, ad ansam L непевний, res humanae S. *γ*) гинкий, гнуч(к)ий, податливий, aetas Ci V.

mōbilitās, ātis, f. (mōbilis) *α*) рухливість, рухавість, звинність, скорість, швидкість, меткість, жвавість, equitum C. *β*) несталість, змінчивість, хитливість, хибкість, animi C S не(по)стійність.

moderābilis, e по-, мірний, у-, смирливий O.

moderāmen, inis, n. прилад до кермования. *α*) керма, кормá, стерно, navis O. *β*) правлїнє, управа, rerum O державою, ius et m. equorum O право поводити ними.

moderātio, ōnis, f. *α*) по-, мірність, помірканість, поздержність, по-гамованє, populi Ci; *obi.* правлїнє, власть над, панованє, ряд, in homines Ci rei familiaris Ci обмеженє. *β*) *subi.* поздержливість, мірність, лагідність, in vita Ci animi Ci

самопокора, спокійність Ci. γ) міра в, aëris Ci, dicendi Ci in dicendo Ci.

moderātor, ōris, m. α) правитель, рядитель, керманич, nec m. adest O помічник, operis (= mundi) Ci equorum O погонич; обр. arundinis O рибалка, exercitus T провідник. β) у-, смиритель, legatus T.

moderātrix, īcis, f. α) правителька, володарка, провідниця, materiae Ci. β) у-, смирителька, commotionum Ci.

moderātus, 3. *adv.* ē (P P P від moderāri) α) по-, міркований, по-, мірний, розсудливий, розважний, спокійний, погамований, непересадний, homo Ci nihil moderati habere S не гамувати себе, Aiax O смирний. β) мірний = лагідний, чемний, oscula O соромливі, ventus O легіт.

moderor, 1. α) надавати міру, знати міру, міркувати ся, панувати над, гамувати. I. *intr.* з *dat.* cursui navium T повільнійше їхати, navi funiculo Ci кермувати, irae H тушити; *occ.* β) обмежувати, здержувати, спокоїти, amori O. II. *trans.* правити, управляти, lubido gentibus S equos C поводити ними; обр. fidem H грати на струнах, capulum aratri O держати, harundine linum O орудувати нею. γ) (після міри) укладати, у-, ладнати, робити щось після чого, приміняти, приміряти, sententiam ex rei p. tempestate Ci пристособити до, voluptate consilia Ci пристосовувати до. III. *absol.* prudens moderandi T знає як обмежати, moderans recidat T читає спокійно, studia partium moderata S міродайні.

modestia, ae, f. (modestus) α) по-мірність, поміркованість, розсудливість, m. adpellare Ci; *occ.* β) 1. смирність, мирнота, лагода, in dicendo Ci. 2. мірність, поздержність, ласкавість, victoris S. 3. послух, слухняство, самопокора, de suā m. disserit T. 4. карність, покірливість, in milite C. 5. обичайність, чемність, modestiae parcere S. γ) снага і хист в пору все робити = scientia oppurtunitatis Ci; *metaph.* лагідність, hiemis T.

modestus, 3. *adv.* ē α) по-, мірний, по-, міркований, поздержний, розсудливий, modeste uti Ci міркувати ся в чім; *occ.* β) смирний, покірливий, servitia T слухня(н)а. γ) чемний, обичайний, mores Ci, oculi O лагідні, sermo S спокійна, vultus O соромливе.

modiālis, e ґелетку займаючий Pl.

modicus, 3. *adv.* ē (modus) α) мірний, середний, до міри, convivia Ci m. amplitudine Ci не конче великий, modice locuples L досить заможний; *occ.* 1. відповідний, pecunia (*opp.* mediocris досить великі) modica Ci кілько треба. 2. малий, невеличкий, murus O низенький, amnis T мілка; обр. Graecis hoc modicum est Ci рідко, equites T небогаті; з *gen.* m. originis T незнатного роду, modice me tangit C не дуже. β) по-, мірний, по-, міркований, розсудливий, повільний, modice ferre Ci спокійно; з *gen.* voluptatum T поздержний в, zephyri O легонькі. γ) невибагливий, смирний, (*opp.* superbus S) nomen L, animus S.

modi-fico, 1. (modum facere) від-, роз-, мірити як слїд Ci.

modius, ii, m. (*gen. pl.* modiūm) мірица, мірка, ґелетка, чвертка, ґарнець до 75 літрів, $\frac{1}{6}$ атицького, medimnus = 16 sextarii H.

modŏ, I. α) часово: що йно, тільки що, що лиш, сáме тепер, сáме коли ще, m. denique оттепер, m. quā де ще недавно. 1. рідко: *praesens* і *fut.* m. vagabitur nomen Ci зараз, небавком; звичайно з *praeteritis:* недавно, осьтепер. 2. в повторенях: modo . . . nunc . . . saepe O раз . . . раз, то . . . то, modo . . . modo Ci m. interdum H m.- m.- postremum T. II. α) виражає спосіб і обмежує: лиш, тільки, duo m. haec opto Ci, ea (vis) m. satis erat S сама, tantummodo, у Ci tantum modo лиш тільки. 1. в реч. нам. незал: найби, коли-б, liceat m. O, m. ne prosit O коби лиш не. 2. m. ut vita suppetat Ci; з *imper:* ‚лиш', m. absistite O m. sentite O; в зал. реч. нам. з ut, ne Ci dummodo з *coni.* колиб тільки. 3. в реч. усл. adfuit, si m. adfuit Ci; *poët.* modo si O лиш колиб. 4. в *relat:* quod m. fuit, omitto Ci. β) тільки, лиш: non modo . . . sed (verum etiam) не тільки що, але й, але також, m. non . . . sed etiam (potius) не то що, а навіть, ба навіть, non m. non . . . sed e contrario але противно (навпаки).

modulātor, ōris, m. що надає голос, музик H.

modulātus, 3. *adv.* ē (P P P до modulāri) до такту, ритмічний. verba O милозвучні, modulate canens Ci в лад, стрійно.

modulor, 1. (modulus) α) ви-, відміряти се-б-то укладати до такту, aures vocem Ci пристособлені до такту = чують такт, sonum pulsu pedum L давати до співу такт (ногою). β) (до такту) співати, грати, verba fidibus C співати

в супроводі лїри, avenā V висвистувати, *P Pf.* barbite civi H (= a cive) = що виграває на барбітон.

modulus, i, m. α) міра, мірило, m. bipedalis H кидик, metiri se suo m. H жити своїм житєм.

modus, i, m. α) міра, мірило, agri відмірена посїлість C; *occ.* міра часу = такт, мельодия, перелив, Thebani H лїрика Піндара, flebilibus m. concinere Ci заспівати сумної, tibicinis modi L музика. β) *concr.* міра великости = довжина, великість, скількість, truncі O обєм. γ) міра = цїль, мета, конець, границя, m. transire Ci перебрати міру, alci m. statuere Ci положити конець = обмежити; *poët.* modus est з *inf.* V можна, praeter (extra) m. Ci над міру, через край; *occ.* міра = по-, мірність, m. adhibere N знати міру = m. et modestiam habere S bono m. Ci поважно. δ) правило, припис, m. belli facere L приписувати, in m. venti L за вітром. ε) спосіб, рід, чин, роб, вид, tali modo CN от-таким чином, таким робом, от-так, ad hunc m. loqui Ci ось як, modo або ad in modum з *gen.* на лад, як, способом, servorum modo L = servilem in m. C Ci мов (наче) рабів. ζ) quo modo як, nullo m. нїяк, quodam modo якось, в дечім, quocumque modo будь як будь, як небудь, multis modis рїжно, всїляко; часто: omni m. на кождий спосіб, eius modi homines Ci такі люди, mirum in m. дивом-чудом, дивним дивом, maiorem in modum значно більше, quem ad modum як.

moecha, ae, f. перелюбниця H.

moechor, 1. робити перелюб.

moechus, i, m. перелюбник.

moenia, ium, n. α) (городські) мури, moenibus circumicere C ставити мурувані заборола = обварувати муром, обмурувати, (*opp.* murus C одна мурована стїна), inaedificata in muris m. C припираючі до муру окопи, Alpes Italiae m. L передмуря, navis O оболавок, стїни, caeli O простір. β) місто, город, lata V забудованя, m. ponere O закладати. γ) дім, двір, ‚терем', Ditis V підземелє, Circaea O H intra sua m. O в своїй хатї.

moenīmentum, гл. mūnīmentum.

moerus, гл. murus.

mola, ae, f. (molere) α) млиновий се-б-то жорновий камінь; звич. *pl.* млин, млинок, жорна, pumicea O з ляви. β) жорнова (= разова) мука, борошно, дерть, товч, крупи, salsa H.

molāris, is, m. (*sc.* lapis) млиновий камінь; обр. відломок скелї, каменюка O V.

mōlēs, is, f. α) *concr.* брила, вага, тягар, купа, величінь, ingenti mole sepulcrum V височезна гробівниця, rudis indigestaque m. O необроблена і безладна валява, vastā m. Polyphemus V довготелесий, corporum L велетнї, clipei V важкий щит. β) 1. сильний окіп, гребля, тама, насип, lapidum Ci завала, загата з каміня, tenuis C мілина, in mole sedens O на (підводнїй) скелї. 2. величінь = велика будова, ‚терем', regiae H палати, mirari molem V місто, moles equi V величенний. 3. великі прилади воєнні, oppugnat molibus V обложними спорудами, adversa V обложна вежа. 4. великі потуги, сильне військо, густа лава, валява, навальність, exercitus L densa V. 5. навал хвиль, бурун, m. tollere V бурити. γ) *abstr.* вага, сутуга, тяготá, тяжинá, mali Ci O важке лихо, imperii L велика сила, curarum T важкі журби. δ) труд(ність), силкуванє, натуга, quanta O tantae m. erat V так тяжко було ...

molestē, (*adv.* до molestus) α) прикро, неприємно, sedulus Cu надто докучливий. β) нерадо, з досадою, неохотно, дошкульно, m. fero, si (quod) Ci не мило, дошкульно, остогидло менї, що ...

molestia, ae, f. α) тяготá, морока, нехіть, прикрість, досада, m. nobis exhibet Ci робить прикрости, m. capere Ci зазнавати прикрощів. β) трудність, трудощі, клопіт, deponere molestias Ci позбути ся клопотів, molestiā adficі Ci сердити ся. γ) пересада, sine m. elegantia Ci.

molestus, 3. (mōlēs) α) прикрий, трудний, неприємний, досадний, дошкульний, немилий, морочливий, настирливий, anus Ci влїзлива, arrogantia Ci докучлива, ne vobis m. sim Ci щоб вам не натручувати ся, mihi est molestum Ci досадно, не до вподоби, немило. β) пересадний. verba O veritas Ci.

mōlīmen, inis, n. **mōlīmentum,** i, n. α) натуга, напруженє, сила, силкуванє, міць, трудність, non sine magno m. C з великими заходами, sceleris O грішне змаганє, rerum O переворот в державі, adminicula parvi m. L прилади без великої сили. β) будова, m. vastum O величезна.

mōlior, 4. *impf.* molībar O (mōlēs) α) *trans.* (тягар з натугою) по-, під-, зрушувати,

УКР. ІНСТИТУТА

рухати, підоймати, currum O потягнути, saxa L піднести, ignem V = fulmina кидати, bipennem in vites V замахнути нею. на = тяти, terram aratro V перерорати, sagittas O стріляти; обр. animum O образувати, portas L T проломити, fidem L підривати кредит, habenas V поводити ними. β) (тяжке діло) доконати, творити, зробити, закладати, *absol.* ad moliendum L щоб закласти заборóло, arcem V будувати, classem O построїти, aggere tecta V закладати місто і сипати окопи, viam V = aditum Cu мостити собі дорогу = перебити ся, laborem V подужати труднощі, datum iter V пускати ся в дальшу дорогу, fugam V лáдити ся до утечі; *occ.* (якийсь стан) викликувати, (споводувати), спричиняти, moram V забаряти, rex letum V по-, наслає. γ) підоймати ся чого, брати ся за що, до чого, задумувати, захóдити ся коло чого, наміряти, готовити, вичварювати, коїти, кувати недобрі речі, interitum Ci, multa in re p. Ci alci insidias Ci засїдати на, чигати на кого, insidias avibus V ставити сільця́ на них, alqd animo з *inf.* N O загадувати, sibi imperium m. L T змагати до. δ) *intr.* на-, трудити ся коло чого, силкувати ся, набідувати ся, in demoliendo signo Ci adversus fortunam T бороти ся; *occ.* hinc Hannibal L виряджає ся в похід, navibus in insulam T переправити ся на острів.

mōlītio, ōnis, f. (mōlīri) α) ‚порушуване', розрушенє, бурене, valli L. β) приготовленє до, заходи коло, що до, muneris Ci.

mōlītor, ōris, m. (mōlīri) спорудник, творець, mundi Ci с(о)творитель, ratis O будівник; обр. caedis T справник.

molītor, ōris, m. (molĕre) млинар, мельник.

mollēsco, 3. (*incoh.* до mollēre) α) змякшіти, по-, м(н)якшати, по-, роз-, мяк(ну)ти, ebur O; *metaph.* рознїжити ся, vir in undis O pectora artibus O ублагороднюють ся.

mollio, 4. α) мякчити, роз-, з-, помякшити, pollice ceram O ignis ferrum H топить, humum foliis O посипати = застилати листем, aquis artus O варити в, lanam O вичісувати, Nilus agros Ci робить пухкими, жизними, humor mollitur tepefactus Ci мякне, тане. β) улекш(ув)ати, у-, злегчити, лагодити, verba dura usu Ci чинити плавнїйшими, fructus feros colendo V робити смачнїйшими, opus O улекшати, poenam O попільжити. γ) виразнїжувати, pectus animos Ci membra O розслабити, tela cantu O зворушувати. δ) лагодити, успокоювати, присмиряти, гамувати, animos V, eum patientiā L impetum L здержувати.

molli-pēs, pedis мягконогий Ci.

mollis, e *adv.* iter α) мягкий, tilia O мягколиста, cera Ci уробний. β) 1. хилкúй, гнучкúй, гнýчий, гинкий, легонький, повороткúй, bracchia O моторні, signa Ci = aera V мов живі = нїжнїйше вирізблені крицеві з'ображеня, ora O поводисті. 2. пружистий, feretrum V arcus O нетугий, prata O трависті. 3. пухкий, litus O зарінок. 4. лагідний, приємний, zephyrus = aura O легіт, mollior it undis V пливе тиховóдом, molle et facetum annuere alci H обдарити тихострунною і принадною піснею. 5. улого здоймаючий ся = улóгий, нестрімкий, iugum T litus C. γ) вразливий, склонний до чого, податливий, покíрливий, уступчивий, mens Ci C auriculae H приступні лестощам, m. in obsequium O слух(н)яний, pectus = cor O чуле, чутливе, hora m. votis O щасливий для, anni O молоденький вік, molliter alqd pati S нетерпеливо зносити. δ) розпещений, рознїжений, оспалий, m. ac delicate vivere Ci жирувати і розкошувати, viri H L = *subst. m.* molles O розкішники. ε) лагідний, лагóдливий, ласкавий, млавий, слаб(к)ий, sententia Ci несміла, mollius interpretari T за млаво, columba H жахлива, pecus V полохливе, mollissimā viā L найлагіднїйшим способом = лáгодком, in mollius referre T представити в лагіднїйшім світлї, vultus O привітне, viri m. aditus V до-, приступний, tempora fandi V вигідна пора. ζ) нїжн(еньк)ий = любий, милий, versus O любовні, verba H. η) повільний, тихий, спокійний, добрячий, somni O, mollius loqui V animi V (*opp.* ira).

mollitia, ae, f. або **mollitiēs,** ēi, f. (mollis) α) м(н)якість Ci. β) мякотá, лагідність, animi Ci лáгода, pectoris O чутливість. γ) млавість, вялість, animi S C слабоумність, оспалість. δ) рознїженість, mores lapsi ad m. (mollitiā Ci) Ci рознїжені, зледащілі, corporis T; *euph.* розпуста, лахність T.

mollitūdo, inis, f. α) мягкий вид, гнучкість Ci. β) (= mollitiēs) humanitatis Ci знемощілість.

molo, 3. ui, itus молоти, molīta cibaria C мукá, крупи, дерть.

mōly, yos, n. чар-зілля O.

mōmentum, i, n. I. α) порушаюча сила, отже: max, двигіт, движок, товчок, levi m. arbores occidunt L злегка тручені, par sortis Ci рівновага, m. sumit animus utrōque O хилить ся на оба боки. β) средство, вплив, причина, привід, спонука, посо́ба, обставина, parva L C ad vivendum Ci спонука до, haud maiore m. fusi L не більшими потугами, magnum m. ad salutem attulit C чимало спричинив ся до . . . m. habere Ci впливати. γ) вага = важність, вартість, значінє, orationis Ci consultatio levioris m. L малозначна, levi m. aestimare C маловажити, iuvenis, maximum m. rerum civitatis L дуже впливовий на державні обставини молодець. II. α) (= motus) постійне движенє, біг, рух, зміна, astrorum Ci certa H правильний біг, momenta leonis H дикі скоки = наглі переміни, fortunae O змінливість, annonae L зміна ціни. β) мить, часина, хвилин(к)а, momento unius horae L Cu за годинку, momento (temporis) L T (= horae momento H) за хвилинку, в мить, миттю, in occasionis momento L са́ме в пору, в добру хвилю. γ) протяг часу, хвиля, parvis m. multa mutare Ci часинами.

monēdula, ae, f. галка, галич, кавка Pl O.

moneo, 2. ui, itum α) при-, нагадувати, припомянути об чім, споминати, спомянути кого, про, alqm, alqd; alqm temporis T de alqo Ci; *acc. c. inf.;* зал. пит. L; з нутр. *obi.* quae monemur Ci на се; *occ.* 1. натхнути, diva vatem V divinā mente monita L. 2. передсказувати, віщувати, пророкувати, cornix V vates multa V; *acc. c. inf.* O. 3. карати, puerili verbere T пошмагати різочкою. β) 1. радити, у-, напоминати, о-, перестерігати, bene monenti oboedire L слухати на добрі ради, fame moniti Ci голодом зневолені, quod res monet S чого вимагають обставини; нам. реч. з *coni.* Ci; з ut Ci; з *inf.* VS; але́: з ne: відраджувати, о-, перестерігати CiHO; *subst.* **monita,** ōrum, n. α) упімненя, пере-, остороги, накази O. β) пророкованя, nymphae V.

monēris, is, f. (*sc.* navis) одновесельник L.

monērula, гл monēdula.

monēta, ae, f. α) монетарня. β) битий гріш, монета O.

monīle, is, n. нашийник, нашийниця, намисто V, ланцюшок, упряж V.

monitio, ōnis, f. (monēre) у-, напімненє, пере-, осторога, упоми́нок.

monitor, ōris, m. α) 1. упоминач, нагадач, officii S. 2. правничий порадник, п. доradець, tuus Ci. 3. пода(ва)тель імени = nomenclator, per monitorem appellare Ci. β) упоминатель = остерігатель H.

monitus, ūs, m. (monēre) упімненє, упоминок, осторога O; звич. *abl.* O.

monogrammus, 3. лиш начертаний, dii Ci несправжні.

monopodium, ii, n. одноногий столик L.

mons, tis, m. α) гора, гори, гіря, горбовина, кряжа гір, mons Iura C summus C вершок гори. β) камінюка, скала, скеля, improbus m. fertur V жене = летить безугавно відломок скали. γ) хвиля мов гора, водяна стромá, aquae m. V maria montesque polliceri S ‚золоті гори', ‚грушки на вербі'.

monstrātor, ōris, m. (monstrāre) α) показчик, указник, hospitii T що уводить до; *occ.* β) учитель(ка), aratri V Тріптолемос.

monstro, 1. по-, указувати, erranti viam Ci напутити єго, suis monstrati T знакомі їм, quā semita V кудою стежка веде; *occ.* 1. учити з *inf.* H; зал. пит. H. 2. розпоря(д)жати, казати, при-, наказувати, велїти, aras V = iubere з *inf.* V. 3. по-, надавати, доносити, доказувати, furta O, ab amicis monstrari T alci eos ad exitium T. 4. указувати на, на-, призначати, signum V militi Cremonam T потїшати нею, fatis monstratus T.

monstrum, i, n. (monēre) α) знак, ознака, божеське чудо, диво, явище, Tritoniae V. β) дивогляд, чудерство, чудернацьке створіння, ingens V потво́ра = Полїфем, deum V єгипетські божества, Cycni O єго переміну, culpae O страшний злочин, non furtum, sed m. Ci потворне лиході́йство. γ) страшило, недолюдок, m. et prodigium = Catilina Ci, se confidere monstro V страшному морю, fatale H відьма = Cleopatra; *sg.* = *pl.* fera m. O страхіття = Medusa.

monstruōsus, 3. *adv.* ē дивоглядний, неприродний, потворний Ci.

montānus, 3. (mons) гірський, гірни́й, нагірний, горянський, Dalmatia O го́ряна, asperi et montani C неокресані верховинцї; *subst.* **montāni,** ōrum, m. горяни, верховинцї C Ci. **montāna,** ōrum, n. гірські околицї, гіря, верховина L.

monti-cola, ae, m. (qui montes colit) горянин, верхови́нець O.

monti-vagus, 3. (per montes vagans) скитаючий по горах Ci.

montuōsus, 3. го́ряний, loci m. Ci гіря, гори.

monumentum, i, n. **monimentum**, α) памятка, памятник, спомин, m. causa reservare Ci на спомин, furtorum Ci ознака; *occ.* β) про статуї, храми, будови, Pompeii T театер, m. crudelitatis Ci хрест, monumenta maiorum Ci Mil апійський гостинець, stirpis O слїд. γ) гробниця, Caecilii N. δ) *pl.* запис(к)и, грамоти, акта, rerum gestarum Ci vetustatis Ci pontificum L.

I. **mora**, ae, f. віддїл спартанських піхотинців, 400 мужа N.

II. **mora**, ae, f. α) проволо́ка, загайка, гаянка, забара, забава, побут, перестанок, sine ulla m. Ci = nullā m. interpositā C безпроволочно, не гаючи ся, haud m. V зараз, як стій, magnā m. L поволи, moras quaerere O бажати відроченя, nulla mora est PlN може зараз стати ся; m. est з *inf.* O булсо́ за довго, longā m. O між тим, аж потім, m. inferre ad alqd C відкладати, nulla m. oritur C fit з quominus C, quin L; *occ.* постоя́нка, у-, спочинок VLO castigare moras V картати забарних. β) протяг часу, час, longa m. mediі temporis O довгий проміжний час = довга перерва, finitur morā O згодом-пригодом. γ) перешкода, перерва, спин, упи́н, pugnae V загайко, clipei V що спиняє, rumpere (praecipitare) moras V не гаяти ся, пилувати ся.

mōrālis, e (mōs) що до обичаїв, обичайний, чемний, моральний Ci.

mōrātor, ōris, m. (morārі) α) оста́нець L. β) загайко, капарник, спиняючий, commodi L grex moratorum Ci покутних писарчуків.

mōrātus, 3. (mōs) обичайний, чемний, venter male m. O ненаситне, civitas bene m. Ci як слїд уладжене; *occ.* вірно представляючий обичаї Ci H.

morbidus, 3. кволий, утлий, хирявий.

morbus, i, m. (mors) слабість, недуга, хороба, morbo mori N = decedere Ci умерти природною смертию, morbo iactari Ci кидати ся в горячцї, слабости, tristes = pallentes V в підземелю, m. = studium et insania Ci страсть, вада, caeli V морозиця, падь; *sg.* = *pl.* O; morbo affici Ci CLS захоріти, занедужати.

mordāx, ācis, *abl.* ci, *adv.* iter (mordeo) α) кусли́вий, у-, за-, до-, їдливий, їдкий, sollicitudines H грижі, ferrum H гостра сокира, fel O гірка, urtica O жалка́.

mordeo, 2. momordi, morsus α) кусати, гризти, dente O жва́кати, humum ore V умирати; обр. 1. упясти ся в, зчіпля́вати, iuncturas laterum V держати, fibula vestem O тримає. 2. під-, змулювати, Liris rura H підмиває. 3. палити, моро́зити, oleam aestus H палить, сушить, eos frigora H они мерзнуть. β) жалити, гризти кого = вражати, скорбити, обиджати, мучити, cura O alqm opprobriis H картати = dictis O ганьбити; *pass.* dolore morderi O діймає кого біль, conscientiā Ci гризе кого совість.

mordicus, *adv.* α) (кусаючи) зубами, m. auferre Ci відкусити. β) цупко, сильно, що сила, кріпко Ci.

morētum, i, n. рід саламахи (з салати, чіснику, цибулї, оливи і оцту) V herbosum O заправлений зіллям.

moribundus, 3. (mori) α) умираючий, конаючий, dextra V омертвіла. β) смертний, membra V.

mōri-ger, (us) 3. (a mōre gerendo) слух(н)яний, послушний, покірний Pl.

mōri-geror, 1. годити кому, потурати, з *dat.* Ci.

morior, 3. *P Pf.* mortuus *P F A.* moritūrus (ст. *inf.* morīri Pl O moriēre = moriēris O) α) умирати, переставляти ся на той світ *absol.;* morbo N ex vulnere L in studio dimetiendi caeli Ci аж до скону займати ся звіздарством; *P F A.* 1. готов умерти, на смерть, moriturus fertur V. 2. мирущий, призначений на смерть, на загибель H. β) завмирати, мертвіти, пропадати, минати ся, зникати, губити ся, гинути, manus moriens O омертвіла, flammae O гаснуть, leges mortuae Ci призабуті, sermo Ci кінчить ся. **mortuus**, 3. у-ме́рлий, m. imperatore Ci по його смерти, m. concidisti Ci наче мертвий, lacerti Ci безсильні; *subst.* умерле́ць, мертве́ць, мрець, покійник, m. inferre Ci мерляка, трупа.

mormyr, yris, f. мормір, рід морської риби.

moror, 1. (mora) α) *intr.* бавити ся = бари́ти ся, пере-, про-, бувати, находити ся, перечікувати, задержувати ся, in montibus N rosa H що цвите, oculi tellure O упяли́ ся в землю, auxilia Ci не надходять; *occ.* барити ся = гаяти ся, отягати ся, припиняти ся, in eo C над тим, haud multa (nec plura) moratus V не гаючись; з *inf.* bellum inferre C вагати ся з війною, nihil m., quominus (quin)

abeam L хочу безпроволочно (зараз) відійти. β) *trans.* бавити, барúти, гáяти, при-, здержувати, при-, спиняти, vos campi H eum morando sustinere V забарúти, flumina ore O співом, longo sermone tua tempora H забирати тобí часу, забалакати тебе, eum ad spem Ci лишати його надíї, nullo morante L коли нíхто не спиняв, ne (multis) te morer Ci H щоб довше не задержувати. Sempronium nihil moror L він може собí іти, alqm a fuga L; *occ.* займати, захвачувати, oculos H радувати, morandus spectator H зацíкавлений. γ) nihil (non) moror = не дбати про, не зважати на, байдуже менí, officium H nec dona m. V не клопочусь дальше подарунками, vina nihil m. H не хочу, не потребую їх, nihil m. quominus decemviratu abeam L про децемвірат менí байдуже.

mōrōsitas, ātis, f. упертíсть, примхуватíсть, воркотливíсть, нóрови, хімерíсть, чудернацтво, вередливíсть, вибагливíсть, упір(ливíсть) Ci.

mōrōsus, 3. *adv.* ē α) упíрливий, чудернацький, воркотливий, норовистий, примхуватий, вибагливий, сувóрливий, senes Ci canities H вередлива старíсть. β) упертий, morbus O.

mors, tis, f. (morior) α) смерть, з(а)гин, скін, (*opp.* nex) necessaria Ci природна, m. placida V легонька, suprema H кінчаюча, sibi consciscere C покласти на себе руку = заподíяти собí смерть, m. deprecari C благати о житє, extremā in m. V над гробом, при кончúнї, mediā in m. V часуючи = умираючи, in morte V умирущий, умираючи, померши, пíсля смерти; *pl.* роди, способи або випадки смерти, mortes Ci V T. β) труп, мертвяк, Clodii Ci. γ) кров, ensis multā m. V закервавлений. δ) убíйник, погибель, sociorum Ci. ε) Смерть Ci V.

morsus, ūs, m. (mordēre) α) кусанє, укушенє, avium Ci дзьобанє, inferre m. O = m. vertere V кусати, exercet in aëra vanos m. O хапає (на вітер); *occ.* їда, споживанє, споживок, mensarum V. β) чим кусає ся, що держить, зуб, uncus adligat V зáзубець, roboris V щілин(к)а. γ) гіркотá, діймаючий бíль, досада, m. doloris efficit Ci гризе, curarum O гіркі грижі, m. intermissae libertatis Ci бíль задля страченої свободи. δ) за-, уїдливíсть, morsu venenat H троїть їдовитою отрутою.

mortālis, e (mors) α) смерт(ель)ний, animal Ci; *subst.* **mortālis,** is, m. смерт(ель)ник, чоловік O Ci S; обр. умирущий, марний, amicitia L Ci simulacra T минущі, leges L дочасні. β) ту-, земний, людський, m. opera L (= facta O); mortalia mentem tangunt V людська доля, m. volnus V завдана людською рукою.

mortālitas, ātis, f. (mortālis) α) смерт(ель)нíсть, мір, марнíсть Ci. β) смерть, m. explēre T умерти, довікувати вік. γ) людська суспільність, cauta Cu.

mortārium, i, n. ступ(к)а, моздїр.

morti-fer, fera, ferum (quod mortem fert) смертоносний = смертяний, смертельний, смертовий, poculum Ci; *neutr. pl.* multa m. Ci чимало убíйчих средств.

mōrum, i, n. α) шовкóвиця, морвина ягода H. β) ожина, дражник O.

mōrus, i, f. шовкóвиця, морва O Pl.

mōs, mōris, m. α) воля, m. alci gerere N Ci = voluntati alcis morem gerere N вволити волю. β) обичай, звичай, при-, звичка, m. ritusque sacrorum V святочний обряд, m. et extemplo C по давному звичаю, de, ex more O V N T пíсля звичаю, як водить ся, in morem tonsa V як слíд, supra morem V = sine more tempestas V незвичайна, небувала, m. erat in Latio V так водило ся в Л., in morem venire O L увíйти в звичай, in morem verterat T стати звичаєм; *occ.* 1. закон, припис, правило, palestrae H m. paci imponere V узаконювати мир. 2. лад, спосíб, (неначе, як) more turbinis V неначе вихор, in morem stagni V мов . . ., apis more V як бджола, mos caeli V підсонє, quo more? V яким чином? як? fraterno m. O по братньому. γ) *pl.* обичай = вдача, abire in avi mores L удати ся в дїда; *occ.* 1. добрí обичаї = обичайнíсть, звичайнíсть, m. et cultus V. 2. лихі обичаї, вáди, нóрови, m. incumbunt ad levitatem Ci їх поведінка схильна до, si per mores nostros liceret T колиб годило ся з нашими лихими звичками.

mōtio, ōnis, f. (movēre) α) по-, рух, движóк, движенє Ci. β) ворушенє, почуванє, suaves Ci.

mōto, 1. (*frequ.* до movēre) по-, рушати сюди і туди, motantes zephyri V повíваючі, lacertos O вимахувати ними.

mōtus, ūs, m. (movēre) по-, рушанє, по-, рух, роз-, мах, движенє, siderum C кругобíг, terrae Ci Cu O земле-трус, decens H гарний хід, m. dare (reddere) O рушати ся, кивати ся, pedum melior motu V меткíйший, supremus m. O послíдні

судороги, adsiduō m. O покотом часу; *occ.* 1. вираз лиця, миг, міна, palaestrici Ci. 2. танець, m. dare VL танцювати, гуляти. 3. (воєнний) похід, від'їзд, futuri V. β) душевне за-, зворушенє, д. чинність, m. mentis ac rationis Ci всяка розумовість, iucundus Ci миле почуване, m. animi nimii Ci роздратоване, animorum Ci розумова рухливість, ingenii Ci душевна сила, capere faciles m. O бути примирливим. 1. при-страсть, insanus O божевільність, m. animi turbati Ci несамовитість, varius m. V роздражнене, m. divinus O натхнене. 2. спонука, порив, naturae Ci. γ) полїтичний рух, неспокій, fortunae C переміна, temporum Ci неспокійні часи; *occ.* 1. ворушня́, рухавка, розрух, бунт, повстанє, servilis L civicus H усобицї, чвари. 2. (державний) переворот, rei p. Ci orbis T на цїлім світї.

moveo, 2. mōvi, mōtus I. α) по-, рушати, рухати, по-, стрясати, трясти, кивати, двигати, махати, маяти чим, urnam V потрясати, citharam O грати на, caput O кивати головою, limum O бурити, tympana O бити в, bilem (stomachum Ci) alci H розізлити кого, ora O жвати, crinem O розпустити; *medial.* venae moventur O живчики бють, mons movetur V задвигтїла, затремтїла, ranae Ci скачуть, digiti moti O рухаві, moti fluctus V розбурхані, pontus movetur V хвилює, de palmite gemma O виростає, пускає, histrio se movet Ci (= moveri festis diebus H) танцює, urbs tremoribus mota O заполохане; з *obiect.*: movere pennas tutas O безпечно лїтати, Cyclopa H (= saltare) ‚киклопа' як К. в пантомімі, agros V обробляти, aestus corpora L знесиляє, quieta m. S колотити мир; *activ.* = *med.* terra movet L двигтїє, затрусила ся; обр. arma m. L хопити за зброю, neutra arma m. O бути безсторонним (= in nullam partem moveri Ci не прихиляти ся нї до одної з обох сторонництв.), Iuno multa m. animo V мрієе, leo arma V обороняє ся, animus alcis illa S передумує. β) пере-, зміняти, formam O, fatum L O movetur voltum V *(acc. graec.)* міниться на лиці, motum ex antiquo L зміна колишнього звичаю. γ) (душевно) ворушити, вражати, западати в душу, впливати, робити вражінє на; *pass.* дбати про, турбувати ся, клопотати ся чим: pulchritudo oculos Ci западає в очі, ora te Ci, prata animum V nec specie movetur V не дбає про, nihil moveor super imperio V менї байдуже про; *occ.* 1. за-, ворушити = затрівожити, за-, непокоїти, на-, страхати, animo movebatur Ci збентежив ся, Venus mota minis V налякана, absiste moveri V не бій ся. 2. зворушати = завдати жалю, діймати, розжаляти, Acheronta V, saxa gemitu O, eos fletu O plebem oratio L проймає, querellas Ci = misericordiam Ci розжалити. 3. натихати, натхнути, thyrso alqm O. 4. дражнити, (дратувати), розізли́ти, роз'ярювати, comploratio animum L numina H гнївити. δ) спонукати, зневоляти до, на-, підмовляти, перти на, наущати, під-, бунтувати, дати привід до, servitium movetur Ci бунтує ся, civitas movetur S повстає, eos ad bellum L = eos in arma V підбурювати; з *inf.* me ire V; *part. subst.* n. moventia Ci приводи, товчки, живчики. II. α) (з місця) кивати, порухати, забирати, по-, від-, усувати, віддаляти, istinc te Ci, signum loco Ci bidental H усунути зі свого поля = осквернити, catulos H видерти, викрасти, res moventes L рухоме майно; *refl.* = *pass.* рушати ся = віддаляти ся, ви-, відходити, se ex loco L N, loco C portis in arva V вийти брамою (= з го́роду) на бойовище, nec vestigio moveri L не поступити нї на крок = не кивнути ся; *occ.* castra movere C вирушати в похід, дви(г)нути далї; без castra: in Indiam Cu, a Samo L Canusio Ci з К, подібно: signa L O movere іти у бій, aciem et castra V посунути ся далї. β) ви-, проганяти, виперти, викидати, витиснути із, позбавити чого, armenta stabulis V mota loco O заслана, loco signiferum C скинути з посади хорунжого, alqm senatu S = de senatu Ci = loco senatorio L (tribu Ci) виключити із, heredes Ci видїдичити, hostem gradu = statu L (= depellere) зі становища, de sententia Ci відвертати від. γ) приносити, приводити, vina H = testam H, arcana V виявляти, Manes V завзивати, викликувати, nebulas O навівати; *metaph.* спричиняти, причиняти ся до, будити, risus Ci = risum O розсміяти. δ) на-, починати, carmina O = cantus V заспівати, iocum S зажартувати, quaestionem T ставити запит, historias H заговорити про, numen dei L (натякають =) дають знак.

mox, *adv.* незабавки, небав(к)ом, невзабаром, в коротцї, невзадовзї; з *praes.* і *fut.* dum mox V між тим скоро, quam m. Ci

як скоро; рідше з *praeterit*: небавком опісля, недовго потім = зараз по(тім), mox . . . deinde L extemplo . . . mox . . . postremo L.

mūcidus, 3. за-, плїснявий.

mucro, ōnis, m. площик, кінчик у стріли = α) вістря, лез(в)о, лізко, hebes O. β) кинджа́л, різак, strictus m. V добутий меч; обр. γ) вістря, оруже, сила, tribunicius Ci тр. власть.

mūgīnor, 1. задовго застановляти ся над чим, вагати ся, капарити Ci.

mūgio, 4. īvi мукати, рев(і)ти, рика́ти, boves L; *P Pr A.* **mūgientes**, ium, m. рогова́ худоба, това́р, рогатизна; *occ.* ревіти, лунати, гудїти, загусти, то що: tubae V сурмлять, solum O V дуднить, mālus H стогне, (скрипить) тріщить, nemus H шумить, mare H клекотить.

mūgītus, ūs, m. α) рев(іт), рик, boum O V. β) тріск, гук, terrae Ci.

mūla, ae, f. (mūlus) мулиця Ci.

mulceo, 2. mulsi, mulsum α) гладити, manu barbam O pueros linguā V лизати. β) злегка доторкати, ся, дотикати, ся, virgā capillos O zephyri flores O колишуть, volucres aethera cantū O співаючи лїтають у воздусї. γ) уласкавлювати, лагодити, за-, успокоювати, при-, усмиряти; *absol.* somnus corpora O спокоїть = о(б)гортає. δ) веселити, розвеселяти, тїшити, радувати, бавити, eas carmine H pectus poëta H.

mulco, 1. α) мотлошити, у-, по-, шмагати, бити, male mulcatus Ci L Ph оббитий, обамбурений, eos verberibus T сїкти різками. β) нївечити, naves L ушко́дити, scriptores male mulcati Ci ⌊обскубані⌉, ⌊обшарпані⌉.

mulctra, ae, f. **mulctrārium**, ii, n. V. **mulctrum**, i, n. H (mulgēre) дійниця, скопе́ць V.

mulgeo, 2. mulsi, mulcta доїти, hircos V починати щось безглуздого.

muliĕbris, e *adv.* iter α) жіно́чий, vestis Ci N жіноцький стрій, voces Ci ж. крики, bellum L за женщину. β) бабський = обабілий, ви-, рознїжений, слаб(к)ий H Ci S, muliebriter se lamentis dare Ci голосити як баба, по жіночому.

mulier, ĕris, f. α) жінка, женщина, eius modi mulieres Ci такі ледащицї, повійницї. β) жінка, невіста, подруга, дружина, in convivio non accumbunt Ci pudica H.

mulierārius, 3. наймлений женщиною Ci.

muliercula, ae, f. (*dem.* до mulier) α) жіночка, слаб(к)а женщина, aquam ferens Ci. β) повія, повійниця, ледащиця, in acta Ci.

mulierōsitās, ātis, f. женихливість Ci.

mulierōsus, 3. (mulier) женихливий.

mūlio, ōnis, m. (mūlus) погонич (пого́нець) мулів C Ci.

mūliōnius, 3. приналежний погоничеви мулів Ci.

mullus, i, m. барбун, барбу́ля Ci H.

mulsus, 3. (mel) з медом заправлений. **mulsum**, i, n. (*sc.* vinum) питни́й мед, медок = солодо́к Ci L.

multa, ae, f. α) скількість скота (як кара) Ci. β) грошева кара, ⌊пеня⌉, m. dicere Ci ви-, назначити, certare L по-, ствердити, petere, inrogare Ci вносити, remittere Ci дарувати, subire O відбу(ва)ти, заплатити.

multāticius, 3. (multāre) для (грошевої) пенї, карний L.

multātio, ōnis, f. (multāre) у-, по-, каранє, кара; *gen. obi.* bonorum Ci конфіската, удержавненє.

multi-cavus, 3. (cavum дїра) дїркуватий, pumex O.

multi-fāriam, на багатьох місцях Ci L.

multi-fidus, 3. (findere) по-, розщібаний, дрібно поколений, faces O.

multi-formis, e (forma) ріжновидий Ci.

multi-forus, 3. (forum отвір) з багатьома отворами, дїркуватий O.

multi-generis, e усїлякий Pl.

multi-iugus, 3. (iugum) запряжений з багатьома, ⌊многоспряжний⌉ L.

multi-modis, уся́ково, усїляко, всяким способом.

multi-plex, icis (plicāre) α) многоскладний, — разовий, части́й, alvus Ci ямкуватий, lorica V кільчаста, domus O з закруто́сами, лабиринт, m. quam pro numero damnum L велике що до числа, fetus Ci багато, m. lapsu serpit Ci вє ся на всї боки; *subst.* m. accepit L ⌊сторицею⌉. β) усякий, численний, vir Ci все-, многосторонний, natura Ci незбагнена, ingenium Ci хибкий, нестійний.

multi-plicābilis, e (multiplicāre) многоскладний, витки́й Ci.

multiplicātio, ōnis, f. роз-, множенє.

multiplico, 1. α) множити, по-, при-, збільшати, usuras N; *pass.* множити ся, рости, aes alienum Ci C flumina aquis O збирають, розіграли ся, domus multiplicata Ci розширена, regnum L більшає.

multitūdo, inis, f. (multus) α) мно́жество, многість, сила, велике число, navium N hominum C громада людей. β) *concr.* много-, численність, навальність, тиск,

вáлява, багато, безлíч, perditorum C; *occ.* товпа, нарíд, люд, мужва, мотлох, чернь, m. armare Ci duces multitudinum S чорносотенцíв.

multo, 1. (multa) накладати кару на, карати, eos stipendio Ci bonis Ci удержавненєм майна, morte Ci стратити, exsilio Ci засилати.

multus, 3. (*comp.* **plūres,** ra, *superl.* **plūrimus,** 3.) α) часово: пізний, довгий, m. die C пізно днем, m. nocte Ci пізно в ночí, ad m. diem Ci до бíлого дня, m. adhuc die T ще за бíлої днини, m. mane Ci рано в ранцї; *subst.* **multum,** i, n. велика часть, багато, чимало, m. diei processit S чимало днини уплилó, ad m. diei L пізно в день, m. caeli O добрий кусник, multa pati O чимало горя. β) місцево: багато, великий, значний, просторий, multā tellure iacere O розпростерти ся, m. labore S з великим трудом, m. lumine V при яснім сяйві, m. pace T серед миру і супокою. γ) 1. за довгий, розтяглий, подрíбний, oratio Ci ne m. sim Ci = ne m. verba faciam Ci щоб менї надто не розводити ся. 2. частий, часто, пильний, пильно, ad vigilias multus adest S m. et ferox instat S настúрливо напирає, напосїдає ся, plurimus in Iunonis honorem H не-абиякий поклонник Юнони. δ) *pl.* много-, численний, багато, сила, велика (бíльша) часть, чимало, Siculi Ci bene multi O досить багато, m. annorum tyrannis N довголíтня, m. verbis Ci довгою мовою, m. verba facere Ci = m. esse in re notā обширно розводити ся, m. victima V не одна, m. tela coniecta ⌜хмара⌝ стрíл, plurima silva густий, fluvius plurimus fertur пливе повним руслом, quid multa? (*sc.* dicam) Cī по що бíльше? m. prece prosequi H благати. **multi,** ōrum люд, громада, товпа, una e multis O. ε) *adverbiально*: *acc.* **multum,** (у *poët.* **multa**) n. α) багато, дуже, вельми, далеко, цíлком, не-абияк, страх, то що, m. morari C довго, non m. confidere C не конче, res m. quaesita Ci точно; *pl.* multa gemens V важко зітхаючи, multa reluctans T m. dissimilis H цíлком неподíбний. β) часто, нераз то, m. unā eramus Ci. II. *abl.* **multō** при *comp.* α) о много, далеко, цíлком, значно, m. magis, m. minus Ci m. aliter N зовсїм инакше, non multo post Ci C T небавком опісля, зараз потім, non m. ante T Ci не довго тому як, m. praestat S далеко лíпше. β) при *superl.* (= longe) m. maxime S m. maxima pars Ci значна бíльшість.

mūlus, i, m. мул.

mundānus, 3. (mundus) всесвітний, всемірний; *subst.* **mundānus,** i, m. всесвітний громадянин, ⌜всесвітник⌝ Ci.

munditia, ae, f. рíдше **munditiēs,** ēi, f. (mundus 3.) порядок, чепур(н)íсть, харнíсть, чистíсть, охайнíсть, чемнíсть, urbana S.

mundus, 3. порядний, чистий, чепурнúй, харний, охайний H O cultus iusto mundior L аж надто чепурний, verba O чемненькі.

mundus, i, m. I. жіночькі прикраси L. II. α) світ, світолад, вселенна, мир, mundi lumina V ornatus mundi Ci гарний лад світу. β) світ = земля, pars mundi H. γ) небо, lucens Ci яснозоре, arduus V pars tertia mundi = m. opacus O підземелє, m. ac terrarum magnitudo C неба і землї. δ) мир = людськість, fastos mundi evolvere H.

mūnero(r), 1. (mūnus) α) дарувати, alci alqd Pl Ci. β) обдаровувати кого чим, alqm rē H Ci.

mūnia, ium, n. обовязки, службá, повинности, ducis m. implere T відбувати повинности, чинити службу.

mūni-ceps, cipis, m. α) громадянин, маломіщанúн (провінціального міста), Amerinus Ci; *occ.* β) земляк, краян, родимий чоловік Ci noster Ci.

mūnicipālis, e маломіський, —, міщанський; *subst.* маломіщанин Ci.

mūnicipium, ii, n. союз провінціональних громад, (Tusculum); вони були або cum suffragio або sine suff. β) самоправне місто; через lex Iulia (90 р.) стали всї такі міста в Італії рівноправні.

mūnificentia, ae, f. щедрість, animi S in alqm Ci L доброчинність.

mūni-ficus, 3 *adv.* ē (qui munera facit) щедрий, доброчинний, -дíйний Ci O.

mūnīmen, inis, n. **mūnīmentum,** i, n. (moenia mūnire) α) укріпленє, кріпость, сíч, заборóло, окопи T S C O. β) заступа, защита, захист, охорона, оборона, imperii T підвалина, urbis L підпора.

mūnio, (moenio) īre, īvi, (ii) ītus (moenia) α) ставити мури, мурувати, укріпляти кріпостию, oppida H будувати кріпости, Albam V заснувати, закладати; munientes, ium, m. будівники Cu; *occ.* копати, мостувати дорогу, viam Ci L = iter C N rupem L промостити догідну дорогу через скалу, muniendo fessi L

копанєм; обр. торувати собі дорогу, ad alqd Ci, alci accusandi viam Ci aditum sceleribus Ci. β) обкопувати = укріпляти, обвести окопами, обкопати ся, vallo hiberna C castra vallo fossaquē C утаборити ся, Palatium L обмурувати; *metaph.* охороняти, боронити, обороняти, заслоняти, забезпечувати, заварувати, заступати, захищати, за-, прикривати; *absol.* alqm S, contra rem Ci T, rē C Ci, a rē S C, ab hostibus Cu latus navis O позатикати, sui muniēndi causa задля своєї обезпеки.

mūnītio, ōnis, f. (mūnīre) α) будова мурів, укріплюванє, m. operis C будова кріпости. β) укріпленє, кріпость, окопи, вал, мури, заборóло, заслона, охорона, заступа, m. et castella imponere T побудувати всякі кріпости, munitionis causa C V, 39 задля матерялу до окопів; *occ.* мощенє, viarum C.

mūnīto, āre (*frequ.* до mūnio) α) мостити, торувати, viam Ci.

mūnītor, ōris, m. (mūnio) α) укріпитель, Troiae O Аполїн. β) копальник окопів T; *occ.* копáч, m. viam faciunt L.

mūnītus, 3. (P P P до mūnīre) α) укріплений, manū et loci naturā C штучно і природним положенєм; *subst.* per munita L гостинцями, битими шляхами. β) захищений, забезпечений, заступлений, певний, iure Ci ad alqd Ci.

mūnus, eris, n. I. α) повинність, завданє, правний обовязок, орудка, завід, muneri prae est Ci thyrsi O ужиток, m. est resistere Ci rem p. sui m. facere T загарбати провід в державі. β) уряд, чин, гідність, с(т)ан, служба, посада, legationis Ci m. vigiliarum obire L чинити стійкову службу = ходити на варту, munere vacare C N бути вільним від військової служби, m. legationis Ci посольство. γ) повинність = тягар, данина, податок, alci m. imponere Ci liber munere Ci. II. α) прислуга, ласка, поміч, vester O поміч, m. lanae V за помочию її, muneris omne tui sum O завдячувати тобі все, m. niveo lanae V за помочию її, munere sortis O за підмогою її. β) (послїдня) прислуга, похорон, погріб, suprema V. III. α) даровина, дарунок, дар, m. alci mittere S C Liberi H вино, Cereris O хлїб, solitudinis Ci книжка, m. ferre O жертви, publica O громадське добро. β) празничі і-грища, людові забави, m. Scipionis Ci, magna m. dare C, praebere Ci fungi munere aedilicio Ci будучи едилем, давати ґлядияторські ігри; *meton.* палата, притвор, Pompeii Ci театер Марцеля O, architectus muneris Ci створитель світу.

mūnusculum, i, n. подаруно(чо)к Ci.

mūraena, гл. mūrēna H.

mūrālis, e (mūrus) муровий, муру, стїнний, m. tormentum V кидавка, falces C муроломні крюки, гаки, corona L (quā donatur, qui primus murum subiit).

mūrēna, ae, f. морський вуж H.

mūrex, icis, m. (mūs) α) багрянка, морський (багрóвий) слимак, Baianus H їстовна б. β) равлик, ferreus Cu хапка. γ) скеля, прискалок, acutus V. δ) бáгор, бáгрець, murice ardere V червонїти кармазином, suave rubens V багрива краска, Tyrius O lana murice tincta H багряни́ця, кармазини.

muria, ae, f. ропа, солянка (щоб маринувати рибу) H.

murmillo, (myrmillo) ōnis, m. рід ґлядияторів Ci.

murmur, uris, n. α) мимранє, муркотня, воркотанє, воркіт, воркотня, гамір, гомін, virūm V одобренє, óплески, apium V бренєнє, placare deos precibus et longo m. O бубонїючи тихі молитви. β) з-гук, брязкіт, шум, шепіт, ревіт, шелест, плескіт, джурчанє, клекіт, рохканє, то що V H.

murmuro, 1. āvi α) мимрити, за-, мурмотати, бубонїти, воркотїти, lingua O quidam Ci. β) шуміти, джурчати, гучáти, гудїти, шумотїти, unda V клекотить.

murra, murrha, myrrha, ae, f. α) корч, мірра (арабська ростина) O. β) пахущий олїйок з неї, crines myrrhā madidi O = madentes V намащені.

murreus, 3. (myrrheus) (мов мірра) сірий H.

murtētum і **myrtētum,** i, n. (murtus) міртовий кущ, м. гай, м. вінець O V S.

murteus, myrteus, 3. міртовий O V.

murtum, myrtum, i, n. міртова ягода.

murtus, myrtus, i, f. **murtus,** us, f. α) міртове деревце, bicolor O з червоними і чорними ягодами. β) м. гай, horrida V. γ) деревище з мірту, себто м. кóстур V. δ) м. вінок H.

mūrus, (moerus) i, m. α) мур (навкруги міста), aggeribus moerorum V muros ducere H ставити, patrii O родиме місто; *occ.* окіп, окопи, m. perducere C. β) передмуря = заборóло, заступа, захист, оборона, lex Aelia Ci аёneus H.

mūs, mūris, m. f. *gen. pl.* звич. murium, рідко murum, миш H.

musca, ae, f. муха Ph; обр. abige muscas Ci влїзливих.

mus-cipula, ae, f. mus-cipulum, i, n. (a muribus capiendis) капкан на миші, пастка, лапка.

muscōsus, 3. (muscus) мохнатий, моховитий V.

musculus, i, m. (*demin.* до mūs) α) мишка Ci. β) 1. мишиця = мяз. 2. подвижна повітка (дах), що під нею копали ся потайникй C. 3. скойка.

muscus, i, m. мох, musco circulitus H омохтілий, моховитий.

mūsicus, 3. музичний, муз; *occ.* музикальний, sonus Ph; *subst.* **mūsicus**, i, m. музик, музйка, грець, ігрóнько; **mūsica**, ae, f. (*sc.* ars) мýзика Ci; **mūsica**, ōrum, n. музична штука (иноді: поезия і орхестика).

mussito, āre (*frequ.* до mussāre) мимрити, шептати L.

musso, āre α) мимрити, шептати, бубонїти, clam L, patres V apes V бренять. β) надумувати ся, не рішати ся, вагати ся з *inf.* V; зал. пит. V; обр. iuvencae V вичікують (висліжку боротьби).

mustāceum, i, n. паланиця (на мустї розчинена), laureolam in mustaceo quaerere добивати ся хитро-мудро великих почестий.

mustēla, ae, f. **(mustella)**, ae, f. камінка-куна́, ласиця, лас(оч)ка H Ph.

mustus, 3. молодий, новий; *subst.* **mustum**, i, n. (*sc.* vinum) молоде вино, сік; обр. ter centum m. O 300 винозборів = лїт.

mūtābilis, e (mūtāre) змінний, з-, мінливий, не(по)стійний, pectus O податлива вдача.

mūtābilitās, ātis, f. з-, мінливість, змінність Ci.

mūtātio, ōnis, f. (mūtāre) пере-, про-, від-, об-, за-, з-, міна, міньбá, vestis Ci жалóба, officiorum Ci обопільні прислуги; *occ.* державний переворот, rerum Ci mutationis cupido T новаторство.

mutilo, 1. (mutilus) α) об-, підтинати, калїчити, aures L відрізати. β) зменшувати, вкорочувати, mutilatus exercitus Ci стративши чимало людий.

mutilus, 3. α) підтятий, покалїчений, m. cornibus *(abl.)* C тупорогий, m. minitaris H неузброївши чоло. β) mutila loqui Ci уривцém.

mūto, 1. (*frequ.* до movēre) I. віддаляти, усувати, alqd loco Ci H, in locum O hinc mutor O відходжу, arbores mutatae V пересаджені, vestem Ci L = vestimenta Ci перебрати ся, calceos Ci перезути ся, але: vestem in luctu Ci надїти жалóбу. II. α) пере-, від-, об-, за-, зміняти, alqd; alqd rē; alqd pro rē; solum Ci = patriam O опускати, terras H переселяти ся в инші краї, перебирати ся, в, exsilio urbem O замінити за, mutandus locus est H треба инші купелї шукати, vellera murice (luto) V природну барву бáгрити (жовтити); *occ.* (купуючи) давати міньмá, за-, промінювати за, на, вести замінну торговлю, обмінювати ся з ким за що, дати в замінку, pecora vino S продавати за вино, merces H купцювати, magno mutari V бути дорогим; *medial.* mutari пере-, змінювати ся, vinum mutatum H сквасніле, se mutare = mutare: mores L зледащіли, nihil annona L остала та сама ціна, aestus T змінило ся; *occ.* 1. переміняти = повернути в, на, Circe socios H; *medial.* перекидати ся в що, чим, на, стати чим, mutor in alitem H alite O перекинути ся птахом, manus cum (в) pedibus O quantum mutatus ab illo V як дуже відмінний, одмітний від него. 2. присмиряти, уласкавлювати, настроїти, ad misericordiam mutatus L Laurentes V.

muttio, 4. (mutio) під носом говорити, бубонїти.

mutto, ōnis, m. **muttōnium**, ii, n. член, приро́дження H.

mūtuātio, ōnis, f. позйка, пóзичка Ci.

mūtuor, 1. (mūtuus) α) по-, ви-, зичити, брати на́-бір, в позику, domum T наймати. β) брати = запомагати ся чим, nomen Ci verbum a simili Ci praesidium ab audacia T боронити ся безсоромно.

mūtus, 3. α) нїмий, безголосий, m. lyra est Ci замовкла, gratia Ci нїмує. β) тихий, спокійний, locus Ci затишок, artes V незвісні, (у Ci різбарство).

mūtuus, 3. (mūtāre) α) взаємний, замінний, обопільний, посполу, funera V на обох сторонах, m. dicta reddere (referre) O = mutue respondere Ci обзивати ся, відповідати; *subst.* **mūtuum**, i, n. взаємини, обопільність, in amicitia Ci; *adv.* per mutua nexi V разом почіплені. β) позичений, взятий на́-бір, pecunias mutuas sumere C Ci зичити, набирати на-бір, брати в позику, m. pecuniam praecipere C наперед зичити, **mūtuō** *abl. adv.* на́-бір Ci or. 24.

myo-parō, ōnis, m. легкий, (воєнний) кораблель Ci.

myrīca, ae, f. **myrīcē**, is, f. тамаріска, (кущ), m. ferunt poma O грушки на вербї.

myrmillo, гл. murmillo.

myropōla, ae, m. торговець пáхощами Pl.

myst-agōgus, i, m. провідник, поводар C.

mystērium, ii, n. звич. *pl.* α) таїнство, тайні науки, таємничий обряд Церери і Бакха Ci. β) тайни, тайнощі, dicendi Ci таємниці.

mystēs, is, m. жрець (при тайних обрядах) OH.

mysticus, 3. містичний, тайний, таємничий, Bacchi V Бакха.

N.

N = Numerius; N L на таблічках: N(on) L(iquet).

nablium, ii, n. рід кобзи O.

naevus, i, m. родинка, бородавка Ci H.

nam, *(coniunct.)* α) причиновий злучник, в прозї все на 1. місци: бо, тому що; часто в парентезах; у поетів инодї на 2. місци: olim, nam quaerere amabam H; щоб уникнути роззїву додає ся -que, отже: namque бо сáме, бо-ж, се-б-то, namque ipsorum C. β) в пит. реч. *enclit*-ично: -ж, quisnam dixit? Ci хто-ж бо отсе сказав? у поетів: nam quid ago V (= quidnam) що-ж роблю?

nanciscor, 3. nanctus (nactus) α) (припадково) діставати, одержувати, отримувати, з'устрічати, попасти на, у, ventum idoneum C діждати. β) осягати, доступати ся до, постигати, постигнути, набувати, допясти ся (до) чого, nomen poetae H. γ) случайно знахожати, знаходити, спіймати, застати, надибувати, спотикати, alqm; litus O добити ся до, naviculam C захопити, collem C запанувати над; з подв. *acc:* castra intuta L ударити на.

Naparae, ārum, f. (деброві) русалки, faciles V принадні.

narcissus, i, m. нарциз, serus V пізно цвитучий.

nardus, i, m. **nardum,** i, n. нард, сїриця, сивиця, нардовий олїйок, ˹пахощі˺ H O.

nāris, is, f. носовий отвір, patulae O cava O; α) нїздря́, equi lucem naribus efflant V їм з нїздер полумя паше. β) *plur.* nāres, ium нїздря́, нїздрі́, нic, copia narium H пахощі, naribus utilis O нюхом, n. corrugare H носом закрутити, гнути кирпу; *meton.* суд, homo emunctae naris H покмітливий, n. obesae H тупоносий, тупо(д)умний, naribus uti H насміяти ся з кого.

narrābilis, e (narrāre) гідний оповіданя, оповідний O.

narrātio, ōnis, f. α) оповіданка, повістка β) звіт T.

narrātiuncula, ae, f. о-, повісточка.

narrātor, ōris, m. о-повідач Ci.

narrātus, ūs, m. о́-по́відь, оповіданє O.

narro, 1. α) о-, роз-, повідати, розказувати, asello H ˹глухим вухам˺, male n. Ci приносити лиху вістку; *acc. c. inf.* Ci; зал. пит.; *pass. nom. c. inf.* L; рідко по *pass. acc. c. inf.* narratur eos immigrasse T чути, що . . . β) споминати, згадувати, називати, казати, говорити, mihi religionem Ci балакати менї про, dē rē; narrāta, ōrum, n. оповіданє O.

narthēcium, ii, n. пушка на пахощі Ci.

nārus, 3. = gnārus Ci or. 47.

nascor, 3. nātus, **gnāscor,** gnātus α) у-, рожати ся, родити ся, бути сином, донькою чиєюсь, кого, походити, мама була, батько був, nascente puero V при єго ро́диві; про матїр: de paelice O, matre Scythissa N ex quā N; про родителїв: ex parentibus N a principibus T; инодї про батька: ex patre Ci libertino patre H батько був . . ., post homines natos Ci зроду-звіку, споконвіку, n. loco nobili Ci = pulchra origine V славного роду; де? in urbe Athenis N ˹з˺. β) у-, зро(д)жати ся = рости, бути, ви-, підростати, з-, находити ся, flores O in bello C зрiс, nascens luna H новий місяць, нів, in silva ferae C живуть; *occ.* походити = повстати, по-, начинати ся, auster V знимає ся, nascere Lucifer V зійди зоре-зорянице, collis C підносить ся, ex hoc nascitur, ut Ci . . . з того виходить, що . . ., hinc illa Verria Ci звідси взяли ся . . ., initium belli C счинила ся; **nātus,** 3. ст. ф **gnātus** ро́дженый, природженый. I. α) як *adi.* з ad, in, *c. acc.* або *dat.* вродженый до чого, уродливий на що, природний до, при-, здатний, здібний, справний, ру́чий, призначений, n. ad cursum Ci ad agendum Ci до дїла, до дїяльности, n. in arma L; з *dat.* n. abdomini Ci жиє лиш для черва, servituti Ci L; *poët.* з *inf.* O H. β) з *adverb.* такий з природи, та(ківсь)кий з роду; ita n. locus L versus male nati H невдали, pro re nata Ci відповідно до обставин. γ) з *acc:* старий, віком, annos X natus N єму 10 лїт = десятилїтний. II. *subst.* ˹урожде́нець˺, син, донька, дїти, молодь, Macedo n. родом M., patres natique V = parentes natique Ci L родина, сїмя, nati, natōrum V унуки, потомки, vaccarum V телятка, circum ubera nati (suis) V поросятка.

nāsīca, ae, m. носатий, довгоносий.

nassa, ae, f. нападка, петля Pl Ci.

nās-turcium, ii, n. **nāsi-turcium** C жер(ел)уха, дикий хрін, ру́ков V Ci.

nāsus, i, m. α) ніс, alqd naso suspendere H гнути кирпу, гордити чим, naso clamare Pl хропти. β) нюх, тонкий суд, добрий смак, ніжне почуване, nullus H; **nāsūtus,** 3. носатий H; *occ.* вліз̀ливий Ph.

nātālicius, 3. (nātālis) до родин приналежний, родинний, praedicta Ci віщування, гороскоп; **nātālicia,** ae, f. (*sc.* cena) родин(к)и, n. dare Ci справляти р.

nātālis, e (nātus, ūs) приналежний до родин, родимий, рідний, роди́нин, dies Ci = lux O = hora H родини, solum, locus, humus O рідний край, ба́тьківщина, Delos H ма́терний остров, n. dies coloniae urbis Ci роковини визволення, n. d. reditūs Ci роковини повороту; *subst.* **nātālis,** is, m. α) родини, (*sc.* dies) n. numerare H, у O також ґенїй родин, bis senis n. actis O по 12 роках. β) *pl.* **nātāles,** ium, m. родина, рід, Fuscus claris n. T родовитий, високородний, natalibus restitui стати (ся) вільним.

natātio, ōnis, f. (nātāre) плаване; *pl.* вправи в пливаню Ci.

natātor, ōris, m. плаве́ць O.

nātio, ōnis, f. (nasci) α) рід, natione Car N родом, з роду Карієць. β) народ, народність, люд, Suevorum T племя; *metaph.* рід (людий), колїно, кодло, гурт, optimatium Ci стан; *person.* Natio, ба́гиня родин Ci.

natis, is, f. задниця H Pl.

nātivus, 3. (nātus, ūs) α) родимий, при-, роджений, пити́мий, питом(енн)ий, первотворний, самобутний, dii Ci verba Ci первісні. β) самородний = природний, specus T.

nato, 1. (*frequ.* до nāre) α) пла́вати, пливт(с)ти́, genus natantum V риби; *trans.* пливати по, перепливáти, спла́вати, freta V море; *pass.* piscibus unda natatur O замешкують єї. β) хвилювати, за-, зливати, rura V Tiberis campo O заливає ниви = розливає ся по, campi natantes V затоплені; *occ.* затопляти ся, пота-(ва)ти в, зливати ся, бути повним чого, vino Ci sanie limina V запінені. γ) хитати ся, коливати ся, вагати ся, in natura deorum Ci бути непевним що до, pes in pelle O телїпає ся в черевику, vinis oculi O заливши очі вином = заморочені вином, tenebrae ante oculos O почорнїло в очах, natantia lumina V = oculi O загасаючі, pars (hominum) natat H не знає як і що = вагує ся.

natrix, īcis, f. (водяна́) гадюка Ci.

nātū, *abl.* від *nātus, ūs, m. родом, віком, лиш з *adi.* grandis n. Ci старий, старожил, вікови́й, староденний, maior n. Ci старший; *pl.* старші люди, maximus n. H найстарший, n. minor Ci молодший, підстарший, minimus n. Ci наймолодший; рідко з *adi. attribut.* magno natū L N старожилий, старенький.

nātūra, ae, f. (nasci) α) рід, naturā filius Ci рідний син, naturā frater L прирожде́нний, рідний, (*opp.* adoptione, приймак), Mercurii Ci приро́дження. β) природна вдача, природжене свійство, природа, природність, суть, сутність, єство, питом(енн)ість, fluminis C течія, біг, insulae C положене, вид, по-, стать, deest n. magaritis T вони без природної краси. γ) природне свійство = питома схильність, роджений наклін, вдача, прикмета, людське серце, lenis Ci благенький, n. furcā expellas, tamen usque recurret H ⌞горбатого гріб не направить⌝. δ) природний устрій, п. лад (на ⌜світї⌝), concessit (= satis fecit C) naturae S умер, in rerum n. est Ci природне = можливе. ε) мир, вселенна, все-світ, rerum C Ci. ζ) стихія, первісток, живло́, quinta Ci de n. sic sentire Ci. η) дорідний прилад, орґан, alvi Ci sonitus Ci.

nātūrālis, e, *adv.* iter α) природний, з роду, filius Ci рідний. β) з природи, при-, рожде́нний, дорідний, родимий, питом(енн)ий, ius Ci. γ) природописний, quaestio Ci.

nau-archus, i, m. капітан кораб́ля Ci T.

naucī, (*gen. до naucum, лушпинка з горіха) non naucī esse Ci не стояти й дурного горіха, свистуна́, нїчого не значити.

nau-fragium, ii, n. (navis cum fracta est H) α) розби́тє кораб́ля, суднолом, naufragio per-, interire C Ci. β) нещастє, недоля, занепад, упадок, втрата, згуба, rei p. Ci; *occ.* погромище, пораженє, n. facere N розбити ся. γ) розби́тки, останки, amicorum Ci.

nau-fragus, 3. α) розби́тий, puppis O simulacra O з'ображенє суднолому; *subst.* розби́ток, потерпівший розбитє кораб́ля, natans Ci O. β) збіднїлий, пропащий, нещасний, patrimonii Ci стративши ба́тьківщину. γ) *poët. activ.* розбиваючий кораблї, mare H monstra O.

nausea, ae, f. морська недуга, nauseae molestia Ci sine n. Ci; *metaph.* мліть, нудячка, fluens H блювота.

nauseo, 1. α) терпіти на морську недугу, navigio H. β) млоїть кого, блювати Ci. γ) нудить кого що = вередувати, гидити ся чим, чути нехіть до, ista Ci.

nauta, ae, m. *poët.* **nāvita.** α) корабельник, мореплавець, плавач, сплавник, моряк, Charon V перевізник; *collect.* моряки, гребцї, n. obvertit O; retia siccat O рибалка. β) купець, secat mare H.

nauticus, 3. корабле́вий, res n. C плавба, морська потуга, n. pinus V корабель, clamor V моряків, exuviae Ci здобуті кораблеві носи; *subst.* **nautici,** ōrum, m. моряки L.

nāvālis, e кораблевий, морський, proelium Ci на морю, castra C укріплена пристань, stagnum T штучний став, для представленя кораблевої боротьби, corona V прикрашений кораблевим золотим носом, який надавали побідникам, duo viri n. L урядники, які з'оруджали кораблї, socii L моряки, маринарка; *subst.* **nāvāle,** is, n. пристань O; **nāvālia,** ium, n. місце будови кораблїв, кораблева ло́дниця, muri et n. Ci O; *occ.* кораблева снасть L.

nāvicula, ae, f. (*demin.* nāvis) кораблик, байдак, судно, чайка, човен, каючо́к C.

nāviculārius, 3. приналежний до перевізних, се-б-то купецьких кораблїв; *subst.* **nāviculāria,** ae, f. перевіз по-, клажі, сплавачка, n. facere Ci перевозити вантагу, сплавляти; **nāviculārius,** ii, m. 1. перевізник. 2. власник корабля, корабельник Ci.

nāvi-fragus, 3. (= naufragus) розбиваючий кораблї, у поетів (–́ ◡ ◡ –́ · · ·) O V.

nāvigābilis, e (nāvigāre) сплавний L T.

nāvigātio, ōnis, f. пла́вба, мореплавство, мореходство, морська подорож, м. їзда, переправа, prima Ci перша нагода до від'їзду, celeri n. properare T скоро відплисти.

nāvigiolum, i, n. суде́нце, каючо́к.

nāvigium, ii, n. корабель, судно, actuarium C веслове = скороплавне судно, vectorium C перевізний корабель.

nāvigo, 1. (nāvis + agere) α) *intr.* їхати кораблем, плавати по морю; *absol.* navibus Ci; неособово: navigandum est Ci in portu Ci; *occ.* 1. пускати ся на море, відпливати, praetores Ci iam n. et bracchia iactat O плаває і (розтинаючи воду) веслує руками; обр. belli impetus C почала ся боротьба на морю; *trans.* β) об'їжджати, перепливати, aequor O; *occ.* плавбою набувати, понадбати, homines L.

nāvis, is, f. *acc.* em, *abl.* i, рідко e, корабель, longa C N L воєнний, actuaria C весловий = скороплавний, oneraria C перевізний = грузовий, praetoria C адміральський, constrata Ci (= tecta L) з покладом, navibus rem gerere H воювати на морю, n. atque quadrigis H ⌊з усїєї сили⌉, самотужки, силоміць, n. facere, aedificare Ci строїти (будувати) кораблї, n. ornare, adornare, armare Ci знарядити к., deducere L спустити на море, educere ex portu = n. solvere відчалити; також: navis solvit (*sc.* ancoram) відбив, відплив, n. appellere, applicare ad terram L причалити, conscendere (in) navem N C L сїдати на к, egredi (e) navi вийти на беріг, висїсти.

nāvita, V O H гл. nauta.

nāvitās, ātis, f. дїяльність, робітливість Ci.

nāviter, *adv.* (gnāviter) жваво, робітливо, пильно, загарливо.

nāvo, 1. (nāvus) ревно займати ся, порати ся, пильно трудити ся, rem p. Ci щиро служити їй, operam n. C докладати стараня, пильно працювати, alci operam n. Ci пособляти або служити кому, alci bellum T помагати у війнї, flagitium T проступками пособляти кому, in acie operam n. L хоробро бити ся, benevolentiam in alqm Ci доброчинити кому.

nāvus, 3. дїяльний, трудящий, пильний, робітливий Ci H.

nē, дїйсно, справдї, так є Ci.

nē . . . nĕ *procl.* I. *adverb.* не, нї. α) **nē . . . quidem** навіть не, ne in convivio qu. Ci; инодї: цїлком не . . . ба навіть, utitur ne suorum qu. consilio, s e d suo Ci. β) з *imper.* лиш *poët.* fratrem ne desere V; звич. з *coni. praes.* або *perf.* заказу: не, щоб не; най не: ne hoc feceris Ci не роби того, ne forte recuses V щоб ти припадково не відмагав ся; *occ.* γ) в реч. *concessiv*-них: ne sit malum dolor, malum certe est Ci най би і не був, кажім що не є, припустїм що не . . .; в заклинах: ne vivam, si scio Ci абим так жив що не знаю. δ) в нам. реч. по ut: аби не, що не: iubeatis, ut in civitate ne sit Ci; по *relat:* ut ne cui quis noceat Ci, quo (= ut eo) ne incurret hostis H. II. 1. що, щоб не, (як *obiect.*) при дїєсловах, що виражають волю: obsecravit, ne quid in fratem statueret C заклинав, щоб не . . .; по дїєсловах *timendi:* ne = що, щоб не, аби не; ne non = ut що не; *adverbi*-ально: ne multa dicam Ci = ne multa = ne multis Ci щоб в коротцї

сказати, коротко сказавши, одним словом. 2. по дієсловах перешкоди (і завади): cavere, impedire, resistere, deterrere, interdicere і т. п. ne causam diceret, se eripuit C, sententiam ne diceret, recusavit Ci викрутив ся, gravitas facit, ne... O не допускає, не дає. III. **nĕ**, як частиця питайна (причіплена), *enclit.* до наголошеного слова: чи-ж, чи може, або-ж? 1. viden = videsne, ain = aisne, vin = visne; в пит. реч. незалежних: tantaen animis irae? V; особливо, non-ne чи = чиж не, потверджує відповідь. 2. невже-ж, хиба-ж, чейже не, rectene interpretor sententiam Ci . . . чиж не . . ., я мабуть (прецінь) добре толкую думку, vin'tu urbem praeponere H невже-ж ти хочеш . . ., (заперечаючи) чи може хочеш . . ., quiane V Pl чи-ж тому що, або тому що, хиба тому що; иногді при *acc. c. inf.* mene incepto desistere victam V (*sc.* credam) малаб я = чейже не . . . β) в залеж. пит. чи, чи може, або чи; в зложених пит. реч. чи-чи, ne-an, utrum ne-an, verum ne-an; *anaphor.*-ично; ne-ne, ne-anne, при запереченій другій части стоїть звич. саме necne: dubito, Parti transierint, necne Ci (чи) перейшли чи не перейшли; в літотесї: ne-an, anne, quone O.

nebula, ae, f. α) по-, мрака, хмара, туман, туманець, і-, мла, densa L. β) пара, дим, чад, ignis O.

nebulo, ōnis, m. вітрогон, непотріб, гільтай, ледар Ci.

nebulōsus, 3. (nebula) мрачний, і-, млистий, хмарний, захмарений, caelum Ci.

nec, гл. neque.

necdum (nequedum), і ще не, ще не V.

necessāriō, (*abl. adv.* до *subst. neutr.* necessārium) поневолї, конечно, з конечности, конче, знехотя, знехочу Ci C.

necessārius, 3. (necesse) α) до-, конечний, по-, трібний, необхідний, незбутний, неминучий, alqd; alci alqd; ad alqd Ci, senatori necessarium est, nosse rem p. Ci; *subst.* sua necessaria post honorem ducebat S свої житєві потреби(зни) мав за менше важні як честь. β) наглячий, крайний, пильний, прикрий, n. tempore C в крутім положеню, causa n. C дуже важний привід. γ) тїсно звязаний = споріднений, рідний, кревний, дружний, amicus n. Ci щирий друг; *subst.* m. f. свояк, родич-, ка, приятель-, ка, Aeduorum C virgo Ci. δ) тїсно звязаний = в звязи, в сполуцї, disputationi n. Ci (= connexus) сполучений з.

ne-cesse, (ст. Ф. ne-cessum) α) до-конче, конечно, треба; лиш *praedicat.*-ивно: з esse: 1. бути конечним, мусїти, non solum licet, sed n. est Ci; як *subi.* стоїть *n. pron.* quod mihi non est n. Ci чого не потребую. 2. при нам. реч. з *coni.* Ci, condemneter n. est Ci (рідше з ut Ci). 3. з *inf.* C Ci. 4. з *acc. c. inf.* Ci N. β) з habere або putare вважати конечним, потрібним, мусїти, менї треба, менї пильно, si tibi (для тебе) n. putas respondere Ci.

necessitās, ātis, f. (necesse) I. α) конечність, примус, потреба, belli gerendi C воювати, bellum suscipere suarum n. causa C задля свого потрібу, necessitati parere, servire Ci покориги ся їй = здати ся на ню, n. suprema (ultima) n. S T смерть = *personif.* у H saeva n. β) біда, недостатки, прикрий стан, недостача, брак, крайність, прикрі обставини, скрута, temporis C скрутне положенє, fames et n. T голод і холод, n. populo indicare T обяснити, in tantā n. (на муках) protegere T. γ) конечні видатки, кошта, n. et largitiones T. II. конечний звязок, тїсна звязь, magnam n. possidet paternus sanguis Ci.

necessitūdo, inis, f. (necesse) I. тїсна звязь, стисла злука, rerum Ci звязок, n. coniungere cum alqo Ci серцем пристати до кого, amicitiae Ci щирі приятельські відносини, щира приязнь; *occ.* β) дружба, приязнь, споріднене, клієнтеля, sortis N Ci товариші по званю, quaestoris cum praetore Ci товаришуване, fraterna Ci побратимство. γ) свояки, рідня, побратимцї, приятелї, Alexandri Cu. II. крайна конечність = потреба, примус, біда, недостача, скрута, n. eos fortes facit S coactus rerum necessitudine S ізза невідрадних обставин, n. principi facere T приневолити цара.

nec-ne, α) або нї, або не, чи не, як друга часть в залеж. пит. nihil interest, doleam necne doleam Ci. β) рідко в незалеж. питанях: sunt haec verba tua, necne? Ci.

nec-non, гл. neque.

neco, 1. (nex) α) насильно убивати кого, замордувати, умертвити, fame Ci голодом заголодити, заморити на смерть, ferro S H стратити, igni C палити, longa morte V закатувати повільним катованєм. β) нищити, нївечити, res p. hostes Ci; *perf.* necui Ph.

nec-opīnans, (opīnārī) неожидаючий, несподіваний, неспогаданий, наглий, несподівано, неспогадано, знечевя Ci Ph.

nec-opīnātus, (opinārі) не(спо)гаданий, неожиданий, adventus Ci L несподіваний; *abl. adv.* necopīnāto Ci несподівано, нагло, незнарошно, знечéвя

nec-opīnus, 3. несподіваний, неожиданий, наглий, ненарóком, знеóбачка, mors O скритне уóійство.

nectar, aris, n. (заправлене зїллям, солодке) вино, n. fundere V, nectare perfundere ardentem vestem V зілляти кабицю (ватру) пахущим вином; *occ.* β) нектар = напиток богів Ci. γ) бальзам, nectare sparsit corpus O пахощами. δ) солодощі, in ubere O молоко, flumina nectaris ibant O (як в раю) пливли ріки молоком і медом.

nectareus, 3. нектарний, aquae O роса.

necto, 3. nexi, (nexui) nexus α) зчіплювати, зчепити, вязати, звязувати, об(в)язувати, спóювати, сплїтати, обвивати, bracchia O зчіпивши руки стати у коло, catenae adamante nexae O сталеві, nexa corona O вінець, colla lacertis O обіймати, nodum ab trabe V привязати до β) вязати = заковувати в кайдани, забивати в диби (за довги), nexum se dare T nexier *(inf. pass.)* desitum est Ci; *subst.* 1. **nexus,** i, m. довжник, вязник, вязень (за довги), n. soluti sunt L. 2. **nexum,** i, n. обовязок довжника, довг, nexa civium Ci mancipium et n. Ci. γ) по-, вязати = сполучати, лучити, ex alio alia nectuntur Ci вяже ся купи одно з другим, verba numeris O віршувати, складати, dolum L коїти підступ, лукавити, inanes causas V наводити пусті вигадки.

nē-cubi, щоб нїде, щоби десь не (де-не) L C.

nē-cunde, щоб звідкись не, щоб нїкуде не L.

nēdum, не кажучи, а не то що, а що-ж доперва, (о скілько менше). α) по переченях: а ще менше, ще більше не, колиб лиш, facta peribunt (не остають), n. stet honos H коби лиш. β) по твердженях: тим більше, тим паче, а не то що, socios n. hostes terrere L а ще більше . . .

ne-fandus, 3. (fāri) невимовний, невисказаний, безбожний, нечестивий, проклятущий Ci; *subst. n.* memor fandi et nefandi V доброго й злого.

ne-fārius, 3. *adv.* ē (ne + fās) несправедливий, нїкчемний, негідний, страшний, злодарний, злочинний, беззаконний, in deos Ci безбожний; *subst.* **nefārius,** ii, m. негідник, безбожник, злочинник Ci. **nefārium,** ii, n. безбожність, злочин(ство) L.

ne-fās, nĕ + fās (лиш в *nom.* і *acc.*) I. α) (релїгійно) недозволений, грішний, не повинно ся, не подóба, не гóже, грішка; *subi.* = *inf.* cum populo agi n. est Ci гріх; з *supin.* n. est dictu Ci V не годить ся; в парентезї: sequiturque-nefas-coniux V аж лячно казати. β) недозволений, несправедливий, невільно, годї, неможливо, quidquid corrigere n. est H годї, cui nihil unquam n. fuit Ci. II. α) *subst.* неправість, безправство, злочинство, гріх, dirum V самогуóсто, -уóійство, maculosum H перéлюбство, per fas ac n. alqm sequi L наослїп. β) про особи: потвір, грішник, -иця, n. extinguere V огидницю = Helenam.

ne-fastus, (nefas) α) (понтификами в календарі заміткою ‚nefas') заборонений, недозволений, dies L заказаний. β) нещасний, dies H зловістна, terra L проклята. γ) злодарний, нечестивий, грішний, nefasta defixit Ci n. liquimus H ми грішники.

negātio, ōnis, f. (negāre) за-, перечене, відпірка Ci.

negito, 1. āvi (*frequ.* до negāre) постійно заперечувати, уперто перечити, відмагати ся, відпирати ся H S Ci.

neglectio, ōnis, f. (neglego) занедб(ув)ане Ci.

neglectus, 3. (*P Adi.* до neglegere) занедбаний, agri V необроблені, capilli O непричесане.

neglegens, tis, *adv.* enter (*P Adi.* neglegere) α) недбалий, безжурний, байдуж(н)ий, in alqm; in amicis elegendis Ci необережний в; з *gen.* amicorum T legum Ci не дбати про. β) недбайливий = розтрáтний, adolescentia L марнотравна.

neglegentia, ae, f. недбалість, недогляд, in accusando Ci agrestis n. Ci неохайність, (*opp.* munditia, чепурність). β) недбайливість = занедб(ув)ане, deum L неповага, sui T байдуж(н)ість.

neg-lego, 3. xi, ctus (nec-lego) α) занедб(ов)увати, не клопотати ся о, чим, не журити ся чим, байдуже(чки) менї, alqd, de alqo. β) не зважати на, маловажити, легковажити, не класти ваги на, periculum Ci не бояти ся, deos S зневажати, pecuniam captam Ci забути про; з *inf.* Ci. γ) не зважати = (кару) за-, лишати, iniurias C не карати, ereptam vitam Ci відомстити, neglegens, ne . . . H = non timens, ne . . . *plqpf.* у S neglegisset.

nego, 1. α) казати (об-, заявляти) що не, перечити (*opp.* ait fatetur) *absol.* Ci; з *acc. c. inf.* C; requiem attonito O не давати супокою. β) заперечувати, відпирати ся, відмовляти ся, відмагати ся, fidem O невірити; з *acc. c. inf.*; з *nom. c. inf.* Ci O casta (esse) negor O кажуть

що я нечиста, negari non potuit, quin ... що ... non nego Ci признаю. γ) відказувати, відмовляти. id sibi C, nanti opem O nihil miseris Ci нічого їм не відмовити, cupimus negata O заказаного, vela ventis O звинути. (seges) victum V не родить, negant ire harenae V не хочуть від(п)линути, comitem O не хотїти іти з.

negōtiātio, ōnis, f. (negōtiārī) торговля, купецьтво, грошевий (замінний) оборот Ci.

negōtiātor, ōris, m. купець, гуртівник, банкир, ґешефтяр (по провінциях) Ci T.

negōtiolum, i, n. справуночок, орудка Ci.

negōtior, 1. (negōtium) α) (великою) торговлею = гуртівнею займати ся, купувати, in Gallia S in Asia Ci. β) кýпчити = торгувати, купцювати, in Gallia C.

negotiantes, ium, m. купцї, гандлярі, гуртівники L.

negōtiosus, 3. (negōtium) занятий орудками, купецьтвом, трудовитий, provincia Ci повна трудів, dies T робуча; *subst.* negotiosi et rebus intenti T усякі гуртівники і купцї.

neg-ōtium, ii, n. (nec + ōtium) α) занятє, оруд(к)а, робота, дїло, праця, труд, quid in Gallia ei negotii est C що має там робити, що за дїло, sine n. N = nullo n. Ci = nihil negotii est C без труду, легко, rei Ci занятє нею, negotio praeesse Ci C вести роботу. infecto n. S не вдївши нїчого, n. alci facessere (exhibere, conflare) Ci робити клопоти. β) припорука, порученє, наказ, завданє, справа, n suscipere (gerere, agere) Ci орудувати, desistere negotio C залишити справу, negotia, quae ingenio exercentur S умислові задáчі, n. dare поручити = наказати з ut N або з *inf.* T; *occ.* трудність = трудне положенє, т. стан, in atroci n. S в крутім положеню, culpam ad negotia transferre S спихати вину на лихі обставини. γ) 1. орудка = під(при)єм, справа, Leptitanorum S справи, aliena Cu H; *occ.* державна справа, n. publica Ci, rei p. Ci in n. publico Ci в службі. 2. грошеве (купецьке) дїло, торговельна справа, Bithyna H, vetera Ci negotii bene gerentes Ci проворні (бити) купцї. 3. ґаздівство, хазяйство, negotiorum procurator S орудник, male n. gerere Ci зле ґаздувати. 4. боротьба. пригода, воєнний похід, facies negoti S вид боротьби, bene n. (= rem) gerere C щасливо бороти ся. δ) річ, єство, людина. ineptum n. Ci недотепна, inhumanum Ci недолюдок, notum Ci чоловяга.

nēmō, m. nēmini, nēminem, *gen.* nullīus, *abl.* nullō (nĕ + hĕmo = homo) нїхто, жаден, нїякий, n. Thebanus N нїхто з Тебанцїв, нїякий T., n. avarus H нїякий скупар, n. civis Ci, n. unus, n. alius Ci а-, нї один, нїхто инший, як; *subst.* з *gen.* n. amicorum Ci, n. nostrum, vestrum Ci; з ex: n. ex consularibus Ci; **non nemo** Ci не оден, дехто, але **nemo non** Ci C кождий.

nemorālis, e (nemus) гаєвий, в гаю, в лїсї O.

nemori-cultrix, īcis, f. (nemus + cultrix) лїсова, sus Ph дика свиня.

nemorōsus, 3. (nemus) α) лїсистий, Zacynthus V mons O. β) тїнявий, silvae O.

nem-pe, *adv.* α) вже-ж, та-ж, дїйсно, бо-ж. β) адже, очевидно, n. dixi H duce n. deo O.

nemus, oris, n. α) гай, луг, полян(к)а, прилýка, лукá, прогалина, пасовище V Ci O. β) лїсок, gelidum H; *poët.* (божеству присвячений) гайок Ci V. γ) садíбня, сад, деревостан, n. fronde levandum V що єго треба підтяти.

nēnia, ae, f. α) похоронна пісня, скорботний спів, голосїння, Cea H елєґія Ci монїда. β) пісня, співанка, puerorum H viles Ph шуткотливі єміхованки; *occ.* чарівнича замов(к)а, Marsa H замова, приспівка, nox neniā dicetur H.

neo, 2. nēvi, nētus α) прясти. stamina O. β) ткати, вишивати, tunicam auro V переткати.

nepa, ae, f. скóрпій, скорпіон, рак (звіря в громадї звізд) Ci.

nepōs, ōptis, m. α) внук, Atlantis H Меркурій; *occ.* потомок, нащадок, venturi V прийдешні. β) марнотрат, гуляка H.

neptis, is, *acc.* em, im, *abl.* e, i, f. внучка.

nē-quam, (nē + quam) *adi. indecl.* до нїчого = ледащий, ледар, непотрíб(ний), непутящий, нїкчемний, розпутний, негіда, гультай, нероба; *comp.* nēquior; *superl.* nēquissimus Ci.

nē-quāquam, *adv.* нїяк, нїяким чином, зовсїм не C Ci.

ne-que, nec (ne + que) α) і не, а не, також не, анї не, анї також не, mortuus est, n. abest suspicio, quin ... C V а є призра, що ...; *adversat*-ивно: однак не, але не, ба навіть не, fugerunt, n. prosecuti sunt Ci; neque quisquam, n. ullus і нїхто. n. unquam і (а) нїколи, n. usquam і нїгде, n. etiam і навіть не, neque non а не менше, а також. β) *anaphor*-ично: нї (не) ... нї (не), анї — анї, neque — que не — але, не — а радше, neque — et не — а радше, вправдї не — але, не — одначе, nec dum ще не,

neque tamen однак не, бо-ж не, а всеж таки не, neque vero та не, і (справдї) не, а таки не, neque eo magis все-ж таки не.

ne-queo, īre, īvi, (ii) ītum не могти, не мати сили, не здолїти, не годен, не спромогти ся, не здýжати, годї; в *pass.* формах (як coepi) з *inf. pass.* ulcisci nequitur S.

nē-quīquam, α) нїяк, нїяким чином, н. робом, н. способом, надармо, quid n. revolvo V. β) дурно та пусто, даремнїсінько, без'успішно, безцїльно, безхосенно, непотрібно, non n. Ci не без причини.

nēquiter, *adv.* нїкчемно, негідно, легкодушно, -думно; *comp.* nequius L.

nēquitia, ae, f. **nēquitiēs,** ēi, f. (nēquam) нїкчемність, ледарство, n. ex pellit H; *occ.* марнотравство, марнованє, розгульність, розпутність, розпуста Ci.

nero, ōnis, m. (сабінське слово) дужий, дужак.

nervōsus, 3. *adv.* ē (nervus) жилавий, мязистий, завязистий O; *metaph.* ядерний, дужий, n. dissero Ci з натиском.

nervulus, i, m. жилка, si tuos n. adhibueris Ci коли трошки напялиш твої жили = потрудиш ся.

nervus, i, m. жила, жига́ль, мязь, vires ac n. confirmantur C кріпшають сили і жилавіють мязї; *occ.* 1. тятива, тетівка, sagittae V. 2. тетівка = струна, cantus nervorum Ci гра. 3. вяза́ла, окови, вязниця, in nervis teneri L eximere de nervo L визволити з вязниці. 4. *synecd.* (жилава) кожа, шкіра, scuta nervo firmata T. 5. *euph.* член, приро́джіння, in inguine H. β) жила = міць, сила, дужість, могучість, aetatis Ci, nervi ac industria Ci, n. virtutis Ci omnibus n. contendere (coniti) Ci напясти всї жили = напру́дити всї сили = силкувати ся; обр. сила = натиск, nervi (*sc.* orationis) deficiunt alqm H. γ) пружина, жизність, nervis mobile lignum H цяця, лялька на дротиках, rei p. Ci підвалина, belli Ci средства до, coniurationis Ci подвижники.

ne-scio, 4. ii, (īvi) ītus I. α) не знати, не відати, про; *absol.* alqm O hoc Ci; *acc. c. inf.* зал. пит.; неособово *pass.* nescitur невідомо, не знати, з utrum . . . an Ci hiemem V не за(при)мітити. β) не знати = не розуміти, не могти, versūs H не уміти віршувати, Graece Ci по грецьки; з *inf.* Cu Ci; зал. пит. nescio, an melius patientiam dicere possim . . . Ci не знаю, чи не лучче назвати-б єї . . . = може-б назвати . . . II. *adverbi*-ально: без впливу на спосіб (modus) реченя, nescio quis *(subst.)* n. quae, n. qui *(adi.)* n. quid *(subst.)* n. quod *(adi.)* якиись, хтось, Бог-зна, леда якийсь, уживає ся звичайно про щось малозначного, magister n. qui Ci якийсь учителина, n. quis advena O Богзна що за приблуда, nescio quid, quod urnam compleat O не знати що . . . = якмінка попелу, misit n. quem Ci когось там; рідко в похвальнім значінню: illud n. quid praeclarum Ci той зразок викінченості; з *adv.* nescio quando Ci якось-то, колись-то, раз-колись, n. quo modo (casu, pacto) не знати як, якось, дивним дивом, непонятно, n. quo modo tardi Ci pecunia n. q. m. quaesita Ci Богзна́ як набуті.

ne-scius, 3. I. α) *act.* не знаючий, не відаючий, не відо́мий, non sum n. Ci добре знаю, знаю як слїд; з *gen. obj.* n. mens fati T = fatorum O = mali T і не думаючи на . . = не прочуваючи лиха; *acc. c. inf.* Ci O; зал. пит. Ci O. β) неумітний = неумілий, невправ(ле)ний, не годен, не в силї, не могучи; з *inf.* n. fari H недомовлий, n. fallere vita H безоблудне, безобманне, vinci n. O непоборний, n. mansuescere corda V невблагані, закаменїли, n. cedere H неподатливий. II. *pass.* незнаний, незвісний, невідо́мий, незнако́мий, tributa T neque nescium habebat T знав добре.

neu, гл. nēve.

ne-uter, tra, trum (ne + uter), *gen.* neutrīus, *dat.* neutrī. α) нї сей-нї той, нїхто з обох, нї оден з обох; *pl.* neutri C нї одна з обох сторін (нї Римляне, нї Галїйцї). β) байдуж(н)ий, in bonis Ci. γ) середний = нїякого роду, nomina Ci.

ne-utiquam, *adv.* нїяк, нїяким робом, цїлком не L.

neutrō, *adv.* (neuter) нї в сю, нї в ту сторону, на жаден з обох бокіх L.

nē-ve, neu, і не, тай не, або не, або щоби не, і щоб не; в нам. реч. продовжує перечене et ne: hortor, ut maneas neve (= et ne) pertimescas Ci тай щоб не бояв ся, eos appellat, neu se neu illum tradant C = ut neve-neve = ne aut-aut щоб анї-анї.

nex, necis, f. α) насильна смерть, забій, різня, страченє, civium Ci necem sibi consciscere Ci заподїяти собі смерть, n. Phrygia O кров убитого Ф

nexilis, e (nectere) виткий, поспліта́ний, по-, замотаний, hedera O.

nexo, 1. (*frequ.* до nectere) по-, за-, мотати V.

nexum, i, n. (nectere) з'обовязане, право на посїдане, право засїлости, n. et hereditătes Ci.

nexus, ūs, m. (nectere) α) з-, вязане, сплїтане, сполука, споюване, обвиване, n. causarum CuT причинова звязь, причинність, serpens baculum nexibus ambit O гадюка обвиває ся круг палиці. β) замотане, зап(л)утане, exsoluti n. legis T розп(л)утане. γ) обовязок довжника. винуватника, se nexu obligare Ci з'обовязати ся платити; *meton.* стан довжника, се-б-то его залежність від вірителя, nexu vincti L = qui nexum ineunt L рабидовжники, що за довги стали рабами вірителїв.

nī, (nei) α) = nē: monent, ni teneant cursus V. β) в усл. реч. коли не, як не, сли не, ni tua costodis, auferet heres H; при закладах: наколи-б не, в разї-б, sponsionem fecit, ni furtis quaestum faceret Ci; в парентезї: ni fallor O коли не (п)омиляю ся.

nīcaeus, i, m. побідодавець L.

nīcātor, ōris, m. побідник, побідний L.

nicto, 1. моргати, alci Pl на кого.

nīdor, ōris, m. α) чад з-, гар, чмир, шмаля́тина, barba ambusta nidorem dat V обсмалену бороду чути смалятиною. β) жертовна пара, дим, acceptus n. penetrat in aetera O клубоче ся до неба.

nīdulus, i, m. гнїздочко Ci.

nīdus, i, m. α) гнїздо, n. construere Ci у-, звивати (мостити) гнїздо, гнїздити ся, ку́бити ся. β) гнїзди́ще, кубло, кубли́ще, мешкане, дім, n. servas H сидиш дома, n. celsus H скалисте гнїзди́ще, осе́док. γ) гнїздо = рід, pennas nido extendere H; *meton.* пташенята, loquaces V пташечки-щебеташечки.

niger, gra, grum α) чорний, чорнявий, темний, n. oculis H чорноокий, n. crine H чорноволосий, ille n., tu candidus V він смиглявий, ти білявий, ilex, myrtus O тьмано-зелений, silva H шпильковий, бір. β) затемнюючий, тьмущий, auster V навіваючий хмари. γ) нещасний, ignes H костер. sol H день. δ) злющий, злобливий, злобний, nigrum caveto H.

nigrēsco, 3. (*incoh.* до nigrēre, бути чорним) за-, по-, чорнїти, за-, по-, темнїти, темнїпати. omnia circum V в очах.

nigro, 1. (niger) α) чорнити. β) *Pt. pr. med.* затемнюючий, тьмущий, темний, чорний V O.

nigror, ōris, m. (niger) чорність, темність, темнота, те́мрява Ci.

ni-hil, nīl, (nĕ + hīlum нї крішки, нї трішки) I. **nihĭlum,** i, n. нїщо, нїчо, quod ex nihilo oritur, in n. occidit Ci у нїщо повертає ся, ad n. recidit Ci знов сходить на нїнащо, щезає; est non nihilum O значить щось. 1. **nihilō,** *abl. mensurae:* при *compar.* нї на волос, нї крихітки, зовсїм не, цїлком не, n. diligentior Ci nihilo magis Ci так само не; **nihilōminus** C = nihilo secius N не менче, проте, рівно, однаково, все таки 2. **dē nihilō** за нїщо, за дурно, без причини L. 3. **prō nihilō** (= nihilī) putare, ducere, habere за нїщо (нїзавіщо, за нїзащо) мати, вважати, маловажити, voluptas pro nihilo est Ci не значить нїчого. 4. **nihilī,** *gen. pretii:* за нїщо = за безцїнь, при esse (pendere, facere, aestimare). II. **nihil, nīl,** (*nom.* і *acc.,* але *gen.* nullīus rei, *dat.* nulli rei, *abl.* nullā rē) α) нїщо нїчого; *(subst.)* з *gen.* quantitatis: nihil spatii C нї хвилинки, n. vini inferre C жадного вина; як *attribut. adi.* animus n. mortale habet Ci нїчого смертного, non nihil CN дещо. трохи, nihil non ON все, n. agere Ci нїчого не вдїяти, n. quicquam Ci = n. unum L, зовсім нїчого, нїчогісїнько, n. nisi (n. aliud nisi N Ci . . . quam N . . . praeter quam L) нїчого як лиш, як лиш хиба = тільки, лиш; nihil ad me (pertinet) Ci се мене зовсїм не обходить, не торкає, n. ad rem Ci не до речі, се инша річ, nihil est cur (quod, quam ob rem) з *coni.* = нема чого, нема чому з нашим *inf.* β) *adv.* nihil = non не, цїлком не, нїяк не, eum nihil metuo Ci n. necesse (opus) est N Ci зовсїм не треба, nihil iam C вже не.

nihil-dum, нїчого ще L.

nihilō-minus, гл. nihil.

nihilum, nīl, гл. nihil.

nimbi-fer, fera, ferum (nimbos ferens) хмароносний, бу́рний, дощови́й O.

nimbōsus, 3. α) захмарений, cacumina V хмарами повиті. β) рвачкий, дощовий, дощистий, навальний, turbo O вихор, навальність = ventus O вітряна буря.

nimbus, i, m. α) хмара, тума́н, harenae V піскова курява, in nimbo volitare favillam V в клубах диму, nimbo circumdata (= succincta) V хмарою о-повита β) хмара = тьма-тьмуща, сила, безлїч, густа лава, навал(ьність), equitum N L glandis

L тьма куль, стріл. γ) навальність = навальний дощ, злива, плюта, с-, плюща, буря, commixta grandine V градовиця, туча.

nimiopere, nimiō opere за бага́то, надто, вельми.

nī-mīrum, *adv.* не дивниця, не диво, безперечно, дійсно, правда, без сумніву; іронічно: розуміє ся, n. recte erunt res Ci.

ni-mis, *adv.* чимало, вельми, дуже, страх, oculi n. arguti Ci хитруваті, non n. firmus C не конче сильний, non n. longus Ci довгенький. β) надто = за бага́то, надмір, над міру, amor n. acer Ci аж надто палка, n. amplecti plebem Ci надто з-, любити; з *gen.* n. lucis Ci.

nimius, 3. α) чималий, дуже великий, надмірний, надзвичайний; *acc.* n. *adv.* вельми, дуже, страх, nimium fortunatus V щасливець, n. quantum Ci дуже бага́то, страх як, вельми. β) надто бага́тий, за бага́то, за великий, надмір, надмірний, calor Ci спека-шквара, vitis Ci за буйна, nimii rebus secundis T бутні ізза... legis T за сильний; з *locat:* nimius animi L S гордуватий, пихатий, n. sermonis T балакливий, n. imperii L над'уживаючий свою власть, властолюбний, n. mero O = n. vino H обпитий, обпива́ло; часто *abl. comp.* nimiō надто, більше як треба, за, dolere plus nimio H надто серцем боліти.

ninguit, ningit, *Pf.* ninxit, снїжить, паде снїг V.

ni-sī, (nĕ + sī) α) 1. коли не, як не, якби не, на коли-б не, сли не. 2. тільки не, лиш не, сли коли. β) по запереченях: крім, лиш, хиба, тільки, nihil aliud nisi Ci нїчого иншого як = лиш, тільки, хиба лиш, numquam nisi Ci нїколи, лиш; nisi non C не инакше як лиш = тільки; в заперечних реч.: quis eum nisi maerentem vidit? Ci (= nemo) як не сумовитого? **nisi si** хиба що, коли, окрім коли, **nisi quod** хиба що, окрім того що, **nisi vero, nīsi forte** з *indic.* хиба що, хиба, будьто що.

nīsus, ūs, nixus, ūs, m. (nīti) опір, натуга, напруга, n. sedato Ci спокійною ходою, тихою ступою, n. per saxa S спинаючи ся по, eōdem immotus n. V не хитаючись з місця, опіром ставши, nisibus edere O в тяжких по-, злогах, n. aquilae H злет, лїт, astra nisu conglobata Ci оборотом скупчені.

nītēdula, ae, f. пільна миш C H.

niteo, 2. ui α) бути товстим, намащеним, (unguentis Ci) capilli H. β) бути туч(е)ним, товст(еньк)им, випасеним, огрядким, гладко виглядати, taurus V гладкий, femina O гладуха, iis intemptata nites H не знають твоєї краси. γ) бути по-, достатком, доволї, res H достатки, mensa H суто заставлений, herba O буйна, vectigal in pace Ci приносить чимало доходів. δ) лиснїти, сяяти, Cyclades H frondes auro V золотасті, templa marmore T полискують, campi V лани золотохвилї; обр. ε) сяяти = сли́нути, res gestae Ci plura in carmine H ви-, відзначає ся.

nitesco, ere товстї(ша)ти; за-, яснїти, caelum Ci світлїє.

nitidus, 3. (nitēre) товстий, масний, маский, намащений, гладкий, coma n. nardo O annus O бага́тий на олїй. β) туч(е)ний, випасений, опа́систий, годований, гладючий, глад(ень)кий, equi V me n. vises H огрядного. γ) пишний, буйний, campi Ci. δ) ясний, блискучий, світлий, n. caput (solis) V aries auro V золотастий, villa H мармурова; обр. ε) гладкий = вигладжений, чепурний, гарний, нїжний, oratio Ci genus verborum Ci добірні слова, ex nitido fit rusticus H такий красюк, та спростачів.

nitor, ōris, m. (nitēre) α) гладкість, огрядність, краса, Glycerae H. β) сяйво, блеск, світлість, auri O diurnus O денне світло; *metaph.* γ) ясність, краса, нїжність, generis O ясновельможність, високий рід, eloquii O красномовність, descriptionum T нїжні.

nītor, 3. nixus (nīsus) I. α) о-, спирати ся, на-, пнути ся, на-, пясти ся, пручати ся, hastā V = in hastam V contra niti C T опіром ставати, genibus L Ci клячати, стояти на-вколїшках, axis nitens sub pondere V угинаючи ся під вагою; *occ.* 1. підоймати ся, підводити ся, вставати, opp. concidere S. 2. стати о́пором = устояти, virtute C. 3. ви-, ступати, наступати на, anguem pressit humi nitens V наздоптав гадюку, serpentes Ci починають плазувати. 4. видавати, родити, partūs O. 5. ширяти, ли́нути, paribus alis nitens V злинувши, pennis in aëra O злетїти. β) опирати ся на = основувати ся, полягати, спочивати на, бути залежним від, salus in vita euis Ci, Carthago Hispaniis Ci potentia alqo O. γ) спускати ся на, здавати ся на, insidiis C adulescens consilio alcis Ci. II. α) пнути ся = спи-

нати ся, перти до, на, прямувати, quā septimani T, ad sidera V, in adversum V nitĕre porro H по-, сунь ся далї, пхай ся наперед; *occ.* лїзти на, злáзити на, gradibus V. β) допинати ся чого, домагати ся, старати ся, in vetitum O ad gloriam Ci добувати, добивати ся єї. γ) опір(ом) стати проти = перти на те щоб, напружати ся, натужувати ся, силкувати ся, magnā vi C pro libertate S бороти ся; з *inf.* O; нам. реч. з ut N, з ne S; але: з *acc. c. inf.* nitamur nil percipi Ci докажім, що годї чогось . . .

nitrum, i, n. зола́, луг, сода.

nivālis, e (nix) α) снїговий, снїжний, venti V хуртовина, снїжниця, снїговúця, compedes H лїд, Tanais VO в снїжних країнах. β) заснїжений, покритий снїгом, Othrys V vertex Appennini V снїговерхий A. γ) снїговобілий, білоснїжний, n. candore equi V.

nī-ve, або коли не Ci.

niveus, 3. (nix) α) зі снїгу, agger L замéт. β) білоснїжний, luna O срібно-, білолиций.

nivōsus, 3. снїжистий, заметистий, Strymon O в снїжних країнах, hiems L навальна.

nix, nivis, f. α) снїг; *pl.* снїги, снїжища, Alpinae V duratae H ожеледа, fluvii nive turgidi H що розіграли ся талим снїгом. β) білий (сїдий) волос, сивощі, capitis H сивина.

nixor, ārī (*frequ.* до nīti) все а все опирати ся, пручати ся, rē V.

nixus, ūs гл. nīsus.

no, 1. nāvi плавати, пливáти, cumbā V пли(в)сти; обр. per aethera V летїти.

nōbilis, e (nō-scere) α) знатий із чого, знатний, заміткий, помітний, слїдний, gaudium T очевидна. β) знат(н)ий = звісний, gladiator Ci taurus Corinthus O; *occ.* славний, ославлений, aere Corinthus O, clade pax L pirata Ci. γ) благо-, великородний, родовитий, n. familiā natus Ci вельможа, Metellus Ci M. чесного роду; *pl.* вельможі, боярство, знать, homines n. Ci (opp. novi). δ) знакомитий, не-абиякий, fundi Ci, phalerae Ci equae O чудові, campus Ci добре.

nōbilitās, tātis, f. α) слава, добре імя, клич, nobilitatis naufragium Ci; *occ.* душевна благородність, великодушність, ingenita T. β) вельможество, вельможі, боярство, бояри, знать, omnis C; *pl.* externae T чужоземні князї. γ) знаменитість, вищість, discipulorum Ci.

nōbilito, 1. (nōbilis) α) розславляти = робити звісним, відомим, голосним, розголошати, roётae nobilitari volunt Ci слúнути славою, rem L славою про-, уславляти, famam L ширити. β) роз-, ославляти (поговором), nobilitata crudelitas Ci лихозвісна.

nocens, ntis (P Pr A до nocēre) α) шкідливий, шкідний, alium H. β) виноват(ий), винен, злочинний, каригідний, homines Ci, reus Ci famuli Ci невірні; *subst.* виноватець, злочинець, лиходїй, переступник; *gen. pl.* nocentum O.

noceo, 2. ui, citum α) шкодити, шкодувати кому, робити шкоду, вадити; *absol.* arma ad nocendum Ci щоб ранити; alci; *pass.* неособово: alci nocetur C; з *obi.* noxam n. L чинити шкоду = шкоду шкодити, провинити ся в; з *pron. neutr.* nihil iis C aliquid C в дечім, ipsi nihil nocitum iri C йому нїчого не стане ся. β) вадити = перешкаджати, стояти на перепонї, на завадї, Anicio Ci turba telis O заступає від; з *inf.* O.

nocti-lūca, ae, f. (nox + lūcēre) нічне свїтило, місяць H.

nocti-vagus, 3. (qui nocte vagatur) ночию блукаючий, кружляючий, currus V місяця.

noctū, *adv.* ночию, нічами, в ночи S C.

noctua, ae, f. сова.

noctuābundus, 3. (nox) подорожуючий в ночи Ci.

nocturnus, 3. нічний; *praedic.* ночами, в ночи H V.

nocuus, 3. шкідний, гл. noscīvus.

nōdo, 1. (nōdus) завузлити, за-, звязувати вузлом, laqueo collum O crines in aurum V оплéсти золотою сїточкою (сїтянкою).

nōdōsus, 3. (nōdus) вузлуватий, ґудзуватий, сукуватий, lina O плавна сїтка, stipes Cu O сукач, довбня, Cicuta H лихвар, chiragra H болякуватий гостець.

nōdus, i, m. α) вузол, ґудз, tres V; *occ.* вязила, аёні V окови, leti V петля́, complecti alqm in nodum V обняти раменами; обр. nodo sinus colligere V підкасати поясом, crinem nodo substringere T підвязати волося кісникóм. β) сустав(ець), суставчик, колїнко, колїнчик (у стебла), crura sine nodis C без кісточок, baculum sine nodo aduncum L гладенька кавулька. γ) звязь, звязок, amicitiae Ci; *occ.* обовязок, imponere nodos O з'обовязати. δ) замотанє, скрутне положенє, скрута́, exsolvere n. erroris L вияснити непев-

ність; *осс.* заплутанє = плутня (в драматї), dignus H.

noenum, гл. non.

nōlo, nolle, nōlui (nĕ + vŏlo) не хотїти, не бажати собі; *absol.* neque ipsi nolunt Ci готові; з *obi.* plura Ci amplius quam centum iugera N; при рівнім *subi.* з *inf.*: при відмінним *subi.* з *acc. c. inf.* инодї нам. реч. з *coni.* nolo id proferat Ci nollem dixissem Ci коли-б я сего не був сказав; nōlī, nōlīte з *inf.* = сильнїйший *coni. prohibitivus:* nolite putare Ci не думайте собі, noli contendere H не ставай на прю; *осс.* non n. alci Ci бути неприхильним, не сприяти кому.

nōmen, inis, n. I. α) ім(енн)я, назва, назвище, dare (indere, imponere) n. Ci прикладати, надавати ім'я, називати, ex rē n. capit C називає ся після чого, capere C = accipere n. ab re Ci дістати ім'я, mihi Claudio n. est L менї на ім(енн)я К; як *adv.* в *abl.* nomine CHN іменем, на ім'я, по імени, (во ім'я =) в імени; фрази: n. dare C (edere, profiteri L) записати ся = зголосити ся до військової служби, n. accipere L записати ся = вступати в службу, ad nomina non respondere L не слухати зазиву, n. deferre Ci за-, позивати, n. recipere Ci приняти скаргу; *осс.* намення, титул, n. imperatoris C. β) (родинне) ім'я, що означає рід (cognomen призвище, відносить ся до родини; praenomen, пóрекло, до особи, agnomen почетне призвисько або пóрекло). γ) рід, плéмя, нарід. Fabium L, Albanum V, vestrum (= Romanum) L O meo, tuo, suo nomine CN Ci самостійно, для себе, Catilinae nomine Ci з його боку, bellum suo n. indicere Ci від себе; *осс.* особа, tanta n. O такі іменити = славні особистости. δ) добре ім'я, слава, клич, populi C, n. pomorum V multi Lydia nominis H уславлена, nos n. decusque gerimus H і наша слава слúне, sine n. plebs V незвісна чернь. II. α) ім'я (*opp.* res, предмет, реч) вираз, слово, inane O тїнь. β) позір, прúзір, притичина, agrariae legis simulatione et n. Ci для позóру і прúзору земельного закону, n. fictae religionis Ci. γ) причина = привід (через, задля), nomine aetatis O (nomine neglegentiae Ci через н.) ізза віку, eō nomine C задля того, hoc uno n. deceptus H лиш тому . . . uno nomine accusare consulares Ci за-, разом, нараз; nomine з *gen.* мов, як. за, n. lucri Ci, n. obsidum Ci n. praedae C мов добичу. III. ім'я довжника = довжник, довг, in tabulas n. referre, facere Ci записувати, затягати довг у книжку, n. solvere Ci заплатити, expedire Ci поповнити, на-, по-, справити суму, exigere Ci стягати, n. locare Ph зичити грошї = давати в позику, nomina tironum H довги молодиків, n. recta H певнї = ретельні довжники.

nōmen-clātor, ōris, m. (nōmen + calāre, викати) окличник імен, се-б-то раб, що при виборах подавав панови-убігателеви імена стрічних громадян-виборців Ci.

nōminātim, *adv.* на ім(енн)я, поіменно, виразно, подрібно C Ci N.

nōminātio, ōnis, f. названє (кандидата на уряд), найменованє, предложенє, припорученє, in alcis loco L consulum *(gen. subi.)* T.

nōmino, 1. (nōmen) α) і-, менувати, найменувати, називати: *pass.* менї на ім(енн)я, називати ся, звати ся, ex, ab re (alqo) nominari Ci дістати ім'я від, по, після . . .; з подв. *acc:* Iovem urbis statorem Ci; в *pass.* з подв. *nom:* urbs . . . Tycha nominatur Ci. β) споминати, згадувати, навóдити. eum honoris causa Ci flumen, quod supra nominavimus C вище згадана. γ) вихваляти, praedicari et n. de se Ci розславляти. δ) іменувати, настановляти чим, назначувати, interregem L, me augurem Ci dictatorem L. ε) запозивати, nominatus profugit L.

Nomios, nomius, ii, m. пастух Аполїна Ci.

nomos, -us, i, m. повіт, окіл.

nōn, (з **noenum**) *adv.* нї, не, non homo = nemo H non nihil дещо, трохи, щось; non nemo дехто, хтось, nullus . . . non весь, кождий, всї, non nulli не один, декотрі, деякі, non nunquam по-, деколи, инколи, non nisi лиш тільки. non ita не так то, non fere не конче, nihil . . . non все, nunquam . . . non все, завсїгди, nusquam . . . non всюди, nemo . . . non кождий, всї, non quod, non quo не тому що, не для того щоби, non quin не тому, щоби не (будь-то не); замість не в нам. реч. non petito O; в питайних реч. очікує ся ствердженє: non (= nonne) frigus patiuntur? Ci чиж не? невже-ж не . . .? aut etiam aut non respondere Ci потакувати або не потакувати (= заперечувати); в продовженях з aut: non Troia me tulit aut cruor manat V; у Ci иноді non . . . non = neque . . . neque.

Nōnae, ārum, f. (*sc.* dies) ‚нони', пята днина перед Idus; в мартї, маю,

липни. жовтни сема днина, MILMO; Nonis Februariis = 5. II.

nōnāginta, девятьдесять; **nōnāgēsimus,** 3. девятьдесятий; **nōnāgiē(n)s,** девятьдесять разів, n. sestertium = девять міліонів Ci.

nōnānus, 3. (nōna) *adi.* до девятого леґіону приналежний; *subst.* nōnānus, i, m. ‚девятник' T.

nōn-dum, *adv.* ще не, ще нї.

nongenti, ae, a (novem + centum) *adi. num. card.* девятьсот; **nongentēsimus,** 3. девятьсотий.

nōn-ne, α) в прямих питанях: не? чи не? nonne luce clarius est? Ci; з quid: чиж не так що? правда що? невжеж не? хибаж не? quid, canis nonne similis lupo? Ci. β) в зал. пит. чи не Ci. γ) у відповіди потакує ся по nonne.

nōn-nēmo, не один то, ~~дехто,~~ деякі, n. vestrum Ci.

nōn-nihil, дещо, в дечім, трохи.

non-nullus, 3. *adi.* α) не один, подеякий, декотрий, деякий, дехто, значний, не аби-який, n. culpa Ci. β) *pl.* деякі, декотрі, чимало, досить багато; *subst. pl.* дехто з людий, люди, кілька Ci.

nōn-nunquam, *adv.* инодї, инколи, деколи, часом Ci C.

nōnus, 3. (novem) *adi. num. ord.* девятий; *subst.* nōna, ae, f. (*sc.* hora) девята (година) (= наша третя по обідї), post n. veniens H по обідї.

norma, ae, f. α) кутомір, прямокутний трикутник, parietis Ci. β) міра = мірило, взорець, зразок, припис, образець, ad n. dirigere Ci n. loquendi H.

nōs, α) ми, meminit nostri Ci *(gen. obi.)*; nostrum лиш *partitiv*-но: nostrum unumquemque norunt Ci кождого з нас. β) як *pl. maiestaticus:* nos fugimus, tu . . . V.

noscito, 1. α) запримічати, спостерігати, senatorem L. β) пізнавати, eum facie L по лици.

noscīvus, 3. (= nocvus) шкідний, вадливий Ph.

nosco, 3. nōvi, nōtus (з **gnōsco**) I. α) с-, пізнавати, зазнавати ся з, обізнавати кого, що, дізнавати ся про, за(при)мічати, se quisque Ci nosci exercitui T стати звісним йому; зал. пит O; notum facere O ширити вістку з *acc c. inf.* β) роз-, пізнавати, res suas L. γ) у-, признавати, partem excusationis Ci causam Ci приймати ся єї; *occ.* розпізнавати, розбирати, розсуджувати, судити, рішати, ea a praetoribus noscebantur T. II. Форми *perf.* nōvi etc. обізнати ся з чим = за-, знати, відати, bene te H alqm pulchre H як слїд; стягнені ФФ: nōram, nōrim, nōsti, nōssem.

nōster, 3. *pron. pass.* α) наш; *subiect*-ивно: aedes Ci ea nostra voco O нашу заслугу; *obiect*-ивно: з *gen. obi.* nostri etc. memor Ci; але: amor noster Ci до нас, proelia V зі мною; *subst.* **nostri,** ōrum, m. наші (люди), краяни, земляки, quisquis es, n. eris V наш приятель. β) нам прихильний, нам догідний, loca L Mars V щастє у війнї, haud numine n. V коли не сприяє нам божество.

nostrās, ātis, *adi.* наський, з нашого краю, своєрідний, свійський, краєвий, тутешнїй, verba Ci питомі.

nota, ae, f. (noscere) α) знак, зазначка, за-, примітка, oris риси, n. adponere ad versum Ci зазначити, накмітити, reddit notas O відповідає знаками = киває рукою, caerulea V смужки. β) ознака, знамено, слїд, scelerum Ci = facinorum Ci ab urbe Numantina O почетне прізвище Нумантінус. γ) 1. буква, litterarum Ci азбука, письмо, publica H напис, acceptae O лист. 2. клейно, пятно, тавро, vitulis notas inurere V пятувати, клейнити, таврувати, notis Threiciis compunctus Ci таврований, титуований. 3. цензорська увага, догана, iis notas ascribere L дописувати доганні приміти (в громадянських списках); обр. ганьба, adicere mortuae notas L обезславити. δ) ‚марка', рід, interior n. Falerni H лїпша сорта вина.

notābilis, e (notāre) за-, при-, по-, прикмітний, видний, слїдний, ви-, відзначний, caedes T candore O знаменний ним

notārius, ii, m. скорописець, стеноґраф.

notātio, ōnis, f. приміта, прикмета, зазначенє, спостереганє, tabellarum Ci ріжнородним воском, censoria Ci догана, notatione dignus Ci гідний відзначеня, iudicum Ci перевірка, vitae Ci опис, verbi Ci первісне значінє, naturae Ci стеженє за.

nōteo, 2. ui бути звісним, знаним, alci alqd T.

nōtesco, 3. (nōtus) ставати звісним, знаним, слинути, rē T.

nothus, i, m. неправесний, неправого ложа, байстрюк, equus V мішанець (віслюк).

nōtio, ōnis, f. (noscere) α) знанє, с-, відомість, sine n. populi Ci без єго відома. β) законне слїдство, de iure T pontificum Ci; *occ.* догана, censoria Ci. γ) думка про, уява, виображінє, поняте, deorum Ci, boni viri Ci alia n. verborum subiecta est Ci слово означає щось иншого.

nōtitia, ae, f. (nōtus) α) знакомість, знайомість, hominum C; *occ.* слава, in nobis T posteritatis O у. β) знанє, є-відомість, пізнанє, corporis Ci. γ) помисел, уявленє, dei Ci n. aperire Ci з'ясувати поняте.

noto, 1. α) на-, по-, за-, означувати, значити, за-, по-, при-, намічати, rubor ora O румянить, sentes crura O дряпають; *occ.* указувати на, alqm, alqm oculis ad caedem Ci. β) начеркати, за-, писати, виражати, verba O списувати, haec tabulis Ci навóдити, dicta mente O затямити собі. γ) за(при)мічати = завважати, спостерігати, бачити, cantus Ci зачути; *acc. c. inf.* ducem circuire L; зал. пит. O. δ) 1. цензорську (замітку =) догану дати, зганити, eos censores furti nomine notant Ci за крадіжку, alqm ignominiā C Ci покрити соромом = зганьбити. 2. на-, клейнити, с-, картати, senatus rem Ci, stultum amorem H, luxuriam Ci famosum H ославити, se indoluisse O натякнути на те, що . . .

notos, notus, i, m. α) дощовий (південний) вітер, udus H. β) буря, tendunt vela V надуває.

nōtus, 3. (P P P до noscere) α) знаний, знайомий, відóмий, звісний, досвідчений, alci nobilitas Ci; з *gen.* n. animi H задля; *subst. m.* знакóмий, знакомець, omnes Ci; *n. pl.* nota T notum est знати, відомо, звісно, скáзано з *acc. c. inf.* β) 1. знакомий = дружний, приязний, ввічливий, vox V. 2. звич(ай)ний, sedes H. 3. знакомитий, знаменитий, славний, Lesbos H. 4. ославлений, mulier Ci furta Ci.

novācula, ae, f. (novāre) бритва, брич L; *synecd.* ніж, cotem novaculā praecidere Ci L (про авґура).

novālis, e (novus) облоговий, цїленний; *subst.* **novālis,** is, f. (*sc.* humus) α) пере-, обліг, цїлина, tonsa V облогове сїно. β) цїлина, (цїлинне) поле, culta V.

novātrix, īcis, f. від-, поновителька. rerum O.

novē, novissimē *adv.* (до novus) I. *positiv.* новим способом, н. ладом. II. α) недавно, оногдай, n. nostrā memoria S оногдашна. β) вкінци, primum . . . deinde . . . n. Ci Ph.

novellus, 3. α) молоденький, свіженький, що йно засаджений, по-, засїяний, arbor Ci деревце. β) нов(іськ)ий, oppida L недавно здобуті, Aquilienses новоселенцї, turba Ti прийдешні унуки.

novem, *adi. num. card.* девять.

noven-diālis, e (novem + dies) α) девятьденний, sacrum L. β) поминки або комашня по девятьох днях, девятини, cena T pulveres H що йно похоронений.

novēni, ae, a (novem) по девять, virgines ter novenae L = 3 × 9; n. terga boum O всїх разом 9, n. annis O що девять років.

nov-ensiles, ium, m. (*sc.* divi) новоприняті = чужі.

noverca, ae, f. мачоха, scelerata O Федра, terribilis O пасерóбикам страшна.

novercālis, e мáчошин, ворожий, злóбний T.

novīcius, 3. (novus) новий, новоприхожий, gladiatores Ci що йно прибулі, новак-ґлядиатори; *subst.* прихóдень, зайшлий, Syrus Ci.

noviens, noviēs, *adv. num.* (novem) девять раз.

novissimē, гл. novē.

novitās, ātis, f. (novus) α) новість, dulcis O новина, anni O весна; *occ. pl.* нові знакомства, n. repudiare Ci. β) нова річ, незвичайність, n. nostra O незвичайна сміливість, mira O чудо. γ) стан новáка, доріóник, (= homo novus) n. contemnere S n. generis Ci недавненьке шляхтство, н. шляхта.

novo, 1. (novus) α) о-, по-, відновляти, новити, transtra V prole viros O намножити чоловіче потомство, ardorem L знов запалити, membra O скріпити, agrum O переорати, animus risu novatur Ci відсвіжує ся β) вводити щось нового, ви-, придумувати, opus O tela V ковати нові стріли, verba O утворити, tecta V будувати нові палати; *occ.* по-, винаходити, honores V. γ) надавати новий вид, від-, пере-, змінювати, formam O, alqd in legibus Ci ne quid novetur S не змінило ся, fortuna fidem V ламає, нарушає, res novandae V переміни; *occ.* затївати (політичні) перевороти, res n. velle Cu res novandi occasionem quaerere L вичікувати державних переворотів.

novus, 3. (ст. Ф. novos V) I. *positiv.* α) новий, новітний, свіжий, luna C нів, новик, miles C новобранець, frons O H зелена галузь, aestas V ране лїто, vere novo V Cu на прóвеснї, mos O новозаведений; **novum,** i, n. новість, новина, quid novi? Ci. β) новий = дивний, незвичайний, невúданий, неспогáданий, несподїваний, furor V res O диво, vox O нечуване, crimen Ci небувале. γ) недосвід(че)ний, непривиклий, необізнаний, miles O новáк, nares O незвиклий, equus Ci неуїжджений, неукий. δ) но-

вий = инший, другий, Decius H, hospes V positis exuviis n. V відмолоднїлий; **homo novus = novus,** i, m. новий боярин, дорібник, новик (з родини, що ще не займала курульських урядів), plebs novos extollebat S молоде боярство; **res novae** C N новини; *occ.* новаторства, державні зміни, д. переворот, n. rerum cupidus Ci новаторський = n. rebus studens Ci; *sg.* nullā rē novā adlatā Ci; **tabulae novae** S нові довжні книжки, се-б-то покасованє або зниженє довгів; **tabernae novae, Novae,** ārum, f. лавки виміни, 210 p. вибудовані; **via nova** нова улиця з Palatium на forum L. II. **novissimus,** 3. *comp.* novior уникає ся. α) часово: найновійший, послїдний, n. tempore N останнїми часами, n. verba V навпослїд сказані. β) місцево: послїдний, крайний, regna O підземелє, cauda O крайчик (кінчик) хвоста, crura O їх долїшна часть, histriones Ci найгірші, agmen C задня сторожа; *subst.* novissimi, ōrum, m. задний віддїл, з. лава, ратильна сторожа = n. agmen C. γ) найбільший, найгірший, exempla T найстрогійші кари, novissima exspectare T люту смерть.

nox, noctis, f. α) ніч, нічна пора, nocte в ночи, noctu поночи, de nocte на зорях, досвіта, sub noctem пізно вечером, до смерку, primā nocte смерко́м, смеркома́, multā n. пізно в ночи, mediā n. C = de nocte media C опівночи, intempestā n. = concubiā n. серед ночі, diem noctemque день і ніч; *personif.* Nox, богиня ночи. β) ніч, нічний с(у)починок, н. спочивок, сон, просонє, oculis n. accipit V vidua O самітна. γ) те́мрява, слїпота, невідо́мість, незнанє, aliquantum noctis O дещо неясного, sub nocte trahere senectam O в старости, та розумом слїпувати, animi O омрак, нерозум, pectora caecae n. habent O нїчогісїнько не знають. δ) смерть, nos n. manet H premit H.

noxa, ae, f. (nocēre) α) шкода, nihil res noxae est L нїчого не вадить, не шкодить, noxam pecuniā luere L відшкодувати, надолужити; *occ.* кара, noxae dedere L видати на кару, казати покарати. β) проступок, про-, вина, Aiacis V in n. esse L бути виноватим.

noxia, ae, f. про-, вина, minima Ci провинонька, alci noxiae esse L вважає ся ему за проступок.

noxius, 3. (noxa) α) шкідний, шкідливий, corpora n. tardant animum V ‚кволе тїло на серце кволїє', crimina n. cordi V згубні. β) про-, винен = по-, винний, виноватий, каригідний, corda O; *з gen.* coniurationis T; *з abl.* crimine L; *subst.* m. noxii, ōrum, виноватцї, проступники L.

nūbēcula, ae, f. (*demin.* до nūbēs) хмаринка Ci.

nūbēs, is, f. α) хмара, облак, о́болок, atra H; обр. n. et inania captat H за пу́стощами; *occ.* пил, курява, pulverulenta n. V = n. pulveris Cu V L клуби пилу, Aetnae V клуби диму. β) 1. хмара = тьма, сила, тьма тьмуща, безлїч, telorum L, volucrum V n. factā V густою лавою. 2. невідрад(іс)ний стан, невзгодини, гірке положенє, сумні часи, rei p. Ci belli V небезпека, ‚громи-тучі', vitae O горе. 3. хмара = опона, серпанка, iis obice nubem H закутай їх в, закрий їх, animi O оморок.

nūbi-fer, fera, ferum (a nubibus ferendis) хмароносний, Appenninus O хмарами повитий, Notus O хмаровий, тучни́й.

nūbi-gena, ae, m. (nūbe genitus) син хмари, хмароджений; *subst.* m. O Кентаври.

nūbilis, e (nūbere) доросла, virgo N O filia Ci на відданю.

nūbilus, 3. (nūbēs) α) хмарний, похмурний, захмарений, мрачний, auster O навіваючий хмари; *subst.* nūbilum, i, n. хмара, мраковина H; *occ.* по́хмарний, темрявий, темний, Styx O сумний. β) похмурий, похнюпий, насупілий, неввічливий, n. vultu O Parca O непривітна.

nūbo, 3. psi, pta α) по-, скривати ся скрива́лом (наміткою) = виходити за кого, заміж, по-, вінчати ся з, віддавати ся за, alci O nuptam collocare alci C віддати за, cum alqo Ci подружити ся з, побрати ся, nupta filia Ci замужна, повінчана; *subst.* **nupta,** ae, f. молода жінка, наре́чена, подруга, nova O молодиця, віданиця.

nuculeus, nucleus, i, m. горіхове зерно; *synecd.* зерно.

nu-diūs, (nu[nc] + diūs, diēs) tertius тому три дни, позавчера, n. tertius decimus Ci тому 12 днїв.

nūdo, 1. (nūdus) α) обнажати, роздївати, hominem Ci gladium L виймати, добувати меча з піхов, nudati V голі борцї, vada (litora T) nudantur L осушують їх, messes O лу́щити, молотити, viscera V с-, патр(ох)ати; *occ.* позбавляти захисту, murum defensoribus C nudata corpora C незахищені, terga fugā V відслоняти, виставляти на небезпеку, cacumina aquis

nudata O безводні. β) лишати кого чого, об-, рабувати, agros L пустошити, alqm aleo H лишає голим = він все програв, fana donis Ci (provinciam Ci) гарбати, обдирати. γ) відслоняти = відкривати, відтуляти, об-, виявляти, показувати, зраджувати, ingenium H aras et pectora V люте серце, animos L збагнути.

nūdus, 3. α) неодїтий, обнажений, голий, нагий, незаслонений, незахищений, pars corporis C; з *acc. graecus.* n. membra V; обр. lacerti O безкрилі, ensis V добутий, subsellia Ci незаняті, порожні, n. in harena iacet V непохоронений, silex V без верховіття, collis L безлїса ки́чер(к)а, dextra L неузброєна, aetheris axis V (отвертий) обрій, n. corpore pugnare S C без щита, n. pede O босоніж, latus L правий бік. β) позбавлений чого, пустий, немаючий, без, campi O пусті; з *gen.* n. gignentium loca S бездеревні пустелї, n. arboris O без дерев; з *abl.* n. agris H безземельний, n. nummis H безгрішний; з ab: n. a magistratibus Ci. γ) сам, сам оден, лиш, тільки, certamen O, ira O, hoc n. relinquitur Ci veritas H щира. δ) без прикрас(и), простий, n. capillis O простоволосий, n. rebus agere O без підхідцїв, без манівцїв. ε) голий = бідний, убогий, нужденний, senecta O, Roscius Ci n. inopsque H бідолашний неборак.

nūgae, ārum, f. α) небилицї, нїсенїтницї, баляндраси, дурницї, пустицї, теревенї, смішки, шутки H, n. agere Pl блазнувати. β) блазень, вітрогон, баляндрасник, merae n. Ci справжні блазники, n. in comitatu sunt Ci товаришують блазни.

nūgātor, ōris, m. блазен, вітрогон, баляндрасник, марномовець Ci L.

nūgātōrius, 3. безглуздий, марний, пустий, без змісту Ci.

nūgax, ācis шуткотливий, жартівливий.

nūgor, 1. (nūgae) верз(я́ка)ти́, пустувати, шуткувати, жартувати, теревенити, баляндрасити, точити баляси, блазнувати, Democritus H базїкає, ⌊меле⌉.

nullus, 3. (ne + ullus), *gen.* nullīus, *dat.* nulli, (часто *gen.* nulli Ci; *dat.* nullo C S) α) *adi.* нїякий, жаден, без, aliud iter n. C иншої дороги нема, nullo certo ordine C безладно, n. custode V без сторожа, non nullis oculis observare V бачно, nulla re non relicta L оставивши все, unus nullus Ci нї оден, ii nulli Ci нїхто з них, nullā copiā з *gen.* задля браку чого; **non nulli** деякі, де-, кілька; **nullus non** кождий. β) *subst.* нїхто, звич. в *gen.* і *abl.* заступаючи відповідні форми від nemo: nullius consilio uti N ab nullo defensus Ci; рідко в *dat.* nullis vita iucunda est Ci нїкому; *fem.* cur nemo est? nulla est O; *neutr.* nihil заступає ся в *gen.* через nullius rei, в *abl.* nullā rē; рідше без res: nullius = nullius rei avarus H за нїчим, nullo (= nullā re) verius L як нїчо. γ) = non нїяк, цїлком не, зовсїм не, Philotimus n. venit Ci зовсїм не приходить, n. Hector erat O не було ще його на світї, ще не жив, de qua re nullus dubito Ci зовсїм не сумнїваю ся. δ) 1. nullum esse Ci S O L = нїчим не бути, нема мене, я пропав, нестало, mortui nulli sunt Ci вже минули ся, nullus repente fui L я згинув. 2. nullus = малий, незначний, безвартний, нїщо, damnum O senatus Ci зеро, patre nullo esse L незвістного батька, безбатченко, Titiam legem nullam putas Ci за-нїщо не маєш, nullo numero esse Ci нїчого не значити.

nullus-dum, 3. доси ще нїхто, ще нїякий, via L.

num, *adv.* I. часово: ще, etiam num ще тепер. II. питайно в прямих пит. указує на заперечену відповідь: α) чи-ж? хиба-ж? чи може? чи вже? не вжеж? num haec ita sunt Ci відповідь: нї! з ne: deum ipsum numne vidisti Ci? non vidi; часто з indef: numquis, numquid, numquando чи-хто, чейже нїхто, чи-ж коли. β) в зал. пит. чи? чи може? чи може навіть? чи в загалї?

nūmen, inis, n. (nuere) α) (кивом голови даний) знак, на-, розказ, воля, велїнє, senatus Ci, Caesareum O annuere n. L наказати. β) божа воля, допуст божий, dei Ci Cereris Ci. γ) божа власть, б. сила, б. могучість, б. правлїнє, numina magna deūm V могутня власть богів, simulatum Bacchi V шал. δ) божество, бог(иня), montis O, Dianae O, Iunonis V laeva V неприхильне; *occ.* присяга, numine firmat O. ε) ц(їс)ар, маєстат, n. abit O переставив ся на той світ, Augusti T величність, Othonis T = Genius єго.

numerābilis, e (numerāre) α) числимий, calculi O. β) легкозлїчимий, малочисленний, populus H малолюдний нарід.

numerātus, 3. (*PPP* до numerāre) ви-, за-, с-, плачений, dos Ci n. pecunia Ci N готові гроші = *subst.* **numerātum,** i, n. готівка, готови́к, extra n. L.

numero, 1. (numerus) α) числити, лічити, per digitos O на пальцях, amicos O мати, tricena stipendia T мати за собою 30 років воєнної служби. β) (гроші) вилічувати, ви-, за-, сплатити, alci stipendium Ci. γ) вичислювати, вилічувати, bona Ci, auctores Ph amores V оповісти про. δ) числити кого за, між, до, причисляти до, мати за, вважати за, ким, чим, узнавати за, inter honestos homines Ci, divitias in bonis Ci in familia Ci зачисляти до, nos post Caecinam T нас нище него ставити, мати єго за гіднійшого як нас, magni n. C високо цінити, alqd nullo loco Ci за нїщо не мати; з подв. *acc:* Sulpicium accusatorem Ci; *pass.* is alter Timarchus numeratur Ci мають єго за другого Тим.

numerōsus, 3. *adv.* ē α) численний, civitas T велелюдна. β) відмірений, рівномірний, доладний, sententia Ci, oratio Ci fidiculae numerose sonantes Ci милозвучна, ponere gressus n. O видрібцем ходити; *occ.* складний, ритмічний, в тактї, Horatius O богатий в ритми, Asinius T красномовний.

numerus, i, m. I. α) часть, частина, член, mundi Ci infantis omni numero elegans Ci під кождим зглядом = наскрізь чепурний. β) музикальний поділ, такт, ритм, лад, (*pl.* = modi) numeros memini V переливи, мельодию, se movit extra n. Ci вийшов з такту, ad, in numerum O V після, до такту, в лад, laudatio procedat tibi in n. Ci най вийде гаразд, extra n. facere H негоже, нечемно поступ(ув)áти собі, ad numeros alqd exigere O упорядкувати після певних правил, n. oratorius Ci милозвучна проза. γ) *concr.* такт в вірші, стопа, рядок, вірш, numeri lege soluti H, anapaestus Ci gravis O гекзаметер, impares O елеґічний двостих, verba numeris nectere O віршувати. II. α) число, impar V res numero comprehendere V злічити, n. inire C L обчислити, n. deferre C = exsequi L подати; *occ.* зеро, нїщо, nos numerus sumus H зера, велике нїщо; обр. n. eburni O каміньчики, Plato numeros accepit Ci учив ся математики. β) повне, відповідне число, navis habet n. suum Ci кільки треба, obsides ad n. miserunt C усїх, ad eorum numerum Ci = *abl. limit:* totidem numero C в рівнім числї, тільки-ж, numero ad XII C числом яких 12; saepe numero C часто-густо. γ) *concr.* число = скількість, громада, гурт, ferre in deorum numero Ci причисляти до = мати за богів, haberi in numero bonorum Ci належати до, legati ex suo n. S своїх (прихильників), maximus n. oratorum Ci чимало їх. δ) військовий віддїл, в. потуги, multi e Germania n. T numeri legionum T. ε) вартість, цїна, ступінь, значінє, in alqo n. esse C мати чималий вплив, homo nullo n. Ci без значіня і впливу; в *abl.* (in) numero esse з *gen.* як, за, obsidum numero C як закладників, parentis numero Ci замість батька = опікун; *occ.* гідність, стан(овище), Veneris numeris eripere V.

nummārius, 3. (nummus) α) грошевий, difficultas Ci брак грошей, безгрошевя, lex Ci що до грошей, res n. Ci гроші. β) пере-, підкупний, iudices Ci грошохапи.

nummātus, 3. (nummus) грошовитий, bene n. H багатий срібляний.

nummulus, i, m. (*demin.* до nummus) малий гріш, гро́шик, грошина, грошенята Ci.

nummus, i, m. α) гріш, монета, гроші, adulterinus Ci підроблений, in suis n. est Ci має свою грошву, свій маєток. β) сестерцій, n. sestertius C (= 20 сотиків), duobus milibus nummūm emere Ci. γ) сотик, Феник, дрібниця, ad n. convenit Ci точно точнїсінько; у Ci уживає ся *gen. pl.* nummorum про гроші, nummūm лиш про сестерци.

numquam, nunquam, *adv.* (ne + unquam) нїколи, nonnumquam C инодї, подеколи, numquam non Ci все, завсїгди, n. . . . quin Ci нїколи . . . щоб не, n. nisi Ci повсякчасно, все.

nunc, *adv.* (num + ce, як в nuncі-ne? чи теперка *Terentius*) α) тепер, са́ме тепер, в теперішну хвилю, n. demum, n. tandem, n. denique прецїнь раз, n. ipsum якраз тепер, n. primum аж тепер, iam nunc оттепер, etiam n. тепер ще, все ще; *occ.* нинї, за наших часів, сегодня, qui nunc sunt Ci сучасники. β) про минувшість і будучність з *perf. log.* nunc constitit oris V = n. stat, nuno oblita sunt carmina V = n. nescio; з *fut.* ubi n. cernes V зараз, небавом; але: n. tempus erat H з *inf.* тепер було-б на часї . . . γ) *anaphor*-ично: раз-раз, то-то, будь-будь, n. huc- n. illuc V L O. δ) *adversat*-ивно: nunc autem а(ле) тепер, але при таких обставинах, однак, а(ле) так, но тепер, vita maneret, n. manet exitus V і nunc et . . . meditare H іди-ж і . . .

nuncupātio, ōnis, f. (nuncupāre) прилюдне = святочне проголошенє молебнів, обітів, sollemnis votorum L обрікування; для цісарів в *pl.* n. votorum T бажаня.

nuncupo, 1. α) торжественно ви-, проголошувати, ea linguā Ci устне; *occ.* обрікати, ся, vota L обітувати, обректи ся обрікою, votis nuncupatis Ci торжественно обрікувавши ся. β) оголошувати, назначувати, alqm heredem T in adoptionem T приймати за свого. γ) називати, менувати, alqd dei nomine Ci cum Indigetem O.

nundinātio, ōnis, f. (nundinor) купівля, баришництво, баришування, торг; з *gen. obi.* iuris Ci.

nundinor, 1. α) купцювати, баришувати, торгувати, ярмаркувати. Poenus L. β) ви-, сторгувати, ab isto ius Ci, imperium Ci ad focum angues Ci поназлазили ся мов на ярмарище.

nun-dinus, 3. (novem + dies) на девятий, (се-б-то на наш осьмий) день припадаючий; *subst.* **nundinae,** ārum, f. (*sc.* feriae) α) торгова днина, ярм(ар)ок, die nundinarum Ci у ярмарок. β) купівля, торг, rusticorum Ci. γ) торгівля, торгування, баришництво, шахрайка, rei p. Ci o, vectigalium Ci n. obire L ярмаркувати = торжити ся за голоси; *gen. pl.* **trīnūm nundinum** (= trīnārum nundinārum tempus) тритижневий речинець, (= 17 до 24 днів задля оповістки): accusatio tr. n. Ci in trinum n. indicere comitia L три тижні наперед.

nuntia, ae, f. гл. nuntius.

nuntiātio, ōnis, f. о-повістка, о-голоска, о-голошенє, заява Ci.

nuntio, 1. α) звіщати, о-, с-, повіщати, сповістити, повідомляти, доно́сити, донести вісти, давати знати, ознаймити о кім кому, оголошувати, заявляти, alci alqd; alqd ad alqm; salutem tibi Ci поздоровляти; *pass.* nuntiatur alci L; ціль повідомленя кляс. лиш з *acc:* haec domum L in Asiam Ci; *obiect.* = 1. *acc.* victoriam L. 2. de re C Ci. 3. *acc. c. inf.* C Ci; *pass. nom. c. inf.* ii adesse nuntiabantur C; рідше неособово: nuntiatur з *acc. c. inf.* C Ci L; самий *inf:* nuntiat patri abicere spem T. 4. на-, переказувати, передати приказ . . .; з нам. реч. nuntiat veniat T щоби . . .; з ut, ne L Ci. 5. зал. пит. N. 6. *abl. abs.* proelio nuntiato C довідавши ся про побіду, nuntiato T одержавши вістку, дізнавши ся, що . . .

nuntius, 3. *adi.* α) віщовий, оповіщаючий, повідомляючий, littera O; з *gen. obi.* prodigia n. malorum T віщуючі лихо; *subst.* β) **nuntius,** ii, m. вістовик, вістник, посол, післанець, volucris Ci гонець; *pl.* посольство. γ) вість, з-, вістка, наказ, n. perferre Ci принести в; з *gen. obi.* expugnati oppidi C про; *occ.* розводний лист, n. uxori remittere Ci розвести ся; обр. virtuti n. remittere Ci піти в розбрат з, залишити її. δ) **nuntia,** ae, f. вістовниця, вістунка, про-, вістниця, historia Ci голосителька.

nū-per, *adv.* α) недавно, оно́гдай, о́ногди, n. maxime C що йно. β) колись, було́, раз, ea n. iuventa sunt Ci n. idoneus H; **nūperus,** 3. *adv. superl.* nuperrimē неда́внечко.

nuptiae, ārum, f. (nūbere) весїлля, вінчанє, вінча́нка, о-, по-, дру́жіння, подружжя, generosarum N з, femina multarum n. Ci часто замужна.

nuptiālis, e весїльний, вінчальний, tabulae T в. умови.

nurus, ūs. f. α) невістка, невіхна, синова, Laomedontis O = Aurora. β) нарéчена, молода, мол. женщена, молодиця O; *dat.* nurū, nuruī.

nus-quam, (ne + usquam) *adv.* α) ні(г)де, n. esse Ci не бути, не єствувати, n. sodalis est H помер, минув ся; *occ.* з нїкуди, нїзвідки, нїкуди, поза, n. nisi ab iis petere alqd N, n. inde Cu n. finibus Ci поза м. β) нїколи, при нїякій нагоді, n. abero V n. minus quam in bello L. γ) до нїчого, n. aliō natus, quam ad serviendum L до нїчого не зугарний, як лиш до рабства.

nūto, 1. (*frequ.* до nuere) α) кивати ся, хитати ся, хибати ся, rami O колихають ся, mentum O похнюпити. β) коливати ся, acies T discrimine T знаходити ся в небезпеці, animus huc-illuc O вагає ся, Galliae T непевні що до вірности, Festus T отягає ся.

nūtrīcius, ii, m. (nūtrix) вихователь, виховач C.

nūtrīcor, 1. (nūtrix) плекати, кормити, ростити, виховувати Ci.

nūtrīcula, ae, f. (*demin.* до nūtrix) плекатарка, живителька, кормителька, вихователька, нянька Ci H.

nūtrīmen, inis, n. **nūtrīmentum,** i, n. (nūtrīre) плеканє, хов(анє), вихованє; обр. пожива, корм, їда, suum O arida n. ignis V підпал, сухе листє.

nūtrio, 4. īvi, (ii) ītus (у V *impf.* nutrībam, *med.* nutrībar) α) плекати, ростити, ви-

ховувати, lupa pueros O, Romae H silvam H викохати, rite nutrītus H образований. β) плекати = пестувати, живити, годувати, кормити, lacte O, terra herbas O ignes cortice O піддержувати. γ) піклувати, ходити коло, обходити кого, що, corpora L damnum naturae L усунути виду. δ) піддержувати кого, пособляти кому, pax Cererem O, simultates T loca carmen O сприяють.

nūtrītor, ōris, m. кормитель, вихователь, пістун.

nūtrix, īcis, f. плекатарка, кормителька, мамка, Bacchi O німфи.

nūtus, ūs, m. (nuere) α) кив, киви, киванє, помах (головою), миг, морг, знак, nutu vocibusque vocare C кивати й кликати на кого, nutu signa remittere O на кивах та на морггах розмовляти з. β) на-, приказ, воля, ad nutum C навтякй = nutu N Ci по волї. γ) вагá, тяготá, suopte nutu Ci.

nux, nucis, f. α) горіх, iuglans Ci волоський, Abellana лїсковий, cassa H пустий = свистýн. β) про лушпинкуваті овощі, castanea V. γ) горіхове дерево, plurima V міґдалове д.

nympha, ae, **numphē,** ēs, f. α) нарéчена, невіста, молодиця, Oebalis O = Helena. β) німфа, русалка, Peneis O = Daphne, Egeria L Libethrides V музи.

Nymphaeum, i, n. 1. русальчин гай O. 2. водозбір. 3. *nom. propr.* портове місто в Іллїриї L C.

O.

ō, (oh)! α) ой, ах! *interi.* радости і горя; з *nom.* o magna vis veritatis! Ci; з *voc.* o fortunate Ci; з *acc.* o me miserum Ci. β) як знак оклику при *voc.* o furia Ci spes o fidissima V. γ) о колиб, ах коби, o faveas O.

ob, *praep.* з *acc.* місцево при дїєсл. руху. α) ід, до, перед, на-, проти, на, ob Italiam clauditur orbis V. β) супочинку: проти, перед, mors ob oculos versatur Ci. γ) цїли: для, задля, за, ізза, ob rem facio S з успіхом. δ) причини: з, ізза, за-, ради чого, з приводу чого, через, завдяки, ob metum T з переляку, ob eam rem Ci ізза того = тому, quam ob rem Ci C, ob id L ob ea S тому, проте, через те, задлятого.

ob-aerātus, 3. (aes aliēnum) задовжений T; *subst.* довжник C.

ob-ambulo, 1. āvi α) іти на з'устріч, напроти, на, gregibus V muris L підходити під мури. β) проходжати = проходжувати ся, обходити, ante vallum L Aetnam O.

ob-armo, 1. з'оружати, зброїти проти кого H.

ob-aro, 1. оборювати (ворожо) L.

ob-do, 3. didi, ditus (dāre) α) класти перед, ставити на-проти, malo latus H наражати на, виставляти. β) засувати засуву, замикати, запирати, fores T зачиняти.

ob-dormio, 4. īvi (ii) = obdormisco засипати, засинати, здрімнути, заснути, закуняти Ci.

ob-dūco, 3. xi, ctus α) об-, проводити, роз-, обтягати, розточувати щось перед, на, vallum viis C висипати перед, fossam C викопати; обр. callum dolori Ci заглушити бíль, frons obducta H (*sc.* nube) насупíле (захмарене), tenebras rebus Ci затемнювати дїї, frontem H морщити, posterum diem Ci додати. β) обтягати чим = заслоняти, при-, закривати, trunci libro obducuntur Ci; обр. *P P P.* obductus, 3. cicatrix Cu загоєна, luctus O призабуте горе, dolor V тайний, obstructio Ci скритий. γ) втягати в себе і пити, випивати, сьорбати, venenum Ci.

ob-ductio, ōnis, f. прикриванє, capitis C закутанє голови.

ob-dūresco, 3. ui α) твердnути, твердїшати, за-, тужавіти, каменїти, Gorgonis vultu. β) ставати нечулим, нечуственним, нечутним, rē, ad (in) alqm на.

ob-dūro, 1. āvi видержувати H O Ca.

ob-eo, īre, ii, itus α) *intrans.* іти, виступати проти, опирати ся чому, ad hostium conatus L ставати проти, на прю стати з; *occ.* 1. заходити, sol Ci. 2. умирати, tecum H. β) *trans.* обходити, ходити по, коло, круг, біля кого, чого, об їжджати, на-, відвідувати, навіщати, навістити, vigilias T ходити по стійках, nundinas L бувати на торгах, кýпцювати; *occ.* 1. доходити до, quantum flamma L докіль полумінь сягає. 2. оглядати, omnia visu V озирати, facinoris tempus Ci ви-,

підождати, civitates oratione Ci натякнути про них, згадати їх. γ) ходити коло чого = заходити ся коло чого, брати на себе, переймати, підоймати ся чого, bellum Ci брати участь в, починати, munus Ci сповняти, виконувати, pericula L наражати ся на, vadimonium Ci = diem Ci додержувати речинця = являти ся, diem supremum N = mortem Ci V умирати, morte obitā Ci V по смерти. δ) обходити (круг чого), окружати, оточувати, chlamydem limbus O обводить, equum pellis V на-. прикриває його чапрáк.

ob-equito, 1. (ворожо) під-, над'їжджати (верхом) під, проти, на; з *dat.* castris L usque ad portam L аж попід саму браму.

ob-erro, 1. āvi α) блукати сюди-туди, скитати ся по, ignotis locis Cu passim tentoriis T бродити по. β) ходити сюдитуди, mihi imago oculis Cu привиджує ся. γ) блудити, (п)омиляти ся, chorda H.

ob-ēsus, (edere обївший ся) ви-, тучений, тучний, товстий, turdus H; *occ.* fauces V опухлі, (homo) non ob. naris H дотепник.

ōbex, гл. obiex.

ob-f, гл. of-f.

ob-iaceo, 2. ui лежати перед, при, проти, moles L; з *dat.* saxa pedibus L.

ob-icio, icere, iēci, iectus (iacere) α) кидати проти, на, ви-, над-, ставляти (на)проти, держати проти; *reflex. medial.* кидати ся, ставати проти, на, alci alqd; se ad currum V кидати ся на, aliud miseris obicitur V спостигає їх, obiciuntur difficultates Ci заходять труднощі, res terribilis Ci з'являє ся, monstrum oculis V показує ся страшне явище; *occ.* виступати проти, відповідати, id adversario Ci. β) кидати перед кого, дати кому що, Cerbero offam V corpus feris Ci на жир, на поталу; *metaph.* виставляти, agri dimensionem animis delenimentum L припоручити задля їхнього успокоєня, vitam invidiae Ci наражати ся на ненависть, se telis Ci виставляти ся на. γ) ставляти перед, класти перед, держати перед = захищати, закривати ся, заслоняти ся чим, затуляти ся чим, clipeos ad tela V щитити ся від, проти, portas V зачиняти, portis ericium C загородити, carros pro vallo C уміщати, peccatis nubem H заступити хмарою, закутати в, alci errorem вводити в блуд, silvae obiectae C (= obiacentes) протилежні, що є перед. δ) справляти, спричиняти, набавляти кого чого, canibus rabiem V сказити, Roscio furorem Ci розсердити, розлютити, spe obiectā Ci коли настала н. dei mentem, ut . . . L піддали думку щоб, obicitur animo metus Ci огортає серце. ε) закид(ув)ати кому що, упрікати кого в чім, дорікати кому за що, докоряти кому за що, ганити, alqd filio Ci; *pass.* mihi furta Ci закидують менї; прич. реч. з quod . . . Ci N; *acc. c. inf.* Ci de rē Ci; *subst.* **obiecta,** ōrum, n. вина O.

ob-iectātio, ōnis, f. закид, докір C.

ob-iecto, 1. (*frequ.* до obicere) α) часто кидати проти. перед, на, caput fretis V зануряти. β) (на небезпеку) виставляти, caput periclis V наложити головою = animam pro iis V душею за них, se telis L наражати ся. γ) закидувати = докоряти кому за, mihi lacrimulam Ci crimen impudicitiae T ганити, illis natum O смерть сина.

obiectus, ūs, m. (obicere) α) протиставленє, висуненє, obiectū laterum V виступаючими боками, terra obiectū suo noctem efficit Ci з-, заступаючи сонце, затемнює світ. β) протилежанє, заступа, obiectū montis T тому що гора заступала, o. molium T виступ греблї.

ob-iex = ōbex, icis, m. f. (obicere) α) засув(к)а, заcовень, portae T. β) гребля, тáма, насип, claudit obice pontus V мов окопом, rupta V прірва. γ) загата, перешкода, перепона, viarum L portarum T.

ob-īrascor, 3. ātus загнівати ся на, розізлити ся на; з *dat.* obirati fortunae L гнівні на.

obīrātio, ōnis, f. гнів, пізьмо, óзлість Ci.

ob-iter, мимохідь, мимоходом, принагідно.

ob-itus, ūs, m. (obīre) захід, lunae Ci; *occ.* смерть, загúн, за-, гибель, Cimbrorum C знищенє, noster Ci мій (полїтичний) упадок = заслане.

obiūrgātio, ōnis, f. лайка, ганьбá, догана, огýда докір, дорікане Ci.

obiūrgātor, ōris, m. лаючий, огудник, наважник, ганитель Ci.

obiurgātōrius, 3. лайливий, ганьбуючий.

ob-iūrgo, 1. о-, гудити, лаяти, сварити, доганяти кому, дорікати кому за, картати словами, alqm; alqd; alqm de, in re; з quod.

ob-languesco, 3. gui утомити ся, зморити ся.

ob-latro, 1. валувати, гавкати на.

oblectāmen, inis, n. **oblectāmentum,** i, n. розривка, забава, утїшка, веселощі,

servitutis Ci потїха в = відрада, hominum O; *occ.* успокоєнє, осолода, o. porrigere O іграшки.

oblectātio, ōnis, f. розривка, роскіш, охота, утїшка, забава, o. habere Ci забавляти, тїшити, справляти потїху.

ob-lecto, 1. α) бавити, забавляти, об-, веселити, розвеселяти, studia senectutem Ci se o. rē Ci тїшити ся чим, радїти з чого. β) мило проводити час, studio tempus O otium T.

ob-lēnīmen, inis, n. пільга, полекша, полегкість.

ob-līcus, гл. oblīquus.

ob-līdo, 3. līsi, līsus (laedere) за-, при-, здушувати, здусити, стискати, давити, fauces T.

obligātio, ōnis, f. обовязок, за-, порука Ci.

ob-ligo, 1. α) об-, пере-, під-, при-, завязувати. aliti H приковати на жир для вірла, vulnus Ci перевязати, venas T підвязати; *occ.* iudicio obligatus Ci звязаний = спинений, обмежений. β) звязувати, з'обовязувати, foedere L alqm militiae sacramento Ci заприсягнути до війська, eos beneficio Ci до себе, fortuna me vobis L вяже з вами, unum vadem tribus milibus aeris L щоб заплатити..., dapem Iovi H обітувати, обректи; *occ.* 1. заставляти, alci alqd, fortunas Ci praedia Ci задовжити (*opp.* soluta вільні), fidem Ci дати слово, ручити словом. 2. робити винним, винити; *pass.* стати виноватим, populum scelere Ci fraude obligamur Ci допустилисьмо ся зради, caput perfidum votis H провинити ся, не сповнивши обріки.

ob-limo, 1. (līmus) α) замулювати, agros Ci. β) роз-, гайнувати, з-, марнувати, rem patris H батьківщину.

ob-lino, 3. lēvi, litus об-, на-, замащувати, об-, на-, маз(ув)ати, помастити, облїпляти, cruore et luto oblitus Ci T заюшений кровю і закалюжений (заболочений), alqd pice засмолювати; з *acc. gr.* oblitus faciem T на лици. β) плямити, плямувати, сквернити, (багном) за-, каляти, oblitus parricidio Ci зганьблений, versibus atris alqm H чорнити. γ) переповняти, засипувати чим, divitiis oblitus H в богатих уборах.

oblīquo, 1. (oblīquus) ставляти навскіс, скісно, упоперек, oculos O зизим оком дивити ся, crines T чесати навскоси, ensem O рубати у бік, sinūs in ventum V роспинати косо проти вітру.

ob-līquus, (oblīcus) 3. *adv.* ē α) косий, скісний, кривий, зизий, поперечний, з боку, навзбіч, на бік, упоперек, lux V косо впадаюче, oculi O H зизі, invidia V кривим оком споглядаюча, зáздрива, iter C поперечна, o. dente timendus O з боку ударяючий, rivus H крутий; *adv.* n. in obliquum O = per o. H навскоси, ab obliquo O з боку. β) потайний, потай, insectatio T o. castigare T.

ob-litesco, 3. litui (latēre) скривати ся, ховати ся, ab eo Ci.

ob-littero, 1. (littera) затирати, загладжувати (написане); *metaph.* пускати в непамять, забувати на, pugnam L memoriam belli L забути на в., oblitterata nomina T що пішли в запомин = призабуті довги.

oblīvio, ōnis, f. (oblīvisci) α) забутє, забуток, запомин, in oblivionem rei venire Ci піти в непамять, забути ся, alqd oblivioni dare L пустити в непамять, memoriam rei oblivione delere Ci покрити запомином і нетямом = прозабути про, lex oblivionis H амнестия. β) слаба память, непамятливість, Claudii T.

oblīviōsus, 3. α) забутний = забуваючий, непамяткий, забудькуватий, homines Ci непамятливі. β) забутний = справляючий нетяму, Massicus H сильний.

ob-līviscor, 3. ob-lītus (oblinere) α) забувати; *absol.* Ci; з *gen.* caedis Ci sui T забувати ся; рідко *acc.* Graecos V; з *inf.* Ci; з *acc. c. inf.* Ci; з зал. пит. Ci obliviscendus H забутий; *poët.* poma oblita sucos V без соків. β) незважати на, вирікати ся чого, pudoris O paterni generis Ci цурати ся єго, ego mei Ci я зневірив ся собі; *pass.* oblīta mihi carmina V призабуті мною.

oblīvium, ii, n. (*poët.* oblīvio) забутє, непамять; звич. *pl.* oblivia potant V з ріки Лєте, oblivio transmittere T пустити в непамять.

ob-longus, 3. подовжний, подовгастий; *absol.* L T.

ob-loquor, 3. locūtus су-, перечити, ся, перечкувати, перебивати мову, противити ся, mihi Ci avis alqd numeris V підспівує під цитру.

ob-luctor, 1. бороти ся проти, з, flumini Cu; обр. о-, спирати ся, genibus harenae V колїнами об землю.

ob-mōlior, 4. ītus заставляти ся чим, затарасувати, загороджувати, ruinis strata L захищати звалищами.

ob-murmuro, āre відворкувати, precibus ventus O лиш шумить на = заглушує їх.

ob-mūtesco, 3. mūtui (mūtus) α) за-, о-, з-, нїміти, замовкати, homo Ci de me Ci. β) переставати, studium Ci.

ob-nātus, 3. прирослий до, порослий, salicta ripis *dat.* L.

ob-nītor, 3. nixus α) опирати ся, об, на, чим, о́піром стати, за-, пручати ся, genū *(abl.)* (ним) scuto *(dat.)* на N, stabili gradu obnixus L ставши опіром; обр. β) опиняти ся, о́піром ставати проти, на прю стати з, противити ся, змагати ся з, проти, бороти ся з, Seianus T nec o. contra sufficimus V не зду́жали устояти; з *dat.* adversis T consilio T.

ob-nīxus, 3. непохитний, нехибки́й, упертий, завзятий, o. non cedere V стійма стояти, не подавати ся.

obnoxiōsus, 3. *adv.* ē слух(н)яний, покірливий Pl.

ob-noxius, 3. *adv.* ē (noxa) α) каригідний, винен, виноват(ий), capita L підпадаючі під кару; з *dat.* libidini S похотливий, розпу(с)тний, (спорзний); з *gen.* pecuniae L за довги, obnoxium est offendere alqd T небезпечно. β) підвладний, підлеглий, залежний, з'обовязаний, pravis H лахний, жадливий, при-, страсний, ni sibi obnoxia foret S сли-б не було йому пово́лї, superstitioni T забобонний. γ) покірливий, рабський, pax L соромітний. δ) (на лихо) наражений, виставлений, bello O arbores frigoribus L що їх морозить мороз, arva nulli curae V що не вимагають оброби = родючі.

ob-nūbilus, 3. захмарений, затемнений Ci.

ob-nūbo, 3. psi, ptus (nūbilus) при-, закривати, закут(ув)ати, заслоняти, comas amictu V caput abnubito Ci L (формулка при страченю).

ob-nuntiātio, ōnis, f. оповіщенє (зловістного знаку) Ci.

ob-nuntio, 1. оповіщати лиху опо-, вістку (про знаки богів); *absol.* L consuli Ci сповістити його про лихий знак.

oboediens, *adv.* enter, по-, слух(н)яний, послушний, пода́тливий, непере́чливий, покірливий, miles L huic imperio Ci.

oboedientia, ae, f. (oboedīre) послух, по-, слух(н)янство, покора Ci.

ob-oedio, 4. ii, ītum α) дати послух кому, послухати ся кого, rex iis Cu. β) слухати, ся, корити ся, legi N eius praecepto піти за його порадою; *pass.* oboeditum alci est L послухано єго; *metaph.* ventri S до-, годити.

ob-orior, 4. ortus вставати, на-, повставати, підносити ся, являти ся, показувати ся, nox oborta O запала, saxo oborto O з долу закамянїв, lacrimis obortis V Cu сльозавими очима, слїзно; обр. lux libertatis Ci засвитає, зазорить.

ob-rēpo, 3. psi (ptūrus) при-, під-, повзати, над-, під-, сувати ся, підкрадати ся, потай наближати ся, feles; обр. з *dat.* adulescentiae senectus Ci незамітно старіти, ся, somnus operi H огортає (бере) кого при...; з *praep.* ad honores Ci підступом добити ся їх, imagines in animos Ci переймає їх душа, проникають єї; з *acc.* imprudentem Pl обманити.

ob-rigesco, 3. gui затугавіти, затугнути, затужавіти, закляка́ти, задеревіти, nive Ci замерзати під снїгом, frigore Ci закля́к(ну)ти, зацїпенїти від студени.

ob-rogo, 1. старий закон заступити новим (противним), зно́сити, касувати, legibus Ci antiquae legi contraria L.

ob-ruo, 3. rui, óbrŭtus, ruitūrus α) об-, при-, за-, навалювати, засипувати, привертати чим, alqm rē; alqd rē, miles nivibus obrutus L об-, засипаний, tellus obruta ponto O затоплена; *occ.* 1. закопувати, hominem S semina sulcis O прикрити = посїяти. 2. зануряти, classem aquis O = з *prolepsis:* submersas puppes V затопити. β) за-, по-, о-, прикривати, загортати, tumulus nomen Ci adversa oblivione Ci запо́мином окрити, пустити в непамять, забути; *occ.* затемнювати, затьмити, consulatum Ci famam T; обр. γ) привалювати = закидувати, alqm telis V закидати ними, se obruit vino Ci обпив ся; *occ.* придавлювати, по-, валити, te verbis Ci забалакати тебе, testem risus Ci заглушив, audentem gravitas Ci пригнїтила, obruimur numero V перемогла нас більшість.

obrussa, ae, f. спроба у вогни, (чи щире золото), спи́ток Ci.

ob-saepio, 4. psi, ptus пере-, загороджувати, затиняти, затарасувати, заступати, приступ кому замикати Ci, itinera L iter ad magistratus L.

obscaenitās, tātis, f. соромітність, безсоромність, verborum Ci безсоромні слова, rerum Ci погань, сквернь, гидь.

obs-caenus, 3. *adv.* ē α) кальний, брудний, volucres V нечисті Гарпиї. β) соромітний, сороміцький, стидки́й, безсоромний, о-, гидний, поганий, спорзний, розпу(с)тний, скверний, нечемний, fabula Ci, greges O = Galli, flammae O пере́любна любов; *subst.* **obscaenum,** i, n. природжінє O. γ) нещасний, зловіс(т)ний,

fetus L виродки, fames V (= malum omen).

obscūrātio, ōnis, f. затемнене, темнощі.

obscūritās, ātis, f. α) темнота, темність, пітьма, latebrarum T темні потайники (спасли). β) брак ясности = неясність сутінь, су-, темрява, незрозумілість, verborum Ci o. et tenebras adferre V цілком затемнювати. γ) незвісність, неслава, humilitas et o. Ci.

obscūro, 1. α) темни́ти, затемнювати, затіняти, затьмити, затьмарити, luna lumen solis Ci; *occ.* за-, скривати, закут(ув)ати, заслоняти, затуляти, caput lacernā H nox coetus Ci. β) затемнювати = робити неясним, говорити неясно, o. alqd dicendo Ci, alqd allegoriā Ci litteras Ci. γ) робити незамітним, незна(ч)ним, fortuna res S знеславляє, lucrum obscurat periculum Ci прибутком забуває ся на небезпеку, obscurata vocabula H застарілі.

ob-scūrus, 3. *adv.* ē α) темний, сутемрявий, по-хмурний, nox V темна-невиднепька, caelum H захмарене, luna V бліду́ватий, aqua O мутна, iam o. luce L смерко́м, o. lumine S на зорях, коли на світ займало ся; *subst.* **obscūrum,** i, n. темність, пітьма, noctis V o. ibant V у ночи. β) по-, тайний, скрит(н)ий, in ulva o. delitui V скривав ся, taberna H шино́к, Pallas O перебрана; *occ.* скритий = притаєний, зата́йливий, homo Ci adversus alios T. γ) таємничий, незрозумілий, невиразний, неясний, res Ci загадкова, spes Ci непевна, non obscurum est, quid cogitet Ci знати (видко), що... δ) незвісний, незначни́й, незнаний, неславний, без слави, fama V безславність, o. loco natus Ci L незнакомитого роду.

obsecrātio, ōnis, f. заклин, заклятє, закликанє, молебень, просьба; *occ.* прилюдний день по-каяня, покути, o. constituere Ci indicere L оголосити.

ob-secro, 1. (sacrāre) заклинати, зарікати, бла́гати, молити, просити, eum N pro alcis salute Ci; з подв. *acc:* illud unum vos Ci; з нам. реч. з *coni.* з ut, ne: o. patrem, ne id faciat заклинає = зарікає батька, не робити того Ci; як формулка чемности: sed obsecro te — habeantur ista Ci — прошу.

ob-secundo, 1. сприяти, пособляти кому, помагати, годити, потурати, alci, voluntatibus Ci.

obsequēla, ae, f. = obsequium orationis S угодлива мова.

obsequens, tis, *adv.* enter слух(н)яний, покірливий, податливий, obsequenter facta L податливість, потур(анє).

obsequentia, ae, f. слухяність = податливість, потуранє C.

obsequium, i, n. (obsequi) α) слухяність, покірливість, потуранє, податливість, при-, услужність, eum obsequio mitigare Ci угодити єму; обр. obsequio flectitur ramus O подає ся і гне ся; з *gen. subi.* indulgere obsequio plebis L вволити волю, потурати єму; з *gen. obi.* regentis T ventris H обжирство, in regem L. β) *occ.* слухяність = послух(н)яньство, послух, erga imperatorem T mos obsequii T.

ob-sequor, 3. cūtus α) слїдкувати за ким = слїдком іти за, потурати кому, подавати ся за ким, вволити волю чию, годити кому, tibi Ci studio tuo Ci; нам. реч. з ut Ci L; *occ.* слухати кого, с. ся, послуха́ти, ся, кого, miles centurioni T legibus Ci. β) (при-, страсти) віддавати ся, cupiditati Ci.

ob-sero, 1. (sera) засувати, зачиняти, замикати, aures H заткати.

ob-sero, 3. sēvi, situs (serere) засївати, засаджувати; *absol.* Pl terram frugibus Ci; *PPP.* obsitus, 3. α) засіяний, засаджений, rura pomis O loca virgultis L зарослї, чагарі. β) о-, по-, прикритий, повний, satis obsita V щетинаста, inluvie ac squalore T заболочений і закаляний, aevo V вікови́й, старожил, frondibus H умаєний.

observans, tis *P Adi.* вельми поважаючий, почитаючий; з *gen. obi.* sui Ci себе.

observantia, ae, f. згляд, по-шана, повага, поважанє, alcis Ci, in regem L eos observantiā retinere Ci поважати.

observātio, ōnis, f. (observāre) уважанє, увага, озиранє, стеженє за, corporis Ci згляд на, siderum Ci; *occ.* дба́лість, захованє обовязку, in bello movendo Ci сумлїнність.

ob-servito, 1. (*frequ.* до observo) пильно у-, зважати, глядїти на, voces Ci слухати.

ob-servo, 1. α) уважно позирати на, нази́рити, споглядати на, оглядати, приглядати ся кому, дивити ся на, vestigia V сте́жити за, iter C слїдити, occupationem Ci вижидати, hinnitum T уважати на форканє; з зал. пит. quae signa ferant V достерегти, що...; *occ.* 1. достерігати, стерегти, пильнувати, назирати, доглядати, greges O пасти. 2. обчисляти, dies natales C. β) зглядати на = придержувати ся, держати ся чого, до-

держувати, leges Ci iudicium C виконувати, signa S зважати на; неособ. observatum (est), ut . . . L держали ся того, щоб . . . γ) поважати, почитати, шанувати, regem V, tribules Ci, propinquum Ci patronos Ci.

obses, sidis, m. (ob-sidēre) α) 1. закладник, ручитель, coniugii O, o. retinere N dare C по-, заручника. β) порука, застав, me o. acceptā O взявши на застав, o. sententia Ci o. animus L.

obsessio, ōnis, f. (obsidēre) облога C Ci.

obsessor, ōris, m. облягаючий, обляжник, aquarum O житель.

ob-sideo, 2. sēdi, sessus (sedēre) α) сидїти, при, над, у, коло чого, в чім, umbilicum Ci; *occ.* обсадити облогом = облягати, держати в облозї, окружати, обступати, замикати, urbem Cu L N vias C заступити, gurges obsessus O замерзлий. γ) чатувати на, чигати, stuprum Ci на нагоду перелюбу, rostra Ci на промовця; *PPP.* obsessus, 3. обляжений; auditorem Ci, locum Ci tempus Ci забирати. δ) обіймати, займати, palus obsessa salictis O луг, верба, лози, aures a fratre obsidentur L причуває ся; обр. ε) стискати, пригнїтати, tribunatum Ci обмежати, obsessae fauces V запухле, o. frigore corpus O примерзле.

obsidiālis, e (obsidium) до облоги приналежний, обложний, corona L (даваний полководцеви за визвіл).

obsidio, ōnis, f. (obsidēre) α) облога, urbem obsidione cepit Ci; *occ.* обложний стан, in obsidione tenere N o. solvere N зняти. β) прикре положенє, крайна біда, недоля, небезпека, Italiam (rem publ.) obsidione liberare Ci.

obsidium, ii, n. α) облога, eos ad liberandum o. ducere T на відсїч. β) порука (obses!), закладник, obsidio datus T виданий в заставу.

obsīdo, 3. sēdi, sessus (sīdĕre) осаджувати, осадити ся, на, в, брати в посїданє, займати, viam C загородити, milites campos V; обр. vim potestatis Ci переняти.

obsignātor, ōris, m. печатник; *occ.* свідок, прибиваючий печатку, testamenti Ci заповіту.

ob-signo, 1. за-, печатати, testamentum signis Ci litteras publico signo Ci державною печаткою позапечатувати; *occ.* на грамотї (як свідок) прибивати печатку, litteras contra Scaurum Ci підписати спільну скаргу на него; обр. грамоти писати, obsignatis tabellis mecum agis Ci поступаєш зі мною цїлком по законам, тягнеш з мене протоколи.

obsisto, 3. stiti α) заставляти або заступати кому дорогу, armati abeunti L. β) стати опіром, бути на завадї, на перепонї, перешкаджати, заваджати, per me tibi Ci я сам. γ) опирати ся, відмагати ся, ei lex Ci противить ся, fortuna Ci не щастить; з ne N, з quominus Ci; з *inf.* inquiri T; *PPP* в мові авґурів: obstita pianto Ci поражені громом предмети.

obs-ole-fīo, fieri, factus тратити значінє, вагу Ci.

obs-olēsco, 3. lēvi з'уживати ся; *metaph.* стратити значінє (вартість), виходити з уживаня, splendor Ci затемнює ся, virtus Ci нїкчемнїє; *adi. isol. PPP,*

obs-olētus, 3. *adv.* ē α) зношений, обшарпаний, vestitus N; *occ.* 1. задавнений, трухл(яв)ий, старий, tectum H валющий. 2. замараний, sordibus H загиджений. β) з'ужитий, простий, буденний, перестарілий, gaudia L.

obsōnium, ii, n. (opsōnium) закуска (добавка до мясива) N.

obsōno, 1. (opsōno) закуповувати харчі Ci, famem Ci собі купувати = діставати апетит.

ob-stetrix, īcis, f. моша, с-повитуха H Pl.

obstinātio, ōnis, f. сталість, рішучість, непохитність, невідступність, fidei T непохибна вірність, sententiae Ci тверді основини.

obstinātus, 3. *adv.* ē α) постійний, рішучий, зважний, ad silendum Cu; з *inf.* L id obstinatum est L рішено. β) сталий, неподатливий, непохитний, твердий, pudicitia L. γ) затятий, завзятий, упертий, норовливий, aures H.

ob-stino, 1. (твердо собі) постановляти, рішати ся на що, стояти на, при чім, ad alqd T; з *inf.* mori L.

ob-stipēsco, гл. obstupesco.

ob-stīpus, 3. по-, схилений, скорчений, никлий, o. capite H понуривши голову, понурившись.

ob-sto, 1. stiti, stātūrus α) ст(ав)ати проти, rex obviam Pl. β) заступати дорогу, стояти на перешкодї, на завадї, заваджати, перешкаджати, спиняти, здержувати, exercitus S, claustra H obstantia silvarum T перепони в лїсах, retia H наставлені; з *dat.* Miloni Ci diis Ilium V остогидїла їм; з ne L; по переченях: з quin, quominus S Ci.

ob-strepo, 3. ui α) шуміти, гудіти, звучати, журчати, галасувати, на(д), при, під чим, дзюркотіти, pluvia L хлюпає, Andĭdus H грає, portis L *(dat.)* кричати під бр., mare Baiis H клекотить над Байськими берегами; *occ.* β) (мову криком) переривати, перебивати, за-, перекричати, decemviro L; *trans.* eae res clamore militum obstrepuntur Ci жовняри закричали . . .

ob-stringo, 3. nxi, strictus α) за-, з-, у-вя-з(ув)ати, стягати, ventos H з'упинити. β) з'обовязувати, з'єднувати собі, eam iure iurando C religione obstringi gentili T присягати по старинному звичаю (з *acc. c. inf.*), foedere inter se obstringi T звязати ся, conscientiā idoneos T запевнити ся їх як свідомих, clementiam orationibus T ручити за свою ласкавість, se o. (mulieri) matrimonio *(abl.)* T подружити ся з. γ) о-, зап(л)утувати, провинити ся в чім, se sceleribus Ci поповнити, religione populum Ci замотати в гріх, obstrictus aere alieno L задовжений, se periurio L зламати слово.

obstructio, ōnis, f. (obstruere) забудова, загорода, ограда, заслона Ci.

obs-trūdo, гл. obtrūdo.

ob-struo, 3. xi, ctus α) будувати перед, проти, murum pro diruto L obstructa saxa V тама, за-гата, luminibus Ci вікна = знеславити імя. β) забудовувати = загороджати, зачиняти, замикати, закладати, заложити, закласти, portas C загарасувати, flumina operibus C загатити, iter Poenis L заступити; обр. aures V naves V позатикати, obstructas mentes aperire T потайкуватих приєднати собі.

obs-trūsus, гл. obtrūdo.

ob-stupe-facio, 3. fēci, *pass.* fīo, fieri, factus за(по)морочити, за-, голомшити, з-, бентежити, вражати; *pass.* остовпіти, о-, сторопіти, ducem T alqm admiratione Ci зачудувати кого, metus maerorem L заглушила.

ob-stupesco, 3. ui (obstipesco) α) остовпіти, сторопіти, animi L нестямити ся. β) дивувати ся кому, чому, на, за-, чудувати ся з кого, triumphos Ci visu V здивувати ся ним.

ob-sum, esse obfui, obfutūrus бути проти чого, на завадї = при-, спиняти, шкодити, заваджати, перешкоджати, abs. N alci Ci.

ob-suo, 3. ui, sūtus за-, пришивати O.

ob-surdesco, 3. surdui о-, глухнути, aures Ci nescio quomodo Ci якось занечуяти.

ob-tego, 3. xi, ctus α) за-, при-, о-, скривати, заслоняти, затуляти, alqd pellibus Cu domus arboribus obtecta V захилена ними; *P Adi.* sui obtegens T потайкуватий. β) заслонювати = захищати, боронити, castra vineis C alqm precibus T просити за кого, scelera T личкувати.

obtemperātio, ōnis, f. послух, слух(н)янство, legibus Ci.

ob-tempero, 1. слухати, ся, потурати, корити ся, бути послушним, годити кому, вволяти (волю), alci, auctoritati alcis Ci C voluntati eius Ci C вволити волю; неособ. mihi obtemperatum est Ci.

ob-tendo, 3. tendi, tentus α) розтягати, розпинати, розпясти, розстилати, розстеляти щось перед, pro viro nebulam V закрити імлою, nube diem T захмарити, obtentā nocte V у невидну ніч; *occ. pass.* лежати проти, розлягати ся перед, розтягати ся, тягнути ся, Britannia Germaniae T. β) = anteponere ставляти вище, класти понад, лучше уподобати кого, curis luxum T волїти. γ) ви-, оправдувати ся чим, valetudinem T.

obtentus, ūs, m. α) 1. заслона, затула, frondis V. 2. позір, призір, вимівка, прикліп, sub obtentu cognominis L; порівн. реч. з quasi T. β) покритє, vitiis obtentui esse S покривати їх, obscurum noctis iis obtentui est T вони поутїкали в темній ночи.

ob-tero, 3. trīvi, trītus α) розтирати, роздавляти, по-, роздоптувати, по-, толочити, plures L hostem equitatus Ci. β) нівечити, губити, alam T. γ) зменшувати, понижати, уймати, alqm; maiestatem L знеславляти; *occ.* voluptates Ci гордити ними.

obtestātio, ōnis, f. α) заклин(анє), tibicinis Ci при флєтах. β) просьба, благанє, patris N ad infimas o. procumbere T понижати ся проханнями.

ob-testor, 1. α) заклинати, клясти ся ким, чим, просити, молити, благати, per omnes deos te C божити ся всїма богами перед тобою, vos T alqm de salute S; нам. реч. з *ne* Ci; alqm з *ut* C Ci; illud te . . . *ne* V тому зарікати не . . .; *occ.* брати за свідка, свідчити ся ким, чим, fidem L, sacra T vos dii Ci. β) упевняти, завіряти з *acc. c. inf. fut.* T.

ob-texo, 3. ui, textus ткати на, переткати; *metaph.* закривати, caelum umbrā obtexitur V затемнює ся.

ob-ticesco, 3. ui (*frequ.* до tacēre) у-, замовкати H.

ob-tineo, 2. ui, tentus (tenēre) α) кріпко держати, займати, осягти, посїдати, посїсти, мати, Galli partem Galliae C засїли = замешкують, vada custodiis C захистити сторожию, fama plerosque S має чимало приклонників = вірять їй, principem locum legationis C мати провід в посольстві, proverbii locum Ci увійти в поговірку, stellae numerum deorum Ci причисляють їх до богів, мають за богів; *occ.* одержувати, діставати, regnum C доступити кор. власти, закоролювати. β) задерж(ув)ати, захов(ув)ати, мати, держати, provinciam L заволодїти нею, id fama L переховала, vitam Ci зберегти, legem in conviviis Ci придержувати ся єго; *occ.* 1. виграти справу = доби(ва)ти ся свого права, hoc iuris Ci, ultra ius T, litem C ius contra alqm Ci виправувати = apud Caesarem causam C rem Caesar C дїпняв (ся) свого, переміг, obtinuit, ut . . . L поставив на своїм, що . . ., sententias Ci (id Ci) обороняти, hoc teste Ci ствердити; нам. реч. з *ut* L T доконати свого. γ) *intr.* далї тривати, все ще значити, бути все ще за, noctem caligo L pro socia, pro vero S вважає ся за, fama L має значінє.

ob-tingo, 3. tigi (tango) α) діставати ся кому, припадати, alqd alci Ci sorte obtigit, ut ius diceres Ci пав на тебе жереб. β) випадати, приключати ся, лучати ся, si quid obtigerit, moriar Ci.

ob-torpēsco, 3. torpui зацїпенїти, зацупіти, одубіти, омертвіти, manus Ci L задеревіла, metu Cu остороніти, animi L збентежили ся.

ob-torqueo, 2. torsi, tortus за-, скручувати, circulus oborti auri V (= torques) золота обручка, alqm obortā gulā (o. collo) in vincla abripere Ci закинувши мотуз на шию силоміць забрати до.

ob-trectātio, ōnis, f. зависть, осуда, гудьба, неприхильність, nonnullorum *(gen. subi.)* virtutis *(gen. obi.)* N o. et invidia C L завидощі.

obtrectātor, ōris, m. осудник, суперник, противник, завидник Ci.

ob-trecto, 1. (tractāre) *intrans.* тягнути в противний бік = α) робити на перекір, противити ся, бороти ся проти, відмагати ся, бороздити собі, що, в, inter se N; з *dat.* legi Ci Gabinio Ci поборювати. β) *trans.* уменшувати, умаляти, понижати з *acc:* se invicem T laudes (laudibus) alcis L уймати їм.

ob-trūdo, obs-trūdo, 3. si, sus тручати вперед, потручувати, obstrusa carbasa pullo O чорнообшиті шати.

ob-trunco, 1. по-, шматувати, по-, зарубати, зарізати, eos ferro V позабивати.

ob-tundo, 3. tudi, tunsus (tūsus) α) надтовкати, над-, оббивати, os Pl. β) *occ.* притупляти, тупити, mentem Ci; *pass.* тупіпіати (гл. obtunsus), hoc aegritudinem Ci лагодить, ослабляє, vocem L робить хрипким; *occ.* aures alcis Ci все те саме торичити кому. δ) на-, докучати, дошкулювати, надоїдати кому, saepius L diutius Ci P P P.

obtunsus, 3. і **obtūsus** α) притуплений, ступілий, тупий, vomer V pugio o. V. β) ступілий = слабий, ослаблений, animi acies Ci, stellae acies V = lunae cornua V затьмарений блеск, nimio luxu obtunsior usus arvi V збитним угноєнєм меншає дорід (з) ниви, iuris dictio T не конче строгий присуд; *occ.* 1. дурний, quid potest dici obtusius Ci глупійшого. 2. нечувственний, нечулий, pectora V закаменїлі.

ob-turbo, 1. спричиняти нелад = по-, мішати, за-, колотити, збентежувати, бентежити, equus eos T; *occ.* (мову) перебивати, галасувати, vocibus alqm T закричати; *absol.* patres T горлають проти того.

ob-tūro, 1. залїпляти, заклеювати, затикати, apes alqd V; обр. aures H не хотїти чути.

obtūsus, гл. obtunsus.

ob-tūtus, ūs, m. (tuēri) вид, зрок, по-, зір, obtutu haeret V задивив ся, obtuto malorum O зважившии зли(го)дні, obtutum alqō figere Ci устромити, впялити, втупити очі в, на, що.

ob-umbro, 1. α) о-, затіняти, saepes humum O; *occ.* за-, притемнювати, за-, прикривати, aethera telis V nomen Ci. β) затемнювати, за-, прикривати γ) за-, прикривати, таїти затаювати, crimen O. δ) захищати, (Turnum) nomen V.

ob-uncus, 3. загнутий, закривлений V O.

ob-ūstus, 3. надпалений, надсмалений, sudes V загартований, gleba o. gelū O замерзла.

ob-vallātus, 3. обкопаний Ci.

ob-venio, 4. vēni, ventum α) над-, приходити, іти на зустріч, наздиб, з'устрічати, при-, наспівати, настигати, прибувати, in tempore pugnae L. β) на-, ставати, лучати ся, нагодити ся. occasio Cu consuli vitium Ci L приключило ся (при

ворожбицтві). γ) припадати на, iis partes C sorte alci provincia Ci L дістала ся єму.

ob-versor, 1. α) сюди-туди вертіти ся, крутити ся, вештати ся, увихати ся, шибати ся, transfugae L in urbe inter coetus T. β) представляти ся, привиджувати ся, являти ся, показувати ся, mihi alqd ante oculos Ci стає перед очима, привиджує ся, memoria animis L на думці, in somnis species L снила ся, suspecti L вважати за.

ob-verto, 3. ti, sus α) обертати, звертати до, на-, справляти, на, проти, ід, remos O, obversus ad matrem T arcūs in illum O направити, pelago proras V справити на, remos lateri O не їхати далі, obversus ad alqm T iis a tergo obversis T з заду. β) звертати = віддавати, obversa Antonio militum studia T вони припали серцем до A., obversus ad caedem T готов до.

ob-viam, *adv.* на з'устріч, наздиб, напроти (з se ferre V, procedere, venire, mittere Ci L) o. fit ei Ci здибав ся з ним = стрітив єго = стрітив ся з, перестрінув єго, стрінув ся з, alci o. dari L навинути ся, нагодити ся, o. se dare натрапити на, **obviam ire.** 1. іти на з'устріч, здибати, iis . . . conducti Ci. 2. іти устріть = проти, на, противляти ся, виступати проти, опирати ся, irae L periculis L S наражати ся на. γ) (лиху) зарадити, запобігти, plebis scitis *(abl.)* fraudibus T, timori T infecunditati T.

ob-vius, 3. α) стрічаючий, з'у-, стрічний, ідучий наздиб, проти, назустріч, o. ei erat Ci з'устрів, стрінув, спіткав, litterae T що перегодом надходить, наспівають, o. me fero V іду на з'устріч; *subst.* o. caedebantur Cu що нагодили ся, classi in obvio esse L натрапити на, alci o. esse S виступати проти; *occ.* в дорозі, на завадї, montes N arbos V. β) бути під рукою, близько, testes T opes T. γ) виставлений на, наражений, rupes ventorum furiis V на бурі, Graiis Troia V. δ) ввічливий, услужливий, доступний, comitas T.

ob-volvo, 3. volvi, volūtus α) об-, завивати, закутувати, заслоняти, caput Ci. β) за-, на-, о-, прикривати, vitium verbis decoris H заличкувати ними.

occa, ae, f. гл. occo.

oc-caeco, 1. α) 1. о-, заслїпляти, pulvere occaecatus L; обр. animos L заслїпити. 2. затемнювати, orationem Ci caligo diem L темнїшає серед білої днини. β) за-, прикривати, terra semen Ci.

oc-callēsco, 3. callui *(incoh.* до callēre) α) ставати твердошкурим, тверднути, твердїшати, os rostro O перемінює ся в рийку. β) ставати (ся) нечулим, стратити почуванє, prorsus Ci.

oc-cano, 3. nui затрубіти до чого, на що, cornua T.

occāsio, ōnis, f. нагода, слушний час, temporis Ci нагідна хвиля, пора; з *gen. ger.* liberandae Graeciae N; з *adi.* ad Asiam occupandam Ci o. amittere C L стратити, occasioni deesse N L поминути, занедбати н.; *occ.* догідна хвила, per occasionem = o. datā N = o. oblatā Ci принагідно, est res occasionis C треба сáме тепер ненароком напасти на ворога.

occasiuncula, ae, f. нагодонька Pl.

occāsus, ūs, m. (occidere) α) запад, захід, solis C Maiae V Плєад; *occ.* запад-сонця, вечер, praecipiti in occasum die T = проти вечера. β) занепад, упадок, загуба, погибель, Troiae V; *occ.* смерть, Aelii Ci noster Ci заслане.

occātio, ōnis, f. (occāre) бороне́ння, волочба, заволо́чуване, скородженє бороною Ci.

occātor, ōris, m. волочільник Pl.

oc-cēdo, 3. cessi, cessum іти назустріч, alci obviam Pl.

oc-cento, 1. (cantāre) ви-, приспівувати кому на збитки Ci.

occidens, tis, m. (*sc.* sol) захід-сонця, запад, вечер; обр. западний край, з. сторона, запад, occidentis sinus H.

occīdio, ōnis, f. (occīdĕre) вирубане = знищене, загиба, заглада, copias occidione occidit Ci вирізав до ноги, ii occidioni dantur T видані на страченє, на заріз, occidione occumbere T наложити головою.

oc-cĭdo, 3. cidi, cāsūrus (cădĕre) α) падати, лягти, alii super alios L; *occ.* западати = заходити, sol L occidente sole Ci проти вечера, o. vita Ci під старість, стáрощі. β) пасти = гинути, по-, лягти, умирати, pro patria Ci, ab Achille O = occidit ferro V = (occisus est) від меча. γ) затрачувати ся, пропадати, минати ся, spes H щезає, зникає, beneficia Ci прогайнували ся, funditus occidimus V вже по нас.

oc-cīdo, 3. cīdi, cīsus (caedere) α) по-, валити на землю, за-, убивати, eam manū L copias Ci вирізати до ноги, знищити, fugientes consul L казав стратити, Roscius occisus est Ci замордовано єго. β) замучити, amici me H впровадили в біду, (me) rogando H надоїв мені.

occiduus, 3. (occidere) α) западаючий, заходящий, dies O запад-сонця. β) западний, aquae O. γ) дряхлий, senecta O близька смерти, над гробом схилена.

oc-cino, 3. occecini, occinui (canere) співаючи остерегати, віщувати, corvus L кракає на лихо.

oc-cipio, 3. cēpi, ceptus (capere) α) *trans.* на-, по-, зачинати, стати. яти, magistratum L T обіймити; з *inf.* L T. β) *intr.* на-, по-, зачинати ся, наставати, hiems T.

oc-cipitium, ii, n. = **oc-ciput,** pitis, n. потилиця.

oc-cīsio, ōnis, f. (occīdere) забій, убійство, душегубство.

oc-clūdo, 3. si, sus (claudere) запирати, замикати, tabernas Ci зачинити; *occ.* linguam Pl держати за зубами.

occo, 1. (occa, ae, f. борона) боронити, волочити, заволочувати, заскороджувати, segetes H оброблять.

oc-cubo, 1. ui, itūrus мерцем лежати, по-, лягти трупом; *absol.* morte L пасти трупом.

oc-culco, 1. (calcāre) по-, здоптати, толочити, signa L.

oc-culo, 3. ui, ultus α) крити, у-, за-, по-, скривати, переховувати, заслонювати, alqd terrā V nubibus aëra O захмарити небо β) покривати = затаювати, narratum T alqd ab iis T не виявляти перед ними.

occultātio, ōnis, f. укриване, ховане, затаюване, переховок, перехови, alcis rei nulla est o. C не дає ся затаїти, заличкувати.

occultātor, ōris, m. переховник, locus latronum Ci схованка.

oc-culto, 1. α) за-, у-, по-, скривати, крити, переховувати, alqd veste Cu, alqd in terra C se tugurio S; *medial.* stellae occultantur Ci ховають ся. β) таїти, затаювати, sententiam Ci fuga occultatur Ci неза(при)мічено її, adpetitum Ci не показувати; з зал. пит. Ci; але: o., quae visa sunt C рішинéць.

occultus, 3. *adv.* ē α) закритний = укритий, скритий, exitus L callis V окрімна доріженька. β) затаєний, по-, тайний, таємничий, потаємний, odium Ci non o. ferunt T не криють ся з тим, arbor o. aevo H невідомого віку; *occ.* за-, скритний, притайкуватий, нещирий, лукавий, homo L; з *gen.* o. odii T не виявляючий єї; *subst.* **occulta,** ōrum, n. потайник, криянка, кровéць, схованка, templi C saltuum T нетрі. β) тайни, тайнощі, coniurationis T in occulto T L Ci = ex occulto Ci криймá, потай(ком), per occultum T тишком-нишком.

oc-cumbo, 3. cubui, cubitus полягти = пасти (трупом), загибати, умирати, ante annos O o. mortem Ci = morte L = morti V = neci O Ph лягти головою, умерти, зійти зі світу.

occupātio, ōnis, f. α) взяття, забір, займáння, fori Ci. β) заняте, чин, дїло, propter o. N; з *gen. obi.* rei p. C державними справами, tantularum rerum C дрібницями, нїсенїтницями; *occ.* o. publicae C розрухи.

occupātus, 3. занятий чим; *absol.* rē L, in re C Ci, in eo . . . ut N oc. in otio Ph роботящий нероба.

oc-cupo, 1. I. α) займати, здобувати, осаджувати, collem O вилїзти на, currum O скочити на; з *abl. instr.* urbem viribus V = vi V силою, polum nube H заступити нею = покрити, caementis mare H загатити, undae fastigium O заливають. β) здобувати, брати в посїданє, посїсти, regnum Ci C захопити, aditum V входить (перший), navis occupa portum H причали до; *occ.* (особу) спіймати, нападати на, кидати ся на, alqm L Cu occupatur C піймали єго, eum manicis V звязати, eum gladio V влучити єго мечем, alci os flammis V кидає єму головню в лице; *metaph.* γ) займати, обіймати, мати, посїсти, обгортати, заволодїти над, чим, honores H має, timor exercitum C проняв, огорнув, fama aures V на-, заповняє, pallor ora V лице блїдне, tremor artus V задріжати. δ) займати ся чим, volumina L, in dis placendis Ci rerum curā L журити ся ними; *occ.* вкладати гроші в, поміщати, res (капітали) in vectigalibus Ci pecuniam (alci apud alqm) fenore Ci зичити на великі відсотки, %. II. ви-, попереджати кого, зробити скорше, раньше чим хто, заскочити кого, борше начинати, запобігати, кого, встигнути перше, Volteium H (navis) ante rates O дігнав і перегнав їх, aprum telo перший влучити, numquid vis? occupo H най я перший заговорю, mors hominem Cu приспіла його швидко; з *inf.* o. bellum facere L скорше, борше ставати до війни, transire L наперед зачинати перехід.

oc-curro, 3. curri, (occucurri Ph), cursum est α) бігти на з'устріч, набігати на, по-, надибати, спотикати, застати, з'устрівати кого, Anius V спішить, Caesari C

стрінув ся з ним, hostibus C попасти на них, silex L знаходить ся, є, nulla arbor Cu нема єї; *occ.* нападати, нападати ся, ударяти на; *absol.* C viro vir V. β) наспівати, надходити на, з'являти ся, бути при чім, ad tempus Ci нагодити ся; з *praed. adi.* dulcis amicis H їм на утїху; з *dat.* concilio L proelio L брати участь в, ad concilium L прибути на. γ) запобігати кого, ставляти опір, опіром стати на, виступати проти, consiliis Ci orationi T відповідати на; неособ.: occurritur a nobis Ci збиваєм, відпираєм; *occ.* запобігати = зараджувати, satietati Ci exspectationi Ci. δ) стояти (ставати) перед душею, (очима), на думцї, то що, tu occurrebas Ci ти менї на думцї, oculis L паде у вічі, facta mentibus Ci розбирати, alci exemplum Ci насуває ся (на думку) = in mentem C in (ad C) animum Ci спадає на думку; з *acc. c. inf.* C; defensio o., quod T надає ся.

occursātio, ōnis, f. (occursāre) ввічлива стріча, привіт, vestrae Ci бажаня.

oc-curso, 1. (*frequ.* до occurrere) α) бігти на з'устріч, забігати дорогу, набігати на, per obliqua L набігати з боку, corpora T ударяти об себе, fugientibus T gladio C нападати мечем. β) наближати ся, portis L прибігати до них. γ) противити ся, occursantes factiosi S збунтовані противники.

occursus, ūs, m. α) стріча, o. alcis vitare (declinare) T оминати кого; обр. stipitis O удар об. β) набіг, натовп, глота, o. militum obsaeptus L обступлений.

ocellus, i, m. (*demin.* до oculus) очко, око Ca Pl O Ci.

ōciter, (*comp.* **ōcior,** ius, *superl.* ōcissimus) скорий, хуткий, прудкий, швидкий, шпаркий, serius ocius H раньше чи пізнїйше, ocior ventis V шпаркійший вітрів, quam ocissume S як мога швидше, чим скорше; без *comp.* значіня: зараз, скоро, мерщій, o. dedit V fert ocius H; *inf.* O.

ocrea, ae, f. наголїнник, набедреник, виступець L V.

ocreātus, 3. (ocrea) в наколїнницях, (venator) H опанчах.

ocris, is, m. скелиста гора.

octāvus, 3. осьмий, hora VIII Ci = 2. година по обідї, ordines C 8. когорта, sapientum o. H до сїмох новий мудрець, ad o. (*sc.* lapidem) T = 11·7 *km* від міста; *adv.* octavum refecti L по раз осьмий.

octi(ē)ns, *adv.* вісїм раз Ci.

octingentēsimus, 3. вісїмсот(н)ий.

octi(n)genti, ae, a. вісїмсот Ci.

octi-pēs, pedis, m. осьмоногий O.

octō, вісїм, decem et octo O = duodeviginti.

Octōber, bris, bre (octō) приналежний до 8. місяця року, мартом починаючого ся, mensis Ci; пізн.: **Octōber,** bris, m. Жовтень (Падолист на Укр.)

octō-decim, вісїмна(й)цять L.

octōgintā, вісїмдесять, **octōgiens, octōgiēs,** вісїмдесять раз(ів), **octōgēsimus,** 3. вісїмдесятий, **octōgēni,** ae, a. по 80.

octō-iugis, e в вісьмирику (заприсяжений); *occ.* o. eunt ad imperia L 8 мужа, осьмирикóм.

octōni, ae, a. (octō) по вісїм, o. milia peditum L octonos aeris H по вісїм асів.

octōphoros, on ношений 8 ношаками, lectica Ci; *subst.* n. **octōphoron,** i, n. нисил(к)и, 8 ношаками ношені.

octuplicātus, 3. (octu-plex) 8 разів помножений L.

octuplus, 3. вісїмразовий, pars Ci вісьмина; **octuplum,** i, n. 8 раз більша, вісїмкратна кара Ci. **oct-ussibus,** (= octo assibus) за 8 асів (дорого).

oct-ussis, is, m. 8 асів.

oculus, i, m. α) око, *pl.* очі, вічі, arguti Ci хитрі, oculis captus Ci недобачливий, o. amittere Ci стратити зір, осліпнути, слїпий (темний), in (sub) oculis eius C L доочне, в (на) очах = в присутности, ante oculos positum C = in oculis situm S видний, явний, alqm in oculis ferre C по руках, дуже по-, злюбити; *pass.* alci in oculis esse Ci бути любленим у; але також: in oculis esse C бути всїм явний, всї бачать, o. veloci percurrere H скоро переглянути, pascere oculos rē V любувати ся чим, oculos ferre V поводити очима, adicere oculos alci rei кинути оком на = забажати чого. β) щось дорогого як око в голові = скарб, о-, краса, Corinthus Ci скарбниця, mundi O світич. γ) пупінок, брунька, o. imponere, inserere V очкувати, щепити.

ōdi, isse, ōsus (ōsūrus) з-, ненавидїти, незнавидїти, не схотїти, не терпіти, не любити; *absol.* alqm; alqd, quae noverat, odit O не хоче, не зносить, se odisse O бути собою невдоволеним; з *inf.* H.

odiōsus, 3. *adv.* ē (odium) зненавиджений, ненависний, остилий для кого, осоружний, відразливий, досадний, противний, незносний, нелюбий, natio iis o. est Ph остила їм.

odium, ii, n. (ōdi) α) ненависть, відраза, нехіть, o. = ira inveterata Ci; з *gen. subi.*

in o. Graeciae pervenit N Гр. зненавидїла єго; з *gen. obi.* hominis N до; з *adi.* decemvirale L до десятників, vestrum L до вас, in (erga) eos N in o. alcis venire (pervenire) N стати ненависним, odia sibi conciliare C = incurrere in odia C попасти в н., стати ненависним, alci in odio esse C = in odio L бути ненависним, зненавидїти ся, alqm in o. vocare Ci робити ненависним = o. promere T під'юджувати, odio habere alqm O = in alqm (rem) C з-ненавидїти кого. β) предмет ненависти, ненависна особа, insigne Ci omnium Ci. γ) відразливе поведенє, quod o . . . ! Ci odio vincere H влїзливостию.

odŏr, odōs, ōris, m. α) за-пах, пахнота, пахучість, unguentorum Ci odorem spargere H пахнути; *occ.* пах = вонюче, воня, чад, gravis V нездоровий дух, задуха, odore foedus S сморід, ater V пара (дим). β) нюх = здогад, прочуванє, legum Ci est o. dictaturae Ci пахтить диктатурою. γ) о́кур, па́хощі, multus H; *pl.* o. incendere Ci закадити, corpus differtum odoribus T набальзамоване.

odōrātio, ōnis, f. **odōrātus,** ūs, m. паханє, нюх Ci.

odōri-fer, fera, ferum (quod odorem fert) α) пахущий, запашний, panacea V. β) що виробляє пахощі, gens O (= Перси).

odōro, 1. (odor) запашити, fumis aëra O; *P P P* запашний, пахущий, cedrus V.

odōror, 1. α) па́хторити, нюхати, ню́шкувати, cibum H. β) про-, винюхувати, вивітрити, слїдити, вивідати ся, ни́шпорити, ex alqo; odoratur quid acciderit Ci зо́багнути, що . . ., decemviratum Ci домагати ся. γ) злегка по-нюхати, поверховно пізнати, philosophiam T.

odōrus, 3. (odor) запашний, пах(н)учий, flos O canum vis V чуткий нюх.

odōs, гл. odŏr.

oeconomicus, 3. господарський; *subst.* m. управитель дому, книжка Ксенофонта про господарство.

oenophorum, i, n. кіш на фляшки з вином H.

oenus, 3. стара форма до unus Ci.

oestrus, i, m. ґедз, бо́йдзькавка, бурчи́муха V.

oesus, ūs, m. стара форма до, usus Ci.

oesypum, i, n. (з поту овечої вовни вироблений) олїй Q.

offa, ae, f. *demin.* **offella,** ae, f. кусник (хлїба); книш, засипляючий і чарівним зіллям заправлений медівник V.

of-fendo, 3. ndi, sus товкати, тручати об що. I. α) *intr.* по-тручати, ударяти (ся) об, натикати, наткнути на, vocis offensa imago V відгомін, dens solido H кусає твердé; обр. β) зазнавати (лиха), по-, терпіти (шкоду), попадати в нещасте, naves C розби́ли ся, apud iudices Ci програти, offendi casu C постигло кого лихо, viri fortes in periculo Ci зазнали н., Atilius offendit L не пощастило єму, in exercitu est offensum C були усякі недогоди, sordibus H попасти в неласку, aliud L не до вподоби. γ) омиляти ся, схи́бнути, замахнути ся, in genere Ci. δ) бути невдоволеним ким, чим, менї недогода, менї досадно, in me C in me alqd C брати менї за зле. ε) разити, уражати, стати прити́чиною, ne quid ipse offendam Ci nomen consulare L невгодне. II. α) *trans.* товкати, уражати, разити, бити чим, об, ударяти, caput offensum L поби́та, pes offensus O надби́тий, latus Ci об'товк, offenso scuto L ударивши об щит. β) спотикати, застати, стрічати, здибувати, знаходити, inimicos apud inferos Ci натрапити; з подв. *acc.:* Siciliam inanem Ci, templum nondum perfectum Ci maestam domum Ci в скорботї; з *adv.* omnia aliter Ci. γ) вражати = зневажати, ображати, обиджати, оскорбляти, діймає мене, animum alcis C, neminem Ci oculos animosque statuae Ci колять в очі і крають серце; з *dat.* medicis H гнївати ся на них.

offensa, ae, f. α) удар; обр. образа, обида, ураза, досада, o. vindicare O відомстити. β) неласка, ворожнеча, in o. sum apud Pompeium Ci в неласках.

offensātor, ōris, m. (offensāre) штурпак, капарник Q.

offensio, ōnis, f. (offendere) α) удар, спотиканє, притичина, завада, pedis Ci; *meton.* місце, де можна наткнути або пошпотати ся. mundus nihil habet offensionis Ci не має на що наткнути ся. β) нещаслива пригода = недоля, невдача, belli Ci на війнї, iudiciorum Ci нещасні пригоди; *occ.* недуга, хирявість, corporum Ci нездоровкуваті. γ) досада, невдоволенє, відраза, нехіть, обида, образа, недогода, ворожнеча, o. et fastidium Ci hinc o. Ci гнів, accendere o. T; *gen. subi.* civium N sine o. Ci O без нїяких неприємностий.

offensiuncula, ae, f. уразка, мала неприємність, м. недогода Ci.

of-fenso, 1. (*frequ.* до offendere) 1. ударяти (ся, об), бити, caput L головою об мур. 2. затинати ся Q.

offensus, 3. α) обиджений, ображений, вражений, гнівний на, tibi Ci in eum N. β) уразливий, образливий, кривдний, ненависний, ordo senatorius Ci, populo Ci civibus Ci. γ) *neutr. subst.* **offensum,** i, n. ураза, недогода, o. est, quod laedit Ci.

of-fero, ferre, ob-tuli, ob-lātus α) над-, на-, приносити, нести напроти, на-зустріч, показувати, на-, надставляти, ora O, dotem T, aciem (меч) iis V quam in partem fors obtulit C куди доля завела, te fors o. H нанесла, ти нагодив ся, навинув ся; *med.* = *refl.* показувати ся, являти ся, виступати проти, lux oblata V ясніло, mihi sese o. Amyntas V нагодив ся A., Allecto se iuveni V обявила ся; обр. nova res oblata V нове видовище показало ся, oblatā occasione C пригідно, oblata est religio Ci зачали сумнівати ся, Fauno sese o. V заступити єму дорогу, se o. hostibus C станути проти, me sceleribus C спротивити ся, se o. consulibus L виступати проти. β) предкладати, по-, давати, обіцювати, foedus V, operam ultro L, se viri boni ultro Ci, se ad ferramenta prospicienda Ci me medium pacī V бути посередником = se intercessurum T. γ) заподіяти, робити, чинити, справляти, спричиняти, давати, spem imperii Ci робити, beneficium C чинити добро, crimen L закидувати, mortem alci Ci заподіяти, stuprum sorori Ci покрити соромом. δ) виставляти, наражати, жертвувати, se telis C se melioribus H хилити ся до, se ignotum iis V здати ся на них, se morti Ci = caput periculis Ci наложити головою, душею.

officīna, ae, f. (*opi-ficīna) α) робітня, фабрика, opificum armorum C N Ci збройниця, Cyclopum H V кузня. β) майстерня, школа, кубло́, гнїздо, eloquentiae Ci sequitiae Ci.

of-ficio, 3. fēci, fectus α) заступати дорогу, загородити д., стояти на завадї, apricanti Ci, itineri S sibi ipsi in angustiis S замкнути собі дорогу, luminibus Ci забудувати світло. β) шкодити, вадити, заваджати, ущербити, commodis Ci mentis luminibus Ci заслїпляти, frugibus herbae V буряни заглушують їх, nomini L уймати.

officiōsus, 3. *adv.* ē услужливий, готовий до услуг, догóдливий, provincia Ci обовязок, in alqm Ci; *occ.* o. labores Ci самохіть переняті, dolor Ci добровільний.

officium, ii, n. α) чинене (виконуване) обовязків, конечний чин, чинність, дїло, оруда, officiorum conscientia Ci adulescentis N поступоване, quod ratione actum est, est off. Ci розумна чинність, itineris C приготовленя до; *occ.* 1. у-, при-, послуга, o. exprobrare Ci, suprema T = triste O похорон. 2. по-честь, шана, o. facere H officii causā prosequi L. β) услужливість, litterae officii plenae Ci дуже привітний, singulari o. in rem p. C вельми заслужений. γ) оруда = служба, заняте, уряд, legati C, censurae Ci; officii mandata C припорученя орудків. δ) обовязок, повинність, o. pro beneficiis C з'обовязане, o. servāre (exsequi) Ci = o. praestare C = officio fungi Ci C сповняти, виконувати свій обовязок, officio deesse Ci не сповняти, o. ab officio discedere C спроневірити ся; *occ.* послух, in officio esse C continere C. ε) по-чутє обовязку, pudor et o. C vita rustica cum o. iuncta est Ci почуває ся до обовязків.

of-fīgo, 3. xi, xus при-, вбивати, прикріпляти, ramos L.

offirmātus, 3. непохитний, упертий Ci.

of-firmo, 1. у-, скріпляти, se o. T ріпати ся.

of-frēnātus, 3. на повóддях держаний = обманений Pl.

of-fūcia, ae, f. (fūcus) красило, манá, облуда Pl.

of-fulgeo, 2. si світити проти, lux oculis V засвітило перед очима.

of-fundo, 3. fūdi, fūsus α) лляти перед, ви-, об-, розливати, сипати, aquam Pl Ci cibum alci (avibus) обр. rubor viris Ci червонїють на лици, altitudo oculis caliginem Ci морочить; *medial.* розливати ся, ширити ся, offusa est rei p. nox Ci розстелила ся понад д. β) об-, заливати = на-, заповняти, memoria alcis pectus Ci переймає, обгортає, lumen luce solis offunditur Ci затемнює ся, religio offusa animo Ci релїґійний сумнів трівожить серце, offusus pavore T затрівожений.

ōh, гл. ō.

ōhē, гов! дóста!

olea, ae, f. (olīva) α) оливка, маслина H. β) олива = оливне дерево, оливина Ci V.

oleāginus, 3. оливний, з оливи, з ол. дерева N V.

oleārius, 3. (oleum) на оливу Ci; *subst.* m. олїйник Pl.

oleaster, stri, m. (дикий) оливник V.

oleo, 2. ui пахнути, мати запах чого; з *abl.* rore O чути; *occ.* воняти, тхнути, чадїти, заносити (вином), maritus H козел, verba T чухкі = задавнені; з *acc.*

vina H чути вином; з *adv. obi.* grave olens V духовитий, suave V запашний. β) у-, показувати, зраджувати, nihil *(acc.)* olet ex Academia Ci не слїдно на нїм А., malitiam Ci указувати на злобу, illud non olet, unde sit? чи-ж не пі-, знати, звідки взяло ся?

***olesco,** 3. ui рости (ad-olesco ex-olesco).

oleum, i, n. олїй, олива. 1. як паливо, instilare o. lumini Ci. 2. до їди, caules oleo unguere H помастити. 3. олїй = масть, пахощі, labens O масткий, o. addere camino H ‚лляти води до керниці', o. et operam perdere Ci шкода заходів, за́труду.

ol-facio, 3. fēci, factus нюхати, нюши́ти, нюшкувати, па́хторити, вітрити, nummum Ci ви-, пронюхати.

olfactus, ūs, m. нюх Ci.

olidus, 3. (olēre) пахучий, вонючий.

ōlim, *adv.* (*acc.* до ст. Ф. ollus) α) раз, колись, бу(ва)ло, fuit o. senex Ph був раз дїд, o. mox T o. post . . . deinde . . . nunc S. β) з давних давен, віддавна, давно, deprensis o. nautis V. γ) раз, колись, haec o. invabit V. δ) по-, деколи, o. fistula dicat V. ε) инодї, часом, инколи, нераз, pueris o. dant crustula H. ζ) з реч. часов.: раз, потім, відтак, saxum o. tunditur, ubi sidera condunt V.

olitor, ōris, m. **holitor,** (olus) горо́дник Pl.

olitōrius, 3. городовий, forum яринко́вий.

olīva, ae, f. α) оливка, lecta de ramis H. β) оливне дерево, олив(ин)а, оливник, ramus olivae V. γ) галузка з о., flava V; обр. undique decerpta o. H прикрас(к)и. δ) палиця з ол. дерева, teres V точена.

olīvētum, i, n. оливний горо́д H Ci.

ōlivi-fer, fera, ferum оливородний, маслиновий.

olīvum, i, n. олїй, олива, o. vitare H боро́ничу школу.

olla, ae, f. горнець Ci.

ollī, (від ollus) = illi V.

ollus, 3. (ст. Ф. = ille) *dat. sig.* і *nom. pl.* V Ci olli V.

olor, ōris, m. лебідь H O.

olōrīnus, 3. лебед(ин)ий, лебедячий, лебедїй V.

olus, oleris, *demin.* **olusculum,** i, n. (лїпше holus) горо́дина H.

omāsum, i, n. кишки́, tentus omaso H напханий ними.

ōmen, inis, n. α) ворожба, пророчий знак, o. vertere in alqd CuL V толкувати, dirum O лиховістний, o. firmare V справдити; *occ.* 1. (зловіщий) знак, contra omen bellum poscunt V capere Ci вичікувати. 2. бажанє, faustum T alqm ominibus prosequi Ci. β) (святочний) обичай, обряд, поведїнка, eam ominibus iugare V чисто видати заміж, iis o. erat з *inf.* V уроводило ся між ними.

ōminor, 1. (ob-minări) α) (зловіщий знак) ознаймити = передсказувати, (на лихо) віщувати, o. horreo L male ominata verba H зловістні. β) взагалї: завічати, пророкувати, ворожити, felix imperium L naves ominatae L начеб догадували ся, що . . . з *acc. c. inf.*

o-mitto, 3. mīsi, missus α) о-, випускати, від-кидати, lorum Ci з рук, maritum T покинути. β) опускати, оставляти, залишати, занехаяти, pila C не уживати, obsessionem C зняти, відступати від, hostem L не бачити, occasionem non o. Ci вихіснувати; *occ.* за-, лишати, переставати з *inf.* Ci H. γ) (в мові) про-, опускати, мовчки поминути, не споминати, не зважати, tempus C de reditu alcis Ci; з *acc. c. inf.* Ci; з ал. пит. Ci.

omni-fer, fera, ferum (ferens omnia) всеродючий O.

omni-gena, ae, m. (omnium generum) всякого рода, всїлякий; *gen. pl.* omnigenūm deūm = omnigenārum V.

omnīnō, *adv.* α) взагалї, всего, цїлком, під кождим зглядом, erant o. itinera duo C всего (на всего). β) з'усїм, зовсїм, вповнї, безперечно, тільки, лиш, verbum o. nullum est Ci.

omni-parens, tis цїлосвітна = всеродюча матїр V.

omni-potens, всевладний, всемогучий V.

omnis, e у-, весь; звич. *pl.* apud omnes est Ci; *subst.* omnium opinio Ci загальна = загалу; з *gen. part.:* omnium miserrimus Ci; *neutr.* omnia facere Ci всего пострібувати, omnia tibi similis V у всїм, снїський, стеменний, зовсїм подобає на тебе. β) кождий, всякий, лиш, o. triremes C са́мі, o. mensibus Ci що місяця, повсякмісячно, omni tempore C повсякчасно, sine omni periculo Ci без нїякої небезпеки. γ) всїлякий, всякий можливий, всякого роду, o. rebus C всїми можливими способами. δ) (у)весь = цїлий, цїлїський; з *sing.* o. oratio Ci у цїлости, alqd omni dicione tenere V панувати з необмеженою властию, non o. morior H не цїлком.

omni-vagus, 3. по всїх усюдах скитаючий, блукаючий Ci.

onagrus, onager, gri, m. дикий осел V.

onerārius, 3. (onus) грузовий, navis Ci C N тягаровий, перевізний, iumenta вючний скот, тягло; *subst.* **onerāria**, ae, f. (*sc.* navis) перевізний (наборовий) корабель Ci.

onero, 1. (onus) α) на-, обважити, обтяж(ув)ати, на-, вантажити, вючити на, навючати, alqd; plaustra Cu наладувати, нагили́ти на віз, alqd rē; armis naves S на-, грузити, manum iaculis V узброїти, dona canistris *(dat.)* V накласти, набрати в кошики, o. ventrem S об-, перейсти ся, onerari epulis O наїсти ся, vino S обпити ся, vina cadis V поналивати в; *occ.* на-, покривати, membra sepulcro V похоронити, поховати, mensas dapibus V заставити стравами столи, hostes saxis L об-, закидати. β) навалити на, обсипувати чим, eum mendaciis Ci оббрехати єго, alqm laudibus L вихваляти, contumeliis Ci наругати, alqm promissis S понаобіцювати кому; *occ.* 1. винувати, Seianum T. 2. дражнити, saevitiam T superbiam T обиджати. 3. дошкулювати, на-, с-прикрювати ся кому, надоїдати кому, eum argumentis Ci, aetera votis V verba aures Ci глушать. δ) по-, збільшувати, робити важкійшим (тяжшим), причиняти, погіршати, delectum T, curas T, pericula T iras V розлютувати кого, odia T під'юджувати.

onerōsus, 3. (onus) тяжкий, важкий, важенний, humus O. β) прикрий, сутужний, скрутний, невідрад(іс)ний, sors O.

onus, eris, n. α) вага́, на-ва́га, тяга́р, поклажа, набір, вантага, вюки, iumentis onera imponere C навючити на них; *occ.* тяжа, плід, maturum O. β) вагота́, тягота, тяжкість, onera navium C нагружені кораблї. γ) трудна справа, прикрість, трудність, тяжке за(в)данє, т. обовязок, iis oneri esse S (L C) докучати, alci o. iniungere C L наложити на = обтяжати кого. 2. тяжкі данини, довги, о́плать, graviosa C тяжкі по-датки, haec o. inclinata L великі о́плат(к)и.

onustus, 3. (onus) α) обтяжений, навантажений, навючений, нагружений, naves frumento Ci. β) повний, наповнений, o. praedā S tergum vulneribus T крите ранами, fame V заголоджений.

onyx, chos, (chis) m. α) дорогоцїнний камінь, любастер. β) слоїчок (пушочка) на пахощі, parvus H.

opācitās, ātis, f. тїнявість, тїнь T.

opāco, 1. о-, затїняти, locum Ci.

opācus, 3. α) тїнявий, ilex V. β) о-, затїнений, herba O arbor кидаючий тїнь, opaca locorum V затїнь, затїнок, frigus V тїнистий холодок. γ) темний, nox V невидн(еньк)а.

opella, ae, f. мала орудка, м. праця H.

opera, ae, f. (opus) α) праця, робота, труд, заходи, чинність, дїяльність, дїло, eorum operā consilioque Ci їхним дїлом і порадою Ci = operis et factis Pl (*opp.* consilium), eos in operas mittere Ci на роботу, o. ponere in re Ci докладати працї до; **operam dare** (navare, tribuere, insumere) rei alci Ci займати ся чим = трудити ся (над) чим, прикладати ся до, старати ся, funeri O брати участь в похоронї, o. dare з нам. реч. ut (ne) fiat старати ся щоб (не), datā (deditā) operā Ci нарошне, (non) est operae pretium L Ci (не) оплачує ся = (не) стоїть труду, meā operā N Ci L за моїм стараннєм (заходом), eādem operā L (за) одним заходом = заразом; *occ.* β) труд (для других), прислуга, підмога, поміч, служба, o. polliceri S поміч, operam ei date C прислужіть ся єму, o. praestare in rē militari C служити при війську. γ) виріб = (вільний) час, дозвілля, нагода, nec Hannibali operae est audire L не має коли, deest mihi o. Ci не маю нї охоти, нї часу. δ) звич. *pl.* робітник, челядник, слуга, зарібник, nona o. accedes H за девято парубка, mercennariae Ci наймити, заробітчани; *occ.* помічник, помагач, поплечник, o. conductae Ci; *coll.* ватага, operarum gladii Ci o. theatrales T приплїскувачі, ‚клякери'.

operārius, 3. при-, здатний (до роботи), **operārius**, ii, m. робітник, наймит, подéнник, зарібник Ci, o. linguā celeri Ci язика́ч, торохтїй, базїкало.

operclum, i, n. **operculum**, i, n. ві(ч)ко, dolii L накривка, денце.

operīmentum, i, n. (operīre) покривало, опóна, equi S дерга.

operio, 4. perui, pertus α) за-, о-, при-, по-, на-, кри(ва)ти, заслоняти, classem nimbo L terras umbrā V застеляти темрявою; *occ.* 1. затуляти, закутувати, загортати, завивати, caput Ci. 2. замикати, зачиняти, lecticam Ci valvas Ci заперти. 3. захов(ув)ати, погрібати, погребти, reliquias pugnae T трупів. β) покривати соромом, iudicia dedecore Ci безчéстити, infamia opertus T знеславлений. γ) по-, укривати = заховувати, затаювати, operta bella V потайний розбрат; *subst.* operta telluris V нетри, глибінь, Apollinis Ci пророчня.

operor, 1. (opus) займати ся чим, трудити ся чим, при чім, робити, працювати над; з *dat.* rei publicae L caedentes materiis T рубанкою дров, деревлї, in cute curanda H; *substan.* operarantium clamor T копальників; *occ.* β) займати ся релїґійними обрядами, жертвою, пророцтвом, жертвувати; *absol.* in arvis V; з *dat.* Libero Cu приносити жертву, sacris T жертвувати, prodigiis procurandis L відверненєм зловістних знаків, vidit se operatum T приснилось єму, як жертвував, superstitionibus operatus L відправляючий забобонні обряди.

operōsus, 3. *adv.* ē (opera) I. α) трудовитий = трудящий, робітливий, працьовитий, дїяльний, senectus Ci dierum O занятий ними. β) трудовитий, сутужний, трудни́й, мозолений, з трудом, з тяжкою бідою, labor Ci мозольо́вана, carmina H. П. α) (від opus) *pass.* роблений = умілий, (скусний) мудерний, мистецький, штучний, mundi moles O штучно створена вселенна, o. ex aere O скусно вироблена. β) дїлаючий, herba O цїлюща.

opes, гл. ops.

opi-fer, fera, ferum (opem ferens) помічни́й, цїлющий O.

opi-fex, ficis, m. f. (opus + facere) α) робітник, спорудник, mundi Ci с(о)творитель, verborum Ci творець; *occ.* β) рукомесник, ремісник, промисловець Ci.

ōpilio, ōnis, m. вівчар, чабан V.

opīmitās, ātis, f. розкіш; *pl.* гарні річи Ci.

opīmus, 3. α) товстий, тучний, жаки́вний, жизний, bos Ci Asia Ci родовита, campi Ci хлїбодайні. β) богатий на, в що, повний чого, ager o. copiis L praedā Ci збогачений нею. γ) показний, гарний, до-, статний, знатний, habitus corporis Ci огрядний, accusatio Ci з доходами, dapes V сута, spolia L V пишна зброя проводиря, praeda Ci хороша здоба, triumphus H величавий.

opīnābilis, e (opīnor) непевний, умаячений, мрійний Ci.

opīnātio, ōnis, f. (opīnor) дога́д(ка), домисел, здогад, уява, мрія Ci.

opīnātor, ōris, m. здогадник, догадуючий (ся) Ci.

opīnio, ōnis, f. α) гадка, думка, догадка, з-догад, ductus opinione Ci; з *gen. subi.* Siculorum Ci; *gen. obi.* mali Ci прочутє, o. de diis Ci поняте, o. ut mea fert (est) o. Ci на мою думку (в парентезї), venit mihi (adducor) in opinionem N спадає менї на думку, praebere o. timoris C удавати боясть; *occ.* 1. надїя, legionum C на л., praeter (contra) opinionem N C ненадїйно, неожидано = opinione celerius Ci latius Ci скорше чим сподївав ся. 2. уява, мрія про, виображінє, bonorum Ci o. volgi Ci пересуди. β) людський суд = клич, слава, singularis Ci; з *gen. subi.* omnium C; з *gen. obi.* virtutis o. capere C вславити ся нею, malignitatis T осуда, ослава; *occ.* поговір(ка), поголос(ка), чутка, o. edita in vulgus C ходить по, o. est, exit L Ci ходить, розходить ся, ширить ся; з *acc. c. inf.* L.

opīnor, 1. догадувати ся, домислювати ся, домишляти ся, лиш гадати собі, уявляти собі, мрі(я)ти, (*opp.* scire Ci) alqd, de vobis Ci; з *acc. c. inf.* Ci; часто в парентезї, opinor, ut o. Ci на мою думку; *P P P.* opinata bona Ci умріяні.

opīnus, 3. уявлений, мрійний.

opi-parus, 3. *adv.* ē богатий, пишний, convivium Ci бучне, суте.

opitulor, 1. помагати, стати у пригодї, hospiti Ci пособляти єму, inopiae S зарадити їй.

opi-tulus, 3. помагаючий, помічний.

oportet, 2. uit треба, конче, належить ся, належно, повинно, я повинен, гоже, годить ся, вільно, sic oportuit Ci випадало як слїд; з *acc. c. inf.* Ci; в *pf.* часто без esse: id factum non oportuit Ci не повинно було стати ся; без певного підмету: з *inf.* ignosci non o. Ci годї було звинити; нам. реч. з *coni*: o. valeat H; також в парентезї: ego crimen, o., diluam Ci.

op-pēdo, ere дути кому в лице, глузувати з кого H.

op-perior, 4. α) *intr.* ждати, чекати, diem N днину. β) *trans.* ждати кого, чекати на, до-, під-, ожидати, пере-, очікувати, classem N; нам. реч. з ut N.

op-peto, 3. īvi, (ii) ītus іти напроти, (на з'устріч), назди́б, pestem Ci кинути ся в біду; Фраза: o. mortem Ci наложити головою, гинути, умирати = саме oppetere у V; але: mors oppetenda est V треба шукати.

oppidānus, 3. (oppidum) α) з місточка (поза Римом), міський, городський, senex Ci; *occ.* маломіщанський, -міський, ius Ci. β) *subst.* городянин, городовик, міщанин, o. hortari S.

oppidō, *adv.* дуже, вельми, сильне, o. adolescens L ще молоденький, paulum o. Ci дуже мало, o. quam brevis L надто короткий.

oppidulum, i, n. місточко, городо́к H.

oppidum, i, n. α) кріпость, сїч, зако́п, in o. intromitti L в середину окопів. β) (укріплене) місто, го́род, in o. Citio N; рідко про Рим L.

op-pignero, 1. (pignus) давати в заставу, заставляти, libellos pro vino Ci.

op-pīlo, 1. (pīlum) загороджувати, заставляти колодами, затарасувати, alqd Ci.

op-pleo, 2. plēvi, plētus за-, на-повняти, по-, прикривати, alqd N alqd rē L; обр проймати, opinio Graeciam Ci про(й)няла.

op-pōno, 3. posui, positus α) класти наперед, напроти, ставляти на-проти; *pass.* лежати, стати на-проти, просто чого, auriculam H надставляти, fores O зачинити, oculis manus O затулити, закрити, прислонити руками, moles oppositae fluctibus Ci протистайні, oppidum oppositum Thessaliae C проти(во)лежне, armatos ad introitum Ci у-, розмістити у-, перед. β) виставляти на, наражати, ad periculum Ci = periclis Ci se invidiae Ci брати на себе H. γ) ставляти перед очі, грозити чим, alci terrorem Ci лякати, formidines Ci пуджати. δ) (зі свого боку) наво́дити, закидувати, відпирати, quid opponas, si negem? Ci quid habes, quod mihi oppones Ci чим менї заперечиш? ε) (навпаки) порівнювати, з, указувати на, virtuti vitium C, proelium C causis medicinas Ci.

opportūnitās, tātis, f. α) догідне положенє, вигідне місце, loci C ви-, догідне становище. β) догідний час, нагідна хвиля, пора, нагода, на-, догідна обставина, o. datā C при добрій нагодї, принагідно, o. habere ad alqd C дати нагоду до, temporis Ci C слушний час, догідна хвиля. γ) добра прикмета, при-, здатність, corporis Ci гожість, in animis Ci вдача, талановитість. δ) догода, користь, хосен, in re frumentaria Ci, belli Ci o. praebere ad alqd при-, здати ся на що.

op-portūnus, 3. (oportūnus) α) до-, вигідний. вигідно, (добре) положений, пригожий, locus Ci; з *dat.* regio o. explicandis copiis Cu = ad aciem instruendam C. β) про час: на́гідний, догідний, слушний. відповідний, tempus C Ci; з *gen.* o. tempus actionis Ci C opportune venit, adest Ci саме в час, в пору прийшов = нагодив ся; *praedicat*-ивно: opportuni venerunt L заздалегідь (са́ме в час, в пору) нагодили ся. γ) зручний, проворний, путящий, спосібний, при-, здатний, здібний, справний, хосенний, ceterae res Ci minime o. vir L незугарний, o. opera Ci при-, услуга, his credendis o. multitudo L імовірна, що радо вірить. δ) виставлений на, hosti L iniuriae S наражений на, perculsi . . . opportuniores L більше загрожені; *n. pl.* opportuna L (locorum T) загрожені = небезпечні місцевости, непевні становища.

oppositus, ūs, m. (oppōnere) α) *act.* виставленє, laterum Ci. β) *pass.* супроти-лежність, lunae Ci.

oppressio, ōnis, f. (opprimere) α) при-, гнїт, утиск, libertatis Ci. β) напад на, замах на, curiae Ci.

op-primo, 3. pressi, pressus I. α) при-, здавлювати, давити, при-, за-, згнїчувати, гнїтити, при-, стискати, тиснути, eos onere C classis ab iis oppressa Ci затоплена; *occ.* за-, придавити, задусити, senem rē T ruinā opprimi Ci; обр. β) придусити, ignem L = flammam aquā O при-, за-, гасити, тушити, litterae oppressae Ci непроказані, ora O не дати говорити, potentiam Ci приборкати, iram S тушити, гамувати, dolorem Ci лагодити, пільгувати, попільжити; *occ.* 1. знївечити, по-, валити, insontem L. 2. при-, угнїтати, гнести, гнобити, patria oppressa N поневолена. 3. поконувати, за-, перемагати, побіджати, подужати, поборювати Ci, latrocinium Ci legionem C з-нищити, nationem Ci закріпостити, socios Ci мучити; *metaph.* opprimi onere fenoris S = aere alieno Ci задовжити ся, penuriā victus H голодом і холодом збіджений, заголоджений, oppressus somno C в глубокім снї, opprimi invidiā Ci узяти ненависть на себе. II. (знечевя) нападати на, incautos L; *metaph.* у-, постигнути, заскочити, захопити кого, morbo oppressa est Ci посіла єї слабість, subito a me opprimitur C я збентежив, збаламутив єго, збив з пли́гу, fraude loci V (змиливши з дороги) зблудити.

op-probrium, ii, n. (probrum) α) лайка, свар. при-, догана, докóра, докір, огуда, opprobria dicere O гудити кого, доганяти кому, alci opprobio est N Ci O є сором, ганьба для, ганьбує кого. β) (про особи) ганьба, сором, стидовище, maiorum T generis = O (Мінотавр).

opprobro, āre закидувати, дорікати кому.

oppugnātio, ōnis, f. (oppugnāre) α) з-, добуванє, приступ, напад, o. ostendere L лиш для призору нападати; *occ.* 1. спосіб (облоги), Belgarum C. 2. штука облоги, oppugnationis scientia Ci.

β) напасть, напáдок, позов, перечене, опір, inimicorum Ci.

oppugnātor, ōris, m. α) нападаючий, обляжник LT. β) rei p. C напасник, воріг, salutis Ci.

op-pugno, 1. α) бороти ся проти, alqm C concursu oppugnatum est N бігцем кинули ся на себе. β) йти приступом на, нападати на, з-, добувати, urbem L castra C займати приступом; обр. γ) нападати на = поборювати, зачіпати, виступати проти, *absol.* o., ne id impetremus Ci, iura Ci, acta Ci, rem Ci pecuniā alqm Ci пере-, підкуплювати, nos clandestinis consiliis Ci рити під нами.

ops, opis, opem, ope, f. (*nom.* i *dat. sg.* лиш як nomen propr.) I. α) *sg.* і *pl.* сила, міць, силкуване, мóга, могучість, засіб (засоби), помічні средства, niti omni ope S summis opibus Ci = niti magnā opum vi V на (превелику) силу (*sc.* силкувати ся), з усієї сили, non opis est nostrae V я не годен, не в силї, quācunque ope possent, propulsarent Ci яко мога, скільки моги . . . β) засúлок = поміч, підмога, sine ope divinā C opem ferre Ci N помагати, o. ab eo petere Ci. II. звич. *pl.* средства = майно, маєток, достатки, богацтво, засіб, opes et copiae Ci статки-маєтки, parvae Ci, ruris O adstante o. barbaricā V з троянськими достатками. β) вплив, значíне, honores opes S, violentae Ci o. concidere Ci підорвати. γ) воєнна сила, потуги, військо, regiae Ci N. III. Богиня родючости = Рея O, ad Opis (*sc.* aedem) Ci = in Capitolio.

opsōnium, ii, n. гл. obsōnium.

optābilis, e, *adv.* iter по-, жаданий, бажаний; *absol.* нам. реч. optabile est, ut Ci. 2. при *compar. inf.* = *subi.* optabilius est vitam conficere Ci.

optātio, ōnis, f. (optāre) бажане Ci.

optātus, 3. (*P P P* до optāre) пожаданий, бажаний, любий, милий, negotium Ci alci; *subst.* n. **optātum,** i бажане; *abl. adv.* optātō до уподоби, по уподобі, по волї V.

opthalmiās, ae, m. рід риби Pl.

optimās, ātis (ст. ф. optumās) що найлїпший, чільний; *subst.* **optimās,** ātis, m. аристократ, бояр(ин), вельможа; *pl.* аристократичне сторонництво, шляхта, вельможі, вельможество, боярство.

optimus, optimē, гл. bonus, bene.

optiō, ōnis, f. (optāre) α) вибір, бажане, вольна воля, o. alci datur, utrum . . . an . . . Ci вільно вибирати, чи . . ., o. facere S = o. dare Ci дати волю. β) помічник центуріона, підофіцер T.

optīvus, 3. вибраний (по своїй подоби) H.

opto, 1. α) ви-, добирати, o., utrum . . . an Ci locum tecto V під хату, eam . . . nurum V за невіхну. β) бажати, зичити, alci mortem L ab dis alqd Ci; нам. реч. з coni. VO, з ut Ci, з ne O; рідко з *acc. c. inf.*; *occ.* старати ся, домагати ся, жадати, при рівнім *subi.* з *inf.* V; **optandus,** 3. по-, жаданий, бажаний, optanda . . . S (предмети) бажаня.

opulens, tis, *adv.* enter (ops) богатий, засібний, заможний, достатний, civitas S me opulenter colo S догоджаю собі; (*opp.* arte скупо) *subst.* **opulentes,** um, (ium) m. богачі N.

opulentia, ae, f. α) богацтво, заможність, достатки, o. habere S. β) полїтична сила, invidia ex o. orta est S пішла від полїтичного впливу.

opulento, āre збогачувати, богатити, alqm rē H.

opulentus, 3. α) богатий, на, в, чим, засібний, заможний, достатний, gazae Ci; з *abl.* V; з *gen.* pecuniae T грошовитий; *subst.* n. regionis opulenta Cu богацтва. β) могутний, сильний, потужний, знатний, rex S minus o. agmen L не конче сильні потуги.

opus, eris, n. (ручне) дїло, робота; I. α) праця, заняте, o. fabrilia V копальство. Martis V боротьба, res immensi o. L мозоляна праця; *occ.* кожда = окремішна дїяльність. 1. хлїборобство, rure o. facere O хлїборóбити, хлїб робити, operis arma O господарське знадóбя, господарне наряддє. 2. ловецтво, лови, sollemne H. 3. будівництво, o. alci reditur Ci будову замовляє ся. 4. сипане окопів, ставлене заборол, будоване кріпостий, мурів, то що, in opere occupatus C, operibus fatigatus L locus opere munitus C обкопаний. 5. наслїдок дїйства, tela diversorum operum O всякі пóстріли, o. hastae O удар. β) зготовлений твір = готова робота, рóбливо. o. pictoris consideratur Ci; *occ. sg.* і *pl.* 1. забудівля, забудоване, будова, будівлї, ponit o. O лабирінт, urbis o. V містом построєний корабель, publica Ci. 2. окопи, opus hibernorum C зимові станиці, з. стан(óвище), operibus munire C обкопати ся, saepire C ставити паланку, o. efficere T сипати вал. 3. обляжні прилади, машини, vineae operae-

que L operibus oppugnare L таранами. 4. за-, гата, гребля, тама, flumen operibus obstruere C за-, гатити. 5. про дїла штуки: штука, pocula V marmoreum O статуя. 6. дїло = лїтературний у-, твір, operis successus L mirabile visu o. H дивовижне. II. α) дїло = дїланє, чин, чинність, дїї, подвиги, Aeneae L, immortalia o. L iis hoc unum o. est H вони лиш те одно роблять, ultimum mortalium o. L тут на земли, quod sui operis erat, agebat L що було єго дїлом, що до него належало, робив він, opus aleae H під'єм. β) 1. штука = робота, стиль, o. Corinthium Ci. 2. виріб, твориво, superat materiam O simulacrum singuli o. Ci; *occ.* праця, труд, мука, напруженє, magn(o)-opere вельми, дуже, nimio summo (maximo) tant(o)-opere з таким, не абияким, особлив(ш)им трудом, не абияк, сильне, вельми, дуже. III. α) з невідмінним *nom. sg.* з esse: opus est по-треба, конче. 1. особово: з *nom. praed.* з est: mihi frumentum o. est Ci потребую, si quid sibi a Caesare o. esset C сли-б він чого від Ц. потребував; *sg.* при *pl. subi.* ea iis *(dat.)* o. sunt N Ci потрібне; *subi.* = *inf.* omnia enumerare non o. est Ci quid o. est plura (*sc.* dicere)? Ci на(ві)що-ж більше говорити? sic o. est (*sc.* fieri) O так має бути; з *sup.* scitu o. est з *acc. c. inf.* C; рідко нам. реч. з ut T; з догаданим *subi.* gallum o. fuit (*sc.* suffocare) Ci. β) з *abl.* opus est потреба, треба, custodibus Ci; завсї(г)ди з *PPP.* o. facto C N, consulto S properato Ci треба робити, розважати, спішити. γ) рідко з *gen.* argenti, temporis o. est L.

opusculum, i, n. (*demin.* до opus) маленьке дїло, дїленько, fabricator opusculorum C статуєток, Cassi H наукова розвідка.

ōra, ae, f. (ōs) I. α) беріг, побереже, узморя, litoris ora V надбереже, береговище; обр. maritima o. requisivit eum Ci = o. Campaniae desciit T бережáни, поморяни. β) стяга (землї), околиця, смуга, сторона світу. підсонє, cunctae o. V, gelida H, duae o. Ci luminis V стяги світла = білий світ, світло. γ) берег = край, рубéць, кінець, clipei V обвід (óбід, обíддя) щитá, loricae V обвідка єго, belli V бойовище, silvae L полїсе, agri Vocontiorum L кінець, край.

ōra, ae, f. II. линва, причáл, швара L.

ōrāculum, (orāre) і ōrāculum, i, n. α) вирік, висказ, вислов, виречене, physicorum Ci; *occ.* 1. божий вúрік, божа відповідь = пророцтво, провість, віщання, deorum Ci o. edere Ci пророкувати. 2. висказ, прорік, somnii Ci. β) місце пророцтва, пророчня, оракуль, Delphis Ci *ст. Ф.* oraclum у поетів.

ōrātio, ōnis, f. α) мова, слово, словá, omnis locutio est o. Ci orationis expers Ci безмовний. β) спосіб мови, дар вислову, мовність, вимова, orationis facultas Ci промовистість, Pompei Ci concinna contorta o. Ci складна, доладна, стисла. γ) слова = висказ, вислов, Platonis Ci твердженє. δ) річ (реч), виклад, промова, o. pro aliis et in aliis L o. habere Ci промовляти; *occ.* 1. темат, orationis principium Ci. 2. мовність, красномовність, прорéчистість, altitudo orationis Ci високолетність. ε) проза, (*opp.* роёма, numeri) soluta Ci in oratione peccatur Ci. ζ) ц(їс)арський розказ, письменний розпорядок, principis T.

ōrātiuncula, ae, f. маленька промова, слівце Ci.

ōrātor, ōris, m. (orāre) речник, посередник, представник, відпоручник, посол, заступник; *pl.* посольство L Ci O. β) речник = красномовець, мовник, промовець, o. veteres Ci.

ōrātōrius, 3. *adv.* ē промовистий, прорéчистий, ви-, мовний, ars o. Ci красномовство, vis, ingenium Ci прорéчиство.

ōrātrix, īcis, f. посередниця, pacis Ci.

ōrātus, ūs, m. просьба, прошенє Ci.

orbātor, ōris, m. (orbāre) осиротитель O.

orbis, is, m. (*loc.* orbi terrae, terrarum Ci) α) коло, круг, in orbem L колом, equitat in orbis V колує = кружить = їде кругом, rotae O óбід, обíддя, обруч; *occ.* o. facere = in o. consistere C утворити чотирокутник, ‚каре', lacteus Ci ‚чумацька' дорога, saltatorius коло, signifer Ci зодіяк, finiens Ci круговид, -гляд, світ = caeli V небозвід, medium caeli V край, небо, rei p. Ci полїтичний обрій, п. житє. β) оборот, обіг, кругобіг, anguis rapit o. V звиває ся в клубок, siderum Ci круговорот, шлях, o. terrarum C Ci L земле-круг = вселенна, мир, світ; обр. orationis (verborum) Ci закругленє перійода. γ) все схоже на круг; кругла поверхня, кружок, кружáло, коло, колесо, пласт, і т. п. mensae O столова дошка, кругла стільниця, Ixionis o. = rota genuum O коління кісточка, колїно, clipei V круглий щит, але: decimo o. teli moratum telum O застрягла в 10. верстві щитý, luminis O oculorum V око, очі, solis L =

lucidus V сонце, rota orbis V кружляюче колесо, Fortuna stat in orbe O на колесі, aetherium V небо, imperium (consilium) o. terrarum (terrae) Ci землі = світу; *meton.* людский рід, людськість, o. terrae memoria Ci supera O білий світ; *poët.* край, країна, Crete O Hesperus захід, Eous O східна країна, Східень.

orbita, ae, f. (orbis) слід, impressa Ci колія, тор L; *poët.* стежка, плай, nulla V.

orbitās, ātis, f. (orbus) сирітство, осиротілість, liberūm Ci misera Ci бездітність, rei p. virorum Ci брак дїячів, трудовників.

orbo, 1. (orbus) α) по-, осирочувати, по-, о-, сиротити, позбавляти кого батьтів, дїтий, стратити; з *abl.* filio orbata Ci O стративши сина; обр. β) позбавляти, лишати кого, чого, без, забирати кому що, стратити що, alqm rē Ci.

orbus, 3. α) осиротїлий 1. без родичів, без батьків, filii Ci. 2. бездїтний, Cinaras senex Ci; з *gen.* Memnonis orba O стративши сина. 3. повдовілий, a viro O; *subst.* orbi orbaeque L сироти і вдовиці. β) осиротїлий, eloquentia Ci. γ) позбавлений, лишений чого, без, з *abl.* O H lintea o. ventis O; з *gen.* luminis o. O.

orca, ae, f. боч(оч)ка на оселедці H.

orchas, adis, f. рід подовжної оливки V.

orchestra, ae, f. місце для сенаторів в театрі H.

ordinārius, 3. чережний, звичайний, по ладу (з початком року) вибраний, consules L.

ordinātim, *adv.* по ладу́, по черзі, чередо́м, рядами C.

ordinātus, 3. уладнаний, упорядкований, (правильний), pugna L звичайна се-б-то у потрійну лаву ушикована, трьома рядами укладена, ушерегована боротьба.

ordino, 1. α) рядити = у-, ладнати, о-, упоряджувати, з-, робити лад, о-, впоряджати, (класти) ставити рядо́м (шерего́м), шерегувати, agmina H = ушерегувати ротами і сотнями, voluntarios o. et centuriae L ушикувати на роти і сотні = copias N роз-, ушикувати, arbusta sulcis H садити на охрест. β) рядити = по-, у-, ладнати, розпорядкувати, назначувати (по ладу́), magistratus aliter L настановити їх в иншім порядку, publicas res H розповісти по черзі, annos H числити, artem praeceptis H управильнити, disciplinam L привернути.

ordior, 4. orsus α) засн(ов)увати, telas. β) на-, починати, розпочинати, стати, яти, furorem V закипіти гнївом, alqd ab (de) rē N; *occ.* γ) починати = стати (яти) говорити, зняти річ, слово, reliquos duces N про них; unde? Ci filius V почав, sic Iuppiter orsus V таке сказав; *P P P. subst.* **orsa,** ōrum, n. 1. почин, задад, tua V. 2. слова, мова, o. referre V.

ordium, i, n. початок V.

ordo, inis, m. α) шере́г = ряд, верства, шар, directus Ci pone ordine vites V шарóм, гужем, indulge ordinibus V розсади дальше рядами, cratium C верстви, пластівя, signorum V зодияк; *occ.* 1. ряди весел, лавки, ternus o. remi V три ряди весел. 2. ряди = місця в театрі, in XIII ordinibus sedere Ci = бути лицарем. 3. шере́г, longus o. matrum V. β) *occ.* шере́г = бойовий ряд лава, шик, розстанова, ordines constituere C уставити в стрійну лаву, роз-, у-, шикувати, шерегувати, o. observāre S стояти шерегóм C L, o. commutare S змінити ш., ordine egredi C L вийти з шерегу́. γ) ряд = відряд, віддїл, сотня, рота, центурия, eundem o. ducere C провадити сотню, alqm in ordinem cogere L здеґрадувати = зневажати, с-, картати, eiusdem o. centurio C з тої самої ц. . . . δ) ступінь = гідність сотника, стан, становище центуріона, spes ordinum C на посади сотників, decimum o. alci assignare L передати провід 10. сотні, primus o. C = primi ordinis centurio C першої сотні = найстарший сотник, o. pedester L (черговий піхотинець) черговéць, громадянин; *occ.* верства людий = стан, становище, omnium hominum o. N o. equester N бояри, hic o. Ci = senatorius Ci = amplissimus Ci сенат, сенатори, державна рада, Mutinensis T рада мійська в Моденї, aratorum Ci хлїбороби, mercatorum Ci купецтво, publicanorum Ci орендарі податків. ζ) *(abstr.)* розряд, правильний устрій, порядок, по́лад, лад, черга́, наступство, про-, тяг, nullo o. C безладно, rerum V черга (низка) подій, o. saeclorum V наступство віків, fatorum V хід судьби-долї, in ordinem redigere, referre Ci зробити лад = впорядкувати, modum et o. rebus adhibere Ci знати лад і міру; *adv.* ordine N Cu V = ex ordine V Ci = in ordine V у лад, до ладу, своїм ладом, ладом, по черзі, як слїд, зараз, як стій, perfectis o. votis V septem ex o. menses V чергуючі, безперервні, funem ex o. solvere V зараз, як стій, як слїд, extra o. quaerere Ci не у лад, не до ладу, незвичайно, проти обичаю (порядку).

ōreae, ārum, f. зубила.

ōrēas, adis, *acc.* ada, *acc. pl.* adās, f. гірська німфа, ореада O V.

orgia, ōrum, n. нічні (тайні) обряди, вакханал O.

orichalcum, i, n. жовта(ва) мідь, мосяж V.

oriens, tis, m. (P Pr. до orīri) (*sc.* sol). α) сходяче сонце, схід-сонця. бог сонця, Oriens V. β) по-, ранок, septimus O ранок, primo oriente V з рана, рано в ранці; *occ.* схід-сонця = схід, ad o. convertere alqd Ci ab o. colere Ci. γ) східні краї. східень. spolia orientis V orientis partes Ci.

orīgo, inis, f. (orīri) α) початок, почин, зав'язок. virtutum Ci зарід їх. fontium H криниці. Origines N заголовок книжки Катона. ab origine mundi O споконвіку; *occ.* рід, походженє. o. trahere L = ducere H походити, виводити. o. Achillis Cu від А., clarus origine O родовитий. modicus originis T незнатного роду. β) рід = родина, сім'я, pulchrā o. V знакомитого, слав(ут)ного роду. γ) предок, пращур, праотець, stirpis o. V mundi O с(о)творитель. fontis o. O твórець; *occ.* материне місто, (рідна) країна. originibus praesidio esse S; mali T осе(ре)док.

Orīōn, ōnis, m. косарі, волосожар.

orior, 4. ortus (але oritūrus) α) підоймати ся. підносити ся, по-, вставати, підводити ся, consul de nocte L устав перед світом; обр. знимати ся = наставати, зчинятися, tempestas N зриває ся. ventus N звіяв ся. controversia Ci зайшла, настала. β) (про звізди) сходити, являти ся, показувати ся, stella O ad orientem solem C (на = до схід сонця), lux H ви-, дніє, ortā luce C рано, на зорях. γ) походити, виринати, витїкати, брати ся, ab (ex) rē; Rhenus ex Lepontiis C випливає. officia ex virtute Ci виникають. δ) походити = приходити на світ, родити ся, ab (ex) alqo (aliqā), ortus deo V богороджений, a me ortus Ci мій син, equestri loco Ci боярин, лицар. ε) рости, nva Ci homo ex se ortus Ci саморідний = саморідник = homo novus дорібник. ζ) брати ся від, на-, починати ся. по-, виходить, ab his sermo Ci пішла = вони заговорили насамперед.

oriundus, 3. (P. Pr. P до orīri) походящий, родом, з роду, inde (*sc.* a plebe) L, ex Etruscis L Agris L; обр. Albā L.

ornāmentum, i, n. (ornāre) α) з-, наряддя, справи́лля, зброя, снасть, спрят, etc. vestra Ci воєнні засоби, pacis Ci потреби = гроші. β) дорогоцінности, оздоби, Herculis Ci triumphia T знамена, відзнаки. γ) оздоба = о-, прикраса, краса́, decus atque o. Ci ornamento esse alci C Ci бути окрасою, краси́ти. δ) відзначенє, по-, честь, блеск. o. et beneficia Ci honoris Ci почесне відзначенє, ornamentis alqm adficere Ci почитати кого відзначенєм, ви-, відзначати, rerum gestarum Ci слава подвигів, rei p. Ci сяйво.

ornātrix, īcis, f. фризиєрка O.

ornātus, 3. *adv.* ē α) знаряджений чим, в що, вистачений, з'оружений, elephantus N в наряді упряжений, naves armis ornatissimae C як слід уворужені. provincia exercitu Ci ви́стачена ним. β) при-, с-, крашений, гарний, оздо́бний, чепурний, добірний, ornate dicere Ci добірно. γ) по-, чесний, славний, laudatio Ci, locus ad dicendum Ci = rostra на forum. δ) почитаний, поважаний, honoribus Ci надїлений ними; *superl.* ornatissimus в титулах: високоповажаний. eques Ci homo o. ordine Ci високий достойник: з *gen.* civitatis Ci найзнатнїйший муж в своїм краю.

ornātus, ūs, m. α) з-, наряддя = пристрій, знадоба, прикрашенє. прикраса, caeli Ci urbis Ci. β) при-, стрій = одежа, ноша, зброя. regius Ci шати; обр. γ) окраса, закраска, оздоба O, orationi adferre Ci за-, прикрасити.

orno, 1. α) з-, наря(д)жати. споря(д)жати, вистачати, в що, знадобляти, споруджувати, лаштувати, давати кому що, приготовляти, узброювати, classem Ci alqm divitiis N богатити. eos scribis Ci дати їм писарів. provincias C опорядити = дати їм намісника (військо, то що), alqm armis V уворужити, спорядити на війну. convivium Ci готовити, ладити. β) при-, строїти, у-, при-, скрашати, красити, orationem Ci оздобити, monilia collum O намистом шию, cornua sertis V вінчати, sepulcrum floribus Ci уквітчати, ornatum caput *(acc. gr.)* foliis V умаєний; *occ.* сподобляти кого = чесати, чепурити, прибирати, capillos O закосичити. γ) величати, eloquentia Ci summis alqm laudibus Ci вихваляти. δ) ви-, відзначати, почитати, aetatem Ci res gestas Ci.

ornus, i, f. (гірський) ясень V.

ōro, 1. α) (ab ōre) говорити, мовити, правити, казати; *absol.* dictis V; *occ.* говорити = мати мову, (слово), перед судом) викладати, litem o. Ci = causam L

як речник, pro se o. L Ci мати оборонну річ, orandi nescius T кепський речник, orantes T *(subst.)* промовці. β) правити = просити (чого у кого), молити, oranti aures praebere O вислухати єго прохання; з *acc. person.:* vos orat et obsecrat Ci просить, на чім світ стоїть; *acc. rei.* auxilium L; з подв. *acc:* multa deos orans V благаючий, auxilia regem L у него; з *dat.* і *acc:* veniam dapibus за, для O; з *imperat.* oro: este mei memores O; нам. реч. з *coni.* Ci, з ut, ne Ci; *poët.* з *inf.* VT; з *acc. c. inf.* T; в парентезї N noli, oro te, velle N, dic — oro te — clarius Ci — будь ласкав.

orsa, ōrum, n. гл. ordior.

orsus, ūs, m. (ordior) почин, намір, заґад Ci.

ortus, ūs, m. (orior) α) схід, solis Ci схід-сонця, fluminis O жерело. β) початок, зáвязок, зарід, iuris Ci. γ) походженє, народженє, рід, ortu Tusculanus Ci родом з T.

orȳxa, ae, f. риж H.

ōs, ōris, n. I. α) губа, губи, рот, уста, cibum oris hiatu capessere Ci; *occ.* клювáк, дзюб, писок, морда, мордочка, паща, то що, formicae V писочок, ротик, belli os ac fauces Ci отверта паща війни, navium H носи. 1. голос, uno ore V Ci одноголосно, ore magno V на все горло = грімким голосом, на всї зáводи, esse in ore omnium Ci volgi Ci T бути голосним, звісним, слúнути. 2. мова, вúговір, faciam uno ore Latinos V зроблю з них одномовців, ora sono discordia V чужа мова, чужосторонний говір, profundum Pindari os H глибокоумна мова єго. 3. фрази: alqd in ore habere Ci заєдно говорити про, in ora hominum venire L H abire L стати поговором. β) отвір, вхід, устє, fenestrae V дирка, Tiberis L впад = устє, Timavi V гирло, fontium ora O нори. II. α) *synecd.* лице, обличе вид, ora vultusque Ci вираз лиця, in os adversum C прямо в лице = у вічі, o. in alqm convertere C Ci = ad alqm ora referre O глядїти на, sese vertit in ora V міняє ся на лици; *occ.* лице, очі = присутність, in ore atque oculis alcis V = per ora S = ante oculos atque ora alcis V на очах. перед очима, in ore hominum agere T (versari Ci) бути що раз у оцї, нáвіч. показувати ся явно, os alci praebere Ci L являти ся перед. β) личина, pulcherrimum Ci ora corticibus cavatis V лúчана личина. γ) безличність = безсоромність (безличне чоло = лоб) Ci.

os, ossis, n. α) кість, кістка; *pl.* кости, magna V кістяк T, труп T, cinus atque ossa V Ci тлїнні останки (мощі). β) середина, серце, і т. п. gelidus per (ima) cucurrit ossa tremor V холодний жах пройшов кого, calor ossa reliquit V він закостенїв, exarsit ei dolor ossibus ingens V заболїло серце горем.

os-cen, inis, n. віща птаха (ворон, сова) Ci H.

oscillum, i, m. (*demin.* до osculum) личинка Вакха (проти уроків).

oscitanter, *adv.* сонливо, байдужно.

os-cito, 1. ... **oscitor,** 1. ... α) роззявляти рот, зїхáти, leo. β) бути сонним, байдужим, нудити ся; *part. pr.* oscitans сонливий, байдужий, dux Ci.

osculātio, ōnis, f. цїлованє Ci.

ōsculor, 1. цїлювати; *metaph.* голубúти, любувати кого, на кого, на що, inimicum Ci.

ōsculum, i, n. α) ротик, губоньки, писочок, o. libare natae V поцїлювати; обр. β) поцїлунок, o. fingere V, dare O iungere O по-цїлювати.

osseus, 3. (os, ossis) кістяни́й, larva O кістяк.

ostendo, 3. tendi, tentus (tensus) α) ви-, про(с)тягати до, проти, ви-, над = ставляти, держати проти, manus alci Pl glebas Aquiloni V виставити на, mihi offensio ostenditur Ci тикають менї в очі. β) виставляти = показувати, se o. Ci показувати ся, являти ся, telum alci Ci copias C вивести у бій, oppugnationem L для призóру нападати; з подв. *acc:* se alci inimicum N aciem L лиш на око ушикувати; *metaph.* указувати на = обіцювати, victoriam Ci alci spem falsam Ci дурити кого надїєю = insidiose spem falsam alci o. Ci лукавити з ким, viam salutis Ci V напутити на спасенну дорогу. γ) ви-, об-, заявляти, відкривати, alci odium ex hoc ostenditur Ci виходить на верх. δ) виказувати, представляти, ви-, пояснювати, alqd supra N, causam N difficultates C; з *acc. c. inf.* Ci; при *pass.* з *nom. c. inf.* palma exstitisse ostendebatur Ci; зал. пит. C Ci.

ostentātio, ōnis, f. (ostentāre) α) показуванє, показ, ad o. N для призóру, на показ, saevitiae L очевидна лють, ostentationis causa C щоб звернути на себе увагу, для ока. β) чванькуватість, виставність, in re Ci. γ) показ = позір, (*opp.* veritate Ci на дїлї).

ostentātor, ōris α) указуючий на, указник, periculorum T. β) чванливець, хвалько, factorum L хвастаючий ними.

ostento, 1. α) (*frequ.* до ostendere) виставляти проти, надставляти, держати перед, iugula sua pro alterius capite Ci бу́дь-то важити життєм за другого. чва́нити ся, se inani simulatione Ci лічкувати (себе), Tydiden O ставити за взірець. β) часто показувати, gladios Ci equitatum C казати для призору, виступити; *occ.* хвалити ся, хвастати, чванити ся чим, Ambiorigem C величати ся ним. γ) указувати на, приобіцювати, praedam SL agrum Ci; *occ.* грозити чим, alci formidinem S. δ) за-, ви-, обявляти, patientiam Ci. ε) ви-, обясняти, доводити, доказувати з *acc. c. inf.* Ci.

ostentum, i, n. α) явище Ci. β) чудовище, потвора, страховище, опу́дало, foeda T.

ostentūs, ūs, m. (ostendere) з *dat.* виставленє, показуванє, (п)оказ, ostentui corpora abiecta T для виду, clementiae T щоб єї показати; *occ.* обма́на, deditionis signa ostentui credere S вважати за обманливі, нещирі.

ostiārius, 3. (ostium) при-, дверний; *subst.* **ostiārius,** ii, m. дверник, воротар; **ostiāria,** ae, f. воротарка; **ostiārium,** ii, n. (*sc.* tributum) податок з дверей, ¸порогове¸ C.

ostiātim, *adv.* від дверий до дверий, від хати до хати, по хатах Ci.

ostium, ii, n. α) двері, ворота, брама, carceris Ci. β) підсїнє, вхід, отвір, передвірок, subit ostia V. γ) приступ, устє, гирло, Oceani Ci ґібральтарська протока. δ) мешканє, палата, ¸терем¸, alta V.

ostreum, i, n. (**ostrea,** ae, f.) скойка, вустри́ця.

ostri-fer, 3. (ostrum) бага́тий на скойки, вустриці V.

ostrum, i, n. α) сок з багрянки, ба́гор, vestes ostro perfusae V шати-багряниці. β) багрові шати, super o. discumbere V на багр. килимах, ostro decorus V в кармазинах.

otiolum, i, n. трошки дозвільного (гуляющого) часу, зайва хвилина.

otior, 1. (otium) бути на дозвіллї, бездїльним, віддихати, дармувати.

otiōsus, 3. *adv.* ē (otium) α) на дозвіллї, бездїльний, безробітний, o. urbani L плентачі, dies Ci гуляща днина, peregrinatio o. Ci зайва; *occ.* β) вільний від державних справ = занятий письменством, o. sum Ci iis otiosum est vetera conterere T мають доста часу. γ) спокійний, мирний, миролюбний CT; *occ.* безжурний, senectus Ci orator T недбалий.

otium, ii, n. α) дозвілля, безробіття, бездїлля, бездїльність, супокій, відпочинок, languescere in otio Ci в дармованю, per o. Ci T на дозвіллї, по вигоді, дармуючи. β) зайвий час = занятє лїтературою, in studiis o. conterere Ci se in o. referre Ci відтягнути ся від полїтичного світу; *meton.* плоди (вислїди) супокою, овощі гулящого часу, nostra O; *occ.* γ) (полїтичний) мир, deducere rem ad o. C за-, помирити, ab hoste o. est L є з боку ворога.

ovātio, ōnis, f. (ovāre) (малий) триумф L.

ovīle, is, n. α) кошара, стая, обора. β) місце голосованя на Марсовій оболонї, in ovili colloqui L.

ovillus, 3. овечий, grex L отара.

ovīnus, 3. овечий (*sc.* caro).

ovis, is, f. вівця, o. semimas O баран, скоп.

ovo, 1. α) (вівкати, ухкати), ликувати, радїти чим, victoriā L *(abl. causae:)* corvi V кракають; *occ.* празнувати, се-б-то відбувати малий триумф L.

ōvum, i, n. яйце, piscis Ci ікра́, geminum H бли́знюки (Леди), ab ovo usque ad mala H від початку аж до кінця (обіду), prognatus ovo ēodem H Кастор і Полюкс. В циркусї було 7. овальних фіґур (галок) для обчисленя перегонних обігів L.

Бібліотека Учеників УКР. ІНСТИТУТА В ПЕРЕМИШЛІ

P.

P. = Publius; P. C. = patres conscripti; P. M. = pontifex maximus; P. R. = populus Romanus; S. P. Q. R. = senatus populsque Romanus.

pābulātio, ōnis, f. α) годівля. β) придбанє (добуванє, збиранє) паші, паша; *pl.* вислані по пашу віддїли, пашівники C.

pābulātor, ōris, m. добуваючий пашу, пашівник, фуражір CL.

pābulor, 1. α) пасти. β) добувати пашу CL.

pābulum, i, n. (pasci) α) корм, паша, p. carpit ovis O пасе, equis pabula fecit O пустив на пашу; *осс.* добуванє паші, пашівництво, фураж, secare C робити сїно. β) корм = харчі, страва, їда, пожива, caelestia O амброзия.

pācālis, e (pax) мирний, мировий, упокійний, flammae O богинї миру.

pācātus, 3. (*P Adi.* до pācāre) при-, за-, помирений, присмирений, приборканий, мирний, спокійний, p. adsis O ласкаво, rex Ci миролюбний; з *dat.* viro Ci для; *subst.* pacātum, i, n. дружна країна L.

pāci-fer, fera, ferum мироносний, миротворний, злагідливий, Cyllenius (= Mercurius) O oliva V як знамено миру.

pācificātio, ōnis, f. привернене миру, супокою, замирене, примиря Ci.

pācificātor, ōris, m. миротворець, примиритель Ci.

pācificātōrius, 3. миротворний Ci.

pācifico, 1. (pācificus) по-мирити ся, за-, примирити ся L пересправляти мир з, переговорювати ся що до миру, посередничати, Iugurtha S.

pāci-ficus, 3. (pacem facere) миротворний Ci.

paciscor, 3. pactus (pangere, pax) α) *intr.* договорювати ся до чого, годити ся, у-, домовляти ся, по-, ладнати ся, по-, єднати ся, злагоджувати ся, укладати уклад, с-, токмити, nisi pactus esset Ci без умови, укладу; нам реч. з ut: ut copias adducant L ut mea sit O; de rē. β) *trans.* ви-, застерігати, виговорювати собі, вимовляти собі, a Iugurtha vitam S, Ciliciam sibi Ci puellam L заручити ся з. γ) з'обовязувати ся до чого, обіцяти; *acc. c. inf.* O; з *inf.* Siciliā decedere L generum fieri O; *осс.* за-, про-, виміняти, vitam (letum) pro laude V жертвувати за славу; *P P P.* **pactus,** 3. умовлений, стокмений, договірний, обіцяний, pretium Ci O; *осс.* заручена, засватана, наречена, віддання, невіста, Turno Lavinia L abducere pactas V; *abl. abs.* pactō L після договору, по умові, після укладу, p. inter se, ut .. уклавши уклад, щоб . . .

paco, 1. (pax) мирити, сумиряти, тихомирити, у-, присмиряти, vomere silvas H управити, з'орати, nemora V убивши дика; *осс.* тихомирити = за-, успокоювати, загортати, за-, поневоляти, Galliam Ci приборкати.

pacta, ae, f. нарéчена, заручена, гл. paciscor.

pactio, ōnis, f. I. (pacisci) умов(ин)а, угода, договір, уклáд, з(ла)года, foederis Ci примиря, p. facere Ci укладати умову, з-, умовляти ся, (de re, ut); *осс.* 1. піддача, капітуляция, arma per p. tradere L здати ся на ласку і неласку. 2. змов(к)а, spe pactionis S Iug. 38. pactionis suspicio Ci. 3. угода пахтярів з провінціялами, p. rescidit Ci зломив ⌜контракт⌝. 4. обіцянка, p. provinciae S на п. II. (pangere) формулка, уклад, verborum Ci складня.

pactor, ōris, m. (pacisci) посередник Ci.

pactum, i, n. (paciscor) α) умова, договір, уклáд, угода, з(ла)года, manere in pacto Ci = stare pacto O остати ся вірним договорови, держати ся умови. β) услівє, спосіб, чин, роб; звич. *abl.*: nullō pacto Ci нїяким чином, нїяк, nescio quo pacto Ci якось то, не знати яким робом, alio p. Ci инакше, eodem p. Ci так само.

Paeān, ānis, *acc.* āna, m. святочна пісня; звич. побідний спів V O.

paedagōgium, ii, n. просвітний завід, виховавчий заклад Plin.

paedagōgus, i, m. о-провідник хлопців, раб-руководник Ci; аж пізн. учитель, вихователь.

paedor, гл. pēdor.

paelex, paelicatus, гл. pēlex, pēlicātus.

paene, *adv.* майже (не), трохи (що) не, мало не, замáлом не, сливе (не), близько, мало що не, так як би; з *ind. perf.* при *adv.* і *adi.* майже, сливе що.

paeninsula, ae, f. півóстрів L.

paenitentia, ae, f. (paenitēre) по-, каяне, каятя, жаль Ph.

paenitet, ēre Pf. paenituit неособ. α) каяти ся, не подобати ся, не до уподоби, жалувати, жаль менї, болїти над, менї омпно, досадно, нїяково, гнівати ся; *absol.* Ci; з *obi.* me paenitet Ci жалую = бере мене жаль; з *gen. rei:* aetatis L не подобає ся. patriae O стидаю ся її; з *acc. pers.* і *gen. rei.* eum beneficii Ci; з *acc. pers.* і *pron. neutr. acc.* nihil id nos Ci; з *acc. pers.* і *inf.* Ci; з *acc. personae* і з *acc. c. inf.* Ci; з прич. реч. quod deduxisti L; з зал. пит. Ci Pl. β) з переченєм: ⌜радо⌝ ⌜досить⌝, бути прихильним, я не від того, щоби, neque me p. eum defendere Ci радо бороню, haud me p. eius sententiae esse L я охочо піду за їх думкою, sapiens nihil p. Ci minime p. me virium L менї вистачають мої сили. γ) особово: жал(к)увати, каяти ся; *absol.* paenitendo errorem corrigere Ci каянєм, vis paenitendi Ci сила розкаяня,

haud paenitendus L не-абиякий, valde ego ipsi paenitendum puto Ci він мабуть пожалує.

paenula, ae, f. плащ на дощ, бунда з відлогою. **paenulātus**, 3. в подорожній бундї Ci.

paenultimus, 3. **paene ultimus**, 3. передпослїдний.

paetulus, 3. трохи зизоокий, прижмуркуючий очі.

paetus, 3. журливий, закоханий O H.

pāgānus, 3. (pāgus) сїльський, foci O кабицї; *subst.* не жовнїр, цивільний; *occ.* міщук, vos p. T.

pāgātim, (*adv.* до pāgus) повітами, від села до села, по селам L.

pāgina, ae, f. (*sc.* tabula) табличка, сторінка C L. **pāginula**, ae, f. сторіночка, список.

pāgus, i, m. (pangere) α) повіт, окру́га, волость, о́бшир, область C; *meton.* мешканцї повіту, p. adoriri C. β) село L pagi foraque et conciliabula L села, торговельні і повітові місточка H pagi vicique T села і хутори; *meton.* сїльська громада, селяни, p. vacat H p. agit festum O святкує.

pāla, ae, f. 1. риска́ль, за́ступ, лопата L. 2. отвір в перстеню Ci.

palaestra, ae, f. α) місце для ґімнастичних вправ, перебоїв, борбнича школа, бо́рище, uncta O намащені оливою борцї. β) ґімнастична штука, борбництво N. γ) школа, штука, вправа, sine p. Ci невишколений, palaestrā institutus Ci вишколений.

palaestricus, 3. *adv.* ē приналежний до ґімнастичної школи, перебійний, motus Ci рухи танечника, praetor Ci любитель тїлесних вправ.

palaestrīta, ae, m. боре́ць, перебієць в палєстрі Ci.

palam, I. α) *adv.* явно, у явки́, прилюдно, прина́родно, p. sententiam fert Ci. β) явно = ясно, звісно, p. facere testamentum Ci оповістити правничу формулку, p. factum est occidisse rem p. Ci стало звісно, розголошено, що . . . γ) очевидно, p. vanus T non p. negas Ci не цїлком. δ) отверто, не таючись, у вічі, p. praedicare Ci розголошувати. II. *praep.* з *abl.* перед, в присутности, в (на) очах, p. populo L me p. O передомною.

palātum, i, n. α) (роз-, отвертий, роззявлений) рот, уста, ignavum O. β) піднебінє, піднїбє, dare alqd palato O дати їсти. γ) смак, вкус, exsurdare p. H voluptatem palato percipere Ci смакувати собі у чім, subtile H тонкий. δ) склеп(іння), caeli Ci небозвід, обрій.

palea, ae, f. полова, висївки; *pl.* iactantur inanes V віє ся, palearum navis Ci навантажений половою; *sg.* = *coll.* horna H.

palear, āris, n. α) мішок на полову. β) підго́рлина, підгорлиця O V.

paliūrus, i, f. рід терня, шелистин(к)а V.

palla, ae, f. (довга доземна, жіноча і акторська H) свита, се-б-то верхнянка, загорти́на O.

pallens, tis α) блїдий, безбарвий, terrore p. puellae O блїднїючі. β) *poët.* жовтий, зелен(к)уватий, блїдо-зелений, herba V. γ) дїлаючий блїдим, fama T справляюча журу.

palleo, 2. ui α) бути блїдим, блїднїти, полотнїти, ora metu O блїднули. β) бути, (стати) безбарвим, блякувати, половіти, сїріти, тратити сяйво, seges O жовтїє. γ) хорувати, х(в)оріти, argenti amore H на грошолюбство. δ) бояти ся перед, за, побоювати ся, pontum H pueris H за, о них.

pallēsco, 3. pallui α) блїднїти, super his H дивом дивуючись. β) жовтїти, блякнути, по-, половіти, жовкнути, frondes O. γ) налякати ся, за-трівожити ся, culpā H.

palliātus, 3. одїтий в грецький плащ, iudex Ci fabula Ci грецька.

pallidulus, 3. блїдесенький Ca.

pallidus, 3. α) блїдий, ora O in nomine Hectoreo p. eram O проймив мене жах перед ним; *occ.* залюблений в, in Naïde O. β) справляючий блїдість, mors H.

palliolum, i, n. α) грецький плащик, загортина. β) відлога, запинало O.

pallium, i, n. α) грецький плащ, за-, обгортка, кирея, p. purpureum Ci багрови́ця, tunica propior pallio Pl Trin 1154. ⌊сорочка близша кожуха⌉. β) покри́вало, налїжник O Pr.

pallor, ōris, m. α) блїдість, блїдо́та, luteus H p. tenet loca senta O підземеля, p. ducere O жовтїти; *pl.* T блїдощі. β) пере-, ляк, трівога, жах, о-, страх, fanum Palloris L O.

palma, ae, f. I. α) долоня, p. ramique C вилкувате галузє. β) рука, p. tenerae V. γ) весло, керма. II. α) дактиля O. β) пальмове дерево, ardua V струнке, rugosa O дактиля. δ) пальмова вітка, stirps palmae Ci; *occ.* 1. мітла, alqd radere palmā H шарувати, віхтєм. 2. пальма = знак побіди, p. victori dare L pretium victori V. ε) 1. нагорода за побіду, по-

бі́да, Accio p. dare Ci, p. relinquere V praemia palmae V. 2. побі́дник, tertia p. Diores V equarum V увінчені ними клячі. с) слава O, excisae Carthaginis Ci belli Prisci L. III. гілячко, вітка, па́молодь, галуз(оч)ка, stipitis L.

palmāris, e (palma) належний до нагороди, нагородний, високога́рний, ви́борний, відличний Ci.

palmātus, 3. вишитий пальмовими вітками, пальмотканий, пальмистий L.

palmes, itis, m. α) па́молодь, паросток, прутик, галузка Cu; *осс.* β) вин(оград)на лоза V.

palmētum, i, n. па́льмовий гай, pingue H родючі (рясні, сивні) огороди дактелів.

palmi-fer, fera, ferum родючий пальми O Pr.

palmōsus, 3. ба́гатий в пальми V.

palmula, ae, f. α) долонечка, ручка. β) весло, гре́бка V.

pālor, 1. α) тягати ся, тиняти ся, блукати; звич. *part:* per agros S L бродити, terga dabant palantia V розбрили ся. β) блукати, stellae V homines O нестійні, хибкі.

palpebra, ae, f. повіка; звич. *pl.* повіки, ли́павки Ci.

palpito, 1. (*frequ.* до palpor) дріжати, lingua O белькоче, cor Ci тріпоче, cadens O умираючи бє ся в судорогах.

palpor, 1. гла́дити, pectora manu O. β) підлещувати ся, alci H примилювати ся.

palūdāmentum, i, n. військовий (багровий) плащ (полководця), кирея L; обр. togam paludamento mutare S мир за війну.

palūdātus, 3. одітий в військовий плащ C.

palūdōsus, 3. (palūs) багнистий, драглинастий O.

palumbēs, is, m. f. грив(н)о́к, грива́к, грива́ч, витютень, raucae V воркотливі.

pālus, i, m. (pangere) паля, стовп Ci.

palūs, ūdis, f. бага́но, багнище, баюра, драглина́, трясовина, калюжа, мокравина, бо́лото, грузавина, мочар C; *осс.* озеро, ріка. Acherontis V Ахерузька (біля Куми), dis iuranda O = Styx; *gen. plur.* у L paludium.

paluster, stris, stre α) грузький, багнистий, ager L бага́новиця, багнячка L loca Ci мочаристі, багняві = трясавина. β) в багні живучий, rana H.

pampineus, 3. виновий, виногра́дновим листем повитий, покритий, hasta O V вин. паличка = thyrsus, vites O вусаті, autumnus V винородна, corona T з виноградного листя.

pampinus, i, m. виноградове листе, вусики, кроси Ci H.

panacēa, ae, f. панацея, се-б-то всецїлюще, чудотворне зїлє V.

pānārium, ii, n. кош(чо)к на хлїб, Plin.

panchrēstus, um до всего при-, здатний, medicamentum Ci всецїлющий.

pando, 3. pandi, pansum (passum) I. роз-, простирати, розправляти, розстилати, розпина́ти, розіпясти, розтягати, розвивати, розпускати, розширяти, широчити, vela O розвинути, bracchia C V роздіймати, простерти, crines passi O розпущене, spectacula caudam H розпластати, aciem T розширяти; обр. se bona late p. Ci мають широкий вплив; *осс.* (до осушеня) розстеляти, сушити, passi racemi V родзинки, озюмини, lac passum V (сухий) сир, (бриндзя). II. α) роз-, отворяти, відчиняти, розкривати, guttura V роззявити, moenia V пробити ширший отвір; *medial.* panduntur portae V розчиняють ся, planities L розлягає ся, простилає ся. β) робити прохідним, доступним, торувати, rupem ferro L пробивати, viam L про-мостити. γ) за-, обявляти, о-, розповідати, ознаймити, nomen O сказати, partem Ausoniae V відкрити; зал. пит. O.

pandus, 3. (pandere) вігнутий, загнутий, кривий, carina V ви-жолоблена, lances V опукуваті, p. naris O запалий, cornua O вилкуваті.

panēgyricus, i, m. панеґірик, торжественна промова Ісократа на Атенців Ci Q.

pango, 3. panxi, panctus (в значіню pacisci = pēpigi pactus) за-, вбивати, прикріплювати, praetor clavum L ancoram litoribus O обякорити ся. β) спо́ювати, творити, утворя́ти, складати, писати, віршувати, poëmata H pangendi facultas T справність в віршованю, testamenta V збагнути; *осс.* прославляти, facta *Enn.* γ) = pacisci лиш у формах *pf.* умовляти ся, токмити, вимовляти собі, постановляти, о-, назначувати, fines Ci, foedus Ci, diem Ci ea parentes Ca; з нам. реч. з *coni.* T; з ut, ne L Ci; обіцювати з *inf.* T; *осс.* заручити, haec mihi se p. O зі мною.

pānicum, i, n. просо, татарка, C pānici milites жовнїри-хлїбовики Pl.

pānis, is, m. хлїб, secundus H разовий; *gen. pl.* panium C; пізн. *gen.* panum.

pannōsus, 3. лахмануватий, обідраний, дрантивий Ci.

pannus, i, m. кусок сукна, сукно, латка, платок, хустка; *pl.* дрантя, лахи, лахміття H; *осс.* лахманина, Fides velata panno H одягнена в л.

pantex, icis, m. пу́зо; *pl.* тельбухи, кишки, ковбаси.

panthēra, ae, f. пантера, рись, жірафа H.

panūrgus, i, m. лукавий, нїкчемний Ci.

papāver, eris, n. мак, Cereale V присвячений Церері, perfusa p. V зеренця з маку, redimita papavero O увінчена маковим цвітом, papaverum capita L маківки.

papāvereus, 3. маковий, з маку, comae O маковий цвіт.

pāpiliō, ōnis, m. α) мотиль, метéлик, feralis O нагробний. β) бесїдка.

papilla, ae, f. бородавка, сосок; *synecd.* груди V.

papula, ae, f. міхурчик, прищик, висипка V.

papȳri-fer, fera, ferum родючий папірові билини O.

papȳrus, i, f. **papȳrum**, i, n. папірова билина, папір Ca.

pār, paris I. *subst.* n. ¸пара¹, p. gladiatorum Ci columbarum O голубчиків пар(к)а, scyphorum paria Ci. II. α) *adi.* пара кому, паристий, parem esse подобáти на, похóдити на, подібний, похожий на, схожий з, снїський, стеменний, cum pare sua O подругою, quaerit p. H товаришку, par impar ludere H ¸чет чи лишка¹, до пари. β) рівний, однак(ов)ий, той самий, зі слїдуючим atque або *relat.*: ¸як¹, pari atque dictator imperio N з такою самою властию як д.; але у L par з quam; p. se sustilit alis O плавцем підняв ся на крилах, підлинув.; констр. 1. з *dat.* особи Cu Ci. 2. з *gen.* paria horum N отсим рівні дїї. 3. з *abl.* і cum: quem tu parem cum liberis fecisti S зрівнав, поставив на рівнї з. 4. з *quam* L. 5. *abl.* nobilitate O так як . . . 6. з *abl. limit.*: p. est tibi scelere Ci що до, p. aetate V ровесник, перевéсник; з *praep.* in re Ci ad rem L; *poët.* з *inf.* pares cantare V собі рівні що до співу, в співї. γ) parem esse = бути до пари кому, дорівнувати кому, рівняти ся до, кому, рівня кому (з ким), доріс до, ope superis H що до, animo ac viribus O L; *subst.* habeo parem L противника. δ) відповідний, згідний з, ut par est Ci Cu як годить ся, як слїд; з *acc. c. inf.* N Ci; *Abl. sg. adi.* pari, часто *subst.* pare O.

parābilis, e легкий набути, набутний Cu.

paradoxos, o, n. несподіваний, дивний. **paradoxa**, ōrum, n. дивозні (чудернацькі) науки Стоїків Ci.

paraphrasis, is, f. *acc.* in опис Q.

parasīta, ae, f. дармоїдка, галапасниця H.

parasīticus, 3. голопасний, ars *Pl.* ложкомийства.

parasītus, i, m. α) гість, Iovis. β) галапас, чужопас, дармоїд, edax H Ci.

parātio, ōnis, f. приготовленє до, regni S змаганє до.

parātus, 3. *adv.* ē (*P Adi.* до parāre) α) приготований, готовий, victoria L легка, urbs V привітне, гостинне; *occ.* на поготові, під рукою, naves V famulae ad talia O услужливі, in verba rictus O отворені до слів уста; з *dat.* CT. β) приготовлений, приладжений, при-, схильний до, ріпивши, ad proeliandum C Ci in utrumque V охочий до; з *dat.* VLT; з *inf.* NCV. γ) готовий до бою, узброєний до боротьби, naves C знаряджені. δ) приготований = вправний, вправлений, simulatione T y, p. atque instructus Ci добре підготований, ad partes L що виучив ся своєї ролї як слїд. ε) набутий, куплений, servi aere S.

parātus, ūs, m. приготовленє, заходи, funebris T пóхорон, Tyrios induta paratūs O в багряницях, Syriae invadendae T загад напасти на.

parcē, (*adv.* до parcus) α) о-, щадно, скуп(н)о, скудно, щупно C. β) мало, трохи, злегка, обережно, dicere Ci. γ) рідко коли, подеколи, quatiunt fenestras H.

parcimōnia, ae, f. о-, зщадність, ощада Ci.

parco, 3. pepercī, (parsi N) parsūrus α) щадити, ощаджати, зберігати, дорожити чим, ощадно уживати; *absol.* C futuro V для будучности; *poët. trans.* при-ощаджати, talenta gnatis V зберігати для; звич. з *dat.* sumptū Ci; *absol.* parcite помилуйте (єго)! β) шкодїти кого, шкодувати кого (за ким), зглядати ся на, не на-, рушати, жалїти кого, чого; з *dat.* subiectis V vitae Ci дарувати; *pass.* Cleomeni parcitur Ci. γ) берегти ся, стерегти ся, здержувати ся, parce metū *(dat.)* V не бій ся, flatibus Euri V не вияли, lamentis L більше не ридати. δ) *poët.* з *inf.* залишати, занехаяти, scelerare manus V не сквернити, procedere V далї не йти, iactare L не чванити ся більше: рідше з ab: ab incendiis L; з *abl.* contumeliis L вистерігати ся їх.

parcus, 3. (parcere) α) о-, щадний, скупуватий, pater Ci; з *gen.* aceti H. β) мало, трохи, sal V lintea p. vento dare O лиш рідко. γ) щадли́вий, уміркований, по-, мірний, verba O лагідні, in largiendo O по-здержний.

pardalis, is, f. пантера-самка Cu.

pardus, i, m. пантер-самець.

pārens, tis (*P Adi.* до pārēre) по-слух(н)яний, покірний, послушний, exercitus Ci; *subst. pl.* підданці, піддані S.

parens, tis, f. m. (*subst.* P Aor до parere) α) родителька, мати, deūm V Cybele, Euandri O Carmenta, amissa V = Creusa, coniuges ac p. T жінки і матери. β) *pl.* родителї, родичі, батькú; *occ.* предки, more parentūm V. γ) *sg.* родич = батько, отець; *occ.* праотець, предок, Pilumnus V (= Tros). δ) спорудник, за-, основатель, творець, patriae Ci спаситель. lytae H винахідник, Africa p. Sardiniae Ci материй край; *Gen. pl.* parentium і parentūm.

parentālis, e (parentes) α) родительський, umbrae O батьків. β) заупокійний, dies O роковúни (по батьках), Mars O боротьба в честь покійника. γ) *subst. n. pl.* поминки, p. cum supplicationibus Ci p. agere Ci відбувати п.

parento, 1. α) справляти поминки (тризну) за. alci Cu Ci. β) пімстити чию смерть, regi sanguine L umbris O примирити їх.

pāreo, 2. ui, itūrus α) показувати ся, являти ся. 1. неособово: показує ся = явно, доказано, дізнано, певно з *acc. c. inf.* Ci. 2. (= apparēre) sidera parent T V звісні. β) бути слух(н)яним, послушним, по-, слухати ся, корити ся, alci C Ci O praecepto Ci (Larisaei); неособ. dicto paretur L слухають, paretur a centurionibus T; *occ.* по-, піддавати ся кому, потурати кому, підлягати, auctoritati Ci іти за, promissis O сповняти.

pāricīda, гл. parricīda.

pariēs, etis, m. стїна, intra parietes Ci L у себе дома, ‚приватно', p. ducere Ci ставити, proximus O сусїда; у поетів часто, párjetibus.

parietinae, ārum, f. за-, розвалини, звалища Ci.

parilis, e рівний, однаковúй, p. aetate O рівнолїтний, одновікий.

pario, 3. peperi, partus (paritūrus) α) родити, рожáти, видавати на світ, виводити, alqm ex alqo O мати, paritura O у злогах, gallina ovum Ci несе, Lucinam in pariendo vocant Ci при (сутужнім) рóдивi. β) родити, видавати, творити, справляти, urbem Ci закласти, dolorem Ci бóлить; *occ.* винаходити, verba nova Ci видумувати. γ) на-, здобувати, приставати, на-, придбати, зароблляти, наживати, fructum labore Ci, laudem Ci victoriam ex (de) alqo C; *occ.* спричиняти, invidiam Ci попасти в ненависть, sibi letum manū V покласти на себе руку; *P P P.* **partus,** 3. набутий, нажитий, honor V ‚добута'; *subst.* **partum,** i, n. запас, засіб, agricolae V; *pl.* **parta,** ōrum, n. на-, здобутки, p. a Lucullo T ним завойовані краї, male p. male dilabuntur Ci як прийшло, так пішло.

pariter, *adv.* до pār I. за-рівно, рівним способом, подібно, однаково, сáме так, так само, p. volens S те саме що . . . p. mecum ferunt Ci як я; з ac і atque, et-et, et-que, et-p. зарівно як, p. ac si adessent S наче-б були тут; у L *dat.* p. ultimae propinquis n. = atque propinquae, II. α) разом з, в гурті з, у купі з, p. cum equitatibus S. β) рівночасно, одночасно, заразом, p. cum occasū solis S p. optat O.

parma, ae, f. (малий круглий) щит (для кінних), alba V (бо лиш старі жовнїри мали на щитах герби).

parmātus, 3. узброєний малим щитом L.

parmula, ae, f. маленький щит, щиток, p. relinquere H утїкти.

paro, 1. приготовляти, п. ся до, уготовляти, готовити, ся, приладнати, лагодити, ся, заходити ся, по-, пристарати, споруджувати; *absol.* festinare, p. S, iter C = (se) ad iter L = proficisci S виряжати ся в дорогу, letum alci O заподїяти, paratus equus T знаряджений. β) забирати ся до, загадувати, задумувати, хотїти з *inf.* respondere Ci dicere V. γ) набувати, приспоряти, наживати, на-, придбати собі, amicitias Ci єднати собі, copias Ci нагромадити, parantur testes Ci постярали ся о них; *occ.* купувати, mancipia Ci servum argento L.

parō, ōnis, m. чайка, байдак Ci.

parochus, i, m. доставник, що мав при державних дорогах (на стациях) за малою таксою захарчувати держ. урядників; *metaph.* домáр, господар H.

parra, ae, f. зловіщий птах, сова? H.

parri-(pāri)-cīda, ae, m. α) убíйник, горлоріз, liberūm L дїтий; *occ.* батьковбíйник. Telegonus H батька = Одісея. β) зрадник, бунтівник, злочинець, злочинник. patriae Ci, hostes et p. T parricīda esto Ci най вважає ся лиходїєм, душогубом.

parri-(pāri)-cīdium, ii, n. α) доведене убивство, fratris Ci братовбивство. β) зрада, злочин(ство), publicum L rei p. Ci; обр. hōc p. se inquinare Ci гріхом осквернити ся.

pars, tis, *acc.* (im) em, f. I. часть, частина, частиця, віддїл, dimidia Ci половина, maior Ci (minor Ci) більшість (меншість), tertia T третина, tres partes (*sc.* quartae) $\frac{3}{4}$ C; з *gen.* boum O; з *praep.* de nobis O omnibus ex partibus N з усїх усюдів, ea ex parte Ci ізза того. β) участь, участок, пай(ка), на-, удїл, heres habet p. Ci militiae O учасники, iuris O muneris L. γ) член, obscena O. δ) сторона, сторонництво; *sg.* = *pl.* Numidarum S nullius p. esse Ci бути безсторонним, optimae O боярство. ε) *pl.* роля (актора), actores ... secundarum p. Ci Hernici ad partes parati L переняли ролю. ζ) *pl.* уряд, обовязок, за(в)дача, defensionis partes suscipere Ci перебрати, munus et tuae p. Ci suas p. implere O = ad suas p. venire O сповняти, istas p. poscere Ci. η) сторона, бік, напрям, ex omnibus p. advolare C з усїх усюдів, in utramque p. Ci на оба боки, ообабіч. ϑ) сторона = частина краю, округа, околиця, обшир; *pl.* pagi C orientis Ci. II. Фрази: α) 1. з *nom. correlat*-ивно: pars ... pars C одні ... одні (другі), pars ... alii ... S alii ... pars ... Ci дехто-дехто; *collect*-ивно: p. in crucem acti S p. dissipati S. 2. з *acc:* magnam p. Ci в великій части = здебільшого, maximam p. C понайбільше, головно. β) **partim** Ci = per partes Pli почасти, p. leges constituere Ci, cives p. percussit, p. necavit Ci одних-других, то-то, p. e caelo, aliae ex terra ... Ci; з *gen.* частина, деякі, дехто, одні, sex fuerunt, e quibus p. tecum sentiunt, p. tenent Ci а з них одні ... одні, p. una ducum O = unus ex ducibus. γ) in utramque partem disputare C за і проти, in eam p. Ci так, отже, в тім напрямі, valet in omnem p. Ci цїлком, ad nullam p. L зовсїм не, nullam in p. Ci нїяк, alqd in p. venit Ci O дістати як спільне, мати частку (участь), in p. vocare L давати, брати участь; *abl.* parte ... parte, *poët.* = partim O in unā p. O на сїй точцї, ex alqā parte Ci O трохи, бодай. δ) omni p. L = omni ex p. Ci = omni a parte O цїлком, (in) nulla p. O нїяк, magnā (maiore) maximā ex p. Ci здебільшо, понайбільше, eā ex p. Ci ізза того. ε) pro meā p. Ci що до мене, як до (на) мене, pro virili p. C по силам, як(о) мога. ζ) in p. L по-части, partim кляс. *adv.*

parsimōnia, гл. parcimōnia.

parthenius, 3. дївочий, присвячений Артемідї, valles O в Арґолїї.

parti-ceps, cipis *adi.* α) беручий удїл, маючий участь, у-, причасний, tori O жінка, дружина, rationis Ci розумний. β) *subst.* причетний до, причетник у, спільник, товариш, побратим, Pisonis T.

participo, 1. α) по-дїлити, припускати до удїлу, laudes cum alqo L alium alio Ci з. β) мати (брати) удїл в, pestem parem Ci зазнати рівної недолї.

particula, ae, f. частиця, частин(к)а, крихітка, кусочок, дрібка, aurae H ex alqā p. Ci трошки, в дечім; *occ.* записка Q.

partim, *adv.* по-части, гл. pars II.

partio, 4. īvi, (ii) ītus кляс. **partior**, 4. ītus α) дїлити, quibuscum bona Ci подїлити ся з, equos carcere O віддїлити, limite campum V відмежити, regnum inter se T подїлити ся з. β) роз-, віддїляти, розкладати, паювати, genus in species Ci. γ) при-, роздїлювати, alqd alci, ministeria L завдачі, praedam in socios V, provincias inter se S partiti temporibus C на перемін(к)у; зал. пит. Ci.

partītē, *adv.* роздїлами Ci.

partītio, ōnis, f. α) подїл, defensionis Ci. β) роздїл, розряд, artium Ci. γ) дїльба, aerarii Ci.

parturio, 4. īvi α) рожáти, бути у по-, злогах, parturitura O у полозї; обр. ager V зеленїє, arbor V пукає, montes H Ph багато заходів. β) *poët.* родити, видавати, Notus imbres H навівае. γ) носити ся з чим, задумувати, *absol.* diu Ci periculum Ci затївати. δ) клопотати ся чим, unus pro pluribus Ci розщибає ся за.

partus, ūs, m. (parere) α) рóдиво, родúни, по-, злоги, alqm uno partū edere V нараз = разом породити. β) час родива, понóс, luna p. adfert Ci. γ) плід, дитина, молоде, мале, animalium T partum edere T родити, deum p. V богорождéнець; *abl. pl.* partubus H.

parum, minus, minimē (стара ф. до parvum i) I. α) *subst.* **parum**, за мало, не багацько, не доста; *absol.* (*opp.* nimium, satis) з *gen.* p. roboris Ci id p. (= parvi) facio S маловажити, parum est Ci O за мало = не вистачає; з *inf.* O; *acc. c. inf.* Ci; з quod ... що ... Ci. β) *adv.* за мало = не доста, не конче, p. attendis Ci p. diu vixit Ci за коротко, p. magna testimonia Ci невеличкі, не такі значні. II. **minus**, *subst.* α) щось меншого, менче, не конче; з *gen:* m. militum periit L, m. iugerum Ci; non m. auctoritatis, quam facultatis Ci не менша повага, чим хист, haud m. ac iussi faciunt V те що їм

звелено; *collect.* m. ceciderunt (quam) duo milia L менче упало як . . . β) *adv.* менше, m. clarum putat Ci, без quam: minus XXX. diebus Ci N в менше як в; з *abl. compar.* illo m. emax N; з *abl. mensurae:* nihilo minus Ci все-ж таки, multo m. далеко менше, paulo m. дещо менше, quō m. — eō m. Ci чим — чим (тим), m. ac m. V = m. m. que L менше і менше, що раз то менше. 1. quominus = ne: quid obstat, quōminus (щоби) sit beatus Ci. 2. si (sin) minus Ci коли(ж) ні, як ні — то, non m. multi N тільки-ж. III. **minimē (minumē)** α) найменше, принайменше, дуже мало, трошечки, ad te m. omnium pertinebat Ci що найменше = анї трішки, зовсїм не. β) цїлком не, зовсїм не, (ні) ніяк, non credis? Minime vero Ci ні.

parum-per, *adv.* на часосок, на хвильку, трошки Ci.

parvitās, tātis, f. мал(к)іть Ci.

parvolus, пізн. **parvulus,** 3. α) маленький, невеличкий, pecunia Ci грошенята; *subst.* марниця, дрібниця, p. consequi Ci laudo p. H бідні відносини. β) молоденький, uri C ще молоденькі, a parvolis C Ci з малечку; *adv.* parvulum Plin трішки.

parvus, 3. *comp.* **minor,** *superl.* **minimus,** 3. I. α) *adi.* малий, insula Ci. β) короткий, minimum tempus Ci хвилинка. γ) малий = дрібний, нечисленний, не багато, numerus N малолїчне, minimus cibus O дуже мало страви. δ) малий = незначний, неважний, маловажний, parvi esse O мало значити, p. pretio vendere Ci дешево; *occ.* vox O тихий, animus H малодушність. ε) малий = молодий, puer Ci хлопчик, natu (aetate O) minor L Ci молодший, підстарший, natu minimus Ci наймолодший, uno anno minor H *(abl. mensurae)* о рік молодший, але: minor XXV annis N *(abl. compar.)* маючий менше як 25 років; також з *gen.* minores octonūm denūm annorum L молодші як 18 років. ζ) низький, di O другорядні, inventore minor H стоїть низше винахідника; *occ.* verba O смирнїйші, parvus carmina fingo H не так високий духом, consiliis minor H не рівня = не доріс їм що до, minor in certamine H слабший в. II. α) *subst.* **parvus,** i, m. 1. малолїток, хлопчик, хлопак. **parva,** ae, f. малолїтка = дївчин(к)а, дитина, a parvo = a parvis Ci L зáмолоду, змал(ень)ку. **minōres,** um, m. молодші люди (*opp.* maiores O) censor minorum H; *occ.* 1. потомний = потомки, meminērunt minores V потомство. 2. малий = простий (чоловік), magnus (amplus) aut p. H богач і бідак, socii minores T піддані. β) **parvum,** i, n. мале, малість, дрібниця, vivitur parvo bene H з малого маєтку, parvo potens V в бідї богач, parvi refert Ci менша з тим, parvi esse Ci мало значити, parvi aestimare Ci (pendere S ducere Ci) низько цінити, маловажити, parvō vendere (vēnire) Ci emere H дешево; *compar.* minoris vendere etc. Ci; *Superl.* minimo aestimare etc. Ci. **minimum,** i, n. minimo contentum vivere Ci найменшою дрібничкою. γ) **parva,** ōrum, n. мала річ, мало, p. componere magnis V. III. minimum при-, найменше, дуже мало, m. valere Ci нїчогісїнько не значити.

pāsco, 3. pāvi, pastus α) *trans.* пасти, pecora pastum propellere L пасти = на пасовище; *occ.* займати ся ховом худоби, скотарством, скотарити, bene Ci colendi aut pascendi causa Ci задля хлїборобства і скотарства, agros L випасати. β) давати їсти, годувати, кормити, живити, удержувати, eos Anagnia V, fundus herum H equos H ховати, кохати, alqm rapinis Ci пристарати для кого поживок з, *PPP* pastus cibus O з'їджена, p. oves H нагодовані. γ) підживляти, піддержувати, ростити, polus sidera V spes inanes V грiти н., ignes = pineum ardorem V вогонь (ялиною); *med.* flamma pascitur V змагає ся, більшає, ignis per artus O ширшає, barbam H запускати, eos peculatus L збогатив їх, nummos alienos H прибільшувати, набивати чужу мошонку, ager filicem H видає, ieiunia O заспокоїти. δ) на-пасти, на-тїшити ся, на-любувати ся чим, animum picturā V, in corpore lacerando Ci cruciatu oculos Ci напасти очі ними = надивити ся.

pāscor, 3. pastus α) пасти, пасти ся, жерти, їсти, живити ся, agmen per vallīs V; P Pr pascentes capellae V що пасуть ся; *poët.* pulli pascuntur Ci їдять; з *acc.* coluber mala gramina pastus V нажерла ся отрути, silvas V спасати. β) живити ся, годувати ся, кормити ся, випасати ся чим; з *abl.* thymo O scelere Ci жити з. γ) на-тїшити ся, налюбувати ся чим, his rebus Ci, seditione Ci dolore nostro Ci насолодити ся ним.

pascuus, 3. (pascere) до пасовища належний, пастівний, ager Ci ви́гін; *subst.* **pascum,** i, n. ви́гін, пастівник, пасови́ско; *pl.* **pascua,** ōrum, n. пасовища, ви́пас Ci.

passer, eris, m. воробець, горобе́ць Ci. II. морська риба, однобо́чка H.

passerculus, i, m. воробчик Ci; віршованє Plin.

passim, *adv.* (pandere) α) розлого = далеко, там і сям, тут і там, розсїяно, навкруги, по всїх усюдах, скрізь, p. diffugere L розбрестй ся, на всї боки, у ро́зпаш, у розтїч. β) без рїжницї, не розбираючи, без розбору, p. scribere H мішма, су́мішно, navigia p. amittere T все разом, загалом.

passum, i, m. вино із сушених ягодів, сект V.

passus, us, m. (pandere) I. римський саженьь = половина, decempeda = 1 $\frac{2}{3}$ *m*, mille p. = 1 римська миля = 1·5 *km*; *gen. pl.* passum L. II. α) крок, хода, ступа́, ступінь, fortunae O lentibus p. O пова́гом, non p. aequis V ви́дрібцем. β) ступа́ = слїд, non p. stare tenaci O хитати ся.

pasta, ae, f. тїсто.

pastillus, i, m. кулька з тїста; *occ.* пахуща пїґулочка, що єї тримали в ротї H.

pastio, ōnis, f. пасовище, ви́гін Ci.

pastor, ōris, m. пастух, скотар, чередáр, pastorum domina O = Pales; *occ.* вівчар, чабан, воляр, коровяр, то що, Aetnaeus O = Polyphemus, sine p. пусто́паш.

pastōrālis, e **pastōricius,** 3. **pastōrius,** 3. пастуший, скотарський, чабанський, чередарський, sacra O = Palilia.

pastus, ūs, m. α) паша, корм, жир Ci. β) їдженє, їда Ci hominis. γ) пастівник, ви́гін V.

pate-facio, 3. fēci, factus (facere, patēre) α) роз-, отворяти, відчиняти навстїж; *pass.* **patefīo,** fieri стояти отвором, навстїж, portas L C sulcum aratro O повести борозною, aciem L розтягнути, aquarum vias O прокопати. β) робити прохідним, доступним, lux orbem O осяває, iter per Alpes C уторувати, про-мостити, urbes iis patefactae Ci стоять отвором, terga occasioni T виставляти на. γ) роз-, від-, викривати, ви-, за-, об'являти, робити звісним, coniurationem Ci зрадити; зал. пит. Ci; *acc. c. inf.* Ci.

patefactio, ōnis, f. відкритє, відслоненє, заява Ci.

patella, ae, f. α) мисочка H. β) жертовна чар(оч)ка O Ci.

patens, tis (*P Adi.*) α) отвертий, відкритий, широкий, вільний, ухідний, прохідний L C; *adv.* cornua O розсохаті; *subst.* n. per patentia invadere L проломами. β) явний, ясний, видний, розбірний, causa O.

pateo, 2. ui α) стояти отвором, бути роз-, отвореним, на розтворі, на́встїж, бути відчиненим, valvae Ci, portus alci Ci terra O розступає ся, pars pectoris T не прикрита, гола; *occ.* простирати ся, бути розлогим (просторим), розтягати ся, розлягати ся, тягнути ся, pelagus V; обр. contagio Ci ширить ся. β) бути при-, доступним, вільним, alci, alci rei, ad alqm, ad alqd semitae C прохідні, late patens C O широкий, p. confessis O вислухати, iis fuga L спроможна. δ) бути виставленим, нараженим на, quā O де, in arma V; з *dat.* vulneri L. ε) бути оче-, видним, слїдним, явним, на яві, vera dea p. V обявила ся справжнею богинею; неособ. patet оче-видно, видко, слїдно, явно, показує ся з *acc. c. inf.* Ci O; зал. пит. O.

pater, tris, m. бáтько, отець, gregis O козел; *metaph.* творець, справник, спорудник, причина, Oceanus rerum V основина, cenae H господар, patriae Ci спаситель. β) *pl.* батьки, ро́дичі, родителї, праотцї, предки, patrum nostrorum memoriā C Ci за наших батьків. γ) почесне прізвище як PATER, subscribitur statuis H, (Iup-piter, Diēs-piter) p. Lemnius = Vulcanus, p. Aeneas V p. familiās (familiae) голова родини, хозяїн, доматор, господар, p. patratus Ci голова союзу (фециалів), p. senatus T цїсар, patres = сенатори, сенат, p. conscripti Ci L зібрані батьки = з. старшина, радні, patres L T також = patricii (*opp.* plebes L II. 1).

patera, ae, f. α) плесковата чарка, жертовна чаша, paterae et aurum V золота ч. β) вино в чарцї, spumans V.

paternus, 3. (pater) α) батьківський, по батькови, вітцївський, отецький, odium O проти батька, avus H з батьківського боку. β) отецький = родимий, terra O рідна.

patesco, 3. patui (*incoh.* до patēre) α) отвирати ся, розступати ся, стояти отвором, бути навстїж відчиненим, atria V; *occ.* розтягати ся, розлягати ся, campus L latius imperium L дальше сягає. β) виявляти ся, стати явним, показувати ся, insidiae V виходять на верх.

patibilis, e (pati) α) *pass.* зносний, зносимий, стерпучий, dolor Ci. β) *act.* чутливий, чутний, natura Ci.

patibulum, i, n. (patēre) хрест; *pl.* прибитє на хрест, шибиниця, вилкувата споруда на муки T.

patiens, tis, *adv.* enter (*P Adi.* до pati) α) терпля́чий, терплячки́й, видержалий на; з *gen.* laborum S manūm V освоєний, ласкавий, mortis O смертний, vomeris campus V легкоорне, navium L T сплавний; з *inf.* vocari H що дає себе називати. β) терпеливий, aures Ci. γ) кріпкий, твердий, за-, гартований, aratrum O; *occ.* поздержливий, Lacedaemon H.

patientia, ae, f. α) терп(е)ливість, терп(л)їнє, frigoris Ci; *occ.* 1. видержалість, терпимість, animi Ci. 2. вдоволене, p. velat H turpitudinis Ci продаж. β) терплячість = податливість, рівнодушність, по́тур(а́ння), p. mirari Ci; *occ.* смирність, покірність, vetus T.

patina, ae, f. сковорода́; ˌпанва˺, полумисок H.

patior, pati, passus терпіти, за-, дізнавати, зносити, видержувати, *abs.* vim O C dolores Ci переболі́ти, pauperiem H бідува́ти, біди́ти, vulnera O дістати, iugum O двигати, soporem O заснути, Lucinam V родити, proelia O перебороти, ultima (extrema) L V Cu T умирати; *occ.* in silvis p. V = patientem vivere коротати житє, IX cornix saecula O живе. β) допускати, при-, по-, до-, зізволяти, дати, приставати на, годити ся на що; *absol.* N tempus C L me patiente O що до = про мене; з *acc.:* flexus O дати ся загнути; з *adv.* aegre L нерадо; *acc. c. inf.* O C Ci; рідко з ut C; non póssum pati quin Ci не стерплю-щоб . . . не знесу . . .; з *acc. partic.* plura querentem non passa V не дала єму далї жалїти ся. γ) оставляти, зіставити, лишати з подв. *acc:* nihil quietum S нїчого в супокою, non p. tacitum, quod L не оминути мовчки що . . .

patrātor, ōris, m. спорудник, сповнитель, necis T кат.

patrātus, гл. patro.

patria, гл. patrius.

patri-cīda, ae батьковбивник. **patri-cīdium,** ii, n. батьковбивство.

patricius, 3. α) боя́рський, шляхоцький, homo Ci боя́рин. β) *subst.* патриций, вельможа; *pl.* патриції, бояри, вельможі, шляхта Ci L; *occ.* знать, родовита родина, ex patriciis exit Ci стати плебеєм Ci L.

patrimōnium, ii, n. α) батьківщина, дїдизна, спадщина, спадок, p. relinquere Ci. β) маєток, populi R Ci.

patrīmus, 3. (pater) маючий батька (що ще живе), неосиротїлий L T.

patrītus, 3. батьківський, отецький Ci.

patrius, 3. α) батьківський, вітцївський, отецький, decus O предківська; *occ.* унасліджений, bona Ci батьківщина. β) рідний, родинний, краєвий, sermo Ci матерна = рідна, cultus V питомі; *subst.* **patria,** ae, f. (*sc.* civitas, urbs) вітчина, родиме місто, рідна країна N L Ci.

patro, 1. сподіяти що = ви-, доконати, ви-, сповняти, pacem L помирити ся, bellum L T закінчити, ius iurandum L за-, присягнути договір, союз.

pater-patrātus, (= patrātor), заприсяглий первожрець = голова = повновласник феціялів L.

patrōcinium, i, n. α) заступництво, заступа, опіка, civitatis S provinciae Ci. β) заступство, захист (оборона) перед судом, faeneratorum L controversiarum Ci. γ) заступа = охорона, защита, pacis Ci mite O.

patrōcinor, 1. заступати ся за, боронити, захищати; з *dat.* T.

patrōna, ae, f. заступниця, опікунка Ci.

patrōnus, i, m. заступник, опікун. I. clientum L. II. (перед судом) заступник = защитник, оборонник, iustitiae Ci захистник.

patruēlis, e дядин, дядьків, стрієчний, frater Ci первий брат, dona O братів = Achillis, regna O = Danai.

patruus, i, m. α) дядько, стрий, стрик T maior T. β) судець обичаїв, in causa H mihi H. γ) стрієчний, дядьків, вуйків, cor O.

patulus, 3. (patēre) α) роз-, отвертий H. β) розлогий, кріслатий, широкий, quadra V розставлені, (плескуваті), грінки хлїба (ощі́пки), fragus V розсохатий, plaustra V обємисті, місткі, urbis loca T просторі. γ) всїм доступний, orbis H.

paucitās, tātis, f. мале число, нечисленність, горстка N C.

pauculus, 3. трішки, дрібка, де-кілька Ci.

paucus, 3. звич. *pl.* **pauci,** 3. *sg.* мало, мало хто, кілька, нечисленний; *pl.* декілька, небагато, tibia p. foramine H з кількома дирками; *pl.* cum p. amicis Ci pauciores L S менше чило, меншість; *subst.* **pauci,** ōrum, m. p. ordinis senatorii C de nostris C; *occ.* ˌолїґархи˺, factio paucorum C S N. α) **pauca,** ōrum, n. трохи, трішки, мало, p. donat Ci. β) дещо, кілька слів, p. respondeo Ci, paucis docere V ut in p. conferam Ci щоб в коротці сказати.

pau(l)lātim, *adv.* (до pau(l)lus) поволи, звільна, по трохи, згодом, з часом, p. ex castris discedere C по одному.

pau(l)lis-per, *adv.* (до pau(l)lus) не (на)довго, (на) хвилинку, часочок, трішки L Ci.

pau(l)lulus, 3. α) дрібонький, мале(се)нький, невеличкий, via L коротка. β) *subst.* n. трішки, дріб'ка, nihil aut p. Ci p. frumenti C дещо збіжа. γ) *adv.* трішки, на хвилинку C Ci.

paullus, 3. **(paulus)** α) маленький, дрібонький; *subst.* **paulum,** i, n. мало що, обмаль, дещо, небагато, трішки, дріб'ка, трохи, p. roboris C; звич. *adv.* 1. *acc.* **paulum,** мало, трішки, хвилинку, p. commorari Ci. 2. *abl. mensurae:* з *compar.* **pau(l)lō,** трохи, дещо, дріб'ку, p. liberius loqui Ci трохи за свобідно, p. minus Pli мало що не, майже, p. ante що йно, от що, недовго тому, недавно перед тим, p. post небавком опісля, зараз потім.

pauper, eris α) бідний, небог(ат)ий, бід(ол)ашний, убогий на; *subst.* нéбіж m. небога f. бідаха, неборак H O, voluntas O оскорбна, p. in meo aere H бідний, но без довгів; з *gen. obi.* aquae H маловодний.

pauperculus, 3. бідне(се)нький H.

pauperiēs, ēi, f. *poët.* paupertās, p. pati H.

paupero, 1. бідни́ти кого чим, робити бідним, nuce te H позбавити тебе єї.

paupertās, tātis, f. бідність, бід(н)о́та, біда, убогість, убожество, недостатки Ci.

pausa, ae, f. застоя, перестанок, кінець.

pausea, ae, f. оливка V.

pauxillum, *adv.* трошечки Pl.

pave-factus, 3. заполоханий, затрівожений O.

paveo, 2. pāvi дріжати, трясти ся, тремтіти, трепетати ся, лякати ся, бояти ся, полохати ся, sibi T о себе, metū O *(abl. causae.)* venae T зачиняють ся; з *gr. acc.* H; з *ne* O; з *inf.* жахати ся O; ad omnia L всего.

pavēsco, 3. pāvi α) задріжати, на-, злякати ся, сполохнути ся, трепотіти, жахнути ся; з *abl. causae:* strepitū S; з *obi.* bellum T.

pavidus, 3. *adv.* ē α) трівожний, жахливий, полохливий, боязький, боязливий, лякливий, ex somno L сполоханий, lepus H полошливий, p. = pavens з ne L; *obi.* з *gen.* nandi T; *adv.* pavidum blandiri O несміливо. 2. лякучий, p. metus O трівога.

pavīmentātus, 3. на помостї.

pavīmentum, i, n. поміст, долівка H.

pavio, 4. ītus допта́ти, удоптувати, убивати, terram Ci.

pavito, 1. āvi (*frequ.* до pavēre) вельми дріжати, жахати ся, бояти ся V.

pāvo, ōnis, m. па́вич, павун. пава, avis Iunonia O.

pavor, ōris, m. (pavēre) дріжа́ння, жах, боязнь, пере-ляк, о́-страх, лячність, haurit corda p. pulsans V тріпоче ся серце, p. est, ne . . . L.

pax, pācis, f. (pasisci, pangere) α) мир, з-, ла́года, p. facere cum alqo N C при-, помирити ся з, замирити з, petere N C просити примиря, pace L = in pace S підчас миру, in media pace L = multā pace S серед тихомиря, pace belloque L у війні і підчас миру, cum pace Ci тихо = мирно = cum bonā p. L S в супокою, в злагоді, pace deae O за дозволом єї, pace tuā dixerim Ci „вибачай за слово". β) 1. примиря, прими́рок, договори, bella atque paces penes paucos sunt S. 2. мирні (= добрі) відносини, bonae H. γ) Pax, богиня миру O N. δ) тихомиря = супокій, тишина, animi O Ci flumen cum pace delabens H тихо, p. in animo est Ci душевний супокій. ε) поміч, dei V deum L ласка богів, ab Iove p. peto Ci; *interi.* тихо! ша! Pl.

pe, *encliticum* якраз, власне, mem-pe, quippe, us-p-iam, quis-p-iam.

peccātor, ōris, m. по-, грішник, ora pro peccatoribus в Отчинаші; але: кляс. = pro peccantibus Ci N.

peccātum, i, n. гріх, провина; *occ.* блуд, похи́бка, помилка, oratoris Ci.

peccātus, ūs, m. гріх, провина Ci.

peccō, 1. α) похи́бнути ся, спотикати ся, по-, шпотати ся, по-, схитнути ся, equus H пошпотав ся. β) схи́бнути, по-, про-, грішити (*opp.* recte facere) з *abl.* verbo O, in syllabā Ci in oratione Ci; з *acc. neutr.* alqd C multa Ci; *pass.* in servo peccatur Ci. γ) прогрішати ся, блудити, помиляти ся, провинуватити ся чим, quod O в тім що, idem librarius H робить той сам правописний „блуд", eadem Ci ті самі похи́бки. δ) грішити на, согрішити з, нападати, напастувати, in matrona H in Valerio C.

pecten, inis, m. (pectere) α) гребінь. β) 1. гребенаста скойка, patulus H плеската. 2. граблї, rarus O широкозубі. 3. (ткацькі) гребінки O V. 4. все, що на гребінь подобає, digiti pectine inter

se iuncti O мов зубці́ гребіня = склавши пальці́ на́вхрест. γ) патичок, (пальца́ти) (chordas) pectine pulsat V alternus O навпереміну, гексаметер і пентаметер.

pecto, 3. xi, pexus чесати, capillos O cervum V згребло́м, гребли́цею, pexa tunica H пухната = ще нова.

pectus, oris, n. α) перса = груди, adversum V з переду; *pl.* = *sg.* про одну особу, traiecta V. β) серце, почуванє, amari toto p. Ci ці́лим (= щирим) серцем, cara sororum V дорогі сестри, verbum in p. descendit S дійшло до серця, pectore anxius T боязливий, p. mortalia O = mortales. γ) серце = душа, дух, розум, умисел, oratio pectoris et ingenii L. δ) вдача, forti pectore H мужно, відважно, violenta V нахабність.

pecu, *abl.* ū *pl.* ua, ubus, n. скот, худоба, това́р = pecus L.

pecuārius, 3. скотарський, худо́бний, скотинний, ampla res p. Ci бага́то худоби; *subst.* **pecuārius,** ii, m. скотар, agricolae et p. Ci; *occ.* відкупники (державці́) пасовищ по провінциях L. **pecuāria,** ae, f. стан худоби, p. relinquitur Ci. **pecuāria,** ōrum, n. стада худоби, череди V.

pecū-lātor, ōris, m. злодій, спроневірник (хижак) скарбових грошей Ci T.

pecū-lātus, ūs, m. крадіж, спроневіренє, хижацтво Ci.

pecūliāris, e α) (до peculium належний) властивий, питом(енн)ий, vitia T. β) відмінний, осібний, окремий, надзвичайний, edictum Ci populus Ci.

pecūlium, ii, n. α) худо́бний маєток; *occ.* β) окрема власність невільників, cura peculi V защад(ж)ений гріш. γ) (окрема) власність, filii familias L.

pecūnia, ae, f. (від pecu) α) богацтво, маєток, майно, magnas p. facere N Ci заробити. β) гроші, грошва́, praesens = numerata Ci готівка, credita C пози(ч)ка, pecunias repetere Ci запізвати за драчу, здирство.

pecūniārius, 3. грошевий, rei p. socii Ci спільники в грош. орудках.

pecūniōsus, 3. грошовитий, богатий, заможний, p. orbitas et senecta T бездітний старий дука́р.

pecus, ŏris, n. α) *collect.* дробята = вівці; звич. *pl.* p. et armenta Cu O. β) *poët.* скот, това́р, худоба, setigerum O свині, Protei H морські собаки, тюленї. γ) стадо, череда, громада, servum H челядь.

pecus, ŭdis, f. α) вівця (баран), (одна штука), Helles O козел. β) худобина, товарюка, скотна, свійський = освоєний това́р, у V також бжола. γ) згірдно: худоба, скоти́н(юк)а, stupor hominis Ci.

pedālis, e (від pes як міра) на стопу довгий, широкий C.

pedārius, 3. (pes) піший, senatores сенатори = новаки́ (молодші), що ще не займали курульних чинів T.

pedes, itis α) піший, pedes ire V errare O пішки, піхотою; *occ.* піхотинець, піхотина; звич. *pl. collect.* піхотинці́, піхо́та C T. β) плебейці́, чернь (бо сї служили піхотою), equites peditesque L H вельможі (боярство) і простолюд.

pedester, tris, tre α) піший, copiae Ci піхо́та. β) піхотний, піхотниця, scutum L pugna L спосіб борби́ n. γ) сухопутний, сухоземний, на суші, на сухоземлї, iter C. δ) прозаїчний, historia H oratio Q. ε) простий, sermo H без полету.

pede-temptim, *adv.* (pede temptare) нога за ногою, пова́гом, поволи, згодом-перего́дом, обережно, осторожно Ci.

pedica, ae, f. (від pes) пу́то, диби, петля, сїльце, капкан L O V.

pedi-sequus, 3. **(pedisecus)** (pes, sequi) нога за ногою = слїдкома, ідучий за ким; *subst.* **pedisequus,** i, m. чура, льокай N, p. nostri Ci причепи з простолюду; **pedisequa,** ae, f. покоївка, служанка Ci.

peditātus, ūs, m. піхо́та, піхотинці́ C Ci.

pēdo, 3. pepēdi, pēditum пускати вітри H.

pēdor, ōris, m. воня, бруд, нечистота Ci T.

pedum, i, n. чабанський костур, киржа V.

pēgma, atis, n. α) споруда. β) полиця на книжки Ci. γ) ви́долинок, в театрі, p. rapitur Ph спускає ся.

pē-iero, 1. **(periūro,** pēiūro) I. складати кривоприсягу, per consulatum Ca ius peieratum H кривоприсяга. II. божити ся, ex animo Ci.

pēiūrus, гл. periūrus.

pēior, pēius з-, гірший, гл. malus, male.

pelagius, 3. морський, по морю, cursus Ph.

pelagus, i, n. *acc.* us, *pl.* pelagē море T pelago premit arva V великими хвилями заливає, бурунами затопляє.

pēlex, pellex (paelex), icis, f. підложниця, перелюбниця, filiae Ci суперниця.

pēlicātus, ūs, m. пере́любо(ство) Ci.

pellax, ācis *adi.* (lacere манити) манливий, хитрий.

pellectio, ōnis, f. перечитанє.

pel-licio, 3. lexi, lectus (per, lacere манити) за-, приманювати, за-, надити, eam ad se Ci populum in servitutem L підступом

закріпостити; *occ.* animum alcis Ci приєднати, sententias Ci з'єднати для себе.

pellicula, ae, f. шкірочка, p. curare H годити, догоджати собі.

pellis, is, f. α) кожа, шкіра, смушок, caprina Ci (еґіда). β) покри́вало, опо́на, detrahere alci p. H відкривати хиби, pelle decōrus H поверхи гарний. γ) шкіряні предмети, черевик, то що, sub pellibus habere milites L (T Ci C) в шкіряних шатрах = зимових станицях, pellibus impedit crus H по-волоками, tempora tecta pelle O шкіряним шеломом, quiescere in propriā p. H жити для себе, своїм житєм.

pellītus, 3. покритий шкірою, в кожухах, кожухатий, testes Ci сардинські, oves H таринтийські.

pello, 3. pepuli, pulsus α) пускати в рух = пускати, рухати, по-, рушати, тручати, ударяти, manu lyram O грати; обр. sic numina V спонукують. β) зворуш(ув)ати, зру́шити, робити вражінє на (серце, людину), iuvenem forma L mentem Ci. γ) би́ти, contis navigia = vada remis V Cu гребсти, pede terram H тупати об землю, volnere pulsus V вцїлений = ранений, palus pulsa sonat cantu V лунає співом. δ) ви-, від-, проганяти, віддаляти, усувати, alqm (ab) urbe O, alqm (e) foro Ci, patriā N = in exsilium Ci прогнати = заслати; *occ.* (ворога) від-, випірати, розганяти, по-, розбивати, Mithridatem Ponto Ci p. et fugatus Ci розбитий на ‚прах'. ε) проганяти = за-, лишати, переставати, кидати, moram O не гаяти ся, procul talia O хоронити від такого, vino curas H запити, quo pulsus amor? V зник, pulsus corde dolor V розвіявши тугу, lacrimas Creusae V не оплакувати її, pulso pudore O без сорому, sitim H згасити, famem O заспокоїти, frigora Ci не допускати.

pel-lūceo, 2. гл. perlūceo.

pelōris, idis, f. великанська скойка H.

pelta, ae, f. легонький щит N O, lunata V серповидна (як півмісяць).

peltasta, ae, m. узброєний в легкий щит, легкозбройний L O.

pelvis, is, f. мідниця, миска L.

penārius, 3. (penus) повний запасів, cella Ci збіжниця, комора, шпихлїр, гамбар Ci.

penātes, ium, (um) m. α) пенати-домовики, боги-хранителї, dii Ci. β) дім, хата, обійстє, по-, мешканє, се́л(ьб)ище, domus ac p. L, p. populare V p. ponere O поселяти ся, осїсти, subire O увійти у хату. γ) ватра, кабиця, adolere V.

penāti-ger, 3. носящий домашних богів, з домовиками O.

pendeo, 2. pependi α) висїти, на-, звисати; *absol.* caelum O захмарене, scopula V навислі, p. pumice tecta V утворене нависаючими скелями, litus O спадистий = круча, lacerti O овисають; з *abl.* fistula pinu V на, telum vestē O застрягло в, nidi aequore O пливуть по; з *praep.* ab humero Ci, ex arbore Ci de collo O; також: in arbore Ci; *occ.* e trabe pependit O повісив ся, aequore O пливати по, ab ore viri V O слухати єго уважно. β) зависати, на-, залежати; *absol.* interrupta opera V завислі = залеглі = лежать недокінчені; з *abl.* salus spe Ci; з *praep.* in limine V не відходити від, стояти на, ex origine bellum O пішла = почала, amicus de te H відданий тобі, ex tua vita omnium Ci залежить від = полягає на, hinc Lucilius H залежний. γ) висїти над, на, нависати, на-, злягати, nubila V ensis super cervice H висить над головою, de rupe V navis dorso iniquo V осїв, застряг на (мілинї), proni in verbera V нахиляють ся до удару, avis in aëre (pennis) O ширяє у, litus algā O готов повалити ся. δ) не рішати ся, хитати ся, ваг(ув)ати ся, spe Ci animi Ci; *(locat.)* = *pl.* p. animis Ci. ε) бути непевним, fortuna belli O.

pendo, 3. pependi, pensus α) важити, відважувати, aurum Ci. β) важити = розважати, оцїнювати, цїнити, о-, цїнувати, verba Ci, rem Ci ex (після) veritate causa penditur Ci (по), non magni H не цїнити високо; *occ.* γ) ви-, сплачувати, платити, pecuniam alci Ci stipendium L. δ) платити кару, по-терпіти (відбути) кару, poenas alci Ci O за, ignominiam L зазнати, supplicium L бути страченим. II. пізн. *intr.* важити, бути важким, тяжким, p. minus pondo LXXX L.

pendulus, 3. α) звисаючий, tela O кросна. β) сумнівний, непевний, spe H.

penes, при, у, в руках, в руцї, у чиїй власти, в посїданю; *praep.* з *acc.* звич. з esse, p. te culpa est L ти винен, p. te es? H чи ти при розумі? послїставлено: quem p. H, me p. Pl O Assyrios p. T.

penetrābilis, e прони́кливий, пронизуватий, corpus telo O для; *activ.* проникаючий, проймаючий, frigus V, telum V прошиваюче наскрізь.

penetrāle, penetral, ālis, n. звич. *pl.* α) осередок, середина, щирина́, нутро, regum V палати. β) храм, святиня, Vestae V.

penetrālis, e α) серединний, середови́й, ну́трішний, p. dii Ci = penates Ci що в середині находять ся = домашна ватра, adyta p. V святе осере́дище.

penetro, 1. (penitus, intrāre) α) *intr.* проникати, про-, входити, переходити наскрізь, доходити до, пронизувати, загнати ся, вдирати ся, sub terras Ci, ad urbem O, in locum Cu, quō O eōdem Ci. β) *trans.* про-, пере-, доходити, пронизати, Lacedaemona V до Л., limina V vox O промік ся; *pass.* iter Lucullo penetratum T відбута ним = він сходив єї. γ) доходити до, дїлати на, res in animos Ci до серця дійшла, animum Tiberii altius T вразити до живого.

pēnicillus, i, m. пе́нзлик Ci.

pēnis, α) глен; *euphem.* ventre et pene bona lacerare S проїсти і проледарити.

penitus, *adv.* α) у середину = серед, глибоко в, далеко у; *praedicat*-ивно: p. in nubila fugit V заховав ся в самі хмари, p. abditus Ci глибоко захований, p. suspiria trahere O важко зітхнути. β) далеко, terrae p. penitusque iacentes O Britanni p. orbe dividere V Б. віддалені на край світа. γ) подрібно, точно, щиро, p. animis mandate Ci затямте як слїд, p. nosse Ci основно, amor p. insitus Ci щир(осердн)а. δ) наскрізь, цїлком, зовсїм, supercilia p. abrasa Ci.

penna, ae, f. α) перо, піря; обр. крило, крила Ci O. β) лет по-літ, pennas extendere nido H злїтати, celer pennā V скоролетний. γ) пірце, стріла O.

pennātus, 3 пернатий, крилатий V O.

pennula, ae, f. (penna) пірце, пірячко, крильце Ci.

pensilis, e (pendo) α) за-, повішений, uva H сушéна. β) висящий, звислий horti Cu.

pensio, ōnis, f. ви-, плата, ‚рата', praesens L готівкою сплачена.

pensito, 1. (*frequ.* до pensāre) α) все важити, відважувати, отже: розважати, обмірковувати, розбирати, (consilia) animis L diu pensitato T по довгій розвазї, зал. пит. T. β) звичайно платити, виплачувати, praedia, quae pensitant Ci уподатковані.

penso, 1. α) важити. β) розважати, обмірковувати, осуджати, оцїнювати, alqm, alqd; eos ex factis L судити по; *occ.* при-, порівнувати, adversa secundis L рівняти до, res pensatae L рівноважні, рівно значні. β) вирівнувати, за-, від-, оплатити, munus munere O розплатити ся = віддячити ся. γ) о-, викупляти, окупáти, відпокутувати, потерпіти за, alqd re O.

pensum, i, n. (*subst. PPP* pendere) α) відважена (ва́гом придїлена) рабиням вовна, прядло́ V O. β) (щоденна) зада́ча Ci.

pensus, 3. (PPP до pendere) відважений, важний, важкий, nihil, pensi, habeo = mihi nihil pensi est, з *inf.*; зал. пит LST про се менї байдуже = маю за безцїн, нї защо, зовсїм не зважаю на се.

pentameter, 3. *subst.* m. пятистінний верш _ ◡ ◡ | _ ◡ ◡ | _ ⏀ | _ ◡ ◡ | _ ◡ ◡ | _ ⏀

penthēmimerēs, *acc.* ēn, f. вріз у верші по 2½ стопах.

pēnūria, ae, f. недостаток, брак; лиш *gen. obi.* edendi V істимого, їди = голод, liberorum S сирітство, безплемінність, aquarum S безвіддя.

penus, ūs, **penus,** i, m. f. (**penum,** i, n, penus, oris, n.) хлїбний запас, живність, харч Ci H Pl.

peplum, i, n. (**peplus,** i, m.) богатий плащ для статуї Атени V.

per, *praep.* з *acc.* инодї послїставлено, fata per Aeneae V α) місцево: довкруги, по черзї, через, по-через, крізь, проз, на, в, по, навколо, iter per Siciliam facere Ci об'їжджати Сиц., per manus C L з рук до рук, per domos invitari L від хати до хати, по хатах, corpora per terras V покотом, per compita L по вулицях, per ora S = per oculos L перед очима, на очах. β) через, почерез, (по)серед, per triumphum agi H у триюмфі, iter p. feras O, per forum in aedem Ci, per gradus, deici L сходами. γ) поуз, поздовж, попри, per flumina V per temonem C по П. α) часово: через, о-коло, протягом, підчас, в часї, в, на, p. aestum V коло опівдня, p. somnum V у снї = крізь сон, p. concilium loqui C на вічу p. tot annos O тільки років, per eos dies venit L отой час, per ludos rapere L підчас игриш, 2. при відносинах: в, під, p. iram Ci = per furorem V в гнївi, per tacitum V тихо, 3. α) *instrument*-ально: часто замість нашого 6. відмінку для означеня способу або орудя: через, за посередництвом, (за починoм, за помочию, per speculatores C per eum accusatur S за єго доносом, per fidem fallere Ci laedere Ci кривоприсягою, Christus per Pontum Pilatum supplicio adfectus T за єго присудом; в укр. також прислівниково або присл. зворотом: vitam per otia ducere D на дозвіллї, тихомирно,

per gradus O постепенно, per se erant infideles C самі собою, per me LS сам для себе, про мене, per se C сам про = від, per occasionem L принагідно, per epistulas N листовно, per vim NO насильно, per cruciatum C на муках, per commodum L повагом, per artem V штучно, per causam exercendorum remigum C під позором, щоб... 4. α) через = з причини, зприводу, через, з, із-за, завдяки, для, внаслідок, per tantum lumen O, per valetudinem Ci L, per leges Ci законно. γ) (при заклинах і присягах) ради, на, перед, per suum caput oravit O, per superos V о Боги, клинусь вами!

pēra, ae, f. торбина, тобівка, ‚бесаги'.

per-absurdus, 3. дуже недоречний, недотепний.

per-accommŏdātus, 3. вельми ви-, догідний, придатний.

per-acer, 3. дуже гострий, бистрий на розум Ci.

per-acerbus, 3. дуже терпкий, д. прикрий Ci Pl.

peractio, ōnis, f. кінець, до-, закінченє.

per-acūtus, 3. *adv.* ē. дуже гострий, дотепний, бистрий на розум, спритний.

per-adulescens, tis, m. перволіток Ci; *demin.*

peradulescentulus, i, m. недоліток, молоденький N.

per-aequē, *adv.* рівно як, цілком так, як, стемéнно, ст. так N Ci.

per-agito, 1. гонити, ганяти за, непокоїти C.

per-ago, 3. ēgi, actus α) переганяти, pecora *Seneca*; *occ.* (заєдно) обробляти, humum O управляти, animo omnia V передумати, freta remo O, переплисти. β) пробивати, прошивати, latus ense O проколоти. γ) до-, переводити до кінця = довіршувати, довершати, справити ся з чим, до-, закінчувати, виконувати, доконувати (свого), talia O договорити, dona V по-, роздїлювати, fortuna sol XII signa O пройшло через, mecum animo O розважати, sol signa O пробігає, elementa vices O перебігають навперемінку, inceptum iter V рушати далї, fabulam Ci відограти, comitia Ci відбувати, hibernis peractis Ci як минула зима, causam Ci H закінчити, доправувати ся, reum O Ci засудити, fortuna iis peracta Vest здїйснила ся їх доля; γ) пере-, проживати, пере-, бувати, mollia otia O спокійно на дозвіллї, vitam sub axe O на півночи, noctem Cu пере-, ночувати, aestatem H пере-лїтувати. δ) в слова прибирати = представляти = (сформулювати) укладати, з'ясувати, описувати, висловлювати, postulata L, sententiam L, querelas O жалувати ся, populi res L обговорити ак слїд.

peragrātio, ōnis, f. переїзд, об'їздка, подорож Ci.

per-agro, 1. відбувати подорож, пере-, про-, сходити, з'їхати, з'їздити, подорожувати через, по, orbem terrarum Ci litora classe H пере-плисти; *metaph.* проникати, latebras suscipionum Ci збагнути підзорні причини, orator per animos Ci заглядає у душу, fama Ci ширить ся.

per-altus, 3. височезний.

per-amans, tis, любязний, щиро привязаний до, nostri Ci.

per-ambulo, 1. пере-, про-, сходити, прохажати, проходжувати ся, bos rura H через, frigus artus O проймає, fabula crocum H заслугує на представленє.

per-amīcus, 3. дуже приязний.

per-amoenus, 3. дуже приємний, роскішний, принадний T.

per-amplus, 3. дуже просторий, обширний Ci.

per-angustus, 3. дуже вузький, вузенький C L Ci.

per-antiquus, 3. прастарий, спозаколишний, старе(не)зний, звічний Ci.

per-appōsitus, 3. дуже підхожий, придатний Ci.

per-arduus, 3. дуже трудний.

per-argūtus, 3. дуже дотепний Ci.

per-armātus, 3. добре узброєний Cu.

per-aro, 1. переорювати, обр. rugis ora O порити морщками, talia cerā O вирити = написати таке на.

per-attentus, 3. *adv.* ē дуже уважний д. унятливий.

per-bacchor, 1. прогуляти (на бесédах) diem Ci.

per-beātus, 3. дуже щасливий Ci.

per-bellē, *adv.* гарненько, хорошенько, нїжненько, чемненько.

per-bene, *adv.* дуже добре Ci.

per-benevolus, 3. дуже ласкавий, д. добро(с)тливий, д. привітний C.

per-bibo, 3. bibi випивати до дна, terra lacrimas O втягає в себе, просякає ними, вохчіє від них, rabiem nutricis O всисати.

per-blandus, 3. дуже займаючий, принадний, привітний, улéсливий, масненький L.

per-bonus, 3. дуже добрий, хороший Ci.

per-brevis, e, *adv.* iter дуже короткий, коротенький, perbrevi postea Ci невдовзї потім O Ci L.

per-calēsco, 3 ui наскрізь зігріти ся, розжарити ся O.

per-callēsco, 3. ui стати ся тверд(ошкір)им, твердїшати, тверднути, обр. patientia Ci стала безчутна, безчуственна.

per-cārus, 3. дуже дорогий.

per-cautus, 3. дуже обережний Ci.

per-celebro, 1. розславляти, ширити; *pass.* стати славним, всезвісним, слúнути, tota Sicilia Ci по.

per-celer, is, e дуже скорий, д. швидкий Ci.

per-cello, 3. culi, culus. α) пробивати, бити, ударяти, тручати, пере-, пхати, разити, fulmen domum L cuspide O alci genū femur L копати у, perculsus concidit пробитий. β) побити, по-, валити на землю, перевертати, кидати, hostes CL розгромити. γ) про-, по-, валити = по-, нищити, губити, нївечити, stantem Ci. δ) (серце) з(а)ворушити, з(а)ворухнути, з-, бентежити, пере-, на-, з-, лякати, за-, тривожити, te vox Ci eos pavor in silvas L загнав в лїси.

per-censeo, 2. ui α) пере-, злїчувати, пере-, об-, вичислювати, пере-, о-глядати, про-, перевіряти, captivos L. β) (критично) розбирати, orationes L. γ) пере-, сходити, пере-, об'їжджати, перебігати, orbem O Thessaliam T.

perceptio, ōnis, f. (percipere) α) збиранє frugum Ci. β) перейманє, з-розуміннє, пізна(ва)нє, nulla Ci.

per-cieo, ēre сильно порушати, звич. *PPP.*

per-cipio, 3. cēpi, ceptus (capere) α) захоплювати, хапати, хватати, займати, брати, діставати, auras O хапати = летїти, fructus Ci збирати. β) спостерігати, запримічати, за-чути, слухати, бачити, дізнавати, id oculis Ci voluptas percipitur ex rē Ci відчуває ся, gaudia O зазнати. γ) присвоювати собі, ви-, научати ся, учити ся; *pf.* знати, nomina Ci знати на память, nomen usu perceptum Ci відомий. δ) діймати, переймати, піймати, розуміти, пізнавати, sensum e maerore Ci убагнути; *subst.* **perceptum,** i, n. фільософічне правило, основина, засада Ci.

per-citus, 3. α) з(а)ворушений, animus Ci. β) запáльчастий, поривистий, напрáсний, нахабний, ingenium L.

per-citus, гл. percieo.

per-colo, 3. ui, cultus прикрашати, оздóбити, відзначати, alqd re T coniugem T вельми почитати.

per-cōmis, e, дуже ввічливий, чамн(еньк)ий Ci.

per-commodus, 3. *adv.* ē дуже до-, привигідний, д. при-, здатний, percommode (cadit) accidit, quod Ci вигідно склало ся, стало у пригодї, що, castris *(dat.)* L для.

percontātio, ōnis, f. розвідуванє, вúвідка, розпиток, звіди, допитки, p. facere L ви-, допитувати ся.

percontātor, ōris, m. вивідач H.

per-contor, 1. про-, пере-, роз-, з-, вивідувати у кого, провідувати кого, ви-, допитувати ся, звідувати ся про, me de re p. Ci rem ex me Ci; зал. пит. H te meum aevum H питати ся тебе про мій вік, rem ex alqo.

per-cōpiōsus, 3. богатий в слова Pl.

per-coquo, 3. coxi, coctus доварювати, пере-, з-, варити, mora uvas O робить зрілими.

per-crēb(r)ēsco, 3. creb(r)ui α) ставати частим = розповсюджувати ся, розносити ся, ширити ся, mos T розповсюдив ся. β) розходити ся, чути ся, ставати загально звісним, scelus Ci voces Ci стало чутно, percrebruit з *acc. c. inf.* Ci пішла чутка, що . . .

per-crepo, 1. ui залунати, розлягати ся, vocibus Ci окликами.

per-curiōsus, 3. дуже цїкавий.

per-cūro, 1. вилїчувати, вигоювати, vulnus L.

per-curro, 3. curri, (cucurri) cursus α) *intr.* бігти до, спішити до, ad, in з *acc.* Cales L обр. per civitates oratio Ci пішла по. β) про-, перебігати, убігти, пере-, об'їздити, бігти по, agrum C; *metaph.* animo polum H передумати, з'ясувати собі, metus pectora Cu проймає. γ) 1. (на борзї) переглядати, rem oculo H paginas L 2. (в мові) вичисляти, вилїчувати, наводити, згадувати, beneficia T nomina V breviter alqd Ci.

percursātio, ōnis, f. перебіг, короткий пере́гляд, к. згадка, к. передуманє animi *(gen. subi.)* rerum *(obi.)* Ci про.

per-curso, āre; *intr.* бігати по всїх усюдах, вештати ся, волочити ся, finibus L по; *trans.* перебігати, alqd T.

percūssio, ōnis, (f. percutere) удар, capitis Ci об голову, digitarum Ci тріскання ними; *occ.* numerorum Ci вибиванє такту.

percussor, ōris, m. наймлений убійник, опришок, горлоріз, душогуб, Ci veneficus Cu отрутник.

percussus, ūs, m. удар, aquae O капанє.

per-cutio, 3. cussi, cussus (quatere) α) сильно потрясати, трясти, об-рушати, трусити, ударяти, бити, тручати, влучати в, по-, вцїлити в, unda percussa O схвильована, alqm virgā V доторкнути, lyram O грати

na, terram pede C H тупати, lapidibus adpetitus (обкинений) et percussus Ci влучений, res de caelo Ci = eum fulmine Ci поразити, percussus aer pennis O (= pennas O) ударом крил битий, plangore lacertos O ломити, puppis Noto O метаний; з грецьким *acc.* pectora V O бити ся об груди; *occ.* 1. пробивати, пронизати, gladio latus Cu, eum sparo N. 2. ранити, разити, genu O alqm sagittā Cu 3. за-, убивати; *absol.* se p. L зарізати ся, sicā Ci встромити кінжал, feras O застрілити, eum securi Ci L відрубати голову, казати стратити. β) влучати, натрапити на, non p. locum Ci не попав на своє місце = не второпав ся; *occ.* Hermippum Ci обманити. γ) (душевно) з(а)-ворушати, лякати, захвачувати, діймати, проймати, percussus laetitiā metuque V зрадїлий і зляканий, percussus mentem formidine V переляканий, за-, трівожений, percussā mente V збентежений, me Lacedaemon H надить, займає (для себе).

percusti = percussisti H.

per-decōrus, 3. дуже доречний, путнїй, годящий.

per-difficilis, e, *adv.* iter дуже тяжкий, д. трудний, amnis transitu L.

per-disco, 3. didici на память (основно) вучувати ся, iura L; *prf.* розуміти як слїд Ci.

perditor ōris, m. погубник, нищитель Ci.

perditus, 3. *adv.* ē. α) запропащений, згублений, знївечений, страчений, classes amissae et p. Ci розтрачені; з *abl.* luctu Ci (maerore Ci) засумований perdita V Aen. 4, 541 дуріюча з любови. β) пропащий, безнадїйний, нещасний (opp. incolumis), valetudo Ci підорване, aere alieno Ci збанкрутований, p. aeger O безнадїйно хорий, egestate et fame p. Ci збіджений і заголоджений. γ) зіпсований, безбожний, ледащий, злий, homo C Ci лиходїй, adolescens Ci зледащілий. δ) по-, згубний, безбожний, нїкчемний, consilia Ci vita Ci непутяще.

per-diū, *adv.* дуже довго Ci.

per-diūturnus, 3. дуже довго триваючий, тривалий, надто довгий Ci.

per-dives, пребогатий, дуже ботатий Ci.

perdix, īcis, f. куропатва O.

per-do, 3. didi, ditus стар. *opt. praes.* perduis Pl. perduint Ci. α) (pass. заступає ся через pereo) по-губити, запропащати, знївечити, нищити, унещасливити, gentem V rem p. Ci mors cives Ci засмутила, serpentem O за-, убити. β) тратити, утрачати, гайнувати, марнувати, зводити на нїнащо, oleum et operam Ci марно натрудити ся, perditur lux H іде на нїнащо. γ) за-, страчувати, тратити, згубити, zonam H oculos Ci отемнїти; *occ.* програвати, causam процес, in alea Ci в кісточки, lucrandi (виграня) perdendive (програня) temeritas T = страсть грати.

per-doceo, 2. ui, doctus (основно) учити, вияснювати, з'ясувати; *absol.* Ci alqd eos O Phaeacida condere O укладати Ф.

per-doctus, 3. вельми учений, дуже справний.

per-doleo, 2. ui дуже жалїти, чути біль; з *acc. c. inf.* C болїти над тим, що.

per-domo, 1. ui, itus. α) освоювати, tauros O. β) корити, підбивати, присмиряти, поскромити, приборкати, cives Ci поневолити, solum Pl обробляти.

per-dūco, 3. xi, ctus I. α) 1. (до мети) доводжувати, до-, про-, пере-, за-, водити, (до кінця) довести, alqm alqo; ad alqm. 2. приставити на місце, причалити, me Thessalonicam Ci ad, in locum V C bovem ad stabula V; *occ.* 1. відпроваджувати, супроводжати, alqm. 2. зводити, звести, alqm Ci H. 3. повести, поставити, потягнут иаж до, viam L промостити. 4. до-, приводити, до-, вивишшати, eum ad sanitatem нарозумити, напутити, eum ad mortem Ci зводити зі світу (до самоубійства.) γ) намовляти, прихиляти до, перемовляти на свій бік, ad studium sui S з'єднати для себе, eum ad HS Ci до заплати. δ) проводжати, пере-, за-, протягати rem ad, in noctem C L Corvus agri colendi studia Ci все займав ся ними. II намащувати, натирати, corpus ambrosiā H.

perductor, ōris, m. звідник, сватник Ci.

perduellio, iōnis, f. вороже дїло, зрада стану, держави Ci.

per-duellis, is, m. (duellum = bellum) воріг (у війні), неприятель Ci.

perduim, perduint, гл. per do.

per-dūro, 1. пере-, тривати, продовжати ся, in aevum O.

per-edo, 3. ēdi, ēsus з'їдати, споживати; обр. гризти, нищити, eos amor V lacrimae genas Ci сушать.

per-egrē, (-r) *adv.* (per, ager) з чужого краю, з заграниці. α) p. depugnare Ci на иноземщині, на чужині. β) в (на) чужу чужину, p. exeo H. γ) abl. з чужини, зза границї, p. accire L.

peregrīnābundus, з той що багато подорожує по чужині, ходжений, бувалий L.

peregrīnātiō, ōnis, f. перебуванє на чужинї, побит за границею, мандрівка, подорож(ованє) Ci Pl.

peregrīnātor, ōris, m. in pago подорожуючий (за границею) Ci.

peregrīnitās, ātis, f. чужина́, чужі звичаї.

peregrīnor, 1. α) подорожувати, жити за границею, totā Asiā Ci. β) проникати, animus Ci in infinitatem Ci наче перемандрував безкраї простори, vestrae aures Ci відсутні, не чують. γ) бути иноземним, незвісним, philosophia Ci чужа.

peregrīnus, 3. иноземний, чужоземський, чужоземний, чужо-, сторонний, fasti O історія чужоземщини, amor O до чужоземки, terror L перед заграничним ворогом, mulier H = Helena, volucris Pl перелетний. β) невідомий, незнаючий, незугарний до, in agendo Ci неудалий до; *subst.* **peregrīnus,** i, m. **peregrīna,** ae, f. чужий (а), чужаниця m. f. захожий, а, себ-то житéць (меш канець) без громадянського права, praetor L що їх судúв.

per-ēlegans, tis, *adv.* ter дуже добірний, удатний, чупурний, принадний, Ci.

per-ennis, e, що відносить ся до переходу через ріку, auspicia Ci при переході.

perēndiē, *adv.* позавтра Ci.

perendinus, 3. позавтрішний, p. die C = perendie.

per-ennis, e α) цїло-, річний, militia L. β) триваючий, тривав(к)ий, тривалий, повсякчасний, безперестанний, заєдний, незмінний, fons H Ci невисихаюче, monumentum H тривкий, adamas O твердий, animus, Ci постійний.

perennitās, ātis, f. тривкість, p. fontium Ci невисихаючі.

perenno, āre (довго) тривати, (рік) переставати O.

per-eo, īre, ii, (*intr.* до perdere) переходити, про-, минати, минати ся, пропадати, nives sole O тане на сонцї. α) *occ.* 1. пропадати, загибати, гинути, умирати, cruciatu periit Ci замучили єго, naufragio Ci розбити ся на морю; з *pass. constr.* a morbo N ab eo O manibus eorum V; perii O ‚по менї', ‚я пропав', peream si (nisi) . . . OH абим так жив, amore V з любови; *absol.* vidi, ut peri V. β) минати ся, марнувати ся, затрачувати ся, зникати, lympha fundo H протїкає, pecunia Ci розійшлися; *occ.* тратити вагу і силу: actiones (право позову) et res (право жаданя) L.

per-equito, 1. α) *intr.* їхати верхом, через, по, per agmen C. β) про-, пере-, обїжджати, їздити навкруги, около, aciem L облетїти.

per-erro, 1. пере-, проблукати, по-, пере-, про-, -сходити, звидїти, forum H venenum eam V проникає, alqm luminibus V озирнути, змірити від ніг до голови; *pass.* pererratō pontō V.

per-excelsus, 3. височезний, дуже вистаючий Ci.

per-exiguus, 3. α) маленький, незначний, β) дуже мало, скупенько, трішки, dies Ci коротенький.

per-expedītus, 3. легонький = меткий, жвавий.

per-facētus, 3. *adv.* ētē дуже дотепний, alqd p. Ci вдатний дотеп.

per-facilis, дуже легкий, ratio Ci in audiendo Ci ввічливий, приступний, услужливий; з *supin:* perfacile cognitu Ci; як *adv.* perfacile probare Ci.

per-familiāris, e. α) дуже приязний, alci. β) *subst.* з *gen.* по-, вірник, сердешний друг Ci.

perfectio, ōnis, f. (perficere) за-, до-, -викінченє, ви-, доконанє, operum Ci. β) довершеність Ci p. atque absolutio Ci справжня докінченість.

perfectus, 3. *adv.* ē. (P P P go perficio) довершений, до-, скінчений, anni O пережиті. β) до-, ви-, за-, скінчений, неабиякий, знаменитий, справний, homo Ci удалець, virtus Ci досконал(ьн)а; in rē Ci; з *abl.* ponendis capillis O вправний в, litteris Ci знавець єї.

per-fero, ferre tuli lātus I. α) при-, до-, заносити, по-, нести куди, доставляти, eum venti in terras ultimas Ci завіяли на край світу, pavor eos in silvas L загнав; *refl.* se ad limina V вирядити ся, lapis non pertulit ictum V не долетїв до мети, hasta haud p. vires V не встигла долетїти, не дійшла, hasta perlata O шпур(л)ена, intrepidos vultus O все ще не міняти ся на лици; *occ.* носити, таскати, gravissimas navium L. β) пере-, доносити, передавати, litteras Ci mandata C T переказати; o б p. agrum ad paucos Ci повірити їм; *pass.* fama (Romam) perfertur C L доходить, opinio C ширить ся; *occ.* доносити, за-, повідомляти, оповіщати, nuntium Ci res in Galliam C consilia ad me Ci de rē (alqd) a d eos N; з *acc. c. inf.* V П. α) доводити до кінця, до краю, закінчувати, довершати, сповняти, quod suscepi Ci mandata T з'оруднвати; *occ.* переводити, доконати (свого), здїйснити, у-, вдїяти, p. ut. . . . L

lex perfertur Ci L принято. β) пере-, зносити, терпіти, перебувати, видержати, vim C vigilias Ci monstra V imperium ab alqo C conspectum C cruciatus C переболіти.

per-ficio, 3. fēci, fectus (facere) α) зробити у-, здіяти, счинити, зготовити, зладити, pocula argento V зі срібла, pontem C ставити. β) до-, виконувати, ви-, за-, довершати, з'орудувати, здійснити, сподіяти, доводити до кінця, до краю, alqd ex re Ci susceptum munus V сповнити наказ, scelus Ci скоїти; *occ.* eum citharā O вишколити. γ) у-, закінчати, справити ся з, упорати ся з, bellum L, censum L перевести, comitia L відбути, perfecto temporis orbe V коли уплив час, annos H про-, пережити. δ) удіяти, доконати (свого), ut ne Ci N perfice ut . . . = fac ut . . . Ci.

per-fidēlis, e дуже вірний Ci.

per-fidia, ae, f. невірність, віроломність, зрадливість, pristini diei C доказана днину перед тим.

per-fidiōsus, 3. *adv.* ōsē віроломний, зрадливий, неправий Ci.

per-fidus, 3. *adv.* ē віроломний, arma Jubae O невірного; *adv.* perfidum ridens H лукаво.

per-flābilis, e (flāre) на продуві (вітру) Ci.

per-flāgitiōsus, 3. дуже нечистивий, грішний, ганебний.

per-flo, 1. об-, пере-, провівати, об-, продувати, terras V ad alqm Cu віяти на.

per-fluo, ere перетїкати, бути рясним, pomis T рясніти ними.

per-fodio, 3. fōdi, fossus α) пере-, прокопувати, parietes Ci проломити, fretum manu L штучний пролив. β) проколювати, пробивати, прошивати, thorax perfossus V.

per-foro, 1. про-, передїравити, пробивати, простромлювати, прошивати, ense latus O; *occ.* проломлювати, viae ad oculos perforatae Ci що ведуть до очий.

per-fremo, ere голосно порскати, сопіти Ci.

per-frequens, tis часто навідуваний, веле-, людний L.

per-frico, 1. cui, frictum (fricātum) про-, на-, перетирати, caput sinistrā manu Ci шкрябати ся в голову, за-, надумувати ся, заклопотати ся; obp. os Ci тратити весь сором.

per-frigidus, 3. дуже студений Ci.

per-fringo, 3. frēgi, fractus I. α) про-, пере-, заломлювати, glaciem L phalangem C продерти ся крізь фал., domos T вдирати ся в, animos Ci проймати душу. β) нарушати, repagula pudoris Ci augustias Ci поконати трудности. II. α) розломлювати, розбивати, по-, нищити, розтрїскати, роз-, пот(о)рощи́ти, naves L, cervicem suam T ‚скрутити голову'. β) нївечити, зносити, leges Ci decreta Ci незважати на.

per-fruor, i (fructus sum) нажити ся чим, насмакувати ся, спожиткувати, роскошувати чим; *absol.* Ci з *abl.* his rebus Ci зазнавати роскошів, mandatis O виконати як слїд.

perfuga, ae, m. бїглий, збїглець, утїкач C.

per-fugio, 3. fūgi, fugitūrus α) утїкати до, при-, збїгати до, шукати притулку, захисту, in fidem, ad Helvetios C. β) перебїгати (до приятеля) a Pompeio ad Caesarem C переходити на єго сторону.

perfugium, ii, n. α) прибіжище, притулок, прихилок, periculi Ci в небезпеці. β) пристан(ов)ище, прихилище, захист, прихилля, in tectis Ci p. et spes Ci p. et solacium Ci alcis (alci) rei Ci.

perfunctio, ōnis, f. (perfungor) відбуваннє, с-повненє, орудуваннє, honorum Ci урядованє, заряд.

per-fundo, 3. fūdi, fūsus α) об-, по-, з-, заливати, лляти на, по, pisces olivo H alqm lacrimis O оплакувати, artūs rore O зрошувати; *occ.* 1. запили́ти, pulvere alqm, alqd Cu V запорошити. 2. красити, vestes ostro VO багрити; *medial.* β) мастити ся, обливати ся, просякати чим, з- мочити ся, terra O звохчена, perfundi oleo HV натирати ся, flumine V купати ся, lacrimis O Cu = fletū L заливати ся сльозами; з *acc. graec.* lacrimnis perfusa genas V зросивши личко дрібненькими слїзоньками. γ) наповняти, про-, переймати чим, animum voluptate Ci радувати, laetitiā perfundi Ci радїти, metu L злякати ся; але: hos iudicio Ci доїхати їм кінця.

per-fungor, 3. functus α) точно з'орудувати, як слїд упорати ся, справити ся з чим, сповняти, від-, перебувати; *absol.*; з *abl.* honoribus Ci управляти ними, заряджувати, ‚завідувати' *occ.* epulis O обідати, omnibus bonis Ci ужити собі (світа). β) пере-, зносити, до-, зазнавати, laboribus Ci натрудити ся, fato perfunctus L умер, res p. bello Ci доборола ся до краю; рідко *pass.* periculum Ci.

per-furo, ere казити ся, лютувати, шалїти V.

per-gnārus, 3. добре обізнаний з, освіданий, свідомий чого loci S.

pergo, 3. per-rexi, per-rectus (per + regere). I. α) (початий рух) продовжати далі, далі (невгаваючо) поступати, д. відбувати; *trans.* iter L S T іти дальше, іти далі, рушати. β) звич. з *inf.* вести річ далі, робити або продожвати дїло, говорити далі, поступати наперед, не переставати, невгавати, agere cum populo Ci далі перєсправляти, (porro) ire L; без *inf.* perge Ci pergamus ad reliqua Ci ідїм далі = обговорім і таке инше. II. α) *intrans.* вирушати, виряджати ся, іти дальше прямувати на, in Siciliam eādem viā Ci, ad castra C наближати ся до. β) забирати ся до чого, приступати до, qua T до чого, pergite Pierides V [нуте], зачинайте.

per-grandis, e, превеликий, величезний, natu L старезний, старожил, pecunia Ci сила грошей.

per-graphicus, 3. хитрий Pl.

per-grātus, 3. дуже приємний, милий, любий, з уподобою, до вподоби C Ci.

per-gravis, e *adv.* iter важенний; *metaph.* важкий, пова́жний Ci; *adv.* p. tulit Ci тяжко відчував, p. reprehendere Ci огу́дити.

per-hibeo, 2. ui, itus α) надставляти, alqm Ci Att. 1. 4. ставити (заступника), se p. Q знадобити ся. β) кляс. по-, надавати, казати, указувати кого, на що, називати; *absol.* Grai V переказують, alqm V; з *acc. c. inf.* V; *pass* з *nom. c. inf.* ii nuntii fuisse perhibentur Ci кажуть про них, що, вони . . ., як чутно, то вони . . .

per-honōrificus, 3. *adv.* ē почес(т)ний, in alqm для.

per-horreo, 2. ui дріжати перед чим, сильно лякати ся чого, casus O.

per-horrēsco, 3. ui α) за-, здріжати, здрігати ся, затріпотїти, за-, стрівожити ся, corpore Ci на, aequor O захвилювало. β) з-лякати ся (дуже), з-, бояти ся; *trans.* fugam Ci з не Ci.

per-horridus, 3. дуже страшний, лякучий Ci L.

per-hūmānus, 3. *adv.* iter дуже людяний, ввічливий.

perīclitātio, ōnis, f. Ci стрібунок, с-проба, досвід Ci.

perīclitor, 1. ātus I. α) досвідчати; *absol.* periclitando tutus T пригодами, quid hostis posset Ci. β) *trans.* пробувати, стрібувати, виставляти ся на, наражати ся на, (небезпеку) спи́т(к)увати, vires Ci fortunam Ci salutem rei p. Ci *PPP* periclitati mores Ci висвідчені. II. бути в небезпеці, загроженим. miles Ci famā L *subst.* periclitantes T запізвані.

periculōsus, 3. *adv.* ē небезпечний, з небезпекою, скрутний, bellum Ci alea H непевність, спиток; з *dat.* libertati L; *abl. abs.* periculosō T в небезпеці.

perīculum, perīclum, i, n. α) стрібунок, с-, проба, спиток, звич. з facere Ci C с-, пробувати; p. hostis f. C міряти ся з ним, p. fortunae f. C самому досвідчити. β) перший стих, вірш, то що, exigo in isto p. Ci в першім у-творі, 2. список, magistratuum Ci. γ) 1. судова позва, скарга, privatorum Ci процес. 2. небезпечність, загроза, alqd in p. vocare Ci наражати на н., p. est, ne quid fiat Ci треба побоювати ся, щоб не, що . . . з *gen. subi.* belli Ci; з *gen. obi.* cum p. eius C для него, capitis Ci N життя. 3. біда, клопіт Ci.

per-idōneus, 3. дуже ви-, догідний для, castris *(dat.)* C ad furta S злодїйкуватий

per-illustris, e α) дуже ясний N. β) знаменитий.

per-imbellicus, 3. слабонький, кволий.

per-imo, 3. ēmi, emptus (emere) α) цїлком забирати, геть позбавляти, з-, нищити, з-бурити; *absol.* Ci ardor simulacra Ci спалив, sensus peremptus Ci. β) мертвити, убивати, matrem Ci загладити серед світу. γ) ухиляти, усувати, зводити на нїнащо, causam Ci ludi peremptī Ci перешкоджені, vis reditum Ci припинила, morte peremptus V у-, мерлий.

per-incertus, 3. цїлком непевний S.

per-incommodus, 3. *adv.* ē дуже невигідний, недогідний L.

per-inde, *adv.* точнїсїнько, зовсїм так, рівно, звич: з ac, ac si, atque, quasi ut; haud p. . . . quam T не лиш (не то що . . . — . . . а радше (ба набіть); nec (non) p. moti sunt L T не конче, не так дуже.

per-indulgens, tis дуже потураючий, пода́тливий, in alqm Ci.

per-infirmus, 3. дуже слаб(к)ий Ci.

per-ingeniōsus, 3. дуже бистрий на розум, дотепний Ci.

per-inīquus, 3. дуже несправедливий, неслушний Ci.

per-insignis, e дуже замітний, знатий Ci.

per-invalidus, 3. дуже слабий, слабосильний Cu.

per-invīsus, 3. дуже ненависний, осоружний.

per-invītus, 3. дуже нерадий.

perior, 4. ītus с-, трібувати, пробувати.

peripatēticus, 3. до школи (Арістотеля) належний; *subst.* приклонник єго школи Ci.

peripetasma, atis, n. *abl. pl.* -is ковер(ець), килим, скатерть, скатертина Ci.

per-īrātus, 3. розсерджений, розгнїваний на; з *dat.* Ci.

periscelis, idis f. повязка (над колїном) H; відвязка, genuāle O.

peristrōma, atis, n. ковéр, килим, наліжник Ci.

peristylum, i, n. майдан, площа, подвіря, (округ притвóра).

peritia, ae, f. досвід, обізнанє, умілість militiae Ci.

perītus, 3. *adv.* ē (P P perīri) досвідчений, освіданий, обізнаний з, вправний, справний, умілий, знавець чого; *absol.* imperator N; з *gen. obj.*: iuris Ci в судї, iure p. Ci правник; a d pericula Ci; *poët.* з *inf.* cantare V що умів добре співати, співучий; в прозї з *gerund.*: p. nandi L добрий плавéць.

per-iūcundus, 3. *adv.* ē дуже милий, радісний радїсїнький, потїшний Ci fuit periucunde Ci в доброму нáстрої.

periūrium, ii, n. кривоприсяга Ci.

per-iūro, гл. pēiero з-, ламати присягу.

per-iūrus, 3. кривоприсяжний, віроломний Ci Pl.

per-lābor, 3. lapsus α) повз(а)ти, плазувати, совгати ся, ковзати ся, сувати, ся, по чім, rotis summas undas V їхати по, Hercules ad nos Ci зайшов, angues in aedem L заповзлú, ся. β) незамітно влїз(а)ти, уповз(а)ти, просувати ся, дохóдити, діста(ва)ти ся, ad nos famae aura V чути чутку, in insulam nando T доплисти.

per-laetus, 3. дуже рад(існ)ий, д. веселий L.

per-latē, *adv.* дуже далеко, д. широко Ci.

per-lateo, 2. ui все скривати ся O.

per-lego, 3. lēgi, lectus (pellego) α) о(б)зирати, (точно) про-, пере-, оглядати, omnia oculis V бачити, ceras O воскові личини предків. β) про-, перечитувати, librum Ci senatum L список сенаторів.

per-levis, e, *adv.* iter дуже легкий, легонький, дуже незначний, маловажний L.

per-libens, *adv.* enter дуже радо, д. охочо.

per-liberālis, e, *adv.* iter добро(с)тливий, —, дїйний, ласкавий, всещедрий Ci.

per-licio, гл. pellicio.

per-lito, 1. āvi, ātum est (при щасливих ознаках) жертвувати, alci L; неособ: hostiis perlitatum est L приношено жертви.

perlongus, 3. *adv.* ē за довгий, довжезний, сутужний Pl Ci.

per-lubens, ntis дуже радо, залюбки Pl.

per-lūceo, 2. xi (**pellūceo**) просвічувати, бути прозор(част)им, пробивати ся, бути проглядним, lux L honestum ex re Ci проявляє ся, amictus O прозірна свита, oratio Ci ясна.

per-lūcidus, 3. (**pellūcidus**) ясний-триясний, прозор(част)ий, прозірний, fides H stella Ci пресвітла, non p. непроглядний.

per-luo, 3. ui, lūtus об-, ви-, змивати, ви́купати, manus undā O; *medial.* купати ся C.

per-lustro, 1. α) об-, пере-, проходити, agros L. β) обгледжувати, про-, пере-, оглядати, diu oculis L озирати, alqd animo передумувати.

per-magnus, 3. превеликий, величезний, величенний, значний, численний, чималий, exercitus L; *subst.* n. щось великого, значного Ci permagni interest Ci дуже багато залежить, permagno vendere Ci дуже дорого, aestimare Ci високо.

per-mānasco, 3. затїкати, доходити, ad alqm Pl.

per-maneo, 2. nsi, sūrus α) оставати ся, зоставати ся, про-, перебувати, устояти, лишати ся, видержувати, in eo loco Ci. β) тривати, одержувати ся, in seros annos O дожити. γ) оставати ся при, в чім, держати ся чого, Ci in offico C точно сповняти свої обовязки, in fide L зістати вірним, in labore видержати.

per-māno, 1. α) до-, перепливати, до-, проперетїкати. розливати ся, sucus ad iecur Ci. β) проникати, розходити ся, до-, пере-, проходити, alqd ad aures Ci зачу(ва)ти про, ad sensus (mentes) проймати їх, palam Pl стати звісним.

per-mansio, ōnis, f. побут; непохитність.

per-marīnus, 3. о-, проводжаючий через море L.

per-matūrēsco, 3. tūrui цїлком доспіти O.

per-mediocris, e мірненький Ci.

per-meo, 1. āvi α) про-, пере-, сходити, обіхóдити, переїжджати, змандрувати, terras O. β) (до мети) доходити, saxa in hostes T долїтають.

per-mētior, 4. mensus α) про-, пере-, об-, виміряти, magnitudinem solis Ci. β) про-, сходити, про-, переїжджати, aequor V переплисти.

per-mīrus, 3. предивний, дивоглядний, —, вижний Ci per mihi mirum visum est з *acc. c. inf.* Ci я дивом з-дивував ся з того, що . . .

per-misceo, 2. miscui, mistus (mixtus) α) пере-, по-, зміш(ув)ати, rem cum rē O; o б p. permixtus consiliis T умішаний, замотаний в. β) по-мішати, приводити в нелад, за-, колотити, спричиняти заколот, alqd rē V divina et humana S подоптати.

permissio, ōnis, f. (permittere) α) передача, дозвіл L. β) піддане, p. extra civium

corpora fit L піддають ся, але без утрати життя.

permissū, (*abl.* до permissus дозвіл) p. tui Ci за твоїм по-, при-, дозволом, alcis L; без *attrib.* T; з *inf.*

per-mitto, 3. mīsi, missus α) до-, ви-, пускати (до мети), кидати до, докид(ув)ати, метати, onus in hostem O tela O стріляти ними. β) пускати, гнати на, equos in hostem L наскочити на, se in alqm C напускати ся на, кинути ся на, permissus equitatus L що наскочила = надлетїла; об p. tribunatum L дати тр. власти повну волю. γ) пере-, віддавати, по-, звіряти на кого щось, звірити ся кому, здати ся на кого, поручати, alci Siciliam Ci; з *inf.* iis p. coniecturam facere Ci дати на призволяще, догадувати ся; *occ.* 1. занеха(я)ти, дарувати, ви-, пробачати, inimicitias temporibus rei p. Ci з'огляду на злиднї пустити в непамять, alqd iracundiae Ci звиняти ізза. 2. здавати ся на кого, піддавати ся кому, se in fidem (=fidei) populi R C сподати ся на ласку і на неласку єго, se in deditionem L піддати ся se potestati eius покорити ся єму, omnia L цїлком подати ся. δ) допускати, по-, при-, до-, зі-зволяти, rem Ci id lege permittitur Ci вільно; з *inf.* N; з *acc. c. inf.* V; alci ut C Ci; *abl. abs.* permissō, ut Cu L за дозволом; *subst.* **permissum,** i, n. позвіл H.

permixtio, ōnis, f. (permiscēre) за-, по-, змішанє, за-, колот; *meton.* мішанина, naturae S.

per-modestus, 3. *adv.* ē дуже смирн(еньк)ий, д. по-, мірний, homo Ci д. плох(еньк)ий, verba T д. несміливі.

per-molestus, 3. *adv.* ē дуже прикрий, сутужний, permoleste ferre Ci гірко відчувати, нерадо бачити, є невподоба, що . . .

per-molo, 3. ui перемелювати, обробляти H.

permōtio, ōnis, f. роздражненє; *occ.* з(во)рушенє, почуванє, divina Ci надхненє.

per-moveo, 2. mōvi, mōtus α) (сильно) по-, обрушати, прихиляти до, будити якесь почуванє, спонукати, animos Ci; *pass.* рішати ся C; eos metu C налякати, eos errore Ci уводити в блуд; звич, PPP. studio permota plebs S що запанїла, розпаношила ся. β) з(а)ворушати, за-, трівожити, з-, бентежити, за-, непокоїти, eos Ci metus et iras T настрахати і розлютити; *PPP* mente permotus Ci роздразнений, figurā permoti C здивовані нею, p. ad miserationem T розжалоблений, p. in gaudium T зрадїлий.

per-mulceo, 2. mulsi, mulsus α) гладити по, (злегка) торкати, кого, manu alqm O barbam по L comas O причісувати; об p. aram auster Ci обвіває, oculos virgā O доторкнути ся, aures H Ci тїшити, радувати. β) присмиряти, втихомиряти, уласкавлювати, за-, успокоювати, лагодити, єднати, eum comitate T годи́ти єму, sensum voluptate Ci догоджати єму.

per-multus, 3. дуже багато, чимало, сила; *subst.* m. n. permulti, -a Ci; *subst.* sg. n. **permultum,** i, n. дуже багато, p. interest Ci; з *abl. mensurae:* permulto certiora Ci далеко певнїйше.

per-mūnio, 4. ii, ītus α) ви-, збудувати, закінчити будову, munimenta L. β) сильно укріпляти, loca T обкопати ся.

per-mūtātio, ōnis, f. α) (цїлковита) пере-, зміна, rerum Ci coloris Ci барви лиця; *occ.* відміна = об-, про-, виміна captivorum L. γ) за-, обміна, міньба, mercium T.

per-mūto, 1. α) цїлком пере-, про-, за-, змінювати, переиначувати, alqm H rei p. statum Ci; *occ.* 1. ви-, обмінювати, о-, викупляти, captivos L. 2. гроші пере-, змінити на ‚вексель', платити переказом, pecuniam Ci sumptum Athenas Ci післати переказ (вексель) до A.

perna, ae, f. задня лопатка, окіст, fumosa H будженина, бужанина.

per-necessārius, 3. дуже по-, трібний, наглячий, tempus Ci Laelius Ci близький.

per-necesse, *adv.* конче, потрібно, треба Ci.

per-nego, 1. āvi рішучо заперечувати Ci.

perniciābilis, e згубник, шкідний, morbi L морові.

perniciēs, ēi, f. (necāre) α) загуба, по-, згуба, загибок, res alci perniciei est N згубна для; стар. *gen.* pernicīī causa Ci; стар. *dat.* pernicīē L. β) загибель, заги́н, заги́б(а), чума́, зараза, нещастє, ultimā p. vinci потерпіти дуже тяжкий удар, macelli H болячка.

perniciōsus, 3. *adv.* ē згубний, небезпечний, шкідний, morbi C помір.

pernīcitās, ātis, f. скорість, швидкість, жвавість, проворність, моторність Ci CuL.

pernix, īcis, *adv.* iter α) видержалий, сильний, Apulus H жилавий. β) скорий, швидкий, проворний, сприткий, шамкий, меткий, жвавий, шпаркий, ala V скоролетне.

per-nōbilis, e загально звісний, пре-, славний, славетний Ci.

per-nocto, 1. āvi, ātūrus пере-, ночувати, проводити ніч, зорювати, in foro Ci

обр. studia nobiscum Ci займаємо ся ними і в ночи.

per-nōsco, 3. nōvi, nōtus (основно) пізнавати, mores ex oculis Ci, naturam iuris H смак юшки.

per-nōtēsco, 3. nōtui ставати загально звісним T; неособ з *acc. c. inf.* T.

per-nōtus, 3. загально звісний Cu.

per-nox (ctis) *adi.* цїлонічний, через ніч, luna erat L світив цїлу ніч, lūnā pernocte O при сяйві новика́.

per-numero, 1. пере-, вичислювати, пере-, вилїчувати, виплачувати, pecuniam L.

pero, ōnis, m. crudus V чобіт з недубленої шкіри.

per-obscūrus, 3. дуже темний, д. неясний CiL.

per-odiōsus, 3. ненавидний, осо́ружний.

per-opportūnus, 3. *adv.* ē дуже вигідний, саме в час, Ci L te p. fortuna adtulit Ci ти нагодив ся, навинув ся.

per-optātus, 3. вельми пожаданий; *abl. n.* peroptatō, Ci цїлком до уподоби.

perōrātio, ōnis, f. конець промови, закінченє Ci.

per-ornātus, 3. гарний, промовистий, пре́чистий, orator Ci.

per-orno, 1. дуже прикрашати.

per-oro, 1. α) довогорити до кінця, закінчати мову, переставати говорити; *absol.* res peroratur Ci; *occ.* мати послїдне слово, говорити навпослї, perorandi locus Ci. β) мати промову (річ), подрібно обговорювати, промовляти, testes T de re N; *pass.* causa ab eo peroratur Ci.

per-ōsus, 3. (odisse) нена́висливий, з ненависти до, lucem V O що рад-би умерти, exsilium ненавидне, p. sum alqm, alqd LO ненавиджу.

per-pāco, 1. (цїлком) утихомиряти, прибо́ркати, підбивати, покоряти L.

per-parvolus, 3. дуже маленький, малесенький Ci.

per-parvus, 3. дуже малий; *subst. n.* дуже мало, трішки.

per-pastus, 3. випасений, опасистий, товстий Ph.

per-pauculus, 3. тріш(еч)ки, дрібка.

per-paucus, 3. дуже малий, дуже мало; *subst. m.* Ci perpaucis gratias egi Ci лиш декільком; *subst. n.* perpauca loquens H маломовний, неговіркий, perpauca dicere Ci декілька слів.

per-paulum, i, n. лиш трошечки, loci Ci кусничок; *adv.* p. declinat atomus Ci о дрібку.

per-pauper, 3. бід(олаш)ний, бідні́сінький.

per-pauxillum, i, n. трішечки, дрібка Pl.

per-pello, 3. puli, pulsus α) сильно вражати, te oculi C. β) силоміць спонукати, при-, силувати, зневолювати до, доконати свого, доказати, що . . . доводити до, при-, змуша́ти, urbem ad deditionem L приневолити, з ut, ne L; з *inf.* T.

perpendiculum, i, n. оловниця, висо́к, мірило, прямка, ad p. C Ci прямовісно.

per-pendo, 3. pendi, pensus відважувати, лиш *metaph.:* розважати, обмірковувати, збагнути, alqd; alqd rē, ad rem судити.

per-peram, *adv.* навиворіт, нав(с)пак, невірно, хибно, омильно Ci.

perpessio, ōnis, f. терпінє, страждання, laborum Ci поконані труди.

perpetior, 3. pessus (patī) ви-, відтерплювати, пере-, стерпіти, ви́тривати, переболі́ти, страждати, видержувати, витримувати, пере-, зносити, p. pauperiatem пере-, бідувати, difficultates C набідувати ся; з *acc. c. inf.* V; з *inf.* O pinum violari допустити до того, щоб . . .

per-petro, 1 α) довершати, за-, докінчувати, facinus L допустити ся злочину, сподїяти злочин, caedem L счинити різню, pacem T помирити ся, legati cuncta T з'орудували. β) доконати (свого), доказати, доводити до того, що . . . ut . . T . .

perpetuitās, tātis, f. безперестанність, стійність, тривкість, безперервність, звязь, vitae Ci цїле житє.

perpetuo, 1. (без перестанку) продовжати, далї займати, potestatem Ci.

per-petuus, 3. (petere = іти) ідучий рядом, місцево: α) невгавно ідучий, без перервний, звязлий, безнастанний, безперестанний, постійний, рядом, че́ргою, mensae V рядом уставлені, в довгих рядах, tergum V цїлий, paludes C лиш багни́ща; обр. безугавний, defensio Ci заєдна, carmen H циклїчний. β) часово: повсякчасний, тривкий, тривалий, вічний, vita Ci N цїле, dictator Ci доживотний. γ) загально одобрений, загальний, ius Ci quaestio Ci; *subst. n. adv.* 1. in perpetuum Ci на все, повік. 2. *abl.* perpetuō заєдно, усе, раз-у-раз, безперестанно.

per-placeo, ēre, дуже подобати ся, бути дуже до уподоби Ci.

per-plexus, 3. *adv.* ē (perplectere) α) зап(л)утаний, iter V манівцї. β) за-, поп(л)утаний = темний, незрозумілий, неясний, responsum L двозначна, двослівна, non perplexe L підходцями.

per-pluo, 3. перепускати дощ, обр, тривати, benefacta Pl.

per-polio, 4 α) вигладжувати. β) викінчувати, opus Ci PPP. **perpolītus**, 3. винїжений, нїжний, про-, освічений, ублагороднений, vita humanitate p. Ci культура, litteris Ci очитаний, in rē Ci.

per-populor, 1. обезлюдити, знелюдити, с-пустошити, agrum L; *pass.* обезлюднїти, знелюдїти у L.

per-potātio, ōnis, f. пиятика Ci.

per-pōto, 1. (далї) пиячити Ci Cu.

per-primo, 3. pressi, pressus (раз-у-раз) притискати, cubilia H вилежувати ся на.

per-propinquus, 3. дуже близький, кревний; *subst. m.* свояк, родич Ci.

per-pugnax, ācis, *adi.* бойовничий, сварливий, звадливий Ci.

per-purgo, 1 α) про-, очищувати, se herbulā Ci зілиною. β) впорядковувати, locum Ci; *occ.* (основно) відкидувати, збивати, crimina Ci відперти.

per-pusillus, 3. дрібонький, трішки Ci.

per-quam, *adv.* вельми, дуже, звич. з *adiect.* p. paucі L ⌞жмінка⌝; з *adv.* p. flebiliter Ci жалїсненько.

per-quīro, 3. sīvi, sītus (quaerere) докладно про-, роз-, ви-, довідувати ся, ви-, допитувати ся, розслїджувати, пере-, дошук(ув)ати, розізнавати, збагнути, alqm; vasa Ci дошукувати ся їх; зал. пит. Ci неособ perquiritur ab iis Ci.

per-rārō, *adv.* дуже рідко, вряди-годи Ci.

per-rārus, 3. дуже рідкий L.

per-reconditus, 3. добре за-, схований, неясний Ci.

per-rīdiculus, 3. *adv.* ē дуже смішний, смішненький Ci.

perrogātio, ōnis, f. переведенє, одобренє, legis Ci.

per-rogo, 1 α) питати ся всїх по черзї, sententias L.

per-rumpo, 3. rūpi, ruptus α) *intr.* проломлювати ся, прориватися, продирати ся, добивати ся до; *absol.* C in vestibulum L вдерти ся. β) *trans.* про-, перебивати, провалювати, переламувати, про-, роз-, надломлювати, розбивати, пере-, прориватися, terram aratro V з'орати, limina bipenni V прорубати. γ) промощувати собі дорогу через, paludem C. δ) поконати, перемогти, alqm adfectu T знищити, знївечити, poenam legum Ci уневажнити, leges Ci нарушати.

per-saepe, *adv.* часто-густо, частенько Ci.

per-salsus, 3. *adv.* ē пересолений; обр. дуже дотепний, д. влучний Ci.

per-salūtātio, ōnis, f. (всесторонне) повитанє, здоровк(ув)анє Ci.

per-salūto, 1. по черзї (всїх, загалом) здоровк(ув)ати, витати, deos PhC ultimum Cu в останнє попращати ся.

persapiens, tis, *adv.* enter премудрий, мудрячий Ci.

per-scienter, *adv.* дуже уміло, д. розумно Ci.

per-scindo, 3. scidi, scissus (цїлком) про-, розривати, про-, роздирати L.

per-scītus, 3. дуже умілий, д. дотепний Ci.

per-scrībo, 3. psi, ptus α) подрібно (точно, докладно) о-, за-, списуваги, на-, писати, res populi RL in monumentis Ci; *occ.* 1. за-, протоколувати, alqd in tabulis, Ci SC. 2. вписувати до книг, затягати, pecunias Ci. β) листовно написати до, дати знати, оповіщати, звіщати, донести (вісти), ознаймити, haec ad suos C; *acc. c. inf.* C. γ) гроші переказувати до, платити за переказом, pecuniam a quaestore L ⌞асигнувати⌝ ємy до квестора, praesentia solvimus Ci готівкою посилаємо.

perscriptio, ōnis, f α) записка, впис, затягнене (до книжки), falsa Ci. β) протокол, senatus consulti Ci.

perscriptor, ōris, m. лїчильник, дїловод Ci.

per-scrūtor, 1 α) ви-, нишпорити, об-, перешукувати, перетрушувати, canes omnia Ci пронюхують. β) про-, до-, висліджувати, слїдити за, збагнути, crimina Ci доходити.

per-seco, 1. ui, sectus про-, роз-, перетинати, про-, роз-, перерізувати; *metaph.* vitium L викорінити, naturam Ci збагнути.

per-secūtio, ōnis, f. переслїд, перéслїди, судове дохóдженє.

per-sedeo, 2. sēdi (persideo Cu) усе сидїти, пересиджувати, dies in equo L днювати на кони.

per-segnis, e дуже лїнивий, млавий, сонний L.

per-sentio, 4. sensi, sensus α) глибоко (прикро) відчувати, печалувати, скорбувати, curas V журити ся. β) ясно бачити, спостерігати; з *acc. c. inf.* V.

per-sequor, 3. secūtus I. α) іти в слїд за, ступати слїдком за, слїдкувати за, Pompeium Paphum Ci за ним = з ним до II. p. posse, quae dicuntur Ci встигнути дословно писати за ким. β) іти слїдком за = пускати ся навздогін за, бігти вдогін за, переслїдувати, гнати за, доганяти Medeam Ci alqm bello p. CN воювати з ким; *occ.* 1. по-, мстити

ся (над) ким, карати за щось, scelus O, violatum ius Ci, maleficia S poenam Ci скарати. 2. (судово) слїдити, слїдствувати, правотити ся, правувати ся, позивати, alqm; reum legibus apud iudicium Ci, iudicio alqm Ci, ius suum Ci = rem suam Ci доходити свого права. γ) наслїдувати кого, що, переймати, sectam Ci належати до, exempla Ci слїдьма іти за. δ) ходити за ким, коло чого, займати ся чим, прямувати на, до, artes Ci vitem V пильно обтинати, voluptates Ci забагати; зал. пит. Ci. II. α) переслїджувати, стéжити за, solitudines Ci їхати через. β) продовжати, вести дальше, доводити до кінця, довершати, ви-, до-, закінчувати, з'орудувати, extrema Ci vitam inopem Ci коротати, societatem Ci піддержувати, sollertiam Ci спричиняти. γ) постигати, mors eum H. III. оповідати, представляти, описувати, ea versibus Ci співати про, rem nominatim Ci поіменно вичисляти.

persevērans, tis, *adv.* anter P Adj. видержалий, невідступний, завзятий, непохитний, настійливий L.

persevērantia, ae, f. видержалість, по-, стійність, непохитність C Ci.

per-sevēro, 1. α) *intr.* видержувати при чім, не вгавати, не уставати, перебувати, ви́тривати, стояти при чо́му, за ким; *absol.* Ci in sententia C Ci обставати за нею; неособ: ab eo perseveratum est Ci. β) *trans.* (тривало) продовжати, вести (ді́ло) далї, не оставати при, id Ci; з *inf.* C se esse Orestem Ci (sc. dicere) все ще упевняти, що . . .

per-sevērus, 3. дуже строгий, д. суворий TPl.

per-sideo, гл. **persedeo.**

per-sido, 3. sēdi, осїдати ся, дїставати ся до, пере-, затїкати, ad alqm imber V.

per-signo, 1. точно означувати L.

per-similis, e, дуже подібний до, схожий на, стеменний; з *dat.* H; з *gen.* Ci.

per-simplex, icis простенький, бідненький T.

per-sisto, 3. stiti α) станути при чім стояти за чим. β) тривати при, in impudentia L не кидати = держати ся її.

per-solvo, 3. solvi, solūtus α) ви-, від-, сплачувати, за-, платити, alci aes alienum alienis nominibus S платити за других. β) віддавати, grates V віддячувати ся, vota Ci сповняти, honorem V жертвувати, meliorem animum pro morte Daretis V жертвувати бичка, місто щоб D умер; *occ.* по-терпіти, poenas C Ci alci; rei p. Ci за.

persōna, ae, f. α) личина, маска, tragica Ph. β) роля (на сцені), de mimo Ci lenonis Ci о́бр. положенє, значінє, стан(овище), гідність, quaestoria Ci p. principis in re p. tueri Ci берегти єго достойности в державі, p. ferre (gerere sustinere) Ci грати ролю, представляти. β) особа, особистість, Staieni Ci tua Ci.

persōnātus, 3. перебраний в личину, маскований, pater H в комедиї.

per-sono, 1. sonui α) *trans.* грімко звучати, лунати по, regna latratu V гавкати по, aurem H кричати у вухо, кликати над вухом. β) голосно викликувати, розголошувати, res in angulis Ci по закутках; з *acc. c. inf.* Ci; *occ.* співати про, laudes Cu славити подвиги. γ) *intr.* за-, лунати, розлягати ся, розносити ся, vicinitas cantu Ci єї спів, domus canibus H гавкіт їх роздає ся по; о́бр. plausu compositō plebs T приплїскує на даний знак, citharā V грати на ц.

perspectus, 3. (P Adj. до perspicere) звісний, знаний, довіряний, досвідчений, дізнаний, amicitia Ci висвідчена.

per-spergo, 3. si, sus (spargere) по-, окропляти T.

perspicācitās, ātis, f. бистрий розум.

perspicax, ācis α) проникливий, бистрий на розум, кмитливий, тямкий, homo. β) вирозумілий, prudentia Ci id p. naturā Ci прозоре, ясне.

perspicientia, aē, f. повне розуміне, с-пізнанє, veri Ci.

per-spicio, 3. spexi, spectus α) *intr.* прозирати, проглядати, прогледїти крізь, per saepem Ci. β) *trans.* о-, переглядати, придивляти ся, о(б)зирати, caelum L urbis situm C tabulas Ci заглянути до, в. γ) озирнути, догледїти, с-, постерігати, замічувати, с-пізнавати, ви́розуміти, довідувати ся, fidem C animum ex litteris Ci voluntates eorum Ci; з *acc. c. inf.* C Ci; з зал. пит. C alqd perspectum habere з *acc. c. inf.* C Ci мати переконанє, переконувати ся чого, на чому, пересвідчувати ся в чім.

perspicuitas, ātis, f. прозорість, ясність Ci.

perspicuus, 3. *adv.* ē. (perspicere) α) прозор(част)ий, aquae O. β) слїдний, явний, виразний, очевидний, ius Ci perspicuum est Ci з *acc. c. inf.* Ci зал. пит. Ci.

per-sterno, 3. strāvi вистилати, мостити, silice viam L буркувати.

per-stimulo, āre (невгавно) дрочити, дражнити T.

per-sto, 1. stiti (statūrus L) α) (на однім місци ста(ну)ти, з'упиняти ся; *absol.* V

від-, перестоювати, від-, перестояти, totā nocte Cu diem totum L ad vallum L. β) бути незмінним, тривати, перебувати, nihil in orbe O laurea toto anno O усе зеленіє. γ) стояти (твердо) за, при чім, обставати ся при, обставати за, робити щось далі, Narcissus T непохитний, mens eadem p. mihi V я все того придержую ся, p. atque obdura H ви́тривай і витримай; з in: in sententia C Ci in incepto O remorum in verbere O гребсти далі, indeclinatus O не хибати ся; з *inf.* p. prohibere O далі не допускати, certare O далі бороти ся.

per-stringo, 3. strinxi, strictus α) зачеркнути, зачіпати, до-, торкати ся чого, vomere portam Ci solum aratro Ci поборозднити; *occ.* разити, ранити, драпнути, cutem Cu. β) проймати, діймати, horror eos L aures murmure cornuum H зачувсь менї суремний згук, consulatus eum не подобав ся. γ) чіпнути словом, докоряти, нага́нити, картати, modice T facetiis Ci насміхати ся з. δ) (в мові) згадувати, натяк(ув)ати про, unamquamque rem Ci locum Ci celeriter vitae cursum C в коротці оповісти.

per-studiōsus, 3. *adv.* ē дуже ревний, д. пильний, запопадливий, загарливий, до з *gen.*: litterarum Ci.

persuādeo, 2. si, sum (рідко-sus) α) успішно умовляти кого, уговорювати кого, дорадяувати кому, намовляти, спонукати кого до; *absol.* magnitudine pecuniae persuasum est Ci. 1. *dat. pers.*; Trebonio Ci; з *acc. rei.* лиш *pron.*: id C до того, utrumvis Ci до одного із тих. 2. неособ. *pass.*: Siculis hoc persuasum est, ut . . . C постановили, стали на тім, щоб . . . 3. з нам. реч. без ut: huic persuadet, petat S. 4. з ut N. 5. рідко *inf.* NT PPP; *poët.*: persuasus fecit Ph намовлений; *trans.* persuasus erit O. β) переконувати, впевняти; з *acc. rei.*: id ei N hoc mihi Ci; з *acc. c. inf.* N; *pass.* неособ: mihi persuadetur Ci упевняють мене, упевняю ся, persuasum (persuasissimum) mihi est Ci N я (цїлком) переконаний, я набрав (повного) пересвіду, пересвідчив ся, перевірив ся, persuasum habeo C я упевнив ся в, маю переконанє; рідко: mihi p. habeo C; *abl. abs.* malō persuasō Ci.

persuāsio, ōnis, f α) переконуванє, намова Ci. β) пересвід(ченє), думка, superstitionum T забобонні вірування, пересуди.

per-suasū, alcis Ci за чиєюсь намовою.

per-subtīlis, e, дуже тонкий, нїжний; *meton.* oratio Ci глибоко обдумана.

per-sulto, 1. α) *intr.* вискакувати, брикати, бігати, буяти, in agro L. β) *trans.* снувати ся, тягати ся по, волочити ся, бродити по, campos T.

per-taedet, 2. pertaesum est, гидить кого, набрида́ти, набри́днути кому, бридити ся ким, чим, остогидїти, остогиднути кому, мерзить кого; з *gen. rei.* і *acc. pers.* thalamī (me) V ‚гидко', бриджу ся ним.

pertaesus, 3. чуючий відразу (нехіть) до, lentitudinis T.

per-tendo, 3. di, sus (tus) спіпити, прямувати, Romam L.

per-tento, per-tempto, 1. обмацувати, облапувати = α) пробувати, pugionem T. β) трібувати, спи́тувати, ся, висліджувати, ви-, провідувати ся про, перевірювати, animum alcis T. γ) пере-, проймати, lues sensus V проникає.

per-tenuis, e α) тоненький. β) маленький, слабонький Ci.

per-terebro, 1. просвердлювати, провірчувати Ci.

per-tergeo, 2. tersi, tersus ви-, стирати (на сухо) H.

per-terreo, 2. ui, itus пере-, наполохати, перестрашити, пере-, налякувати, напудити, re Ci metu perterritus Ci наполоханий, з остраху, з переляку.

per-texo, 3. ui, textus доткати; *metaph.* за-, докінчувати, виконувати, договорити до кінця Ci.

pertica, ae, f. жердина, пражина, дручок, ти(ч)ко O Pli.

per-timefacio, 3. fēci, factus настрашувати, наполохати, на-, злякати, наганяти страху Ci.

per-timesco, 3. timui дуже на-, застрашити ся, острахнути ся, на-, улякати ся, набрати ся (набавити) страху, по-, з-, бояти ся; *absol.* alqm, alqd; de rē N з ne N.

pertinācia, ae, f α) упертість, запеклість, упір, огурність, завзятість (opp. constantia, moderatio податливість). β) постійність, видержалість, Romanorum L.

per-tinax, ācis *adv.* ācitер α) цупкий, тугий. β) упертий, запеклий, certamen Ci завзятий, digitus male p. H не конче відпорний. γ) постійний, видержалий на, virtus L незломна, ad, in alqd L in re L; поет. *inf.* H.

per-tineo, 2. ui α) розтягати ся, простягати ся, тягнути ся до, до-, сягати, простилати ся, доходити до, ex oppido pons p. ad eos C веде аж до; обр. відносити ся, ius ad omnes Ci hoc eo(dem) Ci ad

rem p. Ci L до речі, caritas per omnes L опановує всіх β) доторкати ся до, дотикати ся чого, належати до, торкати, обходити кого, lux ad ludos Ci regnum ad se Ci; з *acc. c. inf.* Ci suspicio ad eum Ci паде на него. γ) служити до, бути потрібним, вести до чого, спричиняти, причиняти ся до, прямувати, простувати до, summa illuc p. Ci, ad alqd C quorsum oratio pertinet? Ci до чого веде? δ) мати вплив, значінє, впливати, ad alqd; nihil ad rem Ci є без значіня, haud multum ad se p., utrum . . . an L єму байдуже чи-чи L.

per-tingo, 3. простирати ся, розтягати, ся, тягнути ся, collis C.

pertractē, *adv.* звичайно, своїм ладом Pl.

pertractātio, ōnis, f. заняте чим, оброблюванє; з *gen.* Ci.

per-tracto, 1. α) обмацувати, облапувати, mullos Ci. β) прослїджувати як слїд, пере-, обдумувати, пильно займати ся чим, res humanas Ci збагнути, philosophiam Ci зглибити. γ) впливати на, проймати, animos Ci.

per-traho, 3. traxi, tractus за-, притягати, заволїкати, за-, при-, таскати, Getam ad alqm T hostem ad locum L за-, при-, манити.

per-tristis, e, дуже сумний, carmen Ci скорбо(от)на, patruus Ci понурий.

per-tumultuōsē, *adv.* галасливо, з гам(ор)ом, з гармидиром Ci.

per-tundo, 3. pertŭdi, pertū(n)sus пробивати, проколювати, продїравлювати, продїркувати, *PPP.* pertūsus 3. дїравий L.

perturbātio, ōnis, f. α) з(а)ворушенє, ворушня, замішка, замішанє, замішанина, мутва, розстрій, непорядок, несупокій, невпокій, заколот, колотнеча, нелад, розрух, трівога, збентеженє, пере-, с-, полох, caeli Ci негода = буря; обр. розлад, comitiorum Ci бучі після зборів, rei p. Ci = rerum Ci державний переворот. β) з(а)ворушенє, при-, страсть, роздражненє, mentis Ci божевілє, in p. incidere Ci з(а)ворушити ся, роздражнити ся.

perturbātor, ōris, m. i. **perturbātrix,** īcis, f. за-, ворушитель-ка, буритель-ка, колотник-ниця, каламутник-ниця, киринник-ниця.

perturbātus, 3. P Adj. α) недоладний, бурний, неспокійний, заплутаний, perturbata cernimus Ci маячемо про недорічности, tempora Ci бурливі. β) наляканий, пере-, сполоханий, занепокоєний, сторопілий, p. animo et vultu Ci збентежений і зароплений.

per-turbo, 1. α) по-, пере-, з-, мішати, наробити неладу, за-, колотити, за-, плутати, pactiones Ci нарушити, ламати. β) по-, мішати, збентежувати, за-, непокоїти, бурити, з(а)ворушити, provinciam Ci urbem nocturno terrore C затрівожити нічною трівогою. γ) зворушати = збивати з товку (з пли́ги), бентежити, заторопи́ти, animos Ci, de rei p. salute Ci; з а л. п и т. з ne . . . an C в заколотї не знають, чи . . . чи.

per-turpis, e, дуже поганий, непристойний, га́небний Ci.

per-ungo, 3. unxi, unctus цїлком об-, намазати, об-, намащувати, натирати, corpora oleo Ci.

per-urbānus, 3. дуже чемний, д. дотепний, (ве́ликоміський) світовик.

per-urgeo, 2. ursi, ursūrus дуже тиснути, утискати кого, дошкулювати кому L.

per-ūro, 3. ussi, ustus α) палити, нищити огнем, terra perusta gelu O замерзла, зморожена, perustus funibus H обби́тий, обамбурений, colla O згризле (=запалене) карчило. β) палити = розпалювати, розжарювати, мучити, gloriā Ci, peruri aestu (amoris) O палко залюбити ся.

per-ūtilis, e, дуже хосенний, вельми пожиточний Ci.

per-vādo, 3. vāsi, vāsus I. α) *intr.* про-, переходити, розходити ся, ширити ся, incendium per agros Ci обхопила їх, per partes provinciae Ci переправити; *occ.* impetu equi Arminius T проскочив = утїк. β) *trans.* проникати, проймати, fama urbem T L розголосила ся по. II. до-, заходити, дістати ся куди, alqd in nares Ci ad castra L станути перед. γ) до-, заходити, до-, сягати, розносити ся по, quō fama Ci terror in aciem L огортає.

per-vagātus, 3. дуже звісний, розповсюднений, повсюдний, загальний Ci.

per-vagor, 1. α) броди́ти, волочити ся, броди́ти по, тягати ся, тиняти ся, снувати ся, вештати ся, omnibus in locis Ci по всїх усюдах; *trans.* domos L ходити по; timor mentes Ci проймає, dolor membra Pli заболїли. β) розходити ся, ширити ся, de eo . . . pervagatum est Ci він став звісним.

per-vagus, 3. тиняючий, блукаючий, волокита, (бурлацький) Ci.

per-variē, *adv.* дуже ріжнородно, усїляково Ci.

per-vasto, 1. цїлком по-, с-, пустошити L T.

per-veho 3. xi, vectus I. α) про-, перевóзити, commeatūs L C. β) *pass.* про-, переїжджати, Oceanum T freto C переправляти ся через . . . II. α) при-, за-, довозити, sacra Caere L. β) *pass.* при-, за-, доїжджати, Thurios N; обр. ad exitūs optatos Ci дістати ся = дійти, встигнути

per-vello, 3. velli α) (сильно) торгати, смикати, шарпати, тїпати, aurem Ph. β) дражнити, radices stomachum H; обр. скорóбити, обиджувати, дошкулювати, dolor T діймає, fortuna te Ci злукавила з тобою.

per-venio, 4. vēni, ventum α) (до мети) при-, доходити, прибу(ва)ти, діста(ва)ти ся; *absol.* ēo perventum est C N ad, in castra C fama ad me C = nuntius (voces) ad me Ci зачуваю = довідую ся, сповіщено мене, ad Rhenum T добити ся. β) до-, приходити до, ad annum N дожити, in senatum Ci стати сенатором. γ) дістати, дістати ся кому (у руки), припадати кому, осягати, regnum ad eum Ci annona ad L denarios Ci ціна збіжа підскочила на 50 ден., secures in potestatem praedonum Ci засвоїли собі.

perversitās, tātis, f. перевертність, глупота, хибність, безглуздє Ci.

perversus, 3. *adv.* ē α) перевернений, перекручений, наопáк, p. induit comas O перуку навúворіт, oculi Ci зизаті. β) безглуздий, дурний, dicere perversius Ci mens O безглуздя, безголовя. γ) лихий, злий, недобрий, Menalcas V завúсний, cachinnus O лукавий.

per-verto, 3. verti, versus (стар. ф. pervōrto) α) пере-, вивертати, перекидувати, mensas Ci, rupes perversae L відломки скиль; обр. β) пере-, змінювати, робити навпір, навпак, проти чого, perverso numine V проти божої волї, perverso more Ci навпаки обичаю. γ) по-, валити = запропащати, загúрити, нищити, губити, затрачувати, тратити, теряти, нївечити, me artificio Ci збентежити, Ollium amicitia T звела на нїнащо, Calpurniam T засилати, iura Ci зносити.

per-vesperī, *adv.* у вечері, дуже пізно Ci.

pervestīgātio, ōnis, f. дослїд Ci.

per-vestīgo, 1. про-, до-, висліджувати, про-, винюхати, про-, нúшпорити, sacrilegium L доходити.

per-vetus, eris; **pervetustus,** 3. прастарий, старезний, старинний, tempora Ci давна давнина.

pervicācia, ae, f α) сталість, по-, стійність, pervicaciā in hostem uti T устояти проти него. β) упертість, огурність, завзятість, сукір L.

per-vicax, ācis α) постійний в, при чім, видержалий; з *gen. obj.* recti T. β) упертий, сукірний, огурний, ira Cu T запекла, adversus alqm T, mulierum iussa T вередливі, примхуваті; *occ.* безнастанний, заєдний Cu.

per-video, 2. vīdi, vīsus I. α) проглядїти, solem O. β) переглядати, прогля́дїти, проникати, mala lippus H недобачає. II. α) проглянути, ся, = точно бачити (крізь), ramos L. β) пізнавати, оцїнювати, понимати, збагнути, alqm, alqd Ci зал. пит. Ci.

per-vigeo, 2. ui бути дуже сильним, заможним, дужáти, opibus T.

per-vigil, is усе чуйний, безсонний O T.

pervigilātio, ōnis, f. **pervigilium,** ii, n. безсонність; нічна служба, н. празник, н. обряд Ci L T.

per-vigilo, 1. не спати в ночи, чувати, ночувати при чім, зорювати; *absol.* eam noctem Ci переспати, in armis L.

per-vīlis, e дуже дешевий, дешевенький L.

per-vinco, 3. vīci, victus α) *intr.* цїлком побіджати, звитяжити, поконати, побороти, о-, здолїти, Vardanes T. β) *trans.* перемагати, sonum H заглушити. γ) від когось з трудом вимагати що, добити ся чого, спонукати кого до, допясти чого, доконати (свого) щоб, доказати що, utraque T вúмусити, з ut L ne T non p., quin T.

per-vius, 3. α) пере-, прохідний, iaculum tempora p. fecit O пробила, amnis T мілка; з *dat.:* equo O для; *subst.* n. прохід T. β) при-, доступний, отвертий, ambitioni T.

per-vīvo, 3. xi жити далї, ж. все Pl.

per-volgo, гл. pervulgo.

per-volito, āre про, перелїтати, lumen loca V осяяє.

per-volo, 1. α) про-, перелїтати, промайнути крізь, поýз, полинути крізь, aedes V. β) перебігати, спішно переїжджати, cisiis Ci. γ) при-, долїгати до, летїти, спішити, in sedem Ci rumor O розходить ся скоро.

per-volo, velle, volui дуже хотїти, д. бажати собі; з *inf.* Ci L; з *coni.* Ci, scire ex te pervelim Ci дуже радбим дізнати ся від тебе.

per-volūto, āre, часто розвивати, Zmyrnam Ca перечувати, in locis animum Ci ознакомити з.

pervulgātus, 3. *adv.* ē α) загально звісний, maledicta Ci прості. β) звичайний, буденний, honos Ci.

per-vulgo, 1. (ст. Ф. **per-volgo**) робити звісним, загально доступним, edictum C оповіщати, iudicium populo C оголошувати, operam Ci пошúрити.

pēs, pedis, m. I. α) нога, pedibus captus L хромúй. β) копито, кіготь, equus pede ferit V бє, p. uncis V кігтями, пазурами; обр. crepante pede H гучно, cito pede O скоро. γ) линва, канат, labi aequo p. O з рівноротягненим канатом = за вітром, facere pedem V лиш одну линву розтягнути = плисти боком, облáвом. II. α) крок, хода, біг, pedibus melior V що лíпше бíгає, бíгкíйший, швидший, pedibus vincere O перебíгти, nudis p. босоніж. β) ˌпядь,ˀ стопа, ступінь; як мірило = римський ступінь $\frac{1}{3}$ *m*, 5 pedes = 1 passus, in altitudinem X pedum C заввишки, обр. metiri se suo p. H по собí судити. γ) міра (часу), pedibus claudere verba H ритмічно складати, віршувати, undeni O елеґíчна міра, двостих, extremum p. trahere O куляти = холíямбом, hunc socci cepere pedem H сей рід вірша приняла комедия, ter percussus H = iambicus trimeter, Lesbius H сапфíчний. III. Фрази; *Acc.* pedem ferre C = íти, ступати, приходити, p. inferre CiL нападати, p. inferre C O, (retrahere, revocare) V подавати ся в зад, уступати, pede presso Cu нога об ногу; з *praep.*: ad pedes descendere L, desilire C зі-, скочити з коня, equitem ad pedes deducere L казати зсíсти, ante pedes positum esse Ci бути перед очима, ante pedes alcis Ci в его присутности, circum pedes Ci круг себе; з *abl.* pedibus ire in sententiam alcis SLCi (про сенатора) голосувати за ким, pedibus mereri L служити при ніхотї, urbs sub p. tuis L твій підніжок, в твоїй власти, sub p. timor est O під ногами = не бояти ся.

pessimus, гл. malus.

pessum, в низ, до дна, до долу, звич. *metaph.* на погибель, на поталу, p. ire T погибати, пропадати, p. dare T занапащати, погубляти, нíвечити, animus ad voluptatem corporis p. datus S зíйшов на розкоші тíла, знизив ся до р. т.

pesti-fer, fera, ferum *adv.* ē заразливий, заразнúй, шкідний, нещасний, згубний, смертоносний Ci.

pestilens, tis зачумлений, заповітрений, заразний, заразливий, нездоровий, шкідний, згубний, annus Ci моровий.

pestilentia, ae, f. α) нездорове веремя, н. воздух, autumni Ci Salpinorum Ci незд. околиця. β) чума, зараза, по-, мір C Ca, incidit in urbem L напала на місто = був мір у м.

pestis, is, f. α) чíпка хороба, моровиця, по-, мір, пошесть, зараза, чума, pecudum V упáдь. β) по-, з-, гибель, згуба, бíда, нещастє, belli V textilis Ci убíр (Nessi). γ) (про особи) по-, з-, губитель, згубник, шкідник, недолюдок, потвір Ci V.

petasus, i, m. капелюх на подорож, **petasātus,** 3. в подор. капелюсї, на відходї, на від'їздї.

petesso, ere добивати ся, добувати чого, старати ся о що, laudem Ci.

petītio, ōnis, f. I. напад, напáдок, удар, tuae Ci p. rationesque dicendi Ci способи нападу. II. α) проханє, просьба, о, indutiarum L; *occ.* старанє о, убíганє о, за, honorum T, desistere de petitione L відступати від кандидатури. β) домаганє перед судом, скарга, жáлоба; позов, accusatio et p. Ci прáвіж-ка.

petītor, ōris, m. (petere) α) що убíгає ся о, убíгатель, consulatus Ci H. β) позивальник, позовник (в цивільних справах) Ci.

petīturio, īre загадувати убíгати ся Ci.

peto, 3. īvi, ītus I. лíтати, aves altum H підлíтають в гору, aethera pennis V полинути воздухом. II. α) прямувати на, утíкати, спíшити куди, íти, простувати до, плисти до, cursu muros V бíгти до; *pass.* Troia petitur classibus V спíшать кораблями до Тр; з *acc. pers.* Apollo Ascanium L наближає ся до А; з *obiect.* iter terrā p. Ci пустити ся суходолами, fugam C утíкати, navis portum Ci пристає до берега, campum amnis V розливає ся по полю, mons astra O стремить до звíзд, сягає попід небеса. β) ворожо íти на, нападати, ударяти, пускати ся на, поривати ся на, рушати на, важити на кого = на житє, angues eum V, Hesperiam bello V íти вíйною на; *occ.* taurus cornu V бє, mālo me V кидає в мене яблукам, arcu alta V цíляти до гори, terram ore V припасти лицем до з. = упасти долíлиць, genas ungue O драпати, somnus nautam V налягає сонóта на, dives me H займає; *metaph.* грозити, загрожувати, eos monstra V íм, alqm fraude L обманити, falsis criminibus T ославляти, набріхувати на. γ) звертати

ся до кого (з проханнєм), приязно на-, зо́лижати ся, просити, te supplex V ко́рне, petit dextrā eum V простягнув до нього дружню руку; III. α) шукати, старати ся, іти за чим, з-, добувати, salutem fugā N C спасати ся утéком, praemia laudis Ci домагати ся, gloriam S добувати слави; з *inf.* coniungere dextram O подавати, natam sociare iis V здружити з. β) старати ся о, убíгати ся о, добивати ся чого, praeturam Ci, eam L V, natam et conubia V сватати. γ) жадати, бажати, alqd, nova iura Ci quantum res petit Ci кільки справа вимагає; *occ.* судово домагати ся, добивати ся, hereditatem Ci, pecuniam Ci запізвати за, multam ab alqo apud praetorem Ci щоби наложити на кого кару, is, unde petitur запізваний, is qui petit позивальник δ) прохати, просити у кого, благати в кого чого, alqd ab alqo N delicti veniam Ci помилування, consilium ab alqo Ci зарадити ся кого; з подв. *acc.* eum ducem ab iis N; нам. реч. з *coni.* C, ut N, ne N. ε) добувати, приносити, достачати, aggerem C T commeatus C; *poët.* custodem in vincula V притаскав і закував; обр., spiritus H (gemitus O) зітхати, unde exempla Ci брати; кляс. pf. petii; *poët.* petī, petīsti, petīt.

petorritum, i, n. (кельтийське слово) (чотироколíсний) по-, віз H.

petra, ae, f. чотирогранна каменюка, скала, скеля Cu.

petulans, antis, *adv.* anter α) напасливий, p. insectari Ci напастувати. β) свавільний, зухвалий, пустий, розпу(с)тний, лахний, яркúй Ci.

petulantia, ae, f. α) пустота, сваволя. β) зухвалість, бута. γ) налазливість, накидливість, нахабність Ci.

petulcus, 3. напасливий, haedi V бúтливі.

peucē, ēs, f. сосна.

phager, gri, m. рід риби.

phalanga, ae, f. ваговий друк, важни́ця, валок C.

phalangītēs, ae, m. тяжкозбройний піхотинець L

phalanx, langis, f. щільсьний, бойовий ряд, бойовий шик, лава, Argiva V грецьке військо.

phalerae, ārum, f. α) (нагрудні металеві) прикраси, ph. aptat V. β) військова відзнака се-б-го рід ордерів, eum phaleris donare Ci. γ) прикрашений нагрудник (на коні) L.

phalerātus, 3. нагрудником прикрашений L.

phantasma, atis, n. мара, дух Pli.

pháretra, ae, f. са(га)йдак H O.

pharetrātus, 3. з са(га)йдаком, сагайдачний, puer H O = Cupido, virgo O = Diana.

pharmacopōla, ae, m. лíкарник, знахар H.

phasēlus, i, m. **phaseolus,** i, m. α) фасоля, біб V. β) судно, чайка, човенце S.

phēnē, ēs, f. суп, половик O.

phiala, ae, f чаша.

philarchus, i, m. арабський емір, а. князь Ci.

philitia, ōrum, n. спільні обіди у Спартанців Ci.

philologia, ae, f. словесність, **philologus,** i, m, словесник.

philosophia, ae, f. „любомудря" T, фільозовський світогляд, фільозофія Ci, фільозофічний предмет, Ф. школа N.

philosophor, 1. займати ся фільозофією, роз(д)умувати, мудрувати, слíдити за починами світу, Ci.

philosophus, 3. фільозофічний, *subst.* m. „любомудр," мудрець, фільозоф Ci.

philtrum, i, n. напій („люби-мене") O.

philyra, ae, f. α) липа. β) лико H.

phīmus, i, m. чашочка на кісточки H.

phōca, ae, (ē, ēs) f. тю́лень, морський пес V O.

phoenix, īcis, m. 1. пальма. 2. казковий птах O T.

phōnascus, i, m. учитель співу T.

phrasis, is, f. *acc.* in (красно-мовний) вислов Q.

phrenēticus, 3. (phrenīticus) божевільний, навіжений; *subst.* m. божевільник Ci.

physicus, 3. *adv.* ē належний до природи, природописний, „фізичний" Ci; *subst.* m. природник Ci; *subst.* f. природознавство, фізика Ci.

physiognōmōn, ōnis, m. фізіо(г)номик Ci.

physiologia, ae, f. природознавство, натуральна фільозофія Ci.

piābilis, e відмолимий, очистимий O.

piāculāris, e відмольний, очищаючий, роз(г)рішаючий, відпустний L.

piāclum, piāculum, i, n. α) очищаюча жертва, відмольне очищенє, спасительне средство, pati Ci = dare T приносити відмольну жертву; обр. жертва, rupti foederis L за, certa H певні очищаючі молебні. β) кара, gravia p. exigere L тяжко карати. γ) гріх, злочин, p. committere L V = mereri L сподіяти гріх, согрішити, piaculo soluti T розгрішені.

. . . piam, гл. pe.

piāmen, inis, n. (piāre) відмольне средство, спосіб розгрішеня O.

pīca, ae, f. сорока O.

picāria, ae, f. смоляна хата Ci.
picea, ae, f. гл. piceus.
piceus, 3. (pix) α) смоляний, смолистий, смолки́й, зі смоли, flumen V смольна течія́, плинна смола, lumen V світло смолоскипа (смолівки); *subst.* **picea,** ae, f. (arbor) сосна, nemus piceis atrum O чорний бір. β) смоляний, чорни́й, темний, caligo V O.
pico, 1. засмолювати.
pictor, ōris, m. (pingere) маляр Ci.
pictūra, ae, f. α) малярство, малюнок H. β) образ, картина, textilis Ci вишиване, гаптарство. γ) мальоване, з'ображуване, Homeri Ci.
pictūrātus, 3. ви-, шитий, мережаний, auri subtemine p. V золототканий.
pictus, 3. гл. pingo.
pīcus, i, m. дятель, жовна́, клю́йдерево, довба́ч
pietās, ātis, f. почуте обовязку, покора, erga (in) deos Ci богомільність, по-, набожність, erga parentes Ci Cu покірливість і любов до, in patriam L любов вітчини; *occ.* справедливість, caelo est p. V правда в небі, si qua est p. V милосердє (у вас), pietate gravis V поважний ізза своєї ласкавости.
piger, gra, grum *adv.* ē α) лїнивий, лїнкуватий, вайлуватий, неохочий, нездатний, нездольний, незугарний, campus H неродюче, serpens frigore O задубенїла; *constr.* ad alqd L; з *dat.*: militiae H T нездалий до; з *inf.* H. β) повільний, линявий, довготриваючий, bellum O сутужна, mare T спокійне. γ) тугй, campus H пісне, неродюче, pectora O нечулі.
piget, piguit α) прикро, менї досадно, менї не до того, болить мене, знеохочує мене, омпно, гризе мене; з *inf.* V S Cu; звич. *acc. pers.* і *gen. rei:* me stultitiae Ci eos lucis V остогидто їм, отже: вони проклинають житє. β) жалувати, жаль менї; *acc. c. inf.* O. γ) соромити ся, соромно, стидати ся, стидно, з *inf.* L.
pigmentum, i, n. краска, барва Ci.
pignerātor, ōris, m. беручий в заставу, грабитель, ‚фантівник' Ci.
pignero, 1. α) застановляти, від-, давати у заставу, bona L; *medial.* **pigneror,** брати в заставу, приймати, брати за, omen O; *occ.* за-, вибирати для себе, при-, засвоювати собі, Mars fortem Ci, sibi ad utilitatem Ci користувати з.
pignus, oris, n. 1. застав(а), rem pignori dare Ci заставити, agros pignori accipere T записати на себе, pignora capere L брати на заставу; *occ.* закладник, pacis L T. 2. за́ліжка, заклад о, заліг, навперейми, pignore certare V. β) дїти, свояки, cara O. γ) доказ, довід, порука, iniuriae Ci, rei p. Ci.
pigritia, ae, **pigritiēs,** ēi, f. лїнивство, неробство, лїнощі, нехіть, неохота Ci L.
pigror, āri, лїнувати ся, гаяти ся Ci.
pīla, ae, f. α) ступка O. β) паля, стовп, стоя́н, pontis L стоякй.
pila, ae, f. α) пилка, опука, м(н)яч, pilā ludere H грати у пилку, гуляти в мяча́. β) гра в пилку Ci; *occ.* галочка до голосованя Pr.
pīlānus, i, m. узброєний у pīlum = трія́рий O.
pīlārius, ii, m. мячник, ‚характерник' Q.
pīlātus, 3. узброєний в pīlum, ‚ратник' V.
pīleātus, 3. (pīleus) в вовняній шапцї L.
pīlentum, i, n. ‚чотироколїсня' се-б-то повіз для високородних невіст L.
pīl(l)eolus, i, m. шапочка H.
pīl(l)eus, 3. вовняний, з вовни.
pil(l)eum, i, n. **pīl(l)eus,** i, m. шапка (на волї роджених) servos ad p. vocare L звивати у визвольний бій.
pilōsus, 3. (pilus) волохатий, genae Ci зарослі (бородаті) Ci.
pīlum, i, n. піка, списа, ратище, копия́, з деревищем $1\frac{1}{2}$ *m* довгим, а $1\frac{1}{2}$ *m* довгою клюгою, отже $2\frac{1}{2}$ *m,* muralia C метні (облогові) стріли.
pilus, i, m. волос, волосина α) vallum pilorum Ci брови, caudae equinae H волосі́нь. β) волосин(к)а = дрібка, ne pilo quidem minus Ci ні трішки.
pīlus, i, m. один манїпул тріаріїв, primip. centurio C = **prīmīpīlus,** i, m. найстарший між 60 сотниками леґіону.
pīna, ae, f. рід морської скойки Ci.
pīnētum, i, n. сосновий (шишковий, хвойови́й) лїс-бір, сосник O.
pīneus, 3. (pīnus) сосновий, шишковий, хвойови́й, silva V бір, ardor V вогонь (із соснини).
pingo, 3. pinxi, pictus α) рисувати, ви-, об-, малювати, alqm; simulacrum Ci hominis speciem Ci відмалювати кого, pictas tabulas videre Ci картини; *occ.* 1. вишивати, гаптувати O V, pictus acu tunicas V з'одягнений в шиту тунїку. 2. татувовати, Geloni V, Agathyrsi V. 3. намащувати, смолити, carinas V. β) на-, обмащувати, tempora V. γ) рябити, красити, vaccinia V, picti volucres V рябі, lacerti V

значені. δ) вимальовувати = о-, прикрашати, гарно описувати, verba Ci, locum Ci PPP. **pictus**, 3. α) рябий, різномасткий, семенастий, кра́сий, pavo O. β) о-, за-, прикрашений, оздобний, гарний, Lysias Ci красномовний.

pinguēsco, ere, товстїти, си́тчати, sanguine campus V стає ситим, жизним, родючим.

pinguis, e α) товстий, жирний, опасистий, кормни́й, agnus V тучний, agnos p. pascere V випасати. β) масн(ав)ий, си́тий, lampas O смолиста; *subst.* pingue *n.* тук, сить, сало V H. γ) ситий, родючий, богатий, жизни́й, рясн(ист)ий, ficus H сочиста, humus V хлїбодайна, tilia V буйна. δ) густий, caelum Ci млисте; ε) недотепний, безглуздий, ingenium O тупий. ζ) надутий, pingue sonans Ci високопарно. η) спокійний, вигідний, quies O відпочинок.

pīni-fer, fera, ferum V, **pīni-ger**, gera, gerum O шишковий, соснородний.

pinna, ae, f. (penna) перо, піря, плави, veneno inlita T затроєне; *meton.* стріла L, крила V, полет O.

pinna, ae, f. звич *pl.* зубцї на вежах, ex cratibus C тин, muri L заборо́ло. β) стріла O. γ) пла́вка, плавча, болона, delphinis O.

pinna, гл. pīna.

pinnātus, 3. α) пернатий, cauda Ci. β) крилатий, окрилиний Ci.

pinni-ger, gera, gerum, крилатий, piscis O плавчатий.

pinnula, ae, f. пірце, *pl.* крильце Ci.

pīnotērēs, ae, m. рід малих раків Ci.

pinso, **pīso**, ere, розтолочувати, товкти, розбивати, ст. ф. 1. pinsi, pinsus, pīsus. 2. pinsui.

pīnus, ūs, f. α) сосна, присвячена Панови V, Кібелї O, Діанї H. β) пінїя, in hortis V. γ) все з соснини зладжене, tarda V корабель, повільно пливучий, flagrans V = flammifera O смолоскип, смолівка, pinū praecinctus O сосною увінчений. p. evertere V соснову деревню.

pio, 1. (pius) α) удобряти, за-, примиряти, уласкавлювати, відмолювати, загоджувати, ossa V, Tellurem porco H умолити. β) відплачувати, відшкодувати, розгрішати, culpam morte V покарати, damna O надолужити. γ) прощати, вибачати, alqd tibi Ci.

piper, eris, n. перець H.

pīrāta, ae, m. морський розбійник, здобичник, ушка́л, харциз Ci.

pīrāticus, 3. розбійничий, bellum Ci з розбишаками; *subst.* **pīrātica**, ae, f. морське розбишацтво Ci.

pirum, i, n. грушка, insitiva H нащпілені.

pirus, i, f. груша, грушина V.

piscārius, 3. риболовний, scirpiculi Pl p. сїти.

piscātor, ōris, m. риболовець, рибалка, рибар Ci.

piscātōrius, 3. рибарський, navis C L риболовний.

piscātus, ūs, m. рибарство, риболовля Ci.

pisciculus, i, m. рибка, рибонька Ci.

piscīna, ae, f. α) рибний став, ри́бник, рибальня, са́джавка, publica L став на купелї. β) копанка T Pl.

piscis, i, m. α) риба, p. ova gignunt Ci нере́стять ся. β) громада звізд, aquosus V.

piscor, 1. рибалчити, ловити рибу H.

piscōsus, 3. (piscis) рибни́й V O.

pīso, ere гл. pinso, frequ. до.

pīso, 1. розтовкати.

pīso, ōnis, m. ступка, товкач.

pistor, ōris, m. (pinsere) α) мельник, млинар Pli; він заразом і β) пекар, хлїбопека Ci.

pistorensis, e, пекарський, milites Pl пекарі.

pistōrium, ii, n. млин (ступа).

pistrīna, ae, f. **pistrīnum**, i, n. ступа, топчак, млин, in eodem p. vivere Ci так само клопотати ся.

pistrix, гл. pristis.

pītuīta, ae, f. слина, слиз(ота) Ci; *meton.* не́жит, слинотока, molesta H.

pītuītōsūs, 3. заслининий Ci.

pius, 3. α) богомільний, богобоязний боговірний, благочестивий, на-, побожний, far H V пожертвований богам, os V чисте, concilia V блаженних. β) любий, ввічливий, милий, любязний кому, чулий, numina V ласкаві, coniunx O вірна, вірнянка, verba O батьківські, in sororem L привязаний до неї, metus O печалива, in alqm Ci adversus alqm L. γ) прав(н)ий, чесний, слушний, foedus Ci; pium est з *inf.* O як годить ся. δ) дорогий, testa H; *superl.* piissimus Cu T.

pix, picis, f, α) смола, pice linere L засмолювати; *pl.* кусники живиці, Idaea V.

plācābilis, e, згі́дливий, примирливий, примиримий, плохий, ласкавий, податливий, animi Ci ad preces L.

plācābilitās, tātis, f. згідливість, лагідність, ласкавість, примирливість Ci.

plācāmen, inis, n. **plācāmentum**, i, n. средство примириня, ла́года L T.

plācātio, ōnis, f. по-, примиренє, ублаганє, deorum Ci animi Ci лагода.

plācātus, 3. *adv.* ē (P Adi до placāre) улас-кавлений, по-, примирений, Euridice V умолена; з *dat.*: duci L прихильний. β) спокійний, тихий, лагідний, maria V.

placenta, ae, f. ⌜плачинда⌝ ⌜плачінта⌝, пампух, книш H.

placeo, 2. ui, (placitus) подобати ся, доголжувати кому, уподобати ся. я улюбив що, alci, sibi Ci O бути вдоволеним собою. placens uxor H годяща; *Pf. medial.* placita es O ти подобала ся. β) бути до вподоби. alci in tragoediis Ci; неособ: **placet**, placuit, placitum est рішати, постановляти, ухваляти, з-, вели́ти, Mucio Ci. 1. з *inf.* C Ci. 2. з *acc. c. inf.* C Ci T. 3. з ut C Ci senatui placet statuam statui Ci сенат розпорядив, ухвалив . . . втручено: si placet Ci коли ласка.

placidus, 3. *adv.* ē α) рівний, гладкий. amnis O мілкий, collis placide acclivis L улого́й, aequor V морська рівнява, море. β) спокійний, тихий, nox V placide progredi Ci тихцем. γ) тихо-. мирний, сумирний, лагідний, sedes V рай. δ) ласкавий. пестивий, ввічливий, при-, знадний, di V p. ore O радо.

placitus, 3. α) ввічливий. приємний, милий, сподо́бний, до вподоби. amor V. β) рішений, ухвалений, умовлений, постановлений, foedus V; *subst.* **placitum**, i, n. думка. ultra p. laudare V проти переконаня вихвалювати. philosophorum T основини, maiorum T науки.

plāco, 1. α) рівняти, maria V приспокоювати; *metaph.* споко́їти, за-, примиряти, тихоми́рити, ла́годити, загоджувати, годити кого з, уласкавлювати, за-, успокоювати, deos Ci замолити, odia Ci присмирити. β) по-, мирити, placari in alqm N = alci Ci поладнати ся з, полади-ти ся з, погодити ся з.

plāga, ae, f. α) удар, ураза, рана, plagis confectus Ci поражений, dant turbini (animos) plagae V удари оживляють ви(хо)р, p. exigere T оглядати. β) нещасте, горе, морока, accepit res p., plagam Ci понесла страту, plagam inferre alci ⌜шар(п)нути⌝ кого.

I. **plaga**, ae, f. α) площа, сторона, пру́га, сму́га, aetheria V простір(ність). β) сторона неба, о́брій, orientis Cu схід. γ) окру́га, окіл, країна, повіт, una L.

II. **plaga**, ae, f. сіть, невід, нападка O V obstantes H наставлені сі́ла.

plāgiārius, ii, m. душогуб.

plāgi-patida, ae, m. оббамбурений Pl.

plāgōsus, 3. (plāga) битливий H.

plagula, ae, f. (*demin.* до plaga II) запона, опона, завіса, заслона L.

planctus, ūs, m. (plangere) биття (в груди), галосіння, ридання Cu T.

plancus, 3. качконогий.

plānē, *adv.* α) плискувато, рівно. β) просто, ясно, виразно, p. loqui Ci. γ) цілком, зовсім, вповні, p. urbem expoliare Ci геть обрабувати.

plango, 3. nxi, nctus α) ударяти, бити, об, terram O; *medial.* volucris plangitur O б'є крильми. β) бити об груди, laniata pectora O до крови. γ) плакати, голосити, ридати, горювати; *medial.* planguntur matres O побивають ся; *activ.* Dryades O плачуть та ридають.

plangor, ōris, m. α) биття, удар, sonitus plangoris O ляск. β) ріканє, голосіння, populi Ci, aedes plangoribus ululant V розлягаються голосінєм.

plānitās, tātis, f. α) рівність. β) ясність, sententiarum T зрозумілість.

plānitia, ae, f. **plānitiēs**, ēi, f. (plānus) площа, рівнява, оболо́нь, magnitudo et p. regionum Ci простора рівнина.

planta, ae, f. α) розсада, са́жанка, зраз, p. deponere in hortis O пересаджувати ростини, p. de corpore matrum abscindere V із старих дерев. β) підошва, стопа, tenera V.

plantāris, e, сажаницям питом(енн)ий; *subst.* **plantāre**, is, n. са́джанка, expectant viva p. V пускають пасемки.

plānus, 3. α) плескатий, рівний, гладкий, locus C; *subst.* **plānum**, i, n. рівнина, рівнява, площа O L S; plana via Pl вигідна. β) ясний, зрозумілий, виразний, planum facere Ci ви-, обясняти.

planus, i, m. пройдисвіт, валокита, приплентач, бурлака Ci H.

platalea, ae, f. пелікан Ci.

platanus, i, f. платан, явір, Ci H.

platĕa, ae, f. вулиця, дорога C.

plaudo, (plōdo) 3. si, sus α) плеска́ти, випля́скувати, плюскати, лопотіти (у долоні). (ляскаючи) ударяти, pectora manu O V, ciconia rostro O клекотить, pedibus choreas V тупотіти, танцювати, alis V тріпотіти, бити ними. β) припля́скувати, зазивом ⌜plaudite⌝ кінчить ся кожда комедиа, ⌜ad plaudite⌝ Ci до кінця. γ) оплящкувати = вихваляти, ineptiis T, mihi ipse H раюю у себе дома, homines Ci ликує мир.

plausibilis, e (plaudere) оплеска́ч H.

plaustrum, i, n. α) теліга, мажа, бри́ка, котига, гарба, stridentia O скрипучі. β) великий віз, медведиця O.

plausus, ūs, m. α) плескіт, ляск(іт), шелест, ви́ляски, p. dat V ляскає. β) о́плески, datus tibi p. H приплїскували тобі. γ) одобрене, populo p. dare Ci похваляти.

plautus, 3. **plōtus**, клапавухий.

plēbēcula, ae, f. простенький люд, просто́люд H.

plēbēius, 3. α) простолюдний, плебійський, громадьський, familia Ci; *subst.* **plēbēius**, i, m. простолюдець, громадянин, плебейець; *fem.* плебейка. β) простий, низький, philosophi Ci леда-які.

plēbēs, ēi, (ī), f. (plēbis) is L) **plebs**, is, f. α) громадяни, грамада, люд, плебейці (*opp.* populus), pl. populusque Ci весь римський народ, p. суспільство, p. загал. β) простий нарід, простолюд, товпа, чернь (*opp.* optimates), p. eris H простаком.

plēbi-cola, ae, m. (plebs, colere) приятель простолюду, народолюбець Ci L.

plecto, 3. plexi, plexus плести.

plector, i α) діставати хло́сту, tergo H хтось по спині. β) бути кар(т)аним, поку́тувати, терпіти за; *absol.* in rē N, rē Ci карати ся за.

plēctrum, i, n. α) патичок, паличка, клевчик O. β) цитра, aureum H. γ) пісня, gravi p. canere O затягнути ‚сумної'.

plēnus, 3. *adv.* ē α) повний, poculum Cu V, manibus p. V пригорщами; з *gen.* Ci; з *abl.* L; *occ.* 1. грубий, огрядний, iecur Ci. 2. вагітний, victima O. 3. ситий, avis O; *metaph.* на-, пересичений, p. relinquit H. β) заможний, богатий, mensa V сутий. γ) велелюдний, часто навідуваний, domus T. δ) довершений, цїлий, суцїльний, annus Ci p. gradu L S скорою ходою, luna C V місяць у повнї, повня. ε) сильний, дужий, cornix p. voce vocat V голосно крякає, plenissima verba O грімкі, важкі.

plērus-que, plēra-que, plērum-que α) в *sg.* лиш при *collect.*: бі́льшість, inventus S; *subst.* n. **plērumque**, бі́льша часть, p. noctis S, p. Europae L; *pl.* pleraque insulae Cu; *adv.* **plērumque**, здебі́льшого, по бі́льшій части, найбі́льше, часто-густо, звичайно, найчастїйше Ci L. β) pl. plērīque, plēraeque, plērăque бі́льшість, бі́льшина, бі́льша часть, pleraeque naves C, in plerisque Ci здебі́льша, звичайно: з *gen. part.*: Ci L T; з ex: plerique ex factione S. γ) дуже багато, чимало, не один N T; *Gen. pl.* заступає ся через plurimorum.

plico, 1. згинати, складати, звивати, se anguis V клюбачить ся.

ploeres = plures Ci.

plōdo, гл. plaudo.

plōrātus, ūs, m. (plōrāre) плач, голосїнє, за́води, крик Ci.

plōro, 1. α) *intr.* плакати, голосити, заво́дити, te iubeo H ‚горе тобі'. β) нарікати на, оплакувати, turpe H; *occ. trans.* горлати з *acc. c. inf.* H.

plōsor, гл. plausor.

plōstellum, i, n. (*demin.* до plaustrum) віз(чо)к H.

plostrum, гл. plaustrum.

pluit, plūit (plūvit) ‚плютить', дощить, іде (паде) дощ: *absol.* Ci; з *acc.* sanguinem L; з *abl.* lacte L, lapides L = lapidibus L кидає камінєм; *metaph.* ilice glandis V посипали ся жолудї.

plūma, ae, f. α) перо; *pl.* піря, пух, in plumis delituit Juppiter O перекинув ся в лебедя, in plumam tegere V мов пірям. β) пух = перший по-, заріст на бородї, пушок, p. venit H поросте́.

plūmātus, 3. опірений, пухнатий Ci.

plumbeus, 3. α) оливя́ний, glans O о. кулька, nummus Pl пустий гріш. β) тупоумний, in physicis Ci pugio Ci нездалий. γ) тяжкий, сутужкий, прикрий, Auster H.

plumbum, i, n. α) о́ливо, album C цина, свине́ць. β) про предмети з олива: p. fundā iacit O кулею, insutum V оливяний ґузик, rumpit p. H руру водопроводів. γ) олівниця, оливець, грузило Ca.

plūmeus, 3. пуховий, in p. culcita Ci в перинах, p. torus O пуховиця.

plūrālis, e (plūres) багатьом спільний.

plūs, plūres, **plūs**, ris, *pl.* **plūres**, a (plēre) α) багато. Positiv. справдї, дїйсно. I. 1. *sg.* plus бі́льше: *subst.* n. бі́льша часть, бі́льше число; з *gen. quant.* plus virium C N; uno plus Etruscorum L о одного мужа бі́льше; *acc. adv.* здебі́льша, бі́льше, p. posse, esse, valere C Ci бі́льше значити, videre p. quam semel Ci не раз то. 1. з *nom.*: perfidia p. quam Punica L по-над . . . звиш. 2. з *abl. comp.* plus nimio H за-надто 3. при числах звич. без quam: plus mille capti L бі́льше (як тисяча. 4. з *gen. pretii.* pluris emere (vendere, vēnīre, esse, habere, aestimare) Ci дорожше; *Plur.* **plūres**, m, f. **plūra**, n. (рідко plūria) але: *gen.* plūrium α) бі́льше, displicuit pluribus N бі́льшости. β) кі́лька, plura castella C, p. praesentes Ci; *superl.* **plūrimus**, 3. найбі́льше, дуже багато, чимало, pl. verbis Ci подрібно.

fons O сильна нора, cervix V здоровезне, collis V височезний, silva O густий, plurimus legor O по всїх усюдах, plurimus in Junonis honorem H великий єї почитатель; *subst.* **plūrimum**, i, n. дуже бага́то, найбільша часть. 1. з *gen. part.*: p. auctoritatis Ci. 2. з *gen. pretii*: plurimi facere CL, вельми, quod plurimi est Ci а що найважнїйше; з *abl. pretii*: plurimo vendere, vēnīre Ci дуже дорого. γ) *adv.* як найбільше, звичайно, eo plurimum usus sum Ci.

plūsculus, 3. *demin.* до plūs трохи більше, дещо більше Ci.

plūs-quam-perfectum, (sc. tempus) i, n. передминувшість.

pluteus, i, m. **pluteum**, i, n. α) пліт, тин, заступа з лози у L. β) забороло, бойниця (з верболоз на окопах і баштах) CL.

pluvia, гл pluvius.

pluviālis, e, дощевий, слітний, fungi O що ростуть по дощи, Auster V дощистий.

pluvius, 3. дощевий, дощистий, дощуватий, ventus H слітний, arcus H дуга, aqua Ci S = rores H дощівка; *subst.* **pluvia**, ae, f. α) дощівка. β) дощ, с-, плюща, пло́ва O, aurum O золотий дощ.

pōcillum, i, n. чашечка, чарчина L.

pōculum, i, n. α) чарка, чаша, кубок, pocula ducere H ви-, пити. β) напиток, напій, fauce trahere H сьорбати, попивати собі, in poculis Ci за чаркою, серед пиру, p. desiderii O люби-мене, insidiosa p. O чари, Acheloia V вода; *occ.* отрута, p. uxori dare Ci.

podager, gri, m. х(в)орий на ломоту H.

podagra, ae, f. гостéць, ломота, гризь Ci.

pōdex, icis, m. зад(ниця) H.

poecilē, ēs, f. мальований притвір N.

poēma, ātis, n. поема, пісня, стих, вірші, поетичний у-, твір, p. condere, componere Ci віршувати; *gen. pl.* -orum; *dat.* -is Ci.

poēmatium, i, n. стишок Pli.

poena, ae, f. α) „пеня", (грошева) кара, solvere (dare) Ci потерпіти кару, luere Ci відбути, de alqo capere Ci карати кого. β) кара = покута, пімста, p. per-, sub-, ferre Ci, по-, перетерпіти кару, poenas ex-, pendere Ci відпокутувати, відбути кару, poenas habere ab alqo помстити ся на ким, subire (sustinere) Ci відбути, sumere p. sceleratas V покарати за гріхи, merentes V по заслузї; з *gen. sub.* rei p. Ci; *gen. epexeg.*: capitis CCik смерти = бути страченим. γ) покараннє, рарність, p. ex-, re-, peto ab alqo Ci домагаю ся покараня, щоб покарати, parricidii Ci за. δ) му́ка, небезпека, Bosporum H недогоди. ε) *personif.* богиня пімсти Ci.

poenio, гл. pūnio.

poenitet poenitentia гл paenitet, paenitentia.

poēsis, is, f. стихотвір, поетичні твори, n. штука, поезия Ci.

poeta, ae, m. поет, співець, malus H писак(а), віршамоз.

poēticus, 3. *adv.* ē стихотворний, поетичний, facultas Ci n. хист, n. дар; *subst.* **poēticē**, ēs, f. = **poētica**, ae, f. поетична штука, n. творчість NCi.

poētria, ae, f. поетка, співачка, O Ci.

pol, *interi.* на Полюкса, справдї, дíйсно H.

polenta, ae, f. логаза, ячмінні крупи, я. мука, борошно, дерть Cu O.

polio, 4. гладити, alqd pumice O; *occ.* α) білити, columnas albo L. β) вигладжувати, тончи́ти, carmina O; *impf.* polibant V; **polītus**, 3. *adv.* ē α) вигладжений, гладкий, columna Ci тесана. β) гладкий = нїжний, тонкий, образований, e schola Ci вишколений, polite scribens Ci добірно, domus Ph чепурна.

polītīa, ae, f. *acc.* an державний устрій, д. лад Ci; **polīticus**, 3. відносний до держави, державний Ci.

pollens, tis, можний, могучий, сильний, потужний, дужий в що, equo S, viribus S, herbae O чар-зілля, p. potensque S великоможний.

polleo, ēre, багато могти, бути дужим, могучим, сильним, мати значінє, вплив; *absol.* з *abl.* gloriā T in re p. C; кляс. лиш *Praes* і *Impf.*

pollex, icis, m. палюх, (великий) палець, pollicis crassitudine C на палець, utroque p. laudare H (підносячи) дуже вихваляти, p premere Pli одобряти.

pol-liceor, 2. licitus, предкладати, при-, обіцювати, обіцяти, ся, прирікати; *absol.* bene S робити гарні обіцянки; з *acc. rei* і *dat. pers.* lyram alci Cu, alci maria montesque S „золоті гори"; з *praed. acc.*: se ducem S, de amico Ci; з *inf.* C; з *acc. inf. fut.* C Ci; рідко з *inf. praes.* L; PPP pollicita fides O; *subst.* **pollicitum**, i, n. обіцянка, обітниця O.

pollicitātiō, ōnis, f. обіцянка, обітниця CS.

pollicitor, 1. приобіцювати; *absol.* largiundo et p. S щедрими і частими обіцянками S.

polluo, 3. lui, lūtus α) (por + luo) каляти, бру́дити, пога́нити, опога́нювати, загиджувати, ога cruore O закровавити. β) споганювати = за-, оскверняти, згань-

бити, обезчéстити, iura scelere Ci. **pollūtus**, 3. α) закаляний, кальний. β) осквернений, нечист(ив)ий, порочний, sacra Ci. γ) грішний, розпутний, ганебний, matrona L.

polus, i, m. α) бігун, glacialis O північний, australis O південний, rotatus O кружляючий β) небо, небозвід, обрій V H.

pōlypus, i, m. α) осмуха, осминник O. β) наріст, бородавка (на носї) H.

pōmārius, 3. (pōmum) овощевий; *subst.* **pōmārius**, ii, m. торгуючий овощами, óвочник H; **pōmārium**, ii, n. сад H O.

pōmērium, ii, n. (pōmoerium) позамурова смуга, передміські по-, гóни L.

pōmi-fer, fera, ferum родючий (овощі), овощний, рiсний O H.

pompa, ae, f α) торжественний обхід, празничий похід, p. funeris O похорон; *occ.* опровід, deorum O з образами богів β) похід (осіб), lictorum Ci; *metaph.* пишність, виставність, блеск, rhetorum Ci *occ.* показність, надутість.

pōmum, i, n. овощ, **pōma**, ōrum *pl.* садовина H овощеве дерево V.

pondero, 1. α) відважувати, важити β) розважувати, судити, об-, мірк(ов)увати, causas Ci, alqd rē, ex rē; зал. пит. Ci.

ponderōsus, 3. важкий, важ(ен)ний Ci.

pondō, (*abl. adv.*) що до ваги, вáгом, uncia p. L = 27 g; *occ.* ‚фунт': duo p. L двохфунтовий.

pondus, eris, n. α) вага на вагівниці; trans pondera H над важками, paria p. Ci рівновага. β) вага, важність C. γ) рівновага, ponderibus librata O рівновагою. δ) вагота́, тягота́, тяжкість, тяжкий предмет, magni p. C дуже тяжкий, senectae O важка. ε) сила, велика скількість, auri Ci. ζ) важність, повага, значінє, вплив, rei vis et p. Ci, sine p. H незначний.

• **pōne**, *adv.* α) за, поза, ззаду, позаду, ante et p. Ci, p. sequens V. β) *praep.* з *acc.*: по, за, поза, позаду, p. castra ire L.

pōno, 3. pŏ-sui, po-sĭtus. I. α) класти позаду, ставляти, ставити поза себе, за, уміщувати по, se toro O розтягнути ся, artus in litore V полягати, corpora phocae O розїгли ся (покотом) на, positum corpus V = posita O що на марах, покійник-, ниця, alqm terrā V похоронити, tabulas in aerario Ci заховати, pecuniam in praedio Ci вкласти в, nummos in faenore H = pecuniam calendis H давати на лихварські %, capillos O укладати (чесати) навзад, ancoras V закидати; о б р. приспокоїти, freta H затишити; *act. refl.* venti V притихли. β) від-, складати, здоймати, скидати, tunicam V, velamina de corpore O arma C L зложити, onus uteri O родити, нарядити дитину, ova O нести, positum semen V відпавше. γ) відкладати, занехаяти, залишати, bellum S застановити, vitam = annos O умерти, moras V перестати = невагати ся, accusando tirocinium L показати штуку позиваня. II. α) значінє приіменникове вже затемнене, отже: класти, ложити, по-, уміщ(ув)ати, по-, ставити, у-, ставляти, садовити, scalas C прикласти, sibi anulos Ci надїти; з *abl. loci:* alqd castris V; з *praep.* Diana posita in basi Ci стояча на, hasta posita pro aede Ci устромлена перед; з *acc.:* alqd in ignes O кидати до; alqd ante oculos Ci; pedem Ci O H, стати, genua Cu O припасти навколїшки, (edictum) libellos T казати прибити = оголосити; *occ.* 1. садити, arborem H, semina V сїяти. 2. складати = жертвувати, по-, присвячувати, alqd in cella Ci, funalia H. 3. класти страви перед кого, заставити чим, по-, давати, merum O, venenum L, pavonem H. 4. ставити, по-, роз-, уміщувати, ibi praesidium C; о б р. me sub curru solis H, me Thebis H. β) ставити, ставляти = закладати, засновувати, ви-, будувати, по-, строїти, urbem in montibus V, nidum вити, Byzantium T засновати, castra C Cu Ci, о-, розтаборити ся, станути станом, окопити ся; *occ.* 1. о б р представляти, з'ображати, Orphea V Venerem O, coloribus alqm H ви-, малювати, totum H віддати цїлість. 2. ставляти, ставити, установляти, на-, давати, ви-, назначати, quaestionem Ci Ph praemia Ci S V, rebus nomina Ci надати, leges H V ви-, дати, ritus T заводити. 3. (людий) ставити, настановляти, кого чим, при-, знач(ув)ати, alqm; positi, ut caperent eum Ci наказано їм, щоб . . . 4. ставити якусь думку за певну, за-, упевняти, заявляти, alqd pro certo C L in oratione N; з зал. пит, але: уважати за певне, positum sit з. *acc. c. inf.* най буде стверджене Ci. III. α) класти перед, при-, покладати = представляти, diem ante oculos Ci, positum esse in rē C Ci лежати, спочивати, основувати ся на, в, опирати ся на . . . , стояти на, rem in medio Ci ви-, заявляти, tantum in carte Ci тільки ваги, spem in virtute Ci покладати на, curam in re Ci прикладати старання до; *refl.* se p. in contemplandis rebus

видати ся їм. β) ставати чим, робити чим, alqm in gratia Ci робити улюбленим, alqm in gloria Ci славити, in laude positi Ci славні. γ) ставити на рівні з ким = вважати за, мати за, при-, зачисляти до, alqm primum N eos in genere praedatorum Ci, mortem in malis Ci, id in laude Ci, alqd beneficii loco Ci. δ) ставити = наводити, id in extremo Ci, exempla Ci; **positus**, 3. (*poët.* postus) положений, що лежить, що находить ся, nix H що упав, aedis positus in loco Ci = situs.

pons, tis, m. α) міст, p. facere in flumine CN ставити міст. per Nilum L перемостити Ніль. vellere V зірвати, збурити; *occ.* β) по-, міст, мостинці, дошки, кладка, inter paludes T. γ) корабельні сходи, paratus V. δ) мостовина, руштованє, поверх, alti V. ε) чердак, поклад, navis pontibus strata L. ζ) підносний (звідний) міст, p. iungere V, p. inferre propugnaculis T. η) мостки для голосуючих O Ci Rosc. 35.

ponticulus, i, m. місток, кладка Ci.

ponti-fex, ficis, m. (pontem, facere) понтифик, первосвященик, collegium pontificum Ci p. minores Ci писарі того collegium, a p. maximus C Ci їх голова.

ponti-ficius, 3. libri Ci понтификів; **pontificālis**, e, первосвященичий; *subst.* **pontificātus**, ūs, m. достойність понтифика.

ponto, ōnis, m. пором, живий міст C.

pontus, i, m. α) (глибоке) море, aequora ponti V широке море β) водобій, хвилї, бурун V.

popa, ae, m. служитель жерця Ci.

popellus, i, m. простенький люд. tunicatus T лиш в сорочинї.

popīna, ae, f α) харчівня, корчма, шинок. immunda H кабак. β) корчемна їда Ci. γ) корчемний чад, к. чух, задуха, p. inhalare Ci заносити чухом.

popīno, ōnis, m. корчемник, пияк, гуляка H.

poples, itis, m. підколїнок, жижка, чиколонок H V. β) колїно Cu T.

populābilis, e, (populāri) спустошимий O.

populābundus, 3. спустошаючий, жакуючий L.

populāris, e, *adv.* iter I. α) народний, для, (з) народа, людовий, opinio Ci загальна, populariter loqui Ci по народньому, p. res p. Ci демократична. β) люблений народом, народолюбний, nomen Ci, pax Ci, aura p. Ci H ласка у простолюду; *occ.* γ) бунтівний, демаґоґічний, homo Ci бунтівник, contiones Ci; *subst.* бунтівник, демаґоґ. Saturnius Ci; *pl.* нар сторонництво (*opp.* optimates N). II. свій, свійський, родимий, домо-, рідний, краєвий, flumina O; *subst.* краян, земляк, p. loci Ci як дома; *occ.* товариш, спільник, поплечник, помагáч, sceleris L.

populāritās, ātis, f. народолюбство T.

populātio, ōnis, f спустошенє, хижацтво, жакувáння, рабівництво, грабіж-ка, agrorum C L.

populātor, ōris, m. (populāri) c, пустошитель, грабіжник, рабівник V.

pōpuleus, 3. (pōpulus) тополевий, з тополї V.

pōpuli-fer, fera, ferum тополородний O.

populor, 1. (populo 1) α) (обезлюдити)пустошити, спустошувати, нищити, нївечити, agros Ci; *PPP.* populatae provinciae Ci β) грабити, гарбати, об-, рабувати, жакувати, розносити, лупити, alqm, populata tempora V покалїчені виски́.

populus, i, m. *poët.* poplus. I. α) вéлике число, сила, множество, товпа, люди, malos poëta de p. Ci віршомáз, писак, vocat populos V; *occ.* β) люд, народ = полїтична цїлість, громада, громадянство, загал, liberi p. Ci вільні держави (*opp.* reges). γ) простий люд = чернь N. II. первісно в Римі: α) бóярство, шляхта, патриції (*opp.* plebs Ci L); пізнїйше p. = plebs. β) простолюд, нарід, tribuni plebis L. γ) звичайно: бóярство і plebs, се-б-то загал римського народу S(enatus) P(opulus) q(ue) R(omanus) Ci. III. α) повіт, округа, окіл, frequens L. β) вулиця, дорога (*opp.* Lar. O). γ) державна скарб(ів)ниця, populi fides T скарбовий кредит.

pōpulus, i, f. тополя, осика, alba H срібнолиста = осокір, nigra O V ясокір. (Геркульови присвячений).

por, *praep.* в compos por-rigere, pol-liceri над, перед.

porca, гл. porcus.

porcellus, i, m. свинка, поросятко Ph.

porcīnārius, ii, m. свинар Ph.

porcīnus, 3. свинський; **porcīna**, ae, f. (*sc.* caro) свинина Ph.

porcus, i, m. вепр, пацюк, свиня Ci, p. femina Ci свиня, льоха; de grege p. H.

porgo, 3. (porxi) = porrigo.

porrectio, ōnis, f. (por-rigo) ви-, роз-, протяганє Ci.

porrectus, 3. α) про(с)тягнений, розпростертий, просторий, acies T. β) забарливий, довгий, mora O.

porricio, ere, (як жертву) кидати, жертвувати, in locum L V.

porrīgo, inis, m. пархи струп H.

por-rigo, 3. rexi, rectus, **porgo,** 3. porxi (regere) ви-, про(с)тягати, надставляти, сягати за чим, manum ad caelum Ci = caelo O, manum in alqd, iugulum H натягнути; *осс.* 1. повалити на землю, hostem L. 2. підносити руку до голосування Ci. 3. виставляти, звертати, frontem in aequor O; *medial.* α) тягнути ся, роз-, простягати ся, лежати, locus in planitiem porrigitur T, sub axem V на північ. β) розтягати, розширяти, продовжати, sol horas O, vectigalia збільшати, aciem latius S. γ) по-, давати, pocula V; обр. Brundusini dextram mihi Ci помогли, hora id H надїляє мене тим.

porrō, *adv.* α) місцево: далеко, в далечінь, далї, наперед, p. ire L, sunt flumina p. V пливуть далеко. β) часово: далї, опісля, пізнїйше, p. accepit Roma V, quod p. fuerat O передше. γ) далїй = потім, відтак, надто, крім того, отже-, ж: quid p. tam tritum est Ci щож?

porrum, i, n. **porrus,** i, m. праж, прас, пóра, порей, чіснок H.

porta, ae, f. α) отвір, ворота, двері, брама, urbis Ci; в таборі: decumana затильна (задня) брама, principalis L бічна бр. praetoria C передня = головна бр. β) вхід, вихід, приступ, прохід, Ciliciae N вузина.

portātio, ōnis, f. при-, перевіз, достава S.

por-tendo, 3. tendi, tentum (віщими знаками) показувати, провіщати, завічати, пророкувати, ворожити, mirabilia S, mutationes caedem S віщують на; *passiv.* стояти перед ким, загрожувати, грозити, pericula portenduntur L.

portenti-ficus, 3. (quae portenta faciunt) чудотворний, чудовний, страшний O.

portentōsus, 3. надприродний, надзвичайний, чудерн(аст)ий, потворний, nata Ci виродн.

portentum, i, n. (portendere) чудовний знак, ч. ознака, чудородне явище, диво, чудо, quod raro fit, p. est Ci. β) чудно́та, чудовище, чудерство, потвір, почвара, страховище, nota H, p. latrant O пси Скиллї. γ) вирід, смітє, шумовина, duo rei p. Ci недолюдки. δ) чудасія, байка, видумка, мрія, poëtarum Ci, p. loqui Ci.

porticula, ae, f. малий стовповий притвір.

porticus, ūs, f. α) критий хідник, придвіря, притвор, підсіння, присїнок, saepta Ci; *осс.* de p. deicere Ci із сали розправ. β) майдан (перед наметами), p. integere C ‚бараки', піддаша. γ) школа Стоїків, Zenonis Ci.

portio, ōnis, f. α) придїлений най, п. часть, vitae. β) міра, відношенє, pro portione C Ci розмірно до.

I. **portitor,** ōris, m. (portus) митар Ci. II. **portitor,** ōris, m. сплавник, перевізник V. III. **portītor,** ōris, ношак.

porto, 1. α) носити, .за-, від-, возити, двигати, onera portans Cu двигар, ношак, alqm Romam H привезти до, frumentum Ephesum Ci при-,доставляти. β) приносити, vobis pacem L, nuntium ad eos L звістити їх.

portōrium, ii, n. перевізне, митове, мито, данина, circumvectionis Ci податок (óплать) за крамарство.

portula, ae, f. брамка, дверцї L.

portuōsus, 3. маючий багато пристаний S.

portus, ūs, m. α) пристань, га́вань, p. capere C причалити, magister portūs Ci митар, побірець, in portu operas dare Ci був митовий урядник, Nili O гирло. β) пристан(ов)ище, захист, sociorum Ci защита; *dat.* і *abl. pl.* portibus і portubus Ci; *dat. sg.* portu = portui V.

pos = post.

posco, 3. poposci. I. α) (рішучо) жадати, вимагати у кого чого, домагати ся, допоминати ся; *absol.* res C вимагає; *poët. passiv.* poscimur HO; з *obi.* cenam Ci запрошувати до; з подв. *acc.:* eos navem Ci від них; *pass.* Palilia O жадають від мене H; з *ab.* і *abl.* abs. te literas Ci рідко *acc. c. inf.* OV; намір. реч T; *осс.* β) потягати перед суд, за-, позивати, eos populus Ci, alqm reum L. γ) (до бою) за-, визивати, alqm in proelia V, poculis Ci за(в)зивати до питя, се-б-то о заклад. δ) кликати, взивати, ventos V, poscor Olympo V кличе мене небо. ε) слїдити за, вивідувати ся, питати, causas veniendi V; зал. пит. V. ζ) сватати, dux Pl.

positio, ōnis, f. (pōnere) становище, положенє, стан, coeli T підсонє.

positor, ōris, m. (ponere) засновательO.

positūra, ae, f. стан, уклад, устрій Pr.

positus, ūs, m. становище, стан, положенє, siderum T; *осс.* заческа, фризура O.

possessio, ōnis, f. (possidēre) I. посїданє, Galliae C власть над Ґ; *menton.* займанщина, посїлість, власність, земля, p. veneunt Ci. II. займанщина, займище, insulae T присвоєнє, bonorum Ci, in possesionem mittere Ci щоб взяли в пос., **possessiuncula,** ae, f. мала посілість, за-гін.

possessīvus, 3. присвоюючий, присвійний.

possessor, ōris, m. власник, agrorum L помі́щик, pestilentiae Ci нездорових рі́ль.

pos-sideo, 2. sēdi, sessus засі́сти що, отже; α) посі́дати, мати, hortos Ci; *metaph.* dea diem O належить ей; *occ.* β) осаджувати, forum catervis Ci облягати.

pos-sīdo, 3, sēdi, sessus засі́дати, засі́сти, осаджувати, займати, забирати, загарб(ув)ати, загортати на власність, засвоїти собі́, bona publice Ci ‚конфіскувати'.

possum, posse, potui (з potis + sum) α) могти; *absol.* з *inf.*; часто *ind.* = нашим *coni.* multa proferre p. N навів-би́м, alqd fieri potest C є можливе, quam potest maxime C о скільки мога, по змозі́, quam fieri potest ut . . . Ci як лиш може бути, щоби . . . як мога, fieri non potest quin Ci (ut non) годі́ щоби . . , не спроможно, що́ не = конче, треба, non p. facere quin (ut non) Ci мушу, potest ut = fieri potest ut можливо що. β) *trans.* з-, могти зробити щось, я годен, я спроможем, мати змогу, бути в силі́, здолати, здýжати, мати значі́нє, значити, успіти, вдіяти, largiter apud alqm C мати чима́лий вплив на него.

post, I. *adv.* (місцево) α) ззаду, позаду, qui p. erant Ci. β) (часово) по, потім, опі́сля, у-, по́слі́, die post C днину опі́сля; з *abl. mensurae:* paulo (aliquanto, multis annis) post C; вичисляючи: primo . . . deinde . . . post . . . Ci. II. *praep.* з *acc.* місцево: поза, за, по, manus post terga revinctae V навзад звязані; обр. про степені́: по, зараз за, p. Sabinum habentur T менше значать як. γ) часово: опі́сля (упі́сля), через, по, за. p. diem quartum C, p. homines natos Ci споконві́ку, p. annum quartum quam . . . N четвертий рік тому, як . . ., p. meridiem Ci сполудні́, по обі́дї.

post-eā, *adv.* опі́сля, відтак, навпо́слі́, потім, пізнїйше, quid p.? Ci що далі́? p. loci S потім; часто в *compar.* реч: p. vero, quam in conspectum venit C коли вже потім . . .

posteāquam, (= postquam) коли вже, скоро, як вже; з *prf.* Ci.

posteri, гл. posterus.

posteritās, tātis, f. (posteri) α) бу́дучність, posteritatis rationem habere C думати про бу́д. β) потомство, потомність, потомки, нащадки, бу́дуче поколі́нє, memor O.

poster, i **posterus,** 3. *superl.* **postumus,** I. α) слі́дуючий, бу́дучий, наступаючий, наступний, другий, p. die Ci = postero T другого дня, servare in posterum (sc. tempus) C на бу́дуче, на пото́му, p. aetas H бу́дуче поколі́нє, потомство, щадки, p. laus H слава у потомків; *subst.* β) потомок, ща́док Ci Cu. II. **postumus,** 3. послі́дний, останній, proles V; **posterior,** ius α) на задї́, задний, verbum H nemo p. est T нїхто не остає позаду. β) пізнїйший, пізнїйше наступаючий, aetate posterior Ci молодший; з *acc. n. sg. adv.* posterius dixit Ci потім, опі́сля. γ) послі́дущий, гірший, низший, nihil posterius, nihil nequius Ci. III. **postrēmus,** 3. α) послі́дний, задний, на самім послі́дку, наконець, на останцї́, ad postremum C L в кінци, упослі́д, ad postremum usque S до послі́дної хвилї́ β) найгірший, крайний, найменший, non p. cura V особливше старанє; *adv. acc.* postrēmum Ci в останнє; *abl.* postrēmō врешті, вкінци, конець кінцем; вичисляючи: primum . . . deinde . . . postremo Ci V γ) послі́дний = послі́роджений, proles V посмертний.

post-fero, ferre, вважати низшим, ставляти у-послі́, низше Cu alqm alci, alci rei Cu.

post-geniti, ōrum, m. потомки, на-, щадки H.

post-habeo, 2. ui, itus ставляти низше, цінити низше, вважати за меншого, упослі́джати, alqd Ci, alqd alci V.

post-hāc, *adv.* α) від тепер, p. eas vendunt Ci, p. defendere bonos Ci. β) пізнїйше, на бу́дуче, p. ad opus curritur Ci.

post-haec, *adv.* потім, опі́сля Ci T.

postīculum, i, n. затильний будинок. засі́ка Pl.

postīcus, 3. задний, затильний, p. aedium partes L засі́ка; **postīcum,** i, n. (sc. ostium) затильні двері H.

postid, postid-eā ст. Ф. post, postea Pl.

post-illā = postea Pl Ca.

postilio, ōnis, f. (postulāre) додаток (жертви) Ci.

postis, is, m. α) одві́рок, пристїнок. β) *pl.* двері, ferrati H (в храмі Юнони), p. pulsare O; *abl.* posti O.

post-līminium, ii, n. право повороту; звич. *abl.* Ci.

post-merīdiānus, pos-merīdiānus, 3. пообі́дний Ci, tempus Ci сполуденок.

post-modo, post-modum, *adv.* небавком опі́сля, зараз потім, по невдовзї O L.

post-pōno, 3. sui, situs класти позаду, ставляти низше, вважати за меншого, упослі́джати, легковажити, alqm alci H C O omnia C залишати.

post-princīpia, ōrum, n. дальший бі́г, продовженє Ci.

post-quam, (у Ci частїйше **post-eā-quam**) коли, кали вже, скоро, потім як, відколи 1. в оповіданю дїйсности з *ind. perf.* C Ci. 2. коли наступає прогалина часу між двома подїями: з *ind. plqpf.* Ci N. 3. про відносини обо повторені події з *impf.* Eros p. explodebatur, confugit domum Ci кождого разу коли . . . 4. з *praes.* означує наслїдок Ci. 5. *Coniuc.* лиш в скісній мові, а дуже рідко як cum narrativum з coni. історичних часів.

postrēmus, гл. poster.

postrī-diē, другого дня потім, p. eius diei C на другий день; з *acc.* p. Calendas, Nonas, Idus L.

post-scrībo, ere, дописувати до, nomini nomen T підписати ся.

postulātio, ōnis, f. α) жаданє, домаганє, вимога, aequa Ci. β) просьба (у претора, щоби позволив подати позов), скарга, позов, жа́лоба, postulationum formula Ci, Tuberonis Ci.

postulātum, i, n. (postulāre) α) жаданє, домаганє, вимога N. β) жа́лоба за кривду, p. de re defere Ci.

postulātūs, ūs, m. (postulāre) позов, жа́лоба, скарга L.

postulo, 1. α) домагати ся, вимагати, жадати, допевняти ся чого; *absol.* p. de colloquio C ставити жаданє що до переговорів, alqd; з подв. *acc.* p. haec praetorem Ci; alqd ab alqo C Ci; рідко з ut, ne Ci. β) хотїти, мати охоту, забажати, забагати, з *inf.* або *acc. c. inf.* C L. γ) про предмети: вимагати, loci natura C, causa Ci. δ) (перед судом) жадати, ставляти внесенє на, доправляти ся чого, arbitrum Ci, iudicium p. Ci, in alqm delationem nominis Ci, quaestionem L. ε) потягати до суду, за-позивати, обвиняти, alqm (de) repetundis Ci (T); рідко з *gen.* T.

postumus, гл. poster.

pōtātio, ōnis, f. (potāre) пиятика, гулня S Pl.

potens, ntis α) (*part.* до posse) здібний, здалий, здатний, свідо́мий чого, умілий, знаний до, regni L королювати. β) вельможний, потужний, могутний, reges Ci можновладні, pecuniā T грошовитий; *subst.* вельможа = впливовий чоловік, сильник Ci Ph. γ) спроможний = сильний, дїлаючий, помічний, спричиняючий, ad opem O, ad id p. L. δ) пануючий над, владущий, silvarum H mei p. L я тямущий, sui potentem esse H. 1. бути своїм паном, або. 2. гамувати себе. mentis O притомний, свідомий, voti O причетний обріку, iussi O сповнивши приказ.

potentātus, ūs, m. (potens) сила, (начальна) власть, перевага C L.

potenter, *adv.* (до potens) α) сильно, потужно H. β) по змозї, що сила (= pro viribus H).

potentia, ae, f. (potens) α) сила, міць, ventosa O. β) можність, спромога, могучість, вплив, значінє, значність, magistratuum Ci, herbarum O дїланє. γ) могутність, потуга, верховодство, пановане, власть, влада, singularis N самодержавність.

potērium, i, n. чарка Pl.

potesse = posse.

potestās, ātis, f. α) можність, сила, міць, власть, herbarum V, p. vitae necisque Ci влада над ж. і смертию, exisse de potestate Ci не тямити себе = стратити тяму, mihi est p. = est in meā p. Ci я можу, я годен. β) (полїтична) сила, власть, влада, пановане, redigere populum in (sub) suam p. L N підбити (собі), in alcis potestatem venire C попасти ся під чиє правлїнє, p. iubendi T велїюча власть; *meton.* пан, володар, hominum rerumque V вселенної. γ) (урядова) власть, regia C N. δ) власть = начальство, старши́на, зверхність, уряд, урядник, зверхник, imperia et p. Ci військові і цивільні власти. ε) спро-, можність, змога, спромога, позвіл, нагода, p. sui facere N C. 1. запускати ся в борбо́тьу N C. 2. припускати до себе, приймати Ci.

pōtio, ōnis, f. α) питє, пійка Ci. β) напій, напиток, питво́ Ci; *occ.* 1. отрута. 2. ⸢любимене⸣ ⸢любисток⸣ H.

potio, 4. загарбати кого в свої руки Pl.

potior, 4. ītus (potis) α) за-, панувати над, опанувати кого, що, займати, заволоді́ти чим, здобути, осягнути, за-, посїсти; *absol.* Ci; з *abl.* imperio C, auso p. O V перебути пригоду; рідко з *gen.* urbis p. S Cu, vexilli L захопити; дуже рідко з *acc. gerund:* ad potienda sperata L щоби здїйснити їх надії; *pass:* nec tibi potiunda est O не запануєш над нею. β) займати, загортати, діставати в свої руки, дірвати ся чого, посїдати, мати, voluptatibus Ci, rerum p. Ci за-, присвоїти собі, загарбати найвисшу власть; инодї стрічають ся ff. III. кон'юґації: potĭtur O V, potĕremur O, potĕrentur L.

potis, e мо́жний, могучий, сильний годен. I. *Positiv.* potis est tenere V він може, aequare V, quīs p. est? Ca як можна? id non pote Ca се неможливо. II. *compar.* **potior,** ius

можнїйший, силнїйший, чільнїйший, лїпший, гіднїйший, гарнїйший, важнїйший, висший, бі́льший, multitudine p. Cu численнїйший, p. scientia HV лїпша. β) достойнїйший, проворнїйший, cives Ci дїяльнїйші; з *abl.* patre Ci; *acc. n. sg. adv.* **potius,** радше, скорше, лїпше, тим більше, тим паче. centum p. H сто раз гарнїйше; *absol.* C Ci; з нам. реч з quam c. coni. Ci; з quam ut C нїж-би. 1. в *correctio* з vel, sive, aut, a радше. 2. в протилежних думках з ac, atque, sed: fide ac potius perfidiā decepti Ci, або радше сказати. III. *superlat.* **potissimus,** 3. найлїпший, найважнїйший, найчільнїйший, найзнатнїйший, potissimos interfecit T; в *acc. n. sg. adv.* **potissimum,** найрадше, найбільше, головно, найпаче, найперше, особливо, насамперед, якраз, передовсїм, поперед усього, eo p. tempore Ci са́ме тодї.

potnias, ădis, f. бішена, quadrigae V скажена чвірка.

pōto, 1. (*frequ.* до pō) α) (часто і багато) пити, за-, упивати ся чим, попивати, aquas O. β) пиячити, totos dies Ci. γ) втягати в себе, всис(ув)ати, убирати в себе, vellera fucum H багріючі; *pt. fut. acc.* **pōtūrus,** 3. PPP. **pōtus,** 3. cadi H випити; *activ.* turba O що випила, dux Ci випивши.

pōtor, ōris, m. пияк, бенкетар, aquae p. H питущий воду, Rhodani H надбережники Родану, Надроданцї.

potrix, īcis, f. пиячка Ph.

pōtulentus, 3. питни́й питимий; *subst.*

pōtulentum, i, n. напій, (питво) Ci.

pōtus, ūs, m. (pōtāre) α) пите, potui est T пе ся. β) напиток, напій Cu T.

prae, *praep.* з *abl.* α) спереду, перед, наперед, поперед, prae se agens L; обр. alqd prae se ferre Ci пописувати ся чим, показувати що. β) проти = в порівнаню до, як до, як на, hominem prae se neminem putat Ci проти себе не має він нїкого за людину, prae omnibus unus V над усї, за всїх, більше (значить) як всї. γ) причиново лиш з переченями: з, із-за, задля, во виду; звич non, vix, nolle і. т. п., prae lacrimis loqui non posse Ci за слїз . . ., prae metu з переляку, перестраху.

prae-acūtus, 3. спереду за(г)острений, затесаний, кінча(с)тий C O.

prae-altus, 3. дуже високий, височезний, дуже глибокий, глибоченний L.

praebeo, 2. ui, (praehibeo) α) держати спереду, надставляти, подавати, manus O; *metaph.* виставляти, os ad contumeliam L наражати ся на наругу, alci aures T O Ci Cu ви-, слухати кого, terga Phoebo O вигрівати ся на сонци, alqm hosti ad caedem L жертвувати на заріз і на поталу, tutum L захищати. β) доставляти, достачати, на-, удїляти, по-, давати, alci alqd; salem H, cibaria Ci; *metaph.* представляти, показувати, викликувати, спричиняти, будити, speciem C Cu являти ся, gaudium L справити; *poët.* praebuit ipsa rapi O дала ся увести. γ) пока ати, rei p., operam p. L прислужити ся їй; з *refl.* показувати = являти себе чим, доказати що, se religiosum Ci me severum Ci; з *abl.* pari se virtute N показав ся за-, рівно хоробрим.

prae-bibo, 3. bibi пити до кого, частувати кого чим, venenum alci Ci.

praebitor, ōris, m. (= parochus) доставник Ci.

prae-calidus, 3. дуже теплий, горячий, кип(л)ячий T.

prae-cānus, 3. передчасно посивілий H.

prae-caveo, 2. cāvi, cautus α) *intr.* стерегти ся, остерегати ся, берегти ся, оберегати ся, мати ся на бачности; *absol.* exemplum praecavendi T великої обережности, ab insidiis L, p. ne id accidat C. β) з *dat.* берегти, запобігати, зараджувати, забезпечувати, eis ab ira L захищати від. γ) *trans.* запобігати, упереджати, відвертати, rem Ci, peccata praecaventur Ci.

prae-cēdo, 3. cessi, cessum α) йти передом, ступати попереду, попередж(ув)ати кого, agmen V побіг наперед, umbra, ante pedes O, fama ad aures O скорше наспіла. β) випередж(ув)ати, стояти вище, перевишшати, передубати, eos virtute C.

praecellens, відличний, визначний, чільний, знаменитий, rē Ci.

praecello, ere α) *intr.* від-, визначати ся, Silanus T; *occ.* панувати над, genti T. β) *trans.* перевишшати, alqm famā T.

prae-celsus, 3. дуже високий, височенний, rupes V крута.

praecentio, ōnis, f. (praecinere) гра (музика перед жертвою) Ci.

prae-cento, 1. (cantāre) чарувати, замовляти, приповідати Ci.

prae-ceps, cipitis (caput). α) I. *adi.* стрімголов, через голову, коміть-головою, прожо́гом, alqm p. deicere Ci, p. ad terram datus L повалений до землї; *metaph.* схильний, похилий, схилистий на, нахильний до, sol L V = p. in occasum L заходяче, die iam praecipite L коли вечорі-

ло, procella O навальна, aetas S клонить ся до кінця; з *praep:* ad avaritiam L, in iram L гнівливий, ad explendam cupidinem S загребущий. β) крутий, стрімкий, спадистий, locus C L, via O ско́чиста; *metaph.* скрутий, згу́бний, небезпечний, tempus O. γ) скорий, скороминаючий, спішний, columbae V скоролетні, boreas, Africus H рвачкий, amnis V бистротеча, p. alqm agere C Ci гнати за ким (поперед себе); *metaph.* не(о)бережний, необдуманий, наосліп, p. animi V (*locativus*); mens Ci загонистий, палкий; *occ.* на пропасть, на безголовє, p. ire S, ab iis p. agor S загаянють мене в пропасть = гу́блять. II. *subst.* круча, провалина, глибина, урвище, in p. de-ferri L O кинути ся в, alqm in p. dare L запропащати кого. III. в глиб, в пропасть = в небезпеку, до краю, vim p. trahit T, famam p. dabat T доводив до неслави.

praeceptio, ōnis, f. (praecipere) α) право, наперед приймати Pl. β) припис, наука; *gen. obi.* recti Ci; *subi.* Academicorum Ci.

praeceptor, ōris, m. (praecipere) на-, учитель, указник N T.

praeceptrix, īcis, f, на-, учителька Ci.

praeceptum, i, n. (praecipere) наука, припис, указуванє, приказ, наказ, artis Ci правило, amicorum C по-, рада.

prae-cerpo, 3. cerpsi, cerptus (carpere) α) передчасно зривати, messes O. β) умаляти, уймати, fructum Ci.

prae-cīdo, 3. cīdi, cisus (caedere). I. α) з переду при-, від-, обрізувати, при-, від-, об-, розтинати, ancoras Ci. β) відрізувати, відтинати, відоймати, забирати, reo spem Ci. γ) відказувати, відмовляти, plane Ci. II. α) перерубувати, novaculā cotem L. β) пере-, зривати, sensim amicitias Ci, brevi praecidam Ci за-, скінчу.

prae-cingo, 3. cinxi, cinctus α) оперезувати, опасувати, ense praecingitur O оперезує ся ним. β) підперезувати, підвязувати, praecincti pueri H підперезані (підкасані). γ) вінчати; з *acc. gr.:* praecinctus arundine frontem O; lacus silvā O обро́слий.

prae-cino, 3. nui (canere) α) грати перед ким, чим, вигравати, epulis fides Ci. β) віщувати, magnum populo Ci.

prae-cipio, 3. cēpi, ceptus (capere) α) брати наперед, перед тим, (заздалегідь) займати, montem S, pecuniam mutuam Ci гроші в позику, iter spatium L вирядити ся скорше в дорогу, bellum T раньше почати, seges praecipitur O за скоро доспіває, iter viam, spatium L ви-, по-, спереджати, tempus L зискати на часї. β) (перед часом ужи(тку)вати, candelabrum Ci, laudem T за скоро тішити ся нею. γ) (наперед собі) представляти, прочувати, уявляти, spe hostem V, omnia V O, opinione p. C догадувати ся з *acc. c. inf.* C. δ) приписувати, розпоряджати, на-, роз-, приказувати, велїти, поручати; *absol.* ut erat praeceptum Ci як звелено; з *obi.* haec ili Ci; нам. реч. з *coni.* ut, ne Ci; зал пит. N; *inf.* Ci; *acc. c. inf.* Cu. ε) учити, научати; з *obi.* cantūs H; *abs.* qui de arte dicendi H учителї єї; *subst. pl.* praecipientes T учителї.

praecipito, 1. (praeceps). I. *trans.* α) (стрімголов) скидати, (прожогом) струч(ув)ати, (коміть-головою) спихати, зіпхнути, alicunde Ci, pilas in mare N, se ex (de) muro C Ci; *poët.* з *abl.* alqd scopulis O; часто *act.* = *medial.* se pr. кидати ся, super vallum S lux aquis (*dat.*) O западає, заходить, nox praecipitata O кінчала ся; обр. β) скидати, по-, валити, запропащати, губити, нищити, нівечити, ex patrio regno S, de altissimo gradu Ci, rem p. L, ira mentem V позбавила тями, spem O позбавити надії, praecipitate moras V пилуйте, не гайте ся. γ) поквапно робити, прискорювати, на́глити, квапити ся, пилувати на, tempus humandi dare V, consilia praecipitata L необдумані; з *inf.* V. II. α) *intr.* скидати ся, спадати, in insidias L попасти на, в, Nilus ex montibus Ci випливає з, nox coelo (*abl.*) V (*sc.* in oceanum) западає; *occ.* кінчати, ся, tribunatus Ci; *occ.* упадати, занепадати, patria Ci, res p. Ci, praecipitantem impellere Ci ⌜кинути ще й каменем на него⌝, ⌜копнути єго⌝.

praecipuē, *adv.* головно, особливо, найпаче, передовсїм, якраз, са́ме, C Ci N.

praecipuus, 3. α) особ(ли)вий, властивий, питоменний, окремий, виключний, mihi praecipuum est Ci, sors L головна участь, praecipuum est Tuberonis Ci єго виключне право. β) головний, відличний, над-, незвичайний, не абиякий, знатний, gloria L, p. iure esse Ci займати незвич. становище, praecipuus amicorum T найлїпший приятель, p. toro (*abl.*) V визначний почет(с)ним сидженєм, p. = dignissimus з qui *c. coni.* T. γ) p. = maxime idoneus: дуже схильний, д. здатний, ad scelera T; **praecipuum**, ii, n. відличність, прикмета Ci; **praecipua**, ōrum, n. найважнїйша річ, p. rerum T.

praecīsē, *adv.* в коротцї, коротко, рішучо, p. negare Ci ⌜відрізати⌝ кому.

praecīsus, 3. (praecīdere) α) стрімкий, крутий, iter S. β) короткий, скорочений, звязкий, superiora Ci, conclusio Q. **praeclārē**, *adv.* α) дуже ясно, д. виразно, p. intellegere Ci. β) прегарно, чудово, p. factus Ci. p. dicere Ci.

prae-clārus, 3. α) дуже ясний, пресвітлий, sol. β) прегарний, чудовий, urbs Ci; *subst.* praeclara, ōrum n. дорогоцінности, скарби Ci. β) славнозвісний, преславний, величавий, знатний, stirps V, in bello V, philosophiā Ci; *occ.* лихозвісний, ославлений, iura C; з *abl.* sceleribus S. γ) визначний, знаменитий, in re Ci; з *gen.* T.

prae-clūdo, 3. si, sus (claudere) запирати, замикати, portas C зачиняти, iter C загородити, vocem O L Ph заткати рот.

praeco, ōnis, m. α) окличник, вістовик, урядовий посланець, per p. vendere Ci через возного = публично, fundum praeconi subicere Ci лїцитувати. β) опо-, вістник, голоситель, хвалитель, virtutis Ci Cu славитель.

prae-cōgito, āre, наперед обдумувати, н. розважати L.

prae-cognosco, 3. cognitus, наперед дізнавати ся.

prae-colo, ui, cultus передчасно почитувати T.

prae-compositus, 3. наперед уложений, приготований, виучений O.

praecōnius, 3. (praeco) α) окличника, возного; *subst.* **praecōnium**, ii, n. уряд окличника, возного, p. facere Ci бути окличником. β) оповістка, заява, p. deferre Ci заявляти, p. famae O голосна слава. γ) прославлюванє, хвала, versibus p. mandare Ci виславляти, вихваляти.

prae-con-sūmo, 3. (sumpsi), sumptus перед тим цїлком спотребити, стратити O.

prae-cordia, ōrum, n. (cor) α) грудна болóна. β) груди, dura O. γ) нутр(енн)ости, отóчки, утроба, piscis Ci intima O осéрдє, *occ.* шлунок, жолудок V H. δ) серце, ferrea O. ε) душа, умисел, p. stolidae mentis O недоумковатість.

prae-cor-rumpo, 3. rūpi, ruptus наперед пере-, підкупити O.

prae-cox, is, або- quis скорозрíлий, передчасний Cu.

prae-curro, 3. curri (ст. Ф. cucurri) cursus I. *intr.* α) бігти наперед, по-, спішити поперед, ad alqm L C. β) ви-, по-, спереджати, пере-, наздоганяти кого, fama eo C скорше на(до)спíла. II. α) *trans.* перебігати кого, ви-, упереджати кого, eos equis H перегнати, mihi studio Ci, alqm celeritate C заскочити кому дорогу. β) перевисшати, eos iudicio T критикою.

praecursio, ōnis, f. перебіганє, попередженє, Ci Pl.

praecursor, ōris, m. α) попередник, гонець. Ci. β) *pl.* передовий віддїл, передовцї L.

prae-cutio, ere, (quatere) (перед ким) по-, стрясати чим, махати O.

praeda, ae, f. α) добича, з-, добич, добиток, p. facere L здобувати, p. cedit alci L припадає. β) ловитва, ловка, mea O, luporum H. γ) грабіж-, ка, praetoris Ci хабар, драча, ex bonis Ci хапанка. δ) здобуток, хосен, зиск, communis Ci, ab iis p. facere N мати доходи.

praedābundus, 3. (praedāri) грабіжний, здобичний, рабівничий, хижацький H.

prae-damno, 1. наперед засуджувати, alqm L; *metaph.* spem L вже наперед с-, тратити.

praedātiō, ōnis, f. грабіж, хижацтво T.

praedātor, ōris, m. (praedāri) α) з-, добичник, грабіжник, лупій, exercitus S роздобутне (грабіжне), ales O хижий. β) стрілець, ловéць O.

praedātōrius, 3. ідучий на здобичу, роздобутний, здобичний, navis L розбійничий к., manus S віддїл пластунів.

prae-dē-lasso, āre, наперед у-, стомляти, ослабляти O.

prae-dē-stino, 1. наперед призначувати, sibi triumphos L заздалегідь добивати ся їх.

praediātor, ōris, m. купець (заставлених змель) Ci; **praediātōrius**, 3. відносний до заставлених земель, ius Ci право фантувати (грабувати) землю.

praedicābilis, e (praedicāre) славутний Ci.

praedicātio, ōnis, f. α) прилюдне оповіщенє через окличника, luctuosa Ci. β) висказ, виреченє, societatis Ci. γ) слава, по-, хвала, haec Ci.

praedicātor, ōris, m. α) окличник. β) голоситель, хвалитель, facti Ci.

prae-dico, 1. α) оголощувати, оповіщати, praeco Ci. β) голосити про що, (голосно) висказувати, виразно згадувати, mortem ei Ci заповісти; з *acc. c. inf.* C. γ) славити, про-, виславляти, величати, вихвалювати, pugnam Ci, multa de virtutibus Ci чванити ся ними.

prae-dīco, 3. xi, ctus казати наперед, проповідáти, quid sentiam Ci мою гадку; *occ.* α) вище згадувати про, передше говорити про, latebras L, praedictus amnis T вже згаданий. β) наперед на-, зазначувати, н. умовлати, reo diem T. γ) велїти, розказувати, о-, перестерігати,

радити, illud tibi V; нам. реч. з ut L; відраджувати з ne L = ut ne N. δ) завіщати, про-, віщувати, призвіщати, пророкувати, futura Ci; *acc. c. inf.* N.

praedictio, ōnis, f. віщованє, провіщенє, ворожба, провіканє Ci.

praedictum, i, n. α) віщованє, провіщенє, vatum V. β) росказ, наказ, imperatoris L, ex p. L по умові.

prae-disco, 3. didici наперед научити ся, ventos V заздалегідь запізнати ся з ними.

prae-dis-positus, 3. перед тим розста-(но)влений, заздалегідь порозміщуваний L.

praediolum, i, n. хуторе́ць Ci.

prae-ditus, 3. (dāre) дуже о-, дарений, надїлений чим, богатий на, в; з *abl.* ingenio et prudentiā Ci даровитий і розумний, simulacrum summā religione Ci вельми почитане.

praedium, ii, n. α) грабіж, заліг, застава, praediis cautum est Ci L. β) посїлість, господарство, земля, поле, urbanum Ci хутір недалеко міста.

prae-dīves, itis, пребогатий L T.

praedo, ōnis, m. здобичник, опришок, харциз, ро́збиш, розбійник, розбіяка, bellum praedonum C Ci з морськими розбишаками; *metaph.* urbis Ci дерун, p. maritus O зводник = Pluto.

prae-doceo, 2. docui, doctus наперед ви-, научати L.

praedor, 1. I. *intr.* α) виря(д)жати ся за добичею, ходити на роз-, здобутки, розбишакувати, грабити, рабувати, лупити, ловити, хижакувати, жакувати milites C. β) тягнути зиск, вихісновувати, використувати, ex alcis inscitiā Ci. II. *trans.* α) грабити, обдирати, лупити, socios T. β) з-, ловити, імити, me puella H. γ) від-, забирати, anni singula de nobis H.

prae-dūco, 3. xi, ctus по-, проводити перед, чим, ставити перед, fossas viis C викопати перед ними.

prae-dūlcis, e, дуже солодкий, д. милий V.

prae-dūrus, 3. дуже твердий; *metaph.* загартований, кремезний V.

prae-ē-mineo, гл. prae-mineo.

prae-eo, īre, (īvi), ii, itūrus α) іти попереду, перед ким, consulibus lictores L Romam L іти наперед до Риму; *trans.* іти перед ким, по-, спере(д)жати кого, famam sui T. β) за ким (формулку) проказувати, alqd vobis voce Ci, sacramentum T, verba L провести молитву. γ) наказувати, приписувати, decemviri L.

prae-fātio, ōnis, f. (fāri) (вступна обрядова) формулка, вступний молебень, sacrorum L; *occ.* вступне слово, передмова до, Pl.

praefectūra, ae, f. (praefectus) α) уряд наставника, (доглядника), догляд, дозір, annonae N T, vigilum T старши́нник. β) (верховне) начальство, провід, командо, praefecturas sumere (petere) Ci. γ) (італі́йське) повітове місто, яким завідували римські урядники, Reate Ci. δ) повіт, округа, p. conripit T.

praefectus, i, m. (P P P до praeficere) начальник, старши́й, зверхник, наглядатель до, назиратель, доглядник, старшина, голова, орудар, то що . . .; з *gen.* і *dat.* morum N = moribus Ci, annonae L = rei frumentariae T орудар харчів, urbis (urbi) L посадник, городовий голова, г. старши́на, castrorum (castris) T кошовий, fabrūm C N голова будівничих, praetorii T начальник царської прибічної сторожи, vigilum T начальник поліції, legionis T леґат, classis L N адмірал, navis N капітан, Phrygiae N сатрап.

prae-fero, ferre, tūli, lātus α) носити перед ким, fasces praetoribus Ci; *metaph.* alci ad libidinem facem p. Ci зводити кого. β) ви-, о-, показувати, обявляти, aviam Octaviam T виказати ся нею як бабкою, modestiam T удавати. γ) висше цїнити, прекладати над, волїти, ставити понад, otium labori S, imperium Gallorum quam Romanorum C, virtute omnibus praeferri Ci визначити ся понад всї(ма); з *inf.* ludere H. δ) брати наперед, прискоряти, diem triumphi L не дожидати. ε) *medial* = *pass.* минати біля, попри, пере-, проходити повз, проїжджати (попри), ви-, по-, спереджати, бігти, спішити попри, наперед, hostes L; з *praep;* praeter castra fugā L; з *acc.* castra L попри, praelatus equo T їхавши верхом попри.

prae-ferōx, ōcis дуже палкий, запа́льчастий, надто дикий, навальний, наха́бний L T.

prae-fervidus, 3. α) дуже горячий, парний T. β) палкий, іга L запеклий.

prae-festīno, 1. дуже спішити, ся, квапити ся; з *inf.* L *trans.* поквапно їхати (попри), sinum T.

prae-fica, ae, f. плачниця, плачка.

prae-ficio, 3. fēci, fectus (facere) прекладати над, ставляти кого над, дати кому верховну власть над, передавати кому надзір, провід, начальство над, настановляти кого чим для кого, над ким, eum urbi C посадником; *occ.* назначувати кого чим, для, при-, поручати

кому що, alqm negotio C, diis sacerdotes L повірити звященикам богослуженє.

prae-fidens, tis, надто уповаючий, sibi Ci духвалий, (бутний) на себе.

prae-figo, 3. xi, xus α) з переду прикріпляти, пришпилювати, прибивати; з *dat.*: puppibus arma V; capita in hastis V настромити на, sudes C вбивати. β) знаряджати чим, iacula praefixa ferro L оковані, ora capistris V надівати оброть (капестру).

prae-fīnio, 4. наперед при-, назначувати, постановлати, приписувати, diem in lege Ci non p. tibi, quominus ... Ci.

prae-flōro, 1. (flōs) обривати цвіт, позбавляти; обр. gloriam L позбавити сяйва, збезчестити.

prae-fluo, ere, текти (плисти) попри, Tiberis L; *poët. trans.* castra T H.

prae-fōco, 1. дусити O.

prae-fodio, 3. fōdi, fossus α) ви-, скопати рів перед чим, portas V. β) наперед закопувати, aurum O.

prae-for, fāri, fātus sum α) перед жертвою проказувати (carmen) молитву, по-, молити ся, pontifex L, maiores rebus agendis ⌊quod bonum faustum felix sit⌋ praefabantur Ci, divos V наперед помолити ся до них. β) передше говорити, передом заявляти, висше наводити, мати вступне слово, de natura Ci in parte operis L. γ) наперед казати, завічати, провіщати, віщувати, divi carminibus L.

prae-fractus, 3. *adv.* ē (Adi P до praefringere) надломлений, спереду над-, відломаний; *metaph.* без'оглядний, суворий, безощадний, homo Ci.

prae-frīgidus, 3. дуже студений, auster O лютий.

prae-fringo, 3. frēgi, fractus (спереду) над-, відламувати, hastas L.

prae-fulcio, 4 si, ltus спереду підпирати, класти підвалини, підмурок.

prae-fulgeo, 2. fulsi α) ясно світити, сяяти, ясніти, pellis unguibus aureis V лиснїє. β) блищати, ви-, відзначати ся, decore T, eo ipso, quod T.

prae-gelidus, 3. дуже студений L.

prae-gestio, īre (наперед) дуже тїшити ся, радїти; з *inf.* H Ci.

prae-gnans, tis, f. вагітна, тягітна, canis H щенна.

prae-gracilis, e, дуже сухий, сухорлявий, д. худий T.

prae-gravis, e α) дуже тяжкий, тяженний, важкий, важенний, cibo vinoque T об'їджений і обпитий ними. β) необротний, corpore L тяжкотїлий. γ) дуже прикрий, дошкульний, настирливий, невигідний, alci T.

prae-gravo, 1. α) (надто) обтяжати, перетяжати, scuta L, corpus animum H отягчає. β) бути прикрим, turba L дошкульна. γ) переважати, затемнювати, artes H.

prae-gredior, gredi, gressus α) ступати передом, іти попереду, ви-, по-, переджати; *absol.* agmen L, eos et famam L. β) іти попри, минати попри, fines suos T.

praegressio, ōnis, f. хід наперед, попередженє, посуванє наперед, causae Ci.

praegressus, ūs, m. поступ, розвиток Ci.

praegustātor, ōris, m. кушаючий наперед, стольник; обр. libidinum Ci прислужник.

prae-gusto, 1. наперед по-, кушати, прикуштувати, cibos O Ph.

praehendo, гл. prehendo prendo.

prae-iaceo, ēre, лежати перед чим, находити ся перед чим; з *acc.* T.

prae-iūdicium, ii, n. α) первосуд, попередний (тимчасов(н)ий) рішенець Ci. β) передчасний суд, tantae rei L. γ) примір, приклад, belli C лихі вигляди на війну.

prae-iūdico, 1. α) наперед (тимчасом) судити, рішати про, rem Ci. β) за скоро (зарáнше) рішати; praeiūdicātum i, n = praeiudicata opinio Ci упередженє, pro p. ferre L заздалегідь вважати рішеним.

prae-iuvo, 1. iūvi наперед піддержувати, підпирати, fidem T піднести (зарятувати) кредит.

prae-lābor, i, lapsus про-, повзати ся попри, пересувати ся біля чого; *absol.* piscis ante Ci; з *acc.*: rotis flumina V їхати попри.

prae-lambo, ere наперед облизувати H.

prae-lego, 3. lēgi, lectus їхати попри, Campaniam T.

prae-ligo, 1. спереду привязувати до, fasces cornibus L, os folliculo Ci завявати.

prae-longus, 3. довжезний L T.

prae-loquor, 3. locūtus сказати або написати вступне слово Pli.

prae-lūceo, 2. luxi α) світити перед чим, о-, присвічувати, ignis facinori Ph amicitia spem in posterum Ci просвічує нам будучність. β) перевисшати, sinus Baiis (dat.) H пишає ся так, як Б.

praelūsio, ōnis, f. (praelūdere) загра, пригравка, заспів Ph.

prae-lustris, e пресвітлий, praelustria vitae O великий світ, пишнота.

prae-mando, 1. α) наперед поручати Pl. β) наперед наказувати, з ut Ci; *subst.* **praemandāta**, ōrum, n. тайні прикази, гончі листи Ci.

prae-mātūrus, 3. скороздр(іл)ий, передчасний, скоростілий, прескорий Ci T.

prae-medicātus, 3. наперед вистачений чарами, н. зачарований O.

prae-meditātio, ōnis, f. попередне об-, передуманє Ci.

prae-meditor, 1. наперед об-, передумувати, заранше розважити, загодї думати, коїти, alqd; praemeditans adsistentibus phonascis T відбувати пробу за помочию учителїв співу; *PPP.* praemedidāta mala Ci.

prae-metuo, ere, наперед бояти ся, побоювати ся o, за; *intr.* alci C; *trans.* iras V; з *gen.* doli Ph.

prae-mineo, ēre виставати; з *acc.:* ceteros peritiā T визначити ся спроміж, перевисшати.

prae-mitto, 3. mīsi, missus (наперед) ви-, посилати, виряджати, alqm, alqd; без *obi:* p. qui viderent C (пластунів) на звіди. β) наперед звіщати, оповіщати, давати знати; *acc. c. inf.* C; edictum C видати перед тим розпорядок, haec favorabili oratione T сказати в теплім вступнім слові.

praemium, ii, a α) (вибрана) з-, добич, добуток (*opp.* stipendium) T, pugnae V, raptoris O, grus, iucunda p. H ловка. β) дар, виґра, нагорода, відзнака, alqm praemio adficere Ci нагородити кому за, кого чим, facti O кара за злочи́н(ство). γ) хосен, право, legis Ci ласка, frontis urbanae p. H завдяки сміл(ив)ости, fortunae Ci талан = доля.

prae-molestia, ae, f. передчасна журливість n. трудність, n. клопіт Ci.

prae-mōlior, īrī (загодї) приготовлювати L.

prae-moneo, 2. ui, itus α) наперед на-, упоминати, нагадувати, пере-, остерігати, conatūs hostis L перед нападами непр.; з ut, ne Ci, з quod c. coni O. β) передсказувати, провіщати, віщувати, nefas O; *acc. c. inf. fut.* O.

prae-monitus, ūs, m. віщованє, ворожба, осторога O.

prae-monstro, 1. наперед по-, указувати; *occ.* віщувати, провіщати, alqd alci Ci.

prae-morior, morī, mortuus α) передчасно умирати O. β) об-, від-, завмирати, замертвіти, пропадати, membra O, pudor L.

prae-mūnio, 4. α) спереду укріпляти, захищати, alqd operibus C, fossā C обкопати. β) подавати за позір, alqd, ea sermoni Ci заздалегідь оправдувати промову.

prae-nato, āre плавати, плисти попри, amnis domos V.

prae-niteo, 2. ui α) яснїти сперед чого. β) визначати ся, за-, притемнювати, tibi iunior H.

prae-nōmen, inis, n. ім(енн)я, alci Marco p. est L на порекло M.

prae-nosco, 3. nōvi, nōtus наперед пізнавати; *Pf.* наперед знати Ci O.

prae-nōtio, ōnis, f. первісне поняте про, Ci.

prae-nūbilus, 3. дуже захмарений; *metaph.* locus O темнїсїнький.

prae-nuntio, 1. провіщати, приз-, віщувати, futura Ci de re N повідомити передом.

praenuntius, 3. віщий O; *subst.* **praenuntius**, ii, m. **praenuntia**, ae, f. віщун-, (-ка), провісник, (-ця), вістун-, (-ка), ознака, прúзвістка, lucis O когут.

praeoccupātio, ōnis, f. попередне займанє, займанцина N.

prae-occupo, 1. α) передше займати, наперед о(б)садити, загодї заволодїти чим, опанувати, loca opportuna L. β) заздалегідь з'обовязувати, звязати, alqm legatione C gratiam apud plebem L = alqm beneficio L загодї приєднати собі кого. γ) запобігати кому, у-, попереджати кого, заскочити кого, adventu C; з *inf.* legem ferre L загодї внести закон.

prae-opto, 1. радше бажати, волїти, прекла́дати кого над; з *inf.* C Cu T. illos quam vos L, suas leges civitati L самоуправу, самостійність.

prae-pando, ere, спереду роз-, простирати, розвивати, отвирати V; обр. заявляти Ci.

praeparātio, ōnis, f. під-, приготовленє, споруда Ci p. adhibere in re Ci приготовляти.

prae-paro, 1. (загодї) при-, підготовляти, на-, прила(го)джувати, приладнати, при-, прила(го)дити, пристарати, знаряджати, лаштувати, споруджати, rem; alqd ad rem C se ad proelium S; *subst.* ex ante praeparato L з запасів; *metaph.* bene praeparatum pectus H на все готове.

prae-pedio, 4. īvi, ītus α) спереду путати, припинати, припясти, привязувати, equos T; *metaph.* пере-, при-, спинювати, перешкоджати, se praedā L задержувати ся при, verba T загикувати ся, bonas artes L нївечити.

prae-pendeo, 2. pendi спереду звисати, висїти перед чим, alci rei C.

prae-pes, petis α) спереду = на щастє летучий, на добре віщуючий, pinna V. β) скоролетний, бистрий, p. pennis V бистрокрилий, deus O крилатий = Cupido O. γ) *subst.* птах, Jovis O орел, Meduseus O = Pegasus.

prae-pilātus, 3. спереду (галкувато) закруглений L.

prae-pinguis, e дуже товстий, д. ситий L.

prae-polleo, ēre α) мати перевагу, пре́міч, перемагати, бути рішаючим, міродайним, Phoenices T. β) багато значити, *part.*: praepollens великоможний, преможний, rē L.

prae-pondero, 1. мати перевагу, важити більше, переважати Ci.

prae-pōno, 3. posui, positus α) класти спереду, ставляти на передї, hoc Ci ce (слово), ultima primis H, versus in fronte libelli O, fronti olivam H прикрашати верш препишними (високолетними) висловами. β) ставляти кого над ким, дати кому верховну власть, звіряти на кого що, eum bello Ci повірити єму провід над, alqm mediā aciē C передати провід середньої лави, ubi praepositus sum L де я старшиную; *subst.* **praepositus**, i, m. старши́й, начальник, ‚офіцер' T. γ) прекла́дати над, ставляти по-, над, цїнити більше, нїж, salutem rei p. vitae Ci eum Jovi O; *subst.* **praepositum**, i, n. добро, гаразд (філ. слово) Ci.

prae-porto, āre носити поперед себе, чванити ся чим Ca.

praepositio, ōnis, f. α) ставленє перед, negationis Ci. β) першість, talis Ci. γ) приіменник, af p. Ci.

prae-posterus, 3. *adv.* ē α) перевертний, на виворіт, на перекір, противний, legibus O, verba Ci хибні, consilia Ci неучасні. β) пере́вертом, недотепний Ci.

prae-potens, entis великоможний, всевладний; *absol.* armis L воєнною силою; *subst.* p. omnium rerum Ci всевладник світа, opes praepotentium Ci можновладців.

prae-properus, 3. *adv.* ē α) дуже по-, спішний, надто сквапливий, надто по-, сквапний, на похватї, festinas praepropere L прожо́гом. β) квапливий, нерозважний, необачний, ingenium L.

prae-queror, 3. questus жалувати ся наперед O.

prae-radio, āre яснїти споперед, при-, затемнювати O.

prae-rapidus, 3. бистротечий-, водний, gurges L нурт.

prae-rigēsco, 3. rigui спереду за-, обмерзнути, зацїпенїти, задубіти T.

prae-ripio, 3. ripui, reptus, (rapere) (спереду кого щось) вирывати, видирати, відбирати, позбавити кого чого, alqd alci. β) передчасно для себе захопити, загарбати, beneficium Ci C. γ) випереджувати кого в чім, нївечити, consilia Ci загоді унеможливити за́тїви.

prae-rōdo, 3. rōsi, rōsus спереду від-, надгризати, від-, надкушувати H.

prae-rogātīvus, 3. насамперед голосуючий, centuria Ci tribus L. 1. **praerogātīva**, ae, f. передвибори, comitiorum L передвиборчий збір. 2. добрий знак на, ознака, voluntatis Ci, triumphi Ci.

prae-rumpo, 3. rūpi (спереду) від-, надломлювати, ви-, пере-, надривати; *PPP.* **praeruptus**, 3. α) стрімкий, спадистий, крутий, прямовісний, cumulo mons V завершена стїна водобоїв, saxa Ci урвища; *subst.* per praerupta fugere L яругами. β) різкий, зухвалий, жорстокий, p. animo T суворий, audacia Ci очайдушність, dominatio T недоступне.

praes, dis, m. *pl.* **praevides**, α) поручник, ручитель, p. fieri O ручати ся, p. dare Ci ставити єго, praedibus et praediis Ci L ручителями і заставами. β) маєток ручителя, p. tuos vendit Ci.

prae-saepe, is, n. **praesēpe**, is, n. (**praesaepium**, ii, n). **praesaepis**, is, f. α) загорода, заяся, жоліб, plenum O ясла, certum H стіл. β) *pl.* ста(й)ня, equorum V кінни́к, apum V вулень, audis in pr. Ci в корчмах.

prae-saepio, 4. saepsi, septus спереду за-, обгороджувати, за-, обтиняти, замкнути, aditum C, alqd rē C.

praesāgio, 4. īvi (ii) (praesāgus) прочувати, догадувати ся; *absol.* alqd animo L, de rē L.

praesāgītio, ōnis, f. прочуванє, прочутє Ci.

praesāgium, ii, n. α) прочуванє; з *gen. obi.* malorum T. β) віщуванє, ворожба; з *gen. subi.* vatum O, p. implere T спевни́ти.

prae-sāgus, 3. α) прочуваючий, p. mali V, luctūs O. β) віщий, fulmen V T.

prae-scisco, 3. īvi, (ii) наперед с-, пізнавати, роз-, дізнавати ся, до-, розвідувати ся про, animos V; зал. пит. L.

prae-scius, 3. наперед знаючий, н. відущий, прочуваючний, з *gen.* venturi V O прийдешне, sermone p. facere T зрадити.

prae-scrībo, 3. psi, ptus α) спереду на-, писати, pagina nomen Vari V має заголовок ‚Varus'; *occ.* спихати на, Arminium

T. β) приписувати, приказувати, назначувати, роспоряджати, заряджати, велїти, iura civibus Ci; зал. пит. Ci; нам. реч. з ut Ci; з *inf.* Ci. γ) перед тим начеркати, описувати, formam T.

praescriptio, ōnis, f. α) напис, титул, вступ, legis Ci praescriptione tribuniciae potestatis T наменом трибунської власти; *occ.* вимівка, прúкліп, притока, honesta C. β) припис, приказ, розпорядок, naturae Ci. γ) обмеженє, semihorae Ci, numeri T.

praescriptum, i, n. α) приписана границя, intra p. H. β) припис, правило, устав(а), розпорядок, ad p. C по припису.

prae-seco, 1. ui, sectus (secātus) (спереду) від-, об-, стинати, відрізувати, crines C, praesectum ad unguem castigare H точнїсїнько провірити = по-, справити.

praesens, tis (P Pr A до praeesse). I. *particip.* особисто присутний, притóмний, сам, alqo praesente C N в чиїйсь присутности, p. invisimus L самі, p. oraV справжнї, p. pecunia Ci готівка, p. tecum ago Ci устно. II. *adi.* теперішний, сучасний, хвильовий, p. tempore O, in praesenti Ci = in praesens (tempus) Ci T = ad p. T на тепер, поки що, в теперішну хвилю, in rem pr. Ci = in re pr. L на (самім) місци; *pl. subst.* **praesentia,** ium, m. α) теперішність, сучасність, теперішний стан, теп. події, теп. обставини, O Cu H T. β) безпроволочний, негайний, очевидний, видимий, під рукою, готовий, poena T mors Ci Cu видюща; *occ.* негайний, нагальний, пильний, нагл(яч)ий, res L, preces Ci настúрливі, officium Ci запопадливе сповненє обовязку. γ) сильний, очевидний, неминучий, auxilium Ci, malum V скороспішна; з *inf.* p. vertere triumphos H годен, спроможен . . .; *occ.* прихильний, ласкавий, спасенний, dii Ci, dea V, numina V. δ) притомний, нехибкий, небоязкúй, p. animo Ci O.

prae-sensio, ōnis, f. (praesentire) прочуваннє, прочутє Ci.

praesentia, ae, f. присутність, теперішність, in praesentiā Ci на тепер, сáме тепер, (на тодї C); p. animi C рішучість, притомність, veri O сила правди.

prae-sentio, 4. sensi, sensus прочувати, догадувати ся, alqd animo C O Ci; неособ. praesensum est L міркували наперед.

prae-sēpe, гл. praesaepe.

prae-sertim, передовсїм, тим паче, найпаче, особливо; часто. 1. в умовних реч. з si c. *ind.* Ci V. 2. в прич. реч. з cum, quod, quoniam з *coni.* Ci N.

prae-ses, sidis, (sedēre) *adi.* α) сидячий перед, над чим = о-, зберігаючий, di Cu покровителї; *subst.* заступник (-ниця), захистник (-ниця), оборонець (-ниця), rei p. Ci, p. dii imperii T опікуни, exercitūs L запасні. β) предсїдатель = настоятель, завідця, зарядник, верховóд, virgo p. belli V кермуюча нею, rerum O володар свíту; *occ.* намісник, Suriae T.

prae-sideo, 2. sēdi, sessum (sedēre) сидїти на передї. α) берегти, оберегати, хоронити, заступати; з *dat.* urbi C; *trans.* litus T. β) бути провідником, головою, правити чим, верховодити (над) ким, кермувати чим, доводити кому, armis O війною, castris Cu T бути кошовим, in agro Piceno S ⌞командирувати⌝; *trans.* Pannoniam T заряджати нею, exercitum T проводити ним.

praesidiārius, 3. оборонний, milites L залога.

prae-sidium, ii, n. (praesidēre) α) оборона, оберега, защита, заслона, охорона, засúлок, alci praesidio esse N C боронити, захищати, legum praesidio Ci під захистом законів. β) охоронна дружина, заступник, захистник, ad iudicium cum p. venit Ci; *occ.* 1. залога, варта, nocturnum Ci сторожа, arma etp. L збройна залога, locum praesidio tenere C осадити. 2. осаджене облогою місце, (збройно заняте) становище, окопи, сїч, кіш, твердиня, p. occupare C p. communire L обкопати ся; обр. vitae Ci стійка, pudoris Ci забороло. γ) поміч, підмога, haec deorum Ci, periculis (*dat.*) Ci в, проти.

prae-significo, āre наперед на-, означувати, казати, по-, давати, дати знати Ci.

prae-signis, e (signum) визначний, відмітний O.

prae-sono, 1. ui споміж всїх забренїти, залунати O.

praestābilis, e (praestāre) відличний, ви-, відзначний, цїнний, добірний, знаменитий Ci.

praestans, n. tis, *adv.* anter (P Pr A до praestāre) ⌞прикметний⌝, ви-, відзначний, відличний, знаменитий, неаби-який, над-, незвичайний, сáмий лучший, чільний; *absol.*; звич. з *abl.*: corpore V гарновидий, valetudine Ci здоровезний; з *locativ.* animi V; *poët.* з *inf.* in armis Ci.

praestantia, ae, f. відличність, знаменитість, висшість, перевага, пéред, animantium Ci над ними, rerum Ci в . . ., p. virtutis Ci висший ступінь чесноти.

prae-stes, stitis, m (stāre) захищаючий; *subst.* заступник(-ця), lares O ⌞хранителї⌝.

Бібліотека Учеників УКР. ІНСТИТУТУ

prae-stīgiae, ārum, f. пристріт = омана, марево, морока, verborum Ci марнослове, per p. Ci обдурою.

praestino, 1. купувати Pl.

prae-stituo, 3. ui, ūtus наперед ви-, назначувати, загодї постановляти, diem alci rei Ci, dies praestitūta Ci Cu речинець.

praestō, *adv.* I. лиш з esse α) тутки, присутний, наруч, тепер, під рукою, на поготові, бути готовим, на яві, очевидним, ad nutum alci p. esse C Ci по-, явити ся як стій, (все) бути до при-, услуг; *occ.* ставляти ся проти кого, p. esse mihi cum armatis Ci заступати менї дорогу. β) помагаючий, на поміч ставати, в пригодї, помагати, пособляти кому, ius iis p. fuit Ci помогло, operae p. iis sunt Ci піддержують їх.

prae-sto, 1. stiti, stitus (але stātūrus); *intr.* I. від stāre α) стояти на передї, multitudine C. β) стояти понад, передувати, від-, визначати ся, перевисшати, truculentiā caeli T; з *dat.* ceteris prudentiā Ci, у N і L; *trans.* eloquentiā eos N. γ) неособ. **praestat,** з *inf.* є лїпше. лучше, хосеннїйше; з quam C Ci. II. (від *adv.* praestō) α) 1. по-, давати, достачати, удїляти, доставляти, позволяти, honorem alci O віддати, voluptatem alci Ci справляти, exercitui stipendium L виплачувати, annonam Ci достачати, pro me sententiam Ci голосувати на мене. 2. по-, оказувати, alci studia Ci; *refl.* victoria se praestat O виявляє ся; з подв. *acc.:* mare tutum Ci забезпечити, se dignum legatum Ci являти себе гідним л., socios salvos Ci спасти = ізцїлити їх. β) сповняти, виконувати, вдїяти, pacem a rege L виєднати у, operam iure militari C служити при війську, vicem O S Ph заступати кого. γ) держати, додержувати, fidem alci C доконати свого слова. δ) ручити за, поручати ся за, відвічати за, vitium Ci, periculum (iudicii) Ci брати на себе, alci damnum Ci обіцяти відшкодованє; *acc. c. inf.* Ci; ne Cu.

praestōlor, 1. (= praestō esse) стояти на поготові, ждати на кого, ви-, перечікувати кого, tibi ad forum Ci; adventum C.

praestrīgiae, гл. praestīgiae.

prae-stringo, 3. strinxi, strictus α) спереду з(а)вязувати, стягати, стискати, pollices nodo T завузлити, fauces laqueo O з(а)дусити. β) слїпити, затемнювати, oculos mentis Ci заморочити, animi aciem Ci притупити, aciem ingenii Ci ослабити.

prae-struo, 3. struxi, structus спереду забудовувати, загоро(д)жати, затикати, aditum obice montis O відломком скали; обр. fidem L наперед з'єднати собі довірє; *occ.* приладжувати Pli.

prae-sul, sulis, m. (salīre) **praesulātor,** ōris, m. ведучий пе́ред при танци, передовий танечник L.

prae-sulto, āre (saltāre) вискакувати, скакати перед чим; з *dat.* L.

prae-sum, esse, fui, futūrus α) бути над ким, бути першим, настоятелем, наставником, головою; вести пе́ред, передувати, назирати кого, що; з *dat.* druidibus C, lares moenibus O бережуть їх, rei frumentariae C орудувати харчами, crudelitati Ci (temeritati Ci) брати головну участь в; *occ.* 1. β) старшинувати над, управляти чим, рядити чим, provinciae Ci правити нею, regionibus C княжити над, in provincia Ci бути намісником. γ) до-, проводити військом, мати провід, начальство, qui praesunt N офіцери, старші, militibus C Lissi C в Лїсї.

prae-sūmo, 3. sumpsi, sumptus α) брати наперед, перед тим споживати, dapes O закусити, remedia T заживати; обр. уживати собі, зазнавати, fortunam principatūs T зазнавати, officia Pli перед тим сповняти. β) припускати, догадувати ся, fortunam utriusque T praesumptum habere T мати на думцї з *acc. c. inf.;* spe bellum V надїяти ся на подвиги у війнї.

praesumptio, ōnis, f. попердне уживанє Pli.

prae-suo, 3. sui, sūtus спереду об-, надшивати, hasta foliis praesuta O умаєне виноградним листьом.

prae-tempto, гл. praetento.

prae-tendo, 3. tendi, tentus α) держати наперед себе, надставляти, hastas dextris V; обр. taedas V бажати собі подружя. β) на-, розтягати перед ким, чим, vestem ocellis O закривати очі, saepem segeti V відгородити, muros morti V захищати ся муром від см. γ) *med.* простирати ся, лежати перед, Syrtibus arva V, sinu (*dat.*) insula V. δ) прикривати ся чим, оправдувати ся чим, личкувати, alqd seditioni L amicitiam T.

prae-tento, 1. α) наперед висліджувати, н. про-, пере-, обшукувати, н. провідати, спитати ся, спи́тувати, iter baculo O, silvas S O T. β) досвідчати, пробувати, слїдити, зба́гнути, пере-, трусити, sententiam O зба́гнути, pollice chordas O заграти.

prae-tepēsco, 3. tepui наперед загрівати ся O.

praeter, α) I. *adverb.* місця: попри, побіч, praeter-ire-fluere-ferre-agere. β) о-, крім, p. condemnatus S. II. *praepos* з *acc.* α) повз, попри, край, мимо, коло, p. oculos O перед очима = на очах. β) по-, над, більше чим, більше як, проти, навпаки, p. modum Ci над міру, p. naturam Ci проти природи, над-, неприродно, p. solitum V H над-, незвичайно, p. spem L C несподівано, p. opinionem N C Ci несподівано. γ) перед, над, p. ceteros Ci N більше всіх. δ) о-крім, опроче, p. haec Cu крім того, надто; по неґаціях: як лиш, як не, хиба що, de eo nihil dico, p. unum Ci тільки лиш те одно.

prae-ago, ere гнати попри кого, equum H.

praeter-eā, *adv.* крім того, далі, відтак, опроче, p. parricidae S. β) потім, опісля, нізнійше, на будуче, p. adorare V. γ) о-, крім попри, hunc metui, p. neminem Ca більш, нікого.

praeter-eo, īre, ii, itus. I. α) іти попри, (біля), проходити мимо, повз, минати попри, alqm flumina ripas H пливуть попри, praeteriens oppidum compilat Ci так мимохідь, навертом. β) (часово) проходити, про-, минати, минути ся, hora O praeteritā die C як речинець минув; *subst.* n. praeterita, ōrum C = tempus praeteritum минуле, минувшість. γ) (мовчки) поминути, незгадувати, опускати alqd silentio p. Ci змовчати, de Apollonio Ci не згадувати его, censor avunculum Ci виключив із сенату; зал. пит. Ci. δ) неособ, praeterit me alqd не знаю з *acc. c. inf. Ci,* non me praeterit Ci добре знаю. II. α) ви-, о-, попереджати, eos O перегнати, cursu V перебігти. β) переступати, перевисшати, ira modum O перебрала міру.

praeter-equito, āre, їхати верхом попри кого, alqm L.

praeter-fero, ferre (tuli) lātus носити попри, обіч; *medial.* переходити попри, минати, latebras L.

praeter-fluo, 3. xi α) текти, плисти побіч чого, попри; *absol.* amnis Cu; *trans.* amnis moenia L пливе мимо. β) протїкати, минати, voluptas Ci забуває ся.

praeter-gredior, 3. gressus, ступати попри, минати попри, іти біля, мимо, alqm; alqd S C.

praeteritus, 3. (P Adi до praeterīre) минулий, колишній, бувший, p. anno Ci тогід, торік.

praeter-lābor, 3. проповзати ся попри, пересувати ся побіч, amnis tumulum V тече попри, Ausoniam V їхати повз, у здовж A; обр definitio Ci забуває ся.

praeter-missio, ōnis, f. о-, пропущене, занехаяне, залишене, aedilitatis Ci убіганє о ед.

praeter-mitto, 3. mīsi, missus, пере-, пускати, neminem C. β) про-, о-, пускати, не вихісновувати, diem C. γ) залишати, занехаяти, переставати, alqd facere N C, officium Ci не сповнити, scelus Ci не довершити, nihil p. quin Ci по змозі (яко мога) все робити, щоби. δ) (в мові) ви-, про-, опускати, по-, проминути, illud silentio Ci з(а)мовчати, locus praetermissus (недобачене, не запримічене) sed relictus Ci (наробшне випущене). ε) лишати безкарним, ius violatum L.

praeter-quam, *adv.* о-, крім; як хиба, з переченєм: nihil p. Ci; p. quod Ci крім того, що . . ., хиба що.

praetervectio, ōnis, f. їзда попри Ci.

praeter-vehor, 3. vectus α) їхати, (плисти) попри, p. equo L минати кінно; переїжджати попри, проїжджати мимо; *absol.* Ithacam O forum T іти попри ф. β) проминути, locum p. silentio Ci замовчати, scopulos oratio Ci оминає, поконує труднощі, oratio aures Ci недочуває ся.

praeter-volo, āre, α) пере-, лїтати (попри), corvus Cu alqm Ph; *occ.* перелїтати, їхати попри, praeter et volate litora H. β) зникати, минати, ся, sententiae sensūs Ci opportunitas L.

prae-texo, 3. texui, textus α) спереду обшивати, за-, об-, лямувати, purpurā amictūs O tunica, toga (purpurā) praetexta L, = praetexta Ci багром лямована (краєм багрена, багром мережана), praetexta H (= fabula) римська трагедия. β) ставляти попереду, carmen sententiā praetexitur Ci перші стихи для прикраси, puppes p. litora V стоять здовж берега, займають узбереже, nationes Rheno praetexuntur T мешкають над берегами P. γ) при-, окрашати, прикривати, nomine templum O culpam nomine V. δ) при-, закривати ся чим, ви-, оправдувати ся чим, личкувати, libertatem T.

praetextātus, 3. одїтий в багром мережану, (краєм багрену) тогу, puer Ci до 17. року; Archias Ci ще хлопцем, nunquam p. Ci не займаючий нїякого уряду.

praetextum, i, n. позір, призір, притока, praetexto T для призору, про людське око.

prae-textus, ūs, m. (praetexere) α) о-, прикраса, senatus T блеск. β) позір, sub verborum p. T для призо́ру.

praetinctus, 3. (tingere) передше з(а)мочений O.

praetor, ōris, m. α) настоятель, начальник, посадник міста (Капуї L) qui praeit iure maximus L диктатор. β) претор; він мав в містї 2, за містом 6 лїкторів і був одїтий в toga praetexta та судив inter cives et peregrinos: пізнїйше діставав p. urbanus помічника (p. peregrinus), щоб і по провінциї суди судити. Praetores urbani наглядали ludi Apollinares, Circences, Megalenses. γ) воєвода, провідник, полководець, legatus pro praetore C заступник полководця (з imperium), Thessaliae C воєвода, Syriae N намісник.

praetōriānus, 3. приналежний до побічної сторожи, приториянський, miles T ґардист; *subst.* **praetōriāni,** ōrum m. побічна сторожа, ‚ґарда' T.

praetōrius, 3. преторський, comitia Ci C L вибори пр. β) приналежний до претора себ-то намісника, domus Ci (Verris), cohors C Ci дружина намісника, navis L адміральський, turba Ci люди, що їх судив претор. γ) полководця, porta C передня, imperium Ci головне начальство; *subst.* **praetōrius,** ii, m. бувший претор N C Ci; **praetōrium,** ii, n. α) намісництво (мешкане і уряд) Ci. β) намет воєводи, concursus in p. C на головний майдан; обр. apes ad p. miscentur O до матошника. γ) воєнна рада, p. dimittere L. δ) царська (прибічна) сторожа, in p. accepti T praefectus praetorio T старшина приб. сторожи.

prae-tracto, āre; наперед обдумувати, н. нараджувати ся T.

prae-trepido, āre, квапити ся, поспішати, ся, поспіхом Ca.

prae-trunco, āre, спереду пообтинати Pl.

praetūra, ae, f. достойність претора, претура, N Ci. β) намісництво, tota Ci. γ) начальство у війні, Sophoclis Ci.

prae-umbro, āre, затїнювати, затемнювати T.

prae-ustus, 3. (urere) над-, опалений, з переду завуглений, hasta T гартована; надморожений, artus L.

prae-valeo, 2. ui α) бути дуже сильним, потужним, багато значити, iuvenis L здоровезний. β) мати більше значінє, перевагу, переважати, верховодити, pars T pugnā T побідити.

prae-validus, 3. α) дуже сильний, дужий, могутний, значний. β) надто сильний, manus O vitia T закорінені, terra aristis V надто буйна.

praevāricātio, ōnis, f. нарушенє обовязку, непевність, зрада Ci.

praevāricātor, ōris, m. підкупний заступник, крутар Ci.

prae-vāricor, 1. α) збочувати з правої дороги = кривити душею; кляс. *metaph.* β) нарушати обовязок, лукавити, потайком підпирати противну сторону; *absol.* Ci Pl.

prae-vārus, 3. дуже кривий, недоладний Ci.

prae-vehor, 3. vectus sum. α) їхати спереду, equites L equo V верхи, missilia T летуть вперед. β) плисти попри, Rhenus Germaniam T.

prae-venio, 4. vēni, ventus раньше приходити як хтось, у-, по-, ви-, спереджати кого; *absol.* hostis L lucifero p. O на зорях, у досвіток; обр. tempus praeventus morte O заскочений смертию, perfidia praeventa S спинена, Agrippina praevehitur T убито скорше нїж вона.

prae-verro, ere, перед ким замітати, vias O.

prae-verto, 3. ti, sus, (инодї dep. **praevertor,** ti, I. наперед (раньше) ставляти = перше брати ся до чого, eis rebus Ci, id sermoni Ci bello alqd L ad interna T звернути свою увагу, на, bellum L скорше починати. II. α) іти перед ким, перебігати, бігти перед ким, наздоганяти, випереджати, cursu ventos V перебігти, Hebrum V дігнати. β) по-, у-, спереджати, запобігати, зарадити кому, робити неможливим, спиняти, нївечити, huic rei C; *trans.* opportunitas usum turrium L добрий случай понївечити їх, vivo amore resides animos V новою любовю занепокоїти серце, me fata O спостигла лиха година = на завадї.

prae-vertor, i, (лиш в praes.) скорше (радше) звертати ся куди, ad Armenios T виїхати до. β) радше (раньше, попереду) забирати ся до чого, ei rei Pl = illuc H на се звертати увагу; *activ* = *medial.* ad interna T.

prae-video, 2. vīdi, sus α) наперед у-, видіти, раньше бачити, cultros O ictum V. β) передвиджувати, impetum T; зал. пит. Ci.

prae-vitio, āre, наперед псувати, gurgitem O перед тим скала-мутити.

prae-vius, 3. передущий, попереджаючий O.

prae-volo, 1. āvi, летїти попереду T.

pragmaticus, 3. обізнаний з чим; *subst. m.* знавець Ci.

prandeo, 2. prandi, sus, (prandium) снїдати; *absol.* Ci; з *obl.* holus H їсти на снїданє.

P Pf. *activ.* поснїдавши, попоївши, p. viri L, але pransus, potus Ci об'ївши ся і обпивши ся, обїлий, обпитий.

prandium, ii, n. снїданє, передобідна закуска Pl Ci.

pransus, 3. гл. prandeo.

prātensis, e, луговий, fungi H на сїножатях ростучі H.

prātulum, i, n. луч(ень)ка Ci Pli.

prātum, i, n. α) луг, лука Ci. β) сїно, трава, отава O. γ) площа, Neptunia Ci море.

prāvitās, tātis, f. (prāvus) α) кривина, вада, oris Ci скривленє, corporis Ci покривленє, membrorum Ci калїцтво. β) перевертність, дивацтво, недоречність недоладність, ad p. venire Ci consilii T. γ) неправість, хиба, ледачість, morum T; *pl.* pravitates uxorum T жіночі примхи, animi Ci нóрови.

prāvus, 3. *adv.* ē α) кривий, нерівний, nasus H кирпатий; *subst. n.* artus in pravum elapsi T покривлені, покорчені. β) покручений, переворотний, недоречний, sententia Ci недоладна. γ) неправий, недобрий, злий, лукавий, ледащий, religiones prave cultae L не по закону відбуті; *subst.* in pravum abstractus S зведений до злого, зледащілий.

precārius, 3. (preces) α) вимолений, випроханий, виблаганий, з ласки, victus Cu жебраний хлїб, forma O позичена, p. opem orare L благати помочи. β) минущий, непевний, несталий, imperium Cu T p. animam trahere T коротати житє; *abl. sg.* n. *adv.* precāriō α) проханєм, з ласки, p. respondere Ci p. rogare Ci. β) відкличний. на якийсь час, дочасно, p. possidere Ci praeesse T поки що (тим часом).

precātio, ōnis, f. просьба, прошенє, молитва, carmen precationis L формулка молебня.

precātor, ōris, m. заступник.

preces, um, f. (в *sing.* лиш *dat. acc.* і *abl.*) α) просьба, проханє, мольба, omnibus p. petere C всякими способами. β) молитва, totus in prece O p. et vota Ci. γ) прокліи, заклін, клятьбá, dirae T; *Sg.* лиш *poët.*

preciae, ārum, f. рід винограду V.

precor, 1. (preces) α) просити, благати, молити ся; *absol.* O з *obi.* deos Ci nihil Ci; з подв. *acc.* id deos L; часто alqd ab alqo Ci; нам реч: з *coni.* O; з *ut;* з *ne* Cu. β) бажати, ea tibi Cu tua esse O бути твоєю; *acc. c. inf.* O bene p. L благословляти, alci male Ci = mala H проклинати кого, alci salutem Ci поздоровляти, sollemnia incipientis anni T поздоровити з новим роком.

prehendo, (prēndo) 3. di, sus α) хватати, хапати, хопити за, спіймати, обіймати, поривати, manum Ci alqm manu p. Cu вхопити за руку; *occ.* prehendi eum inssit Ci заперти, servum C зловити, prensi boves V займлені, alqm cursu V дігнати, oras V добитися до. β) займати = захоплювати, забирати, arcem V взяти приступом, здобути, prensus Aegaeo H захопила єго буря на морю. γ) понимати, розуміти, animus naturam Ci.

prehenso, (prēnso). 1. α) хапати за що, ловити за що, поривати, manu bracchia H summa valli T чіпляти ся за край окопів. β) с-, тискáти кому руку, просити о уряд, patres L unus Galba Ci сам убігає ся.

prēlum, i, n. давило V.

premo, 3. pressi, pressus α) тиснути, давити, душити, гнїтити, iuvencus iugo pressus O в ярмі, frena manū O кріпко держати, ubera V доїти, solum V (pede exanimum V) ступати по, anguem humi V на-, здоптати, alqd rotis O переїхати, vestigia per ignem V перейти, vestigia alcis T ступати в чиїсь слїди, іти за ким, cursum apri V здоганяти, ebur O (cubilia O toros O terga O) сидїти на, humum O лежати на, forum Ci часто сидїти = перебувати на фор., axes (currum) O стояти на кол. = їхати колесницею, locum praesidiis L осадити облогою, frena dente O кусати, grana ore O жути, favos V видушувати, balanum H витискати, mammas V = ubera O доїти, pressi copia lactis V свіжий кусник сира, litus H держати ся берега, amnis insulam O опливає. β) тиснути на, обтяжати, наважувати, trabes columnas H лїгарі обважують їх, carinae pressae V нагружені, vina V толочити; *metaph.* гнїтити, пригнїтати, гнобити, допікати, докучати, доїдати, sub gurgite turres O затопляти, aere alieno C Ci бути задовженим, re frumentaria Ci терпіти недостачу харчів, te iussa Fauni V непокоять тебе, premor formidine V жахаю ся, менї лячно. γ) натискати, напирати на, налягати на, ad alqd; *pass.* бути в бідї, в клопотах, бідувати, терпіти щось, Trojani V angustiis C бути в скрутнім положеню, cervum ad retia V заганяти, Torquato premente Ci під єго напором, me verbo premis Ci держиш мене за слово, propositum O стояти при своїм

намірі, argumentum Ci класти натиск на, culpam poena comes H зараз наступає. δ) крити, у-, покривати, затаювати, galea canitiem V arva pelago H затопляє ниви, pressae sub gurgite turres O затоплені, eum quies V спав глибоким сном; *metaph.* прикривати, luna lumen V ховає, ossa O поховати, alqd terrā H закопати в землю, gloriam V затемнювати, haec ore V замовчати, vocem corde V заховати в серці. II. α) за-, втискати, у(ві)ткнути, hastam V застромити, hastā alqm V пробити, pressus vomer V що глибоко врізав ся, cubitum H спирати на подушку; *occ.* 1. за-, садити, virgulta V pressi propaginis arcus V загнуті розсадини. 2. за-, назначувати, rem notā O. β) за-, придавляти, за-, в-, с-, пускати, знижати, vomerem O = sulcum V глибоко за-, пустити, mundus premitur V спускає ся, хилить ся, aulea premuntur H завіса спадає = штука починає ся, currum O їхати низько; *occ.* повалити, armigerum V pressus et exanimatus est T; *metaph.* понижати, зневажати, уменшати, opuscula H, arma Latini V, omnia humana Ci, superiorem L. γ) при-, спиняти, опинити ся, стати, vestigia V опинити ся, стати, cursum Ci перестати бігти, lucem caligo L затемнює; *metaph.* 1. гасити, тушити, ignem V vocem V замовчати, clamorem OL за-, стихнути, sensus T затаїти; з *prolept. obi:* pontus placida aequora V втихомирює. 2. у-, гамувати, filii vocem V не дати говорити єму. 3. нанувати над, закріпощати, заневолювати, populos dicione V Mycenas servitio V держати під кормигою, arva iugo V поневолити. δ) стискати, здавлювати, стягати, за-, душити, habenas V collum laqueo O = alci fauces H = guttur V, oculos mortui V (os) V замкнути; *occ.* стисняти, коротити, обтинати, Zeno ea Ci umbram V притяти зелень, falce vitem H підтяти, habenas V натягнути. (opp. laxas dare попустити).

prendo, prenso гл. prehendo, prehenso.

prensātio, ōnis, f. домаганє чину = убіганє о Ci.

pressē, *adv.* α) коротко, звазько, p. dicere Ci. β) точно, виразно, p. agere Ci p. definire Ci.

pressio, ōnis, f. (premere) давленє, гніт, натиск; *metaph.* підпора, підойма C.

presso, āre, *(frequ.* до premere) часто при-, стискати, ubera O доїти.

pressus, 3. (P Adi. до premere) α) стиснений, видушений, vina H p. gradu (pede) L щільною лавою, шерегóм, p. gressu vestigia legit O іде вслїд за ним. β) знижений, спідний, Ara O південний, curru T запряжений до, modi Ci тихі переливи, sonus Ci шепіт. γ) короткий, звязкий, ядерний, in explanandis rebus Ci orator Ci. δ) точний, певний, докладний, verba Ci Pli.

pressus, ūs, m. (premere) на-, тиск, давленє, гніт; з *gen. subi.* ponderum Ci; *obi.* palmarum Ci стисканє, oris Ci гарний вислов.

pretiōsus, 3. *adv.* ē α) дорогоцїнний, дорогий, цїнний, коштовний, коштовитий, пишний, чудовий, equus стíйний, loca metallo O богаті в. β) розтратний, emptor H.

pretium, ĭ, n. α) цїна, вартість, коштовність, iacent pretia praediorum Ci упали на цінї, p. constituere Ci назначати, conficere Ci заціннти, magni (parvi) pretii esse Ci дорого (дешево) стóяти, p. habere Ci = in pretio esse L мати якусь вартість, значити неаби-що. β) гроші, in pretio p. est O мають вартість, converso in p. deo H перекинув ся в золотий дощ; з *abl.* pretio N Ci за гроші, грішми, magno (impenso) pretio Ci дорого, parvo p. Ci дешево; *occ.* від-, окуп, відкупне, pro captivis Cu викуп, оплата. γ) нагорода, за-, плата, operae = (curae Pli) за труд, p. est (з *inf.)* Ci L о-, виплачує ся, manūs Ci L заробіток, pretio adfici V дістати нагороду, palmae V за побіду; *occ.* нагорода = кара, perperam facti Ci mori H.

***prex,** precī, precem, prece гл. preces.

prīdem, *adv.* α) з давних давен, давно перед тим, передше, quam ... pridem Ci від коли, haud (non) ita p. H Ci якось недавно, онодай, iam p. Ci вже від давна. β) давно, колись, булó.

prī-diē, *adv.* день передóм, на передóдні; *absol.* Ci; з *gen.* p. eius dei Ci; з *quam.* з *acc.* Kalendas Januarias Ci.

prīm-aevus, 3. (aevum) молоденький, (як) первóлїток, flos V перший цвіт, розмай житя.

prīmānus, 3. до першого леґіону приналежний, **prīmāni,** ōrum, m. T жовнїри першого леґіону, „перваки".

prīmārius, (prīmus) 3. оден з перших, передовий, чільний, знатний Ci.

prīmi-genius, 3. первісний, первітний.

prīmī-pīlāris, is, m. сотник першого манїпула триарiїв = найстарший сотник T.

prīmī-pīlus, i, m. перворядний, гл. pīlus.

prīm-itiae, ārum, f. α) пе́рвіт(с)ка, первісток, перші плоди, farra p. dare O metallorum T добуток, дохід. β) первина, перша с-, проба, miserae V iuvenis V перший (войовничий) подвиг.

prīm-ordium, ii, n. (ordīri) початок, зачаток, зачи́н; зв. *pl.* rerum Ci первовік, urbis L закладини, заснова; *occ.* principis T вступ на престіл.

***prīm-ōris**, e, (prīmus, ōs) звич. *pl.* α) передний, передовий, primori in acie T цілком спереду, p. labris alqd gustare, adtingere Ci ледви доторкнути (нипати) устами, займати ся лиш поверховно; *occ. subst. pl.* передовики, в першій лаві L. β) переднїщий, передовий, чільний, найзнатнїйщий, feminae T senes T.

prīmum-dum, *adv.* у перше T.

prīmus, 3. α) передний, передовий, чільний, на передї, agmen Ci передня сторожа, передовики; **prīmum**, i, n. передня лава, in p. succedit L eunt in primo S. β) найперший, на(й)самперед, передом; *poët.* cum p. examina ducunt V первінчики; *occ.* перший = початковий, p. nocte Ci смерком, p. adventu Ci зараз з приходом, p. vere Ci на про́весні; *subst.* 1. **prīmum**, i, n. початок. α) primo C первісно, з початком, in primo L найперше, на(й)самперед, з початку. 2. **prīma, ōrum**, n. початок, naturae Ci основини, p. consiliorum T = p. consilia. γ) сам перший, найзнатнїйший, головний, municipii Ci p. partes agere Ci грати головну ролю, primas ferre Ci T дістати першу нагороду, dare Ci признати першу нагороду, deferre Ci передати головну ролю; *neutr. pl.* prīma, ōrum, перше місце, p. tenere V ad prima V головно, найпаче. II. 1. α) *acc. sg. neutr.* **prīmum**, найперше, уперед, p. omnium Ci передовсїм, ac p. quidem Ci отсе наперед, primum . . . deinde . . . tum . . . postremo. β) перший раз, уперше, уперве, у первенї, tum p. CiN тодї уперве, са́ме тодї, p. convocati sumus Ci. γ) скоро тільки, скоро, як лиш, ut p. V, cum p. Ci, ubi p. Ci, simul p. L з *ind. pf.*; quam primum Ci чим скорше. 2. *abl. sing.* **prīmō**, спершу, спочатку, зразу, на(й)самперед, primomox (postea . . . postremo) NL cum primo L скоро лиш, як тільки. 3. α) *abl. pl.* **in prīmīs = inprīmis = imprīmīs (= cumprīmīs)** між першими, усамперед N. β) головно, дуже, найпаче, i. improbissimus Ci що найгірший, facinus, i memorabile T найпамятнїйша. γ) перше, наперед, imprimis . . . dein LS.

princeps, ipis I. α) *adi.* перший, наперед, in periculo Ci p. locum tenere Ci перворядне місце, p. in proelium ibat L перш усїх. β) перший, передовий, передущий, визначний, найчільнїйший, найзнатнїйший, найважнїйший, viri H вельможі; як *adi. relativ.* з *gen. obi.*: inveniendi Ci перший винахідник, doctrinae Ci світич; з *praep.* ad alqd Ci здалий до, in astrologia Ci вельми поважаний астрольог. II. *subst.* на-передовець, передови́к, верховода, провідник, воєвода, князь, голова, начальник, legationis CL civitatis CiL державник; са́ме principes NCi можновладцї. β) справник, скоїтель, прив'і́дець, причинник, причина, прив'і́д, почи́н, consilii CCiN coniurationis Ci затївник, nobilitatis Ci праотець, rogationis L внескодавець, ad suscipiendam rationem Ci дорадник, Stoicorum Ci творець школи Cm. III. α) *occ.* як титул: голова, p. senatūs L перший в списку сенаторів (бо перший віддавав свій голос). β) p. senatus = p. Caesar H цїсар, цар, feminae T дами ц(їс)арської родини. γ) титул молодих боярів, p. iuventutisCiL (в репуб. часах) провідник рицарських центурий; за ц(їс)арів (у T): наступник трону, ц(їс)аревич. III. α) у війську principes: друга бойова лава між hastati і triarii L. β) *collect.* princeps = манїпула, signum primi p. L octavus Ci. γ) сотник. 1. манїпули, p. primus L (= principum).

principālis, e, I. (princeps) α) первісний, перві́тний, стихійний, основний, первозначний, causa Ci. β) головний, via L широка і поперечна, що вела до головної площі (в таборі), portae LS бокові = dextra і sinistra. γ) ц(їс)арський, scortum T.

principātus, ūs, m. (princeps) α) перше (перворядне) місце, пе́ред, першість, першенство, astrorum Ci p. sententiae tenere Ci голосувати насамперед. β) перед, передовництво, передованє, начальство, верховодство, провід, перевага, власть, in civitate CiN верховна власть, Cassii Ci місце провідника. γ) ц(їс)арська достойність, самодержавє, p. et libertas T. δ) філозофічна основина, філ. засада, animi Ci. ε) початок, a temporis p. Ci споконвіку, з первовіку.

principium, ii, n. (princeps) I. α) початок, походженє, вступ, hinc p. H pontus T край мосту; *abl.* principio Ci спершу,

спочатку, p. vigilavi Ci veris L на про́весні, orationis L в переднім слові, але in principio originum Ci на вступі, в передмові до orig.; a principio Ci від початку, p. ab alqo deducere O виводити свій рід від; *occ.* починаючий, початко́вий, curia fuit p. L голосувала найперше, Graecia p. moris fuit O дала перед, почи́н до. β) первопочи́н, причина, основа, живло, первиця, ‚стихія', iuris Ci засади, urbis Ci заснова, rerum Ci перевороти. II. α) військово: *pl.* n. principia, ōrum, пе́ред, передна бойова лава, передний шере́г, post p. L за ‚фронтом', principis aquilam abstulēre T. β) головна збірня в таборі, гол. майдан, де находили ся намети ducis (legatorum, tribunorum); in p. vocare T iura reddere in principiis L

prior, us, ōris, (*compar.* до prō, prae) (*superl.* prīmus) α) переднїйший = передний, передо́вий, partes C; *subst.* priores C передовики, передовцї, (*opp.* extremum agmen.) β) перший з двох, передущий, попередний, давнїйший, раньший, колишнїй, locus Ci p. comitiis Ci anno priore Ci торік, тогід, рік тому назад; *praedicat*-ивно: передом, наперед, перше (з двох) ii, p. bellum inferunt C; *subst.* предки, more priorum O. γ) переднїйший = чільнїйший, знатнїйший, color O гарнїйший, p. aetate et sapientiā S віком старший і розумнїйший, nihil est prius vitā H нема нїчого понад; *acc. adv.* **prius**, переднїще, перше, скорїш, раньше, давнїйше; часто з quam: скорше а-нїж, (нїм, заким); отже **priusquam**, α) заки(м), закіль, а-нїж, нїм. 1. в часовім значінню з *ind.* N. 2. в причиновім і наслїдковім значінню з *coni.*, але при impf. і plqf. завсїгди *coni.* β) prius = potius радше чим, нїж, p. carnificinam prius (= potius subierint, quam ibim violent Ci волїють іти на муки, нїж-би . . .

prīscus, 3. (від prius) α) переднїйший, попередний, колишнїй, з-, давний, давноминулий, Venus H nomen O первісне, β) давноколишнїй, старинний, sanguis V verba Ci застарілі, Cato H суворий, parens Ca строгий. γ) давнезний, старосвітний, стародавний, Inachus H virtus T старослава, p. vetustas Ci старосвітщина. δ) первісний = простенький, gens H prisce agere Ci по давньому = без всїляких заходів.

prīs-tinus, 3. α) попередний, колишнїй, давн(їйш)ий, tempus N минувшина. β) послїдний, учорашний, dies C Cu.

pristis, is, f. **pistrix**, trīcis, f. морське чудовище V. β) кит (співзірє) Ci. γ) воєнний корабель, p. agere V правити ним, V. p. L.

prius, priusquam, гл. prior, non prior, quam, не скорше . . . аж, перше як, аж.

prīvātim, (*adv.* до prīvatus) α) як приватний чоловік, в своїм імени, для (що до) себе, особисто, неурядово, p. ac publice Ci. β) у себе дома, p. se tenere L пересиджувати дома.

prīvātio, ōnis, f. (privāre) позбава, ізбавленє, doloris Ci від.

prīvātus, 3. (prīvāre) α) приналежний до одиниці, власний, свій, res Ci власність, suo p. consilio C N на власну руку, vita Ci домашне; *subst.* **prīvātum**, i, n. особисте майно, власність, ex p. conferre L із свого = з власних засобів, in privato L дома, ex p. L з дому, in p. vendere L для домашної потреби; *subst.* **prīvātūs**, i, m. 1. приватний; (= неурядовий) чоловік, неурядовець, Ci N. 2. за ц(їс)арів, підданий, підданець T. β) звичайний, простий, carmen H.

prīvī-gnus, a. α) (prīvus, genitus) i, f. m. вихованець, вихованка, па́серб, па́сербиця; *pl.* matre carentes privigni H сироти-звединята.

prīvī-lēgium, ii, m. (prīvus lex) (виключне) особисте право, надання, привилей, Ci Pl.

prīvo, 1. (prīvus) α) позбавляти кого чого, лишати, alqm rē C Ci alqm lumine O осліпити. β) ослобоняти, ви-, ізбавляти, увільняти, te exsilio Ci визволити, vitā, luce Ci збавляти житя.

prīvus, 3. α) окремий, по одному, boves L. β) свій, питомий, властивий, власний, triremis H aliud p. H. иньше, осо́бшане, незвичайне. γ) лишений чого, вільний від, без, militiae S.

I. **prō**, (не proh) ‚о поможи Боже', їй-же Боже, pro sancte Juppiter Ci prō deūm fidem Ci Бога ради, на Богів.

II. **prō**, (з prōd *abl. n.*) *praep.* з *abl.* α) перед, плїчма до (opp. ante, лицем до), copias pro vallo collocare C, sedens prō aede Castoris Ci, pro curia L. β) перед = спереду, на, pro suggestu loqui Ci на підвисшеню = з мовницї, pro contione L перед збором, pro tectis S на дахах = з дахів. γ) про, за, за-, для, на хосен, в оборонї, pro patria mori H orationes pro se et in alios L. 2. α) за = в заступстві, місто, за(то)мість, як, legio pro subsidio C запасний, pro consilio imperatum est S іменим ради;

class. pro consule, pro praetore, заступник консуля, претора. β) за, як, мов-би, неначе-би, як-би, так як, по, pro perfuga C N pro viso remuntiare C мов дійсність, pro certo L напевно, pro amicis facere L з приязни, по дружньому, se pro cive gerere Ci сповняти свої громадянські права. γ) за, в нагороду, gratiam referre pro meritis C N. δ) по, (після,) згідно з, відповідно до, з огляду на, як на, як до, що до, pro viribus Ci по силам, pro rata parte C = pro portione L в міру до, pro tempore et pro re C (після) як до обставин; Фрази: pro eo ac (atque, quasi) Ci (після), так як, pro eo quod для того що, тому що, pro eo ac si неначе-б, мовби, pro eo ut Ci = prout так як, наколи-б, в разі-б.

proāgorus, i, m. голова (в деяких сицилійських містах) Ci.

pro-avia, ae, f. прабабка T.

pro-avītus, 3. прадідівський O.

pro-avus, i, m. (avus) прадід, предок, праотець, прáщур Ci H Cu.

probābilis, e, *adv.* iter (probāre) α) по-, хвальний, путній, здібний, causa Ci vir ingenio p. Ci талановитий. β) можливий, імовірний, вірогідний, ма(й)бутний, coniectura Ci.

probābilitās, tātis, f. імовірність, вірогідність Ci.

probātio, ōnis, f. α) óгляд, і-, спит, с-, проба, спиток, athletarum Ci. β) одобрення, призвіл, похвала, operis Ci. γ) доказ, довід, scelerum T.

probātor, ōris, m. (probāre) одобритель, похвальник, rationis Ci.

probātus, 3. (P Adi. до probāre) α) досвідчений, довіряний, стрібований, путній, годящий, femina Ci чесна. β) поважаний ким, улюблений, милий, дорогий, alci Ci L.

probē, (*adv.* до probus) добре, як слід, гаразд, p. actitare T обичайно.

probitās, tātis, f. прав(едн)ість, чемність, чесність Ci.

probo, 1. (probus) I. α) досвідчати, ‚пробувати', роз-, пізнавати, озирати, villam Ci оглядати, amicitias utilitate O судити, оцінювати по. β) висвідчати, по-, ухваляти, одобрювати, у-, признавати за, стверджати що, вважати чим, мати за; *abs.* Jove non probante H проти волі єго; alqd; з подв. *acc.* eum iudicem Ci; з *inf.* Cu C; з *acc. c. inf.* suffecturum armis T що він годен (здатний) носити збрую. II. α) з'єднувати собі чию повагу (признанє), вдоволяти ко-, го, до готити кому, haec alci probantur Ci; *refl.* подобати ся кому, бути до уподоби, sociis se probavit Ci припав їм до серця; *medial.* probari alci N; *occ.* видавати кого за кого, alqm pro illo Ci. β) доказувати, доводити, переконувати, crimen C; з *acc. c. inf.* C; з *nom. c. inf.* pater esse probor O hoc difficile est probatu Ci.

probrōsus, 3. α) поганий, ганібний, crimen Ci p. carmina fictitare T писати огидливі вірші, ‚пашквілі'. β) сороміцький, непутящий, мерзений, vitā T.

probrum, i, n. α) до-, гана, докір, наруга, огуда, alqm probris vexare Ci докорати кому, probra iactare L наругати кого, iacere (fundere) in alqm T допріками дорікати кого. β) ганьба, сором, стид, paupertas probro habetur S. γ) ганібний учинок, paterna Ci; *occ.* розпуста, розпу(с)тність, перéлюб Ci O.

probus, 3. α) добрий, добрячий, годящий, путящий, navigium Ci кріпкий, ingenium Ci талановитість, argentum L щире. β) добрий, прав(едн)ий, чесний, обичайний, смирний, покірливий, filius Ci.

procācitās, tātis, f. зухвальство, влазливість, настирливість, нахабність, безсоромність, безличність Ci N T.

procax, ācis, *adv.* iter зухвалий, нахабний, настирливий, влазливий, безсоромний, austri V рвачкі; з *gen.:* otii T жадний супокою; з *abl.* ore T безличний, linguā T пискáч.

prō-cēdo, 3. cessi, cessum est α) по-, ступати наперед, попереду, виступати (іти) уперед, передом, виходити, visum S вийти, щоб бачити, alci obviam Ci = obvium S іти назустріч; звідки? з *abl.* castris C = de castris S; e praetorio Ci, ab aula O; куди? з *acc.:* Babylonem Cu, in medium Ci, ad litus O, ante portam L extra munitiones C поза окопи; *occ.* 1. виступати = ви-, рушати, виряджати ся, ви-, маширувати, виходити, a castris C in aciem processum est L. 2. виступати = явно показувати ся, прилюдно являти ся, in contionem L на зборах, vesper V зійшла вечірка, voces T почули ся, in medium Ci показати ся серед народу. β) поступати, ся, посувати ся наперед, іти далі, vinea S opere C в, multum diei S пройшло, aetate Ci старіти; *occ.* поступати далі = тривати, продовжати ся, stationes L stipendia iis L далі виплачують ся. γ) поступати = робити поступи, успівати, ciborum condiciones Ci in philosophia Ci

honoribus longius Ci зазнати (зажити) більше по-, честий, dicendi laude Ci вславити ся, irae V уростає, більшає; *occ.* поступувати за далеко, заганяти ся, in dando longius Ci, eō vocordiae processit, ut .. S in multum vini L підпив собі. β) поводити ся, вести ся, виходити кому на гаразд, на добрó, удавати ся, alci bene (prospere) alqd Ci, bene facta rei p. S, venenum non procedit T не дїлає; *occ.* щастити кому, alci consilia L.

procella, ae, f. α) *occ.* буря, бор(в)а, борвій, хуртовина, вихор, vexant mare H колишуть борви. β) напад кінноти, equestris L T. γ) буря = буча, розрух, навал, tribuniciae L.

procellōsus, 3. бурливий, вихруватий, розбурханий, навальний, ventus L O рвачкий.

proceres, um, m. α) старишна, передовики, inventutis L молодого боярства. β) чільні люди, провідники, можновладцї, бояри, civitatis T.

prōcēritās, tātis, f. стрункість, високий з-, ріст, високість, довгість Ci T.

pro-cērus, 3. (ростом) струнький, гінкий, високий, рослий, довгий, lupi H довгова(с)ті щупаки, bracchium proiectum Ci дальше простягнуте, palmae Ca розпростерті руки.

prōcessio, ōnis, f. (procēdere) α) поступованє наперед, по-суванє Ci.

prōcessus, ūs, m. (procēdere) α) поступ наперед, поступ в, дальший хід, dicendi Ci; *occ.* поступ = успіх, поводженє O.

pro-cido, 3. procidi (cadere) падати наперед, по-, валити ся, ad pedes alcis H припасти до ніг.

prō-cinctus, ūs, m. (cingere) зброя, лиш in procinctu Ci O в зброї, збройний, in p. habiti T при військових вправах, testamentum in p. facere Ci завітувати, записувати перед битвою.

proclāmātor, ōris, m. крикун, горлань Ci.

prō-clāmo, 1. голосно кликати, с-, кричати, за-, гомонїти, викрикнути; *absol.* V; з *acc. c. inf.* L.

prō-clīno, 1. клонити вперед, хилити, на-, по-, схиляти, mare in litora O; обр. res proclinata C готова лихо ви́пасти.

prō-clīvis, e, *adv.* ī (e) α) похи́л(ист)ий спа́дистий, стрімкий, semita L припа́диста; *subst.* eos per proclive pellere L з гори в діл. β) на-, при-, схильний, охочий, у'способлений, готовий до, на, ad morbum Ci хирявий, утлий. γ) легкий (виконати), iis erat p. flumen tranare C p. dictu Ci in proclivi esse Pl бути легким.

prō-clīvitās, tātis, f. похи́л(ість), схил, спад(истість); обр. нахильність, успособа, ad aegrotandum Ci хирявість, утлість.

proco, āre, або procor, ārī, забагати, жадати Ci.

procoetōn, ōnis, n. передпокій Pl.

prō-consul, is, m. (pro consule) бувший конзуль, намісник (провінції) C L T.

prō-consulāris, e, проконзульський, vir p. T проконзуль, imago L лиш тїнь конзульської власти.

prō-consulātus, ūs, m. гідність проконзуля T.

prō-crastinātio, ōnis, f. відрочуванє, відложенє, відкладанє Ci Ci.

prō-crastino, 1. (crastinus dies) відкладати, відрочувати (на другу днину), відволїкати Ci.

prō-creātio, ōnis, f. родженє, плодженє Ci.

prō-creātor, ōris, родитель, батько; *pl.* батьки, mundi Ci с(о)творитель.

prō-creātrix, īcis, f. родителька, мати Ci.

prō-creo, 1. родити, плодити, filios ex, de alqa N Ci мати з нею, fetus Ci кидати; обр. видавати, творити, витворювати, чинити, спричиняти, virtutem Ci.

prō-cubo, āre, покотом лежати перед чим, лїгма розтягнути ся, umbrā V в затїнку.

prō-cūdo, 3. cūdi, cūsus α) у-, викувати, кути, enses H. β) творити, виробляти, linguam Ci.

procul, *adv.* α) *acc.* далеко = у далечину, p. amovere S віддаляти. β) *abl.* здáлека, здáлеку, p. cernitur Aetna V. γ) *locat.* далеко = віддалїк, на-віддаль; *absol.* p. in pelago saxum V; часто з *abl.* або з *abl.* з ab: haud p. ab eo loco N p. a castris C недалеко від; без ab: p. urbe Cu O L; *metaph.* p. dubio L без сумнїву, запéвне, p. negotiis H далеко від світового виру, в затишку, p. errare S дуже помиляти ся, causas p. habeo T далекі менї, haud p. ab-est, quin . . . L не бракує багато, то був-би . . . ‚мало що не', трохи не, замалом не.

prō-culco, 1. (calcāre) доптати, толочити, pedibus virum O.

prō-cumbo, 3. cubui, cubitūrus на-лягати, ся, класти ся наперед. α) нахиляти ся, на-, згинати ся, remiges certamine V прилягли навзáводи до керми, tigna C гнуть ся = подають ся. β) класти ся = кидати ся на землю, падати, fessi C; як *pass.*: dextrā alcis V T (= caedi полягти), humi bos V; ad genua L = geni-

bus O припасти до ніг, frumenta C злягло, agger in fossam L повалив ся. γ) у-, про-, падати, res meae O ad infimas obtestationes T понижати ся до.

prōcūrātio, ōnis, f. (prōcūrārē) α) орудуванє, правлїнє, заряд, aedium Ci нагляд над. β) посада ц(їс)арського скарбника T. γ) очищенє, роз(г)рішенє, plena Ci incesti T.

prōcūrātor, ōris, m. α) завідця, заступник, управитель, regni C; *occ.* орудник, повномочник, дїловодець, ludi T наставник ґлядияторської школи. β) скарбник ц(їс)арських доходів, прокуратор, Pontius Pilatus T. **prōcūrātrix,** īcis, f. управителька, наставниця Ci.

prō-cūro, 1. α) заряджувати, займати ся чим, завідувати, sacrificia C corpus V годити собі. β) (для другого) орудувати чим, rationes alcis Ci провадити. γ) зловістні о-, знаки від-, замолювати, prodigia L tela O.

prō-curro, 3. curri (старша ф. -cucurri) cursum est. α) вибігати наперед, бігти, ex castris C in ius H спішити до; *occ.* підбігати, рушати на, наперед, contra Laurentum V extra aciem C вибігти з посеред лави. β) заганяти ся, виступати, виставати, стреміти, сторчати, Sicilia in aequor O saxa procurrentia V стрімчаки.

prōcursātio, ōnis, f. набіг, зачіпка, перéстрілка L.

prōcursātōres, um, m. перестрільники L.

prō-curso, 1. (*frequ.* до prōcurrere) раз у раз на-, вибігати наперед; *occ.* герцювати, перестрелювати ся L.

prō-cursus, ūs, m. (prōcurrere) набіг, нáскок, напад, приступ V T.

pro-curvus, 3. надігнутий, закривлений, кривий V.

procus, i, m. (procāre) жених H, impudentes Ci залицяйники.

procyon, песик (звізда, що сходить 15. VII.) Ci H.

prōd-eo, īre, ii I. α) виходити, вилазити; звідки? foribus O *(abl.)*; ab antro O e gurgustio Ci; куди? ad colloquium C in publicum Ci (= саме prodīre L); *occ.* прилюдно, явно) виступати, являти ся, testis Ci як свідок, in scaenam Ci N. β) ви-, являти ся, виникати, показувати ся, на-, ставати, чим, повставати, bellum O aurum O prodis ex iudice Dama H стаєш рабом, cura H стаєш журбою. II. α) іти наперед, далї підходити, рушати, посувати ся, longius C columbae volando V летуть дальше; обр. quadam p. tenus H дійти до якоїсь мети, extra modum Ci перебрати міру, consuetudo Ci вкорінює ся. β) виступати = сторчати, стреміти, rupes in aequor V.

prō-dīco, 3. xi, ctus відкладати, (судовий речинець), відрочувати, alci diem TL.

prō-dictātor, ōris, m. заступник диктатора L.

prōdigentia, ae, f. (prōdigere) марнотравство, марнотрата, розтрата T.

prō-digiālis, e *adv.* iter (prōdigium) дивозний, чудерн(аст)ий H.

prōdigiōsus, 3. повний чудовищ, чудородний, дивоглядний, дивовижний, atria Circes O cura O чудова, не аби-яка.

prōdigium, ii, n. α) диво, чудо, знак, явище, Cereris Ci prodigia piare T відмолити. β) дивниця, чуднота, p. videtur alqd improbare Ci чуднотою γ) чудовисько, чудерство, недолюдок, потвір, Cresia V.

prōd-igo, 3. ēgi, actus (agere) відганяти; обр. розтрачувати, гайнувати, марнотравити, -тратити, марнувати T Pl.

prōdigus, 3. *adv.* ē. α) марнотравний, -тратний, розтратний; *absol.*; з *gen.* aeris H. β) богатий, tellus O хлїбодайна, locus p. herbae H трависте. γ) жертвуючий, animae H що радо віддає душу, arcani H зраджуючий.

prōditio, ōnis, f. (prōdere) зрада, віроломство C Ci.

prōditor, ōris, m. (prōdere) зрадник; *absol.* exercitus disciplinae L без послуху, risus H зрадлива усмішка.

prō-dō, 3. didi, ditus (dāre) α) подавати далї, розводити, genus a sanguine V розмножити. β) передавати, залишати, auspicia posteris Ci hoc a maioribus proditum est Ci остало ся по. γ) передавати, пере-, розказувати, описувати, оповідати. 1. de rē memoria proditur N. 2. memoriā proditur C переказують, memoriā ac litteris Ci устне і на письмі. 3. alqd Ci T; gesta prodiderunt N. 4. *acc. c. inf.* N de eo N. II. α) видавати = родити, у-с-, плоди́ти, Medusae ora O. β) видавати = об-, заявляти, оголошати, постановляти, ухваляти, decretum Ci multidini C; *occ.* настановляти, назначати, окликати кого чим, patres eum Ci eum interregem L Ci T flaminem Ci. γ) (тайну) видавати = з'раджувати, conscios Ci vultus gaudia H fidem S ламати, officium не сповняти; *occ.* ви-, передавати, me hostibus Ci alqm ad mortem V in cruciatūs L на муки.

prō-doceo, ēre, проповідувати, учити H.

prodromus, i, m. гонець, вістник, (вітер).
prō-dūco, 3. xi, ctus I. α) виводити, виводжувати, iumenta C eo duces C; *occ.* виводити = приставляти, казати кому вийти, (виступити, станути де) copias pro castris C eos in aciem C. β) ви-, впроваджувати, казати кому явити ся (ставити ся), puerum Ci testis Ci за свідків, civis ad necem Ci servos ad supplicium Ci a tribuno pl. consul productus est Ci трибун затягнув его перед свій суд, запізвав, eos in contionem Ci; *occ.* проводити, ви-, опроводжати, відпроваджувати, nupta virum O mater funera V. γ) зводити, за-, при-, манити, вабити, загулити, alqm dolo N, fugā longius C, quō discordia eos produxit V завела. II. α) розводити, ви-, про-, розтягати, продовжати, aciem C лаву; *metaph.* syllaba producitur O convivium ad multam noctem producitur Ci тягне ся аж до, vitam ad centissimum annum Ci дожити до 100 р.; iucunde cenam H бавити ся довго при обіді, ignem in flammas O розвести, spem vitae T живити (леліяти, гріти) надію на ж.; *occ.* затягати, зволікати, hunc condicioibus Ci rem in hiemem C відкладати на, res producitur C затягає ся, капарить ся. β) виводити = видавати, вигодовувати, виховувати, викохувати, вирощати, рости́ти, te arbos H semen in aristas O вирости́в у колос, filium Ci principes T; *occ.* творити, usus vocabula H. γ) видвигнути, під-, вивисшати, alqm ad dignitatem Ci eum honore L.
prōductio, ōnis, f. (prōdūcere) продовженє Ci.
prōductus, 3. (P Adi. prōdūcere) I. розтягнений, протяглий, протяжний, догвий, syllaba Ci, dolores Ci fabula H широка. II. відличний, чільний Ci.
pro-egmena, ōrum, n. путящі річи Ci.
proeliātor, ōris, m. войовник, борець T.
proelior, 1. воювати, бити ся, стирати ся, C Ci T.
proelium, ii, n. α) боротьба, бій, битва, p. tollere V miscere V бороти ся, змагати ся. β) напад, (с[у]тичка, схватка) зачіпка, proelio hostem lacessere V C зачіпати его, стирати ся з, p. comittere C Ci сточити (звести́) бій, cum alqo inire L бити ся (в поєдинку).
pro-fānus, 3. α) не(п)освячений, світський, нечистий, locus N; *subst.* n. profana H мирське добро. β) неприпущений до святих тайнощів, безбожний, procul este p. V; обр. vulgus H неосвічений, простий, bubo O зловістний.

profectio, ōnis, f. (proficisci) вихід, похід, виїзд, виправа, подорож C; обр. pecuniae Ci надбані.
prō-fectō, (prō factō) *adv.* дійсно, справді, певно, а вжеж, невжеж не.
prōfectus, ūs, m. (prōficere) поступ, успіх, sine p. O надармо, verba profectu carent O на-, даремні, марні.
prō-fero, ferre, tuli, lātus. I. α) виносити, вибирати, виймати, видобувати, витягати, arma ex oppido Ci tus Ci testamentum proferebatur C знайшло ся; *occ.* приводити, testes Ci. β) ви-, показувати, ви-, об-, заявляти, оповіщати, flagitia Ci викрити, rana caput ex stagno Ph виставила, laurum terra Pli видає, libros Ci показати, testes Ci ставити (за свідків), ad famam T розславити; *occ.* наводити, згадувати, подавати, говорити про щось, vinolentiam Ci exempla Ci. II. α) (наперед, далї) нести, дальше посувати, pedem H далї іти, signa L = arma Cu L далї ви-, рушити (походом). β) розтягати, розширяти finīs Ci imperium T V; *occ.* продовжати, vitam Pl. γ) відкладати, відрочувати, diem L fata parentis V смерть, res Romae Ci закрити судівництво, rebus prolatis Ci підчас судових ферий, суд. дозвілля, exercitum L збір війська.
professio, ōnis, f. (profitēri) заява, прилюдний виказ, зізнанє про, agri Ci flagitii T зголошенє до розпутнього житя, aratorum Ci визнаття про стан їх податків, податковий виказ; *meton.* зáвід, ремесло, bene dicendi C красномовство.
professor, ōris, m. (profitēri) (вселюдний, засвідчений) учитель фільозофії Q.
professōrius, 3. учительський, надто добірний T.
pro-festus, 3. несвяткований, dies T H будна, lux H робуча днина.
prō-ficio, 3. fēci, fectum est α) іти наперед, поступати, посувати ся далї, viam C відбути. β) доходити до, успівати, робити успіхи, доказувати, осягати, встигнути, plus C multum in re Ci. γ) бути хосенним, при-, здати ся на, до, с-, подіяти, служити, помагати, non p. frena O непотрібні, herba H дїлаюче, ad alqd Ci.
pro-ficiscor, 3. fectus α) (в дорогу) вибирати ся, виряджати ся, виправляти ся, ви-, від'їжджати, ви-, відходити, виступати, дви(г)нути, вирушати, navis Ci ви-, відпливає, navibus C N відчалити, звідки? з *abl.* Stagirā Cu portu L ex portu C відплисти, ab urbe C; куди? з *acc.*

Athenas Cu ad (in) bellum C іти на війну, у бій, adversus (contra) alqm N іти походом на; *supin.:* venatum N на лови; з *gerund.:* ad urbem occupandam C; з подв. *dat.* alci subsidio N. β) подати ся де, віддаляти ся, ex hoc loco Puteolos Ci in provinciam Ci. γ) іти далї, переходити до, ad reliqua Ci. δ) виходити від, починати ся від, ab hoc initio Ci inde oratio Ci; *occ.* походити, бpати ся, виникати, ex municipio Ci a Pallante V beneficium a me in rem p. Ci profectus ab Platone C ученик Платона.

pro-fiteor, 2. fessus (fatēri) явно виповідати = виказувати, визнавати, отверто у-, признавати ся до чого, за-, обявляти, прилюдно говорити, викладати, учити; *absol.* de me ipse Ci; з *acc. c. inf.* Ci; з подв. *acc.:* se grammaticum Ci оголосити ся ним = учити граматику, qui profitentur Pl учителї; з *obl.* philosophiam Ci займати ся нею, научати, ius Ci бути правознавцем, iudicium S T доказувати, свідчити, amicum H звати ся дружейком. β) обітувати, обіцювати, подавати (свою поміч), помáти ся (щось зробити) grandia O H se ad adiutorem = ad rem operam Ci C подати свою руку до; *acc. c. inf. fut.* C. γ) (урядово) визнавати, зголошувати ся, iugera Ci apud praetorem Ci nomen Ci вступати до війська. *P Pf.* **professus,** 3. = *medial.* professae O повійниці, ледащиці; P P P. armaO обіцяні, culpa O зізнана, mors Ph очевидна.

prōflīgātor, ōris, m. марнотравник, грошогуб T.

prōflīgātus, 3. α) прибитий, пригноблений, пригнічений горем, maerore Ci засумований. β) безбожний, нечестивий, підлий, homo Ci мерзéник.

prō-flīgo, 1. α) по-, валити, побити, покінати, hostes C прогнати, aciem Ci T відбити, classem C відперти. β) нівечити, нищити, socios Ci rem p. Ci звести на нїнащо. γ) понижати, iudicia Ci omnia ad perniciem p. et perdita Ci Rosc. все загирило і запропастило ся. δ) до-, закінч(ув)ати, bellum T comittere et p. bellum L бороти ся і добороти ся, proelium T рішати, p. et ad exitum adducere Ci як слїд довершити.

prō-flo, 1. видихувати, bos flammas O дме, дише, порскає огнем, полумя паше ему з писка; обр. toto pectore somnum O хропти на всї заставки.

prō-fluens, tis, *adv.* enter, випливаючий, виринаючий, aqua L ручай, oratio Ci плавкá; обр. достатний, достатком, omnia p. Ci всего доволї; *subst.* **prōfluens,** tis, f. (про мову) плавність = гладкість, Haterii canorum et p. T = profluentia loquendi, мовність, плавка = гладка і милозвучна мова.

prō-fluo, 3. fluxi α) випливати, витїкати, виринати, Mosa ex monte C. β) доходити до, сходити на, зійти на, ad famam Ci незамітно, ad libidines T понижати ся до.

prōfluvium, ii, n. виплив Cu.

***prō-for,** fārі, fātus, за-, проговорити, с-казати, Dido V.

prō-fugio, 3. fūgi α) *intr.* утїкати, майнути, відбігти; *absol.* domo Ci L a domino Ci; *occ.* забігати до, шукати притулку, ad alqm S C. β) оминати, уникати, agros H.

profugus, 3. α) утїкаючий, збіглий, гонений, domo L e proelio T утїкач; *subst.* збіглець, у-тїкач; з *gen.:* regni T вигнанець. β) заcланий, patriā L вигнанець. γ) скитаючий, кочуючий, Scytha H.

pro-fundo, 3. fūdi, fūsus α) про-, ви-, розливати, sanguinem Ci; *refl.* = *pass.* lacrimae se profuderunt Ci покотили ся, multitudo se C висипала, ся; обр. voluptates Ci прориваються ся, quae terrae fetu profunduntur Ci що пробивають ся, quae in vitibus se profuderunt Ci що вибуяли в, clamorem Ci загомонїти, voces Ci закричати, animam Ci вúзівнути, сконати; *occ.* β) віддавати, жертвувати, посвячувати, pecuniam pro patria Ci animae vires Ci vitam pro patria Ci ложити головою, душею за. γ) ви-, розтрачувати на, гайнувати, pecunias Ci divitias Ci.

pro-fundus, 3. α) глибокий, nox V підземéлє, caelum V високе, altitudo L T незглубима безодня. β) бездонїй, безмірний, avaritia S ненаситна, ненáтла, libidinum gurges Ci прірва, os H промовистий; *subst.* **profundum,** i. n. глиб(ина), пропасть, silvarum ac montium V дебри і яруги. β) глúбоч, плéсо, море, безодня O Ci.

profūsio, ōnis, f. марнотравство Pli.

profūsus, 3. *adv.* ē. (P Adi до profundere) α) не(по)мірний, збиточний, розпу(с)тний, luxuries Ci profusē in castra tendere L майнути в розтїч та просто до табору. β) марнотравний, розтратний, розгульний, nepos Ci прещедрий; з *gen.* alieni adpetens et sui p. S ласий на чуже, а розтратник свого; *occ.* роскішний, бучний, epulae Ci сутий обід.

prō-gener, eri, m. муж внучки T.

prō-genero, 1. родити, видавати на світ, вивóдити H.

prō-geniēs, ēi, f. (gignere) α) рід, походженє, p. quaerere Ci. β) поколїнє, потомство, нáкоренок, на-, щадок, дитя; *occ.* Bacchus p. Jovis O син; *metaph.* твір, дїло, carmina p. mea O.

prō-genitor, ōris, m. праотець, предок, прáщур N.

prō-gigno, 3. genui, genitus по-, родити, зрожáти. у-, сплодúти, видавати, с-творити, te ferae O res ex seminibus progignuntur Ci виростають, зроджають ся.

prō-gnātus, 3. (P P P до prō-[g]nascor) α) (від предків) по-, з-роджений, з роду, родом, походящий, Tantalo Ci ex Cimbris C a Dite C; з *abl.* consule H син єго, avo eodem = (Pollux H).

prognōstica, ōrum, n. ознаки веремя Ci.

prō-gredior, 3. gressus, (gradi) α) по-, ступати (наперед), progressi moratique L що ступали наперед і лишали ся із заду, ad complectendum conservatorem Ci приступати до, брати ся за, до; *occ.* виступати, виходити наперед, їти далї, посувати ся, milites in locum C tridui viam C відбути, nihil p. Ci зовсїм не виходити, a portu Ci відплисти; з *supin.* pabulatum C. β) поступити = робúти поступи, успіхи, успівати, доходити до, quō crudelitas Ci дійшла = загнала ся, in re Ci. γ) (в мові) їти далї, при-, переходити на, до, приступати до, ad reliqua Ci. δ) при-, старіти, paulum aetate progressus Ci пристаркуватий.

prōgressio, ōnis, f. поступ, зріст, розвиток, rerum Ci ad virtutem Ci дальший ступінь до; степенованє (в мові) Ci.

prōgressus, ūs, m. α) виступ; *metaph.* початок, primō p. Ci на вступі. β) поступ(ованє) наперед (opp. regressus Ci); *occ.* дальший хід, д. дорога, rerum Ci hostem progressu arcuit Ci щоб дальше не посував ся. γ) поступ, розвиток, успіх, p. facere in studiis Ci N поступати в, aetatis Ci зріст.

prōh, гл. prō.

pro-hibeo, 2. ui, itus (habēre) α) держати одалїк = здержувати, стримувати, при-, спиняти, спирати, не(до)пускати до, eos ab insula Ci відперти від, iram in puniendo Ci гамувати; vim ab oppidis C відбивати; silva eos ab Cheruscis C заступає їх від Хер. = дїлить, naves portu Ci непускати до, у, eos fonte C відтяти від. β) перешкаджати, не до-, по-, призволяти, не давати, natura aditum C робить недоступним, id eos L; з *abl.* eos rapinis Ci; звич. з *inf.* C; з *acc. c. inf.* Troiam capi O; нам. реч. з ne L; по переченях: quin L quominus L, але у T без попереднього переченя: prohibuit, quin erumperet L; *occ.* забороняти, заказувати, lex Ci. γ) заступати кого від = боронити, захищати, берегти, di a nobis impios Cu eos ab iniuria C від пакостий; з *abl.*: eam servitio L визволити, вибавити.

prohibitio, ōnis, f. спин, стрим, заказ Ci.

prō-icio, 3. iēci, iectus (iacere) кидати поперед себе, кидати кому, cani cibum H; *occ.* ви-, роз-, про(с)тягати, виставляти, clipeum prae se L захищати ся ним, заступати ся ним, pedem laevum V ви-, ступати нею наперед; *metaph.* urbs in altum proiecta Ci що виступає (висунуло ся) у море. β) викид(ув)ати, проганяти, витручувати, pestem foras Ci; *occ.* засилати, eum in insulam T. γ) ви-, від-, с-, кидати (в дiл), від-, складати (на землю), algam V викинути, insignia H скласти, se ad pedes alcis Ci припасти до ніг, se in forum L поспішати на, se in fletus L понижати ся до, proiecta senatus auctoritas T так під'упала, se in iudicium Ci упхати ся до: з подв. *acc.* eos insepultos L не поховати. δ) відкидати (на бік), по-, кидати, за-, лишати, цурати ся чого, не зважати на, virtutem C animam V збавляти себе житя, proici in miserias S попасти в злидні, біду. ε) затягати, проволїкати, відкладати, ultra quinquennium T.

prōiectio, ōnis, f. простягненє Ci.

prōiectus, 3. I α) виступаючий, виставаючий, ога L saxa V стрімкі. β) надмірний, визначний, iustitia Ci cupiditas Ci. γ) на-, схильний до, ad audendum Ci очайдух, смільчак, ad libidinem T лахний, яркий. II. α) що лежить пóкотом, лїгма, на земли, in antro V proiecto opem ferre O розбитому (на морю). β) низький, нїкчемний, vultus T сумовите.

proinde, proin *adv.* α) отже, тому, ізза того, проте, (лиш при зазивах) p. desinant aliquando Ci най вже раз . . . β) наче-б, так само, p. ac si; з *coni.* N; p. quasi з *coni.* L p. ut з *ind.* Ci так як.

prō-lābor, 3. lapsus I. α) (наперед) виповзати, посувати ся, пóковзом їти, ховзати ся вперед, elephanti L serpens Ci. β) посувати ся до, доходити до,

заганяти ся, попасти на, huc libido Ci in misericordiam L розжалити ся, ad iurgia T посварити ся, longius Ci розводити ся. γ) випадати (з памяти) verbum Ci. II. α) зсóвувати ся, с-, падати, ex equo L rex per caput L коміть головою; *occ.* западати, валити ся, Pergama V. β) спотикати ся, омиляти ся, timore Ci. γ) підупадати, занепадати, familiae T prolapsum imperium L захитане.

prō-lapsio, ōnis, f. ховзанє, за-шпотанє.

prōlātio, ōnis, f. (prōferre) α) наведенє, exemplorum Ci nominum L виговір. β) розширенє, finium L. γ) відложенє, відроченє, diei C речинця уплати, p. adferre T загáювати.

prō-lāto, 1. (*frequ.* до proferre) α) розширяти, по-, збільшувати, agros T. β) відрочувати, загáювати, відкладати, bellum T dies S; *occ.* vitam T коротати, spem T далї надїяти ся.

prō-lecto, 1. (*frequ.* до prōlicere), ви-, за-, приманювати, надити, animos O.

prōlēs, is, f. α) ви́росток, на́коренок, на-, щадок, потомок, дитя, Saturni V gemella O бли́знятка; *collect.* β) потомство, поколїнє, рід, ferrea Ci; обр. boum V сой, порода, ‚раса', olivae V ягода. γ) молодь, юнацтво, парубоцтво, Arcadiae V equitum Ci молоді верховики.

prōlētārius, ii, m. громадянин найбіднїйшої верстви, пролєтарий, зарібник Ci.

prō-licio, ere (lacere) ви-, заманювати, voluptatem O бу́дити, eos ad spem T робити їм пусті надїї.

prō-lixus, 3. *adv.* ē (*P Adi* до liquēre). α) спливаючий. β) довгий, бу́йний, comae O p. et cumulate Ci щедро і гойно. γ) прихильний, радий, animus Ci. δ) щасливий, cetera Ci гаразд.

prō-loquor, 3. locūtus виповідати, висловляти, говорити, с-, казати, alqd; *acc. c. inf.* L.

prō-lūdo, 3. lūsi (про ґладіяторів) вправляти ся до, у; *absol.* O; sententiis Ci в, ad pugnam V готовити ся до.

prō-luo, 3. lui, lūtus α) об-, ви-, про-, с-, полокати, ви-, прополїскувати, мочити, змочувати, навохчити, воло́дити, об-, ви-, мивати, звохчувати, in rore manus O pleno se auro V випити золотий пугар до дна, prolutus vappā H обпивши ся кислим вином, praecordia mulso T обполокати жолудок. β) сполїскувати (споло-(с)кати), змивати, забирати, змулювати, saxum V. γ) намуля́ти, викидати, pisces in litore V.

prōlūsio, ōnis, f. (prōlūdere) вправа, проба Ci.

prōluviēs, ēi, f. повінь, повідь Ci; *occ.* ventris V викидки.

prō-mereo, 2. ui, **prō-mereor,** 2. itus; *trans.* заслужувати на що, чого, стати гідним чого, удостоїти ся чого, poenam O ut ames Ci; *intrans. (class. depon.)* прислужувати ся кому, коло чого, de alqo Ci; P P P. *subst.* **prōmeritum,** i, n. заслуга, deae O in eos Ci; *occ.* зла прислуга, вина Pl.

prō-mineo, ēre α) виставати, сторчати, стреміти, orae T collis in (altum L) pontum O загнав ся; *subst.* in prominenti litoris T прискалка, ріг, prominentia montium T підгірє; *occ.* coma in vultus O спадає на лице, corpora ore H виринають з води, coma Algido H верховітє о-, звисає над A. β) простирати ся, gloria in posteritatem L переходить на потомство, iustitia foras Ci показує ся.

prō-miscus, prō-misceus, 3. *adv.* ē, uē (miscēre) α) по-, змішаний, спільний, нероздїлений, сумішно, мішма, без ріжниці, загало́м, conubia plebi et patribus L спільні з патрицями і плєбейцями, divina atque humana p. habere S не робити розбору між . . , вважати за одно й те саме, uti p. caede T геть вирізати що до одного; *subst.* n. in promiscuo esse L T бути спільним (доступним), in p. habere L спільно посїдати. β) загальний, звичайний, простий, cognomentum T p. ac vilia T дешева всячина.

prōmissio, ōnis, f. (promittere) обітниця, обіцянка; з *gen. obi.* Ci.

prōmissor, ōris, m. обітник; *occ.* хвалько́, хвасту́н H.

prōmissum, i, n. обітниця, обіцянка, facere Ci обіцювати, praestare L (dare O) дотримати, сповняти, promissis stare Ci (manere V) спевни́ти, додержати слова, exigere Ci нагад(ув)ати на.

prōmissus, 3. (*P Adi* до promittere) запущений, довгий, coma O L.

prō-mitto, 3. mīsi, missus α) ви-, пускати на перед, запускати, barbam N L (на знак жало́би). β) обіцювати, обіцяти, ся, пома́ти ся, поміни́ти ся; *absol.* Ci; з *obi.* alqd. Ci; з *dat. pers.:* pecuniam alci Ci de rē; promissa dies речинець; з подв. *acc.* se ultorem V грозити пімстою; з *acc. c. inf. fut.* Ci S; рідко з *inf. praes.* Pl H; *occ.* bene p. Ci ворожити на добре, ad cenam (ad fratrem) Ci Ph приймити запросини на обід, infecti damni Ci пома́ти ся надолужити шкоду, donum Jovi

Ci поміни́ти ся принести подарунок Ю-ви.

prōmo, 3. prompsi, promptus (pro, emere) *α*) виймати, вибирати, ви-, добувати, бра́ти, (Sol) diem p. et celas H днину освічаєш і темняєш; звідки? *abl.* vina dolio H наливати з бочки, pugionem (e, de) vaginā T витягати; з *praep.* alqd ex aerario L бра́ти; *refl.* p. se robore V вилїзати, виходити з. *β*) бра́ти, ви-, по-, давати, alci iura H подавати правничу пораду, in scenam H виставити на сцену. *γ*) виявляти, обяснювати, ви-, показувати, відкривати, obscura H vires V докладати всїх сил, odium T явно незна́видїти. *δ*) заявляти, освідчати, оповіщати, виказувати, казати, оповідати, orationem T в мові, de re in publicum T; *acc. c. inf.* T, quid agas C.

prō-moneo, ēre, наперед остерегати, de re Ci.

prō-montōrium, гл. prōmuntōrium.

prō-moveo, 2. mōvi, mōtus *α*) порушати наперед, пі́д-, при-, посувати, притаскати, scalas T присунути; *occ.* 1. посувати ся далї з, наближати ся, castra ad Carthaginem L отаборити ся, станом стати під K, legiones C рушати з військом наперед. 2. побільшувати, розширяти, imperium O aggerem ad urbem L висипати аж до. 3. ви-, додавати, arcana H відкрити, doctrina vim H. *β*) вивисшати, підносити, alqm ad gradum Cu.

promptus, 3. *adv.* ē *(P Adi* до prōmere) доступний = I. явний, слі́дний, оче-, видний, отвертий (*opp.* clausus, occultus) in lingua S; обр. dicam promptius Ci щирійше. II. *α*) готовий, приготований, під рукою. на́руч, на-(по)готові; *absol.* eloquentia T різка, sagittae O при-, злаштовані, fidem p. praebere Ci до при-, услуг. *β*) легкий, скорий, вигідний, via T; з *dat.* moenia alci haud p. L не так легко здобути; з supin: p. effectu T; з *inf.* O. *γ*) готовий до, рішучий, прово́рний, справний, ручий, жвавий, голо́вний до, хвацький, похопни́й до, охочий, радий, при- схильний, зичливий, ingenium T рішучість, Vitellianorum promptissimi T найхоробрійші; *locat.* belli S войовитий, animi T рішучий, бадьо́р(ист)ий; з *abl.* manū L вихватний, відважний, ємки́й, in rebus gerendis N діяльний; з *praep.* ad pugnam Ci = ad arma O войовничий, ad vim Ci задирливий, загонистий, adversus insontes T ласкавий для них, in adulationes T приступний для, in pavorem T лякливий; з *dat.* Agrippina Neroni T прихильнїйша для него.

promtus, ūs, m. (prōmere) лиш у ви́словку **in promptu** з verba-ми. *α*) оче-, видний, явний, за-, примітний, ingenium in p. habere S ponere Ci показувати, не скривати, in p. esse показувати ся, видко. *β*) на-(по)готові, на похватї, наруч, під рукою, dicam, quae mihi sunt, in p. Ci на думцї, semper in p. habere Ci. *γ*) легко. ви-, догідно, in p. est eos regere O.

prōmulgātio, ōnis, f. оголошенє, оповістка Ci.

prōmulgo, 1. оголошувати, оповіщати, legem Ci de re Ci.

prō-mulsis, idis, f. (mulsum) пере-, закуска Ci.

prō-muntōrium, ii, n. **prōmuntūrium,** (prōminēre) передгіря, ріг, agri Rhegini Ci; *occ.* пригірок L.

prōmus, i, m. (prōmere) ключник, ключа́р ⸢шафар⸣, ⸢шапар⸣ H.

prō-mūtuus, 3. наперед ви-, позичиний, заздалегідь виплачений C.

prō-nepōs, ōtis, m. правнук, **prōneptis,** f. правнучка O Ci Pl.

pronoea, ae, f. провидїнє = providentia Ci.

prō-nuba, ae, f. сваха, дружка, Juno V O як бо́гиня подружа.

prō-nuntiātio, ōnis *α*) (вселюдне) оповіщенє, о́повість, оповістка, p. facere з *acc. c. inf.* C оповіщати; *occ.* за-, присуд Ci; суд (в льоґіцї), ореченє Ci. *β*) проказуванє, ви́голошенє Q Pli.

prōnuntiātor, ōris, m. оповіда́ч Ci.

prōnuntiātum, i, n. (льоґічна) основина, заса́да Ci.

prō-nuntio, 1. I *α*) о-, сповіщати, (явно) виповідати, прилюдно с-, казати, ви-, заявляти, ea pro me Ci futura Ci провіщати; з *acc. c. inf.* C; зал. пит. N. *β*) оповідати, казати, давати знати, повідомляти, quae gesta sunt C unde veniant C. *γ*) проказувати, про-, виголошувати, роёmata N. II *α*) оголошувати, ви-, окликувати, обявляти, praeco Ci C leges Ci що їх ухвалено, de re L Ci; з *acc. c. inf.* C; eum praetorem L окликати єго претором. *β*) (війську) на-, приказувати з нам. реч. ut, ne C; з *acc. c. inf.* C. *γ*) прилюдно освідчати, обіцювати, alci praemia L alqd pro re Ci. *δ*) (перед голосованєм) давати звіт про, alcis sententiam C Ci. *ε*) (присуд) оголошувати, при-, засуджувати, видати при-, засуд, praetor Ci de alqo ⸢AMPLIVS⸣ Ci (щоб

далї вести слїдство), graviorem sententiam p. C видати строгійший вирок.

prō-nūper, *adv.* онóгди Pl.

prō-nurus, ūs, f. жінка внука O.

prōnus, 3. *adv.* ē α) вперед по-, на хи(ле)-ний, долїлиць, p. volvitur in caput V стрімголов, p. adigere C скісно вбивати, p. pendens in verbera V до удару нахиливши ся. β) схилистий, спáдистий, згористий, униз, долї, via O крута, urbs L згóриста, currus O унúз їдучий, amnis V (aqua V) долї пливуча, Titan O (Orion O) западаючий, menses H скоромінаючі; *subst.* **prōnum,** i, n. спад, склін, montium Cu. γ) при-, схильний, до, ad novas res T новаторський, in obsequium H слух(н)яний; з *dat.* deterioribus T offensioni p. T; *occ.* ласкавий, зичливий, радий, victoribus T aula in eum T єму, p. auribus T зáлюбки δ) легкий, нетрудний, virtuti S palma O л. побіда, ad fidem L вірогідний, pronum est з *inf.* T

proemior, ārī, сказати передмову Pli.

pro-oemium, ii, n. вступ, переднє слово, передмова, заспів Ci.

prōpāgātio, ōnis, f. α) пере-, розсаджуванє, vitium Ci. β) розплодок, розвéденє, розвій, розмноженє роду, p. et suboles Ci nominis Ci переказ. γ) по-, розширенє, finium L Ci. δ) продовженє, vitae Ci.

prōpāgātor, ōris, m. по-, ширитель, provinciae Ci верховлади в пров.

pro-pāgo, 1. α) (пасинками) розводити, розмножувати. β) (рід) розводити, розплоджувати, stirpem Ci haec posteritati Ci передати їй. γ) по-, розширяти, поширочúти, fines imperii N Ci religionem Ci ширити, gloriam Ci розславити, infamiam T розносити. δ) продовжати, за-, розтягати, bellum Ci alci in annum imperium L, multa saecula rei p. Ci забезпечити державу на многі лїта.

prō-pāgo, inis, f. α) відрóсток, пáросток, пасинок, сажаниця, зараз, різочка, vitium adulta H пáмолодь β) плід, рід, нáкеренок, на-, щадок, дитина, vera O правесний син; *collect.* потомство, virorum N родовід, рóдиво.

prō-palam, *adv.* все-, прилюдно, явно, у явки, отверто L T Ci

prō-patulus, 3. α) (спереду) отвертий, (кождому) приступний, in aperto et p. loco Ci; *subst.* n. α) in propatulo на майданї (на подвірю, на отвертім місци, на площинї), aedium L на дворі перед хатою. β) все-, прилюдно, alqd in p. habere S продавати кому-будь, in p. spectare T явно бачити.

prope, *adv. comp. praep.* ius; *superl.* proxime A. I. α) місцево: зблизька, блúзько, поблизу́, пóблизько, біля, accessit propius C Ci блúзше; *occ.* propius res adspice V прихильнїйше зглянь ся на, proxime castris C сáме біля т.; з *abl.*: propius it periculo V іде наз'устріч, a b domo Ci. β) часово: що йно, небав(к)ом, недавн(ечк)о, онодги, quem proxime nominavi C тільки що, mors p. imminens C ‚видюща', видима. γ) майже, мало (що) не, трохи не, о-, коло, p. ad portas sunt L мов-би під самою брамою, proxime atque ille Ci стеменно так як він, сáме так як він. δ) мало що (не), трохи не, замалúм не, з нам. реч; iam p. erat, ut pelleretur L мало що не, чуть не прогнали єго, p. factum est, ut . . . exirent L не бракувало богато, а були-би вийшли = вони мало що не вийшли. II. α) *praepos* з *acc.* близько, обік, (п)обіч, при, біля, над, о-коло, p. deos accedere Ci наблизити ся їм, p. castra venire Ci підійти під самий табор, proxime Hispaniam Mauri sunt S межують сáме з Еспанїєю. β) около, p. Cal Sext Ci. γ) близько, недалеко від, propius virtutem esse S доближати ся до неї, proxime morem R L майже цїлком по їх обичаю, proxime speciem navium L що дуже подобають на кор. B. *Adiectiv. Comp.*: **propior propius,** α) місцево: близший, portus V; з *dat.* V O; з *acc.* S; *subst.* **propiora,** um, n. близші становища, tenere V. β) часово: близший, p. fit vesper V. наближає ся вечеріє, tempora O останні: *occ.* пізнїйший, epistola Ci. γ) подібнїйший, більше схожий на, faciem *(graec. acc.)* tauro V з виду на, sermoni propiora H радше проза, vero propius O L імовірнїйше. δ) блúзше кревний, заприязнений, що більше припадає до серця, до уподоби, usus T дуже приязні відносини, societas Ci щирійша, dolor L більше діймаючий, Juno Turno V прихильнїйша. ε) ви-, догіднїйший, схильнїйший до, supplemento L timori T боязькійший, ad alqd T; *superl.* **proximus,** 3. ст. ф. **proxumus,** 3. α) найблúзший, блúзе(се)нький, дуже блúзький, сáме біля, iter C найкоротша, p. a b O L недале(ч)ко від; з *dat.* p. longo intervallo V на далеку відстань, Germanis C найблúжші їх сусїди; з *acc.* Rhenum C сáме над Реном; *subst.* **proximum,** i, n. поблúзькість, сусїдство, proxima continentis

L найбли́жші місцевости на суходолах, a. p. impetrare C від сусїдів β) 1. що йно минулий, оногдашний, послїдний, останний, p. nocte (*opp.* superiore передпослїдної) T Ci C вчера (сночи) 2. слїдуючий, наступний, наступаючий, наслїдний, p. nocte castra movere C in p. diem Cu на другу днину. γ) зараз по, наступник, p. mori Ci p. censor ante me Ci мій (безпосередний) попередник, p. illi Procas V по нїм П., post Lysandrum Ci другий, підстарший, δ) найподібнїйший, дуже схожий на, proxima Phoebi versibus V, ficta veris H vero proximumL найімовірнїйше ε) найближший= кревний, споріднений, p. propinquate N; *subst.* iniuriosus in proximos Ci communicare cum p. Ci.

prope-diem, *adv.* вкоротцї, незабаром, небав(к)ом, скоро Ci.

prō-pello, 3. puli, pulsus α) гнати на, перед себе, тручати в-перед, пхати далї, посувати наперед, від-, стручувати, рушати, кивати, Boreas navem in altum O загнав, natam profundum O; обр. спонука́ти, приневоляти, alqm ad mortem T. β) відрирати, відбивати, ви-, роз-, від-, проганяти, hostes C pecora pastum L extra portam L вигнати за, longius eum pietas Ci загнала; обр. відвертати від, боронити, обороняти, periculum vitae a me L спасти мене від смерти, famem H заспокоїти.

prope-modum, *adv.* майже, наче, мало що не Ci L.

prō-pendeo, 2. pendi α) звисати, переважати, lanx Ci. β) прихиляти ся до, in nos Ci.

prō-pensio, ōnis, f. нахил, схильність, ad alqd Ci.

prōpensus, 3. *adv.* ē (*P Adi* до pro-pendere) α) звисаючий; обр. переважаючий, важкий, id fit p. Ci переважає. β) підхожий, ad veritatis similitudinem Ci імовірний. γ) при-, схильний, in (ad) alqd Ci propensius facere L радше.

properanter, *adv.* по-, спішно, поквапно, негайно, швидко S T.

properantia, ae, f. **properātio,** ōnis, f. по-, спішність, поквапність, по-, спіх T.

properātō, *adv.* скоро, спішно T.

propero, 1. *trans.* α) приспішати, прискорювати, пилувати на; *absol.* multa V похапцем робити (*opp.* maturare робити с(у)покійно) fulmina V чим скорше ковати, opus H припасти до дїла, pecuniam heredi H приспорити. β) *intr.* галити, ся, спішити ся, пилувати ся, скорити, ся, швидкувати, квапити ся, Romam Ci, in castra Ci ad maiora Ci properato opus est Ci годї барити ся, aqua properans H бистро пливуча; з *inf.* C Ci; з *nom. c. inf. pass.* V; з *acc. c. inf.* S; нам. реч з ut Ci.

properus, 3. *adv.* ē по-, спішний, скорий, швидкий, по-, квапний, egredere propere N мерщій; з *gen. obi.* occasionis T кваплять ся, щоб не утратити нагоди; з *inf.*: clarescere T добиває ся скорої слави.

prō-pexus, 3. наперед зачесаний, спадаючий, звисаючий O T V.

pro-pīno, 1. пити до кого (на здоровє), частувати кого, alci Ci.

propinquitās, ātis, f. α) бли́зькість, бли́зина́, ex pr. C зблизька. β) (близьке) свояцтво, рід N.

propinquo, 1. *intr.* α) на-, з-, приближати ся, над-, підходити до, acies T; з *dat.* V; з *acc.* T. β) (часово) стояти перед чим, надходити, dies V. γ) *trans.* приспішати, прискоряти, augurium V.

propinquus, 3. α) по-бли́зький, сумежний, сусїдний, околичний, доохрестний; *absol.* arva L inter se S собі; з *dat.* S; *subst.*: in, ex propinquo S L близько, зблизька, oppido propinqua S околиця міста. β) недалекий, mors Ci. γ) подібний до, схожий на, motus alci Ci. δ) споріднений, кревний, cognatio N L свояцтво, bella p. O з рідне́ю; *subst.*: кревні, свояки C N.

propior, propius гл. prope.

propitio, 1. приєднувати собі кого, погодити ся з, Junonem T переблагати.

pro-pitius, 3. прихильний, ласкавий, зичливий, alci Ci.

propius, *adv.* гл. prope.

propnigēum, i, n. огріте місце Pl.

propōla, ae, m. перекупник Ci.

prō-polluo, 3. (до того ще) оскверяти, обезчестити, сплямувати T.

prō-pōno, 3. posui, positus α) ставляти щось перед ким, прилюдно ви-, ставляти, оголошувати, legem in publicum Ci оповістити, fastos populo Ci казати прибити, ora oculis Ci показати; *occ.* (задля купна) виставляти, продавати, libellos Ci cereus proponi nolo H не хочу, щоб мене мов воскову личину продавали; обр. β) представляти, викладати, описувати, оповідати, згадувати, споминати, розказувати, пояснятн, з'ясувати, rem Ci de re C crimina Ci вичисляти, viros Ci наводити; зал. пит. Ci C. γ) робити

кому надії, обіцювати, грозити; *pas.* мати вигляди на. praemia alci Ci N визначувати. nullo praemio proposito Ci без вигляду на, mortem natura alci Ci призначила; *occ.* предкладати (темат) з. завдавати; з а л. п и т. de quo dicam Ci. δ) представляти собі. уявляти собі, ви-, з'ображати собі, з'ясувати собі, vitam ante oculos Ci tali condicione propositā Ci серед таких обставин. exemplar ad imitandum mihi propositum Ci стоїть менї перед очима. ε) постановляти собі, рішати. alqd animo C задумувати. mihi proposui u t . . C; *inf.* Ci O.

prōportio, ōnis, f. відповідність, схожість Ci.

prōpositio, ōnis, f. α) представленє, виображінє. Ci. β) завдане, темат Ci de or. 3. 53.

prōpositum, i. n. загад, задум, намір, постанова, tenax propositi vir H непохитний в своїх задумах. β) головна річ, суть, розвідка. предмет (розправи), темат, а p. aberrare Ci. γ) передне реченє (льогічного висновку) Ci *de or.* 2. 33.

prōpositus, 3. α) виставлений, наражений на що, alci Ci C. β) грізний Ci.

prō-praetor, ōris, m. намі́с(т)ник L Ci.

proprīē, *adv.* α) для себе, особисто, виключно, p. frui Ci. β) питоминно, властиво, знаменно, p. communia dicere H загальне висказати в подробицях. γ) власне, головно, са́ме Ci L.

proprietās, tātis, f. властивість, питом(енн)ість, прикмета, знаменність, frugum L особ(лив)ий рід, verborum Q властиве значінє.

proprius, 3. α) тривкий, сталий, незмінний, повсякчасний, nostra Ci наша тривала власність. β) питом(енн)ий, властивий, знаменний, природний, facultas Ci уданя, verba Ci звичайні. γ) власний, свій, приналежний, bona Ci своєщина; *subst.* **proprium,** ii, n. властивість, питом(енн)ість, прикмета, ознака, populi R. Ci властиво єму. δ) особистий, особий, осібний, виключний, ignominia L irā T особисто огірчений.

propter, I. *adv.* бли́зько, недалеко, біля себе, p. adesse Ci p. cubare Ci. II. *praep.* з *acc.* бли́з(ен)ько недалеко, бі́ля, саме коло, (п)обіч, при, p. humum O са́ме над землею. β) з, ізза, задля, через. в наслїдок, з приводу, з причини, p. metum Ci з переляку; рідко стоїть по *acc.* cubilia p. H hostem p. T.

propter-eā, *adv.* для того, ізза того, тому, проте, через те, часто в п р и ч. р е ч. з quod, quia Ci затим що, тому що; при н а м. р е ч. з ut Ci.

prō-pudium, ii, n. сором, ганьба Pl; обр. бе́зсо́ромник, паскуда Ci Pl.

prōpugnāculum, i, n. α) забороло, паланка, твердиня, сїч, оборонний мур. alta H. β) заступа, захист, оборона, охорона, p. tranquillitatis Ci; *occ.* привід до оборони, Ci.

prōpugnātio, ōnis, f. оборона, защита Ci.

prōpugnātor, ōris, m. α) оборонець, muri T. β) моряк C Ci. γ) чільний, захистник, заступник Ci.

prō-pugno, 1. I. α) *intr.* іти в бій, виступати до боротьби. ставати до бою, нападати на, напирати на, ex silvis C випасти. β) боронити ся, pro partu Ci; з *dat.* nugis O задля марниць; обр. γ) боронити ся, о, за що, оборонювати, вступати ся за, захищати що. обставати за, pro salute Ci. II. *trans.* захищати, боронити, ea T, munimenta T.

prōpulsātio, ōnis, f. відверненє, відпора Ci.

prō-pulso, 1. (*frequ.* до propello) α) відбивати, відпирати, про-, розганяти; *absol.* S populum Ci. β) відвертати, здержувати, спиняти, усувати, periculum Ci ви́винути ся із.

propylaeon, i, n. пропілей Ci **propylaea,** ōrum, n. притвір, придверє Ci.

prō quaestōre, заступник квестора Ci.

prōra, ae, f. α) кораблевий ніс, к. пе́ред C. β) корабель V.

prō-rēpo, 3. repsi виповзати, вилїзати; *absol.* terris (*abl.*) H.

prōreus, m. керманич, стерн(и)к O.

prō-ripio, 3. ripui, reptus (rapio) α) ви-, поривати, eum in caedem H заманити. pedes O вибігти. β) *refl.* вибігати, вискочити, кидати ся, випадати. se portā C se a vestibulo L se ex curiā C se in publicum L; з *dat.:* se custodibus T вимкнути ся від них; *poët.* quo (te) pro-ripis? V куди спішиш?

prōrogātio, ōnis, f. α) продовженє, imperii L. β) відроченє, diei Ci.

prō-rogo, 1. α) (через rogatio у народу) продовжати, imperium alci Ci rem Rom. Latiumqe felix H удержувати Рим і щасли́вити Лат. β) відкладати, відрочувати, alqd in melius aevum H horam H.

I. **prorsus (prōsus),** 3. простий, прямий. β) незвязаний, p. oratio Q проза.

II. **prōrsus,** α) *adv.* наперед, ire Ci. β) просто, цїлком, зовсїм, усуцїль, до краю, до чиста, геть, до щерту, nihil p. Ci нїчогісїнько. γ) (одним) словом, коротко сказавши S.

prō-rumpo, 3. rūpi, ruptus α) *intr.* про-, вириватися, продиратися, випадати, вибухати; *absol.* Ci, in hostes V кинутися на; fluvius in mare V впадає; з *supin.* V; обр. cupiditas eō, ut . . . Ci доходить до того, що, in (ad) alqd T загнатися до, victo silentio ad id T заговорити, ad minas T загрозити. β) *trans.* викидати, випускати, nubem Aetna V бухає димом, sudor proruptus V виступаючий, mare poruptus V розбурхане.

prō-ruo, 3. rui, rutus (ruitūrus) α) *intr.* випадати, кидатися (вперед) cornu C. β) по-, завалитися, западатися, oppidum T. γ) *trans.* по-, валити, бурити, нищити, зburити, Albam a fundamentis L геть, до краю, hostem T кинути в розтїч, розігнати.

prōsa, гл. prorsus.

prō-sāpia, ae, f. рід, поколїнє, колїно Ci L S.

proscaenium, ii, n. пе́ред сцени L сцена, театр V.

prō-scindo, 3. scidi, scissus. α) розтинати, розрізувати, краяти, роздирати; *occ.* борознити, орати. campum O. β) ганьбити, me O.

prō-scrībo, 3. scripsi, scriptus. α) прибивати грамоти, подавати до відома, (письменно) оповіщати: *absol.* leges Ci T. β) (задля продажи або винаєму) прилюдно оголошувати, insulam Ci; *occ.* продавати, винаймати, fundum Ci. γ) (в хосен державного скарбу) забирати = удержавнювати, конфіскувати, possessiones Ci. δ) виймати з під громадянського права, виганяти з краю, оголошувати банитою, homines Ci (homo) proscriptus CiS прогнанець.

proscriptio, ōnis, f α) (письменне) оповіщенє. censoria Ci; *occ.* продаж, camporum Ci. β) позбавленє громадеьких прав, удержавненє маєтку, de capite et de bonis Ci оголошенє банитою.

prō-seco, 1. secui, sectus відтинати жертовні части, exta L; **prōsecta**, ōrum, n. жертовні кусники, нутр(енн)ости O.

prō-sēmino, āre, α) висївати, ostreas Ci. β) розмножувати, розплоджувати, familias Ci.

prō-sequor, 3. secūtus. I. α) іти (вслїд) за, переслїдувати, гнати за, hostem C. β) товаришувати, під-, прово́дити, проводжа́ти, відпроваджувати, alqm; exsequias Ci = mortuos Ci опроводжати, defunctum questu T голосити за мерцем; обр. Chattos saltus T тягне ся здовж їх краю; обр. γ) дарувати, жертвувати, присвячувати, proficiscentem donis L обдарити при відході, egredientem verbis Ci поблагословити на дорогу, eos veniā V вдоволити їхнїй просьбі, terram votis, ominibus lacrimis Ci слїзно бажати всего добра, virtutem memoriā Ci вдячно споминати її, laudibus L вихваляти, beneficiis Ci Cu добродїяти кому, alqm vehementibus verbis Ci ганьбувати. II. продовжати свою річ = говорити далї, оповідати, описувати, pavitans V pascua versu V співати про, id longius Ci розводити ся над.

prō-serpo, 3. вилазити, виповзати, плазувати далї Pl.

prō-silio, 4. ui, (salio) α) вискакувати, зіскочити, схопити ся, unus H; з *abl.*: funibus V вибігти з поза границь, ab sede L de vertice O; обр. sanguis O бухає, natura H буяє, flumen O випливає, scintilla O прискає. β) прискочити до, брати ся скоро за що, спішити, in contionem L ad arma dicenda H щоб співати про богатирські чини.

prō-socer, soceri, m. жінчин дїд O Pl.

prō-specto, 1. (*frequ.* до prospicere) α) (здалека) глядїти, виглядати, визирати, приглядити ся, e puppi pontum O на, locus late prospectans T з далеким о́видом, quā prospectatur H звідки найдальший прогляд, proelium S дивити ся на, greges H дозирати; обр. визирати за, о-, вичікувати, ждати на, вижидати, te fata V перед тобою.

prōspectus, ūs, m. α) прозір, о́вид, вигляд, прогляд, о́брій, p. impedire C = eripere V заступати, p. peto pelago (*dat.*) V дивлю ся на отверте море. β) вид, погляд, O V T.

prō-speculor, 1. дивити ся в далечінь, ви-, споглядати, оглядати ся за. глядїти на, ви-, підзирати, alqm, alqd L.

prosper, 3. або **prosperus**, 3. α) щасливий, щасний, пожаданий, погожий. fortuna Ci = fatum O талан-доля, religio V щасливі знаки: *subst.* **prospera**, ōrum, n. щастє T. β) прихильний, зичливий, ласкавий, добро(с)тливий, alci O luna p. frugum H ростителька їх.

prosperē, *adv.* щасливо, до уподоби. гаразд, p. evenire Ci = p. procedere N щастити у чім.

prosperitās, ātis, f. щасливість, щастє, талан-доля. vitae Ci гаразд в житю, *pl.* pp. improborum Ci щасливі обставини.

prospero, 1. щастити кому на що, кого чим, благословляти кого чим, подавати, populo vim L consilia alci T виходять на гаразд кому, щастять, ся.

prosperus, гл. prosper.

prōspicientia, ae, f. обережність, прозірливість Ci.

prō-spicio, 3. spexi, spectus. I. α) *intr.* глядіти вперед себе, ви-, споглядати, прозирати, дивити ся в даль, мати вигляд на, multum Ci мати далекий вид, per umbram V бачити крізь; відки? з *abl.:* tumulo V ab, ex loco; *poët.* з *dat.:* alto V на море. β) бути оглядним, старати ся, дбати; *absol.* з *dat.* patriae Ci malo Ci зарадити; нам. реч. з ut; запобігти з ne C Ci. II. α) *trans.* (здалека) бачити, далеко видіти, виглядати на, Italiam V ex aethere classem V ab unda V; з *acc. c. inf.* V, domus agros H з неї видко лани-ниви. β) бачити наперед, передвиджувати, futuros casus Ci ex imbri soles V animis Ci p.; з зал. пит Ci. γ) пристарати, на-, достачати, alci alqd; ferramenta Ci commeātūs L.

prō-sterno, 3. strāvi, strātus α) простирати, простилати, простягати, по-, валити, кидати до землї, на землю, silvam O se ad pedes Ci = corpus humi Cu L припасти до ніг, humi prostratus Cu L на земли, лїгма, навпла́з; *occ.* (в бою) по-, розбивати, aciem Ci β) губити, нищити, нівечити, занапащати, hominem Ci запропастити, prostrata res Ci пропаща.

prō-stituo, stitui, stitutus (прилюдю) виставляти на продаж, se Pl peccata O розголосити, vocem foro O виступати перед.

prō-sto, 1. stiti бути виставленим на продаж, продавати ся, liber H numen O.

prō-sub-igo, ere, з-, рити, пере-, скопати terram V.

prō-sum, prōd-esse, prō-fui, prō-futūrus бути хосенним, при-, здатним, вигідним, помічним, помагати, приносити хосен, подавати користь, при-, на-, зда(ва)ти ся, знадобляти ся; *absol.;* з *dat.* alci alqd Ci, alqd apud alqm Ci alqd ad alqd S alqd in alqd, in re; *subi* = *inf.* Ci, Ci; *subi* = *acc. c. inf.* Ci.

prōsum, *adv.* = prorsus цїлком, геть, Pl.

prō-tego, 3. texi, tectus α) (спереду) при-, закривати, заслоняти, заступати, eum scuto C щитити; *occ.* aedes Ci достроїти причілок. β) захищати, хоронити, стерегти, spoliatum Ci.

prō-tendo, 3. tendi, tentus (tensus) (перед себе) про-, витягати, надставляти, bracchia in mare O filium T показати, в zeugma: oculos dextramque V підвівши очима простягнути руку, in VIII pedes protentus V вісїм стіп завдо́вж.

prō-tenus (prō-tinus) *adv.* I. α) перед себе, наперед, вперед, далї, capellas p. ago V sic vives p. H повсякчас, p. nemus contremuit V далеко застугонїв. β) просто, прямо, на: p. contendere ad locum C простувати на. II. α) в звязи, разом, p. utraque tellus una est V ще суцїльна, p. ab Oceano T при самім Океанї. β) постійно, все, без перерви, заєдно, p. morem colunt V. γ) зараз, як стій, безупинно, не гаючись, незабаром, безпроволочно, dic p. H p. invitat V.

prō-tero, 3. trīvi trītus. α) розтирати, роз-, по-, ви-, доптати, порозтолочувати, arva O agmina curru V. β) побити, поконати, по-, знищити, aciem T Poenos H istum T Ci допта́ти, ver aestas H випира́є.

prō-terreo, 2. ui, itus ви-, відстрашувати, ви-, проганяти, eum patriā Ci.

protervitās, tātis, f. α) зухвальство, безсоромність, нахабність Ci. β) буйність, сваволя H.

protervus, 3. *adv.* ē. α) безсоромний, безчесний, зухвалий, нахабний, сварливий, rixae H збиточні. β) буйний, venti H O stella O шкварна.

prō-tinus, гл. protenus.

prōtoprāxia, ae, f. першенство при жаданю довгів Pli.

prō-traho, 3. xi, ctus. α) витягати, виволїкати, витаскати, eum ex tentorio T in convivium Ci силоміць повести; *occ.* силувати, при-, змушувати, ad alqd Ci L. β) показувати (світу), видобувати, ви-, обявляти ви-, відкривати, facinus L eum iudicio L; *occ.* protrahi ad paupertatem Pl збіднїти.

prō-trūdo, 3. si, sus, тручати (вперед), відпихати, cylindrum Ci comitia Ci відкласти, asellum in rupes H струтити, foras Ph викинути за двері.

prō-turbo, 1. α) (в неладї) про-, від-, визганяти, від-, випірати, hostem V. β) повалити, silvas O.

prō-ut, *coni.* як до, до того як, розмірно до, так як, як коли, відповідно до, о скільки, як, p. res postulat Ci.

prō-veho, 3. xi, ctus I. *act.* α) (далї) за-, від-, вивозити, за-, виводити, сунути, saxa Pli eum longius Cu. β) за далеко заганяти, доводити до, спонука́ти, eum longius aura Ci spes . . . ut L . . . γ) посувати наперед, побільшувати, підносити, vim in maius H alqm genus Ci = ad honores L вивисшати (до гідностий). II. α) *pass. depon.* provehi (далї) виїзджати, відчалювати, відпливати, p. portu V huc V

naves a terrā C in altum C; *occ.* equo L верхом. β) (за далеко) іти, заходити, заганяти ся, oratio longius provecta Ci за довга, quid ultra provehor? V по що менї далї говорити? in maledicta L розлаяти ся, studio rerum rusticarum p. sum Ci завела мене за далеко. γ) посувати ся далї. поступати наперед, змагати ся, aetate provectus Ci стар(уват)ий, provecta senectus T старощі, bellum T тягне ся. nox T пізна; *occ.* доходити до, ad summa militiae provectus T дослужив ся найвисшої гідности у війську.

prō-venio, 4. ēni α) виходити = виступати, брати ся, взяти ся, oratores, malum Pl; обр. β) виростати, сходити, родити ся, повставати, являти ся, frumentum angustius (рідко) C lana O виробляє ся. huic ego O родив ся для неї, terra T добре видає. γ) удавати ся, мати успіх, поводити ся, carmina O, consilium T initia belli T пощастили.

prō-ventus, ūs, m. α) жнива́, дохід, вида́ток, урожай, anni V. β) добрий вихід, поводженє, здобуток, успіх, поступ L C.

prō-verbium, ii, n. приказка, прислівя, est Graecis in proverbio Ci як то вони кажуть, in p. L (= in proverbii consuetudinem) = venire Ci = proverbio increbrescere L стати приповідкою.

prōvidens, tis, *adv.* enter обережний, бережливий, о-, бачний, дбалий, старанний, старливий Ci S.

prōvidentia, ae, f. α) передвиджене. futuri Ci. β) о-, бачність, оглядність, обережність, осторожність, опіка, дбалість, vir excellenti p. Ci озірний; *absol.* S; з *gen. subi:* deorum Ci провидїнє; з *gen. obi.* declinandi L.

prō-video, 2. vīdi, vīsus α) (поперед себе, перед тим) бачити, раньше видїти, procul L non p. eum H не поздоровити наперед. β) передвиджувати, бачити наперед, догадувати ся, провидїти, ea multo ante Ci; з *obi.* alqd ratione Ci; *acc. c. inf.* C; зал. пит. Ci. γ) дбати (наперед) про що, (загодї) по-, старати ся, (наперед) заряджувати, (заздалегідь) піклувати ся чим, запобігати, бути обережним; з *dat.:* capiti Ci; нам. реч з ut, ne Ci; prōvisō T (*abl. absol.*) обачно. δ) (наперед) пристарати що, постарати ся о що, на-, придбати. при-, зготовляти, настача́ти, arma L alqd alci; de re C; обр. consilia in posterum Ci загодї зарадити.

prō-vidus, 3. α) провиджуючий, пророчий, mens H віщий дух; з *gen. obi.* Ci iis p. alqd inest T якийсь віщий дар. β) старливий, дбалий, utilitatum Ci providum evenit T ознака божого провидїня. γ) озірний, обережний, о-, бачний, осторожний, оглядний, animal Ci сторожка́.

prō-vincia, ae, f. займанщина, здобутий край (поза Італїєю) Galliam in provinciam redigere C перемінити в пр. 1. Прованция (південна Галїя) C. 2. римська Г. 3. Азия C. 4. Африка S. β) начальству придїлений круг дїланя, обсяг урядованя, urbana L міське правосудє = iuris dicendi L; *occ.* головне начальство, провід, alci Volsci p. evenit L дістав провід проти Волськів, eius cis Hiberum p. erat L проводив військом сегобіч Ебра, maritima L начальство над фльотою. γ) (взагалї) дїло, посада, служба. справа, завдача, орудка, p. poscere Ci officiosa Ci.

prōvinciālis, e. α) відносний до провінциї, з пров., провінциональний. hospitia Ci в пров; *subst.* **prōvinciāles,** ium, m. люди з пров., мешканцї на пров. β) *occ.* з Прованси. з Галїї. Ruteni C.

prōvīsio, ōnis, f. озірність, оглядність, старанє, дбалість; з *gen. subi.* animi Ci *Tusc.* 3. 14 прочутє. animi Ci *orat.* 56 обачність; з *gen. subi.* vitiorum Ci обережність проти норовів.

prōvīsor, ōris, m. (prōvidēre) озірний, о-, бачний, dominationum T заздалегідь думаючий на.

prōvīsus, ūs, m. α) (лиш в *abl.* provisū) зір, зрок. oculi T. β) баченє наперед, periculi T передвиджуючи небезпеку. γ) дбалість, при-, старанє; з *subi. gen.* deūm T провидїнє; з *gen. obi.* rerum civilium для T.

prō-vīvo, 3. vixi (далї) жити, коротати житє T.

prōvocātio, ōnis, f. відклик. ad populum L.

prōvocātor, ōris, m. визива́ч (до бою, се-б-то ґлядиятори-зачіпники) Ci.

prō-voco, 1. α) кликати на двір, викликувати, Simonidem Ph ales diem O піє на. Memnonis mater (= Aurora) diem O будить. β) визивати. дрочити; *absol.* Ci alqm rē C Ci T; provocari beneficio Ci наперед зазнавати добродїйства; з *acc.* officia T манити до услуг; *occ.* визивати до бою; *absol.* L, ad pugnam L Ci equus cursibus auras V взиває на перегони з вітрами. γ) відкликувати ся на, ad populum Ci a duumviris L проти їх рішенця, ad Catonem Ci покликувати ся на К.

prō-volo, 1. āvi вилїтати, вибігати, випадати, кидати ся наперед C L O.

prō-volvo, 3. volvi, volūtus α) (наперед) котити, виточувати, викочувати, molares T e sella proiectus et provolutus est T випав і виточив ся; обр. fortunis *(abl.)* provolvi T стратити маєток, provoluta usque ad libita alcis T понижила ся навіть до его похотий. β) *refl. medial.* (на землю) по-, валити ся, кинути ся, упасти, se ad pedes Cu L припасти до ніг; з *dat.* genibusT.

proximus, proximē гл. prope.

proximitās, tātis, f. α) близькість, сусїдство. nimia O. β) близьке спорідненє. (*opp.* aliena O) γ) велика подібність до, схожість з, boni O.

prūdens, tis, *adv.* enter I. *partic.*: свідомий (-мо), знаро́шне, p. praetereo H p. sub furcam eo H. II. α) *adi.* знаючий, досвід-(че)ний, обізнаний з чим, вмілий; *absol.* S; з *gen. obi.* doli T locorum L з околицею, in iure civili Ci правознавець, правник, in disserendo Ci вправний речник; з *inf.* H. β) мудрий, розумний, второпний, розсудний, обережний, обачний, vir Ci ad consilia Ci порадний.

prūdentia, ae, f. α) (основне) знанє, умілість; *absol.* Ci N sapiens in ea p. Ci добрий правник; з *gen. obi.* futurōrum Ci оглядна. β) мудрість, розвага, розум, розсудливість, обережність, о-, бачність, второпність, Pisonis Ci.

pruīna, ae, f. α) приморозок, иней, cana H matutinae O на́морозки. β) снїг, pruinā circumfusus V заснїжений. γ) зима V.

pruīnōsus, 3. покритий инеєм, морозяний, наморожений O.

prūna, ae, f. жаристий вуголь, жар(ина), грань V.

prūniceus, 3. слив(к)о́вий, torris O голо́вня з сливини.

prūnum, i, f. сливка, пруня O.

prūnus, i, f. слив(ин)а (= дерево).

prytanēum, ei, n. пританей, радниця, ратуш в грецьких містах Ci L.

prytanis, m. *acc.* in, притан, старшина L.

psallo, ere, psalli грати на цитрі, співати до цитри H S.

psalterium, ii, n. *poët.* гусли, струнний ін-струмент (рід цитри) Ci V.

psaltria, ae, f. гре́ця на цитрі, цитристка Ci.

psecas, ădis, f. фризиєрка Ci; нїмфа O.

psēphisma, atis, n. ухвала народу Ci.

pseudolus, i, m. о́брехун Ci.

pseudomenos, i, m. хибний висновок Ci.

pseudothyrum, i, n. затильні (тайні) двері, per ps. потайком Ci.

psinthria, гл. spintria.

psithius, 3. vitis = psithia V грецьке вино.

psittacus, i, m. папуґа.

psȳchomantīum, ii, n. місце, де викликували покійників, пророчня Ci.

psythius, або (psithius) i, m. рід червоного винограду.

pte, *encl.* (з pote) головно, са́ме, як раз.

ptisana, ae, f. логаза, **ptisanārium**, ii, n. клиїк, огуzae H рижова кашка.

pūbeo, ēre, лиш, **pūbens**, мужний, рослий, herba V бу́йна.

pūbertās, tātis, f. α) мужність, змужнїлість, дохожалість, p. nondum ingressus T ще не змужнїв. *occ.* мужеська сила, inexhausta T снажна плїдливість. β) перший зарість, пушок Ci.

pūbēs, (pūber) pūberis α) мужний, змужнїлий, дохож(ал)ий до-, рослий N; *subst.* armati C здатні до збруї: prope p. L майже недолїток. β) волохатий, folia V.

pūbēs, is, f. α) молодь, парубоцтво, taurorum V бики β) лоно, p. tenus V. γ) люди, люд, agrestis V селянство (хлїбороби).

pūbēsco, ere, покривати ся волосям; обр. prata flore O стелять ся цвітом. β) мужнїти, дохожати, доростати лїт, Hercules Ci; *metaph.* доспівати, ea Ci.

publicānus, i, m. пахтяр державних доходів, орендар податків Ci.

publicātio, ōnis, f. удержавненє, конфіскация Ci.

publicē, (*adv.*) прилюдно, явно, всенародно, іменем (приказом, в хосен, для) держави C Ci; *occ.* державним коштом N. β) загально, цїлком, p. exsulatum ire L всї до одного.

publico, 1. робити вселюдним. α) від-, забирати на власність держави, вивластити в користь державної скарбниці. удержавнювати, конфіскувати, bona Ci N regnum C Ci загарбати. β) передавати на вселюдний ужиток, Aventinum L до управи, studia T явно показувати, publicata pudicitia T прилюдне осоромленє, epistulas Pl видати.

publicus, 3. людовий, народний, громадський, державний, tabulae Ci держ. грамоти, servus L громадський слуга, возний. iniuria C обида держави, mensa Ci держ. лавка, д скарбниця, causa Ci карний процес, bonum L держ. гаразд, funus T держ. видатком, res publica державній устрій (лад), держава, республика; *subst.* **publicum**, i, n. 1. держ. майно, д. власність, скарб, populi Rom. L Campanum Ci область K, avertere de publico Ci з держ. грошей. 2. держ. скарбниця C Ci. 3. держ. доходи, податки,

CiH; *occ.* винаєм податків, dum in publico essent L доки були пахтярами податків, partes publicorum Ci удїли у винаймі податків, publicorum societates Ci (акцийні) податкові стоваришеня, magister publicorum Ci голова податковаго товариства. β) прилюдний = загальний, явний, iuvenum p. cura H про всю молодїж, lux p. mundi O сонце, verba O товариська форма; *occ.* щоденний, простий. p. structura O буденна; *subst.* **publicum**, i, n. прилюдне місце, вулиця, in publico C Ci N на вулици = поза домом, прилюдно, carere publico Ci не показувати ся пр., pernoctare in publico Ci під голим небом, на вулици (*opp.* in privato дома); *occ.* гамбар, склад збіжа, шпихлїр, збіжниця C.

pudens, tis, *adv.* enter *(P Adi* до pudet) соромливий, у-, стидливий, обичайний, плохий, чемний, feminae Ci чесні невісти; *subst.* pudentes C люди з почутєм чести.

pudet, ēre, puduit (puditum est) α) у-, стидати ся, соромити ся (від)чого, сором(но) менї, у-, стидно менї; *absol.* Ci me alqd pudet Ci. β) звич. неособово: з *obi.* в *acc.* eos pudeat Ci; предмет. 1. в *gen.*: p. deorum LPl сором перед богами, me tui Ci. 2. з *inf.* Ci. 3. з *supin.* dictu T сором казати; **pudendus**, 3. *adi.* стидкий, соромітний, ганїбний, гидкий ON = **pudibundus**, 3. сором(яз)ливий, у-, стидливий, ora O.

pudīcitia, ae, f. соромливість, у-, стидливість, чемне поведенє, обичайність, чемність; *occ.* чеснота, чистота, plebeia L; *occ.* spectata L богиня непорочности.

pudīcus, 3. *adv.* ē, сором(яз)ливий, обичайний, непорочний, чемний, чистий, taeda O весїльна; *subst.* f. чемна невіста.

pudor, ōris, m. α) у-, стид, сором, боязькість, aetas et p. Ci молодеча несміливість; з *gen. obi.* famae Ci жура о добру славу, paupertatis H що стидає ся своєї бідноти; з *gen. subi.*: Ci p. est з *inf.* = pudet соромно O V; також: pudori est narrare O стидаю ся оповісти; *occ.* чемність, почутє чести (*opp.* petulantia Ci), homo summo pudore T честолюбний. γ) у-, стидливість, соромливість, обичайність, звичайність, чистота, чистість, непорочність, oblita pudoris O p. rapuit O позбавив ⌜вінця⌝. δ) сором, стид = ганьба, alqd alci pudori est L соромить, робить сором, thalami O сороміцьке подруже. ε) божество Сором V.

puella, ae, f. α) дївчина; *occ.* донька, Danai H. β) любовниця, cara H. γ) молодиця, молода жінка, laborans utero H в пологах.

puellāris, e, дївочий, дївоцький, plantae O нїжненькі ніжки.

puer, eri, m. дитя, дитина; *pl.* дїти, дїтвора. α) хлопець; *occ.* дит(ин)ячий вік, дитинство, a puero = a pueris C Ci N замолоду, змолоду, змалечку, ex pueris excedere Ci вилюднїти, дійти лїт. β) *occ.* хлопець = син, regis H королевич, Ledae H Діоскури. 2. молодий мужчина, молодець, юнак, egregius p. Ci про 20 лїтного Октавіяна. γ) хлопак, нарубок, слуга, emptus Ci regius Cu чура.

puerīlis, e, *adv.* iter α) дитинний, молод(еньк)ий, хлопячий, aetas Ci agmen p. V = puerorum. β) дитинний, нерозважний, vota O.

pueritia, ae, f. дитинячий (хлопячий) вік, малість, a p. Ci змал(еч)ку, змолоду.

puer-pera, ae, f. (quae puerum parit) по-, родїлля, поліжниця, H.

puerperus, 3. що приспорює порід, родїльний O.

puerperium, ii, n. полог, злоги, puerperiis insignis T обдарена дїтьми.

puertia = pueritia H.

puerulus, i, m. хлопчина, хлопчик, хлопча, omnium deliciarum et artium p. Ci вигладжені і причепурені паничики-красюки.

pūga, ae, f. зад H.

pugil, ilis, пере-, бієць (на пястуки) кулачник Ci.

pugilātus, ūs, m. бій на пястуки (навкулачки) Ci Pl.

pugillāres, ium, m. (pugillus жменя) табличка до писаня Pli.

pūgio, ōnis, m. різак, запоясник, ⌜кинджал⌝, ⌜ятаган⌝; обр. plumbeus Ci слабий довід.

pūgiunculus, i, m. запоясничок Ci.

pugna, ae, f. α) бій (навкулачки), бійка, битка, res ad manus (до схватки) et p. vocatur Ci навкулачки доходить, fit p. inter eos Ci між ними счинила ся битка. β) на війні: по-, бій, битва, боротьба, с(у)тичка, navalis N Ci на морю, equestris Ci з кіннотою, singularis Ci поєдинок, pugnae certamen V борня, pugnam committere Ci сточити, звести, p. pugnare N C бити ся. γ) бойова игра, quinquennis O. δ) спір, змага, doctorum Ci. ε) бойова лава, шик, media L. ζ) збиток, alqd pugnae edidit Pl.

pugnācitās, tātis, f. войовничість, войовитість T.

pugnātor, ōris, m. α) борéць, біéць L V. β) силáч, дужак H.

pugnax, ācis, *adv.* āciter α) бійкий, бойовитий, бойовничий imperator Ci войовничий, missili telo L метник. β) сварливий, змагливий, незгідливий, contra alqm Ci; з *dat.*: aquae O непримиримий з. γ) упертий, завзятий, запеклий, certare pugnaciter de re Ci спірати ся, змагати ся.

pugno, 1. (pugnus) бити ся (навкулáчки) бороти ся, pugnam p. L зводити бій, bella pugnata V сточені, перебуті, bene p. Ci щасливо, in, adversus alqm S N O cum alqo Ci; pugnantes, ium, m. C Cu борцї. γ) сперечати ся, спірати ся, ставати на прю з, сварити ся, змагати ся, бути в незгодї, mater sororque O res cum re Ci de dis Ci; *poët.* з *dat.*: O V equus habenis V гризе. δ) су-, перечити, противляти ся, кому, заперечати, sententia secum H собі противна, pugnantia loqui Ci суперечности. ε) добивати ся чого, вимагати, домагати ся чого, силкувати ся, напирати на те, щоби, старати ся; з *inf.* O; з *acc. c. inf.* O; нам. реч. з ne, ut Ci; *poët.*: p. in mea vulnera O щоб себе самого ранити.

pugnus, i, m. кулак, пястук, p. facere Ci стиснути, pugno victus H в бою навкулáчки.

pulchellus, 3. гарненький, гожий-пригожий, p. puer Ci хлопець-уродник.

pulcher, (або **pulcer**) 3. α) гарний, красний красовитий, хороший, при-гожий, уродливий, уродник (-ця) formā pulcherrima Dido V красно-, гарнолиця; *poët.* хоробрий, войовничий, p. bello V войовитий, pulcherime rerum O найкрасший в світї, β) гарний = чудовий, пишний, славний, хвальний, добрий, знаменитий, mors V pulchrum est з *inf.* V S. γ) блажений, щасливий, dies H se p. ac beatum putare Ci уявити собі се щастє і благодать. **pulchrē,** α) гáрно, красно, чудово, p. facere Ci N *occ.* β) добре, хорошо, mihi p. est Ci H у мене все гаразд.

pulchritūdo, inis, f. α) гарний вид, краса, corporis Ci урода, filia eximiā p. Ci красуня, урóдниця. β) чудовість, пишність, oratoris Ci красномовність єго, virtutis Ci сяйво.

pūlēgum, pūlēium, ei, n. блохóвник, полїй Ci.

pūlex, icis, m. блоха.

pullārius, ii, m. (pullus) куркар Ci.

pullulo, 1. α) пускати парістки, наганяти бруньки, пукати, silva V. β) розвивати ся, буяти, розпаношувати ся, ширити ся, atra colubris V аж чорнїє гадєм.

pullus, i, m. α) молоде; лошатко, курятко, то що, ex ovis orti Ci курчата, gallinacei L когутики. β) віщі птахи Ci L. γ) голубчик, filius H.

pullus, 3. темний, чорнявий, ficus H темнозелений, toga Ci жалобна, tunica Ci робітна; *subst.* **pullum,** i, n. чорна краска, p. decent niveas O темна одїж білолицем дївчатам до лиця, obstrusa carbasa pullo O чорнообшиті з'одяги.

pulmentārium, ii, n. закришка, присмажка, присмáки, приправ(к)а, p. quaere sudando H закриши страву працею.

pulmentum, i, n. (= pulpāmentum) кусник мяса H.

pulmo, ōnis, m. лéгке, легéня, легушка; звич *pl.* легкі, легенї Ci.

pulpa, ae, f. мясо.

pulpāmen, inis, n. i. **pulpāmentum,** i, n. мясна страва, м. прúправка, м. закуска, мясúво L.

pulpitum, i, n. примость, руштованє, трибуна, сцена, grammatica H катéдра.

puls, tis, f. каша з оливою, затирка, корм (для курий) Ci.

pulsātio, ōnis, f. α) товканє, кóпіт, удар, битє, scutorum L об щити. β) побій, Alexandrinorum Ci стусани, які дістали Ал.

pulso, 1. (*frequ.* до pellere) α) товкати, ударяти, бити, тручати, стукотїти, тупати, стукати, гримати, за-, ковтати, fores O у, pede tellurem H тропáти, танцювати, equi campum O тратують, Amazones flumina O женуть рікою (ледом покритою); *meton.* curru Olympum V їхати через O, ariete muros V розбивати, проломлювати, (chordas) digitis V грати на, sidera H до-, торкати, ся, arva O обробляти, sagittam (nervo) V пускати. β) бити, дати хлóсти, tribunum Ci обамбурити; *occ.* відтручувати, pulsati divi V прогнані. γ) вражати, бентежити, діймати, зрýшити, непокоїти, te vecordia O завдає тугу, animi visione pulsantur Ci мають вражінє, pulsans pavor V трівожний жах, трівога.

pulsus, ūs, m. (pellere) товчок, удар, битє, lyrae O гра на цитрі, equorum V тупіт; *occ.* живець = живчик, venarum T. β) товчок, вражінє, externus Ci.

pulvereus, 3. α) кýряний, порóхний, nubes V туман кýряви, farina O мучний порох. β) збиваючий кýряву, palla O. γ) за-, обпорошений, solum O порошнá.

pulver-ulentus, 3. ку́ряний, запорошений, via Ci порохни́й шлях. praemia O трудні, мозо́лені.

pulvillus, i, m. H подушечка, узголі́вячко H.

pulvīnar, āris, n. α) подушка для богів (ири lectisternium) H. β) божий пир, p. suscipere L справити обід для богів, circa, ad omnia p. L по всіх храмах. γ) вимощене подушкою сидженє, при-стіл, p. servat O.

pulvīnārium, ii, n. подушка для богів L.

pulvīnus, i, m. подушка, узголівє C Ci N.

pulvis, eris, m. α) пил, ко́піт, ку́рява, порох. novendialis H свіжий попіл (спаленого) мерця, maior Ci кіптяга, hibernus V суха зима, altus VH порошна́ доро́га, eruditus Ci пил зі шкла (піску), p. exigui parva munera H жмінка землиці; *occ.* пісок, математика, homo a p. et radio Ci математик; *occ.* копіт на поприщи, p. colligere H збивати кіптягу, sine p. palma H без натуги добута слава. β) поприще, бойовище, біговище, завід, alqd in p. produxit Ci на яву, in suo p. O в за́воді.

pūmex, icis, m. α) пемза, O exactus pumice versus Pr як слі́д вигладжений. β) жужелиця, лява, розпалина, multicavus O oppositi (mari) H підмулені скелї.

pūmiceus, 3. з ляви, пемзовий, molae O oculi Pl сухі.

pūmico, 1. гладити пемзою; обр. homo pumicatus Pli рознїжений.

pūmilio, ōnis, m. карлик, кидик.

punctim, *adv.* колючи L.

punctum, i, n. (pungere) α) укол, parvulae volucris Ph комара. β) цятка, точка 1. голос при виборах, quot p. in tribu tulisti Ci дістав, puncto illius H на єго думку, omne tulit p. H зазнає залальної хвали. 2. математична точка, пункт, terrae Ci на земли. γ) мить, хвилинка, часин(к)а, puncto temporis Ci вмить. δ) малий уступ (промови) Ci.

pungo, 3. pupugi, punctus. α) колоти, ско́лювати, стрікну́ти, шпигати; *absol.* volnus acu C. β) утикати чим, мучити, вражати, непокоїти, гризти, обиджати, скоро́бити, me epistola Ci dolor Ci діймає.

pūnio, 4. α) кар(т)ати; *absol.* maleficia Ci ipse se poeniens Ci самокаратель, комедия Теренция; *medial.* мстити ся на ким за що, inimicos Ci. β) *medial.* пімстити ся за що, пімстити що, necem Ci. γ) = *medial.* відомстити, віддати пімсту за що, fana Ci eos Ci.

pūnitor, ōris, m. каратель, местник Ci.

pūpa, ae, f. лялька, кукла, цяця.

pūpilla, ae, f. α) ляльочка. β) дівчинка-недоліток, infans Ci Pli сирота. γ) зіниця Pl.

pūpillāris, e, сирітський, pecuniae L податок з сирітщини.

pūpillus, i, m. недоліток, малоліток, сирота-хлопчик Ci H.

puppis, is, f. α) *acc.* im, рідко em; *abl.* i, кораблевий зад = ко́рма, каю́та V. β) кора́бель O caerulea V сїрий.

pūpula, ae, f. зіниця Ci. β) око, p. tabescunt H гаснуть.

purgāmen, inis, n. не́чисть, гид, гнїй, бруд, кал, грязь, Vestae O сміте з храму Вести, щорік зметене (14. VI). β) очищаючі средства, відмолене, опрощене, mali O.

purgāmentum, i, n. α) зв. *pl.* нечистота́, бруд, кал, сміте, urbis L. β) поденки. на́валоч, мотлох Cu.

purgātio, ōnis, f. прочищене, alvi Ci. β) ви-, оправдане Ci.

purgo, 1. α) чистити, ви-, про-, очищувати, замітати, ligonibus arva O скородити, alqd radix Ci прочищує, purgor bilem H від жовчи, nubes V розходить ся, morbi purgatus H ви-, оздоровілий, purgati aures H отверті. β) (реліґійно) очищувати, пере-, благати, відмоляти, роз(г)рішати, nefas O populos O. γ) ви-, оправдувати, звиняти, затерти, alqm, se p. C alqd alci C перед ким, factum amore L crimina Ci = probra T відпірати, збивати, eum crimine T увільнити, eum de luxuriā Ci очистити від; з *gen.* civitatem facti L тим ви-, оправдувати ся, що: *acc. c. inf.* L.

purpura, ae, f. α) ба́грець, ба́гро, бака́н, violae V багри́ві. β) багро́ва одїж. кармазини, regum V багряниці, purpurā sternere L багря́ним наліжником. γ) висока достойність, в уряд, nova O.

purpurāsco, ere, багріти, темнїти Ci.

purpurātus, 3. *subst.* в багряни́цї, достойник, дворянин Ci Cu L.

purpureus, 3. α) багря́ний, багро́вий, багри́вий, темно-червоний, rosa H; *occ.* темний, mare Ci anima V кров. β) в багр. одежі, в багряниці, tyranni H кармазинники, p. pennis V окрашений багр. пірям, γ) світлий, сяйний, чудовий, гарний, os H осяяне.

pūrus, 3. *adv.* e. I. α) прозорий, ясний, погідний, світлий, sol H nox V яснозора, per purum H ясним небом, purius splendere HV заясніти. β) очищений, чистий, mel V прісний = патока. γ) без сумішки, щирий, незмінний, hasta V деревище

(без вістря), toga Ph = vestis p. V біла, argentum Ci гладке (*opp.* cum emblemate з горорізьбами), parma V простенька, p. ab arboribus O без дерев, campus L V безлїсе = отверте, purum pervenit ad eos Ci чистий дохід. II. α) чистий = непорочний благочестивий, праведний, чесний, vita H mens Ci правий, p. piumque duellum L по правдї і по справедливости; з *abl.* caede Ci ab suspicione Ci p. vitio cor H бездоганне; *poët.* з *gen.*: sceleris H безвинний, праведник. β) безскоротний, dies O без жалоби, familia Ci по похоронах, arbor O (= pinus O) очищаюча. γ) простий = без прикрас, dicendi genus Ci historia Ci purē tranquillare H цїльком.

pūs, pūris, n. пасока, сукровиця, отїк, гнїй, отрута; обр. Rupili H їдкі і гризькі помовки.

pusillus, 3. α) дрібонький, маленький, мацї(не)нький, libelli Ci. β) маловажний, causa O марниця. γ) незначний, p. animi H недоумковатий.

pūsio, ōnis, m. хлопчик, хлопченя Ci.

pustula, ae, f. міхурчик, прищик Tib.

pută, (imper. до putāre) приміром, ось як H.

putāmen, inis, n, лушп(ин)а, шкаралупа, лузга H iuglandium Ci горіхове лушпинє.

putātio, ōnis, f. обрізуванє, обтинанє Ci.

putātor, ōris, m. обтинач O.

puteālis, e, колодязний, студняний, з кирниці. **puteal,** ālis, n. α) обмуроване місце на подобу колодязя, де вдарив грім Ci. β) лавка виміни Ci.

puteārius, ii, m. колодязник, кирничник L.

pūteo, 2. ui, воняти, mero H чути вином, aper H несмакує.

puter, putris, putre α) по-, трухлий, трухлявий, зотлїлий, крихкий, спорохнїлий, збутвїлий, зо-, гнилий, fanum H запалий. β) сипкий, пухкий, glaeba V. γ) вялий, стомлений, обвислий, oculi H.

pūtēsco, 3. pūtui (*incoh.* до pūtēre) зо-, тлїти, потрухнути, трухлїти, за-, трухлявіти, надгнивати, збутвіти, псувати ся, orca muriā H вже чути нею.

puteus, ei, m. α) яма, діл, in solido p. demittere V ви-, копати (у суходолї). β) копанка, колодязь, криниця, студениця, p. iuges Ci = perennes H нори-жереля.

pūtidiusculus, 3. налазливий, настирливий Ci.

pūtidus, 3. *adv.* e (pūtēre) α) гнилий, зотлїлий, по-, трухлий, vinum Pl чухе. β) вялий, cerebrum H тумановатий. γ) недотепний, недорéчний, несамовитий, нудний, haec Ci; *occ.* манїжний, putide dicere Ci пересадно.

puto, 1. α) обтинати, чистити, vitem V. β) ладнати, упорядковувати, rationes Ci обчисляти; *occ.* обдумувати, розважати, multa V. γ) цїнити, цїнувати, вважати за, мати за, узнавати за, statuam CCCC denariis Ci; з *gen. pretii.* mortem tanti Ci nihili Ci = pro nihilo Ci за нїщо (не) мати, parvi, minoris, minimi Ci; in hostium numero putari Ci вважає ся за непр.; з подв. *acc.*: CiN; але *pass.* з подв *nom.*: regio locupletissima putatur N мають за; з *inf.* = *obi.* Ci. δ) уважати за = думати, гадати, звич *acc. c. inf.* Ci; часто без esse NCO; *poët.* без. *acc.*: sensisse putares O думавби хто, що . . .; з *coniugatio periphrastica* неособово: anne putandum est, animas ire ad caelum? V чи-ж можна вірити, щоб . .; в pleonasmus не переводить ся: perspicite, quantum illud bellum factum putetis Ci.

putrē-facio, 3. fēci, factum робити гнилим, крихким, пушити, крушити, saxa aceto L.

putrēsco, ere, трухнїти, за-, трухлявіти, збутвіти, vestis H залежує ся.

putridus, 3. по-, трухлий, збутвілий, порохнавий H.

putus, 3. чистий, незмішаний, oratio Ci.

putus, i. m. хлопець, дитина.

pycta, ae, **pyctēs,** ae, m. пере-, бієць, кулачник Ph.

pȳga, гл. pūga.

pylae, ārum, f. двокрила брама; обр. прохід, вузина, вивіз, перевалля Cu L.

pyra, ae, f. огнище, костéр O V.

pȳramis, idis, f. α) піраміда Ci. β) будова H. γ) ґеометричне тїло Ci.

pyrethron, i, n. рід пахущої ростини Pli.

pyrōpus, i, m. крица (¾ міди і ¼ золота) O Pr.

pyxis, idis, f. пушка, коробочка Ci.

Бібліотека Учеників УКР. ІНСТИТУТА в ПЕРЕМИШЛІ

Q.

Q скорочене = Quintus або que; S P Q R = senatus populusque Romanus.

quā, (*adv. abl.* sing. від qui) I. питайно. α) де? куди? кудою? (*sc.* viā, parte). β) як? яким чином (робом), illuc quā veniam? II. *relat*-ивно. α) де, там де, куди; кудою, eā ... quā. β) о скільки, як далеко, доки́ль, effuge, quā potes O. γ) як, яким чином, яким способом, quā lubet Ca як хоч, quā res suadet H. δ) qua ... qua ... i ... i, то ... то, як ... так, не тільки ... але й. III. неозначено: якось, якимсь чином, з sī, nē (sīquā fata sinant V наколи-б).

quā, гл. quis.

quācumque, quā-cunque, *adv.* α) де-небудь, усюди, хоч де, куди лиш, де лиш, q. iter fecit Ci N. β) як небудь, q. incidere lites V.

quādam .... tenūs, гл. quidam.

quadra, ae, f. (quattuor) чотирокутник, чотирогранна плита V; *occ.* грінка хлі́ба H.

quadrāgēnārius, 3. сороклі́тний.

quadrāgēni, 3. (*gen. pl.* ūm C L до quadrāginta) по сорок Ci L.

quadrāgē(n)simus, 3. (quadrāginta) сороковий; *subst.* f. quadrāgēsima T сорокотинна (данина).

quadrāgiē(n)s, сорок разів H S ter et quadr. = 4,300.000 сестерці́в Ci.

quadrāginta, (quattuor) сорок, чотерде́сять.

quadrans, ntis, m. чверть = ¼ аса (3 унції)

quadrantārius, 3. α) на четвертину зниже́ний, tabulae Ci. β) варт(н)ий ¼ аса; permutatio Ci

quadrātus, 3. чотирокутний-, стінний, -, граня́стий, saxum L agmen Ci чотиробічна = бойова лава, **quadrātum**, i, n. чотиро-кутник, -бічник, -гранник Ci.

quadrī-duum, i, n. чотири дни L чотиродні́вка.

quadri-ennium, ii, n. чотирьо(х)лі́ттє, чотири роки Ci.

quadri-fāriam, *adv.* на чотири части, на че́тверть L.

quadri-fidus, 3. (quattuor-findere) на чотири (части, на че́тверо розлупаний) L q. scindere V ч(ет)вертувати.

quadrīgae, ārum, f. α) чвірка, четверня L V. β) колі́сниця, четверико́м запряжена L navibus et quadrigis H всі́ма способами, силоміць.

quadrīgārius, ii, m. візник Ci.

quadrīgātus, 3. чвіркою (четверико́м) напятновний, nummi L денари-срі́бняки.

quadrīgulae, ārum. f. мала чвірка Ci.

quadri-iugis, e, -us. 3. запряжений чвіркою, equi V чвірка = **quadriiugi**, ōrum, m. четверня O.

quadrīmulus, 3. чотиролі́тний Pl.

quadrīmus, 3. (quattuor hiems) чотирозимовий = чотиролі́тний L H.

quadringēnārius, 3. по 400 мужа L.

quadringēni, 3. **quadringentēni**, 3. по 400 L.

quadringentēsimus, 3. чотиросотний L.

quadrin-genti, 3. чотириста.

quadringentiē(n)s, по чотири ста CCCCHS = 40,000.000 сестерці́в = 8000.000 корон Ci.

quadri-pertītus, 3. **quadri-partītus** (partīre) на чотири части (у четверо) поді́лений Ci T.

quadri-pedans, quadri-pes, quadri-plex, гл. quadru ....

quadri-rēmis, e, (rēmus) чотиролавочний, з 4. рядами лавок, navis L = **quadrirēmis**, is, f. чотиривесельник, чотиролавочник Ci.

quadro, 1. (quadra) α) *trans.* чинити чотирогранним; обр. ви-, за-, по-, наповняти, acervum H за-, довершити у щерть, orationem Ci закрулити β) *intr.* бути чотирогранним; обр. приставати, складати ся, підходити до, tibi ita Ci ці́лком до уподоби тобі, omnia in eam Ci відповідає ї́й; *occ.* припадати, годити ся H S sescenta milia Ci.

quadru-pedans, tis, *adi.* на всі́х чотирох ногах = навскоки, q. sonitu V топітомри́стячком, ко́пітом-чвалом; *poët. subst.* m. quadrupedantes V конї́-скакуни.

quadru-pēs, quadripēs, pedis m. чотиронога звірина, ч. скотина, кінь OV saucius V олень, nulla V корова.

quadruplātor, ōris, m. доказчик, доводник, позивач Ci суддя-хабарник L.

quadru-plex, icis (plicāre) почвірний, чотирократний, ordo L stellae Ci чотири.

quadru-plus, 3. почвірний; *subst.* **quadruplum**, i, n. в четверо бі́льша сума, себто кара Ci.

quadrus, 3. чотиро-кутний, -гранний; **quadrum,** i, n. чотирокутник, чотирогрань, in q. redigere Ci упорядкувати; **quadra,** ae, f. чотирокутник, грань, patulae V грінки хлїба, q. finditur H кусник хлїба.

quaero, 3. quaesīvi, quaesītus (ст. Ф. **quaeso**). α) 1. шукати кого, за ким, вишукувати, глядїти за, слїдити за, alqm, alqd NCiCOV eos ad necem Ci herbas V збирати; *pass.* з *dat. graec.*: matri (= a matre) quaesita O V; *occ.* 1. не находити, чути брак, надармо шукати, даремно обзирати ся за ким, alqm, alqd. 2. потребувати, вимагати, collis munimenta S bellum maiestatem L. β) старати ся о, на-, придбати собі чого, на-, добувати, діставати, приспоряти, sibi honores L Ci armis gloriam L S добувати, sanguine reditūs V окупити, locum iniuriae (insidiis) L чигати на нагоду щоб . . ., alci ignominiam L осоромити, quaesita mors T добровільна; *occ.* заробляти, наживати; *absol.* H nummos Ci quidquid H opes O; *subst.* n. quaesitum Ci H V заробіток, набуток. γ) до-, розвідувати ся про, вивідувати у кого, допитувати(ся) кого за що, питати ся кого, питати(ся) у кого чого, стéжити за, дознавати ся про; *absol.* luctum V de eo O de rē Ci C alqd ex (ab) alqo de te Ci; зал. пит. з num, an, si, utrum-an; quid quaeris? H що-ж далї? noli quaerere Ci не питай; *occ.* 1. (науково) до-, розслїджувати, розправляти, ставляти питанє, питати, ся, quaesitum est, naturāne carmen fieret H. 2. (судово) допитувати ся, вести слїдство, слїдствувати, de morte alcis Ci de pecuniis repetundis Ci de servo tormentis Ci на муках питати єго. δ) радити (ся) над чим, обдумувати, de re N sententiam Ci. ε) думати, о чім, про, нараджувати ся, sententiam Ci novum consilium S затївати, quaesitae artes V придумані = нові средства; зал. пит. S Ci; з *inf.* ne quaere doceri V не домагай ся знати; *occ.* за-, бажати = зичити собі, за-, хотїти, замануло ся, convivia V dicere plura V virtutem H прямувати до, patria Caesarem H тужить за Ц.

quaesītio, ōnis, f. слїдство на муках T.

quaesītor, ōris, m. слїдчий суддя, судець Ci V.

quaesītum, i, n. (*subst.* P P P до quaero) питанє, запит, quaesiti causa O.

quaesītus, 3. (*P Adj* до quaero) вишуканий, манїжний, asperitas T. β) дібраний, над-, незвичайний, не-абиякий, leges T.

quaeso, ere α) шукати, signa. β) просити, звич. в. 1. особі *sg.* і *pl.* deos Ci a vobis Ci per decretum, quaeso, cognoscite Ci ‚прошу'; з *imperat.*: decretum, quaeso, cognoscite Ci; з coniunct Ci Cu Ph ut ne Ci. γ) питати, ся, talia V.

quaesticulus, i, m. малий хосен, м. заробіток Ci.

quaestio, ōnis, f. (quaerere) α) шуканє, in quaestione esse Pl треба шукати; *occ.* розслїдок, допит, дóпитки, розвідка, розпитуванє, вивідка, captivorum C. β) допитки на муках, судове слїдство, in eculeo Ci, res versatur in quaestione Ci досліджує ся, quaestionem habere de, ex alqo N Ci провадити слїдство, слїдствувати, q. decernere Ci зарядити слїдство, rerum capitalium Ci за головництво, inter sicarios Ci за потайне забійство, душегубство, de uxoribus in servilem modum Ci на муках допитувати ся. γ) 1. слїдчі акта, ficta Ci. 2. по-, головний суд, quaestioni praeesse Ci = praepositum esse Ci бути головою суду, q. perpetuae Ci під проводом претора. δ) наукова розвідка, розправа, in quaestionem vocare Ci до-, розслїджувати. ε) предмет розправи, дослїд, розбір, perdifficilis Ci.

quaestiuncula, ae, f. (*demin.* до quaestio) маленьке наукове питанє, розвідка Ci.

quaestor, ōris, m. (a quaerendo). α) карний суддя, qq. Volscium in ius vocant L. β) скарбник, скарбівничий, urbani, aerarii, provinciales, вони стягали всякі данини і орудували державною скарбницею.

quaestōrius, 3. α) квесторський, скарбничий, comitia L для вибору квесторів, q. porta L = decumana задня брама в таборі (недалеко квесторського намету). **quaestōrium,** ii, n. L кв. намет, in q. ducere Ci до урядового мешканя квестора. β) квесторського стану, homo Ci скарбничий, legatus Ci; **quaestōrius,** ii, m. Ci T бувший квестор.

quaestuōsus, 3. (quaestus) α) корисний, дохідний, annus Ci. β) хаповитий, homo Ci хапун. γ) богатїючий, богатий T.

quaestūra, ae, f. уряд квестора, квестура Ci.

quaestus, ūs, m. α) зиск, заробіток, дохід, на-, прибуток, з-добуток, quaestui habere alqd C Ci тягнути зиск, визискувати. β) завід, заняте, ремесло, iudiciarius Ci судейська посада.

quālis, α) *interr.* який? що за один? якого рода? в незал. пит. Ci; в зал. пит. Ci N в окликах Ci Cu. β) відносно: якóвий, який, що він, як, часто з. talis,

qualis . . . sic V неначе . . . так, так-як. γ) неозначено: якийсь, як Ci V.

quālis-cumque, quāle-cumque α) *relat.* який-небудь такий-сякий. β) *indef.* кождий, хто хоч, який би й небув, будь-хто, леда-який.

quālis-libet, будь який, який хоч, який-небудь, будь хто.

quālitās, tātis, f. (quālis) якість, прикміта Ci.

quāliter, (*adv.* до quālis) так як, як, неначе, якби O.

quālus, i, m. (плетена) коробка, кіш (на вовну) V (щоб дусити вино) V.

quam, (*adv. acc. sg. fem.* від qui). I. питайно: як, як дуже. 1. в незал. пит. 2. в зал. пит. 3. при verba-х. 4. в окликах. II. α) β) γ) 1. у відносних реч.: як, чим, а-ніж, так-як; часто з tam. 2. скріпляється *superlat.* як, без порівнання, що най... 3. при possum: яко мога, що сила, quam maxima possum voce, dico Ci = tam magna, quam maxima possum як найголоснійше; quam verissume potero, dicam S по змозі (= як найвірнійше; q. celerrime potuit C чим скорше. 4. possum або fieri potest опускається в: q. saepissime, q. minime Ci N C q. maximis itineribus (sc. potuit) contendit C. β) 1. по compar. і comparat-ивних понятях: як, чим, ніж, за, atrocius q. pro numero hostium L чим. = що до числа їх. 2. також по comparativ-ах quam, ut за, за-надто: maior sum, q. cui possit fortuna nocere O щоб мені пошкодила доля. 3. по plus minus. 4. навіть без quam: plus septingenti C більше як, чим, ніж 700, більш 700. 5. по velle L, malle N, probare T, praestare Ci; по alius, aliter з переченем: nihil aliud q. = як, лиш, лиш тільки; по contra, secus, ultra Ci. 6. по prius, antea, postridie, post, septimo die q. L sexiens tanto q. Ci dimidium q. L.

quam-diū, *adv.* питайно. α) як довго? поки? доки? β) відносно: доки, доти, так довго як.

quam-libet, *adv.* α) до схочу, до вподоби, доволі. β) найби як, найби й, хочби як O.

quam-ob-rem, і **quam-obrem** *adv.* α) питайно: длячого? чому? β) відносно: тимто й, тому-то, і тому, длятого.

quam-prīmum, *adv.* чим скорше, скоро тільки.

quam-quam, quan-quam, *coni.* α) як небудь, найби й як. 1. припустово: хотяй, хоч, хоч-би, найби, дарма що, мимо того що з *indic.*; часто з tamen; 2. *coni.* при уявленях. 3. рідко з *adiect.* і *part.* S Cu. β) 1. справляє попередну гадку: та, але, однак, вправді, всеж таки, опроче. 2. впроваджує реченя подиву або неохоти: q. quid loquor? Ci та по що-ж говорю? 3. з *coni potent.* Ci; у T в незалежній мові перед *acc. c. inf.*

quamvīs, α) *adv.* найби й як, най-би и, хоч як, як дуже, q. diu Ci як довго хочеш = досить довго. β) 1. з *coni.* хоч, хоч як, хотяй, найби й як, най би, як хоч, мимо того що, відповідає иноді нашому *superl.*: q. dives sit Ci хоч би був найбогатший. 2. рідко з *indic.* N V T. γ) без verbum при *adi i part.*

quā-nam, (*abl. adv.*) як, якже-ж, де-ж, куди-ж L.

quandō, *adv. i relat.* α) 1. часово: коли, тоді як, як. 2. *inter.* звич. з tum коли. 3. *indef.* раз, раз колись; *enclit*-ично, si quando auditum est Ci. 4. причиново: коли-ж, тому що, бо, так як. 5. si quando як коли, коли раз. скоро тільки.

quandō-cumque, *adv.* α) *relat.* коли небудь, все коли, коли тільки, скорше чи пізнійше H. β) *indef.* раз, колись O H.

quandō-que, *adv.* α) *relat.* коли раз, коли лиш, єли коли. β) *indef.* колись, раз, якось. γ) причиново з *coni.* бо, тому що L.

quandō-quidem, *coni.* ізза того-ж, бо-ж, бо як-раз, сáме тому що Ci L.

quanquam = quamquam.

quantillus, 3. який маленький Pl.

quantitās, ātis, f. с-кількість, сила, великість Ci.

quantopere, (quantō opere); *adv.* з яким трудом лучить ся лиш з *verba*-ми Ci C. α) *interr.*: як дуже. β) *relat.*: як дуже, скільки, о скільки, як далеко, звич. з tanto opere C.

quantulus, 3. α) *interr.*: який маленький, як мало. β) *relat.*: як мало, так мало.

quantulus (a, um) -cumque, *adi.* най буде (най-би був) і який малий, який хоч малий Ci.

quantum-vis, гл. quantusvis.

quantus, 3. α) *interr.*: який(за)великий, що за значний, який важний, який (за) малий; *subst.* **quantum,** i, n. кільки, сила, багато, quantum dedit? Ci; в *gen.*: **quanti,** при, verba-х оцінки і купна: скілько, по чому, як (за) дорого, за кілько, сила; в (*abl. mensurae*) **quantō,** о скілько більше, як, як дуже, о скільки, чим; *opp.* (tanto тим, о стільки). β) *relat.*: такий (за) великий, як (так) багато, як, тільки-кільки, такий малий

що. звич. з tantus (tam) cum tantis copiis, quantas ... nemo habuit N, але: quantum fuit diei spatium C як довго тривала днина, oculis spatium emensum, quantum satis hastae V як на відстріл ратища; **quantum**, i, n. кільки, яка велика сила, якого, що за простір; Фраза: q. scio Ci о скільки знаю, q. in me est Ci N що до мене = як на мене, in quantum O T о скільки; з *gen. part.* q. terroris iniecit Ci якого нагнав страху; *gen.:* **quantī**, при verba-х оцінки і купна: як (за) дорого, по чому, за що, за кільки, *abl.* (*mensurae*) при *compar.:* quanto о скільки, як, чим, quanto quis ... з *comp.* чим хто ... T quanto-tanto чим-тим, о скільки-о стільки; *acc.* (*adverb.*) кільки, о скільки, як далеко, що мога, quantum poterat L C по змозї, скільки моги було.

quantus (a, um) cumque, (quicumque) α) який би й був за великий, хоч який великий, який небудь великий; *occ.* хоч який малий, який би й був незначний; *occ. n. adv.* q. praeconia valebunt O о скільки лиш.

quantus (a, um) libet, хоч як великий, який небудь високий.

quantus (a um) vis, хоч який великий, кільки хоч, copiae C яке небудь велике число війська; *acc. neutr. adv.* catus, quantumvis (кільки хоч), rusticus H = аби й який мужик з него, хотяй дуже мужикуватий.

quā-propter, *adv. i. relat.* і длячого, і тому, і проте, і зате, задля чого. β) *inter.:* для чого? через що? чому?

quāque, *adv.* звич. з usque де-б і не було, усюди Ci.

quā-rē, I тимто; II. α) *inter.:* длячого? чому? навіщо? β) *relat.:* ізза чого, тому, проте, длячого, перед реч. пит: quare quis me reprehendit Ci хтож (питаю) ганив-би мене . . .

quartādecumānī, ōrum, m. жовнїри 14—20 леґіону T.

quartānus, 3. I. (від quarta *sc.* dies) чотироденний; *subst.* **quartāna**, ae, f. (*sc.* febris) пропасниця, що все наступає по 4 днях H; **quartāni**, ōrum, m. жовнїри 4—20 леґіону T.

quartārius, ii, n. (quarta pars sextārii) чвертка = 0·137 *l* vini L.

quartus, 3. четвертий, legio Ci T a. d. IV. Kal. Dec. Ci; pars Ci C H = ¼; q. pater V = abavus V пращур, ad quartum (*sc.* lapidem) T чотири милї, ad quartam (*sc.* horam) iaceo H до 9. години; *acc. adv.* quartum consul Ci в четверте к.; *abl.* quarto O четвертий раз.

quā-si, (з quam sī) α) в услівн. порівнанях: як би, не-начеби, як коли би, мовби, мовби-то, quasi vero C Ci мовби дїйсно. β) *adverb.* з *coni.* як, мов, як би, як колиб; іронїчно: буцїм то, нїби то; також. 1. в *abl. abs.* C S. 2. з *inf.* S; q. pollui consulatum S сказав-бись що ... 3. при поодиноких виразах: мов, наче, q. collis S не-наче горб, q. divino spiritu Ci якимсь натхненєм. 4. з *part.* Ci; *occ.* при числах: около майже, зо, за, несповна, q. decem Ci, яких 10. γ) в порівнуючих реч: як, так само як, непричком, наче з *ind.* Ci; non quasi-sed velut не мовбито-але неначе T.

quasillus, i, m. **quasillum**, i, n. кошичок, inter quasilla Ci в прядїльнї.

quassātio, ōnis, f. (quassāre) сильне стрясенє, двигіт, хитанє, маханє L.

quasso, 1. (*frequ.* до quatere) α) сильно потрясати, трясти, порушати, кивати, махати, захитати, hastam OV. β) розхитувати, розбивати, ушкоджувати, ослабляти, classis V потрїскана, розщілена, quassata muri L проломи муру; обр. quassata res p. Ci захитана, підорвана. γ) *intr.* тріщати, шелестїти, siliqua V.

quassus, ūs, m. по-трясенє, двигіт Ci.

quātenus, **quā-tinus**, *adv.* α) місцево: як далеко, докіль, ire L. β) часово: доки, як довго, поки Ci. γ) причиново: о скільки, позакільки, бо, тому що H O T.

quater, (quattuor) *adv.* чотири рази, q. undeni decembres H = 4 × 11 = 44, ter (aut) et quater H раз у раз, але terque quaterque beati V трищасливі.

quaterni, ae, a. (quattuor) по чотири Ci H *gen. pl.* quaternum L.

quatio, 3. (quassi) quassus. α) трясти, потрясати, струснути, трусити, тормосити, махати, кивати, telum manu V замахнути нею, ungula campum V дубонить, тупоче по оболонї, populum risu H розсмішити, alas V затріпотїти ними. β) бити, про-, розбивати, тручати, moenia ariete L fenestras H пукати у, eos flagello V прогнати, prae se q. Ci гнати поперед себе, equum (cursu) V герцювати ним, horror membra V проймає жах, задріжати (з пере-, ляку); *PPP.* **quassus**, 3. розбитий, rates H потрїскані, розщілені, muri L попукані, проломлені, faces O поколені щінки, тріски, tempora mero O заморочена

голова, cinnama O кусничкн цинамону. γ) вражати, бентежити, зрушити, mentem H ingenium T розбудити, за-непокоїти, oppida bello V іти війною на, Menapios T з(а)воювати.

quattuor (quatuor) чотири.

quattuor-decim, чотирна(й)цять, in q. ordinibus sedere Ci в перших 14. рядах (в театрі для лицарів призначених) Ci.

quattuor-viri, ōrum, m. збір (старшина) чотирна(й)цятьох Ci.

que, *conj.* причіплює ся до слїдуючого слова. α) і, й, тай. 1. лучить дві частини в одну цїлість, Senatus populusque Romanus загал р. народу, terra marique Ci на суходолї і на морю = по всїх усюдах, longe lateque C Ci у здовж і вшир. 2. закінчує гадку: male pugnatum est obsessaque urbs foret, ni . . . L. 3. cumque Ci і тому, тимто, отже. 4. обяснює гадку: се-б-то, а то, fefellit missique sunt L morbum bilemque H. 5. при подібних понятях: і також, flamines adiecit-virginesque legit L. 6. в протилежности: ба, противно, але, однак, non rem expectandosque eos censebant L. 7. заключує загальну гадку: і, тай, Archiam omnemque Graeciam Ci. 8. узагалнює: взагалї, вкінци, і тому то, ба навіть. β) 1. з *praep.* при anaphora: sine scuto sineque ferro Ci; часто з ex: recte exque re p. Ci; причіплює ся до слова: per vimque Ci. 2. як polysyndeton в подвоєнях: як-так, і-і, почасти-почасти, то-то, не тільки-але й, meque regnumque S seque et oppidum S seque ac liberos T; рідко et-que L.

quem-ad-modum, α) *interr.* і *relat.* в який спосіб, яким чином, як-же; в *relat.* часто при sic, ita, item; adeoque L так як.

queo, quīre, quīvi (quii) quitum могти, я годен, я в силї, здужати, здолáти; звич. з переченєм; з *inf.* aestimare non queo Ci годї менї . . ; рідко без переченя V.

quercētum, гл. querquētum.

querceus, 3. (quercus) дубовий, з дуба, з дубини T.

quercus, ūs, f. дуб; *meton.* дубовий вінець, з дубового листя V.

querĕ(l)a, ae, f. (queri) α) жаль, жалїнє, голосїнє, жалїсний звук, ж. згук, скарга, ranae q. canunt V жалїсно квакають. β) жáлоба, нарікане, iniuriae Ci cum Deiotaro Ci на D. *pl.* жалї, жал(ьн)ощі заводи, civium Ci q. habere de alqo apud alqm Ci L жал(к)увати ся на. γ) хоровитість, corpusculi Pli.

queribundus, 3. скорботний, жалїбний, жалїсний, жальний O Ci.

querimōnia, ae, f. α) жаль, жалї, зáводи, нарікане, скарга, жалоба; з *gen. subi.* sociorum Ci; з *gen. obi.:* criminis Ci; de iniuriis Ci. β) жаль = жалість, жал(ьн)ощі Ci q. habere de re Ci жалувати ся.

queritor, āri, (*frequ.* до queror) жалїти, ся, дуже нарікати T.

quernus, 3. дубовий, з дуба, з дубини, glans V жолудь.

queror, queri, questus. α) жал(к)увати, ся, на, жалїти, ся, голосити, оплакувати, нарікати на; *absol.* Ci; *trans.* fatum C; з нутр. *obi.* alqd flebile lyra O жалїсно грає. β) *poët.* видавати жалїсні звуки, bubo V aves H жалїсно співають, philomela fetūs V жалкує (тьохкає) за маленькими. γ) жалувати ся на, мати жаль до, нарікати на, кривдувати, собі; *absol.* C; de alqo Ci de iniuriis C; з *obi.* multa de casu Ci nihil de patrimonio Ci consul cum patribus Ci жалує ся на них; прич. реч. з quod CH на те що; з *acc. c. inf.* C Ci. δ) сперечати ся з, спірати ся, з, змагати ся з, сварити ся, з, cum deo Ci O cum patribus, quod . . . L querere tecum Ci винуй себе.

querquētum, (quercētum) i, n. діброва H.

querulus, 3. (queror) жалкуючий, жальний, жалїсливий, жалісний, tibia H писклива, vox O жалібний, fores O скрипучі.

questus, ūs, m. жáліб, жаль, жал(ьнощ)і Ci.

qui quae quod, *pron. interrog.* α) який? хто? що? котрий? що за один? в значіню прикметниковім: quae patria V що за вітчина; в окликах: Xenophon, qui vir et quantus Ci що то за ви-значний муж; рідко іменниково = quis N. β) *pron. relat.* котрий, що він, а він, а той, хто, що, quod frumenti C тільки збіжа що; часом повторяє ся: itinera duo, quibus itineribus . . . Ci 1. коли обмежує ся або оправдує ся головну гадку: відповідно до, по, згідно з, (після), як на, як до: quā est humanitate Caesar, facile erit ab eo impetrare C. 2. описує деякі *adi.:* qui vocatur (dicitur), quem dicunt, dicimus так званий, quem supra (ante) dixi(mus), nominavi вище згаданий, qui videtur бачить ся, він видко. . . . 3. замість *relat*-ивно тїсно злученого реченя кладе ся в укр. мові: і він, а він, отже він, бо він, однак він; quod si, quod cum отже єсли, отже коли, коли-ж. 4. для сильнїйшого вислову приймає *relat.* часто quidem. 5. quo fiebat Ci таким

чином, ex quo і від коли, quo facto, потім, відтак. 6. спосіб прямий в реч. attribut-ивних стоїть з *ind.*; з *coni.* в реч. намірових, наслідкових, причинових, припустових і можливих: котрий би (щоби), котрий має, (що); також: sunt qui є такі що = деякі, дехто, non desunt (reperiuntur, inveniuntur) чимало таких що, quis est qui? хто-ж? що за? гл. грам. γ) *pron. indef.* якийсь, хтось, щось, qui, qua (рідко quae, quod); *neutr. pl.* рідко quae, звичайно qua по si, nisi, ne, num: si qui C як хто, але num quae libido Ci; в *dat. abl. pl.* находить ся иноді quis (queis) CuHSV; замість quibcum, quācum знаходить ся також quīcum CV; *dat.* quoi = cui.

quī, *(adv.)* α) *interrog.*: як? якже-ж? звідки? поякому? quī fit, ut H. β) *relat.* як, звідки, чим N.

quia, (*adi. acc. pl.* до quid) первісно: α) чому? длячого? з nam: caelicolae, q. sententia vobis versa retro V чому-ж бо? β) причиново подає справдішну причину: що, тому що, длятого що, проте; попереджує часто ideo, idcirco, eō, proptereā Ci. γ) в пит. реч.: classes sequar, quiane auxilio iuvat levatos V невжеж іти менї за ними, а може тому, що (чейже не тому що).

quīcum, гл. quī.

quī-, quae-, quod-cumque, α) *subst.* будь хто, хто небудь, який би й не був, аби хто, хто лиш, кождий, всякий (пéреякий), q. equo meruisset Ci хто лиш небудь служив: з *indic.* коли дійство повторяє ся, hoc quodcumque vides CiV все що тільки бачиш; *neutr.* з *gen. partit.*: quodcumque roboris fuit L. β) *adi.* будь який, аби який, аби хто, який небудь, q. belli eventus fuisset Ci який би й не був, omnia quaecumque Ci все і що небудь коли, q. rebus potest C всїми можливими способами; **quōcumque**, *adv.* куди небудь, аби куди, хоч куди, q. venerat, ibat Ci, q. aspexeris Ci ‚куди не глянь'; роздїлено: quo ea me cumque decet ratio Ci.

quī-dam, quid-dam, *subst.* **quī-, quae-, quod-dam**, *adi.* α) якийсь, деякий, один, в сполученю з *subst.* якийсь = неначе, нїби, що так скажу, так би сказати, мовляв; з *adi.* зовсїм, справдї, quodam modo C якось; *pl.* Ci дехто, деякі, декотрі. β) часто з quasi, tamquam, velut: quasi nota quaedam servitutis Ci нїбито (неначе, мовби, цїлком) якась . . . II. α) *subst.* якийсь, хтось, щось, дещо, трохи; *pl.* кільки, деякі, декотрі, est quiddam, quod ad me pertinet Ci; з *gen. part.* quiddam mali Ci; *pl.* ex ephoris quidam N; в *pl.* з *gen. part.* quidam bonorum T.

quidem, *adv.* (ставить ся на другім або третім місци і підносить значінє слова, по якім стоїть). α) безперечно, правда, вправдї, як раз, власне, сáме, дійсно (а иноді й не переводить ся), est illud q. maximum Ci безперечно найбільше; наголошує pronom.: quae q. res і як раз те. β) обмежує: хочби, бодай, що найменьше, принаймнї, hoc q. tempore = nunc q. Ci а тепер. γ) однак, но, а, Pharnabazus fuit imperator, re q. vera praefuit Conon N а в дійсности . . . δ) припустово: би(м), справдї, хотяй, plurima q. proferre possum, sed modus adhibendus est N. ε) пояснює: головно, особливо, се-б-то, а то, doleo ac mirifice q. Ci et quidem а то, і-то, часто в переченю, ne . . . quidem і то не, і не, ба навіть не, ne Vacus q. dubitat Ci.

quid-nī, *adv. interr.* (в красномовних висловах) якже би не? длячого не? чом не? звич. з *coni.*

quiēs, ētis, f. α) відпочинок, с(у)покій, угáв, quietem capere C = quieti se dare C віддихнути, a proeliis q. habere L ви-, від-, припочити по битвах, q. praestare L дати, у O заснути, quietes Ci способи спочинку; з *gen. subi.* senectutis Ci; *gen. obi.* laborum V Ci від трудів; *occ.* 1. тиша, q. inter frigus et calorem V весняна тиша. 2. мовчанка, clamor et q. T. 3. сон, ad quietem ire Ci іти спати, dira T сонна мара. β) 1. мертвецький сон, olli dura q. oculos urgit V заснув вічним сном, iuvenis in quiete videtur ab eo L сниться ся єму. 2. мир, quietem Italiae referre C привернути, ingrata T. 3. спокійне захованє, тихе поведенє, Reguli T. 4. супокій душі, animi O миролюбність.

quiēsco, 3. ēvi, ētus. α) 1. ви-, від-, при-, спочивати, віддихнути, успокоювати ся, спокійно лежати, in morte V flamma V пригасла, silvae V спокійні; *praes.* = *prf.* arma V в супокою; *occ.* спати, domi Ci. 2. стихати, замовкати, змовчати, voces O притихли. β) тихо поводити ся, спокійно заховувати ся, urbs non potest q. Ci не додержує миру = ще не втихомирила ся, in re p. Ci не брати участи в полїтиці. γ) у-, затихати, у-, заспокоювати ся, civitas non a suppliciis L не має супокою від . . . potentia Ci

тратить силу. δ) угавати, залишати, кидати, дати покій чому; *absol.* quiescas H; з *gen.* indoctus pilae H сидить тихо = не грає ся нею; *prf. plq.* quiērunt, quiērant, quiēssem.

quiētus, 3. *adv.* ē α) спокійний, aetas Ci avis aëre lapsa quiēto O промайнувши тихим воздухом, aequor H тиховоде, amnis H тиховід, тихо пливуча; *occ.* сп(л)ячий, eos quietos nox habuit T обгорнув нічний сон. β) тихо-мирний, мирно розположений, res p. Ci urbs V q. rege sedente L quiēta ōrum n. S T загальний мир. γ) вільний від, не займаний чим, a bello L. δ) за́тишний, осторонь від державного житя, для себе, vita Ci quiete vitam agere Ci. ε) про вдачу: тихо-мирний, тихий, повільний, поважний, animus V sermo Ci; *occ.* байдуж(н)ий, бездїльний (*opp.* acer S).

quī-libet (quī-lubet) quae-libet, *adi.* **quod-libet,** *subst.* **quid-libet,** будь який, який небудь, будь хто, перший лїпший, леда який, леда хто, хто небудь, хто хоч, аби хто, in auspicia adhibebatur peritus nunc q. Ci; *subst.* quidl. indutus H в будь що; *adi.* do nomen quodlibet illi H; часто як *adi.* з unus) unum quodlibet probare Ci; **quō-libet,** *adv.* куди хоч, куди небудь O.

quīn, (стар *abl.* quī + ne) I. α) (= cur non) в голов. реч: чому не, длячого не, нуже; з *indic.* quin tu abis Ci? quin conscendimus equos L чому не сїдаємо? = сїдаймо-ж; з *imper.* quin sic attendite Ci уважайте-ж. β) степенує і скріпляє понятя: ба навіть, ба ще й, навіть, а навіть, а радше, а навпаки; часто: quin et H T V quin etiam V N, quin potius L, quin contra L. II. α) в побічних реч. з *coni.* аби не, щоби не, мовби то не, щоби, що. 1. в укр. переводимо „що" по заперечних висловах сумнїву і непевности: non dubito, haud dubium est, quis dubitat, quis ignorat, non ambigitur L non abest suspicio, quin C non dubium est, quin fuerint ante Homerum poëtae Ci нема сумнїву, чи були, . . що були поети = безсумнївно були, 2. подібно по висловах припину, перешкоди, неможливости, занехаяня, відказу і т. п. non est in nostra potestate, quin Ci щоби = мусимо . . temperari mihi non possum, vix me contineo, non multum abest, quin не багато бракує, щоб не: facere non possum, quin не можу не = мушу; з *inf.* fieri (effici) non potest, quin Ci не можна не = инакше не можна, як лиш. non multum (paulum) afuit, quin . . . C Ci L не бракувало багато, а був би . . . = „мало що не", non recusare quin Ci per eum non stetit, quin fides praestaretur L від него не залежало додержати слова. 3. non quin = non quo non не длятого, щоби не = будьто не, (коли наводить ся припущена причина). β) *relat.* яким же чином не, так що не, без того щоб не; в реч. наслїдк. з запер. присудком головного реченя: quis est, quin sciat Ci хтож би не знав, nemo est quin sciat Ci щоби не знав = кождий знає.

quī-nam, quae-nam, quod-nam, хтож-бо, котрий-же? хто-ж? який-же? який? що за один? котрий преціньо? лиш прикметниково Ci; до того *subst.* quisnam; *adv.* quīnam як-же, якже-бо.

quinc-unx, uncis, m. (quinque unciae) $\frac{5}{12} = 5$ унцїв = ($\frac{5}{12}$ асів) H; *metaph.* 5 очок на кісточцї, а потім скісні ряди дерев або палїв, arborum Ci in quincuncem C Ci навхрест : · :.

quindeciē(n)s, *adv.* 15 разів, H S quindeciens Ci = 1,500.000 сестерцїв = 300.000 корон.

quin-decim, (quinque, decem) пятна(й)цять, dies XV Ci = 14 днїв, XV primi C;

quindecim-viri, ōrum, m. видїл 15 жерцїв, що берегли сибілїнські книги (XV viri S F = sacris faciundis); *gen.* Gallus XV virūm T Ґаль, один із них = член того видїлу; *sg.* **quindecimivir,** i, m. T.

quindecimvirālis, e відносний до збору XV T.

quingēnārius, 3. кождий по 500 мужа Cu.

quingēni, ae, a (*distrib.* до quingenti) по 500 Ci.

quin-gentēsimus, 3. пятьсот(н)ий, annus Ci.

quin-genti, ae, a (*quinque-centi) пятьсот; первісно 13, пізнїйше D.

quīnī, ae, a *gen.* quinūm по пять; *pl.* quina armenta V пять черед, quini deni, quini viceni по 15, по 20 . . .

quinquāgēni, ae, a *gen.* ūm (*distr.* до quinquaginta) по 50, H S quinquagena milia Ci по 500.000 сест.(= 100.000 K).

quinquāgēsimus, 3. пятьдесятий, anno C C C et L post R c. Ci; *subst.* (sc. pars) **quinquāgēsima,** ae, f. пятьдесята пайка (як данина) T Ci.

quinquā-gintā = L пятьдесять, пятьдесятеро Ci.

quinquātrūs, uum, f. (quinque) квінквартии. 1. празник в честь Мінерви від 19.—23. березіля, коли припадав також конець шкільної науки (feriae); q. ultimis L = 23. III.; 2. менший празник припадав на 13. червня.

quinque, пять, пяперо, **quinque prīmi**, ōrum, m. видїл пятьох старших в мунїципиях, q. dies H яких 8 днїв, тиждень, puer q. annorum пятилїток.

quinque-mestris, e пятимісячний Ci.

quinqu-ennālis, e пятилїтний, ludicrum T що 5 лїт празноване.

quinqu-ennis, e (annus) пятилїтний H O.

quinquennium, ii, n. пятилїтє, протяг пяти лїт Ci L.

quinque-rēmis, e (rēmus) пятивесловий (з 5. рядами лавок); *subst.* f. (*sc.* navis) пятивесельник-, лавочник Ci.

quinquevirātūs, ūs, m. уряд пятьох Ci; **quinqueviri**, ōrum, m. збір пятьох, agris dandis Ci muris reficiendis L *sing.* член збору пятьох, scriba ex quinqueviro H ‚пятак', рід пожарних сторожів.

quinquē(n)s, *adv. num.* пять разів; q. tanto Ci 5 разів тільки.

quinquiplico, āre по-множити у пятеро T.

quintādecimāni, ōrum, m. жовнїри 15 леґіону T.

quintānus, 3. (quintus) **quintāna**, ae, f. (*sc.* via) поперечня доріжка між 5. швадроною і мунїпулами, де відбував ся торг T; *subst.* **quintāni**, ōrum, m. пятаки, жовнїри 5 леґіону T.

quintus, 3. (**quinctus**, 3 Pl) (quinque) пятий, a. d. V Kal. Nov; Ci = 28. X, quinto quoque anno Ci що 5 лїт, q. pars = $\frac{1}{5}$ пятина Ci, але quinta pars nectaris H вдвоє такий солодкий як мід, quintis castris C по пятьденнім походї, q. decimo die Ci по 14. днях; *acc. adv.* **quintum**, по-раз пятий, у пяте; *abl. adv.* **quintō**, на пятім місци, по пятий раз, у пяте.

quip-pe, α) причиново: правда, так. адже-ж, але, бо-ж, очевидно, дїйсно, fateor me nefarium fuisse, q. vides poenam Ci. β) (іронїчно) так, розумієсь, преціньь, таж, mene incepto desistere? quippe vetor fatis V і я мала-бим залишити намір; чому нї? ба, але доля на те не призволяє. γ) (з relativ-ами) так, бо-ж, правда що, а так, а вжеж, адже сáме, звич. з quippe або cum з *coni.*; у S з *indic.*

quirītātio, ōnis, f. трівожний крик (о поміч) L Pl Ci.

quirīto, 1. āvi кричати на трівогу, кликати о поміч L.

quis, **quid**, I. α) хто що; *pron. interrog. subst.* хто, що, хто такий, що за, quīcum = quocum locutus est? з ким? quis tu? хто тутки? хто там? quid tu (*sc.* dicis)? а що ти на те? з *gen.* quid consilii C що за = який намір, quid animi C кілько відваги, quid tabularum Ci кілько їх? quid negotii? Ci що за справа? *neutr. acc. adv.* quid? що? пощо? чому? навіщо? quid taces Ci чого мовчиш? quid plura dicam Ci пощо? quid? quod ... а щож, коли ... quid ita? як то? quid ergo? якже-ж? β) в зал. питанях: intellegit, quos dicas Ci; питайне *adv.* conclamavit, quid ad se veniret C пощо, чому. II. α) *pron. indef.* (де)-хтось, щось, хто, що, dixerit quis Ci сказав-би хто, num quis adpellavit Ci чи хто назвав; nisi si, nisi, ne, modo, dummodo, cum: si quis quid de re p. acceperit C коли хто дещо ... почує ... nisi quid auxilii sit C як би не можна найти нїякої помочи, si quid accidat Ci коли-б постигло якесь лихо; рідко як *adi.* якийсь, si quis est sensus in morte Ci як є якесь почутє ... **quis-nam**, **quid-nam**, α) *pron. interr.* хтожбо, хто-ж(то)? що-ж? котрий-то? хто-ж такий? β) *pron. indef.* по пит.: хто, що хтось, щось Ci. **quis-piam**, **quid-piam**, *subst.* **quis-**, **quae-**, **quodpiam**, *adi.* = сильнїйше *pron. indef.* якийсь там, хтось, щось, якийсь, хто небудь, який небудь, леда хто, cohors C; звич. в твердженях: dicat, dixerit quispiam Ci скаже, сказавби (там) хтось, міг-би хтось сказати; *adv.* si grando quippiam (= quidpiam) nocuit Ci в дечім там ... **quis-**, **quae**, **quid-quam** (**quic-quam**) найзагальнїйше *pron. indef. subst.* взагалї хтось, хтонебудь, хто, що; чи-ж хто; в запереченях і умовних реченях: нїхто, нїщо, si quicquam praesidii sperent C якоїсь помочи, neque quisquam і нїхто, neque quicquam vestitus Ci взагалї без нїякої одежі, iustitia nunquam nocet cuiquam Ci нїколи нїкому не шкодить; nego quemquam dixisse Ci перечу, щоби хтось сказав = упевняю, що нїхто нїчого не сказав, vix q. reperietur, qui ... Ci ледви (чи) хто, q. potest irasci? Cu чи може хтось ...? (відповідь: нї); в твердженях обмежує; якийсь, хтонебудь, взагалї хтось, котрийнебудь, taetrior hic quam quisquam Ci = (nemo tam taeter) нема поганїйшого над него = хто як хто, а він найпоганїйший; *fem.* і *plur.* бракує і заступає ся формами від ullus. **quis-que**, **quaeque**, **quidque** (*subst.*), **quodque** (*adi.*), і хто лиш, і що лиш, хтонебудь, щонебудь, кождий хто, який, задля quae все на другім місци. 1. по unus: unusquisque, unaquaeque, unumquodque, кождий для себе, кождий з окрема,

всякий, кождий що, все що; з *gen part.* unusquisque nostrum Ci. 2. по ordinalia: quintō quoque anno Ci кождого 5. року = що пять лїт, primo quoque tempore (die) Ci при першій лїпшій нагодї, як найскорше, quotus q. peritus? Ci кілько їх досвідчених? primum quidque videamus Ci одно по другім. 3. по *superl.* optimus quisque maxime posteritati servit як-раз (= що) найлїпші = чим хто лїпший, тим більше служить потомности, nobilissimus q. C що найзнатнїйші, fortissimus quisque T що (як раз) найхоробрійший, самі хоробрі, deterrimus q. T самі ледарі, optimum quidque rarissimum Ci що лучше, то рідше, все що добре, рідке; подібно ut quisque; Ci скоро хто . . . quid q. Ci що хто . . . з *superl.* ut q. est amplissimus, ita plurimos habet clientes C чим хто могутнійший, тим більше має послушників; *pl.* optimi quinque Ci всї праведники β) кождий, усякий, кождий що, кождий з окрема, хто, хтось, якийсь, ut quisque venerat Ci як який, скоро хто прийшов. 1. по pron. *adi.* і *relat:* quid quisque vitet, nunquam satis cautum est H чого хто має уникати, нїколи не передвиджено, quam quisque novit artem, in ea se exerceat Ci н(ех)ай кождий вправляє ся в тій штуцї, яку знає = хто яку штуку знає, най . . . quā cuique proximum est L де = куди кому найблизше, ut q. T як який; рідко з *abl. mensurae:* quo (quanto) quisque est doctior, eo . . Ci чим хто більше учений тим . . . 2. по *reflex.* pro se quisque loquebatur Ci кождий за (для) себе; але donati pro merito quisque L кождий по заслузї. 3. про два сторонництва (= uterque) зв. у L.

quisquiliae, ārum. f. α) лахмітє, смітє, відпадки. β) шумовина, наволоч, викидки Ci.

quis-quis quae-quae, quid-quid (= **quicquid**) α) *subst.* хто лиш, хто небудь, хто би й не був, кождий що, всякий; *subst. n.* все, що лиш, quisquis est de liberis Ci quidquid dixeris Ci що небудь, все що, quidquid usquam H дещо коли небудь; з *gen.* quidquid navium habebat C кілько кораблїв лиш мав = всї к.; *adv.* quidquid progredior L о скільки = чим дальше. β) *adi.* який будь, який лиш (*neutr.* quodquod) quoquo modo Ci будь як будь. якнебудь; неправильний *gen.* cuicui modi es Ci який би ти й не був.

quis-vīs, quae-vīs, quod-vīs, *(adi.)* quid-vis (*subst.*) α) котрий хоч, хто хоч, хто небудь, кождий, всї загалом, всякий без ріжниці. β) все (можливе), найгірше, quidvis perpeti Ci.

I quō, α) *adv.* (*abl* до quid) питайно: куди? де? quo ruitis? H quo terrarum possunt abire? L куди-ж (в світ за очі), quo amentiae progressi estis L до якого ступня, як далеко ви загнали ся? *metaph.* пощо? на(ві)що? quo mihi fortunam? H пощо менї щастя-долї? nescis, quo valeat nummus H до чого здасть ся. β) *indif.* кудись, десь, si quo Ci ne quo incidam Ci si quo usus sit L якось, Romam aliove quo mitterent L або куди инде. γ) (від quod) *relat.* куди, де, туди, сполучаючи: і туди, і там, і щоб там, mare quo (= in quod) influit C quo ut venit N коли туди прийшов.

II quō, α) (*abl.* до *relat.* quod = et eo) через те, через що, що тим, що сим, тимто, в головн. реч.: quo factum est, ut . . . = et eō таким чином стало ся = вийшло таке, що . . . β) *abl. mensurae.* при *comp.* quo . . . eo (hoc) чим . . . тим, що . . . то, о скільки . . . о стільки, quo difficilius, hoc praeclarius Ci. γ) quo = ut eo з *coni.* в нам реч: щоби тим, щоб через те, на те, щоб тим більше (радше), sublata erat celebritas, quo lamentatio minueretur Ci quo ne = ut ne . . H; з переченєм: non quo . . . sed ut (verum ut) не щоб через те . . . але щоб; не мовби то . . . але щоб; **quō-minus,** (ut eo minus); з *coni.* по виразах перешкоди і припину: ‚щоб тим менше" = щоби не; в укр. инодї через *inf.* або инші вислови: non impedire, q. . . . Ci non fuerat Mario religio, q. Glauciam occideret Ci M не жахав ся його убити; non recuso q. poenam subeam N не відмагаю ся кари.

quo-ad I. (quō + ad) *adv.* α) місцево: докіль, як далеко, так далеко як, аж куди; обр. як, о скільки можна, quoad longissime Ci як найдальше, quoad possunt cognosci Ci о скільки їх можна пізнати. β) часово: так довго як, як довго, аж; аж доки, доки(аж), hoc feci, dum licuit; intermisi, quoad non licuit Ci коли вже . . . γ) доти поки не, доки не (покіль не) ferrum usque eo retinuit, quoad nuntiatum est N доки (аж) не наспіла вість; рідко *coni.* аж-би, доки-би не, з наміровою закраскою.

quō-circā, *adv. relat.* ізза того, тому, тимто й Ci инодї роздїлено: quo, bone, circa H.

quō-cumque, *adv. relat. indef.* куди небудь, куди хоч, аби де (гл. qui-cumque), q. aspexeris Ci куди не глянеш . . .

quod, (*acc. sg. n.*) I. α) *adv. relat.* за що, що, щоби, чому, длячого, nihil habeo, quod eam accusem Ci нема за що винувати її, отже часто з *coni.* est quod є що, є за що, є менї чого, з укр. *inf.* є причина (маю причину) щоб, або з укр. *inf.* β) і тому, тому то, тим то, длятого, проте, отже, quod te oro V і тому . . ; часто для тїснїйшого *relat*-ивного сполученя уживає ся quod, де в укр. уживаємо demonstrat-ивного вислову: quod si отже як, отже єсли, коли-ж, але як; quod ni (nisi) отже як не, а коли-б не, quod ubi. quod um C отже коли, quod utinam So колиб вже. II. α) причиново: бо, тому що; з *indic.* означає quod по думцї (письменника, промовника) дїйсність: quod liberius vivebat, minus erat iis probatus N; але подумані вислови або так звана чужа гадка стоїть в *coni.*: noctu ambulat (Themistocles), quod somnum capere non posset Ci як думав T. (не Цицерон!); припущена причина стоїть в *coni.*: non quod не длятого щоби = будь то би, non quod non не длятого щоби не = будь то би не. β) бо, ізза того що, задля того, що; що. 1. по verba affectuum (хвали, догани, душевного зворушеня) laudo, vitupero, accuso, succenseo, queror, laetor, gratias ago, doleo, indignor, miror, aegre fero і т. п. (бо зміст заворушеня стоїть по них в *acc. c. inf.*) гл. грам. laetor, quod vivit in urbe H; але *coni.* стоїть, коли заворушенє виражає чужу гадку: laudat Africanum Panaetius, quod fuerit abstinens Ci. 2. наводить обставини з *indic.*, які містять суд про побічну гадку реченя, отже: ‚що', звич. по bene, male fit, accidit, accedit, evenit; по facere з *adv.*; nisi quod з *ind.* хиба що. γ) що до, що до тої обставини, дотично того, що, з огляду на те, що, коли-ж . . . то, quod patrias petiere Mycenas, arma parant V що до їх повороту, то вони готовлять лиш війну. ε) quoad = quod, quantum з *coni.* о скільки, най би й: quod sit roseo ore, amabo Procrin O най би й був рожеволиций, то таки . . . quod sciam Ci = quantum scio Ci о скільки бодай я знаю.

quōdam-modŏ, *adv.* нїбито, якось, в дечім N.

quod-si, (гл. quod β I.) коли-ж, отже коли, коли вже-ж.

quoi, quoius, старий спосіб писаня, замість cui, cuius Pl V.

quō-libet, *adv.* (гл. I quo) куди небудь, хоч куди, куди хоч, по всїх усюдах O.

quom = quum, старинна ф. замість cum.

quō-minus, *coni.* (гл. II quō) щоби не, аби не.

quo-modŏ, *adv.* α) *interr.* яким способом? яким чином? яким робом? як? β) *relat.* як; quomodo . . . sic Ci; роздїлено: quo . . . modo V. γ) в окликах: і як!

quōmodŏ-cunque, *adv. rel. indef.* як небудь, будь як будь, як хоч.

quōmodŏ-nam, *adv.* якже-ж? як преціньс? Ci.

quō-nam, *adv.* куди-ж? Ci.

quon-dam, *adv.* α) колись, раз, було N Cu. β) инодї, инколи, часами H. γ) в порівнанях: sic, ut q. = ceu q. O H V. δ) колись (на будуче), раз, tellus q. se iactabit . . . V.

quon-iam, *coni.* тому що, коли-ж, коли вже, скоро, означає причину дїйсну і уживає ся часто в переходах, длятого з *indic.* Ci V.

quō-piam, *adv. indef.* кудись Ter.

quō-quam, *adv. indef.* кудись N Ci.

quoque, *coni.* (по наголошенім слові) також, ne . . . quoque L навіть . . . не.

I **quōque,** (quo + que), і щоби тим, q. minus dubites O.

II **quō-quō, quōque-versum,** (*adv. abl.* до quisque) на всї боки (сторони), усюди C.

quoquo, 3. quoxi quoctus стара ф. замість coquo.

quōquō, *adv. relat. indef.* куди будь, хоч куди, аби куди, terrarum Ci.

quōquō-versus (um), *adv.* на всї сторони (боки), усюди C.

quōrsus, quōrsum, α) *adv.* питайно: куди? Ci. β) по що? на(ві)що? до чого-ж? Ci.

quot, *adi. indecl.* α) питайно: кілько, скільки? β) *relat.* кільки, тільки що, тільки, tot (totidem) . . . quot Ci що . . . то.

quot-annīs, (*adv. abl. pl.*) що рік, що року, рік річно, (що) річно N.

quot-cumque, *adi. indecl.* кільки небудь, кільки лиш Ci.

quotīdiānus, 3. гл. cotīdiāmus. α) щоденний, буденний, звичайний, повсякденний; *subst. n. abl. adv.* щодня β) простий, verba Ci.

quotī-diē, (*adv. loc.* від quotus + dies = cotidie) що-дня, що-день, що-днини, денно, повсїдень Ci.

quotiē(n)s, *adv.* α) питайно: кільки разів? як часто? Ci. β) *relat.* коли йно, за кождим разом як, так часто, як V, кождого разу, коли T.

quotiens-cumque, *adv.* кільки разів небудь, коли (лиш) небудь Ci.

quot-quot, *adi. indecl.* кільки лиш, кільки (небудь), кільки H.

quotus, *adi.* кілький? котрий (по черзі); питайно: hora quota est H quotā (*sc.* horā) H tu q. esse velis, rescribe H відпиши, з кільки товаришами прибудеш; але quotus quisque iuris perītus est Ci як мало правознавців? q. quisque reliquus T кільки-то одиниць лишило ся.

quo-usque, *adv.* доки-ж? докіль все? як довго? Ci.

quum, гл. cum.

R.

R скорочене = R(omanus), P R = res publica.

rabidus, 3. *adv.* ē (rabere) α) скажений, шалений, lupa O хижа, irā O розлючений. β) скаженїлий, загонистий, запалистий, напрасний, fames V лютий, venti O буйні; *occ.* натхнений, ora V.

rabiēs, em, ē, f. α) сказ, скаженість, canum O скажені, r. canibus venit V казять ся. β) дикість, лютощі, лютість, сердитість, Archilochi H; *occ.* Sibyllae V натхнене, ventris = edendi V ‚вовчий' голод, Noti H буйність.

rabio, ĕre шалїти, стїкати ся.

rabiōsulus, 3. скажен(куват)ий, несамовитий Ci.

rabiōsus, 3. *adv.* ōsē (rabies) скажений, signum H жара звізди, fortitudo Ci очайдушність.

rabula, ae, m. горлатий адвокат, крикун, горлань Ci.

racēmi-fer, fera, ferum грознистий, Bacchus O увінчений виноградом.

racēmus, i, m. α) виноградна ягода, ґрóно V. β) грóзно, lecti O *occ.*; дике грозно, rari V. γ) сік з винограду = вино O.

radiātus, 3. (radius) променистий, сяйний Ci O.

rādicitus, *adv.* (rādix) з корінєм, до тла; обр. з долини, зовсїм, цїлком, геть, до чиста, до нащаду, r. extrahere, evellere Ci ви-, скореняти.

rādīcula, ae, (*demin.* до rādix) коріньчик Ci.

radio, 1. āvi, *medial.* **radior**, 1. променїти, сяяти, світити, мерехтїти, блищати, lumine valvae O; *subst.* radians Ci сонце.

radius, ii, m. α) палочка, прутчик, immissi L; *occ.* 1. шпиця, сприха, rotae V O. 2. шпичка = патичок до рисунків, мірило, різець V alqm e r. excitāre Ci = describere radio V нарисувати. 3. (ткацький) човник V. β) 1. подовгаста оливка V 2. промір кола Ci. 3. парус, парос, промінь, solis V, r. et aurum V = aurei r. aurati r. V променястий вінець.

rādix, īcis, f. α) корінь, radices agere O Ci за-, пускати; *occ.* їстивний корінь = chara C редька H O. β) спідна часть, спід, низ, підніже, основа, plumae O montis C Cu N підгіря, collis C стопа. γ) початок, жерело, рід, ex iis r. nasci Ci походити від того самого коліна, що, ...

rādo, 3. rāsi, rāsus. α) шкребти, скреґти, скребтати, гладити, скобли́ти, virgas V стругати (ратища), lapides palmā H змести. 1. голити, стри́гти, caput C L. 2. вискріба́ти, вичеркати (писане) nomen T. 3. по-, драпати, genas Ci. β) доторкати ся чого = їхати попри, са́ме над, metam O доїхати до, saxa V плисти попри V aquilo terras H = Eurus arva H бушує, буає над, iter liquidum V летїти воздухом.

raeda, ae, f. (rēda) (ґалїйський чотироколїсний) повіз C raedā tollere H взяти до повозу.

raedārius, ii, m. візник, візниця Ci.

rāmālia, ium, n. галузє, arida O T сухе ломаче, ріще, хворост.

rāmentum, i, n. бшкрабок, тріска, щіпка, кусн(ичо)ик Pl Ci.

rāmeus, 3. (rāmus) з галузя, fragmenta V хворост, ломаче.

rāmōsus, 3. (rāmus) вітистий, гилястий, розсох(ув)атий, галузистий, кріслатий, hydra O мов гилякувата = многоглава.

rāmulus, i, m. (*dimin.* до rāmus) гілька, гилина, галузочка, вітка Ci.

rāmus, i, m. α) галузь, гіля́ка, крак, віта. *pl.* гілє, вітє, palmae ramique cornuum C O розсóхуваті роги, felix H зраз, pinguis H рясний, сивни́й. β) зелень, дерево, овощ V.

rāna, ae, f. α) жаба, turpis H ропуха. β) морська риба Ci.

rancidus, 3. стухлий, вонючий Ci.

rānunculus, i, m. жабка Ci.

rapācitās, ātis, f. хижість, хижацтво. здирство Ci.

rapax, ācis, (rapere) α) рвучий, рвачкий, ventus S Scylla O бистроводна, fluvius V ріка-бистрянка, natura Ci похіплива; *subst.* rapāces ium m. T жовнїри-скороходцї; обр. хапкий, хаповитий, грабовитий, Cinara H хапко. β) хижий, хижацький, загребущий, рабівницький, грабливий, здирливий, розбійницький, lupus H драпіжний.

rapiditās, ātis, f. бистрина, струмина, прудкість, fluminis C прудковід.

rapidus, 3. *adv.* ē (rapere) α) рвачкий, рвучий, скорий, похватки́й, бистрий, прудкий, torrens V бистриця, бистрянка; з *gen.*: cretae V намулистий, ignis V грім, venti V буйні, venenum T скородїлаюча, in consiliis L нерозсудливий, r. feruntur V кинули ся прожогом. β) грабливий, хиж(ацьк)ий, дикий, milvus O fera O хижак; обр. ignis O V пекучий, sol O жаркий, Sirius V шкваркий, aestus V жар(от)а́. γ) (скоро) за-, присвоювати собі, гарбати для себе, imperium T commoda ad se Ci, gloriam in se L, inter se rei p. statum Ci (= partes regni L) подїлити ся ним, dominationem T добивати ся самовлади. III. 1. (насилу) тягнути, волочити, при-, таскати, силоміць приводити, eum in ius L H eos ad necem Ci. 2. гарбати, харцизити, жакувати, рабувати; *absol.* pueri Ci, armenta stabulis O; *subst.* **raptum**, i, n. грабіж, хижацтво, добич, vivere rapto L = ex rapto O V; особи схвачувати (пріч) уводити, virgines L, raptā, ae, f. бранка; *poët.* з *dat.* rapta Diti O; обр. позбавляти кого чого, alci animam V збавити кого житя. 3. (про хороби, смерть) забирати, letum gentes H губить, rapta Orphei coniunx V покійна.

raptim, *adv.* похапцем, на-похватї, скоро, по-, спішно, ˌраптом' L V Ci.

raptio, ōnis, f. схопленє, уведенє Ter.

rapto, 1. (*frequ.* до rapere) I. рвати, поривати, забирати, уводити, eam Ci me amor V жене. II. 1. (насилу) поривати, с-, хватити, таскати, eum circum muros V. 2. за-гарбати, об-, рабувати, Africam H ограбувати. 3. жакувати, харцизити, inter se T посполу = себе.

raptor, ōris, m. рабівник, грабіжник, драпіжний, lupi V O хижі; зводник, filiae T.

raptus, ūs, m. (rapere) α) по-, драпанє, задирка, manus raptu lacerata O подрапана. β) пірванє, грабіжка, penatium T за-, гарбанє домів. γ) зведенє, схопленє, займанє в полон, virginis Ci.

rāpulum, i, n. мала ріп(к)а H.

rāpum, i, n. ріпа.

raresco, ere, I. рідшати, ставати пухким, тоншати, розходити ся, tellus in aquas O розпускає ся в . . ., claustra V отворяють ся. II. ставати рідким, зникати, colles T здалека мріють.

rāritās, ātis, f. α) дїркуватість, нещільність, pulmonum Ci. β) рідкість, dictorum Ci.

rārō, *adv.* рідко, зрідка, тут і там, то тут-то там, де-не-де Ci.

rārus, 3. *adv.* ō негустий, нещільний, тонкий, humus V пухка, cribrum O отвористе, retia V H дїрк(ув)аті, tunica O тонка, umbra V мала. α) поодинокий, самотний, розкинений, розсїяний, окремий, то-тут, то-там, де-не-де, зрідка, подекуди, voces V lacrima H на самотї; *occ.* r. proeliantur C з'окрема. β) рідкий = чого небагато, мало, нечисленний, rarus egressu T що рідко виходить, inventus H проріджена. γ) надзвичайний, неабиякий, прегарний, r. facie O.

rāsilis, e, (rādere) гладкий, buxum V точений.

raster, tri, m. **rastrum**, i, n. мотика, клевак, оскард, кияня V rastris terram domare O скородити.

ratio, ōnis, f. I. α) обчисленє, рахунок (щот), auri r. constat Ci годить ся, r. par est acceptorum et datorum Ci рахунок приходів і розходів рівняє ся, r. sub ducere Ci обчислити = r. inire C Ci обдумати, in rationem alqd inducere Ci зачислити, числити ся з, aeraria Ci грошева стопа, r. referre (reddere) Ci дати звіт; *occ.* лїчба, число, виказ, список maxuma Pl carceris Ci вязнїв. β) (грошеве) дїло, справа, орудка, nummaria Ci negotiatorum Ci, Gallicana Ci, fori Ci, comitiorum Ci, res ac r. Ci маєтковий стан, privatae r. Ci особисті від-, зносини, rationes explicare Ci з'орудувати орудки, залагодити свої справи. γ) хосен, зиск, користь, meae Ci, tuae S, suam r. ducere Ci думати про свій хосен. δ) обчисленє, r. inire Ci облїчити, r. habere Ci обчислити, обдумати; *occ.* 1. огляд на, увага на, commodi r. habere Ci = ducere Ci зважати на, озирати ся на, дбати про, r. habere piorum et impiorum Ci нагородити . . . покарати, pro ratione, ad rationem alcis rei Ci з огляду на, що до . . . 2. стосунок, від-, зносини, звязь з, r. habere cum eo Ci cum re Ci = mihi r. est (intercēdit) cum eo C зношу ся з ним, відношу ся до. 3. спосіб, якість, чин, роб, quā ratione Ci C V як, яким робом (чином), aliā ratione Ci O C инакше, pontis C будова, comitiorum Ci поступованє при, Galliae C положенє, стан. 4. спосіб, стан хист, vitae naturaeque Ci. 5. обдумане поступованє, напрям думаня, міри, способи, ‚план', ratio viaque Ci метода, r. otii Ci обдуманий спокій, ratio est, ut . . . Ci намір, civitatis Ci устрій. II. α) об-, думанє, розум(ність), розвага, хист, rationis egens V O нерозумний, нерозважний, particeps Ci розумний, in armis V ratio est alqd facere Ci T розумно = id ratione fit C. β) (розумна) причина, довід, привід, eā ratione facere quod . . . C на те, тому, r. concludere Ci висновувати, rationibus alqd confirmare Ci ствердити. γ) думка, гадка, погляд, mollis O dissentire ab hac r. Ci не годити ся з; *occ.* 1. (полїтичний) погляд, п. заса́да, п. напрям, течія, popularis Ci bona, perdita r. Ci ‚консерватисти', ‚радикали'. 2. погляд, наука, правило, ‚теория', dicendi Ci теоретичне знанє, nova r. Ci нова основина. 3. (фільос.) школа, система, Stoicorum Ci Epicuri Ci.

ratiōcinātio, ōnis, f. обчисленє, обдуманє, висновок, розумованє Ci.

ratiōcinātor, ōris, f. лїчильник, дїловодець Ci.

ratiōcinātīvus, 3. виснований, вирозумований Ci.

ratiōcinor, 1. ātus α) числити, об-, вичисляти, об-, лїчити; *absol.* Ci. β) розумувати, вносити, recte Ci ex re вивóдити; inter se; з *acc. c. inf.*

ratiōnālis, e α) чисельний; **rātionālis**, is, m. скарбник. β) розумовий.

rātis, is, f. α) порон(-м), сплав, дараба, Ci L. β) живий міст (*opp.* pons) L C Ci ratibus flumen iungere L ставити ж. міст. γ) човно, корабель V O.

ratiuncula, ae, f. α) рахуночок Pl. β) (незначна) причина, слабий довід, sententiae Ci. γ) (безосновний) висновок, Stoicorum Ci.

ratus, 3. *P Adi.* (reor) α) ви-, обчислений, pro r. parte C L розмірно до, відповідно. β) певний, незмінний, cursus Ci vita V. γ) по-, установлений, важний, рішений, дїйсний, правосильний, acta Ci foedus Ci r. visa O спевнені = spes H здїйснені, rem r. habere, facere ducere Ci L по-, за-, ствердити, позволити, id r. adnuere V притакнути на те.

rauci-sonus, 3. хрипливий, bombi Cu бренькіт.

raucus, 3. (rāvis) α) охриплий, хрипливий, хрипкий, guttur O. β) глухий, rauca sonans amnis V гучний, palumbes V воркотливі, garrulitas picarum O воркуюча їх воркотня, unda O клекотїюча, aes V брязкучий щит, fluenta V ревучі води.

raudus, eris, n. (rādus) кусник міди L.

raudusculum, i, n. кусничок міди; обр. грошенята Ci.

rāvus, 3. сїрожовтавий, сїрий H.

rea, ae, f. гл. **reus**.

reāpse, *adv.* дійсно, справдї, поправдї, навспра(в)жки Ci.

rebellātio, ōnis, f. (rebellāre) бунт, ворохобня, повстанє T.

rebellātrix, īcis, (rebellāre) бунтівничий L O.

rebellio, ōnis, f. (rebellāre) відновленє війни, бунт, забуренє, ворушня́, ворохібня, розрух, r. facere C забунтувати.

re-bellis, e відновляючий війну = бунтівливий, бунтівничий, ворохобний, упертий; *subst.* відступник, бунтівник, ворохібник V O T.

re-bello, 1. α) відновляти війну, боротьбу O. β) бунтувати ся, зривати бунт, ворохобити ся L.

re-bīto, āre повертати Pl.

re-boo, āre відзивати ся, лунати V.

re-calcitro, 1. āvi вибивати копитами, бити H.

re-caleo, ēre знов стати теплим, роз-, загріти ся, знов теплїти V.

re-calesco, 3. lui знов стати теплим, по-, теплїти, наново роз-, загріти ся Ci O.

re-cal-facio, 3. fēci, factus знов за-, розгрівати O.

re-candēsco, 3. candui (*incoh.* до candēre) α) знов забілїти, запінити ся, unda O. β) закипіти, розжарити ся, розжевріти ся, розгоряти ся, ira O роз'ярити ся, ore O запашіти на лици.

re-canto, 1. α) замо(в)ляти, curas O. β) відкликати, opprobia H.

re-cēdo, 3. cessi, essum, est α) о-, уступати ся назад = від-, уступати, відходити, подавати ся в зад; *absol.* ille V Anchisae domus V стоїть на боцї (на одшибі), recēde! іди нав(с)пáк! з *abl.* thalamo O hinc, huc; з ab, ex, de loco; ad, in locum. β) губити ся = минати ся, розходити ся, щезати, anni H tertae V лиш мрiють. γ) (звідкіль) віддаляти ся, покидати щось, caput e cervice O віддїляє ся, anima (vita) in ventos V відлетїла, майнула з вітрами, in auras V помчати воздухами, sagitta flammis consumpta V пішла (з)димом. δ) відступати = розставати ся з = оставляти, опускати, залишати, iste a me Ci ab iure Ci занеха(я)ти, ab armis Ci складати, ab officio Ci не сповняти, a vita Ci розістати ся зі світом, maris ira V стихла.

re-cello, ere відскочити, подати ся назад L.

recens, tis, *P Adi.* I. по-, вертаючий, Romā Ci: безпосередний, зараз по, недовго по: з *abl.* victoriā T; з *praep.:* ab excidio L e provinciā Ci, Dido r. a volnere V зі свіжою раною, a dolore T ще болїючи, але in dolore T серед болещів. II. *Adi.* α) жваво ви-, ступаючий, жвавий, нестомлений, свіжий, equi O animus L. β) недавний. новітний, новий, молодий, viri Ci recentiores Ci теперішні. γ) свіжий, aqua O, lac O що йно доєне, latices O свіжо начерпані, arma O наострені, prata rivis O відсвіжені, tellus O новостворена, fera T сира дичина; обр. recenti facto O, r. re, r. negotio Ci на горячому учинку, anima O що йно померщого. III. *adv.* що йно, недавно, sol. r. ortus V r. acceptum vulnus T; *abl.* i, y O-ĕ; *gen. pl.* ium, y H um.

re-censeo, 2. ui, recensus. α) пере-. оглядати, озирати, обчисляти, equites L captivos L. β) 1. об-, пере-, дум(ув)ати, розважати, пере-, провіряти, fata V. 2. вичисляти, оповідати, facta O. 3. перебігати, sol signa O.

recensio, ōnis, f. о-, перегляд (цензора), пере-, провірка, перебір Ci.

receptāculum, i, n α) сховок, переховaнка, склад, cibi C; *occ.* потайник, переховок, frugibus T ямник, земник; Nili T (purgamentorum L) канал. β) приймище = пристан(ов)ище, прихилище, утечище, притулок, aratorum Ci alci; обр. mors est nihil sentiendi r. Ci спричиняє безпритомність, безчутє.

recepto, 1. (*frequ.* до recipere) α) (сильно) відтягати, hastam V; *refl.* stella se r. V відтягає ся. β) приймати, дати пристан(ов)ище, ховати, eos L T.

receptor, ōris, m. (recipere) переховник, затайник, praedae T; обр. occultator et r. Ci звичайне сховище.

receptrix, īcis, f. переховниця Ci.

receptus, ūs, m. (recipere) α) *act.* відбиранє, відкликанє, зміна, sententiae Ci. β) *refl.* поворот, зворот, вороття, receptui signum dare L = receptui canere C казати затрубити до повороту; неособ.: cecinit receptui L затрубили до пов.; обр. receptūs cane O перестань, r. canere a miseriis Ci призабути на зли(го)днї. γ) відступленє, занеха(я)нє, a consiliis L. δ) приймище, утечище, захист, притулок, ad alqm, ad alqd L C.

recessus, ūs, m. (recēdere) α) від-, уступленє, відхід, maris Ci відплив, lunae Ci віддаленє, a pestiferis rebus Ci відраза, нехіть до β) віддалене місце, с-, хованка, кут, закуток, omnes L закутнї, speluncae O потайник, marmoreus O тайний покій; обр. in animis Ci щілинки, umbra et r. Ci затїнок, тло.

recidīvus, 3. (recīdere) повертаючий, наново ростучий, ви-, зростаючий, Pergama V.

recĭdo, 3. re(c)ĭdi, recāsūrus (cadere) I. α) падати назад, знов, discus in terram O; обр. potentatus ad eum Ci знов припало ему, récidat poena in ipsum Ci най спаде на него, на єго голову. β) наново попасти (в якийсь стан) in servitutem L in morbum L знов занедужати. II. α) при-, с-, падати; *absol.* ea in memoriam pueritiae Ci припадає на, quorsum Ci як випаде. β) у-, падати, занепадати, переводити ся, переміняти ся, повертати ся на, в, ex laetitia in luctum Ci, in imperium Ci, ex liberatore ad eos L зійшов на, ad nihilum Ci знївечити ся.

recīdo, 3. cīdi, cīsus (caedere) α) від-, стинати, від-, зрубувати, vulnus O de re V columnas H ви-, тесати; *metaph.* усувати, culpam H за-, стерти β) обтинати, barbam O. γ) обмежувати, у-, зменшувати, вкорочати, alqd H Q Ci alqd ad morem T на старий лад.

re-cingo, 3. nxi, ctus розперізувати, від-, розпасати, tuncia recincta V O спущена; *medial.* recingi O роздягати ся, anguem O скинути з себе.

re-cino, ere (canere) α) *intr.* відспівувати, викрикувати, горлати, parta H. β) *trans.* повторяти за чим, лунати, гомонїти до чого, вислављяти, nomen H відбиває ся, dictata H торочити одні й ті самі науки, tu r. H переспівуєш.

reciperātor, recipero гл. recuperātor . . .

re-cipio, 3. cepi, ceptus (capere) I. α) відбирати, відводити, ви-, відтягати, ensem multā morte V витягнути скрівавлений меч, ad limina gressum V звернути ся знов до; *occ.* 1. (військо) відтягати, завертати, suos O equitatum ad se C казати (велїти) повернути. 2. спасати, cives L eum ex morte V fruges V зберегти. β) *refl.* подавати ся взад, утїкати, se r. in currus C se r. ad Caesarem C; *occ.* (про військо) уступати, повертати, se r. Dyrrhachium C se in silvas ad suos C; *intr.* quo signum recipiendi Ci знак до повороту; обр. на-, з-, вертати ся, думати про, se ad bonam frugem Ci. II. α) (re = знов) знов приймати, знов діставати, одержувати, знов брати, відзискати, reges L arma L Cu suos C fasces recepti V відзискана власть; *occ.* знов завоювати, здобувати, відбивати, ibi suas res L civitates C. β) знов дістати, urbs frequentiam L animum Cu = mentem V очуняти, animos a (ex) pavore L = animum a pavore L = se ex terrore C наново набрати (ся) відваги. γ) *refl.* о-, стямити ся, схаменути ся, опритомнїти se r. C me recepi Ci. III. α) приймати, брати, взяти, ferrum Ci смертенний удар, a latere tela C наражати ся на, equus frenum H бере в зуби, poenas ab eo V покарати єго; *occ.* (гроші) по-, збирати з, pecunias ex civitatibus Ci. β) (особи) приймати, nos villa H; куди? domum C Ci eum sessum Ci просити сїдати, ad se C, in regnum V intra fines C inter suos Cu; де? *abl.* tecto C Ci у хату, portis V брамою, in parte tori O дїлити ся з; *metaph.* приймати до якогось стану, in ordinem senatorium Ci in fidem N C в опіку, in ius dicionemque L = in detitionem C в підданство, in civitatem C Ci надати право громадянства, in parem iuris condicionis C надати рівноправність, alqm in servitutem C закріпостити; *occ.* (про претора) приймати, за-, припускати, nomen absentis Ci допустити до заочної скарги = nomina L проти відсутних, reum T скаргу на него. γ) переймати, брати на себе, приймати ся чого, підоймати ся чого, causam Ci mandatum Ci officium Ci in se religionem L перебрати на себе; *occ.* зобовязувати ся до, ручити, обіцяти, haec Ci in me Ci nihil de fide L; *acc c. inf. fut.* C Ci promissum et receptum Ci обіцянка і обовязок. δ) по- призволяти, допускати, узнавати, давати, cunctationem L fabulus Ci.

reciproco, 1. α) *trans.* повертати, порушати, рухати сюди й туди, ventus animam L віддихувати, quinqueremem L обертати; *medial.* in motu reciprocando Ci при зміннім все припливі і відпливі; обр. обопільно відносити ся, ista Ci. β) *intr.* припливати і відпливати, fretum L.

reciprocus, 3. по тій самій дорозї повертаючий, відпливаючий, mare T убуваюче, підчас відпливу.

recitātio, ōnis, f. (recitāre) від-, прочитанє Ci.

recitātor, ōris, m. читаючий (наголос), від-, читач, читець Ci acerbus H завзятий віршувальник.

re-cito, 1. α) (на голос, перед судом) читати, про-, відчитувати, epistulam C Ci leges Ci sacramentum T проказувати, alqd ex codice Ci (de tabulis Ci) вичитувати, patrem censor Ci читаючи опустив = вичеркнув із списку, heredem Ci назначити спадкоємця. γ) проказувати, ‚деклямувати', ignes O любовні стихи, alqd amicis H.

reclāmātio, ōnis, f. о-, крик (невдоволеня) Ci.

re-clāmito, āre, (*frequ.* до reclāmāre) голосно кричати на, проти, противляти ся, відказувати, перечити, alci rei Ci.

re-clāmo, 1. α) кричати проти, на кого, голосно заперечувати; *absol.* Ci; з *dat.*: vocibus Ci; *acc. c. inf.* Ph. нам. реч. з не Ci alci; promissis Ci. β) гудїти, відбивати ся, aequora V.

reclīnis, e (reclīnāre) на-, склонений, по-, схилений назад, о-, спертий на, cervice O super pedes T над.

re-clīno, 1. клонити назад, класти ся на(в)зад, на, при-, по-, на-, схиляти, нагинати, scuta V класти на землю, otium me a labore H кріпить мене, se r. C лягати. *PPP.* горілиць простертий, in gramine H.

re-clūdo, 3. si, sus (claudere) α) відчиняти, відмикати, portas alci O tellurem dente V надорати, ensem V добути, humum T надкопати, pectus mucrone V пробити, fata H ламати. caelum H розтворяти, terra recluditur H розступає ся. β) об-, виявляти, ви-, відкривати, показувати, vulnera T operta H.

re-cōgito, āre знов обдумувати, згадувати, de re Ci.

recognitio, ōnis, f. о-, перегляд, розізнанє, слїдство, Postumii L через II.

re-co-gnosco, 3. gnōvi, gnitus α) наново с-, пізнавати, знов розізнавати, sacra O te Ci. β) пригадувати собі, припоминати собі на, reminiscendo Ci в памяти, fugam Ci causam Ci виславджувати. γ) о-, про-, переглядати, пєреходити, vitam Ci noctem mecum Ci згадати, leges Ci провіряти.

re-col-ligo, 3. lēgi, lectus наново збирати; кляс. лиш обр. se ipse O схаменути ся, очуняти, senectus primos annos O молодїє, animum alcis Ci знова примирити.

re-colo, 3. ui, cultus α) (наново) обробляти, управляти, terram L = humum O знов засївати, metalla intermissa L занехаяні рудокопи відтворити. β) (наново) займати ся чим, studia Ci. γ) привернути, знов по-, ставати, від-, обновляти. decus T eos sacerdotiis T знов почитати їх обновою священничих чинів. δ) ще раз обдумувати, розважати, обмірковувати, merita alcis Ci haec tecum Ci inclusas animas V переглянути; *occ.* (ще раз) собі при-, нагадувати; *absol.* O.

re-commentor, 1. пригадувати собі Pl.

re-comminiscor, sci припоминати собі Pl.

recom-positus, 3. (знов) впорядкований, comae O зачесане.

reconciliātio, ōnis, f. α) привернєнє, обнова, gratiae Ci. β) помиренє, Ci L.

re-conciliātor, ōris, m. обновитель, pacis L примирець.

re-concilio, 1. α) наново привертати (привернути), відновляти, studia T concordiam L обновити. β) знова при-, поєднати, примиряти, полагодити з, alqm te alci Ci eos in gratiam L Ci помирити, animos eorum imperatori L приєднати для.

re-concinno, āre направити, надолужити Ci.

reconditus, 3. (*PAdi* до recondere) α) скритий, захований, opus Ci silvā O в, vinum H найлїпше. β) віддалений, angulus Ci закуток; *subst.* n. recondita templi C трисвятїйше місце. γ) глубокий, скрит-(н)ий, тайний, притаєний, затайливий, aculei Ci dolor Ci natura Ci лукава вдача.

re-con-do, 3. didi, ditus α) заховувати, ховати, прятати, gladium in vagina Ci gladium lateri O застромити в, ensem in pulmonem V пробити легенї мечем, oculos O знов примкнути, serpens alvo volucres O споживає; обр. verba T запамятати. β) крити, укривати, затаювати, таїти, opes O se in locum Q відтягнути ся в... обр. мовчати про, eos fama V не згадує про, voluptates T замовчувати.

re-coquo, 3. coxi, coctus α) за-, переварювати, Peliam Ci (щоб помолодшав), scriba recoctus H ‚новоспечений'. β) перетоплювати, enses V перековати, aurum V чистити.

recordātio, ōnis, f. пригадуванє, згадка, споминок, спомин(ка) про, servitutis Ci спогад на.

re-cordor, 1. ātus(cor) α) при-, нагадувати собі, тямити, памятати, припоминати собі, споминати; *absol.*; з *acc.* causas C memoriam pueritiae Ci згадувати про; з *gen.* Metelli Ci flagitiorum Ci de te Ci; з зал. пит. Ci; з *acc. c. inf.* CO. β) ‚брати собі на розум', обдумувати, застановляти ся над, по-гадати про, haec, quae sum passura O.

re-creo, 1. α) привертати до житя, від-, оживляти, кріпити, під-, скріпляти, підсиляти, у-, оздоровляти, о-, відсвіжувати, свіжити, semivivum N provinciam perditam Ci піднести, fessum inediā Ci голодом змореного відживляти; обр. кріпити, mentem Ci. β) *refl.* і *medial.* піддужувати, під-, оживати, очуняти, se ex timore Ci набрати нової відваги, se e morbo Ci подужчати, виздоровіти.

re-crēsco, 3. crēvi (crētus) (наново) рости, відростати, suboles L luna pleno orbe O знов поповнїшав.

re-crūdesco, 3. crūdui α) знов закровавити ся, отворити ся, quae consanuerunt Ci. β) відновляти ся. наново вибухати, счиняти ся, pugna L.

rectā, (*adv. abl.* до rectus) α) право, прямо, навпрямéць, просто, навпростець, Ci правцем.

rectē, (*adv.* до rectus) α) право = добре, як слїд, r. factum Ci добре дїло, r. facere Ci до ладу, r. vivere Ci розумно, як годить ся. β) прав(иль)но, по правдї, справедливо, слушно, vendere Ci правно, γ) певно, безпечно, apud te r. est C у тебе гаразд.

rectio, ōnis, (regere) правлїнє, управа, rei p. Ci.

rector, ōris, m. у-, правитель, повод(ат)ар, орудар. navis Ci керманич, ratis O стерник, equi ST верховик. їздець, elephanti L погонич, Syriae T намісник, maris O володар, Thebarum H король, peditum T начальник.

rectus, 3. (*PAdi.* до regere) прямий, простий, правий, acies L проста бойова лава, r. itinere CL направцї, r. regione via L напрямéць, навпростець = in rectum TO просто, r. litore V поуз берега, ripis et r. flumine V здовж берегів за водою; *occ.* прямовисний, простовисний, rupes L puella H (станом) стрункa; обр. animus H непохитний, r. acies O супокійний зір, nomina H певні довги. β) правильний, слушний, як слїд, sententia Ci studia Ci proelium L. γ) простий, поєдинчий, непоказний, звичайненький, commentarii Ci. δ) чемний, обичайний, праведний, справедливий, добрий, ratio Ci natura Ci dinoscere rectum H займати ся етикою; *subst.* n. правда, праведність, правотá, fides rectumque O mens conscia recti OV добра совість, rectum est Ci гоже = годить ся, пристойно; з *acc. c. inf.* Ci.

re-cubo, āre лежати навзнаки, спочивати горілиць, спати горізнач, immanem V широко розмостити ся, розлїгти ся; з *abl.* solo V; sub tegmine V in antro, super ossa V.

rēcula, ae, f. (*demin.* до rēs) манатки, дрібниці Ci.

re-cumbo, 3. ui, itum α) знов лягати, спочивати, in cubiculo Ci; *absol.* di; *occ.* навзбіч лягати, за-, сїдати (до столу) садовити ся, in triclinio Ci lectis H. β) за-, о-, падати, tauri O in humeros cervix V iuba in armo V звисає з, domus O валить ся, in te domus V на тобі опирає ся, nebulae campo V низько стелять ся по, unda H убуває.

recuperātio, ōnis, f. відзискане, привернене, libertatis Ci.

recuperātor, ōris, m. α) що знов здобув, заємник, urbis T добутник. β) мировий судя Ci.

recuperātōrius, 3. від мирових судцїв, iudicium Ci Pli мировий суд.

recupero, recipero, 1. наново діставати, знов на-, з-, добувати, при-, з'єднати собі, відзискати, rem p. Ci дістати перевагу в, propinquum Ci увільнити, obsides C Ci окупити, gratiam T піддобрити ся під кого, кому.

re-cūro, 1. āvi, знов вилїчувати Ca.

re-curro, 3. curri, cursum est α) назад бігти, прибігати, приспішати, знов спішити, ad raedam Ci in suos fontes aqua O впливає знов у; *occ.* кружляти, anni H sol V. β) по-, вертати, hiems O bruma H natura H.

re-curso, āre (часто бігом) по- вертати ся, ставати перед очима, cura V alqd animo VT привиджує ся.

re-cursus, ūs, m. α) поворотний біг, біг назад, відворот, pelagi V відплив, alterni O відплив і приплив. β) пóворот, вороття, celeres O ad moenia L cursus et r. V бігання сюди і туди.

re-curvo, 1. (навзáд) загинати, закривляти, від-, нахиляти, colla O aquas in caput O завернути, undae Maeandri O кривулясті закрути єго.

re-curvus, 3 кривий, закривлений, загнений, cornus OV tectum O ‚закрутáси', лябиринт, aera O вудка.

recūsātio, ōnis, f. α) відмова, відказ, sine r. CCi безумовно. β) відпір, закид, протест, tua Ci r. redimere Ci відклик.

re-cūso, 1. (causa) α) опрокидувати, відказувати, відмовляти, противити ся, не хотїти, заперечувати, перечити, від-, опирати ся, відмовляти ся, цурати ся, не приймати, не позволяти; *absol.* NCi; з *obi.* dominum O dicendi periculum Ci не наражати ся на, non r. hoc munus Ci беру на себе; *poët.* genua cursum V не в силї бігти; з *inf.* CuCH; з подв. *acc.*: populum disceptatorem Ci приймати за розсудця; de stipendio Ci; по *affirmat*-ивних verba-х слїдує ne N; при заперечним verbum, quominus CiO, non r. quin VCi я не від того, щоб (не);

пізнїйше також *acc, c. inf.* T. β) спростовувати, застерігати собі, satis r. Ci.

re-cutio, 3. cussi, cussus (quatere) відбивати, по-, стрясати, струснути, uterum V.

rēda, гл. raeda.

red-ambulo, āre по-, вертати Pl.

red-amo, āre поспо́лу любити; *absol.* Ci.

red-ardēsco, 3. знов розгоряти ся, за-, розпалювати ся; *absol.* O.

red-arguo, 3. ui, ūtus опрокидувати, збивати докази, перечити, заперечувати, відпирати, alqm; mendacium Ci доказати кому брехню.

rēdārius = raedārius.

red-do, 3. didi, ditus (dāre) I. α) (re = назад) віддавати, звертати, obsides C alci bona Ci; обр. lucem menti V привернути, aegrotum alci H; з *abstr. obi.* salutem N дарувати житє й волю, iis iura legesque C лишити їм самосуд. β) *refl.* повертати ся куди, se convivio Ci до, lux terris se r. V вертає; *absol.* hinc se reddunt V являють ся, se in arma Teucrūm r. V знов опором стати проти; *medial.* nec redditur oculis Creusa V не показує ся; *metaph.* 1. ви-, віддавати із себе, eandem animam Ci ви-, віддихати, motus O кивати ся, catulum partu O родити, мати, flumen redditur O знов виринає, випливає, animas V ви́зівнути духа, ianua stridorem O скрипить, cithara sonum H звучить; обр. 2. віддавати = казати з памяти, проказувати, наводити, dictata H carmen H exemplum T. γ) з *praed. acc.* робити чим, domum inanem Ci о-, спорожнити, eum placidum Ci уласкавити; *pass.* з подв. nom. O. II. (re = знов) за те́. α) віддавати (в заміну), відплачувати, розплатити ся з ким за що, за-, платити, honorem alci O Ci dona pro carmine V приносити, gratiam Cu S віддячити ся; *occ.* в жертву приносити, жертвувати, liba deae O, exta V. β) (довг) від-, давати, від-, сплачувати, за-, платити, praemia debita V poenas S відбути, потерпіти кару, vota nymphis V сповнити, vitam (lucem) pro alqo O посвятити житє, наложити головою. γ) віддавати, до-, вручати, приносити, доставляти, складати, ensem fratri V facto sua nomina O назвати своїм імям, qui te nomine reddit V що є твій одноіменик, rationem alcis rei (in senatu) Ci здавати звіт; *occ.* по-, призволяти, superstitionem V conubia L. δ) відповідати, responsum V voces O обзивати ся, una bovum vocem V заревла, Echo verba O відбиває ся, talia reddit V O от що сказав на те, redde quae restant Ci доповіж; *occ.* (суди)судити, розпоряджати слїдство, iura T Ph iudicium in alqm C T виточити слїдство. ε) віддавати кого = наслїдувати, te nomine V мати таке імя, як ти, faciem cetrae O бути подібним до; *occ.* віддавати = перекладати, verbo verbum H дословно = слово в слово, Latine Ci на лат. мову.

redemptio, ōnis, f. α) викуп, окуп, captivi L. β) пере-, підкупство, iudicii Ci. γ) найма, закуп на полїтки Ci.

redempto, āre (*frequ.* до redimere) викуповувати, окупати T.

redemptor, ōris, m. (redimere) під(при)ємець (будівель) H; пахтяр. decumarum Ci державець десятини, frumenti L доставник харчів.

redemptūra, ae, f. (redimere) підприємство; закуп (найма) на полїтки L.

red-eo, īre, ii, itum, est. I. α) іти назад, по-, вертати; *absol.* retro V; з *obi.* itque reditque viam V ходить сюди і туди; звідки? з *abl.*: aede O ex Sicilia Ci a cena Ci; куди? з *acc.* Romam Ci spectatum N до театру; з *praep.*: ad penates et in patriam Cu illuc Ci N; обр. β) вертати, gramina campis H знов зеленїють поля, amnes in fontes O знов впливають, in sese (sua membra O) V перекинув ся в свою давну подобу, in pristinas vires V дістати давні сили, in annos, quos egit O від-молодїв, ad se L о-, стямити ся, прийти до себе, очуняти, опритомнїти, ad suum vestitum Ci відкласти жалобу, in viam Ci напутити ся, ad togam, ad saga Ci рішити ся за миром, за війною, in memoriam Pl Ci пригадати собі; *occ.* 1. в мові: вертати до, на, приходити до, на, ad crimen Ci ad inceptum S. 2. (про місця) виходити на, спадати, quā Rhodope V. 3. про доходи, прибутки: pecunia ex metallis N; обр. ex otio bellum L вийде війна. II. α) пере-, приходити до, припадати, дістати ся кому, ager ad Ardeates L res ad patres L правлїнє до. β) при-, доходити до чого, res ad interregnum L настало міжкоролївство, res ad triarios L до крайности, bona in tabulas publicas Ci записують ся = впливають до державної каси.

red-hibeo, 2. ui, hibitus віддавати, звертати, mancipium Ci невільника.

red-igo, 3. ēgi, actus. I. α) гнати назад, відганяти, від-, приносити, hostem in castra L rupe capellas O; *metaph.* привертати, alqd in memoriam Ci пригадувати;

occ. обмежувати, до-, зводити до, на; *pass.* сходити, зійти на, до, eos ad paucos Ci ad numerum duorum O ad vanum L = ad nihilum L звести на нїнащо, id eo r. ut... Ci дійшло до того, що..., mentem in timores H набавити кого страху. β) (гроші) стягати, побирати, pecuniam Ci H bona in publicum r. L доставити до державної каси, pars praedae ad quaestorem redigitur L побирає скарб, praedam in fiscum T конфіскувати, удержавнювати, frumentum penes eum redigitur Ci прийшло в его руки, H S ex praeda redactum est L прибуло доходу. II. при(з)водити до якогось стану, доводити, допроваджувати, примушувати до, sub ius dicionemque L civitatem in potestatem C Ci sub imperium C N підгорнути, підрядити собі, підбити, in servitutem C за-, поневолити, закріпостити; eos in provinciam C = in formam provinciae L обернути їх край в пр.; *occ.* робити, чинити чим, facilia ex difficillimis C eos infirmiores C ослабити.

redimīculum, i, n. повязка, застїжка, стяжка, перепаска, aureum O нашийник.

re-dimio, 4. обвязувати, обвивати, опасувати, оточати, sertis Ci увінчати; з *gr. acc.* redimitus sertis tempora V з увінченим чолом; *poët. impf.* redimībat V.

re-dimo, 3. ēmi, emptus (emere) α) від-, викупляти, domum Ci alqm publice Ci se a iudicibus Ci; *occ.* окупати, висвободжати, слобоняти, captum Ci eum a servitute Ci se pecuniā ab iis Ci окупити ся; обр. вибавляти, спасати, eum morte V te forma O meam mortem tuā O відвернути, metum virgarum pretio Ci перемінити на грошеву кару, lites Ci погодити ся. β) купувати, auro ius O ministeriis otium T; *occ.* наймати на полїтки, брати в наєм, в оренду, eas de censoriis Ci, ea a cognatis L decumas Ci pretio sepeliendi potestatem Ci за-, пахтувати, opus Ci перебрати на себе.

red-integro, 1. α) знов по-, доповняти, copias C. β) від-, обновляти, привертати, bellum L spem C оживити. γ) знов будити, animum alcis T цїкавість, memoriam L знов припімнути.

red-ipiscor, sci знов дістати Pl.

red-itio, ōnis, f. (redīre) поворот, вороття in patriam C.

red-itus, ūs, m. (redīre) α) поворот, вороття, domum Ci in Asiam N; Narbone Ci a Brundisio Ci; *poët. pl.* dulces H; *occ.* кружанє, кругобіг, solis Ci; *metaph.* ad eum Ci in gratiam Ci = gratiae Ci = in amicitiam C помиренє, злагода. β) звич. *pl.* прибуток, дохід (доходи) populi O metallorum L з рудокопів.

red-ivīvus, 3. „ожилий", знов уживаний, lapis Ci старий; *neutr. sg. pl.* старий материял до будови, стара дерéвня Ci.

red-oleo, 2. ui пахнути, душіти, тхнути чим, māla O пахущі; з *obl.* vinum Ci заносити вином; обр. antiquitatem Ci.

re-domitus, 3. (domāre) знов поконаний, наново приборканий Ci.

re-dōno, 1. віддарóвувати, знов обдарувати чим, ким, eos dis H iras et nepotem Marti H помилувати его Марта ради.

re-dormio, 4. знов засипати, заснути Pl.

re-dūco, 3. xi, ctus α) тягнути назад, відтягати, відсувати, dextram V замахнути нею до удару, remos V (ad pectora O) притягати. β) відводити назад, завести, спроваджувати, Scipionem domum Ci alqm in castra C eos ad Caesarem C eum de exsilio Ci; *refl.* повертати, quae me fuga quemve reducit V як або який поверну домів? mater febrim H набавить хороби; *pass.* = *refl.* повертати, aetas V вертає; *occ.* опроваджати, me in Capitolium Ci. γ) при(з)водити, привернути до, hiemes H навівати, animos V кріпити, me cum illo in gratiam Ci поєднати з, погодити з, legem maiestatis T відновити, in formam O знов надати вид, eos ad morem T знов призвичаїти, напутити до.

reductor, ōris, m. ведучий назад, plebis L.

reductus, 3. (P Adi) відтягнений, відокремішений, віддалений, на одшибі, з боку, з краю, одалїк, vallis V H затишний, sinus V заходистий; обр. virtus est medium utrimque H рівно віддалена від крайностей.

red-uncus, 3. загнутий, закривлений O.

redundanter, *adv.* зайво Pl.

redundantia, ae, f. перéповня, зайвинá Ci.

redundo, 1. (unda) α) виступати з берегів, перетїкати, ви-, роз-, переливати ся (через край), переплив(с)ти, пливати по, lacus Ci заливає береги; *PPP* = *act.* redundatae aquae O зібрані, що розіграли ся, forum (locus) sanguine Ci плаває в крови, crux Ci капає кровю, oratores nimis r. Ci многословні. β) при-, заливати, вливати ся, витїкати, випливати, nationes in provincias Ci заливають їх, ex fonte, dolores Ci виринають, in me periculum Ci постигло мене, reus ex causa Ci виходить виноватником, ad eos infamia Ci паде на них. γ) мати доволї, подостатком, достаткувати, є у кого здóбіль чого, рясніти чим, бути повним, luctu victoria

Ci non digito uno Ci не мати ні одного пальця зайвого; *occ.* бути подостатком, доволі, species Ci copia Ci є велика сила.

red-uvia (red-ivia), ae, f. задúрга, задúрка, r. curo Ci займаю ся дрібницею.

re-dux, ucis α) від-, опроваджуючий, Juppiter O спроводúр. β) спроваджений, повертаючий, carina O r. ire Cu L = r. esse V Ci T повертати; *abl.* reduce L (reduci O).

re-fello, 3. felli (fallere) відпирати, збивати, заперечувати, testem Ci crimina Ci опрокинути, crimen ferro V загладити.

refercio, 4. fersi, fertus на-, запихати, набивати, за-, наповняти, cloacas Ci; *metaph.* aures Ci заглушати, ea in oratione Ci накопичити в; **refertus**, 3. *P Adi* напханий, повний, на-, заповнений, є здóбіль чого у кого, набитий, наділений чим, aerarium Ci; з *abl.*: divitiis Ci; з *gen.* mare r. praedonum Ci аж кишить від них.

re-ferio, īre відбивати, відражати O.

re-fero, ferre, tuli (rettuli) re-lātus. I. α) знов при-, від-, заносити, відводити, alqm, arma humeris V на, membra thalamo (dat) V до, у, vento naves referuntur ad oras V знов загнав їх до, auster me Rhegium Ci завіяв, vina cum sanguine V викинути; *occ.* приносити (домів), при-, доносити (вістку), пере-, давати, переказувати, spolia O V uberia domum V H rumores Ci orationem domum Ci; *occ.* відвістити, сповіщати, давати знати; з *acc. c. inf.* C; з ал. пит. C. β) відтягати, за-, відвертати, обертати, відвóдити; *med.*=*refl.* відтягати ся, по-, вертати, уступати, aura r. talaria O відвіює, classis relata V що пристала, equi referuntur datis habenis V біжуть назад ристю́, навзáводи, oculos ad terram Ci впялити очі, manum ad capulum O хопити за меч, pedem O C = gradum L O = vestigia V вертати, у-, відступати, подати ся взад, castra L посунути взад; *refl.* huc se N C se fertque refertque V бігає сюди туди, se e pastu V повертати, Tellus os in se O відтягнула, te ad auras O полиній, eo se r. oratio Ci починає знов звідти; *medial.* classis relata V що знов пристала, equi referuntur V бігом повернули. γ) віддавати, звертáти, (довг) за-, платити, сплачувати, pateram Ci Idibus aera H шкільну óплать, sollemnia ludis T жертвувати, присвятити; *occ.* 1. відплачувати ся, alci gratias (gratiam) Ci дякувати, parem (iustam, debitam) gratiam Ci розплатити ся, alci salutem Ci поклонити ся, поздоровити, fertilitati honorem O дякувати за. 2. (звідки) відбúвати голос, лунати, ви-, давати з себе, роздавати ся, domus vocem O гомонить, gemitum V стогнати, soni referuntur Ci розлягають ся. 3. (відповідь) давати = відповідати (відказувати, відрікати), обзивати ся; з *obi.* mutua dicta O verba O відректи, pauca V talia voce V оттак промовити. 4. говорити, мовити, с-, казати, vera O talia verba O. δ) (щось минулого) віддавати = при-, за-, вводити, по-, привертати, praeteritos annos V, tempora H, dies siccos H з-, вертати, morem S V знов завести, arma V наново починати, laudes Ci відновляти, verba geminata O говорити за ким, voces Fama O (versus V) повторяти, alqd ad populum L наново предкладати єму; *occ.* на-, при-, згадувати, patrum laudes V foedus O magna facta V convivia O; *occ.* (щось подібного) віддавати, представляти, бути подібним, подобати на, Aeneas te ore V такий стеменний (як ти) = снїський, avum nomine V = nomen avi V eum sermone T. ε) звертати увагу на, animum ad studia Ci alqd in melius V обернути на лїпше. ζ) відносити до, прикладати до, прирівнювати до, з, приписувати, alqd ad se ipsum Ci мірити по собí, prospera ad fortunam T виводити від, з, omnia ad suum arbitrium L робити залежним від своєї волї, omnia in claritatem Herculis T приписувати їй, omnia ad voluptatem Ci все оглядати ся на, facta ad virtutem Ci пристосовувати; *pass.* referri відноситися до, торкати ся чого. α) віддавати, frumentum ad alqm C доставляти, rationes ad aerarium Ci по-, дати. β) 1. (устно, письменно) переповідати, по-, звідомляти, оповідати, переказувати, acta V de alqo N lyrā O заграти, memori voce O вірно переповісти: *acc. c. inf.* O; з ал. пит. O; *subst.* relāta, ōrum, n. звідомленє, вістка O; з *praed. acc.*: V te parentem V patriam Epirum V славить, хвалить як, за . . . 2. (щось до рішеня) вносити, предкладати, legem ad senatum Ci L C. 3. по-, давати звіт, de re S de rebus ad senatum Ci C L convocato senatu r. L з ал. пит. γ) за-, вписувати, затягати (до книг), pecuniam (alci datam, acceptam, expensam) Ci, iudicium in tabulas Ci, nomen Ci, in censum L absentem in reos Ci запізвати; *metaph.* залїчати до, причисляти до, приймати між, orationem in Origines Ci (alqd in commentarium Ci) terram in deos Ci, eum in numerum oratorum Ci, але: in deorum

numero Ci вичисляти між ними, згадувати разом з ними.

rē-fert, rē-tulit, (res fert) залежить кому на тім, ви-, догідно, обходить щось кого, йде о щось, тичить ся чого, торкає ся чого, гоже; *absol.* nec r. O ‹менше з тим›, байдуже; tamquam referret T наче-б щось залежало на тім; *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. Ci; *inf.* V; з *abl.* особи: meā, tuā, suā r. Ci Pl; пізн. з *gen.* особи, cuisquam T illorum S; кільки? з *gen. pretii.:* parvi, magni Ci; з *adv.* magno opere Ci; з *acc. adi. neutr.:* quid r. Ci multum, plus, plurimum, nihil, nimium r. Ci.

refertus, гл. refercio.

re-ferveo, ēre знов закипати, бурити ся Ci.

re-fervēsco, 3. закипіти, розбурхати ся Ci.

re-ficio, 3. fēci, fectus α) ще раз робити, від-, обновляти, надолужити, amissa C; *occ.* (знов кого чим) робити, о-, вибирати, tribunos Ci eum praetorem L rex refectus T знов настановлений. β) (на́ново) по-, ставити, полагодити, направити, pontem C відбудувати, copias C по-, доповнити, faciem V дати нову подобу, saucios S лїчити, pecus V відшкодувати за. γ) під-, скріпляти, відсвіжувати, відпочити, дати віддихнути, vires cibo L підсилити, se labore C спочити по, ex vulnere reflci T виздоровіти, ab iactatione maritima L по морській бурі. conspectus mentem Ci оживляє; *absol.* reficite vos iudices Ci схаменїть ся. luna saltūs V = Aurora herbas H освіжує δ) брати, побирати, діставати; *pass.* впливати, прибувати. id ex praeda L plus mercedis Ci.

re-fīgo, 3. fixi, fixus від-, зривати, здоймати, усувати, tabulas Ci templis (*abl.*) signa H refixa caelo (= de caelo V) sidera H летучі зорі; *occ.* зносити, leges Ci V ‹касувати›.

re-fingo, 3. finxi, fictus знов у-, творити, caerea regna V наново лїпити.

re-flecto, 3. flexi, flexus α) від-, за-, згинати, від-, закручувати, від-, на-, звертати, відхиляти; *medial.* нагинати ся взад, відхиляти ся, colla V; *poët.* reflectitur ungues O дістає довгі кіхтї. β) відвертати, звертати увагу на, mentem a latrociniis Ci не думати про, animum prius V думати на, animum incitatum Ci придобрити, orsa in melius V обернути на лїпше.

re-flo, 1. āvi дути проти, віяти в лице; *absol.* ventus Ci дме в очі; обр. fortuna Ci не щастить.

re-fluo, 3. xi текти назад, відли́нути, відпливати, Nilus campis V із нив = спадає.

re-fluus, 3. назад текучий, відлинаючий, хвилюючий O.

re-focillo, 1. знов огрівати; оживляти Pli.

reformātor, ōris, m. перетворець, об-, відновитель Pli.

reformīdātio, ōnis, f. острах, переляк Ci.

re-formīdo, 1. āvi жахати ся, о-, страхати ся, лякати ся перед, бояти ся, дріжати; *absol.* з зал. пит. Ci; з *inf.* L; з *obi.* alqd Ci T; обр. ulmi ferrum V підтинаня.

re-formo, 1. перетворювати, пере-, змінявати, eum in rem O; *absol.* r., quod fuit ante O привернути давну подобу.

re-foveo, 2. fōvi, fōtus α) знов загрівати, pectora O знов розпалити; *poët.* ignes O на́ново роздути, підгнїчувати. β) від-, оживляти, кріпити, підсилювати, відсвіжувати, vires T.

re-frāgor, 1. голосувати проти, противити ся, опирати ся, alci Ci honori L ei ingenium Q на перешкоді.

re-frēnātio, ōnis, f. гамованє Cu.

re-frēno, 1. гамувати, при-, спиняти, здержувати, equos Cu; *metaph.* aquas O течію, a re Ci.

re-frico, 1. cui, -fricātūrus α) знов роз-, здряпувати, наддирати, volnusCi cicatricem Ci залічену рану. β) об-, відновляти, (знов) будити, спричиняти, rei p. fata Ci animum memoria Ci дражнить.

refrīgerātio, ōnis, f. прохолода, остуда, холод Ci.

re-frīgero, 1. (frīgus) холодити, студити, охолоджувати, остуджувати; *medial.* холод(н)їти холо́нути, стигнути, о-, вистига́ти, слабнути, попускати, aquis refrigerari Ci о-, прохолодити ся, accusatio Ci втихає.

re-frīgēsco, 3. α) (*incoh.* до frīgēre) о-, холонути, по-, холод(н)їти, cor O засти(г)ло. β) слабнути, никнути, загирити ся, застрягати, crimen Ci sortes Ci вийшли з уживаня, forum a iudiciis Ci затихло в судах, судівництво в застою.

re-fringo, 3. frēgi, fractus (frangere) α) ви-, за-, про-, розломлювати, portas C Ci ramum V відломити, vestes O роздерти. β) ламати = ослабляти, vim fortunae L поконати. Achivos H подужати їх силу.

re-fugio, 3. fūgi, fugitūrus. I. α) *intr.* (назад) утїкати, уступати; *absol.* C, acie C з бойовища, ad suos C intra tecta V; *poët.* mille vias fugit et r. V бігає сюди й туди; обр. sol medio orbe V зникає до половини; *occ.* у-, відступати, усува-

ти ся, здержувати ся від, a litore V a consiliis Ci. β) шукати утечища, притулку, ad legatos Ci. II. α) *trans.* утїкати перед, ховати ся від, anguem V tela Ci. β) оминати, жахати ся, цурати ся, отягати ся, відмовляти ся, alqm, alqd, vicina iurgia H сварку з сусїдами; з *inf.* H O.

refugium, ii, n. (утечище), прихилище, пристан(ов)ище, закуток, притулок, захист Ci.

refugus, 3. утїкаючий, збіглець T unda O відпливаюча.

re-fulgeo, 2. fulsi α) відбивати світло, від-, полискувати, ся, sole aqua O. β) сяяти, блищати, stella H засяяла, discolor auri aura V замерехтїло золоте сяйво, arma refulgentia L лискучі.

re-fundo, 3. fūdi, fūsus. I. α) ляти назад, від-, ви-, вливати, aequor in aequor O морську воду в море. β) *pass.* плисти назад, розливати ся, випливати, відлинути, stagna V підпливаючі води, oceanus V опливаючий (землю), palus refuso Acheronte V що взяв ся із розливу Ахерона, fletu super ora refuso O облившись ся сльозами. II. від-, кидати, відбивати, шпурляти назад, alqm V.

re-fūtātio, ōnis, f. перечене, відпір, опрокид, відправа Ci.

re-fūto, 1. перечити, збивати, опрокидувати, відпирати, dicta Ci licentiam Ci згамувати, fors dicta refutet V най відверне, заступить від, gentem bello Ci приборкати.

rēgālis, e *adv.* iter α) королївський, короля, purpura Ci к. багряниці, carmen O про королїв. β) гідний короля, княжий, пишний, величавий, світлий, не-абиякий, високопанський, luxus V regaliter minas dedit O грозив мов той самовладник.

re-gero, 3. gessi, gestus α) відносити, відвозити, відкидувати, давати на бік, tullerum O obsessi faces T вергають ними навзад. β) одвічати на = збивати, відпирати, convicia H culpam, in alqm Pl спихати на.

rēgia, rēgiē, rēgii гл. rēgius.

rēgificus, 3. *adv.* ē королївський, пишний, виставний V.

regimen, inis (regere) n. α) кермоване, правлїне, провід, navis T cohortium T начальство над, equorum T герцювання. β) правлїне, управа, rei p. T; *occ.* пановане над, власть, in omnia T. γ) керма, carinae O. δ) у-, правитель, старший, rerum L голова держави.

rēgīna, ae, f. (rex) α) королева, краля, r. sacerdos V краля-жриця, Cisseis V = Hecuba r. ruinas parat H = Cleopatra; обр. пан, панї, pecunia H. β) королївна, царівна, r. sacerdos V жриця-королївна, Colchorum O = Medea, reginae amorem miseratus V = Ariadnae.

regio, ōnis, f. α) напрям(ок), ряд, viarum V r. petere C напрямляти ся до, прямувати, rectā r. L C направцї, навпростець, recta Danubii r. C рівно з Д. de recta r. deflectere Ci збити ся (зійти) з дороги; **ē regiōne,** 1. просто, навпрямець, e r. moveri Ci; з *gen.* e r. castrorum C. 2. просто чого = сáме проти, насупротй, право чого; з *dat.* e r. castris C. β) межа, границя, vitae Ci; *meton.* обрій (неба), сторона (світа), vespertina H захід, serena V підсоне; *occ.* (авґуром на небі описана) межа, per lituum (кавулькою) regionum facta descriptio Ci L caeli V. γ) сторона, околиця, смуга краю, країна, земля, повіт, область, округа, обшир, ex omni r. terrarum Ci з усїх усюдів, з цїлого світа; *occ.* часть міста = дїльниця, XIV Romae T.

regiōnātim, *adv.* по дїльницям, по областям, по округам, округами L.

rēgius, 3. *adv.* ē (rex) α) королївський, володарський, царський, короля, bellum C з королем. β) що годить ся королям, гідний короля, по королївськи, regium videtur vivere Ci r. res est з *inf.* V multa regia sunt in eo Ci має чимало королївських прикмет. γ) величавий, великопанський, comitatus Ci. δ) жорстокий, грізний, spiritus N бута, morbus r. H жовтачка; **rēgia,** ae, f. (*sc.* domūs) королївська палата, к. замок, к. мешкане, двір, Amphionis O королївство, caeli V небесний замок; *occ.* 1. в Римі замок Нуми Ci O = atrium r. L 2. намет короля Cu L. β) двір = королївська родина, r. propinquitate contingere L посвоячити ся з, Romana L в Римі; *occ.* корол. дружина, к. причет, Callistus regiae peritus T. II. корол. достойність, Persica Cu; **rēgii,** ōrum, α) корол. військо L N. β) двораки, дворяни, дворянство, придворні, королївці, двір N T.

rēgnātor, ōris, m. володар, deūm V.

rēgnātrix, īcis, f. володарка, domus T пануючий двір.

regno, 1. *intrans.* α) бути королем, королювати, царювати, княжити, мати королївську власть; *absol.* Romae L per urbes

V in nos T над нами; констр. з *gen.*: r. populorum H; неособово: ab sua parte non erat regnatum L не було ні одного короля, regnabitur V буде королівство, omnes volebant regnari L всі хотїли королівської власти. β) панувати, володїти, верховодити, Apollo V in aula V vivo et r. H живу мов князь; *occ.* 1. грати пана, паношити ся, Antonius Ci. 2. панувати над, мати силу над, брати гору, fames O ebrietas O ignis V лютує; *trans.* γ) панувати, над владати чим, правити чим, рядити чим, Albam L; гр. констр. з *dat.*: terra regnata Lycurgo V rura regnata Palantho H gentes (Germani) regnantur T мають королїв.

regnum, i, n. (regere) α) правлїнє, володарство, володїнє, пановане, провід, керма, regni cupiditate inductus Ci з властолюбства; *metaph.* vini H передовництво при пирі, sub regno Cinarae H коли Ц. мною володала, in carmine O сила. β) королївство, корол. власть, к. гідність, ei regnum dare Ci обібрати єго королем, r. adimere Ci = regno expellere C позбавити кор. власти, скинути з престола; *occ.* корол. двір, к. столиця, місце королївства, necessitudines regni C зносини з кор. двором, hoc r. gentibus dea esse tendit V намагає ся, щоб була столицею світа. γ) самовлада, необмежена власть, r. adpetere Ci домагати ся самовлади, r. ocupare Ci загарбати, damnatus crimine regni O бо добивав ся єї, in plebe r. exercere L поступати мов самовладник, inane V безтїльне, над тїнями. δ) королївство = держава, край, cerea V комірки; *metaph.* обшир, майно, власність, mea V pastorum V.

rego, 3. rexi, rectus α) на-, справляти куди, провадити, напрямувати, кермувати, equos V поводити ними, cursus V правити кораблем, clavum O стерни́ти; *metaph.* errantem C напутити єго, fines Ci витикнути. β) кермувати = правити, управляти, рядити, порядкувати, обла́дувати чим, панувати над; *absol.* is T obsequium regentis T послух володареви, rem p. Ci Dido imperium V верховодить нею, spiritus artus V орудує ними.

re-gredior, 3. gressus (gradi) від-, уступати, подавати ся взад, іти назад, по-, за-, вертати ся; *absol.* ex itinere in castra L; в бою: regrediendi facultas C повороту: in memoriam Pl нагадувати собі.

regressus, ūs, m. (regredi) α) зворот, поворот, fortuna non habet r. V не має вороття, per saltus T r. dare O позволити вернути; *occ.* відступленє, nec r. ab ira relictus est L не було змоги подобрішати. β) захист, пристан(ов)ище, ad principem T у него.

rēgula, ae, f. (regere) α) лата, жердка, quadrata C брусок. β) мірево, лїнїя, agere regulis Ci. γ) правило, мірило, iniuriae Ci.

rēgulus, i, m. (*demin.* до rex) царевич, королевич, князьок, принц, Gulussa L ватажок S. β) князь, начальник, королик, Cilicum T.

re-gusto, 1. коштувати, споживати, litteras Ci наново відчитувати.

rē-icio, 3. iēci, iēctus (iacere) α) кидати назад, і собі кидати, telum in eos C відстрелювати ся з ними, parmas V закидувати на плечі = прикривати ся ними, paenulam Ci закинути плащ на опашки. β) від-, скидати, відтручувати, відпихати, віддаляти, vestem ex umeris O colubras ab ore O. γ) від-, за-, проганяти відбивати, відпирати, завертати, eos armis V minas Hannibalis H a flumine capellas V proscriptionem a vobis C здержати, austro reiectus sum in locum Ci загнав, завіяв мене, oculos ab arvis V відвертати. δ) від-, опрокидувати, не приймати, dona H diadema Ci відказати ся єго, r. et aspernari Ci гордо відмовити, Lydiam H покинути, reus LXXV iudices Ci вилучає їх. ε) кидати куда = пересувати, за-, відсилати, eos in postremam aciem L розмістити цїлком ззаду, in hunc gregem Sullam Ci запхати єго в отсю голоту. ζ) до рішеня предкладати, відсилати до, ad praetores Ci ad senatum L disceptationem ad alqm L повірити рішенє спору; *occ.* 1. відкладати, відрочувати, haec in aliud tempus Ci. 2. кидати ся на що, huc te Ci віддати ся тому.

rēiectānea, ōrum, n. гідне відкиненя Ci.

rēiectio, ōnis, f. (reicere) відкидуванє, відмова, відказ, civitatis Ci неприняте в громаду, iudicum Ci вилука з. in alium Ci спиханє на.

rēiecta, ōrum гл. rēiectānea відпадки Ci.

re-lābor, 3. lapsus знов (назад) поховзати ся, поховзти ся, падати назад, текти назад, плисти, aqua V H T відлинає, verso vento relabere O = revertere по-, вертай, r. in praecepta furtim H незамітно попасти на, mens H згодом вертає.

re-languēsco, 3. langŭi слабі(ша)ти, слабнути, вянути, зо-, мліти, нидїти, упадати на силах, вибивати ся з сили, охля́б(ну)ти, охласти, пере-, уставати,

moribunda O; *metaph.* impetus L слабне, indignatio T проходить, минає, ardor O холоне.

relātio, ōnis, f. (referre) α) принесенє Q. β) повторенє Ci or. 3. γ) оповідь, звіт (державників), de re p. L dicere r. L consulum T r. egredi T говорити недоречности. δ) відносини, contrariorum Ci.

relātor, ōris, m. оповідник, звітник, справоздавець Ci.

relātus, ūs, m. (referre) α) оповіданє, виклад, non r. virtutum opus est T не треба говорити про. β) урядовий звіт (в сенатї), de re T.

relaxātio, ōnis, f. полегкість, полекша, пільга, doloris Ci.

re-laxo, 1. (laxus) α) спільжити, роз-, попускати, розширяти, робити просторійшим, роз-, отворяти, відкривати, звільняти, ora O densa V тончи́ти, alvus relaxatur Ci ширшає, vias calor V розтворяє. β) *refl.* = *med.* увільняти, ся, по-, збувати ся, se vinculis Ci se a re Ci dolor relaxatur Ci устає, insani relaxantur Ci розумнїшають. γ) веселити, розвеселяти, відсвіжувати, скріпляти, tristitiam Ci animos rē Ci; *refl.* = *med.* веселїшати, очуняти, animus somno relaxatur Ci Ci відпочиває, interdum in rebus turbidis animis Ci знайти розраду.

relēgātio, ōnis, f. заслане, прогнане, висилка Ci L.

re-lēgo, 1. α) ви-, відсилати, віддаляти, tauros in pascua V погнати; *poët.* з *dat.*: eum Egeriae V по-, звіряє на ню; *occ.* засилати, видаляти, Lamiam Ci me O in exsilium L in X annos T in insulam T. β) віддаляти, eos a ceteris C усувати, gens relegata ultimis terris Ci на окраїнах мешкаюча, ambitionem H відкласти. γ) відкидувати, verba O dona Ci не приймати. δ) поручати, causas tibi Ti.

re-lego, 3. lēgi, lectus α) знов зібрати, filum O знов намотати. β) знов пере-, проходити, пере-, проїзджати, Asiam T litora V переплисти назад; *metaph.* переглянути, sermones labore O знов оповісти, quae ad cultum pertinent Ci передумати. γ) наново перечитувати, Homerum H.

re-lentesco, 3. (lentus) стигнути, байдужіти, amor O холоне.

re-levo, 1. α) знов підносити, e terrā corpus O підоймати ся, in cubitum membra O сперти ся лїктями. β) пільгувати, улекшати; *pass.* зазнавати пільги, catenā O. γ) пільгувати, присмиряти, лагодити, зменьшати, aestus O холодити, famem O заспокоїти, sitim O згасити. δ) дати пільгу, справляти полекшу, у-, звільняти, membra sedili O спочивати, metu Ci позбути ся єго, aegri relevantur Ci чують пільгу.

relictio, ōnis, f. оставленє, покиненє, rei p. Ci.

relicuus = reliquus.

religātio, ōnis, f. (religāre) привязуване, vitium Ci.

religio, ōnis, f. (в гексаметрі rēligio, relligio). I. α) огляд на, огляд на, сумнїв, ваг(у)вання, непевність, зневіра, r. incedit L з *acc. c. inf.* L насуває ся сумнїв, стає нїяково, що . . . r. alci non est, quominus . . . Ci не сумнїває ся що . . . res in religionem versa est L вагували, проняли їх сумнїви, nulla mihi r. est H не надумую ся. β) богобійний острах, богобійний сумнїв, страх божий, r. eximere L religione perturbari Ci religioni est з *acc. c. inf.* L Ci не допускає сумлїнє; *occ.* забобонний о-страх, pleni religionum animi L забобонні. II. α) совісність, сумлїнність, точність, antiqua Ci fide set r. vitae Ci праве і сумлїнне житє, nulla Ci безсовісність; з *gen. obi.*: officii Ci совісне сповненє обовязку; з *gen. subi.*: iudicum Ci. β) богобійність, богобоязність, набожність, богобоящий настрій, erga deos Ci Numae L; *meton.* релїґія, віра, закон, Judaeorum Ci pro religionibus bellum suscipere Ci за віру. religionum sanctitates Ci святі закони, c. тайни; *occ.* віруванє, забобони, r. animos incessit L огорнула забобонність. III. α) богослуженє, служба Божа, богомільне почитанє, deorum Ci Cereris C; з *gen. subi.*: parentum V patrum T. β) обряд, богомілля, богочестіє, muliebres Ci in deos religiones tollere Ci r. spernere T зневажати богів, r. instituere L вводити. γ) богомільня = святиня, belli V r. deorum violare T храми божі, restituit illam r. Ci Діану, domestica Ci статуя Апольона IV. α) святощі, святість, Dianae Ci templorum Ci aetheris V свята сила. β) святий обовязок, присяга, religione obstrictus Ci L religionibus alqm devincire T зобовязати присягою; *occ.* святий обіт, обріка, militis C. γ) нарушенє релїґії, святотатство, клятьба, проклон, гріх, in expiabilis Ci de r. queri Ci r. expiare Ci відмолити, роз(г)рішити.

religiōsus, 3. α) повний сумнївів, сумнівний, непевний, dies L Ci зловістна, civitas L боязька, religiosum erat . . . consumere

L вважали гріхом . . . β) совісний, сумлінний, tesis Ci interpres Ci sortio Ci. γ) богочестивий, богобійний, -вірний, -мільний, religiose deos colere L набожно. δ) святий, о-, свячений, високопочитаний, fanum Ci locus Ci Ceres Ci.

re-ligo, 1. вязати, при-, під-, звязувати, equos V запрягти, catenā O повязати; звідки? *abl.* saxo retinacula H до; з *praep.*: storias ex tribus partibus C funem in stipite O alqd a puppi Ci до; де? alqd ad pinnam L religatus bracchia *(acc. graec.)* ad cautes O; *occ.* navem r. = litore navim H ab aggere classem V naves ad terram C, in litore pinus (корабель!) O прибити (пристати) до берега, причалити; *metaph.* про волося: comam H розпустити, comam in comptum nodum H чепурненько підвязати (в клубок), заклубочити, capillum in vertice T заклуботати на верхи, hederā crines H обвивати, увінчати.

re-lino, 3. lēvi отворяти, mella thesauris V вибрати з вуленів.

re-linquo, 3. līqui, lictus. I. α) оставляти, зіставляти, за-, по-, лишати, alqm; vim auri Ci; з *acc. praed.*: eos custodes N; *occ.* лишати по собі, за собою, arva O; по смерти: pupillum filium Ci vates ficta O heredem testamento Ci назначити спадкоємцем; обр. призволяти, признати, ius alci C. β) (решту, лишку) лишати; *pass.* оста(ва)ти ся, о-, зістати ся, equitatum sibi C задержати собі, facultatem colligendi Ci дати спромогу збирати ся, relinquitur, ut . . . з *coni.* C Ci остає = ще можливо, можна ще . . . *occ.* полишати кому щось, з *dat.* цїли: eos saevitiae alcis T cadaver canibus dilaniandum Ci кинути на жир і на поталу. γ) щось в якімсь стані лишати з *praed. acc.*: eum insepultum Ci aras sine ture O eos incorruptos S id in medio Ci нерішеним. II. α) за-, лишати = по-, кидати, оставляти, опускати, рішати ся чого, locum C Ci vitam V умерти, animus euntem O C хтось тратить тяму, притомність, eum cum sanguine vita O віддати душу = aves vitam V гинуть, signa L (= parmulam H) кинути, утїкти. β) по-минати, ставити низше, занехаяти, aequitatem Ci causam Ci plena H relictis omnibus rebus C Ci поминаючи те все; *occ.* 1. мовчки поминути, не споминати, не згадувати, comitatum Ci crimen Ci locum consulto Ci нароком не торкати его, замовчати, tacitum V мовчки поминути. 2. лишати безкарно, vim factam Ci ista T ius violatum Ci legatum interfectum Ci убійство лєґата.

reliquiae, ārum, f. (в гексаметрі rēlliquiae) послїд(ки), останки, лишки, лишка, ‚решта', navis розбитки, oppida r. V звалища, cibi Ci викидки; з *gen. subi.*: pugnae (extremae cladis L) недобитки = Danaūm V пережитки, parentis V попіл, corporum T мощі, ferales T тлінні останки; обр. спадщина, avi L дїдівщина.

reliquus, 3. (relicŭus) α) осталий, оставший, за-, полишений, з-, лишнїй, spes Ci *neutr. subst.* з(а)лишок, лишка, останок, ‚решта', noctis L reliqua belli L T nihil est reliqui Ci вже нїчого не лишає ся, r. feci agros Ci лишив собі, nihil sibi reliqui facere, quominus . . T нїчого не занедбати, по змозї все робити, luxuria nihil reliqui fecerat S не лишила нїчого; *occ.* 1. залеглий, лишка, ‚решткa', pecunia Ci. 2. будучий, r. tempore N = in reliquum L (= in r. tempus C Ci) на будуче. β) 1. *plur.* такі инші, инші, другі, Galli C reliqui omnes C Ci = (ceteri). 2. при collectiv-ax sg.: r. spatium C; quod reliquum est Ci = de reliquo Ci опроче, впрочім.

re-lūceo, 2. luxi відбивати світло = сяяти, світити, ся, stella Ci freta igni V.

re-lūcēsco, 3. luxi знов заяснїти, засяяти, засвітити, flamma V (на добрий знак), barba V запалала, caeco dies T завидїв світ-сонце, imago solis O засвітав, свінув.

re-luctor, 1. бороти ся проти, відмагати ся, противити ся, опірати ся, противити ся, ставляти опір; *absol.* V O H T precibus Cu не вислухати (ся) їх.

re-maneo, 2. mansi α) (з)оставати ся, по-, лишати ся, apud alqm; domi N ad urbem C in vita Ci в живих. β) у-, задержувати ся, тривати, in duris amicus O видержалий = вірний в зли(го)днях, ad nostram memoriam gloria Ci ще доси триває = дійшла до нас. γ) держати ся чого, устояти при, in alqo vestigia officii Ci; з *praed. adi.* potentia magna Ci.

remansio, ōnis, f. (з)оставанє, лишенє Ci.

re-medium, ii, n. (medēri) α) лїк, лїкарство, caecitatis T на (проти, від). β) (пособляюче) средство, спосіб на (проти, від), полекша, пільга; з *gen. obi.*: iniuriae Ci ad alqd Ci; з *dat.*: veneficiis Ci; з *gen. subi.*: crudelitatis Ci жорстокий спосіб, remedio esse Ci служити до (на, від), помагати.

re-meo, 1. āvi по-, вертати, -ся, ad Argos V in sedes T naves T приїхати (домів):

з *acc.* urbes V; обр. aevum peractum H наново пережити.

re-mētior, 4. mensus α) знов від-, про-, пере-, з-, міряти, astra V стежити за. β) проїзджати, mare V переплисти; *poët.* також *pass.* V.

rē-mex, igis, m. (rēmus + ago) α) гребець, стерник, керманич, classis Ci impellere (agere) remige classem O V стернити, гребти, плисти. β) *coll.* гребці T O.

rēmigium, ii, n. (rēmigāre) α) веслованє, гребня, remigio diem noctemque fatigant V гребуть (веслами) ніч і день. β) весло, гребка H V. γ) гребці, стерники, r. supplet V L vitiosum H. δ) крила, r. alarum V = volucres pennae O remigio carens O безкрилий.

rēm-igo, āre гребти, стернити C Ci.

re-migro, 1. āvi повертати, переселювати ся, Romam N; обр. навертати ся, ad iustitiam Ci.

re-miniscor, 3. α) на-, пригадувати собі, спогадати собі, припоминати собі, з *acc.* rem V Ci; з *gen.* famae N; з *acc. c. inf.* N; з а л. п и т. N Ci. β) ви-, придумати, bona N.

re-misceo, 2. scui, mixtus по-, пере-, з-, міш(ув)ати, по-, злучати, falsa veris H переказати, carmen remixtum tibiis H в супроводї флєти.

remissio, ōnis, f. (remittere) α) відосланє, відсилка, віддача, звернене, captivorum L. β) зниженє, спуст в дїл, vocis Ci. γ) дарованє, зменшенє, опуст, tributi T poenae Ci опрощенє кари; *occ.* 1. розривка, о-, відпочинок, animi Ci супокій. 2. занехаянє, usūs Ci зносин.

remissus, 3. *adv.* ē P Adi. α) розпущений, ненапружений, обвислий, слабий, ослаблений, вялий, arcus H ager O пухкий. β) звільнений, лагідний, тихий, спокійний, oratio remissius numerosa Ci вільнїйша, dicendi genus Ci повільний. γ) жартовливий, шутковливий, opus O. δ) млявий, байдуж(н)ий, недбалий, animus C in ulciscendo Ci nihil remissi pati S нестерпіти нїякої байдужности; *pass.* mons Pr. нестережений.

re-mitto, 3. mīsi, missus. I. α) відпускати, відсилати назад, eos domum C nuntium uxori Ci розвести ся з, alci litteras C відписати; *occ.* кидати назад, ви-, відкидувати, відбивати, pila C sanguinem e pulmone O викидає = бухає кровю з легенїв, veniam cumulatam alci V сторицею віддячити ся, vocem V лунати. β) ви-, віддавати, ius regi V me victus r. V піддаю ся, causam ad senatum T передати ємy; *occ.* 1. (на бік) відкладати, занехаяти, provincias Ci зрікати ся, iras V залишати. 2. з себе видавати, chorda sonum H labem H плямити. II. α) (щось напруженого) по-, спускати, lora O frena O habenas Ci ramulum V bracchia V опускати, vincula O розпускати = розвязати, calor mella V розтопляє. β) попускати, звільняти, зменшувати; *medial.* = *act.* пере-, уставати, слабнути, curam C Ci alqd de severitate Ci dolores Ci imbres L remittas quaerere H (S) не питай далї (H (S). γ) *act.* відсвіжувати = *refl.* віддихнути, se r. N відпочивати, a religione L animum a re L cantūs animos Ci розвеселяють. III. α) за-, лишати, опускати, дарувати, уступати, давати волю, потурати, poenam L navem in triennium Ci munus alci Ci simultates patriae L = odia T залишити вітчини ради, tibi terga V зрікати ся задля тебе. β) до-, по-, призволяти, признавати, годити ся на що, *absol.* tribuni L; з *inf.* dubitare O.

re-mōlior, 4. відпихати, відсувати, відвалювати, відтручувати від себе, pondera O.

re-mollēsco, ere α) мякнути, мякшати, cera sole O топить ся. β) слабнути, винїжувати ся, homines C; обр. numina precibus Ci уласкавлюють ся.

re-mollio, 4. роз-, мякшити, винїжувати, artus O.

re-mora, ae, f. упи́н. забара Pl.

remorāmen, inis, n. (remorāri) упин, перепин, перешкода, забара, гаянка O.

re-mordeo, ēre α) знов по-, кусати, відгризати ся проти, me H. β) гризти = томити, дошкулювати, мучити, непокоїти, animos L te cura V гризе.

re-moror, 1. α) *intr.* оставати ся, лишати ся, пере-, пробувати, отягати ся, бавити ся, за-, барити ся, in Italia L. β) *trans.* за-, здержувати, забаряти, при-, спиняти, mors eos Ci жде на них, poena eum Ci ще не постигла єго, eum a re S; з q u o m i n u s S.

remōtus, 3. *adv.* ē α) віддалений, відлеглий, antrum O. β) далекий, чужий, вільний, без, a culpā Ci не(по)винний.

re-moveo, 3. mōvi, mōtus віддаляти, від-, усувати, забирати, казати відступити, alqd ex, ab re; comas a fronte O відгорнути, mensas V спрятати, cura soporem O не дає спати, alqd de medio Ci усунути, remotis arbitris Ci C без свідків; обр. remoto ioco Ci без жарту, r. pudore

T за-, скинувши сором, se a negotiis Ci о-, відтягати ся (Ф. remōsse, remōrunt).

re-mūgio, īre α) ревіти на, мукати на, ad verba O відповідати ревітом на. β) відгукувати, гучати, загусти, Sybilla V nemus H гудить, vox V лунає, sinus H клекотить.

re-mulceo, ēre, затягати під себе, caudam V.

remulcum, i, n. линва, причал, швара, remulco navem trahere L C.

remūnerātio, ōnis, f. нагорода, за-, відплата за, віддяка, признака за Ci.

remūneror, 1. (mūnus) (посполу) відплачувати, обдаряти, віддякувати ся, ви-, нагороджувати; *absol.* Ci beneficium Ci eum praemio Ci надаряти єго, te suppliciis Ca розплатити ся з тобою.

re-murmuro, āre відгукувати, клекотїти, гудїти, unda V.

rēmus, i, m. весло, гребка, деменó, remos ducere O повертати деменом, веслувати, cursu et remis Ci = r. ventisque V = velis remisque Ci всїма силами, що мога, remi alarum V крила.

re-narro, āre знов розказувати, наново оповідати V O.

re-nascor, 3. renātus від-, перероджувати ся, відновляти ся, опять з'являти ся, знов повставати, nos O bellum Ci знов починає ся, fibrae V відростають.

re-nāvigo, āre плисти назад, in regna Ci.

re-neo, nēre від-, розпрядати, fila O змінити речинéць смерти.

rēnes, um (ium) m. нирки, labōro ex renibus Ci терпіти на камінь.

re-nīdeo, ēre α) заяснїти, засяяти, лиснїти, блищати, полискувати, ся, renidens aes V лискуча зброя, lares H світять ся = гладенькі (від полїтури). β) сяяти радостию, радїти, сміяти ся, усміхати ся, os O веселе, vultu falsum T лукаво; з *inf.* H тїшити ся, що . . .

re-nītor, 3. nīsus опирати ся, противити ся, відмагати ся L.

re-no, 1. āvi плисти назад, saxa vadis H вистають, виринають із глибини моря.

rēno, ōnis, m. шкірка, кожа, смух, кожух C.

re-nōdo, āre розвязувати (клубок), розвивати, розмотувати, розсотувати, comam H розплїтати.

renovāmen, inis, n. (renovāre) новий вид, нова подоба, обнова, від-, зміна O

renovātio, ōnis, f. від-, поновленє, від-, понова, понóвини, annorum Ci відсотків (на рік).

re-novo, 1. (novus) α) від-, по-, об-, зновляти, новити, templum Ci відбудувати, terram O з'орати, nec renovatus ager O неораний = облоговий. β) відновляти, hospitium Ci = dextras T примиря, vulnera O наддерти, casus V знов перебути, senectus renovata O що помолодшала, γ) відсвіжувати, оживляти, підкріпляти, підсилювати, animum Ci se r. opibus Ci подуж(ч)ати, вбивати ся у сили. δ) повторяти, знов згадувати про, dicta Ci militiam Ci.

renuntiātio, ōnis, f. оповіщенє, обяв(к)а, óповідь, оголошенє, повідомленє; *absol.*; з *gen. subi.*; *gen. obi.* Ci.

re-nuntio, 1. α) відповідати, переказувати, доносити, оповіщати, звіщати, повідомляти, ознаймувати кому о чім, alqd alci id pro viso C мов-би бачив, de rē; *acc. c. inf.* NC; зал. пит. C. β) (урядово) давати звіт, acta ad senatum Ci legationem CiL про посольство. γ) за-, об'являти, r. vobis nihil esse Ci; *occ.* оголошати вислїд виборів, окликати кого чим, praetorem Ci eum consulem Ci. δ) виповідати, відказувати, зривати з ким, зрікати ся чого, ei hospitium Ci amicitiam LNT розбратати ся, condicionem Ci відкинути.

re-nuntius, ii, m. переповідáч, вістник Pl.

re-nuo, 3. renui кивом відказувати, від-, моргнути, що нї, не притакнýти, Rubrio T; обр. відказувати, не годити ся, противити ся; *absol.* OTH convivium Ci відмовити, supercilliis crimini Ci заперечати.

reor, rērі, ratus α) обчисляти = вираховувати собі, думати, гадати, вважати за, noctem antecapere S; *acc. c. inf.* H; подв. *acc.* S; без *subi.* vicisse (*sc.* se) ratus V; гл. PPP. **ratus,** 3.: rere V (= reris) rebare V (= rebaris).

repāgula, ōrum, n. (repangere) поперечний брус, зáсов, засув(к)а, valvarum Ci запора; обр. поруче, тáма, iuris Ci перепона.

re-pandus, 3. (pandere) загнутий (до гори), закривлений, calceoli Ci.

reparābilis, e поправний, заступимий O.

re-paro, 1. α) (нáново) на-, справляти, набувати, заробляти, знов на-, придбати, id ex agro Ci res amissas H. β) привертати, привернути, до-, поповняти, від-, об-, поновляти, auxilia LT поповнити, bellum L наново починати; *occ.* надолужувати, damna H. γ) скріпляти, відсвіжувати, vires O підсилювати, відмолодúти. δ) об-, заміняти за, vina merce H oras classe H.

repastinātio, ōnis, f. пере-, скопанє, скороджене, agri Ci.

re-pastino, 1. пере-, скопувати, скородити Pli.

re-pectō, 3. repexus перечісувати, перечеса́ти O.

re-pello, 3. reppuli, (repuli) repulsus α) відтручувати, відпихати, відсувати, repagula O eam a genibus O aras O (mensas O) перевернути, ictūs C O відбити, telum aere repulsum V що відскочила від щита, pede Oceani amnes V виринути з Океану, impressa hasta tellurem O опершися об ратище підли́нути у воздухи. β) від-, проганяти, відпирати, alqm, alqd, ver hiemem O; звідки? з *abl.* limine V з хати, hostes a porta C ex urbe Ci; куди? eos in oppidum C; з *abl. intr.* eos fustibus Ci. γ) здержувати, спиняти, віддаляти, недопускати, dolorem a se Ci iracundiam Ci гамувати, impetūs vi manuque Ci відбити зо́бройною силою. δ) відкидувати, відмовляти, preces O criminationes заперечувати, repulsi proci O женихи, діставші відмову, haud repulsus abibis S не перепадеш, conubia V відказати.

re-pendo, 3. pendi, pensus α) відважувати, aequa pensa O прядиво. β) о-, викупляти, від-, до-, сплачувати, віддавати, magna H aurum pro capite Ci militem H викупити. γ) винагороджувати, відплачувати ся, magna V vitam O за, fatis fata V culpam culpā O відпокутувати, gratiam facto O віддячити ся. δ) направляти, надолужувати, відшкодувати, damna ingenio O.

repens, tis α) незнарошний, неожиданий, несподіваний, неспогаданий, наглий, bellum L. β) новий, недавний, cogitatio T; *adv.* **repens**, O L = **repente**, знечёвя, неожи́дано, нараз, вмить, притьмом, не(спо)гадано, нагло C Ci; у L; *attribut*-ивно: r. pax L скоро умовлений мир.

repentīnus, 3. *adv.* ō незнарошний, неожиданий, несподіваний, наглий, непередвиджений, скорий, vis N замах, exercitus T прихапцем = на борзї набране, venenum T скоро дїлаюча.

repercussus, ūs, m. відбій, maris Pli; обр. 1. відгук, відгомін, vocis T. 2. відблеск, solis Pli.

re-per-cutio, 3. cussi, cussus кляс. лиш *P P P.* відбивати, відкидувати; *pass.* 1. відбиватися, відскакувати, repercussus discus O. 2. роздавати ся, лунати, valles T voces T. 3. від-, полискувати, ся, лиснїти, sol V = Phoeus O.

re-perio, 4. repperi (reperi), repertus α) від-, з-, находити, надибувати, відшук(ув)ати, відкривати, назна́ти, натрапляти на, mortuos Ci, id cuique V, spirantem T ще застати живого. β) знаходити = збагнути, достерігати, дізнавати ся, допитати ся, causas Ci узнавати; *pass.* знаходитися, показувати ся, ви-, являти ся; з подв. *nom.* N. γ) знаходити = довідати ся; зал. пит. C; *acc. c. inf.* LN; reperiuntur qui, з *coni.* C є такі, що = дехто, декотрі. δ) винаходити, ви-, придумувати, вигадувати, dolos V vias V.

repertor, ōris, m. винахідник, справник, flagitii T с-, коїтель, rerum V с(о)творитель, medicinae V = Aesculapus, pallae (cothurni) H = Aeschylus.

repetītio, ōnis, f. повторенє Ci Q.

repetītor, ōris, m. жадаючий назад O.

re-peto, 3. īvi, (ii), ītus α) іти назад = по-, вертати, прямувати до, простувати на, viam L іти тою самою дорогою; куди? з *acc.*: castra L retro inde Africam L penates H домів; *occ.* (кілька разів) увіпхнути, ударяти, eum cuspide L ilia O. β) домагати ся віддачі, добивати ся звороту, жадати назад, знов жадати, obsides C id ab eodem C poenas ab eo C Ci щоб покарати єго, civitatem in (libertatem) antiquum ius L домагати ся привернення давних прав. Homerum Salaminii Ci уважають за свого краяна, Politorium bello L відвоювати, libertatem L T добу́ти ся = відзискати. 1. жадати (від Fetiales) загодженя, відшкодованя, r. res L. 2. перед судом (iure et actione) жадати (відшкодованя), домагати ся чого, запозивати, Archagathus Ci ereptas pecunias Ci позивати за, отже: (pecuniae) repetundae Ci S T хабарі, драч(к)а, здирство, lex de rep. Ci про хабарництво; ius suum Ci доходити права. γ) (назад) приносити, знов пере-, приводити, спроваджувати, elephantos L відвозити, Proserpinam V consuetudinem r. et referre Ci привернути й знов вводити, huc Apollo V кличе назад; обр. при-, нагадати собі, id memoriā Ci = inde usque Ci alcis rei memoriam Ci animo exempla V уявляти, собі; *absol.* nunc repeto V як раз думаю, розгадую про те; *absol.* або з *acc. c. inf.* δ) на́ново робити, знов починати, повторяти, vetera Ci pugnam L opus H; *P P P.* r. robora caedit O частими ударами зрубати, r. vellera mollit O передергала; *absol.* V; *acc. c. inf.* V T. ε) виводити, брати, originem domūs V eum ab Erechtheo Ci; *occ.* 1. в мові: за-, починати, orationem Ci. 2. видобувати, suspiria pectore O важко зітхати.

re-pleo, 2. ēvi, ētus α) (знов) на-, за-, сповняти, domos Ci fossam humo O засипати; *medial.* crater O підповняє ся; обр. по-, доповняти, настачати чим, consumpta Ci exercitum L vi morbi L заразити, repleti amnes V повні трупів, fama domos V розходить ся по; з *gen.:* semitae puerorum repletae L повні хлопців.

replicātio, ōnis, f. розвиване; *occ.* mundi Ci круговий оборот.

re-plico, 1. (сувій письма) розгортати, розвивати; обр. annalium memoriam Ci заглянути в памятники.

rēpo, 3. repsi плазувати, плавзати, повзати, ся HNS sermo H низький стиль.

re-pōno, 3. posui, positus (в гексаметрі, repostus) I. α) (на бік) від-, складати, зберігати, заховувати, ховати, прятати, fructus Ci pecuniam in aerario N quaesita in medium V заховати спільні засоби, alqd hiemi V на зиму; *metaph.* alqd sensibus imis V глибоко в серці, iudicium mente V затямити собі, odium T укрити, затаїти; *occ.* ховати = по-, хоронити, за-, погрібати, corpus tumulo (tellure) V покійника; **repostus,** 3. (= remotus) далекий, gentes V віддалені, terrae V далека дальнина. β) класти на бік = складати, за-, лишати, faciem V caestus V зрікати ся перебоїв, arbusta falcem V не потребують ножа. II. α) назад класти, знов ставити, відносити, insigne Ci lapidem Ci; se r. in cubitum H знов при-, лягати до обіду, pocula V знов подати, pecuniam in thesauros L віддати, donata H звернути, nos in sceptra V знов настановити на престіл, Achillem (fabulam) H знов виставити на сцену. β) знов по-, ставити, відбудувати, pontes ruptos T virtus reponi curat H дає ся привернути, tantum ros V знов ростить. III. ставляти замість чого, заступати чим, заміняти чим другим, epistulas Ci robora V haec pro virginitate r.? V отсе відплата? IV. α) ставити = становити, класти, складати, sacra in capitibus Ci ligna super foco H membra toro V обрядити мерця, (equus) crura V перебирає (виграває) ними. β) класти між = зачисляти, залічати до, eos in deorum numero Ci = in deos Ci eum in numerum Ci. γ) класти на, покладати на, основувати; *pass.* полягати на, залежати від, causam in humanitate Ci; *pass.* alqd in re reponitur Ci L.

re-porto, 1. α) (назад) від-, при-, заносити, від-, перевозити, відпроваджувати, доставляти, milites classe T eos ex acie V curru in patriam Ci завезти, alqd secum in Syriam Ci забрати, pedem ex hoste r. V (= referre) подавати ся взад; *occ.* (про побідника з боротьби) відносити домів, insignia ab eo Ci victoriam ab (de) alqo Ci побідити кого, laudem ex hostibus a sociis Ci здобути собі у союзників над побідженим ворогом славу. β) передавати, звіщати, оповіщати, повідомляти, дати знати, adytis dicta V від пророчні сумну вістку, fidem, certa V певну вістку переказати. Echo voces O відгукує; *acc. c. inf.* V.

re-posco, ere α) жадати назад, ж. звороту; *absol.* Ci arma O; з подв. *acc.:* eum (від него), simulacrum Ci eos signa V. β) жадати свого права = домагати ся, добивати ся, допоминати ся чого, ab eo pecuniam T виплати, rationem ab eo C Ci L звіту, foedus flammis V сповнити союзний договір, poenas r. V жадати пімсти, ad poenas V = eum ad supplicium V покараня, щоб покарати.

repositus, repostus, гл. repōnere. I. α) **re-postor,** ōris, m. (repōnere) відновитель O

re-pōtia, ōrum, n. (pōtāre) празник по весїлю, пропій; весїлє, r. natales celebrare H відбувати весїлячко і родини.

repraesentātio, ōnis, f. плата готівкою Ci.

re-praesento, 1. (praesens) α) упритомнювати, уявляти собі, виображати собі, представляти собі, memoriam alcis Ci пригадувати собі на, virtutem Catonis H іти за нею. β) (як стій) виконувати, (не гаючись) здїйснити, зробити, id C morte libertatem Ci приспорити, medicinam Ci подати, irae repraesentatae L що зараз являють ся, pecuniam Ci за-, платити готівкою.

re-prehendo (reprēndo), 3. di, sus α) (зловити й) тримати, цупко держати, не пускати, здержувати, alqm manu L Ci verba O похопити. β) чіпати ся кого, до(п)рікати, попрікнути кому, затинати, кому, гудити кого, закидувати, витикати кому щось, картати кого, reprehendendi potestas Ci нагода до закидів, alqm N temeritatem Ci alqd in eo H C ганити на нїм; quod з *ind.* N.

reprehensio, (reprensio), ōnis, f. α) запина, oratio sine r. Ci. β) закид, догана, огуда, in eo Ci; з *gen. subi.* alcis Ci; з *gen. obi.* vitae Ci. γ) запереченє, Ci or. 3. 54.

reprehenso, āre (*frequ.* до reprehendere) раз у раз за-, здержувати, все а все затримувати, eos L.

reprehensor, ōris, m. (reprehendere) ганитель, огудник. deliciti O comitiorum Ci поправник.

reprēndo, гл. reprehendo.

reprēssor, ōris, m. гнобитель, погромник, обмежитель. caedis Ci.

re-prĭmo, 3. pressi, pressus α) відпирати, відганяти. відпихати, при-, спинювати, за-, при-, здержувати, боронити від, alqm, copias Ci dextram V відкинути, retro pedem V припинити; *refl.* = здержувати ся, гамувати ся, a supplicio Ci. β) придавляти, пригнічувати, втихомиряти. присмиряти, обмежувати, приборкати, conatum alcis Ci замах.

re-probo, 1. відкидувати, не узнавати, не одобряти Ci.

reprōmissio, ōnis, f. обопільний обіт Ci.

re-prō-mitto, 3. mīsi, missus (зі свого боку, взаїмно, посполу) обіцювати, alqd Ci.

repto, āre, (*frequ.* до rēpere) часто вилїзати, плазувати, лазити по, inter silvas H проходжувати ся по.

repudiātio, ōnis, f. відкинене, неприняте, alcis Ci.

re-pudio, 1. α) відкидувати від себе, не приймати ся чого, відпихати, гордити чим, не зважати на, цурати ся, lacrimas Ci preces Ci не дати ся ублагати.

re-pudium, ii, n. зірване, розвід, розбрання T.

re-puerāsco, ere здитинїти, відмолодїти Ci.

repugnans, *adv.* anter упертий, відпорний, суперечний Ci.

repugnantia, ae, f α) суперечність, відпір, опір, rerum Ci незгідність. β) супере(ч)ка, ea Ci.

re-pugno, 1. α) ставляти опір, ставати опором, обороняти ся, відбивати ся, fortiter Ci. β) бороти ся проти, опирати ся, відмагати ся, natura Ci contra veritatem Ci; з *dat.* amori O cervix habenis O не подає ся їм, пручає ся; з *ne.* O; з *inf.* O; non r. Ci не маю нїчого проти того. γ) противити ся, не годити ся, simulatio amicitiae Ci haec inter se Ci суперечне.

repulsa, ae, f. (repellere) α) відпір = неудача (при убіганю о уряд), sine r. Ci не перепавши нїколи, aedilicia Ci при убіганю о чин еділя, a populo r. ferre, accipere Ci перепасти при виборах. β) відказ, відправа, r. pati O дістати відмову.

repulsus, ūs, m. (repellere) відбите, scopularum Ci відгук скель.

repūmicātio, ōnis f. вторична виглада Ci.

repungo, ere відколювати, alqm ударити кого, animos Ci вражати.

re-purgo, 1. α) (знов) о-, вичищувати, iter L робити проходимою = змітати, hortum Cu полоти. β) віддаляти, усувати, mortale O.

reputātio, ōnis, f. обчисленє, обдуманє, перегляд, morum T.

re-puto, 1. α) обчисляти, облїчати, tempora T. β) об-, передумувати, на-, обмірковувати, ся, собі, розважати, infirmitatem T facinus cum animo suo S; *acc. c. inf.* T; зал. пит. S.

re-quiēs, ētis (також *acc.* requiem, *abl.* requiē) f. спокій, при-, від-, о-, супочинок, ви-, спочивок, r. quaerit natura Ci шукає просвітку; з *gen. subi.:* animi Ci; з *gen. obi.:* curarum Ci пільга; *occ.* місце відпочинку, затишок, захист, laborum V.

re-quiēsco, 3. quiēvi, quiētus α) прийти знов до с(у)покою, від-, ви-, о-, пере-, при-, спочивати, віддихнути, за-, успокоювати ся, спокоїти ся, sub umbra V лягати, in sella Ci; обр. arva V flumina V зупинили ся, Ulixes non r. V не вдоволив ся; з *praep.:* ex miseriis S a luctu T in spe Ci. β) спочивати, ossa in urna O упокоїли ся, PPP. **requiētus,** 3. випочилий, ager O об-, переліг.

re-quīro, 3. quīsīvi, sītus (quaerere) α) від-, об-, пере-, пришукувати, шукати, перетрушувати, трусити, alqm; arma tectis V statuam Ci; *occ.* ви-, до-, розсліджувати, rationes Ci перевірити, sermone V згадувати. β) (надармо) шукати, дошукувати ся, чути брак, не мати, subsidia belli Ci bonum Ci oculi morem Ci даремно глядять за, не находять. γ) жадати, потребувати, вимагати, домагати ся, ora Pompeium Ci res diligentiam in re Ci вимагає. δ) питати, ся, за, до-, вивідувати ся, ви-, допитувати ся за, глядати за, *absol.;* з *obi.* causas V слїдити за; зал. пит. Ci; про особу: питати ся кого про що, з ex de, ab Ci T abs te Ci de re ab eo N.

rēs, reī, f. I. α) майно, маєток, добро, власність, посїданє, rem facere H нажити грошей, res ... fides deficit Ci маєток убуває, а кредит упадає, rem conficere Ci прогайнувати, res familiaris N C Ci маєток (приватний), pecuaria Ci худоба, rustica Ci ґаздівство, genus nisi cum re H голодранне шляхоцтво; **rēspublica,** 1. громадський (державний) маєток, скарб, reliquias rei p. dissipare Ci. 2. державний гаразд, д. хосен, д. добро, e (ex) re p. est N Ci L в користь держави, e rē p. facere, ducere Ci L для загального добра.

3. державна, справа, держава, самовладна держава самоправна власть, T Romana HL. 4. державний устрій, д. заряд, д. служба, д. власть, rem p. attingere (capessere) Ci N посвятити ся держ. службі, rerum potiri N Cu загарбати держ. власть, прийти до власти. β) хосен, зиск, користь, communis municipii res Ci in rem est L S хосенно, ab re visum est Ci нехосенно, невідповідно, alqd in rem suam convertere Ci обернути на свій зиск, ob rem facere S на користь; *occ.* причина, при(з)від, eā (eādem) rē тому, hāc rē тим, quārē = ob eam (hanc) rem через те, quam ob rem в наслїдок того, ізза того, длячого. γ) 1. справа, орудка, справунок, підприєм(ство), судова справа, процес, дїло, чинність, заняте, transigit rem cum alqo Ci орудує з ним, tecum mihi r. est Ci маю з тобою до дїла, res frumentaria C захарчоване, bellica воєнне дїло, rustica господарство, pecuaria скотарство, navalis марин(арк)а, iudiciaria судівництво, divina жертва; також *pl.* обряд etc. II. α) предмет, річ, єство, сущність, communis rerum natura Ci світ (мир), rerum repertor V с(о)творитель вселенної, caput rerum O столиця, abdita (ficta) rerum H = abditae (fictae) res тайни, видумки; часто з *superlat.* най-, dulcissime rerum H любчику-голубчику, fessi rerum V нагаровані бідаки. β) щось, те, се, artes . . . quibus rebus . . . (сполучує з попереднім); res una solaque H одиноке средство; res = *abl.* до *neutr. pron.* i *adi.* nihil, nullius rei, nulli rei, nulla re, id, eius, ei rei, ea re (hoc, idem); alqd, alcis, alci rei, alqā re; при n. *pl.* multa, multarum rerum, multis rebus (*dat. abl.*) haec (quae), harum rerum, his rebus (*dat. abl.*); de eā re про се, his (quibus) rebus fiebat N тим то й стало ся, in omnibus rebus во всїм. γ) стан, обставина, положене, відносини, male se res habet Ci стоїть лихо, res adversae C нещасте, неудача, недоля, r. secundae C щастя, талан-доля, res extremae крайна небезпечність, diffidere suis r. C зневірити ся в своє положене, cardo rerum V зворот долї, res egenae V біда, res arduae зли(го)днї, pro (e) re nata Ci = pro re L по обставинам, novis rebus studere N C змагати до перевороту, res motae T заколот. III. α) по-, дїя, случай-, пригода, учинок, rebus spectata iuventus V довіряна, досвідчена, res acta L подїя, gloria rerum V подвигів, rē bene (male) gestā C L по (не)щасливій боротьбі, arma ante rem nitentia L перед боротьбою, res gestae L події, подвиги, auctor rerum L справник. β) подія = *pl.* история, r. nova N V нова поява, rerum scriptor S історик, r. populi R L римська історія. γ) дїйство, дїйсність, правда, истина, ut res declarat Ci res probat Ci вислїд; rē (що до сути) congruentes Ci; reāpse, rē verā Cu N дїйсно, справдї, властиво, ut erat res S так як справдї було.

re-sacro, āre відмоляти, роз(г)рішати, розсвятити N.

re-saevio, īre (знов) розлютити ся, ira O закипіла.

re-salūto, 1. дякувати за поздоровлене, відклонити ся кому, alqm Ci.

re-sanēsco, 3. sanui виздоровіти, подуж(ч)ати; обр. error O справив ся.

re-sarcio, 4. sarsi, sartus α) знов по-, направляти, vestem полатати, tecta L відбудувати. β) полагодити, надолужувати, detrimentum C покрити недолїк.

re-scindo, 3. scidi, scissus α) від-, роз-, зривати, бурити, роздирати, проломлювати, надтинати, pontem C Cu N зірвати, latebram V отворити = витяти, vulnus O наддерти, luctus O відновити, ulceris os V прорізати норицю. β) усувати, зносити, покасувати, нївечити, voluntatem Ci змінити, testamenta Ci уневажняти.

re-scisco, 3. scīvi (scii) scītūrus ви-, роз-, пере-, довідувати ся, дістати вістку; *absol.* L; de re N; id C; зал. пит. N.

re-scrībo, 3. psi, ptus α) відписувати, (листовно) відповідати, відвістити; *absol.* H epistulam C ad epistulam Ci promptum rescriptu V відповідне за відповідь; *acc. c. inf.* Ci; *occ.* ви-, давати розпорядок. *PPP. subst.* **rescriptum,** i, n. розпорядок T; *occ.* за-, переписувати до иньшого списку, id nunquam H заплатити, ad equum C затягнути до кінноти (лицарського стану). β) 1. знов записувати = затягати, набирати, ex eodem milite legiones L знов тих самих людий покликати. 2. складати, cantus Ci.

re-seco, 1. secui, sectus α) об-, відтинати, від-, над-, обрізувати, коротити, capillos O ad vivum Ci до живого = бути точним, de vivo Ci надбирати истину. β) усувати, віддаляти, відбирати, spem H залишати, libidines Ci гамувати.

re-sēmino, āre знов засївати, відроджувати, se O.

re-sequor, 3. resecūtus відповідати, обзивати ся по кім, говорити по, за, alqm O.

re-sero, 1. (sera) відсувати, відчиняти, роз-, отвирати, portas O. β) від-, розкривати. Italiam Ci робити доступною. oracula O обявити.

re-servo, 1. α) відкладати, лишати, приощаджати, зберігати, заховувати, задержувати, alqd; alqd ad usum Ci alqm exitio V щоб его стратити, facta capiti alcis V щоб піместити ся на нім. β) берегти, хоронити, удержувати. eum in columem V ізцїляти, eum ex morte ad salutem Ci спасти.

re-sēs, sĭdis (sedēre) α) осталий, позіставший, in urbe L resides animus O припочивши. β) лїнивий, бездїльний, vir L V animus V душевна оспалість.

re-sideo, 2. sēdi α) сидїти, осїдати, сїсти; *absol.* Ph in antro O; з *abl.* tergo O; обр. in nutu auctoritas Ci слїдно еї β) лишати ся, оставати ся, in re p. manus Ci ad alqm pretium Ci досидїв ся = добив ся торгу. γ) празнувати, ferias Pl.

re-sīdo, 3. sēdi α) о-. сїдати, садовити ся, становити ся, ibi N humi O; з *abl.*: medio agmine O засїсти серед; in rupe V; обр. cruribus pelles H обсїдають = поростають ними; *occ.* осїдати, ся, поселяти ся. arvis V. β) осїдати, ся, западати, maria in se V відпливає, відлинає, retro in partem V відтягати ся, opus in quinque numeris O паде. γ) осїдати ся = пере-, уставати, у-, стихати, успокоювати ся, попускати ся, попускати, bellum V H flatus V ardor L похолонув, corda ex ira V гнївом закипіле серце утихомирило ся.

re-siduus, 3. (residēre) осталий, оставший, залеглий, pecuniae Ci L недоплата; *subst.* n. лишок, останок. решта, nobilium T нащадки шляхоцтва, quid residui est? C кільки лишає ся?

re-signo, 1. α) від-, розпечатувати, отвирати, testamenta H lumina V розкрити; *occ.* відкривати, об-, заявляти, fata O; обр. fidem Ci підорвати кредит. β) від-, сплачувати, звертати, віддавати, ea H cuncta H звернути.

re-silio, 4. silui (silii) α) відскакувати, назад скакати, in lacus O скакати в, ad manipulos L прискочити до; *occ.* відбивати ся, sarissa O crimen ab hoc Ci не відносить ся до него. β) корчити ся, in spatium breve O.

re-sīmus, 3. кирпатий, nares O.

rēsīna, ae, f. смола, живиця.

re-sipio, ere (sapere) смакувати чим, мати смак чого, non r. patriam Ci не слїдно на нім походженя.

re-sipisco, 3. resipii (resipui) „відзискати смак" α) порозумнї(ша)ти, о-, спамятати ся, схаменути ся, стямити ся, нарозумити ся L T. β) отямити ся, очуняти, подужчати, primum Ci.

re-sisto, 3. stiti станути, з'упинити ся, задержати ся; *absol.* in occulto Ci lapsi Ci знов встають, verba O затнули ся; *occ.* (на місци) оставати, ся, пере-, пробувати, лишати ся, ibi Ci castris praesidio C для охорони табору. β) стати, media in voce V замовчати γ) опіром ставляти ся проти, ставляти опір, опирати ся, боронити ся, противити ся; *absol.* Ci N; alci N Ci C; з *praep.*: resistens ad calamitates C відпорний, видержалий на; з *ne* N; vix resisti potest, quin... L; *pass.* ab eo resistitur C; неособово: his resistitur C.

re-solvo, 3. solvi, solutus α) відсиляти, відсилити, розвязувати, crinem O L розпускати, fila O розторочити, equos O розпрягати, vestes O розперезати; *occ.* отворяти, розкривати, ora fatis (*dat.*) O до віщованя, iugulum mucrone O перетяти, humum in partes O потяти. β) розпускати, крушити, топити, se gleba V пушйть ся, тане, nivem O топити, tenebras V роз'яснити, dolos V відгадати, te piacula H увільняють, nubes V розвіяти. γ) зносити, усувати, iura V нарушати, litem H закінчити. δ) розтягати, ослабляти, робити вялим, vim T підривати, terga immania V розтягнув ся, навзнаки розлїг ся *PPP.* (ex) medullis O рознїжений, in somnos O оспалий.

resonābilis, e лунаючий, vox O.

re-sono, 1. āvi α) від-, обзивати ся. від-, роздавати ся, відбивати ся, aedes V suave H мило. β) звучати, клекотїти, examina V бренять. γ) *trans.* за-, лунати по, наповняти. lucos cantu V співом по гаях, triste et acutum H заголосити діймаючим вереском. Alcyonem V як A.; *pass.* неособ: in fidibus testudine Ci окликає ся луною лїри.

re-sonus, 3. лунаючий, звінкий, vox O.

re-sorbeo, ēre знов сьорбати, втягати в себе, поглинути, saxa V; *med.* mare T відпливає; обр. unda te in bellum H занесла.

re-specto, 1. āvi α) часто о(б)зирати ся, оглядати ся, споглядати, глядїти на, поглянути на, ad alqd L; з *acc.* terga tegentes V на задню сторожу; *occ.* alius alium T дивить ся на. β) зглядати ся на, у-, зважати на, мати огляд на, pios V munus ab eis Ci ожидати.

respectus, ūs, m. (respicere) α) озиране, sine r. L не озираючи ся, incendiorum Ci на згарища. β) зглядь, огляд на, увага, r. mei L на мене, alcis in alqm L; з *abl.* respectū mei O з огляду на мене, r. rerum L на особисті відносини. γ) пристан(ов)ище, притулок, захист, rei p. Ci victoriae Ci r. habere ad bonos Ci у, до.

re-spergo, 3. spersi, spersus (spargere) сприскувати, о-, с-, покропити, oculos Ci sanguine os Ci servili probro respersus T напятнований рабським тавром.

respersio, ōnis, f. о-, с-, покроплене Ci.

re-spicio, 3. spexi, spectus α) (позад себе) о(б)зирати ся, оглядати ся, дивити ся навзад себе; *absol.* C; ad urbem V на; з *obl.:* amissam V глядїти за нею, finem O глядїти кінця; *occ.* угледїти, замічати, спостерігати (за собою) sol O бачить, non r. angues V не добачити; *acc. c. inf.* V; *metaph.* (минуле) згадувати, спомінати, об-, передумувати, spatium praeteriti temporis Ci. β) зглядати ся на, мати зглядь на, роз-, обдумувати, у-, зважати на, senectutem Ci vitae exemplar H; *acc. c. inf.* Ci; *occ.* думати про = дбати про, старати ся о, commoda C inertem V мати на оцї. γ) виглядати, ви-, ожидувати, очікувати, subsidia L spem ab iis L покладати надїю на них. δ) тичить ся кого, відносить ся до кого, торкає кого, alqd ad Bibulum C.

respīrāmen, inis, n. гортанка O.

respīrātio, ōnis, f. α) від-, диханє, sine r. L безупинно, motae et r. Ci з'упинки і перестанки; обр. горло, animae O дїхало. β) випар, aquarum Ci.

respīrātus, ūs, m. віддих, віддихуване Ci.

re-spīro, 1. α) від-, видихувати, animam a pulmonibus Ci з легенїв, respirandi potestas Ci. β) віддихувати = відітхнути, очуняти, о-, стямити ся, опритомнїти; *absol.* homines Ci a metu Ci. γ) попускати, успокоювати ся, у-, переставати, oppugnatio Ci.

re-splendeo, 2. dui від(б)лискувати, полискувати, блищати V.

respondeo, 2. spondi, sponsus (spondēre) α) (взаїмно) обітувати, ручити, прирікати, par pari Ci. β) відповідати, одвітувати, відвічати на, обзивати ся; *absol.* V Ci N alci; ad haec C contra, adversus alqd Ci de illis Ci de re Ci; в прямій мовї: respondeo ‚at ... fui' Ci; зал. пит; *acc. c. inf.;* нам. реч. з ut N; з *obl.:* mihi verbum Ci; *poët.* silvae V лунають; *occ.* 1. про віщбу: haruspices Ci. 2. про суддю: радити, de iure Ci = iura H. 3. (до суду) ставляти ся, ви-, оправдувати ся на; *absol.* actione Ci vadato H поручивши, praesto est r. Ci. 4. як жовнїр: зголошувати ся до бранки, ad nomina L; *poët.* tuo nomine H торкає тебе. γ) відповідати, годити ся з, бути згідним з, схожим на, відповідним, dictis V verba verbis Ci ad spem L fructus labori O porticus Palatio Ci лежить проти П., contra ... Cnosia tellus V просто неї; *occ.* дорівнувати кому, tumulis Ci lacertis H. δ) додержувати обіцянки, відплачувати, ad tempus Ci illi curis V дїлити ся з ним; *PPP. subst.* **responsum,** i, n. α) відповідь, одвіт, r. dare (reddere) Ci відповідати, ferre Ci accipere Ci дістати одвіт. β) вирік, виреченє, haruspicum Ci T r. petere V питати ся пророчнї. γ) о-, суд, рішенець, iudicum Ci.

responsio, ōnis, f. (respondēre) α) відповідь, одвіт, обзив Ci. β) відмова, indigna Ci sibi Ci.

responsito, 1. āvi все відповідати, раз у раз давати пояснення, ради, відповіди Ci.

re-sponso, āre (*frequ.* до respondēre) α) раз у раз відповідати, lucus V лунає. β) опирати ся, не уступати, противити ся, gallina palato H не смакує.

responsor, ōris, m. відповідаючий, даючий раду, дорадник H.

responsum, i, n. відповідь, обзив, вирік, пророчня.

rēs publica, гл. res I. α.

re-spuo, 3. respui α) виплювати, викидати, cibos Ci. β) відкидати = відпирати, опрокидувати, не приймати, condicionem C Ci aures Ci разити; з *acc. c. inf.* Ci.

re-stagno, āre виступати з берегів, заливати, розливати ся, mare O locus C багнистий.

re-stauro, 1. об-, відновляти, відбудовувати, aedem T.

resticula, ae, f. мотузочок, постороночок Ci.

re-stillo, āre знов накапувати, alci alqd.

restinctio, ōnis, f. у-, гашенє, sitis Ci.

re-stinguo, 3. stinxi, stinctus α) гасити, за-, пригашати; *pass.* гаснути, при-, згасати; *absol.* C V ignis in aquam coniectus restinguitur Ci гасне. β) придавляти, за-, успокоювати, у-, присмиряти, приборкати, потолити, ardorem Ci sitim Ci lymphā pocula H попустити водою. γ) придушувати, нищити, усувати, гамувати, morbum Ci лїчити.

Kobylanskyj, Lat.-ruth. Wörterbuch. X. 1097.

restipulātio, ōnis, f. взаїмне зобовязане, обопільна обріка Ci.

re-stipulor, 1. жадати взаїмної обіцянки, обопільної обріки Ci.

restis, is, f. (*acc.* im, em, *abl.* e) мотуз, посторонок, линва, reste datā L при гульбі.

re-stito, āre (*frequ.* до resistere) часто ставати; обр. гаяти ся, отягати ся, вагати ся L Pl.

re-stituo, 3. ui, ūtus (statuere) I. α) ставляти на давне місце, наново по-, ставити, statuas Ci arborem V знов там посадити. β) знов настановляти, привертати, alqm in amicitiam Ci знов здружити ся з, ex servitute in libertatem L ослобонити, provinciam in pristinum statum Ci привернути давний стан єї; з *dat.* patientiae T; з in integrum: praedia i. i. Ci видати, consilia L (iudicia Ci) зносити, касувати; *occ.* 1. (з чужини) відкликувати, exsules Ci N eas ad parentes L привести. γ) віддавати, звертати, populo tribunos Ci; обр. se alci Ci L наново побратати ся з, Arpos ad eos L прилучити до. 2. віддавати = звертати, надолужувати, damna L відшкодувати, vim factam Ci винагородити II привертати = відновляти, відбудувати, comas O зачесати, aciem L знов ушикувати, proelium L наново почати, veterem calliditatem Ci показати давні хитрощі, rem cunctando Ci спасти.

restitūtio, ōnis, f. привернене, поновлене, potestatis Ci mea Ci відкликане з заслання, damnatorum Ci помилуване їх.

restitūtor, ōris, m. відновитель, salutis Ci спаситель житя.

re-sto, 1. stiti α) оставати ся, позіста(ва)ти, ся, лишати ся; *absol.* Ci; ex iis unus Ci solus de viginti O dona flammis V що спасли ся із; обр. остати ся між живими, ще жити, nunc ego H pauci Ci; *occ.* 1. стояти перед ким лишати ся. quod restat Ci на будуче, (id) restat, ut Ci ще треба, nihil aliud r. nisi (quam) L; з *inf.* O H. 2. лишати ся для, до, melioribus O in Latio V. β) ставляти опір, опирати ся; *absol.* solus L adversum gladios T; *pass.* quā minimā vi restatur L де найменший опір.

re-strictus, 3. *adv.* ē (*Adi PPP.* restringere) α) тугий, строгий, кріпкий, докладний, точний, imperium T. β) скупий, скнарий, о-, щадний, r. et tenax Ci ad alqd Ci на.

re-stringo, 3. strinxi, strictus (навзад) звязувати, сковувати, eam vinclis T vinclum ad arcum T привязати до; обр. обмежувати, sumptūs Pli animum maestitiā T скорбити; dentes Pl шкірити.

re-sūdo, āre випрівати, solum umore Cu вогка.

re-sulto, āre відскакувати, tela galeā V; обр. imago vocis V відбиває ся, saltus T = colles clamore V лунають.

re-sūmo, 3. mpsi, mptus (знов) брати, наново приймати, перебирати, знов діставати, tabellas O pennas O знов надїти окрилені чижми, militiam T відновити війну, geminas vires O вдвоє (набрати сили) подужати, dominationem T відзискати = знов запанувати.

re-supīno, 1. гнути навзнак, відгинати, regem L повалити на землю.

re-supīnus, 3. α) (навзад) ви-, загнутий, н. похилений, collo r. O haeret curru V ззаду воза, r. fundere O повалити; *occ.* на спинї (горілиць, горізна́ч, навзнаки) лежачий, in antro V corpora O. β) гордий, r. tulerat gressum O гордо похожала.

re-surgo, 3. surrexi, surrectūrus (знов) вставати, підоймати ся, підводити ся, підносити ся, Gyas H arbor T; *occ.* подужчати, resurgam O cumba de aquis O виринає, cornua lunaria O знов сходять, amor V будить ся, regna Troiae V повстають, res Rom. L воскресає.

re-suscito, āre знов будити, iram O розлютити.

retardātio, ōnis, f. здержуване, упин Ci.

re-tardo, 1. за-, здержувати, при-, спиняти, гамувати, antecedendo et r. Ci бігом вперед й остаючи ззаду, aura maritos H красою байдуж(н)ють.

rēte, is, n. (*abl.* e, *gen. pl.* ium) сїло, сїть, тенето, нападка, не́рет, мере́жа O ponere (tendere) iis V наставляти = ловити, araneolae O павутина.

re-tego, 3. texi, tectus α) від-, розкривати, показувати, відслоняти, retectum consequitur V незахищеного щитом вцїляє. β) освічувати, Lucifer diem O = Titan orbem radiis V; *pass.* бути видним, виднїти O. γ) відкривати = виявляти, scelus V occulta T зраджувати.

re-tempto, 1. знов пробувати, трібувати, брати ся за, до, preces O знов просити, fila lyrae O знов заграти; *inf.* O.

re-tendo, 3. tendi, tensus, Ph. tentus O звільняти, спускати, arcum O.

re-tentio, ōnis, f. (retinēre) задержуване, погамоване, стрим Ci.

re-tento, 1. (*frequ.* до retinēre) здержувати, держати, кріпко, спиняти, гамувати, equos O.

re-texo, 3. texui, textus I. α) розтикати, розпускати, tela Ci O пороти, luna orbem O місяць ‚убуває'. β) відкликувати, зносити, зміняти, opus O orationem Ci зрікати ся єї, praeturam Ci не уznавати. II. наново ткати = від-, обновляти, привертати, повторяти, ordinem O orbes V fata O воскресати до життя, scriptorum quaeque H переробити.

rētiārius, ii, m. кидаючий сїть (рід ґлядіатора), сїтник Ci.

reticentia, ae, f. за-, мовчанє, мовчанка, poena reticentiae Ci за м.

re-ticeo, 2. cui (tacēre) α) мовчати про, о, замовкати; *absol.* Ci de adversis T; з *dat. pers.* мовчати перед ким, не відповідати, не обзивати ся до, privato L. β) *trans.* замовчувати, затаювати, ea Ci errorem O facinus Ci скривати; *pass.* reticetur formula O.

rēticulum, i, n. (*demin.* до rēte) сїтка, rosae Ci panis H кошичок на, pilae O мішочок на.

rētinac(u)lum, i, n. дéржально, mulae H припона, equorum V віжки, navis V причáл, vitis V вужівочка.

restinens, entis (*P Adi.* до retinēre) держачий, iuris Ci що добиває ся єго, moris T що придержує ся єго.

re-tineo, 2. ui, tentus α) при-, у-, за-, здержувати, при-, держати, тримати, alqm vi, eas apud se Ci virgulta L держати ся за, arcum manū Ci в руцї, aegre (non) sunt retenti, quin C ледви поздержали ся від = щоб не, verba dolore retenta O бíль не дає говорити, manus ab ore O; обр. alcis memoriam C Ci = alqd in memoria N памятати на. β) не віддавати, не давати, обороняти, боронити, oppidum C fidem in amicitia Ci додержувати вірність, animos in fide L = in officio Ci удержувати в вірности. γ) здержувати = гамувати, rabiem O gaudia non r. O не радїти.

re-tinnio, īre, знов звучати Ci.

re-torqueo, 2. torsi, tortus (взад) по-, звертати, на, обертати, скручувати, закривляти, oculos ad urbem Ci обзирає ся за, sacra oculos O відвернули, manus H звязати навзад, terga pharetrae V накинути на плечі, amictum V розгорнути, undae retortae H відбиті, що відлинули; обр. Rhoetum H прогнати, mentem V змінити настрій.

re-torridus, 3. засохлий, сухий; обр. хитрий, mus Ph.

retractātio, ōnis, f. відказ, відмова, відпір, sine (ullā) r. Ci L безперечно, безумовно.

re-tracto, (re-trecto) 1. (*frequ.* до retrahere) I. *a*) відтягати, dicta V відкликати. β) отягати ся, цурати ся, противити ся; *absol.* Ci quid retractas? V чого стоїш? II. α) (знов) торкати ся, дотикати ся, обмацувати, (кого), наново брати ся до, за, manu vota O любий образ, digiti ferrum V обхоплюють, arma L хопити за. β) хапати за, забирати ся до, нáново пере-, обробляти, знов робити щось, Ceae munera H fata O neniae H те саме обробляти, що Сімонїд (в неніях оспівувати), locum orationis Ci переробити, desueta verba O знов уживати; *occ.* знов обдумувати, mecum memorata O mentem T (думку).

retractus, 3. відтягнений, віддалений, далекий, sinus L.

re-traho, 3. traxi, tractus α) відтягати, відводити, manum Ci pedem unda V відлинає, відпливає, eum a porta ad iudicium Ci привести; *occ.* від-, приводити назад, comprehensos L eum ex itinire (ex fuga) S переловити на, перехопити. β) відтягати = здержувати від, consules a re p. Ci відхиляти, відчужати; *refl.* отягати ся, оминати, уникати; se r. H se retraxit, ne Ci усунув ся, se ab ictu O відхилив ся. γ) наново тягнути, виволїкати, ad eosdem cruciatus H monumenta T показати. δ) відносити до, imaginem ad spem T.

retrecto, гл. retracto.

re-tribuo, 3. ui, ūtus віддавати, звертати, pro re pecuniam L alci fructum Ci відступити.

retrō, *adv.* α) місцево: назад, взад, поворітьма, нав(с)пак, з'успіт, при verba-х руху: r. fugit mare V відлинає, citus r. turbo H обернений, retro-cedere Cu L уступати, подавати ся взад; часто при: respicere Ci redire V O L remittere L referre, reprimere, resīdere V; *occ.* при verba-х супокою: позаду, ззаду, r. fio Ci назадї, r. est H за плечима; *metaph.* β) знов, навідворіть, sententia vorsa r. V по давному ворожа, omnia r. ponere Ci понижати, vide r. Ci. γ) часово: перед тим, передше, . . . тому назад, r. usque ad Romulum Ci, quodcumque r. est H все минуле, що за нами.

retrō-cēdo, гл. retrō α.

retrō-versus, vorsus, 3. навзад звернений, обернений, навідворот, **retrōrsus**, (= *adv. nom. sg. m.*) **retrōrsum**, (= *adv. acc. sg. n.*) назад, навідворот, перевéртом, зуспіт, vela dare H.

re-trūdo, 3. trūsus відтручувати, відпихати, PPP. у-, скритий, усунений, віддалений Ci.

re-tundo, 3. retudi (rettudi), retū(n)sus α) притупляти, tela O (ferrum Ci) відбивати; обр. з-нівечити, tela coniurationis, gladios in rem p. Ci запобігти замахові на державу. β) здержувати, придушувати, по-, гамувати, приборкати, linguas L притяти, hostem L відперти; **re-tu(n)sus**, 3. тупий, ferrum V; *metaph.* ingenia Ci недотепні.

reus, **rea**, (*adi.* до res) α) обжалований, обвинувачений, запізваний, підсудний; *subst.* виновник, -ця, виноватець, -ниця, провинник, -ниця, reum agere alqm L O = r. facere N запізвати, винувáти; *pass.* reum fieri Ci провинувати ся в чім, отже: бути запізваним, reum peragere L T перевести скаргу, суд над ким, з *gen.* parricidii Ci; de vi Ci; *subst.* de reis eximerere Ci вичеркнути із списку винуватців, але in reos referre Ci затягнути до списку провинників = запізвати. β) вин(ов)ний чому, провинний чим, винуват-ий чим, fortunae L suae quisque partis L кождий відповідає за себе, voti V з'обовязаний сповнити обріку.

re-valēsco, 3. ui (*incoh.* до valēre) виздоровіти, по-, піддуж(ч)ати, прийти до значіня; *absol.* ope O Laodicea T розцвила ся, diplomata T мають давну вагу.

re-vanesco, 3. ui знов зникати O.

re-veho, 3. xi, ctus α) (кораблем, возом), від-, пере-, возити; відводити, sagittas O віднести; *poët.* urbem V нове місто заснувати. β) *medial.* від'їжджати, їхати назад, по-, вертати, знов приїжджати, Ithacam H приплисти кораблем до J., per circum L вертати возом, equo L верхи; саме: r. ad proelium L in castra L (= Ulixes equis V) повернути ся до.

re-vello, 3. velli, volsus (vulsus) α) від-, роз-, ви-, зривати, ви(с)микувати, видирати, merum O силоміць забрати, os Ci подряпати; звідки? *abl.*: eos urbe V випровадити, переселити; з *praepos.* telum ab radice O navem ex scopulo V amorem de fronte V; morte ab alqo revelli O розістати ся з ким на віки; *poët.* Cyclades revolsae V викорінені, terminos H розширяти. β) розривати, ви-, про-, розломлювати, розтвирати, claustra Ci L humum dente O орати, cineres V (= sepulcrum розривати) збезчéстити, consulatum ex memoria Ci прозабути на, iniurias Ci затерти.

re-vēlo, 1. відкривати, обнажати, відслонювати, os O frontem T підтиати волося.

re-venio, 4. vēni, ventum, est приходити назад, по-, вертати, domum Ci Pl.

rēvērā, (= rē vērā) rēs III. γ) дійсно, справді Ci.

re-verbero, āre відбивати, відкидувати, бити об що Cu.

reverens, n. tis, *adv.* enter (*PAdi.* до reverērī) повний пошани, поважаня, шановливий, поважаючий; *absol.* T erga patrem T.

reverentia, ae, f. почитанє, пошана, шанoба, поважанє, честь, adhibere r. adversus alqm alcis Ci віддати кому честь, in nos T поважати нас, rumpere r. sacramenti T ламати присягу; *occ.* сором, стид, r. obstat O; *person.* O.

re-vereor, 2. itus α) лякати ся, жахати ся, бояти ся, adversa Ci coetum virorum L. β) мати поважанє, пошану, поважати, почитати, magistratus T віддати їм честь.

reversio, ōnis, f. поворот, вороття, mea Ci; обр. sol binas r. facit Ci двічи обертає ся = кружить.

revertor, (revortor) 3. *pf. act.* reverti (рідко reversus sum N) по-, вертати (ся); *absol.* rursus C; куди? з *acc.* Lemnum N domum Ci; з *praep.* ad alqm in patriam C sub antra O; звідки? з *abl.* Romā Ci; з *praep.*: ex Asia Ci N, a bello Ci; *metaph.* cum eo in gratiam L (= redire) L погодити ся, помирити ся, ad sanitatem C нарозумити ся, poena (ira T) in eum O звертає ся = паде на него, malum in civitatem S напало, постигло еї; *occ.* (в мові) знов приходити на, Lilybaeum Ci eo, eodem Ci illuc N ad propositum Ci ad amicum tuum Ci знов заговорити тепер про него; *PPA.* заступлене через reversus 3.

re-vincio, 4. vinxi, vinctus α) (навзад, взаду, зуспіт) вязати, manus post terga V (грецьк. констр.), trabes Ci прикріпити. β) привязувати до, ad saxa O stipites ab infimo C цїлком на долинї, zonam de poste O до одвірок, tellurem (= Delum) Myconō V до M.; *occ.* обвязувати, обвивати, eam spiris V templum fronde V обмаїти.

re-vinco, 3. vīci, victus побіджати, поконувати, перемагати, покоряти, звитяжити, приборкати, catervas H coniurationem T; *occ.* опрокидувати, збивати, відпирати; *absol.* Ci crimina rebus L дїлами.

re-virēsco, 3. virui (*incoh.* до revirēre) α) зазеленїти, silva O imā terrā V знов пускати із. β) відмолоджувати ся, відмоло-

д(н)їти, parens O. γ) (полїтично) розвивати ся = подуж(ч)ати, кріпшати, domus T senatus ad spem Ci відзискує колишню вагу, давний вплив.

re-vīso, 3. vīsi (знов, ще раз) бачити, знов навіщати, навіджати, навідувати, ся до кого, навітати у, до, заглянути до кого, sedes V me V заходити до, te digna fortuna V по заслузї пощастило тобі, але; fortuna alterna revisens lusit V навперемїну лукавить з ними.

re-vīvisco, (-esco) 3. vixi (*incoh.* до vivo) α) ‚заживотїти', від-, оживати, воскресати, Curius Ci. β) відживати, піддужувати, кріпшати, ex metu Ci очуняти, maiestas Ci бїльшає, in novos fetūs T пускає парости.

revocābilis, e відкличний, non r. O невідкличний, неповоротний.

revocāmen, inis, n. відклик, пере-, осторога O.

revocātio, ōnis, f. α) відклик, a bello Ci; обр. ad voluptates Ci понада до. β) повторенє, verbi Ci.

re-voco, 1. I. α) відкликувати, приклик(ув)ати назад, при-, ви-, за(в)зивати, відтягати; *absol.* H; alqm; звідки? з *abl.* eos acie V = proelio L; з *praep.:* de (ab T) exsilio L de legatione Ci ex itinere Ci a morte Ci V привернути до житя = оживити; куди? *acc.* domum N; з *supin.* patriam defensum N; з *praep.:* in patriam N ad virtutem N напутити до, ad Candium L спровадити до. 1. (з заслання) відкликати, me ex Italia Ci me senatus Ci. 2. з бою: eos signo C. β) (якийсь стан знов) викликати, привертати, по-, від-, звертати; нагадувати кому що, artus in vivum calorem O знов розігріти, pedem V = gradum V повертати, lumina = oculos O відвести, animos ad alqd Ci у-, зважати на; *refl.* звертати ся до, se ad maestitiam Ci знов вдавати ся в тугу, засумувати, нагадати собі, se r. (= ad se) Ci отямити ся, se ad exordia pugnae V пригадати собі; *occ.* 1. привертати, привернути, mores L по-, від-, обновляти, sitūs V поладнати, animos V оживляти, victu vires V підживити ся, studia Ci знов взяти ся до них. 2. відводити = здержувати, спиняти, відхиляти, eum a furore Ci a scelere O libertatem T позбавити її. II. 1. (ще раз, знов) ви-, кликати, жадати повторення, r. ‚pete saxa' V Archiam, praeconem Ci tribus in suffragium L вдруге кликати до голосованя; з *acc. rei.:* versus Ci; *pass.* milies revocatum est Ci викрикувано ‚da capo'. 2. ще раз покликувати, milites Ci veteranos T (що мали відпустку). III. кликати у відповідь = від-, обзивати ся, r. inde te Ci; *occ.* зі свого боку запрошувати, vocabat, qui revocaturus non erat Ci vulpem ciconia Ph. IV. указувати на, відносити до, покликувати ся на, доводити, допускати до, me ad exempla Ci ad eius aestimationem Ci на его поведенє при . . ., rem ad populum Ci полишити ему рїшенє, res ad manus Ci приходить до боротьби, rem ad arbitrium suum Ci вимовити собі рїшенець, rem in dubium Ci сумнївати ся про, alqd in crimen Ci вважати за, ad se crimen Ci перебрати на себе, consilia ad naturam Ci приспособити до.

re-volo, 1. āvi відлїтати, grus Ci.

revolūbilis, e відкотимий O.

re-volvo, 3. volvi, volūtus α) (навзад) відкочувати, відточувати; *pass.-refl.* упасти назад, покотити ся, спускати ся, draco sese Ci звиває ся; *pass.* звич. PPP revoluta est toro V поточила ся на, equo V спасти з коня, про води: amnis molis obiectu T відбиває ся об загату, aequora V відплив, saxa V викинений пісок; *metaph.* saecula O минулі, dies V обїгом повертаюча, revolvi in veterem figuram V перемінити ся в, r. iter silvae V ще раз змірити, casus iterum V ще раз перебути; *occ.* (сувій письма) розвивати, розгортати (книжку), loca recitata H Origines L. β) 1. знов повертати до, наводити, приходити на, знов займати ся чим, dicta factaque T haec ingrata V повторяти, visa O передумувити, dicta T розважати, iras T все думати про них. 2. (в мові) на-, приводити; *pass.* повертати до, говорити про, приходити на, eōdem Ci in ista O inrisa T ad dispensationem inopiae L повернути до подїлу скупих запасів, ad memoriam coniugii T нагадати собі; *occ.* сходити на, попадати на, в, ad vitia T res eo revolvitur, ut L доходить до того, що . . .

re-vomo, 3. ui вибльовувати, викидати (з себе), fluctus pectore V.

rex, rēgis, m. (regere) α) у-, правитель, керманич, володар, провідник, король (цар), late rex V широкопануючий, pueritiae H надзиратель (при грі), rex eris H проводир, Tyrrhenum V етрурийський ‚лар', regem appellare C Ci надати титул короля; *occ.* 1. перський король, a rege corruptus N. 2. суфет в Картаґінї N.

β) 1. королівська пара, controversiae regum Ci. 2. корол. двір, к. родина, r. exacti L. 3. королевичі, regis pueri Ci. γ) король = пан, володар, Stygius V = Pluto, aquarum O = Neptunus, apum V матка, vinorum V найлїпше вино, alit rex H захистник; *осс.* богач, щасливець, regum turres V sapiens r. regum H. δ) титул найстаршого жерця, r. sacrificu(lu)s L первосвященник. ε) згірдно: самовладник, тиран, деспот. r. populi Ci aerariae Ci.

rhacinus, i, m. рід риби O.

rhapsōdia, ae, f. пісня Гомера N.

rhēda, гл. raeda.

rhētor, oris, m. учитель красномовности N.

rhētoricus, 3. *adv.* ē промовистий, красномовний, ‚реторичний', ars rh. = **rhētorica,** ae, f. **rhētoricē, ēs,** f. = **rhētorica,** ōrum, n. Ci красномовність, ‚реторика', rhetoricē disputare Ci промовисто.

rhīnocerōs, ōtis, *acc.* ōtă, *pl.* ōtās носоріг Cu.

rhō, n. грецька буква (ῥῶ).

rhombus, i, m. вертілка, дзиґа (до чарів) Pr. рід риби, одно очка, ‚камбула' H.

rīca, ae, f. (вовняна) хустка Pl.

rīcīnium, ii, n. намітка (завивало для жінок в жалобі) Ci.

rictus, ūs m. **rictum,** i, n. (ringor) роз'явлений (розкритий) рот, Cerberei O паща.

rīdeo, 2. si, sus *intr.* α) сміяти ся (до); *absol.* Ci ridentem dicere verum H жартуючи, шуткома; неособ. ridetur H сміють ся, розреготали ся; *осс.* усміхати ся, perfidum H лукаво; з *dat.*: dolis V над, coloribus ager O в розмаю, domus argento H сяє сріблом; *metaph.* весело осміхати ся = пишати ся, сяяти, красувати ся, mihi angulus H подобає ся менї сей клаптик землї. β) *trans.* обсміювати, висмівати, ся, сміяти ся з над, глузувати з, глумити, ся; з *absol.* alqm, alqd, natantem V versus H глумувати з, vitia T легковажити.

rīdiculāria, ōrum, n. смішки Pl.

rīdiculus, 3. *adv.* ē (rīdēre) α) смішний, сміховинний, жартовливий, mus H ex re Ci; *poët.* з *inf.* H. β) смішний = гідний насміху, turpia ac r. Ci ridiculum est з *acc. c. inf.* Ci; *subst.* m. смішко, сміюн, жартівник, жартун Pl. **rīdiculum,** i. n, смішки, жарт, дотеп, ridicula dicere Ci жартувати, шуткувати.

rigeo, 2. ui цїпенїти, тужавіти, костенїти, дубіти, твердїшати, тверднути, unguis O твердий, dona O стали золотом, animantia gelu L закляклі, nive nervi L заковязлі; обр. сторчати, стреміти, cervix O comae terrore O стають до гори, Tmolus O сторчить до гори, ianua O не рухає ся; *осс.* скріпнути = бути цупким, arva semine O зазолотили ся, vestes auro V лиснїють позолїтками.

rigesco, 3. gui зацїпенїти, зацїпнути, стужавіти, скріпнути, закостенїти, закляк(ну)ти, заковязнути, ubera O деревіють, puppis O каменїє; обр. capilli metu стають до гори.

rigidus, 3. *adv.* ē (rigēre) α) за-, стужавілий, зацїпенїлий, тугий, цупкий, заклякий, закос(те)нїлий, aqua O замерзла. β) вистаючий, стрімкий, quercus V простий. γ) твердий = неподатливий, незломний, mens O неумолима. δ) суворий, загартований, Sabini O. ε) дикий, жорстокий, Mars O лютий, mores O неокресані.

rigo, 1. α) проводити воду, aquam per agros L. β) орошувати, наводнювати, lucum fons aquā L. γ) зрошувати, ora fletibus O обливати, largo fletu V рясними сльозами, natos vitali rore Ci плекати.

rigor, ōris, (rigēre) α) зацїпенїлість, тугість, задубілість, ferri V твердість; *осс.* студінь, мороз, torpent rigore membra L заковизнули, заклякнули. β) незломність, суворість, жорстокість, animi T tuus O брусоватість.

riguus, 3. (rigāre) наводняючий, amnes V; зрошений, скроплений, hortus O.

rīma, ae, f. щілина, щіль, скрепа, скал(у́б)ина, за-, шкалубина, розколина, naves rimis dehiscunt V розходять ся на скрепах, rimas agere, ducere O тріскати, пукати; *meton.* ignea r. V блискавка.

rīmor, 1. α) розщибáти, розривати, боронити, rastris terram V розкопувати, скородити. β) трусити, перешукувати, viscera V шматувати (товсту утробу), canis auras naribus V нюхає, вітрить, prata volucres V порпають по. γ) ви-, провідувати ся, ви-, допитувати ся, ни́кати, нишпóрити, secreta T.

rīmōsus, 3. розщілений, дїравий, сувта V потріскана; обр. auris H сплетника.

ringor, gi скалити (шкірити) зуби; *metaph.* гнївати ся, сердити ся, відгризати ся H.

rīpa, ae, f. α) тéча, pice torrens V смоляна струя. β) беріг ріки, надбереже, declives O кручі, ulterior V заріче, забереже; *poët.* узбереже, морське побереже O; *pl.* cunctari in ripis L (про оден беріг).

rīpaeus, (rīphaeus) 3. бурний, pruinae V хуртовина, заметїль, arces V снїгові засипи.

rīpula, ae, f. низький беріг Ci.

rīsor, ōris, m. (rīdere) сміхун, сміхованець, насмішок, глузун H.

rīsus, ūs, m. (rīdēre) α) сміх, регіт, насмішка, по-, глум, кепкованє, alci risui esse HL бути сміхом, бути висміяним, risu quatere alqm H підоймати кого на сміх, r. edere Ci (= tollere H) розсміяти ся, risu corruere Ci пукати зо сміху, r. movere Ci = risus captare Ci H роз-, смішити, r. tenere H здержувати ся від сміху. β) предмет сміху, осміх, сміховище, rem in risum vertere H обертати в смішки, брати на сміх, omnibus r. fuit O смішив ся перед усїма, dare r. iocosque H дати привід до смішкив і шутків

rīte, (*adv. abl.* від rītus) α) по обряду, по законам, празничо, святочно, deos r. colere O Ci. β) як годить ся, як водить ся, звичайно, своїм звичаєм, звичме, religati equi V. γ) гоже, як слїд, правильно, ладом, до ладу, rebus r. paratis V; *occ.* щасливо, гаразд, r. aperire H r. propinquare V.

rītuālis, e (rītus) обрядовий, libri Ci.

rītus, ūs, m. α) релїгійна установа, устав, закон, обряд, богослуженє, sacrorum V. β) звичай, обичай, спосіб, лад, r. referre O наслїдувати; ritū з *gen.* як, на подобу, мов, наче, nivis ritu V; рідко з *adi.:* novo r. H.

rīvālis, e (rīvus) потічний; *subst.* rīvālis, is, m. той, що має право уживати воду; обр. супорник, sine r. amore H любити, що не стоїть кохання.

rīvālitās, ātis, f. суперництво, заздрість, завись Ci.

rīvolus, (rīvulus) i, m. потічок, струмочок, бродок, ручай Ci.

rīvus, i, m. потічок, річка; обр. e r. flumina facere O прибільшати; *occ.* 1. ріка = струя, sanguinis V sudor fluit rivis V цюрком капає. 2. рів(чак), водопроводи, rivos deducere V проводити, effodere rivos T спускати воду.

rixa, ae, f. сварка, звада, нелагода, супере(ч)ка, колотнеча, битка, бійка, turba et r. Ci галабурда, буча, sanguinea H.

rixor, 1. сварити ся, с(у)перечати ся; *absol.* T cum alqo, de re Ci.

rōbīgo, (rūbīgo) inis, f. α) иржа, -вина, ferri O. β) порохнавість, r. dentium O порохнаві. γ) снїть, зана, головня, mala V. δ) заснїт, плїснь, бездїльність, r. longo laedi O заснїтити ся.

rōboreus, 3. дубовий, з дубини, pons O.

rōboro, 1. кріпити, скріпляти, підсилювати, pecora H підживляти.

rōbur, rōbor, oris, n. α) дубина, тверде дерево, annoso r. quercus O V довголїтний твердий дуб, naves factae ex r. C V з оливного дерева. β) предмети з дубини, sacrum V кінь, ferro praefixum V дубове деревище, nodis gravatum V суковата дубина = булава, in robore occumbunt Ci на дубових ослонах, aratri V дубов. плуг, ferri robora V ковані дуб. двері; *occ.* 1. (підземна дубовими трамами або брусами вимощена) вязниця, Italium H in r. et tenebris exspirare L в темницї, r. et catenae H вязничі кайдани; обр. 2. дуб, durum V дикий. γ) ядерність, твердість, сила, міць, imperatoris L жвавість. δ) стрижень = найсилнїйша часть, сам цвіт, peditum L pubis V добірне юнацтво; *occ.* 1. добірне війско = вибранцї, потуги, звич. *pl.* robora Germanorum T дібрані, r. ac vires L ядерні потуги. 2. осередок = ядро, середина, ‚серце', истина, bello T accusationis Ci суть позову.

rōbustus, 3. α) дубовий, з твердого дерева, сильний, fores H. β) кремезний, кріпкий, міцний, дужий, satellites Ci здоровезні; з *abl.:* r. aetate Ci віком старший = дорослий N.

rōdo, 3. si, sus α) гризти, обгризати, diaria H ‚бідненько їсти', ferrum robigine roditur O и-, ржавіє. β) уїдати на, чорнити, обмовляти, amicum H.

rogālis, e (rogus) костерний, flammae O.

rogātio, ōnis, f. α) предложенє закону, внесенє, r. ferre (ad populum) Ci L C вносити, r. perferre Ci перевести, r. suadere Ci говорити за уставою, carmen rogationis L текст устави. β) прошенє, просьба, gratiosa Ci. γ) питанє, запит, r. et percontatio Ci.

rogātiuncula, ae, f. мале внесенє, коротеньке за-питанє Ci.

rogātor, ōris (rogare) m. α) вноситель (*opp.* suāsor) Ci. β) збирач голосів при saepta (огородках) comitiorum Ci.

rogātū, *abl.* на просьбу, alcis Ci tuō r. Ci.

rogito, 1. (*frequ.* до rogo) часто питати ся, ви-, допитувати, ся, alios C; зал. пит. L.

rogo, 1. видобувати = α) випитувати ся, питати, ся, ви-, довідувати ся; *absol.* V; зал. пит. Ci; з *acc. pers.:* alqm; з *acc. rei.:* viam O ad rogatum (rogatu) respondere Ci на питанє; з подв. *acc.:* me

istud Ci; ea de te Ci; *pass.* multa rogatus O. β) (урядово) питати ся. 1. в сенатї при голосованю, alqm sententiam Ci, alqm in senatu tertium Ci на третім місци; *pass.* rogatus sententiam Ci о думку. 2. про rogator-a (вносителя) на вічу: populum, plebem, або: legem r. Ci вносити закон; вступна формулка в законах: r. populum iure Ci, але: provinciam alci r. Ci предкладати для кого пров. 3. на вічах: предкладати до вибору, regem Ci plebem tribunos L казати вибирати, usque eo r. L продовжати вибори, rogandi magistratus S вибір урядників, 4. при набори: milites sacramento C L заприсягнути. γ) просити, прохати, у кого чого, *absol.*, з *acc. rei.*: veniam V ласки; з *acc. pers.* vos Ci venit rogatus Ci запрошений, a Metello missionem S; з подв. *acc.* hoc te Ci otium divos H; *pass.* quidquid rogatur N о що єго просять; нам. реч. з *coni.*: rogat finem orandi faciat C; з ut, ne C Ci; з *acc. c. inf.* O з *inf.* Ca (старі ф.: rogarier = rogari, rogassint = rogaverint Ci).

rogus, i, m. α) стіс, костер; pl. = sg. V; *metaph.* смерть, заліба, знищенє. effugere rogus O не пропасти: *occ.* гріб Pr.

romphea, ae, f. меч L.

rōrālis, e росяний O.

rōrārii, ōrum, m. „передовики", „схватники" (легко узброєні піхотинцї, що перші стріляли метавками на ворога.)

rōresco, ere росити O.

rōridus, 3. зрошений Pr.

rōro, 1. α) росити, rorat росить, о-, спадає росиця, aurora O росить ся; *trans.* при-, роси́ти, зрош(ув)ати, tellus rorata O ро́сяна. β) бути заро́шеним = вохким, капати, канути, sanguine vepres V з них ка́нула кровця, pocula Ci що лиш капотїють (слезять) вином.

I **rōs,** rōris, m. α) роса, росина, росиця, in herba V r. cadit Pl о-, спадає; *pl.* gelidi Ci. β) (кождий капаючий) плин, liquidus O = vivus O кринична вода, e capillis r. cadit O капає піт, Arabus O мірга, spargit ungula r. sanguineos V прискають кровю, pluvii H дощ, stillare ex oculis rorem H прослезити ся = ка́нути дрібненькими сльозами, vitalis Ci молоко, stillans O = amarus V морська вода.

II **rōs,** rōris, m. = **rōs mārīnus,** H розмарин, r. maris O; rorem ministrant V.

rosa, ae, f. α) рожевий кущ, flos rosarum H. β) рожа (цвіт, троянда, r. videre Ci. γ) *collect.* рожі, рожеві вінки, rosā fartus Ci rosā Ci H на прикрашенім рожами ложу.

rosārium, ii, n. рожевий цвітник, живопліт, (з рожів V O.)

rosārius, 3. рожа́ний, рожевий, трояндовий; *subst. n.* живопліт.

rōs-cidus, 3. (rōs) α) росяний, за-, зрошений, mella V dea O = зрошa юча (Iris.) β) зрошений, вохкий, māla V.

rosētum, i, n. (rosa) рожевий живопліт, р. цвітник V.

roseus, 3. рожевий, румяний, червоний, strophium O рож. вінок, mater O = Aurora os O V.

rōsmarīnus, гл. II. rōs.

rōstrātus, 3. (rostrum) клюватий, дзюбатий, navis L „носатий", r. columna L (її постановлено 260 до Хр. з добутих картаґінських корабельних носів); corona r. V почетний вінець (за хоробру боротьбу на морю).

rostrum, i, n. (rōdere) α) клюв(ак) = дзюб, aduncum O клева́к, suis Ci рило, canis O морда, писок, apium V писочок, сисальце́. β) клювак = клюга́, клюка, ніс, се-б-то желїзний гак на передї корабля, що-б ним зачіпати й пробивати ворожі кораблї, navem ferire rostro L загачити. γ) *pl.* **rostra,** ōrum, n. мовниця (в Римі із здобутих антиятийських L 8. 14 кораблїв), in rostris statuere Ci перед мовницею.

rota, ae, f. α) кружало, r. disparibus O в гексаметрах і пентаметрах; *occ.* колесо (при возї), aurea O; *synecd. sg.* = *pl.* віз, rotā vincere O e rotis V з колїсниці. β) гончарське кружа́ло, currens H. γ) катівське колесо, муки, in rotam ascendere Ci іти на муки, radiis rotarum (= на шпицях) pendent V orbis Ixionii V кружляюче. δ) валок, качалка, rotas subdere V subicere T підкласти. ε) круг, круговорот, кругобіг, оборот, fortunae Ci нестійність, rotarum lapsūs V покотисті валки.

roto, 1. кружати, кружляти, обертати кругом, махати навкруги, telum L замахнути ним, fumum H збивати до гори; *med.* nives rotatae O снїговиця, хуртовина, rotati poli O колуючі, кружляючі; *P. Pr.* = *medial.* saxa rotantia V покотющі.

rotundo, 1. за-, скругляти Ci mille talenta H до-, заробити собі.

rotundus, 3. *adv.* e (rota) α) кругловатий, круговидий, о-, круглий, scuta T. β) круглястий, круглявий, baca H кругобока. γ) закруглений, in se ipso H довершений; про мову: плавкий, легкий, constructio Ci ore r. loqui H промовисто.

rube-facio, 3. fēci, factus червонити, alqd rē O P P P. червоний O.

rubeo, ēre α) бути червоним, червонїти, румянїти, шаріти, Phoebe V (місяць), Aurora V за-, зорить зоря, на світ займе ся; *occ.* (із сорому) по-, червонїти, румянїти, ся, donatus H homo Ci. β) багр(ин)їти, сяяти, лиснїти, пишати ся, prata coloribus V красують ся; *P Pr. A.* rubens червоний, vina O ver V цвітиста, Vesper V вечірна зірка, Pan V червононикий, r. suco terga O багро́м криті.

ruber, bra, brum червоний, росий, crocus H жовтавий, aethra V червонявий, litus V індийське море.

rubēsco, 3. bui (*incoh.* до rubēre) по-, зачервонїти, mare radiis V променїє, terrae mundusque O займає ся на світ.

rubētum, i, n. ожи́новий кущ, чорни́ця O.

rubeus, 3. ожи́новий, ожинний V.

rubicundus, 3. (rubēre) ясночервоний, matrona O смуглява, ceres V доспіле збіже.

rūbīgo, гл. rōbīgo.

rubor, ōris, m. (ruberē) α) червоність, Tyrii V багро, in ore Ci O румяність, medicamenta ruboris Ci червонило, alqm in ruborem dare Pl оббити на сино, ira oculis r. dat O очі палають, percussa pectora r. traxerunt O почервонїли. β) румяність із сорому, сором, r. adferre T завстидати, virgineum r. ore suffundere O зарумянити ся, alci rubori est, quod T соромно, що; з *inf. occ.* соромливість, r. et ingenuitas Ci. γ) сором, стид, ганьба Ci O T.

rubrīca, ae, f. α) червона руда́, ч. глинка, ⌞охра⌝ H. β) (червона) надпис закону, ⌞рубрика⌝ O.

rubus, i, n. ожина, чорниця O.

ructo, 1. (ructor) щи́кати ся; *trans.* ригати, блювати, versus H викидати.

ructus, ūs, m. щикавка, блювотина Ci.

rudens, entis (P Adi. rudere) скрипливий, prora V; *subst.* **rudens**, tis, m. (*sc.* fūnis) вужище, швара, прича́л, ⌞линва⌝ (*gen. pl.* кляс. лиш rudentum), rudentibus apta fortuna Ci непевне.

rudimentum, i, n. (rudis) перша с-, проба, п. стрібунок, п. наука, п. початки, r. adulescentiae ponere L спи́тувати силу.

rudis, e, α) необроблений, неотесаний, hasta V необлуплена, campus V не(з)ораний обліг, lana O непряджена, vestis O груба. β) простий, необразований, нештучний, opus O невикінчене. γ) непроворний, несвідо́мий, незручний, необізнаний з, anni T молодість; з *gen.* belli H недосвідчений в, somni O безсонницї, ad rem O L in re Ci L; *poët. abl.* arte r. O без штуки.

rudis, is, f. (тонка) палочка (при фехтованю, які діставали вислужені ґлядіатори), r. accepisti Ci ти вільний, rude donari O H бути увільненим від служби, дістати відстав(к)у.

rudo, 3. īvi ревіти, ричати, рикати V O.

rūdus, eris, n. грудка руди, каміня, L *collect.* румовище, завалище T.

rūfulus, 3. червонявий, русявий. **rūfuli**, ōrum, m. військові трибуни, на війнї конзулями або військом вибрані (*opp.* comitiati, що вибирали ся в Римі).

rūfus, 3. рудий, червон(яв)ий, рус(яв)ий.

rūga, ae, f. зморшка, морщ(ин)а, моршок, arat O морщить (риє), sulcare rugis O морщити; обр. tristis O жало́ба, rugis decepit Ci поважним ви(гля)дом, r. cogere O насупити ся, r. auctoritatem eripiunt Ci старість.

rūgōsus, 3. (rūga) по-, зморщений, genae O пориті морщ(ин)ами, cortex O моршкувата, frigore pagus H скорчений.

ruīna, ae, f. (ruere) α) паданє, упадок, розвалина, maxime modo ruinae L са́ме як розвал будинку, ii r. dant V кидають ся на себе, r. facere H завалити ся, caeli V плюта, r. (domus) dat = trahit V валить ся. β) кляс. *pl.* звал, завалище, румовище, Thebarum L. γ) занепад, загиба, знищенє, руїна, fortunarum Ci грошевий підупад, ruinas edere Ci пустошити, soceri T полїтичний єго упадок, Hannibalis L погром, dies utrumque ducet r. H скосить, убє; обр. rei p. Ci губитель, погубник.

ruīnōsus, 3. готов упасти, валющий, aedes Ci domus O завалена.

rullus, 3. (rūs) мужицький, простацький.

rūma, ae, f. **rūmen**, inis, n. I. плекаюча грудь = mamma. II. гортань, пелька.

rūminātio, ōnis, f. жваканє; обр. обговоренє, cotidiana Ci.

rūmino, 1. від-, пере-, жувати, жвакати O V.

rūmor, ōris, m. α) о-, по-, за-, наклик, гомін, r. secundo V H T Ci веселим накликом, гойканєм. β) вістка, чутка, ⌞слух⌝, роз-, поголо́с(ка), говірка, inanis T с-плетнї; з *gen. subi.* volgi rumores S поговір; з *gen. obi.* periculi Ci про н.; de re Ci r. est; зачути що . . . *acc. c. inf.* Ci. γ) голос народу, загальна думка, слава, клич, apud volgum claro rumore

esse T славити ся, слити, adversus r. L не-, ослава, infimae plebis r. affectare T добивати ся хвали простолюду.

rumpia, гл. romphaea.

rumpo, 3. rūpi, ruptus α) рвати, про-, розривати, про-, ламати, про-, роздирати, vincula C Ci V пірвати; обр nubila coelo V розвіяти, cantu arbusta V цвіріньокати, що аж дерева тріскають, saxa hiems V лупить, aqua plumbum H дїравить, horrea messes V аж розходять ся хлїбом, vestes O роздерти, colla securi O = pectora ferro O V пробити, прорізати; звідки? radices solo, funem ab litore V ви-, відорвати, eum certamina V знесилюють. β) *pass.* проривати ся, тріскати, пукати, rumperis et latras H гавкаєш, що аж тріскаєш, pectora V = licentia Ci зі злости, cantando (чарами) anguis V rupti pontes T що запали ся. γ) переломлювати, розбивати; *refl.* = *med.* роз-, пробивати ся, Jarbitam lingua H добила єго, agmina media V протовпити ся щириною лави, postes V про-, заломити, rupti aggeres V прірви, ferro (cuneo L) viam V промостити собі, vi aditūs V добити ся до, fontem ungula O отворили; *refl.* radii se r. inter nubila V пробивають ся, se r. nubibus (*abl.*) imber V люнув; *medial.* rupto turbine V що звіяла ся, amnes fontibus V бють із джерел; обр видобувати, rectore vocem, questūs V продер ся з грудий. δ) ламати = нарушати, зносити, усувати, нищити, нївечити, ius L nuptias H fidem L V fata V, decreta O, imperium T не слухати наказу, reditum alci H відтяти. ε) переривати, перебивати, sacra O празник, silentium V Cu O H = taciturnitatem T somnum V розбудити кого, opera V застановити, rumpe moras V не гай ся, has voces V так заговорити.

rūmūsculus, i, m. поголоска, балаканина, гутірка Ci.

ruo, 3. rui, rŭtus P F A ruitūrus. I. *intr.* α) плисти, с-, падати, кидати ся; *absol.* de motibus amnes V exspatiata flumina O розливають ся, Rhenus in Galliam T впадає, imber aethere V = aether V люнув; обр. venti V звіяли ся, voces Sibyllae V де (розлягає ся) гук, dies V забілїв, nox Oceano V западає із ок., але: nox ruit, V кінчає, проходить, sol V заходить, ver V минає; *occ.* кидати ся = продирати, ся, пере-, пробивати ся, валити, ся, turba effusa V висипала, ся, валкою валить, sustinere ruentes T нападаючу лаву, н. валку, unā omnes V кинули ся разом, r. in servitium T знижати ся до рабства; звідки? *abl.* portis L випасти; куди? huc V, ad portas V, in hostes V, per medios V omnia in peius ruēre (*abs. inf.*) V не пощастило, ся, in sua fata O запропастити ся; неособ: in fata ruitur L у загин; *occ.* нерозважно дїлати, переквапити ся; *absol.* demens in tenebris Ci. β) повалити ся, за-, у-, падати, murus L a culmine Troia V urbs V pariter V полягти; *abs.* ruentia T (opp. prospera) нещасте. II. *trans.* α) по- валити, кидати на землю, вивертати, *absol.* turbat ruitque O; molem V; *occ.* cumulos harenae V розбивати пісковища, spumas aere V прорізувати, борознити. β) розбурхувати, виривати, nubem ad caelum V збивати, mare a sedibus imis V зрити, зворушити із самого споду; *occ.* ossa focis V згорнути (зібрати) похапцем, acervos H збивати, по-на(с)хапувати гроші; *PPP.* ruta caesa Ci накопане і нарубане = будівельний материял і дерéвня.

rūpes, is, f. (rumpere) α) скеля, скала, cavae V скалля, cavata V звисаюча печера; *occ.* прискалок, стрімчак, prodit V pelagi V. β) скалля = зарва, яруга, урвище, провáл(ина), r. munire L промостити дорогу через, r. rupta L провалля, saxa rupesque L скелисті стромини.

ruptor, ōris, m. (rumpere) нарушитель, ламатель L T.

rūri-cola, ae, m, f. (rūs colere) обробляючий поле, хлїбороб, селянин, селянка, deus O = Priapus, r. mactare O бика.

rūri-gena, ae, (rūs gignere) на селї роджений; *pl.* селяни O.

rūro, āre, (rūs) жити на селї Pl.

rursus, rursum, *adv.* α) на(в)зад, взад, r. se recipit C подав ся взад. β) вдруге, нáново, знов, упять, r. eodem reverti Ci. γ) а знов, но, одначе, навідворот, нав(с)пак, primo r. S r. invicem C.

rūs, rūris, n. α) хутір, ґаздівство, маєтність; *pl.* поле, поля, ланú, ниви O H; *acc.* rus ire Pl. на село, але: in sua rura venire Ci; з *abl.* rure redire *Terentius* з села; *locativ.* ruri habitare, esse, vivere Ci на селї; пізн. *locat.* з *adi.* rure paterno H на батьківськім сéльбищу, на батьківщинї. β) село (*opp.* urbs), ruris amator H; *meton.* простакуватість, брусуватість, vestigia ruris H.

ruscum, i, n. иглиця (рід шпараґів) V.

russātus, 3. (russus) червонокрашений Ci.

russum = rursum Pl.

russus, 3. русий (росий), рудий, червон(яв)ий.

rūsticānus, 3. сїльський, vita Ci на селї, homines Ci селяни, municipia Ci повітові.

rūsticātio, ōnis, f. житє (побут) на селї.

rūsticitās, ātis, f. (сїльська) простота Pli; *occ.* неокресаність, простакуватість O.

rūsticor, ārī, (rūsticus) перебувати на селї Ci.

rūsticulus, i, m. мужичок, non incautus Ci хитрунéць.

rūsticus, 3. *adv.* ē α) сїльський, пільний, на поли, r. vita = res rusticae Ci господарство, praedia CiN хутори; *subst.* селянин, селюх, хлїбороб, vir Ci. β) простий, простенький, mores Ci. γ) мужицький, простакуватий, неотесаний, неокресаний, homo Ci; *subst.* ex nitido fit r. H з панича зійшов на неотесу, простака.

rūta caesa, гл ruo.

rutilo, 1. (rutilus) α) *trans.* червонити, comas L. β) *intr.* червонїти, arma rutilantia VT златомальовані.

rutilus, 3. (rufus, ruber) червоний, червоножовтий, гливий, comae OT рус(я)вий, capilli Phaëtonis O палаюче.

rutrum, i, (ruere) мотика, рискаль, лопата OL.

S.

S, скорочене: 1. Sextus. 2. Spurius. 3. semis, semissis: HS = ΙΙS (duae semis $2\frac{1}{2}$) sestertius. 4. salutem SD = salutem dicit; SPD salutem plurimam dicit. 5. SC = senatus consultum. 6. SPQR = senatus populusque Romanus.

sabbata, ōrum, n. субота, ‚шабас', празник H.

sabulum, i, n. грубий пісок, ринь (рінь) Cu.

saburra, sabura, ae, f. пісок, вага LV.

sacculus, i, m. мішочок, ворочок Ca.

saccus, i, m. мішок, вóрок, iis saccos imperat Ci мішки зі збіжем, nummorum H з грішми, ad saccum ire Pl піти з торбами = жебрати.

sacellum, i, n. (*dem.* до sacrum) маленька святиня, храмина, капличка N.

sacer, a, um. (sancīre) α) (божеству) по-, присвячений, святий, religiones Ci св. обряди, silentium H набожна, богочестива, ales V віщий, vitis H Бакхови присвячений, vates H = Аполінови; з *dat.* Cereri V жрець Церери; обр. pugio operi T призначений для; з *gen.:* insula deorum Ci; *n. pr.* mons sacer горб, $4\frac{1}{2}$ *km* від Риму, sacra via H під Палятином, що вела через форум на Капітоль. β) по-, присвячений підзем(ель)ним богам, три-, проклятий, caput Jovi L Плютонови, is sacer esto H; обр. auri fames V погане грошолюбство, ignis V хороба = ‚рожа', **sacrum,** i, n. α) свячена річ, святість, святиня, посвят, жертва, sacra V святощі. sacra conficere Ci по-жертвувати, sacra ferre H обрядове знадобя, sacra canunt V жертовні пісні, s. cremare L жертву. β) (жертовний) обряд, святий звичай; *pl.* богослуженє, свято, торжество, Herculeum V празник, Cereris arcanae H тайний обряд Церери, s. facere = perpetrare L (*pl.* у Ci) жертвувати, празнувати, publica L державна релїґія, gentilicia L родинне богослуженє, iugalia O весїльний празник; *metaph.* тайни, тайнощі, studiorum T tori O.

sacerdōs, dōtis, m. f. священник, жрець; *fem.* жриця, жрекиня CiOCV Musarum поет, Troica = Ilia.

sacerdōtālis, e священничий Pl.

sacerdōtium, ii, n. священництво, священство, достойність жерця, жерéцький стан, священничий (стан) чин, s. augurum L брацтво їх.

sacrāmentum, i, m. (sacrāre) I. α) заліг, себ-то сума, що єї складали обі сторони в цивільних процесах, multa et s. Ci. β) процес, судова справа, Xviri iniustum s. iudicant Ci рішають некорисно, iusto s. contendere cum alqo Ci виграти справу. II. α) присяга на вірність, се-б-то добровільна обірка (з'обовязанє), alqm obligare militiae sacramento Ci з'обовязати до військової служби, s. dicere CL присягати, alci s. dicere CLT присягати вірність кому, milites sacramento rogare C (adigere L) заприсягнути; *metaph.* присяга = божба, божіння, perfidum H криворисяга γ) воєнна служба, longum T. **sacrārium,** ii, n. α) святе місце, святиня, божник, Caere L temerat s. O. β) місце жертви, жéртівня, святиня (божниця, каплиця), храм, Ditis V підземелє.

sacrātus, 3. P Adi. по-, при-, о-, свячений, lucus V святий; *occ.* обоготворений, dux O ц(їс)ар.

sacri-cola, ae, f. (a sacris colendis) жертовний слуга, ж. служитель T.

sacri-fer, ra, rum (sacra ferre) жертвоносний, rates O.

sacrificālis, e жертовний T.

sacrificātio, ōnis, f. жертвованє, **sacrificium**, i, n. жертва, s. facere Ci жертвувати, perpetrare Ci пожертвувати.

sacrifico, 1. приносити в жертву, жертвувати; *absol.* apud aram N L; з *dat. pers.* і *abl. rei.*: deo hostis L; рідко *trans.* suem O.

sacrificulus, 3. (*demin.* до sacrificus) жертвуючий, rex L; *subst.* жрець L.

sacri-ficus, 3. (a sacris faciendis) α) жертвуючий, rex L = sacrificulus. β) жертовний, os O мова жертвуючого (жерця).

sacrilegium, ii, n. α) крадїжка святощів, s. prohibere L. β) осквернєнє обряду, святотаство N.

sacri-legus, 3. (a sacris legendis) α) святотатний, грішний, s. manūs templo inferre Ci наложити на храм св. руку; *subst.* святотатник N, β) безбожний, злочинний, богозневажливий, manus O sanguis V.

sacro, 1. α) святити, по-, присвячувати, давати, призначувати, honorem alci V alqm telis *(dat.)* V. β) божеству присвячувати, votum dis V обрікувати (обітувати), viros V посвячувати на жерців; *occ.* 1. обявляти ненарушним. leges Ci foedus L. 2. проклинати, caput L. γ) обожати, божествити, увічнювати, hunc H alqm plectro H eloquentiam scriptis L id Libitina H.

sacrō-sanctus, 3. α) (жертвою) о-, свячений, три-, пре-, святий, ненарушний, foedus Ci potestas tribunorum L. β) святий. memoria Pli.

sacrum, гл. sacer.

saeculāris, e (saeculum) столїтний, carmen H пісня в соті роковини.

saeclum, (saeculum), i, n. α) пересїчний людський вік, людське житє (33 $\frac{1}{3}$ років), saecula pati O прожити, saeclis effeta senectus V віком знесилена, знемощена старість, saeclorum ordo V. β) вік = доба, час, aurea V beatum T; *occ.* дух часу, saeculi licentia Ci. γ) найдовший людський вік, довгий час, столїтє, multis post saeculis Ci per saecula V. δ) людство, столїтя, сучасники, сучасність, saeculorum iudicium Ci futura Q.

saepe, saepius, saepissimē *adv.* часто, пóчасту, нераз, **saepe numerō**, частїйше, чи раз (то), часто-густо.

saepēs, is, f. о-, пліт, тин, загорода, огорожа C V; *meton.* загорожа, тиння, māla in saepibus legere V в огородї, scopulorum Ci забора.

saepīmentum, i, n. о-, пліт, частокіл Ci.

saepio, 4. psi, ptus α) за-, обгороджувати, за-, о(б)тинити, обводити плотом, закладати; заступати, alqd rē; vallum arboribus L обкласти. β) оточувати, окружати, о(б)саджувати, о-, закривати, запирати, alqd; urbem praesidio L кинути в місто залогу, se tectis V замкнути ся в, eos aëre V заступити і-млою, saeptus nebulā V хмарою повитий, saepta crates H окіл, s. pudicitia T бережена чемність, saepta armis V окружена ратниками, imperium T обмежати.

saeptum, i, n. α) загорода, о-, пліт, тин, окіл, intra saepta domorum V в середині хати. β) *pl.* saepta, ōrum, n. огород(к)а (для зборів народу на campus Martius) зборище, s. revellere Ci in s. ruere Ci.

saeta, ae, f. щетина, шерсть, щерстина, equina Ci волосїнь, leonis V кудли.

saeti-ger, era, rum щетинуватий, sus V O; *subst.* saetiger, eri, m O дик, кабан.

saetōsus, 3. (saeta) щетинуватий V.

saevio, 4. ii, saevītum est лютувати, казити ся, шалїти, божеволїти, fame V canum latratus V стекло валують; *metaph.* про люди: лютувати = люто поводити ся, in eos L in cervices L *poët.* = mihi O проти, з; з *inf.* O; про неживотні і abstracta: ira O каженїє, mare S H T шпує, Aufidus H грає, amor H діймає.

saevitia, ae, f. (saevus) лютість, дикість, строгість, сердитість, жорстокість, каженість, суворість, hostium V запекліть, hiemis S люта зима, annonae T страшна дорожня.

saevus, 3. *adv.* ē (saeviter Pl) дикий, лютий, шалений, скажений, жорстокий, суворий, страшний, грізний, leo V Juno V непримирима, Junonis numina V страшний зáдум, in armis V завзятий в боротьбі; з *inf.* fingere opprobria H безпощадний в; про неживотні: mare S O V бурливе, ventus V буйний, gelu et undae V люта студінь хвиль, dolor V гірκий, saeva queri T гірко нарікати.

sāga, ae, f. ворожка, знахарка, чарівниця V.

sagācitās, tātis, f. чуйність, нюх, canum Ci; *metaph.* бистроумність, прониκли-

вість, дотеп(ність), прозірливість, хитрість N.

sagātus, 3. одітий в військовий плащ Ci.

sagax, ācis, *adv.*-ter, (sāgīre) α) чутки́й, чуйний, canes Ci sagacior anser O чує ліпше, sagacius odoror H ліпше ‚нюшкую'. β) бистр(оумн)ий, до-, вгадливий, зми́сний, проникливий, прозірливий, хитрий, homo Ci, s. curae H обачність, ad suspicandum Ci неімовірний; *poët.* з *inf.* videre O обачний; з *genet.* rerum H; з *abl.* rimandis offensis T угадливий, як винюшити обиди.

sagīna, ae, f. ту́ченє, напиханє, годі́вля Ci; *occ.* о-, корм(ленє), їжа, їда, харч Ci T.

sagīno, 1. тучити, угодовувати, напихати, кормити, живити, випасати, годувати, alqm L; *metaph.* saginari rei p. sanguine Ci нассати ся нею, sestertio saginari T збогатити ся, збогатїти ним.

sagio, īre прочувати, вітрити, нюхтїти Ci.

sagitta, ae, f. стріла, s. impellere, concitare O пускати стр., стрельнути.

sagittārius, 3. (луком і) стрілами узброєний, pedites T; *subst.* стрілець, лучник, eques T Cu кінні стрільцї, у Ci Сайдакар, громада звізд.

sagitti-fer, era, rum стрілоносний, pharetra O са(га)йдак.

sagitti-potens, tis володїючий стрілами; *subst.* стрілець (сузіря) Ci.

sagitto, 1. шви́гати стрілами, стріляти з лука Cu.

sagmina, um, n. (sacer) жмінка святої трави (на замку капітолинськім) L.

sagulum, i, n. (*demin.* до sagum) воєнний плащик, gregale L чергового жовнїра, простий, purpureum L багряниця воєводи, versicolor T смуг(н)асте завивало.

sagum, i, n. (**sagus,** i, m T) військовий плащ, saga sumere, ire ad saga Ci готовити ся, ставати до бою, in sagis Ci зоружений, saga ponere L скласти оруже.

sāgus, 3. здогадливий, віщий, anus Ci ворожка.

sāl, sălis, m. α) сіль, озерниця, cum sale panis H ‚хлїб-сіль', niger H зола́ (з попелу); *meton.* солена вода, солянка, море, unda salis O. β) *pl.* смак соли, amari O; *metaph.* смак, глузд, шутка, глум, дотеп, Plautini H жарти, multō s. defricuit H вишарував ‚лугом'.

salaco, ōnis, m. дурисвіт, чванько, хвалько Ci.

salārius, 3. (sāl) дотичний соли, сільний, annona L річний дохід з соли; *subst.* **salārium,** ii, n. пайка соли; пла́та T.

salax, ācis, (salīre) похотливий, яркий, herba O що будить яркість.

salebra, ae, f. зв. *pl.* горбиста (нерівна) дорога H oratio haeret in s. Ci застрягла, in s. incidere Ci попасти на труднощі, sine s. fluit Ci покотисто, гладко.

salebrōsus, 3. су-, горбастий, нерівний, saxa O каміняче.

salictum, i, n. (salix) лози, лозинє, луг, верби, вербо́вя, верби́ник Ci V.

salignus, 3. лозо́вий, з вербів, вербо́вий H O V.

salīnātor, ōris, m. торговельник солею, соляр, жупник L.

Salii, ōrum, m. жерцї-танцївники L H Ci V.

salīnus, 3. (sāl) дотичний соли; *subst.* **salīnum,** i, n. (s. vās) сільничка H; **salīnae,** ārum, f. 1. солонище, жупа L C. 2. склад соли, при porta Trigemina L.

salio, 4. salui, (salii) saltum est, скакати, зі-, скочити, штрикати, стрибати; *absol.* saxo (*abl.*) Pl. = de muro L; per utres V перескочити; обр. mica (*sal.*) saliens H щасливий знак, pectora O серце тріпоче ся, venae s. O бючки бють, aquae rivus V дзюркотить ручаєць, unda O хвилює; **salientes,** ium, m (*sc.* fontes) водотриск, водограй L.

saliunca, ae, f. дикий нард V.

salīva, ae, f слина.

salix, īcis, f. лоза, лозина, верба, вербина, amnicolae O надбережний луг, lenta V гнучка лути́на; inter salices V чабануючи.

salsāmentum, i, n. (salsāre) ропа, юшка з соленої риби Ci.

salsus, 3. *adv.* ē (P P P Adi sallere солити) α) по-, солений, farra O = mola salsa; *occ.* сільний, соляний, tellus V. β) їдкий, гризький, острий, robigo V переїдаюча. γ) дотепний, шутковливий, male s. H недотепний, salsa Graecorum Ci дотепи.

saltātio, ōnis, f. танець, танок, гулянка Ci.

saltātor, ōris, m. (saltāre) танечник, танцївник, танцюра Ci.

saltātōrius, 3. танечний, orbis Ci, **saltātrix,** īcis, f. танечниця Ci.

saltātus, us, m. танець L; *pl.* O.

saltem (saltim), *adv.* бодай, принаймні, що найменше, по крайній мірі, хоч, de his s. querimus Ci non s. L Q навіть не, non deorum s., si non hominum memoras L навіть богів, а не то що людий не згадуєш.

salto, 1. (*frequ.* до salīre) α) *intr.* танцювати, гуляти, sobrius Ci. β) танцювати як мімік, представляти, грати, Cyclopa H;

commentarios T з пересадою проказувати.

saltuōsus, 3. (saltus) горовитий, loca L T S гористі, з'-гіря.

saltus, ūs, m. (salīre) α) скок, стриб, s. dare O V підскокнути, saltu venit V прискочив, corpora saltu ad terram mittere V зіскочити, saltu venit super.. V перескочив. β) (лїсисті) гори, s. Pyrenaes N Graius N Альпи; *occ.* яр(уга), байрак, перехід, ви́віз, узвіз, profundi V нетрияруги, silvosi L дебри. γ) полонина, полянка V Ci.

salūber, (salūbris) bris e *adv.* iter α) з-, цїлющий, здоровий, спасенний, annus Ci. β) хосенний, корисний з *dat.* Ci; trahitur bellum salubriter L на гаразд. γ) здоров(езн)ий, дужий, сильний, corpora T кремезні.

salūbritās, ātis, f. α) здоровість, спасенність, цїлюща сила, поміч, aquarum T V; обр. (a iuris consultis) s., (ab oratoribus) salus petitur Ci правник помагає, промовець спасає. β) здоров(л)я, corporum T.

salum, i, n. отверте (хвилююче) море N C; обр. море, водобій, spumans V aerumnosum Ci море злиднїв.

salūs, ūtis, f. (salvus) α) гаразд = здоров(л)я, подужанє N Cu. β) гаразд = добро, добробит, spes salutis Ci на відраднїйші обставини; *occ.* пробуток, житє, безпечність, de s. dimicare Cu. γ) поміч, спасенє (спасїння), fugā s. petere C Ci спасати ся утечею, vitae Ci спаситель, і-, збавитель; *occ.* привіт, поздоровленє, s. datā (acceptā) redditāque L поздоровившись взаїмно, s. dare Ci здоровити, mittere Ci переказати привіт; в листих; S(alutum) D(icit) C N здоровить. ε) богиня здоров(л)я.

salūtāris, e *adv.* iter цїлющий, хосенний, спасенний, пожиточний, на гаразд, ars H лїкарська штука; з *dat.:* leges rei p. s. Ci ad alqd Ci; *occ.* littera Ci = A(bsolvo) на табличках судцїв.

salūtātio, ōnis, f. (salūtāre) здоровканє, поздоровленє, привіт, поклін, s. reddere T здоровкати ся, відклонити ся; *occ.* ‚візита', звідини, Ci.

salūti-fer, era, rum із-, цїлющий O.

salūto, 1. (salūs) α) здоровкувати ся, з ким, кланяти ся кому, Catilinam Ci deos C іпоклонити ся їм. β) здоро́вити, поздоровляти кого (здоровкуючи), називати кого ким, чим, витати як, eum imperatorem C T; *pass.* poëta salutor H звуть мене поетом. γ) від-, навідувати кого, являти ся у кого з візитою, бувати у; *absol.* consulem Ci agmina salutantium T се-б-то клїєнтів, unda salutantum V гостий.

salveo, ēre (salvus) α) бути здоровим, мати ся в гаразді, формулка: salvē, (salvēto, salvēte) здоров був, гаразд, витай, tellus V; з *inf.* iubeo salvēre Ci переказую тобі поклін, deum, eum s. iubent L витають єго богом. β) бувай здоров, проща(ва)й, s. cineres V.

salvus, 3. *adv.* ē α) спасений, ізцїлений, цїлий, цїлїський, неушкоджений, здоровий, quid salvi est mulieri? L який гаразд для неї? β) 1. живий, me salvo Ci поки мого віку. 2. неторканий, незайманий, *absol.,* з *abl.* s. sociis Ci ненарушуючи їх, s. fidē Ci з чистою совістю, s. capite Ci без небезпеки, satin salvē L Pl чи все гаразд?

sambūca, ae, f. трикутний (струнний) інструмент; **sambūcistria,** ae, f. гарфистка.

sānābilis, e (sānāre) ви-, лїчимий загійний Ci O.

sānātio, ōnis, f. α) уздоровленє, corporum Ci лїченє. β) ізцїленє, спасенє, malorum Ci зли(го)днїв від

sancio, 4. sanxi, sanctus α) о-, посвячувати, по-, стверджати, одобряти, робити ненарушним, ius, iure iurando; *inter.* se s., ne Ci legem Ci видати; з подв. *acc.* eum augurem Ci посвятити на авґура, настановити єго авґуром. β) (свято) постановляти, ухваляти, розпоряжати; *absol.* de iure Ci; нам. реч. з ne; ut ne Ci lege sanctum est Ci узаконено. γ) карати, (під карою) строго заказувати, забороняти, недопускати, alqd poenā Ci capite s., si qui . . . Ci заказати під карою смерти, сли-б хто . . .

sanctimōnia, ae, f. (sanctus) святість, праведне житє, прав(едн)ість, не(по)винність, чистість, prisca T. β) повага (шана) deorum Ci.

sanctio, ōnis, f. α) постанова (вимір) кари Ci. β) застереженє L.

sanctitās, ātis, f. α) святість, ненарушність, незайманість, templo s. tribuere T захистне право = пр. схоронити ся. β) прав(едн)ість, чесність, бездоганність, непорочність, dominae T; *occ.* на-, побожність, богомільність Ci matronarum Ci.

sanctor, ōris, m. (sancīre) законодавець T.

sanctus, 3. *adv.* ē (P Adi. до sancīre) α) по-, свячений, ignes. β) святий. ненарушимий, незайманий, fides L V незломна. γ) поважний, по-, чес(т)ний, consilium Ci = ordo Ci = senatus V sanctē deorum

V пресвятїйший Боже. δ) святочний, празничий, dies Ci празник. ε) праведний, бездоганний, сумлїнний, homo Ci; *occ.* 1. непорочний, чистий, virgo H вестáлка. 2. на-, побожний, богомільний, s. naturā Ci.

sandali-gerula, ae, f. рабиня, що носила за панею сандали Tri.

sandyx, ȳcis, f. червона краска, кармазин V.

sānē, (*adv.* до sānus) α) розумно, притомно, при тямі, s. bracchor H. β) дїйсно, вправдї, усправжки, et (ac) s. S; *occ.* (у відповідях) а вжеж так, конечно, s. quidem Ci розуміє ся, видко що, правда (що); з *coni. concessivus.:* нехай-би й, про мене, най, sit hoc s. leve Ci; *occ.* при *imperat.:* нуте, ану! age sane L. γ) при *adv.* і *adi.* дуже, сильне, bene s. Ci гаразд, як слїд; nihil (haud) s. Ci зовсїм нїчого, нїчогісінько, **sānēquam,** дуже, цїлком, s. brevis Ci коротенький, s. graviter Ci важко, тяжко.

sanguen, inis, n. (sanguis) кров.

sanguinārius, 3. кровожадний, кровожерний Pli.

sanguineus, 3. (sanguis) α) дотичний крови, крівяний, imber Ci. β) кервавий, крівавий, окровлений, caput O заюшена кровю. γ) червоний мов кров, cometae V зловіщі, lorica V червоно лискуча. δ) кро́во-жадний, -жерний, acies V очі.

sanguino, āre крівавити; обр. eloquentia sanguinans T кровопійна.

sanguinolentus, -ulentus, 3. α) закрівавлений, кровавий, littera O кровожадна. β) багровий, червоносиний, color O.

sanguis, inis, m. α) кров (в тїлї), ater L V па́сока, s. mittere Ci = elicere T пускати; обр. s. pro-, effundere Ci проливати; обр. provinciae s. mittere Ci висисати пр; s. sitire Ci залакнути крови. β) сила, міць, сік, aevi V vires dat V жизність, rei p. Ci ядро. γ) про́лив крови, різня, sine s. C multus O V струя, калюжа крови, s. facere O L зчинити різню. δ) кров, кревність, рід, родина, sanguine con-, iunctus Ci O родич, кревний, progeniem a s. (alto) ducit V виводить з крови-кости, sanguinis ordo O родовід. ε) потомок, потомство, на́коренок, внук, regius H королївна, meus O дитя.

sanies, ēi, f. α) сукров(ат)иця, ропá, о-, утїк, па́сóка-юха, s. eructare V s. taboque fluens V зогниваючий і зотлївaючий. β) піна, їдь, трійло, s. manat ore H s. vomere O.

sānitās, ātis, f. (sānus) α) здоров(л)я, corporis Ci victoriae T цїлковита побіда. β) здоровий розум, розважність, розсудливість, se ad s. convertere Ci = ad s. reverti C о-, стямити ся, нарозумити ся; *occ.* тверезість, розумна мова, dictionis Ci вислов, eloquentiae T висловність.

sannio, ōnis, m. дурник, блазень Ci.

sāno, 1. (sānus) α) у-, оздоровляти, ви-, лїчити, зцїляти, alqm; vomicam Ci. β) гоїти, залїчати, загоювати, на-, поправляти, погодити, ла́годити, ладнати, єднати, усмиряти, vulnera cordis O розважити, discordiam L помирити; *occ.* нарозумити, напутити, заспокоїти, утихомирити, mentes C Ci.

sānus, 3. α) цїлий, здоровий, pars corporis Ci civitas L зцїлена, a vitiis H без хиб, бездоганний. β) розумний, розважний, тямкий, s. mente Ci = s. mentis Pl тямущий, pro sano facere C розсудно; з *adv.* bene s. Ci H здорово думаючий, male s. V H божевільний, несамовитий, розбішений, male s. poëta H біснуватий. δ) природний, Rhodii (oratores) Ci Attica Q.

sapa, ae, f. муст, квас O.

sapiens, entis *adv.* enter (P Adi до sapere) α) розумний, тямущий, розсудливий, поміркований, путящий, путнїй, dea (Minerva) Ci vox Ci путнє слово. β) мудрий, мудрячий; *subst.* мудрець, фільозоф, ‚любомудр', sapientum octavus H іронїчно: Stertinius. γ) ласун, смакун, leporis H; *adi. gen. pl.* ium, *subst.* um.

sapientia, ae, f. α) по-, смак O V. β) розсудливість, розвага, тямучість, (простий) розум, товк, обі-, знане (*opp.* temeritas) mater artium Ci; з *gen. obi.* rerum Ci. γ) мудрість, фільозофія, sapientias ebullire Ci сипати фільоз. висловами.

sapio, 3. sapii, (sapor) α) смакувати у чім, male s. не мати доброго смаку; *occ.* пахнути чим, заносити чим, crocum Ci. β) мати смак, palatus Ci. γ) бути розумним, розсудним, мудрим, ceteri Ci sapias H май розум! *occ.* з *acc.* розуміти, знати, понимати, розбирати, nihil Ci не мати глуздів, не второпати, recta Ci розумно думати, nihil parvum H не гадати про марниці.

sapor, ōris, m. (sapere) α) по-, смак, tardus s. māli V довгопахущий єго ‚медок'. β) сок, ласощі, tunsus V; *occ.* запах, пахощі, adspergere s. V. γ) (як змисел) смак, вкус, розум, суд, vernaculus Ci наський дотеп, homo sine s. Ci неокресаний.

sarcina, ae, f. α) тягар, вага chartae H жмут; обр. rerum O важкість правлїня. β) плід, дитина, matris O. γ) ра́нець; *pl.* вюки, о-, клунки, ¸пакунки', ¸бесаги' (жовнїрів), sub s. C в походї, s. colligĕre C вирушати в похід, далї, in medium conicere L поскидати на купу.

sacrinārius, 3. дотичний вюків = вючний, воєнний, iumenta C вючаки.

sarcinulae, ārum, f. о-, клуночки, пакуночки Pli.

sarcio, 4. sarsi, sartus. α) загоювати; обр. β) за-, латати, зашивати, на-, поправляти, надолужувати, поповняти, за-, по-, лагодити, gratia male sarta H не віддана. PPP. **sartus,** 3. по-, справлений, по-, об-, відновлений, sarta tecta exigere Ci наглядати будову, s. tectum conservare, habere Ci Pl старанно зберігати.

sarculum, i, n. кияня, мотика, оска́рд, казьма, cana O H sarculo findere H скородити = розбивати груду.

sario, 4. обсапувати, сапати Pl.

sarissa, sarīsa, ae, f. довга македонська сулиця, спис L.

sarīsophorus, i, m. македонський ратник L Cu.

sarmentum, i, n. α) зелена віт(к)а, лїто́росток, гілька, пасинок, *pl.* гіле, вите. β) прутє, arida L хворост, ріще; fasces sarmentorum L тарасине.

sat, (= satis) *adv.* досить, доста, s. este Ci буде́, s. habere Ci мати доволї = вдоволяти ся, sat agere Ci мати повно до роботи, клопотати ся.

sata, ōrum, n. гл. sero 3. II.

satelles, itis, m. f. α) сердюк, гридень, дружник, *pl.* regii L прибічна кор. сторожа, сердюччина. β) товариш, прибічник, супутник, virtutis H товариш, Orci H = Cerberus, Jovis Ci орел. γ) поплечник, прислужник, посїпака, scelerum Ci.

satiās, ātis, f. α) на́сит, по-, достаток, достатки, divitum T. β) пересит, нехіть, відраза; з *gen. obi.* vini L.

satietās, ātis, f. α) ситність = на́сит, достатність, ad s. Cu у-досить. β) пересит, нуд, брид, нехіть; *absol.*; з *gen. subi.* aurium Ci; з *gen. obi.* vivendi Ci відраза до; *pl.*: s. amicitiarum Ci осоружні.

satillum, animae Pl трошки житя.

satine = satisne (перед самозвуком, sátin) satin est? Ci доста? бу́де?

satio, 1. α) ситити, насищати, нагодовувати, на-, кормити, alqm rē Cu O. β) (удосталь) вистачити кого чим (удозвіль) подостачати щось, угоноблятн кого чим, вдоволяти, заспокоювати, загоджувати, famem O утолити, somno satiatus L виспаний, populum Ci втихомирити, prosperis adversisque T зазнавати доволї долї й недолї. γ) пересищати, numerus Ci; *pass.* нудити ся, чути нехіть, відразу, навскучило менї, надоїло менї, ludo H; *poët.* з *gen.* caedis O.

satio, ōnis, f. (serere) α) сїянка, сївба, ви-, засїв(ок), Ci; *occ.* по́садка, садженє, V. β) *pl.* засїяні ниви, засїви, лани Ci.

satira, гл. satura.

satis, I. *indecl. adv.* α) достатний, досить, достатнє, доста, по́дост(а́тком), доволї, у во́лю, як слїд, consul s. est L вистачає; s. est з *inf.* = *subi* H s. esse ad alqd C in alqd O; s. habere (putare, credere) бути радим, за-, вдовол(ьн)яти ся чим; з *inf.* id N C; в умовн. реч. з si ... N; часто *subst.* з *gen.*: s. praesidii N Ci достатня защита, non s. firmitates Ci недостатня сила. β) звич. в *comp.*:

satius, досить добре, досить корисно, лїпше, хосеннїйше; з *inf.* і *acc. c. inf.* N Ci. II. *adv.*: досить, доста, значно, доволї, по́дост(а́тком). 1. при verba-x: te s. laudare non possum C не можу досить нахвалити ся, s. scio Ci Cu цїлком добре. 2. при *adi.* s. sanctus Ci. 3. при *adv.* s. grandis C велеченький. III. **satis superque,** у зайвину, удо́сталь, в повнї, задосить = забагато, надто, бїльше як треба. 1. *adi.* vis aquae alci s. s. est S. 2. *subst.* s. s. suarum rerum Ci. 3. *adv.* s. s. me ditavit H. **satis-accipere,** дістати кавцию, запору́ку, обезпечене, **satis-dare,** скласти кавцию, дати поруку, заставу, **satis-datio,** ōnis, f. кавция, запорука, обезпечене; **satis-facere,** α) до-, годити, кому, (задовіл) у-чинити, вдоволяти, у-, задовольняти, угоноблятн кого чим, Siculis Ci вволити їм волю. β) (вірителя) відшкодувати, сплатити, Fufiis Ci. γ) ви-, оправдувати ся, звиняти ся перед, alci C de iniuriis C. δ) доказувати, доводити, з *acc. c. inf.* N; alci de eo Ci, **satis-factio,** ōnis, f. α) догода, угоно́бба, оправдане, ізвина, перепросини, опрощене, Ubiorum Ci. β) кара, покута, каяне, s. recipere T каяти ся.

sator, ōris, m. α) сївач, сїйник. β) родитель, батько, творець, спричинник, підмовник, причина, litis L до.

satrapēa, ae, f. намісництво, сатрапія Cu.

satrapēs, ae, m. перський намісник, сатрап, (*acc.*-ēn Cu, у N-em; *dat.*-ae Cu; *gen.*-is N; *abl.*-e Cu).

satur, ura, rum (satis) α) сит(н)ий, насищений, наїджений, conviva H; чим? з *gen.* H. β) повний, багатий, заможний, роскішний, s. colore V красий, praesepia V повні ясла.

satŭra, ae, f. 1. мішанина, всячина, per saturam S мішма, сумішно. 2. satŭra = satĭra = fabula, драматична імпровізация, др. ⌊потпурі⌉ L VII. 7. 3. насмішливий стихотвір.

saturēia, ōrum, n. чебрець O Pl.

saturitās, ātis, f. насит, saturitate ebrius Pl спитий; ситність, достаток, rerum Ci.

saturo, 1. (satur) α) ситити, насищати, alqm rē O V. β) на-, кормити, на-, годувати, se sanguine civium Ci нассати ся, fimo V гноїти (мéрвити), saturata murice palla O закрашений нею (багри́ва багряниця). γ) вдоволяти, угонобляти кого чим, eos honoribus Ci dolorem V (*acc. graec.*)

satus, ūs, m. (serere) α) сїйба, садженє, посадка, vitium Ci. β) с-плодженє, рід, satu Jovis editus Ci син Юпітра. γ) засїв, зерно, s. accipere Ci.

satyriscus, i, m. малий сатир Ci.

satyrus, i, m. товариш Діонїза, сатир, Phryx O Marsyas, satyrorum scriptor H грецьких сатір.

sauciātio, ōnis, f. раненє Ci.

saucio, 1. ранити, калїчити, вражати, abs.; genas ungue O подряпати, vomer humum O борознить.

saucius, 3. по-, з-, ранений, по-, скалїчений, graviter Cu Ci; з гр. *constr.* vulnere pectus V на грудях; *subst.* saucii, ōrum, m. ранені, ранні C; *metaph.* telus vomeribus O поорана, glacies sole O та́ла, trabs securi O надрубана, mālus Africo H ушкоджений, regina s. curā V зранена журбою кохання, a nostro igne O закоханий у мéнї.

sāvium, ii, n. поцїлунок.

sāvior (suāvior), 1. цїлувати, eos Ci.

saxētum, i, n. скелї, камінє, каміняче Ci.

saxeus, 3. (saxum) скелистий, камянистий, камянний, s. umbra V тїнь скелї, stupuit O мов закамянїла, Niobe s. facta O закамянїла

saxi-ficus, 3. (saxum faciens) переміняючий в камінь O.

saxi-fragus, 3. (frangere) каміноломний Ci.

saxōsus, 3. скелистий, камянистий, montes V урвисті, sonans Hypanis V по скелям ревучий.

saxulum, i, n. каміню(ч)ка Ci.

saxum, i, n. камінь, скала, скеля, від-, обломок; *pl.* s. iacere Ci кидати камінєм, praerupta Ci урви́ще, s. latentia O підводні стрімяки, cavum H (= Cyclopea s. V) печера, silex L кремінь, rubra Ci L каміноломи, sacrum C O свята скеля на Авентинї; *occ.* quadratum L чотирогранні квадри, alqd saxo struere V з каміня, saxo circumdare O муром, e saxo alqd sculpere Ci = alqm saxo ponere H ви-, різьбити з мармуру.

scaber, bra, brum (scabere) α) рапавий, шерепатий, шорсткий, tophus V O mola O з рапавої ляви. β) паршивий, миршавий, нехарний, нечистий, oves Pl robigo V переїдаюча, Philippus H неголений.

scabiēs, ēi, (scabere) α) рапавість, шорсткість, ferri V. β) сверблячка, чуханка, струп, пархи, короста, лїшаї, ovium V. γ) кортячка, забаганка, lucri H.

scabillum, i, n. (*demin.* до scamnum) ослінчик, лавочка, стільчик, підніжок; обр. деревляна підошва акторів Ci.

scabo, ere шкря́бати, скребти, дряпати H.

scaena, ae, f. (scēna) намет α) поміст, обстава в театрі, сцена, scaenis agitatus V всюди виставлений, scaenae ostentatio L театральне представленє, scholasticorum T мовниця. β) затїнок, тло, silvis coruscis V мерехтїючим узлїсям обведений затишок. γ) виднота́, ява, видцї, суспільство, in s. esse O стати помітним, ea minus in s. sunt Ci не конче явне, s. manet O жде світ. δ) гра, комедия, criminis T.

scaenicus, 3. α) (дотичний) сцени, сценїчний, adulteria O на сценї. β) актор Ci = s. artifex O.

scaevola, ae, f. лївак L.

scaevus, 3. α) лївий. β) западний, portae V (в Трої).

scālae, ārum, m. (a scandendo) східцї, сходи, драбина, ступанка, in scalis latuit H під сходами.

scalmus, i, m. весловий кілок, сво́рінь, navicula duorum s. Ci двовесловий; обр. s. videt Ci весло = корабель.

scalpellum, i, n. (*demin.* до scalprum) різець Ci.

scalpo, 3. psi, ptus α) шкреб(та)ти, шкрябати, дряпати, порпати, terram unguibus H. β) видовбувати, вирізувати, різьбувати, querellam sepulcro H вирити на гробі.

scalprum, i, n. різець, різак, ніж, рильце, sutoris H ґнипéць, fabrile L долото, s. petere T ножик.

scammōnia, ae, f. прочищуючий сік, з повóю (ростини) Ci.

scamnum, i, n. скамниця, лавочка, ослін; *occ.* regni Ci престіл; sub pede O стільчик, підніжок

scando, 3. di, sus α) ступати на, підоймати ся, сходити на, лїзти, in aggerem L спиняти ся на L supra eum T виносити ся понад, eōdem H. β) *trans.* Capitolium H; обр. cura naves H.

scandula, scindula, ae, f. (scindere) драниця, ґонта Pli.

scapha, ae, човен, чайка, байдак H.

scaphium, ii, n. чарочка, ківшик Ci.

scapula, ae, f. лопатка; *pl.* плечі, спина, O Pli.

scarus, i, m. рід морської риби H O.

scatebra, ae, f. (бючий) ключ, живéць, (кринична) нора, (бистре) жерело V.

scateo, 2. (також scatĕre) ui α) джерелити, норіти, fontes бють джерелом β) бути повним чого; з *abl.* arx fontibus L обтїкає ними, mare beluis H аж кишить.

scaturrex, igis, f. живéць, ключ, буркут L.

scaurus, i, 3. криво-, клишоногий H.

scazōn, ontis, m. рід тріметра Pli.

sceis = scīs Pl.

scelerātus, 3. *adv.* ē α) осквернений, оказянний, limina O vicus L злочинників, campus L при porta Collina, де замуровували проступних весталок. β) нечестивий, про-, триклятий, злочинний, грішний, sedes V Ci грішників, ˻пекло˼, in deos Ci безбожний, s. limina V підземелє, s. poenas sumere V покарати грішника; *subst.* m. грішник, злочинник Ci; *fem.* злочинниця O. γ) страшний, frigus V люта, Proteus H безталанний.

scelero, 1. (scelus) оскверняти (переступством), manus V.

scelestus, 3. *adv.* ē, (scelus) злочестивий = злочинний, безбожний, про-, переступний, три-, клятий, беззаконний, facinus Ci злочинство, res Ci злочин.

sceletus, i, m. мумія, кістяк O.

scelus, eris, n. α) злочин(ство), переступ, про-, вина, лиходїйство, гріх, divinum L проти богів; з *gen.* legatorum L їм заподїяне, scelera facere (ēdere ad-, committere) провинити ся. β) лицемірство, злоба, лукавство, безбожність, s. pugnat Ci. γ) злочинник, лиходїй, s. attingere Ci s. artificis V лукавник. δ) кара за переступ, s. merēre V. ε) нещастє, hoc Pl.

scēna, ae, f. гл. scaena.

scēptri-fer, fera, ferum булавоносний O.

scēptrum, i, n. α) скипетро, булава, жезло, бéрло N. β) держава, королївська власть, reponere in sceptra V знов підняти на престіл.

scēptūchus, 3. булавоносний; *subst.* **scēptūchus**, i, m. маршалок T.

scheda, ae, f. (scida), листок паперу, карточка Ci.

schola, ae, f. α) відчит, виклад, s. habere, explicare Ci викладати, altera Ci инший зміст викладів. β) місце науки, школа, pueros in scholas deducere T politus ex s. Ci вишколений. γ) школа = гурт учеників, секта, philosophorum Ci.

scholasticus, 3. належний до школи, шкільний, реторичний; *subst.* ретор, мовник T Pli.

sciens, tis, *adv.* enter α) знаючий, умiючий, nihil Ci. β) свідóмий, s. offendit Ci свідомо. γ) умілий, умітний, обізнаний, вправний, зручний; *abs.* homo Ci; з *gen. obi.* belli S; *poët.* з *inf.* H.

scientia, ae, f. α) знанє, с-, відóмість, id alcis s. fugit Ci єму невідомо, але: alcis de re s. est Ci відомо про справу, знає про ню; з *gen. obi.* voluptatum T. β) умілість, справність, зручність, вправа; з *gen. subi.* s. atque usus militum C теоретичний і практичний досвід; з *gen. obi.* rei militaris C Ci; in rē Ci; efficax s. H чари.

scī-licet, α) отже знай, знати що, з *acc. c. inf.* S. β) розуміє ся, а вже-ж, очевидячки, видко; втручено: fortuna, cui s. placuit S. γ) іронїчно; невжеж, чейже, на жаль (особливо в питанях), s. ut prostes H чей-же не на те, щоб ... δ) головно, бо-ж, то-б-то, се-б-то, значить, alis tempore, tunc s., s. cum Ci саме тодї, як.

scilla, squilla, ae, f. морський рак H.

scindo, 3. scidi, scissus α) розривати, розтинати, роздирати, розломлювати, розлуплювати, лупати, колóти, на силу роздїлювати, scissa vestis L розірвана; quercum cuneis V розплїшити клинами, vallum ferro C V проломлювати, latus flagello O побивати; обр. puppis aquas O перетинає, agmine silvam et limitem T проходити й проторувати, viam per stagnas V перемостити, verba fletu V перервати, scissum genus vocum Ci рапавий. β) *medial.* = *refl.* роздїлювати ся, розходити ся, scindit se nubes V; обр, in contraria studia vulgus V думки єго не годять ся, in duas factiones scindi T порізнити ся на два стороництва.

scindula, гл. scandula.
scintilla, ae, f. искра O Cu Ci.
scintillo, 1. āvi искрити, сипати искрами, oleum V.
scintillula, ae, f. искорка Ci.
scio, 4. scīvi (scii) scītum est α) знати, відáти, довідати ся, дізнавати ся, scires, a sanguine natos O знати, що . . . fac, ut sciam Ci щоби-м був звісен, най знаю, eo non sciente Ci без єго відома; з *obi.*: id L; quod sciam Ci о скільки знаю; неособово: Ameriae scitum est Ci довідали ся = знали, ex = de alqo sciri potest Ci від него можна довідати ся . ., але: de Sulla Ci про Сулю; з *acc. c. inf.* Ci; з додуманим *subiect*-ом: scio tibi ita placere Ci; з зал. пит. C Ci; *relati*-вне речене = *obiectum:* non scit, quod augurem decet Ci; haud scio an мабуть, відай. γ) розуміти, уміти, с-пізнати, litteram Ci; з *inf.* L Latine scire Ci (*sc.* loqui); *pf.* scīsti, ст. fut. scībo, sceis = scīs Pl.
scīpio, ōnis, f. булава, палиця, жезло L.
scirpeus, 3. рогозовий, комúшовий, imago O віхоть; **scirpea,** ae, f. рогóжка на віз O.
scirpus, i, m. рогіз, комúш, о-ситняг лепеха Pli.
scīscitor, 1. (*frequ.* до scisco) до-, ви-, перевідувати ся, до-, випитувати ся, quonam femina T звідкіль дізнала ся, alqd ex alqo Ci від, de alqo O про кого; deos L питати ся їх; зал. пит. L.
scīsco, 3. scīvi, scītus (*incoh.* до scīre) α) рішати, розпоряджати, голосувати за; *abs.* Ci populus rogationem Ci голосував за уставою. β) постановляти, ухваляти, plebs з нам. реч, ut Ci.
scissus, 3. гл. scindere.
scītor, 1. = *poët.* sciscitor. 1. *inf.* scītarier O замість scīscītārī; у V допитувати ся у.
scītum, i, n. (*subst.* PPP до scīscĕre) рішенє, рішенець, ухвала, по-, установа, розпорядок, plēbī (plebei) scītum, plebis L.
***scītus,** ūs, m. (sciscere) лиш *abl.* plebis scitū L (за) ухвалою народу.
scītus, 3. *adv.* ē (PAdi. до scīscere) α) умілий, умітний, свідóмий, досвідчений, обізнаний; з *gen.* lyrae O. β) зручний, справний, удобен, удобний, тонкий, id mihi s. videtur Ci розумна гадка, dictum T влучне слово.
scolis, is, f. тúрса, трачúнє H.
scomber, bri, m. макрель.
scōpa, ae, f. прут; зв. *pl.* **scōpae,** ārum, мітла H; scopas dissolvere Ci роз-, кидинити, vir s. dissolutae Ci кидинник.
scopulōsus, 3. скелистий, mare N Ci.
scopulus, i, m. α) шпиль, щовбá, скала, стромовина, Mavortis O = Areopagus. β) (підводний) камінь, п. стрімлак, s. et ferrum in corde gestare O бути нечулим і невблаганим, scopuli rei p. Ci ‚колоди' для держ., acutus V прискалка, e scopulis natus O безчуственний.
scorpios, -us, ii, **scorpio,** ōnis, m. α) скорпій, elatae metuendus acumine caudae s. O грізнúй жалом піднесеного хвоста. β) метавка, кидавка.
scortātor, ōris, m. розпу(с)тник, блудник H.
scorteus, 3. шкіряний, шкурятаний; *subst. pl. n.* реміння O.
scortum, i, n. α) шкіра β) блудниця, розпу(с)тниця, повія, перелюбниця, ледащиця Ci.
scrība, ae, m. писар, секретар, equitum Cu їх письмоводець.
scrībo, 3. psi, ptus. α) ‚скреб(та)ти', черкати, вирива́ти (ви́рити), вирізувати, рисувати, писати, lineam Ci columnam litteris Cu записати, glans scripta C пописана. β) на-, писати, epistulam ad alqm Ci = alci написати, кому, artes O наукові підручники, poemata H складати, scribendi studium Ci письменництво; *occ.* описувати, оповідати, з'ображати, formam H bellum SL scribēris Vario (dat) H B. тебе прославить; з *acc. c. inf.* Ci N; *pass.* scribitur nobis Ci пишуть нам. γ) писати до, кому, письменно дати знати, доносити листовно, при-, пере-, наказувати кому, повідомляти кого, ad alqm, alci; з нам. реч.: scribit alci, veniat C = ut veniat L з ne N; з *inf.* obsequi T; *pass.* scribitur nobis Ci пишуть нам; зміст листа в *acc. c. inf.* Ci. δ) 1. (жовнірів) списувати, набирати, затягати, приймати, milites LS; hunc tui gregis H до твого гурту. 2. (наслїдника) настановляти, назначувати, eum heredem H Ci eos testamento C. 3. (гроші до виплати) визначувати, переказувати, decem a Nerio H = 10.000 сестерців у банкера Нерія.
scrīnium, ii, n. скриня, пушка, тобівка (на су-, звої паперу), scrinia pasco H книжок.
scriptio, ōnis, f. α) писанє Ci. β) писаня, опис, *pl.* Ci.
scriptito, āre (*frequ.* до scriptāre) α) часто писати, ad me Ci. β) (про письменника) писати, orationes Ci по-, на-, списувати.
scriptor, ōris, m. (scribere) α) писар, librarius H переписувач. β) автор, письменник,

proscriptionis Ci що описував, legum Ci укладач, rerum Ci звітник (справоздавець). Latini Ci дієписці; *occ.* поет, scriptorum chorus H belli Troiani H Гомер.

scriptulum, i, n. ри́сочка, лїнїйка, черточка, значок O.

scriptum, i, n. (P Adi. до scribere) α) ри́са, лїнїя, черта, lusus XII. scriptorum Ci гра в шахи. β) начерк, розвідка, письмо, лист, *pl.* рукопис, писаня, твори. de re Ci, de scripto dicere Ci ви-, відчитувати, Etruscorum Ci книги; *occ.* письменний розпорядок, illud Ci. γ) буква (закону) = закон, s. sequi Ci tabellae s. habentes L.

scriptūra, ae, f. (scribere) α) писанє, scripturā mandata dare Ci письменно. β) опис, спосіб писаня, eorum T. γ) письмо, -твір, дїло, actorum T записки. γ) о́плать за пасови́цю, s. habere Ci наймати пасовище, vectigal ex s. Ci пастівнé.

scriptus, ūs, m. писанє, s. facere L писарювати.

scrīpulum, гл. scrūpulum.

scrobis, is, *mf.* яма, діл C; *occ.* гріб T.

scrōfa, ae, f. свиня, льоха, самура.

scrōfi-pascus, i, m. свинопас, свинар Pl.

scrūpeus, 3. (scrūpus) камянистий, стрімкий, spelunca V печера. β) небезпечний, cotes Ci підводні стрімляки. γ) точний, старанний Pl.

scrūpōsus, 3. каменистий, нерівний Pl.

scrūpulum, i, n. **scrīpulum,** найменша вага = $\frac{1}{24}$ uncia = $\frac{1}{288}$ as = 1·14 ґрамів O.

scrūpulus, scrīpulus, i, m. α) каміньчик. β) непевність, непокій, сумнїв, вагання, s. inicere Ci занепокоїти, sibi ex anima evellere Ci заспокоїти ся.

scrūpus, i, m. α) стрімляк. β) (не абиякий) сумнїв, непевність, alci s. haeret Ci непокій.

scrūta, ōrum, n. лахи, лахмітя, дранть H.

scrūtor, 1. α) об-, про-, перешукувати, об-, перетрушувати, трусити, нишпорити, eos N domos Ci ignem gladio H штурляти, semianimem T обрабувати; обр. animos T старати ся збагнути. β) старати ся дізнати, пізнати, ви-, до-, розслїджувати, шукати за, arcanum H ви́крити.

sculpo, 3. psi, ptus (scalpere) вирізувати, витинати, різьбити, ebur O статую, infabre H обробляти.

sculptilis, e вирізаний, opus O горорізьба, (зі слоневої кости).

scurra, ae, m. сміхованець, забавник, жартун, бла́зень, locuples Ci чепурун, красю́к.

scurrīlis, e *adv.* iter блазнуватий, блазенський Ci Pli.

scurrīlitās, ātis, f. блазенство, смішки T.

scurror, ārī α) блазнувати, смішити. β) примилювати ся, під-, прилизувати ся, mihi H.

scūtālis, e (scūtum) щитовидний; *subst.* **scūtāle,** is, n. пращовий ремінь L.

scūtātus, 3. узброєний в довгий щит, довгощитний; *pl.* **scūtātī,** ōrum, m. щитоносцї щитники, L.

scutella, ae, f. (*demin.* до scutula) чарочка Ci.

scutica, ae, f. кнут, нагайка O.

scutula, ae, f. α) валок, s. subicere C. β) полумисок; обр. ромб C.

scūtulum, i, n. (*demin.* do scūtum) подовжний щито́к Ci.

scūtum, i, n. α) (чотирокутний, дерев(л)яний) щит (обтягнений шкірою і обби́тий желїзом $\frac{3}{4}$ *m* завши́рки, a $\frac{1}{4}$ *m* завви́шки) L V. β) захист, защита, оборона, поміч, s. dare in iudicio Ci боронити, scuto opus est L.

scyphus, i, m. чаша, чарка, ку́бок H.

scytala, ae, **scytalē,** ēs, f. валочок, патичок; *meton.* тайний наказ N.

sē sēsē, *pron. refl.* ся, собі, себе; але sui = *gen. posses.* свого, себе, самого. 1. пряме *refl.* часто як dat. ethicus: quid sibi clamor vult L що то за крик? 1. скісне *refl.* в зал. реч. і *acc. c. inf.* (oratio obliqua) відносить ся до підмету головного речення: ab eo petit, ut rem ad se mittat Ci єму; часто скріплене через *-met.*: semet prognati H єго власні дїти. 2. inter se є pron. reciprŏcum: один одного, між собою, взаїмно, обопільно, поспо́лу.

sēbum, i, n. товщ, лій, тук Pli.

sē-cēdo, 3. cessi від-, уступати, ви-, відходити (на бік), віддаляти ся, сторонити ся, від-, отягати ся, відлучати ся; *absol.* se a bonis Ci відлучати ся, in abditam aedium partem S укрити ся, de coetu O жити відлюдно, in montem sacrum L вимандрувати на, a patribus S віддїлити ся.

sē-cerno, 3. crēvi, crētus α) відокремлювати, ви-, віддїляти, дїлити від, віддаляти, відмежувати; *absol.* flores O вибирати, partem praedae in publicum L для скарбу; з *abl.* me nemus populo H від; з *praepos.* secerne te a bonis Ci Europen ab Afro liquor H ґібральтийський пролив. β) віддїлювати = вилучати, amicos Ci. γ) віддріжняти, розпізнавати; з *abl.*: iusto iniquum H; з praepos: alqm a b alqo Ci.

sē-cessio, ōnis, f. (sēcēdere) α) у-, відступлене на бік, віддїлене, s. facere C Cu бунтувати ся, але: primores s. faciunt L відступають на бік (задля поради). β) (полїтична) відлука, п. розбрат, illa Ci plebis in montem sacrum Ci L вихід.

sē-cessus, ūs, m. (sēcēdere) α) відлюдність, самот(ин)á, scribentis O. β) самотність, захисток, на відшибі, бóсторонь, in s. longo sub rupe cavata V в заходистій печері; *occ.* s. amoeni T пробуток на селї.

sēcius, гл. secus.

sē-clūdo, 3. si, sus, (claudĕre) α) окремо запирати, замикати, відтинати, alqd a luce Ci seclusum nemus V відлюдний = віддалений. β) відокремішити, віддїляти, дїлити, alqd a re C Ci curas V не журити ся.

seco, 1. secŭi, sectus (але secatūrus) α) сїкти, розсїкати, краяти, різати, тяти, від-, ви-, розтинати, від-, про-, розрізувати, pabula C косити, via secta V обмежена, unguem H обтяти, viscera in frustra V порозтинати, secta abies V тертиця; *occ.* 1. рубати на платви, пилити, robur V колоти на полїна, marmora H ломити, лупати, sectus elephantus V платви із слоневої кости. 2. вирізувати, витинати, (оперувати), eum L ense vulnus V. β) сїкти, ранити, калїчити, шматувати, genas ungue O дряпати, sectus flagellis H розпанаханий, glacies plantes V нївечить. γ) перетинати = про-, переб̀ігати, Thybris culta V pontum V fluctūs V перепливати, aethera pinnis V = auras V перелїтати; з *obl.* viam O V промостити собі, торувати, Iris arcum V помчала дугою; spem V надїяти ся, гріти надїю. δ) віддїлювати, дїлити на, від-, розмежовувати, Allia populos V orbis sectus H половина землї (= Европа); *occ.* рішати, secantur lites H = dirimuntur.

sēcrētio, ōnis, f. (sēcernēre) ви-, віддїлюване, від'окремішене Ci.

sēcrētus, 3. (P Adi. до sēcernere) α) віддїльний, віддїлений, від'окремішений, відрубний, відмежений, окремий, arva V auris H кожде для себе; a rē Ci. β) (про місцевости) самотний, віддалений, далекий, на самотї, бóсторонь, на бдшибі, domus V colles T безлюдні, loca H пустéлї, s. in acta V на устороннім побережу. γ) (з *abstr.*) по-, тайний, скритий, artes O чари, відьомства; присудково: secreta pugnam erige V потай, нишком, secretiora ministeria S тайні вірники; *subst.* **secrētum,** i, n. α) окремішність, самота, зáтишок, secreta Sibyllae V самотна печéра, secreta nemorum O віддалені лїски, secretiora Germaniae T дальше положені части її, abducere in s. L на бік, petito secreto fortuna aperit T упóтай; in secreto Cu L на самотнім місци; *adv.* **sēcrētō,** на боцї, тайком, сам на сам, в чотири очї, без свідків, s. agere C s. monēre S s. ab aliis L. β) тайна, тайні листування, litterarum secreta produntur T patris T тайні заходи.

secta, ae, f. α) тор, слїд, via et s. Ci. β) (напрям) путь, шлях, дорога, vitae Ci спосіб житя, житка. γ) полїтичне сторонництво, optimatium Ci mea s. L sectam secuti L прихильники. γ) фильозофична школа, секта, Epicuri Ci.

sectārius, 3. валашний, vervex Pl скоп.

sectātor, ōris, m. товариш, прихильник, сторонник; *pl.* при-, пóчет, сторонництво, Gabinii Ci lex Fabia de numero sectatorum Ci клїентів. domi s. T заходить до него.

sectilis, ē, (secāre) розрізаний, ebur O табличка із слоневої кости.

sectio, ōnis, f. (a secando) α) розрізуване, перерізка, розтинане. β) роздїл здобутого майна, продаж посїлостий вигнанців, scelus sectionis Ci. γ) продажне майно, се-б-то злїцитована добич, oppidi C.

sectius, гл. II. secus.

sector, ōris, m. (a secando) різун, collorum Ci горлоріз, bonorum Ci купець, s. (= latro) Pompei Ci Помпеєвого майна. zonarius Pl мошенкоріз.

sector, 1. (*frequ.* до sequi, раз у раз товаришувати кому) α) слїдкувати за, захожувати, ходити, іти за, candidatos Ci pueri eum Ci бігають за ним, eum servi Ci єму все до услуг. β) *poët.* полювати на, apros V. γ) слїдити за, гнати за, добивати ся чого, matronas H ганяти, ся, за ними, eum flagello H угоняти ся за, levia H намагати до гладкости, virtutes T допинати ся їх; з зал. пит. mitte s.. quo . . . H перестань слїдити, де . . .

sectūra, ae, f. (a secando) різане; *meton.* яма, aerariae Ci рудокопи.

sē-cubitus, ūs, m. спане на самотї O.

sē-cubo, 1. bui, лежати на самотї, спати окремо O.

seclūm, гл. saeculum.

se-cum, із собою Ci.

sēcundāni, ōrum, m двояки, се-б-то жовнїри 2. легїону L T.

secundo, 1. (secundus) провожати, сприяти, щастити; *absol.* secundante vento T

з погожим вітром; incepta V почи́н, вінчати успіхами, visūs V щастити гараздом.

secundus, (P Adi. до sequi) I. α) наступний, слїдуючий по, безпосередний за ким, найбли́зший, зараз по, nil s. H стоїть на рівні; *occ.* стоячий низше, менший, nulli virtute s. V не уступає перед нїким що до хоробрости, panis V разовий. β) на другім місци, другорядний, другий, acies L Ci C s. lumine Ci = die sequenti другого дня, mensa Ci N приємаки, заїдки, десерт, s. partes tractare H грати ролю девтераґонїста, Balatro H другорядний актор; *subst.* secunda (*sc.* hora = наша 7—8 рано). II. α) пливучий за, уплинь за водою, пригідний, погожий, (про вітер, воду), Aquilo H ходовий, s. aquā L = s. flumine C Cu пру́дом, за водою, долї рікою; s. mari s. L з відпливом, s. vela O напялі, надуті вітром = s. sinus H; s. currū (*dat.*) dat lora V покотющій колесни́цї; *metaph.* прихильний, ласкавий, корисний, s. clamore V = серед веселого наклику, s. populo Ci = s. auribus L при радіснім крику, Mars щасте у війнї, s. diis V Cu з божої ласки, коли їх ласка, auspicia alci Ci сприяючі. β) щасливий, щасний, успішний, secundae res C N щасте, благоби́т, відрадні обставини, талан-доля (*opp.* res adversae неталан, нещасте); *subst.* **secundum,** i, n. N *pl.* H щасте, талан-доля. 1. *acc. n. sg.* secundum, *adv.* α) позаду, по, за. 2. *praep.* з *acc.* по, за, поза, після, s. quietem Ci по дріманцї, s. ea C Ci L потім, відтак, після того, упісля. β) поуз, уздовж, мимо, попри, s. mare C край моря = узберіж . . . γ) (після), по. із, за, відповідно до, для, s. naturam C Ci s. alqm iudicare Ci голосувати, за, з ким, s. partem litem dare L рішати (в хосен) за = сею стороною, s. Flavianos T в їхню користь, за. 3. *abl. n. adv.* **secundō,** на другім місци, відтак, primum . . . s. . . . Ci.

secūri-fer, fera, ferum з'оруженний топором = **secūri-ger,** gera, gerum топірник, сокирник O puella O Амазонка.

secūris, is, (*acc.* im, рідко em, *abl.* i) f. (secāre) α) сокира, топір, anceps O = bipennis обосїчна; securi ferire (percutere) Ci стяти голову катівським топором. β) удар, рана, s. infligere rei p. Ci ушкодити. γ) сила, панованє, власть, бо у fasces лїкторів були secures (топірцї) знаменами консульської власти, Gallia subiecta securibus C підвладна римській кормизї, ponere secures H достойности.

sēcūritās, tātis, f. α) безжурність, душевний супокій Ci. β) безпечність, оберега, за-, обрєпека, annonae T. γ) недбаліcть, scribendi Q.

sē-cūrus, 3. α) безжурний, спокійний, небоя(ь)кий; *abs.* pro me T; з *gen. obj.*: s. futuri Cu O; de rē; з ал. пит. H non sum s. (= non curo) не . . . L. β) *poët.* веселий, радісний, s. olus H з мирі спожитий, Lethe O розрадниця, latices V розганяючі тугу = напій безжурности. γ) байдуж(н)ий, необачний, iuris dictio T недбалий. δ) рідко = tutus захищений, певний, безпечний, locus L T luxus T tragoedia securior T не так небезпечна.

I. secus, *indecl.* n. (sequi) I. α) потомство, virile N сини. β) *subst.* = sexus рід, ¸пол¸ L S T.

II. secus, *adv.* наступно, опісля, non multo s. Ci трохи пізнїйше; *subst.* non s. virium T менше. β) инакше, не так, non s. H так само, non s. quam Ci haud (non) s. atque (ac) . . . N V Ci не инакше як = цїлком так, як. γ) инакше як повинно бути, нещасливо, недобре, лихо, (*opp.* recte, beate, bene) s. cadere T s. cedere S не щастить ся, не веде ся; *compr.* **sequius** L S **sētius,** инакше, менше, неконче добре L не менше V haud s. V; **nihilo sētius,** neque eo setius N все таки, а таки, рівно-ж, однак все, то такий, quod sequius sit L що-б все таки.

sēd, sē, sĕd (*adv. abl. pron. refl.*) I. α) окремо, для себе; *adv.* sēd (= роз-, від-.) в verba-х sē-dūco, -iungo, -cerno. II. *praepos.*: sē(d) = sine без, в старих написах: sed fraude Ci в lex XI. tab; sē-cūrus безжурний. III. *coniunctio*: а, але, однак, лиш. 1. по переченях, non illi, sed mihi datur V non solum (modo, tantum), sed (etiam) не тільки, але й. 2. поправляючи: non modo, sed potius Ci а радше, non modo, sed . . . ne . . . quidem нето що не, але однак, опроче, між тим, а прецї. γ) перебиваючи мову, гадку: але, но, sed haec pilьга hactenus Ci.

sēdātio, ōnis, f. заспокоєнє, улекша, animi Ci.

sēdātus, 3. *adv.* ē. (P Adi.) спокійний, тихий, повільний Ci L.

sē-decim, (sex-decim) шіснайцять L.

sēdēcula, ae, f. ослінчик, стільчик.

sedeo, 2. sēdi, sessum est α) сидїти; *absol.* (*opp.* stare Pl); *sub.* arbore O apud sacrum prope aedibus Ci pro aede Ci ante focos

O post me H ad latus Ci; де? з *abl.* equo Cu humo O sellā L; клясично: з *praep.* in sellā Ci in equo Ci; *poët.* nebula campo L осїли ся, = nebulae O розтелили ся. β) засїдати, раду радити, судити суди; *absol.* iudex Ci L in rostris Ci. γ) сидїти, пере-, про-, бувати, оставати ся, domi L deos omina poscens V ожидати від них знаків, sedit, qui timuit H осїв, лишив ся, amplexae simulacra V блягаючі помочи; *occ.* (бездїльно, дурно) сидїти = пережувати ся, дармувати, s. et inspectare Ci s. et cunctari L, compressis manibus L в(а)ложивши руки, circum castella V, ante moenia L стояти табором. δ) кріпко, добре сидїти = держати, прилягати, toga H лежить добре, пристає; carina vado O осїв на мілинї, in ingenio Cressa O все менї на думцї, id sedet Aeneae V на се рішив ся E. = ii sententia pugnae V постановили бити ся.

sēdēs, is, f. (sedēre) α) сидженє, сїдéць, крісло, стілець, стільчик, лав(к)а, (трон), regia L престіл; обр. місце, honoris Ci почесне м.; priores s. tenet H займає чільне місце, senectae H спокійний затишок. β) селище, житло, жилище, оселя, оседок, сельбище, мешканє, piorum H рай, тамтой світ, animae O тїло, sceleratorum Ci = scelerata O підземеле, пекло, s. placidis V в тихім гробі = s. destinatā T на упокійнім місци. γ) (залально) місце, s. altis V в основах, s. belli T бойовище, a s. imis V від самого споду, дна; *gen. pl.* sēdūm.

sedile, is, n. (sedēre) місце = сидженє, сїдець, сїдалка, крісло, лавка, ослін, prima H перворядні місця в театрі.

sēd-itio, ōnis, f. α) ‚розхід', розлука, розлад, domestica L розбрат. β) (полїтичні) свари, чвари, усобиці, per seditionem creari Ci в сторонничій боротьбі. 2. незгода, вороженє, partis Ci turbida O буча, шарварок. γ) (про військо) бунт, повстанє, ворохобня, розрух, in castris C Ci; *meton.* бунтарі, stupet L.

sēditiōsus, 3. *adv.* ōsē бунтарський, неспокійний, cives Ci ворохобні; *subst. m.* seditiosi Ci ворохобники, загорілцї; *subst.* n. seditiosa disserere T підбурювати, бунтувати.

sēdo, 1. α) (*causativum* до sedēre) садовити, казати (велїти) сїдати (лежати, класти ся), amnem V спиняти, incendium L = flammam Ci при-гасити. β) за-, успокоювати, при-, усмирячи, втихо-, замиряти, утишати, придушувати, за-, годити, ладнати, risum L згамувати, seditionem Ci приборкати, lites O certamina L залагодити.

sē-dūco, 3. duxi, ductus α) відводити на бік, відпроваджувати, eum a peste s. Ci спасти від. β) від-, роздїляти, дїлити, me dies ab illo O oculos Pr відвернути; *P Adi.* **sēductus,** 3. віддалений, далекий, recessus O consilia s. a plurium conscientia L невідома більшости.

sē-ductio, ōnis, f. відведенє на бік, відокремленє Ci.

sēdulitās, ātis, f. α) щирість, s. hominis videtis Ci. β) пильність, multae s. anus O бабка-роботуха, officiosa H на-, влазливість.

sē-dulō, *adv.* α) щиро, s. facere Ci без злого наміру. β) пильно, робітливо, запопадливо, поквапно, s. audire L уважно. γ) нарóком, ego s. feci L s. tempus terere L навмúсне.

sē-dulus, 3. α) щирий, hospes H. β) пильний, запопадливий, трудящий, робітливий, nutrix H apis O робуча, male s. nutrix O не конче піклувата.

seges, etis, f. α) ріля, царина, поле, in segetem fruges dare Ci сїяти; обр. s. gloriae Ci поприще. β) засїяна нива, об-, засїв, збіже, пашня, matura L. γ) сила, множество, багато, telorum V.

sēgnis, e *adv.* iter млавий, лїнивий, повільний, вялий, байдуж(н)ий, недбалий, оспалий, за-, гáйний, (*opp.* promptus різвий T) campus V виссане, ad alqd C L T in alqm V; з *gen.* T; з *inf.* H O; з переченєм: nihilo segnius S тим ревнїйше = non segnius O.

sēgnitia, ae, **sēgnitiēs,** ēi, f. млявість, забарливість, лїнивість T V; байдужість, оспалість, загайство; обр. maris T безвітря, тиша.

sē-grego, 1. (grex) α) віддїляти від стада, отари, oves Ph. β) ви-, віддїляти = ви-, розлучати, усувати, eum a rē p. Ci numero civium Ci виключати, pugnam L звести бій на поєдинок.

sē-iugātus, 3. віддїлений, окремий Ci.

sē-iugis, e (sex + iugum) запряжений шестернею L

sēiuges, ium, m. шестерня L.

sēiunctio, ōnis, f. ви-, віддїлюванє, дїленє Ci.

sē-iungo, 3. iunxi, iunctus α) від-, ви-, роздїляти, ви-, від-, розлучувати, здержувати, pugnam L te ab eo Ci alqd seiunctum est a rē Ci N без звязи з чим. β) розріжняти, morbum ab aegrotatione Ci.

sē-lectio, ōnis, f. (sēligere) вибір Ci.

se-lībra, ae, f. (*sēmi lībra) пів фунта, farris L.

sē-ligo, 3. lēgi, lectus (legere) ви-, добирати, iudices Ci.

sella, ae, f. (sedēre) сі́далка, стільчик, крісло. 1. curulis Ci що бу́в знаменом найви́щих урядників; *meton.* уряд Ci de s. Ci урядово. 2. сі́дець, operis Ci стільчик при роботі, варстат, aurea N престіл, Agrippinae T ноші, in ludo Ci катедра.

sellārii, ōrum, кріс́ляки, солодії, се-б-то блудники-мерзе́ники T.

selli-sternium, ii, n. пир, (в честь бо́гів, що їх з'ображе́ня садили на кріслах) T.

sellula, ae, f. (*demin.* до sella) стільчик, кріселко; *occ.* ноші T.

sellulārius, ii, m. ремісник, рукоді́йник, (що сидить на сі́дці = стільчику) L.

semel, раз, оден раз, одним словом, s. atque iterum C частійше, non s. Ci не раз то, semel . . iterum Ci у перве (перший раз) . . . у друге; з натиском: si s., ubi s. Ci коли раз . . ., cum . . . tum s. Ci раз на завсі(г)ди.

sēmen, inis, n. α) сі́мено́, сі́мя, насі́нє, зерно; *occ. pl.* висадки, s. ponere V саженици садити, vitium V пасемки; обр. semina rerum O (terrarum V) первиці. β) сі́мя́, поколі́нє, коліно, рід, кодло, leonum V. γ) накоренок, потомок, дитя, caelestia O. δ) зарід, причина, привід, почи́н, джерело, malorum Ci belli Ci справник, seminibus vigor est V первозданні люди, одарені жи́зностию, flamma V паливо.

sēmenstris, гл. sēmetris.

sēmentis, is, (*acc.* im, em) f. α) сі́йба, висів, засів; *pl.* засі́в(к)и, s. facere C Ci L сі́яти, засі́вати, обсі́яти ся. β) сі́янець, збіже, хлі́б O.

sēmentīvus, 3. дотичний засіву, dies O свято сі́во́и.

sēm-ermis, гл. sēmiermis.

sē-mestris, (sex, mensis), шестимісячний, півріччий, imperium C обмежене на ½ року.

sem-ēsus, (sēmi, edere) 3. недоїджений H V.

sē-met, гл. sē.

sēmi, (= sēm-) пів- . . . . полу . . . .

sēmi-adaperta, O на-пів відчинений.

sēmi-ānimis, e, i. **sēmi-animus**, **sēmanimus**, 3. півмертвий, півживий, ледво живи́й, artus O обомлі́лі.

sēmi-apertus, 3. на-пів відчинений L.

sēmi-bōs, ovis, m. півбик, (Мінотавр) O.

sēmi-caper, pri, m. півкозел O (Пан, Фавн).

sēmi-crem(āt)us, 3. (cremāre) на-пів спалений O.

sēmi-cubitālis, e, півлоктевий L.

sēmi-deus, 3. півбож(еськ)ий; *subst.* півбог, низший бог O.

sēmi-doctus, 3. недоучений, недоукий; *subst.* т. недоук Ci.

sēmi-ermis, e, i. **sēmi-ermus**, 3. **sēm-ermis**, **sēm-ermus**, напів уворужений L T.

sēmi-ēsus, гл. sēmēsus.

sēmi-factus, 3. до половини готовий, недокінче́ний T.

sēmi-fer, fera, ferum, півзвірячий; *subst.* півзвір, потвір. pectus V Тритона, ferus O Кентавр, villosus V (Как).

sēmi-germānus, 3. півґерманський.

sēmi-gravis, e, підпитий L.

sē-migro, 1. āvi переселяти ся, випроваджувати ся, a patre Ci.

sēmi-homo, inis, m. (= sēm' homo) півчоловік, недолюдок, facies V (Кака)

sēmi-hora, ae, f. пів години Ci.

sēmi-lixa, ae, m. перекупник L.

sēmi-lacer, 3. на-пів розпанаханий, н. розшматований O.

sēmi-mās, maris, m. двоснастий, півмужчина у O; s. ovis O скоп, Galli O скопці, різанці.

sēmi-mortuus, 3. пів-, полумертвий Ca.

sēmināriius, 3. (sēmen) насінний; **sēmināriium**, ii, n. овочева шкілка, розсадник, Catilinarum Ci для людців як Катіліна.

sēminātor, ōris, m. (sēmināre) сівач; обр. справник, творець Ci.

sēmi-nex, necis, півмерлий, полумертвий; *pl.* недоруби T; artus O закляклі.

sēmino, 1. (sēmen) сіяти; *metaph.* родити, (на світ) видавати Ci.

sēmi-nūdus, 3. півголий, rex L, pedes L майже без оружя.

sēmi-plēnus, 3. на-пів повний, неповний, stationes L майже без жовнірів, L naves Ci майже без моряків.

sēmi-putātus, 3. до половини підтятий V.

sēmi-reductus, 3. на-пів (трохи) відхилений O.

sēmi-refectus, 3. на-пів направлений O.

sēmi-rutus, 3. на-пів повалений, н. збурений L T.

sēm-is, issis, m. α) пів аса H. β) половина дваняйцятки, H S singuli s. Ci ½ сестерця, bina iugera et s. agri L півтретя морґа.

sēmi-somnus, 3. пів-сонний, дрімучий Ci Ph.

sēmi-supīnus, 3. на-пів відхилений, н. відвернений O.

sē-mita, ae, f. побічна доріжка, заулок, плай, angustissima Ci стежочка.

sēmi-ustus, 3 (ūrere) півспалений, надсмалений V L O.

sēmi-vir, i, m. пів-чоловік, bos O Мінотавр; обр. двоспастий, бабій, розкішник L; comitatus V обабіле, рознїшене.

sēmi-vivus, 3. півживий, voces Ci слабкі.

sēmodius, ii, m. пів модия.

sē-moveo, 2 mōvi, mōtus α) усувати, відводити на бік, віддаляти, ви-, роз-, відлучувати, eum a liberis Ci. β) виключати; *absol.* a rē Ci, **sēmōtus**, 3. віддалений, відлеглий, ab alqo Ci terris s. H забрана із з., обр. dictio T довірочна.

semper, *adv.* все, завсї(г)ди, завсюди, в одно, завжде, що раз, заєдно, безперестанно, від давна; з *verb. adi. subst.* Ci.

sempiternus, 3. повсякчасний, завсїдний, завждїшний, тривкий, безпереводний, вічний Ci.

sēm-uncia, ae, f. α) пів унциї, auri L Ci $\frac{1}{24}$ фунта. β) $\frac{1}{24}$ heres ex deunce et s. ($= \frac{11}{12} + \frac{1}{24} = \frac{23}{24}$), ex duabus sextulis ($= \frac{2}{72}$), ex sextula ($= \frac{1}{72}$) Ci.

sēm-unciārius, 3. що виносить $\frac{1}{24}$, penus s. $\frac{1}{24}$ % місячно = наше $\frac{1}{2}$ % на рік L.

sē-mūrius, 3. поза (мійським) муром, замійський Ci.

sēm-ustu(i)lātus, 3. на-пів спалений Cu Ci.

senāculum, i, n. сенаторська палата, збірня сенату L.

sēnāriolus, i, m. (незначний) сенар Ci.

sēnārius, 3. (sēni) шестиступневий = trimeter iambicus = ямбічний вірш Ci.

senātor, ōris, m. сенатор, член сенату; відзнака єго була: latus clavus = крайом багрена tunica, чорні черевики зі знаком C (senator) т. зв. lunula.

senātōrius, 3. сенаторський, consilium Ci сен. лавиця, збір судців O C Ci.

senātus, ūs, (senātī S Ci; *dat.* uī, ū у T) m. α) рада старших, (державна) рада в Римі, S P Q T = senatus populusque Romanus сенат і нарід (се-б-то до-рáдна законодавча власть.) **senātūs-consultum**, i, n. (= S C) ухвала сенату, думка сенату; s. legere (recitare) прочитувати їх імена із списку цензора, princeps s., що єго найперше прочитував цензор, senatu mōvere виключити зі списку, виписати (*opp.* in s. venire = стати сенатором), s. vocare скликати збір сен. β) засїданє сенату, s. est, habetur засїдає, радить, s. frequens численно зібраний, alci s. dare припустити до авдиєнциї. γ) рада старших = старшúна у инших народів, Remorum C Lacedaemoniorum N. δ) збір, гурт, philosophorum Ci.

seneca, ae, m. стáрик, старожúл.

senecio, ōnis старушок.

senectus, 3. постарілий, пó-старий, aetas S Pl; *subst.* = **senecta**, ae, f. старість H.

senectūs, tūtis, f. α) старість, високий вік, віківщина, cruda viridisque V кремезна і здоровезна. β) 1. повага, суворість, obducta H. 2. сивий (сїдий) волос, сивинá, canet V. 3. стáрики, agens Ci. γ) довгий час, д. вік, cariosa s. O.

seneo, 2. uī бути старим, заснїчувати ся Ca.

senēsco, 3. senuī α) по-старіти, ся, annis O протягом років. β) вянути, нидїти, марнїти, переводити ся, ager O тратить жизність, iis accusandis L марнувати ся, нищити ся, тим що, . . . arbor Ci сохне. γ) убувати, зникати, щезати, заснїчувати ся, минати, ся, luna Ci на ущербі, vires L S слабнуть, bellum L веде ся пиняво, consilia L нївечити.

senex, senis (*comp.* **senior**), старий, старечий, senior Charon V підстаркуватий, senior oratio Ci = стареча, розсудлива, admodum s. Ci старожилий-, денний; *subst.* senex *gen. pl.* senūm старий, стáрик, дїдок (від 60 р.), так названі seniores підстарі у війську були (від 45—60 р.) ще зобовязані до військової служби.

sēni, ae, a. α) по шість, annorum senūm; (*gen.*) Ci O шестилїтний, bis s. dies V = 12. β) шість нараз, vellera O.

senīlis, e (senex) старечий, стáрика, стариків, adoptatio T стариком.

senium, ii, n. (senex) α) старість, стареча недолужність, principis T. β) занепад, підупад, morbus et s. L. γ) суворість, жорстокість, Camenae H. δ) жалóба, сýм, civitatis Ci.

senius, ii, m = senex Ci.

sensim, *adv.* (sentire) звільна, повóли, помáлу, ступнево, поважно, згодом, споквóлу Cu Ci.

sensus, ūs, m. (sentīre). I. (фізично) α) вражінє, почутє, почуванє, doloris Ci почутє; *occ.* спостереженє, за-, примічанє, вид, operis Ci. β) вразливість, змисел, oculorum L = videnti Ci зір; *occ.* тяма, толк, свідóмість, притомність, sine s. Ci безтямний. II. (морально): α) чутє, почуванє, humanitatis Ci людяність. β) розположенє, переконанє, засада, communis T Ci загальний настрій. III. (умственно):

α) розсудок, розумінє, суд, смак, meliore s. esse Ci бути розумнїйшим. β) думка, гадка, погляд, in pace Ci, s. exprimere Ci виявляти. γ) глузд, товк, розум, natīvus C талановитість; часто. omnium s. communis Ci H Ph здоровий розум. δ) суть, зміст, значінє, понятє, verbi O.

sententia, ae, f. (sentīre) α) думка, гадка, погляд, воля, alcis; ex animi mei s. rem gerere Ci L S по волї, до уподоби, meā s. Ci на мою думку, stat (est) s. Ci L O моя воля, рішено, хочу. β) (в сенатї) внесенє, голос, s. dicere, ferre Ci = dare L віддати голос = гласувати, pedibus ire (discedere) in sententiam alcis Ci L годити ся з, голосувати за ким, s. rogare Ci зазивати до голосованя. β) за-, при-, суд, вирок (суддї), s. per tabellas ferre Ci судити, s. dicere Ci = s. pronuntiare C оповістити засуд. δ) суть, зміст, in hanc s. loqui Ci L ось як, id habet hanc s. Ci значить. ε) висказ, вирєченє, мисль, мисля. s. currit H minutissima Q приповідочка.

sententiola, ae, f. (*demin.* до sententia) думонька, приповідочка Ci.

sententiōsus, 3. повний гадок, богатий на гадки Ci.

senticētum, i, n. терник Pl.

sentīna, ae, f. брудна вода на споді корабля, ви́брудок, сподовина, помиї, гуща, in s. confluere S мов в канал. β) ви́полоски, послїд, сміте, голота, urbis S на́волоч.

sentio, 4. sensi, sensus α) (фізично) спостерігати, бачити, за-, примічати, почувати, чути; *absol.* alqd, suavitatem cibi Ci смакувати; *pass.* nocte prius venire quam sentitur C незавва́жно; *acc. c. inf.* N Ph; гр. констр: sensit delapsus in hostes V зба́чив (зміркував), що попав між вороги. β) (гірко) відчувати, damna Ci fugam H перебути, Turnum V Турн дасть ся в знаки, vastationem L зазнати. γ) завважати, дізнавати ся, довідувати ся, понимати, з-, розуміти, з'ясувати собі, hoc Ci, ex re C, ex fremitu de professione C міркувати по галасї . . .; *acc. c. inf.* C; зал. пит. Ci. δ) думати, гадати, мислити, з'ображати собі, cum illis sensi Ci стояв по їх боцї, держав з ними, спочував їм, bene (optime) sentiens Ci патриот, народолюбець, vera de diis Ci мати правдиве понятє про них, sensa dicendo exprimere Ci висловити свої думки; з подв. *acc.*: вважати, мати за, eum fortem Ci. ε) 1. голосувати за, liberi Ci, lenissime Ci, omnia Ci. 2. судити, irati de vobis C.

sentis, is, m. α) терне, терни́к, звич. *pl.* crura notant O дряпають; *fem.* natae O. β) (діймаюча) журба, дошкульна грижа, puellae O.

sentus. 3. тернистий; нерівний, loca O горбовина. loca situ V заснїчені за-, лежею (плїснию) місця.

seorsum, seorsus, *adv.* окремо, з'окрема, по́різно, далеко від, на убочу; *adv.* віддільно, осібно, опрічно, ab alqo Cu ō; *absol.* Ci, s. abs te sentio Pl я инакше думаю, як ти.

sēparābilis, e (sēparāre) віддїлимий, a re Ci.

sēparātim, *adv.* (sēparāre) віддїльно, окремо, для себе, сам, по́різно, опрічно; *absol.* a rē Ci s. dicere de genere Ci без огляду на . . .

sēparātio, ōnis, f. віддїленє, відлука Ci.

sēparātus, 3. віддїльний, окремий, відлеглий, опрічний, iuga H віддалені.

sē-paro, 1. ви-, роз-, віддїляти, відокремляти, ви-, від-, розлучати, дїлити; з *obi.* nos mare O; з *abl.* O; з *praep.*: ex rē Ci, ab alqo Cu Ci C; обр. consilium ab iis C окремо рішати.

sepelio, 4. īvi (ii), sepultus, за-, погрібати, поховати, похоронити, mortuum L sepulti V покійники; обр. β) похорнити, нївечити, запропастити, нищити, усувати, при-дусити, vos Ci fama sepulta O пропаща, dolorem Ci усмирити, bellum Ci закінчити; *occ.* засипати, vino somnoque sepulti V опяничені і сонні, custodem V приспати.

sēpia, ae, f. каракатиця (риба) Ci.

sēpēs, sēpīmentum, sēpire, гл. saepes, etc.

sē-pōno, 3. posui, positus α) класти на бік, відставляти, відкладати, ховати, крити, прятати, unam de sagittis O вибрати, pecuniam in aedificationem L складати на, ad fanum Ci для прикраси святинї, sepposita vestis T святочна. β) заховувати, прищадити, зберігати, відкладати на пізнїйше, застерігати, id Ci, principatum Nervae senectuti T лишити собі на старість; *occ.* при-, назначувати, locum poenis T tempus ad rem Ci. γ) віддїляти, відріжняти, держати з далека, inurbanum lepido dicto (*abl.*) H розпізнавати, nectare curas O запити, pugnae seponi T здержувати ся від, consulatum extra certamen L не змагати ся о конз. δ) засилати, eum in Asiam T.

sēpse = (sē ipse).

sēpta, гл. saepire.

septem, cïм, s. et decem Ci decem (et) s. L, s. colles H Рим.

September, bris, e (sc. mensis) вересень, s. horae H осінні.

septem-decim, сїмнайцять Ci L T.

septem-fluus, 3. (fluere) з сїма устями, семигірлóвий O.

septem-geminus, 3. septemfluus, семигірлóвий V Ca.

septem-plex, plicis, (plicāre) семикратний, clipeus V із 7 кож, семикóжаний, Hister Nilus O з 7 устями, семигірловий.

septem-trio, ōnis, m. зв. *pl.* **septem-triōnes**, ōnum, m. α) сїм волів, се-б-то громада медведів (воза) β) північ, a s. N з півночи, rigor septemtrionis T північна студінь. γ) північний (верховий) вітер, acer L шпуйний бóрвій.

septemtriōnālis, e, північний; *pl. subst.* **septemtriōnālia**, ium, n. п. сторони, п. околиці, північ.

septem-viri, *gen.* virūm, m. ‚септемвіри", видїл сїмох. 1. VII viri epulones L орударі пирів для богів. 2. для подїлу поля Ci.

septem-vir, i, m. член видїлу сїмох Ci; *adi.* **septemvirālis**, e, дотичний видїлу сїмох Ci.

septem-virātus, ūs, m. достойність септемвіра Ci Pl.

septēnārius, 3. семискладний, семиступневий, versus Ci = каталєктичний ямбічний тетраметер.

septēni, ae, a α) по сїм; *gen. pl.* septēnūm Ci. β) разом сїм, volumina V, cannae O.

septentrio = septemtrio.

septiē(n)s, (septem) сїм раз, s. milliens 700 міліонів сестерців Ci.

septimānus, 3. (septima *sc.* legio) ‚семак", жовнїр 7. лєгіону T.

septimus, **septumus**, 3. (septem) семий; *adv.* septimum consul Ci по семий раз конзуль.

septingentēsimus, 3. сїмсотний L.

septingenti, ae, a (septem centum) сїмсот.

septi-rēmis, e (septem, rēmi) з сїма рядами весло́вих лавок, navis Cu семивилавочник.

septuāgēsimus, 3. сїмдесятий.

septuāgintā, сїмдесять.

septum, гл. saepta.

sept-unx, uncis, m. (septem, unciae) α) сїм унциїв. septunces auri L. β) $\frac{7}{12}$ terna iugera et septunces L = $3\frac{7}{12}$ моргів.

sepulcrālis, e гробовий, могильний, fax O похоронна.

sepulcrum, i, n. (sepelīre) гроб(ів)ниця, гріб, могила, намогильник, mortuum sepulcro condere V погребати, ara sepulcri V костер, onerare membra sepulcro V висипати могилу над мощами; *meton.* honores sepulcri H = s. legere Ci надгробні написи, inane V порожний в серединї; placatis s. O загодивши покійників.

sepultūra, ae, f. (sepelīre) погрíб, пóхорон, ad s. corpus dare Ci щоб погрібати; *occ.* спалене на кострі T Ann. 2. 73.

sequax, ācis (sequi) скоро ідучий за ким, Latium V напираючі Латинцї, flammae V хваткі, обхоплюючі, undae V ворожі, capellae V шукаючі пашу, fumus V проганяючий бжоли.

sequester, stra, посередняючий, pace s. V під защитою миру; *subst.* **sequester**, stris, (рідко-stri) m. посередник Ci.

sequor, 3. cūtus, у слїдки ступати за, слїдкувати за, слїдком іти за, ступати за, провожати кого, товаришити кому; *absol.* N Ci alcis vestigia V іти слїдою за ким, poena alqm C постигає, de cortice sanguis V потім випливає, viam (iter) O тримати ся єї = іти нею, factum C держати ся єго, arma victricia V пристати до побідника, signa L служити при війську, naturam ducem Ci іти за нею = вибрати собі за провідницю, dicta voce V відповідати; *occ.* переслїдувати, пускати ся за ким в погоню, гнати за, hostem H T C, feras O полювати на; *metaph.* про місцевости: прямувати на, простувати до, іти на, їхати, старати ся о, убігати ся о, loca C, Italiam V, astra V полинути попід небеса, gratiam alcis C підходити під ласку, примилювати ся до, ferro extrema V шукати собі останньої години. β) про час: слїдувати = наступати, надходити, hiems C die sequenti L другої днини; sequitur, ut dicam Ci треба менї ще сказати, et quae sequuntur Ci і так далї. δ) 1. (наслїдком чого) виходити, наступати, ex rē discrimen S. 2. (при льоґічних висновках) виходити, виникати, sequitur, ut falsum sit Ci невірним; рідко *acc. c. inf.* Ci. γ) уступати, подавати ся, ramus V telum L; обр. слухати, responsa V пророчню. δ) припадати кому, дістати ся кому, eos monumentum H urbes Aetolos H.

sera, ae, f. (serĕre) засува, зáсов O.

serēnitās, tātis, f. (serēnus) ясність, погода, tranquilla L погідна година, погодє, caeli Ci погідливе, praesentis fortunae L сучасний гаразд.

serēno, 1. розпогоджувати, розгоди́нювати, ви-, прояснювати, lux serenans Ci бі́ла днина: *metaph.* spem fronte V запроменї́ло чоло просві́током наді́ї.

serēnus, 3. α) ясний, світлий, погідний, год(иня)ний, nox V Ci яснозора, caelum O H V безхмаре; *subst.* sereno nimbus ortus est L в погідну годину захмарило ся небо, fraude sereni deceptus V погоди. β) тихий, спокійний, веселий, рад(існ)ий, voltus V O.

sēria, ae, f. (глиняний, подовгастий) баняк (на вино, олій), бочка, барівка L Pl.

seriēs, *acc.* em, *abl.* ē f. (serere низа́ти) α) низка, (ре́тязь, ланцю́г) ряд, черга́, наступство, vinculorum Ci ¸приковів; обр. continuatio et s. rerum Ci безперервна низка поді́й. β) родовід, рід, коліно, haec s. prodest O.

sērius, 3. поважний, статочний, суворий, res Ci verba H важкі; *subst.* **sērium,** ii, n. повага, суворість, seria *pl.* O H Ci поважні річи (речі, ді́ла); *abl. (adv.)* **seriō,** на правду, без жарту L.

sermo, ōnis, (a serendo) m. α) розговір, розмова, говір, суговора, гутір(ка), noctem sermone trahere V перебалакати, s. inter eos fit Ci вони розговорили ся; *occ.* учена розмова, диспут de amicitia Ci. β) щоденна мова, розмовини, розговор(к)и, in vinculis Ci; *meton.* ді́ло в бу́денній мові, sermonum iudex H (= satirorum et epistularum) repentes H. γ) говірка, поговір, ба́лачка, пле́тки, на́клеп, volgi Ci multiplex V ро́зголос, in s. et vituperationem eorum venio Ci беру́ть мене на язики тай ще посуджують, у славу уводять, s. alci dare Ci praebere L дати привід до осуди. δ) спосіб мови, говір = мова, utriusque linguae H Греків і Римлян, rusticus L хлопська, urbanus L мі(й)ська, sermonis elegantia Ci добірна мова; *occ.* мова = говір, наріче, nobis innatus Ci рідна (матерня) мова.

sermōcinor, 1. розговорювати, розмовляти, гуторити, балакати, cum isto Ci.

sermunculus, i, m. (*demin.* до sermo) помо́вка, судьба́, осу́да, поговір, плетки; з в. *pl.* Ci.

I. sero, 3. serui, sertus. I. α) низа́ти, зни́з(ув)а́ти, счіплювати, вязати, лучити, *PPP.* **sertus,** 3. lorica N кільчастий нагрудник; *subst.* **serta,** ōrum, n. вінець, spicea O колосяний. β) звязувати, сплїтати = сполучати, rerum ordo seritur L в сполуці, sermones inter se L розмовляти, multa inter se vario s. V про всяку всячину розговорювали, cum alqo L заходити в розмову, haec sermone L V че́ргою обговорювати, orationes L укладати, fabulam argumento L створити звязкі драматичні сміхованки; bella ex bellis L безнастанно воювати, proelia L запускати ся в су́тички.

II. sero, 3. sēvi (sementem fēci) sătus. II. α) сїяти, висївати, садити, frumenta C sarculos ex arbore Ci, satae messes V засіви; *occ.* об-, засівати, за-, розсаджувати, agrum Cu O обробляти; *PPP. subst.* **sata,** ōrum, n. сївбина́, засіви, розсадини, збіже, ниви V. β) родити, видавати, sati et creati Ci; *PPP.* **satus,** що походить від, роджений, син, донька O V, stirpe divinā L Anchisā V Еней, ab (de) eo O его дїти. γ) ви-розсівати, ширити, спричиняти, discordias Ci давати при(з)від до, rumores V Cu розголошувати чутку, mentionem L згадувати подекуди.

sērō, гл. serus.

serpens, entis, m, f. (*subst.* P Pr A до serpere) ¸лазюка¸, гадина, гадюка, вуж; *pl.* гаде́; *gen. pl.* serpentium N serpentum V.

serpenti-gena, ae, f. (gignere) гадюче кодло O.

serpenti-pes, pedis з гадючими ногами, вужоногий O.

serpo, 3. serpsi α) повзати ся, плазувати, плавзати, лазити, сувати ся, draco O. β) на-, всувати ся, проми́кати, Ister in mare O впадає, vitis erratico lapsu Ci вє ся кривульками, somnus V = quies V насуває ся. γ) (згодом) ширити ся, flamma per continua L обхоплює, consuetudo Ci вкрадає ся, rumor Ci розходить ся.

serpullum (serpyllum), i, n. материнка V.

serra, ae, f. пила, arguta V скрипляча.

serrācum (sarrācum), i, n. двоколесна теля́га, мажа, тягаровий віз Ci.

serrātus, 3. зубцюватий, зазубле́ний (*sc.* nummi) T карбо́вані.

serta, ōrum гл. serere I.

serum, i, n. сир(о)ватка, дзер O V.

sērus, 3. пізний, о-, спізнений, (пізній,) vesper O; *adv. comp.* serius citius O H чи пїзнїйше чи скорше, quam serissime C як найпізнїйше, arbor (ulmus) O V помало ростуче, spes L припізнена; *praedicati-*вно: serus redeas H (= sērō); з *gen.* O seri studiorum H що пізно беру́ть ся до наук; *occ.* за пізний, за пізно, Calendae Ci, auxilium L; *subst.*

sērum, i, n. пізна (спізнена) пора, rem in s. trahere L затягати, спізняти ся з, s.

diei L вечер, in s. noctis S до пізної ночи; *abl. adv.*

sērō, пізно, s. venis Pl. s. proficisci N за пізно вирядити ся; *acc. adv.* serum V пізно в ночи; *pl.* sera comans V.

serva, гл. servus.

servābilis, e (servāre) ізцїлимий, спасимий O.

servans, tis, (P Adi.) пильнуючий, зберігаючий; з *gen. obi.* aequi V заховуючий правду.

servātio, ōnis, f. заховуване; поступоване Pli.

servātor, ōris, m. (servāre) із-бавитель, спаситель, із-, цїлитель, rei p. Ci.

servātrix, īcis, f. ізбавителька, спасителька O.

servīlis, e, *adv.* iter (servus) рабський, невільничий, bellum Ci з невільниками, terror L перед невільниками, animus T рабівська нїкчемність.

servio, 4. īvi (ii) servītum est α) бути рабом, (як невільник) служити, слугувати кому; *absol.* Ci alci V apud alqm V marita V віддати ся за него; з *obi.* s. servitutem (alci Pli) Ci бути в неволї; *occ.* 1. (полїтично) находити ся під кормигою, бути закріпощеним; *absol.* populo Ci від 2. бути обтяженим (довгами, обовязками), по-носити обовязки, aedes Sergio Ci (praedia) Ci що но на них тяжить довг. β) віддавати ся якійсь справі, старати ся о, заходити ся коло, дбати, думати лиш на, про щось, домагати ся, pecuniae S збирати гроші, personae Ci зважати на, honoribus Ci добивати ся почестий. γ) слухати кого, піддавати ся, корити ся, потурати кому, приспособляти ся кому, legibus Ci, tempori Ci = temporibus N приміняти ся до. Impf. y Pl servības.

servitium, ii, n. (servus) α) рабство, неволя, crudum T ще нова, eos in s. abstrahere L за-, поневолити; обр. кормига (невільнича) служба, boum V ярмо, alqm servitio premere T закріпощати. β) невільники, раби; *pl.* servitiorum motus Ci. γ) невільництво: служба, невільники, слуги, movetur Ci рухають ся.

servitūdo, dinis, f. рабство, неволя L.

servitus, ūtis, f. (servus) рабство, кріпацтво, неволя, (невільницька) служба, est in servitute Ci чинить нев, службу; *meton.* парубки, челядь, кріпаки, nova H любовники β) покірливість, послух, muliebris L officii Ci почуте обовязку. γ) обтяжене = обовязок сплатити довги (на домах і ґрунтах), fundo s. imponere Ci обтяжати ‚сервітутом'.

servo, 1. (servus) α) глядїти на, бачити на, за, дати позір, стéжити за, у-, зважати на, пильнувати, стерегти, сторожити, lumina servantia O бачні очи, sidera V стежити за, спостерігати, quantum s. oculi V докіль догледїли, de caelo Ci (про авґура) стéжити за знаками, diem L додержувати, pomaria O пильнувати, haedos V пасти; з нутр. *obi.*: vigilias = custodias L чатувати, стояти на сторожи; нам. реч. з ne L; serva H стережи ся. β) пильнувати (місця) = перебувати, пересиджувати, замешкувати, atrium H засїдати перед хатою, domum V не виходити з, nymphae silvas V мешкають в, nidum H сидїти в гнїздї. γ) берегти = заховувати, держати, придержувати ся, legem Ci pacem L libertatem L забезпечити, ordinem L C стояти рядами = лавами, fidem Ci додержувати слова, non s. genus V виродити ся, Pyrrhi conubia V здружена з ним; нам. реч. з ut L. δ) удержувати, збавляти від, спасати, rem p. Ci arma locum V захищають, eos ex periculis C виратувати; з *praedicati*-в ним *acc.*: alqm salvum Ci із-цїлити. ε) зберігати, пере-, заховувати, Massicum H vina centum clavibus H ad (in) id tempus Ci L; *poët.* з *dat.* alci ista H vosmet rebus secundis V на лїпшу годину.

servolus, a, **servulus** a, (*dem.* servus) до молодий раб (-иня), служанець, служ(ёбоч)ка Ci.

(servos), servus, i, m. **serva,** ae, f. раб (-иня), невільник, (-ниця), служанець, служанка, s. publici L Ci возні = державні раби; *metaph.* раб, слуга, при-, услужник, cupiditātum Ci; *adi.* **servus,** 3. α) невільничий, рабський. служи́вий, servorum capita L раби, civitas L заневóлена, pecus H рабівська худоба. β) обтяжений довгами, praedia Ci.

sēsama, ae, f. (жирний) стручкуватий овоч Ca.

sēscen, . . . гл, sexen. . . .

sēsc-ennāris, e півторарічний L.

sēsc-uncia, ae, f. півтора унциї.

seselis, is, f. тмин, цмин Ci.

sēsqui, (sēs = sēmis + que) α) оден і пів, aut altero tanto (у двоє), aut s. maior Ci о половину більше Ci. β) півтора, **sēsqui-alter,** 3. о півтора, **sēsqui-hōra,** Pli півтора години, **sēsqui-opus,** eris, n. півтора поденщини, **sēsqui-modius,** ii, m. півтора (чвертки) ґелетки Ci.

sēsqui-pes, pedis, m. o $\frac{1}{2}$ ступня, **sēsqui-pedālis**, e, півтораступневий C; обр. verba H довжезні, **sēsqui-plāga**, ae, f. α) півтора ударів T. γ) о частину (уломок) більше, **sēsqui-plex**, plicis, півторакратний Ci, **sēsqui-tertius-quartus-quintus-sextus** $\frac{4}{3}$, $\frac{5}{4}$, $\frac{6}{5}$.

sessilis, e (sessus ūs) вигідний (сидїти) O.

sessio, ōnis, (sedēre) α) сидня, сидженє (= сидїти); *opp.* status Ci. β) засїданє pomeridiana Ci. γ) дармованє, Capitolina Ci сидженє = місце, gymnasiorum Ci Polemonis Ci садиба.

sessito, 1. āvi звичайно сидїти, пересиджувати Ci.

sessiuncula, ae, f. вечерниці, сходини Ci.

sessor, ōris, m. (sedēre) сидень, глядач, in vacuo theatro H судюх, глядькó; *occ.* vetus N мешканець.

sēs-tertius, ii, m. (sēmis tertius) півтретя = $2\frac{1}{2}$ асів, один сестерций HS, римська монета, що за Авґуста спала до вартости яких 20 сотиків, omne nummo s. vēnire L addici Ci за дрібницю. 1. при кардинальних числ. уживає ся *nom.*: duo, quinque, centum sestertii. 2. a при тисячках *gen.*: duo milia sestertiūm Ci рідше sestertiorum L. 3. *gen.* sestertium перемінив ся згодом на *subst. n.* і означав число 1000, так що duo, tria **sestertia**, ōrum, n = 2000, 3000. 4. при мілїонах стоїть decies, vicies centena milia sestertiūm (= 10, 20 × 100.000 сест.) = 1, 2 мілїони Ci; опускаючи centena milia склало ся саме **sestertium**, ii, n = 100.000 сестерців, отже: accepi vicies s. Ci 2,200.000 = 40.000 корон, syngrapha HSC (sestertii centiens) Ci вексель на мілїон золотих сест. = 2 мілн. корон.

sēta, sētiger, sētōsus, гл, saeta.

sē-vehor, 3. vectus від'їзджати, dyro Pr. покинути путь.

sevēritās, tātis f. суворість, повага, старість, безсердечність Ci.

sevērus, 3. *adv.* ē суворий, поважний, сумлїнний, senectus Ci; *subst.* cantare severis H ‚святетникам'; *metaph.* res N Ci по-важна, voltus HO насупіле, pectus H без любови, severa (*n. pl.*) H поважні річи. β) суворий = острий, строгий. жорстокий, лютий, безсердечний, in filium Ci uncus H страшний, Fabernum H терпкий.

sē-voco, 1. α) кликати на бік, відкликувати, singulos C plebem in Aventinum Ci за(в)зивати до виходу на А.; обр. відводити, a negotio animum Ci відривати Ci pecuniam ad se Ci загорнути для себе, за-, присвоїти собі.

sex, шість; sex septem H 6 чи 7; sex primi шість найстарших в мійській радї Ci.

sexāgēni, e, a (sexāgintā) по шістьдесять.

sexāgēsimus, 3. (sexāgintā) шістьдесятий.

sexāgiē(n)s, (sexāgintā) α) шістьдесять раз, s. *sc.* sestertiūm HSLX 6,000.000 Ci.

sexāgintā, шістьдесять.

sex-angulus, 3. шестикутний, cera O комірка.

(sexcēnārius), sescēnārius, 3. складаючий ся із 600; s. cohortes C що мають по 600 мужа.

(sexcēni), sēscēni, ae, a (sexcenti) по 600.

(sexcentesimus), sēscentēsimus, 3. шістьсот(н)ий.

(sex-centi), ses-centi, ae, a (centum) α) шість сот, HCDS milia Ci (= sestertiūm sexenta m.) β) тисяча = тьма тьменна, безлїч, cives Ci.

(sexcentiēns), sēscentiēns, α) шість сот раз, s. sestertiūm Pli. β) дуже часто, безлїч Ci.

sēxcento-plāgus, безлїч раз побитий Pl.

sexdecim, гл. sēdecim.

sex-ennis, e (annus) шестилїтний, dies Ci речинець на 6 років.

sexennium, ii, n. шестилїтє, 6 років CiL.

sexiē(n)s, *adv.* шість раз L.

sexprīmi, гл. sex.

sextādecimāni, ōrum, m. шістьнацятники, жовнїри 16. леґіону T.

sextans, tis, m. шеста часть (монета) се-б-то $\frac{1}{6}$ асів = $\frac{1}{6}$ фунтів 2 унців O; non sextantis esse Ci нї Феника не вартний.

sextārius, ii, m. (sexta) шеста мірка = $\frac{1}{6}$ congius, vini H пугарчик, ківшик вина.

Sextīlis, e (sextus) шестий, пізн. 8. місяць в честь Авґуста, названий Augustus, Серпень.

sextulā, ae, f. (*sc.* pars) маленька шестина, шісточка = $\frac{1}{6}$ від uncia = 72 аса, взагалї $\frac{1}{72}$.

sextus, 3. шестий, hora CiH полудне, sextum consul L шестий раз конзуль.

sexus, ūs, m. (secāre) рід, пол Ci.

sī, sei, α) в усл реч. сли, коли, в разї як, як óи, наколи-б, nisi-si хиба-що, хиба-би, si tamen однак коли, si forte коли може, si modo як лиш, si minus як не, а коли не, si quis коли хто, si non . . . at certe . . . як не . . . то певне, si forte коли-б припадково, чи може (не), si quando коли-б раз; часто quod si як *relat.*-ивна сполука: отже коли. 1. в порівнаних, ac si, perinde ac si, quasi;

з *coni.* мов-би, наче-б. 2. призволяючо (як, etsi, etiamsi) з *coni.*: най-би, хотяй, хотяй-би, припустїм, що N. β) 1. в бажанях: si = o si! o коли-б, коби лиш, ой коби! 2. в зал. пит.; чи; по conari: чи не, чи-би не.

sibi, sibimet, гл. sē.

sībilo, āre, (sībilus) сичати, свистати, шипіти, anguis O V populus me H висвистує.

sībilus, 3. сичущий, свистаючий, ora V гадючі; *subst.* **sībilus,** i, m. *pl. poët.* sībila ōrum, n. α) сичанє, свист, зик, сик, шум, шепіт, venti V pastoria O звуки чабанських сопілок, sibilo signum dare L за-свистати, s. edere Ca шуміти. β) висвистанє, e scena (*opp.* plausus) Ci.

sibylla, i **sibulla,** ae, f. віщунка, ворожка; *adi.* **sibyllīnus,** 3. Сивіллї, libri, fata Ci вироченя.

sīc, (із sī-ce Pl) I. α) *modal.:* так, в сей спосіб, таким способом, таким чином; sic est, так є, дїйсно, правда; порівнуючи: sicut aliis in locis . . . sic in hoc loco Ci quemadmodum sic Ci, quasi . . . sic C veluti (ut . . . ceu) . . . sic, sic . . . quam V; впроваджує *coniuct*-ивні бажаня: так най, най-же, sic te Venus regat navis H. β) ось як, оттак, sic mihi persuadeo Ci; впроваджує *acc. c. inf.* sic existimo: cruciatus minores esse S; sic habeto з *acc. c. inf.* думай отсе, ось як . . γ) такий, ось який, sic vita Ci. δ) тимто, тому то, отже, проте, sic, fit ut . . . Ci. ε) лиш так (собі), sic temere iacēre H оттак собі безжурно лежати. II. α) перед наслїдк. реченєм: так, так дуже: sic aperiam, ut ea oculis cernere videamini Ci. β) обмежуючи в умовних реч.: лиш тодї, лиш з тими умовинами, лиш в такім разї, о стільки, sic tibi gratias ago, ut cumulus adcesserit Ci на-коли-б, оскільки-б.

sica, ae, f. запоясник, ніж, кинжал; *meton.* hinc sicae Ci убійства.

sicarius, ii, m. горлоріз, людоріз, зарізака, скритовбійник, iudicium inter sicarios Ci задля скритовбійства, accusare alqm inter s. Ci обвиняти кого за потайне убійство.

siccitās, tātis, f. (siccus) α) сухість, суш, paludum C висохлі; *occ.* суша, посуха, siccitate insignis annus L нечуване сухолїтє. β) жилавість, corporis Ci orationis Ci без прикрас.

sicco, 1. (sicus) α) сушити, lacrimas H обтирати, vulnera lymphis V затамувати кров; *occ.* о-, висушувати, loca L. β) випорожнювати, доїти, calices H випити, ubera O (= виссати), siccata ovis O видоєна, sustenta ubera H видоїти.

siccus, 3. α) сухий, висушений, urna H fervores O суховітриця, жаркі вітри, суш, oculi H O безслїзні, dies H без дощу, vox O з сухого горла, hiems O безснїжна, signa O медведиці; *subst.* **siccum,** i, n. суша, суходіл, пісковина, in sicco V L на суходолах. β) натще, неївши, не пивши, mane H siccorum consilia Ci тверезих, s. sperne cibum H спраглий; *occ.* мірний, ad unctum H до скоромного привикши = бідолах, puella O байдужа.

sī-cubi, *adv.* як десь, коли де Ci.

sī-cunde, *adv.* коли звідки, як де звідки Ci.

sīc-ut, sīc-uti, *adv.* α) як, так, як, з verbами і correlat-ивно: sic . . . ut, sicut . . . sic, sicut . . . item. β) наче, мов, мовби, зарівно як, непри́чком, подібно як; в порівнанях: me s. alterum parentem diligit C. γ) наче-б, мов-би, як-би, s. lacessitus foret S. δ) на-приклад, приміром, як ось, in causis omnibus, s. in ipsa Curii . . . Ci як ось в . . . ε) в такім станї, як, який . . . s. eram, fugio O.

sīdereus, 3. (sīdus) α) засїяний звіздами, зоряний (зорявий), яснозорий, caelum O = arx mundi O dea O = Nox, ignes O сяйні огнища = ясні зірниці; *occ.* сонця, соняшний, lux O. β) сяйний, б-лискучий, clipeus V.

sīdo, 3. sēdi, sessum α) о-, сїдати, садовити ся, сїсти, solo V in culmine V sessum ire Ci. β) осїдати ся, montes T nebula campo L розстелила ся, glans L встромив ся, metus T минає; *occ.* (про кораблї) осїдати = застрягнути, cumbae L navis N T (на мілинї).

sīdus, eris, n. α) громада звід (сузіря, співзіря) extra sidera V (по)за звірокругом (зодіяком) Arcturi V; *occ.* небесне світило, зоря, зірка, звізда, зірниця, sidera solis O зорі-зоряниці, ясні зорицї. β) пора року, hibernos s. V зимою. γ) днина, brumale O зимова δ) сторона, околиця, край, sidera emensa V. ε) буря, не(по)года, grave O завируха, triste V вихор, abruptum V навальниця, хмаролом; *occ.* спека, жарá, aetherium O sidere icti L ударом сонця вражені. ζ) *pl.* небо, небеса s. movere O ad s. ferre V вихваляти попід небеса, sidera pulsare V сягати = ad sidera niti V сторчати попід небеса, sublimi ferire (tangere O) sidera vertice H виносити ся понад всїх людий.

η) світ(и)ло, світич, сяйво, о-, при-, краса, gentis O nostra O провідні.

sigillātus, 3. (sigillum) прикрашений маленькими горорізьбами, різаний Ci.

sigillum, i, n. (*demin.* до signum) α) маленька статуйка, фіґурка, образець, egregia Ci горорізьба, Tyrrhena H статуйки, certamina distinguere sigillis O вишивати. β) печать, печатка, anuli Cu на перстени, in cera anulo sigilla imprimere Ci прибити п.

signātor, ōris, m. (signāre) прикладаючий печатку, печатник, свідок, falsus S підробник грамот.

signi-fer, fera, ferum. I. носящий з'ображення звіздного звіринця, orbis Ci звірокруг, зодияк. II. *subst.* 1. значковий, хорунжий, прапорник, primi hastati Ci. 2. п(р)о-водир, causae Ci.

significanter, *adv.* ясно, виразно Ci Q.

significātio, ōnis, f. α) знак, ознака, гасло, указ(ув)ане, оповіщене, s. facere fumo per castella C давати знати, s. fit з *acc. c. inf.* Ci показує ся, що; з *gen. subi.* litterarum Ci письменна оповістка; з *gen. obi.* voluntatis Ci; *pl.* s. valetudinis Ci усякі ознаки; *occ.* ознака, ціха, прикміта, virtutis, artificii Ci. β) знак = заява, одобрене, contionum s. corruptae Ci підкуплені. γ) гадка, суть, значіне, s. scripti Ci. δ) притиск, s. ad intellegendum.

significo, 1. (signa, facere) давати знак, alqd fumo C. α) давати знати, звіщати, оповіщ(ув)ати, натякати, об-, заявляти, указувати на, показувати *absol.*; haec Ci voluntatem Ci alqd voce Ci призванем, de re C Zenonem, Cornelium Ci натякати на; зал. пит. O Ci; з *acc. c. inf.* Ci нам. реч. з ut C. β) провіщати, завічати, пророкувати, visa O significata T пророцтва, futura Ci прийдешне. γ) означати, значити, виражати, uno verbo duas res Ci carere hoc Ci fabula Ph учить з *acc. c. inf.*

signo, 1. (signum) α) карбувати, ви-, врізувати, вирити, з'ображати, regionem in cortice V nomina saxo O carmine saxum O вирізьбити на; *occ.* втискати, humum pede H робити знаки (стіпки) на земли = ступати сильною ходою, vestigia pulvere V лишати по собі слїди в. β) значити, на-, означати, знаменувати, на-, відмічати, moenia aratro O = limite campum V оборати. відмежити, humum O межувати, ceram figuris лїпити з воску Ф., pectore nomen O затямити собі, sanguis plumam O = cruor herbam O керваВИТЬ, sonos Ci записати. γ) печатати, запечатати, tabellas O volumina H. δ) бити, argentum Ci pecuniam L. ε) ви-, від-, назначувати, о-, прикрашати, alqm honore V. ζ) по-, намічати, viam V показувати, указувати на, ossa nomen V rem carmine V написом. η) спостерігати, бачити, завважати, за(при)мічати, ora sono discordia V відмітний гóвір, Turnum oculis V звóдити очима на Т., ultima V зважати на ціль.

signum, i, n. I. α) вріз, раз(ок), карб, рубіж, зазначка, знак, vulneris O ponere signa praeceptis H на-, записати собі; *occ.* ступка = слїд, nulla V pedum O слїди; *metaph.* знак, знамено, при-, ознака, відличка, прикміта, pecori s. primere V пятнувати, таврувати, servitii O пятно кормиги β) знак, оклик (на поприщи, s. dare mittendis quadrigis L коруговкою, belli s. effere V встромити, увіткнути червоний стяг = s. pugnae proponere L, signa canunt V S сурми сурмлять, s. receptui dare L до повороту, signo dato C Ci S на даний знак, signa concinunt C до нападу, s. dare cantandi Ci до. γ) знак = гасло, it V s. dare optimae matris T. δ) військове знамено = коругов, прапір, звич. *pl.* signa militaria Ci C відзнаки = значки, legionum L маніпулів = aquila Ci s. convellere L виступати далї. signa conferre: 1. in unum locum Ci сполучати коругви = сходити ся, гуртувати ся, V ad alqm L прилучити ся до. 2. нападати, ударяти на, s. conferre cum hoste Ci L як слїд бити ся; ab signis dicedere Ci (= s. relinquere S) утїкати, s. ferre C (movēre L tollere L vellere V) рушати далї, s. ferre in hostem L виступати на, іти на, s. inferre in (adversus contra hostem L Ci) зачіпати, ударяти на, s. vertere L C подати ся взад, вбік, повертати, s. conversa C поверт, sub s. urbem intravere Ci L T ладóм, стрійно; *meton.* віддїл, ряд, лава, (шерéг), reliqua S s. ordinesque L. ε) (віщий) знак, ознака, morborum V obiectum Ci. ζ) знак = довід, доказ, tot Ci clara Ci id signi est; з *acc. c. inf.* Ci се доказує, що . . . II. α) з'ображене, образ, статуя, фіґура, aënum Ci s. et tabulae Ci signis auroque rigens V вишитий зол. фіґурами. β) образок в печатцї, герб, avi Ci alqd publico s. obsignare Ci державним гербом; *meton.* печать, печатка, integra Ci lagoenae H марка, subsigno Ci під печаткою. γ) світило, звізда, громада звізд, співзіря,

leonis Ci noctis V duodena O зодияк, звірокруг.

silentium, ii, n. (silēre) α) мовчанє, мовчанка, тишина, s. coepit S настала, obtinuit L тривала, s. classico fecit L казав мовчати; *abl. adv.* silentio Ci мовчки, тихо, стиха, s. audire alqd (= cum sil. C) уважно, s. praeterire Ci transmittere T не згадувати; обр. s. noctis C L V fida s. sacris V тайні обряди Кібелї. β) супокій, застій, бездїльність, відпочинок, дозвілля, перерва, in foro Ci.

sileo, 2. ui, мовчати, не говорити; *absol.* lingua O, de nobis Ci; неособ. de eorum vita siletur S мовчать про; P Pr A. *subst.* **silentes,** um, m. мовча(з)ливі, coetus silentum P Пітаґорейцї; *euphem.* мерцї, покійники, umbrae O = u. silentes V тїни, sedes silentum V підземелє, rex silentum O V = Pluto. β) *trans.* замовчувати що, не говорити про, te V H merita Ci не згадувати про; *pass.* res siletur Ci; зал. пит. O; P Pr P; *subst.* **silenda,** ōrum, n. L Cu тайни, тайнощі, містериї L Cu. γ) мовчати = бути тихим, спочивати, luci V nocte silenti O V тихої ночи. δ) відпочивати, бути бездїльним, на дозвіллї, святкувати, nationes T не рухають ся = мирні, leges inter arma Ci не судять підчас війни.

siler, eris, n. верба, лоза V.

silēsco, 3. (*incoh.* до silēre) за-, у-, стихати, за-, змовчати, domus V venti O не віють.

silex, icis, m. рідше f. α) твердий камінь, кремінь, saxum s. L кремінний ніж, clivum silice sternere L мостувати камінєм, буркувати, silici scintillam excudere V викресати з. β) скеля V.

siliqua, ae, f. струк, лушпина (струкуватих), vivit siliquis H стру(ч)куватими плодами.

silus, 3. кирпатий, пирконосий Ci.

silva, ae, f. α) деревина, дерево, корч, viridis V мирт, silvarum arcus V дерев. β) лїс, бір, publica Ci; *occ.* лїсок, гай, сад, signa in s. disposita Ci Academi H парк. γ) лїс, кущ, сила, множество, aspera V гущавина, floris V кущик, s. circumfert V тьму списів. δ) запас, засіб, dicendi Ci. ε) нарис, концепт Q.

silvēsco, ere, рости в дерево, заростати, буявіти, дичіти, vitis Ci.

silvestris, e, **silvester,** tris, tre α) лїсистий, loca montuosa et s. Ci дебри-бори; *subst.* silvestria L лїсиста околиця. β) живучий в лїсї, лїсний, лїсовий, homines H лїсовики, Musa V лїсна пісня, coitio Ci в лїсах, materia L дерéвня з лїса, belua Ci вовчиця, Iaera V русалка-I; animus V первісна дикість. γ) дико ростучий, дикий, baca V.

silvi-cola, ae, m. (colere) мешканець в лїсах, лїсовик, полїсýн V.

silvōsus, 3. (silva) лїсистий, saltus L дебри, бори.

sīmia, ae, f. (**sīmius,** ii, m.) малпа, малпун H.

similis, e, *adv.* iter подібний, рівний, схожий на, підхожий до, стеменний, similem esse походити на, подобати на; *absol.* proles V стеменнїсїнькі близнюки; з *gen.* patris simillimus filius Ci що цїлком вдав ся в батька = стеменнїсїнький (снїський) батько, vērīsimile правдоподібно, імовірно, similia veris L = simile veri Ci L, verisimilius L, verisimillimum Ci; рідко з *dat.* L H; часто з P Pr A.: anhelanti V; гр. констр.: os humerosque deo V лицем, станом боговидий, на лици, inter se rē Ci; часто з atque, ac si, ut si, tamquam si; по *adv.* similiter facis ac si me roges Ci мов-би, не инакше, наче-б, . . . так—як; *subst.* **simile,** is, n. подібність, порівнанє, примір, причта, unum, idem Ci.

similitūdo, inis, f. подібність, схожість, рівність, образ, подоба, homini cum deo Ci; з *gen. subi.* morum Ci N; з *gen. obi.* parentis Ci s. veri = verisimilitudo L правдоподібність, імовірність; *occ.* порівнанє, причта, s. omittere Ci.

simītū = simul Pl. **sīmius,** гл. simia.

sim-plex, plicis, *adv.* iciter α) простий, незложений, нез(а)мішаний, ius duplex et s. H змішана і незмішана юшка, genus mortis L затроєнє; *occ.* simpliciter по простому = прямо, лиш, тільки. β) один, одинокий, по одному, ordo L T по одúнцю, virgo in hortis O одинцéм, plus vice simplici H нераз-то. γ) природний, не штучний, esca V aqua O чиста, myrtus H природна краса мірту. δ) простий, простодушний, правий, щирий, отвертий, homo Ci праведник, liber (простак) s. habetur H має ся за праведника; *abl.* simplicī; *poët.* simplicĕ.

simplicitās, ātis, f. α) простота. β) простодушність, щирість, правота, отвертість, antiqua L.

simplum, i, n. просте, одиничне L Ci.

simpulum, i, n. черпак, черпало, fluctus in simpulo Ci буря в шклянцї води = велика хмара, а малий дощ.

simpuvium, ii, n. жертовна чаша Ci.

simul, I. *adv.* за-разом, за одним заходом, нараз, враз, у купі, в гуртї, рівночасно, сучасно, trium s. bellorum victor L. 1. звич. при; *abl.* з cum, s. cum Clodio Ci; поет. з *abl.* (без cum) s. his, s. VII viris T; з *part.* s. hoc dicens V. 2. з et (que, atque): advenit Cocceius Capitoque s. Fonteius H а з ним і Ф. В двох частях: s. terra, s. mari T як на землї, так і на морю, s. et a classe, s. et terrestris exercitus L по-части . . . по-части, то . . . то. II. *coniunctio*: скоро тільки, тільки що, що йно, як лиш, зараз, s. . . . constiterunt, impetum fecerunt C тільки що . . . а вже, як лиш . . . то, скоро лиш . . . аж . . . тут; кляс. **simulac, simulatque,** з *ind. Perf.* рідко, simul ut Ci.

simulācrum, i, n. (simulāre) α) образ, з'ображенє, подоба, ідол, Dianae Ci статуя, s. pugnarum picta L картина, cerea O чародїйні ляльки, fugacia O відблиск в водї, у V також (троянський) кінь. β) 1. сон, снище V O inane O сонне марево. 2. тїнь, явище (мерця), Creusae V. 3. начерк характеру, copiosi viri Ci. 4. наслїдуванє, подоба, vindemiae T navalis pugnae L ‚маневри'; *occ.* позір, відтїнок, марево, iudiciorum Ci virtutis Ci ‚відбитки'.

simulāmen, inis, n. (simulāre) наслїдуванє s. peragere O наслїдувати, удавати.

simulans, tis, P Adi. спосібний наслїдувати, ales O папуґа.

simulātē, гл. sīmulo.

simulātio, ōnis, f. (simulāre) α) удаванє, облуда, лукавство, лицемірство, обмана, simulatione uti C лукавити; *pl.* simulationum nescia T ще не знала лицемірити. β) позір, притока, личина, покривка, (удаваний, мов-би, наче-б, буцїм би то); з *gen. obi.:* timoris C удавана утеча, moenium occupandorum C позірний напад, rei frumentariae C наче-б не було збіжа.

simulātor, ōris, m. (simulāre) наслїдовник, figurae O; *metaph.* лицемір, облудник Ci.

simulo, 1. (similis) α) подобити, з'ображати, представляти, terram O Troiam V anum O перекинуги ся бабкою; *occ.* удавати, наслїдувати, Catonem H. β) удавати мовби то, лукавити, ambo O simulans Ci лицемір; з *acc. c. inf.* Ci; *inf.* O; з *obi.:* aegrum L удавати недужого; часто P P P *Adi.* **simulātus,** 3. *adv.* ē удаваний, облудний, на позір, позірний, про людське око, sedulitas Ci.

simultās, ātis, f. (similis, facultas) α) убіганє, змаганє з ким, de loco C о найвище становище. β) супорництво, заздрощі, зависть N. γ) пізмо, супор, змага, ворожнеча, ревнїцї, cum alqo exercere S (suscipere Ci) ворогувати на кого.

sīmus, 3. кирпатий, пирконосий, пласконосий V.

sīn, (sī + *enclit.* ne) коли-ж, наколи-б, коли-б, а як; звич. з si (nisi) Ci si recte iudicatum est, id fuit ius; sin aliter . . . C в противнім разї, sin minus а коли не, а як не . . .

sincēritās, tātis, f. прав(едн)ість, правота, щирість, необлудність Ci.

sincērus, 3. *adv.* ē (sine cerā) (воском непідроблений) незакрашений, правдивий, genae O. незарумянені. β) чистий, vas H; *occ.* ненарушений, цїлий, здоровий, pars O Minerva O дївоцька, voluptas O справжня, id in civitate Ci незакаляне. γ) незмішаний, с-правдешний, самий, тільки, populus T без сумішок = gens T тубільний, equestre proelium L тільки з кіннотою. δ) щирий = щиросердий, отвертий, непотайний, чесний, прав(едн)ий, natura Ci s. fide C по щирому.

sine, позбавлений чого; *praep.* з *abl.* без: sine mente Ci безтямний, s. sensu Ci непритомний, s. praesidio Ci незахищений, s. sede Ci бездомний, s. fortunis Ci безталанний; *poët.* vitiis nemo s. nascitur H.

singillātim, (singulātim) *adv.* поодиноко, по одному, одинцем, по-осібно, з'окрема, віддїльно, в подробицях, подрібно Ci.

singulāris, e, *adv.* āriter (singuli) α) по-одинокий, віддїльний, сам один, один, по одному, одинцем, окремий, окромішний, для себе, homo Ci. β) сукромий, дотичний одного, odium Ci особиста, sunt quaedam in te s. Ci твої питоменні прикмети. γ) (в своїм родї) одинокий = одніський, особ(лив)ий, виїмковий, відличний, відмітний, над-, незвичайний, не-абиякий, honores Ci; *occ.* рідкий, безприміpний, незрівнаний, небувалий, homo s. cupiditate Ci; *subst.* **singulāres,** ium, m. посли-комонники, ‚ордонанси' T.

singulārius, 3. гл singularis Pl.

singulātim, гл. singillātim.

singultim, *adv.* (singultus) по-одному, уривцем, гикаво, pauca s. loqui H трохи погикати.

singulto, 1. (singultus) α) гикати Q. β) хлипати, singultati soni O хлипи, плач; *occ.* харчати, хрипіти, truncus V харкотїючий (кровю), animam O віддати.

singultus, ūs, m. хлипанє, хлипи; *pl.* mitte s. H не плач; *occ.* харчання, хрипи,

хрипіт, conіt, moriens singultibus ilia pulsate V важко дихтїє, часує, ilia singultu tendere V боками робити, боки ходять (коневи).

singuli, ae, a. α) поодинокий, кождий з окрема, по одному, одинцем, s. senatoribus plausus datus est Ci кождого разу як прийшов, s. vestimentis L лиш в одній одежинї, in annos s. C Ci щорічно, in dies s. Ci щоденно. β) одинокий, один, s. carri Ci один за другим, singuli singulos C кождий по одному, той сего, а тамтой того.

sinister, tra, trum α) лївий, на лївім боцї, a s. parte C з л. боку, лївобіч, ripa H лївобереже; *comp.* sinistrior rota O що більше наліво; sinistri, ōrum, m L на лївім крилі, ‚лїваки'; *subst.* f. **sinistra**, (*sc.* manus) лїва рука, лївиця O, ad s. Ci лїворуч, dextrā ac s. Ci C на право і на лїво. β) вайлуватий, неповороткий, нескладний, незручний, instituta T mores V interpretatio T хибне. γ) на лїво = від западу, нещасний, нещасливий, зловістний, ворожий, fulmen Ci, omen O studiosa sinistri O злобителька, Notus arboribus V шкідний, rumor T неслава, fama T недобрий клич, ослава. δ) (по римському звичаю на лїво = від сходу) щасливий, cornix V tonitrus O.

sinisteritās, ātis, f. вайлуватість, незручність Pli.

sinistrorsus, um, *adv.* у лїворуч, у лїво, в лївий бік, abit H.

sino, 3. sīvi, situs, по-, до-, зізволяти, допускати, приставати на що, лишати, терпіти, давати, arma iis V лишити їм, animam V дарувати житє, tectis taxum V не терпіти біля хат, ne istuc Juppiter sirit L (= sīverit) най не допустить = борони, крий Боже, sinit res O ще час; з *inf.* C Ci; з *acc. c. inf.*; *pass.* з *nom. c. inf.* hic eum accusare non situs est Ci не дали єму його запізвати; часто *imper.* sine ‚най', ‚лиши най'; в бажаннях: sine, vivat, ineptus H; *Pf.* sīvi і sīsti, sīstis, sīris, sīrit; *ppf. coni.* sīsset, sīssent; *coni pf.* sierint Cu.

sinum, i, n. горщок, гладун, lactis V.

sinuo, 1. (sinus) за-, на-, вигинати, кривити, arcum O напинати, напручати, serpens sinuatur in arcus V клубочить ся, звиває ся.

sinuōsus, 3. загнутий, скривлений, луковатий, каблукуватий, vestis O брижната, рясна.

sinus, ūs, m, f. α) кривина, закрутень, залім, луковина, лук, каблук, s. conficit Ci, flectit O вє ся, клубочить ся, pontus sinu perfundit harenam V comarum O кучері, dat aura sinum O дме ходовим вітром, s. implere secundos V напясти (брижі), вітрила, terra in sinum consēdit L луковато запала ся, fit nodo s. V вріз (щоб щепити), s. dare in medio L утворити в щиринї луковатий залім, sinu hostem excipere T луком обступити, extremi s. orbis V крайна смуга на сходї. β) 1. затока, пристань, maritimus Ci. 2. ріг, коса, Megari V; обр. montium Cu підгіря. γ) запіл, пазуха, складок, togae L пола, sinu effuso L розпустивши полу, alqd ferre s. laxo H в заполі = нетурбувати ся про що, s. implere floribus O подолки, s. conlegere V закасати подоли. δ) надро, пазуха, кишеня, киса, мошонка (бо Римляни за надром ховали) in s. delatum est Ci упало з неба, occulti aut ambitiosi s. T мошонки нуждарів і богачів. ε) лоно, груди, рамена, s. opponere T sinu fovere alqm V Ph пригортати до себе, e. Chelidonis sinu Ci з обіймів, eum accepit sinu V до свого лона, in sinu gaudere Ci нишком тїшити ся; *occ.* лоно, sinu concipit O ‚почала'. ζ) бриж-(н)аста свита, regales O рясні шати, auratus O золототкане, брижувате одїво. η) серце, любов, опіка, patriae Ci in sinu esse Ci бути люблением. ϛ) 1. надро нутро, осередок, середина, urbis S in sinu pacis Ci саме серед миру. 2. сила, praefectorum T.

sīparium, ii, n. мала завіса, опона; *metaph.* post s. Ci за ‚кулїсами' = потайком.

sīphō, ōnis, m. рурка, пожарна сикавка Ci Pli.

sī-quando, *adv.* коли раз Ci.

sī-quidem, коли раз, коли бодай, коли вже, бо-ж.

sī-quis, sī-quid, *subst.* sī-quī, sī-qua, sī-quod, *adiect.* коли хто, коли-б хто раз, коли-б котрий, а, е.

sīrus, i, m. яма (на збіже), погріб Cu.

sīs = sī, vīs, коли хочеш, коли ласка, зволи, прошу, ласкаво; **sultis** = sī vultis.

sisto, 3. stiti, (рідко, steti, status) I. α) *trans.* ставити, становити, у-, по-, виставляти, у-, по-, розміщати. huc sororem V привести, sisti petitā terrā причалити до бажаної країни; з *abl.* monstrum arce V; cohortes super caput hostium T classem in ore V прибити до; *poët.* alci iaculum in ore V встромити в лице; *occ.* ставляти, будувати, здвигнути, tropaea, templum T. β) ставляти перед суд, казати являти

ся на речинець, puellam L vadem Ci se s. sisti = vadimonium Ci являти ся на речинець. γ) 1. здержувати, з'упиняти, aquam V pedem O = gradum V Cu припинити, se a cursu L станути, опинити ся. 2. переставати, гамувати; обр. занехаяти, втихомиряти, закінчувати, sanguinem T затамувати, querellas O залишити, sitim O гасити, metum O не бояти ся. δ) становити = установляти, у-, скріпляти, rem Rom. V civitatem L; *PPP.* **status**, 3. на-, постановлений, о-, назначений, diem cum hoste Ci умовити, s. dies C L T роковини, речинéць, sacrificium Ci щорічне. II. α) *intr.* стати, ста(но)вити ся, з'упиняти ся, опиняти ся, contra ora V classes V об'якорили ся, ubi s. datur V де можна-б припочити; *occ.* ставити ся (перед суд), Quinctius Ci. β) тривати, істнувати, ествувати, res p. Ci plebs non (vix) sistitur L Cu T пропадає, sisti non potest L Pli годї устояти, так далї не йде.

sistrum, i, n. брязькало, клепало V O.

sisymbrium, ii, n. чебри́ця, рід материнки O.

sitella, ae, f. урна до жеребованя, жере́б, s. deferre de alqo Ci казати гласувати.

sitīculōsus, 3. (sitīre) жаждущий, прагнущий, спраглий, сухий, безводний H.

sitio, 4. īvi, (ii), (sitis). I. α) *intr.* прагнути, мати спрагу, за-, багнути, бажати води, жаждувати, хотїти пити, sitiens Tantalus H спраглий, mediis in undis O в достатках, та бідувати. β) бути сухим, безводним, без вохкости, tellus O Afri V = Африка, herba V вяне. γ) жаждувати = жадати; *PAdi.* спрагущий, жадни́й, жаждивий, дуже собі бажаючий; з *gen.*: virtutis Ci; *adv.* sitienter alqd expetere Ci жадно добивати ся чого. II. α) *trans.* прагнути, зала́кнути, забажати чого, забагає ся менї, sanguinem, libertatem Ci.

sitis, is, f. (*acc.* im, *abl.* i) α) спрага, s. arida O смага, sitim explere Ci sedare O re-, exstinguere V O утолити, заспокоїти спрагу, fauces urit H Cu у горлї пересохло, s. compescere, levare O = pellere H прогнати смагу́, s. colligere O V забажало ся пити. β) суш, суша, посуха, deserta siti regio V безводна. γ) жага́, жада́, жадо́ба, жадливість, хіть; з *gen. obi.* libertatis Ci.

situs, 3. (P P P. до sinere) I. α) по-ставлений. 1. збудований, заснований, Philippolis, ara T построєний. 2. похоронений, похований, погрібаний, (= conditus Ci) hīc L O super flumen L. II. α) *adiect.* положений, з esse = бути, находити ся, лежати, lingua in ore Ci; *occ.* перебуваючий, мешкаючий, живучий, post Tigrim Cu; *metaph.* voluptates in medio L явні. β) поруч стоячий, близький, propinqui longius s. T дальші. γ) полягаючий на, залежний від, alqd situm est in re, in alqo Ci полягає на, залежить від.

situs, ūs, m. (sinere). I. (природне) положенє; *pl.* oppidorum T поодиноких міст, gentium T місцеві відносини. II. α) довге лежанє, за-, ле́жа, situ durescit campus V необроблене, rigidus O страшний обліг, cessat terra situ O лежить облогом. β) плїснь, тлїнь, ржа, бруд, regalis pyramidum H збутвіла величінь кор. пірамід, canescunt tecta situ O сїрїють, s. arma occupat Ti ржавіють. γ) заснїчене, бездїльність, senectus victa situ V заснїчена, отупіла, Aesonis O ста́рощі.

sī-ve, (sī + *enclit.* ve) **seu**, α) або, коли, або як. β) sive . . . sive будьто . . . будьто, чи-то . . . чи-то, або . . . або. γ) або, а радше; часто з potius Ci; в прозї стоїть, seu перед, consonant-ами, sive перед, vocal-ами. δ) в запитах: чи, чи . . . (або) ru V T.

smaragdus, i, m, f. смараґд.

smaris, ĭdis, f. рід морської риби.

smīlax, acis, f. повій, повієчка O.

sobolēs, гл. subolēs.

sobrīnus, i, m. (**sobrīna**, ae, f.) брат (сестра) у других; *pl.* consobrini et s. Ci братки у перших і других.

sōbrius, 3. *adv.* ē α) нат-ще, тверезий, неяпний nunquam Ci не питущий, male s. O на підпитку, підпилий, convictus T пир тверезих. β) по-, мірний, поміркований, поздержний, Siculi H. γ) розумний, розсудливий, розважний, vigilantes et s. Ci.

soccus, i, m. низький (легкий) черевик, (обувя паничів) Rutilii Ci. β) черевик акторів в комедії, Musae O. γ) комедия (*opp.* cothurnus H траґедия). δ) простий стиль (комедиї), socco digna carmina H.

socer, soceri, m. α) свекор, тесть Ci. β) *pl.* тестї, Andromaches V (Приям і Гекуба); *occ.* батьки, свати, свахи, подруже, inimici T (Сеґест і Сеґімер).

sociābilis, e (sociāre) сполучний; *occ.* спі́лчливий, згідливий, товариський, миролюбний L.

sociālis, e *adv.* iter α) товариський, s. cedit iambus H по-друзьки, по дружньому, по товариськи. β) подружний, torus O foedus O подруже, carmina O весїльні. γ) спільний, союзн(ич)ий, примирничий, exer-

citus L bellum N Ci з примирниками, союзниками; **sociālia,** ium, n. справи союзників T.

societās, tātis, f. (socius) спільність, спілка, сполучене, союз, звязь, удїл, взаїмини, узаємність, єднанка, cum alqo Ph; з *gen. subi.* hominum inter ipsos Ci суспільство; з *gen. obi.* iuris Ci regni L участь в, s. inire, coire (conflare, facere) Ci скласти спілку, сполятн ся, з, єднати ся; *concret.* стоваришене, товариство, vectigalium Ci. β) 1. торговельне товариство, спілка, спілковане, cum Naevio, s. gerere Ci провадити справи компанії, iudicium societatis Ci задля о(б)мани. 2. спілка, товариство (для наєму податків), Bithynica Ci, pecunia societatis C податкові гроші, societatum auctor Ci засновательь їх, plurimarum s. magister Ci голова, директор. γ) союз, примиря, s. facit (habet) cum rege N звязав ся з; з *gen obi.* s. et foedus C оборонний і відпорний союз.

socio, 1. при-, сполучати, лучити, єднати, щось спільно робити, me cum Vergilio amicitia Ci здружила, братає, alqm amor patriae T спонукала до прилуки, reliquias urbe V подїлити ся з містом = приймити їх в м., s. sanguinem L поріднити ся, sociari facinoribus L спілкувати при, periculum vitae mecum Ci дїлити зі мною, verba socianda chordis H спів під музику, cum eo consilia T обявити єму: з *dat.* eam alci conubiis V подружити з = видати за; *PAdi.* **sociātus,** 3. α) сполучений, coetus hominum Ci суспільство. β) спільний, у поспо́лі, на́спіл, studium Ci labor O.

socius, 3. (sequor) I. α) *adv.* спільний, злучений, звязаний, сполучений, на́спіл, у поспо́лу, moras s. iungere O збивати час, carpere s. vias O іти разом, regnum O подвійне, nocte s. Ci під захистом ночи; *occ.* з'єднаний, союзний, примирничий, reges Ci, arma = agmina V союзні потуги, manus O союзників, cohortes T примирників. II. α) *subst.* **socius,** ii, m. **socia,** ae, f. спільник, -ниця, учасник-, ниця, причетник, -ниця T товариш(-ка), regni Ci спільник в, generis Ci ро́дич, споріднений, sanguinis Ci кревний, tori O подруже (муж, жінка) pro socia obtinet T бути праведною жінкою. β) союзник, примирник, socii Italici S, s. et Latini L; по р. 88 до Хр. дістали всї Італїйцї право громадянства (civitas), тому відносить ся socii звичайно до заіталїйських народів, s. et exterae nationes Ci иноді діставали і чужі володарі титул ‚s. et amicus populi Rom.' Ci. 2. спільник (в орудках) ‚компанїста', s. fallere, fraudare Ci, отже правн. формулка: pro socio Ci = процес проти спільника-ошукача́ за обманне спільництво. γ) *pl.* socii товариство для винаєму податкових доходів, податнича спілка, tabulae societatis publicanorum, Bithyniae Ci.

socordia, ae, f. тупоумність, недоумкуватість, Claudii T. β) безжурність, байдуж(н)ість, бездїльність, недбалість S T Cu.

so-cors, dis, *adv.* iter α) придуркуватий, недоумкуватий, безглуздий, тупоумний, homo Ci тупак, недоумок. β) безжурний, недбалий, млавий, Seianus T futuri T не клопотаючий о прийдешне.

socrus, ūs, f. (socer) свекруха, теща O.

sodālicius, 3. (sodālis) товариський, побратимський, ius O; *subst.* **sodālicium,** ii, n. α) побратимство O. β) (тайне) товариство, змов(к)а, crimen sodaliciorum Ci задля потайних змовок.

sodālis, is, m. товариш. α) член збору жерців, s. habui Ci жертовне товариство; *pl.* гурт жерців, брацтво, Augustales T; обр. товариш = побратим, ‚камрат', adulescentium L; *occ.* друг, столівник, gaudens sodalibus H веселих друзяків. γ) член тайного товариства, змов(лен)ник Ci.

sodālitās, tātis, f. (sodālis) жертовне товариство, Lupercorum Ci. β) кружок столівників, Catonis Ci. γ) тайний союз, змов(к)а, Ci; *abstr.* побратимство, приязнь, intima T.

sōdēs, ст. ф. = si audes Ci коли хочеш, як ласка, прошу, звич. з *imp.* H Pl.

sōl, sōlis, m. α) сонце, s. orto L = s. novo V рано в ранцї, на світаннї, s. medio Ph ополудні, s. supremo H під вечір, s. oriens Ci = surgens H схід, s. occidens Ci = regio vespertina H захід, nondum omnium dierum s. occidit L поживемо-побачимо. β) Sol, бог сонця = Apollo, Phoebus; Solis, filia O = Pasiphaë. γ) сонячне світло, тепло́, шквара, procedere in solem Ci виходити на світ = виступати прилюдно, ambulare in sole Ci навсоннї, cedat umbra soli V затинок перед бойовищем навсоннї. δ) біла днина, tres V niger H нещасна. ε) 1. ясна днина, soles numerare O. 2. сонце, зірка, сяйво, світич, Africanus Ci, Brutus H.

sōlācium, ii, n. α) відрад(н)ість, відрада, відрадощі, розвага, потїха: alci solacio esse in rē Ci solacia dicere O iactare L потїшати, розважати кого. β) пільга, полекша, полегкість, поміч, annonae Ci s. patefacere Ci як захисток. γ) відшкодованє, нагорода: filii Ci; обр. δ) потїшитель, -ка, ruris O осолода.

sōlāmen, inis, n. відрада, розвага, malis V.

sōlāris, e, соняшний O.

sōlārium, ii, n. (соняшний) годинник, ex aquā Ci водяний годинник; ad s. versari Ci показувати ся на ринку.

soldurii, ōrum, m. (кельтийське слово) ленники, послушники C.

soldus, гл. solidus.

solea, ae, f. пришва, підошва, се-б-то рід чижмів, s. pedi demere O роззувати, s. addere O узувати, soleas poscit H хоче відійти.

soleātus, 3. з сандалами, в чижмах Ci.

sōlemnis, sōlennis гл. sollemnis.

soleo, 2. solitus sum (рідко soluerat H) α) на-, звикнути, бути призвичаєним; неособово: ut solet Ci як звичайно, як буває, як водить ся; особово: quae ii solent Ci до чого вони привикли; з *inf.* Ci ‚звично, звичайно' PPP: гл. solitus 3.

soliditās, ātis, f. густість, тугість Ci.

solido, 1. густити, згущати, вбивати, aream cretā V удоптати глинкою.

solidus, 3. *poët.* **soldus**, густий *occ.* 1. тугий, тривкий, товстий, adamas V; *subst.* n. суходіл, ядро, живéць, серце, findere in solidum V in solido puteum demittere V до живця́, до щирця́, до твердої почви. 2. твердий, кріпкий, міцний, дебелий, ядерний, terra O T суходіл, offendit solido H наткнув на тверде, tecta O тюрма; обр. mens H непохитна; обр. eos in solido locare V на тверду почву, на безпечне місце. β) цїлий, суцїльний, весь, повний, parum s. consulatus L девятьмісячний, decies s. (*acc.* n. *graec.*) H (= HSX) мілїон сестерцїв; *subst.* n. reddere s. H цїлу исту, eos in s. adpellare T жадати звороту цїлого капіталу. γ) щирий, сутий (сущий), справжний, правдивий, дїйсний, crateres auro solidi V щирозлаті; обр. fides T.

sōli-ferreum, ī, n. цїлком желїзна копия́ L.

sōlistimus, 3. цїлий, повний.

sōlitārius, 3. (sōlus) α) окремий, відрубний, nihil Ci. β) самий, самотний, homo Ci самітник, відлюдок.

sōli-taurīlia, ium, гл. suovetaurilia.

sōlitūdo, inis, f. α) самота, самотність, безлюдє, тиша, in agris Ci in solitudine secum loqui Ci самотою, однотòю. β) пустин(н)я, пустеля, saxa et s. Ci. γ) осамочене, безпомічний стан, s. defendere Ci magistratuum L їх брак.

solitus, 3. (P Adi до solēre) при-, на-, звиклий, звичний, звичайний, уживаний, opus O; *dat.* привиклий до T; s. more O по звичаю і обичаю; *subst.* n. **solitum**, i, *n.* на-, при-, звичка, звичай, обичай, ultra (supra) s. T над міру, надзвичайно: з *dat.* s. tibi V як ти звик; з *abl. compar.* solito magis L надзвичайно.

solium, ii, n. (sedēre) α) сиджене, престіл, altum V Iovis H; обр. королївська власть, королївство, solio depulsus T. β) крісло, sedens in solio Ci. γ) домовина Cu. δ) ванна, exilire ex solio L.

sōli-vagus, 3. α) (самопáс) скитаючий, пустопáшний, на самотї бродящий, bestiae Ci; *occ.* caelum Ci самокружне. β) відрубний, окремий, для себе, cognitio Ci.

sollemnis, e, *adv. iter.* α) щорічний, sacrificium Ci dies Ci роковини. β) празникóвий, святочний, святий, ludi Ci. γ) щоденний, звичайний, iter Ci opus H; *subst.:* **sollemne**, is, n. α) празник, свято, Fidei L; *occ.* звич. *pl.* 1. жертва, s. mittere V справляти поминки (на гробі), 2. бажанє (щастя), s. epistulā precari T листовно бажати щастя. γ) звичай, обичай, illud s. ut Ci s. repetere T брати ся до щоденної роботи, s. insanire H (= sollemniter) як звичайно.

soll-ers, tis, *adv.* erter *poët. abl.* sollerte O. α) справний, спритний, зручний, умілий, досвід(че)ний, при-, здатний, проворний, дотепний до, зугарний, Sulla S; з *inf.* s. hominem ponere H уміло представити єго; з *gen.:* lyrae H мистéць гри; *occ.* хитрий, роз-, умний, s. natura Ci.

sollertia, ae, f. справність, спритність, зручність, детеп(ність), проворність, досвід, s. placet T ‚штучка'.

sollicitātio, ōnis, f. бунтованє, підбурюванє, піддрочка, підмова Ci C.

sollicito, 1. α) ворушити, по-, з-, рушати, трясти, за-, хитати, remis freta V веслувати, tellus V орати, spicula dextrā V струснути, stamina pollice O ударити в струни, заграти, feras arcu O струсонути, сполохати. β) непокоїти, рушати, pacem L copia stomachum H обтяжає = ослабляє; *occ.* зажуряти, журити, за-, клопотати, cura eos V aerumnā sollicitari Ci журити ся зли(го)днями,

бі́дкати ся. γ) підбурювати, збуря́ти, ворохо́бити, піддражати, піддрочувати, під-, намовляти, зводити, спонука́ти, pastores Ci бунтувати, pudicam fidem O звести, sollicitatus Juppiter L розгнівaний, розсердженій, iudicium donis O під-, перекупляти, cupidinem cantū H дражнити; до чого? ad, in alqd C Ci animos ad defectionem L; нам. реч. ut, ne C; з *inf.* O.

sollicitūdo, inis, f. не(с)покій, клопіт, роздражненє, грижа, журба́, журбо́та, *abs.* Ci; з *gen. subi.* C; з *gen. obi.* C: *pl.* у H.

solli-citus, 3. *adv.* ē α) з(а)ворушений, збурений, розбурханий, mare O arma O завзятий бій. β) заклопотаний, зажурений, затрівожений, журливий, animus Ci eum s. habere Ci доскуляти єму, equi O полохливі, lepus O лякливий, canes O чуйні; з *abl. instr.:* s. suspicione Ci; de rē Ci; propter eorum vicem L о їхню долю; ad omnia L обережний на все; зал. пит. Ci; mater sollicita est, ne Ci побоює ся, щоб не. . . γ) неспокійний, трівожний, журний, ту́жний, s. manū O дріжачою р., s. prece O H бо́язько; *occ. act.* клопітний, журбовий, opes H.

sōlor, 1. α) під-, скріпляти, підсилювати: fessos O; *occ.* відшкодувати, eam dote T. β) потїшати, розважати, розвіяти тугу́, eos dictis O. γ) лагодити, дати пільгу, полекшу, злекшити, у-, присмиряти, при-, тушити, famem O заспокоїти, lacrimas O осушити.

solstitiālis, e α) відносний до лїтнього звороту сонця, зворотнико́вий, dies Ci найдовша, nox O найкоротша; orbis Ci зворотник рака, s. tempore L серед шкварної спеки.

sol-stitium, ii α) лїтний зворот сонця, solis Ci. β) лїто, спека, humida V.

sōlum, гл. sōlus.

solum, i, n. α) спід, дно, дїл, підошва, ґрунт, tremefacta solo tellus V в самім споді струснена; *occ.* тло orationis Ci. β) 1. стопа́, плюсня́, ступня́, calceamentum solorum callum mihi est Ci ходжу босоніж. 2. поміст, marmorea Ci. γ) суходіл, земля, почва, pingue V чорнозем, alqd mihi in s. venit Ci менї спадає на думку, aequa solo culmina ponere V = solo tenus deicere T = solo aequare L зрівнати з землею, збурити до тла, senatum L геть усунути, знести. δ) край, сторона, patriae Ci рідна країна, vertere s. mature L вимандрувати, опускати, urbs Etrusca solo V що до похоженя єї; *poët.* ε) підстава, Cereale s. pomis augent V копичать овощі на грінки хлїба, caeleste O небозвід, substrahitur navi s. V уступає ся море кораблям.

sōlus, 3. *gen.* īus, *dat.* solī. α) самий, сам оди́н, сам душею, лиш один, без нїкого: (*opp.* ceteri, omnes, totus.) β) осамочений, на самотї, самітний, самопущений, s. maeret V (як вдова) γ) безлюдний, пустий, litus V agri V пустелї, s. sub nocte V тихої ночі; *adv. acc. sing.* n. **sōlum,** лише, тільки, часто: non s. . . . sed etiam, verum etiam, sed ne quidem Ci не то що, але й . . .

solūtē, гл. solve.

solūtio, ōnis, f. α) розвязанє: розклад, hominis Ci. β) виплат, заплата, сплаченє, rerum creditarum Ci зверненє їх, s. impedita Ci неспромога платити = підорваний кредит: обр s. linguae Ci мовний язик.

solūtus, гл. solvo.

solvo, 3. solvi, solūtus. I. α) роз-, відвязувати, розпускати; *absol.* crines V vittas V solutus crinem V з розпущеним волосєм, ora O (pharetram) отворити, розкрити, iuga tauris V розпрягти, equūm fumantia colla V здоймити з них паруючі хомути, a stipite funem O V причал = ancoram Ci = naves C відчалити; *occ.* відплисти, s. (ex) portu Ci C a terra C Alexandriā Ci. β) розлїчити ся, (довги) платити, віддавати, pecuniam C solvendo (*dat.*) non esse L Ci не в силї за-, сплатити; обр. poenas capite S заплатити житєм, vota N Ci V сповняти, voti fidem O додержати, funeri iusta Ci віддати послїдну честь, iis suprema T = umbris funera V = rite exsequias V як слїд віддати послїдну честь = похоронити. γ) увільняти, ви-, освоболжувати, визволяти, вибавляти, виймати з під чого, alqm crimine Ci, eum ex legibus Ci me luctu V розвіяти мою тугу, animum H розвеселити, metum V не бояти ся, versum H писати прозою, Rutulos V пускати їх. II. α) дїлити, розбирати, розкладати, agmina V подїлити, navem V = ratem O розбивати, pontem T збурити, foedera V ламати, нарушати, crates favorum V нищити, viscera solvuntur V гниють, зотлївають; *occ.* розпускати, топити, silices O; обр. terrae solutae H тала, nix O талий, hiems solvitur H пускає = минає, caelum in Tartara T скидати. β) ослабляти, рознїжувати, corpora in

venerem V solutus aevo O знесилений, membra O solvi in somnos V заснути, eos solverat quies O позасипали, lumina O замкнути, somno vinoque soluti V сонні і за-, спиті, (morte) solvi O умерти. γ) розвязувати = ви-, обяснювати, толкувати, captiosa Ci. δ) зносити, усувати, позбувати ся, ‚касувати': закінчувати, morem L Cu залишати, pudorem V не встидати ся, ieiunia O перестати постити, solventur risu tabulae H стратять свою вагу; *P Adi.*

solūtus, 3. *adv.* ē. α) незвязаний чим, вільний, свобідний, без; *absol.* imperium S безкарність, ratio Ci легкий, s. optio Ci вільний вибір, calices eum solutum fecēre H увільнили з біди, він запив біду; з *abl.* poenā T безкарний; a re Ci; з *gen.*: H; з *inf.*: solutum est T вільно; *occ.* I. без довгів, незадовжений (*opp.* obligatus), praedia Ci. 2. промовистий, легкий, s. eloqui T in explicandis sententiis T. 3. прозаїчний: verba s. modis O але, s. numeri lege H вільний ритм. γ) непогамований, розпу(с)тний, praetura Ci необмежена, s. in luxum T зледащілий; *occ.* недбалий, млавий, cura L за мала, lenitas Ci за велика, exercitus L без послуху.

somnīculōsus, 3. *adv.* ē сонний, сонливий, оспалий, дрімливий Ci.

somni-fer, fera, ferum за-, усипляючий, усипливий, venenum O смерт(онос)на.

somnio, 1. α) снити ся, висинати ся кому; *absol.* de illo Ci; з *acc. c. inf.*; з *obi.* ввижати ся крізь сон, снити, avum Ci. β) мріяти про, miracula Ci.

somnium, ii, n. α) сон, per somnia Ci крізь сон; *occ.* снище, мáрище, мará. β) мрія, нїсенїтниці, Stoica Ci.

somnus, i, m. α) сон, просонє, levis T H дрімка, s. capere Ci засинати, заснути, s. non capere Ci не бере ся, s. se somno dare Ci іти спати, ducere somnos V спати, але: Mercurius s. ducit O насилає, усипляє, primo s. в просоню, somno L = per somnūm Ci у снї, крізь сон, longus H вічний = смерть. β) оспалість, лїнивство, бездїльність, Lentuli Ci. γ) ніч, hora somni V. δ) Somnus Дрімко, Сонько, бог сна.

sonābilis, e звучний, звінкий, брязкучий O.

soni-pes, edis звуконогий, тупотїючий; *subst.* кінь-скакунець V.

sonitus, ūs, m. (sonāre) звук, (з)гук, грюк, трїск, шум, гомін, тупіт, шепіт, луск, ляск(іт) і. т. п., pedum O тупотня, Olympi V грім, armorum O брязкіт.

sonivius, 3. (sonus) шелестїючий Ci.

sono, 1. sonui, sonitūrus, (sonātūrus) H. α) *intr.* свистати, звучати, звенїти, сичати, шуміти, скрипіти, стугонїти, брязкотїти, густи, шипіти, і т. п., flamma O палахкотить, pennae O зашемтїли, ungula V тупотить, sonans Anfidus H шумнистий; *occ.* за-, гомонїти, за-, лунати, cantus O Pl domūs O balatū colles V рунають. β) з нутрішним *obi.*: видавати галас, згук, гомонїти, роздавати ся, rauca V гудїти, pingue s. Ci високопарно звучати, vox hominem V по людськи; *occ.* значити, quid s. vox? Ci unum Ci мати одно значінє. γ) *poët.* співати про що, славити, вихваляти, mala, atavos H.

sonor, ōris, m. звук, (з)гук, ляск, шум, гомін, брязкіт, луна́ (руна́) і. т. п. *sg. i. pl.* s. dare V зашуміти.

sonōrus, 3. звінкий, гучний, грімкúй, шумливий V.

sons, sontis виноватий чим, винен чому, каригідний, anima V грішна; з *abl.*: s. fraterno sanguine O за братоубійство. β) *subst.* виноватець, злочúнець Ci.

sonus, i, m. α) звук, (з)гук, ляск, гомін, шипіт, gravis O низький, ‚бас', acutus Ci H високий, s. arma dedēre V забрязкотїла, chorda s. reddit H забренїла. β) голос, слово, мова, s. edere, reddere O відповідати, залунати, s. relapsus H відискавши мову, sono discors V чужомовний, asperitas soni T груба вимова.

sophistēs, is, m. α) софіст, учитель красномовства Ci. β) мудрагель, крутїй.

sophŏs, sophus, i, m. мудрець Ph.

sōpio, 4. īvi, (ii), ītus α) усипляти, приспати, herbis draconem O; *occ.* за(по)морочити, regem ictu L, P P P. за-, уснувший, сплячий, sopitus vulnere L s. corpore Ci хотяй тїло спить. β) за-, успокоювати; *pass.* дрімати, s. ignis V тлїючий, quies L безчувственний сон.

sopor, ōris, m. α) (кріпкий) сон; s. carpere V спати, s. non illudit V не було снище, sopōre solvi O заснути, s. solvere O прокинути ся з просоня; *euph.* вічний сон, perpetuus H; *occ.* пáмороки, безтямність, animi Cu. β) сонли́вицї, оспалість, s. et ignavia T. γ) напій на спанє, s. dare N.

sopōrifer, fera, ferum присипляючий, усипливий, дрімливий O V.

sopōro, 1. при-, усипляти; обр. заспокоювати; *P P P.* **sopōrātus,** 3. приспаний,

сплячий, дрімучий; *act.* при-, усипляючий, hostes O сонні, offa s. melle et medicatis frugibus (Sibyllae) V присипляючий і чар-зіллям заправлений медівник, ramus V дрімли́вий, усипливий.

sopōrus, 3. усипляючий, сонний, дрімли́вий, усипливий V.

sorbeo, 2. ui, сьорбати, лигати, проглинути, втягати в себе, fluctus V alqd flammae O палять, alqd animo Ci проняти ся чим.

sorbitio, ōnis, f. напиток, юшка Ph.

sorbum, i, n. (рябинова) ягода V.

sorbus, i, f. горобина, рябина.

sordeo, 2. ui, α) бути брудним. β) бути погордженим, за малим, нїчого не значити, cuncta, pretium H tibi munera V гордуєш ними.

sordēs, is, звич. *pl.* sordēs, ium, f. α) гижа, гидота, грязь, грузь, нечистота, бруд, s. adlinere sententiis Ci помарати; *occ.* жало́бна одежа, жало́ба, s. suscipere T надїти ж.; обр. жало́ба, нещастє, filiae Ci. β) скупість, скупощі, захланність, s. et avaritia HT. γ) гидь, нїкчемність, простацтво, verborum T простацькі слова, s. eluere Ci підлоту. δ) викид, послїд, rei p. Ci сміте.

sordesco, 3. ui (*incoh.* до sordēre) за-, брудити ся, за-, маз(ув)ати ся H.

sordidātus, 3. α) брудний, нехарний, нехайний, servi Ci неохайні. β) в жало́бній одежі, в жало́бі, Milo Ci.

sordidus, 3. *adv.* ē α) чорний, брудний, нехарний, не(о)хайний, нечистий, terga suis O закурена будженина, pulvere s. H запорошений, nati H замурзані. β) скупий, скуповатий, s. ac dives H богач-дукач H. γ) плюгавий, нїкчемний необичайний, підлий, поганий, vita Ci preces T понижаючі. δ) простий, бідолашний, низький, homo Ci харлак.

sorex, icis, m. мідиця, пільна миш.

sōrītēs, ae, m. рід висновку Ci.

soror, ōris, f. сестра, посестра, viperеae O = furiae, Iovis OVH = Iuno, Phoebi O = Luna, novem O = Musae, triplices O H Parcae, ex matre C по матери.

sorōri-cīda, ae, m. сестровбійця Ci.

sorōrius, 3. сестрин O.

sors, tis, f. *abl.* (sorti VL) у Ci sorte. α) жереб, жереб(о́)к, жеребовий каміньчик, ж. патичок, Tuberonis Ci ж. табличка з імям T., sortes con-, deicere Ci V кидати ж. = жребувати, s. exit Ci V = excidit L випадає, attenuatae L поморщені; обр. жребованє, sorte ducere T = s. trahere V виймати жеребки, жребувати, sorte ductus V жеребком вибраний, ei sorte alqd obtigit Ci припало ся, s. tertia O третий раз вижребовані, extra s. Ci не жребуючи, rem ad s. revocare Ci зарядити жребованє. β) висказ пророчнї, провістка, віщування, оракуль, s. dare O edere Ci провіщати, s. sacrae O пророчня, Lycіae V пророцтва лїкійського Апольона. γ) (жереб(к)ом надїлений) уряд, урядові відносини, comitiorum L провід виборів, suae s. sunt Ci належить до єго уряду, sorte afuit L задля урядованя. δ) доля, Britannici T iniqua L недоля, tua mortalis O ти смертник; *occ.* стан(овище), завід, обставини, tuae s. iuvenis H панич тобі рівня, prior O вищість, pugnae s. V спосіб боротьби. ε) удїль, участь, in nullam bonorum natus L без участи в, praedae s. es O належиш до добичі, prima Saturni O первачка, feminea (altera) O ж. пол, ж. рід. ζ) ист(ин)а, капітал, (*opp.* usura) Ci L.

sorsum = seorsum Pl.

sorti-legus, 3. віщий, пророчий H; *subst.* пророк, віщун.

sortior, 4. ītus, *intr.* α) жребувати, виймати жереб(о́)к, praetor Ci de re T cum alqo, inter se Ci. β) жребувати о що, жеребком на-, при-, значати, provinciam Ci L; зал. пит. Ci. γ) (жеребком) діставати, осягати, одержувати, peregrinam provinciam L regna H, vatem O знайти, amicum casu H нагодив ся менї; *occ.* 1. вишукувати до-, вибирати, subolem V fortunam oculis L догледїти найщасливійше місце. 2. по-, роздїлити, laborem, vices V PPP, **sortītus,** 3. жеребком вибраний, тягнений, звич. *abl.* sortītō ˌпо жеребуˀ, s. dicere Ci. β) долею, з природи, iis, s. obtigit discordia H припала ся їм, дана.

sortītio, ōnis, f. жребованє, вибір жеребком, provinciarum Ci aedilicia Ci едилїв.

sortītor, ōris, m. жребуючий Ci.

sortītus, ūs, m. жребованє, жереб Ci; *pl.* s. non pertulit ullos V не питали жеребу що до їхньої долї.

sōspes, itis, *adi.* цїлий, ізцїлений, ненарушений, здоровий, неушкоджений, tē s. O коли живеш, ab ignibus H. β) погожий, щасливий, cursus H.

sospita, ae, f. спасителька, заступниця Ci.

sōtēr, ēris, m. спаситель Ci.

spādix, īcis, m. буланий V.

spado, ōnis, m. скопець, різанець L.

spargo, 3. sparsi, sparsus (*poët. inf. pr. pass.* spargier H) α) сипати, роз-, посипувати,

кидати, розкидувати, метати, вергати, прискати, tela V стріляти, me in fluctus V кинути, venena Ci троїти; *occ.* сіяти, semen Ci = dentes O; *poët.* β) ви-, під-, поливати, зрошати, кропити, прискати, з-, вохчити, rore V росити, corpus lymphā V обляти; *metaph.* virgulta fimo V гноїти, antrum racemis V обвивати, caede penates V осквернити, velamina maculis T прикрашати крас(н)ими платочками, lumine terras V осявати. γ) по-, розсівати, по-, ширити, роздроблювати, arma per agros V Volcanum tectis V по, exercitum per provinciam Ci T по-, розміщувати по пр., tua prodigus H гайнуєш; *occ.* 1. розкидувати, розганяти, ossa O s. se toto campo L розбрести ся, по-розбігати ся, s. et dissipati L порозбивані на всї боки, spargimur ventis O розвіяли нас вітри. 2. розносити, розголошувати, omnia in memoriam Ci nomen per urbes O; sparge H скажи; *s acc. c. inf.* T **sparsus,** 3. P Adi. розсіяний, безладний, capilli O розпущене, crines L розхрістане, albo s. V накрапаний, сорокатий, senectus V сивощі, шпакуваті виски, anguis maculis V сороката, coloribus V красий.

spartum, i, n. кійло, ковила, тирса (рід трави на кошики) L.

sparus, i, m. **sparum,** i, n. (ловецька) сулиця, общіп L N.

spatha, ae, f. „шпада", меч, рогатина T.

spatior, 1. α) проходж(ув)ати, ся, гуляти, ad aras V приступати до. β) розширяти ся, розпростирати ся, alae O.

spatiōsus, 3. *adv.* ē α) обширний, простірний, просторий, широкий, великий, здоровезний O β) довгий, пох O.

spatium, ii, n. α) місце перегонів, біговище, s. extremo V на краю біговиська; обр. кругобіг, пере-, біг, коло, addunt se in spatia V колують оден за другим, spatiis conficere aequor V переплисти, s. corripere V прискоряти, ferri spatio V колувати, s. defensionis Ci перебіг, хід її. β) путь, дорога, s. conficere Ci N C відбути. γ) гульбище, silvestria Ci по лїсах; *meton.* прогулька, прохід, basilicae Ci в базил. δ) вільне місце: обшир. простір(ність), просторонь, відстань, s. dare V робити місце, s. medium corripere V поспішити серединою, in s. membra porrigere O розмостити ся по, domus T майдан. ε) довгота, даль, віддаленє, далечінь, viae O in s. resilire O скоротити ся, aures in s. dare O видовжити, in s. fugere O навпростець. ζ) протяг часу, час, доба, тривок, s. sumere L Ci. η) речинець, нагода, пора, tridui Ci. ϑ) мірило, nullis s. penetrabilis T незглибимий.

speciēs, ēi, f. „образ" I. α) погляд, вигляд, вид, primā s. Ci наперший погляд, specie ornatius Ci гарнїйше на вид: *occ.* подоба, схожість, honesti Ci. β) зверхний вигляд, постать, лице, aetatis specie uti O молодо виглядати; *occ.* 1. по-, з'ява, явище, снище, мара, марево, viri O filii nova L; *concr.* 1. ідол, з'ображенє, статуя, погрудє, Iovis Ci. 2. крас(от)а, велич(ність): caeli Ci; in dicendo L поважна мова. γ) позір, auspiciorum Ci s. tacere *s acc. c. inf.* L *occ.* вид, позір, вимівка, показ, rei S; *adv.* speciē L C на показ, на вид, per, in, ad speciem O C Ci для позору, на позір, про людське око, на визір, нїби-то, мовби, як, мов, II. α) виображінє, понятє, boni viri Ci senatūs L. β) взорець, зразок, eloquentiae Ci. γ) порода, розряд, (*opp.* genus) Ci adulandi T спосіб. δ) -casus Pli.

specillum, i, n. лїкарський знаряд, се-б-то зонда Ci.

specimen, inis, n. α) ознака, знак, довід, порука, с-, проба, s. dare Ci доводити, tellus s. dabit V стрібує ся. β) взір, зразок, образець, приклад, примір, virtutis Ci.

specio, 3. spexi (spectus) лиш в composita-x, глядїти.

speciōsus, 3. *adv.* ē α) гарновидий H. β) знатний, чудовий, величний, не абиякий, opes T. γ) блискучий, vocabula H дзвінкі.

spectābilis, e α) видний, слїдний, campus O отверте. β) знатний, показний, величний, чудовий, victoria T славна.

spectāculum, i, n. мостинє, підмостка, се-б-то трибуна для глядачів, театер; *pl.* лавки, місця, сидженя, spectaculorum gradus T амфітеатральна трибуна. β) виставлена штука, представленє, scenae O сценїчні. γ) вид(овище), показ, spectaculo esse alci Ci N = s. praebere Ci O виставляти ся на, показувати ся, s. capere O оглядати.

spectātio, ōnis, f. α) оглянанє, баченє, pompae Ci. β) провірка, спроба, pecuniae Ci.

spectātor, ōris, m. α) глядач, очевидець, ludorum Cl. β) спозиратель, дослїдник, caeli Ci. γ) цїнитель, знавець, laudis Ci.

spectātrix, īcis, f. спозираюча, vacca V.

spectātus, 3. α) ви-, досвід(че)ний, довіряний, стрібований, fides C in rē Ci. β) знатний, знаменитий, світлий, femina Ci чесна.

Бібліотека учених УКР. ІНСТИТУТА

spectio, ōnis, f. спостеріганє, право віщого озираня, пр. ворожбицтва Ci.

specto, 1. глядїти на, ззирати ся, дивити ся на, приглядати ся чому. сп-оглядати, озирати; *absol.* alqm, alqd, ad Io O, in unum Ci ззирнути ся; обр. задивляти ся на, подивляти, oculi te H; *occ.* (на представленях) дивити ся, fabula spectata H виставлена. β) стéжити за, слїдити за, зважати на, зал. пит. Ci. γ) осудж(ув)ати, оцїнювати, aurum O eum ex censu Ci agendo O по дїлам; *occ.* пробувати = трібувати, спиткувати, звич. PPP. igni s. Ci видержав пробу (спит). δ) визирати за, домагати ся, думати про, на, шукати, alqd ad laudes Ci; нам. реч. з ut Ci ε) відносити ся до, торкати, ся, чого, id Ci oratio ad te Ci, ad salutem Ci alio Ci res eo spectat, ut Ci; *occ.* клонити ся до, ad vim, ad arma L заносить ся, на. ζ) (про місцевости) бути звернением в якусь сторону (світа). лежати ід, alqo L ad fretum Ci in orientem C.

spectrum, i, n. зеркало; з'явище Ci.

I. specula, ae, f. (*demin.* до spes) проблеск надїї, s. degustare Ci мати.

II. specula, ae, f. α) сторожівня, стражниця, s. ponere L. β) *pl.* чати, in speculis esse O L Ci чатувати. γ) висота, montis V e speculis clamorem tollere V з мурів.

speculābundus, 3. все чатуючий. на звідах, на засїдах T.

speculātor, ōris, m. підглядач, слїдець, шпиг, per s. N C. β) пластун, чатівник, черговець T. γ) дослїдник, naturae Ci.

speculātōrius, 3. для звідин, сторожевий, navis L = **speculātōria,** ae, f. корабель на звідах L.

speculātrix, īcis, f. вислідниця, scelerum Ci.

speculor, 1. *intr.* α) ви-, озирати, in omnes partes O; *trans.* β) роз-, вивідувати, ся, слїдити, стéжити за, чатувати, пластувати, s. et custodire Ci бачно берегти, speculandi causa Ci C speculatum (sup.) L на звіди. te oculi et aures Ci чигають на тебе і підслухують ся тобі.

speculum, i, n. прозирало, зеркало, speculo *(abl.)* placere O шатами.

specus, ūs, m. (n.) α) яма, печера H V defossus V землянка; *occ.* провідний спуск, s. subterranei Ci водопроводи. β) глиб(інь), vulneris V глубока рана.

spēlaeum, i, n. яма, ferarum V лїгво.

spēlunca, ae, f. яма, печера Ci T V.

spērābilis, 3. надїйний Pl.

sperno, 3. sprēvi, sprētus. α) відкидувати, цурати ся, маловажити, гордувати ким, munera V haud spernendus Ci Cu не абиякий; з *inf.* non spernit demere H радо бере, spernit deferre O не хоче, spernendus morum T неконче чесний.

spēro, 1. ви-, ожидати, очікувати, надїяти ся, сподївáти ся, уповати; *absol.* Ci de se bene O для себе путнього; з *obi.:* alqd ex, re, alqd (ab alqo); C втручено: (ut) spero (N) Ci мабуть, PPP. sperata praeda C очікувана: *subst.* sperāta, ōrum, *n.* L надїї; *acc. c. inf. fut.* Ci; при *pass.:* se absolutum iri Ci; з fore, ut Ci; при posse завсїгди з *inf. praes.* C; рідко з *inf. perf.* C; з ut L. β) (лихо) прочувати, бояти ся, лякати ся, deos V.

spēs, ēī, f. α) ожиданє, очікуванє, сподїванка, надїя, ви́гляд на, praeter (contra) spem (C) L несподївано, неспогадано, partim spe . . . partim metu L обіцянками . . . погрозами, spē T уповаючи на, s. alere Ci гріти надїю; з *gen. subi.* Ci, з *gen. obi.* Ci in spem arrepere H надїяти ся на спадщину, in secundam s. scribere T як другого наступника; часто: s. me tenet Ci = spero; з *acc. c. inf.*; рідко з нам. реч. Ci; *personif.* Spes Надїя, ad Spei L; *occ.* острах, ляк, asperior S; *meton.* предмет надїї, spe potiri O дожидати ся бажаня, gregis V = s. grexque V ягнятка, anni O жнивá.

sphaera, ae, f. α) куля = globus Ci; *occ.* β) небесний ґльоб, solis Ci. γ) кругобіг, stellarum Ci.

sphaeristērium, ii, n. гульбище (для ігрищ у мяча).

spīca, ae, f. **spīcum,** i, n. колос, fundit frugem spici Ci колосить ся, Cilissa O Pr шафран. β) (громада звізд) Дїва Ci.

spīceus, 3. колосистий, з колося, messis V жнивá.

spīculum, i, n. α) кінчик, вістря, плóщик, шпеник, hastae O клюгá; обр. β) спис, стріла, s. gestare V. γ) жалó V O.

spīcum, гл. spīca.

spīna, ae, f. α) тернина, колючка O V T; *occ.* 1. остина, piscis O Ci. 2. спина, хребет, duplex V. β) грижа, журá, s. animo evellere H призабути на, eximere H позбути ся клопотів. γ) ключки, partiendi Ci.

spīnētum, i, n. терни́к, живопліт V.

spīneus, 3. тернистий, терновий O.

spīnōsus, 3. тернистий, колючий; обр. oratio Ci заплутана.

spinther, ēris, n. (нараменна) обручка.

spintria, ae, m. мерзавець T.

spīnus, i, f. терен V.

spīra, ae, f. каблука, кривина, in spiram se colligere V звивати ся, клуб(оч)ити ся.

spīrābilis, e α) дихливий, до диханя, natura Ci. β) животворний, жизненний, lumen V.

spīrāculum, i, n. проду́х(о)вина, Sitis V отвір (до пекла).

spīrāmentum, i, n. α) від-, по-, дих, диханє T. β) ди́хало, гортанка, отвір, amimae, s. linere V проду́хвини.

spīritus, ūs, m. воздух, повітря, подув, Boreae V борвій; *occ.* 1. віддих, по-, дих(анє), s. ducere Ci дихати. 2. стогін, зітхання, s. petere H зітхати. β) житє, de s. decertare Ci; *occ.* дух, душа, artus O V caelum alit O всесвітна, extremum s. effundere, (exhaurire) Ci зітхнути духа, s. avidus H неситство, s. alcis labitur T хтось часує, конає. γ) надих, одушевленє, натхненє divinus Ci manet s. V. δ) дух, відвага, мужність, hostiles s. gerere L важким духом дихати на кого, злоб(ств)увати на, s. animo *(dat.)* facere L додавати духа, altiores s. sumere T пнути ся до вищого; *occ.* пиха, гордість; *pl.* гордощі, patricii L шляхоцька бута. ε) поетична творчість H.

spīro, 1. I. *intr.* віяти, на-, повівати, дути, тхнути, aura illi V пахощі обвівали єго, di, spirate secundi V навійте ходовий вітер; обр. гудїти, сопіти, клекотїти, quā vada V де валобої не шпують, hydra V шипить, ignibus V порскає полумям; *occ.* β) 1. дихати, (ще) жити, sine metu Ci Augustus T часує, exta V ще теплі, s. signa aera V мов живі, amor H триває 2. писати стихи, віршувати = s. et placeo H. 3. пахнути, thymbra V; *trans.* II. видихувати що, дихати чим, naribus ignem V паше єму з нїздер вогонь; *occ.* пахнути, пахтїти чим, odorem V. β) захвачувати ся, переймати ся чим, tribunatum L.

spisso, 1. густити, згущати O.

spissus, 3. *adv.* ē α) густий, згущений, збитий до купи, coma H густе верховітє, sanguis O скипіла, harena V грудковатий: *occ.* (битком) набитий, повний, theatrum H; з *abl. instr.:* coram viris V. β) повільний, трудний, тяжкий, opus Ci пиняве, spisse pervenire Ci поволи.

splēn, splēnis, m. селезінка.

splendeo, ēre, сяяти, блищати, яснїти, світити ся, Paris H красує ся; обр. alienā invidiā L тикати на себе чуже пірʼя.

splendesco, 3. dui за-, сяяти, за-, блищати, за-, лиснїти, vomer V полискує.

splendidus, 3. *adv.* ē α) сяючий, о-сяйний, світлий, ясний, блескучий, прозор(част)ий, bracchia O золотасті, candor Ci звірокруга; обр. γ) 1. гарний, чудовий, величний, бучний, domus luxū V виставна, пишна. 2. знатний, відличний, благородний, facta H подвиги. 3. свіжий, живий, vox Ci виразний, verba O милозвучні.

splendor, ōris, m. α) блеск, по-, лиск, сяйво, світлість, посвіта, ex gemmis Ci; обр. rerum T. β) окраса, пишність, перепих, повага, senatus T. γ) значінє, достойність, гідність equester Ci verborum H вартість. δ) ясність, виразність, vocis Ci.

splēnium, ii, n. пластер, завій Pl.

spoliātio, ōnis, f. огарбанє, грабіжка, об-, зарабованє, рабівництво, луп, sacrorum L святокрадство, dignitatis Ci позбавленє єї.

spoliātor, ōris, m. грабіжник, лупій, templi L святокрадець.

spoliātrix, icis, f. грабителька Ci.

spolio, 1. α) здирати з кого одежу, збрую, роздягати, hominem L eum veste N; обр. β) обдирати, об-, лупити, г-рабувати, жакувати, відбирати, alqm, alqd; з *abstr. obi.* pudicitiam Ci нарушати; з *abl.:* eum vitā V позбавити житя; PPP. **spoliātus,** 3. ограблений, позбавлений чого, без Ci O V.

spolium, ii, n. зв. *pl.* (здерта) зброя або одежа, opima L богата (проводиря), trigemina L трійнят, classium Ci кораблеві носи; *poët.* leonis O львина кожа. β) з-, добич, луп, s. ampla referre V віднести світлу побіду, monstri O линовище Медузи, Actoris V здобиток.

sponda, ae, f. α) підніже, лавиця, lecti O підлóже. β) ліжко, ложе H.

spondeo, 2. spopondi, sponsus α) (торжественно) об-, зарікати ся, давати обріку, (обітувати), з'обовязувати ся до чого; *absol.*; pacem L; *subst. n.* sponsum negare H не додержати обітниці, ex sponso Ci по (після) договору; *occ.* β) 1. (перед судом) ручити, ся, pro iis Ci sponsum vocat H жадає за-, поруки. 2. (доньку) об-, заруч(ув)ати, eam alci Pli. **sponsus,** i, m. **sponsa,** ae, f. заручений, -на, наречений, -на, sponsi Penelopae H женихи. β) обіцювати, прирікати, шлюбувати, alci agros Ci; *acc. c. inf.* Ci; *occ.* віщувати на що, id virtus L.

spondēus, spondius, 3. до питної жертви відносний; *subst.* spondēus, i, m. (*sc.* pes) торжественна стопа, спондей Ci H.

spongia, ae, f. губка; обр. мягонький нагрудник L.

sponsa, ae, f. гл. spondeo.

sponsālis, e, дотичний заручин; *subst. n. pl.* **sponsālia**, ium, заручини, s. facere L Ci O заручувати.

sponsio, ōnis, f. (spondēre) α) торжественна умова (обіт), voti Ci обріка, s. facere, ut . . . S обрікати, ся. β) (в цивільних процесах) обопільне з'обовязанє, се-б-то заліжка, зарука, s. de mille nummūm cum alqo facere Ci обрікати ся заплатити (за кару) 1000 сестерців, але: sponsione vincit (accusator) Ci виграв, sponsione vincit accusatus Ci виграє процес, sponsione condemnari Ci програти.

sponsor, ōris, m. оброчник, ручитель, de rē Ci.

sponsus, sponsa гл. spondeo.

sponsus, ūs, m. обріка (обіт) O.

spons, tis, f. *abl.* sponte за до-, призволом, за с-, понукою, за волею, за згодою кого, principis T. β) самохіть, добровільно, нароком, звич. з *pron. poss.*: non sponte V поневолї, suā sponte C L сам від себе. γ) на власну руку, сам, suā s. bellare Ci. δ) сам по (в) собі, сам собою, virtus suā sp. laudabilis Ci.

sponsus, ūs, m. за-, порука O.

sporta, ae, f. (плетений) кіш.

sportella, ae, f. **sportula**, ae, f. кошичок (на страви), подарунки; обр. дарунки Pl.

sprētōr, ōris, m. згірдник, зневажник O.

spūma, ae, f. шум(овина), піна, s. agere in ore Ci пінити ся, salis V морська піна.

spūmesco, ere пінити, ся, запінити ся O.

spūmeus, 3. пінявий, шумкий O V.

spūmi-fer, fera, ferum запінений, шумний, fons O шумка нора.

spūmo, 1. пінити, ся, шумувати, fluvius V; зв. P Pr A. **spūmans**, tis, шумкий, пінявий, запінений, aper V.

spumōsus, 3. пінистий.

spuo, 3. spui, spūtus ви-, плювати, terram ore V пил з рота P P P; *subst.* spūtum, i, n. плютовина, плюнки, слина Pr.

spurco, 1. плюгавити, каляти, огидити, брудити, forum Ci P P P. spurcātus helluo Ci огидник, паскуда.

spurcus, 3. огидний, кальний, брудний, падлючий, плюгавий Ca Ci H.

spūtālīcius, 3. плюгавий, ганїбний Ci.

spurius, 3. неправесний.

spūto, 1. (*frequ.* до spuo) виплювати O.

spūtum, i, n. гл. spuo.

squāleo, ēre бути лусковатим, х-, рапавим шерехатим, шорстким, негладким, conchae V auro, maculis auro squalens V золотолускóвий; *occ.* з *abl.* бути наїженим, кишіти, humus serpentibus O аж кишить гадєм, musco O рійно від них. β) бути брудним, розкуйданим, нехарним, розпатланим, squalentia ora O сїре, tabo O заюшений; *occ.* 1. сумувати, veste mutatā Ci в жалóбі. 2. лежати облогом, arva V litus T піскóвище.

squālidus, 3. *adv.* ē х-, рапавий, шорсткий, невигладжений, loqui Ci. β) 1. брудний, нечистий, нехарний, hiems O сїра. 2. в жалóбі, reus O eos s. habere T запозивати, Phoebus O засумований. 3. непривітний, пустий, humus O. 4. сухий Ci or. 32.

squālor, ōris, m. рапавість. α) бруд, грузь, нечистота, нехарність, vestis obsita squalore L забруднена, s. manet T запущене волосє. β) 1. жалóба, сум, sociorum Ci. 2. біда, нужда, горе Ci locorum Cu пустиня.

squālus, i, m. рід морської риби, клень? O.

squāma, ae, f. луска́, serpentis V O линовище, loricae V лускаті; **squāmeus**, 3. V; **squāmi-ger**, gera, gerum Ci O; **squāmōsus**, 3. луск(ов)атий Ci V.

squilla, гл. scilla.

stabilīmen, inis, n. підпора Ci.

stabilio, 4. īvi, ītus становити, установляти, naves L обякорити; обр. скріпляти, піддержувати, забезпечувати, rem p. Ci.

stabilis, e α) стійкий, твердий, via Ci бита; *occ.* сталий, нехибкий, pugna L T уладнана. β) по-, стійний, непохитний, тривкий, певний, id s. ad paenitentiam erit T піддержить каяння; *occ.* важкий, spondei H.

stabilitās, ātis, f. 1. стійкість, непохитність C. 2. стійність, тривкість, rei p. Ci.

stabulo, āre **stabulor**, ārī стояти, (у ста(й)нї), перебувати, лежати, розлїгти ся O V.

stabulum, i, n. (sto) α) стíйло (стíгло), лїгво, apium V вуленї; *occ.* ста(й)ня, ovium V обора, кошара, pastorum Ci ста́я, Larentiae L за́города. β) 1. дім розпусти Ci. 2. корчма Pli.

stadium, ii, n. α) поприще, біговище, стадіум на 200 *m*; *gen. pl.* звич. stadiūm S Cu.

stagno, 1. α) творити став = виступати з берегів, ви-, розливати ся, Nilus V. β) стояти під водою, moenia S. γ) затоплювати, заливати, plana urbis T.

stagnum, i, n. (sta) α) став, бзеро, калюжа, багно, баюра O Ph. β) копанка, басен, navale T для навмахів. γ) (повільно

пливуча) вода, Phrixeae sororis O Гелеспонт, refusa vadis V відлинаюча глубина моря, alta V плéсо.

stāmen, inis, n. основа O. β) основúця, нитка, s. torquere O прясти; обр. stamina natalis O доля, araneae O павутинє, s. pollice sollicitare O грати.

stannum, i. n, цина.

statārius, 3. стоячий (в бойовій лаві), рядовий, черговий L orator Ci спокійний.

statēr, ēris, m. **statēra,** ae, f. вага Ci.

statim, *adv.* (sto) як стій, зараз, відразу; небавком, зараз.

statio, ōnis, f. α) стоянка, постояння, постава, положенє, comas in statione ponere O зачесати. β) при-, стан(ов)ище, місце побуту, sexta T шесте місце O V; *occ.* якорна стация, затóка, пристань C V; обр. притулок, tuta O V. γ) постоянець, чата, стійка, equitum C пластуни́, черго́вці, s. agere L T (вартувати) сторожити. δ) сторожевий віддíл, сторожа (варта), Romana L; обр. de s. vitae decedere Ci розістати ся зі світом, in s. manere O чувати.

statīvus, 3. стоячий на однім місци, сталий, praesidium L залога, s. castra L = **statīva,** ōrum, n. (*sc.* castra) стан(и́ця) s. ponere L o-, розтаборити ся, станом стати, s. habere L стояти постóєм; обр. praetor sibi s. castra faciebat Ci вилежував ся на постою.

stator, ōris, m. I. (sistere) спинитель, Juppiter-спаситель L Ci. II. возний, слуга провінциальних урядників.

statua, ae, f. статуя, погрудє.

statūmen, inis, n. підстава, підпора, navis C кораблева снасть.

statuo, 3. statui, statūtus α) ста(но)вити, ставляти, садовити, класти, eos in medio L, statuitur in convivio Ci привели єго, arborem, lignum H садити; *occ.* ставляти, закладати, будувати, по-, строїти, aras Ci V O urbem V rem p. Ci піддержувати. β) 1. уста(но)вляти, ви-, назначувати, diem S Ci L речинець, tempus colloquio L C. 2. вважати за, думати; з подв. *acc.* eum dignum rē Ci; *acc. c. inf.* Ci C. γ) постановляти, розпоряджати, нам. реч. з ut ne Ci. δ) рішати, задумувати; з *inf.* C N; зал пит. N: часто; apud animum sum s. L S; з *inf.* стати на чóму; *occ.* видавати присуд, за-, о-, роз-, присудити, triste alqd O видати строгий присуд, de eo Ci S; нам. реч.; з *coni.* C in alqm C, in eam exsilium statuitur T засилають єї, exemplum in alqm, in alqo Ci L надто строго карати, ii de se T позбавили себе житя.

statūra, ae, f. постава, стан, з-, ріст C.

status, ūs, m. α) стоянка, постояння, стояне Ci; *concr.* становище, положенє, уклад тїла, пóкладь, постава, minax H (de) statu movere Ci L. β) стан, обставина, устрій, лад, rei p. Ci vitae Ci основини житя, caeli L підсонє. γ) 1. достаток, добробут, гаразд, civitatis Ci; *pl.* multimorum T. 2. стан, достойність, familiarum Ci.

stella, ae, f. звізда, зоря, зірка, errans, vaga Ci планета, inerrans Ci нездвижна́, comans O = crinita Ci мітлата, мітла, комета, facem ducens V сяйни́й лїта́вець, serena O сонце.

stellans, tis зоря(ш)ний, nox Ci ясноозора, gemma O блискавий самоцвіт.

stellātus, 3. зоряний, зорявий, звіздяний, блискучий, corpora *(acc. gr.)* guttis O цят(к)овані, Argus O звіздоокий, iaspide ensis V самоцвітами ложений.

stelli-fer, fera, ferum звіздови́й, зорявий Ci.

stellio, stēlio, ōnis, m. рід цятованої ящірки V O.

stercoro, 1. гноїти, вигноювати, мервити Ci.

stercus, oris, n. мерва, на-, гній, сміт€ H Ci.

sterilis, e α) неврожайний, неродючий, безплідний, platani V без винної лози, arista O порожна, пуста, vacca V ялівка, mulier T бездїтна, avena V стоколос; *meton.* дїлаючий безплідним, robigo H. β) даремний, безхосенний, amor O безнадїйна, pax T безробітний; з *gen.* virtutum T без чеснот.

sterilitās, ātis, f. неурожайність, неродючість Ci Pli.

sternax, ācis скидаючий V.

sterno, 3. strāvi, strātus. I. α) стелити, у-, за-, ви-, роз-, об-, простеляти, сипати, strata poma V опалі, somno se phocae V ложать ся спати. β) *medial.* розлягати ся, повалити ся, падати, gremio *(abl. loci.)* telluris V припасти до, P P P. **strātus,** розпростертий, покотом лежачий, лежá, ad pedes alcis Ci membra H розтягнувши ся, vulgus O вимер; *occ.* валити, кидати на землю, за-, про-, побивати, eum iaculo V Troiam V зóурити до тла, torrens sata V замулює, забирає; обр. pavor corda V пригнїтив. γ) ви-, зрівнувати, sternitur aequor V улягає ся, stratum aequor V рівне; обр. приспокоювати, di ventos H odia T притуши́ти; *occ.* мостити, буркувати, vias silice L висипувати жорствою, strata

viarum V бити вулиці. II. посипувати чим, на-, при-. покривати, alqd rē H V; *subst.* **strātum,** i, n. α) подушка, наліжник, коверець, s. pati O. β) постіль, ліжко, e stratis surgere V. 2. сїдлати, strati equi L **strātum,** i, n. покривало, дерга, equi O mulis detrahere L кульбаки.

sternumentum, i, n. пчиханє Ci.

sternuo, 3. ui, пчихати, чхати до, alqd Ci lumen O палахкотить.

sterquilīnium, ii, n. купа гною Ph.

sterto, ere хропіти, спати Ci H.

stibadium, ii, n. постіль Pli.

stigma, atis, n. пятно, тавро.

stigmatiās, ae, m. напятнований Ci.

stigmōsus, 3. попятнований Pli.

stigmo, āre пятнувати, таврувати Ph.

stilla, ae, f. кропля, к(р)апля Ci.

stilli-cidium, ii, n, (спадаюча каплями) дощівка Ci.

stillo, 1. *intr.* к(р)апати, ка́нути Ci O; *trans.* ляти, виливати, rorem ex oculis H заливати ся сльозами, плакати.

stilus, i, m. α) ручка (до писаня), риле́ць, різець, s. vertere H написане справляти, meus Ci запоясник. β) писанє, спосіб писаня, склад, стиль, ‚перо', hic H = satirae.

stimulātio, ōnis, f. с-, понука, при-, понада T.

stimulo, 1. α) колоти, жалити, equos calcaribus L стискати острогами. β) мучити, непокоїти, eum scrupulus Ci гризе, eum cura L він журить ся γ) с-, понукати, за-, підохочувати, надити, gloria animum L ad, in alqd, in alqm; нам реч. s ut ne T *poët. inf.* V.

stimulus, i, m. жало. I. желїзний (загострений) кілок C. II. би́ч, дручок, te stimulis fodere Ci під-бичувати β) мука, горе, нес(у)покій, amoris V ревни́ці, Bacchi V шал(еність). γ) с-, понука, заохота, alci s. victoriae admovere Ci = adicere O заохочувати до.

stinguo, ere α) колоти. β) гасити, тушити, insignia Ci затемнювати; *pass.* гаснути Ci.

stipātio, ōnis, f. с-тиск, ти́скнява, натовп, з-, глота́, конвой Ci.

stipātor, ōris, m. товариш, дружник, corporis Ci гридень; *pl.* конвой, дружина S.

stipendiārius, 3. α) уподаткований, платїжний, податник, alqm s. facere C L уподаткувати, populi Rom. Ci оплатники, данники, Italiam vectigalem et s. facere L наложити на ню мито і податки, vectigal s. Ci воєнна о́плать. β) побираючий плату, платний, найомець, Romani s. facti sunt L стали ‚жолдаками', жовнїрують.

stīpendium, ii, n. (a stipe pendenda) α) платня, плата, ‚жовд', s. merere N Ci служити при війську, auxiliaria s. mereri T служить при запаснім в. β) військова служба, stipendia facere pedibus L служити при піхотї, stipendia emereri S L ви́служити; *occ.* рік військової служби, похід, воєнний рік, quadragesimum T. γ) податок (замість жолду), о́плать, дач(к)а, данина T C alci s. imponere L воєнне відшкодованє. δ) кара, s. manet H.

stīpes, itis, m. α) кіл, паля, стовп(ець), hesternus O головня, ramosus V суковата булава; *poët.* β) пень, стовбур, дерево, concussus V geminus O пальма. γ) стовбур, колода, ille Ci.

stīpo, 1. тиснути, ся, товпити ся коло, до кого, окружати, горнути ся до, senatum Ci magnā stipante catervā V окружена численною дружиною; *occ.* відпроваджувати, me viri Ci; *poët.* eum Menandro H (гуртом) звинути єго (у)купі з M. β) на-, спихати, наповняти, копичити, гуртувати, carinis argentum V зносити на, mella V збирати; *PPP.* повний, численний, на-, зіпханий, Roma arto theatro H битком набитий.

stips, stipis, f. α) грошин(к)а, auri T золотцї. β) малий даток, складка, скидка, alci s. conferre L скидати ся на кого; *occ.* 1. датка, милостиня, cogere Ci збирати. 2. дохід Cu.

stipula, ae, f. стебло; *pl.* солома, fabales O бобовинє, s. urere V стернє, flamma de s. O соломяний; *meton.* stridens V сопілка, жоломійка.

stipulātio, ōnis, f. токма́, уклад, договір, засторога Ci N.

stipulatiuncula, ae, f. малозначна установа Ci.

stipulor, 1. токмити, ся, робити токму́, вимовляти (застерігати) собі щось Ci.

stīria, ae, f. бурулька, сопіль V.

stirpitus, *adv.* з корінєм, в пень, цїлком, геть, до тла.

stirps, stirpis, f. (m.); *nom.* також stirpis, stirpēs L. α) корня́к, на-, о-, коренок, корінь, корінє V Ci. β) пень, дерево, билина, ростина, s. et herbae Ci ab stirpe exstinguere L necare V витяти в пень, до ноги. γ) початок, причина, жерело, malorum Ci a stirpe V L з початку; *occ.* 1. основа, підстава, virtutis Ci. 2. (первісне) свійство, природна вдача, gentis L generis Ci. 3. рід, родина, походженє,

потомство, поколїнє, колїно, кодло, Bruti Ci a stirpe par V рівнородний. 4. дитина, син, донька, prima O первісток, Achillea V = Neoptolemus, Lemnicolae O = Vulcani.

stīva, ae, f. чепига O V.

stlīs, stlītis, f. ст. ф. = lis.

stō, 1. steti, stātūrus. I. α) (прямо) стояти; *absol.* з *abl.* arce O; з *praep.* in pede H ante oculos O V; *meton.* Thebae O засновані, arae Manibus V готові для, tela O прямі, de marmore O = aëneus H як статуя, te circum pericula V окружають тебе, fabula H подобає ся, hoc illi H подобали ся; *occ.* β) 1. про війська: стояти, бути уставленим, in Asiā vires L. 2. про кораблї: стояти на якорі, in ancoris, ad ancoram L litore puppes V обякорили ся. 3. про неживотні: виставати, сторчати, turris ad auras V стремить до, comae V O (vertice cristae V) наїжили ся, стали дубом; з *abl.* fulmina flammā V жевріють, robore vires V сильнї, castaneae V рясні. 4. стояти (бути) на продаж, in fornice H; (з *abl.* цїни) стóїти чого, коштувати, X talentis L gratis Ci нїчого, nihili нї по чому, magno O = haud parvo V дорого. 1. стояти при, за ким, за чим, обставати за, держати з, підпирати кого, помагати кому, належати до якогось сторонництва, звич.; з *praep.* s. ab, cum, pro alqo; a causā Ci pro re O V; pro templo V; з *adv.:* hāc V по сїй сторонї, aliunde L. 2. стояти проти кого, in Troiam O adversus vos T; *poët. absol.* contra s. V опирати ся. δ) *stat per me* стоїть на менї, залежить від мене, на менї; по *non.*; звич. з *ne* (quominus) L C Cu. II. α) стояти на місци, тихо, не кивати ся, держати ся, не уступати; *absol.* state viri V стрівайте! taurus s. nequit O не находить супокою; обр. glacies H не тане, anceps certamen L бій ще не рішив ся. β) стати, з'упинити ся, устромити ся, застрягнути в, hasta terrā, ferrum in inguine O vulnere sanguis V закипіла. III. α) стояти кріпко, устóяти, in gradu Ci O mole suā V мов скала; *occ.* (про будови, стояти, тривати, Troia V moenia L. β) стояти = ще держати, ся, дальше тривати, оставати, ся, res p. L animo (animis) Ci H не упадати духом, diis imperium V за їх помочию, res regno V королївською силою, belli causae V є пр(з)ивід до. γ) стояти при чім, оставати при, не відступати від; з *abl.:* pacto L O на, in sententiā L; *pass.* (неособово) statur consilio L стоять при, in fide Ci держати слово. δ) бути при-, назначеним, dies V stat sententia; з *inf.* O = stat; з *inf.* V = рішено, я рішив, постановив, non stat, quid faciamus L не знаємо, що робити.

stola, ae, f. α) (довга жіноча) свита, шата H Ci. β) довгий долман O.

stolidus, 3. *adv.* ē глуп(акуват)ий, тумануватий, придуркуватий, stolide ferox T L загонистий, aures O ослячі.

stomachor, 1. злити ся, сердити ся; *absol.* cum alqo Ci сварити ся, ob rem H; з *acc.:* omnia Ci все мене гнїває.

stomachōsus, 3. *adv.* ōsē гнївний, вразливий, досадний, дражливий у чім, habenā eques H.

stomachus, i, m. α) пелька, linguam excipit Ci. β) шлунок, жолудок, lenire H. γ) смак, non tui s. Ci тобі не до смаку. δ) гнїв, досада, s. facere (movere) alci Ci гнївати кого.

storea, (storia), ae, f. покривало, рогіжка L C.

strabo, ōnis, m. зизоокий H.

strāgēs, is, f. (sternere). α) упадок, паданє на землю, розбитє, звал; звалїння, arborum L розтріск дерев, canum O по-, мір, s. dare satis V повалити, s. facit tempestas L нищить, provinciae Ci с-пустошенє; *occ.* різня, розгром, погрóмище, s. dare, ēdere, efficere Ci ciēre V зчинити різню, по-, нищити, s. ac ruinā fundere L розгромити, s. et fugam facere L порозбивати і порозгоняти, s. hominum facere L потратити чимало люда. γ) купа повалених, поубиваних, militum L, super s. confusae acervum V на вáляві сумішних трупів.

strāgulus, 3. до застелювання: *collect.* vestis коверцї; *subst.* **strāgulum,** i, n. покривало, килим, верета, дерга, наліжник, скатерка Ci.

strāmen, inis, n. (sternere) підстїлка, солома V O.

strāmentum, i, n. I. α) підстїлка, stramentis incubare H. β) солома, stramentis tegere L H. II. γ) кульбака, тарниця, сїдло C.

strāmineus, 3. з соломи, соломяний, casa O соломою крита.

strangulo, 1. α) за-, дусити, за-, давити, ora O. β) мучити, dolor O.

strangūria, ae, f. здержуванє мочі Ci.

strāta, strātum, strātus, гл. sternere.

strēnuitas, ātis, f. моторність, проворність, жвавість O.

strēnuus, 3. *adv.*, ē сильний, membra O дужі, aetas O кремезний вік. β) моторний, проворний, похіпливий, швидкий, вмкий, голінний до, на, справний, vir Ci удалець; з *dat. gerund.* faciendis iussis O берка́ до, похопна́ до, inertia H пильне дармованє; *poët.* navis O скорий. γ) рішучий, manu s. T діяльний; з *gen.*: militiae T войовничий; *occ.* нес(у)покійний, in exercitu T.

strepito, āre (*freqn.* до strepere) кричати, галасувати, corvi V кракають, arma Ti брязкучі.

strepitus, ūs, m. α) гомін, галас, шум, зик, гамір, крик, comitum V галасливий гурт, s. haurire V підслухувати ся галасови; *occ.* rotarum Ci туркіт, valvarum H скрип. β) *poët.* звуки, citharae H.

strepo, 3. ui, itūrus α) кричати, галасувати, шуміти, гудіти, гомоніти, брязкотіти, дуднїти, haec L так, inter se Ci посполу, litui H сурмлять, sententia T зачула ся. β) за-, лунати, роздавати ся, розлягати ся, aequor remis T заклекотів, murmure V бренїти.

strictim, *adv.* (до stringere) злегка, поверховно, похапцем, res perscribere S звязло, коротенько.

strictūra, ae, f. α) стягненє; *occ.* гартованє, ferri. β) stridunt cavernis s. Chalybum V жаріюче желїзо шипить отворами.

strictus, 3. *adv.* e (PAdj. до stringere) α) тугий, скорчений, ianua O щільно припираючі, artus T жилаві. β) звязкий Q.

strīdeo, 2. (*poët.* **strīdo,** 3.) strīdi, швирка́ти, сичати, свистати, скрипіти, гудїти, то що, striges O свищуть, stridentia aera V шипить, cardo V скрипить, mare V гуде, apis V бринить, susurri H шепіт шепоче в ухо, puella O шептає (неприємно).

strīdor, ōris, m. шепіт, свист, venti Ci шум, rudentum VO (serrae Ci) скрип, maris V клекіт, suis O рохканє, simiae O сквил, apium O бренькіт, tribuni Ci шемранє, anguis O сича́ння, elephantorum L трубіння.

strīdulus, 3. шипучий, скрепучий, cornus V кракаючий.

strigilis, is, f. *acc.* im, *abl.* i *gen. pl.* ium дряпачка (при купелях); обр. купіль (*opp.* ampulla, олива) CiH.

strigōsus, 3. α) худий, сухий, equus L сухоребрий; oratio Ci без окрас.

stringo, 3. strinxi, strictus (злегка) доторкати ся чого, до чого, зачіпати, шарпнути, metas rotā O; *occ.* вражати, ранити, tela corpus V hasta alqd de corpore V дряпнула трохи, pedem coluber O укусила, pectora O діймати, animum imago V зрушив. β) об-, зривати, рвати, с-, микати, frondes HV glandes V збирати, hordea O косити, rīpam V підмулювати, remos V обтесати = зготовити; обр. rem ingluvie H прогайнувати; *occ.* (з піхов), виймати, витягати, strictis gladiis CL добутими (голими) мечами, stricta manus O готова до бою. γ) (туго) на-, стягати, стискати, strictus nodus L завязаний, vincula pedes O тиснуть.

strix, strigis, f. пугач, пуга́ O.

stropha, ae, f. ключка, штучка PhPli.

strophium, ii, n. (нагрудний) поясо́(чо)к Ci.

structūra, ae, f. (struere) α) склад, лад, уклад, будова, carminis O sensūs T складня реченя. β) спосіб будованя, antiqua L. γ) будова, будинок, aerariae C ру́дня.

struēs, is, f. α) шар, верства, стіс, костер, стуг, купа, lignorum L corporum LT ва́лява трупів. β) жертовний книш, cum strue farra O.

strūma, ae, f. жовна, жовни, s. exsecare Ci боляки.

struo, 3. struxi, structus α) класти (рядами, одно верх або біля другого) складати на купу, копичити, congestos ad sidera montes O двигати накопичені гори; *occ.* накладати на, нагромаджувати, altaria donis V на жертівник дари. β) строїти (ставляти), будувати, готовити, ладити, congeriem T памятник (звитяги), vallum T сипати окопи, convivia T справляти; обр. quid operum cohors VH що робить? imperio initia T класти підвалини під; *occ.* коїти, затівати, alci insidias CiL, quid struit? V Ci загадує? causas T видумувати, ultro s. T підмовляти. γ) (ладом) у-, ставляти, у-ладнати, впорядковувати, aciem VLT structae avenae V (зліплена) жоломійка, aciem VLT шикувати, structi stant L лавою.

studeo, 2. ui α) (запопадно) старати ся о що, добивати ся чого, допинати ся чого, намагати до, віддавати ся чому, докладати стараня (праці) до, прилягати до, заходити ся коло чого, ревно займати ся чим, abs. Ci; *obi.* з *dat.*: agriculturae C управляти рілю, labori et duritiae Ci працею гартувати ся, novis rebus CiC змагати до перевороту, litteris Ci = disciplinis et artibus Ci ревно займати ся ними; *pron.* в *acc. n.* hoc unum CiH; з *inf.* N, s. scire Ci бути цїкавим; рідко з *acc. c. inf.* SCi; рідко нам. реч. з ut

ne CL Ph. 1. прихиляти ся до, бути прихильним до, сприяти кому; *absol.* S; tibi Ci alci rei N. 2. тримати з ким, стояти по чиїй сторонї, підпомагати, піддержувати кого, Plancio, illi homini Ci. γ) пізн.: учити ся T Pli.

studiōsus, 3. *adv.* ē. α) старанний, пильний Ci s. colere Ci. β) ревний, запопадливий, загáрливий до, охочий, дбалий, замилуваний в, любуючий кого, що (на кого, на що); з *gen. obi.* florum H; *occ.* цїкавий, учений, cohors H гурт. γ) прихильний до, відданий кому, tui Ci твій прихильник.

studium, ii, n. (studēre) α) старанє, ревність, загарливість, хіть, охота, змаганє, пильність, жад(об)а, s. in (ad) alqd conferre Ci докладати всякого старання; з *gen. subi.* principum N їх задуми; з *gen. obi.* laudis Ci славолюбство, studio incendi, ardere Ci розпалити ся, палати до . . .; summo studio N C Ci дуже ревно, запопáдливо. β) прихильність, дбалість, любов; *gen. subi.* studia hominum retinere Ci приєднати собі їх; з *gen. obi.* rei p. Ci; in alqm C T S; *occ.* сторонничість, cupiditas et s. Ci T sine studio T безсторонно, in senatu erant studia T сторонництва. γ) заняте, rerum rusticarum Ci хлїборобство, citharae T гра на ц. δ) *occ.* I. нахил, схильність до, напрямок, замилуване, Verris, s. latrocinium est Ci. II. (наукове) заняте, iuris Ci; з *meton.* наука, наукова царина, haec, liberalia Ci.

stulti-loquentia, ae, f. базїкане, балакання Pl.

stultitia, ae, f. дурнота, глупість, безголовє, нерозум Ci L.

stultus, 3. *adv.* ē дурний, глупий, нерозумний, неукий, легковірний; *subst.* **stultus,** i, m. глупак, дурак Ci.

stupe-facio, 3. fēci *pass.* **stupef-īo,** fieri, factus заморочувати кого, робити непритомним; *PPP.* с-тороплений, за(па)морочений, остовпілий, непритомний, rē V luctūs pavor L заглушив їх.

stupeo, 2. ui α) остовпіти, осторопіти, тратити тяму, ceu saxea ad voces O закамянїла. β) (чудом) чудувати ся, (дивом) дивувати ся, s. obtutuque haerēre V задивувати ся і задивити ся, stupente seditione L коли ворохобня утихомирила ся; з *abl. instr.*: fulgoribus H in titulis H високо цїнити, (in Turno V). γ) по-, дивувати кому, чому, дивувати ся кому, подивляти; з *acc.* donum V; *acc. c. inf.* V.

stupēsco, 3. ui α) сторопити ся, остовпіти, станути, orbis O verba O замовкли. β) зачудувати ся Ci.

stupiditās, tātis, f. безглуздє, безголовє, дурнота Ci.

stupidus, 3. α) за(па)морочений, с-тороплений. β) глуп(уват)ий, дуренькуватий, тупоумний Ci.

stupor, ōris, m. α) осторопілість, sensūs Ci безчуте. β) подив, зачудованє, s. animos tenet L дивом дивують. γ) дурнота, тупоумство, cordis Ci безглуздє.

stūp(p)a, ae. f. клоче L C.

stūp(p)eus, 3. клочаний, конопляний O V.

stupro, 1. α) о-, безчéстити, eam Ci. β) оскверняти Ci.

stuprum, i, n. α) насильство, s. alci in-, offere Ci o-, безчéстити. β) *(pass.)* розпуста, перелюбство Ci L.

Suāda, Suādēla, ae, f. богиня вимови Ci H.

suādeo, 2. suāsi, suāsus. α) *intr.* радити, раяти кому, на-, підмовляти кого; *absol.* suadendi auctoritas T дорадний голос, alci Ci. β) *trans.* радити що, до чого, по-, підрадити, alci alqd Ci, eum maritandum T дораджувати до подружа, viam V до їзди; нам. реч.; з *coni.* N; з ne N, ut Ci C; *inf.* V. γ) надити до, заохочувати, спонукувати, sidera somnum V. δ) уговорювати кого, переконувати, mihi suasi я упевнив ся з *acc. c. inf.* Ci; з *inf.* V.

suāsio, ōnis, f. (suadēre) дораджуване, припорука, legis Ci щоб ухвалити закон.

suāsor, ōris, m. дорадник Ci legis L припоручитель = вноситель закону.

suāsōria, ae, f. дорадна мова.

suāvi-loquens, ntis, солодкословний Ci.

suavi-loquentia, ae, f. солодкомовність Ci.

suāvior, 1. гл. sāvior цїлувати.

suāvis, e, *adv.* iter (*poët.* suāve) милий, приємний, любий, солодкий Ci V.

suāvitās, ātis, f. солодкість приємність; *pl.* солодощі. s. conquirere Ci роскоші, sermonum et morum Ci обичайність в мові і поведеню.

sub, A. *adv.* в compositis suc-, suf-, sug-, sum-, sur-, su-, subs-, B. *praepos* з *acc.* I. (при, verba-х руху) α) місцево: під, попід, на, sub iugum (iuga) mittere Cu C V sub divum H на світ. 1. (до чогось вищого) по-, над, при, до, аж до, аж по, sub ictum venire L на вистріл. 2. до, при, недалеко від, близько, sub ipsum finem adventare V сáме до мети. β) про власть: під, eos sub leges mittere V підгорнути під. γ) часово: під, над, зараз по,

около, перед, sub idem tempus L під той час, sub ortum L = sub lumina solis V на зорях; *occ.* зараз по, на, sub haec dicta L на сї слова, sub hoc H = sub haec V на те. II. α) з *abl. loci.:* при verba-х супокою на запит де? під, на, по, в, sub divo Ci під голим небом, sub vite iacēre V H, sub armis V узброєний, sub antro H в печері, sub pectore V в серцю; *occ.* 1. долї, по-, низше, у стіп, sub Antandro V внизу, в пристани A., sub ictu teli L на вистріл. 2. слїдком за, sub ipso volat V. β) про власть: під, в, за, sub rege Ci, sub te magistro V L за твоїм проводом, sub iudice lis est H він розсудить, sub oculis C L на, очах; *occ.* (бути захованим) під, по- за, sub nomine S Ci; часово: під, підчас, зараз по, на, з, в, при, sub nocte silenti V тихої ночі, sub luce maligna V в сутéмряві, sub hoc casu V в тім нещастю; *occ.* около, майже з, sub adventu L

sub-absurdus, 3. *adv.* ē досить недоладний Ci.

sub-actio, ōnis, f. оброба, перетвір Ci.

sub-accūso, āre, в дечім поприкнути, rem Ci.

sub-agrestis, e мужикуватий, простакуватий Ci.

sub-amārus, 3. гіркуватий Ci.

sub-arroganter, *adv.* гордувато, пихато Ci.

sub-ausculto, āre підслухувати ся Ci.

subc, гл. succ.

sub-crispus, 3. кучерявий Ci.

sub-dēbilitātus, 3. слабовитий.

sub-dēficiens, ntis, трохи утомлений Cu.

sub-dēficio, ere ослабати Cu.

sub-difficilis, e досить трудний Ci.

sub-ditīvus, 3. підложений, підсунений, несправжний Ci.

sub-do, 3. subdidi, subditus. α) піддавати, підкладати, класти під, підставляти; *pass.* лежати, стояти під чим, долї чого, calcaria equo L O потиснути, спясти коня, se aquis O поринати. β) прикладати, під-, додавати, ingenio stimulos O піддражнювати, ignem seditioni L підгнїчати, flamma subita medullis V що проникає; *occ.* підчиняти, imperio T. γ) підставляти, alqm in locum alcis Ci замінити кого ким; *occ.* підсувати, rumore subdito T на невірну вістку, me subditum . . . appellant L підкидком.

sub-doceo, ēre (попри кого ще) підучувати Ci.

sub-dolus, 3. *adv.* ē лукавий, хитрий, підступний, облудний, потайний, притайкуватий, S T C.

sub-dūco, 3. xi, ctus. α) 1. під-, ви-, відтягати з попід, підносити, забирати, ensem capiti V украсти спопід узголівя, tunicam H за-, підкасати, carbasa O розпясти. 2. (кораблї з моря) витягати, витаскати на, classem in, ad locum C Ci, puppes litore V. 2. α) (з долу) за-, відбирати, pecori lac V; *occ.* красти, furto alqd L ignem aetheria domo = caelo H; *refl.* тайком викрадати ся, усувати ся, se a vulnere O оминати, se s. nimbo O ховати ся перед дощем, se colles V зникають, subductā undā V коли відлинула. β) (потай) ви-, відводити, (незамітно) віддаляти, eas ex dextro cornu L, eos in aciem S у бій; *occ.* усувати, забирати, видирати, eum pugnae V, eum manibus V спасти із. γ) обчисляти, злїчити, обдумувати, calculos (summam rationem) Ci, initā et s. ratione Ci розваживши як слїд.

sub-ductio, ōnis, f. α) витягненє на беріг Ci. β) обчисленє Ci.

sub-dūrus, 3. тверденький.

sub-edo, 3. ēdi (ēsus) під'їдати, підмулювати O.

sub-eo, īre, ii (īvi), subitus α) підходити під що, виходити до, ступати під, входити, luna sub orbem solis L, hasta per oras clipei V пройшла край щиту; з *dat.:* luco V ступати в; *trans.:* tectum C O V aquam O Cu поринати в, telluris operta V зіступати у підземельні нетрі; *occ.* брати щось на себе, підоймати ся чого, onus dorso H, feretro V піднести, saxum cervice V взяти на, eum humeris V здоймити; *poët.* astu V хитро зігнути ся, currum V дати ся запрягти; обр. перебирати на себе, приймати, переносити, перебувати, по-, перетерпіти, Alba Latinum O єго пановане, verbera Ci O дістати хлосту, molestia Ci перебідувати, tempestatem C Ci наражати ся на, tela Ci виставляти ся на. β) 1. під-, сходити на, в гору, під-, приступати, з-, наближати ся, підоймати ся, Anxur H herbae V сходять, пробивають ся, silva V підростає. 2. (горі рікою) під'їзджати, portū *(dat.)* V; з *praep.* ab amne subitur ad portus L in montes L; з *acc.* nox orbem medium V досягає полудне; *trans.:* підступати під, до, на-, приближати ся, muros V L Herbesum V напасти на, lacus montem L опливає. γ) підходити, втискати ся, підкрадати ся до, thalamos O ira V бере [illegible] полюбовниця O. нападає, taedium [illegible]

occ. насувати ся на думку, нагадувати собі на, Creusa V imago O ввижає ся, subit animum Ci спадає на думку: зал. пит. L; *acc. c. inf.* Cu. δ) 1. іти слїдком за, наступати за, наставати, по, proles O pone coniunx V alci Tullus V. 2. ставати або ступати на чиєсь місце, заступати кого, за-, міняти ся, furcas columnae O заступають ся ними, in alcis locum O, primae legioni tertia L aurigam Turni Iuturna V PPP. **subitus,** 3. (неспогадано) наступаючий, несподїваний, наглий, нагальний, навальний, нараз, aquae O навальні, miles T на борзї згуртоване військо, tempus Ci скрутий; *subst.* **subitum,** i, n. (неожидана) подїя, пригода, belli L; *abl. adv.* **subitō,** знечёвя, необачки, нараз, неожидано, нарóком, s. dicere Ci Q неприготовано.

sūber, eris, n. α) коркове дорево. β) корок V.

sub-f, гл. suff.

sub-fuscus, 3. темнявий T.

sub-g, гл. sugg.

subhorridus, 3. дещо суворий, брусуватий Ci.

sub-iaceo, ēre лежати долї, в низу Cu.

sub-icio, 3. iēci, iectus (iacĕre) α) кидати під, підкидувати, підкладати, класти попід, ставляти під; *pass.* лежати (стояти) під чим, cervices securi Ci класти на катівську колоду, lignis ignem Ci = facem ругае V підкладати, utero caudam V затягнути попід себе; *metaph.* alqd oculis Cu L ставити перед очі; *occ.* на-, з-, приближати, під-, присувати, підвести аж до, castra urbi L розтаборити ся під самим м. β) за-, поневоляти, підбивати, по-, корити, gentem alcis dicĭoni T підгорнути під чию кормигу; *pass.* бути підлеглим, по-, заневоленим, завойованим, fatum pedibus V топтати, terram ferro Ci орати; *refl.* корити ся перед, se s. eius potestati Ci, forma generi subicitur Ci належить до розряду, subiecta Ci підрядні понятя. γ) виставляти, наражати, ius libidini alcis Ci rex sub praeconem subicitur Ci продає ся = іде на пропасть. II. α) (з долини до гори) кидати, підносити, discum in aëra O corpus in equum V скочити на, regem in equum L посадити на. β) (*refl.*) піднимати ся, здоймати ся, se alnus V підростає, flamma V бухає до гори. III. α) під-, подавати, alci libellum Ci, spem alci L O [illegible] mihi, quae dicam Ci (si quid praeподивляти; [illegible]ептати. IV. α) казати іти, *inf.* V. [illegible]ві) обзивати ся, відповідати, перебивати, pauca alci V. β) підробляти, testamenta Ci.

sub-iectus, 3. *adv.* ē лежащий під, спідний, долїшний, glaeba O підніжна, gens septemptrioni V північна, Pyrenaeis L лежати у стіп Піренейского пасма; *n. pl. subst.* **subiecta,** T Cu = s. vallium T низько-, дóли; *occ.* сумежний, Heraclia C. β) підлеглий, підрядний, підбитий, sumus s. vobis L ваші послушники; *subst.* **subiecti,** ōrum, m. піддані T; *occ.* виставлений на, invidiae H.

sub-iectio, ōnis, піддаванє, rerum sub aspectum Ci доочне з'ясованє, testamenti L підсуненє.

sub-iecto, āre (*frequ.* до subicere) α) підкладати, підкидувати, lasso stimulos H заохочувати.

sub-iector, ōris, m. (subicere) підсувач Ci.

sub-igitātio, ōnis, f. обмацуванє Pl.

sub-igo, 3. ēgi, actus (agere) α) гнати в гору, підводити, lembum remigiis V веслувати (горі рікою), ratem conto V підтручувати жердиною; *metaph.* доводити до, при-, силувати, за-, приневоляти до, subactus metu L з переляку, insidiis L припертий затївами; з *inf.* V T S fateri V призвóдити до вúзнаня; ut T Cu; *occ.* поконувати, підбивати, підневоляти, закріпощати, загортати під себе, regem Ci, alqm ad (in) deditionem Cu L vincere ac s. Ci геть завоювати. β) 1. обробляти, управляти, vomere terram V з'орати, humus subacta Ci скопана, in cote secures V точити, digitis opus O вигладжувати. 2. виучувати, образувати, eos bellis L вправляти в. 3. освоювати, beluam Ci. γ) дошкулювати, гнїтити, Veientes L.

sub-inde, *adv.* α) зараз потім, безпосередно о-, після. β) инколи, инодї, кілька разів, s. spolia mittebant L.

sub-insulsus, 3. трохи недотепний Ci.

sub-invideo, ēre, vīdi, vīsus трохи ненавидїти, tibi Ci.

sub-īrātus, 3. (трохи) гнївний Ci.

sub-īrāscor, i (трохи) загнївати ся Ci.

sub-itārius, 3. на борзї зготований, aedificia T скоро збудовані, miles L на похватї згуртовані.

sub-itus, subitō, гл. subeo.

sub-iungo, 3. iunxi, nctus α) запрягати, tigres curru V. β) підбивати, підрядити, sub ius Ci підпадати під, me rebus H. γ) сполучати, carmina nervis O.

sub-lābor, 3. lapsus α) під-, насувати ся, підкрадати ся, втискати ся, lues veneno V проникає. β) пропадати, spes V.

sub-lātio, ōnis, f. піднесенє, полет Ci.
sub-lātus, 3. *adv.* ē (P Adi до tollere) α) піднесений, високий, гордий; *absol.* rē C V de se sublatius dicere Ci чванити ся, але: ample et s. dicere Ci проре́чисто.
sub-lego, 3. lēgi, lēctus α) ви-, збирати, inutile H. β) підслухувати, carmina V підхопити γ) о-, вибирати на чиєсь місце, in alcis locum L numerum T.
sub-levātio, ōnis, f. полекша, пільга Ci.
sub-levo, 1. α) (в гору) підносити, здоймати, se s. C вставати. β) зменшувати, улекшати, pericula Ci. γ) пособляти кому, під-, помагати, підпирати, alqm, alqd, rē Ci N.
sub-lica, ae, f α) мостовий стовп C. β) паля L.
sub-licius, 3. на палях, стовповий, pons L.
sub-ligāculum, i, n. запаска, попередниця Ci.
sub-ligo, 1. під-, привязувати, припасувати, припинати, lateri ensem V.
sublīme, *adv.* α) в гору, до гори L V. β) на горі (*opp.* humi) Ci.
sublīmis, e α) у воздусї звисаючий, ширяючий, над землею, eum s. rapuit V L полинув з ним воздухами, s. abire L V від-, зли́нути, eunt animae V ли́нуть на той світ. β) високий, змагаючий до, s. ab unda V понад водами, s. se ferre, tollere V підносити ся, in equis V верхи, curru L на, s. animis refecti V скріпивши ся духом. γ) високо-славний, carmen O високопарний.
sublīmitās, ātis, f. полет Q, висота.
sub-lino, 3. lēvi, litus підманювати, обдурювати Pl.
sub-lūceo, ēre сяяти з-, попід, яснїти O.
sub-luo, 3. lūtus (lavere) підмивати що, опливати C Cu.
sub-lustris, e сутенїючий, nox L H видна, umbra noctis V смерк.
sub-m = часто sum-m.
sub(m)-mergo, 3. si, sus затопляти, топити; *pass.* топити ся, затопляти, ся, зарина́ти, потопа́ти, за-, по-, тонути, alqm, alqd; in fluctu V submersae beluae Ci що жиють на днї моря, submersas obrue puppes V занури на дно моря.
sub-ministro, 1. подавати, доставляти, достачати, до-, привозити, alci alqd C Ci.
sub(m)-missio, ōnis, f. зниженє, vocis Ci. orationis Ci спокійна.
sub(m)-missus, *adv.* ē α) знижений, по-, схилений, s. petimus terram V стаємо навколїшках, voltu V = vertice O склонивши голову. β) смирний, покірний, s. manus tendere O клякнувши простягати р., s. supplicare Ci у-, клінно, корне просити. γ) тихий, поважний, s. voce Ci O Iuno V ласкава. δ) низький, нїкчемний, homo Ci.
sub(m)mitto, 3. mīsi, missus. I. α) спускати, знижати, caput O склонити, se ad pedes L припасти до ніг; *medial.* спадати, loci fastigium Cu L за-спадає; *occ.* запускати, barbam T. β) попускати, зменьшати, залишати, furorem V obnoxios animos L imperium alci L признати; *occ.* підхиляти під себе, корити, одолївати, citharae cannas O підчинити, se culpae O провинити ся, animos amori V пожертвувати буту́. II. (потайком) по-, при-, під-, надсилати, підсобляти чим, milites auxilio C L; *occ.* 1. давати наступника, досилати, Timarchidem, ad matrem Ci, monstrum H. 2. давати заступника, huic vos Ci. 3. підпускати, тримати на розплід, tauros, equos V. III. підоймати, підносити, oculos O підводити.
sub-molestē, *adv.* з якоюсь досадою, скукою Ci.
sub-morōsus, 3. трохи бурмотливий Ci.
sub(m)-moveo, 2. mōvi, mōtus. α) у-, віддаляти, у-, відсувати, alqm; alqm are; з *abl.* populum aris O не допускати до, eos a furentibus T; *PPP.* spelunca submota vasto recessu V самотна на о́дшибі; *occ.* 1. спиняти, eum tellus V. 2. здержувати, eum a bello L. 3. silva ictūs O заступає від, litora (mare) H відпирає, nubes V розходять ся. β) віддаляти, казати відступити, summotis arbitris L Cu. 2. велїти уступити ся, робити місце, turbam iter *abs. pass.* submoveri iubet L; *abl. abs.* summotō H коли зробили місце. 3. на-, роз-, про-, відганяти, lembos statione L, Juppiter hiemes H розвіває. 4. засилати, alqm patriā, ad Istrum O.
sub(m)-mūto, āre инодї по-перемінювати verba Ci.
sub-nascor, 3. nātus підростати V.
sub-necto, 3. nexui, nexus підвязувати, об-, пере-, звязувати, причіпляти, alci alqd O V; під-, оперізувати, держати, (crines) auro V fibula vestem V.
sub-nixus, subnīsus, (*P Adi.* nītor) α) о-, підпертий, solio V; *gr. constr.* crinem mitrā V з підвязаним наміткою волосєм. β) уповаючий, духваючий на, певний в чім, чого, rē C L V T, animus L самопевність.
sub-noto, 1. підписувати Pl.
sub-nuba, ae, f. підложниця, полюбовниця O.

sub-nubilus, 3. трохи захмарений O C.

subo, āre, бігати ся, лїтити ся H.

sub-obscēnus, 3. плюгавенький, сороміцький Ci.

sub-obscūrus, 3. темнуватий, неконче ясний Ci.

sub-odiōsus, 3. трохи маркотний, досадний Ci.

sub-oleo, ēre нюшити Pl.

sub-ōles, is, f. α) нарóсток, приплíдок, молодня́к, armenti V назимок. Romae H юнацтво в Римі. β) нащадок, потомок, gregis H цапиня, s. mihi suscepta est V маю синка.

sub-olesco, ere підростати L.

sub-orno, 1. α) наряджати, постача́ти, чим, alqm rē Ci. β) (потай) під-, намовляти, по-, ставити, testem Ci підсунути.

sub-p = гл. supp.

sub-rancidus, 3. протрухлий, надгнилий Ci.

sub-raucus, 3. хрипкуватий, vox Ci.

sub-rēmigo, āre гребсти, плисти за ким V.

sub(r)-rēpo, 3. repsi підповзати, підлазити, підкрадати ся, втискати ся, sub tabulas Ci, moenia H в мíсто, somnus O насуває ся.

sub-rīdeo, 2. rīsi підсмíювати кому, усмíхати ся; *absol.* mixtā irā V злобливо, limis ocellis O глумливо, olli (= natae dat.) V.

sub-rīdiculē, *adv.* посмíшкувато Ci.

sub-rigo, 3. гл. surgo.

sub-ringor, di про-, загнíвати ся Ci.

sub-ripio, гл. surripio.

sub(r)-rogo, 1. казати ще раз, знов о-, до-, вибирати, alqm Ci L.

sub-rostrāni, ōrum, m. дáрмоходи Ci.

sub-rubeo, ēre червонíти, румянíти, rē O.

sub-rūfus, 3. рудавий Pl.

sub-ruo, 3. ui, rŭtus α) рити під, підкопувати, moenia L; *meton.* валити на землю, muros T. β) підривати, за-, підхитувати, заколихати, губити, запропащати, libertatem L animos T.

sub-rusticus, 3. мужикуватий, простакуватий Ci.

sub-scrībo, 3. psi, ptus α) підписувати, на-, писати під чим, alqm statuis Ci H під, haec libello H оттаке прощанє. β) *occ.* 1. записувати, suspiria H censores Ci дописують, замíчають. γ) підписати скаргу, позивати, in alqm Ci; неособ. subscriptum est з *acc. c. inf.* Ci запíзвано. δ) годити ся з, піддержувати, похваляти, odiis L, irae O, orationi L одобрити.

sub-scriptio, ōnis, f. α) підпис, напис Ci. β) цензорська записка, догана. γ) підпис спíльника в пóзові Ci. δ) список, iugerum Ci.

sub-scriptor, ōris, m. що разом підписує = спíльник позовника Ci.

sub-secīvus, гл. subsicīvus.

sub-seco, 1. secui, sectus, підтинати, відчахнути, alqd rē O, comas ungue O.

sub-sellium, i, n. I. низька лавка, лавиця, ослíнчик, крíсло, сидженє, мíсце, iudicum Ci. II. обр. судище, суд, правосуд Ci.

sub-sequor, sequi, secūtus α) íти вслíд за, на, ступати по, за, підступати, гонити за, товаришити; *absol.* littera (лист) O надходить, alqm alqd. β) стосувати ся до, примíнювати ся до; *absol.* senatum Ci.

subsicīvus, 3. підтятий, tempus Ci Pli свобíдний, operae Ci побíчне заняте.

subsidiārius, 3. до запасного вíйська належний, допоміжний, запасний, cohortes C L; *subst.* **subsidiārii,** ōrum, m. запасне вíйсько, запасники.

sub-sidium, ii, n. α) задня бóйова лава (триарíїв), in subsidiis locatae legiones S. β) запасний віддíл, „запасники", „резерва", s. submittere C. γ) поміч, під(по)мога, відсíч, s. ferre C; з *dat.* subsidio mittere Ci = in s. mittere T. δ) підмога, підпора, підсоб(к)а, dominationis T підвалина самодержавя, subsidio esse alci Ci стати кому в пригодí, бути кому в допомозí; *occ.* 1. охоронне средство, під-, за-, спомога, спосíб, belli Ci vectigalium Ci жерело. 2. захист, защита, притулок, navigiis, fidum T.

sub-sīdo, 3. sēdi (sīdi) α) при-, усíдати, спускати ся, clunibus L задóм, poplite V стати навколíшки = in genua Cu, galeā V жеребок єго лишив ся на споді, in via Ci з'упинити ся, cervis H сполувати ся з; *occ.* засíдати, чигати на, adulter devictam Asiam V. Егíст на побíдника Азиї, Miloni, in eo loco Asiam Ci. β) осíдати, западати, Teucri V поселять ся; *occ.* осíдати, Tellus, valles O Cu navicula L потонуло, undae V відлинають; *occ.* заходити, улягати, стихати, Aquarius O.

sub-signānus, 3. під стягом, запасний T.

sub-signo, 1. прибивати (на долí), печатку; *occ.* заставляти, praedia apud aerarium Ci казати записати = віддати в заставу.

sub-sisto, 3. stiti *intr.* α) станути, задержати ся, ad muros V з'упиняти ся. β) переставати, lingua O задеревíв, Erato O замовкла, clamor O затих. γ) оставати ся, лишати ся, intra paupertatem O остати ся бíдним. δ) опирати ся, опíром стати

проти, iuvenis clipeo V. ε) устояти проти, alci L; *trans.* alqm L.

sub-sortior, 4. ītus ще раз жеребкувати на заступника, на-ново вибирати, iudices Ci.

sub-sortītio, ōnis, f. повторне жеребкованє (на заступників) iudicum Ci.

substantia, ae, f. α) суть, бутє, річ. β) прожиток, sine s. facultatum T без маєтку.

sub-sterno, 3. strāvi, strātus α) підстелювати, підкладати, aristas O; *occ.* nidos Ci ви-, устелювати. β) по-, піддавати, посвячувати, rem p. Ci, alqd animo Ci підрядити.

sub-stituo, 3. stitui, stitūtus α) під-, приставляти, ставити (класти) перед, animo speciem L. β) ставити на чиє місце = заступати кого ким, заміняти ким, alqm pro alqo L Ci alqm in alcis locum N.

sub-strictus, 3. худий, сухорлявий O.

sub-stringo, 3. strinxi, strictus підвязувати, підтягати, aurem H насторочити вуха, crinem obliquāre et nodo s. T чесати скісно і звязати в клубок.

sub-structio, ōnis, f. заснова, підвалина, підмурок, s. locare L ставити будову.

sub-struo, 3. xi, ctus класти заснову, підвалину під, quadrato saxo S з тесаного каміня, vias glareā L висипати жорствою.

sub-sum, esse, (suffui) бути під чим, в чім, лежати низше, під, находити ся під: sol oceano H зайшло за, subucula tunicae H сорочка під свитою. 1. бути підлеглим, amica notitiae tuae O дізнаш ся про єї житє-бутє. 2. крити ся під, за ким, quod cavendum est Ci regi Phalaris Ci у нїм ховає ся Ф. β) бути близько, templa mari O; *occ.* на-, зближати ся, надходити, наступати, dies comitiorum Ci; *metaph.* находити ся, бути, causa, suspicio Ci.

sub-sūtus, 3. (PPP до suere) (долом) обшитий, об-, лямований, vestis H.

sub-tēmen, inis, n. α) пóріб, тканє, основиця, vestes picturatae subtemine auri O зі золототканими з'ображенями. β) прядиво, нитка, Parcae H.

subter, (supter) I. *adv.* на долинї, низом, унизу, долом. β) з попід, з долини, serpit s. V s. esse Ci s. sternere V. II. *praepos.* з *acc.* α) з попід, попід, низше, egit vias s. mare V. β) унúз, під, s. terram L. γ) з *abl.* під, s. testudine V s. se Ci.

subter-fugio, 3. fūgi α) (тайком) утїкати перед, умикáти, отягати ся, оминати, уникати, me nihil Ci не минає моїй бачности, militiam Ci усувати ся від.

subter-lābor, lābi α) проповзати попід, flumina muros O пливуть попри м. β) умикати, ferire subter labentem L.

sub-terrāneus, 3. підземний, specus T підвáл, пóгріб.

sub-texo, 3. texui, textus. α) (серпанком) заслоняти, за-, при-, покривати, заступати, caelum fumo V. β) підоткати, увіткати, вплїтати, додавати, alqd N, alqd alci; *acc. c. inf.* L.

sub-tīlis, e, *adv.* iter α) тонкий, пóтонкий, нїжний, palatum H. β) чутливий, чулий, iudex H. γ) точний, докладний, бистроумний, основний, disputator Ci. δ) прост(еньк)ий, скромний, scriptor Ci.

sub-tīlitās, tātis, f. α) тонкість, нїжність, смак, s. deest T sententiarum Ci. β) точність, докладнісгь, основність, sermonis Ci. γ) простість, orationis Ci.

sub-timeo, ēre побоювати ся, з ne Ci.

sub-traho, 3. traxi, tractus α) витягати з попід, від-, здоймати, iuga collo O; *pass.* уступати, розступати ся, усувати ся з по-під чого, подавати ся, solum V subtracto solo T стративши брід під ногами. β) (тайком) усувати, віддаляти, eos ex acie, a dextro cornu L oculos T відвертати. γ) за-, відбирати, визволяти, видирати, вирuвати, vires timor O ослабляє, eum irae alcis T спасли із; *refl.* se s. від-, отягати ся, se a cura Ci aspectui V уникати облича.

sub-turpiculus, 3., **sub-turpis,** e поганенький Ci.

subtus *adv.* унизу́, униз, в діл L T.

sub-tūsus, 3. трохи побитий Ti.

sub-ūcula, ae, f. вовняна сорочка H.

subulcus, i, m. свинар V.

suburbānitās, ātis, f. близькість столицїп, ригородство Ci.

sub-urbānus, 3. близький міста, передміський, під-, пригородний, provincia Ci = Sicilia, agri Ci підгородня.

suburbāni, ōrum, m. підгородяни Ci.

sub-urbānum, i, n пригородний хутір, підгоро́дня.

sub-urbium, ii, n. передмістє, підгородє, прúгород Ci.

sub-urgeo, ēre припирати, приганяти V.

subvectio, ōnis, f. довіз, достава, s. frumenti temperare T орудувати митом на збіже.

sub-vecto, āre (раз у раз) під-, при-, довозити, до-, приносити, alqd rē V.

sub-vectus, ūs, m. довіз, достава T.

sub-veho, 3. vexi, vectus горі рікою під-, довозити, везти, доставляти; з *praep.* alqd ex Samnio L казати довозити; *pass.*

підїзджати, злúнути, ligis V curru O lembis L підплисти.

sub-venio, 4. vēni, ventūrus α) під-, надходити, приходити на поміч, помагати, пособляти кому, abs., alci; alci rei; saluti remediis Ci лїчити лїками; неособово: subvenitur S. β) запобігати (лихові), зарадити, ставати в пригодї, incendiis subvenitur Ci погасили пожежу.

sub-vereor, ērī трохи побоюватися Ci.

sub-versor, ōris, m. перевертник T.

sub-verto, 3. ti, sus α) ви-, перевертати, перекидувати, валити, alqm, alqd. β) нївечити, нищити, підточувати, уневажняти, fidem S підкопувати, leges S зносити.

subvexus, 3. скісний, спáдистий L.

sub-volo, āre підлїтати; *absol.* in caelestem locum Ci по-, злинути до.

suc-cēdo, 3. cessi, cessum est. I. α) під-, зі-, ступати, під, у, іти під, у, під-, над-, входити, під, до; з *dat.*: tectis O V увійти у хату, tumulo V бути похороненим; з *praep.*: sub umbras V; *trans.* tectum Ci; *occ.* підступати, при-, на-, зближати ся, підсувати ся, classis T підїхала; з *dat.*: terris V причалити до, pugnae V ступати у бій; з *praep.*: ad castra L in certamina V; рідко *trans.* s. murum LT. β) (тягар) брати на себе, перебирати, oneri V currū (*dat.*) V тягнути віз. 2. (дїло, res), удає ся, поводить ся, іде гаразд, nihil L haec prospere Ci щастить. ся; з *dat.* coeptis L дїло удає ся, voti pars L бажане по-части сповняє ся; *pass.* successum est patribus L повело ся. II. (*poët.*) ступати, іти в гору = підоймати ся, caelo V in arduum L famā ad superos вславити ся аж попід небеса. III. α) по-, ступати за, іти вслїд за ким, nostri C Ubii Ci мешкають найблизше; *occ.* ступати на чиє місце, заступати кого, зміняти, matres V Lauso V прийти ему на поміч. β) 1. (часово) наступати, слїдувати за, слїдкувати за, orationi Ci говорити зараз по кім. 2. (про відносини) наступати по кім, пере-, займати чиє місце, alci, alci; in alcis locum C Ci vicarium muneri Ci обіймити уряд. in lignum suae O переміняють ся в дерево; *pass.* tibi succeditur Ci маєш наступника.

suc-cendo, 3. cendi, census α) під-, запалювати, rogum L; звич. *PPP.* **succensus,** 3. за-, розпалений, палаючий чим, rē O.

suc-censeo, suscenseo, 2. ui палати, роз-, гнївати ся, alci C Ci з quod, si Ci; *acc. c. inf.* L; aliquid Ci трошки за-, гнївати ся.

suc-centūrio, ōnis, m. підсотник L.

successio, ōnis, f. (succēdere) α) наслїдство, наступство, liberorum T, iura successionum T правна спадщина; обр. voluptatis Ci приємне вражінє.

successor, ōris, m. наступник, наслїдник, спадкоємець O.

successus, ūs, m α) нáступ, набіг, наближенє, equorum V. β) успіх, удача, s. habēre O pleni successibus anni O на прибутки достатні = прибутні, дорідні.

succīdia, ae, f. бік солонини Ci.

suc-cīdo, 3. cīdi, cīsus (caedere) під-, від-, стинати, під-, від-, зрізувати, frumenta C = Cererem V косити, жати, florem aratro V заорати, poplitem V L перерубати жили підколїнної ямки, чúколотка.

suc-cido, 3. cidi (cadĕre) під-, у-, падати Cu V.

succiduus, 3. хибкий, увяваючий O.

suc-cingo, 3. cinxi, cinctus α) підперізувати = за-, підкасати, підсукати, підкочувати, зв. *PPP.* pallā succinctus V підкасавши плащ; обр. pinus s. comas O підсмикана. β) оперізувати, опоясувати, обводити, nimbu V хмарою повитий, pharetrā V з сагайдаком на óпліч, inguina monstris V з потворами на бедрицях. γ) окружати, вистачати, se canibus Ci підглядачами.

suc-cino, 3. під-, приспівувати, підтакувати, ‚басувати' кому H.

succlāmātio, ōnis, f. о-, крик, о-, клик, за-, наклик L.

suc-clāmo, 1. з долини на гору кликати, Virginio з *acc. c. inf.* L гукати ему у відповідь, що . . ., sub hanc vocem L скрикнути на ті слова; неособ. succlamatum est L одобрили (гуртом).

suc-cresco, 3. crēvi, crētus α) під-, виростати, ab imo cortex O vina O підбувають; обр. gloriae alcis L доростú славі.

suc-cumbo, 3. cubui α) лягати, за-, у-, падати, oculi O западають. β) під-, улягати, покоряти ся; *absol.* culpae O V провинити ся, precibus O вислухати, animo (*abl.*) Ci на дусї підупасти.

suc-curro, 3. succurri, під-, прибігати; *metaph.* 1. брати (тягар) на себе, pericula subire et s. Ci радо підоймати ся їх. 2. спадає на думку, multa L, quidque, illud mihi; з *acc. c. inf.* Ci; зал. пит. Cu menti V пригадати. β) (на поміч) прибігати, спішити, alci N C S. 2. підпомагати, стати в пригодї, боронити, la-

borantibus Ci S; *occ.* запобігати, зарадити, відвертати, infamiae Ci.

succus, гл. sūcus.

succussus, ūs, m. по-, стрясенє.

suc-cutio, 3. cussi, cussus (quatere) підтрясати, підкидувати O.

sūcinum, i, n. бурштин T.

sucula, ae, f. (*demin.* до sūs) свинка Ci.

sūcus, i, m. (sūgere) α) сок, сік, pomorum V ademptis sucis O позбавлена вохкости (Tellus), suco rubentia terga O багровим чапраком криті, s. ducere H попивати, смакувати собі. β) по-, смак, ova melioris suci H смачнійші. γ) сила, s. et sanguis Ci повна сила δ) густий плин, ambrosiae O V; loliginis H чорнило, piscis H юшка; *occ.* напиток, ліки, Machaonis O.

sudis, is, f. (затесана) паля, praeusta V надпалений кіл, sudibus munita ripa C паланкою.

sūdo, 1. *intr.* пріти, пітніти, aera V simulacra Ci ebur V (віщуючи лихо) ad spatia V спітнівши помчати до; *occ.* випрівати, balsama ligno V з дерева, tura T капають. β) бути вохким, парувати, sanguine L V. γ) пріти при чім = напрацювати ся, нагарувати ся, трудити ся, pro commodis Ci. δ) *trans.* випрівати, mella V.

sūdor, ōris, m. α) піт, frigidus O V конаючого, s. fluit rivis V цюрком тече, sudor veneni O утрійний утік. β) труд, напруга, multo s. Ci.

sūdus, 3. сухий, ясний, безхмарий, ver V; *subst.* **sūdum,** i, n. ясне небо, погода Ci V.

suesco, 3. suēvi, suētus *intr.* при, об-, на-, звикати до, звичити ся, Pf. при-, об-, на-, звикнути, мати звичку, militiae (*dat.*) T; *trans.* зви́чити кого до, eos imperiis T P Adi. **suētus,** (*poët.* suētus 3.) зви́чений = при-, звиклий, звич(ай)ний, iis proelia T вони доб.; з *inf.* H; з *dat.* armis V до.

sūfes, ĕtis, m. (семітське сл.) старши́на, суде́ць L.

suf-fero, ferre (бо sustuli, sub-lātum ūrus- належать до tollere) брати на себе = пере-, зносити, пере-, терпіти, multam Ci заплатити пеню; обр. Pyrrhum V устояти проти него.

suf-ficio, 3. fēci, fectus. I. α) робити кого чим замість кого = ставляти кого замість, заступати, кого ким, о-, до-, вибирати иншого (урядника), eum in alcis locum L Cu apes regem V матку, consul suffectus L опісля вибраний; *occ.* по-, поповняти, prolem V. β) 1. підробляти, красити, lanam Ci angues oculos suffecti sanguine V з на-, підбіглими кровю очима. 2. по-, давати, достачати, alci umbram V отінювати, milites excursionibus L зазивати до участи у виправах. II. *intrans.* 1. вистачати, ви-, ставати, бути доволї (доста, під рукою) non s. verba O не стає слів. iis milites L мають подостатком. in, ad alqd Cu O. 2. видержувати, homines V ferrum V; з *dat.* umbo ictibus V. γ) бути в силї, змогти, здужати; з *inf.* tendere V. δ) неособ: вистачає, досить, з ut T.

suf-fīgo, 3. fixi, fixus прибивати, при-, розпинати, за-, повісити; з *dat.*: alqm cruci Ci = in cruce H; *absol.* caput T настромити.

suf-fīmen, inis, n. **suf-fīmentum,** i, n. Ci бокур, кадило O.

suf-flo, 4. flātus, під-, обкурювати, під-, обкаджувати, alqd rē O V.

suf-flo, āre під-, надувати H.

suf-fōco, 1. (fauces) за-, при-, давити, за-, дусити Ci.

suf-fodio, 3. fōdi, fossus α) під-, прокопувати, підривати, рити під T. β) під-, проколювати, підстрелювати, equos Cu C T.

suffrāgātio, ōnis, f. вибір = припорука, militaris Ci з боку жовнірів; з *gen. obi.* consulatūs Ci на, для к.

suffrāgātor, ōris, m. α) виборець Ci. β) прихильник Pli.

suffrāgium, ii, n. α) голосованє, голос, ire in s. L = suffragia inire Ci L (почати) голосувати, in s. mittere L казати голосувати, s. ferre N Ci голосувати, suffragii lator Ci голосуючий виборець, s. it per omnes L всї голосують. β) суд, вирік, compotorum Ci; *occ.* одобренє, признанє, populi H. γ) 1. голосуюча центурия, equitum Ci. 2. право голосованя, novorum civium Ci, s. alci dare L.

suf-frāgor, 1. α) голосувати, за, на; *absol.* Catilinae Ci domino Ci придбати для него голоси. β) припоручати кого = підтримувати, під-, попирати кого, пособляти, сприяти кому; *absol.* alci, legi Ci.

suf-fringo, 3. ere (frangere) під-, пере-, поломати Ci.

suf-fugio, 3. fūgi утїкати під що, убігати в, L.

suf-fugium, ii, n. α) прибіжище, утечище, сховище, Garamantum T в їх; краю з *gen. obi.* imbrium T від дощу, hiemis T на зиму β) пристан(ов)ище, захи́стя, притулок, sontium T; з *gen. obi.* malorum T.

suf-fundo, 3. fūdi, fūsus α) лити під, підливати merum O; звич. *medial.*: лити ся,

текти під. sanguis cordi Ci серце кровю набігає, suffusa (ventris) unda O водяна пухлина; обр. alci rubor suffunditur L він червоніє; *poët.* ore virgineum ruborem V спáхнути соромливим полумям, ora (на лиці) rubore O за-, румянити ся. β) об-, заливати; *medial.* підбігати, ширити ся, lumina tepido rore O заливати ся теплими сльозами; *medial.* PPP. гр. констр: oculos lacrimas V ‚заплакавши ясні очи,' крізь сльози, s. lingua veneno O запінений трійлом, sales s. sale O пересяклі жовчию = їдкі, aether calore Ci тепленький, liturae Ci заполоскані місця.

suffuscus, 3. гл. subfuscus.

sug-gero, 3. gessi, gestus. I. α) підкладати, піддавати, flamma virgea aëno V топити ріщем під кітликом; обр. invidiae flammam L ще й тро-, юдити: *occ.* приносити, по-, давати, tela mihi V. β) достачати, tellus divitias O; *obi.* = нам. реч quae vendatis L. II. додавати, до-, прилучати до. Bruto eum L; *medial.* damna aleatoria Ci до того причинили ся ще й утрати у грі. γ) зносити, гуртувати, копичити, сипати, humum Pr. III. PPP. *subst.* **suggestum,** i, n. підвисшенє, мовниця Ci.

suggestus, ūs. m. α) насип, підвисшенє (в таборі), пíдмостки, ‚трибуна' C T. β) (в місті) мовниця = rostra L. γ) суди́ще, praetoris L.

sug-gredior, gredi, gressus (крадькома) підступати, на-, приближати ся, підкрадати ся T.

sūgillātio, ōnis, f. α) синяк. β) наруга, зневага L.

sūgillo, 1. α) давити. β) підбивати синці. γ) наругувати кого, насьмівати, ся, virosL.

sūgo, 3. suxi, suctus α) ссати (сцати), смоктати; *absol.* alqd L.

suīllus, 3. свинський, grex L табун свиний.

sulco, 1. борознити, humum vomere V по-, орати; обр. cutem rugis O морщити, vada carinā V плисти морем.

sulcus, i, m. α) борозна, locum concludere sulco V оборознити. β) все подібне до борозни. plantas deponere sulcis V в ямки, limite s. dat lucem V заяснíла смýга лíтáвця.

sulfur, sulphur, гл. sulpur.

sulpur, (sulfur, sulphur) uris, n. сїрка; *pl.* lurida O жовтаві кусники сїрки, viva V сїрковий самоцвіт; **sulpureus,** 3. сїрчаний, сїрчастий V.

sum, esse, fui, futūrus A. I. α) як самостійне присудкове дїєслово(verbum substantivum): бути (присутним), з-, находити ся, іс(т)нувати, єствувати, жити і т. м.; часто через: ‚є', або й зовсїм не переводить ся: credo esse deos O вірю в єствованє богів; з *abstr. subi.:* silentium erat L панувала тиша. B. *perf. log.:* fuit Ilium V минув ся І., nullus sum Ci по менї, я пропав; в 3. особі: non ensis erant O не було мечів, esse pro teste Ci O бути за свідка = свідчити; *occ.* 1. з *relativ.*-ним *subi.:* sunt (est), qui . . . є, бувають люди, (такі) що . . ., ‚дехто', декотрий, ‚деякі', тут уживає ся: 1. *indic.* для означеня дїйсности, sunt, qui non audent Ci. 2. частїйше *coni.* для означеня (уявленої) недїйсности, sunt qui credere possint Ci; по запереченях стоїть звич. *quin:* nemo est, quin putet Ci; з *adv.:* est ubi peccat H буває що, подекуди, инодї; est unde . . . Ci est, cum . . . Ci, але est, quod . . . Ci est, cur Ci: з *coni.* (рідко ut Ci), є чого, є причина, non est, quod multa loquamur H нема чого більше говорити. 2. *subi.* = *inf.* можна, можливо, вільно, non est te fallere quidquam V годї (не можна) тебе в чім обманити, Tityon cernere erat V можна було єго бачити, est prodire H вільно . . . 3. *subi.* = намір. реч.: відбувати ся, дїяти ся, лучати ся, инодї, подеколи, non est, ut mirandum sit Ci нема чого дивувати ся, est, ut latius ordinet arbusta H лучає ся й таке, що . . . β) (з придатками місця) бути, перебувати, находити ся, мешкати, caput est (лежить) a corpore longe O, ante oculos esse V стояти перед очами, est in litteris Ci написано в, est in fatis O нарéчено; з *abstr. subi.* alqd mihi cordi (*locat.*) est Ci V менї на серци; з *praep.:* ad, apud me fuit Ci відвідав мене, nemo erat quicum essem libentius Ci я з нїким радше не зносив ся, ab (pro) alqo esse Ci держати чию сторону, hoc est a me Ci се говорить за мною. 1. (в якімсь станї) бути, находити ся, жити . . . in aere alieno esse Ci бути милим кому, in crimine esse O вважати ся за винуватника, in eo est, ut . . . доходить до того, що . . . = мало що не N. 2. основувати ся на, залежати від, покладати ся на, in dīs O те в руцї богів, totum in eo est, ut . . . Ci цїлком від него залежить. γ) з *adv. modi.* ita, sic, по-, водити ся, стояти, іти, mihi pulchre est Ci H менї добре веде ся, маю ся в гаразді, ita

sunt res Ci так мають ся, quae cum ita sint Ci коли справа так стоїть, при таких обставинах, bene (recte) est Ci добре, гаразд, sat(is) est Ci V досто, вистачає, буде. II. бути дійсно, справді, значити щось, мати вагу, значінє, si sum regina O коли я справжня королева, sic est H се дійно так, sicut est, erat O Ci як справді є, було, esto V Ci най буде! sit ita Ci най буде так, про мéне! si numina sunt aliquid O коли . . . мають якесь значінє. III. бути для кого, під рукою, на примітті = мати, посідати; з *dat. pers.*: sunt nobis poma O tecum mihi res est C Ci маю з тобою до діла, mihĭ nomen est Ci менї на прізвище, на імя, називаю, ся звич. з nom.: fonti nomen Arethusa est Ci у L з *gen.* T. β) з *dat. personae* + *dat. rei.* (цїли) бути на щось, задля чого, служити як, ся, за, до, на; справляти, спричиняти, приносити, is erit auxilio nobis V O він нам поможе, huic nemus odio est O єму осоружній, hoc melli est H солодке мов мід, id commodo est Ci виходить на хосен, sibi oneri esse O бути самому собі тягаром, cui bono? H кому на гаразд? C. α) як злучка (verbum copulativum): бу-(ва)ти, omnia pontus erat O все було море; з *subst. neutr. adiect.* mors rerum extremum est Ci конець, id (hoc) est = значить, се-б-то, то-б-то, а сáме, domum id est, ad nostros redeamus Ci; в загальних думках часто copula опускає ся, omnia praeclara rara Ci. β) з *gen. poss.* бути чиєюсь власностю, належати кому, до кого, cuius est? O чий? totus Pompei sum Ci L я цїлком при нім, alieni arbitrii esse L мати опікуна, suarum rerum esse L дбати лиш про свої справи, hominum esse, non causarum L зважати на; *subi. inf.*: alicuius est є обовязком (дїлом), звичаєм, ознакою когось, знаменує кого, є кому питом(енн)о, cuiusvis est errare Ci; *gen. pron. poss.* заступає ся иноді через *possess. neutr.*: est tuum vidēre, quid agatur Ci є моїм обовязком, твоєю річю, бачити що. γ) з *gen. qualitatis* (як) бути (придатним, догідним, годним), виносити, числити, мати, складати ся, і т. п. suae potestatis esse L бути своїм паном, tantae molis erat з *inf.* V так тяжко було . . : з *gen. ger.* id conservandae libertatis est S служить на те, щоб зберегати свободу; з *dat. ger.* non esse solvendo Ci L не в силї заплатити, oneri ferendo esse L годен таскати; з *praep.* ad alqd esse Ci C служити до, на; *occ.* 1. мати вартість = стóїти, значити, вартувати при *gen. pretii.* magni, tanti, pluris, parvi; з *abl. pretii.*: sal erat sextante L вартувала тільки що секстант. 2. classis C C navium fuit N виносила = складала ся із 200 кор. ipse erat L X annorum N мав 60 років. δ) з *abl. qualitatis*: бути (якимсь), мати, famā esse N слити. ε) de moribus philosophia Ci = ‚етика', de ferro aetas O (= aënea), de plebe esse O = (plebeia).

summa, ae, f. α) (найвище) станóвище, перше (чільне) місце, головна річ, начальство, ordinis Ci перворядне місце, imperii C N Cu верховна власть, exercitūs N C головний провід; *metaph.* найважнїйша річ, головна точка, суть, postulatorum L sententia Ci. β) загальне число, сума, s. subducere Ci злічити. 1. гроші, pecuniae Ci. 2. с-, кількість, frumenti Ci. γ) всьо, загал, цїлість, s. rerum T загальне положенє, in summa C Ci взагалї, ad summam Ci в загальниках, коротко.

sum-m, гл. **sub-m.**

summātim, *adv.* загально, коротко, в головних точках, загальниками Ci.

summ-opere, *adv.* дуже, вельми, страх, цїлком.

summus, 3. *adv.* ē найвищий, найстарший, s. vertice O на самім верху, cacumen V шпиль, гора, s. ego iaceo H цїлком на версї, urbs Ci V = arx замок, vox Ci найсильнїйший, у H ‚бас', aqua Ci V поверхня води, gramina V верхівки травúнок, corpus V O кожа, поверхня тїла. **summum,** i, n. найвище місце, по-верх, вершок, край, гребінь (криші, гори, V O хвилї V) tecti Cu V криша, scopuli V шпиці. β) про гідности: верхівний, най-, старший, зверхний, чільний, головний, голова, vir Ci N, pater (= Juppiter) V, summa ducum O голова між ними, s. loco natus Ci високородний. γ) часово: останнїй, послїдний, hiems Ci конець зими. δ) (про свійство і обставини) найбільший, крайний, дуже, вельми, s. ope S яко мога, summe cupere C Ci дуже, amicus Ci сердешний, s. rei p. tempore Ci в найтруднїйшім (скрутнім) для держави положеню, ius Ci найстрогійше, summa adeptus Ci що лиш можна було, omnia summa facere C по змозї все, s. salus rei p. Ci самий гаразд держави, s. res V найважнїйші справи; *adv. acc. n.* **summum,** що найбільше, найдальше, unum diem aut s. biduum Ci.

sūmo, 3. sumpsi, sumptus α) брати, за-, відбирати, горнути собі, arma C Ci хопити за, alci equum C відбирати, togam Ci убирати, pecuniam mutuam ab eo Ci брати у пози(ч)ку, позичáти у кого, alqd parvo H дешево купити, navem Ci наймати; *occ.* перебирати на себе, приймати ся чого, уживати, laborem C, aliquot annos ad alqd Ci. β) на-, побирати, приймати, vinum ex urbe N, cognomen Ci liberos S за своїх, animum T набрати відваги, laudem O добути; з *gen. obi.* interficiendi domini animum s. T рішити ся на, supplicium de alqo C Ci N казати покарати смертию, стратити, poenas ex scelerato sanguine V пімстити ся на убійнику, poenas crudeles V страшно знущати ся; *occ.* ви-, обирати, recuperatores Ci materiam H; з подв. *acc.*: alqm . . . imperatorem N. γ) брати ся до, за, підіймати ся чого, за-, починати що, bellum S; з *inf.* celebrare H. δ) перебирати на себе, перекидувати ся в що, formas V antiquos mores pro bonis L заміняти за; *occ.* приписувати собі, присвоювати собі, arrogantiam Ci, superbiam H гордувати, ся, s. et arrogo, ut Ci духвáти і покладати на себе. ε) припускати, твердити, упевняти; з *acc. c. inf.* Ci; *occ.* наводити, notos, nominatim Ci.

sumptio, ōnis, f. (sumere) припущенє Ci.

sumptuārius, 3. видатковий, leges Ci проти марнотравства.

sumptuōsus, 3. *adv.* ē α) дорогий, cena Ci бучна. β) розтратний, se in pecuniis s. tractare Ci розтрачувати гроші; *subst.* **sumptuōsi**, ōrum, m. марнотрати, розтратники Cu Pli.

sumptus, ūs, m. (sumere) видаток, наклад, розхід, s. publico Ci державним коштом, s. facere, impendere ad, in alqd Ci накладати, видавати на що, s. inferre alci Ci залїчити єму до видатків; з *gen. obi.* itineris Ci на дорогу.

suo, 3. sui, sūtus α) шити, tegumenta Ci. β) складати, лучити, alvearia V плетені; *subst.* **sūtum**, i, n. плетиво, aerea V кільчастий панцир, кольчуга.

su-ove-taurīlia, ium, n. (*sc.* sacra) із трьох скотин (очищаюча) жертва L T.

supellex, suppellectilis, *abl.* e, (i) f. α) хатня обстанóва; ряжа, militaris L. β) знадíбє, знаряддє, optima vitae Ci.

I. super, *adv.* α) вище, по-, вéрх, зверхи, по-, над, горі чого, s. ensem locat V; *occ.* 1. зверхи, згорú, горі, s. cernere V до гори, s. aspectare V. β) по-, верх, о-, крім, надто, до того, s. haec fatur, s. his V до того, s. quam, quod L крім, того що. γ) ще бíльше, accensa, maesti V ще й, satis superque H L V бíльше чим треба, аж надто, удóсталь, надмірно; *occ.* лиш, s. tibi erunt V лишуть ся. II. α) *praepos.* з *abl.* місцево: по-вéрх, на, по-над, горі, s. arbore sidunt V на верхівю; часово: підчас, s. cervice H, nocte s. media V опівночи. β) = de що до, задля, ізза, про, s. urbe curae H s. re scribere Ci s. reditu H. III. α) *praep.* з *acc.* місцево: вище, верх, по-, над, на, над, s. flumen instruit aciem L горі ріки; обр eum s. arma ferre V на щитї; при столї, erat s. ipsum H сидїв вище него; *occ.* поза, дальше як, s. Sunium navigare L s. Garamantas V, s. Numidiam S, s. Indos H. β) часово: підчас, s. epulas Cu = s. cenam при обідї. γ) крім, надте, по, за, s. hiemes V, s. haec L крім того, alii s. alios L одні за другими; *occ.* по-, над, перед, s. omnia V L передовсїм, більш усього.

II. super(us), supera, superum, I. α) по-, верхнїй, вишнїй, що на верхи, горішний, що на горі, рідко *sg.* mare Ci Адріятик; *pl.* divi V всевишні, s. aurae V воздух світа = сей (білий) світ, s. alta V небéса; *poët.* **superi**, ōrum, m. (-ūm). 1. небесні боги V. 2. (живущі) люди, fleti ad superos V оплакані людьми. II. α) *compar.* **superior**, us, вищий, горішний, ⌜горіще⌝, de ex s. loco C Ci з гори; з мовниці. β) (часово) давнїйший, старший, раньший, попередний, минулий, колишнїй, s. anno Ci торік, s. nocte Ci передостанньої ночі, aetas Ci пристаркуватий вік; *subst.* frumentum sumpsit sicut superiores Ci як єго попередники, Africanus Ci старший; *n. pl.* superiora tuli Ci минуле. γ) силнїйший, могутнїйший, важнїйший, беручий верх, vinci a superiore Ci superiorem esse rē Ci C переходити кого чим, superioribus invidetur Ci вище поставлених, s. condicio Ci лїпша обставина, s. factus est Ci мав перевагу; з *abl.* vi, armis Ci. III. *superl.* **suprēmus**, 3. α) (місцево) найвищий, крайний, gens V, montes V вершки гір. β) (часово) послїдний, останнїй, кінцевий, s. nocte V Ci сночи, s. sole H при заходї сонця, manum s. imponere O ви-, докінчити, dies Ci кончúна, tori O мари, ignes O костер, oscula T поцїлунок конаючого, sermo T передсмертна, os O завмираючі уста, voce ciere supremum vale V кликати в останнє ⌜прощай⌝;

subst. **suprēma,** ōrum, n. 1. послїдна честь, по́хорон, alci s. ferre, solvere V T віддати останню прислугу, похоронити. 2. конча́на, скон, смерть, agitare de s. T загадувати самоубійство. 3. тлїнні останки, мощі, supremis honores dati L. 4. заповіт, agere de s. T. γ) про міру і ступінь: найвищий, перший, найбільший, найстарший, найгірший, крайний, supplicium Ci найстрогійша, ad supremum ventum est V до крайности. δ) *adv. acc. n.* primum . . . supremum O T у перше . . . в останнє.

superābilis, e α) переступний, murus L. β) поборимий, переможний, caecitas T вилїчима, загійна.

super-addo, 3. addidi, additus, класти зверхи, додавати, докладати до, alqd alci rei V Pr.

superātor, ōris, m. переможець, побідник O.

superbia, ae, f. високодумство, пиха, гордість, бута, зарозумілість, sume quaesitam meritis H гордуй ся добутими заслугами.

superbi-loquentia, ae, f. горда мова, чванькуватість Ci.

superbio, īre гордувати, ся, чванити ся; *absol.*, з *abl.* formā O пишати ся нею; з quod T.

superbus, 3. *adv.* ē α) високоположений, прямий, простий, Tibur V limina H ‚високі'. β) високодумний, гордий, пихатий, надутий, гордо, згорда, Tarquinius Ci, dens H вередливий; з *abl.* rē Ci H; *subst. m.* гордівник, debellare superbos V гордїїв; *subst.* n. superbum est . . . dicere Ci є доказом зарозумілости . . . γ) високий, величний, визначний, славний, bello V. δ) пишний, гарний, aulea H vinum H добірне.

super-cilium, ii, n. α) бровá (бро́ви), hirsutum V кудлаті, deme supercilio nubem H роз'ясни захмурене чоло; *pl.* abrasa Ci, supercilio cuncta movere H одним моргом (= моргнувши) порушати вселенну. β) 1. похмур(н)ість, понурість, суворість, повага, vos supercilio decepit Ci matrona severi s. O понуриста. 2. горд(уват)ість, пихатість, зарозумілість, бута, Campanum Ci. γ) беріг, край, tumuli L вершок, infimum L підніже.

super-curro, ere переходити кого чим Pl.

super-ēmineo, ēre (*poët.*) сторчати понад, перевишшати V O.

super-ficies, ēi, f. (facies) поверхня, вища часть; *occ.* верхне забудованє хати L.

super-fīo, fieri лишати ся Pl.

super-fixus, 3. (fīgere) настромлений L.

super-fluo, 3. fluxi α) пере-, розливати ся, Nilus T виступає з берегів; обр. Cicero T надто широко розводить ся. β) бути доволї, по-достатком T.

super-fundo, 3. fūdi, fūsus α) лляти на що, заливати, sidera, marē T; *metaph.* сипати на, за-, обсипувати, за-, покривати, vim telorum T (нас) ними, alae equites T побили їх. β) *reflex.* і *med.* роз-, виливати ся, Tiberis L виступив з берегів, superfusi hostes L що кинули ся на, laetitia se s. L надмірна, gens se s. in Asiam L залляв Азию.

super-gredior, 3. gressus (gradior) переступати, переходити, іти через, ruinas Cu; обр. alqm rē T перевишшати.

superi, ōrum, m. гл super II.

super-iacio, 3. iēci, iactus (iectus) α) кидати на, класти верх чого, Pontus scopulos undā V заливає, superiectā veste O накинувши на себе, superiecto aequore H; *(abl. abs.)* поверхнею моря, розлитими водами. β) (міру) переступати, augendo fidem L перебільшуванєм тратити віру.

super-immineo, ēre сторчати по-над, бути вишшим, перевишшати, alqm V.

super-impōno, 3. positus класти зверхи, на, ставити, statuam monumento *(dat.)* L на.

super-incidens, tis згори падаючий L.

super-incubans, tis лежачий на, зверхи L.

super-incumbo, ere, cubui класти ся на, лежати на O.

super-inicio, 3. iēci, iectus кидати на, класти зверхи, rude textum O накинути верітку, togas O пона(с)кидувати.

super-insterno, 3. strāvi, strātus зверхи застеляти, понакладати, tabulas L.

super-lābor, 3. lapsus повзати, ся, посувати ся, на, по L.

supernē, (super) α) згори, зверхи, s. labi V. β) на горі, на висотах H.

supernus, (super) по-, зверхний, на верхи, на горі, Tusculum H високоположене, numen O небесні боги.

supero, 1. (superus) I. α) *intr.* сторчати, виставати понад, (angues) capite V; *metaph.* бути вишшим, першим, мати перевагу, брати верх, перемагати, multitudo L, fata V показує свою силу, forma superans V незрівнана краса, animis V бадьори(сти)й. β) бути по-, достатком, збитним, доволї, alci divitiae S жити в достатках, gregibus inventas V опáсиста, iis humor V; *occ.* лишати ся, оставати

ся, pecunia Ci, nihil ex re L, res, quae s. Iugurtae S що остали ся по Ю., що він лишив; *occ.* переживати, vitā C; *poēt.* ще жити, puer V; з *dat.* urbi V. II. α) *trans.* переступати, переходити, montes L V, saltu retia O перескочити, fastigia tecti V ви-, лізти на, adversum amnem remis V веслувати горі рікою; *metaph.* бути вищим як, перевищати, виставати понад, iubae undas V, cacumina nubes O. β) іти поуз, мимо чого, минати попри, обїзджати, castra L, cursu insidias L бігти попри; обр. перевищати = переходити кого чим, стояти по-, над, бути вищим чим, як, alqm doctrinā Ci. γ) (в боротьбі) перемагати, поконати, подужати, побороти, побідити, bello Asiam N завоювати, casus V перебути, iram votis, alqm donis V примирити; falsa S збивати бріхні.

super-obruo, ere засипувати Pl.

super-occupo, āre заскочити кого при чім V.

super-pendens, tis, (pendēre) звисаючий L.

super-pōno, 3. posui, positus класти верх чого, на, що, capiti decus L надівати, superpositus in regionem L настановлений начальником.

super-scando, ere переступати, corpora L іти через.

super-sedeo, 2. sēdi залишати, занеха(я)ти що, заспокоїти ся чим, уважати зайвим, переставати на чому; з *abl.* iurgiis L; з *inf.* loqui L не хочу говорити, ліпше не говорити менї.

super-stagno, āre виступати з берегів, забагнювати T.

super-stes, stitis, m. (stāre) α) стоячий при чім, присутний, свідок, utrique Ci. β) осталий, переживаючий, в живих, fama H посмертна, тривка; з *dat.* filio pater Ci L; з *gen.* nostri T.

super-stitio, ōnis, f. (superstes) I. покликане на свідка, божіння, божба, присяга, caput Stygis s. reddere V божити ся жерелом Стіґа. II. α) віруване, забобонність, superstitione imbutus Ci забобонний. β) по-, безвіря, забобонні обряди, vetustae T, magicae T чари.

superstitiōsus, 3. *adv.* ōsē забобонний, philosophus Ci; *occ.* віщий, пророчий Ci.

supersto, āre стояти на чім, зверхи, scalae S; з *dat.:* carris L; з *acc.* ossa super O.

super-strātus, 3. (sternere) накопичений, cumuli L купи трупів.

super-struo, 3. xi, ctus по-строїти верх чого, будувати на чім, nexibus compagem T споювати.

super-sum, esse, fui, futūrus α) оставати ся, лишати ся, biduum C; з *dat.* Ci L; quod superest V в кінци, одначе; з *inf.* O. β) (в живих) лишати, ся, по, перебувати, ще остати ся, переживати; з *dat.* patri L. γ) бути подостатком, доволї, vita V вистачає, labori V дорости́ ёму; *occ.* бути зайвим, neque quidquam s. Ci.

super-urgeo, ēre (з верхи) затїкати, заливати, fluctus V.

superus, гл. super.

supervacāneus, 3. α) зайвий, opus Ci побічне занятє. β) лишнїй, непотрібний, oratio L; з *inf.* disserere supervacaneum est S було-би зайвиною.

super-vacuus, 3. зайвий, лишнїй, непотрібний, honor H; з *inf.* Cu; *adv.* ex supervacuo L надто.

super-vādo, ere переступати, переходити, asperitates s. S поконати.

super-vehor, 3. vectus їхати поза, promunturium L.

super-venio, 4. vēni, ventum, est. α) надходити на, кидати ся на, класти ся на, під, lapso V unda undam H хвиля хвилю доганяє, terra crura O покриває. β) над-, приходити на, до, animis aegris L надійти, коли люд був роздражнений; з *dat.:* timidis V прилучати ся до них, auxilia T наспівають. γ) (знечёвя) нападати на, настигати кого, munientibus L ei nox Cu заскочила єго.

superventus, ūs, m. прибутє, прилученє, з, legionis T.

super-vīvo, ere переживати; з *dat.* Pli.

super-volito, 1. āvi лїтати над, по, tecta V; з *dat.* contionanti T.

super-volo, āre перелїтати, летїти понад, *abs.* V orbem O.

supīno, 1. (до гори), ви-, пере-, вертати, обертати, сторчити, сторчувати, supinatae glebae V сторчові скиби; з гр. *acc.:* nasum nidore H нюхати за пахощами.

supīnus, 3. α) в гору звернений, піднесений, ідучий до гори, горі, tendere, ferre s. manus V H, роз-, простерти до неба, iactus L до гори. β) схилений навзна́к, що подає ся навзад, горілиць, stertit H venter H черево того, що лежить горізнач. γ) (про місцевости) похи́лий, схилистий H L V відлинаючий, cursus O. ε) млавий, orator Q.

sup-pār, paris майже рівний, aestati Ci майже сучасний з.

suppeditātio, ōnis, f. (збитний) достаток, зайвина Ci.

sup-(sub)pedito, 1. α) під-, помагати, підпирати, постачати кого чим, на-, достачати кому чого; *absol.*, з *dat.* Ciceroni Ci nos rebus suppeditamur Ci маємо подостатком. β) *trans.* кому над-, до-, посилати, ви-, на-, достачати, давати, victum Ci доставляти, eas res Ci пристарати, homo nobis Ci пособляє нам з зал. пит. γ) *intrans.* находити ся під рукою, бути подостатком, доволї, на поготові, tela, multitudo L; *occ.* вистачати, manubiae L, si vita s. Ci L T коли стане житя, як доживемо, ad, in alqd.

sup-(sub)-peto, 3. petīvi (petii) α) бути на поготові, бути під рукою, до схочу, доволї, подостатком, frumentum L, consilium alci non s. L не має поради, laboribus H мучити ся мов в пеклї. β) *occ.* вистачати, ви-, ставати, vita Ci L sumptibus copiae Ci, vires ad arma ferenda L alci rerum usus H проживок.

sup-pingo, ere (pango) підбивати Pl.

sup-(sub)-planto, āre (planta, стопа) підкладати (підставляти) ногу, alqm Ci.

supplaudo, гл. supplōdo.

supplēmentum, i, n. (supplēre) α) поповнене, добрáння, classis L. β) затя́г, набір, запасне військо, новобранцї Cu C, s. scribere L затягати затя́жцїв.

sup-(sub)-pleo, 2. plēvi, plētus (plēnus) α) на-, підповняти, venas O. β) (убуток) по-, доповняти, надолужувати, usum Ci що потрібне, inania moenia O знов залюдняти. γ) військо (затяжцями) поповняти, exercitūs damna T, remigio naves L постачати корабель гребцями. δ) додавати, honores Ci.

sup-plex, plicis *adv.-iter.* (suplicāre) α) уклінний, (навколїшках) благущий, se s. ad pedes abicere Ci припасти (навколїшки) до ніг. β) (по-, кірно) прохаючий, смирно благаючий, suppliciter tristis V мов благаючий притулку, vox L S смирне; з нам. реч. ut Ci. γ) *subst.* благаючий помочи, благáч, прибіжáнин; *abl. sing.*-i, *subst.*-e; *gen. pl.*-um.

supplicātio, ōnis, f. α) поклін, се-б-то всенародний благальний молебень, день покаяня, ob prodigia L. β) свято подяки, подячний молебень (за здобутки), per L dies Ci, s. indicere omnibus diis L una Ci.

supplicium, ii, n. уклінне проханє, благанє навколїшки, молитва, молебень, поклони, suppliciis deos fatigare L покланяти ся їм, бити поклони, supplicia decernere S T торжественну подяку; *occ.* знамена благущих, deos cum suppliciis mittit S з оливними галузками. β) при-, кляканє до страченя, кара смерти, страченє, flebat de s. Ci ad s. alqm tradere L (dedere C, producere Ci) на страту. s. de eo sumptum est N Ci страчено єго, s. per-, solvere Ci T (luere O) потерпіти кару смерти; *occ.* покаранє кого, кара, in alqm; s. (= poena) peccati Ci за, ultimum (summum, extremum) s. T кара смерти, страченє. γ) мýка, горе, біда, злиднї, голод, s. ultimum hominum L найлютїйші людськї мýки, malorum supplicia expendunt V відпокутовують (за) старі гріхи, triste V ‚старший суд'; *meton.* dira V страшні рани.

supplico, 1. (supplex) α) приклонити колїна, припасти до ніг; *absol.* Ci. β) навколїшках благати, навколїнцї прохати, pro filio Ci; з *dat.* vobis Ci молити вас. γ) (богів) благати о милість, молити ся до них, per hostias (жертвуючи), diis S; без *dat.:* supplicatum est totā urbe L відправляли молебнї.

sup-plōdo, 3. (plaudere) за-, тупати, pedem Ci ногою.

supplōsio, ōnis, f. тупанє, pedis Ci Q ногою.

sup-(sub)-pōno, 3. posui, positus (*poët.* postus) α) підкладати, підставляти; з *dat.* ova gallinis Ci підкладки, cervicem polo O здвигнути земну кулю, Massica caelo sereno H ставити на сонце, eum tumulo O погрібати, dentes terrae O посїяти, Latio Samon O менше почитати, aethera ingenio O поконати своїм духом; P P P. ignes suppositi cineri H тлїючий під попелом, sublime deo O підвладне; *occ.* класти під, прикладати до, cultros V до горла, falcem aristis V жати, ignem tectis O підпалити, ignem civibus V спалити на кострі. β) підкладати = класти замість чого, fidem, eum in alcis locum, se pro eo Ci; *occ.* підмінювати, підкидувати, підсувати, alqd alci; personam Ci supposta Pasiphae V.

sup-porto, 1. під-, довозити, доносити, достачати L C N.

suppositio, ōnis, f. підкинене Pl.

suppressio, ōnis, f. придушене, крадїжка, pecuniae Ci.

sup-prĭmo, 3. pressi, pressus (premere) α) придавляти, затискати, naves L затопити. β) здержувати, при-, спиняти, гамувати, habenas O стягати, fontem O заткати, iram O тушúти, querellas O розвіяти тугу, vox suppressa Ci тихий. γ) затаювати, замовчувати, у-, скривати, famam T L, nomen T незгадувати; *occ.* красти, nummos Ci.

sup-pudet, ēre трохи встидати ся Ci.

sup-pūro, 1. (pūs) усе ятрити ся, sup-pūrātus, 3. їдкий, діймаючий, dolor Cu.

sup-puto, āre, ви-, обчислювати, articulis O на пальцях.

suprā, (*abl. sg. f.* до superus, *poët.* superā Ci). I. α) *adv.* (місцево) верх, зверхи, на версї, на, в горі, горі, вище, горіще, s. volucres volant V, mare quod suprā adluit V Адріятик, (*opp.* Tyrhenicum), vertice s. est V перевищає, stupet s. manus V нахилена. β) (часово) передше, перед тим, вище, quae s. scripsimus N Ci, ut s. dixit H як вище згадано; *occ.* з давнього, з попереднього, pauca s. repetere ST з минулого. γ) (про міру) верх, надто, понад, до того ще, ущéрть, більше, nihil s. deos lacesso H далї не; з quam: s. quam cuiquam credibile est S більше чим хто-б повірив, s. quam eo sum petere S добивати ся вищих гідностий як я. II. α) *praepos.* з *acc.* (місцево) вище, верх, вгорі, в горішній части, горіще, над, на, понад, верх. 1. при verba-х супокою: s. caput astitit imber V на-, звисає над головою дощова хмара, dux hostium s. caput est L S сидить на карку, omnia animus s. est V бо твоя відвага є понад усе, все перевищає, exire s. terram Ci з понад, s. Ephesum Ci вище E, s. ripam Rheni C за P. 2. при verba-х руху: над, понад, по-за, s. nubem revolat V, s. ire deos V перевищати їх. β) часово: верх, над, більше як, s. septingentesimum annum repetitur L більше як = від 700 років; *occ.* 1. перед, s. hanc memoriam C. 2. підчас, серед, s. somnum Cu. γ) про міру: верх, понад, більше як, s. milia XX L, s. modum L V над міру, надмірно, не-аби як, s. leges esse Ci не підчиняти ся законам, facinus est s. eos L перевищає їх подвиги. δ) рідко: верх = крім, до, s. metum accesserat quod . . . L.

suprā-scando, ere, переступати, переходити, fines L.

suprēmus, гл. super.

sūra, ae, f. литка, бедрó, s. includere cothurno V обвязати тороками, обути ся.

surculus, i. m. (*demin.* до **surus,** ūs, m. галузь) галузка, патичок, відросток, паросток, зараз, s. serere C V щепити, s. defringere Ci займати в посїданє.

surdaster, 3. (surdus) підглýхий, недочуваючий, приглухуватий Ci.

surditās, ātis, f. глухóта Ci.

surdus, 3. α) глухий, in sermone Ci нерозуміючий мови. β) безчутний, нечулий, mens O невблагане серце; з *dat.* navitis H для; ad, in alqd O на. γ) *poët.* глухий = тихий, lyra Pr gratia O непрославлена.

surēna, ae, m. старший везир у Партів T.

surgo, 3. sur-rēxi, sur-rectus α) вставати, підносити ся, прокидати ся; *absol.*, Aeneas surgit V схопив ся, cum die O рано в ранцї; звідки? з *abl.* solio V з престолу, de sella Ci e stratis V підводити ся з ліжка; *poët.* ab Arpis V вирушити спід А.; куди? з *acc.* in cornua V підносити роги, ad auras (ad lumina vitae) V підносити ся; *occ.* з промовою: виступати, ad dicendum Ci ad hos O. β) сходити, sidus sol H V vespera surgente H коли запала нiч = смерком, dies H V настає, fistula O більшає, aequora V знимають ся; *occ.* 1. на-, починати ся, яти ся, брати ся, счиняти ся, ventus s. V звіяв ся, a puppi V з заду, bella Tyro surgentia V з T. спопід T, animo sententia V що спало на думку. 2. підростати, рости, здвигати ся, більшати, підбувати, Ascanius V messis, arx, irae V.

sur-rigo, лїпше, **sub-rigo,** 3. rexi, rectus підносити, mucronem L, aures V насторочувати.

surpiculus, i, m. невід Pl.

surpite, surpuit, гл. surripio.

sur-rēpo, гл. subrepo.

sur-ripio, 3. ripui, reptus (rapere) потайком забирати, ви-, за-, украсти, ви-, за-, ухопити, clam s. Ci; з *obl.* filium Ci. alqd alci, urbs capta, surrepta Ci приступом і підступом заняте, me (surpite) morti H спасайте від, mihi surpuerat = surripuerat H перемінила мене, diem O гайнувати.

surrogo, гл. subrogo.

sur-rupio = surripio Pl.

sursum, *adv,* α) в гору, до гори, горі C. β) (рідко) поверхи, на горі, на версї, nares s. sunt Ci.

sūs, suis, f. m. свиня (ринда), безрога (самура) amica luto H залюбки барложить ся, s. masculus L одинéць, вéпер, s. Minervam (docet) Ci іди ринде деинде; *dat. abl. pl. poët.* subus, suibus.

suscenseo, гл. succenseo.

susceptio, ōnis, f. перенятє, перейма, causae Ci.

sus-cipio, (suc-cipio) 3. cēpi, ceptus (capere) I. α) (здолу) під-, схоплювати, підхвачувати, dominam V, ignem foliis, cruorem

V ловити. β) (з землї) підносити; обр. (дїти) у-, признавати за свої, alumnos Ci; *occ.* (правеснї) дїти мати, liberos Ci, ex filiā liberos Ci, de te suscepta subdoles V твоє рідне дитя; *pass.* родити ся, прийти на світ, suscipimur in lucem Ci. γ) пере-, приймати, mentem; eum in suam potestatem, in civitatem Ci; *occ.* відповідати, Anchises V. II. α) (самохіть) перебирати, підіймати ся чого, laborem, in se culpam, causam Ci, personam viri boni Ci удавати праведника; з *gerund.:* gloriam tuendam Ci, prodigia L розрішити, consilium Ci постановити, facinus Ci допустити ся злочину, зчинити зл. β) (горе, тягар) пере-, зносити, пере-терпіти, invidiam Ci стягнути на себе, inimicos Ci загнївати ся з, maculum atque ignominiam Ci набрати ся сорому і ганьби, poenam Ci потерпіти, pericula Ci наражати ся на, dolorem Ci зазнати.

sus-cito, 1. α) підносити, підіймати, підводити, terga (скиби) aratro V сторчити, aura lintea O надуває. β) казати кому вставати, ставити кого на ноги, te a subselliis Ci, eum lux V будить. γ) будити = побуджати, під-, заохочувати, кріпити, спонука́ти, підво́дити до, на, призво́дити на, до, eos in arma V у бій, se irā V розлютити ся; poenas alci V клопотати кого, ira vim V додає, corvum prece H бажати собі голосу єго; *occ.* (знов) під-, роздувати, cinerem et ignes V вогонь в попелї.

suscr. . . . гл. subscr.

suspecto, 1. (*frequ.* до suspicere) α) підглядати, підзори́ти кого. β) при́зрити кого, мати підзо́р, призру на, (підозрівати), alqm T; *pass.* стати підозре́ним, ne alci suspecteretur T. γ) догадувати ся що, з *acc. c. inf.* Nero T; perfidiam T нюшити.

suspectus, 3. (P Adi. до suspicere) зазо́рений, підзор(е́н)ний, непевний, неймовірний, bellum s. est L грозить, regi S alqm habere s. C підо́зрити кого; з *abl.* aquis O, de noverca Ci; що до = super s. scelere S, in Poppaea T що до, з огляду на, в; з *gen.* у Cu T; з *inf.* Cu T.

suspectus, ūs, m. α) погляд (в гору), спо́див, caeli ad Olympum V небесний о́вид на, turris vasto s. V височезна. β) подивоване, подив, honorum O почесть.

suspendium, ii, n. вішане, повішене O Ci.

suspendo, 3. pendi, pensus α) вішати, за-, повішувати, за-, повісити, (*pss.* висїти, звисати), arma Quirino V в жертву: *refl.* se s. Ci Pl повісити ся; I. з *abl.* з відки? currū capita V до воза, reste suspensus L що висить на . . ., vultum tabellā H впялити очі в; з *acc. gr.* suspensus tabulam lacerto H із звисаючою з рамена табличкою; обр. naso s. alqm, alqd H гордувати чим; з *praep.:* ex pinu V, a mālo V, de ficu Ci, на; II. з *locativ.* де? arbori infelici Ci L (не *dativ!*) alqm in oleastro Ci. β) 1. підносити, підіймати, ставити високо, tellurem sulco tenui V злегка поборознити; *occ.* підпирати, murum furculis L. 2. ледви доторкати ся, P P P. навспи́нячки, primos s. in artus O, suspensos gradus ferre O ходити на пальцях, Seianus super eum s. T схиливши ся над ним. γ) лишати нерішеним, непевним, rem L, animos O в непевности, fletum O погамувати; P P P. **suspensus,** 3. α) за-, повішений, звисаючий, звислий, s. alis L ширяючи, currus Ci покотистий, fluctu s. Camilla V над хвилею, saxis rupes V високо положена каменюка = звисник, cenaculis Ci з поверхами. β) залежний від, omnia s. casu Ci. γ) непевний, сумнївний, цїкавий, напружений, verba T двозначні; *locat.* animi L неспокійний, timor O трівожний жах.

suspicax, ācis підзо́рливий, недовірливий, неймовірний, animus T.

sus-picio, 3. spexi, pectus α) (до гори) споглядати, дивити ся, (in) caelum Ci глянути на; *trans.* lunam V. β) (з подивованєм) глядїти на, подивувати кому, подивляти кого, що, почитати, hunc N, artes H. γ) при́зрити кого, regem S мати підзо́р на к.

suspīcio, ōnis, f. α) при́зра, приздріння, підзо́р, s. habere, in re Ci; з *gen. obi.* і *subi.* N Ci T; non abest s., quin C. β) ǣдогад, прочуване, deorum Ci, rem suspicione attingere Ci догадувати ся.

suspīciosus, 3., *adv.* ē α) недовірливий, неймовірний, civitas Ci. β) підзо́рливий, зазо́рений, підозрений, scelus Ci.

suspicor, 1. α) підозрівати, зазо́рити, мати призру на; *absol.* fuge s. H кинь призру; з *obi.* nihil in alqo Ci de re Ci 1. з *acc. c. inf.* Ci. 2. зал. пит. Ci. β) здогадувати ся, прочувати, de Crasso Ci; *absol.* зал. пит. Ci; *acc. c. inf.* O.

suspīrātus, ūs, m. (важке) зітхане, haustis s. O важко зітхнувши.

suspīritus, ūs, m. (важке) зітхане Ci L.

suspīrium, ii, n. α) важке диханє, зітхане O. β) стогін, suspiria alci patefacere T журу.

sus-pīro, 1. āvi важко від-, дихати, зітхати, стогнати, in illā O тужити за нею.
sus-sulto, 1. підскакувати Pl.
sustentāculum, i, n. підпора T.
sustento, 1. α) держати просто, піддержувати, підтримувати, підпирати, ruentem dextrā V, navis sustentata V що держить ся над водою. β) під-, спомагати, держати, не дати упасти, me copiis Ci, pugnam = aciem T, valetudinem Ci зберігати. γ) удержувати, кормити, живити, exercitum tectis, aër eos Ci mutando merces sustentari T жити із. δ) видержувати, ставляти опір, відпирати, опирати ся, зносити, устояти проти, hostem T, instantem V, maerorem Ci переносити. ε) задержувати, при-, спинювати, відкладати, malum Ci.
sus-tineo, 2. tinui, (tenēre) α) держати до гори, тримати просто, піддержувати, підпирати, держати, furcis spectacula L лавки видців, lapis pocula H держить, aër volatus Ci підтримує в летї, se alis O ширяти, undam de flumine palmis V черпати, se s. a lapsu = membra L устояти на ногах, держати ся; *occ.* 1. держати, носити, таскати, umeris bovem Ci = umero orbīs V двигати, vix (male) arma L ледви держати, pinum V махати нею. 2. при-, здержувати, стримувати, гамувати, при-, спинювати, morantem V, remos Ci, dextram re V; *refl.* se a re Ci; *occ.* казати стати, agmen L = ordines V. β) удержувати, боронити, хоронити, dignitatem rei p. Ci заховувати, animos pugnantium L кріпити відвагу. γ) удержувати при житю, кормити, живити, eos terra S = ager Ci, nepotes V. δ) видержувати, з-, пере-, носити, брати на себе, підіймати ся чого, pondus verborum Ci важкі слова, cervicibus munia Ci, personam Ci перебрати ролю, poenam Ci L перетерпіти, non s. не здужати, не бути в силї, годї менї з *inf.* O Cu або з *acc. c. inf.* Ci Cu C L або з *quin.* L; *occ.* устоювати проти, держати ся проти, ставляти опір, опирати ся; *absol.* umbo V; з *obi.* eos querentes V, impetum C Ci potentiam Ci на прю стати з, ea quae contra dicuntur Ci боронити ся проти закидів. ε) відкладати, відрочувати, diem O rem in noctem L.
sus-tollo, ere підносити в гору, ad aethera vultus O поводити очима до неба.
sussuratio, ōnis, f. шепіт, шепоти Ci.
sussurātor, ōris, m. шепотинник, шепотун Ci.
susuro, āre шепотати, шептати, бренїти, шелестїти, джурчати, apes V деренчать, ut fama s. O як нашептом говорять, cum ea de te O перешептувати ся з.
susurrus, i, m. шепіт, шептанє, шепоти, шелест, гудїнє, бренїнє, mulierculae Ci пере-, шепти.
susurrus, 3. шепотїючий O.
sūtēlae, ārum, f. плетнї, бріхнї Pl.
sūtilis, e (suere) з-, шитий, споєний, плетений V O.
sūtor, ōris, m швець, полатайко C; **sūtōrius**, 3. шевський, taberna T ш. робітня.
sūtūra, ae, f. шитє; обр. ш(ит)во L.
suus, 3. (*posses.* до *refl.*) α) свій, єго, єї, їх; *pl.* їхнїй. 1. пряме *refl.*: anulum s. tibi tradit Ci. 2. непряме *refl.* в залежних реченях: eos misit, qui uxori suae nuntiarent Ci. 3. в сполуцї з quisque: sui cuique mores fingunt fortunam N. 4. з proprius: suo proprio proelio L; *occ.* скріплене наростком-pte: suopte nūtū Ci єго власним кивом; з -met: suomet more S їхним власним обичаєм; *subst.* **sui**, ōrum, m. свої, єго люди, сторонники, жовнїри, desuruit suos Ci; рідше *sg.*: quaerit te suum V свого пана; **sua**, ōrum, n. *sg.* і *pl.* їхне майно, власність, omnia sua secum portat Ci свій маєток, але: suum illud Ci єго правило, suum cuique Ci кождому своє = приналежне. 4. з *fem.* гл. interest, refert. β) свій = власний, властивий, питомий, належитий, suā sponte Ci самохіть, vix sua erat V мало що притомна. γ) звичайний, при-, належний, при-, назначений, природний, s. iure defendere Ci з повним правом, suo Marte pugnare L верхи. δ) відповідний, хосенний, догідний, слушний, venti non sui H непогожі, suo tempore Ci L в пору, в догідну хвилю, саме в час, suo anno L законного року, suo loco S на пригіднім місци, populus Ci вірно відданий, Chatti T прихильні.
sȳcophanta, ae, m. крутїй, дурисвіт Pl.
sȳcophantia, ae, f. затїви, крутїйство Pl.
sȳcophantor, ārі затївати, обманювати Pl.
syllaba, ae, f. склад, brevi subiecta H що слїдує по короткім складї.
syllogismus, i, m. розумовий висновок Pl.
symbola, ae, f. скидка, лепта Pl.
symphōnia, ae, f. (стрійна) музика Ci.
symphōniacus, 3. музикальний; *subst.* symphōniacі грéцї, музйка Ci.
symposion, ii, m. пир, обід N.
synedrus, i, m. засїдатель, радник L.

synephēbi, ōrum m. приятелї (з замолоду) Ci.
syngrapha, ae, f. посвідка довгу, за́писка, s. facere Ci казати собі виставити замінний лист, ‚вексель'.
syngraphus, i, m. подорожний листок, вірчий лист, ‚пас' Pl.
syrinx, ingis, f. *acc.*-inga тростина; обр. семоскладна жоломійка, нїмфа перемінена в тростину O.
Syrtis, is, f. *acc.* im (піскова) ви́дма, за́пісоч S L над-, узбереже H V.

Бібліотека Учеників УКР. ІНСТИТУТА в ПЕРЕМИШЛІ

T.

T. = Titus, Ti. = Tiberius, t. tr. = tribunus.
tabella, ae, f. дощечка, табличка, parva O; *occ.* β) 1. шахівниця, instructa O. 2. образочок, картин(к)а, deae O, Pausiaca H. 3. mota, вахляр O. 4. табличка до (тайного) голосованя, sententiam per t. ferre Ci тайно голосувати. 5. табличка до писаня, abiegna O деревляна, cerata Ci навощена, testimonium per t. dare T на письмі. 6. лист, письмо, t. laureatae L звістка про побіду. γ) грамота, протокол, publicae L, t. obsignatis agis mecum Ci тягнеш з мене протокол, t. quaestionis proferuntur Ci читають ся слїдчі протоколи.
tabellārius, 3. α) дотичний (тайного) голосованя, lex Ci. β) дотичний листів; *subst.* післанець, листонош, Marco Ci.
tābeo, ēre (tābum) α) танути, топити ся, розтопляти ся, розпускати ся, corpora O гниють, тлїють. β) капати, genae tabentes V мокрі, artus sale V.
taberna, ae, f. α) курíнь, хижа хат(к)а (*opp.* turris H палата). β) буда, робітня, склеп, libraria Ci книгарня, argentaria L контора виміни (гроший), lanionis L ятка, різниця, tonsoris H стригарня, sutrina T шевня. γ) корчма, гостинниця (кабак, шинок), devertere in t. Ci. δ) лук, аркада, віб́ло́, in circo Ci.
tabernāculum, i, n. α) шатро, намет, t. statuere N C = t. ponere Ci розіпясти, стати на́метом, t. detendere C звинути. β) наметок для оглядин, haruspicis Ci, vitio (хибно) t. capere Ci L.
tabernārius, 3. приналежний до буди; *subst.* tabernārius, ii, m. ремісник.
tābēs, is, f. (tābēre) α) гниль, гнилеча, тлїнь, зотлїнє, t. cadavera absumit L вони гниють. β) плин, утік, юха, па́сока, трійло, fluens L грузявина, tabe oblitus T заюшений, t. et sanie fluens V розгниваючий, t. veneni O їдь. γ) нидїнє, сухоти, худощі, хороба, пошесть, crudeles V oculorum T ослїплене, ad extremam t. venire L цїлком змарнїти, знидїти, fenoris L лихварська чума, fori T тяганина по судах.
tābesco, 3. tābui (*incoh.* до tābēre) α) роз-, танути, розтоплювати ся, розкладати ся, corpora O тлїють. β) заснїчувати ся, никнути, нидїти, щезати, загирити ся, сохнути, вянути, марнїти, за-гинути, пропадати, ex illo O загризти ся задля него, curis O гризти ся.
tābidus, 3. (tābēre) роз-, талий, niх L; обр. mens mihi t. facta O спадаю з глузду; *activ.:* з'їдаючий, їдкий, згубний, lues V.
tābi-ficus, 3. розтопляючий; обр. mentis perturbationes Ci грижі.
tabula, ae, f. α) дошка, таблиця, plumbea T. β) 1. шахівниця, tabulā ludere. 2. образ, картина, picta Ci. 3. скрижаль, leges in XII tabulis Ci. 4. таблиця до писаня, pueri H. γ) звич. *pl.* tabulae, все на таблицях на-писане, t. (testamenti) H Ci заповіт, nuptiales T шлюбна угода, proscriptionis Ci список банитів, auctionis Ci виказ продажних річий. δ) *plur.* дїловодська (головна) книга, t. conficere Ci провадити рахунок, nomen referre in tabulas Ci записати (довжника), novae C Ci опуст (знижка) довгів. ε) грамоти, протоколи, publicae Ci cura t. publicarum T державних рахунків. ζ) лавка, solventur risu H заломлять ся; *occ.* контора виміни, лїцитацийний стіл, Sextia Ci.
tabulārius, 3. дотичний грамот; *subst.* **tabulārium,** ii, n. (*sc.* aedificium) архів Ci.
tabulātio, ōnis, f. мо́щене дошками; обр. мостине, засїка з дощок C.
tabulātus, 3. (tabulāre) вимощений дошками; *subst.* tabulātum i, n. поміст, поверх, sex C; (vites) sequuntur t. per ulmos V вють ся верховітями вязу.
tābum, i, n. α) гній, юха, пасока, infecta tabo humus T пересякла. β) ропа, їдь,

утік, зараза, corpora affecta tabo L заражені.

taceo, 2. ui, itūrus. 3. α) мовчати, cum tacent, clamant Ci; *poët.* = silēre бути (сидіти) тихо, мовчки, loci tacentes V = loca tacentia T тихі, самотні, de rē Ci; *pass.* de re taceri vult Ci. β) замовчувати, не згадувати, не говорити про; з *pron. acc.:* hoc Ci; *poët.:* alios O оминути; *acc. c. inf.* O.

taciturnitās, ātis, f. α) мовчазність, маломовність, t. experiri Ci; обр. мовчанє, мовчанка (*opp. oratio.*) Ci H.

taciturnus, 3. α) мовча(з)ливий, мовчазний, мовчущий, маломовний, неговіркий, мовчки, t. adorare O. β) тихий, спокійний, amnis H.

tacitus, 3., *adv.* ē (P Adi. до tacēre). I. α) *pass.* замовчаний, adsensiones Ci; *subst.* n. vulgator taciti O тайни. β) необговорений, alqd tacitum tenere Ci замовчувати, tacitum ferre, pati L змогти, щоб мовчати про, ne id quidem a Turno tacitum tulit L навіть сего не осягнув, щоб T. до того змовчав. γ) тихий, скритий, по-, тайний, непомітний, нишком, потай, indutiae L t. discedere terrā V незамітно. II. α) *activ.* мовча(з)ливий, мовчки, тихо, тихцем, стиха, contumeliam t. ferre L. β) тих(оньк)ий, спокійний, vox t. O; *subst.:* per tacitum refluit V без шуму.

tactio, ōnis, f. (tangere) дотик, чутє Ci.

tactus, ūs, m. α) дотиканє, доторк(анє), anguis mala tactu V solis, librorum Ci. γ) дотик, чутє, intimus Ci sub aspectum et t. cadit Ci видко і чутко.

taeda, ae, f. α) смолове дерево, сосна, сосник O C H, flamma per taedas furit H бором-сосниною. β) 1. смоляник, смолівка, лучи́на, pinea O taedis fumea lumina V димущі лучи́ни. 2. весїльна лучниця, iugalis O. 3. весїля, подружя, pacta O.

taedet, taeduit (per-, taesum est) мерзить мене, гидить мене, набридати, на-, о-, бриднути кому, чути відразу до, остогидло менї, навприкрило ся менї, осоружити ся кому; з *inf.* V; з *acc. pers.* і *gen. rei.:* me morum S настирились менї.

taed-ifer, fera, ferum носящий смолоскип, лучиноносний, dea O = Ceres.

taedium, ii, n. відраза, осоруга, нехіть, нудьга, alqd t. affert L осоружить ся, t. pati L чути нехіть, taedio fessus L знеохочений; з *gen. obi.* rei L T eos belli t. cepit L остогидїла, набридла, taedia alci fiunt de re O стає осоружно.

taenia, ae, f. перевязка, стяжка V N.

taeter, tra, trum (taedet) α) поганий, огидний, відразливий, odor C Ci вонючий чух. β) підлий, мерзен(н)ий, tyrannus Ci.

tagax, ācis, (tangere) злодїйкуватий Ci.

tālāris, e, (tālus) I. [аж до кісточок] звисаючий, tunica Ci; *subst.:* tālāria, ium, n. α) довга свита. β) крилаті черевики (чижми) V Ci O.

tālārius, 3. костирний, ludus Ci костирство.

tālea, ae, f. затесаний кіл, паля, ferrea C штаба.

talentum, i, n. талант = вага гроший, 26 *kg* = 5000 корон.

tālis, e, α) такий, такого роду, (такóвий, таківський) tali modo N C от-, так, таким чином; в *correlat.*-ивах, qualis . . . talis який . . . такий, як . . . так; в насл. реч. з ut, qui з *coni.* Ci; з atque: t. honos est delatus ac mihi Ci як менї. β) 1. оттакий, отсей, talia fatur V. 2. от який, такий великий, такий значний, t. vir Ci. 3. такий недобрий, t. facinus N.

talpa, ae, m. f. кертиця, oculis capta V слїпа.

tālus, i, m. α) кісточка, напяток, purpura ad t. demissa Ci аж до пят, a vertice ad talos H від стіп аж до голови, recto t. stare H подобати ся. β) кісточка до гри, talorum iactus O.

tam, (*adv. acc.* fem.) 1. так, так дуже, так далеко, до того ступня; з *adj.:* tam multi testes Ci; рідше з *superl.:* tam gravissima iudicia Ci; з *adv.:* tam acerbe agere Ci; з *verb:* tam res movet Ci; рідко з *subst.:* tam tempore exclamavit Ci як раз в пору́. 2. *correlat*-ивно: quam . . . tam як . . . так, рівно як; при *verb*-ах: coniuratio tam patet ei, quam mihi Ci. 3. заступає *relativum:* tam manifesta crimina, quantis tu convinceris Ci. 4. при насл. реч.: ut Ci; ut non C Ci; з *relativ. coni.* в насл. реч.: quis erit tam iniquus, qui reprehendat? Ci такий неприхильний, щоби . . .; no nemo, numquam i. т. п. наступає, quin з *coni.* Ci. 5. quam . . . tam, чим . . . тим, quam quisque pessume fecit, tam maxime tutus est S чим хто . . . тим, non tam . . . quam не так то . . . як Ci C.

tam-diū, *adv.* так довго; *absol.* T tamdiu . . . quamdiu Ci так довго — як, доти . . . доки(не), tamdiu . . . quam Ci . . . (quoad Ci N dum Ci) доти . . . доки (поки).

tamen, α) одначе, однаково, всеж таки, то таки, рівно-ж, прецїнь таки, то прецїнь, між тим, про те, та. 1. припустово

по quamquam, quamvis, etsi, etiamsi, cum, licet ut. 2. скріпляє противну гадку з at, sed, verum, sed tamen, verum tamen, attamen, а проте . . .; neque tamen а таки не, а все таки не . . ., рівно . . . 3. по припустових гадках: хотяй C Ci L рідко обмежаючо: бодай C Ci.

tamen-etsi, гл. tam-et-si.

tam-etsi, α) хоч як, хоть цїлком, найби й як; хотяй, хоть, дарма́ що, при *adv.* і *subst.*; при verb-ах звич. з *coni.*

tam-quam, (tan-quam), якби, так . . . як, мов, немов, мовби, не-, начеб, сказавбим, як коли-б, буцім то; з *ind.* і *con.*; в головнім реченю, попереджує звич. ita, sic.

tandem, *adv.* α) вкінци, вже раз, прецїнь раз; скріплене через iam, aliquando Ci V. β) в пит. реч.: -же, (-ж), quousque t. abutere patientiā nostrā? доки-ж?; в зал. пит.: videamus, quid t. censores iudicent Ci що властиво.

tango, 3. tetigi, tactus α) дотикати, доторкати ся до, чого, aras V dextram V подати. β) 1. (з *abl.*) дотикати чим, virgā ora O corpus aquā O зросити, sulfure ovem O обкурити. 2. від-, над-, за-, бирати, брати, взяти, alqd de praeda Ci. 3. куштувати, кусати, їсти, жерти, смакувати в чому, sapore O засмакувати собі, cibos dente H; *poët.* carmina O брати ся до них. 4. euphem. чіпати, matronam H. 5. бити, вдаряти, вражати, eam flagello H chordas O грати, fulmine (de caelo) tactus Ci поражений громом; обр. γ) (про місцевости) доходити до, дістати ся до, у, в, вступати до, в-ходити, provinciam Ci, cubile V входити до, non tangenda vada V недоступні; *occ.* межувати, граничити, стикати ся з, fundi Tiberim Ci сумежні з, domus parietem Ci припирає до, але: ossa terra Ci покриває їх. δ) (душевно) вражати, зворуш(ув)ати, ворушити, Atridas dolor V діймає, religione tactus L прокинув ся в нїм релїгійний сумнїв. ε) (в мові) згадувати, споминати, наводити, unumquodque Ci. ζ) обдурювати, ошукувати, senem Ci.

tantillum, i, n. тіцьки, так мало Pl.

tantis-per, *adv.* α) так довго, t. . . . dum Ci доти . . . доки. β) *absol.* на тепер, поки що, тим часом Ci.

tant-opere, tantō opere, *adv.* з таким великим трудом, так дуже, о тільки, в такій мірі, t. . . . quanto opere: о стільки . . . о скільки, так . . . як.

tantulus, 3. (*demin.* до tantus) такий маленький, такий дрібонький, от-такенький, от-, тіцький, t. corpore з горсточкою жовнїрів; *subst.:* **tantulum,** i, n. тіцьки, так мало, така дрібниця, трішки; з *gen. part.* t. morae Ci ne t. quidem commotus est Ci нї крихітки не . . . (а гадку доповняє міміка), tantulo venit за безцїн.

tantum, tantum-modo, гл. tantus.

tantus, 3. α) тільки, такий великий, такий високий, такий славний, такий світлий, такий важний, такий страшний, оттакий, в *correl.:* t. . . . quantus; в *relat.:* t. . . . qui Ci; з наслїд. реч.: t. . . . ut = t. . . . qui; з *coni.*; в порівнуючім реч.: t. . . . ut si; з *coni.* N t. . . . quam ne; з *coni.* V. β) 1. без *correl.:* такий численний, так багато, t. pecunia Ci така сила грошей. 2. лиш оттакий, лиш такий малий, оттіцький, vectigalia Ci; *subst.* **tantum,** i, n. I. α) тільки, такого, так багато, така сила, така безлїч; в *nom.* і *acc.:* t. ab iis exegisti Ci tantum abest, ut . . . ut не тільки що не . . . але навіть . . ., не то що . . . але й, (ба й ще); з *gen.:* t. itineris . . . quantum . . . Ci такий кусник дороги . . . що, t. temporis L так довго, in tantum L V так далеко, на стільки. β) лиш тільки, оттільки, так мало, оттіцьки; з *gen.* t. navium . . . ut, ut ne C; *adv. acc.* **tantum,** α) тільки, о стільки, так дуже, так далеко, t. . . . quantum тільки . . . що, о стільки . . . о скільки, bis t. patet V у двоє тільки, ще раз так далеко; з *adi.:* так само, t. dulcia mella, quantum liquida V як . . . β) обмежаючи: тільки = лиш, тільки лиш, agam t., ut iudices audiant Ci; **tantum-modo,** лиш тільки, velis t. H колиб ти лиш хотїв. 1. **tantum non:** мало що не, трохи що не, майже L. 2. **tantum-quod,** лиш що, тільки що, ледви що, tantum quod non Ci O лиш що не, tantum ne O щоби лиш не. 3. neque t. = non tantum . . . sed etiam (verum etiam) Ci не лиш що (не тільки що) . . . ба й, але також, ба навіть. II. *gen. pretii:* **tantī,** з esse. α) тільки, за тільки, такий дорогий, за таку цїну, так дорого, frumenti t. fuit, quanti aestimavit Ci; обр. tanti est, стоїть труду, о-, виплачує ся, значить тільки, sunt iurgia tanti? O; *subi.* = *inf.* neque mihi erat vincere tanti O не була для мене побіда така важна; по запереч. реч. з quin V. β) так багато = тільки,

за таку ці́ну, так дорого, так високо. при vv. оці́нки, купна, продажи: tanti ducere, emere, facere, fieri etc. III. з *abl. mensurae:* **tantō**, о стільки, тим бі́льше, ще; з *comparat:* quanto (чим) plura miscebat, tanto magis convalescebat Ci quinquiēns t. amplius Ci в пятеро бі́льше, altero t. у двоє бі́льше.

tantus-dem, 3. са́ме такий за великий, такий самий, са́ме тільки, тільки-ж, t. patēre C са́ме = якраз тільки, са́ме так далеко = рівно; з *correlat.:* t. . . . quantum Ci; з *gen. part.:* t. itineris Ci; з *gen. pretii:* tantīdem aestimare, facere, . . . quanti Ci тільки-ж, саме так дорого . . . як, са́ме так високо . . . як, за те . . . що.

***tapēs,** ētis, m. килим, коверець; лиш в *acc. pl.* tapetās V; і *abl. pl.* tapetibus, tapetīs V L O.

tardi-gradus, 3. звільна ступаючий, опішілий.

tardi-pes, edis хромий Ca.

tarditās, ātis, f. (tardus) α) повільність, повільне дїланє, загайство, pedum Ci повільний хід; *pl.* tarditatibus uti Ci повільних = вайлуватих рухів, alqd t. adfert bello Ci спиняє, t. operis fuit Ci йшла пиняво. β) тупість, тупоумство, ingenii Ci.

tardo, 1. α) *trans.* гаяти, загаювати, за-, при-, здержувати, при-, спиняти, harena pedes O, species diu tardata Ci забарливе здвигненє статуї, alqm in re Ci, nec me lacrimae tardarunt, quin . . . O не вадили менї, щоби . . . β) *intr.* гаяти ся, tardans Ulixes O забарний.

tardus, 3., *adv.* ē α) загайни́й, повільний, валовитий, забарливий, пинявий, tardo credere O преці́нь раз, asellus V лїнивий, t. passu O повільною ходою. З *abl.:* vulnere t. V задержаний нею; ad rem, in re Ci; *subst.* minus est gravis Appia tardis H для вигідників; *abstr.:* t. fluunt tempora H L спроквола, поволи, звільна, nox O V довга, sapor V чуткий. β) при-, спиняючий, гамуючий, podagra H ослабляюча, senectus H немічна, t. et contraria T всякі перепони і недогоди. γ) оспалий, тупий, t. ingenio Ci тупоумний. δ) пізний, спізнений, пізно наступаючий, tarde venire Ci, triennio tardius Ci о три роки за пізно.

taureus, 3. (taurus) бичий, воловий, terga V вол. шкіри; *acc.* t. terga O бубни.

tauri-formis, e биковидий H.

taurīnus, 3. бичий, з бика, tergum V волова шкіра, folles V ковальські міхи, frons O биковиде, voltus V рогатий.

tauropolion, ii, n. святиня Артеміди L.

taurus, i, m. бик, віл. 1. (Phalaridis) Ci мідяний, де палили засуджених. 2. сузі́ря ‚бик', aperit annum V.

taxātio, ōnis, f. оці́нка Ci.

taxillus, i, m. кісточка, стовпчик Ci.

taxo, 1. (*frequ.* до tangere) дотикати ся; обр. оці́нювати.

taxus, i, f. тис(и́на), funesta O отруйливі тисо́ві ягідки.

. . . te . . . ta . . . tud, (= родівник: той, та, то) з is: iste, з tu: tute Ci ось ти.

techna, ae, f. штучка, збиток Pl.

tecta via, улиця в Римі при porta Capena O.

tector, ōris, m. (tegere) (штукатурний) маляр Ci.

tectōrium, ii, n. стїнний малюнок, штукатура Ci.

tectum, i, n. (*subst.* до P P P. від tegere) α) по-, у-, крівля, стріха, під, горище, дах, culmen tecti O V криша, гребінь; *occ.:* стеля, laqueatum Ci тафльована. β) пристан(ов)ище, хата, дім, мешканє, палата, печера, ager sine tecto Ci бездомне. eum tectis recipere Ci приймати у себе, ferarum V лїгвище, Triviae V храм, superba V величні терéми.

tectus, 3. *adv.* e (P Adi. до tegere) α) (крівлею) критий. aquae O замерзла, під кригою, naves L C з чердаком. β) скритий, по-, тайни́й, потайй, нишком, verba Ci загадкові. γ) притаєний, тайкуватий, обережний, осторожний, ad alqm; quis tectior Ci.

tēd, гл. tō.

tegimen, (tegumen, tegimen), inis, n. покритє, покри́ва, покривало, consertum spinis V застїбана колючками одежина, capitis T шелом, leonis V кожа, aëneum L панцир, caeli Ci небозвід, fagi V верховітє = затїнок, hordei O луска́. β) заслона, заступа, захист, exercitus L.

tegimentum, (tegumentum, tegmentum, i, n. покривало, scuti C шкіряна опона, cruris виступець; *occ.:* заступа, захист, охорона, corporis T L.

tego, 3. texi, tectus. α) крити, на-, при-, покривати, me lorica Ci, corpus pallio Ci, lumina somno V зімкнути = заснути; *occ.* даши́ти, покривати дахом, casa stramentis tecta C стріхою по-шита; правнича формулка: sartus tectus, по-, латаний = в добрім станї. β) за-, у-, скривати, завивати, ховати, прятати, таїти, me dea O equus viros Ci містить в собі, dolorem voltu Ci не показувати, nebula inceptum O оповила, commissa H захову-

вати. γ) заслоняти, заступати, боронити, захищати, хоронити, alqm, alqd, copias a conspectu C з перед очий, arma ad tegendum оборонні, ad nocendum Ci зачіпні, latus t. CiH іти побіч (поруч) кого = з ким, eum turba V провадить єго; *abstr.:* nocte tectus Ci під покровом, захистом ночи; з *abl.* ab alqo, alqa re CL оборонювати, захищати перед ким, від кого (чого), se tegere боронити ся.

tēgula, ae, f. дахівка, цегла, (цегловий) дах O Ci.

tēla, ae, f. α) тканина, пряжа, t. retexere Ci торочити, t. antiquas exercet O тче старинну тканину, t. texitur Ci засновує ся основа, β) тка́нє, навій, основа, licia telae addere V засновувати; *occ.* кро́сна, тканиця, barbarica O.

tellus, ūris, f. 1. α) земля, pendet O. β) *personif.:* Земля, aedes Telluris L iuvenes Telluris H Ґіґанти γ) поміст, долівка, marmoreum O. δ) земля, суходіл, dura O край, Jubae H = Нумідия, extrema V північна смуга; образ. нарід, Pontica O. 3. поле, посїлість, propria H нива.

tēlum, i, n. (зачіпне) оруже, до киданя. α) ратище, копия, спис, стріла, t. mittere Ci кидати, tela occïdunt L падають, Jovis O грім. β) (взагалї) оруже, оружина, запоясник, missile L метне ор., t. extrahere L меч, tricuspis O тризу́бець, t. exit V ухилає ся від ударів, frontis O ріг. γ) затїви, заходи, coniurationis Ci; ad res gerendas Ci спонука, ultimum L крайне средство.

temerārius, 3. α) необачний, необдуманий, нерозважний, легкодухий, tela O на ослїп кинені. β) нерозсудний, загонистий, очайдушний. homo Ci.

temerē, *adv.* на ослїп, безбач, навманя, нетямки, нерозважно, ви-, припадково, безладно, t. ac fortuito T на суміш, t. iacere LHO недбало, t. credere S легкодушно, non t. CHO не (так) легко, non t. visum est V не-аби-як = не без значіня.

temeritās, tātis, f. α) припадок, с-лучай, нелад C Ci. β) нерозвага, неувага, нерозсудливість, зухвалість, очайдушність, fortunae L слїпе щастє, furiosa Ci загонистість; *pl.* збитки Ci Sest.

temero, 1. α) оскверняти, зневажати, безче́стити, templa V castra T (розрухом), fluvios venenis O затроїти. β) знасилувати, eam T. γ) нарушати, ius T corpora nefandis dapibus O поскоромити, ся, aures incestis vocibus O скаляти.

temētum, i, n. вино H.

temno, 3. tempsi, гордити, погорджати, зневажати, divos V non temnendus неаби-який, важний, значний VOTH.

tēmo, ōnis, f, m. o-, голобля, вия́, (проца́п) ‚дишель', protentus V грядїль, aratri O війце́, чепига; *poët.:* сузіря ‚віз' Ci O.

tempē, n. *pl.* доли OHVL.

temperāmentum, i, n. міра, по-, мірність, поміркованє, meditatum T удаване, t. invenire Ci средство.

temperans, antis, *adv.* anter, по-, мірний, з мірою, поміркований, по(в)здержний, гамуючий себе, vir Ci a cupidine L.

temperantia, ae, f. міра, по-, мірність, поміркованє, поздержність, погамованє; *absol.:* in victu Ci naturae Ci поміркованість.

temperātio, ōnis, f. (відповідна) міра, належна якість, caeli Ci мірне підсонє; *occ.* aeris Ci з-, мішанє єї, civitatis Ci належитий устрій, iuris Ci суцїльне законодавство, mundi Ci управитель-ка.

temperātor, ōris, m. упорядчик, орудар Ci.

temperātus, 3. (PAdi до tempero) α) мірний = поміркований, лагідний, лїтний, теплий, loca C мірне підсонє. β) поміркований = спокійний, розважний, поздержний, vir Ci varietas sonorum Ci уладжена, mens t. a laetitia H гамуюча себе від . . .

temperī, temperius, гл. tempus.

temperiēs, ēi, f. мірна теплість, caeli O Cu лагідне підсонє.

tempero, 1. α) за-, при-, огрівати, (мірно) гріти, aquam H veris comites H лагідні вітри (море); *occ.* 1. (горяче) остудж(ув)ати, холоди́ти, calores Ci, fluvius arva H відсвіжує. 2. α) (щось лїтнього) зготовити, pocula H herbas O робити лїтні оклади. β) мішати до міри, заховувати міру в, acuta cum gravibus Ci alqd ex dissimilibus Ci складати. γ) як слїд рядити, порядкувати, управляти, правити, орудувати, займати ся чим, заходити ся коло чого, terram H exercitum S держати в послуху, ora frenis H гамувати, ratem O кермувати, senem delirum H напутити, privignis H доглядати, consilio T обмірку́вати. δ) мірно уживати, ладнати, при-, усмиряти, за-, по-, лагодити, спокоїти, заспокоювати, aequor V втихомиряти, victoriam CiT бути ласкавим побідником, Musam H укладати пісню, iras H тушити, amara lento risu H осолодити гірке горе любою усмішкою, dulcem strepitum H лагодити. ε) за-

ховувати (знати) міру в, гамувати, здержувати ся чого, від, опановувати себе, in re S Ci; з *dat.:* risui T від сміху, oculis L Cu не дивити ся, sibi non t... quin C не стерпіти, щоб не . . ., non t. imperiis, quominus . . . L; з *abl.:* manibus L не ужити сили; з *praep.:* a re C L; з *inf.* T *occ.* щадити, шкодувати кого; з *dat.:* alci; з *abl.:* a sacris L; *pass.:* temperatum est templis L.

tempestās, ātis, f. I. веремя, погода. α) погідна година, погода, clara V добра година, погода, clara V добра година = ясне небо, venti tempestatesque Ci нестале веремя; *occ.* β) не(по)года, негарна година, негодиця, буря, horrida H громовиця, foeda cum grandine L буря — туча, atra V нагáльниця, t. colligitur L заносить ся на не(по)году. γ) напір, навал, сила, безлїч, invidiae Ci зáвидощі, telorum V хмара стріл, macelli H telorum V хмара стріл, macelli H ненаситність. δ) люте веремя, лиха (чорна) година, снегóда, бурливий час, неспокій, небезпека, зли(го)днї, belli L, rei p. Ci t. subire Ci перебувати небезпечність. ε) спустошитель, згубник, Clodius, Verres Ci. II. α) час, eā, illā t. S L O тодї. β) доба, роки; в *pl.* multis ante t. L in paucis t. S протягом кількох років.

tempestīvitās, ātis, f. пора, відповідний час Ci.

tempestīvus, 3., *adv.* ē. α) в порý, в відповідний (свій) час, в догідну хвилю, відповідний, слушний, догідний, tempora L догідні обставини, mare ad navigandum Ci спокійне, multa ad mortem t. fuere Ci нагоди. β) вчасний, передчасний, заранїй, convivium Ci T cena Ci бучна бесéда. γ) до-, спілий, fructus Ci; з *dat.:* caelo O гідний для, tempestiva viro H на відданю, дохожáла.

templum, i. n. α) відмежоване augur-ом місце для віщованя, Parnasia O вершини, сторожниці, ad inaugurandum templa L місця, щоби стежити за летом птахів. β) п-освячене, місце t. omne, quod conspicis Ci видний світ = вселенна, coniugis V гріб, tribuni L мовниця, de templo descendit L з підмостків (suggestus) в таборі, sub tutela templi L під захистом пристановища, alta t. V печера. γ) храм, святиня, Minervae L каплиця; обр. mentis Ci тайнощі.

temporārius, 3. відповідний обставинам, ingenia Cu не(по)стійний.

temptābundus, 3. пробуючий, мацаючий L.

temptāmen, inis, n. (temptāre) спроба, стрíбунок, спиток, досвід, fidē (*gen.*) O. β) с-покуса O.

temptāmentum, i, n. досвід. α) с-проба, спиток, t. mortalia O лїки, t. tui pepigi V я хотів тебе на спиток взяти, стрíбувати, bellorum T зáгра = почин до

temptātio, ōnis, f. с-проба, стрíбунок L.

temptātor, ōris, m. с-покусник H.

tempto, 1. (tendo 1.) торкати, ся, чого, дотикати ся чого, мацати, pollice venas O живчик, ficum rostro O клювати β) нападати, старати ся здобути або виборoти щось, іти (приступом) на, urbem L nationes bello Ci хотїти завоювати; *occ.* (про слабости) нападати, навіщати, знесиляти; *pass.* за-, слáбнути, oves scabies V паршивіють, шолудивіють, corpora (renes H) morbo temptantur Ci vina pedes V ослабляє, corpus frigore H перестудити = в горячцї; обр. verba aures Ci обиджати. II. досвідчати, с-, пробувати, спитувати, с-, трíбувати, забирати ся до, починати, заходити ся коло, patientiam Ci viam H V = itĕr (viā) H іти, шукати, latebras V перешукати, Thetin ratibus, aequora V пускати ся на море, caelestia V добивати ся, auxilium V вичíкувати, numeros H займати ся звіздарством, exercitum S притягати на свій бік, перемовлювати; з ал. пит. Ci; з *inf.* O V N; рідко нам. реч. з ut у L; кусити, спонукувати до, за(в)зивати до, визивати, зачíпати, eam O, eos metu Ci, iudicium pecuniā Ci підкупляти, rem p. Ci непокоїти; нам. реч. з ut L T.

tempus, oris, n. I. α) висок; рідко *sg.* laevum O it hasta per t. V; *pl.* ви́ски V; обр. голова, чоло, tempora vincit coronā H. II. α) час, доба, житє, сучасність, t. anni C Ci пора року, рік; *occ.* tempora certa modique H Ci мірила часу; з *abl.* tempore fit mansuetus O протягом часу, згодом, omni t. Ci H повсякчас, t. omni et loco L все й всюди, hoc t. abest Ci тепер, his t. Ci тепер недавно, illo t. Ci тодї, in t. praesens Ci поки що, на тепер, post t. L за пізно; з *gen. subi.:* temporibus Neronis T за часів Нерона; з *gen. obi.:* t. est petendi Ci. β) слушний (відповідний) час, догідна хвиля, пора, знадóба, нагода, t. rei gerendae N Ci, t. dato N T при-, нагідно, in t. L T = suo t. Ci L принагідно, сáме в пору; *subi.* = *inf.:* t. est dicere Ci H; *acc. c. inf.* N; з насл. реч. L: non id t. est, ut . . . L; suo t. = ad t. Ci T на часї, сáме час;

на короткий час (sumere dictaturas T) *loc.* = temperi = tempori Pl. *comp.:* temperius ... serius O Ci скорше ... пізнїйше. γ) зли(го)днї: негода, небезпечність, бíда, rei p. Ci ultimum H крайна небезпека, скрута, t. miserum et acerbum Ci лиха і чорна година, t. amicorum Ci клопоти, t. meo defuerunt Ci Ci не стало їх в моїм нещастю. δ) обставини, відносини, rerum V pro tempore CSO як до обставин, temporibus servire NC приміняти ся до них, ex t. dicere Ci без підготовленя, з памяти.

tēm-ulentus, 3. пяний, підпилий, omnia T всї попили ся.

tenācitās, ātis. f. дéржава, держанє, кріпóта, цупкість, тугість, unguium Ci держкі кігтї, causa tenacitatis L скупоти.

tenax, ācis, *adv.* iter (tenēre) α) кріпко держащий = держкий, цупкий, чіпкий, тугий, кріпкий, сильний, vincla V O, hedera O вязка, lapa O ликувата, cera V лїпкий, gramen H густа, premere tenaciter angues O при-, наздоптати їх, loca t. caeno T глейовúна. β) скупий, скупуватий, pater Ci; з *gen. obi.* t. quaesiti O хапкий на зиск. γ) по-, стійний, тривкий, незмінний, завзятий, упертий, navis L нехибкий, t. passu stare O непохитно, твердо; з *gen. obi.* t. propositi H непохитний; в *occ.* equus L норовистий.

tendicula, ae, f. сильце, litterarum Ci ключка.

tendo, 3. tetendi, tentus (tensus). I. α) *trans.* і *intr.* на-, ви-, роз-, тягати, напруджувати, напрудити, роз-, напинати, роз-, напясти, напручувати, напрутити, arcum O V barbiton H на-, строїти, retro habenas O стягнути віжки, retia (plagas) Ci H розставити, alci insidias Ci засїдати, чигати на, sermone noctem H пробалакати, ventus vela V надимає, tentus omaso H обжертий, ilia V робити боками, herbae ubera V роблять молошними; *occ.* 1. (намети) розпинати, tabernaculum L; без *obi.:* стати наметом (станом), о-, розтаборювати ся, hic Achilles, in Marvis V, in castris L обозувати. 2. простягати, простирати, знимати до, V manus (palmos, bracchio) ad caelum Ci V O in, ad alqm C O; з *dat.:* matri O за, до м., caelo V до неба. 3. (простягнувши) по-, давати, patri Julum, munera V; обр. opem alci Ci помогти. 4. напрямляти, на-, справляти, звертати, ferrum V sagittas arcu H пускати, lumina ad caelum V (впявши) споглядати на небо: *meton:* 5. напрямляти ся, до, на, простувати, прямувати, іти, бíгти, їхати, плисти, iter velis V розпясти вітрила до плавби, відчалювати, iter ad naves V попрямувати на кор., iter pennis V по-, злинути, fugam V утїкати, cursum L бíгти; без *obi:* quo tendis? H куди ідеш? Latium V плисти до, cursū ad limina V добíгати до, in hostem V кидати ся на, supra pericula O не зважати на; з *acc.* цїли: limina V; *metaph.* 6. про неживотні: тягнути ся, розлягати ся, via sub moenia V веде попід м., quercus radice in Tartara V запустив аж до T., Tartarus sub umbras V сягає аж по-під тїни. II. α) *intr.* прямувати, до-, намагати ся, старати, ся, о-, добивати чого, цїляти, хотїти, на-, заміряти, ad consilia L, quorsum haec? H до чого се йде; *occ.* 1. при-, схиляти ся до, ad Carthaginienses, ad societatem L, ad eloquium O ревно займати ся нею. 2. опирати ся, на прю стати з, відбивати ся, боронити ся, alci contra, adversus t. V L T. β) боро(ни)ти ся, змагати ся, бити ся, summa vi S, certamine V; alqd summā vi L обороняти; *metaph.* змагати ся = силкувати ся, acrius, haud sane T не конче. 1. з *inf.* L T H V. 2. рідко з *acc. c. inf.* V. 3. нам. реч. t. ut L наставати на те, щоби...

tenebrae, ārum, f. померки. α) темнощі, су-, темрява, темність, пітьма, summae Ci сутемна темрява; *occ.* β) 1. нічна темнота, ніч, tenebris Ci (*opp.* luce) на потемки, primis t. L притемком, смерком. 2. слїпота, lucis O. 3. морок, памарока, t. obortis O запамороченій. γ) темне місце, т. закуток, scalarum Ci під сходами, ex t. erumpere Ci із своїх сховків; *occ.* темнúця, aeternae Ci, robur et t. L тюрма-холодниця, in t. abripere Ci кинуть в дїру (цюпу, холодну), infernae H підземеля. δ) незвісність, незнакомість, незнайомість, низькість, eum ex t. in lucem evocavit Ci показав світови, розславив; обр. o tenebrae! Ci о простото! iacēre in tenebris Ci бути незвісним. ε) темність, неясність, causae Ci, t. obducere (offundere) rebus Ci затемнювати. δ) заколот, скрут(н)ий час, зли-(го)днї, rei p. Ci.

tenebricōsus, 3. темнуватий, по-, темний, су-, тéмрявий, sensus Ci за(па)морочені.

tenebricus, tenebrōsus, 3. по-, темний, темрявий, мрякуватий, недобачний Ci.

tenebrōsus, 3. по́-, темний, су-, темрявий тїнявий, непросвітний, аёр V мрачний, Tartara = sedes O підземелє.

teneo, 2. tenui, tentus I. α) тримати, держати, sceptra manu O V, alqd in manu Ci arma V O носити, canis cervum V хапає за, flos radice tenetur O держить ся коріня, gubernacula rei p. Ci держати керму = кермувати нею. β) 1. держати в обіймах, обхоплювати, te complexu V umeros lacertis O обіймати. 2. впялити (очі), oculos in alqm O oculos sub astra V повести очима до неба, lumina fixa in vultu O вдивляти ся в, ora defixa V = solo oculos fixos V понурити зір, спустити очі. 3. держати ся напрямку, прямувати, простувати, quo iter? V iter mediae urbis V торувати собі через. 4. держати ся якоїсь дороги = їхати, плисти, Diam O ad Laurentem agrum L, propiora O блище скель, iter utrumque O їхати серединою. δ) до-, заходити, дістати ся куди, осягати, доспіти до, при-, доїзджати, Evander ea loca L, arva V доплисти до; *pass.* Linternum tenetur O мож дістати ся до Л; дістawати, осягати, virtute regnum L. γ) (умом) розбирати, понимати, з-розуміти, знати, с-пізнавати, reconditos sensūs Ci cuncta H, ea animis Ci знати; зал. пит. Ci. II. α) посїдати, мати, займати, ea Achimaenes H locum amicitiae apud alqm C N приятелювати з, prima V передувати, terras dicione V володїти ними, gentem imperio et armis V збройно запанувати над ним, Caesar terras H панує над, Capreas regnum V королювати над, tellus Daedalon O гостила єго, tuta V бути захищеним, amnis omnia limo V замулює, rem p. Ci заволодїти нею; *occ.* β) 1. замешкувати, наповняти, перебувати, Delon domos O, gurgitis ima, boves amnem V ходять над. 2. держати в облозї, осадити за-, облогою, займати якесь місце, loca iussa V, omnia equitatus L. 3. проводити ким, exercitum N oracula O мати нагляд над. 4. (про особу) мати, посїдати, me Galatea V te O знов тебе маю. γ) обіймати = містити в собі, належати до, відносити ся до, formula reges H; *pass.* полягати, основувати ся на, Asia hoc imperio tenetur, id hominum societate Ci. δ) займати = заповняти, turba atria O rostrum os O заступає місце рота. ε) про афекти; займати, огортати, перейматн, захвачувати, me misericordia Ci милосерджу ся, eum amor V він любить, desiderio teneri Ci затужити, me spes Ci надїю ся. III. α) держати, за-, удержувати, заховувати, vita animantem Ci, antiquum nomen O задержати; з *praedic. acc.* se quietum t. L сидїти тихо; обр. β) держати, придержувати ся чого, не відступати від, morem V заховувати, terra tenetur nutu suo Ci держить ся в рівновазї, silentia O мовчати, modum Ci знати міру, fidem Ci доконати свого слова, додержати, decus et honorem V не відступати від чесноти і чести. γ) *intrans.* держати ся, удержувати ся = тривати, не у-, переставати, бути, silentium aliquamdiu, imber L, fama L все ще ходить чутка. IV. α) за-, здержувати, при-, спиняти, vos diutius Ci, impetus hastam V eurus vela O, alqm longo sermone O загаювати, domi (castris) se t. N C Ci O не виходити з, se ab accusando Ci se t. non posse, quin... Ci, alqm res tenet, ne... L O quominus... C. β) (при купі) держати, (разом) тримати, замикати, silvis clausam O, legiones circumventas t. C = obsessum teneri V, omne pecus V заперту, ora pudor O замикає. γ) здержувати від, гамувати, risum H не сміяти ся, vocem O мовчати, ea, quae dici possunt Ci задержати для себе, за-, змовчати, lacrimas Ci C O не плакати, dolorem Ci не показувати. V. α) держати цупко, кріпко задержувати, Protea H memoriam rei = rem memoriā t. Ci C памятати собі, мати на думцї; з *acc. c. inf.* Ci; *occ.* 1. переконати виноватця, доводити кому що, доконати кого в чім, hic te Ci на цїм я тебе зловив, furti H, me teste teneris O я тобі наочно доказав, in peccato Ci доконати кого в; з *gen.*: repetundarum T. 2. займати, захвачувати, надити, mentes carmine V aures cantibus Ci. β) з'обовязувяти, eum leges Ci lege (foedere L) teneri V O, poenā teneri C бути караним. δ) обставати за, боронити, доконати свого, добивати ся (прав), осягати, propositum N C illud arte Ci suum ius Ci доходити, causam sub iudice O боронити, але: causam L H Ci виграти, patres t. non potuerunt... ut... L не спромогли ся на те, щоби... plebs tenuit, ne... L не допустив до того, щоби...

tener, era, um. α) по́-, тонкий, тоненький, мягонький, нїжний, гладенький, аёр V O легіт, a t. unguiculis Ci = de t. ungui H змолоду. β) молодий, молоденький, дрібний, t. res V молоді ростинки, annus O

прòвесна, mundus V новос(о)творений; *subst.* in teneris V змал(еч)ку, замолоду; *metaph.* винїжений, випещений, animi T virtus Ci податлива, роётае O любовних пісень, saltatores Ci похітливі.

teneritās, ātis, f. тонкість, нїжність Ci.

tēnesmos, i, m. за́креп N.

tenor, ōris, m. α) безнастанний, бі́г, тяг, рух, хід, напрям(ок), hasta (fugit, servat t.) V летить далї. β) перебі́г, протя́г, тривок, поступ, продовженє, одностайність, ток, diei V, vitae O L цїле житє, fides aequali t. est L все собі рівна, t. et silentium T тихий перебі́г; *adv.* uno tenore L Ci безнастанно, одним тягóм, духом, раз-у-раз, усе, заєдно.

tensa, ae, f. колїсни́ця для бо́гів L Ci.

tentābundus . . . tentātor, гл. tempt . . .

tentīgo, inis, f. (tendere) похіть, ярість H.

tentōrius, 3. (tendere) наме́тний, **tentōrium,** ii, n. (*sc.* tabernāculum) намет, шатро, V L T C, tentoria ponere O напинати шатра.

tenuis, e, *adv.* iter. I. α) по́-, тонкий, тоненький, vellera V шовкові ниточки, acies T довга (але вузька). β) 1. простий, невибагливий, orator Ci. 2. точний, старанний, distinctio Ci tenuiter disserere Ci докладно. II. α) тоненький, нїжний, аёр O V Ci рідке, caelum Ci воздух, pluvia V рясненький, nitedula H дрібненька; *occ.* 1. вузький, frons H rivus O V потічок, semita V стежочка. 2. мілкий, плаский, плиткий, aqua L O мілководє, sulcus V неглибока. 2. малий, незначний, oppidum Ci; *occ.* 1. бі́дн(еньк)ий, убогий, скудний, щуплий, mensa H t. loco ortus L бі́дний, ordo Ci низький. 2. слаб(к)ий, valetudo Ci C хоровитий стан здоровля, aura O легіт, vita V суєтне єство; у поетів иноді v замість u, tenvia, tenvis.

tenuitās, ātis, f. 1. тонкість, тонкота́, худість, animi Ci нїжність. 2. убожество, недостаток, бі́да, брак, hominis Ci бі́днота.

tenuo, 1. (tenuis) тончити, утоншати, vomer tenuatur ab usu O тоншає, dentem aratri O тупити, artus in undas O розпускати у водї, spiritus tenuatur in auras O розходить ся у воздухах, corpus tenuatum H схуднїле, vocis tenuatur via O звужає ся. β) малити, зменшувати, ослабляти, magna H понижати, vires tenuantur O слабнуть.

tenus, *praep.* з *abl.* 1. аж до, аж по, по, до, Tauro t. Ci N umbone = pube t. V = media alva O по пояс, quādam t. H до певної точки, vulneribus t. L аж до крови. 2. упоро́вень чого, до, по, lumborum t. Ci по бидрицї; обр. verbo t. L Ci (судячи) по словам, словом, nomine t. T лиш на позір, ore t. T лиш в словах.

tepe-facio, facere, fēci, factus, за-, роз-, огрівати, sol solum Ci.

tepeo, ēre α) бути лї-, теплим, лїтним, hiemes H. β) (про любов) горячо любити, tepens deus O залюблений, iuvene H залюбити ся, кохати ся в.

tepesco, 3. tepui по-, теплїшати, о-, розгрівати ся, maria Ci.

tepidus, 3. по-, теплий, тепленький, лїтний, лагідний, ius H простигла юшка, tectum H холодненька, rogi O ще теплий попіл; обр. млявість, haud t. ignes O палка любов.

tepor, ōris, m. (tepēre) α) (лагідне) тепло, теплінь, лїтепло, solis Ci. β) холод прохолода, balinearum T. γ) млявість, librorum T нудні.

ter, *adv.* α) три рази, тричи, terni ter cyanthi H 3 × 3 = 9, ter in anno Ci ter aevo functus H трьохвіковий, ter amplus Geryones H трьохтелесий. β) кілька разів, частїйше, не раз, ter sese adtollens V. 2. вельми, дуже, ter (et amplius) felix H O = ter quaterque beatus V тричасливий.

ter-deciē(n)s, тринайцять разів.

terebinthus, i, f. теребинтове дерево V.

terebra, ae, f. (terere) свердель, свердло.

terebro, 1. свер(д)лити, просвер(д)лювати, пробивати, про́дїравлювати, latebras uteri V нїдро деревляного коня, lumen telo V око, sanguis terebrata prosilit aurā O бухнула струєю до гори.

terēdo, inis, f. шашель, червак, що точить дерево, vitat O.

teres, teretis *abl.* i (terere) с-кручений, круглявий, ві́блий, fusum O веретено, habenae V кручені, plagae H тугі. β) мов точений, вигладжений, gemma V puer H струнки́й, in se ipso H витончений. γ) закруглений, стрійний, гладкий, cervix V вязисте; обр. oratio Ci.

ter-geminus, тривидний, троїстий, троя́к(ов)ий, потрійний, vir O триглавий, Geryones, canis O = Cerberus, Hecate V (= Lucana-Diana-Proserpina) honores H (= aedilitas, praetura, consulatus).

tergeo, 2. (tergo, ĕre) tersi, tersus, ви-, у-, стирати, о(бі)терти, ви-, сушити, mensam O; *occ.* чистити, arma L palatum H ла́сити.

tergiversātio, ōnis, f. гаянка, проволока Ci.

tergi-versor, 1. відвертати спину; обр. отягати ся, викручувати ся, ви-, від-

мовляти ся, гаяти ся, hic atque illuc хитрувати на всї бо́ки Ci L.

tergo, tergĕre гл. tergeo.

tergum, i, n. α) тило́, спина, хребет, плече, пути́ле, потилиця, крижі, boum Ci, terga Phoebo praebere O вигрівати ся на сонци, nigrantes terga iuvenci V чорнохребе́ті, tergo puniri L дістати хлости, terga vertere C O = t. fugae dare L O = t. fugae praestare T = alci t. dare Cu L O V утїкати, пускати ся на втеки перед ким; (*synecd.*) β) тїло: pro t. civium L за їх житє-бутє, horrentia suum V щетинуваті безроги, sordida suis O задиміла = буджена хребтовина, б. похребтина. γ) тило́ = тил, зад, задний бік, затилє, відвернена часть, collis L arboris V a tergo O Ci L позад, ззаду, зза плечий, post t. O C за собою, з заду, a tergo stare L як запасне військо, a t. urbem relinquere Ci лишати за собою, in tergo haeret L чипіє на карку; *occ.* поверхня, рівень, aequoris V terga suscitare V сторчити скиби. δ) шкіра, кожа, leonis O; *meton.* все зі шкіри зладжене, venti bovis tergo inclusi O в бурдюзї, ferire taurea t. O тарабанцї, durum V ремінь кулачника, tergo decutit hastas V зі щита́, novena O щитові. ε) верства, шар, ferri, linea V.

tergus, ŏris, n. α) шкіра, кожа, septem taurorum O семишкірий щит. β) спина, хребет, servatum O буджена хребтовина,

termes, itis, m. (відтята) галузка, olivae H оливний парісток, зраз.

terminālis, e межовий; *subst.* **terminālia**, ium, (ōrum) (*sc.* sacra) празник бога-межовика (Terminus) 23. II. C L H.

terminātio, ōnis, f. α) межівка, agro L. β) роз-, відмежуване, verborum Ci закінчене, aurium Ci за слухом.

termino, 1. α) від-, розмежувати, fines Ci agrum publicum a privato L віддїлити. β) обмежувати, sonos litterarum notis Ci обмежити азбукою, gloriam Ci уймати. 2. при, о-, назначувати, оцїнювати, обяснювати, mala dolore Ci. 3. закінчувати, orationem Ci bellum L campos oculis t. переглянути L.

terminus, i, α) межовий знак, гота́р, stipes O. β) межни́к, обмі́жок, обшир, urbis T modicis t. regni uti Ci мати невелику країну. γ) *personif.* бог-межовик L. δ) обмежене, межа, мета, цїль, vitae Ci, terminis circumscribere Ci обмежати.

terni, ae, a α) по три, ter terna H 3 × 3. β) в трійку, в трьох, три разом, трое́м, t. ductores V; *poët. sing.* t. ordine V в потрійнім рядї.

tero, 3. trīvi, trītus. α) терти, calamo labellum V грати на сопілцї, dentes in stipite O острити на, calcem calce V доганяти кого, metam curru O під' їздити попід саму мету; *occ.* 1. витирати, iter tritum Ci = via trita O spatium tritum O уїхана (уторована) дорога, tor, pumice crura O вигладити, radios rotis V точити, tritum ferrum O тупе, trita vestis H L стерта = зношена. 2. розтирати, bacam V. 3. перетирати = молоти, frumentum H. β) часто уживати, з'ужиткувати, catillum H, formica, terens iter V що бігає сюди й туди, verbum Ci щоденне, proverbium Ci звичайна. γ) (про особи) томити, трудити, se in opere L натрудити ся при. δ) (час) теряти, гаяти, тратити, точити, перебувати, проводити, tempus Ci L, otium L O, aevum ferro V під оружєм, altera aetas bellis H минає.

terra, ae, f. α) земля, земна куля, globosa Ci. β) *personif.* божество, Земля, dea Ci L O. γ) земля = почва, скиба, mihi t. inice V грудку землї, terrae gleba L брила, t. formata O вилїплена глина, aquam terramque petere (poscere) L Ci як знак підданства, alci aquam terramque adimere Ci прогнати кого, terrae motus Ci земле-, трус, terrae hiatus Ci O прірва, розпадина, dehiscat mihi t. V най розступить ся передо мною, alqm ad terram dare L кинути на з., pinguis V чорнозем, terrā inlinere T підводити глеєм. δ) сухо-, земля = суходіл, суходілля, суша, (*opp.* небо, море), terrā marique Ci на морю і на суші = водою і суходолом, in terram egredi (se eicere, exire) Ci причалити до берега, висїдати, t. videre Ci узріти пристань; *pl.* підземеле, penetrare sub terras Ci vitam in terris agere V. ε) обшир, країна, край, сторона, mea O рідний край; *pl.* omnibus ex t. Ci з усїх усюдів, ultimae t. Ci за-, окраїна, t. apricae V вире́й; *occ.* світ, orbis terrarum все-світ, ubi terrarum Ci де-ж на світї, monstrum in terris Ci H на весь світ, princeps omnium t. L володар вселенної = цїлого світа, aliquo terrarum migrare Ci в світ за очі.

terrāneola, ae, f. посмітюха, чор(о)піта Pli.

terrēnus, 3. α) з землї, зем(л)яний, campus L чорнозем, collis L копець, contagium t. Ci доторкане землї, fornax O з глини. **terrēnum**, i, n. α) земля, край,

обшир, поле, ріля, herbidum L мурава (толока). β) на, в земли, земський, земний, hiatus O розпадина, numina O підземні. γ) земний, смертний, eques H.

terreo, 2. terrui, territus α) трівожити, на-, страшити, страхати, жаха́ти, на-, полохати, заля́кувати, за-, на-, пере-. з-, лякати; *absol.* alqm; з *abl. intr.:* fulgore orbem O; *pass.* на-, с-, трівожити ся, на-, страхати ся, на-, пере-, за-, з-, лякати ся, набрати ся страху, metu territus CiCu заляканий; з *loc.:* territus animi L в серци; *occ.* бояти ся, констр. як verba timendi з ne L. β) полóхати, полошúти, гнати за, уганяти ся за, profugam O, aves, feras V. γ) відстрашувати, відхиляти, vos a rē S; з *ne* (rem committerent) L, з quominus C.

terrestris, e α) земський, ту-земний, res, domicilium Ci. β) сухоземний, -путний, -дільний, на суші, bella Ci, exercitus NL iter L суходолом, regiones Ci суходілля.

terreus, 3. (земний) зем(л)яний, із землї V.

terribilis, e, (terrēre) трівожний, страшкий, страшний, страховитий, лячний, лякучий, жáсний, clamor L; *subst.:* terribiliora affere L трівожнїйші вісти вістити; з *abl. supini.:* visū V на вид, aspectu Ci на погляд.

terriculum, i, n. страхівя, страховище L,

terrifico, āre, трівожити, страшити, устрашати, на-, лякати, на-, страхати, animos V.

terri-ficus, 3. (terrere-facere) трівожний, страшний, страшкий, страховитий, vates V.

terrigena, ae, m. f. (terra, gigner) землероджений, Typhoeus O ґіґант = син землї.

territo, 1. (*frequ.* до terrēre) трівожити, страхати, лякати, hostem L.

territōrium, ii, n. городська округа, г. обшир Ci.

terror, ōris, m. (terrēre) α) трівога, по-, о-, страх, труса, переполох, жах; з *gen. subi.:* verborum Ci лякучі слова, ad t. ceterorum T щоби других лякати: з *gen. obi.:* mortis Ci перед смертию; з *adi.:* t. externus L перед заграничним ворогом, alci t. in-, adferre, inicere = alqm in t. conicere L налякати кого, нагнати, (завдати) страху, terror est, ne ... β) *person.* божество: Страх O. γ) предмет боязни, duo t. imperii Ci страховища, caelestes L. δ) трівожна вість, t. affertur з *acc. c. inf.* CuL.

ter(r)-uncius, ii, m. (ter, uncia) ¼ аса, сотик, феник Ci.

tersus, 3. (PAd до tergēre) стертий, чистий, plantae O.

tertiā-decumāni, ōrum, m. жовнїри 13 го леґіону.

tertiānus, 3. I. трідневний, що третього дня, febris Ci. II. до 3 го леґіону належний; **tertiāni**, ōrum, m. ‚третяки' T; *collect.* t. portam perfregit T = 3. леґіон.

tertius, 3. третий, t. quoque verbo Ci по кождім третім слові = що трете слово, ante horam t. noctis Ci о 9.ій годинї вечером, t. fere vigiliā exactā Ci около 3. години зрана, nudius t. Ci позавчера, diem t. Ci позавтра, t. pars pecuniae Ci третина, ab Jove t. O правнук єго, t. Saturnalia O трета днина свята, t. regna = t. numina O підземельні; *adv.* 1. *acc. n. sg.* tertium в третє L. β) *abl.* **tertiō**, на третім місци, третий раз, в третє C.

tesqua, ōrum, n. пустелї, пустинї H.

tessera, ae, f. α) (чотирогранна) кісточка, tesseras iacere Ci mittere O = tesseris ludere грати в кісточки. β) (чотирогранний) значок, proferre Ci показати умовлений значок, (що по нїм пізнавали гостя). γ) табличка, що на нїй стояло умовлене слово = гасло, it. bello t. V a consule data L.

tesserārius, ii, m. вартовий офіцер, що переймав від команданта гасло T.

testa, ae, f. α) цегла, непалена ц., турлук, tecti Ci. β) глиняна посуда, гле(в)чик, горнець, vinum testā conditum HO (= amphorā), ardens V каганець. γ) череп(очок), t. parem fecit (*sc.* mensam) O, testarum suffragia N черепковий суд. δ) шкарлуп(к)а, nativa Ci; *meton.* скойка, черепаха, generosa H. ε) кора, лу(ш)пина, крига, lubrica O лїд.

testāceus, 3. з непаленої цегли, турлучний.

testāmentārius, 3. заповітний, lex Ci; **testāmentārius**, ii, m. фалшівник заповітів Ci.

testāmentum, ii, n. (testāri) остання воля, заповіт, запис: testamento facit heredem filium Ci записана синови спадщину, t. facere Ci завітувати, заповідати, testamenti factionem habere Ci робити правосильні записи, t. irritum facere, rumpere Ci уневажнити запис.

testātio, ōnis, f. (testāri) відклик до свідків, foederum L покликуючи ся на.

testātus, 3. (PAdi. до testāri) ви-, за-, посвідчений, доведений, ствердженій, доказаний, звісний, явний, очевидний CNO.

testificātio, ōnis, f. α) доказ свідками, за-, посвідка, sua Ci. β) довід, legationis Ci.

testificor, 1. α) I. свідчити ся ким, взивати або брати за свідка, покликувати ся на кого, deam O. II. свідчити, ви-, за-, посвідчувати, упевняти, testificati discedunt Ci; з *acc.* haec Ci; *acc. c. inf.*; зал. пит. Ci. β) свідчити про, доводити, доказувати, об'являти, gloriam Ci P Pf., scaenā testificata O.

testimōnium, ii, n. α) обовязок свідчити, t. alci denuntiare Ci обовязати до посвідченя, t. effugere Ci; *meton.* β) посвідка, висказ свідків, t. contra te est; t. dicere Ci L свідчити, in alqm Ci свідкувати проти кого; *occ.* письменне свідоцтво, t. recitare Ci. γ) доказ, довід, verba testimonio sunt Ci доказують.

I. testis, is, mf. α) свідок, свідка, testes dare Ci ставити їх, t. producere Ci привести; *fem.* Asia Ci. β) наочний свідок, присутний, само-, оче-видець, свідчий, свідомий чого, vulnera t. sunt O свідчать про.

II. testis, is, f. звич. *pl.* ядрá.

testor, 1. α) I. свідчити ся ким, брати (взивати) собí за свідка, deos Ci O божити ся ними, foedere O указувати на, ius fidemque O покликувати ся на, deos de scelere Ci; зал. пит. Ci; *acc. c. inf.* Ci; з *pron. acc.* hoc vos Ci. II. свідчити, ви-, засвідчати; *absol.* testēre licet O, saepe hoc Ci, litteris furtum Ci; *acc. c. inf.* Ci; P P P. t. libertas L оповіщеня. β) завітувати, записувати кому, in testando decessit L. γ) до-, у-, показувати, за-, обявляти, dolores O sepulcris proelia H, Troiana tempora H доказати, що зазнав Т. часів; зал. пит. L.

***testu,** *abl.* testū, n. (від testa) α) (черепяна) покришка, t. pressus O. β) гладунчик, гле(в)чик, curto t. O.

testūdineus, 3. ложений черепаховою шкорупою Pr. Ti.

testūdo, dinis, f. черепаха Ci; *meton.* черепахова шкар(ал)упа, pulchra V testudine cultus O ложений нею. β) все опук(уват)е. 1. цитра, лїра, aurea H cava O. 2. звід, віóлó, templi V. 3. (щитова) крипа, t. facere C, densa t. L T. 4. (облогова) криша, t. agere V C L T під-, присувати.

testula, ae, f. черепяна табличка (ч. суд) N.

tēter, гл. taeter.

tetrachmum, i, n. чотиродрахмівка (= 3 коронї); *gen. pl.* -ōrum, -ūm L.

tetrarchēs, ae, m. князь (четвертинного краю), тетрарх, reges atque t. H султани і князї-послушники.

tetrarchia, ae, f. обшир тетрарха, тетрархія, Deiotari Ci в Ґалатиї.

tetricus, 3. понурий, суворий, похмурий, похнюпий, строгий, поважний O L.

texo, 3. texui, textus α) ткати Ci. β) плести, сплїтати, споювати, alqd virgā V, alqd (ex) re L, textae crates H загорода, окіл, пліт, тин, saepes V тинити пліт, umbracula vites V сплїтають ся в затинок, textum iter V закручена стежка, закруть. γ) *poët.:* зробити, строїти, по-, строїти, будувати, robore naves V. δ) творити, з-готовити, у-, складати, доконати opus Ci scripta O.

textilis, e, тканий, dona V даровані тканки, illigatus peste t. Ci затроєна тканина; **textile,** is, n. (*sc.* opus) тканка, тканина, regia L шати.

textrīnum, i, n. ткальня Ci.

textor, ōris, m. ткач H, **textrix,** īcis, f. ткаля, ткаха Ti.

textum, i, n. α) ткана робота, пліть, тканка, тканина, illita veneno O затроєна одїж, rude O грубий настільник, скатерка; налавник, верітка. β) будова, cava carinae O опукі боки корабля, pinea O ялинóвий корабель, clipei V споєний щит.

textūra, ae, f. (texere) тканина Pr.

textus, ūs, m. α) сплїт. β) текст.

thalamus, i, m. α) жіноча світлиця, tres O; обр. мешканє, житлó, Eumenidum V, apum V комірки; *occ.* β) спальня, natae V. γ) (подружне) ложе, th. parare O. δ) подруже, vita expers thalami V безженне, pacti V нарéчена.

thaliarchus, i, m. у-, порядчик пиру H.

theātrālis, e театральний, в театрі, dux th. aperarum T проводир приплїскачів.

theātrum, i, n. театр, видовня, terna O Помпея, Марцеля, Тавра. β) видовище, поприще, ingenii Ci круг дїланя, in theatro orbis terrarum Ci перед цїлим світом. γ) глядачі, слухачі, spissa H битком набита публика.

thēca, ae, f. пушка, шкатул(к)а, покрівéць Ci.

theogonia, ae, f. родовід богів Ci.

theologus, i, m. мітольог Ci.

thermae, arum, f. теплі купелї. теплиці Ci.

thermi-pōlium, ii, n. харчівня Pl.

thermopoto, 1. āvi кріпити теплим напитком Pl.

the(n)saurus, i, m. скарб, vetus V Indiae H богацтва. β) скарбівня, скарбниця, Proserpinae, publicus L; *poët.* склад, запас, servata mella thesauris V в крижках.

thiasus, i, m. танець в честь Вакха V Cu.

tholus, i, m. баня, маківка, копула V O.
thōrax, ācis, *acc.* ācem, *poët.* āca, m. нагрудник, панцир V.
thumus, гл. thymus.
thūs, гл. tūs.
Thyas, ădis, f. Вакхантка V H.
thyius, 3. кедровий, пахущий Pr.
thymbra, ae, f. чебрець V.
thymus, i, m. і. **thymum,** i, n. чебрик, материнка, graviter spirans V пахуща.
thynnus, i, m. лакерда, тунéць L H O.
thyrsus, i, m. α) бадилúна. β) паличка (Вакха, обвита виноградними лозами) H. γ) охота, viridis O шалена.
tiārās, ae, m. і. **tiāra,** ae, f. завій (східних володарів), турбан, тіяра.
tībia, ae, f. α) сурeля, голінка, гомівка, t. fregit Ph. β) свирілка, сопілка, флєт, acris H, tibiis canere Ci грати у жоломійки, impares O подвійна (з високим і низьким голосом).
tībī-cen, cinis, m. (tībia, cano) α) флєтист, сопільник, жоломійник Ci H. β) підпора, стовп O H.
tībīcĭna, ae, f. флєтистка сопільниця H O.
tībī-cinium, ii, n. гра на флєтї Ci.
tigillum, i, n. бервенце, рогатка, поруче, перекладина, (поперечна) жердь Ph L.
tignārius, 3. належний до будівляного дерева, faber t. Ci теcля, будівничий.
tignum, i, n. α) (отесаний) брус, бервенó, сволок, бальок, платва, transversa C поперечні шпуги, перебоїни. β) банта, жердина O.
tigris, mf. α) тиґр, (-иця). β) 1. ім(енн)я пса O. 2. імя корабля V; *poët. gen.* -ĭdos, *acc.* -ĭdem, *abl.* -ĭde, *acc. pl.* -idas O; також: *gen.* -is, *dat.* -i, *acc.* (гр. -in), *abl.* -e, pl. tigres.
tilia, ae, f. липа, levis V гладкокора.
timefactus, 3. на-, перестрашений, заполоханий Ci.
timeo, 2. ui, бояти ся, мати боя, побоювати ся, жахати ся, трівожити ся, лякати ся, (*opp.* sperare Ci) Part. Adi. timens боязький; *subst.* timens confirmat Ci; неособ.: omni a parte timetur боять ся Ci; alqm, alqd, P Pr P. **timendus,** 3. страховитий, страшкий, страшний, лякучий, трівожний, жахний, ille unus Ci hostis L грізний, небезпечний; з *dat.* (= льогічне *subst.*) Romanis t. erat O. 1. *inf.* не важити ся, не хотїти і т. п. Ci H. 2. зал. пит. з quid, quo, quorsum, quomodo; з *coni.* Ci. 3. нам. реч. з ne щоб не, чи не, що, ut Ci (= ne non) Ci щоби, чи, що не. 4. побоювати ся: з *praep.* de: дотично чого, о, про що, de re C Ci. 5. від, перед ким, з якого боку, ab alqo Ci. 6. (за кого) побоювати ся, бути неспокійним о, для; з *dat.* libertati S, pro eo Cu O.
timiditās, ātis, f. боязькість, полохливість, жахливість, несміливість; *pl.* Ci прояви лякливости.
timidus, 3., *adv.* ē боязький, жахливий, пужливий, полохливий, несміл(ив)ий, columba O t. dicere Ci обережно; *poët.* з *gen. obi.* procellae H; з *inf.* H.
timor, ōris, m. (timēre) α) (боясть), боязькість, о-, страх, переляк, t. = metus mali appropinquantis Ci; з *gen. subi.* Cleomensis Ci; з *gen. obi.* deorum H богобоязність; також з *praep.* a, de, pro alqo; з *inf. (poët.)*; in timore esse; *acc. c. inf.* L мати бóя, побоювати ся, що . . . prae timore з переляку, virgineus L соромливість; *pl.* обава, veri H varii L. γ) божество страху, Жах V. δ) страхотá, пострах, страшило, silvae O latronibus H для них.
tinctilis, e (tingere) придатний до змочування, virus O плинне.
tinea, ae, f. α) міль, сподобка H. β) гусе(ль)ниця, agrestis O.
tingo, 3. tinxi, tinctus. α) змочувати, мочити, вохчити (волóжити), по-, с-, кропити, з-, росити, ora lacrimis O заливати ся сльозами, Palla de membra O намастити олїйом, fontem medicamine O затроїти, felle (tabe) tinctus O затроєний, caede manum O закровавити; де? з *abl.:* aera lacū V замочити в; з *praep.:* in amne faces O гасити; *poët.* зануряти, заходити, in aequore equos O arctos aequore V; *occ.* β) красити, прикрашати, за-, барвити, румянити, tincta absint Ci красі барви, lanae bis murice tinctae H = tincta bis murice lana O двічи багрена шата = кармазини, ora rubor O личко румянить ся, tinctus violā pallor H румянцї; обр. vis aurea flumen O златотворна сила пройшла воду, orator tinctus litteris Ci очитаний.
tinnio, īre, дзеленькотїти, дзеленьчати, дзвонити, брязкотїти Pl.
tinnītus, ūs, m. згук, звук, брязкіт, strepit tinnitu galea V брязкотить, t. aera repulsa dabunt O задзвенять, t. cīēre V забренїти; обр. Gallionis T пуста балаканина.
tinnulus, 3. дзвінкий, звучний, брязкучий, aera O кітли.
tintinnābulum, i, n. дзвіночок, брязк(от)ало Pl Ph.

tīnus, i, f. калина O.

tīro, ōnis, m. α) новобранець (рекрут), exercitus t. L новобране; обр. β) новак, ученик, недосвід(че)ний, exercitatione t. Ci ще невправний. γ) не обізнаний з *gen.* provinciae Ci in re Ci.

tīrōcinium, ii, n. α) перша військова служба, рекрутчина, iuvenis L недосвід єго у війску, t. in re de-, ponere L показати своє знанє. β) новобранці, contemptum L. γ) перший виступ, п. спроба.

tīrunculus, i, m. новачок Pl.

tis, стар. *gen.* = tui, від tu Pl.

titillātio, ōnis, f. лоскотанє, скоботанє; обр. забаганка, кортячка, подразнене, принада до Ci.

titillo, 1. лоскотати, скоботати, gloria H кортить.

tītillus, ii, m. гл. titillātio Ph.

titubans, ntis, *adv.*-anter хибкий, хисткий, непевний O Ph.

titubo, 1. хибáти ся, хитати ся, хиляти ся, колихати ся, mero gravis t. O ослоняє ся, заточує ся, vestigia titubata V непевні; *occ.* по-схитнути ся, спотикати ся, по-, шпотати ся, cave, ne titubes H. β) ваг(ув)ати ся, бути непевним, omnes N; *occ.* загикувати ся, затинати ся, lingua O verbo Ci промахнути ся одним словом.

titulus, i, m. напис, legis L t. et imagines H погрудя з написами; *occ.* 1. заголовок, libelli O. 2. (прибита на стїнах) оповістка, sub titulum misit lares O казав спродати дім. β) 1. (почетне) нáменo, іменння, consulatus Ci, ire per t. vetiti nominis O записати заборонене імя, per titulos ingredi O прославляти подвиги. 2. честь, слава, t. mortis habere O мати славу (= бути причиною смерти), gloriae L свїтла повага. 3. вивіска = привід, вимівка, egregius L inanes H личкована причина, t. praetendere (praetexere) L вимовляти ся, личкувати.

tōfus, tōphus, i, m. дїрчастий камінь, туф O V.

toga, ae, f. (tegere) α) покритє, се-б-то вовняна национальна одежа Римлян, тоґа, pura Ci Ph біла (громадян, що ще не займали уряд) t. virilem sumere Ci приодїти ся в мужеську тоґу; урядники і на волї роджені хлопцї носили краєм багрену, багрóм лямовану (praetexta), тогу; *meton.* in t. egregie facere T чимало прислужити ся державі, pulla Ci темна (жалóбна), purpurea L королївська, candida Ci убігателїв о уряд, togae oblitus H забувши на свою римську гідність. β) одежа миру, мир, cedant arma togae Ci мирній добі.

togātus, 3. α) одїтий в тоґу, в тогї, gens V; *occ.* мирний, підчас миру, unus Ci, t. dux Ci в одежі миру. β) римськонародний, римський, fabula H p. комедия, Gallia Ci зроманїзована = G. cisalpina; **togātus,** i, m. римський громадянин Ci.

tolerābilis, e, *adv.*-iter (tolerāre) α) зносний, стерпучий, зносливий, нїчого собі, нїчогенький, non t. Ci нестерпучий; з *dat.* Ci. β) рідко: терпеливий, t. pati Ci.

tolerans, tis, *adv.* ānter терпеливий, терплячий; з *acc.* dominum T; з *gen.* laborum T видержалий на.

tolerantia, ae, f. терп(л)ячка, терпеливість, видержалість Ci T.

tolerātio, ōnis, f. змога пере-, зносити, doloris Ci сила переболїти біль.

tolero, 1. α) видержувати, pondus H. β) пере-, зносити, пере-, терпіти, перебувати, hiemem Ci non toleranda audacia Ci нестерпуча; з *inf.* T; *acc. c. inf.* S. γ) у-, піддержувати, живити, vitam C V T коротати, eos corpora equorum T жити кінським мясом. δ) видержувати = перебувати, in penatibus T. ε) пособляти, alci Pl. ζ) виконувати, munia Pl.

tollēno, ōnis, m. (tollere) журавель, putei; обр, підойма, двига L.

tollo, 3. sustuli, sublātus. I. α) підоймати, здоймати, підносити, знимати, здвигати, зводити, знóсити, tectum altius, saxa de terra Ci aulaeas O підтягати, alqm in crucem Ci розпинати на, sortes Ci тягнути, ventus H знимає = бурить, ignem Ci L запалити, onus Ci брати на себе; обр. poenas Ci потерпіти. β) (1. військові знамена) підносити = рушати далї, виступати в похід, signa C L. 2. (новонароджене дитя) підоймати, здоймати = признавати за своє, me genitor V (Helenora) furtim V потай викохати, liberos ex Fabia Ci мати від неї правесні дїти. 3. (якір) здіймати, виважувати, ancoras C L = відчалити. 4. висаджувати, ви-, по-, з-, садити на, (на коня, на корабель); за-, брати з собою куди, взяти, alqm in currum (equum) Ci; з *abl. instr.*: alqm raedā H me tolle simul O бери мене з собою на поклад; обр. γ) 1. (хвалою) підносити = височити, вивисшати, eum sublimem = in astra V = laudibus in caelum Ci виславляти, вихваляти попід небеса, alqd dicendo altius Ci прибільш(ув)ати, eum honoribus H удостоїти, удостойняти. 2. (пригноблених) підносити = потїшати,

розважати, adflictum L = amicum H animum alci L = animos V додавати, кріпити. II. α) (части тїла) підоймати, знимати, palmas ad sidera O V, oculos Ci підво́дити; з *dat.* bracchia caelo O; alte corpora O помчати, майнути; *refl.* se delphines O підкидують ся, se in auras O знимати ся, se in caelum alis V O полинути, se Dares V підвів ся, se solio V вставати; про ростини, se a terra altius Ci V під-, виростати; *medial.* dea alis tollitur V знимає ся, злїтає у гору. β) 1. роби́ти гордим, звич. *pass.* розгордїти, гордити ся, (P P P) sublatus rebus secundis V гордий на, бутний ізза; рідко *activ.* animos tollunt S гордують ся. 2. (крик, сміх) знимати, clamorem C Ci V закричати, gemitum V застогнати, cachinnum (risum) H зареготати ся (засмїяти ся), hinnitum H за-, іржати, exiguam vocem V запищати; *refl.* clamor se tollit V знимає ся. III. α) усувати, за-, відбирати, с-, прятати, mensam Ci, frumentum de area Ci звозити. β) (особи) усувати, забирати, віддаляти, me аёге H, alqm ab atriis in Galliam Ci; *occ.* (тайком) зводити зі світа = губи́ти, за-, уби́вати, alqm e (de) medio Ci, eos fulmine H поразити, veneno Ci затроїти. γ) по-, за-, кінчити, minas V перестати грозити, sublatis dolis V без підступів, belli commercia V положити їм конець, deos Ci не вірити в них. δ) усувати, по-, з-, нищити, нївечити, опускати, замовчувати, nomen ex libris Ci вичеркнути, rei memoriam Ci затерти, clivum mensae O ставити рівно стіл, mendum scripturae Ci поправити, Carthaginem Ci збурити, stirpem Ci V викорінити; *occ.* зносити = уневажняти, по-, с-, касувати, legem, dictaturam funditus e re p. Ci.

tōmentum, i, n. клоче, шерсть; обр. tomento se detinere L коротати житє.

tondeo, 2. totondi, tonsus. α) стригти, обстригати, lanam H tonsa cute H аж до шкіри, tonsa ovis V стрижка; *occ.* (ножицями) стригти бороду; *absol.* tondenti barba cadebat V при стриженю; *refl.* дати ся остригати L Ci. β) *poët.* тяти, об-, підтинати, рубати, об-, підрізувати, tonsa bipennibus ilex H брусований, stipulas V косити, comam hyacinthi V обривати, equi campum V випасають, voltur iecur V шматує, довбає печінки.

tonitrua, um, n. до того *sg.* **tonitrus,** ūs, m. грім, грімотня, рокіт Ci O V t. movēre O гриміти, sonat tonitribus O рокоти́ть.

tono, 1. pf. tonui α) греміти, грімотати, рокотїти; з *subi.* Jove . . . tonante Ci porta caeli V громохтить; P Pr A. **tonans,** tis, грімучий, Juppiter H; *subst.* Tonans O грімій, громовик. β) грімко говорити, зи́чно гукати, за-, гудїти, caelum fragore V гогоче, рокоти́ть. γ) грімко говорити, вигукувати, Pericles Ci; з *obi.:* deos V грімно співати про них.

tonsa, ae, f. (tondēre) (вигладжене) весло V.

tonsillae, ārum, m. за́лози, золзи Ci.

tonsor, ōris, m. (tondēre) α) стригар, стрижій, curatus inaequali t. capillos H з підстриженим через незручного стрижія волосєм. β) голяр.; **tonsōrius,** 3. стригарський, culter Ci ножиці.

tonstrīcula, ae, f. **tonstrix,** īcis, f. стригарочка Ci.

tonstrīna, ae, f. стригарня Pl.

tonsūra, ae, f. стриженє O.

tonus, i, m. при-, натиск, наголос.

tōphus, гл. tōfus.

topia, ōrum, n. о-городництво; **topiārius,** 3. о-, городний; **topiārius,** ii, m. о-, городник; **topiāria,** ae, f. городництво.

toral, ālis, n. ковéрець, килим, налавник, налїжник H.

torculum, i, n. виноградне дави́ло Pl.

toreuma, matis, n. опук(л)а робота, горорізьба S Ci.

tormentum, i, n. (torquēre) α) пристрій, щоб ним крутити, (підоймати), ко(ло)ворот, tormentis reducere C; *occ.* β) 1. метний прилад, метавка, ки́давка, пушка, bellica L; обр. omnibus t. oppugnare Ci всїма средствами. 2. стріла C. γ) прилади на муки, in t. dicere, tormentis dedere, dare Ci брати на муки; обр. 3. мука, біда, горе, клопіт, t. fortunae Ci зли(го)днї; *occ.* примус, lene t. admoves H злегка спонукуєш.

tormina, um. n. корчі й бігунка; **torminosus,** 3. що терпить на корчі (бігунку).

torno, 1. α) точити. β) круглити, закругляти, versus male tornati H невдалі.

tornus, i, m. токарське долото, різéць, torno superaddita vitis V з точеним виноградовим вінцем.

torōsus, 3. мязистий, дебелий O.

torpēdo, inis, f. α) о-, сторопілість; обр. (душевна) отуманїлість, t. animam eius invaserat T о-, стуманїв. β) електричний ву́гор Ci.

torpeo, 2. torpui α) оторопа́тїти, цїпенїти, дубіти, костенїти, заковязнути, не кивати, ся, corpora gelu L заклякли, simillima saxo torpet O закаменїла мов

скеля, nervi O = vires V ослабають. β) (душевно) о-, стороніти, остовпіти, вянути, metu L, dextrae L охляли, tabellā H перед картиною, vox L заперло кому, онімів, consilia L припинили ся, palatum torpens O безчутний. γ) лїнувати ся, бути лїнивим, deus Ci, animalia T, regna V дрімотїють.

torpēsco, 3. torpui α) остороніти, заціпенїти, заковязнути, задубіти, задеревіти, тратити силу, lingua metu O нїміє. γ) охляти, увявати, ставати байдуж(н)им, лїнивим, manus S знесиляють ся, animus S тупіє, dextrae S млїють, disidiā T лїнивіти.

torpidus, 3. за-, о-, сторопілий, за(па)морочений L gelū L заціпенлїий від.

torpor, ōris, m. α) остороніліть, t. alligat artus O підвяло кого. β) задеревіліть, alci membra novus solvit t. V вялить = з переляку знов задеревів; *occ.* байдуж(н)ість, оспаліть (*opp.* ambitio, vigilatia).

torquātus, 3. (torquis) прикрашений нашийником, colubribus O з гадєм на шиї.

torqueo, 2. torsi, tortus. α) крутити, обертати, вертїти, вити, точити, ius Ci перекручувати, torta quercus V дубовий вінець, stamina pollice O прясти, vestis circum bracchia torta T закинена на опашки, tignum T тягнути до гори, flumen saxa V котить, anguis V звиває ся, capillos ferro O запікати = закручувати кучері, caelum sidera O кружає, tegimen V потрясати (львиною кожою), aquas remis O гребсти, spumas V збивати, nox medios cursus V відбуває половичний круговорот, axem humero H двигати кружляючого бігуна. β) (з розгоном) кидати, шпур(л)яти, (з розмахом) метати, швиргати, вергати, hastam Ci hiemem V навіває, зсилає, tortus rhombus Pr. кружляючий. γ) крутити, по-, звертати, cervices Ci; куди? oculos ad moenia V; звідки? aurem a sermonibus H відвертати, не слухати. δ) водити, провадити, кермувати, ora equi O поводити конем, naturam Ci напутити, omnia ad commodum Ci вихіснувати, Ci bella V порядкувати нею. ε) 1. викручувати, викривляти, ora Ci V, manus Ci заломлювати. 2. брати на муки, мучити, sapientem Ci, torquentes T кати. ζ) 1. (як на муках) ви-, допитувати ся, вивідувати ся, alqm mero H при чарцї, vitam Sullae Ci висліджувати. 2. мучити, непокоїти, трівожити, te Ci torquerier (*inf. pass.*) sollicitudine H журити ся, torqueor, ne O бою ся, що . . .

torquis, is, m. f. (torquēre) α) (нашийний) ланцюшок, нашийник, рéтязь, Galli Ci. β) ярмо, e torquibus iungere (boves) V розпрягати, ornare torquibus V вінцями.

torrens, tis, α) жаркий, розжарений, горячий, Sirius V; з *abl.* miles sole L зогрітий, pice ripae t. V потоки, палаючі кипучою смолою. β) *subst.* **torrens,** tis, m. (*sc.* rivus, иноді безводний O) гірський потік, бистриця, бурчак, rapidus montano flumine V гірською течією прудководний дебринéць; обр. пустомельство, torrente defendit T. γ) бистроводний, рвучий, unda V.

torreo, 2. torrui, tostus. α) сушити, fruges flamnis V sole torrentur aristae V висихають; *occ.* β) пекти, прягти́, пражити, жáрити, in verubus exta V пражені, tosta caro O жарéня, печеня, tosta liba O макух, книш. γ) ви-, с-, палити, agros sidera H tosti crines O над-, посмалене, sol corpora L посмагли від сонця. δ) (любóвю) розпалювати, розгорячувати, pectora amor O H iecur H.

torridus, 3. α) сухий, висохлий, горячий, жаристий, zona t. ab igni V aestas V душне. β) худий, pecora frigore L схудїлі, membra gelu L обморожені.

torris, e сухий; *subst.* **torris,** is, m. (сухе) полїно, flagrans O головня.

tortilis, e с-, кручений, крутий, зігнутий, lucina O крива, aurum V золотий ланцюшок.

tortor, ōris, m. мучитель, кат Ci.

tortuōsus, 3. α) крутий, кривий, amnis L крутоберега. β) покручений, крутарський, зап(л)утаний, непонятний, ingenium Ci притайкувата вдача.

tortus, ūs, m. закрут, звій, serpens dat t. V клубоче ся, multiplicabili tortu draco Ci склубочений змій.

torus, i, m. α) мяз, lacertorum Ci набряклі мязами рамена, comantes V потрясаючи гривастими мязами, карчилами; *occ.* β) подушка, узголовє, пірина, toro resupina O сперта на п. γ) постіль, лїжко, лїжниця, se toro ponit O кидає ся, riparum V розкішне узбереже, viridans herba V травник; *occ.* 1. подружне ложе, geniales V socia tori O жінка; *meton.* подруже, любов, iura tori O, sacra tori O весїле. 2. мари, носилки. t. inumbrare V = toro re-, componere V O обрядити (покійника-, ицю).

torvitās, tātis, f. дикість, понурість T.

torvus, 3. α) дикий, понурий, суворий, bos O бйтлива; *adv.* torvum clamat V реве, torva tuens V з понурим зором, sedeo torva superciliis O насупивши брови. γ) страшний, грізний, draco Ci.

tot, *adv.* тільки, так богато, такого; *subst.* tot unum Ci як числівник: tot ex tuis amicis Ci; нїколи з *gen.!* ex tot . . . quota pars fui O із такого числа . . .; як *adi.* tot homines Ci; *correlat*-ивно з quot, quotiens Ci.

toti-dem, *adv.* тільки-ж, сáме тільки, t. talenta H; *subst.* t. legiones T таке саме їх число; *correlat*-ивно з quot Ci t. . . . atque N.

totiē(n)s, *adv.* тільки разів, так часто, itque reditque t. V; *correlat.*-ивно: t. . . . quotiens Ci quotienscumque . . . t., . . . то все . . .

tōtus, 3. *gen.* tōtīus, *dat.* tōtī, рідко dat. m. tōtō у C Cu Pr. α) цїлий, повний, t. triennio Ci. β) при *pl.* і *collect.* о скільки їх є, весь, усї, загалом, гуртом, разом, всї укýпі, t. viribus clamorem tollere Ph L закричати на всї зáводи, з усїєї сили. γ) душею і тїлом, цїлком, t. in illis (nugis) H наскрізь перенятий ними; *subst.* **tōtum,** i, n. цїлість, все разом, гурт, opus t. ex omnibus totis absolvitur Ci, toto O цїлком.

toxicum, i, n. їдь, отруя (щоби нею намазувати стрiли) O velox H скородїлаюча.

trabālis, e (trabs) α) брусовий, трамовий, clavus H Ci сильний цвях = тúбель. β) бервенчатий, telum V довжезне.

trabea, ae, f. (*sc.* toga) смуг(н)асто багрена шата, кирея O V.

trabeātus, 3. в шатах, в киреї O T.

trabs, bis, f. брус, бервено, лїґар, трам, C H; *poët.* пень, дерево O V; обр. 1. корабéль, Cypria H sacra O = Argo. 2. сволок, дах, стріха, дім, eaedem H.

tractābilis, e, (tractāre) α) доторкли́вий, t. et adspectabile Ci. β) до-, приступний, податливий, добрячий, ласкавий, virtus Ci; в litotes: mare, caelum non t. O V бурливе, (non) t. ullas voces audit V не приступний і не чує.

tractātio, ōnis, f. (часте) доторканє, отже: α) спосіб уживаня, ужи(тко)ванє, обходженє (*opp.* natura), t. accipiunt a musicis Ci вправу. β) заняте чим, оброблене, litterarum Ci.

tractātus, ūs, m. (часте) доторканє. α) заняте чим, artium Ci, consilia tractatu dura L за трудні, щоб ними займати ся; *occ.* розвідка, з'ясованє, tractatu digna quaestio T.

tractim, *adv.* одним тягом, безперестанно, заєдно, все V.

tracto, 1. (*frequ.* до trahere) I. *poët.* тягати, волочити, таскати, eam comis O, alqm in (по) iudiciis Ci. II. α) часто доторкати ся, дотикати ся, мацати, хапати, fila lyrae O грати, pericla O грати ся ними; *occ.* β) займати ся чим, уживати, tela L = arma Ci = bella L бити ся, воювати, gubernacula Ci кермувати, lanam O прясти, venena H варити; обр. γ) (дїло) справувати, заряджувати, обладувати, орудувати, порядкувати, управляти чим, rem p. Ci правити нею, pecuniam publicam Ci, bellum L T проводити нею, pauca vi T здїйснити насилою, animos Ci впливати на; *occ.* представляти, грати, personam Ci, secundas partes H. δ) справувати ся, поводити ся з, обходити ся з, amicum crudeliter Ci, socii ab iis tractantur Ci se benignius H годити собі, нїжити ся; *occ.* 1. поступати собі, me in re p. S. 2. угощати, частувати, eos ex cibariis Ci. ε) брати у свої руки, обробляти, fabrilia H майструють, ceram O гнїтити; *occ.* 1. обговорювати, розбирати, обдумувати, розсліджувати, causam Ci consilia L; зал. пит. T. 2. вести переговори, пересправляти, укладати умову (inter eos) condiciones pacis C L.

tractus, 3. спокійний, тихий, oratio Ci.

tractus, ūs, m. α) тяг, тяганє, тягненє, по-рух, движенє, біг, течія, vellera tractu mollire O прядучи, tractu se colligit anguis V клубочить ся, flammarum V полумяна смýга. β) положенє, становище, castrorum L muri Ci; *meton.* простір, розлогість, обшир, сторона, околиця, країна, longus O довгий лук, t. pari S рівнобіжно, nubium H хмарні простори, caeli V підсонє. γ) протяжність, за-, протяг(анє), проволока, belli T, orationis Ci.

trāditio, ōnis, f. (trādere) α) пере-, здача Ci urbis L. β) переказ, supremorum T звіт про кінчúну.

trāditor, ōris, m. передавець, зрадник T.

trā-do, 3. didi, ditus α) пере-, ви-, від-, подавати, до-, вручати, pecuniam iis L Ci, consulatum per manus T безпосередному наступникови; *poët.* з *inf.* H. β) 1. пере-, віддавати, здавати ся на кого, по-, звіряти на кого, припоручати, eos custodiendos C під сторожу, alci exercitum S передати провід над в., mihi Siciliam defendendam, te alci in disciplinam Ci повірити, ei filiam T видавати за него́, se eius fidei = in eius fidem S звіряти ся

ємy. 2. від-, видавати, arma hostibus C Ci Cu eos ad supplicium Ci. 3. передавати = по-лишати, оставляти, відступати, alci Syriam ad diripiendum Ci. 4. *reflex.* від-, піддати ся кому, se totum Caesari Ci. γ) письменно, устно (потомкам) пере-давати, переказувати, mos a maioribus traditus Ci N, tradita instituta Ci переняті, але traditum est ut або: з *inf.* L Cu водить ся що . . . δ) подавати = при-, наводити, оповідати, сповіщати, розказувати, hoc alci C, nobis de re Ci; затям 1. висказ при *act.:* tradunt з *acc. c. inf.* Ci L. 2. при *pass.:* traditur з *nom. c. inf.* is iustissimus fuisse traditur Ci про него кажуть, що він . . . = він, кажуть (як кажуть) був . . . 3. рідко при *pass.* traditur *acc. c. inf.* eos doctos fuisse traditum est Ci L. 4. зал. пит. Cu. ε) (науки) подавати, учити, викладати, elementa loquendi, ea de officiis Ci, alci orgia O.

tra-dūco, trans-dūco 3. duxi, ductus. α) перевóдити через, запроводжати, перевозити, вести крізь, equum Ci; з *praep.:* copias praeter castra L copias per fines C exercitum ex Gallia in Ligures L вести в край Л.; *poët.* cura in vitulos traducitur V переходить на, multitudinem trans Rhenum in Galliam Ci; з подв. *acc.:* copias flumen C Ci = flumine C переправити через ріку, рікою; *occ.* β) вести, провадити біля, попри, під, victimas in triumpho L, eos sub iugum et per oculos alcis L (на очах); обр. eum per ora hominum L пустити поговір на кого; обр. γ) пере-, притягати на свій бік, перемовляти, приєднувати, для, прихиляти кого до чого, eum ad plebem, me ad (in L) suam sententiam Ci, messes V причаровувати. δ) (в инший стан) пере-, приводити, перепроваджувати, переміщувати, переносити, eos ex (a) re ad (in) alqd C Ci, inimicitias ad amicitiam Ci перемінити в. ε) (час) проводити, проживати, пробувати, перевікувати, vitam per IX annos T, noctem L переночувати, munus Ci відбути свій рік.

trāductio, ōnis, f. переведенє, hominis ad plebem Ci перенесенє, temporis Ci протяг.

trādux, ŭcis, m. виноградові крóси (вуси) T.

tragicus, 3., *adv.* ē. траґічний, camena H траґедия; обр. scelus L сумний, ignes O безталанна любов, spirat tragicum H проявляє траґічну снагу́, orator Ci високомовний.

tragoedia, ae, f. траґедия; обр. t. egit Ci грав траґічні ролї, заводив, t. excitare Ci наробити шуму, tragoediis perturbari Ci патосом.

tragoedus, i, m. траґічний актор H.

trāgula, ae, f. кельтийска копия́ (з ременем) C.

tragus, i, m. козел, у O рід риби.

trahea, ae, f. (trahere) валéць (до молоченя) V.

traho, 3. traxi (*inf.* trāxe = trāxisse V) tractus. I. α) тягнути, волїкти, волочити, зволїкати, pelago lina V неводи в морю, crates V боронити, заволочувати, naves in saxa V притягнути до, lanam = pensa O = purpuras H прясти, alqm in conventum V затягнути; з *dat.:* alqm avo V привести до. β) 1. тягнути, потягати за, до, притягати до, при-, спонука́ти до, прихиляти, до, пере-, під-, намовляти, приєднувати, sua quemque voluptas V захоплює, заганяє, caeli cupidine tractus O принаджений; куди? eos ad defectionem L, eos in proelia V підбурювати, in facinus O спокусити до, in diversa (in diversas curas T) trahi O не рішати ся, вагувати, auctores utrōque trahunt L кождий подає щось иншого. 2. стягати на що, відносити до, decus ad consulem L приписувати єму, crimen in se O брати на себе. 3. брати за = толкувати, викладати, обяснювати за, як, чим, alqd in religionem (in prodigium) L за обрядово негóже, alqd in deterius T ad meliora responsa L alqd in laudem T вважати за. II. 1. насилу тягнути, волочити, таскати, ramos per terram L по, alqm ad supplicium T reos pedibus Ci за ноги, turris (arbos) ruinam V валить ся, паде, alqm ab incepto S відтягати; *occ.* торгати, сїпати, шарпати, corpus tractum Ci розшарпане; обр. animis trahere S уявляти собі з *acc. c. inf.* 2. розтягати, partem sinceram O, pecuniam S гайнувати. β) забирати, гарбати, жакувати, заганяти, torrens silvas V рве (котить з собою), praedas ex agris L; обр. partem doloris L трохи розвіяти тугу. γ) 1. тягнути за собою, волочити за собою, vestem H, stella crinem trahens O комета, мітлата зірка, fluctus limum S V намулюють. 2. мати при собі, з собою, exercitum L. δ) втягати, extremum spiritum Ph часувати, auras ore O = animam L дихати, pocula fauce H = gutture amnem O пити, сорбати, furorem per ossa V набрати; обр. 1. приймати, діставати, при-, перебирати, за-, дізнавати, ruborem O червонїти, naturam O перебрати, figuram lapidis O перемінити

ся в, faciem alcis O перелицювати ся у, ignes (calorem) O розгоріли, multa ex alcis moribus T при-, засвоїти собі, (cog)nomen ab alqo O (ex rē Ci O) дістати, але: nomen alcis in urbem O перенести на. 2. присвоювати = приписувати собі, gratiam sibi T decumas Ci. ε) витягати = видобувати, звідки? telum de corpore O vocem a pectore V; aquam ex puteis Ci черпати, suspiria O зітхнути; *metaph.* виводити, originem ab (ex) alqo H. ζ) під-, на-, стягати, vela V підбирати, vultus O морщити, fluctus sinum V надимає ся, septem volumina V звинути ся в 7 клубків. III. α) ви-, розтягати, ви-, подовжити, digitos, aures O; *pass.* розтягати ся, zonae V. β) (час) про-, затягати, продовжати, проволїкати, проводити, bellum L Cu, rem in serum L відкладати на, noctem sermone O V пробалакати ніч(ку), vitam luctu V пересумувати, moram O гаяти ся, барити ся, frustra laborem V надармо набідувати ся, segne otium T про-, дармувати.

trā-icio, (trans-icio) icere, iēci, iectus (iacere). I. з *acc.* (на инше місце) перекидувати, переносити, перекладати, vexillum trans vallum L per acervos membra O перескочити, rudentem O = funem V перетягнути, alqd in te Ci переносити, verba Ci закинути, dolor in cor traicitur H перейшов на серце; обр. β) переводити, перепроваджувати, переправляти, перевозити, legiones in Siciliam L copias (trans) flumen C; *reflex.* переправляти ся, navibus sese t. in Africam L; *pass.* exercitus Pado traiectus Ci що переправило ся через II., alqs naviculā in Africam traiectus Ci перевезений. II. α) перекидувати = кидати через, murum iaculo Ci, lanas O переткати; *metaph.* переправити ся, переступати, про-, переїзджати. 1. з *obi.:* Trebiam L Rhodanus traiectus L. 2. без *obi.*: classis ex Africa traicit (*sc.* mare) L переправляє ся, nando L переплисти; обр. traiciet ad nos (malum) L перекине ся до, постигне нас. β) проколювати, пробивати, влучати, alqd re, tempora ferro V; з *acc. graec.:* traiectus terga sagittā O; *occ.* про-, переломлювати, aciem L.

traiectio, ōnis, f. переправа, перехід; обр. verborum Ci переставленє, stellae Ci призвіздок, vertitatis Ci перебільшуванє.

trāiectus, ūs, m. переправа, перевіз, перехід, переїзд, in Britanniam Ci; з *gen. obi.* Albulae L через A.

trālātus, гл. trans-lātus, transferre.

trā-m . . . гл. trans-m . . .

trāmes, itis, m. α) поперечна доріжка, (побічна) стежка, манівець, плай, transversi L inter paludes T тарасинє, convexus silvae V дебра. β) *poët.* дорога, путь, de t. pellit H.

trā-nāto, trans-nāto, 1. āvi, перепливати що, плисти через, чим; *absol.* з *acc.* Gangem Ci.

trā-no, 1. (trans-no) 1. α) перепливати що, плисти по, через, до, ad suos L; з *obi.:* flumina C T V; *pass,* aquae tranantur O. β) про-, перебігти, промчати, проникати, nubila V пере-, пролетїти.

tranquillitās, ātis, f. α) тихоморя, тиша на морю, безвітря, погода, maris Ci fluminis L тиховіддя; обр. β) тихомиря, тихомирство, мир; (*opp.* fluctus Ci) rei p. Ci. 2. (душевний) с(у)покій, vitae Ci.

tranquillo, 1. втихомирювати, замиряти, утишати, заспокоювати N Pl Ci H.

tranquillus, 3., *adv.* ē, ō. α) тихий, безвітрий, portus Ci затишна; **tranquillum,** i, n. тихоморя, тиша на морю, безвітря. β) тихо-мирний, спокійний, res p. Ci, animus Ci.

trans, I. α) *praep.* з *acc.* при verb-ах руху: через, проз, кріз, за, поза, на другий бік, на (там)той бік, t. mare currere H. β) при verb-ах супокою: за, по-за, на тамтім боцї, тогобіч, t. Rhenum incolere C.

trans-ab-eo, īre, ii, переходити, прошивати, costas V ребра.

transactor, ōris, m. посередник Ci.

trans-ad-igo, ere, віпхнути наскрізь, проколоти чим що, costas V пробити, з подв. *acc.:* eum hastā V.

trans-alpīnus, 3. заальпейський, з тамтого боку Альпів C Ci.

tran-scendo, 3. scendi, sus (scandere) переступати, переходити, перелазити, in Italiam L, ad ea T; з *acc.:* muros L flumen T переправити ся через. β) переступати = нарушати, prohibita T.

tran(s)-scrībo, 3. psi, ptus. α) пере-, списувати на, testamentum in alias tabulas; *poët.* urbi matres V втягнути в перепис поселенцїв = переселити їх. β) (правничо) записувати що на кого, відступати, передавати кому що, переносити на кого, in socios nomina L довги, sceptra colonis V, alci spatium vitae O.

trans-curro, 3. curri, cursus. I. *intr.* α) бігти через, пере-, пробігати, скоро переїздити, in castra L; *metaph.* борзо переходити, минати, до, ad melius H aetas

Pli. β) (попри що) бігти, (їхати, плисти) aper O, caelo sidera V. II. *trans.* пере-, пробігати, пролетіти, промчати, промайнути, caelum nimbus V.

trans-dānuviānus, 3. задунайський L.

trans-do, trans-duco, гл. trādo, trādūco.

transenna, ae, f. сітка, крати Ci.

trans-eo, īre, ii, itus. I. *intr.* пере-, проходити, переступати, іти куди, через, ступати по, in, ad, per locum, per media castra S пробрати ся через; *occ.* 1. (до ворога) переходити, aperte L ad Antonium Ci. 2. до когось (чого) иншого прилучати ся, переступати, ad plebem Ci L; in (ad) sententiam eius L Cu годити ся з ним, голосувати з ним, a dignitate transitum est ad . . . Ci. 3. переходити до, в, на, переміняти ся в, alio Ci, ille in humum O. 4. впадати, Mosa in Oceanum C, in iram O попасти в гнів, розгнівати ся. β) 1. іти попри, їхати поуз, pedites equitesque L. 2. (про час) пере-, проходити, минати, dies C Ci, imperium T. II. *trans.* переступати, переходити, переправляти ся, Euphratem Ci, rota serpentem V переїзджає, обр. modum Ci перебрати міру, leviter rem Ci лиш переглянути, vitam T S прожити, equum V наздогнати, rem silentio Ci не згадувати про, замовчати, transi multa Ci пропусти!

trans-fero, ferre, tuli, tra(ns)lātus. α) пере-, заносити, перевозити, переводити, alqd ad alqm: signa e balneo in cubiculum Ci; про особи: transfer te . . . in aedem H піди до; *occ.* нести попри, обношувати, militaria signa L. β) вносити в, від-, пере-, -вписувати, rationes in tabulas Ci. β) переводити, перепроваджувати, перекладати, alqd ex Graeco in Latinum Ci locum totidem verbis Ci віддати дословно. δ) переносити, переставляти, перемістити, переложити, regnum V castra (trans Peneum) L bellum in (ad) Italiam L перекинути до. ε) казати, щоб щось перейшло на других, передати, записати, на, possessiones a liberis ad alienos Ci; обр. звертати, звалити, amores alio H crimen in nos Ci зіпхати на; *poët.* rem in novam speciem O перемінити в ζ) приспособляти, прикладати до, уживати до, exemplum ad alqd Ci legem in populum Rom. Ci verba tralata Ci образові вислови. η) (на инший час) відкладати, відрочувати, sese in annum proximum Ci своє убіганє о уряд.

trans-fīgo, 3. xi, xus. α) пере-, проколювати, пере-, пробивати, прошивати, alqm gladio per pectus L, hasta transfixa virum V що перейшла його наскрізь.

trans-fodio, 3. fōdi, fossus, пере-, проколювати, пере-, пробивати, продіравлювати, alci latus L; з *acc. graec.:* pectora V.

trans-formis, e, перемінений, змінливий O.

trans-formo, 1. пере-, змінювати, перетворювати, обертати в, se in vultus aniles V перелицювати ся на, прибрати єї вид, Proteus sese in miracula V перекидає ся в.

trans-fuga, ae, m. збіглець, утікач, перевертень, відступник S T H, plebs t. (F.) L збігла.

trans-fugio, 3. fūgi, пере-, збігати до кого, потай переходити до ворога; *absol.* servitia L ad eos N, Gabios L; обр. ab amicitia Ci відступати від = покидати приятелів.

transfugium, ii, m. перебіганє на сторону неприятеля, утеча до ворога; *pl.* T случаї тайного переходу, T.

trans-fundo, 3. fūdi, fūsus. α) пере-, вливати, пересипувати, aquam in vasa. β) виливати на, переносити на, amorem in eam Ci, in effigies spiritus transfundere Ci вдунути.

trans-fūsio, ōnis, f. переливанє, пере-, змішанє Ci.

trans-gredior, 3. gressus α) *intr.* переступати, переходити через, per saltus L, Rheno T Реном переправити ся; *occ.* (до иншого сторонництва) переступати, ad vos, in partes eius T. 2. (до иншого дїла) приступати, забирати ся, ad infesta T. β) *trans.* переходити, переправляти ся, flumen C Ci L T colonias T машерувати через; *absol.* in Corsicam L поїхати до; P P P. transgresso Appennino L перейшовши Ап.

transgressio, ōnis, f. перехід Ci, verborum Ci переставка.

transgressus, ūs, m, переправа, перехід, prosper T; з *gen. obi.* amnis T через ріку, рікою.

trans-igo, 3. ēgi, actus (agere) I. простромлювати, проколювати, пробивати, прошивати, лиш *poët.* se gladio T. II. α) переводити дїло до кінця, за-, по-, викінчати, ви-, доконувати, res L, iudicium uno die Ci. β) *trans.* (орудку) з'орудувати, (дїло) залагодити, уладнати, rem Ci rem cum Oppianico Ci; *occ.* полагодити ся, погодити ся, cum Chrysogono Ci, pro (de) sua parte cum Flavio Ci; *absol.* per nuntium Ci пересправляти. γ) *intr.* за-, покінчити, що, упорати ся з чим, cum expeditionibus, ignoscendo T, cum spe

votoque T лиш раз шлюбувати подруже *occ. trans.* (час) проводити, проживати. vitam S venatibus T, per otium T на дозвіллї.

trān-silio, īre, silui (salīre) I. *intr.* 1. перескакувати, перепли́гувати, скакати на, у, in navem L. 2. переходити до, ab (ex, de) re, in (ad) alqd. II. *trans.* перескакувати через, плисти через, muros L vada H; обр. 1. переступати, переходити, munera Liberi H перебрати міру в. 2. поминути, пропускати, не згадувати, замовчувати, rem oratio Ci.

transitio, ōnis, f. α) перехід в, перетвір, visionum Ci в чоловіка, transitione nocere O заразою. β) перехід, переступ, ad hostem, ad plebem L. γ) прохід, переулок, pervia Ci.

transito, āre, переходити Ci.

transitus, ūs, α) переправа, перехід, eos transitū arcēre T; з *gen. subi.:* regis T; з *gen. obi.* Alpium T через A. (alci) t. dare L позволити перейти, перепускати, in transitu T мимоходом, принагідно. β) переступ до, ad validiores T. γ) відтїнка, t. lumina fallit O. δ) прохід, місце переправи, перевіз, fossae Ci.

trans-(trā)-lātīcius, 3. перенесений, перекаэаний, звичайний Ci.

trans-(trā)-lātio, ōnis, f. (trans-lātus) α) перенесенє, передача, pecuniarum ab iis ad alios Ci. β) відказуванє, переченє, criminis Ci. γ) образовий вислов, audax, verecunda Ci.

trans-lātor, ōris, m. (trans-ferre) перевертень, quaesturae Ci підчас квестури.

trans-lūceo, ēre, просвічувати, відбивати ся O.

trans-marīnus, 3. заморський, ізза моря, res C Ci.

trans-meo, āre, переходити, перебувати T.

trans-migro, āre, переселяти ся, переносити ся, Veios L.

trans-missio, ōnis, f. переїзд, переправа Ci.

trans-missus, ūs, m. переїзд, переправа C.

trans-(trā)-mitto, 3. mīsi, missus. I. α) пересилати, посилати, переправляти, казати переходити, пере-, пускати через, на, до, переносити, pecora T на вигін, bellum in Italiam L перекинути до, transmissum per viam tigillum L поставлена на поперек дороги перекладина, venenum alvo T випустити з себе, vim in me T пускати ся до мене. β) полишати, пере-, віддавати кому, poma iis T alci bellum Ci звіряти провід війни на кого, tempus suum alci Ci посвятити. γ) 1. о-, пропускати, незгадувати, (мовчки) поминути, mensem T не вихіснувати, inania T не зважати на. 2. від-, перебувати, tempus Pli ardorem Pli перебути. II. α) переправляти ся, переїзджати, перепливати; *absol.* Ci звідки? *abl.* inde Ci; куди? ab Lilybaeo Uticam, ex Sardinia in Africam L. β) переступати, переходити, перелїтати, через; з *acc.:* Hiberum L, campum cursu V перебігти, grues maria Ci перелїтають.

trans-montānus, 3. загірний; *subst.* **trans-montāni**, ōrum, m. (*sc.* populi) загіряни L.

trans-moveo, ēre, переносити, переселяти, legiones Syriā T перемістити з Сирії.

trans-mūto, āre, пере-, за-, зміняти H.

trans-nato, гл. trānato.

trans-padānus, 3. за Падом; *subst.* **trans-padāni**, ōrum, m. мешканцї за П. Западанцї Ci.

trans-pōno, 3. posui, positus, перекладати, переправляти, classis militem T перевозить.

trans-porto, 1. переносити, переводити, перепроваджувати, exercitum in provinciam Ci. β) перевозити, переправляти; з подв. *acc.:* milites navibus flumen C рікою, fluenta (*sc.* eos) V через води.

trans-rhēnānus, 3. заренський, **trans-rhēnāni**, ōrum, m. заренські народи C.

trans-s . . . гл, tran-s . . .

transtrum, i, n. α) лавка для гребцїв, бесе́дка V.

tran-sulto, āre, перескакувати, пересїдати, in equum L.

tran-suo, ere, (PPP. transūtus) пере-, прошивати, пробивати, exta verubus O проколювати, настромляти на.

transvectio, ōnis, f. перевіз, переїзд, переправа, Acherontis Ci через A.

trans-(trā)-veho, 3. vexi, vectus. α) перевозити, переносити, перепроваджувати, переправляти, utres eos L; *occ.* обвозити, обносити, spolia carpentis L (в триумфі). β) *pass.* переїзджати, переправляти (ся), navibus in Africam S; з *acc.* caerula Ci морем; *occ. pass.* прохо́дити кого, що = їхати попри, проїзджати біля, triumphali veste T a fronte alae T здовж переднього крила, equites L їдуть для обзору. γ) *pass.* проходити, минати, ся, tempus T.

trans-verbero, 1. пробивати, проколювати, latus abiete V in latus T ранити.

transversārius, 3. поперечний C.

trans-(trā)-versus, (PAdi до vertere) боком відвернений, поперечний, нав(по)перек, скісний, збоку, viae Ci переулки, t. calamo H оберненим пером, proelia S су-

тички з бо́ку, non t. unguem discedere Ci ні на палець; *n. pl.* transversa tuentes V зизоокі, fremunt V на боці; *subst.* **transversum**, i, n. поперечність, ex, de transverso esse Ci стати навперейми, t. incurrit fortuna Ci заступила дорогу, t. agere S зводити на бездорожа.

trans-(trā)-volo, 1. āvi, I. *intr.* пере-, надлі́тати, на(д)-, прискочити, in alteram partem L. II. *trans.* пере-, пролі́тати, летіти, через, попри, понад, на, Alpes Ci скоро перейти через: обр. не зважати, in medio posita H загальні речі.

trapētum, i, n. ступа, дави́ло V.

trapezīta, ae, m. міняйло Pl.

traulus, 3. гикавий T.

trā-v, . . . гл. trans-v . . .

trecēni, ae, a. по триста, у H по три гекатомби.

trecentēsimus, 3. трисот(н)ий L.

trecenti, ae, a. триста, catenae H сотками.

trēdecim, трина(д)цять H.

tremebundus, 3. (tremere) тремтячий, тремкий O.

tremefacio, 3. fēci, по-, стрясати чим, Olympum V струсону́ти, Lernam V за-, стрівожити; *pass.* **treme-fīo**, fieri, factus трясти ся, струснути ся, тремтіти, дріжати.

tremendus, 3. трівожний, страшний, жасний, rex V = Pluto.

tremisco, tremesco, 3. mui (incoh. до tremere) затремтіти, задріжати, затрепотіти, задвигтіти, ardua terrarum V; з *acc.*: arma V перед ними; з *inf.* тремтіти = бояти ся . . . що . . ., telum instare V.

tremo, 3. tremui. α) тремтіти, тріпотіти, дріжати, дріготіти, trementia frustra V ще судорожні; з *acc. graec.* ossa H artūs V на; *trans.* β) трясти ся, дріжати, трепе́тати, бояти ся, лякати ся, te lacus V virgas L.

tremor, ōris, m. тремтіне, дріжане, трепет, per ossa cucurrit V пройняли его дріжаки́, t. terris est V тру́сить ся, двигти́ть; *occ.* mota tremoribus urbs O земле-трус.

tremulus, 3. тремкий, тремтячий, дріжачий, canna O хитка, lumen V мерехтію́че, flamma V бли́маюча, cantus H з переливами, frigus C проймаюча.

trepidanter, *adv.* трівожно, боязько C.

trepidātio, ōnis, f. трепет, трусá, метушня, бі́ганина, неспокій, по́квап, inter primam t. L в першім заколоті.

trepido, 1. āvi, ātum est. α) трепотіти, трепотати ся, тріпати ся, avis capta O тріпоче ся, exta O дріжать, flammae H палахкотять, pectus O серце стрепенуло ся, aqua, lympha H жене, дзюркотить, equus L полошить ся, aetas H скоро минає. β) бути непевним, не рішати ся на, ваг(ув)ати ся, inter scelus et metum T, ne trepidate з *inf.* не гайте ся . . . γ) бігати сюди й туди, спішити, метушити ся, квапити ся, vigiles L, ad arcem S circa advenam L товпити ся круг него; *occ.* трівожити ся, за-, непокоїти ся, metu V = formidine O трусити ся, morte O дріжати перед нею; *PPr Adi.* natura trepidantium T розтріпанців.

trepidus, 3., *adv.* ē трепетний. α) метушливий, спішний, поквапний, занепокоєний, збентежений, unda O хвилююча, fuga L безладна, curia L безрадна V unda t. aheni V кипуща вода в казані; з *abl. causae:* metu S; з *gen.:* rerum L V ізза. β) трівожний, неспокійний, клопітливий, res trepidae S всюди трепет, заколот, (in) t. rebus H L в заколоті, в грізних обставинах, in t. re L в скрути́.

tres, (trīs), tria, *gen.* trium. α) три. decem et trīs Ci = 13. β) кілька, пара, verbis (versiculis) tribus Ci Pl коротко.

trēs-viri, trium virōrum (III viri) комісия з трьох Ci.

tri-angulus, 3. трикутний; *subst.* **tri-angulum**, i, n. трикутник, коси́нець Ci.

triārii, ōrum, m. (trēs) тріярії, запасна лава, се-б-то старослужні (жовнїри) в третім рядї, потрійної бо́євої лави (acies triplex); вони стояли навколїшки поза, hastati і principes, res ad triarios rediit L вже мусить іти у бій запасна лава = прийшло вже до крайности.

tribuārius, 3. (tribus) відносний до tribus, до повіту, crimen Ci закид що до підкупства трибунів.

tribūlis, e, з тої самої триби, повітовий, convivia H краян-повіто́вець; *subst.* **tribūlis**, is, m. з того самого повіту, повіто́вець Ci.

trībulum, i, n. молотарка, гарма́н V.

tribulus, tribolus, i, m. якорець, бодяк V O.

tribūnal, ālis, n. α) мостинє (на sella curilis), судище, судейське крісло, de t. citari Ci урядово, t. cornu T край судища. β) підмостки, підвисшенє, сиджене, мовниця в таборі, regium L (= Porsennae). γ) 1. суд, certum Ci. 2. що сидять на судейських кріслах = судцї, судові, forum spectat et t. H люди й чесний суд, пани судовики.

tribūnātus, ūs, m. α) достойність (уряд) трибуна, трибунат, plebis Ci, tribunatūs

portus Ci захистна пристань. β) посада полковника (бунчукового), militaris Ci.

tribūnīcius, 3. α) трибуна, трибунський, intercessio C право заперечи, seditiones S трибунами счинені, comitia Ci для вибору людових тр., viatores T возні. β) військового трибуна, honor C. γ) *subst.* **tribūnīcius,** ii, m. колишній людовий трибун Ci.

tribūnus, i, m. (tribus) α) начальник повіту = curator tribus, трибун, t. Manlium de saxo deiecerunt L. β) t. celerum L начальник кінноти. γ) t. aerarii Ci скарбники, скарбничі се-б-то помічники квестора. δ) t. militum або militaris полковники, проводирі легіонів, t. rufuli вибрані військом, a comitiati L народом вибрані підполковники ε) t. militares consulari potestate (= consulares) L тр. з консульською властию, заступники консулів, штабові офіцери ζ) tribunus (plebis, plebei, plebi) людовий трибун, захистник простолюду, що мав ius auxilii, intercessionis, contionum; їх було первісно 2, потім 5, пізн. 10; вони скликували comitia tributa і мали право на auspicia minora тай на spectio de caelo, ба навіть і на ius prensionis.

tribuo, 3. ui, ūtus (tribus). I. α) ділити, rem in partes Ci; *occ.* розділяти, pecunias T виплачувати. II. α) уділяти, обділяти кого чим, від-, роздавати, давати, дарувати, dona O me tribuente O з моїх рук. β) наділяти кого чим, кому що, надавати, показувати, визначати, vacabula monti O називати, alci honorem N O C віддати честь, misericordiam Ci помилувати кого, gratiam Ci дякувати, laudem Ci хвалити. γ) (кому що) у-, приділяти, признавати, прикладати, кому що (за честь), кому, чому значіня, nomina sibi deorum O, alci priores partes Ci, iis triubendum puto T признаю для них, щоби не . . , alci multum (plus) plurimum t. Ci дуже . . . цінити, поважати кого, alci libentissime Ci бути кому до уподоби, in vulgus t. Ci годити всім. 2. приписувати, id virtuti C, ordini publicanorum liberalissime Ci вельми сприяти. 3. по-, присвячувати, tempora rei p., tempus conviviis Ci.

tribus, ūs, f. третина триби, пізн. β) відділ народу, ділянця, повіт; було 26 t. rusticae і 4. urbanae, tribū movere Ci виключити з. γ) голоси (повіту), tribum Papiriam (unam) ferre Ci L дістати голос від П. триби; *metaph.* grammaticas t. ambire H добивати ся голосів граматиків.

tribūtārius, 3. (tribūtum) податковий, tabellae Ci списки обіцяних подарунків.

tribūtim, *adv.* по трибам, по повітам Ci.

tribūtio, ōnis, f. (tribuere) по-, розділ Ci.

tribūtus, 3. (P Adi. до tribuere) α) поділений по трибам, повітовий, t. comitia L. β) породілюваний на триби; *subst.* **tribūtum,** i, n. 1. (воєнний, наложений по повітам) податок, поголовщина, воєнна дань, дач(к)а, populo t. indicere L наложити на него, ex tributo Ci з податків. 2. данина, Siculorum Ci, gentium T десятина, Cotini tributa patiuntur T дають накладати на себе; *poët.* arbor fert tributa O родить, lamentabile O Мінотаврови пожертвовані діти.

trīcae, ārum, f. ‚трихи та мнихи', прикрощі, грижі, клопоти Ci.

trīcēni, ae, a. по три(д)цять, тридесять Ci T.

tri-ceps, cipitis (caput) триголовий Ci O.

trīcē(n)simus, 3. trīgēsimus 3. три(д)цятий, t. annum agens L в 30. році; *subst.* **trīcēsima,** ae, f. (*sc.* dies) 30. днина (у жидів) = sabbata, шабас H.

trichila, ae, f. бесїдка, холодок C.

triciē(n)s, *adv.* три(д)цять раз, aeris t. Ci 3,000.000.

triclīnium, ii, n. α) софа на 3 особи Ci. β) їдальня Ci Ph.

trīcor, 1. (trīcae) вагати ся, гаяти ся Ph.

tri-corporis, umbrae, forma V трьохтелеса тїнь Геріона (= з трьома тїлами).

trīcuspis, idis, тризубий, telum O тризубець.

tri-dens, tis. I. *adi.* тризубий, rostrum V триклювий. II. *subst.* m. (*abl.* e, i) тризубець, трійчак, (каблї) V.

tridenti-fer, tridenti-ger, 3. каблоносний, з тризубцем O = Нептун.

trīduum, i, n. триднь, три дни, тридневка C.

triennia, ium, n. (*sc.* sacra) свято Бакха (що третього року) O.

tri-ennium, ii, n. три роки, трьохлїте Ci C.

triens, tis, m. α) третина, heres ex triente Ci наслїдник третини. β) трояк = ⅓ aca = 4 сотики Ci L.

trientābulum, i, n. відшкодоване за третину L.

triērarchus, i, m. начальник трилавочника Ci T.

triēris, is, f. тріера, (тривесельний) трилавочний корабель з 3 рядами лавок (бесе́док) для гребців.

trietēris, idis, f. трьохлїте, (инодї) дволїте; **trietēricus,** 3. що три роки, sacra Bacchi O V.

tri-fāriam, *adv.* на трьох місцях, на три части, з трьох боків L.

tri-faux, icis, (fauces) з трох пащів V.

tri-fidus, 3. (findere) тричи роздїлений, троєм (розщібаний), flamma O трикінчаста, триязика.

tri-formis, e, триобразий, троїстий, diva O H = Luna-Diana-Hecate, regnum O земля, небо, море.

tri-geminus, 3. α) трійнят, filii L трійнята, porta L з трьома луками, spolia L знята з трійнят, canis триголовий.

trīgintā, три(д)цять.

trigōn, ōnis, m. трикутник, тройни́к (опуки) H.

tri-lībris, e, (lībra) трифунтовий H.

tri-linguis, e, (lingua) триязик(ов)ий H.

tri-lix, līcis (līcium) сучений в три нитцї, тридротовий, lorica V сутозлатий.

tri-mē(n)stris, e, тримісячний N.

tri-metrus, 3. триміровий, шестистопний; *subst.* **trimetrus, trimeter**, tri, m. тріметер, iambei H сенари.

trīmus, 3. тризимовий, трилїтний H.

Trinacria = Сицилїя V O.

trīni, гл. trīnus.

tri-nōdis, e, (nōdus) триколїнний, clava O сукувата.

tri-nummus, i, n. три аси, трояк Pl.

trīnus, 3. (tria) звич. *pl.* **trīni**, ae, a, по три, по троє; але при *pl. tantum* три, t. castra L in t. annalibus L у трьох ан., nomina O усї три, t. nundinae що має по три торгові дни; в *gen.* **trīnūm nundinūm**, *sc.* tempus тритижневий час, себто 17—23 днїв, t. promulgatio Ci речинець на 3 тижнї.

trio, ōnis, m. (terere) α) віл до молочення. β) медведиця, віз в громадї звізд O V.

tri-partītus, tri-pertītus, 3. на три части подїлений Ci T; *abl. n. adv.* **tripartītō, tripertītō**, на три части, в трьох віддїлах (лавах), з трьох боків, t. dividere L C Ci на троє дїлити.

tri-pedālis, e, (pes) триступневий (= на метер) L.

tri-pes, pedis, (pes) триногий, триніжний H L.

tri-plex, plicis, (plicāre) α) трискладовий, троїстий, тройча(с)тий, codicilli Ci з трьох табличок, robur et aes H три шари крицї. β) по-, трійний, трояк(ов)ий, трикратний, тройча(с)тий, ratio philosophandi Ci (етика, фізика, діялєктика), forma O (Cerberus і Geryones), regnum O (земля, небо, підземеле), cuspis O тризубець, gens V триплемінний; *subst.* n. три рази більша часть, t. equitis L. 2. три разом, троєм, троїстий, deae (= Parcae; Diana, Luna, Hecate) O, Minyēides O три сестрі M.

triplus, 3. потрійний, трикратний, **triplum**, i, n. у троє, троє́м Ci.

tripudio, āre. α) танцювати третяка, трояна́ O *occ.* β) танцювати воєнного (танця) Hispani L. γ) (з радости) підскакувати, (надмірно) радїти, ликувати Ci.

tri-pudium, ii, n. α) трикрокий воєнний танець, ire cum t. L бити воєнного трояна́, третяка. β) воєнний танець, Gallorum L. γ) добрий знак, solistimum Ci L коли пророчі кури (pulli) так хапчиво їли, що їм аж корм випадав з дзюбів.

tri-pūs, podis, m. α) триніжний котел, таган. β) триніжник Пітиї, tripodas sentis V віщуєш мов віща Пітия, mittitur ad tripodas O до дельфійської пророчнї.

trī-quetrus, 3. трикутний, tellus H = Sicilia.

tri-rēmis, ē, (тривесельний) трилавочний, t. versu V з трьома рядами лавок (бесе́док). **trirēmis**, is, f. (тривесельник) трилавочник Ci.

trīs, гл. trēs.

tristiculus, 3. сумненький, маркотний Ci.

tristis, e, I. α) зловістний, небезпечний, грізний, погибельний, exta sine capite Ci T morbus O V unda H (= Styx), dies Ci нещасна, Hyades, Orion H (дощевий), medicamen O шкідний; *subst.* n. triste lupus stabulis V пострахом; *acc. adv.* resonare triste H. β) 1. непривітний, суворий, прикрий, строгий, поважний, iudex Ci. 2. понурий, похмур(н)ий, сердитий, гнївний, лютий, navita (= Charon) V irae V H. γ) відразливий, sucus V терпкий. II. сумовитий, сумний, смутний, засумований, зажурений, журний, скорб(от)ний, funera V, dona V послїдні дари.

tristitia, ae, f. I. α) непривітне (суворе) поступованє, tristitiae (гнїву) causa O. β) суворість, строгість, прикрість, simulata, rei Ci, temporum Ci лихолїтє. II. сум, смуток, журба, скорбота, гризота, печаль S H Ci.

tri-sulcus, 3. триборозний; обр. триязикий, трикінчастий O.

trit-avus, i, m. пращур, прапрадїд Pl.

trīticeus, 3. пшенишний, messis V.

trīticum, i, n. (змолочена) пшениця Ci.

trītūra, ae, f. (terere) тертє, се-бто молотьба, гарманування V.

trītus, 3. (P Ädi. до terere) α) у-, тертий, papaver O; *occ.* над-, стертий, Appia O уторована, гладка, via O L удоптана, у-

їхана. β) вправний, aures Ci тонкий слух. γ) часто уживаний, звичайний, proverbium Ci iter Ci = spatium O (битий) шлях, тор.

trītūs, ūs, m. (terere) тертє, триття́ Ci.

triumphālis, e, (triumphus) триюмфальний, porta Ci imagines H погрудє триюмфаторів; **triumphālia,** ium, n. T відзнаки триюмфатора, senex L O що доступив чести триюмфу.

triumpho, 1. α) триюмфувати, обходити триумф, їхати торжественним походом, торжествувати в триюмфі, Numantius Ci за побіду над H., de alqo; ex urbe Ci triumphantes equi O у триюмфальної колісниці. β) (*trans.*) триюмфувати над, побіджати, triumphatus orbis O поконаний; *occ.* з-добувати, aurum O. γ) радувати ся, ликувати, gaudio Ci радїти, in re Ci de vate O.

triumphus, i, m. α) похід побідного війська на Капітоль, торжественний вїзд до Риму, deportare t. ex provincia Ci N віднести тр. за побіду над пр., t. agere N Ci триюмфувати ізза побіди, t. de classe Ci, ex Etruria L над; з *gen.:* pugnae Ci ізза п. β) триюмф = побіда, repulsam . . . t. ducere Ci вважати за перемогу.

trium-vir, viri, m. учасник комісиї трьох; *pl.* **trium-viri,** *gen.*-ōrum, (-ūm) m. тріумвіри, комісия трьох. I. звичайні уряди: III viri. 1. capitales Ci L назирателї вязниць і виконаня смертної кари. 2. carceris, lautumiarum L тюремники. 3. nocturni L начальники полїциї і пожарної сторожі. 4. auro argento aeri flando feriundo Ci державні монетники. II. як надзвичайні уряди з *dat. gerundii:* 1. coloniae deducendae L S для оселеня. 2. agro dando = agrarii L для надїлу землї. 3. epulones при ludi magni L Ci орударі игрищ. 4. mensarii L банкова комісия для уладнаня довгів. 5. militibus conscribendis L затяжна комісия. 6. rei publicae constituendae для перестрою держави (= Antonius, Octavianus, Lepidus L N).

triumvirālis, e, тріумвірський, flagella H (III virium capitalium), supplicium T задушенє.

triumvirātus, ūs, m. гідність члена тріумвірату, тріумвірат L.

trivius, 3. три-, роздоріжний, перехрестний, розхідний. 1. lacus Triviae V = Діяни. 2. **trivium,** ii, n. роздороже, перехрестє, розпутє, adripere maledictum ex trivio Ci з дороги, вулиці.

trochaeus, i, m. α) трохей (– ◡) Ci. β) трібрах ◡ ◡ ◡ Ci.

trochus, i, m. (желїзний) обруч до гри, ігра в обручі O.

trōglodytae, ārum, m. мешканцї печер, печерники Ci Cu.

tropaeum, i, n. знак утечі. α) побідний стовп, (камінний) памятник, n. з каміня, in basi tropaeorum inscribere Ci. β) побіда, перемога, Salaminium Ci. γ) знамено, ознака Ci O Pr.

trucīdātio, ōnis, f. заріз, різанина, забиванє, вигубленє, pecorum L, civium Ci.

tru-cīdo, 1. α) (люто) за-, різати, зарубати, за-, убивати, pueros H, pisces H заїдати. β) до ноги витинати, вирізати у пень, вирубувати, legiones T. γ) запропащати, по-, з-, ви-, нищити, губити, plebem fenore L висисати, alqm (verbis) Ci з-, ганьбити.

truculentia, ae, f. дикість, непривітність, caeli T суворе підсонє.

truc-ulentus, 3. (до trux) дикий, непривітний, суворий, voces T; *adv.* spectat truculenta O грізно.

trudis, is, f. желїзний друк, ж. підойма T.

trūdo, 3. trūsi, trūsus. α) тручати, пхати, (силоміць) гнати, alqm in paludem T, apros H тровити, glaciem flumina V пускають ріки, йде крига, montem V від-, стручувати. β) про ростини: пускати, пробивати ся, сходити, pampinus gemmas V пукає, бростить ся; *metaph.* натискати, тиснути на, до, напирати на, гнати, truditur dies die H днина днину доганяє, alqm in comitia Ci у(ві)пхати до.

trūgōnus, i, m. колюча ра́я (рід риби) Pl.

trulla, ae, f. α) ківшик, черпак, Campana H глиняний, gemmea Ci з самоцвітами. β) жарівка, сковорода́, trullis ignem portare L.

trunco, 1. (truncus) α) обрізувати, обтинати, olus foliis O оббирати листє, чистити, statuas L нищити. β) калїчити, corpus T, alqm vi T обезвічити, забити.

truncus, 3. α) обрубаний, обтятий, обчімханий, pinus V. β) покалїчений чого, corpus Cu T ту́луб, frons O однороге, tela V поломлені, urbs L безлюдне; *poët.* з *gen.* pedum V безногий.

truncus, i, m. α) пень, сто́вбур, arborum C L V t. et robur V дубова колода, induti armis V в трофеях, truncum (aegritudinis) evertere Ci цїлком вилїчити. β) ту́луб, каді(в)б, ingens V recto t. se attollere t. O у пень стати = випросту-

вати ся. γ) (згірдно) пень = штурпак, коло́да, t. atque stipes Ci.

trutina, ae, f. вага, міра H.

trux, trucis, *abl.*-e, *poët.*-i, дикий, прикрий, шорсткий, упертий, напрасний, грізний, лютий, лиш *metaph.* cantus L T, oculi Ci грізні, orator L завзятий, sententia L сувора, eurus O рвачкий, pelagus H бурне.

tū, tuī, tibi, tē, tē, ти (*pron. person.*) *pl.* vos, vestrum; *ellipt.*-ично: quid tu vir optime (*sc.* dicis) Ci; ecce tibi consul Ci отто менї к. 1. скріплене tūte; з ne: tune; з met: tibimet, vosmet Ci L; *gen.* tis = tui; *acc. abl.* ted Pl.

tūba, ae, f. (проста лійкувата) труба, сурма, бойова жоломія; (*opp.* lituus, ріжок для кінноти), tubā canere T трубити, tubae cantus T суремний згук.

tūber, eris, n. (tūmere) α) наріст, ґуля, горб, боляк H.

tubi-cen, cinis, m. трубач, сурмач L V.

tubi-lustrium, ii, n. (lustrāre) празник освяти труб O.

tubus, i, m. (водопровідна) рура.

tueor, tuērī, tuitus. α) глядїти на, оглядати, дивити ся на; *absol.*, з *obl.:* naturam Ci transversa (*adv.*) tuens V зизоокий. β) уважати на, пильнувати, берегти, beneficium Ci тямити на; *occ.* 1. на-, доглядати, praedia Ci. 2. щити́ти, заслонювати, боронити, захищати, fines C Ci, nostra adversus vim Ci, eos a re Ci reos O заступати, mediam aciem L держати. 3. (в добрім станї) держати, officia = munus Ci сповняти. 4. держати ся чого, заховувати, legem Ci. 5. удержувати, живити, copias Ci, se ac suos L, comitatum T.

tugurium, ii, n. хатка, хижа, юрта, колиба, сала́ш V S.

tuitio, ōnis, f. охорона, захист, sui Ci само(о)борона.

tulliānum, i, n. α) керниця. β) підземна вязниця S.

tum, I. *adv.* α) тодї. β) потім, відтак. γ) опісля, далї. II. як *coniunctio:* α) потім, primum . . . tum Ci C primum . . . deinde . . . tum . . . (в третє) . . . postremo: tum, tum . . . tum, раз . . . раз, а потім. β) tum . . . tum, і . . . і не лише . . . але також, то . . . то, і . . . а особливо, головно-ж, cum . . . tum, як . . . так, коли лиш . . . то, tum demum аж тодї, вкінци, наконець, tum ipsum саме тодї, оттодї.

tume-facio, 3. fēci, *pass.* tume-fīo, fieri, factus на-, здувати, tumefactus pontus O розбурхане.

tumeo, 2. α) на-, здувати ся, о-, на-, спухати, набрякати, бубнїти; *absol.* pedes tumentes V опухлі, a vento V; *acc. graec.* anguis colla tumens V з набряклим отрутою гребінем, in palmite gemma O бростить ся, terrae V пухнїє, Cicero tumens T високопарний. β) дути ся, надувати ся чим, гордувати, пишати ся чим, Nero serie T низкою (царів), laudis amore H честилюбєм. γ) гнївати ся, сердити ся, лютити ся, animus irā L, rabie corda V накипає, tumentem fatigat T роздраженого. δ) бути неспокійним, бурити ся, unda O, Galliae T bella O готові вибухнути.

tumesco, 3. ui, (*incoh.* до tumēre) α) на-, здувати ся, набрякати, за-, о-, напухати, бубнявіти, vulnera T. β) заворушувати ся, бурити ся, freta ventis O = maria V розіграли ся води; *occ.* вибухати, bella V.

tumidus, 3., *adv.* ē α) надутий, на-, -о, спухлий, набряклий, terra T бубнява, грузька, Nilus H підбулий, розливчастий, sermones H L високопарні. β) розбурханий, aequor O V бур(х)ливе, eurus O (auster V) рвачкий, cor H накипіле, роздражнене, cor ex irā V сердите. γ) надутий = бутний, гордий, пихатий, spiritus T честилюбність; з *abl.* successū O гордий успіхом.

tumor, ōris, m. α) опух, пухл(ят)ина, набряклість, oculorum Ci напухлі, manus in tumore est Ci спухла: обр. loci O бурта, горбок. β) заворушенє, роздражненє, гнїв, усе́рдє, animi Ci. γ) надутість, пихатість, бута, intempestivi O невчасні гордощі.

tumulo, 1. висипувати могилу над ким, погрібати, хоронити, alqm O.

tumulōsus, 3. горбастий, locus S горбовина.

tumultuārius, 3. α) на борзї зібраний, скоро згуртований, milites L, cohortes T; поквапно зроблений, тимчасов(н)ий, pugna L безладна, dux L скоро обраний.

tumultuātio, ōnis, f. галас, крикнява, не(с)покій, гамір, гам, гомін L.

tumultuor, 1. непокоїти ся, галасувати, кричати, гомонїти; *absol.*, milites Ci бунтують ся; *pass.* tumultuatur L C настає не(с)покій, рухають ся, cum Gallis L борикано ся; обр. tumultuantem de gradu deici Ci збентежити ся.

tumultuōsus, 3., *adv.* ē, α) неспокійний, розбурханий, бур(х)ливий, крикливий, contio Ci галасливе, pugna L завзята,

аж кипить. β) in otio t. sunt L колотять супокій.

tumultus, ūs, (i) m. (tumēre) α) з(а)ворушенє (в природї) ruens tumultu H, Orionis буря, aetheris O грім; *occ.* β) рухавка, розрух, ворохобня, повстанє, бунт, t. movere, conflare Ci бунтувати, decernere Ci оповістити (про) бунт, затягати загальне узброєнє. γ) пере-, с-, полох, неспокій, заколот, струс, буча, метушня, замішанє, verborum T крик, галас, miseri mentis H скорботні серця хвилї, t. turbante V підчас заколоту, stomacho t. ferre H спорунтати жолудок, vestri H крúкнява.

tumulus, i, m. (tumēre) α) бýгор, бурта, узгірє, горбок, сугорб, шпильок, arenae O зáпісоч; *occ.* β) копець, могила, курган, Achillis Ci (mortuum) tumulo dare, componere O похоронити, погрібати, alci t. struere T (constituere V) ви-сипати, tumuli aggere composito V висипавши висóку могилу.

tunc, *adv.* α) тодї, як раз, тодї, в той час. β) відтак, потім, далї; рідко при вичислюваню, cum . . . tunc = cum . . . tum Ci.

tundo, 3. tutudi, tūsus (tunsus) товк(а)ти, тручати, ударяти, по-, строщити, бити, oculos Ci вибивати, pede terram H витупувати, tunsae fruges V молочені, assiduis vocibus tunditur V налягають на него.

tunica, ae, f. сорочка з короткими рукавами, чехлик, тунїка, t. propior pallio Pl ‚сорочка близша кожуха'; *poët.* gemmae (очка, брунькы) rumpunt tunicas V лýпинку.

tunicātus, 3. в тунїцї, в сорочцї, populus (popellus) H T лиш в полотнянцї = бідний.

tunicula, (tunicla), āe, f. сорочечка Ci.

tūrārius, 3. ладановий, vicus (VIII повіт) в Римі L.

turba, ae, f. заколот, замішанє, неспокій, метушня, мутва, струс, крик. β) глотá, тиск, сýтолоч, fugientium L urgens L натовп, t. ac seditiones Ci чвари і розрухи. γ) *occ.* (людий) товпа, вáлява, валка, гурма, нарід, мир, люди; linigera O гурт жерцїв, ducum V дружúна, Latonae O купочка, дїт(к)и, mea L мої люди, nos duo t. sumus O ми є увесь люд, ruit O (effusa V) валить, висапала ся, celeberrima comitum O окружена численним гуртом (*sc.* Нїоба). 2. згірдно: (= vulgus) товпа, чернь, юрбá, militaris L жовнїрство. 3. множество, купа, сила, canum O псярня, volucrum O ключ.

turbāmentum, i, n. (turbāre) средство заворушеня, заколоту T.

turbātio, ōnis, f. замішанє, заколот, нелад, непорядок L.

turbātor, ōris, m. колотник, киринник, бунтар; усобник; з *gen. obi.* belli L до війни.

turbātus, 3. *adv.* ē, (P Adi до turbāre) заколочений, за-, помішаний, aqua H кала-мутна, capilli O розкудлане, ventis carmina T порозвіяні пророчі листочки, mare L бурне, voluntates Ci неясні; з *abl.* oculis ac mente L засліплений і запаморочений, Pallas V розлючена.

turbidus, 3., *adv.* ē, α) заколочений, замішаний, coma O розкудлане; *occ.* 1. кала-, мутний, бур(х)ливий, aqua Ci, pulvis V темна курява, Hermus auro V золотоносний. 2. бурний, tempestas Ci буря, freta O розбурхане, imber V навальний. β) збентежений, зароплений, затрівожений, Aruns V; з *locat.* animi T в серцї. γ) зворушений, роздражнений, напрасний, sic t. infit V. δ) бурливий = неспокійний, in t. rebus Ci підчас розрухів, t. tempore Ci N = *subst.* in turbido T L. ε) бунтарський, ingenium T.

turbineus, 3. кружляючий, vertex O.

turbo, inis, m. α) круг, коло, крутїж, turbine crescit ab imo O шúршає, piceus V (клуб) диму, turbine venti confligunt, perflant V крутькóм напирають, вiють, turbine saxi V з розмахом киненої каменюки, ad terram turbine fertur V поточив ся на. β) вертїлка, дзиґа, volitans V, t. solvere H чарівний прилад. γ) вихор, туча, ater turbine circumdata rapta est in . . . O була схоплена вітром і завіяна до . . , pacis Ci колотник миру. δ) буря = буча, заколот, мутва, rei p. Ci розрухи, mentis O зворушенє.

turbo, 1. α) за-, колотити, за-, непокоїти, спричиняти заколот, замішанє, мішати, бунтувати, ferae Ci киринять, equites L счинили нелад, turbans tumultus V мутва; неособово: turbatur castris V настав заколот, in Hispania S зворохобили ся; *poët.:* ostia V пінить ся, неспокійний; з нутр. *obi.:* ne quid turbes Ci Aristoteles multa Ci мішає; *trans.* β) підбурювати, збуряти, мішати з зовн. *obi.:* turbati capilli O розпатлане; з *acc. graec.* turbata capillos O розкудлана; *occ.* 1. бурити, розбурхати, aëra et aequor O. 2. кала-мутити, fontem O aqua limo turbata H заболочена. 3. полохати, apros, cycnos V. γ) пере-, мішати, нарушати, folia, foedera V, spem L відбирати; *occ.* 1. заторопити, за(па)морочити, затрівожити, бентежити, лякати, баламутити,

animos V Cu, ora turbata V; *pass.* з *abl.* imagine O; з *acc. gr.* mentem dolore V завдати горя. 2. полошити, equos Cu O V.

turbulentus, 3., *adv.* ē, (enter) неспокійний, aestas Ci бурне, tempus Ci бурливий, aqua Ph мутна, animus Ci збентежений, tribuni Ci колотники, non turbulente Ci не показуючи свого замішаня.

turdus, i, m. кіс, дрізд H.

tūreus, 3. (tūs) ладановий, кадильний, dona V кадило, virga V ладановий кущ.

turgeo, ēre, набрякати, бути о-, напухлим, надутим, повним, frumenta V набрякають, herba O сочиста, grandia H говорить високопарно.

turgesco, 3. tursi. α) набряк(ну)ти, на-, опухати, на-, опухнути, semen O ramus O бростить ся. β) бурити ся, роздражнювати ся, animus Ci cor iris Ci гнївом накипає.

turgidulus, 3. трохи опухлий Ca.

turgidus, 3. на-, об-, за-, опухлий, на-, здутий, semina O набряклі, mare H бурливе, fluvii nive H розіграні, Alpinus H чванливий.

tūribulum, i, n. кадильниця Ci.

tūri-cremus, 3. (tūra cremans) палючий ладан, кадильний, O V.

tūri-fer, fera, ferum (tūra-ferens) ладаноносний O.

tūri-legus, (tūra legens) збираючий ладан O.

turma, ae, f. α) турма = віддїл (загін) кінноти = 10. часть від ala = 30 мужа, t. equitum C H швадрон, ро(в)та. β) товпа, юрба, ватага, гурт, Gallia O жерці Ізиди, feminea O Амазонок.

turmālis, e, належний до загóну, швадрону; *subst.* **turmāles,** ium, m. (*sc.* equites) верховики швадрону, ротники L.

turmātim, *adv.* віддїлами, загонами, швадронами C.

turpiculus, 3. (*dem.* до turpis) поганенький Ci.

turpi-ficātus, 3. (turpis, factus) з'огиджений, animus Ci омерзїлий, зледащілий.

turpis, e, *adv.* iter, поганий, гидкий, бридкий, шпетний, scabies V огида. β) мерзéнний, ганьбний, сороміцький, стидний, fuga Ci, homo Ci мерзéник, vir H різанець; *occ.* огидливий, негожий, необичайний, непутящий, підлий, обридливий, amor Ci; *subst.* **turpe,** is, n. огидність, ганьба, стид, сором Ci.

turpitūdo, inis, f. α) поганий вид, бридкість, гидкість, гидота, corporis Ci. β) підлість, ганебність, studiorum Ci; *occ.* необичайність, грубість, обида, necessaria Ci сором.

turpo, 1. о-, с-, поганити, шпетити, огидити, capillos V каляти.

turri-ger, gera, gerum, (turres gerens) вежоносний V O.

turris, is, *acc.*-im (em), f. α) замок, палата, двір, терем, regum H, Hannibalis L, *occ.* β) вежа, башта, аёnea, celsae H. 1. голубник O. 2. охоронна башта, castrorum C. 3. подвижна обляжна башта, ‚гуляй-городина' C L.

turrītus, 3. α) вежастий, обставлений баштами, puppes V. β) прикрашений муровидними вежечками, призобблений вежастою короною, mater V. γ) височезний, scopuli V.

turtur, uris, m. туркавка, горлиця V.

tūs, (thūs), tūris, n. ладан, кадило, tria O ладанові зеренця, mascula V найлїпший ладан.

tussio, īre, кашляти H.

tussis, is, *acc,* im, f. кашель V.

tūtāmentum, i, n. *poët.* **tūtāmen,** inis, n. средство забезпеки, захисту, обережка, оберега, защита, захист, nix operibus t. fuit L захищав їх.

tū-te, скріплене tū гл. tū.

tūtēla, ae, f. (tuēri) α) удержанє, sumptuosa Pl. β) охорона, оборона, о-, забезпека, защита, захист, надзір, бережінє, оберега, sit in eius t. Gallia Ci; *occ.* опіка, опікунство, in suam t. venire Ci стати повнолїтним, t. gerere L опікувати ся. β) обр. надзиратель, оборонець, охоронець, заступник, защитник, Italiae (Augustus) L, rerum mearum (Maecenas) H templi O покровитель. γ) милованець, піклованець, deae H t. nostrae eos ducere L вважати за наших піклованців, як повірених нашій опіці; *occ.* маєток малолїтка, legitima Ci.

tūticus, гл. medix.

tūtō, гл. tūtus.

tūtor, ōris, m. (tueri) α) покровитель, защитник, заступник, захистник, оборонець, finium H annui (консули). β) опікун, піклувальник, pupilli Ci.

tūtor, 1. (*frequ.* до tuēri) α) щитúти, захищати, о-, забезпечати, охороняти, боронити, заступати, берегти, стерегти, пильнувати, caput Ci заслонити, urbem muris L укріпити, se vallo adversus hostes L, contra copias T ab ira L; *occ.* держати, castra cohortibus Ci partes H держати ся в ролї. β) усувати, відпирати, відвертати, pericula L.

tūtus, 3. (P Adi. до tuēri) α) захищений, заступлений, затишний, за-, обезпечений,

urbes Ci укріплені, mens male t. H розстроєний ум, t. praebere L захищати; з *abl.* moenibus Ci, a periculis C перед, від, на, ad ictus L проти, на. β) безпечний, певен, певний, iter CH; *subst.* **tūtum**, i, n. захист, in tuto esse Ci бути безпечним; *pl.* tuta petens O безпечне місце, t. et praesentia T теперішна безпечність: *abl. adv.* **tūtō**, певне, безпечно, t. venire Ci, tuto ab (перед) incursu Ci. γ) *poët.* обережний, осторожний, consilia L serpit t. humi H безжурно.

tuus, 3. (від tu) твій, (свій) *subiect*-ивно: imago avi tui Ci; рідко предметово: desiderio tuo (= desiderio tui) Ci за тобою; *subst.* te orant tui Ci твої люди, tibi reddo tuum (tua) Ci твоє майно, educ tuos Ci своїх друзяків, in tuo pedem ponere Ci на твою землю, tuā . . . interest Ci тобі на тім залежить, pugnasti loco non tuo L на непригожім для тебе місці.

tympanum, i, n. тимпан, тамбурок, тарабанчик, t. concire H бубнити; обр. trivēre tympana V точили колесо без шпиць.

tȳphōn, ōnis, m. вихор O.

tyranni-cīda, ae, m. убійник самодержавця T.

tyrannicus, 3., *adv.* e, самовластний, -держ(ав)ний, жорстокий Ci.

tyrannis, idis, f. α) самовлада, державство ON. β) жорстоке і самовладне правління, t. exhaurire L твій обшир.

tyrannus, i, m. α) володар = самовладник, -дéрж(ав)ець, dextra tyranni V князя (Енея), amnium O = Neptunus, Nomadum V шах; *occ.* β) (неправий) самозванець, деспот, in barbaria Ci; обр. in eum t. sunt Ci мучать его.

Бібліотека Учеників УКР. ІНСТИТУТА В ПЕРЕМИШЛІ

U.

ūber, eris, n. α) вимя, дійка, ссочка, груди; звич. *pl.* distenta H повні, u. praebere O admovere V давати ссати, ducere O ссати; обр. β) жизність, родючість, agri V = fertilis ubere campus V хлібодайне поле, glebae V родюча земля; *concret.* жизне (уродливе) поле, in denso u. V на ниві.

ūber, eris, (*adv.* ūberius, ūberrimē) α) видатний, урожайний, уродливий, жизний, (сивний) agri CiL хлібодайні, solum T родюча, campus Ci хлібне; *poët.* з *abl.* arbor u. pomis O рясненьке, spica Ci зернистий, рясністий. β) багатий (на, в що), засібний в що, повний, aetas O буйний, rivus H многоводні, uberius flere Ci заливати ся рясніїшими сльозами; з *gen.*: lactis rivi H молоком пливучі; звич. *abl.* rē Ci; *occ.* подрібний, докладний, quid uberius, quam . . . dicere? Ci що надає ся більше, як . . .? in dicendo Ci промовистий, orator Ci проречистий, ingenium OCi талановитість.

ūbertās, tātis, f. α) повнота вимя, mammarum Ci повне вимя. β) видатливість, жизність, родючість, буйність, ряс(н)ота, agrorum Ci virtutis Ci плоди її. γ) богатство, достаток, багатий запас, многосторонність, множество, сила; з *gen. obi.*: ingenii Ci талановитість; з *praep.* in re Ci; *occ.* in eo u. est Ci він промовистий, проречистий.

ubī, *adv.* I. *interrog.* де? ubi legati? Ci; з *gen. parti.*: ubinam gentium Ci = terrarum L? серед яких народів? де-ж на світї, де-ж властиво? II. α) *relat*-ивно з ibi там . . . де?; заступає часто *relat.* з *praep.*: societas, ubi Ci в якій . . ., nec quisquam fuit, ubi . . . Ci що у него . . .; *occ.* ubi est Ci подекуди; **ubiubi**, де-б і не був, де небудь, з *coni. potent.* CiL. β) *coniunctio* про час: коли, як; з *praes. hist.* або *fut. exact.* γ) про одноразову подію: скоро лиш, скоро йно з *ind. perf.*; Ci так само ubi primum скоро тільки, скоро лиш; з *ind. perf.* або *praes. hist.* Ci. 2. про повторену подію: кождого разу як, все коли, завсїди як; з *ind. (coni.)* ppf. Ci.

ubi-cum-que, (ubicunque) α) де коли, sic felix, u. mavis H. β) денебудь, де лиш, аби-де, де-хоч, всюди Ci; *indef.* malum est u. (locorum *sc.* esse potest) H по всїх усюдах, усюди; з *gen. part.* u. terrarum et gentium Ci на цїлім світї і де-небудь між людьми.

ubi-nam, гл. ubi I.

ubi-quā-que, денебудь OL.

ubī-que, (= et ubi) *adv.* α) і де, в зал. подв. питанях стоїть на другім місци, (enumero) quantum nohae sit u. O кільки де є. β) *relativ.* а де, і де; про час: і коли, а коли, де лиш коли H. γ) денебудь, де лиш, (на другім місци), omnes

qui u. sunt Ci всї, де-б вони й не були, які де лиш є. quod u. erit, auferret Ci він забере, де лиш що буде (звсїгди), quidquid u. H де що небудь. δ) всюди, повсюдно, по всїх усюдах, скрізь HV.

ubiubi, хоч де, гл. ubi.

ubi-vīs, де хоч, по всїх усюдах, повсюдно, усюди, скрізь CiH.

ūdus, 3. вохкий, вільгий, мокрий, argilla H мягка, oculi O засльозені, lora H намочені, apium H сочистий, pomaria rivis H зрошені.

ulcero, 1. ятрити, роз'ятрювати, ulceratus Ci покритий чиряками (боляками), u. iecur H краяти серце.

ulcerōsus, 3. ятристий, чирякуватий, iecur H наболїле серце.

ulciscor, 3. ultus α) на кім мстити ся за що, пімстити ся на кім за що, ulciscendi sui tempus Ci час пімсти. β) карати кого, eos pro scelere C rei p. inimicos Ci. γ) мстити ся за що на кім, словом кар(т)ати, inurias CN ultum ire iniurias S хотїти карати. δ) відомщати кому, що, відплачувати ся за, patrem Ci. ε) *pass.* відімстити, irae ultae L ultus parente (fem.) parentem O забивши маму за батька.

ulcus, ceris, n. чиряк, болячка, summum ulceris os V нориця, attingere Ci рану.

ūlīgo, ginis, f. вохкість, вільга, locus u. profundā T мокравина, uligines paludum T багнища.

ūllus, 3. (*gen.* ullīus, *dat.* ullī) α) *adi.* якийсь, який небудь; *adi.* α) si ullo modo potero Ci по змозї; з переченями: нїякий, neque ulla pictura est, quin . . . Ci а нема образу, щоби не . . . β) рідко *subst.* про особи: хтось, nec probante ullo nec vocante L коли нїхто анї не одобрив, анї не . . .; замість *n.* звич. ulla res CiCL.

ulmus, i, f. ільма, вяз, берест VO.

ūlna, ae, f. α) локоть, раменó. β) рука O. γ) міра (довжини), локоть, bis trium u. toga H на 6 ліктів (завдовжки)

ūlterior, us, *adv.* (*acc. n.*) ulterius. α) більше по тім боцї, тогобічний, Gallia Ci (= G. transalpina) заальпейська, Hispania Ci заебранська Еспанїя, u. ripa VCu заріче, забереже; *subst. n.* ulteriora T тогобічна країна; *occ.* більше віддалений, дальший, далї положений, abit ulterius O дальше. β) (часово) дальший = довший, більше, довше, ulterius ne tende odiis V; *occ.* давнїйший, старший, ulteriora mirari T минувше. γ) ступнево: до того ще, гірше, більше, rogabat ulterius iusto O більше як годило ся.

ultimus, 3. α) місцево, що найдальший, крайний, послїдний, u. circulus O бігунове пасмо, luna u. a coelo est Ci найбільше віддалений, u. terrae NCi окраїна, coelum u. mundi est Ci = ora H край світа; *subst. n.* ultima signant V мету, ultima stagni O береги, usque ad u. fines Ci аж до виходу із границь, in u. Phrigia Ci на окраїнах Фр. u. Celtiberia Ci закуток К-риї. β) часово: найстарший, найдавнїйший, antiquitas Ci колишня давнина, sanguinis auctor V перший; *occ.* останнїй, послїдний, vota O послїдні обітницї, ultima expectare Ci найновійші подїї, ultimum orationis L кінець єї; *adv.* ad ultimum L в кінци, навпослїд, ultimum domus visuri L в останнє: ступнево; крайний, найбільший, найвисший, найгірший, supplicium C кара смерти, spes L одинока; *subst. n. sg.* і *pl.* крайність, найгірше, u. pati зазнати (потерпіти) L O Cu, ultimum inopiae L найбільша біда, in u. decertare O до загину, ad u. demens L цїлком безглуздий; *occ.* найнизший, laus H = ultima laudum L найнизший ступінь хвали.

ultio, ōnis, f. пімста, відімщенє, відплата, (местна) кара, ultionis cupiditas T жада відомстити ся, u. ab alqo petere L CuT пімстити ся, брати пімсту на кім; з *gen. obi.* pudicitiae L; богиня пімсти T.

ultor, ōris, m. α) местний, караючий, dii T. β) местник, пімститель, каратель, Catilina Ci; з *gen. obi.* sceleris Ci.

I. ultrā, I. α) *adv.* поза, далї, дальше, тогобіч, поза тим, quid u. provehor V. β) (часово) довше, надалї, надальше, u. decipere L non ult., quam ut . . . T. γ) (що до числа і міри) далї, дальше, більше, ще, quid ultra? S що ще? δ) поза, за, з того (з тамтого) боку, nec citra nec u. O нї сюди, нї туди, cis Padum ultraque L сегобіч і тогобіч Паду. II. α) *praepos.* з *acc.* за, поза, тогобіч, за (по) той бік. з тамтого боку, на тім боцї, далї, pars u. Taurum est L; в запереч. реч.; nec. u. minas processum est L; з *abl. mensurae.:* milibus passuum duobus u. eum C 2000 кроків; рідко з *acc.* міри, u. Lissum milia passuum ti L; часто по *relat.:* fines, quos u. citraque nequit consistere rectum H поза і перед якими . . .; рідко по *subst.* Euphratem u. T. β) (часово) по, за, довше як), u. biennium T. γ) (про час і міру) більше як, чим, над верх, vires u. V над силу.

2. **ultrō,** *adv.* α) на (по) той бік, на другий бік, з того боку, туди, ultro et citro (ultro citro) Ci і тут і там, сюди й туди, сям . . . там, verba u. citroque habita Ci переговори, beneficia u. citroque data Ci посполу надїлені. β) надто, ще й, а ще до того, ще до того, ще й, крім того, навіть, ще більше, u. nihil O нїчого більше, u. offendit H ще більше, insector u. Ci ба навіть. γ) сам від себе, самохіть, добровільно, з власної волї, petere u. H ввічливо, u. regium sumpsit T несподївано.

ultrix, īcis, f. α) местна, караюча, Dirae V curae V грижі совісти. β) местниця, карателька, flamma V, палка мстивість.

ululа, ae, f. сова, пущик.

ululātus, ūs, m. витє, квилїнє, clamor et u. дикий крик, зойк, u. edere V голосити.

ululo, 1. α) вити, квилити, проквиляти, за-, с-, кричати, nymphae V голосять, aedes V загули́. β) *trans.* виючи за(в)зивати, Hecaten V.

ulva, ae, f. ситняг, рогіз, кугá, очерéт O.

umbilīcus, i, m. α) пупок, umbilico tenus aqua erat L по пояс. β) щирина, середина, осередок, нутро, Siciliae Ci. γ) кінець книжної палички, гал(оч)ка, сувій, carmen ad u. adducere H докінчити. δ) рід морського слимака Ci.

umbo, ōnis, m. (umbilīcus) α) щитова галка, пуклина щита, ґудз, clipei L regem umbone resupīnat L валить на землю. β) щит, umbonum crates V.

umbra, ae, f. α) темнота, темність, су-, темрява, тьма, multa V темна темрява, ad u. lucis H до смерку, u. dimovere V розвіяти; *pl.* imae (tristes, infernae) V глухі = підземні темноші, sagitta transilit umbras V темні хмари (*opp.* lumina V білий світ); обр. caecis se condit umbris V в самотний за́тишок, ut discussae umbrae et lux reddita menti V скоро розвіялась туга і він освінув. β) тїнь, cadunt de montibus V западають, in (sub) umbra V в за-, тїнку. γ) тїнь = подоба, призір, gloriae, iuris Ci tenues O відтїнки; *occ.* позір, притока, sub u. foederis L. 2. затїнок, затишок, захист, защита, оборона, auxilii L amicitiae Ci. 3. су-, покій, studia in u. educata T cedat u. soli Ci „мир боротьбі". 4. (налазливий) товариш, adducere umbras H галапасів, дармоїдів. δ) тїнь, холодо́к, тїняві ростини, u. falce premere V підтинати буйну зелень, inducere umbras V садити тїнисті дерева, sustinet u. V затїняючу галузку, u. tensoris H холодна стригарня. 2. тїнь = страхопуд, опудало, марево, при-, мара, equitis Ci hominum L tenuis V суєтна мара, vana V страховища, verae V віщ(ую ч)і снища; *occ.* 1. тїнь = дух (покійника), покійник, -ця, paternae V funeris V покійник, silentes V мерцїв, umbrarum rex O = Pluto. 2. звич. *pl.* підземелє, ire (fugere) sub umbras V умерти, imae V глиб підземного царства.

umbrāculum, i, n. α) холодо́к (парасоля), distenta O тїнясте верховітє. β) бесїдка, холодок, тїнок, texunt vites V. γ) затїнок, холодна саля, eruditorum Ci.

umbrāticus, 3. в затїнку, за́тишний Pl.

umbrātilis, e, α) в затїнку, затишний, vita Ci спокійненьке, doctrina Ci книжна, oratio Ci школярська.

umbri-fer, fera, ferum, тїнистий, тїнявий V Ci.

umbro, 1. затїняти, umbrata quercu tempora V замаєні дубиною виски.

umbrōsus, 3. (umbra) тїнистий, тїнявий, cavernae V темні.

ūmecto, ūmectus, ūmeo, ūmesco, umerus, ūmidus, ūmifer, ūmor, гл. hūmecto i, m. g.

um-quam, (un-quam), *adv.* коли, колись, деколи, раз. 1. в заперечних реч. sine ullā u. controversiā Ci нїколи без якої небудь суперечки. 2. в пит. реч. ecquis u. reus accusatus est? Ci (nemo). 3. в зал. пит., cedo quis u. cenarit Ci (nemo); в умовних реч.; si quando u. meminerunt L коли раз . . . 4. рідко в твердженях: nemo u. te placavit Ci нїхто нїколи не . . .

ūnā, *adv.* за-, разо́м, гуртом, гл. ōnus.

ūnanimitās, tātis, f. однодумність, згода, єдність L.

ūn-animus, 3. однодумний, згідний V L.

uncia, ae, f. ($\frac{1}{2}$ aca =) унция, heres ex u. Ci 12. паю.

unciārius, 3. що має дванайцяту часть: faenus L T = $\frac{1}{12}$ $\frac{0}{0}$ місячно = $1\frac{0}{0}$ річно.

uncinātus, 3. закарлючений, загнутий, corpora Ci карлючкуваті.

unctio, ōnis, f. намащуванє (натиранє) олїйком Ci.

unctor, ōris, m. маститель, мастїй Ci Pl.

unctūra, ae, f. намащуванє, намазуванє Ci.

unctus, 3. (P Adi до ungere) α) намащений, натертий масти́ом, cruore H кровю политий; *occ.* масткий, масний, товстий, carina V обсмолене. β) багатий, заможний (*opp.* sicus H), u. discedit Ci consuetudo loquendi Ci масткослова, масненька. γ) смачний, u. contigit H; *subst. n.* u. ponere H ласощі, смакощі.

uncus, i, m. карлю(ч)ка, скоба, козулька, ferreus L; *осс.* гак, (катівський) раліць, impactus Ci servus H Ci.

uncus, 3. закарлючений, закривлений, загнутий, dens V O зáзубець; *осс.* карлючкуватий, коліжкуватий, кривий, aera O вудка, pedes V пазуристі; *Enallage:* ancora u. morsu V якірний зáзубець.

unda, ae, f. α) вода, вóди, in u. mediis O серед русла, ferventes O кúпень, окріп, liquidae O повінь; *осс.* море, u. Sicula, Maura H Trinacria V. β) хвиля (филя), брижа, (нурт, бурун), u. sepervenit undam H доганяє, u. fumus agit V дим клубоче ся, u. reddit vulnus V рана бухає кровю. γ) хвильоване, товпа, буря, вир, і т. п., civilia H чвари, adversae rerum H зли(го)днї.

ū...le, *adv.* I. α) питайно: звідки? звідкіль? де? u. domo? V H звідкілля? β) звідки, з чого, на що, защо? длячого? II. α) *relativ*-но: unde . . . eodem Ci; по *subst.:* in fines, unde (= ex quibus) erant profecti, revertuntur C eum necavit, unde (= quō) ipse natus est Ci хто був його батьком, genus u. Latinum V (= a quo *sc.* Aeneā) Ci. III. *indef.:* unde-unde H = undecunque звідки небудь.

un-dē . . . α) **undēvīginti,** без один двацять = 19, Ci L **undētrīgintā** 29, **undēquadrāgintā** 39 Ci, **undēquinquāgintā** 49 L, **undēsexāgintā** 59 L, **undēoctōgintā** 79 H L, **undēnōnāginta** 89 L, **undēcentum** 99. β) **undēvicēsimus** 3. 19-тий, **undētricēsimus** 3. 29-тий L, **undēquadrāgēsimus** 3. 39-тий, **undēquinquāgēsimus** 3. 49-тий Ci, **undēsexāgēsimus** 3. 59-тий, **undēseptuāgēsimus** 3. 69-тий, **undēnōnāgēsimus** 3. 89-тий, **undēcentēsimus** 3. 99-тий.

un-decim, (ūnus, decem) одина(й)цять; XI milia talentūm Ci, u. viri поліція в Атенах, як III. viri capitales в Римі N.

un-decimus, 3. одина(й)цятий, hora Ci = наша 5. вечером.

unde-cumque, звідкіль небудь Pl.

un-dēni, ae, a. (dēni) по одина(й)цять, quater u. H 4 × 11 = 44, u. pedes O в гексаметрі і пентаметрі (6 + 5 = 11).

undeunde, гл. unde III.

undi-que, *adv.* α) звідусїль, з'усюди, з усїх (усюдів =) боків; питайно лиш в зал. пит., quid u. ablatum sit, ostendi Ci. β) звідки небудь, omnis u. tabulas aufert Ci N. γ) по всїх усюдах, скріз, усюди, u. videt tectum Ci, u. apertus O на всї боки, amens u. dicitur H загально.

undo, 1. α) хвилювати, ся, за-, шпувати, за-, грати, бурити ся, ahena flammis V кипучий у вогни, undans cruor V бухаюча кров. β) (хвилюючи) по-, рухати ся, vortex V вогненний стовп знимає ся клубами, undans Cytorus V колиханий вітром, Aetna V тремтїюча, undantia lora, u. habenae V попущені.

undōsus, 3. хвилюючий, хвилястий, Plemyrium V хвилями бите.

ūn-et-vīcēsima, два(д)цять перша, legio T; **ūnetvīcēsimāni,** ōrum, m. жовнїри 21. леґіону T.

ungo, unguo, 3. unxi, unctus. α) мастити, намащувати, eam unguentis Ci пахощами, eum gloriā H чепурить (понад єго маєтковий стан), corpus O (мерця) = artus O мощі; *осс.* по-, мастити, заправляти, caules oleo H олїєю. β) обмащувати, manu tela V затроювати, cubilia limo V забруд(н)ити.

unguen, inis, n. (*poët.*) **unguentum,** i, n. тук, товщ, сало, лій, сить, V; *осс.* масть, пахучий олїйок, os unguento confricare Ci натирати, unguenti odor Ci пахощі; **unguentārius,** ii, m. (mercator) олїйник, торговельник пахощами Ci H; **unguentārium,** ii, n. гроші за масть.

unguiculus, i, m. нїгтик (на пальци) Ci.

unguis, is, m. *abl.*-e, *poët.*-i. α) нїготь (на людських пальцях), ungues ponere H обтинати, rodere H гризти, ab imis u. usque ad verticem summum Ci від стіп до голови, de tenero u. H тїлом і душею, rem ad u. castigare H точнїсїнько провірити. ad u. factus homo H гладенький ‚світовик'. β) кіготь, пазур, шпоня V O H.

ungula, ae, f. α) копито, ратиця H O; обр. omnibus u. Ci всїма силами. β) кінь, u. rapit currus H.

ūni-color, ōris, одонцвітний, однобарв(н)ий O.

ūnicus, 3., *adv.* ē (від ūnus) α) одинокий, однїський, filia Ci одиначка, consul Ci саміський, avis O своєрідний. β) одиничний, ви-, значний, над-, незвичайний, dux L unice securus H цїлком безжурний, unice diligit Ci дуже = цїлим серцем. γ) єдиний, мил(еньк)ий, puer O maritus H (Авґуст).

ūni-formis, e, одновидий, — манїтний T.

ūni-gena, ae, mf. самородний-, a Ci.

ūni-manus, *acc.* um, однорукий L.

ūnio, ōnis, m. (одна виплатна) перла Ph.

ūnitās, tātis, f. єдність, згода, єднóта Cu.

uni-subsellium, ii, n. лавочка Pl.

ūniversālis, e, загальний Pli.

ūniversitās, tātis, f. α) цїлість, загал, generis humani Ci цїле людське суспільство, вселюдськість, rerum Ci вселенна; *occ.* β) все-, світ, мир, omnia continens Ci.

ūni-versus, (ūni-vorsus), 3., *adv.* ē *pl.* **ūniversi,** ae, a. α) об-, з'єднаний, згуртований; *pl.* всї нараз, всї за-, разом, всї загалом (*opp.* singuli одинцем) Siculi Ci. β) *sg.* = *collect.* весь, в гуртї, цїлий, суцїльний, разом, provincia Ci (всї мешканцї пров.), u. rei dimicatio L рішаюча боротьба. δ) загальний, pugna L. ε) *subst.* **ūniversum,** i, n. загал, цїлість, всесвіт, principia in universo Ci у вселеннїй; *adv.* in universum L T взагалї, загально.

ūnquam, гл. umquam.

ūnus, 3. *gen.* ūnīus, *poët.* ūnĭus, *dat.* ūnī (ст. Ф. oenus) α) numerale: один, зв. *sg.* ad unum omnes C L всї до одного; *pl.* лиш при *plur. tantum:* una moenia S; *poët.* una excidia V одноразова погибель, partit-ивно: unus de illis Ci ex multis Ci e filiis C e quibus una O; але *poët.* з *gen. part.:* quorum unus O multorum u. H звичайний собі чоловік; рядово: unus . . . alter . . . tertius C; як *subst.:* m. u. et (aut) alter O T дехто, uno plus L о одного мужа більше, ad unum omnes C L всї до одного, загалом всї; *subst. n.* hoc unum me perturbat Ci це одно, одна річ, in u. venire, coire V згуртувати ся, зійти ся на одно місце, sarcinas in u. conicere L поскидати на купу; з *cardinalia:* u. et viginti Ci; з *ordinalia:* unus et vicesimus Ci; *occ.* β) лиш один, одинокий, єдиний, сам(ий), самїський, сам один, нїхто більше як, лиш, тільки, u. filia Ci одиначка; часто з modo, tantum L, una sola Ci однїсенька; *pl.* uni Suebi C однїські; з *pron. indef.:* u. aliquis Ci якийсь там, такий, non quisquam u. L анї один; **ūnusquisque,** кождий з окрема, поодинокий, u. nostrum Ci; *metaph.* незрівнаний, неабиякий; обр. одинокий, над усї, simulacrum u. Ci; при *superl.* один із, вельми, дуже, що най . . ., iustissimus unus V; з *compar.* о много, більше, далеко, більше як всї Ci H V. γ) однак(ов)ий, той-же, той сам, рівний, vultus O незмінний, omnes u. ordine habere V рівно обходити ся з, u. ore O однозвучно-, голосно = разом, u. tempore Ci заразом, одно-, рівночасно; *pl.* unis muribus vivunt Ci однаково, незмішано; *subst.* sentiunt u. atque idem Ci одно і те саме; *abl. fem. sg. adv.* **ūnā,** α) разом, при купі, вкупі з, поспо́лу, u. sedebat uxor Ci при нїм, u. coire C зібрати ся; *poët.* u. tura dabat V з Евандром, u. stabat O біля, u. cum alqo C Ci у купі з. β) рідко часово: одночасно, заразом, u. intercidere Ci.

ūpilio, ōnis, m. гл. ōpilio.

upupa, ae, f. вудвуд, о́дуд Pl.

ūranius, 3. небесний; *subst.* f. Муза-звіздарка O.

urbānitās, tātis, f. α) городянське і мі(й)ське житє, disideria urbanitatis Ci. β) звичайність, обичайність, тонкість, оглада, homo summā u. Ci обичайний; *occ.* дотеп, vernacula T римські (вуличні) жарти.

urbānus, 3., *adv.* ē (urbs) α) городський, мі(й)ський, міщанський, городянський, praetor Ci городовий, u. testes Ci з Риму, suffragatio u. et militaris Ci народу (люду) й війска, sermunculi Ci сплетки; *subst.* городянин, міщанин Ci Pl. β) образований, тонкий, (пр)освічений, звичайн(еньк)ий, чемний, urbane se agere Ci поводити ся чемно, homo Ci світовик. γ) дотепний, бистроумний, sermo Ci добірна, u. coepit haberi H став вважати ся за жартуна; *occ.* безстидний, безсоромний, зухвалий, frons H.

urbs, urbis, f. α) го́род, місто, navis, urbis opus V великий мов місто, Roma u. Ci u. pulcherrima Syracusae Ci; з *gen. explic.:* u. Troiae Ci V; *poët.* u. relicta V опустивши табор, urbibus errat V оселями; *occ.* β) столиця = Рим, ab u. in Galliam avertit Ci ad urbem esse Ci недалеко Риму. γ) городяни, городовики, міщани, громада, городянство, u. terrere Ci H vino sepulta V опянїлі до нестями.

urceus, i, m. гле(чи)к, гладун, збан(ок) H.

ūrēdo, inis, f. зана́, снїть, головня Ci.

urgeo, 2. ursi, α) тиснути, перти, напирати, налягати на, напихати ся на, hostes S, inter se L товпити ся, caterva V globus V товпить ся, ad litora fluctus V бють об беріг, altum H пускати ся на глибінь; обр. urgenti fato incumbere V прискорювати грізну погибель, urgens ruina V = u. turba L натовп, тиск; *trans.* β) тручати, пхати, гне́сти, гнати, за-, доганяти, insula alqm O (naves) in Syrtis V кинути в мілину; *med.* nubes volucrum V товпить ся до; *pass.* urgeri (Aetnae) mole V лежати під Етною, poenis V карати ся. γ) натискати, гнїтити, доїдати, дати ся у знаки́, *absol.,* Galli Ci Laelius Ci L fortuna Ci допікає, comitia Ci надходять; *trans.:* 1. draconem V клювати, quaestiones eum Ci трівожать,

locum latus V звужає, iacentes Ci збиткувати ся над ними, urbem urbe Ci будовою загородити, diem nox H попереджає, oculos stupor V чудують ся = вдивляють ся, (oculos) somnus V sopor H западає на очі сон. 2. в (боротьбі) натискати, напирати, на, Oricum Ci urgemur ab hoste V досаджають нам. 3. докучати кому, з-морити, толочити кого, fatis V зазнати недолі, urgeri fame S терпіти, cum invidia S переслїдує, urgeri poenis V карати ся. δ) долїгати кому, докучати, дошкулювати кому, на-, доїдати, Apollo V, rustice, decretis, accusatorem Ci eas laboribus O me versibus Ci морочити менї голову; *occ.* упирати ся, перти на те, щоби . . ., стояти при чім, обставати за, зимагати, illud, diutius locum Ci ius Crassus Ci підносити його вагу; з *acc. c. inf.*: istam esse culpam Ci. ε) пил(ьн)увати, напосїдати ся на, opus O ревно займати ся, vestem V чипіти над, arva H гарувати при, alqm flebilibus modis H все оплакувати, propositum H не відступати від, iter O пилувати ся в дорогу; з *inf.* сил(к)увати ся, submovere litora H, abrumpi dissimulationem T долїгати на те, щоби . . .

ūrīna, ae, f. сеч Ci.

ūrīnor, āri, поринати, зануряти ся Ci.

ūrīnātor, ōris, m. норець, водолаз L.

ūrius, 3. навіваючий, ходовий, погожий (про вітер) Ci.

urna, ae, f. α) по-, судина на воду, збанок, водянчик, Danaidum H. β) горнець, глек, кухоль, argenti H з грішми; *occ.* 1. попільниця, урна, marmorea O. 2. жереб (на таблички), eduxit ex u. tres (iudices) Ci, u. movere V потрясати нею (жереґкувати.), divina H чарівнича. γ) урна = доля, u. postulare T вибір жеребком, omne movet nomen u. sarpax H обіймиста = містка, що містить в собі всї імена.

urnula, ae, f. водянчик, збаночок Ci.

uro, 3. ussi, ustus. α) пекти (печу), палити; *absol.* uri calore Ci смáгнути; *trans.* палити, mortuum Ci alqd flammis V picem, ceras O запалити = світити, in lumina cedrum V кидриною; *occ.* β) 1. краски впалювати = писати, красити, alqd coloribus O. 2. по-, спалити, пускати (з) димом, нищити вогнем, пустошити, agros L pestilentia urbem L обезлюднює. γ) сушити, висушувати, sitis fauces H смагá горло, (sol) terras O febribus uror anhelis O дихтїю в горячцї, loris non ureris H не пашить на тобі шкіра від батогів, не шмагають тебе; *occ.* з-, морозити; *pass.* замерзати, мерзнути, ab frigore Pontus O venatores uruntur Ci мерзнуть. δ) допікати, долїгати кому, тиснути кого, напастувати, непокоїти, дошкулювати, eos bellum L te sarcina H долїгає тобі, calceus H гризе, dolor O діймає, eos legibus O докучати їм. ε) роз-, запалювати, amor me V; *pass.* палити ся до, палати, in hospite O Dido V ˌсохне-вяне˺, in invidiam L будить ненависть.

ursa, ae, f. α) медведиця, ведмедиця, O pellis ursae V медвежа кожа. β) звіздна громада ˌвіз˺, ˌчепіга˺, (Arctos, Maenalis) O, Cynosuris O малий віз, ˌчепіжка˺, ˌведмедик˺.

ursus, i, m. медвідь, ведмідь O, u. poscere H домагати ся ведмежої борнї.

urtīca, ae, f. кропива, жалúва H.

urus, i, m. буй-тур, зубр C.

ūsitātus, 3., *adv.* ē. (PAdi до ūsitāre) звичайний, уживаний, звиклий, via Ci битий тор, шлях, usitatum est Ci так водить ся (у світї), звичайно.

uspiam, *adv.* десь там, десь уже Ci.

usquam, I. α) нї(г)де; лиш з переченями: nullus u. locus Ci нїяке місце не . . . non u. O нїде не, nemo u. нїхто нї(г)де; рідко з affirmat. десь O; з *gen.*: u. gentium Ci де-ж на світї. β) в дечім (там), десь, neque u. nisi in pecunia spem habere S на нїчо инше не покладати надії, лиш хиба на гроші, an ullam u. oram esse putatis Ci чи є на вашу думку деяке узморя. II. куди, кудись; з перeч.: нїкуди, нїзвідки Ci.

usque, α) все, в одно, заєдно, безперестанно, безугавно, без перерви, раз-у-раз, далї, довше, ще довше, аж до (кінця) u. superque H достоту і доволї, u. . . dum V доки = так довго як. β) часово: аж від, ще від, u. a Romulo Ci ще зза Р.; місцево: аж від, сáме від, u. a Capitolio Ci u. ex ultima Syria Ci аж з від (з під), ab. u. Pachyno V від самого П. γ) аж до, аж по, сáме по, сáме до, з *praepos.*: u. ad vesperum C до самого в., u. adhuc (ad hoc) Ci аж доси, аж пори, u. sub Orchomenon O аж під мури Орх., u. eo se tenuit Ci доти, так довго; *metaph.*: u. eo C так далеко, u. adeo Ci так дуже, до, u. eo, ut C N до того ступня, що . . ., qua u. potest O яко могá, о скільки може. При іменах міст без *praepos.*: аж до, Romam usque Ci = u. Romam Ci; *poët.*: u. Jovem O; В листах: u. ante

diem XVI Cal. Sec Ci аж до . . . δ) на оба питаня: від . . . до, ex hoc die u. ad illum Ci, a pulmonibus u. ad os Ci.

usque-quāque, *adv.* повсюдно, при кождій нагодї, все й всюди Ci.

ustor, ōris, m. (urere) паляч трупів Ci.

ustulo, 1. палити Ca.

ūsū-capio, 3. cēpi, captus (уживаючи) займати, придбати собі, набувати, наживати, засиджувати, Italiam L засїсти J.

ūsū-capio, ōnis, f. засидженє, право посїданя (в наслїдок задавненя), fundi Ci займанщина.

ūsūra, ae, f. ūti α) ужиток, уживанє, ужитковане, u. unius horae dare Ci речинець; *occ.* ужиток исти, відсотки (по́ступок), зиск, хосен, споживок, usurā eos iuvare Ci u. pendere Ci платити %, certare cum usuris fructibus praediorum Ci % сплачувати ужитками, доходами поля.

ūsurpātio, ōnis, f. уживанє, ужиток, ad u. vetustatis Ci по давнйому звичаю, itineris L виправа в дорогу, mentio atque u. civitatis Ci відклик на своє громадянське право.

ūsurpo, 1. α) уживати, користувати ся чим, хіснувати з чого, тягнути зиск з чого, до-, виконувати, comitatem et temperantiam u. T поводити ся людяно і помірковано, hoc genus poenae in eos Ci такою карою карати їх, officium Ci перебрати, libertatem T зазнати зара́з волю; *occ.* β) старати ся о, добивати, ся, домагати ся чого, libertatem, ius L. γ) (правно) перебирати, nomen civitatis Ci покликувати ся на; в посїданє обіймати, possessionem provinciae Ci T; *occ.* (безправно), за-, присвоїти собі, загарбати, загорнути, alienam possessionem L. δ) (слова) уживати, при-, на-, згадувати, verbum Ci rerum memoriam Ci споминати про них; з *acc. c. inf.* Ci *occ.* називати, sapiens usurpatur Ci.

ūsus, ūs, m. (ūti) α) уживанє, користуванє, ужитковане, споживок, publicus H ad u. domesticum Ci на домашну потребу, equarum O герець, purpurarum H багрова ноша, usui esse ad alqd T бути уживаним, mihi in usu est Pli я звик; з *gen. obi.:* rerum L; *occ.* прожиток, ужиток, usus fructus Ci споживок, право уживаня; *meton.* користь, хосен, зиск, id ex usu alcis est C Ci є хосенним для, magno usui esse C Ci N бути дуже корисним, β) виконуванє, занятє, завід, rerum rusticarum Ci управа рілї, forensis Ci адвокатура, заступництво; *meton.* 1. вправа, civitatis Ci полїтика, u. magister optimus Ci. 2. досвід, in re p. Ci rem usu discere Ci практично, ars et u. ‚теория' і ‚практика', usu rerum antecedere Ci практичним світоглядом, u. et ratione Ci досвідом і розумованєм. γ) потреба, брак, конечність, navium C u. provinciae supplere Ci зарадити недостаткови пр., u. vitae necessarii Ci потребизни, споживє, u. (ad) est C = Ci postulat O вимагає потреба, потрібно; з *abl.* rei і *dat.* personae: navibus alci usus est L яких має доволї. δ) знакомство, зносини з, coniugis O cum iis erat ei domesticus u. Ci бували у себе дома.

ūsūfructus, гл. ūsus α) (*occ.*)

ūsū-venit, буває, лучає ся, трапляє ся N C Ci.

ut (uti), I. *adv.* α) про спосіб: як, яким способом, яким чином; питайно: ut valet? як має ся? H; в зал. пит. vides, ut res se habeat Ci; *occ.* в окликах: як, як дуже, який, ut tum humilis erat Ci; *relati*-вно з ita, item, sic, eodem modo, як . . . так, який . . . такий, uti initium, sic finis est S; *poët.* ut pontus et aër O. 1. порівнуючи: з *ind.:* як = неначе, мовби, як який, eum ut alqam pestem fugiebat Ci мов яку . . . 2. ut si N мовби; з *coni.;* з quisque: ut quisque aetate antecedit ita (sic) Ci як який . . . чим хто . . . 3. ut potui, tuli Ci яко мога зносив, ut potero, planissime exponam Ci оповім яко мога (по змозї) найточнїйше, ut plurimum Ci понайбільше, ut fit Ci як водить ся (буває), ut sibi videtur Ci як думає. 4. вводить приклади: на приклад, ось (от) як, як ось, in populo, ut Rhodi, ut Athenis Ci ut si quis doceat aselłum H мов би хто учив . . .; перед *relat.* ut qui . . . Ci він, що . . . 5. причиново: з *coni. i indic.* бо-ж, тому що, Fidenates, ut qui coloni essent, Latine sciebant L. 6. обмежуючи: як на, як до, відповідно до, оскільки, що до, multae, ut in homine humano litterae in eo fuerunt Ci aiunt hominem, ut erat furiosus, respondisse Ci який він уже був запа́льчастий . . . бо був він уже такий загонистий. β) часово; *adv.* ut primum як лише, коли тільки, скоро лиш, що йно. 1. з *ind. perf.* perturbatus est, ut audivit Ci; на безпосередність події указують в голов. реч. statim, confestim, repente, continuo. 2. рідше з *imp. ind.* Ci. 3. в повторенях *ind. plqpf.* C Ci; *occ.* ut = ex quo відколи, octavus annus, ut imperium obtineo T

ut sumus in ponto O. II. coniunctio. α) в способових і наслідк. реч. з *coni.*: що, так що з *coni.* (в переченю: ut non щоб не) potest esse bellum, ut tumultus non sit Ci без розрухів; звич. з попередним is, talis, ita, adeo, sic, tam, tot, tantus, neque is est, consuetudo, mos est ut . . . C. β) 1. в irreal-них бажанях, о колиб, ut viveret adhuc Cu. 2. з *con. potential.* і реторичних питанях: чиж би, чи маю . . ., мав бим, невжеж, може, ut formidine ludar V і я мав би . . . 3. в предметових реч. а) по дієсловах волї, розказу, бажаня, проханя, поради, принуки, напімненя. в) по verba-x: efficio, facio, id fieri non potuit, ut componeretur Ci годї було . . ., reliquum futurum est ut, fore ut . . . Ci alci non contigit, ut Ci casu accidit, ut Ci випадково . . , forte evenit, ut Ci accedit ut . . . (= praeterea fit, ut Ci крім того . . ., quo fit, quo factum est, ut . . . таким чином, і тому то, проте); по timeo-, vereor, metuo і т. п. чи, що не гл. грам. γ) в намір. речен. з *coni.*: аби, щоби . . . хотячи . . . попереджає ся часто через idcirco, ideo, propterea, quorsum; незалежно, ut quid? *sc.* fiat Ci чому? пощо, на(ві)що? ut ne = щоб нїяк (нїяким чином). δ) в припустових реч. з *coni.* припустїм що, хотяй, хоч, найби й, кажім що, ut desint vires, tamen est laudanda voluntas O.

ut-cum-que, *adv.* α) як небудь, як коли, в міру того як, як до обставин, як би й не було, як би й, чи як, чи так . . . то, будь як будь, най буде як хоч, в кождім разї; з *fut.* і иншими часами V T O L. β) скоро тільки, як лиш, ibimus, u. praecedes H.

ūtens, tis, уживаючий, utentior Ci той, що більше видає, потребує.

ūtensilia, ium, n. потребизни, ряжа, харчі, живности L.

ūter, utris, m. α) бордюг, uncti масні V (шкіряні міхи). β) чванько H.

uter, utra, utrum. *gen.* utrīus; (*poët.* útrĭus) *dat.*-ī. α) котрий (з обох), хто з двох, interrogati-вно в прямих і зал. пит.: u. nostrum? Ci H N; рідко *pl.* (при collectivах: quaero, cum utrisne . . . conlaturus sis Ci з котрим сторонництвом; подвійно: ambigitur, uter utro sit prior H хто кого перевисшає. β) *indef. pron.* котрий небудь з двох, чи той чи сей, один, utrum horum dixeris, haerebit Ci. δ) рідко, utrō в котру з обох сторін, в який бік O; **utrum** *adv.* чи, чиж. I. в зал. подв. пит., utrum . . . an чи . . . чи N, utrumne . . . nec ne чи не, II. 1. в незал. пит. Ci. 2. з переченєм, utrum-an non Ci. 3. u. чи може? невжеж не L.

uter-(utra-, utrum), cumque, хто (котрий) небудь з (обох).

uter-(utra-, utrum) libet, хто (котрий) небудь з обох L.

uterque, utraque, utrumque, *gen.* utrīusque (*poët.* utriŭsque) *dat.* utrīque кождий (з обох, з двох, для себе, з'окрема), оба, обоє, обойка, один і другий, і сей і той, обопільно, посполу, sermones utriusque linguae H (по грецьки і по латинї), Poenus H і по сей і по той бік моря, u. fortuna Ci N T (доля і недоля), u. Phoebus O схід і захід, u. polus O північ і південь, oceanus O східне і західне море, i u. partem disputare Ci на два боки (за і против); з *gen. part.*: quorum uterque . . . Ci; Рідко з *pl.* utraque (= Pallas i Arachne) festinant O uterque ambigui T; *pl.* означає два віддїльні понятя при collectivax, utrique C L N обі сторони, u. castra C оба табори, u. scyphi Ci обі пари чарок (*opp.* bini scyphi одна пара); рідко про особи; utrique imperatores erant S utrosque intuens T (= avum et aviam); *adv.* **utrimque, utrinque**, по обох сторонах, з обох боків, по обабіч, тут і там, обопільно, u. nobilis T по батькови і по матері. II. стар. *dat.* **utrōque**, на обі сторони, по обох боках Ci V O.

uterus, i, n. α) лоно, живіт, matris O плід, gravis O вагітне, subiectus uxorius T понижений до рабства синок, laborantes utero puellae H породїллї, septima pars uteri O. 7. дитина. β) *poët.* нутро, черево, naves lato utero T опукі.

uti, гл. ut (utique, utinam).

ūtilis, e, *adv.* iter, (ūti). α) здібний, при-, здалий на, до, кому, при-, здатний, utilem esse знадобити ся, civis Ci путящий; чим? з *abl.* pedibus (canis) O; до чого? homo ad nullam rem u. Ci непотріб; *poët.* з *inf.* tibia adesse choris u. est H до супроводу; кому? для кого? до чого? з *dat.* loci sibi S пригідні, armis O на що? з *gen.* radix medendi O на лїк, utiliter in publicum T для загалу. β) ужитний, ужитковий, пожиточний, хосенний, корисний; з *dat.*, lex pebi Ci; як *subst.* n. miscet utile dulci H utile est з *inf.* Ci O; з *acc. c. inf.* Ci O хосенно, пожитно . . .

ūtilitās, tātis, f. α) по-, ужиточність, ужитність, при-, здатність, ужиток, u.

est in eis H belli Ci до в. β) пожиток, хосен, вигода, зиск, користь, прислуга, communis Ci загальне добро, alci utilitati esse Ci бути хосенним, приносити користь; *pl.:* u. tuis paruit Ci нераз прислужив ся тобі, став тобі в пригодї, u. ex re capere Ci по-, користувати ся чим.

utinam, о коли-б, ой коби, коби лиш, о якби, коли-б то, коби бодай (в бажанях: 1. що можуть здїйснити ся з *con. praes.* 2. що не можуть здїйснити ся з *con. impf.* або *plsqpf.:* u. viveret Ci ах чому не жиє (переченє n e Ci non Cu.)

utique, *adv.* α) і як, безумовно, безусловно. β) таки, під кождим зглядом, бодай, конче, сяк чи так. γ) *occ.* ⌊тим паче що⌉, особливо, головно, тим більше що, а са́ме.

ūtor, 3. **ūsus,** α) по-, користувати ся, ужиткувати, послугувати ся чим, пожиткувати з чого; *absol.* Ci H з *abl.* domo Ci замешкувати хату, oratione Ci говорити, suo uti S споживати свій маєток, rē male Ci спотребити, exemplo Ci наводити, pace L приймати ся єго, melioribus fatis V зазнати лучшої долї, celeritate Ci спішити ся, exercitatione Ci займати ся нею, acerbitate Ci поводити ся суворо, fortius loris O тугійше стягнути; з п о д в. *abl.:* брати за, як, Vettio teste Ci свідчити ся ним; з *acc.* лиш в gerund.: id utendum accipis Ci на ужиток; рідко з *acc. pronom.* quidquam Ci; *occ.* β) 1. споживати, живити ся, lacte O. 2. уживати, брати за = мати (за), посїдати, honore Ci займати посаду; з п о д в. *abl,:* vobis u. amicis C Ci. γ) зносити ся з, мати зносини з, приставати з ким, жити з, familiariter colono Ci жити з ним в дружних відносинах, подругувати з ним.

ut-pote, як природно, бо перецїнь, особливо коли, бо-ж H N.

utrārius, ii, m. міхоноша L.

utrimque, гл. uterque.

utrō, *adv.* на котрий з обох боків O.

utrobīque, (utrubique) *adv.* по обох боках, на оба боки, і так і сяк, u. veritas est Ci і тут і там, u. molestus H (в боязни і в бажаню).

utrōque, гл. uterque.

utrum, гл. uter.

ut-ut, як небудь, будь як будь, най буде як хоч, якби й не було Ci.

ūva, ae, f. α) винна ягода, грозно Ci. β) 1. вино H. 2. винна лоза, u. veniunt V. γ) щось грознуватого, китиця, u. demittere V звисати мов китиця, роєм.

ūveo, ēre, вохчіти; *P Pr. A.* **ūvens,** tis, вохкий, вільгий; *incoh.* **ūvesco,** ere вохчіти; обр. попивати собі, на-, опивати ся H.

ūvidus, 3. α) вохкий, вільгий, мокрий, Menalcas V росистий, Tibur H жерелистий, rura O зрошені, gemma O лїпка, austris u. V навіваючий слоту = слітний. β) вином роз-, підохочений, підпилий (*opp.* siccus H).

uxor, ōris, f. жінка, подруга, дружина, u. (in matrimonium) ducere C Ci (п)одружити ся з, placens H годяща, olentis mariti H коза.

uxōrius, 3. жінчин, жіночий, res Ci = dos O посаг, amnis H Тибер, u. urbem exstruis V з любови до Дідони.

Бібліотека Ученика УКР. ІНСТИТУТА в ПЕРЕМИШЛІ

V.

V = val(tis); V = 5; V = 5000.

vacātio, ōnis, f. (vacāre) α) визвіл, звільненє, улекша, пільга; з *gen. obi.:* munerum T Ci non habere v., q u o m i n u s ... Ci, a causis Ci; з *gen.* c a u s a e: rerum gestarum Ci за доконані подвиги; *occ.* β) вільність, відпуск. відпустка (від воєнної служби), militiae Ci C vacationes spondere Ci відправу. γ) окуп, annua T.

vacca, ae, f. корова, sterilis V ялівка.

vaccīnium, ii, n. голубе́ць, чорниця, афина O V.

vacillo, 1. āvi, ātum est. α) хитати ся, хибати, ся, коливати ся, ex vino Ci заточувати ся. β) хромати, падати, tota res Ci не має підстави, in aere alieno Ci потапати в довгах, legio Ci непевний.

vacīvus, vocīvus 3., *adv.* ē, гл. vacuus.

vaco, 1. āvi (vacuus) α) бути порожним. вільним, незанятим, без чого, locus Ci незаселене, domus Ci стоїть пусткою, ostia pulverulenta O безводні, cera O незаписана; з *abl.* hoste domus V; з *praep.* loca a custodiis C; *occ.* бути без пана, без ґазди, незамешканий, bona T vacantia T ⌊вольности⌉. β) бути без чого =

не мати чого, обходити ся без чого; з *abl.:* pecuniā L mens corpore Ci безтїльний, Ligarius culpā Ci невинуватий, epulis O здержувати ся від їди, populo Ci уникати єго, utrisque armis Ci бути безсторонним, muneribus Ci не платити податків, militiae munere L не служити при війску; з *praep.* a rē C L Ci. γ) бути вільним = мати час (коли), бути на дозвіллї; *abs.* si vacas, audi H a negotiis Ph. бути на дозвіллї; *occ.* з *dat.:* мати зайвого часу до, для, = прикладати ся до, віддавати ся чому, займати ся чим, посвячувати ся чому, philosophiae Ci clientium negotiis T; *poët.* in opus O, ora (*acc. gr.*) in cibos O. δ) неособово: є час, є коли, на дозвіллї, вільно, можна; з *inf.* V; з *dat. personae:* adesse Jovi O.

vacu-facio, 3. fēci, *pass.* vacue-fīo, fieri, factus o-, випорожнювати; *pass.* стати пустим, порожним, без пана, nuptiis (для) domum, subsellia Ci.

vacuitās, tātis, f. (vacuus) порожнеча, визвіл, позбава від; з *gen.* doloris Ci a re Ci.

vacuus, 3. (vacāre) α) порожний, пустий, свобідний, вільний, theatrum H aedes v. facere L очистити, mare T без захисту, res p. L S без оборони; *subst.* **vacuum,** i, n. поро́жнява, порожня́, пустий простір, пропуск, відкрите місце, прогалина, per v. irrumpere L in v. venire L на вільну посаду; з *abl.* gladium vaginā Ci добутий з піхов, dentibus ora T беззубе; з *praep.* forum a bonis Ci; з *gen.* ager frugum S незасїяне; обр. вдова, Hersilia O mulier T незамужна, cantamus vacui H незалюблені. γ) без чого: без пана, без власника, praedia, agri Ci equus L без верховика. δ) без чого: свобідний від, далекий від; *abs.* Tibur H за́тишний, Acerrae V самітні; з *abl.* curis Ci безжурний; з *praep.* a tributis = tributo T неоподаткований; з *gen.* (*graec.*) caedis O неусквернений нею. ε) свобідний від занятя, безробітний, дозвільний, на дозвіллї, tempus Ci дозвілля, domus O спокійна, v. animus Ci = v. animo S = v. pectus H безжурний; з *dat.* nox operi L для роботи. ζ) пустий, марний, суєтний, незначний, без значіня, nomina T v. trahere remum Ci на дармо. η) приступний, отвертий, aures O H atria V просторі, aequor H широке; з *dat.* доступний, alci aedes H princeps T ласкавий, vacuum est = vacat вільно, можливо, можна; з *inf.* T.

vadimōnium, ii, n. (vas, vadis) α) рукоємство, за-, порука, що хтось явить ся перед суд, sine v. disceditur Ci v. missum facere Ci не жадати поруки, eo v. fiunt L там відбуває ся розправа. β) явка в судї, v. sistit Ci являє ся, v. promittere Ci що явить ся. γ) (заставою запоручений судовий) речинець, v. deserere Ci N пропустити р. (*opp.* v. obire Pl додержати, р., venire ad v. Ci явити ся на час).

vādo, 3. (сміло) ступати, іти, прямувати, простувати; *abs.* V; куди? з *acc.:* ad amnem O in hostem L нападати на, per hostes T перебити ся крізь них.

vador, 1. (vas, vadis) з'обовязувати кого до поруки, жадати поруки, позивати перед суд, accusator reum L; *pass.* casū . . . vadato H за порукою.

vadōsus, 3. (vadum) мілкий, amnis L мілина, брід, mare C T морське мілковідє.

vadum, i, n. (vadere) α) неглибоке місце, мілина, брід, Rhodanus vado transitur C можна єго перейти у брід, бріда́, scitus vadorum O перевізник, v. eum destituit L стратив брід під ногами; обр. emersit e vado Ci вибрив, видобув ся з небезпеки, cera (= epistula) v. tendit O питає броду, пробує, чи удасть ся. β) (мілка) вода, мілковідє; *pl.* vada = v. salsa H неглибоке море.

vae, ой, ах, біда, лишенько; з *dat.:* vae misero mihi горе менї, ах я нещасний, vae victis L горе побідженим!

vae-cors, vēcors, cordis (cor) без'умний, божевільний, навіжений, несамовитий, mens Ci; *subst.* безума́н, v. constitit Ci; **vaecordia, vēcordia,** ae, f. α) безсумлїнність, несовість, in facie inest L слїдно. β) шал, сказ, навіженство, божевілля, v. exagitat S pulsat O ганяє кого, ad v. agere T доводити до бду́ру. γ) безум(ство), дурнота, тумануватість, alci obiectare S.

vaegrandis, vēgrandis, e дрібонький O.

vae-pallidus, 3. білий мов полотно, сполотнїлий.

vaesania, ae, f. шал, навіженство, сказ.

vae-sanus, vēsanus, 3. шаленний, знавіснїлий, навіже́ний, скажений, безумний, лютуючий, fames V страшний; **vaesania,** ae, f. шал, сказ, навіженство, лютість, discors H лютий розбрат.

vafer, fra, frum, *adv.* ē хитрий, лукавий; *subst.* m. хитрун H; *poët.* interpres Ci дотепний, ‚битий', ius H запутане.

vagātio, ōnis, f. (vagāri) волокицтво, скитання, блуканина, тяганина L.

vāgīna, ae, f. α) піхвй, gladium e v. educere Ci добути меча. β) лушпинка, aristae Ci.

vāgio, 4. gii квилйти, скйглити, плакати Ci.

vāgītus, ūs, m. квиль, квилйна, плач O L.

vagor, 1. (vagus) α) кочувати, волочити ся, тягати ся, скитати ся, тиняти ся, плентати ся, вештати ся; *abs.* huc illuc, in agris, totā Asiā, per agros Ci inter canes, circum tecta V Spartacus H блукає. β) (про кораблї) кружати, circa Lesbum, per mare L; *metaph.* γ) розносити ся, розширяти ся, ширити ся, розходити ся, rumores O ходять слухи, cupiditas L. змагає ся. δ) не держати ся одного місця, обертати ся, luna Ci крутить ся, animus errore Ci блу́дом блудить, latius Ci = licenter H відбивати ся від предмету.

vagus, 3. α) кочуючий, волокитний, блукаючий, нестійний, неосїлий, v. exul errat Ci Gaetuli S кочовики, Hercules H ходжений, vita Ci бурлацьке, vagae per vias T L ву́личницї; *subst.* vagi quidam L сїроми-волокити. β) несталий, sol Ci движке, aves H перелетні, flumina H O пливучі, aura O легіт, concubitus H бурлацтво, equus T збіглий, arena H легкий, crines O розпущені, pes O нестійка. γ) змінливий, змінний, непевний, хибкий, fortuna Ci turba O. δ) неточний, надто загальний, causae T quaestiones Ci.

valde, гл. validus.

vale-dīco, ere, роз-, попращати ся O.

valens, tis, *adv.* enter (P Adi. до valēre) α) здоровий, (*opp.* imbecillus Ci) tunicae O грубі; *occ.* дужий, сильний, кріпкий, puer Ci. β) (при здоровлю = цїлий, sensus Ci. γ) могутний, дїяльний, remedia Ci цїлющі, causa O основна.

valentia, ae, f. дужість, сила.

valeo, 2. valui I. α) бути сильним, в силї, дужим, кріпким, dextra O міцна, non lingua valet V відняло мову, animo parum S недоумкуватий, ad cursum Ci здалий до; *occ.* (з *inf.*) я годен, маю силу, міць, могти, здужати, umeri ferre H. β) мати силу: мати вплив, значінє, змогу, значити, multum, plurimum rē N C Ci copiis Ci мати багато війска, potentiā Ci мати перевагу, v. rogando O = preces valent V допросити ся, dona V удїяли, crimen Ci бере верх, coniuratio S дужчає; *occ.* спромогти ся на що, спричиняти ся до, на, ad gloriam, ad evertendas leges Ci. γ) з *inf.* з-, могти, годен, здужати, здолїти, здолати, змогти, ся, встигнути, O L V H, non v., quin L . . не годен . . . 2. відносити ся до, здати ся до, lex in eum, metus ad eos Ci quō v. nummus H до чого здасть ся? 3. значити, стоїти, вартувати, pro argenteis X aureus unus L. 4. (про слова) значити = означати, verbum Ci. II. α) змагати здоровлям, здужати, я здоров, при здоровлю, дебелий, optime Ci minus recte Ci знемагати, нездужати, v. corpore Ci O C на тїлї; в листах: ut vales? Ci гаразд? si vales, bene est (S V B F), equidem valeo (E Q V), cura, ut valeas Ci бувай здоровенький, vale, valeas Ci бувай здоров, гаразд тобі, dixēre vale O розпращали ся, vive vale, vive valeque H здоров був, прощ(ав)ай, aeternum vale H пращай на віки, вічная тобі память; але у H talis (= infelix) vita, valeas щезай!

valesco, ere (*incoh.* до valēre) кріпшати, дужчати, вбивати ся в силу, більшати, spe Ci набрати надії.

valētūdinārium, ii, n. больница, лїчница T.

valētūdo, inis, f. (valītūdo) α) стан здоровля, valetudines principis T нестійний стан єго здоровля, infirmā, tenui v. est Ci недужий, хирявий, утлого здоровля, нездоровкуватий, gravis Ci хороба. β) здоровля, v. sustentatur continentiā in victu Ci. γ) нездоровля, недугування, недуга, слаб(осильн)ість, valetudinis excusatio Ci ізза недуги, oculorum Ci слабий зір.

valgus, 3. кривоногий.

validus, 3., *adv.* ē (valēre) α) здоровий, кріпкий, дужий, corpore H ex morbo v. L подужчати. β) здоровезний, сильний, дебелий, taurus O, novit me valdius ipso H лїпше; valde, сильне, дуже, вельми, страх, v. confido, v. bonus, v. bene Ci v. ex voluntate Ci дуже до уподоби. γ) сильний = дїяльний, цїлющий, medicamen O senatus consultum T важке. δ) (про місцевости) сильно укріплений, urbs v. muris L Ci statio L оборонна станиця, сїч, забороло. ε) сильний-, спро-можний, могучий, hostis L ducibus validior L має перевагу над ними, ingenio T = v. animi (*locat.*) T второпний, auctor T впливовий, неабиякий; з *gen. ger.:* v. orandi T промовистий; з *gen.* opum T = opibus T заможний; з *dat. ger.:* v. spernendis rumoribus T що не зважає на сплетнї.

vallāris, e (vallum) дотичний окопів, окопний, corona L дана тому, що перший вибив ся на ворожий окіп або мур.

vallis, (valles), is, f. низько-, діл, долина, низина, міжгіря, кітлина, subiecta vallium

T низкодóли, supīna L óстїнки, узбіча; *pl.* = *sg.* V.

vallo, 1. (vallum) α) окопувати, обводити (валом, окріпою), укріпляти окопами, vallari placuit T окопати ся, noctem T окопати ся нá ніч. β) обводити, окружати, захищати, vallatus sicariis Ci.

vallum, i, n. α) вал, насип, окіп, окріпа, паланка, v. fossāque moenia circumvenire S = cingere Ci окопати ся. β) загата, перегорода, перепона, забороло, Alpium Ci aristae Ci остяк.

vallus, i, m. α) кіл, пáкіл, v. exacuere V V підпори. β) паля, septena L; *coll.* пакілє, паланка, частокіл, сїч, забороло, v. caedere L. γ) зубцї, pectinis, velut v. O.

valvae, ārum, f. α) крила дверий. се-б-то половинча(с)ті двері; звич. *pl.* bifores O двокрилі. β) двері, Junonis O.

vānesco, ere (vānus) щезати, зникати, никнути, пропадати, минати, ся, lacerti T сила їх слабішає, spiritus (crimen) in auras O розходить ся в, in cinerem T попелїти.

vāni-dicus, 3. брехливий, пустословний.

vāni-loquentia, ae, f. (vāna loqui) марнословє, марницї, пустицї, нїсенїтницї, чвань, хвальба L T.

vāni-loquus, 3. марно-, пустословний, чванливий; *subst.* m. чванько, хвалько L.

vānitās, ātis, f. (vānus) марнотá, суєтá, пустота, уява, мрія, безпідставність, opīnionum Ci блудні, orationis v. adhibere Ci минати ся з правдово, blanda Ci лукаві лестощі. β) марність, даремність, неудача, безхосенність, itineris L vanitatis fama T обмова ізза неудачі. γ) чвань, rē in vanitatem non uti T не чванити ся нею.

vānitūdo, inis, f. брехливість Pl.

vānus, 3. α) порожний, пустий, arista V беззерний, imago H тїнь покійника. β) суєтний, марний, без'успішний, безхосенний, даремний, минущий, v. tela mittere L надармо. γ) без причини, неправдивий, мрійний, обманливий, безпідставний, v. imago belli L марево війни, acies L Cu лиш маняк, v. urbis magnitudo L лиш на пóзір велелюдне місто, metus, gaudia H уявлена; *poët.* з *gen.*: ego v. veri V заведена правдою; *subst.* **vānum,** i, n. суєта, позір, мрія, уява, неправдивість, ex v. criminatio L безпідставна, ad v. redactus L зведений на нїнащо, rem ex v. haurire L уявляти собі; *pl.* vana rumoris T сплетнї, v. tumens V пихатий. δ) чванливий, брехливий, ingenium S S бутá, v. Ligus V хвалько, non v. senes O правдолюбні, auctor L Cu неймовірний, непевний.

vapor, ōris, m. α) пара, чад, сопух, aquārum, terrae Ci визїви, tactae vapore herbae O жаром попалені; *occ.* дим, ater V; (ладановий) запах O V. β) теплота, випар, siderum H; *occ.* вогонь, v. est (= edit) restinctus V.

vapōrārium, ii, n. парня, лазня.

vapōro, 1. наповняти парою, templum ture V обкаджувати, sol latus H огрівае.

vappa, ae, f. α) кисле вино, квас H. β) ледар, непотріб, урвитель H.

vāpulo, 1. дістати хлóсти, буків Pr Ci.

variātio, ōnis, f. відміна, ріжниця L.

vāricus, 3. розчепірений O.

varietās, ātis, f. (varius) α) рябизна, строкатість, сорокатість, зміна, відмінність, florum Ci ріжнобарвність, varietatibus opus distinguere L всїляково відміняти. β) ріж(нород)ність, ріжноманїтність, від-, пере-, зміна, temporum Ci відміна рокових добів (всякі обставини) Ci (T) Socratis rerum v. Ci всесторонність. γ) 1. змінність, змінливість, не(по)стійність, несталість, annonae L несталі цїни на збіже, in eius varietate versantur L знають єго примхи. 2. (про гадки) відмінність, неоднаковість (*opp.* dissensio), sine ulla v. Ci одноголосно.

vario, 1. (varius). I. α) *trans.* рябити, мережати, роз-, маїти, красити, tempora O purpurā T багрити; *pass.* corpora guttis O накрапані, sol ortum maculis V заступає ранню зорю плямами; обр. orationem sententiis Ci переплїтати. β) пере-, від-, з-, міняти, перейначувати, дїлити, comas positū O усїляко чесати, variari in omnes formas O приймати усїлякі види, res fortunam et animos L події спричиняли відміну в щастю і в настрою, ira sententias L дїлить їх, calores frigoresque L роздїляти, vices V стійки зміняти, ea auctores L ріжно оповідають, variata memoria L відмінно переказана, sententiis variatur L думки відмінні, nec variatūm est L рішено одноголосно. II. *intr.* α) бути ріжнобарвним, bacae. β) чергувати ся в чім, я всїлякий, ріжнородний, відмінний, несталий, хитати ся, вагати ся, не годити ся, пере-, від-, з-, міняти ся, ріжнити ся, corda V manus Oenidae O має ріжний успіх, fama L неоднакова, ibi si variaret L наколи-б не було згоди.

varius, 3. α) рябий, строкатий, рябкастий, serpens O V сороката, caelum O зо́ряне. β) ріжнобарвний, барвистий, крас(ист)ий, ріжноцвітний, herbae O. γ) ріжний, ріжнородний, -, лиций, -, голосий, відмінний, многовидий, facies S показує відміну, roёma Ci багата відміною, v. dissensu fremitus V = v. ululatus L різноголосий крик, зойк, v. et multiplex Ci многосторонний, sermo O V про всяку всячину, adsensus V подїлене одобренє, studia Ci про все і вся, varium est, quales dii sint Ci всїляково думають про єство богів, bellum S нерішена = varie bellatum est L не рішивши бою. δ) змінний, не(по)стійний, femina O animus S примхуватий.

varix, icis, f. (m.) (розширена) жила Ci.

vārus, 3. розхідний, ро(з)сохатий, клишоногий, manus O розпростерті; *metaph.* протилежний, genus H.

vas, vadis, m. (запоручний) порука, ручитель, (що ручить ставити ся перед суд замість запізваного), v. dare H L Ci.

vās, vāsis, *n. pl.* vāsa, ōrum, n. α) по-, судина, посуда, судинє, начинє, столова ряжа, vinarium Ci пугар, чаша. β) воєнне з-, наряде, вюки, клунки, iubet v. colligere Ci виряджати ся в похід.

vāsārius, 3. дотичний (начиня) судиня; *subst.* **vāsārium,** ii, n. ¸подорожне¨ для намісників, що виїзджали на провінцию.

vasculum, i, n. (*demin.* до vās) посуденце; **vasculārius,** ii, m. ливарник, чашкар, ложкар, золотар, то що.

vastātio, ōnis, f. (vastāre) о-, спустошенє, abs. T; з *gen. obi.* finium L.

vastātor, ōris, m. с-, пустошник, ferarum V ловець; *occ.* руїнник.

vasti-ficus, 3. (vastus, facio) спустошуючий: хижий, жакуючий Ci.

vastitās, ātis, f. (vastus) α) опустїлість, пустка, порожнява, in agris, fori Ci. β) о-, с-, пустошенє, з-, нищенє, v. facere L (efficere Ci reddere L) с-, пустошити. γ) с-, пустошник, sociorum Ci.

vasto, 1. (vastus) α) пустошити, forum Ci обезлюдити, agros Ci запускати; з *abl. instr.:* terra vastatur rē Ci пустошіє, стає неурожайною; з *abl. limit.:* cultoribus agros V позбавити хлїборобів. β) пустошити = ограбувати, граба́ти, нищити, жакувати, abs., Gallia vastatur Ci пустиніє; з *abl. instr.:* omnia ferro L понищити, витяти в пень. γ) бентежити, conscientia mentem S гризе.

vastus, 3. α) о-, спустїлий, запущений, спустошілий, спустошений, пуст(инн)ий, порожний, без чого, agri Ci solitudines Ci пустизни, forum Ci безлюдне, dies T тиха; з *abl. instr.* urbs v. incendio L погоріле; mons ab humano cultu S незамешкана, urbs a defensoribus L незахищене; *occ.* haec v. dabo V спустошу. β) широкий, безмежний, iter O безкраєм морем, campi V широкополї лани, animus S неситий. γ) величезний, здоровезний, великий, belua Ci O звірюка, слонь, columnae O височезні, hastile O довжезне, v. pondere V з розгоном, vires V велитенська, hastile O довжезне, murmur O V страшний гомін. ε) вайлуватий, неповоротки́й, omnia L motus corporis Ci.

vātēs, is, mf. *gen. pl.* vātum. α) віщун, провісник, пророк, ворожбит; *fem.* віщовниця, віщунка, fatorum Ci проро́чиця, sacra Ci = Sibylla. β) поет.: співе́ць, Maeonius O Гомер, Lesbia O Sappho.

vāticinātio, ōnis, f. (vāticinārі) пророкованє, віщуванє, C Ci.

vāticinātor, ōris, m. віщун, провісник, пророк O.

vāticinus, гл. vāticinius.

vāticinor, 1. (vātēs) α) про-, віщувати, призвіщати, пророкувати, abs. L; з *obi.* alci casus futuros O; *acc. c. inf.* L O. β) 1. пере-, остерігати, напоминати, v. moneoque O. 2. пророкати, проказувати, Epicharmus Ci. 3. мріяти, v. et insanire Ci.

vāti-cinus, 3. віщий, пророчий O L N.

vatillum, i, n. казанок на вуглї H.

. . . vē, енклїтична частиця як приставка, або, або й, або також, plus minusve O більше менше; при нам. реч: te rogo, ne demittas animum neve (і не) te obrui sinas Ci.

vē-cors, гл. vaecors.

vectīgālis, e α) (за данину) за-, уплачений, pecunia Ci данина. β) той, що платить данину, підлежний уподатковаю, уподаткований, да́тешний, з'обовязаний до данини, податковий, v. sibi facere C Ci зробити своїм податником; *occ.* equi Ci державою для игрищ доставлені, v. stipendiariusque L закріпощений підданець.

vectīgal, ālis, n. α) мито = митове, рогаткове, viae L. β) о́плать, податок, данина, vectigalia imponere L уподаткувати, v. pensitare L платити, exigere L побирати, стягати (через publicani), vendere Ci наймати, redimere Ci віднаймати, tributa,

v. onera T воєнна дань, звичайні податки, ви́рви (драчі); *осс.* державні доходи, certissima Ci. γ) приходи, відсотки, зиск, tenue Ci малий заробіток.

vectio, ōnis, f. (vehere) везеня. їзда, вожіня, quadrupedum Ci поїздка возом і верхом.

vectis, is, m. (vehere) α) двига(ло), важниця, (ваговий) друк, підойма, v. adigere O встромити, загнати, v. subicere Ci підкласти. β) лом, плешня, засов(ець). γ) запора, aerei V.

vecto, 1. (*frequ.* до vehere) возити, носити, fructus ex agris L звожувати; *pass.* (часто) возити ся, їхати; з *abl.:* carpentis L humeris H казати себе носити, equis Cu O верхи́; *осс.* praeter oram L кораблем попри.

vector, ōris, m. (vehere) α) ношак, вючак, asellus O вючний. β) *pass.* їдучий. 1. кораблем їдучий, подорожний, моряк, мореплавець, -ходець, mari V. 2. їдучий верхом, верховик, v. equum regit O.

vectōrius, 3. перевізний, тягаровий C.

vectūra, ae, f. (vehere) перевіз, v. imperare Ci підводу, frumenti C довіз, достава.

vegeo, ēre, (ст. Ф.) кивати, оживляти.

vegetus, 3. α) жив(к)и́й, моторний, різвий, похопни́й до, ємкий, ad alqd Ci L. β) жвавий.

vē-grandis, гл. vaegrandis.

vehe-mens, *poët.* vē-mens, *adv.* enter. α) на́прасний, насильний, поривистий, загонистий, при-, страсний, палкий, настирливий, нагальний, accusator Ci завзятий, v. operā H влїзливо, in dicendo, in eos Ci. β) різ́вий, різки́й, рішучий, sen. consultum, verba Ci. γ) сильний, дужий, великий, значний, vulnus Ci небезпечна, somnus L кріпкий; *adv.* при verba-x і adi.: дуже, вельми, неабияк, vehementius colere Ci більше, vehementius adflictari Ci гірше, v. utilis Ci.

vehementia, ae, f. напрасність, насильність.

vehiculum, i, n. α) віз, підвода, iunctum L запряжений. β) (перевізний) корабель, furtorum Ci.

veho, 3. vexi, vectus. α) (двига́ти) везти, возити, тягнути, носити, alqm equi Ci L, eos ad summa T ви-, здвигнути до найвищих почестий; *med.* кивати ся, по-, сувати ся, animal Ci apes V летять. β) при-, перевозити, приносити, по-нести, rem humero H alci frumentum L довозити, достачати, flumina aurum Cu O котять; *pass.* возити ся = їхати (возом, верхом, кораблем) in raeda Ci in niveis equis O їхати в триумфі, (in) equo Ci верхи, nube O хмарою поли́нути, carinā V переправляти, me notus V загнав; *abs.* vehi per aequora V морем.

vel, *coniunctio,* або, хоч, vel . . . vel або . . . або, так . . . як, будьто . . . будьто; *adv.* ба навіть, хочби й., головно, а са́ме, на приклад; при *superl.:* безперечно, безсумнївно, мабуть.

vēlāmen, inis, n. загортка, скрива́ло, одежа, tincta cruore O скровавлені, ferarum T кожа, lapsa O серпа́нок.

vēlāmentum, i, n. вовняна оволо́ка, перепаска, *pl.* v. supplicum L оливні галузки, перевязані вовняними стяжками.

vēles, itis звич. *pl.* **vēlites, um,** m. легкозбройні, лиш зачіпаючі ворога піхотинцї = стрільцї-герцївники L scurra Ci сміхун-жартівник.

vēli-fer, fera, ferum, парусистий O Pr.

vēlificātio, ōnis, f. плава́.

vēli-ficor, 1. розпускати вітрила; *metaph.* плавати Pr.; допомагати кому в чім, alci Ci.

vēlitāris, e (vēles) стрілецький, герцївничий S L.

vēli-volans, tis, (velis, volans), скороплавний Ci.

vēli-volus, 3. (volāre) парусистий, скороплавний, O mare V вітрилами про-, перепливане.

vellico, 1. скубати, смикати, щипати; обр. чіпати, шарпати, обмовляти, чорнити, absentem H.

vello, 3. velli, volsus (vulsus) α) скубати, с-, микати, щебати, тїпати, сїпати, торгати, рвати, ви-, відривати; *abs.* tibi barbam H vallum L виломлювати паланку, signa L V повитягати, щоби рушати далї, alqd a, de re V.

vellus, eris, n. (vellere) α) косма́, вовна, lanae H v. digitis trahere O прясти. β) 1. Serum V шовкові нитки. 2. хмаринки, v. feruntur per caelum; *meton.* 1. ру́но, v. siccare V lanigerum O. 2. (стягнена) кожа, шкір(оч)ка, кожух, смух, смушок, leonis O strata V бараниця.

vēlo, 1. (vēlum) α) (парусиною, платєм, сукном) обвивати, оповивати, за-, на-, по-, при-, укривати, закутувати, nebulā velatus O хмарою повитий, velatae antemnae V парусисті щогли, caput filo L стяжкою; *осс.* за-, обгортати, убирати, при-, одїти, velatus togā H lineis amictibus T в полотнянках, purpureā veste O в багряницях, pes velatus O узута, убута. 2. об-, маїти, у-, квітчати, у-,

вінчати, tempora (*acc. gr.*) myrto O velatae viae O прикрашені. γ) у-, закривати, заслонювати, затаювати, личкувати, odium externa T.

vēlōcitās, ātis, f. звинність, моторність, шпаркість, скорість, прудкість, справність, in re Cu mali T скоропостигаюче лихо.

vēlox, ōcis, *adv.* ōciter звинний, моторний, метки́й, швидкий, скорий, бистрий, же́навий, жив(к)ий, cervus V скороногий, iaculum V шпарка, toxicum H скородїлаюче, ad praemia H похопний до, navis V бистроплавний, v. ingenio T бистроумний.

vēlum, i, n. α) вітрило, па́рус, ‚жагель', звич. *pl.* v. subnectere O підопяти, підоймати, v. facere Ci V = pandere Ci розпускати, розпинати, vela dare ventis V rati O = in altum V L = per aequor H пускати ся на море, ad patriam V відплисти, v. deducere Ci (legere V contrahere O V) згорнути, звинути, velis remisque O Ci що могá, що сили; *synecd.* корабель, човен, v. habent recursus O. β) запо́на, завіса, заслона, carbasea O тонке рядно, velis amictus Ci полотнянкою обгорнений.

vel-uti, vel-ut, α) як, як на примір, на приклад, се-б-то, то-б-то. β) в порівнаних, причтах з *ind.* і *coni.:* неначе, якби, мов, як; *correlativ*-но: v. . . . ita (sic) так . . . як, як . . . так; velut si наче-би, як коли-би; рідко *abs.* Ci в *abl.*

vēmens, vēmenter, гл. vehemens.

vēna, ae, f. жила, дово́дниця, v. ferire V пустити кров, v. incidere Ci (interscindere T) перетяти, alci v. fugiunt O (saliunt O moventur Ci) жили кидають ся, живчик бє, v. trepidae O бюч(н)иця; *metaph.* 1. v. aquae O ключ, нора, aeris, auri, argenti Ci рудник, поклади, peior O желїзо, aetatis Ci питоменність доби, balsami T пахущі соки. 2. осердє, ядро, нутро, rei p. Ci. 3. хист, вдача, ingenii H, dives T талановитість.

vēnābulum, i, n. ловецька сулиця, ощіп, рогати́на Ci.

vēnālicius, 3. виставлений на продаж, призначений на збуток, I. portoria venalicium L мита на продажні то́вари; II. *subst.* m. за-, продавець, торговельник невільниками Ci.

vēnālis, e (vēnus) α) продажний, res venales T то́вар β) *subst.* n. невільник, grex venalium Ci. γ) продайний, підкупний, iura Ci.

vēnāticus, 3. (vēnātus, ūs) ловецький, гінчий, стрілецький, catulus H ловчий пес, гончак, хорт.

vēnātio, ōnis, f. (vēnārī) α) ловецтво, у-, ловитва, польованє, стрілецтво, esse in venationibus Ci S полювати. β) трови, цькування в цирку, venationum apparatus Ci. γ) дичина, capta L ловля.

vēnātor, ōris, m. α) ловецький, canis V гончий; *subst.* мисливець, ловець, стрілець, pernoctat Ci. β) дослідник, naturae Ci; **vēnātōrius,** 3. ловецький, стрілецький, galea N лов. капелюх.

vēnātrix, īcis, f. α) полююча, стрілецька, dea O = Diana. β) мисливка, ловчиня, стрілкиня, territa O = Callisto.

vēnātus, ūs, m. у-, лови, мисливсто, ловецтво, польованє, venatū (*dat.*) invigilant V чатують на засїдцї.

vendibilis, e (vendere) α) с-, продажний, на збуток, покупни́й, via Ci. β) за чим попитують: уподобний, любий, милий, oratio Ci до уподоби, scripta v. sunt Ci знайдуть покупника.

venditātio, ōnis, f. (venditāre) виставлюванє на продаж; *metaph.* ви́хвалка, virtus v. dicitur Ci прозивають єї влїзливою.

venditātor, ōris, f. (налазливий) продавач; обр. non v. famae T не за-, перехваляв єї.

venditio, ōnis, f. (vendere) α) продаж, збування, rem venditioni exponere T виставляти на продаж, збувати. β) винаєм, decumarum Ci bonorum Ci переторг, ‚лїцитация', ціновка.

vendito, 1. (*frequ.* до vendere) α) виставляти на продаж, хотїти прода(ва)ти, збувати, ку́пчити, купцювати, торгувати чим, Tusculanum, libellos Ci. β) продавати, запродувати, перекуповувати, pacem pretio L Graeci haec Ci. γ) накидувати ся з чим, за-, перехвалювати, se existimationi alcis Ci operām alci L.

venditor, ōris, m. (vendere) продавець, перекупник (*opp.* emptor Ci покупник); з *gen. obi.:* agrī Ci; обр. запроданець, consules v. dignitatis Ci торгують нею, tribūs v. fuit Ci запродав.

ven-do, 3. didi, ditus, (з **vēnu(m)-do,** 1. dedi, dātus лиш ФФ. в *perf.* і *PPrP.* уживають ся *passiv*-но, всї инші форми заступають ся через vēn-īre. α) виставляти на продаж, продавати, збувати, bona venum aut dono data S; констр. aedīs pluris Ci дорожше, recte Ci дорого, добре, male Ci дешево, не добре, quanti Ci за кільки; з *abl.* rem pecuniā grandi Ci дуже дорого, добре, parvo pretio Ci

за малу ціну; *осс.* 1. (на лїцитації) продавати, цїнувати, bona, sub hasta, in auctione Ci цїновкою лїцитувати, Latine vendendi ius est Ci вільно в лат. мові лїцитувати. 2. давати на (в) полїтки, винаймати, пускати в оренду, decumas Ci. γ) за-, ви-, перехваляти, роёма H. δ) запродувати, запропащувати, auro patriam, deos V rem p. Ci.

venēficium, ii, n. α) заправа любистних напитків; *meton.* любистний напиток, чаровúна, Titiniae Ci. β) чари, Medeae O. γ) отруя, отрута, veneficii damnari Ci T.

venē-ficus, 3. (a venere facienda) готуючий любистні напитки, чарівницький, чародїйний, чаруючий, verba O; I. **venēficus,** i, m. II. **venēfica,** ae, f. чарівник, -ниця, scientior H лїпша знатниця. β) отруйник, отруйниця Ci.

venēnātus, 3. (venēnāre) α) затроєний, отýйливий, їдкий, telum Ci iocus O munera Ci небезпечні. β) чарівний, virga O.

venēni-fer, fera, ferum, отрутний, отруйний O.

venēno, 1. затроювати, commoda odio O їдовитою злобою.

venēnum, i, n. α) красило, румянило, positis v. collinere ora O червонити лице; *осс.* краска, Tarentinum H темне багро. β) любистний напиток, чарівниче средство, чари, venenis memoria eripitur Ci збавля є ся. γ) чаровúна, отрутний напиток, трута-зілля, трійло, о-трýта, malum Ci S шкідливий напиток, (*opp.* medicamentum Ci) v. alci dare L lac veneni V отруйне молоко, (сік). 1. трійло = їдь, pus atque v. H їдка обмова. 2. погибель, лихо, заглада, urbis L.

vēn-eo, īre, ii (з vēnum ire) α) іти на продаж, продавати ся, sub corona L в неволю, res veniunt et venierunt Ci продають ся і продавали ся; з льоґічним *subiect*-ом: venire a consule L конзул продає; з *abl. pretii:* auro H quam plurimo Ci при *comparativ*-них висловах з *gen.:* rem minoris Ci дешевше, maioris Ph = pluris L дорожше, quanti Ci за яку цїну, за кілько. 1. лїцитувати ся, praedia (in auctione), venibit sub corona Ci. 2. винаймати ся, давати (іти) в аренду, ita decumae veneunt Ci за таку цїну дають на полїтки.

venerābilis, e (venerāri) всечесний, почéстливий, достойний, високоповажаний, divus H donum V славетний даток; з *abl. causae:* miraculo L ізза.

venerābundus, 3. з почéсткою, на-, побожний L.

venerātio, ōnis, f. α) пóчестка, почитанє, честь, шан(об)а, alqm ad v. alcis mittere Ci щоби поклонити ся, заявити єму своє поважанє, Augusti T хвала. β) поважність, повага, достойність, v. inest T.

venerātor, ōris, m. величатель O хвалитель.

venerius, гл. venus.

veneror, 1. α) почитати, поважати, молити ся до, deos, lapidem pro deo Ci; P P P. venerātus H V; P Pr. venerandus 3 гідний почéстки, високоповажаний O H. β) віддавати честь, заявляти кому своє поважанє, amicos O coetum manu T кивом руки здоровити. γ) з нам. реч.: блáгати, просити, te v., ut ne sinas T; з *obi.:* nihil T нїчого для себе.

venia, ae, f. (venerāri, venus) α) ласка, прихильність, милість, прислуга, згляд, потур(анє), veniā prosequi V ввічливо приймати, v. alci dare Ph Ci C H чинити ласку, з ut, ne; *осс.* дозвіл, призволенє, dicendi T ordinis T щоби вичеркнути із списку сенаторів; з *dat.* цїли: petere v. legatis mittendis L; з *abl.:* bonā (cum) veniā L Ci за (твоїм) дозволом. β) о-, прощенє, пробаченє, ab Jove v. peto Ci помилуваня. v. petere a victoribus L пощади, v. dare L прощати, дарувати, dictis O за слова, delicti Ci за провину, v. dolori tribuere Ci брати згляди на, зважати на, v. in eius rei fuit L простили, збачúли їм того.

venio, 4. vēni, ventum est. I. α) при-, над-, до-, ходити, іти, прибувати, над'їзджати, sagitta V надлетїла, v. volando V надлúнути, надлетїти, unda veniens O хвилююча; льоґічне *prf.* vēni O V я прибув, я вже тут; звідки? *abl.* caelo V ponto O; з *praep.:* a vertice V з гори, ex ore O, de gente V походити від; куди? з *acc.:* Italiam V; з *praep.:* ad matrem O in sedem unam V посходити ся, sub axem V підійти аж до . . ., in, sub conspectum alcis C Ci станути перед, per ilia arundo V прошила нутренности, quidquid mihi in buccam venerit Ci що лиш менї прийде на язик, (res) v. mihi in mentem Ci V приходить (спадає) менї на думку = насуває ся менї думка; неособ. *pass.* ad eos ventum est C. Цїль: 1. з *ad.:* ad causam dicendam L ad, in colloquium C. 2. через *acc. supini:* auxilium postulatum C. 3. з *dat.* цїли: auxilio, subsidio C excidio = ad excidium V на загубу, exercitus Etruscis venit V на поміч, в підмогу.

4. з *inf.:* populare penates V щоби . . . 5. PFA. v. moriturus V щоби умерти, на загин. β) (ворожо) підходити, підступати, наїжджати, іти на, ставати на, ударяти на, нападати, aciem venientibus offert, venientem ferire V magno ad moenia bello V з великими потугами. γ) (про час) надходити, наспівати, настига́ти, наступати, наставати, на-, при-, зближати ся, Calendae H annus veniens Ci при́йшлий, anni v. et recedentes H прибуваючий і убуваючий вік, ventura belli V будучі, venturi nepotes O V при́йдешні; *subst.* venturum, i, n. будучність, v. videre O. δ) сходити, рости, родити ся, настигати, sol H arbores, uvae V; про *abstr.:* являти ся, показувати ся, libertas, furor V; з *dat. personae:* до-, приходити, до, на кого, діставати ся, quae sibi S прийшло на них, litterae mihi Ci я дістав лист, mihi nuntius V наспіла вістка, iis gloria vēnit Ci вславили ся, animis ignavia V огорнула, bellum alci sorte Ci припала, membris lues V напала на них, пройняла їх, ad, in alqm v. dolor Ci діймає, clades L зазнав хтось пораженя. ε) при-, випадати, дїяти ся, лучати ся, ста(ва)ти ся, id aliter venit L склало ся. II. α) 1. (в якийсь стан) приходити, входити в якісь обставини, вступати в, на, попасти в, стати. дістати ся до, in sermonem Ci попасти на язики, in gratiam alcis S примилити ся кому, in amicitiam L приступати до дружнього союзу, in periculum, discrimen C Ci наражати ся на небезпеку, in odium Ci стати ненависним, in rei partem Ci O дістати свою пайку, стати причетним до, res in consuetudinem venit Ci входить в уживанє, in proverbium L стати приказкаю, res ad manum, pugnam venit L доводить ся до рукопашного бою; часто з наслїдк. реч.: при-, доходити до, загнати ся до, res eo venit, ut . . H дійшло до того, що . . .; з *gen.* eo discordiae ventum est, ut T до такого розбрату, що . . ., huc malignitatis venit, ut . . . T до такої злоби . . . 2. (в мові) переходити до, ad extremum orationis Ci ad nomen Jovis O сходить мова на Ю.

vennū(n)cula, ae, f. рід винограду H.

vēnō, гл. vēnus.

vēnor, 1. α) ловити, іти на у-, лови; *abs.* venantes, *gen. pl.* venantum мисливцї, стрільцї O Ph V, venatum ire L V іти на у-, лови, ловку ловити, ire parare V виряжати ся на польованє. β) *trans.* тропити, цькувати, canibus leporem V; *metaph.* гнати за, у-ганяти, ся за, убігати ся о, до-, побивати ся, suffragia H viduas H женихати ся до.

venter, tris, m. α) черево, fabā reflatur Ci здуває ся. β) живіт, жолудок, шлунок, alqd ventri donare H пожерти; *meton.* пузо, пажерливість, natura pecora ventri oboedientia finxit S створила лиш для пуза, прожорства. γ) лоно, gravis O вагітне; *meton.* порід, tuus H дитя, v. ferre L вагітна, в тяжи́. δ) опукість, crescit in ventrem cucumis V грубне.

ventilātor, ōris, m. вітрогон, характерник Q.

ventilo, 1. віяти, шугати; обр. comas aura O повіває листєм, linguam O розмахати.

ventito, āre (*frequ.* до venire) часто приходити, від-, навідувати, учащати, domum Ci заходити до, ad alqm C Ci зносити ся з, in villam T забігати до, бувати у.

ventōsus, 3. (ventus) α) виставлений на вітри, вітристий, mare H = aequora V бурливе, folles V надуті. β) вітроногий, бистрий, баски́й, equi O. γ) легкий, чванливий, lingua V балакливий, gloria V марна. δ) несталий, змінний, imperium Ci.

ventriculus, i, m. (*demin.* до venter) черевце, cordis V на́сердна комірчина.

ventus, i, m. α) вітер, по́вів, secundus Ci попутний, ходови́й, adversus Ci супрутний, непохожий, v. ferens V O погожий, v. cadit L стихає, se circumagit L крутить ся, increbrescit Ci змагає ся, tristitiam ventis tradere H розвіяти тугу, призабути на, venti gaudia ferunt V радощі ідуть з вітром, минають, verba in ventos dare O на вітер = пусто та дурно говорити, remi et v. Ci усї средства; *metaph.* β) подув, буря, настрій, ventis fulminis adflare V підвіяти = поразити, popularis Ci прихильність, v. excitare Ci навіяти бурю, зчинити бучу, alios v. ventos Ci зли(го)днї.

vēnūcula, гл. vennūcula.

vēnun-do = vēnum do, продавати, eos sub coronā L в неволю, sententiam T наче лїцитувати.

vēnus, i, m. продаж; лиш 1. *acc.* venum на продаж, v. dare L S (= vendo 3.) виставляти на продаж, продавати, збувати, v. dare L (= vēneo 4.) іти на продаж, продавати ся, збувати ся. 2. *dat.* vēnō на продаж, за гроші, продажний, rem veno exercere T торгувати чим.

venus, eris, n. α) принада, гожість, краса, v. fugit H минає ся. β) любов, marita O подружня, iuvenum sera v. T аж в до-

хожалім віцї жен(иха)ють ся. γ) *n. propr.* Венера. **venerius,** 3. половий, любасний, res Ci любощі, homo Ci любасник, iactus Ci костирство.

venustās, ātis, f. по-, принада, ваба, урода, краса, corporis Ci гарний стан, v. et facetiae Ci тонкі жарти, дотепи, homo adfluens omni v. Ci милий та любий.

venustus, 3. *adv.* ē (venus) α) по-, принадний, уродливий, чарівний, чудовий, гарний, v. facere Ci. β) приємний, милий, любий, тонкий, sermo Ci витончена, Graecus Ci гладенький, масненький.

vē-pallidus, гл. vao . . .

veprēcula, ae, f. терничок Ci.

veprēs, is, m. терник, терняк, V O H.

vēr, vēris, n. весна, вирей, v. incipit Ci настає, adolescit T розповнює ся, primo v. H L = ineunte v. Ci = novo v. V на провесні; обр. v. aetatis Ci молодість, розмай житя, v. sacrum facere L жертвувати перші плоди.

vērax, ācis правдомовний, правдолюбний, Ci H Pl.

verbēna, ae, f. галузка; звич. *pl.* **verbēnae,** ārum, зелені (обрядові) галузочки, зелень, гіллячко (з лавру, оливнику, мірту, кипарису), Ci H V L.

verbera, um, n. α) буки, хлоста, бите, биченє, батоженє; звич. *pl.* virgae O різки. β) шту(р)ханці, стусани, урдари, lapidum O киданє камінєм, rapae H навал хвиль (валобій) об беріг, жби(хи). γ) докори, догана, linguae H закиди. δ) бук, бич, кий, різка, батіг, кнут, нагайка, centurionis T puerilis T різочка; *occ.* (пращовий) мотуз, ремінь, fundae V.

verberātio, ōnis, f. биченє, різки.

verbereus, 3. заслугуючий хлости.

verbero, 1. α) бичувати, бити, ударяти, катувати, alqm, alqd, virgis v. Ci сїкти різками, scelus Ci кар(т)ати. β) вражати, ганьбувати, словом картати, convicio Ci aures sermonibus T. γ) побивати, батожити, grandine verberatus H побитий градом, eum ense O порубати, aetrera alis O літати воздухом.

verbero, ōnis, m. заслугуючий хлости, урвитель Pl.

verbōsus, 3., *adv.* ē многословний, подрібний, довгий.

verbum, i, n. α) слово, вислов, вираз, uno v. Ci одним словом, коротко, graviore v. uti Ci трохи різкійшого виразу ужити; з *gen. expl.* v. voluptatis Ci слово розкіш; *pl.* слова, мова, novissima O остання, precantia O прохання, minacia O погрози, solantia O відрадощі, exsecrantia проклони, O excusantia оправданє, blanda лестоficta O брехні, tria (= do, dico, addico) O. β) 1. теревені, побрéхенька, inania V марнослове, verbis replenda auria V балаканиною, curis verba dare O розвіяти свою тугу. 2. позір, verbo N Ci для призóру, про людьське око (*opp.* rē vērā Ci на дїлї, дїйсно). 3. дїєслово, sententiae Ci. γ) слово = річ, про-, мова, заява, висказ, verba facere C Ci N S говорити, боронити, de eo, de re, cum Aulo in colloquio S розправляти, переговорювати; *acc. c. inf.* S; *sg.* (in publico) verbum facere Ci мати слово, прилюдно говорити, промовляти, de eo numquam v. feci Ci про него нїколи і не згадав, нї словечком не спімнув; *occ.* формулка, v. venefica = non innoxia O чарівничі зáшепти, v. quaedam componere Ci формулки, in alcis verba iurare H Cu присягати на кого. 2. приказка, vetus. δ) говоренє, мова, in verbo vestigia torsit V серед говірки, abstulit usum verborum O відняв мову, pactio verbis (устне), perscriptionibus (на письмі) facta Ci. ε) Фрази: verbi causā (gratiā) для прикладу, на приклад, v. verbo (de, pro verbo Ci) reddere H = e, pro verbo exprimere Ci віддати дословно, точно, aiqd ad verbum e Graecis exprimere Ci перекладати слово за словом, meis (suis, eius, amborum) verbis Ci N O в моїм (їхнїм . . .) іменени, за моїм (їхнїм . . .) приказом, senatūs verbis Ci іменем сенату.

verēcundia, ae, f. α) стидливість, соромливість, жахливість, несміливість, обичайність, скромність, v. omittere L скинути з себе; з *gen. subi.* Tironis Ci; з *gen. obi.* negandi Ci. β) честь, почéстка, почитанє, по-, шана, поважанє, огляд на, de te Ci; з *gen. obi.* parentis L; adversus alqm L. γ) стид, сором, жах; *abs.* з *gen. obi.* turpitudinis Ci verecundiae est з *inf.* L жахати ся, стидати ся, v. cepit eos; з *inf.* L стидали ся . . .

verēcundor, ārі стидати ся, жахати ся, *abs. inf.* Pl Ci.

verecundus, 3., *adv.* ē (verēri) α) чемний, обичайний, покірний, шановливий, adulescens, in postulando Ci Bacchus H мірне питє вина. β) несміливий, стидливий, соромливий, vultus O color O H румянці.

vereor, 2. veritus. α) бояти ся, лякати ся берегти ся, стерегти ся, вагувати ся, не важити ся, не мати серця, відваги; з *inf.* O Ci C; non veritum est з *inf.* Ci

...ми мощами, volumina V звивати ся; *refl.* se v. in volnere V качати ся в крови, se more apri O барложити ся. β) 1. кругом обертати, ганяти, ovīs V на вигонї, currum in gramine V їздити по. 2. трівожити, непокоїти, дошкулювати, діймати, мучити, venenis animos H затроювати, pudor L гризе, servus domum O рядить як сам хоче, patrum animos cupido L забажало ся їм, вони забажи́ли. γ) на всї боки обертати, звертати, пере-, зміняти, naturam Ci міняти; *refl.* se versare Ci вертїти ся на всї боки. δ) 1. крутити, толкувати по свому, перекручувати, causas, verba Ci. 2. обробляти на всї боки, прихиляти ся до, для, animum muliebrem in omnes partes L усїляково приєднувати, animos hortando castigandoque L упоминками і картанєм додавати відваги. 3. (на всї боки) думати, пере-, обдумувати, думки думати, розважати, розбирати, rem in animis secum L omnia secum V animum per omnia V = in omnīs partes V всесторонно обдумати, pectore curas huc illuc V журити ся на всї боки, nefas in pectore V коїти лихо, nova consilia pectore V [illegible] затїви [illegible]тївати; зал. пит. diu v. H; *metaph.* II. α) *medial.* все обертати ся, крутити ся, колувати, кружати, mundus circa axem, turbo Ci. β) (про особи) обертати ся, пере-, про-, бувати, находити ся, in conviviis, irae Ci. γ) (в якійсь обставинї) обертати ся, находити ся, бути, жити, in periculo Ci in timore Ci бояти ся, in aeterna laude Ci сли́ти вічною славою, in errore Ci помиляти ся, res in facili cognitione Ci легко їх пізнати, quae in foro versantur Ci що дїє ся на ф., mihi alqs, alqd in oculis, ob oculos, animo versatur Ci стоїть, снуєть ся перед очима, менї все на думцї *occ.* 1. мати дїло з чим, займати ся чим, оброблювати що, in artibus, in re [illegible]. Ci in summa severitate Ci домагати ся строгости. 2. основувати ся на, залежати від, laetitia in opinione, ratio dicendi in sermone Ci.

versum, гл. versus 3.

versūra, ae, f. (vertere) α) грошевий оборот се-б-то заміна, змінкови́й лист (вексель), позичка, poenam sine v. dissolvere Ci не платити старі довги новою позикою.

versus, **vorsus**, 3. (vertere) α) обернений, звернений, на, до, ad mare O. β) *adv.* [illegible] з *praep.*, до, на, ід, проти, в сторону, до, в напрямку до, in Galliam S ad se v. S S quoque v. C Ci на всї боки; рідко **versum** L.

versus, ūs, m. (vertere) α) оборот плугом = борозна Pli. β) ряд, черта, лїнїя, in versum distulit ulmos V navis triplici v. V з трьома рядами лавок, трилавочник. γ) рядок, стрічка, щілка, primus Ci. δ) вірш, стих, alterni longusculi Ci гексаметер і пентаметер, v. dicere V dictare H проказувати рабови-писареви, (= тим то й самому) складати стихи, віршувати.

versūtia, ae, f. хитрість, лукавство L.

versūtus, **vorsūtus**, 3. *adv.* ē (vertere) α) верткий, проворний, справний, метки́й, обме́таний, бувалий Ci. β) хитрий, лукавий, homo Ci хитрун, ius Ci крутарське.

vertex, **vortex**, icis, m. (vertere) α) за́вороть, вир, водокруть, крутїж, теча, пруд, нурт, vorticibus densus O виристий. β) (про вітер, вогонь) вихор, клуб, venti L flammae V H; *occ.* (на небі) бігун, sublimis V північний. δ) верх голови, тїмя Ci H; *synecd.* голова, vertice portat aquam O; *metaph.* верх, вершок, вершина, шпиль, montis Cu O v. duobus O двоверхий, quercūs V верховітє, a vertice V з верхи, з гори; обр. край, dolorum Ci найгірші муки.

verticōsus, 3. вируватий, виристий L S.

vertīgo, inis, f. круговорот, кругобіг, о́біг, кружанє, caeli O. β) за́вороть, вир, ponti O. δ) за́ворот, oculorum animique L па́мороки.

verto, **vorto**, 3. ti, sus. I. α) по-, на-, за-, звертати, обертати, equos ad moenia V harpen (зброю) in alqm O кинути, stimulos V крутити в ранї, morsum in panem почати їсти; з *abstr. obi.* quo cursus V бігти, iter V повернути. β) *med.* = *refl.* по-, на-, звертати ся, обертати ся, крутити ся, caelum V; P P P. **versus**, 3. звернений, положений, лежа́ти на, ід, in occidentem T ad mare O; *occ. med.* 1. колувати, кружити, is vertitur ordo V така вже доля, annus Ci N = aestas V кінчає ся, минає. 2. крутити ся по, увивати ся, увихати ся, in mediis catervis, inter primos V ante ora O снувати ся перед очима; *metaph. med.* крутити ся об, належати до, залежати від, лежати в, обмежувати ся на, основувати ся на, disputatio circa consultationem, in iure causa Ci omnia in unius potestate L ibi summa belli L там рішає ся вислїд війни; *activ.* звертати, обертати на, до,

не бояли ся . . . β) *trans.* жахати ся, побоювати ся, бояти ся, гріхувати ся, журити ся, клопотати ся; *abs.*, navibus C о кораблї, de Carthagine Ci; з *acc.* personae N O C; з *acc.* rei: tactum O nihil de te V; зміть боязни рідко через *acc. c. inf.* Cu або через зал. пит. Ci V; часто як при verba timendi з ne, ut C N Ci гл. грам. γ) почитувати, с-, поважати, eum liberi Ci deos T; P Pr P

verendus, 3. високопочитаний, -, поважаний, всечесний, maiestas O пресвітла величність, patres O достойні, gravitate augustā v. O високосвітлий.

verenda, ōrum, n. **vērētrum,** i, n. природження Pl.

vergiliae, ārum, f. (*sc.* stellae) сузіря ‚баб', ‚квочка' Cu Ci.

vergo, pf. versi, у O α) похиляти ся, хилити ся, клонити ся, спадати, declivis locus C узбоче, terrae partes in medium Ci прямують до осередка; *poët. trans.* amoma in sinus O сипати, лляти. β) звертати ся, тягнути ся, простирати ся, лежати ід, на, до, ad solem cadentem V in meridiem L auxilium ad Italiam Ci направлене на l. γ) ви-, заходити, кінчити ся, vergente die T з заходом сонця, nox ad lucem Ci досвіта, v. autumno T наприкінцї осени, vergens annis T підстаркуватий, anni in senium = senecta T насувають ся, старіти. δ) прихиляти ся на чийсь бік, припадати, illuc cuncta T ему.

vergobretus, i, m. (кельтийський) найвисший урядник, первосудець C.

vēri-dicus, 3. (vēra, dicens) призвіщаючий правду, віщий L.

vērī-similis, e, правдоподібний, імовірний Ci.

vērī-similitūdo, inis, f. правдоподібність, імовірність Ci.

vēritās, ātis, f. (vērus) α) правда, ad v. loqui Ci по правдї, як є, similitudo veritatis Ci правдоподібність. імовірність. β) справдешність, (истина), сама річ, дійсність, ex veritate Ci справдї, (истинно), дійсно. γ) правдивість, щирість, отвертість, litterarum Ci. δ) справедливість, праведність, безсторонність, чесність, iudiciorum, ignari veritatis, ratio veritatis Ci.

vermis, is, m. червак; *demin.* **vermiculus,** i, m. червачок.

verna, ae, m. (f) доморідний невільник, (-ця), челядник, (-ця), positi H засівша до їди челядь.

vernāculus, 3. α) доморідний, res Ci urbanitas простацький дотеп, crimen Ci ним самим видуманий. β) свійський, краєвий, краянський, artifices L. γ) столичний, мі(й)ський, urbs T столиця.

vernīlis, e, *adv.* iter. α) невільничий, рабський, низький, підлий, officia H. β) нахабний, настирливий, dictum T неприличне.

verno, āre (vernus) веснувати, humus зеленїє, avis O щебече весняки.

vernus, 3. (vēr) ярий, весняний, весїнни tempus Ci весна, aura O легіт.

vērō, *adv.* (vērus) вправдї, дійсно.

verrēs, is, m. домашний вепр, кабан Ph. *adi.* **verrīnus,** кабанячий; обр. cauda C прихвостень Верра, ius Ci свинськ юшка.

verro, 3. P P P. versus α) за-, змітати чистити, прятати, qui verrunt Ci смітяр з *obi.* aedis humum pallā O favillas O згортати, quidquid de areis H збират (збіже); обр. їхати на, по, aequore rem V веслувати, гребсти, remis livida arv V плисти сїрими водами, aequora caud V перетинати, -плавати, aquilo arva вїє по. β) тягати, волочити, поривать canitiem, caesariem O venti terras p auras V рознесуть з облаками.

verrūca, ae, f. бородавка, гузка, ма хиба H.

verruncō, āre, ea . . . bene mihi verruncer Ci най менї вийде на гаразд, най по щастить.

versābilis, e (versāre) движкий, fortuna непостійна.

versātilis, e, движкий, моторний, всесторо ний, ingenium L справність.

versi-color, ōris, (versus 3, color) α) мін вий, мінявий, arma V лисніючі. β) р нобарвий, -маст(к)ий, vestimentum L ба виста, sagulum T красе завивало, plum Ci семенасті.

versiculus, i, m. (*demin.* до versus) α) р док, стрічка, uno v. Ci однїєкою формулкою. β) стишок, віршок, Solois Ci.

versificator, ōris, m. віршник Q.

verso (**vorso**), 1. (*frequ.* до verto) I. *l) activ.* часто обертати, по-, перевертати, вертїти, сюди й туди крутити; *med.* обертати ся, вертїти ся, крутити ся то що, exemplaria Graeca H розгортати, часто читати, omnia cicutā O перемишати з, sortem urnā O по-, трясти, cardinem O відчинити двері, saxum Ci котити, fusum pollice stamina O веретенити веретено, прясти, glaebas H пере-, скопувати, terram O орати, lumina O ще раз повести очима, me in litore venti V шибают

periculum ad, in eos verterat L звалило ся на нах. γ) обертати, звертати, animum ad iura O iram in alqm L occasionem ad bonum publicum T використати, causas in deos L приписувати їм; *med.* civitas in eum L дивить ся на него, quo me vertam Ci куди менї звернути ся, де менї дїти ся; *occ.* 1. (доходи) по-, обернути на свою користь, ужити для себе, на, pecuniam ad se Ci засвоїти собі, captos in praedam L обходити ся з ними мов з добичию, in se studia civium T з'єднати їх для себе, reditus in fiscum T удержавнити доходи, litem in suam rem T хіснувати ся спірним предметом, in sapientiam T розумно визискати. 2. обернути в що, робити чим, вважати за, толкувати як, брати за, cognomen in risum H висмівати, alci alqd vitio Ci вважати за блуд, rem in crimen L закидувати. 3. мати инший оборот; *med.* кінчити ся чим, виходити на, factum in laudem L увінчало ся славою; *act.* alqd in bonum C L виходить на добре, щастить, alqd in perniciem L = malo T не щастить δ) пере-, по-, від-, зміняти, vide omnia versa esse Ci mentem O = te sententia V стати иншої думки, vestem V переодїти, solum Ci покинути край; *refl.* = *med.* обертати ся у, на, чим, перекидувати ся в, чим, sese in tota ora V in lapidem O скамянїти, verti alite O птахом; *poët.* formam oris in Butem V перелицювати ся у Б.; *act.* = *med.* lacunae in glaciem V леденїють; *occ.* перекладати, annales ex Graeco in Latinum sermonem. II. (в инший бік) від-, звертати, ora H sua lumina, vultum O. III α) (з гори в діл) обертати, перевертати, arma, hastam V спускати долї, cados H (crateras V) випити до дна, stilum H по-, справляти, verso crimine O перекрутивши вину. β) 1. обернути на утечу = проганяти, eum retrō T agmina fugā, hostem V versa acies retro H стрічена битва; *act.* = *refl.* утїкати, пускати ся на утеки, se vertunt = terga vertunt C in fugam L. 2. (землю) пере-, з'орювати, terram aratris V aratro glaebas O сторцюють, rastris V перекопати, freta lacertis V гребсти. 3. (щось прямого) ви-, перевертати, по-, валити, urnam O fraxinos H arces, moenia V. γ) поперевертати, поперекидувати, нищити, ad extremum omnia Ci res fundo V геть запропастити, leges funditus T позносити.

verū, ūs, n. рожен O V сулиця, ратище V.

vērum, **vērumtamen**, гл. vērus.

vērus, 3. *adv.* ē. α) правдивий, справжнїй, с-правдешний, дїйсний, ист(ин)ий; (*opp.* falsus, fictus). β) *subst.* vērum, i, n. правда, певна річ, v. quaeris Ci O ex vero O на правду, навсправжки, правдиво, abesse, aversum esse a vero Ci оминати ся з правдою; vēri-similis, e, правдоподібний, імовірний; vērī-similitūdo, inis, f. правдоподібність, імовірність. γ) правдомовний, правдолюбний, отвертий, щирий, testes, vox Ci os O ut vere dicam Ci отверто сказавши. δ) справедливий, вірний, розумний, годящий, путящий, слушний, як слїд, по правдї, до речі, spes Ci оправдана, causa Ci добра справа; verum est з *acc. c. inf.* C Ci H гоже, личить; рідко з ut.

A I. *adv. abl.* **verō**, α) вправдї, на дїлї, дїйсно, властиво, як раз, такий, sed v., immo v., vel v., etiam Ci ба навіть й, але й, але як раз. β) (у відповіди) так, таки так, справдї, fuisti in scholis? vero, так, був, reprehendo igitur? minime vero Ci та вже-ж що нї, таки нї. II. *coniunctio:* ба, але, однак, навіть, предсї, iam vero a вжеж, age vero! ано! нуко!

B. I. *adv.* **vērum**, правда, але що правда, справдї, так, невжеж не; II. *coniunctio.* але, однак, предсї, таки; verumtamen a предсї, а все таки, verum enim vero H S але властиво, але на дїлї, а навсправжки, non modo ... v. etiam Ci = non solum ... v. etiam Ci не тільки ... але й (але й ще, ба й ще), verum non a все таки не ...; перериває мову: v. praeterita omittamus Ci та лишім вже минувшину.

verūtus, 3. (verū) α) з'оружений сулицею, ратний V. β) *subst.* **verūtum**, i, n. (*sc.* iaculum) ратище, списа.

vervex, ēcis, m. (валашний) скоп. баран Pl.

vēsania, **vēsanus**, гл. vaes ...

vescor, i α) живити ся чим, поживувати ся чим, харчувати ся чим, кормити ся чим, жити чим, з чого; з *abl. instr.* lacte S. β) *trans.* їсти, споживати, columbas Ph infirmissimos T argentum ad vescendum factum L столове срібло; *abs.* sub umbra L обідати в тїни. γ) заживати, с-поживати, aurā aetheriā V жити, voluptatibus Ci ужити їх собі, роскошувати.

vescus, 3. (vesci) α) з'їдаючий, papaver V висисаючий землю. β) тонкий, дрібний, чахлий, frondes V.

vēsīca, ae, f. α) міхур Ci. β) кашук, v. tendere O надувати его; *demin.* **vēsīcula**, ae, f. міхурець, лушпинка Ci.

vespa, ae, f. оса Ph L.

vesper, eri, m. (*abl.* також e) α) вечірня зоря, вечірка, purus H ясна, surgente vespero H коли завечоріла вечірка. β) вечір, v. diei est Ci вечорієе, ad, sub v. C над в., смерком; *locat.* vesperi, vespere вечером. γ) захід, захід, v. sero O V пізно вечером, коли вечір зайшов.

vespera, ae, f. вечір, v. inumbrante T смеркома, primā v. L коли по-, звечоріло, стало сутеніти.

vesperasco, ere, з-, вечоріти, на-, смеркати, ся, сутеніти, vesperascente die T смерком.

vespertīlio, ōnis, m. (vesper) лилик, кожан Pl.

vespertīnus, 3. (vesper) α) вечірний, consulta Ci у вечері рішені, forum V у веч. супокою; praedicativ-но: te v. opprimit hospes H у в. β) западний, західний, regio H.

vester, (voster), tra, trum (з vōs) ваш, вам приналежний; (иноді перекладає ся в укр. через свій!) vestrā interest Ci лежить вам на серці, omnia v. Ci все ваше майно, haec v. facta sunt Ci стало вашим майном, припало вам, vestrum est deligere Ci в тім ваше діло, . . .; як *attrib. subst.* collegium vestrum Ci ви, себто ваш збір; рідко як *obi.*: odio vestro Ci = odio in vos з ненависти до вас.

vestibulum, i, n. α) придвіря себто майдан перед будовою, templi Ci. β) при-, перед-сінок, effigies in v. T. γ) вхід до, вступ до, Siciliae Ci urbis L передмістє.

vestīgium, ii, m. α) стопа, тропа; звич *pl.* v. observata sequor V іду назирцем за стопами єї, стежу за, pedum O ступки, alqm vestigiis, vestigia sequi L іти слідком за ким, слідкувати, гнати за, v. figere V = ponere O ступати, premere V = imprimere Ci припинити ся, станути, referre V вертати; *occ.* тропа = слід, про-, слідок, ferae O; обр. patris vestigia ingredi Ci у сліди його ступати = vestigia patris premere T наслідувати його, v. facere in alqo loco Ci ступати на, по, ходити по, v. alqō movere Ci подати ся, відійти куди. β) слід, прослід, знак, колія, rotae O verberum L синці; *occ.* 1. прослідок, знак, ознака, знамено, avaritiae Ci fraudis V. 2. останки, розбитки, звалища, urbis Ci flammae V згарище, praesidii T таборище, laceri currūs O зломки возу. γ) 1. ступінь, крок, vestigiis alcis occurrere L притьмом заступити дорогу, vertit v. V утікає, v. feci illā O я ішов тудою. 2. ступня (підошва), плюсня, qui adversis v. stant contra nostra v. Ci протистайні (антіподи); *synecd.* v. nuda sinistri instituēre pedis V стали босою лівою ногою до боротьби, alba primi pedis V білі пута 3. становище, місце, in suo v. mori L eodem v. haerere L не кивати ся з місця, чипіти на місци; (*opp.* vestigio se movere L), v. non recipere L не дати устояти, post v. O навзад себе (кидати); *metaph.* пора, хвиля, хвилина, e (temporis) vestigio C Ci як стій, вмить.

vestīgo, 1. α) тропити, слідити за, ви-, до-, роз-, просліджувати, стежити за, alqm, alqd. 1. вишукувати, шукати, apes in pumice V ramum V глядіти за. γ) дізнавати ся, знаходити, викривати, id, eos inquirendo L.

vestīmentum, i, n. (vestīre) одеж(ин)а, одягало, з'одяга; *pl.* одіж, одіво.

vestio, 4. īvi(ii), ītus (vestis) на-, одівати, на-, за-, з-, одягати, te bis Afro murice tinctae lanae H африйським багром двічи багрені кармазини. β) о-, при-, покривати, montes silvis vestiti L лісисті, montem oleā V засадити, genas flore inventas V пушком, lumine V осявати; *occ.* при-, украшати, прибрати, tabulis parietes Ci.

vestis, is, f. α) одіж, de pellibus S кожух, detrīta T дрантива. β) одежа, одягало, стрій, ноша, linteae Ci полотнянка, свитина, purpurea O багряниця, v. mutare Ci приодіти ся в жалобу; *collect.* одежа, одіво, наряд, pretiosa Ci шати. γ) килим, налавник, stragula Ci коверець, vestibus (lectum) velant O на-ліжниками, candida T біле полотенце, picta H шиті килими.

vestītus, ūs, m. (vestīre). α) одіж, одіво, ноша, стрій, наряд, virginalis Ci luctus ac v. Ci жалоба, v. mutare Ci приодіти ся в жалобу, ad suum (pristinum) v. redire Ci скинути жалобу. β) покритє, прикраса, riparum Ci поросли кручі, montium Ci лісисті гори, orationis Ci красномовство.

veterānus, 3. (vētus) α) старослужний, досвідчений, довіряний; *subst. m.* вислужений вояк, вислуженець, „ветеран", exercitus Ci L legio C Ci із вислуженців. β) стародавний, hostis L.

veterasco, ere, старіти, ся, Ci.

veterātor, ōris, m. α) що постарів ся при чім, досвідчений, вправний, битий в, in causis Ci. β) лукавий, хитрий, homo Ci старий хитруга.

veterātōrius, 3. лукавий, хитрий, ratio dicendi Ci.

veternus, i, m. сонли́вицї, сплячка, torpescere veterno V заснїтити ся оспалістю.

veto, (voto Pl), 1. ui, itus не по-, при-, дозволяти, не допускати, за-, зборонювати, боронити кому що, заказувати. I. *Activ. absol.* VETO L годї, формулка трібунської запереки = ius vetandi Ci venti O непогожі; *obi.* = *pronom.:* v. quod, v. istud Ci; *poët.* з *acc. rei.:* відраджувати, не велїти, не казати, bella V maiora O; *obi.* = *inf.* H Ci α) про особи: коли особа, якій заказує ся, висловлена, то стоїть *acc. c. inf. act.:* legatos ab opere discedere vetat C; з догаданим *inf.:* vetuit me Quirinus (*sc.* versus facere) H. β) коли особа не висловлена, то стоїть *acc. c. inf. pass.:* castra muniri vetuit C; лиш *poët.* стоїть в нам. реч. *coni.:* vetabo, sub isdem sit trabibus H не допущу до того, щоби він . . .; инодї також з ut, ne H. II. *Pass.* α) cum a tribuno plebis vetaretur Ci коли трібун сказав ‚годї', ‚veto'. β) з *subi.:* id vetamur Ci fossā incerta Oceani vetantur T недопускає, здержує їх, vetita alea H заборонене костирство, iussa ac vetita Ci прикази і закази. γ) vetitum, i, n. заборонене, заборона, nitimur in v. O. δ) при *subi* = *inf.:* vetitum est sanguinem effundere T; з *nom. c. inf.:* senatus flere vetatur Ci; з *dat.* особи: sceleri nihil vetitum O Dialibus id vetitum T.

vetulus, 3. (*demin.* до vetus) старенький, під-, при-, старкуватий Ci H.

vetus, veteris. α) староденний-, жилий, старий, віковий, v. et senes T старі і слабосильні; *occ.* бувалий, довіряний, досвідчений вправний, битий в чім, accusatores Ci; з *locat.:* belli T посивілий у в; з *gen.* regnandi T. β) старий = давнолїтний, з давна триваючий, старо-, давний (*opp.* novus), vetus est, quod dicam Ci ‚стара байка', mos Ci звічний, milites Ci L старослужні, amicitia Ci не нинїшна. γ) давнїйший, колишнїй, попередний (*opp.* hic, recens), vetera praeter-, omittere S Ci давнину, v. et antiqua mirari T старосвітчину, v. et periculosa T давнїйша небезпека. δ) *subst.* veteres, um, m. f. старі, мужі давнини, предківщина, Gracchi Ci, v. hoc persuaserant T давні (клясичні письменники); **Veteres** давні банкові буди, старі банки L; *Abl.* vetere *nom. pl. n.*-a, *gen.*-um, *comp.* vetustior, *superl.* veterrimus.

vetustās, ātis, f. α) довговічність, довголїтє, довгий (давний) час, довгий вік, давнина, тривок, prisca H старосвітчина, v. ferre O довго тривати, vina v. ferunt Ci старі; *poët.* стар(ожил)ість, tarda O; *occ.* давні зносини, старі взаїмени, досвід, v. et amicitia Ci давна приязнь, alqm vetustate attingere Ci віддавна зносити ся з, v. et artificio vincere Ci довголїтною вправою. β) давнина = стародавність, старина, бувальщина, monumenta vetustatis Ci. γ) пізнїйший час, будучина́, потомність, rem v. tollet Ci потомство, потомки, v. obmutescet Ci fidem latura est V.

vetustus, 2. (vetus) α) старий, старожилий, віковий L T. β) давнїшний, hospitium Ci. γ) давнїйший, старший, довголїтний, не нинїшний, передущий, scriptores L δ) старосвітний, -світський, -давний, старинний, templum V orator Ci.

vexātio, ōnis, f. (vexāre) α) труднота, omnis generis L усякі труднощі. β) недогода, прикрість, утома, corporis Ci. γ) знущанє, переслїди, напасть на, virginum Ci.

vexātor, ōris, m. (vexare) напасник, знущатель, колотник, rei p. Ci кириник в державі.

vexillārius, ii, m. I. *sg.* хорунжий, бунчучний L T. II. *pl.* **vexillārii**, ōrum, m. ‚значкові', віддїл вислуженців-ветеранів T.

vexillum, i, n. (*demin.* до vēlum) α) стяг, знамено́, прапоре́ць, короговка (поодиноких війск. віддїлїв, вирядженых для окремих цїлей), equitum L v. tollere Ci вирушати в похід, coloniae Ci при заснованю війск. осад, v. deest Ci се-б-то прапорець підчас бранки, і т. п. β) червона корогов (на кораблї адмірала, полководця, виставлена на знак, щоби розпочати бій) v. proponere C navis T. γ) віддїл, legionis T Germanorum T загóни, швадрони.

vexo, 1. (*frequ.* до vehere) α) хитати, кивати, носити, кидати сюди й туди, метати, шибати, rates V venti nubila O женуть. β) знущати ся з кого, над, непокоїти, alqm contumeliis Ci ганьбувати, alqm verbis Ci картати, vexari viae difficultatibus Ci підто́птати ся трудношами подорожи. γ) нищити, пустошити, грабити, нападати на, напастувати, bona Ci pecuniam S гайнувати, luxuria mores S підточує, підриває.

via, (vea), ae, f. α) дорога, гостинець, шлях, vias silice sternere (бруковати), glarea substruere et marginare, як слїд

мостити L munire Ci бýдувати, alci viam dare L перепустити, дати перейти; *occ.* дорога, доріжка, вулиця, вуличка, sacra H strata viarum V бруковані, se viae committere Ci вийти на вулицю. β) дорога, путь, прохід, v. corripere V спішити (у O полетїти, помчати), v. in Tartara facere O промостити дорогу до, sagitta viam flammis signat V полумяну смугу, extra anni solisque vias V поза зворотниками, fit via vi V нáсилком перебили ся, aquarum O водопровід, канáва, vocis O горло, vitalis O гортанка, spirandi O дúхало, mortis (leti) O V путь до смерти. γ) дорога = подорож, похід, марш, v. inire, ingredi Ci виряджати ся, пускати ся в дор., causa viae O приходу, v. maris O плавбá, rectā viā Ci навпростець, на правцї, inter viam Ci по дорозї, viam = iter facere O подорожувати, lassus (odio, taedio) maris et viarum H T підтомлений подорожею на морю і на суходолї. δ) дорога = 1. нагода, средство, salutis, domandi V v. fraudis inire L брати ся на хитрощі, v. fortuna regit V веде до цїли. 2. спосіб, поступованє, правило, метода, vitae Ci пожитє, жúтка, omnes laeti L всякі роди смерти, viā, viā et ratione Ci правильно, методично; **viārius,** 3. доріжний; **viāticum,** i, n. гроші на подорож, подорожне, v. collecta H ощадки.

viātor, ōris, m. подорожник, мандрівéць, вандрівник, v. occidere Ci; *occ.* возний, v. mittere Ci.

vībix, īcis, f. синяк, близна.

vibro, I. *trans.* α) махати, кивати, по-, стрясати, hastam Ci sustinentium humeris vibratus T піднесений; *occ.* з розмахом кидати, замахнути, вергати, метати, iaculum, fulgorem O. β) дріжати, двигати, двигтїти, грати, flamina vestes O грали ними, membra vibrantur O дріжать, crines vibrati V закручені, viscera vibrantur T спорунтали ся. II. *intr.* = *refl.* за-, миготїти, за-, лиснїти, supercilio vibrante O моргаючи, mare Ci майорить.

vīburnum, i, n. калина V.

vīcānus, (vīcus) сільський. β) *subst.* селянин Ci L.

vicārius, 3. (vicis) заступаючий, заступний, fides Ci; *subst.* **vicārius,** ii, m. за-, наступник, v. muneris succedit Ci займає посаду по ким, diligentiae Ci наступник єї, alci v. in bello expedire L заступника жовнїра, v. retinentur Ci заступники рабів.

vīcātim, *adv.* (vīcus) α) по хуторам, хуторами, v. habitare L v. per agros L від села до села. β) по улицях, улицями, з улиці, на улицю, v. conscribere Ci H T.

vice, vicem, гл. vicis.

vīcēni, ae, a. по двайцять Ci.

vīcē(n)simāni, ōrum, m. (vīcēsima *sc.* legio) двацятаки, vexillarii T вислуженцї 20. легíону.

vicē(n)simārius, 3. (vicēsima *sc. pars.*) відносний до 20. пайки, aurum L податок з 5 % при окупі рабів.

vīcē(n)simus, 3. (vīgēsimus) двайцятий.

vīcēsima, ae, f. (*sc. pars.*) двайцята часть = 5 % óплати. v. portorii Ci 5 % мито, mancipiorum T 5 % оплать за їх купно.

vicia, ae, f. ля́дник, вика, O V.

vīciē(n)s, (vīginti) *adv.* двайцять разів, v. centena milia = 20 × 100.000 = v. H S 2,000.000 сестерцїв = 400.000 корон Ci.

vicilīnus, (vigil) чуваючий L.

vīcīnālis, e (vīcīnus) сусїдський, по-, близький, usus L сусїдів.

vīcīnia, ae, f. α) сусїдство = близькість, сумежність, nostra Ci. β) сусїдство = сусїди, tota H.

vīcīnitās, ātis, f. α) сусїдство, близькість, сумежність, propter v. Ci. β) добре сусїдство, mihi cum alqo v. est Ci ми собі з ним добрі сусїди. γ) околиця, округа, v. personat Ci лунає.

vīcīnus, 3. (vīcus) α) сусїдний, сусїдський, близький, близько, bellum L в сусїдстві; з *dat.*: Thessalia Macedoniae v. est T помежує з T.; *subst. m. f.* сусїд (-ка), proximus Ci finitimi et v. Ci сумежники і сусїди; з *gen.*: v. mulieris est Ci сусїдує з нею. β) схожий на, подібний, alqd alci, eorum scientia v est eloquentiae Ci подобає на; *occ. subst. n.* по-, близькість, vicina fatigat O in (ex) vicino V T близько (з поблизу).

. . . vicis, *nom. sg.* бракує; *gen. sg.* vicis, *acc.* vicem, *abl.* vice, *nom. acc. pl.* vices, *gen.* vicum, *abl.* vicibus. α) пере-, зміна, черга, sermonum V живий розговір, v. peragere, alternare O чергувати ся, v. vigiliarum servare L чергою чатувати, навперемінку сторожити, gratā v. veris H розкішно чергуючи весною, terra mutat v. H зміняє ся, молоднїє, benignā v. H в обопільній злагодї, per v. O = v. factis H чергою, навпереміни, навідворіть. β) 1. доля (судьба) humana H fortunae T талан-доля. 2. (у війнї) пригода, небезпека, безталанє, v. vitare V. γ) (жеребком надїлена) участь в чім: служба, уряд, місце, посада, за(в)дача, занят, обовязок, v. sortiri V, exercere V чини-

службу, v. servare V = v. explere T сповняти обовязки, v. alcis praestare S O заступати чиєсь місце, cotis vice fungi H служити за точило, sacra regiae L обряди, дотичні короля. δ) обопільність, взаїмність, за-, розплата, віддаток, відповідь, officii v. exsolvere T v. meritis reddere O заплатити за; v. alci reddere O відплатити ся, посполу полюбити, v. superbiae H кара за буту, plus vice simplici H більше як раз караючи. ε) *adv. acc.* I. **vicem,** 1. по черзї, чергою, чережно, навперемінку, per omnes v. ire L. 2. замість, за, v. omnium v. consulo L за вас всїх, tuam v. Ci за тебе. 3. як, мов, наче-б, eius v. mori Ci як він, v. pecorum S мов худоба. 4. за, для, задля, o, sollicitus (anxius) meam v. L Cu мене ради. II. *abl.* **vice,** 1. як, замість, oraculi v. T. 2. в афектах: за, задля, ізза, ради, v. unius L. III. **invicem, invicēs,** 1. навпереміну, перемінно, чергою, по-, чережно, чергуючи, i. spectare O. 2. в заміну, взаїмно, обопільно, посполу, а навпаки, і ще до того, і собі: i. me forma capit O me i. flavescit Ci. 3. на (єго, їх) місце, i. integri succedunt C. 4. в заплату, назворот i. laedit amore O відплачує любовю.

vicissim, *adv.* α) за те, навперемін(к)у, почережно, veniam do H. β) взаїмно, посполу, знов, навпаки, з мого (твого, свого) боку, навідворот, і собі, v. refrigerare Ci.

vicissitūdo, inis, f. α) змінність, змінливість, v. fortunae, rerum Ci несталість долї, пригоди. β) пере-, зміна, черга, чергованє, взаємність, ex alio in aliud Ci; з *gen. subi.* studiorum officiorumque Ci відповідна їх обопільність; з *gen. obi.* imperitandi L в правлїню, in sermone communi Ci говорити самому й давати другому говорити.

victima, ae, f. α) жертовна худобина (*sc.* bos hostia) H. β) жертва (для другого), se v. rei p. praebere Ci пожертвувати ся за, alci v. mactare Ci приносити жертву.

victimārius, ii, m. служитель (при жертві) L.

victito, āre (vivere) жити з чого, живити ся чим.

victor, ōris, m. *adiect.* побідон(осн)ий, звитяжний, переможний, exercitus Ci C currus O тріумфальний; з *locat.* Olympiae N на олїмп. игрищах; з *abl.* bello Ci T. β) *subst.* переможець, вйтязь, побідник; з *gen. obi.* belli L у війнї. γ) поконатель, propositi H що добив ся свого наміру.

victōria, ae, f. α) перемога, побіда, звитяга, bellica Ci у війнї, v. ex alqo re-, ferre, parere, adipisci Ci C побідити, перемогти, побити кого; з *gen. subi.:* Pompei Ci; з *gen. obi.:* certaminis L в суперечцї, de Hannibale Ci єго, v. in alqm exercere L S вихіснувати безощадно. β) (перед судом) успіх, вйгра, ex collega L над. γ) богиня Побіда, aurea L позолочена статуя єї.

victōriātus, i, m. монета „побіда" = південар; *gen. pl.* -ūm L.

victrix, īcis, f. (victor), *pl.* **victrīcia,** ium, n. побід(онос)ний, звитяжний, переможний; *subst.* f. побідниця, v. ero Ci побіджу, поконаю, arma V O побіджаюче сторонництво, tabella, litterae Ci O вістка про побіду, hedera H віщуюча побіду; обр. mater v. filiae Ci що єї поконала, v. affatur V певна побіди.

victus, ūs, m. *gen.* victi Pl (vīvere). α) средства до удержаня прожитку, проживок, v. vestitusque Ci цїле удержанє, вйживленє. β) харч, пожива, о-, корм, страва, їда, aridus Ci пісненький; *occ.* спосіб житя, житка, пожитє, v. vitaque Ci житє-бутє.

vīculus, i, m α) по-, прйселок, хуторець, слобідка, сéлечко Ci L.

vīcus, i, m. α) обійстє, хутір, двір, v. vendere Ci. β) село, слобода, по-, прйселок, v. aedificiaque Ci. γ) (в містї) дїльниця, улиця, vicorum ordo T ряд домів = перій.

vidē-licet, α) видко, оче-, видно, очевидячки, явно, безперемінно, а вже-ж що Ci. β) (іронїчно) розуміє ся, та-ж, прецїнь Ci. γ) (обясняючи) се-б-то, то-б-то, значить, pactionem fecit, idcirco v., ne condemnaretur Ci.

video, 2. vīdi, vīsus. A *activ.* α) видїти, бачити, я видющий, sensus videndi Ci зір, bene oculis v. Ci мати добрий зір, longius Ci на далеку прóсторонь; *occ.* вже видїти = прокинути ся, розбудити ся, не спати, чувати, iam videnti tempora pingit V. β) *trans.* зобачити, у-, видїти, до-, угледїти, узріти, спостерегати, добачати, за-, примічати, Cacum V si vivo, visurus sum V поживу, побачу, somnia (alqd), in somnis videre Ci бачити крізь сон, снити; *subst.* **vīsa,** ōrum, n. баченє крізь сон, сон, снище; *adi.* **visendus,** 3. видимий, видний, nulli O нїким не бачений, незаприміченый. 1. з подв. *acc.:* orbem inanem O. 2. з *part.* про безпосереднє спостереженє: eum ambulantem Ci як він прохожає. 3. з *acc. c-inf.* при посереднім спостереженю: serpentes errare H що ... 4. з зал. пит. Ci V. 5. в формулцї, viden' (= videsne)

ut з *ind.* ади́ як, видко як V. 6. в часових описах з cum і *coni.* Ci O V; обр. про неживотні: aetas videt regnantem V. γ) 1. наочне бачити, бути свідком, дожити ся чого, дочекати ся чого, funus N V eum diem Ci діждати ся єго, abies casus V перебуде. 2. від-, навідувати, ви-, відшукувати, Othonem T moenia O. δ) (змислами, духом) видіти, бачити, чути, міркувати, передвиджувати, розуміти, понимати, ventura O V прийдешне, fata O провіщати, exitum animo Ci прочувати, plus in re p. Ci мати глибше політичне знанє, vitia in alqo Ci замічати; *acc. c. inf.* C N V; зал. пит. Cu. II. α) дивити ся на, оглядати, споглядати на, озирати, спозирати на, eam Tereus O alqm nascentem H при ро́диві, illum v. non possum Ci не терплю єго; з *supinum:* visum processerant S щоби приглядати ся боротьбі; при adiectiv-ах videri ‚на вид', ‚на погляд' ‚видом', ‚з виду' maior videri V niveus videri H; *occ.* рівнодушно приглядати ся, civem in vincula duci L. β) розглядати ся, обду́мувати, розважати, уторопати, consilium Ci; зал. пит. Ci O; з *fut. exact.* Stoici, sapientes viderint Ci най вони собі розбирають! (не я), viderit O V най (хто иньший) собі думає (а не я), клопоче ся; *occ.* 1. дивити ся щоби, глядіти щоби, до-, пильнувати чого, зарадити чому, дбати про, ista deus O negotia, officia viri boni Ci; з нам. реч.: vide scribas Ci пильнуй письма = конче напиши; з ut: v., ut res transigatur Ci припильнуй еї. 2. дивити ся, мати ся на бачности, берегти ся, стерегти ся, пильнувати ся, уважати, з ne: videant consules, ne quid detrimenti res p. capiat Ci L. 3. загадувати, задумувати, змагати до, maius quiddam Ci gloriam L добувати, immodica imperia L добивати ся їх. 4. пристарати, придбати, alqd cibi, alci prandium Ci. B. α) *pass.* вбачати ся, я видний, на видноті, видко, colles exstare videntur O мріють, ii videbantur Ci можна було їх видіти, visi caelestes O видні (*opp.* auditi чутні). β) *pass.* = *deponens.* вви(д)жати ся кому, звидити ся кому, показувати ся, по-, з-, являтися, tu visus Enipeus O як E.; з *dat. graec.* nulla mihi visa est V не обявила ся. γ) ви-, здавати ся, вважати ся, я очевидний, слі́дний, видко, слі́дно, ма́буть, чень, з *praedicat*-ивним nominativ-ом, poena levis visa est O; з *inf.:* visus est dedisse gemitus O; без *inf.* ‚fecisse videri' pronuntiat Ci = він виноват; з *dat.* особи: id mihi aequum videtur Ci; *occ.* видить ся (бачить ся, здаєть ся) менї, уявляти собі, думати, гадати, мов-би, неначе-б, pressus mihi monte videbar O здавало ся менї, мов-би то гора мене давила; без *refl. dativ*-а: audire videor duces H зачувають ся менї . . . δ) неособово: videtur alci видить ся, бачить ся, ви-, здає ся кому, що я, ти, він . . ., думає хто, ма́буть, мовляв, я ви-, догідний, милий, добрий, до уподоби, хотїти, рішати, постановляти, si tibi videbitur Ci N коли схочеш; з *nom. c. inf.* sic visum superis O V так порішили боги, dis aliter visum O V богам инакше до уподоби; з *acc. c. inf.:* non mihi videtur (= non credo) ad beate vivendum satis posse virtutem Ci на мою думку . . .

vidua, ae, f. гл. viduus.

viduitās, ātis, f. (vidua) вдівство, сирітство Ci.

viduo, I. (vidua) α) робити вдовою, filia viduata T овдовіла. β) сиротити, позбавляти кого чого, бути без, viduantur foliis orni H опадає з них листє, civibus urbem V обезлю́дити, arva viduata pruinis V без . . .

viduus, 3. α) о-, повдовілий, aula O удовиці, manus O удо́вина; *subst.* **vidua,** ae, f. вдова, удовиця, avara H скнара; *occ.* 1. безженний, незамужна, viri, puella O. 2. без мужа, самотний, lectus O. β) позбавлений чого, без, amoris O без любови, arbores H голі (без привязаних до них виноградних лозин).

viētus, 3. зівялий, по-, скорчений, поморщений, cor Ci зболїле.

vigeo, 2. vigui α) я живий, свіжий, сильний, снажни́й, моторний, здоровий. vires O кріпка сила, vos integri ac v. L повносилі, aetas S в розмаю, mobilitate fama V кріпшає, in pectore L кріпкий духом. β) цвисти, розцвитати, ся, мати по-, шану, повагу, слити (славою), уславляти, ся, religiones, nomen in bello Ci; з *abl.* re apud alqm T ви-, відзначати ся чим; *occ.* розпаношувати ся, панувати, бу-я(ві)ти, crimina H largitio S.

vigesco, ere сильнїшати, дужіти Ca.

vīgēsimus, гл. vīcēsimus.

vigil, vigilis, m. α) стражник, сторож, вартівник, fani Ci; *pl.* варта, постоянцї, пластуни, v. excusant T; *occ. pl.* мійська сторожа, пожарники, praefectus vigilum T начальник цолїції, cohortes vigilum T полїцийні віддїли. β) чуйний, сторожкий, ales O когут, lucernae H

нічні лямпи, Aurora O рання зоря, oculi V бачні, nox T недоспана, ignis O V вічний, невгасаючий, curae O невсипущі.

vigilans, antis, *adv,* anter чуйний, невсипущий, сторожкий, пильнуючий, дбалий, уважний, озірний, на яві, v. provinciam administrare Ci бачно орудувати нею, oculi V бачні, lumina O вогні на морській сторожівні, curae Ci невсипущі, Cato homo v. Ci на все обережний, оглядний.

vigilantia, ae, f. чуванка, чуйність, бачність, дбалість Ci.

vigilax, ācis, все чуйний, curae O невсипущі.

vigilia, ae, f. (vigil) α) безсонність, безсонні ночі, нічниці, звич. *pl.* Demosthenis Ci bacchationes et v. Ci нічні пири. β) сторожа, варта, vigilias agere Ci стояти на стійці, сторóжити, вартувати. γ) 1. (нічна) сторожа, чверть ночи, tertia exacta Ci около третої рано. 2. постоянець, стійка, сторож, стражник, v. armatae Ci v. circumire S оглядати варту. δ) чуванє над, о-, сторожність, о-, бачність, дбалість, старанє, in salute rei p. Ci.

vigilo, 1. (vigil) α) чувати, не всипати, не спати, vigilando necare Ci нічницями, безсонєм, lumina O невгасаючі, v. de nocte Ci просидіти цїлу ніч, usque ad lucem Ci зóрити ніч. β) *trans.* 1. з *obi.* чувати до, не спати до, ad ipsum mane H O до зірниці дожидати, nox vigilata O T проведена безсонно. 2. (не сплячи) ви-, доконати, до-, викінчати, quae viris V carmen O в ночи придумали. γ) чувати над, пильнувати, сторожити, дбати про, *abs.,* nos nihil Ci pro vobis Ci vigila, ut vivas H май ся на бачности, бережи ся, щобись жив, дбай про житє . . .

vīgintī, двайцять. sex et v., v. et septem Ci his v. annis Ci від 20 років, вже тому 20 років.

vīgintī-virātus, ūs, m. (підквесторський) уряд двайцятьох, двайцятники T.

vigor, ōris, m. (vigēre) жив(уч)ість, живéць, снага сил, запал, in vultu L палкий зір, vigore insignis L снажний, моторний.

vīlico, āre, ґаздувати, орудувати, in re p. Ci.

vīlicus, i, m. орудар ґаздівста, завідця Ci.

vīlis, e. α) дешевий, vili emere Ci дешево, res v. Ci дешевизна. β) не дорогий, маловажний, незначний, нїкчемний, леда який, без вартости, vita Ci vilia rerum H марниці, alqd v. habere S маловажити, est tibi vile mori O тобі однаково, чи жив чи загинув.

vīlitās, ātis, f. α) дешевість, дешевня, низька цїна, annonae Ci alia T иньша цїна.

villa, ae, f. α) (сільський) двірок, хутір, обійстє. in Tusculano Ci. β) каменица, publica L гостина (для чужих послів).

vīllico, vīllicus, гл. vīlic . . .

villōsus, 3. (villus) косматий, волохатий, пелехатий, патлатий, кострубатий, кудлатий V O.

villula, i, m. дворець, домéць, хуторéць.

villus, i, m. космáтина, патли, довга шерсть, mantele tonsis v. O стрижена ширинка, villis vestitus Ci косматий.

vīmen, inis, n. (viēre, вити) α) ýжва, гнучкий прут, lento v. ramus V гнученька галузочка; *collect.* прутє, curva O плетені вуленї. β) пліт, тин, quernum O цїдельце з дубових прутчиків. γ) лози, верболіз, верб(ів)ник, ima O.

vīmentum, i, n. лозник, вербова тарасина T.

vīmineus, 3. лозиновий, прутяний, crates V плетúво (замість борони).

vīn = vīs ne гл. volo.

vīnāceus, i, m. (vīnum) виноградне зернятко Ci.

vīnālis, e (vīnum) виновúй; **Vīnālia,** ium, iōrum, n. (*sc.* sacra) свято винарів, святковане 19. VIII і 22. IV. O.

vīnārius, 3. (vīnum) виновúй, на вино, з вина, vas Ci винівка, crimen Ci задля мита на вино; *subst.* vīnārius, ii, m. (*sc.* caupo) торговець вином, винар; **vīnārium,** ii, n. (*sc.* vas) збан на вино, винів(оч)ка H.

vincio, 4. vinxi, vinctus. α) вязати, об-, перевязувати, обвивати, pedes fasciis Ci волоками, vincītur vitibus ulmus O винна лоза вє ся об ільму, anulus digitum O обводить, tempora floribus H квітчати, vincti cornua (*acc. graec.*) vittis O прикрашені стяжками, oppida praesidiis Ci осадити залогами. β) (в окови, кайдани) за-, при-, сковати, catenis Ci vinctos solvere Ci кайданників, пійманців, somnio vinctus L O в просоню, vinctus frigore O замерзлий. γ) 1. обовязувати, eum donis T з'єднати собі. 2. о-, при-, зачарувати, ora O. 3. обмежувати, гамувати, при-, спиняти, здержувати, приборкати, beluam Ci присмиряти, alqd severis legibus Ci держати під строгими законами, vitis (вино) linguam V ‚віднимає'. 4. по-, з-, лучити, споювати, membra Ci.

vinco, 3. vīci, victus α) побіджати, бути (стати) побідником; *abs.* O C vincere certo O борю ся о побіду. 1. (перед судом про позовника) виграти, causam O = iudice H = iudicio, sponsione Ci 2. (про запізваного) виграти, iudicium, sponsionem Ci. 3. (про чиюсь думку) перемагати, переходити, брати гóру, Appius, ea pars in senatu L. β) *trans.* побіджати, перемагати, поконати, побороти, подужати, кого, eos certamine pedum O перебігти, urbem S здобути; обр. γ) поконати, по-, здолати, подолíти, пере-, змогати, dolor virum O одоліває, victus labore L O струджений, pudore L O засоромлений, vinci nescia pectora V непоборні, sagitta aëra V пролíтає високе верховіте, noctem funalia V освíчують, horrea proventu V переповняють ся хлíбом-пашницею, arbos saecula durando V перетриває віки, senectus situ victa V пережита, gemitum T заглушити, silentium T перервати, spem regendi L відняти. δ) 1. перехóдити, перевисшати, eos fugā O carminibus V. 2. на-, прихиляти на свою сторону, при-, з'єднувати собí, при-, доводити до, при-, спонукати до того, щоби . . . deam precibus, carmine O L зрушити, haec santentia dubiam mentem O нарозумила, iram O при(с)мирити, ea audiendo victus est L почувши таке подав ся; з *locativ*-ом: victus animi V зворушений; нам. реч. з ut: vincor, ut credam H поневолї упевняю ся, eos v., ut adnuerent T присилувати на муках до невірного признаня; зал. пит. V. 3. доводити, доказувати, ea verbis V hoc ratio H; *acc. c. inf.* Opianicum bonum fuisse Ci.

vinculum, vinclum, i, n. (vīncīre) α) вязúло, пóвязь, ужíвка, мотуз(оч)ок, посторон(оч)ок, ремíнь, часто *pl.* v. chartae demere O розпечатати, v. pedum O V тороки, волоки, tunicarum O стяжки, linea stuppea V вужище, линва, швара, navium V причáли, vinclorum volumina V звої ременів, digitorum v. collo inicit O дусить, давить. β) *pl.* пута, за-, окови, кайдан(к)и, скрипицї, диби, equi L T припíн, v. alci indere, inicere T V за-, прикувати кого, забити в кайдани, увязнити, rumpere v. Ci пірвати = утíкти, in v. petere V витаскати ланцюхом на . . .; *meton.* закóв, вязниця (тюрма, острóг), eum in v. coniecit, duxit Ci казав кинути до в., alqm aeternis v. et tenebris mandare Ci засадити на віки до в., v. adimere canibus O с-, пустити. γ) вузол, звязь, с-, полука, злука, cerae pennarum O спосне воском пíре, v. cupiditatis inicere L по-, гамувати, fugae L що припинило утечу, amicitiae Ci дружні відносини, revellit v. iudiciorum (їх перепону), . . . utilitatis (вузли єї) Ci.

vindēmia, ae, f. α) винозбíр, винобрáне. β) виноградні ягоди, виноград, вино V.

vindēmiātor, ōris, m. виноградар, винороб H; обр. звізда в громадї, Дíва O.

vindēmiola, ae, f. дрíбні прибутки.

vindex, dicis, mf. α) (рíшаючий) розсудник, dignus vindice nodus H щоби єго розвязати. β) заступник, -ця, защитник, -ця, о-, боронець, -нниця, покровитель, -ка, спаситель, -ка, periculi L оборона в небезпецї; *adi.* оборонний, vires O визвольна сила, vox libertatis L що стоїть за свобóдою. γ) караючий, каратель, -ка, помстник-, ця, местник, -ця, facinorum Ci; *occ.* rerum capitalium S кат; *adi.* v. flamma O громова стріла.

vindiciae, ārum, f. доправданє чого, vindiciis fundos petere Ci доправляти ся посíлости, v. secundum libertatem L дочасний визвíл, v. sec. servitutem L відмова визволу, secundum libertatem v. postulare L домагати ся визволу для кого, v. dare sec. lib. L пускати кого на волю, decernere v. sec. serv. L рíшити засуд на рабство, не дати волї, v. ab libertate ad serv. dare L позбавити вільного волї, закрíпостити єго, v. ab libertate dicere L відмовити волї.

vindico, 1. (vindex). I. для себе вимагати, домагати ся чого, за-, присвоювати собí, приписувати собí, plurima sibi fortuna Ci N prospera sibi T victoriam ad se L; з *praed. obi.:* Homerum suum Ci як свого, laudem pro sua Ci; *poët.* antiquam faciem Ci знов перебрати. II. α) обявляти запізваного вільним, увільняти, puellam L. β) ви-, освобóджати, слобóняти, спасати, визволяти, se ac suos Ci alqm ad, in libertatem Ci C familiam ab servitute, me excusatio labore Ci se ex suspicione sceleris Ci скинути з себе призру злочинства; *occ.* боронити, за-, обезпечувати, берегти, заступати кого, potentiam Chrysogoni Ci від єго могутнього впливу, ab alqo civem, alqd a tributis Ci. III. α) карно поступати проти, карати, peculatum, dolum Ci in cives Ci in noxios S facinus in nullo vindicatum Ci проступок, за який ще нїкого не карали. β) карати, картати словами, hoc manu Ci omnia in altero. γ) помстити ся

на(д) ким за що, відомщати кому за що, Germanicum T necem Crassi, offensas ense O iniurias L S se de fortuna Pli.

vindicta, ae, f. I. α) о-, висвобожденє, увільненє, визвіл, спасїння, dominorum Ci vitae L. β) палочка, що нею претор доторкав раба, якому мали дати волю, v. imponere H. II. кара, пімста, legis O.

vīnētum, i, n. (vīnum) сад-виноград, виноградник, caedere v. sua H собі самому шкодити = себе самого побивати.

vīneus, 3. (vīnum) з вина, винний; *subst.* I.

vīnea, ae, f. винна лоза Ph. II. сад-виноград, виноградник, v. vendere Ci. II. бойова прúслінка, се-б-то оборонний піддашок, обляжна повітка, що захищала обляжників від стріл і каміня обложенцїв C L Ci.

vīnitor, ōris, m. винар, виноградар V.

vīnolentia, vinulentia, ae, f. чмир, пияцтво, пиятика, опянїлість Ci.

vīnolentus, vinulentus, 3. α) чуткий вином, medicamina Ci заправлені вином. β) пяний, під-, спитий, о-, напилий; *subst.* пияк Ci.

vīnōsus, 3. (vīnum) повний вина, опянїлий, Homerus H прихильник винца, aetas O більше попиваюча вино, convivia O пиятика.

vīnum, i, n. α) вино, de cupa Ci з бочки-винівки, fugiens Ci скорокисле, mutatum H звітрене, in modum vini corruptum hordeum T ячмінний квас, hornum T молоде, atrum, nigrum H темночервоне, v. defundere H переливати, спускати, v. amittit Ci засоби вина, vini anhelitus Ci виновий чух, vina olēre H чути (від них) всякими винами, fumida H тяжкі. β) питє вина, v. vigiliisque languidus Ci спитий і не виспаний, ex v. vacillare Ci по пяному заточувати ся, ad v. disertus Ci при чарочцї винца, per v. excludi Ci L ізза пиятики, vino se obruere Ci обпити ся, vino mersus, sepultus V пяний до нестями.

viola, ae, f. α) фіялка, nigra V темносина. β) бráткий, pallens, lutea V. γ) фіялкова (блакітна) барва, tinctus violā H темночервоною (багривою) краскою. δ) роди винограду Pl.

violābilis, e, вразливий, образливий O V.

violārium, ii, n. фіялковий цвітник O V H.

violātio, ōnis, f. зневага, осквернене L H.

violātor, ōris, m. насильник, зневажник, templi O о-, скверните́ль, foederis T ламатель умови, iuris L праволомник.

violens, *adv.* enter, насильний, навальний, бурний, Aufidus H рвучий, бистротечий, victor H гордий, tyrannus in suos L лютий катюга; *adv.* на силу, силоміць, прожóгом, ludos v. diremit L eum v. increpare T нагримати на него, накартати словами; часто *superl.* v. tempestates Ci бурі-тучі. **violentus,** 3. α) насильний, Notus V рвачкий, hoc v. est Ci се ознакою насильства, facies O люта твар, v. ingenium L = homo v. ingenio T поривистий, загонистий. β) напрасний, нахабний, напасливий, несамовитий, палкúй, уїдливий, нáсилком, v. in hostes fertur O кидає ся прожóгом на, ira O запеклий, lingua O.

violentia, ae, f. α) насильність, дикість, vultus O звірство. β) насилуване, нахабність, поривистість, fortunae S лукава доля.

violo, 1. (vīs) α) насильно нарушати, нападати, напастувати, нищити, пустошити, Penthea O покалїчити, corpus V ранити, hospites, corpus manu Ci по-, оббити, caedibus urbem L счинити різню в містї, ferro agros V спустошити. β) с-, плямити, плямувати, збезчéстити, ганьбувати, о-, сквернити, омерзити, зневажати, sacra, caerimonias Ci. γ) ламати, ius Ci crusta V nemus securi V рубати. δ) з-, насилувати, matres Ci virginitatem Ci позбавити вінця. ε) обиджати, ображати, вражати, numen, Cererem Ci oculos epistula O разить (коле в очі).

vīpera, ae, f. отрутна гадина. α) гашка, гадюка, лойка, змія, вуж, то що.

vīpereus, 3. гадючий, змїїний, v. genus V гадюче кодло, гадє, anima V заразливий сопух, monstrum O змієволоса Медуза, sorores O Фуриї, canis O змієшерстий Кербер.

vīperīnus, 3. гадючий, змїїний, sanguis H отрутна.

vir, viri, m. *gen. pl. poët.* virūm. α) муж, мужчина, чоловік. β) жонатий муж, чоловік, порудже, дружина, matura (tempestiva H viro V дохожала, на відданю, gregis V = caper. γ) (що до вдачі) муж, dolorem fert, ut vir Ci мужно, ut homo Ci по людськи, людяно; часто *atribut.* ивно, v. bonus, optimus, clarissimus Ci порядний чоловік, добра (путяща) людина, славний муж etc; урядово, decem vīri, tres vīri. δ) (військово) войовник, вояк, борець, haeret viro vir V счіпили ся = seque viro vir contulit V; *poët.* герой, богатир, arma virumque cano V славні подвиги бога-

тиря; *осс.* піхотинці, піхота L N equis virisque Ci всїма силами. ε) кождий для себе, один . . . другий, vir virum legit Ci L T вибирає побратима, але: v. virum legit V = v. cum viro congreditur L доходить до рукопашного бою. ζ) загально: муж, чоловік, людина; *pl.* люди, clangor virūm V per ora virūm V ‚від рода в род'; іронїчно: vir bonus Ci ‚сердéга', fugax H збіглець.

virāgo, inis, f. храбриня, бойовниця V O *sc.* Атена, Паляда.

virectum, virētum, i, n. зелень, мурава, nemorum V поляна.

vireo, ēre. α) зеленїти, бути зеленим; *abs.* v. fronde V пишати ся в зелени. β) бути свіжим, сильним, жвавим, метким, dum v. genua H доки ми в розмаю лїт; P P Adi. **virens,** ntis. α) зелен(їюч)ий, hedera H. β) моло(деч)ий, свіжий, різвий, в розцвитї, genae H личко румяненьке, flamma H живуща.

viresco, 3. за-, зеленїти, gramina L поростає.

virga, ae, f. α) вітка, прут, гілька, галуз(оч)ка, turea V ладанова лозинка, viscata O наклеєний патичок, haerens lilia virgis O на патичках, cortice vinctae O ликом звязані тарасини, fatalis V спасенна гілька. β) 1. зраз, v. inserit O щепить. 2. прут, різка, патик, палиця, бич, лїска, кий, virgā percutit lictor L пукає у хату, praetexta O вязанка прутів = fasces, virgis alqm concidere Ci бичувати, сїкти різками; *meton.* буки, хлóсти, virgis mori Ci бути забичованим на смерть, virgas amovere Ci зносити тїлесну кару. 3. чарівний патичок, чародїйна паличка, Circēs, v. capit (= Mercurius) V. γ) смýга, purpurea O смýжка.

virgātus, 3. пасмистий, посмугований, смуг(гн)астий, мережанний V.

virgētum, i, n. лозинє, лозник, вербник Ci.

virgens, 3. лозиновий, з прутя, flamma V з ріща.

virginālis, e, (virgo) дївочий, дївоцький, v. edere ploratum Ci заридати мов дївчина.

virgineus, 3. (virgo) дївочий, дївоцький, sagitta H Діани, ara O Вести, favilla O костер дївицї; обр. voltus V невинний, volucres O Гарпиї. β) з водопровдів Virgo, aqua O.

virginitās, ātis, f. дївоцтво, непорочність, v. violare, laedere Ci O V збезчéстити, насúлувати.

virgo, inis, f. α) дївиця, adulta H дохожала, Vestalis Ci весталка, regia Cu O королївна, царівна, Phoebi O лавр. β) дївоцький, дївочий, незамужна, filia Ci N. γ) дївчина, дївча, невіста, молодиця, adultera O Медея-перелюбниця, Пазіфая. δ) сузіря ‚дїви', splendens Ci ‚красна'. ε) Virgo водопроводи в Римі, gelida O.

virgula, ae, f. (*demin.* до virga) α) вітка, галуз(оч)ка, патичок, virgulā eum circumscripsit Ci наче чародїйною лїсочкою. γ) прутчик бажань, divina Ci.

virgultus, 3. по-, зарослий кущами, корчастий, vallis S байрак; **virgultum,** i, n. зáрослї, чагарник, кýщавник, хащинá, корч, v. premere V сáжанки.

virguncula, ae, f. (*demin.* до virgo) дївч(инк)а Cu.

viriae, ārum, f. обручки на руки Plin.

viridārium, ii, n. город, парк Ci.

viridis, e (virēre) α) зелений, terra v. gramine se vestit V зеленїє, avis O папуґа, Britanni O зелено татуовані; *осс.* зелен(к)уватий, aqua O comae H; *subst.* viride L зел. збіже, зеленéць. β) молодий, свіжий, різвий, моторний, похопкий, молодецький, senectus V.

viriditās, ātis, f. α) зелень, зелена краска, розмай, pratorum Ci. β) свіжість, різвість, моторність, lauri, senectutis Ci.

virido, āre (viridis) I. зеленити, nuda O. II. зеленїти, laurus V зелений.

virīlis, e, *adv.* iter. α) мужеський, чоловічий, stirps L м. потомство, tela O мужами кинені. β) дорослого (повнолїтного) мужчини, toga Ci partes H роля мужчини. γ) мужний, сміл(ив)ий, хоробрий, відважний, непохитний, viriliter aegrotare Ci мужно зносити хоробу; *осс.* гідний мужчини, scelera T доконані небóєм; *subst.* **virīlia,** ium, n. подвиги S. δ) те, що припадає на поодинокого мужа, особ(ист)ий, поодиноко, mea v. pars Ci мій особистий обовязок, pro v. parte Ci L portione T по змозї, по силам, як на мене.

virīlitās, tātis, f. мужество, мужеська сила, homo ademptae, incertae v. T різанець, не-мужчина.

vīrītim, *adv.* поголовно, поодиноко, нáрізно, на кождого, кождому, з'окрема, кождого, terit v. usus H книжки ідуть з рук до рук.

vīrōsus, 3. (vīrus) вонючий, чутнúй V.

virtus, ūtis, f. (ex viro virtus) α) мужність, удалість, дїяльність, ardens V палка, virtute dolores superare O мужно переболїти, v. Scipiadae H мужний Сц., vivida

V моторне юнацтво. β) 1. сила, міць, дужість, manuum virtute O дужою рукою, equi Ci баскі. 2: хоробрість, відвага, рішучість, bellandi Ci войовитість, nec cuiquam accedere v. V нїхто не важить ся, v. et animo resistere Ci відажно й хоробро. 3. хороша прикмета, добра вдача, corporis Ci гожість. 4. добре серце, доброта, чеснота, прав(едн)ість, omnia praeter v. caduca S virtute fungi H проживати чесно. γ) богиня чесноти, чеснота, templum Virtutis Ci L. δ) мужні дїла, богатирські чини, v. virique V богатирі і їх подвиги. 1. заслуга N. 2. мужеська слава, virtute extendere vires V.

rus, i, n. α) густа теч, отїк, v. destillat V. β) отрута, їдь, nocens O. γ) слина, піна, v. evomere Ci.

s (vim, vī) f. *pl.* vīres, ium, ibus f. α) сила, міць, дужість, fluminis Ci руд, aurea O золототворна, canum V куйні пси, meri V сильне вино. β) 1. моучість, вплив, наслїдок, orationis Ci id habet vim, ut . . . Ci удїяло те, що . . . 2. на-, сила, насильство, при-, мус, vim facere per angustias L перебити ся, it via vi V, alci vim ferre O V (inferre Ci L afferre Ci N facere C Ci) уживати сили, насилком зачіпати, vim arcere L відпирати, vim alcis pati O зазнати насильства; *abl.* vi = per vim (multā, summā vi) на силу, насильно, насилком, самотужки, силоміць, живосилом, manu ac vi S насильним убійством, non vi, sed voluntate L N не примусом, а самохіть. 3. напір, навал, напад, приступ, удар, vim facere per fauces portus L накидом вдерти ся крізь проломи. 4. дїльність, різвість, рішучість, відвага, v. animo est, vim munit Albam V. γ) сила = суть, зміст, значінє, гадка, nominis, v. inest in verbis Ci. δ) (силенна) сила, багато, громада, vi Ci lacrimarum Ci ріки слїз; *pl.* Aetnae O пекло, жар. ε) заплід, nidi T. α) *pl.* vires, ium тїлесна сила, снага, член, дужість, vires nervique Ci крепка сила, gemini O чоловіка й коня, vires resumere O знов подужчати, v. animus habet O кріпив. β) змога, спромога, pro viribus Ci по змозї, mihi v. sunt O я годен, nec mihi v. sunt (= non possum) eos sequi O годї менї . . . γ) воєнні сили, військо, потуги, robur virium Ci дїрне, v. contrahere L згуртувати поти.

rus, 3. намазаний пташиним клеєм.

viscerātio, ōnis, f. роздача мяса (народови при похоронї) Ci L.

viscum, i. n, α) омела́, ямели́на, ивигла, viret V. β) (з ягодів омели зготований) клей, feras fallere visco V.

viscus, eris, n. звич. *pl.* **viscera,** um, *pl.* α) кусники мяса, мясо, тїло (під шкірою), boum Ci = taurorum V воловина; *collect.* in v. condere O напихати ся мясом. β) (так звані благородні) нутренности, утрібки, haerentia viscere tela O в грудьох. γ) животиння, кишки, тенеса́, ялити, v. trahere O; *occ.* утроба, о́труб, лоно, intra v. eras O, отже: δ) рідне дитя, ‚кість з кости', contra v. armare, v. congerit (Itys) O. ε) нутро, нетрі, серце, о́сердь, ядро, на́дро, rei p. Ci montis V середина, haeret tyrannus visceribus civitatis L глибоко в'їв ся, дав ся добре у знаки, in v. vires vertere V бороти ся проти своїх городян, pecunia erepta ex rei p. visceribus Ci виссані спід серця, exstruit villam v. aerarii Ci за останнїй кровавий гріш.

vīsendus, 3. (P P Pr Adi. до vīsere) гідний уваги, ви-, значний; *subst.* **vīsenda,** ōrum, n. дивовижі L Ci.

vīsio, ōnis, f. (vidēre) α) вид, погляд, dei Ci. β) з'явище, fluens, externa Ci. γ) уява, veri falsique Ci.

vīsito, 1. (*frequ.* до vīsere) I. часто бачити; *occ.* оглядати, озирати, faciem Pl. II. відвідувати, навідувати ся до, бувати у, alqm Ci.

vīso, 3. vīsi (*frequ.* до vidēre) α) часто озирати, оглядати, спозирати на, приглядати ся кому, чому, agros L visendi gratiā (causā Ci studio V) N S з цїкавости, щоби бачити, prodigium L збагнути, ex tuto L звідувати із безпечного місця. β) учащати, частити кого, бувати у, від-, навідувати кого, навідувати ся до; *abs.*, amicam O завітати до неї, visebatur Diana ab iis Ci заходили до єї храму.

vīsor, ōris, m. (vidēre) під-, глядач T.

vīsum, i, n. (*subst. P P P.* до vidēre) I. α) приви́дє, ма́рево, мара Ci O; *occ.* снище, visa ferunt O. β) видженє, вид, зрок, зір, баченє, погляд (*opp.* auditus), patriae Ci v. effugit O очі, obire omnia visu V оглядати, озирати; з *abl.* при *adi.:* visu foedus Ci поганий на вид, terribilis visu V аж лячно дивити ся на. II. *pass.* видище, з'явище, nocturni L T снища, прúвиди; *occ.* вид, вигляд, по-стать, augustior humano v. L понад людську подобу.

vīta, ae, f. (vīvere) α) житє; *poët.* живо́т, вік, душа, vitam pro se in discrimen vocare Ci ва́жити своїм житєм, in meā v. Ci H весь вік, si v. suppeditat Ci поки й жи(віт)тя́ мого стане, поки мого віку, ex-, dis-, cedere, abire ex, a, vitā Ci розіста́ти ся зі світом, vitam vivere Ci вік вікувати, v. in egestate degere Ci коротати житє, sine corpore tenues v. V тіни-мари. β) житє = проживанє, спосіб житя, житка, прожиток, вікованє, житє-бу́тє, бит, rustica Ci на селї, caelebs H безженне. γ) 1. житєпис N. 2. світ, communis Ci загал. δ) житєчко, сердень-ко, te, mea v., cupio videre Ci.

vītābilis, e (vītāre) уникаємий O.

vītābundus, 3. оминаючий, уникаючий, rem L T.

vītālis, e, (vīta) α) житєвий, житє́чний, жизняни́й, животний, до житя, v. auras ducere carpere V = spiritus carpere Ci дихати, viae O гортанка, lumen O животворне світло; обр. vita Ci справдє́шнє, puer H жизни́й, здоро́в.

vītātio, ōnis, f. (vītāre) униканє Ci.

vitellus, i, m. (*demin.* до vitulus) α) телятко. β) жовто́к, marem cohibent H криють когутиків.

vīteus, 3. (vītis) виноградний, pocula V вино.

vīticula, ae, f. (*demin.* до vītis) виноградчик Ci.

vitio, 1. (vitium) α) псувати, шкодити, ушкоджувати, ва́дити, шпе́тити, нїве-чити, facies vitiabitur O споганїє, vitiatae aurae O заражене, vitiatus aper H стухла свинина. β) з-, насйлувати, безче́стити, eam O, vitiatarum electionos T подруже або смерть зводника. γ) (грамоти) підроблювати, consulta L memoriam L історию. δ) (збори, віча через obnuntiatio) уневажняти, обявляти за невідповідні, diem Ci comitia auspiciis Ci се-б-то днину виборів ізза непригожої ворожби.

vitiōsitās, ātis, f. вада, порок, безпутність.

vitiōsus, 3. α) хирний, хирявий, слабовитий, membrum vitiose se habet Ci в хоровитім станї; обр. хибний, о-, мильний, vitiose concludere Ci. β) блудний, непутящий, нїкчемний, libido H примха, luxuries Ci безпутня. γ) (проти віщих знаків) неправно вибраний, consul Ci res bonas v. tulit Ci ставляючи внесок, промахнув ся.

vītis, is, f. α) виноградна віт(к)а, в. гилка, в. лозина, caduca Ci ламка. β) виноградний корч, виноград(ина), vitium propago H винний пасинок, munera vitis O вино, alba O „ломиніс", „переступень" рід ростини. δ) лїска сотника, різка, прут, frangere in tergo T.

vīti-sator, ōris, m. виноградар V.

vitium, ii, n. α) хиба, вада, недостаток, шкода, corporis O калїцтво; *poët.* ignis v. metallis excoquit O виварює жужелицю, vitio aëris V в наслїдок нездорового повітря. β) похибка, помилка, промах, блуд, hostium T legis Ci; *occ.* про-, вина meum Ci vitio fortunae Ci якимсь нещастєм alci vitio vertere, dare, quod . . . Ci вважати за блуд, що . . ., in vitio esse Ci бути виноватним. γ) непригожий знак отже: упин. перепона, завада, пере-шкода, v. obvenit Ci зайшла пер., lege vitio latae Ci проти віщих знаків се-то неправильно внесені, magistratus vit creatus Ci L незаконний. δ) (моральний блуд, порок, безпутність, проступо ventris et gurgitis Ci обже́рливість і п яцтво.

vīto, 1. α) ви-, оминати, іти з дороги, о ходити, уступати ся; *absol.*, Flaminia (viam), iter Ci; *poët.* te ipsum vitas H сам собою невдоволений. β) утїкат уникати, цурати ся, mortem fugā C с сати ся утечею; нам. реч. з ne з *inf.* H.

vitreus, 3. (vitrum) α) скляний, зі ск hostis Ci каміньчик на шахівни β) ясний мов кришталь, кришталє прозорий, unda O V. γ) змінливий, кавий, непевний. Circe H fama H стала.

vitricus, i. m. вітчим, v. dabit O = canus.

vitrum, i, n. I. синильник (ростина, красить гогубо) C. II. скло, fons sp didior vitro H як кришталь.

vitta, ae, f. I. α) стяжка, стріч(еч)ка голові жертовної скотини, людини β) перепаска (жерців), чільце́ (жрекин capitis, nivea V. γ) завій, перемітка (з доганних невіст), alba, crinalis O. II. сз ка = прикраса, vittā cingere altar прибрати нею, supplex H благущих) мочі, v. rumpere T ламати обріку (об

vittātus, 3. прикрашений стяжкою O.

vitula, ae, f. (vitulus) α) ялівка, vitulā f V жертвувати. β) молода корова, fetus V телятка.

vitulīnus, 3. телячий, caro Ci телят assum Ci печеня з телятини.

vitulus, i, m. α) телятко, (бичок, тели lactens O сосуне́ць. β) лоша́(тко) V.

vituperābilis, 3. доганний, огудний Ci.

vituperātio, ōnis, f. (vituperāre) α) до-, га́на, огуда; *pass.* докір, v. vitare Ci in vituperationem venire Ci дістати нагану. β) доганне поведенє, istius Ci.

vituperātor, ōris, m. ганитель, докірник, огудник, осудник Ci.

vitupero, 1. на-га́нити, дати до-, нага́ну, доганяти кому, дорікати кому, о-гу́дити, ганьбити, сварити, словом картати; *abs.*, alqm, rem Ci.

vīvārium, ii, n. (vīvus) звіри́нець, звірівник, кормник, senes in v. mittere H заманювати, щоби записали маєток.

vīvax, ācis (vīvere) α) довго живущий, довговікий, вікови́й, phoenix O vivacior heres H переживаючий. β) (про ростини) свіжий, apium H. γ) тривкий, тривал(ь)н)ий, gratia H стала, virtus O непохитна, sulphura O ясно горючі.

vīvidus, 3. α) живущий, gemma O здорове очко. β) жив(к)и́й, жвавий, різвий, палки́й, похіпки́й, canis V бігки́й, eloquentia T промовиста, odia T завзята.

vīvi-rādix, īcis, f. на́коренок, па́синок Ci.

vīvo, 3. vixi, victūrus (vixet = vixisset V) α) бути в живих, я живий, жити, вікувати; *abs.*, vitam vivere Ci жити-проживати, ad centesimum annum Ci дожити до, vitam tutiorem Ci жити безпечнійше; *poët.* неособ.: tertia vivitur aetas O третий вік вікує ся; як довго? з *acc. temp.*: annum Ci один рік; *abl.*: triginta annis Ci; ita vivam Ci аби-м так жив, ita ne vivam Ci аби-м так не жив. β) 1. уживати собі житя, жити в гараздах, щасливо, vive, vale! H май ся в гаразді! vivite silvae V пращa(ва)йте. 2. з *abl. causae.*: жити чим, з чого, живити ся, кормити ся чим, lacte C; *poët.* ex rapto O. 3. жити, проживати з *adv.*: bene H in tenui pecuniā Ci бідненько. 4. cum alqo v. N Ci жити (укупі) з ким, зносити ся з, приставати до кого, з ким, aliter cum tyranno vivitur Ci живе ся, secum Ci лиш для себе. 5. жити на, у, в, пере-, пробувати, мешкати, Cyprī, in Thracia N. γ) жити, животіти, тривати, не загибати, не пропадати, ignes O cinis vivet O ще розгорить ся; про *abstr.*: auctoritas Ci ще має своє значінє, memoria Ci не забуває ся, vulnus V ще не загоєна.

vīvus, 3. (vīvere) α) живий, в живих, живущий, за житя, за живота́ кого, vix v. Ci півживий, півмерли́й, alqm v. comburere S живцем, calor O животна; з *abl.* vivo Clodio Ci за єго жи(вот)тя, v. et videns Ci на очах, v. rodere ungues H аж до живого, до крови; *subst.* vīvum, i, n. живе́, свіже (*sc.* мясо) altius persedit imber V промокнути ‚до сорочки', calor ad v. adveniens L що проняв аж ‚до печінок', rem ad v. resecare Ci подрібно розбирати, de vivo resecare, detrahere Ci нарушати готівку, надбирати з істи (капіталу) β) живий, свіжий, свіженький, тривкий, caespes H зелений моріг, arundo O зеленіючий, de marmore vultus V живісінький, вірний, flumen L V ручай, fons O кринишна вода, криниця, lucernae H незгасаючі, amor V вічна. γ) природний, нерукотворний, sedilia, saxum T V sulfur L чутка́, plantaria V відростки.

vix, α) з трудом, у силу, за-, ледви, (навда́к), при verba-x: vix credendum est CN неімовірно; з adiectiva-ми: v. vivus Ci півживий, vix vixque O з великою бідою; з quin: vix tenere (se continere) quin . . . Ci β) часово: ледви що, тільки що, що йно, як тільки, скоро лиш . . . (коли нараз, аж тут) vix positum simulacrum . . . arsēre flammae V vix ea fatus eram, tremēre omnia visa V я лиш що сказав, як . . ., vix bene desieram O я ще не докінчив, а тут . . .; з cum (inversum) C V. **vix-dum,** ледви що, от що, ще(й)не, тільки що . . . аж тут, v. coetu demisso comperi Ci v. epistulam legeram, cum . . . Ci.

vōbis, гл. vōs.

vocābulum, i, n. (vocāre) α) назва, на́мено, на́звище, вираз, слово, rerum H. β) ім(енн)я, прикладка, кли́чка, alci v. ‚cedo alteram' indere T. γ) ключка, притóка, позір, praedandi T.

vōcālis, (vōx) α) одарений голосом (мовою), голосистий, terra O як говорить, nymphe O лунаючий відгомін. β) милозвучний, дзвінкий, Orpheus H співли́вий, sonus T повний голос, п звук; *subst.* **vōcālis,** is, f. (*sc.* littera) голос(ів)ка, голосо-, самозвук Ci.

vocātus, ūs, m. α) за-, кликанє, за-, поклик, frustratur v. V даремно бла́гає. β) зазив, запросини, alcis vocatu venit Ci запрошений ким; *adi.* **vocātīvus,** (*sc.* casus) відмінок оклику.

vōciferātio, ōnis, f. по-, крик, голосінє Ci.

vōci-feror, 1. (vocem, ferre) кликати, гукати, кричати, горлати, palam Ci; з нутр. *obi.* hoc; de rebus Ci libere Ci отверто заговорити про; з *acc. c. inf.* Ci; нам. реч. v., ut de re p. liceat L; зал пит.

v., quo fugiant L; *pass.* vociferatum (est) L кликали.

vocito, 1. (*frequ.* до vocāre) звичайно називати, з подв. *acc.*: eos reges, *pass.* з подв. *nom.* Graecia . . . magna vocitata est Ci звала ся. β) кричати, гукати, галасувати, clamor vocitantium T.

voco, 1. α) по-, кликати, заз(и)вати, quā O quō L V; з нутр. *obi.* Paeana O гукати, кричати ‚Пеан'; з зовн. *obi. trans.* 1. призвати, кликати, при-, скликувати, patres V concilium O V auxilium V на поміч, pugnas V до бою; звідки? відкликувати, eos ab operibus, ex provincia C; куди? прикликати, eum ad se C in templa V ad (in V) arma C Ci N до бою, ad consilium L на нараду, eum auxilio T на поміч; обр. imbres votis V виблагати, pluviam cornix V віщує на дощ, aurae vela V ждуть на вітрила, ventis vocatis V коли діждете ся ходового вітру. 2. з подв. *acc.* називати, дати назву, і-мення, (amorem) coniugium V ad Spelaeum, quod vocant L до так званої Спелейської печери; *pass.* звати ся, fundus, qui Sabinus vocatur Ci так званий Саб., alqd de, ex nomine vocatur L менує ся, зве ся. β) 1.(божество) завзивати, благати, молити, Hecaten V opem dei in vota V виблагати помочи за обіти, але: deos (fratrem) in vota V обрікáти (обітувати) їм, manes ter voce V попращати ся з ними в останнє. 2. (перед суд) кликати, за-, позивати, eum in ius, in iudicium Ci L te dictator L. 3. (гостя) запрошувати, eum ad pocula O ad cenam Ci. γ) манити, надити, при-, понукати, nox ad quietem L auster in altum V alqm ad vitam Ci; *occ.* викликувати, визивати, дрочити, in certamina divos V illum aspice contra, qui vocat V визиває на двобій, alqm armis T offensas T коїти, витівати обиди. δ) (кого, що в иньші обставини) при(з)водити, sanguine in corpora summa vocato O коли підбігла кров під поверхню тїла, me in spem L робити надії, eos ad poenam V карати, animum curae in contraria V непокоять на всї боки; з *abstr.* eum in discrimen ac periculum v. Ci кинути в крайну небезпеку, eum in crimen N Ci винуватити, eum in odium, in invidiam Ci кинути на кого ненависть, rem p. ad exitium Ci мало що не занапастити, in suspicionem Ci кинути прúзру (підозрінє), rem in dubium Ci сумнївати ся, in disceptationem Ci заперечувати, alqm ad calculos L розлїчити, alqd in commune L обернути на спільний хосен, alqm in partem Ci припускати до спілки, до гурту; з *gen.* alqm in praedae partem (curarum) T V по-, дїлити ся з ким що до.

vōcula, ae, f. (*demin.* до vōx) слабий голос, голосочок Ci; *occ.* слівце; насмішки, поговір.

volātilis, e, α) летючий, крилатий, bestiae Ci пернаті (дріб, птацтво), puer O крилатий = Cupido. β) скоролетний, -спішний, шпаркий, ferrum V; *occ.* відлїтаючий, минущий, скороминаючий, aetas O.

volātus, ūs, m. (volāre) лїт, лїтанє, по-, лет, летїнє Ci.

volēmum pīrum V ‚фунтова' грушка, дуля.

volens, tis (P Adi. до velle) α) свідóмо, по (своїй) волї, нарóком, tenuant armenta V нáрошне, vos v. adoro V. β) добровільно, радий, охочий, populi V радо приймаючі, volenti animo S = v. animus V з радної душі. γ) прихильний, щирий, ласкавий, милий, Sibylla V dis v. S за допустом божим; *subst.* alci volentia conscribere T що вважали за придобне.

volgus, гл. vulgus.

volito, 1. āvi (*frequ.* до volāre) α) сюди й туди лїтати, пурхати, маяти, aquila L шугаючий, turbo V (ударом) котющий клуб; *subst.* volitans circa lucos V муха; обр. fama per urbem V ширить ся по, latissime nomen Ci ширшає, вславляє ся. β) летїти, atomi Ci рухають ся. γ) пере-, бігати, їхати, пливати, спішити, уганяти ся, увихати ся, снувати ся, totā urbe Ci per mare H animi defessi negotiis Ci відпочивають; *occ.* паношити ся, чванити ся, бундючити ся, coniuratio Ci змагає ся, ut rex Ci гороїжить ся.

volnus, гл. vulnus.

volo, 1. āvi. α) летїти, лúнути, tela L S ignes ad tecta V знимає ся, бухає, vapor V бє в гору, ventus V віє. β) (про животні) лїтати, per aëra V; *subst.* **volantes,** ium, f. (*sc.* bestiae) птахи V; обр. freta O перелїтати, fama V до-, лїтає, ширить ся, aetas H минає. γ) летїти, бігти, помчати, спішити; *abs.* praeter litora H плисти поуз берегів.

volo, velle, volui (vīn' = vīs-ne, sīs = sī vīs, sultis = si vultis) α) хотїти, бажати, завóлити, жадати, *abs.*, velit nolit scire, difficile est Ci чи хоче, чи не хоче . . ., v. et opto Ci щиро бажаю; *P. Pr. A.* **volens,** добровільний, радий, прихильний, alqd mihi volenti est L S менї по волї, до уподоби, plebi militia volenti putabatur S вважала за річ милу, bene alci velle бажати кому добра Ci valde eius causā volo

Ci я ємy дyжe прихильний; констр.: 1. з *acc.* pron. neutr. id, ea, quod, quid sibi vult? H що значить? по що?; рідко *subst.*: arma V sonum H puellam O любити. 2. з *inf.* при рівнім subiect-ї: volo audire L радбим чути, volo haberi gratus Ci вважати ся милим; з *inf.* prf. O. 3. з *acc. c. inf.* при відмінним subiect-ї: si vis me flere H; з *inf. pf.* C. 4. з нам. реч. з *coni.*: vellem, abesset O velim, nos defendas Ci; з ne O, рідко з ut Ci. 1. (в законах) постановляти, рішати, ухвалювати, одобрювати, velitis iubeatis, ut ... Ci L звольте ухвалити ...; про богів, долю: sic di voluistis V така була ваша воля, fortuna voluit V було нарéчено, судило ся. 2. вважати, твердити, припускати, думати, гадати, v. virtutem duram, in virtute vim esse Ci. 3. velle malle, волїти, ставляти вище, радше, servire vellem? O malae rei ... duces esse v. L. 4. хотїти, значити, quid volt concursus? V; з sibi: quid sibi vult imago? O; про особи: quid tibi vis? Ci що тобі спало на думку? γ) хотїти говорити з ким, quid ille se (*acc.*) velit Ci.

volo, ōnis, m. (velle) охотник, доброволець L.

volpēcula, volpēs, гл. vulp ...

voltur, volturius, voltus, гл. vult ...

volūbilis, e, *adv.* iter (volvere) α) (круг восї) обертливий, кружающий, по-, котющий, вертливий, движкий, deus Ci buxum V точена вертілка. β) поточистий, пливкий, aurum O золоте яблуко, amnis H пливуча. γ) хи(с)ткий, змінливий, не(по)стійний, fortuna Ci. δ) плавний, вправний, гладкий, orator Ci.

volūbilitās, ātis, f. α) обертливість, движкість, mundi Ci круговорот. β) хис(т)кість, змінливість, не(по)стійність, fortunae Ci. γ) плавність, вправність, linguae Ci.

volucer, cris, cre (volāre) α) летучий, лїтаючий, sagitta V bestiae = animalia T птахи, turba O дріб; *subst.* **volucris**, is, *f.* (*sc.* bestia), рідко *m.* (*sc.* ales) птах, peregrina Ph перелетний, pictae V різнопері, строкаті, volucrum cantus V ластівок; у Ci також *gen. pl.* volucrium. β) крилатий, angues Ci puer (deus) O = Amor, pes O Гермеса, equi O крилоногі. γ) скорий, швидкий, бистрий, меткий, скороспішний, rotae V покотющі, бігкі. δ) скороминаючий, минущий, fortuna Ci fumus V зникаюча мрака.

volūmen, inis, n. (volvere) α) закрут, клуб, круг, anguis sinuat volumine immensa terga V клубочить ся величезним клубом, equus sinuat alterna v. crurum V грає, перебирає ніжками, v. vinclorum V кручені ременї, fumi O клуби диму, siderum O обіг, круговорот. β) сувій, звій, жмуток, згорток, книжка, дїло, твір, письмо, v. laudum Ci ter quinque v. O (се-б-то метаморфози).

voluntārius, 3. добровільний, самохітний, по волї, milites C L T добровольцї, exercitus L охотне в., mors Ci = exitus T самотрата, самовбивство; *subst.*

voluntārii, ōrum, m. добровольцї, охотники.

voluntās, ātis, f. α) воля, хіть, бажанє, жаданє, ad, ex, de v. Ci по волї, до уподоби. β) намір, задум, цїль, охота, v. suscipere Ci задумувати. γ) (добра, своя) воля = при-, дозвіл, contra v. Ci по неволї; *abl. adv.* voluntate C Ci L N O в свою волю, волею, по волї, самохіть, добровільно; з *gen.* summā v. Catuli за єго повним дозволом, за єго згодою. δ) прихильність, щирість, привітність, ласка-вість, erga, in alqm Ci; з *gen. subi.* eius in re p. Ci. ε) остання воля, заповіт, mortuorum Ci. ζ) настрій, розположенє, успособа, populi Ci.

voluptārius, 3. α) забавний, для потїхи, possessiones Ci що їх має ся лиш для забави, casus alci Ci тїшить єго. β) юрний, похотливий, розпутний, пристрасний, sensus Ci gustatus Ci змисловий, homo Ci розкішник, disciplina Ci Гедоників; *subst.* Graeci Ci Гедоники.

voluptās, ātis, f. (*gen. pl.* -um, -ium L) α) утїха, радість, приємність, вдоволенє, уподоба, охота, v. id est, quo gaudemus Ci populo ludus voluptati est Ci любує ся ним, adficior voluptate = in voluptate sum Ci радїю, тїшу ся. β) (змислово) юрність, розкіш, похіть, радощі, солодощі, corporis Ci voluptates haurire T зазнати, languidae Ci винїжуючі р. γ) забава, розривка, розвеселенє, v. intermittere T переривати. δ) радість = осолода, mea V. ε) богиня розкошів, Voluptatis nomen Ci.

voluptuōsus, 3. забавний, потїшний Pl.

volūtābrum, i, n. (volūtāre) барліг, калюжа, болото V.

volūtabundus, 3. що барложить ся, в барлозї Ci.

volūtātio, ōnis, f. (volūtāre) качанє; обр. corporis Ci лїгвище, барліг.

volūto, 1. (*frequ.* до volvere) α) качати, котити, покочувати, точити, перевертати, alqd; *med.* точити ся, вити ся, se aper Pl барложить ся, glans L суває

ся на всї бóки, in glacie L ховзати, ad pedes eius Ci припасти до єго ніг, genibus V плазувати навколїшки, in scriptis Ci бáгато читати. β) (про звуки) лунати, роздавати ся, розлягати ся, vocem litora V по б., flamina caeca murmura V глухо палахкотить, (tecta) vocem per atria V лунає свiтлицею. γ) (думки, наміри) думати, об-, роздумувати, розважати, об-, міркувати, alqd secum V O собí, animum cogitationibus L роздумувати собí, mecum ipse, secum corde, animo, suo cum corde V = in animo T в серцю, alqd cum amicis L обмíркувати, alqd intra animum T = rem animo Ci T розважати

volva, ae, f. матиця, стулень H.

volvo, 3. volvi, volūtus. α) качати, котити, точити, крутити, вертїти, обертати, undae saxa O cadavera S обернути, lapis per inane volutus V кинений воздухами, semineces V повалити, скотити; обр. lumina huc illuc V по-, зводити очима, equus sub naribus ignem V порскає вогнем, terra fumum V димить, Aetna lapides V викидає; *pass.* Phaëton volvitur in praeceps O паде в бéзодню стрíмголов, Ixion O крутить ся, volvimur undis V кидають нами, vita volvitur T в небезпецї; *occ.* 1. (сувій паперу) розвивати, розгортати, читати, libros Ci longius volvens arcana movebo V загляну глибше в тайнощі долї. 2. котити, поривати, забирати, scuta V flumen pecus H уносить. 3. (кружанєм) творити, робити, flumen vortices H бульбони, errorem per amnis flexus L блудити круг колїна ріки, orbem L ставати колом, turmas L творити турмами коло, rotam per mille annos V перевíкувати чимало лїт. β) *med.* котити ся, по-, с-, точити ся, вити ся, вертїти ся, in fundo imo V плазувати на самім споді, curru V per iubas O спасти з, ruinā in fossas V падати в, is in caput V паде стрíмголов, anguis inter vestes V клубоче ся, flammae V бухають, idem orbis per annos Ci повторяє ся, volventia plaustra V покотющі, бíгкі; про умираючих: leto V гинути, arvis V полягти на, caede equi V пали трупом; обр. amnis volvitur V H Cu O котить ся, sidera lapsu V кружать, lacrimae per ora V покотили ся. γ) 1. (про мову) плавно ви-, промовляти, висказувати, sententias Ci oratio volvitur Ci пливе. δ) (душевно) хвилювати чим (пристрастями), живити в собí, коїти, iras in pectore L irarum fluctus L. 2. (думки) думати, об-, роздумувати, розбирати, multa secum S (in) animo suo S L monumenta V згадувати, bella adversus nos T задумувати. ε) (про час) минати, arbos saecula V перевíкувало; з *meton. obi.* tot casus V перебути; *med.* упливати, минати ся, annus V; PPrP volvenda dies V колуюча, volvendis mensibus V протягом місяцїв, volventibus annis V протягом лїт; *occ.* на-, призначувати, Parcae V vices V навпереміну.

vōmer, гл. **vōmis.**

vomica, ae, f. чирáк, бóлячка Ci чумá L.

vōmis, vōmer, vōmeris, m. α) чересло, лемíш V. β) плуг, v. presso O за-, впустивши плуг, inversus H обернений бóком, fessi vomere tauri H оранкою, colla premit O ярмо

vomitio, ōnis, f. **vomitus,** ūs, f. блювáнка, нуд.

vomo, 3. vomui, vomitus, викидувати із себе, блювати; *abs.* неособово: bibebatur, vomebatur Ci запивали ся, блювали; з *obi.* ore cruorem V = purpuream animam V віддати душу з червоною кервицею, ore ignēs V дихати вогнем, flammas V палахкотїти, stuppa fumum V димить.

vorāgo, inis, f. (vorāre) α) бéзодня, провалє, круча, ingens V. β) (у водї) крутїж, вернивода, нурт, вир, бульбона, atra V. γ) пропасть, пáща, погибель, ventris O ненáжир, patrimonii Ci марнотратник батьківщини, rei p. Ci згуба єї.

vorax, ācis, (vorāre) пáжерливий, ненáситний ненáтлий Ci.

voro, 1. поглощати, по-, проглинути, ковтати, проковтнути, жерти, спожирати; *abs.* navem vertex V viam Ca скоро відбути.

vorso, vorto, гл. vert . . .; **vōs,** гл. tu, **vōster,** гл. vester.

vōtīvus, 3. (vōtum) при-, обіцяний, обрéчений, (обрíкою) по-, присвячений, iuvenca H oris habitus T ізза обрíки запущене волосє, tabula H обрóчна картина, sanguis O жертовна.

vōto, āre гл. veto.

vōtum, i, n. (*subst.* P P P. до vovēre) α) обíцяний предмет, обрéчена обрíкою річ, шлюбований намір, посвята, res v. Vulcano L immortale V (= 300 будівель) вічна памятка. β) *pl.* обрíка, зáрік (обіт), v. nuncupatis Ci з'обрíкувавши, in v. vocare deos V бóжити ся їм, alci vota facere Ci обрíкувати ся, дати обрíку,

v. per-, ex-, solvere T справдити обріку, voto teneri, obstrictum esse L бути звязаним обрікою; з *gen. obi.* deūm V богам; *occ.* молитва, pia v. supersunt O. γ) обріка: бажанє, жаданє, воля, anni O надія на хлїб, cupiditatum Ci забаганка, hoc votis petere V = hoc erat in votis H сего бажати, voto potiri O діждати ся справдженя бажань, alqm voti compotem facere L вволити кому волю, venit in v. urbs H забагло ся тобі столиці, damnabis votis V присудиш їх справдити обріку = вволиш їхню волю, damnatus reus V з'обовязаний сповнити обріку = осягнути бажанє

voveo, 2. vōvi, vōtus. α) обрікати ся обрі́кою, торжественно обіцяти (обітувати), templa vota Ci обре́чені, pro re- p. Ci обректи́ ся на смерть для держави, vota puer solvit, quae voverat Iphis O додержав обріку, що І. шлюбувала; з *dat. personae,* alci arma L присвятити; з *acc. c. inf. fut.* Ci. β) бажати, жадати, alqd alumno H.

vox, vōcis, f. голос. 1. (того, що говорить), clarissimā voce Ci помітним, звінким голосом, pressā v. Ci пошепки, magnā v. Ci голосно, v. mittere pro me Ci заговорити за, v. attenuare Ci тоненьким, нїжненьким голосом говорити. 2. голос (того, що кличе), крик, оклик, voce vocare V гукати, кричати, ebriorum Ci галас, maximā v. Ci на все горло, vocis imago V луна́, vocem nemora remittunt V лунають голосїнєм. 3. голос (того, що співає), спів, flectere vocem O співати переливами, numeri, voces, modi Ci такт, голос, мельодия. 4. голос звірят: bovis O ревіт, apum V бренєнє. 5. образово: una voce Sicilia loquitur Ci одноголосно, comoedia v. tollit H висшим стильом, полетом знимає голос. β) звук, згук, fractae v. ad litora V клекіт, septem discrimina vocum V сїм звуків лїри, ad sonitus vocis V по удару весел, voces sensusque H звуки природи й уяви. γ) 1. висловлена річ (реч), слово, про-, мова, una mente et v. consentire Ci годити ся одноголосно. 2. вислов, висказ, вираз, v. voluptatis Ci. 3. формулка, civis Rom. sum Ci Thessala H чарівнича примова, verba et voces H примівки й зашепти. 4. на-, приказ, consulum voci oboedire, vocem sequi Ci. 5. (людська) мова, вимова, Latinā voce uti O говорити по латинї, rustica Ci сїльский го́вір. 6. на́голос, acuta v. Ci.

vulgāris, e (vulgus) всенародний: звичайний, буденний, загальний, простий, artes v. Ci щоденнє занятє, буденщина, liberalitas Ci проти всїх, patrum consulta T звичайні, puella O повійка.

vulgātus, 3. α) оповіщений, загально звісний, розширений, fama Ci. β) всїм до-, приступний, lupa L.

vulgo, volgo, 1. (між людом) ширити, розповсюднювати, узагальнювати, carmina T laus vulgatur L стає загальним добром, vulgari cum infimis imperium L дїлити на́спіл з, rem non vulgabat Virginius L обмежав; куди? in alios L по, facinus per omnes L між, vulgari cum privatis L зносити ся з. β) всякому віддавати, concubitūs L сполувати. γ) ширити, робити загально звісним; *pass.* ставати звісним, ширити ся, dolorem V, rumor vulgatur з *acc. c. inf.* L розходить ся чутка, що . . .

vulgus, volgus i, n. (m) α) просто́люд, люде, народ, мир, загал, гурт, громада, incertum Ci oratio in volgus emanat Ci між люде, volgum caedere S V N; *occ.* прості (рядові) жовнїри, черговцї, armatorum L (*opp.* centuriones T). β) товпа, купа, чимало, bibit aure volgus H лик покійників. γ) просто́люд, чернь, голота, юрба, наволоч, odi profanum v. H v. et proceres O; *adv.* in **volgus**, для черни, (товпи, вулиці), загально, in v. probari Ci; **vulgō**, (*abl.*) купами, загально, всюди, часто, звичайно, vituli v. moriuntur V чередами гинуть, vulgo (*opp.* raro, nonnunquam).

vulnero, volnero, 1. α) ранити, alqm, eum in os C. β) вражати, разити, обиджати, діймати, eos voce Ci aures L.

vulnus, volnus, eris, n. α) пораза (удар, уко́л, шрам, п(р)оріз, близна, руб́ець), volneribus evicta ornus V ударами сокири поконаний, aratri O борозна. β) рана. cum gravi v. L тяжко ранений, tenue L легка, missilium vulnera L в наслїдок стрїл, v. adversa L на грудях, mori, intererire ex vulnere O L на рану. γ) ураза, обида, образа, у-, с-, трата, шкода, rei p. occulta v. Ci слабі сторони, suis v. medentur Ci довги, v. refricare Ci наддирати, recens T убуток; *occ.* скорбо́та, грижа, печаль, бїль, regina v. alit V in pectore O. δ) 1. удар, v. inter se iactare V побивають ся обопільно, бють ся, elusa O даремні. 2. стрїла, sub gutture V infestum V меч.

vulpēcula, ae, f. лисок, лися Ci H Ph.

vulpēs, (volpēs) is, f. *gen. pl.* vulpium лис, animi sub volpe latentes H масненькі; **vulpīnus**, 3. лисїй, catuli Ph лисюки.

vultur, voltur, ŭris, m. суп, половик V H.

vulturius, volturius ii, m. суп, половик Ph paludati Ci ненажерливі деруни в киреї.

vultus, voltus, ūs, m. α) вираз лиця, черти лиця, вид, зір, погляд, лице, v. fingere O удавати веселого, vultūs trahere O насупити лице, compositus T удаване, притаєне, sine suo v. Ci як не свій; *occ.* похмурне (насупіле) лице, tyrann. H. β) бута (syn. confidentia). γ) лице, очі, спогляд, cadit in voltus O, vultu lumina deiecto V понуривши сумні очі.

vulva, гл. volva.

X

X = decem, = dēnārius.

xystus, i, m. неприкритий прохід.

Z

zēlotypia, ae, f. зависть, завидощі Ci.

zephyrus, i, m. западний вітер, вітер-ласкавець, леґіт, secundi V погожий, ходовий вітер.

zōna, ae, f. α) пояс, чéрес, перезóк, solutis zonis H роздягнений, casta O дївоцтво. β) мошонка, кисá, z. perdere H. γ) полоса, смуга, quinque z. O V.

zōnārius, ii, m. поясник, чересник.

zōthēca, ae, f. (*demin.* zōthēcula) спальня.

Бібліотека Учеників
УКР ІНСТИТУТА
В І

Библиотека Учр.
УКР.

Ч500,00

